KUR'AN-I KERİM MEALİ

Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri

Mustafa ÖZTÜRK

ANKARA OKULU

Ankara Okulu Yayınları: 179

Dizgi ve kapak: Ankara Dizgi Evi
Baskı: Ankamat Mat. San. Ltd. Şti
Cilt: Balkan Cilt
Birinci basım: Ekim 2014
İkinci basım: Aralık 2014

ISBN 978-9944-162-82-1

Ankara Okulu Yayınları
İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/81 İskitler/Ankara
Tel/Faks: (0312) 341 06 90
web: www.ankaraokulu.com
e-mail: ankaraokulu@ankaraokulu.com

KUR'AN-I KERİM MEALİ

Anlam ve Yorum Merkezli Çeviri

MUSTAFA ÖZTÜRK

Ankara Okulu Yayınları
Ankara 2014

İÇİNDEKİLER

SÛRELERİN ALFABETİK FİHRİSTİ

Meal Kavramının Tarihçesi ve Anlam İçeriği

Sözlükte, "bir şeyin başlangıcı ve sonu, rucû etmek, gayeye ulaşmak, noksan olmak, noksanlaştırmak" gibi manalara gelen *evl* kökünden (İbn Fâris, *Mu'cem*, "evl" md., I. 158-162; Zebîdî, *Tâcü'l-Arûs*, "evl" md., XXVIII. 31-39) türemiş bir mimli mastar ve "ulaşılan hedef, gaye" manasında bir ism-i mekân olan meal kelimesi günümüz Türkçesinde dar ve özel manada kullanılan bir terim olma özelliğine sahiptir. Kelime son dönem Osmanlı Türkçesinde "mana, mefhum" karşılığında kullanılmış ve bu kullanımda, "bir sözün lafzen veya harfiyen değil mana ve mefhum cihetiyle aktarılması" mealen diye karşılanmıştır (Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-ı Türkî*, "Meâl-Meâlen" md.). Buna göre meal kelimesinin Osmanlı Türkçesinde sözün aktarım keyfiyetini ifade eden bir örfî anlam kazandığını, bilahare bu örfî anlamın, "Kur'an'ın harfi harfine değil, mana ve mefhum itibariyle tercümesi" şeklinde ıstılahlaştığını söylemek mümkündür. Bu ıstılahî anlam çerçevesinde Kur'an'ın muhtelif dillerdeki çevirileri için de ortak isim olarak meal kelimesi kullanılabilir; fakat kelimenin günümüz Türkçesindeki yaygın kullanımı münhasıran Kur'an'ın Türkçe tercümelerini ifade eder. Bu hususi anlam ve kullanım Türkiye'nin yakın tarihindeki fikrî ve siyasi gelişmelerle çok yakından ilgilidir.

Meal kelimesinin Türkçe Kur'an tercümeleriyle ilgili kullanımı Cumhuriyet devrinin başlangıcına rastlar. Cumhuriyet'in ilanından kısa bir süre sonra (Nisan-Eylül 1924 tarihleri arasında) Süleyman Tevfîk el-Hüseynî, Şeyh Muhsin-i Fânî müstearıyla tanınan Hüseyin Kazım Kadri ve Albay Cemil Said'e ait üç ayrı Kur'an çevirisi yayımlanır. II. Meşrutiyet döneminde hız kazanan milliyetçilik, Türkçülük gibi fikrî cereyanların bir uzantısı olarak ortaya çıkan tercüme ve Türkçe Kur'an meselesiyle ilgili tartışmaların Cumhuriyet Türkiye'sindeki ilk meyveleri olan bu çeviriler, dönemin Diyanet İşleri Reisi Rifat Börekçi ile Reisliğin müşavere heyeti azası Ahmed Hamdi Akseki gibi isimlerin ciddi tenkitlerine uğrar. O dönemdeki matbuata da yansıyan tercüme tartışmaları neticesinde Diyanet İşleri Reisliği'nin bu işe el atması ve Kur'an tercümesinin ilmî ehliyet sahibi mütehassıs bir heyete yaptırılması yönünde girişim başlatması yönünde hâkim bir kanaat oluşur. 21 Şubat 1925 tarihinde TBMM'de Diyanet İşleri Reisliği'nin bütçe müzakereleri sırasında bazı meb'uslar tarafından meclis başkanlığına bir takrir (önerge) sunulur. "Bazıları tarafından Kur'ân-ı Kerîm'in hata-âlûd bir surette terceme ve neşredildiğinin görülmesi" ifadesiyle gerekçelendirilen bu önergede Diyanet İşleri Reisliği'nin gözetiminde mütehassıs bir heyet tarafından Kur'an'ın Türkçe tercüme ve tefsirinin hazırlanması, bunun için devlet bütçesinden ödenek ayrılması talep edilir.

Önergenin mecliste kabul edilmesinin ardından Diyanet riyaseti namına bu işi yürütme görevini üstlenen Ahmed Hamdi Akseki fikir almak için Kamil Miras ile görüşür ve ardından tercüme konusunda Mehmet Âkif'e teklif götürür. Fakat Mehmet Âkif Kur'an'ı hakkıyla tercüme etmenin imkânsız olduğu düşüncesiyle

bu teklife sıcak bakmaz. Bu arada onu ikna etmek için Elmalılı Hamdi Yazır ve Babanzâde Ahmed Naim gibi âlimlerin yardımına başvurulur. Âkif'le görüşmelerin birinde Elmalılı Hamdi Yazır, "Kur'an'ı hakkıyla tercüme etmenin mümkün olmadığı tabiidir; ancak bu bir meal olacaktır." şeklinde bir söz söyler. Bu söz Âkif'i biraz yumuşatır ve daha sonraki görüşmeler neticesinde kerhen de olsa tercüme işini üstlenir (Eşref Edib, *Mehmed Âkif*, s. 158-160).

Bu bilgilerden anlaşıldığı kadarıyla meal kelimesinin "Kur'an tercümesi" anlamında ilk kullanımı Elmalılı'ya aittir. *Hak Dini* tefsirinin mukaddimesindeki, "Meâl kelimesi de esasen te'vilin me'hazı olan 'evl' manasına masdarı mîmîdir. Bir şeyin varacağı gaye manasına ism-i mekân olur ki te'vilin hâsılı demektir. Bundan başka meâl bir şeyi eksiltmek manasına da gelir, onun için urfte bir kelâmın manasını her veçhile aynen değil de biraz noksanıyla hâsılına göre ifade etmeye de meâl denilmiştir. Bizim meâl tabirini ihtiyar edişimiz de bu eksiklik haysiyetiyledir." (Elmalılı, *Hak Dini*, I. 30) ifadeleri dikkate alındığında, meal ile ilgili ilk tanımın da Elmalılı'ya ait olduğunu söylemek mümkündür. Dolayısıyla meal kelimesinin zaman içerisinde Türkçe Kur'an çevirilerine münhasır bir terim olarak kullanılmasında Elmalılı'nın belirleyici rol oynadığını söylemek yanlış olmasa gerektir. Bu vesileyle Elmalılı'nın *Hak Dini Kur'an Dili* adıyla meşhur olan tefsirinin 1935 tarihli ilk baskısında (Matbaai Ebüzziya, İstanbul) "Yeni Mealli Türkçe Tefsir" şeklinde ikinci bir adının bulunduğunu da hatırlatmak gerekir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında ilmî ve fikrî alt yapısı Elmalılı tarafından oluşturulan meal kavramı 1949 yılının ilk aylarında başlayan ve daha sonraki yıllarda şiddetini artıran Türkçe Kur'an ve Türkçe namaz tartışmalarıyla bir kez daha gündeme geldi. Bu yıllarda Ismayıl Hakkı Baltacıoğlu'nun (ö. 1978) Kur'an'ı öz Türkçeye, geleneksel halk Türkçesine çevirmek gerektiğinden söz etmesi ve böyle bir çevirinin dinin temel kaynağını anlama hakkından ziyade uluslaşmanın gereği olarak değerlendirmesi, bu münasebetle İzmirli İsmail Hakkı, Elmalılı Hamdi Yazır ve Ömer Rıza Doğrul gibi isimlerin Kur'an çevirilerini eleştirmesi (Baltacıoğlu, "Kur'an'ın Ana Dilimize Çevrilmesi", s. 34-35), muhafazakâr âlimlerde meal kavramına sahip çıkılması yönünde bir duyarlılık oluşturdu.

Bu dönemde özellikle Hasan Basri Çantay tarafından ön plana çıkarılıp savunulan meal kavramı, 1960'ların başından itibaren yayımlanan Kur'an çevirilerinin çoğunda ortak ad olarak kullanıldı ve böylece Kur'an'ın Türkçe çevirilerine münhasır bir adlandırma olarak ıstılahlaştı. Elmalılı Hamdi Yazır ve Hasan Basri Çantay meal kelimesinin ıstılahlaşmasında ne kadar önemli rol oynamışsa, meal adıyla yayımlanan ve hâlihazırda iki yüzden fazla sayıya ulaşan Türkçe Kur'an çevirilerine kaynaklık etme hususunda da o kadar önemli rol oynamıştır. Çünkü mütedavil Kur'an çevirilerinin önemli bir kısmında bilhassa bu iki âlimin meallerinden yararlanılmıştır.

Kur'an çevirisini ifadede tercüme yerine meal kelimesinin tercih edilmesi, üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. İlk nazarda tercümenin kural açısından daha nesnel ve denetlenebilir bir faaliyet olarak göründüğü, buna karşılık tefsir ve kelam geleneğinde yer yer keyfîlik, kuralsızlık gibi çağrışımlara sahip bir terim olarak kullanılan te'vil ile aynı kökten türeyen meal kelimesinin bir söze veya metne az çok yorum katma manası taşıdığı, bu yüzden de Kur'an çe-

virilerinin tercüme yerine meal diye isimlendirilmesinin pek de isabetli bir tercih olmadığı söylenebilir. Bilhassa 3/Âl-i İmrân 7, 18/Kehf 78 ve 82. ayetler dikkate alındığında te'vil kelimesinin "bir şeyin iç yüzü, gerçek mahiyeti ve bu mahiyetin tespit ve tayini" gibi manalara geldiği, dolayısıyla tercüme ve tefsir edilecek bir metin söz konusu olduğunda, o metindeki asıl maksat ve muradı tayinle eşdeğer bir anlam ifade ettiği (Râğıb, *el-Müfredât*, s. 38; Mustafavî, *et-Tahkîk*, I. 189) tespitinde bulunulabilir. Bu anlamda te'vil "bir kelamı tedbir ve takdir etmek, onun üzerinde tasarrufta bulunmak ve kendisinden murat edilen gayeye müncer kılmak" (Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, XXVIII. 32) demek olduğuna göre, "meal" de te'vilin hâsılası, yorumun neticesi demek olur. Gerçi Elmalılı'nın mezkûr ifadelerine göre (Elmalılı, *Hak Dini*, I. 30) Kur'an çevirisinde tercüme yerine meal kelimesinin tercih edilmesi *evl* kökündeki "eksilme, eksiltme" manasıyla ilgilidir.

Buna göre meal, Kur'an'ın harfi harfine değil, mana ve mefhum itibariyle tercüme edilmesi demektir. Meal bu anlamda eksik tercüme olarak değerlendirilebilir, ama aynı zamanda tefsirî ve manevî tercüme diye de nitelendirilebilir. Çünkü tercümede mana ve mefhumu esas almak, asıl metnin mantukundan ziyade mefhumunu, yani lafızda ne söylendiğinden ziyade ne söylenmek istendiğini yansıtmaya çalışmaktır. Bu durumda yorum kaçınılmaz olduğu için, mealin eksiklik kadar fazlalıkla da malul olduğunu söylemek gerekir. Nitekim Elmalılı'nın kendi mealini tefsirin bir hülasası olarak değerlendirmesi de bunu gösterir (Elmalılı, *Hak Dini*, I. 9). Sonuç itibariyle, ister tercüme ister meal denilsin, her Kur'an çevirisi dilbilimsel (linguistik) olduğu kadar da yorumbilimsel (hermenötik) bir çabanın ürünüdür. Zira çeviride çok anlamlılık, yan anlamlılık, sentaktik ve semantik açıdan farklı manalara ihtimallilik özelliği taşıyan Kur'an ifadelerinde tercihe şayan manayı bulmak, bunun için de tercih, takdir ve tayinde bulunmak söz konusudur. Bu yüzden, çeviri sırasında tefsir ve te'vil kaçınılmazdır.

Meal, Kur'an'ın mana ve mefhumunu esas alan bir çeviri/tercüme tarzı olarak tanımlanmış olmasına rağmen, başta bu tanımın çerçevesini belirleyen ve geliştiren Elmalılı Hamdi Yazır ve Hasan Basri Çantay gibi isimler olmak üzere Kur'an çevirisi yapanların büyük çoğunluğu, ittifakla imkânsız kabul ettikleri harfî/lafzî tercümeye benzer bir çeviri tarzını benimsemişlerdir. Bu durum, meal diye nitelendirilen çevirinin hem bir hukuk metni gibi kuru ve yavan hem de Türkçe açısından başarısız olması sonucunu doğurmuştur. Bunun yanında, mütedavil Kur'an çevirilerinin büyük çoğunluğunda, üst-dil söylemiyle kaleme alınan kelam kitaplarını anımsatan bir üslup kullanılmış, dolayısıyla ayetlerdeki mananın hedef dile (Türkçe) aktarımında büyük ölçüde müesses İslam, buna bağlı olarak da Kur'an ifadelerinin kavramlaşmış ve ıstılahî olarak standartlaşmış delaletleri esas alınmıştır. Bunun muhtelif sebeplerinden biri, Kur'an'ın Arapçadan başka bir dile çevrilmesinin erken dönemlerden beri itiyatla karşılanması, hatta itikadî bir mesele olarak algılanmış olmasıdır. İkinci bir sebep, çeviride, Allah'ın kastettiği mana ve maksada ilavede bulunma korkusu ve kaygısıdır. Bu yüzden, çeviride lafzın düz anlamlarına sadakat prensibi göz önünde bulundurulmuş, fakat bunun neticesinde Kur'an hitabındaki duygu yüklü anlamlar, muhatapların gönül dünyasına nüfuz eden çarpıcı üsluplar ve vurgular, dil ve üsluptaki estetik unsurlar ister istemez kaybolmuştur. Bu önemli kayıp, tercüme yerine meal kelimesinin tercih edilmesiyle ilgili temel gerekçeden de anlaşılacağı gibi, en başından

müsellem kabul edilmiştir. Bu anlayışa göre Kur'an'daki mananın mealde eksik ifade edilmesi, her şeyden önce onun mu'ciz bir kelam olması ve bu mu'ciz ilahî kelam karşısında beşerin âciz kalmasıdır. İşte bundan dolayı, Kur'an'ın çeviri/tercüme yoluyla bir başka dilde eşdeğerlisini üretmek beşer takati açısından muhal görülmüştür.

Bütün bunlar bir tarafa, Kur'an çevirisine meal denilmesi hem ortaya çıkan tercümeyi asıl metinle paralellik açısından yüzleşme külfetinden kurtarır hem de kendi meşruiyetini oluşturur. Bunun yanında mealin bizatihi sahihliği de önemli bir konudur. Sahihlik hususunda temel şart, Kur'an metninden anlaşılan mananın belli bir yorum (te'vil) anlayışına uygunluğudur. Burada söz konusu olan yorum anlayışı ise temelde belli bir kelam sistemine dayanmak durumundadır. Sonuçta herhangi bir ayetin ne şekilde te'vil ve tercüme edileceğini dilbilimsel kurallardan çok kelamî kabuller ve prensipler belirler. Çünkü genel dinî düşünce ve bakış açısı temelde kelamî sisteme göre şekillenir. Kelamın her itikadî mezhep açısından ideoloji kavramıyla eşdeğer bir mana taşıdığı bile söylenebilir. Kur'an çevirisi söz konusu olduğunda, kelamî ilkelere uygun düşen meal doğru, ters düşen meal yanlıştır. Bir örnek vermek gerekirse, 75/Kıyâme 23. ayetteki *ilâ rabbihâ nâzırah* ifadesini "Rablerine bakacaklar" şeklinde çevirmek Ehl-i Sünnet'in kelamî-itikadî kabulleri açısından doğru, Mutezile kelamındaki tevhid ilkesi açısından kesinlikle yanlıştır. Şüphesiz bu ayetle ilgili iki farklı te'vil ve tercümeye dilbilimsel gerekçeler/deliller bulunabilir; ancak burada aslolan, dilbilimsel gerekçeler/deliller değil kelamî ilkeler ve prensiplerdir. Sonuçta her te'vil ve meal, sıhhat ve meşruiyet onayını öncelikle belli bir kelamî sistemden alır.

Esasen Kur'an'ın hakkıyla tercümesinin mümkün olmadığı hususunda öne sürülen gerekçeler de ilahî kelam sıfatının mahiyeti, Halku'l-Kur'an meselesi, Kur'an'ın mu'cizliği gibi konularla çok yakından ilgili olmasından dolayı temelde kelamî kabullere dayanır. Kur'an'ın Arapça olması ilk bakışta lisanî bir mesele gibi görünse de bilhassa fıkıh usûlünde mananın yanı sıra nazmın da Kur'an'ın aslî bir unsuru olarak kabul edilmesi, ilahî kelam sıfatının mahiyetiyle ilgili bir kelamî bakış açısını yansıtır. Buna göre Kur'an'ın Arabîliği manada değil nazımdadır. Başka bir ifadeyle, Arabî olan mana değil nazımdır. Bu sebeple Kur'an ancak Arapça nazım olarak Kur'an'dır. Elmalılı'nın ifadesiyle, "İşte bu Arabî nazmın diğer bir lisanda muadilini yapmak mümkün olsaydı Kur'an terceme edilmiş olurdu. Yalnız o tercüme Arabî olmayacağı için Kur'an olmaz da Kur'an'ın tercemesi olurdu" (Elmalılı, *Hak Dini*, I. 13).

Kur'an'ın tam olarak tercüme edilemeyeceği yönündeki hâkim görüşün kelâm-ı nefsî kavramıyla da çok yakından ilişkisi vardır. Bu kavram çerçevesinde Kur'an Allah'ın ses ve harflerden bağımsız, zatı ile kaim ezelî manalar olarak kabul edilir. Böyle bir kabul hem Kur'an'daki mananın namütenahi olduğuna hem de beşer tarafından asla tüketilemeyeceğine işaret eder. Çünkü Allah'ın hiçbir sıfatına sonluluk, sınırlılık atfetmek mümkün değildir. Dolayısıyla kelam sıfatı da diğer ilahî sıfatlar gibi namütenahidir. Bu itibarla ilahî kelamdaki manayı tanzir etmek veya tüketmek beşer takatinin fevkindedir. Meselenin bu boyutu daha ziyade i'câz konusuyla ilgilidir. Temelde kelamî kabuller çerçevesinde şekillenen ve ittifakla benimsenen i'câz anlayışına göre Kur'an bir dil mucizesi olup hem nazım hem mana cihetiyle mu'cizlik vasfını haizdir. Kur'an çevirisine tercüme

denilmesini caiz görmeyen Hasan Basri Çantay bu konuda secili ifadelerle şöyle der: "Kur'ân-ı mübîn hem lafzı hem manası ile mu'ciz, onu hakkıyla tercemeden beşer âcizdir. Şimdiye kadar birçok yabancı diller buna yeltendi. Fakat onun ilahî belağat ve i'câzı hepsini yere serip yendi... Allah kelamı ile beşer kelamı beynindeki fark tıpkı Yaratanla yaratılan arasındaki farktır. Bu gerçektir, muhakkaktır. Bu farkı gidermeye ins-ü cin şöyle dursun, melekler ve peygamberler bile muktedir değildir. Çünkü O ezelî, bu fânî bir dildir" (Çantay, *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, I. 5-6).

Tercümeyi "bir kelamın manasını diğer bir lisanda dengi ile tabir ile aynen ifade etmektir" şeklinde anlayıp tanımlamayı, Kur'an'ın bu şekilde tercümesinin mümkün olmadığını, beşer açısından imkân dâhilinde olan şeyin ancak mefhum tarzında bir meal olduğunu söylemeyi (Elmalılı, *Hak Dini*, I. 9) gerektiren bir kelamî bakış açısının "Türkçe Kur'an" gibi bir tabirin kullanımını caiz görmesi pek mümkün değildir. Bu sebeple, Kur'an çevirisini ifadede meal kelimesinin tercih edilmesi, son dönem Osmanlı modernleşmesinin bir uzantısı olarak ortaya çıkan, II. Meşrutiyet döneminde hararetli tartışmalara konu olan, Cumhuriyet'i kuran irade tarafından radikal modernleşme projesinin önemli bir parçası olarak tatbik mevkiine konulmaya çalışılan dinî Türkçülük ve ana dilde ibadet gibi reformist fikirlere İslamcı kanadın muhalif bir dille mukabelesi olarak görülmelidir. Nitekim Elmalılı'nın, "Cehaleti ileri gidenlerden bazılarını da duyuyoruz ki Kur'an tercemesi demekle dahi iktifa etmiyor da Türkçe Kur'an demeğe kadar gidiyor. Hatta bundan dolayı meb'uslardan birisi [Bursa meb'usu Mustafa Fehmi Gerçeker] yazdığı manzumede 'Türkçe Kur'an mı var be hey şaşkın/Oynamaktır bu din ü imanla' demiştir. Filvaki öyledir" şeklindeki ifadeleri bunun en güçlü delilidir.

Hak Dini tefsirinin yazma nüshasındaki mukaddimede yer alan bu ifadeler hem Cemil Said'in 1924'te yayımlanan ve Türkiye dışındaki müslüman âlimlerin dahi ağır eleştirilerine uğrayan *Türkçe Kur'an-ı Kerîm* adlı çevirisine (Bkz. Reşid Rıza, *Tefsîru'l-Menâr*, IX. 295-297) bir gönderme hem de aynı yıl birçok tartışma ve kalem münakaşasına konu olan, 1926 yılının ramazan ayında ise Türkçe Kur'an okuma ve Türkçe namaz kıldırma şeklinde uygulanan dinî reform projesine yönelik bir reddiyedir. Yine Elmalılı'nın tefsirde kullandığı muhteşem Türkçenin aksine mealde pek akıcı olmayan bir dil ve üslup kullanması da söz konusu projeye alet olmama gayretinin bir eseridir. Çantay'ın ifadesine göre Elmalılı mealde bilinçli olarak akıcı bir dil kullanmamış, çünkü meallerin tercüme şeklini almasından korkmuştur (Çantay, *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm*, I. 7). Şüphesiz Mehmet Âkif de yedi yıl kadar (1926-1932) süren yorucu bir çalışmayla hazırlayıp 1929-1932 yılları arasında tebyiz ve tashihini tamamladığı Kur'an çevirisini Diyanet İşleri Riyaseti'ne teslim etmekten vazgeçmesinde, ilk çevirilerini Elmalılı Hamdi Yazır'ın pek beğenmemesinden etkilenmesi, son hâliyle dahi çevirinin kendi içine sinmemesi gibi faktörlerin yanında siyasi iradenin dini millileştirmek ve ibadet dilini Türkçeleştirmek yönündeki niyet ve gayretlerini sezmesi ve çevirinin ana dilde ibadet projesine alet edilmesinden endişe etmesi de etkili olmuştur.

Meal kavramı 1980 ve 1990'lı yılların Türkiye'sinde Mealci, Mealcilik gibi isimlendirmelerle de kullanılmıştır. Mealcilik isimlendirmesi 1960'lı yılların ikinci yarısından itibaren Türkiye'deki İslami hareketin Mustafa es-Sîbâî, Seyyid Kutub, Mevdûdî gibi İslam dünyasının farklı bölgelerinde yetişmiş müslüman fi-

kir adamlarına ait dinî-fikrî eserlerin Türkçe tercümeleriyle tanışıp yeni bir ufuk kazandığı bir vasatta ortaya çıkan ve genelde ana kaynaklara dönüş söylemini, özelde Kur'an merkezli İslam anlayışını savunan, bu anlayış çerçevesinde dini en saf şekliyle temel kaynağından öğrenmek gerektiğini vurgulayan bir entelektüel grubun dinî düşünce çizgisini ifade eder. Ancak bu eğilimin Mealcilik diye tanımlanması söz konusu gruba değil muhaliflerine aittir. Bu yüzden de olumsuz bir çağrışıma sahiptir. Bununla birlikte Mealcilik diye anılan eğilimin/akımın özellikle seksenli yılların sonlarından itibaren Türkiye'de meal sayısının artmasında ve aynı zamanda Kur'an meali okuma alışkanlığının giderek yaygınlaşmasında önemli rol oynadığı şüphesizdir.

Sonuç olarak, meal Kur'an'ın Türkçe çevirilerini ifade eden teknik bir terim olmanın ötesinde dinî, fikrî, siyasi anlamlar ve imalar içeren bir kavramdır. Daha açık ifade etmek gerekirse, bu kavram Türkiye Cumhuriyeti'nin erken dönemlerine damgasını vuran Garpçı, seküler modernleşme projesinin dinî boyutuyla ilgili kısmında olup bitenlerin garip hikâyesini bünyesinde barındırır. Bilhassa II. Meşrutiyet döneminde fikrî zemini oluşan ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında Hıristiyan Batı dünyasındaki Protestanlık tecrübesine benzer şekilde uygulamaya konulan Türkçe Kur'an ve ana dilde ibadet projesine muhafazakâr ulemanın karşı çıkışıyla kavramlaşan meal kelimesi ne gariptir ki yakın geçmişte ve günümüzde Protestanlığın "Sola Scriptura" (Sadece kutsal kitap) prensibini hatırlatan "Kur'an İslamı" söylemini tanımlamak üzere Mealcilik şeklinde bir kullanıma medar olmuştur. Böylece kelimenin ıstılahî manadaki ilk kullanımında (mevrid) gözetilen maksat ile Mealcilik şeklindeki kullanımında (madrib) kastedilen mana arasında çok garip bir mübayenet oluşmuştur.

SUNUŞ

Kur'an-ı Kerim yaklaşık yirmi üç yıllık bir zaman diliminde Hz. Muhammed'e (s.a.v.) Allah tarafından vahyedilmiş bir kelamdır. Arap dilinde, "süratli ve gizli bir şekilde bildirimde bulunmak" anlamına gelen vahiy, terimsel olarak Allah'ın insanla iletişim kurmasını ifade eder. Bu iletişimde Allah bir dil/lisan aracılığıyla peygambere, dolayısıyla insanoğluna hitap eder. Fakat bu ilahî hitabın ilk planda peygambere nasıl iletildiği meçhulümüzdür. Diğer bir deyişle, Allah ile peygamber arasındaki vahiy iletişiminin nasıl gerçekleştiği son derece gizemlidir ve bu noktadaki sır perdesini kaldırmak pek mümkün gözükmemektedir. Bu yüzden denebilir ki Kur'an'ın Allah kelamı olduğu rasyonel düşünce, bilgi ve bilimin değil inancın konusudur. Diğer bir deyişle, bu konuda her şeyden önce iman ve imancılık konuşur; dolayısıyla biz Müslümanlar için Kur'an'ın ilahîliğini ispata gerek olmadığı gibi, bunu tartışmanın anlamı da yoktur.

Şeksiz şüphesiz imanımıza göre Kur'an Allah tarafından Hz. Muhammed'in (s.a.v.) kalbine/zihnine peyderpey vahyedilmiştir. Peygamber efendimiz de kendisine vahyedilen ayetleri çevresindeki insanlara şifahen tebliğ etmiştir. Bu demektir ki Kur'an aslında yazılı değil sözlü bir metindir. Ancak Kur'an bugün elimizde yazılı bir metin olarak bulunmakta ve bu keyfiyet çoğu zaman onun bilindik anlamda bir kitap olduğu yanılgısına yol açmaktadır. Oysa Kur'an, Hz. Peygamber'in kendisi, etrafındaki müminler, müşrikler, Yahudiler ve Hıristiyan topluluklardan oluşan ilk hitap çevresinde farklı zamanlarda, farklı mekânlarda, farklı olaylar ve muhataplarla ilgili olarak peyderpey vahyedilmiştir.

Şu hâlde, Hz. Peygamber'in vefatından sonra iki kapak arasında toplanarak Mushaf hâline getirilen Kur'an masa başında yazılmış bir kitap gibi algılanmamalı, bilhassa muhtelif konularla ilgili ayet gruplarını içeren Bakara, Nisâ, Mâide gibi geniş kapsamlı sûrelerde tematik bütünlük yahut ayetler ve/veya pasajlar arasında sarih anlam ilişkisi aranmamalıdır. Kur'an'ın farklı zamanlar, farklı mekânlar ve farklı olaylar üzerine canlı bir diyalog zemininde indirildiği dikkate alındığında ayetler arasında anlam kopukluluğu, tekrar ve hatta çelişki gibi gözüken hususların aslında Kur'an'ı bilindik anlamda bir kitap gibi algılama hatasından kaynaklandığı kendiliğinden anlaşılmış olacaktır. Bu noktada denebilir ki Kur'an'ı sağlıklı biçimde anlamanın en temel koşullarından biri ve belki de birincisi, vahyin nazil olduğu tarihsel süreci ve ilk hitap çevresini dikkate almaktır. Keza sağlıklı bir Kur'an çevirisinin imkânı da öncelikle bu olguyu dikkate almaya bağlıdır.

Bununla birlikte, Kur'an'ı hiçbir anlam kaybına ve estetik ziyana uğratmadan Arapçadan başka bir dile tercüme imkânı yoktur. Daha açıkçası, Kur'an'ı harfi harfine tercüme etmek imkânsızdır. Çünkü bu tür tercüme bir dildeki metni başka bir dilde aynıyla üretme iddiası taşır. Bu iddiayı realize etmek, Kur'an gibi son derece edebî bir metin şöyle dursun, sıradan metinler için bile söz konusu değildir. Kaldı ki Kur'an sözlü bir metindir; dolayısıyla sözlü metinde ya da şifahi bir hitaptaki jest, mimik, tonlama gibi birçok hususiyeti yazı diline aktarmak pek

mümkün değildir. Bu sebeple, Kur'an metnini başka bir dile çevirmenin ancak meal düzeyinde mümkün olduğu söylenebilir. Meal ise bir metindeki anlamın kusurlu ve küsurlu olarak eksik aktarımı demektir. Meal aynı zamanda bir tür yorumdur. Dolayısıyla her Kur'an meali de belli ölçüde yorum katkılı bir çeviridir. Zira Kur'an'daki yüzlerce ve hatta binlerce ibare gramatik olarak iki veya daha fazla sayıda farklı mana takdirine açıktır. Ayrıca birçok ayetteki kimi kelime, terkip ve tabirlere kesin bir anlam takdirinde bulunmak neredeyse imkânsızdır. Mesela, 89/Fecr 3. ayette geçen *şef'-vetr* kelimeleriyle ne kastedildiğine dair tam yirmi farklı görüş bildirilmiştir [Bkz. Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, Beyrut 1987, IX. 104]. Kur'an'da onlarca farklı anlam takdirine konu olan daha birçok kelime ve tabir mevcuttur. Takdir edileceği üzere, herhangi bir kelimenin içerdiği muhtelif manalardan birini tercih etmek düpedüz bir yorumdur. Dolayısıyla her meal aslında bir tefsir ya da yorumdur.

Bununla birlikte, sözgelişi Kur'an'da sıkça zikri geçen *hak* kelimesini mütedavil Kur'an çevirilerinin birçoğunda olduğu gibi "hak" şeklinde aktarmak ise ne tercümedir ne de mealdir. Çünkü söz konusu kelime çeşitli ayetlerde Allah, İslam, adalet, tevhid, doğruluk vb. on sekiz farklı manada kullanılmıştır [Bkz. Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, *Nüzhetü'l-A'yüni'n-Nevâzır*, Beyrut 1985, s. 265-269]. Şu hâlde meal, *hak* kelimesinin hangi ayette hangi manada kullanıldığını belirtmek olmalıdır. Kuşkusuz bu bir yorumdur. Hâliyle, yorumdan arındırılmış bir Kur'an çevirisi, daha önce de belirttiğimiz gibi pek mümkün değildir. Kaldı ki bugün meal diye isimlendirilen ama aslında harfi harfine tercüme çabasının ürünü olan onlarca Kur'an mealinde birçok ayete takdirî manalar verilmiştir. Sözgelişi, "Şayet kendisiyle dağların yürütüldüğü veya yeryüzünün paramparça edildiği yahut ölülerin diriltildiği bir Kur'an olsaydı" [13/Ra'd 31] anlamındaki şart cümlesine, ayette hiçbir lafzî karşılığı bulunmamasına rağmen mevcut meallerin hemen hepsinde, "o Kur'an da yine bu Kur'an olurdu" veya "kâfirler yine de iman etmezlerdi" gibi cevap cümleleri takdir edilmiştir. Mütedavil meallerde bunun gibi daha yüzlerce yorum örneğine rastlamak mümkündür.

Sözün özü, bize göre yorumdan arındırılmış bir Kur'an çevirisi imkân dâhilinde değildir. Bu yüzdendir ki meal çalışmamızda Kur'an'da "ne dendiği"nden (lafız ve mantuk) ziyade "ne denmek istendiği"ni (mana ve mefhum) aktarmaya çalıştık. Dolayısıyla kaynak metinden ziyade amaç metne yönelen işlevselci çeviri kuramından hareketle anlam merkezli tercüme (tefsirî tercüme) tekniğini esas aldık. Ancak bu noktada kişisel kanaatimize veya modern zamanlarda yaygın ve yerleşik kabul gören anlayışlara itibar etmek yerine Kur'an'ın vahyedildiği döneme oldukça yakın zamanlara tanıklık eden müfessirlerin görüşlerine mutlak önem ve öncelik atfettik. Rivayet malzemesinin kimi zaman karışık, çelişkili ve hatta anakronik bilgiler içermesinden dolayı vahyin nazil olduğu süreçleri, Mekkî-Medenî gibi dönemsel özellikleri göz önünde bulundurduk.

Anlam takdirinde İslam'ın ilk asırlarında ortaya konan görüş ve yorumlara özel bir önem ve öncelik atfetmemiz aynı zamanda Kur'an'ı konuşmadığı konularda konuşturmanın düpedüz bir tahrif olduğu inancımızdan kaynaklanmaktadır. İşte tam bu noktada Kur'an'ın, dolayısıyla bu mealin okuyuculara teknoloji, finans sektörü, enflasyon, sibernetik, nükleer enerji vb. konular ile demokrasi, laiklik gibi meselelere dair herhangi bir şey söylemediğini belirtmek durumundayız.

Hâl böyleyken çağdaş dönemdeki popüler Kur'an araştırmalarının hatırı sayılır bir kısmında ilahî kelamın birçok bilimsel bilgi ve buluşa doğrudan veya dolaylı atıfta bulunduğu tezi savunulmaktadır. Bu bilimselci tefsir tezi her ne kadar Kur'an'ın tüm zamanlara meydan okuyan en büyük mucize olduğunu cümle âleme göstermek gibi bir iyi niyete mebni olsa da kesinlikle yanlış ve yanıltıcıdır. Doğrusu şu ki Kur'an'ın bilimle alıp veremediği yoktur; ama bilimsel bilgi vermek gibi bir gayesi de yoktur. Kur'an, birçok ayette de açıkça belirtildiği gibi insanoğluna bir öğüt, bir uyarıdır. Muttakiler, yani Allah'a karşı saygıda kusur etmekten korkan, O'na itaatsizlikten sakınan herkes için bir hayat rehberidir. Kısacası Kur'an, iman ve ahlak temelinde evrensel ve tarih-üstü bir mesajdır. Burada sözü edilen ahlak "salih amel" diye de ifade edilebilir. Kur'an'da çok önemli bir yer tutan "salih amel" kavramı ise mümin bir kişinin, imanının gerektirdiği davranışlar sergilemesi ya da imanına yaraşır güzellikte işler yapmasıdır. Bu da kelimenin tam anlamıyla kulluk/ibadet demektir. İbadet ise hayatın tümünü kapsayan bir muhtevaya sahiptir. Diğer bir deyişle, mümin insanın Allah'a karşı sorumluluk bilinci içerisinde gerçekleştirdiği her faaliyet, söylediği her söz bir ibadettir. Dolayısıyla namaz, oruç, hac, zekât gibi bilindik ibadetler, müslümanlığın yani Allah'a teslimiyetin sadece bir kısmı ama aynı zamanda olmazsa olmazlarıdır.

Kur'an'ın temel hedefi insanoğluna Allah'ın hoşnut olacağı bir hayat yaşatmak, dolayısıyla yarın bir gün hesap vermek üzere O'nun huzuruna çıktığında helak ve hüsrana mahkûm olmamasını sağlamaktır. İnsanoğlunu var eden, ona sayısız nimet lütfeden kuşkusuz Allah'tır. Bu yüzden, insanın Allah'a çok büyük bir şükran borcu vardır ve bu borcunu iman ve itaat üzere ödemek durumundadır. İşte Kur'an'ın en temel mesajı budur. Şu hâlde, böyle bir ilahî mesajın ne bilimsel bilgi vermek, ne tarihte olup bitenleri bir tarihçi titizliğiyle aktarmak, ne de tarihin tüm uğraklarında aynı şekilde uygulanabilecek nitelikte spesifik hukuk kodları sunmak gibi bir amacı olabilir. Aslında Kur'an'ın tabiata, tarihe, hukuka ve sair konulara dair tüm atıfları sırf Allah'a teslimiyet ve kulluk temelinde iman ve güzel ahlak sahibi insanlar olmamız, dolayısıyla dünyada salaha, ahirette felaha kavuşmamız gerektiğiyle ilgilidir.

Kur'an'ın inanç ve ahlakla ilgili tüm mesajları evrensel ve tarih-üstüdür; ancak bu mesajların sunulduğu kalıplar, zarflar ve şartlar yerel ve tarihseldir. Örneğin, başta Allah'a karşı nankörlük olmak üzere kibir, zulüm, adaletsizlik, dünya malına aşırı düşkünlük ve dünyevîleşme gibi hususlar insanoğlunun tarih boyunca farklı şekillerde tezahür eden en ciddi ahlak sorunlarıdır. Nitekim Kur'an da bütün bu sorunlara birçok ayette işaret etmekte, ancak ilgili ayetlerdeki tarih-üstü mesajlarını tarihin belli bir döneminde yaşanmış olaylar üzerinden vermektedir. Dolayısıyla Kur'an, ilk hitap çevresine –tabir caizse– "Kızım sana söylüyorum" derken, sonraki kuşaklara da "Gelinim sen anla" demektedir. Bununla birlikte, Kur'an'da sırf ilk hitap çevresiyle ilgili olan, dolayısıyla günümüzde herhangi bir karşılığı bulunmayan bazı konular da mevcuttur. Mesela, kimi ayetlerde Kur'an'ın vahyedildiği dönemdeki Arap toplumuna özgü îlâ, liân ve zıhar gibi birtakım geleneklerden bahsedilmektedir [Bkz. 2/Bakara 227-228, 24/Nûr 6-9, 58/Mücâdile 2-4]. Kimi ayetlerde ise kölelikten, cariyelikten, çok eşlilikten, kadının kocası tarafından tedip maksadıyla dövülebileceğinden söz edilmektedir.

Bu tür konularla ilgili ayetlerdeki muhtevayı evrensel ve tarih-üstü mesajlar şeklinde telakki etmek pek isabetli olmasa gerektir. Bizce, anılan konularla ilgili ayetleri kendi tarihinde okumak, dolayısıyla Kur'an'ın vahyedildiği dönemdeki topluma özgü örf, âdet ve uygulamalara ilişkin yerel ve tarihsel atıflar olarak değerlendirmek daha isabetli bir yaklaşımdır. Sırası gelmişken şunu da belirtelim ki günümüzdeki bazı hâkim değer yargılarından –ki bugünün hâkim değer yargıları ya da çağdaş paradigmalar sabit ve/veya ideal olanın kendisi değildir ve zaman içerisinde şu veya bu şekilde değişip dönüşmesi mukadderdir– hareketle Kur'an'da kölelikten, cariyelikten, çok eşlilikten söz edilmesini kimi zaman irtica kavramına atfen eleştiri konusu yapmak hem anlayışsızlık hem de saygısızlıktır.

Her şeyden önce şunu bilmek gerekir ki kimi ayetlere konu teşkil eden kölelik-cariyelik, çok eşlilik gibi hususlar Kur'an tarafından ihdas edilmiş değildir. Tam tersine bunların hepsi Kur'an'ın Hz. Peygamber'e vahyedilmesinden önce Arap toplumunda mevcuttur. Hâliyle, Kur'an da bütün bu konulara bir realite olmasından dolayı yeri geldikçe değinmiştir. Ancak Kur'an'ın bütün bu konular hakkında söyledikleri romantik, ütopik değil gerçekçidir. Dolayısıyla söz konusu meselelerle ilgili ayetlerdeki içeriği dinî-ahlakî çerçevede ideal ve evrensel bir mesajın dile getirilmesi şeklinde telakki etmek yerine olgusal çerçevede birtakım sorunlara o devirdeki toplumsal ve tarihsel şartları da dikkate alan çözümler getirilmesi şeklinde değerlendirmek gerekir. Diğer bir deyişle, ilgili ayetleri Kur'an'ın nazil olduğu dönemdeki verili durum çerçevesinde anlamak, bunu anlayıp kavrarken de ilk hitap çevresindeki toplumun zihin, kavram ve kültür dünyasıyla mümkün mertebe duygudaşlık kurmaya çalışmak gerekir.

Esasen Kur'an'da bazı konulara olgusal ve/veya verili durum bağlamında atıfta bulunulmuş olduğu gerçeği birçok ayetten de açıkça anlaşılmaktadır. Mesela Kur'an'ın nazil olduğu dönemde Hz. Peygamber'e savaş ve her türlü saldırının geleneksel olarak yasak sayıldığı aylarda [haram aylarda] savaşmanın hükmünü sormuşlar, Allah cevap vermiştir. Ayın niçin kimi zaman bir ip gibi incecik kimi zaman da yusyuvarlak biçimde görüldüğünü sormuşlar, Allah cevap vermiştir. Bu tür sorular ve cevaplarla ilgili ayetlerin tarihsel bir hüviyete sahip olduğu açıktır. Tam bu noktada denebilir ki Kur'an'daki tüm ayetler Allah'ın kelamı olmakla birlikte her ayet aksiyolojik düzeyde ya da mesaj ve anlam yükü itibariyle eşit değerde değildir. Sözgelişi, Mekkeli müşriklerin putperestliğe özgü birtakım batıl inanç ve uygulamalarından söz eden 6/En'âm 136-139. ayetlerdeki muhteva ile Fâtiha sûresindeki veya "Ayetü'l-Kürsî" diye bilinen 2/Bakara 255. ayetteki muhteva ve mesaj aynı değerde olmasa gerektir. Nitekim bu husus klasik dönem İslam âlimlerince de kabul edilmiş ve bilindiği üzere sahabiler bazı ayet ve sûrelerin faziletleri hakkında Hz. Peygamber'den çeşitli hadisler nakletmişlerdir.

Tarihsellik ve yerellik olgusu Kur'an'ın metin yapısı için de söz konusudur. Şöyle ki Kur'an, birçok ayette de ifade edildiği üzere Arap diliyle vahyedilmiştir. Dil canlı bir organizma gibidir, zaman içerisinde değişip dönüşür. Bu itibarla, Kur'an'daki dil on beş asır önceki Arapların kullandığı dildir. Dolayısıyla Kur'an metni o dönemdeki Arap dili ve edebiyatına ait özellikler taşımaktadır. Kur'an metninin çok büyük bir edebî değeri haiz olduğu müsellemdir, ancak söz konusu dönemin Arap dili ve edebiyatına özgü hemen bütün hususiyetleri yansıttığı da bir gerçektir. Sözgelişi, birçok sûreye gece, gündüz, güneş, ay vb. birçok farklı varlığa yeminle

başlanması aslında Kur'an'ın nazil olduğu dönemdeki Araplarca yaygın biçimde kullanılan bir üslup tarzını yansıtmaktadır. Keza, ayetlerin son kelimelerindeki seci (nesir kafiyesi) de dönemin Arap dilinde mevcut olan bir hususiyettir.

Seci aslında manaya pek katkısı olmayan, daha çok metnin lafzî yapısını estetize eden bir unsurdur. Mesela, 43/Zuhrûf 33-34. ayetlerin sonunda *ve-meârice 'aleyhâ yezharûn* (üzerine çıktıkları [merdivenler]), *ve-süruran 'aleyhâ yettekiûn* (üzerine oturup yaslandıkları [koltuklar]) şeklinde iki ibare yer almaktadır. Aslında bu ibarelerin ilgili ayetlerdeki mana ve mesaja bir katkısı yoktur. Çünkü merdiven zaten üzerine çıkmak ya da basmak, koltuk da üzerine kurulup oturmak içindir. Şu hâlde, mezkûr ayetlerdeki *yezharûn* ve *yettekiûn* ibareleri fasılaya riayet ya da önceki ve sonraki ayetlerin son kelimeleriyle ses uyumu (seci) sağlamak için zikredilmiş olmalıdır. Ne var ki bu ibareler çeviriye yansıtıldığında Türkçe açısından anlatım bozukluğuna yol açmaktadır. Fakat gerek kaynak dil ve orijinal metne sadakat, gerekse "Kimi ayetler eksik tercüme edilmiş" şeklindeki muhtemel bir eleştirinin önünü almak gibi saikler anılan özellikteki ibarelerin çeviriye yansıtılmasını bir bakıma kaçınılmaz kılmaktadır.

Kur'an hakkındaki bu genel mülahazalardan sonra mealimizin belli başlı özellikleri hakkında bilgi vermeye geçebiliriz. Öncelikle şunu belirtelim ki bu meali okuyanlar, kimi ayetlerin çevirisinde "ezber bozucu" denebilecek türden birçok anlam ve yorumla karşılaşacaktır. Ancak altını çizerek belirtmek isteriz ki "ezber bozucu" nitelikteki anlam takdirlerimizin tümü klasik tefsir geleneğinden tedarik edilmiştir. Daha açıkçası, bu mealde klasik tefsir literatüründe karşılığı olmayan hiçbir anlam ve yorum mevcut değildir!

Diğer taraftan şunu da belirtmeliyiz ki burada söz konusu olan ezber bozma, büyük ölçüde birbirlerinden iktibas edilen, dolayısıyla zihnimizde sabit ve standart anlamlar oluşturan meallere öteden beri aşinalık ve alışkanlık kesbetmiş olmamızla ilgili bir durumdur. Kabul etmek gerekir ki bugün elde dolaşan meallerin önemli bir kısmı Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır'ın *Hak Dini Kur'an Dili* adlı tefsirinin meal kısmından ve bilhassa Hasan Basri Çantay'ın *Kur'ân-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm* adlı mealinden istifadeyle hazırlanmıştır. Merhum Çantay ise mealini büyük ölçüde Beyzâvî'nin (ö. 685/1286) *Envâru't-Tenzîl*, Nesefî'nin (ö. 710/1300) *Medârikü't-Tenzîl*, Hâzin'in (ö. 741/1340) *Lübâbü't-Te'vîl* ve Celâleddîn el-Mahallî (ö. 864/1460) ile Celâleddîn es-Suyûtî'nin (ö. 911/1505) *Tefsîru'l-Celâleyn* diye bilinen tefsirlerindeki yorumlardan istifadeyle hazırlamıştır. Oysa anılan tefsirlerin tümü Kur'an'daki birçok kelime ve kavrama mezhebî/siyasi anlamlar yükleme sürecinin çoktan kemale erdiği dönemlerin ürünüdür. Üstelik bu tefsirler özellikle kelamî ve fıkhî tartışmalara mesnet gösterilen ayetlerin tümünde Sünni yorumun mutlak isabetli olduğu fikrini telkin ve teyit eden bir dil dizgesine sahiptir.

Ehl-i Sünnet'in genellikle itidal çizgisini temsil eden bir mezhep olduğunu teslim etmekle birlikte Mutezile ve Şia gibi diğer mezheplerin her konuda yanlış düşündükleri de iddia edilemez. Bu sebeple, meal çalışmamızda kullandığımız tefsir kaynaklarında belli bir mezhebe aidiyet kaygısı taşımadık. Bilakis mezheplerin oluşumundan önceki dönemlere ait görüş ve yorumların daha sağlıklı olduğu düşüncesinden hareketle özellikle Mukâtil b. Süleyman'ın (ö. 150/767)

Tefsîru Mukâtil (nşr. Şehhâte, Beyrut 2002) ile Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî'nin (ö. 310/923) *Câmiu'l-Beyân* (Beyrut 1999) adlı tefsirlerindeki sahabe ve tâbiûn müfessirlerine ait yorumlardan çokça istifade ettik. Bunun yanı sıra filolog müfessir Ferrâ'nın (ö. 207/822) *Me'âni'l-Kur'ân* (Beyrut 1955), Zemahşerî'nin (ö. 538/1143) *el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzîl* (Beyrut 1977) ve Ebû Hayyân el-Endelüsî'nin (ö. 745/1344) *el-Bahru'l-Muhît* (Beyrut 2005) isimli tefsirlerinden yararlandık. Ayrıca İmam el-Mâtüridî'nin (ö. 333/944) *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne* (Beyrut 2005), İbn Atıyye'nin (ö. 541/1147) *el-Muharrerü'l-Vecîz* (Beyrut 2001), Ebü'l-Hasen el-Vâhidî'nin (ö. 468/1076) *el-Vasît* (Beyrut 1994), Ebû Ali et-Tabersî'nin (ö. 548/1153) *Mecmau'l-Beyân* (Beyrut 1997), Fahreddîn er-Râzî'nin (ö. 606/1210) *Mefâtîhu'l-Ğayb* (Beyrut 2004) ve Kurtubî'nin (ö. 671/1273) *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân* (Beyrut 1988) adlı tefsirlerine de sıkça müracaat ettik.

Sahabe ve tâbiûn müfessirlerine ait yorumları kısa ve derli toplu biçimde muhtevi eserler olmasından dolayı Ebü'l-Hasen el-Mâverdî'nin (ö. 450/1058) *en-Nüket ve'l-Uyûn* (Beyrut 2007) ve Ebû'l-Ferec İbnü'l-Cevzî'nin (ö. 597/1201) *Zâdü'l-Mesîr* (Beyrut 1987) adlı tefsirlerini de sürekli elimizin altında bulundurduk. Öte yandan, farklı bağlamlarda farklı manalarda kullanılan *hüdâ*, *hak*, *salât* vb. birçok kelimeye anlam takdirinde bulunurken Râğıb el-İsfahânî'nin (ö. 502/1108) *el-Müfredât fi Garîbi'l-Kur'ân* (İstanbul 1988), İbnü'l-Cevzî'nin *Nüzhetü'l-A'yüni'n-Nevâzır* (Beyrut 1985), Semîn el-Halebî'nin (ö. 756/1355) *'Umdetü'l-Huffâz* (Beyrut 1993) ve Fîrûzâbâdî'nin (ö. 817/1415) *Besâiru Zevi't-Temyîz* (Beyrut trs.) adlı eserlerinden faydalandık.

Bütün bunların yanı sıra son dönemde telif edilen tefsirlerden Muhammed Abduh ve Reşîd Rızâ'nın *Tefsiru'l-Kur'âni'l-Hakîm/Tefsîru'l-Menâr*'ı (Beyrut 1999), Muhammed Tâhir b. Âşûr'un *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*'i (Tunus, trs.), Elmalılı M. Hamdi Yazır'ın *Hak Dini Kur'an Dili-Yeni Meâlli Türkçe Tefsir*'i (İstanbul 1935) ve bir komisyon tarafından telif edilen *Kur'an Yolu* (Ankara 2003) gibi eserlere de zaman zaman müracaat ettik. Bütün bu kaynaklara rağmen 2/Bakara 102, 5/Mâide 106-107, 15/Hicr 90-91, 32/Secde 5, 53/Necm 5-18, 72/Cin 1-19, 77/Mürselât 1-6, 79/Nâziât 1-5 ve 98/Beyyine 1 vb. birçok ayete anlam takdirinde gerçekten çok zorlandık, çok yorulduk. Ancak bu durumu yadırgamamak gerekir; çünkü bazı ayetlerde kastedilen anlamı vuzuha kavuşturmak, Vâhidî'nin 98/Beyyine 1. ayetin tefsirinde, İbn Atıyye'nin 5/Mâide 106-107. ayetlerin tefsirinde belirttikleri gibi büyük âlimler için de çok zor bir iş olarak görülmüştür (Bkz. Vâhidî, *el-Vasît*, IV. 539; İbn Atıyye, *el-Muharrerü'l-Vecîz*, II. 250).

Meal çalışmamızda Prof. Dr. Suat Yıldırım'ın *Kur'ân-ı Hakîm'in Açıklamalı Meali* (İstanbul 2004), Abdulkadir Şener-M. Cemal Sofuoğlu-Mustafa Yıldırım'ın *Yüce Kur'an ve Açıklamalı-Yorumlu Meâli* (İzmir 2009), Ömer Rıza Doğrul'un (ö. 1952) *Tanrı Buyruğu* (İstanbul 1955) ve Muhammed Esed'in (ö. 1992) *Kur'an Mesajı: Meal-Tefsir* (İstanbul 1996) adlı eseri ile Esed'in temel kaynaklarından biri olan fakat kendisi tarafından zikredilmeyen Mevlana Muhammed Ali'nin (ö. 1951) *The Holy Qur'an with English Translation and Commentary* (Lahor 1935) adlı meal-tefsirinden de faydalandığımızı belirtmeliyiz. Bu bağlamda değerli hocamız Suat Yıldırım'a ait mealin Kur'an'daki birçok terkip ve tabirin günümüz Türkçesindeki karşılıklarını ifade bakımından gayet başarılı bir çalışma olduğunu belirtmemiz gerekir. Yine değerli hocalarımız Abdulkadir Şener-M. Cemal

Sofuoğlu ve Mustafa Yıldırım'ın *Yüce Kur'an ve Açıklamalı-Yorumlu Meâli*'nin dil ve üslup güzelliğinin yanı sıra bilhassa siyak-sibak bütünlüğünü yansıtan anlam takdirlerindeki isabetlilik yönünden mütedavil mealler arasında özel bir yere sahip olduğu bilinmelidir.

Bu vesileyle çalışmamızın gözden geçirilmiş ve kimi zaman uzun sayılabilecek açıklama notlarıyla zenginleştirilmiş bu ikinci baskısında, zikri geçen Kur'an mealleri arasında bilhassa Şener, Sofuoğlu ve Mustafa Yıldırım tarafından hazırlanan mealin güzel Türkçesinden çokça faydalandığımızı ilmî ve ahlakî sorumluluk mucibince belirtmeliyiz. Mealde nelere dikkat ettiğimiz, çeviride nasıl bir yöntem izlediğimiz meselesine gelince, bu konuda şunları zikredebiliriz:

- Bu mealin kendine özgü hususiyetlerinden biri ve belki de birincisi, yediden yetmişe hemen herkesin gayet kolay bir şekilde okuyup anlayabileceği bir dil ve üsluba sahip olmasıdır. Bu bağlamda, mevcut Kur'an meallerinin pek çoğunun harfi harfine tercüme gayretiyle hazırlanmış olmasından dolayı oldukça bozuk bir Türkçeye sahip olduklarını, dolayısıyla Kur'an'ı ister istemez sıkıcı bir metin hâline getirdiklerini belirtmemiz gerekir. Oysa Kur'an'da kuru, zevksiz, duygusuz ve didaktik bir dil değil, çoğu zaman lirik ve özellikle kıssalarda epik bir dil ve üslup hâkimdir. Bu çarpıcı dili meale yansıtmaya çalışmak son derece önemlidir.

- İşte bu düşünce uyarınca mealde kullandığımız dil ve üslupta Kur'an'ın özellikle şifahi bir hitap olmasıyla ilgili hususiyetleri mümkün mertebe dikkate aldık. Bu bağlamda birçok ayetteki ifadeleri devrik cümle kalıplarıyla çevirirken, birçok ayetteki vurguları da üç nokta, ünlem, parantez arası ünlem gibi noktalama işaretleriyle belirttik. Ayrıca tevbih, taaccüp, istifham-ı inkârî vb. ifade kalıplarını da "Ya!", "Demek... ha!", "Öyle mi?!", "Belli ki..." gibi farklı şekillerde karşıladık.

- Mealdeki dilin tercüme kokmamasına azami gayret gösterdik. Bu hassasiyetin ve aynı zamanda ayetleri daha anlaşılır kılma gayretinin bir sonucu olarak lafız değil anlam merkezli çeviriyi esas aldık. Dolayısıyla birçok ayete serbest tercüme çerçevesinde mana verdik. Bu çerçevede, 2/Bakara 16, 36/Yâsîn 67 ve diğer birçok ayetin mealinde de görüleceği üzere pek çok ayette ne denildiğinden (*mantûk*) ziyade ne denilmek istendiğini (*mefhûm*) aktarmaya çalıştık ve bunu yaparken de bilhassa erken dönem müfessirlerin yorumlarını dikkate aldık.

- Birçok ayetin çevirisinde kimi zaman nüzul sebebiyle, kimi zaman da mananın tavzihiyle ilgili açıklama notlarına yer verdik ve bir kısmı "yani" kelimesiyle başlayan bu notları köşeli ayraç içinde kaydettik. Bununla birlikte lafızda zikredilmeksizin anlaşılan manaları ayraçsız olarak kaydettik. Sonuçta birçok ayette köşeli ayraç içinde açıklama notlarına yer vermiş olmakla birlikte kimi açıklama notlarını ayraçlı veya ayraçsız olarak kaydetme konusundaki tereddüdümüz yüzünden bu hususta maalesef bir standart oluşturamadık. Bunu bir eksiklik olarak kabul ettiğimizi ve dolayısıyla bu yöndeki muhtemel eleştirileri sineye çekmemiz gerektiğini açık yüreklilikle belirtmek isteriz.

- Bu noktada özellikle belirtmek gerekir ki klasik tefsirlere kayıtsız kalarak meal hazırlamak mümkün olmadığı gibi hiçbir açıklama notu içermeyen bir Kur'an

çevirisini meal diye nitelemek de pek isabetli değildir. Kaldı ki yorumdan, açıklama notlarından arındırılmış bir mealin Kur'an'daki birçok ayeti –tabir caizse– bilmeceye dönüştürmesi mukadderdir ve nitekim bugün elde dolaşan birçok meal de bu gerçeği teyit etmektedir. Ayrıca, açıklama notları içermeyen bir mealin okuyucuyu çok kere istifhamlara boğacağı da müsellemdir. Mesela, 2/Bakara 158. ayetin ilk kısmı yalın şekilde şöyle çevrilebilir:

> Şüphesiz Safâ ile Merve Allah'ın işaretlerindendir. Böylece kim Evi hacceder veya umre yaparsa, bu ikisini tavaf etmesinde kendisi için bir sakınca yoktur.

Bu çeviriyi okuyan kimsenin, "Allah'ın nişanelerinden ve/veya işaretlerinden olduğu bizzat Allah tarafından bildirilen Safa ile Merve'yi Hac veya umre esnasında ziyaret etmek sevap olması gerekirken niçin ayette 'sakınca veya günah yoktur' denilmiştir?" diye sorması kuvvetle muhtemeldir. İşte böyle bir soruyu bertaraf etmek için ayeti açıklama notlarıyla birlikte şöyle çevirmek gerekir:

> [Ey Müminler!] Safa ve Merve [adlı iki tepe her ne kadar İslam öncesi dönemlerde İsaf ve Naile adlı putların bulunduğu mekânlar olsa da] Allah'ın değer atfettiği birer nişane, birer semboldür. Bu yüzden, hac veya umre yapan kişinin bu iki tepe arasında sa'y etmesinde [ibadet maksadıyla hızlıca gidip gelmesinde] sakınca yoktur.

- Ayetlerde çoğu zaman zamirler, ism-i mevsuller ve ism-i işaretlerle müphem şekilde belirtilen kişi, yer ve nesne isimlerini çoğu zaman tasrih ederek aktardık. Sözgelimi, *hüm* zamirini "onlar" şeklinde çevirmek yerine, "o müşrikler" veya "o kâfirler" şeklinde tercüme ettik. Bu bağlamda birçok ayetin başına da ayraçlı olarak, "Ey Peygamber!", "Ey Müminler!", "Ey Müşrikler!" gibi hitaplar ekledik ve böylece ayetin kimlere yönelik olduğu noktasındaki müphemliği gidermek istedik. Gerçi Allah Kur'an'da kâfirlere, "Ey Kâfirler!" veya "Ey Müşrikler!" şeklinde bir hitap (müvâcehe hitabı) yöneltmemiş, sadece 109/Kâfirûn 1. ayette böyle bir hitapta bulunmuş, ancak bu hitabına *kul* (de ki) lafzıyla başlamak suretiyle Hz. Peygamber'i aracı kılmıştır. 66/Tahrîm 7. ayetteki doğrudan hitap ise kıyamet-ahiret ahvali bağlamında zikrolunmuştur. Evet, Allah Kur'an'da kâfirler ve müşriklere doğrudan hitapta bulunmamıştır; çünkü bu hitap tarzı değer verme (teşrif) manası taşır. Biz bu inceliğin farkında olmakla birlikte, ilgili ayetlerin kime ve/veya kimlere yönelik olduğunu tasrih etmek amacıyla, "Ey Müşrikler/Kâfirler!" şeklinde hitaplara yer verdik. Bu konuda da yine klasik tefsirlerdeki rivayet malzemesinden istifade ettik.
- Kur'an'daki *ehl-i kitâb* tabiri çoğu zaman sadece Yahudilere, kimi zaman da sadece Hıristiyanlara işaret ettiği için bu tabirin medlulünü siyak-sibakı ve ilgili ayetin muhtevasını dikkate alarak yerine göre "Yahudiler", yerine göre de "Hıristiyanlar" şeklinde belirledik. Böylece sırf Yahudiler veya sırf Hıristiyanlarla ilgili bir konudan söz edildiği sarih olan bir ayetin okuyucunun zihninde her iki dinî topluluğa yönelik bir muhteva taşıdığı fikri oluşmasın istedik.
- Bu vesileyle belirtmek gerekir ki Kur'an'ın Ehl-i kitapla ilgili beyanları tüm Yahudiler ve Hıristiyanlara yönelik sanılmamalı, dolayısıyla bu konuda genellemeler yapılmamalıdır. Nitekim 3/Âl-i İmrân 133. ayette de Ehl-i kitabın tü-

müyle aynı kategoride değerlendirilemeyeceği açıkça belirtilmiştir. Genellemeden kaçınmak gerektiği hususu Kur'an'ın ümmîlere, yani nüzul dönemindeki Araplara yönelik beyanları için de geçerlidir. Sözgelimi kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmesinden söz eden ayetler, vahyin nazil olduğu dönemdeki tüm Araplara teşmil edilebilecek bir cinayet değildir. Hatta Kur'an'ın kıyamet ve ahiret gününü inkâr edenlere yönelik ifadelerini de genelleme yoluyla anlamak problemlidir. Zira güvenilir bir ravi ve ensab âlimi olarak tanınan İbn Habîb'in (ö. 245/860) verdiği bilgilere göre cahiliye döneminde Arapların birçoğu ölümden sonra dirilişe inanmaktaydı. Keza hesap ve ceza günü inancı da mevcuttu. Mesela cahiliye devri şairlerinden Ahnes b. Şihâb et-Temîmî bir şiirinde, "Biliyorum ki Allah hesap günü kulunu en güzel ameline göre mükâfatlandıracak" (*ve-alimtü ennellâhe câze 'abdehû yevme'l-hisâbi bi'ehsani'l-a'mâl*) ifadelerine yer vermiştir. Cahiliye şairlerine ait divanlarda ve İslam öncesi Arap tarihiyle ilgili temel kaynaklarda buna benzer birçok bilgiye rastlamak mümkündür. Dahası, İslam öncesi dönemin Arap toplumunda gusül abdestinden cenaze namazına, hac ve umreden Arafat'ta vakfe ve şeytan taşlamaya, hırsızlık suçunu el kesmeyle, hirâbe (eşkıyalık) suçunu idamla cezalandırmaktan üç talâka varıncaya değin, Kur'an'da ve İslam şeriatındaki hemen bütün hükümlerin mevcut olduğu bilinmektedir (Bkz. Ebû Câ'fer Muhammed b. Habîb, *el-Muhabber*, Beyrut trs., s. 309-328). Bu sebeple, İslam öncesi dönemin büsbütün bir karanlık çağ olduğuna ilişkin söylem, oldukça romantik ve aynı zamanda ideolojiktir. Böyle bir söylemin genel kabul görmesi ise bir yönüyle temel kaynaklardaki bu bilgilerden haberdar olmamaya, diğer yönüyle de İslam'ın ne kadar yüce olduğunu anlatmak için cahiliye dönemini alabildiğine karanlık bir çağ olarak tasvir etmek gerektiği düşüncesine dayanmaktadır.

- Kur'an'ın özellikle ahkâm konusunda "ibtidâen şer' isbatı" ya da yeni hüküm icadı denebilecek türden hemen hiçbir hüküm içermediği, bilakis gerek cahiliye devrindeki Hanif geleneğinden gerek Musa şeriatından tevarüs edilen hükümlerin birçoğunu ibka, bir kısmını ıslah, diğer bir kısmını da ilga ve iptal ettiği inkâr edilemez bir gerçektir. Aynı keyfiyet ibadetler konusunda da geçerlidir. Bununla birlikte Kur'an bilhassa ibadetlerin Allah'a özgü kılınması gerektiğini bildirmektedir. Nitekim 2/Bakara 196. ayetteki *ve-etimmû'l-hacce ve'l-umrete lillâh* ifadesi de hac ve umrenin bu ayetle birlikte ibadet hüviyeti kazandığını değil, cahiliye döneminde şirk unsurlarıyla özünden saptırılan bu ibadetlerin tevhid inancı doğrultusunda ve dolayısıyla yalnız Allah'ın belirlediği ölçüler dâhilinde ifa edilmesi gerektiğini belirtir (Bu konuda geniş bilgi için bkz. Ebû İshâk eş-Şâtıbî, *el-Muvâfakât fî Usûli'ş-Şerîa*, Beyrut 1997, II. 381-389).

- Birçok ayetin başında yer alan *yâ eyyühe'n-nâs* [Ey İnsanlar!] hitabını gerek Kur'an'ın nazil olduğu tarihsel zemin, gerekse klasik tefsirlerde kayıtlı olan "Ehl-i Mekke" şeklindeki izah dikkate alındığında, "Ey Mekke halkı!", "Ey Müşrik/Kâfir halk" şeklinde çevirmek gerekir. Nitekim bu mealin ilk iki baskısındaki çeviri de bu şekildedir. Ancak Kur'an mesajının evrenselliğini zedelediği/zedeleyeceği vehmedilen bu çeviriyi genel okuyucu kitlesinin kahir ekseriyetine izah etmek neredeyse muhalle eşdeğerdir. Oysa Gazâlî'nin (ö. 505/1111) *el-Mustasfâ*'sı, Fahreddîn er-Râzî'nin (ö. 606/1210) *el-Mahsûl*'ü,

Seyfeddîn el-Âmidî'nin (ö. 631/1233) *el-İhkâm*'ı, Bedreddîn ez-Zerkeşî'nin (ö. 794/1392) *el-Bahru'l-Muhît*'i gibi klasik fıkıh usûlü kitaplarının umum-husus bahislerine ve bu bahisler kapsamında serdedilen müvâcehe hitaplarıyla ilgili izahlara göz atılmış olsa "Ey Mekke halkı!" şeklindeki çevirinin ilmî/usûlî gerekçesi anlaşılır; ancak bu gerekçeyi "avâm-ı nâs"a izah imkânı şimdilik yoktur. İşte bu nedenle ya da "Def-i mefâsid celb-i menâfiden evlâdır." şeklindeki *Mecelle* kaidesinin mucibince, *yâ eyyühe'n-nâs* hitaplarını bu baskıda, "Ey İnsanlar!" diye çevirdik. Bununla birlikte birçok ayette geçen *ve-mine'n-nâsi men* ibaresini "şu halkın içinde/arasında öyle kimseler var ki..." diye tercüme ettik. Yine birçok ayetin sonunda yer alan *ve-lâkinne eksera'n-nâsi* ibaresini, "Mekke halkının müşrik/kâfir çoğunluğu" şeklinde tercüme ettik. Buna mukabil yine birçok ayetin sonunda yer alan ve kâfirlikte direnenler zümresine atıfta bulunan *ekserühüm/ekserahüm* (onların çoğu) lafzını ise kimi zaman ilgili ayetin kendi iç bağlamını dikkate alarak "onların hepsi" diye çevirdik ve bu çeviriyi söz konusu lafzın İslam davetine muhalefette direnen kâfirler/müşrikler zümresinin tümüne karşılık geldiği yorumuna dayandırdık.

- Diğer taraftan, 89/Fecr 15-16, 100/Âdiyât 6-8 gibi kimi ayetlerde Allah'a karşı nankörlüğüne, dünya malına aşırı düşkünlüğüne atfen *el-insân* şeklinde geçen *insân* kelimesini de diğer meallerdekinden farklı olarak "kâfir/nankör insan" diye çevirdik. Zira bu kelime meale genel manada "insan" ya da "insanoğlu" anlamında aktarıldığı takdirde, başta Hz. Peygamber olmak üzere Allah'ın birçok güzel sıfatla övdüğü mümin, muttaki, muhsin ve salih vasfını haiz bütün insanları başka bir varlık kategorisine dâhil etmek gerekecektir.

- Bazı lafızlara anlam takdirinde, ilgili lafzın ve türevlerinin diğer ayetlerdeki muhtelif anlam ve kullanımlarını dikkate aldık. Mesela, 6/En'âm 151. ayetteki *harrame* fiili, bilebildiğimiz kadarıyla tüm meallerde "haram kıldı" şeklinde çevrilmiştir. Bu ayetin, "De ki: 'Gelin size rabbinizin neleri haram kıldığını bildireyim; O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın, ana-babaya iyilik edin" şeklindeki yaygın çevirisine göre Allah ana-babaya iyi davranılmasını –hâşâ– haram kılmış olmaktadır. Oysa buradaki *harrame* fiili, 21/Enbiyâ 95. ayette geçen *harâmun* kelimesinde olduğu gibi, vücub/zorunluluk anlamına gelmektedir. Dolayısıyla söz konusu ayetteki *harrame* kelimesi bağlam dikkate alındığında bildik anlamda "haram kılmak"tan öte, "harîm (dokunulmaz), olmazsa olmaz, dolayısıyla farz kılmak" manasındadır.

- Kur'an'daki kelime ve kavramlara anlam takdirinde çok titiz davrandık. Çünkü Kur'an'ın kendine özgü bir dil ve kavram dünyası vardır. Mesajını doğru anlayıp kavramak için özellikle Kur'an'daki anahtar kavramlara doğru anlamlar yüklenmesi gerekir. Bu noktada *kitâb, te'vîl, fıkıh* (*tefakkuh*), *'ilim, halîfe* gibi birçok kelime ve kavramı tarih içerisinde kazandıkları teknik ve terimsel içeriklerden soyutlamaya özen gösterdik.

- Diğer taraftan, Kur'an'da çok sık geçen mümin, kâfir, müşrik ve münafık gibi birkaç kelime ve kavramı gerek Türkçede tek kelimeyle karşılamanın zor olması, gerek zihinde uyandırdığı etkili çağrışımın kayba uğramaması gerekse özgün yapılarının bozulmaması gerektiği düşüncesiyle orijinal formlarıyla meale aktarmayı ve içerdikleri manaları burada kısaca açıklamayı uygun gördük.

Kur'an terminolojisinde *mü'min*, *kâfir*, *münâfık* ve *müşrik* kelimeleri ilahî davete verdikleri karşılık bakımından dört ayrı insan tipini ifade eder. Mümin, en kısa tarifiyle, Allah'a ve ayetlerine yürekten inanan, O'na güvenen kimse demektir. Allah Kur'an'da müminleri kimi zaman muttakiler (Allah'ı sevip sayan, O'na itaatsizlikten sakınanlar), kimi zaman muhsinler (Allah'a kulluk görevlerini içtenlikle ifa edenler) şeklinde de tanımlamakta; yine bu çerçevede "Allah'a teslimiyet gösteren kimse" anlamında *müslim* (müslüman) kelimesini de kullanmaktadır.

- *Kâfir* aslında "nankör" demektir. Kur'an'da ise çoğunlukla Allah'ın ayetlerine imanı olmayan, peygamberleri yalancı sayan kimse anlamında kullanılmıştır. Aslında Allah'ın ayetlerini ve elçilerini reddetmek en büyük nankörlüktür. Bu anlamda kâfirlik ya da nankörlük oldukça geniş bir muhtevaya sahip olup bunun farklı tezahürleri vardır. Bunlardan biri Allah'ın ayetlerine inanmış gözükmek ama gerçekte inanmamak anlamındaki münafıklık ya da ikiyüzlülüktür. Kâfirliğin Kur'an'da çokça vurgulanan bir diğer şekli de müşrikliktir. Bu da Allah'ı Allah olarak bilmek ama aynı zamanda O'nun yanı sıra birtakım putlara yahut başka birtakım varlıklara tanrılık yakıştırıp tapınmaktır. Allah'a şirk (ortak) koşmak diye tabir edilen bu inanç tarzını benimseyenler Kur'an'da çoğu zaman müşrikler, kimi zaman da mücrimler ve zalimler şeklinde tanımlanmıştır. Bununla birlikte *zâlim* kelimesi birçok ayette insanın kendine yazık etmesini, günah işlemesini, hak ve adaletten sapmasını ifade etmek için de kullanılmıştır.

- Kur'an'ın *'amel-i sâlih*, *ihsân* gibi bazı temel kavramlarının içini boşaltmama, amorflaştırmama konusunda da özen gösterdik. Sözgelişi, *ellezîne 'amilu's-sâlihât* ibaresini "iyi/güzel işler yapanlar" şeklinde değil, "imanlarına yaraşır güzellikte davranışlar sergileyenler" diye çevirdik. Çünkü "iyi iş yapmak" ifadesi muhteva itibariyle muğlak ve dolayısıyla yanlış anlaşılmaya müsaittir. Oysa Kur'an'a göre iyilik namına yapılan, fakat imandan bağımsız olan, kısaca Allah'ın rızası hesaba katılmadan yapılan hiçbir işin Allah nezdinde değeri yoktur. Nitekim habt-ı amel, yani iman sahibi olmayanların iyilik namına yaptıkları bütün her şeyin boşa gittiğini/gideceğini bildiren ayetler bunun en müşahhas delilidir.

- *Zâlim*, *mücrim*, *hüdâ*, *hidayet*, *dalâl*, *dalâlet*, *hikmet*, *hak* gibi bazı kelime ve kavramlara tarihsel ve metinsel bağlamı dikkate alarak anlam verdik. Mesela özellikle Mekkî sûrelerde geçen *mücrimûn* kelimesini "müşrikler", "kâfirler" veya "günaha batmışlar" şeklinde karşıladık. Zira *mücrim* kelimesi sözlükte "suçlu" anlamına gelmektedir. Fakat bu anlam kelimenin Kur'an'daki içeriğini tam olarak ifade etmemektedir. Diğer taraftan, hemen bütün meallerde Kur'an'da kullanıldığı şekliyle Türkçeye aktarılan *zulüm* ve *zâlim* kelimelerine mana verirken gerek kelimenin sözlük anlamını, gerekse 31/Lokmân 13. ayetteki, "Allah'a şirk/ortak koşmak kesinlikle çok büyük bir zulümdür." ifadesini dikkate aldık. Zulüm kelimesinin "bir şeyi ait olduğu yerden başka bir yerde konumlandırmak" şeklindeki sözlük anlamından hareketle *zâlim* kelimesine kimi zaman ilgili ayetteki konuya uygun bir mana takdir ettik. Örneğin, 12/Yûsuf 23. ayetin sonundaki *ez-zâlimûn* kelimesine, "iyiliğe hıyanetle karşılık verenler" şeklinde bir anlam verdik.

- Öte yandan, birçok ayetin sonunda Allah'ın isim-sıfatı olarak geçen *hakîm* kelimesini "hikmet sahibi" diye karşılamanın gerçekte ne tercüme ne meal olduğu düşüncesinden hareketle, "her hükmü ve fiili mutlak isabetli olan" ve/ veya "her şeyi yerli yerince yapıp eden" şeklinde çevirmeyi yeğledik. Benzer şekilde, Allah'ın isim-sıfatları arasında çokça zikredilen *azîz* kelimesini çoğu zaman "üstün kudret sahibi", kimi zaman "gücü sonsuz", kimi zaman da "izzet, kudret sahibi, mutlak galip" diye çevirdik.

- Kur'an'daki deyimlerin günümüz Türkçesindeki tam karşılıklarını aktarmaya özen gösterdik. Mesela hemen bütün meallerde "odun hamalı" diye tercüme edilmiş olan *hammâlete'l-hatab* tabirine klasik tefsirlerdeki filolojik izahlar uyarınca "dedikoducu, laf taşıyan" [111/Tebbet-Mesed 4] manası verdik. Diğer taraftan, Türkçede hiçbir anlamlı karşılılığı bulunmayan, fakat mütedavil meallerin birçoğunda sıkça rastlanan, "uzak sapıklık" (*dalâlün ba'îd*), "açık büyücü" (*sâhirün mübîn*) gibi tuhaf tabirlere asla yer vermedik.

- Kur'an'da özellikle Hz. Musa ve Hz. İsa'ya atfen denizin yarılması, kayadan su fışkırması, ölünün diriltilmesi, çamurdan kuş maketinin canlı bir kuşa dönüştürülmesi gibi olağanüstü hadiselerden söz edilmiştir. Bunlar İslami gelenekte hissî mucize olarak kabul edilmektedir. Bu konudaki düşüncemiz, *Kıssaların Dili* adlı eserimizde de görüleceği gibi, geleneksel inanış ve anlayıştan çok farklı olmakla birlikte ilgili ayetlerin birçoğunu lafza uygun şekilde çevirdik. Çünkü birçok ayette olağanüstü hadiselerden bahsedildiği açıktır; ancak birçok ayette de din dilinin ifade ve anlatım tekniğinden kaynaklanan ve bu yüzden olağan bir hadise olduğu hâlde olağanüstü ya da hissî bir mucize olduğu sanılan hususlardan bahsedildiği de aşikârdır. Bizce Kur'an'ın olağanüstü hadiselerle ilgili tüm ifadelerini kimi zaman zorlama te'villerle rasyonelleştirmeye çalışmak ve bu yorumları meale yansıtmak yerine kıssaların dili ve dolayısıyla mucize kavramı üzerinde durulmalıdır; ancak bu konu meale taşınmamalı, ayrı bir çalışmada ele alınmalıdır. Bununla birlikte biz, din dilinin ifade kalıpları içinde veciz bir şekilde anlatılan bazı hususları, sözgelimi *ve-li süleymâne'r-rîh* [21/Enbiyâ 81; 34/Sebe' 12] ifadesini, "Süleyman'ı uçan halıya bindirdik." şeklinde anlaşılmasına mahal vermemek için –ki klasik tefsirlerde böyle anlaşılmıştır– dipnotta kısaca izah yoluna gittik.

- Bilindiği gibi Kur'an'da "Allah dilediğini dalalette bırakır/doğru yoldan uzaklaştırır; dilediğini hidayete/doğru yola ulaştırır." mealinde birçok ifade mevcuttur. Kur'an'ın kavram dünyasına vukufiyeti olmayan pek çok insan, Allah'ın dilemesini –hâşâ– keyfî tasarruflarda bulunması, dolayısıyla insanoğlunun bu sınırsız iradenin elinde bir oyuncak olması şeklinde anlamakta ve böyle bir yanlış anlama neticesinde de ister istemez neyi niçin yaptığı bilinmeyen, herhangi bir ahlakî ilkesi bulunmayan bir Tanrı'yla karşı karşıya oldukları vehmine kapılmaktadır. Oysa gerçek durum böyle değildir. Burada öncelikle şunu belirtelim ki, "Allah dilediğini doğru yoldan uzaklaştırır; dilediğini doğru yola ulaştırır." şeklindeki ifadeler Arap dilindeki gramer kuralları çerçevesinde, "Allah dileyeni doğru yoldan uzaklaştırır; dileyeni doğru yola ulaştırır." şeklinde tercüme etmeye de elverişlidir. Nitekim Muhammed Esed Mutezilî düşünce paralelinde söz konusu ibareyi bu şekilde çevirmiştir. Fakat Kur'an'da Allah'ın dilemesinden bahseden pek çok ayet böyle bir çevirinin

her zaman imkân dâhilinde bulunmadığını, dolayısıyla pek isabetli olmadığını göstermektedir. Sonuçta, söz konusu çeviri bahse konu olan anlama sorununu çözmemektedir. Bizce, "Allah dilediğini doğru yoldan uzaklaştırır; dilediğini doğru yola ulaştırır" şeklindeki ifadeleri Kur'an bütünlüğü çerçevesinde, "Allah müstahak gördüğünü doğru yoldan uzaklaştırır; layık gördüğünü doğru yola ulaştırır." şeklinde anlayıp yorumlamak gerekir.

- Birçok ayette Allah'ın her şeye kadir olduğu, dilediği her şeyi yaptığı bildirilmektedir. Ancak bu ifadeler Allah'ın iradesinde keyfîlik olduğu, keyfî tasarruflarda bulunduğu anlamına gelmemektedir. Bilakis Allah, bizzat kendi beyanıyla sabit olduğu üzere adildir ve kullarına asla zulmetmez. O hâlde, Allah'ın dalalette bırakmasında/doğru yoldan uzaklaştırmasında müstahak görme, hidayete/doğru yola ulaştırmasında ise layık görme söz konusudur. Diğer taraftan, "Allah dilediği her şeyi yapar." mealindeki ayetleri okurken Kur'an'ın Allah-merkezli bir dil dizgesine sahip olduğu unutulmamalıdır. Allah-merkezli dilin ne anlama geldiğini 8/Enfâl 17. ayet çok güzel bir şekilde ortaya koymaktadır. Allah bu ayette mealen şöyle buyurmaktadır:

  > [Ey Müminler!] Bedir'de o müşrikleri gerçekte siz katletmediniz, Allah katletti. [Bu yüzden, "Ben filancayı şöyle katlettim." diye övünmeyin; çünkü size bu imkân ve cesareti Allah verdi].
  >
  > [Ey Peygamber!] Bedir'de düşmana karşı [ok, taş, toprak gibi] birtakım şeyler attığın zaman da aslında sen atmadın, Allah attı. Allah bütün bunları müminlerin [hem büyük bir zafer kazanmak hem de birçok ganimet sahibi olmak suretiyle] güzel bir imtihan kazanmalarını sağlamak için yaptı. Şüphesiz Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir.

  İşte bu ayetten de anlaşılacağı üzere, Allah-merkezli dil, her şeyde ve her yerde öncelikle Allah'ın hesaba katılması gerektiğini tembihleyen bir dildir. Bununla birlikte, söz konusu dil insanoğlunun özgür iradesini asla nefyetmemektedir. Tam aksine insan her şeyi özgür iradesiyle yapıp etmektedir. Bu yüzden de yaptıklarının hesabını verecektir. Kısacası, ilahî azapta da mükâfatta da insan için bir hak ediş vardır. Bunun içindir ki mevcut meallerin birçoğunda, "Andolsun, biz cinlerin ve insanların çoğunu cehennem için yarattık." [7/A'râf 179] diye çevrilen ayete, "Andolsun ki yarattığımız insanlar ve cinlerin çoğu, [yaratılış gayelerine uygun davranmadıkları için] cehennemlik olmayı hak etmiştir." şeklinde tercüme ettik. Zira ayetteki bu ifadenin hemen ardından, "Çünkü böylelerinin akılları vardır hakikati idrak etmez, gözleri vardır hakikati görmez, kulakları vardır ama hakikat çağrısını işitmez. İşte bunlar [yollarını şaşırmışlık bakımından] davar sürüsü gibidirler ve hatta davar sürüsünden de beter hâldedirler. İşte bunlar tam bir aymazlık içinde olan kimselerdir." buyrulmuştur.

- Kur'an'daki birçok kelime çeşitli anlamlar içermekte, dolayısıyla Arap dilindeki kök anlamı aynı olmakla birlikte farklı ayetlerde farklı manalara gelmektedir. Örneğin, *h-d-y* kökünden türemiş kelimeler Kur'an'da genellikle, "doğru yola erişmek/doğru yola eriştirmek" anlamına gelmekle birlikte kimi ayetlerde de "umduğuna kavuşmak/kavuşturmak" manası taşır. Örneğin, Kur'an'da sıkça geçen, *inne'llâhe lâ yehdi'l-kavme'l-kâfirîn* ve benzeri ibareler, "Allah kâfirler gü-

ruhunu doğru yola ulaştırmaz." şeklinde çevrilebileceği gibi, sözün gelişine göre "Allah kâfirler güruhunu umduklarına kavuşturmaz." şeklinde de çevrilebilir. Aynı şekilde, *mühtedî* ve *mühtedûn* gibi kelimeler de sözün gelişine göre hem "doğru yola erişen kimse[ler]" hem de "emellerine kavuşan kimse[ler]" şeklinde karşılanabilir. Örneğin, münafıkların gerçekten iman etmek yerine iman etmiş gözükmelerinin kârsız bir alışverişe benzetildiği 2/Bakara 16. ayetteki *ve-mâ kânû mühtedîn* ibaresi, doğru yola erişemeyenlere değil, umduklarına kavuşamayanlara işaret etmektedir. Çünkü münafıklar ikiyüzlü tavır sergilemenin kendileri açısından çok avantajlı olduğunu düşünmüşlerdir. Ne var ki Allah bu tutumu kârsız bir ticarete benzetmiştir. Sonuçta münafıklar böyle bir ticaretten hiç kâr etmemişler, yani umduklarına erişememişlerdir.

- Yeri gelmişken belirtmek gerekir ki Kur'an'da farklı bağlamlara göre farklı manalara delalet eden ve dolayısıyla içinde bulunduğu bağlam dikkate alınarak çevrilmesi gereken kelimelerden biri de *takva* ve türevleridir. Takva kelimesi yalın olarak "sakınmak" manasına gelir. Ancak takva kelimesinin geçtiği ayetlerde sözü edilen konuya göre sakınma fiilinin nesnesi değişebilir. Kur'an'ın en temel mesajı şirkin reddi olduğu için, bu kelime çoğu ayette şirkten sakınmayı ifade eder. Bununla birlikte biz bu kelimeyi birçok yerde şirkten sakınmayı da içerecek şekilde, "Allah'a itaatsizlikten sakınmak" şeklinde, kimi yerde de sözün gelişini dikkate alarak çevirdik.

- Takva kelimesi ve türevlerinin sözün gelişine göre farklı anlamlara delalet etmesi gibi ayetlerin sonunda Allah'ın sıfatları olarak zikredilen *'azîzün hakîm, 'alîmün hakîm, ğafûru'r-rahîm, semî'un 'alîm* gibi ifadeler de ilgili ayetlerin konusuyla doğrudan bağlantılı manalar taşır. Sözgelimi, *vallâhu semî'un 'alîm* ifadesiyle sona eren 9/Tevbe 103. ayet Tebük seferine katılmayan ve bu yüzden pişmanlık duyan müminlere Hz. Peygamber'in duasından söz etmektedir. Dolayısıyla söz konusu ifade, "Allah o müminlerin tövbelerini, Peygamber'in dualarını işitir, bilir" şeklinde bir mana içerir. Ayetteki muhteva ile bağlantısı çok belirgin olduğunu düşündüğümüz yerlerde söz konusu sıfatları dar manada çeviriye yansıttık; ancak çoğu zaman da manayı daraltmamak gerektiği düşüncesiyle, "Allah her şeyi işitir, bilir." şeklinde geniş ve genel manada çevirmeyi yeğledik.

- Öte yandan, Kur'an'da çok sık geçen ve tüm meallerde, "indirdi" şeklinde tercüme edilen *enzele* ve *nezzele* kelimelerini bazen "indirdi", bazen de "lütfetti" şeklinde çevirdik. Ancak şunu özellikle belirtmek gerekir ki Allah'ın ayet, kitap/vahiy gibi şeyler indirdiğini bildiren ayetlerdeki "indirme"den maksat yukarıdan aşağıya bir şey indirmek değil, Allah'ın insanoğluna tenezzül buyurması, yüce kelamına insanı muhatap kılma lütfunda bulunmasıdır. Allah'ın insanlara elbise, demir, davar gibi şeyler indirdiğinden söz eden ayetlerde de söz konusu kelimenin anlamı bildik anlamda indirme değil, bir nimet olarak yaratma ve lütfetmedir.

- Ayetlerin çevirisinde, Kur'an'ın nazil olduğu dönemde ilk muhatapların ne anladıklarını aktarmaya, dolayısıyla anakronizme (tarihsel yanılgıya) düşmemeye çok özen gösterdik. Bu hassasiyetimiz sayesinde ilk nesil müslümanların baskı, zulüm, yoksulluk gibi çok büyük sıkıntılar çektiği Mekke döneminde

nazil olan 7/A'râf 31. ayete mescit ya da camiye giderken güzel elbiseler giymek ve yiyip içmek ama israf etmemek şeklinde bir anlam vermenin veya ayeti bu şekilde anlamanın ne denli yanlış olduğunu fark etme imkânı bulduk. Keza söz konusu hassasiyetimiz sayesinde Allah'ın müminler vasıtasıyla Mekkeli müşriklerin hareket alanlarını günbegün daralttığını bildiren ayetleri [13/Ra'd 41; 21/Enbiyâ 44] erozyona veya deprem, sel gibi doğal afetlere hamletmenin ne denli yanlış olduğunu fark etmiş ve dolayısıyla bu büyük hataya düşmemiş olduk.

- Türkçeye aktardığımız ifadelerdeki bazı kelimeleri seçerken ayetlerdeki sözlerin kime veya kimlere ait olduğunu dikkate aldık. Mesela, *kâle* fiilini Allah'a atfen çok kere "buyurdu" şeklinde karşılarken, sözgelimi kâfirler/müşrikler için, "dediler" veya yerine göre "diye söylendiler, diye alay ettiler" şeklinde çevirdik. Keza, *mâte* kelimesini müminler hakkında kullanıldığı yerde "öldü, can verdi" diye, münafıklar ve müşrikler hakkında kullanıldığı yerlerde ise kimi zaman sözün gelişine göre "geberip gitti" diye çevirdik.

- Diğer taraftan, kâfirler ve/veya müşriklerin dilinden aktarılan alaycı ifadeleri, Kur'an'ın şanına yakışmayacağı düşüncesiyle yumuşatıp estetize etmeye çalışmadık. Çünkü Kur'an'da kâfirlere ait birçok çirkin söz nakledilmiştir. Allah o sözleri kâfirlerin dilinden olanca yalınlığıyla aktarmıştır. Şu hâlde, kâfirlerin çirkin ve alaycı sözlerini sırf Kur'an'da geçtiği için seviyeli bir söz hâline dönüştürme gayreti yanlıştır. Bu yanlışın Kur'an'a yönelik hürmetten kaynaklandığında hiç kuşku yoktur. Ancak unutulmamalıdır ki Allah kâfirleri, müşrikleri ve münafıkları bazı ayetlerde son derece şiddetli biçimde zemmetmiştir. Bunun için 68/Kalem 8-13. ayetlere bakılabilir. Nitekim bu sûrenin 13. ayetinde geçen *zenîm* kelimesi bazı müfessirlere göre "nesebi bozuk" ve/veya "soysuz" anlamına gelmektedir.

- Ayetlerdeki mecaz, kinaye, istiare, teşbih gibi söz sanatlarını çeviriye yansıtma konusunda titizlik gösterdik. Mesela, hemen her mealde "Allah onlarla alay eder" şeklinde tercüme edilen *Allâhu yestehziu bihim* [2/Bakara 15] ibaresini, bu ayetteki müşâkele sanatını dikkate alarak, "Allah onlara müminlerle alay etmenin hesabını soracaktır." şeklinde çevirdik. Keza, hemen bütün meallerde, "Allah da tuzak kurdu." şeklinde tercüme edilen *ve-mekerallâh* [Mesela bkz. 3/Âl-i İmrân 54] ibaresini yine müşâkele sanatı uyarınca, "Allah onların tuzaklarını boşa çıkardı." veya "Allah onların tuzaklarını başlarına geçirdi." şeklinde çevirdik. Benzer şekilde, Kur'an'da sıkça kullanılan iltifat, yani kısa bir sözde şahıs, zaman ve üslup değişikliği yapma sanatını da meale yansıtmaya çalıştık. Ancak bu söz sanatının kimi ayetlerde Türkçeye aktarımı problemli olduğu için, 17/İsrâ 1. ayetin mealinde de görüleceği üzere, ilgili ibareleri –manayı bozmamakla birlikte– nahiv kurallarına kısmen aykırı bir şekilde çevirdik.

- Meal okuyucularının en sık şikâyet ettikleri hususlardan biri olan ayetler arasında kopukluk sorununu mümkün mertebe gidermeye çalıştık. Bu bağlamda, en azından tematik bütünlük arz eden ayetler arasındaki anlam ilişkisini "Böylece", "Nitekim", "Kaldı ki" gibi bağlaçlarla çeviriye yansıttık. Ayrıca tüm ayetleri tek tek değil, bazılarını paragraf bütünlüğü oluşturacak şekilde çevirdik ve bu şekilde çevirdiğimiz ayet numaralarını, sözgelişi 1-5, 22-28 tarzında gösterdik.

Ayrıca, Mushaf'taki sayfaların konu bütünlüğüne göre düzenlenmemiş olmasından kaynaklanan kopukluk sorununu ilgili sayfa başındaki ayete bağlantı cümlesi eklemek suretiyle mümkün mertebe gidermeye çalıştık.

- Bazı kelimelere gerek siyak-sibaka daha uygun düşmesi gerekse ilgili ayette kastedilen manayı daha iyi yansıtması sebebiyle mevcut Mushaf metninde esas alınan ve Hafs rivayetiyle gelen Âsım kıraatinden farklı bir kıraate göre anlam verdik ve ilgili kelimelerin çevirisindeki bu tasarrufumuzu yeri geldiğinde dipnotta gösterdik.

- Bilhassa ayetlerin sonunda sıkça geçen *li-kavmin ya'kilûn*, *li-kavmin yetefekkerûn* gibi uyaklı/secili ifade kalıplarını kimi zaman, "düşünüp ibret alan kimseler için" şeklinde, kimi zaman da "[fakat bütün bunları anlayacak olanlar], düşünüp ibret alan kimselerdir" şeklinde çevirdik. Yine ayetlerin sonunda sıkça geçen *lealleküm tezekkerûn*, *lealleküm ta'kilûn*, *lealleküm teşkürûn* gibi ifadeleri de kimi zaman, "belki düşünüp ibret alırsınız", "ola ki şükredersiniz" şeklinde, kimi zaman "düşünüp ibret almanız, şükretmeniz için" şeklinde, kimi zaman da "sizden beklenen, düşünüp ibret almanız, şükretmenizdir" şeklinde çevirdik.

- Yine genellikle ayetlerin sonunda geçen ve meallerin hemen hepsinde "daha hayırlıdır" şeklinde çevrilen *hayrun* kelimesini çoğunlukla, "mutlak hayırlıdır", "elbet hayırlıdır" diye çevirdik. Çünkü bu kelime bilhassa ayet sonlarında ism-i tafdil vezninde "daha hayırlı" manasında değil, ağırlıklı olarak "kötü"nün (*şer*) zıddı "iyi/hayırlı" manasında bir isim olarak kullanılmıştır (Mesela bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXVIII. 195, [61/Saff 11. ayetin tefsiri]). Aynı keyfiyet *hayru'r-râzikîn* gibi tamlamalar için de geçerlidir. Zira bu tamlama Allah'ın bir dizi rızık verici arasında en iyisi ve hayırlısı olduğu anlamında değil, "Yegâne rızık verici Allah'tır." manasındadır.

- Bir grup insanın veya belli bir zümrenin kendi aralarındaki konuşmalarının "siz"li fiil kalıplarıyla aktarıldığı Kur'an ifadelerini mealde "biz"li fiil kalıplarıyla aktardık. Değerli hocamız Prof. Dr. Salih Akdemir'in "Kur'an Çevirilerinde Dikkate Alınmayan Önemli Bir Üslup Özelliği Üzerine" [*İslâmiyât* V (2002), sayı 1, ss. 143-161] başlıklı makalesinden istifadeyle kullandığımız bu çeviri tekniğini 18/Kehf 19-20. ayetlerin mealine şöyle yansıttık:

  Biz onları nasıl uykuya daldırdıysak öylece uyandırdık. Onlar uyandıktan sonra ne olup bittiğine dair kendi aralarında konuşmaya başladılar.

  İçlerinden biri, "Acaba burada ne kadar uyuyup kaldık?" diye sordu. Diğerleri, "Bir gün veya daha kısa bir süre kalmış olmalıyız" diye cevap verdiler.

  En nihayet, "Ne kadar uyuyup kaldığımızı en iyi rabbimiz bilir." dediler ve eklediler: "[Artık bu bahsi kapatalım da açlığımızı gidermeye bakalım]. Şimdi içimizden birine şu paramızı verip şehre gönderelim. Gitsin, pazarda bakıp araştırsın; hangi yiyecek temiz/helal ise bize ondan alıp getirsin. Fakat çok dikkatli ve tedbirli davransın; burada olduğumuzu hiç kimseye sezdirmesin. Çünkü halk bizi ele geçirirse ya linç eder ya da zorla kendi dinlerine döndürür. Onların dinine döndüğümüz takdirde asla onmaz, iflah olmayız."

- Her sûrenin baş tarafında o sûrenin nüzul dönemi, nüzul sebebi, ayet sayısı ve muhtelif isimleri hakkında bilgiler verdik. Bu bilgilerin önemli bir kısmını Hayreddin Karaman, Mustafa Çağrıcı, İbrahim Kâfi Dönmez ve Sadrettin Gümüş tarafından telif edilen *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir* adlı eserden naklettik. Dolayısıyla sûrelerin nüzul sıralamasıyla ilgili bilgileri de yine bu eserden verdik.
- Kur'an'ın dil ve kavram dünyasına aşina olan okuyucular kimi ayetlerin diğer meallerdekinden oldukça farklı şekilde çevrilmiş olduğunu görünce bizi muhtemelen keyfîlik, kifayetsizlik ve hatta ilmî ciddiyetsizlikle itham edeceklerdir. Ancak şunun bilinmesi gerekir ki bu mealde, sözgelişi 4/Nisâ 15-16, 15/Hicr 9, 38/Sâd 23-24; 75/Kıyâme 16-19, 108/Kevser 2. ayetlerin çevirisi gibi, muhtemelen eleştiriye konu olacak mana takdirlerinin tümü klasik tefsir literatürü çerçevesinde hesabı verilebilir niteliktedir. Nitekim yaygın olarak bilinenden farklı mana takdirlerinin gerekçeleri –bu ikinci baskıda– kaynaklarıyla birlikte zikredilmiştir.

* * *

Son söz olarak belirtmek isterim ki bu meal üç yıla yakın bir zaman zarfında gerçekten çok yoğun ve yorucu bir mesai neticesinde ortaya çıktı. Çalışmamın başlangıç aşamasından itibaren manevi destek ve yardımlarını esirgemeyen aile efradıma ve arkadaşlarıma şükran borçluyum. Ayrıca, bu ikinci baskıdan önce meali baştan sona okuyan değerli meslektaşım Arş. Gör. Hadiye ÜNSAL'a özellikle müteşekkirim. Yine bu vesileyle değerli kardeşim Sami KİLİNÇLİ ile yüksek lisans ve doktora öğrencilerimi minnetle anmak isterim.

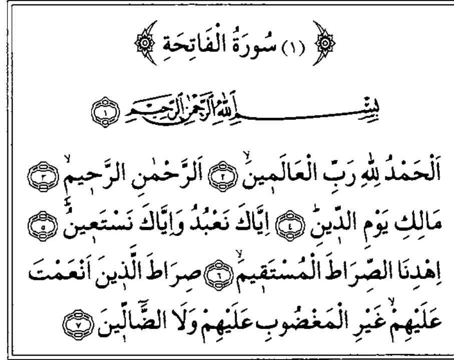
Diğer taraftan, bu meal üzerine yazdığı makaledeki tespit ve değerlendirmeleriyle muhtelif ayetlerin çevirisi üzerinde yeniden düşünmemi sağlayan Doç. Dr. Zülfikâr DURMUŞ'a, 17/İsrâ 79. ayetteki *makâm-ı mahmûd* ve 89/Fecr 27. ayetteki *nefs-i mutmainne* kavramlarının anlam ve yorumuna dair iki makalesinden çok istifade etmeme ve bu sayede ilgili ayetlerin meallerini yeniden gözden geçirmeme vesile olan Doç. Dr. Murat SÜLÜN'e ve birçok ayetin çevirisine dair isabetli tespit ve tekliflerde bulunan Hikmet Zeyveli ve Mustafa YILDIZ'a da bu vesileyle yürekten teşekkür ederim. Bütün bunlara ilaveten ama hassaten değerli kardeşim Dr. Muhammed ABAY'a da bu mealin yayıma hazır hâle gelmesi uğrunda harcadığı büyük emekten dolayı en içten şükranlarımı sunarım.

Mealin gerek şekil, gerek ifade ve üslup, gerekse mana takdiri yönünden birtakım noksanlıklar taşıyan ilk baskısındaki sunuş yazısında da aynen belirttiğim gibi, tek dileğim ve beklentim, Cenab-ı Allah'ın bu çalışmamdan razı olmasıdır. Bana birçok imkân lütfedip bu meali hazırlamaya muvaffak kılmasından dolayı yüce rabbime yürekten hamd ve şükrederim. Yine bu vesileyle yüce rabbimin sınırsız rahmetine sığınıp hata ve kusurlarımın affını niyaz ederim. Bir de değerli okuyucular bilsin isterim:

Kur'an mu'ciz, meal sahibi âcizdir.

Mustafa ÖZTÜRK
Nisan 2011-ADANA

[1]

1/FÂTİHA SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 5. sûre olduğu ve Müddessir sûresinden sonra, Mesed/Tebbet sûresinden önce indiği belirtilir. Ancak bizim tespitlerimize göre Fâtiha ilk nazil olan Kur'an vahyidir. Alak sûresinin ilk beş ayeti çok büyük bir ihtimalle, Hz. Peygamber'in müşriklerle mücadelesinin başladığı dönemlerde yani vahyin başlangıcından bir kaç yıl kadar sonra bir bütün hâlinde inmiştir. Toplam 7 ayettir. Nüzul sebebiyle ilgili herhangi bir özel olaya atıf yoktur. Kur'an'ın girişi, önsözü mahiyetindedir. Muhtemelen bu yüzden "başlangıç, giriş" anlamında "Fâtiha" diye adlandırılmıştır. "Ümmü'l-Kitâb" (İlahî kelamın özü, temeli), "es-Seb'u'l-Mesânî" (Tekrar tekrar okunan yedi ayet) gibi isimlerle de anılmıştır. Ayrıca, önemi ve fazileti hakkında sahih hadisler vardır (Bkz. Buhârî, "Tefsir" 1/1, "Ezan" 95, Fezâilü'l-Kur'ân" 9; Müslim, "Salât" 34, 38).

1. Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla![1]

1. Kısa adı besmele olan bu ayet "Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adına." veya "Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla başlarım." şeklinde de çevrilebilir (Bkz. Reşid Rıza, *Tefsîru'l-Menâr*, I. 41). Öte yandan, *rahmân* ve *rahîm* kelimelerinin Türkçede tam karşılığını bulmak pek mümkün değildir. Bununla birlikte "rahmân" sıfatının ilahî rahmet ve merhametin genişlik ve enginliğini, "rahîm"in ise bu engin rahmet ve merhametin hem derinliğini hem de devamlılığını ifade ettiği söylenebilir (Bkz. Ebû Hilâl, *el-Furûku'l-Luğaviyye*, s. 221).

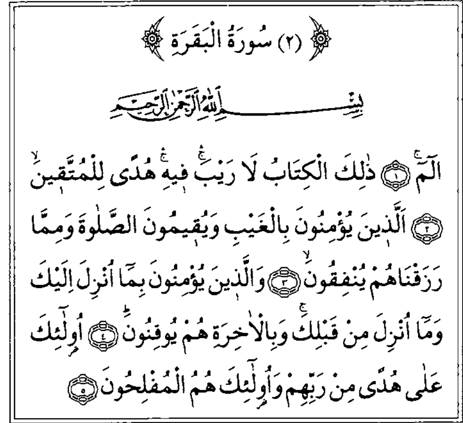
2-4. Bütün övgüler; âlemlerin rabbi, sonsuz rahmet sınırsız merhamet sahibi, hesap gününün yegâne hâkimi Allah'a mahsustur.

5-7. [Rabbimiz!] Biz yalnız sana boyun eğer, yalnız senden yardım dileriz.[2] Sen bizi doğru yolda, kendilerine iman ve hidayette sebat lütfettiğin hayırlı kulların yolunda yürüt. Senin gazabına uğrayanların, dalalete saplananların yollarına yöneltme bizi. [Âmin!]

2. Bu ayetteki *na'budu* lafzı bildik ibadetten ziyade, "boyun eğmek, itaat etmek" manasındadır (Bkz. Mâverdî, *en-Nüket*, I. 57-58). Boyun eğmekten maksat ise Allah'ı yegâne mabud olarak kabul etmek, yani tevhid inancını benimsemektir.

2/BAKARA SÛRESİ

Medine döneminin ilk yıllarında peyderpey vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 87. sûre olduğu belirtilir. Kur'an'ın en uzun sûresidir. Toplam 286 ayettir. İsmini 67-73. ayetlere konu olan kıssadaki *bakara* (sığır/inek) kelimesinden almıştır. Âl-i İmrân sûresiyle birlikte "Zehrevân" (iki çiçek ya da iki nur) diye de anılmıştır. Ayrıca "Âyetü'l-Kürsî" diye anılan 255. ayet ile "Âmenerrasûlü" diye meşhur olan 285-286. ayetlerin faziletine dair sahih hadisler vardır (Bkz. Buhârî, "Fezâil" 10; Müslim, "Müsâfirîn" 258).

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Elif-Lâm-Mîm.

2. İşte bu Kur'an ilahî bir kelamdır.[1] Bunda hiç şüphe yok! Kur'an, insanlar için bir hidayet rehberidir. Fakat bunu anlayacak olanlar, Allah'a eş ve ortak koşmaktan, O'na karşı gelmekten sakınanlardır.[2]

1. Bu ayetteki *el-kitâb* kelimesi yazılı bir metne değil ilahî vahye, *zâlike* kelimesi ise Hz. Peygamber'in dilinden dökülen ilahî kelama (Kur'an'a) işaret eder (Bkz. Vâhidî, *el-Vasît*, I. 77).

2. Bu ayette geçen *muttakîn* kelimesi "Allah'tan korkup sakınanlar", "Allah'a karşı sorumluluk bilincinde olanlar" şeklinde çevrilmektedir. Ancak Kur'an'daki en temel konu tevhid ve şirk olduğu için, takva ve muttaki kelimeleri –yalın ve mutlak/kayıtsız kullanımında– şirkten, yani Allah'a eş ve ortak koşmaktan, dolayısıyla O'na karşı gelmekten sakınmak manasına gelir (Bkz. Mukâtil, *Tefsîr*, I. 81).

3. Onlar [riyasız şekilde, ihlas ve samimiyetle] tek başlarına iken de yürekten iman eder,[3] namazı hakkıyla kılar,[4] kendilerine bahşettiğimiz maldan-mülkten Allah'a itaat ve insanlık uğruna harcarlar.

3. Bu ayetteki *yü'minûne bi'l-ğayb* ifadesi genellikle "gayba inanırlar" şeklinde çevrilmektedir. Bizim bu farklı çevirimiz Mutezilî müfessir Ebü Müslim el-İsfahânî'nin yorumuna dayanmaktadır (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, II. 26). Bu yoruma göre *ğayb* kelimesi imanın nesnesine değil, keyfiyetine, yani kişinin gözlerden uzakta, tek başına iken de yürekten inanmasına, dolayısıyla imanın riyasız olmasına karşılık gelmektedir (Bkz. Tabersî, *Mecmau'l-Beyân*, I. 53; Kâdî Beyzâvî, *Envâru't-Tenzîl*, I. 18). Aynı şekilde birçok ayette geçen *haşiye'r-rahmâne bi'l-ğayb* ve *yahşevne rabbehüm bi'l-ğayb* gibi ifadelerdeki "ğayb" kelimesi de Allah'a ihlas ve samimiyetle derin saygı ve bağlılığa işaret etmektedir.

4. Bu ve diğer birçok ayette geçen *yukîmûne's-salât* ifadesi, "namazı dikkatli ve devamlı olarak kılarlar" şeklinde de çevrilebilir. Çünkü *ikâme-i salât* tabiri bazı müfessirlerce, "namazı kıyam, kıraat gibi zahirî hududuna, huşû gibi bâtınî hukukuna riayet ederek ve aynı zamanda devamlı olarak kılmak" şeklinde izah edilmiştir (Bkz. Kâdî Beyzâvî, *Envâru't-Tenzîl*, I. 18). Bu arada *ikâme-i salât* tabirinin cahiliye devrinde mevcut olan fakat aslî amacından saptırılan *salât*'a atıfta bulunduğu da belirtilmelidir. Buna göre ayette salâtın tevhid inancı üzere sırf Allah için ifa edilmesi ve/veya tevhid inancı üzere sadece Allah'a ibadet edilmesi gerektiği bildirilmektedir.

4. [Ey Peygamber!] Onlar sana indirilen Kur'an'a inandıkları gibi, senden önceki peygamberlere indirilen kitaplara/vahiylere de inanırlar. Yine onlar ahirete de şeksiz-şüphesiz inanırlar.

5. İşte onlar, rablerinin gösterdiği yolda yürüyen kimselerdir. Kurtuluşa erip umduklarına kavuşanlar da sadece onlardır.

[2] إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ ءَأَنْذَرْتَهُمْ أَمْ لَمْ
تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ خَتَمَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَعَلَىٰ
سَمْعِهِمْ وَعَلَىٰ أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ
عَظِيمٌ ﴿٧﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ آمَنَّا بِاللَّهِ وَبِالْيَوْمِ
الْآخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ يُخَادِعُونَ اللَّهَ وَالَّذِينَ
آمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ
﴿٩﴾ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا وَلَهُمْ
عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿١٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا
تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ قَالُوا إِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ ﴿١١﴾
أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلَٰكِنْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٢﴾
وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا كَمَا آمَنَ النَّاسُ قَالُوا أَنُؤْمِنُ
كَمَا آمَنَ السُّفَهَاءُ أَلَا إِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَاءُ وَلَٰكِنْ لَا
يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾ وَإِذَا لَقُوا الَّذِينَ آمَنُوا قَالُوا آمَنَّا وَإِذَا
خَلَوْا إِلَىٰ شَيَاطِينِهِمْ قَالُوا إِنَّا مَعَكُمْ إِنَّمَا نَحْنُ
مُسْتَهْزِئُونَ ﴿١٤﴾

6. [Ey Peygamber!] Kâfirlikte direnenleri uyarsan da uyarmasan da onlar için fark etmez. Zira onlar imana gelmezler.

7. [Kâfirlikte direnmeleri sebebiyle] Allah onların kalplerini ve kulaklarını mühürlemiş, gözlerine perde çekmiştir. Onların hakkı dehşetli bir azaba mahkûm olmaktır.

8. Şu halkın arasında öyle kimseler var ki, gerçekten inanmadıkları hâlde, "Biz Allah'a ve ahiret gününe inandık." derler.

9. Böyle demekle Allah'ı ve müminleri kandırdıklarını sanırlar. Hâlbuki o münafıklar sadece kendilerini kandırırlar fakat bunun farkında değiller.

10. Onların kalplerinde maraz (nifak) var. Allah bu marazlarını artırsın![5] Gerçekte inanmadıkları hâlde "İnandık" deyip ikiyüzlülük etmelerinden dolayı onları çok acıklı/elemli bir azap beklemektedir.

5. Bu ayetteki *fezâdehümüllâhu marazan* ifadesi genellikle, "Allah onların bu hastalığını daha da artırdı." şeklinde çevrilmektedir. Ancak bunun bir beddua ifadesi olması sözün gelişine daha uygun düşmektedir. Nitekim bazı müfessirler de ilk sırada bu manayı zikretmişlerdir (Bkz. Mâverdî, *en-Nüket*, I. 74; Kurtubî, *el-Câmi'*, I. 138).

11. Onlara, "Gelin, şu memlekette [fesatçılık, nifakçılık gibi] hayırsızlıklar yapmayın." denildiğinde, "[Ne münasebet!] Biz hep dirlik-düzen peşinde koşan insanlarız." diye karşılık verirler.

12. İyi bilin ki onlar fesatçıların/nifakçıların ta kendileridir fakat bunun farkında değiller.

13. Yine o münafıklara, "İman sahibi şu insanlar gibi siz de iman edin." denildiği zaman, "Ne yani, o ahmaklar iman etti diye biz de mi iman edelim?!" diye içten içe söylenirler.[6] İyi bilin ki asıl ahmak ve beyinsizler kendileridir; ama onlar bunun da farkında değiller.

6. Bu ayetteki *kâlû* (dediler/derler) lafzını "içten içe söylenirler" şeklinde çevirmemiz, siyak-sibak (sözün gelişi) ile ilgilidir. Zira bu ayetlerde münafıklardan söz edilmektedir. Münafıklığın temel karakteristiği içi başka dışı başka olmaktır. Bu itibarla, münafıklar iman davetine iç dünyalarında istihza ve inkârla karşılık verirken (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, I. 143), müminlerle bir araya geldiklerinde –sonraki ayette de ifade edildiği gibi– "Biz de sizin gibi iman ediyoruz." demişlerdir.

14. Onlar müminlerle karşılaştıklarında, "Biz de sizin gibi inanıyoruz." derler. Kendi yandaşları ve elebaşlarıyla[7] bir araya geldiklerinde ise, "Aslında biz sizinle beraberiz; onlarla sırf alay ediyoruz." derler.

7. Bu ayette geçen *şeyâtîn* (şeytanlar) kelimesi münafıkların yandaşları ve/veya elebaşları manasındadır (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, I. 163-164).

15. Allah onlara alay etmenin cezasını verecek,[8] fakat [bu dünyadaki imtihan gereği] onları şimdilik kendi hâllerine bırakmakta, onlar da azgınlıkları içinde bocalayıp durmaktalar.

8. Bu ayetteki *Allâhu yestehziü bihim* ifadesi birçok mealde, "Allah onlarla alay eder" şeklinde karşılanmıştır. Ancak bu ifade –müşâkele sanatı uyarınca–, "Allah onlara alay etmenin cezasını verecek" veya "Allah onlara müminlerle alay etmenin hesabını soracak" şeklinde çevrilmelidir (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, I. 145).

16. İşte onlar hidayet [gerçekten iman etmek] yerine dalaleti [iman etmiş gibi gözükmeyi] tercih ettiler; ama bu tercihleri hiç de kârlı olmadı. Bu yüzden, umduklarına kavuşamadılar/kavuşamayacaklar.[9]

9. Bu ayetin sonundaki *ve-mâ kânü mühtedîn* ifadesi genellikle, "Onlar doğru yolu da bulamamışlar[dı]." şeklinde çevrilmektedir. Oysaki ayette sözü edilen münafıkların nifak ve küfürde gayet bilinçli oldukları, dolayısıyla onların doğru yolu tutmak gibi bir amaçlarının bulunmadığı açıktır. Bu nedenle, söz konusu ifadeyi, "onlar doğru yolu bulamamışlar" diye çevirmek anlamsızdır. Kısaca, bu ifadedeki *mühtedîn* kelimesi, amaçlarına ulaşamamaktan yahut münafıkça davranmaktan umdukları neticeyi alamamaktan kinayedir (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, I. 301).

اَللّٰهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فٖى طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ
﴿١٥﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذٖينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدٰى فَمَا
رَبِحَتْ تِجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوا مُهْتَدٖينَ ﴿١٦﴾ مَثَلُهُمْ [3]
كَمَثَلِ الَّذِى اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّٓا اَضَٓاءَتْ مَا حَوْلَهُ
ذَهَبَ اللّٰهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فٖى ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ
﴿١٧﴾ صُمٌّ بُكْمٌ عُمْىٌ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿١٨﴾ اَوْ
كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَٓاءِ فٖيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ
يَجْعَلُونَ اَصَابِعَهُمْ فٖٓى اٰذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ
الْمَوْتِ وَاللّٰهُ مُحٖيطٌ بِالْكَافِرٖينَ ﴿١٩﴾ يَكَادُ الْبَرْقُ
يَخْطَفُ اَبْصَارَهُمْ كُلَّمَٓا اَضَٓاءَ لَهُمْ مَشَوْا فٖيهِ وَاِذَٓا
اَظْلَمَ عَلَيْهِمْ قَامُوا وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ
وَاَبْصَارِهِمْ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَیْءٍ قَدٖيرٌ ﴿٢٠﴾

17. "[Peygamber'in tevhide iman daveti karşısında] o münafıkların hâli şuna benzer: Bir kişi [Peygamber] ateş yakar; bu ateş [vahiy] onların etrafını aydınlatır fakat bu sırada Allah onların nurunu/ışığını söndürür, böylece onları zifiri karanlıklar içinde hiçbir şey göremeyecekleri bir hâlde bırakır.[10]

10. Bu ve devamındaki ayetlerdeki teşbih teşbih-i mürekkebtir. Dolayısıyla bu teşbihin her bir unsurunda mutlaka karşılıklı bir benzerlik aranmamalı, bütününden hareketle münafıkların içinde bulundukları şaşkınlık, sersemlik hâli tahayyül edilmeye çalışılmalıdır. Öte yandan 17. ayetteki *zehebellâhu bi-nürihim* ifadesinde ateşin nurunu/ışığını alıp götürme, söndürme fiilinin Allah'a izafe edilmesi, söz konusu ateşin rüzgâr, yağmur ya da üfleme gibi herhangi bir görünür sebep olmadan sönmesinden mütevellittir. Nitekim gerek Araplar gerek sair insanlar sebebi açık olmayan işlerden Allah'ın ismine atıf yaparak söz ederler (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, I. 308).

18. Onların kulakları Allah'ın iman çağrısını işitmez, dilleri bu ilahî çağrıyı kabule dair bir tek samimi söz söylemez, gözleri de hakikat ışığını görmez. Bu yüzden onların doğru yolu bulmalarına imkân ve ihtimal yoktur.

19. O münafıkların hâli şuna da benzer: Kapkara bulutlar, dehşetli gök gürültüleri ve yıldırımlar eşliğinde bardaktan boşanırcasına bir yağmur yağar. Bu sağanağa yakalanan kimseler, –ölüm korkusundan dolayı– dehşetli gök gürültüsünü duymamak için parmaklarıyla kulaklarını tıkarlar. İşte Allah kâfirleri/münafıkları böyle aciz ve çaresiz bırakır.[11]

11. Münafıkların hâli de işte böyle bir sağanağa yakalanan kimselerin durumuna benzer. Çünkü onlar birbiri ardınca gelen ikaz ayetlerini duyunca bundan son derece rahatsız olup kaçacak delik ararlar; ama Allah onlara kaçıp kurtulma imkânı vermez.

20. Çakan şimşek onların gözlerini kör edecek gibi olur. Şimşeğin parıltısı çevrelerini aydınlattığında önlerini görüp biraz yürürler, ama karanlık tekrar çökünce bulundukları yerde kalakalırlar.[12] Allah dileseydi onları manen kör ve sağır ettiği gibi, madden de kulaklarını sağır, gözlerini kör ederdi. Şüphesiz Allah her şeye kadirdir.

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذٖى خَلَقَكُمْ وَالَّذٖينَ
مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿٢١﴾ اَلَّذٖى جَعَلَ لَكُمُ
الْاَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَٓاءَ بِنَٓاءً وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ
مَٓاءً فَاَخْرَجَ بِهٖ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا
لِلّٰهِ اَنْدَادًا وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾ وَاِنْ كُنْتُمْ فٖى رَيْبٍ
مِمَّا نَزَّلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهٖ وَادْعُوا
شُهَدَٓاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ ﴿٢٣﴾ فَاِنْ
لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتٖى وَقُودُهَا
[4] النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ اُعِدَّتْ لِلْكَافِرٖينَ ﴿٢٤﴾ وَبَشِّرِ
الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ
تَجْرٖى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ
رِزْقًا قَالُوا هٰذَا الَّذٖى رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَاُتُوا بِهٖ مُتَشَابِهًا
وَلَهُمْ فٖيهَٓا اَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فٖيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٥﴾

12. Münafıklar, müminlerle birlikte iken herhangi bir menfaat elde ettiklerinde bundan çok memnun olurlar. Bir sıkıntıyla karşılaştıklarında ise hemen hâllerinden dert yanıp isyan ederler.

21. Ey İnsanlar![13] Sizi ve sizden önce gelip geçenleri yaratan rabbinizi yegâne rab olarak tanıyıp yalnız O'na kulluk/ibadet edin ve böylece kendinizi hüsrandan/azaptan koruyun.

13. Kur'an'ın vahyedildiği tarihî zemin dikkate alındığında bu ayetteki *yâ eyyühe'n-nâs* (Ey İnsanlar!) hitabı, "Ey Mekke ahalisi!" veya "Ey Müşrik Mekke halkı!" şeklinde bir manaya karşılık gelir. Nitekim Hasen el-Basrî ve Alkame gibi müfessirler de söz konusu hitabı böyle izah etmişlerdir (Bkz. Vâhidî, *el-Vasît*, I. 97). Bu noktada, Bakara sûresinin Medine dönemine ait olduğu, dolayısıyla Medenî bir sûrede "Ey Mekke halkı!" şeklinde bir hitabın bulunmayacağı söylenebilir. Ancak sûrelerin Mekkî ve Medenî olması mekânla değil, zamanla ilgilidir. Kaldı ki Medenî sûrelerde doğrudan müşriklerle ilgili yüzlerce ayet vardır.

22. Rabbiniz Allah yeryüzünü bir döşek gibi ayaklarınızın altına serdi. Gökyüzünü de üstünüze bir tavan gibi bina etti. Gökten yağmur yağdırdı ve onun vesilesiyle size rızık olarak binbir çeşit ürün meydana getirdi. Öyleyse, bütün bunları bile bile Allah'a eş ve ortak koşmayın.

23. [Ey Müşrikler!] Mademki kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz ayetlerin Allah kelamı olduğundan derin şüphe duyuyorsunuz, o hâlde Kur'an'ın sûrelerine benzer bir sûre[14] getirin de görelim! Mademki "Getiririz" diye iddia ediyorsunuz, öyleyse Allah'tan başka yardım alacağınız her kim varsa, [şairlerinizi, kâhinlerinizi ve hatta putlarınızı] işbirliğine çağırın ve bu işi başarın.

14. Gerek bu ayette gerek 9/Tevbe 84 gibi diğer bazı ayetlerde geçen *sûre* kelimesi, "Kur'an metnini oluşturan yüz on dört bölümden her biri" manasından ziyade "konu bütünlüğüne sahip bir grup ayet" şeklinde bir manaya sahiptir. Nitekim Râğıb el-İsfehânî de 24/Nûr 1. ayetin başındaki *sûre* kelimesini, "dinî hükümler ve hikmetlere dair bir dizi ayet" şeklinde izah etmiştir (Bkz. Râğıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, s. 361).

24. Şu vakte kadar bunu başaramadınız –ki asla başaramayacaksınız– o hâlde artık imana gelip emirlerime itaat edin de böylelikle yakıtı kâfir insanlar ile taşlardan/putlardan oluşan ve kâfirler için hazırlanmış olan cehennem ateşinden kendinizi koruyun.

25. [Ey Peygamber!] İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan kimseleri, "İçinde derelerin çağıldadığı cennetler sizi bekliyor" diye müjdele. Onlara cennetteki meyvelerden ikram edildiğinde, "Gerçi biz dünyadayken de bunlara benzer meyveler yemiştik; [meğer gerçek meyve bunlarmış]" diyecekler. Evet, onlara dünyadakilere benzer meyveler ikram edilecek, ama cennetteki meyveler sadece şeklen dünyadakilere benzeyecek. Ayrıca onlar cennette tertemiz eşlere sahip olacaklar ve orada temelli kalacaklar.

إِنَّ اللّٰهَ لَا يَسْتَحْيٖٓ اَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَا بَعُوضَةً
فَمَا فَوْقَهَاۜ فَاَمَّا الَّذٖينَ اٰمَنُوا فَيَعْلَمُونَ اَنَّهُ الْحَقُّ
مِنْ رَبِّهِمْۚ وَاَمَّا الَّذٖينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَٓا اَرَادَ
اللّٰهُ بِهٰذَا مَثَلًاۢ يُضِلُّ بِهٖ كَثٖيرًا وَيَهْدٖي بِهٖ كَثٖيرًاۜ
وَمَا يُضِلُّ بِهٖٓ اِلَّا الْفَاسِقٖينَۙ ﴿٢٦﴾ اَلَّذٖينَ يَنْقُضُونَ
عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مٖيثَاقِهٖۖ وَيَقْطَعُونَ مَٓا اَمَرَ اللّٰهُ
بِهٖٓ اَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِۜ اُولٰٓئِكَ هُمُ
الْخَاسِرُونَ ﴿٢٧﴾ كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللّٰهِ وَكُنْتُمْ اَمْوَاتًا
فَاَحْيَاكُمْۚ ثُمَّ يُمٖيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيٖيكُمْ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ
﴿٢٨﴾ هُوَ الَّذٖي خَلَقَ لَكُمْ مَا فِي الْاَرْضِ جَمٖيعًا ثُمَّ
اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَٓاءِ فَسَوّٰيهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍۜ وَهُوَ
بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ ﴿٢٩﴾ وَاِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنّٖي
جَاعِلٌ فِي الْاَرْضِ خَلٖيفَةًۜ قَالُٓوا اَتَجْعَلُ فٖيهَا مَنْ [5]
يُفْسِدُ فٖيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَٓاءَۚ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ
وَنُقَدِّسُ لَكَۜ قَالَ اِنّٖٓي اَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾

26. Allah gerçeği anlatmak için bir sivrisineği, hatta ondan daha küçük bir canlıyı misal vermekten çekinmez. Müminler bunun rablerinden gelen manidar bir misal olduğunu bilirler. Kâfirler ise, “Allah'ın böyle bir misal vermesinin ne anlamı var?!” diye söylenirler. Oysa Allah böyle misallerle birçoklarını dalalette bırakır, birçoklarının da hidayetini artırır. Mamafih Allah bu tür misallerle ancak fasıkları/kâfirleri dalalette bırakır.[15]

15. Allah'ın dilediğini dalalette bırakmasından söz eden birçok ayet, bu ayetin sonundaki *ve-mâ yudillü bihî ille'l-fâsikîn* (Allah böyle misallerle ancak fasıkları/kâfirleri dalalette bırakır.) ifadesi dikkate alınarak anlaşılmalıdır. Daha açıkçası, fâsıklık (Allah'a karşı gelmek ya da O'na isyan etmek) insanın bir tercihidir. İnsan tercihini Allah'a karşı gelmekten yana kullandığında Allah da onun bu tercihini onaylamaktadır. Dolayısıyla gerek dalalet gerek hidayet hususunda Allah ile insan arasındaki ilişki tek yönlü değil, diyalektik/karşılıklı olarak gerçekleşmektedir.

27. Fâsıklar [ezelde/yaratılış özlerinde] Allah'a verdikleri iman ve itaat sözlerinden dönen kimselerdir. Dolayısıyla onlar [başta Peygamber'i ve Kur'an'ı tasdik olmak üzere] Allah'ın emrettiği şeyleri yapmazlar, aksine her tarafta fesat peşinde koşarlar. İşte onlar hüsrana mahkûm kimselerdir.

28. [Ey Kâfirler!] Nasıl oluyor da Allah'a nankörlük edebiliyorsunuz?! Oysa siz yokken Allah sizi var edip hayat sahibi kıldı.[16] Vakti gelince sizin canınızı alacak, [kıyamet günü] sizi yeniden hayata kavuşturacaktır. Sonunda hepiniz hesap vermek üzere O'nun huzuruna çıkarılacaksınız.

16. Bu ayetteki *ve-küntüm emvâten* ifadesi genellikle “siz ölü idiniz” şeklinde çevrilmektedir. Klasik tefsirlerde de bu ifadeyle ilgili farklı yorumlar mevcuttur. İbn Abbas ve İbn Mes'ûd gibi sahabi müfessirlere göre bu ayette sözü edilen ölü olma hâli “yokluk” manasındadır. Bizim çevirimiz bu yoruma dayanmaktadır (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, I. 223).

29. O Allah ki yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için yarattı. Ayrıca göğe yönelip onu yedi kat/uçsuz bucaksız olarak düzenledi.[17] O her şeyi eksiksiz bilendir.

17. Bu ayetteki *seb'a semâvât* lafzı göklerin yedi kat olmasını ifade eder. Ancak *seb'* (yedi) sayısının Arap dilinde çokluktan kinaye olarak kullanıldığı (Bkz. İbnü'l-Esîr, *en-Nihâye*, II. 335) ve bu tarz kullanımın Kur'an'da da çeşitli örneklerinin bulunduğu dikkate alındığında göğün yedi kat oluşu, uçsuz bucaksızlık manasına hamledilebilir. Bununla birlikte “yedi gök” tabirinin nüzul döneminde birbirinin üstünde yedi ayrı gök tabakası veya yedi ayrı gezegen olarak algılandığı kesindir.

30. [Ey Peygamber!] Hani rabbin meleklere, “Ben yeryüzünde akıl ve irade sahibi bir varlığa [halife/kalfa] sorumluluk yükleyeceğim.” buyurdu.

Melekler, “[Hayret!] Orada fesat çıkaracak, kan dökecek bir varlığa mı sorumluluk yükleyeceksin?! Oysa biz seni sürekli övüp yüceltiyoruz. [Hâl böyleyken biz görev ve sorumluluk üstlenmeye daha layık değil miyiz?!]” dediler. Bunun üzerine Allah, “Hayır! Ben sizin bilmediğiniz nice şeyler biliyorum.” buyurdu.

وَعَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَٓاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلٰٓئِكَةِ
فَقَالَ اَنْبِؤُنٖي بِاَسْمَٓاءِ هٰٓؤُلَٓاءِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ ﴿٣١﴾
قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَٓا اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَاۜ اِنَّكَ اَنْتَ
الْعَلٖيمُ الْحَكٖيمُ ﴿٣٢﴾ قَالَ يَٓا اٰدَمُ اَنْبِئْهُمْ بِاَسْمَٓائِهِمْۚ
فَلَمَّٓا اَنْبَاَهُمْ بِاَسْمَٓائِهِمْۙ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْ اِنّٖٓي اَعْلَمُ
غَيْبَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۙ وَاَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا
كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ﴿٣٣﴾ وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا
لِاٰدَمَ فَسَجَدُٓوا اِلَّٓا اِبْلٖيسَۜ اَبٰى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ
الْكَافِرٖينَ ﴿٣٤﴾ وَقُلْنَا يَٓا اٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ
الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَاۖ وَلَا تَقْرَبَا
هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمٖينَ ﴿٣٥﴾ فَاَزَلَّهُمَا
الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَاَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فٖيهِۖ وَقُلْنَا
اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّۚ وَلَكُمْ فِي الْاَرْضِ
مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ اِلٰى حٖينٍ ﴿٣٦﴾

31. Allah Âdem'e tüm isimleri ve karşılıklarını/müsemmaları öğretti; [ona konuşma, düşünme, öğrenme, öğretme, varlıkları isimlendirme, onların mahiyet ve işlevlerini anlayıp kavrama kabiliyeti verdi]. Sonra meleklere şöyle buyurdu: "Mademki görev ve sorumluluk üstlenme hususunda kendinizi Âdem'den daha layık görme iddiasındasınız, o hâlde bütün bu şeylerin/varlıkların isimlerini söyleyin bana!"

32. Melekler şöyle karşılık verdiler: "[Rabbimiz!] Sen yüceler yücesisin. Biz senin öğrettiğinden başka hiçbir bilgiye sahip değiliz. Şüphesiz sen her şeyi bilir, her şeyi kusursuz şekilde yapıp edersin."

33. Bunun üzerine Allah, "Ey Âdem! Meleklere bütün bu varlıkların isimlerini söyle de [senin bu üstün meziyetini anlasınlar]." buyurdu.

Âdem onların isimlerini söyleyince Allah şöyle buyurdu: "Göklerde ve yerde [sizin için] gizli ve bilinmez olan ne varsa hepsini bilirim; keza gizli saklı tuttuklarınızı da açığa vurduklarınızı da bilirim, dememiş miydim ben size?!"

34. Vaktiyle meleklere, "Âdem'in üstünlüğünü kabullenin!"[18] buyurduk. Bütün melekler Âdem'in üstünlüğünü kabul ettiler; ama İblis buna yanaşmadı. Küstahça böbürlendi, böylece kâfir/nankör oluverdi.[19]

18. Bu ayette geçen *secde* (*üscüdû*) kelimesi ibadet anlamında bir secde değil, saygı gösterme ve üstünlüğü kabul etme manasındadır (Bkz. Mâverdî, *en-Nüket*, I. 101).

19. Bu kıssanın nüzul ortamındaki asıl mana ve mesajı, Medine Yahudilerinin Hz. Peygamber ve onun tebliğ ettiği ilahî mesaj karşısındaki kibirli ve küstah tutumlarını İblis'in tavrına benzetmek ve bir bakıma "Siz bu kibirli tavrınızla böbürlenip Allah'ın emrine karşı gelen İblis gibisiniz." şeklinde bir mesaj vermektir. Bu kıssanın Sâd gibi Mekkî sürelerdeki ana mesajı da Mekkeli müşriklerin kibirli ve küstah tutumlarıyla ilgilidir (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, I. 265, X. 606). Ancak İslam tefsir geleneğinde İblis kıssasının nüzul ortamındaki bu canlı mesajından çok, bir sonraki açıklama notunda da değinilen teorik ve teolojik meselelerle ilişkisi üzerinde durulmuştur.

35. Öte yandan Âdem'e şöyle buyurduk: "Ey Âdem! Eşinle beraber şu bahçeye/cennete yerleşin ve oradaki nimetlerden istediğiniz gibi afiyetle yiyip-içip istifade edin fakat sakın şu ağaca yaklaşmayın.[20] Aksi takdirde kendinize yazık edersiniz."

20. Bu ayette sözü edilen "yasak ağaç" müphemdir. Eski Ahit'teki ifadelere göre söz konusu ağaç bilgi ve hayat ağacıdır (Bkz. Tekvin: 2/9). Erken dönem müfessirler, bu ağacı hakiki manada anlamış ve türü hakkında çeşitli yorumlar yapmışlardır. Bize göre "yasak ağaç" bir sembol veya metafor olup büyük ihtimalle "cinsel ilişki"den kinayedir. Zira 7/A'râf 22. ayetteki muhteva buna işaret etmektedir.

36. Ne var ki şeytan [yasak ağacın meyvesinden yemelerini sağlayarak] Âdem'i ve eşini yanılttı. Böylece onların meşakkatsiz/sıkıntısız yaşantılarının son bulmasına sebep oldu. Bunun üzerine Âdem'e, eşine ve şeytana şöyle buyurduk: "Birbirinize düşman olarak orayı terk edin. Bundan böyle siz insanlar çoğalıp yeryüzüne dağılacak ve sınırlı süreli ömrünüz boyunca orada hayat mücadelesi vereceksiniz."

فَتَلَقّٰٓى اٰدَمُ مِنْ رَبِّه۪ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِۜ اِنَّهُ هُوَ
التَّوَّابُ الرَّح۪يمُ ﴿٣٧﴾ قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَم۪يعًاۚ [6]
فَاِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنّ۪ي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ
عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٨﴾ وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا
بِاٰيَاتِنَٓا اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِۚ هُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ ﴿٣٩﴾
يَا بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّت۪ٓي اَنْعَمْتُ
عَلَيْكُمْ وَاَوْفُوا بِعَهْد۪ٓي اُو۫فِ بِعَهْدِكُمْۚ وَاِيَّايَ
فَارْهَبُونِ ﴿٤٠﴾ وَاٰمِنُوا بِمَٓا اَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ
وَلَا تَكُونُٓوا اَوَّلَ كَافِرٍ بِه۪ۖ وَلَا تَشْتَرُوا بِاٰيَات۪ي ثَمَنًا
قَل۪يلًاۘ وَاِيَّايَ فَاتَّقُونِ ﴿٤١﴾ وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ
وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤٢﴾ وَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ
وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِع۪ينَ ﴿٤٣﴾

37. Bu arada Âdem [rabbinin ilhamıyla] tövbe duaları öğrendi ve bu dualarla af diledi. Allah da onun tövbesini kabul buyurdu. Çünkü Allah samimi tövbeleri daima kabul buyuran, rahmet ve merhameti sınırsız olandır.

38-39. Evet, onlara, "Hepiniz orayı terk edin; çıkın gidin!"[21] buyurduk, ama bu arada şunu da duyurduk: Benim katımdan size bir yol gösterici geldiğinde bilin ki ona uyanlar için ne ahirette azap korkusu ne de dünyada bırakılan güzel şeyler adına hüzün söz konusu olacaktır. Kâfirlikte direnip ayetlerimize yalan diyenler ise cehennemi boylayacak ve orada temelli kalacaklar.

21. Bu ayetteki *ihbitû* lafzı genellikle "[Oradan] inin!" şeklinde çevrilmektedir. Bu çeviri cennetin gökte olduğuna, dolayısıyla ilahî emir uyarınca Âdem, Havva ve şeytanın yeryüzüne indiği/düştüğü yorumuna dayanmaktadır. Klasik tefsirlerde bu yorum masalımsı rivayetlerle de bezenmiştir. Ancak *hubût* kelimesi yüksek bir yerden aşağı inmeyi/düşmeyi değil, gözden düşmeyi ifade eder (Bkz. Râğıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, s. 781). Ayrıca hiçbir ayette, Âdem ve eşinin yeryüzünde yaratıldıktan sonra gökteki(?) cennete çıkarıldığına dair bir işaret yoktur. Gerçekte Âdem (insan) topraktan yaratılmış olması hasebiyle bir yeryüzü varlığıdır. Bu yüzdendir ki İmam el-Mâtüridî, Ka'bî, Ebû Müslim el-İsfahânî gibi birçok müfessir Âdem'in cennetinin yeryüzünde olduğunu söylemiştir (Bkz. Mâtüridî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne*, I. 425; Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, III. 4).

40-41. Ey İsrailoğulları! Vaktiyle size lütfettiğim onca nimeti bir düşünün! Bana verdiğiniz itaat sözünü tutun ki ben de size verdiğim [dünyada salah ahirette felah] vaadimi gerçekleştireyim. Benden, evet yalnız benden korkup çekinin. Elinizin altındaki Tevrat'ı [özü/kaynağı itibariyle] tasdik edici olarak gönderdiğim Kur'an'a inanın. Onun Allah kelamı olduğu gerçeğini inkâr edenlerin öncüsü siz olmayın.[22] Tevrat'taki emir ve yasaklarımı basit dünya menfaatlerine feda etmeyin ve yalnız benden korkup çekinin.

22. Bu ayetteki *evvele kâfirin bih* ifadesi lafzen "onu [Kur'an'ı] ilk inkâr edenler siz olmayın" şeklinde çevrilebilir. Ancak müşriklere de üstü kapalı gönderme (tariz) yapan bu ifade inkârda ilk veya son sırada yer almaya değil, hiçbir şekilde inkârcılığa sapmayıp derhal inanmaya delalet eder (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, I. 460).

42-43. [Ey İsrailoğulları!] Yalan-yanlış bilgilerle hak ve hakikati çarpıtmayın. [Güneşi balçıkla sıvamaya kalkmayın. Muhammed'in peygamber olduğunu] bildiğiniz hâlde bu gerçeği örtbas etmeye çalışmayın. Namazı hakkıyla kılın; zekâtı verin; rükû edenlerle [müminlerle] birlikte siz de rükû edin.[23]

23. İsrailoğulları ile ilgili bu hitapta geçen *salât* ve *zekât* kelimeleri büyük bir ihtimalle bildik anlamda namaz ve zekâta değil Musa şeriatına özgü bedenî ve malî ibadetlere işaret etmektedir. Yine özellikle Mekke döneminde nazil olan sûrelerde geçen *zekât* kelimesi de bildik anlamda "zekât"tan öte karşılıksız malî/maddi yardım (*infâk*) anlamına gelmektedir. Bununla birlikte *salât* ve *zekât* kavramlarının Kur'an'daki anlam alanını sarih şekilde belirlemenin zor olduğu belirtilmelidir. Ayetin sonundaki *verkâû mea'r-râkiîn* ifadesi ise genellikle "namaz kılanlarla birlikte siz de namaz kılın" şeklinde yorumlanmıştır. Buna göre Yahudiler de Hz. Peygamber ve müminler gibi namaz ibadetine davet edilmektedir. Yahudi şeriatına özgü namazda rükû olmadığı, bu yüzden onlara rükûnun emredildiği de söylenmiştir (Bkz. Vâhidî, *el-Vasît*, I. 129). Bize göre *rükû'* kelimesi bu ayette Allah'a boyun eğip itaat etmek gibi geniş bir manaya işaret etmektedir.

اَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ اَنْفُسَكُمْ وَاَنْتُمْ
تَتْلُونَ الْكِتَابَ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٤٤﴾ وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ
وَالصَّلٰوةِ وَاِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ اِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ ﴿٤٥﴾ اَلَّذِينَ
يَظُنُّونَ اَنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَاَنَّهُمْ اِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿٤٦﴾ يَا
بَنِي اِسْرَٓائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ
وَاَنِّي فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٤٧﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا
تَجْزِي نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْـًٔا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ
[7] وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٤٨﴾ وَاِذْ
نَجَّيْنَاكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُٓوءَ الْعَذَابِ
يُذَبِّحُونَ اَبْنَٓاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَٓاءَكُمْ وَفِي ذٰلِكُمْ
بَلَٓاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿٤٩﴾ وَاِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ
فَاَنْجَيْنَاكُمْ وَاَغْرَقْنَٓا اٰلَ فِرْعَوْنَ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿٥٠﴾

44. [Ey Yahudi âlimler!] Demek siz kendinizi göz ardı edip iyilik ve dindarlığı hep başkalarına öğütlüyorsunuz, öyle mi?! Üstelik bunu Tevrat'ı okuduğunuz, [iddianıza göre] ona uyduğunuz hâlde yapıyorsunuz. Peki, [bunun en azından büyük bir ahlaksızlık olduğunu] hiç düşünmüyor musunuz?!

45. Nefsinizi günahlardan alıkoymak, bu uğurda zorluklara katlanmak ve namaz kılıp samimi niyazda bulunmak suretiyle Allah'ın inayetine sığının. Şüphesiz bunlar nefse zor gelen işlerdir. Dolayısıyla bunları ancak Allah'a derin saygı ve bağlılık gösteren kimseler yapabilir.

46. Böyle kimseler şeksiz-şüphesiz bilir ve inanırlar ki öldükten sonra rablerine kavuşacaklar ve hesap vermek üzere O'nun huzuruna çıkacaklar.[24]

24. Bu ayette geçen *zann* kelimesi "şeksiz-şüphesiz bilmek, inanmak" (*yakîn*) manasındadır (Bkz. Mâverdî, *en-Nüket*, I. 116).

47. Ey İsrailoğulları! Vaktiyle size lütfettiğim onca nimeti ve böylelikle sizi bir zamanlar cümle âleme üstün kılışımı bir düşünün!

48. Kıyamet ve hesap gününe karşı tedbirinizi alın; çünkü o gün kimsenin kimseye en ufak bir faydası bile dokunmayacak, hiçbir şefaat kimseye fayda sağlamayacak, hiç kimseden günahlarının affı için herhangi bir fidye/bedel kabul edilmeyecek ve günahkârlara asla yardım eli uzatılmayacak.

49. [Ey İsrailoğulları!] Vaktiyle sizi Firavun ve adamlarının zulmünden kurtarmıştık. Onlar size işkencenin en beterini reva görüyor, oğullarınızı katledip sağ bıraktıkları kızlarınızı/kadınlarınızı kötü amaçları için kullanıyorlardı.[25] Bu zulümden kurtulmanız, rabbinizin size lütfettiği çok büyük bir nimetti.[26]

25. Bu ayetteki *yestahyûne* (*istihyâ*) kelimesi "hayat" kökünden sağ bırakmak; *hayâ* kökünden ise utanç verici işler yapmak anlamına gelir. Çeviride her iki mana da yansıtılmaya çalışılmıştır (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, I. 492-493).

26. Bu ayetteki *ve-fî zaliküm belâün min rabbiküm 'azîm* ifadesinde geçen *belâün azîm* terkibi Türkçe meallerin hemen hepsinde "büyük bir imtihan" diye karşılanmıştır. Ancak belâ kelimesinin bu bağlamdaki karşılığı "imtihan" değil, "nimet" olmalıdır. Nitekim İbn Abbas, Süddî ve İbn Cüreyc gibi müfessirler de kelimeyi "nimet" diye yorumlamışlardır. *Belâ* kelimesi Arap dilinde imtihan, ihtibar (sınanma, denenme) anlamına gelir ancak söz konusu imtihan, *ve-belevnâhüm bi'l-hasenâti ve's-seyyiâti* (7/A'râf 168), *ve-neblüküm bi'ş-şerri ve'l-hayri* (21/Enbiyâ 35) ayetlerinin şahitlik ettiği üzere şerle ilgili olduğu gibi hayırla ilgili de olabilir. Araplar hayrı da şerri de bela diye adlandırır; ancak bela kelimesi daha ziyade şer için kullanılır. Bu ayette İsrailoğullarının Firavun hanedanının zulmünden kurtarılması söz konusu edildiği için, kelimenin buradaki karşılığı "nimet" olmalıdır (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, I. 274-275).

50. Ey İsrailoğulları! Hani biz vaktiyle sizin için denizi yarmış[27] ve böylece sizi düşmandan kurtarmış, Firavun ve adamlarını ise gözünüzün önünde sulara gömmüştük.

27. Bu ayetteki *bi-küm* lafzını "sizin için" diye çevirdik. Bu çeviride *ba* harfine sebebiyet manası takdir edilmiştir. Ancak bu harfe mülâbeset manası da takdir edilebilir. Buna göre *feraknâ bi-kümü'l-bahre* lafzı İsrailoğullarının denize doğru yürüdükleri, böylece suları yardıkları gibi bir mana ifade eder (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, I. 280).

وَاِذْ وٰعَدْنَا مُوسٰٓى اَرْبَع۪ينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ
بَعْدِه۪ وَاَنْتُمْ ظَالِمُونَ ﴿٥١﴾ ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِنْ بَعْدِ
ذٰلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٢﴾ وَاِذْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ
وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿٥٣﴾ وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِه۪
يَا قَوْمِ اِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ اَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ
فَتُوبُٓوا اِلٰى بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُٓوا اَنْفُسَكُمْ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ
عِنْدَ بَارِئِكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ اِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّح۪يمُ
﴿٥٤﴾ وَاِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسٰى لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى نَرَى اللّٰهَ
جَهْرَةً فَاَخَذَتْكُمُ الصَّاعِقَةُ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿٥٥﴾ ثُمَّ
بَعَثْنَاكُمْ مِنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٦﴾

51. Yine biz vaktiyle [Sina dağında kendisine vahyetmek üzere] Musa ile kırk geceliğine sözleşmiştik. Ama siz Musa'nın dağa çıkışının ardından, tuttunuz buzağı heykelini tanrı yerine koydunuz ve böylece asıl kulluk/ibadet etmeniz gereken Allah'a ortak koştunuz. Siz zalim kimselersiniz![28]

28. Bu ayetteki *zâlimûn* (zulüm) kelimesi diğer birçok ayette olduğu gibi Allah'ı bırakıp başka bir varlığa tanrılık yakıştırmaya (*şirk*) işaret eder. Çünkü zulüm kavramı söz, fikir ve davranış düzeyinde olması gerekenin yerine olmaması gerekeni ikame etmeyi belirtir.

52. Ama biz, iman ve itaat üzere Allah'a şükredesiniz diye bu büyük suçunuza rağmen sizi affetmiştik.

53. Yine biz, rehber edinmeniz için Musa'ya birtakım hükümler, hak ile batıl arasındaki farkı gösteren ayetler vahyetmiştik.[29]

29. Bu ayette geçen *el-kitâb* kelimesi genellikle "Tevrat" olarak yorumlanmış ve bu yorum birçok meale de yansımıştır. Oysa Kur'an'ın hiçbir ayetinde "Biz Musa'ya Tevrat'ı verdik." şeklinde bir ifade geçmemektedir. Gerek *Tevrat* kelimesinin zikredildiği ayetlerin hemen tamamında bu kelimeyle Medine Yahudilerinin elindeki kitaba/kitaplara işaret edilmiş olması, gerek sahabilere ait çeşitli rivayetlerde Tevrat hükmü olarak zikredilen hususların çoğunlukla Talmud'da yer alması, Kur'an'da geçen Tevrat kavramının Hz. Peygamber dönemindeki Yahudilere ait kutsal kitaplar mecmuasına işaret ettiğini göstermektedir.

54. İşte o dönemde Musa, "Ey kavmim! Buzağı heykelini tanrı yerine koymakla kendinize büyük kötülük ettiniz. Şu andan tezi yok, sizi kusursuz şekilde yaratan rabbinize tövbe edin; içinizden buzağıya tapanları öldürün.[30] Zira sizi kusursuz şekilde yaratan rabbiniz katında mutlak hayrınıza olacak iş böyle yapmanızdır." demiş ve [siz de bu emre uyarak tövbe etmiştiniz]. Bunun üzerine Allah da tövbenizi kabul buyurmuştu. Çünkü Allah samimi tövbeleri daima kabul buyuran, rahmet ve merhameti sınırsız olandır."

30. Bu ayetteki *faktulû enfüseküm* ifadesi bilhassa sûfîler tarafından, "İçinizdeki kötü duyguları öldürün" şeklinde yorumlanmaktadır. Ancak bu yorum isabetsizdir. Çünkü Eski Ahit'te de anlatıldığı üzere (Çıkış: 32/27-29) bu ifade, İsrailoğullarından buzağı heykeline tapınanların öldürülmesine yönelik ilahî emre delalet etmektedir.

55-56. [Ey İsrailoğulları!] Yine vaktiyle siz, "Ey Musa! Biz Allah'ı kendi gözlerimizle açıkça görmedikçe sana inanmayacağız." demiştiniz. Bunun üzerine, müthiş uğultulu bir deprem sizi kıskıvrak yakalayıvermiş ve göz göre göre sizi yere sermişti.[31] Ama biz –belki bu defa iman ve itaat üzere Allah'a şükredersiniz diye– bir süre baygın hâlde kalışınızın ardından sizi ayıltmıştık.[32]

31. Bu ayette geçen *sâika* kelimesi genellikle "yıldırım" diye çevrilmektedir. Ancak bu kelime Kur'an'da ağırlıklı olarak deprem anlamında kullanılmaktadır (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XIV. 135 [7/A'râf 78. ayetin tefsiri]).

32. Bu ayette geçen *mevt* kelimesi –büyük ihtimalle– bilinen manada "ölüm" değil, "geçici olarak duyularını kaybetmek" ya da kısaca "sersemleyip bayılmak" anlamındadır. Çünkü bu kelime Arap dilinde "ölüm" manasının yanında "geçici duyu kaybı, zihinsel yetilerin işlevsiz kalması, uyku, hayatı zehir eden acı ve keder" gibi anlamlara da gelmektedir (Bkz. Râğıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, s. 724; Semîn el-Halebî, *'Umdetü'l-Huffâz*, IV. 140-141).

وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَاَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى
كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلٰكِنْ كَانُوا
[8] اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٥٧﴾ وَاِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ
فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا
وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ وَسَنَزِيدُ
الْمُحْسِنِينَ ﴿٥٨﴾ فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِى
قِيلَ لَهُمْ فَاَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ
بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٥٩﴾ وَاِذِ اسْتَسْقٰى مُوسٰى لِقَوْمِهِ
فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا
عَشْرَةَ عَيْنًا قَدْ عَلِمَ كُلُّ اُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ كُلُوا وَاشْرَبُوا
مِنْ رِزْقِ اللّٰهِ وَلَا تَعْثَوْا فِى الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٦٠﴾ وَاِذْ
قُلْتُمْ يَا مُوسٰى لَنْ نَصْبِرَ عَلٰى طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا
رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِتُ الْاَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا
وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا قَالَ اَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِى هُوَ
اَدْنٰى بِالَّذِى هُوَ خَيْرٌ اِهْبِطُوا مِصْرًا فَاِنَّ لَكُمْ مَا
سَاَلْتُمْ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَاؤُ بِغَضَبٍ

57. Öte yandan [çölde] bulutları üzerinize gölgelik yapmıştık. Yine [çölde] size [bir tür tatlı çiy olan] kudret helvası ile bıldırcın eti lütfetmiş ve "İhsan ettiğimiz bu güzel rızıklardan yiyin." demiştik. Fakat onlar bunca lütuf ve nimetimize nankörlükle karşılık verdiler. Böylece onlar bize değil kendilerine kötülük ettiler.

58. [Ey İsrailoğulları!] Yine vaktiyle size şöyle emretmiştik: Şu beldeye girin ve oradaki nimetlerden dilediğiniz gibi istifade edin. Lakin oraya [şımarık, azgın bir tavırla değil,] saygılı bir şekilde girin ve "Rabbimiz! Dileğimiz isyanımızın affıdır." deyin ki biz de sizin günahlarınızı bağışlayalım. Nitekim biz iman ve ibadette samimi, sebatkâr olanlara nimetlerimizi daha da artırırız."[33]

33. Gerek bu ayette gerek diğer birçok ayette geçen *muhsin/muhsinîn* kelimesi genellikle "iyilik yapanlar" diye çevrilmektedir. Ancak *ihsân* ve *muhsin* kelimeleri Kur'an'da neye atıfta bulunduğu belirsiz bir iyiliğe ve iyilik sahibine değil, Allah'a kullukta ihlas ve samimiyet sahibi olan, hatta Allah'ı görür gibi ibadet etme bilinciyle yaşayan kimseye işaret eder. İhsan kavramının en güzel, en veciz tarifi, Cibril hadisinde geçen, "Allah'ı görür gibi kulluk/ibadet etmek" ifadesi olsa gerektir (Buhârî, "Tefsir" 31/2; "İman" 37; Müslim, "İman" 1).

59. Ne var ki o nankörler bu emrimizi hiçe sayıp tam tersine işler yaptılar.[34] İtaatsizlik edip günaha batmalarından dolayı biz de onların üzerine gökten azap indirdik.

34. Bu ayetteki *fe-beddelellezîne zalemû kavlen ğayrallezî kîle lehüm* ifadesine verdiğimiz anlam Ebû Müslim el-İsfahânî'nin yorumuna dayanmaktadır. Buna göre İsrailoğulları kendilerine söylenen sözün yerine başka bir söz söylemekten öte Allah'ın emirlerine riayet etmeyip bu emirlerin tam tersi istikamette işler yapmışlardır (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, III. 85).

60. Vaktiyle Musa [susuzluktan kırılan] kavminin su ihtiyacını gidermemiz için bize yakarmış, biz de ona, "Asan ile kayaya vur." demiştik. Musa asasını vurunca kayadan on iki göze fışkırmış, böylece İsrailoğullarından her boy/oymak kendine ait su kaynağını belirlemişti. Biz de onlara, "Allah'ın lütfettiği bu nimetlerden yiyin-için fakat bu topraklarda fesat çıkarıp taşkınlık etmeyin." diye emretmiştik.

61. [Ey İsrailoğulları!] Yine siz vaktiyle, "Ey Musa! Biz tek çeşit yiyeceğe daha fazla katlanamayacağız. Sen bizim için rabbine dua et de bize toprakta yetişen ürünlerden bakla, salatalık, sarımsak, mercimek ve soğan gibi yiyecekler versin." diye sızlanmıştınız. Bunun üzerine Musa, "Demek siz özgürlük gibi çok değerli bir nimeti, böyle basit istekler uğruna feda etmeyi göze alıp geçmişteki kölelik günlerinize geri dönmek istiyorsunuz! Peki, öyleyse çekin gidin [köle olarak yaşadığınız] Mısır ülkesine. Canınızın çektiği yiyecekleri orada bulup yersiniz(!)"[35] diye sizi/atalarınızı azarlamıştı.

[İşte bu tür nankörlükleri ve isyanları sebebiyledir ki] İsrailoğulları [tarih boyunca birçok kez] hezimete, esarete ve ağır vergiler altında ezilmeye mahkûm oldular. Böylece Allah'ın gazabına uğradılar. Başlarına gelen bütün bu belaların sebebi, Al-

lah'ın lütfettiği onca nimete nankörlükle karşılık vermeleri, hiçbir hakları ve haklı gerekçeleri bulunmamasına rağmen kimi peygamberleri alçakça öldürmeleriydi. Kısacası bütün bu belalar, Allah'a isyan edip haddi aşmış olmalarının neticesiydi.

35. Bu ayetteki *etestebdilûnellezî hüve ednâ billezî hüve hayr* ifadesi genellikle, "Değerli olanı değersiz olanla mı değişmek istiyorsunuz?" şeklinde çevrilmekte ve bu çevirideki değerli/değersiz nitelikleri yiyecek kalitesine karşılık gelmektedir. Ancak bize göre bu ayetteki *hayr* özgürlük nimetine, *ednâ* ise Mısır'daki kölelik zilletine işaret etmektedir.

مِنَ اللّٰهِ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُونَ
النَّبِيّٖنَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ
﴿٦١﴾ اِنَّ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَالَّذٖينَ هَادُوا وَالنَّصَارٰى [9]
وَالصَّابِئٖينَ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا
فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ
يَحْزَنُونَ ﴿٦٢﴾ وَاِذْ اَخَذْنَا مٖيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ
الطُّورَ خُذُوا مَا اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فٖيهِ لَعَلَّكُمْ
تَتَّقُونَ ﴿٦٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ
عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ مِنَ الْخَاسِرٖينَ ﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ
عَلِمْتُمُ الَّذٖينَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِي السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ
كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئٖينَ ﴿٦٥﴾

62. Müminler/Müslümanlar, Yahudiler, Hıristiyanlar, Sâbiîler...[36] İşte bütün bu farklı dinî kimliklere sahip olanlardan kim Allah'a ve kıyamet-hesap gününe iman edip imanına yaraşır güzellikte işler yaparsa hak ettiği mükâfatı rabbinden alacaktır. Üstelik böyleleri için ne ahirette azap korkusu ne de dünyada bırakılan güzel şeyler adına hüzün söz konusu olacaktır.

36. Bu ayetin başındaki *innellezîne âmenû* ifadesi, "iman ettiklerini söyleyen münafıklar" şeklinde de yorumlanmaktadır. Belli ki bu yorumun gerekçesi hem cennetlik olmanın ön şartları açısından Müminler/Müslümanlar ile Yahudiler, Hıristiyanlar ve Sâbiîlerin aynı kategoride zikredilmesi hem de Kur'an'ın tanımına göre Allah'a, ahiret gününe inanma ve salih ameller işleme gibi özelliklerin müminlerin temel vasıfları olmasıdır. Bu açıdan bakıldığında, "Müminlerden, Yahudilerden... her kim Allah'a, ahiret gününe iman ederse..." denilmesi pek anlamlı olmamaktadır. Ancak Kur'an'ın nazil olduğu dönemde Müslümanlar ile özellikle Yahudiler arasında ahiret ve cennetle ilgili polemikler yaşandığı dikkate alındığında, 4/Nisâ 123. ayette de açıkça belirtildiği gibi, bu ayette, "Uhrevî felaha ermek ve cennete girmek ne salt belli bir dine mensup olmaya ne de iddia ve kuruntulara bağlıdır; bilakis herkes için Allah'a, ahirete iman ve salih amel şartı vardır." denilmek istendiği anlaşılır. Kısaca bu ayet 4/Nisâ 123. ayetle birlikte okunmalıdır.

63. [Ey İsrailoğulları!] Vaktiyle sizden Allah'ın emirlerine uyacağınıza dair kesin söz almış ve [bu husustaki dik başlılığınızdan dolayı] Sina dağını âdeta tepenize dikerek şöyle buyurmuştuk:[37] "Size lütfettiğimiz vahye sımsıkı sarılın; ondaki emirlere uyun ve böylece kendinizi azaptan koruyun."

37. Bu ayetteki *ve-refa'nâ fevkakümü't-tûr* ifadesinde geçen *ref'* kelimesine genellikle dağın yerinden sökülüp havada asılı tutulması şeklinde bir anlam yüklenmektedir. Ancak bu ifade büyük ihtimalle Eski Ahit'te anlatılan Sina dağının şiddetle sarsılması olayına işaret etmektedir. Buna göre Rab, Sina dağında Hz. Musa ile görüşmezden evvel dağın üzerine koyu bir bulut çökmüş, ardından çok güçlü bir boru sesi duyulmuştur. Bu sırada dağın eteğinde bulunan İsrailoğulları titremiştir. Daha sonra dağın her yanından dumanlar tütmüş, bu arada dağ şiddetle sarsılmaya başlamıştır (Bkz. Çıkış, 19: 16-18).

64. Fakat siz çok geçmeden bu sözünüzden döndünüz. Eğer Allah size rahmet ve inayetiyle muamele etmeseydi hepiniz helâk olur ve hüsrana uğrardınız.

65. Nitekim siz [Davud peygamber zamanında] cumartesi gününün kutsallığını ihlal edip o gün avlanma yasağını çiğneyenlerin bulunduğunu bilirsiniz. Bu azgınlıkları sebebiyle biz de onlara, "Hepiniz aşağılık bir hâlde maymunlar gibi olun. [Bundan böyle zillet, rezillik, sefillik içinde yaşayın.]" dedik.[38]

38. Bu ayetteki *fe-kulnâ lehüm kûnû kıradeten hâsiîn* ifadesini Mücâhid'in "Maymuna dönüştürme suret yönünden değil, siret yönündedir." şeklindeki yorumunu dikkate alarak çevirdik. İfadenin başındaki *kulnâ* (dedik) lafzı, bildik anlamda söylemeye değil, tekvinî bir emre işaret eder. Bu tekvinî emir ise cumartesi gününün kutsallığını ihlal eden Yahudilerin aşağılık bir hâlde yaşamaya mahkûm edilmeleridir (Bkz. Reşid Rıza, *Tefsîru'l-Menâr*, I. 281).

فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً
لِلْمُتَّقِينَ ﴿٦٦﴾ وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِه۪ٓ اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ
اَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةًۜ قَالُٓوا اَتَتَّخِذُنَا هُزُوًاۜ قَالَ اَعُوذُ بِاللّٰهِ
اَنْ اَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٦٧﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ
لَنَا مَا هِيَۜ قَالَ اِنَّهُ يَقُولُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا فَارِضٌ وَلَا بِكْرٌۜ
عَوَانٌ بَيْنَ ذٰلِكَۜ فَافْعَلُوا مَا تُؤْمَرُونَ ﴿٦٨﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا
رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْنُهَاۜ قَالَ اِنَّهُ يَقُولُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَٓاءُۙ
[10] فَاقِعٌ لَوْنُهَا تَسُرُّ النَّاظِرِينَ ﴿٦٩﴾ قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ
يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَۙ اِنَّ الْبَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَاۜ وَاِنَّٓا اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ
لَمُهْتَدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالَ اِنَّهُ يَقُولُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذَلُولٌ تُثِيرُ
الْاَرْضَ وَلَا تَسْقِي الْحَرْثَۚ مُسَلَّمَةٌ لَا شِيَةَ فِيهَاۜ قَالُوا
الْـٰٔنَ جِئْتَ بِالْحَقِّۜ فَذَبَحُوهَا وَمَا كَادُوا يَفْعَلُونَ ﴿٧١﴾
وَاِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادَّارَءْتُمْ فِيهَاۜ وَاللّٰهُ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ
تَكْتُمُونَۚ ﴿٧٢﴾ فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَاۜ كَذٰلِكَ يُحْيِ
اللّٰهُ الْمَوْتٰى وَيُرِيكُمْ اٰيَاتِه۪ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٧٣﴾

66. Biz bu olayı hem o devirlerde yaşayıp görenler hem de sonraki nesiller için ibretlik bir ceza, Allah'a itaatsizlikten sakınanlar için de bir öğüt vesilesi kıldık.

67. Bir zamanlar Musa, "Ey kavmim! Allah bir sığır kesmenizi/kurban etmenizi emrediyor." dedi. Onlar, "Sen bizimle alay mı ediyorsun?!" diye karşılık verdiler. Bunun üzerine Musa, "Hayır! Ben alay eden biri olmaktan Allah'a sığınırım." dedi.

68. Onlar, "Peki, o hâlde sen bizim adımıza rabbine dua et de kurban etmemiz gereken sığırın özelliklerini bize iyice açıklasın." dediler.

Musa da şöyle dedi: "Allah buyuruyor ki o sığır çok yaşlı da olmayacak çok körpe de. Bu ikisi arasında, yani orta yaşta bir sığır olacak. Haydi, artık size emredilen işi yapın."

69. Bu defa onlar şöyle dediler: "Ey Musa! Bizim için rabbine dua et de sığırın rengini bize tam olarak açıklasın." Musa da şöyle dedi: "Allah buyuruyor ki o sığır, bakanların içini açan, parlak, sarı renge sahip olacak."

70. Onlar bu defa da şöyle dediler: "Ey Musa! Sen yine rabbine bizim için dua et de sığır hakkında bize daha açık, daha fazla bilgi versin. Zira bu sığır hususunda kafamız iyice karıştı. İnşallah, kesmemiz istenen sığırı bulabiliriz."

71. Musa şöyle dedi: "Allah buyuruyor ki o sığır çift sürmek ve tarla sulamak için boyunduruğa koşulmamış, kusursuz, alacasız olacak."

Bunun üzerine, "Hah, işte şimdi oldu" dediler ve sonunda o sığırı bulup kestiler. Fakat az kalsın bunu yapmayacaklardı.

72. [Ey İsrailoğulları! Bu sığır meselesinin sebebi şuydu:] Hani siz bir adam öldürmüştünüz, suçu da birbirinizin üstüne atmıştınız. Oysa Allah gizlediğiniz şeyleri açığa çıkaracaktı.

73. Biz bu hadise üzerine onlara şunu emretmiştik: "Faili meçhul cinayetlerin bir kısmında, cesedin bulunduğu yerdeki ileri gelenler zümresine bir sığır/düve kestirip üzerinde ellerini yıkatmak suretiyle bu işle hiçbir ilgilerinin olmadığına yemin ettirme usûlünü uygulayın."[39] Allah [faili meçhul cinayet meselelerini bu şekilde çözüme kavuşturmak ve katillerini kısas hükmüyle cezalandırmak suretiyle] cinayetleri engellemekte ve hikmetini düşünüp öğüt/ders alasınız diye uygulanacak kuralları size öğretmektedir.[40]

39. Bu ayetteki *idribûhu bi-ba'dihâ* ifadesi meallerde genellikle, "Boğazlanan sığırın bir parçasıyla ölüye vurun" şeklinde çevrilmektedir. Bizim tercih ettiğimiz anlamın gerekçesi Musevi/Yahudi şeriatında faili meçhul cinayetlerde tatbik olunan ve cahiliye devri Arap toplumunda mevcut olup (Bkz. İbn Habîb, *el-Muhabber*, s. 335-336) İslam hukukunda da kendine yer bulan kasâme (faili meçhul cinayetlerde

ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ اَوْ
اَشَدُّ قَسْوَةً وَاِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْاَنْهَارُ
وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَٓاءُ وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا
يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ
(٧٤) اَفَتَطْمَعُونَ اَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَر۪يقٌ مِنْهُمْ
يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللّٰهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ
وَهُمْ يَعْلَمُونَ (٧٥) وَاِذَا لَقُوا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا قَالُٓوا اٰمَنَّاۚ وَاِذَا
خَلَا بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ قَالُٓوا اَتُحَدِّثُونَهُمْ بِمَا فَتَحَ اللّٰهُ
عَلَيْكُمْ لِيُحَٓاجُّوكُمْ بِه۪ عِنْدَ رَبِّكُمْ اَفَلَا تَعْقِلُونَ (٧٦)

cezai ve malî sorumluluğu tespit amacıyla cinayetin işlendiği bölge insanlarının veya maktülün yakınlarının yemin etmesi) uygulamasına benzeyen kurala dayanmaktadır (Bkz. Tesniye: 21/1-9). Yahudi şeriatına göre faili meçhul cinayetlerde yapılması gereken işlem öncelikle bir düvenin enseden boynunun vurulmasıdır. Ancak "Egla Arufa" (Boynu enseden vurulmuş düve) diye bilinen bu işlem her faili meçhul cinayette uygulanmaz. Dahası yasaya göre bu işlem cesedin, sınırın veya putperestlerin yoğun yaşadığı bir bölgenin yakınında bulunması hâlinde uygulanmaz. Yine bu işlem Kudüs'te de uygulanmaz. Ceset gömülü hâlde bulunduğu zaman da bu işleme başvurulmaz. Kısaca Egla Arufa işlemi, kanunun egemenliğinin kuvvetli, cinayet ve adam öldürmenin ender görüldüğü ortamlar için geçerlidir. Çünkü bu işlem, cinayet günahını sadece seyrek durumlar için onarır, bir salgın hâlini aldığı zamanlarda ise onarmaz (Bkz. *Tora-Devarim*, s. 440-441). Yahudi şeriatındaki bu hükümler dikkate alındığında ayetteki *ba'dihâ* (bir kısmına) ifadesinin de anlamı açıklık kazanır.

40. Bu ayetteki *kezâlike yuhyillâhu'l-mevtâ* ifadesinde "ölüleri diriltmekten" maksat bize göre kısasla ilgilidir. Çünkü 2/Bakara 179. ayette "Kısasta sizin için hayat vardır." denilmektedir. Kısastaki hayat ise cinayetlerin engellenmesidir. Ayetin çevirisinde parantez arasında verilen ifade bu mülahazaya dayanmaktadır.

74. Ne var ki bütün bunlara rağmen Allah'ın emirlerine duyarlılık hususunda kalpleriniz katılaştı. O denli katılaştı ki âdeta taş kesildi, hatta sert bir kaya gibi oldu. Hâlbuki öyle taşlar vardır ki içinden ırmaklar fışkırır. Öyle taşlar vardır ki yarılır da içinden pınarlar çıkar. Yine öyle taşlar vardır ki Allah korkusuyla yerinden kopup yuvarlanır. [Taşlar bile bağrından su fışkıracak kadar yumuşadığı hâlde sizin kalpleriniz hiç yumuşamıyor. Bilin ki] Allah yaptıklarınızdan bihaber değildir.

75. [Ey Müminler! Günahkârlıkta atalarını hiç aratmayan, tıpkı ataları gibi kalpleri taş kesilmiş olan] bu Yahudilerin size inanmalarını mı umuyorsunuz?! Hâlbuki onlardan bir grup [geçmişte Musa'nın dilinden] Allah'ın kelamını dinlemiş fakat onu anlayıp kavradıkları hâlde mana ve maksadını çarpıtmışlardır.[41]

41. Bu ayetteki *yesmeûne kelâmellâh* ifadesi klasik tefsirlerde genellikle "Onlar Tevrat'ı dinlerler." şeklinde yorumlanmıştır. Bu yoruma göre Tevrat'ı dinleyip tahrif edenler Hz. Peygamber devrindeki Yahudilerdir. Ancak Taberî'ye göre tahrif fiilinin öznesi olan kişilerin elinde bulunan bir kitap için "dinleme" fiilinin kullanılması bu yorumu tutarsız kılar. Bu ayette sözü edilen zümre Hz. Musa devrindeki Yahudilerdir. Nitekim onlar Hz. Musa'nın dilinden Allah'ın kelamını dinlemişler fakat manasını/maksadını çarpıtmışlar, diğer bir deyişle kasten yanlış yorumlamışlardır (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, I. 411). Bizim çevirimiz bu yoruma dayanmaktadır. Bunun dışında ayetteki *kelâmellâh* tamlaması Kur'an'a da hamledilebilir. Bu takdirde ayetteki ifade, Yahudilerin Kur'an'ı dinledikleri fakat manasını/maksadını kasıtlı olarak çarpıtmaya çalıştıkları gibi bir manaya işaret eder (Bkz. Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî*, I. 299).

76. Diğer taraftan o [ikiyüzlü] Yahudiler müminlerle bir araya geldiklerinde, "Biz de aynen sizin gibi inanıyoruz." derler; ama bir araya geldiklerinde şöyle konuşurlar: "Allah'ın bize Tevrat'ta [son peygamberle ilgili] bildirdiği şeyleri onlara/müslümanlara anlatalım, onlar da rabbimizden gelen bir delil olarak bize karşı kullansınlar, öyle mi?! Biz bunun [düpedüz ahmaklık olduğuna] akıl erdirmekten âciz miyiz?!"[42]

42. Bu ifadeler bir grup insan arasındaki karşılıklı konuşmanın aktarımı olduğu için, ayetteki "Siz"li fiil kalıplarını "Biz"li olarak çevirdik ve bu çeviri tekniğini benzer nitelikteki diğer bütün ayetlere de tatbik ettik.

[11] اَوَلَا يَعْلَمُونَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ
﴿٧٧﴾ وَمِنْهُمْ اُمِّيُّونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ اِلَّٓا اَمَانِيَّ وَاِنْ
هُمْ اِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٧٨﴾ فَوَيْلٌ لِلَّذٖينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ
بِاَيْدٖيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هٰذَا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ لِيَشْتَرُوا بِهٖ
ثَمَنًا قَلٖيلًاۜ فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ اَيْدٖيهِمْ وَوَيْلٌ لَهُمْ
مِمَّا يَكْسِبُونَ ﴿٧٩﴾ وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ اِلَّٓا اَيَّامًا
مَعْدُودَةًۜ قُلْ اَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللّٰهِ عَهْدًا فَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰهُ
عَهْدَهُٓ اَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٠﴾ بَلٰى
مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَاَحَاطَتْ بِهٖ خَطٖيٓـَٔتُهُ فَاُولٰٓئِكَ
اَصْحَابُ النَّارِۚ هُمْ فٖيهَا خَالِدُونَ ﴿٨١﴾ وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِۚ هُمْ
فٖيهَا خَالِدُونَ ﴿٨٢﴾ وَاِذْ اَخَذْنَا مٖيثَاقَ بَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ
لَا تَعْبُدُونَ اِلَّا اللّٰهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبٰى
وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكٖينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَاَقٖيمُوا
الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَۜ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ اِلَّا قَلٖيلًا مِنْكُمْ وَاَنْتُمْ
[12] مُعْرِضُونَ ﴿٨٣﴾ وَاِذْ اَخَذْنَا مٖيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ
دِمَٓاءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ اَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ
اَقْرَرْتُمْ وَاَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٨٤﴾

77. Allah onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir. Peki, onlar bu gerçeği bilmezler mi?!

78. Onlardan bir kısmı Tevrat'tan bihaberdir. Bunların bildikleri sadece kulaktan dolma rivayetlerdir. Dolayısıyla onlar ancak yalan-yanlış şeyler konuşurlar.

79. [Tevrat'ı bilen Yahudilere gelince,] yazıklar olsun onlara! Çünkü onlar bizzat kendi elleriyle birtakım şeyler yazıp çizer ve basit dünya menfaatleri uğruna, "Bu, Allah tarafından gönderilmiş bir vahiydir." diyerek insanları aldatırlar. Yazıp çizdiklerinden dolayı yazıklar olsun onlara! Bir kez daha yazıklar olsun onlara ki bunu kazanç elde etme yolu olarak görüyorlar.

80. Onlar bunca günahlarına rağmen, "Altı-üstü birkaç günlük süre dışında cehennem ateşi bize ilişmeyecek. [Açıkçası, atalarımızın buzağıya tapındıkları süre kadar cehennemde kalacak, sonra oradan çıkacağız.]" diyorlar.

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Ne o, yoksa bu konuda Allah'tan söz mü aldınız?! [Eğer böyle bir söz aldıysanız ne âlâ]! Çünkü Allah sözünden asla dönmez. Yoksa siz bilir-bilmez yere konuşup aslı-esası olmayan bir iddiayı Allah'a isnat ediyor olmayasınız...

81. Yoo! Gerçek şu ki [Allah'a ortak koşma, O'na baş kaldırma] suçu işleyen ve bu büyük suç sebebiyle kurtuluş [hidayet ve necat] yolları kapanan kimseler cehennemi boylayacak ve orada temelli kalacaklar.[43]

43. Bu ayetteki *seyyie* kelimesi sıradan bir günaha değil, Allah'a ortak koşmaya ve/veya O'na baş kaldırmaya işaret eder. Hatta müfessirlerin icmâına göre bu ayette zikredilen *seyyie*'den maksat şirktir (Bkz. Vâhidî, *el-Vasît*, I. 164).

82. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan kimseler ise cennetlik olacak ve orada sürekli kalacaklar.

83. Vaktiyle İsrailoğullarına, "Allah'tan başkasına kulluk etmeyin. Ana-babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara iyi davranıp yardım eli uzatın. İnsanlara hep iyiliğe teşvik edici sözler söyleyin; namazı hakkıyla kılın; zekâtı verin." diye emretmiş ve bütün bu hususlarda kendilerinden itaat sözü almıştık. Ancak çok geçmeden –pek azınız hariç– verdiğiniz sözden yine döndünüz. Nitekim geçmişte olduğu gibi bugün de haktan yüz çevirmektesiniz.

84. Yine sizden/atalarınızdan birbirinizin kanını dökmeyeceğinize, birbirinizi yerinden yurdundan sürgün etmeyeceğinize dair söz almış, siz de bunu kabul etmiştiniz. Nitekim buna [elinizdeki kitapta böyle yazdığına] şahitlik etmektesiniz.

ثُمَّ اَنْتُمْ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ تَقْتُلُونَ اَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا
مِنْكُمْ مِنْ دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِمْ بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ
وَاِنْ يَأْتُوكُمْ اُسَارٰى تُفَادُوهُمْ وَهُوَ مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ
اِخْرَاجُهُمْ اَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ
بِبَعْضٍ فَمَا جَزَٓاءُ مَنْ يَفْعَلُ ذٰلِكَ مِنْكُمْ اِلَّا خِزْيٌ
فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُرَدُّونَ اِلٰٓى اَشَدِّ الْعَذَابِ
وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٨٥﴾ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا
الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْاٰخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا
هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٨٦﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا
مِنْ بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ وَاٰتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ
وَاَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ اَفَكُلَّمَا جَٓاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا
لَا تَهْوٰٓى اَنْفُسُكُمُ اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا
تَقْتُلُونَ ﴿٨٧﴾ وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ
بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَا يُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾

85. Hâl böyleyken, bugün birbirinin kanını döken ve sizin için kesin yasak olmasına rağmen kendi kavminizden bir kısmını yurdundan sürgün eden, onlara karşı günahkârca ve düşmanca davranmakta işbirliği yapan, savaş esiri olarak elinize düştüklerinde onları ancak fidye karşılığında serbest bırakan da yine sizsiniz. Ne o, yoksa siz bütün bunları yapmakla Tevrat'ın [esirleri fidye karşılığında serbest bırakmak gibi] bazı hükümlerine inanıyor, [soydaşlarınızı öldürmemek, yurtlarından sürgün etmemek gibi] bazı hükümlerini inkâr mı ediyorsunuz?! [Bilin ki] sizden böyle yapanların cezası, bu dünyadaki hayatta rezillik-rüsvalığa, kıyamet gününde ise çok şiddetli bir azaba mahkûm olmaktır. Allah yaptıklarınızdan habersiz değildir.

86. İşte onlar dünyadaki üç günlük hayatı ahiretteki sonsuz hayata tercih eden kimselerdir. Onların cehennemdeki azapları hiç hafifletilmeyecek, kendilerine asla yardım edilmeyecektir.

87. Andolsun ki biz Musa'yı vahye mazhar kıldık; ondan sonra İsrailoğullarına birbiri ardınca peygamberler gönderdik. Meryem oğlu İsa'ya da birçok mucize verdik; ayrıca onu Rûhu'l-Kudüs [Cebrail] ile destekledik.[44]

[Ey Yahudiler!] Biz size peygamberler gönderirken, siz tuttunuz, bir peygamber ne zaman hoşunuza gitmeyen ayetler/hükümler getirdiyse her defasında küstahça baş kaldırdınız; üstelik kimi peygamberleri yalancılıkla suçladınız, kimi peygamberleri de alçakça öldürdünüz.[45]

44. Hz. İsa'nın "Rûhu'l-Kudüs" (Cebrail) ile desteklenmesi, peygamber-vahiy-melek ilişkisinden farklı bir hususa işaret eder. Aksi takdirde Hz. İsa'nın "Rûhu'l-Kudüs" ile desteklendiğine dair özel ifadenin bir manası kalmaz. Çünkü Rûhu'l-Kudüs (Cebrail) her peygambere vahiy getirmiş, dolayısıyla her peygamber Rûhu'l-Kudüs ile desteklenmiştir. Kuvvetle muhtemeldir ki Hz. İsa'nın "Rûhu'l-Kudüs" konusundaki ayrıcalığı, 3/Âl-i İmrân 42-60 ve 19/Meryem 16-22. ayetlerde de ifade edildiği üzere, onun ana rahmine düşmesinde Cebrail'in vasıta kılınmasıyla ilgilidir.

45. Bu ayetteki *taktülûn* (katlediyorsunuz) kelimesi şimdiki zaman kalıbında olmasına rağmen, biz bu kelimeyi geçmiş zaman kalıbında "katlettiniz" diye çevirdik. Çünkü ayette İsrailoğullarının geçmişte işledikleri suçlardan söz edilmektedir. Lafzın geçmiş zaman yerine şimdiki zaman kalıbında kullanılması ise seci (nesir kafiyesi) sebebiyledir (Bkz. Suyûtî, *el-İtkân*, II. 952).

88. [Ey Peygamber!] Yahudiler, "Biz senin söylediklerinden hiçbir şey anlamıyoruz" diyorlar.[46] Hayır, işin aslı öyle değil. Allah onları öteden beri alışkanlık hâline getirdikleri kâfirlik/nankörlük sebebiyle lanetleyip rahmetinden uzaklaştırmıştır. Onlar asla imana gelmezler.[47]

46. Bu ayetteki *ve-kâlû kulûbunâ ğulf* ifadesi, "Biz yeterli bilgi sahibiyiz; başka bilgiye ihtiyacımız yok!" anlamına da gelir ve bu ikinci anlamda deyimsel olarak, "Bizim boş laflara karnımız tok!" şeklinde de çevrilebilir.

[13] وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ
وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا
جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الْكَافِرِينَ
﴿٨٩﴾ بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهِ أَنْفُسَهُمْ أَنْ يَكْفُرُوا بِمَا
أَنْزَلَ اللّٰهُ بَغْيًا أَنْ يُنَزِّلَ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ
مِنْ عِبَادِهِ فَبَاءُوا بِغَضَبٍ عَلَى غَضَبٍ وَلِلْكَافِرِينَ
عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿٩٠﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمْ آمِنُوا بِمَا أَنْزَلَ
اللّٰهُ قَالُوا نُؤْمِنُ بِمَا أُنْزِلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرُونَ بِمَا وَرَاءَهُ
وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَهُمْ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنْبِيَاءَ
اللّٰهِ مِنْ قَبْلُ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٩١﴾ وَلَقَدْ جَاءَكُمْ
مُوسَى بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ
ظَالِمُونَ ﴿٩٢﴾ وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ
الطُّورَ خُذُوا مَا آتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاسْمَعُوا قَالُوا سَمِعْنَا
وَعَصَيْنَا وَأُشْرِبُوا فِي قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ قُلْ
بِئْسَمَا يَأْمُرُكُمْ بِهِ إِيمَانُكُمْ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٩٣﴾

47. Bu ayetin sonundaki *fe-kalîlen mâ yü'minûn* ifadesi genellikle imanın azlığı şeklinde anlaşılmaktadır. Katâde, el-Esamm ve Ebû Müslim el-İsfahânî gibi müfessirlere göre ise bu ifade iman edenlerin azlığına işaret etmektedir (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, III. 163). Ancak birçok ayetin sonunda yer alan *kalîlen mâ yü'minûn, kalîlen mâ teşkurûn* gibi ifadeler, iman ve şükrün azlığından öte, iman ve şükürden eser olmadığına işaret eder (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, I. 600).

89. Yahudilere Allah tarafından ellerinin altındaki Tevrat'ı [özü/kaynağı itibariyle] tasdik eden bir vahiy [Kur'an] ulaşınca onu hemen reddettiler. Hâlbuki öteden beri kâfirlere [müşrik Araplara] karşı üstünlük sağlamak için, ["Rabbimiz! Bize önderlik edip yol gösterecek bir peygamber ve vahiy gönder!"] diye yalvarıp yakaranlar da bunlardı. Hâl böyleyken Allah tarafından gönderildiğini gayet iyi bildikleri peygamber kendilerine gelince onu inkâr ettiler. Allah'ın laneti o kâfirlerin üzerine olsun!

90. Dilediği bir kuluna [Muhammed'e] Allah'ın vahiy ve peygamberlik lütfunda bulunmasını kıskandıkları için, Allah katından gelen Kur'an'ı inkâr etmeleri ve böylece kendilerine yazık etmiş olmaları ne kadar da vahim! Onlar öteden beri alışkanlık hâline getirdikleri nankörlükten dolayı [dünyada] gazap üstüne gazaba uğramayı hak ettiler. Ayrıca o kâfirler için [ahirette] aşağılayıcı bir azap vardır.

91. Onlara, "Allah'ın indirdiği Kur'an'a inanın." denildiğinde, "Biz sadece bize indirilene [Tevrat'a] inanırız." diye karşılık verir ve böylece onun dışındaki ilahî kitapları reddederler. Oysa Kur'an ellerinin altındaki Tevrat'ı [özü/kaynağı itibariyle] tasdik eden bir ilahî kelamdır.

[Ey Peygamber!] Şimdi sor onlara: "Madem Tevrat'a inanma iddianızda samimiydiniz, o hâlde Allah'ın [bazı] elçilerini ne diye alçakça katlettiniz?!"

92. Musa size/atalarınıza apaçık deliller/mucizeler getirmişti. Ama siz [onun Sina dağında bulunduğu sırada] tuttunuz, buzağı heykeline tapındınız. İşte siz böyle zalimsiniz/kâfirsiniz.

93. Vaktiyle, "Size lütfettiğimiz kitaba/vahye sımsıkı sarılın, onun ayetlerini can kulağıyla dinleyin!" buyurarak sizden/atalarınızdan itaat sözü almış ve [bu husustaki dik başlılığınızdan dolayı] Sina dağını âdeta tepenize kaldırmıştık. Ne var ki onlar, "Allah'ın ayetlerini dinleyip öğrendik ama isyan ettik." dercesine bir tavır takınmışlardı.[48] Çünkü buzağı heykeline tapınma arzusu –kâfirlikleri/nankörlükleri sebebiyle–[49] iliklerine işlemişti.

[Ey Peygamber!] Şimdi de ki o Yahudilere: "Mademki [iddia ettiğiniz gibi] müminsiniz; o hâlde bu imanınız nasıl bir imandır ki size bu kadar kötü işler yaptırıyor?!"

قُلْ اِنْ كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ عِنْدَ اللّٰهِ خَالِصَةً [14]
مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ
﴿٩٤﴾ وَلَنْ يَتَمَنَّوْهُ اَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ
بِالظَّالِمِينَ ﴿٩٥﴾ وَلَتَجِدَنَّهُمْ اَحْرَصَ النَّاسِ عَلٰى
حَيٰوةٍ وَمِنَ الَّذِينَ اَشْرَكُوا يَوَدُّ اَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ اَلْفَ
سَنَةٍ وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِهِ مِنَ الْعَذَابِ اَنْ يُعَمَّرَ وَاللّٰهُ
بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٩٦﴾ قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ
فَاِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلٰى قَلْبِكَ بِاِذْنِ اللّٰهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ
وَهُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٩٧﴾ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلّٰهِ
وَمَلٰٓئِكَتِهِ وَرُسُلِهِ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَاِنَّ اللّٰهَ عَدُوٌّ
لِلْكَافِرِينَ ﴿٩٨﴾ وَلَقَدْ اَنْزَلْنَا اِلَيْكَ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ
وَمَا يَكْفُرُ بِهَا اِلَّا الْفَاسِقُونَ ﴿٩٩﴾ اَوَكُلَّمَا عَاهَدُوا
عَهْدًا نَبَذَهُ فَرِيقٌ مِنْهُمْ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٠﴾
وَلَمَّا جَٓاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ
نَبَذَ فَرِيقٌ مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ كِتَابَ اللّٰهِ وَرَٓاءَ
ظُهُورِهِمْ كَاَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾

48. Bu ayetteki *kâlû semi'nâ ve 'asaynâ* ifadesi genellikle, "İşittik ve isyan ettik, dediler." şeklinde çevrilmektedir. Buna göre İsrailoğulları Hz. Musa'ya, "İşittik ve isyan ettik." şeklinde bir söz söylemişlerdir. Ancak Ebû Müslim el-İsfahânî bu ifadenin telaffuz edilen bir sözden öte bu sözde ifadesini bulan isyana karşılık geldiğine dikkat çekmiştir (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, III. 171).

49. Bu ayetteki *bi-küfrihim* (inkârcılıkları/nankörlükleri sebebiyle) ifadesinin başındaki *ba* harfi musâhabet (birliktelik) manasında, "zaten kâfirdiler, küfür içindeydiler" şeklinde de çevrilebilir (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, I. 495).

94. [Ey Peygamber!] Yine de ki onlara: "Allah katındaki ahiret yurdu [cennet] diğer insanlara değil sırf size aitse ve siz de bu iddianızda samimiyseniz, o hâlde derhal ölümü isteyin; [böylece tez elden cennete gidip yerleşin(!)]"

95. Onlar işledikleri onca günah yüzünden ölümü asla istemezler. Allah o zalimleri/kâfirleri çok iyi bilir.[50]

50. Bu ayette Allah'a atfedilen bilme fiilinin Türkçedeki tam karşılığı "ciğerini bilmek" deyiminde ifadesini bulur.

96. [Ey Peygamber!] Göreceksin ki şu halkın arasında hayata dört elle sarılanlar kesinlikle onlardır. Hatta onlar hayata düşkünlük hususunda müşrikleri bile geride bırakırlar. Öyle ki içlerinde kendisine bin yıl ömür verilmesini isteyen bile var. Oysa bin değil binlerce yıl yaşasa da onun azaptan kurtulma imkânı yoktur. Allah onların işledikleri tüm günahları görmektedir.

97. [Ey Peygamber!] Cebrail'e düşman olan o Yahudilere şöyle söyle: Geçmiş çağlarda gönderilen ilahî kitapları/vahiyleri [özü/kaynağı itibariyle] tasdik eden, müminler için bir rehber ve rahmet olan bu Kur'an'ı Allah'ın emri uyarınca senin kalbine/zihnine Cebrail nakşetmiştir.

98. Kim Allah'a, meleklerine, peygamberlerine, Cebrail'e ve Mikail'e düşman olursa bilsin ki Allah da böyle kâfirlerin düşmanıdır.

99. [Ey Peygamber!] Biz sana açık deliller/ayetler indirdik. Bunları inkâr edenler ancak [o Yahudiler gibi] doğru yoldan sapmış, günaha batmış kimselerdir.

100. Nitekim onlar[ın ataları] ne zaman Allah'a söz verdilerse içlerinden bir kısmı sözlerini çiğnemedi mi?! Aslında onların çoğu Tevrat'a da inanmamıştı.

101. Geçmişte olduğu gibi şimdi de onlara Allah tarafından gönderilen ve hâlen ellerinin altında bulunan Tevrat'ı [özü/kaynağı itibariyle] tasdik eden bir peygamber gelince, işte o Yahudilerin âlim zümresi hak ve hakikati sanki hiç bilmiyorlarmış gibi Allah'ın kelamını büsbütün kulak ardı ederler.

[15] وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلٰى مُلْكِ سُلَيْمٰنَ وَمَا
كَفَرَ سُلَيْمٰنُ وَلٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ
السِّحْرَ وَمَا اُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ
وَمَارُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ اَحَدٍ حَتّٰى يَقُولَا اِنَّمَا نَحْنُ
فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ
الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ وَمَا هُمْ بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ اَحَدٍ اِلَّا بِاِذْنِ
اللّٰهِ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَلَقَدْ عَلِمُوا
لَمَنِ اشْتَرٰيهُ مَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ وَلَبِئْسَ مَا
شَرَوْا بِهِ اَنْفُسَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١٠٢﴾

102. İşte o Medineli Yahudiler [Peygamber'e komplo kurma, onun risaletine ve tevhid davetine engel olma hususunda] şeytan tabiatlı kimselerin vaktiyle Süleyman'ın yönetimi aleyhinde takip ettikleri yöntemleri/taktikleri izlemekteler.[51] Hâlbuki [o şeytan tabiatlı kimselerin, "içki âlemi yapardı, işlerini sihirle yürütürdü ve hatta ahir ömründe putperest olup çıkmıştı." diye iftira ettikleri] Süleyman hiçbir zaman kâfir olmadı; asıl bu iftiraları gerçekmiş gibi anlatan ve insanlara sihir [aldatmaca ve komplo öğreten] o şeytan tabiatlı kimseler kâfir oldular.

Yine o Medineli Yahudiler vaktiyle Babil'deki [esaret döneminde] Hârût ve Mârût lakabıyla anılan [ve halkın hüsnüzannıyla] melek [diye tanınan iki peygambere] vahyedilene tâbi olduklarını iddia eden bir zümrenin peşinden gitmekteler. Hâlbuki o iki melek/peygamber, "Bakın, biz [bu esaret hayatıyla Allah tarafından] sınanmaktayız. Sakın kâfirliğe sapmayın." diye uyarıda bulunmadıkça kimseye bir şey öğretmiyorlardı. Fakat [Babil'deki] şeytan tabiatlı kimseler o iki melekten/peygamberden karı-koca arasını açacak şeyler öğreniyorlardı.

[Bilin ki] onlar [Medineli Yahudiler] Allah'ın izni olmadıkça hiç kimseye zarar veremezler. Aslında onlar kendilerine fayda değil zarar getirecek şeyler öğreniyorlar. Hâl böyleyken, [hak dini engelleme uğruna kâfir müttefikleriyle] çıkar/menfaat alışverişinde bulunan kimselerin ahiretteki tüm nimetlerden mahrum kalacağını da gayet iyi biliyorlar.

Vicdanlarını satma karşılığında elde ettikleri menfaat ne kadar da adi! [Bu tavır ve tutumları sebebiyle hak ettikleri cezanın ne kadar ağır olduğunu] keşke bilselerdi!

51. Bu ayette *şeyâtîn* (şeytanlar) kelimesi, tıpkı 2/Bakara 14. ayette olduğu gibi, şeytan tabiatlı kimseler anlamındadır. Öte yandan, gerek tefsir gerek tercüme açısından son derece zor olan bu ayetteki *ve-mâ ünzile* ifadesinde yer alan *mâ* harfi, olumsuzluk manasına da hamledilebilir ve bu takdirde daha sonraki ifadelerin manası çok büyük ölçüde değişir. Bu keyfiyet, Kur'an'ın salt metin olarak çok farklı anlam ve yorumlara, dolayısıyla yorum istismarlarına ne kadar açık olduğunu gösterir. Bu yüzden, sahih manayı kurtaracak olan temel unsur metin dışı tarihsel bağlamdır. Zira ayetlerin nüzul sebebi ve dönemiyle ilgili bilgi her ayette ne kastedildiğini anlama garantisi vermese de en azından ne kastedilmediği hususunda sağlam bir güvence temin eder. Tarihsel bağlam ışığında bu ayetle ilgili şunlar söylenebilir: Medine'deki Yahudiler, müslümanlar aleyhinde birtakım taktikler ve komplolar geliştirmektedirler. Onlar dâhilî müttefiklerinin yanı sıra, o günkü dünya konjonktüründe İran/Pers İmparatorluğunu desteklemekteydiler. Zira geçmişte Babil esaretinden kurtuluşlarına bir Pers hükümdarı yardımcı olmuştu. Bu Yahudiler Medine'deki İslam tehlikesinden kendilerini kurtarmaları ümidiyle, İran'ın bir eyaleti mesabesinde bulunan Yemen'le temas hâlindeydiler (Bkz. Taberî, *Târîh*, II. 655–656). İşte bu ayet Medine'deki Yahudilerin Hz. Peygamber ve İslam aleyhine geliştirdikleri komploları, kendi tarihlerindeki iki dönemin (Hz. Süleyman'ın hükümdarlık dönemi ve Babil esareti dönemi) taktiklerine benzetmekte ve sonuçta gerek Hz. Süleyman'ın yönetimi aleyhinde geliştirilen –hedefi ve metodu batıl– taktiklerle, gerekse Babil esaretinden kurtulmak için geliştirilmiş hedefi meşru fakat metodu batıl komplolarla İslam davetinin önüne geçilemeyeceğini belirtmektedir. Ayrıca bu ayete göre ne iddia edildiği gibi Hz. Süleyman küfre sapmıştır, ne de Babil'deki iki meleğin/peygamberin öğretisi bu Yahudilerin batıl mücadelesine meşruiyet kaynağı oluşturabilir.

103. Eğer onlar [Peygamber'e komplo kurmak, onun risaletini karalamak gibi işlerle meşgul olmak yerine] iman edip günahkârlıktan sakınsalardı Allah katında elde edecekleri sevap ve mükâfat kendileri için mutlak hayırlı olurdu. Keşke bu gerçeği anlayıp kavrasalardı!

104. Ey Müminler! [Yahudilerin tuzaklarına karşı uyanık olun. Mesela, Peygamber'e hitap ederken] "râinâ" demeyin. [Yahudilerin dilinde alay ve hakaret anlamı taşıyan bu sözün yerine, "Bizi görüp gözet, bizimle ilgilen" anlamındaki] "unzurnâ" ifadesini kullanın ve onu can kulağıyla dinleyin. [Bilin ki] Peygamber'e bu şekilde dil uzatan kâfirleri cehennemde çok çetin bir azap beklemektedir.

105. [Ey Müminler!] Kâfirlikte direnen Yahudi ve Hıristiyanlar ile müşrikler rabbiniz tarafından size/peygamberinize vahiy gönderilmesinden hiç hoşlanmazlar. Hâlbuki Allah peygamberlik ve vahyi dilediğine lütfeder. Allah büyük lütuf sahibidir.

106. [Ey Peygamber!] Biz bir şeriatı kısmen değiştirmek veya onu tamamen kaldırmak istediğimizde, onun yerine daha mükemmelini veya en azından onu aratmayacak olanını getiririz. Bilirsin ki Allah her şeye kadirdir.[52]

وَلَوْ اَنَّهُمْ اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ خَيْرٌ لَوْ
كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿١٠٣﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَقُولُوا
رَاعِنَا وَقُولُوا انْظُرْنَا وَاسْمَعُوا وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ
اَلِيمٌ ﴿١٠٤﴾ مَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ
وَلَا الْمُشْرِكِينَ اَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ مِنْ رَبِّكُمْ
وَاللّٰهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ
الْعَظِيمِ ﴿١٠٥﴾ مَا نَنْسَخْ مِنْ اٰيَةٍ اَوْ نُنْسِهَا نَاْتِ بِخَيْرٍ [16]
مِنْهَٓا اَوْ مِثْلِهَا اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
﴿١٠٦﴾ اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٠٧﴾ اَمْ
تُرِيدُونَ اَنْ تَسْـَٔلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسٰى مِنْ
قَبْلُ وَمَنْ يَتَبَدَّلِ الْكُفْرَ بِالْاِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَٓاءَ
السَّبِيلِ ﴿١٠٨﴾ وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ
مِنْ بَعْدِ اِيمَانِكُمْ كُفَّارًا حَسَدًا مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِهِمْ
مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتّٰى
يَاْتِيَ اللّٰهُ بِاَمْرِهِ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٠٩﴾

52. Bu ayetteki *nesh* kelimesinin teknik anlamda nesh ile ilgisi yoktur. Diğer bir ifadeyle *nesh* kelimesi burada Kur'an'daki bir ayetin hükmünü diğer bir ayetin kaldırması manasına gelmemektedir. Zira bu ayet, Yahudilerin Hz. Peygamber'e inanmayı ret gerekçesi olarak öne sürdükleri "Bizim şeriatımız neshedilmemiştir." şeklindeki iddialarına reddiye mahiyetindedir (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, I. 654). Öte yandan Mushaf tertibine göre ilk olarak bu ayetin başında yer alan ve diğer birçok ayette de zikrolunan *elem ta'lem* (Bilmez misin?) hitabı lafzen Hz. Peygamber'e, ama aslında umuma yöneliktir. Aynı hususiyet *elem-tera* (Görmedin mi/görmez misin, bilmez misin?) hitabı için de geçerlidir. Ayrıca *elem-ta'lem* ifadesi özellikle bu ve devamındaki ayette "Bilmez misin?" anlamında değil, "Pekâlâ bilirsin" manasındadır (Bkz. Ebü Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, I. 552-553).

107. Evet, bilirsin ki göklerin ve yerin mutlak hükümranlığı Allah'a aittir. Bu yüzden, [emirlerine karşı geldiğiniz takdirde] Allah'a karşı size sahip çıkıp yardım edecek kimse yoktur.

108. [Ey Müşrikler!] Ne o, yoksa vaktiyle Musa'dan, ["Allah'ı bize göster" diye] istekte bulunulduğu gibi, şimdi siz de peygamberinizden, ["Şu Safa tepesini altına/gümüşe dönüştür" gibi] olmayacak şeyler mi istiyorsunuz?! Her kim Peygamber'e ve Kur'an'ın Allah kelamı olduğu gerçeğine inanmak yerine, [böyle isteklerde bulunarak] kâfirliği tercih ederse, doğru yoldan büsbütün sapmış olur.

109. Birçok Yahudi, hak ve hakikat kendilerine ayan-beyan belli olmasına rağmen sırf kıskançlıklarından dolayı sizi imanınızdan vazgeçirip kâfir yapmak ister.

[Ey Müminler!] Allah'ın [savaş] emri gelinceye kadar mümkün mertebe onlardan uzak durun; onların incitici söz ve davranışlarına şimdilik aldırmayın. [Unutmayın ki] Allah her şeye kadirdir.

وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَۜ وَمَا تُقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ
مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ
﴿١١٠﴾ وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ اِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا اَوْ
نَصَارٰىۜ تِلْكَ اَمَانِيُّهُمْۜ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ
صَادِق۪ينَ ﴿١١١﴾ بَلٰى مَنْ اَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ
فَلَهُٓ اَجْرُهُ عِنْدَ رَبِّه۪ۖ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ
[17] ﴿١١٢﴾ وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارٰى عَلٰى شَيْءٍۖ
وَقَالَتِ النَّصَارٰى لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلٰى شَيْءٍۙ وَهُمْ
يَتْلُونَ الْكِتَابَۜ كَذٰلِكَ قَالَ الَّذ۪ينَ لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ
قَوْلِهِمْۚ فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ف۪يمَا كَانُوا ف۪يهِ
يَخْتَلِفُونَ ﴿١١٣﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللّٰهِ اَنْ
يُذْكَرَ ف۪يهَا اسْمُهُ وَسَعٰى ف۪ي خَرَابِهَاۜ اُو۬لٰٓئِكَ مَا كَانَ
لَهُمْ اَنْ يَدْخُلُوهَٓا اِلَّا خَٓائِف۪ينَۜ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ
وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظ۪يمٌ ﴿١١٤﴾ وَلِلّٰهِ الْمَشْرِقُ
وَالْمَغْرِبُۗ فَاَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ وَاسِعٌ
عَل۪يمٌ ﴿١١٥﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًاۙ سُبْحَانَهُۜ بَلْ لَهُ مَا
فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ ﴿١١٦﴾

110. Siz namazı hakkıyla kılmaya, zekâtı vermeye bakın. Bu dünyada iyilik adına ne yaparsanız mükâfatını Allah katında mutlaka bulacaksınız. Çünkü Allah yaptığınız her şeyi görmektedir.

111. Yahudiler, "Cennete sadece Yahudiler girecek." diyorlar. Öte yandan Hıristiyanlar da, "Cennete sadece Hıristiyanlar girecek." diye iddia ediyorlar. Oysa bu iddialar onların boş kuruntularından ibarettir.

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Eğer bu iddianızda samimiyseniz, ortaya bir delil koyun da görelim."

112. Gerçek şu ki asıl cennete girecek olanlar, bütün ihlas ve samimiyetiyle özünü Allah'a teslim etmiş kimselerdir. Nitekim onlar yaptıklarının mükâfatını Allah'ın katında bulacaklar. Üstelik onlar için ne ahirette azap korkusu ne de dünyada bırakılan güzel şeyler adına hüzün söz konusu olacaktır.

113. [Ey Peygamber!] Yahudiler, "Bu Hıristiyanların dini sağlam bir temele dayanmaz." iddiasını savunurken, Hıristiyanlar da, "Asıl bu Yahudilerin dininin sağlam bir temeli yoktur." iddiasında bulunuyorlar. Oysa her iki zümre de Tevrat'ı okuyor ve [buna rağmen birbirlerinin dinleri hakkında asılsız diyebiliyorlar]. Diğer yandan, hiçbir ilahî bilgiye/kitaba sahip olmayan müşrikler de siz müminler hakkında Yahudiler ve Hıristiyanların birbirlerine yönelik ithamlarına benzer sözler söylüyorlar. Allah kıyamet günü onların bütün bu iddialarını neticelendirecek ve hepsine hak ettiği karşılığı verecektir.

114. Allah'ın adının mescitlerde/mabetlerde –ki tüm mescitler/mabetler yalnız Allah'a ibadete mahsus mekânlardır– anılmasına, O'na ibadet edilmesine engel olan ve o mescitlerin terk edilmiş mekânlar hâline gelmesi için uğraşan kimselerden daha zalim/kâfir biri olabilir mi?! Bu kâfirlerin/müşriklerin mescitlere [müminlerden] korkup çekinerek girmekten başka bir imkânları bulunmamalıdır. Böylelerinin hak ettiği ceza dünyada rezillik-rüsvalık, ahirette ise korkunç bir azaba mahkûm olmaktır.

115. [Ey Müminler!] Doğu da batı da Allah'ındır. Bu yüzden, hangi yöne dönerseniz dönün; sonuçta O'na yönelmiş olursunuz. Şüphesiz Allah'ın lütuf ve rahmeti çok geniştir; O her şeyi bilendir.

116. [Ey Peygamber!] Kimileri kalkmış, "Allah bir çocuk edindi." diyor. Hâşâ! Allah çocuk edinmekten münezzehtir. Kaldı ki göklerde ve yerde ne varsa hepsi zaten O'nundur. Kâinattaki her şey O'nun buyruğuna boyun eğmiştir.

بَدِيعُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَاِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا
يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿١١٧﴾ وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ
لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللّٰهُ اَوْ تَأْتِينَٓا اٰيَةٌۜ كَذٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِنْ
قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْۜ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْۜ قَدْ بَيَّنَّا الْاٰيَاتِ
لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿١١٨﴾ اِنَّٓا اَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًاۙ
وَلَا تُسْـَٔلُ عَنْ اَصْحَابِ الْجَحِيمِ ﴿١١٩﴾ وَلَنْ تَرْضٰى [18]
عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارٰى حَتّٰى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْۜ قُلْ اِنَّ
هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰىۜ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَٓاءَهُمْ بَعْدَ
الَّذٖى جَٓاءَكَ مِنَ الْعِلْمِۙ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ
وَلَا نَصِيرٍ ﴿١٢٠﴾ اَلَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُونَهُ حَقَّ
تِلَاوَتِهٖۜ اُو۬لٰٓئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهٖۜ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهٖ فَاُو۬لٰٓئِكَ
هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٢١﴾ يَا بَنٖٓى اِسْرَٓاءِيلَ اذْكُرُوا
نِعْمَتِيَ الَّتٖٓى اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَاَنّٖى فَضَّلْتُكُمْ عَلَى
الْعَالَمِينَ ﴿١٢٢﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزٖى نَفْسٌ عَنْ
نَفْسٍ شَيْـًٔا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ
وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿١٢٣﴾ وَاِذِ ابْتَلٰٓى اِبْرٰهٖمَ رَبُّهُ
بِكَلِمَاتٍ فَاَتَمَّهُنَّۜ قَالَ اِنّٖى جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ اِمَامًاۜ
قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتٖىۜ قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِى الظَّالِمِينَ ﴿١٢٤﴾

117. Gökleri ve yeri örneksiz ve eşsiz güzellikte yaratan Allah'tır. O, herhangi bir şeyin olmasını dilerse ona sadece "Ol!" der ve o şey de oluş sürecine girer.

118. Hiçbir ilahî bilgiye sahip olmayan müşrikler de [geçmişteki Yahudilere öykünürcesine,] "Allah bizimle konuşsa ya da bize bir mucize gelse olmaz mıydı?!" diyorlar. Bunlardan önceki kâfirler de benzer sözler söylemişlerdi. Kâfir değiller mi, hepsinin zihniyeti aynı! [Neymiş, mucize gelseymiş. Mucizeye ne hacet]; zira biz kudretimize işaret eden delilleri tam anlamıyla açıklamışız. Fakat kâinatta sayısız mucize olduğunu anlayacak olanlar, tevhid gerçeğini kavramış kimselerdir.

119. [Ey Peygamber!] Şüphesiz biz seni Kur'an'la müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik. [Artık dileyen inansın, dileyen inkâr etsin; sen sadece tebliğle mükellefsin]. Cehennemliklerden sorumlu değilsin.

120. [Ey Peygamber!] Dinlerini benimsemediğin sürece Yahudiler de Hıristiyanlar da senden asla hoşnut olmayacaklar. Onlara de ki: "Allah'ın gösterdiği yol var ya, işte tek doğru yol odur." [Ey Peygamber! Bilesin ki] sana gelen bu vahiylere rağmen onların heva ve heveslerine uyacak olursan Allah'a karşı sana sahip çıkıp yardım edecek kimse bulamazsın.

121. Kendilerine lütfettiğimiz vahye hakkıyla uyanlar var ya, işte bunlardır ona gerçekten iman etmiş olanlar. Vahyi inkâr edenlere gelince, bunlar hüsrana uğrayacakların ta kendileridir.

122. Ey İsrailoğulları! Vaktiyle size bahşettiğim onca nimeti ve böylelikle sizi cümle âleme üstün kılışımı bir düşünün!

123. Kıyamet ve hesap gününe karşı tedbirinizi alın. Çünkü o gün kimsenin kimseye en ufak bir faydası dokunmayacak, hiç kimseden günahlarının affı için herhangi bir bedel/fidye kabul edilmeyecek, hiçbir şefaat kimseye fayda vermeyecek, günahkârlara da asla yardım edilmeyecektir.

124. Bir zamanlar rabbi İbrahim'i bazı emir ve yasaklarla sınamış; o da bu sınavdan yüzünün akıyla çıkmıştı. Bunun üzerine Allah, "Seni insanlara [manevi] önder yapacağım" buyurmuştu. İbrahim, "Soyumdan da [manevi] önderler çıkar." diye dua edince Allah, "Benim verdiğim söz, [soyundan gelecek] zalimler/kâfirler için geçerli değil." buyurmuştu.

وَاِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَاَمْنًاۜ وَاتَّخِذُوا
مِنْ مَقَامِ اِبْرٰه۪يمَ مُصَلًّىۜ وَعَهِدْنَٓا اِلٰٓى اِبْرٰه۪يمَ
وَاِسْمٰع۪يلَ اَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّٓائِف۪ينَ وَالْعَاكِف۪ينَ
وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿١٢٥﴾ وَاِذْ قَالَ اِبْرٰه۪يمُ رَبِّ اجْعَلْ
هٰذَا بَلَدًا اٰمِنًا وَارْزُقْ اَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ اٰمَنَ
مِنْهُمْ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَاُمَتِّعُهُ قَل۪يلًا
ثُمَّ اَضْطَرُّهُٓ اِلٰى عَذَابِ النَّارِۜ وَبِئْسَ الْمَص۪يرُ ﴿١٢٦﴾
[19] وَاِذْ يَرْفَعُ اِبْرٰه۪يمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَاِسْمٰع۪يلُۜ
رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّاۜ اِنَّكَ اَنْتَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿١٢٧﴾ رَبَّنَا
وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَٓا اُمَّةً مُسْلِمَةً
لَكَۖ وَاَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَاۚ اِنَّكَ اَنْتَ التَّوَّابُ
الرَّح۪يمُ ﴿١٢٨﴾ رَبَّنَا وَابْعَثْ ف۪يهِمْ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا
عَلَيْهِمْ اٰيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكّ۪يهِمْۜ
اِنَّكَ اَنْتَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿١٢٩﴾ وَمَنْ يَرْغَبُ عَنْ
مِلَّةِ اِبْرٰه۪يمَ اِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُۜ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِي
الدُّنْيَاۚ وَاِنَّهُ فِي الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿١٣٠﴾

125. Vaktiyle biz Kâbe'yi insanlar için bir toplanma yeri ve güvenli bir mabed kıldık ve "[Ey İnsanlar!] İbrahim'in makamını ibadet mahalline dönüştürün." buyurduk. Yine biz vaktiyle İbrahim ile oğlu İsmail'e şöyle buyurmuştuk: "Evimi [Kâbe'yi], tavaf edenler, orada tefekkür ve ibadet için bulunanlar, rükû ve secde edip namaz kılanlar için [her türlü şirk unsurundan] arınmış hâlde tertemiz tutun."

126. İşte o zaman İbrahim şöyle yakarmıştı: "Rabbim! Burayı güvenli bir belde kıl. Bu topraklarda Allah'a ve ahiret gününe iman ederek yaşayacak insanlara bereketli rızıklar lütfet."

Allah da ona karşılık vermişti: "[Hiç tasalanma;] zira ben kâfirlikte direnen kimseyi bile bu üç günlük dünyada nimetlerden faydalandırırım. Ama sonra onu cehenneme sürüklerim. Ne kötü bir son duraktır cehennem!"

127. İbrahim, oğlu İsmail'le birlikte Kâbe'nin temellerini yükseltince Allah'a şöyle yakarmışlardı: "Rabbimiz! Yaptığımız bu işi kabul eyle. Şüphesiz sen dualarımızı işitir, niyetlerimizi bilirsin."

128. "Rabbimiz! Bizi [ihlas ve samimiyetle] sana teslim olmuş kimseler eyle. Soyumuzdan da sana yürekten teslim olmuş [müslüman] nesiller meydana getir. Bize hacla ilgili ibadetlerimizi öğret. Tövbelerimizi kabul buyur. Çünkü sen samimi tövbeleri daima kabul buyuran, rahmet ve merhameti sınırsız olansın."

129. "Rabbimiz! Yine bizim soyumuzdan insanlara senin ayetlerinin hem mana ve mesajını hem de bu mesajın hayata nasıl taşınacağını öğretecek,[53] böylece onları şirkten ve günahlardan arındıracak bir peygamber gönder. Çünkü sen üstün kudret sahibi olan, her şeyi yerli yerince yapansın."

53. Gerek bu ayette gerek 2/Bakara 151, 3/Âl-i İmrân 48, 164 ve 62/Cum'a 2. ayetlerde geçen *el-kitâb* kelimesine, ilahî kelamın/vahyin mana ve mesajı, *el-hikme* kelimesine de "ilahî kelamdaki mana ve mesajın hayata taşınması" şeklinde bir mana takdirinde bulunduk ve bu hususta İmam Şâfiî'nin "Hikmet, Sünnet'tir." izahını göz önünde bulundurduk. Bu izah isabetlidir; çünkü Hz. Peygamber Kur'an'ın hem mübelliği hem müfessiridir; ancak onun müfessirliği Kur'an'ın lisanî bir metin olarak izah edilmesinden öte, canlı bir metin hâlinde hayata taşınmasıdır ki bu da tek kelimeyle Sünnet'tir. Keza Hz. Peygamber'in ilgili ayetlerde sözü edilen öğreticilik vasfının karşılığı da yine Sünnet'tir.

130. İbrahim'in [şirkten arınmış] dininden yüz çevirenler, [aklıselim sahibi olanlar değil] ancak kendini bilmeyen, [dolayısıyla rabbini tanımayan] beyinsizlerdir. Andolsun ki biz İbrahim'i dünyada peygamberlikle seçkin kıldık. O, ahirette de seçkin kullarımız arasında olacaktır.

إِذْ قَالَ لَهُ رَبُّهُ أَسْلِمْ قَالَ أَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ
﴿١٣١﴾ وَوَصَّى بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ إِنَّ اللَّهَ
اصْطَفَى لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ
﴿١٣٢﴾ أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ إِذْ
قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِي قَالُوا نَعْبُدُ إِلَٰهَكَ
وَإِلَٰهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَٰهًا وَاحِدًا
وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿١٣٣﴾ تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا
كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا
يَعْمَلُونَ ﴿١٣٤﴾ وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارَى تَهْتَدُوا [20]
قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ
﴿١٣٥﴾ قُولُوا آمَنَّا بِاللَّهِ وَمَا أُنْزِلَ إِلَيْنَا وَمَا أُنْزِلَ إِلَى
إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَالْأَسْبَاطِ
وَمَا أُوتِيَ مُوسَى وَعِيسَى وَمَا أُوتِيَ النَّبِيُّونَ مِنْ
رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ أَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ
﴿١٣٦﴾ فَإِنْ آمَنُوا بِمِثْلِ مَا آمَنْتُمْ بِهِ فَقَدِ اهْتَدَوْا وَإِنْ
تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا هُمْ فِي شِقَاقٍ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللَّهُ وَهُوَ
السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٣٧﴾

131. Çünkü rabbi ona, "Bana yürekten teslim ol" buyurmuş; o da, "Ben âlemlerin rabbi Allah'a yürekten teslim oldum." demişti.

132. İbrahim kendi evlatlarına da bu inancı vasiyet etti. Aynı şekilde Yakub da evlatlarına şöyle vasiyet etti: "Evlatlarım! Allah sizin için bu tevhid dinini seçti. Artık siz de bu dünyadan müslüman olarak göçün."

133. [Ey Yahudiler!] Yakub son nefesini vermeden önce evlatlarını başına toplayıp, "Ben ölüp gittikten sonra kime kulluk/ibadet edeceksiniz?" diye sorduğu, evlatlarının da, "Biz hem senin hem de ataların İbrahim, İsmail ve İshak'ın tanrısı olan o bir tek tanrıya kulluk edeceğiz. Dahası, biz ona gönülden bağlanıp teslim olmuş kimseleriz." diye karşılık verdiği zaman siz bu konuşmalara bizzat tanıklık mı ettiniz?! [Kuşkusuz tanıklık etmediniz. Peki o hâlde nasıl olur da bu inancınızın onların inançlarıyla aynı olduğunu ileri sürersiniz?!]

134. İbrahim'in oğulları ile Yakub'un oğulları ve torunları bir milletti, geldi geçti. Onların yaptıklarının sevabı-günahı onlara, sizin yaptıklarınızın sevabı-günahı size aittir. Onların ne yapıp ettiğinden siz sorumlu değilsiniz; [dolayısıyla onlar sebebiyle hiçbir imtiyaz sahibi de değilsiniz].

135. Yahudiler, "Yahudi olun, doğru yolu bulun." derler. Öte yandan Hıristiyanlar da, "Hıristiyan olun, doğru yolu tutun." derler.

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Hayır, [biz ne Yahudi ne Hıristiyan oluruz]. Biz ancak İbrahim'in şirkten uzak dinine uyarız. [Bilin ki] İbrahim hiçbir zaman Allah'a ortak koşmamıştır."

136. [Ey Müminler!] Siz de şöyle deyin: "Biz Allah'a inanırız, bize indirilen Kur'an'a inanırız. Keza İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve onun soyundan gelen peygamberlere gönderilen vahiylere de inanırız. Yine Musa'ya, İsa'ya ve diğer bütün peygamberlere gönderilen vahiylere de inanırız. Çünkü biz peygamberler arasında ayrım gözetmeyiz. Biz bütün benliğimizle Allah'a teslim olmuş kimseleriz."

137. Eğer onlar da sizin gibi inanırlarsa doğru yolu bulmuş olurlar. Yok, eğer inanmaz ve haktan yüz çevirirlerse, [bilin ki] o zaman size karşı sırf muhalefet ve düşmanlık peşindedirler.

[Ey Peygamber!] Onların düşmanlığına karşı Allah sana yeter. Çünkü O her şeyi hakkıyla işitir ve bilir.

صِبْغَةَ اللّٰهِ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ
عَابِدُونَ ﴿١٣٨﴾ قُلْ اَتُحَٓاجُّونَنَا فِي اللّٰهِ وَهُوَ رَبُّنَا
وَرَبُّكُمْ وَلَنَٓا اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ وَنَحْنُ لَهُ
مُخْلِصُونَ ﴿١٣٩﴾ اَمْ تَقُولُونَ اِنَّ اِبْرٰهٖيمَ وَاِسْمٰعٖيلَ
وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطَ كَانُوا هُودًا اَوْ نَصَارٰى
قُلْ ءَاَنْتُمْ اَعْلَمُ اَمِ اللّٰهُ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً
عِنْدَهُ مِنَ اللّٰهِ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٤٠﴾ تِلْكَ
اُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا
[21] تُسْـَٔلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤١﴾ سَيَقُولُ السُّفَهَٓاءُ
مِنَ النَّاسِ مَا وَلّٰيهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتٖى كَانُوا عَلَيْهَا
قُلْ لِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدٖى مَنْ يَشَٓاءُ اِلٰى
صِرَاطٍ مُسْتَقٖيمٍ ﴿١٤٢﴾ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ اُمَّةً وَسَطًا
لِتَكُونُوا شُهَدَٓاءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ
شَهٖيدًا وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتٖى كُنْتَ عَلَيْهَٓا اِلَّا لِنَعْلَمَ
مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلٰى عَقِبَيْهِ وَاِنْ كَانَتْ
لَكَبٖيرَةً اِلَّا عَلَى الَّذٖينَ هَدَى اللّٰهُ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضٖيعَ
اٖيمَانَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَؤُفٌ رَحٖيمٌ ﴿١٤٣﴾

138. [Ey Müminler!] Deyin ki: Biz [vaftiz suyuyla değil] Allah'ın fıtratımıza nakşettiği tevhid inancıyla arınmış, yunup yıkanmışız. Allah'ın bizi mazhar kıldığı tevhid inancından daha güzel bir inanç mı olur?! İşte biz böyle inandığımız için sırf O'na boyun eğeriz.

139. [Ey Peygamber!] De ki o Yahudi ve Hıristiyanlara: [Beklentilerinizin aksine Arap kavminden bir peygamber gönderdi diye] Allah hakkında bizimle niye tartışıyorsunuz ki?! Oysa Allah bizim olduğu kadar sizin de rabbinizdir. Ayrıca bizim işimiz/dinimiz bize, sizin işiniz/dininiz size. [Ama şunu bilin ki] biz yürekten O'na bağlanmış kimseleriz.

140. Demek siz İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve onun torunlarının Yahudi veya Hıristiyan olduklarını iddia ediyorsunuz?!

[Ey Peygamber!] De ki: "Peki siz Allah'tan daha iyi mi biliyorsunuz?! Allah tarafından kendisine öğretilen hakikati [yani adı geçen peygamberlerin Yahudi veya Hıristiyan değil müslüman oldukları gerçeğini] gizleyen kimseden daha kâfir biri olabilir mi?! [Bilin ki] Allah yaptıklarınızdan bihaber değildir."

141. İbrahim'in oğulları ile Yakub'un oğulları ve torunları bir milletti, geldi geçti. Onların yaptıklarının sevabı-günahı onlara, sizin yaptıklarınızın sevabı-günahı size aittir. Onların ne yapıp ettiğinden siz sorumlu değilsiniz; [dolayısıyla onlar sebebiyle hiçbir imtiyaz sahibi de değilsiniz].

142. Şu halkın arasındaki bazı beyinsizler, "Muhammed ve ona uyanlar ne oldu da şimdiye kadar yöneldikleri kıbleyi terk ettiler?!" diyecekler.

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Doğu da Allah'ındır batı da. Allah dilediği/layık gördüğü kimseyi doğru yola yöneltir."

143. [Ey Müminler!] Peygamber size örnek olsun, siz de diğer insanlara örnek olun diye adaletli, dengeli, ölçülü bir topluluk olmanızı sağladık.

[Ey Peygamber!] Şimdi yönelmiş olduğun Kâbe'yi kıble yapmamızın sebebi, sana uyup uymayanları ortaya çıkarmaktı.

Kıblenin değiştirilmesi gerçekten zor bir imtihandır. Bu imtihanı başaracak olanlar ancak Allah'ın doğru yola ulaştırdığı kimselerdir.

[Ey Müminler!] Allah vaktiyle Beyt-i Makdis'e [Kudüs'e] yönelerek kıldığınız namazları zayi etmeyecektir.[54] Zira Allah insanlara, [bilhassa mümin kullarına] karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.

54. Bu ayetteki *îmânekûm* tamlaması meallerin çoğunda "imanınız[ı]" şeklinde çevrilmektedir. Oysa ayetin siyak-sibakına konu olan kıble meselesinden de anlaşılacağı gibi iman kelimesi burada "namaz" manasındadır (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, II. 19).

قَدْ نَرٰى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِي السَّمَٓاءِۚ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ
قِبْلَةً تَرْضٰيهَاۖ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۜ
وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُۜ وَاِنَّ الَّذ۪ينَ
اُو۫تُوا الْكِتَابَ لَيَعْلَمُونَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْۜ وَمَا اللّٰهُ
بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٤٤﴾ وَلَئِنْ اَتَيْتَ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا
الْكِتَابَ بِكُلِّ اٰيَةٍ مَا تَبِعُوا قِبْلَتَكَۚ وَمَٓا اَنْتَ بِتَابِعٍ
قِبْلَتَهُمْۚ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍۜ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ
اَهْوَٓاءَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَكَ مِنَ الْعِلْمِۙ اِنَّكَ اِذاً لَمِنَ
الظَّالِم۪ينَۢ ﴿١٤٥﴾ اَلَّذ۪ينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا [22]
يَعْرِفُونَ اَبْنَٓاءَهُمْۜ وَاِنَّ فَر۪يقاً مِنْهُمْ لَيَكْتُمُونَ الْحَقَّ
وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤٦﴾ اَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ
الْمُمْتَر۪ينَ ﴿١٤٧﴾ وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلّ۪يهَا فَاسْتَبِقُوا
الْخَيْرَاتِۜ اَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمُ اللّٰهُ جَم۪يعاًۜ
اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿١٤٨﴾ وَمِنْ حَيْثُ
خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۜ وَاِنَّهُ
لَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَۜ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٤٩﴾

144. [Ey Peygamber!] Biz senin [belki bir vahiy gelir ümidiyle] yüzünü sık sık göğe çevirip durduğunu görüyoruz. [Artık gönlün rahat olsun]; işte şimdi seni memnun edecek kıbleye yöneltiyoruz. Bundan böyle [namaz kılarken] yüzünü Mescid-i Harâm'a [Kâbe'ye] çevir.

[Ey Müminler!] Siz de nerede olursanız olun, [namaz kılmak üzere] yüzünüzü/yönünüzü Mescid-i Harâm tarafına çevirin.

Geçmiş dönemlerde vahye muhatap kılınanlar [Yahudiler ve Hıristiyanlar] kıble ile ilgili değişiklik hükmünün rablerinin/Allah'ın emriyle gerçekleştiğini gayet iyi bilirler. Allah onların yapıp ettiklerinden bihaber değildir.

145. [Ey Peygamber!] Geçmişte vahye muhatap kılınanların [Yahudiler ve Hıristiyanların] önüne her türlü delili koysan dahi onlar senin kıblene yönelmezler. Zaten sen de onların kıblesine yönelecek değilsin. Kaldı ki onlar da birbirlerinin kıblesine yönelmezler.

[Ey Peygamber!] Sana gelen bu vahiylere rağmen onların kıble konusundaki istek ve arzularına uyacak olursan, kendine büyük kötülük etmiş olursun.

146. Kendilerini/atalarını geçmişte vahye muhatap kıldığımız o Yahudiler, Kâbe'nin İbrahim'in kıblesi olduğunu gayet iyi bilirler. Tıpkı kendi öz evlatlarını tanıyıp bildikleri gibi![55] Böyleyken onların bir kısmı bu gerçeği bildikleri hâlde gizliyor.

55. Bu ayetteki *ya'rifûnehû* ifadesinde geçen *hû* zamiri hâkim kanaate göre Hz. Peygamber'e işaret etmektedir. Ancak sözün gelişi bu zamirin Kâbe'ye (el-Beytü'l-Harâm), dolayısıyla kıble meselesine raci olduğunu göstermektedir. Nitekim İbn Abbas, Süddî ve İbn Zeyd gibi sahabe ve tâbiûn müfessirlerinden gelen tek yorum da bu yöndedir (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, II. 29).

147. [Ey Peygamber!] Kâbe'nin kıble olmasıyla ilgili hüküm rabbinden gelmiştir. Sakın en ufak bir tereddüdün olmasın!

148. Bir dine sahip her toplumun yöneldiği kendine özgü bir kıblesi vardır. Şu hâlde, siz [kıble meselesini tartışmak yerine] hayırlı işlerde birbirinizle yarışmaya bakın. Nerede olursanız olun Allah hepinizi hesaba çekmek üzere kıyamet günü bir araya toplayacaktır. Şüphesiz Allah'ın her şeye gücü yeter.

149. [Ey Peygamber!] Nereye gidersen git, [namaz kılmak üzere] yüzünü/yönünü Mescid-i Harâm'ın bulunduğu tarafa çevir. Şüphesiz bu, rabbinden gelen bir emirdir. [Bilin ki] Allah yapıp ettiklerinizden bihaber değildir.

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ
الْحَرَامِۜ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُۜ لِئَلَّا
يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌۗ اِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ
فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلِاُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ
وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَۙ ﴿١٥٠﴾ كَمَا اَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولًا
مِنْكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ اٰيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ
الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ
﴿١٥١﴾ فَاذْكُرُونِي اَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ ع
﴿١٥٢﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِۜ
[23] اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرِينَ ﴿١٥٣﴾ وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِي
سَبِيلِ اللّٰهِ اَمْوَاتٌۜ بَلْ اَحْيَاۤءٌ وَلٰكِنْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿١٥٤﴾

150. Evet, nereye gidersen git; [namaz kılmak üzere] yüzünü/yönünü Mescid-i Harâm tarafına çevir.

[Ey Müminler!] Siz de her nerede olursanız olun, yüzünüzü/yönünüzü Mescid-i Harâm tarafına çevirin. Böylece şu halkın içinde –hakikati çarpıtmaya şartlanmış olanların sırf inattan dolayı ileri geri konuşmaları hariç– kimsenin kıble hususunda size karşı kullanacakları bir delili kalmasın.

[Ey Müminler!] İnancınız ve kıbleniz hususunda sizinle mücadele edenlerden değil, bana karşı gelmekten korkup çekinin. [Emirlerime itaat edin,] ben de size yönelik lütuf ve nimetimi tamamına erdireyim. Böylece siz de umduklarına kavuşan kimseler olun.

151. Nitekim biz size ayetlerimizi tebliğ etmesi, sizi arındırması, size hem Kur'an'ın mana ve mesajını hem de bu mesajın hayata nasıl taşınacağını öğretmesi ve yine bilmediğiniz hakikatleri size öğretmesi için içinizden bir peygamber gönderdik.

152. Siz beni [diliniz, kalbiniz ve ahvalinizle şükrederek] anın ki ben de size af, mağfiret ve mükâfatla karşılık vereyim. Lütuf ve nimetlerime imanla ve itaatle şükredin; asla nankörlük etmeyin.

153. [Ey Müminler!] Nefsinizi günahlardan alıkoymak, bu uğurda zorluklara katlanmak ve namaz kılıp samimi niyazda bulunmak suretiyle Allah'ın inayetine sığının. [Bilin ki] Allah nefislerine hâkim olan, zorluklara katlanan kimselerle beraberdir.

154. [Her türlü zorluğa katlanan ve nihayet] Allah yolunda can verenlere sakın ölü demeyin. Bilakis onlar diridirler; ama siz bunun farkında değilsiniz.[56]

56. Bu ayet 3/Âl-i İmrân 168-169. ayetler dikkate alınarak yorumlanmalıdır. Zira 3/Âl-i İmrân 168. ayette, münafıkların Uhud savaşına katılıp şehit düşen yakınları ve/veya arkadaşları hakkında, "Bizim sözümüzü dinleselerdi, boş yere ölüp gitmemiş olacaklardı." dedikleri bildirilir; bir sonraki ayette ise Allah yolunda öldürülen kimselerin ölü zannedilmemesi gerektiği belirtilir. Buna göre *emvât* (ölüler) kelimesi, "Boş yere ölüp gidenler" anlamına gelir. Hâlbuki Allah yolunda çarpışırken can veren müminler, "boşu boşuna ölen" değil, ilahî taltif ve ikrama nail olan kimselerdir. Şehitler için söz konusu olan ikram ya da rızıklanma manevi, yani Allah katında üstün bir mertebeye erişmektir. Dolayısıyla şehitlerin diri olması, onların farklı bir varlık boyutunda hayat sürmelerinden öte, günümüz Türkçesindeki, "O ölmedi, kalbimizde yaşıyor." sözü gibi, ulvi bir amaç uğrunda can vermeyi ve geride kalan insanların gönlünde taht kurup bir bakıma sembol hâline gelmeyi ifade ediyor olsa gerektir. Ayetin sonundaki *ve-lâkin lâ teş'urûn* ifadesi ise şehitlerin canlı olduklarını fark edememek anlamına gelmemektedir. Çünkü bu hayattaki insanların ölüm sonrasında neler olup bittiğini hissetmesi mümkün değildir. Bu sebeple, ayetteki ifade, tıpkı 2/Bakara 12. ayetteki *elâ innehüm hümü'l-müfsidûne ve-lâkin lâ teş'urûn* ifadesi gibi, münafıkların Allah yolunda öldürülen müminlerin ne uğrunda can verdiklerini, can vermeyi gerektiren değerlerin kıymetini anlayıp kavrayamadıklarını, çünkü bunu kavrayacak iman ve şuurdan yoksun olduklarını belirtmektedir.

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ
مِنَ الْاَمْوَالِ وَالْاَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ
﴿١٥٥﴾ اَلَّذِينَ اِذَٓا اَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُٓوا اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّٓا
اِلَيْهِ رَاجِعُونَ ﴿١٥٦﴾ اُولٰٓئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ
وَرَحْمَةٌ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ ﴿١٥٧﴾ اِنَّ الصَّفَا
وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَٓائِرِ اللّٰهِ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ اَوِ اعْتَمَرَ
فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ اَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا
فَاِنَّ اللّٰهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ ﴿١٥٨﴾ اِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَٓا
اَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدٰى مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ
فِي الْكِتَابِ اُولٰٓئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللّٰهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ
﴿١٥٩﴾ اِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَاَصْلَحُوا وَبَيَّنُوا فَاُولٰٓئِكَ اَتُوبُ
عَلَيْهِمْ وَاَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٦٠﴾ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ اُولٰٓئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ
وَالنَّاسِ اَجْمَعِينَ ﴿١٦١﴾ خَالِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ
عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿١٦٢﴾

155. Biz sizi kimi zaman düşman ve ölüm korkusuyla, kimi zaman kıtlık-kuraklık ve açlıkla, kimi zaman da mallarınızda, canlarınızda ve ürünlerinizde bir kısım kayıplarla mutlaka sınayacağız.

[Ey Peygamber!] Sen bütün bunlara göğüs gerip sabredenleri [cennetle] müjdele.

156. O sabırlı kullar başlarına bir musibet [ölüm] gelince, "Biz zaten bu dünyada Allah'a kulluk için varız. Elbette O'na döneceğiz." derler.

157. İşte rableri onlara her türlü desteği verecek, şefkat ve merhamet gösterecektir. İki cihanda bahtiyar olacaklar da elbet onlardır.

158. [Ey Müminler!] Safa ve Merve [adlı iki tepe her ne kadar İslam öncesi dönemlerde İsaf ve Naile adlı putların bulunduğu mekânlar olsa da sonuçta] Allah'ın değer atfettiği birer nişâne, birer semboldür. Bu yüzden, hac veya umre yapan kişinin bu iki tepe arasında [ibadet maksadıyla] hızlıca gidip gelmesinde sakınca yoktur.[57] Her kim ihlas ve samimiyetle bir iyilik/ibadet yaparsa Allah katında bunun mükâfatını görür. Çünkü Allah iyilikleri fazlasıyla mükâfatlandırır; yaptığınız her iyiliği bilir.

57. Bu ayette söz konusu edilen "sakınca/beis" (*cünâh*) bizatihi sa'y (Safa ile Merve arasında hızlıca gidip gelmek) ile ilgili değil, İslam öncesi dönemlerde Safa ve Merve üzerinde İsâf ve Nâile adlı iki put bulunmasıyla ilgilidir. İslamiyet'le birlikte bu arızi problem ortadan kalkınca, söz konusu sakınca da ortadan kalkmıştır. Başka bir deyişle, ayette *fe-lâ cünâha* diye başlayan ifadeler müminlerin sa'y hususunda eski şirk geleneklerini yaşatmak gibi bir endişeye kapılmamaları gerektiği, çünkü hacla ilgili bütün menasikte tevhidin asıl, şirk ritüellerinin arızi olduğu, hâliyle Safa ve Merve'deki putların ortadan kaldırılmasıyla birlikte bu arızi sakıncanın da ortadan kalktığı belirtilmiştir (Bkz. İbn Aşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, II. 63-64).

159. Vaktiyle İsrailoğullarına Tevrat'ta bildirdiğimiz gerçekleri, doğru yolu gösteren ayetleri örtbas eden Yahudiler yok mu, işte Allah onları lanetleyip rahmet kapısından kovar; ayrıca lanet etme konumunda olan herkes ve her şey onlara lanet eder.

160. Fakat onlardan tövbe edip kendilerini ıslah eden ve Tevrat'ta bildirdiğimiz gerçekleri gizlemek yerine açıklayan kimseler lanete uğramayacaklar. Ben onların tövbelerini kabul edeceğim; çünkü ben samimi tövbeleri daima kabul ederim; tövbekâr kullarıma karşı çok şefkatli ve merhametliyim.

161. Kâfirlikte direnip kâfir olarak ölenlere gelince; Allah'ın, meleklerin ve bütün herkesin laneti onların üzerinedir.

162. Onlar ebediyen melun olarak kalacaklar. Üstelik onların cehennemdeki azapları hafifletilmeyecek, yüzlerine de bakılmayacak!

وَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌۚ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّح۪يمُ
[24] ﴿١٦٣﴾ اِنَّ ف۪ي خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافِ
الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّت۪ي تَجْر۪ي فِي الْبَحْرِ بِمَا
يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَٓاءِ مِنْ مَٓاءٍ
فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ ف۪يهَا مِنْ كُلِّ
دَٓابَّةٍۖ وَتَصْر۪يفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ
السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٦٤﴾ وَمِنَ
النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ
كَحُبِّ اللّٰهِۜ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَشَدُّ حُبًّا لِلّٰهِۜ وَلَوْ يَرَى الَّذ۪ينَ
ظَلَمُٓوا اِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَۙ اَنَّ الْقُوَّةَ لِلّٰهِ جَم۪يعًاۙ وَاَنَّ اللّٰهَ
شَد۪يدُ الْعَذَابِ ﴿١٦٥﴾ اِذْ تَبَرَّاَ الَّذ۪ينَ اتُّبِعُوا مِنَ الَّذ۪ينَ
اتَّبَعُوا وَرَاَوُا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْاَسْبَابُ
﴿١٦٦﴾ وَقَالَ الَّذ۪ينَ اتَّبَعُوا لَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّاَ مِنْهُمْ
كَمَا تَبَرَّؤُ۫ا مِنَّاۜ كَذٰلِكَ يُر۪يهِمُ اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ
عَلَيْهِمْۜ وَمَا هُمْ بِخَارِج۪ينَ مِنَ النَّارِ ﴿١٦٧﴾ يَٓا اَيُّهَا
النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِي الْاَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًاۘ وَلَا تَتَّبِعُوا
خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِۜ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُب۪ينٌ ﴿١٦٨﴾

163. [Bilin ki] sizin ilahınız/tanrınız bir tek ilahtır/tanrıdır ve O'ndan başka gerçek ilah/tanrı yoktur. O'nun rahmeti sonsuz, merhameti sınırsızdır.

164. Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde ve sürelerinin değişmesinde, insanların ticaret mallarını taşıyan gemilerin denizlerde yüzmesinde, Allah'ın gökten yağdırıp ölü toprağa hayat verdiği yağmurda, her türlü canlıyı yeryüzüne yaymasında, rüzgârları ve gökle yer arasında emre amade olan bulutları yönlendirmesinde Allah'ın kudret ve cömertliğine işaret eden nice deliller vardır, fakat bunu anlayacak olanlar aklıselim ve sağduyu sahibi kimselerdir.

165. Bunca delile rağmen kimi insanlar hâlâ Allah'tan başka varlıkları ilah/tanrı yerine koyup O'na ortak koşmakta ve onları sırf Allah'a gösterilmesi gereken bir sevgiyle sevmekteler. Müminler ise [onların aksine] Allah'ı her şeyden çok severler. Allah'a ortak koşanlar, ahirette cehennem azabını gördüklerinde bütün güç ve yetkinin Allah'ın elinde bulunduğunu ve O'nun azabının çok çetin olduğunu keşke bu dünyada iken anlayabilselerdi.

166. [Kâfirliğin önderleri olarak] birtakım insanları peşinden sürükleyen kimseler cehennem azabını gördüklerinde, dünyada iken peşlerinden gelenlerden uzaklaşacak ve onları tanımayacaklar. Sonuçta aralarındaki bağlar tamamen kopacaktır.

167. Onların peşinden gidenler, "Keşke dünyaya dönme şansımız olsa da onların şimdi bizi terk ettiği gibi biz de onları terk etseydik" diye yanıp yakılacaklar. Böylece Allah onlara yaptıklarının kendilerine çok derin bir pişmanlık ve üzüntü kaynağı olduğunu gösterecek. Onlar cehennem ateşinden asla çıkamayacaklar.

168. Ey İnsanlar! Yeryüzündeki temiz, helal nimetlerden faydalanın. Ama sakın şeytanın izinden gitmeyin. Zira şeytan sizin için amansız bir düşmandır.[58]

58. Bu ayetin sonunda şeytanın sıfatı olarak geçen *mübîn* kelimesi hemen bütün meallerde "apaçık" şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu kelime Kur'an'da *dalâl*, *belâğ*, *kitâb*, *su'bân*, *sultân*, *sihir*, *sâhir*, *şey*, *nezîr*, *hak*, *ifk*, *hasîm*, *ism*, *fevz*, *belâ* gibi sayısız kelimeye sıfat olarak kullanılmakta ve her defasında "açık" veya "apaçık" diye çevrildiğinde –ki genellikle böyle çevrilmektedir– "apaçık sihirbaz" (sâhirün mübîn), "apaçık yılan" (*sü'bânün mübîn*), "apaçık sapıklık(!)" (*dalâlün mübîn*) gibi Türkçe açısından tuhaf tamlamalar ortaya çıkmaktadır. Bizce çoğunlukla ayet sonlarındaki hece uyumunu sağlama işlevi de gören bu kelime mevsufuna göre farklı şekillerde çevrilmelidir. Sözgelimi, *sâhirün mübîn* tamlamasını "düpedüz sihirbaz" veya *'adüvvün mübîn* tamlamasını "amansız/yaman bir düşman", *sü'bânün mübîn* tamlamasını "basbayağı bir yılan" şeklinde çevirmek gibi.

169. O size sırf günah işlemeyi, yüz kızartıcı işler yapmayı ve [haramı helal saymak, şirk koşmak gibi] aslını esasını bilmeksizin savunduğunuz iddiaları Allah'a isnat etmenizi telkin eder.

170. O kâfirlere/müşriklere, "Gelin, Allah'ın indirdiği Kur'an'a uyun!" denildiğinde, "Hayır, biz atalarımızdan görüp öğrendiğimiz dine/inanca uyarız." diye karşılık verirler. Peki ya ataları aklıselimle düşünemeyen, hâliyle doğru yolu bulamayan kimseler idiyse, yine de onlara mı uyacaklar?!

171. ["Atalarımızın dinini asla terk etmeyiz." diyen] o kâfirlerin durumu, çobanın seslendiği davar sürüsünün durumu gibidir. Zira sürü çobanın haykırışlarını duyar; fakat ne dediğini anlamaz. İşte o kâfirler manen sağır, dilsiz ve kördürler; bu yüzden hakikati anlamazlar.

172. Ey Müminler! Size lütfettiğimiz temiz/helal rızıklardan faydalanın. Mademki yalnız Allah'a kulluk ediyorsunuz, o hâlde size verdiği bunca nimete karşılık imanla ve itaatle şükredin.

173. [Şunu bilin ki] Allah size [temiz rızıkları değil ancak] kendiliğinden ölüp murdar olmuş hayvanı, [boğazlanmış yahut kendiliğinden ölmüş hayvanın damarlarından akıtılmış] kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesilen hayvanların etini yemeyi yasakladı. Ancak her kim bunları [açlıktan ölme durumu gibi zorunlu bir sebeple] yemek zorunda kalırsa, yerken arzu-istek duymamak ve zorunlu miktarı aşmamak şartıyla günaha girmiş olmaz. Çünkü Allah darda kalan kullarına karşı çok affedici, çok merhametlidir.

174. Allah'ın indirdiği Tevrat'taki bazı bilgileri gizleyen ve bunun karşılığında basit dünya menfaatleri sağlayan şu Yahudiler yok mu, işte onlar karınlarına [Allah'ın ayetlerini gizlemek ve çarpıtmak suretiyle elde ettikleri maddi çıkar sayesinde yiyip içtikleri şeyleri değil] cehennem ateşini doldurmaktalar. Kıyamet günü Allah ne onları muhatap alacak ne de günahlarından aklayıp temize çıkaracak. Onların hakkı acıklı/elemli bir azaptır.

175. İşte onlar hidayete karşılık dalaleti, dolayısıyla Allah'ın af ve mağfiretine nail olmak yerine azabı tercih etmişlerdir. Demek ki onlar cehennem ateşine pek dayanıklılar(!)

176. Evet, onlar ateşte yanacaklar. Çünkü onlar Allah'ın insanlara doğru yolu göstermek maksadıyla indirdiği Tevrat'taki bazı gerçekleri gizlediler. Onun bir kısmına inanıp bir kısmına inanmayanlar hak ve hakikatten çok uzağa düşmüşlerdir.

إِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوٓءِ وَالْفَحْشَٓاءِ وَاَنْ تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ
مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٦٩﴾ وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ [25]
قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَٓا اَلْفَيْنَا عَلَيْهِ اٰبَٓاءَنَاۜ اَوَلَوْ كَانَ اٰبَٓاؤُ۬هُمْ
لَا يَعْقِلُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٧٠﴾ وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا
كَمَثَلِ الَّذِي يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ اِلَّا دُعَٓاءً وَنِدَٓاءًۜ صُمٌّ
بُكْمٌ عُمْيٌ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٧١﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا
كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا لِلّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ
تَعْبُدُونَ ﴿١٧٢﴾ اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ وَالدَّمَ وَلَحْمَ
الْخِنْزِيرِ وَمَٓا اُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللّٰهِۚ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ
وَلَا عَادٍ فَلَٓا اِثْمَ عَلَيْهِۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٧٣﴾ اِنَّ
الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ الْكِتَابِ وَيَشْتَرُونَ
بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًاۙ اُولٰٓئِكَ مَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ اِلَّا النَّارَ
وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكِّيهِمْۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ
اَلِيمٌ ﴿١٧٤﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدٰى
وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِۚ فَمَٓا اَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ ﴿١٧٥﴾
ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّۜ وَاِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا
فِي الْكِتَابِ لَفِي شِقَاقٍ بَعِيدٍ ﴿١٧٦﴾

[26] لَيْسَ الْبِرَّ اَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ
وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ
وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيّٖنَۚ وَاٰتَى الْمَالَ عَلٰى حُبِّهٖ ذَوِي الْقُرْبٰى
وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكٖينَ وَابْنَ السَّبٖيلِۙ وَالسَّٓائِلٖينَ وَفِي
الرِّقَابِۚ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَۚ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ
اِذَا عَاهَدُواۚ وَالصَّابِرٖينَ فِي الْبَأْسَٓاءِ وَالضَّرَّٓاءِ وَحٖينَ
الْبَأْسِۜ اُولٰٓئِكَ الَّذٖينَ صَدَقُواۜ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾
يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِي الْقَتْلٰىۜ
اَلْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْاُنْثٰى بِالْاُنْثٰىۜ فَمَنْ عُفِيَ
لَهُ مِنْ اَخٖيهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَاَدَٓاءٌ اِلَيْهِ بِاِحْسَانٍۜ
ذٰلِكَ تَخْفٖيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌۜ فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ
ذٰلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ اَلٖيمٌ ﴿١٧٨﴾ وَلَكُمْ فِي الْقِصَاصِ حَيٰوةٌ
يَٓا اُولِي الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧٩﴾ كُتِبَ عَلَيْكُمْ اِذَا
حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ اِنْ تَرَكَ خَيْرًاۚ اَلْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ
وَالْاَقْرَبٖينَ بِالْمَعْرُوفِۚ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقٖينَۜ ﴿١٨٠﴾

177. [Ey Yahudiler ve Hıristiyanlar! İyi bilin ki "Asıl kıble bizim kıblemizdir." iddiasıyla] yüzünüzü/yönünüzü ibadet sırasında doğuya yahut batıya çevirmeniz iyilik ve gerçek manada dindarlık demek değildir. [Siz iyiliği kıblede arıyorsunuz;] oysa gerçek iyilik ve dindarlık bir kimsenin Allah'a, kıyamet ve hesap gününe, meleklere, ilahî kitaplara/vahiylere ve peygamberlere inanması; çok sevdiği ve aynı zamanda ihtiyaç duyduğu malından akrabaya, yetimlere, yoksullara, yolda kalmışlara, yardım için el açanlara ve hürriyetine kavuşmak için efendisiyle sözleşme yapan kölelere vermesi; namazı hakkıyla kılması, zekâtı vermesidir.

Yine gerçek iyilik ve dindarlık, söz verdiğinde sözünde duran, özellikle darlık ve sıkıntı, hastalık ve savaş gibi zor zamanlarda sabır ve sebat gösteren kimselerin ortaya koydukları bu tür davranışlardır. İman ve iyilik iddiasında/davasında samimi olanlar işte bunlardır. Allah'a itaatte duyarlılık ve sorumluluk sahibi kimseler de yine bunlardır.

178. [Ey Müminler!] Öldürülen kimseler hakkında [katile ceza olmak üzere] kısas hükmü size farz kılındı. Buna göre şayet katil hür bir kişiyse bizzat o hür kişinin, köle biriyse bizzat o kölenin, şayet kadınsa bizzat o kadının öldürülmesi gerekir.[59] Bununla birlikte, maktulün kardeşi/velisi veya yakını tarafından bir bağışlama söz konusu olursa bu durumda örfe ve teamüle uygun hareket edilmeli, maktulün velisine itirazsız olarak tazminat/diyet ödenmelidir. Kısas hükmündeki bu esneklik rabbinizin size tanıdığı bir kolaylık ve aynı zamanda bir rahmettir. Her kim bundan sonra hak ve adalet ölçüsünü aşar, kendine göre adalet dağıtmaya kalkarsa bilsin ki kendisini çok çetin bir azap beklemektedir.

59. Bu ayetteki *el-hürru bi'l-hürri ve'l-'abdü bi'l-'abdi* ifadesi genellikle "Hür bir kimseye karşılık hür bir kimse, köleye karşılık köle." şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu çeviri, kısas cezasının katilden başka birisine de uygulanabileceği gibi bir yanlış anlamaya yol açmaktadır. Oysa bu ayette öldürülen kişi hür ise onun canına karşılık herhangi bir hür kişinin kısas edilmesi değil, öldüren kişi hürse bizzat o hür kişinin kısas edilmesi gerektiği belirtilmektedir (Bkz. Muhammad Ali, *The Holy Qur'an*, s. 77).

179. Ey aklıselim sahipleri! Kısasta sizin için hayat vardır. [Çünkü kısas caydırıcı bir ceza olmasından dolayı hayat hakkını koruma amacına hizmet eden en etkili araçtır]. Nitekim bu sayede [birbirinizin kanını dökmekten] sakınıp korunmuş olursunuz.

180. [Ey Müminler!] Size şu da farz kılındı: İçinizden biri ölüm döşeğine düşerse ve geride bırakacağı bir malı da varsa, ana-babasına, akrabasına örf ve teamüle uygun şekilde vasiyette bulunmalıdır. Bu, Allah'a itaatsizlikten sakınanlar için ifası zorunlu bir mükellefiyettir.[60]

60. Bu ayetin sonundaki *hakkan 'ale'l-müttakîn* ifadesi ilk bakışta vasiyetin sadece muttakiler için zorunlu bir görev olduğunu düşündürür. Ancak "muttakîler" nitelemesi burada özel bir zümreye değil, genel anlamda müminlere işaret etmektedir. Kur'an'da mümin, muhsin, muttakî gibi kelimelerin kendine mahsus özel anlamları bulunmakla birlikte sonuçta hepsi "mümin"e delalet eder.

فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَاِنَّمَا اِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ
يُبَدِّلُونَهُ اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٨١﴾ فَمَنْ خَافَ مِنْ [27]
مُوصٍ جَنَفًا اَوْ اِثْمًا فَاَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَا اِثْمَ عَلَيْهِ
اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٨٢﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا كُتِبَ
عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ
لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٨٣﴾ اَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ
مَرِيضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ اُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ
يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ
خَيْرٌ لَهُ وَاَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٤﴾
شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي اُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْاٰنُ هُدًى لِلنَّاسِ
وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدٰى وَالْفُرْقَانِ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ
الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا اَوْ عَلٰى سَفَرٍ
فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ اُخَرَ يُرِيدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ
بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا
هَدٰيكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٨٥﴾

181. Her kim vasiyeti duyup kesin şekilde bilmesine rağmen değiştirirse, işte bunun vebali değiştiren kişinin üzerinedir. Şüphesiz Allah her sözünüzü işitir, her niyetinizi bilir.

182. Ancak vasiyet eden kişinin bilerek veya bilmeyerek haksızlık yapmasından endişe eden kimse için, vasiyete taraf olanların arasını bulmasında, [hak ve adalete uygun olarak vasiyette değişiklik yapmasında] sakınca yoktur. Şüphesiz Allah çok affedici, çok merhametlidir.

183. Ey Müminler! Günahlardan sakınıp arınmanız, sorumlu ve duyarlı bir mümin olmanız için oruç sizden öncekilere farz kılındığı gibi size de farz kılındı.

184. Bu farz oruç [sürekli olarak değil] başı-sonu belli bir süre zarfında, [Ramazan ayı boyunca] tutulur. İçinizden her kim [Ramazan ayında] hasta veya yolcu olursa, tutamadığı günler sayısınca daha sonra oruç tutsun. [Hasta veya yaşlı olmadıkları hâlde], oruç tutmaya dayanamayan kimseler ise tutamadıkları her gün için bir fakiri doyuracak kadar fidye versin.[61] Fidye miktarını gönlünden koparak artırırsa, kendisi için elbet çok daha hayırlı olur. Bununla birlikte, orucun manevi değerini düşünürseniz, [fidye ödemek yerine] oruç tutmanın mutlak hayrınıza olduğunu anlarsınız.

61. Bu ayetteki *ve alellezîne yutîkûnehû* ifadesi genellikle "oruç tutamayacak kadar yaşlı olan" ve/veya "müzmin bir hastalığa yakalanmış kimseler" şeklinde izah edilmiş ve bu izah birçok meale de yansıtılmıştır. Ancak ayetin sebeb-i nüzulüyle ilgili rivayetlerden anlaşıldığı kadarıyla bu ifade yaşlı ve müzmin hastalık gibi mücbir bir sebep olmaksızın oruç tutmakta çok zorlanan kimselere işaret etmektedir. Nitekim İbn Ömer, İkrime, Şa'bî, Zührî, Alkame ve Dahhâk gibi sahabe ve tâbiûn müfessirlerine göre Allah ilk zamanlar oruç tutmaya gücü yetenleri oruçla fidye arasında muhayyer bırakmış, ancak daha sonra bu hüküm kaldırılmıştır (Bkz. Mâverdî, *en-Nüket*, I. 238). Ayetin sonunda fidye yerine oruç tutmanın mutlak hayırlı olduğuna işaret edilmesi de *yutîkûne* kelimesinin oruç tutmaya gücü yetenler manasına geldiği yorumunu desteklemektedir. Bir sonraki ayet ise hastalık ve yolculuk dışında oruç tutmayıp fidye verme ruhsatının kaldırıldığını göstermektedir. İbn Âşûr, demircilik, postacılık, hamallık, yol ve inşaat işlerinde amelelik gibi zor işlerde çalışanların oruç tutmayıp yerine fidye verebileceklerini belirtmiştir (Bkz.İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, II. 167).

185. Oruç ayı olan Ramazan öyle bir aydır ki insanlar için hidayet rehberi olan, onları doğru yola ulaştıran ve hak ile batılı [tevhid ile şirki] birbirinden ayıran delilleri muhtevi olan Kur'an bu ayda indirilmeye başlanmıştır. Sizden bu aya erişen kimse bütün bir ay boyunca orucunu tutsun. Hasta veya yolcu olan kimse ise tutamadığı günlerin sayısında daha sonra oruç tutsun.

Allah sizin için kolaylık diler, zorluk dilemez. Bununla birlikte eksik kalan oruçlarınızı tamamlamanızı ve size böyle kolaylıklar lütfetmesinden dolayı da kendisini yüceltmenizi ister. Bunları yerine getirirseniz O'na şükretmiş olursunuz.

وَاِذَا سَاَلَكَ عِبَادٖى عَنّٖى فَاِنّٖى قَرٖيبٌۜ اُجٖيبُ دَعْوَةَ
الدَّاعِ اِذَا دَعَانِۙ فَلْيَسْتَجٖيبُوا لٖى وَلْيُؤْمِنُوا بٖى لَعَلَّهُمْ
[28] يَرْشُدُونَ ﴿١٨٦﴾ اُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ اِلٰى
نِسَائِكُمْۜ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَاَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّۜ عَلِمَ اللّٰهُ
اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ اَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا
عَنْكُمْۚ فَالْـٰٔنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْۜ
وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْاَبْيَضُ مِنَ
الْخَيْطِ الْاَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِۖ ثُمَّ اَتِمُّوا الصِّيَامَ اِلَى الَّيْلِۚ
وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَاَنْتُمْ عَاكِفُونَۙ فِى الْمَسَاجِدِۜ تِلْكَ
حُدُودُ اللّٰهِ فَلَا تَقْرَبُوهَاۜ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ اٰيَاتِهٖ لِلنَّاسِ
لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٨٧﴾ وَلَا تَأْكُلُوا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ
وَتُدْلُوا بِهَا اِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرٖيقًا مِنْ اَمْوَالِ النَّاسِ
بِالْاِثْمِ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٨﴾ يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْاَهِلَّةِۜ قُلْ
هِىَ مَوَاقٖيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّۜ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِاَنْ تَأْتُوا
الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقٰىۚ وَأْتُوا
الْبُيُوتَ مِنْ اَبْوَابِهَاۖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٨٩﴾

186. [Ey Peygamber!] Sana gelip, ["Rabbimize nasıl dua edelim?" diye] soran mümin kullarım bilsinler ki ben onlara çok yakınım. Kulum bana dua ettiği zaman ben onun duasına [er ya da geç] icabet ederim. Öyleyse onlar da benim çağrıma kulak versinler; dualarına icabetim hususunda bana inanıp güvensinler ki böylece doğru yolda yürümüş olsunlar.

187. [Ey Müminler!] Oruçlu olduğunuz günün gecesinde karılarınızla ilişkiye girebilirsiniz. Karılarınız sizin için, siz de onlar için birer elbise gibisiniz. [Çünkü elbisenin insan üzerindeki işlevine benzer şekilde siz de birbirinizin hata, kusur ve ayıplarını örter; birbirinizin namus ve iffetini korursunuz].

Allah, [oruç tutulan günlerin gecelerinde yeme-içme ve karılarınızla ilişkide bulunma yasağından dolayı] kendinizi sıkıntıya soktuğunuzu gördü, hâlinize acıdı ve sizi hoş gördü. Artık bundan böyle [Ramazan ayının gecelerinde de] karılarınızla ilişkiye girebilir ve Allah'ın size tanıdığı bu imkândan/ruhsattan faydalanabilirsiniz.

Tan yerinin aydınlığı gecenin karanlığından iyice ayrılıncaya kadar yiyip içebilirsiniz. Ardından o gün akşama kadar orucunuzu tutun. Fakat ibadet maksadıyla mescitlere çekildiğiniz zaman zarfında karılarınızla ilişkiye girmeyin.

Bunlar Allah'ın hükümleridir. Sakın bu hükümleri çiğnemeyin. Allah duyarlı mümin olmaları için insanlara emir ve yasaklarını işte böyle açıklıyor.

188. [Ey Müminler!] Birbirinizin mallarını [kumar, gasp gibi] haksız kazanç yollarıyla yemeyin. Hak sahibi olmadığınızı ve dolayısıyla günaha girdiğinizi bildiğiniz hâlde, başkalarına ait malların bir kısmını haksızca yemek için, ["Bu mal bana ait" gibi asılsız iddialarla] dava konusu yapmayın.[62]

62. Bu ayetteki *ve-tüdlû bihâ ile'l-hükkâm* ifadesi, "Malları[nızı] hâkimlere/yöneticilere rüşvet olarak vermeyin; peşkeş çekmeyin." şeklinde de çevrilebilir.

189. [Ey Peygamber!] Sana ayın kimi zaman ince kimi zaman da yuvarlak görünmesinin sebebini soruyorlar. De ki onlara: "Ayın farklı şekilleri, insanlar için vakit ölçüleri ve dolayısıyla hac mevsimini belirlemeye yarayan göstergelerdir.[63] [Ayrıca şunu bilin ki hac dönüşü] evlerinize [kapılarından değil de] arka taraflarında açtığınız deliklerden girmeniz gerçek manada iyilik ve dindarlık değil, dindarlık adına bir uydurmanızdır.[64] Gerçek iyilik ve dindarlık, kişinin Allah'ın yasakladığı şeylerden uzak durmasıdır. Artık [gerek ihramlı iken gerek haccın bitiminde] evlerinize kapılarından girin; Allah'ın emirlerine itaatsizlikten sakının ki [iki cihanda] huzur ve mutluluğa kavuşasınız."

63. Bu ayeti, "Ey Peygamber! Müminler bu zamana kadar yaşadıkları cahiliye döneminin inançlarının etkisi nedeniyle, gök cisimlerinin insan ve kâinat üzerinde tesir sahibi olduğu şeklindeki yaygın kanaatleri merak ediyorlar, ayın ve evrelerinin (hilallerin) böyle bir etkisi olup olmadığını soruyorlar. Onlara ayın farklı görünümlerinin insanlara ibadet ve diğer işler için vakit tayin etme konusunda yardımcı olacağını, bunun ötesinde cahiliye müşriklerinin ve Yahudilerin uydurdukları şeylerin asılsız olduğunu bildir." şeklinde anlayıp yorumlamak da mümkündür. Zira Arap tarihiyle ilgili kaynaklardaki bilgilere göre cahiliye devrindeki Araplar gök cisimleri ve onların farklı konum ve hareketlerinin insan ve kâinat üzerinde ciddi tesirleri bulunduğuna inanırlardı. Hilallerin insan yaşamı ve ölümü ile doğrudan ilgisi bulunduğu yönündeki inanç Medine'deki müslüman Araplar arasında da mevcut idi (Bkz Alûsî, *Bulûğu'l-Ereb*, III. 226-261).

وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا
إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿١٩٠﴾ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ [29]
ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ
أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
حَتَّى يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ كَذَلِكَ
جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ﴿١٩١﴾ فَإِنِ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ
﴿١٩٢﴾ وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ
فَإِنِ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿١٩٣﴾

64. Bu ayetteki, *bi-en te'tû'l-buyûte min zuhûrihâ* (evlerinize arkasından değil, kapısından girmeniz) ifadesi kadınlarla cinsel ilişkiden kinaye olarak da yorumlanmıştır. Yine bu ifade "bir konuya tersinden yaklaşmamak" manasında bir deyim olarak da yorumlanmış ve bu yorum bazı meallere de yansımıştır. Ancak bu son yorum bazı tefsirlerde mevcut yorumların sonuncusu olarak zikredilmiştir. Bu ayette Arapların İslam öncesi dönemden tevarüs ettikleri tuhaf örflerine işaret edilmekte ve bilhassa ihramlı iken evlere girmemenin, mecburiyet hâlinde ise kapılarından değil, arka taraflarında açılan bir delikten girmenin gerçek manada bir iyilik/ibadet olmadığı belirtilmektedir (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, I. 193).

190. [Ey Müminler!] Sizinle [putları uğruna] çarpışan müşriklere karşı siz de Allah yolunda savaşın. Fakat maksadınızı aşıp haksız saldırıda bulunmayın; [çocukları, kadınları ve yaşlıları öldürmeyin]. Çünkü Allah haksız saldırıda bulunup haddi aşanları sevmez.

191. [Ey Müminler!] O müşriklerle savaş meydanında karşılaştığınız zaman onları katledin. Onların sizi sürüp çıkardıkları yurdunuzdan [Mekke'den] siz de onları sürüp çıkarın. [Bilin ki] inancınızdan dolayı onların size reva gördükleri baskı ve zulüm, savaşta insan öldürmekten daha kötüdür.[65] Mescid-i Harâm civarında onlar sizinle savaşmadıkça siz de onlarla orada savaşmayın. Şayet size orada saldırırlarsa, siz de onlara saldırın. Zira saldırgan kâfirlere yaraşan ceza budur.

65. Bu ayetteki *fitne* kelimesi meallerin hemen hepsinde "fitne" olarak çevrilmiş, daha doğrusu ödünçlenmiştir. Ancak fitne kelimesi bugün daha ziyade dedikodu, kovuculuk, huzur ve sükûnu, dirlik-düzeni bozmaya yönelik nifak girişimi gibi bir anlam ve çağrışıma sahiptir. Oysa bu kelime Kur'an'da "sınama/ibtila, deneme/ihtibar, şirk, dalalet, azap, işkence, ateşe atma" gibi farklı bağlamlarda farklı manalarda kullanılmıştır. Bu bağlamda ise müşriklerin müminlere yönelik baskı, şiddet ve zulümleri manasında kullanılmıştır (Bkz. Reşid Rıza, *Tefsîru'l-Menâr*, II. 170).

192. Eğer onlar size saldırmaktan vazgeçerlerse siz de saldırmayın. Şüphesiz Allah çok affedici, çok merhametlidir.[66]

66. Bu ayetteki *fe-inintehev* ifadesi, "Eğer onlar şirk ve kâfirlikten vazgeçerlerse..." şeklinde de çevrilebilir (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, I. 200).

193. İnancınıza yönelik baskı ve zulüm [fitne] ortadan kalkıp, din tam manasıyla Allah'ın oluncaya, yani insanları inançlarından dolayı hesaba çekip cezalandıran kimse kalmayıncaya, insanlar inançlarından dolayı sadece Allah'a hesap verme özgürlüğüne kavuşuncaya değin o baskıcı zalimlerle/müşriklerle savaşın.[67] Eğer onlar saldırganlıktan, inançlarından dolayı insanlara baskı yapmaktan vazgeçerlerse siz de herhangi bir saldırı teşebbüsünde bulunmayın. Unutmayın ki ancak saldırganlara karşı düşmanlık [saldırı ve savaş] söz konusudur.

الشهر الحرام بالشهر الحرام والحرمات قصاص
فمن اعتدى عليكم فاعتدوا عليه بمثل ما اعتدى
عليكم واتقوا الله واعلموا ان الله مع المتقين
﴿١٩٤﴾ وانفقوا في سبيل الله ولا تلقوا بايديكم
الى التهلكة واحسنوا ان الله يحب المحسنين
﴿١٩٥﴾ واتموا الحج والعمرة لله فان احصرتم فما
استيسر من الهدي ولا تحلقوا رؤسكم حتى يبلغ
الهدي محله فمن كان منكم مريضا او به اذى
من رأسه ففدية من صيام او صدقة او نسك فاذا
امنتم فمن تمتع بالعمرة الى الحج فما استيسر
من الهدي فمن لم يجد فصيام ثلثة ايام في الحج
وسبعة اذا رجعتم تلك عشرة كاملة ذلك لمن لم
يكن اهله حاضري المسجد الحرام واتقوا الله
واعلموا ان الله شديد العقاب ﴿١٩٦﴾

67. Bu ayetteki *fitne* kelimesi bazı klasik tefsirlerde şirk ve inkârcılık olarak tefsir edilmiş ve dolayısıyla ayet "Şirk ve inkârcılık yeryüzünden silininceye kadar müşrikler ve kâfirlerle savaşın." şeklinde bir mana verilmiştir. Hatta Kurtubî gibi bazı müfessirler, kâfirlerle savaşmak için kâfirlikten başka bir gerekçeye gerek olmadığını söylemişlerdir (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, II. 236). Hiç şüphesiz bu tür yorumlar müfessirlerin yaşadıkları dönemdeki mümin-kâfir ilişkilerini yansıtmaktadır. Nitekim İbn Atıyye, Kurtubî, İbnü'l-Arabî, İbn Cüzey gibi Endülüslü müfessirlerin cihad ayetlerini genellikle bu çerçevede anlayıp yorumlamaları, Endülüs coğrafyasında müslümanların saldırgan Hıristiyanlara karşı hem tevhidin şan ve şerefini hem de bütün insanlık için yüz akı olan İslam ve irfan medeniyetini muhafaza gayretlerini yansıtmakta ve dolayısıyla söz konusu yorum kendi tarihsel bağlamında tutarlı ve isabetli bir yorum olarak karşımıza çıkmaktadır.

194. Haram aylara saygı ve bu aylardaki saldırmazlıklar karşılıklı olmalıdır.[68] Şu hâlde, kim size bu aylarda saldırırsa siz de onlara aynı şekilde karşılık verin. Ama Allah'ın savaşta aşırı gitmeme emrine itaatsizlikten sakının. [Bilin ki] Allah emirlerine itaatsizlikten sakınanlarla beraberdir.

68. Bu ayetteki *eş-şehru'l-harâmu* (haram ay[lar]) tabiri, savaş ve saldırının yasak olduğu barış dönemini ifade eder. İslam öncesi döneme uzanan haram ay geleneği Kur'an tarafından da onaylanmıştır. Söz konusu aylar kamerî takvime göre birinci, yedinci, on birinci ve on ikinci aylardır. Bunlar da sırasıyla muharrem, receb, zilkâde ve zilhicce aylarıdır.

195. [Ey Müminler!] Malınızdan-mülkünüzden Allah yolunda harcayın. Bu yolda malınızı harcamaktan kaçınıp da kendi kendinizi tehlikeye atmayın. Allah'ın emirlerini ihlas ve samimiyetle yerine getirin. Çünkü Allah iman ve ibadette ihlaslı olanları sever.

196. [Ey Müminler!] Hac ve umreyi tam manasıyla Allah rızasına uygun bir ibadet olarak yapın. Şayet hac yolundan alıkonursanız, o zaman maddi gücünüze uygun bir kurban kesin. Kurban, gönderildiği yere ulaşıp kesilmedikçe başınızı tıraş edip [ihramdan çıkmayın].[69] Sizden birisi hastalık veya başındaki bir rahatsızlıktan dolayı tıraş olmak zorunda kalırsa, fidye olarak, oruç tutması veya sadaka vermesi ya da bir kurban kesmesi gerekir.[70]

Güvenli bir ortamda hac yapma imkânı bulunduğunda, hacdan önce umre yapan kişi maddi gücüne uygun bir kurban kessin. Buna gücü yetmeyen kimse ise hac esnasında üç gün, memleketine dönünce de yedi gün olmak üzere toplam on gün oruç tutsun. Bu hüküm Mescid-i Harâm civarında [Mekke'de] ikamet etmeyenler içindir.

[Ey Müminler!] Allah'ın bu emirlerine itaatsizlikten sakının. Bilin ki Allah'ın azabı çok şiddetlidir.

69. Bu ayetteki *hattâ yebluğa'l-hedyü mahilleh* ifadesi, "O zaman bulunduğunuz yerde maddi gücünüze uygun bir kurban kesin." şeklinde de çevrilebilir. Bu çeviri *mahil* kelimesinin ism-i zaman olduğu yorumuna dayanır (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, I. 205).

70. Ka'b b. Ucre hadisine göre bu ayette sözü edilen fidye orucunun süresi üç gündür. Sadaka altı fakirin doyurulması, kurban ise bir koyun kesilmesidir (Bkz. Buhârî, "Hac" 177-180; Müslim, "Hac" 80-86).

[30]

اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌۚ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا
رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّۜ وَمَا تَفْعَلُوا
مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللّٰهُۜ وَتَزَوَّدُوا فَاِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوٰىۘ
وَاتَّقُونِ يَٓا اُو۬لِي الْاَلْبَابِ ﴿١٩٧﴾ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ
اَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْۜ فَاِذَٓا اَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ
فَاذْكُرُوا اللّٰهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِۖ وَاذْكُرُوهُ كَمَا
هَدٰيكُمْۚ وَاِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الضَّٓالّ۪ينَ ﴿١٩٨﴾ ثُمَّ
اَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ اَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَۜ اِنَّ
اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١٩٩﴾ فَاِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا
اللّٰهَ كَذِكْرِكُمْ اٰبَٓاءَكُمْ اَوْ اَشَدَّ ذِكْرًاۜ فَمِنَ النَّاسِ مَنْ
يَقُولُ رَبَّنَٓا اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا وَمَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ
﴿٢٠٠﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَٓا اٰتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي
الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿٢٠١﴾ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ
نَص۪يبٌ مِمَّا كَسَبُواۜ وَاللّٰهُ سَر۪يعُ الْحِسَابِ ﴿٢٠٢﴾

197. Hac belli aylarda [şevval, zilkâde ve zilhicce ayının ilk on gününde] yapılır. Bu aylarda haccetmek niyetiyle ihrama giren kimse cinsel ilişkide bulunmaktan, kötü söz söylemekten ve kavga-niza etmekten kaçınsın. Allah yaptığınız her iyiliği bilir ve karşılığını verir.

[Ey Müminler!] Hacca gelirken azığınızı yanınızda getirin; [hac sırasında başkalarından dilenmek zorunda kalmayın]. Bununla birlikte, en güzel azığın Allah'a kulluk hususunda duyarlı, sorumlu olmak ve O'na itaatsizlikten sakınmak olduğunu da bilin; [dolayısıyla haccın yiyip-içip gezme vesilesi olmadığını unutmayın]. Ey aklıselim sahipleri! Emir ve yasaklarım konusunda sorumluluğunuzun farkında olun!

198. [Ey Müminler!] Hac esnasında ticaret yaparak rabbinizin lütuf ve nimetlerinden nasibinizi aramanızda sakınca yoktur. Arafat'tan dalgalar hâlinde indiğinizde Meş'ar-i Harâm'da [Müzdelife'de] Allah'ı anın. [Unutmayın ki] siz daha önce yolunu şaşırmış bir topluluk idiniz; Allah size doğru yolu gösterdi. İşte bu büyük lütfuna minnettarlığın bir ifadesi olarak Allah'ı anın.

199. [Ey Kureyşliler! Kendinizi ayrıcalıklı görerek hacda başınıza buyruk hareket etmeyin]. Siz de diğer insanlarla birlikte [Arafat'tan] dalgalar hâlinde inin ve Allah'tan günahlarınızın affını dileyin. Çünkü Allah çok affedici, çok merhametlidir.[71]

71. Bu ve önceki ayetlerde cahiliye devrindeki "hums" ve "hille" ayrımına işaret edilmektedir. İslamiyet'ten önce Mekke'de yaşayan ve Kâbe'nin hizmetinde bulunan Kureyş ile müteffiki bazı kabilelere "hums", onların dışında kalanlara ise "hille" denilirdi. Humslar hacda ihrama girdikten sonra süt içmez, süt ürünleri yemez, avlanmaz, saç ve tırnak kesmez, koku sürünmez ve evlerine kapılarından girip çıkmazlardı. Ayrıca onlar diğer Arapların kendileriyle bir olamayacağını iddia ederler ve kendilerini ayrıcalıklı görürlerdi. Bu sebeple başka kabileler Arafat'a ve Mina vadisine gittikleri hâlde onlar gitmezler, güneş ufka yaklaşıncaya kadar Nemîre'de kalıp sonra Müzdelife'ye akın ederlerdi. Temîm, Mâzin ve Humeys gibi kabilelerden oluşan hille mensupları ise Kâbe'yi ziyaret edecekleri zaman yanlarında yiyecek getirmezler, sadece humslardan aldıklarını yerlerdi. Bâbüsselâmdan içeri girdiklerinde üzerlerindeki her şeyi çıkarırlar, elbiselerinden soyunmakla günahlarından arındıklarına inanırlardı (Bkz. İbn Habîb, *el-Muhabber*, s. 178-179; Cevâd Ali, *el-Mufassal*, VI. 357-372).

200. Hacla ilgili bu ibadetlerinizi yerine getirdiğinizde, [Mina'da bir araya gelip] atalarınızın faziletlerini şevk ve heyecanla andığınız gibi, hatta atalarınızı andığınızdan çok daha fazla bir iştiyakla Allah'ı anın. Bazı insanlar [hacda dua ederken], "Rabbimiz! Bize ne vereceksen bu dünyada ver." diye yalvarırlar. Böylelerinin ahiretteki nimetlerden hiçbir nasibi yoktur.

201. Bazı insanlar ise, "Rabbimiz! Bize bu dünyada da iyilik-güzellik [iman, güzel ahlak, helal kazanç, ilim, sağlık, afiyet, hayırlı eş ve evlat] bahşet; ahirette de iyilik-güzellik [cennet] ihsan et. Bizi cehennem azabından koru." diye yakarırlar.

202. İşte böyle yakaranlar, hacdan gerçek manada nasibini alanlardır. [Unutmayın ki] Allah hesabı çok çabuk görür.

[31] وَاذْكُرُوا اللّٰهَ فٖٓي اَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍۜ فَمَنْ تَعَجَّلَ فٖي
يَوْمَيْنِ فَلَٓا اِثْمَ عَلَيْهِۚ وَمَنْ تَاَخَّرَ فَلَٓا اِثْمَ عَلَيْهِۙ لِمَنِ
اتَّقٰىۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُٓوا اَنَّكُمْ اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٠٣﴾
وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
وَيُشْهِدُ اللّٰهَ عَلٰى مَا فٖي قَلْبِهٖۙ وَهُوَ اَلَدُّ الْخِصَامِ ﴿٢٠٤﴾
وَاِذَا تَوَلّٰى سَعٰى فِي الْاَرْضِ لِيُفْسِدَ فٖيهَا وَيُهْلِكَ
الْحَرْثَ وَالنَّسْلَۜ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ ﴿٢٠٥﴾ وَاِذَا
قٖيلَ لَهُ اتَّقِ اللّٰهَ اَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْاِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُۜ
وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿٢٠٦﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرٖي نَفْسَهُ
ابْتِغَٓاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ رَؤُ۫فٌ بِالْعِبَادِ ﴿٢٠٧﴾ يَٓا
اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا ادْخُلُوا فِي السِّلْمِ كَٓافَّةًۖ وَلَا تَتَّبِعُوا
خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِۜ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبٖينٌ ﴿٢٠٨﴾

203. [Ey Müminler!] Kurban bayramına ait günlerde ["eyyâm-ı teşrîk" diye bilinen günlerde Mina'da] tekbir getirerek Allah'ı anın. İbadetinde duyarlı, ihlaslı bir kimsenin acele ederek [şeytan taşlama işini kurban bayramının ikinci ve üçüncü gününe sığdırarak] iki gün içinde Mina'dan ayrılıp Mekke'ye gitmek istemesinde bir günah olmadığı gibi, Mina'da bir gün daha kalmak isteyen kimseye de günah yoktur. Siz siz olun, ibadetleriniz hususunda duyarlı ve ihlaslı olun. [Unutmayın ki] hepiniz yarın bir gün hesap vermek üzere O'nun huzuruna çıkarılacaksınız.

204. [Ey Peygamber!] Şu halkın arasında öyle biri var ki onun dünyevî hayatla ilgili sözleri/görüşleri senin hoşuna gider. O, özünün sözüne uyduğuna dair Allah adına yemin eder durur. Hâlbuki o ne yaman bir lafazan, ne yaman bir düşmandır.

205. [Ahnes b. Şerîk adlı] o münafık senin yanından ayrılınca ortalıkta fesat çıkarmaya, kimi müminlerin ekinlerini yakıp hayvanlarını telef etmeye koyulur. Oysa Allah fesatçılığı hiç sevmez.[72]

72. Bu ayetteki *hars* kelimesinden maksat "ekin, otlak, mera", *nesil* kelimesinden maksat ise "hayvanlar veya hayvanların yavruları"dır. Arap dilinde "Bir şeyden ayrılmak, çıkmak, kopmak, düşmek" gibi anlamlar taşıyan *nüsûl/nesl* kelimesi çocuk, zürriyet anlamına geldiği gibi bu kelimeden türemiş fiiller de tıpkı *ensele'l-baîru veberehû, ensele rîşu't-tâir* ibarelerinde olduğu gibi deve ve kuş vb. hayvanların kıl ve tüylerini dökmesini ifade eder (Bkz. Ezherî, *Tehzîbü'l-Lüğa*, IV. 3563). Tefsir kaynaklarındaki rivayetlere göre 204-206. ayetler Hz. Peygamber'in yanına gelip müslüman olduğunu söyleyen, daha sonra müslümanlara ait bir otlağı ateşe verip eşekleri ve develeri katleden Ahnes b. Şerîk adlı kişi hakkında nazil olmuştur (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, II. 324). Ahnes'in Mekke fethedildikten kısa bir süre sonra müslüman olduğu ve müslümanların safında Huneyn gazvesine katıldığı belirtilir; bazı rivayetlerde ise onun İslam'dan döndüğü ve hiçbir zaman samimi bir müslüman olmadığından da söz edilir. Ayetteki harsı ve nesli helak etme ifadesi insanların hayat düzenlerini bozmaktan kinaye olarak da kabul edilebilir. Bu takdirde ayetin mana ve mesajı salt otlakların ve hayvanların telef edilmesi meselesinden ziyade insan hayatındaki en temel unsurların altüst edilmesine hamledilebilir (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, II. 270).

206. "Allah'tan kork da kendine gel!" denilse, o münafık hemen anlamsız bir gurura kapılır ve bu tavrı onu daha fazla günaha sürükler. Cehennem onun hakkından gelecektir. Ne kötü bir yerdir cehennem!

207. Fakat öyle kimseler de vardır ki Allah'ın rızasını kazanmak için canını verir. Allah böyle kullarına karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.

208. Ey Müminler! Allah'a teslimiyet dinini [İslam'ı] tam anlamıyla benimseyin; kayıtsız şartsız müslüman olun. Sakın şeytanın izinden gitmeyin; çünkü o sizin için amansız bir düşmandır.[73]

73. Bu ayetteki "Ey Müminler!" hitabının muhatabı Yahudilikten İslam'a giren bazı kişilerdir. Nüzul sebebiyle ilgili rivayetlere göre Abdullah b. Selâm ve diğer bazı kişiler İslam'a girdikleri hâlde Yahudi şeriatına özgü birtakım uygulamalardan vazgeçmemiş ve ayet bunun üzerine inmiştir (Bkz. Vâhidî, *el-Vasît*, I. 312).

209. Size hak ve hakikati gösteren bunca ayet gelmesine rağmen Allah'a teslimiyet çizgisinden saparsanız bilin ki Allah cezalandırma iradesine kimsenin karşı koyamayacağı bir kudrete sahiptir; O'nun her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

210. Belli ki onlar iman etmek için ille de Allah'ın meleklerle birlikte bulut katmanları arasından çıkıp gelmesini bekliyorlar. Hâlbuki böyle bir durumda Allah'ın azap hükmü gerçekleşeceği için onların işi bitirilmiş olur. [Bilin ki] olup bitecek şeyler [o kâfirlerin keyfî isteklerine göre değil] Allah'ın iradesi uyarınca gerçekleşir.

211. [Ey Peygamber!] Şu İsrailoğullarına/Medine Yahudilerine sor bakalım, vaktiyle biz onlara [Musa'nın asası, denizin yarılması, kayadan on iki pınar fışkırması gibi] nice aşikâr mucizeler verdik; [ama onlar nankörlük ettiler]. Her kim kendisine Allah'ın nimeti/vahyi geldikten sonra ona şükretmek/inanmak yerine nankörlük/kâfirlik ederse bilsin ki Allah'ın azabı çok şiddetlidir.

فَاِنْ زَلَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْكُمُ الْبَيِّنَاتُ فَاعْلَمُوا
اَنَّ اللّٰهَ عَز۪يزٌ حَك۪يمٌ ﴿٢٠٩﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّٓا اَنْ يَأْتِيَهُمُ
اللّٰهُ ف۪ي ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَقُضِيَ الْاَمْرُۜ
وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٢١٠﴾ سَلْ بَن۪ٓي اِسْرَٓاء۪يلَ كَمْ [32]
اٰتَيْنَاهُمْ مِنْ اٰيَةٍ بَيِّنَةٍۜ وَمَنْ يُبَدِّلْ نِعْمَةَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ
مَا جَٓاءَتْهُ فَاِنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ ﴿٢١١﴾ زُيِّنَ لِلَّذ۪ينَ
كَفَرُوا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُواۢ
وَالَّذ۪ينَ اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ
يَشَٓاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢١٢﴾ كَانَ النَّاسُ اُمَّةً وَاحِدَةً
فَبَعَثَ اللّٰهُ النَّبِيّ۪نَ مُبَشِّر۪ينَ وَمُنْذِر۪ينَۖ وَاَنْزَلَ مَعَهُمُ
الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ ف۪يمَا اخْتَلَفُوا
ف۪يهِۜ وَمَا اخْتَلَفَ ف۪يهِ اِلَّا الَّذ۪ينَ اُو۫تُوهُ مِنْ بَعْدِ مَا
جَٓاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ بَغْيًا بَيْنَهُمْۚ فَهَدَى اللّٰهُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
لِمَا اخْتَلَفُوا ف۪يهِ مِنَ الْحَقِّ بِاِذْنِه۪ۜ وَاللّٰهُ يَهْد۪ي مَنْ
يَشَٓاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ ﴿٢١٣﴾

212. Dünyadaki hayatın gelip geçici güzelliği kâfirlere/müşriklere pek cazip gelir. Bu yüzden, onlar [sahip oldukları maddi zenginliği üstünlük ölçütü sayarak] fakir müminlerle alay ederler. Oysa Allah'a nankörlük ve itaatsizlikten sakınanlar kıyamet günü o alaycı kâfirlerden mutlak üstün konumda olacaklar. Allah dilediğine/layık gördüğüne hesapsız nimet bahşeder.

213. Vakti zamanında insanlar [ihtiyaçlarını ancak birlikte karşılayabildikleri için aynı amaç ve inanç etrafında birleşmiş] bir toplum hâlinde yaşıyorlardı. [Fakat zaman içerisinde farklı çıkarlar gözetip farklı inançlar ve iddiaları savunmaya başlamaları sebebiyle aralarında çekişme ve çatışmalar baş gösterdi].[74] Bunun üzerine Allah, müminleri cennetle müjdelemeleri, kâfirleri de azapla uyarmaları için peygamberler gönderdi. Ayrıca, insanlar arasındaki ihtilafları hak ve adalet uyarınca çözüme kavuşturmak için peygamberler aracılığıyla vahiyler gönderme lütfunda da bulundu. Ne var ki ilahî vahye muhatap kılınanlar, kendilerine hak ve hakikati açıkça gösteren onca vahiy [Tevrat ve İncil] gelmesine rağmen aralarındaki kıskançlıklar ve inatlaşmalar yüzünden din konusunda ihtilaflara düşüp farklı gruplara ayrıldılar. Allah da onların tartışma ve çatışma konusu yapmak suretiyle kaybettikleri hakikati lütfuyla müminlere gösterdi. Allah dilediği/layık gördüğü kimseleri hak ve hakikate eriştirir.

74. Bu ayetteki *kâne'n-nâsü ümmeten vâhideten* ifadesi genellikle "İnsanlar başlangıçta tek bir ümmet idi." diye çevrilmektedir. Klasik tefsirlere bakıldığında "tek bir ümmet olma keyfiyeti" bütün insanlığın başlangıçta ya tevhid ya da küfür ve şirk inancı üzere olduğu şeklinde izah edilmektedir. Bizim bu farklı çevirimiz Muhammed Abduh'un yorumuna dayanmaktadır (Bkz. Reşid Rızâ, *Tefsîru'l-Menâr*, II. 227-228).

اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ
الَّذ۪ينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْۜ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَٓاءُ وَالضَّرَّٓاءُ
وَزُلْزِلُوا حَتّٰى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مَعَهُ مَتٰى
نَصْرُ اللّٰهِۜ اَلَٓا اِنَّ نَصْرَ اللّٰهِ قَر۪يبٌ ﴿٢١٤﴾ يَسْـَٔلُونَكَ
مَاذَا يُنْفِقُونَۜ قُلْ مَٓا اَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ
وَالْاَقْرَب۪ينَ وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاك۪ينِ وَابْنِ السَّب۪يلِۜ وَمَا
[33] تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِه۪ عَل۪يمٌ ﴿٢١٥﴾ كُتِبَ عَلَيْكُمُ
الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَكُمْۚ وَعَسٰٓى اَنْ تَكْرَهُوا شَيْـٔاً
وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْۚ وَعَسٰٓى اَنْ تُحِبُّوا شَيْـٔاً وَهُوَ شَرٌّ
لَكُمْۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢١٦﴾ يَسْـَٔلُونَكَ
عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ ف۪يهِۜ قُلْ قِتَالٌ ف۪يهِ كَب۪يرٌۜ
وَصَدٌّ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ وَكُفْرٌ بِه۪ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
وَاِخْرَاجُ اَهْلِه۪ مِنْهُ اَكْبَرُ عِنْدَ اللّٰهِۚ وَالْفِتْنَةُ اَكْبَرُ مِنَ
الْقَتْلِۜ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتّٰى يَرُدُّوكُمْ عَنْ
د۪ينِكُمْ اِنِ اسْتَطَاعُواۜ وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ د۪ينِه۪
فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَاُو۬لٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فِي
الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۚ وَاُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِۚ هُمْ ف۪يهَا
خَالِدُونَ ﴿٢١٧﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَالَّذ۪ينَ هَاجَرُوا
وَجَاهَدُوا ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِۙ اُو۬لٰٓئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ
اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٢١٨﴾

214. [Ey Müminler!] Yoksa siz geçmiş dönemlerdeki müminlerin çektiklerine benzer sıkıntılar çekmeden cennete gireceğinizi mi zannettiniz?! Onlar öyle yokluklar, öyle zorluklar çekmişler ve öyle sarsılmışlardı ki peygamberleri ve ona inananlar, "Allah bizim imdadımıza ne zaman yetişecek?" diye feryat etmişlerdi. [Şu hâlde siz de sabredin ve bilin ki] Allah'ın yardımı yakındır.

215. [Ey Peygamber!] Sana Allah yolunda nasıl ve nereye harcayacaklarını soruyorlar.[75] De ki: "Malınızdan-mülkünüzden öncelikle yardıma muhtaç durumdaki ana-babaya, yakınlara, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara harcayın. Allah iyilik olarak yaptığınız şeylerin hepsini bilir."

75. Bu ayetteki *mâ-zâ yünfikûn* ifadesi lafza bağlı olarak, "neyi harcayacaklarını" şeklinde çevrilebilir. Ancak bu ayetteki soruya konu olan şey neyin harcanacağı değil, nasıl ve nereye harcanacağıdır (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, II. 318).

216. [Ey Müminler!] Kâfirlere karşı savaş size farz kılındı. Gerçi bu hoşunuza giden bir şey değildir. Ama şunu bilin ki hoşlanmadığınız bir şey sizin için iyi/hayırlı olabilir; çok sevip arzu ettiğiniz bir şey de sizin için pekâlâ kötü/şerli olabilir. Allah sizin hakkınızda hayırlı olanı bilir, fakat siz bilemeyebilirsiniz.

217. [Ey Peygamber!] Sana haram aylarda savaşmanın hükmünü soruyorlar. De ki: "O aylarda savaşmak büyük günahtır. Fakat insanları Allah yolundan alıkoymak, [şirk koşmak suretiyle] Allah'a nankörlük etmek, insanların Mescid-i Harâm'a girmelerini engellemek, Mekke'deki müslümanları oradan sürüp çıkarmak Allah katında daha büyük bir günahtır. Zira inanca yönelik baskı ve zulüm [fitne] adam öldürmekten çok daha kötüdür.

Müşrikler, ellerinden gelse inancınızdan döndürünceye kadar sizinle savaşırlar. Sizden kim tevhid inancından döner ve kâfir olarak ölürse, geçmişte yaptığı tüm ibadetler ve iyilik namına yaptığı bütün işler dünyada da ahirette de boşa gider. Üstelik böyleleri cehennemlik olur ve orada temelli kalır.

218. İman edip imanı uğrunda hicret eden ve Allah yolunda cihad eden kimseler var ya, Allah'ın rahmetinden ümitvar olmayı hak edenler işte onlardır. Allah çok affedici, çok merhametlidir.

219. [Ey Peygamber!] Sana sarhoş edici içkiler ve kumar/şans oyunları hakkında soruyorlar. De ki: "İçki ve kumarın insanlar için büyük zararları vardır. Gerçi bunlar [keyif almak, hoşça vakit geçirmek, kolay yoldan para kazanmak gibi] birtakım hazlar/menfaatler sağlar; fakat yol açtıkları zarar, sağladıkları hazdan/menfaatten çok daha fazladır."

[Ey Peygamber!] Sana Allah yolunda ne ölçüde harcama yapacaklarını da soruyorlar. De ki onlara: "Gönlünüzden ne koparsa..."[76] İşte Allah size ayetlerini böyle açıklıyor ki adamakıllı düşünüp öğüt alasınız.

76. Bu ayetteki *afv* kelimesine "Gönlünüzden koparı infak edin" manasının yanında "İhtiyaçtan fazlasını" veya "Malınızın iyi ve değerli olanını" şeklinde manalar da takdir edilmiştir (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, II. 376-381). Bu son mana takdirini 2/Bakara 267 ve 3/Âl-i İmrân 92. ayetler de desteklemektedir. Bizim tercih ettiğimiz ilk anlam, zekât dışındaki infakın farz olmadığı yönündeki hâkim anlayışa paralel gibi görünse de gerçekte böyle değildir. Çünkü zekât malî ibadetin en alt limitidir ve bir bakıma ruhsatla amel mesabesindedir. Belli bir miktarla sınırlı olmayan infak ise azimetle amel hükmündedir. Diğer bir deyişle, zekât vecibe, infak fazilettir. Ancak bu fazilet Allah'ın hoşnutluğunu kazanmayı en yüce hedef bilen kimse için, olmazsa olmaz bir haslettir. Kısaca, infakta gönüllülük, mendup ve müstehap gibi kavramlarla ifade edilen bir nafile ibadete değil, gerçek manada müslüman olmanın zorunlu şartlarından birine karşılık gelir.

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِۜ قُلْ ف۪يهِمَٓا اِثْمٌ
كَب۪يرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِۘ وَاِثْمُهُمَٓا اَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَاۜ
وَيَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَۜ قُلِ الْعَفْوَۜ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ
اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَۙ ﴿٢١٩﴾ فِي الدُّنْيَا [34]
وَالْاٰخِرَةِۜ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْيَتَامٰىۜ قُلْ اِصْلَاحٌ
لَهُمْ خَيْرٌۜ وَاِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَاِخْوَانُكُمْۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ
الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِۜ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَاَعْنَتَكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ
عَز۪يزٌ حَك۪يمٌ ﴿٢٢٠﴾ وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتّٰى
يُؤْمِنَّۜ وَلَاَمَةٌ مُؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ وَلَوْ اَعْجَبَتْكُمْۚ
وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِك۪ينَ حَتّٰى يُؤْمِنُواۜ وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ
خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ وَلَوْ اَعْجَبَكُمْۜ اُو۬لٰٓئِكَ يَدْعُونَ اِلَى
النَّارِۚ وَاللّٰهُ يَدْعُٓوا اِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِاِذْنِه۪ۚ وَيُبَيِّنُ
اٰيَاتِه۪ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٢١﴾ وَيَسْـَٔلُونَكَ
عَنِ الْمَح۪يضِۜ قُلْ هُوَ اَذًىۙ فَاعْتَزِلُوا النِّسَٓاءَ فِي
الْمَح۪يضِۙ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتّٰى يَطْهُرْنَۚ فَاِذَا تَطَهَّرْنَ

220. Evet, Allah size ayetlerini açıklıyor ki dünya ve ahiret hayatına dair faydanız ve zararınıza olan şeyleri düşünün ve ona göre davranın.

[Ey Peygamber!] Sana yetim çocuklara nasıl davranılacağı, mallarının nasıl kullanılacağı hakkında soruyorlar. De ki: "Onlara sahip çıkıp durumlarını düzeltmek elbet hayırlıdır. Şayet onları himayenize alır, onlarla birlikte yaşarsanız, bilin ki onlar sizin kardeşlerinizdir."

Allah yetimlere kötü davrananı da durumlarını düzeltmeye çalışanı da bilir. Allah dileseydi bu konuda size ağır sorumluluklar yüklerdi. Şüphesiz Allah üstün kudret sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

221. [Ey Müminler!] İman etmedikleri sürece müşrik kadınlarla evlenmeyin. Mümin bir cariye, hoşunuza giden müşrik hür bir kadından mutlak iyidir. Mümin kadınları da, iman etmedikleri sürece müşrik erkeklerle evlendirmeyin. Zira mümin bir köle, hoşunuza giden müşrik hür bir erkekten mutlak iyidir. [Unutmayın ki] müşrikler sizi ateşe çağırır. Oysa Allah sizi lütfuyla cennete ve mağfirete çağırır ve düşünüp öğüt alsınlar diye ayetlerini insanlara açıklar.

222. [Ey Peygamber!] Sana ay hâlinde iken kadınlarla ilişkinin hükmünü soruyorlar. De ki: "Ay hâli bir sıkıntı, rahatsızlık durumudur. Bu yüzden, ay hâlinde olan kadınlarla cinsel ilişkiden uzak durun. Dahası, özel hâlleri geçinceye kadar cinsel ilişkiye girmek için onlara yaklaşmayın. Fakat temizlendikleri zaman onlara Allah'ın izin

فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ اَمَرَكُمُ اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ التَّوَّابٖينَ
وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرٖينَ ﴿٢٢٢﴾ نِسَٓاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا
حَرْثَكُمْ اَنّٰى شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ
وَاعْلَمُٓوا اَنَّكُمْ مُلَاقُوهُ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنٖينَ ﴿٢٢٣﴾ وَلَا
تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً لِاَيْمَانِكُمْ اَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا
[35] وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ وَاللّٰهُ سَمٖيعٌ عَلٖيمٌ ﴿٢٢٤﴾ لَا
يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فٖٓي اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ
بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ حَلٖيمٌ ﴿٢٢٥﴾ لِلَّذٖينَ
يُؤْلُونَ مِنْ نِسَٓائِهِمْ تَرَبُّصُ اَرْبَعَةِ اَشْهُرٍ فَاِنْ فَٓاؤُ فَاِنَّ
اللّٰهَ غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٢٢٦﴾ وَاِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَاِنَّ اللّٰهَ
سَمٖيعٌ عَلٖيمٌ ﴿٢٢٧﴾ وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ
ثَلٰثَةَ قُرُٓوءٍ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ اَنْ يَكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللّٰهُ فٖٓي
اَرْحَامِهِنَّ اِنْ كُنَّ يُؤْمِنَّ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَبُعُولَتُهُنَّ
اَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فٖي ذٰلِكَ اِنْ اَرَادُٓوا اِصْلَاحًا وَلَهُنَّ مِثْلُ
الَّذٖي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ
وَاللّٰهُ عَزٖيزٌ حَكٖيمٌ ﴿٢٢٨﴾

verdiği meşru yoldan yaklaşabilirsiniz. Allah gerek içtenlikle tövbe edenleri gerekse [bu tür davranışlardan sakınmak suretiyle] nefislerini temizleyenleri sever.

223. [Ey Müminler!] Karılarınız sizin nesil kaynağınızdır.[77] Öyleyse karılarınızla [meşru yoldan] dilediğiniz şekilde ilişkiye girebilirsiniz. Bu ilişkide kendiniz için [haramdan sakınmak, hayırlı evlat istemek gibi] güzel amaçlar gözetin; Allah'ın emirlerine itaatsizlikten sakının. [Unutmayın ki] sonunda hesap vermek üzere O'nun huzuruna çıkacaksınız. [Ey Peygamber!] Müminleri cennetle müjdele.

77. Bu ayetteki *nisâükûm harsün leküm* ifadesi genellikle, "Kadınlarınız sizin tarlanızdır." şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu çeviri ayetteki benzetmeyi yansıtmaktan uzaktır. Çünkü bu ifadede kadın, verimlilik ve bereket açısından tarlaya benzetilmiştir. Bu yüzden biz *hars* kelimesini "tarla" yerine "nesil kaynağı" şeklinde çevirmeyi tercih ettik. Bununla birlikte ayetteki istiare güzelliğini çeviriye tam olarak yansıtmaya muvaffak olamadık.

224. [Ey Müminler!] Allah'ın adını anarak ettiğiniz yeminleri iyilik yapmaya, günahlardan sakınmaya, insanlar arasında barış sağlamaya engel saymayın; [kefaretini vererek bu tür yeminlerinizi bozun ve o güzel işleri yapmaya devam edin]. Şüphesiz Allah her sözünüzü işitir, her niyetinizi bilir.

225. Allah gerek dil alışkanlığı yüzünden gerekse doğru olduğunu sanarak yanlış yere ettiğiniz yeminlerden sizi sorumlu tutmaz; ama bile bile yalan yere ettiğiniz yeminlerden dolayı sorumlu tutar. Allah çok affedici, çok müsamahalıdır.

226. Karılarıyla ilişkiye girmemek üzere yemin eden kocalar dört ay kadar beklemek durumundadır. Bu süre sona ermeden vazgeçip dönerlerse bunda bir sakınca yoktur. Şüphesiz Allah çok affedici, çok merhametlidir.

227. Dört aylık sürenin sonunda eşlerinden ayrılmaya kesin karar verdikleri takdirde onları boşasınlar. Allah her sözünüzü işitir, her niyetinizi bilir.

228. Boşanmış kadınlar [hamileliğin ve doğacak çocuğun babasının belirlenmesi için] üç ay hâli/üç temizlik süresi boyunca iddet beklemek durumundadır. O kadınlar Allah'a ve ahiret gününe gerçekten iman ediyorlarsa, Allah'ın rahimlerinde meydana getirdiği şeyi [iddet süresince gördüğü hayız sayısını veya hamileliği] gizlemeleri onlara helal olmaz. Bekleme süresi içinde kocaları barışmak isterse elbette onları zevce olarak geri alabilirler. Kocalarının karıları üzerinde belli hakları olduğu gibi kadınların da kocaları üzerinde belli hakları vardır. Ancak kocalar için bir derece daha üstünlük söz konusudur. Allah üstün kudret sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

اَلطَّلَاقُ مَرَّتَانِۖ فَاِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ اَوْ تَسْرِيحٌ
بِاِحْسَانٍۜ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَأْخُذُوا مِمَّٓا اٰتَيْتُمُوهُنَّ
شَيْـًٔا اِلَّٓا اَنْ يَخَافَٓا اَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِۜ فَاِنْ خِفْتُمْ
اَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِۙ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ
بِهٖۜ تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ فَلَا تَعْتَدُوهَاۚ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ
اللّٰهِ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٢٩﴾ فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا
تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتّٰى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُۜ فَاِنْ
طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَٓا اَنْ يَتَرَاجَعَٓا اِنْ ظَنَّٓا اَنْ
يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِۜ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ
يَعْلَمُونَ ﴿٢٣٠﴾ وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَٓاءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ [36]
فَاَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ اَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍۖ وَلَا
تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِتَعْتَدُواۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَقَدْ
ظَلَمَ نَفْسَهُۜ وَلَا تَتَّخِذُٓوا اٰيَاتِ اللّٰهِ هُزُوًاۘ وَاذْكُرُوا
نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمَٓا اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ
وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهٖۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ
بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٢٣١﴾ وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَٓاءَ فَبَلَغْنَ
اَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ اَنْ يَنْكِحْنَ اَزْوَاجَهُنَّ اِذَا
تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِۜ ذٰلِكَ يُوعَظُ بِهٖ مَنْ كَانَ
مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ ذٰلِكُمْ اَزْكٰى لَكُمْ
وَاَطْهَرُۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٣٢﴾

229. Erkeğin sonradan vazgeçebileceği iki boşama hakkı vardır. Bir veya iki boşama sonunda koca isterse eşini iyilikle yanında alıkoyar, isterse güzellikle onu serbest bırakır. Eğer serbest bırakırsanız, onlara verdiğiniz mehri geri almanız sizin için helal olmaz. Fakat karı-kocanın, Allah'ın evlilik hukukuyla ilgili hükümlerine uyamayacakları endişesi varsa o başka! Eğer böyle bir endişe taşıyorsanız kadının mehrinden bir kısmını veya herhangi bir malı kocasına vererek boşanmasında iki taraf için de sakınca yoktur. İşte bunlar Allah'ın belirlediği ölçüler, sınırlardır. Sakın bu ölçüleri/sınırları ihlal etmeyin. Zira Allah'ın belirlediği ölçüleri ihlâl edenler günahkârların ta kendileridir.

230. Şayet koca, karısını üçüncü kez boşarsa, artık bundan sonra bu kadın ona helal olmaz. Ancak boşanan kadın başka bir erkekle evlenir, o koca da kendisini boşarsa, [iddet süresi sona erdikten sonra] önceki kocasıyla –Allah'ın emirlerine uyarak geçinebileceklerini ümit ediyorlarsa– tekrar evlenmelerinde bir sakınca yoktur. İşte bunlar Allah'ın açıkça ortaya koyduğu hükümlerdir; fakat bunu [evlilik ve ailenin kıymetini] bilen insanlar anlar.

231. Kadınları bir veya iki talâkla boşadığınızda, iddet süreleri dolmak üzereyken onları isterseniz iyilikle yanınızda alıkoyun veya güzellikle serbest bırakın. Eziyet etmek ve haklarını çiğnemek maksadıyla onları zorla tutmayın; [boşanmayı sürüncemede bırakmayın]; zira böyle yapan kimse kadına değil kendine zulmetmiş olur. Sakın, Allah'ın ayetlerini/hükümlerini hafife almayın. Allah'ın size lütfettiği onca nimeti minnettarlıkla anın. Yine Allah'ın size bir öğüt olarak gönderdiği Kur'an'ı, onun mana-mesajını hayatınıza taşıyın. Allah'a itaatsizlikten sakının. [Unutmayın ki] Allah her şeyi bilir.

232. [Ey Veliler!] Bir veya iki talâkla boşanan ve iddet sürelerini tamamlayan kadınlar, iyi geçinebileceklerine dair aralarında bir uzlaşma sağlarlarsa, onların ilk kocalarıyla yeniden evlenmelerine engel olmayın. Allah'a ve kıyamet-hesap gününe inanan siz müminlere verilen öğüt budur. Nezih, şaibeden uzak bir aile hayatı yaşamak için gerekli olan budur. [Unutmayın ki] Allah hayrınıza ve faydanıza olacak hükümleri bilir fakat siz bilemeyebilirsiniz.

وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ اَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ
لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَۜ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ
رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِۜ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ
اِلَّا وُسْعَهَاۚ لَا تُضَٓارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ
بِوَلَدِهٖ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذٰلِكَۚ فَاِنْ اَرَادَا فِصَالًا
عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَاۜ وَاِنْ
اَرَدْتُمْ اَنْ تَسْتَرْضِعُٓوا اَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ
اِذَا سَلَّمْتُمْ مَٓا اٰتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَ
[37] وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ ﴿٢٣٣﴾ وَالَّذ۪ينَ
يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ اَزْوَاجاً يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ
اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَعَشْراًۚ فَاِذَا بَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ
عَلَيْكُمْ ف۪يمَا فَعَلْنَ ف۪ٓي اَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِۜ وَاللّٰهُ
بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يرٌ ﴿٢٣٤﴾ وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ ف۪يمَا
عَرَّضْتُمْ بِه۪ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَٓاءِ اَوْ اَكْنَنْتُمْ ف۪ٓي
اَنْفُسِكُمْۜ عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ وَلٰكِنْ لَا
تُوَاعِدُوهُنَّ سِرّاً اِلَّٓا اَنْ تَقُولُوا قَوْلاً مَعْرُوفاًۜ وَلَا
تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتّٰى يَبْلُغَ الْكِتَابُ اَجَلَهُۜ
وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا ف۪ٓي اَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُۚ
وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ حَل۪يمٌ ﴿٢٣٥﴾

233. Baba, çocuğunun tam olarak emzirilmesini istiyorsa, boşanmış durumdaki anneler [vicdani bir görev olarak] çocuklarını tam iki yıl emzirirler. Emzirme süresince ana ve çocuğun yiyecek ve giyecek ihtiyaçlarını örfe uygun şekilde karşılamak babaya aittir. Şüphesiz bu çok ağır bir yükümlülük değildir. Kaldı ki hiç kimseye gücünü aşan bir sorumluluk yüklenmez. Şu hâlde, dünyaya getirdikleri çocukla ilgili olarak ne baba üstüne düşen nafaka yükümlülüğünü yerine getirmekten kaçınıp anne sıkıntıya sokulmalı, ne de anne kendi çocuğunu emzirmekten kaçınıp baba sıkıntıya sokulmalıdır. Şayet çocuğun emzirilme süresi içinde baba ölürse nafaka temin görevi onun mirasçılarına düşer. Anne-baba karşılıklı konuşup anlaşarak iki yıldan önce çocuğun sütten kesilmesine karar verirlerse bunda kendileri açısından bir sakınca yoktur. Çocuklarınızı sütannelere vermek isterseniz, örfe uygun olarak ücretini verdiğiniz takdirde bunda da sizin için sakıncalı bir durum yoktur. Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı davranın. Zira Allah yaptığınız her şeyi görür.

234. [Ey Mümin erkekler!] İçinizden birinin ölmesi ve ardında dul eşler bırakması hâlinde, o kadınlar dört ay on gün iddet beklemek zorundadır. Bu süre sona erince, onların kendilerine yeni bir hayat kurmak üzere attıkları/atacakları örfe uygun, meşru bir adımın sizi [ölenin yakınlarını] ilgilendiren ve sorumluluk sahibi kılan bir tarafı yoktur. [Bilin ki] Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.

235. İddet süreleri içinde bu kadınlarla evlenmek istediğinizi üstü kapalı sözlerle belli etmenizde veya onlarla evlenmeyi içinizden geçirmenizde sakınca yoktur. Allah sizin onlarla evlenme arzunuzun bulunduğunu bilmektedir. Öyleyse, o kadınlarla gizlice buluşmayın; bilakis evlenme isteğinizi onlara meşru şekilde bildirin. Ayrıca, evlenmek istediğiniz dul kadının iddet süresi dolmadan nikâh akdi yapmaya kalkmayın. [Unutmayın ki] Allah içinizden geçenleri bilir. O hâlde Allah'ın emirlerine itaatsizlikten sakının. Allah çok affedici, çok müsamahalıdır.

236. [Ey Mümin erkekler!] Nikâh akdi yaptığınız hâlde zifafa girmediğiniz ve mehir miktarlarını belirlemediğiniz kadınları boşamanız hâlinde sizin herhangi bir malî sorumluluğunuz yoktur. Ama siz yine de onlara [hediye türünden] yararlanabilecekleri bir şeyler verin. Tabii ki zengin olanınız zenginliğine, fakir olanınız da kendi imkânlarına uygun bir şey versin. Bu, Allah'a samimi kulluk gayretinde olanların üzerine bir borçtur.

237. Mehir miktarlarını belirlediğiniz kadınları zifafa girmeden önce boşarsanız, onlara belirlemiş olduğunuz mehrin yarısını vermeniz gerekir. Ancak o kadınlar bu mehri almayıp bağışlayabilir yahut nikâh akdinin sahibi olan koca tamamını verdiği mehrin yarısını geri almak yerine tümünü de bağışlayabilir; bu onlara kalmış bir iştir. Tarafların haklarından feragat ederek birbirine bağışta bulunmaları duyarlı, sorumlu bir mümine elbet daha çok yaraşır. Birbirinize lütufkâr davranmanız gerektiğini unutmayın. Şüphesiz Allah yaptığınız her şeyi görür.

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَٓاءَ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ
اَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرٖيضَةً وَمَتِّعُوهُنَّ عَلَى الْمُوسِعِ
قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا
عَلَى الْمُحْسِنٖينَ ﴿٢٣٦﴾ وَاِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ
اَنْ تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرٖيضَةً فَنِصْفُ مَا
فَرَضْتُمْ اِلَّٓا اَنْ يَعْفُونَ اَوْ يَعْفُوَا الَّذٖي بِيَدِهٖ عُقْدَةُ
النِّكَاحِ وَاَنْ تَعْفُٓوا اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى وَلَا تَنْسَوُا الْفَضْلَ
بَيْنَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصٖيرٌ ﴿٢٣٧﴾ حَافِظُوا [38]
عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى وَقُومُوا لِلّٰهِ قَانِتٖينَ
﴿٢٣٨﴾ فَاِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا اَوْ رُكْبَانًا فَاِذَٓا اَمِنْتُمْ
فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَمَا عَلَّمَكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ
﴿٢٣٩﴾ وَالَّذٖينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًا
وَصِيَّةً لِاَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا اِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ اِخْرَاجٍ
فَاِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فٖي مَا فَعَلْنَ فٖٓي
اَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍ وَاللّٰهُ عَزٖيزٌ حَكٖيمٌ ﴿٢٤٠﴾

238. [Ey Müminler!] Namazlara, özellikle orta namaza [sabah veya ikindi namazına] devam edin ve namazlarınızı Allah için bütün samimiyetinizle kılın.

239. Can güvenliğinizi tehdit eden bir durumla karşılaşmanız hâlinde namazlarınızı yürürken veya binek üzerindeyken kılabilirsiniz. Güvenli bir ortama kavuştuğunuzda dininizle ilgili bilmediğiniz hükümleri size öğretmesine bir şükran ifadesi olarak O'nu övgüyle anın.[78]

78. Bu ayetteki *fe-izâ emintüm fezkurullâhe kemâ allemeküm mâ lem tekünü ta'lemün* ifadesi, "Güvenli bir ortama kavuştuğunuzda, Allah'ın size öğrettiği şekilde O'nu anın. Namazı Allah'ın bildirdiği şekilde kılın ki O öğretmeden önce siz namazın nasıl kılınacağını bilmiyordunuz." şeklinde de çevrilebilir. Klasik tefsirlerde her iki çeviriye de dayanak teşkil eden yorum mevcuttur (Bkz. Mâverdî, *en-Nüket*, I. 310-311).

240. Kocalar [ölüm gelip çatmadan önce] karıları için, kapı dışarı atılmamalarını, bir yıl evlerinde oturabilmelerini ve nafakalarının karşılanmasını vasiyet etsinler. Ama olur da dul kalan eşler kendi arzularıyla evi terk ederse, bu durumda onların kendilerine yeni bir hayat kurmak üzere attıkları/atacakları örfe uygun, meşru bir adımın sizi [ölenin yakınlarını] ilgilendiren ve sorumluluk sahibi kılan bir tarafı yoktur. [Bilin ki] Allah üstün kudret sahibidir; her şeyi yerli yerince yapıp edendir.

وَلِلْمُطَلَّقَاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ
﴿٢٤١﴾ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ
[39] ﴿٢٤٢﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ
اُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللّٰهُ مُوتُوا ثُمَّ اَحْيَاهُمْ
اِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ
لَا يَشْكُرُونَ ﴿٢٤٣﴾ وَقَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَاعْلَمُوا
اَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٤٤﴾ مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللّٰهَ
قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ اَضْعَافًا كَثِيرَةً وَاللّٰهُ
يَقْبِضُ وَيَبْصُطُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٤٥﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى
الْمَلَاِ مِنْ بَنِي اِسْرَاۤئِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسٰى اِذْ قَالُوا
لِنَبِيٍّ لَهُمُ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ قَالَ
هَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ اَلَّا تُقَاتِلُوا قَالُوا
وَمَا لَنَا اَلَّا نُقَاتِلَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَقَدْ اُخْرِجْنَا مِنْ
دِيَارِنَا وَاَبْنَاۤئِنَا فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا اِلَّا
قَلِيلًا مِنْهُمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٢٤٦﴾

241-242. Boşanan kadınların da iddet süreleri boyunca örfe uygun olarak nafaka hakları vardır. Bu hakları vermek, Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı olanlar üzerine bir borçtur. İşte Allah hükümlerini böyle açıklıyor ki hikmetini düşünüp gereğini yapasınız.

243. [Ey Peygamber!] Vaktiyle yurtlarını düşman ve ölüm korkusuyla terk eden binlerce insanın başından geçenleri bilir misin?! Allah onları [korkaklıklarından dolayı] ölümden beter eden [hezimet, esaret gibi] felaketlere düçar etti;[79] [ancak korkaklığı yenip kendi vatanlarına sahip çıktıklarında] Allah onlara onurlarıyla yaşama imkânı verdi. Şüphesiz Allah insanlara karşı çok lütufkârdır; ne var ki insanların çoğu O'nun bunca lütfuna şükretmez.

79. Bu ayetteki *fe-kâle lehümüllâhu mütü sümme ehyâhum* ifadesi, "Allah onlara 'Ölün' dedi; sonra da onları diriltti." şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu ifadedeki ölme/öldürme ve diriltme bildik anlamda ölme ve diriltmeden öte, düşman karşısında hezimet gibi çok ağır sıkıntı ve felaketlere mahkûm etme, diriltme ise o felaketlerden kurtarıp rahatça yaşama imkânı verme anlamına gelir. Allah'ın bu anlamda öldürme ve diriltmesi ise sünnetullah, yani insan ve toplumla ilgili değişmez ilahî yasalar çerçevesinde gerçekleşir (Bkz. Reşid Rızâ, *Tefsîru'l-Menâr*, II. 368-369; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, II. 480).

244. [Ey Müminler!] Allah yolunda savaşın. Bilin ki Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir.

245. Kim gönül rızasıyla malından-mülkünden Allah yolunda cihad için harcarsa Allah da ona bu harcamasının mükâfatını fazlasıyla verir.[80] Evet, Allah malınızı alır almasına, ama gerek bereketlendirmek gerek sevap hanenize kaydetmek suretiyle katbekat fazlasıyla size iade eder. [Unutmayın ki] sonunda hepiniz hesap vermek üzere O'nun huzuruna çıkarılacaksınız.

80. Bu ayetteki *men zellezî yukridullâhe karzen hasenen* ifadesi lafza bağlı olarak, "Kim Allah'a güzel bir borç/ödünç verirse" şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu mecazlı/istiareli bir ifade olup mümin bir kimsenin gönül rızasıyla malından mülkünden Allah yolunda harcamasına delalet eder (Bkz. Ebüssuûd, *İrşâdü'l-Akli's-Selîm*, I. 513).

246. [Ey Peygamber!] Musa'dan sonraki bir dönemde İsrailoğullarının birtakım ileri gelenleri ne yaptılar biliyor musun?! Onlar peygamberlerine, "Allah yolunda savaşabilmemiz için başımıza bir hükümdar tayin et." demişlerdi. Peygamber [Samuel] de onlara, "Peki ya savaşmakla yükümlü kılınır da savaşmazsanız..." diye karşılık vermişti. Bu defa onlar, "Allah yolunda niçin savaşmayalım ki?! Üstelik yurdumuzdan sürülmüş, çoluk çocuğumuzdan ayrı düşmüşüz?!" demişlerdi. Ama savaş onlara farz kılınınca, pek azı hariç savaşa yanaşmamışlardı. Allah sözünde durmayanları çok iyi bilir.

247. Peygamberleri [Samuel] onlara, “Allah Tâlût'u [Saul] size hükümdar tayin etti.” dedi. Fakat onlar, “Biz hükümdarlığa ondan daha layığız. Böyleyken onun başımıza hükümdar tayin edilmesi olacak şey mi?! Kaldı ki onun malı-mülkü de yok.” diye itiraz ettiler. Bunun üzerine peygamberleri onlara şöyle dedi: “Ama Allah hükümdar olarak onu seçti; [malmülk vermedi ama] onu bilgili ve güçlü kıldı. [Bilin ki] Allah hükümdarlığı dilediğine/layık gördüğüne verir. Allah lütuf ve nimette hem çok cömerttir hem de lütfuna kimin layık olduğunu çok iyi bilir.”

248. Peygamberleri onlara şunu da söyledi: “Allah'ın Tâlût'u hükümdar olarak seçmiş olmasının alameti, rabbiniz tarafından gönül ferahlığı ve güven duygusuna vesile kılınan, içinde Musa ile Harun ailesinden kalan bazı eşyalar bulunan ve meleklerce taşınan ahit sandığının [tekrar] sizin elinize geçmesidir. Şayet gerçekten inanmak istiyorsanız, bunda size çok açık bir delil ve işaret vardır.”[81]

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اللّٰهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ
مَلِكًاۜ قَالُوٓا اَنّٰى يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ اَحَقُّ
بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِنَ الْمَالِۜ قَالَ اِنَّ اللّٰهَ
اصْطَفٰيهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِۜ
وَاللّٰهُ يُؤْت۪ي مُلْكَهُ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَل۪يمٌ ﴿٢٤٧﴾
وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اٰيَةَ مُلْكِه۪ٓ اَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ
ف۪يهِ سَك۪ينَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِمَّا تَرَكَ اٰلُ مُوسٰى
وَاٰلُ هٰرُونَ تَحْمِلُهُ الْمَلٰٓئِكَةُۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَكُمْ اِنْ
كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿٢٤٨﴾ فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِۙ قَالَ [40]
اِنَّ اللّٰهَ مُبْتَل۪يكُمْ بِنَهَرٍۚ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنّ۪يۚ
وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَاِنَّهُ مِنّ۪ٓي اِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِه۪ۚ
فَشَرِبُوا مِنْهُ اِلَّا قَل۪يلًا مِنْهُمْۜ فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا مَعَهُۙ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِه۪ۜ
قَالَ الَّذ۪ينَ يَظُنُّونَ اَنَّهُمْ مُلَاقُوا اللّٰهِۙ كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَل۪يلَةٍ
غَلَبَتْ فِئَةً كَث۪يرَةً بِاِذْنِ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ مَعَ الصَّابِر۪ينَ ﴿٢٤٩﴾

81. Bu ayetteki *sekîne* ve *tâbût* kelimeleriyle ilgili çeşitli yorumlar yapılmıştır. Rivayete dayalı yorumların bir kısmı masal tarzındadır. Yahudi literatüründe de dinî bir terim olarak kullanılan *sekîne* (*şekîne*) kelimesi büyük ihtimalle İsrailoğullarının kutsal ahit sandığını ilahî bir tecelli olarak görmeleri ve onun sayesinde kendilerini güvende hissetmeleriyle ilgili bir manaya işaret eder. *Tâbût* ise Yahudi geleneğinde "ahit sandığı" diye anılan ve içinde Tevrat metinleri ile Hz. Musa ve Hz. Harun'a ait elbise, asa gibi bazı eşyalar bulunan kutsal sandıktır. Eski Ahit'in I. Samuel kitabındaki anlatımlarla genel çerçevede paralellik arz eden bu ayete göre [Filistîlerin elindeki] ahit sandığı Tâlût'un kral olmasıyla birlikte yeniden İsrailoğullarının eline geçmiş ve bu durum onun Allah tarafından seçilmiş bir hükümdar olduğunun alameti olarak zikredilmiştir. Ancak Eski Ahit'teki anlatıma göre ahit sandığı Tâlût'tan önce İsrailoğullarının eline geçmiştir. Bu farklılık bazı müfessirlerce Eski Ahit kıssasında kronolojik hata olarak değerlendirilmiştir (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, II. 487-492).

249. Tâlût [Saul], ordusuyla birlikte sefere çıktığı zaman askerlerine şöyle dedi: “Allah [bana bağlılığınızı belirlemek için] sizi bir nehirle sınayacak. O nehirdeki sudan kana kana içenlerin bana bağlı olmadıkları ortaya çıkacak; içmeyenler ise benimle aynı safta yer alacak. Bir avuçtan fazla içmeyenler de bana bağlı sayılacak.” İçlerinden pek azı hariç, büyük çoğunluk sudan içti. Derken, Tâlût ve ona inananlar nehri geçtiler fakat, “Bizim bugün Câlût [Golyat] ve ordusuna karşı savaşacak gücümüz yok.” dediler. Buna karşılık [savaşta ölmeyi göze alan ve öldükten sonra] Allah'a kavuşacaklarına kesin olarak inananlar da şöyle dediler: “[Geçmişte] sayıca az nice ordular kendilerinden çok fazla olan ordulara karşı Allah'ın izniyle zafer kazanmıştır. [Bilin ki] Allah zor zamanda sabır ve sebat gösterenlerle beraberdir.”

وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهٖ قَالُوا رَبَّنَٓا اَفْرِغْ عَلَيْنَا
صَبْرًا وَثَبِّتْ اَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَۜ ﴿٢٥٠﴾
فَهَزَمُوهُمْ بِاِذْنِ اللّٰهِ وَقَتَلَ دَاوُ۫دُ جَالُوتَ وَاٰتٰيهُ
اللّٰهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَٓاءُۜ وَلَوْلَا دَفْعُ
اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْاَرْضُ وَلٰكِنَّ
اللّٰهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ ﴿٢٥١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ
نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّۜ وَاِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٥٢﴾
[41] تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍۢ مِنْهُمْ مَنْ
كَلَّمَ اللّٰهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍۜ وَاٰتَيْنَا عِيسَى ابْنَ
مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَاَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِۜ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ
مَا اقْتَتَلَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْهُمُ
الْبَيِّنَاتُ وَلٰكِنِ اخْتَلَفُوا فَمِنْهُمْ مَنْ اٰمَنَ وَمِنْهُمْ
مَنْ كَفَرَۜ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلُواۜ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا
يُر۪يدُ ﴿٢٥٣﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ
مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌۜ
وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٥٤﴾

250. Onlar Câlût'un ordusuyla karşılaştıklarında Allah'a şöyle yakardılar: "Rabbimiz! Bize sabır ve dayanma gücü ver; direnme gücümüzü artır. Bu kâfirler topluluğuna karşı bize zafer lütfeyle."

251. Sonunda Allah'ın izniyle Câlût'un ordusunu bozguna uğrattılar. Bu savaşta Davud, Câlût'u öldürdü. Allah Davud'a hükümdarlık ve peygamberlik verdi; ona dilediği [öğrenmesi gereken] şeyleri öğretti.[82] Allah kimi insanların şerrini kimi insanlar vasıtasıyla bertaraf etmeseydi yeryüzünde düzen tamamen alt-üst olurdu. Lakin Allah insanlara karşı çok lütufkârdır.

82. Bu ayetteki *ve-allemehû mimmâ yeşâu* ifadesindeki dileme fiilinin öznesi Hz. Davud da olabilir. Buna göre mana "Allah ona öğrenmek istediği şeyleri öğretti." şeklinde olur (Bkz. Mâverdî, *en-Nüket*, I. 253).

252. [Ey Peygamber!] İşte bütün bunlar Allah'ın ayetleridir. Biz bunları sana [öğüt, ibret ve hidayet gibi] temel bir maksatla vahyediyoruz. Çünkü sen de Allah tarafından gönderilmiş peygamberlerden birisin.

253. İşte onlar bizim gönderdiğimiz peygamberlerdir. Biz onlara birbirlerinden farklı özellikler verdik. Nitekim Allah kimi peygamberle bizzat konuştu, kimi peygambere de yüksek manevi mertebeler bahşetti.[83] Biz, Meryem oğlu İsa'ya mucizeler verdik ve onu Rûhu'l-Kudüs'le [Cebrail] destekledik. Allah dileseydi o peygamberlerin ümmetleri kendilerine onca ayet ve mucize gelmesine rağmen birbirleriyle kanlı bıçaklı olmazlardı. Fakat onlar bölünüp parçalandılar; bir kısmı iman etti, bir kısmı inkârcılığı yeğledi. Evet, Allah dileseydi onlar birbirleriyle savaşıp kan dökmezlerdi. Ne var ki Allah [hikmetinin mucibince] dilediği şeyi yapar.

83. Bu ayetteki *tilke'r-rusülü feddalnâ ba'dahüm 'alâ ba'din* ifadesi genellikle, "Biz o peygamberlerden bir kısmını bir kısmından üstün kıldık." şeklinde çevrilmektedir. Ancak bize göre bu ifade, devamındaki ifadelerden de anlaşılacağı gibi bir peygamberin diğerinden üstün kılınmasından öte, her peygambere gerek kendisiyle, gerek ümmetiyle ilgili olarak farklı özellikler verilmesine işaret etmektedir (Bkz. Reşid Rıza, *Tefsîru'l-Menâr*, III. 3-4). Dolayısıyla bu ifade, "Biz kimi peygamberlere diğerlerinde bulunmayan özellikler verdik." şeklinde de çevrilebilir. Ayetin başındaki *tilke'r-rusülü* ifadesi ise mübteda-haber olup, ism-i işaretteki gönderme bir önceki ayetin sonundaki *el-mürselîn* (peygamberler) kelimesinedir.

254. Ey Müminler! Para-pul, dostluk ve şefaat gibi hiçbir şeyin geçerli olmayacağı kıyamet ve hesap günü gelip çatmadan önce, bu dünyada size lütfettiğimiz maldan-mülkten Allah yolunda harcayın. Mallarını Allah yolunda harcamaktan kaçınmak suretiyle nimete nankörlük edenler günahkârların ta kendileridir.[84]

84. Bu ayetteki *kâfirûn* kelimesi Allah'ın ulûhiyetini, Kur'an ve nübüvveti inkâr edenler anlamında değil, Allah'ın verdiği nimetlere nankörlük edenler manasındadır. *Zâlimûn* kelimesi ise "şirk ve küfür içinde olanlar" değil, günahkârlar manasındadır (Bkz. Reşid Rıza, *Tefsîru'l-Menâr*, III. 17).

اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ اَلْحَيُّ الْقَيُّومُۚ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا
نَوْمٌۜ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ مَنْ ذَا
الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُٓ اِلَّا بِاِذْنِهِۜ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ
وَمَا خَلْفَهُمْۚ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِٓ اِلَّا
بِمَا شَٓاءَۚ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَۚ وَلَا
يَؤُدُهُ حِفْظُهُمَاۚ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ ﴿٢٥٥﴾ لَٓا اِكْرَاهَ
فِي الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّۚ فَمَنْ يَكْفُرْ
بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللّٰهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ
الْوُثْقٰى لَا انْفِصَامَ لَهَاۜ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥٦﴾ اَللّٰهُ [42]
وَلِيُّ الَّذِينَ اٰمَنُوا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ
وَالَّذِينَ كَفَرُٓوا اَوْلِيَٓاؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ
مِنَ النُّورِ اِلَى الظُّلُمَاتِۜ اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِۚ
هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٥٧﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِي حَٓاجَّ
اِبْرٰهِيمَ فِي رَبِّهِٓ اَنْ اٰتٰيهُ اللّٰهُ الْمُلْكَۢ اِذْ قَالَ اِبْرٰهِيمُ
رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُۙ قَالَ اَنَا۬ اُحْيِي وَاُمِيتُۜ قَالَ
اِبْرٰهِيمُ فَاِنَّ اللّٰهَ يَأْتِي بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ
بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِي كَفَرَۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي
الْقَوْمَ الظَّالِمِينَۚ ﴿٢٥٨﴾ اَوْ كَالَّذِي مَرَّ عَلٰى قَرْيَةٍ
وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوشِهَاۚ قَالَ اَنّٰى يُحْيِي هٰذِهِ
اللّٰهُ بَعْدَ مَوْتِهَاۚ فَاَمَاتَهُ اللّٰهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُۜ قَالَ كَمْ
لَبِثْتَۜ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍۜ قَالَ بَلْ لَبِثْتَ

255. Allah! O'ndan başka gerçek ilah/tanrı yoktur. O her daim diridir. O'nun varlığı hiçbir şeye bağlı değildir; O her şeyi görüp gözetendir. Ne gaflet basar O'nu ne de uyku. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. İzni olmaksızın O'nun katında şefaatçilik yapmak kimin haddine! O, insanların yaptıklarını-yapacaklarını, gizli tuttuklarını-açığa vurduklarını bilir. Bildirdiği şeyler dışında insanlar O'nun ilminden hiçbir şey kavrayamazlar. O'nun sınırsız kudret ve hükümranlığı gökleri ve yeri kuşatmıştır. Göklerin ve yerin düzenini korumak O'na hiç zor gelmez. O yüceler yücesi, büyükler büyüğüdür.

256. İman hususunda asla zorlama yoktur. [Dileyen iman edip mümin olur; dileyen hakkı inkâr edip kâfir olur].[85] Çünkü artık neyin hak neyin batıl, neyin doğru neyin yanlış olduğu açıkça ortaya çıkmıştır. Şimdi her kim putları ve şeytanın yandaşlarını [tâğûtu] reddedip yalnız Allah'a inanıp güvenirse, kopma ihtimali bulunmayan bir kulpa tutunmuş olur. Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir.

85. Bu ayetteki *ed-dîn* kelimesi "iman" manasındadır. Dolayısıyla *lâ ikrâhe fi'd-dîn* ifadesi, imanın bir dayatma (icbar) değil, hür iradeyle tercih konusu olduğunu belirtmektedir (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, I. 387).

257. Allah müminlerin yâr ve yardımcısıdır; onları karanlıklardan aydınlığa çıkarır. Kâfirlerin [sözde] dost ve yardımcıları ise putlar ve şeytanın yandaşlarıdır. Onlar kâfirleri karanlıklara sürükler. İşte o kâfirler cehennemi boylayacak ve orada temelli kalacaklar.

258. [Ey Peygamber!] Allah'ın kendisine nasip ettiği güç ve iktidara güvenerek, İbrahim'le rabbi hakkında tartışan kişiyi [Nemrud'u] bilir misin? Vaktiyle İbrahim ona, "Benim rabbim hayat veren ve öldüren bir rabdir" demiş, o kişi de, "Ben de hayat verir, ben de öldürürüm. [Mesela, kimi idam mahkûmlarını bağışlarım, kimilerini de darağacında sallandırırım.]" diye karşılık vermişti. Bunun üzerine İbrahim, "İşte Allah güneşi doğudan doğduruyor; haydi sen de batıdan doğdur da görelim!" deyince, o kâfir afallayıp kalmıştı. [Bilin ki] Allah şirk ve kâfirliğe saplananları emellerine ulaştırmaz.

259. [Ey Peygamber!] Peki ya sen, vaktiyle harap hâldeki bir beldeye yolu düşen kişinin başından geçenleri bilir misin? O kişi, "Allah, büsbütün harap olmuş bu beldeyi acaba nasıl yeniden canlandırabilir?" diye kendi kendine sormuştu.

مِائَةَ عَامٍ فَانْظُرْ اِلٰى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْۚ
وَانْظُرْ اِلٰى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ اٰيَةً لِلنَّاسِ وَانْظُرْ
اِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنْشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًاۜ فَلَمَّا
تَبَيَّنَ لَهُۙ قَالَ اَعْلَمُ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٥٩﴾
[43] وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيمُ رَبِّ اَرِنِي كَيْفَ تُحْيِ الْمَوْتٰىۜ
قَالَ اَوَلَمْ تُؤْمِنْۜ قَالَ بَلٰى وَلٰكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِيۜ قَالَ
فَخُذْ اَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ اِلَيْكَ ثُمَّ اجْعَلْ
عَلٰى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ
سَعْيًاۜ وَاعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦٠﴾ مَثَلُ الَّذِينَ
يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ اَنْبَتَتْ
سَبْعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍۜ وَاللّٰهُ يُضَاعِفُ
لِمَنْ يَشَاءُۜ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٦١﴾ اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ
اَمْوَالَهُمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُونَ مَا اَنْفَقُوا مَنًّا
وَلَا اَذًى لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ
وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٦٢﴾

Bunun üzerine Allah onun canını aldı ve yüzyıl sonra hayata döndürüp, "Ölmüş hâlde ne kadar kaldın?" diye sordu. O kişi, "Herhâlde bir gün veya daha az bir süre" diye karşılık verdi.

Allah da şöyle buyurdu: "Hayır! Yüzyıl kaldın. Ama şimdi yiyecek ve içeceğine bak, üzerinden bir asır geçmesine rağmen hiç bozulmamış. Peki, bir de eşeğine bak; sadece kemikleri kalmış. İşte biz seni [ölümden sonra dirilişe aklı yatmayan] insanlara ibret olsun diye öldürüp dirilttik. Evet, şimdi eşeğinin kemiklerini tekrar etle örtüp eski hâline nasıl döndürdüğümüze de bir bak!"

O kişi bütün bunların gözünün önünde gerçekleştiğini görünce, "Evet, şimdi anladım ki Allah her şeye kadirdir." dedi.[86]

86. Bu kıssada sözü edilen kişi, çoğu müfessire göre Üzeyr'dir; ancak kuvvetle muhtemeldir ki bu kişi Üzeyr değil Hezekiel peygamberdir. Kıssanın muhtevası ise muhtemelen Hezekiel'in bir ilahî müşahede (vizyon) olarak gördüğü "çürümüş kemiklerin canlanması" hadisesine işaret etmektedir (Bkz. Hezekiel: 37/1-14). Dolayısıyla bu kıssada geçen konuşmalar bir tür rüya hâlinde gerçekleşmiş diyaloglara karşılık gelmektedir.

260. Yine vaktiyle İbrahim, "Rabbim! Ölüleri nasıl dirilteceğini göster bana." dedi. Allah da, "Yoksa sen ölüleri dirilteceğime inanmıyor musun?!" buyurdu. İbrahim, "Elbette inanıyorum, fakat kalbim mutmain olsun istiyorum." diye karşılık verdi. Bunun üzerine Allah şöyle buyurdu: "Öyleyse, dört kuş yakala ve onları bir süre eğiterek kendine alıştır.[87] Sonra her birini bir tepeye bırak. Daha sonra onları çağır. Göreceksin ki sana çarçabuk gelecekler. [Tıpkı sahibinin çağrısı üzerine çarçabuk gelen o kuşlar gibi insanlar da ölümden sonra diriliş vakti gelip çattığında derhal gerçek mevlaları Allah'ın huzurunda toplanacaklar]. Allah üstün kudret sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir."

87. Bu ayetteki *surhünne ileyk* lafzı çoğu mealde "onları kesip parçala" diye çevrilmiştir. Bizim tercih ettiğimiz anlam Ebû Müslim el-İsfahânî'nin ikna edici yorumuna dayanmaktadır. Bu yoruma göre *surhünne ileyk* lafzı, "Kuşları kesip parçala." değil, "Onları eğitip kendine alıştır." manasına gelmektedir (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, VII. 37).

261. Mallarından Allah yolunda harcayanlar [elde edecekleri sevap ve mükâfat bakımından] bir tohum danesine benzer. O bir tek daneden yedi ayrı başak çıkar ve her başakta da yüz dane bulunur. İşte bunun gibi Allah da dilediği/layık gördüğü kimseyi hak ettiğinden çok daha fazlasıyla mükâfatlandırır. Allah geniş lütuf sahibidir, her şeyi hakkıyla bilir.

262. Mallarından Allah yolunda harcayan, yaptığı yardımı başa kakmayan, dolayısıyla fakir-fukarayı incitmeyen kimseler var ya, işte onlar hak ettikleri mükâfatı rablerinden fazlasıyla alacaklar. Üstelik onlar için ne azap korkusu ne de dünyada bırakılan güzel şeyler adına hüzün söz konusu olacaktır.

263. [Bilin ki] gönül alıcı bir tatlı söz, hoşgörülü bir davranış, başa kakılan yardımdan mutlak hayırlıdır. Kaldı ki Allah sizin iyilik ve yardımlarınıza muhtaç değildir. O, hatalarınıza karşı da çok müsamahalıdır.

264. Ey Müminler! Allah'a ve ahirete inanmadığı hâlde sırf insanlara gösteriş olsun diye malından-mülkünden güya hayırlı işlere harcayan kimseler gibi, siz de yardımlarınızı/sadakalarınızı fakir-fukaranın başına kakmak ve böylece onların duygularını incitmek suretiyle Allah katında geçersiz ve değersiz hâle getirmeyin. Gösteriş olsun diye yardım yapanların durumu tıpkı şuna benzer: Bir kaya parçası ve üzerinde birazcık toprak... Derken, o kayaya sağanak yağmur vurur; böylece üzerindeki toprak akıp gider ve geriye sadece çıplak taş kalır. İşte bunun gibi, gösteriş için yardım yapan kimseler de bu amellerinden hiçbir sevap elde edemezler. Allah kâfirleri/riyakârları umduklarına kavuşturmaz.

265. Mallarını sırf Allah'ın rızasını kazanmak amacıyla içlerinden gelerek harcayanların durumu ise yüksek bir yerdeki toprağı verimli bir bahçeye benzer. Bu bahçeye bol yağmur yağınca iki kat ürün verir. Bol yağmur yağmayıp çiselese bile onun ürün vermesine yeter. [Unutmayın ki] Allah mallarınızı hangi niyetle, nasıl ve ne şekilde harcadığınızı görür/bilir.

قَوْلٌ مَعْرُوفٌ وَمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِنْ صَدَقَةٍ يَتْبَعُهَٓا اَذًىۜ
وَاللّٰهُ غَنِيٌّ حَلٖيمٌ ﴿٢٦٣﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا تُبْطِلُوا
صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْاَذٰىۙ كَالَّذٖي يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَٓاءَ
النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ
صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَاَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًاۜ لَا
يَقْدِرُونَ عَلٰى شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُواۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الْكَافِرٖينَ ﴿٢٦٤﴾ وَمَثَلُ الَّذٖينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمُ ابْتِغَٓاءَ [44]
مَرْضَاتِ اللّٰهِ وَتَثْبٖيتًا مِنْ اَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ
اَصَابَهَا وَابِلٌ فَاٰتَتْ اُكُلَهَا ضِعْفَيْنِۚ فَاِنْ لَمْ يُصِبْهَا
وَابِلٌ فَطَلٌّۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصٖيرٌ ﴿٢٦٥﴾ اَيَوَدُّ
اَحَدُكُمْ اَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ نَخٖيلٍ وَاَعْنَابٍ تَجْرٖي
مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُۙ لَهُ فٖيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِۙ وَاَصَابَهُ
الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَٓاءُۖ فَاَصَابَهَٓا اِعْصَارٌ فٖيهِ نَارٌ
فَاحْتَرَقَتْۜ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ
تَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٦٦﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اَنْفِقُوا مِنْ
طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّٓا اَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْاَرْضِۖ
وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبٖيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِاٰخِذٖيهِ اِلَّٓا
اَنْ تُغْمِضُوا فٖيهِۜ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَمٖيدٌ ﴿٢٦٧﴾
اَلشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَٓاءِۚ وَاللّٰهُ
يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًاۜ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلٖيمٌۚ ﴿٢٦٨﴾

266. [Ey Müminler!] Düşünün ki sizden birinin içinde dereler akan bir hurmalığı ve çeşit çeşit ürünler veren bir bağ-bahçesi var; ama bu bahçenin sahibine ihtiyarlık gelip çatmış, üstelik çoluk-çocuğu da bakıma muhtaç. Şimdi böyle bir kişi bahçesini yıldırımlar saçan bir kasırganın yakıp yok etmesini hiç ister mi? İşte Allah size ayetlerini böyle misallerle açıklıyor ki düşünüp öğüt alasınız.

267. Ey Müminler! Gerek malî kazançlarınızın, gerek size nasip ettiğimiz toprak mahsullerinin iyi/değerli olanlarından Allah yolunda harcayın. Size verildiğinde ancak dudak büküp küçümseyerek kabul edeceğiniz kötü/değersiz şeyleri sakın bu yolda harcamaya kalkışmayın. [Bilin ki] Allah sizin iyiliklerinize muhtaç değildir. O bizatihi övgüye layıktır.

268. [Ey Müminler!] Şeytan sizi Allah yolunda harcama yaptığınızda fakirleşirsiniz diye korkutur ve böylece [cimrilik gibi] kötülüklere teşvik eder. Hâlbuki Allah size af, merhamet ve [yaptığınız hayırlar sebebiyle] rızkınızı artırmayı vaat eder. Allah sınırsız lütuf sahibidir; her şeyi hakkıyla bilir.

يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَٓاءُۚ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ
اُو۫تِيَ خَيْرًا كَث۪يرًاۜ وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّٓا اُو۬لُوا الْاَلْبَابِ ﴿٢٦٩﴾
[45] وَمَٓا اَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ اَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُهُۜ
وَمَا لِلظَّالِم۪ينَ مِنْ اَنْصَارٍ ﴿٢٧٠﴾ اِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ
فَنِعِمَّا هِيَۚ وَاِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَٓاءَ فَهُوَ خَيْرٌ
لَكُمْۜ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّـَٔاتِكُمْۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
خَب۪يرٌ ﴿٢٧١﴾ لَيْسَ عَلَيْكَ هُدٰيهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْد۪ي مَنْ
يَشَٓاءُۜ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلِاَنْفُسِكُمْۜ وَمَا تُنْفِقُونَ
اِلَّا ابْتِغَٓاءَ وَجْهِ اللّٰهِۜ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ اِلَيْكُمْ
وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٢﴾ لِلْفُقَرَٓاءِ الَّذ۪ينَ اُحْصِرُوا ف۪ي
سَب۪يلِ اللّٰهِ لَا يَسْتَط۪يعُونَ ضَرْبًا فِي الْاَرْضِ يَحْسَبُهُمُ
الْجَاهِلُ اَغْنِيَٓاءَ مِنَ التَّعَفُّفِۚ تَعْرِفُهُمْ بِس۪يمٰيهُمْۚ لَا
يَسْـَٔلُونَ النَّاسَ اِلْحَافًاۜ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِه۪
عَل۪يمٌ ﴿٢٧٣﴾ اَلَّذ۪ينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا
وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ
وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٤﴾

269. Allah hikmeti [hak ve hakikati görme, isabetli karar verme ve doğru işler yapma kabiliyetini, dolayısıyla malını içtenlikle Allah yolunda harcama bilincini] dilediğine [Allah yolunda çaba sarf edene] verir. Kime hikmet verilmişse ona çok büyük bir [manevi] servet bahşedilmiş demektir. Ne var ki bu misalleri ancak aklıselim sahipleri anlar.

270. [Ey Müminler!] Allah yolunda ne harcarsanız harcayın, ne adarsanız adayın, Allah onu mutlaka bilir ve karşılığını verir. Mallarından Allah yolunda harcama yapmamak suretiyle hem kendine hem topluma zarar veren kimseleri Allah'ın azabından koruyup kurtaracak kimse olmayacaktır.

271. Zekât ve diğer yardımları [riyadan uzak şekilde] açıktan yapmanız güzeldir. Bununla birlikte, fakir ve muhtaç insanlara gizlice yardımda bulunmanız sizin için elbet daha hayırlıdır. Nitekim Allah bu hassasiyetinizden dolayı kimi hata ve günahlarınızı bağışlar. [Unutmayın ki] Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.

272. [Ey Peygamber! Müşrik ve kâfir akrabalarına maddi yardımda bulunmak isteyen müminleri bundan menetme.] Çünkü senin görevin, müşrikleri/kâfirleri imana zorlamak değildir; [kaldı ki bunu istesen de başaramazsın]. Çünkü ancak Allah dilediğine/layık gördüğüne iman ve hidayet nasip eder.

[Ey Müminler!] Malınızdan Allah yolunda ne harcarsanız kendi iyiliğiniz için harcamış olursunuz. O hâlde, yardımlarınızı sırf Allah'ın rızasını kazanma niyetiyle yapın. Bu halis niyetle yaptığınız her yardımın mükâfatı size eksiksiz verilecek ve asla hakkınız yenilmeyecektir.

273. [Ey Müminler!] Kendilerini Allah yoluna adayan ve bu yüzden çarşı-pazar dolaşıp ticaret yapma imkânı bulamayan fakirlere özellikle/öncelikle yardım edin. Gerçek hâllerini bilmeyen biri, onları –el açıp yardım dilenmekten hayâ ettikleri için– zengin sanır. Ama sen onları simalarından [gerek sıkılgan hâllerinden, gerek üzerlerindeki fakirlik izlerinden] tanırsın. Onlar kimseye el açmazlar. Hiç şüpheniz olmasın ki Allah yaptığınız her yardımı bilir ve mükâfatını verir.

274. Mallarını sırf Allah'ın rızasını gözeterek gece-gündüz, gizli-açık şekilde harcayanlara rablerinin katında mükâfatlar vardır.[88] Üstelik onlar için ne ahirette azap korkusu ne de dünyada bırakılan güzel şeyler adına hüzün söz konusudur.

88. Bu ayetteki *bi'l-leyli ve ne'n-nehâr* (gece gündüz) lafzı infak ve tasaddukun belli bir zamanının bulunmadığını belirtir. Dolayısıyla bu lafız "her zaman ve zeminde" ve/veya "her daim" gibi bir manaya karşılık gelir. *Sırran ve 'alâniyeten* lafzı da "her şart ve durumda" gibi bir mana ifade eder (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, I. 398).

اَلَّذ۪ينَ يَأْكُلُونَ الرِّبٰوا لَا يَقُومُونَ اِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذ۪ي [46]
يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُٓوا اِنَّمَا
الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبٰواۢ وَاَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰواۜ فَمَنْ
جَٓاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّه۪ فَانْتَهٰى فَلَهُ مَا سَلَفَۜ وَاَمْرُهُٓ
اِلَى اللّٰهِۜ وَمَنْ عَادَ فَاُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِۚ هُمْ ف۪يهَا
خَالِدُونَ ﴿٢٧٥﴾ يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِۜ
وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَث۪يمٍ ﴿٢٧٦﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ
لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ
يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٧﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَذَرُوا
مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰٓوا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿٢٧٨﴾ فَاِنْ لَمْ
تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ۚ وَاِنْ تُبْتُمْ
فَلَكُمْ رُؤُ۫سُ اَمْوَالِكُمْۚ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٩﴾
وَاِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ اِلٰى مَيْسَرَةٍۜ وَاَنْ تَصَدَّقُوا
خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٨٠﴾

275. [Mallarını Allah'ın rızasını kazanma arzusuyla harcamak yerine] tefecilik yapıp servetlerine servet katanlar, [kazanç hırsından dolayı] âdeta şeytan çarpmış/delirmiş gibi hareket ederler.[89] Nitekim onlar, "Ha alışveriş, ha tefecilik; sonuçta ikisi de birer kazanç kapısı!" derler. Oysa Allah alışverişi helal, tefeciliği haram kılmıştır. Artık kime [tefecilikten vazgeçme hususunda] rabbinin emri ulaşır ve o da bu emir gereğince tefecilikten vazgeçerse, geçmişte bu yolla kazandıkları kendisine kalır. Tövbesinden dolayı mükâfatı da Allah'a aittir.[90] Ama her kim vazgeçmeyip tefeciliğe devam ederse, işte böyleleri cehennemlik olacak ve orada temelli kalacaklar.

89. Bu ayetteki *yekûmu* lafzı genellikle uhrevî dirilişle ilişkilendirilmiş ve bu fiilin geçtiği cümleye tefecilik yapanların kabirlerinden âdeta şeytan çarpmış gibi kalkacakları şeklinde bir mana takdir edilmiştir. Ancak söz konusu cümle, kabirden kalkışın keyfiyetine değil, para kazanma hırsından dolayı âdeta gözü dönmüş, sara illetine yakalanmış, hatta kudurmuş diye ifade edilebilecek bir davranış tarzına işaret etmektedir (Bkz. Reşid Rıza, *Tefsîru'l-Menâr*, III. 79-80).

90. Bu ayetteki *ve-emruhû ilellah* ifadesi genellikle "Onun işi Allah'a kalmıştır." veya "Affolunup affolunmayacağı Allah'ın bileceği bir iştir." şeklinde bir tehdit ifadesi olarak çevrilmektedir. Ancak bize göre bu ifade tövbe edip tefecilikten vazgeçen kişinin Allah katında mükâfata nail olacağına dair bir vaat içermektedir. Ayetin sonunda tefecilikten vazgeçmeyenlere azap tehdidinde (*vaîd*) bulunulmuş olması bu manayı teyit etmektedir (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, III. 90).

276. Allah tefecilikle elde edilen kazançta bet bereket bırakmaz; buna mukabil zekât ve sadakaları malın/kazancın bereketlenmesine vesile kılar. [Bilin ki] Allah [tefeciliği helal saymak suretiyle] kâfirlik günahına batanları sevmez.

277. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan, namazı hakkıyla kılıp zekâtı veren kimseler Allah katında büyük mükâfata nail olacaklar. Üstelik onlar için ne ahirette azap korkusu ne de dünyada bırakılan güzel şeyler adına hüzün söz konusu olacaktır.

278. Ey Müminler! Allah'ın emirlerine itaatsizlikten sakının. Mademki müminsiniz, o hâlde tefecilikten kalan alacaklarınızdan vazgeçin.

279. Böyle yapmadığınız, tefecilikten vazgeçmediğiniz takdirde bilin ki Allah ve elçisi tarafından size savaş açılmıştır.[91] Eğer tövbe edip tefecilikten vazgeçerseniz, anaparanız sizindir. Böylece ne siz haksız yere başkasının malını ne de başkası sizin malınızı almış olur.

91. Bu ayetteki *fe'zenû bi-harbin minellâhi ve rasûlih* ifadesi, "Böyle yapmadığınız, tefecilikten vazgeçmediğiniz takdirde bunun Allah'a ve elçisine karşı savaş açmak anlamına geldiğini bilin." şeklinde de çevrilebilir (Bkz. Mâverdî, *en-Nüket*, I. 352; Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, II. 714).

280. Borç verdiğiniz kişinin eli darda ise maddi durumu düzelinceye kadar ona süre tanıyın. Hatta eğer ne büyük bir sevap ve fazilet olduğunu bilirseniz, borcu tamamen silip alacağınızı bağışlamanız sizin için elbet daha hayırlıdır.

وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ اِلَى اللّٰهِ ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ
[47] مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٨١﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ
اٰمَنُٓوا اِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُۜ
وَلْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِۖ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ اَنْ
يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللّٰهُ فَلْيَكْتُبْۚ وَلْيُمْلِلِ الَّذ۪ي عَلَيْهِ
الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْـًٔاۜ فَاِنْ كَانَ
الَّذ۪ي عَلَيْهِ الْحَقُّ سَف۪يهًا اَوْ ضَع۪يفًا اَوْ لَا يَسْتَط۪يعُ اَنْ
يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِۜ وَاسْتَشْهِدُوا شَه۪يدَيْنِ
مِنْ رِجَالِكُمْۚ فَاِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَاَتَانِ
مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَٓاءِ اَنْ تَضِلَّ اِحْدٰيهُمَا فَتُذَكِّرَ
اِحْدٰيهُمَا الْاُخْرٰىۜ وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَٓاءُ اِذَا مَا دُعُواۜ وَلَا
تَسْـَٔمُٓوا اَنْ تَكْتُبُوهُ صَغ۪يرًا اَوْ كَب۪يرًا اِلٰٓى اَجَلِه۪ۜ ذٰلِكُمْ
اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ وَاَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَاَدْنٰٓى اَلَّا تَرْتَابُٓوا
اِلَّٓا اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُد۪يرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ
عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَلَّا تَكْتُبُوهَاۜ وَاَشْهِدُٓوا اِذَا تَبَايَعْتُمْۖ وَلَا
يُضَٓارَّ كَاتِبٌ وَلَا شَه۪يدٌۜ وَاِنْ تَفْعَلُوا فَاِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْۜ
وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ وَيُعَلِّمُكُمُ اللّٰهُۜ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ﴿٢٨٢﴾

281. Hesap vermek üzere Allah'ın huzuruna çıkarılacağınız o müthiş günde rezil-rüsva olmamak için şimdiden tedbirinizi alın. Çünkü o gün herkese dünyada yaptıklarının karşılığı tastamam verilecek ve hiç kimsenin hakkı yenilmeyecektir.

282. Ey Müminler! Aranızda vadeli alışveriş yapıp borçlandığınızda bu akdi/işlemi yazıyla kayda geçirin. İçinizden yazı yazmayı bilen biri bu akdi doğru biçimde yazsın. Kâtip, Allah'ın kendisine öğrettiği şekilde, dosdoğru yazmaktan kaçınmasın. Evet, kâtip akdi mutlaka dosdoğru şekilde kaydetsin; borçlu da borcunu yazdırsın. Diğer taraftan borçlu kimse, rabbi Allah'tan korkup sakınsın da borcunu eksik yazdırmaya kalkmasın. Borç altına giren kişi anlayış ve kavrayış kabiliyeti eksik veya [ihtiyarlık ve bunaklık sebebiyle] âciz bir kimseyse yahut kendisi [kekemelik, dil bilmemesi, başka bir yerde olması gibi özürlerden dolayı] akdi bizzat yazdıramayacak durumdaysa, bu takdirde onun velisi dosdoğru şekilde yazdırsın. Yazım sırasında içinizden iki erkeği de şahit tutun. İki erkek bulamazsanız, o zaman dürüstlüklerinden emin olduğunuz bir erkek ve iki kadını şahit bulundurun ki kadınlardan birisi şahitlik ettiği şeyi tam hatırlayamazsa diğeri ona hatırlatsın.[92] Şahit olarak belirlenen kimseler şahitliğe çağrıldıklarında bu görevden kaçmasınlar. İster az ister çok olsun, her türlü borcu vadesiyle birlikte yazmaktan üşenmeyin. Çünkü Allah nazarında en makbul, şahitlendirilmesi itibariyle en sağlam ve borca dair bir şüpheye düşmemeniz bakımından en güvenilir yol budur.

Peşin ödemeyle yaptığınız alışverişe gelince, bunu yazmamanızda sakınca yoktur. Ama siz yine de böyle bir alışveriş yaptığınız zaman [ihtiyat olarak] bir şahit bulundurun. Borç akdinde borçluya ve alacaklıya ne kâtip zarar versin ne de şahit. Şayet kâtip veya şahit olarak böyle bir iş yaparsanız, [yani kâtip sıfatıyla borç akdini bilerek yanlış yazar veya şahit sıfatıyla yalan konuşursanız,] Allah'ın emrine karşı gelmiş olursunuz. Allah'ın emirlerine itaatsizlikten sakının. İşte Allah size yapmanız gerekenleri tek tek öğretiyor; çünkü Allah her şeyi en iyi şekilde biliyor.

92. Bu ayetteki hükme göre iki kadının şahitliği bir erkeğin şahitliğine denk düşmektedir. Bizce bu hükmün illet ve menatı kadının erkeğe nispetle daha unutkan olduğuna değil, Kur'an'ın nazil olduğu dönemdeki toplumsal yapıda kadınların özellikle ticari ilişkilere aşina olmama olgusuna dayanır. Bunun yanında Arap toplumundaki olumsuz kadın algısı ya da kadına pek güven duyulmaması ihtimali de söz konusu olabilir. Dolayısıyla kadının şahitliğiyle ilgili bu hüküm her zaman ve zeminde, her durum ve şartta aynıyla tatbik mevkiine konulmasını mucip bir muhtevaya sahip değildir, denebilir.

283. [Ey Müminler!] Şayet yolculukta olur da alışveriş ve borç işlemini kaydedecek kimse bulamazsanız, o takdirde borçludan [gerektiğinde satıp paraya veya mala çevrilebilecek bir şeyi] rehin alırsınız. Ama eğer birbirinize güveniyorsanız, kendisine güven duyulup borç verilen kişi, bu güvene layık şekilde borcunu eksiksiz ödesin. [Buna karşılık alacaklı da borçludan rehin aldığı şeyi geri versin] ve gerek borçlu gerek alacaklı kimse, rabbi Allah'ın bütün bu emirlerine itaatsizlikten sakınsın.

Borç, alışveriş ve diğer bütün hususlarda görüp bildiğiniz bir hakikati gizlemeyin. Çünkü görüp bildiği bir hakikati gizleyen kişi büyük günaha girmiş olur. [Unutmayın ki] Allah yapıp ettiğiniz her şeyi eksiksiz bilir.

284. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. İçinizdeki niyet ve düşünceleri dillendirseniz de gizleseniz de Allah size onların hesabını soracaktır. Bununla birlikte Allah dilediğini/lâyık olanı bağışlayacak, dilediğini/müstahak olanı cezalandıracaktır. Çünkü Allah her şeye kadirdir.

وَاِنْ كُنْتُمْ عَلٰى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ [48]
مَقْبُوضَةٌ فَاِنْ اَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِى
اؤْتُمِنَ اَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ
وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَاِنَّهُ اٰثِمٌ قَلْبُهُ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ
﴿٢٨٣﴾ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَاِنْ
تُبْدُوا مَا فِى اَنْفُسِكُمْ اَوْ تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُ
فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ عَلٰى
كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٨٤﴾ اٰمَنَ الرَّسُولُ بِمَا اُنْزِلَ اِلَيْهِ
مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَمَلٰئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ
وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا
وَاَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيرُ ﴿٢٨٥﴾
لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ
وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا اِنْ نَسِينَا اَوْ
اَخْطَاْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا اِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ
عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ
لَنَا بِهِ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا اَنْتَ مَوْلٰينَا
فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٢٨٦﴾

285. Peygamber, rabbinden kendisine ne indirildiyse hepsine inanıp iman etti. Aynı şekilde müminler de inanıp iman ettiler. [Dahası] tüm müminler Allah'a, meleklerine, kitaplarına/vahiylerine, elçilerine iman edip, "Biz Allah'ın elçileri arasında ayrım yapmayız." dediler ve şöyle niyaz ettiler: "Rabbimiz! Çağrını duyduk ve derhal uyduk. Rabbimiz! Affına sığındık; sonunda varacağımız yer senin huzurundur, affeyle bizi."

286. Allah kimseye altından kalkamayacağı bir sorumluluk yüklemez. Herkesin yaptığı iyilik kendi yararına, işlediği kötülük de kendi zararınadır. Rabbimiz! Günah olduğunu unutarak ya da yanılarak yaptığımız yanlış/kötü işlerden bizi hesaba çekip cezalandırma. Rabbimiz! Bizden önceki toplumlara [Yahudilere] yüklediğin ağır sorumluluklar gibi sorumlulukları bize yükleme. Rabbimiz! Takatimizi kesecek şeylerle yükümlü tutma bizi. Bizi affet; hata ve kusurlarımızı bağışla; merhamet eyle bize. Sen bizim mevlamız, yâr ve yardımcımızsın. Kâfirler güruhuna karşı yardım ve zafer nasip eyle bize!

[49] سُورَةُ اٰلِ عِمْرٰنَ (٣)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۙ الْحَيُّ الْقَيُّومُۜ ﴿٢﴾ نَزَّلَ عَلَيْكَ
الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَاَنْزَلَ التَّوْرٰيةَ
وَالْاِنْج۪يلَۙ ﴿٣﴾ مِنْ قَبْلُ هُدًى لِلنَّاسِ وَاَنْزَلَ الْفُرْقَانَۜ
اِنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَد۪يدٌۜ وَاللّٰهُ
عَز۪يزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٤﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَخْفٰى عَلَيْهِ شَيْءٌ فِي
الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَٓاءِۜ ﴿٥﴾ هُوَ الَّذ۪ي يُصَوِّرُكُمْ فِي
الْاَرْحَامِ كَيْفَ يَشَٓاءُۜ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٦﴾
هُوَ الَّذ۪ٓي اَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ اٰيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ
هُنَّ اُمُّ الْكِتَابِ وَاُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌۜ فَاَمَّا الَّذ۪ينَ ف۪ي
قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَٓاءَ الْفِتْنَةِ
وَابْتِغَٓاءَ تَأْو۪يلِه۪ۚ وَمَا يَعْلَمُ تَأْو۪يلَهُٓ اِلَّا اللّٰهُۘ وَالرَّاسِخُونَ
فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ اٰمَنَّا بِه۪ۙ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَاۚ وَمَا يَذَّكَّرُ
اِلَّٓا اُو۬لُوا الْاَلْبَابِ ﴿٧﴾

3/ÂL-İ İMRÂN SÛRESİ

Medine döneminde vahyedilen ilk sûrelerdendir. Nüzul sıralamasında 89. sûre olduğu ve Enfâl sûresinden sonra, Ahzâb sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 200 ayettir. İsmini Hz. Meryem'in babası İmran'a izafeten "İmran ailesi" anlamına gelen Âlu İmrân tamlamasından alınmıştır. İlk altmış veya seksen küsur ayet, muhtemelen hicretin 3. yılında –ki yaygın görüş hicretin 9. yılı olduğu yönündedir; ancak bu görüş pek isabetli değildir– Medine'ye gelip Hz. İsa'nın ilah olduğu iddiasıyla Hz. Peygamber'le tartışan Necran Hıristiyanları hakkında nazil olmuştur. Sûrenin önemli bir kısmı ise Uhud savaşı sırasında inmiştir.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Elif-Lâm-Mîm.

2. Allah! O'ndan başka gerçek ilah/tanrı yoktur. O her daim diridir; O'nun varlığı hiçbir şeye bağlı değildir; O her şeyi görüp gözetendir.

3-4. [Ey Peygamber!] Sana bu vahyi/kitabı çok temel bir maksatla ve aynı zamanda önceki vahiyleri/kitapları teyit ve tasdik edici olarak indiren O'dur. Daha önce insanlara doğru yolu göstermek üzere Tevrat ve İncil'i indiren de O'dur. Nitekim O daima hak ile batılın birbirinden ayrılmasını/ayrıştırılmasını sağlayan vahiyler indirmiştir. Hiç şüphesiz Allah'ın ayetlerini reddedenleri çok çetin bir azap beklemektedir. Allah üstün kudret sahibidir; kâfirlere hak ettikleri cezayı vermeye muktedirdir.

5. Gökte de yerde de hiçbir şey Allah'a gizli-saklı kalmaz.

6. Analarınızın rahimlerinde sizi dilediği gibi şekillendiren O'dur. O'ndan başka gerçek ilah/tanrı yoktur. O üstün kudret sahibidir, her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

7. [Ey Peygamber!] Sana bu Kur'an'ı indiren O'dur. Kur'an'da bir kısım ayetler vardır ki mana ve mesaj bakımından gayet açıktır [muhkem]. Bunlar ilahî vahyin [tevhid gibi] temel ilkelerini oluşturur. Diğer bir kısım ayetler de vardır ki [mecazlı, istiareli ifadeler içeren] bu ayetlerde ne kastedildiği açık değildir [müteşabih]. Kalpleri haktan sapmaya meyilli olanlar, zihinleri bulandırmak ve aynı zamanda kendilerince asıl mana ve maksadını belirlemek maksadıyla müteşabih ayetlerle meşgul olurlar.[1] Oysa bu tür ayetlere konu olan hususlardaki asıl mana ve maksadı [tıpkı İsa ile ilgili bazı ayetlerde olduğu gibi] ancak Allah bilir. Nitekim hak ve hakikati özünden kavramış kimseler, "Biz inanır ve iman ederiz ki bu ayetlerin tümü rabbimiz tarafından vahyedilmiştir." derler. Ne var ki bu gerçeği ancak aklıselim sahipleri idrak eder.

1. Bu ayetteki muhkem ve müteşabih kavramları çok farklı yorumlara konu olmuş, hatta bir mezhebin müteşabih saydığı ayetler diğer bir mezhep tarafından Kur'an'ın en muhkem ayetleri olarak kabul edilmiştir. Fahreddîn er-Râzî bu gerçeği şöyle dile getirmiştir: "Bütün bu anlattıklarımızdan ortaya çıktığı üzere ümmetin çoğunluğu nezdinde öteden beri geçerli olan kural şudur: [Herhangi bir mezhebe mensup] insanların kendi mezheplerine uygun düşen her ayet muhkem, kendi mezheplerine ters düşen her ayet de müteşabihtir" (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, VII. 152). Herkesin kendine göre bir muhkem-müteşabih listesi oluşturma keyfîliğinden kurtulmanın yolu bu ayetlerin sebeb-i nüzul bağlamında yorumlanmasıdır. Âl-i İmrân sûresinin ilk altmış küsur ayeti bir grup Necranlı Hıristiyan'ın Hz. İsa'nın ulûhiyet iddialarına reddiye mahiyetinde nazil olmuştur. Bu bilgi dikkate alındığında, müteşabih kavramındaki temel içerme Hz. İsa'nın Allah'ın kelimesi ve O'ndan bir ruh olması gibi mecazlı Kur'an ifadeleriyle ilgilidir, denebilir. Müteşabihin te'vili ise söz konusu ifadelerin gerçek mana ve mahiyetidir. Ayette bunun te'vilinin, yani gerçek mana ve mahiyetinin ancak Allah tarafından bilineceği belirtilmektedir. Dolayısıyla bu ayette kalplerinde haktan sapma eğilimi bulunanlara [Hıristiyanlara] atfedilen te'vil fiili, masum bir anlama ve yorumlama çabasına değil, Hz. İsa ile ilgili müteşabih sıfatların gerçek mana ve mahiyeti hakkında nihai sözü söyleme iddiasına ve dolayısıyla Hz. İsa'nın Allah'tan bir kelime ve ruh olmasıyla ilgili mecazi ifadelerin hakikî manada yorumlanıp ona ulûhiyet isnadında bulunulmasına karşılık gelir. Bu ayetlerin bir grup Yahudi'nin hurûf-ı mukatta'aya tatbik ettikleri ebced hesabından hareketle Ümmet-i Muhammed'e ömür biçmesi üzerine indiği yönündeki rivayetler sûrenin özellikle ilk yarısındaki muhteva ile bağdaşmamakta, dolayısıyla hurûf-ı mukatta'anın müteşabihâttan sayılması pek isabetli gözükmemektedir. Kaldı ki müteşabih kelimesi iki şey arasında benzeşmeye işaret eder. Hurûf-ı mukatta'ada ise bir benzeşme söz konusu değildir.

رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ
رَحْمَةًۚ اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿٨﴾ رَبَّنَا اِنَّكَ جَامِعُ
النَّاسِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ
﴿٩﴾ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَلَٓا [50]
اَوْلَادُهُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔاۜ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِۙ ﴿١٠﴾
كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَۙ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْۜ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَاۚ
فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوبِهِمْۜ وَاللّٰهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١١﴾
قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ اِلٰى جَهَنَّمَۜ
وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٢﴾ قَدْ كَانَ لَكُمْ اٰيَةٌ فِي فِئَتَيْنِ الْتَقَتَاۜ
فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَاُخْرٰى كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ
مِثْلَيْهِمْ رَأْيَ الْعَيْنِۜ وَاللّٰهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَنْ يَشَٓاءُۜ اِنَّ
فِي ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِاُو۬لِي الْاَبْصَارِ ﴿١٣﴾

8-9. İşte böyleleri Allah'a şöyle niyaz ederler: "Rabbimiz! Bizi doğru yola eriştirdikten sonra kalplerimizi hak ve hakikatten saptırma. Bize rahmet ve merhametini lütfet. Şüphesiz sen sınırsız lütuf sahibisin. Rabbimiz! Gün gelecek, sen bütün insanları huzurunda bir araya toplayacaksın. Bunda hiç şüphe yok! Şüphesiz Allah verdiği sözden dönmez.

10. Kâfirlikte direnenler iyi bilsinler ki malları da evlatları da Allah'ın huzurunda onlara hiç fayda sağlamayacak; [bilakis] onlar cehenneme odun/yakıt olacaklar.

11. Tıpkı Firavun hanedanı ile onlardan önce gelip geçen kâfirler gibi. Çünkü onlar da bizim ayetlerimizi yalan saymışlar, bu büyük suçlarından dolayı Allah da onları cezalandırmıştı. Allah'ın cezalandırması çok şiddetlidir.

12. [Ey Peygamber!] De ki o kâfirlere: "Siz mutlaka hezimete uğrayacaksınız. Üstelik ahirette cehennemi boylayacaksınız. Ne kötü bir yerdir cehennem!"

13. Savaşmak üzere [Bedir'de] karşı karşıya gelen iki orduda sizin için büyük bir ibret vardır. Şöyle ki o iki ordudan biri Allah yolunda savaşıyordu. Diğeri ise kâfirlerden oluşuyordu. Kâfirler Allah yolunda savaşan o müminleri kendilerinin iki katı görüyorlardı. İşte Allah dilediği kimseleri/müminleri lütuf ve inayetiyle böyle destekler. Hiç şüphesiz bunda büyük bir ibret var, fakat bunu basiret sahibi kimseler anlar.

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ
وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ
الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذٰلِكَ مَتَاعُ الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا وَاللّٰهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَاٰبِ ﴿١٤﴾ قُلْ اَؤُنَبِّئُكُمْ
بِخَيْرٍ مِنْ ذٰلِكُمْ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَاَزْوَاجٌ
مُطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿١٥﴾
[51] اَلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا اِنَّنَا اٰمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا
عَذَابَ النَّارِ ﴿١٦﴾ اَلصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ
وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْاَسْحَارِ ﴿١٧﴾ شَهِدَ
اللّٰهُ اَنَّهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ وَالْمَلٰئِكَةُ وَاُولُوا الْعِلْمِ قَائِمًا
بِالْقِسْطِ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١٨﴾ اِنَّ
الدِّينَ عِنْدَ اللّٰهِ الْاِسْلَامُ وَمَا اخْتَلَفَ الَّذِينَ اُوتُوا
الْكِتَابَ اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْ
وَمَنْ يَكْفُرْ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَاِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩﴾
فَاِنْ حَاجُّوكَ فَقُلْ اَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلّٰهِ وَمَنِ اتَّبَعَنِ
وَقُلْ لِلَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ وَالْاُمِّيِّينَ ءَاَسْلَمْتُمْ فَاِنْ

14. Kadınlar, erkek evlatlar, yığınla biriktirilmiş altınlar, gümüşler, soylu atlar, [koyun, keçi, deve gibi] sağmal hayvanlar, bağlar-bahçeler [dünyaperest] insanlara çok cazip gelir. Hâlbuki bütün bunlar fâni hayatın gelip geçici nimetleridir. Asıl nimetler ve güzellikler Allah katındadır.

15. [Ey Peygamber!] De ki: "Size gelip geçici dünya nimetlerinden çok daha güzel ve değerli şeyin ne olduğunu söyleyeyim mi?! Allah'a itaatsizlikten sakınanlar için rableri katında cennetler var. Onlar, içinde derelerin çağıldadığı cennetlerde temelli kalacaklar. Ayrıca onlar için tertemiz eşler var; hepsinden öte Allah'ın rızası var. Allah, kullarının güzel amellerini görür/bilir ve mükâfatını verir.

16-17. Allah'ın o güzel kulları, "Rabbimiz! Biz iman ettik. Sen bizim günahlarımızı bağışla. Bizi cehennem ateşinden koru!" diye niyaz ederler, Allah yolunda karşılaştıkları zorluk ve sıkıntılara göğüs gererler, söz ve davranışlarında dürüstlükten şaşmazlar, Allah'a ihlas ve samimiyetle itaat ederler, Allah yolunda mallarından harcarlar ve seher vakitlerinde mağfiret dilerler.

18. Allah mutlak hak ve hakikatin ifadesi olarak kendisinden başka gerçek ilah/tanrı olmadığını açıkça bildirdi.[2] Melekler bu tevhid gerçeğini ikrar etti. Hak ve hakikatin bilgisine sahip olanlar da [peygamberler ve tüm müminler] buna yürekten inanıp iman etti. Evet, Allah'tan başka gerçek ilah/tanrı yoktur; O üstün kudret sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

2. Bu ayetteki *şehide* fiili Allah'a izafeten "bildirdi" şeklinde yorumlanmış ve çeviride bu yorum esas alınmıştır (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, IV. 28).

19. Hiç şüphesiz Allah katında tek gerçek ve makbul din [Allah'a teslimiyetin ifadesi olan] İslam'dır. Ne var ki geçmişte ilahî vahye muhatap kılınanlar [Yahudiler ve Hıristiyanlar], kendilerine [sırf Allah'a itaat ve teslimiyeti emreden] onca vahiy [Tevrat ve İncil] gelmesine rağmen aralarındaki kıskançlıklar ve inatlaşmalar yüzünden [o ilahî vahiyleri kendi arzularına uygun şekilde yorumlamak suretiyle] ihtilafa düşüp farklı gruplara ayrıldılar. Her kim Allah'ın ayetlerini reddederse bilsin ki Allah hesabı pek çabuk görür!

20. [Ey Peygamber!] Onlar inanç konusunda seninle tartışırlarsa de ki: "Ben özümü Allah'a teslim ettim. Bana uyanlar da O'na teslim oldular."

[Ey Peygamber!] Geçmişte vahye muhatap kılınanlar ile [vahiy kültürüne sahip olmayan] müşrik Araplara, "Peki siz Allah'a teslim olmak için neyi bekliyorsunuz?!" diye sor.[3] Şayet onlar Allah'a teslimiyet inancını benimserlerse doğru yolu tutmuş

olurlar. Yok, eğer buna yanaşmazlarsa, sana düşen, sadece hak ve hakikati tebliğ etmektir. [Unutma ki] Allah kullarının yapıp ettiklerini görür.

3. Bu ayetteki *el-ümmiyyîn* kelimesi müşrik Araplara karşılık gelir. Onlara atfedilen ümmîlik vasfı okuma-yazma bilmemekle değil, vahiy kültürüne sahip olmamak ya da geçmişte kendilerine peygamber gönderilmemiş olmakla ilgilidir. Ayrıca *e-eslemtüm* ifadesi, "Peki siz Allah'a teslim oldunuz mu, olmadınız mı?!" şeklinde hem yergi hem tehdit içerikli bir soru ifadesidir. Bu mana çeviriye, "Peki siz Allah'a teslim olmak için neyi bekliyorsunuz?!" şeklinde yansıtılmaya çalışılmıştır (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, I. 419-420).

21. [Ey Peygamber!] Allah'ın ayetlerini inkâr edenlere, hiçbir hakları ve haklı gerekçeleri bulunmamasına rağmen peygamberleri alçakça öldürenlere, hak ve hakikati anlatan insanları katledenlere acıklı/elemli bir azap müjdesi(!) ver.

22. İşte bütün bu günahları işleyen Yahudiler ve onlar gibilerinin iyilik namına yaptıkları işler [tabii eğer varsa,] iki cihanda da boşa gitmiştir. Onları azaptan kurtaracak kimse de yoktur.

23. [Ey Peygamber!] Gördüğün gibi, Tevrat hakkında az çok bilgi sahibi olma lütfuna eren şu Yahudi din adamlarına, bir meselenin çözümü için ilahî kelamın hakemliğine başvurmaları yolunda çağrı yapılıyor, ama onların bir kısmı bu çağrıya kulak tıkayarak çekip gidiyor.

أَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَدَوْا وَإِنْ تَوَلَّوْا فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ
وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿٢٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ
اللّٰهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيِّنَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَيَقْتُلُونَ الَّذِينَ
يَأْمُرُونَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ
اَلِيمٍ ﴿٢١﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فِي
الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٢﴾ اَلَمْ تَرَ [52]
اِلَى الَّذِينَ اُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ اِلٰى
كِتَابِ اللّٰهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَرِيقٌ مِنْهُمْ وَهُمْ
مُعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ
اِلَّا اَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ وَغَرَّهُمْ فِي دِينِهِمْ مَا كَانُوا
يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾ فَكَيْفَ اِذَا جَمَعْنَاهُمْ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ
فِيهِ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ
﴿٢٥﴾ قُلِ اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ
تَشَٓاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَٓاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَٓاءُ
وَتُذِلُّ مَنْ تَشَٓاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
قَدِيرٌ ﴿٢٦﴾ تُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِي
الَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ
الْحَيِّ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَٓاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢٧﴾

24. Neden mi? Çünkü onlar, "Altı-üstü birkaç günlük süre dışında cehennem ateşi bize ilişmeyecek." diyorlar. Hâlbuki kendilerinin uydurduğu bu asılsız iddialar, dinleri hususunda onları aldatmakta; [dahası onlar kendilerini kandırmaktalar].

25. Peki, gerçekliğinde hiç şüphe bulunmayan kıyamet ve hesap günü gelip çattığı ve o gün kendilerine hiç haksızlık edilmeksizin dünyada yaptıklarının karşılığı tastamam verildiği zaman hâlleri nice olacak?!

26-27. [Ey Peygamber!] De ki: Kâinattaki her şeyin gerçek sahibi Allah'ım! Sen mülkü [ilim, itibar, akıl, sağlık, servet gibi her türlü maddi ve manevi imkânı] dilediğine verir, dilediğinden geri alırsın. Sen dilediğini yüceltir, dilediğini alçaltırsın. Bütün iyilik ve güzelliklerin kaynağı sensin. Hiç şüphe yok ki sen her şeye kadirsin. Öyle ki sen gündüzü kısaltarak geceye, geceyi kısaltarak gündüze katarsın; ölüden diri, diriden ölü çıkarırsın.[4] Dilediğine hesapsız nimet ihsan edersin.

4. Bu ayetteki *tuhricü'l-hayye mine'l-meyyiti ve-tuhricü'l-meyyite mine'l-hay* ifadesi genellikle hakiki manada "Allah'ın nutfeden canlı, tohumdan bitki meydana getirmesi" şeklinde açıklanmıştır. Bunun yanında mecazi manada, "müminden kâfir, kâfirden mümin meydana getirmesi" şeklinde de yorumlanmıştır (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, IV. 37).

لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ اَوْلِيَٓاءَ مِنْ دُونِ
الْمُؤْمِنِينَۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللّٰهِ فِي شَيْءٍ
اِلَّٓا اَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقٰيةًۜ وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُۜ وَاِلَى
اللّٰهِ الْمَصِيرُ ﴿٢٨﴾ قُلْ اِنْ تُخْفُوا مَا فِي صُدُورِكُمْ
اَوْ تُبْدُوهُ يَعْلَمْهُ اللّٰهُۜ وَيَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا
[53] فِي الْاَرْضِۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٩﴾ يَوْمَ
تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًاۚ وَمَا
عَمِلَتْ مِنْ سُوٓءٍۚ تَوَدُّ لَوْ اَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُٓ اَمَدًا بَعِيدًاۜ
وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُۜ وَاللّٰهُ رَؤُ۫فٌ بِالْعِبَادِۚ ﴿٣٠﴾ قُلْ
اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ
لَكُمْ ذُنُوبَكُمْۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣١﴾ قُلْ اَطِيعُوا اللّٰهَ
وَالرَّسُولَۚ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٣٢﴾
اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰٓى اٰدَمَ وَنُوحًا وَاٰلَ اِبْرٰهِيمَ وَاٰلَ عِمْرٰنَ
عَلَى الْعَالَمِينَۙ ﴿٣٣﴾ ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍۜ وَاللّٰهُ
سَمِيعٌ عَلِيمٌۚ ﴿٣٤﴾ اِذْ قَالَتِ امْرَاَتُ عِمْرٰنَ رَبِّ اِنِّي
نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّيۚ اِنَّكَ
اَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٣٥﴾ فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ
اِنِّي وَضَعْتُهَٓا اُنْثٰىۜ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْۜ وَلَيْسَ
الذَّكَرُ كَالْاُنْثٰىۚ وَاِنِّي سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ وَاِنِّٓي اُعِيذُهَا
بِكَ وَذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ ﴿٣٦﴾

28. Müminler, müminleri bırakıp kâfirleri dost, sırdaş, yaran edinmesinler. Aksi takdirde Allah'la bağlarını koparmış olurlar. Ancak kâfirlerden gelebilecek bir kötülük ya da zarardan korunmak söz konusu olduğunda onlara dost gibi gözükebilirsiniz. Bakın, Allah sizi emirlerine karşı gelmeme hususunda uyarıp sakındırıyor. [Unutmayın ki] sonunda varacağınız yer Allah'ın huzurudur.

29. [Ey Peygamber!] De ki: İçinizdeki duygu, düşünce ve niyetleri, [dolayısıyla kiminle ne niyetle dostluk ilişkisi kurduğunuzu] gizleseniz de açıkça dillendirseniz de Allah hepsini bilir. Dahası Allah göklerde ve yerde ne varsa hepsini bilir. Şüphesiz Allah her şeye kadirdir.

30. Gün gelecek, herkes iyilik ve kötülük namına ne yapmışsa bütün hepsinin önüne konulduğunu görecek; ama o zaman günahlarından köşe bucak kaçmak isteyecek. Allah sizi emirlerine karşı gelmeme konusunda uyarıp sakındırıyor. [Bilin ki] Allah kullarına karşı çok şefkatlidir.

31. [Ey Peygamber! Allah'ı sevdiklerini söyleyenlere] de ki: Allah'ı gerçekten seviyorsanız, gelin bana uyun ki Allah da sizi sevsin, günahlarınızı affetsin. [Bilin ki] Allah çok affedici, çok merhametlidir.

32. [Ey Peygamber!] De ki: "Allah'a ve elçisine itaat edin."

Eğer onlar itaatten yüz çevirirlerse [bilsinler ki] Allah kâfirleri hiç sevmez.

33-34. Allah, birbirlerinin soyundan gelmiş/üremiş kimseler olarak Âdem'i, Nuh'u, İbrahim ailesini ve İmran ailesini [vahiy ve peygamberlikle] diğer insanlardan üstün kıldı. Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir.

35. Vaktiyle İmran'ın karısı Allah'a şöyle yakarmıştı: "Rabbim! Karnımdaki çocuğu sırf sana hizmete adayacağıma söz veriyorum. Benim bu adağımı kabul buyur. Şüphesiz sen her şeyi işitir, her şeyi bilirsin."

36. İmran'ın karısı doğum yapınca [buruk bir ruh hâliyle], "Rabbim!" dedi, "[Sana erkek evlat için dua etmiştim, ama] işte bir kız doğurdum". Oysa Allah onun erkek evlat beklerken kız doğurduğunu çok iyi biliyordu; kaldı ki onun istediği erkek çocuk bu kızın yerini asla tutmazdı. [Bu gerçeği bilmeyen] İmran'ın karısı [Allah'a niyazına şöyle devam etti]: "Ben yine de kızımın adını Meryem [Allah'a ibadete adanan] koydum. Onu ve soyunu rahmetinden kovulmuş şeytandan koruman için sana emanet ediyorum."[5]

5. Bu ayetteki *ve-leyse'z-zekerü ke'l-ünsâ* ifadesi hemen bütün meal sahiplerince Hz. Meryem'in annesinin sözü olarak anlaşılmış ve buna bağlı olarak ayet, "Nihayet İmran'ın karısı çocuğunu doğurunca şöyle dedi: 'Rabbim! Ben bir kız çocuğu dünyaya getirdim. –Oysa Allah onun ne doğurduğunu çok iyi biliyordu– [Mabede hizmet hususunda] erkek çocuğu kız çocuğu gibi değildir. Ona Meryem adını verdim. O'nu ve neslini kovulmuş şeytanın şerrinden koruman için sana emanet ediyorum." şeklinde çevrilmiştir. Ancak bu çeviriye göre *ve-leyse'z-zekerü ke'l-ünsâ* (Mabede hizmet hususunda erkek çocuğu kız çocuğu gibi değildir) ifadesinin mantığını anlamak güçleşmektedir. Çünkü Hz. Meryem'in annesi Allah'tan erkek çocuk beklemekte, kız çocuk doğurunca tahassür ve üzüntüsünü ifade meyanında, "Ben bir kız çocuk doğurdum." demektedir. Buna göre ayette, "Kız çocuk, erkek çocuğu gibi değildir." denilmesi gerekmekte; fakat bunun tam tersi ifade edilmektedir. Ayrıca bu çeviride Hz. Meryem'in annesinin Allah'a, "Rabbim! Ben sana erkek evlat için dua ettim; ama sen benim bu duama kız evlat vererek icabet ettin." şeklindeki tarizli niyazına Allah'ın verdiği cevap da kaybolmaktadır (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, I. 425).

فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَاَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا
وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ
وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ يَا مَرْيَمُ اَنّٰى لَكِ هٰذَا قَالَتْ
هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ
حِسَابٍ ﴿٣٧﴾ هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهُ قَالَ رَبِّ هَبْ [54]
لِي مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً اِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ ﴿٣٨﴾
فَنَادَتْهُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فِي الْمِحْرَابِ اَنَّ
اللّٰهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيٰى مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِنَ اللّٰهِ وَسَيِّدًا
وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٣٩﴾ قَالَ رَبِّ اَنّٰى
يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَامْرَاَتِي عَاقِرٌ
قَالَ كَذٰلِكَ اللّٰهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ﴿٤٠﴾ قَالَ رَبِّ اجْعَلْ
لِي اٰيَةً قَالَ اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ اِلَّا رَمْزًا
وَاذْكُرْ رَبَّكَ كَثِيرًا وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ ﴿٤١﴾

37. Rabbi de [mabede hizmet hususunda] Meryem'e hüsnükabul gösterdi; onu nadide bir çiçek gibi yetiştirdi. Zekeriya peygamberi de ona bakmakla görevlendirdi. Zekeriya, mabede her uğradığında Meryem'in yanında yiyecek bulunduğuna tanık olurdu. Bir defasında "Meryem! Bu yiyecekler sana nereden geliyor?" diye sordu. Meryem de ona, "Allah bunları bir şekilde lütfediyor işte. Şüphesiz Allah dilediğine hesapsız rızık bahşeder."[6] diye karşılık verdi.

6 "Allah bir şekilde lütfediyor işte!" diye çevirdiğimiz *hüve min indillâh* ifadesi, klasik tefsirlerdeki menkıbevi izah tarzındaki gibi, yiyeceğin mucizevî biçimde gökten geldiğine değil, dar geçimli insanların "Allah bir kolayını veriyor." sözlerindekine benzer bir manaya işaret etmekte ve söz konusu yiyecekler daha ziyade mabedi ziyaret eden insanlarca tedarik edilmektedir (Bkz. Muhammad Ali, *The Holy Qur'an*, s. 145; Reşid Rıza, *Tefsîru'l-Menâr*, III. 242).

38. Zekeriya da mabette rabbine şöyle yakardı: "Rabbim! Sınırsız lütuf hazinenden bana (böyle) bir temiz nesil lütfet. Şüphesiz sen kullarının yakarışlarını duyan ve kabul buyuransın."

39. Mabette dua ve ibadetle meşgul olduğu sırada melekler ona şöyle seslendiler: "Allah sana Yahya adında bir çocuk lütfedeceği müjdesini veriyor. O çocuk, yetişkinlik çağında Allah'ın kelimesi İsa'nın peygamber olduğu gerçeğini tasdik edecek; ayrıca gayet ağırbaşlı ve nefsine hâkim bir kişi olacak, [hepsinden önemlisi diğer bütün peygamberler gibi] son derece fazilet sahibi bir peygamber olacak."

40. Bunun üzerine Zekeriya, "Rabbim! Şu yaşlı hâlimde benim nasıl çocuğum olabilir ki?! Hem sonra karım da kısır. Bu hâlde nasıl çocuk sahibi olabilirim?!" dedi. Allah da, "Pekâlâ olur; çünkü Allah ne dilerse yapar." buyurdu.

41. Zekeriya, "Rabbim! [Bu yaşlı hâlime rağmen bir çocuk sahibi olacaksam]; bana bir alamet/işaret belirt." diye istekte bulundu. Allah da, "İstediğin alamet, üç gün boyunca işaret dili dışında insanlarla konuşmamandır.[7] Bu süre zarfında rabbini çokça an; her daim O'nun yüceliğini zikret." buyurdu.

وَاِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ يَا مَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰيكِ
وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفٰيكِ عَلٰى نِسَٓاءِ الْعَالَمٖينَ ﴿٤٢﴾
يَا مَرْيَمُ اقْنُتٖى لِرَبِّكِ وَاسْجُدٖى وَارْكَعٖى مَعَ
الرَّاكِعٖينَ ﴿٤٣﴾ ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الْغَيْبِ نُوحٖيهِ
اِلَيْكَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يُلْقُونَ اَقْلَامَهُمْ اَيُّهُمْ
يَكْفُلُ مَرْيَمَ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٤﴾ اِذْ
قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ يَا مَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِنْهُ
اسْمُهُ الْمَسٖيحُ عٖيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجٖيهًا فِى الدُّنْيَا
[55] وَالْاٰخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبٖينَ ﴿٤٥﴾ وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِى
الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحٖينَ ﴿٤٦﴾ قَالَتْ رَبِّ اَنّٰى
يَكُونُ لٖى وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنٖى بَشَرٌ قَالَ كَذٰلِكِ اللّٰهُ
يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُ اِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ
فَيَكُونُ ﴿٤٧﴾ وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرٰيةَ
وَالْاِنْجٖيلَ ﴿٤٨﴾ وَرَسُولًا اِلٰى بَنٖٓى اِسْرَٓائٖيلَ اَنّٖى قَدْ
جِئْتُكُمْ بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ اَنّٖٓى اَخْلُقُ لَكُمْ مِنَ الطّٖينِ
كَهَيْـَٔةِ الطَّيْرِ فَاَنْفُخُ فٖيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِاِذْنِ اللّٰهِ
وَاُبْرِئُ الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ وَاُحْيِ الْمَوْتٰى بِاِذْنِ اللّٰهِ
وَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا تَاْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فٖى بُيُوتِكُمْ اِنَّ
فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنٖينَ ﴿٤٩﴾

7. Bu ayetteki *âyetüke ellâ tükellime'n-nâse selâsete eyyâmin* ifadesi genellikle "Senin alametin, üç gün boyunca insanlarla konuşamamandır." şeklinde çevrilmektedir. Bu çeviri klasik tefsirlerin yanı sıra Luka'ya göre İncil'de de yer alan rivayetlerle örtüşmekte ve ilgili rivayetlerde Hz. Zekeriya'nın üç gün boyunca dilinin tutulduğundan söz edilmektedir. Ancak Ebû Müslim el-İsfahânî söz konusu ifadenin dil tutulmasıyla ilgisinin bulunmadığını, aksine Hz. Zekeriya'nın evlat müjdesine bir şükür olarak üç gün boyunca hiç kimseyle konuşmayıp sırf Allah'ı zikirle meşgul olmasına işaret ettiğini belirtmiştir. Bizim çevirimiz bu yoruma dayanmaktadır (Bkz. Fahredddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, VIII. 41).

42-43. Vaktiyle melekler Meryem'e de şöyle demişlerdi: "Ey Meryem! Allah seni seçkin kıldı; her türlü günahtan uzak tuttu ve böylelikle diğer bütün kadınlardan üstün bir konuma yükseltti. Ey Meryem! Rabbine yürekten bağlan; [O'na saygının bir ifadesi olarak] secdeye kapan ve rükû edenlerle birlikte sen de rükû et."

44. [Ey Peygamber!] Bunlar daha önce bilmediğin ama şimdi sana gönderdiğimiz vahiyle bilgi sahibi olduğun gerçeklerdir. Nitekim Meryem'in bakım ve himayesini kimin üstleneceği hususunda [mabetteki din adamları] kura çektikleri ve aralarında tartıştıkları zaman sen onların yanında değildin.

45. Vaktiyle melekler Meryem'e şöyle demişlerdi: Ey Meryem! Allah sana kendi kelimesi olan, [Yani kendisinin "Ol!" emriyle varlık kazanacak olan] bir çocuk müjdeliyor. O, Meryem oğlu İsa Mesih diye anılacak, iki cihanda da itibar sahibi olacak ve Allah'a yakın kullar arasında yer alacaktır.

46. O, çocukluk çağında da yetişkin biri gibi insanlarla konuşacak ve çok faziletli bir kişi olacak.

47. Meryem, "Rabbim! Ben nasıl çocuk sahibi olabilirim?! Bana hiçbir erkek eli dokunmadı ki!" deyince, Allah, "Pekâlâ olur; çünkü Allah dilediğini yaratır. Allah bir şeyin olmasına karar verdiğinde ona sadece "Ol!" der ve o şey de oluş sürecine girer."

48-49. Allah İsa'yı hem vahye mazhar kılacak hem de vahiydeki mana ve mesajın hayata nasıl aktarılacağını kavratacak; [kısaca] ona Tevrat ve İncil'i tam anlamıyla öğretecek ve onu İsrailoğullarına peygamber olarak gönderecek.

İsa onlara şöyle diyecek: "İşte size rabbinizden mucizeler getirdim. Şöyle ki ben sizin gözünüzün önünde çamurdan bir kuş sureti/heykeli yapar, ardından ona üflerim, o da Allah'ın izniyle/iradesiyle canlı bir kuş oluverir. Yine ben Allah'ın izni ve iradesiyle, doğuştan körleri ve cüzzam hastalarını iyileştirir ve hatta ölüleri diriltirim. Ayrıca evlerinizde ne yiyip içtiğinizi ve ne sakladığınızı size haber verebilirim. İnanmaya niyetli ve istekli olursanız, bütün bunların benim peygamberliğime işaret eden deliller/mucizeler olduğunu anlarsınız.

وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَلِاُحِلَّ لَكُمْ
بَعْضَ الَّذٖي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُمْ بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ
فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطٖيعُونِ ﴿٥٠﴾ اِنَّ اللّٰهَ رَبّٖي وَرَبُّكُمْ
فَاعْبُدُوهُ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقٖيمٌ ﴿٥١﴾ فَلَمَّا اَحَسَّ
عٖيسٰى مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ اَنْصَارٖي اِلَى اللّٰهِ قَالَ
الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَاشْهَدْ بِاَنَّا
مُسْلِمُونَ ﴿٥٢﴾ رَبَّنَا اٰمَنَّا بِمَا اَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ [56]
فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدٖينَ ﴿٥٣﴾ وَمَكَرُوا وَمَكَرَ اللّٰهُ
وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِرٖينَ ﴿٥٤﴾ اِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عٖيسٰى اِنّٖي
مُتَوَفّٖيكَ وَرَافِعُكَ اِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذٖينَ كَفَرُوا
وَجَاعِلُ الَّذٖينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذٖينَ كَفَرُوا اِلٰى يَوْمِ
الْقِيٰمَةِ ثُمَّ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فٖيمَا كُنْتُمْ
فٖيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٥٥﴾ فَاَمَّا الَّذٖينَ كَفَرُوا فَاُعَذِّبُهُمْ
عَذَابًا شَدٖيدًا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِنْ
نَاصِرٖينَ ﴿٥٦﴾ وَاَمَّا الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
فَيُوَفّٖيهِمْ اُجُورَهُمْ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمٖينَ ﴿٥٧﴾

50. Öte yandan ben Allah'ın daha önce gönderdiği Tevrat'ı tasdik etmek ve geçmişte sizin için haram/yasak olan bazı şeyleri helal/serbest kılmak için gönderildim. Bakın, [bir kez daha söylüyorum], ben size rabbinizden mucizeler getirdim. Artık Allah'a itaatsizlikten sakının da bana uyun!

51. Şüphesiz Allah benim de rabbim, sizin de rabbinizdir. O hâlde sırf Allah'a bağlanın, O'na layıkıyla kulluk yapın. Dosdoğru yol işte bu yoldur."

52. İsa onların inkârcı tavırlarını görünce, "Allah yolunda bana yardım edecek yok mu?!" diye sordu. Bunun üzerine havariler şöyle dediler: "Allah yolunda, O'nun dini uğrunda biz senin yardımcılarınız. Çünkü biz Allah'a yürekten inanıp güvenmişiz. Sen de şahit ol ki biz Allah'a yürekten bağlanmışız."

53. Havariler Allah'a şöyle niyaz ettiler: "Rabbimiz! Gönderdiğin vahye inandık ve bu elçiye uyduk. Sen bizim adımızı tevhide şahitlik edenler arasına kaydet."

54. İsa'nın peygamberliğini reddeden Yahudiler onu ortadan kaldırmak için tuzak kurdular ama Allah onların tuzaklarını boşa çıkardı. Tuzakları boşa çıkarmada Allah'ın eşi-benzeri yoktur.

55. [Yahudiler tuzak kurdukları zaman] Allah İsa'ya şöyle buyurdu: "Ey İsa! Senin canını alacak olan [onlar değil] benim. Kendi katımda seni yüksek manevi makamlara mazhar kılacak, yine seni kâfirlerin iftiralarından temize çıkaracak ve sana uyanları kıyamet gününe değin tüm kâfirlerden üstün tutacak olan da benim. Zaten sonunda hepiniz bana döneceksiniz. İşte o zaman, anlaşmazlığa düştüğünüz hususlarla ilgili olarak hakkınızda gereken hükmü vereceğim."[8]

8. Bir önceki ayetten de anlaşılacağı gibi, Hz. İsa'nın ölümü ve ref edilmesiyle ilgili ifadeler bu konuda teolojik bir tartışma zemini oluşturmaya değil, 4/Nisâ 157. ayette daha belirgin biçimde işaret edildiği üzere Medine Yahudilerinin, "Bak, biz vakti zamanında İsa'yı ortadan kaldırdık" dercesine Hz. Peygamber'i tehdit etmeleri karşısında bu tehdidin etkisini kırmaya yöneliktir. Özellikle *innî müteveffîke* lafzı tıpkı 8/Enfâl 17. ayetteki "Onları siz öldürmediniz, Allah öldürdü" mealindeki ifade gibi, "Ey İsa! Benim irade ve iznim dışında o Yahudiler seni ortadan kaldıramaz. Senin canını alacak olan benim ben" gibi bir anlam içerir. Dolayısıyla hem bu ayet hem 4/Nisâ 157. ayet Hz. Peygamber'e, "Ey Muhammed! O Yahudilerin tehditleri gözünü korkutmasın zira benim irade ve iznim dışında hiç kimse seni ortadan kaldıramaz" gibi bir mesaj verir. Nüzul ortamındaki bu aslî mana ve mesaj bağlamı dikkate alındığında, diğer birçok ayet gibi bu ayetin de tarihin ilerleyen dönemlerindeki teolojik tartışma konularına mesnet kılmamak gerektiği anlaşılır.

56. Kâfirlere gelince, onları dünyada ve ahirette şiddetli bir cezaya/azaba çarptıracağım. Onları ceza ve azaptan kurtarabilecek kimse de olmayacaktır.

57. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan kimselere gelince, Allah onlara hak ettikleri mükâfatı eksiksiz verecektir. [Bilin ki] Allah zalimleri/kâfirleri sevmez.

ذٰلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الْاٰيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ ﴿٥٨﴾ اِنَّ
مَثَلَ عِيسٰى عِنْدَ اللّٰهِ كَمَثَلِ اٰدَمَ خَلَقَهُ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ
قَالَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٥٩﴾ اَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُنْ مِنَ
الْمُمْتَرِينَ ﴿٦٠﴾ فَمَنْ حَٓاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَكَ
مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ اَبْنَٓاءَنَا وَاَبْنَٓاءَكُمْ وَنِسَٓاءَنَا
وَنِسَٓاءَكُمْ وَاَنْفُسَنَا وَاَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ
[57] لَعْنَتَ اللّٰهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ ﴿٦١﴾ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْقَصَصُ
الْحَقُّ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ
﴿٦٢﴾ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ ﴿٦٣﴾ قُلْ يَٓا
اَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا اِلٰى كَلِمَةٍ سَوَٓاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ
اَلَّا نَعْبُدَ اِلَّا اللّٰهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْـًٔا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا
بَعْضًا اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِاَنَّا
مُسْلِمُونَ ﴿٦٤﴾ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَٓاجُّونَ فٖٓي اِبْرٰهٖيمَ
وَمَٓا اُنْزِلَتِ التَّوْرٰيةُ وَالْاِنْجٖيلُ اِلَّا مِنْ بَعْدِهٖ اَفَلَا تَعْقِلُونَ
﴿٦٥﴾ هَٓا اَنْتُمْ هٰٓؤُلَٓاءِ حَاجَجْتُمْ فٖيمَا لَكُمْ بِهٖ عِلْمٌ فَلِمَ
تُحَٓاجُّونَ فٖيمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهٖ عِلْمٌ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا
تَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾ مَا كَانَ اِبْرٰهٖيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلٰكِنْ
كَانَ حَنٖيفًا مُسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكٖينَ ﴿٦٧﴾

58. [Ey Peygamber!] İşte biz bütün bunları sana gerçek peygamber olduğunu gösteren deliller ve ibretli haberler olarak aktarıyor/anlatıyoruz.

59. Allah katında Âdem'in durumu neyse İsa'nın durumu da odur. [Çünkü her ikisi de Allah tarafından yaratılmış birer kuldur]. Nitekim Allah Âdem'in yaratılış hamurunu topraktan oluşturdu; sonra ona "Ol!" dedi ve o da oluş sürecine girdi.

60. [Ey Peygamber!] İsa hakkındaki bu bilgi rabbinden gelen dosdoğru bir bilgidir. Bunda hiç tereddüdün olmasın!

61. Sana gelen bu ilahî bilgiye rağmen İsa hakkında seninle tartışmayı sürdüren o Hıristiyanlara de ki: "Haydi o zaman biz kendi çocuklarımızı ve eşlerimizi çağıralım; siz de kendi çocuklarınızı ve eşlerinizi çağırın. Böylece siz de biz de hep birlikte, 'Allah'ın laneti yalancıların üzerine olsun.' diye beddua edelim."

62. İşte İsa'nın gerçek kimliğine dair hakikat budur. Allah'tan başka gerçek ilah/tanrı yoktur. Şüphesiz Allah üstün kudret sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

63. Onlar bu lanetleşme çağrısına cevap vermez ve çekip giderlerse, varsın gitsinler! Allah [inanç hususunda] fitne ve fesat üretenleri çok iyi bilmektedir.

64. [Ey Peygamber!] De ki: "Ey Hıristiyanlar ve Yahudiler! Gelin, önce şu temel ilkede birleşelim: Allah'tan başkasına kulluk etmeyelim; O'ndan başka bir varlığı ilah/tanrı olarak tanımayalım; Allah'ın yanı sıra insanları ilah/tanrı yerine koymayalım."

Şayet onlar bunu da kabul etmezlerse, o zaman size, "Şahit olun ki bizler Allah'a teslim olmuş [müslüman] kimseleriz." demek düşer.

65. [Ey Peygamber!] De ki: "Ey Yahudiler ve Hıristiyanlar! Ne diye İbrahim hakkında ["O bir Yahudi idi. Hayır, Hıristiyan idi." diye] iddialaşıp duruyorsunuz?! Hâlbuki Tevrat da İncil de İbrahim'den çok zaman sonra indirildi. Yoksa bu gerçeğe de mi aklınız ermiyor?!

66. Haydi diyelim ki siz az çok bilgi sahibi olduğunuz konularda tartıştınız; peki ya şimdi hakkında hiç bilginiz olmayan bir konuda [İbrahim'in gerçek inancı ve dinî kimliği konusunda] ne diye ileri geri konuşuyorsunuz? Gerçeği Allah biliyor, ama siz bilmiyorsunuz.

67. İbrahim ne Yahudi ne de Hıristiyan idi. O tevhide aykırı her türlü inanca sırt çevirip kendini tam manasıyla Allah'a teslim etmiş [müslüman] biriydi. Pek tabii ki müşrik de değildi.

إِنَّ أَوْلَى النَّاسِ بِإِبْرٰهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهٰذَا النَّبِيُّ
وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٦٨﴾ وَدَّتْ
طَٓائِفَةٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّونَكُمْ وَمَا يُضِلُّونَ
اِلَّٓا اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٩﴾ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ
لِمَ تَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَاَنْتُمْ تَشْهَدُونَ ﴿٧٠﴾ يَٓا [58]
اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ
الْحَقَّ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٧١﴾ وَقَالَتْ طَٓائِفَةٌ مِنْ اَهْلِ
الْكِتَابِ اٰمِنُوا بِالَّذ۪ٓي اُنْزِلَ عَلَى الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَجْهَ
النَّهَارِ وَاكْفُرُٓوا اٰخِرَهُ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٧٢﴾ وَلَا
تُؤْمِنُٓوا اِلَّا لِمَنْ تَبِعَ دِينَكُمْ قُلْ اِنَّ الْهُدٰى هُدَى
اللّٰهِ اَنْ يُؤْتٰٓى اَحَدٌ مِثْلَ مَٓا اُو۫تِيتُمْ اَوْ يُحَٓاجُّوكُمْ عِنْدَ
رَبِّكُمْ قُلْ اِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ
وَاسِعٌ عَل۪يمٌ ﴿٧٣﴾ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِه۪ مَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ
ذُو الْفَضْلِ الْعَظ۪يمِ ﴿٧٤﴾ وَمِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ اِنْ
تَأْمَنْهُ بِقِنْطَارٍ يُؤَدِّه۪ٓ اِلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ اِنْ تَأْمَنْهُ بِد۪ينَارٍ
لَا يُؤَدِّه۪ٓ اِلَيْكَ اِلَّا مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَٓائِمًا ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ
قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِي الْاُمِّيّ۪نَ سَب۪يلٌ وَيَقُولُونَ عَلَى
اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٧٥﴾ بَلٰى مَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِه۪
وَاتَّقٰى فَاِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّق۪ينَ ﴿٧٦﴾

68. Gerçekte İbrahim'e en yakın insanlar, onun izinden gidenlerdir. Tıpkı bu Peygamber ve ona uyan müminler gibi. Allah müminlerin yâr ve yardımcısıdır.

69. [Ey Müminler!] Kimi Yahudiler sizi inancınızdan saptırmak ister; ne var ki onlar yalnız kendilerini saptırmaktalar ve bunun farkında da değiller.

70. Ey Yahudi din adamları! Hak olduğunu pekâlâ bildiğiniz hâlde Allah'ın ayetlerini ne diye inkâr ediyorsunuz?!

71. Ey Yahudi din adamları! Niçin hak ve hakikati birtakım asılsız iddialarla bulandırmaya çalışıyor ve gerçeği bildiğiniz hâlde ne diye onu gizliyorsunuz?!

72-73. Bazı Yahudiler kendi aralarında şöyle sözleşirler: "Şu müminlere indirilen ayetlere sabahleyin inandığımızı söyleyelim, ama akşam üzeri de inkâr ettiğimizi belirtelim. Belki böylece inançlarından dönerler. Ama sakın bizim inancımızı benimseyenlerden başka kimseye gerçekten inanıp güvenmeyelim!"

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Doğru yol Allah'ın gösterdiği yoldur! Geçmişte size/atalarınıza verildiği gibi şimdi de [sizden olmayan] birine peygamberlik verildi diye mi yahut müminler yarın bir gün rabbinizin huzurunda haksızlığınızı ispat ederler diye mi böyle davranıyorsunuz?"

[Ey Peygamber!] Yine de ki onlara: "Peygamberlik Allah'ın elindedir; O bu lütfu dilediğine/layık gördüğüne bahşeder. Allah sınırsız lütuf sahibidir; peygamberlik lütfunu kime bahşedeceğini de çok iyi bilir.

74. Evet, Allah peygamberlik lütfunu dilediğine/layık gördüğüne mahsus kılar. Allah çok büyük lütuf sahibidir.

75. Yahudiler arasında öyleleri var ki kendisine bir hazine emanet etsen onu sana eksiksiz iade eder. Ama onlar arasında öyleleri de var ki kendisine bir tek dinar emanet etsen, gidip gelip sıkıştırmadıkça onu sana geri vermez. Neden mi? Çünkü onlar, "Geçmişte kendilerine hiçbir peygamber ve vahiy gönderilmemiş bu adamlar da kim? Onlara karşı bizi bağlayan hiçbir sorumluluk yoktur." diye düşünürler ve bu düşüncelerini de Allah'a nispet edip bile bile O'na iftira ederler.

76. Gerçek şu ki kim verdiği sözü yerine getirir ve emanete hıyanet etmekten sakınırsa bilsin ki Allah böyle sorumlu, duyarlı kimseleri sever.

إِنَّ الَّذِينَ يَشْتَرُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَاَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيلًا
اُولٰٓئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ
اللّٰهُ وَلَا يَنْظُرُ اِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكّ۪يهِمْۖ
[59] وَلَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٧٧﴾ وَاِنَّ مِنْهُمْ لَفَر۪يقًا يَلْوُ۫نَ
اَلْسِنَتَهُمْ بِالْكِتَابِ لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ وَمَا هُوَ
مِنَ الْكِتَابِۚ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَمَا هُوَ مِنْ
عِنْدِ اللّٰهِۚ وَيَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ
﴿٧٨﴾ مَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُؤْتِيَهُ اللّٰهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ
وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا ل۪ي مِنْ دُونِ
اللّٰهِ وَلٰكِنْ كُونُوا رَبَّانِيّ۪نَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ
وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَۙ ﴿٧٩﴾ وَلَا يَأْمُرَكُمْ اَنْ تَتَّخِذُوا
الْمَلٰٓئِكَةَ وَالنَّبِيّ۪نَ اَرْبَابًاۜ اَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ اِذْ
اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿٨٠﴾ وَاِذْ اَخَذَ اللّٰهُ م۪يثَاقَ النَّبِيّ۪نَ
لَمَٓا اٰتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ ثُمَّ جَٓاءَكُمْ رَسُولٌ
مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِه۪ وَلَتَنْصُرُنَّهُۜ قَالَ
ءَاَقْرَرْتُمْ وَاَخَذْتُمْ عَلٰى ذٰلِكُمْ اِصْر۪يۜ قَالُٓوا اَقْرَرْنَاۜ
قَالَ فَاشْهَدُوا وَاَنَا۬ مَعَكُمْ مِنَ الشَّاهِد۪ينَ ﴿٨١﴾
فَمَنْ تَوَلّٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٨٢﴾
اَفَغَيْرَ د۪ينِ اللّٰهِ يَبْغُونَ وَلَهُٓ اَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَاِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

77. Allah'a verdikleri söz ve yeminleri basit dünya menfaatleri uğruna hiçe sayan kimseler [Yahudiler] var ya, işte onlar ahiretteki tüm nimetlerden mahrum kalacaklar. Kıyamet ve hesap günü Allah onları muhatap almayacak, yüzlerine bakmayacak ve asla temize çıkarmayacaktır. Onların hakkı acıklı/elemli bir azaba mahkûm olmaktır.

78. Yahudiler arasında öyle bir grup da var ki onlar Tevrat'ın okunuşuna özgü bir üslup ve edayla birtakım şeyler okurlar. Oysa okudukları şeyler Tevrat'ta yoktur. Ama siz Tevrat'tan sanasınız diye böyle yaparlar. Yine onlar birtakım şeyler söyleyip, "Bunlar Allah kelamıdır." derler. Hâlbuki o sözler Allah'a ait değildir. Böylece onlar bile bile Allah'a iftira ederler.

79. Allah bir kimseye vahiy, vahyin mana-mesajını anlayıp hayata uygulama kabiliyeti [hikmet] ve peygamberlik nasip edecek; sonra o kimse kalkıp insanlara, "Allah'ın yanı sıra bana da ibadet/kulluk edin!" diyecek... Bu olacak şey değildir. Gerçekte o peygamberin size söylediği şudur: "Okuyup okuttuğunuz ve öğrettiğiniz kitaptaki [Tevrat] hükümlere uyan gerçek âlim ve dindar şahsiyetler olun."

80. Yine o peygamber size, melekleri ve peygamberleri tanrı edinmenizi de tembihlemez. Hele de siz Allah'a teslim olduktan sonra o size inkârcılığı telkin eder mi hiç?!

81. Allah [vaktiyle İsrailoğullarından] peygamberleri aracılığıyla şu sözü almıştı: "Size vahiyler gönderip o vahiylerin mana-mesajını anlayıp kavrama kabiliyeti lütfettikten sonra, elinizin altında bulunan Tevrat'ı tasdik ve teyit eden bir peygamber size geldiğinde ona muhakkak inanmalı ve yardım etmelisiniz. Bu ahdimi kabul edip size yüklediğim sorumluluğu üstlendiniz mi?"

Onlar, "Evet, kabul ettik." deyince Allah, "Öyleyse buna şahit olun. Ben de sizinle birlikte bu sözünüze şahidim." buyurdu.

82. Allah'a böyle bir söz verdikten sonra dönenler yok mu, işte onlar fasıkların/kâfirlerin ta kendileridir.

83. Göklerde ve yerde kim/ne varsa hepsi isteyerek veya istemeyerek Allah'ın iradesine boyun eğdiği ve sonunda bütün herkesin hesap vermek üzere O'nun huzuruna çıkacağı gerçeğine rağmen onlar Allah'a teslimiyetten başka bir din mi arıyorlar?!

قُلْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَٓا اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَمَٓا اُنْزِلَ عَلٰٓى اِبْرٰهٖيمَ [60]
وَاِسْمٰعٖيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ وَمَٓا اُو۫تِيَ
مُوسٰى وَعٖيسٰى وَالنَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْۖ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ
اَحَدٍ مِنْهُمْۘ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ ﴿٨٤﴾ وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ
الْاِسْلَامِ دٖينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُۚ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ
الْخَاسِرٖينَ ﴿٨٥﴾ كَيْفَ يَهْدِي اللّٰهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ
اٖيمَانِهِمْ وَشَهِدُٓوا اَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ وَجَٓاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُۜ
وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمٖينَ ﴿٨٦﴾ اُو۬لٰٓئِكَ جَزَٓاؤُ۬هُمْ
اَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعٖينَۙ ﴿٨٧﴾
خَالِدٖينَ فٖيهَاۚ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ
يُنْظَرُونَۙ ﴿٨٨﴾ اِلَّا الَّذٖينَ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَاَصْلَحُوا
فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٨٩﴾ اِنَّ الَّذٖينَ كَفَرُوا بَعْدَ
اٖيمَانِهِمْ ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا لَنْ تُقْبَلَ تَوْبَتُهُمْۚ وَاُو۬لٰٓئِكَ
هُمُ الضَّٓالُّونَ ﴿٩٠﴾ اِنَّ الَّذٖينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ
فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْ اَحَدِهِمْ مِلْءُ الْاَرْضِ ذَهَبًا وَلَوِ افْتَدٰى
بِهٖۜ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلٖيمٌ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرٖينَ ﴿٩١﴾
لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَۜ وَمَا تُنْفِقُوا [61]
مِنْ شَيْءٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلٖيمٌ ﴿٩٢﴾ كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ
حِلًّا لِبَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ اِلَّا مَا حَرَّمَ اِسْرَٓائٖيلُ عَلٰى

84. [Ey Peygamber!] De ki: Biz Allah'a iman ettik; bize indirilen vahye iman ettik. Yine biz İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve onun soyuna mensup peygamberlere indirilen vahiylere de iman ettik. Musa'ya, İsa'ya diğer bütün peygamberlere indirilen vahiylere de aynı şekilde iman ettik. Biz, bütün bu peygamberler arasında ayırım yapmayız. Biz Allah'a teslim olmuş [müslüman] kimseleriz.

85. Her kim Allah'a teslimiyetten [İslam] başka bir dini tercih edip benimserse, onun tercih ettiği din asla kabul edilmeyecektir. Üstelik böyleleri ahirette hüsrana uğrayacaktır.

86. Peygamberin gerçek bir peygamber olduğuna tanıklık ettikleri, üstelik kendilerine ayetler geldiği hâlde, imandan dönüp küfre sapanlara Allah'ın yol göstermesi ne mümkün! Allah inkârcılığa yönelen bir topluluğa hidayet etmez.

87. Böylelerinin hak ettiği ceza Allah'ın, meleklerin ve tüm [mümin] insanların lanetine uğramaktır.

88. Üstelik onlar cehennemde temelli kalacaklar. Cehennemdeki azapları ne hafifletilecek ne de yüzlerine bakılacaktır.

89. Ancak inkârcılıktan sonra tövbe edip imana gelen ve kendini ıslah eden kimseler lanet ve azaba uğramayacaktır. Şüphesiz Allah çok affedici, çok merhametlidir.

90. İman ettikten sonra kâfirliğe dönen ve kâfirliğini iflah olmaz şekilde sürdüren kimselerin [iş işten geçtikten sonraki] tövbeleri asla kabul görmeyecektir. İşte onlar dalalete saplanmış kimselerdir.

91. Kâfirlikte direnip kâfir olarak ölenlere gelince, bunlar azaptan kurtulmak için dünyalar dolusu altın vermek isteseler bile bu istekleri asla kabul edilmeyecektir. Bunların hakkı acıklı/elemli azaba mahkûm olmaktır. Kendilerini bu azaptan kurtaracak kimse de olmayacaktır.

92. [Ey Müminler!] Sevdiğiniz, değer verdiğiniz mallarınızdan [sırf Allah rızası için] hayırlı işlerde harcamadıkça gerçek manada iyilik ve dindarlık mertebesine asla erişemezsiniz. İyilik ve hayır yolunda ne harcarsanız Allah onu bilir ve mükâfatını en güzel şekilde verir.

93. Tevrat indirilmeden önce –Yakub'un kendisine yasak ettikleri hariç– diğer bütün yiyecekler İsrailoğullarına helal idi.

نَفْسِه۪ مِنْ قَبْلِ اَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرٰيةُ قُلْ فَأْتُوا بِالتَّوْرٰيةِ
فَاتْلُوهَٓا اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ ﴿٩٣﴾ فَمَنِ افْتَرٰى عَلَى
اللّٰهِ الْكَذِبَ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ
﴿٩٤﴾ قُلْ صَدَقَ اللّٰهُ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ اِبْرٰه۪يمَ حَن۪يفًاۜ وَمَا
كَانَ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ ﴿٩٥﴾ اِنَّ اَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ
لَلَّذ۪ي بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَم۪ينَۚ ﴿٩٦﴾ ف۪يهِ اٰيَاتٌ
بَيِّنَاتٌ مَقَامُ اِبْرٰه۪يمَۚ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ اٰمِنًاۜ وَلِلّٰهِ عَلَى
النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَب۪يلًاۜ وَمَنْ
كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَم۪ينَ ﴿٩٧﴾ قُلْ يَٓا اَهْلَ
الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِۗ وَاللّٰهُ شَه۪يدٌ عَلٰى مَا
تَعْمَلُونَ ﴿٩٨﴾ قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَصُدُّونَ عَنْ
سَب۪يلِ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ تَبْغُونَهَا عِوَجًا وَاَنْتُمْ شُهَدَٓاءُۜ وَمَا
اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٩﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنْ
تُط۪يعُوا فَر۪يقًا مِنَ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُمْ بَعْدَ
[62] اِيمَانِكُمْ كَافِر۪ينَ ﴿١٠٠﴾ وَكَيْفَ تَكْفُرُونَ وَاَنْتُمْ تُتْلٰى
عَلَيْكُمْ اٰيَاتُ اللّٰهِ وَف۪يكُمْ رَسُولُهُۜ وَمَنْ يَعْتَصِمْ بِاللّٰهِ
فَقَدْ هُدِيَ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ ﴿١٠١﴾

[Ey Peygamber!] De ki o Yahudilere: "Bazı yiyeceklerin sonradan yasaklanmadığı iddianızda dürüst ve samimiyseniz o hâlde Tevrat'ı getirip okuyun; [nelerin haram kılınıp kılınmadığını görelim]."

94. Her kim bu konudaki gerçek ortaya çıkmasına [Tevrat'ta bu husus açıkça belirtilmiş olmasına] rağmen hâlâ birtakım asılsız hükümler uydurup bunları Allah'a isnat ederse, bilsin ki böyleleri zalimlerin/kâfirlerin ta kendileridir.

95. [Ey Peygamber!] Yine de ki o Yahudilere: "Allah mutlak doğruyu söylemiştir. O hâlde, bütün temelsiz inançlardan yüz çevirip yalnız Allah'a yönelen İbrahim'in inanç sistemine uyun. [Hem siz de çok iyi bilirsiniz ki] İbrahim hiçbir zaman müşrik olmamıştı."

96. [Yahudilerin Kudüs'teki mabedin daha eski ve dolayısıyla kıble olmaya daha layık bir mabet olduğu yolundaki iddia ve itirazlarının aksine] yeryüzünde insanlar [müminler] için mabet olarak belirlenen ilk yer Mekke'deki Kâbe'dir. Burası hem bereketli bir yerdir hem de insanlar için bir hidayet vesilesidir.

97. Kaldı ki orada İbrahim'in makamı gibi [Kâbe'nin ilk mabed olduğunu gösteren] açık deliller de var. Ayrıca oraya giren/sığınan kimse [saldırıya uğrama gibi tehlikelerden] emniyette olur. Gücü yeten [yani sağlıklı olan, maddi imkânı ve yol güvenliği bulunan] her mümin kişinin Kâbe'yi ziyaret [hac] etmesi, Allah'a karşı ifa edilmesi gereken bir vecibedir. Her kim gücü yettiği hâlde nankörlük edip hac vecibesini ifa etmezse bilsin ki Allah kimsenin ibadetine muhtaç değildir.

98. [Ey Peygamber!] O Yahudilere de ki: "Ey Yahudiler! [Bu gerçekleri anlatan] Allah'ın ayetlerini niçin inkâr ediyorsunuz?! Oysa Allah bütün yaptıklarınızı görüyor."

99. [Ey Peygamber!] Yine de ki o Yahudilere: "Ey Yahudiler! Gerçeği pekâlâ bildiğiniz hâlde niçin Allah'ın dosdoğru yolunu eğri göstermeye çalışarak müminleri O'nun yolundan döndürmeye uğraşıyorsunuz?! [Bilin ki] Allah yaptıklarınızdan bihaber değildir.

100. Ey Müminler! O bir grup Yahudiye uyarsanız bilin ki onlar sizi imanınızdan vazgeçirip inkârcılığa döndürürler.

101. Ey Müminler! Allah'ın ayetleri size okunup anlatılırken, üstelik O'nun elçisi de aranızda bulunurken inkârcılığa dönmeniz olacak şey mi?![9] Her kim Allah'a yürekten bağlanırsa hiç şüphesiz dosdoğru yola iletilir.

9. Bu ayetin başında yer alan ve yalın hâlde "nasıl" anlamına gelen *keyfe* edatı inkârcılığa dönüşün vukuuna ilişkin bir hayreti değil, böyle bir dönüşün asla söz konusu olamayacağını ifade eder (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, III. 282).

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ حَقَّ تُقَاتِه۪ وَلَا تَمُوتُنَّ
اِلَّا وَاَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٢﴾ وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ
جَم۪يعاً وَلَا تَفَرَّقُواۖ وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ
اِذْ كُنْتُمْ اَعْدَٓاءً فَاَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَاَصْبَحْتُمْ
بِنِعْمَتِه۪ٓ اِخْوَاناًۚ وَكُنْتُمْ عَلٰى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ
فَاَنْقَذَكُمْ مِنْهَاۜ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِه۪ لَعَلَّكُمْ
تَهْتَدُونَ ﴿١٠٣﴾ وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ اُمَّةٌ يَدْعُونَ اِلَى الْخَيْرِ
وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِۜ وَاُو۬لٰٓئِكَ
هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٤﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذ۪ينَ تَفَرَّقُوا
وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُۜ وَاُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ
عَذَابٌ عَظ۪يمٌۙ ﴿١٠٥﴾ يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌۚ
فَاَمَّا الَّذ۪ينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ اَكَفَرْتُمْ بَعْدَ ا۪يمَانِكُمْ
فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿١٠٦﴾ وَاَمَّا الَّذ۪ينَ
ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَف۪ي رَحْمَةِ اللّٰهِۜ هُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ
﴿١٠٧﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّۜ وَمَا اللّٰهُ
يُر۪يدُ ظُلْماً لِلْعَالَم۪ينَ ﴿١٠٨﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ [63]
وَمَا فِي الْاَرْضِۜ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿١٠٩﴾

102. Ey Müminler! Allah'a itaatsizlikten nasıl sakınmak gerekiyorsa öyle sakının ve O'na yürekten bağlanıp teslim olmuş kimseler olarak can verin.

103. Hepiniz Allah'ın size uzattığı kurtuluş ipine [Kur'an'a] sımsıkı tutunun. Sakın ayrılığa düşmeyin. Hele Allah'ın size nasip ettiği birlik ve beraberlik nimetini bir düşünün. Hani siz vaktiyle birbirinizle kanlı bıçaklı idiniz, ama Allah kalplerinizi birbirinize ısındırdı ve O'nun lütfettiği iman nimeti sayesinde kardeş oldunuz. Yine siz vaktiyle bir ateş çukurunun tam kenarında idiniz; Allah sizi oraya düşmekten de kurtardı; [yani sizler geçmişteki düşmanlıklarınız sebebiyle birbirinizi yok etmenin eşiğine gelmiştiniz; ama Allah sizi birbirinizi mahvetmekten kurtardı]. İşte Allah size ayetlerini böyle açıklıyor ki doğru yoldan şaşmayasınız.

104. Ey Müminler! Sizden öyle bir topluluk olsun/oluşsun ki bu topluluktaki fertler insanları hep iyi ve güzel değerlere davet etsin, insanlar arasında iyiliğin hâkim kötülüğün mahkûm olması için uğraş versin. İşte böyle kimselerdir nihai/uhrevî kurtuluşa erecek olanlar.

105. Ey Müminler! Kendilerine onca ayet, onca ilahî ikaz gelmesine rağmen [din ve inanç hususunda] bölünen, çeşitli gruplara ayrılıp birbirlerine düşen Yahudiler ve Hıristiyanlar gibi olmayın. [Bilin ki] böylelerinin hakkı müthiş bir azaba mahkûm olmaktır.

106. Gün gelecek, kimi yüzler sevinçten ışıl ışıl parlayacak, kimi yüzler ise kararacak. İşte o gün, yüzleri kararanlara, "Demek siz önce iman edip ardından inkâr ettiniz! O hâlde, inkârcılığınıza karşılık haydi tadın bakalım bu azabı!" denecek.

107. Yüzleri ağaranlara gelince, onlar Allah'ın lütuf ve rahmetine nail olup cennete kavuşacaklar ve orada temelli kalacaklar.

108. [Ey Peygamber!] İşte bütün bunlar Allah'ın ayetleridir. Biz bunları sana [boş yere değil,] çok esaslı bir maksatla vahyediyoruz. [Bil ki] Allah insanlara zulmetmek, durduk yere onları cezalandırmak istemez.

109. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. [Böyle olduğu içindir ki] kâinatta olup biten her şey Allah'ın [tabiat, tarih ve toplum] kanunlarına göre cereyan eder.

كُنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ
وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَوْ اٰمَنَ اَهْلُ
الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَاَكْثَرُهُمُ
الْفَاسِقُونَ ﴿١١٠﴾ لَنْ يَضُرُّوكُمْ اِلَّا اَذًى وَاِنْ يُقَاتِلُوكُمْ
يُوَلُّوكُمُ الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١١١﴾ ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ
الذِّلَّةُ اَيْنَ مَا ثُقِفُوا اِلَّا بِحَبْلٍ مِنَ اللّٰهِ وَحَبْلٍ مِنَ
النَّاسِ وَبَٓاؤُ بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ
الْمَسْكَنَةُ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ
وَيَقْتُلُونَ الْاَنْبِيَٓاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا
يَعْتَدُونَ ﴿١١٢﴾ لَيْسُوا سَوَٓاءً مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اُمَّةٌ
قَٓائِمَةٌ يَتْلُونَ اٰيَاتِ اللّٰهِ اٰنَٓاءَ الَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ ﴿١١٣﴾
يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ
وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُسَارِعُونَ فِي الْخَيْرَاتِ
وَاُولٰٓئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١١٤﴾ وَمَا يَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ
[64] فَلَنْ يُكْفَرُوهُ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ ﴿١١٥﴾ اِنَّ الَّذِينَ
كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَلَٓا اَوْلَادُهُمْ مِنَ اللّٰهِ
شَيْـًٔا وَاُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿١١٦﴾
مَثَلُ مَا يُنْفِقُونَ فِي هٰذِهِ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ

110. Ey Müminler! Siz [Allah'ın razı olacağı bir hayatın ve böyle bir hayatı yaşamaya namzet bir toplumun inşası yolunda] insanlara örnek olmak üzere ortaya çıkarılmış hayırlı ve faziletli bir topluluksunuz. Nitekim siz iyiliğin hâkim, kötülüğün mahkûm olması için gayret gösterirsiniz; çünkü siz Allah'a yürekten inanıp güvenirsiniz. Şayet o Yahudiler de iman edip böyle güzel işler yapsaydı elbet haklarında hayırlı olurdu. Gerçi içlerinde iman sahibi olanlar da var; ama onların çoğu fasık/kâfir kimselerdir.

111. Onlar size dille sataşmanın dışında hemen hiçbir zarar veremezler. Sizinle savaşacak olsalar arkalarını dönüp kaçarlar. Üstelik onlar [savaş hâlinde] kimseden destek ve yardım da göremezler.

112. Onlar nerede olurlarsa olsunlar aşağılanmaya, zillet içinde yaşamaya mahkûmdur. Az çok izzet içinde yaşamaları ise ancak Allah'ın güvencesine ve insanların/başka toplumların ahdü eman vermesine bağlıdır. Nitekim onlar [geçmişte] Allah'ın gazabına uğradılar; esaret, sürgün, yoksulluk ve ağır vergiler altında ezilmeye mahkûm oldular. Başlarına gelen bütün bu belaların sebebi, Allah'ın ayetlerini inkâr etmeleri ve hiç hakları olmamasına rağmen bazı peygamberleri öldürmeleriydi. Bu cüretleri ise Allah'a isyan etmiş ve haddi aşmış olmalarının bir göstergesiydi.

113. Ancak şu da bir gerçek ki Yahudilerin hepsi bir değildir. Onlar arasında özü sözüne uyan kimseler de var. Onlar gecenin derinliklerinde [ibadet için kalkıp] Allah'ın ayetlerini okuyarak secdeye kapanırlar.

114. Yine onlar Allah'a ve ahirete yürekten inanırlar, iyiliği teşvik edip kötülüğe engel olmaya çalışırlar ve hep hayırlı işlere koşarlar. İşte bunlar gerçekten fazilet sahibi kimselerdir.

115. Bu kimselerin hayır yolunda yaptıkları işler karşılıksız bırakılmayacaktır. Allah hayırlı işler hususunda duyarlı olanları çok iyi bilir.

116. Kâfirlere gelince, onların malları da evlatları da Allah'ın huzurunda kendilerine hiçbir fayda sağlamayacak. Dahası, onlar cehennemi boylayacak ve orada temelli kalacaklar.

117. Onların bu fâni hayatta iyilik namına yaptıkları harcamalar, [manevi değer ve sevap yönünden] tıpkı şu [halk ve ekin] meseline benzer: Allah'a itaatsizlik sebebiyle

فِيهَا صِرٌّ اَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُٓوا اَنْفُسَهُمْ
فَاَهْلَكَتْهُۜ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ وَلٰكِنْ اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ
﴿١١٧﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بِطَانَةً مِنْ
دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًاۜ وَدُّوا مَا عَنِتُّمْۚ قَدْ بَدَتِ
الْبَغْضَٓاءُ مِنْ اَفْوَاهِهِمْۚ وَمَا تُخْف۪ي صُدُورُهُمْ اَكْبَرُۜ
قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْاٰيَاتِ اِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١١٨﴾ هَٓا اَنْتُمْ
اُو۬لَٓاءِ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ
كُلِّه۪ۚ وَاِذَا لَقُوكُمْ قَالُٓوا اٰمَنَّاۗ وَاِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ
الْاَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِۜ قُلْ مُوتُوا بِغَيْظِكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ عَل۪يمٌ
بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١١٩﴾ اِنْ تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْۘ
وَاِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَاۜ وَاِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا
لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْـًٔاۜ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُح۪يطٌ
﴿١٢٠﴾ وَاِذْ غَدَوْتَ مِنْ اَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِن۪ينَ مَقَاعِدَ
لِلْقِتَالِۜ وَاللّٰهُ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌۙ ﴿١٢١﴾ اِذْ هَمَّتْ طَٓائِفَتَانِ [65]
مِنْكُمْ اَنْ تَفْشَلَاۙ وَاللّٰهُ وَلِيُّهُمَاۜ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ
الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٢٢﴾ وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ بِبَدْرٍ وَاَنْتُمْ اَذِلَّةٌۚ
فَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢٣﴾

kendilerine yazık eden bir halkın ekinleri vardır; derken, kasıp kavuran bir rüzgâr gelir ve o güzelim ekinleri mahvedip gider. [Ancak bilin ki] Allah onlara zulmetmemiş, bilakis onlar Allah'a isyanlarından dolayı kendilerine yazık etmişlerdir.

118. Ey Müminler! Sizinle dindaş, dinde kardeş olmayanları dost, sırdaş edinmeyin. Çünkü onlar size ellerinden gelen kötülüğü yaparlar. Yine onlar sizin sıkıntıya düşmenizi isterler. Gördüğünüz gibi, size yönelik kin ve nefretleri dillerinden dökülüyor. İçlerindeki kin ve nefret ise şüphesiz çok daha büyüktür. Şayet düşünürseniz, düşmanlarınıza ait bu alametleri size açıkça bildirmemizin bir lütuf ve nimet olduğunu anlarsınız.

119. Siz iyi niyetle onları seven kimselersiniz. Hâlbuki onlar sizi hiç sevmezler. Yine siz Allah'ın gönderdiği tüm vahiylere inanırsınız ama onlar sizinle bir araya geldikleri zaman, "Biz de tıpkı sizin gibi iman ettik." derler. Kendi başlarına kaldıklarındaysa size yönelik kin ve nefretlerinden parmaklarını ısırırlar.

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Öfkenizden geberin!"

Şüphesiz Allah kalplerde saklanan duygu, düşünce ve niyetleri çok iyi bilir.

120. [Ey Müminler!] Siz [zafer kazanıp ganimet elde etmek gibi] bir nimete kavuşacak olsanız, bu durum onları derinden üzer. [Güç kaybetmek, düşman karşısında yenilmek gibi] kötü bir durumla karşılaşmanız hâlinde ise sevince boğulurlar. [Bilin ki] siz zorluklara göğüs gerip sabreder ve Allah'a itaatsizlikten sakınırsanız onların hile ve tuzakları size hiçbir zarar vermez. Şüphesiz Allah sınırsız ilim ve kudretiyle onların yapıp ettiği her şeyi kuşatmıştır.

121. [Ey Peygamber!] Hani hatırlarsan, müminleri Uhud dağının eteklerinde savaş mevzilerine yerleştirmek üzere bir gün sabahın erken vaktinde evinden ayrılmıştın. Şüphesiz Allah o gün [savaşla ilgili] konuşulan her şeyi işitiyor, olan biten her şeyi biliyordu.

122. İşte o günkü çarpışma esnasında içinizden iki grup, [münafık Abdullah b. Übey ve onun öncülük ettiği birkaç yüz firarinin etkisinde kalarak] paniğe kapılmış ve dağılmanın eşiğine gelmişti. Oysa onların yâr ve yardımcısı Allah idi ve böyle bir durumda müminler sadece Allah'a güvenmeliydi.

123. Nitekim siz düşmandan daha zayıf ve güçsüz durumda iken Allah Bedir savaşında da size yardım etmişti. O hâlde Allah'a itaatsizlikten sakının ve böylece O'nun yardım lütfuna minnettarlığınızı göstermiş olun.

اِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِينَ اَلَنْ يَكْفِيَكُمْ اَنْ يُمِدَّكُمْ رَبُّكُمْ
بِثَلٰثَةِ اٰلَافٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُنْزَلِينَ ﴿١٢٤﴾ بَلٰٓى اِنْ تَصْبِرُوا
وَتَتَّقُوا وَيَأْتُوكُمْ مِنْ فَوْرِهِمْ هٰذَا يُمْدِدْكُمْ رَبُّكُمْ
بِخَمْسَةِ اٰلَافٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُسَوِّمِينَ ﴿١٢٥﴾ وَمَا جَعَلَهُ
اللّٰهُ اِلَّا بُشْرٰى لَكُمْ وَلِتَطْمَئِنَّ قُلُوبُكُمْ بِهٖ وَمَا النَّصْرُ
اِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١٢٦﴾ لِيَقْطَعَ طَرَفًا
مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنْقَلِبُوا خَٓائِبِينَ ﴿١٢٧﴾
لَيْسَ لَكَ مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ اَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ اَوْ يُعَذِّبَهُمْ
فَاِنَّهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٢٨﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي
الْاَرْضِ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ
غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٢٩﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبٰٓوا
اَضْعَافًا مُضَاعَفَةً وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٣٠﴾
وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِٓي اُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿١٣١﴾ وَاَطِيعُوا
[66] اللّٰهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٣٢﴾ وَسَارِعُٓوا اِلٰى
مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ
اُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴿١٣٣﴾ اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ فِي السَّرَّٓاءِ
وَالضَّرَّٓاءِ وَالْكَاظِمِينَ الْغَيْظَ وَالْعَافِينَ عَنِ النَّاسِ
وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣٤﴾

124. [Ey Peygamber!] Hani sen Bedir savaşında müminlere şöyle diyordun: "Rabbinizin size akın akın gelen üç bin melekle yardım etmesi yetmez mi?!"

125. Hatta siz sabırlı, sebatkâr olur ve emre itaatsizlikten sakınırsanız, düşman şu an üzerinize gelse bile rabbiniz size özel işaretleri bulunan beş bin melekle yardım edecektir.

126. Allah size bu yardımı sırf zafer müjdesi olsun ve böylece kalpleriniz rahatlayıp huzur bulsun diye yaptı. Zafer ancak o üstün kudret sahibinden, her şeyi yerli yerince yapan Allah'tan gelir.

127. Allah size bu yardımı aynı zamanda kâfirlerden/müşriklerden bir kısmını ortadan kaldırmak yahut tam anlamıyla hezimete uğratmak, diğerlerinin de büyük bir hayal kırıklığına uğramış ve hiçbir şey elde edememiş bir vaziyette çekip gitmelerini sağlamak için yaptı.

128. [Ey Peygamber!] Sen o müşriklerin akıbeti hakkında hüküm verme yetkisine sahip değilsin. Allah dilerse [tövbe nasip edip] onları bağışlar, dilerse azap eder; çünkü onlar [şu an itibariyle] zalim/kâfir olmayı tercih etmiş kimselerdir.

129. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. O dilediğini/layık gördüğünü affeder, dilediğini/müstahak gördüğünü cezalandırır. Ama yine de Allah kullarına karşı çok affedici, çok merhametlidir.

130. Ey Müminler! [Mekkeli müşriklerin tefecilikten sağladıkları gelirle tam teçhizatlı bir ordu hazırlamalarına bakarak] siz de tefecilik yapmaya kalkışmayın; bu yolla sermayenize sermaye katmayın. Allah'ın bu yasağını çiğnemekten sakının ki kurtuluşa eresiniz.

131-132. Kâfirler için hazırlanmış olan cehennemden [Allah'ın emirlerine itaatsizlikten sakınmak suretiyle] kendinizi koruyun. Allah'a ve elçisine itaat edin ki rahmet ve merhamete nail olasınız.

133. Ey Müminler! Rabbinizin affına nail olan kullar arasında yer almak ve cennete girmek için birbirinizle yarışın. O cennet ki gökler ve yer kadar geniştir ve Allah'a itaatsizlikten sakınanları ağırlamayı beklemektedir.

134. Cennetlikler öyle kimselerdir ki varlıkta da darlıkta da mallarını Allah yolunda harcarlar. Ayrıca onlar öfkelerini yener, insanların hata ve kusurlarını affederler. [Bilin ki] Allah işte böyle güzel sıfatlara sahip olanları sever.

وَالَّذِينَ اِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً اَوْ ظَلَمُٓوا اَنْفُسَهُمْ ذَكَرُوا
اللّٰهَ فَاسْتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِمْۖ وَمَنْ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ
اِلَّا اللّٰهُۖ وَلَمْ يُصِرُّوا عَلٰى مَا فَعَلُوا وَهُمْ يَعْلَمُونَ
﴿١٣٥﴾ اُو۬لٰٓئِكَ جَزَٓاؤُ۬هُمْ مَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ
تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَاۜ وَنِعْمَ اَجْرُ
الْعَامِل۪ينَۜ ﴿١٣٦﴾ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌۙ فَس۪يرُوا
فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّب۪ينَ
﴿١٣٧﴾ هٰذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِلْمُتَّق۪ينَ
﴿١٣٨﴾ وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ اِنْ كُنْتُمْ
مُؤْمِن۪ينَ ﴿١٣٩﴾ اِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ
قَرْحٌ مِثْلُهُۜ وَتِلْكَ الْاَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِۚ وَلِيَعْلَمَ
اللّٰهُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَٓاءَۜ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ
الظَّالِم۪ينَۙ ﴿١٤٠﴾ وَلِيُمَحِّصَ اللّٰهُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَيَمْحَقَ [67]
الْكَافِر۪ينَ ﴿١٤١﴾ اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا
يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذ۪ينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصَّابِر۪ينَ
﴿١٤٢﴾ وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَلْقَوْهُۖ
فَقَدْ رَاَيْتُمُوهُ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿١٤٣﴾

135. Yine onlar kötü bir iş yaptıklarında ve/veya günah işleyerek kendilerine kötülük ettiklerinde hemen Allah'ı hatırlar ve günahlarının affı için O'na yakarırlar. Günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki?! Ayrıca onlar bilerek ve isteyerek günah işlemekte ısrar etmezler.

136. İşte bunların hak ettikleri mükâfat, rablerinin affına nail olmak ve içinde derelerin çağıldadığı cennetlerde temelli kalmaktır. İmanlarına yaraşır güzellikte işler yapanlar için ne kadar güzel bir mükâfat!

137. [Ey Müşrikler/Kâfirler!] Sizden önce bu yerlerden kimler geldi kimler geçti. Hele şu diyarlarda gezip dolaşın, bakın araştırın da geçmişte Allah'ın ayetlerini ve peygamberlerini yalanlayan toplumların akıbeti ne olmuş bir görün!

138. İşte bu Kur'an insanlar için hak ve hakikati açıkça bildiren bir ilahî kelam, Allah'a itaatsizlikten sakınanlar için bir rehber ve öğüttür.

139. [Ey Müminler!] Uhud savaşında yara aldık diye cesaretinizi yitirmeyin ve asla üzülmeyin; zira her zaman üstün olan sizsiniz; çünkü siz müminsiniz.

140. Uhud savaşında sizin canınız yandıysa o müşriklerin canları da Bedir savaşında çok yanmıştı. Biz bu acı ve tatlı günleri kâh size kâh onlara gösteririz. [Dolayısıyla gün olur siz zafer sevinci yaşarken müşrikler üzülür, gün olur onlar zafer kazanır siz üzülürsünüz]. Bunun böyle olması, Allah'ın imanda samimi ve sebatkâr müminlerin ortaya çıkmasını sağlaması ve aynı zamanda [tevhid uğruna] canını ortaya koyan örnek şahsiyetler[10] çıkarması içindir. [Bilin ki] Allah zalimleri/kâfirleri hiç sevmez.

10. Bu ayetteki *şühedâ* kelimesi "şehitler" olarak da çevrilebilir. Nitekim birçok müfessir de kelimeyi bu şekilde yorumlamıştır (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, III. 451).

141. Bunun böyle olmasının bir sebebi de Allah'ın müminleri arındırması, kâfirleri de mahvı perişan etmesi içindir.

142. [Ey Müminler!] Yoksa siz, Allah içinizden kâfirlerle çarpışanları, imanı uğrunda karşılaştığı zorluklara göğüs gerenleri bilfiil ortaya çıkarma imtihanına tâbi tutmadan kolayca cennete girebileceğinizi mi sanıyorsunuz?!

143. Siz [Uhud savaşından önce] ısrarla düşmanın karşısına çıkmak, ölüp şehit olmak istiyordunuz. Ama şimdi [afallamış hâlde] bakınıp duruyorsunuz.

وَمَا مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ
اَفَائِنْ مَاتَ اَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ وَمَنْ
يَنْقَلِبْ عَلٰى عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللّٰهَ شَيْـًٔا وَسَيَجْزِى
اللّٰهُ الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٤﴾ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تَمُوتَ اِلَّا
بِاِذْنِ اللّٰهِ كِتَابًا مُؤَجَّلًا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ
مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْاٰخِرَةِ نُؤْتِهِ مِنْهَا وَسَنَجْزِى
الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٥﴾ وَكَاَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ
فَمَا وَهَنُوا لِمَٓا اَصَابَهُمْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَمَا ضَعُفُوا
وَمَا اسْتَكَانُوا وَاللّٰهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ ﴿١٤٦﴾ وَمَا كَانَ
قَوْلَهُمْ اِلَّٓا اَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَاِسْرَافَنَا فِى
اَمْرِنَا وَثَبِّتْ اَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ
﴿١٤٧﴾ فَاٰتٰيهُمُ اللّٰهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْاٰخِرَةِ
[68] وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٤٨﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا
اِنْ تُطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ
فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ ﴿١٤٩﴾ بَلِ اللّٰهُ مَوْلٰيكُمْ وَهُوَ خَيْرُ
النَّاصِرِينَ ﴿١٥٠﴾ سَنُلْقِى فِى قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا
الرُّعْبَ بِمَٓا اَشْرَكُوا بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا

144. [Savaş esnasında "Muhammed öldü!" diye haber alınca niye bocaladınız ki?!] Muhammed ölümsüz bir varlık değildir; aksine o ölümlü bir elçidir. Nitekim ondan önce de nice peygamberler geldi geçti. Şimdi eğer o ölür veya öldürülürse siz bu tevhid davasından vazgeçip eski inancınıza mı döneceksiniz?! Her kim eski şirk inancına dönerse Allah'a hiçbir zarar veremez. Ama Allah imanın kıymetini bilip bunun şükrünü cihadla ifa edenleri mükâfatlandıracaktır.

145. Hiç kimse Allah'ın belirlediği ömür süresi dolmadıkça ölmez. Kim sırf dünya menfaati isterse ona dünya menfaatinden veririz. Kim de ahiretteki nimetlere nail olmak isterse ona da ahiret nimetlerinden veririz. Biz, iman ve itaat üzere minnettarlık gösterenleri elbet mükâfatlandıracağız.

146. Vaktiyle [İşâya, Zekeriya ve Yahya gibi] nice peygamberler, beraberlerinde kendilerini Allah yoluna adamış birçok kimse varken öldürüldüler.[11] Ama o kimseler, [peygamberlerinin öldürülmesine rağmen] Allah yolunda çektikleri sıkıntılardan asla yılmadılar, zayıflık göstermediler, düşmanlarına boyun eğmediler. Allah zorluklara göğüs gerenleri sever.

11. Bu ayetteki *kâtele* (çarpıştı/savaştı) kelimesini hem pasajdaki anlam bütünlüğünü hem de kıraat imamlarından Nâfi', İbn Kesîr, Ebû 'Amr ve bir rivayete göre Âsım'ın *kutile* (öldürüldü) şeklindeki okuyuşunu dikkate alarak "öldürüldüler" diye çevirdik (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, I. 471).

147. Onlar [başlarına gelen sıkıntıların kendi hata ve kusurlarından kaynaklandığını bilerek] şöyle yakardılar: "Rabbimiz! Hatalarımızı, kusurlarımızı ve yanlış davranışlarımızı bağışla. Bize bu savaşta direnme gücü ver; kâfirler güruhuna karşı zafer nasip eyle bize."

148. Sonunda Allah onlara hem [zafer, ganimet gibi] dünya nimetlerini hem de bunlardan çok daha güzel ahiret nimetlerini lütfetti. Allah imanda samimi, cihatta sebatkâr olanları sever.

149. [Ey Müminler!] Kâfirlere boyun eğerseniz, onlar sizi eski inançlarınıza döndürürler ve böylece siz de hüsrana mahkûm olursunuz.

150. Gerçek şu ki sizin mevlanız, yâr ve yardımcınız Allah'tır. Zaten gerçek yardımcı da O'dur.

151. Biz o kâfirlerin/müşriklerin kalplerine korku salacağız. Çünkü onlar putları Allah'a eş ve ortak koştular. Oysa Allah putların tanrı olduklarına dair hiçbir delil indirmediği gibi bu hususta hiç kimseye hiçbir şekilde yetki de vermemiştir. Al-

وَمَأْوٰيهُمُ النَّارُ وَبِئْسَ مَثْوَى الظَّالِمِينَ ﴿١٥١﴾ وَلَقَدْ
صَدَقَكُمُ اللّٰهُ وَعْدَهُ اِذْ تَحُسُّونَهُمْ بِاِذْنِهِ حَتّٰى اِذَا
فَشِلْتُمْ وَتَنَازَعْتُمْ فِى الْاَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا
اَرٰيكُمْ مَا تُحِبُّونَ مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ
مَنْ يُرِيدُ الْاٰخِرَةَ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ وَلَقَدْ
عَفَا عَنْكُمْ وَاللّٰهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥٢﴾ اِذْ
تُصْعِدُونَ وَلَا تَلْوُنَ عَلٰى اَحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ
فِى اُخْرٰيكُمْ فَاَثَابَكُمْ غَمًّا بِغَمٍّ لِكَيْلَا تَحْزَنُوا عَلٰى
مَا فَاتَكُمْ وَلَا مَا اَصَابَكُمْ وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ
﴿١٥٣﴾ ثُمَّ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ اَمَنَةً نُعَاسًا [69]
يَغْشٰى طَائِفَةً مِنْكُمْ وَطَائِفَةٌ قَدْ اَهَمَّتْهُمْ اَنْفُسُهُمْ
يَظُنُّونَ بِاللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَلْ
لَنَا مِنَ الْاَمْرِ مِنْ شَيْءٍ قُلْ اِنَّ الْاَمْرَ كُلَّهُ لِلّٰهِ يُخْفُونَ
فِى اَنْفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ لَكَ يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ
الْاَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هٰهُنَا قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فِى بُيُوتِكُمْ
لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ اِلٰى مَضَاجِعِهِمْ
وَلِيَبْتَلِيَ اللّٰهُ مَا فِى صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا فِى

lah'a eş ve ortak koşanların varacakları yer cehennemdir. O müşriklere mesken olacak bu yer ne kötü bir yerdir!

152. Hiç şüphesiz Allah size verdiği yardım sözünü tuttu. Nitekim siz Uhud savaşında O'nun yardımıyla müşrikleri kılıçtan geçiriyordunuz. Derken, Allah size o çok istediğiniz zaferin işaretlerini gösterir göstermez gevşediniz. Bu sırada Peygamber'in [cephedeki yerlerinizi asla terk etmemenizle ilgili] emri hususunda birbirinizle tartıştınız ve sonunda onun emrine uymadınız.

Savaşta kiminiz ganimet peşinde koşuyor, kiminiz de ahireti düşünerek canla başla çarpışıyordu. Sonunda Allah size iyi bir ders olsun diye müşrikler karşısında bozgun hâlini yaşattı; ama Peygamber'in emrine itaatsizlik suçunuzu da bağışladı. Çünkü Allah müminlere yardım ve af hususunda çok cömerttir.

153. Yine siz Uhud savaşındaki bozgun sırasında can havliyle tepelere doğru kaçıyordunuz. Bu sırada Peygamber, arkanızdan ["Bana doğru gelin!" diye] seslendiği hâlde siz korkudan kimseye dönüp bak[a] mıyordunuz. Allah sizi öyle bir üzüntü ve kedere boğmuştu ki artık ne kaybettiğiniz ganimete ne de başınıza gelen bu musibete üzülecek hâliniz kalmıştı. [Bilin ki] Allah yapıp ettiğiniz her şeyden haberdardır.

154. Derken, Allah size bu derin üzüntü ve kederin ardından bir güven duygusu bahşetti ve bu duygu içinizdeki samimi müminlere uykudan önceki tatlı uyuşukluk hâline benzer bir dinginlik ve huzur verdi. Bozgun sırasında canlarının derdine düşen bir grup münafık ise cahiliye devri düşüncesine benzer şekilde Allah'la ilgili birtakım yanlış ve yersiz düşüncelere kapılarak, "Bu savaş kararı alınırken bize fikir danışan oldu mu ki?!" diye söylendiler.

[Ey Peygamber!] De ki o münafıklara: "Zafer de hezimet de bütünüyle Allah'ın takdirine bağlıdır."

Ne var ki onlar sana açıkça ifade edemedikleri iman zaafiyetlerini içlerinde saklayarak, "Savaş kararı alınmasında bir yetkimiz, bir dahlimiz olsaydı bugün burada yok yere can kaybetmezdik." diyorlar.

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Sizler evlerinizde bile olsanız, içinizden ölümü takdir edilenler yine de evlerinden çıkıp öldürülecekleri yere kadar gider ve orada öldürülürlerdi."

Bu savaşta olup biten her şey, Allah'ın kalplerinizdeki imanı yoklaması, kalplerinizi şüphe ve vesveseden arındırması için bir vesileydi. [Unutmayın ki] Allah

قُلُوبِكُمْۜ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿١٥٤﴾ اِنَّ الَّذٖينَ
تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِۙ اِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ
الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُواۚ وَلَقَدْ عَفَا اللّٰهُ عَنْهُمْۜ
اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ حَلٖيمٌ ﴿١٥٥﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا
تَكُونُوا كَالَّذٖينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لِاِخْوَانِهِمْ اِذَا ضَرَبُوا
فِي الْاَرْضِ اَوْ كَانُوا غُزًّى لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا
وَمَا قُتِلُواۚ لِيَجْعَلَ اللّٰهُ ذٰلِكَ حَسْرَةً فٖي قُلُوبِهِمْۜ
وَاللّٰهُ يُحْيٖ وَيُمٖيتُۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصٖيرٌ ﴿١٥٦﴾
وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِ اَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللّٰهِ
[70] وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿١٥٧﴾ وَلَئِنْ مُتُّمْ اَوْ
قُتِلْتُمْ لَاِلَى اللّٰهِ تُحْشَرُونَ ﴿١٥٨﴾ فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ
لِنْتَ لَهُمْۚ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلٖيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا مِنْ
حَوْلِكَۖ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي
الْاَمْرِۚ فَاِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ
الْمُتَوَكِّلٖينَ ﴿١٥٩﴾ اِنْ يَنْصُرْكُمُ اللّٰهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْۚ
وَاِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذٖي يَنْصُرُكُمْ مِنْ بَعْدِهٖۜ
وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٦٠﴾ وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ
يَغُلَّۜ وَمَنْ يَغْلُلْ يَاْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۚ ثُمَّ تُوَفّٰى
كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦١﴾

kalplerdeki tüm duygu, düşünce ve niyetleri bilir.

155. Uhud'da iki ordunun karşı karşıya geldiği gün, içinizden [bozguna uğramış bir hâlde] kaçanlar var ya, şeytan [ganimet sevdası] onların ayaklarını sırf kendi yanlışları yüzünden kaydırdı. Ama Allah yine de onları bağışladı. Çünkü Allah çok affedicidir, hatalarınıza karşı çok müsamahalıdır.

156. [Ey Müminler!] Siz siz olun, sefere çıkan ya da savaşa katılan akrabaları ve arkadaşları hakkında, "Bizim yanımızda olsalardı ne ölürler ne de öldürülürlerdi." diyen o ikiyüzlü inkârcılar [münafıklar] gibi olmayın. [Onlar ölüm konusunda ilahî takdire inanmadıkları ve ölümü hep "Şöyle olsaydı böyle olmazdı." şeklinde birtakım görünür sebeplerle açıklamaya çalıştıkları için] Allah bu düşünceyi onların yüreklerinde derin bir sızı ve hasret acısına dönüştürdü. Hâlbuki canı veren de Allah'tır alan da. Allah yaptığınız her şeyi görür.

157. Allah yolunda öldürülmeniz veya ölmeniz, Allah'ın af ve merhametine nail olmanız demektir. Bu nailiyet ise [savaşa katılmayan] münafıkların biriktirdiği dünya malından mutlak surette hayırlıdır.

158. [Unutmayın ki] sizler ölseniz de öldürülseniz de yarın bir gün Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız.

159. [Ey Peygamber!] Allah'ın sana lütfettiği şefkat ve merhametten dolayıdır ki sen Uhud savaşında yenilgiye sebep olanlara yumuşak davrandın. Eğer onlara sert ve kırıcı davransaydın, hiç şüphesiz senin etrafından dağılır giderlerdi. O hâlde, bundan böyle de onlara karşı hep hoşgörülü, affedici ol. Bağışlanmaları için Allah'tan af dile; toplum ve yönetimle ilgili işlerde onlara danışmaya devam et; bir işi yapmaya karar verince de yalnız Allah'a güven. Şüphesiz Allah kendisine güvenenleri sever.

160. Allah size yardım ederse hiç kimse bileğinizi bükemez. Ama eğer sizi inayetinden mahrum bırakırsa, artık size kim yardım edebilir?! O hâlde müminler yalnız Allah'a güvenmelidirler.

161. [Peygamber ganimeti dağıtmayacak düşüncesiyle savaş mevzilerini terk edenler bilmelidirler ki] bir peygamberin, savaşanlara ait ganimet malına hıyanet etmesi söz konusu değildir. Kaldı ki her kim böyle yaparsa kıyamet günü Allah'ın huzuruna hıyanet ettiği o malla birlikte çıkar. O gün herkese yaptıklarının karşılığı tastamam verilir ve kimseye haksızlık edilmez.

اَفَمَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللّٰهِ كَمَنْ بَٓاءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللّٰهِ
وَمَأْوٰيهُ جَهَنَّمُۜ وَبِئْسَ الْمَصٖيرُ ﴿١٦٢﴾ هُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ
اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ بَصٖيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٣﴾ لَقَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَى
الْمُؤْمِنٖينَ اِذْ بَعَثَ فٖيهِمْ رَسُولًا مِنْ اَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا
عَلَيْهِمْ اٰيَاتِهٖ وَيُزَكّٖيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَۚ
وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفٖي ضَلَالٍ مُبٖينٍ ﴿١٦٤﴾ اَوَلَمَّٓا
اَصَابَتْكُمْ مُصٖيبَةٌ قَدْ اَصَبْتُمْ مِثْلَيْهَاۙ قُلْتُمْ اَنّٰى هٰذَاۜ قُلْ
هُوَ مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ ﴿١٦٥﴾
وَمَٓا اَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَبِاِذْنِ اللّٰهِ وَلِيَعْلَمَ [71]
الْمُؤْمِنٖينَۙ ﴿١٦٦﴾ وَلِيَعْلَمَ الَّذٖينَ نَافَقُواۚ وَقٖيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا
قَاتِلُوا فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِ اَوِ ادْفَعُواۜ قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا
لَاتَّبَعْنَاكُمْۜ هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ اَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْاٖيمَانِۚ
يَقُولُونَ بِاَفْوَاهِهِمْ مَا لَيْسَ فٖي قُلُوبِهِمْۜ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ
بِمَا يَكْتُمُونَۚ ﴿١٦٧﴾ اَلَّذٖينَ قَالُوا لِاِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ
اَطَاعُونَا مَا قُتِلُواۜ قُلْ فَادْرَؤُا عَنْ اَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ
اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ ﴿١٦٨﴾ وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذٖينَ قُتِلُوا فٖي
سَبٖيلِ اللّٰهِ اَمْوَاتًاۜ بَلْ اَحْيَٓاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَۙ ﴿١٦٩﴾
فَرِحٖينَ بِمَٓا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖۙ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذٖينَ

162. [Haydi söyleyin bakalım, hak ve hukuku gözeterek] Allah'ın rızasını kazanan kimse ile [emanete hıyanet ederek] O'nun gazabına uğrayan kimse bir olur mu?! [Bilin ki] Allah'ın gazabına uğrayanların yeri cehennemdir. Ne kötü bir son duraktır cehennem!

163. Bu iki zümrenin Allah katındaki yerleri/dereceleri elbet farklıdır. Allah onların yapıp ettikleri her şeyi görür.

164. Allah müminlere kendi içlerinden bir peygamber göndermekle onlara çok büyük bir lütufta bulunmuştur. Çünkü peygamber onlara Allah'ın ayetlerini tebliğ eder, onları yanlış inançlardan arındırır ve yine onlara hem Kur'an'ın mana ve maksadını öğretir hem de onun hayata nasıl taşınacağını gösterir. Hâlbuki onlar daha önce düpedüz dalalet içindeydiler.

165. [Ey Müminler!] Bedir'de düşmanlarınıza çok daha ağırını tattırdığınız yenilginin acısını bugün Uhud'da siz tadınca, "[Biz Allah yolunda savaştığımız hâlde] niçin böyle bir yenilgiye uğradık?!" diye söyleniyorsunuz, öyle mi?!

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Bu yenilginin sebebi bizzat kendinizsiniz. [Çünkü siz savaş sırasında emre itaatsizlik ettiniz ve bunun bedelini de bozgun hâli yaşayarak ödediniz]". Şüphesiz Allah her şeye kadirdir.

166-167. İki ordunun Uhud'da karşılaştığı gün başınıza gelen sıkıntı elbet Allah'ın izni/iradesi dâhilinde gerçekleşti. Böylelikle Allah gerçek müminleri ortaya çıkardı.

O münafıklara, "Gelin, Allah yolunda çarpışın yahut hiç değilse savunma hattında yer alın." denilince, "Savaşmasını bilseydik elbet size katılırdık." diye karşılık verdiler. Ne var ki onlar böyle söylerken imandan öte inkâr/küfür içindeydiler. Onlar kalplerinde olmayan şeyleri dillendirmek suretiyle düpedüz yalan söylüyorlardı. Hâlbuki Allah gizledikleri tüm duygu, düşünce ve niyetleri çok iyi biliyordu.

168. Uhud savaşına katılmayıp evlerinde oturan o münafıklar, savaşa katılan akrabaları ve arkadaşları hakkında, "Bizim sözümüzü dinleselerdi şimdi yaşıyor olacaklardı." dediler.

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Madem siz gerçekten böyle söylüyorsunuz, o hâlde yarın bir gün kapınızı çalması mukadder olan ölüme bir çare bulun bakalım!"

169-171. Allah yolunda can verenleri sakın ölü zannetme. Bilakis onlar ölü değil diridirler ve şimdi hepsi rablerinin katında nimetlere nail olmakta, Allah'ın kendilerine lütfettiği mükâfatın sevinç ve mutluluğunu yaşamaktalar. Yine onlar, şehit

لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ اَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ
يَحْزَنُونَ ﴿١٧٠﴾ يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ وَفَضْلٍ وَاَنَّ
اللّٰهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٧١﴾ اَلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِلّٰهِ
وَالرَّسُولِ مِنْ بَعْدِ مَا اَصَابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا
مِنْهُمْ وَاتَّقَوْا اَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٧٢﴾ اَلَّذِينَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ
اِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ
[72] اِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ ﴿١٧٣﴾ فَانْقَلَبُوا
بِنِعْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ وَفَضْلٍ لَمْ يَمْسَسْهُمْ سُوٓءٌ وَاتَّبَعُوا
رِضْوَانَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ ﴿١٧٤﴾ اِنَّمَا ذٰلِكُمُ
الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ اَوْلِيَٓاءَهُ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ اِنْ
كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٧٥﴾ وَلَا يَحْزُنْكَ الَّذِينَ يُسَارِعُونَ
فِي الْكُفْرِ اِنَّهُمْ لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ شَيْـٔاً يُرِيدُ اللّٰهُ اَلَّا
يَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِي الْاٰخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ
﴿١٧٦﴾ اِنَّ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْكُفْرَ بِالْاِيمَانِ لَنْ يَضُرُّوا
اللّٰهَ شَيْـٔاً وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١٧٧﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ
كَفَرُوا اَنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ خَيْرٌ لِاَنْفُسِهِمْ اِنَّمَا نُمْلِي لَهُمْ
لِيَزْدَادُوا اِثْمًا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ ﴿١٧٨﴾

olmayıp hayatta kalan, dolayısıyla henüz kendilerine kavuşmamış olan müminlere şu müjdeyi ulaştırmayı arzulamaktalar: "Burada müminler için [azaptan yana] korku da yok, [dünyada bırakılan güzel şeyler namına] hüzün de yok. Aksine, Allah'ın lütfettiği mükâfat ve sayısız nimet var. Hem sonra Allah, müminlerin mükâfatını hiç zayi etmiyor."

172. Uhud savaşında yaşanan bozgunun acısı daha dinmeden Allah'ın ve elçisinin, ["Düşmanı takip için yine sefer var!"] çağrısına uyan ve böylece Allah'a kullukta samimiyetlerini gösterip itaatsizlikten sakınan müminler için de çok büyük bir mükâfat var.

173. O müminler ki, [Ebû Süfyân'la işbirliği yapan Nuaym b. Mes'ûd el-Eşcaî gibi] kimi insanlar, "Bilin ki düşmanlarınız size saldırmak için ordu hazırladılar; onlardan korkun!" diye kendilerini tehdit ettiği zaman bu tehdit onların imanlarını daha da güçlendirmiş ve şöyle demişlerdir: "Allah bize yeter; O ne güzel vekildir!"

174. İşte o müminler [Uhud savaşının ardından müşriklerin ordusunu Hamrâu'l-Esed mevkiine kadar takip ettiler]. Allah'ın esirgemesiyle hiçbir sıkıntıyla karşılaşmadan, üstelik ticaret yapıp kazanç sağladıktan sonra sağ salim şekilde Medine'ye geri döndüler. Böylelikle Allah'ın rızasına da erdiler. [Bilin ki] Allah çok büyük lütuf sahibidir.

175. Şeytan[12] sizi kendi yandaşlarıyla korkutmaya çalışır.[13] Ama eğer siz gerçekten müminseniz onlardan değil benden korkun!

12. Bu ayette geçen *şeytân* kelimesinden maksat, hemen bütün müfessirlere göre Ebû Nuaym b. Mes'ûd veya Ebû Süfyân'dır (Bkz. Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyân*, II. 196; Beğavî, *Meâlimü't-Tenzîl*, I. 376; Kurtubî, *el-Câmi'*, IV. 180; Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, III. 439).

13. Bu ayetteki *innemâ zâlikümü'ş-şeytânü yuhavvifu evliyâehû* ifadesi bazı meallerde, "Şeytan [sizi] değil, ancak kendi dostlarını/yandaşlarını korkutabilir." diye çevrilmiştir. Ancak bu çeviri ayetin devamındaki ifadeye uygun düşmemekte; bu yüzden biz söz konusu ifadeyi İbn Abbas'ın *yuhavvifuküm evliyâehû* şeklindeki kıraatine göre çevirdik (Bkz. İbn Atıyye, *el-Muharrerü'l-Vecîz*, I. 544).

176. [Ey Peygamber!] Daha azgın kâfir olmak için âdeta yarışanlar seni kaygılandırmasın. Çünkü onlar Allah'ın dinine hiçbir zarar veremezler. Allah onları ahiretteki nimetlerden büsbütün nasipsiz bırakmak istiyor. Üstelik onları ahirette korkunç bir azap bekliyor.

177. İman yerine küfrü/inkârcılığı tercih edenler Allah'ın dinine hiçbir zarar veremezler. Onların hakkı feci azaba mahkûm olmaktır.

178. O kâfirler kendilerini hemen cezalandırmayarak mühlet tanımamızı haklarında hayra yormasınlar. Biz onlara bu mühleti sırf günahlarını artırsınlar diye veriyoruz. Nitekim onları zelil ve perişan edici bir azap beklemektedir.

179. Allah, siz müminleri şu an içinde bulunduğunuz belirsizlik hâlinde bırakmayacaktır. Sonunda Allah [savaş gibi zor sınavlarla] gerçek mümin ile münafığın birbirinden ayrışmasını sağlayacaktır. Bununla birlikte Allah kimlerin münafık olduğu bilgisini size verecek değildir. Lakin Allah bu bilgiyi peygamber olarak seçtiği kullarına verir. Öyleyse Allah'a ve elçilerine yürekten inanıp güvenin. Gerçekten inandığınız ve itaatsizlikten sakındığınız takdirde çok büyük bir mükâfata nail olacaksınız.

180. Allah'ın kendilerine nasip ettiği servete dört elle sarılıp cimrilik edenler, bu zenginliğin kendilerine hayır getireceğini sanmasınlar. Bilakis bu gelip geçici zenginlik onlara çok kötü bir son hazırlayacaktır. Bu dünyada cimrice sarıldıkları [ve Allah yolunda harcamaktan kaçındıkları] mal mülk kıyamet günü [çok büyük bir vebal ve azap olarak] boyunlarına dolanacaktır. Hâlbuki göklerde ve yerde bulunan her şey sonunda Allah'a kalacaktır. [Unutmayın ki] Allah bütün yaptıklarınızdan da haberdardır.

مَا كَانَ اللّٰهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلٰى مَٓا اَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتّٰى
يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِۜ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى
الْغَيْبِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَجْتَبٖى مِنْ رُسُلِهٖ مَنْ يَشَٓاءُ فَاٰمِنُوا
بِاللّٰهِ وَرُسُلِهٖۚ وَاِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ اَجْرٌ عَظٖيمٌ ﴿١٧٩﴾
وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذٖينَ يَبْخَلُونَ بِمَٓا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ
هُوَ خَيْرًا لَهُمْۜ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْۜ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهٖ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ وَلِلّٰهِ مٖيرَاثُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَاللّٰهُ بِمَا
تَعْمَلُونَ خَبٖيرٌ ﴿١٨٠﴾ لَقَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّذٖينَ قَالُٓوا [73]
اِنَّ اللّٰهَ فَقٖيرٌ وَنَحْنُ اَغْنِيَٓاءُۢ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ
الْاَنْبِيَٓاءَ بِغَيْرِ حَقٍّۙ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرٖيقِ ﴿١٨١﴾
ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدٖيكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبٖيدِۚ
﴿١٨٢﴾ اَلَّذٖينَ قَالُٓوا اِنَّ اللّٰهَ عَهِدَ اِلَيْنَٓا اَلَّا نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ
حَتّٰى يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُۜ قُلْ قَدْ جَٓاءَكُمْ رُسُلٌ
مِنْ قَبْلٖى بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالَّذٖى قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ اِنْ
كُنْتُمْ صَادِقٖينَ ﴿١٨٣﴾ فَاِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِنْ
قَبْلِكَ جَٓاؤُ بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنٖيرِ ﴿١٨٤﴾

181-182. Medine'deki bazı Yahudilerin, ["İçinizden kim Allah'a güzel bir borç verecek?" ayetindeki mana ve maksadı kasten anlamazlıktan gelerek], "Meğer Allah fakirmiş ama biz zenginiz." diye alay etmelerini Allah elbet işitti.

Biz onların hem bu sözlerini hem de hiç hakları olmamasına rağmen bazı peygamberleri öldürmelerini [amel defterlerine] tek tek kaydetmekteyiz. Kıyamet ve hesap günü ise onlara şöyle diyeceğiz: "Cehennem ateşinde yanmanın dayanılmaz acısını tadın bakalım. Bu ceza işlediğiniz günahların bedelidir. Zira Allah kullarına asla haksızlık etmez."

183. Yine o Yahudiler, "Allah bize [Tevrat'ta] yakılarak sunulan bir kurban takdimesinde bulunmadıkça kendisinin peygamber olduğunu söyleyen hiç kimseye inanmamamızı emretti." dediler.[14]

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Benden önce birçok peygamber size/atalarınıza nice açık deliller getirmenin yanı sıra şu sözünü ettiğiniz kurban takdimesinde de bulunmuştu. Peki, madem siz bu konudaki iddianızda dürüst ve samimisiniz, o hâlde söyleyin bakalım, onca peygamberi ne diye öldürdünüz?!"

14. Yahudilerin bu ayetteki kurban talebi Musa şeriatına uyma şartını ifade etmektedir.

184. [Ey Peygamber!] Onlar seni yalanlamayı sürdürürlerse [bil ki bu durumla karşılaşan ilk peygamber sen değilsin]. Zira senden önce kendi kavimlerine açık deliller/mucizeler, öğütlerle dolu sahifeler/kitaplar, kalpleri aydınlatan ilahî vahiyler getiren nice peygamberler de yalancılıkla suçlandı.

كُلُّ نَفْسٍ ذَٓائِقَةُ الْمَوْتِۜ وَاِنَّمَا تُوَفَّوْنَ اُجُورَكُمْ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِۜ فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَاُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ
فَازَۜ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَٓا اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ ﴿١٨٥﴾ لَتُبْلَوُنَّ
فٖٓي اَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذٖينَ اُو۫تُوا
الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذٖينَ اَشْرَكُٓوا اَذًى كَثٖيرًاۜ
وَاِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُورِ
[74] ﴿١٨٦﴾ وَاِذْ اَخَذَ اللّٰهُ مٖيثَاقَ الَّذٖينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ
لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُۘ فَنَبَذُوهُ وَرَٓاءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا
بِهٖ ثَمَنًا قَلٖيلًاۜ فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ ﴿١٨٧﴾ لَا تَحْسَبَنَّ
الَّذٖينَ يَفْرَحُونَ بِمَٓا اَتَوْا وَيُحِبُّونَ اَنْ يُحْمَدُوا بِمَا
لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِۚ وَلَهُمْ
عَذَابٌ اَلٖيمٌ ﴿١٨٨﴾ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَاللّٰهُ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ ﴿١٨٩﴾ اِنَّ فٖي خَلْقِ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَاٰيَاتٍ لِاُو۬لِي
الْاَلْبَابِۚ ﴿١٩٠﴾ اَلَّذٖينَ يَذْكُرُونَ اللّٰهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلٰى
جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فٖي خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ
رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلًاۚ سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ
النَّارِ ﴿١٩١﴾ رَبَّنَٓا اِنَّكَ مَنْ تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ اَخْزَيْتَهُۜ
وَمَا لِلظَّالِمٖينَ مِنْ اَنْصَارٍ ﴿١٩٢﴾ رَبَّنَٓا اِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا
يُنَادٖي لِلْاٖيمَانِ اَنْ اٰمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَاٰمَنَّاۗ رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا

185. [Unutmayın ki] her can, dünyaya gelen her insan ölümü tadacaktır. Bu dünyada yaptıklarınızın karşılığı kıyamet-hesap gününde size tastamam verilecektir. O gün kim cehennemden uzak tutulup cennete konulursa işte o gerçekten murada ermiş olacaktır. [Unutmayın ki] dünyadaki fâni hayat aldatıcı bir hazdan başka bir şey değildir!

186. [Ey Müminler!] Kimi zaman mallarınızla kimi zaman canlarınızla mutlaka sınanacaksınız. Bunun yanında hem sizden önce kendilerine vahiy gönderilenlerden [Yahudilerden] hem de müşriklerden birçok ağır söz duyacaksınız. Bunları sabırla karşılar ve Allah'a itaatsizlikten sakınırsanız bilin ki bunlar kararlılık ve fedakârlık göstermeye değer işlerdir.

187. Vaktiyle Allah peygamberleri vasıtasıyla kendilerine vahiyler gönderdiği Yahudi din âlimlerine, "Tevrat'ı insanlara mutlaka açıklayacak ve onu asla gizlemeyeceksiniz." diye emredip kendilerinden bu konuda kesin söz almıştı. Ne var ki onlar Allah'a verdikleri sözü hiçe saydılar ve bu söze sadakat yerine basit dünya menfaatlerini tercih ettiler, ama böylelikle çok kötü bir tercih yapmış oldular.

188. [Ey Peygamber!] Bu tür günahlar işlemekten zevk alan, üstelik hiç sahip olmadıkları [ahde vefa, dürüstlük gibi] güzel vasıflarla anılmaktan da pek hoşlanan o Yahudilerin azaptan kurtulacaklarını sanma sakın. Onların hakkı feci azaba mahkûm olmaktır.

189. Göklerde ve yerde mutlak hükümranlık Allah'ındır. Allah her şeye kadirdir.

190. Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün birbiri ardınca gelişinde ve sürelerinin uzayıp kısalmasında Allah'ın kudret ve azametini gösteren nice deliller vardır ki bunları ancak aklıselim ve sağduyu sahibi kimseler anlar.

191. Nitekim bu kimseler her hâl ve ahvalde[15] Allah'ı anarlar; göklerin ve yerin yaratılışı hakkında düşünürler ve "Rabbimiz!" derler, "Sen bu kâinatı boş yere yaratmadın. Sen yüceler yücesisin. Bizi cehennem ateşinden muhafaza buyur!"

15. Bu ayette lafzen, "Onlar kâh ayakta iken, kâh oturur vaziyette iken, kâh yatar hâlde iken Allah'ı anarlar." diye çevrilmesi gereken *ellezîne yezkurûnellâhe kıyâmen ve kuûden ve alâ cunûbihim* ifadesi Allah'ı anmanın belli bir zaman ve zemininin bulunmadığına işaret eden ve dolayısıyla "her hâl ve durumda" ya da "her hâlükârda" anlamına gelen bir ifadedir (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, III. 468).

192. Rabbimiz! Sen kimi cehennem ateşine atarsan, şüphesiz onu zelil ve perişan etmiş olursun. Kâfirlere/zalimlere yardım edecek kimse de yoktur.

193. Rabbimiz! Biz, "Rabbinize inanıp güvenin." diye çağrıda bulunan peygamberi duyduk ve iman ederek bu çağrıya uyduk. Rabbimiz! Günahlarımızı affet; hatala-

ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّـَٔاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْاَبْرَارِ ﴿١٩٣﴾ رَبَّنَا
وَاٰتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلٰى رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمٖيعَادَ ﴿١٩٤﴾ فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ
اَنّٖي لَٓا اُضٖيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰىۚ [75]
بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍۚ فَالَّذٖينَ هَاجَرُوا وَاُخْرِجُوا مِنْ
دِيَارِهِمْ وَاُو۫ذُوا فٖي سَبٖيلٖي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَاُكَفِّرَنَّ
عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ وَلَاُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرٖي مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُۚ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ
﴿١٩٥﴾ لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذٖينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ ﴿١٩٦﴾
مَتَاعٌ قَلٖيلٌ ثُمَّ مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٩٧﴾ لٰكِنِ
الَّذٖينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرٖي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ
خَالِدٖينَ فٖيهَا نُزُلًا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ
لِلْاَبْرَارِ ﴿١٩٨﴾ وَاِنَّ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَٓا
اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْهِمْ خَاشِعٖينَ لِلّٰهِ لَا يَشْتَرُونَ
بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلٖيلًا اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ اِنَّ
اللّٰهَ سَرٖيعُ الْحِسَابِ ﴿١٩٩﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا اصْبِرُوا
وَصَابِرُوا وَرَابِطُوا وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٢٠٠﴾

rımızı yok sayıp bağışla ve bizim canımızı hayırlı kullar zümresine dâhil kimseler olarak al.[16]

16. Bu ayetin sonunda yer alan *ve-teveffenâ mea'l-ebrâr* ifadesindeki *mea* edatı meallerin çoğunda zamansal ve mekânsal beraberliği çağrıştıracak şekilde, "Canımızı erdemlilerle birlikteyken al!" veya "Canımızı iyilerle beraber al!" diye tercüme edilmiştir. Ancak bu edat bu bağlamda zamansal ve mekânsal bir beraberlikten öte sıfatla ilgili bir ortak özelliğe işaret etmekte, dolayısıyla söz konusu ifade, "Bizim canımızı has kullar zümresine dâhil kimseler olarak al!" veya "Bizi, itaatkâr kullar olarak canlarını aldığın kimselerden eyle!" gibi bir manaya karşılık gelmektedir (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, III. 474).

194. Rabbimiz! Elçilerin vasıtasıyla vaat ettiğin mükâfatlara nail eyle bizi. Kıyamet günü bizi utandırma, yüzümüzü kara çıkarma. Şüphesiz sen vaadinden asla dönmezsin.

195. Rableri Allah onların bu yakarışlarına şöyle karşılık verdi: Sizden erkek olsun kadın olsun –ki zaten hepiniz birer insan olarak benim nazarımda eşitsiniz– hiçbirinizin emeğini karşılıksız bırakmayacağım. İmanları uğrunda hicret edenler, sırf mümin oldukları için yurtlarından kovulanlar, benim yolumda zulme uğrayanlar, yine bu yolda kâfirlerle çarpışanlar ve çarpışırken öldürülenler var ya, işte ben onların hata ve kusurlarını yok sayıp affedeceğim. Üstelik onları içinde derelerin çağıldadığı cennetlere yerleştireceğim. Böylece onlar Allah katında çok büyük bir mükâfata nail olacaklar. Şüphesiz en güzel mükâfat Allah katındaki mükâfattır.

196-197. [Ey Peygamber!] O kâfirlerin/müşriklerin refah içinde diyar diyar dolaşmaları seni yanlış düşüncelere sevk etmesin. Çünkü onlar bu dünyada basit ve kısa süreli bir zevk ve sefa sürecekler. Sonunda varacakları yer cehennemdir. Ne kötü bir yerdir o cehennem!

198. Rablerine itaatsizlikten sakınanlara gelince, onları Allah'tan bir ikram olarak içinde derelerin çağıldadığı cennetler beklemektedir. Onlar cennette temelli kalacaklar. Allah katındaki bu mükâfat, hayırlı kullar için dünyadaki geçici nimetlerden mutlak surette güzeldir.

199. [Ey Müminler!] Yahudiler ve Hıristiyanlar arasında öyle kimseler var ki Allah'a yürekten inanıp güvenirler; kendilerine indirilen kitaplara inandıkları gibi size indirilen Kur'an'a da inanırlar. Yine onlar [imanlarına yaraşır biçimde] Allah'a derin saygı duyarlar, O'nun ayetlerini basit dünya menfaatlerine feda etmezler. İşte onlar, rablerinin katında mükâfata nail olacak kimselerdir. Şüphesiz Allah hesabı çok çabuk görür.

200. Ey Müminler! Allah yolunda karşılaştığınız zorluklara sabredin, kâfirlere karşı birbirinize kenetlenip onlardan daha güçlü ve dirençli olduğunuzu gösterin. Azim ve kararlılıkla Allah yolunda yürümeye devam edin. Allah'a itaatsizlikten sakının ki umduklarınıza kavuşup korktuklarınızdan emin olasınız.

[76]

سُورَةُ النِّسَاءِ (٤)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ مِنْ
نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا
رِجَالًا كَث۪يرًا وَنِسَٓاءًۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذ۪ي تَسَٓاءَلُونَ
بِه۪ وَالْاَرْحَامَۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَق۪يبًا ﴿١﴾ وَاٰتُوا
الْيَتَامٰٓى اَمْوَالَهُمْ وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَب۪يثَ بِالطَّيِّبِۖ وَلَا
تَأْكُلُٓوا اَمْوَالَهُمْ اِلٰٓى اَمْوَالِكُمْۜ اِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَب۪يرًا
﴿٢﴾ وَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامٰى فَانْكِحُوا
مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَٓاءِ مَثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبَاعَۚ فَاِنْ
خِفْتُمْ اَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْۜ
ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَلَّا تَعُولُواۜ ﴿٣﴾

4/NİSÂ SÛRESİ

Medine döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 92. sûre olduğu ve Mümtehine sûresinden sonra indiği belirtilir. Ağırlıklı olarak hicretten sonra 5 veya 6. yılda nazil olduğu söylenebilir. Bununla birlikte son ayetinin en son vahyedilen ayet olduğuna dair rivayet (Bkz. Buhârî, "Ferâiz" 14) dikkate alındığında sûrenin tamamının geniş bir zaman diliminde vahyedilmiş olması da kuvvetle muhtemeldir. Toplam 176 ayettir. Kadınlarla ilgili birçok hüküm içermesi sebebiyle "Nisâ" (Kadınlar) diye isimlendirildiği kabul edilmektedir.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Ey İnsanlar! Sizi bir tek özden yaratan, aynı özden eşini[zi] de yaratan ve böylelikle sayısız erkek ve kadın meydana getiren rabbinize itaatsizlikten sakının.[1] Birbirinize hâlinizi arz edip istekte bulunurken, ["Allah hakkı için!" diyerek] adı üzerine and içtiğiniz Allah'ın emirlerine riayet hususunda duyarlı davranın ve aynı zamanda akrabalık haklarını çiğnemekten sakının. Şüphesiz Allah sizi görüp gözetmektedir.

1. Bu ayetteki *(min) nefsin vâhidetin* (tek nefisten) tamlaması, müfessirlerin kahir ekseriyetince Hz. Âdem'e hamledilmiş, ayrıca ayetin tefsirinde Hz. Âdem'in kaburga kemiğinden Havva'nın yaratıldığına ilişkin birtakım rivayetlere yer verilmiş ve bu rivayetlere bir dizi menkıbe de eklenmiştir. Oysa *nefs* kelimesi burada bir tek öze yahut Ebû Müslim el-İsfahânî'nin de dikkat çektiği gibi aynı cinse işaret etmektedir (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, IX. 131). Kısaca bu ayet insanoğlunun erkek ve kadın olarak aynı özden, aynı cinsten yaratıldığını söylemektedir.

2. [Ey Müminler!] Allah'ın emirlerine riayet hususunda duyarlı olun da himayeniz altında bulunan yetimler [rüşd çağına erdiklerinde] mallarını kendilerine teslim edin. Değersiz mallarınızı onların değerli mallarıyla değiştirmeyin. Onların mallarını kendi mallarınıza katarak yemeyin; çünkü bu gerçekten çok büyük bir günahtır.

3. Himayeniz altında bulunan dul kadınlar ve yetim kızlarla evlilik yapmanız söz konusu olduğunda haklarını çiğnemekten endişe ederseniz, [dünyada evlenilecek kadın tükenmediğine göre] onlarla değil, beğendiğiniz başka kadınlardan biriyle evlenin. Hatta ikişer, üçer, dörder kadınla da evlenebilirsiniz.[2] Yok eğer "Eşlerimin hepsine adil davranamam." endişesi taşıyorsanız, o zaman değil üç-dört kadınla, tek [hür] kadınla bile evlenmeyin fakat böyle bir durumda cariyelerle evlenin.[3] [Bilin ki] adaletten ayrılmamanızı sağlayacak en güzel yol budur.

2. Bu ayetteki *mesnâ ve sülâse ve rubâ'a* kelimeleri genellikle, "iki, üç, dörde kadar" şeklinde çevrilmekte fakat bu çeviri ayetin lafzına uygun düşmemektedir. Kaldı ki söz konusu ifadeyi bu şekilde çevirenler her nedense 35/Fâtır 1. ayetteki *mesnâ ve sülâse ve rubâ'a* ifadesini "ikişer, üçer, dörder" diye çevirmekte ve dolayısıyla meleklerin kanatlarını dörtle sınırlandırma yoluna gitmemektedir. Gerçekte teaddüd-i zevcâtla ilgili "dört kadın" sınırlaması Kur'an'a değil, icmâ hâline gelmiş örfe dayanmaktadır. Bu konuda Hz. Peygamber'e atfedilen hadisler ise –şayet sahih iseler– kişiye özel hükümler içermektedir. Bütün bunlar bir yana, bu ayet teaddüd-i zevcâtın limitlerini belirlemeye değil, himaye altındaki dul kadınlara ve yetim kızlara haksızlık yapmamak gerektiğiyle ilgili ahlakî bir hükme işaret etmektedir.

وَاٰتُوا النِّسَٓاءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةًۜ فَاِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ
شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَن۪ٓيـًٔا مَر۪ٓيـًٔا ﴿٤﴾ وَلَا تُؤْتُوا
السُّفَهَٓاءَ اَمْوَالَكُمُ الَّت۪ي جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ قِيَامًا
وَارْزُقُوهُمْ ف۪يهَا وَاكْسُوهُمْ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا
﴿٥﴾ وَابْتَلُوا الْيَتَامٰى حَتّٰٓى اِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَۚ فَاِنْ
اٰنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُٓوا اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْۚ وَلَا
تَأْكُلُوهَٓا اِسْرَافًا وَبِدَارًا اَنْ يَكْبَرُواۜ وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا
فَلْيَسْتَعْفِفْۚ وَمَنْ كَانَ فَق۪يرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِۜ
فَاِذَا دَفَعْتُمْ اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْ فَاَشْهِدُوا عَلَيْهِمْۜ وَكَفٰى
بِاللّٰهِ حَس۪يبًا ﴿٦﴾ لِلرِّجَالِ نَص۪يبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ [77]
وَالْاَقْرَبُونَۖ وَلِلنِّسَٓاءِ نَص۪يبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ
وَالْاَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ اَوْ كَثُرَۜ نَص۪يبًا مَفْرُوضًا
﴿٧﴾ وَاِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ اُو۬لُوا الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى
وَالْمَسَاك۪ينُ فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا
﴿٨﴾ وَلْيَخْشَ الَّذ۪ينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا
خَافُوا عَلَيْهِمْۖ فَلْيَتَّقُوا اللّٰهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَد۪يدًا ﴿٩﴾

3. Bu ayetteki *fe-vâhideten* kelimesine verdiğimiz anlam Taberî'nin yorumuna dayanmaktadır (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, V. 577-578). Bu noktada "Cariyeler insan değil mi?" gibi bir soru akla gelebilir. Ancak Kur'an'ın nazil olduğu dönem dikkate alındığında, o dönemin toplumsal yapısında hürler ile köleler arasında çok ciddi bir statü farkının bulunduğu ve dolayısıyla ayette mevcut toplumsal yapının dikkate alındığı kendiliğinden anlaşılır. Kaldı ki evlilik konusunda hür kadınlar ile cariyeler arasındaki statü farkı bu sûrenin 25. ayetinde çok daha çarpıcı biçimde ortaya konulmaktadır. Öte yandan, Taberî'nin bu isabetli yorumu dikkate alındığında, "Kur'an çok kadınla evliliği değil, tek kadınla evliliği teşvik etmektedir" şeklindeki görüşün aslında bir apoloji (savunma) olduğu anlaşılmaktadır.

4. Evlendiğiniz kadınlara mehirlerini efendicesine verin. Şayet onlar size mehirlerinden gönül rızasıyla az çok bir şey verirlerse, onu gönül rahatlığıyla harcayabilirsiniz.

5. [Ey veliler/vasiler!] Allah'ın korumanız için size emanet ettiği malları [her ne kadar mülkiyet hakkına sahip olsalar da] kârını-zararını bilmeyen kimselere vermeyin. Fakat bu malların gelirinden onların yiyecek ve giyecek ihtiyaçlarını karşılayın; ayrıca onlara güzelce nasihat edin.

6. Himayeniz altındaki yetimleri ergenlik çağına gelinceye kadar deneyin. Kârı-zararı bilecek ve mallarını çekip çevirecek hâle geldiklerini gördüğünüzde, mallarını kendilerine derhal teslim edin. Ama sakın, "Bunlar büyüyünce mallarını geri alacaklar." diye düşünüp o zavallı yetimlerin mallarını tez elden harcamaya kalkmayın. İhtiyaç sahibi olmayan veli yetimin malına hiç tenezzül etmesin. Fakir hâldeki veli ise makul ölçüde istifade etsin. Yetimlere mallarını teslim ederken yanlarında mutlaka şahit bulundurun [ve bu konuda Allah'a hesap vereceğinizi unutmayın]. Zira hiç kimse Allah gibi hesap göremez.

7. Ana babanın ve yakın akrabanın miras olarak bıraktıkları malda erkeklerin payı vardır. Kadınlar da ana babanın ve yakın akrabanın miras bıraktıkları malda pay sahibidirler. Yani miras olarak bırakılan mal ister az ister çok olsun, o maldan erkeğe de kadına da belli bir pay ayrılmıştır.

8. Vâris konumunda olmayan uzak akrabalar, yetimler ve yoksullar miras paylaşımında hazır bulunurlarsa onlara da az çok bir şeyler verin, güzel sözler söyleyerek gönüllerini hoş edin.

9. "Ölüp gittiğim zaman eli ermez, gücü yetmez bu yavrularıma kim bakar." endişesi taşıyan veliler/vasiler başkalarının yetimlerini de kendi öz çocukları gibi görsünler. [Her konuda olduğu gibi yetimlerin, dulların ve yoksulların hakları konusunda da] Allah'ın emrine itaatsizlikten sakınsınlar; bu konuda hak ve hukuka uygun olan neyse hep onu savunsunlar.

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامٰى ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي
بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا ﴿١٠﴾ يُوصِيكُمُ اللّٰهُ
فِي أَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً
فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا
النِّصْفُ وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ
إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ أَبَوَاهُ فَلِأُمِّهِ
الثُّلُثُ فَإِنْ كَانَ لَهُ إِخْوَةٌ فَلِأُمِّهِ السُّدُسُ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ
يُوصِي بِهَا أَوْ دَيْنٍ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ لَا تَدْرُونَ أَيُّهُمْ
أَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا
[78] حَكِيمًا ﴿١١﴾ وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ أَزْوَاجُكُمْ إِنْ لَمْ
يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ
مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا
تَرَكْتُمْ إِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فَإِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ
الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُمْ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَا أَوْ دَيْنٍ
وَإِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلَالَةً أَوِ امْرَأَةٌ وَلَهُ أَخٌ أَوْ أُخْتٌ
فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذٰلِكَ
فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصٰى بِهَا أَوْ
دَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ وَصِيَّةً مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿١٢﴾

10. Hiçbir hak-hukuk gözetmeden yetimlerin mallarını yiyenler, aslında karınlarına ateş doldurmuş olmaktadırlar. Bu yüzden onlar cehennemdeki korkunç ateşte yanacaklar.

11. [Ey Müminler!] Allah miras konusunda çocuklarınızın paylarıyla ilgili olarak size şunu emreder: Erkeğin miras payı, kızın alacağı payın iki katıdır. Eğer ölen kişinin çocukları sadece kız olup ikiden fazla iseler, bunlar mirasın üçte ikisini alırlar. Şayet mirasçı konumunda tek kız evladı varsa, mirasın yarısı ona aittir.

Hayatta olan ana-babaya gelince, ölen kişinin bir kız ya da erkek çocuğu varsa, bıraktığı mirastan hem anası hem babası altıda bir pay alır. Ölen kişinin çocuğu yoksa ve ana-babası da hayatta olursa, mirasın üçte biri anaya verilir. Şayet ölen kişinin erkek ve kız kardeşleri varsa, ana mirasın altıda birini alır. Bütün bu payların miktarı, miras bırakan kişinin vasiyeti yerine getirildikten ve/veya hayatta iken ödeyemediği borçlar ödendikten sonra belirlenir.

[Ey Müminler!] Ana-babanız ile çocuklarınızdan hangisinin fayda bakımından size daha yakın olduğunu bilemezsiniz. [Öyleyse, duygularınıza kapılarak, "Miras payları böyle belirlenmeseydi daha iyi olurdu." demeyin]. Bunlar Allah tarafından belirlenmiş paylardır. Şüphesiz Allah her şeyi bilir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

12. [Ey Mümin erkekler!] Çocuğu bulunmayan eşlerinizin/karılarınızın bıraktıkları mirasın yarısı sizindir. Ama eğer çocukları varsa, vasiyetleri yerine getirildikten ve/veya borçları ödendikten sonra geriye kalan mallarının dörtte birine mirasçı olmaya hak sahibisiniz. Şayet sizin de çocuğunuz yoksa vasiyetiniz yerine getirildikten ve/veya borcunuz ödendikten sonra geriye kalan mallarınızın dörtte biri eşlerinize/karılarınıza aittir; eğer çocuğunuz varsa eşleriniz/karılarınız sekizde bir pay sahibidir.

Ölen erkek veya kadının çocuk ve ana-baba gibi birinci dereceden vârisi bulunmamakla birlikte, anadan bir erkek veya bir kız kardeşi varsa, bu kardeşlerin her biri mirasta altıda bir pay sahibidir. Ama eğer anadan kardeşler birden fazla sayıda iseler bu durumda mirasın üçte birini eşit olarak paylaşırlar. Ancak bu paylaşım da, ölen kişinin vasiyeti yerine getirildikten ve/veya borçları ödendikten sonra geriye kalan miras üzerinden yapılır. Öte yandan miras bırakılan malın üçte birinden fazlası vasiyet yoluyla yabancılara dağıtılmak suretiyle vârisler mağdur edilmemelidir. İşte bunlar Allah'ın emirleridir. Allah her şeyi bilendir; hata ve kusurlarınıza karşı çok müsamahalıdır.

13. Evet, işte bütün bunlar Allah'ın kesin hükümleridir. Her kim Allah'a ve elçisine itaat ederse Allah da onu içinde derelerin çağıldadığı cennetlere, hem de temelli kalmak üzere yerleştirir ki işte büyük bahtiyarlık budur.

14. Allah'a ve elçisine karşı gelen, Allah'ın belirlediği emir-yasak sınırlarını çiğneyen kimselere gelince, Allah böylelerini içinde temelli kalacakları cehenneme atacaktır. Çünkü bunların hakkı zelil ve perişan edici bir azaba mahkûm olmaktır.

15. [Ey Müminler!] Kadınlarınızdan sevicilik/lezbiyenlik yapanlar söz konusu olduğunda, bu çirkin fiili aranızdan dört kişinin şahitliğiyle ispat yoluna gidin. Eğer dört kişi şahitlik ederse o kadınlar ölünceye yahut Allah kendileri hakkında bir hüküm bildirinceye kadar onları evlerde göz hapsinde tutun.

16. İçinizden eşcinsel ilişkide bulunan erkeklere gelince, onların her ikisini de [kınamak, azarlamak ve hatta dövmek suretiyle] cezalandırın. Ama eğer tövbe eder ve kendilerini ıslah ederlerse üzerlerine gitmeyin. Çünkü Allah samimi tövbeleri kabul buyurur; çokça merhamet eder.[4]

تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ
جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا
وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٣﴾ وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ
وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ
مُهِينٌ ﴿١٤﴾ وَالّٰتِى يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَٓائِكُمْ [79]
فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ اَرْبَعَةً مِنْكُمْ فَاِنْ شَهِدُوا
فَاَمْسِكُوهُنَّ فِى الْبُيُوتِ حَتّٰى يَتَوَفّٰيهُنَّ الْمَوْتُ اَوْ
يَجْعَلَ اللّٰهُ لَهُنَّ سَبِيلًا ﴿١٥﴾ وَالَّذَانِ يَأْتِيَانِهَا مِنْكُمْ
فَاٰذُوهُمَا فَاِنْ تَابَا وَاَصْلَحَا فَاَعْرِضُوا عَنْهُمَا اِنَّ
اللّٰهَ كَانَ تَوَّابًا رَحِيمًا ﴿١٦﴾ اِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللّٰهِ
لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السُّٓوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ
فَاُولٰٓئِكَ يَتُوبُ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا
﴿١٧﴾ وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّـَٔاتِ حَتّٰى
اِذَا حَضَرَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ اِنِّى تُبْتُ الْـٰٔنَ وَلَا
الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ اُولٰٓئِكَ اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا
اَلِيمًا ﴿١٨﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَرِثُوا
النِّسَٓاءَ كَرْهًا وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَٓا

4. Bir önceki ayette geçen *fâhişeh* kelimesine "sevicilik/lezbiyenlik", bu ayette geçen *fâhişeh* kelimesine "eşcinsel ilişki/livata" anlamı vermemiz Ebü Müslim el-İsfahânî'nin yorumuna dayanmaktadır (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, IX. 187).

17. Allah'ın kabul buyurmayı vaat ettiği tövbe, nefsine hâkim olamayarak günah işleyen[5] fakat ardından pişmanlık duyup o günahtan vazgeçen kimselerin tövbesidir. Allah'ın tövbelerini kabul buyurduğu kimseler işte böyle kimselerdir. Allah samimiyetle tövbe edenleri bilir; O'nun her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

5. Bu ayetteki *ya'melûne's-sûe bi-cehâletin* ifadesi genellikle "bilmeden günah işleyenler" diye çevrilmektedir. Ancak *cehâlet* kelimesi Kur'an'da "bilgisizlik"ten ziyade, "kabalık, hoyratlık, barbarlık, densizlik, iradesizlik" gibi manalar ifade eder. Buna göre *cehl* ve *cehalet*'in tam karşıtı *'ilm* (ilim) değil ağırbaşlılık, efendilik, sağlam karakterlilik gibi manalar taşıyan *hilm*'dir. Cehalet kelimesinin bu ayetteki anlamı ise bilmeden günah işlenmesi değil, bir işin günah olduğu pekâlâ bilindiği hâlde nefsin dizginlenememesi neticesinde günaha girilmesidir. Nitekim bu anlam, önceki ayetlerde bahsi geçen suçların mahiyetiyle de örtüşmektedir.

18. Hayat boyu günah işleyip de son nefesinde [tıpkı Firavun gibi], "Ben artık tövbe ettim." diyen ve dolayısıyla kâfir olarak ölen kimselere gelince, böylelerinin sözde tövbeleri asla makbul değildir. Biz böyleleri için çok elemli bir azap hazırladık.

19. [Ey Mümin erkekler!] Kadınlara zorla vâris olmanız size helal değildir. [Yani babanızın vefatından sonra üvey ananızın üzerine elbisenizi atıp, "Bu kadın bana aittir." demeniz yahut ölen kardeşinizin karısını miras malı gibi görüp sahiplenmeniz yahut hoşlanmadığınız ve bu yüzden kötü davrandığınız eşinizi sırf serve-

اٰتَيْتُمُوهُنَّ اِلَّٓا اَنْ يَأْت۪ينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍۚ وَعَاشِرُوهُنَّ
بِالْمَعْرُوفِۚ فَاِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسٰٓى اَنْ تَكْرَهُوا
[80] شَيْـٔاً وَيَجْعَلَ اللّٰهُ ف۪يهِ خَيْراً كَث۪يراً ﴿١٩﴾ وَاِنْ اَرَدْتُمُ
اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَكَانَ زَوْجٍۙ وَاٰتَيْتُمْ اِحْدٰيهُنَّ قِنْطَاراً
فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْـٔاًۜ اَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَاناً وَاِثْماً
مُب۪يناً ﴿٢٠﴾ وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ اَفْضٰى بَعْضُكُمْ
اِلٰى بَعْضٍ وَاَخَذْنَ مِنْكُمْ م۪يثَاقاً غَل۪يظاً ﴿٢١﴾ وَلَا
تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ اٰبَٓاؤُ۬كُمْ مِنَ النِّسَٓاءِ اِلَّا مَا قَدْ سَلَفَۜ
اِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتاًۜ وَسَٓاءَ سَب۪يلاًۚ ﴿٢٢﴾ حُرِّمَتْ
عَلَيْكُمْ اُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ وَاَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ
وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْاَخِ وَبَنَاتُ الْاُخْتِ وَاُمَّهَاتُكُمُ
الّٰت۪ٓي اَرْضَعْنَكُمْ وَاَخَوَاتُكُمْ مِنَ الرَّضَاعَةِ وَاُمَّهَاتُ
نِسَٓائِكُمْ وَرَبَٓائِبُكُمُ الّٰت۪ي ف۪ي حُجُورِكُمْ مِنْ
نِسَٓائِكُمُ الّٰت۪ي دَخَلْتُمْ بِهِنَّۘ فَاِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ
بِهِنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْۘ وَحَلَٓائِلُ اَبْنَٓائِكُمُ الَّذ۪ينَ
مِنْ اَصْلَابِكُمْۙ وَاَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْاُخْتَيْنِ اِلَّا مَا قَدْ
سَلَفَۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُوراً رَح۪يماًۙ ﴿٢٣﴾

tine konmak için zorla nikâhınız altında tutmanız helal değildir].

Zina gibi büyük bir suç işlemedikleri, evlilik hukukunu çiğnemedikleri sürece, kendilerine verdiğiniz mehrin en azından bir kısmını geri almak için eşlerinizi/karılarınızı boşanma hususunda malî fedakârlıkta bulunmaya zorlamayın. Bilakis onlarla insaf ve adalet ölçüsüne uygun şekilde geçinin. Evet, karılarınızdan hoşlanmayabilirsiniz ama [şunu da bilin ki] Allah hoşlanmadığınız eşleriniz/karılarınız vesilesiyle sizin birçok iyilik ve güzelliğe kavuşmanızı takdir etmiş olabilir.

20. Eşinizi boşayıp başka bir kadınla evlenmek isterseniz, boşamak istediğiniz eşinize vaktiyle mehir olarak çuval dolusu altın ve gümüş vermiş olsanız bile o mehrin tek kuruşunu dahi geri almayın. Boşamak istediğiniz eşinize [zina ve benzeri] bir iftira atmak ve böylece çok büyük bir günaha girmek pahasına mehri geri almanız olacak şey mi hiç?!

21. Hem sonra onca zaman aynı yastığa birlikte baş koymuşken, eşleriniz olan o kadınlar da nikâh akdi uyarınca haklarının korunacağına dair sizden sağlam bir söz almışken mehri geri almanız insaf ve vicdan ölçüsüne sığar mı hiç?!

22. Geçmişte olup bitenler artık geçmişte kaldı. Ama bundan böyle babalarınızın vaktiyle evlilik yaptığı kadınlarla (üvey analarınızla) sakın evlenmeyin. Çünkü bu gerçekten çok çirkin bir iş, çok kötü bir âdettir.

23. [Ey Mümin erkekler!] Analarınız, kızlarınız, kız kardeşleriniz, halalarınız,[6] teyzeleriniz, erkek ve kız kardeşlerinizin kızları, sütanneleriniz ile sütkız kardeşleriniz, karılarınızın anneleri/kayınvalideleriniz, kendileriyle zifafa girdiğiniz eşlerinizin [eski kocasından] olan ve sizinle aynı çatı altında yaşayan üvey kızlarınızla evlenmeniz haramdır. Fakat evlenip zifafa girmeden ayrıldığınız eşlerinizin kızlarıyla evlenmenizde sakınca yoktur. Öz oğullarınızın eşleriyle [gelinlerinizle] evlenmeniz de haramdır. Keza iki kız kardeşle aynı anda evlenmeniz de haramdır. Geçmişte yaptığınız bu tür evlilikler artık geçmişte kaldı. [Bilin ki] Allah size karşı çok affedici, pek merhametlidir!

6. Bu ayetteki *ammâtiküm* ve *hâlâtiküm* kelimelerini diğer bütün meallerde olduğu gibi "halalarınız ve teyzeleriniz" diye çevirdik. Ancak bu çeviriye göre Arapçadaki *hâletün*/hala (teyze) kelimesi, Türkçeye babanın kız kardeşi anlamında hala olarak aktarılmakta, dolayısıyla bu kelimenin hedef dile naklinde terslik ortaya çıkmaktadır. Bu yüzdendir ki ülkemizin muhtelif yörelerinde babanın kız kardeşine, Kur'an'daki kullanıma uygun olarak "ame" veya "eme", annenin kız kardeşine de "hala" denilmektedir. Ancak biz yine de "Galat-ı meşhur lügat-ı fasihten evladır." sözünün mucibince ayetteki *ammât* kelimesini "halalar" diye karşılamayı tercih ettik.

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَٓاءِ اِلَّا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْۚ [81]
كِتَابَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْۚ وَاُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَٓاءَ ذٰلِكُمْ اَنْ
تَبْتَغُوا بِاَمْوَالِكُمْ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَۜ فَمَا
اسْتَمْتَعْتُمْ بِهٖ مِنْهُنَّ فَاٰتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ فَرِيضَةًۜ وَلَا
جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ بِهٖ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِۜ
اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٢٤﴾ وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ
مِنْكُمْ طَوْلًا اَنْ يَنْكِحَ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ
مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِۜ وَاللّٰهُ
اَعْلَمُ بِاِيمَانِكُمْۜ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍۚ فَانْكِحُوهُنَّ بِاِذْنِ
اَهْلِهِنَّ وَاٰتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ
مُسَافِحَاتٍ وَلَا مُتَّخِذَاتِ اَخْدَانٍۚ فَاِذَٓا اُحْصِنَّ فَاِنْ
اَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ فَعَلَيْهِنَّ نِصْفُ مَا عَلَى الْمُحْصَنَاتِ
مِنَ الْعَذَابِۜ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ الْعَنَتَ مِنْكُمْۜ وَاَنْ
تَصْبِرُوا خَيْرٌ لَكُمْۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢٥﴾ يُرِيدُ اللّٰهُ
لِيُبَيِّنَ لَكُمْ وَيَهْدِيَكُمْ سُنَنَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَيَتُوبَ
عَلَيْكُمْۜ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٢٦﴾

24. [Ey Mümin erkekler!] Evli kadınlarla evlenmeniz de haramdır. Fakat savaş esiri olarak elinize geçen kadınlar [cariyeler] bu hükmün dışındadır. İşte bütün bunlar Allah'ın size bildirdiği hükümlerdir. Bütün bu sayılanların dışında kalan mümin kadınlarla, mal varlığınızdan bir kısmını kendilerine mehir vermek ve bilhassa evlilik dışı bir ilişkiye girmeksizin iffet ve namus ölçüsüne bağlı kalmak şartıyla evlenmeniz helaldir. Kendilerinden faydalandığınız kadınlara, [önceden aranızda belirlediğiniz] ücreti ödeyin. Belli bir süre birlikte olmak üzere anlaştığınız ücret konusunda [sonradan süreyi uzatmak istemeniz hâlinde] karşılıklı olarak uzlaşmanızda sakınca yoktur.[7] Şüphesiz Allah her şeyi bilir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

7. Ayetin bu kısmı büyük bir ihtimalle sınırlı/süreli evliliğe (muta nikâhına) işaret etmektedir. Nitekim İbn Mes'ûd, Übey b. Ka'b ve İbn Abbas gibi bazı büyük sahabiler bu ayeti *fe-mestemta'tüm bihî minhünne ilâ ecelin müsemmâ* (kendilerinden belli bir süreye kadar faydalandığınız kadınlara....) şeklinde okumuşlardır (Bkz. İbn Atıyye, *el-Muharrerü'l-Vecîz*, I. 36). Hz. Peygamber döneminde ruhsat olarak birçok kez uygulanan muta nikâhı Hz. Ömer tarafından son derece isabetli bir ictihadla kesin olarak yasaklanmıştır. Ancak İmâmiyye Şiası Hz. Ömer'in bu ictihadını hükümsüz saydığı için muta nikâhının caiz olduğunu savunmaktadır.

25. İçinizden hür mümin kadınlarla evlenmeye maddi gücü yetmeyenler, elinizin altındaki mümin cariyelerle evlenebilirler. Allah sizin kadrinizi imanınızla bilir. Sonuçta hepiniz mümin olarak birsiniz.[8]

İffetli ve namuslu olmaları, zina etmemeleri, gizli dost tutmamaları şartıyla ve aynı zamanda efendilerinin iznini alarak o cariyelerle evlenin; örfe uygun olarak mehirlerini de verin. Evlendikten sonra zina ederlerse, onlara verilecek ceza zina eden hür mümin kadınlara uygulanan [yüz sopa] cezasının yarısıdır. Mümin cariyelerle evlenme izni, zinaya düşme korkusu yaşayan bekârlar içindir. Ancak şu da var ki bekârlığa katlanmanız cariyelerle evlilik yapmanızdan daha hayırlıdır. Allah çok affedicidir, çok merhametlidir.

8. Bu ayette hür mümin kadınlar ile mümin cariyeler arasında inanç temelinde eşitlik bulunduğu belirtilse de bu eşitlik toplumsal yapıdaki hür-köle ayırımını ortadan kaldırmamaktadır. Bu itibarla ayetteki muhteva, günümüzdeki hâkim değer yargılarından hareketle değil, Kur'an'ın nazil olduğu dönemdeki toplumsal matris üzerinden anlaşılmaya çalışılmalıdır.

26. [Ey Müminler!] Allah size iyiyi kötüyü, helali haramı açıkça bildirmek, sizi geçmiş peygamberler ve onlara uyan güzel insanların hayat tarzlarına yöneltmek ve günahlarınızı affetmek ister. Allah her şeyi bilir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

[82] وَاللّٰهُ يُر۪يدُ اَنْ يَتُوبَ عَلَيْكُمْ وَيُر۪يدُ الَّذ۪ينَ يَتَّبِعُونَ
الشَّهَوَاتِ اَنْ تَم۪يلُوا مَيْلًا عَظ۪يمًا ﴿٢٧﴾ يُر۪يدُ اللّٰهُ
اَنْ يُخَفِّفَ عَنْكُمْۚ وَخُلِقَ الْاِنْسَانُ ضَع۪يفًا ﴿٢٨﴾
يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَأْكُلُٓوا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ
بِالْبَاطِلِ اِلَّٓا اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً عَنْ تَرَاضٍ مِنْكُمْ
وَلَا تَقْتُلُٓوا اَنْفُسَكُمْ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُمْ رَح۪يمًا ﴿٢٩﴾
وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ عُدْوَانًا وَظُلْمًا فَسَوْفَ نُصْل۪يهِ
نَارًاۜ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَس۪يرًا ﴿٣٠﴾ اِنْ تَجْتَنِبُوا
كَبَٓائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ
وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَر۪يمًا ﴿٣١﴾ وَلَا تَتَمَنَّوْا مَا فَضَّلَ
اللّٰهُ بِه۪ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ لِلرِّجَالِ نَص۪يبٌ مِمَّا
اكْتَسَبُواۜ وَلِلنِّسَٓاءِ نَص۪يبٌ مِمَّا اكْتَسَبْنَۜ وَسْـَٔلُوا
اللّٰهَ مِنْ فَضْلِه۪ۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمًا ﴿٣٢﴾
وَلِكُلٍّ جَعَلْنَا مَوَالِيَ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَۜ
وَالَّذ۪ينَ عَقَدَتْ اَيْمَانُكُمْ فَاٰتُوهُمْ نَص۪يبَهُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ
كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَه۪يدًا ﴿٣٣﴾

27. Evet, Allah sizi bağışlamak ister; şehvetlerine uyanlar ise doğru yoldan büsbütün çıkmanızı isterler.

28. Ayrıca Allah [cariyelerle evliliğe izin vermek gibi hükümlerle] yükümlülüklerinizi hafifletmek ister. Çünkü insan [cinsel arzularına hâkim olma hususunda] zayıf bir varlık olarak yaratılmıştır.

29. Ey Müminler! Karşılıklı gönül rızasıyla, fakat harama bulaşmadan ticaret yapın ama sakın [tefecilik, rüşvet, gasp, hırsızlık gibi] haksız yollarla birbirinizin malını yemeyin. Birbirinizin mallarını gayrimeşru yollarla yemek suretiyle kendinizi ve kardeşlerinizi mahvetmeyin.[9] [Bilin ki] Allah size karşı pek merhametlidir.

9. Bu ayetteki *ve-lâ taktulû enfüseküm* ifadesi, "kendinizi/birbirinizi mahvetmeyin" anlamına gelebileceği gibi Hasen el-Basrî'nin de belirttiği üzere, "kendi kardeşlerinizi mahvetmeyin" manasına da gelir (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, I. 522). Nitekim birçok ayette de müminlerin âdeta tek bünye, tek kişilik oldukları/oluşturdukları ifade edilmiştir.

30. Kim haddi aşmanın ve hak-hukuk tanımamanın ta kendisi olan bu kötü fiilleri işlerse bilsin ki biz böylelerini cehenneme sokacağız. Öyle ki bu, Allah için son derece basit bir iştir.

31. Size yasaklanan [şirk, adam öldürmek, zina etmek, yetim malı yemek, yalancı şahitlik yapmak gibi] büyük günahlardan kaçınırsanız, biz de küçük günahlarınızı, sair hata ve kusurlarınızı görmezden gelip affeder ve sizi ahirette çok güzel bir yere/cennete yerleştiririz.

32. [Ey Mümin kadınlar!] Allah'ın erkeklere siz kadınlardan daha fazla hak ve yetki vermiş olmasından dolayı, ["Keşke biz de erkek olsaydık!" diye] yanıp yakılmayın.[10] Çünkü erkekler de emeklerinin karşılığını alacaklar kadınlar da. Siz yeter ki Allah'ın bitmez tükenmez lütuf hazinesinden isteyin. Allah her şeyi hakkıyla bilir.

10. Bu ayete verdiğimiz anlam, bilhassa Hz. Peygamber'in eşi Ümmü Seleme'den nakledilen rivayetlere dayanmaktadır. İlgili rivayetlere göre Ümmü Seleme'nin, "Ey Allah'ın resûlü! Erkekler cihada gidiyor, ama biz kadınlar gidemiyoruz. Ayrıca biz kadınlar erkeklerin payının yarısı kadar miras alıyoruz. Keşke biz de erkek olsaydık..." demesi üzerine bu ayet inmiştir (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV. 49).

33. [Ey Müminler!] Biz gerek ana-babaya gerek akrabalara, miras bıraktıkları mallar hususunda vârisler belirledik.[11] [Evlat ve kardeş edinme, tazminat ve miras sözleşmesi gibi] bir anlaşma yoluyla yakınlık bağı kurduğunuz kimselere de paylarını verin. [Unutmayın ki] Allah her şeye şahittir.

11. Bu ayetteki *mimmâ tereke* ifadesi *ve-li külli* lafzının sıfatı olarak da kabul edilebilir ve bu takdirde mana, "Biz, ana-babanın ve yakın akrabaların miras bıraktıkları/bırakacakları her mal için vârisler belirledik." şeklinde olur (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, III. 620).

34. Kocalar, karılarının amiri/reisi konumundadır.[12] Çünkü Allah erkeklere kadınlardan daha fazla hak ve yetki vermiş bulunmakta, ayrıca erkekler evlenirken eşlerine mehir vermekte, evlendikten sonra da hane halkının geçim masraflarını üstlenmekteler. İyi kadınlar kocalarına karşı itaatkârdırlar. Ayrıca onlar kocalarının yokluğunda Allah'ın korunmasına yönelik emri uyarınca iffet ve namuslarını korurlar.

Dik başlılık ve hırçınlığından yıldığınız, yuvayı yıkacağından kaygılandığınız karılarınıza gelince, onlara ilkin öğüt verin. Öğüt fayda etmezse onları yataklarında yalnız bırakabilirsiniz. Bununla da yola gelmezlerse onlara tokat atabilirsiniz.[13] Ama eğer size itaat ederlerse onları cezalandırmak için bahane aramayın. Şüphesiz Allah çok yücedir, büyüktür.

12. Bu ayetteki *er-ricâl* ve *en-nisâ'* kelimeleri genel anlamda kadın-erkek arasındaki ilişkiye değil, karı-koca ilişkisine işaret etmektedir. Nitekim bu husus ayetin devamından da anlaşılmaktadır.

13. Bu ayette geçen *vadribûhünne* ifadesi genellikle "dövün" diye çevrilmekte; ancak dövme fiilinin sınırları belirsiz olduğu için bu çeviri pek isabetli gözükmemektedir. Ayrıca bu ayetin emir kipindeki ifadeleri, mecburiyetten öte ruhsata işaret etmektedir.

اَلرِّجَالُ قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَٓاءِ بِمَا فَضَّلَ اللّٰهُ بَعْضَهُمْ [83]
عَلٰى بَعْضٍ وَبِمَٓا اَنْفَقُوا مِنْ اَمْوَالِهِمْۜ فَالصَّالِحَاتُ
قَانِتَاتٌ حَافِظَاتٌ لِلْغَيْبِ بِمَا حَفِظَ اللّٰهُۜ وَالّٰت۪ي
تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي
الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّۚ فَاِنْ اَطَعْنَكُمْ فَلَا تَبْغُوا
عَلَيْهِنَّ سَب۪يلًاۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيًّا كَب۪يرًا ﴿٣٤﴾ وَاِنْ
خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ اَهْلِه۪
وَحَكَمًا مِنْ اَهْلِهَاۚ اِنْ يُر۪يدَٓا اِصْلَاحًا يُوَفِّقِ اللّٰهُ
بَيْنَهُمَاۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَل۪يمًا خَب۪يرًا ﴿٣٥﴾ وَاعْبُدُوا اللّٰهَ
وَلَا تُشْرِكُوا بِه۪ شَيْـًٔا وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَبِذِي
الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاك۪ينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبٰى
وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنْبِ وَابْنِ السَّب۪يلِۙ
وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ مَنْ كَانَ
مُخْتَالًا فَخُورًاۙ ﴿٣٦﴾ اَلَّذ۪ينَ يَبْخَلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ
بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَٓا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه۪ۜ وَاَعْتَدْنَا
لِلْكَافِر۪ينَ عَذَابًا مُه۪ينًاۚ ﴿٣٧﴾ وَالَّذ۪ينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ [84]
رِئَٓاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ وَمَنْ
يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَر۪ينًا فَسَٓاءَ قَر۪ينًا ﴿٣٨﴾

35. [Ey Veliler!] Karı ile koca arasındaki anlaşmazlığın boşanma noktasına varacağından endişe ederseniz, o zaman erkeğin ve kadının ailelerinden birer arabulucuyu göreve çağırın. Şayet arabulucular anlaşmazlığı iyi niyetle çözüme kavuşturmak isterlerse Allah da [onlar vesilesiyle] karı-kocayı uzlaştırır. Şüphesiz Allah her şeyi bilir, her şeyden haberdardır.

36. [Ey Müminler!] Yalnız Allah'a kulluk/ibadet edin ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana-babanıza, akrabanıza, yetimlere, fakirlere, müslüman komşularınıza, gayrimüslim komşularınıza, yol arkadaşınıza, yurdundan yuvasından ayrı düşmüş gariplere ve kölelerinize de çok iyi davranın. [Bilin ki] Allah kendini beğenen, böbürlenip kibirlenen kimseleri hiç sevmez.

37. Böyle kimseler kendileri cimrilik ettikleri gibi başkalarını da cimriliğe teşvik eder ve Allah'ın kendilerine lütfettiği nimetleri başkalarından gizlerler. İşte biz bu kâfirlere/nankörlere zelil ve perişan edici bir azap hazırlamışızdır.

38. Yine böyle kimseler Allah'a ve ahirete inanmadıkları hâlde sırf insanlara gösteriş olsun diye mallarından-mülklerinden harcarlar. Şeytan kime arkadaş ve yoldaş olmuşsa, o kişi çok kötü bir arkadaş sahibi olmuş demektir.

وَمَاذَا عَلَيْهِمْ لَوْ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَنْفَقُوا
مِمَّا رَزَقَهُمُ اللّٰهُ وَكَانَ اللّٰهُ بِهِمْ عَل۪يمًا ﴿٣٩﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَا
يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَاِنْ تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ
مِنْ لَدُنْهُ اَجْرًا عَظ۪يمًا ﴿٤٠﴾ فَكَيْفَ اِذَا جِئْنَا مِنْ
كُلِّ اُمَّةٍ بِشَه۪يدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلٰى هٰٓؤُ۬لَٓاءِ شَه۪يدًا
﴿٤١﴾ يَوْمَئِذٍ يَوَدُّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَعَصَوُا الرَّسُولَ لَوْ
تُسَوّٰى بِهِمُ الْاَرْضُۜ وَلَا يَكْتُمُونَ اللّٰهَ حَد۪يثًا ﴿٤٢﴾ يَٓا
اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَقْرَبُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْتُمْ سُكَارٰى
حَتّٰى تَعْلَمُوا مَا تَقُولُونَ وَلَا جُنُبًا اِلَّا عَابِر۪ي سَب۪يلٍ
حَتّٰى تَغْتَسِلُواۜ وَاِنْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ اَوْ
جَٓاءَ اَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَٓائِطِ اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَٓاءَ
فَلَمْ تَجِدُوا مَٓاءً فَتَيَمَّمُوا صَع۪يدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا
بِوُجُوهِكُمْ وَاَيْد۪يكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٤٣﴾
اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا نَص۪يبًا مِنَ الْكِتَابِ يَشْتَرُونَ
[85] الضَّلَالَةَ وَيُر۪يدُونَ اَنْ تَضِلُّوا السَّب۪يلَ ﴿٤٤﴾ وَاللّٰهُ
اَعْلَمُ بِاَعْدَٓائِكُمْۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَلِيًّاۘ وَكَفٰى بِاللّٰهِ نَص۪يرًا
﴿٤٥﴾ مِنَ الَّذ۪ينَ هَادُوا يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِه۪
وَيَقُولُونَ سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاسْمَعْ غَيْرَ مُسْمَعٍ
وَرَاعِنَا لَيًّا بِاَلْسِنَتِهِمْ وَطَعْنًا فِي الدّ۪ينِۜ وَلَوْ اَنَّهُمْ

39. Peki ya onlar Allah'a ve ahirete inansalar, Allah'ın kendilerine lütfettiği maldan mülkten gösteriş yapmadan harcasalardı ne kaybederlerdi ki?! Allah onların gerçek niyetlerini çok iyi bilmektedir.

40. Allah hiçbir kuluna zerre kadar bile haksızlık etmez. Ama kulun küçücük bir iyiliği olsa onu katbekat artırır; üstelik kuluna fazladan çok büyük mükâfat verir.

41. [Ey Peygamber!] Her toplum/ümmet için [dünyadaki inanç ve hayat tarzlarının doğru olup olmadığına tanıklık edecek] bir şahit getireceğimiz ve seni de o kâfirlere/müşriklere şahit tutacağımız gün, onların hâlleri ne olacak bakalım?!

42. Kâfirlikte direnip Peygamber'e karşı gelenler, işte o gün toprağa karışıp yok olmayı isteyecekler fakat işledikleri hiçbir günahı Allah'tan gizleyemeyecekler.

43. Ey Müminler! Sarhoş hâlde iken namaza yaklaşmayın. Dahası, ayılıp aklınız başınıza gelinceye/söylediğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın. Cünüp iken de –yolculukta olma ve yıkanma imkânı bulamama durumunuz hariç– yıkanmadıkça [boy abdesti almadıkça] namaz kılmayın. Şayet hasta hâldeyseniz veya seyahatteyseniz yahut tuvalet ihtiyacınızı gidermişseniz veyahut eşlerinizle cinsel ilişkiye girmişseniz ve bütün bu durumlarda su ya da suyu kullanma imkânı bulamamışsanız, o zaman temiz bir toprak arayın ve onunla ellerinizi, kollarınızı ve yüzünüzü mesh edin. Şüphesiz Allah size karşı çok müsamahalı, çok bağışlayıcıdır.

44. [Ey Peygamber!] Tevrat hakkında az çok bilgi sahibi olma lütfuna eren şu Yahudilerin ne yaptıklarını görüyorsun değil mi?! Dalalet uğruna hak ve hakikati nasıl da feda ediyorlar. Üstelik sizin de dalalete düşmenizi istiyorlar.

45. [Ey Müminler!] Allah sizin düşmanlarınızın kimler olduğunu çok iyi bilir. [Ama hiç tasalanmayın;] çünkü gerek dost ve koruyucu gerek yâr ve yardımcı olarak Allah size yeter!

46. Kimi Yahudiler İslam'a dil uzatmak maksadıyla bazı sözleri asıl anlamlarından farklı manaya gelecek bir kalıba sokar ve birtakım kelime oyunları yaparak, "[Ey Muhammed!] Çağrını işittik ama itaat ettik." anlamındaki sözü, "İşittik ama isyan ettik" manasına gelecek şekilde telaffuz ederler. Yine onlar, ["Dinle! Allah sana kötü söz işittirmesin." şeklindeki sözü], "İşitmez olasıca, dinle!" şekline dönüştürürler; aynı şekilde ["Bizi gözet, bizimle ilgilen." manasındaki] "râinâ" sözünü de ["ahmak" manasına gelecek şekilde] söylerler.

قَالُوا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا وَاسْمَعْ وَانْظُرْنَا لَكَانَ خَيْرًا
لَهُمْ وَاَقْوَمَۙ وَلٰكِنْ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ
اِلَّا قَل۪يلًا ﴿٤٦﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ اٰمِنُوا بِمَا
نَزَّلْنَا مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَطْمِسَ وُجُوهًا
فَنَرُدَّهَا عَلٰٓى اَدْبَارِهَٓا اَوْ نَلْعَنَهُمْ كَمَا لَعَنَّٓا اَصْحَابَ
السَّبْتِۜ وَكَانَ اَمْرُ اللّٰهِ مَفْعُولًا ﴿٤٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ
اَنْ يُشْرَكَ بِه۪ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَٓاءُۚ وَمَنْ
يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدِ افْتَرٰٓى اِثْمًا عَظ۪يمًا ﴿٤٨﴾ اَلَمْ تَرَ
اِلَى الَّذ۪ينَ يُزَكُّونَ اَنْفُسَهُمْۜ بَلِ اللّٰهُ يُزَكّ۪ي مَنْ يَشَٓاءُ
وَلَا يُظْلَمُونَ فَت۪يلًا ﴿٤٩﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ
الْكَذِبَۜ وَكَفٰى بِه۪ٓ اِثْمًا مُب۪ينًا ﴿٥٠﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذ۪ينَ
اُو۫تُوا نَص۪يبًا مِنَ الْكِتَابِ يُؤْمِنُونَ بِالْجِبْتِ وَالطَّاغُوتِ
وَيَقُولُونَ لِلَّذ۪ينَ كَفَرُوا هٰٓؤُلَٓاءِ اَهْدٰى مِنَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
سَب۪يلًا ﴿٥١﴾ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ لَعَنَهُمُ اللّٰهُۜ وَمَنْ يَلْعَنِ اللّٰهُ [86]
فَلَنْ تَجِدَ لَهُ نَص۪يرًاۜ ﴿٥٢﴾ اَمْ لَهُمْ نَص۪يبٌ مِنَ الْمُلْكِ
فَاِذًا لَا يُؤْتُونَ النَّاسَ نَق۪يرًاۙ ﴿٥٣﴾ اَمْ يَحْسُدُونَ النَّاسَ
عَلٰى مَٓا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه۪ۚ فَقَدْ اٰتَيْنَٓا اٰلَ اِبْرٰه۪يمَ
الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَاٰتَيْنَاهُمْ مُلْكًا عَظ۪يمًا ﴿٥٤﴾

Şayet onlar, "[Ey Muhammed!] Çağrını duyduk ve ona uyduk.", "Bizi dinle ve bizimle ilgilen." deselerdi, kendileri için mutlak hayırlı ve doğru olurdu. Ne var ki onlar kâfirliği tercih ettiler. Bu yüzden Allah da onları lanetleyip rahmetinden uzaklaştırdı. Artık onlar imana gelmezler.

47. [Ey Yahudiler!] Sizi hor, hakir ve gözünüz arkada kalmış bir şekilde bu topraklardan sürgün etmeden ve/veya geçmişte Cumartesi günü yasağını çiğneyen dindaşlarınızı lanetlediğimiz gibi sizi de lanetlemeden önce, gelin elinizin altındaki Tevrat'ı [özü itibariyle] tasdik edici olarak indirdiğimiz bu Kur'an'a inanın. [Bilin ki] Allah'ın hükmü mutlaka gerçekleşir.

48. Şüphesiz Allah kendisine eş ve ortak koşulmasını affetmez. Fakat dilediği kimselerin [tövbekâr kulların] bunun dışındaki günahlarını bağışlar. Her kim Allah'a eş ve ortak koşarsa çok büyük bir günah işlemiş olur.

49. [Ey Peygamber!] Kendilerini temize çıkaran şu Yahudileri görüyorsun değil mi?! [Ama onların kendi kendilerini temize çıkarmasının hiçbir anlamı yok]. Çünkü ancak Allah dilediği/layık gördüğü kimseleri temize çıkarır ve hesap günü de kimseye zerre kadar bile haksızlık edilmez.

50. [Ey Peygamber!] Bak, işte onlar ["Biz Allah'ın seçkin halkı ve sevgili kullarıyız." diyerek] Allah adına nasıl da yalan konuşuyorlar... Bu büyük günah onlara yeter de artar!

51. Tevrat hakkında az çok bilgi sahibi olma lütfuna eren şu Yahudileri görüyorsun değil mi?! Müşriklerin isteği üzerine kâhinler ve şeytan tabiatlı kimselere [cibt ve tâğûta] inanıp güveniyorlar. Bu yetmezmiş gibi o kâfirlerin/müşriklerin siz müminlerden daha doğru bir inanca sahip olduklarını iddia ediyorlar.

52. [Ey Peygamber!] İşte onlar Allah'ın lanetleyip rahmetinden uzaklaştırdığı kimselerdir. Allah kimi rahmet kapısından kovarsa artık ona yardım eli uzatacak kimse bulamazsın.

53. Yoksa o Yahudiler Allah'ın mülküne ortak mıdırlar?! Eğer öyle bir imkân sahibi olsalardı insanlara lütuf ve nimet adına zırnık koklatmazlardı.

54. Yoksa o Yahudiler Allah'ın Peygamber'e ve müminlere lütfedip verdiği [vahiy, nübüvvet, yardım, zafer gibi] nimetleri çekemiyor da bu yüzden onlara haset mi ediyorlar?![14] Oysa biz geçmişte İbrahim soyuna da vahiy ve peygamberlik lütfetmiştik. Yine onlardan bir kısmına [Davud'a ve Süleyman'a] büyük saltanat bahşetmiştik.

14. Bu ayette haset edilip kıskanılan insanlardan (*en-nâs*) maksat özelde Hz. Peygamber genelde müminlerdir.

فَمِنْهُمْ مَنْ اٰمَنَ بِهٖ وَمِنْهُمْ مَنْ صَدَّ عَنْهُۜ وَكَفٰى بِجَهَنَّمَ
سَعِيرًا ﴿٥٥﴾ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِنَا سَوْفَ نُصْلِيهِمْ
نَارًاۜ كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا
لِيَذُوقُوا الْعَذَابَۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَزِيزًا حَكِيمًا ﴿٥٦﴾
وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَٓا اَبَدًاۜ لَهُمْ فِيهَٓا
اَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌۘ وَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا ﴿٥٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ
يَأْمُرُكُمْ اَنْ تُؤَدُّوا الْاَمَانَاتِ اِلٰٓى اَهْلِهَاۙ وَاِذَا حَكَمْتُمْ
بَيْنَ النَّاسِ اَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِۜ اِنَّ اللّٰهَ نِعِمَّا يَعِظُكُمْ
بِهٖۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿٥٨﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا
اَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاُو۬لِي الْاَمْرِ مِنْكُمْۚ فَاِنْ
تَنَازَعْتُمْ فِي شَيْءٍ فَرُدُّوهُ اِلَى اللّٰهِ وَالرَّسُولِ اِنْ كُنْتُمْ
تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ ذٰلِكَ خَيْرٌ وَاَحْسَنُ تَأْوِيلًا
[87] ﴿٥٩﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ يَزْعُمُونَ اَنَّهُمْ اٰمَنُوا بِمَٓا اُنْزِلَ
اِلَيْكَ وَمَٓا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ يُرِيدُونَ اَنْ يَتَحَاكَمُٓوا اِلَى
الطَّاغُوتِ وَقَدْ اُمِرُٓوا اَنْ يَكْفُرُوا بِهٖۜ وَيُرِيدُ الشَّيْطَانُ
اَنْ يُضِلَّهُمْ ضَلَالًا بَعِيدًا ﴿٦٠﴾

55. Bununla birlikte onlardan/İsrailoğullarından bir kısmı, İbrahim'in soyuna verilen vahiylere iman etti, bir kısmı ise imandan yüz çevirdi. O kâfirlerin hakkından cehennemin alevler püskürten ateşi gelir.

56. Ayetlerimizi inkârda direnenleri cehenneme sokacağız. Öyle bir cehennem ki onların derileri ateşte kavrulup acı duymaz hâle geldikçe azabın dayanılmaz acısını sürekli tatmaları için derilerini tazeleyeceğiz. Şüphesiz Allah üstün kudret sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

57. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapanlara gelince, biz böylelerini içinde nehirlerin aktığı cennetlere yerleştireceğiz. Onlar cennette temelli kalacaklar ve orada tertemiz eşlere sahip olacaklar. [Kısaca] biz onları cennette son derece rahat şekilde yaşatacağız.[15]

15. Bu ayetin sonundaki *zıllen zalîlen* lafzı genellikle "koyu gölgelik" diye çevrilmektedir. Ancak bu lafız Araplar nezdinde lafzî manada gölge ve gölgelikten ziyade, son derece rahat bir yaşantının kinayeli ifadesine tekabül eder (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, X. 110).

58. [Ey Müminler!] Allah size [görev, yetki ve sorumluluk gibi tüm] emanetleri ehline teslim ve tevdi etmenizi, insanlar arasında [ortaya çıkan herhangi bir ihtilafı çözüme kavuşturmak üzere] hakemlik yaptığınız zaman da adalet ve hakkaniyetle hüküm vermenizi emreder. Bakın, Allah size ne güzel bir öğüt veriyor. [Unutmayın ki] Allah her şeyi işitir, her şeyi görür.

59. Ey Müminler! Allah'a itaat edin; aynı şekilde Peygamber'e de itaat edin. Yine tıpkı sizin gibi mümin olan yetki ve otorite sahiplerine [yöneticilere, âlimlere] de itaat edin. Herhangi bir konuda anlaşmazlığa düşerseniz ve eğer gerçekten Allah'a ve ahirete inanmış kimselerseniz, anlaşmazlığın çözümü için Allah'a [Kur'an'a] ve Peygamber'e başvurun. Böyle yapmanız hem çok hayırlı hem de elde edeceğiniz sonuç bakımından çok daha güzeldir.

60. [Ey Peygamber!] Hem sana indirilen Kur'an'a hem de senden önceki peygamberlere gönderilen vahiylere inandıklarını söyleyen şu münafıkların yaptıklarını görüyorsun değil mi?!

Onlar aralarındaki anlaşmazlığın çözümü için bir kâhinin hakemliğine başvurmayı istiyorlar. Oysa kendilerine o şeytan tabiatlı adamın sözde otoritesini tanımamaları emredilmişti. Kaldı ki o şeytan tabiatlı adam da onları büsbütün saptırmak istiyor.[16]

16. Bu ayetteki *tâğût* ve *şeytân* kelimeleri Yahudilerin lideri Kâ'b b. Eşref ve/veya kâhin Ebû Bürde el-Eslemî'ye delalet etmektedir (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV. 156-157; İbn Kesîr, *Tefsîr*, I. 519).

وَاِذَا قٖيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا اِلٰى مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَاِلَى الرَّسُولِ
رَاَيْتَ الْمُنَافِقٖينَ يَصُدُّونَ عَنْكَ صُدُودًاۚ ﴿٦١﴾
فَكَيْفَ اِذَٓا اَصَابَتْهُمْ مُصٖيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدٖيهِمْ ثُمَّ
جَٓاؤُ۫كَ يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ اِنْ اَرَدْنَٓا اِلَّٓا اِحْسَانًا وَتَوْفٖيقًا
﴿٦٢﴾ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذٖينَ يَعْلَمُ اللّٰهُ مَا فٖى قُلُوبِهِمْ فَاَعْرِضْ
عَنْهُمْ وَعِظْهُمْ وَقُلْ لَهُمْ فٖٓى اَنْفُسِهِمْ قَوْلًا بَلٖيغًا ﴿٦٣﴾
وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا لِيُطَاعَ بِاِذْنِ اللّٰهِۜ وَلَوْ اَنَّهُمْ
اِذْ ظَلَمُٓوا اَنْفُسَهُمْ جَٓاؤُ۫كَ فَاسْتَغْفَرُوا اللّٰهَ وَاسْتَغْفَرَ
لَهُمُ الرَّسُولُ لَوَجَدُوا اللّٰهَ تَوَّابًا رَحٖيمًا ﴿٦٤﴾ فَلَا
وَرَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ حَتّٰى يُحَكِّمُوكَ فٖيمَا شَجَرَ بَيْنَهُمْ
ثُمَّ لَا يَجِدُوا فٖٓى اَنْفُسِهِمْ حَرَجًا مِمَّا قَضَيْتَ
وَيُسَلِّمُوا تَسْلٖيمًا ﴿٦٥﴾ وَلَوْ اَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ اَنِ اقْتُلُٓوا [88]
اَنْفُسَكُمْ اَوِ اخْرُجُوا مِنْ دِيَارِكُمْ مَا فَعَلُوهُ اِلَّا قَلٖيلٌ
مِنْهُمْۜ وَلَوْ اَنَّهُمْ فَعَلُوا مَا يُوعَظُونَ بِهٖ لَكَانَ خَيْرًا
لَهُمْ وَاَشَدَّ تَثْبٖيتًاۙ ﴿٦٦﴾ وَاِذًا لَاٰتَيْنَاهُمْ مِنْ لَدُنَّٓا اَجْرًا
عَظٖيمًاۙ ﴿٦٧﴾ وَلَهَدَيْنَاهُمْ صِرَاطًا مُسْتَقٖيمًا ﴿٦٨﴾

61. [Ey Peygamber!] Kendilerine, "Anlaşmazlıklarınızın çözümü hususunda gelin, Allah'ın indirdiği hükme ve dolayısıyla Peygamber'in hakemliğine başvurun." denildiğinde, o münafıkların senden alabildiğine uzak durmaya çalıştıklarına tanık olursun.

62. Peki ya onlar Allah'ın ve elçisinin hakemliğine rıza göstermemek, iki yüzlülük, samimiyetsizlik gibi tavırlarının bir neticesi olarak işleri çıkmaza girdiğinde ne yaparlar?! O zaman derhal senin yanına gelip, "Allah'a yeminle söylüyoruz ki bizim senden başkasının hakemliğine başvurmamız, iyi niyetten ve hasımlarımızla uzlaşma arayışından başka bir amaç taşımıyordu." derler.

63. [Ey Peygamber!] Allah onların kalplerindeki gerçek niyet ve maksatları çok iyi bilir. Şu hâlde sen onların söylediklerine itibar etme, ama yine de [iman sahibi olmaları ümidiyle] onlara öğüt ver ve onlarla öyle bir konuş ki vicdanları sızlasın.

64. Biz her peygamberi –Allah'ın emri uyarınca– kendisine tâbi olunsun diye gönderdik. Şayet onlar şeytan tabiatlı malum kişinin hakemliğine başvurmak suretiyle kendilerine çok büyük bir yanlış yaptıklarında, bundan pişmanlık duyup sana gelseler ve Allah'tan af dileklerini bildirselerdi, sen de peygamber olarak onlar için af dileseydin, Allah'ın samimi tövbeleri daima kabul buyurduğunu ve O'nun ne kadar merhametli olduğunu elbet görürlerdi.

65. [Ey Peygamber!] Yoo! Rabbine andolsun ki onlar anlaşmazlığa düştükleri meselelerin çözümü hususunda senin hakemliğine başvurmadıkça, dolayısıyla senin verdiğin hükme içlerinde hiçbir sıkıntı ve burukluk duymaksızın tam bir teslimiyetle uymadıkça gerçekten iman etmiş sayılmazlar.

66. Şayet biz o münafıkları, [Musa döneminde İsrailoğullarına emrettiğimiz gibi], "[Günahlarınıza tövbe olarak] birbirinizi öldürün." veya [çok yakın geçmişte muhacir müminlere emrettiğimiz gibi Allah yolunda] "Vatanınızı terk edin!" tarzında zor bir emirle mükellef kılsaydık, –içlerinden pek azı hariç– bu mükellefiyetin gereğini yapmazlardı. Ama eğer onlar kendilerine emredilen [Allah ve elçisinin hakemliğine başvurmak gibi] kolay yükümlülükleri yerine getirselerdi bu itaatkâr davranışları hem haklarında çok hayırlı olur hem de gerçek imana kavuşmalarına vesile olurdu.

67-68. Böyle olunca biz de onlara sınırsız lütuf hazinemizden çok büyük mükâfat verir ve aynı zamanda dosdoğru yolda azim ve kararlılıkla yürümelerini sağlardık.

وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَالرَّسُولَ فَاُو۬لٰٓئِكَ مَعَ الَّذ۪ينَ اَنْعَمَ
اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيّ۪نَ وَالصِّدّ۪يق۪ينَ وَالشُّهَدَٓاءِ
وَالصَّالِح۪ينَۚ وَحَسُنَ اُو۬لٰٓئِكَ رَف۪يقًاؕ ﴿٦٩﴾ ذٰلِكَ
الْفَضْلُ مِنَ اللّٰهِؕ وَكَفٰى بِاللّٰهِ عَل۪يمًاۚ ﴿٧٠﴾ يَٓا اَيُّهَا
الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا خُذُوا حِذْرَكُمْ فَانْفِرُوا ثُبَاتٍ اَوِ
انْفِرُوا جَم۪يعًا ﴿٧١﴾ وَاِنَّ مِنْكُمْ لَمَنْ لَيُبَطِّئَنَّۚ فَاِنْ
اَصَابَتْكُمْ مُص۪يبَةٌ قَالَ قَدْ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيَّ اِذْ لَمْ اَكُنْ
مَعَهُمْ شَه۪يدًا ﴿٧٢﴾ وَلَئِنْ اَصَابَكُمْ فَضْلٌ مِنَ اللّٰهِ
لَيَقُولَنَّ كَاَنْ لَمْ تَكُنْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُ مَوَدَّةٌ يَا لَيْتَن۪ي
كُنْتُ مَعَهُمْ فَاَفُوزَ فَوْزًا عَظ۪يمًا ﴿٧٣﴾ فَلْيُقَاتِلْ ف۪ي
سَب۪يلِ اللّٰهِ الَّذ۪ينَ يَشْرُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْاٰخِرَةِؕ
وَمَنْ يُقَاتِلْ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ فَيُقْتَلْ اَوْ يَغْلِبْ فَسَوْفَ
[89] نُؤْت۪يهِ اَجْرًا عَظ۪يمًا ﴿٧٤﴾ وَمَا لَكُمْ لَا تُقَاتِلُونَ ف۪ي
سَب۪يلِ اللّٰهِ وَالْمُسْتَضْعَف۪ينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَٓاءِ
وَالْوِلْدَانِ الَّذ۪ينَ يَقُولُونَ رَبَّنَٓا اَخْرِجْنَا مِنْ هٰذِهِ
الْقَرْيَةِ الظَّالِمِ اَهْلُهَاۚ وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّاۚ
وَاجْعَلْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ نَص۪يرًاؕ ﴿٧٥﴾ اَلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
يُقَاتِلُونَ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِۚ وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا يُقَاتِلُونَ ف۪ي
سَب۪يلِ الطَّاغُوتِ فَقَاتِلُٓوا اَوْلِيَٓاءَ الشَّيْطَانِۚ اِنَّ كَيْدَ
الشَّيْطَانِ كَانَ ضَع۪يفًاۚ ﴿٧٦﴾

69. Kim Allah'a ve elçisine itaat ederse bilsin ki böyleleri Allah'ın kendilerine lütuflarda bulunduğu bütün peygamberler, rablerine verdikleri itaat sözüne sadakat gösterenler, hak ve hakikat uğruna hayatlarını ortaya koyanlar ve gerçek fazilete eren kimselerle birlikte olacaktır. [Ahirette] böyle güzel arkadaşlarla birlikte olmak ne büyük bir bahtiyarlıktır!

70. İşte bu büyük mükâfat ve bahtiyarlık Allah'ın bir lütfudur. Bu lutfa erenlerin kadrini Allah'ın bilmesi yeter.

71. Ey Müminler! Düşmana karşı tedbirinizi alıp silahlanın ve duruma göre küçük birlikler hâlinde harekete geçin yahut topyekûn seferber olun.

72-73. Ama gelin görün ki bazılarınız savaşa gitme hususunda işi ağırdan alıp ayak sürümekteler. Savaşta yenilmeniz hâlinde onların her biri, "İyi ki Allah beni onlarla birlikte olmaktan esirgemiş." der. Ama Allah size zafer ve ganimet nasip edince sanki sizinle hiç hukuku bulunmayan bir yabancı edasıyla, "Keşke onlarla birlikte olsaydım da büyük ganimetten iyi bir pay alsaydım." diye hayıflanır durur.

74. Dünyadaki fâni hayata ahiretteki ebedî hayatı tercih edenler Allah yolunda savaşsınlar. Kim Allah yolunda savaşırsa ister bu yolda öldürülüp şehit düşsün ister şehit düşmeden zafere erişsin, biz böylelerine çok büyük bir mükâfat vereceğiz.

75. Ey Müminler! Medine'ye hicret edemedikleri için Mekke'de baskı ve zulme maruz kalan çaresiz erkekler, kadınlar ve çocuklar, "Ya rab! Bizi bu zalim müşriklerin hüküm sürdüğü Mekke'de yaşamaktan kurtar. Lütuf ve rahmetinle bize sahip çıkıp yardım eli uzatacak birilerini gönder!" diye feryat edip dururken, eli silah tutan siz müminlerin Allah yolunda ve aynı zamanda o çaresiz insanları zulümden kurtarma uğrunda kâfirlerle savaşmaması olacak şey mi hiç?!

76. Müminlere Allah yolunda savaşmak yaraşır. Kâfirlikte direnenler ise şeytanın yolunda savaşır. O hâlde, ey müminler, şeytanın dost ve yandaşlarına karşı savaşın. [Bilin ki] şeytanın hile ve tuzağı zayıftır.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذ۪ينَ ق۪يلَ لَهُمْ كُفُّٓوا اَيْدِيَكُمْ وَاَق۪يمُوا
الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَۚ فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ اِذَا
فَر۪يقٌ مِنْهُمْ يَخْشَوْنَ النَّاسَ كَخَشْيَةِ اللّٰهِ اَوْ اَشَدَّ
خَشْيَةًۚ وَقَالُوا رَبَّنَا لِمَ كَتَبْتَ عَلَيْنَا الْقِتَالَۚ لَوْلَٓا اَخَّرْتَنَٓا
اِلٰٓى اَجَلٍ قَر۪يبٍۜ قُلْ مَتَاعُ الدُّنْيَا قَل۪يلٌۚ وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ
لِمَنِ اتَّقٰى وَلَا تُظْلَمُونَ فَت۪يلًا ﴿٧٧﴾ اَيْنَ مَا تَكُونُوا
يُدْرِكْكُمُ الْمَوْتُ وَلَوْ كُنْتُمْ ف۪ي بُرُوجٍ مُشَيَّدَةٍۜ وَاِنْ
تُصِبْهُمْ حَسَنَةٌ يَقُولُوا هٰذِه۪ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِۚ وَاِنْ تُصِبْهُمْ
سَيِّئَةٌ يَقُولُوا هٰذِه۪ مِنْ عِنْدِكَۜ قُلْ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِۜ فَمَا
لِهٰٓؤُ۬لَٓاءِ الْقَوْمِ لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ حَد۪يثًا ﴿٧٨﴾ مَٓا
اَصَابَكَ مِنْ حَسَنَةٍ فَمِنَ اللّٰهِۘ وَمَٓا اَصَابَكَ مِنْ سَيِّئَةٍ
فَمِنْ نَفْسِكَۜ وَاَرْسَلْنَاكَ لِلنَّاسِ رَسُولًاۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ
شَه۪يدًا ﴿٧٩﴾ مَنْ يُطِعِ الرَّسُولَ فَقَدْ اَطَاعَ اللّٰهَۚ وَمَنْ [90]
تَوَلّٰى فَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَف۪يظًاۜ ﴿٨٠﴾ وَيَقُولُونَ
طَاعَةٌۘ فَاِذَا بَرَزُوا مِنْ عِنْدِكَ بَيَّتَ طَٓائِفَةٌ مِنْهُمْ غَيْرَ
الَّذ۪ي تَقُولُۜ وَاللّٰهُ يَكْتُبُ مَا يُبَيِّتُونَۚ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ
وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَك۪يلًا ﴿٨١﴾

77. [Ey Peygamber!] Vaktiyle kendilerine, "Şimdi savaştan söz etmeyi bırakın da [imanınızın güçlenip gerçek manada mümin olabilmeniz için] namazlarınızı hakkıyla kılmaya, zekatlarınızı vermeye bakın." denilen kimselerin şu hâllerini görüyorsun değil mi?! Onlar düşmana karşı savaşmakla mükellef kılınınca içlerinden bir grup âdeta Allah'tan korkarcasına, hatta daha büyük bir korkuyla düşmandan korkuyor ve "Ya rab! Niçin bize savaşmayı emrettin?! Bu emrini biraz daha geciktirsen ne olurdu sanki?!" diye sızlanıyorlar.

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Bu dünyada ereceğiniz murad hem basit ve değersiz hem de gelip geçicidir. Oysa ahiret Allah'ın cihad emrine itaat hususunda sorumlu ve duyarlı davrananlar için mutlak surette hayırlıdır. [Bilin ki] ahirette kıl kadar bir haksızlığa bile uğratılmayacaksınız."

78. [Yine şunu da bilin ki,] "Nerede olursanız olun, ölüm mutlaka kapınızı çalacaktır. Sarp yamaçlardaki kalelerin burçlarında ve hatta gökteki yıldızlarda olsanız bile ölümden kaçıp kurtulamayacaksınız."

[Ey Peygamber!] O münafıklar [ve aynı zamanda kimi Yahudiler] işleri iyi gittiğinde, "Bu Allah'tandır." derler. Ama başlarına [kıtlık, kuraklık, ölüm, zulüm gibi] bir sıkıntı gelip işler kötüleşince, "Bu hep senin yüzünden" diye ileri geri konuşurlar.

De ki onlara: "Başınıza gelen her şey [insan, tarih ve toplumla ilgili değişmez ilahî kanunlar uyarınca] Allah'tandır." Hâl böyleyken bu insanlar neden laf anlamaz, hakikati kavramazlar?!

79. Bu yüzden hâlâ, "Sana gelen iyilik Allah'tandır; başına gelen kötülük de sendendir." diyorlar.[17] Hâlbuki biz seni bu insanlara Allah'ın elçisi, ayetlerinin tebliğcisi olarak gönderdik. Bu gerçeğe Allah'ın şahitlik etmesi kâfidir.

17. Bu ayeti bir önceki ayetle bağlantılı şekilde çevirmemiz bazı müfessirlerin *mâ esâbeke* ifadesiyle başlayan 79. ayetin başına *yekûlûne* (diyorlar) fiilinin takdir edilmesi gerektiği şeklindeki yorumlarına dayanmaktadır (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, V. 184; Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, III. 719).

80. Kim Peygamber'e itaat ederse Allah'a itaat etmiş olur. Kim de itaatten yüz çevirirse, [Ey Peygamber! Bil ki] biz seni böylelerinin başına bekçi olarak göndermedik; [kâfirleri ille de imana getirmekle mükellef kılmadık].

81. [Ey Peygamber!] Münafıklar senin yanında iken, "Emrin baş üstüne!" derler. Ama senin yanından çıkıp gittiklerinde, içlerinden bir grup sana söyledikleri sözün tam aksine planlar yapar. Oysa Allah onların bütün planlarını kaydetmektedir. O hâlde, sen onların bu suçlarını yüzlerine vurmaktan vazgeç ve Allah'a güven. Çünkü yâr ve yardımcı olarak Allah sana yeter.

اَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ الْقُرْاٰنَۜ وَلَوْ كَانَ مِنْ عِنْدِ غَيْرِ اللّٰهِ
لَوَجَدُوا فٖيهِ اخْتِلَافًا كَثٖيرًا ﴿٨٢﴾ وَاِذَا جَٓاءَهُمْ
اَمْرٌ مِنَ الْاَمْنِ اَوِ الْخَوْفِ اَذَاعُوا بِهٖۜ وَلَوْ رَدُّوهُ اِلَى
الرَّسُولِ وَاِلٰٓى اُولِي الْاَمْرِ مِنْهُمْ لَعَلِمَهُ الَّذٖينَ
يَسْتَنْبِطُونَهُ مِنْهُمْۜ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ
لَاتَّبَعْتُمُ الشَّيْطَانَ اِلَّا قَلٖيلًا ﴿٨٣﴾ فَقَاتِلْ فٖي سَبٖيلِ
اللّٰهِۚ لَا تُكَلَّفُ اِلَّا نَفْسَكَ وَحَرِّضِ الْمُؤْمِنٖينَۚ عَسَى
اللّٰهُ اَنْ يَكُفَّ بَأْسَ الَّذٖينَ كَفَرُواۜ وَاللّٰهُ اَشَدُّ بَأْسًا
وَاَشَدُّ تَنْكٖيلًا ﴿٨٤﴾ مَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً حَسَنَةً يَكُنْ
لَهُ نَصٖيبٌ مِنْهَاۚ وَمَنْ يَشْفَعْ شَفَاعَةً سَيِّئَةً يَكُنْ لَهُ
كِفْلٌ مِنْهَاۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ مُقٖيتًا ﴿٨٥﴾
وَاِذَا حُيِّيتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِاَحْسَنَ مِنْهَٓا اَوْ رُدُّوهَاۜ
[91] اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ حَسٖيبًا ﴿٨٦﴾ اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ
اِلَّا هُوَۜ لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فٖيهِۜ وَمَنْ
اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ حَدٖيثًا ﴿٨٧﴾

82. Onlar neden hâlâ Kur'an'ı samimiyetle anlayıp kavramaya yanaşmazlar?! Şayet Kur'an Allah'tan başkasına ait bir kelam olsaydı onda mutlaka birçok çelişki ve tutarsızlık bulurlardı.

83. İman konusunda zaaf gösteren kimseler, savaşa giden müminlerin zafer kazandığı veya hezimete uğradığı yolunda bir haber/bilgi aldıklarında bunun doğru olup olmadığını araştırmadan etrafa yayarlar. Hâlbuki bu haberi öncelikle Peygamber'le veya yetki sahibi müminlerle paylaşmış olsalardı, onlar haberin aslını öğrenir, işin iç yüzünü ortaya çıkarırlardı. Allah size Peygamber ve onun aracılığıyla vahiy göndermemiş olsaydı,[18] aslını esasını araştırmadan etrafa yaydığınız haberlerin çoğunda şeytana uymuş, onun tuzağına düşmüş olurdunuz.

18. Bu ayette geçen *fazl* ve *rahmet* kelimeleri klasik tefsirlerde, "Peygamber, İslam, Kur'an, vahiy" şeklinde açıklanmıştır. Ayete verdiğimiz anlam bu açıklamalara dayanmaktadır (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, II. 148).

84. [Ey Peygamber!] Allah yolunda savaş; tek başına olsan da savaş. Çünkü savaşma hususunda öncelikle sen sorumlusun. Ancak müminleri de savaşa teşvik et. Allah kâfirlerin gücünü elbet kıracaktır.[19] Şüphesiz Allah karşı konulmaz bir güce sahiptir; cezalandırması da pek şiddetlidir.

19. Bu ayetteki *asâ* kelimesi, "ihtimal"den öte kesinlik manası taşır. Bu mana çeviriye "elbet" diye yansıtılmıştır (Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, X. 163).

85. Her kim iman-küfür mücadelesinde Peygamber ve müminlerin yanında saf tutup kâfirlere karşı savaşırsa bunun mükâfatını alır. Kim de kâfirlerle birlik olup müslümanlara karşı çarpışırsa o da bunun günahından nasibini alır. Allah her şeyi görüp gözetir ve her işin karşılığını verir.[20]

20. Bu ayette sözü edilen *şefaat* genel çerçevede, iman-küfür mücadelesiyle ilgili olarak müslümanların veya kâfirlerin safında yer almak manasındadır (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV. 188).

86. [Ey Müminler!] Size barış teklif edilecek olursa, siz o teklife daha iyisiyle karşılık verin veya en azından aynıyla mukabele edin.[21] Şüphesiz Allah her şeyi kaydetmekte, her şeyin hesabını tutmaktadır.

21. Bu ayetteki *tahiyye* kelimesi müfessirlerin çoğuna göre günlük dildeki "selam/selamlaşma" manasındadır. Ancak önceki ayetlerin savaşla ilgili olduğu dikkate alındığında, bu kelimeye "barış teklifi" manası takdir etmenin daha isabetli olduğu anlaşılır. Nitekim bazı müfessirler de ilk olarak bu manayı zikretmiştir (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, X. 166).

87. Allah! O'ndan başka gerçek ilah/tanrı yoktur! O sizi kıyamet günü bir araya toplayacak; bunda hiç şüphe yok! [Vaadini yerine getirme hususunda] Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir?!

فَمَا لَكُمْ فِى الْمُنَافِقِينَ فِئَتَيْنِ وَاللّٰهُ اَرْكَسَهُمْ بِمَا
كَسَبُواۜ اَتُرِيدُونَ اَنْ تَهْدُوا مَنْ اَضَلَّ اللّٰهُۜ وَمَنْ يُضْلِلِ
اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴿٨٨﴾ وَدُّوا لَوْ تَكْفُرُونَ كَمَا
كَفَرُوا فَتَكُونُونَ سَوَٓاءً فَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ اَوْلِيَٓاءَ
حَتّٰى يُهَاجِرُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِۜ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَخُذُوهُمْ
وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْۖ وَلَا تَتَّخِذُوا مِنْهُمْ وَلِيًّا
وَلَا نَصِيرًاۙ ﴿٨٩﴾ اِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ اِلٰى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ
وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ اَوْ جَٓاؤُ۫كُمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ اَنْ
يُقَاتِلُوكُمْ اَوْ يُقَاتِلُوا قَوْمَهُمْۜ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَسَلَّطَهُمْ
عَلَيْكُمْ فَلَقَاتَلُوكُمْۚ فَاِنِ اعْتَزَلُوكُمْ فَلَمْ يُقَاتِلُوكُمْ
وَاَلْقَوْا اِلَيْكُمُ السَّلَمَۙ فَمَا جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمْ عَلَيْهِمْ
سَبِيلًا ﴿٩٠﴾ سَتَجِدُونَ اٰخَرِينَ يُرِيدُونَ اَنْ يَأْمَنُوكُمْ
وَيَأْمَنُوا قَوْمَهُمْۜ كُلَّمَا رُدُّٓوا اِلَى الْفِتْنَةِ اُرْكِسُوا فِيهَاۚ
فَاِنْ لَمْ يَعْتَزِلُوكُمْ وَيُلْقُٓوا اِلَيْكُمُ السَّلَمَ وَيَكُفُّٓوا
اَيْدِيَهُمْ فَخُذُوهُمْ وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْۜ
وَاُو۬لٰٓئِكُمْ جَعَلْنَا لَكُمْ عَلَيْهِمْ سُلْطَانًا مُبِينًاۚ ﴿٩١﴾
وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ اَنْ يَقْتُلَ مُؤْمِنًا اِلَّا خَطَـًٔاۚ وَمَنْ قَتَلَ [92]
مُؤْمِنًا خَطَـًٔا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍ وَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلٰٓى

88. [Ey Müminler!] Müşriklerle işbirliği yapan o münafıkların gerçek kimlikleri, mümin mi yoksa kâfir mi oldukları hususunda ne diye iki gruba ayrılıyorsunuz?![22] [Bilin ki] Allah onları kâfirlikleri sebebiyle alçaltmış, baş aşağı etmiştir. Böyleyken, Allah'ın saptırdığı kimseleri siz mi yola getireceksiniz?! Allah kimi dalalette bırakırsa artık onun için hiçbir çıkış ve kurtuluş yolu bulamazsın.

22. Bu ve devamındaki ayetlerde bahsi geçen münafıklar Mekke'den Medine'ye gelen ve kendilerinin hicret edip müslüman olduklarını söyleyen, ancak bir süre sonra İslam'dan dönen (irtidat) bir gruba işaret eder. Bu grup Mekke'de kalan ticari mallarını alıp getirmek bahanesiyle Hz. Peygamber'den Mekke'ye dönüş izni istemiştir (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IX. 194).

89. Müşriklerle işbirliği yapan o münafıklar tıpkı kendileri gibi sizin de kâfir olmanızı ve böylece onlarla aynı inancı paylaşmanızı isterler.

[Ey Müminler!] Gerçekten imana gelip Allah yolunda hicret etmedikleri sürece onlardan hiçbirini dost ve sırdaş edinmeyin. Yok, eğer iman ve hicretten yüz çevirip sizin aleyhinizdeki faaliyetlerini sürdürürlerse, onları yakalayın ve yakaladığınız yerde katledin. Sakın onlardan bir dost, arkadaş, sırdaş edinmek gibi bir hataya düşmeyin.

90. Bununla birlikte, sizinle antlaşması bulunan [Huzâ'a, Huzeyme gibi] bir kabileye sığınanlara veya gerek sizinle gerek kendi kabileleriyle savaşmayı istemedikleri için gelip size savaşmayacaklarını bildiren tarafsızlara ilişmeyin. Allah dileseydi onları sizin başınıza musallat eder ve dolayısıyla onlar da sizinle savaşırlardı. Şu hâlde, onlar size ilişmez, saldırmaz ve dahi size barış teklif ederlerse, bilin ki bu durumda Allah onlar aleyhine herhangi bir şey yapmanızı onaylamaz.

91. [Ey Müminler!] Bütün bu grupların dışında diğer birtakım münafık insanlarla da karşılaşacaksınız ki onlar hem sizden hem de kendi kabilelerinden yana kendilerini sağlama almak, güven içinde olmak arzusundadırlar. Hâl böyleyken, onlar müminlere karşı savaşmaya çağrıldıklarında gözü kapalı biçimde çarpışmaya katılırlar. Şayet sizi tacizden geri durmaz, barışa yanaşmaz ve taarruzdan el çekmezlerse, onları takip edin ve yakaladığınız yerde katledin. İşte kendileriyle savaşma hususunda size tam yetki ve izin verdiğimiz kimseler bunlardır.

92. Bir müminin diğer bir mümini öldürmeye asla hakkı yoktur. Meğerki yanlışlıkla ola! [Yanlışlıkla öldürme durumunda ise kefaret vardır]. Şöyle ki her kim bir mümini yanlışlıkla öldürürse mümin bir köleyi hürriyetine kavuşturması ve maktulün vârislerine diyet/kan bedeli ödemesi gerekir; ama eğer onlar diyetten

اَهْلِهٖٓ اِلَّٓا اَنْ يَصَّدَّقُواۜ فَاِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ عَدُوٍّ لَكُمْ وَهُوَ
مُؤْمِنٌ فَتَحْر۪يرُ رَقَبَةٍ مُؤْمِنَةٍۜ وَاِنْ كَانَ مِنْ قَوْمٍ بَيْنَكُمْ
وَبَيْنَهُمْ م۪يثَاقٌ فَدِيَةٌ مُسَلَّمَةٌ اِلٰٓى اَهْلِه۪ وَتَحْر۪يرُ رَقَبَةٍ
مُؤْمِنَةٍۚ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِۘ
تَوْبَةً مِنَ اللّٰهِۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَل۪يمًا حَك۪يمًا ﴿٩٢﴾ وَمَنْ
يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فَجَزَٓاؤُ۬هُ جَهَنَّمُ خَالِدًا ف۪يهَا
وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَاَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظ۪يمًا
﴿٩٣﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا ضَرَبْتُمْ ف۪ي سَب۪يلِ
اللّٰهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ اَلْقٰٓى اِلَيْكُمُ السَّلَامَ
لَسْتَ مُؤْمِنًاۚ تَبْتَغُونَ عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۘ فَعِنْدَ اللّٰهِ
مَغَانِمُ كَث۪يرَةٌۜ كَذٰلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ
[93] فَتَبَيَّنُواۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يرًا ﴿٩٤﴾ لَا
يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ غَيْرُ اُو۬لِي الضَّرَرِ
وَالْمُجَاهِدُونَ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْۜ
فَضَّلَ اللّٰهُ الْمُجَاهِد۪ينَ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ عَلَى
الْقَاعِد۪ينَ دَرَجَةًۜ وَكُلًّا وَعَدَ اللّٰهُ الْحُسْنٰىۜ وَفَضَّلَ
اللّٰهُ الْمُجَاهِد۪ينَ عَلَى الْقَاعِد۪ينَ اَجْرًا عَظ۪يمًاۙ ﴿٩٥﴾

vazgeçerlerse, öldüren kişi ödeme yükümlülüğünden kurtulur.

Yanlışlıkla öldürülen kişi mümin olmakla birlikte, [savaş hâlinde olduğunuz] düşman bir kabileye mensup ise bu durumda ödenecek bedel mümin bir köleyi hürriyetine kavuşturmaktan ibarettir. Şayet öldürülen kişi aranızda sulh antlaşması bulunan bir kabileye mensup ise bu takdirde hem maktulün ailesine diyet ödemek hem de mümin bir köleyi hürriyetine kavuşturmak gerekir. Bunları yapmaya gücü yetmeyenler, tövbesinin Allah tarafından kabulü için kesintisiz olarak iki ay oruç tutmalıdır. Allah her şeyi bilir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

93. Kim bir mümini kasten öldürürse, onun cezası, temelli olarak cehennemde kalmaktır. Allah ona gazap etmiş, onu lanetleyip rahmetinden uzaklaştırmış ve yine onun için dehşetli bir azap hazırlamıştır.

94. Ey Müminler! Allah yolunda savaşmak üzere yola çıktığınızda karşınıza çıkan yabancı kişilerin durumunu iyi araştırın ve size müslümanca barış teklif eden kimseye,[23] “Sen mümin değilsin; sana eman/aman yok!” demeyin; ganimet gibi basit dünya menfaatine tamah ederek onu öldürmeyin. [Bilin ki] Allah'ın lütuf ve nimet hazinesinde bitmez tükenmez nice ganimetler/nimetler vardır.

Hem sonra unutmayın ki yakın zamana kadar siz de eman dileyen o kimseler gibiydiniz; [Mekke'de iken imanınızı açığa vurmaktan çekinirdiniz]. Derken, Allah'ın lütfuyla hicret edip mümin olduğunuzu açıkça dile getirme imkânına kavuştunuz. Şu hâlde, sefer sırasında karşınıza çıkan kişilerin inanç durumlarını iyi araştırın. [Bilin ki] Allah yaptıklarınızdan, neyi ne maksatla yaptığınızdan haberdardır.

23. Bu ayette geçen ve genellikle “size selam veren...” diye çevrilen *li-men elkâ ileykümü's-selâme* ifadesindeki *selâm* kelimesi kıraat imamlarından Nâfi', İbn Âmir, Hamza, Halef ve bir rivayete göre Âsım tarafından *silm* (sulh, barış) şeklinde okunmuştur (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, II. 172) Sözün akışına daha uygun düştüğü için çeviride bu okuyuş esas alınmıştır.

95. Geçerli mazeretleri bulunmadığı hâlde kâfirlere karşı sefere katılmayıp evlerinde oturmayı yeğleyen müminler, mallarını ve canlarını ortaya koyarak Allah yolunda savaşanlarla asla eşit değildirler. Allah, mallarıyla ve canlarıyla savaşanları evlerinde oturan müminlerden daha üstün bir mertebeye yükseltmiştir. Gerçi Allah bütün müminlere cennet vaat etmiştir; ama malları ve canlarıyla savaşan müminlere, [şu veya bu sebeple savaşa katılmayıp] evlerinde oturan müminlerden çok daha büyük bir mükâfat lütfedecektir.

دَرَجَاتٍ مِنْهُ وَمَغْفِرَةً وَرَحْمَةً وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوراً
رَحٖيماً ﴿٩٦﴾ اِنَّ الَّذٖينَ تَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمٖٓي
اَنْفُسِهِمْ قَالُوا فٖيمَ كُنْتُمْ قَالُوا كُنَّا مُسْتَضْعَفٖينَ فِي
الْاَرْضِ قَالُوٓا اَلَمْ تَكُنْ اَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةً فَتُهَاجِرُوا
فٖيهَا فَاُولٰٓئِكَ مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَسَٓاءَتْ مَصٖيراً ﴿٩٧﴾
اِلَّا الْمُسْتَضْعَفٖينَ مِنَ الرِّجَالِ وَالنِّسَٓاءِ وَالْوِلْدَانِ
لَا يَسْتَطٖيعُونَ حٖيلَةً وَلَا يَهْتَدُونَ سَبٖيلاً ﴿٩٨﴾
فَاُولٰٓئِكَ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَعْفُوَ عَنْهُمْ وَكَانَ اللّٰهُ عَفُوّاً
غَفُوراً ﴿٩٩﴾ وَمَنْ يُهَاجِرْ فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِ يَجِدْ فِي
الْاَرْضِ مُرَاغَماً كَثٖيراً وَسَعَةً وَمَنْ يَخْرُجْ مِنْ بَيْتِهٖ
مُهَاجِراً اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ ثُمَّ يُدْرِكْهُ الْمَوْتُ فَقَدْ
وَقَعَ اَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُوراً رَحٖيماً ﴿١٠٠﴾
وَاِذَا ضَرَبْتُمْ فِي الْاَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ
تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلٰوةِ اِنْ خِفْتُمْ اَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذٖينَ
كَفَرُوا اِنَّ الْكَافِرٖينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوّاً مُبٖيناً ﴿١٠١﴾ وَاِذَا [94]
كُنْتَ فٖيهِمْ فَاَقَمْتَ لَهُمُ الصَّلٰوةَ فَلْتَقُمْ طَٓائِفَةٌ مِنْهُمْ
مَعَكَ وَلْيَأْخُذُٓوا اَسْلِحَتَهُمْ فَاِذَا سَجَدُوا فَلْيَكُونُوا
مِنْ وَرَٓائِكُمْ وَلْتَأْتِ طَٓائِفَةٌ اُخْرٰى لَمْ يُصَلُّوا
فَلْيُصَلُّوا مَعَكَ وَلْيَأْخُذُوا حِذْرَهُمْ وَاَسْلِحَتَهُمْ وَدَّ
الَّذٖينَ كَفَرُوا لَوْ تَغْفُلُونَ عَنْ اَسْلِحَتِكُمْ وَاَمْتِعَتِكُمْ
فَيَمٖيلُونَ عَلَيْكُمْ مَيْلَةً وَاحِدَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ

96. Dahası, Allah onlara yüksek manevi makamlar lütfedecek, onların hatalarını, günahlarını bağışlayacak ve yine onları engin rahmetine mazhar kılacaktır. Allah çok affedicidir, çok merhametlidir.

97. [İman eden, fakat Medine'ye hicret etme imkânına sahip oldukları hâlde eski alışkanlıklarını, akrabalarını ve mallarını-mülklerini terk etmeyi göze alamadıkları için Mekke'de kalan], böylece kendilerine kötülük eden kimselere gelince, melekler onların canlarını alırken, "Söyleyin bakalım, siz inancınız, imanınız uğrunda ne yaptınız?!" diye soracaklar. Onlar, "Ne yapabilirdik ki?! Biz Mekke'de baskı altında yaşayan, çaresiz bırakılan, itilip kakılan kimselerdik." diye cevap verecekler. Bunun üzerine melekler, "Demek öyle! Peki, Allah'ın yeryüzü geniş değil miydi?! Hicret etseydiniz ya?!" diyecekler. İşte onların ahirette varacakları yer cehennemdir. Ne kötü bir yerdir cehennem!

98-99. Mekke'de gerçekten ezilen ve hicret için imkân bulamayan mümin erkekler, kadınlar ve çocuklar bu hükmün dışındadır. Bunlar Allah'ın affedeceği kimselerdir. Şüphesiz Allah çok affedici, çok bağışlayıcıdır.

100. Kim Allah yolunda hicret ederse mutlaka inancını özgürce yaşayabileceği bir yer ve aynı zamanda birçok maddi imkân bulur. Yine her kim [tıpkı Cündeb b. Damre'nin yaptığı gibi] Allah'ın ve elçisinin hicret çağrısına uyarak ana yurdunu terk eder ve hicret sırasında ölürse Allah'ın mükâfatını hak eder. Allah çok affedici, çok merhametlidir.

101. [Ey Müminler!] Savaş için sefere çıktığınızda kâfirlerin/müşriklerin ani bir baskınla sizi gafil avlamasından endişe ederseniz, namazı kısaltarak kılabilirsiniz. Çünkü kâfirler sizin için amansız bir düşmandır.

102. [Ey Peygamber!] Cephede müminlere namaz kıldıracak olursan, onlardan bir grup silahlarını kuşanmış bir vaziyette seninle namaza dursun; diğer grup nöbet tutsun. Senin arkanda namaza duran grup secde ettikten sonra geri çekilsin, namaz kılmamış diğer grup gelsin ve senin arkanda namaza dursun. Tabii bu ikinci grup da gerekli tedbiri almış ve silahlanmış vaziyette olsun. Çünkü kâfirler, silahlarınızı ve teçhizatlarınızı [namaz vesilesiyle] elden bırakacağınız vakti gözlerler ki silahsız olduğunuz sırada ani bir baskınla size saldırıp işinizi bitirebilsinler.

كَانَ بِكُمْ اَذًى مِنْ مَطَرٍ اَوْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى اَنْ تَضَعُٓوا
اَسْلِحَتَكُمْۚ وَخُذُوا حِذْرَكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ
عَذَابًا مُهِينًا ﴿١٠٢﴾ فَاِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلٰوةَ فَاذْكُرُوا
اللّٰهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلٰى جُنُوبِكُمْۚ فَاِذَا اطْمَاْنَنْتُمْ
فَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَۚ اِنَّ الصَّلٰوةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ
كِتَابًا مَوْقُوتًا ﴿١٠٣﴾ وَلَا تَهِنُوا فِى ابْتِغَٓاءِ الْقَوْمِ اِنْ
تَكُونُوا تَاْلَمُونَ فَاِنَّهُمْ يَاْلَمُونَ كَمَا تَاْلَمُونَۚ وَتَرْجُونَ
مِنَ اللّٰهِ مَا لَا يَرْجُونَۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًاۚ ﴿١٠٤﴾
اِنَّٓا اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ
بِمَٓا اَرٰيكَ اللّٰهُۜ وَلَا تَكُنْ لِلْخَٓائِنِينَ خَصِيمًاۙ ﴿١٠٥﴾
[95] وَاسْتَغْفِرِ اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُورًا رَحِيمًاۚ ﴿١٠٦﴾ وَلَا
تُجَادِلْ عَنِ الَّذِينَ يَخْتَانُونَ اَنْفُسَهُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا
يُحِبُّ مَنْ كَانَ خَوَّانًا اَثِيمًاۚ ﴿١٠٧﴾ يَسْتَخْفُونَ مِنَ
النَّاسِ وَلَا يَسْتَخْفُونَ مِنَ اللّٰهِ وَهُوَ مَعَهُمْ اِذْ يُبَيِّتُونَ
مَا لَا يَرْضٰى مِنَ الْقَوْلِۜ وَكَانَ اللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُونَ
مُحِيطًا ﴿١٠٨﴾ هَٓا اَنْتُمْ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ جَادَلْتُمْ عَنْهُمْ فِى
الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فَمَنْ يُجَادِلُ اللّٰهَ عَنْهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
اَمْ مَنْ يَكُونُ عَلَيْهِمْ وَكِيلًا ﴿١٠٩﴾

Şayet yağmur yüzünden sıkıntı çekerseniz veya yorgun, bitkin hâlde olursanız silahlarınızı yere bırakarak namaz kılmanızda sakınca yoktur. Fakat siz yine de tedbiri elden bırakmayın. Çünkü Allah kâfirlere sizin elinizle zelil ve perişan edici bir hezimet hazırlamıştır.

103. Cephede namazı kısaltarak kıldıktan sonra da her hâl ve durumda Allah'ı anmaya devam edin. Düşman tehlikesi ortadan kalkıp güvene kavuştuğunuzda ise namazı tüm şartlarına uygun şekilde kılın. Çünkü namaz, müminler için belirli vakitlerde mutlaka ifa edilmesi gereken bir kulluk görevidir.

104. Düşman ordusunu takipte yılgınlık, gevşeklik göstermeyin. Siz sefer/savaş esnasında sıkıntı ve acı çekiyorsanız, bilin ki onlar da sizin gibi sıkıntı ve acı çekiyorlar. Kaldı ki sizin Allah'tan zafer ve mükâfat beklentiniz var. Oysa onların böyle bir beklenti ve ümitleri yok. Allah her şeyi bilir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

105. [Ey Peygamber!] Biz bu Kur'an'ı sana [hak ve hakikati göstermek gibi] çok esaslı bir maksatla indirdik. O hâlde sen insanlar arasında baş gösteren anlaşmazlıklarda Allah'ın sana gösterdiği/öğrettiği şekilde hüküm ver. Sana gelen yanlış bilgilere dayanarak, [hırsızlık yapıp suçu başkasının üstüne atan Tu'me b. Ubeyrik ve ailesi gibi] günahkâr hainlerin savunucusu olma.

106. [Ey Peygamber! Yanlış bilgiye istinaden yanlış hüküm verme gibi muhtemel hatalardan dolayı] Allah'tan bağışlanma dile. Şüphesiz Allah çok affedici, çok merhametlidir.

107. Sen sen ol, günah işleyerek kendilerine hıyanet edenlere sakın arka çıkma. Çünkü Allah günahkâr, hain kimseleri sevmez.

108. Onlar işledikleri suçu insanlardan gizlemeye çalışırlar, ama Allah'tan gizleyemezler. Nitekim gece vakti bir araya gelip Allah'ın hiç razı olmayacağı [hırsızlık suçunu başkasının üzerine atarak kendilerini temize çıkarma planına dair] konuşurlarken Allah onların yanında idi. Allah onların bütün yaptıklarını sınırsız ilmiyle kuşatmıştır.

109. [Ey Müminler!] Diyelim ki siz bu fâni hayatta o günahkârları savundunuz, peki ya kıyamet günü Allah'a karşı onlara kim sahip çıkacak?!

وَمَنْ يَعْمَلْ سُوٓءًا اَوْ يَظْلِمْ نَفْسَهُ ثُمَّ يَسْتَغْفِرِ اللّٰهَ
يَجِدِ اللّٰهَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١١٠﴾ وَمَنْ يَكْسِبْ اِثْمًا
فَاِنَّمَا يَكْسِبُهُ عَلٰى نَفْسِهٖۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَكِيمًا
﴿١١١﴾ وَمَنْ يَكْسِبْ خَطٖيٓئَةً اَوْ اِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ بِهٖ بَرٖيٓئًا
فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَاِثْمًا مُبٖينًاۚ ﴿١١٢﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ
اللّٰهِ عَلَيْكَ وَرَحْمَتُهُ لَهَمَّتْ طَٓائِفَةٌ مِنْهُمْ اَنْ يُضِلُّوكَۜ
وَمَا يُضِلُّونَ اِلَّٓا اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَضُرُّونَكَ مِنْ شَيْءٍۜ
وَاَنْزَلَ اللّٰهُ عَلَيْكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَكَ مَا لَمْ
تَكُنْ تَعْلَمُۜ وَكَانَ فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكَ عَظٖيمًا ﴿١١٣﴾ لَا [96]
خَيْرَ فٖي كَثٖيرٍ مِنْ نَجْوٰيهُمْ اِلَّا مَنْ اَمَرَ بِصَدَقَةٍ اَوْ
مَعْرُوفٍ اَوْ اِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِۜ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ
ابْتِغَٓاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ فَسَوْفَ نُؤْتٖيهِ اَجْرًا عَظٖيمًا
﴿١١٤﴾ وَمَنْ يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ
الْهُدٰى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبٖيلِ الْمُؤْمِنٖينَ نُوَلِّهٖ مَا تَوَلّٰى
وَنُصْلِهٖ جَهَنَّمَۜ وَسَٓاءَتْ مَصٖيرًاۚ ﴿١١٥﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَغْفِرُ
اَنْ يُشْرَكَ بِهٖ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذٰلِكَ لِمَنْ يَشَٓاءُۜ وَمَنْ
يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا بَعٖيدًا ﴿١١٦﴾ اِنْ يَدْعُونَ
مِنْ دُونِهٖٓ اِلَّٓا اِنَاثًاۚ وَاِنْ يَدْعُونَ اِلَّا شَيْطَانًا مَرٖيدًاۙ ﴿١١٧﴾

110. Her kim zararı başkalarına dokunan bir kötülük/günah işler veya sırf kendine zarar veren bir günah işler, sonra da Allah'tan af dilerse Allah'ın ne kadar affedici ve merhametli olduğunu görür.

111. Her kim [kendini ilgilendiren] bir günah işlerse bunun zararı, vebali ancak kendine yönelik olur. Allah her şeyi bilir, her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

112. Kim de küçük veya büyük bir günah işler, sonra da onu suçsuz birinin üzerine atarsa şüphesiz vebali çok ağır bir iftirada bulunmuş, dolayısıyla [zararı başkalarına dokunan] çok büyük bir günah işlemiş olur.

113. [Ey Peygamber!] Allah lütfedip seni esirgememiş olsaydı, o günahkârlar zümresi [hırsızlık suçuyla ilgili olarak] sana yalan yanlış şeyler söyleyip yanlış hüküm vermene sebep olacaklardı. Ama artık onlar ancak kendilerini yanlışa sevk ederler; seni asla yanlışa yönlendiremezler. Çünkü Allah sana gerçeği vahiyle bildirmiş, doğru düşünme ve doğru karar verme kabiliyeti bahşetmiş ve yine sana bilmediğin birçok şeyi öğretmiştir. [Bil ki] Allah'ın sana bahşettiği lütuf gerçekten çok büyüktür.

114. O hainlerin [Tu'me ve ailesinin] kendi aralarında yaptıkları gizli görüşme ve konuşmaların hemen hiçbirinde hayır yoktur. Gizli saklı konuşmak ancak muhtaç insanlara yardım etmek veya başka güzel bir iş yapmak yahut dargın insanlar arasında sulh-sükûn sağlamak gibi hususlarda olduğu zaman bir hayır ifade eder. Kim Allah'ın rızasını gözeterek böyle güzel işler yaparsa biz ona çok büyük mükâfat veririz.

115. Kim de hak ve hakikatin ne olduğunu pekâlâ görüp bilmesine rağmen Peygamber'e karşı gelir ve müminlerin yolundan başka bir yol tutarsa onu kendi yolunda kendi hâline bırakırız; ama sonunda cehenneme atarız. Ne kötü bir yerdir cehennem!

116. Hiç şüpheniz olmasın ki Allah kendisine eş ve ortak koşulmasını asla bağışlamaz. Fakat bunun dışında dilediği kimselerin günahlarını bağışlar. Kim Allah'a eş ve ortak koşarsa, büsbütün dalalet batağına saplanmış olur.

117. Nitekim işte o müşrikler Allah'ı bırakıp [Lât, Menât ve Uzzâ gibi] putlara tanrılık yakıştırıyorlar.[24] Aslında onlar böyle yapmakla Allah'a isyan eden Şeytan'a/İblis'e tapınıyorlar.

24. Bu ayetteki *inâs* kelimesi "putlar" anlamında cins isim olarak *vesen*, çoğul olarak *vüsün* şeklinde de okunmuş, yine bu kelimenin Hz. Âişe mushafında *evsân* (putlar) şeklinde yazılı olduğu nakledilmiştir (Bkz. İbn Atıyye, *el-Muharrerü'l-Vecîz*, II. 113). Ayetin tercümesinde bu bilgiler esas alınmıştır.

لَعَنَهُ اللّٰهُۢ وَقَالَ لَاَتَّخِذَنَّ مِنْ عِبَادِكَ نَص۪يبًا مَفْرُوضًاۙ
﴿١١٨﴾ وَلَاُضِلَّنَّهُمْ وَلَاُمَنِّيَنَّهُمْ وَلَاٰمُرَنَّهُمْ فَلَيُبَتِّكُنَّ
اٰذَانَ الْاَنْعَامِ وَلَاٰمُرَنَّهُمْ فَلَيُغَيِّرُنَّ خَلْقَ اللّٰهِۜ وَمَنْ
يَتَّخِذِ الشَّيْطَانَ وَلِيًّا مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَقَدْ خَسِرَ
خُسْرَانًا مُب۪ينًاۜ ﴿١١٩﴾ يَعِدُهُمْ وَيُمَنّ۪يهِمْۜ وَمَا يَعِدُهُمُ
الشَّيْطَانُ اِلَّا غُرُورًا ﴿١٢٠﴾ اُو۬لٰٓئِكَ مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَلَا
[97] يَجِدُونَ عَنْهَا مَح۪يصًا ﴿١٢١﴾ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ سَنُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَٓا اَبَدًاۜ وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّاۜ وَمَنْ
اَصْدَقُ مِنَ اللّٰهِ ق۪يلًا ﴿١٢٢﴾ لَيْسَ بِاَمَانِيِّكُمْ وَلَٓا اَمَانِيِّ
اَهْلِ الْكِتَابِۜ مَنْ يَعْمَلْ سُٓوءًا يُجْزَ بِه۪ۙ وَلَا يَجِدْ لَهُ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَص۪يرًا ﴿١٢٣﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ
الصَّالِحَاتِ مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُو۬لٰٓئِكَ
يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ نَق۪يرًا ﴿١٢٤﴾ وَمَنْ اَحْسَنُ
د۪ينًا مِمَّنْ اَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ
اِبْرٰه۪يمَ حَن۪يفًاۜ وَاتَّخَذَ اللّٰهُ اِبْرٰه۪يمَ خَل۪يلًا ﴿١٢٥﴾

118-119. Oysa Allah Şeytan'ı/İblis'i lanetlemiş, bunun üzerine o da şöyle demişti: "Ahdim olsun, senin kullarından bir kısmını kendi yandaşım yapacağım. Dahası, onları yoldan çıkaracağım; onları hep kuruntuların peşinde koşturacağım. Ben onlara telkinde bulunacağım, onlar da [putperestliğe özgü bir adak şekli olarak] deve, sığır gibi hayvanların kulaklarını yaracaklar. Yine ben onlara telkinde bulunacağım, onlar da [putlar adına çocukların başında biraz saç bırakmak, hayvanları iğdiş etmek âdetlerinde olduğu gibi,] Allah'ın yarattığı varlıklardaki saf yapıyı bozacak, asıl amacından saptıracaklar."

Allah'ı bırakıp Şeytan'ı/İblis'i dost edinenler büsbütün hüsrana uğrarlar.

120. Çünkü Şeytan onlara hep birtakım vaatlerde bulunur; onları hep kuruntuların peşinde koşturur. Oysa Şeytan'ın vaatleri aldatmacadan başka bir şey değildir!

121. Şeytana uyanların ahiretteki yerleri cehennem olacaktır. Üstelik onlar cehennemden kaçış, kurtuluş için hiçbir çare de bulamayacaklar.

122. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapanlara gelince, biz böylelerini içinde derelerin çağıldadığı cennetlere yerleştireceğiz. Onlar cennette temelli kalacaklar. Bu, Allah'ın kesin vaadi olup mutlaka yerini bulacaktır. Vaadini yerine getirme hususunda Allah'tan daha doğru sözlü kim olabilir ki?!

123. [Ey Müminler!] Allah'ın cennetle ilgili vaadi ne sizin temennilerinize ne de Yahudiler ve Hıristiyanların kuruntularına göre gerçekleşecektir. Gerçek şu ki her kim günah işlerse bunun cezasını çekecek[25] ve azaba mahkûm olduğu zaman Allah'a rağmen kendisine sahip çıkıp yardım edecek kimse de bulamayacaktır.

25. Bu ayetteki *ve-men ya'mel sûen yücze bih* ifadesi bazı müfessirlerce "kim küçük veya büyük bir günah işlerse cezasını çeker." şeklinde yorumlansa da 34/Sebe' 17. ayetteki *ve-hel nücâzî ille'l-kefûr* (Biz sadece kâfirleri cezalandırırız.) ifadesinin de delalet ettiği gibi burada kastedilen günah esas itibariyle şirk ve inkârcılıktır. Kaldı ki Allah gerçek manada iman sahibi olanların günahlarını bağışlayacağını vaat etmiştir (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV. 291-292).

124. Erkek olsun kadın olsun, her kim mümin olarak imanına yaraşır güzellikte işler yaparsa [mükâfat olarak] cennete girecek ve kendisine zerre kadar bile haksızlık edilmeyecektir.

125. Bütün samimiyetiyle özünü Allah'a teslim eden, şirkten arınmış bir şekilde İbrahim'in benimsediği tevhid inancına –ki bu yüzden Allah İbrahim'i çok sevmiş, onu dost edinmiştir– uyan kimsenin dininden/inancından kimin dini/inancı daha güzel, daha sahih olabilir ki?!

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ وَكَانَ
اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ مُحِيطًا ﴿١٢٦﴾ وَيَسْتَفْتُونَكَ
فِي النِّسَٓاءِۜ قُلِ اللّٰهُ يُفْتِيكُمْ فِيهِنَّۙ وَمَا يُتْلٰى
عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ فِي يَتَامَى النِّسَٓاءِ الّٰتِي لَا
تُؤْتُونَهُنَّ مَا كُتِبَ لَهُنَّ وَتَرْغَبُونَ اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ
وَالْمُسْتَضْعَفِينَ مِنَ الْوِلْدَانِۙ وَاَنْ تَقُومُوا لِلْيَتَامٰى
بِالْقِسْطِۜ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِهٖ
عَلِيمًا ﴿١٢٧﴾ وَاِنِ امْرَاَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا [98]
اَوْ اِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَٓا اَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا
صُلْحًاۜ وَالصُّلْحُ خَيْرٌۜ وَاُحْضِرَتِ الْاَنْفُسُ الشُّحَّۜ
وَاِنْ تُحْسِنُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ
خَبِيرًا ﴿١٢٨﴾ وَلَنْ تَسْتَطِيعُٓوا اَنْ تَعْدِلُوا بَيْنَ
النِّسَٓاءِ وَلَوْ حَرَصْتُمْ فَلَا تَمِيلُوا كُلَّ الْمَيْلِ
فَتَذَرُوهَا كَالْمُعَلَّقَةِۜ وَاِنْ تُصْلِحُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ اللّٰهَ
كَانَ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿١٢٩﴾ وَاِنْ يَتَفَرَّقَا يُغْنِ اللّٰهُ كُلًّا
مِنْ سَعَتِهٖۜ وَكَانَ اللّٰهُ وَاسِعًا حَكِيمًا ﴿١٣٠﴾

126. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Allah sınırsız ilmi ve kudretiyle her şeyi kuşatmıştır.

127. [Ey Peygamber!] Kadınlarla ilgili bazı meseleler hakkında senden açıklama istiyorlar. De ki: Allah onlar hakkındaki hükmünü size açıklamaktadır. Nitekim gerek mehir haklarını vermeden kendileriyle evlenmek istediğiniz dul kadınlara, gerek miras haklarını aramaktan âciz durumdaki çocuklara, gerekse yetimler ve öksüzlere adil davranmanız gerektiği hususunda Allah'ın kelamındaki ilgili hükümler size okunup tebliğ ediliyor; [o hâlde bu hükümlerin gereğini yapın]. Allah iyilik ve hayır adına yaptığınız her şeyi bilir ve mükâfatını verir.

128. Bir kadın gerek kocasının hırçınlık ve geçimsizliği gerekse kendisine karşı ilgisizliği sebebiyle yuvasının yıkılacağından endişe ederse, karı-koca arasında [kadının mehir hakkını tamamen veya kısmen kocasına bağışlaması veya kimi ihtiyaçlarının karşılanmamasına göz yumması gibi maddi-manevi fedakârlıklara dayanan] bir anlaşma yapılmasında sakınca yoktur. Çünkü böyle bir durumda yapılması gereken en güzel iş, uzlaşma/anlaşma sağlamak ve dolayısıyla aile yuvasını kurtarmaktır. Gerçi insan tabiatı cimrilik ve bencilliğe pek yatkındır; [bu yüzden maddi ve manevi fedakârlık yapmaktan hoşlanmaz]. Ama siz bencillik ve cimrilik duygusunu yenip birbirinize karşı anlayışlı davranmalı ve evlilik hukukunu çiğnemekten sakınmalısınız. Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.

129. [Ey Kocalar!] Ne kadar çabalarsanız çabalayın eşlerinizin tümüne aynı sevgi ve ilgiyi gösteremezsiniz. Ama her bir eşinize aynı ilgiyi göstermek elinizde değil diye bütün sevgi ve ilginizi onlardan birine adayıp diğerini/diğerlerini âdeta kocasız bir kadın gibi ortada bırakmayın. Eşlerinize mümkün mertebe eşit mesafede durmaya çalışmalı ve evlilik hukukunu çiğnemekten sakınmalısınız. Şüphesiz Allah eşler arasındaki küçük kusurları affeder, aile yuvasını yıkmamak için çaba sarf edenlere şefkat gösterir.

130. Bütün uzlaştırma çabalarına rağmen karı-koca ayrılmak durumunda kalırsa Allah onları sınırsız lütfuyla birbirlerine muhtaç olmadan yaşatır; [hatta onlara daha anlayışlı eşler nasip eder]. Şüphesiz Allah sınırsız lütuf sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ وَلَقَدْ وَصَّيْنَا
الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَاِيَّاكُمْ اَنِ اتَّقُوا
اللّٰهَۜ وَاِنْ تَكْفُرُوا فَاِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا
فِي الْاَرْضِۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَنِيًّا حَم۪يدًا ﴿١٣١﴾ وَلِلّٰهِ مَا
فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَك۪يلًا
﴿١٣٢﴾ اِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ اَيُّهَا النَّاسُ وَيَأْتِ بِاٰخَر۪ينَۜ
وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى ذٰلِكَ قَد۪يرًا ﴿١٣٣﴾ مَنْ كَانَ يُر۪يدُ
ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللّٰهِ ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۜ وَكَانَ
[99] اللّٰهُ سَم۪يعًا بَص۪يرًا ﴿١٣٤﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كُونُوا
قَوَّام۪ينَ بِالْقِسْطِ شُهَدَٓاءَ لِلّٰهِ وَلَوْ عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ اَوِ
الْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَب۪ينَۚ اِنْ يَكُنْ غَنِيًّا اَوْ فَق۪يرًا فَاللّٰهُ
اَوْلٰى بِهِمَا فَلَا تَتَّبِعُوا الْهَوٰٓى اَنْ تَعْدِلُواۚ وَاِنْ تَلْوُٓا اَوْ
تُعْرِضُوا فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يرًا ﴿١٣٥﴾ يَٓا
اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِه۪ وَالْكِتَابِ الَّذ۪ي
نَزَّلَ عَلٰى رَسُولِه۪ وَالْكِتَابِ الَّذ۪ٓي اَنْزَلَ مِنْ قَبْلُۜ وَمَنْ
يَكْفُرْ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِه۪ وَكُتُبِه۪ وَرُسُلِه۪ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَقَدْ
ضَلَّ ضَلَالًا بَع۪يدًا ﴿١٣٦﴾

131. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Andolsun ki biz hem sizden önce Yahudiler ve Hıristiyanlara hem de size Allah'ın emir ve yasaklarına itaatsizlikten sakınmayı emrettik. Allah'a nankörlük ederseniz, [O'nun nimetlerine isyankârlık ve inkârcılıkla karşılık verirseniz,] bilin ki göklerde ve yerde ne varsa hepsinin sahibi zaten O'dur; [bu yüzden, sizin isyan ve inkârınız O'na hiçbir zarar vermez]. Kaldı ki Allah sizin şükür, itaat ve ibadetinize de muhtaç değildir. O bizatihi övgüye layıktır.

132. Evet, göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır ve O bütün kâinatı tek başına yönetmeye muktedirdir.

133. Ey İnsanlar! Allah dilerse sizi yok eder ve yerinize başka insanları getirir. Allah'ın gücü bunu yapmaya elbet yeter.

134. Her kim [amellerine karşılık] sırf dünyevî nimet ve mükâfat isterse bilsin ki hem dünyevî hem uhrevî nimet ve mükâfat Allah'ın nezdindedir. [O hâlde sırf dünyevî nimet ve mükâfat istenmemeli; yapılan her işte öncelikle Allah'ın rızası gözetilmelidir. Çünkü her iki cihandaki nimet ve mükâfat O'nun elindedir]. Allah her şeyi hakkıyla işitir ve görür.

135. Ey Müminler! Kendinizin, ana-babanızın veya akrabanızın aleyhine de olsa, bütün gücünüz ve samimiyetinizle hep adalet ve hakkaniyetten yana olun, Allah için doğru şahitlik yapın. Şahitlik konusunda insanların zengin veya fakir olmasını dikkate alarak adalet ve hakkaniyetten sapmayın. [Yani zenginin gözüne girmek yahut yoksula merhamet etmek uğruna hak ve hakikati söylemekten kaçınmayın]. Şahitlikte öncelikle dikkate alınması gereken husus, insanların durumları/konumları değil, Allah'ın adaletten ayrılmama emridir. Kaldı ki Allah zenginin de fakirin de durumunu sizden çok daha iyi bilmektedir. Şu hâlde, arzu ve isteklerinize uyup da adaletten ayrılmayın. Şahit olarak gerçeği çarpıtırsanız veya şahitlikten kaçınırsanız bilin ki Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.

136. Ey Müminler! Allah'a ve elçisine yürekten inanıp güvenin. Yine O'nun hem elçisine indirdiği Kur'an'a hem de daha önce indirdiği vahiylere iman edin ve imanda sebat gösterin.[26] [Bilin ki] her kim Allah'ı, meleklerini, vahiylerini, peygamberlerini ve kıyamet-hesap gününü inkâr ederse, tam anlamıyla dalalete düşmüş olur.

26. Bu ayetin başındaki *yâ eyyühel-lezîne âmenû* hitabının Yahudiler ve Hıristiyanlara veya münafıklara yönelik olduğu da söylenmiştir (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, II. 224). Bizim tercümemiz hitabın müminlere yönelik olduğu yorumuna dayandığı için, *âminû* lafzına "Yürekten inanıp güvenin ve imanda sebat gösterin." manası verilmiştir.

إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ اٰمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ
ازْدَادُوا كُفْرًا لَمْ يَكُنِ اللّٰهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ
سَبِيلًا ﴿١٣٧﴾ بَشِّرِ الْمُنَافِقِينَ بِاَنَّ لَهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا
﴿١٣٨﴾ اَلَّذِينَ يَتَّخِذُونَ الْكَافِرِينَ اَوْلِيَاءَ مِنْ دُونِ
الْمُؤْمِنِينَ اَيَبْتَغُونَ عِنْدَهُمُ الْعِزَّةَ فَاِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ
جَمِيعًا ﴿١٣٩﴾ وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ اَنْ
اِذَا سَمِعْتُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَاُ بِهَا فَلَا
تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتّٰى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ
اِنَّكُمْ اِذًا مِثْلُهُمْ اِنَّ اللّٰهَ جَامِعُ الْمُنَافِقِينَ وَالْكَافِرِينَ
فِي جَهَنَّمَ جَمِيعًا ﴿١٤٠﴾ اَلَّذِينَ يَتَرَبَّصُونَ بِكُمْ فَاِنْ [100]
كَانَ لَكُمْ فَتْحٌ مِنَ اللّٰهِ قَالُوا اَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْ وَاِنْ
كَانَ لِلْكَافِرِينَ نَصِيبٌ قَالُوا اَلَمْ نَسْتَحْوِذْ عَلَيْكُمْ
وَنَمْنَعْكُمْ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ فَاللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ وَلَنْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لِلْكَافِرِينَ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ
سَبِيلًا ﴿١٤١﴾ اِنَّ الْمُنَافِقِينَ يُخَادِعُونَ اللّٰهَ وَهُوَ
خَادِعُهُمْ وَاِذَا قَامُوا اِلَى الصَّلٰوةِ قَامُوا كُسَالٰى
يُرَاؤُنَ النَّاسَ وَلَا يَذْكُرُونَ اللّٰهَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿١٤٢﴾

137. İman eden, ardından inkâra yönelen, sonra tekrar imana gelip tekrar inkâr eden ve nihayet inkârcılığı pekiştiren kimseler var ya, Allah onları ne bağışlayacak ne de bir iyiliğe/hayra kavuşturacaktır.[27]

27. Bu ayette sözü edilen zümrenin Yahudiler ve/veya Hıristiyanlar olduğu yönünde görüşler mevcutsa da (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV. 326) sözün siyakı burada münafıklardan söz edildiği ihtimalini güçlendirmektedir.

138. [Ey Peygamber!] O münafıklara ver müjdeyi, "Sizi cehennemde korkunç bir azap bekliyor!" diye.

139. O münafıklar müminleri bırakıp müşrikleri dost, sırdaş, yandaş edinirler. Sanıyorlar mı ki müşriklerin yanında yer almakla izzet ve şeref sahibi olacaklar?! [Şunu iyi bilsinler ki bütün izzet ve şeref Allah'ın, dolayısıyla müminlerindir].

140. Allah size Kur'an'da şu hükmü bildirmişti: Allah'ın ayetlerinin inkâr edildiğini ve/veya alay konusu yapıldığını duyduğunuz zaman, bu münasebetsizliği yapanlar başka bir konuya geçmedikleri sürece onların yanında oturmayın.[28] Aksi takdirde siz de onlar gibi olursunuz. Hiç şüpheniz olmasın ki Allah münafıkları ve diğer bütün kâfirleri cehennemde bir araya toplayacaktır.

28. Bkz. 6/En'âm 68.

141. [Ey Müminler!] Bilin ki münafıklar sizinle ilgili her olayı, attığınız her adımı dikkatle takip ederler. Allah size bir zafer nasip ettiğinde, "Biz de sizinle beraber değil miydik?!" derler. Müşrikler bir başarı kazandığı zaman da hemen onlara yanaşarak, "Biz, müminlere destek vermemekle size yardım etmedik mi?! Böylece müminler karşısında mağlup olmanızı engellemedik mi?!" derler.

Allah kıyamet günü aranızda hükmünü verecek; [siz müminleri cennetle mükâfatlandıracak, o münafıkları cehenneme atacaktır]. Ayrıca Allah bu dünyada kâfirlerin müminleri bertaraf etmesine de fırsat vermeyecektir.

142. Münafıklar [akılları sıra] Allah'ı aldatmaya çalışırlar, ama Allah aldatma neymiş onlara gösterecektir.[29] Onlar [cemaatle] namaza ayak sürüyerek iştirak ederler. Zaten kıldıkları namazı da çevreye karşı göstermelik bir iş olarak yaparlar. Aslında onlar gösteriş dışında Allah'ı anmazlar, dolayısıyla namaz kılmış sayılmazlar.

29. Bu ayetteki *ve-hüve hâdiuhüm* ifadesi, "Oysa Allah onları aldatır." manasından öte, Arap dilindeki müşâkele sanatı uyarınca, "Oysa Allah aldatma neymiş onlara gösterir/gösterecektir." veya "Allah onların hile ve tuzaklarını boşa çıkarır." anlamına gelir (Bkz. Mâtürîdî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne*, III. 394).

مُذَبْذَبِينَ بَيْنَ ذٰلِكَ لَٓا اِلٰى هٰٓؤُلَٓاءِ وَلَٓا اِلٰى هٰٓؤُلَٓاءِ
وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ سَبِيلًا ﴿١٤٣﴾ يَٓا اَيُّهَا
الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْكَافِرِينَ اَوْلِيَٓاءَ مِنْ دُونِ
الْمُؤْمِنِينَ اَتُرِيدُونَ اَنْ تَجْعَلُوا لِلّٰهِ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا
مُبِينًا ﴿١٤٤﴾ اِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي الدَّرْكِ الْاَسْفَلِ مِنَ
النَّارِ وَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا ﴿١٤٥﴾ اِلَّا الَّذِينَ تَابُوا
وَاَصْلَحُوا وَاعْتَصَمُوا بِاللّٰهِ وَاَخْلَصُوا دِينَهُمْ لِلّٰهِ
فَاُولٰٓئِكَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ وَسَوْفَ يُؤْتِ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ
اَجْرًا عَظِيمًا ﴿١٤٦﴾ مَا يَفْعَلُ اللّٰهُ بِعَذَابِكُمْ اِنْ
[101] شَكَرْتُمْ وَاٰمَنْتُمْ وَكَانَ اللّٰهُ شَاكِرًا عَلِيمًا ﴿١٤٧﴾ لَا
يُحِبُّ اللّٰهُ الْجَهْرَ بِالسُّٓوءِ مِنَ الْقَوْلِ اِلَّا مَنْ ظُلِمَ
وَكَانَ اللّٰهُ سَمِيعًا عَلِيمًا ﴿١٤٨﴾ اِنْ تُبْدُوا خَيْرًا اَوْ
تُخْفُوهُ اَوْ تَعْفُوا عَنْ سُٓوءٍ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَفُوًّا قَدِيرًا
﴿١٤٩﴾ اِنَّ الَّذِينَ يَكْفُرُونَ بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَيُرِيدُونَ اَنْ
يُفَرِّقُوا بَيْنَ اللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَيَقُولُونَ نُؤْمِنُ بِبَعْضٍ
وَنَكْفُرُ بِبَعْضٍ وَيُرِيدُونَ اَنْ يَتَّخِذُوا بَيْنَ ذٰلِكَ
سَبِيلًا ﴿١٥٠﴾ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ حَقًّا وَاَعْتَدْنَا
لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا ﴿١٥١﴾

143. Onlar [taraf olma hususunda] müminlerle müşrikler arasında bocalayıp dururlar. Hâliyle ne müminlere ne de müşriklere yâr olurlar.[30] Allah kimi dalalette bırakırsa artık onu hidayete erdirme imkânı bulamazsın.

30. Bu ayetteki *müzebzebîne beyne zâlik* ifadesi, iman ile küfür arasında bocalamak şeklinde de anlaşılmıştır (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, II. 232). Ancak münafık ve münafıklık kavramı bocalamanın çok ötesinde bir mana taşır. Kaldı ki bocalama belli ölçüde bir arayışı yansıtır. Oysa münafıklık küfrün pekişmiş ve aynı zamanda en iğrenç şeklidir. Bu yüzden, 145. ayette de bildirildiği üzere münafıklara cehennemin en alt tabakası tahsis edilmiştir.

144. Ey Müminler! Sakın müminleri bırakıp da kâfirleri dost, sırdaş edinmeyin. Ne o, yoksa [kâfirleri dost edinip de] Allah'a, "Bizi cezalandır!" demek mi istiyorsunuz?!

145. Münafıklar cehennemin en alt tabakasında yanacaklar. İşte o zaman göreceksin ki onları dehşetli azaptan kurtarabilecek kimse olmayacaktır.

146. Münafıklıktan tövbe edip hâllerini düzelten, Allah'ın emirlerine harfiyen uyan, inançlarını şirk ve nifaktan arındırarak bütün samimiyetleriyle yalnız Allah'a bağlanan kimselere gelince, işte bunlar müminlerle beraberdir. Allah müminlere ahirette çok büyük mükâfat verecektir.

147. Şayet siz Allah'ın onca lütfuna şükürle karşılık verir ve dolayısıyla imana gelirseniz[31] Allah size ne diye azap etsin ki?! Allah iman ve itaat üzere şükretmenizin kadrini elbet bilir.

31. Bu ayetteki *âmentüm* ifadesini "ve dolayısıyla iman ederseniz" diye çevirmemiz, şükür ile imanın birbirinden bağımsız olmadığını, bilakis gerçek manada şükrün imanla iç içe bulunduğunu vurgulamaya yöneliktir. İmanın ayette ayrıca zikredilmesi önemine yönelik bir tekittir. Ayrıca şükrün bu bağlamdaki ilk ve en önemli unsuru İbn Abbas'a göre Allah'ın tek gerçek ilah/tanrı olduğu inancını benimsemektir (Bkz. İbn Atiyye, *el-Muharrerü'l-Vecîz*, II. 128; Ebü Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, IV. 114).

148. Allah kötü sözlerin dillendirilmesini sevmez. Fakat zulüm ve haksızlıktan canı yanan kimseden böyle sözler sadır olursa o başka! [Unutmayın ki] Allah her şeyi işitir ve bilir.

149. Yaptığınız iyiliği açıklar veya saklı tutarsanız yahut size yapılan bir kötülük karşısında bağışlayıcı olursanız bilin ki Allah da cezalandırmaya pekâlâ kadir olduğu hâlde çok bağışlayıcıdır.

150-151. Allah'ı ve O'nun elçilerini reddedenler [müşrikler], Allah'a iman ile peygamberlere imanı birbirinden ayrı tutup "Biz Allah'a inanırız ama bazı peygamberlere inanmayız." diyenler [Yahudiler ve Hıristiyanlar] ve bir de iman ile inkâr arasında bir yol tutmayı tercih eden kimseler [münafıklar] var ya, işte bütün bu zümreler tam anlamıyla kâfirdirler. Biz kâfirler için zelil ve perişan edici bir azap hazırlamışızdır.

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَلَمْ يُفَرِّقُوا بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْ
اُولٰٓئِكَ سَوْفَ يُؤْتِيهِمْ اُجُورَهُمْ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا
رَحِيمًا ﴿١٥٢﴾ يَسْـَٔلُكَ اَهْلُ الْكِتَابِ اَنْ تُنَزِّلَ عَلَيْهِمْ
كِتَابًا مِنَ السَّمَٓاءِ فَقَدْ سَاَلُوا مُوسٰٓى اَكْبَرَ مِنْ ذٰلِكَ
فَقَالُوٓا اَرِنَا اللّٰهَ جَهْرَةً فَاَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ بِظُلْمِهِمْ ثُمَّ
اتَّخَذُوا الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ فَعَفَوْنَا
عَنْ ذٰلِكَ وَاٰتَيْنَا مُوسٰى سُلْطَانًا مُبِينًا ﴿١٥٣﴾ وَرَفَعْنَا
فَوْقَهُمُ الطُّورَ بِمِيثَاقِهِمْ وَقُلْنَا لَهُمُ ادْخُلُوا الْبَابَ
سُجَّدًا وَقُلْنَا لَهُمْ لَا تَعْدُوا فِي السَّبْتِ وَاَخَذْنَا مِنْهُمْ
مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴿١٥٤﴾ فَبِمَا نَقْضِهِمْ مِيثَاقَهُمْ وَكُفْرِهِمْ [102]
بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَقَتْلِهِمُ الْاَنْبِيَٓاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَقَوْلِهِمْ قُلُوبُنَا
غُلْفٌ بَلْ طَبَعَ اللّٰهُ عَلَيْهَا بِكُفْرِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُونَ اِلَّا
قَلِيلًا ﴿١٥٥﴾ وَبِكُفْرِهِمْ وَقَوْلِهِمْ عَلٰى مَرْيَمَ بُهْتَانًا
عَظِيمًا ﴿١٥٦﴾ وَقَوْلِهِمْ اِنَّا قَتَلْنَا الْمَسِيحَ عِيسَى ابْنَ
مَرْيَمَ رَسُولَ اللّٰهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلٰكِنْ شُبِّهَ لَهُمْ
وَاِنَّ الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِ لَفِي شَكٍّ مِنْهُ مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ
عِلْمٍ اِلَّا اتِّبَاعَ الظَّنِّ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينًا ﴿١٥٧﴾

152. Allah'a ve elçilerine inanıp o elçiler arasında ayrım yapmayanlara gelince, Allah onları mükâfatlandıracaktır. Allah çok affedici, çok merhametlidir.

153. [Ey Peygamber!] Yahudiler senden [peygamberliğini ispat için] gökten bir metin, yazılı bir belge indirmeni istiyorlar. [Sen onların bu densizliğini çok görme]. Zira vaktiyle onların ataları senden istenenden çok daha tuhaf bir şeyi Musa'dan talep etmiş ve "Bize Allah'ı açık seçik biçimde göster!" deme cüretini göstermişlerdi. Ama bu yersiz isteklerinden dolayı müthiş uğultulu bir deprem onları yere sermişti. Yine onlar kendilerine onca ayet, onca ilahî ikaz gelmesine rağmen buzağı heykeline tapınmışlardı. Ama biz onları yine de affetmiştik. Ayrıca biz Musa'ya onlar üzerinde hâkimiyet sağlayacak manevi bir güç vermiştik.

154. Yine biz vaktiyle [Allah'a itaat sözü verme hususundaki dik başlılıkları sebebiyle], Sina dağını âdeta başlarına düşecekmişçesine onların üzerine kaldırmıştık. Başka bir dönemde onlara, "[Nimetlerinden bolca istifade edeceğiniz] şehre saygılı ve alçak gönüllü bir şekilde girin!" buyurmuştuk. Yine başka bir dönemde, "Cumartesi günü avlanma yasağını çiğnemeyin!" diye emretmiş ve bütün bu emirlere uymaları hususunda onlardan sağlam bir söz almıştık.

155. Ne yazık ki onlar sözlerinde durmadılar; [tarihin farklı dönemlerinde] kâh Allah'ın ayetlerini inkâr ettiler, kâh hiç hakları olmamasına rağmen kimi peygamberleri öldürdüler, kâh [son peygamberin tebliğine karşı], "Senin söylediklerinden hiçbir şey anlamıyoruz!" dediler. Bütün bu günahlarından dolayı biz de onları lanetledik. Allah onların kalplerini işte bu kâfirlikleri/nankörlükleri sebebiyle mühürledi. Artık onlar imana gelmezler.

156-157. Evet, onları lanetledik ve belalarını verdik. Çünkü onlar kâfirlikte direndiler; Meryem'e de çok çirkin bir iftira attılar. Ayrıca, "Biz, Allah'ın elçisi [olduğunu iddia eden] Meryem oğlu İsa Mesih'i öldürdük." dediler. Hâlbuki İsa'yı ne öldürebildiler ne de çarmıha gerebildiler. Fakat onlar öyle sandılar. İsa hakkında ihtilafa düşenler onun akıbetiyle ilgili derin bir şüphe içindedirler. Onların bu konuda hiçbir sağlam bilgileri yoktur; bu yüzden sadece temelsiz, mesnetsiz iddialarda bulunurlar. Hâsılı onlar bu mesele hakkında kesin bilgi sahibi değiller.[32]

32. Bu ayetteki *ve-mâ katelûhu yakînen* ifadesi genellikle, "Kesinlikle onu öldürmediler." veya "Kesin olan şu ki onlar İsa'yı öldürmediler." şeklinde çevrilmektedir. Ancak buradaki *katl* kelimesi öldürmek değil, bir meseleyi tam anlamıyla bilmektir. Nitekim Arap dilinde *kateltü hâze'l-emra ilmen* ifadesi, bir işi/konuyu her yönüyle bilmek manasında kullanılır. Buna göre *katelûhu* lafzındaki zamir İsa'ya değil, bu konuyla ilgili bilgiye racidir (Bkz. Ferrâ, *Meâni'l-Kur'ân*, I. 294; Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV. 355).

بَلْ رَفَعَهُ اللّٰهُ اِلَيْهِۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزاً حَكِيماً ﴿١٥٨﴾
وَاِنْ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اِلَّا لَيُؤْمِنَنَّ بِه۪ قَبْلَ مَوْتِه۪ۚ
وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكُونُ عَلَيْهِمْ شَه۪يداًۚ ﴿١٥٩﴾ فَبِظُلْمٍ
مِنَ الَّذ۪ينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ طَيِّبَاتٍ اُحِلَّتْ
لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ كَث۪يراًۙ ﴿١٦٠﴾ وَاَخْذِهِمُ
الرِّبٰوا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ وَاَكْلِهِمْ اَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِۜ
وَاَعْتَدْنَا لِلْكَافِر۪ينَ مِنْهُمْ عَذَاباً اَل۪يماً ﴿١٦١﴾ لٰكِنِ
الرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ مِنْهُمْ وَالْمُؤْمِنُونَ يُؤْمِنُونَ
بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمَٓا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَالْمُق۪يم۪ينَ
الصَّلٰوةَ وَالْمُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَالْمُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ
[103] الْاٰخِرِۜ اُو۬لٰٓئِكَ سَنُؤْت۪يهِمْ اَجْراً عَظ۪يماً ﴿١٦٢﴾ اِنَّٓا
اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ كَمَٓا اَوْحَيْنَٓا اِلٰى نُوحٍ وَالنَّبِيّ۪نَ مِنْ
بَعْدِه۪ۚ وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰٓى اِبْرٰه۪يمَ وَاِسْمٰع۪يلَ وَاِسْحٰقَ
وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ وَع۪يسٰى وَاَيُّوبَ وَيُونُسَ
وَهٰرُونَ وَسُلَيْمٰنَۚ وَاٰتَيْنَا دَاوُ۫دَ زَبُوراًۚ ﴿١٦٣﴾

158. Gerçek şu ki Allah İsa'yı [ömür süresi dolduğu zaman vefat ettirdi, sonra da] kendi nezdinde ona yüksek bir manevi mertebe verdi. Allah, üstün kudret sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

159. [Ey peygamber! Bilesin ki] İsa'yı çarmıha gererek öldürdüklerini iddia eden Yahudilerden her biri son nefesini verene kadar İsa ile ilgili bu [yalan yanlış] iddialarına inanmayı sürdürecektir.[33] Fakat İsa kıyamet günü onlar aleyhinde şahitlik edecektir.

33. Bu ayetteki *ve-in min ehli'l-kitâbi illâ leyü'minenne bihî kable mevtihî* ifadesi, "İsa'yı çarmıha gererek öldürdüklerini iddia eden Yahudilerden her biri son nefesini vermeden önce İsa'nın bu şekilde ölmediği gerçeğine kesinlikle inanacaktır/inanmış olacaktır." şeklinde de çevrilebilir. Ancak bu mananın vakıaya tetabuku problemlidir. Esasen ayetteki mezkûr ifadeyi anlayıp yorumlamak gerçekten çok zordur. Bu zorluk *bihî* ve *mevtihî* lafızlarındaki zamirlerin kime/neye atıfta bulunduğuyla ilgili belirsizlikten kaynaklanmaktadır. Klasik tefsirlerdeki ağırlıklı yoruma göre bu ifade, "İsa'yı çarmıha gererek öldürdüklerini iddia eden Yahudilerden her biri son nefesini vermeden önce İsa'nın bu şekilde ölmediği gerçeğine kesinlikle inanmıştır/inanacaktır." şeklinde çevrilebilir. Bunun yanında *bihî* ve *mevtihî* lafızlarındaki zamirler Hz. İsa'ya raci kabul edildiğinde, söz konusu ifade Hz. İsa'nın kıyametten önce yeryüzüne döneceği ve tüm Ehl-i kitabın ona inanacağı şeklinde bir manaya işaret eder. Bizim tercihimize göre *bihî* lafzındaki zamir ismin yerini tutan bir üçüncü şahıs zamiri değil, "bu" anlamında bir işaret zamiri konumunda olup Yahudilerin Hz. İsa ile ilgili mezkûr iddialarına göndermede bulunmaktadır. Buna göre ayet kâfirlikte direnen Ehl-i kitaptan her birinin Hz. İsa ile ilgili çarpık inanç ve iddialarını son nefesine kadar terk etmeyeceğine işaret etmektedir.

160. Biz vaktiyle kendileri için helal olan bazı yiyecekleri Yahudilere haram kıldık. Bunun sebebi, onların nankörlükleri, isyankârlıkları ve aynı zamanda birçok insanı Allah yolundan alıkoymalarıdır.

161. Bu cezanın bir diğer sebebi de, kendilerine yasaklanmış olmasına rağmen tefecilik yapmaları ve [rüşvet gibi] başka haram yollarla insanların mallarını yemeleridir. İşte biz bu kâfirler için ahirette acıklı/elemli bir azap hazırladık.

162. Ancak şu da bir gerçek ki Yahudilerden iman ve ibadetin anlamını kavrayan ve gerçek iman sahibi olanlar, sana ve senden önceki peygamberlere indirilen vahiylere ayrım yapmadan inanırlar. Yine onlar namazı hakkıyla kılar, zekâtı verir, Allah'a ve ahiret gününe inanırlar. İşte biz onlara çok büyük bir mükâfat vereceğiz.

163. [Ey Peygamber!] Biz Nuh'a ve ondan sonra gelen peygamberlere vahyettiğimiz gibi sana da bu Kur'an'ı vahyetmekteyiz. Nitekim biz İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakub'a ve evlatlarına, İsa'ya, Eyyüb'e, Yunus'a, Harun'a ve Süleyman'a da vahyetmiş, Davud'a ise Zebur'u vermiştik.

وَرُسُلاً قَدْ قَصَصْنَاهُمْ عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُ وَرُسُلاً لَمْ
نَقْصُصْهُمْ عَلَيْكَ وَكَلَّمَ اللّٰهُ مُوسٰى تَكْلِيماً ﴿١٦٤﴾
رُسُلاً مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى
اللّٰهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ وَكَانَ اللّٰهُ عَزِيزاً حَكِيماً
﴿١٦٥﴾ لٰكِنِ اللّٰهُ يَشْهَدُ بِمَا اَنْزَلَ اِلَيْكَ اَنْزَلَهُ بِعِلْمِهِ
وَالْمَلٰئِكَةُ يَشْهَدُونَ وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيداً ﴿١٦٦﴾ اِنَّ
الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ قَدْ ضَلُّوا
ضَلَالاً بَعِيداً ﴿١٦٧﴾ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَظَلَمُوا لَمْ
يَكُنِ اللّٰهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقاً ﴿١٦٨﴾ اِلَّا
طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا اَبَداً وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى
اللّٰهِ يَسِيراً ﴿١٦٩﴾ يَا اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمُ الرَّسُولُ
بِالْحَقِّ مِنْ رَبِّكُمْ فَاٰمِنُوا خَيْراً لَكُمْ وَاِنْ تَكْفُرُوا
فَاِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيماً
حَكِيماً ﴿١٧٠﴾ يَا اَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ [104]
وَلَا تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ اِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى
ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللّٰهِ وَكَلِمَتُهُ اَلْقٰيهَا اِلٰى مَرْيَمَ
وَرُوحٌ مِنْهُ فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَلَا تَقُولُوا ثَلٰثَةٌ اِنْتَهُوا
خَيْراً لَكُمْ اِنَّمَا اللّٰهُ اِلٰهٌ وَاحِدٌ سُبْحَانَهُ اَنْ يَكُونَ لَهُ

164. [Ey Peygamber!] Biz bunlardan başka peygamberler de gönderdik, nice peygamberlere daha vahyettik. Nitekim o peygamberlerin bir kısmından sana daha önce bahsettik, bir kısmından ise hiç söz etmedik. Ayrıca Allah Musa'ya da bizzat seslenerek vahyetti.

165. Biz bütün bu peygamberleri birer müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik ki böylece insanlar kendilerine gelen peygamberlerin tebliğ ettikleri gerçekleri duyup öğrendikten sonra, yarın bir gün Allah'ın huzurunda, "Bize doğru yolu gösteren kimse gelmedi." şeklinde bir mazeret ileri süremesinler. Allah üstün kudret sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

166. [Ey Peygamber!] Allah sana indirdiği Kur'an'ı kendi ilmi ve iradesiyle indirdiği gerçeğine bizzat kendisi şahitlik eder. Bu gerçeğe melekler de şahitlik eder; fakat asıl şahit olarak Allah yeter.

167. Bu hakikati inkârda direnen, üstelik başka insanları Allah yolundan engelleyen kimseler var ya, işte onlar tam anlamıyla dalalete düşmüş kimselerdir.

168-169. Kâfirlikte direnen ve [şirk gibi büyük] günahlar işleyen kimseleri Allah asla affetmeyecek, kendilerine hak ve hakikatle ilgili hiçbir yol da göstermeyecektir. Dahası Allah'ın böylelerine göstereceği tek yol cehennemin yolu olacaktır. Nitekim onlar cehennemde temelli kalacaklar. Bu denli büyük bir ceza vermek Allah için çok basit bir iştir.

170. Ey İnsanlar! Peygamber size rabbiniz tarafından doğru yolu göstermek gibi çok büyük bir maksatla vahyedilen Kur'an'ı getirdi. Şimdi gelin, kendi iyiliğiniz için ona iman edin. Onu inkâr ederseniz, bilin ki Allah sizin imanınıza muhtaç değildir. Zira göklerde ve yerde ne varsa hepsi zaten Allah'ındır. [Unutmayın ki] Allah her şeyi bilir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

171. Ey Hıristiyanlar! [İsa'ya tanrılık yakıştırmak suretiyle] dininiz ve inanç sisteminizde haddi aşmayın. Allah hakkında sadece gerçeği söyleyin; [dolayısıyla O'nun eş ve ortağı bulunmayan yegâne ilah/tanrı olduğu gerçeğine aykırı iddialarda bulunmayın]. Meryem oğlu İsa Mesih [Allah'ın oğlu değil] sadece ve sadece Allah'ın elçisidir; O'nun kudreti ve "Ol!" emriyle Meryem'in rahminde yaratıp hayata kavuşturduğu bir insan evladıdır. Şu hâlde Allah'a ve peygamberlerine iman edin; "Tanrı üçtür [Baba, oğul ve kutsal ruhtan oluşan bir üçlüdür]" demeyin. Kendi iyiliğiniz için bu asılsız iddia ve inançtan vazgeçin. [Bilin ki] Allah

وَلَدٌۢ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ وَكَفٰى
بِاللّٰهِ وَكٖيلًا ﴿١٧١﴾ لَنْ يَسْتَنْكِفَ الْمَسٖيحُ اَنْ يَكُونَ
عَبْدًا لِلّٰهِ وَلَا الْمَلٰٓئِكَةُ الْمُقَرَّبُونَۜ وَمَنْ يَسْتَنْكِفْ
عَنْ عِبَادَتِهٖ وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ اِلَيْهِ جَمٖيعًا
﴿١٧٢﴾ فَاَمَّا الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
فَيُوَفّٖيهِمْ اُجُورَهُمْ وَيَزٖيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهٖۚ وَاَمَّا الَّذٖينَ
اسْتَنْكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا اَلٖيمًاۙ وَلَا
يَجِدُونَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَصٖيرًا ﴿١٧٣﴾ يَٓا
اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَٓاءَكُمْ بُرْهَانٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَاَنْزَلْنَٓا
اِلَيْكُمْ نُورًا مُبٖينًا ﴿١٧٤﴾ فَاَمَّا الَّذٖينَ اٰمَنُوا بِاللّٰهِ
وَاعْتَصَمُوا بِهٖ فَسَيُدْخِلُهُمْ فٖي رَحْمَةٍ مِنْهُ وَفَضْلٍۙ
[105] وَيَهْدٖيهِمْ اِلَيْهِ صِرَاطًا مُسْتَقٖيمًاۜ ﴿١٧٥﴾ يَسْتَفْتُونَكَۜ
قُلِ اللّٰهُ يُفْتٖيكُمْ فِي الْكَلَالَةِۜ اِنِ امْرُؤٌا هَلَكَ لَيْسَ
لَهُ وَلَدٌ وَلَهُٓ اُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَۚ وَهُوَ يَرِثُهَٓا اِنْ
لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌۜ فَاِنْ كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ
مِمَّا تَرَكَۜ وَاِنْ كَانُٓوا اِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَٓاءً فَلِلذَّكَرِ
مِثْلُ حَظِّ الْاُنْثَيَيْنِۜ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اَنْ تَضِلُّواۜ وَاللّٰهُ
بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ ﴿١٧٦﴾

tek gerçek ilah/tanrıdır. O evlat sahibi olmaktan münezzehtir. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Kendisine inanılması, güvenilmesi ve kulluk edilmesi gereken yegâne ilah/tanrı Allah'tır.

172. Bunun içindir ki gerek İsa Mesih gerek Allah'a çok yakın melekler O'na kulluktan asla kaçınmaz, bu konuda asla kibre kapılmazlar. Kim Allah'a kulluk etmekten kaçınır, O'nun tek gerçek ilah/tanrı olduğuna inanmayı kibrine yediremezse bilsin ki Allah kıyamet günü tüm kâfirleri huzurunda toplayıp kâfirliklerinin hesabını soracaktır.

173. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapanlara gelince, Allah onların mükâfatlarını eksiksiz verecek ve hatta lütfundan çok daha fazlasını bahşedecektir. Allah'a kulluk etmekten kaçınan, O'na kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyen kimseleri ise acıklı/elemli bir azaba mahkûm edecektir. İşte o vakit onlar Allah'a rağmen kendilerine sahip çıkıp yardım edecek kimse bulamayacaklar.

174. Ey İnsanlar! İşte size rabbiniz tarafından gönderilen bir peygamber geldi ve biz bu peygamber aracılığıyla size manevi bir ışık ve rehber olan Kur'an'ı lütfettik.

175. Allah'a iman edip Kur'an'a sımsıkı sarılanlar var ya, işte Allah onları lütuf ve rahmetine gark edecek ve yine onları kendi yolunda dosdoğru biçimde yürütecektir.

176. [Ey Peygamber!] Miras konusunda senden bilgi istiyorlar.

De ki: İşte Allah ikinci dereceden mirasçılar hakkında sizi bilgilendiriyor: Bir erkek, çocuksuz olarak ölür fakat ana-baba bir kız kardeşi mirasçı olursa, terekenin yarısı o kız kardeşe ait olur. Şayet bir kadın çocuksuz olarak ölür ve bir tek erkek kardeşi mirasçı olursa, terekenin tamamı o erkek kardeşe ait olur. Ama eğer çocuksuz olarak ölen bir erkeğin iki kız kardeşi varsa, bu durumda terekenin üçte ikisi bu kız kardeşlere ait olur. Şayet kardeşler erkek ve kız iseler, bu takdirde miras taksimi erkeğe iki, kadına bir pay şeklinde yapılır. İşte Allah size bütün bu hükümleri detaylıca açıklıyor ki miras konusunda yanılmayasınız, yanlış yapmayasınız. [Unutmayın ki] Allah her şeyi bilir.

5/MÂİDE SÛRESİ

Medine döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 112. sûre olduğu ve Fetih sûresinden sonra, Tevbe sûresinden önce indiği belirtilir. Medine döneminde bir defada indiğine dair rivayetler varsa da bu rivayetlerdeki bilgiler hem sûrenin içerdiği konulara hem de muhtelif bölümleriyle ilgili nüzul sebeplerine ters düşmektedir. Dolayısıyla bu sûrenin de diğer birçok Medenî sûre gibi peyderpey nazil olduğu kesindir denilebilir. Toplam 120 ayettir. İsmini Havarilerin gökten bir ziyafet sofrası (*mâide*) indirilmesi yönünde Hz. İsa'dan istekte bulunmalarından söz eden 112-115. ayetlerdeki *mâide* kelimesinden almıştır. "Ukûd" (akitler) ve "Munkize" (kurtarıcı) gibi başka isimlerle de anılmıştır.

سُورَةُ الْمَائِدَةِ (٥)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَوْفُوا بِالْعُقُودِۜ اُحِلَّتْ لَكُمْ بَه۪يمَةُ
الْاَنْعَامِ اِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ
وَاَنْتُمْ حُرُمٌۜ اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ مَا يُر۪يدُ ﴿١﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعَٓائِرَ اللّٰهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا
الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَٓائِدَ وَلَٓا اٰمّ۪ينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَبْتَغُونَ
فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًاۜ وَاِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُواۜ
وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ اَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ
الْحَرَامِ اَنْ تَعْتَدُواۢ وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوٰىۖ وَلَا
تَعَاوَنُوا عَلَى الْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِۖ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ
شَد۪يدُ الْعِقَابِ ﴿٢﴾ حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ [106]
وَلَحْمُ الْخِنْز۪يرِ وَمَٓا اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِه۪ وَالْمُنْخَنِقَةُ
وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّط۪يحَةُ وَمَٓا اَكَلَ السَّبُعُ
اِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَاَنْ تَسْتَقْسِمُوا

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Ey Müminler! [Başta Allah'a verdiğiniz iman ve teslimiyet sözü olmak üzere] bütün antlaşma ve sözleşmelerinizin gereklerini yerine getirin. Haram oldukları size bildirilecek olanlar[1] dışındaki [deve, sığır, koyun, keçi gibi] bütün hayvanların etlerini yemeniz helaldir. Bununla birlikte, ihramlı iken kara hayvanlarını avlamanız haramdır. Allah [hikmeti uyarınca] dilediği hükmü verir.

1. Bkz. 5/Mâide 3-5.

2. Ey Müminler! Allah'ın hacca dair bütün emir ve yasaklarına, hac ibadetiyle ilgili nişanelere ve mekânlara, Kâbe'ye hediye olarak gönderilen kurbanlık hayvanlara, bilhassa boyunlarına gerdanlık takılmış kurbanlıklara ve onların sahiplerine, hac mevsiminde hem rablerinin lütfunu aramak/ticaret yapmak hem de O'nun rızasını kazanmak niyetiyle Kâbe'ye gelen insanlara hürmette kusur etmeyin.

İhramdan çıktığınızda Harem bölgesi dışında avlanabilirsiniz. Vaktiyle haccınıza engel olmak için size kötü davranan müşriklere yönelik öfkeniz, sakın ha sizi aşırılık ve saldırganlığa sevk etmesin. Siz siz olun, Allah'ın emrettiklerini yapmak, yasakladıklarından uzak durmak hususunda birbirinizle yardımlaşın. Günahkârlık ve saldırganlık hususunda birbirinize destek olmayın. Allah'ın emirlerine karşı gelmekten sakının. Zira Allah'ın azabı çok şiddetlidir.

3. [Ey Müminler!] Kendiliğinden ölüp murdar olmuş hayvanın eti, [boğazlanmış veya başka bir sebeple ölmüş hayvanın damarlarından akıtılmış] kan, domuz eti ve Allah'tan başkasının adı anılarak kesilen hayvanların etleri size haram kılınmıştır. Boğularak ölmüş, taş-sopa gibi bir şeyle vurularak öldürülmüş, yüksek bir yerden yuvarlanarak ölmüş, başka bir hayvan tarafından süsülerek veyahut yırtıcı hayvanlar tarafından parçalanarak öldürülmüş hayvanların etleri de size haram kılın-

بِالْاَزْلَامِ ذٰلِكُمْ فِسْقٌ اَلْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ
دِينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ اَلْيَوْمَ اَكْمَلْتُ
لَكُمْ دِينَكُمْ وَاَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ
لَكُمُ الْاِسْلَامَ دِينًا فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ
مُتَجَانِفٍ لِاِثْمٍ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣﴾ يَسْـَٔلُونَكَ
مَاذَٓا اُحِلَّ لَهُمْ قُلْ اُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَمَا عَلَّمْتُمْ
مِنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللّٰهُ
فَكُلُوا مِمَّٓا اَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهِ
وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤﴾ اَلْيَوْمَ اُحِلَّ
لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ
وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ
وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ
اِذَٓا اٰتَيْتُمُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ
وَلَا مُتَّخِذِٓي اَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْاِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ
عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٥﴾

mıştır. Bununla birlikte, henüz canlı iken yetişip [şartlarına uygun şekilde] boğazladığınız hayvanlar helaldir. Öte yandan putlar adına kurban edilen hayvanların etleri de haramdır. Keza [gerek bu hayvanların sahiplerine ücret ödeyecek kişiyi belirlemek gerek etleri taksim etmek gerekse niyetlendiğiniz bir işi yapıp yapmama konusunda karar vermek maksadıyla] fal-kısmet okları çekmek de size haram kılınmıştır. İşte bütün bu haramları helal saymak, doğru yoldan sapmaktır.

[Ey Müminler! Bilin ki] kâfirler sizin dininizi ortadan kaldırmaya yönelik ümitlerini artık yitirmişlerdir. O hâlde, siz onlardan değil sadece benden, benim bu emir ve yasaklarıma karşı gelmekten korkun. [Yine bilin ki] artık dininizin hükümlerini kemale erdirdim ve aynı zamanda size yönelik nimetimi [zaferler ve fetihlerle] tamamına erdirdim. Bundan böyle sizden isteğim, bütün bu hükümlerim ve emirlerim hususunda tam bir itaatle teslimiyet göstermenizdir.[2] Şayet içinizden her kim açlıktan ölmenin eşiğine gelmek gibi bir durumla karşı karşıya kalır ve bu durumda başka hiçbir yiyecek de bulamazsa, pek tabii ki günah işleme kasdı bulunmaksızın, haram kılınmış olan şeylerden/etlerden yiyebilir. Şüphesiz Allah çok affedici, çok merhametlidir.

2. Bu ayetteki *ve-radîtü lekümü'l-islâme dînen* ifadesi genellikle, "Size din olarak İslam'ı seçtim." şeklinde anlaşılmaktadır. Bizim bu ifadeye verdiğimiz anlam Mâverdî'nin siyak-sibakla (sözün akışıyla) örtüşen yorumuna dayanmaktadır (Bkz. Mâverdî, *en-Nüket ve'l-Uyûn*, II. 13).

4. [Ey Peygamber!] Sana, "Yiyecek olarak bize neler helal kılındı?" diye soruyorlar. De ki onlara: "Hoş, temiz, güzel olan tüm yiyecekler size helal kılınmıştır. Allah'ın verdiği imkânlarla eğittiğiniz yırtıcı hayvanların yakalayıp size getirdikleri av hayvanlarının etlerini de yiyebilirsiniz. Fakat gerek bu eğitilmiş hayvanlarınızı avın üstüne salarken, gerek o hayvanların sağ olarak yakaladığı avı keserken gerekse ölü olarak yakaladıkları avın etini yerken Allah'ın ismini anın. Allah'ın emirlerini çiğnemekten sakının. Zira Allah hesabınızı çok çabuk görür.

5. [Ey Müminler!] İşte artık hoş, temiz ve güzel yiyecekler size helal kılınmıştır. Ayrıca Yahudiler ve Hıristiyanların kestikleri hayvanlar, pişirdikleri yemekler de size helaldir. Aynı şekilde sizin yiyecekleriniz de onlara helaldir. [Diğer taraftan,] namus ve iffet ölçüsüne bağlı kalmak, zinaya yaklaşmamak, gizli dost tutmamak ve mehirlerini de vermek şartıyla hür-iffetli mümin kadınlarla evlenmenizin helal oluşu gibi, sizden önce vahye muhatap kılınmış olanların [Yahudiler ve Hıristiyanların] hür ve iffetli kadınlarıyla da aynı şartları gözetmek kaydıyla evlenmeniz helaldir. Her kim Allah'ın hükümlerini reddederse[3] onun iyilik namına yaptığı her şey boşa gider ve böylece kendisini ahirette hüsrana mahkûm eder.

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اِذَا قُمْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ فَاغْسِلُوا [107]
وُجُوهَكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ اِلَى الْمَرَافِقِ وَامْسَحُوا
بِرُؤُ۫سِكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ اِلَى الْكَعْبَيْنِۜ وَاِنْ كُنْتُمْ جُنُبًا
فَاطَّهَّرُواۜ وَاِنْ كُنْتُمْ مَرْضٰٓى اَوْ عَلٰى سَفَرٍ اَوْ جَٓاءَ
اَحَدٌ مِنْكُمْ مِنَ الْغَٓائِطِ اَوْ لٰمَسْتُمُ النِّسَٓاءَ فَلَمْ تَجِدُوا
مَٓاءً فَتَيَمَّمُوا صَعٖيدًا طَيِّبًا فَامْسَحُوا بِوُجُوهِكُمْ
وَاَيْدٖيكُمْ مِنْهُۜ مَا يُرٖيدُ اللّٰهُ لِيَجْعَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ حَرَجٍ
وَلٰكِنْ يُرٖيدُ لِيُطَهِّرَكُمْ وَلِيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَ ﴿٦﴾ وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمٖيثَاقَهُ
الَّذٖي وَاثَقَكُمْ بِهٖٓ اِذْ قُلْتُمْ سَمِعْنَا وَاَطَعْنَاۘ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ
اِنَّ اللّٰهَ عَلٖيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٧﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا
كُونُوا قَوَّامٖينَ لِلّٰهِ شُهَدَٓاءَ بِالْقِسْطِۘ وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ
شَنَاٰنُ قَوْمٍ عَلٰٓى اَلَّا تَعْدِلُواۜ اِعْدِلُوا هُوَ اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى
وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ خَبٖيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾ وَعَدَ اللّٰهُ
الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِۙ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ
عَظٖيمٌ ﴿٩﴾ وَالَّذٖينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَٓا اُو۬لٰٓئِكَ [108]
اَصْحَابُ الْجَحٖيمِ ﴿١٠﴾

3. Bu ayetteki *ve-men yekfur bi'l-îmân* ifadesine, "Kim Allah'ı inkâr ederse", "Kim Kur'an'ı inkâr ederse" gibi manalar da takdir edilmiştir. Ancak sözün akışı dikkate alındığında, *îmân* kelimesini bu bağlamda "Allah'ın hükümleri" şeklinde çevirmek daha isabetli gözükmektedir. Nitekim Zemahşerî de buna yakın bir manayı tercih etmiştir (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, I. 596).

6. Ey Müminler! Namaz kılacağınız zaman yüzünüzü, dirseklere kadar ellerinizi ve kollarınızı yıkayın. Başınızı mesh edin, ayaklarınızı ise topuk kemiklerine kadar yıkayın/mesh edin.[4] Şayet cünüp iseniz bütün bedeninizi yıkayın. Ama eğer hastaysanız veya seyahatteyseniz yahut tuvalet ihtiyacınızı gidermişseniz veyahut eşlerinizle cinsel ilişkiye girmişseniz ve bütün bu durumlarda su ya da suyu kullanma imkânı bulamamışsanız, o zaman temiz bir toprak arayın ve onunla ellerinizi, kollarınızı ve yüzünüzü mesh edin. Allah sizi zora koşmak istemez. Bilakis O sizi her türlü maddi-manevi kirden arındırmak ve böyle kolay hükümlerle size yönelik nimetini mükemmel kılmak ister. Bunca nimete mukabil sizden beklenen, bilfiil şükretmenizdir.

4. Ayetteki *ercüleküm* lafzı kıraat imamlarından İbn Kesîr, Ebû 'Amr, Hamza, Ebû Ca'fer, Halef ve Ebû Bekr Şu'be rivayetine göre Âsım tarafından *ercüliküm* şeklinde okunmuştur (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, II. 301). Bu okuyuşa göre söz konusu lafız, "ayaklarınızı aşık kemiği hizasına kadar mesh edin." anlamına gelir.

7. Allah'ın [başta iman olmak üzere] size lütfettiği onca nimeti ve [gerek Akabe'de gerek Hudeybiye'de Peygamber vasıtasıyla] sizden aldığı biat sözünü her daim hatırlayın. Hani siz o zaman, "Emrini işittik; itaat ettik!" demiştiniz. Şu hâlde, Allah'a verdiğiniz söze sadakatsizlik ve itaatsizlikten sakının. Şüphesiz Allah kalplerdeki tüm duygu, düşünce ve niyetleri bilir.

8. Ey Müminler! Allah hakkı için, her daim adalet ve hakkaniyet sahibi olun. [Kâfirlere duyduğunuz öfke gibi] bir zümreye yönelik öfke ve nefretiniz, adaletsiz davranmanıza yol açmasın. Gerek dosta gerek düşmana karşı hep adaletli olun. Çünkü Allah'a karşı saygı ve sorumluluk bilincine en uygun davranış budur. Allah'ın emirlerine kayıtsız kalmaktan sakının; çünkü Allah yaptığınız işlerden tümüyle haberdardır.

9. Allah, iman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapanlara hem af hem de çok büyük bir mükâfat sözü vermiştir.

10. Kâfirlikte direnen ve ayetlerimize yalan diyen kimselere gelince, işte onlar cehennemliklerin ta kendileridir.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ
هَمَّ قَوْمٌ اَنْ يَبْسُطُٓوا اِلَيْكُمْ اَيْدِيَهُمْ فَكَفَّ اَيْدِيَهُمْ
عَنْكُمْۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾
وَلَقَدْ اَخَذَ اللّٰهُ م۪يثَاقَ بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَۚ وَبَعَثْنَا مِنْهُمُ
اثْنَيْ عَشَرَ نَق۪يبًاۜ وَقَالَ اللّٰهُ اِنّ۪ي مَعَكُمْۜ لَئِنْ اَقَمْتُمُ
الصَّلٰوةَ وَاٰتَيْتُمُ الزَّكٰوةَ وَاٰمَنْتُمْ بِرُسُل۪ي وَعَزَّرْتُمُوهُمْ
وَاَقْرَضْتُمُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا لَاُكَفِّرَنَّ عَنْكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ
وَلَاُدْخِلَنَّكُمْ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُۚ فَمَنْ
كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ سَوَٓاءَ السَّب۪يلِ ﴿١٢﴾
فَبِمَا نَقْضِهِمْ م۪يثَاقَهُمْ لَعَنَّاهُمْ وَجَعَلْنَا قُلُوبَهُمْ قَاسِيَةًۚ
يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ عَنْ مَوَاضِعِه۪ۙ وَنَسُوا حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا
بِه۪ۚ وَلَا تَزَالُ تَطَّلِعُ عَلٰى خَٓائِنَةٍ مِنْهُمْ اِلَّا قَل۪يلًا مِنْهُمْ
فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاصْفَحْۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿١٣﴾
[109] وَمِنَ الَّذ۪ينَ قَالُٓوا اِنَّا نَصَارٰٓى اَخَذْنَا م۪يثَاقَهُمْ فَنَسُوا
حَظًّا مِمَّا ذُكِّرُوا بِه۪ۖ فَاَغْرَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَٓاءَ
اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِۜ وَسَوْفَ يُنَبِّئُهُمُ اللّٰهُ بِمَا كَانُوا يَصْنَعُونَ
﴿١٤﴾ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَٓاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ
كَث۪يرًا مِمَّا كُنْتُمْ تُخْفُونَ مِنَ الْكِتَابِ وَيَعْفُوا عَنْ كَث۪يرٍۜ
قَدْ جَٓاءَكُمْ مِنَ اللّٰهِ نُورٌ وَكِتَابٌ مُب۪ينٌۙ ﴿١٥﴾

11. Ey Müminler! Allah'ın size lütfettiği şu nimeti de hatırlayın: Hani bir topluluk sizi [Peygamber'i ve/veya Peygamber'le birlikte bazı sahabileri] ortadan kaldırmaya kalkışmış, fakat Allah sizi onların bu tuzağından korumuştu. Öyleyse siz siz olun, Allah'ın lütfettiği böyle büyük nimetlere şükür hususunda bilinçli ve duyarlı davranın. Zaten müminler yalnız Allah'a güvenmelidir.

12. Allah vaktiyle İsrailoğullarından da kesin itaat sözü almıştı. Biz onlardan [yani on iki boydan/oymaktan oluşan İsrailoğullarından her bir oymağa dinî-ahlakî rehberlik etsinler ve aynı zamanda Allah'a verdikleri söze uymalarını sağlasınlar diye] on iki temsilci görevlendirmiştik. Allah o zaman İsrailoğullarına şöyle buyurmuştu: "[Bilin ki] ben sizinle beraberim. Şayet namazı hakkıyla kılar, zekâtı verir, gönderdiğim elçilere inanır, onlara destek olur ve karşılığını sırf Allah'tan beklemek üzere malınızı hayır yolunda harcarsanız, ben de sizin günahlarınızı görmezden gelip affeder ve sizi içinde derelerin çağıldadığı cennetlere yerleştiririm. Bundan böyle içinizden her kim Allah'a verdiği itaat sözünden dönüp kâfirliği tercih ederse bilsin ki dosdoğru yoldan tamamen sapmıştır."

13. Yazık ki onlar Allah'a verdikleri sözden döndüler. Bu yüzden biz de onları lanetledik ve kalplerini katılaştırıp iman çağrısına karşı tamamen duyarsızlaştırdık.

[Ey Peygamber!] Bazı Yahudiler [seninle alay etmek için] birtakım kelimeleri asıl anlamlarından farklı manaya gelecek şekilde kullanmaktalar. Tevrat'ta kendilerine bildirilen emir ve yasakların pek çoğunu da zaten umursamaz olmuşlar. İçlerinde pek az bir kısmı hariç onlardan hep hainlik göreceksin. Ama sen yine de onları hoş gör, hainliklerine aldırma. Şüphesiz Allah hoşgörülü olanları sever.

14. Biz vaktiyle, "Biz Hıristiyanız." diyenlerden de [İsa vasıtasıyla] kesin itaat sözü almıştık. Ne yazık ki onlar da [tıpkı Yahudiler gibi] kendilerine tebliğ edilen ilahî ikazları umursamadılar. Bu yüzden biz de onların arasına kıyamet gününe kadar son bulmayacak bir kin ve düşmanlık saldık. [Kıyamet ve hesap günü] Allah onlara yaptıkları yanlışları tek tek bildirecek ve hak ettikleri karşılığı verecektir.

15. Ey Yahudiler! İşte size Tevrat'ta bulunduğu hâlde gizlediğiniz birçok şeyi açıklayan, birçoğunun da üzerinde durmayan elçimiz [Muhammed] geldi. Yine size Allah tarafından hak ve hakikati gösteren bir ışık, apaçık bir ilahî kelam [Kur'an] geldi.

يَهْدٖى بِهِ اللّٰهُ مَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَهُ سُبُلَ السَّلَامِ
وَيُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ بِاِذْنِهٖ وَيَهْدٖيهِمْ
اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقٖيمٍ ﴿١٦﴾ لَقَدْ كَفَرَ الَّذٖينَ قَالُٓوا اِنَّ
اللّٰهَ هُوَ الْمَسٖيحُ ابْنُ مَرْيَمَؕ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ مِنَ اللّٰهِ
شَيْـًٔا اِنْ اَرَادَ اَنْ يُهْلِكَ الْمَسٖيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَاُمَّهُ وَمَنْ
فِى الْاَرْضِ جَمٖيعًاؕ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
وَمَا بَيْنَهُمَاؕ يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُؕ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
قَدٖيرٌ ﴿١٧﴾ وَقَالَتِ الْيَهُودُ وَالنَّصَارٰى نَحْنُ اَبْنَٓاءُ اللّٰهِ [110]
وَاَحِبَّٓاؤُ۬هُؕ قُلْ فَلِمَ يُعَذِّبُكُمْ بِذُنُوبِكُمْؕ بَلْ اَنْتُمْ بَشَرٌ
مِمَّنْ خَلَقَؕ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُؕ وَلِلّٰهِ
مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَاؗ وَاِلَيْهِ الْمَصٖيرُ
﴿١٨﴾ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَٓاءَكُمْ رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ
عَلٰى فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ اَنْ تَقُولُوا مَا جَٓاءَنَا مِنْ بَشٖيرٍ
وَلَا نَذٖيرٍؗ فَقَدْ جَٓاءَكُمْ بَشٖيرٌ وَنَذٖيرٌؕ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ
شَيْءٍ قَدٖيرٌ ﴿١٩﴾ وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهٖ يَا قَوْمِ اذْكُرُوا
نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ جَعَلَ فٖيكُمْ اَنْبِيَٓاءَ وَجَعَلَكُمْ
مُلُوكًاۗ وَاٰتٰيكُمْ مَا لَمْ يُؤْتِ اَحَدًا مِنَ الْعَالَمٖينَ ﴿٢٠﴾
يَا قَوْمِ ادْخُلُوا الْاَرْضَ الْمُقَدَّسَةَ الَّتٖى كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ
وَلَا تَرْتَدُّوا عَلٰٓى اَدْبَارِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرٖينَ ﴿٢١﴾

16. Allah kendi rızasını kazanmak isteyenleri bu Kur'an vesilesiyle esenlik, huzur ve mutluluğun yollarına ulaştıracak, yine onları izni ve iradesiyle inkârcılığın karanlıklarından imanın aydınlığına çıkarıp umduklarına kavuşturacaktır.

17. Andolsun ki "Allah, Meryem'in oğlu İsa Mesih'tir." diyenler düpedüz kâfir olup çıkmışlardır.

[Ey Peygamber!] De ki: "Allah, Meryem oğlu İsa Mesih'i, anasını ve yeryüzündeki bütün herkesi topyekûn helak etmek isteseydi O'nun bu iradesine kim engel olabilirdi?! Göklerin, yerin ve bu ikisi arasındaki bütün her şeyin mutlak hükümranlığı yalnız Allah'a aittir. O kimi nasıl dilerse öyle yaratır. Şüphesiz Allah'ın gücü her şeye yeter."

18. Yahudiler ve Hıristiyanlar, "Biz Allah'ın çocukları, O'nun sevgili kullarıyız." diyorlar.

[Ey Peygamber!] Sen de onlara de ki: "Madem öyle, Allah günahlarınızdan dolayı sizi niçin cezalandırıyor?!"

Yoo! Gerçek sizin iddia ettiğiniz gibi değil. Doğrusu şu ki sizler de Allah'ın yarattığı diğer insanlar gibisiniz; [dolayısıyla Allah sizi de diğer bütün insanlar gibi hesaba çekecek ve hak ettiğiniz karşılığı verecektir]. Allah dilediğini/layık gördüğünü affeder, dilediğine azap eder. Göklerin, yerin ve bu ikisi arasındaki bütün her şeyin mutlak hükümranlığı yalnız Allah'a aittir. Zaten önünde sonunda varılacak yer de O'nun huzurudur.

19. Ey Yahudiler ve Hıristiyanlar! Hesap günü gelip çatınca, "Dünyada iken bize müjdeci ve uyarıcı bir peygamber gelmedi!" gibi bir mazeretin arkasına sığınmamanız için, peygambersiz geçen uzunca bir dönemin ardından size gerçek dini açıkça anlatan elçimiz [Muhammed] geldi. Evet, işte size müjdeci ve uyarıcı bir peygamber geldi. Allah her şeye kadirdir; [dilediği zamanda dilediği yere peygamber göndermeye de elbet muktedirdir].

20-21. Vaktiyle Musa kendi kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Allah'ın size lütfettiği onca nimeti bir düşünün! Bakın, Allah içinizden peygamberler gönderdi, sizi [Mısır'da Firavun'un kölesi olmaktan kurtarıp] kendi kendinizin efendisi yaptı;[5] böylece sizi dünya üzerinde hiçbir kavme vermediği birçok nimete nail etti."

"Ey kavmim! Allah'ın size vaat ettiği mukaddes topraklara [Şam ve Filistin diyarına] girip yerleşin; ama sakın orada yaşayan kavimden korkarak geri dönmeyin. Aksi hâlde hüsrana uğrarsınız."

قَالُوا يَا مُوسٰى اِنَّ فِيهَا قَوْمًا جَبَّارِينَۗ وَاِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَا
حَتّٰى يَخْرُجُوا مِنْهَاۚ فَاِنْ يَخْرُجُوا مِنْهَا فَاِنَّا دَاخِلُونَ
﴿٢٢﴾ قَالَ رَجُلَانِ مِنَ الَّذِينَ يَخَافُونَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمَا
ادْخُلُوا عَلَيْهِمُ الْبَابَۚ فَاِذَا دَخَلْتُمُوهُ فَاِنَّكُمْ غَالِبُونَ
[111] وَعَلَى اللّٰهِ فَتَوَكَّلُوا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٢٣﴾ قَالُوا يَا
مُوسٰى اِنَّا لَنْ نَدْخُلَهَا اَبَدًا مَا دَامُوا فِيهَا فَاذْهَبْ اَنْتَ
وَرَبُّكَ فَقَاتِلَا اِنَّا هٰهُنَا قَاعِدُونَ ﴿٢٤﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّي
لَا اَمْلِكُ اِلَّا نَفْسِي وَاَخِي فَافْرُقْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ الْقَوْمِ
الْفَاسِقِينَ ﴿٢٥﴾ قَالَ فَاِنَّهَا مُحَرَّمَةٌ عَلَيْهِمْ اَرْبَعِينَ سَنَةًۚ
يَتِيهُونَ فِي الْاَرْضِۜ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ
﴿٢٦﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ ابْنَيْ اٰدَمَ بِالْحَقِّۢ اِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا
فَتُقُبِّلَ مِنْ اَحَدِهِمَا وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْاٰخَرِۜ قَالَ
لَاَقْتُلَنَّكَۜ قَالَ اِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللّٰهُ مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٢٧﴾ لَئِنْ
بَسَطْتَ اِلَيَّ يَدَكَ لِتَقْتُلَنِي مَا اَنَا بِبَاسِطٍ يَدِيَ اِلَيْكَ
لِاَقْتُلَكَۚ اِنِّي اَخَافُ اللّٰهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿٢٨﴾ اِنِّي اُرِيدُ
اَنْ تَبُوءَ بِاِثْمِي وَاِثْمِكَ فَتَكُونَ مِنْ اَصْحَابِ النَّارِۚ

5. Bu ayetteki *mülûken* kelimesi genellikle "krallar, hükümdarlar" diye çevrilmektedir. Ancak bu çeviride bir anakronizm (tarih yanılgısı) sorunu vardır. Çünkü Musa'nın döneminde İsrailoğulları Mısır'daki esaretten henüz yeni kurtulmuş ve aşağıdaki ayetlerden de anlaşılacağı gibi yine bu dönemde kendilerine vaat edilen topraklara girememişlerdir. Bu husus dikkate alındığında *ve-cealekûm mülûken* ifadesine, "Allah sizi esaretten kurtarmak suretiyle kendi kendinizin efendisi yaptı." şeklinde bir anlam vermenin daha isabetli olduğu anlaşılır. Nitekim Hasen el-Basrî de söz konusu ifadeyi aynen böyle anlayıp yorumlamıştır (Bkz. Mâverdî, *en-Nüket*, II. 24).

22. İsrailoğulları Musa'nın bu sözlerine şöyle karşılık verdiler: "Ey Musa! O topraklarda karşı konulamaz güce sahip bir halk [Amâlekliler] yaşıyor. Onlar orayı terk edip gitmedikleri sürece biz oraya adım atmayız. Dahası, onlar o toprakları terk ederlerse biz de ancak o zaman gireriz."

23. Derken, [Amâlekliler'den] gözü korkmuş İsrail kavminin içinden Allah'ın kendilerine sağlam bir iman ve cesaret bahşettiği iki yiğit kişi [Yuşa b. Nûn ve Kaleb b. Yafûne] çıktı ve şöyle dedi: "Onların üzerine ön cepheden saldırıp şehrin ana kapısını tutalım. Zira ana kapıdan içeri girdiğimizde onları mutlaka yeneriz. Ayrıca [hiç korkmayın], zira mademki biz müminiz, öyleyse yalnız Allah'a güvenmeliyiz."

24. Bu konuşmaya rağmen İsrailoğulları, "Ey Musa!" dediler, "O güçlü ve zorba halk orada olduğu sürece biz oraya asla adım atmayız. [Her ne pahasına olursa olsun ben o topraklara gireceğim diyorsan], sen ve rabbin birlikte gidip onlara karşı savaşın. Biz bu işte yokuz; şurdan şuraya bir adım bile atmıyoruz."

25. Bunun üzerine Musa Allah'a şöyle yakardı: "Rabbim! Ben kendimden ve kardeşimden [Harun'dan] başkasına söz geçiremiyorum. Artık sen bu isyankâr halkla bizim yollarımızı ayır!"

26. Allah da Musa'ya şöyle karşılık verdi: "Onlar kırk yıl boyunca o topraklara girmekten mahrum kalacaklar ve bu süre boyunca çölde başıbozuk bir hâlde dolaşıp duracaklar. Sen doğru yoldan sapmış bu halk için üzülme artık!"

27-29. Ey Peygamber! [Kıskançlıklarından dolayı sana olmadık haksızlıklar yapan] Yahudilere Âdem'in iki oğlunun şu kıssasını [kıskançlığın nelere sebep olduğuna dair] bir ibret vesilesi olarak anlat:

Vakti zamanında Âdem'in [Hâbil ve Kâbil adındaki] iki oğlu Allah'a birer kurban sunmuşlardı. Kardeşlerden birinin kurbanı Allah tarafından kabul edilmiş, diğerininki kabul edilmemişti. Kurbanı kabul edilmeyen [Kâbil], kardeşine [Hâbil'e], "Ahdim olsun, seni öldüreceğim." demiş, kardeşi de şöyle karşılık vermişti: "Allah ancak ibadette samimi ve ihlaslı olanların kurbanlarını kabul eder. Sen beni öldürmeye kalkışsan bile ben seni öldürmeye asla teşebbüs etmem. Çünkü ben âlemlerin rabbi Allah'tan korkarım. Beni öldürdüğün takdirde dilerim ki hem önceden iş-

lediğin günahlarını hem de beni öldürme günahını yüklenip[6] cehennemi boylarsın. Katillere yaraşan ceza da budur!"

6. Bu ayetteki *bi-ismî* lafzı genellikle "Benim günahımı/günahlarımı" diye çevrilmektedir. Ancak İbn Abbas, İbn Mes'ûd ve Mukâtil b. Süleyman gibi birçok büyük müfessire göre bu lafız, "Beni katletme günahı(nı)" anlamına gelmektedir. Bu takdirde *ve-ismike* lafzı da, "Daha önce işlemiş olduğun günahlar" şeklinde bir mana ifade etmektedir (Bkz. Mukâtil, *Tefsîr*, I. 470; Mâverdî, *en-Nüket*, II. 30).

30. Nihayet [Kâbil] kıskançlık duygusuna yenik düşüp kardeşinin canına kıydı fakat böylece kendine yazık etti.

31. [Ne var ki Kâbil kardeşinin cesedini ne yapacağını bilmiyordu]. Derken, Allah bir karga gönderdi. Karga ona kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini gösterircesine toprağı eşeleyip duruyordu. Bunu gören Kâbil, "Yazıklar olsun bana! Ben ki şu karga kadar bile olamadım, onun gibi toprağı eşip de kardeşimin cesedini gömmeyi akıl edemedim." diye hayıflandı ve aynı zamanda derin bir pişmanlığa gark oldu.

32. İşte biz, insan öldürmenin çok kötü bir iş olmasından dolayı İsrailoğullarına şöyle emrettik: Canına kıyılan bir kimseye karşılık (kısas) olmaksızın veya yeryüzünde fitne-fesadı önleme maksadına matuf bulunmaksızın her kim bir insanı öldürürse tüm insanları öldürmüş gibi olur. Ama kim de bir insanın hayatını korur ve kurtarırsa bütün insanlara hayat bahşetmiş gibi olur.

Hiç şüphesiz, elçilerimiz İsrailoğullarına [zulüm, zorbalık, insan öldürme gibi fiillerin çok büyük günahlar olduğu hususunda] birçok ayetler, deliller getirdiler; ama onların çoğu bunca ayete/delile rağmen yeryüzünde azgınlık ve taşkınlık yapıp insan öldürmeye devam ettiler.

33. [Gerek Peygamber ile yapılan antlaşmaları bozmak, gerek müminlerin imanlarını sarsmaya çalışmak, gerekse müşriklerle işbirliği yaparak onları müminlerin aleyhine kışkırtmak suretiyle] Allah'a ve elçisine savaş açanlar ile [insanların emniyet ve asayişini bozup onların canlarına, mallarına, namuslarına saldırarak] memleketi fesada boğmaya çalışanların cezası, [devlet başkanının takdir ve tercihine yahut işledikleri suçun keyfiyetine göre] öldürülmeleri veya idam edilmeleri yahut ellerinin ve ayaklarının çaprazlama biçimde [sağ elleri ile sol ayaklarının] kesilmesi veyahut sürgüne gönderilmeleridir. Bu ceza onların sadece dünyadaki zilletidir; ahirette ise onları çok korkunç bir azap beklemektedir.

34. Ancak şu da var ki siz onları ele geçirmeden önce, yaptıklarından pişmanlık duyup tövbe ederlerse,[7] bilin ki Allah çok affedici, çok merhametlidir.

وَذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الظَّالِمٖينَۚ ﴿٢٩﴾ فَطَوَّعَتْ لَهُ نَفْسُهُ قَتْلَ
اَخٖيهِ فَقَتَلَهُ فَاَصْبَحَ مِنَ الْخَاسِرٖينَ ﴿٣٠﴾ فَبَعَثَ اللّٰهُ
غُرَابًا يَبْحَثُ فِي الْاَرْضِ لِيُرِيَهُ كَيْفَ يُوَارٖي سَوْاَةَ
اَخٖيهِؕ قَالَ يَا وَيْلَتٰٓى اَعَجَزْتُ اَنْ اَكُونَ مِثْلَ هٰذَا
الْغُرَابِ فَاُوَارِيَ سَوْاَةَ اَخٖيۚ فَاَصْبَحَ مِنَ النَّادِمٖينَۚ
﴿٣١﴾ مِنْ اَجْلِ ذٰلِكَۚ كَتَبْنَا عَلٰى بَنٖٓي اِسْرَٓاءٖيلَ اَنَّهُ مَنْ [112]
قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ اَوْ فَسَادٍ فِي الْاَرْضِ فَكَاَنَّمَا
قَتَلَ النَّاسَ جَمٖيعًاۜ وَمَنْ اَحْيَاهَا فَكَاَنَّمَا اَحْيَا النَّاسَ
جَمٖيعًاۜ وَلَقَدْ جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اِنَّ كَثٖيرًا
مِنْهُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ فِي الْاَرْضِ لَمُسْرِفُونَ ﴿٣٢﴾ اِنَّمَا
جَزٰٓؤُا الَّذٖينَ يُحَارِبُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَيَسْعَوْنَ فِي
الْاَرْضِ فَسَادًا اَنْ يُقَتَّلُٓوا اَوْ يُصَلَّبُٓوا اَوْ تُقَطَّعَ اَيْدٖيهِمْ
وَاَرْجُلُهُمْ مِنْ خِلَافٍ اَوْ يُنْفَوْا مِنَ الْاَرْضِۜ ذٰلِكَ لَهُمْ
خِزْيٌ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظٖيمٌۙ ﴿٣٣﴾
اِلَّا الَّذٖينَ تَابُوا مِنْ قَبْلِ اَنْ تَقْدِرُوا عَلَيْهِمْۚ فَاعْلَمُٓوا اَنَّ
اللّٰهَ غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٣٤﴾

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَابْتَغُٓوا اِلَيْهِ الْوَس۪يلَةَ
وَجَاهِدُوا ف۪ي سَب۪يلِه۪ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣٥﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ
كَفَرُوا لَوْ اَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْاَرْضِ جَم۪يعاً وَمِثْلَهُ مَعَهُ
لِيَفْتَدُوا بِه۪ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ
[113] وَلَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٣٦﴾ يُر۪يدُونَ اَنْ يَخْرُجُوا مِنَ
النَّارِ وَمَا هُمْ بِخَارِج۪ينَ مِنْهَا وَلَهُمْ عَذَابٌ مُق۪يمٌ
﴿٣٧﴾ وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُٓوا اَيْدِيَهُمَا جَزَٓاءً
بِمَا كَسَبَا نَكَالاً مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَز۪يزٌ حَك۪يمٌ ﴿٣٨﴾
فَمَنْ تَابَ مِنْ بَعْدِ ظُلْمِه۪ وَاَصْلَحَ فَاِنَّ اللّٰهَ يَتُوبُ عَلَيْهِ
اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٣٩﴾ اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَغْفِرُ لِمَنْ
يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٤٠﴾ يَٓا اَيُّهَا الرَّسُولُ
لَا يَحْزُنْكَ الَّذ۪ينَ يُسَارِعُونَ فِي الْكُفْرِ مِنَ الَّذ۪ينَ
قَالُٓوا اٰمَنَّا بِاَفْوَاهِهِمْ وَلَمْ تُؤْمِنْ قُلُوبُهُمْ وَمِنَ الَّذ۪ينَ

7. Bu ayetteki *illellezîne tâbû min kabli en takdirû aleyhim* ifadesi farklı yorumlara konu olmuştur. Müfessirlerin çoğunluğuna göre bu durumda kamuyla ilgili cezalar düşmekle birlikte kısas, diyet, tazminat gibi şahıs haklarını ilgilendiren müeyyideler mahfuz kalır. Ancak Şevkânî'nin de belirttiği gibi, ayetin zâhirine göre eşkıyalık/haydutluk (*hırâbe*) suçu işleyenler yaptıklarına pişman olup kendiliğinden teslim oldukları takdirde bir önceki ayette zikredilen cezaların tamamı düşer. Nitekim sahabenin uygulaması da bu yönde olmuştur (Bkz. Şevkânî, *Fethü'l-Kadîr*, II. 36).

35. Ey Müminler! Allah'ın bütün bu emir ve yasaklarını çiğnemekten sakının ve O'na daha yakın olmanızı, O'nun rızasını kazanmanızı sağlayacak işler yapmaya bakın.[8] O'nun yolunda cihad edin ki kurtuluşa eresiniz.

8. Bu ayetteki *vebteğû ileyhi'l-vesîlete* ifadesi, müesses tasavvuf ve tarikat geleneğinde, Allah'a yakın olabilmek için mutlaka bir mürşidin rehberliğine ihtiyaç bulunduğu iddiasına mesnet olacak şekilde yorumlanmıştır. Ancak bu ayetten böyle bir mana çıkarmak, yorum tahrifini göze almadıkça pek mümkün değildir. Ayette belirtilen husus, Allah'a itaat yolunda ve O'nun rızasını kazanma hususunda yapılması gereken işler neyse onları yapma azim ve isteğinde olmaktan ibarettir. Söz konusu işler ise Mukâtil b. Süleyman'ın iki kelimeyle özetlediği gibi, salih amellerdir (Bkz. Mukâtil, *Tefsîr*, I. 473). Nitekim ayetin sonunda Allah yolunda cihad yani elden gelen gayreti gösterme konusundan bahsedilmesi de bunun böyle olduğunu göstermektedir.

36. Kâfirlikte direnenler yeryüzünün bütün servetine sahip olsalar, hatta bunun bir misli daha servet sahibi olsalar ve bütün bunları kıyamet günü azaptan kurtulmak için fidye olarak vermeyi teklif edecek olsalar, bu teklifleri asla kabul edilmeyecektir. Onların hakkı mahvı perişan edici azaba mahkûm olmaktır.

37. Onlar cehennemden çıkmak için can atacaklar, ama oradan asla çıkamayacaklar. Çünkü onların hakkı cehennemde temelli kalmaktır.

38. [Ey Müminler!] Erkek olsun, kadın olsun hırsızlık yapanların [sağ] ellerini, işledikleri bu suça karşılık Allah'tan ibretlik bir ceza olmak üzere kesin. Allah üstün kudret sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

39. Her kim hırsızlık yaptıktan sonra pişmanlık duyup tövbe eder ve kendisini ıslah ederse Allah onun tövbesini kabul buyurur. Çünkü Allah çok affedici, çok merhametlidir.

40. [Ey Peygamber!] Bilirsin ki göklerin ve yerin yegâne hâkimi Allah'tır. O dilediğini/layık gördüğünü cezalandırır, dilediğini affeder. Çünkü O her şeye kadirdir.

41. Ey Peygamber! Kalplerinde gerçek iman yokken, sırf dilden, "Biz iman ettik." diyen o münafıklar ile [kimi] Yahudilerin kâfirlikte birbirleriyle yarışıyor olmalarına üzülme. [Ama şunu da bil ki] onlar senin ağzından yalan uydurmak üzere seni dinlemeye gelirler. Bu dinlemenin bir amacı da, senin meclisine gelmeyen başka bir grup adına [Yahudi din adamları namına] casusluk yapmaktır.

İşte o Yahudiler [Tevrat'taki recm cezası gibi bazı hükümlerle ilgili] ifadelerin anlamlarını çarpıtırlar. Yine onlar sana gönderdikleri kişilere, "[Muhammed] bizim söylediğimiz şekilde bir hüküm verirse, [yani zina suçuna recm değil de daha hafif bir ceza takdir ederse] kabul edin. Yok, eğer bizim söylediğimizden başka bir hüküm verirse reddedin" derler.

Allah bir kimsenin yoldan çıkmasını dilerse, O'nun bu iradesine asla engel olamazsın. İşte onlar, Allah'ın kalplerini günahtan arındırmak istemediği kimselerdir. Onların hakkı bu dünyada rezil rüsva olmak, ahirette ise korkunç bir azaba çarptırılmaktır.

42. Onlar yalana kulak vermeye çok meraklı, tefecilik ve rüşvet gibi yollarla haram yemeye de pek düşkündürler.

[Ey Peygamber!] Onlar sana bir dava için başvurduklarında ister aralarında hüküm ver, ister verme! Davalarına bakmazsan bil ki onlar sana hiçbir şekilde zarar veremezler. Yok, eğer davalarına bakarsan mutlaka adaletle hükmet. Çünkü Allah adaletle hükmedenleri sever.

هَادُوا سَمَّاعُونَ لِلْكَذِبِ سَمَّاعُونَ لِقَوْمٍ اٰخَرٖينَ لَمْ
يَأْتُوكَ يُحَرِّفُونَ الْكَلِمَ مِنْ بَعْدِ مَوَاضِعِهٖ يَقُولُونَ اِنْ
اُوتٖيتُمْ هٰذَا فَخُذُوهُ وَاِنْ لَمْ تُؤْتَوْهُ فَاحْذَرُوا وَمَنْ يُرِدِ
اللّٰهُ فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا اُولٰٓئِكَ الَّذٖينَ
لَمْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ لَهُمْ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ
وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظٖيمٌ ﴿٤١﴾ سَمَّاعُونَ [114]
لِلْكَذِبِ اَكَّالُونَ لِلسُّحْتِ فَاِنْ جَاؤُكَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ
اَوْ اَعْرِضْ عَنْهُمْ وَاِنْ تُعْرِضْ عَنْهُمْ فَلَنْ يَضُرُّوكَ
شَيْـًٔا وَاِنْ حَكَمْتَ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ اِنَّ اللّٰهَ
يُحِبُّ الْمُقْسِطٖينَ ﴿٤٢﴾ وَكَيْفَ يُحَكِّمُونَكَ وَعِنْدَهُمُ
التَّوْرٰيةُ فٖيهَا حُكْمُ اللّٰهِ ثُمَّ يَتَوَلَّوْنَ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَمَا
اُولٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِنٖينَ ﴿٤٣﴾ اِنَّا اَنْزَلْنَا التَّوْرٰيةَ فٖيهَا هُدًى
وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذٖينَ اَسْلَمُوا لِلَّذٖينَ هَادُوا
وَالرَّبَّانِيُّونَ وَالْاَحْبَارُ بِمَا اسْتُحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللّٰهِ
وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ فَلَا تَخْشَوُا النَّاسَ وَاخْشَوْنِ وَلَا
تَشْتَرُوا بِاٰيَاتٖي ثَمَنًا قَلٖيلًا وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَا اَنْزَلَ
اللّٰهُ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٤٤﴾

43. Kendi kitapları olan ve içinde [zina suçunun cezasına dair] Allah'ın hükmü bulunan Tevrat ellerinin altında iken nasıl oluyor da senden hüküm istiyorlar ve sonra da senin verdiğin hükme rıza göstermeyerek çekip gidiyorlar?! Gerçekte onlar [kendi kitaplarına bile] inanmış değillerdir.

44. Hiç şüphe yok ki içinde manevi rehber ve ışık mahiyetinde hükümler bulunan Tevrat'ı biz indirdik. Kendilerini Allah'a teslim etmiş İsrailoğulları peygamberleri Tevrat hükümlerini uygularlardı. İsrailoğullarının rabbanileri ve ahbârı da[9] Allah'ın kitabını korumakla yükümlü oldukları için, Tevrat'a dayanarak hüküm verirlerdi. Onlar Tevrat'ın Allah kelamı olduğuna [söz ve fiilleriyle] şahitlik eden kimselerdi.

[Ey Yahudi âlimleri!] Gerçekleri dile getirme hususunda insanlardan korkmayın, benden korkun. Benim ayetlerimi basit dünya menfaatlerine feda etmeyin. Allah'ın indirdiği hükümlere göre hükmetmeyenler, kâfirlerin ta kendileridir.

9. Bu ayetteki *rabbâniyyûn* ve *ahbâr* kelimeleri Yahudi geleneğindeki din âlimleri ve önderlerine işaret eder. Bir yoruma göre *rabbânîyyûn* İslam'daki velilere, *ahbâr* ise zahir ulemasına karşılık gelir. Bazı müfessirler *rabbâniyyûn* ve *ahbâr*'ı eski İsrail toplumunun zirvesinde yer alan, Kohen ve Levili diye isimlendirilen din adamları sınıfının ileri gelenleri ve fazilet sahibi şahsiyetleriyle özdeşleştirmiştir (Bkz. Reşid Rıza, *Tefsîru'l-Menâr*, VI. 329-330). Sonuçta *rabbâniyyûn* ve *ahbâr* özel terimler olduğu için, gerek bu ayette gerek bu sûrenin 63. ayeti ile Tevbe 31 ve 34. ayetlerde tercüme yoluna gitmek yerine olduğu gibi bırakmayı tercih ettik.

وَكَتَبْنَا عَلَيْهِمْ فِيهَٓا اَنَّ النَّفْسَ بِالنَّفْسِ وَالْعَيْنَ
بِالْعَيْنِ وَالْاَنْفَ بِالْاَنْفِ وَالْاُذُنَ بِالْاُذُنِ وَالسِّنَّ
بِالسِّنِّ وَالْجُرُوحَ قِصَاصٌ فَمَنْ تَصَدَّقَ بِه۪ فَهُوَ
كَفَّارَةٌ لَهُ وَمَنْ لَمْ يَحْكُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ
[115] هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٤٥﴾ وَقَفَّيْنَا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ بِعِيسَى
ابْنِ مَرْيَمَ مُصَدِّقاً لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرٰيةِ
وَاٰتَيْنَاهُ الْاِنْج۪يلَ ف۪يهِ هُدًى وَنُورٌ وَمُصَدِّقاً لِمَا بَيْنَ
يَدَيْهِ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّق۪ينَ ﴿٤٦﴾
وَلْيَحْكُمْ اَهْلُ الْاِنْج۪يلِ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ ف۪يهِ وَمَنْ لَمْ
يَحْكُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٤٧﴾
وَاَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ مُصَدِّقاً لِمَا بَيْنَ
يَدَيْهِ مِنَ الْكِتَابِ وَمُهَيْمِناً عَلَيْهِ فَاحْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَٓا
اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْ عَمَّا جَٓاءَكَ مِنَ الْحَقِّ
لِكُلٍّ جَعَلْنَا مِنْكُمْ شِرْعَةً وَمِنْهَاجاً وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ
لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ لِيَبْلُوَكُمْ ف۪ي مَٓا اٰتٰيكُمْ
فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَم۪يعاً
فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ ف۪يهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٤٨﴾

45. Biz Tevrat'ta Yahudilere [kısasla ilgili] şu hükmü farz kıldık: [Hiçbir haklı sebep olmaksızın] bir insanın canına kıyan kişi, işlediği bu cinayete karşılık öldürülür. Bir insanın gözünü kör eden kişinin gözü kör edilir. Yine bir insanın burnunu ve kulağını kesme, dişini kırma ve çeşitli uzuvlarını yaralama durumunda da aynı hüküm geçerlidir. Ama kim kısas hakkından vazgeçerse, bu davranışı günahlarının bağışlanmasına vesile olur. Kim Allah'ın indirdiği bu hükümlere göre hükmetmezse, işte onlar zalimlerin ta kendileridir.

46-47. Biz geçmişteki peygamberlerin ardından Meryem oğlu İsa'yı kendisinden önce gelen Tevrat'ı tasdik edici olarak gönderdik ve ona içinde manevi rehber ve ışık mahiyetinde öğütler bulunan İncil'i verdik. İncil daha önce gelen Tevrat'ı tasdik etmek, yol göstermek ve Allah'a itaatsizlikten sakınanlara öğüt olmak üzere indirildi. Bu yüzden, "Kendilerine İncil verilenler, Allah'ın onda indirdiği ayetlere göre hükmetsinler." diye emrettik.[10] Kim Allah'ın indirdiği ayetlere göre hükmetmezse, işte onlar doğru yoldan sapmışların ta kendileridir.

10. Bu ayetteki *ve'l-yahküm ehlü'l-incîl* ifadesi, Kur'an'ın nazil olduğu döneme değil, İncil'in gönderildiği zamana işaret eder. Yani bu ifade geçmiş zamanın hikâyesidir (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, IV. 280). Bu yüzden biz söz konusu ifadeyi, *kulnâ* (diye emrettik) şeklinde bir lafız takdiriyle çevirdik. Hamza ve A'meş'in *ve-liyahküme* (Hükmetsinler diye [İsa'ya İncil'i verdik].) şeklindeki okuyuşları da bu çeviriyi destekler mahiyettedir (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, VII. 136).

48. [Ey Peygamber!] Biz sana da bu Kur'an'ı indirdik; ama boş yere değil, hak ve hakikati ortaya koymak üzere indirdik. Kur'an önceki peygamberlere gönderilen kitapları tasdik eder ve aynı zamanda o kitaplarda tahrife uğrayan ve uğramayan hususları belirler. O hâlde, sen Yahudiler ve Hıristiyanların getirdikleri davalarda Allah'ın indirdiği hükümlere göre hükmet. Sana indirilen ayetleri bırakıp da onların arzu ve isteklerine uyma.

[Ey farklı ümmetler!] Biz her biriniz için [temel inanç ve ahlak ilkeleri dışında, zaman ve zemine göre değişen] farklı bir nizam ve düzen belirledik. Allah dileseydi hepinizi aynı nizam ve düzene bağlı kılardı. Ancak O, gönderdiği farklı şeriatlar [hukukî düzenler] ile sizi sınamayı diledi ve bu yüzden farklı ümmetler olsun istedi. Şu hâlde, hepiniz hayırlı işlerde yarışmaya bakın. [Unutmayın ki] sonunda hepinizin hesap vermek üzere varacağı yer Allah'ın huzurudur. İşte o zaman Allah aranızda anlaşmazlığa düştüğünüz hususlarla ilgili tüm doğruları size bildirecek, hesabınızı görecektir.

49. [Ey Peygamber!] Yahudiler sana bir dava getirdiklerinde, onların davasını Allah'ın indirdiği hükümler uyarınca hükme bağla. Onların arzu ve isteklerine uyma. Sakın ha, onlar seni Allah'ın sana indirdiği bir hükmü göz ardı etmek gibi bir yanlışa sevk etmesinler. Şayet onlar, senin verdiğin hükmü reddedecek olurlarsa bil ki Allah onları günahlarından dolayı cezalandırmak istiyordur. Gerçek şu ki o Yahudilerin çoğu fasık/kâfir kimselerdir.

50. Demek o Yahudiler Allah'ın hükümlerini bir yana bırakıp müşrik Araplar arasında öteden beri hüküm süren menfaatçilik, adaletsizlik gibi anlayışlara dayanan hüküm ve uygulamalara rağbet ediyorlar! Oysa Allah'tan daha güzel, daha mükemmel hüküm sahibi olan kim vardır? Ama gel gör ki bu hakikati ancak gerçek iman sahibi olanlar anlar.

51. Ey Müminler! Yahudileri ve Hıristiyanları dost, sırdaş edinmeyin; onlarla birlik olmayın. Çünkü onlar ancak birbirlerinin [Yahudiler Yahudilerin, Hıristiyanlar da Hıristiyanların] dostudurlar. Sizden kim onları dost, sırdaş edinirse bilsin ki kendisi de onlardan biri olmuştur. Allah, Yahudileri ve Hıristiyanları dost edinenleri sevmez.

وَاَنِ احْكُمْ بَيْنَهُمْ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْ
وَاحْذَرْهُمْ اَنْ يَفْتِنُوكَ عَنْ بَعْضِ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ اِلَيْكَۜ
فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمْ اَنَّمَا يُر۪يدُ اللّٰهُ اَنْ يُص۪يبَهُمْ بِبَعْضِ
ذُنُوبِهِمْۜ وَاِنَّ كَث۪يرًا مِنَ النَّاسِ لَفَاسِقُونَ ﴿٤٩﴾ اَفَحُكْمَ
الْجَاهِلِيَّةِ يَبْغُونَۜ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ
يُوقِنُونَ ﴿٥٠﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ [116]
وَالنَّصَارٰٓى اَوْلِيَٓاءَۘ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَٓاءُ بَعْضٍۜ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ
مِنْكُمْ فَاِنَّهُ مِنْهُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِم۪ينَ
﴿٥١﴾ فَتَرَى الَّذ۪ينَ ف۪ي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يُسَارِعُونَ ف۪يهِمْ
يَقُولُونَ نَخْشٰٓى اَنْ تُص۪يبَنَا دَٓائِرَةٌۜ فَعَسَى اللّٰهُ اَنْ يَأْتِيَ
بِالْفَتْحِ اَوْ اَمْرٍ مِنْ عِنْدِه۪ فَيُصْبِحُوا عَلٰى مَٓا اَسَرُّوا ف۪ٓي
اَنْفُسِهِمْ نَادِم۪ينَۜ ﴿٥٢﴾ وَيَقُولُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَهٰٓؤُ۬لَٓاءِ
الَّذ۪ينَ اَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْۙ اِنَّهُمْ لَمَعَكُمْۜ
حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فَاَصْبَحُوا خَاسِر۪ينَ ﴿٥٣﴾ يَٓا اَيُّهَا
الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ د۪ينِه۪ فَسَوْفَ يَأْتِي
اللّٰهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُٓۙ اَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِن۪ينَ اَعِزَّةٍ
عَلَى الْكَافِر۪ينَۘ يُجَاهِدُونَ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ وَلَا يَخَافُونَ

52. [Ey Peygamber!] Görüyorsun ki kalplerinde nifak hastalığı bulunan kimseler, "[Muhammed düşmanlarına yenildiği takdirde] çok kötü bir duruma düşeriz. Bu yüzden biz şimdiden tedbirimizi alalım." düşüncesiyle gidip düşmanla işbirliği yapmak için âdeta koşuşturuyorlar. Oysa Allah müminlere yakın bir zamanda zafer nasip edecek veya kendi katından [kendi planının bir tezahürü olarak] başka bir muvaffakiyet lütfedecektir. İşte o zaman bu münafıklar içlerinde gizledikleri şüphe ve nifaktan dolayı çok pişman olacaklar.

53. Yine o zaman müminler [ortalıkta kalakalan münafıklar hakkında] birbirlerine şöyle diyecekler: "Hayret! Bize gelip, 'Sonuna kadar sizinle beraberiz!' diye yemin billâh eden adamlar bunlar değil miydi?!"

[Bilin ki] onların sözde iyilik adına yaptıkları her şey boşa gitmiş, böylece hüsrana mahkûm olmuşlardır.

54. Ey Müminler! Sizden kim dininden dönerse bilsin ki Allah böylelerinin yerine öyle kimseleri getirir ki Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler. Onlar, müminlere karşı şefkatli ve merhametli, [saldırgan] kâfirlere karşı ise son derece sert ve tavizsiz davranırlar. Yine onlar Allah yolunda savaşırlar, ayrıca kendilerine dil uzatanların incitici sözlerine aldırmazlar. İşte bütün bu sıfatlar Allah'ın bahşetti-

لَوْمَةَ لَٓائِمٍۜ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْت۪يهِ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ
عَل۪يمٌ ﴿٥٤﴾ اِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
الَّذ۪ينَ يُق۪يمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ
﴿٥٥﴾ وَمَنْ يَتَوَلَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا فَاِنَّ حِزْبَ
اللّٰهِ هُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٥٦﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا
الَّذ۪ينَ اتَّخَذُوا د۪ينَكُمْ هُزُوًا وَلَعِبًا مِنَ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا
الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَالْكُفَّارَ اَوْلِيَٓاءَۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ
[117] كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿٥٧﴾ وَاِذَا نَادَيْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ اتَّخَذُوهَا
هُزُوًا وَلَعِبًاۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٥٨﴾ قُلْ يَٓا اَهْلَ
الْكِتَابِ هَلْ تَنْقِمُونَ مِنَّٓا اِلَّٓا اَنْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْنَا
وَمَٓا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلُۙ وَاَنَّ اَكْثَرَكُمْ فَاسِقُونَ ﴿٥٩﴾ قُلْ هَلْ
اُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذٰلِكَ مَثُوبَةً عِنْدَ اللّٰهِۜ مَنْ لَعَنَهُ اللّٰهُ
وَغَضِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَاز۪يرَ وَعَبَدَ
الطَّاغُوتَۜ اُو۬لٰٓئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَاَضَلُّ عَنْ سَوَٓاءِ السَّب۪يلِ
﴿٦٠﴾ وَاِذَا جَٓاؤُ۫كُمْ قَالُٓوا اٰمَنَّا وَقَدْ دَخَلُوا بِالْكُفْرِ وَهُمْ قَدْ
خَرَجُوا بِه۪ۜ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا كَانُوا يَكْتُمُونَ ﴿٦١﴾ وَتَرٰى
كَث۪يرًا مِنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِي الْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاَكْلِهِمُ
السُّحْتَۜ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٢﴾

ği bir lütuf ve üstünlüktür. Allah bu lütfu dilediğine/layık gördüğüne bahşeder. Allah'ın lütfu bol, ilmi sınırsızdır.

55. [Ey Müminler!] Sizin gerçek dostlarınız sadece Allah, O'nun elçisi ve bir de Allah'ın emirlerine tam anlamıyla boyun eğerek namazı hakkıyla kılan, zekâtı veren müminlerdir.

56. Kim Allah'ı, elçisini ve müminleri gerçek dost edinirse bilsin ki böyleleri Allah'ın taraftarlarıdır ve mutlaka üstün gelecek olanlar da onlardır.

57. Ey Müminler! Dininizi alay ve eğlence konusu yapanları –ki bunlar ister sizden önce vahye muhatap kılınmış kimseler [Yahudiler] olsun, ister [müşrikler ve münafıklar gibi] diğer kâfirler olsun– asla dost ve sırdaş edinmeyin. Mademki müminsiniz, o hâlde Allah'ın bu emrine itaat hususunda sorumlu ve duyarlı davranın.

58. Ey Müminler! Siz birbirinizi [ezanla] namaza çağırdığınızda o Yahudiler ezan ve namazı hep alay ve eğlence konusu yaparlar. Çünkü onlar akıl, fikir, anlayış ve idrakten nasipsiz bir güruhtur.

59. [Ey Peygamber!] De ki: "Ey Yahudiler! Bizden nefret etmeniz sırf şu iki sebeptendir: Birincisi, Allah'a inanıp güvenmemiz ve yine O'nun tarafından hem bize indirilen Kur'an'a hem de daha önce indirilmiş vahiylere inanmamızdır. İkincisi ise sizin çoğunuzun fasık/kâfir kimseler olmasıdır.

60. [Ey Peygamber!] Yine de ki onlara: "[Sizin iddianıza göre yanlış bir inanca sahip oluşumuzdan dolayı bizim Allah katındaki yerimiz çok kötü, cezamız da ağır olacaktır]. Ama isterseniz, Allah katında bize layık gördüğünüzden çok daha kötü konumda kimler olacak, şimdi ben size onu bildireyim: "Allah kimleri lanetlemiş ve kimlere gazap etmişse, kimleri [manevi ve ahlakî düşüklüğün bir göstergesi olarak âdeta] maymuna ve domuza dönüştürmüşse ve yine kimler [buzağı heykeli gibi] putlara tanrılık yakıştırıp tapınmışsa, Allah katında durumu en kötü olan ve doğru yoldan büsbütün sapmış hâlde bulunan kimseler işte onlardır.

61. [Ey Müminler!] Münafıklar ve bazı Yahudiler [size yönelik kin ve düşmanlıklarını gizli tuttukları için] yanınıza geldiklerinde, "Biz de tıpkı sizin gibi iman ettik." derler. Hâlbuki onlar sizin yanınıza kâfir olarak gelirler, giderken de kâfir olarak çıkıp giderler. Allah, onların içlerinde gizledikleri kin ve düşmanlığı çok iyi bilmektedir.

62. [Ey Peygamber!] Görüyorsun ki onların çoğu her türlü günahı işleme, başkalarının hak ve hukukuna tecavüz etme ve [rüşvet, faiz gibi] haram kazanç yeme hususunda âdeta birbirleriyle yarışıyorlar. Bütün bu yaptıkları işler ne kadar da iğrenç!

لَوْلَا يَنْهٰيهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْاَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْاِثْمَ
وَاَكْلِهِمُ السُّحْتَۜ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿٦٣﴾
وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللّٰهِ مَغْلُولَةٌۜ غُلَّتْ اَيْدٖيهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا
قَالُواۢ بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِۙ يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَٓاءُۜ وَلَيَزٖيدَنَّ
كَثٖيرًا مِنْهُمْ مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًاۜ
وَاَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَٓاءَ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِۜ
كُلَّمَٓا اَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ اَطْفَاَهَا اللّٰهُۙ وَيَسْعَوْنَ فِي
الْاَرْضِ فَسَادًاۜ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدٖينَ ﴿٦٤﴾ وَلَوْ [118]
اَنَّ اَهْلَ الْكِتَابِ اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ
وَلَاَدْخَلْنَاهُمْ جَنَّاتِ النَّعٖيمِ ﴿٦٥﴾ وَلَوْ اَنَّهُمْ اَقَامُوا
التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجٖيلَ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَاَكَلُوا مِنْ
فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ اَرْجُلِهِمْۜ مِنْهُمْ اُمَّةٌ مُقْتَصِدَةٌۜ وَكَثٖيرٌ
مِنْهُمْ سَٓاءَ مَا يَعْمَلُونَ ﴿٦٦﴾ يَٓا اَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَٓا اُنْزِلَ
اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَۜ وَاِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُۜ وَاللّٰهُ
يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرٖينَ
﴿٦٧﴾ قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلٰى شَيْءٍ حَتّٰى
تُقٖيمُوا التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجٖيلَ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْۜ
وَلَيَزٖيدَنَّ كَثٖيرًا مِنْهُمْ مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا
وَكُفْرًاۚ فَلَا تَأْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرٖينَ ﴿٦٨﴾

63. Keşke onların rabbânîleri ve ahbârı,[11] ["Allah fakir, biz zenginiz; Biz Allah'ın çocukları ve sevgili kullarıyız." gibi] çok çirkin sözler söylemekten, [rüşvet ve faiz gibi] haram yemekten onları menetselerdi. Bunu yapmamış olmaları ne kadar da kötü!

11. Bu ayetteki *rabbâniyyûn* ve *ahbâr* kelimeleri hakkında 5/Mâide 44. ayetin çevirisiyle ilgili açıklama notuna bakılabilir.

64. Bazı Yahudiler [maddi sıkıntı çektikleri için], "Allah çok cimrileşti." diyorlar. Hay elleri dardan kurtulmayasıcalar! Bu çirkin sözlerinden dolayı lanet olsun onlara! Gerçek şu ki Allah'ın nimetleri sonsuz, cömertliği sınırsızdır; fakat O, nimetleri nasıl dilerse öyle verir.

[Ey Peygamber!] Rabbin tarafından sana indirilen ayetler onların pek çoğunun azgınlık ve kâfirliğini artıracaktır. Ama biz onların arasına kıyamete kadar sürecek bir kin ve düşmanlık saldık. Ayrıca onlar ne zaman bir savaş ve çatışma çıkarma teşebbüsünde bulunmuşlarsa Allah onu bertaraf etmiştir. Böyleyken onlar yeryüzünde fitne-fesat çıkarmak için uğraşırlar; oysa Allah fitne-fesat peşinde koşanları sevmez.

65. Yahudiler ve Hıristiyanlar gerçekten iman edip Allah'ın emirlerine itaatsizlikten sakınmış olsalardı şüphesiz biz onların günahlarını görmezden gelip affeder ve kendilerini nimetlerle dolu cennetlere yerleştirirdik.

66. Yine onlar Tevrat'a, İncil'e ve rableri tarafından kendilerine indirilen Kur'an'ın hükümlerine uysalardı şüphesiz nimet içinde yüzerlerdi. Gerçi onların arasında itidalli, ölçülü, sözden anlayan kimseler de var; fakat pek çoğu son derece kötü işler yapmakla meşguldür.

67. Ey Peygamber! Rabbin tarafından sana indirilen ayetleri tebliğ et. Bunu yapmadığın takdirde elçilik görevini yerine getirmemiş olursun. [Kur'an'ı tebliğ hususunda hiç korkma]; çünkü Allah seni kâfirlere karşı koruyacaktır. [Bil ki] Allah [sana zarar vermek isteyen] o kâfirleri hedeflerine ulaştırmaz.

68. De ki: "Ey Yahudiler ve Hıristiyanlar! Sizler Tevrat'a, İncil'e ve rabbiniz tarafından size indirilen Kur'an'daki hükümlere uymadıkça dinî açıdan hiçbir sağlam tutamağınız, hiçbir değeriniz olmaz."

[Ey Peygamber!] Rabbin tarafından sana indirilen ayetler onların çoğunun azgınlık ve inkârcılığını artıracaktır. Artık o kâfirler için kendini üzme!

اِنَّ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَالَّذٖينَ هَادُوا وَالصَّابِؤُنَ وَالنَّصَارٰى
مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ
عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٩﴾ لَقَدْ اَخَذْنَا مٖيثَاقَ بَنٖٓي
اِسْرَٓائٖيلَ وَاَرْسَلْنَٓا اِلَيْهِمْ رُسُلًاۜ كُلَّمَا جَٓاءَهُمْ رَسُولٌ
بِمَا لَا تَهْوٰٓى اَنْفُسُهُمْۙ فَرٖيقًا كَذَّبُوا وَفَرٖيقًا يَقْتُلُونَ
[119] ﴿٧٠﴾ وَحَسِبُٓوا اَلَّا تَكُونَ فِتْنَةٌ فَعَمُوا وَصَمُّوا ثُمَّ تَابَ
اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمُوا وَصَمُّوا كَثٖيرٌ مِنْهُمْۜ وَاللّٰهُ بَصٖيرٌ
بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٧١﴾ لَقَدْ كَفَرَ الَّذٖينَ قَالُٓوا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ
الْمَسٖيحُ ابْنُ مَرْيَمَۜ وَقَالَ الْمَسٖيحُ يَا بَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ
اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبّٖي وَرَبَّكُمْۜ اِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ
حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوٰيهُ النَّارُۜ وَمَا لِلظَّالِمٖينَ مِنْ
اَنْصَارٍ ﴿٧٢﴾ لَقَدْ كَفَرَ الَّذٖينَ قَالُٓوا اِنَّ اللّٰهَ ثَالِثُ ثَلٰثَةٍۢ
وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّٓا اِلٰهٌ وَاحِدٌۜ وَاِنْ لَمْ يَنْتَهُوا عَمَّا يَقُولُونَ
لَيَمَسَّنَّ الَّذٖينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ اَلٖيمٌ ﴿٧٣﴾ اَفَلَا
يَتُوبُونَ اِلَى اللّٰهِ وَيَسْتَغْفِرُونَهُۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحٖيمٌ
﴿٧٤﴾ مَا الْمَسٖيحُ ابْنُ مَرْيَمَ اِلَّا رَسُولٌۚ قَدْ خَلَتْ مِنْ
قَبْلِهِ الرُّسُلُۜ وَاُمُّهُ صِدّٖيقَةٌۜ كَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَۜ اُنْظُرْ
كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْاٰيَاتِ ثُمَّ انْظُرْ اَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٧٥﴾

69. Müminler/Müslümanlar, Yahudiler, Sâbiîler, Hıristiyanlar... İşte bütün bu farklı dinî kimliklere sahip olanlardan kim Allah'a ve kıyamet-hesap gününe iman edip imanına yaraşır güzellikte işler yaparsa, hak ettiği mükâfatı rabbinden alacaktır. Böyleleri için ne ahirette azap korkusu ne de dünyada bırakılan güzel şeyler adına bir hüzün söz konusu olacaktır.

70. Biz vaktiyle İsrailoğullarından sağlam bir itaat sözü almış ve onlara birçok peygamber göndermiştik. Ama onlara ne zaman bir peygamber gelmiş ve heva ve heveslerine uymayan bir hüküm getirmişse, onlar bu peygamberlerden bir kısmını yalanlamış, bir kısmının da alçakça canına kıymışlardır.

71. İsrailoğulları bu büyük suçları işlerken başlarına hiçbir felaket gelmeyeceğini sanıyorlardı. Bu yüzden onca ilahî uyarıya, onca öğüt ve nasihate karşı kör ve sağır kesildiler. Sonra tövbe ettiler; Allah da onların tövbesini kabul buyurdu. Fakat daha sonra onların çoğu hak ve hakikate karşı yine kör ve sağır kesildi. Allah [geçmişte olduğu gibi bugün de] onların işledikleri günahları görmektedir.

72. Andolsun ki, "Allah, Meryem'in oğlu İsa Mesih'tir!" diyenler düpedüz kâfir olup çıkmışlardır. Hâlbuki İsa Mesih vaktiyle şöyle demişti: "Ey İsrailoğulları! Benim de sizin de rabbiniz olan Allah'a kulluk edin. Kim Allah'ın ilahlığına eş ve ortak koşarsa bilsin ki Allah ona cennet yüzü göstermeyecektir. Böylelerinin ahiretteki yeri cehennemdir. Allah'a eş ve ortak koşanlara yardım edip sahip çıkacak kimse de olmayacaktır."

73. Andolsun ki, "Allah üç unsurdan/uknumdan biridir." diyenler de kâfir olmuşlardır. Oysa bir tek ilahtan/tanrıdan başka ilah/tanrı yoktur; [o tek gerçek ilah/tanrı da Allah'tır]. Şayet bu inançlarından vazgeçmezlerse bilsinler ki tevhidi inkârda direnenler çok acıklı/elemli bir azaba çarptırılacaklar.

74. Onlar neden hâlâ tövbekâr olup Allah'a yönelmez ve O'ndan af dilemezler?! Hâlbuki Allah çok affedici, çok merhametlidir.

75. Meryem oğlu İsa Mesih [tanrı ya da tanrının oğlu değil] sadece bir peygamberdir. Tıpkı daha önce gelip geçen diğer bütün peygamberler gibi. İsa'nın anası da özü sözü doğru ve son derece iffetli bir kadındır. İsa da anası da diğer insanlar gibi yiyip içerlerdi.

Bakın, biz onlara gerçekleri anlatan ayetlerimizi nasıl da açıklıyoruz. Ama gelin görün ki onlar hak ve hakikatten yine yüz çeviriyorlar.

قُلْ اَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا
نَفْعًاۜ وَاللّٰهُ هُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿٧٦﴾ قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ [120]
لَا تَغْلُوا ف۪ي د۪ينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُٓوا اَهْوَٓاءَ قَوْمٍ
قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَاَضَلُّوا كَث۪يرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَٓاءِ
السَّب۪يلِ ﴿٧٧﴾ لُعِنَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ بَن۪ٓي اِسْرَٓاء۪يلَ
عَلٰى لِسَانِ دَاوُ۫دَ وَع۪يسَى ابْنِ مَرْيَمَۜ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا
وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿٧٨﴾ كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ
فَعَلُوهُۜ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٧٩﴾ تَرٰى كَث۪يرًا مِنْهُمْ
يَتَوَلَّوْنَ الَّذ۪ينَ كَفَرُواۜ لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ اَنْفُسُهُمْ اَنْ
سَخِطَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿٨٠﴾ وَلَوْ
كَانُوا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالنَّبِيِّ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ
اَوْلِيَٓاءَ وَلٰكِنَّ كَث۪يرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨١﴾ لَتَجِدَنَّ اَشَدَّ
النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذ۪ينَ اَشْرَكُواۚ
وَلَتَجِدَنَّ اَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا الَّذ۪ينَ قَالُٓوا اِنَّا
نَصَارٰىۜ ذٰلِكَ بِاَنَّ مِنْهُمْ قِسّ۪يس۪ينَ وَرُهْبَانًا وَاَنَّهُمْ لَا
يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٨٢﴾ وَاِذَا سَمِعُوا مَٓا اُنْزِلَ اِلَى الرَّسُولِ [121]
تَرٰٓى اَعْيُنَهُمْ تَف۪يضُ مِنَ الدَّمْعِ مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّۚ
يَقُولُونَ رَبَّنَٓا اٰمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِد۪ينَ ﴿٨٣﴾ وَمَا لَنَا
لَا نُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَا جَٓاءَنَا مِنَ الْحَقِّۙ وَنَطْمَعُ اَنْ يُدْخِلَنَا
رَبُّنَا مَعَ الْقَوْمِ الصَّالِح۪ينَ ﴿٨٤﴾

76. [Ey Peygamber!] De ki onlara: "Demek siz hâlâ Allah'ı bırakıp ne başınıza gelecek bir zararı engelleyebilecek ne de bir fayda temin edebilecek bir ölümlü varlığa [ölmüş gitmiş İsa'ya] tanrılık yakıştırıyorsunuz. Allah [tövbe ettiğiniz takdirde tövbelerinizi] işitir ve bilir."

77. [Ey Peygamber!] De ki: "Ey Hıristiyanlar! [İsa'ya tanrılık yakıştırmak suretiyle] dininiz ve inanç sisteminizde haddi aşmayın. Daha önce doğru yoldan sapmış ve birçok insanı da saptırmış olan ve şimdi de doğru yoldan büsbütün uzaklaşmış hâlde bulunan birtakım insanların boş heveslerine, asılsız görüşlerine uymayın."

78. Vaktiyle İsrailoğullarından kâfirliği tercih edenler hem Davud'un hem de Meryem oğlu İsa'nın diliyle lanetlendiler. Çünkü onlar Allah'a karşı gelmiş ve böylece haddi aşmışlardı.

79. Yine onlar birbirlerini günah işlemekten vazgeçirmeye çalışmamışlardı. Bilakis onlar çok çirkin işler yapmışlardı.

80. [Ey Peygamber!] Gördüğün gibi bugünkü Yahudilerin birçoğu da müşriklerle dostluk kurup işbirliği yapmaktadır. Onların benlikleri kendilerine çok kötü işler yaptırmış ve bu yüzden Allah da onlara gazap etmiştir. Onlar ahirette temelli azaba mahkûm olacaklar.

81. Şayet onlar Allah'a, Peygamber'e ve ona indirilen Kur'an'a inanmış olsalardı müşrikleri dost, sırdaş edinmezlerdi. Ama gel gör ki onların hepsi fâsık/kâfir kimselerdir.

82. [Ey Peygamber!] Kesinkes şuna tanık olursun ki insanlar arasında müminlere en çok düşmanlık edenler Yahudiler ile müşriklerdir. "Biz Hıristiyanız." diyenler ise müminlere dostluk bakımından oldukça yakın davranan kimselerdir. Çünkü o Hıristiyanlar arasında bir kısım keşişler ve rahipler vardır ki onlar [senin tebliğ ettiğin ayetler] karşısında kibirli ve küstah bir tavır takınmazlar.

83-84. İşte o keşişler ve rahiplerin, Allah'ın elçisine indirilen Kur'an ayetlerini dinleyip onun ilahî kelam olduğunu anlamaları üzerine gözlerinden yaşlar aktığına tanık olursun. Onlar, "Rabbimiz!" derler, "Biz iman ettik. Sen bizi hak ve hakikate tanıklık eden kulların zümresine dâhil eyle. Hem sonra biz, rabbimizin bizi güzel kullarının arasına katmasını arzularken, niçin Allah'a ve bize gelen Kur'an'a iman etmeyelim ki?!"

فَاَثَابَهُمُ اللّٰهُ بِمَا قَالُوا جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَاۜ وَذٰلِكَ جَزَٓاءُ الْمُحْسِنِينَ
﴿٨٥﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَٓا اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ
الْجَحِيمِ ﴿٨٦﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ
مَٓا اَحَلَّ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُواۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ
الْمُعْتَدِينَ ﴿٨٧﴾ وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلَالًا طَيِّبًاۖ
وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِٓي اَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾ لَا يُؤَاخِذُكُمُ
اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِٓي اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ
الْاَيْمَانَۚ فَكَفَّارَتُهُٓ اِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكِينَ مِنْ اَوْسَطِ
مَا تُطْعِمُونَ اَهْلِيكُمْ اَوْ كِسْوَتُهُمْ اَوْ تَحْرِيرُ رَقَبَةٍۜ
فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍۜ ذٰلِكَ كَفَّارَةُ اَيْمَانِكُمْ
اِذَا حَلَفْتُمْۜ وَاحْفَظُٓوا اَيْمَانَكُمْۜ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ
[122] اٰيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٨٩﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اِنَّمَا
الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْاَنْصَابُ وَالْاَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ
عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾ اِنَّمَا
يُرِيدُ الشَّيْطَانُ اَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَٓاءَ
فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَعَنِ
الصَّلٰوةِۚ فَهَلْ اَنْتُمْ مُنْتَهُونَ ﴿٩١﴾

85. İşte bu samimi iman ve niyazlarından dolayı Allah da onları içinde derelerin çağıldadığı cennetlerle mükâfatlandıracaktır. Onlar cennet(ler)de temelli kalacaklar. Gerçek iman sahiplerinin mükâfatı işte budur!

86. Kâfirlikte direnip ayetlerimize yalan diyenlere gelince, onlar cehennemi boylayacaklar.

87. Ey Müminler! Allah'ın size lütfettiği helal ve hoş nimetleri kendi kendinize haram kılmayın. Haramı helal, helali haram kılmak suretiyle haddi aşmayın. Çünkü Allah haddi aşanları sevmez.

88. Allah'ın size lütfettiği helal ve hoş nimetlerden faydalanın. İnanıp güvendiğiniz Allah'ın emir ve yasaklarına itaatsizlikten de sakının.

89. [Ey Müminler!] Gerek dil alışkanlığı yüzünden, gerek doğru olduğunu sanarak yanlış yere ettiğiniz yeminlerden Allah sizi sorumlu tutmaz; fakat bilerek, isteyerek ettiğiniz yeminlerden sizi sorumlu tutar. Bu tür bir yemini bozmanın kefareti, kendi çoluk çocuğunuza genellikle yedirdiğiniz türden yiyeceklerle on fakiri doyurmak yahut onların giyecek ihtiyaçlarını karşılamak veyahut bir köleyi özgürlüğüne kavuşturmaktır. Bunları yapmaya gücü yetmeyen kimse ise [peş peşe] üç gün oruç tutmalıdır.[12] Bilerek ve isteyerek ettiğiniz yeminleri bozmanın kefareti işte budur. O hâlde [hayırlı bir işi yapmamak üzere ettiğiniz yeminler hariç,] yeminlerinizi bozmayın ve sıkça yemin etmekten kaçının. İşte Allah size emirlerini böyle açıklıyor ki iman ve itaat üzere O'na minnettarlık gösteresiniz.

12. Bu ayetteki *fe-sıyâmü selâseti eyyâmin* ifadesini, "[Peş peşe] üç gün oruç tutmalıdır." şeklinde çevirmemiz, Übey b. Ka'b ve Abdullah b. Mes'ûd'un *fe-sıyâmü selâseti eyyâmin mütetâbiâtin* şeklindeki kıraatlerine dayanmaktadır (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, V. 31).

90. Ey Müminler! Sarhoş edici her türlü içki, kumar ve şans oyunu, putlar [ya da Kâbe'nin etrafına dikilen ve putperestliğin nişanesi olan taşlar] ve [önemli bir işe girişmeden önce o işin sonunun nasıl olacağına dair bir tür kehanette bulunmak için çekilen] fal ve kısmet okları, şeytan kaynaklı birer pisliktir. Bütün bunlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz.

91. Şeytan gerek sarhoş edici içkiler, gerekse kumar ve şans oyunları vesilesiyle aranıza düşmanlık, kin ve nefret tohumları saçmak ve böylece sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Böyleyken siz hâlâ bütün bu pis işlerden vazgeçmeyecek misiniz?!

وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُوا فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ
فَاعْلَمُوا اَنَّمَا عَلٰى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٩٢﴾ لَيْسَ
عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا
طَعِمُوا اِذَا مَا اتَّقَوْا وَاٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
ثُمَّ اتَّقَوْا وَاٰمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا وَاَحْسَنُوا وَاللّٰهُ يُحِبُّ
الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٣﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللّٰهُ
بِشَيْءٍ مِنَ الصَّيْدِ تَنَالُهُٓ اَيْدِيكُمْ وَرِمَاحُكُمْ لِيَعْلَمَ
اللّٰهُ مَنْ يَخَافُهُ بِالْغَيْبِ فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ
فَلَهُ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٩٤﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَقْتُلُوا
الصَّيْدَ وَاَنْتُمْ حُرُمٌ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَٓاءٌ
مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِهِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ
هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ اَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاكِينَ اَوْ عَدْلُ
ذٰلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ وَبَالَ اَمْرِهِ عَفَا اللّٰهُ عَمَّا سَلَفَ
وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللّٰهُ مِنْهُ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٩٥﴾
اُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ [123]
وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا وَاتَّقُوا اللّٰهَ
الَّذِٓي اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٩٦﴾

92. Allah'ın emirlerine itaat edin. Peygamber'e de itaat edin ve böyle kötü işlerle meşgul olmaktan kaçının. Allah'ın emirlerine itaatten yüz çevirirseniz bilin ki elçimizin görevi açıkça tebliğden ibarettir.

93. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapanlar, bundan böyle günahlardan sakındıkları ve imanlarında sebat edip Allah'ı razı edecek davranışlar sergiledikleri, Allah'ın haram kıldığı şeylerden tam anlamıyla sakındıkları, imanlarında sebat ve samimiyetle hep Allah'ın emirlerine uygun işler yaptıkları sürece, geçmişte içki içmiş ve kumar geliri yemiş olmalarından dolayı hesaba çekilmeyecekler. Allah imanlarında samimi ve sebatkâr olan, haramlardan sakınan kimseleri sever.

94. Ey Müminler! İhramlı iken ellerinizle yakalayabileceğiniz, mızraklarınızla vurabileceğiniz kadar yakınınıza sokulan av hayvanlarıyla Allah sizi sınayacak ve böylece kendisinden hanginizin gerçek manada korkup sakındığını ortaya çıkaracaktır. Her kim avlanma yasağıyla ilgili bu ilahî hükme rağmen, ihramlı iken bilerek ve isteyerek av hayvanı öldürürse çok elemli bir azabı hak eder.

95. Ey Müminler! Hac veya umre için ihrama girmiş bir vaziyette iken av hayvanlarını öldürmeyin. İçinizden her kim yasak olduğunu bilerek av hayvanını öldürürse, bu davranışının kefareti, öldürdüğüne eşdeğer bir evcil hayvanı –ki bu hayvanın eşdeğerliğini içinizden adalet ve hakkaniyet sahibi iki kişi belirlemelidir– kurban edilmek üzere Kâbe'ye [Harem bölgesine] ulaştırması yahut bu kurbanın bedeline denk bir harcamayla fakirleri [bir gün] doyurması veyahut buna denk düşen bir süre boyunca [bir gün] oruç tutmasıdır ki böylece işlediği günahın cezasını çekmiş olsun. Allah bu hususla ilgili olarak geçmişte yapılan yanlışları bağışlamıştır. Ama her kim bundan böyle bu suçları işlerse Allah ona hak ettiği cezayı verir. Allah çok güçlüdür ve günah işleyenleri şiddetle cezalandırır.

96. [Ey Müminler!] İstifadenize sunulan bir nimet olarak, sularda yaşayan hayvanların avlanması ve su ürünlerinin yenilmesi, ihramlı olsanız dahi hem size hem de yolculukta olan diğer insanlara helal kılındı. Karada avlanmak ise ihramlı olduğunuz sürece haram kılındı. Hesap vermek üzere huzurunda toplanacağınız Allah'ın emirlerine itaatsizlikten sakının.

جَعَلَ اللّٰهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ
الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلَٓائِدَۜ ذٰلِكَ لِتَعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ
مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ
عَل۪يمٌ ﴿٩٧﴾ اِعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ وَاَنَّ اللّٰهَ
غَفُورٌ رَح۪يمٌۜ ﴿٩٨﴾ مَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُۜ وَاللّٰهُ
يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٩٩﴾ قُلْ لَا يَسْتَوِي
الْخَب۪يثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ اَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَب۪يثِۚ فَاتَّقُوا
اللّٰهَ يَٓا اُو۬لِي الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠٠﴾ يَٓا اَيُّهَا
الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَسْـَٔلُوا عَنْ اَشْيَٓاءَ اِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْۚ
وَاِنْ تَسْـَٔلُوا عَنْهَا ح۪ينَ يُنَزَّلُ الْقُرْاٰنُ تُبْدَ لَكُمْۜ عَفَا اللّٰهُ
عَنْهَاۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ حَل۪يمٌ ﴿١٠١﴾ قَدْ سَاَلَهَا قَوْمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ
ثُمَّ اَصْبَحُوا بِهَا كَافِر۪ينَ ﴿١٠٢﴾ مَا جَعَلَ اللّٰهُ مِنْ بَح۪يرَةٍ
وَلَا سَٓائِبَةٍ وَلَا وَص۪يلَةٍ وَلَا حَامٍۙ وَلٰكِنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا
يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَۜ وَاَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٣﴾
[124] وَاِذَا ق۪يلَ لَهُمْ تَعَالَوْا اِلٰى مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَاِلَى الرَّسُولِ
قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَٓاءَنَاۜ اَوَلَوْ كَانَ اٰبَٓاؤُ۬هُمْ
لَا يَعْلَمُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٠٤﴾

97. Allah Kâbe'yi, çevresi güvenli olan o kutsal mabedi, savaşın yasak olduğu ayları, gerdanlıklı ve gerdanlıksız kurbanlıkları hem insanlar için bir değer hem de dinî ve ticari hayatın canlanmasına vesile kıldı. Bütün bunlar üzerinde düşünüp anlamalısınız ki Allah göklerde ve yerde ne varsa hepsini bilir. Evet, Allah her şeyi eksiksiz bilendir.

98. Allah'ın cezalandırması çok çetindir; fakat O aynı zamanda çok affedici, çok merhametlidir.

99. Peygamber'in görevi Allah'ın ayetlerini tebliğden ibarettir. [Unutmayın ki] Allah açığa vurduklarınızı da içinizde gizli saklı tuttuklarınızı da bilir.

100. [Ey Peygamber!] De ki: "Haram olan şeylerin çoğu sana/size cazip gelse de haram ile helal asla bir değildir."

Ey aklıselim sahipleri! Allah'ın haram kıldığı şeyler hususunda duyarlı ve dikkatli olun ki kurtuluşa eresiniz.

101. Ey Müminler! Kesin hükümler şeklinde açıklandığı takdirde canınızı sıkacak şeyler hakkında Peygamber'e yerli-yersiz sorular sormayın. Çünkü ayetler vahyedilirken sorularınıza cevap verilebilir ve zor durumda kalabilirsiniz. Allah şimdiye kadarki yersiz soru sormalarınızı bağışladı.[13] Çünkü Allah affedicidir, hatalarınıza karşı da çok müsamahalıdır.

13. Bu ayetteki *afallâhu anhâ* ifadesi, "Allah açıklanmayan hususları zaten bağışlamış, zikredilmesini gerekli görmemiştir." şeklinde de çevrilebilir, ancak bu çeviri için ayetin nazmında takdim-tehir takdirinde bulunmak gerekir (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, II. 435).

102. Sizden önce kimi insanlar kendi peygamberlerine böyle yerli-yersiz sorular sormuş, sonra da kendilerine bildirilen hükümlerin gereğini yapmayı reddedip kâfir olmuşlardı.

103. Bahîre, Sâibe, Vasîle ve Hâmî diye isimlendirilen hayvanların işaretlenerek dokunulmaz kılınması, [yani erkekli dişili ikiz doğurmaları gibi birtakım özelliklerinden dolayı putlara adanan, bu yüzden işaretlenerek hür bırakılan ve kullanımdan alıkonulan evcil hayvanlarla ilgili putperestlik geleneğinin meşru olduğu] hususunda Allah hiçbir beyanda bulunmamıştır. Böyleyken o kâfirler/müşrikler bütün bu uydurma inanç ve uygulamalarını Allah'a isnat ediyor ve onların çoğu da bunun Allah'a iftira olduğunu düşünemiyor.

104. Müşriklere, "Gelin, Allah'ın indirdiği Kur'an'a ve Peygamber'e uyun." denildiği zaman, "Hayır! Atalarımızdan öğrendiklerimiz bize yeter; biz onlara uyarız." diye karşılık verirler. Peki, ya ataları hak ve hakikate dair hiçbir şey bilmeyen ve doğru yoldan bihaber olan kimseler idiyse, yine de onlara mı uyacaklar?!

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا عَلَيْكُمْ اَنْفُسَكُمْۚ لَا يَضُرُّكُمْ
مَنْ ضَلَّ اِذَا اهْتَدَيْتُمْۜ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَم۪يعاً
فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ ح۪ينَ
الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ اَوْ اٰخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ
اِنْ اَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ فِي الْاَرْضِ فَاَصَابَتْكُمْ مُص۪يبَةُ
الْمَوْتِۜ تَحْبِسُونَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلٰوةِ فَيُقْسِمَانِ بِاللّٰهِ
اِنِ ارْتَبْتُمْ لَا نَشْتَر۪ي بِه۪ ثَمَناً وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰىۙ وَلَا
نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللّٰهِ اِنَّٓا اِذاً لَمِنَ الْاٰثِم۪ينَ ﴿١٠٦﴾ فَاِنْ عُثِرَ
عَلٰٓى اَنَّهُمَا اسْتَحَقَّٓا اِثْماً فَاٰخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا
مِنَ الَّذ۪ينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْاَوْلَيَانِ فَيُقْسِمَانِ بِاللّٰهِ
لَشَهَادَتُنَٓا اَحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَٓا اِنَّٓا اِذاً
لَمِنَ الظَّالِم۪ينَ ﴿١٠٧﴾ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ
عَلٰى وَجْهِهَٓا اَوْ يَخَافُٓوا اَنْ تُرَدَّ اَيْمَانٌ بَعْدَ اَيْمَانِهِمْۜ
وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاسْمَعُواۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِق۪ينَ
﴿١٠٨﴾ يَوْمَ يَجْمَعُ اللّٰهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَٓا اُج۪بْتُمْۜ قَالُوا [125]
لَا عِلْمَ لَنَاۜ اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿١٠٩﴾

105. Ey Müminler! Siz her şeyden önce kendi sorumluluklarınızı yerine getirmeye, kendinizi düzeltmeye bakın. Zira Allah'ın gösterdiği istikametten ayrılmadığınız sürece, dalalete saplanmış kimseler size/dininize hiçbir zarar veremez. [Unutmayın ki] sonunda varacağınız yer Allah'ın huzurudur. İşte o zaman, Allah size bütün yaptıklarınızı tek tek bildirecek ve hak ettiğiniz karşılığı verecektir.

106. Ey Müminler! Sizden biriniz ölüm döşeğine düşüp de vasiyet edeceği zaman, kendi sülalenizden/akrabanızdan iki adil kişiyi vasiyetine şahit tutsun. Şayet yolculukta iken ölüm işaretleri belirirse, vasiyetinize akrabanız olmayan başka iki kişiyi şahit tutabilirsin.[14] Şahitlerin dürüst davranıp davranmayacakları hususunda şüphe ederseniz, onları namazdan sonra alıkoyup kendilerine şöyle yemin ettirin: "Allah'a andolsun ki yakın akrabamızın hatırı da dâhil, maddi-manevi hiçbir menfaat uğruna yalancı şahitlik yapmayacağız. Allah için bildiğimizi gizlemeyeceğiz. Aksi hâlde günaha girmiş oluruz."

14. Gerek irab, gerek mana gerekse hüküm açısından izahı en zor ayetlerden biri olarak kabul edilen bu ayette iki şahitle ilgili olarak zikri geçen *minküm* (sizden) ve *min ğayriküm* (sizden olmayan) lafızları, "dindaşınız olan" (müslüman) ve "dindaşınız olmayan" (gayrimüslim) şeklinde de anlaşılabilir ve bu takdirde *min-ba'di's-salât* ifadesindeki *salât*, bildik anlamda namaza değil gayrimüslim şahitlerin kendi dinlerindeki herhangi bir ibadet ve ayine delalet eder (Bkz. Mâverdî, *en-Nüket*, II. 76).

107. Şahitlerin vasiyete tanıklık hususunda yalan söyledikleri, gerçeği gizledikleri ortaya çıkarsa, o zaman yapılması gereken iş, hak kaybına uğrayan taraftan iki kişinin önceki iki şahidin yerine geçmesi ve "Allah'a andolsun ki bizim şahitliğimiz onların şahitliğinden doğrudur. Çünkü biz hak ve hakkaniyetten ayrılmayız. Aksi hâlde hak tecavüzünde bulunmuş oluruz." demesidir.

108. Bu uygulama, şahitlerin şahitliği gerektiği gibi yapmalarını ve/veya yeminlerinin başkalarına ait yeminlerle tekzip edileceği korkusuyla yalancı şahitlikten sakınmalarını sağlar. Allah'ın emirlerine karşı gelmekten sakının; O'nun ayetlerini can kulağıyla dinleyip itaat edin. [Bilin ki] Allah itaatten sapanları umduklarına kavuşturmaz.

109. Gün gelecek, Allah bütün peygamberleri huzurunda toplayıp, "Tebliğ ettiğiniz din hususunda ümmetleriniz sizden sonra nasıl bir tavır takındı?" diye soracak. Onlar, "Rabbimiz! Bizim bu konuda bir bilgimiz yok. Bizden sonra olan bitenleri en iyi sen bilirsin." diye karşılık verecekler.

إِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَتٖي عَلَيْكَ
وَعَلٰى وَالِدَتِكَ اِذْ اَيَّدْتُكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ
فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًاۚ وَاِذْ عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ
وَالتَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجٖيلَۚ وَاِذْ تَخْلُقُ مِنَ الطّٖينِ كَهَيْـَٔةِ
الطَّيْرِ بِاِذْنٖي فَتَنْفُخُ فٖيهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِاِذْنٖي وَتُبْرِئُ
الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ بِاِذْنٖيۚ وَاِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتٰى بِاِذْنٖيۚ
وَاِذْ كَفَفْتُ بَنٖٓي اِسْرَٓائٖيلَ عَنْكَ اِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ
فَقَالَ الَّذٖينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ اِنْ هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ مُبٖينٌ ﴿١١٠﴾
وَاِذْ اَوْحَيْتُ اِلَى الْحَوَارِيّٖنَ اَنْ اٰمِنُوا بٖي وَبِرَسُولٖيۚ
قَالُٓوا اٰمَنَّا وَاشْهَدْ بِاَنَّنَا مُسْلِمُونَ ﴿١١١﴾ اِذْ قَالَ
الْحَوَارِيُّونَ يَا عٖيسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطٖيعُ
رَبُّكَ اَنْ يُنَزِّلَ عَلَيْنَا مَٓائِدَةً مِنَ السَّمَٓاءِ قَالَ اتَّقُوا
اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنٖينَ ﴿١١٢﴾ قَالُوا نُرٖيدُ اَنْ نَأْكُلَ مِنْهَا
وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ اَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا وَنَكُونَ عَلَيْهَا
مِنَ الشَّاهِدٖينَ ﴿١١٣﴾

110. İşte o zaman Allah, İsa'ya da şöyle buyuracak: Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve annene lütfettiğim onca nimeti bir düşün! Hani hatırlarsan, Rûhu'l-Kudüs [Cebrail] ile seni desteklemiştim ve sen daha çocukken olgun bir insan gibi konuşmuştun. Sana vahiy göndermiş, ondaki mana ve mesajın hayata nasıl taşınacağını kavratmış, bilhassa Tevrat'ı ve İncil'i sana öğretmiştim.[15] Ayrıca sen benim emrimle çamurdan bir kuş sureti/heykeli yapıp ona üflemiştin, o da benim iznimle canlı bir kuş oluvermişti. Doğuştan körleri ve cüzamlıları da benim iznimle iyileştirmiştin ve yine benim iznimle ölüleri diriltmiştin.

Yine hatırlarsan, sen İsrailoğullarına apaçık mucizeler göstermiştin de onlardan kâfirlikte direnenler, "Bu[nlar] düpedüz bir sihir!" demişlerdi. İşte ben o zaman onların sana zarar vermelerini de engellemiştim.

15. Bu ayette geçen *kitâb* kelimesini bizatihi vahyin kendisi, *hikmet* kelimesini de vahiydeki mana ve mesajın uygulanması/hayata taşınması şeklinde anlayıp yorumlamak ve bu noktada Kur'an-Sünnet ilişkisini hatırlamak gerekir. Ayette Tevrat ve İncil'in "el-kitâb"dan (vahiy) ayrıca zikredilmesi ise bazı müfessirlerin de dikkat çektikleri gibi yüceltme (teşrif) maksatlı olsa gerektir (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XII. 104). Bizce *kitâb* kelimesine "yazı yazma" manası verilmesi sözün bağlamına pek uygun düşmemektedir. Daha açıkçası, Allah'ın İsa'ya hikmeti, Tevrat'ı ve İncil'i öğretmek gibi çok büyük manevi lütuflarından önce, hem de ilk sırada yazı yazmayı öğretmekten söz edildiğini düşünmek hiç makul gözükmemektedir. Ayrıca kitap ve hikmet kelimelerinin yan yana zikredildiği diğer ayetlerin hiçbirinde *kitâb* kelimesine "yazı yazma" anlamı verilmemesi de dikkatten uzak tutulmamalıdır.

111. Vaktiyle Havarilere, "Bana ve elçime inanıp güvenin!" diye ilham etmiştim. Onlar da, "Rabbimiz! İman ettik. Şahit ol ki biz sana teslim olmuş kimseleriz." demişlerdi.

112. Yine vaktiyle Havariler, "Ey Meryem oğlu İsa! Gökten bize bir sofra indirmesi için rabbinden istekte bulunabilir misin?!"[16] diye sormuşlar; İsa da, "Sizler mademki mümin kimselersiniz, öyleyse Allah'tan korkun da böyle bir istekte bulunmayın." diye karşılık vermişti.

16. Bu ayetteki *hel yestetîu rabbüke* ifadesi Kisâî dışında diğer yedi kıraat imamınca bu şekilde okunmuştur. Bu okuyuşa göre Havarîler Hz. İsa'ya, "Rabbin bize gökten bir sofra indirebilir mi?" demişlerdir. Ancak biz bu ifadeyi Hz. Ali, Muaz b. Cebel, İbn Abbas, Hz. Âişe ve Saîd b. Cübeyr gibi sahabe ve tâbiûn âlimlerince de tercih edilen *hel testetîu rabbeke* şeklindeki kıraate göre tercüme ettik (Bkz. İbn Atıyye, *el-Muharrerü'l-Vecîz*, II. 259).

113. Bunun üzerine Havariler şöyle demişlerdi: "Biz isteriz ki gökten inecek sofradaki yiyeceklerden yiyelim, böylece kalbimiz iman konusunda mutmain olsun. Ayrıca senin bize hak ve hakikati anlattığını [bu vesileyle ispatlı biçimde] anlamış ve buna tanıklık etmiş olalım." demişlerdi.

قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللّٰهُمَّ رَبَّنَٓا اَنْزِلْ عَلَيْنَا مَٓائِدَةً [126]
مِنَ السَّمَٓاءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِاَوَّلِنَا وَاٰخِرِنَا وَاٰيَةً
مِنْكَۚ وَارْزُقْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿١١٤﴾ قَالَ اللّٰهُ
اِنّ۪ي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْۚ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَاِنّ۪ٓي
اُعَذِّبُهُ عَذَابًا لَٓا اُعَذِّبُهُٓ اَحَدًا مِنَ الْعَالَم۪ينَ ﴿١١٥﴾
وَاِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا ع۪يسَى ابْنَ مَرْيَمَ ءَاَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ
اتَّخِذُون۪ي وَاُمِّيَ اِلٰهَيْنِ مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ قَالَ سُبْحَانَكَ
مَا يَكُونُ ل۪ٓي اَنْ اَقُولَ مَا لَيْسَ ل۪ي بِحَقٍّۜ اِنْ كُنْتُ
قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُۜ تَعْلَمُ مَا ف۪ي نَفْس۪ي وَلَٓا اَعْلَمُ مَا ف۪ي
نَفْسِكَۜ اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿١١٦﴾ مَا قُلْتُ لَهُمْ
اِلَّا مَٓا اَمَرْتَن۪ي بِه۪ٓ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبّ۪ي وَرَبَّكُمْۚ وَكُنْتُ
عَلَيْهِمْ شَه۪يدًا مَا دُمْتُ ف۪يهِمْۚ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَن۪ي كُنْتَ
اَنْتَ الرَّق۪يبَ عَلَيْهِمْۜ وَاَنْتَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَه۪يدٌ
﴿١١٧﴾ اِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَاِنَّهُمْ عِبَادُكَۚ وَاِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَاِنَّكَ
اَنْتَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿١١٨﴾ قَالَ اللّٰهُ هٰذَا يَوْمُ يَنْفَعُ
الصَّادِق۪ينَ صِدْقُهُمْۜ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَٓا اَبَدًاۜ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا
عَنْهُۜ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظ۪يمُ ﴿١١٩﴾ لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ وَمَا ف۪يهِنَّۜ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿١٢٠﴾

114. İşte o zaman Meryem oğlu İsa şöyle yakarmıştı: "Ey Allah'ım! Ey rabbimiz! Bize gökten bir sofra indir; bu sofra hem bizim hem de bizden sonraki nesiller için bir bayram, bir sevinç kaynağı ve aynı zamanda senin sınırsız kudretinin bir işareti olsun. Bize bu rızkı lütfet. Şüphesiz tek gerçek rızık verici sensin."

115. Bunun üzerine Allah da şöyle buyurmuştu: "Ben o sofrayı size indiririm elbet; ama sizden kim bundan sonra kâfir olursa onu dünyada hiç kimseye reva görmediğim bir cezaya çarptırırım."

116-118. Allah, kıyamet ve hesap günü İsa'ya şöyle soracak: "Ey Meryem oğlu İsa! İnsanlara, 'Allah'ın yanı sıra beni ve annemi de tanrı edinin.' diye sen mi söyledin?"

İsa da şöyle cevap verecek: "Hâşâ! Rabbim, seni tenzih ederim. Sen yüceler yücesisin. Tanrı olduğumu söylemek ne haddime! Kaldı ki ben böyle bir söz söylemiş olsaydım, mutlaka bilirdin. Dahası, sen benim içimi dışımı bilirsin ama ben senin ilmine vakıf olamam. Şüphesiz benim bilgi ve idrakimi aşan şeyleri en iyi bilen elbet sensin."

"Sen bana neyi emrettinse ben insanlara sırf onu söyledim; 'Yalnız Allah'a, benim de sizin de rabbiniz olan Allah'a kulluk edin.' dedim. Ben aralarında bulunduğum sürece onların yaptıklarını görüyor ve biliyordum. Fakat sen benim canımı aldıktan sonra onların ne yapıp ettiklerini bilen, gören sendin. Sen zaten her şeye şahitsin. Onlara azap edersen, şüphesiz onlar senin kulların; yok eğer affedersen, bu da senin büyüklüğündendir. Şüphesiz sen üstün kudret sahibisin; her şeyi yerli yerince edip eyleyensin."

119. Sonunda Allah şöyle buyuracak: "İşte bu hesap günü, Allah'a verdikleri iman ve itaat sözüne sadakat gösterenlere bu sadakatlerinin fayda vereceği gündür. Böylelerini içinde derelerin çağıldadığı cennetler beklemektedir. Onlar cennet[ler]de temelli kalacaklar. Allah onlardan razı, onlar da Allah'tan razı olacaklar. İşte büyük bahtiyarlık budur!"

120. Göklerin, yerin ve bütün kâinatta bulunan her şeyin mutlak hükümranlığı Allah'a aittir. O her şeye kadirdir.

[127] سُورَةُ الْاَنْعَامِ (٦)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَجَعَلَ
الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَۜ ثُمَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ
﴿١﴾ هُوَ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ مِنْ ط۪ينٍ ثُمَّ قَضٰٓى اَجَلاًۜ
وَاَجَلٌ مُسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ اَنْتُمْ تَمْتَرُونَ ﴿٢﴾ وَهُوَ اللّٰهُ
فِي السَّمٰوَاتِ وَفِي الْاَرْضِۜ يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ
وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ ﴿٣﴾ وَمَا تَأْت۪يهِمْ مِنْ اٰيَةٍ مِنْ اٰيَاتِ
رَبِّهِمْ اِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِض۪ينَ ﴿٤﴾ فَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ
لَمَّا جَٓاءَهُمْۜ فَسَوْفَ يَأْت۪يهِمْ اَنْبٰٓؤُا مَا كَانُوا بِه۪ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ
﴿٥﴾ اَلَمْ يَرَوْا كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ مَكَّنَّاهُمْ
فِي الْاَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّنْ لَكُمْ وَاَرْسَلْنَا السَّمَٓاءَ عَلَيْهِمْ
مِدْرَاراًۖ وَجَعَلْنَا الْاَنْهَارَ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهِمْ فَاَهْلَكْنَاهُمْ
بِذُنُوبِهِمْ وَاَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْناً اٰخَر۪ينَ ﴿٦﴾ وَلَوْ
نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَاباً ف۪ي قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِاَيْد۪يهِمْ لَقَالَ
الَّذ۪ينَ كَفَرُٓوا اِنْ هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ مُب۪ينٌ ﴿٧﴾

6/EN'ÂM SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 55. sûre olduğu ve Hicr sûresinden sonra, Sâffât sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 165 ayettir. Tamamının bir defada nazil olduğuna dair rivayetler vardır. Bununla birlikte on civarında ayetin Medine'de nazil olduğu da nakledilir. İsmini 136, 138, 139. ayetlerde geçen ve başta deve olmak üzere sığır, koyun, keçi gibi hayvanları ifade eden *en'âm* kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Bütün övgüler, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a mahsustur. Böyleyken küfürde direnenler/müşrikler, putları gerçek rableri Allah'a denk tutuyorlar.

2. Sizi ilkin balçıktan yaratan, sonra her birinize belli bir ömür tayin eden O'dur. Dünyanın ömrü de O'nun nezdinde bellidir. Buna rağmen siz hâlâ O'nun tek gerçek ilah/tanrı olduğundan, kıyamet günü sizi tekrar hayata kavuşturacağından şüphe ediyorsunuz.

3. Hâlbuki Allah göklerde ve yerde ibadete layık yegâne ilahtır/tanrıdır. O sizin içinizi dışınızı, hem içinizde saklı tuttuklarınızı hem de açığa vurduklarınızı bilir. Yine O ne yapacağınızı da bilir.

4. Böyleyken, o kâfirlere/müşriklere ne zaman rablerinin ayetlerinden bir ayet/delil gelse, inanmayıp ondan yüz çevirirler.

5. İşte şimdi kendilerine hak ve hakikatin açık ifadesi olan Kur'an geldi, ama onlar Kur'an hakkında büsbütün yalan deyip alay ediyorlar. Fakat onlar alay konusu yaptıkları [İslam'ın zaferi, şirkin çöküşü, kıyamet, ahiret ve azap gibi] Kur'an haberlerinin gerçekliğini yarın bir gün görecekler ve işte o zaman alay etmek neymiş öğrenecekler.

6. O kâfirler/müşrikler kendilerinden önce nice halkları helak ettiğimizi bilmezler mi?! [Ey Müşrikler! Bilin ki] biz helak olup giden o halklara size vermediğimiz imkânlar vermiş, onlara gökten bol, bereketli yağmurlar lütfetmiş, sahip oldukları topraklarda pınarlar/çaylar akıtmıştık. Sonunda o halkları [başka sebepten değil] işledikleri günahlar yüzünden helak ettik ve onların ardından başka nesillere hayat imkânı verdik.

7. [Ey Peygamber!] Biz sana vahyimizi yazılı bir metin hâlinde göndermiş olsaydık ve kâfirler/müşrikler de o metne elleriyle dokunsalardı, [yine imandan yüz çevirip], "Bu düpedüz bir büyüden ibaret!" derlerdi.

وَقَالُوا لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌۜ وَلَوْ اَنْزَلْنَا مَلَكاً لَقُضِيَ
الْاَمْرُ ثُمَّ لَا يُنْظَرُونَ ﴿٨﴾ وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكاً لَجَعَلْنَاهُ [128]
رَجُلاً وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يَلْبِسُونَ ﴿٩﴾ وَلَقَدِ
اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا
مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿١٠﴾ قُلْ سِيرُوا فِي
الْاَرْضِ ثُمَّ انْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿١١﴾
قُلْ لِمَنْ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ قُلْ لِلّٰهِۜ كَتَبَ عَلٰى
نَفْسِهِ الرَّحْمَةَۜ لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ
فِيهِۜ اَلَّذِينَ خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾ وَلَهُ
مَا سَكَنَ فِي الَّيْلِ وَالنَّهَارِۜ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٣﴾
قُلْ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَتَّخِذُ وَلِيّاً فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُۜ قُلْ اِنّ۪ٓي اُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ اَوَّلَ
مَنْ اَسْلَمَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٤﴾ قُلْ اِنّ۪ٓي
اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبّ۪ي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾ مَنْ
يُصْرَفْ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهُۜ وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْمُبِينُ
﴿١٦﴾ وَاِنْ يَمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُٓ اِلَّا هُوَۜ
وَاِنْ يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٧﴾

8. [Baksana,] onlar [alaylı bir üslupla], "Muhammed'e bir melek gönderilse de biz de görsek, değil mi?!" diyorlar. Şayet biz bir melek gönderseydik, [onlar yine imana gelmezlerdi] fakat o zaman haklarında helak hükmü yerini bulur, kendilerine tövbe fırsatı da tanınmazdı.

9. Şayet biz peygamber olarak bir melek gönderseydik, onu da insan şeklinde gönderirdik ve o kâfirleri şimdiki şüphelerine yine düşürürdük.

10. [Ey Peygamber!] Senden önce gönderilen nice peygamberler ve onların helak/azap uyarılarıyla da alay edildi. Fakat alay konusu yaptıkları azap o kâfirlerin tepesine binip işlerini bitiriverdi.

11. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Şu diyarlarda gezip dolaşın, bakın, araştırın da vaktiyle peygamberlerini yalanlayanların âkıbetlerinin ne olduğunu bir görün!"

12. [Ey Peygamber!] "Göklerde ve yerde mevcut olan her şey kimin?" diye sor o kâfirlere ve sonra da de ki: "Hepsi Allah'ındır. O, şefkat ve merhamet kendine ilke edinmiştir. Yeminle söylüyorum ki, gelip çatacağında hiç şüphe bulunmayan kıyamet günü Allah sizi bir araya toplayacaktır". Ne var ki kâfirlikte direnerek kendilerini zarar ve ziyana uğratanlar bu hakikate asla inanmazlar.

13. Hâlbuki gecesiyle gündüzüyle tüm zamanlarda olup biten her şey O'nun kâinat üzerindeki mutlak kudreti ve iradesi dâhilinde cereyan eder. Şüphesiz O her şeyi işitir, her şeyi bilir.

14. [Ey Peygamber!] De ki o kâfirlere/müşriklere: "Gökleri ve yeri varlık alanına çıkaran, her canlı varlığı rızıklandıran fakat kendisi hiçbir rızka ihtiyaç duymayan Allah'tan başka bir ilah/tanrı mı edineyim?!"

Yine de ki onlara: Bana emredilen, Allah'a tam bir teslimiyetle boyun eğenlerin öncüsü olmaktır. Bu yüzden Allah, 'Sakın Allah'a eş ve ortak koşan biri olma!" buyurmuştur.

15. [Ey Peygamber!] De ki: "Ben, rabbimin emrine karşı gelecek olursam, o müthiş kıyamet ve hesap günü azaba mahkûm olmaktan korkarım."

16. O gün azaptan kim uzak tutulursa, muhakkak ki Allah onu rahmetiyle esirgemiştir. İşte büyük bahtiyarlık budur!

17. Allah sana bir dert, bir sıkıntı verirse bunu O'ndan başka kimse def edemez. Yok, eğer Allah sana bir nimet ve lütufta bulunursa bunu da hiç kimse engelleyemez. Çünkü O her şeye kadirdir.

[129] وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴿١٨﴾ قُلْ
اَىُّ شَىْءٍ اَكْبَرُ شَهَادَةً قُلِ اللّٰهُ شَهِيدٌ بَيْنِى وَبَيْنَكُمْ
وَاُوحِىَ اِلَىَّ هٰذَا الْقُرْاٰنُ لِاُنْذِرَكُمْ بِهِ وَمَنْ بَلَغَ اَئِنَّكُمْ
لَتَشْهَدُونَ اَنَّ مَعَ اللّٰهِ اٰلِهَةً اُخْرٰى قُلْ لَٓا اَشْهَدُ قُلْ اِنَّمَا
هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ وَاِنَّنِى بَرِٓىءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿١٩﴾ اَلَّذِينَ
اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ اَبْنَٓاءَهُمْ
اَلَّذِينَ خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾ وَمَنْ
اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِهِ اِنَّهُ لَا
يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٢١﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ
لِلَّذِينَ اَشْرَكُوا اَيْنَ شُرَكَٓاؤُكُمُ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ
﴿٢٢﴾ ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ اِلَّٓا اَنْ قَالُوا وَاللّٰهِ رَبِّنَا مَا
كُنَّا مُشْرِكِينَ ﴿٢٣﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ كَذَبُوا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ
وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾

18. O, kulları üzerinde mutlak hüküm ve hükümranlık sahibidir. Şüphesiz O her şeyi yerli yerince yapan, her şeyden haberdar olandır.

19. [Ey Peygamber!] De ki o kâfirlere/müşriklere: "Söyleyin bakalım, en büyük, en güvenilir şahit kimdir?!"[1]

De ki: "Aramızda en güvenilir/en büyük şahit olan Allah hakkı için bu Kur'an bana hem sizi hem de mesajının ulaştığı herkesi uyarmam için vahyedilmiştir."

İmdi, siz Allah'tan başka birtakım ilahlar/tanrılar bulunduğuna gerçekten şahitlik edebilir misiniz?!

[Ey Peygamber!] De ki: "Ben böyle bir şeye asla şahitlik edemem; böyle bir şey söyleyemem. Gerçek ilah/tanrı yalnız Allah'tır. Ben sizin Allah'a eş ve ortak koştuğunuz bütün her şeyden uzağım."

1. Bu ayetteki *eyyü şey'in ekberu şehâdeten* ifadesi genellikle, "Şahitlik bakımından hangi şey daha büyüktür?" veya "Hangi şey şahadetçe en büyüktür?" şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu ifadedeki *şey'* kelimesi Allah isminin yerini tutar şekilde kullanılmış, dolayısıyla buradaki soruda en güçlü veya en büyük şahidin kim olduğuna vurgu yapılmıştır. Nitekim tefsir kitaplarındaki bilgilere göre müşrikler Hz. Peygamber'e gelip, "Senin gerçekten Allah'ın elçisi olduğuna kim şahitlik eder?" deyince bu ayet nazil olmuştur. Bizim çevirimiz bu izahata dayanmaktadır (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, VI. 257).

20. Vaktiyle kendilerini vahye muhatap kıldığımız zümreler (Yahudiler ve Hıristiyanlar) Kur'an'ın Allah katından indirildiği ve dolayısıyla Peygamber'in peygamberliğine delalet ettiği gerçeğini tıpkı kendi öz evlatlarını tanıyıp bildikleri gibi bilirler.[2] Ne var ki kâfirlikte direnerek kendilerini zarar ve ziyana uğratanlar bu hakikate inanmazlar.

2. Bu ayetteki *ya'rifûnehü* lafzında geçen *hü* zamiri genellikle Hz. Peygamber'e raci kılınmıştır. Ancak Hz. Peygamber'e doğrudan hitaplar içeren pasaj bütünlüğü dikkate alındığında bu zamirin Kur'an'a raci olduğu anlaşılır. Nitekim klasik tefsirlerde bu yorum da mevcuttur (Bkz. Mâverdî, *en-Nüket*, II. 101).

21. Asılsız inanç ve iddialarını Allah'a isnat eden ve/veya O'nun ayetlerine yalan diyen kimseden daha zalim/kâfir biri olabilir mi?! [Bilin ki] zalimler/müşrikler emellerine ulaşamayacaklar.

22. Biz kıyamet ve hesap günü tüm zalimleri/kâfirleri bir araya toplayacağız ve o zaman müşriklere, "Hadi söyleyin bakalım, vaktiyle Allah'ın ilahlığına ortak olduklarını iddia ettiğiniz sözde tanrılarınız/putlarınız şimdi nerede?!" diye soracağız.

23. Onlar tam bir çaresizlik içinde, "Rabbimiz Allah'a yemin ederiz ki biz müşrik değildik." demekten başka bir mazeret/yalan uyduramayacaklar.

24. [Ey Peygamber!] Bak, o zaman bizzat kendileri hakkında, kendi vicdanlarına karşı nasıl da yalan söyleyecekler. Yine o zaman, tanrılık yakıştırdıkları putlar onları ortada bırakıp gitmiş olacaktır.

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ اِلَيْكَۚ وَجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً
اَنْ يَفْقَهُوهُ وَفٖٓى اٰذَانِهِمْ وَقْرًاۜ وَاِنْ يَرَوْا كُلَّ اٰيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا
بِهَاۜ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاؤُ۫كَ يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذٖينَ كَفَرُٓوا
اِنْ هٰذَٓا اِلَّٓا اَسَاطٖيرُ الْاَوَّلٖينَ ﴿٢٥﴾ وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ
وَيَنْـَٔوْنَ عَنْهُۚ وَاِنْ يُهْلِكُونَ اِلَّٓا اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ
﴿٢٦﴾ وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ وُقِفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ
وَلَا نُكَذِّبَ بِاٰيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنٖينَ ﴿٢٧﴾
بَلْ بَدَا لَهُمْ مَا كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلُۜ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا [130]
لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَاِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٢٨﴾ وَقَالُٓوا اِنْ هِىَ اِلَّا
حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثٖينَ ﴿٢٩﴾ وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ
وُقِفُوا عَلٰى رَبِّهِمْۜ قَالَ اَلَيْسَ هٰذَا بِالْحَقِّۜ قَالُوا بَلٰى
وَرَبِّنَاۜ قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٠﴾
قَدْ خَسِرَ الَّذٖينَ كَذَّبُوا بِلِقَٓاءِ اللّٰهِۜ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَتْهُمُ
السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُوا يَا حَسْرَتَنَا عَلٰى مَا فَرَّطْنَا فٖيهَاۙ
وَهُمْ يَحْمِلُونَ اَوْزَارَهُمْ عَلٰى ظُهُورِهِمْۜ اَلَا سَٓاءَ مَا
يَزِرُونَ ﴿٣١﴾ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَٓا اِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌۜ وَلَلدَّارُ
الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذٖينَ يَتَّقُونَۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٣٢﴾

25. [Ey Peygamber!] Bir kısım müşrikler var ki Kur'an okuduğun zaman seni dinlerler. Fakat biz, [kâfirlikte direnmeyi tercih ettikleri için] onların kalplerine Kur'an'ı anlamalarına engel olan perdeler gerdik; kulaklarını da [manen] sağır ettik. Artık onlar her türlü mucizeyi görseler bile imana gelmezler. İşte bunun içindir ki o kâfirler senin yanına geldiklerinde [inanmamakla kalmayıp] pervasızca tartışırlar ve sonunda, "Bu Kur'an eskilerin masallarından başka bir şey değil" diyerek kestirip atarlar.

26. Ayrıca onlar Kur'an'dan uzak durdukları gibi başka insanların onu dinlemesine de engel olurlar. Ne var ki onlar bu tavır ve tutumlarıyla kendilerini helake/cehenneme sürüklemekten başka bir şey yapmış olmuyorlar fakat bunun farkına varamıyorlar.

27. [Ey Peygamber!] Cehennemin yanı başına getirildikleri zaman onların acıklı hâllerini bir görsen! O zaman, "Keşke bize bir fırsat daha verilse de dünyaya geri gönderilsek. Bu defa rabbimizin ayetlerini asla yalanlamaz, hepimiz yürekten inanıp mümin oluruz." derler.

28-29. Bakmayın böyle dediklerine! Zira onlar öteden beri kabul etmedikleri hakikatler gözlerinin önüne serildiği ve artık hiçbir hakikati inkâr etme imkânı kalmadığı için böyle derler. Yoksa onlar dünyaya geri gönderilseler, [başta şirk olmak üzere] kendilerine yasaklananları yine yaparlar ve daha önce olduğu gibi yine, "Hayat bu dünyada yaşadığımızdan ibarettir. Biz öldükten sonra tekrar diriltilecek değiliz." derler. Onlar yalancıların ta kendileridir!

30. [Ey Peygamber!] Hesap vermek üzere rablerinin huzuruna getirildikleri zaman onların zelil ve perişan hâllerini bir görsen! İşte o zaman Allah, "Şimdi söyleyin bakalım, ölümden sonra diriliş gerçek miymiş, değil miymiş?!" diye soracak; onlar, "Rabbimize andolsun ki kesinlikle gerçekmiş." diye karşılık verecekler. Bunun üzerine Allah, "Bu gerçeği vaktiyle inkâr etmenizin cezasını çekin bakalım!" diyecektir.

31. Ölümden sonra diriltilip Allah'ın huzuruna çıkarılacakları gerçeğini yalan sayanlar kesinlikle hüsrana uğrayacaklar. Nitekim vakit tamam olup da ölümden sonra diriliş ansızın kapılarını çaldığında, onlar günah yüklerini sırtlanmış bir hâlde, "Eyvahlar olsun bize! Ahiret gerçeğini yalanlamakla ne büyük bir yanlış yapmışız!" diye feryat edecekler. Onların sırtındaki yük ne kötü bir yüktür!

32. Dünyadaki fâni hayat [ahireti inkâr ederek yahut inkâr edercesine yaşandığı takdirde] oyundan, eğlenceden, gelip geçici zevklerden başka bir şey değildir. Asıl hayat ahiret hayatıdır. Bu gerçeği ancak Allah'ın emirlerine itaatsizlikten sakınanlar anlar. Neden hâlâ aklınızı başınıza almazsınız?!

قَدْ نَعْلَمُ اِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذٖى يَقُولُونَ فَاِنَّهُمْ لَا
يُكَذِّبُونَكَ وَلٰكِنَّ الظَّالِمٖينَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ ﴿٣٣﴾
وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلٰى مَا كُذِّبُوا
وَاُوذُوا حَتّٰٓى اَتٰيهُمْ نَصْرُنَا وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِ
وَلَقَدْ جَٓاءَكَ مِنْ نَبَاِ۬ى الْمُرْسَلٖينَ ﴿٣٤﴾ وَاِنْ كَانَ كَبُرَ
عَلَيْكَ اِعْرَاضُهُمْ فَاِنِ اسْتَطَعْتَ اَنْ تَبْتَغِىَ نَفَقًا فِى
الْاَرْضِ اَوْ سُلَّمًا فِى السَّمَٓاءِ فَتَأْتِيَهُمْ بِاٰيَةٍ وَلَوْ شَٓاءَ
اللّٰهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدٰى فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلٖينَ
[131] ﴿٣٥﴾ اِنَّمَا يَسْتَجٖيبُ الَّذٖينَ يَسْمَعُونَ وَالْمَوْتٰى يَبْعَثُهُمُ
اللّٰهُ ثُمَّ اِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٣٦﴾ وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ
رَبِّهٖ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ قَادِرٌ عَلٰٓى اَنْ يُنَزِّلَ اٰيَةً وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا
يَعْلَمُونَ ﴿٣٧﴾ وَمَا مِنْ دَٓابَّةٍ فِى الْاَرْضِ وَلَا طَٓائِرٍ يَطٖيرُ
بِجَنَاحَيْهِ اِلَّٓا اُمَمٌ اَمْثَالُكُمْ مَا فَرَّطْنَا فِى الْكِتَابِ مِنْ
شَیْءٍ ثُمَّ اِلٰى رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ ﴿٣٨﴾

33. [Ey Peygamber!] Kâfirlerin ileri geri konuşmalarının seni üzdüğünü elbet biliyoruz; [ama üzülme]. Çünkü onların yalanladıkları sen değilsin; o zalimler/kâfirler aslında Allah'ın ayetlerini yalanlıyorlar.

34. Şüphesiz senden önce de nice peygamberler yalancılıkla suçlandı. Ama onlar yalancılıkla suçlanmalarına ve onca eziyete uğratılmalarına sabırla göğüs gerdiler. Derken, yardımımız onların imdadına yetişti. Allah'ın peygamberlere destek/yardım vaadini geçersiz kılmaya hiç kimsenin gücü yetmez. Nitekim sen önceki peygamberler hakkında, [onların başından neler geçtiği, onların nasıl sabırlı davrandıkları ve Allah'ın onlara nasıl yardım ettiği hususunda] bilgi sahibisin.

35. [Ey Peygamber!] O müşriklerin imandan yüz çevirmeleri zoruna gidiyorsa şunu iyi bilmelisin ki, yerin derinliklerine doğru bir tünel kazmaya veya göğe merdiven dayamaya gücün yetse ve böylece onlara [istedikleri türden] bir mucize getirsen onlar yine imana gelmezler. [Yine bilmelisin ki] Allah dileseydi/layık görseydi onların tümünü imana getirirdi. O hâlde, sakın bu gerçekten bihaber biri gibi davranma!

36. [Ey Peygamber!] Senin çağrını ancak can kulağıyla dinleyenler kabul eder. Kâfirlikleri sebebiyle ruhları/kalpleri ölmüş müşrikleri ise ancak Allah diriltebilir. Kaldı ki onlar yarın bir gün hesap vermek üzere Allah'ın huzuruna çıkarılacaklar.

37. Müşrikler, "Muhammed'e bizim istediğimiz türden bir mucize niye verilmedi ki?!" deyip duruyorlar.

[Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Şüphesiz Allah her türlü mucize göndermeye kadirdir."

Ama gel gör ki onların çoğu kendilerine mucize gelip de ona inanmadıkları takdirde helak olacakları gerçeğini bilmez.

38. [Öte yandan, mucize istemeye ne hacet. Kâinat hep mucize! Bakın, işte] yeryüzünde yürüyen/sürünen tüm hayvanlar, kanat çırparak uçan bütün kuşlar, tıpkı siz insanlar gibi birer topluluktur. [Nitekim onların da tıpkı sizin gibi ayrı bir dünyası, ayrı bir hikâyesi, ayrı bir hususiyeti vardır]. Biz [kâinattaki varlıklarla ilgili olarak] sınırsız ilmimizde/Levh-i Mahfûz'da hiçbir şeyi eksik bırakmadık.[3] Sonunda bütün herkes rabbinin huzuruna çıkarılacaktır.

3. Bu ayetteki *mâ farratnâ fi'l-kitâbi min şey'in* ifadesinde geçen *el-kitâb* kelimesi başta "İslam Kur'an'dan ibarettir." söylemini savunanlar olmak üzere, sûfîler, bilimsel tefsirciler, kısaca aradıkları her şeyi Kur'an'da bulduklarını/bulacaklarını sanan bütün çevreler tarafından "Kur'an" olarak anlaşılmaktadır. Gerçi bazı klasik tefsirlerde bu anlayışa paralel yorumlar vardır. Ancak sözün bağlamından da rahatlıkla anlaşılacağı gibi *el-kitâb* kelimesi bu ayette Kur'an'a değil, Allah'ın sınırsız ezelî ilmine (Levh-i Mahfûz) işaret etmektedir.

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا صُمٌّ وَبُكْمٌ فِى الظُّلُمَاتِۜ
مَنْ يَشَاِ اللّٰهُ يُضْلِلْهُۜ وَمَنْ يَشَاْ يَجْعَلْهُ عَلٰى صِرَاطٍ
مُسْتَق۪يمٍ (٣٩) قُلْ اَرَاَيْتَكُمْ اِنْ اَتٰيكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ اَوْ
اَتَتْكُمُ السَّاعَةُ اَغَيْرَ اللّٰهِ تَدْعُونَۚ اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ
(٤٠) بَلْ اِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ اِلَيْهِ اِنْ
شَٓاءَ وَتَنْسَوْنَ مَا تُشْرِكُونَ۟ (٤١) وَلَقَدْ اَرْسَلْنَٓا اِلٰٓى
اُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَاَخَذْنَاهُمْ بِالْبَأْسَٓاءِ وَالضَّرَّٓاءِ لَعَلَّهُمْ
يَتَضَرَّعُونَ (٤٢) فَلَوْلَٓا اِذْ جَٓاءَهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا
وَلٰكِنْ قَسَتْ قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا
يَعْمَلُونَ (٤٣) فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِه۪ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ
اَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍۜ حَتّٰٓى اِذَا فَرِحُوا بِمَٓا اُو۫تُٓوا اَخَذْنَاهُمْ
بَغْتَةً فَاِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ (٤٤) فَقُطِعَ دَابِرُ الْقَوْمِ الَّذ۪ينَ [132]
ظَلَمُواۜ وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ (٤٥) قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ
اَخَذَ اللّٰهُ سَمْعَكُمْ وَاَبْصَارَكُمْ وَخَتَمَ عَلٰى قُلُوبِكُمْ مَنْ
اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْت۪يكُمْ بِه۪ۜ اُنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ ثُمَّ
هُمْ يَصْدِفُونَ (٤٦) قُلْ اَرَاَيْتَكُمْ اِنْ اَتٰيكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ
بَغْتَةً اَوْ جَهْرَةً هَلْ يُهْلَكُ اِلَّا الْقَوْمُ الظَّالِمُونَ (٤٧)

39. Ayetlerimize yalan diyenler, hakikate karşı sağır ve dilsiz kesilmiş kimselerdir. Onlar kâfirliğin karanlık dehlizlerinde kaybolmuşlardır. Allah dilediğini/müstahak gördüğünü doğru yoldan uzaklaştırır; dilediğini/layık gördüğünü doğru yola ulaştırır.

40. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Mademki siz putlara tanrılık yakıştırma inancınızın doğru olduğunu savunuyorsunuz, o hâlde söyleyin bakalım, Allah'ın azabı yarın bir gün sizi kıskıvrak yakalayıverirse yahut kıyamet ansızın kopuverirse, o zaman Allah'tan başka birine mi yalvarıp yakaracaksınız?!"

41. Gerçek şu ki o zaman yalnız Allah'a yalvaracaksınız. Allah dilediği takdirde başınıza gelen felaketten sizi kurtarır ve siz Allah'ın ilahlığına ortak koştuğunuz putları o felaket sırasında bir an bile hatırlamazsınız.

42. [Ey Peygamber!] Şüphesiz biz senden önce gelip geçen toplumlara da peygamberler gönderdik. Ama onlar peygamberlerini yalanladılar. Biz de onları imana gelip teslimiyetle Allah'a yönelmeleri için çok zor ve sıkıntılı hâllere mahkûm ettik.

43. Ne yazık ki onlar sıkıntı ve zorluklarla sınanmalara rağmen yine Allah'a teslimiyet gösterip yalvarmadılar. Allah'a yalvarmak şöyle dursun, kalpleri âdeta taş kesildi. Çünkü şeytan onların yanlış inanç ve amellerini kendilerine doğru gibi göstermişti.

44. Kendilerine verilen öğütleri kulak ardı ettikleri zaman, biz de onları [sınama maksadıyla] nimet içinde yüzdürdük. Onlar nimet bolluğundan şımarıp kendilerinden geçtiler. Derken, hiç beklemedikleri bir anda onları öyle bir cezalandırdık ki o zaman bütün dünyevî hayalleri, ümitleri ve hevesleri sönüp gitti.

45. İman edip Allah'a minnettarlık göstermeleri gerekirken kâfirlik/nankörlükte direnen o toplum[lar] helak olup gittiler. [Her fiili hikmetli ve adaletli olan] âlemlerin rabbi Allah'a her daim hamdolsun!

46. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Söyleyin bakalım, Allah sizin kulaklarınızı sağır, gözlerinizi kör etse, kalplerinizi de mühürlese, bütün bunları size Allah'tan başka hangi ilah/tanrı(!) geri verebilir?!"

İşte biz kudretimizin delillerini çeşitli şekillerde ortaya koyuyoruz. Hâl böyleyken onlar yine imandan yüz çevirip inkârda direniyorlar.

47. [Ey Peygamber!] Yine de ki o müşriklere: "Söyleyin bakalım, şayet Allah'ın azabı ansızın yahut göz göre göre gelip tepenize binerse, hâliniz nice olur?! O zaman sizin gibi kâfirler güruhundan başka birileri mi helak olur sanıyorsunuz."

وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ اِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَۚ فَمَنْ
اٰمَنَ وَاَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٤٨﴾
وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا يَمَسُّهُمُ الْعَذَابُ بِمَا كَانُوا
يَفْسُقُونَ ﴿٤٩﴾ قُلْ لَٓا اَقُولُ لَكُمْ عِنْدٖي خَزَٓائِنُ اللّٰهِ
وَلَٓا اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَٓا اَقُولُ لَكُمْ اِنّٖي مَلَكٌۚ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا
مَا يُوحٰٓى اِلَيَّۜ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصٖيرُۜ اَفَلَا
تَتَفَكَّرُونَ ﴿٥٠﴾ وَاَنْذِرْ بِهِ الَّذٖينَ يَخَافُونَ اَنْ يُحْشَرُٓوا
اِلٰى رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِهٖ وَلِيٌّ وَلَا شَفٖيعٌ لَعَلَّهُمْ
يَتَّقُونَ ﴿٥١﴾ وَلَا تَطْرُدِ الَّذٖينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ
وَالْعَشِيِّ يُرٖيدُونَ وَجْهَهُۜ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ
شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ
[133] فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمٖينَ ﴿٥٢﴾ وَكَذٰلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ
بِبَعْضٍ لِيَقُولُٓوا اَهٰٓؤُلَٓاءِ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَاۜ
اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِالشَّاكِرٖينَ ﴿٥٣﴾ وَاِذَا جَٓاءَكَ الَّذٖينَ
يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلٰى
نَفْسِهِ الرَّحْمَةَۙ اَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُٓوءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ
تَابَ مِنْ بَعْدِهٖ وَاَصْلَحَ فَاَنَّهُ غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٥٤﴾

48. Biz peygamberleri sırf rahmetimizin müjdecileri, azabımızın habercileri olarak göndeririz. Her kim iman eder ve imanına yaraşır şekilde yaşamak suretiyle kendini ıslah ederse, böyleleri için ahirette ne azap korkusu olacak ne de [dünyada bırakılan güzel şeyler adına] bir hüzün!

49. Ayetlerimize yalan diyenlere gelince, bunlar kâfirliği tercih ettikleri için azaba çarptırılacaklar.

50. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Ben size, 'Allah'ın lütuf ve nimet hazinelerine sahibim.' demiyorum. İleride neler olup biteceğini bildiğimi de söylemiyorum. Keza melek olduğumu da iddia etmiyorum.[4] Ben sadece bana vahyedilen ilahî emirler uyarınca hareket ediyorum." Yine de ki onlara: "Hiç gören ile görmeyen [mümin ile kâfir] bir olur mu?! Neden hiç düşünmezsiniz?!"

4. Bu ayetteki *melek* kelimesi Abdullah b. Mes'ûd, Saîd b. Cübeyr, İkrime ve Cuhderî gibi âlimlerce *melik* diye okunmuştur (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, III. 43). *Melik* şeklindeki kıraat esas alındığında, ilgili ifade, "Ben krallık iddiasında da bulunmuyorum." şeklinde bir anlam kazanır.

51. [Ey Peygamber!] Rablerinin huzurunda toplanıp hesap verme korkusu taşıyanları Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı olmaları için Kur'an'ın öğütleriyle uyar. Çünkü hesap günü onları Allah'a rağmen kayırıp kollayacak kimse olmayacaktır.

52. [Ey Peygamber!] Sabah-akşam rablerine yakaran ve O'nun rızasından başka bir şey düşünmeyen [Habbâb b. Eret, Bilâl-i Habeşî, Ammâr b. Yâsir gibi] fakir müminleri [birkaç kibirli müşriğin hatırı için] huzurundan/meclisinden uzaklaştırmaya kalkma! Çünkü senin rızkının hesabı o fakir müminlere düşmediği gibi, onların fakirliklerinin ve aynı zamanda samimi olup olmadıklarının muhasebe ve muhakemesini yapmak da sana düşmez. Onları huzurundan uzaklaştırırsan, çok yanlış bir iş yapmış olursun.

53. İşte biz geçmişteki toplumları kendi içlerinde birbirleriyle [müminler ile kâfirleri] nasıl sınadıysak bu toplumu da aynı şekilde sınamaktayız. Nitekim [geçmişte Nuh kavminin ileri gelen kâfirlerinin söylediklerine benzer şekilde] bu müşrikler de, "Allah hidayet lütfunu biz dururken bu fakirlere mi layık gördü?!" diyorlar. Ne o, yoksa iman ve hidayet lütfuna kimlerin layık olduğunu Allah'tan daha iyi bilecek biri mi var?!

54. [Ey Peygamber!] Ayetlerimize yürekten inanan o fakir müminler sana geldikleri zaman onlara şu müjdeyi ver: "Selam olsun size! Gözünüz aydın; rabbiniz [bilhassa mümin kullarına karşı] şefkat ve merhameti kendine ilke edinmiştir. Sizden kim iradesine hâkim olamayarak kötü bir iş yapar, ama ardından tövbeye yönelip kendini ıslah ederse bilsin ki Allah çok affedici, çok merhametlidir."

55. İşte biz ayetlerimizi gayet açık ve anlaşılır kılıyoruz ki böylelikle mücrimlerin/müşriklerin yolunun yanlış bir yol olduğu iyice ortaya çıksın.

56. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Allah'ı bırakıp da tanrı diye tapındığınız şeylere tapmam bana yasaklandı."

Yine de ki onlara: "Ben sizin [şirk konusundaki] isteklerinize asla uymam. Aksi takdirde ben de doğru yoldan sapmış, o yolun yolcusu olmaktan çıkmış olurum."

57. [Ey Peygamber!] Şunu da söyle onlara: "Ben rabbimden gelen delile/vahye dayanmaktayım. Oysa siz o delili hükümsüz sayıp reddettiniz. Ayrıca sizin bir an önce gelsin de görelim diye alay edip durduğunuz azabı gerçekleştirmek de benim elimde değil. Azabın vaktini tayin hususunda tek karar/hüküm mercii Allah'tır. O en doğru zamanda en doğru hükmü verir.[5] Doğru hüküm vermede Allah gibisi yoktur!"

وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ وَلِتَسْتَب۪ينَ سَب۪يلُ الْمُجْرِم۪ينَ
﴿٥٥﴾ قُلْ اِنّ۪ي نُه۪يتُ اَنْ اَعْبُدَ الَّذ۪ينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ قُلْ لَٓا اَتَّبِعُ اَهْوَٓاءَكُمْ قَدْ ضَلَلْتُ اِذًا وَمَٓا اَنَا۬ مِنَ
الْمُهْتَد۪ينَ ﴿٥٦﴾ قُلْ اِنّ۪ي عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبّ۪ي وَكَذَّبْتُمْ بِه۪ۜ
مَا عِنْد۪ي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِه۪ۜ اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ يَقُصُّ
الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِل۪ينَ ﴿٥٧﴾ قُلْ لَوْ اَنَّ عِنْد۪ي مَا
تَسْتَعْجِلُونَ بِه۪ لَقُضِيَ الْاَمْرُ بَيْن۪ي وَبَيْنَكُمْۜ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ
بِالظَّالِم۪ينَ ﴿٥٨﴾ وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَٓا اِلَّا
هُوَۜ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِۜ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ اِلَّا
يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ ف۪ي ظُلُمَاتِ الْاَرْضِ وَلَا رَطْبٍ وَلَا
يَابِسٍ اِلَّا ف۪ي كِتَابٍ مُب۪ينٍ ﴿٥٩﴾ وَهُوَ الَّذ۪ي يَتَوَفّٰيكُمْ [134]
بِالَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُمْ بِالنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ ف۪يهِ
لِيُقْضٰٓى اَجَلٌ مُسَمًّىۚ ثُمَّ اِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ يُنَبِّئُكُمْ
بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٦٠﴾

5. Bu ayetteki *yekussu'l-hakka* ifadesi, "O (Allah) daima gerçekleri anlatır." veya "O hakkı anlatır." şeklinde tercüme edilmektedir. Ancak bu anlam siyak-sibak bütünlüğüne pek uymamaktadır. Bu yüzden biz bu ifadenin çevirisinde kıraat imamlarından Ebû 'Amr, İbn Âmir, Kisâî ve Hamza'nın *yakdi'l-hakka*"ve Abdullah b. Mes'ûd, Übey b. Ka'b, İbrahim en-Nehaî ve A'meş gibi sahabe ve tâbiûn âlimlerinin *yakdî bi'l-hakki* şeklindeki okuyuşlarını esas aldık (Bkz. İbn Atıyye, *el-Muharrerü'l-Vecîz*, II. 299). Çünkü *hak* ve *bi'l-hak* lafızları, bir fiile atfen kullanıldığında o fiilin hem esaslı bir amaca matuf olarak hem de en doğru zamanda en doğru biçimde gerçekleştirildiğini ifade eder (Bkz. Râğıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, s. 179).

58. [Ey Peygamber!] Bir de şunu söyle o müşriklere: "Sizin bir an önce gelmesini istediğiniz azabın vaktini tayin etme yetkim olsaydı, cezanız çoktan verilmiş, böylece aramızdaki mesele de kökten hâlledilmiş olurdu. Siz zalimlerin/kâfirlerin ne zaman cezalandırılacağını en iyi bilen Allah'tır."

59. İnsanın ulaşma imkânı bulunmayan, beşerî idrak sınırlarını aşan bilgilerin/bilinmezlerin anahtarları Allah'ın katındadır. Onları Allah'tan başkası bilemez. O, karada ve denizde ne varsa hepsini bilir. Daldan düşen bir yaprak bile O'nun bilgisi dâhilinde düşer. [Kısaca], toprağa gömülen bir tohum tanesine varıncaya değin kâinatta canlı-cansız ne varsa hepsi Allah'ın sınırsız ilminde kayıtlıdır.

60. O'dur sizi geceleyin uykuya daldırıp da bir bakıma öldüren; yine O'dur gündüzün neler yapıp ettiğinizi bilen. Belirlenmiş ömür sürenizin tamamlanması için, her sabah sizi ölümden sonra diriltir gibi hayata döndüren de yine O'dur. Nitekim bir gün hepiniz [tıpkı uykudan uyanır gibi dirilecek] ve O'na döneceksiniz. İşte o zaman Allah size hayatta iken bütün yaptıklarınızı bildirecek ve hak ettiğiniz karşılığı verecektir.

وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِه۪ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً حَتّٰٓى
اِذَا جَٓاءَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لَا يُفَرِّطُونَ
﴿٦١﴾ ثُمَّ رُدُّٓوا اِلَى اللّٰهِ مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ اَلَا لَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ
اَسْرَعُ الْحَاسِب۪ينَ ﴿٦٢﴾ قُلْ مَنْ يُنَجّ۪يكُمْ مِنْ ظُلُمَاتِ
الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً لَئِنْ اَنْجٰينَا مِنْ
هٰذِه۪ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِر۪ينَ ﴿٦٣﴾ قُلِ اللّٰهُ يُنَجّ۪يكُمْ
مِنْهَا وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ اَنْتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٦٤﴾ قُلْ هُوَ
الْقَادِرُ عَلٰٓى اَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ
اَوْ مِنْ تَحْتِ اَرْجُلِكُمْ اَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا وَيُذ۪يقَ
بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍ اُنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ
لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾ وَكَذَّبَ بِه۪ قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّ قُلْ
لَسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَك۪يلٍ ﴿٦٦﴾ لِكُلِّ نَبَاٍ مُسْتَقَرٌّ وَسَوْفَ
تَعْلَمُونَ ﴿٦٧﴾ وَاِذَا رَاَيْتَ الَّذ۪ينَ يَخُوضُونَ ف۪ٓي اٰيَاتِنَا
فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتّٰى يَخُوضُوا ف۪ي حَد۪يثٍ غَيْرِه۪ وَاِمَّا
يُنْسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرٰى مَعَ الْقَوْمِ
[135] الظَّالِم۪ينَ ﴿٦٨﴾ وَمَا عَلَى الَّذ۪ينَ يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِمْ
مِنْ شَيْءٍ وَلٰكِنْ ذِكْرٰى لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٦٩﴾

61. O, kulları üzerinde mutlak hüküm ve hükümranlık sahibidir. O, size hem amellerinizi kaydeden hem de ömür sürenizi takip eden melekler gönderir. Sizden birinin ömür süresi dolduğunda meleklerimiz onun canını alır. Onlar görevlerini ifada kusur etmezler.

62. Ölümden sonra insanlar, gerçek mevlaları olan Allah'ın hükmüne tevdi edilecekler. [Unutmayın ki] mutlak hüküm sahibi O'dur. [Yine unutmayın ki] O, kullarının hesabını çok çabuk görür.

63. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Karada veya denizde hayati bir tehlikeyle karşılaştığınızda, 'Eğer bizi bu felaketten kurtarırsa, andolsun O'na iman ve itaat üzere şükreden kullar olacağız.' diye içten bir yakarışla boyun büküp yakardığınız zaman sizi o felaketten kim kurtarır?!"

64. [Ey Peygamber!] De ki: "Sizi o felaketten ve diğer bütün sıkıntılardan kurtaracak olan yalnız Allah'tır. Böyleyken siz hâlâ O'na birtakım eşler/ortaklar koşuyorsunuz."

65. [Ey Peygamber!] Yine de ki onlara: "Allah gökten ve/veya yerden sizi felakete duçar kılmaya yahut aranıza ayrılıklar sokarak sizi birbirinize düşürmeye de pekâlâ kadirdir."

Bak[ın], biz ayetlerimizi anlayıp imana gelsinler diye nasıl da açık ve anlaşılır kılmaktayız.

66-67. [Ey Peygamber!] Senin kavmin Kur'an'ı yalanlıyor. Hâlbuki o bizzat Allah kelamıdır.

De ki onlara: "Ben sizi zoraki imana getirmekle mükellef değilim. [Dolayısıyla bu inkârcı ve alaycı tavrınızın cezasını verecek olan da ben değilim]. Allah tarafından bildirilen her haber, yeri ve zamanı geldiğinde mutlaka gerçekleşecek, siz de bunun böyle olduğunu görüp öğreneceksiniz."

68. [Ey Peygamber!] Ayetlerimiz hakkında ileri geri konuşmaya dalanlarla karşılaştığın zaman, başka bir konuya geçmedikleri sürece onların yanında durma. Olur da şeytan sana bunu unutturursa, hatırlar hatırlamaz onların yanından ayrıl ve sakın o zalimler/müşrikler güruhuyla bir arada bulunma!

69. Allah'a şirk koşmaktan, O'na karşı gelmekten sakınan kimselere düşen, [Kur'an hakkında ileri geri konuşan] o müşriklere yapıp ettiklerinden dolayı hesap sormak değildir; [zira hesap sormak sadece Allah'a mahsustur]. Allah'a karşı gelmekten sakınanlara düşen görev, sadece [Allah'ın ayetleri hakkında ileri geri konuşmaktan] sakınmaları için onları uyarmaktan ibarettir.

70. [Ey Peygamber!] Kendilerini davet ettiğin hak dini alay ve eğlence konusu yapan,[6] varsa yoksa dünyadaki hayat diye vehmedip [ahiret hususunda] çok fena aldanan o müşriklere aldırma. Sen Kur'an'ın şu ikazını hatırlat: Bir kimse işlediği günahlar yüzünden helak ve azaba sürüklenmeye görsün. İşte o zaman Allah'a rağmen onu kayırıp kollayacak hiç kimse olmayacak. Üstelik azaptan kurtulmak için dünyada sahip olunabilecek bütün servetleri fidye olarak vermeye kalksa dahi asla kabul edilmeyecek. İşte böyleleri işledikleri günahlar yüzünden helak ve azaba sürüklenmeyi hak etmiş kimselerdir. Nitekim onlara cehennemde kaynar su içirilecek ve çok elemli bir azap edilecektir. Çünkü onlar kâfirlikte direnmiş kimselerdir.

6. Bu ayetteki *ittehazû dînehüm* ifadesinde geçen din kelimesi birçok müfessir tarafından tercih edilen yoruma göre tevhid ve İslam dinidir (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, VII. 12). Bu ifade, aslında oyun, eğlence ya da abesle iştigalden ibaret olan putlara tapınma ve şirkle ilgili diğer inanç ve uygulamaları kendilerine din edindikleri şeklinde de izah edilebilir (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XIII. 23).

وَذَرِ الَّذٖينَ اتَّخَذُوا دٖينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ
الدُّنْيَا وَذَكِّرْ بِهٖٓ اَنْ تُبْسَلَ نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ لَيْسَ لَهَا
مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفٖيعٌ وَاِنْ تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ لَا
يُؤْخَذْ مِنْهَا اُولٰٓئِكَ الَّذٖينَ اُبْسِلُوا بِمَا كَسَبُوا لَهُمْ
شَرَابٌ مِنْ حَمٖيمٍ وَعَذَابٌ اَلٖيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ
﴿٧٠﴾ قُلْ اَنَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا
وَنُرَدُّ عَلٰٓى اَعْقَابِنَا بَعْدَ اِذْ هَدٰينَا اللّٰهُ كَالَّذِى اسْتَهْوَتْهُ
الشَّيَاطٖينُ فِى الْاَرْضِ حَيْرَانَ لَهُٓ اَصْحَابٌ يَدْعُونَهُٓ
اِلَى الْهُدَى ائْتِنَا قُلْ اِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰى وَاُمِرْنَا
لِنُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمٖينَ ﴿٧١﴾ وَاَنْ اَقٖيمُوا الصَّلٰوةَ
وَاتَّقُوهُ وَهُوَ الَّذٖٓى اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٢﴾ وَهُوَ الَّذٖى
خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَيَوْمَ يَقُولُ كُنْ
فَيَكُونُ قَوْلُهُ الْحَقُّ وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنْفَخُ فِى الصُّورِ
عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ وَهُوَ الْحَكٖيمُ الْخَبٖيرُ ﴿٧٣﴾ وَاِذْ [136]
قَالَ اِبْرٰهٖيمُ لِاَبٖيهِ اٰزَرَ اَتَتَّخِذُ اَصْنَامًا اٰلِهَةً اِنّٖٓى اَرٰيكَ
وَقَوْمَكَ فٖى ضَلَالٍ مُبٖينٍ ﴿٧٤﴾

71-72. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Allah'ı bırakıp da bize hiçbir fayda ve zarar verme gücü bulunmayan putlara mı tapalım?! Allah bizi doğru yola eriştirmişken şimdi kalkıp bu yolu terk mi edelim?! Yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşırken arkadaşları tarafından, "Bizim tarafa gel de kurtul" diye uyarıldığı hâlde, şeytanların uçuruma sürüklediği ahmak kimse gibi mi olalım?!"

[Ey Peygamber!] Yine de ki onlara: Tek doğru yol, Allah'ın gösterdiği yoldur. Biz âlemlerin rabbi Allah'a tam bir teslimiyetle boyun eğmek, namazı hakkıyla kılmak ve yine Allah'ın emir ve yasaklarına itaatsizlikten sakınmakla emredildik.[7] Hiç şüphesiz önünde sonunda hepinizin/hepimizin varıp toplanacağı yer Allah'ın huzurudur.

7. Birçok mealde, *ve-en akîmû* diye başlayan 72. ayet önceki ayetten bağımsız olarak çevrilmiştir. Ancak biz bu ayetteki ifadeleri 71. ayetin sonunda geçen *li-nüslime* lafzına atfen tercüme etmeyi daha isabetli gördük (Bkz. Zeccâc, *Meâni'l-Kur'ân*, II. 263).

73. Gökleri ve yeri çok esaslı bir maksatla yaratan da O'dur. O bir şeyi yaratacağı zaman "Ol!" der, o şey de bu ilahî emir uyarınca oluş sürecine girer. O'nun emri/buyruğu mutlaka yerini bulur. [Ölümden sonra diriliş için] sûra üflendiği gün de mutlak hükümranlık yalnız O'nundur. O, görünen görünmeyen bütün mevcudatı bilir. O her şeyi yerli yerince yapan, her şeyden haberdar olandır.

74. Vaktiyle İbrahim, babası Âzer'e[8] şöyle demişti: "Sen bu putları tanrı olarak kabul ediyorsun, öyle mi?! Görüyorum ki sen ve halkın düpedüz şaşırmış, dalalete saplanmışsınız."

وَكَذٰلِكَ نُرٖٓى اِبْرٰهٖيمَ مَلَكُوتَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنٖينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ الَّيْلُ رَاٰ
كَوْكَبًاۚ قَالَ هٰذَا رَبّٖيۚ فَلَمَّٓا اَفَلَ قَالَ لَٓا اُحِبُّ الْاٰفِلٖينَ
﴿٧٦﴾ فَلَمَّا رَاَ الْقَمَرَ بَازِغًا قَالَ هٰذَا رَبّٖيۚ فَلَمَّٓا اَفَلَ
قَالَ لَئِنْ لَمْ يَهْدِنٖي رَبّٖي لَاَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّٓالّٖينَ
﴿٧٧﴾ فَلَمَّا رَاَ الشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هٰذَا رَبّٖي هٰذَٓا اَكْبَرُۚ
فَلَمَّٓا اَفَلَتْ قَالَ يَا قَوْمِ اِنّٖي بَرٖٓيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٧٨﴾
اِنّٖي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذٖي فَطَرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
حَنٖيفًا وَمَٓا اَنَا۬ مِنَ الْمُشْرِكٖينَۚ ﴿٧٩﴾ وَحَٓاجَّهُ قَوْمُهُۜ
قَالَ اَتُحَٓاجُّٓونّٖي فِي اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰينِۜ وَلَٓا اَخَافُ مَا
تُشْرِكُونَ بِهٖٓ اِلَّٓا اَنْ يَشَٓاءَ رَبّٖي شَيْـًٔاۜ وَسِعَ رَبّٖي كُلَّ
شَيْءٍ عِلْمًاۜ اَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٨٠﴾

8. Hz. İbrahim'in babasının ismi Yahudi kaynaklarında "Terah" olarak geçmektedir (Bkz. Tekvin: 11/26). Bu farklılık çeşitli yorumlara konu olmuştur. Bir yoruma göre Terah isim, Âzer lakaptır. Başka bir yoruma göre ise Hz. Yakub'un hem Yakub hem de İsrail diye iki adı olduğu gibi Hz. İbrahim'in babasının da Âzer ve Terah olmak üzere iki adı vardır.

75. Biz, İbrahim'e babasının ve halkının yanlış yolda olduğunu gösterdiğimiz gibi, imanı tam manasıyla pekişip sağlamlaşsın diye Allah'ın göklerde ve yerde tesis ettiği düzenin ne muhteşem bir düzen olduğunu da gösterdik.

76. İbrahim, gece karanlık basınca bir yıldız gördü ve [çevresindeki müşriklere Allah'tan başkasına ilahlık/tanrılık yakıştırmanın saçmalığını kavratmak için], "Demek benim rabbim bu!" dedi. Fakat yıldız gözden kaybolunca, "Bakın, ben böyle kaybolup giden şeyleri sevmem." dedi.[9]

9. Bu ve devamındaki ayetlerde anlatılan hususlar birçok İslami kaynakta Hz. İbrahim'in aklî muhakeme yoluyla Allah'ın birliği inancına ulaştığı şeklinde anlaşılmış ve dolayısıyla ilgili ayetlerin çevirisi de bu anlayış temelinde yapılmıştır. Bize göre, "İbrahimî dinler" kavramlaştırmasına konu olmuş bir peygamberin böyle bir muhakeme yoluyla Allah'ın birliği inancına ulaştığını söylemek isabetli değildir. Kaldı ki söz konusu aklî muhakeme de son derece basit ve hatta çocuksu denebilecek türdendir. Özetle, Hz. İbrahim'in yıldıza, aya, güneşe bakıp, "Bunlar benim tanrım" demesi ve sonra da bunların gerçek ilah/tanrı olmadığını söylemesi, kendi halkına şirk inancının saçma sapan bir inanç olduğunu kavratmaya yöneliktir. Bu açıdan bakıldığında, 2/Bakara 260. ayette zikri geçen dört kuş ve ölülerin diriltilmesi meselesi de, "Kızım sana söylüyorum, gelinim sen anla!" şeklinde değerlendirilmelidir.

77. Başka bir zaman ayın doğduğunu gördü. Bu defa da, "Demek benim rabbim bu!" dedi. Fakat ay batınca, "Rabbim bana doğru yolu göstermeseydi, hiç şüphesiz ben de bu dalalet batağına saplanıp kalmış kimseler gibi olurdum." dedi.

78-79. Yine İbrahim doğmakta olan güneşi görünce, "Benim rabbim bu olsa gerek; çünkü bu daha büyük, daha parlak." dedi. Fakat güneş de batınca, "Ey kavmim! Bakın, ben sizin tanrılık yakıştırdığınız putlardan tamamen uzağım." dedi ve ardından ekledi: "Ben kendimi şirkten arınmış bir inanç üzere yalnız Allah'a, gökleri ve yeri yaratan Allah'a adadım. [Bilin ki] ben Allah'a eş ve ortak koşan biri değilim."

80. Bunun üzerine kavmi onunla tartışmaya girişti. İbrahim onlara şöyle dedi: "Allah bana doğru yolu göstermişken siz hâlâ O'nun tek gerçek ilah/tanrı olup olmadığı hususunda benimle tartışıyorsunuz, öyle mi! [Bilin ki] ben sizin Allah'a eş ve ortak koştuğunuz [ve beni gazabıyla tehdit ettiğiniz] sözde tanrılardan asla korkup çekinmem. Ama rabbim bana bir zarar gelmesini takdir etmişse o başka. Rabbim sınırsız ilmiyle her şeyi kuşatmıştır. Neden hiç düşünmez, aklınızı başınıza almazsınız?!"

وَكَيْفَ اَخَافُ مَٓا اَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ اَنَّكُمْ اَشْرَكْتُمْ
بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِه۪ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًاۜ فَاَيُّ الْفَرِيقَيْنِ
اَحَقُّ بِالْاَمْنِۚ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَۘ ﴿٨١﴾ اَلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا [137]
وَلَمْ يَلْبِسُٓوا ا۪يمَانَهُمْ بِظُلْمٍ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمُ الْاَمْنُ وَهُمْ
مُهْتَدُونَ ﴿٨٢﴾ وَتِلْكَ حُجَّتُنَٓا اٰتَيْنَاهَٓا اِبْرٰه۪يمَ عَلٰى قَوْمِه۪ۜ
نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَٓاءُۜ اِنَّ رَبَّكَ حَك۪يمٌ عَل۪يمٌ ﴿٨٣﴾
وَوَهَبْنَا لَهُٓ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَۜ كُلًّا هَدَيْنَاۚ وَنُوحًا هَدَيْنَا
مِنْ قَبْلُ وَمِنْ ذُرِّيَّتِه۪ دَاوُ۫دَ وَسُلَيْمٰنَ وَاَيُّوبَ وَيُوسُفَ
وَمُوسٰى وَهٰرُونَۜ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِن۪ينَۙ ﴿٨٤﴾
وَزَكَرِيَّا وَيَحْيٰى وَع۪يسٰى وَاِلْيَاسَۜ كُلٌّ مِنَ الصَّالِح۪ينَۙ
﴿٨٥﴾ وَاِسْمٰع۪يلَ وَالْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًاۜ وَكُلًّا فَضَّلْنَا
عَلَى الْعَالَم۪ينَۙ ﴿٨٦﴾ وَمِنْ اٰبَٓائِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَاِخْوَانِهِمْۚ
وَاجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ ﴿٨٧﴾
ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْد۪ي بِه۪ مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪ۜ وَلَوْ
اَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٨﴾

81. "Allah, gerçekten tanrı olduklarına dair size hiçbir delil indirmediği hâlde, siz onları Allah'a eş ve ortak koşmaktan korkup çekinmeyeceksiniz, ama ben sizin O'na ortak koştuğunuz putlardan korkacağım, öyle mi?! Onlardan neden korkayım ki?! Mademki siz her şeyi biliyorsunuz(!), o hâlde söyleyin bakalım, bu iki taraftan hangisi, siz mi yoksa ben mi korkudan emin olmakta daha haklıdır?!"

82. [İbrahim, halkın cevabını beklemeden şöyle dedi]: "İman etmiş ve imanlarına şirk bulaştırmamış kimseler var ya, işte korkudan emin olmak onların hakkıdır. Çünkü onlar doğru yolda olan kimselerdir."

83. İşte bunlar, Allah'ın ibadete layık yegâne ilah/tanrı olduğu gerçeğini halkına anlatması hususunda İbrahim'e verdiğimiz hüccetler/delillerdir. Biz dilediğimiz kimselere işte böyle yüksek [ilim ve hikmet] dereceleri lütfederiz.

[Ey Peygamber!] Rabbin her şeyi yerli yerince yapıp eden, her şeyi hakkıyla bilendir.

84. Biz İbrahim'e oğul olarak İshak'ı, torun olarak Yakub'u bahşettik. Onların her birini vahiy ve peygamberliğe mazhar kıldık.[10] Nitekim daha önce de Nuh'u vahiy ve peygamberliğe mazhar kılmıştık. Onun/İbrahim'in soyundan gelmiş olan Davud, Süleyman, Eyyub, Yusuf, Musa ve Harun'u da vahiy ve peygamberliğe mazhar kıldık. Biz, Allah'a kullukta ihlaslı olanları işte böyle mükâfatlandırırız.

10. Bu ayette bazı peygamberlere atfen zikredilen *hedeynâ* ifadesindeki hidayet genellikle "doğru yola erdirmek/eriştirmek" şeklinde çevrilmektedir. Ancak biz bu bağlamda *hidayet*'in "vahiy ve nübüvvete mazhar kılmak" manasına geldiğine ilişkin yorumu daha isabetli bulduk. Bununla birlikte, ayetin sonunda mükâfattan söz edilmiş olması, söz konusu hidayeti cennetlik kılma, cennete kavuşturma manasında anlayıp yorumlamayı da mümkün kılmaktadır (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XIII. 54).

85. Biz Zekeriya'yı, Yahya'yı, İsa'yı ve İlyas'ı da vahiy ve peygamberliğe mazhar kıldık. Bunların hepsi faziletli şahsiyetlerdi.

86. Yine biz İsmail'i, Elyesa'yı, Yunus'u ve Lût'u da vahiy ve peygamberliğe mazhar kıldık. Böylece onların hepsini [peygamberlikle görevlendirerek] diğer insanlardan üstün kıldık.

87. Onların atalarından, çocuklarından, torunlarından ve kardeşlerinden bazılarını da vahiy ve peygamberliğe mazhar kıldık. Böylece onları da has/seçkin kullarımız arasına katıp hepsini doğru yolda sabitkadem kıldık.

88. İşte bu yol, Allah'ın yoludur. Allah dilediği/layık gördüğü kimseleri bu yola iletir. Şayet o faziletli kullar/peygamberler Allah'tan başka varlıklara tanrılık yakıştırmış olsalardı, iyilik adına yaptıkları bütün her şey boşa giderdi.

أُولٰٓئِكَ الَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَۚ
فَاِنْ يَكْفُرْ بِهَا هٰٓؤُلَٓاءِ فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَيْسُوا
بِهَا بِكَافِرِينَ ﴿٨٩﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللّٰهُ فَبِهُدٰيهُمُ
اقْتَدِهْۜ قُلْ لَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًاۜ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٰى
[138] لِلْعَالَمِينَ ﴿٩٠﴾ وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖٓ اِذْ قَالُوا مَٓا
اَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰى بَشَرٍ مِنْ شَيْءٍۜ قُلْ مَنْ اَنْزَلَ الْكِتَابَ
الَّذِي جَٓاءَ بِهٖ مُوسٰى نُورًا وَهُدًى لِلنَّاسِ تَجْعَلُونَهُ
قَرَاطِيسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَثِيرًاۚ وَعُلِّمْتُمْ مَا
لَمْ تَعْلَمُٓوا اَنْتُمْ وَلَٓا اٰبَٓاؤُكُمْۜ قُلِ اللّٰهُۙ ثُمَّ ذَرْهُمْ فِي
خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩١﴾ وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ
مُصَدِّقُ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ
حَوْلَهَاۜ وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهٖ وَهُمْ
عَلٰى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩٢﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ
افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ قَالَ اُوحِيَ اِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ
اِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَاُنْزِلُ مِثْلَ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُۜ وَلَوْ

89. Onlar kendilerine vahiy, hikmet ve peygamberlik lütfettiğimiz kimselerdir. Şimdi bu müşrikler [sana da lütfettiğimiz] vahiy ve peygamberliği inkâr etmekte direnirlerse, kendileri bilirler. Çünkü biz vahiy ve peygamberliği koruma görevini, bunları inkâr etmeyen başka bir topluluğa emanet ederiz.[11]

11. Vahyin nazil olduğu dönem dikkate alındığında, ayette sözü edilen başka bir topluluğun Medine halkı olduğu anlaşılır.

90. Evet, işte o faziletli kullar/peygamberler, Allah'ın vahiyle rehberlik edip doğru yolda sabitkadem kıldığı kimselerdir. [Ey Peygamber!] Sen de onların yolundan git ve müşriklere şöyle de: "Ben, Allah'ın ayetlerini tebliğ etmeme mukabil sizden herhangi bir ücret istemiyorum. [Bilin ki] bu Kur'an cümle âlem için ilahî bir öğüt ve uyarıdır."

91. Müşrikler ve [Mâlik b. Sayf, Finhâs b. Azûrâ gibi] bazı Yahudiler Allah'ı layıkınca tanımadılar ve bu yüzden de, "Allah hiçbir insana hiçbir vahiy indirmedi." diye kestirip attılar.

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Peki söyler misiniz, Musa'nın insanlara bir manevi ışık ve rehber olmak üzere getirdiği vahiyleri kim indirdi?! Daha açıkçası, ayetlerini kâğıt parçalarına yazarak bir kısmını işinize geldiği gibi halka açıklayıp çoğunu gizlediğiniz, sizin de atalarınızın da bilmediği şeyleri sayesinde öğrendiğiniz o kitabı/vahiyleri kim indirdi?

[Ey Peygamber!] "İşte o vahiyleri Allah indirdi!" de ve artık onları kendi hâllerine bırak, varsınlar asılsız iddia ve itirazlarıyla oyalanıp dursunlar.

92. [Ey Peygamber!] İşte bu Kur'an hem manevi bereket kaynağı olması, hem daha önceki vahiyleri tasdik etmesi hem de Mekke halkını ve çevresindeki insanları uyarman için sana indirdiğimiz bir kitaptır/vahiydir.[12] Ahirete inananlar Kur'an'a da inanırlar ve bu inanca/imana sahip olanlar Allah'a itaat ve ibadetlerinde devamlılık gösterirler.

12. Bu ayetin çevirisi Zemahşerî'nin izahına dayanmaktadır (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II. 35).

93. Uydurduğu yalanları Allah'a isnat eden yahut Allah katından kendisine hiçbir vahiy indirilmediği hâlde, "Bana da vahiy geliyor" diyen ve hatta "Allah'ın indirdiğini [iddia ettiğiniz] sözlere benzer sözleri ben de pekâlâ söylerim." deme cüretini gösteren kişiden daha zalim/kâfir kimse olabilir mi?!

[Ey Peygamber!] O zalimler/kâfirler ölümün pençesinde acıyla kıvranırlarken onların perişan hâllerini bir görsen! Melekler ölüm sırasında onlara eziyet ederken, "Haydi elinizden geliyorsa canlarınızı bu eziyetten kurtarın bakalım! Yalan yanlış

iddialarınızı Allah'a isnat ettiğiniz, O'nun ayetlerine karşı [inkârda direnip] küstah ve kibirli bir tavır sergilediğiniz için, bugün mahvı perişan edici bir azaba çarptırılacaksınız." diyecekler.

94. [Kıyamet günü ise kendilerine şöyle denilecektir]: "Sizi ilk yaratmamızda dünyaya yalnız gelişiniz gibi bugün de huzurumuza [malsız, mülksüz, evlatsız olarak] yapayalnız geldiniz. Dünyada size verdiğimiz her şeyi ardınızda bıraktınız. Size şefaatçi olacaklarını sandığınız putlarınızı da bugün yanınızda görmüyoruz. Belli ki onlarla bütün bağlarınız da kopmuş artık. Vaktiyle, Allah'ın ilahlığına ortak olduklarını iddia ettiğiniz o putlar sizi çoktan terk edip gitmişler."

95. Tohum ve çekirdeği çatlatıp yeşerten, hiç şüphesiz Allah'tır. Ölüden diriyi, diriden ölüyü çıkaran da O'dur. İşte bütün bunları yapan Allah'tır. Böyleyken nasıl olur da O'na iman ve itaatten yüz çevirirsiniz?!

96. Karanlığı yarıp tan yerini ağartan, geceyi dinlenme vakti kılan, güneşi ve ayı zaman tayini için birer ölçüt yapıp belli bir düzen dâhilinde hareket ettiren de O'dur. İşte bütün bunlar, her şeye gücü yeten ve her şeyi eksiksiz bilen Allah'ın tesis ettiği düzenin göstergeleridir.

97. Karada ve denizde gece karanlığı çöktüğünde [gökteki konumlarına bakarak] yönünüzü/yolunuzu bulmanıza imkân verecek şekilde yıldızları var eden de O'dur. İşte biz, sınırsız kudretimize işaret eden delilleri etraflıca açıklıyoruz fakat bunları anlayacak olanlar hakikati kavrayanlardır.

98. Sizi başlangıçta bir tek özden yaratan O'dur. Bu ilk yaratmadan sonra her biriniz varoluş maceranızı kona göçe sürdüreceksiniz. [İlkin babalarınızın sulplerinden analarınızın rahimlerine intikal edeceksiniz. Belli bir süre sonra dünyaya geleceksiniz. Dünyada belli bir süre yaşadıktan sonra ölecek ve böylece ahirete göçeceksiniz].[13] İşte biz, sınırsız kudretimize işaret eden delilleri etraflıca açıklıyoruz, fakat bunları anlayacak olanlar hak ve hakikat üzerine kafa yoranlardır.

تَرٰٓى اِذِ الظَّالِمُونَ فٖى غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ
بَاسِطُوٓا اَيْدٖيهِمْۚ اَخْرِجُوٓا اَنْفُسَكُمْۜ اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ
عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ
وَكُنْتُمْ عَنْ اٰيَاتِهٖ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٩٣﴾ وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا
فُرَادٰى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ
وَرَٓاءَ ظُهُورِكُمْۚ وَمَا نَرٰى مَعَكُمْ شُفَعَٓاءَكُمُ الَّذٖينَ
زَعَمْتُمْ اَنَّهُمْ فٖيكُمْ شُرَكٰٓؤُاۜ لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ
عَنْكُمْ مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٩٤﴾ اِنَّ اللّٰهَ فَالِقُ الْحَبِّ [139]
وَالنَّوٰىۜ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ الْمَيِّتِ
مِنَ الْحَيِّۜ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٩٥﴾ فَالِقُ
الْاِصْبَاحِۚ وَجَعَلَ الَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ
حُسْبَانًاۜ ذٰلِكَ تَقْدٖيرُ الْعَزٖيزِ الْعَلٖيمِ ﴿٩٦﴾ وَهُوَ
الَّذٖى جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِهَا فٖى ظُلُمَاتِ
الْبَرِّ وَالْبَحْرِۜ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٩٧﴾
وَهُوَ الَّذٖٓى اَنْشَاَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ
وَمُسْتَوْدَعٌۜ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ ﴿٩٨﴾

13. Bu ayetteki *müstekar* ve *müstevda'* kelimeleri birçok farklı yoruma konu olmuştur. Klasik tefsirlerdeki yorumlardan anlaşıldığı kadarıyla bu iki kelime insanoğlunun varoluş serüvenindeki muhtelif uğraklara işaret etmektedir. Bu yüzden biz de söz konusu kelimeleri "kona göçe" diye çevirdik ve konup göçmenin keyfiyetini de parantez içinde zikrettik. Ayetin yaratmayla ilgili olduğu dikkate alındığında *müstekar* kelimesi "baba sulbü", *müstevda'* kelimesi de "ana rahmi" olarak anlaşılabilir; ancak bu mana ayet bütünlüğüne uymakla birlikte dar ve daraltıcı gözükmektedir.

وَهُوَ الَّذٖٓي اَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءًۚ فَاَخْرَجْنَا بِهٖ نَبَاتَ
كُلِّ شَيْءٍ فَاَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا
مُتَرَاكِبًاۚ وَمِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنَّاتٍ
مِنْ اَعْنَابٍ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍۜ
اُنْظُرُٓوا اِلٰى ثَمَرِهٖٓ اِذَٓا اَثْمَرَ وَيَنْعِهٖۜ اِنَّ فٖي ذٰلِكُمْ لَاٰيَاتٍ
لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٩٩﴾ وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَٓاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ
وَخَرَقُوا لَهُ بَنٖينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍۜ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى
عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٠٠﴾ بَدٖيعُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ اَنّٰى
يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَاحِبَةٌۜ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍۚ
[140] وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ ﴿١٠١﴾ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْۚ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا
هُوَۚ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
وَكٖيلٌ ﴿١٠٢﴾ لَا تُدْرِكُهُ الْاَبْصَارُ وَهُوَ يُدْرِكُ الْاَبْصَارَۚ
وَهُوَ اللَّطٖيفُ الْخَبٖيرُ ﴿١٠٣﴾ قَدْ جَٓاءَكُمْ بَصَٓائِرُ مِنْ
رَبِّكُمْۚ فَمَنْ اَبْصَرَ فَلِنَفْسِهٖۚ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَاۜ وَمَٓا
اَنَا۬ عَلَيْكُمْ بِحَفٖيظٍ ﴿١٠٤﴾ وَكَذٰلِكَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ
وَلِيَقُولُوا دَرَسْتَ وَلِنُبَيِّنَهُ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١٠٥﴾

99. Gökten yağmur yağdıran da O'dur. Nitekim biz bu yağmurla her türlü bitkiyi filizlendirir, filizlenmiş ekinden de üst üste dizili daneler çıkarırız. Hurma ağacının tomurcuklarından da kolayca ulaşılıp devşirilebilen salkım saçak hurmalar meydana getiririz. Yine biz renk ve tat bakımından birbirine benzeyen-benzemeyen üzüm bağları, zeytin ve nar ağaçları yetiştiririz. Bütün bu bitkilere hem oluşup gelişirken hem de olgunlaştıklarında ibret nazarıyla bakın. Nitekim bütün bunlarda nice ibretler vardır, fakat ibret alacak olanlar Allah'ın ibadete layık yegâne ilah/tanrı olduğuna inananlardır.

100. Böyle olduğu içindir ki o müşrikler [Allah'ın kudretine işaret eden onca delile rağmen] tuttular, [cin diye anılan] bir melek taifesini Allah'a ortak koştular. Hâlbuki onları yaratan da Allah'tır.[14] Yine o müşrikler, hiçbir sahih bilgiye dayanmaksızın Allah'a birtakım oğullar ve kızlar yakıştırdılar. Allah onların bütün bu çirkin yakıştırmalarından münezzehtir!

14. Bu ayette geçen *cinn* kelimesini "cin diye anılan bir melek taifesi" şeklinde çevirmemiz Mukâtil'in izahına dayanmaktadır. Bu izaha göre Cüheyne, Benî Seleme ve Huzâ'a gibi bazı kabileler cin diye adlandırılan bir melek taifesinin "Allah'ın kızları" olduğunu ileri sürmüşlerdir (Bkz. Mukâtil, *Tefsîr*, I. 581).

101. O, gökleri ve yeri örneksiz ve eşsiz güzellikte yaratandır. Hem sonra O'nun hiçbir zaman eşi/zevcesi olmadı ki çocuğu olsun. Her şeyi yaratan O'dur. Her şeyi eksiksiz bilen de yine O'dur.

102. İşte rabbiniz Allah budur! O'ndan başka gerçek ilah/tanrı yoktur. Her şeyi yaratan O'dur. Öyleyse yalnız O'na kulluk/ibadet edin, yalnız O'nu ilah/tanrı bilin. Her şeyi gören, gözeten O'dur.

103. İnsan idraki O'nun zatını kavrayıp kuşatamaz. Hâlbuki O [sınırsız bilgisiyle] bütün idrakleri kuşatır. O kavranamaz bir mahiyete, akıl sır ermez bir ilme sahiptir; her şeyden haberdardır.

104. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Rabbiniz tarafından onca ayet gelmiş ve size bu ayetleri anlayıp kavramayı mümkün kılacak idrak kabiliyetleri verilmiştir. Her kim hakikati görüp imana gelirse kendine iyilik etmiş olur. Kim de hakikatten sarfı nazar ederse, bunun zararı kendine olur. [Bilin ki] ben sizi zoraki imana getirmekle mükellef değilim."

105. İşte biz ayetlerimizi çeşitli şekillerde açıklıyoruz. Varsın o kâfirler/müşrikler, "Sen bu sözleri birilerinden öğrenmişsin." desinler. Oysa biz ayetlerimizi hak ve hakikati idrak eden kimseler için açıklıyoruz.

اِتَّبِعْ مَٓا اُو۫حِيَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَۚ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ وَاَعْرِضْ
عَنِ الْمُشْرِك۪ينَ ﴿١٠٦﴾ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَٓا اَشْرَكُواۜ وَمَا
جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَف۪يظاًۚ وَمَٓا اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَك۪يلٍ
﴿١٠٧﴾ وَلَا تَسُبُّوا الَّذ۪ينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَيَسُبُّوا
اللّٰهَ عَدْواً بِغَيْرِ عِلْمٍۜ كَذٰلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ اُمَّةٍ عَمَلَهُمْ
ثُمَّ اِلٰى رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ
﴿١٠٨﴾ وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَٓاءَتْهُمْ اٰيَةٌ
لَيُؤْمِنُنَّ بِهَاۜ قُلْ اِنَّمَا الْاٰيَاتُ عِنْدَ اللّٰهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْۙ
اَنَّهَٓا اِذَا جَٓاءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٩﴾ وَنُقَلِّبُ اَفْـِٔدَتَهُمْ
وَاَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِه۪ٓ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ ف۪ي
طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١٠﴾ وَلَوْ اَنَّنَا نَزَّلْنَٓا اِلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةَ
وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتٰى وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلاً [141]
مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُٓوا اِلَّٓا اَنْ يَشَٓاءَ اللّٰهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ
يَجْهَلُونَ ﴿١١١﴾ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوّاً
شَيَاط۪ينَ الْاِنْسِ وَالْجِنِّ يُو۫ح۪ي بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ
زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُوراًۜ وَلَوْ شَٓاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ
فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١١٢﴾

106. [Ey Peygamber!] Rabbin tarafından sana vahyedilenlere uy. O'ndan başka gerçek ilah/tanrı yoktur. O müşriklerin eza ve cefalarına aldırma.

107. [Unutma ki] Allah dileseydi onlar şirk koşmaz, putlara tanrılık yakıştırmazlardı. Biz seni onların başına [zorla inandırmak için] bekçi dikmedik. Sen onların inanç tercihlerinden, yapıp ettiklerinden sorumlu değilsin.

108. Müşriklerin Allah'tan başka ilahlık/tanrılık yakıştırdıkları şeyler/putlar hakkında kötü/hakaretamiz sözler söylemeyin. Aksi hâlde onlar da öfkeye kapılıp taşkınlık ve densizlikle Allah hakkında kötü sözler söylerler.

Biz her ümmete [tıpkı bu müşrik toplumda görüldüğü üzere,] yanlış inanç ve uygulamalarını güzel gösterdik. Ama sonunda hepsinin varacağı yer, tek gerçek rableri olan Allah'ın huzurudur. İşte o zaman, Allah onlara yaptıkları her şeyi tek tek bildirecek ve hak ettikleri karşılığı verecektir.

109. Müşrikler kendilerine bir mucize gösterildiği takdirde ona mutlaka inanacakları hususunda çok büyük yeminler ettiler. [Ey Peygamber!] De ki onlara: "Mucize göndermek Allah'ın elindedir."

O kâfirler, istedikleri türden mucize gelse bile yine inanmazlar; bunu fark etmiyor musunuz?!

110. Biz onların kalplerini ve kalp gözlerini [kâfirlikte direnmeyi tercih ettiklerinden dolayı] hakikate karşı köreltiriz; azgınlık ve taşkınlıklarının girdabında, küfür ve isyan batağında debelenip durmaları için kendi hâllerine terk ederiz. Sonuçta onlar Kur'an'a en başından iman etmedikleri gibi, istedikleri mucizeyi gördükten sonra da iman etmezler.

111. [Ey Peygamber!] O müşriklere [keyfî istekleri doğrultusunda] melekler indirsek, ölüler de dirilip onlarla konuşsa, dahası [senin gerçek peygamber, Kur'an'ın da Allah'ın kelamı olduğuna delil teşkil edecek] tüm mucizeleri gözlerinin önüne sersek, Allah dilemedikçe[15] onlar yine de imana gelmezler. Lakin onların hiçbiri bu gerçeğin idrakinde değildir.

15. Allah'ın dilemesinin keyfî olmadığı, bilakis insanın tercihleriyle Allah'ın dilemesi arasında diyalektik bir ilişki bulunduğu unutulmamalıdır.

112. [Ey Peygamber!] Biz [kâfirleri sana düşman yaptığımız gibi], insan ve cin şeytanlarını [görünür görünmez şeytanları] da her peygambere düşman yaptık. Bu şeytanlar insanları aldatmak için akıl ve zihin çelici birtakım yaldızlı sözler fısıldayıp telkinlerde bulunurlar. Ama eğer rabbin dileseydi onlar bunu yapamazlardı. [Ey Peygamber!] O kâfirleri/müşrikleri yalan ve iftiralarıyla baş başa bırak.

وَلِتَصْغٰٓى اِلَيْهِ اَفْـِٔدَةُ الَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ
وَلِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُوا مَا هُمْ مُقْتَرِفُونَ ﴿١١٣﴾ اَفَغَيْرَ
اللّٰهِ اَبْتَغ۪ي حَكَمًا وَهُوَ الَّذ۪ٓي اَنْزَلَ اِلَيْكُمُ الْكِتَابَ
مُفَصَّلًاۜ وَالَّذ۪ينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْلَمُونَ اَنَّهُ
مُنَزَّلٌ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَر۪ينَ
﴿١١٤﴾ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًاۜ لَا مُبَدِّلَ
لِكَلِمَاتِه۪ۚ وَهُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿١١٥﴾ وَاِنْ تُطِعْ اَكْثَرَ
مَنْ فِي الْاَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِۜ اِنْ يَتَّبِعُونَ
اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿١١٦﴾ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ
اَعْلَمُ مَنْ يَضِلُّ عَنْ سَب۪يلِه۪ۚ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَد۪ينَ
﴿١١٧﴾ فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ اِنْ كُنْتُمْ بِاٰيَاتِه۪
[142] مُؤْمِن۪ينَ ﴿١١٨﴾ وَمَا لَكُمْ اَلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ
اللّٰهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ اِلَّا مَا
اضْطُرِرْتُمْ اِلَيْهِۜ وَاِنَّ كَث۪يرًا لَيُضِلُّونَ بِاَهْوَٓائِهِمْ بِغَيْرِ
عِلْمٍۜ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِالْمُعْتَد۪ينَ ﴿١١٩﴾

113. O şeytanların yaldızlı sözler fısıldayıp telkinlerde bulunma amacı, ahirete inanmayanların kalplerinin bu sözlere meyletmesini, derken bundan hoşlanmalarını ve böylece günah işlemekten geri kalmamalarını sağlamaktır.

114. [Ey Peygamber! Yahudi din âlimlerinin aranızda hakem olmasını isteyen] o müşriklere de ki: "Allah size hak ve hakikati etraflıca anlatan bu Kur'an'ı indirmişken ben Allah'ı bırakıp [aramızdaki meseleleri hükme bağlaması için] O'ndan başka bir hakeme/otoriteye mi başvurayım?!"

Geçmişte kendilerini/atalarını vahye muhatap kıldığımız o kimseler [Yahudiler] de çok iyi bilirler ki bu Kur'an [tıpkı Tevrat gibi] insanlara yol göstermek gibi çok esaslı bir maksatla bizzat rabbin tarafından indirilmiştir. Bundan hiç şüphen/şüpheniz olmasın.

115. [Başka hakem aramaya ne hacet!] Rabbinin sözü/hükmü doğruluk ve isabetlilik bakımından mükemmeldir. O'nun sözlerinin/hükümlerinin üstüne daha doğru söz söyleyebilecek, daha doğru hüküm verebilecek kimse yoktur. O her şeyi işitir, her şeyi bilir.

116. [Ey Peygamber!] Mekke halkının müşrik çoğunluğunun [hakemlikle ilgili isteklerine] uyarsan bil ki onlar seni Allah'ın yolundan saptırırlar. Çünkü onlar sırf temelsiz iddiaların, tahmin ve varsayımların peşinden giderler ve hep yalan söylerler.

117. Hiç şüphesiz rabbin kendi yolundan kimlerin saptığını çok iyi bilir. O doğru yolda olanları da çok iyi bilir.

118. [Ey Müminler!] Siz sadece Allah'ın adı anılarak kesilen/avlanan hayvanların etlerinden yiyin. [Müşriklerin, "Siz niçin kendiliğinden ölmüş hayvanların etlerini –ki o hayvanları Allah öldürmüştür– yemiyorsunuz da kendi kestiğiniz hayvanların etlerini yiyorsunuz?!" şeklindeki itirazlarına kulak asmayın]. Çünkü siz Allah'ın ayetlerine inanan kimselersiniz.

119. Allah'ın adı anılarak kesilmiş/avlanmış hayvanların etlerini neden yemeyesiniz ki?! Nitekim Allah size [açlıktan ölme durumu gibi] zorunlu hâller dışında yenilmesi haram olan şeyleri açıklamıştır.[16] Böyleyken, birçok müşrik hiçbir mesnede dayanmaksızın sırf keyfî istek ve arzularına uyarak [murdar hayvan etinin yenileceği hususunda] insanların kafasını karıştırmaya çalışıyor; fakat senin rabbin haddi aşanları çok iyi biliyor.

16. Yenilmesi yasak olan şeylerle ilgili açıklama bu sûrenin 145. ayeti ile 5/Mâide 3. ayette yer almaktadır. Ancak bu durum hem Kur'an'ın nüzul tertibi hem de mushaf tertibi açısından problem yarat-

maktadır. Çünkü bu ayetteki ifadeden açıkça anlaşıldığı gibi söz konusu açıklama daha önceden yapılmıştır. Oysa En'âm sûresi Mekke'de, Mâide sûresi ise Medine döneminin son zamanlarında inmiştir. Yenilmesi haram şeylerle ilgili açıklamayı muhtevi olan diğer ayet (6/En'âm 145) ise bu ayetten 26 ayet sonra gelmektedir. Bu problemi fark eden Fahreddîn er-Râzî çözüm noktasında bu iki ayet arasında bu kadar bir öncelik sonralık farkının önemli olmadığını söylemiştir (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XIII. 136). Ancak böyle söylemekle problem çözüme kavuşmamaktadır. Bizce bu problem özellikle uzun sûrelerdeki ayet tertibinin ictihadî olduğunu göstermektedir.

وَذَرُوا ظَاهِرَ الْاِثْمِ وَبَاطِنَهُ اِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ
الْاِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ ﴿١٢٠﴾ وَلَا
تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَاِنَّهُ لَفِسْقٌ وَاِنَّ
الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ اِلٰٓى اَوْلِيَٓائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ وَاِنْ
اَطَعْتُمُوهُمْ اِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ ﴿١٢١﴾ اَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا
فَاَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِى بِهِ فِى النَّاسِ
كَمَنْ مَثَلُهُ فِى الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَا كَذٰلِكَ
زُيِّنَ لِلْكَافِرِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٢﴾ وَكَذٰلِكَ
جَعَلْنَا فِى كُلِّ قَرْيَةٍ اَكَابِرَ مُجْرِمِيهَا لِيَمْكُرُوا فِيهَا
وَمَا يَمْكُرُونَ اِلَّا بِاَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿١٢٣﴾
وَاِذَا جَٓاءَتْهُمْ اٰيَةٌ قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتّٰى نُؤْتٰى مِثْلَ
مَٓا اُوتِىَ رُسُلُ اللّٰهِ اَللّٰهُ اَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ
سَيُصِيبُ الَّذِينَ اَجْرَمُوا صَغَارٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعَذَابٌ
شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٤﴾

120. [Ey Müminler!] Günahın açığını da gizlisini de işlemekten uzak durun. Çünkü günah işleyenler, vakti gelince bütün günahlarının cezasını çekecekler.

121. Allah'ın adı anılmadan kesilmiş/avlanmış hayvanların etlerini yemeyin. Çünkü bu tür etleri yemek, Allah'ın emrine isyan demektir. Düpedüz şeytanlaşmış insanlar[17] [murdar hayvanın etini yemenin de helal olduğu hususunda] sizinle uğraşıp bu konuda ikna olmanız için müşrik dostlarına telkinlerde bulunurlar. Şayet onların aklına uyarsanız siz de müşrik olur çıkarsınız.

17. Bu ayette geçen *şeyâtîn* kelimesinden maksat İkrime'ye göre şeytan tabiatlı Mecusiler zümresidir (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, V. 326).

122. Manen ve ruhen ölü iken kendisini imanla hayata kavuşturduğumuz ve insanlar arasında doğru yolu bulmuş biri olarak yürümesi için önüne manevi ışık tuttuğumuz kimse ile karanlıklarda kalan ve bir türlü aydınlığa çıkamayan kimsenin durumu bir olur mu hiç! Ama gel gör ki o kâfirlere işledikleri günahlar pek cazip gözüküyor.

123. Biz, [tıpkı bugün müşrik zorbaların hüküm sürdüğü Mekke'de olduğu gibi,] her memlekette günahkârlara/kâfirlere iktidar imkânı veririz. Derken, onlar kendi memleketlerinde [gerek iktidarlarını sağlamlaştırmak gerekse insanları hak ve adalet yolundan uzak tutmak için] türlü entrikalar çevirirler.[18] Hâlbuki onlar böyle yapmakla kendi kuyularını kazdıklarını fark etmezler.

18. Bu ayette geçen *ekâbira mücrimîhâ* ifadesini *mücrimîhâ ekâbira* şeklindeki takdim-tehire göre çevirdik. Ayrıca *li-yemkürû* lafzının başındaki *lâm* harfini müfessirlerin çoğunun aksine ta'lil/sebeplilik lâmı olarak değil, Ebû Ali el-Cübbâî'nin görüşü doğrultusunda âkıbet lâmı olarak yorumladık (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XIII. 142). Aksi takdirde ayetten Allah'ın günahkârlara entrika çevirmeleri için iktidar imkânı verdiği şeklinde bir anlam çıkmaktadır.

124. İşte [Ebû Cehil, Velîd b. Muğîre gibi] entrikacılara herhangi bir ayet tebliğ edildiğinde, "Allah'ın elçilerine gelen ayetler gibi bize de gelmedikçe asla inanmayız." derler. Allah, vahiy ve peygamberliği kime lütfedeceğini çok iyi bilir. İşte bu günahkârlar [Allah yoluna taş koymak maksadıyla] çevirdikleri entrikalar sebebiyle Allah'ın huzurunda aşağılanacak ve çok şiddetli bir azaba mahkûm olacaklar.

[143] فَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْاِسْلَامِۚ
وَمَنْ يُرِدْ اَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقاً حَرَجاً
كَاَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَٓاءِۜ كَذٰلِكَ يَجْعَلُ اللّٰهُ
الرِّجْسَ عَلَى الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٢٥﴾ وَهٰذَا صِرَاطُ
رَبِّكَ مُسْتَقِيماًۜ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ
﴿١٢٦﴾ لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُمْ بِمَا
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٧﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعاًۚ يَا
مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ مِنَ الْاِنْسِۚ وَقَالَ
اَوْلِيَٓاؤُهُمْ مِنَ الْاِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ
وَبَلَغْنَٓا اَجَلَنَا الَّذِٓي اَجَّلْتَ لَنَاۜ قَالَ النَّارُ مَثْوٰيكُمْ
خَالِدِينَ فِيهَٓا اِلَّا مَا شَٓاءَ اللّٰهُۜ اِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ
﴿١٢٨﴾ وَكَذٰلِكَ نُوَلِّي بَعْضَ الظَّالِمِينَ بَعْضاً بِمَا
كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٢٩﴾ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ
اَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ اٰيَاتِي
وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَٓاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَاۜ قَالُوا شَهِدْنَا عَلٰٓى
اَنْفُسِنَا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَشَهِدُوا عَلٰٓى
اَنْفُسِهِمْ اَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ ﴿١٣٠﴾

125. Allah, doğru yola eriştirmek istediği kimsenin kalbini/gönül kapısını İslam'a açar. Dalalette bırakmak istediği kimsenin kalbine ise çok yüksek bir yere tırmanma esnasında hissedilen nefes darlığı gibi bir darlık ve sıkıntı verir. İşte Allah imana gelmeyenleri dünyada böyle sıkıntılarla boğuşmaya, ahirette ise azaba mahkûm eder.

126. [Ey Peygamber!] İşte bu İslam ve iman yolu rabbinin gösterdiği dosdoğru yoldur. Biz ayetlerimizi etraflıca anlatıyoruz; fakat bunu anlayacak olanlar düşünüp ibret alan kimselerdir.

127. İşte o kimseleri rablerinin katında esenlik ve mutluluk yurdu cennet beklemektedir. İmanlarına yaraşır güzellikte işler yapmalarından dolayı Allah onların [iki cihanda da] yâr ve yardımcısıdır.

128. Gün gelecek, Allah herkesi huzurunda toplayıp, "Ey şeytanlar topluluğu! Siz dünyada insanları yoldan çıkarmak için tüm imkânlarınızı kullandınız." diyecek. Bunun üzerine onların insanlar arasındaki yandaşları [müşrikler/kâfirler] da şöyle diyecekler: "Rabbimiz! Evet, biz dünyada iken birbirimizden istifade edip işbirliği yaptık. [Şöyle ki o şeytanlar bize günahları cazip gösterdiler; biz de günaha batmak suretiyle onların insanları ayartma hedefine ulaşmalarına vesile olduk]. Ama artık bize tanıdığın sürenin sonuna gelmiş bulunmaktayız ve geçmişte ne büyük yanlış yaptığımızı şimdi anlamış durumdayız."

[Geç kalmış bu itiraf üzerine] Allah da şöyle buyuracak: "Bundan böyle kalacağınız yer cehennemdir. Allah çıkmanızı dilemedikçe orada temelli kalmaya mahkûmsunuz." Hiç şüphesiz senin rabbin her şeyi yerli yerince yapıp eden, her şeyi bilendir.

129. Evet, işte biz zalimleri/kâfirleri işledikleri günahlar sebebiyle birbirlerinin peşine takar ve böylece birbirlerini sürekli ayartmalarını sağlarız.

130. Allah, hesap günü, "Ey kâfir cin ve insan toplulukları! Size içinizden ayetlerimi tebliğ eden ve işte bu hesap gününü mutlaka göreceğiniz konusunda sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?!" diye soracak; onlar da, "Evet, kendi aleyhimize şahitlik ederiz ki peygamberler geldiler ve bize bütün bu gerçekleri anlattılar." diye cevap verecekler.

Dünyadaki fâni hayat onları fena aldatmıştır. Sonuçta onlar kıyamet ve hesap günü, kâfirlikleri hakkında kendi aleyhlerine böyle şahitlik edecekler.

ذٰلِكَ اَنْ لَمْ يَكُنْ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَاَهْلُهَا
غَافِلُونَ ﴿١٣١﴾ وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِمَّا عَمِلُواۜ وَمَا رَبُّكَ [144]
بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٢﴾ وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِۜ
اِنْ يَشَاْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِنْ بَعْدِكُمْ مَا يَشَٓاءُ
كَمَٓا اَنْشَاَكُمْ مِنْ ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ اٰخَرِينَۜ ﴿١٣٣﴾ اِنَّ مَا
تُوعَدُونَ لَاٰتٍۙ وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿١٣٤﴾ قُلْ يَا قَوْمِ
اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنّ۪ي عَامِلٌۚ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَۙ
مَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِۜ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿١٣٥﴾
وَجَعَلُوا لِلّٰهِ مِمَّا ذَرَاَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْاَنْعَامِ نَص۪يبًا
فَقَالُوا هٰذَا لِلّٰهِ بِزَعْمِهِمْ وَهٰذَا لِشُرَكَٓائِنَاۚ فَمَا كَانَ
لِشُرَكَٓائِهِمْ فَلَا يَصِلُ اِلَى اللّٰهِۚ وَمَا كَانَ لِلّٰهِ فَهُوَ يَصِلُ
اِلٰى شُرَكَٓائِهِمْۜ سَٓاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿١٣٦﴾ وَكَذٰلِكَ زَيَّنَ
لِكَث۪يرٍ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ قَتْلَ اَوْلَادِهِمْ شُرَكَٓاؤُهُمْ
لِيُرْدُوهُمْ وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ د۪ينَهُمْۜ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا
فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٧﴾

131. [Ey Peygamber!] İşte bu da göstermektedir ki senin rabbin peygamber gönderip uyarmadıkça hiçbir belde halkını durduk yere helak etmez.

132. Her insanın yaptığı işe [ve aynı zamanda yaptığı işin kasıtlı olup olmamasına] göre farklı bir derecesi vardır. [Allah'ın emri uyarınca iyilik yapan, bunun karşılığını mükâfat olarak görecek, Allah'ın emrine isyan eden de bunun cezasını çekecektir].

[Ey Peygamber!] Senin rabbin onların yaptıklarından habersiz değildir.

133. Yine senin rabbin hiçbir şeye ve hiç kimseye muhtaç değildir; size karşı da çok merhametlidir. Yoksa dilediği takdirde sizi ortadan kaldırır, ardından sizin yerinize –tıpkı sizi başka insanların soyundan hayat alanına çıkardığı gibi– dilediği insanlara/toplumlara hayat imkânı tanır.

134. [Ey Müşrikler!] Uyarıldığınız kıyamet ve hesap günü mutlaka gelip çatacak ve siz buna asla engel olamayacaksınız.

135. [Ey Peygamber!] O müşriklere de ki: "Ey kavmim! Bana karşı elinizden geleni ardınıza koymayın. Ama bilin ki ben de Allah yolundaki mücadelemi sonuna kadar sürdüreceğim. Vakti gelince mutlu sona kimin ulaştığını göreceksiniz. Hiç şüpheniz olmasın ki zalimler/müşrikler kurtuluş yüzü görmeyecekler."

136. Bu müşrikler, Allah'ın meydana getirdiği ekinlerden ve [deve, sığır, koyun, keçi gibi] evcil hayvanlardan akılları sıra O'na belli bir pay ayırıp, "İşte bu pay Allah'a, bu da putlarımıza aittir." derler. Ne var ki putlarına ayırdıkları pay Allah'a ulaşmamakta; buna mukabil Allah için ayırdıkları pay putlara ulaşmaktadır. [Yani onlar ekinlerden ve evcil hayvanlardan Allah'a adadıkları payı misafirler, fakirler, yetimler için kullanırken, putlarına adadıkları payı sırf onların hizmet ve bakım masraflarını karşılamak için kullanırlar. Yine onlar "Allah'ın hiçbir şeye ihtiyacı yok." düşüncesiyle O'na ayrılan payı putlarla ilgili masraf kalemine aktarırken, putlar için ayrılanları Allah'ın payına aktarmazlar]. Bunlar ne kadar da saçma hükümler veriyorlar!

137. Kendilerini saptıran yandaşları [sözde din adamı konumundaki put bakıcıları], müşriklerin birçoğuna [ekinlerden ve evcil hayvanlardan Allah'a ve putlara pay ayırma işini güzel gösterdiği gibi], çocuklarının öldürülmesini de [dinî gelenek kisvesi altında] hoş göstermiş, böylece onları hem helak ve hüsrana hem de büsbütün batıl şirk inancını hak din gibi görmeye sevk etmiştir. Ne var ki Allah dileseydi böyle şeyler yapamazlardı.

[Ey Peygamber!] Sen onları uydurma inanç ve uygulamalarıyla baş başa bırak!

[145] وَقَالُوا هٰذِهٖٓ اَنْعَامٌ وَحَرْثٌ حِجْرٌۗ لَا يَطْعَمُهَٓا اِلَّا مَنْ
نَشَٓاءُ بِزَعْمِهِمْ وَاَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا وَاَنْعَامٌ لَا
يَذْكُرُونَ اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا افْتِرَٓاءً عَلَيْهِۜ سَيَجْزٖيهِمْ بِمَا
كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٨﴾ وَقَالُوا مَا فٖي بُطُونِ هٰذِهِ الْاَنْعَامِ
خَالِصَةٌ لِذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلٰٓى اَزْوَاجِنَاۚ وَاِنْ يَكُنْ
مَيْتَةً فَهُمْ فٖيهِ شُرَكَٓاءُۜ سَيَجْزٖيهِمْ وَصْفَهُمْۜ اِنَّهُ حَكٖيمٌ
عَلٖيمٌ ﴿١٣٩﴾ قَدْ خَسِرَ الَّذٖينَ قَتَلُٓوا اَوْلَادَهُمْ سَفَهًا
بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللّٰهُ افْتِرَٓاءً عَلَى اللّٰهِۜ
قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدٖينَ ﴿١٤٠﴾ وَهُوَ الَّذٖٓي اَنْشَاَ
جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ
وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا اُكُلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا
وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍۜ كُلُوا مِنْ ثَمَرِهٖٓ اِذَٓا اَثْمَرَ وَاٰتُوا حَقَّهُ يَوْمَ
حَصَادِهٖۘ وَلَا تُسْرِفُواۜ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفٖينَۙ ﴿١٤١﴾
وَمِنَ الْاَنْعَامِ حَمُولَةً وَفَرْشًاۜ كُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ وَلَا
تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِۜ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبٖينٌ ﴿١٤٢﴾

138. Yine o müşrikler [kendi icatları olan başka bir hüküm uyarınca], "İşte şu [deve, sığır, koyun, keçi gibi] hayvanlar ile ekinler dokunulmazdır. Dilediğimiz kimseler [yani kutsal mekânların hizmetçileri, putların bakıcıları ve Mekke'ye gelen ziyaretçiler] dışında hiç kimse bunların etlerinden yiyemez. İşte şu [Bahîre, Sâibe, Vasîle ve Hâmî diye anılan] hayvanlara da binilemez, sırtlarına yük vurulamaz." derler. Ayrıca onlar diğer birtakım hayvanları boğazlarken Allah'ın adını özellikle anmaz ve üstelik bu konuda "O böyle istedi" diyerek Allah'a iftira atarlar. Ama Allah bu büyük iftiralarından dolayı onların belalarını verecektir.

139. Yine onlar şöyle derler: "İşte şu [Bâhire ve Sâibe denen] hayvanların yavrularının etini [canlı doğdukları takdirde] sadece erkeklerimiz yiyebilir. Şayet yavru ölü doğarsa erkeklerin yanı sıra kadınlar da yiyebilir."

Kendi kendilerine helal-haram hükmü koymalarından dolayı Allah onların cezasını verecektir. Hiç şüphesiz Allah her şeyi yerli yerince yapıp eden, her şeyi eksiksiz bilendir.

140. Kara cahillikleri ve beyinsizlikleri yüzünden çocuklarının canlarına kıyanlar, Allah'ın verdiği helal rızıkları haram kılanlar ve helali haram kılma konusunda "O böyle istedi." diyerek Allah'a iftira edenler mutlak surette hüsrana mahkûm olmuşlardır. Çünkü onlar [bilerek, isteyerek] yanlış yola sapmışlar fakat emellerine ulaşamamışlardır.

141. Toprakta yetişmeleri bakımından birbirine benzeyen, şekilleri ve meyvelerinin tadı bakımından farklılık arz eden asmalı asmasız üzüm bağlarını, ürünleri farklı olan hurmalıkları, ekinleri/hububat türlerini, zeytinlikleri ve nar bahçelerini meydana getiren O'dur. Bütün bunlar ürün verdikleri zaman ürünlerinden yiyin fakat hasat mevsiminde fakirlerin hakkını da verin. Bununla birlikte, ürünlerin hemen tamamını infak etmek ve/veya hiç infak etmemek gibi bir aşırılık yapmayın. Çünkü Allah aşırıya kaçanları, ölçüsüz davrananları sevmez.[19]

19. Bu ayette geçen *ve-lâ tüsrifû* ifadesindeki *isrâf* kelimesi bildik anlamda savurganlıktan ziyade ölçüsüz davranmak, aşırıya kaçmak manasındadır. Nitekim sahabe ve tâbiûn müfessirleri de bu ayetteki israf kavramını; (1) malın tamamını infak etmek suretiyle ölçüsüz davranmak, (2) zorunlu infakta (zekât) bulunmamak, (3) masiyet/günah yolunda harcama yapmak, (4) ekinler ve evcil hayvanlar hususunda Allah'a eş ve ortaklar koşmak vb. şekilde açıklamışlardır (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, III. 136).

142. Yük taşıyan, binek olarak kullanılan ve tüylerinden yorgan-döşek yapılan hayvanları yaratan da O'dur. Allah'ın size rızık olarak verdiği hayvanların etinden, sütünden yiyip-için. Bununla birlikte, [Allah'ın helal kıldığını haram, haram kıldığını helal sayarak] şeytanın/şeytan tabiatlı insanların izinden gitmeyin. Çünkü şeytan [ve yandaşları] sizin amansız düşmanınızdır.

ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍۚ مِنَ الضَّاْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِۜ [146]
قُلْ آٰلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ
اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِۜ نَبِّؤُ۫ن۪ي بِعِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَۙ
﴿١٤٣﴾ وَمِنَ الْاِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِۜ قُلْ
آٰلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ
اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِۜ اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَٓاءَ اِذْ وَصّٰيكُمُ اللّٰهُ
بِهٰذَاۚ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا لِيُضِلَّ
النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِم۪ينَ۟
﴿١٤٤﴾ قُلْ لَٓا اَجِدُ ف۪ي مَٓا اُو۫حِيَ اِلَيَّ مُحَرَّمًا عَلٰى
طَاعِمٍ يَطْعَمُهُٓ اِلَّٓا اَنْ يَكُونَ مَيْتَةً اَوْ دَمًا مَسْفُوحًا
اَوْ لَحْمَ خِنْز۪يرٍ فَاِنَّهُ رِجْسٌ اَوْ فِسْقًا اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ
بِه۪ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَاِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ
رَح۪يمٌ ﴿١٤٥﴾ وَعَلَى الَّذ۪ينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذ۪ي
ظُفُرٍۚ وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَٓا
اِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهُمَٓا اَوِ الْحَوَايَٓا اَوْ مَا اخْتَلَطَ
بِعَظْمٍۜ ذٰلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِبَغْيِهِمْۘ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿١٤٦﴾ [147]
فَاِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ رَبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍۚ وَلَا يُرَدُّ
بَأْسُهُ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِم۪ينَ ﴿١٤٧﴾

143. O müşriklerin iddiasına göre dokunulmaz hayvanlar erkekli-dişili dört cinstir. Bunlardan ikisi koyun, ikisi keçidir.

[Ey Peygamber!] Sor bakalım o müşriklere: "Allah bu hayvanların erkeklerini mi, dişilerini mi, yoksa dişilerinin rahimlerindeki yavrularını mı haram kıldı?! Şayet bu konudaki iddianızda dürüst ve samimiyseniz, bana ilahî kaynaklı bilgiye dayalı bir cevap/haber verin de göreyim!"

144. Bu sekiz eş, dört cins hayvandan diğer ikisi deve, ikisi de sığırdır. [Ey Peygamber!] Yine sor onlara: "Allah bu hayvanların erkeklerini mi, dişilerini mi yoksa dişilerinin rahimlerindeki yavrularını mı haram kıldı?! Yoksa Allah bunların haram kılındığına dair bir ferman buyurdu da siz o ilahî fermana tanıklık mı ettiniz?!"

Hiçbir ilahî kaynaklı mesnedi bulunmaksızın sırf kendi kafalarından birtakım hükümler uydurup bunları Allah'a isnat eden ve böylece insanları doğru yoldan saptıran kimseden daha zalim/kâfir biri olabilir mi?! [Bilin ki] Allah zalimler/kâfirler güruhunu emellerine kavuşturmaz.

145. Ey Peygamber! De ki o müşriklere: "[Siz kimi hayvanların dokunulmaz/haram olduğunu söylüyorsunuz]. Fakat ben Allah tarafından bana vahyedilen hükümler arasında, kendiliğinden ölüp murdar olmuş hayvanın eti, [boğazlanmış yahut kendiliğinden ölmüş hayvanın damarlarından] akıtılmış kan, pis/iğrenç olduğunda şüphe bulunmayan domuz eti, putperestçe kurban edilen, dolayısıyla kesildiği sırada Allah'ın ismi anılmayan hayvanın eti dışında yenilmesi haram kılınmış bir şey bilmiyorum. Ama kim [açlıktan ölme durumu gibi bir] zorunluluk hâlinde, arzu/iştah duymamak ve zorunlu ihtiyaç sınırını aşmamak şartıyla bütün bu haram şeylerden yiyebilir. Çünkü rabbin çok affedici, çok merhametlidir.

146. Biz vaktiyle Yahudilere tırnaklı hayvanların hepsini haram kıldık. Sığır, koyun ve keçinin sırt bölgeleri ile bağırsaklarına ve kemiklerine bitişik olan yağlar hariç, iç yağlarını da haram kıldık. Biz onları azgınlıkları ve isyankârlıkları sebebiyle işte böyle cezalandırdık. Bizim bu anlattıklarımız elbet doğrudur.

147. [Ey Peygamber!] Bu gerçeğe rağmen onlar seni yalancılıkla suçlamaya kalkışırlarsa de ki: "Rabbiniz sınırsız merhamet sahibidir; lakin O'nun günaha batmış bir topluma vereceği cezayı önlemenin hiçbir imkânı da yoktur."

سَيَقُولُ الَّذ۪ينَ اَشْرَكُوا لَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَٓا اَشْرَكْنَا وَلَٓا
اٰبَٓاؤُ۬نَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ شَيْءٍۜ كَذٰلِكَ كَذَّبَ الَّذ۪ينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ حَتّٰى ذَاقُوا بَأْسَنَاۜ قُلْ هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ
عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَاۜ اِنْ تَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ اَنْتُمْ
اِلَّا تَخْرُصُونَ ﴿١٤٨﴾ قُلْ فَلِلّٰهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُۚ فَلَوْ شَٓاءَ
لَهَدٰيكُمْ اَجْمَع۪ينَ ﴿١٤٩﴾ قُلْ هَلُمَّ شُهَدَٓاءَكُمُ الَّذ۪ينَ
يَشْهَدُونَ اَنَّ اللّٰهَ حَرَّمَ هٰذَاۚ فَاِنْ شَهِدُوا فَلَا تَشْهَدْ
مَعَهُمْۚ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَ الَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَالَّذ۪ينَ
لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ وَهُمْ بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٠﴾ قُلْ
تَعَالَوْا اَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ اَلَّا تُشْرِكُوا بِه۪
شَيْـٔاً وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًاۚ وَلَا تَقْتُلُٓوا اَوْلَادَكُمْ مِنْ
اِمْلَاقٍۜ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَاِيَّاهُمْۚ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ
مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَۚ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّت۪ي حَرَّمَ
اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّۜ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِه۪ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ
[148] ﴿١٥١﴾ وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَت۪يمِ اِلَّا بِالَّت۪ي هِيَ اَحْسَنُ
حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهُۚ وَاَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْم۪يزَانَ بِالْقِسْطِۚ

148. O müşrikler [tam kaderci bir anlayışla], "Allah dilememiş olsaydı biz de ecdadımız da O'na ortaklar koşmaz, kendi kendimize hiçbir şeyi de haram kılmazdık. [Demek ki böyle inanıp böyle yapmamızı Allah dilemiş"] diyecekler. Bunlardan önceki [bazı] toplumlar da peygamberlerini işte böyle yalanladılar, ama sonunda azabımızı tattılar.

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Bizi bu konuda ikna edecek sağlam bir delile, iddianızı ispatlayacak ilahî kaynaklı bir bilgiye sahip misiniz? Şayet sahipseniz gösterin, biz de öğrenelim. Aslında siz hep mesnetsiz iddiaların peşinden gidiyor ve hep yalan uyduruyorsunuz.

149. De ki onlara: "[Hem yalancılığınızı ispat edecek hem de hak ve hakikati gözler önüne serecek] en sağlam, en kesin ve en mükemmel delil Allah'ındır! Şayet O dileseydi/layık görseydi hepinizi doğru yola eriştirirdi."

150. Yine de ki onlara: "Allah'ın söz konusu hayvanları haram kıldığına dair iddialarınıza tanıklık edecek şahitlerinizi getirin de görelim."

[Ey Peygamber!] Birileri çıkar gelir ve yalan yere şahitlik ederlerse, sen sakın onların bu şahitliğine inanma. Bizim ayetlerimize yalan diyen, ahirete inanmayan, üstelik putları gerçek rableri Allah'a denk tutan o müşriklerin arzu ve isteklerine uyma.

151. [Ey Peygamber!] De ki onlara: "Gelin, ben size rabbinizin neleri olmazsa olmaz, dolayısıyla farz kıldığını söyleyeyim:[20] Allah'a hiçbir şeyi eş ve ortak koşmayın. Ana-babanıza iyi davranın. Fakirlik yüzünden bakıp büyütemeyiz endişesiyle çocuklarınızı öldürmeyin. Zira sizin de onların da rızkını veren biziz. [Zina, üvey anayla nikâh gibi] çirkin ve utanç verici fiilleri açıkça ya da gizli işlemekten uzak durun. Haklı bir sebep bulunmadıkça, Allah'ın kutsal/dokunulmaz saydığı cana kıymayın." İşte Allah size bütün bunları emrediyor ki düşünüp ders alasınız, yanlış yola sapmayasınız.

20. Bu ayetteki *teâlev etlü mâ harrame rabbüküm 'aleyküm* ifadesi hemen bütün meallerde, "Gelin, ben size rabbinizin neleri haram kıldığını/yasakladığını anlatayım/okuyayım" şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu çeviriye göre Allah kendisine şirk koşmamayı ve ana babaya iyi davranmayı haram kılmış olmaktadır. Oysa haram kılınan, Allah'a şirk koşmamak değil şirk koşmaktır. Yine haram kılınan, ana-babaya iyi davranmak değil, iyi davranmamaktır. Şu hâlde, *harrame* kelimesi bu ayette bildik anlamda "haram kıldı" değil, "harîm (dokunulmaz), olmazsa olmaz ya da farz kıldı" anlamında kullanılmıştır. Ayrıca *haram* kelimesi 21/Enbiyâ 95. ayette de "zorunlu/vacip" manasındadır (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XIII. 189-190; XXII. 191).

152. Rüşt çağına gelinceye değin yetimin malına dokunmayın. Bununla birlikte, onun yararına olması için malının değerini koruma ve artırmaya yönelik tasarruflarda bulunabilirsiniz. Alıp sattığınız malları doğru ölçüp tartın ve bu konuda dürüstlükten şaşmayın. Biz kimseye altından kalkamayacağı bir sorumluluk

لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا وَاِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ
كَانَ ذَا قُرْبٰىۚ وَبِعَهْدِ اللّٰهِ اَوْفُواۜ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِه۪
لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَۙ ﴿١٥٢﴾ وَاَنَّ هٰذَا صِرَاط۪ي مُسْتَق۪يمًا
فَاتَّبِعُوهُۚ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ بِكُمْ عَنْ سَب۪يلِه۪ۜ
ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِه۪ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٥٣﴾ ثُمَّ اٰتَيْنَا مُوسَى
الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى الَّذ۪ي اَحْسَنَ وَتَفْص۪يلًا لِكُلِّ
شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ بِلِقَٓاءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٤﴾
وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ
تُرْحَمُونَۙ ﴿١٥٥﴾ اَنْ تَقُولُٓوا اِنَّمَٓا اُنْزِلَ الْكِتَابُ عَلٰى
طَٓائِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَاۖ وَاِنْ كُنَّا عَنْ دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِل۪ينَۙ
﴿١٥٦﴾ اَوْ تَقُولُوا لَوْ اَنَّٓا اُنْزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّٓا اَهْدٰى
مِنْهُمْۚ فَقَدْ جَٓاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌۚ
فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَصَدَفَ عَنْهَاۜ
سَنَجْزِي الَّذ۪ينَ يَصْدِفُونَ عَنْ اٰيَاتِنَا سُٓوءَ الْعَذَابِ
بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ ﴿١٥٧﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّٓا اَنْ تَأْت۪يَهُمُ
الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ اَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ اٰيَاتِ رَبِّكَۜ يَوْمَ
يَأْت۪ي بَعْضُ اٰيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا ا۪يمَانُهَا لَمْ
تَكُنْ اٰمَنَتْ مِنْ قَبْلُ اَوْ كَسَبَتْ ف۪ٓي ا۪يمَانِهَا خَيْرًاۜ قُلِ
انْتَظِرُٓوا اِنَّا مُنْتَظِرُونَ ﴿١٥٨﴾

yüklemeyiz. [Hakemlik, şahitlik gibi] herhangi bir konuda söz söylediğiniz zaman akrabanızın aleyhine dahi olsa mutlaka doğruyu söyleyin. Gerek Allah'a gerek insanlara verdiğiniz sözlere sadakat gösterin. İşte Allah size bütün bunları emrediyor ki öğüt alıp tutasınız.

153. [Ey Müminler!] Benim gösterdiğim dosdoğru yol işte budur; size düşen de bu yolda yürümektir. Sakın ha, sizi bu yoldan ayıracak başka yollara sapmayın. İşte Allah size bunu emrediyor ki en temel sorumluluğunuz konusunda duyarlı olasınız.

154. Biz, Allah'ın emirlerine en güzel şekilde uyanlara nimetimizi tamamlamak ve [dinî-ahlakî açıdan gerekli olan] her şeyi ayrıntılı biçimde açıklamak ve aynı zamanda manevi bir rehber ve rahmet olmak üzere Musa'ya vahiyler gönderdik ki böylece İsrailoğulları bir gün mutlaka rablerinin huzuruna çıkacakları inancının gereğine göre yaşasınlar.

155. Evet, işte bu Kur'an da [tıpkı Musa'ya indirilenler gibi] bizim tarafımızdan indirilmiş mübarek/bereketli bir vahiydir. Artık ona uyun ve rahmetine nail olabilmeniz için Allah'a karşı gelmekten sakının.

156-157. Biz bu Kur'an'ı size indirdik ki, "Vahiyler/Kitaplar bizden önceki iki millete [Yahudiler ve Hıristiyanlara] gönderildi. Biz o kitapların dilini bilmediğimiz için okuyup anlayamadık." demeyesiniz yahut "Bize Allah katından bir kitap gönderilseydi, biz onlardan daha imanlı ve ahlaklı bir toplum olurduk." şeklinde bir mazeret ileri sür[e]meyesiniz. Evet, işte size de rabbinizden hak ve hakikati açıkça ortaya koyan bir delil, doğru yolu gösteren bir rehber ve aynı zamanda rahmet kaynağı olan Kur'an geldi. Allah'ın ayetlerini yalanlayıp onlardan yüz çeviren kimseden daha zalim/kâfir biri olabilir mi?! Ayetlerimizden yüz çevirenleri bu büyük suçlarından dolayı çok şiddetli bir azaba çarptıracağız.

158. Belli ki o müşrikler, iman etmek için ille de kendilerine meleklerin gelmesini veya rabbinin bizzat gelip görünmesini veyahut rabbinden gelecek yok edici azabın tepelerine binmesini bekliyorlar. Hâlbuki Allah'ın o yok edici azabı geldiği zaman, daha önce iman etmemiş veya iman ettiği hâlde imanına yaraşır bir iş yapmamış kimseye o anki gerçek tövbe ve imanı hiçbir fayda sağlamaz.

[Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Bekleyin ve görün; elbet biz de [sizin başınıza gelecekleri] bekleyip göreceğiz!"

إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا لَسْتَ مِنْهُمْ
فِي شَيْءٍ إِنَّمَا أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا
يَفْعَلُونَ ﴿١٥٩﴾ مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا
وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى إِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا
يُظْلَمُونَ ﴿١٦٠﴾ قُلْ إِنَّنِي هَدَانِي رَبِّي إِلَى صِرَاطٍ
مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيَمًا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ
الْمُشْرِكِينَ ﴿١٦١﴾ قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ
وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦٢﴾ لَا شَرِيكَ لَهُ
وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ ﴿١٦٣﴾ قُلْ أَغَيْرَ
اللَّهِ أَبْغِي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ
نَفْسٍ إِلَّا عَلَيْهَا وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى ثُمَّ إِلَى
رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ
﴿١٦٤﴾ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَكُمْ خَلَائِفَ الْأَرْضِ وَرَفَعَ
بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَبْلُوَكُمْ فِي مَا آتَاكُمْ
إِنَّ رَبَّكَ سَرِيعُ الْعِقَابِ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٦٥﴾

159. [Ey Peygamber!] Dinlerini terk eden ve farklı inanç gruplarına ayrılan kimselerle senin hiçbir ilgin olamaz.[21] Onların işi Allah'a kalmıştır. Vakti gelince, Allah onlara yaptıkları her şeyi tek tek bildirecek ve hak ettikleri karşılığı verecektir.

21. Bu ayetteki *ferrakû* kelimesini Hamza ve Kisâî'nin *fârekû* (ayrıldılar/terk ettiler) şeklindeki okuyuşlarına göre çevirdik (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, III. 158). Ayette kimlerin kastedildiği konusunda farklı görüşler varsa da söz konusu zümrenin müşrikler olması kuvvetle muhtemeldir. Buna göre "dinlerini terk etmek"ten maksat, Allah'ın emrettiği hanif/tevhid dinini terk etmek ve şirk ortak paydasında farklı inanış ve anlayışları benimsemektir.

160. Her kim bir iyilik yaparsa, o kişiye bu iyiliğinin katbekat fazlası mükâfat verilir.[22] Kim de bir kötülük yapar, günah işlerse, o kişiye sadece yaptığı kötülüğe/işlediği günaha denk bir ceza verilir ve hiç kimseye haksızlık edilmez.

22. Bu ayetteki *aşru emsâlihâ* ifadesi hemen bütün meallerde "on katı, on misli" şeklinde çevrilmektedir. Ancak *'aşr* (on) kelimesi bu bağlamda –Arap dilindeki anlam ve kullanımına paralel olarak– mükâfatın sadece on misli olacağına değil, katbekat fazla olacağına işaret etmektedir (Bkz. Mâtürîdî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne*, IV. 334). Nitekim gerek 4/Nisâ 40. ayetteki *ve-in tekü haseneten yudâifhâ* (Allah küçücük bir iyiliğin mükâfatını katbekat artırır) ifadesi, gerekse bazı hadislerde bir iyiliğin yedi yüze katlanarak ve hatta daha fazlasıyla amel defterine kaydedildiğinin bildirilmesi bu yorumu desteklemektedir (Bkz. Buhârî, "Rikâk" 31, "Tevhîd" 35). İbn Mes'ûd, Mücâhid ve Nehâî'ye göre bu ayetteki *hasene*'den maksat "tevhide iman", *seyyie*'den maksat da "şirk"tir (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, III. 159).

161. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Şüphesiz rabbim beni doğru yola, dosdoğru dine, İbrahim'in şirkten arınmış tevhid dinine iletti. [Bilin ki] İbrahim hiçbir zaman Allah'a şirk koşmadı."

162-163. [Ey Peygamber!] Yine de ki onlara: "Benim namazım-niyazım, [hac, kurban gibi] diğer bütün ibadetlerim, kısaca hayatım ve ölümüm, âlemlerin rabbi olan Allah içindir, Allah'a adanmıştır. O'nun hiçbir eşi ve ortağı yoktur. İşte bana emredilen, böyle inanmak ve bu inanç üzere yaşamaktır. Bunun içindir ki ben hepinizden önce Allah'a boyun eğip teslimiyet gösterdim."

164. [Ey Peygamber!] Bir de şunu söyle onlara: "Allah bütün her şeyin rabbi iken, ben O'ndan başka bir rab mi arayayım?! [Bilin ki] herkes kendi yaptığı işlerin karşılığını bizzat kendi görecek, kimse kimsenin günahının cezasını çekmeyecektir. Yarın bir gün hesap vermek üzere varacağınız yer Allah'ın huzurudur. İşte o zaman Allah öteden beri bizimle tartışıp inkâr ettiğiniz tüm gerçekleri size bildirecek, hak ettiğiniz cezayı verecektir."

165. O Allah ki gelip geçen nesillerin ardından sizi var edip bu topraklarda yaşamanıza imkân vermiş; bir kısmınızı [akıl, zekâ, mal-mülk, makam-mevki bakımından] bir kısmınızdan üstün kılmış ve böylece sizi sınamak istemiştir. Şüphesiz senin rabbin [bunca nimetine nankörlükle karşılık verenleri dilediği takdirde] derhal cezalandırır; bununla birlikte O [tövbekâr kullarına karşı] çok affedici, çok merhametlidir.

7/A'RÂF SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 39. sûre olduğu ve Sâd sûresinden sonra, Cin sûresinden önce indiği belirtilir. 163-170. ayetlerin Medine'de indiği de nakledilir. Toplam 206 ayettir. İsmini 46 ve 48. ayetlerde geçen ve cennet ile cehennem ve/veya cennetlikler ile cehennemlikler arasında bulunan surun yüksek kısımları anlamına gelen *a'râf* (tekili: *urf*) kelimesinden almıştır.

سُورَةُ الْاَعْرَافِ (٧) [150]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓمٓصٓ ﴿١﴾ كِتَابٌ اُنْزِلَ اِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ ف۪ي
صَدْرِكَ حَرَجٌ مِنْهُ لِتُنْذِرَ بِه۪ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٢﴾
اِتَّبِعُوا مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ
دُونِه۪ٓ اَوْلِيَٓاءَۜ قَل۪يلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾ وَكَمْ مِنْ قَرْيَةٍ
اَهْلَكْنَاهَا فَجَٓاءَهَا بَأْسُنَا بَيَاتًا اَوْ هُمْ قَٓائِلُونَ ﴿٤﴾
فَمَا كَانَ دَعْوٰيهُمْ اِذْ جَٓاءَهُمْ بَأْسُنَٓا اِلَّٓا اَنْ قَالُٓوا
اِنَّا كُنَّا ظَالِم۪ينَ ﴿٥﴾ فَلَنَسْـَٔلَنَّ الَّذ۪ينَ اُرْسِلَ اِلَيْهِمْ
وَلَنَسْـَٔلَنَّ الْمُرْسَل۪ينَۙ ﴿٦﴾ فَلَنَقُصَّنَّ عَلَيْهِمْ بِعِلْمٍ وَمَا
كُنَّا غَٓائِب۪ينَ ﴿٧﴾ وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّۚ فَمَنْ ثَقُلَتْ
مَوَاز۪ينُهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨﴾ وَمَنْ خَفَّتْ
مَوَاز۪ينُهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ بِمَا كَانُوا
بِاٰيَاتِنَا يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾ وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِي الْاَرْضِ
وَجَعَلْنَا لَكُمْ ف۪يهَا مَعَايِشَۜ قَل۪يلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿١٠﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Elif-Lâm-Mîm-Sâd.

2. [Ey Peygamber!] Bu Kur'an, müşrikleri/kâfirleri uyarman, müminlere de öğüt vermen için sana indirilen ilahî bir kelamdır. [Müşriklerin seni yalancılıkla suçlayacakları ya da sana zarar verecekleri endişesiyle] Kur'an'ı tebliğ hususunda kalbin daralmasın.

3. [Ey Peygamber! De ki o müşriklere]: "Size rabbiniz tarafından indirilen Kur'an'a uyun. Allah'ı bırakıp birtakım sözde tanrılara, şeytan tabiatlı liderlere uymayın. Ne var ki siz hiç söz dinlemiyorsunuz!"

4. [Bilin ki] biz geçmişte nice beldelerin söz dinlemeyen inkârcı halklarını helak ettik. Azabımız onları kâh geceleyin kâh gün ortasında, öğle uykusunda yakalayıverdi.

5. Azabımız tepelerine bindiği zaman onlar, "Biz gerçekten Allah'a ortak koşup kâfirlik eden kimseler idik ve bu cezayı hak etmiştik." diye acı bir itirafta bulunmaktan başka bir şey yapamadılar.

6. Andolsun ki biz, kendilerine peygamber gönderilen toplumları, ["Size gelen peygamberlerin tebliğ ve davetlerine nasıl bir karşılık verdiniz?" diye] sorguya çekeceğiz. Bu arada peygamberlere de, ["Ümmetleriniz sizin tebliğ ve davetinize iman ve teslimiyetle icabet ettiler mi?" diye] soracağız.

7. İşte o zaman biz, o insanların yaptıkları her şeyi belgeli ve tescilli olarak kendilerine bir bir anlatacağız. Çünkü biz onların yaptıkları işlerden habersiz değiliz.

8-9. Hesap günü, sevaplar ve günahlar eksiksiz-fazlasız şekilde tartılacak. Amel terazisinde sevapları günahlarından ağır basanlar muradlarına erecekler. Sevapları günahlarından hafif gelenler ise, ayetlerimizi hiçe saymış olmalarından dolayı kendilerini helak ve hüsrana mahkûm edenler arasında bulacaklar.

10. Bakın, biz size bu topraklarda yaşama imkânı verip geçiminizi sağlayacak nimetler nasip ettik. Ama siz bunca nimete karşılık hiç şükretmiyorsunuz!

وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ
اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُوٓا اِلَّٓا اِبْلِيسَۜ لَمْ يَكُنْ مِنَ
[151] السَّاجِدِينَ ﴿١١﴾ قَالَ مَا مَنَعَكَ اَلَّا تَسْجُدَ اِذْ اَمَرْتُكَۜ
قَالَ اَنَا خَيْرٌ مِنْهُۚ خَلَقْتَن۪ي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طِينٍ
﴿١٢﴾ قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ اَنْ تَتَكَبَّرَ ف۪يهَا
فَاخْرُجْ اِنَّكَ مِنَ الصَّاغِر۪ينَ ﴿١٣﴾ قَالَ اَنْظِرْن۪ٓي اِلٰى
يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤﴾ قَالَ اِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَر۪ينَ ﴿١٥﴾ قَالَ
فَبِمَٓا اَغْوَيْتَن۪ي لَاَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَق۪يمَۙ
﴿١٦﴾ ثُمَّ لَاٰتِيَنَّهُمْ مِنْ بَيْنِ اَيْد۪يهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ
اَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَٓائِلِهِمْۜ وَلَا تَجِدُ اَكْثَرَهُمْ شَاكِر۪ينَ
﴿١٧﴾ قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا مَذْؤُ۫ماً مَدْحُوراًۜ لَمَنْ تَبِعَكَ
مِنْهُمْ لَاَمْلَـَٔنَّ جَهَنَّمَ مِنْكُمْ اَجْمَع۪ينَ ﴿١٨﴾ وَيَٓا اٰدَمُ
اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا
وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِم۪ينَ ﴿١٩﴾
فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُ۫رِيَ عَنْهُمَا
مِنْ سَوْاٰتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهٰيكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هٰذِهِ
الشَّجَرَةِ اِلَّٓا اَنْ تَكُونَا مَلَكَيْنِ اَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِد۪ينَ
﴿٢٠﴾ وَقَاسَمَهُمَٓا اِنّ۪ي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِح۪ينَۙ ﴿٢١﴾

11. Yine biz sizi ilkin [sudan ve topraktan] yarattık; sonra sizi insan şekline soktuk. Daha sonra meleklere, "Âdem'in üstünlüğünü kabul edin." buyurduk. İblis hariç tüm melekler Âdem'in üstünlüğünü kabul ettiler, ama İblis dayattı ve onun üstünlüğünü kabule yanaşmadı.

12. Bunun üzerine Allah, İblis'e: "Söyle bakayım, ben sana 'Âdem'in üstünlüğünü kabul et!' diye emrettiğim hâlde bu emre uymana engel olan neydi?" diye sordu. İblis, "Ben" dedi, "ondan daha üstünüm. Çünkü sen beni ateşten, onu topraktan yarattın."

13. Bu defa Allah şöyle buyurdu: "Öyleyse, bulunduğun makamı derhal terk et! Büyüklenip küstahlık etmek ne haddine! Defol git; artık sen alçağın tekisin."

14. İblis, "İnsanların diriltilecekleri güne/kıyamet gününe kadar bana mühlet verir misin?" dedi.

15. Allah, "Peki, sana istediğin süre verildi." buyurdu.

16-17. Bunun üzerine İblis şöyle dedi: "Mademki sen beni [Âdem vesilesiyle] azdırdın,[1] o hâlde ahdim olsun ki ben de insanları doğru yoldan saptırmak için, senin gösterdiğin o dosdoğru yol üzerinde pusu kurup bekleyeceğim. Sonra da onların altlarından girip üstlerinden çıkacağım. İşte o zaman sen de göreceksin ki onların çoğu sana şükretmeyecek, seni tanımayacak."

1. Bu ayetteki *fe-bimâ eğvaytenî* ifadesi lafzen, "Beni azdırdığın, saptırdığın için" anlamına gelir. Buna göre İblis'i azdıran Allah'tır. Ancak Kur'an'daki birçok ayet Allah'ın durduk yere kimseyi azdırmadığını, saptırmadığını bildirmektedir. O hâlde, bu ifadeyi tırnak içinde İblis'in kendi iddiası olarak anlayıp yorumlamak gerekir. Bir sonraki ayette geçen ve meallerde "önlerinden, arkalarından..." şeklinde çevrilen *min beyni eydîhim ve min halfihim...* ifadesi de deyimsel olarak, "dört bir yandan onlara musallat olacağım" veya "onların altlarından girip üstlerinden çıkacağım" şeklinde çevrilmelidir. Çünkü bu ifadede zikredilen dört yön hakikî değil, mecazi ve temsilî manadadır (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, VIII. 49).

18. Allah da şöyle buyurdu: "Seni alçak, seni rezil! Yıkıl karşımdan! Andolsun ki ben de cehennemi sen ve senin peşinden gidenlerle, topyekûn hepinizle dolduracağım."

19. [Öte yandan] Allah Âdem'e de şöyle buyurdu: "Ey Âdem! Sen ve eşin şu cennete/bahçeye yerleşin. Oradaki nimetlerden istediğiniz gibi yiyip içip istifade edin fakat şu ağaca sakın yaklaşmayın. Aksi takdirde kendinize yazık etmiş olursunuz."

20-21. Derken, şeytan o vakte kadar dikkatlerinden uzak tutulan cinselliklerini birbirlerine fark ettirmek için Âdem ve eşine vesvese verdi. Onlara, "Bakın, rabbiniz size bu ağacı birer melek olmayasınız ya da sonsuza dek yaşamayasınız diye yasakladı." dedi ve "Ben size iyiliğiniz için öğüt veren biriyim." diye de yeminler etti.

فَدَلّٰيهُمَا بِغُرُورٍۚ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا
سَوْاٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِۜ
وَنَادٰيهُمَا رَبُّهُمَٓا اَلَمْ اَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكُمَا الشَّجَرَةِ
وَاَقُلْ لَكُمَٓا اِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٢٢﴾
قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَٓا اَنْفُسَنَا وَاِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا [152]
لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٢٣﴾ قَالَ اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ
لِبَعْضٍ عَدُوٌّۚ وَلَكُمْ فِي الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ اِلٰى
حِينٍ ﴿٢٤﴾ قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا
تُخْرَجُونَ ﴿٢٥﴾ يَا بَنِٓي اٰدَمَ قَدْ اَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا
يُوَارِي سَوْاٰتِكُمْ وَرِيشًاۜ وَلِبَاسُ التَّقْوٰى ذٰلِكَ خَيْرٌۜ
ذٰلِكَ مِنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٢٦﴾ يَا بَنِٓي اٰدَمَ
لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَٓا اَخْرَجَ اَبَوَيْكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ
يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْاٰتِهِمَاۜ اِنَّهُ يَرٰيكُمْ
هُوَ وَقَبِيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْۜ اِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطِينَ
اَوْلِيَٓاءَ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٧﴾ وَاِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا
وَجَدْنَا عَلَيْهَٓا اٰبَٓاءَنَا وَاللّٰهُ اَمَرَنَا بِهَاۜ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَأْمُرُ
بِالْفَحْشَٓاءِۜ اَتَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾

22. Sonunda şeytan onları aldattı ve yasak ağaca yaklaşmalarını sağladı. Âdem ve eşi yasak ağacın meyvesinden tadınca edep yerlerinin açık olduğunu fark ettiler ve hemen cennetteki/bahçedeki ağaç yapraklarıyla edep yerlerini örtmeye çalıştılar. Bu sırada rableri [Allah] onlara şöyle seslendi: "Ben sizin o ağaca yaklaşmanızı yasaklamamış mıydım; 'Şeytan sizin amansız düşmanınızdır.' diye sizi uyarmamış mıydım?!"

23. Bunun üzerine Âdem ve eşi şöyle yakardılar: "Rabbimiz! Biz kendimize yazık ettik. Şayet sen bizi affetmez, bize acıyıp merhamet etmezsen, hiç şüphesiz hüsrana uğramış oluruz."

24-25. Allah da şöyle buyurdu: "Siz şeytana şeytan size düşman olarak o bahçeden/cennetten çıkın gidin. Bundan böyle siz insanlar çoğalıp yeryüzüne dağılacak ve sınırlı süreli ömrünüz boyunca orada hayat mücadelesi vereceksiniz. Evet, siz artık orada yaşayacaksınız, orada öleceksiniz ve yine [kıyamet günü] oradan/topraktan diriltileceksiniz."

26. Ey Âdemoğulları! Biz, size hem edep yerlerinizi örtecek hem de sizi güzel gösterecek elbise nimeti bahşettik; elbise yapmayı öğrettik.[2] [Ama bilin ki] en güzel elbise takva elbisesi, yani edep ve hayâ duygusudur. İşte bu elbise nimeti Allah'ın insanoğluna yönelik lütuf ve rahmetinin bir göstergesidir. İnsanlardan beklenen ise bütün bunları düşünüp ibret almalarıdır.

2. İslam öncesi dönemde bazı Arap kabilelerinin Kâbe'yi çıplak tavaf etmelerinin çirkinliğine ima ve işarette bulunan bu ayetteki *kad enzelnâ aleyküm libâsen* ifadesinde geçen *inzal* kelimesi meallerin çoğunda "indirmek" anlamında çevrilmektedir. Ancak bu kelime Kur'an'da ağırlıklı olarak "bir şeyi nimet olarak var etmek, lütfetmek, bahşetmek" veya bu ayette olduğu gibi "nimete ulaşmanın yolunu göstermek, öğretmek" anlamına gelir (Bkz. Fîrûzâbâdî, *Basâiru Zevi't-Temyîz*, V. 39-40).

27. [Ey Âdemoğulları!] Şeytan, ilk ana-babanıza edep yerlerini fark ettirmek için giysilerini soyarak onların cennetten çıkarılmalarını sağladığı gibi sakın sizi de aldatıp cennetten mahrum bırakmasın. [Bilin ki] şeytan ve yandaşları sizi zaaflarınızdan ve zayıf yönlerinizden yakalarlar. Biz, şeytanları imana gelmeyen kimselerin [müşriklerin] can dostları yapmışızdır.

28. Bu yüzdendir ki o müşrikler [Kâbe'yi çıplak tavaf etmek gibi] çirkin bir iş yaptıkları zaman, "Biz atalarımızdan böyle gördük. Kaldı ki Allah da bize böyle emretmiştir." derler.

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Allah çirkin işleri emretmez. Belli ki siz bilir bilmez konuşup asılsız iddia ve inançlarınızı Allah'a isnat ediyorsunuz."

قُلْ اَمَرَ رَبّ۪ي بِالْقِسْطِ۠ وَاَق۪يمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ
مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِص۪ينَ لَهُ الدّ۪ينَۜ كَمَا بَدَاَكُمْ
تَعُودُونَۜ ﴿٢٩﴾ فَر۪يقاً هَدٰى وَفَر۪يقاً حَقَّ عَلَيْهِمُ
الضَّلَالَةُۜ اِنَّهُمُ اتَّخَذُوا الشَّيَاط۪ينَ اَوْلِيَٓاءَ مِنْ دُونِ
[153] اللّٰهِ وَيَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٣٠﴾ يَا بَن۪ٓي اٰدَمَ خُذُوا
ز۪ينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُواۚ
اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِف۪ينَ۟ ﴿٣١﴾ قُلْ مَنْ حَرَّمَ ز۪ينَةَ اللّٰهِ
الَّت۪ٓي اَخْرَجَ لِعِبَادِه۪ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِۜ قُلْ هِيَ
لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ
كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣٢﴾ قُلْ اِنَّمَا
حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْاِثْمَ
وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَاَنْ تُشْرِكُوا بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِه۪
سُلْطَاناً وَاَنْ تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾

29. [Ey Peygamber!] Yine de ki onlara: "Allah bana [en başta tevhid inancına bağlılık olmak üzere her hususta] doğrudan şaşmamamı emretti. Artık siz de [bu hac] ibadetini yalnız O'nun için yapın, inancınızı şirkten arındırarak bütün kalbinizle yalnız O'na yönelip yalnız O'na yakarın. [Bilin ki] Allah sizi ilkin nasıl yarattıysa sonunda hesap vermek üzere O'na döneceksiniz."

30. Allah kimi insanları doğru yola ulaştırdı. Fakat kimi insanlar için dalalet hak/kaçınılmaz oldu. Çünkü bunlar Allah'ı bırakıp şeytanları dost edindiler. Hâl böyleyken onlar kendilerinin doğru yolda olduklarını sanırlar.

31. Ey Âdemoğulları! Kâbe'yi tavaf edeceğiniz her vakit [çıplak vaziyette değil] giyinik vaziyette olun, edep yerlerinizi örtün. Ayrıca [hac sırasında daha çok sevap kazanacağınız inancıyla kuru azık dışında tüm gıdalardan uzak durmaktan vazgeçerek] yiyin, için. Size helal olan yiyecekleri kendi kendinize yasaklamak suretiyle haddi aşmayın. Zira Allah haddi aşanları sevmez.[3]

3. Bu ayet, meallerin hemen tamamında Kur'an'ın nazil olduğu dönemdeki cahiliye âdetleri göz ardı edilerek çevrilmekte ve dolayısıyla ayetten, "camiye giderken en güzel elbiseleri giyin, helalinden yiyin, için ama savurganlık etmeyin" şeklinde bir anlam çıkmakta ve bilindiği üzere ayetin son kısmı da yemek duası olarak okunmaktadır. Ancak bu sûrenin nazil olduğu Mekke döneminde sahabenin çeşit çeşit elbisesi, israf edecek kadar yiyeceği var mıydı diye sormak kimsenin aklına gelmemektedir. Kuşkusuz bu ayetten mescide/camiye güzel, temiz elbiseler giyerek gitmekle ilgili bir mesaj da çıkarılabilir; ancak bu dolaylı mesajı örtük çeviri yoluyla Kur'an'ın tercümesine yedirmek, en azından bize göre modern Kur'an üretme çabası olarak nitelendirilmeyi hak etmektedir. Erken dönem siret kitapları ile klasik tefsirlerde de belirtildiği gibi bu ayette cahiliye devrindeki bazı Arap kabilelerinin Kâbe'yi çıplak tavaf etmeleri ve ihramlı iken birtakım yiyecekleri kendilerine yasak etmeleri âdetinden söz edilmektedir. Temîm, Mâzin ve Humeys gibi bazı kabillerden oluşan ve hille mensupları diye anılan bu kabileler bâbüsselâmdan içeri girdiklerinde üzerlerindeki her şeyi çıkarıp çıplak kalırlar, elbiselerinden soyunmakla günahlarından arındıklarına inanırlardı. Kureyş, Kinâne ve Huzâa gibi kabilelerden oluşan ve "hums" (Ahmesîler) diye anılan diğer bazı kabileler ise hacda ihrama girdikten sonra süt içmez, süt ürünlerini yemezlerdi (Bkz. İbn İshâk, *es-Sîre*, s. 75-80; Taberî, V. 463-471).

32. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Allah'ın kulları için yaratmış olduğu giysileri, temiz ve hoş yiyecekleri haram kılmak kimin haddine!"

Yine de ki onlara: "Bütün bu nimetler dünyada [hem siz kâfirlerin hem de] müminlerin istifadesine sunulmuştur. Kıyamet günü ise tüm nimetler yalnız müminlerin istifadesine sunulacaktır."

İşte biz ayetlerimizi böyle açıklıyoruz; fakat bunu anlayacak olanlar hakikati kavrayan kimselerdir.

33. [Ey Peygamber!] De ki: "[Benim rabbim o güzel nimetleri değil,] gizli ve açık şekilde işlenen çirkin işleri, her türlü günahı, hiçbir haklı gerekçesi bulunmadığı hâlde başkasının canına, malına, şeref ve haysiyetine saldırmayı, gerçekten tanrı oldukları hususunda Allah'ın hiçbir delil indirmediği şeyleri O'nun ilahlığına ortak koşmanızı ve bir de kendi kendinize haramlar icat ederek bunları bilir bilmez şekilde Allah'a isnat etmenizi haram kılmıştır."

وَلِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌۚ فَاِذَا جَٓاءَ اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ
سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٤﴾ يَا بَنٖٓي اٰدَمَ اِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ
رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ اٰيَاتٖيۙ فَمَنِ اتَّقٰى
وَاَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٥﴾
وَالَّذٖينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَٓا اُولٰٓئِكَ
اَصْحَابُ النَّارِۚ هُمْ فٖيهَا خَالِدُونَ ﴿٣٦﴾ فَمَنْ اَظْلَمُ
مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِهٖۜ اُولٰٓئِكَ
يَنَالُهُمْ نَصٖيبُهُمْ مِنَ الْكِتَابِۜ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَتْهُمْ
رُسُلُنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْۙ قَالُٓوا اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ
اللّٰهِۜ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا وَشَهِدُوا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ اَنَّهُمْ
كَانُوا كَافِرٖينَ ﴿٣٧﴾ قَالَ ادْخُلُوا فٖٓي اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ [154]
قَبْلِكُمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ فِي النَّارِۜ كُلَّمَا دَخَلَتْ اُمَّةٌ
لَعَنَتْ اُخْتَهَاۜ حَتّٰٓى اِذَا ادَّارَكُوا فٖيهَا جَمٖيعًاۙ قَالَتْ
اُخْرٰيهُمْ لِاُولٰيهُمْ رَبَّنَا هٰٓؤُلَٓاءِ اَضَلُّونَا فَاٰتِهِمْ عَذَابًا
ضِعْفًا مِنَ النَّارِۜ قَالَ لِكُلٍّ ضِعْفٌ وَلٰكِنْ لَا تَعْلَمُونَ
﴿٣٨﴾ وَقَالَتْ اُولٰيهُمْ لِاُخْرٰيهُمْ فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا
مِنْ فَضْلٍ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٣٩﴾
اِنَّ الَّذٖينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ
اَبْوَابُ السَّمَٓاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتّٰى يَلِجَ الْجَمَلُ
فٖي سَمِّ الْخِيَاطِۜ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمٖينَ ﴿٤٠﴾

34. [O müşrikler iyi bilsinler ki her insan gibi] her toplumun da bir eceli, belli bir süresi vardır. Vakit tamam olunca bu süreyi ne bir saniye geciktirebilirler ne de bir saniye öne alabilirler.

35. Ey Âdemoğulları! Size içinizden ayetlerimi okuyup anlatan elçiler geldiği zaman kim benim ayetlerimdeki emir ve yasaklara aykırı davranmaktan sakınır ve emirlerim doğrultusunda kendini ıslah ederse bilsin ki böyleleri için ahirette ne azap korkusu olacak ne de dünyada bırakılan şeyler için bir hüzün!

36. Ayetlerimize yalan deyip onlara iman etmeyi kibirlerine yediremeyen kimselere gelince, işte onlar cehennemi boylayacak ve orada temelli kalacaklar.

37. Allah hakkında asılsız isnatlarda bulunup yalan hükümler uyduran yahut O'nun ayetlerini yalan sayan kimseden daha zalim/kâfir biri olabilir mi?! Böyleleri dünyada kendileri için takdir edilmiş olan belli bir süre hayat sürecekler ama sonunda elçilerimiz [ölüm meleklerimiz] gelip onların canlarını alırken, "Allah'ı bırakıp da tanrı diye tapındığınız şeyler şimdi nerede?!" diye soracaklar; onlar da "Bizi ortada bırakıp gittiler." diye cevap verecekler ve böylece kâfirlikleri hakkında kendi aleyhlerine şahitlik edecekler.

38. Hesap günü gelip çattığında Allah o müşriklere, "Sizden önce gelip geçen ve cehennemlik olmayı hak eden kâfir cin ve insan topluluklarına siz de katılın bakalım!" diyecek. Her bir topluluk cehenneme girdiğinde kendi yoldaşına lanet edecek. Tüm topluluklar cehenneme dolunca, sonradan girenler önce giren liderlerini göstererek, "Rabbimiz! Bizi yoldan çıkaranlar işte bunlar! Onların azabını bir kat daha artır." diyecekler. Allah da, "Hepinizinki artırılmış azaptır; fakat siz bunu bilmiyorsunuz." diye karşılık verecek.

39. Bu sırada öncekiler sonrakilere şöyle diyecek: "Kâfirlikte bizden aşağı kalır yanınız olmadığı içindir ki size burada ceza indirimi yapılmadı. Şimdi siz de işlediğiniz günahlardan dolayı hak ettiğiniz azabı çekin."

40. Ayetlerimize yalan diyen, onlara inanmayı kibirlerine yediremeyen kimseler var ya, işte onlara göklerin kapıları açılmayacak, [onların iyilik namına yaptıkları işler de dua ve yakarışları da Allah nezdinde kabul görmeyecek]. Halat iğne deliğinden geçmedikçe onlar cennete giremeyecek.[4] İşte biz, şirk ve inkârcılıkla günaha batmış olanları böyle cezalandırırız!

لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ وَكَذٰلِكَ
نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا اُولٰئِكَ
اَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٤٢﴾ وَنَزَعْنَا مَا
فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهَارُ
وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي هَدٰينَا لِهٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ
لَوْلَا اَنْ هَدٰينَا اللّٰهُ لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ
وَنُودُوا اَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ اُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ
[155] تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾ وَنَادٰى اَصْحَابُ الْجَنَّةِ اَصْحَابَ
النَّارِ اَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ
مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا قَالُوا نَعَمْ فَاَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ اَنْ
لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿٤٤﴾ اَلَّذِينَ يَصُدُّونَ عَنْ
سَبِيلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ كَافِرُونَ
﴿٤٥﴾ وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ وَعَلَى الْاَعْرَافِ رِجَالٌ
يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمٰيهُمْ وَنَادَوْا اَصْحَابَ الْجَنَّةِ اَنْ
سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ ﴿٤٦﴾ وَاِذَا
صُرِفَتْ اَبْصَارُهُمْ تِلْقَاءَ اَصْحَابِ النَّارِ قَالُوا رَبَّنَا
لَا تَجْعَلْنَا مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾

4. Bu ayetteki *hattâ yelice'l-cemelü fî semmi'l-hıyât* ifadesi –ki bu deyimsel ifadenin Türkçedeki tam karşılığı "Balık kavağa çıkmadıkça" sözüdür– meallerin çoğunda, "Deve iğne deliğinden geçmedikçe" şeklinde çevrilmektedir. Ancak edebî açıdan deve ile iğne deliği arasında doğrudan bir münasebet yoktur. Klasik tefsirlerde bu manayı gerekçelendirmeye yönelik izahlar mevcutsa da biz bu ifadenin çevirisinde İbn Abbas, Mücâhid, İbn Muhaysın, Ebû Rezîn, İbn Ya'mer, Ebân b. Âsım ve Katâde gibi âlimlerin *el-cümmelü* ve/veya *el-cümlü* şeklindeki kıraatlerini esas aldık. Bu kıraate göre söz konusu kelime "gemilerde kullanılan halat" anlamına gelmektedir (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, III. 197-198).

41. Cehennem ateşi onların altlarına döşek, üstlerine yorgan olacak. İşte biz kâfirlikte direnenleri böyle cezalandırırız!

42. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan kimselere –ki biz hiç kimseye altından kalkamayacağı bir sorumluluk yüklemeyiz– gelince, işte onlar cennete kavuşacaklar ve orada temelli kalacaklar.

43. Biz, onların kalplerinde kin ve nefret duygusundan eser bırakmayacağız. Onlar yanı başlarında akan derelerin verdiği huzur ve mutluluk içinde, "Lütfedip bizi bu cennete kavuşturan Allah'a her daim hamdolsun! Allah bize hidayet lütfetmeseydi, biz doğru yolu bulup bu nimetlere eremezdik. Rabbimizin elçileri vaktiyle bize ne söylemişlerse hakikaten doğru söylemişler." diyecekler. Bu sırada onlara şöyle seslenilecek: "Vaktiyle yapmış olduğunuz güzel işlerden dolayı işte bu muhteşem cennetin sakinleri oldunuz."

44-45. [Öte yandan,] cennettekiler cehennemdekilere şöyle seslenecek: "Biz, rabbimizin vaktiyle bize söz verdiği mükâfatın gerçek olduğunu gördük. Nasıl, siz de rabbinizin azap vaadinin gerçek olduğunu gördünüz mü?!"

Cehennemdekiler, "Ne yazık ki evet!" diye karşılık verecekler. Onlar aralarında böyle konuşurlarken birisi şöyle seslenecek: "Allah'ın laneti kâfirlerin/zalimlerin üzerine olsun. Onlar ki insanları Allah yolundan alıkoydular, o dosdoğru yolu eğri göstermeye çalıştılar ve bu ahiret gerçeğine hiç inanmadılar."

46-47. Cennet ile cehennem arasında yüksek bir sur olacaktır. Bu surun burçlarında ise cennetlikleri ve cehennemlikleri simalarından tanıyan birtakım insanlar bulunacaktır. Bunlar henüz cennete girmemiş fakat oraya girmeyi çok arzulayan cennetliklere,[5] "Selam olsun, ne mutlu size!" diye seslenecekler. Gözleri cehennemliklerin bulunduğu tarafa kaydığında ise, "Rabbimiz! Bizi bu kâfirlerle bir arada bulundurma!" diye dua edecekler.

وَنَادٰٓى اَصْحَابُ الْاَعْرَافِ رِجَالًا يَعْرِفُونَهُمْ
بِسٖيمٰيهُمْ قَالُوا مَٓا اَغْنٰى عَنْكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنْتُمْ
تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٨﴾ اَهٰٓؤُ۬لَٓاءِ الَّذٖينَ اَقْسَمْتُمْ لَا يَنَالُهُمُ
اللّٰهُ بِرَحْمَةٍۜ اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَٓا اَنْتُمْ
تَحْزَنُونَ ﴿٤٩﴾ وَنَادٰٓى اَصْحَابُ النَّارِ اَصْحَابَ الْجَنَّةِ
اَنْ اَفٖيضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَٓاءِ اَوْ مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُۜ قَالُوٓا
اِنَّ اللّٰهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِرٖينَۙ ﴿٥٠﴾ اَلَّذٖينَ اتَّخَذُوا
دٖينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَاۚ فَالْيَوْمَ
نَنْسٰيهُمْ كَمَا نَسُوا لِقَٓاءَ يَوْمِهِمْ هٰذَاۙ وَمَا كَانُوا بِاٰيَاتِنَا
يَجْحَدُونَ ﴿٥١﴾ وَلَقَدْ جِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلٰى
عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ
اِلَّا تَأْوٖيلَهُۜ يَوْمَ يَأْتٖي تَأْوٖيلُهُ يَقُولُ الَّذٖينَ نَسُوهُ مِنْ قَبْلُ
قَدْ جَٓاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّۚ فَهَلْ لَنَا مِنْ شُفَعَٓاءَ
فَيَشْفَعُوا لَنَٓا اَوْ نُرَدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ الَّذٖي كُنَّا نَعْمَلُۜ قَدْ
خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٥٣﴾

5. Bu ayetteki *lem yedhulûhâ ve-hüm yatmeûn* (henüz cennete girmemiş olan fakat girmeyi arzulayan kimseler) ifadesi gerek klasik tefsirlerin gerek meallerin pek çoğunda A'râftaki insanlarla ilgili bir ilahî bildirim/ihbar şeklinde izah ve tercüme edilmektedir. Buna göre A'raftaki insanlar cennete girememişler fakat oraya girmeyi çok istemektedirler. Ancak biz sözün akışına daha uygun düşmesinden dolayı bu ifadeyi Süddî'nin yorumuna göre tercüme ettik (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, III. 206).

48-49. Yine o burçlardaki insanlar, simalarından cehennemlik olduklarını anladıkları kimselere de şöyle seslenecekler: “Bakın, bugün size ne dünyada biriktirdiğiniz onca malınız mülkünüz, ne sayıca çok olmanız ne de vaktiyle böbürlenip çalım satmanız fayda verdi. Hani bir zamanlar, ‘Allah bunları lütfuna mazhar kılmaz!’ diye kestirip atarak horladığınız kimseler şu fakir müminler değil mi?!”

Bu sırada cennetliklere de şöyle denilecek: “Siz girin cennete! Bundan böyle size ne bir korku var ne de hüzün.”

50. Öte yandan, cehennemlikler cennetliklere, “N'olur, bize biraz su verin de içelim ya da Allah'ın size verdiği nimetlerden biraz da bize verin!” diye yalvaracaklar. Cennetlikler ise, “Allah bu nimetleri kâfirlere haram kıldı.” diye karşılık verecekler.

51. O kâfirler hak dini alay ve eğlence konusu yapmışlardı. Yine onlar varsa yoksa dünyadaki hayat diye vehmedip [ahiret hususunda] fena aldanmışlardı. Nasıl ki onlar bu hesap günüyle karşılaşacakları gerçeğini vaktiyle hiç umursamayıp ayetlerimizi inkâr ettilerse biz de bugün onları hiç umursamayacağız.

52. Biz o kâfirlere/müşriklere, mana ve mesajını yanlışlık ve tutarsızlıktan uzak olarak etraflıca açıkladığımız bir kitap/vahiy indirdik ki bu kitap/vahiy, iman eden ve etmek isteyen kimseler için hem hakikati gösteren bir rehber hem de rahmettir.

53. Belli ki o kâfirler/müşrikler iman etmek için ille de bu kitabın/Kur'an'ın gelecekle ilgili [kıyamet, azap gibi] haberlerinin gerçekleşmesini bekliyorlar. [Ama şunu iyi bilsinler ki] Kur'an'ın haber verdiği kıyamet günü gelip çattığı zaman, bu gerçeği daha önce göz ardı edip umursamayanlar, “Rabbimizin elçilerinin bize bildirdikleri meğer gerçekmiş. Şimdi bize sahip çıkacak şefaatçiler var mı acaba? Yahut dünyaya geri dönmenin ve orada önceden işlediğimiz günahların aksine rabbimizin emirleri doğrultusunda güzel işler yapmanın bir yolu yok mu?!” diye çırpınıp duracaklar. Ama bu çırpınışlar beyhude olduğu için, onların yanına bir tek hüsrana uğramış olmanın kârı kalacak; ayrıca sözde tanrıları da onları yüzüstü bırakıp gitmiş olacak.

إِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ ف۪ي
سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي الَّيْلَ
النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَث۪يثًاۙ وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ
مُسَخَّرَاتٍ بِاَمْرِه۪ۜ اَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْاَمْرُۜ تَبَارَكَ اللّٰهُ
رَبُّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٥٤﴾ اُدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةًۜ اِنَّهُ
لَا يُحِبُّ الْمُعْتَد۪ينَۚ ﴿٥٥﴾ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ
بَعْدَ اِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًاۜ اِنَّ رَحْمَتَ اللّٰهِ
قَر۪يبٌ مِنَ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٥٦﴾ وَهُوَ الَّذ۪ي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ
بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِه۪ۜ حَتّٰٓى اِذَٓا اَقَلَّتْ سَحَابًا ثِقَالًا
سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَيِّتٍ فَاَنْزَلْنَا بِهِ الْمَٓاءَ فَاَخْرَجْنَا بِه۪ مِنْ
كُلِّ الثَّمَرَاتِۜ كَذٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتٰى لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ
[157] ﴿٥٧﴾ وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِاِذْنِ رَبِّه۪ۚ وَالَّذ۪ي
خَبُثَ لَا يَخْرُجُ اِلَّا نَكِدًاۜ كَذٰلِكَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ
لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ ﴿٥٨﴾ لَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِه۪ فَقَالَ
يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ اِنّ۪ٓي اَخَافُ
عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظ۪يمٍ ﴿٥٩﴾ قَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِه۪ٓ
اِنَّا لَنَرٰيكَ ف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ ﴿٦٠﴾

54. Hiç şüphe yok ki rabbiniz Allah gökleri ve yeri altı günde/evrede yaratmış, yarattığı her şeyi hükmüne boyun eğdirip kâinatta mutlak hükümranlık kurmuştur. O Allah ki geceyi âdeta bir örtü gibi gündüzün üstüne serer. Gündüz dur durak bilmeksizin geceyi takip eder. Güneş, ay ve yıldızlar da hep O'nun hükmü uyarınca hareket eder. [Bilin ki] yaratma da, yarattıklarını yönetmek de O'na aittir. Âlemlerin rabbi Allah yüceler yücesi, cömertler cömerdidir.

55. İşte böyle yüce olan rabbinize dua edip yakarırken haddinizi bilerek, boyun bükerek, derinden ve yürekten yakarın. Çünkü Allah haddi aşanları sevmez.

56. Allah yaşadığınız beldeyi/memleketi dirlik düzene soktuktan sonra orayı fesada boğmayın. Hem cezalandırmasından korkarak hem de rızasını umarak dua ve kulluk edin Allah'a. Şüphesiz Allah'ın rahmeti, af ve mağfireti kulluk/ibadet hususunda sorumluluklarını yerine getirenlere pek yakındır.[6]

6. Bu ayetteki *rahmet* kelimesini "duaya icabet" olarak anlayıp yorumlamak da mümkündür. Bu takdirde ayetin son kısmı, "Şüphesiz Allah, kulluk görevlerini yerine getirenlerin dua ve ibadetlerini kabul eder." şeklinde çevrilebilir.

57. O Allah ki rahmetinin eseri olan yağmurdan önce müjdeci olarak rüzgârı gönderir. Rüzgâr, bulutları bir araya topladığında,biz o yağmur yüklü bulutları kurak bir toprağa yönlendirir, yağmuru oraya yağdırırız. Sonra da yağmurla canlanan o topraklarda çeşit çeşit ürünler meydana getiririz. İşte biz ölüleri de böyle dirilteceğiz. Herhâlde bundan ibret alırsınız!

58. Bereketli toprakta biten bitki, rabbinin izniyle çok güzel yeşerip büyür. Çorak topraktan ise cılız ve faydasız bitkiden başka bir şey çıkmaz. [İşte bunun gibi, mümin kimse iman ve ibadetinden dolayı bereketli toprağa benzer. Kâfir ise işlediği günahlardan dolayı çorak toprağa benzer]. İşte biz ayetlerimizi çeşitli şekillerde açıklıyoruz; fakat bunu anlayacak olanlar, nimetlerimizin kadrini bilip iman ve itaat üzere şükreden insanlardır.

59. Biz vaktiyle Nuh'u kendi kavmine peygamber olarak gönderdik. Nuh onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'ı layıkınca tanıyın ve yalnız O'na kulluk/ibadet edin. Zira sizin O'ndan başka gerçek ilahınız/tanrınız yoktur. Korkarım ki [Allah'a şirk koşmaktan vazgeçmediğiniz takdirde] o dehşetli günün azabına yakalanacaksınız."

60. Kavminin ileri gelenleri, "Bizce sen düpedüz şaşırmışsın, saçmalayıp duruyorsun." dediler.

قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِى ضَلَالَةٌ وَلٰكِنِّى رَسُولٌ مِنْ رَبِّ
الْعَالَمِينَ ﴿٦١﴾ اُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبِّى وَاَنْصَحُ لَكُمْ
وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٢﴾ اَوَعَجِبْتُمْ اَنْ جَٓاءَكُمْ
ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلٰى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا
وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٦٣﴾ فَكَذَّبُوهُ فَاَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ
فِى الْفُلْكِ وَاَغْرَقْنَا الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَاۜ اِنَّهُمْ كَانُوا
قَوْمًا عَمِينَ ﴿٦٤﴾ وَاِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ هُودًاۜ قَالَ يَا قَوْمِ
اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٦٥﴾ قَالَ
الْمَلَاُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهٖٓ اِنَّا لَنَرٰيكَ فِى سَفَاهَةٍ
وَاِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٦٦﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ بِى
سَفَاهَةٌ وَلٰكِنِّى رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٦٧﴾ اُبَلِّغُكُمْ
رِسَالَاتِ رَبِّى وَاَنَا لَكُمْ نَاصِحٌ اَمِينٌ ﴿٦٨﴾ اَوَعَجِبْتُمْ
اَنْ جَٓاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلٰى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْۜ
وَاذْكُرُٓوا اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَٓاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ وَزَادَكُمْ
فِى الْخَلْقِ بَصْطَةًۚ فَاذْكُرُٓوا اٰلَٓاءَ اللّٰهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ
﴿٦٩﴾ قَالُٓوا اَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ اللّٰهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ
اٰبَٓاؤُ۬نَاۚ فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَٓا اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٧٠﴾

61-63. Bunun üzerine Nuh şöyle dedi. "Ey kavmim! Saçmaladığım filan yok benim! Ben âlemlerin rabbi Allah tarafından gönderilmiş bir elçiyim. Ben size rabbimin ayetlerini tebliğ ediyor, öğüt veriyorum. Yine ben Allah'tan gelen vahiy sayesinde sizin bilemeyeceğiniz şeyleri, [yani bu hâl üzere devam ettiğiniz takdirde başınıza azap geleceğini] biliyorum. Demek siz kâfirliğin mukadder kıldığı feci akıbet hakkında sizi uyarsın, Allah'a karşı gelmekten sakındırsın ve böylece O'nun rahmetine kavuşmanıza vesile olsun diye içinizden biri vasıtasıyla rabbinizden size öğüt ve uyarı gelmiş olmasını yadırgıyorsunuz!"

64. Bütün bu nasihatlerine rağmen onlar Nuh'u yalancılıkla suçladılar. Bunun üzerine biz de Nuh'u ve onunla birlikte gemide olanları tufanda helak olmaktan kurtardık. Ayetlerimize yalan diyen o kâfirleri ise sulara gark ettik. Çünkü onlar ilahî öğüt ve ikazlara karşı hiçbir duyarlılığı kalmamış bir topluluktu.

65. Biz Âd kavmine de içlerinden biri olan Hûd'u peygamber olarak gönderdik. Hûd, "Ey kavmim!" dedi, "Allah'ı layıkınca tanıyın ve yalnız O'na kulluk/ibadet edin. Zira sizin O'ndan başka gerçek ilahınız/tanrınız yoktur. Neden hâlâ O'nun azabından sakınmazsınız?!"

66. Kavminin önde gelen kâfirleri, "Bizce sen akıldan noksan birisin. İnancımız odur ki sen aynı zamanda yalancının tekisin." diye karşılık verdiler.

67. Bunun üzerine Hûd şöyle dedi: "Ey kavmim! Ben [zannettiğiniz gibi] akıldan noksan biri değilim; [bilakis] âlemlerin rabbi Allah tarafından gönderilmiş bir elçiyim."

68-69. Hûd nasihatlerine şöyle devam etti: "Bakın, ben size rabbimin ayetlerini tebliğ ediyorum. Yine ben bütün dürüstlüğüm ve samimiyetimle size öğüt veriyorum. Kâfirliğin mukadder kıldığı feci akıbet hakkında sizi uyarsın diye içinizden biri vasıtasıyla rabbinizden size öğüt ve uyarı gelmiş olmasını niçin yadırgıyorsunuz ki?! Düşünün bir kere, Allah Nuh kavminin helak olup gitmesinin ardından sizi meydana getirip bu topraklarda yaşamanıza imkân verdi. Üstelik boylu boslu, güçlü kuvvetli insanlar olmanız bakımından cömertliğini sizden hiç esirgemedi. Bütün bunları bir düşünsenize! Allah'ın size lütfettiği bunca nimeti düşünün de imana gelip kurtuluşa erin."

70. Hûd'un bütün bu nasihatlerine rağmen onlar şöyle dediler: "Demek sen bundan böyle bir tek Allah'a kulluk/ibadet etmemiz ve dolayısıyla atalarımızın öteden beri tapındığı putlarla bütün bağlarımızı koparmamız için karşımıza dikildin! Mademki sen söylediklerinde dürüst ve samimisin, o hâlde bizi tehdit edip durduğun şu azabı getir de görelim!"

قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ رِجْسٌ وَغَضَبٌ
اَتُجَادِلُونَنِي فِي اَسْمَاءٍ سَمَّيْتُمُوهَا اَنْتُمْ وَاٰبَاؤُكُمْ
مَا نَزَّلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ فَانْتَظِرُوا اِنِّي مَعَكُمْ مِنَ
الْمُنْتَظِرِينَ ﴿٧١﴾ فَاَنْجَيْنَاهُ وَالَّذِينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا
وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَمَا كَانُوا مُؤْمِنِينَ
﴿٧٢﴾ وَاِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا
اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ
هٰذِهِ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي اَرْضِ اللّٰهِ وَلَا
[159] تَمَسُّوهَا بِسُوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٧٣﴾ وَاذْكُرُوا
اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّاَكُمْ فِي الْاَرْضِ
تَتَّخِذُونَ مِنْ سُهُولِهَا قُصُورًا وَتَنْحِتُونَ الْجِبَالَ بُيُوتًا
فَاذْكُرُوا اٰلَاءَ اللّٰهِ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ
﴿٧٤﴾ قَالَ الْمَلَاُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِينَ
اسْتُضْعِفُوا لِمَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ اَتَعْلَمُونَ اَنَّ صَالِحًا
مُرْسَلٌ مِنْ رَبِّهِ قَالُوا اِنَّا بِمَا اُرْسِلَ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿٧٥﴾
قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا اِنَّا بِالَّذِي اٰمَنْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٧٦﴾
فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ اَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوا يَا صَالِحُ
ائْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا اِنْ كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٧٧﴾ فَاَخَذَتْهُمُ
الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٧٨﴾

71. Bunun üzerine Hûd şöyle dedi: "Artık siz rabbinizin azabını da gazabını da hak ettiniz. Sizin ve atalarınızın uydurdukları birtakım isimler/sözde tanrılar hakkında –ki Allah onların tanrı oldukları hususunda hiçbir delil indirmemiştir– benimle tartışıyorsunuz, öyle mi?! Yazık size! Peki, öyleyse başınıza gelecekleri bekleyin ve akıbetinizi görün! Ben de sizinle birlikte bekleyip göreceğim."

72. İşte o azap gelip çattığı zaman biz Hûd'u ve ona inananları şefkat ve merhametimizin bir göstergesi olarak helakten kurtardık. Ayetlerimizi yalanlayıp imana gelmeyenlerin ise köklerini kuruttuk.

73. Biz vaktiyle Semûd kavmine de içlerinden biri olan Salih'i peygamber olarak gönderdik. Salih onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'ı layıkınca tanıyıp yalnız O'na kulluk/ibadet edin. Zira sizin O'ndan başka gerçek ilahınız/tanrınız yoktur. Rabbinizden size apaçık bir delil/mucize geldi. İşte Allah'ın şu devesi sizin için bir mucize! Onu kendi hâline bırakın da Allah'ın şu arazisinde yayılsın. Ona herhangi bir zararınız dokunmasın. Aksi hâlde sizi acıklı/elemli bir azap çarpar."

74. Salih öğütlerine şöyle devam etti: "Düşünün bir kere, Allah Âd kavminin helak olup gitmesinden sonra sizi var edip bu topraklarda yaşamanıza imkân verdi. İşte O'nun bu lütfu sayesinde memleketin ovalarında konaklar inşa ediyor, dağlık bölgelerindeki kayaları da oyup barınaklar yapıyorsunuz. İşte Allah'ın bütün bu lütuf ve nimetlerini düşünün de memleketi [imansızlık, ahlaksızlık, zorbalıkla] fesada boğmayın."

75. Semûd kavminin önde gelen kibirliler/kâfirler zümresi, toplum içinde zayıf ve güçsüz gördükleri müminlerle, "Sahi siz, Salih'in peygamber olarak gönderildiğine ciddi ciddi inanıyor musunuz?!" diye alay ettiler. Müminler ise, "Evet, biz ona ve tebliğ ettiği vahye yürekten inanıyoruz." diye karşılık verdiler.

76. Bunun üzerine o kibirli kâfirler, "Sizin inandıklarınıza biz inanmıyoruz." dediler.

77. Nihayet, o deveyi hunharca öldürdüler ve böylece rablerinin/Allah'ın emrine isyan ettiler. Daha sonra da, "Ey Salih! Şayet sen gerçekten Allah'ın elçisi isen, bizi tehdit edip durduğun şu azabı getir de görelim!" diye alay ettiler.

78. Ama sonunda onları öyle müthiş bir sarsıntı/deprem yakaladı ki bulundukları yere yığılıp kaldılar, topyekûn helak olup gittiler.

فَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبّ۪ي
وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلٰكِنْ لَا تُحِبُّونَ النَّاصِح۪ينَ ﴿٧٩﴾
وَلُوطاً اِذْ قَالَ لِقَوْمِه۪ٓ اَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا
مِنْ اَحَدٍ مِنَ الْعَالَم۪ينَ ﴿٨٠﴾ اِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ
شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَٓاءِۜ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ ﴿٨١﴾
وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِه۪ٓ اِلَّٓا اَنْ قَالُٓوا اَخْرِجُوهُمْ مِنْ [160]
قَرْيَتِكُمْۚ اِنَّهُمْ اُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٨٢﴾ فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَهْلَهُٓ
اِلَّا امْرَاَتَهُۘ كَانَتْ مِنَ الْغَابِر۪ينَ ﴿٨٣﴾ وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ
مَطَراًۜ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِم۪ينَ ﴿٨٤﴾ وَاِلٰى
مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْباًۜ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ
مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ قَدْ جَٓاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَاَوْفُوا الْكَيْلَ
وَالْم۪يزَانَ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَٓاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا
فِي الْاَرْضِ بَعْدَ اِصْلَاحِهَاۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ
مُؤْمِن۪ينَۚ ﴿٨٥﴾ وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ تُوعِدُونَ
وَتَصُدُّونَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِه۪ وَتَبْغُونَهَا عِوَجاًۚ
وَاذْكُرُٓوا اِذْ كُنْتُمْ قَل۪يلاً فَكَثَّرَكُمْۖ وَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ
عَاقِبَةُ الْمُفْسِد۪ينَ ﴿٨٦﴾ وَاِنْ كَانَ طَٓائِفَةٌ مِنْكُمْ اٰمَنُوا
بِالَّذ۪ٓي اُرْسِلْتُ بِه۪ وَطَٓائِفَةٌ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتّٰى
يَحْكُمَ اللّٰهُ بَيْنَنَاۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِم۪ينَ ﴿٨٧﴾

79. Salih [bu dehşetli manzaradan sonra] yüzünü öteye çevirip şöyle dedi: "Ey kavmim! Ben size rabbimin ayetlerini tebliğ ettim, elçilik görevimi yerine getirdim. Size gerekli öğütleri verdim. Ne var ki siz öğüt verenlerden hiç hoşlanmadınız."

80-81. Biz Lût'u da kavmine peygamber olarak gönderdik. Lût, kavmine şöyle dedi: "Siz nasıl insanlarsınız?! Dünyada sizden önce hiçbir toplumun yapmadığı iğrenç bir işi nasıl yapabiliyorsunuz?! Siz kadınları bırakıp şehvetinizi tatmin için erkeklerle ilişkiye giriyorsunuz; böyle iğrenç bir işi nasıl yapabiliyorsunuz?! Olacak iş değil bu! Siz gerçekten azıp yoldan çıkmış bir topluluksunuz."

82. Kavminin Lût'a verdiği cevap ise şundan ibaret oldu: "Bunları memleketimizden kovalım. Güya bunlar pek namuslu insanlarmış!"

83. Sonunda biz Lût'u ve ona inanan aile fertlerini kurtardık. Fakat karısı, kavmiyle geride kaldı ve böylece helak olanlar kervanına katıldı.

84. Biz Lût kavminin üzerine yağmur gibi taş yağdırdık. Gör işte, günaha batmışların akıbeti nasıl olurmuş!

85. Biz vaktiyle Medyen halkına da içlerinden biri olan Şuayb'ı peygamber olarak gönderdik. Şuayb, "Ey halkım!" dedi, "Allah'ı layıkınca tanıyıp yalnız O'na kulluk/ibadet edin. Zira sizin O'ndan başka gerçek ilahınız/tanrınız yoktur. Bakın, size rabbinizden bir elçi geldi. Bundan böyle alıp sattığınız malları eksiksiz ölçüp tartın. İnsanların mallarını [eksik ölçüp tartmak, eksik değer biçmek vb. gayrimeşru yollarla] çalıp çırpmayın, haklarını yemeyin. Allah yaşadığınız beldeyi/memleketi dirlik düzene soktuktan sonra orayı fesada boğmayın. [Bilin ki] eğer bana inanırsanız, bütün bu öğütlerimin hayrınıza olduğunu anlarsınız."

86-87. Şuayb öğüt ve uyarılarına şöyle devam etti: "Hem öyle bütün köşe başlarını tutup tehditler savurarak iman sahibi insanları Allah'ın yolundan döndürmeye çalışmayın. O dosdoğru yolu eğri göstermek için uğraşmayın. Düşünün bir kere, siz vaktiyle sayıca azdınız ve fukaraydınız; Allah sizi çoğalttı ve mal mülk sahibi yaptı. [Geçmişte peygamberlerini yalanlamak suretiyle] bozgunculuk edenlerin akıbetinin nasıl olduğuna bakın da ibret alın. Mademki bana gönderilen vahye bir kısmınız inanıyor; diğer bir kısmınız inkârda direniyor, o hâlde Allah biz müminlerin kurtuluşuna, siz kâfirlerin de helak oluşuna dair hükmünü verinceye kadar bekleyin. Hiç şüpheniz olmasın ki Allah gereken hükmü tam yerinde ve zamanında verecektir."

[161] قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ
يَا شُعَيْبُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَا اَوْ لَتَعُودُنَّ
فِي مِلَّتِنَاۜ قَالَ اَوَلَوْ كُنَّا كَارِهِينَ ﴿٨٨﴾ قَدِ افْتَرَيْنَا عَلَى
اللّٰهِ كَذِبًا اِنْ عُدْنَا فِي مِلَّتِكُمْ بَعْدَ اِذْ نَجّٰينَا اللّٰهُ مِنْهَاۜ
وَمَا يَكُونُ لَنَا اَنْ نَعُودَ فِيهَا اِلَّا اَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ رَبُّنَاۜ وَسِعَ
رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًاۜ عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَاۜ رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا
وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَاَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ ﴿٨٩﴾ وَقَالَ
الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَئِنِ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا اِنَّكُمْ
اِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿٩٠﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوا فِي
دَارِهِمْ جَاثِمِينَۚ ﴿٩١﴾ اَلَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَاَنْ لَمْ
يَغْنَوْا فِيهَاۚ اَلَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَانُوا هُمُ الْخَاسِرِينَ
﴿٩٢﴾ فَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ
رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْۚ فَكَيْفَ اٰسٰى عَلٰى قَوْمٍ كَافِرِينَ
﴿٩٣﴾ وَمَا اَرْسَلْنَا فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَبِيٍّ اِلَّا اَخَذْنَا اَهْلَهَا
بِالْبَأْسَاءِ وَالضَّرَّاءِ لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ ﴿٩٤﴾ ثُمَّ بَدَّلْنَا
مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتّٰى عَفَوْا وَقَالُوا قَدْ مَسَّ
اٰبَاءَنَا الضَّرَّاءُ وَالسَّرَّاءُ فَاَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا
[162] يَشْعُرُونَ ﴿٩٥﴾ وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْقُرٰى اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا
لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَاءِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنْ
كَذَّبُوا فَاَخَذْنَاهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٦﴾

88-89. Medyen halkının önde gelen kibirliler/kâfirler zümresi, "Bak Şuayb!" dediler, "Ya bizim dinimize dönersin[iz] ya da biz seni ve sana inananları bu memleketten sürgün ederiz."

Şuayb, "Peki, ya sizin dininize dönmeyi istemiyorsak; [bizi zorla mı dininize döndüreceksiniz?!]" diye karşılık verdi ve ekledi: "Allah bizi sizin o batıl/asılsız dininizden kurtarmışken şimdi biz kalkıp tekrar o dine dönersek, yalan ve uydurmaya dayalı inanç ve iddialarını Allah'a isnat eden iftiracılar durumuna düşeriz. Rabbimiz Allah dilemedikçe [–ki asla dilemez–] sizin dininize dönmemiz mümkün değildir. Rabbimiz sınırsız ilmiyle her şeyi kuşatmıştır. Biz yalnız Allah'a güvenmişiz. Rabbimiz! Sen bizimle şu kâfir halkımız arasında gereken hükmü ver. Çünkü sen en doğru zamanda en doğru hükmü verirsin."

90. Medyen halkının önde gelen kâfirleri, "Şuayb'ın peşinden gittiğiniz takdirde çok zararlı çıkar, hüsrana uğrarsınız." diyerek müminlerin gözünü korkutmaya çalıştılar.

91. Ama sonunda onları öyle müthiş bir sarsıntı/deprem yakaladı ki bulundukları yere yığılıp kaldılar, topyekûn helak olup gittiler.

92. Şuayb'ı yalancılıkla suçlayanlar sanki o diyarda hiç yaşamamışlardı. Evet, işte sonunda asıl hüsrana uğrayanlar Şuayb'ı yalanlayanlar oldu.

93. Şuayb [onların hazin sonunu gördükten sonra] yüzünü öte çevirip şöyle dedi: "Ey kavmim! Ben size rabbimin ayetlerini tebliğ ettim; size gerekli öğütleri verdim. Şimdi ben kâfirlikte direnen böyle bir topluma nasıl üzüleyim?!"

94-95. Biz hangi diyara peygamber göndermişsek Allah'a boyun eğip yakarmaları için o diyarın halkını kıtlık ve yoklukla mutlaka sınamışızdır. Daha sonra bu kötü durumu bolluk ve bereketliliğe dönüştürmüşüzdür. Böylece o diyarda yaşayanlar zenginlik ve refaha kavuşmuş, fakat Allah'a şükretmek yerine, "Atalarımız da tıpkı bizim gibi kâh yoksulluk çekmiş, kâh refah içinde hayat sürmüşlerdi." diyerek azgınlık ve taşkınlığa devam etmişlerdir. Bu yüzden biz de onları hiç beklemedikleri bir anda kıskıvrak yakalayıp cezalandırmışızdır.

96. Vaktiyle o diyarlarda yaşayan insanlar iman etmiş ve Allah'a isyandan sakınmış olsalardı, hiç şüphesiz onlara hem gökten hem yerden bolluk, bereket yağdırırdık. Ne var ki onlar peygamberlerini ve Allah'ın ayetlerini yalan saydılar. İşte biz de onları işledikleri günahlar sebebiyle cezalandırdık.

اَفَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى اَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا بَيَاتًا وَهُمْ نَٓائِمُونَ
(٩٧) اَوَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰٓى اَنْ يَأْتِيَهُمْ بَأْسُنَا ضُحًى وَهُمْ
يَلْعَبُونَ (٩٨) اَفَاَمِنُوا مَكْرَ اللّٰهِ فَلَا يَأْمَنُ مَكْرَ اللّٰهِ اِلَّا
الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ (٩٩) اَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الْاَرْضَ
مِنْ بَعْدِ اَهْلِهَٓا اَنْ لَوْ نَشَٓاءُ اَصَبْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَنَطْبَعُ
عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ (١٠٠) تِلْكَ الْقُرٰى نَقُصُّ
عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَٓائِهَا وَلَقَدْ جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ
فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ
اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِ الْكَافِرِينَ (١٠١) وَمَا وَجَدْنَا لِاَكْثَرِهِمْ
مِنْ عَهْدٍ وَاِنْ وَجَدْنَٓا اَكْثَرَهُمْ لَفَاسِقِينَ (١٠٢) ثُمَّ بَعَثْنَا
مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسٰى بِاٰيَاتِنَٓا اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۬ئِه۪ فَظَلَمُوا
بِهَا فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ (١٠٣) وَقَالَ
مُوسٰى يَا فِرْعَوْنُ اِنّ۪ي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ (١٠٤)
حَق۪يقٌ عَلٰٓى اَنْ لَٓا اَقُولَ عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ قَدْ جِئْتُكُمْ [163]
بِبَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَاَرْسِلْ مَعِيَ بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ (١٠٥) قَالَ
اِنْ كُنْتَ جِئْتَ بِاٰيَةٍ فَأْتِ بِهَٓا اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِق۪ينَ
(١٠٦) فَاَلْقٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُب۪ينٌ (١٠٧)

97. Ne o, yoksa bugün bu topraklarda yaşayan kâfir/müşrik halkın, geceleyin uyurken azabımızın kendilerini ansızın yakalamayacağından yana bir güvenceleri mi var?!

98. Yine bunlar gündüzün iş-güç peşinde koşuştururlarken azabımızın kendilerini kıskıvrak yakalamayacağı garantisine mi sahipler?!

99. Bunlar Allah'ın azabına karşı kendilerini nasıl güvende hissedebilirler ki?! Allah'ın azabının hiç gelmeyeceğini zannedenler, büyük bir gaflet içinde kendilerini hüsrana sürükleyenlerdir.

100. Geçmişteki sahipleri helak olup gittikten sonra bugün bu topraklarda hayat süren müşrikler şu gerçeği hâlâ anlamadılar mı ki biz dilersek tıpkı önceki nesiller gibi onları da günahlarından dolayı pekâlâ cezalandırırız. Ve yine biz onların kalplerini öyle bir mühürleriz ki gerçekleri hiç anlamaz hâle gelirler.

101. [Ey Peygamber!] İşte sana helak olup giden toplumlar hakkında ibretlik kıssalar aktarıyoruz: Hiç şüphesiz peygamberleri o toplumlara hak ve hakikati gösteren nice deliller getirdi. Ama onlar en başından yalan saydıkları için onca delile rağmen imana gelmediler. Allah kâfirlerin kalplerini işte bu yüzden mühürlüyor.

102. Biz o toplumların çoğunda tevhid inancına bağlılık, yaratılış amacına uygun yaşamak diye bir şey görmedik. Bilakis onların çoğunun fasık/kâfir olduğuna tanıklık ettik.

103. Biz o toplumların helak olup gitmesinden sonraki bir devirde Musa'yı açık ayetlerimizin/mucizelerimizin desteğinde Firavun'a ve ileri gelen adamlarına gönderdik. Fakat onlar ayetlerimizi/mucizelerimizi inkârda direnerek hem kendilerine hem de halklarına kötülük ettiler. Ama bak, inkârcılıkta direnenlerin akıbeti ne hazin oldu?!

104. Musa, "Ey Firavun!" dedi, "Ben âlemlerin rabbi Allah tarafından gönderilmiş bir elçiyim."

105. Musa sözlerine şöyle devam etti: "Bana düşen, Allah adına sırf hak ve hakikati söylemektir. Bakın, size rabbinizden mucize[ler] getirdim. İsrailoğullarının benimle birlikte Mısır'dan çıkıp gitmelerine izin ver."

106. Firavun da şöyle karşılık verdi: "Madem mucize getirdin; o hâlde göster şu mucizeni. Tabii eğer doğru söylüyorsan!"

107. Bunun üzerine Musa asasını yere bıraktı. O anda bir de ne görsünler, asa basbayağı bir yılan oluvermiş.

وَنَزَعَ يَدَهُ فَاِذَا هِيَ بَيْضَٓاءُ لِلنَّاظِرِينَ ﴿١٠٨﴾ قَالَ الْمَلَاُ
مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌ ﴿١٠٩﴾ يُرِيدُ اَنْ
يُخْرِجَكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿١١٠﴾ قَالُٓوا
اَرْجِهْ وَاَخَاهُ وَاَرْسِلْ فِي الْمَدَٓائِنِ حَاشِرِينَ ﴿١١١﴾
يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿١١٢﴾ وَجَٓاءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ
قَالُٓوا اِنَّ لَنَا لَاَجْرًا اِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ ﴿١١٣﴾ قَالَ
نَعَمْ وَاِنَّكُمْ لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿١١٤﴾ قَالُوا يَا مُوسٰٓى
اِمَّٓا اَنْ تُلْقِيَ وَاِمَّٓا اَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ ﴿١١٥﴾ قَالَ
اَلْقُوا فَلَمَّٓا اَلْقَوْا سَحَرُٓوا اَعْيُنَ النَّاسِ وَاسْتَرْهَبُوهُمْ
وَجَٓاؤُ بِسِحْرٍ عَظِيمٍ ﴿١١٦﴾ وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ
اَلْقِ عَصَاكَ فَاِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴿١١٧﴾ فَوَقَعَ
الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١١٨﴾ فَغُلِبُوا هُنَالِكَ
وَانْقَلَبُوا صَاغِرِينَ ﴿١١٩﴾ وَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدِينَ
[164] ﴿١٢٠﴾ قَالُٓوا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٢١﴾ رَبِّ مُوسٰى
وَهٰرُونَ ﴿١٢٢﴾ قَالَ فِرْعَوْنُ اٰمَنْتُمْ بِهِ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ
لَكُمْ اِنَّ هٰذَا لَمَكْرٌ مَكَرْتُمُوهُ فِي الْمَدِينَةِ لِتُخْرِجُوا
مِنْهَٓا اَهْلَهَا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿١٢٣﴾ لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ
وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ ثُمَّ لَاُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَعِينَ ﴿١٢٤﴾

108. Musa elini koynuna sokup çıkardı. O anda bir de ne görsünler, bembeyaz bir el ışıl ışıl parlıyor.

109-110. Bu manzara karşısında Firavun'un ileri gelen adamları, "Belli ki bu adam işini iyi bilen bir sihirbaz. Amacı da sizi yerinizden yurdunuzdan etmek; tahtınızdan indirmek!" dediler. Bunun üzerine Firavun, "Peki, ne yapalım dersiniz?" diye sordu.

111-112. Onlar da şöyle dediler: "Musa'yı ve kardeşi Harun'u burada alıkoy; diğer şehirlere de adamlar gönder; usta sihirbazların tümünü toplayıp senin huzuruna getirsinler."

113. Sihirbazlar Firavun'a gelip, "Musa'yı alt etmemiz hâlinde bize büyük bir mükâfat var, değil mi?" dediler.

114. Firavun, "Elbette! Benim yanımda yüksek bir mevkii elde edeceksiniz." diye karşılık verdi.

115. Derken, sihirbazlar [kendilerinden gayet emin olarak], "Musa!" dediler, "Hünerini ilkin sen mi gösterirsin yoksa biz mi gösterelim?"

116. Musa, "Önce siz gösterin hünerinizi." diye karşılık verdi. Bunun üzerine sihirbazlar iplerini/asalarını yere atınca büyüyle halkın gözlerini bağladılar ve onları korkuttular. [Dahası] sihirbazlar [ipleri yılan gibi oynatarak] büyük bir sihir gösterisi yaptılar.

117. İşte o zaman Musa'ya, "Elindeki asayı yere bırak!" diye vahyettik. Musa asayı yere bırakınca bir de ne görsünler! [Basbayağı yılan olan] asa onların göz aldatıcı büyü malzemelerini yalayıp yutuyor.

118-120. Böylece hem Musa'nın gösterdiği mucizenin gerçek olduğu hem de sihirbazların gösterisinin düpedüz bir aldatmacadan ibaret olduğu ortaya çıktı. Yine böylece Firavun ve hanedanı yenildi ve halkın gözünde küçük düştü. Bu arada sihirbazlar da hep birden secdeye kapandılar.

121-122. Ardından, "Biz âlemlerin rabbine, Musa ve Harun'un rabbine inanıp güvendik." dediler.

123-124. Bunun üzerine Firavun, "Demek siz benden izin almadan ona inandınız, öyle mi?! Sizin bu yaptığınız kesinlikle bir danışıklı dövüş! Belli ki siz Mısır'ın yerli halkını buradan çıkarıp İsrailoğullarının hâkimiyetini sağlamak istiyorsunuz. Ama siz görürsünüz gününüzü! Ahdim olsun ki ellerinizi, ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra da hepinizi asacağım." diye tehditler savurdu.

قَالُٓوا اِنَّٓا اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَۚ ﴿١٢٥﴾ وَمَا تَنْقِمُ مِنَّٓا اِلَّٓا اَنْ
اٰمَنَّا بِاٰيَاتِ رَبِّنَا لَمَّا جَٓاءَتْنَاۜ رَبَّنَٓا اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا
وَتَوَفَّنَا مُسْلِمٖينَۚ ﴿١٢٦﴾ وَقَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ
اَتَذَرُ مُوسٰى وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ وَيَذَرَكَ
وَاٰلِهَتَكَۜ قَالَ سَنُقَتِّلُ اَبْنَٓاءَهُمْ وَنَسْتَحْيٖ نِسَٓاءَهُمْۚ
وَاِنَّا فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ ﴿١٢٧﴾ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ
اسْتَعٖينُوا بِاللّٰهِ وَاصْبِرُواۚ اِنَّ الْاَرْضَ لِلّٰهِ يُورِثُهَا
مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖۜ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقٖينَ ﴿١٢٨﴾ قَالُٓوا
اُو۫ذٖينَا مِنْ قَبْلِ اَنْ تَأْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَاۜ قَالَ
عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِي
الْاَرْضِ فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَۚ ﴿١٢٩﴾ وَلَقَدْ اَخَذْنَٓا
اٰلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّنٖينَ وَنَقْصٍ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ
يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣٠﴾ فَاِذَا جَٓاءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هٰذِهٖۚ [165]
وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا بِمُوسٰى وَمَنْ مَعَهُۜ اَلَٓا
اِنَّمَا طَٓائِرُهُمْ عِنْدَ اللّٰهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ
﴿١٣١﴾ وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهٖ مِنْ اٰيَةٍ لِتَسْحَرَنَا بِهَاۙ فَمَا
نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنٖينَ ﴿١٣٢﴾

125-126. Sihirbazlar ise, "[İster as ister kes, hiç dert değil,] biz zaten rabbimize döneceğiz. Ne var ki sen bizden sırf rabbimizin ayetleri/mucizeleri geldiğinde onlara inandık diye öç alıyorsun." diye karşılık verip, "Rabbimiz! Bize çokça sabır ve dayanma gücü ver. Canımızı sana yürekten teslim olmuş kulların olarak al." diye yakardılar.

127. Bu arada kavminin ileri gelenleri Firavun'a şöyle dedi: "Ne o, yoksa sen Musa ve halkının bu ülkeyi yangın yerine çevirmelerine, seni ve senin tanrılarını terk edip gitmelerine göz mü yumacaksın?!"

Firavun da şöyle karşılık verdi: "Tabii ki hayır! Onların erkek evlatlarını katleder, kadınlarını-kızlarını da sağ bırakıp kötü amaçlarımız için kullanırız. Nasılsa biz onlara istediğimizi yapacak güce sahibiz."

128. Musa ise kendi kavmine şöyle dedi: "[Sakın korkmayın!] Allah'tan yardım isteyin ve bu zulme sabredin. Yeryüzünün asıl sahibi Allah'tır. O dilediği kullarını yeryüzüne vâris kılar. [Bilin ki] mutlu son Allah'a itaatsizlikten sakınanlar içindir."

129. Lakin İsrailoğulları Musa'ya şöyle karşılık verdi: "Sen gelmeden önce biz bu memlekette baskı, zulüm ve işkence altında yaşıyorduk. Şimdi sen geldin ama biz yine baskı ve zulüm altında yaşamaktayız. Senin gelişinle ne değişti ki?!"

Bu serzeniş üzerine Musa şöyle dedi: "Belki de rabbiniz düşmanınızı helak edecek ve onların ardından yeryüzünde size güç ve imkân verecek, sonra da ne tür işler yapacağınıza bakacak ve böylece sizi sınayacak."

130. Andolsun ki biz akıllarını başlarına alırlar diye Firavun ve hanedanını yıllar yılı kuraklık ve kıtlık felaketiyle boğuşmaya mahkûm ettik.

131. Ama onlar bolluk ve refaha kavuştukları zaman, "Bu bizim en tabii hakkımız." derlerdi. Yokluk ve darlığa düştüklerinde ise bu durumu Musa ve ona inananlardan kaynaklanan bir uğursuzluk sayarlardı. Hâlbuki onların uğursuzluk saydığı felaketler [işledikleri günahlar sebebiyle] Allah'tan gelmişti. Ne var ki onların çoğu bu gerçeği idrak etmiyordu.

132. Bu yüzdendir ki onlar, "Bizi büyülemek için her ne mucize gösterirsen göster, sana inanmayacağız!" dediler.

فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ
وَالدَّمَ اٰيَاتٍ مُفَصَّلَاتٍ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا
مُجْرِمٖينَ ﴿١٣٣﴾ وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوا يَا مُوسَى
ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ
لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنٖٓي اِسْرَٓاءٖيلَ ﴿١٣٤﴾ فَلَمَّا
كَشَفْنَا عَنْهُمُ الرِّجْزَ اِلٰٓى اَجَلٍ هُمْ بَالِغُوهُ اِذَا هُمْ
يَنْكُثُونَ ﴿١٣٥﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَاَغْرَقْنَاهُمْ فِي الْيَمِّ بِاَنَّهُمْ
كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلٖينَ ﴿١٣٦﴾ وَاَوْرَثْنَا الْقَوْمَ
الَّذٖينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ الْاَرْضِ وَمَغَارِبَهَا
الَّتٖي بَارَكْنَا فٖيهَا وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنٰى عَلٰى
بَنٖٓي اِسْرَٓاءٖيلَ بِمَا صَبَرُوا وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ
[166] فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ ﴿١٣٧﴾ وَجَاوَزْنَا بِبَنٖٓي
اِسْرَٓاءٖيلَ الْبَحْرَ فَاَتَوْا عَلٰى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلٰٓى اَصْنَامٍ
لَهُمْ قَالُوا يَا مُوسَى اجْعَلْ لَنَٓا اِلٰهًا كَمَا لَهُمْ اٰلِهَةٌ قَالَ
اِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿١٣٨﴾ اِنَّ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ مُتَبَّرٌ مَا هُمْ فٖيهِ
وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٩﴾ قَالَ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغٖيكُمْ
اِلٰهًا وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمٖينَ ﴿١٤٠﴾ وَاِذْ اَنْجَيْنَاكُمْ
مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُٓوءَ الْعَذَابِ يُقَتِّلُونَ
اَبْنَٓاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَٓاءَكُمْ وَفٖي ذٰلِكُمْ بَلَٓاءٌ مِنْ
رَبِّكُمْ عَظٖيمٌ ﴿١٤١﴾

133. Bunun üzerine biz de selleri, çekirge sürülerini, [tatarcık ve at sineği gibi] haşere ve kurbağa salgınları ile [Nil nehrinin] kana dönüşen suyunu birer mucizevî felaket olarak onların başına musallat ettik. Ama onlar imana gelmemekte yine direttiler. Çünkü onlar günaha batmış bir topluluk idi.

134. Bütün bu felaketlerin her biri başlarına geldiğinde, "Ey Musa! Rabbinin sana verdiği peygamberlik hatırına n'olur bizim için dua et. Bizi bu musibetten kurtarırsan sana kesinlikle inanacak ve İsrailoğullarının seninle birlikte Mısır'dan ayrılmasına izin vereceğiz." derlerdi.

135. Ama biz, [Musa'nın duasını kabul edip] o musibeti belli bir süre bertaraf edince, imana gelme sözlerinden hemen dönerlerdi.

136. En nihayet biz de onları cezalandırdık. Onları sulara gark ettik. Çünkü onlar ayetlerimizi/mucizelerimizi hiçe saymışlardı.

137. Firavun'un zulmü altında ezilip horlanan İsrailoğullarını ise bereketli kıldığımız Filistin-Suriye topraklarının doğusundan batısına mirasçı yaptık. Böylelikle rabbinin İsrailoğullarına verdiği o güzel söz, zor zamanlarda gösterdikleri sabrın mükâfatı olarak yerini bulmuş oldu. Firavun ve hanedanına gelince, onlara ait sarayları, binaları, bağları ve bahçeleri de [zaman içinde] harap ettik.

138-140. Yine biz, İsrailoğullarını sağ salim bir şekilde denizin karşı yakasına geçirdik. Zaman sonra, [Sina Yarımadası'nda sığır suretinde] birtakım putlara tapan bir halkla karşılaştılar. Bunun üzerine, "Musa!" dediler, "Bize de bunlarınkine benzer tanrılar edinsen."

Musa, "Belli ki siz ağzından çıkanı kulağı duymayan bir topluluksunuz." dedi ve ekledi: "Sözde tanrılarına ve ibadetlerine imrendiğiniz bu insanların sonu helak ve hüsrandır. Bunların ibadet diye yaptıkları şeyler ise büsbütün saçmalıktır. Allah [peygamber göndermek ve tevhid inancını öğretmek suretiyle] sizi putlara tapan halklardan üstün kılmışken ben şimdi size O'ndan başka bir ilah/tanrı mı arayayım?!"

141. [Musa sözlerine şöyle devam etti]: "Hatırlayın ki Allah sizi Firavun ve hanedanının zulmünden kurtardı.[7] Onlar size en kötü işkenceyi reva görüyor, erkek evlatlarınızı katledip sağ bıraktıkları kadınlarınızı/kızlarınızı kötü amaçları için kullanıyorlardı. İşte bu zulümden kurtarılmanız, rabbinizin size lütfettiği çok büyük bir nimetti."

7. Bu ayetteki *ve-iz enceynâküm* (Hatırlayın ki biz sizi kurtarmıştık.) ifadesi, sözün akışında kopukluğa yol açtığı için biz *enceynâküm* lafzını *encâküm* (Allah sizi kurtarmıştı.) şeklinde okuyan İbn Âmir'in bu okuyuşuna göre tercüme ettik (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, III. 254).

وَوٰعَدْنَا مُوسٰى ثَلٰثٖينَ لَيْلَةً وَاَتْمَمْنَاهَا بِعَشْرٍ
فَتَمَّ مٖيقَاتُ رَبِّهٖٓ اَرْبَعٖينَ لَيْلَةًۚ وَقَالَ مُوسٰى لِاَخٖيهِ
هٰرُونَ اخْلُفْنٖى فٖى قَوْمٖى وَاَصْلِحْ وَلَا تَتَّبِعْ سَبٖيلَ
الْمُفْسِدٖينَ ﴿١٤٢﴾ وَلَمَّا جَٓاءَ مُوسٰى لِمٖيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ
رَبُّهُۙ قَالَ رَبِّ اَرِنٖٓى اَنْظُرْ اِلَيْكَۜ قَالَ لَنْ تَرٰينٖى وَلٰكِنِ
انْظُرْ اِلَى الْجَبَلِ فَاِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرٰينٖىۚ
فَلَمَّا تَجَلّٰى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسٰى
صَعِقًاۚ فَلَمَّٓا اَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ اِلَيْكَ وَاَنَا
اَوَّلُ الْمُؤْمِنٖينَ ﴿١٤٣﴾ قَالَ يَا مُوسٰٓى اِنّٖى اصْطَفَيْتُكَ [167]
عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتٖى وَبِكَلَامٖىۘ فَخُذْ مَٓا اٰتَيْتُكَ
وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرٖينَ ﴿١٤٤﴾ وَكَتَبْنَا لَهُ فِى الْاَلْوَاحِ مِنْ
كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً وَتَفْصٖيلًا لِكُلِّ شَيْءٍۚ فَخُذْهَا
بِقُوَّةٍ وَاْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِاَحْسَنِهَاۜ سَاُورٖيكُمْ
دَارَ الْفَاسِقٖينَ ﴿١٤٥﴾ سَاَصْرِفُ عَنْ اٰيَاتِىَ الَّذٖينَ
يَتَكَبَّرُونَ فِى الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّۜ وَاِنْ يَرَوْا كُلَّ
اٰيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَاۚ وَاِنْ يَرَوْا سَبٖيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ
سَبٖيلًاۚ وَاِنْ يَرَوْا سَبٖيلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَبٖيلًاۜ ذٰلِكَ
بِاَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلٖينَ ﴿١٤٦﴾

142. Biz [Sina dağında kendisine vahyetmek üzere] Musa ile otuz geceliğine sözleştik, ardından bu süreye [vahiy alması için] on gece daha ekledik. Böylece rabbinin kırk gece olarak belirlediği süre tamamlanmış oldu.

Musa [Sina dağına çıkmadan önce] kardeşi Harun'a şöyle dedi: "Kavmimin başına sen geç ve onları iyi yönet. Fitne-fesat peşinde koşanların aklına uyma!"

143. Musa belirlediğimiz vakitte belirlediğimiz yere gelince rabbi onunla konuştu. Bu arada Musa, "Rabbim!" dedi, "Bana kendini göster de seni bir göreyim."

Allah da şöyle buyurdu: "Beni asla göremezsin/göremeyeceksin! Bu gerçeği anlamak istersen şu dağa bak; eğer [ben tecelli ettiğimde] o dağ yerinde kalırsa o zaman sen de beni görürsün(!)"

Allah tecelli edip [sınırsız kudretini ve/veya nurunu] dağa yansıtınca dağı yerle bir etti. O anda Musa bayılıp yere yığıldı; derken, ayıldı ve şöyle yakardı: "Rabbim! Sen yüceler yücesisin. Tövbe eder, affını dilerim. Senin gözle görülemeyeceğine iman edenlerin ilki benim!"[8]

8. Bu ayetin sonundaki *evvelü'l-mü'minîn* ifadesi, genel manada ilk mümin olmaya değil, Allah'ın gözle görülemeyeceğine iman konusunda ilk olmaya işaret etmektedir (Bkz. Mukâtil, *Tefsîr*, II. 62).

144. Allah da Musa'ya şöyle karşılık verdi: "Ey Musa! Ben sana ayetlerimi vahyettim ve seninle bizzat konuştum. Böylece seni diğer insanlar arasında eşsiz bir konuma yükselttim. Şimdi sana vahyettiğim hükümlere sımsıkı sarıl ve bu büyük lütfuma minnettarlığını göster!"

145. Biz, Musa'ya verdiğimiz levhalarda/taş tabletlerde [dinî-ahlakî] hüküm kabilinden gerekli olan her şeyi etraflıca kaydetmiş ve ona şöyle emretmiştik: "Bütün bu ilahî hükümlere titizlikle uy ve halkına da bu hükümlere en güzel biçimde uymalarını tembihle. Bir de şunu bilin ki vakti gelince ben size kâfirlerin yurtlarını ne hâle getirdiğimi göstereceğim."

146. "Yaşadıkları diyarda hiçbir hak-hukuk tanımaksızın büyüklük taslayanlara ayetlerimi anlayıp kavrama imkânı vermeyeceğim. Kaldı ki böyleleri her türlü mucizeyi görseler bile gene de imana gelmezler. Hidayet yolunu görseler ona asla yönelmezler. Ama dalalet yolunu gördüklerinde hemen o yola koyulurlar. Böyle davranmaları, ayetlerimizi yalanlamış ve umursamamış olmalarındandır."

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَلِقَاءِ الْاٰخِرَةِ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ
هَلْ يُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤٧﴾ وَاتَّخَذَ قَوْمُ
مُوسٰى مِنْ بَعْدِهٖ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ
اَلَمْ يَرَوْا اَنَّهُ لَا يُكَلِّمُهُمْ وَلَا يَهْدِيهِمْ سَبِيلًا اِتَّخَذُوهُ
وَكَانُوا ظَالِمِينَ ﴿١٤٨﴾ وَلَمَّا سُقِطَ فِي اَيْدِيهِمْ وَرَاَوْا
اَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّوا قَالُوا لَئِنْ لَمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا
[168] لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿١٤٩﴾ وَلَمَّا رَجَعَ مُوسٰى اِلٰى
قَوْمِهٖ غَضْبَانَ اَسِفًا قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُونِي مِنْ بَعْدِيۚ
اَعَجِلْتُمْ اَمْرَ رَبِّكُمْۚ وَاَلْقَى الْاَلْوَاحَ وَاَخَذَ بِرَاْسِ اَخِيهِ
يَجُرُّهُ اِلَيْهِ قَالَ ابْنَ اُمَّ اِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُونِي وَكَادُوا
يَقْتُلُونَنِي فَلَا تُشْمِتْ بِيَ الْاَعْدَاءَ وَلَا تَجْعَلْنِي مَعَ
الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿١٥٠﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ لِي وَلِاَخِي
وَاَدْخِلْنَا فِي رَحْمَتِكَ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿١٥١﴾
اِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّهِمْ
وَذِلَّةٌ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ ﴿١٥٢﴾
وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّـَٔاتِ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا وَاٰمَنُوا اِنَّ
رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٥٣﴾ وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ
مُوسَى الْغَضَبُ اَخَذَ الْاَلْوَاحَ وَفِي نُسْخَتِهَا هُدًى
وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ ﴿١٥٤﴾

147. Ayetlerimizi ve ahiret gerçeğini yalan sayanların iyilik namına yapmış oldukları bütün her şey boşa gitmiştir. Ne yani, onlar işledikleri günahlardan başka bir şeyin karşılığını mı göreceklerdi?!

148. Musa'nın [Sina dağına] gidişinden sonra İsrailoğulları [Sâmiri'nin telkinlerine uyarak altın, gümüş gibi] süs eşyalarından böğürme sesi çıkarabilen bir buzağı heykeli yaptılar. Onlar bu heykelin kendileriyle konuşmaktan ve kendilerine doğru yolu göstermekten âciz olduğunu sanki bilmiyorlardı! Hâl böyleyken yine de ona tapındılar ve böylece zalim/müşrik olup çıktılar.

149. Ne zaman ki yaptıkları işten büyük pişmanlık duydular ve günaha batmış olduklarını anladılar; işte o zaman, "Eğer rabbimiz bize acımaz, bizi bağışlamazsa helak ve hüsrana uğramamız kaçınılmazdır." diye yakarmaya başladılar.

150. Musa durumdan haberdar olup öfkeli ve üzüntülü bir hâlde halkının yanına dönünce, "Ben yokken ne kötü bir iş yaptınız böyle! Rabbinizin emrine bu kadar çabuk isyan ettiniz ha!" diye çıkıştı. Sonra [ilahî hükümlerin yazılı olduğu taş] tabletleri kızgınlıkla yere attı ve kardeşi Harun'un yakasına yapışıp kendine doğru çekti. Harun, "Anamın oğlu!" dedi, "Bu halk beni çok hırpaladı. O kadar ki az kalsın canıma kıyacaklardı. Şimdi sen de kalkıp düşmanlar[ımız] karşısında beni küçük düşürme; onları hâlimize güldürme. Ayrıca beni buzağıya tapınan güruhla da bir görme!"

151. Bunun üzerine Musa, "Rabbim!" dedi, "Beni ve ağabeyimi affet. Bize merhamet et. Çünkü sen çok ama çok merhametlisin."

152. Buzağıya tapınanlar var ya, işte onlar Allah'ın hışmına uğrayacak ve bu hayatta da aşağılık duruma düşmeye mahkûm olacaklar. İşte biz sözde tanrılar icat edenleri böyle cezalandırırız!

153. Günah üstüne günah işleyen ama ardından pişmanlıkla tövbe edip gerçek iman sahibi olan kimselere gelince, doğrusu böyle bir tövbe ve imandan sonra rabbin çok affedici, çok merhametli davranır.

154. Musa'nın öfkesi yatışınca yerdeki levhaları/taş tabletleri aldı. O levhalarda rablerinden saygıyla korkup çekinenler için bir rehber ve aynı zamanda rahmet olan hükümler yazılıydı.

وَاخْتَارَ مُوسٰى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا لِمِيقَاتِنَا فَلَمَّا
اَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ اَهْلَكْتَهُمْ مِنْ
قَبْلُ وَاِيَّايَ اَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَاءُ مِنَّا اِنْ هِيَ
اِلَّا فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَاءُ وَتَهْدِي مَنْ تَشَاءُ
اَنْتَ وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ
﴿١٥٥﴾ وَاكْتُبْ لَنَا فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْاٰخِرَةِ [169]
اِنَّا هُدْنَا اِلَيْكَ قَالَ عَذَابِي اُصِيبُ بِهِ مَنْ اَشَاءُ
وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ فَسَاَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ
وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَالَّذِينَ هُمْ بِاٰيَاتِنَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٦﴾ اَلَّذِينَ
يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْاُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا
عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرٰيةِ وَالْاِنْجِيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ
وَيَنْهٰيهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ
عَلَيْهِمُ الْخَبَائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ اِصْرَهُمْ وَالْاَغْلَالَ
الَّتِي كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا بِهِ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ
وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذِي اُنْزِلَ مَعَهُ اُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ
﴿١٥٧﴾ قُلْ يَا اَيُّهَا النَّاسُ اِنِّي رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ جَمِيعًا
الَّذِي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحْيِي
وَيُمِيتُ فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ الَّذِي يُؤْمِنُ
بِاللّٰهِ وَكَلِمَاتِهِ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٨﴾ وَمِنْ قَوْمِ
مُوسٰى اُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهِ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٩﴾

155. Derken, Musa bizim belirlediğimiz yer ve zamanda [af dilemek üzere] kavminden yetmiş kişi seçti; [ama onlar af dilemek yerine Allah'ı açıkça görme talebinde bulundular]. Derken, şiddetli bir deprem onları sarsmaya başladı. Bu sırada Musa Allah'a şöyle yakardı: "Rabbim! Dileseydin beni de bunları da daha önce pekâlâ helak ederdin. Aramızdaki bazı ahmaklar yüzünden şimdi bizi topyekûn helak mi edeceksin? Buzağıya tapınma işi de senin sınamandan başka bir şey değil. Sen bu vesileyle dilediğin kimseleri dalalete sevk eder, dilediğin kimseleri hidayete erdirirsin. Sen bizim yâr ve yardımcımızsın. Af ve merhamet eyle bize; çünkü sensin tek gerçek affedici."

156. "Bize bu dünyada da öteki dünyada da iyilik ve güzellik [iman, itaat, ilim, sağlık, afiyet, cennet] nasip et. İşte biz pişmanlık içinde sana yönelip affına sığındık."

Musa'nın bu yakarışına karşılık Allah şöyle buyurdu: "Ben dilediğim kimseyi cezalandırabilirim. Ama rahmetim her şeyi kuşatmıştır. Ben bu sınırsız rahmetimi, günahkârlıktan sakınan, karşılıksız maddi-malî yardımda bulunan, kısaca ayetlerimize yürekten inanan kimselere nasip edeceğim."

157. İşte o kimseler [vakti geldiğinde] ellerinin altındaki Tevrat'ta ve İncil'de kendisinden söz edilmiş olduğunu görecekleri ümmi [yani geçmişte vahiy kültürüne sahip olmayan ve çoğu okuma yazma bilmeyen Arap milletine mensup] peygambere uyacak kimselerdir. Bu peygamber onlara iyiliği emredip kötülüğü yasaklayacak; yine onlara temiz ve hoş şeyleri helal, kötü ve çirkin şeyleri haram kılacak; onları zorlayan hükümler ve yükümlülükleri de hafifletecektir. İşte o peygamber geldiğinde, ona inanıp güvenen, ona saygı gösteren, ona yardım eden ve yine ona indirilen Kur'an'a uyanlar var ya, işte onlar kurtuluşa erecek olanlardır.

158. [Ey Peygamber!] De ki: "Ey insanlar! Bakın ben hepinize Allah tarafından gönderilmiş bir elçiyim. Göklerde ve yerde mutlak hükümranlık O'nundur. O'ndan başka gerçek ilah/tanrı yoktur. Canı veren de alan da O'dur. Öyleyse siz de Allah'a ve O'nun ayetlerine inanıp güvenen bu ümmi peygambere inanıp güvenin; ona uyun ve böylece doğru yola girmiş olun."

159. Musa'nın kavmi içinde insanları hak ve hakikate yönelten, hakka bağlılıkla adaleti gerçekleştiren bir zümre de vardı.

[170] وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ اَسْبَاطًا اُمَمًاۜ وَاَوْحَيْنَٓا
اِلٰى مُوسٰٓى اِذِ اسْتَسْقٰيهُ قَوْمُهُٓ اَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ
الْحَجَرَۚ فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًاۜ قَدْ عَلِمَ
كُلُّ اُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْۜ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَاَنْزَلْنَا
عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰىۜ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْۜ
وَمَا ظَلَمُونَا وَلٰكِنْ كَانُٓوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١٦٠﴾ وَاِذْ
قِيلَ لَهُمُ اسْكُنُوا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ
شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةٌ وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَغْفِرْ
لَكُمْ خَطٖيٓـَٔاتِكُمْۜ سَنَزٖيدُ الْمُحْسِنٖينَ ﴿١٦١﴾ فَبَدَّلَ
الَّذٖينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذٖي قٖيلَ لَهُمْ فَاَرْسَلْنَا
عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِنَ السَّمَٓاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٦٢﴾
وَسْـَٔلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتٖي كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِۢ اِذْ
يَعْدُونَ فِي السَّبْتِ اِذْ تَأْتٖيهِمْ حٖيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ
شُرَّعًا وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ لَا تَأْتٖيهِمْۚ كَذٰلِكَ نَبْلُوهُمْ بِمَا
[171] كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٣﴾ وَاِذْ قَالَتْ اُمَّةٌ مِنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ
قَوْمًاۙ اللّٰهُ مُهْلِكُهُمْ اَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدٖيدًاۜ قَالُوا
مَعْذِرَةً اِلٰى رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٦٤﴾

160. Biz İsrailoğullarını on iki boya/oymağa ayırmıştık. Musa [susuzluktan kırılan] kavminin su ihtiyacını gidermemiz için bize yakarmış, biz de ona, "Asan ile kayaya vur!" demiştik. Musa asasıyla vurunca kayadan on iki göze fışkırmış ve böylece on iki boydan her biri kendi su kaynağını belirlemişti. Ayrıca biz [çölde] bulutları onların üzerine gölgelik yapmıştık. Yine onlara, "Size lütfettiğimiz güzel rızıklardan istifade edin." buyurmuş ve onlara [bir tür tatlı çiy olan] kudret helvası ile bıldırcın eti lütfetmiştik. [Onlar bizim bunca lütuf ve nimetimize nankörlükle karşılık verdiler]. Ne var ki onlar böyle davranmakla bize değil, kendilerine kötülük ettiler.

161. Öte yandan onlara şöyle emredilmişti: "Şu beldeye girin ve oradaki nimetlerden dilediğiniz gibi istifade edin ve 'Rabbimiz! Dileğimiz isyanımızın affıdır.' deyin. O beldeye [şımarık ve azgın bir tavırla değil] saygılı ve edepli bir şekilde girin ki biz de sizin günahlarınızı bağışlayalım. Nitekim biz iman ve ibadette samimi, sebatkâr olanlara nimetlerimizi daha da artırırız."

162. Ne var ki onların arasındaki zalimler/kâfirler bu emirleri kulak ardı edip kendilerine yönelik ilahî emir ve hükümlerin aksine işler yaptılar. Biz de bu tutumlarından dolayı onların üzerine gökten bela yağdırdık.[9]

9. Ebû Müslim el-İsfahânî'nin belirttiği üzere bu ayetteki *fe-beddelellezîne zalemû minhüm kavlen ğayrallezî kîle lehüm* ifadesi, tıpkı 2/Bakara 59. ayetteki gibi, "kendilerine söylenen sözü başka bir sözle değiştirmek" değil, kendilerine yönelik ilahî emir ve hükümlerle hiç bağdaşmayan işler yapmak" anlamındadır (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, III. 85).

163. [Ey Peygamber!] O Yahudilere, deniz [Akabe körfezinin] kıyısındaki kasaba halkının başına neler geldiğini sor. Hani vaktiyle o denizdeki balıklar avlanma yasağı bulunan cumartesi günlerinde sahile akın eder, diğer günlerde ise ortalıkta görünmezlerdi. Kasaba halkı bu durumu bahane edip cumartesi günü avlanma yasağını çiğnemek suretiyle haddi aştı. İşte biz onları günahkârlıklarından dolayı böyle sınıyorduk.

164. İçlerinden bir grup, "Allah'ın helak edeceği yahut çok ağır bir ceza vereceği kimselere ne diye öğüt verip duruyorsunuz?" dediğinde, cumartesi günü avlanma yasağını çiğneyenlere engel olmak isteyenler, "Her şeyden önce rabbimizin huzurunda bizi sorumluluktan kurtaracak bir gerekçemiz olsun diye öğüt verip uyarıda bulunuyoruz. Ayrıca, bizim bu öğüt ve uyarılarımız sayesinde Allah'ın emirlerini çiğnemekten sakınmaları da muhtemeldir." diye karşılık vermişlerdi.

165. Ne var ki o günahkârlar kendilerine yönelik öğüt ve uyarıları umursamadılar. Bunun üzerine biz de o toplumda, günahkârca davranışlara engel olmaya çalışanları azaptan kurtardık; günahkârları ise yoldan çıkmış olmaları sebebiyle çok şiddetli bir azaba uğrattık.

166. Kendilerine yasaklanan işleri yapmakta ısrar ettiklerinde, biz de onlara "Aşağılık bir hâlde maymunlar gibi olun! [Bundan böyle zillet ve esaret içinde yaşayın.]" dedik.

167. İşte o zaman rabbin, kıyamet gününe kadar onlara çok büyük acılar çektirecek insanları ortaya çıkaracağını da bildirmişti. Şüphesiz rabbin [dilediği takdirde] çok çabuk ceza verir ama aynı zamanda çok affedici, çok merhametlidir.

168. Biz, İsrailoğullarını birbirlerinden ayrı düşmüş gruplar hâlinde farklı coğrafyalarda yaşamaya mahkûm ettik. İçlerinden bir kısmı iyi/itaatkâr insanlardı; bir kısmı ise böyle değildi. İtaatkâr olmayanları, doğru yola yönelmeleri için kâh refah ve bollukla kâh yokluk ve darlıkla sınadık.

169. Geçen zaman zarfında onların yerini başka bir hayırsız nesil aldı. Tevrat'a vâris olan bu nesil, "Seçkin bir millet olduğumuz için nasılsa günahlarımız bağışlanacak." iddiasıyla hareket ederek hep rüşvet gibi haram kazançlar sağlamakla meşgul oldular. O kadar ki böylesi kazançların hiçbirini kaçırmadılar. Peki, onlardan Allah'a isnat ederek konuştukları her sözün mutlak doğru olması gerektiği hususunda Tevrat'taki hükümler uyarınca söz alınmamış mıydı; onlar da Tevrat'taki hükümleri okuyup öğrenmemişler miydi? [İyi bilin ki] ahiret Allah'ın emirlerine itaatsizlikten sakınanlar için mutlak surette hayırlıdır. Neden hâlâ aklınızı başınıza almazsınız?!

170. Tevrat'taki emirlere hakkıyla uyan, namazı titizlikle kılan Yahudiler bilmeliler ki biz böyle güzel işler yapan kimselerin mükâfatını asla zayi etmeyiz.

171. Vaktiyle biz, Sina dağını İsrailoğullarının üzerine kaldırmıştık. Bu esnada onlar dağın üzerlerine düşeceğini sanmışlardı. İşte o zaman, "Size lütfettiğimiz vahye sımsıkı sarılın, ondaki hükümleri kulağınıza küpe edin ve böylece Allah'a karşı gelmekten sakınan kimseler olun." diye emretmiştik.

فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهٖٓ اَنْجَيْنَا الَّذٖينَ يَنْهَوْنَ عَنِ
السُّٓوءِ وَاَخَذْنَا الَّذٖينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَـٖٔيسٍ بِمَا
كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٥﴾ فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ
قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِـٖٔينَ ﴿١٦٦﴾ وَاِذْ تَاَذَّنَ
رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ يَسُومُهُمْ
سُٓوءَ الْعَذَابِۜ اِنَّ رَبَّكَ لَسَرٖيعُ الْعِقَابِۚ وَاِنَّهُ
لَغَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿١٦٧﴾ وَقَطَّعْنَاهُمْ فِى الْاَرْضِ اُمَمًاۚ
مِنْهُمُ الصَّالِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذٰلِكَۘ وَبَلَوْنَاهُمْ
بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّـَٔاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٦٨﴾
فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ
عَرَضَ هٰذَا الْاَدْنٰى وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَاۚ وَاِنْ يَأْتِهِمْ
عَرَضٌ مِثْلُهُ يَأْخُذُوهُۜ اَلَمْ يُؤْخَذْ عَلَيْهِمْ مٖيثَاقُ
الْكِتَابِ اَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ وَدَرَسُوا مَا
فٖيهِۜ وَالدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذٖينَ يَتَّقُونَۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ
﴿١٦٩﴾ وَالَّذٖينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَۜ
اِنَّا لَا نُضٖيعُ اَجْرَ الْمُصْلِحٖينَ ﴿١٧٠﴾ وَاِذْ نَتَقْنَا [172]
الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَاَنَّهُ ظُلَّةٌ وَظَنُّوا اَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْۚ خُذُوا
مَا اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فٖيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧١﴾

وَاِذْ اَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنٖٓي اٰدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ
وَاَشْهَدَهُمْ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْۚ اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْۜ قَالُوا بَلٰىۚ
شَهِدْنَاۚ اَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّا كُنَّا عَنْ هٰذَا غَافِلٖينَۙ
﴿١٧٢﴾ اَوْ تَقُولُٓوا اِنَّمَٓا اَشْرَكَ اٰبَٓاؤُ۬نَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً
مِنْ بَعْدِهِمْۚ اَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ ﴿١٧٣﴾
وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٧٤﴾
وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ الَّذٖٓي اٰتَيْنَاهُ اٰيَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا
فَاَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوٖينَ ﴿١٧٥﴾ وَلَوْ شِئْنَا
لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلٰكِنَّهُٓ اَخْلَدَ اِلَى الْاَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوٰيهُۚ
فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِۚ اِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ اَوْ تَتْرُكْهُ
يَلْهَثْۜ ذٰلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذٖينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَاۚ فَاقْصُصِ
الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٧٦﴾ سَٓاءَ مَثَلًا الْقَوْمُ
الَّذٖينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَاَنْفُسَهُمْ كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٧٧﴾
مَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدٖيۚ وَمَنْ يُضْلِلْ فَاُو۬لٰٓئِكَ
[173] هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٧٨﴾ وَلَقَدْ ذَرَاْنَا لِجَهَنَّمَ كَثٖيرًا مِنَ
الْجِنِّ وَالْاِنْسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَا وَلَهُمْ اَعْيُنٌ
لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ اٰذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَاۜ اُو۬لٰٓئِكَ
كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّۜ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٧٩﴾

172-173. [Ey Peygamber!] Rabbin insanları babalarının sulplerinden varlık alanına çıkarırken onlara, “Ben sizin rabbiniz değil miyim?!” diye sordu; onlar da kendileri hakkında şahitlik ederek, “Evet, sen bizim rabbimizsin” diye karşılık verdiler. [İşte böylece Allah, insanoğluna, kendisinin varlık ve birliğini tanımaya doğuştan yatkınlık kabiliyeti verdi]. İşte bu şahitlik, kıyamet günü, “Bizim bundan haberimiz yoktu.” dememeniz yahut “Allah'tan başka varlıklara ilkin atalarımız tanrılık yakıştırdı. Biz onlardan sonra dünyaya gelmiş bir nesiliz. Rabbimiz! Bu bozuk inancı ortaya çıkaran atalarımızın yanlışları yüzünden bizi helak mi edeceksin?” diye mazeret üretmemeniz içindir.

174. İşte biz yaratılış özüne aykırı davrananların imana gelip gerçek özlerine dönmeleri için ayetlerimizi etraflıca açıklıyoruz.

175-176. [Ey Peygamber!] Kendisine ayetlerimiz hakkında ilim ve vukuf sahibi olma lütfunda bulunduğumuz zatın hikâyesini de anlat o kâfirlere! Zira o zat onca ilim ve vukufuna rağmen ayetlerimizle tüm bağlarını koparmış, bu yüzden şeytanın elinde oyuncak olmuş ve nihayet büsbütün azıp yoldan çıkmıştı. Biz dileseydik onu ayetlerimiz vesilesiyle yüksek bir mertebeye eriştirirdik. Ne var ki o, dünyaya mahkûm etti kendini; arzu ve isteklerine boyun eğdi. Onun durumu, kışkırtsan da kendi hâline bıraksan da dilini sarkıtıp soluyan köpeğe benzer. Ayetlerimize yalan diyen kimselerin durumu işte böyledir.

[Ey Peygamber!] Bu kıssayı anlat; olur ki kâfirler ibret alıp imana gelirler.

177. Ayetlerimizi yalan sayan, böylece kendilerine yazık eden kimselerin hâli kötülüğü temsil anlamında gerçekten ibretliktir.

178. Allah kime hidayet ederse, o kimse doğru yola erişmiş demektir. Dalalette bıraktığı kimselere gelince, işte böyleleri hüsrana uğrayanların ta kendileridir!

179. Andolsun ki yarattığımız insanlar ve cinlerin çoğu, [yaratılış gayelerine uygun davranmadıkları için] cehennemlik olmayı hak etmiştir. Çünkü böylelerinin akılları vardır hakikati idrak etmez, gözleri vardır hakikati görmez, kulakları vardır ama hakikat çağrısını işitmez. İşte bunlar [yollarını şaşırmışlık bakımından] davar sürüsü gibidirler ve hatta davar sürüsünden de beter hâldedirler. İşte bunlar tam bir aymazlık içinde olan kimselerdir.

وَلِلّٰهِ الْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰى فَادْعُوهُ بِهَاۖ وَذَرُوا الَّذ۪ينَ
يُلْحِدُونَ ف۪ٓي اَسْمَٓائِه۪ۜ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ
﴿١٨٠﴾ وَمِمَّنْ خَلَقْنَٓا اُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِه۪ يَعْدِلُونَ
﴿١٨١﴾ وَالَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٢﴾ وَاُمْل۪ي لَهُمْۜ اِنَّ كَيْد۪ي مَت۪ينٌ ﴿١٨٣﴾
اَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جِنَّةٍۜ اِنْ هُوَ اِلَّا نَذ۪يرٌ
مُب۪ينٌ ﴿١٨٤﴾ اَوَلَمْ يَنْظُرُوا ف۪ي مَلَكُوتِ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍۙ وَاَنْ عَسٰٓى اَنْ يَكُونَ
قَدِ اقْتَرَبَ اَجَلُهُمْۚ فَبِاَيِّ حَد۪يثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٥﴾
مَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَا هَادِيَ لَهُۜ وَيَذَرُهُمْ ف۪ي طُغْيَانِهِمْ
يَعْمَهُونَ ﴿١٨٦﴾ يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ اَيَّانَ مُرْسٰيهَاۜ قُلْ
اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبّ۪يۚ لَا يُجَلّ۪يهَا لِوَقْتِهَٓا اِلَّا هُوَۜ ثَقُلَتْ
فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ لَا تَأْت۪يكُمْ اِلَّا بَغْتَةًۜ يَسْـَٔلُونَكَ
كَاَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَاۜ قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ وَلٰكِنَّ
اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٧﴾ قُلْ لَٓا اَمْلِكُ لِنَفْس۪ي [174]
نَفْعًا وَلَا ضَرًّا اِلَّا مَا شَٓاءَ اللّٰهُۜ وَلَوْ كُنْتُ اَعْلَمُ الْغَيْبَ

180. [Ey Müminler!] Bilin ki en güzel isimler Allah'a aittir. Sizler O'nu bu güzel isimlerle anın. O'nun isimleri konusunda yanlış yola sapan [Allah'a ait isim ve sıfatları başka varlıklara yakıştıran yahut O'na ait isimlerin gerçek anlamlarını çarpıtan] kimseleri kendi hâllerine terk edin. Zira onlar bütün bu günahlarının bedelini ödeyecekler.

181. Yarattığımız insanlar arasında kimi topluluklar da vardır ki insanlara hak ve hakikati gösterir, hakka bağlılıkla adaleti gerçekleştirirler.

182. Ayetlerimizi yalan sayanlara gelince, biz onları farkına varamayacakları şekilde adım adım helak ve hüsrana sürükleyeceğiz.

183. Ben o kâfirlere/müşriklere şimdilik mühlet tanıyorum ama vakti gelince cezalandırmam çok çetin olacaktır.

184. Onlar çok iyi tanıyıp bildikleri arkadaşları Muhammed'de delilik ve dengesizlikten hiçbir eser olmadığını anlayıp kavramıyorlar mı?! Doğrusu o, kendilerini kıyamet ve azap gerçeği hakkında uyaran bir peygamberdir.

185. Onlar, gökler ve yer üzerindeki mutlak hükümranlığın kime ait olduğu hususunda hiç düşünmezler mi?! Allah'ın yarattığı varlıklardaki onca ibreti görüp idrak etmezler mi? Ölümün çok yakında kapılarını çalabileceğini hiç akıllarına getirmezler mi?! Onlar bunca öğüt, bunca uyarıya inanmayacaklar da başka hangi söze inanacaklar?!

186. Allah'ın şaşırttığı kimseleri doğru yola eriştirecek kimse yoktur. Allah böylelerini azgınlıklarıyla baş başa bırakıp şaşkınlık içinde bocalamaya terk eder.

187. [Ey Peygamber!] Müşrikler sana [alaylı bir üslupla], "Şu kıyamet gemisi ne zaman demir atacak; ne vakit gelip çatacak?!" diye sorarlar.

De ki: "Bu sorunun cevabını yalnız rabbim bilir. Kıyametin vakti hakkında O'ndan başkası bilgi veremez. Fakat size şu kadarını söyleyeyim ki kıyametin dehşetine ne gökler ne yer dayanabilecektir. Üstelik o sizi ansızın yakalayacaktır."

[Ey Peygamber!] Sen sanki kıyametin ne zaman kopacağını biliyormuşsun yahut bilmek zorundaymışsın gibi, gelip ikide bir sana bunu soruyorlar. Onlara bir kez daha de ki: "Kıyametin ne zaman gelip çatacağını yalnız rabbim bilir." Ne var ki Mekke halkının müşrik çoğunluğu bu gerçeği bir türlü anlamıyor.

188. [Ey Peygamber!] Yine de ki o müşriklere: "Allah dilemedikçe ne kendim için faydalı bir şeyi elde edebilir ne de başıma gelecek bir derdi, belayı önleyebilirim. Şayet ben, insanın bilgi ve idrak alanının dışında kalan şeyleri bilmiş olsaydım,

لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِۚ وَمَا مَسَّنِيَ السُّوٓءُۚ اِنْ اَنَا اِلَّا
نَذٖيرٌ وَبَشٖيرٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٨﴾ هُوَ الَّذٖي خَلَقَكُمْ
مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ اِلَيْهَاۚ
فَلَمَّا تَغَشّٰيهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَفٖيفًا فَمَرَّتْ بِهٖۚ فَلَمَّٓا
اَثْقَلَتْ دَعَوَا اللّٰهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ اٰتَيْتَنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ
مِنَ الشَّاكِرٖينَ ﴿١٨٩﴾ فَلَمَّٓا اٰتٰيهُمَا صَالِحًا جَعَلَا لَهُ
شُرَكَٓاءَ فٖيمَٓا اٰتٰيهُمَاۚ فَتَعَالَى اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٩٠﴾
اَيُشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْـًٔا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿١٩١﴾ وَلَا
يَسْتَطٖيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلَٓا اَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿١٩٢﴾
وَاِنْ تَدْعُوهُمْ اِلَى الْهُدٰى لَا يَتَّبِعُوكُمْۜ سَوَٓاءٌ عَلَيْكُمْ
اَدَعَوْتُمُوهُمْ اَمْ اَنْتُمْ صَامِتُونَ ﴿١٩٣﴾ اِنَّ الَّذٖينَ تَدْعُونَ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ عِبَادٌ اَمْثَالُكُمْ فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجٖيبُوا
لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ ﴿١٩٤﴾ اَلَهُمْ اَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَٓاۘ
اَمْ لَهُمْ اَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَٓاۘ اَمْ لَهُمْ اَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَٓاۘ
اَمْ لَهُمْ اٰذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَاۜ قُلِ ادْعُوا شُرَكَٓاءَكُمْ ثُمَّ
كٖيدُونِ فَلَا تُنْظِرُونِ ﴿١٩٥﴾

kendi hayrıma olacak, beni garanti altına alacak ne varsa temin ederdim. O zaman hiçbir sıkıntı da çekmezdim. Ne var ki ben böyle bir kudrete sahip değilim; ben sadece [sizin gibi kâfirleri] uyarmak, [müminleri de] müjdelemekle görevli bir peygamberim."

189. O, sizi bir tek özden yarattı. Nefsin huzur bulup mutlu olması [ve aynı zamanda insan neslinin çoğalması] için aynı özden eşlerinizi de yarattı.

Erkek eşiyle ilişkiye girer, böylece eşi hamile kalır ve bebeğini karnında taşır. Hamileliği ağırlaşınca, karı-koca, "[Rabbimiz!] Bize sağlıklı bir evlat verirsen mutlaka sana minnettarlığımızı göstereceğiz." diye rableri Allah'a yakarırlar.[10]

10. Bu ve devamındaki ayet klasik tefsirlerde genellikle Âdem, Havva ve İblis bağlamında menkıbevi tarzda izah edilmiştir. Ancak bu iki ayetteki muhteva Âdem ve Havva'ya değil, Kaffâl'in de dikkat çektiği gibi, her zaman ve zeminde muadillerine rastlanan müşrik ve nankör insan tipini sembolize etmektedir. Aksi hâlde, Âdem ve eşinin yasak ağaca yaklaşmanın dışında gizli şirke düştüklerini de söylemek gerekecektir (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XV. 71).

190. Allah onlara sağlıklı bir evlat lütfedince O'nun kendilerine lütfettiği çocuğun dünyaya gelişinde başka varlıkları ve unsurları da pay sahibi yapmaya kalkışırlar. Oysa Allah onların ortak koştukları şeylerden münezzehtir.

191. Demek onlar hiçbir şey yaratma gücüne sahip bulunmayan, bilakis tıpkı kendileri gibi yaratılmış olan putları Allah'ın ilahlığına ortak koşuyorlar!

192. Hâlbuki putların ne o müşriklere ne de bizzat kendilerine hayrı vardır.

193. [Ey Müşrikler!] Doğru yolu göstermeleri için putlara yalvarıp yakarsanız dahi onlar size asla karşılık veremezler.[189] Dahası onlara ister yalvarıp yakarın, ister onlardan hiçbir istekte bulunmayın, sizin için fark eden bir şey olmaz.

11. Bu ayetin çevirisi Şevkânî'nin izahına dayanmaktadır (Bkz. Şevkânî, *Fethü'l-Kadîr*, II. 277).

194. Allah'ı bırakıp da tanrı diye tapındığınız şeyler tıpkı sizin gibi yaratılmış varlıklardır. Ama mademki inancınızın doğru olduğu iddiasındasınız, öyleyse onlara yakarın da size karşılık versinler!

195. Ne o yoksa bu putların ayakları var yürüyor, elleri var tutuyor, gözleri var görüyor, kulakları var işitiyor da biz mi bilmiyoruz?!

[Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Haydi bakalım, Allah'ın ilahlığına ortak koştuğunuz putlarınızı da yardıma çağırıp beni bertaraf etmek için elinizden geleni ardınıza koymayın ve eğer elinizden geliyorsa göz açıp kapamama bile fırsat tanımayın; [görelim bakalım ne yapabileceksiniz?!]"

إِنَّ وَلِيِّيَ اللّٰهُ الَّذٖى نَزَّلَ الْكِتَابَ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحٖينَ [175]
﴿١٩٦﴾ وَالَّذٖينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهٖ لَا يَسْتَطٖيعُونَ نَصْرَكُمْ
وَلَٓا اَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿١٩٧﴾ وَاِنْ تَدْعُوهُمْ اِلَى
الْهُدٰى لَا يَسْمَعُوا وَتَرٰيهُمْ يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ وَهُمْ لَا
يُبْصِرُونَ ﴿١٩٨﴾ خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَاَعْرِضْ
عَنِ الْجَاهِلٖينَ ﴿١٩٩﴾ وَاِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ
فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ اِنَّهُ سَمٖيعٌ عَلٖيمٌ ﴿٢٠٠﴾ اِنَّ الَّذٖينَ اتَّقَوْا
اِذَا مَسَّهُمْ طَٓائِفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَاِذَا هُمْ
مُبْصِرُونَ ﴿٢٠١﴾ وَاِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِى الْغَىِّ ثُمَّ لَا
يُقْصِرُونَ ﴿٢٠٢﴾ وَاِذَا لَمْ تَأْتِهِمْ بِاٰيَةٍ قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا
قُلْ اِنَّمَا اَتَّبِعُ مَا يُوحٰٓى اِلَىَّ مِنْ رَبّٖى هٰذَا بَصَٓائِرُ مِنْ
رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠٣﴾ وَاِذَا قُرِئَ
الْقُرْاٰنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَاَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٢٠٤﴾
وَاذْكُرْ رَبَّكَ فٖى نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخٖيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ
مِنَ الْقَوْلِ بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلٖينَ
﴿٢٠٥﴾ اِنَّ الَّذٖينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهٖ
وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ ﴿٢٠٦﴾

196. [Unutmayın ki] Benim yâr ve yardımcım, işte bu Kur'an'ı indiren Allah'tır. O, has kullarını hep koruyup kollar.

197. Allah'ı bırakıp da tanrı diye tapındığınız putlara gelince, bunların ne size ne de kendilerine bir hayrı vardır.

198. Yol göstermeleri için onlara yalvarıp yakarsanız asla sizi işitmezler. Onların sana baktığını sanırsın ama aslında hiç görmezler.

199. [Ey Peygamber!] Hoşgörülü, kolaylaştırıcı davran. Daima iyi ve güzel olan şeyleri tavsiye et. Densiz, kendini bilmez, kaba ve küstah kimselere aldırış etme!

200. Şayet şeytan seni kışkırtıp fevrî bir davranışa sürükleyecek gibi olursa hemen Allah'a sığın. Şüphesiz Allah kendisine sığınanları bilir, dualarını işitir.

201. Allah'a itaatsizlikten sakınanlar [fevrî davranış gibi] şeytani bir kışkırtmaya maruz kaldıklarında aklıselimle düşünür ve bu kışkırtmanın kaynağını hemen fark ederler.

202. Müşriklere gelince, dost bildikleri şeytanlar onları azgınlığa sürükler ve üstelik onların peşlerini de hiç bırakmazlar.

203. [Ey Peygamber!] İstedikleri zaman yeni bir ayet getir[e]mediğinde, o müşrikler, "Bari sen uyduraydın!" diye alay ederler.
De ki: "Ben ancak rabbim tarafından bana vahyedilene uyarım. İşte bu Kur'an, imana gelmek isteyen kimseler için rabbiniz tarafından gönderilmiş bir dizi hakikat belgesi, doğru yolu gösteren bir rehber ve aynı zamanda çok büyük bir lütuf ve nimettir."

204. Kur'an okunduğu zaman dikkatle dinleyin; sükûnetle ona kulak verin. Böyle davranın ki Allah'ın rahmet ve merhametine nail olasınız.[12]

12. Bu ayet hemen bütün müfessirlerce Kur'an okunduğu zaman susup dinlemenin farz veya namazda konuşmanın haram olduğu yönündeki fıkhî hükümlere dayanak kılma bağlamında izah edilmiştir. Hatta ayetin hutbe sırasında konuşmayıp sükûnet içinde dinleme konusunda nazil olduğu bile söylenmiştir. Hâlbuki ayet Hz. Peygamber'in Kur'an'ı tebliğ ettiği sırada alay eden müşriklere seslenmekte ve onlara, "Kur'an mesajını bastırmak ve ona muarazada bulunmak gibi inkârcı tavrınızdan vazgeçip onun mesajını sağduyu ve sükûnet içerisinde dinlerseniz, hem benim Allah tarafından gönderilmiş bir elçi olduğumu hem de Kur'an'ın ilahî vahiy olduğu hakikatini anlar, böylece iman edip ilahî rahmete nail olursunuz." demektedir (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XV. 85).

205. [Ey Peygamber! Müşriklerin inkârcı tavır ve tutumlarından dolayı üzülme]. Sen sen ol, içten bir yakarış ve ürpertiyle, sessiz ve derinden her daim rabbini anıp O'nun himayesine sığın; sakın bu konuda gaflete düşme!

206. [Bil ki] rabbine çok yakın varlıklar [melekler] bile O'na ibadet hususunda asla kibre kapılmazlar. Bilakis onlar her daim O'nun yüceliğini zikreder ve yalnız O'na boyun eğerler.

[176] سُورَةُ الْاَنْفَالِ (٨)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْاَنْفَالِ قُلِ الْاَنْفَالُ لِلّٰهِ وَالرَّسُولِ
فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَصْلِحُوا ذَاتَ بَيْنِكُمْ وَاَطِيعُوا اللّٰهَ
وَرَسُولَهُ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١﴾ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ
الَّذِينَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَاِذَا تُلِيَتْ
عَلَيْهِمْ اٰيَاتُهُ زَادَتْهُمْ اِيمَانًا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ
﴿٢﴾ اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ
﴿٣﴾ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ
رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٤﴾ كَمَا اَخْرَجَكَ
رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّ وَاِنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ
لَكَارِهُونَ ﴿٥﴾ يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ
كَاَنَّمَا يُسَاقُونَ اِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٦﴾ وَاِذْ
يَعِدُكُمُ اللّٰهُ اِحْدَى الطَّائِفَتَيْنِ اَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ اَنَّ
غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ وَيُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ يُحِقَّ

8/ENFÂL SÛRESİ

Medine döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 88. sûre olduğu ve Âl-i İmrân sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 75 ayettir. 30-36. ayetlerin Mekke'de indiğine dair rivayetler de vardır. İsmini ilk ayette geçen ve "ganimetler" anlamına gelen *enfâl* kelimesinden almıştır. Hicretin 2. yılında Bedir savaşının hemen ardından ganimetlerin taksimi konusunda baş gösteren ihtilaf ve itirazlar üzerine ilk ayetler nazil olmaya başlamıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. [Ey Peygamber!] Sana [Bedir savaşında elde edilen] ganimetlerin nasıl paylaştırılacağını soruyorlar.[1]

De ki: "Ganimetlerin asıl sahibi Allah'tır; nasıl paylaştırılacağını açıklama ve uygulama yetkisi de Peygamber'e aittir. Allah'a karşı gelmekten sakının ve aranızdaki [ganimet] tartışmalarına son verip birbirinize karşı daha sıcak ve samimi davranın. Mademki müminsiniz, öyleyse Allah'a ve elçisine mutlak itaat edin."

1. Bu ayetin başındaki *yes'elûneke* lafzı, "Senden ganimet talep ediyorlar." şeklinde bir manaya da gelir. Çünkü Bedir savaşı kazanıldıktan sonra ganimetlerin paylaşımıyla ilgili olarak müslümanlar arasında ihtilaf yaşandığı bilinmektedir (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, VII. 229).

2-4. Müminler öyle kimselerdir ki Allah denilince yürekleri titrer, kendilerine Allah'ın ayetleri okunduğu zaman imanları artar. Onlar yalnız Allah'a güvenirler. Yine onlar namazı hakkıyla kılar, kendilerine nasip ettiğimiz servetten Allah yolunda harcarlar. İşte gerçek mümin diye ancak bunlara denir. Rablerinin nezdinde manevi makamlar, ilahî af-mağfiret ve kıymetine paha biçilmez bir nimet [cennet] onları beklemektedir.

5-6. [Ey Peygamber! Gördüğün gibi Bedir savaşında elde edilen ganimetlerin paylaşımıyla ilgili olarak kimi müminler yersiz/haksız isteklerde bulundu ve bu yüzden hiç hoş olmayan bir durum hâsıl oldu]. Nitekim rabbin seni çok önemli bir maksada matuf olarak sefere çıkardığında da buna benzer bir durum ortaya çıkmıştı. Zira o zaman bazı müminler Bedir'de müşrik ordusuyla savaşma kararına sıcak bakmamışlardı. Hatta Allah'ın müminlere yardım edeceği vaadine rağmen seninle tartışmışlardı. Çünkü onlar Bedir'de müşriklerle savaşmayı göz göre göre ölüme sürüklenmekle bir tutuyorlardı.

7-8. [Ey Müminler!] O gün rabbiniz size iki düşman topluluktan birinin [yani Suriye'den gelen ve az sayıda silahlı adam tarafından korunan ticaret kervanının veya Bedir'deki müşrik ordusunun] elinize düşeceği sözünü vermişti. Sizler, silah ve savaşçı gücü zayıf olan ticaret kervanını ele geçirmeyi istiyordunuz. Oysa Allah

الْحَقَّ بِكَلِمَاتِه۪ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِر۪ينَۙ ﴿٧﴾ لِيُحِقَّ
الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَۚ ﴿٨﴾ اِذْ [177]
تَسْتَغ۪يثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ اَنّ۪ي مُمِدُّكُمْ
بِاَلْفٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُرْدِف۪ينَ ﴿٩﴾ وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ اِلَّا
بُشْرٰى وَلِتَطْمَئِنَّ بِه۪ قُلُوبُكُمْۚ وَمَا النَّصْرُ اِلَّا مِنْ عِنْدِ
اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ عَز۪يزٌ حَك۪يمٌ ﴿١٠﴾ اِذْ يُغَشّ۪يكُمُ النُّعَاسَ
اَمَنَةً مِنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً لِيُطَهِّرَكُمْ
بِه۪ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلٰى
قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْاَقْدَامَۜ ﴿١١﴾ اِذْ يُوح۪ي رَبُّكَ اِلَى
الْمَلٰٓئِكَةِ اَنّ۪ي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذ۪ينَ اٰمَنُواۜ سَاُلْق۪ي ف۪ي
قُلُوبِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْاَعْنَاقِ
وَاضْرِبُوا مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍۜ ﴿١٢﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ شَٓاقُّوا اللّٰهَ
وَرَسُولَهُۚ وَمَنْ يُشَاقِقِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَاِنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ
الْعِقَابِ ﴿١٣﴾ ذٰلِكُمْ فَذُوقُوهُ وَاَنَّ لِلْكَافِر۪ينَ عَذَابَ
النَّارِ ﴿١٤﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا لَق۪يتُمُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا
زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْاَدْبَارَۚ ﴿١٥﴾

vaadi ve hükmü uyarınca hak ve hakikat davasını zafere ulaştırmak, kâfirlerin de belini kırmak ve böylece o mücrimler/müşrikler hiç hoşlanmasalar da tevhid inancını yüceltip şirki de çökertmek istiyordu.

9. [Ey Müminler!] Hani hatırlarsanız Bedir'de müşriklerle savaşmak mukadder olunca yardım için rabbinize yakarmıştınız. O da bu yakarışınıza, "Ben size ardı ardına gelen bin melekle yardım edeceğim." diye karşılık vermişti.

10. Allah bu yardımı size sırf bir zafer müjdesi olsun ve böylece kaygı dolu gönülleriniz yatışıp huzur bulsun diye yapmıştı. [Bilin ki] zafer yalnız Allah'ın yardımıyla gerçekleşir. Şüphesiz Allah üstün kudret sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

11. Bedir'deki çarpışmadan önceki gece düşman korkusundan gözünüze uyku girmediği için, Allah o zaman da yüreklerinize sükûnet ve güven duygusu bahşetmek suretiyle sizi hoş ve hafif bir uykuya daldırmıştı. Ayrıca sizi hem [abdest vesilesiyle manevi kirlilikten] arındırmak hem de ["Düşman ordusu Bedir'deki su kuyularını kuşattı. Biz susuz kaldık." şeklindeki] şeytani vesveseden kurtarmak ve böylece cesaretinizi artırarak savaş meydanında daha sağlam ve sıkı durmanızı sağlamak için yücelerden üzerinize yağmur rahmetini yağdırmıştı.

12. Yine o zaman rabbin [müminlere ulaştırılması gereken bir müjde olarak] meleklere şöyle bildirmişti: "Ben sizinle/müminlerle beraberim. [O hâlde, ey melekler! Bu müjdeyi kendilerine ulaştırmak suretiyle] müminleri yüreklendirin. Nitekim ben, o kâfirlerin gönüllerine korku salacağım. [Ey Müminler!] Şimdi siz de o müşriklerin boyunlarını vurun, ellerini kırın; onları tam anlamıyla etkisiz hâle getirin!"[2]

2. Müfessirlerin çoğunluğuna göre bu ayetteki hitabın muhatabı meleklerdir. Dolayısıyla müşriklerle çarpışma emrinin muhatabı da onlardır. Ancak İmam el-Mâtüridî gibi bazı müfessirlere göre ayetteki hitabın melekler vasıtasıyla müminlere yönelik olması da pekâlâ mümkün ve muhtemeldir. Çeviride de bu yorum esas alınmıştır (Bkz. Mâtüridî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne*, V. 164).

13. Böyle olması gerekiyordu; çünkü o müşrikler Allah'a ve elçisine karşı çıkıp meydan okudular. Her kim Allah'a ve elçisine meydan okursa bilsin ki Allah'ın cezalandırması pek çetindir!

14. [Ey Müşrikler!] İşte cezanız; şimdi tadın bakalım bu cezanın [yenilginin] derin acısını. [Bilin ki] siz kâfirler için bir de cehennem azabı vardır.

15. [Ey Müminler!] Savaşta o müşrikleri kalabalık bir ordu olarak karşınızda bulduğunuzda sakın onlara arkanızı dönüp kaçmayın!

وَمَنْ يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُٓ اِلَّا مُتَحَرِّفاً لِقِتَالٍ اَوْ
مُتَحَيِّزاً اِلٰى فِئَةٍ فَقَدْ بَٓاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ وَمَأْوٰيهُ
[178] جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٦﴾ فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلٰكِنَّ
اللّٰهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتَ اِذْ رَمَيْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ رَمٰى
وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَٓاءً حَسَناً اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ
عَلِيمٌ ﴿١٧﴾ ذٰلِكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ مُوهِنُ كَيْدِ الْكَافِرِينَ
﴿١٨﴾ اِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَٓاءَكُمُ الْفَتْحُ وَاِنْ تَنْتَهُوا
فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَاِنْ تَعُودُوا نَعُدْ وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ
فِئَتُكُمْ شَيْـٔاً وَلَوْ كَثُرَتْ وَاَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٩﴾
يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَوَلَّوْا
عَنْهُ وَاَنْتُمْ تَسْمَعُونَ ﴿٢٠﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ قَالُوا
سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٢١﴾ اِنَّ شَرَّ الدَّوَٓابِّ
عِنْدَ اللّٰهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٢٢﴾ وَلَوْ
عَلِمَ اللّٰهُ فِيهِمْ خَيْراً لَاَسْمَعَهُمْ وَلَوْ اَسْمَعَهُمْ
لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾

16. Her kim savaş sırasında [taktik gereği] geri dönüp tekrar çarpışma yahut başka bir mümin birliğine katılma amacı gütmeksizin düşmana sırtını dönüp kaçarsa Allah'ın gazabına uğrar ve dolayısıyla ahiretteki meskeni de cehennem olur. Ne kötü bir son duraktır cehennem!

17. [Ey Müminler!] Bedir'de o müşrikleri gerçekte siz katletmediniz, Allah katletti. [Bu yüzden, "Ben filancayı şöyle katlettim." diye övünmeyin; çünkü size bu imkân ve cesareti Allah verdi].

[Ey Peygamber!] Bedir'de düşmana karşı [ok, taş, toprak gibi] birtakım şeyler attığın zaman da aslında sen atmadın, Allah attı. Allah bütün bunları müminlerin [hem büyük bir zafer kazanmak hem de birçok ganimet sahibi olmak suretiyle] güzel bir imtihan kazanmalarını sağlamak için yaptı. Şüphesiz Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir.

18. İşte Allah size böyle yardımda bulundu. Doğrusu Allah kâfirlerin tuzaklarını boşa çıkarır.

19. [Ey Müşrikler!] Madem siz [Bedir savaşından önce Kâbe'nin örtülerine yapışıp] zafer diye dua ediyordunuz, alın size zafer(!)[3] Bundan böyle müminlerle savaşmaktan geri durursanız, bu elbet hayrınıza olur. Yok, eğer tekrar savaşa kalkışırsanız biz de yine Bedir'deki gibi karşılık veririz. Hem sonra ordunuz ne kadar kalabalık olursa olsun size hiçbir fayda vermez. Çünkü Allah müminlerle beraberdir.

3. Bazı rivayetlere göre bu ayetteki hitap müminlere yöneliktir (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, III. 334). Bizce zayıf gözüken bu ihtimal dikkate alındığında *fe-kad câekümü'l-feth* ifadesi meale yansıttığımızın aksine gerçek manada zafere işaret eder.

20. [Ey Müminler!] Allah'a ve elçisine yürekten bağlılık gösterin. Peygamber'in öğüt ve tavsiyelerini işitip tasdik ettiğiniz hâlde ondan yüz çevirmeyin!

21. [Musa'nın çağrısına] kulak asmadıkları hâlde, "Çağrını duyduk ve ona uyduk." diyen [İsrailoğulları] gibi olmayın.

22. Allah katında canlı mahlûkatın en kötüsü/hayırsızı, hakikate karşı sağır ve dilsiz kesilip aklıselimle düşünmeyen kimselerdir.

23. Allah onlarda [inanma eğilimi gibi] iyi bir hâl görseydi, Peygamber'in çağrısını duyup ona uymalarını sağlardı. Ne var ki Allah şimdi hak ve hakikat çağrısını kulaklarına soksa dahi onlar kibir ve küstahlıkları sebebiyle bu çağrıdan yüz çevirirler.

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اسْتَج۪يبُوا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ اِذَا دَعَاكُمْ
لِمَا يُحْي۪يكُمْۚ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِه۪
وَاَنَّهُٓ اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾ وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُص۪يبَنَّ الَّذ۪ينَ
ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَٓاصَّةًۚ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ
﴿٢٥﴾ وَاذْكُرُٓوا اِذْ اَنْتُمْ قَل۪يلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْاَرْضِ [179]
تَخَافُونَ اَنْ يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَاٰوٰيكُمْ وَاَيَّدَكُمْ
بِنَصْرِه۪ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٢٦﴾
يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَخُونُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُٓوا
اَمَانَاتِكُمْ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٧﴾ وَاعْلَمُٓوا اَنَّمَٓا اَمْوَالُكُمْ
وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌۙ وَاَنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُٓ اَجْرٌ عَظ۪يمٌ ﴿٢٨﴾ يَٓا اَيُّهَا
الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنْ تَتَّقُوا اللّٰهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ
عَنْكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْۜ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظ۪يمِ
﴿٢٩﴾ وَاِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ اَوْ يَقْتُلُوكَ اَوْ
يُخْرِجُوكَۜ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللّٰهُۜ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِر۪ينَ
﴿٣٠﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَٓاءُ
لَقُلْنَا مِثْلَ هٰذَٓاۙ اِنْ هٰذَٓا اِلَّٓا اَسَاط۪يرُ الْاَوَّل۪ينَ ﴿٣١﴾

24. Ey Müminler! Sizi dipdiri kılıp ayakta tutacak şeye [cihada] çağırdıklarında Allah'ın ve elçisinin bu çağrısına uyun. Bilin ki Allah, [tıpkı Bedir savaşında olduğu gibi, sizin kalplerinizdeki kaygıyı cesarete, müşriklerin zihinlerindeki "Biz güçlüyüz." fikrini korku ve dehşete dönüştürmesi gibi] kişi ile kalbi arasına girer, onun duygularına müdahale eder. [Unutmayın ki] yarın bir gün hesap vermek üzere O'nun huzuruna çıkarılacaksınız.

25. [Aranızda kavga-niza çıkması, toplumda iman ve ahlak düzeninin bozulması gibi her türlü] fitneye karşı son derece tedbirli olun. Zira fitne ve fesadın zararı yalnızca içinizde adalet ve hakkaniyet çizgisinden sapan kimselere erişmekle kalmaz, bütün topluma da sirayet eder. Bilin ki Allah'ın fitne-fesat çıkaranlara vereceği ceza çok şiddetlidir.

26. [Ey Muhacir Müminler!] Mekke'de zayıf ve güçsüz bir azınlık olarak yaşadığınız, müşrik ahalinin sizi ortadan kaldıracak olmasından derin endişe duyduğunuz o sıkıntılı zamanları bir hatırlayın. Ama şimdi Allah sizi yer yurt sahibi yaptı; yardımıyla sizi güçlendirdi ve geçiminiz için size çok güzel nimetler bahşetti. İşte bütün bu lütuf ve nimetlere karşılık sizden de tam bir teslimiyet ve itaat üzere minnettarlık göstermeniz beklenir.

27. Ey Müminler! Bile bile [çağrısına uymamak, emir ve yasaklarını çiğnemek suretiyle] Allah'a ve elçisine hainlik etmeyin. Yine [gerek ganimet taksiminde, gerek diğer bütün hususlarda size tevdi edilen görev, yetki, sorumluluk ve başkalarına ait hak gibi] emanetlere de hak ve adalet ölçüsünü bile bile hıyanet etmeyin.

28. İyi bilin ki gerek malınız mülkünüz gerek evlatlarınız aslında sizin için birer imtihan vesilesidir. [Dolayısıyla bunlar uğruna Allah'a, elçisine ve emanetlere hıyaneti göze almak çok büyük bir yanlıştır]. Kaldı ki en büyük mükâfat Allah katındadır.

29. Ey Müminler! Allah'a karşı tam bir sorumluluk bilinci içinde olursanız, O da size neyin doğru neyin yanlış olduğunu anlayıp kavrama kabiliyeti bahşeder; üstelik geçmişteki hata ve günahlarınızı yok sayıp sizi bağışlar. Şüphesiz Allah çok lütufkârdır.

30. [Ey Peygamber!] Vaktiyle müşrikler seni derdest etmek yahut öldürmek veyahut seni yurdundan sürgün etmek için birtakım planlar yapıyorlardı. Onlar bir yandan bu tür planlar yaparken Allah da diğer yandan planlarını bozuyordu. Kötü hesap ve planları boşa çıkarmada Allah'ın üstüne yoktur.

31. Müşriklere ayetlerimiz tebliğ edildiğinde, "Biz bunları çok duyduk; istesek biz de buna benzer sözler pekâlâ söyleyebiliriz. Hem sonra bu Kur'an geçmiş nesillere ait masallardan başka bir şey değil!" derler[di].

وَاِذْ قَالُوا اللّٰهُمَّ اِنْ كَانَ هٰذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ
فَاَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَٓاءِ اَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ
اَل۪يمٍ ﴿٣٢﴾ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَاَنْتَ ف۪يهِمْۜ وَمَا
[180] كَانَ اللّٰهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿٣٣﴾ وَمَا لَهُمْ اَلَّا
يُعَذِّبَهُمُ اللّٰهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا
كَانُٓوا اَوْلِيَٓاءَهُۜ اِنْ اَوْلِيَٓاؤُ۬هُٓ اِلَّا الْمُتَّقُونَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ اِلَّا
مُكَٓاءً وَتَصْدِيَةًۜ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ
﴿٣٥﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ
سَب۪يلِ اللّٰهِۜ فَسَيُنْفِقُونَهَا ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ
يُغْلَبُونَۜ وَالَّذ۪ينَ كَفَرُٓوا اِلٰى جَهَنَّمَ يُحْشَرُونَۙ ﴿٣٦﴾
لِيَم۪يزَ اللّٰهُ الْخَب۪يثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَب۪يثَ
بَعْضَهُ عَلٰى بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ جَم۪يعاً فَيَجْعَلَهُ ف۪ي
جَهَنَّمَۜ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٣٧﴾ قُلْ لِلَّذ۪ينَ كَفَرُٓوا
اِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَۚ وَاِنْ يَعُودُوا فَقَدْ
مَضَتْ سُنَّتُ الْاَوَّل۪ينَ ﴿٣٨﴾

32. Hani onlar bir keresinde de, "Allah'ım! Eğer bu Kur'an gerçekten senin tarafından indirilmiş bir kelamsa o zaman başımıza gökten taş yağdır yahut bizi çok şiddetli bir azaba çarptır!" diye alay etmişlerdi.

33. [Ey Peygamber!] Sen aralarında iken Allah onlara bu şekilde bir ceza verecek değildir. Yine Allah içlerinde af dileyenler/müminler varken de onlara azap edecek değildir.[4]

4. Bu ayetin sonundaki *ve-hüm yestağfirûn* ifadesine "af dileyenler/müminler" şeklinde anlam vermemiz İbn Abbas, Dahhâk, Ebû Mâlik ve İbnü'l-Enbârî gibi müfessirlerin yorumuna dayanmaktadır (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, III. 350). Buna göre ayette belirtilen husus şudur: Müşrikler her ne kadar, "Bize azap et" diyerek Allah'tan belalarını isteseler de yaşadıkları muhitte Hz. Peygamber ve müminler bulunduğu için Allah onlara azap etmeyecektir.

34. Müşrikler Mescid-i Harâm'ın gerçek yaranı ve hizmetkârı olmadıkları hâlde müminlerin orada ibadet etmelerine engel olup dururlarken Allah'ın kendilerini cezalandırmayacağı hususunda acaba ne gibi bir güvenceye sahipler?! Mescid-i Harâm'ın gerçek yaran ve hizmetkârı Allah'a karşı gelmekten sakınan kimselerdir. Ne var ki o müşrikler güruhunun hiçbiri bu gerçeği idrak edemez.

35. Kaldı ki onların Kâbe'deki sözde ibadetleri, ıslık çalıp el çırpmaktan ibarettir.

[Ey Müşrikler!] Allah'a nankörlük etmenizin bedeli olarak tadın bakalım Bedir'deki yenilginin derin acısını!

36. Bu kâfirler mallarını-mülklerini insanları Allah yolundan alıkoymak için harcıyorlar ve bu gidişle daha da çok harcayacaklar. Ne var ki bütün bu harcamalar yüreklerinde derin bir sızıya ve hayal kırıklığına dönüşmekten başka bir işe yaramayacak; çünkü hezimete uğrayacaklar. Ahirette ise bu kâfirler cehenneme atılacaklar.

37. Allah savaş imtihanını gerçekleştirecek ve böylelikle pisi temizden/kâfiri müminden tam anlamıyla ayrıştıracak ve günü gelince bütün kâfirleri bir araya yığıp topunu birden cehenneme dolduracaktır. İşte büsbütün yıkıma uğramaları kaçınılmaz olanlar bunlardır.

38. [Ey Peygamber!] O kâfirlere de ki: "Kâfirlikten vazgeçip imana geldiğiniz takdirde geçmişteki günahlarınız affedilecektir. Yok, eğer şimdiye kadar yaptığınız yanlışları tekrar ederseniz, geçmişteki kâfirlere uygulanan helak kanunu size de uygulanacaktır."[5]

5. Bu ayette kâfirlere yönelik ifadeler gaib (üçüncü şahıs) kipindedir. Ancak *kul* (de ki!) hitabından dolayı bu ifadeler tırnak içinde muhatap kipinde tercüme edilmiştir.

39. Ey Müminler! İnancınıza yönelik baskı ve zulüm ortadan kalkıp, din tam manasıyla Allah'ın oluncaya, yani insanları inançlarından dolayı hesaba çekip cezalandıran kimse kalmayıncaya, insanlar inançlarından dolayı sadece Allah'a karşı sorumlu oluncaya kadar o baskıcı zalimlerle/müşriklerle savaşın. Eğer onlar saldırganlıktan, inançlarından dolayı insanlara baskı yapmaktan vazgeçerlerse siz de herhangi bir saldırı teşebbüsünde bulunmayın. Şüphesiz Allah onların yaptıklarını görmektedir.

40. Yok, eğer size saldıracak olurlarsa bilin ki Allah sizin yâr ve yardımcınızdır. O ne güzel yâr, ne güzel yardımcıdır!

41. [Ey Müminler!] Savaş ganimeti olarak elde ettiğiniz şeylerin beşte biri Allah'a, Peygamber'e, Peygamber'in akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. Bunu böyle bilin, ganimeti bu şekilde taksim edin. Çünkü siz hak ile batılın [tevhid ile şirkin] saflarının ayrıştığı, Bedir'de iki ordunun karşılaşıp çarpıştığı gün, Allah'a güvenmiş, kulumuz Muhammed'e indirdiğimiz [yardım ve zafer] ayetlerine yürekten inanmış kimselersiniz. Şüphesiz Allah [Bedir savaşında da şahit olduğunuz üzere] dilediği her şeyi yapmaya kadirdir.

وَقَاتِلُوهُمْ حَتّٰى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ كُلُّهُ لِلّٰهِۚ
فَاِنِ انْتَهَوْا فَاِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٣٩﴾ وَاِنْ تَوَلَّوْا
فَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ مَوْلٰيكُمْۜ نِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّصِيرُ
﴿٤٠﴾ وَاعْلَمُوا اَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَاَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهُ [181]
وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ
وَابْنِ السَّبِيلِ اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ وَمَٓا اَنْزَلْنَا عَلٰى
عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِۜ وَاللّٰهُ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤١﴾ اِذْ اَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا
وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوٰى وَالرَّكْبُ اَسْفَلَ مِنْكُمْۜ وَلَوْ
تَوَاعَدْتُمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِۙ وَلٰكِنْ لِيَقْضِيَ اللّٰهُ
اَمْرًا كَانَ مَفْعُولًاۙ لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْيٰى
مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَةٍۜ وَاِنَّ اللّٰهَ لَسَمِيعٌ عَلِيمٌۙ ﴿٤٢﴾ اِذْ
يُرِيكَهُمُ اللّٰهُ فِي مَنَامِكَ قَلِيلًاۜ وَلَوْ اَرٰيكَهُمْ كَثِيرًا
لَفَشِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ فِي الْاَمْرِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ سَلَّمَۜ اِنَّهُ
عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤٣﴾

42. Hani Bedir'de savaş başlamadan önce siz vadinin Medine'ye yakın olan kuzey tarafında idiniz. Mekke yönünden gelen müşrikler de güney tarafında idiler. Ticaret kervanı ise sizin bulunduğunuz yere göre aşağı tarafta, [deniz tarafında] idi. Şayet siz müşriklerle belli bir yer ve zamanda savaşmak üzere sözleşmiş olsaydınız, bu sözünüzde duramazdınız. Fakat Allah düşmanı helak edip sizi zafere ulaştırmak için böyle yapmış, bir oldu-bitti ile sizi düşmanla karşı karşıya getirmiştir ki böylece helak olanın da hayatta kalanın da elinde bir kanıtı olsun; [yani müminlerin zaferi ilahî yardım ve desteğin göstergesi, müşriklerin hezimeti ise ilahî azap ve cezanın göstergesi olsun]. Şüphesiz Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir.

43. [Ey Peygamber!] Hani hatırlarsan, Allah Bedir'de düşmanların/müşriklerin sayısını senin gözüne az göstermişti.[6] Eğer onların sayısını [gerçekte olduğu gibi] çok gösterseydi yılgınlığa kapılır, savaşıp savaşmama hususunda anlaşmazlığa düşerdiniz. Ne var ki Allah sizi böyle bir sıkıntıya düşmekten kurtardı. Şüphesiz O, kalplerde oluşan korku ve endişe duygularını çok iyi bilir.

6. Bu ayetteki *menâmike* kelimesi genellikle "uykunda/rüyanda" şeklinde çevrilmektedir. Ancak Hasen el-Basrî bu kelimenin "göz" anlamına geldiğini söylemiş, Zeccâc da nahivcilerin büyük çoğunluğunun bu manayı tercih ettiğini belirtmiştir (Bkz. Zeccâc, *Meâni'l-Kur'ân*, II. 419).

وَاِذْ يُرٖيكُمُوهُمْ اِذِ الْتَقَيْتُمْ فٖى اَعْيُنِكُمْ قَلٖيلًا
وَيُقَلِّلُكُمْ فٖى اَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِىَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ
مَفْعُولًا وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٤٤﴾ يَٓا اَيُّهَا
الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اِذَا لَقٖيتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللّٰهَ
[182] كَثٖيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٤٥﴾ وَاَطٖيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ
وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رٖيحُكُمْ وَاصْبِرُوا
اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرٖينَ ﴿٤٦﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّذٖينَ
خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِئَٓاءَ النَّاسِ وَيَصُدُّونَ
عَنْ سَبٖيلِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحٖيطٌ ﴿٤٧﴾ وَاِذْ
زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ
الْيَوْمَ مِنَ النَّاسِ وَاِنّٖى جَارٌ لَكُمْ فَلَمَّا تَرَٓاءَتِ
الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلٰى عَقِبَيْهِ وَقَالَ اِنّٖى بَرٖٓىءٌ
مِنْكُمْ اِنّٖٓى اَرٰى مَا لَا تَرَوْنَ اِنّٖٓى اَخَافُ اللّٰهَ وَاللّٰهُ
شَدٖيدُ الْعِقَابِ ﴿٤٨﴾ اِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذٖينَ
فٖى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ غَرَّ هٰٓؤُلَٓاءِ دٖينُهُمْ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ
عَلَى اللّٰهِ فَاِنَّ اللّٰهَ عَزٖيزٌ حَكٖيمٌ ﴿٤٩﴾

44. [Ey Müminler!] Hani hatırlarsanız, Allah [Bedir'de savaş kızışmadan önce kalplerinize verdiği metanet ve cesaret duygusuyla] düşmanları sizin gözünüzde az gösteriyor, sizi de onların gözünde küçümseterek az gösteriyordu; [ama onlar savaş esnasında sizi kendilerinden daha kalabalık bir ordu olarak görüyorlardı]. Allah müşrikleri helâk ve hüsrana uğratıp sizi zafere ulaştırmak için böyle yaptı. Çünkü olup biten her şey sebep ve sonuç itibariyle Allah'ın iradesi dâhilinde cereyan eder.

45. [Ey Müminler!] Herhangi bir düşman birliğiyle savaşmak üzere karşılaştığınızda sağlam ve sıkı durun; Allah'ı da çokça anın ki [bu sayede güçlenecek maneviyatınızla] zafere ulaşın.

46. [Ey Müminler!] Allah'a ve elçisine itaat edin; aranızda çekişip birbirinize düşmeyin. Aksi hâlde yıpranır, güç kaybedip dağılırsınız. Allah yolunda karşılaştığınız sıkıntı ve zorluklara göğüs gerin. [Unutmayın ki] Allah zor zamanda sabredenlerle beraberdir.

47. [Ey Müminler!] Gurur-kibir içinde çalım satarak, halka gösteriş ve nümayiş yaparak yurtlarından [Mekke'den] çıkıp Bedir'e gelen, insanları Allah yolundan engelleyen müşrikler gibi davranmayın; [siz siz olun, her zaman mütevazı, samimi olun]. Allah onların yapıp ettikleri her şeyi bilmektedir.

48. Şeytan tabiatlı bir adam,[7] "Bugün sizi hiçbir güç mağlup edemez. Üstelik ben de [kabilemle birlikte] sizin yanınızdayım." diyerek o müşriklere Bedir'e gelmekle çok güzel bir iş yaptıkları fikrini telkin etti. Ama iki ordu Bedir'de karşı karşıya gelince, "Artık sizin yanınızda değilim. Çünkü ben sizin görmediğiniz bir gerçeği görüyorum, [yenileceğinizi hissediyorum]. Üstelik Allah'tan korkuyorum. Zira Allah'ın cezalandırması çok şiddetlidir." diyerek kaçıp gitti.

7. Bu ayetteki *şeytân* kelimesi Kinâneoğullarından Sürâka b. Mâlik isimli müşriğe işaret etmektedir (Bkz. Vâhidî, *el-Vasît*, II. 465).

49. Yine o zaman, münafıklıkta karar kılanlar ile iman edip etmemekte mütereddit olanlar, [Bedir'de sayıca kalabalık müşrik ordusuyla savaşmayı göze alan müminler hakkında], "İnançları [Muhammed'in vaat ettikleri] bu adamları fena aldatmış; oysa yenilecekleri besbelli." diyorlardı. Ama onlar bilmiyorlardı ki Allah'a güvenip dayanan kimseler galip gelirler. Şüphesiz Allah üstün kudret sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ يَتَوَفَّى الَّذ۪ينَ كَفَرُوا الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ
وُجُوهَهُمْ وَاَدْبَارَهُمْۚ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَر۪يقِ ﴿٥٠﴾
ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْد۪يكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ
لِلْعَب۪يدِۙ ﴿٥١﴾ كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَۙ وَالَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْۜ
كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوبِهِمْۜ اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ
شَد۪يدُ الْعِقَابِ ﴿٥٢﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّراً [183]
نِعْمَةً اَنْعَمَهَا عَلٰى قَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِاَنْفُسِهِمْۙ
وَاَنَّ اللّٰهَ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌۙ ﴿٥٣﴾ كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَۙ وَالَّذ۪ينَ
مِنْ قَبْلِهِمْۜ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ فَاَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ
وَاَغْرَقْنَٓا اٰلَ فِرْعَوْنَۚ وَكُلٌّ كَانُوا ظَالِم۪ينَ ﴿٥٤﴾ اِنَّ شَرَّ
الدَّوَٓابِّ عِنْدَ اللّٰهِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَۚ ﴿٥٥﴾
اَلَّذ۪ينَ عَاهَدْتَ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْقُضُونَ عَهْدَهُمْ ف۪ي كُلِّ
مَرَّةٍ وَهُمْ لَا يَتَّقُونَ ﴿٥٦﴾ فَاِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ
فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٥٧﴾ وَاِمَّا
تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْبِذْ اِلَيْهِمْ عَلٰى سَوَٓاءٍۜ اِنَّ
اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْخَٓائِن۪ينَ ﴿٥٨﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذ۪ينَ
كَفَرُوا سَبَقُواۜ اِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ ﴿٥٩﴾

50-51. [Ey Peygamber!] Melekler [Bedir'de] o kâfirlerin/müşriklerin yüzlerine ve sırtlarına vura vura canlarını alırken hâllerini bir görseydin! Melekler onları cehenneme sürüklerken şöyle derler: "Haydi tadın bakalım cayır cayır yanmanın acısını. Bu azap işlemiş olduğunuz suçların karşılığıdır. Yoksa Allah kullarına asla zulmetmez."

52. Bu müşriklerin tavır ve tutumları Firavun hanedanı ile onlardan önceki kâfir kavimlerle aynıdır. O kâfir kavimler Allah'ın ayetlerini inkâr ettiler, Allah da onları günahlarından dolayı cezalandırdı. Şüphesiz Allah çok güçlüdür, azabı da çok çetindir.

53. Evet, Allah o kavimleri cezalandırdı. Çünkü bir toplum Allah'ın verdiği nimetlere şükrettiği, dolayısıyla nankörlük ve şımarıklık etmediği sürece Allah da o nimetleri geri almaz; [nimet yerine azap ve ceza vermez].

54. Evet, işte bu müşrikler Firavun hanedanı ile onlardan önceki kâfir kavimlerle aynı tavır ve tutumu sergiliyorlar. O kâfir kavimler rablerinin ayetlerini yalan saydılar. Biz de onları günahlarından dolayı helak ettik. Firavun ve ordusunu da sulara gömdük. Çünkü onların hepsi günaha batmış kavimlerdi.

55. Hiç şüphesiz Allah katında canlı mahlûkatın en kötüsü/hayırsızı, [tıpkı bu müşrikler gibi] kâfirlikte direnenlerdir. Böyleleri imana gelmezler.

56. [Ey Peygamber!] Bu kâfirler/müşriklerle ne zaman bir antlaşma yapsan, her defasında antlaşmalarını bozarlar, ahde vefa hususunda hiçbir sorumluluk taşımazlar, [ne Allah'tan korkarlar, ne kuldan utanırlar].

57. [Ey Peygamber!] Savaşta eline düştükleri takdirde asla unutamayacakları bir ders ver onlara. Öyle bir ders ki savaşa katılmamış yandaşlarına ibret olsun da akılları başlarına gelsin.

58. [Ey Peygamber!] Antlaşma yaptığın bir topluluğun hıyanet etmesinden endişe edersen, sen de antlaşmayı bozduğunu kendilerine açıkça bildir.[8] Çünkü Allah sözünde durmayanları hiç sevmez.

8. Bu ayetteki *tehâfenne* lafzı, antlaşma yapılan topluluğun hıyanet edeceği vehmine dayanan bir endişeye değil, hıyanetin tezahürlerinden kaynaklanan bir endişeye işaret eder. Emanetin zıddı olan hıyanetten maksat ise bir tür emanet olan antlaşmayı bozmak, verilen sözde durmamaktır (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, X. 50).

59. O kâfirler ceza ve azaptan kaçıp kurtulacaklarını sanmasınlar. Onlar ne yaparlarsa yapsınlar elimizden asla kurtulamayacaklar!

وَاَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ
تُرْهِبُونَ بِهٖ عَدُوَّ اللّٰهِ وَعَدُوَّكُمْ وَاٰخَرٖينَ مِنْ دُونِهِمْۚ
لَا تَعْلَمُونَهُمْۚ اَللّٰهُ يَعْلَمُهُمْۜ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فٖي
سَبٖيلِ اللّٰهِ يُوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٦٠﴾ وَاِنْ
جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِۜ اِنَّهُ هُوَ
[184] السَّمٖيعُ الْعَلٖيمُ ﴿٦١﴾ وَاِنْ يُرٖيدُوا اَنْ يَخْدَعُوكَ فَاِنَّ
حَسْبَكَ اللّٰهُۜ هُوَ الَّذٖٓي اَيَّدَكَ بِنَصْرِهٖ وَبِالْمُؤْمِنٖينَۙ
﴿٦٢﴾ وَاَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْۜ لَوْ اَنْفَقْتَ مَا فِي الْاَرْضِ
جَمٖيعاً مَٓا اَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ اَلَّفَ بَيْنَهُمْۜ
اِنَّهُ عَزٖيزٌ حَكٖيمٌ ﴿٦٣﴾ يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللّٰهُ وَمَنِ
اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنٖينَ ﴿٦٤﴾ يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ
الْمُؤْمِنٖينَ عَلَى الْقِتَالِۜ اِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ
صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِۚ وَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُوٓا
اَلْفاً مِنَ الَّذٖينَ كَفَرُوا بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾

60. [Ey Müminler!] Allah'ın düşmanlarını ve aynı zamanda sizin düşmanlarınızı, ayrıca sizin bilmediğiniz, ama Allah'ın bildiği diğer düşmanları korkutup caydırmanız için elinizden geldiğince güç-kuvvet ve savaş atları hazırlayın.[9] [Bilin ki] Allah yolunda harcadığınız her şeyin mükâfatı size eksiksiz verilecek ve bu hususta en küçük bir haksızlığa uğramayacaksınız.

9. Bu ayetteki *ribâti'l-hayl* (savaş atları) lafzı modern döneme ait bazı tefsirlerde sembol olarak yorumlanmıştır. Buna göre "savaş atları hazırlama" emri günümüzde askerî eğitim, savunma ve savaş stratejisi gibi her türlü askerî güç ve imkânı oluşturmanın lüzumuna işaret etmektedir (Bkz. Heyet, *Kur'an Yolu*, II. 553). Bu anlamın ayette "kuvvet" kelimesiyle ifade edildiği, dolayısıyla atfü'l-hâs ale'l-âmm üslubuyla "savaş atları"nın genel manada güç ve kuvvetten ayrı olarak zikredildiği meselesi bir tarafa, modern dönemdeki Kur'an yorumcularının pek çoğunun "savaş atları"nı sözgelimi "tank" diye karşılarken, ahkâmla ilgili bir başka ayeti, mesela zıhar, îlâ, hırsızlık ve el kesme cezasıyla ilgili ayetlerdeki ahkâmın bugün de aynen tatbik edilmesi gerektiğini savunmaları düşündürücüdür. Belli ki zaman ve şartlar "savaş atları" konusunda olduğu gibi Kur'an'daki bazı hükümleri geçmişin tarihselliğine avdet ettirdiğinde hemen sembol, mecaz ve metafordan istimdat edilmekte veya Kur'an'ın en uzun ayeti olan 2/Bakara 282. ayetteki birçok vurgulu emir –bugün aynıyla tatbik imkânı bulunmadığından olsa gerek– vücub değil, ibaha olarak değerlendirilmekte; ancak bu değerlendirmenin usûlî/metodik gerekçesi ikna edici biçimde izah edilmemektedir.

61. [Ey Peygamber!] O kâfirler/düşmanlar barışa yanaşırlarsa sen de barıştan yana ol ve her daim Allah'a güven. Şüphesiz O her şeyi işitir, her şeyi bilir.

62. [Ey Peygamber!] Onlar barış teklifiyle seni aldatmak isterlerse bil ki Allah yar ve yardımcı olarak sana yeter. Nitekim O, seni kendi yardımı ve müminlerle desteklemektedir.

63. Yine Allah [yıllar yılı birbirleriyle savaşan Evs ve Hazrec gibi kabilelere mensup] müminlerin kalplerini/gönüllerini birleştirmiş, aralarında güçlü bir sevgi bağı oluşturmuştur. Velev ki sen dünyaları harcasaydın, yine de onların kalplerini birbirine ısındırıp kaynaştıramazdın. Ama işte Allah onların kalplerini birbirine ısındırıp aralarında güçlü bir sevgi bağı oluşturdu. Şüphesiz O üstün kudret sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

64. [Ey Peygamber!] Allah yar ve yardımcı olarak sana da sana uyan müminlere de yeter!

65. [Ey Peygamber!] Müminleri savaş hususunda cesaretlendir. Nitekim içinizden çıkacak dirençli ve cesur yirmi kişi iki yüz kâfiri yenebilir. Yine içinizden çıkacak yüz dirençli yiğit, kâfirlerden bin kişiyi yenebilir. Çünkü o kâfirler Allah yolunda savaşıp can vermenin anlamını bilmeyen bir güruhtur.

اَلْـٰٔنَ خَفَّفَ اللّٰهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ اَنَّ فٖيكُمْ ضَعْفًاۜ
فَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِۚ وَاِنْ
يَكُنْ مِنْكُمْ اَلْفٌ يَغْلِبُٓوا اَلْفَيْنِ بِاِذْنِ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ مَعَ
الصَّابِرٖينَ ﴿٦٦﴾ مَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَكُونَ لَهُٓ اَسْرٰى
حَتّٰى يُثْخِنَ فِي الْاَرْضِۜ تُرٖيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَاۗ وَاللّٰهُ
يُرٖيدُ الْاٰخِرَةَۜ وَاللّٰهُ عَزٖيزٌ حَكٖيمٌ ﴿٦٧﴾ لَوْلَا كِتَابٌ مِنَ
اللّٰهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فٖيمَٓا اَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظٖيمٌ ﴿٦٨﴾
فَكُلُوا مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًاۘ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ
غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٦٩﴾ يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ فٖٓي اَيْدٖيكُمْ [185]
مِنَ الْاَسْرٰٓىۙ اِنْ يَعْلَمِ اللّٰهُ فٖي قُلُوبِكُمْ خَيْرًا يُؤْتِكُمْ
خَيْرًا مِمَّٓا اُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ
رَحٖيمٌ ﴿٧٠﴾ وَاِنْ يُرٖيدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللّٰهَ مِنْ
قَبْلُ فَاَمْكَنَ مِنْهُمْۜ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ حَكٖيمٌ ﴿٧١﴾

66. Allah, içinde bulunduğunuz durum itibariyle sorumluluğunuzu hafifletti; çünkü sizde zaafiyet bulunduğunu gördü. Ancak bu durumda yine de içinizden dirençli ve cesur yüz kişi iki yüz kâfiri yenebilir. Bu vasıfta bin kişi de Allah'ın izniyle kâfirlerden iki bin kişiyi alt edebilir. [Bilin ki] Allah zor zamanda sabredenlerle beraberdir.

67. Bir peygamberin savaşta kâfirlere karşı ezici bir üstünlük sağlamadıkça esir alması ve esirleri fidye karşılığı serbest bırakması söz konusu olamaz.

[Ey Müminler!] Belli ki siz fidye ve ganimet gibi gelip geçici dünya menfaatlerine tamah ediyorsunuz. Oysa Allah ahiretteki mükâfata nail olmanızı, bu mükâfat için çalışmanızı istiyor. [Unutmayın ki] Allah üstün kudret sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

68. [Bedir'de müşriklere karşı savaşan müminlere azap etmeyeceği ve/veya onların hatalarını affedeceği hususunda] Allah'ın önceden takdir ettiği hüküm olmasaydı,[10] esirleri serbest bırakma karşılığında aldığınız fidye sebebiyle müthiş bir azaba uğrardınız.

10. Bu ayetteki *el-kitâb* kelimesi bazı yorumculara göre genel manada, "günahkârların cezasının belli bir süre ertelenmesi" şeklindeki değişmez ilahî yasaya (sünnetullah) işaret etmektedir. Ancak bağlam dikkate alındığında bu yorumdan, "Hz. Peygamber ve müminlerin cezası belli bir süre ertelenmiştir. Ama onlar bilahare cezalarını çekecekler" şeklinde bir mana ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple *kitâb* kelimesinin bu ayette Bedir savaşıyla ilgili özel bir mana ifade ettiği yönündeki yorum daha isabetli gözükmektedir. Hasen el-Basrî, İbn Cübeyr ve Mücâhid gibi müfessirler bu yorumu tercih etmişlerdir (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, III. 382).

69. [Ne var ki olan oldu ve Allah sizi bağışladı;] şu hâlde, elde ettiğiniz ganimetlerden gönül rahatlığıyla istifade edebilirsiniz. Bununla birlikte Allah'ın emirlerine itaatsizlikten sakının. Şüphesiz Allah size karşı çok affedici, çok merhametlidir.

70. [Ey Peygamber! Esir olarak elinize düşen müşriklere] de ki: "Allah kalplerinizde imana meyil görürse, elinizden alınan şeylerden [ganimet olarak paylaşılan mallarınızdan, kaybettiğiniz itibarınızdan, serbest kalmak için ödediğiniz fidyeden] çok daha iyisini size lütfeder. Üstelik sizi affeder. Çünkü Allah çok affedici, çok merhametlidir."

71. [Ey Peygamber!] Esir müşrikler fidye vermekten kurtulmak için iman etmiş gözükebilir veya müminlere karşı bir daha savaşmayacaklarına dair sözlerinden dönmek suretiyle sana hainlik edebilirler. Şayet böyle bir şeye tevessül etmeyi düşünüyorlarsa bilsinler ki onlar vaktiyle Allah'a da hainlik etmişler,[11] ama Allah sana [Bedir'de] onların hakkından gelmeyi nasip etmiş, böylece hak ettikleri cezayı görmüşlerdi. Allah her şeyi bilen, her şeyi yerli yerince yapıp edendir.

إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ
وَاَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ اٰوَوْا وَنَصَرُوا
اُولٰئِكَ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَاءُ بَعْضٍ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَلَمْ
يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتّٰى
يُهَاجِرُوا وَاِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ
النَّصْرُ اِلَّا عَلٰى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ وَاللّٰهُ بِمَا
تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٧٢﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ اَوْلِيَاءُ
بَعْضٍ اِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي الْاَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ
﴿٧٣﴾ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ
اللّٰهِ وَالَّذِينَ اٰوَوْا وَنَصَرُوا اُولٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا
لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٧٤﴾ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْ بَعْدُ
وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَاُولٰئِكَ مِنْكُمْ وَاُولُوا
الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ
بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧٥﴾

11. Bu ayetteki *fe-kad hânullâhe min kabl* ifadesinde sözü edilen "Allah'a hıyanet"ten maksat, şirk olarak anlaşılabilir. Çünkü şirk inancı Allah'ın ezelde insanoğlundan aldığı fıtrî tevhid inancıyla ilgili ahde hıyanettir. Bunun yanında müşriklerin İslam davetine inkârcılıkla karşılık vermeleri de Allah'a hıyanet addedilebilir (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, X. 82).

72. İman edip imanı uğrunda Mekke'den Medine'ye hicret eden, Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihad eden [muhacir] müminler ile onlara Medine'de yer-yurt verip kucak açan [ensar] müminler var ya, işte onlar birbirlerinin gerçek dost ve yardımcısıdırlar.

İman edip henüz hicret etmeyen müminlere gelince, böyleleri müşriklerin arasında yaşamaktan vazgeçip sizin beldenize hicret etmedikleri sürece onları koruyup kollama [velayet] sorumluluğunuz yoktur. Bununla birlikte, imanlarından dolayı maruz kaldıkları baskılardan kurtulmak için sizden yardım isterlerse onlara yardım etmelisiniz. Fakat bu yardım, kendileriyle savaşmama ve birbirinizin iç işlerine karışmama antlaşması yaptığınız bir topluluğun aleyhine olmamalıdır. [Unutmayın ki] Allah yapıp ettiğiniz her şeyi görür.

73. [Ey Müminler! Gördüğünüz gibi] kâfirler/müşrikler birbirlerine sahip çıkıp destek oluyorlar. Siz de onlar gibi davranmaz, birbirinize sahip çıkıp destek olmazsanız, kendi yurdunuzda birlik, beraberlik, dirlik, düzen tamamen alt üst olur.

74. İman edip imanı uğrunda hicret eden ve Allah yolunda cihad eden [muhacir] müminler ile onlara Medine'de yer-yurt verip kucak açan [ensar] müminler var ya, işte onlar gerçek müminlerdir. Onların hakkı bağışlanmak ve cennete kavuşmaktır.

75. Bütün bunlar bir yana, [ilk hicrette sizin yanınızda yer almayan fakat] sonradan iman edip imanı uğrunda hicret eden ve Allah yolunda sizinle birlikte cihad eden kimseler de [dostluk, yardım ve destek hususunda] sizdendir. Bununla birlikte, iman bağının yanı sıra aralarında kan bağı da bulunan müminler, –Allah'ın miras hükmü uyarınca– birbirlerine vâris olma hususunda önceliklidirler. Şüphesiz Allah her şeyi hakkıyla bilir.

9/TEVBE SÛRESİ

Medine döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 113. sûre olduğu, Mâide sûresinden sonra, Nasr sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 129 ayettir. Müfessirlerin hâkim kanaatine göre son iki ayet Mekke döneminde nazil olmuştur. 113. ayetin de Mekke'de nazil olduğu yönünde bilgiler mevcuttur. Ayrıca, hicretin 9. yılında inmeye başlayan bu sûrenin Kur'an'ın en son vahyedilen sûresi olduğuna dair bir rivayet de vardır. Muhtevasından da anlaşılacağı gibi sûrenin hemen tamamı Tebük seferinin gerçekleştiği zaman diliminde vahyedilmiştir. İsmini 104. ayette geçen *tevbe* kelimesinden almıştır. Bunun yanında, ilk ayetteki *berâe* (ihtar fermanı) kelimesine atfen "Berâe sûresi" diye de meşhur olmuştur. Enfâl sûresinin devamı olma ihtimalinden ve/veya saldırgan müşriklere ağır ihtar ve savaş ilanı mahiyetindeki ifadelerle başlamasından dolayı diğer bütün sûrelerden farklı olarak, ilahî rahmet ifadesi olan "besmele" ile başlamamıştır. Münafıklar hakkında en fazla bilgi içeren sûre olma özelliğine sahiptir.

سُورَةُ التَّوْبَةِ (٩) [186]

بَرَٓاءَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ٓ اِلَى الَّذ۪ينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ
الْمُشْرِك۪ينَۜ ﴿١﴾ فَس۪يحُوا فِي الْاَرْضِ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ
وَاعْلَمُٓوا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِۙ وَاَنَّ اللّٰهَ مُخْزِي
الْكَافِر۪ينَ ﴿٢﴾ وَاَذَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ٓ اِلَى النَّاسِ يَوْمَ
الْحَجِّ الْاَكْبَرِ اَنَّ اللّٰهَ بَر۪ٓيءٌ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَۙ وَرَسُولُهُۜ
فَاِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْۚ وَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُٓوا اَنَّكُمْ غَيْرُ
مُعْجِزِي اللّٰهِۜ وَبَشِّرِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ اَل۪يمٍۙ ﴿٣﴾
اِلَّا الَّذ۪ينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ
شَيْـًٔا وَلَمْ يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ اَحَدًا فَاَتِمُّٓوا اِلَيْهِمْ
عَهْدَهُمْ اِلٰى مُدَّتِهِمْۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّق۪ينَ ﴿٤﴾

1. [Ey Müminler!] Bu ayetler, kendileriyle antlaşma yaptığınız müşriklere Allah'tan ve elçisinden bir ihtar fermanıdır.

2. [Ey Müşrikler!] Bu topraklarda dört ay daha serbestçe gezip dolaşın bakalım! Ancak hiçbir şekilde Allah'ın azabından kurtulamayacağınızı bilin. Yine şunu da iyi bilin ki Allah siz kâfirleri önünde sonunda rezil-rüsva edecektir.

3. İşte bu, Allah'tan ve elçisinden hacc-ı ekber günü[1] insanlara okunmak üzere bir bildiridir: "Artık Allah'ın ve elçisinin müşriklerle hiçbir ilişkisi kalmamıştır."

[Ey Müşrikler!] Durum budur. Eğer tövbe edip imana gelirseniz bu elbet hayrınıza olur. Yok, eğer tövbe ve imandan yüz çevirirseniz bilin ki Allah'ın azabından asla kurtulamayacaksınız.

[Ey Peygamber!] O kâfirlere acıklı/elemli azabı müjdele(!)

1. Ayette geçen ve lafzî olarak "en büyük hac günü" anlamına gelen *yevme'l-hacci'l-ekber* tabiri hakkında farklı görüş ve yorumlar mevcuttur. Bazı hadisler (Bkz. Buhârî, "Hac" 132; Ebû Dâvûd, "Menâsik" 66) ile aralarında Hz. Ali, İbn Abbas, İbn Mes'ûd, Ebû Hureyre gibi sahabilerin de bulunduğu âlimlerin izahlarına göre hacc-ı ekber gününden maksat zilhicce ayının onuncu günü, yani kurban bayramının birinci günüdür (Bkz. Buhârî, "Cizye" 16; "Tefsîru'l-Kur'ân" 9/4). Kuvvetle muhtemeldir ki bu ayette hac kelimesinin *ekber* sıfatıyla birlikte zikredilmesi, bildiğimiz hacca işaret ettiğini belirtmek, dolayısıyla onu umreden tefrik etmek içindir.

4. [Ey Müminler!] Kendileriyle antlaşma yaptığınız müşriklerden, antlaşma şartlarına tam olarak uyan ve size karşı başkalarıyla işbirliği yapmayan [Kinâne gibi] kabilelerin durumu farklıdır. Bu sebeple, onlarla yaptığınız antlaşmanın şartlarına süresi doluncaya kadar uyun. Çünkü Allah antlaşmalarına uyan, ahde vefasızlıktan sakınan kimseleri sever.

فَاِذَا انْسَلَخَ الْاَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِك۪ينَ
حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ وَخُذُوهُمْ وَاحْصُرُوهُمْ
وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍۚ فَاِنْ تَابُوا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ
وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَخَلُّوا سَب۪يلَهُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٥﴾
وَاِنْ اَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ اسْتَجَارَكَ فَاَجِرْهُ حَتّٰى
يَسْمَعَ كَلَامَ اللّٰهِ ثُمَّ اَبْلِغْهُ مَاْمَنَهُۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ
[187] لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾ كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِك۪ينَ عَهْدٌ عِنْدَ
اللّٰهِ وَعِنْدَ رَسُولِه۪ٓ اِلَّا الَّذ۪ينَ عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ
الْحَرَامِۚ فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ فَاسْتَق۪يمُوا لَهُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ
يُحِبُّ الْمُتَّق۪ينَ ﴿٧﴾ كَيْفَ وَاِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ
لَا يَرْقُبُوا ف۪يكُمْ اِلًّا وَلَا ذِمَّةًۜ يُرْضُونَكُمْ بِاَفْوَاهِهِمْ
وَتَاْبٰى قُلُوبُهُمْۚ وَاَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨﴾ اِشْتَرَوْا
بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَل۪يلًا فَصَدُّوا عَنْ سَب۪يلِه۪ۜ اِنَّهُمْ سَٓاءَ
مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩﴾ لَا يَرْقُبُونَ ف۪ي مُؤْمِنٍ اِلًّا وَلَا
ذِمَّةًۜ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ ﴿١٠﴾ فَاِنْ تَابُوا وَاَقَامُوا
الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَاِخْوَانُكُمْ فِي الدّ۪ينِۜ وَنُفَصِّلُ
الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١١﴾

5. Haram aylar[2] sona erdiğinde [antlaşma şartlarına uymayan] müşrikleri ele geçirdiğiniz yerde öldürün. Gerektiğinde onları yakalayıp tutsak edin, gelip geçtikleri her yeri gözetim altında tutun. Şayet tövbe edip imana gelir [ve tıpkı sizin gibi] namazı kılıp zekâtı verirlerse onları serbest bırakın. Çünkü Allah tövbekâr kullarına karşı çok affedici, çok merhametlidir.

2. Bu ayette geçen *el-eşhuru'l-hurum* (haram aylar) tabiri, 2/Bakara 194. ayetle ilgili açıklama notunda da belirtildiği gibi Arap geleneğinde savaşın yasak sayıldığı zilkâde, zilhicce, muharrem ve receb aylarıdır. Rivayetlere göre Hz. İbrahim'e dayanan ve İslam öncesi Arap toplumunda önemli bir yere sahip olan haram ay geleneği Kur'an tarafından da onaylanmıştır.

6. [Ey Peygamber!] Müşriklerden biri eman dileyip sana sığınmak isterse, ona bu güvenceyi ver ki Allah'ın kelamını [bizzat senden] işitip anlama imkânı bulsun. Daha sonra onu yurduna ulaştır. [Evet, aynen böyle yap]. Çünkü onlar gerçekleri bizzat görerek öğrenmeye muhtaç insanlardır.

7. Sözlerinde durmayan müşriklerin yaptıkları antlaşmaların gerek Allah katında gerek O'nun elçisinin nazarında ne değeri olabilir ki?! Bununla birlikte, Mescid-i Harâm'a yakın bir yerde kendileriyle antlaşma yaptığınız [Kinâne gibi] kabilelerin durumu farklıdır. Bunlar sözlerine sadakat gösterdikleri sürece siz de onlara verdiğiniz sözde durun. Çünkü Allah sözlerinde duran, ahde vefasızlıktan sakınanları sever.

8. Evet, sözlerinde durmayan müşriklerin antlaşmalarının Allah ve elçisinin nezdinde ne değeri olabilir ki?! Kesinlikle olamaz; çünkü onlar size galip gelmiş olsalardı, ne ettikleri yeminleri ne de yaptıkları antlaşmaları gözetirlerdi. Onlar bir yandan dilleriyle sizi hoşnut etmeye çalışırken, bir yandan da size karşı içten içe diş bilerler. Zaten onların hepsi sözünde durmayan, namert adamlardır.

9. Onlar basit dünya menfaatlerini Allah'ın ayetlerine tercih ettiler. Üstelik başka insanları O'nun yolundan menettiler. Onlar gerçekten çok kötü işler yapmaktalar.

10. O müşrikler bir müminin hakkı söz konusu olduğunda ne ettikleri yemini ne de yaptıkları antlaşmayı dikkate alırlar. Onlar hak-hukuk tanımayan adamlardır.

11. Bununla birlikte, tövbe edip imana gelir, namazı kılar, zekâtı verirlerse sizin din kardeşiniz olurlar. İşte biz ayetlerimizi etraflıca açıklıyoruz; fakat bunu anlayacak olanlar hak ve hakikati bilmek isteyen kimselerdir.

وَاِنْ نَكَثُوا اَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ وَطَعَنُوا فٖى
دٖينِكُمْ فَقَاتِلُوا اَئِمَّةَ الْكُفْرِ اِنَّهُمْ لَا اَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ
يَنْتَهُونَ ﴿١٢﴾ اَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُوا اَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا
بِاِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُمْ بَدَؤُكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ اَتَخْشَوْنَهُمْ
فَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشَوْهُ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنٖينَ ﴿١٣﴾
قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ بِاَيْدٖيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ [188]
عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنٖينَ ﴿١٤﴾ وَيُذْهِبْ
غَيْظَ قُلُوبِهِمْ وَيَتُوبُ اللّٰهُ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ
حَكٖيمٌ ﴿١٥﴾ اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذٖينَ
جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلَا رَسُولِهٖ وَلَا
الْمُؤْمِنٖينَ وَلٖيجَةً وَاللّٰهُ خَبٖيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾ مَا كَانَ
لِلْمُشْرِكٖينَ اَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللّٰهِ شَاهِدٖينَ عَلٰٓى
اَنْفُسِهِمْ بِالْكُفْرِ اُولٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ وَفِى النَّارِ
هُمْ خَالِدُونَ ﴿١٧﴾ اِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ
وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ وَلَمْ يَخْشَ اِلَّا
اللّٰهَ فَعَسٰٓى اُولٰٓئِكَ اَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدٖينَ ﴿١٨﴾

12. Onlar sizinle antlaşma yaptıktan sonra antlarını/ahitlerini bozar, dininiz/inancınız hakkında ileri geri konuşurlarsa, işte o zaman kâfirler güruhunun elebaşlarıyla savaşın.[3] Çünkü onların antları ve sizden aldıkları emanları yok hükmündedir. Evet, onlarla savaşın ki bu sayede kötü davranışlarından vazgeçsinler.

3. Bu ayetteki *eimmete'l-küfr* tamlaması, savaş emrinin sadece ileri gelen kâfirlerle ilgili olduğu anlamına gelmez. Çünkü "kâfirlerin elebaşları"ndan maksat, sözlerinde durmayan tüm müşriklerdir. Dolayısıyla bu niteleme onların tavır ve tutumlarının son derece çirkin olduğunu belirtmeye yöneliktir (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, X. 130).

13. [Ey Müminler!] Sizinle yaptıkları antlaşmaya uymayan, vaktiyle Peygamber'i yurdundan çıkarmak için etmediklerini bırakmayan bu namert adamlarla savaşmayacaksınız da başka kimle savaşacaksınız?! Kaldı ki savaşın fitilini ateşleyenler de onlardır. Yoksa onlardan korkuyor musunuz?! Oysa asıl korkmanız gereken Allah'tır. Çünkü siz iman sahibi kimselersiniz.

14. [Ey Müminler!] O müşriklerle savaşın ki böylece Allah onları sizin elinizle cezalandırıp rezil-rüsva etsin. Aynı zamanda size onlar karşısında yardım ve zafer lütfetsin. Böylelikle siz müminlerin yüreklerine su serpsin.

15. Yine bu vesileyle Allah müminlerin kalplerindeki öfkeyi de dindirsin. Allah dilediği kimsenin tövbesini kabul edip bağışlar. Allah her şeyi bilen, her şeyi yerli yerince yapıp edendir.

16. [Ey Müminler!] İçinizden cihad edip Allah'tan, elçisinden ve müminlerden başkasını dost/sırdaş edinmeyenleri Allah'ın fiilen ortaya çıkarmayacağını ve dolayısıyla [sırf iman etmiş olmakla] kendi hâlinize bırakılıp hiç sınanma tecrübesi yaşamayacağınızı mı sanıyorsunuz?! [Bilin ki] Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.

17. Kendi kâfirliklerine bizzat kendileri tanıklık edip dururken, Allah'a ibadete mahsus yerlerin/mescitlerin bakım ve hizmet işini üstlenme hususunda müşrikler hiçbir şekilde hak sahibi değildir. Kaldı ki onların Kâbe'nin bakım ve hizmetiyle ilgili bütün amelleri boşa gitmiştir. Onlar içinde temelli kalacakları cehennemi boylamaya mahkûmdur.

18. Allah'a ibadete mahsus yerlerin/mescitlerin bakım ve hizmetini üstlenme hakkı sadece ve sadece Allah'a ve ahirete iman eden, namazı hakkıyla kılıp zekâtı veren ve yalnız Allah'tan korkup çekinen kimselere aittir. Pek tabii ki ancak böyleleri umduklarına kavuşacaktır.

أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَٓاجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ
اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ لَا يَسْتَوُ۫نَ
عِنْدَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٩﴾ اَلَّذِينَ
اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِهِمْ
وَاَنْفُسِهِمْ اَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّٰهِ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْفَٓائِزُونَ
[189] ﴿٢٠﴾ يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ
لَهُمْ فِيهَا نَعِيمٌ مُقِيمٌ ﴿٢١﴾ خَالِدِينَ فِيهَٓا اَبَدًا اِنَّ اللّٰهَ
عِنْدَهُٓ اَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٢﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُٓوا
اٰبَٓاءَكُمْ وَاِخْوَانَكُمْ اَوْلِيَٓاءَ اِنِ اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى
الْاِيمَانِ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ
﴿٢٣﴾ قُلْ اِنْ كَانَ اٰبَٓاؤُكُمْ وَاَبْنَٓاؤُكُمْ وَاِخْوَانُكُمْ
وَاَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَاَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ
تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَٓا اَحَبَّ اِلَيْكُمْ
مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتّٰى
يَأْتِيَ اللّٰهُ بِاَمْرِهِ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٤﴾
لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ فِي مَوَاطِنَ كَثِيرَةٍ وَيَوْمَ حُنَيْنٍ اِذْ
اَعْجَبَتْكُمْ كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْـًٔا وَضَاقَتْ
عَلَيْكُمُ الْاَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِرِينَ ﴿٢٥﴾

19. Siz [iyilik namına yaptıkları işler] hacca gelenlerin su ihtiyaçlarını karşılamaktan, Kâbe'ye hizmet etmekten ibaret olan kimselerle/müşriklerle Allah'a ve ahiret gününe inanan, Allah yolunda cihad eden kimseleri bir mi tutuyorsunuz?! Oysa bunlar Allah katında bir değildir. [Bilin ki] Allah zalimler/müşrikler güruhunu umduklarına kavuşturmaz.

20. İman edip imanı uğrunda hicret eden, Allah yolunda mallarını ve canlarını ortaya koyarak cihad eden kimseler Allah katında en yüksek dereceye ulaşmışlardır. Kurtuluşa erip umduklarına kavuşacak olanlar işte onlardır.

21. [Ey Peygamber!] Rableri onları kendi rahmeti, rızası ve bitmez tükenmez nimetlerle dolu cennetlerle müjdeliyor.

22. Onlar cennette temelli kalacaklar. Hiç şüphesiz Allah katında daha nice büyük mükâfatlar vardır.

23. Ey Müminler! Kâfirliği imana tercih ettikleri, küfrü imandan üstün tuttukları sürece babalarınızı ve kardeşlerinizi dahi yârân edinmeyin. Sizden kim onları yârân edinirse bilsin ki böyleleri kendilerine yazık eden kimselerdir.[4]

4. Bu ayette geçen *velî* kavramı müminlerin Allah'a ve elçisine itaati haleldar edecek her hususta babalarını ve kardeşlerini bile dost, sırdaş, yârân olarak kabul etmemeleri gerektiğine işaret etmekte; bununla birlikte onlarla bütün ilişkileri kesmek anlamına gelmemektedir. Özellikle ana-baba ve yakınlara ilgi ve sevgi göstermeyi emreden ayetler dikkate alındığında, kâfir bile olsalar müminlere zarar vermeyen, onlara sevgi ve saygıyla muamele eden insanlara iyi davranmanın Kur'an'a aykırı olmadığı anlaşılır. Dolayısıyla bu ayetteki *velî* kavramı kâfir akrabalarla bütün insani ilişkileri kesmekle değil, Allah'ın emirlerine muhalefet anlamında bir dostluk, sırdaşlık ve işbirliğini nefyetmekle ilgilidir (Bkz. Derveze, *et-Tefsîru'l-Hadîs*, IX. 381-382).

24. [Ey Peygamber!] Müminlere de ki: "Babalarınız, çocuklarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, kabileniz, kazanıp biriktirdiniz malınız-mülkünüz, kötüye gitmesinden endişe ettiğiniz ticaretiniz, çok sevdiğiniz evleriniz sizin için Allah'tan, elçisinden ve Allah yolunda cihad etmekten daha güzel ve önemliyse, o zaman Allah'ın ceza/azap hükmünün gelmesini, [yani iman davanıza sahip çıkmamanın mukadder kıldığı kötü sonuçları çok ağır bedeller olarak ödemeyi] bekleyin! [Bilin ki] Allah imanın gereklerini yerine getirmeyenleri umduklarına kavuşturmaz.

25. Şüphesiz Allah size geçmişte [Bedir, Hendek, Hayber gibi] birçok savaşta yardım etti. Yine [daha dün] Huneyn savaşında da yardım etti. Hani o gün siz sayınızın çokluğuna fazlaca güvenmiş fakat bunun hiçbir faydasını görmemiştiniz. Hatta o gün yeryüzü olanca genişliğine rağmen size dar gelmiş ve nihayet düşman karşısında bozguna uğrayıp kaçmıştınız.

ثُمَّ اَنْزَلَ اللّٰهُ سَكٖينَتَهُ عَلٰى رَسُولِهٖ وَعَلَى الْمُؤْمِنٖينَ [190]
وَاَنْزَلَ جُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ الَّذٖينَ كَفَرُواۜ
وَذٰلِكَ جَزَٓاءُ الْكَافِرٖينَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ يَتُوبُ اللّٰهُ مِنْ بَعْدِ
ذٰلِكَ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٢٧﴾ يَٓا اَيُّهَا
الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا
الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَاۚ وَاِنْ خِفْتُمْ
عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْنٖيكُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖٓ اِنْ شَٓاءَۜ اِنَّ اللّٰهَ
عَلٖيمٌ حَكٖيمٌ ﴿٢٨﴾ قَاتِلُوا الَّذٖينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَا
بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَلَا
يَدٖينُونَ دٖينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذٖينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ حَتّٰى
يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٢٩﴾ وَقَالَتِ
الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللّٰهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسٖيحُ
ابْنُ اللّٰهِۜ ذٰلِكَ قَوْلُهُمْ بِاَفْوَاهِهِمْۚ يُضَاهِؤُ۫نَ قَوْلَ الَّذٖينَ
كَفَرُوا مِنْ قَبْلُۜ قَاتَلَهُمُ اللّٰهُۘ اَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٣٠﴾

26. Allah bu bozgunun ardından elçisinin ve müminlerin kalplerine bir sükûnet ve güven duygusu vermiş, ayrıca sizin göremediğiniz ordular/melekler göndermiş ve böylece o kâfirlere/müşriklere hak ettikleri cezayı vermişti. İşte Allah kâfirleri böyle cezalandırır!

27. [Huneyn savaşında olup bitenlerden] sonra Allah dilediği kimselerin tövbesini kabul edecektir. Çünkü Allah çok affedici, çok merhametlidir.[5]

5. Bu ayetteki *sümme* edatı Huneyn savaşı sonrasına işaret eder. Allah'ın tövbelerini kabul ettiği kimseler ise Huneyn'de müminlere karşı savaşan, daha sonra tövbekâr olarak Hz. Peygamber'e gelip müslüman olduklarını bildiren Hevazin kabilesine delalet eder (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, X. 158-159).

28. Ey Müminler! [Bilin ki] müşrikler manevi ve itikadî yönden tam bir pisliktirler.[6] Artık bu yıldan itibaren Mescid-i Harâm'a yaklaşmasınlar. Şayet [müşriklerin ve diğer kâfir ziyaretçilerin Mescid-i Harâm'dan uzak tutulması, dolayısıyla ticari hayatın canlılığını kaybedecek olması sebebiyle] fakirleşip aç kalırız endişesi taşıyorsanız, bilin ki Allah dilerse lütfuyla size fakirlik yüzü göstermez. Şüphesiz Allah her şeyi bilen, her şeyi yerli yerince yapıp edendir.

6. Bu ayetteki *inneme'l-müşrikûne necesün* ifadesi genellikle "müşrikler ancak bir pisliktir" şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu çeviride *neces* (pislik) kelimesinin neye atıfta bulunduğu belirsizdir. Burada kastedilen fiziksel pislik değil, şirk ve küfürle eşdeğer olan manevî pisliktir. Mescid-i Harâm'a girmelerinin yasaklanması sebebi de şirktir (Bkz. Reşid Rıza, *Tefsîru'l-Menâr*, X. 254).

29. [Ey Müminler!] Yahudiler ve Hıristiyanlardan Allah'a ve ahirete inanmayan, Allah'ın ve elçisinin yasak saydıklarını yasak saymayan, dolayısıyla tevhid dinini din olarak tanımayan kimselerle savaşın ki sizin üstünlüğünüzü kabullenip ve bizzat gelip kendi elleriyle cizye [baş vergisi] versinler.

30. Kimi Yahudiler, "Üzeyr Allah'ın oğludur!" iddiasında bulundular.[7] Hıristiyanlar da "İsa Mesih Allah'ın oğludur!" iddiasını savundular. Bütün bunlar, geçmiş zamanlardaki kâfirlerin uydurdukları iddialara öykünmek suretiyle dillerine doladıkları asılsız inançlardan ibarettir. Allah kahretsin onları! Hak ve hakikatten nasıl da uzaklaşıyorlar?!

7. Bu ayette Yahudilere atfedilen "Üzeyr Allah'ın oğludur!" iddiası bütün Yahudilere değil, Hz. Peygamber devrinde Medine ve çevresinde yaşayan Sellâm b. Mişkem, Ebû Enes Nu'mân b. Evfâ, Finhas b. Azûrâ, Huyey b. Ahtab gibi bir grup Yahudiye aittir (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, X. 110-111; İbn Ebî Hâtim, *Tefsîr*, VI. 1781). Üzeyr ise Yahudi geleneğinde "İkinci Musa" diye anılan ve milattan önce 5-4. asırlarda Babil sürgünü sırasında Tevrat'ı yeniden yazan Ezra veya daha zayıf bir ihtimale göre Hz. İdris ve/veya Hermes'le özdeşleştirilen Henoch/Enoch'tur.

اِتَّخَذُوا اَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ
وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا اُمِرُوا اِلَّا لِيَعْبُدُوا اِلٰهًا
وَاحِدًا لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣١﴾
[191] يُرِيدُونَ اَنْ يُطْفِؤُا نُورَ اللّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ وَيَأْبَى اللّٰهُ
اِلَّا اَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٣٢﴾ هُوَ الَّذِي
اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى
الدِّينِ كُلِّهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ
اٰمَنُوا اِنَّ كَثِيرًا مِنَ الْاَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ
اَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ
وَالَّذِينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ وَلَا يُنْفِقُونَهَا
فِي سَبِيلِ اللّٰهِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿٣٤﴾ يَوْمَ
يُحْمٰى عَلَيْهَا فِي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوٰى بِهَا جِبَاهُهُمْ
وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْ هٰذَا مَا كَنَزْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ
فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ ﴿٣٥﴾ اِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ
عِنْدَ اللّٰهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللّٰهِ يَوْمَ
خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ مِنْهَا اَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذٰلِكَ
الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ اَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا
الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً وَاعْلَمُوا اَنَّ
اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٦﴾

31. Yahudiler ahbârını,[8] Hıristiyanlar da ruhbanlarını ve Meryem oğlu İsa Mesih'i Allah'ın yanı sıra rab/tanrı edindiler. Hâlbuki onlar bir tek ilaha/tanrıya, kendisinden başka hiçbir gerçek ilah/tanrı olmayan Allah'a kulluk/ibadet etmekle yükümlü kılınmışlardı. Allah onların tanrılık yakıştırdıkları her şeyden münezzehtir.

8. Bu ayette geçen *ahbâr* hakkında 5/Mâide 44. ayetin çevirisiyle ilgili açıklama notuna bakılabilir.

32. Onlar Allah'ın nurunu [tevhid ve İslam davetini] uydurdukları yalan ve iftiralar, asılsız iddia ve isnatlarla etkisiz/geçersiz kılmak isterler. Ancak Allah buna asla izin vermeyecek; kâfirlerin hoşuna gitse de gitmese de Allah nurunu [tevhid ve İslam davetini] yayacak ve daim kılacaktır.

33. O Allah ki elçisini doğru yolu göstermek, hak dini tebliğ etmek ve böylece o dini her yönüyle ortaya koyup tamamına erdirmek için göndermiştir. Müşriklerin hoşuna gitse de gitmese de bu kesinlikle böyle olacaktır.

34. Ey Müminler! O ahbârın ve ruhbanların çoğu rüşvet gibi haram kazanç yollarıyla insanların mallarını yerler, üstelik [haramlara helal diyerek] insanları Allah yolundan saptırırlar.

[Ey Peygamber! İşte o hahamlar ve rahipler gibi,] altın ve gümüşü biriktirip Allah yolunda harcamayanları acıklı/elemli bir azapla müjdele(!)

35. İşte o azap vakti gelip çattığında, dünyada biriktirdikleri altın ve gümüşler cehennem ateşinde kızdırılacak ve bu kızgın sikkelerle onların alınları, göğüsleri ve sırtları dağlanacak. Bu sırada onlara, "İşte sırf refah ve lüksünüz için biriktirdiğiniz altın ve gümüşleriniz! Servet biriktirmenin cezasını tadın bakalım!" denilecek.

36. Allah katında ayların sayısı, O'nun gökleri ve yeri yarattığı zaman belirlediği düzen gereği on ikidir. Bunlardan dördü [zilkâde, zilhicce, muharrem ve receb] haram, yani savaşın yasak olduğu aylardır. İşte aylarla ilgili doğru kanun, doğru takvim budur. Bu dört ay içinde savaşmak ve/veya bu ayların yerini değiştirmeye kalkmak suretiyle günaha girip kendinize kötülük etmeyin. Bununla birlikte, [haram aylarda] müşrikler size topyekûn savaş açarlarsa, siz de onlarla aynı şekilde topyekûn savaşın. Bilin ki Allah emir ve yasakları konusunda duyarlı davrananlarla beraberdir.

إِنَّمَا النَّسٖٓيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذٖينَ كَفَرُوا [192]
يُحِلُّونَهُ عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِيُوَاطِؤُا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ
اللّٰهُ فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللّٰهُ زُيِّنَ لَهُمْ سُٓوءُ اَعْمَالِهِمْ وَاللّٰهُ
لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرٖينَ ﴿٣٧﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا مَا
لَكُمْ اِذَا قٖيلَ لَكُمُ انْفِرُوا فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِ اثَّاقَلْتُمْ اِلَى
الْاَرْضِ اَرَضٖيتُمْ بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مِنَ الْاٰخِرَةِ فَمَا
مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا قَلٖيلٌ ﴿٣٨﴾ اِلَّا
تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلٖيمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ
وَلَا تَضُرُّوهُ شَيْـًٔا وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ ﴿٣٩﴾ اِلَّا
تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللّٰهُ اِذْ اَخْرَجَهُ الَّذٖينَ كَفَرُوا ثَانِيَ
اثْنَيْنِ اِذْ هُمَا فِي الْغَارِ اِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهٖ لَا تَحْزَنْ
اِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا فَاَنْزَلَ اللّٰهُ سَكٖينَتَهُ عَلَيْهِ وَاَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ
تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذٖينَ كَفَرُوا السُّفْلٰى وَكَلِمَةُ اللّٰهِ
هِيَ الْعُلْيَا وَاللّٰهُ عَزٖيزٌ حَكٖيمٌ ﴿٤٠﴾

37. Haram ayı bir sonraki aya ertelemek veya bir yıldaki ay sayısına ilave yapmak kelimenin tam manasıyla kâfirlikte sınır tanımazlıktır.[9] Bu sebepledir ki onlar büsbütün dalalete saplanmış oldular. Onlar haram ayı yılın birinde helal, bir diğerinde haram sayıyorlar ve yıl içinde istedikleri ayı haram ay saymak suretiyle de Allah'ın haram olarak bildirdiği/belirlediği ayların sayısını güya tamamlıyorlar fakat gerçekte Allah'ın kutsal saydığı şeyin kutsallığını ayaklar altına alıyorlar. Üstelik işledikleri bu büyük günah kendilerine çok da güzel geliyor. [Bilin ki] Allah kâfirler güruhunu umduklarına kavuşturmaz.

9. Bu ayetteki *nesî'* kelimesi İslam öncesi Arap geleneğinde kamerî takvimi şemsî takvime uyarlama yoluyla aylara yapılan müdahaleyi ifade eder. Cahiliye devrinde Araplar yağmacılık, kabile kavgaları ve kan davaları yüzünden sık sık savaşıyorlardı. Ancak peş peşe gelen üç haram ayda savaşmanın yasak olması onları zora sokuyor, bu yüzden haccın sonunda savaş yapmak isteyen kabileler muharrem ayının haramlığının/kutsallığının ertelenmesini istiyorlardı. Öte yandan kamerî takvim gereği hac mevsiminin yıldan yıla değişmesi, panayırlardaki ticari hayatı olumsuz yönde etkiliyordu. İşte bu sebeple Araplar hac mevsimini ticari faaliyetlerine uygun bir döneme denk düşürmek için kamerî takvimi şemsî takvime uyarlama yoluna gidiyorlardı (Bkz. Süheylî, *er-Ravzu'l-Ünüf*, I. 242-253).

38. Ey Müminler! Nedir bu hâliniz?! "Allah yolunda seferber olun!" emrine muhatap olduğunuz hâlde, bulunduğunuz yere âdeta çakılıp kaldınız. Ne o, yoksa siz de mi [tıpkı müşrikler ve münafıklar gibi] ahiret yerine bu fâni hayatı tercih ediyorsunuz?! [Şunu bilin ki] bu fâni hayatın üç günlük zevk ve sefası ahiretteki ebedî hayatın nimetleri yanında hiç kalır.

39. Şayet siz Allah yolunda savaşmak üzere topyekûn seferber olmazsanız, bilin ki Allah sizi çok çetin bir azapla helak edip yerinize başka insanlar getirir. Kaldı ki siz savaşa çıkmamakla Allah'ın dinine ve Peygamber'e hiçbir zarar veremezsiniz. [Unutmayın ki] Allah dilediği her şeyi gerçekleştirme gücüne sahiptir.

40. Allah yolunda savaşa çıkarak Peygamber'e yardım etmezseniz bilin ki Allah ona mutlaka yardım edecektir. Tıpkı kâfirler/müşrikler onu yurdundan sürüp çıkardıkları zaman yardım ettiği gibi. Hani Peygamber [Mekke'den Medine'ye hicret sırasında Sevr dağındaki bir] mağaraya sığınan iki kişiden biri iken yanındaki can dostunu [Ebû Bekir'i], "Tasalanma; çünkü Allah bizimle beraber!" diyerek teselli etmişti. İşte o zaman Allah onun kalbine bir sükûnet ve güven duygusu vermiş, onu sizin göremeyeceğiniz ordularla/meleklerle desteklemiş, böylece kâfirlerin şirk davasını alçaltmıştır. En yüce dava, Allah'ın tevhid davasıdır.[10] Şüphesiz Allah üstün kudret sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

10. Bu ayetteki *ve-ceale kelimetellezine keferu's-süflâ* ifadesi siyak-sibaka uygun olarak, "Allah kâfirlerin Peygamber'e yönelik tehdit ve tuzaklarını alt-üst edip boşa çıkardı." şeklinde de çevrilebilir. Buna bağlı olarak *ve-kelimetullâhi hiye'l-ulyâ* ifadesine "Allah'ın yardımı gerçekten çok büyüktür." gibi bir anlam da takdir edilebilir (Bkz. Tabersî, *Mecmau'l-Beyân*, V. 42).

[193] انفروا خفافا وثقالا وجاهدوا باموالكم وانفسكم
في سبيل الله ذلكم خير لكم ان كنتم تعلمون ﴿٤١﴾
لو كان عرضا قريبا وسفرا قاصدا لاتبعوك ولكن
بعدت عليهم الشقة وسيحلفون بالله لو استطعنا
لخرجنا معكم يهلكون انفسهم والله يعلم انهم
لكاذبون ﴿٤٢﴾ عفا الله عنك لم اذنت لهم حتى
يتبين لك الذين صدقوا وتعلم الكاذبين ﴿٤٣﴾
لا يستأذنك الذين يؤمنون بالله واليوم الآخر ان
يجاهدوا باموالهم وانفسهم والله عليم بالمتقين
﴿٤٤﴾ انما يستأذنك الذين لا يؤمنون بالله واليوم
الآخر وارتابت قلوبهم فهم في ريبهم يترددون
﴿٤٥﴾ ولو ارادوا الخروج لاعدوا له عدة ولكن كره
الله انبعاثهم فثبطهم وقيل اقعدوا مع القاعدين
﴿٤٦﴾ لو خرجوا فيكم ما زادوكم الا خبالا
ولاوضعوا خلالكم يبغونكم الفتنة وفيكم
سماعون لهم والله عليم بالظالمين ﴿٤٧﴾

41. [Ey Müminler!] Hangi durumda olursanız olun, ister binekli ister yaya, ister zengin ister fakir, her hâlükârda savaş için seferber olun. Allah yolunda mallarınızı ve canlarınızı ortaya koyarak cihad edin. Çünkü eğer bilirseniz bu sizin mutlak hayrınızadır.

42. [Ey Peygamber!] Tez elden sahip olunabilecek bir ganimet ve/veya kısa zamanda sona erecek bir sefer söz konusu olsaydı, münafıklar ve cihada katılmamak için bahane uyduranlar mutlaka senin peşinden gelirlerdi. Ne var ki uzun süreli ve yorucu bir sefer onları yıldırdı. Böyleyken onlar [Tebük seferinden dönüşünüzde] kendilerini helak edercesine dil dökerek, "Dayanma gücümüz olsaydı elbet sizinle birlikte sefere çıkardık." diye yeminler edecekler. Oysa Allah biliyor ki onlar düpedüz yalan söylüyorlar.

43. [Ey Peygamber!] Allah senin iyiliğini versin![11] Kimlerin doğru söylediği sana aşikar olmadan, yalan söyleyenlerin kimler olduğunu düşünüp tartmadan onlara [savaşa katılmama konusunda] niçin izin verdin?!

11. Hz. Peygamber'e yönelik *'afallâhu 'anke* ifadesi "Allah seni affetti.", "Allah seni affetsin." diye de çevrilmektedir. Ancak bu ifade bir azarlama, paylama (itâb) anlamı içermemektedir. Dolayısıyla buradaki "af ve affetme" işlenen bir günahın affedilmesi manasından ziyade, Arapların "Allah sultanı ıslah etsin" (*eslahallâhu'l-emîr*) şeklindeki sözlerinde olduğu gibi, haber kipinde bir dua, hatta bir teşrif-tazim manası taşır (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, V. 426).

44. [Ey Peygamber!] Allah'a ve ahiret gününe yürekten inanan ve Allah yolunda mallarını, canlarını ortaya koyarak cihad etmeyi göze alanlar savaşa katılmamak için senden izin istemezler. Allah savaş konusunda duyarlı ve sorumlu davrananları çok iyi bilir.

45. Savaşa katılmama hususunda senden izin isteyenler, Allah'a ve ahiret gününe inanmayan, kalpleri derin şüpheyle dolu olan ve bu şüpheyle bocalayan kimselerden başkası değildir.

46. Onlar gerçekten sefere çıkmak isteselerdi bunun için hazırlık yaparlardı. Ne var ki Allah isteksizlikleri ve samimiyetsizlikleri sebebiyle onların savaşa katılmalarını hoş görmedi ve sonuçta kendilerini seferden alıkoydu. Onlara, "Kadınlar ve çocuklarla beraber siz de evlerinizde oturun bakalım!" denildi.[12]

12. Bu ayetteki *ve-kîle* (denildi) kelimesi savaşa katılmayanlara dille söylenmiş bir söz değildir. Daha açıkçası, "oturun" emri tekvinî bir emirdir. Yani ayetteki yergi hitabına muhatap olanlar için savaşa katılmama durumunun meydana getirilmesidir (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, X. 215).

47. Kaldı ki onlar sizinle birlikte savaşa katılmış olsalardı aranızda fitne-fesada yol açmaktan başka bir işe yaramazlardı. Üstelik içinizde onların sözlerine kulak verip aldanmaya, onlara casusluk yapmaya namzet olanlar da vardı. Allah o zalimleri/münafıkları çok iyi bilir.

48. [Ey Peygamber!] O münafıklar daha önce de [Uhud savaşında] fitne-fesat çıkarmaya çalışmışlar ve sana karşı birtakım entrikalar çevirmeye kalkmışlardı. Fakat sonunda Allah'ın vaat ettiği zafer [Mekke'nin fethi] gerçekleşti ve böylece onlar hiç hoşlanmasa da Allah'ın dini güçlendikçe güçlendi.

49. O münafıklardan biri Peygamber'e gelip, "Bana izin ver; [Tebük seferine katılmayayım. Zira benim kadınlara karşı zaafım var]. Bu yüzden, beni böyle zor bir sınava/fitneye sürükleme!" dedi.[13] Ama şunu iyi bilin ki onun gibi bahane uyduranlar fitnenin tam içine düşmüşler; nifaklarını açık etmişlerdir. Hiç şüphe yok ki cehennem o kâfirleri çepeçevre kuşatıp yutacaktır.

13. Bu ayetin çevirisindeki parantez içi ifadeler sebeb-i nüzul rivayetine dayanmaktadır. İlgili rivayete göre Ced b. Kays adlı münafık Hz. Peygamber'e gelip, "Ben kadınlara düşkün biriyim. Bu yüzden benim başımı sarışın Rum kızlarıyla derde sokma. Ben maddi yardımda bulunup savaşa katılmamayım." diye bahane uydurmuştur (Bkz. Vâhidî, *el-Vasît*, II. 502).

لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ وَقَلَّبُوا لَكَ الْاُمُورَ حَتّٰى [194]
جَٓاءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ اَمْرُ اللّٰهِ وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٤٨﴾ وَمِنْهُمْ
مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لٖى وَلَا تَفْتِنّٖيۜ اَلَا فِى الْفِتْنَةِ سَقَطُواۜ
وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمُحٖيطَةٌ بِالْكَافِرٖينَ ﴿٤٩﴾ اِنْ تُصِبْكَ
حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْۚ وَاِنْ تُصِبْكَ مُصٖيبَةٌ يَقُولُوا قَدْ
اَخَذْنَٓا اَمْرَنَا مِنْ قَبْلُ وَيَتَوَلَّوْا وَهُمْ فَرِحُونَ ﴿٥٠﴾
قُلْ لَنْ يُصٖيبَنَٓا اِلَّا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَنَاۚ هُوَ مَوْلٰينَاۚ وَعَلَى
اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾ قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَٓا اِلَّٓا
اِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِۜ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ اَنْ يُصٖيبَكُمُ
اللّٰهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِهٖٓ اَوْ بِاَيْدٖينَاۘ فَتَرَبَّصُٓوا اِنَّا مَعَكُمْ
مُتَرَبِّصُونَ ﴿٥٢﴾ قُلْ اَنْفِقُوا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا لَنْ يُتَقَبَّلَ
مِنْكُمْۜ اِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا فَاسِقٖينَ ﴿٥٣﴾ وَمَا مَنَعَهُمْ اَنْ
تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ اِلَّٓا اَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَبِرَسُولِهٖ
وَلَا يَأْتُونَ الصَّلٰوةَ اِلَّا وَهُمْ كُسَالٰى وَلَا يُنْفِقُونَ اِلَّا
وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٥٤﴾

50. [Ey Peygamber!] Sen düşmanların karşısında zafer kazanıp ganimet elde edecek olsan münafıklar bundan çok rahatsız olurlar. Ama savaşta yenilecek olsan, kendi kendilerine, "Neyse ki biz önceden tedbirimizi almıştık!" der ve gayet keyifli bir hâlde çekip giderler.

51. [Ey Peygamber!] De ki onlara: "Bizim başımıza Allah'ın takdir ettiğinden başka bir şey gelmez. O bizim mevlamız, yâr ve yardımcımızdır. Biz müminlere düşen, yalnız Allah'a güvenmektir."

52. Yine de ki onlara: "Hem sonra siz bizim başımıza iki güzel sonuçtan başka bir şey geleceğini mi bekliyorsunuz?! [Boşuna beklemeyin. Zira biz ya Allah yolunda can verip şehit oluruz ya da sağ kaldığımız takdirde zafer sevinci yaşarız]. Ama şunu bilin ki biz de sizin başınıza ya Allah katından bir bela gelmesini ya da hak ettiğiniz cezayı bizim elimizle vermesini bekliyoruz. O hâlde bekleyin bakalım; biz de sizinle birlikte bekleyip göreceğiz."

53. [Ey Peygamber!] Bir de şunu söyle onlara: "Savaş masrafları için ister gönüllü ister gönülsüz olarak harcama yapın, bu harcamalar asla makbul sayılmayacaktır. Çünkü siz fâsık/kâfir kimselersiniz."

54. Onların yaptıkları savaş harcamalarının makbul olmama sebebi, Allah'a ve elçisine nankörlük etmeleri, [cemaatle] namaz hususunda çok üşengeç davranmaları ve söz konusu harcamaları/yardımları kerhen yapmalarıdır.

[195] فَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَلَٓا اَوْلَادُهُمْۜ اِنَّمَا يُر۪يدُ اللّٰهُ
لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ
كَافِرُونَ ﴿٥٥﴾ وَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ اِنَّهُمْ لَمِنْكُمْۜ وَمَا هُمْ
مِنْكُمْ وَلٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ ﴿٥٦﴾ لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَاً اَوْ
مَغَارَاتٍ اَوْ مُدَّخَلاً لَوَلَّوْا اِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ ﴿٥٧﴾
وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِۚ فَاِنْ اُعْطُوا مِنْهَا
رَضُوا وَاِنْ لَمْ يُعْطَوْا مِنْهَٓا اِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ ﴿٥٨﴾
وَلَوْ اَنَّهُمْ رَضُوا مَٓا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا
اللّٰهُ سَيُؤْت۪ينَا اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه۪ وَرَسُولُهُٓ اِنَّٓا اِلَى اللّٰهِ
رَاغِبُونَ ﴿٥٩﴾ اِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَٓاءِ وَالْمَسَاك۪ينِ
وَالْعَامِل۪ينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ
وَالْغَارِم۪ينَ وَف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ وَابْنِ السَّب۪يلِۜ فَر۪يضَةً
مِنَ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ حَك۪يمٌ ﴿٦٠﴾ وَمِنْهُمُ الَّذ۪ينَ يُؤْذُونَ
النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ اُذُنٌۜ قُلْ اُذُنُ خَيْرٍ لَكُمْ يُؤْمِنُ
بِاللّٰهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِن۪ينَ وَرَحْمَةٌ لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْۜ
وَالَّذ۪ينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٦١﴾

55. [Ey Peygamber!] Münafıkların mallarının-mülklerinin, çocuklarının çokluğu seni neden, niçin gibi sorulara sevk etmesin. Çünkü Allah kendilerine verilen bu nimetler vesilesiyle dünya hayatında onlara sırf sıkıntı çektirmek ve sonunda kâfir olarak geberip gitmelerini murad etmektedir.

56. O münafıklar sizin gibi gerçek mümin olmadıkları hâlde böyle olduklarına dair Allah adına yeminler ederler. Onlar aslında korkak/ödlek kimselerdir.

57. Öyle ki onlar [savaş söz konusu olduğunda] sığınacak bir yer yahut birtakım mağaralar ve hatta başlarını sokabilecekleri bir delik bulsalar [savaşa katılmamak için] derhal oraya koşuşurlardı.

58. [Ey Peygamber!] Onlardan bazıları zekât mallarının dağıtımında haksızlık yaptığın iddiasıyla sana dil uzatırlar. Eğer onlara zekât mallarından pay verilse bundan gayet memnun olurlar; verilmediği takdirde homurdanır dururlar.

59. Onlar Allah'ın ve elçisinin kendilerine verdiğine razı olup, "Allah'ın verdiği bize kâfidir. Allah lütuf ve kereminden bize [ileride] daha çok verir; elçisi de buna önayak olur. Biz sadece Allah'ın bizim için belirlediği payı ister; [hakkımız olmayanı asla istemeyiz]." deselerdi, bu kendileri için elbet hayırlı olurdu.[14]

14. Bu ayetteki *kâlû* (deselerdi) lafzı "inanmak"tan, dolayısıyla Allah ve elçisinin kendilerine verdiğine rıza gösterme hâlinden kinayedir (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, X. 234).

60. Allah'ın kesin hükmü uyarınca zekât malları aslında fakirlerin, düşkünlerin, zekât mallarını toplayanların, kalpleri müslümanlığa ısındırılacak kimselerin, hürriyetine kavuşmak için belli bir bedel karşılığında efendisiyle sözleşme yapan kölelerin, borçluların, Allah yolunda cihad edenlerin ve yolda kalmış ihtiyaç sahiplerinin hakkıdır. Allah her şeyi bilen, her şeyi yerli yerince yapıp edendir.[15]

15. Bu ayetteki *hasr* (*innemâ*) edatı, 58. ayette sözü edilen kimselerin, yani Hz. Peygamber'e dil uzatan münafıkların zekât mallarında hiçbir haklarının bulunmadığını, asıl hak sahiplerinin ayette zikredilen kimseler olduğunu belirtmeye yöneliktir. Bu vurgu çeviriye "aslında" kelimesiyle yansıtılmıştır (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, X. 235).

61. Kimi münafıklar, "Bu çok saf bir adam; herkese kulak verip her söze inanıyor."[16] diyerek Peygamber'i incitirler.

[Ey Peygamber!] De ki: "O hep sizin hakkınızda hayırlı olan sözlere kulak verir. Yine o, Allah'a yürekten inanıp güvenir; aynı şekilde müminlere de güvenir. O, sizden gerçek iman sahibi olanlar için bir rahmet ve şefkat kaynağıdır. [Bilin ki] Allah'ın elçisini incitenleri çok çetin bir azap beklemektedir."

16. Bu ayette geçen *hüve üzünün* ibaresi bazı meallerde "o kulaktır" diye çevrilmiştir. Oysa bu bir deyimsel ifade olup, "duyduğu her sözü doğru sanıp inanan son derece saf, bön, ahmak adam" manasına gelir (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II. 199). Diğer taraftan ayetin sonundaki *lillezîne âmenû minküm* (sizden gerçek iman sahibi olanlar için) ifadesi, münafıkların arasında gerçek iman sahibi kimseler bulunduğuna değil, gerçek müminlerle münafıkların iç içe olmalarına işaret etmekte, dolayısıyla Hz. Peygamber'in rahmet kaynağı olmasının gerçek müminler için geçerli olduğunu belirtmektedir.

يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْۚ وَاللّٰهُ وَرَسُولُهُٓ اَحَقُّ [196]
اَنْ يُرْضُوهُ اِنْ كَانُوا مُؤْمِن۪ينَ ﴿٦٢﴾ اَلَمْ يَعْلَمُٓوا اَنَّهُ
مَنْ يُحَادِدِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَاَنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا
ف۪يهَاۜ ذٰلِكَ الْخِزْيُ الْعَظ۪يمُ ﴿٦٣﴾ يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ
اَنْ تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا ف۪ي قُلُوبِهِمْۜ قُلِ
اسْتَهْزِؤُاۚ اِنَّ اللّٰهَ مُخْرِجٌ مَا تَحْذَرُونَ ﴿٦٤﴾ وَلَئِنْ
سَاَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ اِنَّمَا كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُۜ قُلْ اَبِاللّٰهِ
وَاٰيَاتِه۪ وَرَسُولِه۪ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٦٥﴾ لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ
كَفَرْتُمْ بَعْدَ ا۪يمَانِكُمْۜ اِنْ نَعْفُ عَنْ طَٓائِفَةٍ مِنْكُمْ
نُعَذِّبْ طَٓائِفَةً بِاَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِم۪ينَۘ ﴿٦٦﴾ اَلْمُنَافِقُونَ
وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍۢ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ
وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ اَيْدِيَهُمْۜ نَسُوا اللّٰهَ
فَنَسِيَهُمْۜ اِنَّ الْمُنَافِق۪ينَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٦٧﴾

62. Münafıklar sizi hoşnut etmek için, ["Biz hep sizin yanınızda yer aldık, hep sizi destekledik." diye] Allah adına yemin edip dururlar. Hâlbuki onlar gerçekten iman etmiş olsalardı her şeyden önce Allah'ı ve elçisini hoşnut etmeyi önemserlerdi.

63. Hem sonra onlar bilmiyorlar mı ki Allah'a ve elçisine karşı çıkan kimsenin hakkı, içinde temelli kalacağı cehennem ateşidir ve bu korkunç bir zillettir.

64. Münafıklar, kalplerindeki nifak ve inkârcılığı yüzlerine vuracak bir sûrenin inecek olmasından çok korktuklarını(!), rezil olmamak için tedbirli olmak gerektiğini söyleyerek kendi aralarında alay ederler.[17]

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Siz alay edip durun bakalım! Ama hiç şüpheniz olmasın ki Allah, ortaya çıkmasından [güya] korkup çekindiğiniz nifakınızı gözler önüne serecektir."

17. Bu ayetin çevirisi Ebû Müslim'in izahına dayanmaktadır. Münafıklar gerçekte kâfir olduklarına göre kendileriyle ilgili bir sûrenin inmesinden korkup çekinmeleri ancak alay/istihza maksadıyla olabilir (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XVI. 97).

65. Onlara niçin alay ettiklerini sorsan, "[Alay etmiyorduk;] biz sadece kendi aramızda muhabbet edip şakalaşıyorduk." derler.

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Yoo! Siz Allah'la, O'nun ayetleri ve elçisiyle pekâlâ alay ediyordunuz."

66. [Ey Münafıklar!] Boşuna mazeret üretmeye çalışmayın. Çünkü siz sözde mümin olmanızın ardından [bu alaycı tavırla] kâfirliğinizi açığa vurmuş oldunuz. Biz bazılarınızı [tövbekâr olmalarından] dolayı bağışlasak bile diğer bazılarınızı günahlarında ısrar etmelerinden dolayı cezalandıracağız.

67. Münafıkların erkeği de kadını da aynıdır. Onların hepsi kötülüğe teşvik, iyiliğe engel olmakla meşguldür. Üstelik elleri de çok sıkıdır. Onlar Allah'ı unutmuş, Allah da onları unutmuştur. Hiç şüphesiz münafıklar fasıkların/kâfirlerin ta kendileridir.[18]

18. Bu ayetteki *nesullâhe fe-nesiyehüm* (Onlar Allah'ı unutmuş, Allah da onları unutmuştur) ifadesindeki nisyandan (unutma) maksat, Allah'a itaatten yüz çevirmektir. Allah'ın unutması ise –müşâkele üslubuyla– münafıkları gözden çıkarması, lütuf ve rahmetinden mahrum bırakmasıdır. Münafıklara atfedilen "kötü şeyleri (münker) emretme" sıfatı, kâfirlik ve günahkârlığı teşvik, "iyi şeylerden (maruf) menetmek" ise insanları iman ve itaatten alıkoymayı ifade eder. Ayetin sonundaki fasıklık sıfatı ise kâfirlikte direnmektir (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II. 200).

وَعَدَ اللّٰهُ الْمُنَافِق۪ينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ
خَالِد۪ينَ ف۪يهَاۜ هِيَ حَسْبُهُمْۚ وَلَعَنَهُمُ اللّٰهُۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ
[197] مُق۪يمٌۙ ﴿٦٨﴾ كَالَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَانُٓوا اَشَدَّ مِنْكُمْ
قُوَّةً وَاَكْثَرَ اَمْوَالًا وَاَوْلَادًاۜ فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلَاقِهِمْ
فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلَاقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذ۪ينَ مِنْ
قَبْلِكُمْ بِخَلَاقِهِمْ وَخُضْتُمْ كَالَّذ۪ي خَاضُواۜ اُو۬لٰٓئِكَ
حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۚ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ
الْخَاسِرُونَ ﴿٦٩﴾ اَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَاُ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ
نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ اِبْرٰه۪يمَ وَاَصْحَابِ مَدْيَنَ
وَالْمُؤْتَفِكَاتِۜ اَتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِۚ فَمَا كَانَ
اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُٓوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٧٠﴾
وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَٓاءُ بَعْضٍۢ
يَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُق۪يمُونَ
الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَيُط۪يعُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُۜ
اُو۬لٰٓئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللّٰهُۜ اِنَّ اللّٰهَ عَز۪يزٌ حَك۪يمٌ ﴿٧١﴾

68. Allah, münafık erkekler ve münafık kadınlar ile inkârcılıklarını açıkça ilan eden diğer bütün kâfirlere içinde temelli kalacakları cehennem ateşini vaat etmiştir. Cehennem onlara kâfidir.[19] Allah onları lanetleyip rahmetinden uzaklaştırmıştır. Onların hakkı sürekli azaba mahkûm olmaktır.

19. Bu ayetteki *hiye hasbühüm* ifadesi aslında ince alay (tehekküm) içeren bir ifadedir. Bu sebeple söz konusu ifade, "[Onlar hep nimet isterler ya,] işte cehennem. Bu nimet(!) onlara yeter de artar bile!" şeklinde de çevrilebilir (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, X. 256).

69. [Ey Münafıklar!] Siz de tıpkı sizden önce gelip geçen kâfirler gibisiniz. Üstelik onlar sizden daha güçlü, daha fazla mal-mülk ve nüfus sahibiydi. Onlar paylarına düşen dünya nimetleriyle zevk-sefa içinde yaşadılar. Şimdi siz de payınıza düşen dünya nimetleriyle, tıpkı sizden önceki kâfirler gibi, zevk-sefa içinde yaşamakta ve yine önceki kâfirler gibi inkârcılık batağına dalmaktasınız. Hâlbuki onların tüm uğraş ve çabaları, hem dünyada hem ahirette büsbütün boşa gitti.[20] Böylece onların hepsi hüsrana uğradı. [Bilin ki bu gidişle sizin akıbetiniz de bundan farklı olmayacaktır].

20. Kâfirlerin amellerinin iki cihanda boşa gitmesinden maksat, onların dünya malı kazanmak, oğul-uşak sahibi olmak gibi bütün dünyevî uğraşlarının ölümle birlikte koskoca bir hiç olması, kendilerine hiçbir faydasının kalmaması; dünyada iyilik adına yaptıkları işlerin de –iman sahibi olmadıkları için– ahirette sevap adına hiçbir karşılığının bulunmamasıdır.

70. Onlar kendilerinden uzun zaman önce bu dünyadan gelip geçen Nuh, Âd ve Semûd kavimlerinin, İbrahim'in kavminin, Medyen halkının ve memleketleri yerin dibine batırılan Lût kavminin başına neler geldiğiyle ilgili haberleri hiç duymadılar mı?! Peygamberleri bütün bu kavimlere gerçekleri gösteren nice deliller getirmiş, nice ayetler tebliğ etmişlerdi. [Fakat onlar peygamberlerini yalancılıkla suçladılar; bu yüzden de helak oldular]. Ne var ki Allah onlara zulmetmedi; bilakis onlar Allah'ı ve peygamberlerini tanımamakla kendilerine zulmettiler.

71. Mümin erkekler ve mümin kadınlar birbirlerinin yârân ve yardımcısıdırlar. Onlar iyiliğin hâkim kötülüğün mahkûm olması için uğraşırlar. Namazı hakkıyla kılar, zekâtı verir, Allah'a ve elçisine yürekten bağlılık gösterirler. Allah'ın rahmet ve merhametine gark edeceği kimseler işte onlardır. Şüphesiz Allah üstün kudret sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.[21]

21. Bu ayetteki muhteva ve bilhassa "iyiliği/marufu emretmek, kötülükten/münkerden nehyetmek"le ilgili ifade, münafıklardan söz eden 67. ayet ve ilgili açıklama notunda belirtilen hususların tam zıddı olarak anlaşılmalıdır.

وَعَدَ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً
فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ اَكْبَرُ ذٰلِكَ هُوَ
الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٧٢﴾ يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ [198]
وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ
الْمَصِيرُ ﴿٧٣﴾ يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ
الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ اِسْلَامِهِمْ وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا
وَمَا نَقَمُٓوا اِلَّٓا اَنْ اَغْنٰيهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ فَاِنْ
يَتُوبُوا يَكُ خَيْرًا لَهُمْ وَاِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ عَذَابًا
اَلِيمًا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمَا لَهُمْ فِي الْاَرْضِ مِنْ
وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٧٤﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللّٰهَ لَئِنْ اٰتٰينَا
مِنْ فَضْلِهِ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٧٥﴾
فَلَمَّٓا اٰتٰيهُمْ مِنْ فَضْلِهِ بَخِلُوا بِهِ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ
﴿٧٦﴾ فَاَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا فِي قُلُوبِهِمْ اِلٰى يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَٓا
اَخْلَفُوا اللّٰهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿٧٧﴾

72. Allah, mümin erkeklere ve mümin kadınlara, içinde derelerin çağıldadığı cennetler, Adn cennetlerinde çok güzel köşkler/konaklar vaat etmiştir. Onlar cennette temelli kalacaklar. Ama bütün bunların ötesinde en büyük ve en değerli nimet, Allah'ın onlardan razı olmasıdır. İşte en büyük bahtiyarlık budur!

73. Ey Peygamber! Müşrikler ve münafıklarla mücadele et. Onlara karşı sert ve tavizsiz davran. Onların ahiretteki ikametgâhları cehennemdir. Ne kötü bir son duraktır cehennem![22]

22. Bu ayetteki *küffâr* kelimesi kâfirlik ve düşmanlıklarını açıkça ortaya koyan müşriklere işaret eder. Müfessirlerin ortak kanaatine göre cihad emri saldırgan müşriklere karşı silah ve savaşla, münafıklara karşı sözle ve/veya had cezalarını tatbik yoluyla mücadeleye karşılık gelir (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, VIII. 130).

74. Münafıklar, [Peygamber ve Kur'an hakkında] ileri geri konuşmadıklarına dair yemin billâh ederler. Andolsun ki onlar kâfirliği mucip o sözleri söylediler ve görünüşte Allah'a teslimiyetlerini izhar ettikten sonra kâfirliklerini sergilediler. Üstelik [Tebük seferinden dönüşte Peygamber'e suikast teşebbüsünde bulunmak gibi,] sonuç alamadıkları bir işe giriştiler. [Ne tuhaftır ki] onların Peygamber'e ve müminlere bu denli kin besleyip öfke duymaları, Allah'ın ve O'nun lütfu sayesinde Peygamber'in kendilerini maddi imkân sahibi yapmasından başka bir şey değildi.[23]

Bütün bunlara rağmen, onlar tövbe ederlerse kendileri için elbet hayırlı olur. Yok, eğer tövbeden yüz çevirirlerse, Allah onları dünyada ve ahirette acıklı/elemli bir azaba çarptıracaktır. Ayrıca, dünyevî ceza/azap gelip çattığında onlar yaşadıkları topraklarda hiçbir dost ve yardımcı bulamayacaklar.

23. Bu ayette münafıkların Hz. Peygamber ve müminlere kin ve öfke duymalarının sebebiyle ilgili zikredilen "zengin kılma, maddi imkân sahibi yapma" ifadesindeki hicivli sitemi daha iyi anlayıp kavramak için Türkçedeki "Besle kargayı oysun gözünü" deyimini hatırlamak gerekir. Ayette anlatılmak istenen husus kısaca şudur: Münafıklar Allah'tan ve elçisinden sadece iyilik ve lütuf gördüler; böyleyken Allah'ın elçisine ve müminlere kin beslediler. Dolayısıyla, "Bize iyilik ettiğiniz için size kin besliyoruz." dercesine garip bir tutum sergilediler.

75. Bazı münafıklar, "Allah bize lütfedip mal-mülk verirse, o maldan mutlaka hayırlı işlerde harcayıp faziletli kullar olacağız." diyerek Allah'a söz vermişlerdi.

76. Allah onlara istedikleri malı-mülkü lütfedince cimri kesildiler ve böylece Allah'a verdikleri sözden döndüler. Zaten onlar hep döneklik ederler.

77. Gerek Allah'a verdikleri sözden dönmeleri, gerek yalan söylemeleri sebebiyle Allah onların kalplerine ölüp gidecekleri vakte kadar kendisinden asla kurtulamayacakları nifak illetini yerleştirdi.

أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوٰيهُمْ وَأَنَّ اللّٰهَ
عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿٧٨﴾ اَلَّذِينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّعِينَ مِنَ
الْمُؤْمِنِينَ فِي الصَّدَقَاتِ وَالَّذِينَ لَا يَجِدُونَ إِلَّا
جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللّٰهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ
[199] عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ
إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ
ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي
الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٨٠﴾ فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ
خِلَافَ رَسُولِ اللّٰهِ وَكَرِهُوا أَنْ يُجَاهِدُوا بِأَمْوَالِهِمْ
وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَقَالُوا لَا تَنْفِرُوا فِي الْحَرِّ
قُلْ نَارُ جَهَنَّمَ أَشَدُّ حَرًّا لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ ﴿٨١﴾
فَلْيَضْحَكُوا قَلِيلًا وَلْيَبْكُوا كَثِيرًا جَزَاءً بِمَا كَانُوا
يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾

78. Peki, o münafıklar bilmezler mi ki Allah onların tüm sırlarını, gizli-kapaklı konuşmalarını bilir. Yine onlar bilmezler mi ki Allah gizli olan her şeyi en iyi şekilde bilir.

79. [Savaş masraflarını karşılama veya daha başka bir hayırlı iş için maldan-mülkten harcamak söz konusu olduğunda,] o münafıklar hem üzerlerine düşenden fazla miktarda gönüllü olarak harcayıp yardımda bulunan zengin müminlere hem de elinin emeğiyle zor zahmet kazandığını getirip veren fakir müminlere dil uzatıp alay ederler. Ama Allah onlara alay etmenin hesabını soracaktır.[24] Onların hakkı çok çetin bir azaba mahkûm olmaktır.

24. Bu ayetteki *sahirallâhu* ifadesi meallerin çoğunda, "Allah onlarla alay etmiştir." veya "Allah onları maskaraya çevirmiştir/çevirecektir." şeklinde çevrilmiştir. Oysa bu ifade müşâkele sanatı uyarınca, "Allah onlara alay etmenin cezasını verecek, bunun hesabını soracak." şeklinde bir mana taşır (Bkz. Ebüssuûd, *İrşâdü'l-Akli's-Selîm*, IV. 143). Münafıkların zengin müminlere dil uzatma keyfiyeti, onları gösteriş yapmakla itham etmeleri, fakir müminleri ise "Onların üç-beş kuruşluk yardımına Allah'ın ihtiyacı mı var?!" diyerek küçümsemeleridir.

80. [Ey Peygamber! Bütün bunlara rağmen o münafıklar gelip bir de senden kendileri için Allah'tan af ve mağfiret talep etmeni istiyorlar]. Onlar için Allah'tan ister af-mağfiret dile ister dileme, hiç fark etmez. Dahası, defalarca mağfiret dilesen bile Allah onları asla affetmeyecektir.[25] Çünkü onlar Allah'a ve elçisine nankörlük edip karşı geldiler. Allah fâsıklar/kâfirler güruhunu umduklarına kavuşturmaz.

25. Bu ayetteki *seb'îne merraten* ifadesi lafzen "yetmiş kere" anlamındadır. Ancak bu ifade sittin sene af dilense dahi bunun hiçbir faydasının bulunmayacağı şeklinde bir deyimsel mana taşır. Çünkü Arap dilinde yedi ve yedinin katları çokluk ifade eder. Dolayısıyla bu lafız, münafıklar için yetmiş değil de yetmiş bir kez af dilendiği takdirde Allah'ın onları affedeceği anlamına gelmez (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II. 205).

81. Peygamber'in çağrısına uymayarak seferden geri kalanlar, evlerinden ayrılmamış olmaktan dolayı pek memnun ve mutlu oldular. Allah yolunda mallarını ve canlarını ortaya koyarak savaşmaktan hiç hoşlanmadılar. Üstelik başkalarına, "Bu sıcakta sefere çıkmayın." diye de akıl verdiler.

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "[Evet, hava sıcak olmasına sıcak, ama bilin ki] cehennemdeki ateş çok daha sıcak!" Keşke bu gerçeği anlayıp kavramış olsalardı!

82. İşlemiş oldukları günahlar sebebiyle onlar bundan böyle az gülecek, çok ağlayacaklar; [iyi gün görmeyecekler].[26]

26. Ayetteki gülme ve ağlama ifadeleri emir kipinde haberdir. Bu ifadelerin "gülsünler" ve "ağlasınlar" mealinde emir kipiyle gelmesi az gülme ve çok ağlamanın münafıklar için kaçınılmaz olduğunu vurgulamak içindir (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, V. 475).

فَاِنْ رَجَعَكَ اللّٰهُ اِلٰى طَٓائِفَةٍ مِنْهُمْ فَاسْتَأْذَنُوكَ
لِلْخُرُوجِ فَقُلْ لَنْ تَخْرُجُوا مَعِىَ اَبَدًا وَلَنْ تُقَاتِلُوا
مَعِىَ عَدُوًّاۜ اِنَّكُمْ رَضٖيتُمْ بِالْقُعُودِ اَوَّلَ مَرَّةٍ فَاقْعُدُوا
مَعَ الْخَالِفٖينَ ﴿٨٣﴾ وَلَا تُصَلِّ عَلٰٓى اَحَدٍ مِنْهُمْ مَاتَ
اَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلٰى قَبْرِهٖۜ اِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ
وَمَاتُوا وَهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨٤﴾ وَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ
وَاَوْلَادُهُمْۜ اِنَّمَا يُرٖيدُ اللّٰهُ اَنْ يُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِى الدُّنْيَا
وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿٨٥﴾ وَاِذَٓا اُنْزِلَتْ
سُورَةٌ اَنْ اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَجَاهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ اسْتَأْذَنَكَ
اُو۬لُوا الطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوا ذَرْنَا نَكُنْ مَعَ الْقَاعِدٖينَ
﴿٨٦﴾ رَضُوا بِاَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلٰى [200]
قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٨٧﴾ لٰكِنِ الرَّسُولُ وَالَّذٖينَ
اٰمَنُوا مَعَهُ جَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْۜ وَاُو۬لٰٓئِكَ لَهُمُ
الْخَيْرَاتُۘ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨٨﴾ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ
جَنَّاتٍ تَجْرٖى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدٖينَ فٖيهَاۜ ذٰلِكَ
الْفَوْزُ الْعَظٖيمُ ﴿٨٩﴾ وَجَٓاءَ الْمُعَذِّرُونَ مِنَ الْاَعْرَابِ
لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ الَّذٖينَ كَذَبُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُۜ سَيُصٖيبُ
الَّذٖينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ اَلٖيمٌ ﴿٩٠﴾

83. [Ey Peygamber!] Allah seni Tebük seferinden dönüşte o münafıklardan bir grupla tekrar yüz yüze getirir ve onlar da yarın bir gün seninle birlikte başka bir savaşa katılmak için iznini isterlerse şöyle söyle: "Artık siz benimle birlikte asla sefere çıkamayacaksınız. Yine siz benimle birlikte hiçbir düşmana karşı savaşamayacaksınız. Mademki bundan önce evlerinizde oturmayı yeğlediniz, şimdi de kadınlar ve çocuklarla birlikte yine oturun oturduğunuz yerde!"

84. [Ey Peygamber!] Ölüp giden hiçbir münafığa asla hayır dua etme; kabrinin başında durup rahmet okuma. Çünkü onlar Allah'a ve elçisine nankörlük edip karşı geldiler ve dolayısıyla kâfir olarak can verdiler.

85. [Ey Peygamber!] Münafıkların mallarının ve çocuklarının çokluğu seni neden, niçin gibi sorulara sevk etmesin. Çünkü Allah kendilerine verilen bu nimetler vesilesiyle dünya hayatında onlara sırf sıkıntı çektirmek ve sonunda kâfir olarak geberip gitmelerini murad etmektedir.

86. [Ey Peygamber!] "Allah'a yürekten inanıp güvenin ve O'nun elçisiyle omuz omuza verip savaşın." emrini muhtevi ayetler geldiğinde o münafıklar arasında hâli vakti yerinde olanlar bile, "Bırak, biz de kadınlar ve çocuklarla birlikte evlerimizde kalalım." diye senden izin istediler.

87. Evet, onlar savaşa katılmak yerine kadınlar ve çocuklarla birlikte Medine'de kalmayı yeğlediler ve bunu da içlerine sindirebildiler. Onların kalpleri mühürlenmiş, gönüllerinde imana açılan tüm kapılar kilitlenmiştir. Bu yüzden onlar imanın ve gerçek mümin olmanın değerini anlayıp kavrayamazlar.

88. Buna mukabil Peygamber ve ona refakat eden müminler, Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla savaştılar. İki cihanda iyilik ve güzellikler onlar içindir. İşte onlar kurtuluşa erip umduklarına kavuşacak kimselerdir.

89. Allah, onlara içinde derelerin çağıldadığı cennetler hazırlamıştır. Onlar cennette temelli kalacaklar. İşte büyük bahtiyarlık budur!

90. [Tebük'e sefer hazırlığı yapıldığı sırada] savaşa katılmamak için bahane uyduran bazı bedeviler hiç değilse kendilerine izin verilmesi için Peygamber'in yanına gelme zahmetine katlandılar. Allah'a ve elçisine bağlılık iddiasında düpedüz yalan söyleyen diğer bazı münafık bedeviler ise mazeret bildirme ihtiyacı bile duymaksızın evlerinde oturup kaldılar. Ne var ki o kâfirleri şiddetli bir azap çarpacaktır.

لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَٓاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضٰى وَلَا عَلَى
الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ اِذَا نَصَحُوا لِلّٰهِ
وَرَسُولِهِۜ مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ سَبِيلٍۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ
رَحِيمٌۙ ﴿٩١﴾ وَلَا عَلَى الَّذِينَ اِذَا مَٓا اَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ
قُلْتَ لَٓا اَجِدُ مَٓا اَحْمِلُكُمْ عَلَيْهِۖ تَوَلَّوْا وَاَعْيُنُهُمْ
تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا اَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَۜ
﴿٩٢﴾ اِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ وَهُمْ
اَغْنِيَٓاءُۚ رَضُوا بِاَنْ يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِۙ وَطَبَعَ اللّٰهُ
[201] عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٩٣﴾ يَعْتَذِرُونَ اِلَيْكُمْ
اِذَا رَجَعْتُمْ اِلَيْهِمْۜ قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ
نَبَّاَنَا اللّٰهُ مِنْ اَخْبَارِكُمْۜ وَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ
ثُمَّ تُرَدُّونَ اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا
كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٤﴾ سَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ اِذَا انْقَلَبْتُمْ
اِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْۜ فَاَعْرِضُوا عَنْهُمْۜ اِنَّهُمْ رِجْسٌۘ
وَمَاْوٰيهُمْ جَهَنَّمُۚ جَزَٓاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٥﴾
يَحْلِفُونَ لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْۚ فَاِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَاِنَّ
اللّٰهَ لَا يَرْضٰى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٩٦﴾

91. Allah'a ve elçisine yürekten bağlılık gösterdikleri takdirde yaşlılar, hastalar ve savaş ihtiyaçlarını temin edecek maddi gücü bulunmayanlar [Tebük seferine katılmamış olmaktan] sorumlu tutulmayacaktır. Kaldı ki Allah'a iman ve teslimiyette samimi olanları kınamak için hiçbir sebep yoktur. [Unutmayın ki] Allah çok affedici, çok merhametlidir.

92. [Ey Peygamber!] Kendilerine binek temin etmen için sana başvurup senden, "Maalesef size binek temin etme imkânım yok." cevabını alan, Allah yolunda savaşa katılmak için gerekli ihtiyaçları karşılama imkânı bulamamanın üzüntüsü içinde gözyaşı dökerek evlerine dönmek zorunda kalan müminler için de bu konuda hiçbir günah ve sorumluluk yoktur.

93. Bu konuda günah ve sorumluluk, hâli vakti yerinde olduğu hâlde savaşa katılmamak için türlü bahaneler uydurup senden izin koparmaya çalışanlaradır. Nitekim onlar sefere çıkmak yerine kadınlar ve çocuklarla birlikte Medine'de kalmayı tercih ettiler ve bunu da içlerine sindirebildiler. Allah onların kalplerini mühürlemiştir. Bu yüzden onlar imanın ve gerçek mümin olmanın anlamını bilmezler.

94. Tebük seferinden dönüşte, kendileriyle karşılaştığınız zaman, münafıklar savaşa niçin katılmadıkları hususunda size özür beyan edecekler.

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Birtakım bahaneler uydurup boş yere özür beyan etmeyin; çünkü biz size asla inanmayacağız. Allah sizin neler düşündüğünüzü ve neler yaptığınızı bize haber verdi. Bundan böyle Allah ve elçisi sizin hâl ve hareketlerinizi takip edip değerlendirecektir. [Bilin ki] siz, gizli ve aşikâr her şeyi bilen Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız. İşte o zaman Allah size bütün yaptıklarınızı tek tek bildirecek ve hak ettiğiniz karşılığı verecektir."

95. [Ey Müminler!] Seferden döndüğünüz zaman, o münafıklar kendilerini anlayışla karşılamanız için, birtakım haklı sebeplerden dolayı savaşa katılmadıklarına dair Allah adına yemin edecekler. Sakın onlara yüz vermeyin. Çünkü onlar [manen] kirli, pis adamlardır. İşledikleri günahların karşılığı olarak onların ahiretteki meskenleri cehennemdir.

96. [Ey Müminler! Bilin ki] onlar sizin gönlünüzü kazanmak için habire yemin edecekler. Fakat siz onlardan razı olsanız bile Allah o fasıklar/münafıklar güruhundan asla razı olmayacaktır.

اَلْاَعْرَابُ اَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَاَجْدَرُ اَلَّا يَعْلَمُوا
حُدُودَ مَا اَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِهٖ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ
﴿٩٧﴾ وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا
وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَٓائِرَ عَلَيْهِمْ دَٓائِرَةُ السَّوْءِ وَاللّٰهُ
سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٩٨﴾ وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ
وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرُبَاتٍ عِنْدَ اللّٰهِ
وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ اَلَٓا اِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ سَيُدْخِلُهُمُ اللّٰهُ
فِي رَحْمَتِهٖ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٩٩﴾ وَالسَّابِقُونَ [202]
الْاَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْاَنْصَارِ وَالَّذِينَ
اتَّبَعُوهُمْ بِاِحْسَانٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ
وَاَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتَهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ
فِيهَٓا اَبَدًا ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٠٠﴾ وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ
مِنَ الْاَعْرَابِ مُنَافِقُونَ وَمِنْ اَهْلِ الْمَدِينَةِ مَرَدُوا
عَلَى النِّفَاقِ لَا تَعْلَمُهُمْ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْ سَنُعَذِّبُهُمْ
مَرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ اِلٰى عَذَابٍ عَظِيمٍ ﴿١٠١﴾ وَاٰخَرُونَ
اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَاٰخَرَ سَيِّئًا
عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٠٢﴾

97. Kimi bedevî/göçebe Araplar, kâfirlik ve münafıklık hususunda çok ileri seviyededir. Bu yüzden, Allah'ın, elçisine vahyettiği emir-yasak sınırlarını tanımama hususunda onlardan her şey beklenir. Ama Allah her şeyi bilen, her şeyi yerli yerince yapıp edendir.

98. Kimi bedevî/göçebe Araplar var ki onlar Allah yolunda savaş için yaptıkları harcamaları karşılığı olmayan bir malî külfet, büsbütün zarar ziyan sayarlar. Ayrıca onlar dört gözle beklerler ki başınıza birtakım belalar gelsin. Belaların en kötüsü onların başına gelsin! Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir.

99. Diğer taraftan, kimi bedevî/göçebe Araplar da var ki bunlar Allah'a ve ahirete yürekten inanır, savaş için yaptıkları harcamaları Allah'a yakın olmak ve Peygamber'in hayır duasına nail olmak için bir vesile sayarlar. Evet, bu harcamalar onlar için Allah'a yakınlaşmaya bir vesiledir. Nitekim bu vesileyle Allah onları rahmet ve şefkatine gark edecektir. Şüphesiz Allah çok affedici, çok merhametlidir.

100. Gerek iman ve itaatte en önde olan Muhacir ve Ensar'dan gerekse ihlas ve samimiyetle onların izinden giden diğer müminlerden Allah razı olmuş, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah onlara içinde derelerin çağıldadığı cennetler hazırlamıştır. Onlar bu cennetlerde temelli kalacaklardır. İşte büyük bahtiyarlık budur!

101. [Ey Müminler!] Çevrenizdeki bedevî/göçebe Araplar arasında birtakım münafıklar var. Yine Medine halkının arasında da münafıklıkta karar kılmış kimseler var. [Ey peygamber!] Sen onları gerçek kimlikleriyle tanıyıp bilmezsin; ama biz çok iyi biliriz. Biz bu dünyada onlara azap üstüne azap edeceğiz.[27] Ahirette ise çok daha büyük bir azaba çarptırılacaklar.

27. Bu ayette münafıkların dünyada çarptırılacakları azabın şiddetini ifade meyanında zikredilen *merrateyni* kelimesi meallerin çoğunda "iki kere" diye çevrilmektedir. Ancak biz bu kelimeyi, tıpkı 67/Mülk 4. ayette geçen *kerrateyni* kelimesinde olduğu gibi, çokluk manasında anlayıp yorumladık (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, V. 497) ve bu yüzden, "azap üstüne azap" diye tercüme ettik.

102. Çevrenizde diğer bir zümre daha var ki bunlar suçlarını itiraf etmişler, daha önce Peygamber'le birlikte savaşa katılmış fakat tembelliklerinden dolayı Tebük seferine katılmamışlardır. Allah onların tövbelerini kabul edecektir. Çünkü Allah tövbekâr kullarına karşı çok affedici, çok merhametlidir.

خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكّ۪يهِمْ بِهَا وَصَلِّ
عَلَيْهِمْۜ اِنَّ صَلٰوتَكَ سَكَنٌ لَهُمْۜ وَاللّٰهُ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ ﴿١٠٣﴾
اَلَمْ يَعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِه۪ وَيَأْخُذُ
الصَّدَقَاتِ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّح۪يمُ ﴿١٠٤﴾ وَقُلِ
اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَۜ
وَسَتُرَدُّونَ اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا
كُنْتُمْ تَعْمَلُونَۚ ﴿١٠٥﴾ وَاٰخَرُونَ مُرْجَوْنَ لِاَمْرِ اللّٰهِ اِمَّا
يُعَذِّبُهُمْ وَاِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْۜ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ حَك۪يمٌ ﴿١٠٦﴾
[203] وَالَّذ۪ينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْر۪يقًا
بَيْنَ الْمُؤْمِن۪ينَ وَاِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ
مِنْ قَبْلُۜ وَلَيَحْلِفُنَّ اِنْ اَرَدْنَٓا اِلَّا الْحُسْنٰىۜ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ
اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٠٧﴾ لَا تَقُمْ ف۪يهِ اَبَدًاۜ لَمَسْجِدٌ اُسِّسَ
عَلَى التَّقْوٰى مِنْ اَوَّلِ يَوْمٍ اَحَقُّ اَنْ تَقُومَ ف۪يهِۜ ف۪يهِ رِجَالٌ
يُحِبُّونَ اَنْ يَتَطَهَّرُواۜ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّر۪ينَ ﴿١٠٨﴾
اَفَمَنْ اَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلٰى تَقْوٰى مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ
اَمْ مَنْ اَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلٰى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِه۪
ف۪ي نَارِ جَهَنَّمَۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِم۪ينَ ﴿١٠٩﴾

103. [Ey Peygamber!] Sen onların mallarından bir kısmını [günahlarına kefaret olmak üzere] sadaka/zekât olarak al,[28] böylece onları manen temizlemiş ve arındırmış ol. Bir de onlar için dua et; çünkü senin duan onlara huzur verir. Allah her şeyi işitir ve bilir.

28. Bu ayetteki *huz* kelimesi "kabul et" diye de çevrilebilir (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, V. 500).

104. Onlar bilmezler mi ki Allah, günahlarından pişmanlık duyup tövbe eden kullarının tövbelerini de kabul eder, sadakalarını da. Yine onlar bilmezler mi ki Allah samimi tövbeleri daima kabul eder, tövbekâr kullarına karşı da çok merhametlidir.

105. [Ey Peygamber!] De ki o tövbekârlara: "Bundan böyle ne yaparsanız yapın, Allah, elçisi ve müminler bütün yaptıklarınızı takip edip değerlendireceklerdir. [Bilin ki] siz, gizli ve aşikâr her şeyi bilen Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız. İşte o zaman Allah size bütün yaptıklarınızı bildirecek ve hak ettiğiniz karşılığı verecektir."

106. [Ey Müminler!] Yakın çevrenizde bir diğer zümre daha var ki onlar bağışlanma ümitlerini Allah'ın hükmüne bağlamış hâlde beklemekteler. Allah onları ya cezalandıracak ya da tövbelerini kabul buyurup affedecektir. Allah her şeyi bilen, her şeyi yerli yerince yapıp edendir.

107. [Ey Müminler!] Çevrenizde başka bir grup münafık daha var ki onlar müminlere zarar vermek, kâfirliği yaymak, müminlerin arasına fitne-fesat sokmak ve aynı zamanda öteden beri Allah'a ve elçisine karşı mücadele eden [Ebû Âmir isimli] adama yardım ve yataklık etmek üzere [Sâlim bin Avf kabilesinin bulunduğu yerde] mescit süsü verilmiş bir bina inşa ettiler. Onlara soracak olsan, "Biz bu binayı/mescidi sırf [namaz kılmak ve Allah'ı anmak gibi] ulvî amaçlar için inşa ettik." diye de yemin ederler. Lakin Allah şahittir ki onlar katıksız yalan söylemektedirler.

108. [Ey Peygamber!] Sakın o sözde mescitte namaz kılayım deme! Senin namaz kılacağın yer [orası değil], daha en başından Allah'a saygı ve tevhid temeli üzerine inşa edilmiş olan [Kuba] mescididir. Bu güzel mescitte kendilerini günahlardan arındırmak isteyen kimseler vardır. [Bilin ki] Allah günahlardan arınmaya çalışanları sever.

109. [Haydi söyleyin bakalım,] binasını/inancını Allah'a saygı ve O'nun rızasını kazanma maksadıyla inşa eden kimsenin akıbeti mi hayırlıdır, yoksa binasını/inancını kopup gelmek üzere olan bir uçurumun tam kenarına inşa eden ve sonra da binasıyla/inancıyla birlikte uçuruma yuvarlanıp sonunda cehennemi boylayan kimseninki mi?! [İyi bilin ki] Allah zalimleri/münafıkları emellerine kavuşturmaz.

110. İşte o münafıkların inşa ettikleri sözde mescit, ölüp gidecekleri vakte kadar onların yüreklerinde hep bir dert ve sıkıntı kaynağı olarak kalacaktır. Allah her şeyi bilen, her şeyi yerli yerince edip eyleyendir.

111. [Bilin ki] Allah kendi yolunda savaşan, öldüren ve ölen müminlerin canlarını ve mallarını cennet karşılığında satın almıştır.[29] İşte bu hem Tevrat'ta hem İncil'de hem de Kur'an'da Allah'ın kendi üzerine bir borç olarak bildirdiği bir vaattir. Verdiği söze sadakat hususunda Allah'tan daha sağlam kim olabilir?! [Ey Müminler!] Allah ile yaptığınız bu kârlı alışverişten dolayı sevinin ve [bilin ki] bu çok büyük bir bahtiyarlıktır.

29. Bu ayetteki *işterâ* (satın almıştır) lafzı, istiare yoluyla, Allah'ın cihada karşılık mükâfat ve cennet vaadine işaret eder (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XI. 37).

112. Bu büyük bahtiyarlık, samimiyetle tövbe eden, Allah'a yürekten bağlılık gösteren, O'nu övüp yücelten, oruç tutan,[30] rükû edip secdeye kapanan [namaz kılan], iyiliğin hâkim kötülüğün mahkûm olması için çalışan, [kısaca] Allah'ın emir ve yasaklarına harfiyen uyan kimselerin hakkıdır. [Ey Peygamber!] İşte o müminleri cennetle müjdele.

30. Bu ayetteki *es-sâihûn* kelimesine "gaziler", "dünyada âdeta bir yolcu gibi yaşayanlar", "ilim öğrenmek ve İslam inancını yaymak için seyahat edenler" gibi manalar da verilmiştir (Bkz. Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyân*, III. 252).

لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذٖى بَنَوْا رٖيبَةً فٖى قُلُوبِهِمْ اِلَّٓا
اَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ حَكٖيمٌ ﴿١١٠﴾ اِنَّ اللّٰهَ
اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنٖينَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ
الْجَنَّةَ يُقَاتِلُونَ فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ
وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِى التَّوْرٰيةِ وَالْاِنْجٖيلِ وَالْقُرْاٰنِ
وَمَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ مِنَ اللّٰهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ
الَّذٖى بَايَعْتُمْ بِهٖ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظٖيمُ ﴿١١١﴾
اَلتَّٓائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ السَّٓائِحُونَ الرَّاكِعُونَ [204]
السَّاجِدُونَ الْاٰمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ
الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللّٰهِ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنٖينَ
﴿١١٢﴾ مَا كَانَ لِلنَّبِىِّ وَالَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اَنْ يَسْتَغْفِرُوا
لِلْمُشْرِكٖينَ وَلَوْ كَانُٓوا اُو۬لٖى قُرْبٰى مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ
لَهُمْ اَنَّهُمْ اَصْحَابُ الْجَحٖيمِ ﴿١١٣﴾ وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ
اِبْرٰهٖيمَ لِاَبٖيهِ اِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَٓا اِيَّاهُۚ فَلَمَّا تَبَيَّنَ
لَهُٓ اَنَّهُ عَدُوٌّ لِلّٰهِ تَبَرَّاَ مِنْهُ اِنَّ اِبْرٰهٖيمَ لَاَوَّاهٌ حَلٖيمٌ ﴿١١٤﴾
وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ اِذْ هَدٰيهُمْ حَتّٰى يُبَيِّنَ
لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ ﴿١١٥﴾ اِنَّ اللّٰهَ
لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يُحْيٖ وَيُمٖيتُ وَمَا لَكُمْ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصٖيرٍ ﴿١١٦﴾

113. Müşriklerin cehennemlik oldukları Peygamber ve müminler için [Allah'ın beyanlarıyla] açıkça belli olup kesinlik kazandıktan sonra, ne Peygamber'in ne de müminlerin, yakınları bile olsa, ölüp giden müşrikler için Allah'tan af dilemeleri söz konusu değildir.

114. Gerçi İbrahim müşrik babası için Allah'tan af dilemiştir; ama onun bu af dileği, önceden babasına söz vermiş olması sebebiyledir. Ancak İbrahim, babasının Allah düşmanı olduğunu anlayınca ondan uzaklaşmıştır. İbrahim gerçekten çok ince ruhlu, yufka yürekli bir şahsiyetti.

115. Allah bir topluluğu doğru yola ilettikten sonra, [tıpkı ölen müşrikler için af dilemenin yasaklığı konusunda olduğu gibi,] neleri yapacakları ve nelerden kaçınacakları hususunda gerekli açıklamalarda bulunmadıkça onları günahkâr saymaz. Şüphesiz Allah her şeyi bilir.

116. Göklerin ve yerin mutlak hükümranlığı Allah'a aittir. Canı veren de alan da O'dur. [Bilin ki] sizin Allah'tan başka yâr ve yardımcınız yoktur.

لَقَدْ تَابَ اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْاَنْصَارِ
الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ
قُلُوبُ فَرِيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ اِنَّهُ بِهِمْ رَؤُفٌ رَحِيمٌ
[205] ﴿١١٧﴾ وَعَلَى الثَّلٰثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُوا حَتّٰى اِذَا ضَاقَتْ
عَلَيْهِمُ الْاَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ اَنْفُسُهُمْ
وَظَنُّوا اَنْ لَا مَلْجَاَ مِنَ اللّٰهِ اِلَّا اِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ
لِيَتُوبُوا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١١٨﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ
اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ ﴿١١٩﴾ مَا كَانَ
لِاَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْاَعْرَابِ اَنْ يَتَخَلَّفُوا
عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ وَلَا يَرْغَبُوا بِاَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ ذٰلِكَ
بِاَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَاٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ
فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَلَا يَطَؤُنَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا
يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا اِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ
اِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢٠﴾ وَلَا يُنْفِقُونَ
نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا اِلَّا كُتِبَ
لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ اَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢١﴾ وَمَا
كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَافَّةً فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ
مِنْهُمْ طَائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ اِذَا
رَجَعُوا اِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢٢﴾

117. Şüphesiz Allah, Peygamber'in [Tebük seferine mazeretsiz olarak katılmak istemeyenlere izin vermekle ilgili] tövbesini kabul ettiği gibi, o seferin en zor zamanlarında içlerinden bir kısmının kalpleri kararmak [imanları zayıflayıp ye'se düşmek] üzereyken Peygamber'e bağlılık gösteren Muhacir ve Ensar'ın da tövbelerini kabul etti. Şüphesiz Allah onlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.

118. Allah, Tebük seferine iştirak etmeyen ve haklarındaki hüküm ertelenen o üç kişiyi [Ka'b b. Mâlik, Hilâl b. Ümeyye ve Mürâre b. Rebî'yi] de affetti. Çünkü dünya onca genişliğine rağmen onların başına dar gelmiş, çektikleri vicdan azabı kendilerini ezdikçe ezmişti. Sonunda Allah'a karşı yine Allah'tan başka bir sığınak olmadığını anlamışlardı ki zaten Allah da onlara tövbeye yönelme azmi vermiş ve tövbelerini kabul etmiştir. Çünkü Allah samimi tövbeleri hep kabul buyuran, tövbekâr kullarına çok merhametli olandır.

119. Ey [Tebük seferine katılmayan] müminler! Bundan böyle Allah'ın cihad emrine duyarsız davranmaktan sakının ve Peygamber'le birlikte savaşa gidenler gibi olun.

120. Gerek Medine halkı gerekse yakın civarda yaşayan bedevî/göçebe Araplar için, seferde Allah'ın elçisine katılmamak ve dolayısıyla kendi canlarını onun canından yeğ tutmak diye bir şey söz konusu olamaz, olmamalıdır. Neden mi? Çünkü onların Allah yolunda çektikleri susuzluk, yorgunluk ve şiddetli açlık, attıkları her adımın kâfirleri öfkelendirmesi ve yine kâfirlere karşı kazandıkları her zafer, bütünüyle güzel işler olarak amel defterlerine yazılacaktır. Şüphesiz Allah, imanının gereğini en güzel şekilde yerine getiren kimselerin amellerini zayi etmez.

121. Yine onların Allah yolunda yaptıkları küçük-büyük harcamalar, vadileri-tepeleri aşmak için katlandıkları sıkıntılar da amel defterlerine mutlaka yazılacak ve sonunda Allah yaptıkları iyi/hayırlı işlere yaraşan mükâfatın en güzeliyle onları mükâfatlandıracaktır.

122. Medine dışında yaşayan ve tevhid/İslam inancını yeni benimsemiş olan müminlerin [dini bizzat Peygamber'den öğrenmek maksadıyla] topyekûn bir şekilde Medine'ye akın etmeleri doğru olmaz. Nitekim her kabileden küçük bir grubun Medine'ye gelip dini iyice öğrenmesi, sonra gidip kendi kabilesine öğretmesi ve böylece o kabilenin dinî şuur ve hassasiyet kazanması daha doğru değil midir?

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا قَاتِلُوا الَّذ۪ينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ [206]
وَلْيَجِدُوا ف۪يكُمْ غِلْظَةًۜ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّق۪ينَ
﴿١٢٣﴾ وَاِذَا مَٓا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ اَيُّكُمْ
زَادَتْهُ هٰذِه۪ٓ ا۪يمَاناًۚ فَاَمَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا فَزَادَتْهُمْ ا۪يمَاناً
وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٢٤﴾ وَاَمَّا الَّذ۪ينَ ف۪ي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ
فَزَادَتْهُمْ رِجْساً اِلٰى رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ
﴿١٢٥﴾ اَوَلَا يَرَوْنَ اَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ ف۪ي كُلِّ عَامٍ مَرَّةً اَوْ
مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾ وَاِذَا مَٓا
اُنْزِلَتْ سُورَةٌ نَظَرَ بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍۜ هَلْ يَرٰيكُمْ
مِنْ اَحَدٍ ثُمَّ انْصَرَفُواۜ صَرَفَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ
لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٢٧﴾ لَقَدْ جَٓاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ اَنْفُسِكُمْ
عَز۪يزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَر۪يصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِن۪ينَ
رَؤُ۫فٌ رَح۪يمٌ ﴿١٢٨﴾ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ
اِلَّا هُوَۜ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظ۪يمِ ﴿١٢٩﴾

123. Ey Müminler! Yakınınızda bulunan [ve sizin için tehdit oluşturan] kâfirlerle savaşın. Böylece onlar sizin ne kadar sert ve dirençli olduğunuzu bizzat görüp anlasınlar. [Bilin ki] Allah cihad emrine itaatsizlikten sakınanlarla beraberdir.

124. Ne zaman bir sûre/bir dizi ayet indirilse o münafıklardan birileri çıkıp alaycı ve inkârcı bir tavırla, "Şimdi bu sûre hanginizin imanını artırdı?!" der ve böylece şüphe uyandırmak isterler. Ne var ki Allah katından indirilen her sûre, her ayet müminlerin imanlarına iman katar ve onlar bu vesileyle sevinç duyup mutlu olurlar.

125. Kalplerinde şek, şüphe ve nifak hastalığı bulunanlara gelince, Allah katından indirilen ayetler onların imansızlıklarına imansızlık katar ve sonunda kâfir olarak ölüp giderler.

126. O münafıklar her yıl en azından birkaç kere başlarına gelen felaket ve musibetlerle sınandıklarını görmüyorlar mı?! Bu felaketlere rağmen niçin tövbeye yönelmez, ibret almaz, imana gelmezler.

127. Yine o münafıklar, yaptıkları çirkin işlerden söz eden bir sûre/bir dizi ayet indirildiğinde birbirlerine bakıp kaş göz işareti yaparak, "Biz bu ayetlerin haber verdiği işlerle meşgulken acaba bizi gören biri oldu mu ki?" derler, ardından [daha fazla rezil olmamak için] sıvışıp giderler. Allah onların kalplerini karartmıştır. Çünkü onlar hak ve hakikati anlamaya hiç yanaşmayan bir güruhtur.

128. İşte size içinizden öyle bir peygamber geldi ki sizin [dünya ve ahirette] sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O sizin üzerinize titreyip durur; müminlere karşı şefkat ve merhametle doludur.

129. [Ey Peygamber!] Bütün bunlara rağmen o müşrikler ve münafıklar senden yüz çevirirlerse de ki: "Allah bana yeter! O'ndan başka gerçek ilah/tanrı yoktur! Ben yalnız O'na güvenirim. O, yüce arşın rabbi, mutlak hükümranlığın sahibidir."

[207]

سُورَةُ يُونُسَ (١٠)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَك۪يمِ ﴿١﴾ اَكَانَ لِلنَّاسِ
عَجَبًا اَنْ اَوْحَيْنَٓا اِلٰى رَجُلٍ مِنْهُمْ اَنْ اَنْذِرِ النَّاسَ
وَبَشِّرِ الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْۜ
قَالَ الْكَافِرُونَ اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ مُب۪ينٌ ﴿٢﴾ اِنَّ رَبَّكُمُ
اللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ ف۪ي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ
اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْاَمْرَۜ مَا مِنْ شَف۪يعٍ اِلَّا مِنْ
بَعْدِ اِذْنِه۪ۜ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُۜ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾
اِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَم۪يعًاۜ وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّاۜ اِنَّهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ
ثُمَّ يُع۪يدُهُ لِيَجْزِيَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
بِالْقِسْطِۜ وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَم۪يمٍ
وَعَذَابٌ اَل۪يمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٤﴾ هُوَ الَّذ۪ي جَعَلَ
الشَّمْسَ ضِيَٓاءً وَالْقَمَرَ نُورًا وَقَدَّرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا

10/YÛNUS SÛRESİ

Mekke döneminde, muhtemelen hicretten bir-iki yıl önce vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 51. sûre olduğu ve İsrâ sûresinden sonra, Hûd sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 109 ayettir. 94-96. ayetlerin Medine'de nazil olduğu yönünde bilgiler vardır. İsmini Yunus peygamberin kavminden söz eden 98. ayetten almıştır. Bununla birlikte Hz. Yunus'un kıssasına bu sûrede kısaca atıfta bulunulmuş; daha etraflı bilgi 37/Sâffât 139-148. ayetlerde sunulmuştur.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Elif-Lâm-Râ. İşte bunlar mutlak doğru bilgiler ve öğütler içeren Kur'an'ın ayetleridir.

2. Belli ki bu müşrik/kâfir topluluk, tıpkı kendileri gibi bir insan evladına, "Şu insanları uyar. İman edenlere rableri nezdinde büyük itibar görüp yüksek bir makamla şereflendirilecekleri müjdesini ver." diye vahiy göndermemizi pek yadırgadı. Bu yüzdendir ki o kâfirler, "[Peygamber olduğunu iddia eden] bu adam düpedüz bir sihirbaz!" dediler.

3. [Ey Müşrikler!] Sizin tek gerçek rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde/evrede meydana getiren, ayrıca bütün varlıkları hükmüne boyun eğdirip kâinatta mutlak hükümranlık kuran ve her şeyi yerli yerince yöneten Allah'tır. İşte bütün bu yaratma ve yönetme işlerinde ikinci bir varlığın O'na eşlik etmesi söz konusu değildir. Çünkü bütün her şey [ve dolayısıyla sizin şefaatçi kabul ettiğiniz varlıklar] O'nun "Ol!" emrinden sonra meydana gelmiştir.[1] İşte sizin tek gerçek rabbiniz olan Allah budur! Öyleyse Allah'ı lâyıkıyla tanıyıp yalnız O'na ibadet edin. O'ndan başkasına ilahlık/tanrılık yakıştırılmayacağını hiç düşünmez misiniz?!

1. Bu ayette geçen *şefî'* kelimesi meallerin hemen hepsinde "şefaatçi" olarak çevrilmiş ve dolayısıyla ayetteki *mâ min şefî'in illâ min ba'di iznih* ifadesine, "Allah'ın nezdinde O'nun izin verdikleri dışında hiç kimse şefaat edemez." şeklinde bir mana takdir edilmiştir. Bizim farklı çevirimiz Ebû Müslim el-İsfahânî'nin yorumuna dayanmaktadır (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XVII. 13-14).

4. Hepinizin dönüşü yalnız O'nadır; [hepiniz sonunda hesap vermek üzere O'nun huzuruna çıkarılacaksınız]. Allah'ın bu sözü mutlak gerçektir ve mutlaka gerçekleşecektir. İnsanoğlunu yaratan O'dur. Günü geldiğinde, insanları diriltip tekrar hayata kavuşturacak olan da O'dur. İşte o gün Allah, iman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapanları adilane şekilde ödüllendirecek, kâfirlerin payına ise kâfirliklerinden dolayı son derece kaynar sudan içmek ve çok elemli bir azaba mahkûmiyet düşecektir.

5. Güneşi parlak, ayı da ışıklı olarak yaratan O'dur.[2] Ayrıca yılların [mevsimler ve aylarla ilgili] hesabını bilmeniz için aya kendi yörüngesinde birtakım uğraklar/duraklar belirleyen de O'dur. Allah bütün bunları boş yere değil, çok esaslı bir

gaye için yaratmıştır. İşte Allah kudretinin delillerini böyle açıklıyor; fakat bunu hak ve hakikati kavrayanlar anlar.

2. Bu ayet, güneş ve ay konusunda bilimsel bilgi sunmamakta, bilakis ilk hitap çevresindeki insanların güneş ve ay algısı üzerinden konuşmaktadır. Bu yüzden de ayı/kameri "ışık saçan, ışıldayan" şeklinde bir sıfatla sıfatlandırmaktadır.

6. Gece ile gündüzün birbirini takip etmesinde, sürelerinin değişmesinde, Allah'ın göklerde ve yerde yarattığı bütün her şeyde, O'nun sınırsız kudretine işaret eden nice deliller vardır. Fakat bu delilleri görecek olanlar, O'na kulluk/ibadet hususunda duyarlılık ve sorumluluk bilinci taşıyanlardır.

7-8. Azabımızdan korkmayan, mükâfatımızı arzulamayan, sırf fâni hayata gönül bağlayıp bu hayatın gelip geçici zevkleriyle tatmin olan, dolayısıyla bizim ayetlerimize bigâne kalan kimseler var ya, işte onların yeri cehennemdir. Çünkü onlar kâfirliğin gereği olan işler yapmışlardır.

9. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapanlara gelince, rableri onları imanları sebebiyle içinde derelerin çağıldadığı nimetlerle dolu cennetlere kavuşturacaktır.[3]

عَدَدَ السِّنِينَ وَالْحِسَابَۜ مَا خَلَقَ اللّٰهُ ذٰلِكَ اِلَّا بِالْحَقِّۚ
يُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ اِنَّ فِي اخْتِلَافِ
الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَّقُونَ ﴿٦﴾ اِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَٓاءَنَا [208]
وَرَضُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَاطْمَاَنُّوا بِهَا وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ
اٰيَاتِنَا غَافِلُونَۙ ﴿٧﴾ اُو۬لٰٓئِكَ مَأْوٰيهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوا
يَكْسِبُونَ ﴿٨﴾ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِاِيمَانِهِمْۚ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهَارُ
فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٩﴾ دَعْوٰيهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ
وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌۚ وَاٰخِرُ دَعْوٰيهُمْ اَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ
رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾ وَلَوْ يُعَجِّلُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ
اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ اِلَيْهِمْ اَجَلُهُمْۜ فَنَذَرُ الَّذِينَ
لَا يَرْجُونَ لِقَٓاءَنَا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١﴾ وَاِذَا
مَسَّ الْاِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْبِهِٓ اَوْ قَاعِدًا اَوْ قَٓائِمًاۚ
فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَاَنْ لَمْ يَدْعُنَٓا اِلٰى ضُرٍّ مَسَّهُۜ
كَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢﴾

3. Bu ayetteki *yehdîhim rabbuhüm bi-îmânihim* ifadesi, "Allah onları [dünyada] imanları sebebiyle cennetin yoluna yöneltir." şeklinde de çevrilebilir (Bkz. Mâtüridî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne*, VI. 13).

10. Onlar cennette, "Allah'ım! Sen yüceler yücesisin!" diye niyaz edecekler. Birbirlerine ise [sevinç ve mutluluğun ifadesi olarak], "Selam olsun size!"[4] diyecekler. Nihayet en büyük niyaz olarak, "Âlemlerin rabbi Allah'a her daim hamdolsun!" diyerek Allah'a şükranlarını ifade edecekler.

4. Bu ayetteki *selâm* kelimesine Türkçede güzel bir karşılık bulmak zordur. Bununla birlikte kelimeyi bu bağlamda "mutluluklar, esenlikler" diye çevirmek mümkündür; ancak bu çevirinin çok yavan olduğu da bir gerçektir.

11. Bu [kâfir/müşrik] insanların dünya nimetlerini elde etme konusunda aceleci davranmaları gibi, Allah da onlara hak ettikleri cezayı vermede aceleci davransaydı onların canları çoktan alınmıştı bile. Ama biz [cezada acele etmediğimiz için], azabımızdan korkmayan, mükâfatımızı arzulamayan o müşrikleri bir süre daha azgınlıkları içinde bırakırız, böylece onlar bocalayıp dururlar.

12. [Kâfir, müşrik] insanın başı derde düştüğünde,[5] her hâl ve ahvalde bize yalvarıp yakarır. Ama biz onun dert ve sıkıntısını giderdiğimizde, başındaki o derdi savuşturmamız için daha dün bize yalvarıp yakaran sanki kendisi değilmiş gibi nankörce davranışlarına devam eder. İşte aynen bunun gibi [inkârcılık ve nankörlükle] ömürlerini boşa harcayanlara yaptıkları kötü işler çok güzel gözükür.

وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا
وَجَٓاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا
كَذٰلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٣﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ
خَلَٓائِفَ فِي الْاَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ
[209] تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ
الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَٓاءَنَا ائْتِ بِقُرْاٰنٍ غَيْرِ هٰذَٓا اَوْ
بَدِّلْهُ قُلْ مَا يَكُونُ لِٓي اَنْ اُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَٓائِ نَفْسِي
اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰٓى اِلَيَّ اِنِّٓي اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ
رَبِّي عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾ قُلْ لَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا تَلَوْتُهُ
عَلَيْكُمْ وَلَٓا اَدْرٰيكُمْ بِهِ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِنْ
قَبْلِهِ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦﴾ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى
اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِهِ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٧﴾
وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ
وَيَقُولُونَ هٰٓؤُلَٓاءِ شُفَعَٓاؤُنَا عِنْدَ اللّٰهِ قُلْ اَتُنَبِّؤُنَ اللّٰهَ

5. Bu ayette geçen *el-insân* kelimesi meallerin hemen hepsinde genel manada "insan" ya da "insanoğlu" diye çevrilmektedir. Ancak siyak-sibaka bakıldığında bu kelimenin kâfir, nankör insana karşılık geldiği rahatlıkla anlaşılır. Kaldı ki bazı müfessirler Kur'an'da geçen *el-insân* kelimelerinin tümünün kâfir insana delalet ettiğini belirtmişlerdir (Bkz. Mâtüridî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne*, VI. 16; İbn Âdil, *el-Lübâb*, X. 278).

13. [Ey Müşrikler!] Andolsun ki biz sizden önce gelip geçen nice toplumları inkârcılık ve günaha batmışlıkları sebebiyle yok ettik. Hâlbuki peygamberleri onlara gerçeği gösteren ayetler, mucizeler getirmiş, ama onlar yine de imana gelmemişlerdi. İşte biz günaha batmış toplumları böyle cezalandırırız.

14. Biz, geçmişte helak olup giden o toplumların ardından size bu topraklarda hayat imkânı verdik. Bakalım siz neler yapıp edeceksiniz?!

15. Azabımızdan korkmayan, mükâfatımızı arzulamayan, [dolayısıyla kıyamet günü hesap vermek üzere huzurumuza çıkarılacaklarına inanmayan] o müşriklere ayetlerimiz okunup açıkça tebliğ edildiği zaman, "Bize ya başka bir Kur'an getir veya bu Kur'an'ın muhtevasını inançlarımız doğrultusunda değiştir." derler.

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Kur'an'ı değiştirmek benim ne haddime! Ben ancak bana vahyedilenlere uymakla mükellefim. Kaldı ki ben, [sizin aklınıza uymak ve Kur'an'ı değiştirmek suretiyle] rabbime karşı geldiğim takdirde, o dehşetli kıyamet gününün azabına çarptırılmaktan korkarım."

16. [Ey Peygamber!] Yine de ki onlara: "Allah dileseydi ben bu ayetleri size okuyup tebliğ etmezdim; ama O size ayetlerini [başka yolla, başka bir peygamber vasıtasıyla da olsa] mutlaka bildirirdi.[6] [Şimdi beni yalancılıkla suçluyorsunuz,] oysa ben Kur'an vahyedilmeden önce sizin aranızda uzun yıllar yaşadım. [Benim nasıl bir kişilik ve karaktere sahip olduğumu bilmiyor musunuz], bu konuda hiç düşünmüyor musunuz?!"

6. Bu ayetteki *lâ edrâküm* (Allah size [ayetlerini] bildirmezdi.) ifadesini, sözün gelişine daha uygun düştüğü için, kıraat imamlarından İbn Kesîr'in *le-edrâküm* şeklindeki okuyuşuna göre çevirdik (Bkz. Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Masûn*, IV. 14).

17. Uydurma inanç ve iddialarını Allah'a isnat eden ve/veya O'nun ayetlerini yalan sayan kimseden daha zalim/kâfir biri olabilir mi?! Hiç şüphe yok ki Allah'a iftira edip ayetlerini yalan sayanlar iflah olmayacaklar.

18. Onlar, Allah'ı bırakıp kendilerine herhangi bir fayda ve zarar verme gücü bulunmayan putlara tapıyorlar. Beri yandan da, "Bunlar bizim Allah katında şefaatçilerimizdir; [Allah bize bunların yüzü suyu hürmetine ihsanda bulunuyor]." diyorlar.

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Göklerde ve yerde Allah'ın bilmediği bir şey var da siz şimdi kalkmış o şey hakkında Allah'ı bilgilendiriyorsunuz, öyle mi?!" [Oysa Allah'ın

ilahlıkta birtakım ortakları bulunsaydı, bunu herkesten önce kendisi bilirdi]. Allah onların tanrılık yakıştırdıkları şeylerden münezzehtir; O yüceler yücesidir!

19. İnsanlar [vakti zamanında ihtiyaçlarını ancak birlikte karşılayabildikleri için aynı amaç ve inanç etrafında birleşmiş] bir topluluk hâlinde yaşıyordu. Fakat zaman içerisinde farklı çıkarlar gözetip farklı iddia ve inançları savunmaları sebebiyle aralarında çekişmeler/çatışmalar baş gösterdi. Şayet rabbin ezelde nihai hüküm ve yargıyı hesap gününe ertelemeyi takdir etmiş olmasaydı, insanlar arasındaki farklı inanç ve iddiaların hesabı derhal sorulur ve haklarında gereken hüküm verilip işleri bitirilmiş olurdu. [Fakat bu dünya imtihan dünyası olduğu için, kıyamete kadar kimi insanlar mümin kimi insanlar da kâfir olacak, böylece hak ile batıl arasındaki mücadele devam edecektir].

بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْاَرْضِۜ سُبْحَانَهُ
وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٨﴾ وَمَا كَانَ النَّاسُ اِلَّٓا اُمَّةً
وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُواۜ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ
لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ ف۪يمَا ف۪يهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٩﴾ وَيَقُولُونَ لَوْلَٓا
اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّه۪ۚ فَقُلْ اِنَّمَا الْغَيْبُ لِلّٰهِ فَانْتَظِرُواۚ
اِنّ۪ي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِر۪ينَ ﴿٢٠﴾ وَاِذَٓا اَذَقْنَا النَّاسَ [210]
رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ ضَرَّٓاءَ مَسَّتْهُمْ اِذَا لَهُمْ مَكْرٌ ف۪ٓي اٰيَاتِنَاۜ
قُلِ اللّٰهُ اَسْرَعُ مَكْراًۜ اِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ
﴿٢١﴾ هُوَ الَّذ۪ي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِۜ حَتّٰٓى اِذَا
كُنْتُمْ فِي الْفُلْكِۚ وَجَرَيْنَ بِهِمْ بِر۪يحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا
جَٓاءَتْهَا ر۪يحٌ عَاصِفٌ وَجَٓاءَهُمُ الْمَوْجُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ
وَظَنُّٓوا اَنَّهُمْ اُح۪يطَ بِهِمْۙ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِص۪ينَ لَهُ الدّ۪ينَۚ
لَئِنْ اَنْجَيْتَنَا مِنْ هٰذِه۪ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِر۪ينَ ﴿٢٢﴾

20. Müşrikler, "Muhammed'e rabbinden [Safa tepesini altına dönüştürmek gibi] bir mucize verilse de biz de görsek, değil mi?!" diyorlar.

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Mucize gönderip göndermemek ancak Allah'ın bileceği bir iştir! Siz benim helak olmamı bekleyin bakalım, ben de sizin helakinizi bekleyeceğim."

21. Biz bu kâfir/müşrik halka [kıtlık ve kuraklık gibi] bir sıkıntı ve musibete maruz kalmalarının ardından bollukla rahat bir nefes aldırdığımızda, bir de bakmışsın ki onları sıkıntıdan kurtaran nimetlerimiz hakkında, ["Biz bu nimetlere putlarımız sayesinde kavuştuk." şeklinde birtakım] çarpık düşüncelere saplanmışlar.

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "[Bilin ki] Allah böyle çarpık düşüncelere saplananları en hızlı şekilde cezalandırır!" Hiç şüpheniz olmasın ki elçilerimiz/meleklerimiz şirk dolu sözlerinizi ve fiillerinizi bir bir kaydetmektedir.

22. Sizi karada gezdiren, denizde yüzdüren O'dur. Düşünün ki sizler yelkenli bir gemidesiniz. Gemi tatlı tatlı esen bir rüzgârla yol alır; yolcular da hâllerinden gayet memnun ve mutlu.[7] Derken, birdenbire bir fırtına çıkar ve dört bir yandan dev gibi dalgalar gelir. Bu sırada yolcular sulara gark olup boğulacaklarını anlar ve inançlarını şirkten arındırıp bütün kalpleriyle yalnız Allah'a yönelerek, "Rabbimiz! Sen bizi bu felaketten kurtarırsan, ahdimiz olsun ki [iman ve itaat üzere] sana şükreden kullar olacağız." diye yalvarıp yakarırlar.

7. Dikkat edilirse bu ayetteki misale "siz" diye başlanmış, sonra "onlar (gemideki yolcular)" diye devam edilmiştir. Bu, Kur'an'da sıkça kullanılan bir üslup tarzı olup Arap dili ve edebiyatında iltifat sanatı olarak anılır. Birçok ayette Allah'tan hem "O" hem de "Biz" diye söz edilmesinde de görülen bu üslup tarzının burada kullanılması vurgulu/mübalağalı anlatıma yöneliktir. Zira ayette müşriklere kendi nankörlükleri başkaları üzerinden anlatılmakta ve böylece onların, "Ne nankör insanlar varmış meğer? Böyle de nankörlük olmaz ki?!" diye düşünmeleri amaçlanmaktadır (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II. 231).

فَلَمَّا اَنْجٰيهُمْ اِذَا هُمْ يَبْغُونَ فِى الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ
يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ مَتَاعَ
الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ
تَعْمَلُونَ ﴿٢٣﴾ اِنَّمَا مَثَلُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَٓاءٍ اَنْزَلْنَاهُ مِنَ
السَّمَٓاءِ فَاخْتَلَطَ بِه۪ نَبَاتُ الْاَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ
وَالْاَنْعَامُ حَتّٰٓى اِذَٓا اَخَذَتِ الْاَرْضُ زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ
وَظَنَّ اَهْلُهَٓا اَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَٓا اَتٰيهَٓا اَمْرُنَا لَيْلًا اَوْ
نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَص۪يدًا كَاَنْ لَمْ تَغْنَ بِالْاَمْسِ كَذٰلِكَ
نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾ وَاللّٰهُ يَدْعُٓوا اِلٰى
دَارِ السَّلَامِ وَيَهْد۪ي مَنْ يَشَٓاءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ
[211] ﴿٢٥﴾ لِلَّذ۪ينَ اَحْسَنُوا الْحُسْنٰى وَزِيَادَةٌ وَلَا يَرْهَقُ
وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ ف۪يهَا
خَالِدُونَ ﴿٢٦﴾ وَالَّذ۪ينَ كَسَبُوا السَّيِّـَٔاتِ جَزَٓاءُ سَيِّئَةٍ
بِمِثْلِهَا وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ مَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍ كَاَنَّمَٓا
اُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطَعًا مِنَ الَّيْلِ مُظْلِمًا اُو۬لٰٓئِكَ
اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧﴾

23. Ama Allah onları selamete erdirince, bir de bakmışsın ki tekrar [şirk inancına dönüp] yaşadıkları diyarda hak-hukuk tanımaksızın azgınlık/taşkınlık yapmaya başlamışlar.

Ey [müşrik/nankör] insanlar! Azgınlık, taşkınlık ve isyankârlıkla ancak kendinize zarar vermiş olursunuz. Evet, bu fâni hayatın az çok zevkini sürersiniz;[8] ama sonunda hesap vermek üzere bizim huzurumuza geleceksiniz. İşte o zaman biz size bütün bu yaptıklarınızı tek tek bildirecek ve hak ettiğiniz karşılığı vereceğiz!

8. Bu ayetteki *metâ'a'l-hayâti'd-dünyâ* ifadesini, kıraat imamlarının büyük çoğunluğunun *metâ* kelimesini ötreli okuyuşlarını da (Bkz. Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Masûn*, IV. 19) dikkate alarak bağımsız bir cümle olarak çevirdik.

24. [Gelip geçici zevkleri uğruna ebedî hayatı feda ettiğiniz] bu fâni dünyadaki hayat tıpkı şuna benzer: Gökten yağdırdığımız yağmur... Bu yağmur suyuyla insanların ve hayvanların yiyeceği bir bitki örtüsü oluşur. O kadar ki yağmurla canlanan topraklar yemyeşil bitkiler ve ekinlerle süslenip bezenir. Hâliyle bağ-bahçe sahibi insanlar da mahsullerinin hasadıyla ilgili güzel hayaller kurarlar. Ama onlar böyle hayaller kurarken geceleyin ya da güpegündüz gönderdiğimiz bir âfet gelir ve böylece o güzelim mahsulleri sanki daha dün orada hiçbir şey yokmuş gibi çerçöp hâline getiririz. İşte biz ayetlerimizi/mesajlarımızı böyle misallerle açıklıyoruz; fakat bunu hak ve hakikat üzerine düşünen kimseler anlar.

25. Allah sizi [gelip geçici bir hayata değil] ebedî mutluluk ve esenlik yurduna, cennete çağırmaktadır. [Unutmayın ki] Allah dilediği/layık gördüğü kimseleri doğru yola ve cennete iletir.

26. Allah'a karşı sorumluluklarını en güzel şekilde yerine getirenlere çok güzel bir mükâfat verilecek ve hak ettikleri mükâfattan çok daha fazlası lütfedilecektir.[9] Kıyamet ve hesap günü onların yüzlerinde ne bir kararma ne de bir mahcubiyet olacaktır. İşte bunlar cennetlik olacak ve orada temelli kalacaklar.

9. Bu ayetteki *ziyâde* kelimesi Sünnî müfessirlerin çoğunluğu tarafından "Allah'ın cennette görülmesi" şeklinde yorumlanmıştır. Ancak bu kelimeye Allah'ın rızası ve/veya bir iyiliğin kat kat fazlasıyla mükâfatlandırılması gibi anlamlar da verilebilir. Bu yüzden kelimenin anlam alanını daraltıcı yorumlardan birini tercih etmek pek isabetli gözükmemektedir. Buna mukabil bizim çevirimiz 4/Nisâ 173. ayetteki *ve-yezîdühüm min fadlih* ifadesiyle örtüşmektedir (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II. 233).

27. [Allah'a ortak koşmak, O'na çocuk isnat etmek gibi] günahlar işleyenlere gelince, böylelerinin cezası işledikleri bu büyük günahlara denk bir ceza olacaktır. Hesap günü onları tam bir mahvolmuşluk ve aşağılanmışlık duygusu saracaktır. Kendilerini Allah'ın azabından kurtaracak kimse de olmayacaktır. Korku ve dehşetten kapkara kesilen yüzleri zifiri karanlık bir geceyi andıracaktır. İşte bunlar cehennemi boylayacak ve orada temelli kalacaklar.

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعاً ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ اَشْرَكُوا
مَكَانَكُمْ اَنْتُمْ وَشُرَكَٓاؤُكُمْ فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ
شُرَكَٓاؤُهُمْ مَا كُنْتُمْ اِيَّانَا تَعْبُدُونَ ﴿٢٨﴾ فَكَفٰى بِاللّٰهِ
شَهِيداً بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ
﴿٢٩﴾ هُنَالِكَ تَبْلُوا كُلُّ نَفْسٍ مَٓا اَسْلَفَتْ وَرُدُّٓوا اِلَى
اللّٰهِ مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ
﴿٣٠﴾ قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِ اَمَّنْ
يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ
الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ
الْاَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللّٰهُ فَقُلْ اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾ فَذٰلِكُمُ
اللّٰهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ اِلَّا الضَّلَالُ
فَاَنّٰى تُصْرَفُونَ ﴿٣٢﴾ كَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ
عَلَى الَّذِينَ فَسَقُٓوا اَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾ قُلْ هَلْ [212]
مِنْ شُرَكَٓائِكُمْ مَنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ قُلِ اللّٰهُ
يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٣٤﴾

28-29. Hesap günü, o müşrikleri de tapındıkları putları da bir araya toplayacağız. İşte o zaman müşriklere, "Siz de Allah'a ortak koştuğunuz putlarınız da şöyle bir geçin bakalım yerlerinize!" buyuracak ve böylece onları birbirlerinden ayıracağız. Derken, kendilerine tanrılık yakıştırılan putlar, müşriklere hitaben, "Aslında siz bize değil, kendi kuruntularınıza ve boş arzularınıza tapıyordunuz. [Hadi diyelim ki bize tapıyordunuz], ama Allah aramızda şahittir ki sizin bize taptığınızdan haberdar bile değildik." diyecekler.

30. İşte o gün orada herkes dünyada iken yaptığı işleri amel defterinden okuyacak;[10] sonra tek gerçek ilahları/tanrıları olan Allah'ın huzuruna çıkarılacak. İşte o zaman müşrikler sözde tanrıları tarafından yüzüstü bırakılmış olacak.

10. Bu ayette geçen *teblû* kelimesini Hamza, Kisâî ve Halef'in *tetlû* (okuyacak) şeklindeki kıraatlerine göre çevirdik (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, IV. 28).

31. [Ey Peygamber!] O müşriklere, "Kimdir, gökten yağmur yağdırıp yerden ürünler bitirerek sizi rızıklandıran? Kimdir, gözlerinize görme, kulaklarınıza işitme kabiliyeti veren?! Diriden ölüyü, ölüden diriyi meydana getiren kimdir?! Kâinatın düzen ve dengesini sağlayan kimdir?" diye sorsan, hiç tereddütsüz, "Allah'tır." diye karşılık verirler.

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Peki o hâlde Allah'a ortak koşmaktan niçin vazgeçmiyorsunuz?!"

32. İşte sizin gerçek rabbiniz Allah budur! Öyleyse söyleyin bakayım, bu hakikatten ötesi büsbütün dalalet değildir de nedir?! Hâl böyleyken niçin hak ve hakikatten uzaklaşıyor, Allah'ı bırakıp başka varlıklara ilahlık/tanrılık yakıştırıyorsunuz?!

33. İşte Allah'ın ibadete layık yegâne ilah/tanrı olduğu nasıl gerçekse, O'nun dalalete saplananlar hakkındaki azap hükmü de aynı şekilde gerçektir. Çünkü onlar asla iman etmeyecek kimselerdir.

34. [Ey Peygamber!] Sor bakalım o müşriklere: "Allah'ın ilahlığına ortak koştuğunuz putlardan, insanı yaratıp hayat verebilecek ve ölüm sonrasında onu tekrar diriltebilecek birisi var mı?!"

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "İnsana hayat verme ve ölümden sonra onu tekrar diriltme gücüne sahip olan yalnız Allah'tır. Bu gerçeğe rağmen nasıl oluyor da Allah'ı bırakıp başka birtakım varlıklara tanrılık yakıştırabiliyorsunuz?!"

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَٓائِكُمْ مَنْ يَهْدٓي اِلَى الْحَقِّۜ قُلِ
اللّٰهُ يَهْدٓي لِلْحَقِّۜ اَفَمَنْ يَهْدٓي اِلَى الْحَقِّ اَحَقُّ اَنْ
يُتَّبَعَ اَمَّنْ لَا يَهِدّٓي اِلَّٓا اَنْ يُهْدٰىۚ فَمَا لَكُمْۜ كَيْفَ
تَحْكُمُونَ ﴿٣٥﴾ وَمَا يَتَّبِعُ اَكْثَرُهُمْ اِلَّا ظَنّاًۜ اِنَّ الظَّنَّ
لَا يُغْن۪ي مِنَ الْحَقِّ شَيْـٔاًۜ اِنَّ اللّٰهَ عَل۪يمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ
﴿٣٦﴾ وَمَا كَانَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ اَنْ يُفْتَرٰى مِنْ دُونِ اللّٰهِ
وَلٰكِنْ تَصْد۪يقَ الَّذ۪ي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْص۪يلَ الْكِتَابِ
لَا رَيْبَ ف۪يهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٣٧﴾ اَمْ يَقُولُونَ
افْتَرٰيهُۜ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِه۪ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ ﴿٣٨﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِمَا
لَمْ يُح۪يطُوا بِعِلْمِه۪ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْو۪يلُهُۜ كَذٰلِكَ كَذَّبَ
الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِم۪ينَ
[213] ﴿٣٩﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْمِنُ بِه۪ وَمِنْهُمْ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِه۪ۜ
وَرَبُّكَ اَعْلَمُ بِالْمُفْسِد۪ينَ ﴿٤٠﴾

35. [Ey Peygamber!] Yine sor onlara: "Allah'ın ilahlığına ortak koştuğunuz putlardan hangisi insanları doğru yola ulaştırabilir?!"

De ki onlara: "İnsanları doğru yola ulaştıran yalnız Allah'tır. Öyleyse söyleyin bakalım, insanları doğru yola ulaştıran Allah mı kendisine bağlılık gösterilmeye daha layıktır, yoksa hiçbir şeyden haberi olmayan ve hatta birinizin yardımı olmadıkça yerinden bile kımıldayamayan o putlarınız mı?! Böyleyken siz hangi akla hizmet ediyorsunuz? Nasıl oluyor da kendisine bile en küçük bir hayrı bulunmayan şeylere tanrılık yakıştırıyorsunuz?!

36. O müşriklerin hepsi [putlara tanrılık yakıştırma konusunda] asılsız bir inanış ve anlayışın peşinden gidiyorlar. Oysa şu bir gerçektir ki asılsız inanış ve anlayış[lar] hak ve hakikat adına hiçbir değer ifade etmez. Şüphesiz Allah onların yapıp ettiklerini çok iyi bilmektedir.

37. [Bilin ki] bu Kur'an birileri tarafından uydurularak Allah'a isnat edilmiş bir kelam değildir. Gerçekte o, kendinden önceki vahiyleri tasdik ve teyit etmek, ilahî hükümleri etraflıca belirtmek üzere âlemlerin rabbi Allah katından indirilen ve ilahîliği hususunda hiçbir şüphe/şaibe taşımayan bir kelamdır.

38. Böyleyken o müşrikler hâlâ, "Kur'an'ı [Muhammed] uydurdu." diyorlar.

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Eğer bu iddianızda dürüst ve samimiyseniz, Kur'an'ın sûrelerine benzer bir sûre/bir dizi ayet ortaya koyun bakalım ve bu işin üstesinden gelmek için Allah'tan başka yardım alabileceğiniz kim varsa [şairleriniz, kâhinleriniz, putlarınız vb.] bütün hepsini işbirliğine çağırın."

39. Gerçek şu ki onlar iyice düşünüp tartmadıkları, dolayısıyla gerçek mahiyetini kavramadıkları, ayrıca birçok ayette kendilerine haber verilen kıyamet, ahiret, azap gibi gerçeklerle de henüz karşılaşmadıkları için Kur'an'ın Allah kelamı olduğu gerçeğini yalanladılar.[11]

Onlardan önce gelip geçen nice topluluklar da [Allah'ın ayetlerini] böyle yalanlamışlardı. Ama bak[ın] o kâfirlerin akıbetine, nasıl da helak olup gittiler!

11. Bu ayette geçen *te'vîl* kelimesi –genellikle sanıldığı gibi– "açıklama, yorum" manasında değil, Kur'an'da haber verilen kıyamet, ahiret, azap gibi hususların bilfiil gerçekleşmesi anlamındadır (Bkz. Zeccâc, *Meâni'l-Kur'ân*, III. 21).

40. Müşriklerin bir kısmı [Kur'an'ın söylediklerini iyice düşünüp tarttıklarında] ona inanacaktır. Bununla birlikte bir kısmı da inanmamakta ısrar edecektir. Rabbin Kur'an'a inanmayıp onun hakkında ileri geri konuşanları çok iyi bilmektedir.

وَاِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ لِي عَمَلِي وَلَكُمْ عَمَلُكُمْ اَنْتُمْ بَرِيؤُنَ
مِمَّا اَعْمَلُ وَاَنَا بَرِيٓءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٤١﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ
يَسْتَمِعُونَ اِلَيْكَ اَفَاَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا
يَعْقِلُونَ ﴿٤٢﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ اِلَيْكَ اَفَاَنْتَ تَهْدِي
الْعُمْيَ وَلَوْ كَانُوا لَا يُبْصِرُونَ ﴿٤٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَظْلِمُ
النَّاسَ شَيْـًٔا وَلٰكِنَّ النَّاسَ اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٤﴾
وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَاَنْ لَمْ يَلْبَثُوا اِلَّا سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ
يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللّٰهِ وَمَا
كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿٤٥﴾ وَاِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ
اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللّٰهُ شَهِيدٌ عَلٰى مَا
يَفْعَلُونَ ﴿٤٦﴾ وَلِكُلِّ اُمَّةٍ رَسُولٌ فَاِذَا جَٓاءَ رَسُولُهُمْ
قُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٤٧﴾ وَيَقُولُونَ
مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾

41. [Ey Peygamber!] Onlar seni yalancılıkla suçlamaya devam ettikleri takdirde de ki: "Benim yapıp ettiklerim bana, sizin yapıp ettikleriniz de size aittir. Ne siz benim yapıp ettiklerimden sorumlusunuz, ne de ben sizin yapıp ettiklerinizden sorumluyum!"

42. O müşriklerden bazıları seni dinlerler; [ama onlar manen sağırdırlar]. Hâl böyleyken senin bu sağırlara hak ve hakikat adına bir tek kelime işittirmen ne mümkün! Hele de bu sağırlar aklıselimle düşünme kabiliyetlerini tamamen köreltmişlerse.

43. Yine o müşriklerden bazıları sana bakar ve sendeki peygamberlik alametlerini görürler; [ama aslında onlar manen kördürler]. Hâl böyleyken senin bu körlere hak ve hakikat adına en küçük bir şey göstermen ne mümkün! Hele de bu körler gönül gözlerini tamamen köreltmişlerse...

44. Allah insanlara zerre kadar bile haksızlık etmez. Ne var ki insanlar kendilerine zulüm ve haksızlık ederler.

45. Gün gelecek, Allah insanları diriltip hesaba çekmek üzere bir araya toplayacaktır. İşte o gün insanlar, [kıyametin dehşetini görüp ahiret hayatının sonsuzluğunu anlayınca], dünyada çok kısa bir süre, dahası gündüz vakti birbirleriyle ayaküstü konuşup tanışacak kadar bir süre yaşamış olduklarını sanacaklar. Öldükten sonra diriltilip hesap vermek üzere Allah'ın huzuruna çıkarılacakları gerçeğine yalan diyen ve dolayısıyla doğru yolu tutmayan kimseler işte o gün tam anlamıyla hüsrana uğrayacaklar.

46. [Ey Peygamber!] O kâfirleri/müşrikleri uyardığımız azabın/cezanın bir kısmını sen bu dünyadan göçüp gitmeden sana göstersek de yahut bundan önce seni vefat ettirsek de hiç üzülme! Çünkü onların önünde sonunda gelecekleri yer bizim huzurumuzdur. Allah onların asıl cezalarını orada/ahirette verecektir.[12]

12. Bu ayetin son kısmındaki *sümmellâhu şehîdün alâ mâ yef'alûn* ifadesi, "Hem sonra Allah onların yapıp ettiklerine şahittir." şeklinde çevrilebilir ve genellikle de buna paralel şekilde çevrilmektedir. Ancak biz bu ifadeyi gerek sözün akışına uygun düşmesini, gerek *sümme* edatını İbn Ebî Able'nin *semme* (orada/ahirette) şeklinde okumasını gerekse Zemahşerî'nin *şehîd* kelimesini "cezalandırma" şeklinde yorumlamasını dikkate alarak, "Allah onların asıl cezalarını orada/ahirette verecektir." şeklinde çevirdik (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II. 239).

47. [Ey Peygamber! Bilesin ki senden önce] her ümmete bir peygamber gelmiştir. O ümmetlere peygamberleri geldiğinde, içlerinden bir kısmı inanmış bir kısmı inanmamıştır. Sonuçta peygamberleri ile onları yalanlayan halkları arasında gereken hüküm adilane şekilde verilmiş, hiç haksızlık edilmemiştir. [Peygamberler ve müminler kurtarılmış, kâfirler ise azap ve helake uğratılmıştır].

48. Müşrikler, "Madem ki siz özü sözü doğru kimselersiniz, öyleyse söyleyin bakalım, bizi tehdit edip durduğunuz azap ne zaman gelecek?!" diye alay ederler.

قُلْ لَٓا اَمْلِكُ لِنَفْسٖي ضَرًّا وَلَا نَفْعًا اِلَّا مَا شَٓاءَ اللّٰهُۜ
لِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌۜ اِذَا جَٓاءَ اَجَلُهُمْ فَلَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً
وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٤٩﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَتٰيكُمْ عَذَابُهُ بَيَاتًا
اَوْ نَهَارًا مَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٠﴾ اَثُمَّ اِذَا
مَا وَقَعَ اٰمَنْتُمْ بِهٖۜ آٰلْـٰٔنَ وَقَدْ كُنْتُمْ بِهٖ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾ ثُمَّ
قٖيلَ لِلَّذٖينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِۚ هَلْ تُجْزَوْنَ اِلَّا
بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٥٢﴾ وَيَسْتَنْبِؤُنَكَ اَحَقٌّ هُوَۜ قُلْ اٖي
[214] وَرَبّٖٓي اِنَّهُ لَحَقٌّۚ وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُعْجِزٖينَ ﴿٥٣﴾ وَلَوْ اَنَّ لِكُلِّ
نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْاَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهٖۜ وَاَسَرُّوا
النَّدَامَةَ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَۚ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ
وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٥٤﴾ اَلَٓا اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۜ اَلَٓا اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا
يَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾ هُوَ يُحْيٖ وَيُمٖيتُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٥٦﴾
يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَٓاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَٓاءٌ
لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنٖينَ ﴿٥٧﴾

49. [Ey Peygamber!] De ki onlara: "Allah dilemedikçe ben ne başıma gelecek bir belayı def edebilir ne de kendime bir menfaat sağlayabilirim. [Ama size şu kadarını söyleyeyim ki] her toplumun bu dünyada belli bir yaşama süresi vardır. Vakit tamam olup süre dolunca onlar bu süreyi ne bir an geciktirebilirler ne de öne çekebilirler."

50. [Ey Peygamber!] Yine de ki onlara: "Allah'ın azabı akşama sabaha ansızın geliverse ne hâle düşeceğinizin hiç hesabını yaptınız mı?!" Hem sonra bu günahkârlar azabın gelmesi için niye acele ediyorlar ki?!

51. Belli ki siz ancak azaba çarptırıldığınız zaman inanacaksınız. Fakat o azap gelip çatınca size şöyle denecek: "Yaa! Demek şimdi imana geldiniz! Ama hani siz bir zamanlar 'Şu azap bir an önce gelsin de görelim.' diye alay ediyordunuz."

52. İşte o zaman zalimlere/müşriklere, "Şimdi tadın bakalım temelli azabı! Çektiğiniz bu azap, vaktiyle dünyada işlediğiniz günahların karşılığından başka bir şey değil." denilecek.

53. [Ey Peygamber!] Kimi müşrikler, "Sahi, senin şu sözünü ettiğin cehennem azabının aslı var mı?" diyerek senden teyit istiyorlar.

De ki onlara: "Evet, rabbime yeminle söylüyorum ki o azap şüphe götürmez bir gerçektir ve siz [bu hâl üzere devam ettiğiniz sürece] ondan asla kurtulamayacaksınız."

54. Kâfirlik ve müşriklikte direnen herkes, dünya kadar malı olsa dahi hepsini verip cehennem azabından kurtulmayı isterdi. Nitekim o kâfirler cehennemde kendilerini bekleyen azabı görünce pişmanlıklarını açığa vurmaktan bile aciz kalacaklar.[13] Hesap günü onlar hakkındaki hüküm son derece adilane şekilde verilecek, dolayısıyla kendilerine hiç haksızlık edilmeyecektir.

13. Bu ayetteki *eserru'n-nedâmete* ifadesi, "Pişmanlıklarını açığa vuracaklar." şeklinde de çevrilebilir. Çünkü *eserra*, ezdad fiillerden olup hem "gizledi" hem de "açığa vurdu" anlamına gelir (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, VIII. 225).

55. İyi bilin ki göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Yine iyi bilin ki Allah'ın kıyamet ve hesap günüyle ilgili vaadi mutlak gerçektir, mutlaka gerçekleşecektir. Ama gel gör ki Mekke halkının müşrik çoğunluğu bu gerçeği bir türlü anlamıyor.

56. Canı veren de O'dur, alan da. Nitekim sizler önünde sonunda hesap vermek üzere O'nun huzuruna geleceksiniz.

57. Ey insanlar! İşte size rabbinizden öğüt, manevi hastalıklar için şifa, inançla ilgili dertlere deva ve aynı zamanda inananlar için rehber ve rahmet kaynağı olan Kur'an geldi.

قُلْ بِفَضْلِ اللّٰهِ وَبِرَحْمَتِه۪ فَبِذٰلِكَ فَلْيَفْرَحُواۜ هُوَ خَيْرٌ
مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٥٨﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ لَكُمْ مِنْ
رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًاۜ قُلْ آٰللّٰهُ اَذِنَ لَكُمْ
اَمْ عَلَى اللّٰهِ تَفْتَرُونَ ﴿٥٩﴾ وَمَا ظَنُّ الَّذ۪ينَ يَفْتَرُونَ
عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ اِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى
النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦٠﴾ وَمَا تَكُونُ
ف۪ي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْاٰنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ
عَمَلٍ اِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا اِذْ تُف۪يضُونَ ف۪يهِۜ وَمَا
يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا
فِي السَّمَٓاءِ وَلَٓا اَصْغَرَ مِنْ ذٰلِكَ وَلَٓا اَكْبَرَ اِلَّا ف۪ي
كِتَابٍ مُب۪ينٍ ﴿٦١﴾ اَلَٓا اِنَّ اَوْلِيَٓاءَ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ [215]
وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَۚ ﴿٦٢﴾ اَلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَۜ
﴿٦٣﴾ لَهُمُ الْبُشْرٰى فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِۜ
لَا تَبْد۪يلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِۜ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظ۪يمُۜ ﴿٦٤﴾
وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْۢ اِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَم۪يعًاۜ هُوَ السَّم۪يعُ
الْعَل۪يمُ ﴿٦٥﴾ اَلَٓا اِنَّ لِلّٰهِ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي
الْاَرْضِۜ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذ۪ينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ شُرَكَٓاءَۜ
اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٦٦﴾

58. [Ey Peygamber!] De ki onlara: "[Sahip olduğunuz başka bir şey sebebiyle değil,] Allah'ın bu lütuf ve rahmetiyle, evet O'nun size lütfettiği Kur'an ve İslam nimetiyle sevinip mutlu olun. Çünkü Kur'an ve İslam, biriktirdiğiniz dünya malının tümünden çok daha değerli bir nimettir".[14]

14. Bu ayetin "De ki" diye başlaması ve yine "De ki" diye başlayan 59. ayetteki ifadelerin muhatap kipinde olması sebebiyle *yefrahû* ve *yecmaûn* fiillerini Hz. Osman, Übey b. Ka'b, Enes b. Mâlik gibi sahabilere atfedilen *tefrahû* ve *tecmaûn* şeklindeki kıraate göre çevirdik (Bkz. Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Masûn*, IV. 45).

59. [Ey Peygamber!] Yine de ki onlara: "Gördüğünüz gibi Allah size bunca nimet/rızık bahşetti. Ama siz şimdi kalkmış kendi kendinize bu nimetlerin bir kısmını helal bir kısmını haram sayıyorsunuz."

Sor bakalım onlara: "Bu konuda Allah size yetki mi verdi, yoksa siz 'Allah böyle emretti.' diyerek O'na iftira mı ediyorsunuz?!"

60. Kendi icatları olan hükümleri Allah'a mal edenler, kıyamet gününün sıradan bir gün olacağını mı sanıyorlar?! Şüphesiz Allah insanlara karşı çok lütufkârdır; ama gel gör ki çoğu insan şükür nedir bilmez.

61. [Ey Peygamber!] İçinde bulunduğun her durumu, Kur'an'ı tebliğ yolundaki her çabanı biz mutlaka görüp bilmekteyiz. [Ey Müminler!] Allah rızası için sarf ettiğiniz her gayretin de şahidiyiz. Yeryüzünde ve/veya gökyüzünde bulunan zerre kadar bir şey bile senin rabbinin bilgisi dışında değildir. Dahası, zerreden küçük-büyük ne varsa bütün hepsi Allah'ın sınırsız ilminde [Levh-i Mahfûz] mevcuttur.

62-63. Şunu akılda iyi tutun ki Allah'ın dostları için ne [ahirette] azap korkusu ne de [dünyada bırakılan güzel şeyler adına] bir hüzün söz konusudur. Çünkü onlar Allah'a yürekten inanan ve O'na itaatsizlikten sakınan kimselerdir.

64. Onlara iki cihanda müjdeler, dünyada zafer ahirette cennet vardır. [Bilin ki] Allah'ın vaadinin değişmesi, gerçekleşmemesi söz konusu değildir. İşte büyük bahtiyarlık bu ilahî müjdeye nail olmaktır.

65. [Ey Peygamber!] Kâfirlerin sataşmaları, ileri geri konuşmaları seni üzmesin. Zira bütün güç, kudret ve izzet Allah'ındır; [O, seni kâfirler karşısında muzaffer kılacaktır]. O her şeyi işitir, her şeyi bilir.

66. İyi bilin ki göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Buna rağmen Allah'ı bırakıp O'na ortak koştukları putlara tapanlar acaba neyin peşinden gidiyor, hangi akla hizmet ediyorlar?! Aslında onlar sırf temelsiz bir inanış ve anlayışın peşinden gitmekte ve hep yalan söylemektedirler.

هُوَ الَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوا ف۪يهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِراًۜ
اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٧﴾ قَالُوا اتَّخَذَ
اللّٰهُ وَلَداً سُبْحَانَهُۜ هُوَ الْغَنِيُّۜ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا
فِي الْاَرْضِۜ اِنْ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهٰذَاۜ اَتَقُولُونَ
عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾ قُلْ اِنَّ الَّذ۪ينَ يَفْتَرُونَ
عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَۜ ﴿٦٩﴾ مَتَاعٌ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ
اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نُذ۪يقُهُمُ الْعَذَابَ الشَّد۪يدَ بِمَا كَانُوا
[216] يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ نُوحٍۢ اِذْ قَالَ لِقَوْمِه۪ يَا قَوْمِ
اِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَام۪ي وَتَذْك۪ير۪ي بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَعَلَى
اللّٰهِ تَوَكَّلْتُ فَاَجْمِعُٓوا اَمْرَكُمْ وَشُرَكَٓاءَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُنْ
اَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُٓوا اِلَيَّ وَلَا تُنْظِرُونِ ﴿٧١﴾
فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَاَلْتُكُمْ مِنْ اَجْرٍۜ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى
اللّٰهِ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُسْلِم۪ينَ ﴿٧٢﴾ فَكَذَّبُوهُ
فَنَجَّيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَٓائِفَ
وَاَغْرَقْنَا الَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَاۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الْمُنْذَر۪ينَ ﴿٧٣﴾ ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِه۪ رُسُلاً اِلٰى قَوْمِهِمْ
فَجَٓاؤُ۫هُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِه۪ مِنْ
قَبْلُۜ كَذٰلِكَ نَطْبَعُ عَلٰى قُلُوبِ الْمُعْتَد۪ينَ ﴿٧٤﴾

67. O Allah ki uyuyup dinlenmeniz için geceyi karanlık, çalışıp işlerinizi görmeniz için gündüzü aydınlık olarak yarattı. Şüphesiz bunda Allah'ın kudretine işaret eden deliller var; ancak bunu anlayacak olanlar âleme ibret gözüyle bakanlardır.

68. Kimileri kalkmış, "Allah kendine bir oğul edindi." diyor. Hâşâ! Allah yüceler yücesidir. O'nun böyle şeylere hiç mi hiç ihtiyacı yoktur. İhtiyaç şöyle dursun, göklerde ve yerde ne varsa hepsi zaten O'nundur. Ayrıca sizin bu iddianızı ispatlayacak hiçbir deliliniz yoktur. Böyleyken nasıl oluyor da Allah hakkında bilir bilmez konuşuyorsunuz?!

69. [Ey Peygamber!] De ki onlara: "Allah hakkında asılsız iddia ve isnatlarda bulunanlar asla kurtuluşa eremeyecekler."

70. Gerçi onlar bu dünyada kısa süreli bir zevk ve sefa sürerler; ama vakti gelince bizim huzurumuza gelip hesaba çekilecekler. İşte o zaman biz de onlara kâfirliklerinden dolayı çok şiddetli bir azap tattıracağız.

71-72. [Ey Peygamber!] O müşriklere Nuh'un kıssasını anlat. Hani o vaktiyle kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Aranızda peygamber olarak bulunmam, Allah'ın ayetlerini hatırlatmam sizin zorunuza gidiyorsa, bilin ki ben yalnız Allah'a güveniyorum. O hâlde artık siz de kendi adamlarınız ve sözde tanrılarınızla bir araya gelin ve beni nasıl ortadan kaldıracağınıza bir karar verin. Yapacağınız işi de gizli-kapaklı değil açıkça yapın. Hatta elinizden geliyorsa bana bir an bile göz açtırmadan hakkımdaki hükmü infaz edin. Öğüt ve nasihatlerimden yüz çevirmeyi sürdürürseniz, bilin ki benim kaybedeceğim hiçbir şey yok. Ayrıca ben Allah'ın ayetlerini tebliğ etmem karşılığında sizden ücret istemiyor, mükâfat beklemiyorum. Benim mükâfatımı Allah verecektir. Bana emredilen, Allah'a teslim olmaktır."

73. Bütün bu öğüt ve nasihatlere rağmen kavmi Nuh'u yalanladı. Ama sonunda biz onu ve onunla birlikte gemide olanları tufandan kurtardık ve böylece onlara hayat imkânı sunduk. Ayetlerimize yalan diyen o kâfirleri ise azgın sularda boğduk. Uyarıldıkları hâlde Allah'ın ayetlerine yalan demeyi sürdürenlerin akıbeti bak gör nasıl oluyormuş!

74. Biz Nuh'tan sonra [Âd, Semûd gibi] başka kavimlere de kendi içlerinden peygamberler gönderdik. O peygamberler kendi kavimlerine nice ayetler, mucizeler getirdiler. Ama onlar da [tıpkı Nuh kavmi gibi] hakikati en başından inkâr ettikleri için bir türlü imana gelmediler. İşte biz geçmişte kâfirlerin kalplerini nasıl mühürlediysek, haddi aşıp azgınlaşan bu müşriklerin kalplerini de aynı şekilde mühürleriz.

75. O peygamberlerden sonra Musa ile Harun'u ayetlerimiz ve mucizelerimizin desteğinde Firavun ve kavminin ileri gelenlerine gönderdik. Ama onlar günaha batmış bir güruh oldukları için imana gelmeyi kibirlerine yediremediler.

76. Musa'ya verdiğimiz mucizeler gözlerinin önünde gerçekleştiğinde, "Bunlar düpedüz sihir!" diye kestirip attılar.

77. Bunun üzerine Musa, "Size gelen mucizelere, 'Bunlar sihir' diyorsunuz, öyle mi?! Oysa sihirbazlar asla muvaffak olamazlar." diye karşılık verdi.

78. Firavun'un ileri gelen adamları ise şöyle dediler: "Sen bizi atalarımızdan görüp öğrendiğimiz dinden vazgeçirmek ve sonunda bu memleketin yönetimini kardeşinle birlikte ele geçirmek için mi çıktın karşımıza?! Şunu iyi bilin ki biz ikinize de asla inanmayacağız."

79. Bu sırada Firavun, "Usta sihirbazların tümünü toplayıp bana getirin." diye emretti.

80. Sihirbazlar Firavun'un huzuruna gelince Musa onlara, "Ne hüneriniz varsa gösterin bakalım!" dedi.

81-82. Sihirbazlar iplerini ve asalarını yere atınca Musa şöyle dedi: "Sizin bu yaptığınız düpedüz bir sihir. Hiç şüpheniz olmasın ki Allah bunu boşa çıkaracaktır. Çünkü Allah fesatçıların, düzenbazların işlerini başarıya ulaştırmaz. Öte yandan günahkârlar güruhu [Firavun ve ileri gelen adamları] hiç hoşlanmasa da Allah benim peygamberliğime delalet eden mucizelerle gerçeği ortaya koyacaktır.

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسٰى وَهٰرُونَ اِلٰى فِرْعَوْنَ
وَمَلَا۬ئِه۪ بِاٰيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْماً مُجْرِم۪ينَ
﴿٧٥﴾ فَلَمَّا جَٓاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُٓوا اِنَّ هٰذَا
لَسِحْرٌ مُب۪ينٌ ﴿٧٦﴾ قَالَ مُوسٰٓى اَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا
جَٓاءَكُمْؕ اَسِحْرٌ هٰذَاؕ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ ﴿٧٧﴾
قَالُٓوا اَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَٓاءَنَا
وَتَكُونَ لَكُمَا الْكِبْرِيَٓاءُ فِي الْاَرْضِؕ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا
بِمُؤْمِن۪ينَ ﴿٧٨﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُون۪ي بِكُلِّ سَاحِرٍ [217]
عَل۪يمٍ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا جَٓاءَ السَّحَرَةُ قَالَ لَهُمْ مُوسٰٓى اَلْقُوا
مَٓا اَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٨٠﴾ فَلَمَّٓا اَلْقَوْا قَالَ مُوسٰى مَا جِئْتُمْ
بِهِ السِّحْرُؕ اِنَّ اللّٰهَ سَيُبْطِلُهُؕ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ
الْمُفْسِد۪ينَ ﴿٨١﴾ وَيُحِقُّ اللّٰهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِه۪ وَلَوْ كَرِهَ
الْمُجْرِمُونَ ﴿٨٢﴾ فَمَٓا اٰمَنَ لِمُوسٰٓى اِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ
قَوْمِه۪ عَلٰى خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ وَمَلَا۬ئِهِمْ اَنْ يَفْتِنَهُمْؕ
وَاِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الْاَرْضِۚ وَاِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِف۪ينَ
﴿٨٣﴾ وَقَالَ مُوسٰى يَا قَوْمِ اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ فَعَلَيْهِ
تَوَكَّلُٓوا اِنْ كُنْتُمْ مُسْلِم۪ينَ ﴿٨٤﴾ فَقَالُوا عَلَى اللّٰهِ
تَوَكَّلْنَاۚ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِم۪ينَۙ ﴿٨٥﴾
وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِر۪ينَ ﴿٨٦﴾

83. Başlangıçta kavminden çok az sayıda kimse[15] Musa'ya inandığını açıklama cesareti gösterebildi. Çünkü halk, Firavun ve adamlarının hışmına uğramaktan korkuyordu. Firavun Mısır'da tam bir zorba idi ve aynı zamanda tanrılık iddiasında bulunacak kadar haddi aşmış biriydi.

15. Bu ayette geçen *zürriyyetün* kelimesine bazı meallerde "genç bir topluluk", "gençlik grubu" gibi manalar verilmiştir. Ancak İbn Abbas'ın izahına göre kelime bu ayette "az sayıda insan" anlamına gelmektedir (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, IV. 52) ve sözün gelişi de bu izahı desteklemektedir.

84. Musa, "Ey kavmim!" dedi, "Eğer Allah'a yürekten inanmış ve O'na gerçekten bağlanıp teslim olmuşsanız, artık yalnız O'na güvenmelisiniz."

85-86. Onlar da şöyle karşılık verdiler: "Evet, biz yalnız Allah'a güvendik. Rabbimiz! Bizi bu zalim kavmin zulmüyle sınama. Rahmet ve merhametini lütfet de bizi bu zalim kavmin elinden kurtar."

وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰى وَاَخ۪يهِ اَنْ تَبَوَّاٰ لِقَوْمِكُمَا
بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَۜ
وَبَشِّرِ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٨٧﴾ وَقَالَ مُوسٰى رَبَّنَٓا اِنَّكَ اٰتَيْتَ
فِرْعَوْنَ وَمَلَاَهُ ز۪ينَةً وَاَمْوَالًا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۙ رَبَّنَا
لِيُضِلُّوا عَنْ سَب۪يلِكَۚ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلٰٓى اَمْوَالِهِمْ
وَاشْدُدْ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ
[218] الْاَل۪يمَ ﴿٨٨﴾ قَالَ قَدْ اُج۪يبَتْ دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَق۪يمَا
وَلَا تَتَّبِعَٓانِّ سَب۪يلَ الَّذ۪ينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾ وَجَاوَزْنَا
بِبَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ الْبَحْرَ فَاَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا
وَعَدْوًاۜ حَتّٰٓى اِذَٓا اَدْرَكَهُ الْغَرَقُۙ قَالَ اٰمَنْتُ اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ
اِلَّا الَّذ۪ٓي اٰمَنَتْ بِه۪ بَنُٓوا اِسْرَٓائ۪يلَ وَاَنَا۬ مِنَ الْمُسْلِم۪ينَ
﴿٩٠﴾ آٰلْـٰٔنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِد۪ينَ
﴿٩١﴾ فَالْيَوْمَ نُنَجّ۪يكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ اٰيَةًۜ
وَاِنَّ كَث۪يرًا مِنَ النَّاسِ عَنْ اٰيَاتِنَا لَغَافِلُونَ ﴿٩٢﴾

87. Bunun üzerine Musa ile kardeşine şöyle vahyettik: "[Mısır'dan çıkışa hazırlık olmak üzere] kavminiz için şehirde [baraka ve çadır türünden] birtakım meskenler kurulmasına ön ayak olun ve meskenlerinizin [şehrin] güney tarafında kurulmasını sağlayın. Bu arada namazlarınızı da harfiyen eda edin."[16]

[Ey Musa!] Müminleri Allah'ın yardımıyla müjdele."

16. Bu ayetteki *vec'alû buyûtekûm kıbleten* ifadesi genellikle, "Evlerinizi ibadet mahallerine dönüştürün." şeklinde çevrilmektedir. Ancak *kıble* kelimesi "güney" anlamına da gelmektedir. Bizim çevirimiz İbn Âşûr'un yorumuna dayanmaktadır (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, V. 265-266).

88. Musa, "Rabbimiz!" dedi, "Sen Firavun'a ve onun ileri gelen adamlarına bu fâni hayatta muazzam bir haşmet ve onca servet bahşettin. Rabbimiz! Onlar bu imkânları senin yolundan insanları saptırmak için kullanıyorlar. Rabbimiz! Onların mallarını-mülklerini yok et; kalplerine de darlık ve sıkıntı ver. Belli ki onlar can yakıcı azabı görmedikçe imana gelmezler."[17]

17. Bu ayetteki *liyudillû an sebîlik* ifadesinin başındaki *lâm* harfini âkıbet lâmına uygun düşecek şekilde çevirdik. Yine ayetin son ifadesini de buna paralel olarak tercüme ettik. *Lâm* harfi *key* (için) anlamında da çevrilebilir ve bu takdirde söz konusu ifade, "Rabbimiz! Sen onlara bunca imkânı insanları senin yolundan saptırsınlar diye mi verdin?!" anlamında bir serzeniş ifade eder.

89. Allah da Musa'ya şöyle buyurdu: "İkinizin duası da kabul olundu. Ama siz yine de hak ve hakikati tebliğ vazifenizi sabır ve sebatla sürdürün. Sakın, hak ve hakikati bilmeyen o kâfirlerin yoluna meyletmeyin."

90. [Mısır'dan çıkışı müteakiben] İsrailoğullarını sağ salim şekilde denizin öte yakasına geçirdik. Bu sırada Firavun ve ordusu azgın ve saldırgan bir tavırla onların peşine düşmüştü. Sonunda Firavun suda boğulmak üzere iken, "Artık imana geldim. İsrailoğullarının inandığı ilahtan/tanrıdan başka gerçek ilah/tanrı olmadığına şimdi iman ettim. Artık ben de Allah'a yürekten teslim olmuş biriyim." dedi.

91-92. Fakat ona şöyle karşılık verildi: "Demek şimdi aklın başına geldi! Oysa sen bugüne kadar Allah'a meydan okumuş ve olanca zalimliğin ve azgınlığınla memleketi fesada boğmuştun. Evet, şimdi seni kurtaracağız; ama cansız bedenini! Böyle yapacağız ki senden sonra gelecek nesillere ibret olasın."[18]

[Ey Peygamber!] Bütün bu ibretlik olaylara rağmen Mekke halkının müşrik çoğunluğu ayetlerimize karşı tam bir gaflet içindedir.

18. Bu ayette "ibret" diye çevirdiğimiz *âyet* kelimesi Mukâtil b. Süleyman tarafından *'ilm* (bilgi) olarak izah edilmiştir (Bkz. Mukâtil, *Tefsîr*, II. 248).

وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنٖٓى اِسْرَٓائٖيلَ مُبَوَّاَ صِدْقٍ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ
الطَّيِّبَاتِۚ فَمَا اخْتَلَفُوا حَتّٰى جَٓاءَهُمُ الْعِلْمُۜ اِنَّ رَبَّكَ
يَقْضٖى بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فٖيمَا كَانُوا فٖيهِ يَخْتَلِفُونَ
﴿٩٣﴾ فَاِنْ كُنْتَ فٖى شَكٍّ مِمَّٓا اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ فَسْـَٔلِ
الَّذٖينَ يَقْرَؤُنَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَۚ لَقَدْ جَٓاءَكَ الْحَقُّ
مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرٖينَۙ ﴿٩٤﴾ وَلَا تَكُونَنَّ
مِنَ الَّذٖينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَتَكُونَ مِنَ الْخَاسِرٖينَ
﴿٩٥﴾ اِنَّ الَّذٖينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَۙ
﴿٩٦﴾ وَلَوْ جَٓاءَتْهُمْ كُلُّ اٰيَةٍ حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلٖيمَ
﴿٩٧﴾ فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ اٰمَنَتْ فَنَفَعَهَٓا اٖيمَانُهَٓا اِلَّا قَوْمَ [219]
يُونُسَۜ لَمَّٓا اٰمَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِى
الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ اِلٰى حٖينٍ ﴿٩٨﴾ وَلَوْ شَٓاءَ
رَبُّكَ لَاٰمَنَ مَنْ فِى الْاَرْضِ كُلُّهُمْ جَمٖيعًاۜ اَفَاَنْتَ
تُكْرِهُ النَّاسَ حَتّٰى يَكُونُوا مُؤْمِنٖينَ ﴿٩٩﴾ وَمَا كَانَ
لِنَفْسٍ اَنْ تُؤْمِنَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِۜ وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ
عَلَى الَّذٖينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٠﴾ قُلِ انْظُرُوا مَاذَا فِى
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَمَا تُغْنِى الْاٰيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ
قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠١﴾

93. Andolsun ki biz İsrailoğullarına güzel ve güvenli bir bölgede yaşama imkânı verdik ve onlara helal ve hoş nimetler bahşettik. Ama kendilerine [hukukî hükümler ve müeyyideler içeren] vahiyler geldikten sonradır ki aralarında ihtilaflar baş gösterdi. Şüphesiz rabbin kıyamet günü onların ihtilaflara düştüğü hususlarda kesin hükmü verecektir.

94. [Ey Peygamber!] Sana vahyettiğimiz bu kıssalardaki bilgilerin doğruluğundan herhangi bir şüphen varsa, senden öncekilere verdiğimiz kitapları okuyanlara [Yahudiler ve Hıristiyanlara] sor. Andolsun ki sana rabbin tarafından vahyedilen bilgiler mutlak doğrudur. Bunda hiçbir tereddüdün olmasın!

95. Sakın Allah'ın ayetlerine yalan diyenlerden olma. Aksi hâlde hüsrana uğrarsın!

96-97. Hiç şüphe yok ki haklarında rabbinin [şirk ve inkârcılıkta direnmeleri sebebiyle kâfir olarak öleceklerine dair] hükmü gerçekleşen kimseler asla inanmazlar. Evet, kendilerine her türlü mucize gösterilse bile onlar elemli azabı görmedikçe inanmayacaklar.

98. Geçmişte onca halklar ne yazık ki iman etmeden ve dolayısıyla imanın faydasını görmeden helak olup gittiler. Fakat Yunus'un halkı [azabımızın işaretlerini görünce] imana geldi. Bu yüzden biz de onları dünya hayatında zelil ve perişan edecek azaptan/cezadan kurtardık ve kendilerini belli bir süre daha dünya nimetlerinden faydalandırdık.

99. [Ey Peygamber!] Rabbin dileseydi o müşriklerin tümü kesinlikle imana gelirdi. [Allah böyle bir şey dilemediğine göre] sen şimdi zorla da olsa bu müşrik halkı imana mı getireceksin?!

100. [Bilesin ki] Allah'ın izni olmadıkça hiç kimsenin imana gelmesi mümkün değildir. [Allah imanı ancak aklıselimle düşünüp ibret almak suretiyle gönül kapılarını hakikate açan kimselere nasip eder]. Aklıselimle düşünmekten nasibi olmayanları ise şirk ve inkârcılık pisliğinde boğar.

101. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Bakın, göklerde ve yerde neler var neler... Bakın, araştırın da ibret alın."

Lakin imana gelme niyeti olmayan bir topluluğa ne Allah'ın mutlak birliğine ve sınırsız kudretine işaret eden bu deliller ne de uyarıcılar/peygamberler fayda eder.

فَهَلْ يَنْتَظِرُونَ اِلَّا مِثْلَ اَيَّامِ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْ
قُلْ فَانْتَظِرُوا اِنِّي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِرِينَ ﴿١٠٢﴾ ثُمَّ
نُنَجِّي رُسُلَنَا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا كَذٰلِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نُنْجِ
الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ قُلْ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فِي
شَكٍّ مِنْ دِينِي فَلَٓا اَعْبُدُ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ وَلٰكِنْ اَعْبُدُ اللّٰهَ الَّذِي يَتَوَفّٰيكُمْ وَاُمِرْتُ اَنْ
اَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٤﴾ وَاَنْ اَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ
حَنِيفًا وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٥﴾ وَلَا تَدْعُ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَ فَاِنْ فَعَلْتَ
فَاِنَّكَ اِذًا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٦﴾ وَاِنْ يَمْسَسْكَ اللّٰهُ [220]
بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُٓ اِلَّا هُوَ وَاِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَٓادَّ
لِفَضْلِهِ يُصِيبُ بِهِ مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَهُوَ الْغَفُورُ
الرَّحِيمُ ﴿١٠٧﴾ قُلْ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَٓاءَكُمُ الْحَقُّ
مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ
ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَٓا اَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ ﴿١٠٨﴾
وَاتَّبِعْ مَا يُوحٰٓى اِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُ وَهُوَ
خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴿١٠٩﴾

102. Belli ki bu müşrikler kendilerinden önce gelip geçen kâfir halkların başına gelen felaketlere benzer bir felaket bekliyorlar.

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Bekleyin bakalım; ben de sizinle birlikte bekliyorum."

103. Biz, öteden beri değişmez kanunumuz gereği [kâfir toplumların başına felaket geldiğinde] elçilerimizi ve müminleri helakten kurtarırız. Evet, bizim değişmez kanunumuz ve uygulamamız budur. Bize düşen, müminleri helakten kurtarmaktır.

104. [Ey Peygamber!] De ki: "Ey insanlar! Benim dinime olan bağlılığım konusunda bir tereddüdünüz, sizin dininize döneceğim yönünde bir ümidiniz varsa şunu iyi bilin ki ben sizin Allah'ın yanı sıra tapındığınız o putlara asla tapmam. Ben yalnız Allah'a, sizin canlarınızı alacak olan Allah'a kulluk ederim. [Allah tarafından] bana emredilen, O'na yürekten inanıp güvenmektir."[19]

19. Bu ayetin başındaki *yâ eyyühe'n-nâs* hitabının "Ey Mekke halkı!" anlamına geldiğinde şüphe olmasa gerektir. Nitekim İbn Abbas'ın izahı da bu şekildedir (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, IV. 64).

105-106. Yine bana [Allah tarafından] şöyle emredilmiştir: "Şirkten arınmış olarak bütün benliğinle Allah'a teslimiyet inancını benimse. Sakın Allah'ı bırakıp sana hiçbir fayda ve zarar verme gücü bulunmayan şeylere/putlara tapma. Aksi hâlde zalim/kâfir/müşrik olur çıkarsın!"

107. [Ey Peygamber!] Şayet Allah seni bir dert, bir sıkıntıya duçar edecek olursa bunu O'ndan başka kimse def edemez. Yok, eğer Allah sana bir lütufta bulunmak isterse O'nun bu lütfuna da kimse engel olamaz. Allah lütfunu dilediği/layık gördüğü kullarına nasip eder. O çok affedici, çok merhametlidir.

108. [Ey Peygamber!] De ki: "Ey insanlar! İşte size rabbiniz tarafından hak ve hakikatin ifadesi olan Kur'an geldi. Şimdi her kim Kur'an'ın çağrısına uyup imana gelirse bu tercihi elbet kendi hayrına olur. Ama kim de şirk ve inkârcılıkta ısrar ederse, bu tercihi sebebiyle ancak kendine zarar vermiş olur. [Bilin ki] ben sizi ille de imana getirmekle mükellef değilim."

109. [Ey Peygamber!] Sen sadece sana indirilen Kur'an'a uy. Allah hükmünü verinceye, vaat ettiği zaferi gerçekleştirinceye kadar müşriklerin eza ve cefalarına sabret. Şüphesiz Allah en doğru zamanda en doğru hükmü verendir.

11/HÛD SÛRESİ

Mekke döneminde, muhtemelen hicretten bir yıl önce vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 52. sûre olduğu ve Yûnus sûresinden sonra, Yûsuf sûresinden önce indiği belirtilir. Muhteva itibariyle Yûnus sûresiyle büyük ölçüde benzeşir. Toplam 123 ayettir. 12, 17 ve 104. ayetlerin Medine'de indiğine dair bilgiler birçok müfessir tarafından kabule şayan görülmemiştir. İsmini 50-60. ayetlere konu olan Hûd peygamberin kıssasından almıştır. Sûrede Nuh, Salih, İbrahim, Lût, Şuayb, Musa ve Harun peygamberlerin kıssaları da anlatılmıştır.

(١١) سُورَةُ هُودٍ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓرٰ كِتَابٌ اُحْكِمَتْ اٰيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَك۪يمٍ
خَب۪يرٍۙ ﴿١﴾ اَلَّا تَعْبُدُٓوا اِلَّا اللّٰهَۜ اِنَّن۪ي لَكُمْ مِنْهُ نَذ۪يرٌ
وَبَش۪يرٌۙ ﴿٢﴾ وَاَنِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُٓوا اِلَيْهِ
يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعاً حَسَناً اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى وَيُؤْتِ
كُلَّ ذ۪ي فَضْلٍ فَضْلَهُۜ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ
عَذَابَ يَوْمٍ كَب۪يرٍ ﴿٣﴾ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْۚ وَهُوَ عَلٰى
كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٤﴾ اَلَٓا اِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ
لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُۜ اَلَا ح۪ينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْۙ يَعْلَمُ مَا
يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَۚ اِنَّهُ عَل۪يمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٥﴾
وَمَا مِنْ دَٓابَّةٍ فِي الْاَرْضِ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ [221]
مُسْتَقَرَّهَا وَمُسْتَوْدَعَهَاۜ كُلٌّ ف۪ي كِتَابٍ مُب۪ينٍ ﴿٦﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1-4. Elif-Lâm-Râ. Bu Kur'an her hükmü ve her fiili mükemmel olan, her şeyden haberdar bulunan Allah katından indirilmiş olup ayetleri/mesajları mükemmel biçimde ortaya konulmuş ve etraflıca idrakinize sunulmuştur ki O'ndan başkasına kulluk/ibadet etmeyesiniz.

[Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Ben size Allah tarafından gönderilen bir uyarıcı ve müjdeciyim. [Şirk inancınızdan dolayı] artık rabbinizden af dileyin; tövbekâr olarak O'na yönelin ki O da sizi öleceğiniz vakte kadar mutlu-huzurlu şekilde yaşatsın, iman ve fazilet sahibi herkesi de ahirette mükâfatlandırsın. Bu çağrıya kulak tıkayıp imandan yüz çevirdiğiniz takdirde korkarım ki o dehşetli kıyamet-hesap günündeki azaba mahkûm olacaksınız. Hepiniz yarın bir gün hesap vermek üzere Allah'ın huzuruna geleceksiniz. [Bilin ki] O her şeye kadirdir."

5. Bakın, o müşrikler haktan yan çiziyorlar, bunu yaparken de [akılları sıra] Allah'tan gizlenip saklanmaya çalışıyorlar.[1] Hâlbuki Allah örtülerine büründükleri zaman bile onların gizledikleri ve açığa vurdukları şeyleri bilir. Şüphesiz O, kalplerde gizlenen duygu, düşünce ve niyetleri çok iyi bilmektedir.

1. Bu ayetteki *yesnûne sudûrahüm* ifadesi birçok mealde, "göğüslerini bükerler" şeklinde çevrilmiştir. Ancak bu çeviri Türkçe açısından pek anlamlı değildir. Arapçada *sena's-sadr* ifadesi "bir şeye inanmamak, onu dikkate almamak veya ondan uzak durmak" gibi manalar taşıyan bir deyimdir. Bu deyimsel anlam çerçevesinde denilebilir ki ayette müşriklerin hak ve hakikati kabulden kaçındıklarına işaret edilmekte ve bu tavırları da Türk dilinde devekuşuna atfen kullanılan "başını kuma gömmek" deyimini anımsatan bir şekilde tasvir edilmektedir.

6. Yeryüzündeki her canlının rızkını veren yalnız Allah'tır. O, her canlının varoluş ve hayat macerasındaki tüm konup göçmeleri bilir.[2] Çünkü bütün bunlar Allah'ın sınırsız ilminde mevcuttur.

2. Bu ayetteki *müstekar* ve *müstevda'* kelimelerine verdiğimiz "konup göçme" şeklindeki anlamın gerekçesi için 6/En'âm 98. ayetle ilgili açıklama notuna bakılabilir.

وَهُوَ الَّذٖى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فٖى سِتَّةِ اَيَّامٍ
وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى الْمَٓاءِ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ
عَمَلاًۜ وَلَئِنْ قُلْتَ اِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ الْمَوْتِ
لَيَقُولَنَّ الَّذٖينَ كَفَرُٓوا اِنْ هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ مُبٖينٌ ﴿٧﴾
وَلَئِنْ اَخَّرْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِلٰٓى اُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ لَيَقُولُنَّ
مَا يَحْبِسُهُۜ اَلَا يَوْمَ يَأْتٖيهِمْ لَيْسَ مَصْرُوفًا عَنْهُمْ وَحَاقَ
بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٨﴾ وَلَئِنْ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ
مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُۚ اِنَّهُ لَيَؤُسٌ كَفُورٌ ﴿٩﴾
وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ نَعْمَٓاءَ بَعْدَ ضَرَّٓاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ
السَّيِّئَاتُ عَنّٖیۜ اِنَّهُ لَفَرِحٌ فَخُورٌۙ ﴿١٠﴾ اِلَّا الَّذٖينَ صَبَرُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِۜ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ كَبٖيرٌ
﴿١١﴾ فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحٰٓى اِلَيْكَ وَضَٓائِقٌ بِهٖ
صَدْرُكَ اَنْ يَقُولُوا لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ جَٓاءَ مَعَهُ
مَلَكٌۜ اِنَّمَٓا اَنْتَ نَذٖيرٌۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَكٖيلٌ ﴿١٢﴾

7. O Allah ki gökleri ve yeri altı günde/evrede yarattı. Daha önce O'nun hükümranlığı su üzerinde idi.[3] Allah'ın sizi yaratması ise hanginizin [iman edip] güzel ameller işleyeceğini sınamak içindir.

[Ey Peygamber!] Şimdi sen, "Öldükten sonra mutlaka diriltileceksiniz!" desen, kâfirlikte direnenler mutlaka, "Bu adam besbelli bir sihirbaz." diye karşılık verirler.[4]

3. Bu ayetteki *ve-kâne arşuhû 'ale'l-mâi* ifadesinde kastedilen manayı anlamak gerçekten zordur. *Arş* kelimesi burada sultanın saltanatına temsil yoluyla "Allah'ın hükümranlığı" şeklinde bir mecazi manaya gelebilir (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XII. 7) ve bu mana çerçevesinde "Allah'ın arşının su üzerinde olması", gökleri ve yeri varlık alanına çıkardığı sırada veya daha önce hayatın kaynağı olan suyu yaratmasına işaret edebilir (Bkz. Reşid Rıza, *Tefsîru'l-Menâr*, XII. 14). Tekvin'deki şu cümleler de bu yorumu destekler niteliktedir: "Başlangıçta Tanrı göğü ve yeri yarattı. Yer boştu, yeryüzü şekilleri yoktu; engin karanlıklarla kaplıydı. Tanrı'nın ruhu suların üzerinde dalgalanıyordu" (Tekvin: 1/1-2).

4. Bu ayette geçen *sihrun* kelimesini sözün gelişine daha uygun düştüğü için Hamza ve Kisâî'nin *sâhirun* (sihirbaz) şeklindeki kıraatine göre çevirdik (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, IX. 8).

8. O kâfirlerin başına gelecek azabı az bir süre geciktirsek, bu defa da, "Azap niye gecikiyor ki?! Gelecekse hemen gelsin!" diye alay ederler. Şunu iyi bilin ki gün gelip azap onların tepesine biniverince hiç kimse o azabı başlarından savuşturamayacak ve alay konusu yaptıkları o çetin azap kendilerini çepeçevre kuşatacaktır.

9. Biz, [kâfir/nankör] insanı bir nimete kavuşturсak, sonra da kendisini o nimetten mahrum bıraksak derhâl son derece karamsar, son derece nankör olur.

10. Yine o insana canını yakan [kaza, bela, hastalık, yoksulluk gibi] bir sıkıntıdan sonra [sağlık, zenginlik gibi] hatırı sayılır bir nimete kavuşmayı nasip etsek, [Allah'a şükretmek yerine bunu kendisinden bilerek], "Bütün sıkıntılarım bitti gitti; [artık bana karada ölüm yok]." der ve böylece ne oldum delisi olup şımarır.

11. Hayattaki sıkıntı ve zorlukları sabırla karşılayıp her daim Allah'ın emri uyarınca güzel işler yapan kimselere gelince, böyleleri sıkıntıya düştüklerinde nankörleşmedikleri gibi nimete kavuştuklarında da şımarmazlar. İşte bunlar Allah'ın mağfiretine ve çok büyük bir mükâfata nail olacak kimselerdir.

12. [Ey Peygamber!] Müşriklerin, "Ona gökten niçin bir hazine indirilmiyor?!" veya "Ona niçin bir melek refakat etmiyor?!" deyip durmalarından dolayı yüreğin daralıp da sana indirilen ayetlerden bir kısmını [onları kazanmak adına] tebliğ etmekten vazgeçecek değilsin herhâlde! [Unutma ki] sen sadece bir uyarıcısın. Her şeyin vekili Allah'tır; [dolayısıyla sen o kâfirlerin iman edip etmemelerinden sorumlu değilsin].

اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِهِ [222]
مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ
كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٣﴾ فَاِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا لَكُمْ فَاعْلَمُوا
اَنَّمَا اُنْزِلَ بِعِلْمِ اللّٰهِ وَاَنْ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ فَهَلْ اَنْتُمْ
مُسْلِمُونَ ﴿١٤﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا
نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ
﴿١٥﴾ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا النَّارُ
وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ
﴿١٦﴾ اَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ
مِنْهُ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسٰٓى اِمَامًا وَرَحْمَةًۜ اُو۬لٰٓئِكَ
يُؤْمِنُونَ بِهِۜ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ الْاَحْزَابِ فَالنَّارُ
مَوْعِدُهُۚ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِنْهُۗ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ
وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٧﴾

13-14. Mademki o kâfirler/müşrikler, "Kur'an'ı Muhammed uydurdu." diyorlar; o hâlde sen de şöyle söyle onlara: "Eğer bu iddianızda samimiyseniz, Kur'an'ın sûrelerine benzeyen bir on sûre de siz uydurun da görelim! Hem sonra bu işin üstesinden gelmek için Allah'tan başka yardım alabileceğiniz kim varsa [kâhinleriniz, şairleriniz, putlarınız] hepsini işbirliğine çağırın. Yardımcılarınız size olumlu bir cevap veremezlerse, artık o zaman bilin ve anlayın ki bu Kur'an ancak Allah'ın ilmi dâhilinde, O'nun ilminin bir tecellisi olarak indirilmiştir. [Yine iyi bilin ki] O'ndan başka gerçek ilah/tanrı yoktur. Öyleyse artık O'na teslim olmanız gerekir, değil mi?!"[5]

5. Bu ayetin sonundaki *fe-hel entûm müslimûn* ifadesi soru kipinde emirdir (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, IX. 11). Bu yüzden çeviride "gerekir" kelimesine yer verilmiştir.

15. Kim [ahireti hiç hesaba katmayıp] sırf şu üç günlük hayatın keyfini çıkarmak ve onun şatafatıyla tatmin olmak isterse, biz böylelerine emeklerinin karşılığını dünyada eksiksiz veririz ve bu hususta kendilerine haksızlık edilmez.

16. Ne var ki böylelerinin ahiretteki nasipleri cehennem ateşinden başka bir şey olmayacaktır. Ahireti hiçbir şekilde hesaba katmadıkları için onların dünyada yapmış oldukları her şey boşa gidecektir. Zaten onların yaptıkları işler değersiz ve geçersizdir.

17. Kendisini sırf dünyadaki fâni hayata adamış kimse ile rabbi [Allah]nin verdiği kesin bilgiye/vahye dayanan, yine Allah tarafından bir şahit [İncil] ve daha öncesinde Musa'ya bir rehber ve rahmet kaynağı olarak gönderilen vahiylerce teyit ve tasdik edilen kimse bir olur mu hiç?![6] İşte ancak böyle kimseler Kur'an'a yürekten inanırlar. Hangi zümreden/kabileden olursa olsun, kim Kur'an'ın Allah kelamı olduğunu inkâr ederse, onun yeri cehennemdir.[7]

[Ey Peygamber!] Sakın, Kur'an'ın kaynağı hakkında şüpheye düşme! Şüphesiz bu Kur'an sana rabbin tarafından indirilmiş bir vahiydir. Fakat ne yazık ki insanların çoğu [Mekke halkının müşrik çoğunluğu] bu gerçeğe inanmaz.

6. Bu ayette geçen *şâhid* kelimesi farklı yorumlara konu olmuştur. Ancak ayetin metin içi bağlamına dikkat edilirse, ilkin *men* diye ifade edilen kimsenin –ki bu kimsenin Hz. Peygamber olması kuvvetle muhtemeldir– kesin bilgiye/vahye dayandığı belirtilmekte, sonra yine Allah tarafından bir şahit ve bu şahitten önce de Musa'ya gönderilen vahiyler tarafından desteklendiği belirtilmektedir. Buna göre *şâhid* kelimesinin İncil'e işaret etmesi kuvvetle muhtemel gözükmektedir (Bkz. Ferrâ, *Meâni'l-Kur'ân*, II. 6).

7. Bu ayetteki *el-ahzâb* kelimesi Mukâtil b. Süleyman'a göre İbn Ümeyye, İbnü'l-Muğîre, İbn Abdullah el-Mahzûmî, Âlü Ebî Talha, İbn Abdiluzzâ gibi farklı kabilelere mensup müşrikler zümresine işaret eder (Bkz. Mukâtil, *Tefsîr*, II. 276).

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًاۜ اُو۬لٰٓئِكَ
يُعْرَضُونَ عَلٰى رَبِّهِمْ وَيَقُولُ الْاَشْهَادُ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ الَّذ۪ينَ
كَذَبُوا عَلٰى رَبِّهِمْۚ اَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظَّالِم۪ينَۙ ﴿١٨﴾
اَلَّذ۪ينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًاۜ وَهُمْ
[223] بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿١٩﴾ اُو۬لٰٓئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِز۪ينَ
فِي الْاَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَٓاءَۢ
يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُۜ مَا كَانُوا يَسْتَط۪يعُونَ السَّمْعَ
وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ ﴿٢٠﴾ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ خَسِرُٓوا
اَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢١﴾ لَا جَرَمَ
اَنَّهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُونَ ﴿٢٢﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاَخْبَتُٓوا اِلٰى رَبِّهِمْۙ اُو۬لٰٓئِكَ
اَصْحَابُ الْجَنَّةِۚ هُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ ﴿٢٣﴾ مَثَلُ الْفَر۪يقَيْنِ
كَالْاَعْمٰى وَالْاَصَمِّ وَالْبَص۪يرِ وَالسَّم۪يعِۜ هَلْ يَسْتَوِيَانِ
مَثَلًاۜ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِه۪ٓ
اِنّ۪ي لَكُمْ نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌۙ ﴿٢٥﴾ اَنْ لَا تَعْبُدُٓوا اِلَّا اللّٰهَۜ اِنّ۪ٓي
اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ اَل۪يمٍ ﴿٢٦﴾ فَقَالَ الْمَلَاُ
الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِه۪ مَا نَرٰيكَ اِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا
نَرٰيكَ اتَّبَعَكَ اِلَّا الَّذ۪ينَ هُمْ اَرَاذِلُنَا بَادِيَ الرَّاْيِۚ وَمَا
نَرٰى لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِب۪ينَ ﴿٢٧﴾

18. Uydurma inanç ve iddialarını Allah'a isnat eden kimseden daha zalim/kâfir biri olabilir mi?! Böyleleri hesap günü rablerinin huzuruna çıkarılacak ve orada hazır bulunan tanıklar [melekler, peygamberler ve müminler], "İşte bunlar rableri hakkında uydurdukları yalanları O'na isnat edenlerdir!" diyecekler. İyi bilin ki Allah'ın laneti zalimlerin/müşriklerin üzerinedir!

19. Onlar ki insanları Allah yolundan alıkoyar ve o dosdoğru yolu eğri göstermeye çalışırlar. Onlar ahireti de inkâr ederler.

20. Onlar dünyada Allah'tan kaçıp kurtulamayacakları gibi ahirette de Allah'a karşı kendilerine sahip çıkıp azaptan kurtaracak hiç kimseleri de olmayacaktır. Onların azabı çok ağır olacaktır. Çünkü onlar hem hak ve hakikat çağrısını dinlemeye tahammül edemiyorlar hem de onu görmezden geliyorlar.[8]

8. Bu ayetin sonundaki *mâ kânû yestatîûne's-sem'a vemâ kânû yubsirûn* ifadesi *evliyâ'* kelimesiyle bağlantılı olarak da yorumlanabilir ve bu takdirde ayetin ilgili kısmı, "Onları azaptan Allah'ı bırakıp veli/tanrı edindikleri putlar da kurtaramayacak. Kaldı ki o putlar ne duyabilirler ne de görebilirler." şeklinde tercüme edilebilir. Ancak bizim tercümemiz ayetin bağlamına daha uygun düşmektedir (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II. 263-264).

21. İşte onlar kendilerini mahveden/hüsrana uğratan kimselerdir. Nitekim düzmece tanrıları da [kıyamet ve hesap günü] onları yüzüstü bırakıp gidecektir.

22. Hiç şüphe yok ki ahirette en büyük yıkıma uğrayacak kimseler onlar olacaktır.

23. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan ve rableri Allah'a yürekten bağlılık gösteren kimselere gelince, böyleleri cennetlik olacak ve orada temelli kalacaklar.

24. İşte bu iki grup [yani müminler ve kâfirler] birbiriyle kıyaslandığında biri kör ve sağır, diğeri gören ve işiten iki insana benzer. Kör ile sağır, işiten ile gören bir olur mu hiç?! Bu gerçeğe rağmen neden hiç düşünmez, ibret almazsınız?!

25-26. Andolsun ki biz vaktiyle Nuh'u kendi kavmine peygamber olarak gönderdik. Nuh onlara şöyle dedi: "Ben sizi Allah'tan başkasına kulluk etmemeniz hususunda açıkça uyarmaya geldim. Korkum odur ki Allah'tan başka birtakım varlıklara tapınmaktan vazgeçmediğiniz takdirde o dehşetli günün azabına çarptırılacaksınız."

27. Bunun üzerine kavminin ileri gelen kâfirleri Nuh'a şöyle dediler: "Bize göre sen de tıpkı bizim gibi sıradan bir insansın. Üstelik ilk bakışta görüldüğü üzere senin söylediklerine inananlar bizim toplumun reziller ve sefiller zümresinden ibaret. Ayrıca bizden üstün bir tarafınız olabileceğini de düşünmüyoruz. Bilakis inancımız odur ki siz yalancısınız."

قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبّ۪ي وَاٰتٰين۪ي
رَحْمَةً مِنْ عِنْدِه۪ فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْۜ اَنُلْزِمُكُمُوهَا وَاَنْتُمْ
لَهَا كَارِهُونَ ﴿٢٨﴾ وَيَا قَوْمِ لَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًاۜ اِنْ [224]
اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ وَمَٓا اَنَا۬ بِطَارِدِ الَّذ۪ينَ اٰمَنُواۜ اِنَّهُمْ
مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَلٰكِنّ۪ٓي اَرٰيكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٩﴾ وَيَا
قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُن۪ي مِنَ اللّٰهِ اِنْ طَرَدْتُهُمْۜ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ
﴿٣٠﴾ وَلَٓا اَقُولُ لَكُمْ عِنْد۪ي خَزَٓائِنُ اللّٰهِ وَلَٓا اَعْلَمُ
الْغَيْبَ وَلَٓا اَقُولُ اِنّ۪ي مَلَكٌ وَلَٓا اَقُولُ لِلَّذ۪ينَ تَزْدَر۪ٓي
اَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللّٰهُ خَيْرًاۜ اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا ف۪ٓي
اَنْفُسِهِمْۚ اِنّ۪ٓي اِذًا لَمِنَ الظَّالِم۪ينَ ﴿٣١﴾ قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ
جَادَلْتَنَا فَاَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَٓا اِنْ كُنْتَ مِنَ
الصَّادِق۪ينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ اِنَّمَا يَأْت۪يكُمْ بِهِ اللّٰهُ اِنْ شَٓاءَ وَمَٓا
اَنْتُمْ بِمُعْجِز۪ينَ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْح۪ٓي اِنْ اَرَدْتُ
اَنْ اَنْصَحَ لَكُمْ اِنْ كَانَ اللّٰهُ يُر۪يدُ اَنْ يُغْوِيَكُمْۜ هُوَ رَبُّكُمْ
وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَۜ ﴿٣٤﴾ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُۜ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهُ
فَعَلَيَّ اِجْرَام۪ي وَاَنَا۬ بَر۪ٓيءٌ مِمَّا تُجْرِمُونَ ﴿٣٥﴾

28. Bu defa Nuh, "Ey kavmim!" dedi, "Peki ya ben rabbimden gelen kesin bilgiye/ vahye dayanıyorsam ve bana rabbim tarafından peygamberlik verildiyse... Bu durumda akıbetinizi hiç düşündünüz mü?! Hâl böyleyken sizin bir türlü anlayıp kavramak istemediğiniz bu gerçeğe ille de inanın diye niçin kendimizi yoralım ki?!"

29. Nuh sözlerine şöyle devam etti: "Ey kavmim! Ben Allah'ın ayetlerini tebliğ karşılığında sizden ücret istemiyor, mükâfat beklemiyorum. Benim mükâfatımı Allah verecektir. Ayrıca şunu bilin ki ben sizin rezil-sefil diyerek aşağıladığınız müminleri yanımdan kovacak da değilim. [Velev ki kovacak olsam], onlar yarın bir gün rablerine kavuşacaklar; [o zaman benden şikâyetçi olmazlar mı?!] Görüyorum ki siz [müminleri aşağılamak ve onları yanımdan kovmamı istemekle] çok yanlış bir iş yapıyorsunuz."

30. "Ey kavmim! Sizin isteğinizi dikkate alıp da o müminleri yanımdan kovacak olursam, yarın Allah'ın huzurunda bunun hesabını verirken hanginiz bana sahip çıkabilir?! Hiç düşünmüyor musunuz?!"

31. "[Bana gelince], ben size 'Allah'ın lütuf ve nimet hazinelerine sahibim.' demiyorum; gizliyi saklıyı, geçmişi geleceği bildiğimi iddia etmiyorum; melek olduğumu da söylemiyorum. Ben bunları söylemediğim gibi, hor görüp aşağıladığınız müminler hakkında, '[sizin ağzınıza bakarak, gerek önemsiz gerek samimiyetsiz insanlar oldukları düşüncesiyle] Allah onlara hiçbir lütufta bulunmaz.' şeklinde bir yargıda da bulunamam. Onların niyetlerini Allah çok iyi bilir; [niyetlerine göre de hak ettikleri karşılığı elbet verir]. Şayet ben bu tür sözler söylersem işte o zaman çok büyük bir yanlış yapmış olurum."

32. Sonunda kavminin ileri gelen kâfirleri şöyle dediler: "Ey Nuh! Bizimle onca zaman mücadele ettin ve çok ileri gittin; ama artık yeter! Mademki anlattığın şeylerin doğruluğundan dem vuruyorsun, öyleyse bizi tehdit edip durduğun şu azabı getir de görelim!"

33-34. Nuh şöyle karşılık verdi: "Dilediği takdirde o azabı ancak Allah getirir ve siz bu azaptan asla kaçıp kurtulamazsınız. Öte yandan Allah azgınlık içinde kalmanızı ve böylece helake mahkûm olmanızı dilemişse, ben size ne kadar öğüt versem de bunun hiçbir faydası olmaz. Ama şunu iyi bilin ki Allah sizin rabbinizdir ve siz yarın bir gün hesap vermek üzere O'nun huzuruna geleceksiniz."

35. [Ey Peygamber!] Mademki müşrikler, "Bu Kur'an'ı Muhammed uydurdu." diyorlar; öyleyse sen de onlara şöyle söyle: "Onu ben uydurmuşsam günahı vebali boynuma olsun. Ama şunu iyi bilin ki ben bu iftiranıza konu olan uydurma işinden büsbütün uzağım."

وَاُو۫حِيَ اِلٰى نُوحٍ اَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ اِلَّا مَنْ
قَدْ اٰمَنَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ وَاصْنَعِ
الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا تُخَاطِبْن۪ي فِي الَّذ۪ينَ
[225] ظَلَمُواۚ اِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٣٧﴾ وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا
مَرَّ عَلَيْهِ مَلَاٌ مِنْ قَوْمِه۪ سَخِرُوا مِنْهُ قَالَ اِنْ تَسْخَرُوا
مِنَّا فَاِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ﴿٣٨﴾ فَسَوْفَ
تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْت۪يهِ عَذَابٌ يُخْز۪يهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ
مُق۪يمٌ ﴿٣٩﴾ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُ قُلْنَا
احْمِلْ ف۪يهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ
سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ اٰمَنَ وَمَٓا اٰمَنَ مَعَهُٓ اِلَّا قَل۪يلٌ
﴿٤٠﴾ وَقَالَ ارْكَبُوا ف۪يهَا بِسْمِ اللّٰهِ مَجْر۪يهَا وَمُرْسٰيهَا اِنَّ
رَبّ۪ي لَغَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٤١﴾ وَهِيَ تَجْر۪ي بِهِمْ ف۪ي مَوْجٍ
كَالْجِبَالِ وَنَادٰى نُوحٌ ابْنَهُ وَكَانَ ف۪ي مَعْزِلٍ يَا بُنَيَّ
ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِر۪ينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ سَاٰو۪ٓي
اِلٰى جَبَلٍ يَعْصِمُن۪ي مِنَ الْمَٓاءِ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ
مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ اِلَّا مَنْ رَحِمَ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ
مِنَ الْمُغْرَق۪ينَ ﴿٤٣﴾ وَق۪يلَ يَٓا اَرْضُ ابْلَع۪ي مَٓاءَكِ وَيَا
سَمَٓاءُ اَقْلِع۪ي وَغ۪يضَ الْمَٓاءُ وَقُضِيَ الْاَمْرُ وَاسْتَوَتْ
عَلَى الْجُودِيِّ وَق۪يلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِم۪ينَ ﴿٤٤﴾

36-37. Vaktiyle Nuh'a şöyle vahyedilmişti: "Kavminden şimdiye kadar iman etmiş olanlardan başka artık hiç kimse [sana] inanmayacak. Onların yaptıklarından dolayı artık üzülme. Sen şimdi bizim gözetimimiz altında, vahyimiz doğrultusunda bir gemi inşa etmeye başla; ama sakın o zalimlerin/müşriklerin affı için bana yalvarma. Çünkü onlar sulara gömülüp gidecekler."

38-39. Nuh gemiyi inşa ediyor, kavminin ileri gelen kâfirleri ise yanından gelip geçerken, ["Bakın hele, Nuh peygamberliği bırakıp marangozluğa başlamış!" diyerek] onunla alay ediyorlardı. Nuh da onlara şöyle diyordu: "Siz şimdi bizimle alay ediyorsunuz ama elbet gün gelir, biz de sizinle alay ederiz. Bu dünyada zelil ve perişan edici cezaya kimin çarptırılacağını, ahiretteki sürekli azaba da kimin mahkûm olacağını vakti gelince göreceksiniz."

40. Nihayet azap ve helak hükmümüz tecelli edip her taraftan sular fışkırmaya başlayınca Nuh'a, "[O bölgede yaşayan] her canlıdan birer çift alıp gemiye yerleştir. Haklarında helak hükmü verilmiş olanlar dışında kalan aile fertlerini ve sana inanan diğer insanları gemiye bindir." diye emrettik. Zaten onunla aynı inancı paylaşan insan sayısı oldukça azdı.

41. Nuh onlara şöyle dedi: "Haydi, Allah'ın adını anarak/bismillah diyerek binin gemiye. Bu geminin yüzmesi de durması da O'nun izin ve iradesine bağlıdır. Hiç şüpheniz olmasın ki rabbim çok affedici, çok merhametlidir."

42. Gemi, yolcularıyla birlikte dağ gibi dalgaların arasında yüzüyordu. Bu sırada Nuh, kâfirliği tercih eden ve böylece kendisinden ayrı düşen oğluna, "Haydi evladım gel, sen de bizimle birlikte gemiye bin; ne olur o kâfirlerin arasında kalma!" diye seslendi.

43. Oğlu, "Ben bir dağa tırmanırım, o dağ beni suda boğulmaktan kurtarır." diye karşılık verdi. Bunun üzerine Nuh, "Bugün hiç kimse Allah'ın helak hükmünden kaçıp kurtulamaz. Ancak O'nun merhamet ettiği kimseler kurtulacak." diye seslendi. Derken, aralarına büyük bir dalga girdi ve oğlu sulara gark olup gitti.

44. Daha sonra tarafımızdan, "Ey yer, çek sularını! Ey gök, dindir yağmurlarını!" diye emredildi. Bu emir üzerine sular çekildi; olan oldu biten bitti ve gemi de Cûdi üzerinde karaya oturdu. İşte o zaman, "Zalimlerin/kâfirlerin canı cehenneme!" denildi.

وَنَادٰى نُوحٌ رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ اِنَّ ابْنٖى مِنْ اَهْلٖى وَاِنَّ
وَعْدَكَ الْحَقُّ وَاَنْتَ اَحْكَمُ الْحَاكِمٖينَ ﴿٤٥﴾ قَالَ يَا [226]
نُوحُ اِنَّهُ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَ اِنَّهُ عَمَلٌ غَيْرُ صَالِحٍ فَلَا
تَسْـَٔلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ اِنّٖٓى اَعِظُكَ اَنْ تَكُونَ
مِنَ الْجَاهِلٖينَ ﴿٤٦﴾ قَالَ رَبِّ اِنّٖٓى اَعُوذُ بِكَ اَنْ
اَسْـَٔلَكَ مَا لَيْسَ لٖى بِهٖ عِلْمٌ وَاِلَّا تَغْفِرْ لٖى وَتَرْحَمْنٖٓى
اَكُنْ مِنَ الْخَاسِرٖينَ ﴿٤٧﴾ قٖيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ
مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلٰٓى اُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَ وَاُمَمٌ
سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ اَلٖيمٌ ﴿٤٨﴾ تِلْكَ مِنْ
اَنْبَٓاءِ الْغَيْبِ نُوحٖيهَٓا اِلَيْكَ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَٓا اَنْتَ وَلَا
قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هٰذَا فَاصْبِرْ اِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقٖينَ ﴿٤٩﴾
وَاِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ هُودًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ
مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُفْتَرُونَ ﴿٥٠﴾

45. Tufanın ardından Nuh [aile fertlerinin helakten kurtarılacağı hususunda Allah'tan aldığı söz uyarınca], "Rabbim!" dedi, "Oğlum da benim ailemdendi. Şüphesiz senin verdiğin söz mutlaka yerini bulur. Kaldı ki sen en adil hüküm verensin; [öyleyse oğlumu niçin kurtarmadın?]"

46. Bunun üzerine Allah şöyle buyurdu: "Ey Nuh! Boğulan oğlun [helakten kurtarma sözü verdiğimiz] aile fertlerinden biri değildi. Dolayısıyla onun hakkında böyle bir istekte bulunman yersizdir.[9] Bundan böyle aslını esasını bilmediğin hiçbir hususta benden istekte bulunma. Dahası, bilir-bilmez konuşmaktan, yerli-yersiz istekte bulunmaktan seni menediyorum."

9. Bu ayetteki *innehû amelün ğayru salih* ifadesi, "O kâfir ve isyankâr biri idi." şeklinde de çevrilebilir ve bu mana Hz. Ali, İbn Abbas, Hz. Âişe gibi birçok sahabenin yanı sıra Kisâî'nin *innehû amile ğayra sâlihin* (O kötü bir iş yaptı.) şeklindeki kıraatiyle de desteklenebilir (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, VI. 162). Ancak bu ifadedeki *hû* zamirinin Hz. Nuh'un isteğine raci olma ihtimali daha kuvvetli gözükmektedir. Takip eden ifadelerdeki muhteva bu ihtimali güçlü kılan önemli bir delildir. Diğer yandan, söz konusu ifadeye, "O bir veledizina idi." şeklinde bir mana vermenin iler tutar bir yanı yoktur (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XVIII. 4).

47. Nuh da [hatasını anlayarak] Allah'a şöyle yakardı: "Rabbim! Aslını esasını bilmediğim bir hususta senden talepte bulunmaktan sana sığınırım. Eğer sen beni bağışlamaz ve bana merhamet etmezsen, hüsrana uğramam kaçınılmazdır."

48. Derken, Nuh'a şöyle seslenildi: "Ey Nuh! Hem sana hem de beraberindeki müminlere ve aynı zamanda gelecekteki mümin nesillerinize tarafımızdan bahşedilmiş esenlikle nice bereketlere kavuşmak üzere gemiden inin. Gelecek nesiller arasında da tıpkı senin kavmin gibi kâfirlikte direnen insanlar olacak. Biz onları bir süre dünya nimetlerinden faydalandıracak, sonra da müthiş elemli bir azaba çarptıracağız."

49. [Ey Peygamber!] İşte bu uzak geçmişe/gayba ait bir kıssadır.[10] Biz bunu sana vahiyle bildirip öğretiyoruz. Sana vahiy gelmezden evvel sen de kavmin de bu kıssayı [bu şekliyle] bilmiyordunuz. [Şimdi bu kıssadan çıkardığın dersle] sen de [tıpkı Nuh gibi] kâfirlerin alaycı söz ve davranışlarını sabırla karşıla. Hiç şüphen olmasın ki mutlu son şirkten ve Allah'a itaatsizlikten sakınanların hakkıdır.

10. Bu ayetteki *tilke min enbâi'l-ğayb* ifadesi lafzen, "Bu kıssa gaybî haberlerdendir." anlamına gelir; ancak buradaki *gayb* kelimesi, Nuh kıssasının çok uzak geçmişe ait olduğu ve dolayısıyla en azından bu şekliyle Hz. Peygamber'in bilgi dağarcığında bulunmadığı şeklinde bir mana ifade eder. Zaten sonraki ifadeler de bu manayı teyit etmektedir.

50. Biz vaktiyle Âd kavmine de kardeşleri/soydaşları Hûd'u peygamber olarak gönderdik. Hûd onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'ı layıkınca tanıyıp yalnız O'na kulluk/ibadet edin. Sizin O'ndan başka gerçek ilahınız/tanrınız yoktur. Siz bu hâlinizle Allah'a iftira atmaktan, O'na şirk koşmaktan başka bir şey yapmıyorsunuz."

يَا قَوْمِ لَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًاۜ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى
الَّذ۪ي فَطَرَن۪يۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٥١﴾ وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا
رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُٓوا اِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَٓاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَاراً
وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً اِلٰى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِم۪ينَ ﴿٥٢﴾
قَالُوا يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِك۪ٓي
[227] اٰلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِن۪ينَ ﴿٥٣﴾ اِنْ
نَقُولُ اِلَّا اعْتَرٰيكَ بَعْضُ اٰلِهَتِنَا بِسُٓوءٍۜ قَالَ اِنّ۪ٓي
اُشْهِدُ اللّٰهَ وَاشْهَدُٓوا اَنّ۪ي بَر۪ٓيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَۙ ﴿٥٤﴾
مِنْ دُونِه۪ فَك۪يدُون۪ي جَم۪يعاً ثُمَّ لَا تُنْظِرُونِ ﴿٥٥﴾
اِنّ۪ي تَوَكَّلْتُ عَلَى اللّٰهِ رَبّ۪ي وَرَبِّكُمْۜ مَا مِنْ دَٓابَّةٍ اِلَّا
هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَتِهَاۜ اِنَّ رَبّ۪ي عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ
﴿٥٦﴾ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ مَٓا اُرْسِلْتُ بِه۪ٓ اِلَيْكُمْۜ
وَيَسْتَخْلِفُ رَبّ۪ي قَوْماً غَيْرَكُمْۚ وَلَا تَضُرُّونَهُ شَيْـٔاًۜ
اِنَّ رَبّ۪ي عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ حَف۪يظٌ ﴿٥٧﴾ وَلَمَّا جَٓاءَ
اَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُوداً وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّاۚ
وَنَجَّيْنَاهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَل۪يظٍ ﴿٥٨﴾

51. "Ey kavmim! Ben Allah'ın ayetlerini tebliğ karşılığında sizden bir ücret istemiyor, mükâfat beklemiyorum. Benim mükâfatımı beni yaratan Allah verecektir. Neden hiç düşünmez, öğüt almazsınız?!"

52. "Ey kavmim! Haydi, artık rabbinize iman edip af dileyin. İşlediğiniz günahlardan duyduğunuz pişmanlıkla tövbekâr olup O'na yönelin; O da size gökten bereket kaynağı yağmurlar yağdırsın, gücünüze güç katsın. Bu öğütlerimden yüz çevirip kâfirlikte/nankörlükte ısrar etmeyin."

53. Hûd'un bu öğütlerine kavmi şöyle karşılık verdi: "Ey Hûd! Sen bize hiçbir mucize göstermedin. Dolayısıyla biz sırf senin sözlerine itibar ederek tanrılarımızdan vazgeçecek değiliz. Kaldı ki biz senin söylediklerine hiç inanmıyoruz."

54-57. Ayrıca, "Tanrılarımızdan biri seni çok fena çarpmış." demekten başka sözümüz yok sana. Bunun üzerine Hûd şöyle dedi: "İşte ben Allah'ı şahit tutuyorum ve siz de şahit olun ki kendilerine tanrılık yakıştırdığınız, Allah'ın ilahlığına ortak koştuğunuz o putlardan tamamen uzağım. Haydi, artık hepiniz bir araya gelip beni ortadan kaldırmak için ne tür bir plan yapacaksanız yapın ve gözümü açmama bile fırsat tanımayın. Ben hem benim hem de sizin rabbiniz olan Allah'a güvenip dayanmışım. Zaten yeryüzünde hiçbir canlı yoktur ki O'nun sınırsız kudretine [bir şekilde] boyun eğmiş olmasın. Benim rabbim [sınırsız kudret sahibi olmakla birlikte] hak ve adaletten de hiç şaşmaz.[11] Şimdi siz bu öğütlerimden yüz çevirmekte ısrar ederseniz, bilin ki ben size ulaştırmakla yükümlü olduğum vahiyleri tebliğ görevimi ifa ettim. [Şunu iyi bilin ki] rabbim dilerse sizin yerinize başka bir toplumu getirir. Ayrıca siz imandan yüz çevirmekle O'na hiçbir zarar vermiş olmazsınız. Şüphesiz rabbim her şeyi görür gözetir."

11. Bu ayetteki *inne rabbî alâ sırâtin müstakîm* ifadesi bazı meallerde, "Şüphesiz ki benim rabbim doğru yoldadır." şeklinde çevrilmiştir; ancak bu çeviri problemlidir. Klasik tefsirlere bakıldığında bu ifadenin ilahî kudret ve iradenin adil tecelli ettiği veya Allah'ın doğru yolu gösterdiği yönündeki yorumların ağır bastığı görülür (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XVIII. 12).

58. Azap ve helakle ilgili hükmümüzün vakti gelince Hûd'u ve onunla birlikte iman edenleri rahmet ve merhametimizin bir göstergesi olarak kurtardık. Yine biz onları [ahiretteki] çok şiddetli azaptan da kurtardık.

وَتِلْكَ عَادٌ جَحَدُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهُ
وَاتَّبَعُوا اَمْرَ كُلِّ جَبَّارٍ عَن۪يدٍ ﴿٥٩﴾ وَاُتْبِعُوا ف۪ي هٰذِهِ
الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَلَٓا اِنَّ عَادًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ اَلَا
بُعْدًا لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ ﴿٦٠﴾ وَاِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًا
قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ هُوَ
اَنْشَاَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ ف۪يهَا فَاسْتَغْفِرُوهُ
ثُمَّ تُوبُٓوا اِلَيْهِ اِنَّ رَبّ۪ي قَر۪يبٌ مُج۪يبٌ ﴿٦١﴾ قَالُوا يَا
صَالِحُ قَدْ كُنْتَ ف۪ينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هٰذَٓا اَتَنْهٰينَٓا اَنْ
نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُ۬نَا وَاِنَّنَا لَف۪ي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَٓا
اِلَيْهِ مُر۪يبٍ ﴿٦٢﴾ قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى [228]
بَيِّنَةٍ مِنْ رَبّ۪ي وَاٰتٰين۪ي مِنْهُ رَحْمَةً فَمَنْ يَنْصُرُن۪ي مِنَ
اللّٰهِ اِنْ عَصَيْتُهُ فَمَا تَز۪يدُونَن۪ي غَيْرَ تَخْس۪يرٍ ﴿٦٣﴾ وَيَا
قَوْمِ هٰذِه۪ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً فَذَرُوهَا تَاْكُلْ ف۪ٓي اَرْضِ
اللّٰهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُٓوءٍ فَيَاْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَر۪يبٌ
﴿٦٤﴾ فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا ف۪ي دَارِكُمْ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ
ذٰلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ ﴿٦٥﴾

59-60. İşte bu Âd kavmi, rableri Allah'ın ayetlerini inkâr ettiler; peygamberleri Hûd'a karşı geldiler ve ona uyacakları yerde inatçı zorbaların peşinden gittiler. Bu yüzden onlar dünyada lanetlendiler; ahirette de lanetlenecekler. Unutmayın ki Âd kavmi rableri Allah'a nankörlük etti. Hûd'un kavmi Âd'ın canı cehenneme![12]

12. Bu ayetteki *'âdin kavmi hûd* tamlaması, "Hûd'un kavmi Âd" şeklindeki anlamıyla ilk bakışta gereksiz bir lafız (bedel veya atf-ı beyân) gibi gözükebilir. Fakat tarihte biri Hûd'un kavmi diğeri İrem halkı olmak üzere iki farklı Âd kavminin bulunduğu dikkate alındığında bu tamlamanın işlevi anlaşılır (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II. 278).

61. Biz vaktiyle Semûd kavmine de kardeşleri/soydaşları Salih'i peygamber olarak gönderdik. Salih onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'ı layıkınca tanıyıp yalnız O'na kulluk/ibadet edin. Sizin O'ndan başka gerçek ilahınız/tanrınız yoktur. Sizi topraktan var eden, yaşadığınız toprakları mamur hâle getirmenize imkân veren O'dur. Haydi, artık rabbinize iman edip af dileyin. Günahlarınızdan duyduğunuz pişmanlıkla tövbekâr olup O'na yönelin. Şüphesiz rabbim size sizden daha yakındır; af dileklerinizi kabul buyurur."

62. Salih'in bu öğütlerine kavmi şöyle karşılık verdi: "Ey Salih! Sen bugüne kadar aramızda kendisine ümit bağlanan, aklı başında biriydin. Şimdi sana ne oldu da atalarımızın öteden beri tapındıkları tanrılara tapınmaktan bizi menetmeye çalışıyorsun?! Doğrusu, bizi kabule davet ettiğin inancın aslı-esası hakkında ciddi şüphelerimiz var."

63. Bunun üzerine Salih, "Ey kavmim!" dedi, "Peki ya ben rabbimden gelen kesin bilgiye/vahye dayanıyorsam ve bana rabbim tarafından peygamberlik verildiyse... Bu durumda akıbetinizi hiç düşündünüz mü?! Şimdi ben kalkıp sizin aklınıza uyarak tebliğ görevimi yapmazsam O'nun azabından beni kim koruyabilir?! Sizin istek ve arzularınıza uymak bana zarar ve ziyandan başka bir şey getirmez."

64. "Ey kavmim! [Madem mucize istiyorsunuz,] işte size mucize; Allah'ın şu devesi sizin için bir mucize! Onu kendi hâline bırakın da Allah'ın arazisinde otlasın. Sakın ona herhangi bir zararınız dokunmasın. Aksi hâlde sizi çok kısa bir zaman içinde azap çarpar."

65. Ne var ki onlar bu uyarılara rağmen deveyi hunharca öldürdüler. Bunun üzerine Salih, "Yurdunuzda üç-beş gün daha yaşayın bakalım.[13] Sizi uyardığım azap mutlaka gelecektir ve bu azap inkâr edilemez bir gerçektir." dedi.

13. Bu ayetteki *dâriküm* lafzı "dünya" olarak da anlaşılabilir (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XVIII. 17).

فَلَمَّا جَٓاءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحاً وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مَعَهُ
بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍۜ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ
الْعَز۪يزُ ﴿٦٦﴾ وَاَخَذَ الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَاَصْبَحُوا
ف۪ي دِيَارِهِمْ جَاثِم۪ينَۙ ﴿٦٧﴾ كَاَنْ لَمْ يَغْنَوْا ف۪يهَاۜ اَلَٓا
اِنَّ ثَمُودَا۬ كَفَرُوا رَبَّهُمْۜ اَلَا بُعْداً لِثَمُودَ ﴿٦٨﴾ وَلَقَدْ
جَٓاءَتْ رُسُلُنَٓا اِبْرٰه۪يمَ بِالْبُشْرٰى قَالُوا سَلَاماًۜ قَالَ
سَلَامٌ فَمَا لَبِثَ اَنْ جَٓاءَ بِعِجْلٍ حَن۪يذٍ ﴿٦٩﴾ فَلَمَّا
رَٓا اَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ اِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَاَوْجَسَ مِنْهُمْ
خ۪يفَةًۜ قَالُوا لَا تَخَفْ اِنَّٓا اُرْسِلْنَٓا اِلٰى قَوْمِ لُوطٍۜ ﴿٧٠﴾
وَامْرَاَتُهُ قَٓائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِاِسْحٰقَۙ وَمِنْ
[229] وَرَٓاءِ اِسْحٰقَ يَعْقُوبَ ﴿٧١﴾ قَالَتْ يَا وَيْلَتٰٓى ءَاَلِدُ وَاَنَا
عَجُوزٌ وَهٰذَا بَعْل۪ي شَيْخاًۜ اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ عَج۪يبٌ
﴿٧٢﴾ قَالُٓوا اَتَعْجَب۪ينَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ رَحْمَتُ اللّٰهِ
وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ اَهْلَ الْبَيْتِۜ اِنَّهُ حَم۪يدٌ مَج۪يدٌ ﴿٧٣﴾
فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ اِبْرٰه۪يمَ الرَّوْعُ وَجَٓاءَتْهُ الْبُشْرٰى
يُجَادِلُنَا ف۪ي قَوْمِ لُوطٍۜ ﴿٧٤﴾ اِنَّ اِبْرٰه۪يمَ لَحَل۪يمٌ اَوَّاهٌ
مُن۪يبٌ ﴿٧٥﴾ يَٓا اِبْرٰه۪يمُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَاۚ اِنَّهُ قَدْ جَٓاءَ
اَمْرُ رَبِّكَۚ وَاِنَّهُمْ اٰت۪يهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ ﴿٧٦﴾

66. Azap ve helak hükmümüzün vakti gelince Salih'i ve onunla birlikte inananları rahmet ve merhametimizin bir göstergesi olarak azaptan, dolayısıyla o günkü mahvoluştan kurtardık. Hiç şüphe yok ki rabbin sınır tanımaz bir güç ve kuvvete sahiptir.

67. İşte o zalimleri/kâfirleri öyle müthiş bir deprem yakalayıverdi ki o anda bulundukları yere yığılıp kaldılar ve böylece kendi yurtlarında helak oldular.

68. İşte böylece Semûd kavmi o diyarlarda sanki hiç yaşamamış gibi yok olup gitti. Unutmayın ki Semûd kavmi rableri Allah'a nankörlük etti. Semûd kavminin canı cehenneme!

69. Andolsun ki vaktiyle elçilerimiz/meleklerimiz [ihtiyarlık çağında çocuk sahibi olacağı] müjdesiyle İbrahim'e gelip selam verdiler. İbrahim de onların selamını aldı ve kısa bir süre sonra onlara kızarmış bir dana eti ikram etti.

70. Misafirlerinin yemeğe el sürmediklerini görünce İbrahim onlardan işkillendi ve içine bir korku düştü. Durumu fark eden elçilerimiz, "Korkma! Biz aslında Lût kavmini cezalandırmak için gönderildik." dediler.

71. O sırada İbrahim'in misafirlere hizmet için ayakta duran yaşlı karısına İshak adlı bir evlat ve Yakub adlı bir torun sahibi olacağı müjdesini verdik. Bu müjdeyi işitince İbrahim'in karısı [önce] gülümsedi.[14]

14. Bu ayette "gülümsedi" diye çevirdiğimiz *dahikat* kelimesi Mücâhid ve İkrime gibi bazı müfessirlerce "hayız gördü" şeklinde yorumlanmıştır. Ancak Ferrâ ve Ebû Ubeyde gibi filolog müfessirler bu yorumu isabetli bulmamışlardır (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, IV. 130).

72. Ardından şaşkınlık içinde, "Ne!" dedi, "Ben bu kocakarı hâlimle çocuk mu doğuracağım. Üstelik kocam da adamakıllı yaşlanmışken... Bu gerçekten şaşılacak bir şey!"

73. Bunun üzerine melekler, "Allah'ın takdirine mi şaşıyorsun?!" deyip şöyle dua ettiler: "Ey hane halkı! Allah'ın rahmet ve bereketi üzerinize olsun. Şüphesiz O her türlü övgüye ve yüceltmeye layıktır."

74. İbrahim, korkusu yatıştıktan ve çocuk sahibi olacağı müjdesini aldıktan sonra Lût kavminin helak edilmemesi hususunda elçilerimizle tartışmaya başladı.

75. Çünkü İbrahim yumuşak huylu, yufka yürekli ve kendini Allah'a adamış biriydi.

76. Melekler, "Ey İbrahim!" dediler, "Vazgeç artık bizimle tartışmaktan; çünkü rabbinin azap ve helak hükmü kesinleşti. Onları çarpacak azabı engelleme imkânı yok artık!"

وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا لُوطًا سِيٓءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ
ذَرْعًا وَقَالَ هٰذَا يَوْمٌ عَصِيبٌ ﴿٧٧﴾ وَجَاءَهُ قَوْمُهُ
يُهْرَعُونَ اِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا يَعْمَلُونَ السَّيِّـَٔاتِ
قَالَ يَا قَوْمِ هٰٓؤُلَٓاءِ بَنَاتِي هُنَّ اَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا اللّٰهَ
وَلَا تُخْزُونِ فِي ضَيْفِي اَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَشِيدٌ
﴿٧٨﴾ قَالُوا لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا فِي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّ
وَاِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُرِيدُ ﴿٧٩﴾ قَالَ لَوْ اَنَّ لِي بِكُمْ قُوَّةً
اَوْ اٰوِي اِلٰى رُكْنٍ شَدِيدٍ ﴿٨٠﴾ قَالُوا يَا لُوطُ اِنَّا رُسُلُ
رَبِّكَ لَنْ يَصِلُٓوا اِلَيْكَ فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ الَّيْلِ
وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ اِلَّا امْرَاَتَكَ اِنَّهُ مُصِيبُهَا مَٓا
اَصَابَهُمْ اِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ اَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ
﴿٨١﴾ فَلَمَّا جَٓاءَ اَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا [230]
عَلَيْهَا حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ مَنْضُودٍ ﴿٨٢﴾ مُسَوَّمَةً عِنْدَ
رَبِّكَ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ ﴿٨٣﴾ وَاِلٰى مَدْيَنَ
اَخَاهُمْ شُعَيْبًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ
غَيْرُهُ وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ اِنِّي اَرٰيكُمْ
بِخَيْرٍ وَاِنِّي اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ مُحِيطٍ ﴿٨٤﴾

77. Ne zamanki elçi meleklerimiz [erkek kılığında] Lût'un yanına geldiler; Lût [halkın azgınlık ve ahlaksızlığını düşünerek] elçilerin gelmesinden dolayı çok zor bir duruma düştü, yüreği daraldı ve kendi kendine, "Bugün gerçekten çok zor bir gün olacak." dedi.

78. Öteden beri çok çirkin bir iş [livata] yapmaya alışmış halk çarçabuk gelip Lût'un kapısına dayandı. Lût, "Ey kavmim!" dedi, "İşte kızlarım.[15] Sizin için en temiz, en nezih olanı onlarla evlenmenizdir. Allah'tan korkun da misafirlerimin yanında beni rezil etmeyin. Allah aşkına, yok mu içinizde aklı başında bir adam?!"

15. Hz. Lût'un "İşte kızlarım" (*hâülâi benâtî*) ifadesi teşbîh-i belîğ türünden bir ifade olup, "Kavmimim kızları/kadınları benim kızlarım mesabesindedir." anlamına gelir. Dolayısıyla bu ifade Lût'un öz kızlarına değil, kavminin kızlarına/kadınlarına işaret etmektedir (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XII. 127).

79. Azgın halk Lût'a şöyle karşılık verdi: "Sen de çok iyi biliyorsun ki bizim senin kızlarında gözümüz yok. Aslında sen bizim ne istediğimizi çok iyi biliyorsun."

80. Lût, "Keşke" dedi, "Size karşı koyacak bir gücüm ya da [şerrinizden uzaklaşmak için] sarp ve sağlam bir kaleye sığınma imkânım olsaydı."

81. Bunun üzerine elçi melekler şöyle dediler: "Ey Lût! Biz, rabbinin elçileriyiz. Korkma! Bu azgın halk sana kesinlikle ilişemeyecektir. Gecenin bir vaktinde ailenle birlikte bu şehirden ayrıl. İçinizden hiç kimse arkasına bakmasın. Karına gelince, onun durumu sizden farklı. Çünkü azgın halkın tepesine binecek azap onu da çarpacaktır. Onların helaki için belirlenen zaman sabah vaktidir ki şunun şurasında sabaha ne kaldı ki?!"

82-83. Azap ve helak hükmümüzün vakti gelince [müthiş bir depremle] o memleketin altını üstüne getirdik. Onların üzerine yığınla pişmiş sert taşlar [volkanik taşlar] yağdırdık ki bu taşlar rabbinin nezdinde [azgınlar] için hazırlanmış ve hangisinin kimi helak edeceği dahi belirlenmişti.

[Ey müşrik halk!] Bilin ki böyle bir azabın [sizin gibi] zalimleri/kâfirleri helak etmesi de uzak bir ihtimal değildir.

84. Biz vaktiyle Medyen halkına da kardeşleri/soydaşları Şuayb'ı peygamber olarak gönderdik. Şuayb onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'ı layıkınca tanıyıp yalnız O'na kulluk/ibadet edin. Çünkü sizin O'ndan başka gerçek ilahınız/tanrınız yoktur. Alışverişlerinizde ölçüp tartarken hile yapmayın. Şimdi sizi bolluk ve refah içinde görüyorum; ama [Allah'a ortak koşmaya, ticarette hilekârlığa devam ettiğiniz takdirde] sizi çepeçevre kuşatıp kökünüzü kazıyacak bir günün azabına uğramanızdan endişe ediyorum."

وَيَا قَوْمِ اَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ وَلَا تَبْخَسُوا
النَّاسَ اَشْيَٓاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ
﴿٨٥﴾ بَقِيَّتُ اللّٰهِ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ وَمَٓا اَنَا
عَلَيْكُمْ بِحَفِيظٍ ﴿٨٦﴾ قَالُوا يَا شُعَيْبُ اَصَلٰوتُكَ تَأْمُرُكَ
اَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُنَٓا اَوْ اَنْ نَفْعَلَ فِٓي اَمْوَالِنَا مَا نَشٰٓؤُا
اِنَّكَ لَاَنْتَ الْحَلِيمُ الرَّشِيدُ ﴿٨٧﴾ قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ
كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّي وَرَزَقَنِي مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًا وَمَٓا
اُرِيدُ اَنْ اُخَالِفَكُمْ اِلٰى مَٓا اَنْهٰيكُمْ عَنْهُ اِنْ اُرِيدُ اِلَّا
الْاِصْلَاحَ مَا اسْتَطَعْتُ وَمَا تَوْفِيقِٓي اِلَّا بِاللّٰهِ عَلَيْهِ
[231] تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ اُنِيبُ ﴿٨٨﴾ وَيَا قَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِٓي
اَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَٓا اَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ اَوْ قَوْمَ هُودٍ اَوْ
قَوْمَ صَالِحٍ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ ﴿٨٩﴾ وَاسْتَغْفِرُوا
رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُٓوا اِلَيْهِ اِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ ﴿٩٠﴾

85-86. "Ey kavmim! İşte bu yüzden, alışverişlerinizde tam bir dürüstlükle eksiksiz ölçüp tartın. İnsanların mallarını [eksik ölçüp tartmak, eksik değer biçmek gibi gayrimeşru yollarla] çalıp çırpmayın. [Cinayet, hırsızlık, eşkıyalık gibi] hayırsız işler yaparak memleketi fesada boğmayın. Eğer gerçekten mümin olmaya niyetliyseniz, bilin ki Allah'ın emir ve yasaklarını çiğnemekten sakınmanız elbet sizin hayrınızadır.[16] Bununla birlikte şunu da bilin ki ben [sizi uyarmakla mükellefim]; yoksa sizin başınıza iman ve ahlak bekçisi olarak görevlendirilmiş değilim."

16. Bu ayetteki *bakiyye* kelimesi genellikle "Allah'ın helal kıldığı kâr/kazanç" şeklinde çevrilmektedir. Ancak biz bu kelimeyi Mücâhid ve Zeccâc'ın yorumuna paralel olarak "Allah'a itaatsizlikten sakınma" manasına gelecek şekilde tercüme ettik ki bizim bu tercümemizi Hasen el-Basrî'nin *bakiyye* kelimesini *takiyye* (korunma/sakınma) şeklinde okuması da desteklemektedir (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, IV. 149).

87. Şuayb'ın bu öğütlerine Medyen halkı şöyle karşılık verdi: "Ey Şuayb! Atalarımızın öteden beri tapındığı putlardan ve/veya mallarımızı dilediğimiz gibi alıp satmaktan vazgeçmemiz gerektiğini, sana dinin/ibadetin mi emrediyor?![17] Meğer sen ne kadar da akıllı, uslu bir adammışsın(!)"[18]

17. Bu ayette "din/ibadet" diye çevirdiğimiz *salât* kelimesi A'meş tarafından, "ibadet diye okuduğun şeyler" (*kırâ'etüke*) manasına gelecek şekilde yorumlanmıştır (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, VII. 101).

18. Bu ayetteki *el-hâlîmü'r-reşîd* tamlaması genellikle, "çok yumuşak huylu, halim-selim" ve "çok akıllı" diye çevrilmektedir. Fakat "halim-selim" ile "akıllı" sıfatlarının yan yana zikredilmesi anlamlı değildir. Buradaki anlamsızlık Kur'an'ın ifadesinden değil, çeviriden kaynaklanmaktadır. Zira *halîm* kelimesi burada "akıllı" manasındadır (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XII. 142).

88. Bunun üzerine Şuayb, "Ey kavmim!" dedi, "Peki, ya ben rabbimden gelen bilgiye/vahye dayanıyorsam ve yine rabbim tarafından bana peygamberlik lütfedilmişse... Bu durumda akıbetinizi hiç düşündünüz mü?! Kaldı ki ben sizi [ölçü tartı hususunda] menettiğim şeyleri kendime serbest kılmak ve böylece menfaat sağlamak peşinde de değilim. Ben elimden geldiğince sizi ıslah etmek istiyorum. Bunu başarabilmem ise ancak Allah'ın yardımıyla mümkündür. Ben yalnız O'na güvenen ve yalnız O'na yönelen biriyim."

89-90. Şuayb sözlerine şöyle devam etti: "Ey kavmim! Bana karşı çıkışınız sizi sakın Nuh kavminin, Hûd kavminin yahut Salih'in halkının başlarına gelenlere benzer bir felakete uğramanıza yol açacak günahlar işlemeye sürüklemesin. Cümle âleme ibretlik bir cezaya çarptırılan Lût halkı da gerek helak edildikleri zaman, gerekse yaşadıkları mekân bakımından çok uzağınızda değil zaten! Bari onların akıbetinden ibret alın da rabbinizden af dileyin; günahlarınızdan duyduğunuz pişmanlıkla tövbekâr olup O'na yönelin. Şüphe yok ki benim rabbim tövbekâr kullarına karşı çok merhametli olup sevgiyle doludur."

91. Şuayb'ın bu öğütlerine karşılık Medyen halkı şöyle dedi: "Ey Şuayb! Söylediklerinin çoğu bir kulağımızdan girip diğerinden çıkıyor. Ayrıca biz şunu çok iyi biliyoruz ki sen aramızda güçsüz, nüfuzsuz birisin. Sen oturup kalkıp şu kabilene dua et; eğer onların hatırı olmasaydı seni linç ederdik. Zaten bizim nazarımızda hiçbir ağırlığın, kıymetin de yok."

92. Şuayb da onlara şöyle karşılık verdi: "Ey kavmim! Demek size göre kabilemin hatırı Allah'ın hatırından daha önemli! Bu yüzdendir ki O'nun emirlerini hiçe sayabiliyorsunuz. Ama bilin ki rabbim bütün bu yaptıklarınızı sınırsız ilmiyle kuşatmıştır."

93. "Ey kavmim! Bana karşı elinizden geleni ardınıza koymayın. Ama bilin ki ben de Allah yolundaki mücadelemi sonuna kadar sürdüreceğim. Kim yalan söylüyormuş, azap kimi çarpacakmış, yakında görüp öğreneceksiniz. Bekleyip gözleyin hele; ben de sizinle birlikte bekliyorum."

94. Azap ve helak hükmümüzün vakti gelince Şuayb'ı ve onunla birlikte inananları rahmet ve merhametimizin bir göstergesi olarak azaptan kurtardık. Kâfirlere gelince, korkunç bir deprem onları yakalayıverdi ve o anda hepsi bulundukları yere yığılıp helak oldular.

95. İşte böylece Medyen halkı daha önce o diyarlarda sanki hiç yaşamamış gibi oldu. Evet, Semûd kavmi gibi Medyen halkının da canı cehenneme!

96-97. Biz vaktiyle Musa'yı da ayetlerimiz, mucizelerimiz ve bilhassa [yılana dönüşen asa gibi] çok güçlü bir mucizenin desteğinde Firavun'a ve kavminin ileri gelenlerine peygamber olarak gönderdik; ama ileri gelenler [Musa'ya değil] Firavun'a uymayı, onun yolundan gitmeyi tercih ettiler. Oysa Firavun'un gidişatı hiç de iyi bir gidişat değildi.

98. Nitekim Firavun kıyamet günü halkının önüne düşecek ve dünyada kendine uyanları cehenneme sürükleyecektir. Ne kötü bir yerdir cehennem!

99. Bu dünyada lanet onların peşini bırakmadı; ahirette de bırakmayacak. Lanet üstüne lanete uğramak ne kötü bir nasiptir!

100. [Ey Peygamber!] İşte sana bütün bu anlattıklarımız, geçmişte helak olup giden şehirler ve o şehirlerin kâfir halklarıyla ilgili kıssalardır. O şehirlerin/halkların bir kısmına ait kalıntılar hâlâ yerinde dururken bir kısmı kökünden biçilmiş ekin gibi yeryüzünden silinmiştir.

قَالُوا يَا شُعَيْبُ مَا نَفْقَهُ كَثِيرًا مِمَّا تَقُولُ وَإِنَّا لَنَرٰيكَ
فِينَا ضَعِيفًا وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ وَمَا أَنْتَ عَلَيْنَا
بِعَزِيزٍ ﴿٩١﴾ قَالَ يَا قَوْمِ أَرَهْطِي أَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِ
وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَاءَكُمْ ظِهْرِيًّا إِنَّ رَبِّي بِمَا تَعْمَلُونَ
مُحِيطٌ ﴿٩٢﴾ وَيَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ إِنِّي
عَامِلٌ سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ
هُوَ كَاذِبٌ وَارْتَقِبُوا إِنِّي مَعَكُمْ رَقِيبٌ ﴿٩٣﴾ وَلَمَّا
جَاءَ أَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ
مِنَّا وَأَخَذَتِ الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَأَصْبَحُوا فِي
دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٩٤﴾ كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا أَلَا بُعْدًا
لِمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ ﴿٩٥﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسٰى
بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٩٦﴾ إِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَائِهِ
فَاتَّبَعُوا أَمْرَ فِرْعَوْنَ وَمَا أَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَشِيدٍ ﴿٩٧﴾
يَقْدُمُ قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَأَوْرَدَهُمُ النَّارَ وَبِئْسَ الْوِرْدُ [232]
الْمَوْرُودُ ﴿٩٨﴾ وَأُتْبِعُوا فِي هٰذِهِ لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ
بِئْسَ الرِّفْدُ الْمَرْفُودُ ﴿٩٩﴾ ذٰلِكَ مِنْ أَنْبَاءِ الْقُرٰى
نَقُصُّهُ عَلَيْكَ مِنْهَا قَائِمٌ وَحَصِيدٌ ﴿١٠٠﴾

وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ ظَلَمُٓوا اَنْفُسَهُمْ فَمَٓا اَغْنَتْ
عَنْهُمْ اٰلِهَتُهُمُ الَّت۪ي يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ
لَمَّا جَٓاءَ اَمْرُ رَبِّكَۜ وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ تَتْب۪يبٍ ﴿١٠١﴾
وَكَذٰلِكَ اَخْذُ رَبِّكَ اِذَٓا اَخَذَ الْقُرٰى وَهِيَ ظَالِمَةٌۜ اِنَّ
اَخْذَهُٓ اَل۪يمٌ شَد۪يدٌ ﴿١٠٢﴾ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِمَنْ خَافَ
عَذَابَ الْاٰخِرَةِۜ ذٰلِكَ يَوْمٌ مَجْمُوعٌۙ لَهُ النَّاسُ وَذٰلِكَ
يَوْمٌ مَشْهُودٌ ﴿١٠٣﴾ وَمَا نُؤَخِّرُهُٓ اِلَّا لِاَجَلٍ مَعْدُودٍۜ ﴿١٠٤﴾
يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ اِلَّا بِاِذْنِه۪ۚ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ
وَسَع۪يدٌ ﴿١٠٥﴾ فَاَمَّا الَّذ۪ينَ شَقُوا فَفِي النَّارِ لَهُمْ
ف۪يهَا زَف۪يرٌ وَشَه۪يقٌۙ ﴿١٠٦﴾ خَالِد۪ينَ ف۪يهَا مَا دَامَتِ
السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ اِلَّا مَا شَٓاءَ رَبُّكَۜ اِنَّ رَبَّكَ
فَعَّالٌ لِمَا يُر۪يدُ ﴿١٠٧﴾ وَاَمَّا الَّذ۪ينَ سُعِدُوا فَفِي الْجَنَّةِ
خَالِد۪ينَ ف۪يهَا مَا دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ اِلَّا مَا
شَٓاءَ رَبُّكَۜ عَطَٓاءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ ﴿١٠٨﴾

101. Biz helak olup giden o halklara zulmetmedik; gerçekte onlar kendi kendilerine zulmettiler. Rabbinin azap ve helak hükmü gelince Allah'ı bırakıp da tanrı diye tapındıkları şeyler kendilerine hiçbir fayda sağlamadı; bilakis o sözde tanrılar onların helak ve hüsranlarını artırmaktan başka bir işe yaramadı.

102. [Ey Peygamber!] Senin rabbin halkları kâfirlikte direnen şehirleri cezalandırdığı zaman işte böyle cezalandırır. Şüphesiz O'nun cezalandırması çok elemli ve çok şiddetlidir.

103. İşte bütün bu anlattıklarımızda ibretler var; fakat bunu ahiretteki azaptan korkanlar anlar. Kıyamet günü bütün insanlar Allah'ın huzurunda toplanacak ve o gün bütün her şeyin gözler önüne serileceği bir gün olacaktır.[19]

19. Bu ayetteki *yevmün meşhûd* tamlaması, "istisnasız herkesin bizzat görüp yaşayacağı gün" manasında da çevrilebilir (Bkz. Vâhidî, *el-Vasît*, II. 590).

104. [Sanmayın ki o gün gelip çatmayacak]; bizim o günü geciktirmemiz sadece belli bir süre içindir.

105. O gün gelip çatınca hiç kimse konuşamayacak. Ancak Allah'ın [gerçekleri söylemeleri için] izin verdikleri hariç. O gün insanların bir kısmı şakî [bahtsız, mutsuz], bir kısmı ise saîd [mutlu, bahtiyar] olacak.[20]

20. Bu ayetteki *şâkî* ve *saîd* kelimeleri genellikle "bedbaht" ve "bahtiyar" diye çevrilmektedir. Ancak bu iki kelimenin Kur'an'daki kullanımı kâfir ve mümine karşılık gelir. Daha açıkçası *şakî*, tevhidi inkâr ve işlediği günahlar sebebiyle cehennemlik olan kâfir ve/veya müşriğe, *saîd* ise iman edip imanına yaraşır güzellikte işler yapan mümine delalet eder.

106. Şakîler [bedbahtlar] cehenneme girecek ve orada her nefes alıp verdiklerinde inim inim inleyip feryat edecekler.

107. Gökler ve yer durdukça onlar daimi olarak cehennemde kalacaklar. Tabii eğer rabbin aksini dilemezse...[21] Şüphesiz senin rabbin dilediği her şeyi yapar.

21. Bu ayetteki *mâ dâmeti's-semâvâtü ve'l-arz* (gökler ve yer durdukça) ifadesi Arap dilinde bir şeyin sonsuzluğunu ifade eden bir deyimdir (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, VII. 114). Dolayısıyla bu deyimsel ifade cehennem azabının sonluluğuna değil, sonsuzluğuna delil gösterilebilir. Birçok farklı yoruma konu olan *illâ mâ şâe rabbük* ifadesi ise cehennemliklerle ilgili temelli azap hükmünün değişeceğine işaret etmekten öte her hususta mutlak otoritenin Allah olduğunu, her şeyin O'nun kudretine bağlı bulunduğunu ifade eder. Nitekim ayetin son ifadesi de buna işaret etmektedir. Dolayısıyla buradaki istisna edatı, Allah'ın dilemesinin zorunlu olduğunu göstermez (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XII. 166). Kısaca, bu ayetten cehennemdeki azabın kâfirler için dahi sonsuz olmadığı sonucu çıkmaz. Aksi hâlde bir sonraki ayetten de cennetin ebedi olmadığı sonucu çıkar.

108. Sâîdlere [bahtiyarlara] gelince, yine rabbin aksini dilemezse onlar da gökler ve yer durdukça cennette kalacak ve orada bitmez tükenmez bir lütuf ve nimete nail olacaklar.

فَلَا تَكُ فِى مِرْيَةٍ مِمَّا يَعْبُدُ هٰٓؤُلَٓاءِ مَا يَعْبُدُونَ اِلَّا [233]
كَمَا يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُهُمْ مِنْ قَبْلُ وَاِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ نَصِيبَهُمْ
غَيْرَ مَنْقُوصٍ ﴿١٠٩﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ
فَاخْتُلِفَ فِيهِ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِىَ
بَيْنَهُمْ وَاِنَّهُمْ لَفِى شَكٍّ مِنْهُ مُرِيبٍ ﴿١١٠﴾ وَاِنَّ كُلًّا
لَمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ اَعْمَالَهُمْ اِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ
خَبِيرٌ ﴿١١١﴾ فَاسْتَقِمْ كَمَٓا اُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ
وَلَا تَطْغَوْا اِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿١١٢﴾ وَلَا تَرْكَنُٓوا
اِلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَٓاءَ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ ﴿١١٣﴾ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ
طَرَفَىِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ الَّيْلِ اِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ
السَّيِّـَٔاتِ ذٰلِكَ ذِكْرٰى لِلذَّاكِرِينَ ﴿١١٤﴾ وَاصْبِرْ فَاِنَّ
اللّٰهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿١١٥﴾

109. [Ey Peygamber!] O müşriklerin tapındıkları şeylerin/putların onları çok kötü bir akıbete sürükleyeceğinden hiç şüphen olmasın. Çünkü onlar da daha önce atalarının yaptıkları gibi ahmakça putlara tapıyorlar. Hiç şüphe yok ki biz onların payına düşen cezayı eksiksiz vereceğiz.

110. [Ey Peygamber!] Andolsun ki biz Musa'ya da kitap/vahiyler vermiştik. Ama bugün Kur'an hakkında olduğu gibi Musa'ya gönderilen vahiyler de hem imana hem inkâra konu oldu. Rabbinin kâfirlere mühlet verme ve hak ettikleri cezayı erteleme hükmü olmasaydı, bu kâfir/müşrik halk helak olur giderdi. Böyleyken onlar hâlâ Kur'an hakkında derin şüphe içindedirler.

111. Hiç şüphen olmasın ki rabbin daha önce gelip geçen halklara da senin halkına da bütün yaptıklarının karşılığını tam tamına verecektir. Çünkü Allah onların yaptıkları her şeyden haberdardır.

112. [Ey Peygamber!] Sen ve seninle birlikte Allah'a yönelenler, emredildiğiniz şekilde dosdoğru olun; tevhide bağlılıktan asla şaşmayın. [Ayrıca müşriklerin her türlü kışkırtma ve tahriklerine rağmen] ölçüsüz davranışlarda bulunmayın. Zira Allah yaptığınız her şeyi görmektedir.

113. [Ey Müminler!] Allah'a eş ve ortak koşanlara sakın meyletmeyin, [tevhid davasından] asla taviz vermeyin. Aksi hâlde cehennem ateşi sizi de yakar. O zaman sizin Allah'a karşı hiçbir yardımcınız olmaz ve size hiçbir şekilde yardım eli uzatılmaz.

114. [Ey Peygamber!] Sabah, akşam ve bir de gecenin gündüze yakın ilk saatlerinde namaz kıl. Hiç şüphesiz iyilikler kötülükleri/günahları yok eder.[22] İşte bunlar birer öğüttür. Fakat bu öğütlerden ancak öğüt almak isteyenler anlar.

22. Bu ayetteki *el-hasenât* kelimesi genelde namaz ibadetine, özelde beş vakit namaza işaret eder. Namazın yüz kızartıcı işlerden ve sair kötülüklerden alıkoyduğunu bildiren 29/Ankebût 45. ayet dikkate alındığında bu mananın isabetli olduğu daha iyi anlaşılır. Buna göre iyiliklerin/namazların kötülükleri/günahları yok etmesi aynı zamanda o kötülüklerin işlenmesine engel teşkil etmesi manasını da içerir (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XII. 180). Namazın kötülükleri/günahları silip yok edeceği hususunda Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Ne dersiniz? Birinizin kapısının önünden bir dere aksa ve o kimse her gün bu derede beş defa yıkansa, vücudunda hiç kir kalır mı? İşte beş vakit namaz da böyledir. Allah beş vakit namazla günahları silip yok eder" (Bkz. Buhârî, "Mevakît" 6; Müslim, "Mesâcid" 283).

115. [Ey Peygamber!] Allah yolunda karşılaştığın sıkıntı ve zorluklara sabret! Şüphesiz Allah ihlas ve samimiyetle tevhide bağlı olan ve bu uğurda zorluklara katlanan kimselerin mükâfatlarını zayi etmez.

فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ اُو۬لُوا بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ
عَنِ الْفَسَادِ فِي الْاَرْضِ اِلَّا قَلِيلًا مِمَّنْ اَنْجَيْنَا
مِنْهُمْ وَاتَّبَعَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مَٓا اُتْرِفُوا فِيهِ وَكَانُوا
مُجْرِمِينَ ﴿١١٦﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ
[234] وَاَهْلُهَا مُصْلِحُونَ ﴿١١٧﴾ وَلَوْ شَٓاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ
النَّاسَ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِفِينَ ﴿١١٨﴾ اِلَّا
مَنْ رَحِمَ رَبُّكَ وَلِذٰلِكَ خَلَقَهُمْ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ
لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِينَ ﴿١١٩﴾
وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِ
فُؤَادَكَ وَجَٓاءَكَ فِي هٰذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرٰى
لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٠﴾ وَقُلْ لِلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ اعْمَلُوا عَلٰى
مَكَانَتِكُمْ اِنَّا عَامِلُونَ ﴿١٢١﴾ وَانْتَظِرُوا اِنَّا مُنْتَظِرُونَ
﴿١٢٢﴾ وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاِلَيْهِ يُرْجَعُ
الْاَمْرُ كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ عَلَيْهِ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ
عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٢٣﴾

116. Sizden önce gelip geçen nesiller arasında, yaşadıkları topraklarda şirk ve inkârcılık gibi fesat unsurlarının ortadan kaldırılması yolunda çaba gösteren iman ve fazilet sahibi insanlar çok çıkmadı ne yazık ki! Onların içinden azap ve helakten kurtardığımız az sayıda insan bu görevi yaptı. İnkârcılık ve isyankârlığı tercih eden çoğunluk ise kendilerine verilen refah ve zenginlikle şımardılar ve böylece günah bataklığına gömülüp gittiler.

117. [Ey Peygamber! Bilesin ki] senin rabbin, halkı iyi olan ve ıslah için uğraşan hiçbir memleketi durduk yere helak etmez.

118. Rabbin dileseydi bütün herkesi [tevhid inancını benimsemiş] tek bir toplum yapardı; [fakat böyle yapmayı dilemedi]. Bu yüzden insanlar bundan önce olduğu gibi bundan sonra da çeşitli inançları benimseyecekler.

119. Ancak rabbinin esirgeyip koruduğu kimseler tevhid inancından başka inançları benimsemezler. Sonuçta Allah insanları farklı inanış ve görüşlere sahip olacak özellikte yaratmayı dilemiştir. Böylece rabbinin, "Andolsun, cehennemi [iman yerine inkârı tercih eden] insanlar ve cinlerle dolduracağım!" sözü de yerini bulacaktır.

120. [Ey Peygamber!] Bu sûrede önceki peygamberlerden her biri hakkında anlattığımız onca şey [Allah yolunda karşılaştığın zorluklara göğüs germede] sana manen destek vermek, kalbini güçlendirmek içindir. Yine bu sûrede sana hak ve hakikatle dolu bilgiler ve öğütler de verilmiştir. Fakat bütün bunları iman sahibi kimseler anlar.

121-122. [Ey Peygamber!] İman etmeyenlere de ki: "Bize karşı elinizden geleni ardınıza koymayın. Ama şunu da bilin ki biz de Allah yolundaki mücadelemizi sonuna kadar sürdüreceğiz. Siz, başımıza felaket gelecek diye bekleyin bakalım; biz de sizin hazin sonunuzu göreceğimiz günü bekliyoruz."

123. Göklerde ve yerde kullara gizli kalan ne varsa hepsi Allah'ın bilgisi dâhilindedir. Zaten bütün her iş [her oluş ve bozuluş] O'na döner. Öyleyse yalnız O'na kulluk/ibadet et ve yalnız O'na güven. [Unutma ki] rabbin yaptıklarınızdan bihaber değildir!

12/YÛSUF SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 53. sûre olduğu ve Hûd sûresinden sonra, Hicr sûresinden önce indiği belirtilir. Sûrenin nüzul sebebiyle ilgili farklı rivayetler varsa da Mekkeli müşriklerin zulmüne maruz kalan Hz. Peygamber ve müminleri teselli için nazil olduğu kesin gözükmektedir. Toplam 111 ayettir. İsmini 4. ayetten 101. ayetin sonuna kadar bir bütünlük içinde anlatılan Hz. Yusuf'un kıssasından almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Elif-Lâm-Râ. Bunlar mana ve mesajı açık ve anlaşılır Kur'an'ın ayetleridir.

2. Biz onu anlayıp kavramanız için Arapça okunup tebliğ edilen bir hitap/hitabe olarak indirdik.

3. [Ey Peygamber!] Şimdi biz sana bu Kur'an'ı vahyederek geçmiş toplumların kıssalarını en güzel şekilde anlatıyoruz. Hâlbuki sen vahye muhatap olmadan önce bunlardan habersizdin.

4. Vakti zamanında Yusuf babasına şöyle demişti: "Babacığım! Ben rüyamda on bir yıldız ile güneş ve ayı gördüm. [Ne şekilde gördün dersen,] onların hepsi önümde saygıyla eğiliyorlardı."

5-6. Babası Yakub ona şöyle karşılık vermişti: "Canım oğlum! Bu rüyanı kardeşlerine sakın anlatma. Olur ki kıskançlık edip sana bir kötülük yapmaya kalkışırlar. Çünkü şeytan [kıskançlık duygusu] insan için çok yaman bir düşmandır. Bu rüyandan anlaşıldığı üzere rabbin seni seçkin kılacak; yine seni rüyaları yorumlama, olayların gerçek mahiyetlerini anlayıp kavrama ilmiyle donatacak ve daha önce ataların İbrahim ve İshak'a lütfettiği nimetini peygamberlikle tamamına erdirdiği gibi sana ve Yakub'un soyuna bahşettiği nimeti de aynı şekilde tamamına erdirecektir. Şüphesiz rabbin her şeyi bilen, her şeyi yerli yerince edip eyleyendir."

7. Andolsun ki Yusuf ve kardeşlerinin bu kıssasında nice ibretler vardır; fakat bunu hak ve hakikati arayanlar anlar.

8. Vaktiyle Yusuf'un üvey kardeşleri arasında şöyle bir konuşma geçmişti: "Biz sayıca kalabalık olduğumuz, [her işi yaptığımız] hâlde Yusuf ile öz kardeşi [Bünyamin] babamızın gözünde her nedense bizden daha kıymetli. Belli ki babamız yanlış bir tutum içinde."

9. Bunun üzerine kardeşlerden biri şöyle dedi: "Yusuf'u öldürelim veya onu uzak bir diyara götürüp bırakalım. Böylece babamızın sevgi ve ilgisi sırf bize kalsın. Yusuf'u ortadan kaldırdıktan sonra sulh ve sükûn içinde yaşayan kimseler oluruz."

سُورَةُ يُوسُفَ (١٢)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُب۪ينِ ﴿١﴾ اِنَّٓا اَنْزَلْنَاهُ قُرْءٰنًا
عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢﴾ نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ
اَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَٓا اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْاٰنَۗ
وَاِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِه۪ لَمِنَ الْغَافِل۪ينَ ﴿٣﴾ اِذْ قَالَ
يُوسُفُ لِاَب۪يهِ يَٓا اَبَتِ اِنّ۪ي رَاَيْتُ اَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا
وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَاَيْتُهُمْ ل۪ي سَاجِد۪ينَ ﴿٤﴾ قَالَ يَا [235]
بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُءْيَاكَ عَلٰٓى اِخْوَتِكَ فَيَك۪يدُوا لَكَ
كَيْدًاۜ اِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوٌّ مُب۪ينٌ ﴿٥﴾ وَكَذٰلِكَ
يَجْتَب۪يكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِنْ تَأْو۪يلِ الْاَحَاد۪يثِ وَيُتِمُّ
نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلٰٓى اٰلِ يَعْقُوبَ كَمَٓا اَتَمَّهَا عَلٰٓى
اَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ اِبْرٰه۪يمَ وَاِسْحٰقَۜ اِنَّ رَبَّكَ عَل۪يمٌ
حَك۪يمٌ ﴿٦﴾ لَقَدْ كَانَ ف۪ي يُوسُفَ وَاِخْوَتِه۪ٓ اٰيَاتٌ
لِلسَّٓائِل۪ينَ ﴿٧﴾ اِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَاَخُوهُ اَحَبُّ اِلٰٓى
اَب۪ينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌۜ اِنَّ اَبَانَا لَف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍۚ
﴿٨﴾ اُقْتُلُوا يُوسُفَ اَوِ اطْرَحُوهُ اَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ
اَب۪يكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِه۪ قَوْمًا صَالِح۪ينَ ﴿٩﴾

قَالَ قَٓائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَاَلْقُوهُ ف۪ي غَيَابَتِ
الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ اِنْ كُنْتُمْ فَاعِل۪ينَ ﴿١٠﴾
قَالُوا يَٓا اَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَ۫نَّا عَلٰى يُوسُفَ وَاِنَّا لَهُ
لَنَاصِحُونَ ﴿١١﴾ اَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَاِنَّا
لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿١٢﴾ قَالَ اِنّ۪ي لَيَحْزُنُن۪ٓي اَنْ تَذْهَبُوا بِه۪
وَاَخَافُ اَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَاَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ ﴿١٣﴾
قَالُوا لَئِنْ اَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ اِنَّٓا اِذًا لَخَاسِرُونَ
[236] ﴿١٤﴾ فَلَمَّا ذَهَبُوا بِه۪ وَاَجْمَعُٓوا اَنْ يَجْعَلُوهُ ف۪ي غَيَابَتِ
الْجُبِّ وَاَوْحَيْنَٓا اِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِاَمْرِهِمْ هٰذَا وَهُمْ لَا
يَشْعُرُونَ ﴿١٥﴾ وَجَٓاؤُ۫ اَبَاهُمْ عِشَٓاءً يَبْكُونَ ﴿١٦﴾ قَالُوا
يَٓا اَبَانَٓا اِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا
فَاَكَلَهُ الذِّئْبُ وَمَٓا اَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَلَوْ كُنَّا صَادِق۪ينَ
﴿١٧﴾ وَجَٓاؤُ۫ عَلٰى قَم۪يصِه۪ بِدَمٍ كَذِبٍ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ
لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًا فَصَبْرٌ جَم۪يلٌ وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ
عَلٰى مَا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾ وَجَٓاءَتْ سَيَّارَةٌ فَاَرْسَلُوا
وَارِدَهُمْ فَاَدْلٰى دَلْوَهُ قَالَ يَا بُشْرٰى هٰذَا غُلَامٌ وَاَسَرُّوهُ
بِضَاعَةً وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾

10. İçlerinden daha insaflı olanı da şöyle dedi: "Bence Yusuf'u öldürmeyelim. Eğer ille de bir şey yapacaksak onu derin bir kuyunun dibine atalım. Oradan gelip geçen kervanlardan biri onu bulur ve uzak diyarlara götürür."

11-12. Kardeşler bu görüşte karar kıldıktan sonra babalarının yanına gelip şöyle dediler: "Baba! Sen bize Yusuf'u niçin emanet etmiyorsun; bu konuda bize neden güvenmiyorsun? Hâlbuki biz onun hep iyiliğini isteriz, kılına bile zarar gelmesini dilemeyiz. İzin ver, yarın o da bizimle beraber gelsin, doyasıya gezip oynasın. Biz ona gözümüz gibi bakarız(!)"

13. Yakub da onlara şöyle karşılık verdi: "Onu alıp götürmeniz beni kaygılandırır. Korkarım ki dalgın olduğunuz bir anda onu kurt kapar."

14. Bunun üzerine onlar, "Vallahi" dediler, "Biz bu kadar kalabalık iken onu kurt kaparsa, yazıklar olsun bize!"

15. Kardeşleri onu yanlarında götürüp kuyunun dibine atma hususunda fikir birliğine vardıkları zaman biz de Yusuf'un kalbine şöyle ilham ettik: "Gün gelecek, onların hiç beklemedikleri bir yer ve zamanda, üstelik seni de tanımadıkları hâlde sen bütün bu yaptıklarını yüzlerine söyleyeceksin."

16-17. Akşam geç vakitte Yusuf'un üvey kardeşleri sözde ağlaya sızlaya babalarının yanına gelip şöyle dediler: "Baba! Biz aramızda yarış yapmak için biraz uzaklaşmış, Yusuf'u da eşyalarımızın başında bırakmıştık. Ama geri döndüğümüzde bir de ne görelim, bir kurt onu kapıp yemiş. Şimdi biz ne kadar doğru söylesek de sen bize inanmazsın."

18. Derken, üzerine sahte bir kan sürdükleri Yusuf'un gömleğini getirip gösterdiler. Bunun üzerine Yakub, "Yoo!" dedi, "İşin doğrusu şu ki kıskançlık duygularınız size çok kötü bir iş yaptırmış. Bu saatten sonra bana düşen, güzelce sabretmek olsa gerektir. Sizin bu anlattığınız yalanlar karşısında acımı bastırmam da ancak Allah'ın yardımıyla mümkündür."

19. [Yusuf'un başından geçenlere gelince], kuyunun bulunduğu yere bir kervan geldi. Kervancılar sucularını kuyuya gönderdiler. Sucu kovasını kuyuya sarkıtınca bir de ne görsün, bir çocuk! Ardından, "Heey! Gelin bakın, bu kuyuda bir oğlan çocuğu var!" diye bağırdı. Kervancılar onu [kuyuda bulduklarını gizleyerek] köle pazarında satmak üzere yanlarına aldılar. Hâlbuki Allah onların neler yaptıklarını/yapacaklarını çok iyi biliyordu.

وَشَرَوْهُ بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ وَكَانُوا فِيهِ
مِنَ الزَّاهِدِينَ ﴿٢٠﴾ وَقَالَ الَّذِي اشْتَرٰيهُ مِنْ مِصْرَ
لِامْرَاَتِهِ اَكْرِمِي مَثْوٰيهُ عَسٰى اَنْ يَنْفَعَنَا اَوْ نَتَّخِذَهُ
وَلَدًا وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْاَرْضِ وَلِنُعَلِّمَهُ
مِنْ تَاْوِيلِ الْاَحَادِيثِ وَاللّٰهُ غَالِبٌ عَلٰى اَمْرِهِ وَلٰكِنَّ
اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢١﴾ وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهُ اٰتَيْنَاهُ
حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٢﴾
وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ [237]
الْاَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ اِنَّهُ رَبِّي
اَحْسَنَ مَثْوَايَ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾ وَلَقَدْ
هَمَّتْ بِهِ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا اَنْ رَاٰ بُرْهَانَ رَبِّهِ كَذٰلِكَ
لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا
الْمُخْلَصِينَ ﴿٢٤﴾ وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ
مِنْ دُبُرٍ وَاَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِ قَالَتْ مَا جَزَاءُ
مَنْ اَرَادَ بِاَهْلِكَ سُوءًا اِلَّا اَنْ يُسْجَنَ اَوْ عَذَابٌ اَلِيمٌ
﴿٢٥﴾ قَالَ هِيَ رَاوَدَتْنِي عَنْ نَفْسِي وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ
اَهْلِهَا اِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ
الْكَاذِبِينَ ﴿٢٦﴾ وَاِنْ كَانَ قَمِيصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ
وَهُوَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٧﴾

20. Kervancılar Mısır'a varınca Yusuf'u ucuz-pahalı demeden üç-beş dirheme sattılar. Zaten "ne kazansak kârdır." diye düşünüyorlardı.

21. Mısır'da Yusuf'u satın alan adam [Mısır hazine bakanı veya Menfis şehrinin valisi Potifar] karısına şöyle dedi: "Bu çocuğa iyi bak. Belki bize ileride bir yararı olur veyahut bakarsın onu evlat ediniriz."

İşte böylece Yusuf'un Mısır'da iyi bir konuma gelmesine zemin hazırladık. Ayrıca ona rüyaları yorumlama, olayların gerçek mahiyetini anlayıp kavrama kabiliyeti verdik. Allah dilediği şeyi gerçekleştirmeye muktedirdir. Fakat insanların çoğu bu gerçeği bilmez.

22. Yusuf olgunluk çağına gelince biz ona güçlü bir muhakeme yeteneği, yöneticilik kabiliyeti ve ilim/vahiy verdik. İşte biz sıkıntı ve zorluklara güzelce sabredenleri böyle mükâfatlandırırız.

23. Olacak bu ya, barındığı evin hanımı [Zeliha/Züleyha] Yusuf'a şiddetli bir arzu duyup onu koynuna almak istedi ve bir gün kapıları sımsıkı kapatıp, "Haydi gel bana!" dedi. Yusuf ise, "Böyle bir şey yapmaktan Allah'a sığınırım!" dedi ve ekledi: "Kaldı ki senin kocan benim efendim, velinimetimdir. Ben onun çok iyiliğini gördüm; [ona hıyanet edemem]. Çünkü kendisine duyulan güvene hıyanet edenler asla iflah olmazlar."

24. Gerçek şu ki kadın Yusuf'la ilgili emeline ulaşmayı aklına koymuştu. Allah bu işin ne kadar çirkin olduğunu kalbine ilham etmeseydi Yusuf da kadına uyacaktı. Ne var ki bu iş çok çirkin olduğu için biz Yusuf'u koruduk. Çünkü o bizim ihlaslı ve hayırlı bir kulumuzdu.

25. [Yusuf kadından kurtulmak, kadın da onu yakalamak için] ikisi birden kapıya doğru koştular. Bu sırada kadın Yusuf'a yetişti ve gömleğini arkadan çekip yırttı. Yine bu sırada, kapıda kadının kocasıyla karşılaştılar. Kadın kocasına, "Senin karının namusuna göz diken bu adamın cezası herhâlde ya hapis ya da çok ağır bir ceza olmalı!" diyerek kurnazca suç bastırdı.

26-27. Buna karşılık Yusuf, "Asıl o beni baştan çıkarmak istedi." diyerek kendisini savunmaya çalıştı. Bu arada kadının ailesinden biri şöyle dedi: "Şayet Yusuf'un gömleği ön taraftan yırtılmışsa kadın doğru, Yusuf yalan söylemektedir. Yok, eğer Yusuf'un gömleği arkadan yırtılmışsa kadın yalan, Yusuf doğru söylemektedir."

فَلَمَّا رَاٰ قَم۪يصَهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ اِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّۜ
اِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظ۪يمٌ ﴿٢٨﴾ يُوسُفُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا
وَاسْتَغْفِر۪ي لِذَنْبِكِۚ اِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخَاطِـ۪ٔينَ ﴿٢٩﴾
وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَد۪ينَةِ امْرَاَتُ الْعَز۪يزِ تُرَاوِدُ فَتٰيهَا
عَنْ نَفْسِه۪ۚ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّاۜ اِنَّا لَنَرٰيهَا ف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ
[238] ﴿٣٠﴾ فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ اَرْسَلَتْ اِلَيْهِنَّ وَاَعْتَدَتْ
لَهُنَّ مُتَّكَـٔاً وَاٰتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سِكّ۪ينًا وَقَالَتِ
اخْرُجْ عَلَيْهِنَّۚ فَلَمَّا رَاَيْنَهُٓ اَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّ
وَقُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا هٰذَا بَشَراًۜ اِنْ هٰذَٓا اِلَّا مَلَكٌ كَر۪يمٌ
﴿٣١﴾ قَالَتْ فَذٰلِكُنَّ الَّذ۪ي لُمْتُنَّن۪ي ف۪يهِۜ وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ
نَفْسِه۪ فَاسْتَعْصَمَۜ وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَٓا اٰمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ
وَلَيَكُوناً مِنَ الصَّاغِر۪ينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ رَبِّ السِّجْنُ اَحَبُّ
اِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَن۪ٓي اِلَيْهِۚ وَاِلَّا تَصْرِفْ عَنّ۪ي كَيْدَهُنَّ
اَصْبُ اِلَيْهِنَّ وَاَكُنْ مِنَ الْجَاهِل۪ينَ ﴿٣٣﴾ فَاسْتَجَابَ لَهُ
رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّۜ اِنَّهُ هُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿٣٤﴾
ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَاَوُا الْاٰيَاتِ لَيَسْجُنُنَّهُ حَتّٰى
ح۪ينٍ ﴿٣٥﴾ وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِۜ قَالَ اَحَدُهُمَٓا
اِنّ۪ٓي اَرٰين۪ٓي اَعْصِرُ خَمْراًۚ وَقَالَ الْاٰخَرُ اِنّ۪ٓي اَرٰين۪ٓي
اَحْمِلُ فَوْقَ رَاْس۪ي خُبْزاً تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُۜ نَبِّئْنَا بِتَأْو۪يلِه۪ۚ
اِنَّا نَرٰيكَ مِنَ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٣٦﴾

28-29. [Bilirkişi olarak konuşan] bu kişi baktı ki Yusuf'un gömleği arka taraftan yırtılmış; o zaman kadına dönüp, "Belli ki bu iş siz kadınlara has bir tuzaktır. Siz çok müthiş tuzaklar kurarsınız." dedi ve ardından Yusuf'a da şöyle söyledi: "Yusuf! Bütün bu yaşananları unut gitsin. Be kadın, [sen de dilini tut] ve suçundan dolayı kocandan af dile! Çünkü yanlış yapan sensin."[1]

1. Bu ayetteki konuşmalar kadının kocasına da atfedilebilir; ancak bu takdirde *vestağfirî li-zenbiki* ifadesi, "Suçundan dolayı kocandan af dile." değil, "Günahından dolayı Allah'tan af dile." şeklinde bir mana kazanır.

30. Şehirdeki bazı kadınlar, "Aziz'in karısı uşağıyla düşüp kalkmak istemiş, ona sırılsıklam âşık olmuş. Belli ki kadın iyice azmış." diye dedikodu ettiler.

31. Aziz'in karısı kendisiyle ilgili bu dedikoduları duyunca o kadınları evine davet etti ve onlara zengin bir sofra hazırladı. Her birine [yemekte kullanmaları için] birer de bıçak verdi. Bu arada Yusuf'a, "Çık şunların karşısına da seni bir görsünler!" dedi. Kadınlar Yusuf'u görünce onun güzelliğine hayran kalıp şaşkınlıkla ellerini kestiler ve "Aman Allah'ım! Bu bir insan olamaz; bu olsa olsa harika bir melek!" dediler.

32. Bunun üzerine Aziz'in karısı, "İşte siz beni bu delikanlı yüzünden kınayıp durdunuz." dedi ve ekledi: "Evet, ben onu koynuma almak istedim; ama o bunu reddetti. Şimdi yeminle söylüyorum ki Yusuf benim isteğimi yerine getirmezse mutlaka zindana atılacak ve orada sürüm sürüm sürünecek."

33. [Konuk kadınlar Aziz'in karısına hak verip Yusuf'u ikna etmeye çalıştılar]. Bunun üzerine Yusuf, "Rabbim!" dedi, "Bu kadınların benden istedikleri şeyi yapmaktansa zindanlarda çürümeyi yeğlerim. Sen beni onların tuzaklarından korumazsan belki de onlara meylederim ve böylece kendine hâkim olamayan, hiç yapılmayacak bir iş yapan biri olur çıkarım."

34. Rabbi, Yusuf'un bu duasını kabul edip onu kadınların tuzaklarından korudu. Şüphesiz O her şeyi işitir, her şeyi bilir.

35. Aziz ve adamları Yusuf'un suçsuz olduğuna dair onca delili görmelerine rağmen [dedikoduları önlemek için] onu belirsiz bir süreliğine zindana attılar.

36. Zindana onunla beraber iki genç daha girdi. O iki gençten biri, "Ben rüyamda kendimi üzüm sıkarken gördüm." dedi. Öteki ise, "Ben de rüyamda başımın üstünde ekmek taşıdığımı ve o ekmeği kuşların gagaladığını gördüm." dedi ve ekledi: "Sen bizim bu rüyalarımızı yorumla. Çünkü sen anladığımız kadarıyla rüya tabirini iyi bilen birisin."

قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ إِلَّا نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ
قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا ذَٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي إِنِّي
تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ
كَافِرُونَ ﴿٣٧﴾ وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ آبَائِي إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ [239]
وَيَعْقُوبَ مَا كَانَ لَنَا أَنْ نُشْرِكَ بِاللَّهِ مِنْ شَيْءٍ
ذَٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللَّهِ عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ
أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٨﴾ يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ
أَأَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٣٩﴾
مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءً سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ
وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍ إِنِ الْحُكْمُ إِلَّا
لِلَّهِ أَمَرَ أَلَّا تَعْبُدُوا إِلَّا إِيَّاهُ ذَٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلَٰكِنَّ
أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٠﴾ يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ
أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا وَأَمَّا الْآخَرُ
فَيُصْلَبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي
فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ ﴿٤١﴾ وَقَالَ لِلَّذِي ظَنَّ أَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا
اذْكُرْنِي عِنْدَ رَبِّكَ فَأَنْسَاهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهِ
فَلَبِثَ فِي السِّجْنِ بِضْعَ سِنِينَ ﴿٤٢﴾ وَقَالَ الْمَلِكُ
إِنِّي أَرَىٰ سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ
وَسَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ
أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ ﴿٤٣﴾

37. Yusuf da onlara şöyle karşılık verdi: "Bugünkü yemeğiniz önünüze gelmeden ben sizin rüyanızı yorumlarım. [Bilin ki] bu bana rabbimin öğrettiği bir ilimdir. [Ama dilerseniz önce şu sözlerime kulak verin]: "Ben, Allah'a inanmayan, ahiret gerçeğini de yalan sayan toplumun dinini/inanç sistemini bir tarafa attım, o dini hiç benimsemedim."

38. "Ben din hususunda atalarım İbrahim, İshak ve Yakub'un yolunu tuttum. Allah'ın ilahlığına herhangi bir şeyi ortak koşmak bize asla yaraşmaz. İşte bu tevhid inancı, Allah'ın hem bize hem de bizimle beraber olan insanlara bahşettiği bir lütuftur. Ama ne yazık ki insanların çoğu bu büyük lütfun kıymetini bilip de Allah'a iman ve itaat üzere şükretmez."

39-40. "Ey zindan arkadaşlarım! Şimdi sorarım size, çeşit çeşit tanrılara inanmak mı yoksa mutlak hükümranlık sahibi o bir tek Allah'a inanmak mı daha doğru?! Allah'ı bırakıp kendilerine tapındığınız putlar aslında sizin ve atalarınız tarafından uydurulan, adı var kendi yok hükmünde olan şeylerdir. Kaldı ki Allah onların tanrı olduklarına delil teşkil edecek hiçbir şey indirmemiş, bu konuda hiçbir yetki ve izin vermemiştir. Haberiniz olsun ki [din, inanç ve ibadet hususunda] hüküm yalnız Allah'a aittir. O size kendisinden başka bir varlığa ibadet/kulluk etmemenizi emretmiştir. İşte hak din budur. Ama ne yazık ki insanların çoğu bu hakikati bilmez."

41. "Ey zindan arkadaşlarım! [Rüyalarınızın yorumuna gelince], biriniz hapisten kurtulup eskiden olduğu gibi efendisine/hükümdara sakilik yapacak. Diğeriniz ise asılacak ve başını kuşlar gagalayacak. İşte yorumunu istediğiniz rüyalarınız [dış dünyada] bu şekilde vuku bulacak."

42. Yusuf, hapisten kurtulacağını bildiği kişiye, "Hapisten çıkınca efendine benden söz et." dedi. Fakat şeytan [vefasızlık] ona efendisinin yanında Yusuf'tan söz etmeyi unutturdu. Böylece Yusuf beş-on sene daha zindanda kaldı.

43. Günün birinde hükümdar yakın çevresindeki kişilere [kâhinlere] şöyle dedi: "Ben rüyamda yedi semiz inek gördüm. Bu yedi semiz ineği yedi cılız inek yiyordu. Bir de yedi yeşil başak ile yedi kuru başak gördüm. Efendiler! Mademki siz rüya tabirinden anlayan kimselersiniz, o hâlde benim bu rüyamı da yorumlayın."

[240] قَالُوا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍۚ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوٖيلِ الْاَحْلَامِ
بِعَالِمٖينَ ﴿٤٤﴾ وَقَالَ الَّذٖى نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ
اُمَّةٍ اَنَا۬ اُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوٖيلِهٖ فَاَرْسِلُونِ ﴿٤٥﴾ يُوسُفُ اَيُّهَا
الصِّدّٖيقُ اَفْتِنَا فٖى سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ
عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَاُخَرَ يَابِسَاتٍۙ لَعَلّٖى
اَرْجِعُ اِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالَ تَزْرَعُونَ
سَبْعَ سِنٖينَ دَاَبًاۚ فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فٖى سُنْبُلِهٖٓ اِلَّا
قَلٖيلًا مِمَّا تَأْكُلُونَ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ يَأْتٖى مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ سَبْعٌ
شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ اِلَّا قَلٖيلًا مِمَّا تُحْصِنُونَ
﴿٤٨﴾ ثُمَّ يَأْتٖى مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَامٌ فٖيهِ يُغَاثُ النَّاسُ
وَفٖيهِ يَعْصِرُونَ ﴿٤٩﴾ وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونٖى بِهٖۚ فَلَمَّا
جَٓاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ اِلٰى رَبِّكَ فَسْـَٔلْهُ مَا بَالُ
النِّسْوَةِ الّٰتٖى قَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّۜ اِنَّ رَبّٖى بِكَيْدِهِنَّ عَلٖيمٌ
﴿٥٠﴾ قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ اِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهٖۜ
قُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُٓوءٍۜ قَالَتِ امْرَاَتُ
الْعَزٖيزِ الْـٰٔنَ حَصْحَصَ الْحَقُّۘ اَنَا۬ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهٖ
وَاِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقٖينَ ﴿٥١﴾

44. Onlar şöyle karşılık verdiler: "Bu karmakarışık bir rüya. Biz böyle rüyaların ne anlama geldiği, nasıl gerçekleşeceği konusunda bilgi sahibi değiliz."

45. İşte bu sırada, Yusuf'un iki zindan arkadaşından biri olan ve hapisten kurtulan kişi aradan onca zaman geçtikten sonra Yusuf'u hatırladı ve "ben" dedi, "Bu rüyanın yorumunu öğrenip size bildirebilirim; ama siz beni önce Yusuf'a gönderin."

46. Derken, hapishaneye gelip, "Yusuf! Ey benim özü sözü doğru arkadaşım!" dedi ve ekledi: "Rüyada yedi zayıf ineğin yedi semiz ineği yediğini ve bir de yedi yeşil başak ile yedi kuru başak görmek ne anlama gelir, bize açıkla. Umarım bu rüyanın yorumunu senden öğrenip [saraydaki] insanların yanına dönerim, böylece onlar da seni tanımış, kıymetini anlamış olurlar."

47-49. Yusuf rüyayı şöyle yorumladı: "Yedi sene boyunca her zamanki gibi ekip biçin. Ancak bu bolluk döneminde tarlalardan kaldırdığınız hasadı –yiyecek ihtiyacınızı karşılayacak miktar hariç– depolayın. Çünkü ilk yedi yılın ardından yedi yıl sürecek bir kıtlık dönemi gelecek ve daha önceden bu dönem için sakladığınız tüm mahsulü size tükettirmek suretiyle silip süpürecek. O kadar ki elinizde çok az bir miktarda tohumluktan başka mahsul kalmayacak. Bu yedi yıllık kıtlık döneminin ardından bol yağışlı bir yıl gelecek ve o yıl insanlar bolluk ve bereket içinde sıkıp sağacaklar."

50. Hükümdar [Yusuf'un bu yorumunu duyunca], "O adamı bana getirin!" dedi. Hükümdarın adamı, Yusuf'u götürmek üzere geldiğinde Yusuf ona şöyle dedi: "Sen şimdi efendine git ve ona şunu bir sor: Vaktiyle, ellerini kesip yaralayan kadınların zoru neymiş? [Efendin önce bu meseleyi halletsin]. Gerçi benim rabbim o kadınların tuzaklarını çok iyi bilmektedir."

51. Hükümdar Yusuf'un bu sözünü duyunca kadınları bir araya topladı. [Hepsinin Yusuf'a arzu duyduklarını düşünerek] onlara şöyle dedi: "Yusuf'u tahrik edip ayartmak istediğinizde ondan nasıl bir karşılık gördünüz? Onda da size karşı bir istek ve meyil var mıydı?" diye sordu. Kadınlar, "Hâşâ! Allah var, biz onun herhangi bir kötü davranışına şahit olmadık." diye cevap verdiler. Bu sırada Aziz'in karısı, "[Artık inkâra hacet yok;] zira gerçek ortaya çıktı." dedi ve ekledi: "Ona arzu duyup koynuna almak isteyen bendim. Onun bütün söyledikleri doğrudur."

ذٰلِكَ لِيَعْلَمَ اَنّ۪ي لَمْ اَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْد۪ي
كَيْدَ الْخَٓائِن۪ينَ ﴿٥٢﴾ وَمَٓا اُبَرِّئُ نَفْس۪يۚ اِنَّ النَّفْسَ [241]
لَاَمَّارَةٌ بِالسُّٓوءِ اِلَّا مَا رَحِمَ رَبّ۪يۜ اِنَّ رَبّ۪ي غَفُورٌ رَح۪يمٌ
﴿٥٣﴾ وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُون۪ي بِه۪ٓ اَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْس۪يۚ فَلَمَّا
كَلَّمَهُ قَالَ اِنَّكَ الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَك۪ينٌ اَم۪ينٌ ﴿٥٤﴾ قَالَ
اجْعَلْن۪ي عَلٰى خَزَٓائِنِ الْاَرْضِۚ اِنّ۪ي حَف۪يظٌ عَل۪يمٌ
﴿٥٥﴾ وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْاَرْضِۚ يَتَبَوَّاُ مِنْهَا
حَيْثُ يَشَٓاءُۜ نُص۪يبُ بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَٓاءُ وَلَا نُض۪يعُ
اَجْرَ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٥٦﴾ وَلَاَجْرُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٧﴾ وَجَٓاءَ اِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا
عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ ﴿٥٨﴾ وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ
بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُون۪ي بِاَخٍ لَكُمْ مِنْ اَب۪يكُمْۚ اَلَا تَرَوْنَ
اَنّ۪ي اُوفِي الْكَيْلَ وَاَنَا۬ خَيْرُ الْمُنْزِل۪ينَ ﴿٥٩﴾ فَاِنْ لَمْ
تَأْتُون۪ي بِه۪ فَلَا كَيْلَ لَكُمْ عِنْد۪ي وَلَا تَقْرَبُونِ ﴿٦٠﴾

52. "Benim bu itirafım, [her ne kadar bir ara Yusuf'a sahip olma teşebbüsünde bulunmuş olsam da] gıyabında/yokluğunda kendisine hıyanet etmediğimi kocamın bilmesi içindir. Ayrıca şunu anladım ki Allah hainlerin tuzaklarını asla başarıya ulaştırmıyor."[2]

2. Bu ayetteki ifadeler müfessirlerin çoğuna göre Yusuf'a aittir. Bu takdirde mana şöyle olur: "Yusuf, olup biteni öğrenince şöyle dedi: Böyle bir soruşturmanın yapılmasını istemekteki amacım, gıyabında/yokluğunda Aziz'e hıyanet etmediğimin onun tarafından bilinmesiydi. Ayrıca şu da bilinmelidir ki Allah hainlerin tuzaklarını asla başarıya ulaştırmaz."

53. Kadın sözlerine şöyle devam etti: "Bununla birlikte ben nefsimi tamamen temize çıkarmıyorum. Çünkü rabbim esirgeyip korumasa nefs insanı hep kötülüğe, şehevî arzulara yöneltir. Şüphesiz rabbim çok affedici, çok merhametlidir."

54. Bunun üzerine hükümdar, "Yusuf'u bana getirin." dedi, "Onu kendime özel danışman yapacağım". Yusuf'la tanışıp konuştuktan sonra da, "Bundan böyle sen bizim yanımızda önemli bir mevki sahibisin. Ayrıca sen benim güvenilir bir adamım olacaksın." dedi.

55. Bunun üzerine Yusuf, "Öyleyse beni ülkenin hazinesinden sorumlu olacağım bir makama getirin. Çünkü ben hazineyi iyi korur ve malî işlerden iyi anlarım." dedi.

56. İşte biz böylece Yusuf'a Mısır'da önemli bir mevki ve iktidar gücü verdik. Nitekim o, ülkenin her yerinde görevini rahatça yapabiliyor, yetkisini kullanabiliyordu. Biz lütuf ve rahmetimizi [iktidar gücünü] dilediğimize veririz. Yine biz işlerini dürüst yapanların hak ettikleri karşılığı asla zayi etmeyiz.

57. Bununla birlikte, iman edip Allah'ın emirlerine itaatsizlikten sakınanların gözünde ahiretteki mükâfat dünyada verilenden elbet hayırlıdır.

58. Yıllar sonra Yusuf'un kardeşleri [Ken'ân diyarındaki kuraklık ve kıtlık sebebiyle] Mısır'a gelip onun huzuruna çıktılar. Yusuf onları ilk bakışta tanıdı, ama onlar Yusuf'u tanımadılar.

59-60. Yusuf onların tahıl/erzak yüklerini hazırlattı ve ülkeden ayrılacakları sırada şöyle dedi: "Bir dahaki gelişinizde, o sözünü ettiğiniz baba bir kardeşinizi [Bünyamin'i] de getirin. Gördüğünüz gibi ben size tahılı fazla fazla veriyorum. [Daha açıkçası, tahıl karneye bağlanmış olduğu ve istekte bulunan kişinin bizzat burada bulunması gerektiği hâlde ben yaşlı babanız ve baba bir kardeşiniz için istediğiniz tahılı da veriyorum]. Böylece sizi en güzel şekilde ağırlıyorum. Gelecek seferde o kardeşinizi bana getirmezseniz benden ne bir ölçek tahıl bekleyin ne de yanıma yöreme uğrayın."

قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ اَبَاهُ وَاِنَّا لَفَاعِلُونَ ﴿٦١﴾ وَقَالَ
لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِى رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ
يَعْرِفُونَهَا اِذَا انْقَلَبُوا اِلَى اَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ
﴿٦٢﴾ فَلَمَّا رَجَعُوا اِلَى اَبِيهِمْ قَالُوا يَا اَبَانَا مُنِعَ مِنَّا
الْكَيْلُ فَاَرْسِلْ مَعَنَا اَخَانَا نَكْتَلْ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ
[242] ﴿٦٣﴾ قَالَ هَلْ اٰمَنُكُمْ عَلَيْهِ اِلَّا كَمَا اَمِنْتُكُمْ عَلَى
اَخِيهِ مِنْ قَبْلُ فَاللّٰهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ اَرْحَمُ
الرَّاحِمِينَ ﴿٦٤﴾ وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا
بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ اِلَيْهِمْ قَالُوا يَا اَبَانَا مَا نَبْغِى هٰذِهِ
بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ اِلَيْنَا وَنَمِيرُ اَهْلَنَا وَنَحْفَظُ اَخَانَا
وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَعِيرٍ ذٰلِكَ كَيْلٌ يَسِيرٌ ﴿٦٥﴾ قَالَ لَنْ
اُرْسِلَهُ مَعَكُمْ حَتّٰى تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِنَ اللّٰهِ لَتَأْتُنَّنِى بِهِ
اِلَّا اَنْ يُحَاطَ بِكُمْ فَلَمَّا اٰتَوْهُ مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللّٰهُ عَلٰى مَا
نَقُولُ وَكِيلٌ ﴿٦٦﴾ وَقَالَ يَا بَنِىَّ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ
وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ اَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ وَمَا اُغْنِى عَنْكُمْ
مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَىْءٍ اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ
وَعَلَيْهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٦٧﴾ وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ
حَيْثُ اَمَرَهُمْ اَبُوهُمْ مَا كَانَ يُغْنِى عَنْهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ

61. Kardeşler Yusuf'a şöyle karşılık verdiler: "Onu [Bünyamin'i] getirmek için babasını razı etmeye çalışırız, herhalde bunu başarırız."

62. Bu arada Yusuf adamlarına [gizlice] şöyle emretti: "Onların tahıl için ödedikleri paraları yüklerinin içine koyun. Evlerine vardıklarında bu paraları görüp kendilerine ikramda bulunduğumuzu anlar ve tekrar gelirler."

63. Yusuf'un kardeşleri babalarının yanına dönünce, "Baba!" dediler, "[Gelecek sefer Bünyamin'i yanımızda götürmediğimiz takdirde bize bir ölçek bile tahıl verilmeyecek. Bu yüzden kardeşimizi de bizimle beraber Mısır'a gönder ki tahıl alabilelim. Hiç şüphen olmasın ki bu kez onu çok iyi koruyacağız."

64. Bunun üzerine Yakub şöyle dedi: "Daha önce abisi Yusuf'u size güvenip emanet ettiğim gibi, şimdi de onu size emanet edeyim, öyle mi?! Benim güvenim size değil ancak Allah'adır. Çünkü en güvenilir koruyucu Allah'tır. O merhametlilerin de en merhametlisidir."

65. Yakub'un oğulları Mısır'dan getirdikleri yükleri açıp baktıklarında tahıl bedeli olarak verdikleri paraların kendilerine iade edilmiş olduğunu gördüler ve "Baba, Baba!" dediler, "Biz daha ne isteyelim, bak işte ödediğimiz paralar bize geri verilmiş. Şimdi bize izin ver de Mısır'a tekrar gidelim; ailemize yine erzak/tahıl getirelim. [Hiç tasalanma,] biz kardeşimizi gözümüz gibi koruruz. Hem sonra onun sayesinde fazladan bir deve yükü tahıl daha almış oluruz. Zaten bu ilk seferde getirdiğimiz tahıl bize yetmez."

66-67. Bunun üzerine Yakub şöyle dedi: "Hepiniz saldırıya uğrayıp helak olmadıkça onu sağ salim geri getireceğinize dair Allah adına and içerek bana söz verin. Aksi hâlde onu sizinle birlikte Mısır'a göndermem."

Onlar kesin söz verince Yakub, "Bakın, bütün bu konuşmalarımıza Allah şahittir." dedi ve ekledi: "Evlatlarım! [Kalabalık bir yabancı grubu olarak Mısırlıların dikkatini çekmemeniz için] şehre tek kapıdan değil, farklı kapılardan girin. Gerçi ben tedbir adına ne söylersem söyleyeyim, Allah'ın sizinle ilgili takdirine engel olamam. [Bilin ki] hüküm ve takdir yalnız Allah'ındır. Bu yüzden ben yalnız O'na güvenirim. Birine güvenmek isteyenler de yalnız O'na güvensinler."

68. Yakub'un oğulları şehre babalarının tembihlediği şekilde farklı kapılardan girdiler; fakat bu tedbir onların başına Allah'tan gelebilecek bir şeyi değiştirmeyecek, sadece Yakub'un [oğullarını korumak için] söylemek ihtiyacı duyduğu şeyin yerine getirilmesinden ibaret kalacaktı. Şüphesiz Yakub, kendisine verdiğimiz ilim saye-

شَيْءٍ اِلَّا حَاجَةً ف۪ي نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضٰيهَاۜ وَاِنَّهُ لَذُو
عِلْمٍ لِمَا عَلَّمْنَاهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾
وَلَمَّا دَخَلُوا عَلٰى يُوسُفَ اٰوٰٓى اِلَيْهِ اَخَاهُ قَالَ اِنّ۪ٓي
اَنَا اَخُوكَ فَلَا تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٩﴾ فَلَمَّا [243]
جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ ف۪ي رَحْلِ اَخ۪يهِ
ثُمَّ اَذَّنَ مُؤَذِّنٌ اَيَّتُهَا الْع۪يرُ اِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا
وَاَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا تَفْقِدُونَ ﴿٧١﴾ قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ
الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَٓاءَ بِه۪ حِمْلُ بَع۪يرٍ وَاَنَا بِه۪ زَع۪يمٌ
﴿٧٢﴾ قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ فِي
الْاَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِق۪ينَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا فَمَا جَزَٓاؤُ۬هُٓ اِنْ
كُنْتُمْ كَاذِب۪ينَ ﴿٧٤﴾ قَالُوا جَزَٓاؤُ۬هُ مَنْ وُجِدَ ف۪ي رَحْلِه۪
فَهُوَ جَزَٓاؤُ۬هُۜ كَذٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِم۪ينَ ﴿٧٥﴾ فَبَدَاَ
بِاَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَٓاءِ اَخ۪يهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَٓاءِ
اَخ۪يهِۜ كَذٰلِكَ كِدْنَا لِيُوسُفَۜ مَا كَانَ لِيَأْخُذَ اَخَاهُ ف۪ي
د۪ينِ الْمَلِكِ اِلَّٓا اَنْ يَشَٓاءَ اللّٰهُۜ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ
نَشَٓاءُۜ وَفَوْقَ كُلِّ ذ۪ي عِلْمٍ عَل۪يمٌ ﴿٧٦﴾

sinde her şeyin Allah'ın iradesine uygun olarak gerçekleştiğini iyi biliyordu. Fakat insanların çoğu bu gerçeği bilmez.

69. Derken, Yakub'un oğulları Yusuf'un huzuruna çıktılar. Yusuf, öz kardeşi [Bünyamin] ile yakından ilgilendi ve onu bir kenara çekip, "Bak, ben senin öz kardeşinim. Onların [üvey kardeşlerimizin] bize yaptıklarından dolayı üzülme." dedi.

70. Bir süre sonra Yusuf kardeşlerinin yüklerini hazırlattı ve bu arada öz kardeşinin [Bünyamin] yükünün içine kıymetli bir su tası koydurttu. Kardeşler bu işten habersiz olarak şehirden ayrılırken birisi arkadan, "Hey kervancılar! Durun, siz hırsızlık yapmışsınız!" diye seslendi.

71. Bunun üzerine Yusuf'un kardeşleri onlara doğru dönerek, "Nedir kaybettiğiniz?" diye sordular.

72. Adamlardan biri, "Hükümdarın su tasını/kupasını kaybettik, onu arıyoruz. Onu kendiliğinden getirene bir deve yükü tahıl verilecek. Bu sözün kefili benim." dedi.

73. Yusuf'un kardeşleri, "Vallahi, biz bu memlekete hırsızlık, yankesicilik gibi işler yapmak için gelmedik. Bunu siz de pekâlâ biliyorsunuz. Ayrıca biz hırsız falan değiliz." dediler.

74. Yusuf'un adamları, "Peki, yalancı çıkarsanız?! O zaman söyler misiniz, sizin örfünüzde/törenizde işlediğiniz bu suça nasıl bir ceza verilir?" diye sordular.

75. Onlar, "Tas kimin yükünde çıkarsa o kişi tasın sahibinin kölesi olur. Biz hırsızları [örfümüz/töremiz uyarınca] böyle cezalandırırız." diye cevap verdiler.

76. Kervan Yusuf'un huzuruna getirilince, Yusuf ilkin üvey kardeşlerinin yüklerini aradı. Ardından öz kardeşinin yükünün içinden tası bulup çıkardı. Biz Yusuf'a [öz kardeşi Bünyamin'i yanında alıkoyması] için böyle bir çare öğrettik.[3] Aksi takdirde hükümdarın yasasına göre Yusuf öz kardeşini yanında alıkoyamazdı; ancak Yusuf bunu Allah'ın dilemesi/böyle bir çare öğretmesi sayesinde başardı.

İşte biz, dilediğimiz kimselerin derecelerini böyle yükseltiriz; [amaçlarına ulaşma yolunda onlara çeşitli hâl çareleri öğretiriz]. Elbet her bilenden daha üstün bir bilen vardır; [dolayısıyla Yusuf'un üvey kardeşleri kendilerini çok akıllı ve bilgili sanıyorlardı; oysa Yusuf onlardan çok daha akıllı ve bilgili idi].[4]

3. Bu ayetteki *kezâlike kidnâ li yûsufe* ifadesi bazı meallerde, "İşte biz Yusuf'a böyle bir hile/tuzak/oyun öğrettik." şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu tarz bir çeviri Allah hakkında olumsuz çağrışımlara yol açacak niteliktedir. Bu yüzden biz *kidnâ* lafzını "çare öğrettik" şeklinde çevirmeyi tercih ettik.

4. Parantez içindeki açıklama Fahreddîn er-Râzî'nin izahına dayanmaktadır (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XVIII. 146).

قَالُٓوا اِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ اَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُۚ فَاَسَرَّهَا
يُوسُفُ ف۪ي نَفْسِه۪ وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْۚ قَالَ اَنْتُمْ شَرٌّ
مَكَاناًۚ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ ﴿٧٧﴾ قَالُوا يَٓا اَيُّهَا
الْعَز۪يزُ اِنَّ لَهُٓ اَباً شَيْخاً كَب۪يراً فَخُذْ اَحَدَنَا مَكَانَهُۚ
[244] اِنَّا نَرٰيكَ مِنَ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٧٨﴾ قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ اَنْ
نَأْخُذَ اِلَّا مَنْ وَجَدْنَا مَتَاعَنَا عِنْدَهُٓۙ اِنَّٓا اِذاً لَظَالِمُونَ
﴿٧٩﴾ فَلَمَّا اسْتَيْـَٔسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِياًّۜ قَالَ كَب۪يرُهُمْ
اَلَمْ تَعْلَمُٓوا اَنَّ اَبَاكُمْ قَدْ اَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقاً مِنَ اللّٰهِ
وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ ف۪ي يُوسُفَۚ فَلَنْ اَبْرَحَ الْاَرْضَ
حَتّٰى يَأْذَنَ ل۪ٓي اَب۪ٓي اَوْ يَحْكُمَ اللّٰهُ ل۪يۚ وَهُوَ خَيْرُ
الْحَاكِم۪ينَ ﴿٨٠﴾ اِرْجِعُٓوا اِلٰٓى اَب۪يكُمْ فَقُولُوا يَٓا اَبَانَٓا
اِنَّ ابْنَكَ سَرَقَۚ وَمَا شَهِدْنَٓا اِلَّا بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا
لِلْغَيْبِ حَافِظ۪ينَ ﴿٨١﴾ وَسْـَٔلِ الْقَرْيَةَ الَّت۪ي كُنَّا ف۪يهَا
وَالْع۪يرَ الَّت۪ٓي اَقْبَلْنَا ف۪يهَاۜ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٨٢﴾ قَالَ بَلْ
سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْراًۜ فَصَبْرٌ جَم۪يلٌۜ عَسَى اللّٰهُ
اَنْ يَأْتِيَن۪ي بِهِمْ جَم۪يعاًۜ اِنَّهُ هُوَ الْعَل۪يمُ الْحَك۪يمُ ﴿٨٣﴾

77. [Su tası Bünyamin'e ait yükün içinde çıkınca] Yusuf'un üvey kardeşleri, "Şayet o çalmışsa buna hiç şaşırmayız. Çünkü onun abisi de [Yusuf] yıllar önce hırsızlık yapmıştı." dediler.

Yusuf onların bu sözlerini sineye çekti, yüzlerine karşı hiçbir şey söylemedi. Fakat kendi kendine, "[Ahlaken] acınacak hâldesiniz. Bu ithamlarınızın asılsız olduğunu Allah biliyor elbet!" diye söylendi.

78. Üvey kardeşleri Yusuf'a hitaben, "Vezir hazretleri!" dediler, "Bu çocuğun yaşlı bir babası var; evladını kaybetmeye dayanamaz. Onun yerine birimizi alıkoy. Gördüğümüz kadarıyla siz iyiliksever birisiniz."

79. Yusuf onların bu teklifine şöyle karşılık verdi: "Suçsuz birini cezalandırmaktan Allah'a sığınırım. Biz malımızı kimin yükünde bulduysak ancak onu alıkoyarız. Aksi takdirde zulmetmiş oluruz."

80-82. Kardeşleri onu [Bünyamin'i] kurtarmaktan ümitlerini kesince bir kenara çekilip aralarınca usulca konuşmaya başladılar. Ağabeyleri şöyle dedi:

Kardeşimizi [Bünyamin'i] sağ salim geri getireceğimize dair babamızın bizden Allah adına yemin ettirerek kesin söz aldığı hepimizin malumu. Üstelik yıllar önce Yusuf'a yaptığımız kötülük de ortada. Hâl böyleyken biz ne yüzle geri döneceğiz?! Vallahi, babam bana kardeşimizi almadan memlekete dönüş izni vermedikçe yahut en adil hâkim olan Allah kardeşimi kurtarmama dair hükmünü tecelli ettirmedikçe ben bu ülkeden ayrılmayacağım. Varın siz memlekete gidin ve babamıza şöyle deyin:

"Baba! Oğlun [Bünyamin] hırsızlık yapmış. Biz onun hırsızlık yaptığına şahit olmadık; sadece su tasının ona ait yükün içinden çıktığını gördük. Gerçi sana oğlunu koruma sözü vermiştik; ama başımıza böyle bir olay geleceğini nerden bilebilirdik?! Bütün bu anlattıklarımızda bize inanmıyorsan, gittiğimiz şehrin ahalisine veya memlekete birlikte döndüğümüz kervancılara sor. Vallahi biz doğru söylüyoruz."

83. Oğulları gelip bu sözleri söyleyince Yakub şöyle dedi: "Yoo! İşin doğrusu şu ki kıskançlık duygularınız yine size çok kötü bir iş yaptırmış. Bu saatten sonra bana düşen, güzelce sabretmek olsa gerek. Ümidim odur ki Allah yarın bir gün evlatlarımın hepsine yeniden kavuşmayı nasip eder. Şüphesiz O her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi yerli yerince edip eyleyendir."

وَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يَٓا اَسَفٰى عَلٰى يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ
عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ فَهُوَ كَظ۪يمٌ ﴿٨٤﴾ قَالُوا تَاللّٰهِ تَفْتَؤُ۬ا
تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتّٰى تَكُونَ حَرَضاً اَوْ تَكُونَ مِنَ
الْهَالِك۪ينَ ﴿٨٥﴾ قَالَ اِنَّمَٓا اَشْكُوا بَثّ۪ي وَحُزْن۪ٓي اِلَى
اللّٰهِ وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾ يَا بَنِيَّ اذْهَبُوا [245]
فَتَحَسَّسُوا مِنْ يُوسُفَ وَاَخ۪يهِ وَلَا تَا۬يْـَٔسُوا مِنْ رَوْحِ
اللّٰهِ اِنَّهُ لَا يَا۬يْـَٔسُ مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ
﴿٨٧﴾ فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَٓا اَيُّهَا الْعَز۪يزُ مَسَّنَا
وَاَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا بِبِضَاعَةٍ مُزْجٰيةٍ فَاَوْفِ لَنَا
الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَاۜ اِنَّ اللّٰهَ يَجْزِي الْمُتَصَدِّق۪ينَ
﴿٨٨﴾ قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَاَخ۪يهِ اِذْ
اَنْتُمْ جَاهِلُونَ ﴿٨٩﴾ قَالُٓوا ءَاِنَّكَ لَاَنْتَ يُوسُفُ قَالَ
اَنَا يُوسُفُ وَهٰذَٓا اَخ۪ي قَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَاۜ اِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ
وَيَصْبِرْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُض۪يعُ اَجْرَ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٩٠﴾ قَالُوا
تَاللّٰهِ لَقَدْ اٰثَرَكَ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَاِنْ كُنَّا لَخَاطِ۪ٔينَ ﴿٩١﴾ قَالَ
لَا تَثْر۪يبَ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَۜ يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكُمْ وَهُوَ اَرْحَمُ
الرَّاحِم۪ينَ ﴿٩٢﴾ اِذْهَبُوا بِقَم۪يص۪ي هٰذَا فَاَلْقُوهُ عَلٰى
وَجْهِ اَب۪ي يَأْتِ بَص۪يراًۚ وَأْتُون۪ي بِاَهْلِكُمْ اَجْمَع۪ينَ ﴿٩٣﴾

84. Yakub, oğullarına arkasını dönüp, “Vah, Yusuf'um!” diye iç çekti. Evlat acısından o kadar ağladı ki sonunda gözlerine ak düştü. Ama yine de kederini içine attı.

85. Oğulları ona şöyle dediler: “Baba! Vallahi, sen ‘Yusuf'um’ diye diye kederinden eriyeceksin yahut ölüp gideceksin.”

86. Yakub da şöyle dedi: “Ben şikâyetimi, derdimi yalnız Allah'a arz ediyorum. Ayrıca ben Allah'ın lütfuna dair sizin bilmediğiniz birçok şeyi biliyorum.”

87. Yakub sözlerine şöyle devam etti: “Evlatlarım! Şimdi gidin ve ne yapın edin Yusuf ile kardeşi hakkında bir haber almaya çalışın. Ama sakın Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. [Unutmayın ki] Allah'ın rahmetinden ancak kâfirler ümidini keser.”

88. Yakub'un oğulları Mısır'a gelip Yusuf'un huzuruna çıktıklarında şöyle dediler: “Vezir hazretleri! Biz ve diğer aile fertlerimiz yine darlık ve sıkıntı içindeyiz. Size ödeyebilecek paramız da oldukça az. Ama siz yine de lütfedip bize bolca tahıl verin; [kardeşimiz Bünyam'ini de bize bağışlayıverin de onu geri götürelim]. Şüphesiz Allah bağışta bulunanların mükâfatını verir.”

89. Bu sırada Yusuf, [“Artık zamanı geldi.” diye düşündü ve] kardeşlerine, “Siz vaktiyle cahilce/toyca hareket ederek Yusuf'a ve kardeşine [Bünyamin'e] neler yaptığınızı hatırlıyorsunuz, değil mi?!” dedi.

90. Onlar [büyük bir şaşkınlık içinde], “Ne! Yoksa sen Yusuf musun?!” diye karşılık verdiler. Yusuf, “Evet, ben Yusuf'um; işte bu da kardeşim.” dedi ve ekledi: “Gerçekten Allah bize lütufta bulundu. [Onca zaman ayrılıktan sonra bizi tekrar birbirimize kavuşturdu]. Kim günahkârlıktan sakınır, başına gelen sıkıntı ve dertlere sabrederse bilsin ki Allah böyle güzel işler yapanların mükâfatını zayi etmez.”

91. Yusuf'un kardeşleri, “Vallahi tüm samimiyetimizle söylüyoruz.” dediler, “Allah hakikaten seni bizden üstün kılmış. Gerçekten biz çok yanlış işler yapmışız.”

92-93. Yusuf da onlara şöyle karşılık verdi: “Bugün artık sizi kınayıp azarlayacak değilim. [Ben sizi affettim, hakkımı helal ettim,] dilerim Allah da sizi affetsin. Şüphesiz O merhametlilerin en merhametlisidir. Şimdi siz bu gömleğimi alıp götürün, babamın yüzüne sürün; o zaman görmeye başlayacaktır. Daha sonra da aile fertlerinizin hepsini alıp bana getirin.”

وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ اَبُوهُمْ اِنّ۪ي لَاَجِدُ ر۪يحَ يُوسُفَ
لَوْلَٓا اَنْ تُفَنِّدُونِ ﴿٩٤﴾ قَالُوا تَاللّٰهِ اِنَّكَ لَف۪ي ضَلَالِكَ
[246] الْقَد۪يمِ ﴿٩٥﴾ فَلَمَّٓا اَنْ جَٓاءَ الْبَش۪يرُ اَلْقٰيهُ عَلٰى وَجْهِه۪
فَارْتَدَّ بَص۪يراًۚ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْۚ اِنّ۪ٓي اَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا
لَا تَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾ قَالُوا يَٓا اَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَٓا اِنَّا كُنَّا
خَاطِ۪ٔينَ ﴿٩٧﴾ قَالَ سَوْفَ اَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبّ۪يۜ اِنَّهُ هُوَ
الْغَفُورُ الرَّح۪يمُ ﴿٩٨﴾ فَلَمَّا دَخَلُوا عَلٰى يُوسُفَ اٰوٰٓى
اِلَيْهِ اَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ اٰمِن۪ينَۜ ﴿٩٩﴾
وَرَفَعَ اَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّداًۚ وَقَالَ يَٓا
اَبَتِ هٰذَا تَأْو۪يلُ رُءْيَايَ مِنْ قَبْلُۘ قَدْ جَعَلَهَا رَبّ۪ي حَقّاًۜ
وَقَدْ اَحْسَنَ ب۪ٓي اِذْ اَخْرَجَن۪ي مِنَ السِّجْنِ وَجَٓاءَ بِكُمْ
مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ اَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْن۪ي وَبَيْنَ اِخْوَت۪يۜ
اِنَّ رَبّ۪ي لَط۪يفٌ لِمَا يَشَٓاءُۜ اِنَّهُ هُوَ الْعَل۪يمُ الْحَك۪يمُ ﴿١٠٠﴾
رَبِّ قَدْ اٰتَيْتَن۪ي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَن۪ي مِنْ تَأْو۪يلِ
الْاَحَاد۪يثِۚ فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَنْتَ وَلِيّ۪ ف۪ي
الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۚ تَوَفَّن۪ي مُسْلِماً وَاَلْحِقْن۪ي بِالصَّالِح۪ينَ
﴿١٠١﴾ ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الْغَيْبِ نُوح۪يهِ اِلَيْكَۚ وَمَا كُنْتَ
لَدَيْهِمْ اِذْ اَجْمَعُٓوا اَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ ﴿١٠٢﴾

94. Kervan Mısır'dan ayrılınca [Ken'ân diyarındaki] babaları Yakub yanındakilere şöyle dedi: "Eğer beni bunaklıkla suçlamazsanız, size derim ki 'Vallahi ben Yusuf'un kokusunu alıyorum.'"

95. Onun yanındaki kişiler, "Vallahi, senin o eski alıklığın/şaşkınlığın devam ediyor." dediler.

96. [Kervanın önünden giden ve] Yusuf'un sağ olduğu müjdesini getiren kişi, gömleği Yakub'un yüzüne sürdü. Yakub o anda görmeye başladı ve ardından şöyle dedi: "Ben size 'Allah'ın lütfuna dair sizin bilmediğiniz birçok şeyi biliyorum' dememiş miydim?"

97. Bu sırada oğulları, "Baba!" dediler, "Günahlarımızı bağışlaması için Allah'a dua et. Çünkü biz gerçekten çok yanlış işler yaptık."

98. Yakub da şöyle karşılık verdi: "Bağışlanmanız için rabbime dua edeceğim. Çünkü O tövbekâr kullarına karşı gerçekten çok affedici, çok merhametlidir."

99. [Yakub ailesini alıp Mısır'a gitti]. Oraya varınca hep birlikte Yusuf'un huzuruna çıktılar. Yusuf anasını ve babasını bağrına bastı ve "Bundan böyle Mısır'da Allah'ın izniyle huzur ve güven içinde yaşayın." dedi.

100. Daha sonra Yusuf anasını ve babasını makamına çıkarıp yanına oturttu. Bu sırada hem anası babası hem de bütün kardeşleri onun huzurunda saygıyla eğildiler.

Bu manzara karşısında Yusuf, "Canım babam!" dedi, "Yıllar önce görmüş olduğum rüyanın gerçek hayattaki tezahürü işte bu! Rabbim o rüyayı şimdi gerçekleştirmiş oldu. O bana nice lütuflarda bulundu. Beni zindandan kurtardı; sizi çölden çıkarıp buraya getirdi; üstelik şeytan benimle kardeşlerimin arasını açtıktan sonra bizi tekrar birbirimize kavuşturdu. Şüphesiz rabbim dilediği şeyi akıl sır ermeyecek şekilde gerçekleştirir. Çünkü O her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi yerli yerince edip eyleyendir."

101. Nihayet, Yusuf şöyle dua etti: "Rabbim! Sen bana makam-mevki ve iktidar lütfettin. Rüyaları yorumlamayı, olayların gerçek mahiyetini anlayıp kavramayı öğrettin. Ey gökleri ve yeri yaratan rabbim! Dünyada da ahirette de velinimetim sensin. Benim canımı sana yürekten teslim olmuş bir kul olarak al ve beni hayırlı kulların zümresine dâhil et."

102. [Ey Peygamber!] İşte bunlar sana vahiyle bildirdiğimiz uzak geçmişe/gayba dair haberlerdir. Nitekim Yusuf'un kardeşleri bir araya gelip elbirliğiyle ona tuzak kurarlarken sen onların yanlarında değildin.

وَمَٓا اَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾ وَمَا [247]
تَسْـَٔلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍۜ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿١٠٤﴾
وَكَاَيِّنْ مِنْ اٰيَةٍ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا
وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ ﴿١٠٥﴾ وَمَا يُؤْمِنُ اَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ اِلَّا
وَهُمْ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٦﴾ اَفَاَمِنُٓوا اَنْ تَأْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِنْ
عَذَابِ اللّٰهِ اَوْ تَأْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ
﴿١٠٧﴾ قُلْ هٰذِهٖ سَبٖيلٖٓي اَدْعُٓوا اِلَى اللّٰهِ عَلٰى بَصٖيرَةٍ اَنَا
وَمَنِ اتَّبَعَنٖيۜ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ وَمَٓا اَنَا مِنَ الْمُشْرِكٖينَ
﴿١٠٨﴾ وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا نُوحٖٓي اِلَيْهِمْ
مِنْ اَهْلِ الْقُرٰىۜ اَفَلَمْ يَسٖيرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِهِمْۜ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ
لِلَّذٖينَ اتَّقَوْاۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠٩﴾ حَتّٰٓى اِذَا اسْتَيْـَٔسَ
الرُّسُلُ وَظَنُّٓوا اَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَٓاءَهُمْ نَصْرُنَاۙ فَنُجِّيَ
مَنْ نَشَٓاءُۜ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمٖينَ ﴿١١٠﴾
لَقَدْ كَانَ فٖي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِاُو۬لِي الْاَلْبَابِۜ مَا
كَانَ حَدٖيثًا يُفْتَرٰى وَلٰكِنْ تَصْدٖيقَ الَّذٖي بَيْنَ يَدَيْهِ
وَتَفْصٖيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١١١﴾

103. Sen ne kadar çaba harcarsan harca, insanların çoğu [Mekke halkının müşrik çoğunluğu] yine de imana gelmez!

104. Hâlbuki sen tebliğ görevine karşılık onlardan ücret de istemiyorsun. [Ama şunu iyi bilsinler ki] bu Kur'an cümle âlem için sırf bir öğüt ve uyarı, aynı zamanda bir şeref kaynağıdır.

105-106. Göklerde ve yerde Allah'ın mutlak birliğini, sınırsız kudretini gösteren nice deliller vardır. [Mekke ahalisindeki kâfir ve müşrik] insanlar bu delilleri görür, fakat [hak ve hakikatten yüz çevirdikleri için,] hiç aldırış etmeden geçip giderler. Üstelik o ahalinin çoğu şirke bulaşmaksızın Allah'a iman etmezler.

107. Peki, onlar hiç beklemedikleri bir anda Allah'ın kendilerini çepeçevre kuşatacak bir azabının gelmeyeceği veya kıyametin ansızın gelip çatmayacağı hususunda bir güvence ve garantiye mi sahipler?!

108. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Ben ve bana uyanlar delilli/mesnetli olarak sizi Allah'ın yoluna çağırıyoruz. İşte benim yolum budur. Allah sizin uydurduğunuz yakışıksız sıfatların tümünden münezzehtir. [İyi bilin ki] ben, Allah'a eş ve ortak koşan biri değilim."

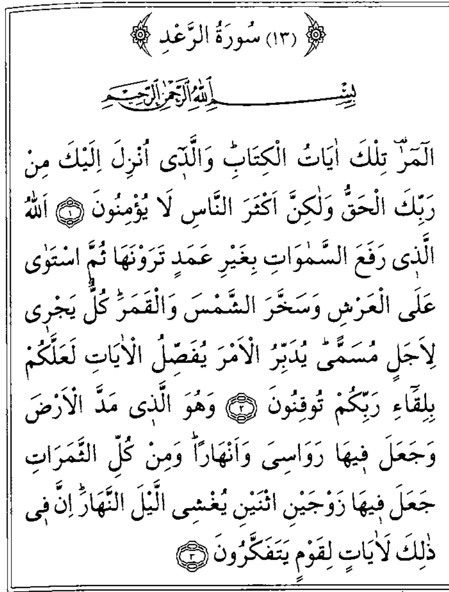
109. [Ey Peygamber!] Senden önce gönderdiğimiz ve kendilerine vahyettiğimiz peygamberler de [melek değil] tıpkı senin gibi bir şehirde/beldede yaşayan birer insan evladı idi. [Böyleyken, o müşrikler senin peygamberliğini niçin yadırgarlar ki?!]

Onlar yeryüzünde dolaşıp, bakıp araştırıp, kendilerinden önce gelip geçen kâfir halkların akıbetlerinden hiç ibret almıyorlar mı?! [Bilin ki] ahiret yurdu Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için mutlak hayırlıdır. [Ey müşrikler!] Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?!

110. Evet, geçmişte de peygamberler ümmetlerinden umutlarını kesmişler, hatta insanlar tarafından yalancı olarak görüldüklerine kesin kanaat getirmişlerdir. İşte bizim yardımımız tam da böyle bir zamanda o peygamberlerin imdadına yetişmiş ve böylece dilediğimiz kimseler [peygamberler ve onlara inananlar] kurtulmuş, fakat günaha batmış topluluklara yönelik cezamızın geri çevrilmesi mümkün olmamıştır.

111. Hiç şüphe yok ki geçmişteki peygamberlerin hayat hikâyelerinde ibretler ve dersler vardır; fakat bunlardan ders alacak olanlar aklıselim ve sağduyu sahibi kimselerdir. [Bilin ki] bu Kur'an [Muhammed veya başka birileri tarafından] uydurulup Allah'a isnat edilmiş bir kelam değildir. Bilakis o, kendinden önceki vahiyleri onaylayan, [din hususunda gerekli] her şeyi etraflıca açıklayan ve aynı zamanda iman edenler için hem rehber hem de rahmet kaynağı olan ilahî bir kelamdır.

[248]

سورة الرعد (١٣)
بسم الله الرحمن الرحيم
المر تلك آيات الكتاب والذي أنزل إليك من
ربك الحق ولكن أكثر الناس لا يؤمنون ﴿١﴾ الله
الذي رفع السماوات بغير عمد ترونها ثم استوى
على العرش وسخر الشمس والقمر كل يجري
لأجل مسمى يدبر الأمر يفصل الآيات لعلكم
بلقاء ربكم توقنون ﴿٢﴾ وهو الذي مد الأرض
وجعل فيها رواسي وأنهارا ومن كل الثمرات
جعل فيها زوجين اثنين يغشي الليل النهار إن في
ذلك لآيات لقوم يتفكرون ﴿٣﴾

13/RA'D SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Bazı rivayetlere göre nüzul sıralamasında 96. sûre olup Muhammed sûresinden sonra, Rahmân sûresinden önce Medine'de inmiştir. Bizce bu sıralama problemlidir. Zira sûre gerek dil ve üslup özellikleri, gerek içerdiği konular itibariyle Mekke dönemine ait görünmektedir. Toplam 43 ayettir. İsmini 13. ayette geçen ve "gök gürültüsü" anlamına gelen *ra'd* kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Elif-Lâm-Mîm-Râ.

[Ey Peygamber!] İşte bunlar Kur'an'ın ayetleridir. Sana rabbin tarafından indirilen bu Kur'an [uydurma değil] hak ve hakikatin ta kendisidir. Ne var ki insanların çoğu [Mekke halkının müşrik çoğunluğu] buna inanmaz.[1]

1. Bu ve birçok ayetin sonunda geçen ve sözün gelişine göre bazı yerlerde "insanların çoğu" diye çevirdiğimiz *ekserü'n-nâs* tamlaması vahyin nazil olduğu tarihî vasat ve ilk muhataplar dikkate alındığında "Mekke halkının müşrik çoğunluğu" anlamına gelir. Nitekim İbn Abbas da söz konusu tamlamayı böyle tefsir etmiştir (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, IV. 300).

2. [Ey Müşrikler!] Gördüğünüz gibi şu gökleri herhangi bir direk olmaksızın yüksekte tutan Allah'tır.[2] O Allah ki bütün varlıkları hükmüne boyun eğdirip kâinatta mutlak hükümranlık kurmuş ve bu cümleden olmak üzere her biri belli bir zamana kadar kendi yörüngelerinde düzenli şekilde hareket edecek olan güneşi ve ayı sizin hizmetinize sunmuştur. Her şeyi yerli yerince yöneten, kâinattaki düzeni mükemmel şekilde sürdüren O'dur. Ve O, sınırsız kudretine işaret eden delilleri etraflıca açıklar ki bir gün rabbinizin huzuruna çıkacağınıza şeksiz şüphesiz inanasınız.

2. Bu ayetteki *bi-ğayri 'amedin teravnehâ* ifadesi, "görebileceğiniz direkler olmaksızın" şeklinde de çevrilebilir. Buna göre *teravnehâ* kelimesi *'amed* (direkler) kelimesinin sıfatı olur ve bu takdirde gökleri yüksekte tutan direklerin bulunduğu fakat bunların gözle görülebilir nitelikte olmadığı şeklinde bir mana ortaya çıkar. Bizim çevirimize göre *bi-ğayri 'amedin* tamlaması hâldir ve dolayısıyla gökler direksizdir (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, VI. 344).

3. Yeryüzünü ayağınızın altına âdeta bir halı gibi seren,[3] orada sağlam dağlar ve ırmaklar meydana getiren de O'dur. Her türlü meyvenin özünde çiftli, erkekli-dişili tohumlar yaratan, gündüzü geceyle bürüyen de yine O'dur. İşte bütün bunlarda Allah'ın sınırsız kudretine işaret eden deliller vardır; fakat bunu aklıselimle düşünen kimseler idrak eder.

3. Bu ayetteki *medde'l-arz* ifadesine istinaden bazı büyük müfessirler yeryüzünün yuvarlak değil, düz olduğunu ileri sürmüşlerdir (Bkz. İbn Atıyye, *el-Muharrerü'l-Vecîz*, III. 293; Kurtubî, *el-Câmi'*; IX. 184). İşte bu tür yorumlar bilimsel[ci] tefsir anlayışına ibretlik örnekler olarak arz edilebilir ve bu anlayışın kaş yapayım derken göz çıkardığı söylenebilir. Ne tuhaftır ki geçmişte birçok büyük müfessir Kur'an'dan hareketle dünyanın hem sabit hem düz olduğunu söylerken bugün yine Kur'an'dan hareketle tam tersi şeyler söylenmekte ve bu da Kur'an'ın bilimsel bir mucizesi olarak takdim edilmektedir. Ama gerçek şu ki Kur'an dünyanın düz veya yuvarlak olduğu hakkında konuşmamasına rağmen insanlar onu bu konuda konuşturmakta fakat geçmişte ak dediğine bugün kara dercesine konuşturmaktalar.

4. Yeryüzünde birbirine komşu olan [fakat toprak yapısı, rengi, bitki örtüsü, bakımından farklı özellikleri bulunan] kara parçaları vardır. Buralarda üzüm bağları, hububat tarlaları, bir kökten çatallanıp küme hâline gelen veya tek başına boy salan hurma ağaçları yetişir. Bütün bunlar aynı suyla sulandığı hâlde biz onların ürünlerine/meyvelerine birbirlerinden farklı özellikler, farklı renkler ve lezzetler veririz. İşte bütün bunlarda da Allah'ın sınırsız kudretine işaret eden deliller vardır; fakat bunu aklıselim sahibi kimseler anlar.

5. [Ey Peygamber!] Allah'ın kudretini gösteren bunca delile rağmen o müşriklerin hâlâ putlara tapmalarına şaşıyorsan bil ki asıl şaşılacak olan şey, onların [inkârcı ve alaycı bir tavırla], "Ya! Demek biz ölüp toprağa karıştıktan sonra yeniden diriltileceğiz!" demeleridir. İşte onlar rablerine karşı nankörlükte direnenlerdir. İşte onlar boyunlarına bukağı takılacak olanlardır. İşte onlar cehennemi boylayıp orada temelli kalacak olanlardır!

وَفِي الْاَرْضِ قِطَعٌ مُتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِنْ اَعْنَابٍ
وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقٰى بِمَٓاءٍ
وَاحِدٍ وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلٰى بَعْضٍ فِي الْاُكُلِ اِنَّ فِي
ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾ وَاِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ
قَوْلُهُمْ ءَاِذَا كُنَّا تُرَابًا ءَاِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ اُولٰٓئِكَ
الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ وَاُولٰٓئِكَ الْاَغْلَالُ فِٓي اَعْنَاقِهِمْ
وَاُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٥﴾
وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِنْ [249]
قَبْلِهِمُ الْمَثُلَاتُ وَاِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلٰى
ظُلْمِهِمْ وَاِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٦﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ
كَفَرُوا لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهِ اِنَّمَٓا اَنْتَ مُنْذِرٌ
وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ﴿٧﴾ اَللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ اُنْثٰى وَمَا
تَغِيضُ الْاَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ
﴿٨﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ ﴿٩﴾
سَوَٓاءٌ مِنْكُمْ مَنْ اَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ وَمَنْ هُوَ
مُسْتَخْفٍ بِالَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ ﴿١٠﴾

6. [Ey Peygamber!] O müşrikler senin çağrına uyup Allah'ın rahmet ve merhametine nail olacakları yerde sana [alaycı bir tavırla], "Şu bizi tehdit ettiğin azap gelecekse gelsin!" diyorlar. Hâlbuki kendilerinden önce, cümle âleme ibret olacak nice azaplar geldi, nice helakler gerçekleşti. Şüphesiz senin rabbin, işledikleri günahlara rağmen insanlara karşı yine de engin hoşgörü sahibidir. Bununla birlikte rabbinin azabı da çok şiddetlidir.

7. O kâfirler/müşrikler, "Muhammed'e tanrısından bir mucize verilmesi gerekirdi, değil mi?!" diyorlar. [Ey Peygamber!] Sen sadece bir uyarıcısın. [Bil ki] her kavmin bir yol göstericisi olmuştur.

8. Allah her dişinin neye gebe olduğunu, rahimlerin neyi eksiltip neyi artırdığını [yani rahimlerdeki ceninlerin yaratılışlarındaki eksikliği, fazlalığı, cinsiyetlerini, normal sürelerinden önce mi sonra mı dünyaya geleceklerini] bilir. O'nun katında her şey belli bir ölçüye bağlıdır.

9. O, görünmeyenleri de görünenleri de [insan idrakini aşan şeyleri de insanın idrak sınırları içinde bulunan şeyleri de] bilir. O her şeyden ulu, her şeyden yücedir.

10. Fikrinizi zikrinizi ister gizleyin ister açıkça dillendirin, ister bir işi geceleyin gizli saklı yapın ister gündüz açıkça yapın, Allah'ın bilip görmesi bakımından hiç fark etmez; çünkü O hepsini bilir.

لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ
اَمْرِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا
بِاَنْفُسِهِمْ وَاِذَا اَرَادَ اللّٰهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُمْ
مِنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ ﴿١١﴾ هُوَ الَّذِي يُرِيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا
وَطَمَعًا وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ ﴿١٢﴾ وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ
بِحَمْدِهِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ
فَيُصِيبُ بِهَا مَنْ يَشَٓاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللّٰهِ وَهُوَ
[250] شَدِيدُ الْمِحَالِ ﴿١٣﴾ لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ
مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ اِلَّا كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ
اِلَى الْمَٓاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ وَمَا دُعَٓاءُ الْكَافِرِينَ
اِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿١٤﴾ وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ
﴿١٥﴾ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ قُلِ اللّٰهُ قُلْ
اَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِٓ اَوْلِيَٓاءَ لَا يَمْلِكُونَ لِاَنْفُسِهِمْ نَفْعًا
وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ اَمْ هَلْ
تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ اَمْ جَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَٓاءَ خَلَقُوا
كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ
وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿١٦﴾

11. Her insanın önünde ve ardında onu takip eden ve yaptığı işleri Allah'ın emri uyarınca bir bir kaydeden melekler vardır. Bir toplum kendi durumunu değiştirmedikçe Allah o toplumun durumunu değiştirmez. Bununla birlikte Allah [hak etmelerinden dolayı] bir topluma ceza vermeyi dilediğinde hiçbir güç bunu engelleyemez. Böyle bir durumda onları Allah'ın azabından hiç kimse koruyup kurtaramaz.

12. O Allah ki sizi hem korkutan hem de umuda [yağmur beklentisine] sevk eden şimşekleri çaktırır. Yağmur yüklü bulutları meydana getiren de O'dur.

13. Gök gürültüsü övgüyle, melekler de saygıyla O'nu yüceltirler. O yıldırımları dilediği yere yöneltir, dilediğinin üzerine düşürür. Böyleyken o kâfirler hâlâ Allah'ın kudreti hakkında tartışıp duruyor, ileri geri konuşuyorlar. Hâlbuki O'nun kudreti sonsuz, azabı da korkunçtur.

14. Gerçek dua ve ibadet ancak Allah'a yapılan dua ve ibadettir. [Çünkü ancak Allah'a yapılan dua ve ibadetler karşılık bulur]. O'ndan başka varlıklara tanrılık yakıştıran kimselere/müşriklere, tapındıkları varlıklar hiçbir karşılık veremezler. Müşriklerin durumu, [bir kuyu başında] ellerini suya doğru uzatıp suyun ağzına gelmesini bekleyen kimsenin bu tuhaf durumuna benzer. Hâlbuki su kendiliğinden asla onun ağzına gelmez. İşte bunun gibi, kâfirlerin/müşriklerin dua ve ibadetleri de tamamen beyhudedir.

15. Göklerde ve yerde bulunan varlıkların hepsi ister istemez Allah'a boyun eğer. [Yeryüzünde cismi bulunan] varlıkların gölgeleri de O'nun belirlediği tabiat yasalarına göre hareket eder; [gölgeler uzayıp kısalır ve böylece tabiattaki ilahî yasaya ister istemez boyun eğmek zorunda kalır].

16. [Ey Peygamber!] O müşriklere, "Göklerin ve yerin rabbi kimdir?" diye sor, ardından onların da itiraf ettiği gibi, "Allah'tır." de ve ekle: "Peki, o hâlde nasıl oluyor da Allah'ı bırakıp ne kendilerine herhangi bir faydası dokunan ne de başlarına gelecek bir zararı def etme gücü bulunan varlıkları tanrı olarak kabul edebiliyorsunuz?!"

Yine de ki onlara: "Görenle görmeyen bir midir? Karanlık[lar]la aydınlık aynı şey midir?!" Yoksa onlar yaratma hususunda Allah'ın birtakım ortakları olduğunu keşfettiler de, yaratma işinin kime/hangi tanrıya ait olduğu konusunda kafaları mı karıştı?!

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Her şeyi yaratan Allah'tır. O tektir, her şeyin üstünde bir güç ve kudret sahibidir.

17. Allah yağmur yağdırdığında, kurumuş nehir yatakları alabildiğine su ile dolup taşar. Sel suyu, üzerindeki köpükleri taşıyıp sürükler. İnsanlar süs eşyası veya alet-edevat yapmak için ateş yakıp madenleri erittiklerinde de böyle köpükler oluşur. İşte Allah hak ile batılı, doğru ile yanlışı böyle misallendiriyor.

Köpükler yok olup gider; insanlara faydalı olan kısım ise toprakta kalır. İşte Allah gerçekleri böyle misallerle anlatıyor.

18. Rablerinin çağrısına [iman ve itaatle] karşılık verenlere en güzel mükâfatlar vardır. O'nun çağrısına uymayanlara gelince, onlar yeryüzünün tüm servetine ve hatta bunun bir o kadar fazlasına sahip olsalar, azaptan kurtulmak için hepsini kurtuluş fidyesi olarak vermek isteyecekler. Evet, onların ahiretteki hesapları çok çetin, yerleri de cehennem olacaktır. Ne kötü bir yerdir cehennem!

19. [Ey Peygamber!] Rabbin tarafından sana vahyedilen Kur'an'ın hak ve hakikat olduğunu anlayıp kavrayan kimse ile bu gerçeğe karşı kör kesilen kimse bir olur mu hiç?! Ama gel gör ki bunu ancak aklıselim ve sağduyu sahibi kimseler anlar.

20. İşte bu aklıselim sahibi kimseler yaratılışlarında Allah'a verdikleri iman ve ibadet sözüne sadakat gösterir, bu sözlerinden asla dönmezler.

اَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَسَالَتْ اَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ
السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًاۜ وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَٓاءَ
حِلْيَةٍ اَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلُهُۜ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْحَقَّ
وَالْبَاطِلَۜ فَاَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَٓاءًۚ وَاَمَّا مَا يَنْفَعُ
النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْاَرْضِۜ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ
الْاَمْثَالَۜ ﴿١٧﴾ لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنٰىۜ وَالَّذِينَ
لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ اَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْاَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ
مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهٖۜ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ سُٓوءُ الْحِسَابِ وَمَأْوٰيهُمْ
جَهَنَّمُۜ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٨﴾ اَفَمَنْ يَعْلَمُ اَنَّمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ [251]
مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ اَعْمٰىۜ اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ اُو۬لُوا
الْاَلْبَابِ ﴿١٩﴾ اَلَّذِينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَلَا يَنْقُضُونَ
الْمِيثَاقَ ﴿٢٠﴾ وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَٓا اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُوصَلَ
وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُٓوءَ الْحِسَابِ ﴿٢١﴾ وَالَّذِينَ
صَبَرُوا ابْتِغَٓاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوا
مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَؤُنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ
اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٢﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا
وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَٓائِهِمْ وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلٰٓئِكَةُ
يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ ﴿٢٣﴾ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا
صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٢٤﴾

21. Yine bu kimseler Allah'ın emrettiği şeyleri yerine getirirler. Rablerine saygıda kusur etmezler, O'nun huzurunda çetin bir hesap vermekten de korkup çekinirler.

22. Onlar rablerinin rızasını kazanmak için sıkıntı ve zorluklara göğüs gerer, namazı hakkıyla kılar, kendilerine verdiğimiz nimetlerden gizli veya açık olarak hayırlı işlerde harcar, [imanlarından dolayı muhatap oldukları] ağır sözleri ağırbaşlılık ve olgunlukla karşılarlar. Mutlu son işte onların hakkıdır.

23-24. İşte o mutlu son Adn cennetleridir. Onlar Adn cennetlerine Allah'ın rızasına uygun bir hayat yaşamış olan ana-babaları, eşleri ve çocuklarıyla birlikte girecekler. Melekler de dört bir yandan gelip onlara, "Selam olsun size, artık güven ve emniyettesiniz.[4] Çünkü siz [dünyadayken] Allah yolunda çektiğiniz sıkıntılara göğüs gerdiniz ve böylece mutlu sona eriştiniz." diyecekler.

4. Bu ve diğer birçok ayette geçen *selâmün aleyküm* ifadesi, Hz. Peygamber ve ilk müslümanların on üç yıllık Mekke döneminde yaşadıkları sıkıntılar ve korkular dikkate alındığında, çok büyük bir nimete işaret eder ve bu nimet de her türlü korku ve endişeden emin olarak sonsuza dek güvenlik ve esenlik içinde hayat sürmeye karşılık gelir.

وَالَّذٖينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مٖيثَاقِهٖ وَيَقْطَعُونَ
مَٓا اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِۙ
اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُٓوءُ الدَّارِ ﴿٢٥﴾ اَللّٰهُ يَبْسُطُ
الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُۜ وَفَرِحُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۜ
وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا مَتَاعٌ ﴿٢٦﴾ وَيَقُولُ
الَّذٖينَ كَفَرُوا لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖۜ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ
يُضِلُّ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْدٖٓي اِلَيْهِ مَنْ اَنَابَۚ ﴿٢٧﴾ اَلَّذٖينَ
اٰمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللّٰهِۜ اَلَا بِذِكْرِ اللّٰهِ تَطْمَئِنُّ
[252] الْقُلُوبُۜ ﴿٢٨﴾ اَلَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبٰى
لَهُمْ وَحُسْنُ مَاٰبٍ ﴿٢٩﴾ كَذٰلِكَ اَرْسَلْنَاكَ فٖٓي اُمَّةٍ قَدْ
خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَٓا اُمَمٌ لِتَتْلُوَا۬ عَلَيْهِمُ الَّذٖٓي اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ
وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمٰنِۜ قُلْ هُوَ رَبّٖي لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ
عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ مَتَابِ ﴿٣٠﴾ وَلَوْ اَنَّ قُرْاٰنًا سُيِّرَتْ
بِهِ الْجِبَالُ اَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْاَرْضُ اَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتٰىۜ
بَلْ لِلّٰهِ الْاَمْرُ جَمٖيعًاۜ اَفَلَمْ يَا۬يْـَٔسِ الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اَنْ لَوْ

25. Yaratılışlarında Allah'a verdikleri iman ve itaat sözünden dönenler, Allah'ın emrettiği şeyleri yerine getirmeyenler ve yeryüzünde [şirk, inkârcılık, zulüm gibi işlerle] fitne-fesat üretenlere gelince, onlar Allah'ın lanetine uğrayacak, O'nun rahmetinden uzak kalacaklardır. Onları ahirette çok kötü bir yer, cehennem beklemektedir.

26. [O kâfirler/müşrikler sahip oldukları dünya malına bakıp da aldanmasınlar]. Allah [dünyadaki imtihan gereği] rızkı dilediğine bol verir, dilediğinin rızkını da daraltır. Allah'ın bolca rızık/nimet verdiği kimseler/müşrikler şu üç günlük hayatta sahip oldukları maddi zenginlikten dolayı şımarırlar. Oysa [maddi zenginlik, Allah'ın sevgili kulu olmanın bir göstergesi olmadığı gibi] dünyadaki fâni hayat da ahiretteki ebedî hayata göre çok basit, gelip geçici bir imkân ve istifadeden başka bir şey değildir.

27. O kâfirler/müşrikler hâlâ, "Muhammed'e tanrısından bir mucize gönderilmesi gerekirdi, değil mi?" diyorlar.

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "[Siz mucize istemeyi bırakın da Allah'tan hidayet isteyin]. Bilin ki Allah dilediği/müstahak gördüğü kimseyi dalalette bırakır. Kendisine yönelenleri ise doğru yola ulaştırır."

28. Doğru yola iletilen kimseler, yürekten iman eden ve kalpleri/gönülleri Allah'ı zikirle huzura eren kimselerdir. İyi bilin ki kalpler/gönüller gerçek manada ancak Allah'ı zikirle huzur bulur.

29. Ne mutlu iman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapanlara! En güzel gelecek onları beklemektedir.

30. [Ey Peygamber!] Kendilerinden önce gelmiş-geçmiş nice toplumlara peygamber gönderdiğimiz gibi, seni de bu topluma peygamber olarak gönderdik ki sana vahyettiğimiz Kur'an'ı onlara okuyup tebliğ edesin. Zira onlar Rahmân'ı inkâr ediyorlar.

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "O Rahmân benim rabbimdir. O'ndan başka gerçek ilah/tanrı yoktur. Ben yalnız O'na güvendim. Yönelişim de yalnız O'nadır."

31. [O müşrikler/kâfirler öyle inatçıdırlar ki senden istedikleri mucize olarak böyle bir Kur'an değil de], okunduğu zaman dağları yerinden oynatacak, yeryüzünü yarıp parçalayacak ve hatta ölüleri konuşturacak bir Kur'an olsaydı, onlar yine inanmazlardı. [Gerçi Allah böyle bir Kur'an göndermeye de muktedirdir]; çünkü her şey Allah'ın sınırsız güç ve kudreti dâhilindedir.

[Allah'ın mucize göndermemesinden dolayı müşriklerin imana gelmediğini zanneden ve bu duruma üzülen] müminler hâlâ anlayıp kavramadılar mı ki eğer

يَشَٓاءُ اللّٰهُ لَهَدَى النَّاسَ جَم۪يعاًۜ وَلَا يَزَالُ الَّذ۪ينَ
كَفَرُوا تُص۪يبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ اَوْ تَحُلُّ قَر۪يباً
مِنْ دَارِهِمْ حَتّٰى يَأْتِيَ وَعْدُ اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ
الْم۪يعَادَ ﴿٣١﴾ وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ
فَاَمْلَيْتُ لِلَّذ۪ينَ كَفَرُوا ثُمَّ اَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ
عِقَابِ ﴿٣٢﴾ اَفَمَنْ هُوَ قَٓائِمٌ عَلٰى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا
كَسَبَتْۚ وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَٓاءَۜ قُلْ سَمُّوهُمْۜ اَمْ تُنَبِّؤُنَهُ
بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْاَرْضِ اَمْ بِظَاهِرٍ مِنَ الْقَوْلِۜ بَلْ
زُيِّنَ لِلَّذ۪ينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ وَصُدُّوا عَنِ السَّب۪يلِۜ
وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾ لَهُمْ عَذَابٌ فِي
الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَقُّۚ وَمَا لَهُمْ مِنَ
اللّٰهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٣٤﴾ مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّت۪ي وُعِدَ الْمُتَّقُونَۜ [253]
تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُۜ اُكُلُهَا دَٓائِمٌ وَظِلُّهَاۜ تِلْكَ
عُقْبَى الَّذ۪ينَ اتَّقَوْاۗ وَعُقْبَى الْكَافِر۪ينَ النَّارُ ﴿٣٥﴾

Allah dileseydi herkesi doğru yola iletirdi. [Ama böyle olmasını dilemedi. Bilakis insanın akıl ve irade sahibi bir varlık olmasını, iman veya inkârı özgür iradesiyle seçmesini istedi].

İşledikleri günahlar sebebiyle o kâfirlerin/müşriklerin başlarından bela eksik olmayacak ve/veya yanı başlarında dönüp duracaktır. Sonunda Allah'ın müminlere zafer vaadi yerini bulacaktır. Çünkü Allah vaadinden asla dönmez.

32. [Ey Peygamber!] Hiç şüphen olmasın ki senden önce gelip geçen nice peygamberlerle de alay edildi. Buna rağmen ben kâfirlikte direnenlere belli bir süre tanıdım, zamanı geldiğinde de onları kıskıvrak yakalayıp cezalandırdım. Böylece benim cezamın nasıl olduğunu görüp öğrendiler.

33. Herkesin ne yaptığını gören bilen Allah, kendilerine bile hayrı olmayan putlarla bir tutulur mu hiç?! Böyleyken o müşrikler Allah'ın ilahlığına birtakım eş ve ortaklar koşuyorlar.

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Siz o putlarınızı hiç hak etmedikleri sıfatlarla anmaya devam edin bakalım! Ne o, yoksa Allah yeryüzünde [ve gökyüzünde][5] kendisinin hiçbir eş ve ortağı bulunmadığı konusunda yanlış bilgiye sahip de siz şimdi ona doğrusunu mu öğretiyorsunuz?! Gerçekte siz aslı esası olmayan iddiaların peşinden gidiyorsunuz."

[Ey Peygamber!] Ne söylesen faydasız;[6] çünkü asılsız inanç ve iddiaları o kâfirlere çok cazip gözüküyor ve böylece doğru yoldan alıkonulmuş oluyorlar. [Bil ki] Allah kimi dalalette bırakırsa onu hidayete/doğru yola getirecek kimse bulunmaz.

5. Parantez içindeki "gökyüzünde" kaydı 10/Yûnus 18. ayet dikkate alınarak eklenmiştir.

6. Bu ayetteki *bel* edatını "Ne söylesen faydasız!" şeklinde çevirmemiz Vâhidî'nin yorumuna dayanmaktadır (Bkz. Vâhidî, *el-Vasît*, III. 18).

34. Böyleleri için dünya hayatında [yenilgi, öldürülmek, esir edilmek gibi] bir azap vardır; ahiretteki azap[ları] ise çok daha çetin ve şiddetli olacaktır. İşte o zaman Allah'a rağmen kendilerine sahip çıkacak kimse de bulunmayacaktır:

35. Allah'a itaatsizlikten sakınan, O'nun emir ve yasakları konusunda duyarlı olan kimselere vaat edilen cennet, içinde dereler akan, ağaçlarının meyvesi ve gölgesi daimi olan bahçelere benzer.[7] Allah'a itaatsizlikten sakınanları işte böyle güzel bir ebedî vatan beklemektedir. Kâfirlerin ebedî vatanları ise cehennemdir.

7. Bu ayetteki *meselü* kelimesi cennetin bu dünyada bilinen, görünen şeyler üzerinden bir temsil ve tasvirini ifade etmektedir. Bu yüzden çeviride "benzer" kelimesi kullanılmıştır. Nitekim Zemahşerî de bu ayetin tefsirinde Allah'ın idrak alanımız dışında kalan cenneti bu dünyada gördüğümüz şeylere benzetme yoluyla tasvir ettiğini belirtmiştir (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II. 362).

وَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ
وَمِنَ الْاَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ قُلْ اِنَّمَٓا اُمِرْتُ
اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ وَلَٓا اُشْرِكَ بِهِ اِلَيْهِ اَدْعُوا وَاِلَيْهِ مَاٰبِ
﴿٣٦﴾ وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ
اَهْوَٓاءَهُمْ بَعْدَ مَا جَٓاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ
اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ
قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ اَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ
اَنْ يَأْتِيَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ لِكُلِّ اَجَلٍ كِتَابٌ ﴿٣٨﴾
يَمْحُوا اللّٰهُ مَا يَشَٓاءُ وَيُثْبِتُ وَعِنْدَهُٓ اُمُّ الْكِتَابِ ﴿٣٩﴾
وَاِنْ مَا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ
فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ﴿٤٠﴾ اَوَلَمْ
يَرَوْا اَنَّا نَأْتِي الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَا وَاللّٰهُ
يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ
﴿٤١﴾ وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلّٰهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا

36. [Ey Peygamber!] Geçmişte vahye muhatap kıldığımız kimselerden [Yahudiler ve Hıristiyanlardan] bazıları sana indirilen Kur'an'dan mutluluk duyarlar. Ama onlardan bazıları da var ki sana vahyedilen ayetlerin bir kısmından hiç hoşlanmazlar.

[Ey Peygamber!] De ki: "[Siz hoşlansanız da hoşlanmasanız da] bana sırf Allah'a kulluk/ibadet etmem ve hiçbir şeyi O'na ortak koşmamam emredildi. Bu yüzden ben insanları yalnız O'nun yoluna çağırıyorum ve her işimde yalnız O'na yöneliyorum."

37. [Ey Peygamber!] Biz bu Kur'an'ı Arapça bir hüküm olarak, [Arap toplumunun dil ve kavram dünyasına uygun olarak] indirdik. Sana bunca vahiy geldikten sonra o kâfirlerin/müşriklerin [tevhid davasından vazgeçmen yönündeki] isteklerine boyun eğecek olursan bil ki Allah'ın azabına karşı seni koruyup kurtaracak kimse bulamazsın!

38-39. Şüphesiz biz senden önce de birçok peygamber göndermiş, onlara da eşler ve çocuklar vermiştik. [Peygamber'in bir beşer/insan olmasını tuhaf karşılayan o müşriklerin mucize isteklerine gelince, onlar şunu iyi bilsinler ki] Allah'ın izni olmadıkça hiçbir peygamber mucize gösteremez. Kaldı ki her dönemde [peygamberleri, şeriatları tayin hususunda olduğu gibi] mucize gönderme hususunda da belirli bir ilahî hüküm vardır. Bununla birlikte Allah dilediği hükmü/şeriatı/mucizeyi kaldırır, dilediğini daimi kılar. Bütün her şeyin bilgisi O'nun sınırsız ilminde mevcuttur.

40. [Ey Peygamber!] O kâfirleri/müşrikleri uyardığımız azabın/cezanın bir kısmını sen bu dünyadan göçüp gitmeden sana göstersek de yahut bundan önce seni vefat ettirsek de bil ki sana düşen, her hâlükarda Kur'an'ı tebliğ etmektir. Onların hesabını sormak ve cezalandırmak ise bizim işimizdir.

41. O kâfirler/müşrikler görmüyorlar mı ki biz onların imkân ve nüfuz alanlarını gitgide daraltmaktayız![8] Yine o kâfirler/müşrikler bilmiyorlar mı ki Allah herhangi bir şeyin gerçekleşmesine hükmettiği zaman O'nun bu hükmünü geçersiz kılacak hiçbir güç yoktur. [Bilin ki] O, kâfirlerin hesabını çok çabuk görecektir.

8. Bu ayetteki *evelem yerav ennâ ne'ti'l-arza nenkusuhâ min etrâfihâ* (lafzen: "Onlar bizim yeryüzüne gelip onu uçlarından eksilttiğimizi görmüyorlar mı?") ifadesine değişik manalar takdir edilmiştir. Hatta bu ayetin erozyon, kutupların basıklığı, med-cezir gibi şeylere işaret ettiği bile ileri sürülmüştür. Ancak siyak-sibaktan da anlaşılacağı gibi ayetin bu tuhaf yorumlarla uzaktan yakından bir ilgisi yoktur. Bununla birlikte, söz konusu ifadeyi İslam'ın Mekke dışında yayılmasına işaret olarak anlayıp yorumlamak da mümkündür ki (Bkz. Câbirî, *Fehmü'l-Kur'âni'l-Hakîm*, II. 324) sonuçta bu da yine müşriklerin imkân ve nüfuz alanlarının daraltılması anlamına gelmektedir.

42. [Ey Peygamber!] Bu kâfirlerden/müşriklerden önce gelip geçen kâfirler de peygamberlerini bertaraf etmek için tuzaklar kurmuşlardı. Oysa tüm tuzaklar Allah'ın bilgisi dâhilindedir ve Allah o tuzakların tümünü boşa çıkarmaya kadir-

يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ
عُقْبَى الدَّارِ ﴿٤٢﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ [254]
مُرْسَلًا قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ
عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴿٤٣﴾

dir. O herkesin ne yaptığını ve neyi hak ettiğini çok iyi bilir. [Diğer taraftan] o kâfirler de mutlu sona kimin ulaşacağını, sonunda kimin kazançlı çıkacağını yarın bir gün görecekler.

43. [Ey Peygamber!] İşte o kâfirler, "Sen peygamber olarak gönderilmiş biri değilsin." diyorlar. Sen de onlara de ki: "Aramızda şahit olarak Allah, bir de Tevrat ve İncil hakkında bilgi sahibi olanlar yeter."

14/İBRAHİM SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 72. sûre olduğu ve Nûh sûresinden sonra, Enbiyâ sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 52 ayettir. 28-29. ayetlerin Medine döneminde indiğine dair rivayetler bulunmakla birlikte müfessirlerin çoğunluğuna göre sûrenin tamamı Mekke dönemine aittir. İsmini 35-41. ayetlere konu olan Hz. İbrahim'den almıştır.

(١٤) سُورَةُ اِبْرٰهِيمَ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الٓرٰ كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ
اِلَى النُّورِ بِاِذْنِ رَبِّهِمْ اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿١﴾
اَللّٰهِ الَّذٖى لَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَوَيْلٌ
لِلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿٢﴾ اَلَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ
الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ
اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا اُولٰٓئِكَ فٖى ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٣﴾
وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِهٖ لِيُبَيِّنَ لَهُمْ
فَيُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْدٖى مَنْ يَشَٓاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ﴿٤﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَٓا اَنْ اَخْرِجْ
قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِاَيَّامِ اللّٰهِ
اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٥﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Elif-Lâm-Râ.

[Ey Peygamber!] Bu Kur'an insanları rablerinin izniyle karanlıklardan aydınlığa çıkarman, onları çok güçlü ve övgüye layık olan Allah'ın yoluna iletmen için sana indirdiğimiz bir vahiydir.

2. O Allah ki göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Bu gerçeği anlamaya yanaşmayan o kâfirlerin vay hâllerine! Çünkü onlar çok şiddetli bir azaba mahkûm olacaklar.

3. Onlar dünyadaki fâni hayatı ahiretteki ebedî hayata tercih eder, insanları Allah yolundan alıkoyar ve o dosdoğru yolu eğri göstermeye çalışırlar. İşte onlar büsbütün dalalet içinde olan kimselerdir.

4. Biz her peygamberi, vahiylerimizi kolayca anlatıp açıklayabilmesi için kendi kavminin diliyle gönderdik. [Bilin ki] Allah dilediğini/müstahak gördüğünü dalalette bırakır, dilediğini/layık gördüğünü hidayete ulaştırır. O üstün kudret sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

5. Andolsun ki biz Musa'yı, "Kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkar ve Allah'ın geçmişte kâfir/nankör kavimleri nasıl helak ettiğini hatırlat." diye ayetlerimiz ve mucizelerimizle göndermiştik. Şüphesiz Musa ve kavmi ile ilgili olaylarda ibretler vardır; fakat bunları sıkıntılara göğüs geren ve Allah'ın nimetlerine iman ve itaatle karşılık veren kimseler anlar.

[255] وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ
اِذْ اَنْجٰيكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُٓوءَ
الْعَذَابِ وَيُذَبِّحُونَ اَبْنَٓاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَٓاءَكُمْ
وَفٖي ذٰلِكُمْ بَلَٓاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظٖيمٌ ﴿٦﴾ وَاِذْ تَاَذَّنَ
رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَاَزٖيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ اِنَّ
عَذَابٖي لَشَدٖيدٌ ﴿٧﴾ وَقَالَ مُوسٰٓى اِنْ تَكْفُرُٓوا
اَنْتُمْ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ جَمٖيعًاۙ فَاِنَّ اللّٰهَ لَغَنِيٌّ
حَمٖيدٌ ﴿٨﴾ اَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ
نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذٖينَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَا يَعْلَمُهُمْ
اِلَّا اللّٰهُ جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّٓوا اَيْدِيَهُمْ
فٖٓي اَفْوَاهِهِمْ وَقَالُٓوا اِنَّا كَفَرْنَا بِمَٓا اُرْسِلْتُمْ بِهٖ وَاِنَّا
لَفٖي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَنَٓا اِلَيْهِ مُرٖيبٍ ﴿٩﴾ قَالَتْ
رُسُلُهُمْ اَفِي اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ اِلٰٓى
اَجَلٍ مُسَمًّى قَالُٓوا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا تُرٖيدُونَ
اَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُنَا فَأْتُونَا بِسُلْطَانٍ
مُبٖينٍ ﴿١٠﴾

6. Vaktiyle Musa kavmine şöyle demişti: "Allah'ın size lütfettiği onca nimeti bir düşünün! Hani O sizi Firavun ve adamlarının zulmünden kurtarmıştı. Onlar size işkencenin en kötüsünü reva görüyor, erkek evlatlarınızı katledip sağ bıraktıkları kadınlarınızı/kızlarınızı kötü amaçları için kullanıyorlardı. İşte bu zulümden kurtarılmanız, rabbinizin size lütfettiği çok büyük bir nimetti."

7. "Yine hatırlarsanız rabbiniz size şunu bildirmişti: 'Nimetlerime [iman ve itaatle] bilfiil şükrederseniz ben de size daha çok nimet lütfederim. Yok, eğer nankörlük ederseniz, bilin ki azabım çok şiddetlidir."

8. Musa öğütlerine şöyle devam etmişti: "Siz ve dünya üzerinde yaşayan bütün herkes Allah'ın verdiği nimetlere nankörlük etseniz, O'na hiçbir zararınız dokunmaz. Çünkü Allah hiç kimsenin şükrüne muhtaç değildir. O bizatihi övgüye ve şükre layıktır."

9. [Ey Müşrikler!] Sizden önce gelip geçen onca halkın, Nuh halkının, Âd ve Semûd halklarının ve onlardan sonra gelen ve sayılarını yalnız Allah'ın bildiği toplumların başlarından geçen olaydan hiç mi haberiniz yok?!

Peygamberleri onlara doğru yolu gösteren apaçık deliller, mucizeler getirdiler, ama onlar "Kes sesini!" dercesine ellerini ağızlarına götürdüler[1] ve nihayet şöyle dediler: "Biz size gönderilen şeyin vahiy olduğuna inanmıyoruz. Bize tebliğ ettiğiniz inanç hakkında ciddi şüpheler taşıyoruz."

1. Bu ayetteki *fe-raddû eydiyehüm fî efvâhihim* ifadesi lafzen, "Ellerini ağızlarına götürdüler." anlamına gelir. Ancak bu deyimsel bir ifade olup kâfirlerin peygamberleri tarafından kendilerine tebliğ edilen ilahî mesaj karşısındaki öfkeli veya alaycı tavırlarını belirtmekte (Bkz. Beyzâvî, *Envâru't-Tenzîl*, I. 514) yahut "kes sesini" anlamında elleri ağızlara götürme hareketine işaret etmektedir.

10. Bunun üzerine peygamberleri şöyle dediler: "Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında şüphe edilir mi hiç?! O Allah ki günahlarınızı bağışlamak için size çağrıda bulunuyor ve yine size [iman edip yola gelmeniz, böylece helakten kurtulmanız] için belli bir vakte kadar da süre tanıyor."

O kâfir ümmetler ise şöyle karşılık verdiler: "Siz de tıpkı bizim gibi [yiyip içen, yaşayıp ölen] insanlarsınız. Böyleyken [kendinizi bir şey sanarak] atalarımızın öteden beri tapındıkları tanrılara tapınmaktan bizi vazgeçirmek istiyorsunuz. Peki, madem öyle, bize inkâr ve itiraz edilemez bir mucize getirin de görelim!"

قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ اِنْ نَحْنُ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ وَلٰكِنَّ [256]
اللّٰهَ يَمُنُّ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖۜ وَمَا كَانَ لَنَٓا اَنْ
نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِۜ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ
الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ وَمَا لَنَٓا اَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللّٰهِ وَقَدْ
هَدٰينَا سُبُلَنَاۜ وَلَنَصْبِرَنَّ عَلٰى مَٓا اٰذَيْتُمُونَاۜ وَعَلَى
اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿١٢﴾ وَقَالَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا
لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ اَرْضِنَٓا اَوْ لَتَعُودُنَّ ف۪ي
مِلَّتِنَاۜ فَاَوْحٰٓى اِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِم۪ينَۙ ﴿١٣﴾
وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْۜ ذٰلِكَ لِمَنْ خَافَ
مَقَام۪ي وَخَافَ وَع۪يدِ ﴿١٤﴾ وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ
كُلُّ جَبَّارٍ عَن۪يدٍۙ ﴿١٥﴾ مِنْ وَرَٓائِه۪ جَهَنَّمُ وَيُسْقٰى
مِنْ مَٓاءٍ صَد۪يدٍۙ ﴿١٦﴾ يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُس۪يغُهُ
وَيَأْت۪يهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍۜ وَمِنْ
وَرَٓائِه۪ عَذَابٌ غَل۪يظٌ ﴿١٧﴾ مَثَلُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ
اَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍۨ اشْتَدَّتْ بِهِ الرّ۪يحُ ف۪ي يَوْمٍ عَاصِفٍۜ
لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلٰى شَيْءٍۜ ذٰلِكَ هُوَ
الضَّلَالُ الْبَع۪يدُ ﴿١٨﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ [257]
وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّۜ اِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ
جَد۪يدٍۙ ﴿١٩﴾ وَمَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَز۪يزٍ ﴿٢٠﴾

11-12. Peygamberleri de onlara şöyle dedi: "Evet, söylediğiniz gibi biz de sizin gibi [yiyip içen, yaşayıp ölen] insanlarız. Ama şunu bilin ki Allah, peygamberliği kullarından dilediğine lütfeder. Öte yandan, biz peygamber de olsak Allah'ın izni olmadan size herhangi bir mucize göstermemiz mümkün değildir. Müminler yalnız Allah'a güvenmelidirler. Hem sonra O bize izleyeceğimiz yolu göstermiştir. Böyleyken O'na niçin güvenmeyelim ki?! Biz Allah'a güvendiğimiz için dir ki sizin tüm eziyetlerinize katlanırız. Birine güvenip dayanmak isteyenler yalnız Allah'a güvenmelidir.

13-14. Sonunda o kâfir ümmetler, "Sizi memleketimizden kovmakta kesin kararlıyız. Yok, eğer bu memlekette yaşamak istiyorsanız, o zaman bizim dinimize dönmek zorundasınız." diyerek peygamberlerini tehdit ettiler. Bunun üzerine rableri Allah o peygamberlere şöyle vahyetti: "Hiç şüpheniz olmasın ki biz o zalimleri/kâfirleri helak edeceğiz. Onların ardından bu topraklara sizi yerleştireceğiz. İşte bu, benim huzuruma çıkıp hesap verme endişesi taşıyan ve azabımdan korkan kimseler için verilmiş bir sözdür."

15-17. En nihayet peygamberler, kendileriyle inkârcı ümmetleri arasında gereken hükmün verilmesi hususunda Allah'a yakardılar ve ilahî helak hükmünün gelmesiyle birlikte o kâfir, inatçı zorbaların hepsi yok olup gitti. Ne var ki dünyada helak olup gitmekle iş bitmiyor; ardından bir de cehenneme gitmek var. O kâfirlere cehennemde irinli su içirilecek. Onlar bu iğrenç suyu yutmaya çalışacaklar ama bir türlü yutamayacaklar. Cehennemde ölümün dehşeti kol gezecek fakat onlar ölüp de kurtulamayacaklar; ayrıca onlar çok daha ağır azaplara uğrayacaklar.

18. Rablerine nankörlük eden, O'nun ibadete layık yegâne ilah/tanrı olduğu gerçeğini reddeden kimselerin iyilik namına yaptıkları işler fırtınalı bir günde rüzgârın saçıp savurduğu küllere benzer. Onlar, iyilik diye yaptıkları şeylerden [ahirette] hiçbir fayda görmeyecekler. İşte en büyük kayıp, en beter hüsran budur!

19-20. [Ey kâfir/nankör insanlar!] Düşünün bir kere, Allah gökleri ve yeri [boş yere değil, insanoğlunu kullukla sınamak gibi] çok temel bir maksatla yarattı. O dilerse sizi ortadan kaldırıp başka insanlara hayat imkânı verir. [Bilin ki] sizi yok etmek Allah için önem arz eden bir iş değildir!

وَبَرَزُوا لِلّٰهِ جَم۪يعًا فَقَالَ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذ۪ينَ اسْتَكْبَرُٓوا اِنَّا
كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ اَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ مِنْ
شَيْءٍۜ قَالُوا لَوْ هَدٰينَا اللّٰهُ لَهَدَيْنَاكُمْۜ سَوَٓاءٌ عَلَيْنَٓا اَجَزِعْنَٓا
اَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَح۪يصٍ ﴿٢١﴾ وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا
قُضِيَ الْاَمْرُ اِنَّ اللّٰهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُكُمْ
فَاَخْلَفْتُكُمْۜ وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ اِلَّٓا اَنْ
دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ ل۪يۚ فَلَا تَلُومُون۪ي وَلُومُٓوا اَنْفُسَكُمْۜ
مَٓا اَنَا۬ بِمُصْرِخِكُمْ وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُصْرِخِيَّۜ اِنّ۪ي كَفَرْتُ
بِمَٓا اَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُۜ اِنَّ الظَّالِم۪ينَ لَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ
﴿٢٢﴾ وَاُدْخِلَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ
تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَا بِاِذْنِ رَبِّهِمْۜ
تَحِيَّتُهُمْ ف۪يهَا سَلَامٌ ﴿٢٣﴾ اَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا
كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ اَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي
[258] السَّمَٓاءِۙ ﴿٢٤﴾ تُؤْت۪ٓي اُكُلَهَا كُلَّ ح۪ينٍ بِاِذْنِ رَبِّهَاۜ وَيَضْرِبُ
اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٥﴾ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ
خَب۪يثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَب۪يثَةٍۨ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْاَرْضِ مَا لَهَا
مِنْ قَرَارٍ ﴿٢٦﴾ يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ
فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِۚ وَيُضِلُّ اللّٰهُ الظَّالِم۪ينَ
وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَٓاءُ ﴿٢٧﴾

21. Gün gelecek, o kâfirlerin tümü Allah'ın huzuruna çıkacak. İşte o zaman, ayak takımı kâfirler vaktiyle büyüklük taslayan liderlerine şöyle diyecekler: "Biz dünyada iken hep sizi örnek almış, sizin peşinize takılmıştık. Şimdi siz de [önemli şahsiyetler olarak] Allah'ın azabını biraz olsun bizden savuşturursunuz herhalde?!"

Liderleri şöyle karşılık verecekler: "Allah bize azabı bertaraf etmenin yolunu öğretseydi biz de size elbet öğretirdik. Ancak görünen o ki ister ağlayıp sızlayalım, ister azaba katlanalım, sonuçta bizim için değişen hiçbir şey olmayacak. Çünkü artık azaptan kurtulma şansımız yok."

22. Hesap görülüp azap hükmü yerini bulduktan sonra şeytan, ["Cehenneme girmemize sen sebep oldun." diyenlere] şöyle seslenecek: "Vaktiyle Allah'ın size vaat ettiği şeylerin hepsi gerçekti. Dünyada iken ben de size birtakım vaatlerde bulundum ama boş vaatlerle sizi aldattım. Aslında benim size istediğimi yaptıracak gücüm yoktu. Ben size sadece [günahla] ilgili telkinlerde bulundum, siz de bana uydunuz. O hâlde, beni kınayıp suçlamayı bırakın da asıl kendinizi kınayıp suçlayın. Hem sonra [bugün hiçbirimizin azaptan kaçıp kurtulma imkânı yok]. Bu yüzden ne ben sizin imdadınıza yetişebilirim, ne de siz benim imdadıma yetişebilirsiniz. [Bilin ki] vaktiyle Allah'a beni ortak koşmanızı da reddetmiştim."

Hiç şüphesiz kâfirlerin/nankörlerin hakkı çok elemli bir azaba çarptırılmaktır.

23. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan kimselere gelince, onlar içinde derelerin çağıldadığı cennetlere yerleştirilecek ve rablerinin izniyle o cennetlerde temelli kalacaklar. Ayrıca orada, "Selam olsun size!" hitabıyla birbirlerine esenlik dileklerinde bulunacaklar.

24. [Ey kâfir/nankör insanlar!] Düşünün bir kere, Allah ne güzel bir misal veriyor: Güzel söz [kelime-i tevhid] kökü yerde, dalları göğe doğru yükselmiş güzel bir ağaca benzer.

25. Bu ağaç rabbinin izniyle her zaman meyve verir. İşte Allah insanların ders çıkarmaları için böyle misaller veriyor.

26. [Kâfirlik ve müşrikliği mucip] kötü söz ise kökü yerden sökülmüş kuru bir ağaca benzer.

27. Allah o güzel ve sağlam söze [kelime-i tevhide] bağlılıkları sebebiyle müminleri dünyada sapasağlam ayakta tutar, ahirette cennetle mükâfatlandırır. Zalimleri/müşrikleri ise dalalette bırakır. [Bilin ki] Allah dilediği şeyi yapar.

28. [Ey Peygamber!] Allah'ın onca nimetine nankörlükle karşılık veren ve böylelikle hem kendilerini hem de halklarını helak yurduna sürükleyen kimseleri görüyorsun değil mi?!

29. İşte o helak yurdu cehennemdir. Onlar cehenneme atılacaklar. Ne kötü bir yerdir cehennem!

30. Onlar birtakım şeyleri/putları Allah'ın ilahlığına ortak koştular ve bunun neticesinde de hem kendileri Allah'ın yolundan saptılar hem de başkalarını saptırdılar.[2]

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Bir süre daha dünyadaki hayatın keyfini sürün bakalım. Nasılsa sonunda gideceğiniz yer cehennemdir."

2. Bu ayetteki *yudillû* (insanları saptırdılar) lafzı İbn Kesîr ve Ebû 'Amr tarafından *yadillû* (saptılar) şeklinde okunmuştur (Bkz. Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Masûn*, IV. 268). Çeviride her iki okuyuş da dikkate alınmıştır.

31. [Ey Peygamber!] Söyle o mümin kullarıma, hiçbir pazarlığın, eş-dost ilişkisinin işe yaramayacağı hesap günü gelip çatmadan önce, namazlarını hakkıyla kılsınlar, kendilerine verdiğimiz servetten hayırlı işlerde gizli veya açıktan harcasınlar.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذٖينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ كُفْرًا وَاَحَلُّوا
قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ ﴿٢٨﴾ جَهَنَّمَ يَصْلَوْنَهَا وَبِئْسَ الْقَرَارُ
﴿٢٩﴾ وَجَعَلُوا لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبٖيلِهٖ قُلْ تَمَتَّعُوا
فَاِنَّ مَصٖيرَكُمْ اِلَى النَّارِ ﴿٣٠﴾ قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذٖينَ اٰمَنُوا
يُقٖيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً
مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فٖيهِ وَلَا خِلَالٌ ﴿٣١﴾ اَللّٰهُ
الَّذٖى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ
مَاءً فَاَخْرَجَ بِهٖ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ
الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِى الْبَحْرِ بِاَمْرِهٖ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْاَنْهَارَ
﴿٣٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَٓائِبَيْنِ وَسَخَّرَ
لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ﴿٣٣﴾ وَاٰتٰيكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَاَلْتُمُوهُ [259]
وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا اِنَّ الْاِنْسَانَ لَظَلُومٌ
كَفَّارٌ ﴿٣٤﴾ وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهٖيمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا الْبَلَدَ اٰمِنًا
وَاجْنُبْنٖى وَبَنِيَّ اَنْ نَعْبُدَ الْاَصْنَامَ ﴿٣٥﴾ رَبِّ اِنَّهُنَّ
اَضْلَلْنَ كَثٖيرًا مِنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنٖى فَاِنَّهُ مِنّٖى وَمَنْ
عَصَانٖى فَاِنَّكَ غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٣٦﴾

32-33. O Allah ki gökleri ve yeri yaratmış, gökten yağmur yağdırmış ve yağmurun bereketiyle size rızık olarak nice ürünler meydana getirmiş, tabiattaki yasalarına uygun olarak denizlerde süzülüp gitmek üzere gemileri hizmetinize amade kılmış, ırmakları da istifadenize sunmuştur. Yine O, kendi yörüngelerinde düzenli olarak seyreden güneşi ve ayı istifadenize sunmuş, geceyi ve gündüzü de yaşamınız için son derece faydalı kılmıştır.

34. Dahası O size yaşamanız için gerekli olan her şeyden verdi. O'nun size verdiği nimetleri saymaya kalksanız, mümkün değil sayamazsınız. Ama gel gör ki [kâfir] insan alabildiğine şükürsüz, alabildiğine nankördür.[3]

3. Bu ayette Allah'ın nimetlerini saymayla ilgili olarak iki ayrı fiil zikredilmiştir. Bunlardan ilki *te'uddû*, ikincisi *tuhsû* fiilidir. Zemahşerî bu iki fiilin ifade ettiği anlamlar arasında nünas bulunduğuna dikkat çekmiştir. Buna göre Allah'ın bahşettiği nimetleri genel ya da ana başlıklar altında saymaya kalkmak söz konusu olduğunda bunun sonunu getirmek mümkün değildir. İlahî nimetlerin tek tek sayılması söz konusu olduğunda ise böyle bir sayım ancak sınırsız ilim ve kudretiyle Allah tarafından gerçekleştirilebilir (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II. 379). Beyzâvî'nin ayeti izah şekli de şu şekildedir: "Siz Allah'ın nimetlerini tek tek saymak şöyle dursun, türlerini bile saymaya güç yetiremezsiniz; çünkü O'nun bahşettiği nimetler namütenahidir" (Bkz. Beyzâvî, *Envâru't-Tenzîl*, I. 520).

35. Bir zamanlar İbrahim, Allah'a şöyle yakarmıştı: "Rabbim! Bu beldenin [Mekke'nin] güvenli bir yer olmasını sağla. Beni ve çocuklarımı putlara tapınmaktan uzak tut."

36. "Rabbim! Putlar birçok insanın yoldan çıkmasına sebep oldu. Bundan böyle kim [tevhide inanmak suretiyle] bana uyarsa, işte o benimle birlikte doğru yolu tutmuş olur. Kim de [şirkte direnmek suretiyle] bana karşı gelirse, onun işi sana kalmıştır. Şüphesiz sen çok affedici, çok merhametlisin."

رَبَّنَا اِنّى اَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِى بِوَادٍ غَيْرِ ذِى زَرْعٍ عِنْدَ
بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ فَاجْعَلْ اَفْئِدَةً
مِنَ النَّاسِ تَهْوٰى اِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ
لَعَلَّهُمْ رَبَّنَا اِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِى وَمَا نُعْلِنُ وَمَا
يَخْفٰى عَلَى اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ فِى الْاَرْضِ وَلَا فِى
السَّمَاءِ ﴿٣٨﴾ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى وَهَبَ لِى عَلَى الْكِبَرِ
اِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ اِنَّ رَبِّى لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ ﴿٣٩﴾
رَبِّ اجْعَلْنِى مُقِيمَ الصَّلٰوةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِى رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ
دُعَاءِ ﴿٤٠﴾ رَبَّنَا اغْفِرْ لِى وَلِوَالِدَىَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ
يَقُومُ الْحِسَابُ ﴿٤١﴾ وَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ غَافِلًا عَمَّا
يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ اِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ
[260] الْاَبْصَارُ ﴿٤٢﴾ مُهْطِعِينَ مُقْنِعِى رُؤُسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ
اِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ وَاَفْئِدَتُهُمْ هَوَاءٌ ﴿٤٣﴾ وَاَنْذِرِ النَّاسَ
يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا اَخِّرْنَا
اِلٰى اَجَلٍ قَرِيبٍ نُجِبْ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَ اَوَلَمْ
تَكُونُوا اَقْسَمْتُمْ مِنْ قَبْلُ مَا لَكُمْ مِنْ زَوَالٍ ﴿٤٤﴾
وَسَكَنْتُمْ فِى مَسَاكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا اَنْفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ
لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْاَمْثَالَ ﴿٤٥﴾ وَقَدْ
مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللّٰهِ مَكْرُهُمْ وَاِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ
لِتَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ ﴿٤٦﴾ فَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ مُخْلِفَ
وَعْدِهِ رُسُلَهُ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٤٧﴾

37. “Rabbimiz! Ben ailemin bazı fertlerini [karım Hacer’i ve oğlum İsmail’i] senin kutsal evinin civarındaki kıraç bir vadiye yerleştirdim. Rabbimiz! Onlar [Kâbe’nin feyiz ve bereketiyle] namazı hakkıyla kılsınlar diye böyle yaptım. Bundan böyle insanların gönüllerini onlara meylettir, onları sevdir. Onları çeşitli ürünlerle rızıklandır ki sana şükretsinler.”

38. “Rabbimiz! Sen bizim içimizi dışımızı bilirsin.” Yerde ve gökte olan hiçbir şey Allah’a gizli kalmaz.

39. “Allah’a her daim hamdolsun ki O bana ihtiyarlık çağımda İsmail ve İshak’ı bağışladı. Şüphesiz ki benim rabbim dua ve niyazları işitir.”

40. “Rabbimiz! Beni ve soyumu namazlı-niyazlı eyle. Rabbimiz! Bu dualarımı, ibadetlerimi kabul eyle.”

41. “Rabbimiz! Hesap gününde beni, anamı, babamı ve bütün müminleri affeyle.”

42. [Ey Peygamber!] O kâfirlerin/müşriklerin yaptıklarından Allah’ın bihaber olduğunu sanma sakın. Allah onların hesabını görüp cezalarını vermeyi gözlerin dehşetten belerip yerinden fırlayacağı bir güne ertelemiştir; hepsi o kadar!

43. İşte o gün gelip çatınca kâfirler bir kaçış-kurtuluş çaresi ararcasına başlarını yukarı dikmiş, gözleri donup kalmış ve akılları başlarından gitmiş bir hâlde çağrıldıkları yere doğru koşacaklar.

44-45. [Ey Peygamber!] İnsanları böyle bir azabın geleceği gün hakkında uyar. Çünkü o gün gelip çatınca zalimler/müşrikler, “Rabbimiz!” diyecekler, “Bize biraz mühlet ver de senin çağrına uyup elçilerinin yolunu tutalım.”

Allah da onlara şöyle karşılık verecek: “Peki, vaktiyle, ‘Ölümden sonra diriliş, hesap, azap diye bir şey yok!’ diye kestirip atanlar sizler değil miydiniz?! Üstelik sizden önce kendilerine yazık eden Âd, Semûd gibi toplumların yaşadıkları diyarlarda yaşıyordunuz. Onları nasıl helak ettiğimizi de öğrenmiştiniz. Ayrıca size örnekler vererek ölümden sonra diriliş gerçeğini de anlatmıştık.”

46. Geçmiş devirlerde helak olan toplumlar tüm uyarılara rağmen peygamberlerine her tuzağı kurmuşlar, Allah da onların dağları yerinden oynatacak kadar güçlü sanılan tuzaklarını boşa çıkarmıştı.

47. [Ey Peygamber!] Elçilerine verdiği yardım ve zafer vaadinden Allah’ın döneceğini zannetme. Allah üstün kudret sahibidir, hak edenlerin cezasını da vermeye pekâlâ muktedirdir.

48. Gün gelecek, yeryüzü başka bir yeryüzüne, gökler de başka göklere dönüşecek, [kâinattaki mevcut düzen alt-üst olacak]. İşte o zaman insanlar dirilip kıyamet ve hesap gününün tek hâkimi olan Allah'ın huzurunda toplanacaklar.

49-50. [Ey Peygamber!] İşte o gün kâfirlerin/müşriklerin zincirlere vurulmuş olduğunu göreceksin. Onların giysileri katrandan olacak, yüzlerini de ateş bürüyecektir.

51. Kıyamet ve diriliş, Allah'ın herkese dünyada yaptıklarının karşılığını vermesi içindir. [Bilin ki] Allah hesabı çok çabuk görür.

52. İşte bu Kur'an insanlar için bir bildiri, bir duyurudur. Onun amacı, insanların uyarılıp akıllarını başlarına almalarını, Allah'ı tek gerçek ilah/tanrı olarak tanımalarını ve aklıselim sahiplerinin de düşünüp ibret almalarını sağlamaktır.

يَوْمَ تُبَدَّلُ الْاَرْضُ غَيْرَ الْاَرْضِ وَالسَّمٰوَاتُ وَبَرَزُوا
لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿٤٨﴾ وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ
مُقَرَّنِينَ فِي الْاَصْفَادِ ﴿٤٩﴾ سَرَابِيلُهُمْ مِنْ قَطِرَانٍ
وَتَغْشٰى وُجُوهَهُمُ النَّارُ ﴿٥٠﴾ لِيَجْزِيَ اللّٰهُ كُلَّ نَفْسٍ
مَا كَسَبَتْ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٥١﴾ هٰذَا بَلَاغٌ
لِلنَّاسِ وَلِيُنْذَرُوا بِهِ وَلِيَعْلَمُوا اَنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ
وَلِيَذَّكَّرَ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿٥٢﴾

15/HİCR SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 54. sûre olduğu ve Yûsuf sûresinden sonra, En'âm sûresinden önce nazil olduğu belirtilir. Toplam 99 ayettir. İsmini 80-84. ayetlere konu olan *ashâbu'l-hicr* (Hicr halkı) tamlamasından almıştır. Hicr halkı Hz. Salih'in kavmi Semûd'dur. Hicr ise Arap yarımadasının kuzeybatısında, Medine-Tebük yolu üzerinde bulunan, sarp kayalıklarla çevrili vadideki yerleşim yerinin adıdır. Kadim zamanlarda Egra/Hegra diye anılan bu yer Hz. Salih'le irtibatından dolayı "Medâin-i Sâlih" diye de adlandırılmıştır.

سُورَةُ الْحِجْرِ (١٥) [261]
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْاٰنٍ مُبِينٍ ﴿١﴾ رُبَمَا يَوَدُّ
الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٢﴾ ذَرْهُمْ يَأْكُلُوا
وَيَتَمَتَّعُوا وَيُلْهِهِمُ الْاَمَلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾ وَمَا
اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ ﴿٤﴾ مَا تَسْبِقُ
مِنْ اُمَّةٍ اَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿٥﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Elif-Lâm-Râ. Bunlar ilahî vahyin, hakikatleri açık ve anlaşılır şekilde anlatan Kur'an'ın ayetleridir.

2. Gün gelecek, kâfirler/müşrikler, "Keşke vaktiyle Allah'a teslimiyet göstermiş olsaydık." diye yanıp yakılacaklar.

3. [Ey Peygamber!] Bırak onları kendi hâllerine; bırak bir süre daha dünyada yiyip içip eğlensinler; dünyevî emelleri ve hevesleri bir süre daha oyalasın onları. Nasılsa yarın bir gün başlarına neler geleceğini görecekler!

4. Biz hiçbir memleketin halkını kendileriyle ilgili [peygamberi yalanlamak, kâfirlikte direnmek, zulüm ve fesatçılık gibi] belirli şartlar oluşmadıkça helak etmedik.

5. [Söz konusu şartlar oluştuğu/olgunlaştığı zaman] hiçbir toplum helak vaktini ne öne alabilir ne de geciktirebilir.

وَقَالُوا يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ اِنَّكَ لَمَجْنُونٌ
(٦) لَوْ مَا تَأْت۪ينَا بِالْمَلٰٓئِكَةِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِق۪ينَ
(٧) مَا نُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ اِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُٓوا اِذًا
مُنْظَر۪ينَ (٨) اِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ
(٩) وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ ف۪ي شِيَعِ الْاَوَّل۪ينَ (١٠)
وَمَا يَأْت۪يهِمْ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا كَانُوا بِه۪ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ (١١)
كَذٰلِكَ نَسْلُكُهُ ف۪ي قُلُوبِ الْمُجْرِم۪ينَ (١٢) لَا يُؤْمِنُونَ
بِه۪ وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الْاَوَّل۪ينَ (١٣) وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ
بَابًا مِنَ السَّمَٓاءِ فَظَلُّوا ف۪يهِ يَعْرُجُونَ (١٤) لَقَالُٓوا اِنَّمَا
سُكِّرَتْ اَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْحُورُونَ (١٥)

6-7. O kâfirler/müşrikler [alaycı bir üslupla], "Ey kendisine vahiy gönderilen adam(!)" dediler, "Sen kesinlikle cinlerden ilham alan birisin.[1] Mademki peygamberlik iddianda samimisin, o hâlde niçin bize melekleri getirip göstermiyorsun?!"

1. Gerek bu ayette gerek başka ayetlerde geçen *mecnûn* kelimesi genellikle "deli" diye çevrilmektedir. Ancak bu kelime Kur'an'da bildik anlamda "deli"ye değil, cinlerden ilham alarak konuşan kişiye delalet eder. Kur'an'ın nazil olduğu dönemde cinlerden ilham aldığına inanılan kişilerin başında şairler ve kâhinler gelmektedir. Kur'an'ın şair sözü olmadığının belirtilmesi de (69/Hâkkâ 41) bu sebeptendir.

8. Biz melekleri [onların keyfî istekleri üzerine değil] ancak [kâfirleri cezalandırmak, elçilerimize vahiy göndermek gibi] bir maksatla göndeririz. Kaldı ki melekleri gönderdiğimizde o kâfirlerin işi derhal bitirilir.

9. [Bilin ki Kur'an cinlerden alındığı sanılan bir ilhamın ürünü değildir]. Hiç şüpheniz olmasın ki öğütlerle dolu bu Kur'an'ı indiren biziz! Yine hiç şüpheniz olmasın ki onu tebliğ eden Peygamber'i koruyan da biziz![2]

2. Bu ayetteki *ve-innâ lehû le-hâfızûn* ifadesi meallerin hemen hepsinde Kur'an'a atfen, "Onu koruyacak olan da biziz." şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu çeviri genelde Kur'an'ı özelde bu ayeti bugünden hareketle anlayıp yorumlamanın bir neticesi gibi gözükmektedir. Vahyin nazil olduğu dönem dikkate alındığında görülecektir ki bu ayetin ilk kısmı Kur'an'ın Allah tarafından indirildiğini belirtmekte ve dolayısıyla müşriklerin aksi yöndeki ithamlarını reddetmekte; ikinci kısmı ise yine müşriklerin Hz. Peygamber'i bertaraf etme hedeflerine karşı onun ilahî koruma altında bulunduğunu söylemektedir. Unutmamak gerekir ki bu sürenin nazil olduğu Mekke döneminde Kur'an'ın korunması Hz. Peygamber'in korunmasına, yani onun sağ kalmasına bağlıdır. Hz. Peygamber öldüğü/öldürüldüğü takdirde vahiy sona ereceği için Kur'an'ın korunmasından söz etmek de anlamsızlaşacaktır. Kaldı ki o dönemde Kur'an'ın belki de üçte birlik bir kısmı nazil olmuş ve henüz Mushaf hâline de getirilmemiştir. Bu noktada, Kur'an'dan söz eden bu ayetteki *hû* zamirini Hz. Peygamber'e göndermenin filolojik yönden isabetli olmadığı söylenebilir. Ancak ayetin söz ettiği mesele ilk hitap çevresinde herkesçe malum olduğundan, açık isim yerine zamir kullanılabilir. Tıpkı Kadir süresinin ilk ayetindeki *innâ enzelnâhu* ifadesinde Kur'an yerine *hû* zamirinin kullanılması ve bu zamirin herkes tarafından Kur'an'a raci olduğunun bilinmesi örneğinde olduğu gibi. Nitekim Ferrâ ve İbnü'l-Enbârî gibi filolog müfessirler de bu yorumu tercih etmişlerdir (Bkz. Ferrâ, *Meâni'l-Kur'ân*, II. 85; Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XIX. 127). Bu farklı yorumdan daha makul bir diğer izah şekli ise bu ayetteki "zikri koruma" vurgusunun Mekkeli müşrikler tarafından Kur'an'ın kaynağı hakkında ileri sürülen iddiaları çürütmekle ilgili olduğunu söylemektir. Buna göre ayet Kur'an'ın tamamıyla ilahî bir kelam olduğunu, 56/Vâkıa 77-80. ayetlerde de vurgulu biçimde ifade edildiği üzere her türlü müdahaleden korunduğunu bildirmektedir.

10-11. [Ey Peygamber!] Şüphesiz biz senden önce gelip geçen çeşitli halklara da peygamberler gönderdik. Ama o halklara gönderilen peygamberler arasında kendisiyle alay edilmeyen hiçbir peygamber olmadı.

12-13. İşte biz bu inkârcı ve alaycı tavrı, kâfirlikte direnen bu mücrimlerin/müşriklerin kalplerine de aynı şekilde yerleştirdik. Bu yüzden onlar imana gelmez, Kur'an'a inanmazlar. Nitekim geçmişteki kâfir halklar hakkında da Allah'ın kanunu hep böyle cereyan etmiştir.

14-15. Bu müşrikler/kâfirler öyle inatçıdırlar ki biz onlara gökten bir kapı açsak, onlar da bu kapıdan girip göğe yükselseler, [bu olağanüstü olay karşısında bile imana gelmez; aksine], "Herhâlde gözlerimiz bağlandı; nerde olduğumuzu şaşırdık. Kim bilir belki de bize büyü yapıldı." derler.

وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَٓاءِ بُرُوجاً وَزَيَّنَّاهَا لِلنَّاظِرِينَۙ [262]
﴿١٦﴾ وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍۙ ﴿١٧﴾ اِلَّا مَنِ
اسْتَرَقَ السَّمْعَ فَاَتْبَعَهُ شِهَابٌ مُبِينٌ ﴿١٨﴾ وَالْاَرْضَ
مَدَدْنَاهَا وَاَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَاَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ
شَيْءٍ مَوْزُونٍ ﴿١٩﴾ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَنْ
لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ ﴿٢٠﴾ وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا عِنْدَنَا
خَزَٓائِنُهُۘ وَمَا نُنَزِّلُهُٓ اِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴿٢١﴾ وَاَرْسَلْنَا
الرِّيَاحَ لَوَاقِحَ فَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَاَسْقَيْنَاكُمُوهُۚ
وَمَٓا اَنْتُمْ لَهُ بِخَازِنِينَ ﴿٢٢﴾ وَاِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ
وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ ﴿٢٣﴾ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ
مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ ﴿٢٤﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ
هُوَ يَحْشُرُهُمْۜ اِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا
الْاِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَاٍ مَسْنُونٍۚ ﴿٢٦﴾
وَالْجَٓانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾

16. Biz gökte yıldız kümeleri meydana getirdik ve böylece onu tezyin ettik. Ne var ki ilahî kudretin bu muhteşem göstergesini ancak ibret nazarıyla bakanlar anlar.

17-18. Yine biz gökyüzünü ilahî rahmetten kovulmuş olan her türlü şeytânî gücün müdahalesinden koruduk. Öyle ki göklerden gizlice haber çalmaya kalkışanlar olursa onları yakıcı bir ışık yumağı kovalar.[3]

3. Bu ayet, "göklerden haber çalma" (*istirâk-ı sem'*) denen şeyin gerçekliğinden söz etmemekte, bilakis İslam öncesi Arap toplumunda kâhinlerin cinler ve şeytanlarla irtibat kurduğu ve bu sayede metafizik âlemle ilgili bilgiler kotardığı, böylece gelecekle ilgili kehanetlerde bulunduğu yönündeki inancın asılsızlığını belirtmektedir. Yine bu ayet Hz. Peygamber'in Kur'an'ı cinlerden ilham yoluyla oluşturmadığı gerçeğinin altını çizmektedir.

19-20. Öte yandan biz yeryüzünü ayaklarınızın altına bir yaygı gibi serdik. Oraya sabit ve sarsılmaz dağlar yerleştirdik. Orada her türlü bitkinin dengeli biçimde yetişmesini sağladık. Yine orada hem sizin için hem de rızıklarını sizin temin etmediğiniz diğer bütün canlılar için geçim kaynakları sağladık.

21. Çünkü yarattığımız varlıkların ihtiyacı olan her şeyin kaynağı bizdedir ve biz rızkı [gelişigüzel biçimde değil] belli bir ölçüye göre taksim ederiz.

22. Biz bulutları aşılayıp yağmurla yüklemek üzere rüzgârları sevk ederiz. Böylece gökten yağmur yağdırır, sizin su ihtiyacınızı karşılarız. Dolayısıyla bu rahmetin/yağmurun sahibi siz değilsiniz.[4]

4. Bu ayetin sonundaki *ve-mâ entüm lehû bihâzinîn* ifadesi, "Oysa siz bu suları gökte biriktirmiş değilsiniz." veya "O suyu yeraltında depolayıp tutan da siz değilsiniz." şeklinde de çevrilmiştir. Bizim çevirimiz Mâtüridî'nin, "İlahî rahmet hazinelerinin sahibi siz veya başka herhangi biri değil, sadece Allah'tır." şeklindeki yorumuna dayanmaktadır (Bkz. Mâtüridî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne*, VI. 432).

23. Hiç şüphesiz canı veren de canı alan da biziz. Dolayısıyla fâni olan her şeyin asıl sahibi biziz ve biz ilelebet bakiyiz.

24. Hiç şüphe yok ki biz sizden önce gelip geçenlerin yaptıklarını bildiğimiz gibi sizden sonra gelecek nesillerin yapacaklarını da biliriz.

25. [Ey Peygamber!] Hiç şüphen olmasın ki rabbin onların hepsini hesaba çekmek üzere bir gün huzurunda toplayacaktır. Şüphesiz O, her şeyi yerli yerince edip eyleyen, her şeyi bilendir!

26-27. Gerçek şu ki biz insanı değişime uğrayıp kurumuş balçıktan yarattık. Cinlerin atası İblis'i ise daha önce yakıp kavurucu bir ateşten yaratmıştık.[5]

5. Bu ayetteki *cân* kelimesini "cinlerin atası İblis" şeklinde çevirmemiz Taberî ve diğer birçok müfessirin izahına dayanmaktadır (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, VII. 513).

وَاِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنّ۪ي خَالِقٌ بَشَرًا مِنْ صَلْصَالٍ
مِنْ حَمَاٍ مَسْنُونٍ ﴿٢٨﴾ فَاِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ ف۪يهِ مِنْ
رُوح۪ي فَقَعُوا لَهُ سَاجِد۪ينَ ﴿٢٩﴾ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ
كُلُّهُمْ اَجْمَعُونَۙ ﴿٣٠﴾ اِلَّٓا اِبْل۪يسَۜ اَبٰٓى اَنْ يَكُونَ مَعَ
[263] السَّاجِد۪ينَ ﴿٣١﴾ قَالَ يَٓا اِبْل۪يسُ مَا لَكَ اَلَّا تَكُونَ مَعَ
السَّاجِد۪ينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ لَمْ اَكُنْ لِاَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ
مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَاٍ مَسْنُونٍ ﴿٣٣﴾ قَالَ فَاخْرُجْ
مِنْهَا فَاِنَّكَ رَج۪يمٌۙ ﴿٣٤﴾ وَاِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ اِلٰى يَوْمِ
الدّ۪ينِ ﴿٣٥﴾ قَالَ رَبِّ فَاَنْظِرْن۪ٓي اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ
﴿٣٦﴾ قَالَ فَاِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَر۪ينَۙ ﴿٣٧﴾ اِلٰى يَوْمِ الْوَقْتِ
الْمَعْلُومِ ﴿٣٨﴾ قَالَ رَبِّ بِمَٓا اَغْوَيْتَن۪ي لَاُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي
الْاَرْضِ وَلَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَع۪ينَۙ ﴿٣٩﴾ اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ
الْمُخْلَص۪ينَ ﴿٤٠﴾ قَالَ هٰذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَق۪يمٌ ﴿٤١﴾
اِنَّ عِبَاد۪ي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ اِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ
مِنَ الْغَاو۪ينَ ﴿٤٢﴾ وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ اَجْمَع۪ينَۙ
﴿٤٣﴾ لَهَا سَبْعَةُ اَبْوَابٍۜ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ
﴿٤٤﴾ اِنَّ الْمُتَّق۪ينَ ف۪ي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍۜ ﴿٤٥﴾

28-30. Vaktiyle rabbin meleklere şöyle buyurmuştu: "Ben, değişime uğrayıp kurumuş balçıktan [insan denilen] ölümlü bir varlık yaratacağım. Ben ona güzel bir şekil verip ruhumdan üflediğimde, [yani onu diğer canlılardan farklı kılan akıl, irade gibi özelliklerle donattığımda] onun üstünlüğünü kabul edin."

31. Bunun üzerine tüm melekler onun üstünlüğünü kabul ettiler. Fakat İblis emre uymadı. Çünkü o, insanın/insanoğlunun üstünlüğünü kabul etmeyi kibrine yediremedi.

32. Allah ona, "Ey İblis! İnsanın/insanoğlunun üstünlüğünü kabul hususunda neden meleklerle birlikte hareket etmiyorsun?!" diye sordu.

33. İblis, "Ben, değişime uğrayıp kurumuş balçıktan yarattığın insanın üstünlüğünü asla kabul etmem." diye cevap verdi.

34-35. Allah, "Bulunduğun makamı derhâl terk et; defol git! Çünkü sen artık [rahmetimden] kovulmuş birisin. Kıyamete kadar lanetim üstündedir." buyurdu.

36. Bu defa İblis, "Rabbim!" dedi, "İnsanların diriltilecekleri güne/kıyamet gününe kadar bana mühlet verir misin?"

37-38. Allah, "Peki, sana istediğin mühlet verildi." buyurdu.

39-40. İblis, "Rabbim!" dedi, "Mademki beni insan/insanoğlu yüzünden azdırdın, o hâlde ahdim olsun, ben de o insanoğluna yeryüzünde olanca günahı ve kötülüğü cazip göstereceğim; onların tümünü azdırmak için bütün gücümle uğraşacağım. Bununla birlikte, senin ihlaslı/samimi kullarını azdıramam."

41-42. Bunun üzerine Allah şöyle buyurdu: "[Şunu iyi bil ki, azdırmak ve yoldan çıkarmak senin işin ise] doğru yola iletmek de benim işimdir.[6] [Ayrıca şunu da bil ki] benim ihlaslı/samimi kullarım üzerinde senin yaptırım gücün yoktur. Sen ancak sana uyanlara söz geçirebilirsin."

6. Bu ayetteki *kâle hâzâ sırâtun aleyye müstâkîm* ifadesi birçok mealde, "Allah şöyle buyurdu: İşte bana varan dosdoğru yol budur!" şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu çevirinin, 39-40. ayetlerde İblis'in dilinden aktarılan sözlerin Allah tarafından onaylandığı şeklinde bir yanlış anlamaya imkân vermesi muhtemeldir. Bu yüzden, söz konusu ifadeyi "Doğru yola iletmek de bana aittir." ve/veya "Doğru yola iletmek de benim işimdir." şeklinde çevirmek gerekir (Bkz. Zeccâc, *Meâni'l-Kur'ân*, III. 146).

43-44. Hiç şüphesiz cehennem, şeytan ve ona uyan herkesin buluşma yeridir. Cehennemin yedi kapısı/birçok tabakası vardır. [Günahlarının derecesine göre] her bir kapıdan belli bir grup girecektir.

45. Şeytana uymaktan sakınanlara gelince, onlar cennetin has bahçelerinde, pınar başlarında mutlu ve huzurlu bir hayat sürecekler.

46. Cennette onlara, “Burada huzur ve güven içinde yaşayın.” denilecek.[7]

7. Bu ayetteki *udhulûhâ* ifadesi genellikle “cennete esenlik ve güvenlik içinde girin” şeklinde çevrilmektedir. Oysa bir önceki ayette, şeytana uymaktan sakınanların zaten cennette olduklarından söz edilmiştir. Dolayısıyla bu çeviri pek isabetli değildir. Bizce bu ifade, tıpkı 12/Yûsuf 99. ayetteki *udhulû mısra* ifadesinde olduğu gibi, girmek değil hayat sürmek anlamındadır. Buna göre mana “Cennette huzur ve güven içinde yaşayın.” şeklinde olmalıdır.

47. Biz onların kalplerinde [dünyadaki hayattan kalma] kin ve nefretten eser bırakmayacağız. Böylece onlar cennette birbirleriyle can-ciğer arkadaş/kardeş olacaklar, divanlar üzerinde karşılıklı oturup tatlı sohbetlere dalacaklar.

48. Yine onlar cennette hiçbir sıkıntı ve zahmetle karşılaşmayacaklar, üstelik oradan asla çıkarılmayacaklar.

49-50. [Ey Peygamber!] Bildir kullarıma: “Ben çok şefkatli ve çok merhametliyim. Bununla birlikte azabım da çok elemli, çok çetindir.”

اُدْخُلُوهَا بِسَلَامٍ اٰمِنِينَ ﴿٤٦﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ
مِنْ غِلٍّ اِخْوَانًا عَلٰى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٤٧﴾ لَا يَمَسُّهُمْ
فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ ﴿٤٨﴾ نَبِّئْ عِبَادِي
اَنِّي اَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٤٩﴾ وَاَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ
الْاَلِيمُ ﴿٥٠﴾ وَنَبِّئْهُمْ عَنْ ضَيْفِ اِبْرٰهِيمَ ﴿٥١﴾ اِذْ دَخَلُوا [264]
عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ اِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ ﴿٥٢﴾ قَالُوا لَا
تَوْجَلْ اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿٥٣﴾ قَالَ اَبَشَّرْتُمُونِي
عَلٰى اَنْ مَسَّنِيَ الْكِبَرُ فَبِمَ تُبَشِّرُونَ ﴿٥٤﴾ قَالُوا بَشَّرْنَاكَ
بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَانِطِينَ ﴿٥٥﴾ قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ
مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ اِلَّا الضَّٓالُّونَ ﴿٥٦﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ
اَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٧﴾ قَالُوا اِنَّا اُرْسِلْنَا اِلٰى قَوْمٍ مُجْرِمِينَ
﴿٥٨﴾ اِلَّا اٰلَ لُوطٍ اِنَّا لَمُنَجُّوهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٥٩﴾ اِلَّا
امْرَاَتَهُ قَدَّرْنَا اِنَّهَا لَمِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا جَٓاءَ اٰلَ
لُوطٍ الْمُرْسَلُونَ ﴿٦١﴾ قَالَ اِنَّكُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ﴿٦٢﴾

51. [Ey Peygamber!] İbrahim’in misafirleriyle ilgili şu kıssayı da anlat onlara:

52. Vaktiyle o misafirler [erkek kılığındaki elçi melekler] İbrahim’in kapısını çalıp selam verdiler. İbrahim, [içeri buyur ettiği misafirlerinin yemeğe el sürmediklerini görünce], “Doğrusu biz sizden korkuyoruz.” dedi.

53. Elçi melekler, “Korkma!” dediler, “Biz sana [yetişkinlik çağında] ilim-irfan sahibi olacak bir erkek çocuk müjdesi vermeye geldik.”

54. Bunun üzerine İbrahim, “Ben hayli yaşlanmış biriyim; hâl böyleyken siz bana ahir ömrümde çocuk sahibi olacağımı söylüyorsunuz, öyle mi?! Bana böyle tuhaf bir müjdeyi neye istinaden veriyorsunuz?!” diye sordu.

55. Elçi melekler, “Biz sana bu müjdeyi Allah’ın takdirine istinaden veriyoruz. Bu yüzden, [“Olmaz böyle şey!” diye düşünüp de] ümitsizliğe kapılma.” dediler.

56-57. İbrahim, “[O ne biçim söz; ben hiç ümidimi keser miyim?!] Rabbinin rahmetinden ancak dalalete saplananlar ümit keserler.” dedi ve ekledi: “Ey elçiler! Buraya gelişinizin başka bir sebebi var mı yoksa sadece bana çocuk müjdesi vermek için mi geldiniz?”

58-60. Elçi melekler şöyle karşılık verdiler: “Aslında biz günaha batmış bir halkı, yani Lût halkını yok etmek üzere gönderildik. Fakat Lût’un ailesi helak olmayacak; biz onların hepsini kurtaracağız. Bir tek karısı hariç; çünkü Allah onun hakkında, “Geride kalanlarla birlikte hareket ettiği için biz onun helak olmasını takdir ettik.” buyurdu.

61-62. Elçi melekler Lût’un evine geldiklerinde, Lût onlara, “Siz tanıdık bildik kimseler değilsiniz; [hayırlı bir iş için gelmişe de benzemiyorsunuz.]” dedi.

قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿٦٣﴾ وَاَتَيْنَاكَ
بِالْحَقِّ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٦٤﴾ فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ
الَّيْلِ وَاتَّبِعْ اَدْبَارَهُمْ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ وَامْضُوا
حَيْثُ تُؤْمَرُونَ ﴿٦٥﴾ وَقَضَيْنَا اِلَيْهِ ذٰلِكَ الْاَمْرَ اَنَّ
دَابِرَ هٰؤُلَاءِ مَقْطُوعٌ مُصْبِحِينَ ﴿٦٦﴾ وَجَاءَ اَهْلُ
الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٦٧﴾ قَالَ اِنَّ هٰؤُلَاءِ ضَيْفِي فَلَا
تَفْضَحُونِ ﴿٦٨﴾ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَلَا تُخْزُونِ ﴿٦٩﴾ قَالُوا
[265] اَوَلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٧٠﴾ قَالَ هٰؤُلَاءِ بَنَاتِي
اِنْ كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ﴿٧١﴾ لَعَمْرُكَ اِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ
يَعْمَهُونَ ﴿٧٢﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ ﴿٧٣﴾
فَجَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً
مِنْ سِجِّيلٍ ﴿٧٤﴾ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِلْمُتَوَسِّمِينَ
﴿٧٥﴾ وَاِنَّهَا لَبِسَبِيلٍ مُقِيمٍ ﴿٧٦﴾ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً
لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾ وَاِنْ كَانَ اَصْحَابُ الْاَيْكَةِ لَظَالِمِينَ
﴿٧٨﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ وَاِنَّهُمَا لَبِاِمَامٍ مُبِينٍ ﴿٧٩﴾

63-65. Onlar da şöyle karşılık verdiler: "Evet, doğru! Biz sana günaha batmış halkının bir türlü inanmadığı azabı haber vermek için geldik. Emin ol, biz doğru söylüyoruz. Sen, gecenin bir vaktinde aile fertlerinle birlikte bu şehirden çık-git. İçinizden hiç kimse geriye dönüp bakmasın. Gitmeniz istenen yere kadar gidin."

66. [Melekler vasıtasıyla] Lût'a şu hükmümüzü de bildirdik: "Sabaha doğru o günahkâr halkın kökü kazınacak."

67. Bu arada [Lût'un evine erkek misafirlerin geldiğini haber alan] şehir halkı sevinç içinde gelip kapıya dayandılar.

68-69. Lût, "Bakın, bunlar benim misafirlerim. N'olur, beni mahcup etmeyin. Allah'tan korkun da beni rezil etmeyin!" diye yalvardı.

70. Fakat onlar küstahlaşıp, "Biz seni el âlemin işine karışmaktan, ötekini berikini koruyup kollamaya çalışmaktan menetmemiş miydik?!" diye karşılık verdiler.

71. Lût, "Eğer doğru bir iş yapacaksanız, işte kızlarım;[8] onlarla evlenin." dedi.

8. Bu ayetteki *hâûlâî benâtî* ifadesi, 11/Hûd 78. ayetle ilgili notta da belirtildiği gibi, Hz. Lût'un kendi kızlarına değil, halkının kızlarına/kadınlara işaret eder. Çünkü peygamberler manevi baba, ümmetleri de onların evlatları konumundadır.

72. Melekler Lût'a şöyle dediler: "Canı sağ olasıca! Bu adamlara laf anlatacağım diye kendini yorma. Çünkü şehvet bunların gözünü döndürmüş, ne yaptıklarını bilmiyorlar."[9]

9. Bu ayetteki ifadeler kıssanın içinde bir ara söz olarak Allah'ın Hz. Peygamber'e yönelik teselli hitabı şeklinde de yorumlanabilir. Buna göre ayet, "[Ey Peygamber!] Senin canın sağolsun, [hiç kendini üzme]; zira o müşrikler tam manasıyla heva ve heveslerine ram olmanın aymazlığı içindedir." şeklinde çevrilebilir (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, X. 27).

73. Nihayet, gün doğarken korkunç bir deprem onları yakalayıverdi.

74. Biz, o halkın yaşadığı şehrin altını üstüne getirdik. Onların üzerine pişmiş, sert taşlar [volkanik taşlar] yağdırdık.

75. Hiç şüphesiz Lût halkının akıbetinden çıkarılacak dersler var; ancak bundan ders çıkaracak olanlar, ibret nazarıyla bakıp araştıran kimselerdir.

76. İşte o şehre ait kalıntılar [Ölü Deniz'in kıyısından Suriye'ye doğru uzanan] işlek bir yol güzergâhında hâlâ duruyor.

77. Şüphesiz bu kalıntılar da birer ibret vesikasıdır; ne var ki bundan ibret alacak olanlar, inanan ve inanmaya niyetli olan kimselerdir.

78. Eyke halkı da gerçekten çok zalim/kâfir bir halk idi.

79. Bu yüzden biz onları da cezalandırdık. Evet, işte Lût ve Eyke halklarının yaşadıkları iki şehre ait kalıntılar bugün hâlâ gözler önündedir.

وَلَقَدْ كَذَّبَ اَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسَل۪ينَۙ ﴿٨٠﴾
وَاٰتَيْنَاهُمْ اٰيَاتِنَا فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِض۪ينَۙ ﴿٨١﴾ وَكَانُوا
يَنْحِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا اٰمِن۪ينَ ﴿٨٢﴾ فَاَخَذَتْهُمُ
الصَّيْحَةُ مُصْبِح۪ينَۙ ﴿٨٣﴾ فَمَٓا اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا
يَكْسِبُونَۜ ﴿٨٤﴾ وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا
بَيْنَهُمَٓا اِلَّا بِالْحَقِّۜ وَاِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ فَاصْفَحِ الصَّفْحَ
الْجَم۪يلَ ﴿٨٥﴾ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَل۪يمُ ﴿٨٦﴾ وَلَقَدْ
اٰتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَان۪ي وَالْقُرْاٰنَ الْعَظ۪يمَ ﴿٨٧﴾ لَا
تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِه۪ٓ اَزْوَاجًا مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ
عَلَيْهِمْ وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٨٨﴾ وَقُلْ اِنّ۪ٓي اَنَا
النَّذ۪يرُ الْمُب۪ينُۚ ﴿٨٩﴾ كَمَٓا اَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِم۪ينَۙ ﴿٩٠﴾
اَلَّذ۪ينَ جَعَلُوا الْقُرْاٰنَ عِض۪ينَ ﴿٩١﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَسْـَٔلَنَّهُمْ [266]
اَجْمَع۪ينَۙ ﴿٩٢﴾ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

80. [Vakti zamanında Medine ile Tebük arasındaki bölgede yaşamış olan] Hicr halkı da peygamberlerini yalanladı.

81. Biz onlara ayetlerimizi gönderdik; ama onlar ayetlerimizden yüz çevirdiler.

82. Onlar, dağlardaki kayaları oyarak evler inşa ediyor ve böylelikle kendilerini her türlü tehlikeye karşı sağlama aldıklarını düşünüyorlardı.

83. Ne var ki bir sabah günün ilk ışıklarıyla birlikte korkunç bir deprem yakalayıverdi onları.

84. İşte o zaman, ellerindeki imkânlar, sağlam evler onları kurtarmaya yetmedi.

85. [Ey Peygamber!] Biz gökleri, yeri ve bu ikisi arasında bulunan her şeyi çok esaslı bir maksatla yarattık. Hiç şüphe yok ki kıyamet bir gün gelip çatacak. Sen bu müşrik halkın inkârcı ve alaycı tavrına aldırma, onların kibir ve küstahlıklarını sabırla karşıla.

86. Şüphesiz senin rabbin her şeyi en mükemmel şekilde yaratmaya muktedirdir; her şeyi hakkıyla bilendir.

87. [Ey Peygamber!] Biz sana tekrar tekrar okunan yedi ayeti [Fâtiha sûresini] ve yüce Kur'an'ı lütfettik.

88. Bu yüzden, o kâfirlerin/müşriklerin bir kısmına verdiğimiz çeşit çeşit dünya nimetlerinde gözün kalmasın. Ayrıca onların imana gelmemelerini de kendine dert etme. Sen müminlere kol kanat germeye bak.

89. De ki o müşriklere: "Bakın, ben [Allah'ın azabı hakkında] çok açık sözlü bir uyarıcıyım."

90. Nitekim biz vaktiyle peygamberlerini ortadan kaldırmak üzere bir araya gelip işbirliği yapanları [Salih'in kavmini] cezalandırdığımız gibi o müşrikleri de cezalandırırız.[10]

10. Bu ayet gerek *kemâ* edatındaki benzetmenin, gerek *enzelnâ* lafzındaki fiil-failin mukadder mef'ulünün (mef'ulün bih) gerekse *muktesimîn* kelimesinin farklı anlam takdirlerine muhtemil olmasından dolayı tercümesi gerçekten çok zor bir ayettir. Bizim tercümemiz *muktesimîn* kelimesinin Hz. Salih'i ortadan kaldırmak için işbirliği yapan kimselere işaret ettiği şeklindeki yoruma dayanmaktadır. Bu kelimenin Ehl-i kitaba ve/veya Mekkeli müşriklere işaret ettiği şeklinde yorumlar da mevcuttur ve Taberî'nin belirttiği gibi bu yorumların tümünün doğru olması da muhtemeldir (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, VII. 545).

91. Onlar Kur'an hakkında şiir, sihir, eskilerin masalları gibi yakıştırmalarda bulundular.[11]

11. Bu ayetteki *ellezîne ce'alû'l-kur'âne 'ıdîn* ifadesi, bir önceki ayete verilen mana ile de bağlantılı olarak farklı şekillerde yorumlanmıştır. Bizim tercümemiz Mücâhid, Katâde ve İbn Zeyd gibi müfessirlerin yorumlarına dayanmaktadır (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, IV. 419).

92-93. Rabbin hakkı için, bu çirkin yakıştırmalarından dolayı onların hepsine hesap soracağız.

فَاصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَاَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكٖينَ ﴿٩٤﴾ اِنَّا
كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِءٖينَۙ ﴿٩٥﴾ اَلَّذٖينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللّٰهِ
اِلٰهًا اٰخَرَۚ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾ وَلَقَدْ نَعْلَمُ اَنَّكَ يَضٖيقُ
صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَۙ ﴿٩٧﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ
السَّاجِدٖينَۙ ﴿٩٨﴾ وَاعْبُدْ رَبَّكَ حَتّٰى يَأْتِيَكَ الْيَقٖينُ ﴿٩٩﴾

94. [Ey Peygamber!] Sana emredilen tevhid davasını bütün açıklığıyla ortaya koy ve müşriklerin alaycı tavırlarına hiç aldırma.

95. Hiç şüphen olmasın ki seninle alay edenlere karşı biz senin yanındayız.

96. Alaycılığı marifet sanan o müşrikler Allah'ın yanı sıra başka birtakım tanrılar ediniyorlar; ama onlar ne büyük yanlış yaptıklarını ileride anlayacaklar.

97. [Ey Peygamber!] Onların alaycı, karalayıcı sözlerinden dolayı yüreğinin daralıp canının sıkıldığını biz elbette biliyoruz.

98. Ama sen rabbini överek yücelt ve O'na secde edenlerden/boyun eğenlerden olmayı sürdür.

99. Ruhunu teslim edinceye kadar da rabbine kulluk/ibadet et.[12]

12. Bu ayette geçen *yakîn* kelimesi müfessirlerin çoğunluğu tarafından "ölüm" diye yorumlanmıştır. Ancak Zeccâc bu kelimenin aynı zamanda "daima" anlamına geldiğini de belirtmiştir. Bizim çevirimiz bu yoruma dayanmaktadır (Bkz. Zeccâc, *Meâni'l-Kur'ân*, III. 187). *Yakîn* kelimesine "Allah'ın zafer vaadi" manası da verilebilir (Bkz. Mâverdî, *en-Nüket*, III. 176) ve bu takdirde ayet, "Rabbine ibadet et ki zafere ulaşasın." şeklinde bir manaya gelir.

سُورَةُ النَّحْلِ (١٦)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ

اَتٰٓى اَمْرُ اللّٰهِ فَلَا تَسْتَعْجِلُوهُۜ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا
يُشْرِكُونَ ﴿١﴾ يُنَزِّلُ الْمَلٰٓئِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ اَمْرِهٖ عَلٰى
مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖٓ اَنْ اَنْذِرُٓوا اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّٓا اَنَا
فَاتَّقُونِ ﴿٢﴾ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّۜ تَعَالٰى
عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ فَاِذَا هُوَ
خَصٖيمٌ مُبٖينٌ ﴿٤﴾

16/NAHL SÛRESİ

Mekke döneminin son zamanlarında vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 70. sûre olduğu ve Kehf sûresinden sonra, Nûh sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 128 ayettir. Son üç ayetinin Medine döneminde indiği yönünde bilgiler de vardır. İsmini 68. ayette geçen *nahl* (bal arısı) kelimesinden almıştır. Ayrıca "Niâm sûresi" diye de adlandırılmıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. [Ey Müşrikler! Bilin ki] Allah'ın azap hükmü mutlaka gerçekleşecektir. Bu yüzden, "Bir an önce gelsin de görelim!" diye acele etmenize gerek yok. Allah onların tanrılık yakıştırdıkları şeylerden münezzehtir, yücedir.

2. Allah kullarından dilediğine, buyruğu uyarınca vahiy getiren melekler indirerek peygamberlik verir ve onlara, "Benden başka gerçek ilah/tanrı yoktur. Bana ortak koşmaktan sakının." buyruğunu tebliğ etmelerini emreder.

3. Allah gökleri ve yeri [boş yere değil] çok esaslı bir maksatla yarattı. O, müşriklerin tanrılık yakıştırdıkları şeylerden münezzehtir, yücedir.

4. Allah insanı bir damla sudan/meniden yarattı. Ne var ki kâfir/nankör insan [bu basit, aciz hâlini düşünmüyor da âdeta rakipliğe soyunup] yaratıcısına karşı çıkma cüreti gösterebiliyor.

وَالْاَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا
تَأْكُلُونَ ﴿٥﴾ وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ
تَسْرَحُونَ ﴿٦﴾ وَتَحْمِلُ اَثْقَالَكُمْ اِلٰى بَلَدٍ لَمْ تَكُونُوا [267]
بَالِغِيهِ اِلَّا بِشِقِّ الْاَنْفُسِ اِنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿٧﴾
وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً وَيَخْلُقُ
مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨﴾ وَعَلَى اللّٰهِ قَصْدُ السَّبِيلِ وَمِنْهَا
جَائِرٌ وَلَوْ شَاءَ لَهَدٰيكُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٩﴾ هُوَ الَّذِي
اَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لَكُمْ مِنْهُ شَرَابٌ وَمِنْهُ شَجَرٌ
فِيهِ تُسِيمُونَ ﴿١٠﴾ يُنْبِتُ لَكُمْ بِهِ الزَّرْعَ وَالزَّيْتُونَ
وَالنَّخِيلَ وَالْاَعْنَابَ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ اِنَّ فِي ذٰلِكَ
لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١١﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ
وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومُ مُسَخَّرَاتٌ بِاَمْرِهِ اِنَّ
فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿١٢﴾ وَمَا ذَرَاَ لَكُمْ فِي
الْاَرْضِ مُخْتَلِفًا اَلْوَانُهُ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ
﴿١٣﴾ وَهُوَ الَّذِي سَخَّرَ الْبَحْرَ لِتَأْكُلُوا مِنْهُ لَحْمًا طَرِيًّا
وَتَسْتَخْرِجُوا مِنْهُ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ
مَوَاخِرَ فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٤﴾

5. Koyun, keçi, deve, sığır gibi evcil hayvanları yaratan da Allah'tır. Siz bu hayvanların yünlerinden, derilerinden giysiler yaparsınız; etlerinden, sütlerinden yiyecek ihtiyacınızı karşılarsınız ve yine onlardan [gelir kazanmak gibi] başka şekillerde de yararlanırsınız.

6. Ayrıca onları akşam otlaktan getirirken, sabah otlağa salarken apayrı bir zevk alırsınız.

7. Yüklerinizi ancak güç bela ulaşabildiğiniz uzak yerlere o hayvanlar taşır. İşte bütün bu nimetleri lütfeden rabbiniz gerçekten çok şefkatli, çok merhametlidir.

8. Allah atları, katırları ve merkepleri de yarattı ki hem bu hayvanları binek olarak kullanasınız hem de onlarla hayatınıza renk katasınız. O, sizin bilmediğiniz daha nice şeyler yaratmaktadır.

9. [İşte bütün bunları yaratmak Allah'a ait olduğu gibi], doğru yolu göstermek de O'na aittir. Çünkü birçok yanlış yol vardır. Allah dileseydi hepinizi doğru yola iletirdi. [Ama O herkesi doğru yola iletmeyi dilemedi. Bilakis insanoğlunun bu konuda özgür irade ve tercih sahibi olmasını istedi].

10. Sizin için gökten yağmur yağdıran O'dur. Bu sayede sizler su ihtiyacınızı karşılarsınız. Hayvanlarınızı otlattığınız çayır çimenler de yine bu sayede yeşerir.

11. Allah, yağmur suyuyla sizin için ekinler, zeytinlikler, hurmalıklar, üzüm bağları ve daha başka çeşitlerden nice ürünler meydana getirir. İşte bütün bunlarda Allah'ın kudretine ve rahmetine işaret eden nice deliller var; fakat bunu anlayacak olanlar aklıselimle düşünen kimselerdir.

12. Allah geceyi ve gündüzü sizin istifadenize sundu. Güneş, ay ve diğer yıldızlar da O'nun emri uyarınca hizmetinize sunulmuştur.[1] Şüphesiz bunlarda da aklıselimle düşünen kimseler için nice dersler ve ibretler var.

1. Bu ayetteki *ve'ş-şemse ve'l-kamera* kelimelerini İbn Âmir'in mübteda olarak merfu okumasını dikkate alarak tercüme ettik (Bkz. İbn Atıyye, *el-Muharrerü'l-Vecîz*, III. 382).

13. Allah'ın yeryüzünde sizin için yarattığı envaiçeşit nimetler var. Şüphesiz bunda da Allah'ın rahmetini ve cömertliğini gösteren deliller var; fakat bunu anlayacak olanlar düşünüp ibret alma kabiliyeti olan kimselerdir.

14. Allah denizi de istifadenize sundu ki siz bu sayede hem taptaze et/deniz ürünleri yersiniz hem de takı olarak kullandığınız [inci, mercan gibi] süs eşyaları çıkarırsınız. Ayrıca, denize baktığın[ız]da gemilerin suları yararak yüzdüğünü görürsün[üz]. İşte o gemiler denizde böyle süzülüp gider ki sizler [ticaret yapıp] Allah'ın lütfuna nail olasınız. Şu hâlde sizden beklenen, bunca nimetine karşılık O'na iman ve itaat üzere şükretmenizdir.

[268] وَاَلْقٰى فِى الْاَرْضِ رَوَاسِيَ اَنْ تَم۪يدَ بِكُمْ وَاَنْهَارًا
وَسُبُلًا لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥﴾ وَعَلَامَاتٍ وَبِالنَّجْمِ هُمْ
يَهْتَدُونَ ﴿١٦﴾ اَفَمَنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ
﴿١٧﴾ وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا اِنَّ اللّٰهَ لَغَفُورٌ
رَح۪يمٌ ﴿١٨﴾ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَ ﴿١٩﴾
وَالَّذ۪ينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَا يَخْلُقُونَ شَيْـًٔا وَهُمْ
يُخْلَقُونَ ﴿٢٠﴾ اَمْوَاتٌ غَيْرُ اَحْيَٓاءٍ وَمَا يَشْعُرُونَ اَيَّانَ
يُبْعَثُونَ ﴿٢١﴾ اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَالَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِالْاٰخِرَةِ قُلُوبُهُمْ مُنْكِرَةٌ وَهُمْ مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٢٢﴾ لَا
جَرَمَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ
الْمُسْتَكْبِر۪ينَ ﴿٢٣﴾ وَاِذَا ق۪يلَ لَهُمْ مَاذَٓا اَنْزَلَ رَبُّكُمْ
قَالُٓوا اَسَاط۪يرُ الْاَوَّل۪ينَ ﴿٢٤﴾ لِيَحْمِلُٓوا اَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَمِنْ اَوْزَارِ الَّذ۪ينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ اَلَا
سَٓاءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٢٥﴾ قَدْ مَكَرَ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَاَتَى
اللّٰهُ بُنْيَانَهُمْ مِنَ الْقَوَاعِدِ فَخَرَّ عَلَيْهِمُ السَّقْفُ مِنْ
فَوْقِهِمْ وَاَتٰيهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾

15. Allah, yeryüzünde, sarsılmamanız için sabit dağlar, gideceğiniz yerlere ulaşabilmeniz için nehirler ve yollar yarattı.

16. Yine O, [yıldızlar gibi] daha başka alametler/işaretler yarattı. Nitekim geceleyin yolculuk yapanlar yıldızlara bakarak yönlerini tayin ederler.

17. [Ey Müşrikler!] Hiç düşünmez misiniz?! Bütün bunları yaratan Allah ile bir tek şeyi bile yaratma gücü bulunmayan putlar bir olur mu hiç?!

18. Allah'ın size lütfettiği nimetleri saymaya kalksanız, mümkün değil sayamazsınız. Hiç şüphesiz Allah çok affedici, çok merhametlidir.

19. [Unutmayın ki] Allah gizlediklerinizi de açığa vurduklarınızı da bilir.

20-21. O müşriklerin Allah'ın yanı sıra tanrılık yakıştırıp tapındıkları putlar herhangi bir şey yaratmak şöyle dursun, bizzat kendileri insan eliyle meydana getirilmiş şeylerdir. Onlar canlı/diri değil, cansız varlıklardır. Tabiatıyla onlar kendilerine tanrılık yakıştıranların ne zaman diriltileceklerini de bilmezler.[2]

2. Bu ayetteki *ve-mâ yeş'urûne eyyâne yubasûn* ifadesi, "O putlar ne zaman diriltileceklerini bilmezler." şeklinde de çevrilebilir; ancak Kur'an'da kıyamet ve diriliş putlardan öte putlara tapanlar bağlamında bahis konusu edildiği için bu çeviri pek isabetli değildir.

22. Sizin ilahınız/tanrınız tek gerçek ilah/tanrı olan Allah'tır. Böyleyken, ahirete inanmayan o müşriklerin kalpleri, kibir ve gururları yüzünden tevhid gerçeğini inkâr ediyor.

23. Hiç şüphe yok ki Allah onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir. O, büyüklük taslayanları, imana gelmeyi kibirlerine yediremeyenleri hiç sevmez.

24. O kibirli müşriklere, "Rabbinizin indirdiği şey nedir?!" diye sorulduğunda, [inkârcı ve alaycı bir tavırla], "Geçmiş nesillere ait masallardır." diye karşılık verirler.

25. Onlar, böyle söylemenin bedeli olarak, kıyamet günü kendi günahlarını tastamam yüklenecekleri gibi, bilgisizliklerinden yararlanarak doğru yoldan şaşırttıkları kimselerin bir kısım günahlarını da yüklenecekler. Bak hele, ne kötü bir yükün altına giriyorlar.

26. Bunlardan önce gelip geçen kâfirler de peygamberleri bertaraf etmek için birtakım tuzaklar kurmuşlardı. Ama Allah onların çok güçlü temeller üzerine kurulmuş bina gibi sapasağlam sandıkları tuzaklarını yerle bir edip başlarına geçirdi.[3] Üstelik azap da onları hiç beklemedikleri bir yer ve zamanda yakalayıverdi.

3. Bu ayetteki *fe-etellâhu bünyânehüm mine'l-kavâidi fe-harra aleyhimü's-sakfü min fevkıhim* ifadesi genellikle lafzî/hakikî manada, "Allah'ın azabı binalarını, temelinden gelip yıktı da tavanları baş-

ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يُخْزِيهِمْ وَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَٓاءِيَ الَّذِينَ [269]
كُنْتُمْ تُشَٓاقُّونَ فِيهِمْ قَالَ الَّذِينَ اُو۫تُوا الْعِلْمَ اِنَّ
الْخِزْيَ الْيَوْمَ وَالسُّٓوءَ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٢٧﴾ اَلَّذِينَ
تَتَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ ظَالِمٖٓي اَنْفُسِهِمْ فَاَلْقَوُا السَّلَمَ
مَا كُنَّا نَعْمَلُ مِنْ سُٓوءٍ بَلٰٓى اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِمَا كُنْتُمْ
تَعْمَلُونَ ﴿٢٨﴾ فَادْخُلُٓوا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا
فَلَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٢٩﴾ وَقِيلَ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا
مَاذَٓا اَنْزَلَ رَبُّكُمْ قَالُوا خَيْرًا لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا فِي
هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ وَلَنِعْمَ دَارُ
الْمُتَّقِينَ ﴿٣٠﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا تَجْرِي مِنْ
تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ لَهُمْ فِيهَا مَا يَشَٓاؤُ۫نَ كَذٰلِكَ يَجْزِي
اللّٰهُ الْمُتَّقِينَ ﴿٣١﴾ اَلَّذِينَ تَتَوَفّٰيهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ طَيِّبِينَ
يَقُولُونَ سَلَامٌ عَلَيْكُمُ ادْخُلُوا الْجَنَّةَ بِمَا كُنْتُمْ
تَعْمَلُونَ ﴿٣٢﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّٓا اَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ
اَوْ يَأْتِيَ اَمْرُ رَبِّكَ كَذٰلِكَ فَعَلَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا
ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ وَلٰكِنْ كَانُٓوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٣٣﴾

larına çöküverdi." veya "Allah'ın azabı onların binalarını temellerinden yıkmak için gelmiş ve üstlerindeki tavan başlarına çökmüştü." şeklinde çevrilmektedir. Bizim çevirimiz ise bu ifadelerin istiareli (istiâre-i temsîliyye) bir anlatım içerdiği yorumuna dayanmaktadır (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XIV. 134-135).

27. Kıyamet günü Allah onları aşağılayarak, "Söyleyin bakalım, uğruna mücadele edip müminlere düşman kesildiğiniz ortaklarım(!) şimdi nerede?!" diyecek. Hak ve hakikatin bilgisine mazhar olmuş kimseler [müminler] ise, "İşte bugün, rezil-rüsva olmak ve çok kötü bir azaba çarptırılmak kâfirler için kaçınılmazdır." diyecekler.

28-29. Allah'a ortak koşarak kendilerine yazık eden bu kâfirlerin/müşriklerin canlarını melekler [işkence ederek] alırken onlar çaresizce teslim olur ve "[Canımızı niçin işkence ederek alıyorsunuz?] Biz [Allah'a şirk koşmak gibi] kötü bir iş yapmadık ki?!" diyecekler. Melekler de şu cevabı verecekler: "Yoo! Yapmadık dediğiniz şeyi/şeyleri yaptınız. Allah sizin yaptıklarınızı çok iyi biliyor. Haydi, girin bakalım içinde temelli kalacağınız cehennemin kapılarından!"

Büyüklük taslayan, imana gelmeyi kibirlerine yediremeyen kimselere ikametgâh olacak cehennem ne kötü bir yerdir.

30. Allah'a karşı nankörlükten ve şirkten sakınanlara, "Rabbinizin indirdiği şey nedir?" diye sorulduğunda onlar [kâfirlerin/müşriklerin] aksine, "Tümüyle hak ve hakikattir." diye karşılık verirler. Allah'ın emirlerine en güzel şekilde uyanlar bu dünyada [iç huzuruna ermek, izzet ve şeref sahibi olmak gibi] güzelliklere nail olurlar. Ahiret yurdu ise onlar için çok daha güzel olacaktır. Allah'a itaatsizlikten sakınanların ahiretteki vatanları ne kadar güzel bir vatandır!

31. Onlar, içinde derelerin çağıldadığı Adn cennetlerine girecekler; orada diledikleri her şeyi bulacaklar. Allah, emirlerine karşı gelmekten sakınanları işte böyle mükâfatlandırır!

32. Melekler böyle kimselerin canlarını hiç incitmeden alacak ve onlara, "Selam olsun, ne mutlu size! Yaptığınız güzel amellerin mükâfatı olarak şimdi girin cennete." diyecekler.

33. [Ey Peygamber!] Belli ki o kâfirler canlarını almak üzere meleklerin gelmesini yahut Allah'ın azap hükmünün gerçekleşmesini bekliyorlar. Onlardan önce gelip geçen kâfirler de böyle yapmışlar fakat helak olup gitmişlerdi. [Bilin ki] Allah onlara zulmetmedi; bilakis onlar böyle davranmakla kendilerine zulmettiler.

فَاَصَابَهُمْ سَيِّـَٔاتُ مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ
[270] يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٣٤﴾ وَقَالَ الَّذٖينَ اَشْرَكُوا لَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا
عَبَدْنَا مِنْ دُونِهٖ مِنْ شَيْءٍ نَحْنُ وَلَٓا اٰبَٓاؤُنَا وَلَا حَرَّمْنَا
مِنْ دُونِهٖ مِنْ شَيْءٍ كَذٰلِكَ فَعَلَ الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَهَلْ
عَلَى الرُّسُلِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبٖينُ ﴿٣٥﴾ وَلَقَدْ بَعَثْنَا فٖي
كُلِّ اُمَّةٍ رَسُولًا اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاجْتَنِبُوا الطَّاغُوتَ
فَمِنْهُمْ مَنْ هَدَى اللّٰهُ وَمِنْهُمْ مَنْ حَقَّتْ عَلَيْهِ الضَّلَالَةُ
فَسٖيرُوا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الْمُكَذِّبٖينَ ﴿٣٦﴾ اِنْ تَحْرِصْ عَلٰى هُدٰيهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا
يَهْدٖي مَنْ يُضِلُّ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرٖينَ ﴿٣٧﴾ وَاَقْسَمُوا
بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَا يَبْعَثُ اللّٰهُ مَنْ يَمُوتُ بَلٰى
وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾
لِيُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذٖي يَخْتَلِفُونَ فٖيهِ وَلِيَعْلَمَ الَّذٖينَ كَفَرُوا
اَنَّهُمْ كَانُوا كَاذِبٖينَ ﴿٣٩﴾ اِنَّمَا قَوْلُنَا لِشَيْءٍ اِذَٓا اَرَدْنَاهُ
اَنْ نَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٤٠﴾ وَالَّذٖينَ هَاجَرُوا فِي اللّٰهِ
مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَاَجْرُ
الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

34. Şöyle ki onların işledikleri günahlar hak edilmiş bir ceza olarak kendilerine geri döndü ve nihayet alay konusu yaptıkları azap onları çepeçevre kuşattı.

35. Müşrikler [alaycı bir tavırla], "Allah dileseydi biz de ecdadımız da O'ndan başka bir varlığa tanrılık yakıştırıp tapınmaz, O'nun helal kıldığını haram saymazdık." diyorlar. Bunlardan önceki kâfirler de böyle davranmış ve buna benzer alaylı sözler söylemişlerdi. [Bilin ki] peygamberlere düşen görev, [kâfirleri zorla imana getirmek değil] Allah'ın kendilerine vahyettiği ayetleri açıkça tebliğ etmekten ibarettir.

36. Andolsun ki biz her topluma, "Yalnız Allah'a kulluk/ibadet edin; putlara tapınmaktan, Allah'ın yolundan alıkoyan tüm şeytanî güçlerden uzak durun." emrimizi tebliğ eden bir peygamber gönderdik. Allah geçmişteki o toplumlardan bir kısmını [peygamberlerine uydukları için] doğru yola iletti. Bir kısmı ise [peygamberleri yalanladıkları için] dalalette kalmayı hak etti. Şimdi bu topraklarda gezip dolaşın, bakın araştırın da peygamberleri yalanlayan toplumların akıbeti nasıl olmuş görün.

37. [Ey Peygamber!] Sen o müşriklerin iman edip doğru yola gelmeleri için ne kadar istekli olursan ol, Allah dalalette kalmalarını müstahak gördüğü kimselere iman nasip etmez. Ayrıca onlara yardım edecek kimse de bulunmaz.

38. O müşrikler büyük yeminler ederek, "Allah ölüleri asla diriltmeyecek!" diyorlar. Oysa gerçek şu ki Allah dirilteceğim diyorsa diriltecektir. Bu vaat Allah'ın yerine getirmeyi kendine borç bildiği bir vaattir. Ne var ki insanların çoğu [Mekke halkının müşrik çoğunluğu] bu ilahî vaadin ciddiyetini anlayıp kavramaz.

39. Evet, Allah ölüleri diriltecek ve böylece kâfirlerin/müşriklerin inkâra konu ettikleri kıyamet, hesap ve azap gerçeğini ayan beyan gözler önüne serecek ve işte o zaman, kâfirler de kendilerinin yalancı çıktıklarını bizzat görecekler.

40. Biz herhangi bir şeyin meydana gelmesini istediğimizde, sadece "Ol!" deriz ve böylece o şey de oluş/meydana geliş sürecine girer.

41. İmanları yüzünden zulüm ve işkencelere uğradıkları için Allah yolunda hicret etmek ve böylece yurtlarını terk edip gitmek zorunda kalanlar var ya, işte biz onları bu dünyada güzel bir yer ve imkâna kavuşturacağız. Onların ahiretteki mükâfatları ise çok daha büyük olacaktır. Keşke o kâfirler bunu bir anlayabilseler!

الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤٢﴾ وَمَا [271]
اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا نُوحٖٓي اِلَيْهِمْ فَسْـَٔلُوٓا
اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٤٣﴾ بِالْبَيِّنَاتِ
وَالزُّبُرِ وَاَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ
اِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٤﴾ اَفَاَمِنَ الَّذِينَ مَكَرُوا
السَّيِّـَٔاتِ اَنْ يَخْسِفَ اللّٰهُ بِهِمُ الْاَرْضَ اَوْ يَأْتِيَهُمُ
الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٤٥﴾ اَوْ يَأْخُذَهُمْ
فٖي تَقَلُّبِهِمْ فَمَا هُمْ بِمُعْجِزٖينَ ﴿٤٦﴾ اَوْ يَأْخُذَهُمْ
عَلٰى تَخَوُّفٍ فَاِنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُفٌ رَحٖيمٌ ﴿٤٧﴾ اَوَلَمْ
يَرَوْا اِلٰى مَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ شَيْءٍ يَتَفَيَّؤُا ظِلَالُهُ عَنِ
الْيَمٖينِ وَالشَّمَٓائِلِ سُجَّدًا لِلّٰهِ وَهُمْ دَاخِرُونَ ﴿٤٨﴾
وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ مِنْ
دَٓابَّةٍ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٩﴾ يَخَافُونَ
رَبَّهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٥٠﴾ وَقَالَ
اللّٰهُ لَا تَتَّخِذُٓوا اِلٰهَيْنِ اثْنَيْنِۚ اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌۚ فَاِيَّايَ
فَارْهَبُونِ ﴿٥١﴾

42. Allah yolunda hicret eden o müminler birçok sıkıntıya katlanıp göğüs germişler ve yalnız rableri Allah'a güvenmişlerdir.[4]

4. Bu ayetin sonundaki *yetevekkelûn* kelimesini bir önceki *saberû* lafzına uygun olarak geçmiş zaman kipinde çevirdik. Söz konusu kelimenin geniş zaman kipinde gelmesi, 2/Bakara 87. ayetin sonundaki *taktulûn* kelimesinde olduğu gibi, muhtemelen seci (kafiye uyumu) ile ilgilidir.

43. [Ey Peygamber!] Senden önce kendilerine vahyedip peygamber olarak gönderdiklerimiz de [melek değil] tıpkı senin gibi birer insan evladı idi.

[Ey Müşrikler!] Bu gerçeği bilmiyorsanız, gidin Tevrat ve İncil hakkında bilgi sahibi olan kimselere sorun.

44. Biz o peygamberleri deliller, mucizeler ve kitaplarla/vahiylerle gönderdik. [Ey Peygamber!] Şimdi de sana Kur'an'ı indirdik ki kendileri için indirilen şeyin ne olduğunu insanlara açıklayasın. Belki böylece düşünüp öğüt alırlar.

45-46. [Ey Peygamber!] Sana çirkin tuzaklar kuran o müşrikler, Allah'ın kendilerini yerle bir etmeyeceğinden yahut hiç ummadıkları bir yerden gelecek azabın tepelerine binmeyeceğinden veyahut gündelik işlerinin peşinde koşarlarken azabın kendilerini birdenbire yakalayıvermeyeceğinden yana bir garantiye mi sahipler?! [Şayet azap gelirse, bilsinler ki] onu asla engelleyemezler.

47. Yoksa onlar, hâlen sahip oldukları maddi imkânların Allah tarafından günbegün azaltılmak ve yüreklerine korku salınmak suretiyle yok edilmeyeceklerinden yana bir güvenceye mi sahipler?! [Kâfirlik ve nankörlükte direnen o müşrikleri hâlen helak etmediğine göre demek ki] sizin rabbiniz gerçekten çok şefkatli, çok merhametlidir.

48. O müşrikler/kâfirler Allah'ın yarattığı [bitki, hayvan gibi] onca varlığa ibret nazarıyla bakmazlar mı?! İşte onların gölgeleri bile sağa-sola hareket ederek nasıl da Allah'a boyun eğiyor, O'nun tabiat kanununa uyuyor.

49. Göklerdeki ve yerdeki bütün canlılar ile melekler de Allah'a boğun eğer, O'nun kanunlarına uyarlar. Ayrıca melekler Allah'a boyun eğme/secde hususunda hiçbir büyüklük duygusuna kapılmazlar.

50. Onlar, mutlak hükümranlık sahibi olarak tanıyıp bildikleri rablerinden korkarlar ve kendilerine emredilen her şeyi yaparlar.

51. Allah buyuruyor ki, "[Benden başka] birtakım ilahlar/tanrılar edinmeyin. [Bilin ki] sizin ilahınız/tanrınız bir tek ilah/tanrıdır. O hâlde tek gerçek ilah/tanrı olarak yalnız benden korkun."

وَلَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَهُ الدّ۪ينُ وَاصِباًۜ
اَفَغَيْرَ اللّٰهِ تَتَّقُونَ ﴿٥٢﴾ وَمَا بِكُمْ مِنْ نِعْمَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ ثُمَّ
اِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فَاِلَيْهِ تَجْـَٔرُونَۚ ﴿٥٣﴾ ثُمَّ اِذَا كَشَفَ
الضُّرَّ عَنْكُمْ اِذَا فَر۪يقٌ مِنْكُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَۙ ﴿٥٤﴾
[272] لِيَكْفُرُوا بِمَٓا اٰتَيْنَاهُمْۜ فَتَمَتَّعُوا فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾
وَيَجْعَلُونَ لِمَا لَا يَعْلَمُونَ نَص۪يباً مِمَّا رَزَقْنَاهُمْۜ
تَاللّٰهِ لَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَفْتَرُونَ ﴿٥٦﴾ وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ
الْبَنَاتِ سُبْحَانَهُۙ وَلَهُمْ مَا يَشْتَهُونَ ﴿٥٧﴾ وَاِذَا بُشِّرَ
اَحَدُهُمْ بِالْاُنْثٰى ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدّاً وَهُوَ كَظ۪يمٌۚ ﴿٥٨﴾
يَتَوَارٰى مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُٓوءِ مَا بُشِّرَ بِه۪ۜ اَيُمْسِكُهُ عَلٰى
هُونٍ اَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِۜ اَلَا سَٓاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٥٩﴾
لِلَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ مَثَلُ السَّوْءِۚ وَلِلّٰهِ
الْمَثَلُ الْاَعْلٰىۜ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٦٠﴾ وَلَوْ يُؤَاخِذُ
اللّٰهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَٓابَّةٍ وَلٰكِنْ
يُؤَخِّرُهُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّىۚ فَاِذَا جَٓاءَ اَجَلُهُمْ لَا
يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٦١﴾

52. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Bu yüzden ibadet ve itaat her daim O'na olmalıdır. Gerçek böyleyken Allah'tan başka bir varlıktan korkmanız hiç yaraşır mı?!

53. [Bilin ki] sahip olduğunuz nimetlerin hepsi Allah'tandır. Nitekim başınıza ne zaman bir dert, bir sıkıntı gelse hemen O'na el açıp yalvarırsınız.

54. Ama Allah başınızdaki dert ve sıkıntıyı giderdiği zaman bir kısmınız hemen rableri Allah'a birtakım ortaklar koşmaya başlar.

55. Böylece onlar kendilerine lütfettiğimiz onca nimete nankörlükle karşılık vermiş olurlar.

[Ey nankörler/müşrikler!] Bir süre daha dünya nimetlerinin sefasını sürün bakalım. Nasılsa yarın bir gün gerçeği öğreneceksiniz.

56. O müşrikler kendilerine verdiğimiz nimet ve rızıklardan bir kısmını, gerçekte ne işe yaradıklarını bilmedikleri putlara pay olarak ayırırlar. Andolsun, kendi kendinize uydurup Allah'a isnat ettiğiniz bu inanç ve âdetlerinizin hesabı sizden mutlaka sorulacak!

57. Yine onlar yeni doğan kız çocuklarını Allah'a mal ediyorlar. Hâşâ! Olacak şey mi bu! [Onlar, işe yaramaz olarak gördükleri kız çocuklarını Allah'a layık görürken] çok sevip istedikleri erkek çocuklarını kendilerine nisbet ediyorlar.

58-59. Nitekim onlardan birine, "Müjde! Bir kız çocuğun oldu." diye haber verilince, öfkeden deliye dönmüş bir hâlde suratı kapkara kesilir ve kendince çok kötü olan bu haberden dolayı halkın içine çıkamaz. Bu arada, "[halk arasında kız babası olarak tanınmanın alçaltıcılığına rağmen] bu çocuğu bakıp büyütmeli mi yoksa diri diri toprağa mı gömmeli?!" diye de kara kara düşünür. Yazık, ne kadar da iğrenç düşünüyorlar!

60. İşte böyle iğrenç düşünceler ve kötü nitelikler, ahirete inanmayan o müşriklere/kâfirlere aittir. Allah ise en yüce sıfatların sahibidir. Nitekim O üstün kudret sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

61. Allah, insanları işledikleri günahlar sebebiyle hemen cezalandıracak olsaydı dünya üzerinde bir tek canlı kâfir bırakmazdı.[5] Ne var ki Allah onlara kendileri için takdir edilen ömür süreleri doluncaya kadar mühlet vermiştir. Ecelleri gelip süreleri dolduğunda onlar bunu ne bir an geciktirebilirler ne de öne çekebilirler.

5. Bu ayetteki *dâbbe* kelimesi genellikle "canlı" diye çevrilmiştir. Klasik tefsirlerdeki izahlarda da Allah'ın kâfir insanları işledikleri günahlar yüzünden derhal cezalandırması hâlinde yeryüzündeki tüm canlıları yok edecek olması gerekçelendirilmeye çalışılmıştır. Fakat ayet insanlara yönelik bir ikaz içermektedir. Bu sebeple, börtü böceğin ilahî ceza ve helak kapsamında değerlendirilmesi pek isabetli gözükmemektedir. Kısaca, *dâbbe* kelimesi bu ayette genel anlamda canlılara değil özel olarak kâfir insanlara işaret etmektedir. Nitekim Kurtubî de buna paralel bir yorumu tercih etmiştir (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, X. 79).

62. O müşrikler öyle pervasızdır ki hem kendilerinin bile beğenmediği kız çocuklarını hiç utanıp arlanmadan Allah'a mal ederler hem de "[gerçekliğine hiç inanmadıkları hâlde, "Olur da bir gün rabbime kavuşursam, orada da çok güzel karşılanacağım." demek suretiyle] en güzel akıbetin/cennetin kendilerini beklediği yalanını dillerine dolarlar. Yoo! Onları bekleyen, [cennet değil] cehennemdir! Çünkü onlar günahkârların ve dolayısıyla cehennemliklerin önde gidenleridir.[6]

وَيَجْعَلُونَ لِلّٰهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ اَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ
اَنَّ لَهُمُ الْحُسْنٰى لَا جَرَمَ اَنَّ لَهُمُ النَّارَ وَاَنَّهُمْ
مُفْرَطُونَ ﴿٦٢﴾ تَاللّٰهِ لَقَدْ اَرْسَلْنَا اِلٰى اُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ
فَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ فَهُوَ وَلِيُّهُمُ الْيَوْمَ وَلَهُمْ
عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٦٣﴾ وَمَا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ اِلَّا
لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِى اخْتَلَفُوا فِيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ
يُؤْمِنُونَ ﴿٦٤﴾ وَاللّٰهُ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَاَحْيَا بِهِ [273]
الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ
﴿٦٥﴾ وَاِنَّ لَكُمْ فِى الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُسْقِيكُمْ مِمَّا
فِى بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَائِغًا
لِلشَّارِبِينَ ﴿٦٦﴾ وَمِنْ ثَمَرَاتِ النَّخِيلِ وَالْاَعْنَابِ
تَتَّخِذُونَ مِنْهُ سَكَرًا وَرِزْقًا حَسَنًا اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً
لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾

6. Bu ayetteki *mufratûn* kelimesini İbn Mes'ûd, İbn Abbas, Nâfi' ve Kisâî'nin *mufritûn* şeklindeki kıraatlerini dikkate alarak çevirdik (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, IV. 461; Kurtubî, *el-Câmi'*, X. 80).

63. [Ey Peygamber!] Andolsun ki biz senden önce de birçok halka peygamber gönderdik. Fakat şeytan, o halklara inatçı ve inkârcı tutumlarını cazip gösterdi. Şeytan, geçmişte o kâfirlerin dostu olduğu gibi bugün de bu müşriklerin can ciğer dostudur. O kâfirleri/müşrikleri çok elemli bir azap beklemektedir.

64. [Ey Peygamber!] Biz bu Kur'an'ı sana hem o kâfirlerce karşı çıkılan [Allah'ın birliği, kıyamet ve ahiret gibi] gerçekleri kendilerine açıkça anlatman,[7] hem de inanan ve inanmaya niyetli olan kimselere rahmet ve hidayet kaynağı olması için indirdik.

7. Bu ayetteki *ihtelefû* lafzı bildik anlamda ihtilaf etmek değil, karşı çıkıp reddetmek (*hâlefû*) manasındadır. Dolayısıyla bizim çevirimiz bu manayı yansıtmaktadır (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, IV. 462).

65. Gökten yağmur yağdırıp onunla ölü topraklara hayat veren Allah'tır. Şüphesiz bunda Allah'ın kudretine ve rahmetine işaret eden bir delil var; fakat bunu hakikatin sesine kulak veren kimseler anlar.

66. Koyun, keçi, deve, sığır gibi hayvanlarda da ibret alacağınız şeyler var. Nitekim biz size bu hayvanların karınlarındaki besin artıklarıyla kan arasından süzülüp gelen ve içenlere lezzet, afiyet veren tertemiz saf süt içiririz.

67. Öte yandan hurma ağaçlarının meyvelerinden ve asmaların üzümlerinden hem sirke, şıra gibi içecekler[8] hem de güzel yiyecekler elde edersiniz. Şüphesiz bunda da Allah'ın kudretine ve rahmetine işaret eden bir delil var; fakat bunu akılselimle düşünen kimseler anlar.

8. Bu ayetteki *seker* kelimesi İbn Abbas ve diğer birçok müfessire göre "sarhoşluk veren içecek" anlamındadır. Ancak bu kelime genelde meyve suyu, özelde sirke ve şıra anlamına da gelmektedir (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, X. 85).

وَاَوْحٰى رَبُّكَ اِلَى النَّحْلِ اَنِ اتَّخِذٖى مِنَ الْجِبَالِ
بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ ﴿٦٨﴾ ثُمَّ كُلٖى
مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكٖى سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًاۜ
يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهُ فٖيهِ
شِفَٓاءٌ لِلنَّاسِۜ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ
﴿٦٩﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ ثُمَّ يَتَوَفّٰيكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُرَدُّ
اِلٰٓى اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَىْ لَا يَعْلَمَ بَعْدَ عِلْمٍ شَيْـًٔاۜ
اِنَّ اللّٰهَ عَلٖيمٌ قَدٖيرٌ ﴿٧٠﴾ وَاللّٰهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ
عَلٰى بَعْضٍ فِى الرِّزْقِۚ فَمَا الَّذٖينَ فُضِّلُوا بِرَٓادّٖى
رِزْقِهِمْ عَلٰى مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ فَهُمْ فٖيهِ سَوَٓاءٌۜ
اَفَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ ﴿٧١﴾ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ
اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ بَنٖينَ
وَحَفَدَةً وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِۜ اَفَبِالْبَاطِلِ يُؤْمِنُونَ
[274] وَبِنِعْمَتِ اللّٰهِ هُمْ يَكْفُرُونَ ﴿٧٢﴾ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَهُمْ رِزْقًا مِنَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
شَيْـًٔا وَلَا يَسْتَطٖيعُونَۚ ﴿٧٣﴾ فَلَا تَضْرِبُوا لِلّٰهِ الْاَمْثَالَۜ
اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٧٤﴾

68-69. Rabbin bal arısına şöyle ilham etti: "Dağlarda, ağaçlarda ve insanların yaptıkları çardaklarda kendine yuvalar yap. Ayrıca her türlü meyveden ye; rabbinin sana [rızık bulman için] belirlediği yol güzergâhlarını harfiyen takip et."

İşte arıların karınlarından farklı renklere/tatlara sahip olan ve içinde insanlar için şifa bulunan bir sıvı/bal çıkar. Şüphesiz bunda da Allah'ın kudretine ve rahmetine işaret eden bir delil var; fakat bunu aklıselim ve sağduyuyla düşünen kimseler anlar.

70. Sizi yaratan, vakti gelince canınızı alacak olan Allah'tır. O, kiminizi ömrün en düşkün dönemine, insanın ne yaptığını ve ne söylediğini bilemez hâle geldiği ihtiyarlık/bunaklık çağına kadar yaşatır. Şüphesiz Allah her şeyi bilen, her şeye gücü yetendir.

71. Maddi zenginlik yönünden kiminizi kiminizden üstün kılan da Allah'tır. Hâl böyleyken, maddi imkânları geniş olanlar, sahip oldukları zenginliği kendi köleleriyle eşit olarak paylaşmaya, böylece onlarla denk olmaya hiç yanaşmazlar. [Kölelerini bu konuda kendilerine denk görmeyen o müşrikler nasıl oluyor da putları Allah'a denk tutuyorlar?!] Yine onlar nasıl oluyor da [kendilerine hiçbir nimet verme imkânı bulunmayan o putlara tanrılık yakıştırmak suretiyle] Allah'ın onca nimetini bile bile inkâra kalkışıyorlar?![9]

9. Bu ayetin çevirisindeki parantez arası ifadelerin gerekçesi 30/Rûm 28. ayet okunduğunda kendiliğinden anlaşılacaktır.

72. Allah sizin için kendi cinsinizden eşler yarattı; eşlerinizden de size çocuklar, torunlar bağışladı. Yine Allah size güzel, hoş yiyecekler lütfetti. Bütün bunlara rağmen o müşrikler nasıl oluyor da hâlâ asılsız şeylere inanıp Allah'ın bunca nimetine karşı nankörlük edebiliyorlar?!

73. Yine onlar nasıl oluyor da Allah'ı bırakıp kendilerine göklerden ve yerden zerre kadar bile rızık verme imkânı olmayan ve başka herhangi bir şeyi yapma güçleri de bulunmayan varlıklara/putlara tapınıp duruyorlar?!

74. [Ey Müşrikler!] Taptığınız şeylerle Allah arasında benzetmeler yapıp durmayın; [Allah'a mahsus isim ve sıfatları başka birtakım varlıklara nisbet etmeyin]. Şüphesiz Allah böyle benzetmeler yapmanızdan dolayı ne büyük bir azaba çarptırılacağınızı biliyor; ama siz bunu bilmiyorsunuz.

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا عَبْدًا مَمْلُوكًا لَا يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ
وَمَنْ رَزَقْنَاهُ مِنَّا رِزْقًا حَسَنًا فَهُوَ يُنْفِقُ مِنْهُ سِرًّا
وَجَهْرًاۜ هَلْ يَسْتَوُ۫نَۜ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِۜ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ
﴿٧٥﴾ وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَجُلَيْنِ اَحَدُهُمَٓا اَبْكَمُ لَا
يَقْدِرُ عَلٰى شَيْءٍ وَهُوَ كَلٌّ عَلٰى مَوْلٰيهُۙ اَيْنَمَا يُوَجِّهْهُ
لَا يَأْتِ بِخَيْرٍۜ هَلْ يَسْتَوٖي هُوَۙ وَمَنْ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَهُوَ
عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقٖيمٍ ﴿٧٦﴾ وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۜ وَمَٓا اَمْرُ السَّاعَةِ اِلَّا كَلَمْحِ الْبَصَرِ اَوْ
هُوَ اَقْرَبُۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ ﴿٧٧﴾ وَاللّٰهُ
اَخْرَجَكُمْ مِنْ بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ لَا تَعْلَمُونَ شَيْـًٔاۙ
وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٔدَةَۙ لَعَلَّكُمْ
تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾ اَلَمْ يَرَوْا اِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فٖي
جَوِّ السَّمَٓاءِۜ مَا يُمْسِكُهُنَّ اِلَّا اللّٰهُۜ اِنَّ فٖي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ
لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٧٩﴾ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا [275]
وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ الْاَنْعَامِ بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا
يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ اِقَامَتِكُمْۙ وَمِنْ اَصْوَافِهَا وَاَوْبَارِهَا
وَاَشْعَارِهَٓا اَثَاثًا وَمَتَاعًا اِلٰى حٖينٍ ﴿٨٠﴾

75. Bakın, Allah size şöyle bir misal veriyor: İki insan düşünün ki bunlardan biri kendi adına hiçbir şey yapma yetkisi bulunmayan bir köle. Diğeri ise kendisine bolca mal-mülk verdiğimiz ve o malı açıktan ve gizli olarak dilediği gibi harcayabilen hür bir kişi. [Söyleyin bakalım], bu iki kişi eşit midir? [Elbette değildir]. O hâlde, övgü de şükür de bunca nimeti veren Allah'a mahsustur. Fakat insanların çoğu [Mekke halkının müşrik çoğunluğu] bu hakikati bir türlü anlamıyor.

76. Bakın, Allah size şöyle bir misal daha veriyor: İki kişi düşünün ki bunlardan biri dilsiz; [bu yüzden, bütün işler yanlış gitse, doğrusunu göstermek adına hiçbir şey söyleyemez]; elinden hiçbir şey gelmez. Velisine/efendisine yük olmaktan başka bir işe yaramaz. Efendisi onu hangi işe gönderse beceremez. [Söyleyin bakalım], böyle bir zavallı/aciz kişi ile hak ve hakkaniyeti öğütleyen, doğru yolda olan ve her işi dosdoğru yapan kişi bir tutulur mu hiç?![10]

10. Bu ayetteki misalde mümin ile kâfir arasında karşılaştırma yapıldığına dair yorumlar varsa da sözün akışı tevhid ve şirk konusuyla ilgili olduğu için buradaki temsilin Allah ve putlar arasındaki karşılaştırmayla ilgili olma ihtimali daha güçlü gözükmektedir (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XX. 68).

77. Gökler ve yer ile ilgili gaybî [insan idrakini aşan] gerçeklikleri bilmek yalnız Allah'a aittir. [Bilin ki o gaybî gerçeklerden biri olan] kıyamet hadisesi göz açıp kapayıncaya kadar, hatta bundan daha kısa bir zamanda gerçekleşecektir. Şüphesiz Allah her şeyi yapmaya muktedirdir.

78. O Allah ki sizi analarınızın karnından çıkardı. Siz dünyaya geldiğinizde hiçbir şey bilmez hâldeydiniz. Ama O size kulak verdi, göz verdi, idrak ve düşünme kabiliyeti verdi. Bunca nimete karşılık sizden beklenen, iman ve itaat üzere Allah'a minnettarlık göstermenizdir.

79. O kâfirler/müşrikler, göğün boşluğunda Allah'ın tabiattaki yasaları uyarınca kuşların nasıl uçtuklarını görmezler mi?! Kuşları havada tutan/uçuran kudret Allah'tan başkası değildir. Şüphesiz bunda Allah'ın kudretine işaret eden deliller var, fakat bunu inanan ve inanmaya niyetli olan kimseler anlar.

80. Size huzur içinde oturacağınız evler yapma, hayvanların derilerinden hem yolculukta hem de yerleşme sırasında kolayca taşıyabileceğiniz çadırlar kurma imkân ve kabiliyeti veren de Allah'tır. Koyunların ve develerin yünlerinden, keçilerin kıllarından kısa ve/veya uzun süreli istifade edebileceğiniz ev eşyası ve ticaret malları üretme imkânı veren de yine O'dur.

وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ ظِلَالًا وَجَعَلَ لَكُمْ
مِنَ الْجِبَالِ اَكْنَانًا وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ
الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمْ بَأْسَكُمْ كَذٰلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهُ
عَلَيْكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا
عَلَيْكَ الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٨٢﴾ يَعْرِفُونَ نِعْمَتَ اللّٰهِ ثُمَّ
يُنْكِرُونَهَا وَاَكْثَرُهُمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٣﴾ وَيَوْمَ نَبْعَثُ
مِنْ كُلِّ اُمَّةٍ شَهِيدًا ثُمَّ لَا يُؤْذَنُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا وَلَا
هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٨٤﴾ وَاِذَا رَاَ الَّذِينَ ظَلَمُوا الْعَذَابَ
فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٨٥﴾ وَاِذَا
رَاَ الَّذِينَ اَشْرَكُوا شُرَكَٓاءَهُمْ قَالُوا رَبَّنَا هٰٓؤُلَٓاءِ
شُرَكَٓاؤُنَا الَّذِينَ كُنَّا نَدْعُوا مِنْ دُونِكَ فَاَلْقَوْا اِلَيْهِمُ
الْقَوْلَ اِنَّكُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٨٦﴾ وَاَلْقَوْا اِلَى اللّٰهِ يَوْمَئِذٍ
[276] السَّلَمَ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٨٧﴾ اَلَّذِينَ
كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ زِدْنَاهُمْ عَذَابًا فَوْقَ
الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يُفْسِدُونَ ﴿٨٨﴾

81. Güneşin sıcağından korunacağınız gölgelikler, dağlarda sığınacağınız mağaralar meydana getiren O'dur. Size sıcaktan ve soğuktan koruyacak giysiler, savaşta koruyacak zırhlar yapma imkân ve kabiliyeti veren de yine O'dur. İşte Allah size bütün nimetlerini dört başı mamur şekilde sunuyor. Bunca nimete karşılık sizden beklenen, tam bir teslimiyetle O'nun emirlerine itaat etmenizdir.

82. [Ey Peygamber!] O müşrikler Allah'ın bunca lütuf ve nimetine rağmen iman ve itaatten yüz çevirmeye devam ederlerse bil ki sen onları ille de imana getirmekle mükellef değilsin. Sana düşen, Allah'ın ayetlerini açıkça tebliğ etmektir.

83. Aslında onlar bütün bu nimetleri Allah'ın verdiğini bilirler; sonra da kalkar O'ndan başka varlıklara tanrılık yakıştırarak nankörlük ederler. Onların hepsi nankör kimselerdir.[11]

11. Bu ayetin sonundaki *ekserühüm* kelimesi "onların çoğu" değil, "tümü/hepsi" anlamındadır (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, X. 107).

84. Gün gelecek, biz her toplumdan/ümmetten bir şahit çağıracağız. İşte o zaman kâfirlere özür beyan etme izni verilmeyecek, dünyaya dönüp Allah'ın razı olacağı işler yapma istekleri de kabul edilmeyecektir.

85. O kâfirler/müşrikler cehennemdeki azabın şiddetini görünce, azaplarının hafifletilmesini isteyecekler. Ama ne azapları hafifletilecek ne de yüzlerine bakılacaktır.

86. Müşrikler, Allah'a ortak koştukları putları kıyamet ve hesap günü karşılarında görünce, "Rabbimiz! İşte bunlar bizim seni bırakıp tapındığımız, bizi yoldan çıkaran suç ortaklarımız." diye hedef saptırıp kendilerini kurtarmaya çalışacaklar. Fakat putlar, "Siz katıksız yalancısınız." cevabını bir tokat gibi onların yüzüne yapıştıracaklar.

87. İşte o gün kâfirler Allah'a teslim olup boyun bükecekler; sözde tanrıları da onları yüzüstü bırakıp gidecekler.

88. Kendileri kâfirlik ve nankörlükte direndikleri gibi başka insanları da Allah yolundan alıkoyanlar var ya, işte bu fesatçılıklarından dolayı biz onların azabını artırdıkça artıracağız.

89. [Ey Peygamber!] Gün gelecek, her toplumdan/ümmetten birini [peygamberi] onlar hakkında şahitliğe çağıracağız. İşte o zaman seni de bu müşrikler hakkında şahit tutacağız. Çünkü biz sana [sahih inanç ve ibadet için gerekli olan] her şeyi açıklayıp doğru yolu gösteren bir rehber, Allah'a yürekten teslimiyet gösterenler için bir rahmet ve müjde olan Kur'an'ı indirdik.

90. Hiç şüphesiz Allah, [tevhid inancını benimsemek en başta olmak üzere her hususta] adaleti/doğruluğu, samimi ibadet ve itaati, akrabaya yardım etmeyi emreder. Her türlü çirkin söz ve davranışı, her türlü günahı ve ahlakî rezileti, [zulüm, kibir, kin, nefret gibi] her türlü azgınlık ve taşkınlığı yasaklar. İşte Allah size bütün bunları emrediyor ki gereklerini harfiyen yerine getiresiniz.

وَيَوْمَ نَبْعَثُ ف۪ي كُلِّ اُمَّةٍ شَه۪يدًا عَلَيْهِمْ مِنْ اَنْفُسِهِمْ
وَجِئْنَا بِكَ شَه۪يدًا عَلٰى هٰٓؤُ۬لَٓاءِۜ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكَ
الْكِتَابَ تِبْيَانًا لِكُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً وَبُشْرٰى
لِلْمُسْلِم۪ينَ ﴿٨٩﴾ اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْاِحْسَانِ
وَا۪يتَٓائِ ذِي الْقُرْبٰى وَيَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَٓاءِ وَالْمُنْكَرِ
وَالْبَغْيِۚ يَعِظُكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٩٠﴾ وَاَوْفُوا بِعَهْدِ
اللّٰهِ اِذَا عَاهَدْتُمْ وَلَا تَنْقُضُوا الْاَيْمَانَ بَعْدَ تَوْك۪يدِهَا
وَقَدْ جَعَلْتُمُ اللّٰهَ عَلَيْكُمْ كَف۪يلًاۜ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا
تَفْعَلُونَ ﴿٩١﴾ وَلَا تَكُونُوا كَالَّت۪ي نَقَضَتْ غَزْلَهَا مِنْ
بَعْدِ قُوَّةٍ اَنْكَاثًاۜ تَتَّخِذُونَ اَيْمَانَكُمْ دَخَلًا بَيْنَكُمْ اَنْ
تَكُونَ اُمَّةٌ هِيَ اَرْبٰى مِنْ اُمَّةٍۜ اِنَّمَا يَبْلُوكُمُ اللّٰهُ بِه۪ۜ
وَلَيُبَيِّنَنَّ لَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مَا كُنْتُمْ ف۪يهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٩٢﴾

91. [Ey Müminler!] Bir antlaşma/sözleşme yaptığınızda Allah'ın adını anarak verdiğiniz söze sadakat gösterin. Allah'ı kendinize/niyetinize şahit tutarak pekiştirdiğiniz yeminlerinizi sonradan bozmayın. Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızı çok iyi bilir.[12]

12. Bu ayetteki *'ahdillâh* terkibi Hz. Peygamber'e beyat olarak da anlaşılabilir. Bu takdirde 91-94. ayetlerdeki mana ve mesaj şöyle aktarılabilir: **(91)** [Ey Müminler! Mekkeli müşriklerin tevhid inancını terk etmeniz için sizlere çeşitli baskılar yaptıklarını biliyoruz,] fakat siz imanınızda sebat edin, baskılara direnin. Sakın tevhide imandan sonra şirke dönmeyin. Kureyşli müşriklerin müminlerden daha güçlü ve kalabalık olmalarına bakıp da verdiğiniz sözü bozmayın, elçimiz Muhammed'i asla terk etmeyin! **(92)** Aksi hâlde, büyük çabalarla ipliğini eğirdikten sonra tekrar çözen, yaptığını bozan kadının durumuna düşerseniz. Bilin ki Allah sizi imtihan etmektedir ve yaptığınız her şeyi bilmektedir. Yine bilin ki Allah o kâfirlerle tartıştığınız [tevhid, şirk, kıyamet, ahiret gibi] hususlarda kıyamet günü gereken açıklamayı yapacak ve gereken hükmü verecektir. **(93)** Allah dileseydi hepinizi/herkesi tevhid inancına bağlı bir tek toplum/ümmet yapardı. Fakat O dilediğini/müstahak gördüğünü dalalette bırakır, dilediğini/layık gördüğünü hidayete ulaştırır. [Unutmayın ki] hepiniz yapıp ettiklerinizden mutlaka hesaba çekileceksiniz. **(94)** Tevhide imanın ardından şirke dönüp de ayaklarınızı kaydırmayın. Şayet böyle yaparak başka insanların da tevhidden yüz çevirmelerine ön ayak olursanız bunun cezasını dünyada ve ahirette en ağır şekilde çekersiniz (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, VII. 636-640; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II. 425-426).

92. İçinizden bir grubun diğerinden daha güçlü ve nüfuzlu olması, [dolayısıyla gerek güçlünün baskısı, gerekse kârlı çıkma düşüncesi] sebebiyle yeminlerinizi aranızda bir aldatma aracı olarak kullanmayın. İpini kuvvetlice eğirip sardıktan sonra onu bozmaya çalışan kadının bu aptalca durumuna benzer bir duruma düşmeyin. [Bilin ki] Allah sizi yeminleriniz konusunda özellikle sınıyor. [Yine bilin ki] Allah o kâfirlerle tartıştığınız [tevhid, şirk, kıyamet, ahiret gibi] hususlarda kıyamet günü gereken açıklamayı yapacak ve gereken hükmü verecektir.

وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ يُضِلُّ مَنْ
يَشَٓاءُ وَيَهْدٖي مَنْ يَشَٓاءُۜ وَلَتُسْـَٔلُنَّ عَمَّا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ
[277] ﴿٩٣﴾ وَلَا تَتَّخِذُٓوا اَيْمَانَكُمْ دَخَلاً بَيْنَكُمْ فَتَزِلَّ قَدَمٌ
بَعْدَ ثُبُوتِهَا وَتَذُوقُوا السُّٓوءَ بِمَا صَدَدْتُمْ عَنْ سَبٖيلِ اللّٰهِۚ
وَلَكُمْ عَذَابٌ عَظٖيمٌ ﴿٩٤﴾ وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللّٰهِ ثَمَناً
قَلٖيلاًۜ اِنَّمَا عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ
﴿٩٥﴾ مَا عِنْدَكُمْ يَنْفَدُ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ بَاقٍۜ وَلَنَجْزِيَنَّ
الَّذٖينَ صَبَرُٓوا اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ
﴿٩٦﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحاً مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ مُؤْمِنٌ
فَلَنُحْيِيَنَّهُ حَيٰوةً طَيِّبَةًۚ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ
مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩٧﴾ فَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ فَاسْتَعِذْ
بِاللّٰهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجٖيمِ ﴿٩٨﴾ اِنَّهُ لَيْسَ لَهُ سُلْطَانٌ
عَلَى الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٩٩﴾ اِنَّمَا
سُلْطَانُهُ عَلَى الَّذٖينَ يَتَوَلَّوْنَهُ وَالَّذٖينَ هُمْ بِهٖ مُشْرِكُونَ
﴿١٠٠﴾ وَاِذَا بَدَّلْنَٓا اٰيَةً مَكَانَ اٰيَةٍۙ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يُنَزِّلُ
قَالُٓوا اِنَّمَٓا اَنْتَ مُفْتَرٍۜ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٠١﴾

93. Allah dileseydi kesinlikle hepinizi tevhid inancına bağlı bir tek toplum/ümmet yapardı. Fakat O dilediğini/müstahak gördüğünü dalalette bırakır, dilediğini/layık gördüğünü hidayete ulaştırır. [Unutmayın ki] hepiniz yapıp ettiklerinizden mutlaka hesaba çekileceksiniz.

94. [Ey Müminler!] Yeminlerinizi aranızda birbirinizi aldatma aracı olarak kullanmayın. Aksi takdirde, [Allah'a iman ve itaat sayesinde] elde ettiğiniz sağlam [ahlakî] yapınız sarsılır ve sonuçta Allah yolundan ayrılmış olmanız sebebiyle dünyada bunun cezasını çekersiniz; ahirette ise çok ağır/şiddetli bir azaba mahkûm edilirsiniz.

95. Allah'a verdiğiniz söze basit dünya menfaatleri uğruna sadakatsizlik etmeyin. Eğer bilirseniz, Allah'ın ahirette vereceği mükâfat sizin için çok daha değerlidir.

96. Çünkü sizin sahip olduğunuz nimetler tükenir gider; fakat Allah katında [sizi bekleyen] nimetler asla bitmez tükenmez. Hiç şüpheniz olmasın ki biz verdikleri söze sadakat gösteren ve bu uğurda karşılaştıkları zorluklara göğüs geren kimseleri bu güzel amellerine yaraşan mükâfatın en güzeliyle mükâfatlandıracağız.

97. Erkek olsun kadın olsun, kim mümin olarak imanına yaraşır güzellikte işler yaparsa biz ona dünyada mutlu/huzurlu bir hayat yaşatırız; ahirette ise onu güzel amellerine yaraşan mükâfatın en güzeliyle mükâfatlandırırız.

98. [Ey Peygamber!] Kur'an okuyacağın zaman, ilahî rahmet kapısından kovulmuş şeytandan [*eûzübillâhi mine'ş-şeytânirracîm* diyerek] Allah'a sığın.

99. Gerçek şu ki rableri Allah'a yürekten iman eden ve yalnız O'na güvenen kimseler üzerinde şeytanın yaptırım gücü yoktur.

100. Şeytan ancak kendisini dost edinen ve dolayısıyla Allah'a ortak koşan kimseler üzerinde etkili bir güce sahiptir.

101. Biz önceki kitaplarda/şeriatlarda yer alan bir hükmün yerine başka bir hüküm getirdiğimizde –ki Allah hangi hükmü ne zaman indireceğini çok iyi bilir– o kâfirler Peygamber'e, "Bu dini sen uyduruyorsun." derler. Yoo! Gerçek şu ki onlar Allah'ın vahiy gerçeğini bilmiyorlar.

قُلْ نَزَّلَهُ رُوحُ الْقُدُسِ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ لِيُثَبِّتَ الَّذٖينَ
اٰمَنُوا وَهُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُسْلِمٖينَ ﴿١٠٢﴾ وَلَقَدْ نَعْلَمُ [278]
اَنَّهُمْ يَقُولُونَ اِنَّمَا يُعَلِّمُهُ بَشَرٌ لِسَانُ الَّذٖى يُلْحِدُونَ
اِلَيْهِ اَعْجَمِىٌّ وَهٰذَا لِسَانٌ عَرَبِىٌّ مُبٖينٌ ﴿١٠٣﴾ اِنَّ الَّذٖينَ
لَا يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ لَا يَهْدٖيهِمُ اللّٰهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ
اَلٖيمٌ ﴿١٠٤﴾ اِنَّمَا يَفْتَرِى الْكَذِبَ الَّذٖينَ لَا يُؤْمِنُونَ
بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٠٥﴾ مَنْ كَفَرَ بِاللّٰهِ
مِنْ بَعْدِ اٖيمَانِهٖٓ اِلَّا مَنْ اُكْرِهَ وَقَلْبُهُ مُطْمَئِنٌّ بِالْاٖيمَانِ
وَلٰكِنْ مَنْ شَرَحَ بِالْكُفْرِ صَدْرًا فَعَلَيْهِمْ غَضَبٌ مِنَ
اللّٰهِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظٖيمٌ ﴿١٠٦﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا
الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ وَاَنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ
الْكَافِرٖينَ ﴿١٠٧﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذٖينَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ
وَسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٠٨﴾ لَا
جَرَمَ اَنَّهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٠٩﴾ ثُمَّ اِنَّ
رَبَّكَ لِلَّذٖينَ هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا
وَصَبَرُوا اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿١١٠﴾ يَوْمَ [279]
تَأْتٖى كُلُّ نَفْسٍ تُجَادِلُ عَنْ نَفْسِهَا وَتُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ
مَا عَمِلَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١١١﴾

102. [Ey Peygamber!] De ki onlara: “Bu Kur’an’ı Rûhu’l-Kudüs [Cebrail] rabbinin katından [insanlara doğru yolu göstermek gibi] çok esaslı bir maksatla indirmektedir ki müminler onun sayesinde güç kazanırlar. Çünkü Kur’an, Allah’a yürekten teslim olmuş kimseler için hem bir rahmet kaynağı hem de bir müjdedir.

103. Biz o kâfirlerin/müşriklerin, “Bu Kur’an’ı Muhammed’e [Ehl-i kitaptan, Addâs, Yaîş veya Cebr isimli] bir insan öğretiyor.” dediklerini elbet biliyoruz. Ne var ki onların sözünü ettikleri kişinin dili yabancı bir dildir; Kur’an’ın dili ise fasih bir Arapçadır.

104. Allah’ın ayetlerine inanmayanlar var ya, Allah onları doğru yola ulaştırmayacak, umduklarına kavuşturmayacaktır. Üstelik onlar ahirette çok elemli bir azaba mahkûm olacaklar.

105. [“Kur’an’ı Muhammed’e birileri öğretti.” gibi bir] yalanı ancak Allah’ın ayetlerine inanmayanlar uydurur. Evet, onlar yalancıların ta kendileridir.

106. Kalbi iman dolu olduğu hâlde baskı ve şiddetle inkârcılığa zorlanan kişinin durumu hariç, her kim imana eriştikten sonra kalbini tekrar inkârcılığa açarsa bilin ki böyleleri dünyada Allah’ın gazabına uğrar; ahirette ise çok ağır/şiddetli bir azaba mahkûm olur.

107. Çünkü onlar [imandan sonra küfre dönmekle] dünyadaki üç günlük hayatı ahirete tercih etmişlerdir. Hiç şüphe yok ki Allah kâfirlikte direnenleri doğru yola ulaştırmaz, umduklarına kavuşturmaz.

108. İşte onlar Allah’ın kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği [hak ve hakikate karşı tamamen duyarsızlaştırdığı] kimselerdir. Onlar gaflet ve aymazlık içinde olanların ta kendileridir.

109. Hiç şüphesiz onlar ahirette hüsrana uğrayacak kimselerdir.

110. [Ey Peygamber!] Senin rabbin [imanları yüzünden] zulüm ve işkenceye maruz kaldıkları için yurtlarından hicret eden, Allah yolunda mücadele veren ve bu yolda karşılaştıkları zorluklara göğüs geren kimselerin yâr ve yardımcısıdır. Bunun da ötesinde rabbin onları af ve merhametine gark edecektir.

111. Öyle bir gün gelecek ki o gün herkes kendi başının derdine düşecek ve yine o gün herkese dünyada yapıp ettiğinin karşılığı eksiksiz ödenecek, kimseye asla haksızlık edilmeyecektir.

وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا قَرْيَةً كَانَتْ اٰمِنَةً مُطْمَئِنَّةً يَأْتِيهَا
رِزْقُهَا رَغَدًا مِنْ كُلِّ مَكَانٍ فَكَفَرَتْ بِاَنْعُمِ اللّٰهِ
فَاَذَاقَهَا اللّٰهُ لِبَاسَ الْجُوعِ وَالْخَوْفِ بِمَا كَانُوا
يَصْنَعُونَ ﴿١١٢﴾ وَلَقَدْ جَٓاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْهُمْ فَكَذَّبُوهُ
فَاَخَذَهُمُ الْعَذَابُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١١٣﴾ فَكُلُوا مِمَّا
رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلَالًا طَيِّبًاۖ وَاشْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ اِنْ
كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١١٤﴾ اِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ
وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَٓا اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهٖۚ فَمَنِ
اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٥﴾
وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ اَلْسِنَتُكُمُ الْكَذِبَ هٰذَا حَلَالٌ
وَهٰذَا حَرَامٌ لِتَفْتَرُوا عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَۜ اِنَّ الَّذِينَ
يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَۜ ﴿١١٦﴾ مَتَاعٌ
قَلِيلٌۘ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١١٧﴾ وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا
حَرَّمْنَا مَا قَصَصْنَا عَلَيْكَ مِنْ قَبْلُۚ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ
[280] وَلٰكِنْ كَانُٓوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١١٨﴾ ثُمَّ اِنَّ رَبَّكَ
لِلَّذِينَ عَمِلُوا السُّٓوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ
وَاَصْلَحُٓوا اِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٩﴾

112. Bakın, Allah size şöyle bir misal veriyor: Vakti zamanında bir diyarda güven içinde yaşayan bir halk vardı. Bu halk alabildiğine bolluk ve refah içindeydi. Ama onlar Allah'ın nimetlerine nankörlükle karşılık verdiler. Allah da yaptıklarından dolayı onlara şiddetli bir kıtlık-kıran ve açlık belasını tattırdı.

113. Üstelik onlara kendi içlerinden bir peygamber de gelmişti. Ama onlar peygamberlerini yalanladılar. Sonunda, inkârcılık ve nankörlük edip dururlarken azap onları yakalayıverdi.

114. [Ey Müminler!] Allah'ın size verdiği helal ve hoş rızıklardan yiyin. Mademki yalnız Allah'a kulluk/ibadet ediyorsunuz, öyleyse O'nun nimetlerine karşılık bilfiil şükredin.

115. Allah size [o müşriklerin kendi kafalarına göre haram kıldıkları şeyleri değil] kendiliğinden ölüp murdar olmuş hayvanın etini, hayvan boğazlanırken akan kanı, domuz etini ve Allah'tan başkası adına kesilen/kurban edilen hayvanların etini haram kılmıştır. Fakat [açlıktan ölme tehlikesi gibi çok] zor durumda kalan kişi arzu/iştah duymamak ve zorunlu ihtiyaç sınırını aşmamak kaydıyla bütün bu haram şeylerden yiyebilir. Şüphesiz Allah çok affedici, çok merhametlidir.

116. Şu hâlde, ağzınıza geldiği gibi yalan-yanlış konuşarak, "Bu helaldir, şu haramdır." demeyin. Aksi hâlde, kendi kafanıza göre uydurduğunuz hükümleri Allah'a isnat eden iftiracılar olursunuz. [Unutmayın ki] kendi yalanlarını/uydurma hükümlerini Allah'a isnat edenler asla onmaz, iflah olmazlar.

117. Gerçi böyleleri dünyada az çok bir sefa sürerler; ama ahirette onları çok ağır/şiddetli bir azap beklemektedir.

118. [Ey Peygamber!] Daha önce sana söz ettiğimiz birtakım helal yiyecekleri[13] [isyankârlık ve nankörlükleri sebebiyle] Yahudilere haram kıldık. Biz bu haram hükmüyle onlara zulmetmedik. Bilakis onlar [isyankârlık ve nankörlükte direnmek ve dolayısıyla bunun neticesine katlanmak suretiyle] kendilerine zulmediyorlardı.

13. Bkz. 6/En'âm 145.

119. [Ey Peygamber!] Senin rabbin, iradesine hâkim olamayarak günah işleyen, ardından tövbe edip kendini ıslah eden kimselerin yanındadır. Bunun da ötesinde rabbin onlara karşı çok affedici çok merhametlidir.

إِنَّ إِبْرٰهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلّٰهِ حَنِيفًاۜ وَلَمْ يَكُ مِنَ
الْمُشْرِكِينَۙ ﴿١٢٠﴾ شَاكِرًا لِأَنْعُمِهِۜ اِجْتَبٰيهُ وَهَدٰيهُ إِلٰى
صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٢١﴾ وَاٰتَيْنَاهُ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةًۜ وَإِنَّهُ
فِي الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَۜ ﴿١٢٢﴾ ثُمَّ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ
أَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ إِبْرٰهِيمَ حَنِيفًاۜ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ
﴿١٢٣﴾ إِنَّمَا جُعِلَ السَّبْتُ عَلَى الَّذِينَ اخْتَلَفُوا فِيهِۜ
وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا
فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٢٤﴾ اُدْعُ إِلٰى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ
وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُۜ
إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ
بِالْمُهْتَدِينَ ﴿١٢٥﴾ وَإِنْ عَاقَبْتُمْ فَعَاقِبُوا بِمِثْلِ مَا
عُوقِبْتُمْ بِهِۜ وَلَئِنْ صَبَرْتُمْ لَهُوَ خَيْرٌ لِلصَّابِرِينَ ﴿١٢٦﴾
وَاصْبِرْ وَمَا صَبْرُكَ إِلَّا بِاللّٰهِ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا
تَكُ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٧﴾ إِنَّ اللّٰهَ مَعَ الَّذِينَ
اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ ﴿١٢٨﴾

120. [Ey Müşrikler! Atamız diye övündüğünüz] İbrahim müminler için örnek bir şahsiyet, [putperestlikle mücadelesinde] âdeta tek başına bir ümmet idi. O, Allah'a yürekten bağlanmış, şirkten arınmış bir inanca sahipti ve asla müşrik değildi.

121. Yine o, Allah'ın nimetlerine hakkıyla şükreden biriydi. Allah onu peygamber olarak seçti ve doğru yola eriştirdi.

122. Biz ona bu dünyada [vahiy, peygamberlik, hayırlı evlat, övgüyle anılmak gibi] iyilik ve güzellikler ihsan ettik. Şüphesiz o, ahirette de Allah'ın has/seçkin kulları arasında yer alacaktır.

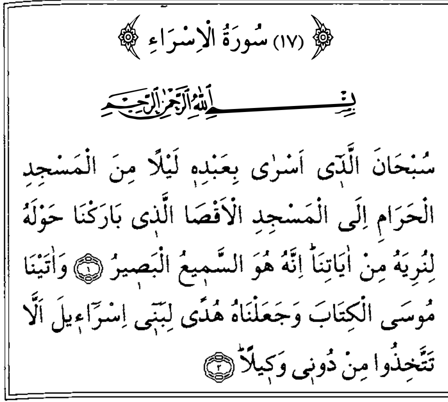
123. [Ey Peygamber!] Bütün bunlar senin için de geçerlidir. Bu yüzden biz sana da Allah'a yürekten bağlanmış, şirkten arınmış bir inanca sahip olan İbrahim'in dinine uyman gerektiğini bildirdik.

124. Cumartesi yasağı, İbrahim'in dini hakkında birtakım asılsız iddialarda bulunan Yahudilere aittir. [Dahası, Cumartesi günüyle ilgili yasaklar, Allah'ın emirlerine karşı gelmeleri sebebiyle sırf Yahudilere mahsus bir cezadır. Dolayısıyla bu cezanın İbrahim'in diniyle hiçbir ilgisi yoktur]. Hiç şüphesiz rabbin, bu konuyla ilgili çarpık fikirlerinden dolayı kıyamet günü onlar hakkında gereken hükmü bildirecek ve gereken cezayı verecektir.

125. [Ey Peygamber!] İnsanları rabbinin yoluna sözünde sağlamlık, davranışında tutarlılıkla, güzel öğüt ve nasihatle davet et. Gerektiği zaman da onlarla en güzel şekilde mücadele et. Hiç şüphesiz rabbin, gösterdiği yoldan kimin saptığını, kimin o yolun yolcusu olduğunu iyi bilir.

126. [Ey Müminler!] Birine ceza vereceğiniz zaman, size yapılanın aynısıyla karşılık vermekle yetinin. Ama eğer aynıyla karşılık vermek yerine sabrederseniz, bilin ki sabrınız sizin için çok daha hayırlıdır.

127-128. [Ey Peygamber!] Allah yolunda karşılaştığın sıkıntı ve zorluklara göğüs ger. [Bil ki] sana sabretme gücünü veren Allah'tır. O müşriklerin/kâfirlerin sana yaptıklarına üzülme, seni bertaraf etmek için kurdukları tuzakları da dert etme. Çünkü Allah şirkten sakınan ve emirlerine harfiyen uyanların her daim yanındadır.

[281]

(١٧) سُورَةُ الْإِسْرَاءِ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
سُبْحَانَ الَّذِي اَسْرٰى بِعَبْدِهِ لَيْلًا مِنَ الْمَسْجِدِ
الْحَرَامِ اِلَى الْمَسْجِدِ الْاَقْصَا الَّذِي بَارَكْنَا حَوْلَهُ
لِنُرِيَهُ مِنْ اٰيَاتِنَا اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿١﴾ وَاٰتَيْنَا
مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى لِبَنِي اِسْرَاءِيلَ اَلَّا
تَتَّخِذُوا مِنْ دُونِي وَكِيلًا ﴿٢﴾

17/İSRÂ SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 50. sûre olduğu ve Kasas sûresinden sonra, Yûnus sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 111 ayettir. 32-33, 73-74, 107-111 ve diğer bazı ayetlerinin Medine döneminde indiğine dair rivayetler vardır. İsmini ilk ayette fiil şeklinde geçen ve "gece yolculuğu" anlamına gelen *isrâ'* kelimesinden almıştır. 2-8. ayetlerde İsrailoğullarından söz edildiği için "Benî İsrâil sûresi" diye de anılmıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Bir gece vakti kulu Muhammed'i Mescid-i Harâm'dan [Cirane mevkiindeki] en uzak mescide götüren Allah yüceler yücesidir.[1] Biz o mescidin çevresini mübarek kıldık ve bu gece yolculuğunu Muhammed'e bir kısım ayetlerimizi/nimetlerimizi göstermek için yaptırdık.[2] Şüphesiz Allah her şeyi işitir, her şeyi görür.

1. Bu ayette geçen *mescid-i aksâ* tabiri genellikle Kudüs'teki Beyt-i Makdis'le ilişkilendirilir. Ancak erken dönem siyer kaynaklarına göre bu mescidin bulunduğu yer Kudüs değil, Mekke ile Taif arasında, Mekke'ye dokuz mil uzaklıkta bulunan Cirane mevkiidir (Bkz. Vâkıdî, *Meğâzî*, III. 958). Erken dönemlere ait bazı kaynaklarda, sözgelimi Vâkıdî, Belâzürî ve Taberî gibi isimlere ait metinlerde isrâ hadisesi ve bu hadisenin Kudüs'le bağlantısından söz edilmemiştir. Gerçi Taberî, İsrâ sûresinin ilk ayetiyle ilgili rivayetler arasında İsrâ ve Kudüs bağlanıtısına dair birtakım rivayetler nakletmiş, fakat *et-Târîh*'inde Hz. Peygamber'in gece vakti Kudüs'e götürüldüğü gibi bir hadiseden bahsetmemiştir. Öte yandan İslam'ın erken dönemlerinde Kudüs'teki kadim mabedin yeri veya haremi "Beytü'l-Makdis" diye isimlendirilmiştir. Aynı yerin "el-Mescidü'l-Aksâ" diye isimlendirildiğine ilişkin rivayet malzemesinin çok az olması –ki mevcut malzemenin de sûre isimlendirmeleri gibi tarihsel süreçte varlık kazanıp ön plana çıkmış olması kuvvetle muhtemeldir– gözden kaçırılmaması gereken önemli bir veridir. Bütün bunlar bir yana, Hz. Ömer Kudüs'ü fethi sırasında din adamları ve halkla görüşmeler yapmış, ancak bu görüşmelerin muhtevasına dair az çok bilgi veren kaynaklarda isrâ ve miraç meselesine hiç atıfta bulunulmamıştır. Bu noktada "Mescid-i Aksâ"nın Mekke döneminde Hz. Peygamber'in ibadet ettiği bir yer olduğu görüşüne, "Burası Huneyn gazvesinden sonra gündeme gelmiş bir yerdir. Şöyle ki Hz. Peygamber gazve sonrasında ganimetleri burada toplamış ve bir süre Cirane'de kalmış, daha sonra da ihrama girerek Mekke'ye dönmüştür. İşte Vâkıdî ve Ezrakî'nin naklettiği rivayetlerde Hz. Peygamber'in burada namaz kıldığı yer el-Mescidü'l-Aksâ diye anılmıştır." şeklinde bir itirazla karşı çıkılması pek tutarlı ve anlamlı değildir. Her şeyden önce Vâkıdî ve Ezrâkî'nin Cirane mevkiindeki el-Mescidü'l-Aksâ'yı Huneyn gazvesi bağlamında dile getirmiş olması, bu mescidin isminin o gün belirlendiği anlamına gelmez. Sonuç olarak, Mescid-i Aksâ tabirinin Kudüs'le ilişkilendirilmesi isrâ ve miraç bağlamında Hz. Peygamber'e hissî mucize oluşturma gayretlerinin bir ürünüdür. İbn Teymiyye'nin belirttiği üzere, Emevi halifesi Abdülmelik ile Medine'de mukim olan Abdullah b. Zübeyr arasında çatışma yaşanmış, bu arada hacca giden müslümanlar hac vesilesiyle İbn Zübeyr'le görüşme imkânına kavuşmuşlardır. Rakibinin güç kazanmasını önlemek isteyen Abdülmelik, Beyt-i Makdis'teki taşın üzerine bir kubbe inşa ettirip bir örtüyle örttürmüştür. Böyle yapmakla müslümanların Beyt-i Makdis'i ziyarete özendirmek ve hac mevsiminde İbn Zübeyr'le görüşen müslümanların sayısını azaltmayı amaçlamıştır (İbn Teymiyye, *İktidâu's-Sırâti'l-Müstakîm*, II. 819).

2. Bu ayette belegatteki iltifat sanatına uygun olarak Allah'tan hem "O" (*esrâ bi-'abdihî*) hem "Biz" (*bâreknâ havlehû*) diye söz edilmesi sebebiyle ayetin bu iki kısmını sentaksa aykırı olmasına rağmen birbirinden bağımsız olarak tercüme ettik.

2. Biz, vaktiyle Musa'yı da vahiyle şereflendirmiş ve o vahiyleri, "Benden başka bir vekil/tanrı edinmeyin!" diye İsrailoğullarına doğru yolu gösteren bir rehber kılmıştık.

ذُرِّيَّةَ مَنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ اِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا ﴿٣﴾
وَقَضَيْنَٓا اِلٰى بَنٖٓى اِسْرَٓائٖيلَ فِى الْكِتَابِ لَتُفْسِدُنَّ فِى
الْاَرْضِ مَرَّتَيْنِ وَلَتَعْلُنَّ عُلُوًّا كَبٖيرًا ﴿٤﴾ فَاِذَا جَٓاءَ وَعْدُ
اُو۫لٰيهُمَا بَعَثْنَا عَلَيْكُمْ عِبَادًا لَنَٓا اُو۬لٖى بَأْسٍ شَدٖيدٍ
فَجَاسُوا خِلَالَ الدِّيَارِ وَكَانَ وَعْدًا مَفْعُولًا ﴿٥﴾ ثُمَّ
رَدَدْنَا لَكُمُ الْكَرَّةَ عَلَيْهِمْ وَاَمْدَدْنَاكُمْ بِاَمْوَالٍ وَبَنٖينَ
وَجَعَلْنَاكُمْ اَكْثَرَ نَفٖيرًا ﴿٦﴾ اِنْ اَحْسَنْتُمْ اَحْسَنْتُمْ
لِاَنْفُسِكُمْ وَاِنْ اَسَأْتُمْ فَلَهَا فَاِذَا جَٓاءَ وَعْدُ الْاٰخِرَةِ
لِيَسُٓؤُا وُجُوهَكُمْ وَلِيَدْخُلُوا الْمَسْجِدَ كَمَا دَخَلُوهُ
اَوَّلَ مَرَّةٍ وَلِيُتَبِّرُوا مَا عَلَوْا تَتْبٖيرًا ﴿٧﴾ عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ
يَرْحَمَكُمْ وَاِنْ عُدْتُمْ عُدْنَا وَجَعَلْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرٖينَ
حَصٖيرًا ﴿٨﴾ اِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَهْدٖى لِلَّتٖى هِىَ اَقْوَمُ
وَيُبَشِّرُ الْمُؤْمِنٖينَ الَّذٖينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ
اَجْرًا كَبٖيرًا ﴿٩﴾ وَاَنَّ الَّذٖينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ اَعْتَدْنَا
لَهُمْ عَذَابًا اَلٖيمًا ﴿١٠﴾ وَيَدْعُ الْاِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَٓاءَهُ
بِالْخَيْرِ وَكَانَ الْاِنْسَانُ عَجُولًا ﴿١١﴾

3. Ey Nuh'la birlikte gemiye bindirip helakten kurtardığımız insanların torunları! [Siz de atanız Nuh gibi olun; Allah'tan başkasını ilah/tanrı edinmeyin]. Şüphesiz Nuh rabbine çok şükreden bir kuldu.

4. Biz, İsrailoğullarına gönderdiğimiz vahiylerde şunu bildirmiştik: "Siz [Allah'ın emirlerine karşı gelmek suretiyle] iki ayrı dönemde ülkenizi fesada boğacak, kibir ve gurura kapılarak azgınlık edeceksiniz."

5. Bu iki fesat döneminin ilki sebebiyle sizi cezalandırma zamanı gelince, çok güçlü ve saldırgan kullarımızı üzerinize sevk ettik.[3] Onlar sizi tepelemek için bütün ülkeyi sokak sokak, ev ev arayıp taradılar. Böylece ceza hükmünün ilki gerçekleşmiş oldu.

3. Bu ayette anlatılan husus milattan önce 6. yüzyılda Babil kralı II. Nabukadnezzar'ın Kudüs'ü işgal edip Süleyman Mabedi'ni/Birinci Mabed'i yıkması ve Yahudileri esir almasıdır.

6. Daha sonra düşmanlarınız karşısında tekrar üstün gelmenizi sağladık. Maddi güç ve nesil yönünden sizi güçlendirdik, sayınızı iyice artırdık.

7. Bu arada size şu temel prensibi de hatırlattık: "Allah'ın emirlerine uygun hareket ederseniz, bunun güzel sonuçlarını görürsünüz. Yok, eğer O'nun emirlerine karşı gelirseniz, bu isyankârlığın da bedelini ödersiniz."

Nihayet, diğer fesatçılığınızı cezalandırma vakti gelip çatınca, düşmanlarınız tarafından şeref ve itibarınız ayaklar altına alındı. İlkinde olduğu gibi düşmanlarınız yine mabedinize girdiler, her yeri yakıp yıkıp talan ettiler.[4]

4. Bu ayette –muhtemelen– Romalı Titus'un milattan sonra 70 yılında Kudüs'ü işgal edip İkinci Mabed'i yakıp yıkması kastedilmektedir.

8. [Ey Yahudiler! Geçmişte olanlar geçmişte kaldı. Artık aklınızı başınıza alıp imana gelirseniz,] rabbiniz size acıyıp merhamet eder. Yok, eğer [geçmişte ecdadınızın yaptığı gibi] isyankârlık, inkârcılık ve fesatçılığa dönerseniz, biz de merhamet vadimizden döner, cezanızı veririz. [Unutmayın ki] biz cehennemi kâfirlere hiçbir kaçış ve kurtuluş imkânı bulunmayan bir zindan olarak hazırladık.

9-10. Hiç şüphe yok ki bu Kur'an dosdoğru yola ulaştırır, imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan müminlere mükâfatlarının çok büyük olacağını müjdeler; ahirete inanmayanlara ise cehennemde çok elemli bir azap hazırladığımızı haber verir.

11. [Kâfir] insan sanki iyi bir şey istermişçesine kendisi için kötülüğü ister. Çünkü [kâfir] insan acelecidir.[5]

5. Bu ayette sözü edilen insan, kâfir/müşrik insandır. Nitekim bazı müfessirlere göre burada kendisine işaret edilen kişi, "Allah'ım! Eğer bu Kur'an gerçekten senin katından gelmişse, haydi o zaman başımıza gökten taş yağdır!" (8/Enfâl 32) diyen Nadr b. Hâris'tir (Bkz. Mukâtil, *Tefsîr*, II. 524).

وَجَعَلْنَا الَّيْلَ وَالنَّهَارَ اٰيَتَيْنِ فَمَحَوْنَٓا اٰيَةَ الَّيْلِ وَجَعَلْنَٓا
اٰيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِتَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا
عَدَدَ السِّن۪ينَ وَالْحِسَابَۜ وَكُلَّ شَيْءٍ فَصَّلْنَاهُ
تَفْص۪يلًا ﴿١٢﴾ وَكُلَّ اِنْسَانٍ اَلْزَمْنَاهُ طَٓائِرَهُ ف۪ي عُنُقِه۪ۜ
وَنُخْرِجُ لَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ كِتَابًا يَلْقٰيهُ مَنْشُورًا ﴿١٣﴾ اِقْرَأْ
كِتَابَكَۜ كَفٰى بِنَفْسِكَ الْيَوْمَ عَلَيْكَ حَس۪يبًاۜ ﴿١٤﴾ مَنِ
اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَد۪ي لِنَفْسِه۪ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ
عَلَيْهَاۜ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰىۜ وَمَا كُنَّا مُعَذِّب۪ينَ
حَتّٰى نَبْعَثَ رَسُولًا ﴿١٥﴾ وَاِذَٓا اَرَدْنَٓا اَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً
اَمَرْنَا مُتْرَف۪يهَا فَفَسَقُوا ف۪يهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ
فَدَمَّرْنَاهَا تَدْم۪يرًا ﴿١٦﴾ وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ مِنْ
بَعْدِ نُوحٍۜ وَكَفٰى بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِه۪ خَب۪يرًا بَص۪يرًا
[283] ﴿١٧﴾ مَنْ كَانَ يُر۪يدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ ف۪يهَا مَا نَشَٓاءُ
لِمَنْ نُر۪يدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَۚ يَصْلٰيهَا مَذْمُومًا
مَدْحُورًا ﴿١٨﴾ وَمَنْ اَرَادَ الْاٰخِرَةَ وَسَعٰى لَهَا سَعْيَهَا
وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَاُو۬لٰٓئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا ﴿١٩﴾ كُلًّا
نُمِدُّ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ وَهٰٓؤُ۬لَٓاءِ مِنْ عَطَٓاءِ رَبِّكَۜ وَمَا كَانَ عَطَٓاءُ
رَبِّكَ مَحْظُورًا ﴿٢٠﴾

12. Biz, gece ile gündüzü sınırsız kudretimizi gösteren iki alamet kıldık. Nitekim biz, gerek rabbinizin lütuf ve nimetlerinden payınıza düşeni arayasınız/çalışıp geçiminizi sağlayasınız, gerekse yılların sayısını, ayların ve günlerin hesabını yapabilesiniz diye her yeni günün başlangıcında gecenin işareti olan ayı görünmez kılıp gündüzün işareti olan güneşi meydana çıkarırız. İşte biz bu Kur'an'da [sahih inanç ve ibadet hususunda gerekli olan] her şeyi etraflıca anlattık.

13-14. Biz her insanın sorumluluğunu kendi omuzlarına yükledik; [özgür iradesiyle yaptığı iyi-kötü bütün işleri âdeta bir halka gibi boynuna geçirdik]. Nitekim kıyamet ve hesap günü insanın önüne amel defterini koyacağız ve o da bütün yaptıklarının amel defterinde kayıtlı olduğunu görecektir. Sonra ona, "Şimdi oku bakalım amel defterini. Bugün [başka hiçbir şeye gerek olmaksızın] kendi hesabını kendin görmeye yetersin." denecektir.

15. Kim Allah'a iman ve itaat yolunu seçerse, bunu kendi iyiliği için seçmiş olur. Kim de inkârcılık yolunu seçerse, bu tercihiyle ancak kendine kötülük etmiş olur. Hiç kimse başkasının günah yükünü taşımaz. Ayrıca biz peygamber göndermedikçe hiçbir topluma azap etmeyiz.

16. Biz, [değişmez tarih ve toplum kanunumuz gereği, peygamberi yalanlayıp kâfirlikte direnen ve böylece azabı hak eden] bir memleketin halkını helak etmek istediğimizde [elçilerimiz vasıtasıyla ilkin] oranın şımarık zenginlerini uyarırız. Buna rağmen onlar kâfirlik ve azgınlıkta ısrar ederler. İşte böylece azap ve helak o memleket için mukadder olur ve biz de orayı yerle bir ederiz.

17. Nitekim Nuh'tan sonraki dönemlerde nice toplumları böyle helak ettik. [Bilesin ki] kullarının günahlarını görüp bilme hususunda rabbin kâfidir.

18. Kim [ahireti yok sayıp] sırf gelip geçici dünya nimetlerine sahip olmayı isterse, bilsin ki biz bu nimetleri dilediğimiz kimseye dilediğimiz kadar tez elden veririz; ama ahirette cehennemi ona mekân yaparız. Böylece o, Allah tarafından kınanmış ve rahmetinden kovulmuş olarak cehenneme atılır.

19. Kim de ahireti ister ve mümin olarak bu uğurda çaba sarf ederse, işte bu kimselerin çabaları [Allah katında] en güzel şekilde karşılık bulur.

20. Biz sırf dünya nimetlerini isteyenlere de ahiretteki mükâfata kavuşmak isteyenlere de [mümin-kâfir ayırımı yapmaksızın] rabbinin lütuf ve nimetlerinden bahşetmekteyiz. Zira rabbinin lütuf ve nimetleri insanların bir kısmına mahsus değildir.

21. [Ey Peygamber!] Böyle olduğu içindir ki bak nasıl da kimi kâfirleri maddi zenginlik yönünden kimi müminlere üstün kıldık. Ama unutma ki en büyük üstünlükler ve en büyük payeler ahirettedir.

22. Sakın Allah'ın yanı sıra başka bir ilah/tanrı edinme. Aksi hâlde Allah tarafından yerilmiş ve inayetten mahrum bırakılmış hâlde kalakalırsın.

23-24. Rabbin şöyle buyurdu: Benden başkasına asla kulluk/ibadet etmeyin. Ana-babanıza iyi davranın. Şayet anan ya da baban yahut her ikisi senin yanında yaşlanacak olursa, sakın onlara eza-cefa etme;[6] onları azarlama; bilakis onlara karşı hep tatlı dilli ol. Yine onlara şefkat ve merhametle kol kanat ger ve şöyle dua et: "Rabbim! Nasıl ki onlar beni küçüklüğümde sevgi ve şefkatle besleyip büyüttülerse sen de onlara öylece sevgi ve şefkatle muamele et."

6. Bu ayetteki *fe-lâ tekul lehümâ üffin* ifadesi genellikle, "Onlara 'öf' deme!" şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu ifadede kastedilen, ana-babaya özellikle "öf" dememek değil, onlara eza-cefa etmemektir Eza ve cefanın en alt seviyesi dille olduğu için, ayette son derece veciz bir ifadeyle "'Öf!' bile deme." buyrulmuştur (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XV. 70).

25. Rabbiniz, ana-babanıza hangi niyetle davrandığınızı çok iyi bilir. Şayet siz onlara iyi davranma azminde olursanız, bilin ki Allah [ana-babaya karşı elde olmadan yaptığınız hatalardan] tövbe edenlerinizi bağışlar.

26-27. Akrabaya, düşkünlere ve yolda kalmış kimselere gerekli yardımı yap. Bununla birlikte malını mülkünü har vurup harman savurma. Çünkü mallarını saçıp savuranlar şeytanların kardeşleridir. [Bilin ki] şeytan rabbine karşı pek nankördür.

28. [Ey Peygamber!] Elin darda olduğu için, rabbinden gelecek yardımı bekler durumda isen ve dolayısıyla o insanlara yardım edemiyorsan hiç olmazsa tatlı sözler söyleyerek gönüllerini al.

29. Eli sıkı, cimri birisi olma; ama hepten savurganlık da yapma. Aksi hâlde, cimrilik yüzünden kınanır, savurganlık yüzünden de pişman olup üzülürsün.

30. Şüphesiz rabbin dilediğine bol rızık verir; dilediğinin rızkını daraltır. Çünkü O kullarının her hâllerinden haberdar olan, yapıp ettiklerini görendir.

31. O hâlde, [işe yaramaz olarak gördüğünüz kız] çocuklarınızı yoksulluk ve geçim korkusu yüzünden öldürmeyin. Biz onların rızkını da sizin rızkınızı da veririz. [Bilin ki] onların canına kıymak gerçekten çok büyük bir günahtır.

اُنْظُرْ كَيْفَ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍۜ وَلَلْاٰخِرَةُ
اَكْبَرُ دَرَجَاتٍ وَاَكْبَرُ تَفْض۪يلًا ﴿٢١﴾ لَا تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ
اِلٰهًا اٰخَرَ فَتَقْعُدَ مَذْمُومًا مَخْذُولًا ﴿٢٢﴾ وَقَضٰى رَبُّكَ
اَلَّا تَعْبُدُٓوا اِلَّٓا اِيَّاهُ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًاۜ اِمَّا يَبْلُغَنَّ
عِنْدَكَ الْكِبَرَ اَحَدُهُمَٓا اَوْ كِلَاهُمَا فَلَا تَقُلْ لَهُمَٓا اُفٍّ
وَلَا تَنْهَرْهُمَا وَقُلْ لَهُمَا قَوْلًا كَر۪يمًا ﴿٢٣﴾ وَاخْفِضْ
لَهُمَا جَنَاحَ الذُّلِّ مِنَ الرَّحْمَةِ وَقُلْ رَبِّ ارْحَمْهُمَا
كَمَا رَبَّيَان۪ي صَغ۪يرًاۜ ﴿٢٤﴾ رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَا ف۪ي
نُفُوسِكُمْۜ اِنْ تَكُونُوا صَالِح۪ينَ فَاِنَّهُ كَانَ لِلْاَوَّاب۪ينَ
غَفُورًا ﴿٢٥﴾ وَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ وَالْمِسْك۪ينَ
وَابْنَ السَّب۪يلِ وَلَا تُبَذِّرْ تَبْذ۪يرًا ﴿٢٦﴾ اِنَّ الْمُبَذِّر۪ينَ
كَانُٓوا اِخْوَانَ الشَّيَاط۪ينِۜ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّه۪ كَفُورًا
﴿٢٧﴾ وَاِمَّا تُعْرِضَنَّ عَنْهُمُ ابْتِغَٓاءَ رَحْمَةٍ مِنْ رَبِّكَ [284]
تَرْجُوهَا فَقُلْ لَهُمْ قَوْلًا مَيْسُورًا ﴿٢٨﴾ وَلَا تَجْعَلْ
يَدَكَ مَغْلُولَةً اِلٰى عُنُقِكَ وَلَا تَبْسُطْهَا كُلَّ الْبَسْطِ
فَتَقْعُدَ مَلُومًا مَحْسُورًا ﴿٢٩﴾ اِنَّ رَبَّكَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ
لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُۜ اِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِه۪ خَب۪يرًا بَص۪يرًا ﴿٣٠﴾
وَلَا تَقْتُلُٓوا اَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ اِمْلَاقٍۜ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ
وَاِيَّاكُمْۜ اِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْـًٔا كَب۪يرًا ﴿٣١﴾

وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنٰىٓ اِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةًۜ وَسَٓاءَ سَبِيلًا
٣٢ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّۜ
وَمَنْ قُتِلَ مَظْلُومًا فَقَدْ جَعَلْنَا لِوَلِيِّهِ سُلْطَانًا فَلَا
يُسْرِفْ فِي الْقَتْلِۜ اِنَّهُ كَانَ مَنْصُورًا ٣٣ وَلَا تَقْرَبُوا
مَالَ الْيَتِيمِ اِلَّا بِالَّتِي هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهُۖ
وَاَوْفُوا بِالْعَهْدِۚ اِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْؤُلًا ٣٤ وَاَوْفُوا
الْكَيْلَ اِذَا كِلْتُمْ وَزِنُوا بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَقِيمِۜ
ذٰلِكَ خَيْرٌ وَاَحْسَنُ تَأْوِيلًا ٣٥ وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ
لَكَ بِهِ عِلْمٌۜ اِنَّ السَّمْعَ وَالْبَصَرَ وَالْفُؤَادَ كُلُّ اُولٰٓئِكَ
كَانَ عَنْهُ مَسْؤُلًا ٣٦ وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًاۚ
اِنَّكَ لَنْ تَخْرِقَ الْاَرْضَ وَلَنْ تَبْلُغَ الْجِبَالَ طُولًا
٣٧ كُلُّ ذٰلِكَ كَانَ سَيِّئُهُ عِنْدَ رَبِّكَ مَكْرُوهًا ٣٨
[285] ذٰلِكَ مِمَّٓا اَوْحٰٓى اِلَيْكَ رَبُّكَ مِنَ الْحِكْمَةِۜ وَلَا
تَجْعَلْ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَتُلْقٰى فِي جَهَنَّمَ مَلُومًا
مَدْحُورًا ٣٩ اَفَاَصْفٰيكُمْ رَبُّكُمْ بِالْبَنِينَ وَاتَّخَذَ
مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ اِنَاثًاۜ اِنَّكُمْ لَتَقُولُونَ قَوْلًا عَظِيمًا ٤٠

32. Zina etmek şöyle dursun, zinaya vesile olacak her şeyden uzak durun. Çünkü zina çok çirkin bir iş, çok kötü bir yoldur.

33. [Nefsi müdafaa, kısas, savaş hâli gibi] haklı bir sebep bulunmadıkça Allah'ın kutsal/dokunulmaz kıldığı cana kıymayın. Bununla birlikte biz haksız yere öldürülen kişinin velisine [kısas ve tazminat talebiyle ilgili] yetki verdik. Bu konuda yetki verilen kişi kendince adaleti gerçekleştirmek adına bir kişiye karşılık iki veya daha fazla kişiyi öldürmek gibi bir aşırılığa kaçmasın. Çünkü o kişiye böyle bir yetki verilmekle gerekli yardım zaten yapılmıştır.

34. Ergenlik çağına erişmedikleri sürece yetimler ve öksüzlerin malına mülküne sakın el uzatmayın. Bununla birlikte onların iyiliği için, mallarının değerini koruma ve artırmaya yönelik tasarruflarda bulunabilirsiniz. Verdiğiniz sözlere sadakat gösterin. Çünkü verilen söz, o sözün sahibine sorumluluk yükler.

35. Ölçü ve tartıyla yaptığınız alışverişlerde ölçeği tam tutun, doğru terazi ile dosdoğru tartın. [Bilin ki] en hayırlı ve neticesi/semeresi en güzel olan davranış budur.

36. Aslını esasını bilmediğin şeyin ardına düşme, [yani bilgi sahibi olmadığın konularda ahkâm kesme, bilir bilmez yere konuşma, yalancı şahitlik yapma, iftira atma]. Çünkü göz, kulak ve kalp, hâsılı bütün bu uzuvlar yaptıklarından sorumludur.

37. Yeryüzünde böbürlenerek yürüme. Çünkü sen böyle yapmakla ne yeri yarabilirsin ne de boyun dağlara erişir.

38. İşte bütün bu yasaklananlar, rabbinin katında hoş karşılanmayan, çirkin şeylerdir.

39. [Ey Peygamber!] İşte bunlar iyiyi, doğruyu göstermek üzere rabbinin sana vahyettiği bazı emirlerdir. Sakın Allah'ın yanı sıra başka bir ilah/tanrı edinme. Aksi takdirde, Allah tarafından kınanmış ve O'nun rahmetinden kovulmuş olarak cehenneme atılırsın.

40. [Ey Müşrikler!] Demek rabbiniz erkek çocukları size seçip ayırdı; meleklerden de kendisine kızlar edindi, öyle mi?! Siz gerçekten vebali çok ağır bir iddiada bulunuyorsunuz.

وَلَقَدْ صَرَّفْنَا ف۪ي هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِيَذَّكَّرُواۜ وَمَا يَز۪يدُهُمْ
اِلَّا نُفُوراً ﴿٤١﴾ قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُٓ اٰلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ اِذاً
لَابْتَغَوْا اِلٰى ذِي الْعَرْشِ سَب۪يلاً ﴿٤٢﴾ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى
عَمَّا يَقُولُونَ عُلُوّاً كَب۪يراً ﴿٤٣﴾ تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوَاتُ
السَّبْعُ وَالْاَرْضُ وَمَنْ ف۪يهِنَّۜ وَاِنْ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا يُسَبِّحُ
بِحَمْدِه۪ وَلٰكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْب۪يحَهُمْۜ اِنَّهُ كَانَ حَل۪يماً
غَفُوراً ﴿٤٤﴾ وَاِذَا قَرَاْتَ الْقُرْاٰنَ جَعَلْنَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ
الَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ حِجَاباً مَسْتُوراًۙ ﴿٤٥﴾
وَجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَفْقَهُوهُ وَف۪ٓي اٰذَانِهِمْ
وَقْراًۜ وَاِذَا ذَكَرْتَ رَبَّكَ فِي الْقُرْاٰنِ وَحْدَهُ وَلَّوْا عَلٰٓى
اَدْبَارِهِمْ نُفُوراً ﴿٤٦﴾ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِه۪ٓ اِذْ
يَسْتَمِعُونَ اِلَيْكَ وَاِذْ هُمْ نَجْوٰٓى اِذْ يَقُولُ الظَّالِمُونَ
اِنْ تَتَّبِعُونَ اِلَّا رَجُلاً مَسْحُوراً ﴿٤٧﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ
ضَرَبُوا لَكَ الْاَمْثَالَ فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَط۪يعُونَ سَب۪يلاً
﴿٤٨﴾ وَقَالُٓوا ءَاِذَا كُنَّا عِظَاماً وَرُفَاتاً ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ
خَلْقاً جَد۪يداً ﴿٤٩﴾

41. Hiç şüphe yok ki biz bu Kur'an'da gerçekleri tekrar tekrar anlatıp açıkladık ki o kâfirler/müşrikler düşünüp de öğüt alsınlar. Ama gel gör ki bunca açıklamamız onların imandan uzaklaşmasından başka bir netice vermiyor.

42. [Ey Peygamber!] De ki: "Şayet iddia ettiğiniz[7] gibi Allah'tan başka birtakım tanrılar olsaydı, onların hepsi kâinattaki mutlak hükümranlığın sahibi Allah'la baş edebilmek, O'na üstün gelebilmek için çaba sarf ederlerdi."

7. Bu ayetteki *yekûlûne* lafzını Nâfi, Ebû Amr, İbn Âmir, Hamza, Kisâî ve Ebû Bekr Şu'be rivayetine göre Âsım'ın tercih ettiği *tekûlûne* kıraatine göre tercüme ettik (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, V. 38).

43. Allah onların bütün bu iddialarından münezzehtir. O yüceler yücesi, büyükler büyüğüdür.

44. Uçsuz bucaksız gökler, yer ve bütün bu kâinatta bulunan her varlık O'nun sınırsız kudret ve yüceliğini anar. Dahası, O'nun yüceliğini övgüyle anmayan hiçbir varlık yoktur. Ama siz onların ilahî yüceliği anma keyfiyetini anlayıp kavrayamazsınız. Şüphesiz Allah, kullarının hata ve kusurlarına karşı çok müsamahalı, çok bağışlayıcıdır.

45. [Ey Peygamber!] Sen Kur'an'ı okuyup tebliğ ettiğin zaman, biz seninle ahirete inanmayan o müşriklerin arasına manevi bir perde çekeriz.

46. [Kâfirlikte direnmeleri sebebiyle] onların kalplerine, Kur'an'ı anlamalarına engel olan perdeler gerer, kulaklarını da sağırlaştırırız. Bu sebeple, sen Kur'an okurken rabbinden tek gerçek ilah/tanrı olarak söz ettikçe onlar bundan çok rahatsız olur ve nefretle yüz çevirip oradan uzaklaşırlar.

47. Biz o kâfirlerin/müşriklerin Kur'an'ı dinlerken ne maksatla dinlediklerini, yine o kâfirlerin/müşriklerin kendi aralarında, "Muhammed'e uyarsak, sihirli sözleriyle insanları etkileyen bir adama uymuş oluruz." diye ileri geri konuştuklarını çok iyi biliyoruz.

48. [Ey Peygamber!] Bak şunlara, [kâh şair, kâh kâhin, kâh sihirbaz diyerek] sana ne çirkin yakıştırmalarda bulunuyorlar. Onlar dalalet batağına saplanmışlardır. Artık doğru yolu asla bulamazlar.

49. Onlar, "Ya! Demek biz kemik yığınına dönüşüp toprağa karıştıktan sonra yeniden diriltilip ete kemiğe bürüneceğiz, öyle mi?!" diye alay ediyorlar.

[286] قُلْ كُونُوا حِجَارَةً اَوْ حَد۪يدًاۙ ﴿٥٠﴾ اَوْ خَلْقًا مِمَّا
يَكْبُرُ ف۪ي صُدُورِكُمْۚ فَسَيَقُولُونَ مَنْ يُع۪يدُنَاۜ قُلِ
الَّذ۪ي فَطَرَكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍۚ فَسَيُنْغِضُونَ اِلَيْكَ رُؤُ۫سَهُمْ
وَيَقُولُونَ مَتٰى هُوَۜ قُلْ عَسٰٓى اَنْ يَكُونَ قَر۪يبًا ﴿٥١﴾
يَوْمَ يَدْعُوكُمْ فَتَسْتَج۪يبُونَ بِحَمْدِه۪ وَتَظُنُّونَ اِنْ
لَبِثْتُمْ اِلَّا قَل۪يلًا ﴿٥٢﴾ وَقُلْ لِعِبَاد۪ي يَقُولُوا الَّت۪ي هِيَ
اَحْسَنُۜ اِنَّ الشَّيْطَانَ يَنْزَغُ بَيْنَهُمْۜ اِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ
لِلْاِنْسَانِ عَدُوًّا مُب۪ينًا ﴿٥٣﴾ رَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِكُمْۜ اِنْ
يَشَأْ يَرْحَمْكُمْ اَوْ اِنْ يَشَأْ يُعَذِّبْكُمْۜ وَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ
عَلَيْهِمْ وَك۪يلًا ﴿٥٤﴾ وَرَبُّكَ اَعْلَمُ بِمَنْ فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۜ وَلَقَدْ فَضَّلْنَا بَعْضَ النَّبِيّ۪نَ عَلٰى بَعْضٍ
وَاٰتَيْنَا دَاوُ۫دَ زَبُورًا ﴿٥٥﴾ قُلِ ادْعُوا الَّذ۪ينَ زَعَمْتُمْ مِنْ
دُونِه۪ فَلَا يَمْلِكُونَ كَشْفَ الضُّرِّ عَنْكُمْ وَلَا تَحْو۪يلًا
﴿٥٦﴾ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ يَدْعُونَ يَبْتَغُونَ اِلٰى رَبِّهِمُ
الْوَس۪يلَةَ اَيُّهُمْ اَقْرَبُ وَيَرْجُونَ رَحْمَتَهُ وَيَخَافُونَ
عَذَابَهُۜ اِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ كَانَ مَحْذُورًا ﴿٥٧﴾ وَاِنْ مِنْ
قَرْيَةٍ اِلَّا نَحْنُ مُهْلِكُوهَا قَبْلَ يَوْمِ الْقِيٰمَةِ اَوْ مُعَذِّبُوهَا
عَذَابًا شَد۪يدًاۜ كَانَ ذٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا ﴿٥٨﴾

50-51. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Ölüm sonrasında ister taşa dönüşün, ister demire. Hatta canlanması sizce imkânsız olan başka bir maddeye dönüşün; kısaca her neye dönüşürseniz dönüşün, yine de diriltileceksiniz. Onlar, "Peki, kim bizi diriltip eski hâlimize döndürecek?!" diyecekler. Sen de onlara de ki: "Sizi ilkin yaratan kim ise işte O diriltecektir."

Bu defa onlar alaycı bir şekilde başlarını sallayıp, "Peki, ne zaman vuku bulacak bu diriliş hadisesi?!" diyecekler. Sen de onlara de ki: "Belki de çok yakında."

52. Nitekim o gün gelip çatınca Allah sizi çağıracak ve siz O'nu överek bu çağrıya derhâl karşılık vereceksiniz. İşte o zaman, [korku ve dehşetten] dünyada çok kısa bir süre kalmış olduğunuzu sanacaksınız.

53. [Ey Peygamber!] Mümin kullarıma söyle, o müşriklerle en güzel şekilde konuşup tartışsınlar. Çünkü şeytan, müminlerle müşrikleri birbirlerine düşürmek için uğraşır. Şüphesiz şeytan insanoğlu için çok yaman bir hasımdır.

54. [Müminler onlara ağır sözler söylemek yerine şöyle desinler]:[8] "Rabbiniz sizin neye layık olduğunuzu iyi bilir. Dilerse sizi bağışlar, dilerse cezalandırır." [Ey Peygamber!] Biz seni onlara/müşriklere vekil [iman bekçisi] kılmadık. [Bil ki sen onların iman edip etmemesinden sorumlu değilsin; sana düşen, Allah'ın ayetlerini tebliğ etmektir].

8. Parantez arasındaki ifade Zemahşerî'nin yorumuna dayanmaktadır (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II. 453).

55. [Ey Peygamber!] Rabbin göklerde ve yerde kim varsa hepsini iyi bilir. Onun içindir ki biz bazı peygamberlere diğerlerinde bulunmayan özellikler verdik. [Mesela, sana Kur'an'ı verdiğimiz gibi, geçmişte de] Davud'a Zebur'u verdik.

56. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Allah'ın yanı sıra ilah/tanrı olduklarını iddia ettiğiniz [melekler ve cinler gibi] varlıkları [sıkıntıya düştüğünüz zaman] yardıma çağırın bakalım. Hâlbuki onlar ne başınıza gelen bir felaketi giderebilir ne de bu kötü durumu hayra tebdil edebilir.

57. Aslında onların tanrı diye yakardıkları varlıklar dahi rablerine yakın olmak için ibadet ve dua ile meşgul olurlar; Allah'ın rahmet ve merhametini umup azabından korkarlar. Çünkü rabbinin azabı gerçekten korkunçtur.

58. Halkı kâfirlikte direnen bir beldeyi kıyamet gününden önce ya helak ederiz ya da şiddetli bir şekilde cezalandırırız. Bu, Allah'ın değişmez kanununda böyle belirlenmiştir.

وَمَا مَنَعَنَٓا اَنْ نُرْسِلَ بِالْاٰيَاتِ اِلَّٓا اَنْ كَذَّبَ بِهَا [287]
الْاَوَّلُونَۜ وَاٰتَيْنَا ثَمُودَ النَّاقَةَ مُبْصِرَةً فَظَلَمُوا بِهَاۜ وَمَا
نُرْسِلُ بِالْاٰيَاتِ اِلَّا تَخْوِيفًا ﴿٥٩﴾ وَاِذْ قُلْنَا لَكَ اِنَّ رَبَّكَ
اَحَاطَ بِالنَّاسِۜ وَمَا جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّت۪ٓي اَرَيْنَاكَ اِلَّا فِتْنَةً
لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْاٰنِۜ وَنُخَوِّفُهُمْۙ فَمَا
يَز۪يدُهُمْ اِلَّا طُغْيَانًا كَب۪يرًاۚ ﴿٦٠﴾ وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ
اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُٓوا اِلَّٓا اِبْل۪يسَۜ قَالَ ءَاَسْجُدُ
لِمَنْ خَلَقْتَ ط۪ينًاۚ ﴿٦١﴾ قَالَ اَرَاَيْتَكَ هٰذَا الَّذ۪ي
كَرَّمْتَ عَلَيَّۘ لَئِنْ اَخَّرْتَنِ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَاَحْتَنِكَنَّ
ذُرِّيَّتَهُٓ اِلَّا قَل۪يلًا ﴿٦٢﴾ قَالَ اذْهَبْ فَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ
فَاِنَّ جَهَنَّمَ جَزَٓاؤُ۬كُمْ جَزَٓاءً مَوْفُورًا ﴿٦٣﴾ وَاسْتَفْزِزْ
مَنِ اسْتَطَعْتَ مِنْهُمْ بِصَوْتِكَ وَاَجْلِبْ عَلَيْهِمْ
بِخَيْلِكَ وَرَجِلِكَ وَشَارِكْهُمْ فِي الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ
وَعِدْهُمْۜ وَمَا يَعِدُهُمُ الشَّيْطَانُ اِلَّا غُرُورًا ﴿٦٤﴾ اِنَّ
عِبَاد۪ي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌۜ وَكَفٰى بِرَبِّكَ وَك۪يلًا
﴿٦٥﴾ رَبُّكُمُ الَّذ۪ي يُزْج۪ي لَكُمُ الْفُلْكَ فِي الْبَحْرِ
لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِه۪ۜ اِنَّهُ كَانَ بِكُمْ رَح۪يمًا ﴿٦٦﴾

59. Bizim bu müşriklere [istedikleri türden] mucizeler göndermemize engel olan şey, geçmişteki kavimlerin mucizeleri yalanlamış olmasıdır. Nitekim Semûd kavmine Salih'in peygamber olduğunu gösteren bir mucize olarak deveyi vermiştik. Fakat onlar imana gelmek yerine deveyi hunharca öldürerek kendilerine zulmettiler. [Unutmayın ki] biz mucizeleri uyarmak için göndeririz.

60. [Ey Peygamber!] Biz sana, "Rabbin müşrikleri sınırsız ilim ve kudretiyle kuşatmıştır; [onların şerrinden seni koruyacaktır]." diye bildirmiştik. Gerek sana gösterdiğimiz [miraçla ilgili] o rüyeti/müşahedeyi gerekse Kur'an'da lanetlenen zakkum ağacını, [cehennemde ağaç bulunmasını alay ve eğlence konusu yapan] müşrikler için bir sınama ve aldanma vesilesi kıldık. Biz onları azapla uyarıyoruz; ama bu uyarılar onları daha da azdırmaktan başka bir sonuç vermiyor.

61-62. Biz vaktiyle meleklere, "Âdem'in üstünlüğünü kabul edin." buyurduk. Melekler onun üstünlüğünü kabul ettiler; ancak İblis bunu kabule yanaşmayıp Allah'a şöyle dedi: "Ne yani, şimdi ben balçıktan yarattığın bu mahlûka mı saygı göstereceğim?! Benden üstün tuttuğun mahlûk bu, öyle mi?! Eğer bana kıyamet gününe kadar izin verirsen, gör bak onun soyunu –pek azı hariç– nasıl da peşime takacağım."

63-64. Bunun üzerine Allah İblis'e şöyle buyurdu: "Defol git, huzurumdan! Onlardan kim sana uyarsa bilesin ki hepinizi bekleyen ceza cehennemdir. İşte tam ve eksiksiz bir ceza! Haydi, şimdi onlardan ayartabildiğini vesvesenle ayart; süvarilerin ve piyadelerinle [yani olanca gücün ve hilelerinle] onların üzerine git. Malları-mülkleri ve evlatları vesilesiyle onlara günahlar işlet. Yine onlara [gerek dünya gerek ahiretle ilgili] yalan vaatlerde bulun."

[Unutmayın ki] şeytanın bütün vaatleri yalan ve aldatmacadan başka bir şey değildir.

65. [Allah şöyle buyurdu]: "Ey İblis! Bana yürekten inanıp güvenen kullarım üzerinde senin etki ve nüfuz gücün olmayacaktır. Çünkü rabbin onları senin şerrinden korumaya yeter."

66. [O hâlde, size düşen şeytana uymak değil rabbinize yönelmektir; çünkü] lütuf ve nimetlerinden yararlanasınız diye denizde gemileri sizin için yüzdüren, rabbinizdir. O size karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.

[288] وَاِذَا مَسَّكُمُ الضُّرُّ فِي الْبَحْرِ ضَلَّ مَنْ تَدْعُونَ اِلَّا
اِيَّاهُ فَلَمَّا نَجّٰيكُمْ اِلَى الْبَرِّ اَعْرَضْتُمْ وَكَانَ الْاِنْسَانُ
كَفُورًا ﴿٦٧﴾ اَفَاَمِنْتُمْ اَنْ يَخْسِفَ بِكُمْ جَانِبَ الْبَرِّ اَوْ
يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ثُمَّ لَا تَجِدُوا لَكُمْ وَكِيلًا ﴿٦٨﴾
اَمْ اَمِنْتُمْ اَنْ يُعِيدَكُمْ فِيهِ تَارَةً اُخْرٰى فَيُرْسِلَ عَلَيْكُمْ
قَاصِفًا مِنَ الرِّيحِ فَيُغْرِقَكُمْ بِمَا كَفَرْتُمْ ثُمَّ لَا
تَجِدُوا لَكُمْ عَلَيْنَا بِهِ تَبِيعًا ﴿٦٩﴾ وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنٖي اٰدَمَ
وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ
وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلٰى كَثٖيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضٖيلًا ﴿٧٠﴾ يَوْمَ
نَدْعُوا كُلَّ اُنَاسٍ بِاِمَامِهِمْ فَمَنْ اُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمٖينِهٖ
فَاُولٰٓئِكَ يَقْرَؤُنَ كِتَابَهُمْ وَلَا يُظْلَمُونَ فَتٖيلًا ﴿٧١﴾ وَمَنْ
كَانَ فٖي هٰذِهٖٓ اَعْمٰى فَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ اَعْمٰى وَاَضَلُّ
سَبٖيلًا ﴿٧٢﴾ وَاِنْ كَادُوا لَيَفْتِنُونَكَ عَنِ الَّذٖٓي اَوْحَيْنَٓا
اِلَيْكَ لِتَفْتَرِيَ عَلَيْنَا غَيْرَهُ وَاِذًا لَاتَّخَذُوكَ خَلٖيلًا ﴿٧٣﴾
وَلَوْلَٓا اَنْ ثَبَّتْنَاكَ لَقَدْ كِدْتَ تَرْكَنُ اِلَيْهِمْ شَيْـًٔا قَلٖيلًا
﴿٧٤﴾ اِذًا لَاَذَقْنَاكَ ضِعْفَ الْحَيٰوةِ وَضِعْفَ الْمَمَاتِ
ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ عَلَيْنَا نَصٖيرًا ﴿٧٥﴾

67. Denizde bir tehlikeyle karşılaştığınız zaman, Allah'tan başka tapındığınız varlıkların hiçbiri yanınızda olmaz, Allah'la baş başa kalırsınız. Ama Allah sizi tehlikeden kurtarıp karaya çıkardığı zaman O'ndan yüz çevirirsiniz. Müşrik insan işte böyle nankördür!

68. Peki, Allah'ın sizi karada yerin dibine batırmayacağından yahut başınıza taş yağdırmayacağından yana bir güvenceniz mi var?! [Bilin ki] böyle bir durumda [tıpkı denizde olduğu gibi] karada da O'ndan başka güvenip dayanacak kimse bulamazsınız.

69. Öte yandan, [korktuğunuz için bir daha adım atmamaya ant içtiğiniz] o denize Allah'ın sizi tekrar döndürmeyeceğinden ve daha önceki nankörlüğünüz sebebiyle bu kez üzerinize şiddetli kasırgalar göndererek sizi sulara gömmeyeceğinden yana bir garantiniz mi var?! [Bilin ki] bu durumda bize karşı sizin yanınızda yer alacak kimse bulamazsınız.

70. Andolsun ki biz insanoğlunu [akıl, irade, düşünme, konuşma gibi kabiliyetlerle donatarak] değerli ve hünerli bir varlık kıldık. Onlara karada ve denizde ulaşım imkânları sağladık; güzel rızıklar lütfettik. Yine onları yarattığımız varlıkların pek çoğundan üstün tuttuk.

71. Gün gelecek, biz bütün insanları amel defterleriyle birlikte huzurumuza çağıracağız.[9] Amel defterleri sağ tarafından verilenler onu sevinç içinde okuyacaklar. Onlar kıl kadar bile haksızlığa uğratılmayacaklar.

9. Bu ayetteki *imâmihim* lafzı "peygamberleri" şeklinde de yorumlanmıştır. Buna göre ayetin ilk kısmı, "Gün gelecek, biz bütün ümmetleri peygamberleriyle birlikte huzurumuza çağıracağız." şeklinde bir mana ifade eder. Ancak biz sözün akışını dikkate alarak bu kelimeyi "amel defterleri" şeklinde çevirmeyi isabetli gördük (Bkz. Mukâtil, *Tefsîr*, II. 542).

72. Bu dünyada kendisine sunulan onca ayete kör, onca nimete nankör kesilen kimseler öteki dünyada da kör olacaklar, hatta körden daha beter duruma düşecekler.

73. [Ey Peygamber!] Müşrikler sana vahyettiğimiz esaslara aykırı şeyleri kabullenmen, sonra da bunları bize isnat etmen hususunda az kalsın seni ayartıp Kur'an'dan uzaklaştıracaklardı. Şayet onların [tevhid inancıyla bağdaşmayan] tekliflerine olumlu cevap verseydin, seni kendilerine dost edineceklerdi.

74. Biz seni koruyup imanını güçlü kılmamış olsaydık az da olsa onlara meyledip taviz verecek, tekliflerinin bir kısmını kabul edecektin.

75. Şayet böyle bir şey yapmış olsaydın, sana dünyada da ahirette de çok ağır bir ceza verirdik. İşte o zaman bize karşı sana yardım edecek kimse de bulamazdın.

وَاِنْ كَادُوا لَيَسْتَفِزُّونَكَ مِنَ الْاَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا [289]
وَاِذًا لَا يَلْبَثُونَ خِلَافَكَ اِلَّا قَلِيلًا ﴿٧٦﴾ سُنَّةَ مَنْ قَدْ
اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنْ رُسُلِنَا وَلَا تَجِدُ لِسُنَّتِنَا تَحْوِيلًا
﴿٧٧﴾ اَقِمِ الصَّلٰوةَ لِدُلُوكِ الشَّمْسِ اِلٰى غَسَقِ الَّيْلِ
وَقُرْاٰنَ الْفَجْرِؕ اِنَّ قُرْاٰنَ الْفَجْرِ كَانَ مَشْهُودًا ﴿٧٨﴾
وَمِنَ الَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِه۪ نَافِلَةً لَكَۗ عَسٰٓى اَنْ يَبْعَثَكَ
رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا ﴿٧٩﴾ وَقُلْ رَبِّ اَدْخِلْن۪ي مُدْخَلَ
صِدْقٍ وَاَخْرِجْن۪ي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَاجْعَلْ ل۪ي مِنْ
لَدُنْكَ سُلْطَانًا نَص۪يرًا ﴿٨٠﴾ وَقُلْ جَٓاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ
الْبَاطِلُۜ اِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا ﴿٨١﴾ وَنُنَزِّلُ مِنَ الْقُرْاٰنِ
مَا هُوَ شِفَٓاءٌ وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِن۪ينَۙ وَلَا يَز۪يدُ الظَّالِم۪ينَ
اِلَّا خَسَارًا ﴿٨٢﴾ وَاِذَٓا اَنْعَمْنَا عَلَى الْاِنْسَانِ اَعْرَضَ
وَنَاٰ بِجَانِبِه۪ۚ وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ كَانَ يَؤُ۫سًا ﴿٨٣﴾

76. [Ey Peygamber!] Müşrikler seni yurdundan/Mekke'den çıkarmak için neredeyse dünyayı başına dar edecekler. Ama şunu bilsinler ki onlar da senden sonra Mekke'de fazla kalamayacaklar.

77. Senden önce gönderdiğimiz peygamberler hakkında da geçerli olan kanunumuz budur. Bizim bu kanunumuzda [zaman ve zemine göre] herhangi bir değişiklik vuku bulduğuna şahit olamazsın.[10]

10. Peygamberlerine zulmeden toplumlar hakkındaki değişmez ilahî kanun, Allah'ın o toplumları helak etmesidir. Nitekim Mekke'nin ileri gelen müşrikleri de hicretten bir süre sonra Bedir savaşında katledilmişlerdir.

78. [Ey Peygamber! Müşriklerin sana reva gördükleri zulme sabırla göğüs germek ve bu konuda Allah'tan yardım dilemek üzere] güneşin zevalinden gecenin karanlığı basıncaya kadar [belli vakitlerde] namaz kıl, özellikle de sabah namazını. Çünkü sabah namazı kalpte ferahlık, enginlik ve dinginlik vesilesidir.[11]

11. Bu ayetteki *el-kur'ân* kelimesi namaz manasındadır. *Meşhûd* kelimesi ise genellikle sabah namazına meleklerin şahitlik ettikleri şeklinde yorumlanmaktadır. Bizim çevirimiz Fahreddîn er-Râzî'nin muhtemel gördüğü ve uzun uzadıya serdettiği yoruma dayanmaktadır (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XXI. 24-25).

79. [Ey Peygamber!] Geceleyin kalkıp sana mahsus olmak üzere namaz kıl. Rabbin seni pek yakında övgüye mazhar olup baş üstünde tutulacağın bir yere eriştirecektir.[12]

12. Bu ayetteki *mâkâmen mâhmûden* ifadesi klasik tefsirlerde genellikle "şefaat makamı" olarak yorumlanmıştır. Fakat bilhassa 76. ayetten de anlaşılacağı gibi bu ayetlerde Hz. Peygamber'in Mekke'de müşrikler tarafından çok sıkıştırıldığına dikkat çekilmekte ve bu yüzden namaz vesilesiyle Allah'a sığınması emredilmektedir. Nitekim bazı ayetlerde de Allah'tan sabır ve namazla yardım istenmesi gerektiği bildirilmektedir. Namaz emrinden sonra Allah'ın Hz. Peygamber'i övgüye mazhar olacağı bir yere eriştireceği bildirilmektedir. Pasaj bütünlüğü dikkate alındığında *mâkâmen* kelimesinin, uhrevî şefaat makamı veya manevi bir konumdan öte Hz. Peygamber'in hüsnükabulle karşılandığı Medine'ye işaret ettiği anlaşılacaktır.

80. [Ey Peygamber!] Allah'a şöyle yakar: "Rabbim! [Mademki beni Mekke'den çıkaracaklar;] öyleyse sen beni erişeceğim yere [Medine'ye] hayırlısıyla eriştir; çıkacağım yerden de hayırlısıyla çıkmamı sağla. [Rabbim!] Bana kendi katından güç ve destek ver."

81. [Ey Peygamber!] De ki: "İşte hak [Kur'an ve İslam] geldi; bâtıl [şirk inancı] temelinden sarsıldı. Çünkü şirk yıkıma uğrayıp yok olmaya mahkûmdur!"

82. Biz Kur'an'ı müminlere manevi bir şifa ve rahmet kaynağı olarak indirmekteyiz. Kur'an müşriklerin de sırf zarar, ziyan ve hüsranını artırmaktadır.

83. Biz kâfir/nankör insana bir nimet bahşettiğimizde [iman ve itaat üzere] şükretmekten yüz çevirip nankörleşir. Başına bir dert gelince de [sabır ve tevekkül göstermek yerine] tamamen ümitsizliğe düşer.

قُلْ كُلٌّ يَعْمَلُ عَلٰى شَاكِلَتِهٖۜ فَرَبُّكُمْ اَعْلَمُ بِمَنْ هُوَ
اَهْدٰى سَب۪يلاً ﴿٨٤﴾ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الرُّوحِۜ قُلِ الرُّوحُ
مِنْ اَمْرِ رَبّ۪ي وَمَٓا اُو۫ت۪يتُمْ مِنَ الْعِلْمِ اِلَّا قَل۪يلاً ﴿٨٥﴾ وَلَئِنْ
شِئْنَا لَنَذْهَبَنَّ بِالَّذ۪ٓي اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ ثُمَّ لَا تَجِدُ لَكَ بِه۪
[290] عَلَيْنَا وَك۪يلاًۙ ﴿٨٦﴾ اِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَۜ اِنَّ فَضْلَهُ كَانَ
عَلَيْكَ كَب۪يراً ﴿٨٧﴾ قُلْ لَئِنِ اجْتَمَعَتِ الْاِنْسُ وَالْجِنُّ
عَلٰٓى اَنْ يَأْتُوا بِمِثْلِ هٰذَا الْقُرْاٰنِ لَا يَأْتُونَ بِمِثْلِه۪ وَلَوْ كَانَ
بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ ظَه۪يراً ﴿٨٨﴾ وَلَقَدْ صَرَّفْنَا لِلنَّاسِ
ف۪ي هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍۘ فَاَبٰٓى اَكْثَرُ النَّاسِ اِلَّا
كُفُوراً ﴿٨٩﴾ وَقَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى تَفْجُرَ لَنَا مِنَ
الْاَرْضِ يَنْبُوعاًۙ ﴿٩٠﴾ اَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِنْ نَخ۪يلٍ
وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ الْاَنْهَارَ خِلَالَهَا تَفْج۪يراًۙ ﴿٩١﴾ اَوْ تُسْقِطَ
السَّمَٓاءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفاً اَوْ تَأْتِيَ بِاللّٰهِ
وَالْمَلٰٓئِكَةِ قَب۪يلاًۙ ﴿٩٢﴾ اَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِنْ زُخْرُفٍ
اَوْ تَرْقٰى فِي السَّمَٓاءِۜ وَلَنْ نُؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتّٰى تُنَزِّلَ
عَلَيْنَا كِتَاباً نَقْرَؤُ۬هُۜ قُلْ سُبْحَانَ رَبّ۪ي هَلْ كُنْتُ اِلَّا بَشَراً
رَسُولاً ﴿٩٣﴾ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ اَنْ يُؤْمِنُٓوا اِذْ جَٓاءَهُمُ
الْهُدٰٓى اِلَّٓا اَنْ قَالُٓوا اَبَعَثَ اللّٰهُ بَشَراً رَسُولاً ﴿٩٤﴾

84. [Ey Peygamber!] De ki: "Herkes tercih ettiği yol ve yaşantıya göre hareket eder. [Hiç şüphe yok ki] rabbiniz kimin doğru yolda olduğunu çok iyi bilir."

85. [Ey Peygamber!] Sana ruhun/vahyin mahiyeti hakkında sorarlar.[13] De ki onlara: Vahyin gerçek mahiyeti rabbimin bileceği bir iştir. Size bu konuda çok az bilgi verilmiştir.

13. Bu ayette geçen *rûh* kelimesi; (1) Canlılarda hayat kaynağı olan güç, bilhassa insanın manevi cevheri, (2) Cebrail, (3) Hz. İsa, (4) Korkunç görünümlü bir melek, (5) İnsanoğluna benzer bir varlık gibi farklı şekillerde de yorumlanmıştır (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, V. 82).

86. Biz dileseydik sana vahyettiklerimizi de ortadan kaldırır, unutturdurduk. İşte o zaman sen, unuttuğun vahyi tekrar hatırlamanı sağlayacak ve bu işi bize rağmen başaracak kimse de bulamazdın.

87. [Ey Peygamber!] Kur'an'ın ortadan kaldırılmamış olması, rabbinin sana olan şefkat ve merhametinden dolayıdır. Şüphesiz O'nun sana yönelik lütfu çok büyüktür.

88. [Ey Peygamber!] De ki: "Yemin ederim, insanlar ve cinler [görünen ve görünmeyen tüm varlıklar] bu Kur'an'ın bir benzerini ortaya koymak üzere bir araya gelseler ve hatta bu uğurda birbirlerine destek olup güçlerini birleştirseler, yine de onun bir benzerini meydana getiremezler."

89-93. Andolsun ki biz bu Kur'an'da insanlara gerçekleri her türlü örnekle tekrar tekrar anlattık. Hâl böyleyken Mekke halkının müşrik çoğunluğu yine de kâfirlikte/nankörlükte direnip şöyle dedi: "Ey Muhammed! Sana asla inanmayacağız. Söylediklerine inanmamız için bize topraktan gözeler/pınarlar fışkırtmalısın. Yahut [sana inanmamız için] hurma ağaçları ve asmalarla dolu bahçelere sahip olmalısın ve o bahçelerin içinden dereler akıtmalısın. Yahut ["Rabbim dilerse yapar." diye] iddia ettiğin gibi gökyüzünü paramparça edip başımıza yıkmalısın. Yahut Allah'ı ve melekleri karşımıza çıkarmalısın. Yahut altınla bezenmiş bir köşkün olmalı veyahut gökyüzüne çıkmalısın. [Ha, bu arada şunu da belirtelim ki] oradan dönüşünde bize açıp okuyabileceğimiz bir kitap/yazılı metin getirmedikçe gökyüzüne çıktığına da asla inanmayız."

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Fesubhânallah! Siz benden neler istiyorsunuz?! Ben [olağanüstü güçlere sahip bir varlık değil, diğer bütün peygamberler gibi ölümlü ve gücü sınırlı] bir insan, Allah'ın ayetlerini tebliğle mükellef bir peygamberim."

94. Kendilerine doğru yolu gösteren bir rehber [Peygamber ve/veya Kur'an] geldiğinde o müşrik halkı iman etmekten alıkoyan şey, "Ne yani, Allah onca melek dururken bizim gibi bir insanı mı peygamber olarak göndermiş?!" şeklindeki itirazlarıdır.

95. [Ey Peygamber!] De ki onlara: "Yeryüzünün sakinleri insanlar değil de melekler olsaydı, hiç şüphesiz biz onlara peygamber olarak gökten bir melek gönderirdik."

96. Yine de ki onlara: "Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. Hiç şüphe yok ki O, kullarından haberdardır; onların yapıp ettiklerini hakkıyla görür."

97. Allah kime hidayet etmişse o doğru yola erişmiştir. Kimi de dalalette bırakmışsa ona Allah'tan başka/Allah'a rağmen yardım edecek kimse bulamazsın. Biz böylelerini kıyamet günü kör, sağır, dilsiz olarak diriltip yüzükoyun sürünür vaziyette mahşer yerine getireceğiz. Onların ahiretteki yeri-yurdu cehennemdir. Cehennemin ateşi ne zaman zayıflamaya yüz tutsa biz onun alevler püskürten ateşini körükleyeceğiz.

98. Onların bu cezaya çarptırılmasının sebebi, ayetlerimizi inkârda direnmeleri ve "Ya! Demek biz kemik yığını hâline gelip un-ufak olduktan sonra diriltilip yeniden ete kemiğe bürüneceğiz, öyle mi?!" diye alay etmeleridir.

99. Peki, onlar gökleri ve yeri yaratan Allah'ın kendilerini yeniden yaratmaya pekâlâ kadir olduğunu hiç düşünmüyorlar mı?! Allah onların ölüm sonrasında diriltilmesiyle ilgili bir vakit tayin etmiştir ki bunda hiç şüphe yok. Hâl böyleyken o müşriklerin kâfirlikte/nankörlükte ayak diremekten başka bir bildikleri yok!

قُلْ لَوْ كَانَ فِي الْاَرْضِ مَلٰٓئِكَةٌ يَمْشُونَ مُطْمَئِنّ۪ينَ
لَنَزَّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَٓاءِ مَلَكًا رَسُولًا ﴿٩٥﴾ قُلْ كَفٰى
بِاللّٰهِ شَه۪يدًا بَيْن۪ي وَبَيْنَكُمْۜ اِنَّهُ كَانَ بِعِبَادِه۪ خَب۪يرًا
بَص۪يرًا ﴿٩٦﴾ وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِۚ وَمَنْ يُضْلِلْ [291]
فَلَنْ تَجِدَ لَهُمْ اَوْلِيَٓاءَ مِنْ دُونِه۪ۜ وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
عَلٰى وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا وَصُمًّاۜ مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُۜ
كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَاهُمْ سَع۪يرًا ﴿٩٧﴾ ذٰلِكَ جَزَٓاؤُ۬هُمْ
بِاَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاٰيَاتِنَا وَقَالُٓوا ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا وَرُفَاتًا
ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ خَلْقًا جَد۪يدًا ﴿٩٨﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ
الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ قَادِرٌ عَلٰٓى اَنْ يَخْلُقَ
مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ اَجَلًا لَا رَيْبَ ف۪يهِۜ فَاَبَى الظَّالِمُونَ
اِلَّا كُفُورًا ﴿٩٩﴾ قُلْ لَوْ اَنْتُمْ تَمْلِكُونَ خَزَٓائِنَ رَحْمَةِ
رَبّ۪ٓي اِذًا لَاَمْسَكْتُمْ خَشْيَةَ الْاِنْفَاقِۜ وَكَانَ الْاِنْسَانُ
قَتُورًا ﴿١٠٠﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى تِسْعَ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ
فَسْـَٔلْ بَن۪ٓي اِسْرَٓاء۪يلَ اِذْ جَٓاءَهُمْ فَقَالَ لَهُ فِرْعَوْنُ اِنّ۪ي
لَاَظُنُّكَ يَا مُوسٰى مَسْحُورًا ﴿١٠١﴾ قَالَ لَقَدْ عَلِمْتَ مَٓا
اَنْزَلَ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ اِلَّا رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ بَصَٓائِرَۚ
وَاِنّ۪ي لَاَظُنُّكَ يَا فِرْعَوْنُ مَثْبُورًا ﴿١٠٢﴾

100. [Ey Peygamber!] De ki onlara: "Rabbimin rızık ve nimet hazineleri sizin elinizde olsaydı, harcamakla tükenir korkusuyla kimseye zırnık koklatmazdınız." Doğrusu [kâfir/nankör] insan cimri mi cimridir.

101. [Ey Peygamber!] Biz Musa'ya dokuz aşikâr mucize vermiştik. [Senden mucize isteyen o müşrikler adına] sor şu İsrailoğullarına da Musa vaktiyle onların atalarına peygamber olarak gelip Firavun'un karşısına dikildiği zaman neler olup bittiğini anlatsınlar. Vaktiyle Firavun [onca mucizeyi görmesine rağmen] Musa'ya, "Ey Musa! Bence sen bir sihirbazsın." demişti.[14]

14. Bu ayetteki *meshûran* (büyülenmiş) kelimesi bazı müfessirlere göre ism-i mef'ul kalıbında ism-i fail olup "sihirbaz" manasındadır (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, V. 94).

102. Musa da ona şöyle karşılık vermişti: Sen de pekâlâ biliyorsun ki göklerin ve yerin rabbi olan Allah bütün bunları bana apaçık mucizeler olarak vermiştir. Ey Firavun! Ben de inanıyorum ki senin akıbetin kaçınılmaz bir helak ve hüsrandır."

فَاَرَادَ اَنْ يَسْتَفِزَّهُمْ مِنَ الْاَرْضِ فَاَغْرَقْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ
جَمِيعاً ﴿١٠٣﴾ وَقُلْنَا مِنْ بَعْدِهِ لِبَنِى اِسْرَٓاءِيلَ اسْكُنُوا
الْاَرْضَ فَاِذَا جَٓاءَ وَعْدُ الْاٰخِرَةِ جِئْنَا بِكُمْ لَفِيفاً ﴿١٠٤﴾
[292] وَبِالْحَقِّ اَنْزَلْنَاهُ وَبِالْحَقِّ نَزَلَ وَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا مُبَشِّراً
وَنَذِيراً ﴿١٠٥﴾ وَقُرْاٰناً فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَاَهُ عَلَى النَّاسِ عَلٰى
مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلاً ﴿١٠٦﴾ قُلْ اٰمِنُوا بِهِٓ اَوْ لَا تُؤْمِنُوا اِنَّ
الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ مِنْ قَبْلِهِٓ اِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ يَخِرُّونَ
لِلْاَذْقَانِ سُجَّداً ﴿١٠٧﴾ وَيَقُولُونَ سُبْحَانَ رَبِّنَٓا اِنْ كَانَ
وَعْدُ رَبِّنَا لَمَفْعُولاً ﴿١٠٨﴾ وَيَخِرُّونَ لِلْاَذْقَانِ يَبْكُونَ
وَيَزِيدُهُمْ خُشُوعاً ﴿١٠٩﴾ قُلِ ادْعُوا اللّٰهَ اَوِ ادْعُوا
الرَّحْمٰنَ اَيًّا مَا تَدْعُوا فَلَهُ الْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰى وَلَا
تَجْهَرْ بِصَلَاتِكَ وَلَا تُخَافِتْ بِهَا وَابْتَغِ بَيْنَ ذٰلِكَ
سَبِيلاً ﴿١١٠﴾ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى لَمْ يَتَّخِذْ وَلَداً وَلَمْ
يَكُنْ لَهُ شَرِيكٌ فِى الْمُلْكِ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ وَلِىٌّ مِنَ
الذُّلِّ وَكَبِّرْهُ تَكْبِيراً ﴿١١١﴾

103-104. Sonunda Firavun Mısır'ı İsrailoğullarına dar edip köklerini kazımaya karar verdi.[15] Bunun üzerine biz de Firavun'u ve onunla birlikte olanların hepsini sulara gömdük. Ardından İsrailoğullarına şöyle buyurduk: "Artık gidin yerleşin Filistin-Şam topraklarına. Ama unutmayın ki kıyamet ve hesap günü hepinizi huzurumuzda bir araya toplayacağız."

15. Bu ayetteki *yestefizze* kelimesi bazı meallerde "[ülkeden] çıkarmak, sürgün etmek" şeklinde çevrilmiştir. Oysa Hz. Musa'nın Firavun'la mücadelesinden söz eden birçok ayetten de açıkça anlaşılacağı gibi Firavun İsrailoğullarını Mısır'dan çıkarmak değil, çıkarmamak istemektedir. Dolayısıyla bu çeviri isabetli gözükmemektedir.

105. [Ey Peygamber!] Biz Kur'an'ı [insanlara doğru yolu göstermek gibi] yüce bir maksatla indirdik; o da bu yüce maksat uyarınca indi. Sana gelince, biz seni de sırf bir müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik.

106. Ayrıca biz Kur'an'ı insanlara zaman içinde kısım kısım okuman ve böylece onların daha iyi anlayıp kavramalarını sağlaman için peyderpey indirdik.

107-108. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Kur'an'a ister inanın ister inanmayın. Ama şu bir gerçek ki daha önceki vahiyler hakkında az çok bilgi sahibi olan kimselere Kur'an okunup anlatıldığı zaman yüzüstü kapanıp secde ederler ve şöyle derler: "Rabbimiz yüceler yücesidir. Rabbimizin [son peygamberle ilgili] vaadi şimdi gerçekleşti."

109. İşte onlar böyle deyip yaşlı gözlerle tekrar secdeye kapanırlar. Kur'an okundukça onların Allah'a saygı ve bağlılıkları artar.

110. [Ey Peygamber! Allah'ı farklı isimlerle anmandan dolayı Muhammed iki ayrı tanrıya tapıyor diye ileri geri konuşan o müşriklere] de ki: "İster Allah diyerek, ister Rahmân diyerek hitap edin. O'na bu isimlerden hangisiyle hitap ederseniz edin O birdir; bütün güzel isimler de O'na aittir."

[Ey Peygamber!] Namazında-niyazında sesini ne yükselt ne de kıs. İkisi arasında bir yol tut.[16]

16. Bu ayetteki "sesi yükseltmeme" emri, müşriklerden gelebilecek tepkilerin önünü almaya, "sesin tamamen kısılmaması" emri ise Hz. Peygamber'le birlikte namaz kılan sahabilerin okunan Kur'an'ı duymalarını sağlamaya yöneliktir (Bkz. Mukâtil, *Tefsîr*, II. 556). Ayetin bu tarihî nüzul vasatı dikkate alındığında, namazdaki kıraatin keyfiyetiyle ilgili fıkhî hükümlerin en azından kısmen tuhaf istidlallere dayandığı söylenebilir.

111. [Ey Peygamber!] "Bütün övgüler, hiçbir çocuk edinmeyen ve hükümranlığında hiçbir ortağı bulunmayan, acze düşmediği için herhangi bir yardımcıya da muhtaç olmayan Allah'a mahsustur."[17] de ve [bütün bu kemal sıfatlarıyla muttasıf olan] rabbinin en yüce olduğunu ilan et.

17. Bu ayetteki *mine'z-zülli* lafzı bazı meallerde, "acizlikten/düşkünlükten dolayı" veya "güçsüzlüğünden dolayı" şeklinde çevrilmiştir. Ancak bu çeviri Allah'ın-hâşâ- aciz, güçsüz olduğunu vehmettirmektedir. Bu yüzden söz konusu lafız, "acze düşmediği için" şeklinde çevrilmelidir.

18/KEHF SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 69. sûre olduğu ve Ğâşiye sûresinden sonra, Nahl sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 110 ayettir. 28, 83 ve 101. ayetlerin Medine döneminde indiğine dair rivayetler vardır. İsmini 9-26. ayetlerde geçen ve "Mağara arkadaşları/yarenleri" anlamına gelen *ashâbü'l-kehf* tamlamasından almıştır. Siyer ve tefsir kaynaklarındaki rivayetlere göre bu sûre Yahudilerin teşvikiyle bazı müşriklerin Hz. Peygamber'e gelip Ashâb-ı Kehf, Zülkarneyn ve ruhun/vahyin mahiyeti hakkında soru sormaları üzerine inmiştir.

سُورَةُ الْكَهْفِ (١٨)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ٓي اَنْزَلَ عَلٰى عَبْدِهِ الْكِتَابَ وَلَمْ
يَجْعَلْ لَهُ عِوَجاً ﴿١﴾ قَيِّماً لِيُنْذِرَ بَأْساً شَد۪يداً مِنْ
لَدُنْهُ وَيُبَشِّرَ الْمُؤْمِن۪ينَ الَّذ۪ينَ يَعْمَلُونَ الصَّالِحَاتِ
اَنَّ لَهُمْ اَجْراً حَسَناً ﴿٢﴾ مَاكِث۪ينَ ف۪يهِ اَبَداً ﴿٣﴾ وَيُنْذِرَ
الَّذ۪ينَ قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَداً ﴿٤﴾ مَا لَهُمْ بِه۪ مِنْ عِلْمٍ وَلَا [293]
لِاٰبَٓائِهِمْ كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ اَفْوَاهِهِمْ اِنْ يَقُولُونَ
اِلَّا كَذِباً ﴿٥﴾ فَلَعَلَّكَ بَاخِعٌ نَفْسَكَ عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ اِنْ
لَمْ يُؤْمِنُوا بِهٰذَا الْحَد۪يثِ اَسَفاً ﴿٦﴾ اِنَّا جَعَلْنَا مَا عَلَى
الْاَرْضِ ز۪ينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ اَيُّهُمْ اَحْسَنُ عَمَلاً ﴿٧﴾ وَاِنَّا
لَجَاعِلُونَ مَا عَلَيْهَا صَع۪يداً جُرُزاً ﴿٨﴾ اَمْ حَسِبْتَ اَنَّ
اَصْحَابَ الْكَهْفِ وَالرَّق۪يمِ كَانُوا مِنْ اٰيَاتِنَا عَجَباً ﴿٩﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Bütün övgüler Allah'a mahsustur. O Allah ki kulu Muhammed'e Kur'an'ı indirmiş ve onda hiçbir tutarsızlık ve çelişkiye yer vermemiştir.

2-4. Allah Kur'an'ı kâfirlikte direnenleri kendi katından gelecek şiddetli bir azap hakkında uyarmak, imanlarına yaraşır güzellikte işler yapanları da içinde temelli kalacakları cennet mükâfatıyla müjdelemek üzere dosdoğru ve çelişkisiz bir kelam olarak indirmiştir. Yine Kur'an "Allah çocuk edindi." diyenleri uyarmak için indirilmiştir.

5. Hâlbuki o müşrikler, "Allah çocuk edindi." derken, bu konuda ne kendilerinin ne de atalarının hiçbir bilgileri, hiçbir sağlam dayanakları yoktur. Ağızlarından çıkan bu söz ne kadar da çirkin bir söz! Onların bu sözü katıksız yalandan ibarettir.

6. [Ey Peygamber!] Onlar bu ilahî kelama inanmıyorlar diye arkalarından üzülüp kendini heder mi edeceksin?!

7. Biz yeryüzünde [mal mülk, servet, evlat gibi] cezbedici nimetler yarattık ve kimin [bu nimetlerin cazibesine aldanmayıp] iman ve itaat üzere güzel işler yapacağı konusunda insanları sınamak istedik.

8. Hiç şüphe yok ki biz vakti gelince [kıyamet günü] yeryüzündeki tüm güzellikleri yerle bir edip kupkuru toprak hâline getireceğiz.

9. [Ey Peygamber!] Yoksa sen bizim sınırsız kudretimizi gösteren onca ayetlerimiz arasında mağara arkadaşlarının, bir kitabede isimleri yazılı olan gençlerin başından geçenleri çok mu hayret verici buldun?! [Hâlbuki Allah'ın şu uçsuz bucaksız gökleri ve yeryüzünü yaratmasını, insanı su ve topraktan var etmesini ve ölüm sonrasında onu tekrar diriltecek olmasını düşündüğünde mağaraya sığınan gençlerin orada uzun yıllar boyunca uyuyup uyanmış olmaları çok da hayret edilecek bir şey değildir.]

اِذْ اَوَى الْفِتْيَةُ اِلَى الْكَهْفِ فَقَالُوا رَبَّنَا اٰتِنَا مِنْ لَدُنْكَ
رَحْمَةً وَهَيِّئْ لَنَا مِنْ اَمْرِنَا رَشَدًا ﴿١٠﴾ فَضَرَبْنَا عَلٰٓى
اٰذَانِهِمْ فِى الْكَهْفِ سِنِينَ عَدَدًاۙ ﴿١١﴾ ثُمَّ بَعَثْنَاهُمْ
لِنَعْلَمَ اَيُّ الْحِزْبَيْنِ اَحْصٰى لِمَا لَبِثُٓوا اَمَدًا ﴿١٢﴾
نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَاَهُمْ بِالْحَقِّۜ اِنَّهُمْ فِتْيَةٌ اٰمَنُوا
بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًىۗ ﴿١٣﴾ وَرَبَطْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ
اِذْ قَامُوا فَقَالُوا رَبُّنَا رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
لَنْ نَدْعُوَا مِنْ دُونِهٓ اِلٰهًا لَقَدْ قُلْنَٓا اِذًا شَطَطًا ﴿١٤﴾
هٰٓؤُلَٓاءِ قَوْمُنَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهٓ اٰلِهَةًۜ لَوْلَا يَأْتُونَ عَلَيْهِمْ
بِسُلْطَانٍ بَيِّنٍۜ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًاۜ
[294] ﴿١٥﴾ وَاِذِ اعْتَزَلْتُمُوهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ اِلَّا اللّٰهَ فَأْوُٓا
اِلَى الْكَهْفِ يَنْشُرْ لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ رَحْمَتِهٖ وَيُهَيِّئْ
لَكُمْ مِنْ اَمْرِكُمْ مِرْفَقًا ﴿١٦﴾ وَتَرَى الشَّمْسَ اِذَا
طَلَعَتْ تَزَاوَرُ عَنْ كَهْفِهِمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَاِذَا غَرَبَتْ
تَقْرِضُهُمْ ذَاتَ الشِّمَالِ وَهُمْ فِى فَجْوَةٍ مِنْهُۜ ذٰلِكَ
مِنْ اٰيَاتِ اللّٰهِۜ مَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدِۚ وَمَنْ يُضْلِلْ
فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًاۚ ﴿١٧﴾ وَتَحْسَبُهُمْ اَيْقَاظًا
وَهُمْ رُقُودٌۗ وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشِّمَالِ
وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِۜ لَوِ اطَّلَعْتَ عَلَيْهِمْ
لَوَلَّيْتَ مِنْهُمْ فِرَارًا وَلَمُلِئْتَ مِنْهُمْ رُعْبًا ﴿١٨﴾

10. Vakti zamanında birkaç imanlı genç bir mağaraya sığınmış ve "Rabbimiz! Bize rahmet ve merhametini lütfet; içinde bulunduğumuz sıkıntılı durumdan bize bir çıkış yolu göster." diye dua etmişlerdi.

11. Biz onları mağarada, yıllarca süren derin bir uykuya daldırdık.

12. Daha sonra onları uykudan uyandırdık; ardından [kendi içlerindeki] iki grubun mağarada ne kadar uyuyup kaldıklarıyla ilgili tartışmalarına şahit olduk.

13-15. [Ey Peygamber!] Şimdi sana o gençlerin başından geçenleri bir ibret vesilesi olarak anlatıyoruz. Onlar rablerine yürekten inanıp güvenen birkaç genç idi. Biz de onların Allah'a iman ve teslimiyet duygularını güçlendirmiş, kalplerine sabır, sebat ve cesaret vermiştik. Onlar [putlara tapmalarını emreden hükümdara] karşı çıkarak şöyle demişlerdi: "Bizim rabbimiz, göklerin ve yerin rabbidir. Biz O'ndan başka bir ilaha/tanrıya asla tapmayız. Şayet böyle bir şey yaparsak, kesinlikle zırvalamış oluruz. Ama gel gör ki şu bizim halk Allah'tan başka birtakım [sözde] tanrılar edindi. Hâl böyleyken, Allah'tan başka ibadete layık ilah/tanrı olduğunu gösteren açık bir delil ortaya koysalar bari! Allah'tan başka ilah/tanrı olduğu yalanını savunan kimseden daha zalim/kâfir biri olabilir mi?!"

16. Gençlerden biri şöyle demişti: "Mademki biz [inanç konusunda] halkımızı ve onların Allah'tan başka tapındıkları sözde tanrıları terk ettik; o hâlde bir mağaraya sığınalım ki rabbimiz bizi rahmetine gark edip içinde bulunduğumuz sıkıntılı durumdan kurtarsın."

17. [Ey Peygamber!] Şayet sen orada bulunsaydın şu manzaraya şahit olurdun:

Güneş doğup yükselirken mağaranın içine değil sağ tarafına vurup geçiyor, batarken de yine onların üzerine doğrudan vurmaksızın sol taraftan yalayıp geçiyor. Onlar ise mağaranın dip tarafındaki geniş alanda uyuyorlar. İşte bu Allah'ın sınırsız kudretinin göstergelerinden biridir. Allah kime hidayet ederse o doğru yola erişmiştir. Kimi de dalalette bırakırsa ona yardım edip yol gösterecek kimse bulamazsın.

18. [Ey Peygamber!] Sen o gençleri uyudukları hâlde uyanık zannederdin. Biz onları bazen sağ bazen de sol taraflarına döndürüyorduk ki [yanları ezilip çürümesin]. Köpekleri de mağaranın girişinde ayaklarını uzatmış yatıyordu. Sen onları görseydin kesinlikle korkup kaçar ve büyük bir dehşete kapılırdın.

وَكَذٰلِكَ بَعَثْنَاهُمْ لِيَتَسَٓاءَلُوا بَيْنَهُمْۜ قَالَ قَٓائِلٌ مِنْهُمْ
كَمْ لَبِثْتُمْۜ قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍۜ قَالُوا رَبُّكُمْ
اَعْلَمُ بِمَا لَبِثْتُمْ فَابْعَثُٓوا اَحَدَكُمْ بِوَرِقِكُمْ هٰذِهٖٓ اِلَى
الْمَدٖينَةِ فَلْيَنْظُرْ اَيُّهَٓا اَزْكٰى طَعَامًا فَلْيَأْتِكُمْ بِرِزْقٍ
مِنْهُ وَلْيَتَلَطَّفْ وَلَا يُشْعِرَنَّ بِكُمْ اَحَدًا ﴿١٩﴾ اِنَّهُمْ اِنْ
يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ اَوْ يُعٖيدُوكُمْ فٖي مِلَّتِهِمْ
وَلَنْ تُفْلِحُٓوا اِذًا اَبَدًا ﴿٢٠﴾ وَكَذٰلِكَ اَعْثَرْنَا عَلَيْهِمْ [295]
لِيَعْلَمُٓوا اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَاَنَّ السَّاعَةَ لَا رَيْبَ
فٖيهَاۚ اِذْ يَتَنَازَعُونَ بَيْنَهُمْ اَمْرَهُمْ فَقَالُوا ابْنُوا عَلَيْهِمْ
بُنْيَانًاۜ رَبُّهُمْ اَعْلَمُ بِهِمْۜ قَالَ الَّذٖينَ غَلَبُوا عَلٰٓى اَمْرِهِمْ
لَنَتَّخِذَنَّ عَلَيْهِمْ مَسْجِدًا ﴿٢١﴾ سَيَقُولُونَ ثَلٰثَةٌ رَابِعُهُمْ
كَلْبُهُمْۚ وَيَقُولُونَ خَمْسَةٌ سَادِسُهُمْ كَلْبُهُمْ رَجْمًا
بِالْغَيْبِۚ وَيَقُولُونَ سَبْعَةٌ وَثَامِنُهُمْ كَلْبُهُمْۜ قُلْ رَبّٖٓى
اَعْلَمُ بِعِدَّتِهِمْ مَا يَعْلَمُهُمْ اِلَّا قَلٖيلٌ فَلَا تُمَارِ فٖيهِمْ
اِلَّا مِرَٓاءً ظَاهِرًاۖ وَلَا تَسْتَفْتِ فٖيهِمْ مِنْهُمْ اَحَدًا ﴿٢٢﴾

19-20. Biz onları nasıl uykuya daldırdıysak öylece uyandırdık. Onlar uyandıktan sonra ne olup bittiğine dair kendi aralarında konuşmaya başladılar. İçlerinden biri, "Acaba burada ne kadar uyuyup kaldık?" diye sordu. Diğerleri, "Bir gün veya daha kısa bir süre kalmış olmalıyız." diye cevap verdiler. En nihayet, "Ne kadar uyuyup kaldığımızı en iyi rabbimiz bilir." dediler ve eklediler: "[Artık bu bahsi kapatalım da açlığımızı gidermeye bakalım]. Şimdi içimizden birine şu paramızı verip şehre gönderelim. Gitsin, pazarda bakıp araştırsın; hangi yiyecek temiz/helal ise bize ondan alıp getirsin. Fakat çok dikkatli ve tedbirli davransın; burada olduğumuzu hiç kimseye sezdirmesin. Çünkü halk bizi ele geçirirse ya linç eder ya da zorla kendi dinlerine döndürür. Onların dinine döndüğümüz takdirde asla onmaz, iflah olmayız."

21. Nihayet biz, şehre alış-veriş için giden genç vasıtasıyla halkın onlardan haberdar olmasını sağladık. Bundaki amacımız, Allah'ın ölümden sonra dirilişle ilgili vaadinin mutlak gerçek olduğunu, kıyametin de bir gün gelip çatacağında hiç şüphe bulunmadığını insanların bilmesini sağlamaktı.

Mağaraya sığınan gençler öldükten bir süre sonra halk onlar hakkında kendi aralarında tartışmaya başladı. Bir kısmı, "[Hatıralarını yâd için] onların bulundukları bu yere bir türbe inşa edelim. [Biz onların kim olduklarını ve bu mağaradaki hâllerini doğrusu pek anlayıp kavrayamadık]. Onlar hakkında en doğrusunu rableri bilir." dedi. Halk arasında sözüne itibar edilen bazı kişiler ise, "En iyisi biz onların yattığı mağaranın önüne bir mescit/mabet inşa edelim." dediler.

22. [Ey Peygamber!] Şimdi bazıları, "O gençler üç kişiydi, dördüncüleri köpekleriydi."; bazıları, "Aslında onlar beş kişiydi, altıncıları köpekleriydi."; bazıları da "Yok, onlar yedi kişiydi, sekizincileri köpekleriydi." diyerek, bilgi sahibi olmadıkları bir konuda atıp tutacaklar.

[Ey Peygamber!] De ki: "Onların kaç kişi olduklarını en iyi rabbim bilir."

[Ey Peygamber!] Çok az kimse o gençler hakkında bilgi sahibidir. Şu hâlde, onlar hakkında [sana anlattıklarımız doğrultusunda] kısa ve öz konuşmanın dışında tartışmaya girme. Bu konuda bilir bilmez yere konuşanlardan hiç kimseye de o gençler hakkında soru sorma!

وَلَا تَقُولَنَّ لِشَا۟يْءٍ اِنّ۪ي فَاعِلٌ ذٰلِكَ غَدًاۙ ﴿٢٣﴾ اِلَّٓا
اَنْ يَشَٓاءَ اللّٰهُۘ وَاذْكُرْ رَبَّكَ اِذَا نَس۪يتَ وَقُلْ عَسٰٓى اَنْ
يَهْدِيَنِ رَبّ۪ي لِاَقْرَبَ مِنْ هٰذَا رَشَدًا ﴿٢٤﴾ وَلَبِثُوا ف۪ي
كَهْفِهِمْ ثَلٰثَ مِائَةٍ س۪ن۪ينَ وَازْدَادُوا تِسْعًا ﴿٢٥﴾ قُلِ اللّٰهُ
اَعْلَمُ بِمَا لَبِثُواۚ لَهُ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ اَبْصِرْ
بِه۪ وَاَسْمِعْۜ مَا لَهُمْ مِنْ دُونِه۪ مِنْ وَلِيٍّۘ وَلَا يُشْرِكُ
ف۪ي حُكْمِه۪ٓ اَحَدًا ﴿٢٦﴾ وَاتْلُ مَٓا اُو۫حِيَ اِلَيْكَ مِنْ
كِتَابِ رَبِّكَۚ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِه۪ وَلَنْ تَجِدَ مِنْ دُونِه۪
[296] مُلْتَحَدًا ﴿٢٧﴾ وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذ۪ينَ يَدْعُونَ
رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُر۪يدُونَ وَجْهَهُ وَلَا تَعْدُ
عَيْنَاكَ عَنْهُمْۚ تُر۪يدُ ز۪ينَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۚ وَلَا تُطِعْ مَنْ
اَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ وَكَانَ اَمْرُهُ فُرُطًا
﴿٢٨﴾ وَقُلِ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنْ شَٓاءَ فَلْيُؤْمِنْ وَمَنْ
شَٓاءَ فَلْيَكْفُرْۙ اِنَّٓا اَعْتَدْنَا لِلظَّالِم۪ينَ نَارًاۙ اَحَاطَ بِهِمْ
سُرَادِقُهَاۜ وَاِنْ يَسْتَغ۪يثُوا يُغَاثُوا بِمَٓاءٍ كَالْمُهْلِ يَشْوِي
الْوُجُوهَۜ بِئْسَ الشَّرَابُۜ وَسَٓاءَتْ مُرْتَفَقًا ﴿٢٩﴾

23-24. Öte yandan hiçbir iş için, "Yarın mutlaka yapacağım." diye kesin konuşma. Bunun yerine, "Allah dilerse [inşallah] yaparım." de. Olur da inşallah demeyi unutursan, hatırladığın zaman derhâl rabbini an ve şöyle de: "Umarım rabbim beni bundan böyle daha isabetli davranışa muvaffak kılar."

25. Bazıları o gençlerin mağaralarında üç yüz yıl uyuyup kaldıklarını söylüyor. Bazıları ise buna dokuz yıl daha ekleyip üç yüz dokuz yıl kaldıklarından söz ediyor.[1]

1. Bu ayette belirtilen süre genellikle ilahî bir ihbar/bildirim olarak anlaşılmakta ve dolayısıyla Ashâb-ı Kehf'in mağarada güneş takvimine göre üç yüz yıl, ay takvimine göre de üç yüz dokuz yıl uyuduğuna inanılmaktadır. Ancak bu ifade çok büyük bir ihtimalle Ashâb-ı Kehf'in mağarada kaldıkları süre hakkında tahmin yürütenlere aittir. Nitekim Abdullah b. Mes'ûd bu ayeti *ve-kâlû ve-lebisû fi kehfihim* şeklinde okumuştur (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, VIII. 211). Ayrıca bir sonraki ayette, "[Ey Peygamber! De ki: O gençlerin mağarada ne kadar uyuyup kaldıklarını en iyi bilen Allah'tır." ifadesi de bu ihtimali güçlendirmektedir.

26. [Ey Peygamber!] De ki: O gençlerin mağarada ne kadar uyuyup kaldıklarını en iyi bilen Allah'tır. Zira göklerin ve yerin [insan tarafından] bilinmeyenlerini bilmek O'na aittir. O öyle mükemmel görür, öyle mükemmel işitir ki! Göklerde ve yerde bulunan varlıkların Allah'tan başka koruyucusu yoktur. O kâinattaki mutlak hükümranlığına kimseyi ortak yapmaz.

27. [Ey Peygamber!] Sana rabbin tarafından vahyedilen Kur'an'ı insanlara tebliğ et. O'nun sözlerini, hükümlerini, vaatlerini hiç kimse değiştiremez. O'ndan başka sığınacak birini bulman da mümkün değildir.

28. [Ey Peygamber! "Sana kulak vermemizi istiyorsan evvela şu fakir müminleri yanından uzaklaştır." diyen kimi zengin müşriklerin bu isteklerinin tam aksine] sen sen ol, rablerinin rızasını kazanmak arzusuyla her daim O'na yalvarıp yakaranlarla birlikte olmaya devam et. Şu üç günlük hayatın cazibesine aldanıp da onlarla ilgilenmek yerine başkalarına meyletme; [zengin müşriklerin bolluk ve refah içindeki yaşantılarına imrenip de fakir müminleri terk etme]. Kalbini bizi anmaktan mahrum bıraktığımız, boş heves ve arzularına uyan ve işi gücü azgınlık olan kimselerin isteklerine de sakın boyun eğme.

29. [Ey Peygamber!] De ki: "İşte bu Kur'an, rabbiniz tarafından vahyedilmiş bir kelamdır. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin." Ama şu da bilinsin ki biz, müşrikler/kâfirler için alevden duvarların kendilerini çepeçevre kuşatacağı bir ateş hazırladık. İşte o korkunç cehennem ateşinin içinde susuzluktan kavrulup, "Bir damla su!" diye feryat ettiklerinde, onlara erimiş madeni andıran, buharı yüzleri kavuran bir su verilecektir. Bu ne kötü bir içecek; cehennem ne korkunç bir yerdir!

30. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan kimselere gelince, [bilsinler ki] biz böyle güzel işler yapanların mükâfatlarını asla zayi etmeyiz.

31. İşte böyle kimselerin mükâfatı Adn cennetleridir. Onlar yanı başlarında derelerin çağıldayacağı Adn cennetlerinde altın bilezikler takınıp süslenecekler, ince ve kalın ipekli kumaşlardan yeşil elbiseler giyecekler, tahtlar üzerine kurulup sefa sürecekler.[2] Bu ne güzel bir mükâfat, cennet ne güzel bir yerdir!

2. Bu ayette zikredilen cennet nimetleri bugün için çok cazip gözükmeyebilir, hatta altın bilezik takıp ipek elbise giymek erkek müslümanlar için tuhaf bile karşılanabilir. Ancak Kur'an'ın nazil olduğu dönemde kralların altın bilezikler takıp ipekli kumaştan kaftanlar giydikleri dikkate alındığında söz konusu nimetlerin bir bakıma "krallar gibi yaşatmak" anlamına geldiği kendiliğinden anlaşılır (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, X. 258). Ayrıca ilgili ayetlerin tamamında cennetin sırf eğlence ve istirahat yeri olarak tasvir edilmesi de, bilhassa Mekke döneminde çok büyük sıkıntılar ve mağduriyetler yaşayan ilk müslüman neslin hâletiruhiyesine uygun bir tasvir olarak okunabilir. Nitekim Medine dönemine ait sûrelerde cennetle ilgili tasvirlerin gitgide soyutlaşması ve nihayet 9/Tevbe 72. ayette cennet tasvirinin ardından, "Ama bütün bunların ötesinde en büyük ve en değerli nimet, Allah'ın onlardan razı olmasıdır. İşte en büyük bahtiyarlık budur!" buyrulması da bunu teyit etmektedir.

اِنَّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اِنَّا لَا نُض۪يعُ
اَجْرَ مَنْ اَحْسَنَ عَمَلًاۚ ﴿٣٠﴾ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ جَنَّاتُ
عَدْنٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ ف۪يهَا مِنْ
اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا مِنْ سُنْدُسٍ
وَاِسْتَبْرَقٍ مُتَّكِـ۪ٔينَ ف۪يهَا عَلَى الْاَرَٓائِكِۜ نِعْمَ الثَّوَابُۜ
وَحَسُنَتْ مُرْتَفَقًاۜ ﴿٣١﴾ وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا رَجُلَيْنِ
جَعَلْنَا لِاَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ اَعْنَابٍ وَحَفَفْنَاهُمَا
بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمَا زَرْعًاۜ ﴿٣٢﴾ كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ اٰتَتْ
اُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْـًٔاۙ وَفَجَّرْنَا خِلَالَهُمَا نَهَرًاۙ
﴿٣٣﴾ وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌۚ فَقَالَ لِصَاحِبِه۪ وَهُوَ يُحَاوِرُهُٓ اَنَا۬
اَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَاَعَزُّ نَفَرًا ﴿٣٤﴾ وَدَخَلَ جَنَّتَهُ وَهُوَ [297]
ظَالِمٌ لِنَفْسِه۪ۚ قَالَ مَٓا اَظُنُّ اَنْ تَب۪يدَ هٰذِه۪ٓ اَبَدًاۙ ﴿٣٥﴾ وَمَٓا
اَظُنُّ السَّاعَةَ قَٓائِمَةًۙ وَلَئِنْ رُدِدْتُ اِلٰى رَبّ۪ي لَاَجِدَنَّ
خَيْرًا مِنْهَا مُنْقَلَبًا ﴿٣٦﴾

32. [Ey Peygamber!] Müşriklere şu iki adamın ibretlik hikâyesini anlat. Vakti zamanında iki adam vardı. Biz bu adamlardan birine iki üzüm bağı vermiş, bağların çevresini hurma ağaçlarıyla donatmış ve iki bağın arasındaki arazide de ekinler yetiştirmiştik.

33. Her iki bağ da eksiksiz ürün veriyordu. Biz bu iki bağın arasından dere de akıtmıştık.

34. Daha başka gelir kaynaklarına da sahip olan bu adam[3] bir gün komşusuyla laflarken, "Benim malım mülküm seninkinden daha çok. Üstelik nüfuz ve itibar çevrem senden çok daha geniş." diyerek böbürlendi.

3. Bu ayetteki *semer* kelimesini İbn Abbas ve Mücâhid'in yanı sıra kıraat imamlarından İbn Kesîr, Nâfi', İbn Âmir, Hamza, Kisâî'nin *sümür* (mal mülk, servet) şeklindeki okuyuşlarına göre tercüme ettik (Bkz. İbn Atıyye, *el-Muharrerü'l-Vecîz*, III. 516).

35-36. İşte bu gurur ve kibriyle kendine yazık eden adam bir gün bahçesine girip, "Bu güzelim bağın kuruyup yok olacağını hiç sanmam." dedi. Ardından da şunu söyledi: "Ben kıyamet diye bir şeyin gelip çatacağına da ihtimal vermiyorum. Olur da bir gün kıyamet kopar ve ben diriltilip rabbimin huzuruna çıkarılırsam, orada da şu an sahip olduklarımdan daha güzel nimetlere kavuşacağımdan eminim."

قَالَ لَهُ صَاحِبُهُ وَهُوَ يُحَاوِرُهُٓ اَكَفَرْتَ بِالَّذٖى
خَلَقَكَ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ سَوّٰيكَ رَجُلًاۜ
﴿٣٧﴾ لٰكِنَّا۬ هُوَ اللّٰهُ رَبّٖى وَلَٓا اُشْرِكُ بِرَبّٖٓى اَحَدًا ﴿٣٨﴾
وَلَوْلَٓا اِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَٓاءَ اللّٰهُۙ لَا قُوَّةَ اِلَّا
بِاللّٰهِۚ اِنْ تَرَنِ اَنَا۬ اَقَلَّ مِنْكَ مَالًا وَوَلَدًاۚ ﴿٣٩﴾ فَعَسٰى
رَبّٖٓى اَنْ يُؤْتِيَنِ خَيْرًا مِنْ جَنَّتِكَ وَيُرْسِلَ عَلَيْهَا
حُسْبَانًا مِنَ السَّمَٓاءِ فَتُصْبِحَ صَعٖيدًا زَلَقًاۙ ﴿٤٠﴾
اَوْ يُصْبِحَ مَٓاؤُ۬هَا غَوْرًا فَلَنْ تَسْتَطٖيعَ لَهُ طَلَبًا ﴿٤١﴾
وَاُحٖيطَ بِثَمَرِهٖ فَاَصْبَحَ يُقَلِّبُ كَفَّيْهِ عَلٰى مَٓا اَنْفَقَ
فٖيهَا وَهِيَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوشِهَا وَيَقُولُ يَا لَيْتَنٖى لَمْ
اُشْرِكْ بِرَبّٖٓى اَحَدًا ﴿٤٢﴾ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ فِئَةٌ يَنْصُرُونَهُ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَمَا كَانَ مُنْتَصِرًاۜ ﴿٤٣﴾ هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ
لِلّٰهِ الْحَقِّۜ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا ﴿٤٤﴾ وَاضْرِبْ
لَهُمْ مَثَلَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَٓاءٍ اَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَٓاءِ
فَاخْتَلَطَ بِهٖ نَبَاتُ الْاَرْضِ فَاَصْبَحَ هَشٖيمًا تَذْرُوهُ
الرِّيَاحُۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ مُقْتَدِرًا ﴿٤٥﴾
[298] اَلْمَالُ وَالْبَنُونَ زٖينَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۚ وَالْبَاقِيَاتُ
الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ اَمَلًا ﴿٤٦﴾

37-41. Konuşma sırasında [mümin] komşusu ona şöyle nasihat etti: "Özün/aslın itibariyle seni ilkin topraktan var eden, sonra bir damla sudan yaratıp tam bir insan şekline getiren Allah'a nankörlük etmiş olmuyor musun?! Sen nankörlük etsen bile şunu bilesin ki benim rabbim Allah'tır. Ben hiç kimseyi rabbimin ilahlığına ortak koşmam. Yazık! Bağına bahçene girerken böbürlenmek yerine, "Maşallah! Allah ne güzel dilemiş, ne güzel yaratmış. Allah'ın gücü-kudreti olmadan hiçbir şey meydana gelmez." deseydin keşke! Şimdi beni mal-mülk ve oğul-uşak itibariyle kendinden daha zayıf ve güçsüz görüp küçümsüyorsun; ama nerden biliyorsun rabbim bana senin bağından/bahçenden pekâlâ daha güzelini verebilir. Bu arada senin bahçene de gökten bir afet gönderebilir. İşte o zaman bağının/bahçenin yerinde yeller esiverir yahut bir daha asla bulup çıkaramayacağın biçimde suyu çekilir."

42. Derken, günün birinde bir âfet geldi ve o böbürlenen adamın varını yoğunu aldı götürdü. Bahçesinin tarumar olan çit ve çardaklarını gören adam bir anda heder olup giden onca emeğine yanarak ellerini ovuşturuyor, bu arada, "Ah! Keşke rabbime hiç kimseyi ortak koşmasaydım!" diye uğunuyordu.

43. Artık o adamın ne Allah'tan başka kendisine yardım edecek kimsesi vardı ne de o kendi başının çaresine bakabilecek bir durumdaydı.

44. İşte böyle bir durumda koruyup kollamak ve yardım eli uzatmak, ibadete layık yegâne ilah/tanrı olan Allah'a mahsustur. En güzel mükâfatı veren de, en güzel akıbeti nasip eden de O'dur.

45. [Ey Peygamber!] Servetleriyle böbürlenen o müşriklere, dünyadaki hayatın fâniliğine dair şu misali de anlat: Dünyadaki fâni hayat ve bu hayatta elde edilen maddi zenginlik ve servet tıpkı şuna benzer: Gökten yağdırdığımız yağmurla yeryüzünde bitkiler yeşerip gürleşir. Daha sonra da bu yeşillikler kuruyup rüzgârın savurduğu çerçöp hâline gelir. [Unutmayın ki] Allah'ın her şeyi yapmaya gücü yeter.

46. Mal-mülk, çoluk-çocuk dünyadaki hayatın gelip geçici güzellikleridir. Asıl kalıcı olan hayırlı işler ise rabbinin nezdinde hem mükâfat yönünden daha değerli hem de ümit bağlamaya daha layıktır.

وَيَوْمَ نُسَيِّرُ الْجِبَالَ وَتَرَى الْاَرْضَ بَارِزَةًۙ وَحَشَرْنَاهُمْ
فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ اَحَدًاۚ ﴿٤٧﴾ وَعُرِضُوا عَلٰى رَبِّكَ
صَفًّاۜ لَقَدْ جِئْتُمُونَا كَمَا خَلَقْنَاكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍۘ بَلْ
زَعَمْتُمْ اَلَّنْ نَجْعَلَ لَكُمْ مَوْعِدًا ﴿٤٨﴾ وَوُضِعَ الْكِتَابُ
فَتَرَى الْمُجْرِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا فِيهِ وَيَقُولُونَ يَا
وَيْلَتَنَا مَا لِهٰذَا الْكِتَابِ لَا يُغَادِرُ صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً
اِلَّٓا اَحْصٰيهَاۚ وَوَجَدُوا مَا عَمِلُوا حَاضِرًاۜ وَلَا يَظْلِمُ
رَبُّكَ اَحَدًاۚ ﴿٤٩﴾ وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ
فَسَجَدُوٓا اِلَّٓا اِبْلِيسَۜ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ
اَمْرِ رَبِّهٖۜ اَفَتَتَّخِذُونَهُ وَذُرِّيَّتَهُٓ اَوْلِيَٓاءَ مِنْ دُونٖي وَهُمْ
لَكُمْ عَدُوٌّۜ بِئْسَ لِلظَّالِمِينَ بَدَلًا ﴿٥٠﴾ مَٓا اَشْهَدْتُهُمْ
خَلْقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلَا خَلْقَ اَنْفُسِهِمْۖ وَمَا
كُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلِّينَ عَضُدًا ﴿٥١﴾ وَيَوْمَ يَقُولُ نَادُوا
شُرَكَٓائِيَ الَّذِينَ زَعَمْتُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ يَسْتَجِيبُوا
لَهُمْ وَجَعَلْنَا بَيْنَهُمْ مَوْبِقًا ﴿٥٢﴾ وَرَاَ الْمُجْرِمُونَ النَّارَ
فَظَنُّوٓا اَنَّهُمْ مُوَاقِعُوهَا وَلَمْ يَجِدُوا عَنْهَا مَصْرِفًاۚ ﴿٥٣﴾

47. Gün gelecek, dağları yerinden söküp yerle bir edeceğiz. İşte o gün yeryüzünün dümdüz ve pürüzsüz olduğunu göreceksin. Yine o gün istisnasız bütün insanları diriltip bir araya toplayacağız.

48. İnsanlar birbiri ardınca rablerinin huzuruna çıkarılacak ve o zaman rabbin [kâfirlere] şöyle buyuracak: "Evet, işte sizi ilkin yarattığımız zamanki gibi bugün de huzurumuza yapayalnız/tek başınıza geldiniz. Sahi, siz dünyada iken huzurumuza çıkıp hesap vermeyeceğinizi iddia ediyordunuz, değil mi?!"

49. O gün herkesin amel defteri ortaya konulacak. İşte o zaman göreceksin ki kâfirler, amel defterlerindeki kayıtlar karşısında dehşete düşüp, "Eyvahlar olsun bize! Bu nasıl bir amel defteri ki küçük-büyük denmemiş, bütün her şey kayda geçirilmiş!" diyecekler. Böylece onlar, dünyada iken yaptıkları her şeyle yüzleşecekler. [Unutma ki] rabbin kimseye haksızlık etmez, kimseyi yok yere cezalandırmaz.

50. Biz, vaktiyle meleklere, "Âdem'in üstünlüğünü kabul edin!" buyurduk. Tüm melekler onun üstünlüğünü kabul ettiler; fakat İblis bunu kabule yanaşmadı. O cinlerden biriydi ve rabbinin emrine karşı geldi.

[Ey Müşrikler/Kâfirler!] Siz beni bırakıp da İblis ve avenesine itaat ediyorsunuz, öyle mi?! Hem de onlar sizin düşmanınız olduğu hâlde?! Bakın şu zalimlerin/kâfirlerin tercihine! Ne kötü bir tercih böyle?!

51. Ben, İblis'i ve avenesini göklerin ve yerin yaratılışına tanık etmediğim gibi bizzat kendi yaratılışlarına da tanık etmedim; [yani ben kâinatı yaratırken onlar ortada yoktu]. Ben, insanları yoldan çıkaran bu varlıkları hiçbir zaman kendime yardımcı edinmiş de değilim. [Böyleyken siz nasıl olur da onları benim ilahlığıma ortak koşarsınız?!]

52. Hesap günü Allah müşriklere şöyle diyecek: "Haydi bakalım, ilahlığıma ortak olduklarını iddia ettiğiniz şu varlıkları çağırın da gelsinler."

Müşrikler onları çağıracak, ama onlar bu çağrılarına karşılık veremeyecek. Çünkü biz o gün onların aralarına derin bir uçurum koyacağız.

53. O kâfirler/müşrikler, cehennemdeki ateşi görünce onun içine düşeceklerini anlayacaklar fakat ondan kaçıp kurtulmak için hiçbir çare bulamayacaklar.

[299] وَلَقَدْ صَرَّفْنَا ف۪ي هٰذَا الْقُرْاٰنِ لِلنَّاسِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍۜ
وَكَانَ الْاِنْسَانُ اَكْثَرَ شَيْءٍ جَدَلًا ﴿٥٤﴾ وَمَا مَنَعَ النَّاسَ
اَنْ يُؤْمِنُٓوا اِذْ جَٓاءَهُمُ الْهُدٰى وَيَسْتَغْفِرُوا رَبَّهُمْ اِلَّٓا اَنْ
تَأْتِيَهُمْ سُنَّةُ الْاَوَّل۪ينَ اَوْ يَأْتِيَهُمُ الْعَذَابُ قُبُلًا ﴿٥٥﴾ وَمَا
نُرْسِلُ الْمُرْسَل۪ينَ اِلَّا مُبَشِّر۪ينَ وَمُنْذِر۪ينَۚ وَيُجَادِلُ
الَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ وَاتَّخَذُٓوا
اٰيَات۪ي وَمَٓا اُنْذِرُوا هُزُوًا ﴿٥٦﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ
بِاٰيَاتِ رَبِّه۪ فَاَعْرَضَ عَنْهَا وَنَسِيَ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُۜ اِنَّا
جَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَفْقَهُوهُ وَف۪ٓي اٰذَانِهِمْ وَقْرًاۜ
وَاِنْ تَدْعُهُمْ اِلَى الْهُدٰى فَلَنْ يَهْتَدُٓوا اِذًا اَبَدًا ﴿٥٧﴾
وَرَبُّكَ الْغَفُورُ ذُو الرَّحْمَةِۜ لَوْ يُؤَاخِذُهُمْ بِمَا كَسَبُوا
لَعَجَّلَ لَهُمُ الْعَذَابَۜ بَلْ لَهُمْ مَوْعِدٌ لَنْ يَجِدُوا مِنْ
دُونِه۪ مَوْئِلًا ﴿٥٨﴾ وَتِلْكَ الْقُرٰٓى اَهْلَكْنَاهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا
وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا ﴿٥٩﴾ وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِفَتٰيهُ
لَٓا اَبْرَحُ حَتّٰٓى اَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ اَوْ اَمْضِيَ حُقُبًا
﴿٦٠﴾ فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنِهِمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَاتَّخَذَ
سَب۪يلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا ﴿٦١﴾

54. Biz bu Kur'an'da insanlara gerçekleri çeşitli örneklerle tekrar tekrar anlattık. Ama gel gör ki kâfir insan,[4] gerçeği kabul ve itiraftan öte itiraz edip karşı çıkmanın peşindedir.

4. Bu ayette geçen *el-insân* kelimesi diğer birçok ayette olduğu gibi, genel manada insan değil, "kâfir/müşrik insan" anlamındadır (Bkz. Zeccâc, *Meâni'l-Kur'ân*, III. 296). Ayetin nüzul sebebiyle ilgili rivayetlere göre burada sözü edilen insan Nadr b. Hâris ve/veya Übey b Halef'tir (Bkz. Vâhidî, *el-Vasît*, III. 154).

55. Kendilerine doğru yolu gösteren rehber [Peygamber ve Kur'an] geldiği hâlde bu müşrik/kâfir halkı iman edip rablerinden af dilemekten alıkoyan şey, geçmişteki kâfir halklar gibi helak olmayı yahut ahiretteki azapla yüz yüze gelmeyi istemelerinden başka ne olabilir ki?!

56. Oysa biz peygamberleri [tez elden azap ve helak vesilesi olarak değil] müjdeci ve uyarıcı olarak göndeririz. O kâfirler ise aslı esası olmayan inanç ve iddialara sarılarak hak ve hakikati etkisiz kılmak için mücadele edip dururlar; ayetlerimizi ve uyarılarımızı da alay konusu yaparlar.

57. Rabbinin ayetleriyle kendisine öğüt verildiği hâlde onca öğüt ve nasihate burun kıvıran, üstelik günaha batmış olmasını hiç umursamayan kimseden daha zalim/kâfir biri olabilir mi?! İşte biz böylelerinin kalplerine Kur'an'ı anlamalarına engel olan perdeler gerdik, kulaklarını da büsbütün sağır ettik.

[Ey Peygamber!] Bu durumda sen onları doğru yola çağırsan da fayda etmez; çünkü artık onlar asla yola gelmezler.

58. [Ey Peygamber!] Bütün bunlara rağmen senin rabbin yine de çok bağışlayıcı, çok merhametlidir. Şayet rabbin o kâfirleri işledikleri günahlar sebebiyle cezalandıracak olsaydı, hiç şüphesiz onları derhal azaba çarptırırdı. Bununla birlikte, onların azaba çarptırılacakları bir zaman vardır. İşte o gün geldiğinde onlar Allah'ın azabından kaçıp kurtulacak bir yer bulamayacaklar.

59. Nitekim biz geçmişte nice beldelerin ahalisini kâfirlikte direnmeleri sebebiyle helak etmiş ve onların helak edilmesi için de belli bir zaman belirlemiştik.

60. Vaktiyle Musa bir seyahati sırasında yanındaki genç yoldaşına şöyle dedi: "İki denizin birleştiği yere kadar gideceğim. Oraya ulaşmam yıllarca sürse bile yoluma devam edeceğim."

61. Musa ve genç yoldaşı iki denizin birleştiği yere ulaştıklarında [bu yerin aradıkları yer olduğunu fark etmeksizin bir kayanın dibinde] mola verdiler fakat orada [yiyecek] balıklarını unuttular. O sırada balık denize sıçramış ve gözden kaybolup gitmişti.

فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِفَتٰيهُ اٰتِنَا غَدَٓاءَنَاۘ لَقَدْ لَقٖينَا مِنْ [300]
سَفَرِنَا هٰذَا نَصَبًا ﴿٦٢﴾ قَالَ اَرَاَيْتَ اِذْ اَوَيْنَٓا اِلَى
الصَّخْرَةِ فَاِنّٖي نَسٖيتُ الْحُوتَۘ وَمَٓا اَنْسَانٖيهُ اِلَّا
الشَّيْطَانُ اَنْ اَذْكُرَهُۚ وَاتَّخَذَ سَبٖيلَهُ فِي الْبَحْرِۗ عَجَبًا
﴿٦٣﴾ قَالَ ذٰلِكَ مَا كُنَّا نَبْغِۗ فَارْتَدَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمَا
قَصَصًاۙ ﴿٦٤﴾ فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَٓا اٰتَيْنَاهُ رَحْمَةً
مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا ﴿٦٥﴾ قَالَ لَهُ
مُوسٰى هَلْ اَتَّبِعُكَ عَلٰٓى اَنْ تُعَلِّمَنِ مِمَّا عُلِّمْتَ
رُشْدًا ﴿٦٦﴾ قَالَ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطٖيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٦٧﴾
وَكَيْفَ تَصْبِرُ عَلٰى مَا لَمْ تُحِطْ بِهٖ خُبْرًا ﴿٦٨﴾ قَالَ
سَتَجِدُنٖٓي اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ صَابِرًا وَلَٓا اَعْصٖي لَكَ اَمْرًا
﴿٦٩﴾ قَالَ فَاِنِ اتَّبَعْتَنٖي فَلَا تَسْـَٔلْنٖي عَنْ شَيْءٍ حَتّٰٓى
اُحْدِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا ﴿٧٠﴾ فَانْطَلَقَا حَتّٰٓى اِذَا رَكِبَا
فِي السَّفٖينَةِ خَرَقَهَاۜ قَالَ اَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ اَهْلَهَاۚ
لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا اِمْرًا ﴿٧١﴾ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ اِنَّكَ لَنْ
تَسْتَطٖيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٢﴾ قَالَ لَا تُؤَاخِذْنٖي بِمَا
نَسٖيتُ وَلَا تُرْهِقْنٖي مِنْ اَمْرٖي عُسْرًا ﴿٧٣﴾ فَانْطَلَقَا
حَتّٰٓى اِذَا لَقِيَا غُلَامًا فَقَتَلَهُۙ قَالَ اَقَتَلْتَ نَفْسًا زَكِيَّةً
بِغَيْرِ نَفْسٍۜ لَقَدْ جِئْتَ شَيْـًٔا نُكْرًا ﴿٧٤﴾

62. İki denizin birleştiği yeri geçtikten bir süre sonra Musa yoldaşına şöyle dedi: "Getir şu azığımızı da yiyelim. Bu yolculuk bizi hayli yordu."

63. Yoldaşı da şöyle karşılık verdi: "Tüh, bak şu işe! Hani biz bir kayanın dibinde mola vermiştik ya, işte ben balıkla ilgili hadiseyi orada sana söylemeyi unutmuşum. Bunu bana unutturan da şeytandan başkası olmasa gerek. [Bizim mola verdiğimiz yerde] balık hayret edilecek bir şekilde denize sıçrayıp gitmişti."

64. Bunun üzerine Musa, "İşte bizim aradığımız yer orasıydı." dedi ve hemen geldikleri istikameti takip ederek o kayanın bulunduğu yere geri döndüler.

65. Derken, orada, katımızdan kendisine bilgelik verdiğimiz ve yine tarafımızdan [özel] bilgi lütfettiğimiz bir kulumuzla karşılaştılar.

66. Musa bu bilge kişiye, "Hakikati kavramam ve hep doğru olan şeyi yapmam için, sana verilen [özel] bilgiden bana da öğretir misin? Bunun için sana tâbi olmama izin verir misin?" dedi.

67-68. Bilge kişi şöyle karşılık verdi: "Sen benimle birlikteyken olup biteceklere katlanamazsın. İç yüzünü bilmediğin işlere nasıl katlanabilirsin ki?!"

69. Bu defa Musa şöyle dedi: "İnşallah, benim sabırlı bir kişi olduğumu göreceksin. Hiçbir konuda sana itiraz etmeyeceğim."

70. Bilge kişi de şöyle karşılık verdi: "Mademki benimle birlikte geleceksin, o hâlde ben sana açıklamada bulunmadığım sürece hiçbir konuda bana bir şey sorma; müdahalede bulunma!"

71. Nihayet, beraberce yola koyuldular. Derken, bir gemiye bindiler. Fakat bilge kişi durduk yere gemiyi deldi. Bunun üzerine Musa, "Yolcular boğulup helak olsun diye mi gemiyi deldin?! Sen gerçekten çok yanlış bir iş yaptın!" dedi.

72. Bilge kişi, "Benimle birlikteliğe katlanamazsın dememiş miydim ben sana?!" diye karşılık verdi.

73. Bunun üzerine Musa, "Unutmuşum, n'olur beni paylama. Beni zora koşup da şu yolculuğumu katlanılmaz kılma." dedi.

74. Gemiden inip yollarına devam ettiler, derken yolda bir çocuğa rastladılar. Bilge kişi yine durup dururken tuttu, çocuğu öldürdü. Musa [öfkeyle], "Masum bir çocuğu yok yere nasıl öldürürsün?! Sen gerçekten çok kötü bir iş yaptın." dedi.

[301] قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكَ اِنَّكَ لَنْ تَسْتَطٖيعَ مَعِيَ صَبْرًا ﴿٧٥﴾
قَالَ اِنْ سَاَلْتُكَ عَنْ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنٖيۚ
قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنّٖي عُذْرًا ﴿٧٦﴾ فَانْطَلَقَا حَتّٰٓى اِذَٓا
اَتَيَٓا اَهْلَ قَرْيَةٍۨ اسْتَطْعَمَٓا اَهْلَهَا فَاَبَوْا اَنْ يُضَيِّفُوهُمَا
فَوَجَدَا فٖيهَا جِدَارًا يُرٖيدُ اَنْ يَنْقَضَّ فَاَقَامَهُۜ قَالَ لَوْ
شِئْتَ لَتَّخَذْتَ عَلَيْهِ اَجْرًا ﴿٧٧﴾ قَالَ هٰذَا فِرَاقُ بَيْنٖي
وَبَيْنِكَۚ سَاُنَبِّئُكَ بِتَأْوٖيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا
﴿٧٨﴾ اَمَّا السَّفٖينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاكٖينَ يَعْمَلُونَ فِي
الْبَحْرِ فَاَرَدْتُ اَنْ اَعٖيبَهَا وَكَانَ وَرَٓاءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ
كُلَّ سَفٖينَةٍ غَصْبًا ﴿٧٩﴾ وَاَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ اَبَوَاهُ
مُؤْمِنَيْنِ فَخَشٖينَٓا اَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًاۚ ﴿٨٠﴾
فَاَرَدْنَٓا اَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكٰوةً وَاَقْرَبَ
رُحْمًا ﴿٨١﴾ وَاَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتٖيمَيْنِ فِي
الْمَدٖينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا وَكَانَ اَبُوهُمَا صَالِحًاۚ
فَاَرَادَ رَبُّكَ اَنْ يَبْلُغَٓا اَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَاۗ
رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَۚ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ اَمْرٖيۜ ذٰلِكَ تَأْوٖيلُ
مَا لَمْ تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًاۜ ﴿٨٢﴾ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنْ ذِي
الْقَرْنَيْنِۜ قُلْ سَاَتْلُوا عَلَيْكُمْ مِنْهُ ذِكْرًاۜ ﴿٨٣﴾

75. Bilge kişi [bir kez daha], "Benimle birlikteliğe katlanamazsın dememiş miydim ben sana?!" dedi.

76. Musa, "Bundan sonra bir şey soracak olursam benimle arkadaşlık/yoldaşlık etme. Zaten sana karşı özür dileyecek yüzüm de kalmadı." diye karşılık verdi.

77. Bu konuşmanın ardından yine yollarına devam ettiler. Derken, bir beldeye uğradılar ve belde halkından biraz yiyecek istediler. Fakat halk onlara konukseverlik göstermedi. Bu arada Musa ve bilge kişi o beldede yıkılmak üzere olan bir duvar gördüler. Bilge kişi duvarı onardı. Musa [yine konuşmadan edemedi] ve "Bu iş karşılığında ücret alsan fena mı olurdu?! [Hem bu sayede karnımızı da doyururduk]." dedi.

78-82. En nihayet bilge kişi, "Artık yollarımızı ayırmanın zamanı geldi." dedi ve ekledi: "Şimdi sana bir türlü sabır ve tahammül gösteremeyip müdahale etmeye çalıştığın o işlerin iç yüzünü açıklayacağım. Hani o gemi vardı ya, işte o gemi, geçimlerini denizden sağlayan birtakım fakir insanlara aitti. Ben gemiyi hasarlı göstermek istedim. Çünkü o fakir insanların önüne, gördüğü her sağlam gemiye el koyan bir hükümdar çıkacaktı.[5] Öldürdüğüm çocuğa gelince, onun ana-babası mümin kimselerdi. Bu çocuğun ileride ana-babasını kâfirlik ve isyankârlığa sürükleyeceğinden endişe ettik ve böylece istedik ki rableri o ana-babaya bu çocuktan daha hayırlı ve daha merhametli bir evlat ihsan etsin. Gelelim duvar meselesine, yıkılmak üzere olan o duvar şehirdeki iki öksüz çocuğa aitti. Duvarın altında o çocuklara ait bir define vardı. Babaları da iyi bir insandı. Bu yüzden rabbin istedi ki çocuklar ergenlik çağına gelsinler ve [o zaman] ilahî bir lütuf olarak definelerini bulup çıkarsınlar. Hülasa, ben bütün bu işleri kendiliğimden yapmış değilim. İşte senin bir türlü sabır ve tahammül gösteremediğin işlerin iç yüzü budur!

5. Bu ayetteki *verâehüm* lafzı genellikle "onların ardında/peşinde" diye çevrilmektedir. Ancak *verâe* kelimesi aynı zamanda "ön" anlamına da gelmektedir. Nitekim Ebû Ubeyde ve Ferrâ gibi filolog müfessirler de *verâehüm* lafzını "önlerinde" şeklinde açıklamışlardır (Bkz. Ebû Ubeyde, *Mecâzü'l-Kur'ân*, I. 412; Ferrâ, *Meâni'l-Kur'ân*, II. 157).

83. [Ey Peygamber!] Sana Zülkarneyn hakkında da soruyorlar. De ki onlara: "Peki, size ondan biraz bahsedeyim."

إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ وَآتَيْنَاهُ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ سَبَبًا [302]
﴿٨٤﴾ فَأَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٥﴾ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ
وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا
قُلْنَا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِمَّا أَنْ تُعَذِّبَ وَإِمَّا أَنْ تَتَّخِذَ فِيهِمْ
حُسْنًا ﴿٨٦﴾ قَالَ أَمَّا مَنْ ظَلَمَ فَسَوْفَ نُعَذِّبُهُ ثُمَّ يُرَدُّ
إِلَىٰ رَبِّهِ فَيُعَذِّبُهُ عَذَابًا نُكْرًا ﴿٨٧﴾ وَأَمَّا مَنْ آمَنَ
وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَاءً الْحُسْنَىٰ ۖ وَسَنَقُولُ لَهُ مِنْ
أَمْرِنَا يُسْرًا ﴿٨٨﴾ ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٩﴾ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ
مَطْلِعَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَطْلُعُ عَلَىٰ قَوْمٍ لَمْ نَجْعَلْ
لَهُمْ مِنْ دُونِهَا سِتْرًا ﴿٩٠﴾ كَذَٰلِكَ وَقَدْ أَحَطْنَا بِمَا
لَدَيْهِ خُبْرًا ﴿٩١﴾ ثُمَّ أَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٩٢﴾ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ
السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًا لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ
قَوْلًا ﴿٩٣﴾ قَالُوا يَا ذَا الْقَرْنَيْنِ إِنَّ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ
مُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ فَهَلْ نَجْعَلُ لَكَ خَرْجًا عَلَىٰ
أَنْ تَجْعَلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَهُمْ سَدًّا ﴿٩٤﴾ قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ
رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ
رَدْمًا ﴿٩٥﴾ آتُونِي زُبَرَ الْحَدِيدِ ۖ حَتَّىٰ إِذَا سَاوَىٰ بَيْنَ

84-86. Gerçekten biz Zülkarneyn'e yeryüzünde güç ve iktidar verdik; muhtaç olduğu her şeye ulaşmanın bilgi ve imkânını lütfettik. O sahip olduğu bilgi ve imkânla bir yola koyuldu. Nihayet güneşin battığı yere ulaştı. Orada gördü ki güneş kara balçıklı bir suya batar hâldeydi. Zülkarneyn orada [müşrik] bir halkla karşılaştı. Bunun üzerine biz şöyle buyurduk: "Ey Zülkarneyn! İstersen onları cezalandırırsın, istersen onlara iyi davranırsın."

87-88. Zülkarneyn o halka şöyle dedi: "Kim şirk inancında direnirse biz onu cezalandıracağız. Vakti gelince o kişi rabbinin huzuruna çıkarılacak ve rabbi onu çok daha şiddetli bir şekilde cezalandıracak. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan kimselere gelince, böyleleri ise çok güzel bir mükâfata nail olacak. Üstelik biz onlara [mükellefiyetler hususunda] her türlü kolaylığı göstereceğiz."

89-90. Zülkarneyn bir süre sonra yine bir yola koyuldu. Nihayet güneşin doğduğu yere ulaştı. Orada gördü ki güneş bir halkın –ki biz o halk için kendilerini güneşten koruyacak hiçbir engel meydana getirmemiştik– üzerine doğuyor hâldeydi.[6]

6. Gerek 86. ayetteki *mağribe'ş-şems* (güneşin battığı yer), gerekse 90. ayetteki *matlia'ş-şems* (güneşin doğduğu yer) tabirleri dış dünyadaki fizikî bir gerçekliği belirtmemekte, aksine her iki tabir de güneşle ilgili tasvirler üzerinden iki farklı coğrafyaya işaret etmektedir. Buna göre *mağribe'ş-şems*, muhtemelen Batı'daki bir yerde güneşin denizdeki puslu bir ufuk çizgisinde batışına, *matlia'ş-şems* ise doğudaki bir yerde güneşin doğuşuna işaret etmektedir. Burada yaşayan halkın güneşe karşı siper edinecekleri hiçbir şeye sahip olmamaları ise, onların ilkel bir kabile hayatı sürdüklerine değil, yaşadıkları coğrafyanın zengin bitki örtüsü bulunmayan bozkır gibi bir yer olduğuna işaret sayılabilir. Bununla birlikte, *mağribe'ş-şems* ve *matlia'ş-şems* tabirleri güneşin aylarca doğmadığı/batmadığı bölgelere işaret olarak da yorumlanabilir fakat bu zayıf bir ihtimal gibi görünmektedir.

91. Evet, işte Zülkarneyn böyle geniş bir imkân ve iktidar sahibi idi. Şüphesiz biz onun sahip olduğu her şeyi ve neler yapıp ettiğini bütün ayrıntısıyla biliyorduk.

92-93. Zülkarneyn bir süre sonra başka bir yola daha koyuldu. Nihayet iki dağ arasında bir bölgeye vardığında, bu bölgenin öte tarafında neredeyse hiç söz dinlemez, laf anlamaz, hak tanımaz bir halkla karşılaştı.

94. Beri taraftaki diğer halkın temsilcileri, "Ey Zülkarneyn!" dediler, "Bu Ye'cûc ve Me'cûc memlekette bozgunculuk yapıyor. Ne istersen versek de sen bizimle onlar arasına bir sed inşa etsen!"[7]

7. Gerek bu ayette sözü edilen Ye'cûc-Me'cûc gerekse Zülkarneyn hakkında sayısız yorum yapılmıştır. 21/Enbiyâ 96. ayetteki ifadelere göre Ye'cûc-Me'cûc'ün kıyametle ilgisinin bulunduğu kesindir. Buna göre Ye'cûc-Me'cûc'ün Yahudi ve Hıristiyan kutsal kitaplarında apokaliptik bir anlatı olarak geçen "Gog-Magog"a işaret ettiğini söylemek mümkündür.

95-97. Zülkarneyn de şöyle karşılık verdi: "Rabbimin bana lütfettiği geniş imkân, güç ve iktidarın yanında, sizin vereceğiniz şeyin/ücretin esamesi okunmaz. Siz

الصَّدَفَيْنِ قَالَ انْفُخُوا حَتّٰى اِذَا جَعَلَهُ نَارًا قَالَ اٰتُونٖى
اُفْرِغْ عَلَيْهِ قِطْرًا ﴿٩٦﴾ فَمَا اسْطَاعُوا اَنْ يَظْهَرُوهُ وَمَا
[303] اسْتَطَاعُوا لَهُ نَقْبًا ﴿٩٧﴾ قَالَ هٰذَا رَحْمَةٌ مِنْ رَبّٖى فَاِذَا
جَٓاءَ وَعْدُ رَبّٖى جَعَلَهُ دَكَّٓاءَ وَكَانَ وَعْدُ رَبّٖى حَقًّا
﴿٩٨﴾ وَتَرَكْنَا بَعْضَهُمْ يَوْمَئِذٍ يَمُوجُ فٖى بَعْضٍ وَنُفِخَ
فِى الصُّورِ فَجَمَعْنَاهُمْ جَمْعًا ﴿٩٩﴾ وَعَرَضْنَا جَهَنَّمَ
يَوْمَئِذٍ لِلْكَافِرٖينَ عَرْضًا ﴿١٠٠﴾ اَلَّذٖينَ كَانَتْ اَعْيُنُهُمْ
فٖى غِطَٓاءٍ عَنْ ذِكْرٖى وَكَانُوا لَا يَسْتَطٖيعُونَ سَمْعًا
﴿١٠١﴾ اَفَحَسِبَ الَّذٖينَ كَفَرُٓوا اَنْ يَتَّخِذُوا عِبَادٖى مِنْ
دُونٖٓى اَوْلِيَٓاءَ اِنَّٓا اَعْتَدْنَا جَهَنَّمَ لِلْكَافِرٖينَ نُزُلًا ﴿١٠٢﴾
قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْاَخْسَرٖينَ اَعْمَالًا ﴿١٠٣﴾ اَلَّذٖينَ
ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ
يُحْسِنُونَ صُنْعًا ﴿١٠٤﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذٖينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ
رَبِّهِمْ وَلِقَٓائِهٖ فَحَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ فَلَا نُقٖيمُ لَهُمْ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ وَزْنًا ﴿١٠٥﴾ ذٰلِكَ جَزَٓاؤُهُمْ جَهَنَّمُ بِمَا كَفَرُوا
وَاتَّخَذُٓوا اٰيَاتٖى وَرُسُلٖى هُزُوًا ﴿١٠٦﴾ اِنَّ الَّذٖينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّاتُ الْفِرْدَوْسِ
نُزُلًا ﴿١٠٧﴾ خَالِدٖينَ فٖيهَا لَا يَبْغُونَ عَنْهَا حِوَلًا ﴿١٠٨﴾

bana beden gücüyle yardım edin, ben de onlarla sizin aranıza istediğiniz gibi sağlam bir sed yapayım."

Zülkarneyn, "Bana demir kütleler getirin." dedi. Nihayet demir kütlelerle iki dağın arası doldu. Zülkarneyn ateş yakıp "Körükleyin!" dedi. Demirler eriyip akkor hâline gelince, "Bana erimiş bakır getirin, üzerine dökeyim." dedi. İşte bundan sonra Ye'cüc ve Mecüc o seddi ne aşabildi ne de onda bir gedik açabildi.

98. Zülkarneyn seddi tamamlayınca şöyle dedi: "İşte bu rabbimin bir lütfudur. Bu seddi ancak rabbimin vaat ettiği kıyametin kopması yok edebilir. Rabbimin vaadi ise mutlaka gerçekleşir."

99. Kıyamet günü gelip çatınca biz insanları kendi hâllerine bırakacağız; onlar [korku ve şaşkınlık içerisinde] dalga dalga birbirlerine karışacaklar. Derken, sûra üfürülecek ve biz bütün insanları bir araya toplayacağız.

100-101. İşte o gün kâfirleri cehennemle buluşturacağız. Çünkü onlar dünyada iken hak ve hakikate karşı kör kesildiklerinden Kur'an'dan yüz çeviriyor,[8] ayetlerimi dinlemeye tahammül bile edemiyorlardı.

8. Bu ayetteki *zikrî* tamlaması genellikle "Beni anmak, zikretmek" şeklinde çevrilmiştir. Ancak *zikr* kelimesi burada Kur'an'a işaret etmektedir (Bkz. Mukâtil, *Tefsîr*, II. 302).

102. Yoksa o kâfirler beni bırakıp birtakım kullarımı tanrı yerine koymalarının bir faydası olacağını mı sandılar?! Hiç şüpheniz olmasın ki biz kâfirlere konak olarak cehennemi hazırladık.

103-104. [Ey Peygamber!] De ki o kâfirlere: "Yapıp ettikleri bakımından en büyük zarar ve ziyana uğrayacakları size bildirelim mi?"

Onlar, iyi işler yaptıklarını zanneden fakat dünya hayatındaki emekleri [ahirette] boşa gidecek olan kimselerdir.

105. Onlar ki rablerinin ayetlerini yalanlamış ve Allah'ın huzuruna çıkıp hesap verecekleri gerçeğini inkâr etmişlerdir. Bu yüzden de [iyilik adına] yaptıkları işler boşa gitmiştir. Biz onların amellerine de kendilerine de hiçbir değer vermeyeceğiz.

106. Onların cezası cehennemdir. Çünkü onlar kâfirlikte direndiler, benim ayetlerim ve peygamberlerimle alay ettiler.

107. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapanlara gelince, onların ahiretteki konakları Firdevs cennetleridir.

108. Onlar Firdevs cennetlerinde temelli kalacaklar ve oradan hiç ayrılmak istemeyecekler.

قُلْ لَوْ كَانَ الْبَحْرُ مِدَادًا لِكَلِمَاتِ رَبِّى لَنَفِدَ الْبَحْرُ
قَبْلَ اَنْ تَنْفَدَ كَلِمَاتُ رَبِّى وَلَوْ جِئْنَا بِمِثْلِهِ مَدَدًا ﴿١٠٩﴾
قُلْ اِنَّمَا اَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحٰى اِلَىَّ اَنَّمَا اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ
وَاحِدٌ فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا
صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ اَحَدًا ﴿١١٠﴾

109. [Ey Peygamber!] De ki: "Rabbimin sözlerini yazmak için bütün denizler mürekkep olsa, hatta bir o kadar daha ilave etsek, bütün bu denizler biter-tükenir de rabbimin sözleri bitmez-tükenmez."

110. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Ben de sizin gibi bir insanım. Ancak şu var ki bana Allah tarafından "Sizin ilahınız/tanrınız bir tek ilah/tanrıdır." diye vahyediliyor. Artık kim rabbine kavuşmayı ümit ve arzu ediyorsa O'nu razı edecek işler yapmaya koyulsun ve rabbine kullukta/ibadette hiçbir şeyi O'na ortak koşmasın."

19/MERYEM SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sırasında 44. sûre olduğu ve Fâtır sûresinden sonra, Tâ-Hâ sûresinden önce indiği belirtilir. 58 ve 71. ayetlerin Medine döneminde indiği yolunda rivayetler de vardır. Toplam 98 ayettir. İsmini 16-40. ayetlere konu olan Hz. Meryem'den almıştır. Ayrıca ilk ayete atfen "Kâf-hâ-yâ-'ayn-sâd sûresi" diye de adlandırılmıştır.

(١٩) سُورَةُ مَرْيَمَ [304]
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
كۤهٰيٰعۤصۤ ﴿١﴾ ذِكْرُ رَحْمَتِ رَبِّكَ عَبْدَهُ زَكَرِيَّا ﴿٢﴾ اِذْ
نَادٰى رَبَّهُ نِدَاءً خَفِيًّا ﴿٣﴾ قَالَ رَبِّ اِنِّى وَهَنَ الْعَظْمُ
مِنِّى وَاشْتَعَلَ الرَّأْسُ شَيْبًا وَلَمْ اَكُنْ بِدُعَائِكَ رَبِّ
شَقِيًّا ﴿٤﴾ وَاِنِّى خِفْتُ الْمَوَالِىَ مِنْ وَرَاءِى وَكَانَتِ
امْرَاَتِى عَاقِرًا فَهَبْ لِى مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا ﴿٥﴾ يَرِثُنِى
وَيَرِثُ مِنْ اٰلِ يَعْقُوبَ وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا ﴿٦﴾ يَا
زَكَرِيَّا اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ اسْمُهُ يَحْيٰى لَمْ نَجْعَلْ لَهُ مِنْ
قَبْلُ سَمِيًّا ﴿٧﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Kâf-Hâ-Yâ-'Ayn-Sâd.

2. [Ey Peygamber!] Bu ayetler rabbinin Zekeriyya kuluna bahşettiği lütuf ve ihsanın yâdına dairdir.

3-6. Vaktiyle Zekeriyya içten içe rabbine şöyle yakardı: "Rabbim! Ben çok yaşlandım; artık gücüm-kuvvetim kalmadı; saçım-sakalım ağardı. Rabbim! Bu zamana kadar sana kaç kez el açıp yakardıysam eli boş döndüğüm hiç olmadı. Ben bu fâni dünyadan göçüp gittikten sonra yakınlarımın yanlış işler yapmasından endişe duyuyorum. [Bu yüzden isterdim ki hayırlı bir evladım olsun da benden sonra onlara rehberlik etsin. Ama gel gör ki ben çok yaşlıyım;] üstelik karım da kısır. Rabbim! Sen bana [yakınlarımdan] bir halef lütfeyle. Bu öyle bir halef olsun ki hem benim hem de Yakub ailesinin manevi mirasına sahip çıksın. Rabbim! Onu kendisinden razı olduğun kullarından eyle."

7. Bunun üzerine [Allah melekler vasıtasıyla] şöyle seslendi: "Ey Zekeriyya! Biz sana Yahya adında bir oğlun olacağını müjdeliyoruz. [Bilesin ki] biz bu adı daha önce kimseye vermedik."

قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لى غُلَامٌ وَكَانَتِ امْرَاَتى عَاقِرًا
وَقَدْ بَلَغْتُ مِنَ الْكِبَرِ عِتِيًّا ﴿٨﴾ قَالَ كَذٰلِكَ قَالَ رَبُّكَ
هُوَ عَلَىَّ هَيِّنٌ وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ تَكُ شَيْـًٔا
﴿٩﴾ قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لى اٰيَةً قَالَ اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ
النَّاسَ ثَلٰثَ لَيَالٍ سَوِيًّا ﴿١٠﴾ فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِه مِنَ
الْمِحْرَابِ فَاَوْحٰى اِلَيْهِمْ اَنْ سَبِّحُوا بُكْرَةً وَعَشِيًّا
[305] ﴿١١﴾ يَا يَحْيٰى خُذِ الْكِتَابَ بِقُوَّةٍ وَاٰتَيْنَاهُ الْحُكْمَ
صَبِيًّا ﴿١٢﴾ وَحَنَانًا مِنْ لَدُنَّا وَزَكٰوةً وَكَانَ تَقِيًّا ﴿١٣﴾
وَبَرًّا بِوَالِدَيْهِ وَلَمْ يَكُنْ جَبَّارًا عَصِيًّا ﴿١٤﴾ وَسَلَامٌ
عَلَيْهِ يَوْمَ وُلِدَ وَيَوْمَ يَمُوتُ وَيَوْمَ يُبْعَثُ حَيًّا ﴿١٥﴾
وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ مَرْيَمَ اِذِ انْتَبَذَتْ مِنْ اَهْلِهَا
مَكَانًا شَرْقِيًّا ﴿١٦﴾ فَاتَّخَذَتْ مِنْ دُونِهِمْ حِجَابًا
فَاَرْسَلْنَا اِلَيْهَا رُوحَنَا فَتَمَثَّلَ لَهَا بَشَرًا سَوِيًّا ﴿١٧﴾
قَالَتْ اِنّى اَعُوذُ بِالرَّحْمٰنِ مِنْكَ اِنْ كُنْتَ تَقِيًّا ﴿١٨﴾
قَالَ اِنَّمَا اَنَا رَسُولُ رَبِّكِ لِاَهَبَ لَكِ غُلَامًا زَكِيًّا
﴿١٩﴾ قَالَتْ اَنّٰى يَكُونُ لى غُلَامٌ وَلَمْ يَمْسَسْنى بَشَرٌ
وَلَمْ اَكُ بَغِيًّا ﴿٢٠﴾

8. Zekeriyya, "Rabbim!" dedi, "Karım kısır, ben de çok yaşlıyım. Hâl böyleyken nasıl çocuğum olabilir?!"

9. Melek şöyle karşılık verdi: "Elbette, orası öyle ama rabbin buyuruyor ki, 'Bu benim için pek kolay bir iş. Kaldı ki vaktiyle sen yoktun ve seni de ben var ettim."

10. Zekeriyya, "Rabbim! Öyleyse bana bir alamet belirt." diye yakardı. Melek, "Senin alametin, tam üç gün üç gece insanlarla konuşmaman, [sükût orucu tutmandır.]" diye karşılık verdi.

11. Bunun üzerine Zekeriyya mabetteki hücresinden halkının huzuruna çıktı ve onlara işaret diliyle her daim Allah'ı tesbih ve tenzih etmelerini öğütledi.

12-15. [Yahya doğup büyüyünce biz ona şöyle emrettik]: "Ey Yahya! Ciddiyet ve samimiyetle Tevrat'a uy; peygamberlik mirasına sahip çık." [Yahya bu mirasa layık biriydi]. Çünkü biz ona daha küçük bir çocukken sağlam bir akıl, idrak ve anlayış kabiliyeti vermiştik. Ayrıca ona katımızdan şefkatli bir yürek ve tertemiz bir seciye lütfetmiştik. O, emir ve yasaklarımız konusunda duyarlı bir kul ve aynı zamanda ana-babasına saygıda kusur etmeyen hayırlı bir evlat idi. Baş kaldırıp zorbalık eden bir kimse değildi. Bunun içindir ki Yahya doğduğu gün de öldüğü gün de ilahî inayet ve selamete mazhar oldu. Diriltileceği gün de aynı mazhariyete nail olacaktır.

16. [Ey Peygamber!] Sana vahyedilenler arasında Meryem'in kıssasını da anlat. Hani o vaktiyle ailesinden ayrılıp Mabed'in doğu kısmında bir yere/hücreye çekilmişti.

17. Meryem [sırf ibadetle meşgul olabilmek için] kendini ailesinden ve diğer insanlardan tecrit etmişti. Biz ona vahiy meleğimizi [Cebrail'i] gönderdik. Melek ona eli yüzü düzgün bir erkek kılığında göründü.

18. Meryem ona, "Senden Rahmân'a/Allah'a sığınırım." dedi ve ekledi: "Eğer Allah'tan korkup çekinen biriysen sakın bana yaklaşma!"

19. Melek, "Ben" dedi, "sana tertemiz bir evlat bağışlamak üzere rabbin tarafından gönderilmiş bir elçiyim."

20. Bu defa Meryem, "Bana bir erkek eli bile değmemişken ve ben iffetsizliğin semtinden bile geçmemişken nasıl çocuğum olabilir ki?!" dedi.

قَالَ كَذٰلِكِۚ قَالَ رَبُّكِ هُوَ عَلَيَّ هَيِّنٌۚ وَلِنَجْعَلَهُ
اٰيَةً لِلنَّاسِ وَرَحْمَةً مِنَّاۚ وَكَانَ اَمْرًا مَقْضِيًّا ﴿٢١﴾
فَحَمَلَتْهُ فَانْتَبَذَتْ بِه۪ مَكَانًا قَصِيًّا ﴿٢٢﴾ فَاَجَٓاءَهَا
الْمَخَاضُ اِلٰى جِذْعِ النَّخْلَةِۚ قَالَتْ يَا لَيْتَن۪ي مِتُّ
قَبْلَ هٰذَا وَكُنْتُ نَسْيًا مَنْسِيًّا ﴿٢٣﴾ فَنَادٰيهَا مِنْ
تَحْتِهَٓا اَلَّا تَحْزَن۪ي قَدْ جَعَلَ رَبُّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا
﴿٢٤﴾ وَهُزّ۪ٓي اِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطْ عَلَيْكِ
رُطَبًا جَنِيًّاۘ ﴿٢٥﴾ فَكُل۪ي وَاشْرَب۪ي وَقَرّ۪ي عَيْنًاۚ فَاِمَّا [306]
تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ اَحَدًاۙ فَقُول۪ٓي اِنّ۪ي نَذَرْتُ لِلرَّحْمٰنِ
صَوْمًا فَلَنْ اُكَلِّمَ الْيَوْمَ اِنْسِيًّاۚ ﴿٢٦﴾ فَاَتَتْ بِه۪ قَوْمَهَا
تَحْمِلُهُۜ قَالُوا يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْـًٔا فَرِيًّا ﴿٢٧﴾
يَٓا اُخْتَ هٰرُونَ مَا كَانَ اَبُوكِ امْرَاَ سَوْءٍ وَمَا كَانَتْ
اُمُّكِ بَغِيًّاۚ ﴿٢٨﴾ فَاَشَارَتْ اِلَيْهِۜ قَالُوا كَيْفَ نُكَلِّمُ مَنْ
كَانَ فِي الْمَهْدِ صَبِيًّا ﴿٢٩﴾

21. Melek de şöyle karşılık verdi: "Evet, orası öyle ama rabbin buyuruyor ki, "Bu benim için pek kolay bir iştir". Nihayetinde biz o çocuğu hem insanlara sınırsız kudretimizi gösteren bir nişane hem de rahmetimizin bir tecellisi/ayetlerimizin tebliğcisi kılacağız. Bu işin böyle olması mukadderdir."

22. İşte bu ilahî takdir uyarınca Meryem hamile kaldı ve doğumu yaklaşınca gözlerden uzak bir yere çekildi.

23. Doğum sancıları onu bir hurma ağacının dibine sürükledi. Meryem, "Keşke bu iş başıma gelmeden önce ölseydim de adı sanı unutulup giden biri olsaydım." diye sızlandı.[1]

1. Hz. Peygamber musibetler karşısında ölüm temennisiyle ilgili olarak şöyle buyurmuştur: "Başına bir musibet geldi diye hiçbiriniz ölümü temenni etmesin. Yok, eğer ille de böyle bir temennide bulunacak olursa, 'Allah'ım! Benim için yaşamak hayırlı olduğu sürece beni yaşat, hakkımda ölüm hayırlı olduğu zaman da canımı al' diye dua etsin" (Bkz. Buhârî, "Merdâ" 19, Müslim, "Zikir" 10, 13).

24-25. Bu sırada alt tarafından ona birisi [İsa] şöyle seslendi: "[Anacığım!] Üzülme artık! Rabbin dünyaya getirdiğin çocuğu değerli/şerefli kıldı. Şimdi sen hurma dalını kendine doğru çekip silkele de sana taze hurmalar dökülsün."[2]

2. Bu ayetteki *fe-nâdâhâ min tahtihâ* ifadesi genellikle, "Ağacın alt tarafından [melek] ona seslendi." şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu ifadedeki *min tahtihâ* lafzı Hasen el-Basrî, Mücâhid, Cahderî, Zir b. Hubeyş gibi âlimlerin yanı sıra kıraat imamlarından İbn Kesîr, İbn Âmir, Ebû Amr, Âsım ve Ebû Bekr Şu'be tarafından *men tahtehâ* şeklinde okunmuştur. Buna göre söz konusu ifade "Alt tarafından ona birisi şöyle seslendi." şeklinde bir anlam kazanmaktadır. Übey b. Ka'b, Hasen el-Basrî, Saîd b. Cübeyr ve Mücâhid'in yanı sıra Taberî gibi diğer bazı müfessirlere göre Hz. Meryem'e alt tarafından seslenen, bebek İsa'dır (Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, VIII. 328; İbn Atıyye, *el-Muharrerü'l-Vecîz*, IV. 11; Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, VII. 253). Öte yandan yine bu ayetteki *seriyyen* kelimesi meallerin pek çoğunda "su kaynağı, pınar/dere" şeklinde çevrilmiştir. Ancak "Üzülme artık" ifadesinden sonra pınardan söz edilmesi pek anlamlı değildir. Bu yüzden, *seriyyen* kelimesi burada "değerli, şerefli [evlat]" manasına gelmektedir. Hurma ağacının silkelenip taze hurma dökülmesi ise bazı müfessirlerin verdikleri bilgileye göre Hz. Meryem'i yaşadığı toplumda loğusa kadınlara hurma yedirme âdetine işaret etmektedir (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, XI. 65).

26. "[Anacığım!] Ye-iç, gözün ışısın. Şayet herhangi biriyle karşılaşırsan ona şöyle de: "Ben Rahmân'a/Allah'a sükût/susma orucu adadım. Dolayısıyla bugün hiç kimseyle konuşmayacağım."

27-28. Daha sonra Meryem çocuğunu kucağına alıp halkının yanına getirdi. Halk, "Ey Meryem! Sen ne çirkin bir iş yaptın böyle?! Ey Harun'un [manevi] kız kardeşi! Senin baban kötü bir adam değildi, anan da iffetsiz bir kadın değildi. [O hâlde, bu çocuk da neyin nesi?!]" diyerek onu kınadılar.

29. Meryem de onlara, ["Benimle değil, onunla konuşun." diye] çocuğu işaret etti. Onlar, "Biz beşikteki bir çocukla nasıl konuşabiliriz ki?!" dediler.

قَالَ اِنّ۪ي عَبْدُ اللّٰهِ اٰتٰينِيَ الْكِتَابَ وَجَعَلَن۪ي نَبِيًّاۙ
﴿٣٠﴾ وَجَعَلَن۪ي مُبَارَكًا اَيْنَ مَا كُنْتُۖ وَاَوْصَان۪ي
بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ مَا دُمْتُ حَيًّاۖ ﴿٣١﴾ وَبَرًّا بِوَالِدَت۪يۘ
وَلَمْ يَجْعَلْن۪ي جَبَّارًا شَقِيًّا ﴿٣٢﴾ وَالسَّلَامُ عَلَيَّ يَوْمَ
وُلِدْتُ وَيَوْمَ اَمُوتُ وَيَوْمَ اُبْعَثُ حَيًّا ﴿٣٣﴾ ذٰلِكَ
ع۪يسَى ابْنُ مَرْيَمَۚ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذ۪ي ف۪يهِ يَمْتَرُونَ ﴿٣٤﴾
مَا كَانَ لِلّٰهِ اَنْ يَتَّخِذَ مِنْ وَلَدٍۙ سُبْحَانَهُۜ اِذَا قَضٰٓى اَمْرًا
فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُۜ ﴿٣٥﴾ وَاِنَّ اللّٰهَ رَبّ۪ي وَرَبُّكُمْ
فَاعْبُدُوهُۜ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَق۪يمٌ ﴿٣٦﴾ فَاخْتَلَفَ
الْاَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْۚ فَوَيْلٌ لِلَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ مَشْهَدِ
يَوْمٍ عَظ۪يمٍ ﴿٣٧﴾ اَسْمِعْ بِهِمْ وَاَبْصِرْۙ يَوْمَ يَأْتُونَنَا لٰكِنِ
[307] الظَّالِمُونَ الْيَوْمَ ف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ ﴿٣٨﴾ وَاَنْذِرْهُمْ
يَوْمَ الْحَسْرَةِ اِذْ قُضِيَ الْاَمْرُۘ وَهُمْ ف۪ي غَفْلَةٍ وَهُمْ
لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٩﴾ اِنَّا نَحْنُ نَرِثُ الْاَرْضَ وَمَنْ عَلَيْهَا
وَاِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٤٠﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ اِبْرٰه۪يمَۜ اِنَّهُ
كَانَ صِدّ۪يقًا نَبِيًّا ﴿٤١﴾

30-33. Derken, çocuk [İsa] konuşmaya başladı: "Ben Allah'ın kuluyum. O beni vahye mazhar kılacak ve peygamberlikle görevlendirecek. Allah bana bulunduğum her yer ve konumda feyizli ve bereketli bir insan olmayı lütfetti. O bana yaşadığım sürece namaz kılmamı, zekât vermemi ve anama saygıda kusur etmememi emretti. O, beni merhametsiz, hayırsız bir insan yapmadı. Bunun içindir ki doğduğum gün ilahî inayet ve selamete mazhar oldum. Öleceğim gün de diriltileceğim gün de aynı mazhariyete nail olacağım."

34. Evet, işte Yahudiler ve Hıristiyanların [doğumu, peygamberliği, beşeriyeti ve akıbeti] hakkında şüpheye düşüp tartıştıkları Meryem oğlu İsa ile ilgili gerçekler bunlardır.

35. ["İsa Allah'ın oğludur." diyenler iyi bilsin ki] Allah'ın çocuk edinmesi olacak şey değildir. O böyle şeylerden münezzehtir. O, bir şeyin olmasını dilediği zaman ona "Ol!" der ve o şey de oluş sürecine girer.

36. İsa hep şunu söylemiştir: "Allah benim de rabbim, sizin de rabbinizdir. Öyleyse yalnız O'na kulluk/ibadet edin. Dosdoğru yol, hak din işte budur!"

37. Bu gerçeğe rağmen birtakım zümreler İsa hakkında kendi aralarında anlaşmazlıklara düştüler. Bütün gerçeklerin ayan beyan ortaya çıkacağı o müthiş kıyamet ve hesap günü gelip çattığı zaman, İsa hakkındaki gerçekleri inkâr edenlerin vay hâllerine!

38. Onlar bizim huzurumuza geldikleri gün bütün hakikatleri öyle güzel işitecek, öyle güzel görecek ve öyle bir yola gelecekler ki! Ama o zalimler/kâfirler bugün büsbütün dalalet içindedirler.

39. [Ey Peygamber!] Çok büyük pişmanlıkların yaşanacağı kıyamet ve hesap günü hakkında uyar o kâfirleri. Çünkü o gün azap hükmü yerini bulacak ve pişmanlığın hiçbir faydası olmayacak. Böyleyken, o kâfirler hâlen gaflet içinde yüzmekte ve iman etmemekte direnmektedirler.

40. Kıyamet günü, yeryüzü ve üzerindeki canlı-cansız her şey yok olacak, yalnız biz kalacağız. Sonunda herkes bizim huzurumuza gelip hesap verecek.

41. [Ey Peygamber!] Sana vahyedilenler arasında İbrahim'in kıssasını da anlat! İbrahim özü sözü dosdoğru bir kimse, bir peygamberdi.

42-45. O bir gün babasına şöyle dedi: “Babacığım! Duymayan, görmeyen ve sana hiçbir faydası da dokunmayan bu putlara niçin tapıyorsun?!”

“Babacığım! Sana verilmeyen bir bilgi [vahiy ve peygamberlik] bahşedildi bana. Bu yüzden, bana tâbi ol da seni doğru, düzgün bir yola ulaştırayım.”

“Babacığım! N'olur, artık şeytana itaat etme! Çünkü şeytan Rahmân'a isyan etmiştir.”

“Babacığım! Korkum o ki sen bu gidişle Rahmân'ın azabına uğrayacaksın; şeytanla dost olduğunu da maalesef o zaman anlayacaksın.”

46. Babası İbrahim'e şöyle karşılık verdi: “İbrahim! Demek sen benim tanrılarımdan yüz çeviriyorsun ha! Bak, yeminle söylüyorum, eğer bundan vazgeçmezsen, ağzıma geleni söyler, seni rezil-kepaze ederim.[3] Şimdi yıkıl karşımdan ve bir süre de gözüme gözükme!”

3. Bu ayetteki *le-ercümenneke* lafzı genellikle “Seni taşa tutar öldürürüm.” veya “Seni öldüresiye taşlarım.” şeklinde çevrilmektedir. Ancak *raceme* kelimesi aynı zamanda “ağır hakarette bulunmak” anlamına gelir. Kelimenin burada ifade ettiği anlam “taşa tutmak” değil, “ağır hakaretlerde bulunmaktır” (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II. 511).

إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَٓا اَبَتِ لِمَ تَعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ
وَلَا يُغْن۪ي عَنْكَ شَيْـٔاً ﴿٤٢﴾ يَٓا اَبَتِ اِنّ۪ي قَدْ جَٓاءَن۪ي مِنَ
الْعِلْمِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْن۪ٓي اَهْدِكَ صِرَاطاً سَوِياًّ ﴿٤٣﴾
يَٓا اَبَتِ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ اِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ
عَصِياًّ ﴿٤٤﴾ يَٓا اَبَتِ اِنّ۪ٓي اَخَافُ اَنْ يَمَسَّكَ عَذَابٌ
مِنَ الرَّحْمٰنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِياًّ ﴿٤٥﴾ قَالَ اَرَاغِبٌ
اَنْتَ عَنْ اٰلِهَت۪ي يَٓا اِبْرٰه۪يمُ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ لَاَرْجُمَنَّكَ
وَاهْجُرْن۪ي مَلِياًّ ﴿٤٦﴾ قَالَ سَلَامٌ عَلَيْكَ سَاَسْتَغْفِرُ
لَكَ رَبّ۪ي اِنَّهُ كَانَ ب۪ي حَفِياًّ ﴿٤٧﴾ وَاَعْتَزِلُكُمْ وَمَا
تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَاَدْعُوا رَبّ۪ي عَسٰٓى اَلَّٓا اَكُونَ
بِدُعَٓاءِ رَبّ۪ي شَقِياًّ ﴿٤٨﴾ فَلَمَّا اعْتَزَلَهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَهَبْنَا لَهُٓ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَكُلاًّ جَعَلْنَا
نَبِياًّ ﴿٤٩﴾ وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمَتِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ
صِدْقٍ عَلِياًّ ﴿٥٠﴾ وَاذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مُوسٰٓى اِنَّهُ كَانَ
مُخْلَصاً وَكَانَ رَسُولاً نَبِياًّ ﴿٥١﴾ وَنَادَيْنَاهُ مِنْ جَانِبِ [308]
الطُّورِ الْاَيْمَنِ وَقَرَّبْنَاهُ نَجِياًّ ﴿٥٢﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ مِنْ
رَحْمَتِنَٓا اَخَاهُ هٰرُونَ نَبِياًّ ﴿٥٣﴾

47-48. Bunun üzerine İbrahim, “Canın sağolsun!” dedi ve ekledi: “Sana iman nasip edip seni affetmesi için rabbime yalvaracağım. Çünkü rabbim bana karşı çok lütufkârdır. İşte ben sizi de Allah'tan başka ilah/tanrı yerine koyduğunuz o putları da terk edip gidiyorum. Ben yalnız rabbime kulluk/ibadet ediyorum. Umarım, babamın affı için ettiğim duadan dolayı bedbaht olmam.”

49. İbrahim onları ve dolayısıyla onların Allah'ı bırakıp tapındıkları putları terk edip gittikten sonra biz ona İshak'ı, ardından [torunu] Yakub'u bahşettik ve bunların her ikisine de peygamberlik lütfettik.

50. Biz onlara rahmet hazinemizden bolca lütufta bulunduk. Nitekim onlara hep saygı, sevgi ve övgüyle yâd edilmeyi nasip ettik.

51. [Ey Peygamber!] Sana vahyedilenler arasında Musa'yı da zikret. Musa gerçekten seçkin ve samimi bir kul, Allah tarafından gönderilmiş bir elçi, bir peygamberdi.

52-53. Vaktiyle biz ona Sina dağının sağ yamacından seslendik ve böylece onu baş başa konuşacak kadar kendimize yakınlaştırdık. Ayrıca rahmetimizin bir eseri olarak kardeşi Harun'u da ona bir peygamber olarak ihsan ettik.

وَاذْكُرْ فِى الْكِتَابِ اِسْمٰعِيلَ اِنَّهُ كَانَ صَادِقَ الْوَعْدِ
وَكَانَ رَسُولًا نَبِيًّا ﴿٥٤﴾ وَكَانَ يَأْمُرُ اَهْلَهُ بِالصَّلٰوةِ
وَالزَّكٰوةِ وَكَانَ عِنْدَ رَبِّهِ مَرْضِيًّا ﴿٥٥﴾ وَاذْكُرْ فِى
الْكِتَابِ اِدْرِيسَ اِنَّهُ كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٥٦﴾ وَرَفَعْنَاهُ
مَكَانًا عَلِيًّا ﴿٥٧﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنَ
النَّبِيّنَ مِنْ ذُرِّيَّةِ اٰدَمَ وَمِمَّنْ حَمَلْنَا مَعَ نُوحٍ وَمِنْ ذُرِّيَّةِ
اِبْرٰهِيمَ وَاِسْرَٓاءِيلَ وَمِمَّنْ هَدَيْنَا وَاجْتَبَيْنَاۜ اِذَا تُتْلٰى
عَلَيْهِمْ اٰيَاتُ الرَّحْمٰنِ خَرُّوا سُجَّدًا وَبُكِيًّا ﴿٥٨﴾
فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ اَضَاعُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّبَعُوا
الشَّهَوَاتِ فَسَوْفَ يَلْقَوْنَ غَيًّا ﴿٥٩﴾ اِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ
وَعَمِلَ صَالِحًا فَاُولٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ وَلَا يُظْلَمُونَ
شَيْـًٔا ﴿٦٠﴾ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِى وَعَدَ الرَّحْمٰنُ عِبَادَهُ
بِالْغَيْبِۜ اِنَّهُ كَانَ وَعْدُهُ مَأْتِيًّا ﴿٦١﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا
لَغْوًا اِلَّا سَلَامًاۜ وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا ﴿٦٢﴾
تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِى نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا ﴿٦٣﴾

54-55. [Ey Peygamber!] Sana vahyedilenler arasında İsmail'i de zikret. İsmail gerek Allah'a, gerek insanlara verdiği sözlere sadakat gösteren biriydi. Yine o da Allah tarafından gönderilen bir elçi, bir peygamberdi. O ailesine ve halkına namazı ve zekâtı emrederdi. O, rabbinin rızasını kazanmış bir kimseydi.

56-57. [Ey Peygamber!] Sana vahyedilenler arasında İdris'i de zikret. İdris özü sözü dosdoğru bir kimse ve bir peygamberdi. Biz onu yüce bir manevi makamla taltif ettik.

58. İşte bütün bu zikredilen kimseler Allah'ın kendilerine lütufta bulunduğu peygamberlerin, yani Âdem'in, Nuh'la birlikte gemiye bindirdiğimiz kimselerin, İbrahim ve İsrail'in/Yakub'un soyundan gelmiş olan ve kendilerini doğru yol rehberi olarak gönderip seçkin kıldığımız peygamberlerin bazılarıdır. Onlar, kendilerine Rahmân'ın ayetleri okunduğunda gözyaşı dökerek secdeye kapanırlardı.

59. Onların ardından öyle kötü bir nesil geldi ki bunlar namazı-niyazı terk ettiler, şehevî arzu ve isteklerine uydular.[4] Bu yüzden, onlar doğru yoldan sapmanın bedelini çok ağır ödeyecekler, cehennemin çukuruna atılacaklar.

4. Bu ayette "namaz-niyaz" diye çevirdiğimiz *salât* kelimesi bilindik namazdan öte, tevhid inancı üzere Allah'a ibadet anlamına gelir. Bu anlam çerçevesinde *edâu's-sâlâte* lafzı *ikâme-i sâlât*'ın karşıtı olarak, Allah'tan başka birtakım varlıklara tanrılık yakıştırıp tapınmak demektir. Keza ayetteki *vettebeu'ş-şehevât* lafzı da hiçbir sağlam delile dayanmaksızın, sırf arzu ve isteğe uyarak şirk inancına sapmayı ifade eder (Mâtürîdî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne*, VII. 246; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XVI. 135).

60-61. Ancak günahlarından tövbe edip af dileğiyle Allah'a yönelen, iman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan kimselerin akıbeti şüphesiz farklı olacaktır. Böyleleri hiçbir haksızlığa uğratılmaksızın cennete girecekler. Bu cennet, Rahmân'ın/Allah'ın mümin kullarına beşerî idrak ve kavrayışla algılanamaz güzellikte bir mutluluk yurdu olarak vaat ettiği Adn cennetleridir. O'nun bu vaadi mutlaka yerini bulacaktır.

62. Onlar cennette hiçbir kötü söz duymayacaklar;[5] bilakis hep güzel sözler ve iltifatlara muhatap olacaklar. Yiyecekleri de her zaman önlerinde hazır olacaktır.

5. Cennette hiçbir kötü söz işitilmeyeceğini bildiren *lâ yesmeûne fîhâ lağven* ifadesi Mekke dönemindeki şartlar dikkate alındığında, müşriklerin müminlere yönelik sataşmalarına ve hakaret dolu laflarına işaret etmekte, dolayısıyla cennette böyle bir durumla asla karşılaşılmayacağı belirtilerek müminler teselli edilmektedir.

63. İşte bu cennet[ler]e emir ve yasaklarımız konusunda duyarlı olan kullarımızı yerleştireceğiz.

وَمَا نَتَنَزَّلُ اِلَّا بِاَمْرِ رَبِّكَۚ لَهُ مَا بَيْنَ اَيْد۪ينَا وَمَا
خَلْفَنَا وَمَا بَيْنَ ذٰلِكَۚ وَمَا كَانَ رَبُّكَ نَسِيًّاۚ ﴿٦٤﴾ رَبُّ [309]
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا فَاعْبُدْهُ وَاصْطَبِرْ
لِعِبَادَتِه۪ۜ هَلْ تَعْلَمُ لَهُ سَمِيًّاۚ ﴿٦٥﴾ وَيَقُولُ الْاِنْسَانُ
ءَاِذَا مَا مِتُّ لَسَوْفَ اُخْرَجُ حَيًّا ﴿٦٦﴾ اَوَلَا يَذْكُرُ
الْاِنْسَانُ اَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ وَلَمْ يَكُ شَيْـًٔا ﴿٦٧﴾
فَوَرَبِّكَ لَنَحْشُرَنَّهُمْ وَالشَّيَاط۪ينَ ثُمَّ لَنُحْضِرَنَّهُمْ
حَوْلَ جَهَنَّمَ جِثِيًّاۚ ﴿٦٨﴾ ثُمَّ لَنَنْزِعَنَّ مِنْ كُلِّ ش۪يعَةٍ
اَيُّهُمْ اَشَدُّ عَلَى الرَّحْمٰنِ عِتِيًّاۚ ﴿٦٩﴾ ثُمَّ لَنَحْنُ اَعْلَمُ
بِالَّذ۪ينَ هُمْ اَوْلٰى بِهَا صِلِيًّا ﴿٧٠﴾ وَاِنْ مِنْكُمْ اِلَّا
وَارِدُهَاۚ كَانَ عَلٰى رَبِّكَ حَتْمًا مَقْضِيًّاۚ ﴿٧١﴾ ثُمَّ نُنَجِّي
الَّذ۪ينَ اتَّقَوْا وَنَذَرُ الظَّالِم۪ينَ ف۪يهَا جِثِيًّا ﴿٧٢﴾

64. [Ruh, Ashâb-ı Kehf ve Zülkarneyn'le ilgili sorulara cevap mahiyetindeki vahyin gecikmesinden dolayı kâfirlerin/müşriklerin "Rabbi Muhammed'i unutmuş olsa gerek!" tarzında alaylı sözler söylemesi üzerine Allah Cebrail'e şöyle demesini emretti: Ey Peygamber!] "Biz melekler ancak rabbinin emriyle iner, ancak O'nun emriyle vahiy getiririz. Geçmişe, geleceğe ve şimdiye dair bildiğimiz ve bilmediğimiz tüm bilgiler Allah'a aittir; [dolayısıyla vahyin muhtevasını ve ne zaman gönderileceğini en iyi bilen O'dur]. Yoksa rabbin seni unutmuş değildir."

65. [Ey Peygamber!] Allah göklerin, yerin ve bu ikisi arasında bulunan her şeyin rabbidir. Öyleyse yalnız O'na kulluk/ibadet et ve ibadetinde sabır ve sebat göster. Sen çok iyi bilirsin ki ilahlıkta O'na eş ve ortak olabilecek hiçbir varlık yoktur!

66. Bu gerçeğe rağmen [kâfir/müşrik] insan, "Demek, ben öldükten sonra diriltileceğim, öyle mi?!" diye alay eder.

67. Peki, o hiç düşünmez mi ki vaktiyle kendisi yokken biz onu yaratıp varlık alanına çıkardık.

68. Rabbine andolsun ki biz o kâfirleri şeytanlarla birlikte diriltip bir araya toplayacak, sonra da hepsini diz üstü çökmüş vaziyette cehennemin yanı başına getireceğiz.

69. Daha sonra her günahkâr topluluktan Rahmân'a isyanda başı çekenleri ayırıp önce onları cehenneme atacağız.

70. Çünkü biz onlardan hangilerinin öncelikle cehenneme atılmaya müstahak olduğunu iyi biliriz.

71. [Ey Kâfirler!] İstisnasız hepiniz cehennemi boylayacaksınız.[6] Bu, rabbinin kesinleşmiş hükmüdür.

6. Bu ayetteki *minküm* kelimesi genellikle bütün insanlara teşmil edilmekte ve bu yorum tüm insanların cehenneme uğrayacağı şeklinde bir inanca temel oluşturmaktadır. Müminlerin cehenneme uğraması ise halk arasında "sırat köprüsü" diye bilinen kavramla izah edilmektedir. Akaid ve kelam kitaplarındaki tanımlara göre söz konusu köprü cehennemin üzerinde bulunmaktadır. Müminler bu köprüden rahatlıkla geçecek, kâfirler ise aşağıya düşecektir. Böylece bütün insanlar cehenneme şu veya bu şekilde uğramış olacaktır. Ancak bu ayetin özellikle sibakı dikkate alındığında *minküm* lafzının bütün insanlara değil, kâfirlere yönelik olduğu rahatlıkla anlaşılır. Nitekim İbn Abbas ve İkrime gibi müfessirler de bu görüştedir (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, VIII. 366).

72. Ancak biz kâfirlikten sakınıp emir ve yasaklarımız konusunda duyarlı olanları o gün cehennemden esirgeyeceğiz;[7] zalimleri/kâfirleri ise diz üstü çökmüş vaziyette cehennemde bırakacağız.

7. Bu ayetin başındaki *sümme* edatını Abdullah b. Mes'ûd, İbn Abbas, Übey b. Ka'b, Hz. Ali, Cahderî, İbn Ebî Leylâ gibi sahabe ve tâbiûn müfessirlerinin *semme* şeklindeki kıraatlerine göre tercüme ettik (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, VII. 289).

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذٖينَ كَفَرُوا
لِلَّذٖينَ اٰمَنُوۤا اَىُّ الْفَرٖيقَيْنِ خَيْرٌ مَقَامًا وَاَحْسَنُ
نَدِيًّا ﴿٧٣﴾ وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ اَحْسَنُ
اَثَاثًا وَرِءْيًا ﴿٧٤﴾ قُلْ مَنْ كَانَ فِى الضَّلَالَةِ فَلْيَمْدُدْ
لَهُ الرَّحْمٰنُ مَدًّا حَتّٰۤى اِذَا رَاَوْا مَا يُوعَدُونَ اِمَّا
الْعَذَابَ وَاِمَّا السَّاعَةَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ شَرٌّ
مَكَانًا وَاَضْعَفُ جُنْدًا ﴿٧٥﴾ وَيَزٖيدُ اللّٰهُ الَّذٖينَ
اهْتَدَوْا هُدًى وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ
[310] رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ مَرَدًّا ﴿٧٦﴾ اَفَرَاَيْتَ الَّذٖى كَفَرَ
بِاٰيَاتِنَا وَقَالَ لَاُوتَيَنَّ مَالًا وَوَلَدًا ﴿٧٧﴾ اَطَّلَعَ الْغَيْبَ
اَمِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمٰنِ عَهْدًا ﴿٧٨﴾ كَلَّا سَنَكْتُبُ
مَا يَقُولُ وَنَمُدُّ لَهُ مِنَ الْعَذَابِ مَدًّا ﴿٧٩﴾ وَنَرِثُهُ مَا
يَقُولُ وَيَأْتٖينَا فَرْدًا ﴿٨٠﴾ وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ اٰلِهَةً
لِيَكُونُوا لَهُمْ عِزًّا ﴿٨١﴾ كَلَّا سَيَكْفُرُونَ بِعِبَادَتِهِمْ
وَيَكُونُونَ عَلَيْهِمْ ضِدًّا ﴿٨٢﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّا اَرْسَلْنَا
الشَّيَاطٖينَ عَلَى الْكَافِرٖينَ تَؤُزُّهُمْ اَزًّا ﴿٨٣﴾ فَلَا
تَعْجَلْ عَلَيْهِمْ اِنَّمَا نَعُدُّ لَهُمْ عَدًّا ﴿٨٤﴾

73. Şimdi o kâfirlere ayetlerimiz bütün açıklığıyla tebliğ edildiği zaman, onlar müminlere şöyle derler. "[Bırakın bu boş lafları da bir bize bakın bir de kendi hâlinize. Söyleyin bakalım], bu iki zümreden hangisi, siz mi yoksa biz mi makam-mevki açısından daha iyi, toplum nezdinde daha itibarlı?!"

74. Hâlbuki biz onlardan önce mal-mülk ve refah bakımından çok daha yüksek seviyedeki nice kavimleri helak ettik.

75. [Ey Peygamber!] De ki: "Dalalet batağına saplananlara Rahmân bu dünyada varsın biraz daha mühlet versin, ne çıkar?! Nasılsa onlar uyarıldıkları azap ve cezayı da kıyameti de yarın bir gün görecekler ve işte o zaman kimin itibarının daha düşük, kimin zayıf ve güçsüz olduğunu öğrenecekler."

76. Allah doğru yolda olanların imanlarını güçlendirir. İmanın meyvesi olan kalıcı/hayırlı işler ise rabbinin nezdinde hem mükâfat yönünden daha değerli hem de netice/semere bakımından daha güzeldir.

77. [Ey Peygamber!] Ayetlerimizi inkârda direnen ve [kendisinden alacağını isteyen mümine borcunu ödememek için alaycı bir üslupla, "Mademki öldükten sonra diriltileceğiz], o zaman nasıl olsa bana mal-mülk de verilir evlat da. [İşte o zaman sana olan borcumu öderim"] diyen adamı görüyorsun değil mi?!

78. O adam ahirette olup bitecekleri öğrenmenin bir yolunu mu bulmuş ya da Rahmân'dan bu konuda bir söz mü almış ki, böyle konuşuyor?!

79. Yoo! Biz onun bu sözlerini amel defterine kaydedeceğiz; azabını da artırdıkça artıracağız.

80. Ayrıca biz onun ikide bir sözünü ettiği malı-mülkü de evlâdı da elinden alacağız. O bizim huzurumuza yapayalnız gelecek.

81. O kâfirler/müşrikler kendilerine güç ve destek sağlasın diye Allah'ın yanı sıra birtakım sözde tanrılar edindiler.

82. Ama gerçek şu ki tanrı edindikleri şeyler/putlar, kıyamet günü hem onların tapınmalarını reddedecek hem de onlara düşman kesilecekler.

83. [Ey Peygamber!] Bilmez misin, biz o kâfirlere/müşriklere kendilerini günaha kışkırtan şeytanları musallat etmişizdir.

84. Onların azaba çarptırılmaları hususunda tez canlılık gösterme. Çünkü biz onlar için gün sayıyoruz.

85-86. O gün geldiğinde, şirk ve inkârcılıktan sakınanları Rahmân tarafından en güzel şekilde ağırlanacak özel konuklar olarak bir araya toplayacağız. Günaha batmış o kâfirleri ise suvarılmaya götürülen hayvan sürüsü gibi cehenneme süreceğiz.

87. Onlar için şefaat/kayırma da söz konusu olmayacaktır. Çünküşefaat/kayırma ancak Rahmân'ın nezdinde ahdi [imanı ve salih amelleri] bulunan kimseler için söz konusudur.

88. O kâfirler, "Rahmân çocuk edindi." dediler.

89. [Bilin ki] siz böyle söylemekle gerçekten çok çirkin bir iftirada bulundunuz.

90-91. Onların "Rahmân çocuk edindi." iftirası yüzünden neredeyse gökler çatlayacak, yer yarılacak, dağlar yıkılıp yerle bir olacaktı.

92. Hâlbuki çocuk edinmek Rahmân'ın şanına asla yaraşmaz!

يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّق۪ينَ اِلَى الرَّحْمٰنِ وَفْدًاۙ ﴿٨٥﴾
وَنَسُوقُ الْمُجْرِم۪ينَ اِلٰى جَهَنَّمَ وِرْدًاۢ ﴿٨٦﴾ لَا
يَمْلِكُونَ الشَّفَاعَةَ اِلَّا مَنِ اتَّخَذَ عِنْدَ الرَّحْمٰنِ
عَهْدًاۢ ﴿٨٧﴾ وَقَالُوا اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًاۜ ﴿٨٨﴾ لَقَدْ
جِئْتُمْ شَيْـًٔا اِدًّاۙ ﴿٨٩﴾ تَكَادُ السَّمٰوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ
وَتَنْشَقُّ الْاَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّاۙ ﴿٩٠﴾ اَنْ دَعَوْا
لِلرَّحْمٰنِ وَلَدًاۚ ﴿٩١﴾ وَمَا يَنْبَغ۪ي لِلرَّحْمٰنِ اَنْ يَتَّخِذَ
وَلَدًاۜ ﴿٩٢﴾ اِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اِلَّا
اٰتِي الرَّحْمٰنِ عَبْدًاۜ ﴿٩٣﴾ لَقَدْ اَحْصٰيهُمْ وَعَدَّهُمْ
عَدًّاۜ ﴿٩٤﴾ وَكُلُّهُمْ اٰت۪يهِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَرْدًا ﴿٩٥﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ [311]
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَيَجْعَلُ لَهُمُ الرَّحْمٰنُ
وُدًّا ﴿٩٦﴾ فَاِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ لِتُبَشِّرَ بِهِ الْمُتَّق۪ينَ
وَتُنْذِرَ بِه۪ قَوْمًا لُدًّا ﴿٩٧﴾ وَكَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍۜ
هَلْ تُحِسُّ مِنْهُمْ مِنْ اَحَدٍ اَوْ تَسْمَعُ لَهُمْ رِكْزًا ﴿٩٨﴾

93. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Rahmân'ın huzuruna ancak ve ancak bir kul olarak gelecektir.

94. Andolsun ki Rahmân onların yaptıklarını sınırsız ilmiyle kuşatmış, hepsini bir bir tespit etmiştir.

95. Onların hepsi kıyamet günü Rahmân'ın huzuruna mallarından-mülklerinden, taraftarlarından ve evlatlarından yoksun olarak gelecektir.

96. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapanlar var ya, Rahmân onları sevecek ve sevdirecektir.

97. [Ey Peygamber!] Biz bu Kur'an'ı senin konuşup anlaştığın dille vahyetmek suretiyle kolay anlaşılır kıldık ki Allah'a itaatsizlikten sakınanları onunla müjdeleyesin, şirk ve inkârcılıkta ısrar eden o müşrikleri de yine onunla ikaz edesin.

98. Evet, biz bu müşriklerden/kâfirlerden önce nice kavimleri helak ettik. Şimdi bak bakalım, helak olup giden o kavimlerden herhangi birinin varlığını hissediyor, sesini-sedasını işitiyor musun?!

(٢٠) سُورَةُ طٰهٰ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

طٰهٰ ﴿١﴾ مَٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰىۙ ﴿٢﴾ اِلَّا
تَذْكِرَةً لِمَنْ يَخْشٰىۙ ﴿٣﴾ تَنْز۪يلًا مِمَّنْ خَلَقَ الْاَرْضَ
وَالسَّمٰوَاتِ الْعُلٰىۜ ﴿٤﴾ اَلرَّحْمٰنُ عَلَى الْعَرْشِ
اسْتَوٰى ﴿٥﴾ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ
وَمَا بَيْنَهُمَا وَمَا تَحْتَ الثَّرٰى ﴿٦﴾ وَاِنْ تَجْهَرْ بِالْقَوْلِ
فَاِنَّهُ يَعْلَمُ السِّرَّ وَاَخْفٰى ﴿٧﴾ اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ لَهُ
الْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰى ﴿٨﴾ وَهَلْ اَتٰيكَ حَد۪يثُ مُوسٰىۢ
﴿٩﴾ اِذْ رَاٰ نَارًا فَقَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُٓوا اِنّ۪ٓي اٰنَسْتُ نَارًا
لَعَلّ۪ٓي اٰت۪يكُمْ مِنْهَا بِقَبَسٍ اَوْ اَجِدُ عَلَى النَّارِ هُدًى
﴿١٠﴾ فَلَمَّٓا اَتٰيهَا نُودِيَ يَا مُوسٰى ﴿١١﴾ اِنّ۪ٓي اَنَا رَبُّكَ
[312] فَاخْلَعْ نَعْلَيْكَۚ اِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًىۜ ﴿١٢﴾ وَاَنَا
اخْتَرْتُكَ فَاسْتَمِعْ لِمَا يُوحٰى ﴿١٣﴾ اِنَّن۪ٓي اَنَا اللّٰهُ لَٓا
اِلٰهَ اِلَّٓا اَنَا۠ فَاعْبُدْن۪يۙ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ لِذِكْر۪ي ﴿١٤﴾

20/TÂ-HÂ SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 45. sûre olduğu ve Meryem sûresinden sonra, Vâkıa sûresinden önce indiği belirtilir. 130-131. ayetlerin Medine döneminde indiğine dair bir rivayet de vardır. Toplam 135 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve bazı müfessirlere göre "Ey insan!" manasına gelen, bazılarına göre ise Allah'ın bir ismini ifade eden *tâ-hâ* harflerinden alınmıştır. Bunun yanında "Sûretü'l-Kelîm" ve "Sûretü Mûsâ" gibi isimlerle de anılmıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Tâ-Hâ.

2. [Ey Peygamber!] Biz bu Kur'an'ı sana sıkıntı çekip mutsuz olasın diye indirmedik.

3. Aksine biz onu sırf bir öğüt ve uyarı olsun diye indirdik. Ancak bunu Allah'a derin saygı duyanlar anlar.

4. İşte bu Kur'an yeryüzünü ve şu yüce gökleri yaratan Rahmân tarafından indirilmiştir.

5. O Rahmân ki yarattığı bütün varlıkları hükmüne boyun eğdirip kâinatta mutlak hükümranlık kurmuştur.

6. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Dahası, bu ikisinin arasında olan, toprağın altında bulunan bütün her şey O'nundur.

7. Düşünce ve niyetlerini açıkça dillendirsen de içinde gizlesen de Allah için fark etmez. Çünkü O gizliyi de bilir, gizliden daha gizli olan şeyleri de bilir.

8. Allah ki O'ndan başka gerçek ilah/tanrı yoktur. En güzel isimler/sıfatlar yalnız O'nundur.

9. [Ey Peygamber!] Musa'nın başından geçen olaylardan haberdarsın değil mi?!

10. Hani o [bir gece vakti ailesiyle birlikte Mısır'a doğru yol alırken] uzakta bir ateş görmüş ve ailesine şöyle demişti: "Hele durun! Ben [şu dağın yamacında] bir ateş gördüm. Ateşin bulunduğu yere gideyim, belki oradan bir kor parçası alıp getiririm yahut ateşin yanında bize yol tarif edecek birini bulurum."

11-12. Ateşin yanına gelince Allah tarafından Musa'ya şöyle seslenildi: "Ey Musa! Benim ben, senin rabbin. Çıkar ayağındaki çarıkları; çünkü sen şu an kutsal bir vadide, Tuva'da bulunuyorsun."

13-14. "Ben seni peygamber olarak seçtim. Şimdi sana vahyedilenleri can kulağıyla dinle. [Bil ki] ben öyle bir Allah'ım ki benden başka hiçbir ilah/tanrı yoktur. O hâlde yalnız bana kulluk/ibadet et. Beni zikretmek, yüceltmek üzere namaz kıl."

إِنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ اَكَادُ اُخْفِيهَا لِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا
تَسْعٰى ﴿١٥﴾ فَلَا يَصُدَّنَّكَ عَنْهَا مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهَا
وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ فَتَرْدٰى ﴿١٦﴾ وَمَا تِلْكَ بِيَمِينِكَ يَا مُوسٰى
﴿١٧﴾ قَالَ هِيَ عَصَايَۚ اَتَوَكَّؤُا عَلَيْهَا وَاَهُشُّ بِهَا عَلٰى
غَنَمِي وَلِيَ فِيهَا مَاٰرِبُ اُخْرٰى ﴿١٨﴾ قَالَ اَلْقِهَا يَا
مُوسٰى ﴿١٩﴾ فَاَلْقٰيهَا فَاِذَا هِيَ حَيَّةٌ تَسْعٰى ﴿٢٠﴾ قَالَ
خُذْهَا وَلَا تَخَفْ سَنُعِيدُهَا سِيرَتَهَا الْاُولٰى ﴿٢١﴾
وَاضْمُمْ يَدَكَ اِلٰى جَنَاحِكَ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ مِنْ غَيْرِ
سُوٓءٍ اٰيَةً اُخْرٰىۙ ﴿٢٢﴾ لِنُرِيَكَ مِنْ اٰيَاتِنَا الْكُبْرٰىۚ ﴿٢٣﴾
اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغٰى ﴿٢٤﴾ قَالَ رَبِّ اشْرَحْ
لِي صَدْرِيۙ ﴿٢٥﴾ وَيَسِّرْ لِيٓ اَمْرِيۙ ﴿٢٦﴾ وَاحْلُلْ
عُقْدَةً مِنْ لِسَانِيۙ ﴿٢٧﴾ يَفْقَهُوا قَوْلِيۖ ﴿٢٨﴾ وَاجْعَلْ
لِي وَزِيرًا مِنْ اَهْلِيۙ ﴿٢٩﴾ هٰرُونَ اَخِيۙ ﴿٣٠﴾ اُشْدُدْ بِهٓ
اَزْرِيۙ ﴿٣١﴾ وَاَشْرِكْهُ فِيٓ اَمْرِيۙ ﴿٣٢﴾ كَيْ نُسَبِّحَكَ
كَثِيرًاۙ ﴿٣٣﴾ وَنَذْكُرَكَ كَثِيرًاۜ ﴿٣٤﴾ اِنَّكَ كُنْتَ بِنَا
بَصِيرًا ﴿٣٥﴾ قَالَ قَدْ اُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسٰى ﴿٣٦﴾
وَلَقَدْ مَنَنَّا عَلَيْكَ مَرَّةً اُخْرٰىۙ ﴿٣٧﴾

15. Hiç şüphe yok ki kıyamet günü mutlaka gelip çatacaktır. Onun vaktini gizli tutmayı diledim, zira herkes dünyada yapıp-ettiğinin karşılığını o gün görsün istedim.[1]

1. Bu ayetteki *ekâdü uhfîhâ* ifadesine, "Neredeyse kıyametin vaktini gizleyecektim.", "Neredeyse onun vaktini açıklayacaktım." gibi farklı anlamlar takdir edilmiştir. Ancak, "Neredeyse gizleyecektim." demek, "gizlemedim" demektir. Oysa kıyametin vaktini Allah gizlemiştir. Dolayısıyla böyle bir anlam takdiri isabetsizdir. Bazı müfessirler ve meal sahipleri bu problemi fark ettikleri için, söz konusu ifadeye "Neredeyse onun vaktini açıklayacaktım." şeklinde bir mana vermişlerdir. Ancak bu mananın gerekçesi zayıftır. Bizim çevirimiz Ahfeş, İbnü'l-Enbârî ve Ebû Müslim el-İsfahânî gibi müfessirlerin yorumuna dayanmaktadır (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, VII. 319).

16. Kıyamete imanı olmayan, boş arzu ve heveslerinin peşinde koşan kimseler kıyamet ve hesap günü gerçeğine imandan seni saptırmasın. Aksi hâlde helak olursun!

17. Allah, "Sağ elindeki nedir, ey Musa!" buyurdu.

18. Musa şöyle cevap verdi: "O benim asamdır. [Yorulunca] ona yaslanırım, onunla davarlarıma ağaçlardan yaprak çırparım. Yine onunla başka işler de yaparım."

19. Allah, "Şimdi onu yere bırak, ey Musa!" buyurdu.

20. Musa asasını yere bıraktı ama bir de ne görsün! Asa hızla kıvrılıp giden bir yılan oluvermiş!

21-22. Bunun üzerine Allah şöyle buyurdu: Tut onu, sakın korkma! Zira biz onu eski hâline döndüreceğiz. [Ey Musa!] Şimdi de elini koynuna sok. Göreceksin ki elin koynundan bir başka mucize olarak kusursuz bir beyazlıkta, ışıl ışıl çıkacak.

23. İşte böylece sana bazı büyük mucizelerimizi göstermiş oluyoruz.

24. [Ey Musa!] Firavun'a git; çünkü o iyice azdı.

25-35. Musa, "Rabbim!" dedi, "Yüreğime ferahlık ver; işimi kolaylaştır; dilimdeki tutukluğu, meramımı rahatça ifade edememe sıkıntımı gider ki söyleyeceklerimi iyice anlayabilsinler. Ailemden birini, kardeşim Harun'u bana yardımcı olarak görevlendir. Beni onunla güçlendir ve bu görevimde onu bana destekçi kıl. Böylece biz seni daha çok yüceltir, daha çok anarız. Şüphesiz sen bizim her hâlimizi görmektesin."

36-37. Allah, "Ey Musa!" dedi, "Dileğin kabul edildi. Nitekim biz sana daha önce de lütuflarda bulunmuştuk."

[313] اِذْ اَوْحَيْنَٓا اِلٰٓى اُمِّكَ مَا يُوحٰىۙ ﴿٣٨﴾ اَنِ اقْذِف۪يهِ فِي
التَّابُوتِ فَاقْذِف۪يهِ فِي الْيَمِّ فَلْيُلْقِهِ الْيَمُّ بِالسَّاحِلِ
يَأْخُذْهُ عَدُوٌّ ل۪ي وَعَدُوٌّ لَهُۜ وَاَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِنّ۪يۚ
وَلِتُصْنَعَ عَلٰى عَيْن۪يۘ ﴿٣٩﴾ اِذْ تَمْش۪ٓي اُخْتُكَ فَتَقُولُ
هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰى مَنْ يَكْفُلُهُۜ فَرَجَعْنَاكَ اِلٰٓى اُمِّكَ كَيْ
تَقَرَّ عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَۜ وَقَتَلْتَ نَفْساً فَنَجَّيْنَاكَ مِنَ
الْغَمِّ وَفَتَنَّاكَ فُتُوناً فَلَبِثْتَ سِن۪ينَ ف۪ٓي اَهْلِ مَدْيَنَ
ثُمَّ جِئْتَ عَلٰى قَدَرٍ يَا مُوسٰى ﴿٤٠﴾ وَاصْطَنَعْتُكَ
لِنَفْس۪يۚ ﴿٤١﴾ اِذْهَبْ اَنْتَ وَاَخُوكَ بِاٰيَات۪ي وَلَا تَنِيَا
ف۪ي ذِكْر۪يۚ ﴿٤٢﴾ اِذْهَبَٓا اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغٰىۚ ﴿٤٣﴾
فَقُولَا لَهُ قَوْلاً لَيِّناً لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ اَوْ يَخْشٰى ﴿٤٤﴾ قَالَا
رَبَّنَٓا اِنَّنَا نَخَافُ اَنْ يَفْرُطَ عَلَيْنَٓا اَوْ اَنْ يَطْغٰى ﴿٤٥﴾
قَالَ لَا تَخَافَٓا اِنَّن۪ي مَعَكُمَٓا اَسْمَعُ وَاَرٰى ﴿٤٦﴾ فَأْتِيَاهُ
فَقُولَٓا اِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَاَرْسِلْ مَعَنَا بَن۪ٓي اِسْرَٓاء۪يلَ
وَلَا تُعَذِّبْهُمْۜ قَدْ جِئْنَاكَ بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّكَۜ وَالسَّلَامُ عَلٰى
مَنِ اتَّبَعَ الْهُدٰى ﴿٤٧﴾ اِنَّا قَدْ اُوحِيَ اِلَيْنَٓا اَنَّ الْعَذَابَ
عَلٰى مَنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿٤٨﴾

38-39. Bir zamanlar annene şöyle ilham etmiştik: "Bebeğini [Musa'yı] bir sandığın içerisine koy ve nehre [Nil nehrine] bırak da ırmak onu kıyıya çıkarsın. Kıyıdan da onu hem benim düşmanım olan hem de ileride ona düşman kesilecek olan kişi alsın."

[Ey Musa!] Gözetimim altında yetişesin diye ben seni [Firavun ve ailesine] şirin ve sevimli kılmıştım.

40. Hani ablan Firavun'un adamlarına gidip, "Ben size bu çocuğun bakımını üstlenecek birini bulayım mı?" demişti. İşte böylece biz seni gözü aydın, gönlü ferah olsun ve daha fazla üzülmesin diye tekrar annene kavuşturmuştuk. Sen büyüdükten sonra bir adam öldürmüştün. Biz seni bu talihsiz olayın sıkıntısından da kurtarmış ve pek çok sınavdan geçirerek yetiştirmiştik. [Adam öldürme hadisesinden sonra] yıllarca Medyenlilerin arasında yaşadın. Nihayet [peygamberlikle ilgili] takdirim uyarınca işte bugün buradasın, ey Musa!

41. Seni kendim için yetiştirip seçtim.

42. Haydi şimdi sen ve kardeşin, delillerim/mucizelerimle birlikte [Firavun'a] gidin ve sakın benim ayetlerimi/buyruklarımı tebliğ hususunda asla gevşeklik göstermeyin.

43. Evet, Firavun'a gidin; çünkü o adamakıllı azdı.

44. Ona tatlı dille, yumuşak bir üslupla hitap edin. Belki böylece aklını başına alıp imana gelir yahut en azından yüreğine Allah korkusu düşer de azgınlıktan vazgeçer.

45. Bunun üzerine Musa ve Harun, "Rabbimiz!" dediler, "[Daha işin başında] Firavun bizi cezalandırır veya daha da azgınlaşır diye korkuyoruz."

46-48. Allah da şöyle buyurdu: "Korkmayın! Çünkü ben daima sizinle beraberim; sizi koruyup gözetirim.[2] Siz şimdi ona gidin ve şöyle deyin: 'Biz sana rabbin tarafından gönderilmiş elçileriz. İsrailoğullarının bizimle birlikte Mısır'dan ayrılmasına izin ver. Onları özgür bırak, artık eziyet etme onlara. Biz sana rabbinden ayet/mucize getirdik. [Bilesin ki] selamete erecek olanlar, Allah'ın gösterdiği doğru yolun yolcusu olanlardır. Hiç şüphen olmasın ki bize şöyle vahyedildi: Allah'ın bildirdiği hak ve hakikati yalanlayıp ondan yüz çevirenler mutlaka azaba çarptırılacaktır."

2. Bu ayetteki *esma'u ve erâ* ifadesi genellikle "Ben her şeyi görür, işitirim." şeklinde çevrilmiştir. Ancak bu ifade bildik manada işitme ve görmeden ziyade "koruyup gözetme" anlamı taşır (Bkz. Tabersî, *Mecmau'l-Beyân*, VIII. 19).

قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يَا مُوسٰى ﴿٤٩﴾ قَالَ رَبُّنَا الَّذٖٓى
اَعْطٰى كُلَّ شَیْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدٰى ﴿٥٠﴾ قَالَ فَمَا
بَالُ الْقُرُونِ الْاُولٰى ﴿٥١﴾ قَالَ عِلْمُهَا عِنْدَ رَبّٖى [314]
فٖى كِتَابٍ لَا يَضِلُّ رَبّٖى وَلَا يَنْسٰى ﴿٥٢﴾ اَلَّذٖى
جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ مَهْدًا وَسَلَكَ لَكُمْ فٖيهَا سُبُلًا
وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَاَخْرَجْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا مِنْ
نَبَاتٍ شَتّٰى ﴿٥٣﴾ كُلُوا وَارْعَوْا اَنْعَامَكُمْ اِنَّ فٖى
ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِاُولِى النُّهٰى ﴿٥٤﴾ مِنْهَا خَلَقْنَاكُمْ
وَفٖيهَا نُعٖيدُكُمْ وَمِنْهَا نُخْرِجُكُمْ تَارَةً اُخْرٰى ﴿٥٥﴾
وَلَقَدْ اَرَيْنَاهُ اٰيَاتِنَا كُلَّهَا فَكَذَّبَ وَاَبٰى ﴿٥٦﴾ قَالَ
اَجِئْتَنَا لِتُخْرِجَنَا مِنْ اَرْضِنَا بِسِحْرِكَ يَا مُوسٰى
﴿٥٧﴾ فَلَنَأْتِيَنَّكَ بِسِحْرٍ مِثْلِهٖ فَاجْعَلْ بَيْنَنَا وَبَيْنَكَ
مَوْعِدًا لَا نُخْلِفُهُ نَحْنُ وَلَٓا اَنْتَ مَكَانًا سُوًى ﴿٥٨﴾
قَالَ مَوْعِدُكُمْ يَوْمُ الزّٖينَةِ وَاَنْ يُحْشَرَ النَّاسُ ضُحًى
﴿٥٩﴾ فَتَوَلّٰى فِرْعَوْنُ فَجَمَعَ كَيْدَهُ ثُمَّ اَتٰى ﴿٦٠﴾
قَالَ لَهُمْ مُوسٰى وَيْلَكُمْ لَا تَفْتَرُوا عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا
فَيُسْحِتَكُمْ بِعَذَابٍ وَقَدْ خَابَ مَنِ افْتَرٰى ﴿٦١﴾

49. Firavun [alaylı bir üslupla], “Kimmiş sizin rabbiniz, ey Musa!” dedi.

50. Musa, “Bizim rabbimiz, her varlığa aslî tabiatını vererek yaratan, sonra da ona yaratılış gayesini gösteren Allah’tır.” diye karşılık verdi.

51. Bu defa Firavun, “Ya, demek öyle! Peki, öyleyse daha önceki kavimlerin durumu ne olacak? [Allah’ı bırakıp başka ilahlara/tanrılara tapınan o kavimler hep azaba mı çarptırıldılar yani?!]” diye sordu.

52. Musa, “Onlar hakkındaki bilgi rabbimin nezdinde kayıtlıdır. Benim rabbim asla yanılmaz, asla unutmaz.” diye cevap verdi.

53-54. Hem O öyle bir Allah’tır ki rahatça yaşayabilmeniz için yeryüzünü bir döşek gibi yapmış, orada sizin için yollar ve geçitler açmış, gökten yağmur yağdırmış ve şöyle buyurmuştur: “İşte biz o yağmur sularıyla çeşit çeşit bitkiler yeşerttik. Böyle yaptık ki hem siz bu nimetlerden yiyin hem de hayvanlarınızı besleyin.”

Şüphesiz bütün bunlarda Allah’ın kudretine işaret eden deliller var, fakat bunu anlayacak olanlar aklıselim ve sağduyu sahibi kimselerdir.

55. Biz sizi ilkin topraktan yarattık. Ölümünüzün ardından sizi yine toprağa döndüreceğiz ve zamanı gelince yine topraktan çıkaracağız.

56-58. Andolsun ki biz Firavun’a bütün ayetlerimizi/mucizelerimizi gösterdik. Ama o hepsini yalanladı ve inkârcılıkta diretti. Üstelik “Sihir marifetinle bizi yerimizden yurdumuzdan etmeye mi geldin, ey Musa?” dedi ve ekledi: “Bilesin ki biz de sana benzeri bir sihirle karşılık vereceğiz. Şimdi sen ikimiz için de uygun olan bir buluşma vakti belirle de herkesin görebileceği bir yerde kozlarımızı paylaşalım.”

59. Musa da şöyle dedi: “Sizinle panayırın kurulduğu şenlik gününde buluşalım; halk da o gün kuşluk vakti bir araya toplansın.”

60. Bunun üzerine Firavun çekip gitti. Ardından usta sihirbazlarını topladı ve nihayet belirlenen zamanda buluşma yerine geldi.

61. Musa, Firavun ve adamlarına şöyle seslendi: “Kendinize yazık etmeyin! Allah’a eş ve ortak koşarak O’na iftira etmiş olmayın. Aksi hâlde Allah korkunç bir azapla sizi yok eder. Hiç şüpheniz olmasın ki Allah’a eş ve ortak koşmak suretiyle O’na iftirada bulunanların akıbeti mutlaka hüsrandır.”

فَتَنَازَعُوا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ وَاَسَرُّوا النَّجْوٰى ﴿٦٢﴾
قَالُوا اِنْ هٰذَانِ لَسَاحِرَانِ يُرِيدَانِ اَنْ يُخْرِجَاكُمْ
مِنْ اَرْضِكُمْ بِسِحْرِهِمَا وَيَذْهَبَا بِطَرِيقَتِكُمُ الْمُثْلٰى
﴿٦٣﴾ فَاَجْمِعُوا كَيْدَكُمْ ثُمَّ ائْتُوا صَفًّا وَقَدْ اَفْلَحَ الْيَوْمَ
[315] مَنِ اسْتَعْلٰى ﴿٦٤﴾ قَالُوا يَا مُوسٰى اِمَّا اَنْ تُلْقِيَ وَاِمَّا
اَنْ نَكُونَ اَوَّلَ مَنْ اَلْقٰى ﴿٦٥﴾ قَالَ بَلْ اَلْقُوا فَاِذَا
حِبَالُهُمْ وَعِصِيُّهُمْ يُخَيَّلُ اِلَيْهِ مِنْ سِحْرِهِمْ اَنَّهَا
تَسْعٰى ﴿٦٦﴾ فَاَوْجَسَ فٖى نَفْسِهٖ خٖيفَةً مُوسٰى ﴿٦٧﴾
قُلْنَا لَا تَخَفْ اِنَّكَ اَنْتَ الْاَعْلٰى ﴿٦٨﴾ وَاَلْقِ مَا فٖى
يَمٖينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا اِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدُ سَاحِرٍ
وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُ حَيْثُ اَتٰى ﴿٦٩﴾ فَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ
سُجَّدًا قَالُوا اٰمَنَّا بِرَبِّ هٰرُونَ وَمُوسٰى ﴿٧٠﴾ قَالَ
اٰمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ اِنَّهُ لَكَبٖيرُكُمُ الَّذٖى عَلَّمَكُمُ
السِّحْرَ فَلَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ
وَلَاُصَلِّبَنَّكُمْ فٖى جُذُوعِ النَّخْلِ وَلَتَعْلَمُنَّ اَيُّنَا اَشَدُّ
عَذَابًا وَاَبْقٰى ﴿٧١﴾ قَالُوا لَنْ نُؤْثِرَكَ عَلٰى مَا جَاءَنَا
مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالَّذٖى فَطَرَنَا فَاقْضِ مَا اَنْتَ قَاضٍ
اِنَّمَا تَقْضٖى هٰذِهِ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿٧٢﴾ اِنَّا اٰمَنَّا بِرَبِّنَا

62-64. Bunun üzerine Firavun ve adamları kendi aralarında gizlice konuşup tartışmaya başladılar. Sonunda, "Bu iki adam" dediler, "Sihir marifetleriyle bizi yerimizden yurdumuzdan etmek ve bu güzel dinimize ve hayat tarzımıza son vermek isteyen iki sihirbaz. [Ey Mısırlı sihirbazlar!] Şimdi siz hep birlikte Musa'yı alt etmek için sihirle ilgili bütün hünerlerinizi ortaya koyun ve onun karşısına bir düzen içinde çıkıp gücünüzü gösterin. Zira bugün üstün gelen, zafer kazanmış olacaktır."

65. Sihirbazlar, "Ey Musa!" dediler, "İster önce sen göster hünerini, istersen ilk biz başlayalım."

66. Musa onlara, "Buyurun, siz başlayın." diye karşılık verdi. Sihirbazların yere attıkları ipler ve sopalar, yaptıkları sihir sebebiyle Musa'ya çok hızlı hareket eden yılanlar gibi göründü.

67. Bu yüzden Musa'nın içine korku düştü.

68-69. Ancak biz ona şöyle vahyettik: "Hiç korkma! Çünkü sen galip geleceksin. Şimdi sen elindeki asayı yere bırak. Asa onların iplerini ve sopalarını yutacaktır. Çünkü onların yaptığı iş sihirbaz hilesinden başka bir şey değildir. [Bilesin ki] sihirbazlar ne yaparlarsa yapsınlar asla başarıya ulaşamazlar."

70. Musa'nın galip gelmesi üzerine sihirbazlar secdeye kapanıp, "Biz Musa ile Harun'un rabbine iman ettik." dediler.[3]

3. Hz. Musa ile Harun'un bir arada anıldıkları tüm ayetlerde önce Musa, ardından Harun zikredilmiştir. Bunun tek istisnası bu ayetteki *hârûne ve mûsâ* ifadesidir. Sadece bu ayette yer alan Harun-Musa sıralaması her ne kadar Bâkıllanî gibi bazı âlimlerce neye atıfta bulunduğu anlaşılmayan bir icaz örneği olarak izah edilse de (Bkz. Bâkıllânî, *İ'câzü'l-Kur'ân*, s. 81) gerçekte seci (ses uyumu) sağlamaya yönelik bir takdim-tehirdir (Bkz. Suyûtî, *el-İtkân*, II. 942).

71. Bunun üzerine Firavun şöyle haykırdı: "Ben size izin vermeden ona inandınız ha! Belli ki size sihirbazlığı öğreten büyük ustanız oymuş. Ama ahdim olsun, bu ihanetinizden dolayı ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim. Ayrıca sizi hurma ağaçlarına asıp sallandıracağım. İşte o zaman anlayacaksınız, benim azabım mı yoksa inandığınız o Allah'ın azabı mı daha şiddetli ve sürekliymiş!"

72-73. Sihirbazlar da Firavun'a şöyle karşılık verdiler: "Gözümüzün önüne serilen bunca delile/mucizeye ve bizi yaratan Allah'a seni tercih edecek değiliz. Bizim hakkımızda istediğin hükmü ver; bize ne yaparsan yap. Senin hükmün ancak bu dünyada geçer. Biz rabbimize inanıp güvendik. Ümidimiz odur ki rabbimiz

لِيَغْفِرَ لَنَا خَطَايَانَا وَمَٓا اَكْرَهْتَنَا عَلَيْهِ مِنَ السِّحْرِۜ
وَاللّٰهُ خَيْرٌ وَاَبْقٰى ﴿٧٣﴾ اِنَّهُ مَنْ يَأْتِ رَبَّهُ مُجْرِمًا فَاِنَّ
لَهُ جَهَنَّمَۜ لَا يَمُوتُ ف۪يهَا وَلَا يَحْيٰى ﴿٧٤﴾ وَمَنْ يَأْتِه۪
مُؤْمِنًا قَدْ عَمِلَ الصَّالِحَاتِ فَاُو۬لٰٓئِكَ لَهُمُ الدَّرَجَاتُ
الْعُلٰىۙ ﴿٧٥﴾ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ
خَالِد۪ينَ ف۪يهَاۜ وَذٰلِكَ جَزٰٓؤُا مَنْ تَزَكّٰى ﴿٧٦﴾ وَلَقَدْ [316]
اَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَسْرِ بِعِبَاد۪ي فَاضْرِبْ لَهُمْ
طَر۪يقًا فِي الْبَحْرِ يَبَسًاۙ لَا تَخَافُ دَرَكًا وَلَا تَخْشٰى
﴿٧٧﴾ فَاَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ بِجُنُودِه۪ فَغَشِيَهُمْ مِنَ الْيَمِّ
مَا غَشِيَهُمْۜ ﴿٧٨﴾ وَاَضَلَّ فِرْعَوْنُ قَوْمَهُ وَمَا هَدٰى
﴿٧٩﴾ يَا بَن۪ٓي اِسْرَٓاء۪يلَ قَدْ اَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ عَدُوِّكُمْ
وَوٰعَدْنَاكُمْ جَانِبَ الطُّورِ الْاَيْمَنَ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ
الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى ﴿٨٠﴾ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ
وَلَا تَطْغَوْا ف۪يهِ فَيَحِلَّ عَلَيْكُمْ غَضَب۪يۚ وَمَنْ يَحْلِلْ
عَلَيْهِ غَضَب۪ي فَقَدْ هَوٰى ﴿٨١﴾ وَاِنّ۪ي لَغَفَّارٌ لِمَنْ تَابَ
وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا ثُمَّ اهْتَدٰى ﴿٨٢﴾ وَمَٓا اَعْجَلَكَ
عَنْ قَوْمِكَ يَا مُوسٰى ﴿٨٣﴾ قَالَ هُمْ اُو۬لَٓاءِ عَلٰٓى اَثَر۪ي
وَعَجِلْتُ اِلَيْكَ رَبِّ لِتَرْضٰى ﴿٨٤﴾

hatalarımızı ve senin bize zorla yaptırdığın sihir vesilesiyle işlediğimiz günahları bağışlayacaktır. Allah [elbette senden] mutlak hayırlı, azabı da [senin azabından] mutlak kalıcıdır."

74. Kim rabbinin huzuruna kâfir/müşrik olarak gelirse onun yeri cehennemdir. Orada ne ölüp azaptan kurtulabilecek ne de hayatı hayata benzeyecektir.

75-76. Rabbinin huzuruna iyi/hayırlı ameller işlemiş bir mümin olarak gelenler ise çok yüksek makamlarla taltif edilecektir. Bu makamlar, içinde derelerin çağıldadığı Adn cennetleridir. Müminler orada temelli kalacaklar. Şirk ve inkârcılıktan arınmış olanların mükâfatı işte budur!

77. [Firavun İsrailoğullarına Mısır'ı dar edince] biz Musa'ya şöyle vahyettik: "Kullarımla [İsrailoğullarıyla] birlikte geceleyin yola çık. Asanı suya vur da denizde onların geçebileceği kuru bir yol aç. Firavun'un size yetişecek olmasından endişe etme; denizde boğulurum diye de korkma."

78. Musa İsrailoğullarıyla birlikte yola koyulunca Firavun, ordusuyla onların peşine düştü. Fakat deniz onları yutuverdi.

79. Firavun, halkını saptırdı; onları doğru yola eriştirmek yerine helake sürükledi.

80. Ey İsrailoğulları! Biz sizi düşmanlarınızdan kurtardık. Sina dağının sağ yamacında [peygamberiniz Musa'ya vahyederek] sizinle bir sözleşme yaptık. Yine size çölde kudret helvası ve bıldırcın eti lütfettik.

81-82. [O vakitler size şöyle buyurduk]: "Size ihsan ettiğimiz helal/temiz rızıklardan yiyin-için. Ama sakın nankörlük edip azmayın. Aksi hâlde gazabıma uğrarsınız. Benim gazabıma uğrayan kimse helak olur. Fakat şunu da bilin ki ben, kâfirlikten/nankörlükten pişmanlık duyup tövbe eden, yürekten iman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan ve böylece doğru yolda sebat gösteren kimseleri mutlaka bağışlarım."

83. Musa Sina dağına çıkınca Allah ona şöyle dedi: "[Ey Musa! İman kalplerine tam anlamıyla yerleşmeden] kavmini bırakıp buraya gelmekte niçin aceleci davrandın?"

84. Musa, "Onlar benim yolumdadır." dedi ve ekledi: "Rabbim! Sen hoşnut olasın diye böyle acele ettim."

قَالَ فَاِنَّا قَدْ فَتَنَّا قَوْمَكَ مِنْ بَعْدِكَ وَاَضَلَّهُمُ
السَّامِرِيُّ ﴿٨٥﴾ فَرَجَعَ مُوسٰٓى اِلٰى قَوْمِه۪ غَضْبَانَ
اَسِفًاۚ قَالَ يَا قَوْمِ اَلَمْ يَعِدْكُمْ رَبُّكُمْ وَعْدًا حَسَنًاۜ
اَفَطَالَ عَلَيْكُمُ الْعَهْدُ اَمْ اَرَدْتُمْ اَنْ يَحِلَّ عَلَيْكُمْ
غَضَبٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَاَخْلَفْتُمْ مَوْعِد۪ي ﴿٨٦﴾ قَالُوا مَٓا
اَخْلَفْنَا مَوْعِدَكَ بِمَلْكِنَا وَلٰكِنَّا حُمِّلْنَٓا اَوْزَارًا مِنْ
ز۪ينَةِ الْقَوْمِ فَقَذَفْنَاهَا فَكَذٰلِكَ اَلْقَى السَّامِرِيُّ
[317] ﴿٨٧﴾ فَاَخْرَجَ لَهُمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌ فَقَالُوا هٰذَٓا
اِلٰهُكُمْ وَاِلٰهُ مُوسٰى فَنَسِيَۜ ﴿٨٨﴾ اَفَلَا يَرَوْنَ اَلَّا يَرْجِعُ
اِلَيْهِمْ قَوْلًاۙ وَلَا يَمْلِكُ لَهُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًاۚ ﴿٨٩﴾ وَلَقَدْ
قَالَ لَهُمْ هٰرُونُ مِنْ قَبْلُ يَا قَوْمِ اِنَّمَا فُتِنْتُمْ بِه۪ۚ وَاِنَّ
رَبَّكُمُ الرَّحْمٰنُ فَاتَّبِعُون۪ي وَاَط۪يعُٓوا اَمْر۪ي ﴿٩٠﴾ قَالُوا
لَنْ نَبْرَحَ عَلَيْهِ عَاكِف۪ينَ حَتّٰى يَرْجِعَ اِلَيْنَا مُوسٰى
﴿٩١﴾ قَالَ يَا هٰرُونُ مَا مَنَعَكَ اِذْ رَاَيْتَهُمْ ضَلُّٓواۙ ﴿٩٢﴾
اَلَّا تَتَّبِعَنِۜ اَفَعَصَيْتَ اَمْر۪ي ﴿٩٣﴾

85. Allah da şöyle buyurdu: ["Kavmim benim yolumdadır." diyorsun]; ama sen yanlarından ayrıldıktan sonra biz kavmini sınadık; Sâmirî onları doğru yoldan saptırdı."

86. Bunun üzerine Musa son derece kızgın ve üzgün bir hâlde kavminin yanına döndü ve "Ey Kavmim! Bu ne hâl?! Rabbiniz size [bir kitap vereceğine dair] güzel bir vaatte bulunmamış mıydı?! Bu ilahî vaat çok gecikti de yerini bulmasından ümidi kestiğiniz için mi böyle yaptınız? Yoksa siz rabbinizin hışmına mı uğramak istiyorsunuz?! Bu yüzden mi bana verdiğiniz sözden döndünüz?!" diye onları azarladı.

87. Onlar da şöyle karşılık verdiler: "[Ey Musa!] Biz sana verdiğimiz sözden isteyerek dönmedik. Biz [Mısır'dan çıkarken] ödünç aldığımız ziynet eşyalarını sahiplerine geri vermeyerek günaha girmiştik.[4] [Hiç değilse artık yanımızda taşımayalım diye] onları ateşe attık. Sâmirî de böyle yaptı."

4. Bu ayetteki *hummilnâ evzâran min zîneti'l-kavm* ifadesi meallerin çoğunda, "Ancak o kavmin (Mısır halkının) süs eşyalarından birtakım yükler yüklenmiştik.", "Biz Mısır halkının mücevheratından yüklü miktarlarda takınmıştık.", "Biz, o kavmin (Mısırlıların) ziynet eşyasından birtakım ağırlıklar yüklenmiştik." şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu çeviriler, ayetin başındaki, "[Ey Musa!] Biz sana verdiğimiz sözden isteyerek dönmedik." mealindeki ifadeyi açıklamamakta, dolayısıyla İsrailoğullarının Musa'ya verdikleri sözden dönme sebepleri kapalı kalmaktadır. Buna mukabil *hummilnâ evzâran* ifadesine, "günah yüklenmek" manası verildiğinde söz konusu kapalılık ortadan kalkmaktadır. Bizim çevirimiz klasik tefsirlerdeki bu yoruma dayanmaktadır (Bkz. Mâverdî, *en-Nüket*, III. 418; İbn Âdil, *el-Lübâb*, XIII. 356).

88. Sâmirî [ateşe atıp erittiği mücevherlerden] böğürme sesi çıkaran bir buzağı heykeli yapıp İsrail halkının huzuruna çıkardı. Ardından Sâmirî ve ona uyanlar, "İşte bu" dediler, "Bizim de Musa'nın da gerçek tanrısıdır. Ne var ki Musa gerçek tanrısını unuttu; [Sina dağına onu aramaya gitti]."

89. Oysa buzağı heykeli onların hiçbir isteklerine karşılık veremediği gibi ne kendilerinden bir zararı def etme ne de bir fayda verme gücüne sahipti. Ne yazık ki onlar bu gerçeği anlamıyorlardı.

90. Musa Sina dağından dönmeden önce Harun, "Ey Kavmim!" dedi, "Siz bu buzağı heykeliyle çok kötü biçimde ayartılmaktasınız. Gerçekte sizin rabbiniz bu heykel değil, Rahmân'dır. N'olur, bu sözlerime kulak verin de emrime itaat edin."

91. Onlar, "Musa yanımıza dönünceye kadar buzağıya tapınmaktan asla vazgeçmeyeceğiz." diye karşılık verdiler.

92-93. Musa kavminin yanına dönünce kardeşi Harun'a, "Ey Harun! Bunların yoldan çıktıklarını görünce neden engel olmadın. Niçin emrime uymadın? Onları engellememekle benim emrime karşı gelmiş olmadın mı?!" diye çıkıştı.

94. Harun, "Canım kardeşim!" dedi, "Hele şu saçımı-sakalımı bırak. Gerçek şu ki ben senin, 'Sözümü dinlemeyip İsrailoğullarının arasına ayrılık soktun; onların bölünmesine yol açtın.' diye beni suçlayacak olmandan endişe ettim."

95. Bunun üzerine Musa Sâmirî'ye dönerek, "Peki, ey Sâmirî, söyle bakalım sen ne diye işledin bu haltı?!" diye sordu.

96. Sâmirî de şöyle karşılık verdi: "Ben onların/İsrailoğullarının göremediği bazı şeyleri gördüm. [Yani sana uyan bu kavmin gidişatının doğru bir gidişat olmadığını anladım; soyut bir Allah'a inanmak yerine elle tutulur gözle görülür bir tanrı edinmenin daha gerçekçi olduğunu kavradım]. Gerçi ben elçinin [senin] din anlayışından bir şeyler öğrendim fakat onları reddettim. İçimden böyle yapmak geldi."[5]

5. Bu ayetteki *kâle basartü bi-mâ lem yebsûrû bihî fe-kabedtü kabdaten min eseri'r-rasûli fe-nebeztühâ* ifadesi klasik tefsirlerin hemen tamamında İsrâiliyat rivayetleri ışığında izah edilmiş ve bu izah tarzı bazı meallere de yansımıştır. Bu ayetin tefsirinde nakledilen mitolojik rivayetlere göre "elçi"den (*rasul*) maksat Cebrail, "iz"den (*eser*) maksat da Cebrail'in bindiği hayat atının ayak izleridir. Sâmirî'nin gördüğü şey Cebrail ve onun bindiği hayat atıdır. Cebrail'i sadece Sâmirî'nin görme sebebi ise Firavun'un çocuk katliamı yaptığı dönemde Cebrail'in ilahî emir uyarınca Sâmirî'yi kurtarması ve onu bakıp büyütmesidir. Bu yüzden Sâmirî Cebrail'i görür görmez tanımıştır(!) Bu izahlar bizce masal tadında olup tefsir açısından hiçbir değer taşımamaktadır. Bizim çevirimiz Ebû Müslim el-İsfahânî'nin yorumuna dayanmaktadır (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XXII. 96).

قَالَ يَبْنَؤُمَّ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِي وَلَا بِرَأْسِي إِنِّي خَشِيتُ
أَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي إِسْرَاءِيلَ وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي
﴿٩٤﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكَ يَا سَامِرِيُّ ﴿٩٥﴾ قَالَ بَصُرْتُ
بِمَا لَمْ يَبْصُرُوا بِهِ فَقَبَضْتُ قَبْضَةً مِنْ أَثَرِ الرَّسُولِ
فَنَبَذْتُهَا وَكَذَٰلِكَ سَوَّلَتْ لِي نَفْسِي ﴿٩٦﴾ قَالَ
فَاذْهَبْ فَإِنَّ لَكَ فِي الْحَيَاةِ أَنْ تَقُولَ لَا مِسَاسَ وَإِنَّ
لَكَ مَوْعِدًا لَنْ تُخْلَفَهُ وَانْظُرْ إِلَىٰ إِلَٰهِكَ الَّذِي ظَلْتَ
عَلَيْهِ عَاكِفًا لَنُحَرِّقَنَّهُ ثُمَّ لَنَنْسِفَنَّهُ فِي الْيَمِّ نَسْفًا
﴿٩٧﴾ إِنَّمَا إِلَٰهُكُمُ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَسِعَ كُلَّ
شَيْءٍ عِلْمًا ﴿٩٨﴾ كَذَٰلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ مَا [318]
قَدْ سَبَقَ وَقَدْ آتَيْنَاكَ مِنْ لَدُنَّا ذِكْرًا ﴿٩٩﴾ مَنْ أَعْرَضَ
عَنْهُ فَإِنَّهُ يَحْمِلُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وِزْرًا ﴿١٠٠﴾ خَالِدِينَ فِيهِ
وَسَاءَ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ حِمْلًا ﴿١٠١﴾ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي
الصُّورِ وَنَحْشُرُ الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ زُرْقًا ﴿١٠٢﴾

97-98. Bunun üzerine Musa şöyle dedi: "Defol git! Bundan sonraki hayatın boyunca büsbütün dışlanacak ve yalnızlığa mahkûm olacaksın. Ölümünden sonra ise asla kaçıp kurtulamayacağın bir azapla karşılaşacaksın. Şimdi son bir kez daha bak şu tapınıp durduğun sözde tanrına! Zira biz onu birazdan ateşe atıp yakacağız, sonra da curufunu denize savuracağız."

[Ey İsrailoğulları!] Sizin tek gerçek ilahınız/tanrınız Allah'tır. O'ndan başka gerçek ilah/tanrı yoktur. O sınırsız ilmiyle bütün her şeyi kuşatmıştır.

99-101. [Ey Peygamber!] İşte biz sana geçmişte olup biten bazı önemli olayları anlatıyoruz. Ayrıca sana tarafımızdan vahyedilmiş Kur'an'ı lütfetmiş bulunuyoruz. Kim bu Kur'an'dan yüz çevirirse bilsin ki böyleleri kıyamet günü büyük bir vebal sahibi olarak huzurumuza gelecektir. Üstelik bu vebalin cezasından hiç kurtulamayacaklar. Kıyamet günü altında kalacakları yük ne ağır bir yüktür!

102. Biz, diriliş için sûra üflendiği gün kâfirleri/müşrikleri korku ve dehşetten gözleri gövermiş/belermiş hâlde bir araya toplayacağız.[6]

6. Bu ayetteki *zürkâ* kelimesi Arapların yeşil gözü uğursuz saymaları ve hiç hoşlanmamalarıyla ilgili bir tasvir olabileceği gibi, korku ve dehşetten gözlerin belermesine ve/veya fal taşı gibi açılmasına işaret de sayılabilir. Yine bu kelime körlük manasına da hamledilebilir. Bizim çevirimiz bu üç yorumdan ilk ikisini yansıtmaktadır (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, XI. 162).

يَتَخَافَتُونَ بَيْنَهُمْ اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا عَشْرًا ﴿١٠٣﴾ نَحْنُ
اَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ اِذْ يَقُولُ اَمْثَلُهُمْ طَرِيقَةً اِنْ لَبِثْتُمْ
اِلَّا يَوْمًا ﴿١٠٤﴾ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْجِبَالِ فَقُلْ يَنْسِفُهَا
رَبّ۪ي نَسْفًا ﴿١٠٥﴾ فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا ﴿١٠٦﴾ لَا تَرٰى
ف۪يهَا عِوَجًا وَلَٓا اَمْتًا ﴿١٠٧﴾ يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لَا
عِوَجَ لَهُ وَخَشَعَتِ الْاَصْوَاتُ لِلرَّحْمٰنِ فَلَا تَسْمَعُ
اِلَّا هَمْسًا ﴿١٠٨﴾ يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ اِلَّا مَنْ
اَذِنَ لَهُ الرَّحْمٰنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا ﴿١٠٩﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ
اَيْد۪يهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُح۪يطُونَ بِه۪ عِلْمًا ﴿١١٠﴾
وَعَنَتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ
ظُلْمًا ﴿١١١﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ
فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا ﴿١١٢﴾ وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ
قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا وَصَرَّفْنَا ف۪يهِ مِنَ الْوَع۪يدِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ
[319] اَوْ يُحْدِثُ لَهُمْ ذِكْرًا ﴿١١٣﴾ فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ
وَلَا تَعْجَلْ بِالْقُرْاٰنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يُقْضٰٓى اِلَيْكَ وَحْيُهُ
وَقُلْ رَبِّ زِدْن۪ي عِلْمًا ﴿١١٤﴾ وَلَقَدْ عَهِدْنَٓا اِلٰٓى اٰدَمَ مِنْ
قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا ﴿١١٥﴾ وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ
اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُٓوا اِلَّٓا اِبْل۪يسَ اَبٰى ﴿١١٦﴾

103-104. Biz o gün bütün konuşmalarını gayet iyi bildiğimiz/işittiğimiz hâlde onlar –güya gizli konuştuklarını sanarak– kendi aralarında, "Dünyada hepi topu on gün kadar yaşadık herhâlde." diye fısıldaşacaklar. İçlerinden en aklı başında olan ise, "Yok canım, dünyada kaldığımız süre hepi topu bir günden ibarettir." diyecek.

105-107. [Ey Peygamber!] Sana kıyamet günü dağların ne olacağını soruyorlar.

De ki: "Rabbim o gün dağları toz duman edip savuracak, bulundukları yerleri dümdüz ve bomboş hâle getirecek. Öyle ki o yerlerde ne bir çukur ne de bir tümsek görebileceksin.

108-109. O gün insanlar mahşer yerinde toplanmak üzere çağrıldıklarında, çağırana derhal uyarak hiçbir yöne sapmaksızın ona doğru koşacaklar. Yine o gün Rahmân'ın heybetinden sesler kısılacak. İşte o zaman hışıltıdan, fısıltıdan başka bir ses işitemeyeceksin. Ayrıca o gün Rahmân'ın izin verdiği ve sözünden [tevhide iman ve ikrarından] hoşnut olduğu kimselerin dışındakilere şefaat fayda vermeyecek.

110. Allah, insanların geçmiş ve gelecekle ilgili her şeylerini bilir. Ama insanlar Allah'ın sınırsız ilmini kavrayamazlar.

111. Kıyamet günü herkes ezelî-ebedî hayat sahibi olan ve varlığı hiçbir şeye bağlı bulunmayan Allah'a boyun büküp teslim olacaktır. Allah'a eş ve ortak koşanlar tam anlamıyla hüsrana uğrayacaktır.

112. Mümin olarak iyi/hayırlı işler yapanlar ise o gün herhangi bir haksızlığa uğrama ve/veya yaptıklarının karşılığını alamama endişesi taşımayacaktır.

113. [Ey Peygamber!] İşte biz bu vahyi sana Arapça okunup tebliğ edilen bir hitabe olarak indirdik ve bu vesileyle uyarı mesajlarımızı tekrar tekrar dile getirdik ki o müşrik/kâfir halk Allah'a ortak koşmaktan sakınsın yahut Kur'an onların ibret alıp gafletten uyanmalarına vesile olsun.

114. [Ey Peygamber!] Her şeyin gerçek hâkimi olan Allah yüceler yücesidir. Kur'an sana vahyedilirken, vahiy tamamlanmadan önce herhangi bir konuda hüküm vermede acele etme ve "Rabbim! [Vahyinle] ilmimi artır" diye dua et.

115. Biz daha önce Âdem'e [yasak ağaca yaklaşmama hususunda] emrimizi bildirmiştik. Ama o emrimize uyma sözünü unuttu. Biz Âdem'de emre itaatle ilgili bir kararlılık görmedik.

116. Biz vaktiyle meleklere, "Âdem'in üstünlüğünü kabul edin!" buyurduk. Tüm melekler onun üstünlüğünü kabul etti; fakat İblis bunu kabule yanaşmadı.

فَقُلْنَا يَٓا اٰدَمُ اِنَّ هٰذَا عَدُوٌّ لَكَ وَلِزَوْجِكَ فَلَا
يُخْرِجَنَّكُمَا مِنَ الْجَنَّةِ فَتَشْقٰى ﴿١١٧﴾ اِنَّ لَكَ اَلَّا
تَجُوعَ ف۪يهَا وَلَا تَعْرٰى ﴿١١٨﴾ وَاَنَّكَ لَا تَظْمَؤُا ف۪يهَا
وَلَا تَضْحٰى ﴿١١٩﴾ فَوَسْوَسَ اِلَيْهِ الشَّيْطَانُ قَالَ يَٓا
اٰدَمُ هَلْ اَدُلُّكَ عَلٰى شَجَرَةِ الْخُلْدِ وَمُلْكٍ لَا يَبْلٰى
﴿١٢٠﴾ فَاَكَلَا مِنْهَا فَبَدَتْ لَهُمَا سَوْاٰتُهُمَا وَطَفِقَا
يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِ وَعَصٰٓى اٰدَمُ رَبَّهُ
فَغَوٰى ﴿١٢١﴾ ثُمَّ اجْتَبٰيهُ رَبُّهُ فَتَابَ عَلَيْهِ وَهَدٰى ﴿١٢٢﴾
قَالَ اهْبِطَا مِنْهَا جَم۪يعًا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ فَاِمَّا
يَأْتِيَنَّكُمْ مِنّ۪ي هُدًى فَمَنِ اتَّبَعَ هُدَايَ فَلَا يَضِلُّ وَلَا
يَشْقٰى ﴿١٢٣﴾ وَمَنْ اَعْرَضَ عَنْ ذِكْر۪ي فَاِنَّ لَهُ مَع۪يشَةً
ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَعْمٰى ﴿١٢٤﴾ قَالَ رَبِّ لِمَ
حَشَرْتَن۪ٓي اَعْمٰى وَقَدْ كُنْتُ بَص۪يرًا ﴿١٢٥﴾ قَالَ كَذٰلِكَ [320]
اَتَتْكَ اٰيَاتُنَا فَنَس۪يتَهَا وَكَذٰلِكَ الْيَوْمَ تُنْسٰى ﴿١٢٦﴾
وَكَذٰلِكَ نَجْز۪ي مَنْ اَسْرَفَ وَلَمْ يُؤْمِنْ بِاٰيَاتِ رَبِّه۪
وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَدُّ وَاَبْقٰى ﴿١٢٧﴾ اَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ
كَمْ اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ ف۪ي مَسَاكِنِهِمْ
اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِاُو۬لِي النُّهٰى ﴿١٢٨﴾

117-119. Bunun üzerine Âdem'e şöyle buyurduk: "Ey Âdem! Hiç şüphesiz İblis senin ve eşinin düşmanıdır. Sakın o sizi [geçiminiz için gerekli olan her şeye kolayca sahip olduğunuz, mutluluk ve huzur içinde yaşadığınız] cennetten çıkarmasın. Ona uyup cennetten kovulduğunuz takdirde perişan olursun[uz]. Oysa cennette ne aç kalırsın ne de çıplak. Yine cennette susuzluk da çekmezsin, güneşin sıcağından da etkilenmezsin."

120. Ne var ki şeytan ona şöyle fısıldadı: "Ey Âdem! Sana ölümsüzlüğü [hayat ağacını] ve dolayısıyla hiç son bulmayacak bir saltanatın/nimetin yolunu göstereyim mi?"

121. Sonunda Âdem ve eşi şeytana uyarak o yasak ağacın meyvesinden yediler. Ardından çıplaklıklarının farkına vardılar ve cennetteki ağaç yapraklarıyla üzerlerini/edep yerlerini örtmeye başladılar. İşte böylece Âdem rabbine karşı gelmiş ve dolayısıyla çok büyük bir yanlış yapmış oldu.

122. Ama daha sonra rabbi onu günahtan arındırdı; tövbesini kabul etti ve onu doğru yola iletti.

123-125. [Âdem ve eşi cennette şeytana uyunca] Allah onlara şöyle buyurdu: "Hepiniz [şimdiye değin huzur ve mutluluk içinde yaşadığınız] cennetten birbirinize düşman olarak çıkın-gidin. Bundan sonra benden size bir yol gösterici geldiğinde her kim ona uyarsa işte böyleleri ne yolunu şaşırır ne de bedbaht olur. Ama kim de benim ayetlerimden yüz çevirirse bilsin ki böyleleri dünyada çok sıkıntılı bir hayat yaşamaya mahkûmdur. Kıyamet günü ise biz böylelerini mahşer yerine kör olarak getireceğiz. İşte o zaman, "Rabbim!" diyecek, "Beni mahşer yerine niçin kör olarak getirdin; oysa ben dünyada gören birisiydim?!"

126. Allah da ona şöyle cevap verecek: "Kör olarak haşredilmenin sebebi şu: Vaktiyle sana ayetlerimiz gelmişti. Ama sen onları kâle almamış, hiç umursamamış ve dolayısıyla inanmamıştın. İşte bugün de sen kâle alınmayacak ve umursanmayacaksın."

127. İşte biz, günaha batıp haddi aşan, rabbinin ayetlerine inanmayan kimseleri böyle cezalandırırız. Hiç şüpheniz olmasın ki böylelerinin ahirette çekecekleri azap [dünyadaki sıkıntılı hayatlarından] çok daha şiddetli ve sürekli olacaktır.

128. Şimdi yurtlarında gezip dolaştıkları, kendilerinden önce yaşamış nice halkları yok etmiş olmamız da mı bu müşriklerin akıllarını başlarına getirmedi?! Hiç şüphesiz o halkların feci akıbetlerinde nice ibretler var; fakat bunu anlayacak olanlar aklıselim ve sağduyu sahibi kimselerdir.

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَاَجَلٌ
مُسَمًّى ﴿١٢٩﴾ فَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ
رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا وَمِنْ اٰنَٓائِ
الَّيْلِ فَسَبِّحْ وَاَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضٰى ﴿١٣٠﴾
وَلَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا مِنْهُمْ
زَهْرَةَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا لِنَفْتِنَهُمْ فِيهِ وَرِزْقُ رَبِّكَ خَيْرٌ
وَاَبْقٰى ﴿١٣١﴾ وَأْمُرْ اَهْلَكَ بِالصَّلٰوةِ وَاصْطَبِرْ عَلَيْهَا
لَا نَسْـَٔلُكَ رِزْقًا نَحْنُ نَرْزُقُكَ وَالْعَاقِبَةُ لِلتَّقْوٰى
﴿١٣٢﴾ وَقَالُوا لَوْلَا يَأْتِينَا بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّهٖ اَوَلَمْ تَأْتِهِمْ بَيِّنَةُ
مَا فِي الصُّحُفِ الْاُولٰى ﴿١٣٣﴾ وَلَوْ اَنَّٓا اَهْلَكْنَاهُمْ
بِعَذَابٍ مِنْ قَبْلِهٖ لَقَالُوا رَبَّنَا لَوْلَٓا اَرْسَلْتَ اِلَيْنَا
رَسُولًا فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ مِنْ قَبْلِ اَنْ نَذِلَّ وَنَخْزٰى ﴿١٣٤﴾
قُلْ كُلٌّ مُتَرَبِّصٌ فَتَرَبَّصُوا فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ اَصْحَابُ
الصِّرَاطِ السَّوِيِّ وَمَنِ اهْتَدٰى ﴿١٣٥﴾

129. Günahkârların cezasının belli bir süreye kadar ertelenmesi hususunda rabbinin önceden verilmiş bir sözü/hükmü olmasaydı, o müşriklerin/kâfirlerin işi çoktan bitirilmişti.

130. [Ey Peygamber!] Onların sataşmalarına, ileri geri konuşmalarına şimdilik sabret. Güneşin doğuşundan ve batışından önce [namazla] rabbini överek yücelt. Yine gecenin bir kısmında ve gündüzün iki yakasında [namazla] rabbinin şanını yücelt ki O'nun rızasına eresin.

131. O kâfirlerden/müşriklerden bir kısmına fâni hayatta kendilerini sınamak için verdiğimiz dünya nimetlerinde gözün kalmasın. [Bil ki] rabbinin sana vereceği sevap/mükâfat onların sahip olduklarından mutlak hayırlı ve kalıcıdır.

132. [Ey Peygamber!] Aile fertlerine ve ümmetine namaz kılmayı emret. Sen de namaz ibadetine devam et. Biz senin rızık peşinde koşmanı istemiyoruz. Senin rızkını biz veririz. [Bil ki] mutlu son, şirkten sakınan kimselerin olacaktır.[7]

7. Bu ayetteki *ve'l-âkıbetü li't-takvâ* ifadesine verdiğimiz anlam, *ve'l-âkıbetü li-ehli't-takvâ* şeklindeki izaha dayanmaktadır (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, VII. 401).

133. Müşrikler, "Muhammed, rabbinden bir mucize getirip gösterseydi ya!" diyorlar. Peki, geçmişteki vahiy metinlerindeki haberleri, yani daha önceki halkların mucize istedikleri ve o mucizeleri yalanlayınca helak edildikleri gerçeğini anlatan Kur'an gelmedi mi onlara?![8] [Böyleyken onlar hâlâ ne mucizesi istiyorlar?!]

8. Bu ayetteki *evelem te'tihim beyyinetü mâ fi's-suhufi'l-ûlâ* ifadesi, "Önceki kitaplarda olanların apaçık delili olan Kur'an onlara gelmedi mi?", "Onlara, önceki kitaplarda bulunan kanıt gelmedi mi?" şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu çeviriler ayetteki mana ve maksadı açık şekilde ifade etmemektedir. Müşriklerin mucize taleplerine cevap niteliğindeki bu ayette, daha önceki kitaplardaki haberlere atıfla geçmişteki inkârcı toplumların peygamberlerinden birtakım mucizeler istedikleri, fakat o mucizeler geldiğinde inkâr ettikleri ve bu yüzden helak edildikleri gerçeğinden haber veren Kur'an'a (*beyyine*) dikkat çekilmekte, dolayısıyla ayette, "Geçmişte inkârcı bir tavırla birtakım mucizeler gösterilmesini talep eden toplumları helak edişimize dair haberler onlara ulaşmadı mı?! İstedikleri bu mucizeler kendilerine geldiği takdirde, bunların hâllerinin de geçmiştekilerin hâli gibi olmayacağı hususunda ne tür bir güvenceleri var?!" şeklinde bir mana kastedilmektedir. Bizim çevirimiz bu yorumla paraleldir (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, VIII. 480).

134. Şayet biz peygamber ve vahiy göndermeden onları azapla helak etmiş olsaydık, hesap günü mutlaka şöyle derlerdi: "Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de böyle zelil ve perişan olmazdan önce senin ayetlerine uysaydık."

135. [Ey Peygamber!] De ki onlara: "Herkes ne olacağını bekleyip gözlemektedir. [Biz sizin helak olacağınız günü bekliyoruz]. Siz de bizim başımıza gelmesini umduğunuz felaketi bekleyin bakalım. Doğru yolu tutanların, umduklarına kavuşanların kimler olduğunu yakında anlayacaksınız."

21/ENBİYÂ SÛRESİ

Mekke döneminde, hicrete yakın bir zaman diliminde müşriklerin baskı ve zorbalıklarının şiddetlenmesi üzerine vahyedilmiştir. Nüzul sırasında 73. sûre olduğu ve İbrahim sûresinden sonra, Mü'minûn sûresinden önce indiği belirtilir. Bazı müfessirlere göre 44. ayet Medine döneminde inmiştir. Toplam 112 ayettir. Birçok peygamberin tevhid mücadelesini anlatan ayetleri muhtevi olduğu için "Enbiyâ sûresi" diye adlandırılmıştır.

سُورَةُ الْأَنْبِيَاءِ (٢١) [321]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ ف۪ي غَفْلَةٍ مُعْرِضُونَ
(١) مَا يَأْت۪يهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنْ رَبِّهِمْ مُحْدَثٍ اِلَّا
اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ (٢) لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْ وَاَسَرُّوا
النَّجْوَى الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا هَلْ هٰذَا اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ
اَفَتَأْتُونَ السِّحْرَ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُونَ (٣) قَالَ رَبّ۪ي يَعْلَمُ
الْقَوْلَ فِي السَّمَاءِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ
(٤) بَلْ قَالُوا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ بَلِ افْتَرٰيهُ بَلْ هُوَ شَاعِرٌ
فَلْيَأْتِنَا بِاٰيَةٍ كَمَا اُرْسِلَ الْاَوَّلُونَ (٥) مَا اٰمَنَتْ قَبْلَهُمْ
مِنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا اَفَهُمْ يُؤْمِنُونَ (٦) وَمَا اَرْسَلْنَا
قَبْلَكَ اِلَّا رِجَالًا نُوح۪ي اِلَيْهِمْ فَسْـَٔلُوا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ
كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ (٧) وَمَا جَعَلْنَاهُمْ جَسَدًا لَا يَأْكُلُونَ
الطَّعَامَ وَمَا كَانُوا خَالِد۪ينَ (٨) ثُمَّ صَدَقْنَاهُمُ الْوَعْدَ
فَاَنْجَيْنَاهُمْ وَمَنْ نَشَاءُ وَاَهْلَكْنَا الْمُسْرِف۪ينَ (٩)

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1-3. Bu [kâfir/müşrik] halkın hesaba çekilecekleri gün yaklaştı. Hâl böyleyken onlar hâlâ gaflet içinde imandan yüz çeviriyorlar. Ne zaman rablerinden kendilerine yeni bir uyarı gelse onu daima alaya alarak dinliyorlar. Çünkü onların akılları fikirleri hep lakaytlığa meylediyor. Ayrıca onlar kendi aralarında, "[Peygamber olduğunu iddia eden] Muhammed tıpkı bizim gibi bir insan! Şimdi göz göre göre Kur'an denen şu sihirli sözün büyüsüne mi kapılacağız?!" diye fısıldaşıyorlar.

4. [Ey Peygamber!] De ki[1] onlara: "Benim rabbim gökte ve yerde söylenen her sözü bilir. Çünkü O her şeyi işiten, her şeyi bilendir."

1. Bu ayetteki *kâle* (Dedi) kelimesini kıraat imamlarından İbn Kesîr, Nâfi', Ebû 'Amr, İbn 'Âmir ve Ebû Bekr Şu'be rivayetine göre Âsım'ın *kul* (de ki) şeklindeki okuyuşlarına göre çevirdik (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, V. 340).

5. O müşrikler bir de şöyle diyorlar: "Muhammed'in Kur'an dediği şey aslında sayıklamayı andıran karmakarışık sözler. Yok yok, bütün bunları kendisi uyduruyor. Hayır, belki de o bir şair. Yok, eğer şair değil de gerçekten peygamberse önceki peygamberler gibi o da bize bir mucize göstermeli."

6. Oysa geçmişte helak ettiğimiz toplumlar da kendilerine gelen mucizelere inanmadı. Şimdi bunlar mı inanacak?!

7. [Ey Peygamber!] Senden önce kendilerine vahyedip peygamber olarak gönderdiğimiz kimseler de [melek değil] tıpkı senin gibi insan evladı idi.

[Ey Müşrikler!] Bu gerçeği bilmiyorsanız, gidin Tevrat ve İncil hakkında bilgi sahibi olanlara sorun.

8. Biz o peygamberleri de yemeye-içmeye ihtiyaç duymayan bir nitelikte yaratmamıştık. Onlar ölümsüz de değillerdi.

9. Ama sonuçta biz o peygamberlere verdiğimiz sözü tuttuk. Onları ve dilediğimiz kimseleri [onlara inananları] azap ve helakten kurtarıp selamete erdirdik. Kâfirlikte direnip azgınlaşanları ise yok ettik.

لَقَدْ اَنْزَلْنَا اِلَيْكُمْ كِتَابًا فِيهِ ذِكْرُكُمْ اَفَلَا تَعْقِلُونَ
[322] ﴿١٠﴾ وَكَمْ قَصَمْنَا مِنْ قَرْيَةٍ كَانَتْ ظَالِمَةً وَاَنْشَاْنَا
بَعْدَهَا قَوْمًا اٰخَرِينَ ﴿١١﴾ فَلَمَّا اَحَسُّوا بَأْسَنَا اِذَا
هُمْ مِنْهَا يَرْكُضُونَ ﴿١٢﴾ لَا تَرْكُضُوا وَارْجِعُوا اِلٰى مَا
اُتْرِفْتُمْ فِيهِ وَمَسَاكِنِكُمْ لَعَلَّكُمْ تُسْـَٔلُونَ ﴿١٣﴾ قَالُوا يَا
وَيْلَنَا اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿١٤﴾ فَمَا زَالَتْ تِلْكَ دَعْوٰيهُمْ
حَتّٰى جَعَلْنَاهُمْ حَصِيدًا خَامِدِينَ ﴿١٥﴾ وَمَا خَلَقْنَا
السَّمَٓاءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِبِينَ ﴿١٦﴾ لَوْ اَرَدْنَٓا
اَنْ نَتَّخِذَ لَهْوًا لَاتَّخَذْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا اِنْ كُنَّا فَاعِلِينَ
﴿١٧﴾ بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَاِذَا
هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾ وَلَهُ مَنْ
فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَنْ عِنْدَهُ لَا يَسْتَكْبِرُونَ
عَنْ عِبَادَتِهِ وَلَا يَسْتَحْسِرُونَ ﴿١٩﴾ يُسَبِّحُونَ الَّيْلَ
وَالنَّهَارَ لَا يَفْتُرُونَ ﴿٢٠﴾ اَمِ اتَّخَذُٓوا اٰلِهَةً مِنَ الْاَرْضِ
هُمْ يُنْشِرُونَ ﴿٢١﴾ لَوْ كَانَ فِيهِمَٓا اٰلِهَةٌ اِلَّا اللّٰهُ لَفَسَدَتَا
فَسُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَرْشِ عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٢٢﴾

10. Andolsun ki biz size kendisine uymakla şeref kazanacağınız bir kitap gönderdik. Neden hâlâ aklınızı başınıza almazsınız?![2]

2. Bu ayetteki *zikr* kelimesi "şan, şeref" anlamındadır (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IX. 8)

11. [Ey Müşrikler! Bilin ki] biz geçmişte nice kâfir halkları imha ettik ve onların yerine başka halkları/insanları vücuda getirdik.

12. Helak olup giden o halklar bizim şiddetli azabımızın geleceğini sezince yerlerinden yurtlarından kaçmaya çalıştılar.

13. O zaman bizim tarafımızdan, "[Niye kaçıyorsunuz ki?!] Kaçmayın! Varın zenginlik ve refah içindeki şımarıkça yaşantınıza, rahat yuvalarınıza dönün. Belki sizi arayan soran olur(!)" diye alaya alındıklarını hissettiler.

14-15. Yine onlar, "Eyvahlar olsun bize! Biz gerçekten çok büyük bir yanlış yapmışız." diye feryat etmeye başladılar. İşte onlar böyle feryat edip dururken biz onları âdeta biçilmiş, yakılıp kül olmuş ekine çevirdik.

16. Biz göğü, yeri ve bu ikisi arasında mevcut olan şeyleri oyun ve eğlence olsun diye yaratmadık.

17. Şayet biz oyun-eğlence isteseydik, bunu şanımıza uygun bir şekilde yapardık. Evet, yapsaydık böyle yapardık; ama yapmadık, yapmayız![3]

3. Bu ayetteki *in künnâ fâ'ilîn* ifadesi *in* edatının hem şart hem nefy/olumsuzluk manasına gelmesinden dolayı iki farklı şekilde tercüme edilebilir (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, V. 344). Biz her iki manayı da çeviriye yansıttık.

18. Bu mesele bir tarafa, biz Kur'an'ı o müşriklerin asılsız iddia ve inançlarının tepesine bir balyoz gibi indiririz ve bu balyoz, müşrik zihniyeti darmadağın eder. Bir de bakmışsın ki o zihniyet yok olup gitmiş.

[Ey Müşrikler!] Allah hakkındaki çirkin yakıştırmalarınızdan dolayı yazıklar olsun size!

19-20. [Bilin ki] göklerde ve yerde canlı-cansız ne varsa hepsi O'nun kuludur. O'nun katındaki varlıklar [melekler] O'na kulluk/ibadet hususunda ne büyüklük taslarlar ne de kulluktan/ibadetten bıkıp usanırlar. Dahası, onlar dur durak bilmeden her daim O'nun şanını yüceltirler.

21. Demek o müşrikler taştan-topraktan tanrılar ediniyorlar?! Ne o, yoksa ölüleri onlar mı diriltecek?!

22. Gökte ve yerde Allah'tan başka ilahlar/tanrılar bulunsaydı bütün kâinatın düzeni alt üst olurdu. Hâşâ! Mutlak hükümranlık sahibi Allah onların yakıştırmalarından münezzehtir.

23. Allah yaptıklarından asla sorguya çekilemez; ama o müşrikler/kâfirler elbet sorguya çekilecekler.

24. Demek onlar Allah'ın yanı sıra başka birtakım ilahlar/tanrılar edindiler?!

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Bu inanç ve iddianızın doğruluğunu ispatlayacak delilinizi getirin de görelim! Gerek benim ümmetime gelen gerekse benden önceki ümmetlere gelen ilahî kitaplarda anlatılan inanç işte bu tevhid inancıdır."

Ne var ki Mekke halkının müşrik çoğunluğu Allah'ın tek gerçek ilah/tanrı olduğu gerçeğini bilmez ve dolayısıyla tevhide imandan yüz çevirir.

25. [Ey Peygamber!] Biz senden önce gönderdiğimiz her peygambere de şunu vahyettik: "Benden başka gerçek ilah/tanrı yok; öyleyse yalnız bana kulluk/ibadet edin!"

26. Böyleyken, o müşrikler, "Rahmân çocuk edindi." diyorlar. Hâşâ! O böyle şeylerden münezzehtir. Allah'ın çocukları diye nitelendirdikleri melekler aslında O'nun değerli, şerefli kullarıdır.

لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْـَٔلُونَ ﴿٢٣﴾ اَمِ اتَّخَذُوا
مِنْ دُونِه۪ٓ اٰلِهَةًۜ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْۚ هٰذَا ذِكْرُ مَنْ مَعِيَ
وَذِكْرُ مَنْ قَبْل۪يۜ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَۙ الْحَقَّ فَهُمْ
مُعْرِضُونَ ﴿٢٤﴾ وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ اِلَّا [323]
نُوح۪ٓي اِلَيْهِ اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّٓا اَنَا۬ فَاعْبُدُونِ ﴿٢٥﴾ وَقَالُوا
اتَّخَذَ الرَّحْمٰنُ وَلَدًا سُبْحَانَهُۜ بَلْ عِبَادٌ مُكْرَمُونَۙ
﴿٢٦﴾ لَا يَسْبِقُونَهُ بِالْقَوْلِ وَهُمْ بِاَمْرِه۪ يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾
يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْد۪يهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يَشْفَعُونَۙ اِلَّا
لِمَنِ ارْتَضٰى وَهُمْ مِنْ خَشْيَتِه۪ مُشْفِقُونَ ﴿٢٨﴾ وَمَنْ
يَقُلْ مِنْهُمْ اِنّ۪ٓي اِلٰهٌ مِنْ دُونِه۪ فَذٰلِكَ نَجْز۪يهِ جَهَنَّمَۜ
كَذٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِم۪ينَ ﴿٢٩﴾ اَوَلَمْ يَرَ الَّذ۪ينَ كَفَرُٓوا
اَنَّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ كَانَتَا رَتْقًا فَفَتَقْنَاهُمَاۜ
وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَٓاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّۜ اَفَلَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٠﴾
وَجَعَلْنَا فِي الْاَرْضِ رَوَاسِيَ اَنْ تَم۪يدَ بِهِمْۖ وَجَعَلْنَا
ف۪يهَا فِجَاجًا سُبُلًا لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٣١﴾

27-28. Melekler Allah'ın izni olmadıkça hiçbir şey söylemezler; onlar her işlerini Allah'ın emirleri doğrultusunda yaparlar. Allah onların yaptıklarını da yapacaklarını da bilir. Onlar Allah'ın hoşnut olduğu kimselerden başkasına şefaat de edemezler. Yine onlar Allah'a duydukları saygı ve korkudan titrerler.

29. Meleklerden biri kalkıp, "Allah'ın yanı sıra ben de bir tanrıyım." diyecek olsa, onu cehennemle cezalandırırız. İşte biz gerek tanrılık iddiasında bulunanları, gerek Allah'a ortak koşanları böyle cezalandırırız.

30. O müşrikler/kâfirler bilmez mi ki gökler ve yer başlangıçta bir bütün hâlindeydi; sonra biz onları ayırdık ve bütün canlıları sudan yarattık. Bu gerçeklere rağmen yine inanmayacaklar mı?![4]

4. Bu ayetteki *enne's-semâvâti ve'l-arda kânetâ ratkan fe-feteknâhümâ* ifadesi genellikle sanıldığının aksine kâinatın yaratılış aşamasındaki iki farklı duruma değil, yağmurun yağıp yağmamasına, dolayısıyla bolluk ve kıtlığa işaret eder. Daha açıkçası, *ratk* kelimesi gökyüzünden yağmur yağmaması ve yeryüzünde kuraklık olması, *fetk* ise yağmurun yağdırılması ve bu sayede bolluğa vesile kılınmasıdır (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IX. 20-21). İkrime, İbn Zeyd gibi tâbiûn müfessirlerden gelen ve Taberî tarafından da tercih edilen bu yorumun aksine, ayetin gerçekte evrenin oluşum aşamasıyla ilgili bilimsel bir gerçeğe işaret ettiği ileri sürülürse, Kur'an'ın nazil olduğu dönemdeki insanların bu modern bilimsel gerçeği bildiklerini de kabul etmek gerekir. Çünkü ayet *evelem yerallezîne keferû* (o kâfirler görmezler mi/bilmezler mi...) ifadesiyle başlamaktadır. İlahî hitabın ilk muhatapları konumundaki insanların evrenin oluşumuyla ilgili modern bilimsel teorileri bildiğini söylemek abestir. Şu hâlde Kur'an burada onların bilip gördükleri bir şeyden söz etmektedir ve bu da yağmurla ilgilidir.

31. [Yine onlar bilmez mi ki] yeryüzü onları sarsmasın diye biz oraya sabit dağlar yerleştirdik. Gidecekleri yere kolayca ulaşsınlar diye bu dağlar arasında vadiler ve geçitler açtık.

وَجَعَلْنَا السَّمَٓاءَ سَقْفًا مَحْفُوظًاۚ وَهُمْ عَنْ اٰيَاتِهَا
مُعْرِضُونَ ﴿٣٢﴾ وَهُوَ الَّذٖى خَلَقَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ
وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَؕ كُلٌّ فٖى فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٣٣﴾
وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِنْ قَبْلِكَ الْخُلْدَؕ اَفَائِنْ مِتَّ فَهُمُ
الْخَالِدُونَ ﴿٣٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَٓائِقَةُ الْمَوْتِؕ وَنَبْلُوكُمْ
[324] بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةًؕ وَاِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٣٥﴾ وَاِذَا رَاٰكَ
الَّذٖينَ كَفَرُٓوا اِنْ يَتَّخِذُونَكَ اِلَّا هُزُوًاؕ اَهٰذَا الَّذٖى
يَذْكُرُ اٰلِهَتَكُمْۚ وَهُمْ بِذِكْرِ الرَّحْمٰنِ هُمْ كَافِرُونَ
﴿٣٦﴾ خُلِقَ الْاِنْسَانُ مِنْ عَجَلٍؕ سَاُرٖيكُمْ اٰيَاتٖى
فَلَا تَسْتَعْجِلُونِ ﴿٣٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ
كُنْتُمْ صَادِقٖينَ ﴿٣٨﴾ لَوْ يَعْلَمُ الَّذٖينَ كَفَرُوا حٖينَ
لَا يَكُفُّونَ عَنْ وُجُوهِهِمُ النَّارَ وَلَا عَنْ ظُهُورِهِمْ
وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٣٩﴾ بَلْ تَأْتٖيهِمْ بَغْتَةً فَتَبْهَتُهُمْ
فَلَا يَسْتَطٖيعُونَ رَدَّهَا وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ ﴿٤٠﴾ وَلَقَدِ
اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذٖينَ سَخِرُوا
مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُنَۚ ﴿٤١﴾ قُلْ مَنْ يَكْلَؤُكُمْ
بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ مِنَ الرَّحْمٰنِؕ بَلْ هُمْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّهِمْ
مُعْرِضُونَ ﴿٤٢﴾

32. Öte yandan, göğü çökme ihtimali bulunmayan bir tavan yaptık. Böyleyken o kâfirler gökyüzünde Allah'ın kudretine işaret eden bunca delili de görmezden geliyorlar.

33. Hâlbuki geceyi, gündüzü, her biri kendi yörüngesinde akıp giden güneşi ve ayı da yaratan O'dur.

34. [Ey Peygamber!] Biz senden önce hiçbir insana ölümsüzlük vermedik. Hâl böyleyken yarın bir gün sen öleceksin de o müşrikler sonsuza kadar mı yaşayacaklar?!

35. [Unutmayın ki] her can, dünyaya gelen her insan ölümü tadacaktır. Biz sizi bu dünyada kâh [yoksulluk, hastalık, kaza, bela gibi] hoşunuza gitmeyen şeylerle, kâh [zenginlik, refah, sağlık gibi] sevdiğiniz şeylerle sınarız. [Unutmayın ki] yarın bir gün hesap vermek üzere huzurumuza getirileceksiniz!

36. [Ey Peygamber!] O kâfirler seni gördükleri zaman, "Bu mu bizim tanrılarımızı diline dolayan adam?!" diye alay ederler. Hâlbuki asıl onlar [çirkin yakıştırmalarla] Rahmân'ı dillerine doluyorlar. Onlar kâfirlerin ta kendileridir.

37. [Kâfir] insan [azap ve helak konusunda] pek aceleci bir tabiata sahiptir. [Ey Kâfirler!] Günü gelince, dünyada nasıl zelil ve perişan olacağınızı, ahirette de cehennemi nasıl boylayacağınızı size göstereceğim. Hiç acele etmeyin!

38. Ama onlar hâlâ, "Mademki iddialarınızın doğruluğundan dem vuruyorsunuz, o hâlde söyleyin bakalım, şu kıyamet ve azap ne zaman gelip çatacak?" diyorlar.

39. O kâfirler cehenneme girdiklerinde yüzlerini ve sırtlarını kavuracak ateşten asla kaçıp kurtulamayacaklarını ve hiç kimseden yardım alamayacaklarını bilselerdi böyle ileri geri konuşmazlardı.

40. Gerçek şu ki kıyamet ve azap onlara ansızın gelecek ve onları şaşkına çevirecek. İşte o zaman ne onu engellemeye güçleri yetecek ne de kendilerine tövbe için fırsat verilecek.

41. [Ey Peygamber!] Hiç şüphen olmasın ki senden önceki peygamberlerle de alay edildi. Ama gün geldi, alay konusu yaptıkları azap o alaycı kâfirleri çepeçevre kuşatıverdi.

42. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Rahmân'ın gece veya gündüz geliverecek azabından sizi kim koruyabilir?!" Ama gel gör ki onlar hâlâ rablerinin öğüt ve uyarılarından yüz çeviriyorlar.

أَمْ لَهُمْ اٰلِهَةٌ تَمْنَعُهُمْ مِنْ دُونِنَاۜ لَا يَسْتَطٖيعُونَ نَصْرَ
اَنْفُسِهِمْ وَلَا هُمْ مِنَّا يُصْحَبُونَ ﴿٤٣﴾ بَلْ مَتَّعْنَا هٰٓؤُ۬لَٓاءِ
وَاٰبَٓاءَهُمْ حَتّٰى طَالَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُۜ اَفَلَا يَرَوْنَ اَنَّا نَأْتِي
الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَاۜ اَفَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾ قُلْ [325]
اِنَّمَٓا اُنْذِرُكُمْ بِالْوَحْيِۘ وَلَا يَسْمَعُ الصُّمُّ الدُّعَٓاءَ اِذَا
مَا يُنْذَرُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَئِنْ مَسَّتْهُمْ نَفْحَةٌ مِنْ عَذَابِ رَبِّكَ
لَيَقُولُنَّ يَا وَيْلَنَٓا اِنَّا كُنَّا ظَالِمٖينَ ﴿٤٦﴾ وَنَضَعُ الْمَوَازٖينَ
الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔاۜ وَاِنْ كَانَ
مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ اَتَيْنَا بِهَاۜ وَكَفٰى بِنَا حَاسِبٖينَ
﴿٤٧﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسٰى وَهٰرُونَ الْفُرْقَانَ وَضِيَٓاءً
وَذِكْرًا لِلْمُتَّقٖينَۙ ﴿٤٨﴾ اَلَّذٖينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ
وَهُمْ مِنَ السَّاعَةِ مُشْفِقُونَ ﴿٤٩﴾ وَهٰذَا ذِكْرٌ مُبَارَكٌ
اَنْزَلْنَاهُۜ اَفَاَنْتُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ ﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَٓا اِبْرٰهٖيمَ
رُشْدَهُ مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا بِهٖ عَالِمٖينَۚ ﴿٥١﴾ اِذْ قَالَ لِاَبٖيهِ
وَقَوْمِهٖ مَا هٰذِهِ التَّمَاثٖيلُ الَّتٖٓي اَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ ﴿٥٢﴾
قَالُوا وَجَدْنَٓا اٰبَٓاءَنَا لَهَا عَابِدٖينَ ﴿٥٣﴾

43. Yoksa onları bizim azabımızdan koruyacak güce sahip tanrıları mı var?! Hâlbuki onların tanrı zannettikleri şeylerin kendilerine bile faydası olmaz. [İyi bilsinler ki] o kâfirler/müşrikler bize rağmen hiç kimseden destek ve yardım göremezler.

44. Evet, biz onları ve atalarını dünya nimetlerinden çokça nasiplendirdik. O kadar ki kendilerine verdiğimiz nimetlerle ömürlerine ömür kattılar. Peki, şimdi onlar imkân, refah ve nüfuz alanlarını gitgide daralttığımızı görmüyorlar mı? Durum böyleyken kendilerinin üstün olduklarını mı zannediyorlar?!

45. [Ey Peygamber!] De ki onlara: "Bakın, ben sizi sırf vahye dayanarak uyarıyorum." Ne var ki sağırlar/kâfirlikte karar kılanlar ne kadar uyarılsalar da bu çağrıyı duymazlar.

46. Ama eğer rabbinin azabı onlara hafiften dokunacak olsa, "Eyvahlar olsun bize! Biz ilahî çağrıya kör ve sağır kesilmekle kendimize yazık etmişiz." diye feryat ederler.

47. Biz kıyamet günü öyle hassas teraziler kuracağız ki hiç kimse zerre kadar bile haksızlığa uğramayacak. Bir hardal tanesi ağırlığınca da olsa yapılan her işi bu teraziye koyacağız. Hesap görmede bizim gibisi yoktur!

48. Gerçek şu ki biz vaktiyle Musa'ya ve Harun'a manevi bir ışık, bir öğüt ve aynı zamanda doğru ile yanlışı birbirinden ayıran bir ölçüt olan vahiyler göndermiştik. Fakat bunu anlayacak olanlar, Allah'a itaatsizlikten sakınan kimselerdir.

49. Böyle kimseler rablerine ihlas ve samimiyetle derin saygı duyarlar,[5] yüreklerinde kıyamet günü hesap verme endişesi taşırlar.

5. Bu ayetteki *yahşevne rabbehüm bi'l-ğayb* ifadesi, "Kendisini görmedikleri hâlde rablerine derin saygı duyarlar." şeklinde de tercüme edilebilir (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, V. 356).

50. İşte bu Kur'an da [tıpkı önceki vahiyler gibi] tarafımızdan gönderilen mübarek/kutlu bir öğüt, bir şeref kaynağıdır. [Ey Müşrikler!] Hâl böyleyken, demek siz hâlâ onu inkâr ediyorsunuz!

51. Andolsun ki biz Musa'dan çok önce İbrahim'e de izleyeceği yolu göstermiştik. Çünkü biz onun tevhid inancı uğrunda mücadele vereceğini biliyorduk.

52. Vaktiyle İbrahim babasına ve halkına, "Tanrı diye tapınıp durduğunuz bu heykeller de neyin nesi?!" diye sordu.

53. Onlar, "Biz atalarımızdan böyle gördük. Onlar da bu heykellere tapıyorlardı; [şimdi biz de aynısını yapıyoruz]." diye karşılık verdiler.

قَالَ لَقَدْ كُنْتُمْ اَنْتُمْ وَاٰبَاۤؤُ۬كُمْ ف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ ﴿٥٤﴾
قَالُٓوا اَجِئْتَنَا بِالْحَقِّ اَمْ اَنْتَ مِنَ اللَّاعِب۪ينَ ﴿٥٥﴾ قَالَ
بَلْ رَبُّكُمْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ الَّذ۪ي فَطَرَهُنَّۘ
وَاَنَا۬ عَلٰى ذٰلِكُمْ مِنَ الشَّاهِد۪ينَ ﴿٥٦﴾ وَتَاللّٰهِ لَاَك۪يدَنَّ
[326] اَصْنَامَكُمْ بَعْدَ اَنْ تُوَلُّوا مُدْبِر۪ينَ ﴿٥٧﴾ فَجَعَلَهُمْ
جُذَاذًا اِلَّا كَب۪يرًا لَهُمْ لَعَلَّهُمْ اِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿٥٨﴾ قَالُوا
مَنْ فَعَلَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَٓا اِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِم۪ينَ ﴿٥٩﴾ قَالُوا
سَمِعْنَا فَتًى يَذْكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُٓ اِبْرٰه۪يمُۜ ﴿٦٠﴾ قَالُوا
فَأْتُوا بِه۪ عَلٰٓى اَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴿٦١﴾
قَالُٓوا ءَاَنْتَ فَعَلْتَ هٰذَا بِاٰلِهَتِنَا يَٓا اِبْرٰه۪يمُۜ ﴿٦٢﴾ قَالَ
بَلْ فَعَلَهُ كَب۪يرُهُمْ هٰذَا فَسْـَٔلُوهُمْ اِنْ كَانُوا يَنْطِقُونَ
﴿٦٣﴾ فَرَجَعُٓوا اِلٰٓى اَنْفُسِهِمْ فَقَالُٓوا اِنَّكُمْ اَنْتُمُ
الظَّالِمُونَۙ ﴿٦٤﴾ ثُمَّ نُكِسُوا عَلٰى رُؤُ۫سِهِمْۚ لَقَدْ عَلِمْتَ
مَا هٰٓؤُ۬لَٓاءِ يَنْطِقُونَ ﴿٦٥﴾ قَالَ اَفَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْـًٔا وَلَا يَضُرُّكُمْۜ ﴿٦٦﴾ اُفٍّ لَكُمْ وَلِمَا
تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ قَالُوا حَرِّقُوهُ
وَانْصُرُٓوا اٰلِهَتَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ فَاعِل۪ينَ ﴿٦٨﴾

54. Bunun üzerine İbrahim, "Gerçek şu ki siz de atalarınız da düpedüz şaşırmış, dalalete saplanmışsınız." dedi.

55. Onlar, "Sen ciddi misin, yoksa bizimle şaka mı yapıyorsun?" diye sordular.

56. İbrahim, "Şaka filan yaptığım yok." dedi ve ekledi: "Bakın, sizin tek gerçek rabbiniz, göklerin ve yerin rabbi olan ve bütün bu varlıkları yaratan Allah'tır. İşte ben de bu gerçeğe şahitlik edip yürekten inanan biriyim."

57. Bu arada İbrahim [içten içe] şöyle dedi: "Ahdim olsun, siz gittikten sonra o putlarınıza öyle bir oyun edeceğim ki..."

58. Onlar gittikten sonra İbrahim putların hepsini kırıp parçaladı; fakat halk dönüp geldiğinde neler olup bittiğini en büyük puta sorsun(!), [böylece putlara tapınmanın ne denli bir saçmalık olduğunu anlasın] diye o en büyük puta dokunmadı.

59. Halk manzarayı görünce, "Tanrılarımıza bunu yapan kim? Her kimse o gerçekten yoldan çıkmış biri!" dediler.

60. Bu arada içlerinden bazıları, "İbrahim adında bir gencin tanrılarımız hakkında ileri geri konuştuğunu duymuştuk." dediler.

61. Bunun üzerine, "Öyleyse onu halkın huzuruna çıkaralım. Belki birileri bu işi onun yaptığına tanıklık eder." diye karar aldılar.

62. Halkın huzurunda, "Söyle bakalım İbrahim," dediler, "Sen mi yaptın bu işi tanrılarımıza?"

63. İbrahim de şöyle cevap verdi: "Ne münasebet! Bence bu işi en büyükleri, yani şu en büyük put yapmıştır. Ama en iyisi siz gidin bizzat kendilerine soruverin. Tabii eğer konuşabilirlerse..."

64. Bunun üzerine birbirlerine dönüp, "Bu konuda İbrahim'i suçlamakla haksızlık ettik galiba!" dediler.

65. Fakat çok geçmeden yine eski çarpık düşünce tarzlarına dönüp, "Sen de biliyorsun ki bu putlar konuşamaz." dediler.

66-67. İbrahim de onlara şöyle karşılık verdi: "Peki, o hâlde ne diye Allah'ı bırakıp da size hiçbir fayda ve zarar verme gücü bulunmayan bu putlara tapınıyorsunuz?! Tüh, size de yazıklar olsun, Allah'ı bırakıp tapındığınız o putlara da! Siz hiç düşünmez, aklınızı başınıza almaz mısınız?!"

68. Bunun üzerine putperest halk şöyle dedi: "Şimdi eğer işe yarar bir şey yapacaksak İbrahim'i ateşe atıp yakalım, böylece tanrılarımıza sahip çıktığımızı göstermiş olalım."

قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلٰى إِبْرٰهِيمَ ﴿٦٩﴾
وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ ﴿٧٠﴾ وَنَجَّيْنَاهُ
وَلُوطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ
﴿٧١﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً وَكُلًّا جَعَلْنَا
صَالِحِينَ ﴿٧٢﴾ وَجَعَلْنَاهُمْ أَئِمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا [327]
وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلٰوةِ وَإِيتَاءَ
الزَّكٰوةِ وَكَانُوا لَنَا عَابِدِينَ ﴿٧٣﴾ وَلُوطًا آتَيْنَاهُ حُكْمًا
وَعِلْمًا وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْقَرْيَةِ الَّتِي كَانَتْ تَعْمَلُ
الْخَبَائِثَ إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَاسِقِينَ ﴿٧٤﴾ وَأَدْخَلْنَاهُ
فِي رَحْمَتِنَا إِنَّهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٧٥﴾ وَنُوحًا إِذْ نَادٰى
مِنْ قَبْلُ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ
الْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾ وَنَصَرْنَاهُ مِنَ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا
إِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمَ سَوْءٍ فَأَغْرَقْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٧٧﴾
وَدَاوُدَ وَسُلَيْمٰنَ إِذْ يَحْكُمَانِ فِي الْحَرْثِ إِذْ نَفَشَتْ
فِيهِ غَنَمُ الْقَوْمِ وَكُنَّا لِحُكْمِهِمْ شَاهِدِينَ ﴿٧٨﴾

69. Fakat biz, “Ey ateş!” dedik, “İbrahim'i yakma; ona karşı serin ve zararsız ol!”

70. Evet, o putperest halk İbrahim'i ortadan kaldırmayı istedi; ama biz onları tam anlamıyla hüsrana uğrattık.

71. Biz onu ve yanında bulunan yeğeni Lût'u [putperest Keldânîlerin zulmünden] kurtarıp gelecek nesiller için bereketli kıldığımız Filistin-Şam topraklarına ulaştırdık.

72. Ayrıca İbrahim'e İshak'ı ve torunu Yâkub'u bahşettik. Onların hepsini hayırlı, faziletli insanlar kıldık.

73. Biz onları emirlerimiz doğrultusunda insanlara doğru yolu gösteren önderler kıldık. Yine biz onlara iyi/hayırlı işler yapmayı, namaz kılmayı ve zekât vermeyi vahyettik/emrettik. Onlar yalnız bize ibadet ederlerdi.

74-75. [Ey Peygamber!] Lût'tan da söz et. Zira biz Lût'a hikmet [doğru düşünme ve isabetli karar verme kabiliyeti] ve ilim/vahiy verdik. Ayrıca onu iğrenç işler yapan bir halkın içinden çekip çıkararak helakten kurtardık. Onlar gerçekten günaha batmış, dalalete saplanmış bir halktı. Biz Lût'u şefkat ve merhametimize gark ettik. Çünkü o gerçekten hayırlı ve faziletli bir kimseydi.

76-77. [Ey Peygamber!] Nuh'tan da söz et. Hani o, İbrahim ve Lût'tan çok önce kâfir kavminin helak edilmesi için bize yakarmıştı. Biz de onun yakarışını kabul buyurmuş ve hem onu hem de ona inananları müthiş felaketten kurtarmıştık. Ayetlerimizi yalan sayan kavmine karşı biz Nuh'a yardım etmiştik. Onlar gerçekten günaha batmış bir toplumdu. Bu yüzden biz de onların hepsini sulara gömdük.

78. [Ey Peygamber!] Davud'u ve oğlu Süleyman'ı da zikret! Vaktiyle onlar Filistin-Şam topraklarında hükümdarlık yapıyorlar ve dağılmış koyun sürüsü hâlindeki İsrailoğullarını toparlayıp [adil bir nizam içinde] yönetiyorlardı. Biz de onların bu yönetimlerine tanıklık ediyorduk.[6]

6. Bu ayette geçen *hars* ve *ganem* kelimeleri “ekin” ve “sürü” olarak çevrilmektedir. Bu çeviri klasik tefsirlerdeki şu rivayetten de destek bulmaktadır: Bir koyun sürüsü bir ekin tarlasına girmiş ve tarlayı tahrip etmiştir. Tarla sahibi sürü sahibinden şikâyetçi olmuş ve bu şikâyetini Hz. Davud'a arz etmiştir. Hz. Davud koyun sürüsünün tamamının tazminat olarak tarla sahibine verilmesine hükmetmiş; ancak oğlu Hz. Süleyman bu cezayı ağır bulmuş ve koyun sürüsünün sadece bir yıllık intifa hakkının tarla sahibine verilmesini uygun görmüştür. Ancak bize göre *hars* ve *ganem* kelimeleri Hz. Davud ve Hz. Süleyman'ın Filistin-Şam topraklarındaki krallıklarına ve İsrailoğullarını dağınık/başıbozuk hâlden kurtarmalarına işaret etmektedir. Ayette sözü edilen “dağılmış sürü”den maksat İsrailoğullarıdır. Çünkü Eski Ahit'in birçok yerinde İsrailoğullarından, “Rabbin otlağının sürüsü”, “Rabbin koyunları” gibi mecazi ifadelerle söz edilmiştir (Bkz. Mezmurlar: 79/13, 100/3; Yeremya: 6/3, 10/21, 13/20). Ayrıca Hz. İsa, “Ben İsrail evinin kaybolmuş koyunlarından başkasına gönderilmedim.” demiştir (Bkz. Matta: 15/24).

فَفَهَّمْنَاهَا سُلَيْمٰنَۚ وَكُلًّا اٰتَيْنَا حُكْماً وَعِلْماً وَسَخَّرْنَا
مَعَ دَاوُ۫دَ الْجِبَالَ يُسَبِّحْنَ وَالطَّيْرَۜ وَكُنَّا فَاعِل۪ينَ ﴿٧٩﴾
وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَكُمْ لِتُحْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْۚ
فَهَلْ اَنْتُمْ شَاكِرُونَ ﴿٨٠﴾ وَلِسُلَيْمٰنَ الرّ۪يحَ عَاصِفَةً
تَجْر۪ي بِاَمْرِه۪ٓ اِلَى الْاَرْضِ الَّت۪ي بَارَكْنَا ف۪يهَاۜ وَكُنَّا
[328] بِكُلِّ شَيْءٍ عَالِم۪ينَ ﴿٨١﴾ وَمِنَ الشَّيَاط۪ينِ مَنْ
يَغُوصُونَ لَهُ وَيَعْمَلُونَ عَمَلاً دُونَ ذٰلِكَۚ وَكُنَّا لَهُمْ
حَافِظ۪ينَۙ ﴿٨٢﴾ وَاَيُّوبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهُٓ اَنّ۪ي مَسَّنِيَ
الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِم۪ينَۚ ﴿٨٣﴾

79. Biz yönetim konusunda Süleyman'ı çok meziyetli kıldık. Bununla birlikte onlardan her ikisine de hikmet [doğru düşünme ve isabetli karar verme kabiliyeti] ve ilim/vahiy verdik. Ayrıca biz dağları ve kuşları Davud'a eşlik ettirdik. Öyle ki Davud bizim sınırsız kudret ve yüceliğimizi anarken zikri dağlarda yankılanır, kuşlar da başına toplanıp cıvıltılarıyla bu zikre katılırlardı. İşte bütün bunları yapan biziz.

80. Yine biz Davud'a, savaşlarda kılıç darbelerinden korunmak için kullandığınız zırhları yapmayı öğrettik. [Ey Kâfirler! Bunca nimetine karşılık] Allah'a hâlâ şükretmeyecek misiniz?!

81. Diğer taraftan, şiddetle esen rüzgârı/rüzgârları Süleyman'ın hizmetine verdik. Rüzgârlar onun isteğine uygun şekilde bereketli topraklara [Filistin'e] doğru eserdi. [Böylece Süleyman'ın ticaret gemileri son derece elverişli hava şartlarında seferler yapardı]. Biz her şeyi bilir; [her şeyi yerli yerince yaparız].[7]

7. Gerek bu ayetteki gerek 34/Sebe 12. ayetteki *ve-li süleymâne'r-rîh* ifadesi klasik tefsirlerde mitolojik tarzda yorumlanmış, daha açıkçası rüzgârın Hz. Süleyman'ın hizmetine verilmesi, onun uçan halıya binip gezmesi şeklinde izah edilmiştir. Ancak burada kastedilen anlam, İbn Âşûr'un da belirttiği gibi, Hz. Süleyman'ın rüzgâr için Allah'a dua etmesidir ki bu dua ve istek ayette *bi-emrihî* (onun emriyle) diye ifade edilmiştir (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XVII. 123-124). İşte bu duanın Allah tarafından kabulüyle güçlü rüzgârların esmesi ve böylece Hz. Süleyman'ın ticaret gemilerinin arzu edilen şekilde seyrüsefer yapması ayette, "Biz şiddetli rüzgârı Süleyman'ın istifadesine sunduk." şeklinde ifade edilmiştir. Unutmamak gerekir ki bazı doğal olay ve süreçlerin Kur'an'da olağanüstü olaylar gibi anlatılması bir yönüyle Allah merkezli dil ve üslupla, bir yönüyle de ilk hitap çevresindeki insanların mitolojik düşünce tarzıyla ilgilidir. Kuşkusuz bunu söylemek, mucizeyi inkâr anlamına gelmemekte, bilakis Kur'an'ın Allah merkezli üslubunda ifadesini bulan her hususu mucize zannetmemek gerektiğine işaret etmektedir.

82. Biz kimi şeytanları da [boyunduruk altına alınan asi/yabancı kavimlere mensup insanları] Süleyman'ın emrine verdik. Onlar Süleyman için dalgıçlık yapar, [denizden inci-mercan çıkarırlardı]. Yine onlar [inşaatçılık, heykeltıraşlık, bakırcılık gibi] başka işler de yaparlardı. Biz onları gözetim ve denetim altında tutardık.[8]

8. Gerek bu ayetteki *şeyâtîn* (şeytanlar) kelimesi gerek 34/Sebe 12. ayetteki *cin* (cinler) kelimesi bildik anlamda şeytan ve cin anlamına gelmez. Aksi hâlde, şeytanın insanları yoldan çıkarmakla ilgili ahdini unutup Hz. Süleyman'ın emrinde çalışmaya, dalgıçlık, inşaatçılık, heykeltıraşlık gibi masumane işler yapmaya başladığını kabul etmek gerekecektir. Oysa *şeytân* ve *şeyâtîn* kelimeleri birçok ayette insanlar için de kullanılmıştır. Buna göre ayette sözü edilen şeytanlardan/cinlerden maksat, Mevlana Muhammed Ali'nin de belirttiği gibi, Hz. Süleyman'ın hükmüne boyun eğdirip hizmetinde çalıştırdığı yabancı ve asi kavimlere mensup insanlardır (Bkz. Muhammad Ali, *The Holy Qur'an*, s. 659, 849). Eski Ahit'in II. Tarihler kitabındaki bazı pasajlar da bu yorumu teyit etmektedir (Bkz. II. Tarihler: 2/2-18).

83. [Ey Peygamber!] Eyyub'u da zikret! Vaktiyle o, "Rabbim! Bu dert/hastalık belimi büktü. Sen merhametlilerin en merhametlisisin; [bana şifa ver]." diye yakarmıştı.

فَاسْتَجَبْنَا لَهُ فَكَشَفْنَا مَا بِهٖ مِنْ ضُرٍّ وَاٰتَيْنَاهُ اَهْلَهُ
وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَذِكْرٰى لِلْعَابِدٖينَ
﴿٨٤﴾ وَاِسْمٰعٖيلَ وَاِدْرٖيسَ وَذَا الْكِفْلِ كُلٌّ مِنَ
الصَّابِرٖينَ ﴿٨٥﴾ وَاَدْخَلْنَاهُمْ فٖي رَحْمَتِنَا اِنَّهُمْ مِنَ
الصَّالِحٖينَ ﴿٨٦﴾ وَذَا النُّونِ اِذْ ذَهَبَ مُغَاضِبًا فَظَنَّ
اَنْ لَنْ نَقْدِرَ عَلَيْهِ فَنَادٰى فِي الظُّلُمَاتِ اَنْ لَٓا اِلٰهَ
اِلَّٓا اَنْتَ سُبْحَانَكَ اِنّٖي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمٖينَ ﴿٨٧﴾
فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَنَجَّيْنَاهُ مِنَ الْغَمِّ وَكَذٰلِكَ نُنْجِي
الْمُؤْمِنٖينَ ﴿٨٨﴾ وَزَكَرِيَّٓا اِذْ نَادٰى رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنٖي
فَرْدًا وَاَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثٖينَ ﴿٨٩﴾ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ وَوَهَبْنَا
لَهُ يَحْيٰى وَاَصْلَحْنَا لَهُ زَوْجَهُ اِنَّهُمْ كَانُوا يُسَارِعُونَ
فِي الْخَيْرَاتِ وَيَدْعُونَنَا رَغَبًا وَرَهَبًا وَكَانُوا لَنَا
خَاشِعٖينَ ﴿٩٠﴾ وَالَّتٖٓي اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فٖيهَا [329]
مِنْ رُوحِنَا وَجَعَلْنَاهَا وَابْنَهَٓا اٰيَةً لِلْعَالَمٖينَ ﴿٩١﴾ اِنَّ
هٰذِهٖٓ اُمَّتُكُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَاَنَا رَبُّكُمْ فَاعْبُدُونِ ﴿٩٢﴾

84. Biz de onun bu duasını kabul ettik, hastalığına şifa verdik. Rahmet ve merhametimizin bir tecellisi olarak onu çoluk çocuğuna bağışladık. Üstelik ona daha birçok evlat, torun sahibi olmayı nasip ettik. Şüphesiz bu ibret alınacak bir olaydır; fakat bunu anlayacak olanlar Allah'a layıkıyla kulluk/ibadet eden kimselerdir.

85. [Ey Peygamber!] İsmail'i, İdris'i ve Zülkfil'i [Hezekiel'i] de zikret. Çünkü onların hepsi Allah'ın emir ve yasaklarına uyma konusunda sabır erdemine sahip kimselerdi.

86. Bu yüzden biz onları şefkat ve merhametimize gark ettik. Onlar gerçekten hayırlı ve faziletli kimselerdi.

87. [Ey Peygamber!] Balığın yuttuğu Yunus'u da an. Hani o [Ninova halkının ilahî çağrıdan yüz çevirmesine] kızarak çekip gitmiş ve bizim ona verdiğimiz peygamberlik görevinden kurtulacağını zannetmişti. Ama sonra karanlıklar içinde [balığın karnında] şöyle yakarmıştı: “Rabbim! Senden başka gerçek ilah/tanrı yoktur. Sen yüceler yücesisin. Doğrusu ben görevden kaçmak gibi büyük bir yanlış yapan birisiyim.”

88. Biz Yunus'un duasını da kabul buyurduk ve onu sıkıntıdan kurtardık. İşte biz müminleri böyle kurtarırız!

89. [Ey Peygamber!] Zekeriya'yı da an. Hani o bir zamanlar rabbine şöyle yakarmıştı: “Rabbim! Beni bu dünyada vârissiz/halefsiz bırakma. Şüphesiz gerçek vâris, yegâne ebedî varlık sensin.”

90. Biz Zekeriya'nın duasını da kabul buyurduk. İhtiyarlık çağında ona evlat olarak Yahya'yı bağışladık. Kısır olan karısını da çocuk doğurmaya elverişli kıldık. [Evet, biz onların dualarını kabul buyurduk]; çünkü onlar imanlarına yaraşır güzellikte işler yapmak için yarışır, hem ilahî af ve mağfiret ümidi hem de azap endişesi içinde bize yakarırlardı. Onlar bize derin saygı ve bağlılık gösteren kimselerdi.

91. [Ey Peygamber!] İffet ve namusunu titizlikle korumuş olan Meryem'i de an. Biz ona ruhumuzdan üfledik; [onun rahminde İsa'ya vücut ve hayat verdik]. Böylece onu ve oğlunu cümle âlem için bir ayet/mucize kıldık.

92. Hiç şüphesiz sizin tek gerçek dininiz [işte bütün bu peygamberler tarafından tebliğ edilen] tevhid dinidir. Ben de sizin yegâne rabbinizim. O hâlde yalnız bana kulluk/ibadet edin.

وَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ كُلٌّ إِلَيْنَا رَاجِعُونَ ﴿٩٣﴾
فَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا كُفْرَانَ
لِسَعْيِهِ وَإِنَّا لَهُ كَاتِبُونَ ﴿٩٤﴾ وَحَرَامٌ عَلَى قَرْيَةٍ
أَهْلَكْنَاهَا أَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ ﴿٩٥﴾ حَتَّى إِذَا فُتِحَتْ
يَأْجُوجُ وَمَأْجُوجُ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ ﴿٩٦﴾
وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَارُ
الَّذِينَ كَفَرُوا يَا وَيْلَنَا قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِنْ هَذَا بَلْ
كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٩٧﴾ إِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ
حَصَبُ جَهَنَّمَ أَنْتُمْ لَهَا وَارِدُونَ ﴿٩٨﴾ لَوْ كَانَ هَؤُلَاءِ
آلِهَةً مَا وَرَدُوهَا وَكُلٌّ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٩٩﴾ لَهُمْ فِيهَا
زَفِيرٌ وَهُمْ فِيهَا لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ
[330] لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنَى أُولَئِكَ عَنْهَا مُبْعَدُونَ ﴿١٠١﴾ لَا
يَسْمَعُونَ حَسِيسَهَا وَهُمْ فِي مَا اشْتَهَتْ أَنْفُسُهُمْ
خَالِدُونَ ﴿١٠٢﴾ لَا يَحْزُنُهُمُ الْفَزَعُ الْأَكْبَرُ وَتَتَلَقَّيهُمُ
الْمَلَائِكَةُ هَذَا يَوْمُكُمُ الَّذِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿١٠٣﴾

93. Ne var ki insanlar [peygamberlerine karşı gelerek] din hususunda ayrı gayrı yollara saptılar. Ama sonunda tüm insanlar hesap vermek üzere huzurumuza gelecekler.

94. Kim mümin olarak imanına yaraşır güzellikte işler yaparsa onun emeği asla boşa gitmeyecektir. Çünkü biz onun tüm iyi işlerini amel defterine kaydetmekteyiz.

95. Helak ettiğimiz bir halkın dünyaya geri dönmesi mümkün olmadığı gibi kıyamet günü hesap vermek üzere huzurumuza gelmemesi de söz konusu değildir.[9]

9. Bu ayetin başındaki *harâmün* kelimesi "vacip, zorunlu, kaçınılmaz" manasındadır (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XXII. 191). Bu mana çeviriye "mümkün değildir, söz konusu değildir" şeklinde yansıtılmıştır.

96-97. Ye'cüc ve Me'cüc'ün önü açılıp her tepeden dalga dalga yayılmaya başladığı ve dolayısıyla kıyametin vakti iyice yaklaştığı zaman var ya, işte o zaman kâfirlerin/müşriklerin gözleri korku ve dehşetten fal taşı gibi açılacak ve "Eyvahlar olsun bize! Biz bu kıyamet gerçeğini hiç kâle almamıştık. Ama şimdi anladık ki kendimize yazık etmişiz." diye yanıp yakılacaklar.

98. İşte o zaman müşriklere şöyle denecek. "Hem siz hem de Allah'ın yanı sıra ilah/tanrı yerine koyduğunuz o putlar cehennemin odunusunuz. Evet, şimdi hepiniz cehennemi boylayacaksınız!"

99. O putlar gerçekten tanrı olsalardı cehenneme uğrarlar mıydı?! Oysa onlar da onlara tapınanlar da cehennemde temelli kalacaklar.

100. Onlar cehennemde inim inim inleyecekler ve iniltiden başka bir şey işitmeyecekler.

101. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapmış olmaları sebebiyle tarafımızdan kendilerine esenlik ve mutluluk sözü verilen kimseler ise cehennemden uzak tutulacaklardır.

102. Onlar cehennemin değil uğultusunu en hafif bir sesini bile duymayacaklar. Bilakis onlar cennette canlarının çektiği nimetler içinde ebedî kalacaklar.

103. Kıyamet ve hesap günündeki dehşetli manzara onları kaygılandırmayacak. Çünkü melekler onları, "Size vaat edilen cennete kavuşma günü işte bu gündür." diye karşılayacaklar.

يَوْمَ نَطْوِى السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ كَمَا
بَدَأْنَا اَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعْدًا عَلَيْنَا اِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ
﴿١٠٤﴾ وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِى الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ اَنَّ
الْاَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِيَ الصَّالِحُونَ ﴿١٠٥﴾ اِنَّ فِى هٰذَا
لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ ﴿١٠٦﴾ وَمَا اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا رَحْمَةً
لِلْعَالَمِينَ ﴿١٠٧﴾ قُلْ اِنَّمَا يُوحٰى اِلَيَّ اَنَّمَا اِلٰهُكُمْ
اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَهَلْ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٠٨﴾ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ
اٰذَنْتُكُمْ عَلٰى سَوَاءٍ وَاِنْ اَدْرٖى اَقَرِيبٌ اَمْ بَعِيدٌ مَا
تُوعَدُونَ ﴿١٠٩﴾ اِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ مِنَ الْقَوْلِ وَيَعْلَمُ مَا
تَكْتُمُونَ ﴿١١٠﴾ وَاِنْ اَدْرٖى لَعَلَّهُ فِتْنَةٌ لَكُمْ وَمَتَاعٌ اِلٰى
حِينٍ ﴿١١١﴾ قَالَ رَبِّ احْكُمْ بِالْحَقِّ وَرَبُّنَا الرَّحْمٰنُ
الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُونَ ﴿١١٢﴾

104. Kıyamet günü gökleri parşömen dürer gibi dürüp bükeceğiz. Biz varlıkları ilkin nasıl yarattıysak aynı şekilde tekrar yaratacağız. Bu söz bizim sözümüz! Biz sözümüzü kesinlikle yerine getiririz.

105. Andolsun ki biz Levh-i Mahfûz'a kaydetmemizin yanı sıra peygamberlere gönderdiğimiz tüm kitaplarda da şu hükmü bildirdik: Cennete hayırlı/faziletli kullarım vâris olacaktır.[10]

10. Bu ayetteki *zikr*, *zebûr* ve *arz* kelimelerine sırasıyla Tevrat, Zebur, yeryüzü ve/veya Arz-ı Mev'ûd gibi farklı anlamlar da verilmiştir (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, V. 397).

106. Hiç şüphesiz bu Kur'an'da çok değerli öğütler, bilgiler vardır. Fakat bunu anlayıp değerlendirecek olanlar Allah'a layıkıyla kulluk/ibadet eden kimselerdir.

107. [Ey Peygamber!] Biz seni cümle âleme şefkat ve merhamet kaynağı olarak gönderdik.[11]

11. Bu ayet "Biz seni cümle âleme şefkat ve merhametimizden dolayı gönderdik." şeklinde de çevrilebilir (Bkz. İbn Atiyye, *el-Muharrerü'l-Vecîz*, IV. 103)

108. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Bana vahyedilen şu ki sizin ilahınız/tanrınız tek gerçek ilah/tanrı olan Allah'tır. Öyleyse yalnız O'na teslimiyet gösterip, yanlız O'na kulluk/ibadet etmelisiniz."

109-111. Eğer onlar yüz çevirirlerse de ki: "Bakın, ben bu gerçeği hepinize aynı şekilde tebliğ ettim. Uyarıldığınız kıyamet gününe gelince, o günün gelip çatma vaktinin yakın mı uzak mı olduğunu bilemem. Benim bildiğim gerçek şu ki Allah açıkça söylenen sözleri de içinizde saklı tuttuğunuz duygu, düşünce ve niyetleri de bilir. Azabın şu vakte kadar sizi çarpmamış olması da nedendir bilmem. Belki de bu sizin için bir imtihan, belki de dünya nimetlerinden bir süre daha yararlanmanıza yönelik bir imkândır."

112. [Ey Peygamber!] De ki:[12] "Rabbim! Artık benimle bu müşrik halk arasında gereken hükmü ver. Bizim rabbimiz Rahmân'dır. Sizin bütün bu çirkin iftiralarınıza karşı kendisine sığınılıp yardım istenecek yegâne varlık O'dur."

12. Bu ayetteki *kâle* (dedi) kelimesini kıraat imamlarının hemen hepsinin *kul* (de ki) şeklindeki okuyuşuna göre "De ki" şeklinde tercüme ettik (Bkz. İbn Atıyye, *el-Muharreru'l-Vecîz*, IV. 104).

[331] سُورَةُ الْحَجِّ (٢٢)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْۚ اِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ
عَظِيمٌ ﴿١﴾ يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّٓا
اَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى
النَّاسَ سُكَارٰى وَمَا هُمْ بِسُكَارٰى وَلٰكِنَّ عَذَابَ اللّٰهِ
شَدِيدٌ ﴿٢﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ
وَيَتَّبِعُ كُلَّ شَيْطَانٍ مَرِيدٍ ﴿٣﴾ كُتِبَ عَلَيْهِ اَنَّهُ مَنْ تَوَلَّاهُ
فَاَنَّهُ يُضِلُّهُ وَيَهْدِيهِ اِلٰى عَذَابِ السَّعِيرِ ﴿٤﴾ يَٓا اَيُّهَا
النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ فِي رَيْبٍ مِنَ الْبَعْثِ فَاِنَّا خَلَقْنَاكُمْ
مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ مُضْغَةٍ
مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِنُبَيِّنَ لَكُمْۜ وَنُقِرُّ فِي الْاَرْحَامِ
مَا نَشَٓاءُ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا
ثُمَّ لِتَبْلُغُٓوا اَشُدَّكُمْۚ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفّٰى وَمِنْكُمْ مَنْ
يُرَدُّ اِلٰٓى اَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ
شَيْـًٔاۜ وَتَرَى الْاَرْضَ هَامِدَةً فَاِذَٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَٓاءَ
اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ وَاَنْبَتَتْ مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَهِيجٍ ﴿٥﴾

22/HAC SÛRESİ

Muhtemelen büyük bir bölümü Medine döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 103. sûre olduğu ve Nûr sûresinden sonra, Münâfikûn sûresinden önce indiği belirtilir. Bununla birlikte bir kısmının Mekke'de, bir kısmının Medine'de indiği yönünde hâkim bir kanaat vardır. Özellikle baş taraftaki ayetlerin Mekke döneminde indiği kabulüne istinaden sûrenin Mekkî olduğu da söylenmiştir. Toplam 78 ayettir. İsmini 27. ayette geçen *hac* kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Ey İnsanlar! Rabbinize ortak koşmaktan, O'na karşı gelmekten sakının. Zira kıyamet günündeki sarsıntı gerçekten çok müthiş olacaktır.

2. O müthiş sarsıntının gerçekleştiği gün, her emzikli kadın [korku ve dehşetten kendini kaybedip] emzirdiği çocuğunu unutacak, her hamile kadın düşük yapacak. Yine o gün, insanların gerçekte sarhoş olmadıkları hâlde sarhoş gibi kendilerini kaybettiklerine şahit olunacak.[1] Zira Allah'ın azabı çok şiddetlidir.

1. Bu ayetteki *terâ* kelimesini sözün akışına daha uygun düştüğü için İkrime, Dahhâk ve İbn Ya'mer'in *türâ* şeklindeki kıraatine göre çevirdik (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, V. 404).

3. Gerçek böyleyken, kimi insanlar hiçbir bilgiye dayanmaksızın Allah hakkında ileri geri konuşurlar ve nerde bir şeytan [azgın kâfir] varsa onun peşinden giderler.[2]

2. Bu ayette geçen *şeytân* kelimesi Nadr b. Hâris'e işaret etmektedir. Çünkü ayet onun hakkında inmiştir (Bkz. Mukâtil, *Tefsîr*, III. 115; Vâhidî, *el-Vasît*, III. 258).

4. Hâlbuki o azgın kâfir için mukadder kılınan vazife, kendisini dost edinenleri doğru yoldan saptırmak ve sonunda cehenneme sürüklemektir.

5. Ey İnsanlar! Öldükten sonra dirileceğiniz konusunda bir şüpheniz varsa, bilin ki biz sizi ilkin topraktan, [üreyip çoğalma aşamasında ise] her birinizi bir damla sudan/meniden, sonra bir kan pıhtısından, sonra da belli belirsiz şekil almış bir et parçasından yarattık. İşte sizi yaratmaya yönelik kudretimizi böyle açıklıyoruz ki ölümden sonra nasıl diriltileceğinizi anlayasınız.

Biz, dünyaya gelmesini dilediğimiz cenini ana rahminde belirli bir süre tutarız. Sonra sizin bir bebek olarak dünyaya gelmenizi sağlar ve büyüyüp gelişmenize imkân tanırız. Bununla birlikte kiminiz hayatının baharında iken ölür; kiminiz ise düşkünlük çağına kadar yaşar ve sonunda daha önce bildiklerini bilmez, geçmişe dair hemen hiçbir şeyi hatırlamaz hâle gelir. [Ölüm sonrasında diriliş konusunda toprağı da düşünün]. Bakarsın ki toprak kupkuru, ölü. Ama yağmur yağdırdığımızda o ölü toprak canlanır, kabarır ve binbir çeşit güzel bitkilerle donanır.

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّهُ يُحْيِ الْمَوْتٰى وَاَنَّهُ [332]
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾ وَاَنَّ السَّاعَةَ اٰتِيَةٌ لَا
رَيْبَ فِيهَا وَاَنَّ اللّٰهَ يَبْعَثُ مَنْ فِي الْقُبُورِ ﴿٧﴾ وَمِنَ
النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِي اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا
كِتَابٍ مُنِيرٍ ﴿٨﴾ ثَانِيَ عِطْفِهِ لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ
لَهُ فِي الدُّنْيَا خِزْيٌ وَنُذِيقُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عَذَابَ
الْحَرِيقِ ﴿٩﴾ ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ يَدَاكَ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ
بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿١٠﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَعْبُدُ اللّٰهَ عَلٰى
حَرْفٍ فَاِنْ اَصَابَهُ خَيْرٌ اطْمَاَنَّ بِهٖ وَاِنْ اَصَابَتْهُ فِتْنَةٌ
انْقَلَبَ عَلٰى وَجْهِهٖ خَسِرَ الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةَ ذٰلِكَ هُوَ
الْخُسْرَانُ الْمُبِينُ ﴿١١﴾ يَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا
يَضُرُّهُ وَمَا لَا يَنْفَعُهُ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿١٢﴾
يَدْعُوا لَمَنْ ضَرُّهُ اَقْرَبُ مِنْ نَفْعِهٖ لَبِئْسَ الْمَوْلٰى
وَلَبِئْسَ الْعَشِيرُ ﴿١٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ ﴿١٤﴾

6. İşte bütün bunlar gösteriyor ki ibadete layık yegâne ilah/tanrı Allah'tır. Hiç şüpheniz olmasın ki O ölüleri diriltecektir. Çünkü O'nun gücü her şeye yeter.

7. [Bilin ki] kıyamet bir gün gelip çatacak. Bunda hiç şüphe yok. İşte o zaman Allah kabirlerde çürüyüp toprağa karışmış bedenlere yeniden hayat verecek.

8-9. Hâl böyleyken şu halkın arasında öyleleri var ki hiçbir bilgisi, hiçbir delili/rehberi ve vahiy kaynaklı hiçbir mesnedi bulunmaksızın Allah hakkında ileri geri konuşur. Üstelik bir de afra tafra yapar ve sonuçta insanları Allah yolundan saptırır. İşte o kişi dünyada rezil-rüsva olacak. Kıyamet günü ise biz ona yakıcı azabı tattıracağız.[3]

3. Bu ayette sözü edilen kişi Nadr b. Hâris veya Ebû Cehil'dir (Bkz. Hevvârî, *Tefsîr*, III. 103; Vâhidî, *el-Vasît*, IV. 261).

10. Cehennemde ona şöyle denecek: "İşte bu azap dünyada işlediğin günahların karşılığıdır. Yoksa Allah kullarına asla haksızlık etmez."

11. Yine şu halkın arasında öyle kimseler de var ki Allah'a kulluk ederler.[4] [Böylelerinin Allah'a kullukları işlerinin hep iyi gitmesi şartına bağlıdır]. Nitekim bunlar menfaat elde ettiklerinde mümindirler; sıkıntıyla karşılaştıklarında ise Allah'la hukuku bitirirler. Bunlar hem dünyasını hem ahiretini kaybetmiş kimselerdir. İşte en büyük zarar ziyan budur!

4. Bu ayetteki *ve-mine'n-nâsi men ya'budullâhe 'alâ harfin* ifadesi, "Yine şu halkın arasında öyle kimseler de var ki Allah'a şek şüphe içinde kulluk ederler." şeklinde de çevrilebilir (Bkz. Mukâtil, *Tefsîr*, III. 117). Ancak bizim çevirimiz gerek sebeb-i nüzul rivayetlerine gerekse ayetin devamındaki ifadelere daha uygun düşmektedir (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*; XII. 139). Öte yandan ayetteki *harf* kelimesine "dosdoğru tevhid inancından sapma" (inhiraf) manası vermek de mümkündür (Bkz. İbn Atıyye, *el-Muharrerü'l-Vecîz*, III. 110). Bu takdirde ayet, işleri yolunda gittiğinde şirk inancından gayet memnun ve mutlu olan, başı dara düştüğünde ise şirkten vazgeçip yalnız Allah'a sığınan ve O'ndan başka ilah olmadığı gerçeğini ikrar eden müşrik tipine işaret eder.

12. Yine bunlar Allah'ı bırakıp kendilerine hiçbir fayda ve zarar verme kudreti bulunmayan şeylere tapınırlar. İşte bu büsbütün bir dalalettir!

13. Bunlar kimi zaman da zararı yararından çok olan kimselerden medet umarlar. Oysa medet umdukları kimseler ne kötü dost, ne kötü yoldaştırlar!

14. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan kimselere gelince, Allah onları içinde derelerin çağıldadığı cennetlere yerleştirecektir. Şüphesiz Allah dilediği şeyi yapar.

مَنْ كَانَ يَظُنُّ اَنْ لَنْ يَنْصُرَهُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ
فَلْيَمْدُدْ بِسَبَبٍ اِلَى السَّمَاۤءِ ثُمَّ لْيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ
[333] يُذْهِبَنَّ كَيْدُهُ مَا يَغِيظُ ﴿١٥﴾ وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ اٰيَاتٍ
بَيِّنَاتٍ وَاَنَّ اللّٰهَ يَهْدِي مَنْ يُرِيدُ ﴿١٦﴾ اِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا
وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّابِئِينَ وَالنَّصَارٰى وَالْمَجُوسَ
وَالَّذِينَ اَشْرَكُوا اِنَّ اللّٰهَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّ
اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ ﴿١٧﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ
لَهُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ وَالشَّمْسُ
وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَاۤبُّ وَكَثِيرٌ
مِنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَنْ يُهِنِ اللّٰهُ
فَمَا لَهُ مِنْ مُكْرِمٍ اِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاۤءُ ﴿١٨﴾ هٰذَانِ
خَصْمَانِ اخْتَصَمُوا فِي رَبِّهِمْ فَالَّذِينَ كَفَرُوا
قُطِّعَتْ لَهُمْ ثِيَابٌ مِنْ نَارٍ يُصَبُّ مِنْ فَوْقِ رُؤُسِهِمُ
الْحَمِيمُ ﴿١٩﴾ يُصْهَرُ بِهِ مَا فِي بُطُونِهِمْ وَالْجُلُودُ ﴿٢٠﴾
وَلَهُمْ مَقَامِعُ مِنْ حَدِيدٍ ﴿٢١﴾ كُلَّمَا اَرَادُوا اَنْ يَخْرُجُوا
مِنْهَا مِنْ غَمٍّ اُعِيدُوا فِيهَا وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ
﴿٢٢﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ
اَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٢٣﴾
[334] وَهُدُوا اِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهُدُوا اِلٰى صِرَاطِ
الْحَمِيدِ ﴿٢٤﴾

15. Kim Allah'ın dünyada ve ahirette peygamberine yardım etmeyeceğini düşünüyorsa, bu düşünceden vazgeçsin. [Şayet aksini düşünmek kendisini öfkeye boğuyorsa], o zaman gitsin evinin tavanına bir ip uzatarak kendini assın. Baksın bakalım, bu yaptığı iş öfkesini giderebilecek mi?! [Asla gidermeyecek, çünkü o kâfirler/müşrikler çatlasa da patlasa da Allah peygamberine yardım edip onu muzaffer kılacak].

16. İşte böylece biz Kur'an'ı açık ve anlaşılabilir ayetler/mesajlar hâlinde indirdik. Kuşkusuz Allah dilediği/layık gördüğü kimseleri doğru yola iletir.

17. Muhakkak ki Allah kıyamet günü Müminler/Müslümanlar, Yahudiler, Sâbiîler, Hıristiyanlar, Mecusiler ve Müşrikler arasında nihai hükmü verecek, [böylece herkes hak ettiği karşılığı görecektir]. Şüphesiz Allah her şeye şahittir.

18. Bilmez misin, göklerde ve yerde bulunan şeyler, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve birçok insan Allah'ın yüceliğine boyun eğiyor. Ama birçok insan da Allah'a karşı geldikleri için azabı hak ediyor. Allah'ın hor ve hakir kıldığı kimseye itibar ve şeref kazandırabilecek kimse yoktur. Şüphesiz Allah dilediği her şeyi yapar.

19-21. İşte bu iki taraf [müminler ile kâfirler] rableri hakkında birbiriyle tartışıp mücadele eder. Kâfirlere cehennemde ateşten giysiler biçilip giydirilecek, başlarının üstünden de kaynar su dökülecek. Bu suyun sıcaklığından iç organları ve derileri eriyip dökülecek. Onlara demirden topuzlarla da azap edilecek.

22. Onlar dayanılmaz acı ve ıstıraptan dolayı ne zaman cehennemden çıkmaya yeltenseler, kendilerine, "Bu yakıcı azabı çekmeye mahkûmsunuz." denilerek tekrar cehenneme itilecekler.

23. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan kimselere gelince, Allah onları içinde derelerin çağıldadığı cennetlere yerleştirecek. Onlar cennette [tıpkı krallar gibi] altın bilezikler ve incilerle bezenecek, ipekten kaftanlar giyecekler.

24. Çünkü onlara dünyada hem sözlerin en güzelini [kelime-i tevhidi] söyleyip yürekten tasdik etmek hem de bütün güzel övgülere layık olan Allah'ın yolunda yürümek nasip olmuştur.

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ وَالْمَسْجِدِ
الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ
وَالْبَادِ وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ
أَلِيمٍ ﴿٢٥﴾ وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرٰهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا
تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ
وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿٢٦﴾ وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ
رِجَالًا وَعَلٰى كُلِّ ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ
﴿٢٧﴾ لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ فِي أَيَّامٍ
مَعْلُومَاتٍ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا
مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ ﴿٢٨﴾ ثُمَّ لْيَقْضُوا
تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ
﴿٢٩﴾ ذٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ حُرُمَاتِ اللّٰهِ فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ
عِنْدَ رَبِّهِ وَأُحِلَّتْ لَكُمُ الْأَنْعَامُ إِلَّا مَا يُتْلٰى عَلَيْكُمْ
فَاجْتَنِبُوا الرِّجْسَ مِنَ الْأَوْثَانِ وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ
﴿٣٠﴾ حُنَفَاءَ لِلّٰهِ غَيْرَ مُشْرِكِينَ بِهِ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ [335]
فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ السَّمَاءِ فَتَخْطَفُهُ الطَّيْرُ أَوْ تَهْوِي
بِهِ الرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ ﴿٣١﴾ ذٰلِكَ وَمَنْ يُعَظِّمْ
شَعَائِرَ اللّٰهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ ﴿٣٢﴾

25. Allah'ın tek gerçek ilah/tanrı olduğunu inkârda direnenler, üstelik insanları hem Allah'ın yolundan hem de Mescid-i Harâm'dan –ki biz orayı gerek Mekke'de gerekse Mekke dışında yaşayan insanlar için ortak bir ibadet yeri kıldık– alıkoyanlar iyi bilsinler ki kim Mescid-i Harâm'da şirk adına zulüm ve zorbalık yaparsa biz böylelerine cehennemde çok elemli bir azap tattıracağız.

26-29. Vaktiyle biz İbrahim'e [mabet inşası için] Kâbe'nin yerini gösterdiğimizde şöyle buyurmuştuk: "Sakın bana hiçbir şeyi ortak koşma! Benim evimi tavaf edenler ve namaza durup rükû ve secdeye varanlar için [her türlü şirk unsurundan] arınmış hâlde tertemiz tut. Ayrıca insanları hacca davet et ki bu davet üzerine dünyanın dört bir yanından gerek yaya olarak veya her türlü binek üzerinde sana gelsinler, geldikleri zaman da haccın kendilerine sağlayacağı maddi-manevi, dinî-dünyevî faydaları görsünler. Allah'ın kendilerine ihsan ettiği kurbanları [zilhicce ayındaki] belli günlerde keserken O'nun adını ansınlar. [Bilin ki] bu kurbanların etinden hem kendiniz yiyebilirsiniz hem de fakir-fukaraya yedirebilirsiniz. Haccedenler ihramdan çıktıktan sonra saçlarını, tırnaklarını kessinler ve kirlerinden temizlensinler; hacla ilgili diğer ibadetleri yerine getirip bu kadim mabedi [ziyaret/ifâza tavafıyla] bir kez daha tavaf etsinler."

30. İşte Allah'ın hacla ilgili emirleri! Her kim Allah'ın hürmet ve ihtimam gerektiren bütün bu emirlerine layıkıyla uyarsa, bu sorumlu davranışı rabbinin nezdinde kendisi için çok güzel bir sonuç verir. Haram olduğu belirtilenler dışındaki tüm evcil hayvanlar size helal kılınmıştır. Öyleyse artık Allah'ın yasakladığı her şeyden, özellikle şu iğrenç putlardan ve [Allah'ın eş ve ortağının bulunduğu, çocuk edindiği şeklindeki] her türlü asılsız inanç ve iddiadan uzak durun.

31. Şirkten arınmış bir inançla yalnız Allah'a kulluk eden kimseler olun. Kim O'na ortak koşarsa bilsin ki, böylelerinin akıbeti gökten düşüp akbabalar tarafından parçalanan yahut rüzgâr tarafından sürüklenip bir çukura atılan leş gibi olur.

32. Evet, işte müşriklerin akıbeti budur! Buna mukabil kim Allah'ın hacla ilgili nişanelerine [Safa ve Merve gibi mekânlara, kurbanlıklara ve hacla ilgili diğer sembollere] saygı ve ihtimam gösterirse, bilsin ki bu saygılı davranışlar kalplerdeki samimi kulluk bilincinin bir semeresidir.

لَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ مَحِلُّهَٓا اِلَى
الْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٣٣﴾ وَلِكُلِّ اُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا
لِيَذْكُرُوا اسْمَ اللّٰهِ عَلٰى مَا رَزَقَهُمْ مِنْ بَهِيمَةِ
الْاَنْعَامِ فَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَلَهُٓ اَسْلِمُوا وَبَشِّرِ
الْمُخْبِتِينَ ﴿٣٤﴾ اَلَّذِينَ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ
وَالصَّابِرِينَ عَلٰى مَٓا اَصَابَهُمْ وَالْمُقِيمِي الصَّلٰوةِ
وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣٥﴾ وَالْبُدْنَ جَعَلْنَاهَا
لَكُمْ مِنْ شَعَٓائِرِ اللّٰهِ لَكُمْ فِيهَا خَيْرٌ فَاذْكُرُوا اسْمَ
اللّٰهِ عَلَيْهَا صَوَٓافَّ فَاِذَا وَجَبَتْ جُنُوبُهَا فَكُلُوا
مِنْهَا وَاَطْعِمُوا الْقَانِعَ وَالْمُعْتَرَّ كَذٰلِكَ سَخَّرْنَاهَا
لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٣٦﴾ لَنْ يَنَالَ اللّٰهَ لُحُومُهَا
وَلَا دِمَٓاؤُهَا وَلٰكِنْ يَنَالُهُ التَّقْوٰى مِنْكُمْ كَذٰلِكَ
سَخَّرَهَا لَكُمْ لِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰيكُمْ وَبَشِّرِ
الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ يُدَافِعُ عَنِ الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنَّ
اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ خَوَّانٍ كَفُورٍ ﴿٣٨﴾

33. Kurbanlık hayvanlardan boğazlanacakları vakte kadar istifade edebilirsiniz. Sonunda onlar Kâbe'de [Harem bölgesinde] kurban edilirler.

34. Biz geçmişteki her [mümin/müslüman] topluma da kurban kesmeyi gerekli kıldık ki Allah'ın kendilerine rızık olarak bahşettiği hayvanları keserken O'nun ismini ansınlar. [Unutmayın ki] sizin ilahınız/tanrınız tek gerçek ilah/tanrı olan Allah'tır. O hâlde bütün benliğinizle O'na teslim olun; kurban keserken yalnız O'nun adını anın.

[Ey Peygamber!] Allah'ın emirlerine yürekten boyun eğip teslimiyet gösterenleri cennetle müjdele.

35. Çünkü onlar öyle kimselerdir ki Allah'ın adı anıldıkça yürekleri titrer. Yine onlar Allah yolunda karşılaştıkları sıkıntı ve zorluklara göğüs gererler; namazlarını hakkıyla eda ederler. Kendilerine lütfettiğimiz maldan mülkten de hayırlı işlerde harcarlar.

36. Biz [deve, sığır gibi] büyük baş hayvanları da –ki bu hayvanlar size birçok faydalar sağlar– Allah'ın hacla ilgili nişanelerinden [kurbanlık] kıldık. Develeri bir ayakları bağlı hâlde ayakta boğazlarken Allah'ın ismini anın. Ardından yere düşüp canlarını teslim ettiklerinde, etlerinden hem kendiniz yiyebilirsiniz hem de yardım isteyen veya isteyemeyen fakir-fukaraya da yedirebilirsiniz. İşte biz bu hayvanları istifadenize sunduk ki Allah'a iman ve itaat üzere şükredesiniz.

37. [Bilin ki] kurban olarak kestiğiniz hayvanların etleri de kanları da Allah'a ulaşmaz. O'na ulaşacak olan, sadece sizin takvanız, ibadette samimiyet ve ihlasınızdır.[5]

Evet, Allah kurbanlık hayvanları istifadenize sundu. Öyleyse Allah'ın size verdiği bu imkânlar/nimetler sebebiyle O'nu yüceltin; [kurban keserken tekbir getirin].

[Ey Peygamber!] Hac ve kurban ibadetlerini emirlerimiz doğrultusunda içtenlikle eda edenleri [cennetle] müjdele!

5. Bu ayetin nüzulüne sebep teşkil eden olay şudur: İslam öncesi dönemde Araplar Zemzem kuyusunun yanında kurban keser, kurbanın kanını Kâbe'ye sürer ve "Allah'ım! Bu kurban ibadetimizi kabul eyle." diye dua ederlerdi. Müslümanlar da kurbanla ilgili bu cahiliye ritüelini yapmak istediklerinde bu ayet nazil olmuştur (Bkz. Mukâtil, *Tefsîr*, II. 384; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, II. 160).

38. Muhakkak ki Allah müminleri [hac ve kurban sırasında müşrik/kâfir] düşmanlarına karşı koruyup kollar. Çünkü Allah emanetine hıyanet eden, nimetin asıl sahibini unutup putlar adına kurban kesen hiç kimseyi sevmez.

أُذِنَ لِلَّذِينَ يُقَاتَلُونَ بِأَنَّهُمْ ظُلِمُوا وَإِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ [336]
نَصْرِهِمْ لَقَدِيرٌ ﴿٣٩﴾ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِن دِيَارِهِم
بِغَيْرِ حَقٍّ إِلَّا أَن يَقُولُوا رَبُّنَا اللَّهُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ
النَّاسَ بَعْضَهُم بِبَعْضٍ لَّهُدِّمَتْ صَوَامِعُ وَبِيَعٌ
وَصَلَوَاتٌ وَمَسَاجِدُ يُذْكَرُ فِيهَا اسْمُ اللَّهِ كَثِيرًا
وَلَيَنصُرَنَّ اللَّهُ مَن يَنصُرُهُ إِنَّ اللَّهَ لَقَوِيٌّ عَزِيزٌ ﴿٤٠﴾
الَّذِينَ إِن مَّكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا
الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنكَرِ وَلِلَّهِ
عَاقِبَةُ الْأُمُورِ ﴿٤١﴾ وَإِن يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ
قَوْمُ نُوحٍ وَعَادٌ وَثَمُودُ ﴿٤٢﴾ وَقَوْمُ إِبْرَاهِيمَ وَقَوْمُ لُوطٍ
﴿٤٣﴾ وَأَصْحَابُ مَدْيَنَ وَكُذِّبَ مُوسَىٰ فَأَمْلَيْتُ
لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٤٤﴾
فَكَأَيِّن مِّن قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ فَهِيَ خَاوِيَةٌ
عَلَىٰ عُرُوشِهَا وَبِئْرٍ مُّعَطَّلَةٍ وَقَصْرٍ مَّشِيدٍ ﴿٤٥﴾ أَفَلَمْ
يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَتَكُونَ لَهُمْ قُلُوبٌ يَعْقِلُونَ بِهَا
أَوْ آذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا فَإِنَّهَا لَا تَعْمَى الْأَبْصَارُ وَلَٰكِن
تَعْمَى الْقُلُوبُ الَّتِي فِي الصُّدُورِ ﴿٤٦﴾

39. Haksız yere saldırıya uğrayan müminlere, zulme uğramış olmalarından dolayı savaşma izni verilmiştir. Şüphesiz Allah müminleri düşman karşısında muzaffer kılmaya kadirdir.

40. O müminler ki sırf "Rabbimiz Allah'tır." dedikleri için haksızca yurtlarından sürüldüler. Şayet Allah kimi insanların saldırganlığını kimi insanlar aracılığıyla bertaraf etmemiş olsaydı manastırlar, kiliseler, havralar ve içerisinde Allah'ın ismi çokça anılan mescitler kesinlikle yıkılıp giderdi. Allah kendi dinine destek verenlere elbet yardım edecektir. Şüphesiz Allah çok güçlüdür, mutlak üstündür.

41. Yurtlarından sürülen o müminlere bir memlekette hâkimiyet imkânı versek onlar namazı hakkıyla kılar, zekâtı verir, insanlar arasında iyiliğin hâkim, kötülüğün mahkûm olması için çalışırlar. Hiç şüphe yok ki bütün işler en nihayet Allah'ın hükmünce olur biter; [bu yüzden, Allah'ın yurtlarından sürülen müminlere yardım ve zafer vaadi mutlaka gerçekleşecektir].

42-44. [Ey Peygamber!] Bu müşrik halk seni yalanlamayı sürdürürse bil ki bunlardan çok önce Nuh, Âd ve Semûd kavimleri de peygamberlerini yalanlamışlardı. İbrahim'in kavmi ve Lût'un halkı da aynı şeyi yapmışlardı. Aynı şekilde Medyen halkı da peygamberlerini yalanlamıştı. Yine Musa da [Firavun ve adamları tarafından] yalanlanmıştı. Ben bütün bu kâfir halklara akıllarını başlarına toplayıp imana gelmeleri için mühlet verdim; ama sonunda onları öyle bir cezalandırdım ki! Böylece azabımın nasıl olduğunu öğrendiler.

45. Biz vaktiyle Allah'a şirk koşup isyan bayrağı açan nice beldelerin/şehirlerin halklarını helak ettik. Şimdi onlar altı üstüne gelmiş, kuyuları körelip kapanmış, muhteşem binaları/sarayları yerle bir olmuş hâlde birer hayalet şehre dönüşmüştür.

46. Peki bu müşrikler/kâfirler vaktiyle helak olup giden o halkların yaşadıkları topraklarda hiç gezip dolaşmazlar mı?! Gezip dolaşsalar, bakıp araştırsalar da akıllarını başlarına toplasalar yahut ibret alsalar ya! Ne var ki sadece gözler kör olmaz; bazen de gönül gözleri kör olur, basiretler kapanır.

[337] وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰهُ وَعْدَهُ وَاِنَّ
يَوْماً عِنْدَ رَبِّكَ كَاَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾ وَكَاَيِّنْ
مِنْ قَرْيَةٍ اَمْلَيْتُ لَهَا وَهِيَ ظَالِمَةٌ ثُمَّ اَخَذْتُهَا وَاِلَيَّ
الْمَصِيرُ ﴿٤٨﴾ قُلْ يَا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَا اَنَا لَكُمْ نَذِيرٌ
مُبِينٌ ﴿٤٩﴾ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ
مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٥٠﴾ وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي اٰيَاتِنَا
مُعَاجِزِينَ اُولٰئِكَ اَصْحَابُ الْجَحِيمِ ﴿٥١﴾ وَمَا
اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رَسُولٍ وَلَا نَبِيٍّ اِلَّا اِذَا تَمَنّٰى
اَلْقَى الشَّيْطَانُ فِي اُمْنِيَّتِهِ فَيَنْسَخُ اللّٰهُ مَا يُلْقِي
الشَّيْطَانُ ثُمَّ يُحْكِمُ اللّٰهُ اٰيَاتِهِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٢﴾
لِيَجْعَلَ مَا يُلْقِي الشَّيْطَانُ فِتْنَةً لِلَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ
مَرَضٌ وَالْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ وَاِنَّ الظَّالِمِينَ لَفِي شِقَاقٍ
بَعِيدٍ ﴿٥٣﴾ وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ اُوتُوا الْعِلْمَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ
رَبِّكَ فَيُؤْمِنُوا بِهِ فَتُخْبِتَ لَهُ قُلُوبُهُمْ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهَادِ
الَّذِينَ اٰمَنُوا اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٥٤﴾

47. [Ey Peygamber!] O müşrikler tehdit edildikleri azabı alay konusu yaparak, "Bir an önce gelsin de görelim!" diyorlar. Onlar şunu iyi bilsinler ki Allah sözünden asla dönmez. [O azap bir gün mutlaka gelecek; acele etmesinler]. Ama şunu bilsinler ki [azap gelip çattığında] rabbinin katındaki bir gün onlara bin yıl gibi uzun gelecektir.[6]

6. Bu ayetteki *ve-inne yevmen inde rabbike ke-elfi senetin mimmâ te'uddûn* ifadesine verdiğimiz anlam, bu ifadenin kâfirlere/müşriklere yönelik bir tehdit olduğu ve aynı zamanda ahiretteki azabın dehşet ve şiddetini vurguladığı yorumlarına dayanmaktadır (Bkz. Ferrâ, *Meâni'l-Kur'ân*, II. 229; Kurtubî, *el-Câmi'*, XII. 52-53).

48. Halkı şirk ve günah batağına saplanmış nice beldeler/şehirler vardı ki ben o beldelerdeki insanlara akıllarını başlarına toplayıp imana gelmeleri için mühlet verdim; ama imana gelmek yerine kâfirlikte direndiklerinde onları cezalandırdım. [Bilin ki] herkes önünde sonunda benim huzuruma gelecek.

49. [Ey Peygamber!] De ki: "Ey İnsanlar! Benim görevim sizi açıkça uyarmaktan ibarettir; [tehdit edildiğiniz azabın vaktini tayin etmek benim yetkim dâhilinde değildir]."

50. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan kimseler Allah'ın affına ve çok değerli bir nimete [cennete] nail olacaklar.

51. Ayetlerimizi etkisiz kılma, [onların mana ve mesajını bozma] gayretinde olanlara gelince, işte onlar cehennemi boylayacaklar.

52. [Ey Peygamber!] Biz senden önce de nice elçiler ve peygamberler gönderdik. O elçiler ve peygamberler, insanlara Allah'ın ayetlerini tebliğ etmek istedikleri zaman şeytan tabiatlı kimseler onların sözleri arasına başka sözler karıştırmaya çalışmışlardır. Fakat Allah, şeytan tabiatlı kimselerin karıştırmak istedikleri sözleri [tıpkı bir grup müşriğin Lat, Menat, Uzza hakkında söylediği övücü sözleri ayetlere karıştırmak istemesinde olduğu gibi] iptal etmiş, buna mukabil kendi ayetlerini sapasağlam muhafaza etmiştir. Allah her şeyi bilen, her şeyi yerli yerince yapıp edendir.

53. Şeytan tabiatlı insanların kendi sözlerini ayetlere karıştırma teşebbüsleri sonuçta kalplerinde şek, şüphe hastalığı bulunanlar ile [şirk ve inkârcılık sebebiyle] yürekleri tamamen katılaşmış kimseler için bir sınama olmuştur. Şüphesiz o zalimler/kâfirler hakikate karşı şiddetli bir husumet ve çok derin bir muhalefet içindedir.

54. Kendilerine hak ve hakikati anlayıp kavramak nasip edilmiş kimseler ise söz konusu teşebbüslere hiç kulak asmamış, bilakis Kur'an'ın rabbin tarafından vahyedilen bir kelam olduğunu bilip ona inanmışlar ve bu konuda kalpleri mutmain olmuştur. Şüphesiz Allah iman edenleri dosdoğru yola yöneltir.

وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ حَتَّى تَأْتِيَهُمُ
السَّاعَةُ بَغْتَةً أَوْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَقِيمٍ ﴿٥٥﴾
اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ لِلَّهِ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا [338]
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٥٦﴾ وَالَّذِينَ
كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا فَاُولٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُهِينٌ
﴿٥٧﴾ وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ ثُمَّ قُتِلُوا اَوْ
مَاتُوا لَيَرْزُقَنَّهُمُ اللّٰهُ رِزْقًا حَسَنًا وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ خَيْرُ
الرَّازِقِينَ ﴿٥٨﴾ لَيُدْخِلَنَّهُمْ مُدْخَلًا يَرْضَوْنَهُ وَاِنَّ اللّٰهَ
لَعَلِيمٌ حَلِيمٌ ﴿٥٩﴾ ذٰلِكَ وَمَنْ عَاقَبَ بِمِثْلِ مَا عُوقِبَ
بِهِ ثُمَّ بُغِيَ عَلَيْهِ لَيَنْصُرَنَّهُ اللّٰهُ اِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ
﴿٦٠﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ
فِي الَّيْلِ وَاَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٦١﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ
الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ
الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٦٢﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ
مَاءً فَتُصْبِحُ الْاَرْضُ مُخْضَرَّةً اِنَّ اللّٰهَ لَطِيفٌ خَبِيرٌ
﴿٦٣﴾ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاِنَّ اللّٰهَ
لَهُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٦٤﴾

55. Kâfirlere gelince, ölüm ansızın kapılarını çalıncaya yahut hiçbir kaçış, kurtuluş ümidi olmayan bir günün azabı gelip çatıncaya kadar onların Kur'an hakkındaki şüpheleri devam edip gidecektir.

56. İşte o gün, mutlak hükümranlık yalnız Allah'ındır. Allah o gün cümle âlemi hesaba çekecek ve haklarında gereken hükmü verecektir. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan kimseler, nimetlerle dolu cennetlerde olacaklar.

57. Kâfirlikte direnip ayetlerimize yalan diyenler ise zelil ve perişan edici bir azaba mahkûm olacaklar.

58. Allah yolunda hicret edip sonra bu uğurda öldürülen ya da ölen kimseleri Allah eşsiz güzellikteki nimetlerle mükâfatlandıracaktır. Şüphesiz en güzel nimetleri veren Allah'tır.

59. Allah onları memnun ve mutlu olacakları bir yere, cennete yerleştirecektir. Muhakkak ki Allah her şeyi hakkıyla bilen, kullarına tövbe için mühlet verip azap hususunda acele etmeyendir.

60. Allah'ın mükâfat ve azap konusundaki hükmü işte budur! [Haram aylarda saldırı ve savaşla ilgili hükme gelince,] her kim kendisine yapılan haksız bir saldırıya aynı şekilde karşılık verir, ama sonra yine bir haksız saldırıya uğrarsa Allah ona elbet yardım edecektir. Şüphesiz Allah çok affedici, çok bağışlayıcıdır.

61. Evet, Allah müminlere yardım etme gücüne sahiptir. O öyle büyük bir güç ve kudret sahibidir ki kâh geceyi kısaltarak gündüze, kâh gündüzü kısaltarak geceye katar. Şüphesiz Allah her şeyi işitir, her şeyi görür.

62. Evet, Allah işte böyle büyük bir güç ve kudrete sahiptir. Çünkü ibadete layık yegâne ilah/tanrı O'dur. Müşriklerin O'nu bırakıp da tanrı diye tapındıkları putlar ise boş, anlamsız ve asılsız şeylerdir. Allah ise yüceler yücesi, büyükler büyüğüdür.

63. [Ey kâfir/nankör insan!] Görmez misin, Allah gökten yağmur yağdırıyor ve bu sayede toprak yemyeşil bir örtüye bürünüyor. Şüphesiz Allah akıl sır ermez bir bilgiye sahiptir; bütün her şeyden haberdardır.

64. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Şüphesiz Allah hiçbir şeye muhtaç değildir; O bizatihi övgüye ve şükre layıktır.

[339]
أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي الْأَرْضِ وَالْفُلْكَ
تَجْرِي فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ
عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ إِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ
﴿٦٥﴾ وَهُوَ الَّذِي أَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ إِنَّ
الْإِنْسَانَ لَكَفُورٌ ﴿٦٦﴾ لِكُلِّ أُمَّةٍ جَعَلْنَا مَنْسَكًا هُمْ
نَاسِكُوهُ فَلَا يُنَازِعُنَّكَ فِي الْأَمْرِ وَادْعُ إِلَى رَبِّكَ إِنَّكَ
لَعَلَى هُدًى مُسْتَقِيمٍ ﴿٦٧﴾ وَإِنْ جَادَلُوكَ فَقُلِ اللّٰهُ أَعْلَمُ
بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٦٨﴾ اللّٰهُ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فِيمَا
كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿٦٩﴾ أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي
السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنَّ ذٰلِكَ فِي كِتَابٍ إِنَّ ذٰلِكَ عَلَى
اللّٰهِ يَسِيرٌ ﴿٧٠﴾ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ
بِهِ سُلْطَانًا وَمَا لَيْسَ لَهُمْ بِهِ عِلْمٌ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ
نَصِيرٍ ﴿٧١﴾ وَإِذَا تُتْلَى عَلَيْهِمْ آيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ تَعْرِفُ فِي
وُجُوهِ الَّذِينَ كَفَرُوا الْمُنْكَرَ يَكَادُونَ يَسْطُونَ بِالَّذِينَ
يَتْلُونَ عَلَيْهِمْ آيَاتِنَا قُلْ أَفَأُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذٰلِكُمُ النَّارُ
وَعَدَهَا اللّٰهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٧٢﴾

65. [Ey kâfir/nankör insan!] Allah'ın yeryüzündeki her şeyi, tabiata koyduğu kanunlar uyarınca denizlerde süzülüp giden gemileri siz insanların hizmetine sunduğunu görüp de ibret almaz mısın?! O Allah ki [yıldızlar ve gezegenler gibi] gök cisimlerini yörüngelerinde tutar da bu cisimler O'nun izni olmadıkça yeryüzüne düşmez. Şüphesiz Allah insanlara karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.

66. [Bilin ki] size hayat veren O'dur. Vakti gelince canınızı alacak, sonra sizi tekrar hayata kavuşturacak olan da O'dur. Bütün bu gerçeklere rağmen [müşrik/kâfir] insan pek nankördür.

67. Biz her topluma/ümmete bir ibadet ve kurban usûlü belirledik. Şu hâlde, ["Allah'ın öldürdüğü hayvanı/leşi haram sayıp yemiyorsunuz; ama kendi elinizle kestiğiniz hayvanın etini yiyorsunuz." şeklinde eleştiriler yönelten] müşriklerin bu konuda seni bir tartışmanın içine çekmelerine izin verme.

[Ey Peygamber!] Sen onları rabbinin yoluna çağırmaya devam et. Çünkü sen kesinlikle dosdoğru yol üzerindesin.

68-69. Ama eğer onlar seninle tartışırlarsa şöyle de: "Allah yaptıklarınızı çok iyi bilmektedir. O kıyamet günü bütün bu itirazlarınızla ilgili gereken hükmü verecektir."

70. Bilmez misin, Allah gökte ve yerde olan her şeyi bilir. Bütün her şey Allah'ın sınırsız ilminde [Levh-i Mahfûz'da] kayıtlıdır. Her şeyi bilmek Allah için pek kolaydır.

71. Bu gerçeklere rağmen müşrikler Allah'ı bırakıp tanrı diye birtakım putlara tapıyorlar. Oysa Allah onların tanrı olduğuna dair hiçbir delil indirmemiş, bu hususta hiçbir izin ve yetki vermemiştir. Ayrıca o müşrikler de putlara tapma konusunda ["Atalarımızdan böyle gördük." demenin ötesinde] hiçbir bilgiye sahip değildir. İşte o zalimleri/müşrikleri Allah'ın azabından kurtaracak kimse olmayacaktır.

72. [Ey Peygamber!] Ayetlerimiz bütün açıklığıyla kendilerine okunup tebliğ edildiği zaman o kâfirlerin/müşriklerin yüzlerine yansıyan öfkeyi hemen fark edebilirsin. Öyle ki onlar, kendilerine ayetlerimizi tebliğ edenlerin neredeyse üstüne yürüyecekler.

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Bize ateş püskürmenizden çok daha beter ateş püskürten bir şeyi haber vereyim mi size? İşte o şey Allah'ın siz kâfirlere vaat ettiği cehennemdir. Ne kötü bir son duraktır cehennem!"

73. Ey İnsanlar! Sizinle ilgili şu misale iyi kulak verin: Allah'ın yanı sıra tanrı yerine koyduğunuz o putlar var ya, işte onların tümü bir araya gelse bir sinek bile yaratamazlar. Buna mukabil sinek [onlara sunulan yiyeceklerden] bir şey kapacak olsa onu sinekten geri alamazlar. İşte bakın, sinek aciz, [tanrı zannettiğiniz] putlar sinekten de aciz!

74. Bu müşrikler Allah'ı gerektiği gibi tanımadılar; [şayet tanımış olsalardı; bir sinekten bile daha aciz olan şeylere tapınmazlardı]. Hiç şüphesiz Allah çok güçlüdür, mutlak üstündür.

75. Allah meleklerden de elçiler seçer insanlardan da. Şüphesiz Allah her şeyi işitir, her şeyi görür.

76. Allah o müşriklerin/kâfirlerin geçmişlerini geleceklerini, yaptıklarını yapacaklarını bilir. Zaten bütün işler en nihayet Allah'ın hükmünce olur biter.

77. [Ey Müminler!] Rabbinize rükû ve secde edin; [tam bir teslimiyetle yalnız O'na ibadet edin] ve O'nu razı edecek işler yapın ki esenlik ve mutluluğa erişesiniz.

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ ضُرِبَ مَثَلٌ فَاسْتَمِعُوا لَهُ اِنَّ الَّذ۪ينَ [340]
تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَنْ يَخْلُقُوا ذُبَابًا وَلَوِ اجْتَمَعُوا
لَهُ وَاِنْ يَسْلُبْهُمُ الذُّبَابُ شَيْـًٔا لَا يَسْتَنْقِذُوهُ مِنْهُ
ضَعُفَ الطَّالِبُ وَالْمَطْلُوبُ ﴿٧٣﴾ مَا قَدَرُوا اللّٰهَ
حَقَّ قَدْرِه۪ اِنَّ اللّٰهَ لَقَوِيٌّ عَز۪يزٌ ﴿٧٤﴾ اَللّٰهُ يَصْطَف۪ي
مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا وَمِنَ النَّاسِ اِنَّ اللّٰهَ سَم۪يعٌ
بَص۪يرٌ ﴿٧٥﴾ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْد۪يهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَاِلَى
اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٧٦﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا ارْكَعُوا
وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ
تُفْلِحُونَ ﴿٧٧﴾ وَجَاهِدُوا فِي اللّٰهِ حَقَّ جِهَادِه۪ هُوَ
اجْتَبٰيكُمْ وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدّ۪ينِ مِنْ حَرَجٍ
مِلَّةَ اَب۪يكُمْ اِبْرٰه۪يمَ هُوَ سَمّٰيكُمُ الْمُسْلِم۪ينَ مِنْ
قَبْلُ وَف۪ي هٰذَا لِيَكُونَ الرَّسُولُ شَه۪يدًا عَلَيْكُمْ
وَتَكُونُوا شُهَدَٓاءَ عَلَى النَّاسِ فَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ
وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاعْتَصِمُوا بِاللّٰهِ هُوَ مَوْلٰيكُمْ فَنِعْمَ
الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّص۪يرُ ﴿٧٨﴾

78. Allah yolunda hakkıyla cihad edin; [her türlü sıkıntı ve zorluğa göğüs gererek çalışıp didinin]. Allah tevhid dini için sizi seçmiş ve bu dinde sizi zora koşmamıştır. Şu hâlde atanız İbrahim'in dini olan bu tevhid dinine sımsıkı sarılın. Yine Allah önceki vahiylerde olduğu gibi bu Kur'an'da da sizi ve sizin gibi inananları müslümanlar [yürekten Allah'a teslim olanlar] diye isimlendirdi ki bu isme yaraşır biçimde Peygamber size örnek olsun, siz de diğer insanlara örnek olun. Bunun için de namazı hakkıyla kılın, zekâtı verin. Allah'a yürekten bağlılık gösterin. Çünkü O'dur sizin gerçek mevlanız, yâr ve yardımcınız. O ne güzel yar, ne güzel yardımcıdır!

[341]

﴿ (٢٣) سُورَةُ الْمُؤْمِنُونَ ﴾

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١﴾ اَلَّذ۪ينَ هُمْ ف۪ي صَلَاتِهِمْ
خَاشِعُونَ ﴿٢﴾ وَالَّذ۪ينَ هُمْ عَنِ اللَّغْوِ مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾
وَالَّذ۪ينَ هُمْ لِلزَّكٰوةِ فَاعِلُونَ ﴿٤﴾ وَالَّذ۪ينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ
حَافِظُونَ ﴿٥﴾ اِلَّا عَلٰٓى اَزْوَاجِهِمْ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ
فَاِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُوم۪ينَ ﴿٦﴾ فَمَنِ ابْتَغٰى وَرَٓاءَ ذٰلِكَ فَاُو۬لٰٓئِكَ
هُمُ الْعَادُونَ ﴿٧﴾ وَالَّذ۪ينَ هُمْ لِاَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ
رَاعُونَ ﴿٨﴾ وَالَّذ۪ينَ هُمْ عَلٰى صَلَوَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٩﴾
اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْوَارِثُونَ ﴿١٠﴾ اَلَّذ۪ينَ يَرِثُونَ الْفِرْدَوْسَ هُمْ
ف۪يهَا خَالِدُونَ ﴿١١﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ سُلَالَةٍ
مِنْ ط۪ينٍ ﴿١٢﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاهُ نُطْفَةً ف۪ي قَرَارٍ مَك۪ينٍ ﴿١٣﴾
ثُمَّ خَلَقْنَا النُّطْفَةَ عَلَقَةً فَخَلَقْنَا الْعَلَقَةَ مُضْغَةً فَخَلَقْنَا
الْمُضْغَةَ عِظَامًا فَكَسَوْنَا الْعِظَامَ لَحْمًا ثُمَّ اَنْشَاْنَاهُ
خَلْقًا اٰخَرَۜ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِق۪ينَۜ ﴿١٤﴾

23/MÜ'MİNÛN SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 74. sûre olduğu ve Enbiyâ sûresinden sonra, Secde sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 118 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve "inananlar/iman sahibi olanlar" anlamına gelen *mü'minûn* kelimesinden alınmıştır. Bunun yanında yine ilk ayetine atfen "Kad efleha" ve "Felah" gibi isimlerle de anılmıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1-7. Hiç şüphesiz müminler kurtuluşa erecekler. Çünkü onlar ibadete layık yegâne ilah/tanrı olarak Allah'a inanıp ihlas ve samimiyetle O'na yönelirler. [Müşriklerin] sataşmalarına, çirkin sözlerine aldırmazlar.[1] Onlar kötülüklerden arınmak için çaba gösterirler. Onlar iffetlerini titizlikle korurlar. Onlar yalnız eşleri ve cariyeleriyle ilişkiye girerler. Bundan dolayı da kınanmazlar. Eşleri ve cariyeleri dışında tatmin arayanlar haddi aşan kimselerdir.

1. Bu ayetteki *vellezîne hüm ani'l-lağvi mu'ridûn* ifadesi genellikle müminlere atfen "Onlar boş ve faydasız şeylerden/işlerden yüz çevirirler." şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu ifade "Onlar kâfirlerin/müşriklerin eza-cefalarına, hakaret dolu laflarına aldırış etmezler." manasına gelmektedir. Nitekim bu manayı 25/Furkân 72 ve 28/Kasas 55. ayetler de teyit etmektedir (Bkz. Mukâtil, *Tefsîr*, II. 392).

8-11. Yine onlar kendilerine teslim edilen emanetlere riayet ederler ve gerek Allah'a gerek insanlara verdikleri sözlere sadakat gösterirler. Onlar Allah'a iman ve ibadetlerinde devamlılık sahibidirler.[2] İşte onlar ahiretteki nimetlere nail olacak kimselerdir. Evet, onlar Firdevs cennetine vâris olacak ve orada temelli kalacaklar.

2. Gerek 2. ayetteki *salât* kelimesi gerekse 9. ayetteki *salavât* kelimesi genellikle bildik anlamda "namaz/namazlar" şeklinde çevrilmektedir. Ancak bize göre gerek bu ayetlerde, gerek 70/Meâric 22-23. ayetlerde geçen *salât* ve *musallîn* kelimeleri, ibadete layık yegâne tanrı olarak Allah'a inanmak ve O'na yönelmek ya da kısaca Allah'a iman ve itaat/ibadet manasındadır. Bildik anlamda namaz ise hemen bütün ayetlerde *ikâme-i salât* ve/veya *tesbih* kavramlarıyla ifade edilmektedir. Kaldı ki *salât* ve *musallîn* kelimeleri 8/Enfâl 35, 74/Müddessir 43 ve 107/Mâûn 4. ayetlerde –ki bu son iki ayetin siyak-sibakına bakıldığında her ikisinin de müşriklerden söz ettiği, dolayısıyla Mâûn sûresinde geçen *salât* ve *musallîn* kelimelerinin münafıklarla ilgili olmadığı hemen anlaşılır– müşrikler için de kullanılmıştır. Bu husus dikkate alındığında hem 23/Mü'minûn 2 ve 9. ayetlerde hem de 70/Meâric 22-23. ayetlerde müşriklerin putlarla ilgili sözde ibadetlerinin/salâtlarının aksine müminlerin sadece Allah'a inanıp yöneldiklerine dikkat çekildiği belirginlik kazanır.

12-14. Biz insanı ilkin bir balçık/çamur özünden yarattık. [Üreyip çoğalma aşamasında ise] onu bir meni damlası hâlinde sağlam bir yere/rahme yerleştirdik. Sonra o bir damla meniyi kan pıhtısı hâline getirdik. Daha sonra o kan pıhtısını et parçasına [cenin] dönüştürdük. Ardından bu ceninde kemikler oluşturduk. Derken, kemikleri etlerle kapladık ve nihayet onu başlı başına bir insan olarak vücuda getirdik. En güzel, en mükemmel yaratıcı Allah yüceler yücesi, cömertler cömerdidir.

ثُمَّ اِنَّكُمْ بَعْدَ ذٰلِكَ لَمَيِّتُونَ ﴿١٥﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
تُبْعَثُونَ ﴿١٦﴾ وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعَ طَرَٓائِقَ وَمَا
كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ ﴿١٧﴾ وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَٓاءِ [342]
مَٓاءً بِقَدَرٍ فَاَسْكَنَّاهُ فِى الْاَرْضِ وَاِنَّا عَلٰى ذَهَابٍ
بِهِ لَقَادِرُونَ ﴿١٨﴾ فَاَنْشَاْنَا لَكُمْ بِهِ جَنَّاتٍ مِنْ نَخِيلٍ
وَاَعْنَابٍ لَكُمْ فِيهَا فَوَاكِهُ كَثِيرَةٌ وَمِنْهَا تَاْكُلُونَ ﴿١٩﴾
وَشَجَرَةً تَخْرُجُ مِنْ طُورِ سَيْنَٓاءَ تَنْبُتُ بِالدُّهْنِ
وَصِبْغٍ لِلْاٰكِلِينَ ﴿٢٠﴾ وَاِنَّ لَكُمْ فِى الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً
نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِى بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ
وَمِنْهَا تَاْكُلُونَ ﴿٢١﴾ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَ
﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهِ فَقَالَ يَا قَوْمِ
اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٢٣﴾
فَقَالَ الْمَلَؤُا الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ مَا هٰذَٓا اِلَّا بَشَرٌ
مِثْلُكُمْ يُرِيدُ اَنْ يَتَفَضَّلَ عَلَيْكُمْ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَاَنْزَلَ
مَلٰٓئِكَةً مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِٓى اٰبَٓائِنَا الْاَوَّلِينَ ﴿٢٤﴾ اِنْ هُوَ
اِلَّا رَجُلٌ بِهِ جِنَّةٌ فَتَرَبَّصُوا بِهِ حَتّٰى حِينٍ ﴿٢٥﴾ قَالَ
رَبِّ انْصُرْنِى بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٢٦﴾

15-16. [Ey İnsanlar!] İşte bu şekilde geldiğiniz dünyada bir süre yaşadıktan sonra hepiniz öleceksiniz. Kıyamet günü gelince de yeniden diriltileceksiniz.

17. Andolsun ki sizin üzerinizde/gökte nice yörüngeler yarattık. Biz bütün bu yarattıklarımızdan bihaber değiliz.

18. Biz gökten bir ölçü dâhilinde yağmur yağdırır ve onu toprağa emdiririz. Ama bilin ki biz yağmuru hiç yağdırmayıp toprağı kupkuru yapmaya da pekâlâ kadiriz.

19. Yağmur suyuyla size hurma bahçeleri, üzüm bağları yetiştiririz. Bu bahçeler ve bağlar size birçok ürün/meyve verir ve siz onlardan yer, istifade edersiniz.

20. Yine biz [yağmurla] Sina dağının çevresindeki topraklarda çokça yetişen, ürününden hem yağ elde edilen hem de yiyenlerin ekmeğine lezzetli bir katık olan zeytin ağaçları bitirdik.

21-22. Hiç şüphesiz koyun, keçi, deve, sığır gibi hayvanlarda da sizin için ibretler var. Nitekim biz size onların sütlerinden içiriyoruz. Yine o hayvanların size birçok faydası daha var. [Mesela,] onların etlerinden yersiniz; denizde gemilere bindiğiniz gibi karada da onlara biner, yüklerinizi onlarla taşırsınız.

23. Andolsun ki biz vaktiyle Nuh'u kavmine peygamber olarak gönderdik. Nuh onlara şöyle dedi: "Ey Kavmim! Allah'ı layıkınca tanıyıp yalnız O'na kulluk/ibadet edin. [Bilin ki] sizin O'ndan başka gerçek ilahınız/tanrınız yoktur. Allah'ın azabından hiç korkmuyor musunuz?!"

24-25. Bunun üzerine halkın ileri gelen kâfirleri şöyle dediler: "[Peygamber olduğunu iddia eden] bu adam sadece bizim gibi bir insan. Ama belli ki o bize karşı üstünlük kurmak peşinde. Şayet Allah elçi göndermek isteseydi [insan değil] melek gönderirdi. Kaldı ki atalarımızdan insanların peygamber olarak gönderildiğine dair de bir şey işitmedik. Belli ki bu adam kaçığın teki! Bu yüzden ona bir süre daha tahammül gösterelim; [aklını başına almadığı takdirde ortadan kaldırma yoluna gidelim]."[3]

3. Bu ayetin sonundaki *fe-terebbasû bihî hattâ hîn* ifadesi genellikle, "Onu bir süre gözetleyin." şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu çeviri esas alındığında söz konusu ifadenin neye atıfta bulunduğu pek anlaşılmamaktadır. Bizim çevirimiz Zemahşerî'nin izahına dayanmaktadır (Bkz. Zemahşerî, el-Keşşâf, III. 185).

26. Nuh, "Rabbim!" dedi, "Onların beni yalanlamalarına karşı sen yardım eyle bana!"

فَاَوْحَيْنَٓا اِلَيْهِ اَنِ اصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا فَاِذَا
جَٓاءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُۙ فَاسْلُكْ ف۪يهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ
اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ مِنْهُمْۚ وَلَا
[343] تُخَاطِبْن۪ي فِي الَّذ۪ينَ ظَلَمُواۚ اِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٢٧﴾ فَاِذَا
اسْتَوَيْتَ اَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ
لِلّٰهِ الَّذ۪ي نَجّٰينَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِم۪ينَ ﴿٢٨﴾ وَقُلْ رَبِّ
اَنْزِلْن۪ي مُنْزَلًا مُبَارَكًا وَاَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِل۪ينَ ﴿٢٩﴾ اِنَّ
ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ وَاِنْ كُنَّا لَمُبْتَل۪ينَ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ اَنْشَأْنَا
مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا اٰخَر۪ينَۚ ﴿٣١﴾ فَاَرْسَلْنَا ف۪يهِمْ رَسُولًا
مِنْهُمْ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ اَفَلَا تَتَّقُونَ
﴿٣٢﴾ وَقَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِهِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا
بِلِقَٓاءِ الْاٰخِرَةِ وَاَتْرَفْنَاهُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۙ مَا هٰذَٓا
اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْۙ يَأْكُلُ مِمَّا تَأْكُلُونَ مِنْهُ وَيَشْرَبُ مِمَّا
تَشْرَبُونَ ﴿٣٣﴾ وَلَئِنْ اَطَعْتُمْ بَشَرًا مِثْلَكُمْ اِنَّكُمْ اِذًا
لَخَاسِرُونَ ﴿٣٤﴾ اَيَعِدُكُمْ اَنَّكُمْ اِذَا مِتُّمْ وَكُنْتُمْ تُرَابًا
وَعِظَامًا اَنَّكُمْ مُخْرَجُونَ ﴿٣٥﴾ هَيْهَاتَ هَيْهَاتَ لِمَا
تُوعَدُونَ ﴿٣٦﴾ اِنْ هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا
وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوث۪ينَ ﴿٣٧﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا رَجُلٌ افْتَرٰى
عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا وَمَا نَحْنُ لَهُ بِمُؤْمِن۪ينَ ﴿٣٨﴾

27. Biz de Nuh'a, "Gözetimimiz altında, vahyimiz doğrultusunda bir gemi inşa et." diye emrettik. [Nuh gemiyi bitirmişti ki] helak ve azap hükmümüz tecelli edip her taraftan sular fışkırmaya başlayınca bu defa Nuh'a şöyle emrettik: "O bölgede yaşayan her canlıdan birer çift alıp gemiye yerleştir. Haklarında helak hükmü verilmiş olanlar dışında kalan aile fertlerini ve seninle aynı inancı paylaşanları da gemiye bindir. Artık kâfirler için bana bir şey söyleme; [sakın onların affını isteme]; çünkü onlar suda boğularak helak olmayı hak ettiler."

28. [Ey Nuh!] Sen ve beraberindekiler gemiye bindiğinizde şöyle niyaz edin: "Bizi bu zalim/kâfir toplumdan kurtaran Allah'a her daim hamdolsun!"

29. Yine Allah'a şöyle dua edin: "Rabbim! Beni bereketli ve güvenli bir yere eriştirip yerleştir. Çünkü yerleşilecek en iyi yeri bilen ve oraya en iyi şekilde eriştirip yerleştirecek olan sensin."

30. Hiç şüphesiz bu kıssada nice ibretler var. Doğrusu biz Nuh kavmini büyük bir sınavdan geçirdik.

31-32. Biz, Nuh kavminden sonra başka bir nesil vücuda getirdik ve onlara da kendi içlerinden peygamber gönderdik.[4] Bu peygamber de halkına şöyle dedi: "Allah'ı layıkınca tanıyıp yalnız O'na kulluk/ibadet edin. Çünkü sizin O'ndan başka gerçek ilahınız/tanrınız yoktur. Allah'ın azabından hiç korkmuyor musunuz?!"

4. Bu ayette sözü edilen peygamber ve kavim Hz. Hûd ve kavmidir (Bkz. Sa'lebî, *el-Keşf*, IV. 324).

33-34. O peygamberin halkından kâfirlikte direnen, ahiret ve diriliş gerçeğini yalan sayan, dünya hayatında kendilerine verdiğimiz nimetlerle şımarıp azan ileri gelenler zümresi şöyle dedi: "[Peygamber olduğunu iddia eden] bu adam sadece bizim gibi bir insan. Nitekim o da bizim yediklerimizden yiyor, içtiklerimizden içiyor. Bizden hiçbir farkı bulunmayan bir insanın sözünü dinlersek, işte o zaman bütün imkân ve itibarımızı kaybederiz."

35-38. Yine o ileri gelenler zümresi şöyle dedi: "Baksanıza, bu adam bize ölümümüzün, toprağa karışıp bir kemik yığını hâline gelişimizin ardından diriltileceğimizi söylüyor. Yok artık daha neler! Bunlar boş laflar, boş vaatler. Bizim için bu dünyadaki hayattan başka bir hayat yoktur. Biz ölür gideriz, bizden sonra çocuklarımız yaşar; [nihayetinde dünyaya bir kere gelir, bir kere yaşarız]. Ölüp gittikten sonra diriltilecek değiliz. Gerçekte bu adam, kendi uydurduğu yalanları Allah'a isnat eden iftiracının biri! Biz onun söylediklerine asla inanmayız."

قَالَ رَبِّ انْصُرْنِي بِمَا كَذَّبُونِ ﴿٣٩﴾ قَالَ عَمَّا قَلِيلٍ
لَيُصْبِحُنَّ نَادِمِينَ ﴿٤٠﴾ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ بِالْحَقِّ
فَجَعَلْنَاهُمْ غُثَاءً فَبُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾ ثُمَّ
أَنْشَأْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قُرُونًا آخَرِينَ ﴿٤٢﴾ مَا تَسْبِقُ مِنْ [344]
أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿٤٣﴾ ثُمَّ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا تَتْرَا
كُلَّمَا جَاءَ أُمَّةً رَسُولُهَا كَذَّبُوهُ فَأَتْبَعْنَا بَعْضَهُمْ بَعْضًا
وَجَعَلْنَاهُمْ أَحَادِيثَ فَبُعْدًا لِقَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٤٤﴾ ثُمَّ
أَرْسَلْنَا مُوسَى وَأَخَاهُ هَارُونَ بِآيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ
﴿٤٥﴾ إِلَى فِرْعَوْنَ وَمَلَئِهِ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا
عَالِينَ ﴿٤٦﴾ فَقَالُوا أَنُؤْمِنُ لِبَشَرَيْنِ مِثْلِنَا وَقَوْمُهُمَا
لَنَا عَابِدُونَ ﴿٤٧﴾ فَكَذَّبُوهُمَا فَكَانُوا مِنَ الْمُهْلَكِينَ
﴿٤٨﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ لَعَلَّهُمْ يَهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾
وَجَعَلْنَا ابْنَ مَرْيَمَ وَأُمَّهُ آيَةً وَآوَيْنَاهُمَا إِلَى رَبْوَةٍ ذَاتِ
قَرَارٍ وَمَعِينٍ ﴿٥٠﴾ يَا أَيُّهَا الرُّسُلُ كُلُوا مِنَ الطَّيِّبَاتِ
وَاعْمَلُوا صَالِحًا إِنِّي بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ ﴿٥١﴾ وَإِنَّ هَذِهِ
أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ ﴿٥٢﴾

39. Kavminin inkârcı tavrı üzerine o peygamber Allah'a şöyle yakardı: "Rabbim! Onların beni yalanlamalarına karşı sen yardım eyle bana!"

40. Allah da ona şöyle karşılık verdi: "Merak etme! Onlar çok yakında bütün bu yaptıklarına pişman olacaklar."

41. Derken, korkunç bir deprem tam yerinde ve zamanında onların işini bitirdi. Böylece onları âdeta bir çerçöp hâline getirdik. Zalimler/kâfirler güruhunun canı cehenneme!

42. Biz onların ardından başka nesiller vücuda getirdik.

43. Hiçbir toplum [helak ve azapla ilgili şartlar oluşup olgunlaşmadıkça] yok oluş süresini ne öne alabilir ne de geciktirebilir.

44. Evet, biz daha sonraki zamanlarda da birbiri ardınca elçilerimizi gönderdik. Ne var ki her toplum kendilerine gelen peygamberi yalanladı. Bu yüzden biz de o halkları peş peşe helak ettik ve hepsini insanlar arasında dilden dile aktarılan birer ibretlik hikâye hâline getirdik. İmansızlar güruhunun canı cehenneme!

45-46. Daha sonraki bir dönemde de Musa ile kardeşi Harun'u ayetlerimiz/mucizelerimizle ve bilhassa [yılana dönüşen asa gibi] çok güçlü bir mucizeyle Firavun ve kavminin ileri gelen adamlarına gönderdik. Fakat onlar kibirlenip iman etmediler. Zaten onlar kendilerini herkesten üstün gören bir topluluktu.

47. Bu yüzden, "Ne yani," dediler, "şimdi biz kalkıp bizden hiçbir farkı bulunmayan bu iki adama mı inanacağız?! Kaldı ki mensup oldukları kavim de bizim kölemiz."

48. Böylece onlar Musa ve Harun'u yalanladılar; ama sonunda onlar da helak olup giden kavimler kervanına katıldılar.

49. Andolsun ki biz İsrailoğullarına doğru yolu göstermek üzere Musa'ya vahiyler gönderdik.

50. Meryem oğlu İsa'yı ve anasını da [yaratma kudretimize dair] bir ayet/mucize kıldık ve onları [Kudüs civarında] iskâna elverişli, su kaynakları bulunan yüksekçe bir mevkiye yerleştirdik.

51-52. [Allah bütün peygamberlere şöyle buyurdu]: "Ey elçiler! Helal, temiz nimetlerden istifade edin. Rabbinizi razı edecek işler yapın. Hiç şüphesiz ben yapıp ettiklerinizi çok iyi bilmekteyim. Sizin tebliğ ettiğiniz din, tevhid esasına dayanan tek dindir. Ben de sizin rabbinizim. Öyleyse tevhid inancını tebliğ ve muhafaza hususunda çok duyarlı olun."

فَتَقَطَّعُوٓا اَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًاۜ كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ
فَرِحُونَ ﴿٥٣﴾ فَذَرْهُمْ فٖى غَمْرَتِهِمْ حَتّٰى حٖينٍ ﴿٥٤﴾
اَيَحْسَبُونَ اَنَّمَا نُمِدُّهُمْ بِهٖ مِنْ مَالٍ وَبَنٖينَۙ ﴿٥٥﴾
نُسَارِعُ لَهُمْ فِى الْخَيْرَاتِۜ بَلْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٦﴾ اِنَّ
الَّذٖينَ هُمْ مِنْ خَشْيَةِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَۙ ﴿٥٧﴾ وَالَّذٖينَ
هُمْ بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَۙ ﴿٥٨﴾ وَالَّذٖينَ هُمْ بِرَبِّهِمْ لَا
[345] يُشْرِكُونَۙ ﴿٥٩﴾ وَالَّذٖينَ يُؤْتُونَ مَٓا اٰتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ
اَنَّهُمْ اِلٰى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَۙ ﴿٦٠﴾ اُو۬لٰٓئِكَ يُسَارِعُونَ فِى
الْخَيْرَاتِ وَهُمْ لَهَا سَابِقُونَ ﴿٦١﴾ وَلَا نُكَلِّفُ نَفْسًا
اِلَّا وُسْعَهَا وَلَدَيْنَا كِتَابٌ يَنْطِقُ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا
يُظْلَمُونَ ﴿٦٢﴾ بَلْ قُلُوبُهُمْ فٖى غَمْرَةٍ مِنْ هٰذَا وَلَهُمْ
اَعْمَالٌ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ هُمْ لَهَا عَامِلُونَ ﴿٦٣﴾ حَتّٰٓى
اِذَٓا اَخَذْنَا مُتْرَفٖيهِمْ بِالْعَذَابِ اِذَا هُمْ يَجْـَٔرُونَۜ ﴿٦٤﴾
لَا تَجْـَٔرُوا الْيَوْمَ اِنَّكُمْ مِنَّا لَا تُنْصَرُونَ ﴿٦٥﴾ قَدْ كَانَتْ
اٰيَاتٖى تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ تَنْكِصُونَۙ
﴿٦٦﴾ مُسْتَكْبِرٖينَ بِهٖ سَامِرًا تَهْجُرُونَ ﴿٦٧﴾ اَفَلَمْ
يَدَّبَّرُوا الْقَوْلَ اَمْ جَٓاءَهُمْ مَا لَمْ يَأْتِ اٰبَٓاءَهُمُ الْاَوَّلٖينَۘ
﴿٦٨﴾ اَمْ لَمْ يَعْرِفُوا رَسُولَهُمْ فَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَۘ ﴿٦٩﴾

53. Bütün bu uyarılara rağmen o peygamberlerin ümmetleri din konusunda ayrı gayrı yollara sapıp gruplara ayrıldılar. Öyle ki her grup kendi din anlayışından gayet memnun ve mutlu!

54. [Ey Peygamber!] Artık sen [din konusunda farklı yollara sapan o insanlarla aynı yolun yolcusu olan] bu müşrikleri ölüp gidecekleri vakte kadar gaflet ve dalaletleriyle baş başa bırak.

55-56. Ne o, yoksa onlar bolca verdiğimiz mal-mülk ve evlatlara bakarak kendilerine iyilik yapmanın gayreti içinde olduğumuzu mu sanıyorlar?! Yoo! Onlar işin sonunun nereye varacağının farkında değiller!

57-59. Rablerine duydukları derin saygı ve bağlılıkla yürekleri titreyenler, rablerinin ayetlerine yürekten inanıp iman edenler, rablerine eş ve ortak koşmayanlar,

60-61. [Gerek sadaka, infak türünden gerek başka türden] yaptıkları işleri yarın bir gün hesap vermek üzere rablerinin huzuruna çıkacakları endişesiyle yürekleri titreyerek yapanlar var ya, işte böyleleridir hayırlı işlerde yarışan ve bu yarışı en önde bitirmeye çalışanlar!

62. Biz kimseye gücünü aşan bir sorumluluk yüklemeyiz. Bizim katımızda herkesin yaptığını doğru ve eksiksiz şekilde belgeleyen amel defterleri vardır. Bu yüzden hiç kimse [hesap günü] haksızlığa uğratılmayacaktır.

63. Ne var ki kâfirlerin kalpleri bu hakikatten gafildir. Onların gafillik, aymazlık dışında sürekli yapageldikleri nice kötülükleri/günahları daha vardır.

64-67. O kâfirlerin zenginlik ve refah içinde şımarıp azmış olanlarını azaba çarptırdığımızda, hemen feryat-figan edecekler. Fakat o zaman kendilerine şöyle denecek: "Şimdi boşuna feryat etmeyin. Çünkü bizden asla yardım göremeyeceksiniz. Vaktiyle ayetlerim size okunup tebliğ edildiğinde, kibirli bir tavırla burun kıvırır, anlayıp dinlemeden reddederdiniz. Üstelik geceleri [Kâbe'nin etrafında] toplanıp Kur'an hakkında saçma-sapan şeyler konuşurdunuz."

68. O kâfirler/müşrikler neden hâlâ Kur'an'ın anlattığı gerçekleri düşünmez, onu anlamaya yanaşmazlar?! Yoksa onlara [uzak geçmişteki] atalarına gelmeyen yeni bir şey mi geldi? [Onlar daha önce peygamber ve vahiy gönderildiğini bilmiyorlar mı da bu Kur'an'ı reddediyorlar?!]

69. Yoksa onlar, [yıllar yılı aralarında yaşamış, dürüstlük ve güvenirliğiyle tanınmış] biri olan peygamberlerini iyi tanımıyorlar da bu yüzden mi kâfirlikte direniyorlar?!

أَمْ يَقُولُونَ بِهِ جِنَّةٌ بَلْ جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ وَأَكْثَرُهُمْ
لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٠﴾ وَلَوِ اتَّبَعَ الْحَقُّ أَهْوَاءَهُمْ
لَفَسَدَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ بَلْ
أَتَيْنَاهُمْ بِذِكْرِهِمْ فَهُمْ عَنْ ذِكْرِهِمْ مُعْرِضُونَ
﴿٧١﴾ أَمْ تَسْأَلُهُمْ خَرْجًا فَخَرَاجُ رَبِّكَ خَيْرٌ وَهُوَ
خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿٧٢﴾ وَإِنَّكَ لَتَدْعُوهُمْ إِلَىٰ صِرَاطٍ
مُسْتَقِيمٍ ﴿٧٣﴾ وَإِنَّ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ عَنِ
الصِّرَاطِ لَنَاكِبُونَ ﴿٧٤﴾ وَلَوْ رَحِمْنَاهُمْ وَكَشَفْنَا مَا [346]
بِهِمْ مِنْ ضُرٍّ لَلَجُّوا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿٧٥﴾
وَلَقَدْ أَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ فَمَا اسْتَكَانُوا لِرَبِّهِمْ
وَمَا يَتَضَرَّعُونَ ﴿٧٦﴾ حَتَّىٰ إِذَا فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا
ذَا عَذَابٍ شَدِيدٍ إِذَا هُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٧﴾ وَهُوَ
الَّذِي أَنْشَأَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ قَلِيلًا
مَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٨﴾ وَهُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي الْأَرْضِ
وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٩﴾ وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ وَلَهُ
اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٨٠﴾

70. Demek onlar, "Muhammed'de cinlerden esinlenme belirtileri var." diyorlar! Hâlbuki Muhammed onlara Allah'ın kelamı olan Kur'an'ı getirdi. Fakat onlar Kur'an'ın anlattığı gerçeklerden hoşlanmıyorlar.

71. Kur'an, onların istedikleri gibi, Allah'ın birtakım eş ve ortaklarının bulunduğundan söz etseydi, [böyle bir şeyin gerçek olması hâlinde tanrılar arasında zuhur edecek üstünlük kavgasından dolayı] göklerin, yerin ve ikisi arasında bulunan her şeyin düzeni alt üst olurdu. Oysa bizim onlara bahşettiğimiz Kur'an, kendileri için izzet ve şeref kaynağıdır. Ama gel gör ki onlar ayaklarına gelen bu büyük kısmeti/nimeti tepiyorlar.

72. [Ey Peygamber!] Yoksa sen peygamberlik ve tebliğ görevine karşılık onlardan bir ücret istiyorsun da onlar bu yüzden mi imana gelmiyorlar?! [Şunu iyi bilsinler ki] rabbinin vereceği ücret/ecir bütün dünyevî nimetlerden daha değerlidir. En güzel ecri, en değerli nimetleri veren O'dur.

73-74. [Ey Peygamber!] Hiç şüphen olmasın ki sen o kâfirleri/müşrikleri dosdoğru yola çağırıyorsun. Ne var ki ahirete inanmayan o kâfirler ısrarla başka yollara sapmaktadırlar.

75. [Ey Peygamber! Hâl böyleyken, bir de kalkmışlar başlarındaki kıtlık-kuraklık felaketinden kurtulmak için senden dua istiyorlar]. Şayet biz kendilerine acıyıp başlarındaki sıkıntıyı gidersek, onlar yine nankörlük ve azgınlıklarına devam ederler.

76. Nitekim biz onları daha önce de [kıtlık, kuraklık gibi] sıkıntılara uğrattık; ama onlar ne rablerine boyun eğdiler ne de O'na yakardılar.

77. Yarın bir gün onlara çok daha şiddetli bir azabın kapılarını açtığımızda, işte o zaman büsbütün bir şaşkınlık ve ümitsizliğe kapılacaklar.

78. [Ey Müşrikler!] Size işitme ve görme duyusu, düşünme ve anlayıp kavrama kabiliyeti bahşeden Allah'tır. Ama siz bunca nimete karşılık hiç şükretmiyorsunuz.

79. Sizi yaratan ve yeryüzüne yayan da O'dur. [Unutmayın ki] hepiniz yarın bir gün O'nun huzurunda hesap vermek üzere toplanacaksınız.

80. Canı veren de, alan da O'dur. Geceyle gündüzün birbirini izlemesi de O'nun kanunuyla gerçekleşir. Neden hâlâ aklınızı başınıza alıp da imana gelmezsiniz?!

بَلْ قَالُوا مِثْلَ مَا قَالَ الْاَوَّلُونَ ﴿٨١﴾ قَالُٓوا ءَاِذَا مِتْنَا
وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٨٢﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا
نَحْنُ وَاٰبَٓاؤُ۬نَا هٰذَا مِنْ قَبْلُ اِنْ هٰذَٓا اِلَّٓا اَسَاطِيرُ
الْاَوَّلِينَ ﴿٨٣﴾ قُلْ لِمَنِ الْاَرْضُ وَمَنْ فِيهَٓا اِنْ كُنْتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿٨٤﴾ سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٨٥﴾ قُلْ
مَنْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ
﴿٨٦﴾ سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾ قُلْ مَنْ بِيَدِه۪
مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ يُجِيرُ وَلَا يُجَارُ عَلَيْهِ اِنْ كُنْتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿٨٨﴾ سَيَقُولُونَ لِلّٰهِ قُلْ فَاَنّٰى تُسْحَرُونَ ﴿٨٩﴾
[347] بَلْ اَتَيْنَاهُمْ بِالْحَقِّ وَاِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٩٠﴾ مَا اتَّخَذَ اللّٰهُ
مِنْ وَلَدٍ وَمَا كَانَ مَعَهُ مِنْ اِلٰهٍ اِذًا لَذَهَبَ كُلُّ اِلٰهٍ بِمَا
خَلَقَ وَلَعَلَا بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا
يَصِفُونَ ﴿٩١﴾ عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالٰى عَمَّا
يُشْرِكُونَ ﴿٩٢﴾ قُلْ رَبِّ اِمَّا تُرِيَنّ۪ي مَا يُوعَدُونَ ﴿٩٣﴾
رَبِّ فَلَا تَجْعَلْن۪ي فِي الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٩٤﴾

81. Akıllarını başlarına almak şöyle dursun, onlar inkârcı atalarının ezberlerini tekrarlayıp duruyorlar.

82-83. "Biz" diyorlar, "Ölüp toprağa karıştıktan, kemik yığını hâline geldikten sonra diriltileceğiz, öyle mi?! Bu diriliş hikâyesi bize anlatıldığı gibi geçmişte atalarımıza da anlatılmıştı. Bunlar eskilerin masallarından başka bir şey değil!"

84. [Ey Peygamber!] Sor onlara: "Eğer biliyorsanız söyleyin bakalım, bu yeryüzü ve yeryüzündeki varlıklar kime aittir?!"

85. Onlar, "Allah'a aittir." diyecekler. Sen de onlara de ki: "Madem öyle, neden hâlâ O'nun ölüleri diriltmeye kadir olduğunu düşünmüyorsunuz?!"

86. [Ey Peygamber!] Yine sor onlara: "Peki, şu uçsuz bucaksız göklerin ve yüce arşın rabbi [kâinattaki mutlak hükümranlığın sahibi] kimdir?!"

87. Onlar, "Allah'tır." diyecekler. Sen de onlara de ki: "Peki, o hâlde neden hâlâ Allah'a ortak koşmaktan sakınmıyorsunuz?!"

88. [Ey Peygamber!] Bir de şunu sor onlara: "Eğer biliyorsanız söyleyin bakalım, kâinattaki her şey üzerinde hükümran olan, koruyup kollayan ama kendisi korunup kollanmaya muhtaç olmayan varlık kimdir?!"[5]

5. Bu ayetteki *ve-lâ yücâru 'aleyh* ifadesi, "kendisine karşı hiç kimsenin korunup kollanamayacağı" şeklinde de çevrilebilir.

89. Onlar yine, "Allah'tır." diyecekler. Sen de onlara de ki: "Peki, öyleyse nasıl oluyor da büyüyle gözleriniz bağlanmış gibi davranıyorsunuz?!"

90. Hâlbuki biz onlara hak ve hakikati anlattık. Ama onlar ["Allah'ın eş ve ortakları var; Allah çocuk edindi" gibi] yalanları söylemeye devam etmekteler.

91. Oysa Allah ne bir çocuk edinmiştir, ne de O'nun yanı sıra ikinci bir tanrı vardır. Şayet birden fazla tanrı olsaydı, her tanrı yarattığı varlıkları kendi tarafına çeker ve biri diğerine üstün gelmeye çalışırdı. Allah o müşriklerin şirkle ilgili tüm yakıştırmalarından münezzehtir.

92. Allah [sizin için] görünür ve bilinir olanı da görünmez ve bilinmez olanı da hakkıyla bilir. Allah o müşriklerin tanrı diye tapındıkları şeylerden de münezzehtir.

93-94. [Ey Peygamber!] De ki: "Rabbim! Bunları tehdit ettiğin azabı bana göstereceksen, o zaman beni bu zalimler/müşrikler güruhu içinde bırakma rabbim!"

وَاِنَّا عَلٰٓى اَنْ نُرِيَكَ مَا نَعِدُهُمْ لَقَادِرُونَ ﴿٩٥﴾ اِدْفَعْ
بِالَّتٖى هِىَ اَحْسَنُ السَّيِّئَةَ نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ
﴿٩٦﴾ وَقُلْ رَبِّ اَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطٖينِ
﴿٩٧﴾ وَاَعُوذُ بِكَ رَبِّ اَنْ يَحْضُرُونِ ﴿٩٨﴾ حَتّٰٓى اِذَا
جَٓاءَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ﴿٩٩﴾ لَعَلّٖٓى
اَعْمَلُ صَالِحًا فٖيمَا تَرَكْتُ كَلَّا اِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَٓائِلُهَا
وَمِنْ وَرَٓائِهِمْ بَرْزَخٌ اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٠٠﴾ فَاِذَا نُفِخَ
فِى الصُّورِ فَلَٓا اَنْسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَٓاءَلُونَ
﴿١٠١﴾ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازٖينُهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ
﴿١٠٢﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازٖينُهُ فَاُو۬لٰٓئِكَ الَّذٖينَ خَسِرُٓوا
اَنْفُسَهُمْ فٖى جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿١٠٣﴾ تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ
النَّارُ وَهُمْ فٖيهَا كَالِحُونَ ﴿١٠٤﴾ اَلَمْ تَكُنْ اٰيَاتٖى تُتْلٰى [348]
عَلَيْكُمْ فَكُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٠٥﴾ قَالُوا رَبَّنَا غَلَبَتْ
عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَٓالّٖينَ ﴿١٠٦﴾ رَبَّنَٓا اَخْرِجْنَا
مِنْهَا فَاِنْ عُدْنَا فَاِنَّا ظَالِمُونَ ﴿١٠٧﴾

95-96. Biz o müşrikleri tehdit ettiğimiz azabı sana göstermeye elbette kadiriz. Ama sen tebliğ vazifeni sürdür ve onların kötülüklerini mümkün olan en iyi şekilde savuştur; [onların eza ve cefalarını tahammülle karşıla]. Hiç şüphen olmasın ki biz onların neler saçmaladıklarını çok iyi bilmekteyiz.

97-98. [Ey Peygamber!] De ki: "Rabbim! Şeytan tabiatlı o kâfirlerin beni kışkırtmalarından sana sığınırım. Rabbim! Onların beni kuşatıp bunaltmalarından sana sığınırım."[6]

6. Bu ayette geçen *şeyâtîn* kelimesi saldırgan kâfirlere/müşriklere işaret etmektedir. Hem sözün gelişi (siyak-sibak) hem de söz konusu kelimenin diğer birçok ayette kâfirler, münafıklar ve onların yandaşlarını niteler şekilde kullanılmış olması bu manayı teyit etmektedir.

99-100. O kâfirlerden/müşriklerden biri ölünce, "Rabbim! Beni tekrar hayata döndür de heder ettiğim ömrümü seni razı edecek işler yaparak telafi edeyim." diye yas yas yalvaracak. Oysa dünyaya geri dönmek ne mümkün! Bu sırf onun söylediği boş bir lakırdıdan ibarettir. Artık onların ardında/önünde dünyaya geri dönüşlerine bir engel vardır. [Onlar dünyaya asla dönemeyecekler, bilakis] kıyamet günü diriltilecekler.[7]

7. Bu ayetteki *berzah* (engel) kelimesi klasik tefsirlerde "kabir hayatı" ve/veya "berzah âlemi" olarak yorumlanmıştır. Ancak kelimenin burada ifade ettiği anlam "ölüm"dür. Diğer bir deyişle, dünyaya geri dönmeyi engelleyen şey ölümdür (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XXIII. 105).

101. Kıyamet günü sûra üflendiği zaman artık ne soyun-sopun ve akrabalığın bir faydası dokunur ne de kimsenin birbirini soracak hâli, mecali kalır.

102-103. O gün [amel terazileri de kurulur]; iyilikleri ağır gelenler, umduklarına kavuşup korktuklarından emin olan kimselerdir. İyilikleri hafif gelenler ise kendilerini hüsrana uğratan ve cehennemde temelli kalacak olan kimselerdir.[8]

8. Bu iki ayette geçen *sekület mevâzînüh* (amel terazisinde iyilikleri/sevapları ağır gelenler) ve *haffet mevâzînüh* (amel terazisinde iyilikleri/sevapları hafif gelenler) ifadelerinde işaret edilen iyilikler/sevaplar esas itibariyle başta tevhide iman olmak üzere temel inanç ve ahlak ilkelerine karşılık gelir. 101/Kâria 6-9. ayetlerdeki benzer ifadeleri de aynı şekilde anlamak gerekir. Çünkü her iki sûre de dinin temelini oluşturan inanç ve ahlak prensipleriyle ilgili ayetlerin nazil olduğu Mekke dönemine aittir.

104. Cehennemdeki ateş onların yüzlerini yalayıp yakar da etleri sıyrılmış hâlde sırıtan dişleriyle kalıverirler.

105. Allah onlara şöyle diyecek: "Ayetlerim size okunup tebliğ edildiğinde onları yalan sayardınız, değil mi?!"

106-107. Onlar da şöyle karşılık verecek: "Rabbimiz! Asiliğimizin, azgınlığımızın kurbanı olduk. Bu yüzden de yoldan çıktık. Rabbimiz! N'olur kurtar bizi bu ateşten. Eğer bir daha o eski azgın, isyankâr hâlimize dönersek, işte asıl o zaman [asla affedilmemesi gereken] zalim/kâfir kimseler oluruz."

قَالَ اخْسَؤُا فِيهَا وَلَا تُكَلِّمُونِ ﴿١٠٨﴾ اِنَّهُ كَانَ فَرِيقٌ
مِنْ عِبَادِي يَقُولُونَ رَبَّنَا اٰمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا
وَاَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١٠٩﴾ فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيًّا
حَتّٰى اَنْسَوْكُمْ ذِكْرِي وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ ﴿١١٠﴾
اِنِّي جَزَيْتُهُمُ الْيَوْمَ بِمَا صَبَرُوا اَنَّهُمْ هُمُ الْفَائِزُونَ
﴿١١١﴾ قَالَ كَمْ لَبِثْتُمْ فِي الْاَرْضِ عَدَدَ سِنِينَ ﴿١١٢﴾
قَالُوا لَبِثْنَا يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ فَسْـَٔلِ الْعَادِّينَ ﴿١١٣﴾
قَالَ اِنْ لَبِثْتُمْ اِلَّا قَلِيلًا لَوْ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١٤﴾
اَفَحَسِبْتُمْ اَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَاَنَّكُمْ اِلَيْنَا لَا
تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾ فَتَعَالَى اللّٰهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا اِلٰهَ اِلَّا
هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿١١٦﴾ وَمَنْ يَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا
اٰخَرَ لَا بُرْهَانَ لَهُ بِهِ فَاِنَّمَا حِسَابُهُ عِنْدَ رَبِّهِ اِنَّهُ لَا
يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ ﴿١١٧﴾ وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَاَنْتَ
خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ﴿١١٨﴾

108-111. Bunun üzerine Allah şöyle diyecek: "Sürünün orada;[9] kesin sesinizi ve bana bir tek kelime dahi söylemeyin! Vaktiyle kimi kullarım, 'Rabbimiz! Biz sana yürekten inanıp güvendik. Sen bizim günahlarımızı bağışla, bize merhamet eyle. Şüphesiz en büyük merhamet sahibi sensin.' diye yakarırlar, siz de onlarla alay ederdiniz, değil mi?! Öyle ki bu alaycı tavrınız Kur'an'a inanmaktan sizi alıkoydu.[10] Böyle olunca da müminlerle eğlenip durdunuz. Ama bakın, ben de bugün onları, imanları uğrunda gösterdikleri sabır ve sebattan dolayı mükâfatlandırdım. İşte onlar umduklarına kavuştular."

9. Bu ayetteki *ihseû fîhâ* ifadesi genellikle, "Sinin orada." veya "Alçaldıkça alçalın orada." şeklinde çevrilmiştir. Bizim çevirimiz Zemahşerî'nin izahına dayanmaktadır. Bu izaha göre söz konusu ifade Türkçedeki "İt gibi sürünün." deyimiyle de karşılanabilir (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, III. 207).

10. Bu ayetteki *ensevküm zikrî* ifadesi genellikle, "Beni anmayı unutturdu." şeklinde çevrilmiştir. Ancak buradaki *zikrî* (Benim zikrim) tamlaması Allah'ın anılmasından öte O'nun kitabına, yani Kur'an'a işaret etmekte, "unutturma" fiili ise Kur'an'a imandan alıkoymaya karşılık gelmektedir (Bkz. Mukâtil, *Tefsîr*, II. 405).

112. Allah cehennemdekilere, "Dünyada kaç yıl kaldınız?!" diye soracak.

113. Onlar da şöyle cevap verecek: "[Muhtemelen] bir gün veya daha az bir süre kaldık. [Rabbimiz!] Sen bunu aklı başından gitmemiş, zaman hesabını şaşırmamış olanlara sor."

114-115. Bunun üzerine Allah şöyle diyecek: "Evet, dünyada çok az yaşadınız. [Fâni hayatın bir güne bile gelmediği gerçeğini] keşke o zaman anlayıp kavramış olsaydınız. Ne o, yoksa sizi iş olsun diye yarattığımızı, dolayısıyla bizim huzurumuza gelip hesap vermeyeceğinizi mi sanıyordunuz?!"

116. [Bilin ki] Allah yüceler yücesidir; gerçek hükümranlık O'na aittir. O'ndan başka gerçek ilahınız/tanrı yoktur. O yüce arşın rabbi, mutlak hükümranlığın sahibidir.

117. Şu hâlde her kim Allah'ın yanı sıra başka bir varlığa tapınırsa –ki o kişinin bu konuda herhangi bir delile sahip olması söz konusu değildir– bunun hesabını Allah'ın huzurunda verecek ve hak ettiği cezayı çekecektir. [Bilin ki] kâfirler asla kurtuluşa eremezler.

118. [Ey Peygamber!] De ki: "Rabbim! Mağfiret ve rahmet buyur. Çünkü en büyük merhamet sahibi sensin."

24/NÛR SÛRESİ

Medine döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 102. sûre olduğu, Haşr sûresinden sonra, Hac sûresinden önce indiği belirtilir. Ancak muhtelif ayetlerine konu olan muhtelif olaylar sûrenin geniş bir zaman diliminde peyderpey nazil olduğuna işaret etmektedir. Toplam 64 ayettir. İsmini 35. ayette geçen *nûr* kelimesinden almıştır.

سُورَةُ النُّورِ (٢٤) [349]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

سُورَةٌ اَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَاَنْزَلْنَا ف۪يهَٓا اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ
لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿١﴾ اَلزَّانِيَةُ وَالزَّان۪ي فَاجْلِدُوا كُلَّ
وَاحِدٍ مِنْهُمَا مِائَةَ جَلْدَةٍ وَلَا تَأْخُذْكُمْ بِهِمَا رَأْفَةٌ
ف۪ي د۪ينِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۚ
وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَٓائِفَةٌ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٢﴾ اَلزَّان۪ي
لَا يَنْكِحُ اِلَّا زَانِيَةً اَوْ مُشْرِكَةًۘ وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَٓا
اِلَّا زَانٍ اَوْ مُشْرِكٌۚ وَحُرِّمَ ذٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٣﴾
وَالَّذ۪ينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَأْتُوا بِاَرْبَعَةِ
شُهَدَٓاءَ فَاجْلِدُوهُمْ ثَمَان۪ينَ جَلْدَةً وَلَا تَقْبَلُوا لَهُمْ
شَهَادَةً اَبَدًاۚ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَۙ ﴿٤﴾ اِلَّا الَّذ۪ينَ
تَابُوا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَاَصْلَحُواۚ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ
﴿٥﴾ وَالَّذ۪ينَ يَرْمُونَ اَزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَٓاءُ
اِلَّٓا اَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ اَحَدِهِمْ اَرْبَعُ شَهَادَاتٍ بِاللّٰهِ اِنَّهُ
لَمِنَ الصَّادِق۪ينَ ﴿٦﴾ وَالْخَامِسَةُ اَنَّ لَعْنَتَ اللّٰهِ عَلَيْهِ
اِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِب۪ينَ ﴿٧﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Bu bizzat bizim indirdiğimiz ve içinde birçok hüküm bildirdiğimiz bir sûredir. Evet, biz bu sûrede açık, kesin hükümler indirdik ki hikmetlerini düşünüp gereklerince amel edesiniz.

2. [Ey Müminler!] Zina eden kadın ve erkekten her birine yüzer sopa/değnek vurun. Mademki Allah'a ve ahirete inanıyorsunuz, o hâlde suçlulara acıma duygunuz Allah'ın bu hükmünü uygulamaktan sizi alıkoymasın. Ayrıca onlar cezalandırılırken bir grup mümin de hazır bulunup tanık olsun.

3. Zinakâr erkek ancak kendisi gibi zinakâr veya müşrik bir kadınla evlenir. Zinakâr kadın da ancak zinakâr veya müşrik bir erkekle evlenir. Bu tür bir evlilik müminlere haram kılınmıştır.[1]

1. Bu ayet hukukî bir normdan ziyade ahlakî bir hükme işaret etmektedir. Buna göre ayette anlatılmak istenen husus, gerçek anlamda bir mümin erkek veya kadının fuhşu meslek edinmiş kimselerle evlenmesinin söz konusu olmadığıdır. Ayetin nüzul sebebiyle ilgili bir rivayete göre Suffe ehli diye bilinen fakir müminler Medine civarında para karşılığı fuhuş yapan bazı kadınlarla evlenmek istemiş ve ayet bunun üzerine inmiştir (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*; XII. 113) Gerek bu rivayet gerek Hz. Peygamber'in, "[Mümin] bir kimse zina ettiğinde, gerçek manada bir mümin olarak zina edemez..." (Buhârî, "Eşribe" 1) şeklindeki hadisi dikkate alındığında ayetin anlatmak istediği husus daha iyi anlaşılır.

4. İffetli kadınlara zina suçlamasında bulunup da bunu dört şahitle ispat edemeyenlere seksen sopa/değnek vurun ve bu iftiracıların şahitliklerini asla kabul etmeyin. Çünkü onlar fasık/günahkâr kimselerdir.

5. Bununla birlikte onlar iftira günahından sonra tövbe edip kendilerini ıslah ederlerse bilsinler ki gerek şahitlikle ilgili kısıtlamadan gerekse fasıklık sıfatından kurtulurlar. Şüphesiz Allah, çok affedici, çok merhametlidir.

6-7. Kocalar karılarına zina isnadında bulunur ve kendilerinden başka bir şahit de getiremezlerse, bu suçlamada bulunan koca [gerek iftira cezasından kurtulmak gerek karısından ayrılmak için] doğru söylediğine dair dört defa yemin etmelidir. Beşincide ise, "Eğer yalan söylüyorsam Allah'ın laneti üzerime olsun!" demelidir.

وَيَدْرَؤُا عَنْهَا الْعَذَابَ اَنْ تَشْهَدَ اَرْبَعَ شَهَادَاتٍ
بِاللّٰهِ اِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبٖينَ ﴿٨﴾ وَالْخَامِسَةَ اَنَّ غَضَبَ
اللّٰهِ عَلَيْهَٓا اِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقٖينَ ﴿٩﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ
[350] اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَاَنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ حَكٖيمٌ ﴿١٠﴾ اِنَّ
الَّذٖينَ جَٓاؤُ بِالْاِفْكِ عُصْبَةٌ مِنْكُمْ لَا تَحْسَبُوهُ شَرًّا
لَكُمْ بَلْ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ مَا اكْتَسَبَ
مِنَ الْاِثْمِ وَالَّذٖي تَوَلّٰى كِبْرَهُ مِنْهُمْ لَهُ عَذَابٌ عَظٖيمٌ
﴿١١﴾ لَوْلَٓا اِذْ سَمِعْتُمُوهُ ظَنَّ الْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ
بِاَنْفُسِهِمْ خَيْرًا وَقَالُوا هٰذَٓا اِفْكٌ مُبٖينٌ ﴿١٢﴾ لَوْلَا
جَٓاؤُ عَلَيْهِ بِاَرْبَعَةِ شُهَدَٓاءَ فَاِذْ لَمْ يَاْتُوا بِالشُّهَدَٓاءِ
فَاُولٰٓئِكَ عِنْدَ اللّٰهِ هُمُ الْكَاذِبُونَ ﴿١٣﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ
عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ لَمَسَّكُمْ فٖي مَٓا
اَفَضْتُمْ فٖيهِ عَذَابٌ عَظٖيمٌ ﴿١٤﴾ اِذْ تَلَقَّوْنَهُ بِاَلْسِنَتِكُمْ
وَتَقُولُونَ بِاَفْوَاهِكُمْ مَا لَيْسَ لَكُمْ بِهٖ عِلْمٌ وَتَحْسَبُونَهُ
هَيِّنًا وَهُوَ عِنْدَ اللّٰهِ عَظٖيمٌ ﴿١٥﴾ وَلَوْلَٓا اِذْ سَمِعْتُمُوهُ
قُلْتُمْ مَا يَكُونُ لَنَٓا اَنْ نَتَكَلَّمَ بِهٰذَا سُبْحَانَكَ هٰذَا
بُهْتَانٌ عَظٖيمٌ ﴿١٦﴾ يَعِظُكُمُ اللّٰهُ اَنْ تَعُودُوا لِمِثْلِهٖٓ
اَبَدًا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنٖينَ ﴿١٧﴾ وَيُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ
وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ حَكٖيمٌ ﴿١٨﴾ اِنَّ الَّذٖينَ يُحِبُّونَ اَنْ تَشٖيعَ
الْفَاحِشَةُ فِي الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَهُمْ عَذَابٌ اَلٖيمٌ فِي
الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿١٩﴾

8-9. Zina ile suçlanan kadına gelince, bu durumdaki kadın, kocasının yalan söyleyip iftira ettiğine dair dört defa yemin ederse cezadan kurtulur. Beşincide ise "Eğer kocam doğru söylüyorsa Allah'ın gazabına uğrayayım." demelidir.

10. Allah size bu şekilde bir lütufta bulunup merhamet göstermeseydi hâliniz nice olurdu?! Fakat O tövbeleri çokça kabul eden, her şeyi yerli yerince yapıp edendir.

11. [Ey Müminler! Peygamber'in eşi Âişe hakkında] iftirada bulunanlar sizden beş-on kişilik bir güruhtur. Fakat siz bu olayı kendiniz için şer olarak görmeyin. Aksine bunda sizin için hayır vardır. İftiracılara gelince, onlardan her biri işlediği günahın cezasını çekecektir. Bu iftirada başı çeken kişi ise çok korkunç bir azaba mahkûm edilecektir.

12. Ey Müminler! Böyle bir haberi duyduğunuz zaman, kadın-erkek hepinizin birbiriniz hakkında hüsnüzan göstererek, "Bu düpedüz bir iftiradır!" demesi gerekmez miydi?!

13. Öte yandan, o iftiracıların da dört şahit getirmeleri gerekmez miydi?! Mademki dört şahit getirmediler, şu hâlde onlar Allah nezdinde yalancıların ta kendileridir.

14. Eğer Allah'ın size dünyada ve ahirette lütuf ve merhameti olmasaydı, bu dedikoduya kapılıp gitmenizden dolayı kesinlikle büyük bir azaba çarpılırdınız.

15. Çünkü siz o iftirayı dilinize dolamıştınız; işin aslını bilmediğiniz hâlde ileri geri konuşuyor ve bunu uluorta konuşulacak basit bir mevzu sanıyordunuz. Oysa bu yaptığınız Allah'ın katında çok büyük bir vebaldi.

16. Evet, sizin bu iftirayı duyar duymaz, "Böyle şeyleri dilimize dolamak bize yakışmaz. Hâşâ, bu çok çirkin bir iftiradır." demeniz gerekmez miydi?!

17. Mademki müminsiniz, o hâlde Allah size bir daha böyle bir günaha bulaşmamanızı emrediyor.

18. İşte Allah size hükümlerini açık seçik bildiriyor. Allah her şeyi bilen, her şeyi yerli yerince yapıp edendir.

19. Müminler arasında çirkin fiillerin, yalan haberlerin yayılmasından haz duyanlara dünyada ve ahirette acıklı/elemli bir azap vardır. Allah herkesin niyet ve düşüncesini bilir, ama siz bilmezsiniz.

20. Eğer Allah yüzünüze lütuf ve merhamet nazarıyla bakmasaydı, size affedici ve esirgeyici davranmasaydı hâliniz nice olurdu?!

21. Ey Müminler! Şeytanın adımlarına uymayın. Kim şeytanın adımlarına uyar, onun peşinden giderse bilsin ki şeytan daima çirkin şeyleri telkin eder. Eğer Allah'ın size yönelik lütuf ve rahmeti olmasaydı hiçbiriniz günahından arınamazdı. Fakat Allah dilediğini [tövbe eden kimseleri] günahlarından arındırır. Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir.

22. [Ey Müminler!] Sizden varlıklı kimseler akrabaya, düşkünlere, Allah yolunda hicret edenlere [bu insanlar tarafından iftiraya uğramış olsalar bile] yardımı kesme hususunda yemin etmesinler. Onların hata ve kusurlarını görmezden gelip affetsinler. Siz de hata ve kusurlarınızın Allah tarafından affedilmesini istemez misiniz?! [Bilin ki] Allah çok affedici, çok merhametlidir.

23. Hayâsızlıktan bihaber, masum, iffetli mümin kadınlara iftira edenler dünyada da ahirette de melundurlar. Onların hakkı büyük bir azaba mahkûm olmaktır.

24. Kıyamet günü onların dilleri, elleri ve ayakları vaktiyle işledikleri tüm günahlar hakkında aleyhlerine şahitlik edecektir.

25. O gün Allah onlara hak ettikleri cezayı tastamam verecek ve böylece onlar Allah'ın ne kadar adil olduğunu görecekler.

وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَاَنَّ اللّٰهَ رَؤُ۫فٌ
رَح۪يمٌ ﴿٢٠﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ [351]
الشَّيْطَانِۜ وَمَنْ يَتَّبِعْ خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ فَاِنَّهُ يَأْمُرُ
بِالْفَحْشَٓاءِ وَالْمُنْكَرِۜ وَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ
وَرَحْمَتُهُ مَا زَكٰى مِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ اَبَدًاۙ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ
يُزَكّ۪ي مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ ﴿٢١﴾ وَلَا يَأْتَلِ
اُو۬لُوا الْفَضْلِ مِنْكُمْ وَالسَّعَةِ اَنْ يُؤْتُٓوا اُو۬لِي الْقُرْبٰى
وَالْمَسَاك۪ينَ وَالْمُهَاجِر۪ينَ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ وَلْيَعْفُوا
وَلْيَصْفَحُواۜ اَلَا تُحِبُّونَ اَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَكُمْۜ وَاللّٰهُ
غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٢٢﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ
الْغَافِلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لُعِنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۖ
وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظ۪يمٌۙ ﴿٢٣﴾ يَوْمَ تَشْهَدُ عَلَيْهِمْ اَلْسِنَتُهُمْ
وَاَيْد۪يهِمْ وَاَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾ يَوْمَئِذٍ
يُوَفّ۪يهِمُ اللّٰهُ د۪ينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ اَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ
الْمُب۪ينُ ﴿٢٥﴾ اَلْخَب۪يثَاتُ لِلْخَب۪يث۪ينَ وَالْخَب۪يثُونَ
لِلْخَب۪يثَاتِۚ وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّب۪ينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِۚ
اُو۬لٰٓئِكَ مُبَرَّؤُ۫نَ مِمَّا يَقُولُونَۜ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَر۪يمٌ
﴿٢٦﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ
حَتّٰى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا عَلٰٓى اَهْلِهَاۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ
لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾

26. Çirkin söz ve davranışlar ahlaksız kimselere, ahlaksız kimseler de çirkin söz ve davranışlara yaraşır. Keza güzel söz ve davranışlar ahlaklı kimselere, ahlaklı kimseler de güzel söz ve davranışlara yaraşır.[2] [Âişe ve Safvân b. Muattal gibi] temiz ve faziletli kimseler, o iftiracıların attıkları iftiradan uzaktırlar. Onlar için ilahî mağfiret ve çok değerli bir mükâfat vardır.

2. Bu ayetin *el-hâbîsâtü li'l-habîsîne ve'l-habîsûne li'l-habîsât ve't-tayyibâtü li't-tayyibîne ve't-tayyibûne li't-tayyibât* şeklindeki kısmı, "Kötü kadınlar kötü erkeklere, kötü erkekler de kötü kadınlara; temiz kadınlar temiz erkeklere, temiz erkekler de temiz kadınlara yaraşır." şeklinde de çevrilebilir (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, VI. 27).

27. Ey Müminler! Kendi evlerinizden başka evlere, sahiplerinden izin almadan ve ev halkına selam vermeden girmeyin. Eğer düşünürseniz, evlere bu şekilde girmenizin [nezaket, âdâb-ı muaşeret, konu komşu haklarına riayet gibi birçok yönden] hayrınıza olduğunu anlarsınız.

[352] فَاِنْ لَمْ تَجِدُوا فٖيهَٓا اَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتّٰى يُؤْذَنَ
لَكُمْۚ وَاِنْ قٖيلَ لَكُمُ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ اَزْكٰى لَكُمْۜ
وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلٖيمٌ ﴿٢٨﴾ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ
اَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فٖيهَا مَتَاعٌ لَكُمْۜ وَاللّٰهُ
يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٢٩﴾ قُلْ لِلْمُؤْمِنٖينَ
يَغُضُّوا مِنْ اَبْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْۜ ذٰلِكَ
اَزْكٰى لَهُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ خَبٖيرٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٣٠﴾ وَقُلْ
لِلْمُؤْمِنَاتِ يَغْضُضْنَ مِنْ اَبْصَارِهِنَّ وَيَحْفَظْنَ
فُرُوجَهُنَّ وَلَا يُبْدٖينَ زٖينَتَهُنَّ اِلَّا مَا ظَهَرَ مِنْهَا
وَلْيَضْرِبْنَ بِخُمُرِهِنَّ عَلٰى جُيُوبِهِنَّۖ وَلَا يُبْدٖينَ
زٖينَتَهُنَّ اِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ اَوْ اٰبَٓائِهِنَّ اَوْ اٰبَٓاءِ بُعُولَتِهِنَّ
اَوْ اَبْنَٓائِهِنَّ اَوْ اَبْنَٓاءِ بُعُولَتِهِنَّ اَوْ اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنٖى
اِخْوَانِهِنَّ اَوْ بَنٖى اَخَوَاتِهِنَّ اَوْ نِسَٓائِهِنَّ اَوْ مَا مَلَكَتْ
اَيْمَانُهُنَّ اَوِ التَّابِعٖينَ غَيْرِ اُو۬لِى الْاِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ
اَوِ الطِّفْلِ الَّذٖينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلٰى عَوْرَاتِ النِّسَٓاءِۖ
وَلَا يَضْرِبْنَ بِاَرْجُلِهِنَّ لِيُعْلَمَ مَا يُخْفٖينَ مِنْ زٖينَتِهِنَّۜ
وَتُوبُٓوا اِلَى اللّٰهِ جَمٖيعًا اَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ
[353] ﴿٣١﴾ وَاَنْكِحُوا الْاَيَامٰى مِنْكُمْ وَالصَّالِحٖينَ مِنْ
عِبَادِكُمْ وَاِمَٓائِكُمْۜ اِنْ يَكُونُوا فُقَرَٓاءَ يُغْنِهِمُ اللّٰهُ مِنْ
فَضْلِهٖۜ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلٖيمٌ ﴿٣٢﴾ وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذٖينَ لَا
يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتّٰى يُغْنِيَهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖۜ وَالَّذٖينَ

28. Girmek istediğiniz evlerde kimseyi bulamazsanız, size izin verilinceye kadar içeri girmeyin. Şayet size, "Geri dönün!" denilirse hemen geri dönün. Bu sizin için daha nezih bir davranıştır. [Unutmayın ki] Allah yapıp ettiğiniz her şeyi bilir.

29. İçinde kimsenin oturmadığı, fakat eşyanızın veya ihtiyaç duyduğunuz bir şeyin bulunduğu evlere, mekânlara [izin almadan] girmenizde sakınca yoktur. [Unutmayın ki] Allah açığa vurduklarınızı da gizli saklı tuttuklarınızı da bilir.

30. [Ey Peygamber!] Mümin erkeklere söyle, gözlerini harama bakmaktan sakınsınlar, iffetlerini korusunlar. Onlar için en nezih olan budur. Şüphesiz Allah onların yaptıklarından, neye ne maksatla baktıklarından haberdardır.

31. [Ey Peygamber!] Mümin kadınlara da söyle, onlar da gözlerini harama bakmaktan sakınsınlar; iffetlerini korusunlar. Zorunlu olarak görünenler dışında zînet yerlerini de açmasınlar; [örfe göre görünmesinde sakınca olmayan el ve yüz gibi uzuvları dışında güzellik ve çekiciliklerini teşhir etmesinler]. Başörtülerini de göğüs ve gerdanlarını kapatacak şekilde örtsünler. Boy-pos, endam güzelliklerini göstermesinler. Ancak kocaları, babaları, kayın babaları, öz oğulları, üvey oğulları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları, kız kardeşlerinin oğulları [yeğenleri], mümin kadınlar, cariyeler, iyice yaşlanıp cinsel arzusu kalmamış erkek köleler ve bir de kadınlarla ilgili cinsel bir arzuya sahip olamayacak kadar küçük çocuklar bu hükmün dışındadır. Ayrıca [halhal gibi] gizledikleri ziynetler dikkat çeksin diye ayaklarını yere sert vurarak da yürümesinler.

[Ey Müminler!] Bu hususlarda yaptığınız hata ve kusurlardan duyduğunuz pişmanlıkla hepiniz Allah'a yönelin ki kurtuluşa eresiniz.

32. [Ey Müminler!] Aranızdaki bekârları, köle ve cariyelerinizden uygun durumda olanları evlendirin. Şayet onlar fakir iseler bilsinler ki Allah lütuf ve keremiyle onları ihtiyaç içinde bırakmaz. Allah engin lütuf sahibidir; mümin kullarının ihtiyaçlarını bilir.

33. Evlenmek isteyip de buna maddi güçleri yetmeyenler, Allah lütfedip kendilerine imkân verinceye kadar iffetlerini korusunlar. Köle ve cariyelerinizden azat-

يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ اِنْ
عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا وَاٰتُوهُمْ مِنْ مَالِ اللّٰهِ الَّذٖٓى اٰتٰيكُمْ
وَلَا تُكْرِهُوا فَتَيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَٓاءِ اِنْ اَرَدْنَ تَحَصُّنًا
لِتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهْهُنَّ فَاِنَّ اللّٰهَ
مِنْ بَعْدِ اِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ اَنْزَلْنَٓا
اِلَيْكُمْ اٰيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍ وَمَثَلًا مِنَ الَّذٖينَ خَلَوْا مِنْ
قَبْلِكُمْ وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقٖينَ ﴿٣٤﴾ اَللّٰهُ نُورُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ مَثَلُ نُورِهٖ كَمِشْكٰوةٍ فٖيهَا مِصْبَاحٌ
اَلْمِصْبَاحُ فٖى زُجَاجَةٍ اَلزُّجَاجَةُ كَاَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّىٌّ
يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ
يَكَادُ زَيْتُهَا يُضٖٓیءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ نُورٌ عَلٰى نُورٍ
يَهْدِى اللّٰهُ لِنُورِهٖ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ
لِلنَّاسِ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَیْءٍ عَلٖيمٌ ﴿٣٥﴾ فٖى بُيُوتٍ اَذِنَ
اللّٰهُ اَنْ تُرْفَعَ وَيُذْكَرَ فٖيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فٖيهَا بِالْغُدُوِّ
وَالْاٰصَالِ ﴿٣٦﴾ رِجَالٌ لَا تُلْهٖيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ [354]
ذِكْرِ اللّٰهِ وَاِقَامِ الصَّلٰوةِ وَاٖيتَٓاءِ الزَّكٰوةِ يَخَافُونَ يَوْمًا
تَتَقَلَّبُ فٖيهِ الْقُلُوبُ وَالْاَبْصَارُ ﴿٣٧﴾ لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ
اَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَيَزٖيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهٖ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ
مَنْ يَشَٓاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٨﴾

lık sözleşmesi yapmak, maddi bedelini ödeyerek özgürlüğe kavuşmak isteyenler olursa ve siz de onların sözleşme şartlarını yerine getirebilecekleri hususunda olumlu bir kanaate varırsanız, teklif ettikleri sözleşmeyi yapın. Allah'ın size lütfettiği maldan mülkten onlara vermek suretiyle ödemelerinde kolaylık sağlayın. Diğer taraftan, cariyelerinizi –hele de iffetlerini koruyarak yaşamak istiyorlarsa– üç beş kuruşluk dünya menfaati elde etmek için fuhşa zorlamayın. Her kim cariyelerini fuhşa zorlarsa [bilinmelidir ki] Allah baskı ve zorlamaya maruz kaldıklarından dolayı onlara af ve merhametiyle muamele edecektir.

34. [Ey Müminler!] Biz size açık seçik hükümler indirdik ve sizden önce gelip geçen ümmetler/milletler ile ilgili ibretlik örnekler zikrettik. Fakat bütün bunları anlayacak olanlar Allah'a itaatsizlikten sakınanlardır.

35. Allah göklerin ve yerin [hidayet] nûrudur. O'nun [hidayet] nûru şuna benzer: Duvarda bir oyuk, içinde bir kandil, kandil de billur bir fanus içinde; fanus ise inci gibi parlayan bir yıldız... Kandilin yakıtı doğuda da batıda da bulunmayan bereketli bir zeytin ağacının yağıdır. Bu yağ [öylesine arı-durudur ki] neredeyse ateş değmeden bile ışık verecek kıvamdadır. O kadar ki nûr üstüne nûrdur. Allah nuru [hidayeti] tercih edenin o nûra ulaşmasını takdir eder. İşte Allah insanlara gerçekleri anlatmak için böyle misaller verir. Çünkü Allah her şeyi bilir.

36. Bu hidayet nûru, Allah'ın hürmet edilip yüceltilmesini ve içinde tek gerçek ilah/tanrı olarak kendi adının anılmasını emrettiği evlerde/mescitlerde parıldayıp durur. Nitekim o evlerde/mescitlerde kalpleri bu nûrla aydınlanmış kimseler her daim Allah'ın adını anıp yüceltirler.

37. Onlar öyle kimselerdir ki onları ne ticaret ne de maddi kazanç hırsı Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan, zekât vermekten alıkoyar. Onlar kalplerin ve gözlerin korku ve dehşetten hâlden hâle döneceği kıyamet ve hesap gününden korkarlar.

38. Bu yüzden Allah onları yaptıkları ibadetlere terettüp eden mükâfatın en güzeliyle mükâfatlandıracak ve hatta lütfuyla daha fazlasını da ihsan edecektir. Çünkü Allah dilediğine sınırsız sevap ve mükâfat bahşeder.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا اَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيعَةٍ يَحْسَبُهُ
الظَّمْاٰنُ مَاءًۜ حَتّٰى اِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْـًٔا وَوَجَدَ
اللّٰهَ عِنْدَهُ فَوَفّٰيهُ حِسَابَهُۜ وَاللّٰهُ سَرِيعُ الْحِسَابِۙ ﴿٣٩﴾
اَوْ كَظُلُمَاتٍ فِي بَحْرٍ لُجِّيٍّ يَغْشٰيهُ مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ
مَوْجٌ مِنْ فَوْقِهِ سَحَابٌۜ ظُلُمَاتٌ بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍۜ
اِذَا اَخْرَجَ يَدَهُ لَمْ يَكَدْ يَرٰيهَاۜ وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللّٰهُ لَهُ
نُورًا فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ ﴿٤٠﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ
فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالطَّيْرُ صَٓافَّاتٍۜ كُلٌّ قَدْ
عَلِمَ صَلَاتَهُ وَتَسْبِيحَهُۜ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٤١﴾
وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيرُ
﴿٤٢﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُزْجِي سَحَابًا ثُمَّ يُؤَلِّفُ بَيْنَهُ ثُمَّ
يَجْعَلُهُ رُكَامًا فَتَرَى الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِۚ وَيُنَزِّلُ
مِنَ السَّمَاءِ مِنْ جِبَالٍ فِيهَا مِنْ بَرَدٍ فَيُصِيبُ بِهِ مَنْ
يَشَاءُ وَيَصْرِفُهُ عَنْ مَنْ يَشَاءُۜ يَكَادُ سَنَا بَرْقِهِ يَذْهَبُ
[355] بِالْاَبْصَارِ ﴿٤٣﴾ يُقَلِّبُ اللّٰهُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَۜ اِنَّ فِي ذٰلِكَ
لَعِبْرَةً لِاُو۬لِي الْاَبْصَارِ ﴿٤٤﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ دَٓابَّةٍ
مِنْ مَاءٍۚ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلٰى بَطْنِهِۚ وَمِنْهُمْ مَنْ
يَمْشِي عَلٰى رِجْلَيْنِۚ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْشِي عَلٰى اَرْبَعٍۜ
يَخْلُقُ اللّٰهُ مَا يَشَاءُۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤٥﴾

39. Kâfirlere gelince, onların iyilik adına yaptıkları işler çöldeki serap gibidir. Susuzluktan içi yanan kimse o serabı su zanneder; ama oraya vardığında hiçbir şey bulamaz. [İşte aynen bunun gibi kâfir kimse de dünyada iyilik adına yaptığı işlerin ahirette büsbütün boşa gittiğini görecek ve o zaman karşısında] Allah'ı bulacaktır. Allah da onun hesabını eksiksiz görecektir. [Bilin ki] Allah hesabı çok çabuk görür.

40. Kâfirlerin iyilik adına yaptıkları işler denizdeki yoğun karanlıklara da benzer. Öyle ki denizi kat kat dalgalar kaplamış, üstüne de kara bulutlar çökmüş. Tam bir zifiri karanlık ki insan bu karanlıkta kendi elini uzatsa değil onu görmek, görür gibi bile olamaz.[3] Evet, Allah bir kimsenin önüne ışık tutmazsa, o kimsenin karanlıktan kurtulup aydınlığa kavuşması ne mümkün?!

3. Bu ayetteki *lem yeked yerâhâ* ifadesi genellikle, "neredeyse onu göremeyecek" şeklinde çevrilmektedir. Bizim farklı çevirimiz Zemahşerî'nin yorumuna dayanmaktadır (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, III. 69).

41. Görmez misin, göklerde ve yerde bulunan varlıklar, sıra sıra uçan kuşlar hep Allah'ı tesbih edip yüceltirler. Bunların hepsi [yaratılış amaçlarına uygun hareket etmek suretiyle] Allah'a nasıl yakaracaklarını, O'nu nasıl yücelteceklerini bilirler. Şüphesiz Allah onların yaptıklarını hakkıyla bilir.

42. Göklerin ve yerin mutlak hükümranlığı Allah'a aittir ve sonunda varılacak yer de O'nun huzurudur.

43. Görmez misin, Allah bulutları sevk ediyor, sonra onları birleştirip yoğunlaştırıyor. Derken, bir de bakıyorsun o bulutların arasından yağmur yağıyor. Yine Allah gökteki devasa bulutlardan dolu yağdırıyor ve dilediğini bu dolu ile cezalandırıyor, dilediğini de ondan koruyor. Bulutların şimşeğinden çıkan parıltı ise neredeyse gözleri görmez ediyor.

44. Allah mütemadiyen geceyi gündüze gündüzü geceye dönüştürür. Şüphesiz bunda ibret vardır; fakat bunu anlayacak olanlar kâinata ibret nazarıyla bakanlardır.

45. Allah bütün canlıları sudan yarattı. Canlılardan bir kısmı karınları üstünde sürünür, bir kısmı iki ayağı üstünde yürür, diğer bir kısmı ise dört ayak üstünde yürür. Allah dilediğini dilediği şekilde yaratır. Çünkü O her şeyi yapma ve yaratma gücüne sahiptir.

لَقَدْ اَنْزَلْنَٓا اٰيَاتٍ مُبَيِّنَاتٍۜ وَاللّٰهُ يَهْد۪ي مَنْ يَشَٓاءُ اِلٰى
صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ ﴿٤٦﴾ وَيَقُولُونَ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالرَّسُولِ
وَاَطَعْنَا ثُمَّ يَتَوَلّٰى فَر۪يقٌ مِنْهُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَۜ وَمَٓا
اُو۬لٰٓئِكَ بِالْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٤٧﴾ وَاِذَا دُعُٓوا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِه۪
لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ اِذَا فَر۪يقٌ مِنْهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٤٨﴾ وَاِنْ
يَكُنْ لَهُمُ الْحَقُّ يَأْتُٓوا اِلَيْهِ مُذْعِن۪ينَۜ ﴿٤٩﴾ اَف۪ي قُلُوبِهِمْ
مَرَضٌ اَمِ ارْتَابُٓوا اَمْ يَخَافُونَ اَنْ يَح۪يفَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ
وَرَسُولُهُۜ بَلْ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٥٠﴾ اِنَّمَا كَانَ قَوْلَ
الْمُؤْمِن۪ينَ اِذَا دُعُٓوا اِلَى اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ
اَنْ يَقُولُوا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَاۜ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ
﴿٥١﴾ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَيَخْشَ اللّٰهَ وَيَتَّقْهِ
فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْفَٓائِزُونَ ﴿٥٢﴾ وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ
اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ اَمَرْتَهُمْ لَيَخْرُجُنَّۜ قُلْ لَا تُقْسِمُواۚ
طَاعَةٌ مَعْرُوفَةٌۜ اِنَّ اللّٰهَ خَب۪يرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿٥٣﴾ قُلْ [356]
اَط۪يعُوا اللّٰهَ وَاَط۪يعُوا الرَّسُولَۚ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْهِ
مَا حُمِّلَ وَعَلَيْكُمْ مَا حُمِّلْتُمْۜ وَاِنْ تُط۪يعُوهُ تَهْتَدُواۜ
وَمَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُب۪ينُ ﴿٥٤﴾

46. Şüphesiz biz gerçekleri anlatıp doğru yolu gösteren ayetler indirdik. Allah dilediğini/layık gördüğünü doğru yola eriştirir.

47. Öyle kimseler var ki, “Biz Allah'a ve elçisine inanıp itaat ettik.” derler; sonra da onların bir kısmı sözlerinden döner. Onlar gerçek iman sahibi kimseler değildir.

48. Nitekim onlar, aralarında Allah'ın kitabına göre hüküm vermesi için Peygamber'in huzuruna çağrıldıklarında, [davanın kendi aleyhlerine sonuçlanacağını bildikleri için,] içlerinden bir kısmı bu çağrıdan yüz çevirir.

49. Ama eğer kendi lehlerine hüküm verileceğini anlarlarsa, Peygamber'in huzuruna koşa koşa gelirler.

50. Ne o, yoksa onların kalplerinde şek, şüphe, nifak hastalığı mı var?! Yoksa senin peygamberliğinden şüphe mi ediyorlar? Yahut da Allah'ın ve elçisinin kendilerine haksızlık edeceğinden mi korkuyorlar?! Gerçek şu ki onlar [Allah'ın hükmüne rıza göstermek yerine] münafıklık ve kâfirliği tercih edenlerin ta kendileridir.

51. Oysa gerçek müminler, aralarında Allah'ın kitabına göre hüküm vermesi için Peygamber'in huzuruna çağrıldıklarında, “Hay hay! Baş üstüne!” derler. Umduklarına kavuşup korktuklarından emin olacak kimseler işte onlardır.

52. Kim Allah'a ve elçisine itaat eder, Allah'ın emirlerine itaatsizlikten korkar ve O'na saygıda kusur etmekten sakınırsa, [bilsin ki] işte ancak böyleleri mutluluk ve bahtiyarlığa erişecektir.

53. [Ey Peygamber!] Münafıklar, kendilerine emir vermen hâlinde savaşa katılacaklarına dair yemin üstüne yemin ederler.

De ki onlara: “Yemin edip durmayın. Sizden istenen ve beklenen, [yemin değil] adam gibi itaattir. Şu hâlde, yapmanız gerekeni yapın. [Bilin ki] Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.

54. [Ey Peygamber!] Yine de ki onlara: Allah'a ve Peygamber'e itaat edin. Eğer yüz çevirir, itaat etmezseniz [bilin ki] böyle yapmakla Allah'a ve Peygamber'e hiçbir zarar vermiş olmazsınız. Peygamber tebliğ görevini ifa etmekle mükelleftir; sizin mükellefiyetiniz ise onun tebliğ ve davetine itaat üzere icabet etmektir. Ona itaat ettiğiniz takdirde doğru yolu tutmuş olursunuz. [Unutmayın ki] Peygamber'in görevi Allah'ın ayetlerini açıkça tebliğ etmekten ibarettir.

وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ
لَيَسْتَخْلِفَنَّهُمْ فِي الْاَرْضِ كَمَا اسْتَخْلَفَ الَّذِينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ وَلَيُمَكِّنَنَّ لَهُمْ دِينَهُمُ الَّذِي ارْتَضٰى
لَهُمْ وَلَيُبَدِّلَنَّهُمْ مِنْ بَعْدِ خَوْفِهِمْ اَمْنًا يَعْبُدُونَنِي لَا
يُشْرِكُونَ بِي شَيْـًٔا وَمَنْ كَفَرَ بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ
الْفَاسِقُونَ ﴿٥٥﴾ وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَطِيعُوا
الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٥٦﴾ لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ
كَفَرُوا مُعْجِزِينَ فِي الْاَرْضِ وَمَأْوٰيهُمُ النَّارُ وَلَبِئْسَ
الْمَصِيرُ ﴿٥٧﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لِيَسْتَأْذِنْكُمُ الَّذِينَ
مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلٰثَ
مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ صَلٰوةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ
مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ صَلٰوةِ الْعِشَٓاءِ ثَلٰثُ عَوْرَاتٍ
لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ
عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلٰى بَعْضٍ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ
[357] الْاٰيَاتِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٨﴾ وَاِذَا بَلَغَ الْاَطْفَالُ
مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ الَّذِينَ مِنْ
قَبْلِهِمْ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهٖ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ
﴿٥٩﴾ وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَٓاءِ الّٰتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا
فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ اَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ
بِزِينَةٍ وَاَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٦٠﴾

55. Allah sizden iman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapanlara şu vaatte bulundu: Daha önce gelip geçen [kimi] toplumlara dünyada güç ve iktidar imkânı verdiğim gibi müminlere de bu imkânı vereceğim. Onlar için seçip razı olduğum dinlerini de güçlendireceğim. [Kâfirlerin baskı ve zulümleri yüzünden] korku ve kaygı içinde geçen günlerinin ardından onları güvenlik ve esenliğe kavuşturacağım. Çünkü onlar yalnız bana kulluk/ibadet ederler, dolayısıyla hiçbir şeyi bana ortak koşmazlar. Artık bundan böyle kimler Allah'ın nimetlerine nankörlük ederse, işte onlar fâsıkların/kâfirlerin ta kendileridir.

56. [Ey Müminler!] Allah'ın şefkat ve rahmetine nail olabilmeniz için namazı kılmaya, zekâtı vermeye ve Peygamber'e itaat etmeye devam edin.

57. [Ey Peygamber!] O kâfirlerin dünyada Allah'ın hükmünden/cezasından kaçıp kurtulabileceklerini sanma. Ahirette ise onların varacakları yer cehennemdir. Ne kötü bir son duraktır cehennem!

58. Ey Müminler! Sahip olduğunuz köle ve cariyeleriniz ile henüz ergenlik çağına ulaşmamış aile fertleriniz günün şu üç vaktinde, sabah namazından önce, öğleyin soyunup dökündüğünüz zaman ve bir de yatsı namazından sonra yanınıza girmek için izin istesinler. Çünkü bu üç vakit sizin için özel/mahrem zamanlardır. Diğer zamanlarda izin almadan yanınıza girip çıkmalarında bir sakınca yoktur; çünkü onlar birlikte yaşamak durumunda olduğunuz kimselerdir. İşte Allah size hükümlerini böyle bildiriyor. Allah her şeyi bilen, her şeyi yerli yerince edip eyleyendir.

59. Küçük çocuklarınız ergenlik çağına ulaşınca, yanınıza girerlerken büyüklerin izin istediği gibi her zaman izin istesinler. İşte Allah size hükümlerini böyle bildiriyor. Allah her şeyi bilen, her şeyi yerli yerince edip eyleyendir.

60. Evlenme ümidi kalmamış, cinsel cazibesini kaybetmiş yaşlı kadınların zînet yerlerini göstermemek, açılıp saçılmamak şartıyla [sokağa çıkarken] başörtülerini örtmemelerinde sakınca yoktur.[4] Fakat yine de baş ve boyunlarını örtmeleri onlar için elbet hayırlıdır. Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir.

4. Bu ayetteki *en yeda'ne siyâbehünne* ifadesi "dış elbise giymemek" manasından ziyade "başörtüsünü örtmemek" anlamına gelmektedir (Bkz. İbn Atıyye, *el-Muharrerü'l-Vecîz*, IV. 195; Kurtubî, *el-Câmi'*, XII. 203). Buna göre yaşlı kadınlarla ilgili bu istisnai hüküm 33/Ahzâb 59. ayetteki cilbâb ile ilgili değil, bu sûrenin 31. ayetinde geçen başörtüsüyle ilgilidir. Nitekim Süddî'nin bazı hocaları da bu ifadeyi "başörtülerini çıkarmak" şeklinde yorumlamıştır (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XXIV. 30).

61. Ey Müminler! Körlerin, topalların ve hastaların kendilerine ev anahtarlarını bırakıp cihada giden akrabalarının evlerinde yemek yemelerinde sakınca yoktur. Sizin de kendi evlatlarınızın evlerinde, babalarınızın evlerinde, annelerinizin evlerinde, erkek kardeşlerinizin evlerinde, kız kardeşlerinizin evlerinde, amcalarınızın evlerinde, halalarınızın evlerinde, dayılarınızın evlerinde, teyzelerinizin evlerinde yahut anahtarları size emanet edilmiş olan evlerde veyahut arkadaşlarınızın evlerinde gönül rahatlığıyla yemek yemenizde sakınca yoktur. Keza hep birlikte ya da ayrı ayrı yemenizde de bir sakınca yoktur. Ancak evlere girdiğiniz zaman Allah katından bereket, iyilik ve esenlik dileği olarak hane halkına selam verin. İşte Allah size hükümlerini böyle açıklıyor ki düşünüp hakkınızda ne kadar hayırlı olduğunu anlayasınız.

62. Gerçek müminler öyle kimselerdir ki Allah'a ve elçisine yürekten inanıp güvenirler. Toplumu ilgilendiren bir konuyu görüşmek üzere Peygamber'le bir arada bulunduklarında, ondan izin almadıkça çekip gitmezler.

[Ey Peygamber!] Senden izin isteyenler Allah'a ve elçisine yürekten iman etmiş kimselerdir. Onlar birtakım işleri sebebiyle senden izin istediklerinde, uygun gördüklerine izin ver ve onlar için Allah'tan bağışlanma dile. Şüphesiz Allah çok affedici, çok merhametlidir.

لَيْسَ عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ
وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ
اَنْ تَاْكُلُوا مِنْ بُيُوتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اٰبَٓائِكُمْ اَوْ بُيُوتِ
اُمَّهَاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اِخْوَانِكُمْ اَوْ بُيُوتِ اَخَوَاتِكُمْ
اَوْ بُيُوتِ اَعْمَامِكُمْ اَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ اَوْ بُيُوتِ
اَخْوَالِكُمْ اَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ اَوْ مَا مَلَكْتُمْ مَفَاتِحَهُٓ
اَوْ صَدِيقِكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَاْكُلُوا جَمِيعًا
اَوْ اَشْتَاتًا فَاِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلٰٓى اَنْفُسِكُمْ
تَحِيَّةً مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ
الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦١﴾ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ [358]
اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَاِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلٰٓى اَمْرٍ جَامِعٍ
لَمْ يَذْهَبُوا حَتّٰى يَسْتَاْذِنُوهُ اِنَّ الَّذِينَ يَسْتَاْذِنُونَكَ
اُو۬لٰٓئِكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ فَاِذَا اسْتَاْذَنُوكَ
لِبَعْضِ شَاْنِهِمْ فَاْذَنْ لِمَنْ شِئْتَ مِنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ
لَهُمُ اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦٢﴾ لَا تَجْعَلُوا دُعَٓاءَ
الرَّسُولِ بَيْنَكُمْ كَدُعَٓاءِ بَعْضِكُمْ بَعْضًا قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ
الَّذِينَ يَتَسَلَّلُونَ مِنْكُمْ لِوَاذًا فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ
عَنْ اَمْرِهِٓ اَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ اَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ
﴿٦٣﴾ اَلَٓا اِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ قَدْ يَعْلَمُ
مَٓا اَنْتُمْ عَلَيْهِ وَيَوْمَ يُرْجَعُونَ اِلَيْهِ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا
وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٦٤﴾

63. Ey Müminler! Peygamber'in çağrısını [emir ve tavsiyesini] birbirinizin çağrısı gibi görmeyin. Şüphesiz Allah aranızdan gizlice sıvışıp gidenleri çok iyi bilir. Peygamber'in emrine aykırı hareket eden bu kimseler, dünyada başlarına bir bela gelmesinden yahut ahirette çok elemli bir azaba uğramaktan korksunlar!

64. Şunu iyi bilin ki göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'a aittir. O sizin hangi hâlde, hangi yolda olduğunuzu elbet bilir. Gün gelecek, bütün herkes hesap vermek üzere Allah'ın huzuruna çıkacak. İşte o zaman Allah onlara yaptıkları her şeyi bildirecek ve hak ettikleri karşılığı verecektir. Çünkü Allah her şeyi hakkıyla bilir.

سُورَةُ الْفُرْقَانِ (٢٥)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

تَبَارَكَ الَّذٖى نَزَّلَ الْفُرْقَانَ عَلٰى عَبْدِهٖ لِيَكُونَ
لِلْعَالَمٖينَ نَذٖيرًا ۙ ﴿١﴾ اَلَّذٖى لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ وَلَمْ يَتَّخِذْ وَلَدًا وَلَمْ يَكُنْ لَهُ شَرٖيكٌ فِى
[359] الْمُلْكِ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ فَقَدَّرَهُ تَقْدٖيرًا ﴿٢﴾ وَاتَّخَذُوا
مِنْ دُونِهٖٓ اٰلِهَةً لَا يَخْلُقُونَ شَيْـًٔا وَهُمْ يُخْلَقُونَ وَلَا
يَمْلِكُونَ لِاَنْفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا
وَلَا حَيٰوةً وَلَا نُشُورًا ﴿٣﴾ وَقَالَ الَّذٖينَ كَفَرُٓوا اِنْ هٰذَٓا
اِلَّٓا اِفْكٌ افْتَرٰيهُ وَاَعَانَهُ عَلَيْهِ قَوْمٌ اٰخَرُونَ فَقَدْ جَٓاؤُ
ظُلْمًا وَزُورًا ﴿٤﴾ وَقَالُٓوا اَسَاطٖيرُ الْاَوَّلٖينَ اكْتَتَبَهَا
فَهِىَ تُمْلٰى عَلَيْهِ بُكْرَةً وَاَصٖيلًا ﴿٥﴾ قُلْ اَنْزَلَهُ الَّذٖى
يَعْلَمُ السِّرَّ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اِنَّهُ كَانَ غَفُورًا
رَحٖيمًا ﴿٦﴾ وَقَالُوا مَالِ هٰذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ
وَيَمْشٖى فِى الْاَسْوَاقِ لَوْلَٓا اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونَ
مَعَهُ نَذٖيرًا ۙ ﴿٧﴾ اَوْ يُلْقٰٓى اِلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ

25/FURKÂN SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 42. sûre olduğu ve Yâsîn sûresinden sonra, Fâtır sûresinden önce indiği belirtilir. İlk üç ayet ile 68-70. ayetlerin Medine döneminde indiğine dair rivayetler de vardır. Toplam 77 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve "hakkı batıldan, tevhidi şirkten ayıran [Kur'an]" anlamına gelen *furkân* kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. İnsanlara bir uyarı ve uyarıcı olmak üzere Furkân'ı, hak/tevhid ile batılı/şirki birbirinden kesinkes ayıran Kur'an'ı kulu Muhammed'e indiren Allah yüceler yücesi, cömertler cömerdidir.

2. Göklerin ve yerin mutlak hükümranlığı O'na aittir. O ne bir çocuk edinmiş, ne de hükümranlığında bir ortağı olmuştur. Her şeyi O yaratmış ve belli bir düzene koymuştur.

3. Bu gerçeğe rağmen müşrikler Allah'ın yanı sıra birtakım tanrılar edindiler. Hâlbuki o sözde tanrılar/putlar hiçbir şey yaratamazlar. Bir şey yaratmak şöyle dursun, bizzat kendileri insan eliyle meydana getirilmiş varlıklardır. Yine onlar ne kendilerine gelecek bir zararı engelleyebilir ne de bir fayda sağlayabilirler. Onların can verme, can alma ve ölümden sonra diriltme güçleri de yoktur.

4. O kâfirler/müşrikler, "Bu Kur'an Muhammed'in uydurmasıdır. [Ehl-i kitaptan Addâs, Cebr gibi] bazı adamlar da bu işte ona yardım etmektedir." dediler ve böylece onlar düpedüz bir zulüm/çarpıtma ve iftirada bulunmuş oldular.

5. Yine o müşrikler şöyle dediler: "Bu Kur'an, Muhammed'in birilerine yazdırdığı ve ezberlemesi için de sabah akşam kendisine okunan eskilerin masallarından ibarettir."

6. [Ey Peygamber!] De ki onlara: "Kur'an'ı göklerin ve yerin bütün sırlarını bilen Allah indirdi. [Siz Kur'an'a eskilerin masalları demekle çok büyük bir cezayı hak ettiniz. Buna rağmen Allah sizi hemen azaba çarptırmadı]. Çünkü O çok affedici, çok merhametlidir."

7-8. Yine o müşrikler şöyle dediler: "Bu nasıl bir peygamber?! Böyle peygamber mi olur?! Baksanıza, o da bizim gibi yiyip içiyor, çarşı-pazar dolaşıyor. Madem bu adam bir peygamber, o hâlde kendisine refakat edecek bir melek gönderilse de tebliğ ve uyarısını onunla birlikte yapsa ya! [Madem melek yok,] hiç değilse ona Allah tarafından bir hazine verilseydi veyahut hiçbir emek harcamadan ürün aldığı tılsımlı bir bağı-bahçesi olsaydı..."

يَأْكُلُ مِنْهَا وَقَالَ الظَّالِمُونَ اِنْ تَتَّبِعُونَ اِلَّا رَجُلًا
مَسْحُورًا ﴿٨﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ ضَرَبُوا لَكَ الْاَمْثَالَ
فَضَلُّوا فَلَا يَسْتَطِيعُونَ سَبِيلًا ﴿٩﴾ تَبَارَكَ الَّذٖى اِنْ
شَٓاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذٰلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرٖى مِنْ
تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ وَيَجْعَلْ لَكَ قُصُورًا ﴿١٠﴾ بَلْ كَذَّبُوا
بِالسَّاعَةِ وَاَعْتَدْنَا لِمَنْ كَذَّبَ بِالسَّاعَةِ سَعٖيرًا
﴿١١﴾ اِذَا رَاَتْهُمْ مِنْ مَكَانٍ بَعٖيدٍ سَمِعُوا لَهَا تَغَيُّظًا [360]
وَزَفٖيرًا ﴿١٢﴾ وَاِذَٓا اُلْقُوا مِنْهَا مَكَانًا ضَيِّقًا مُقَرَّنٖينَ
دَعَوْا هُنَالِكَ ثُبُورًا ﴿١٣﴾ لَا تَدْعُوا الْيَوْمَ ثُبُورًا وَاحِدًا
وَادْعُوا ثُبُورًا كَثٖيرًا ﴿١٤﴾ قُلْ اَذٰلِكَ خَيْرٌ اَمْ جَنَّةُ الْخُلْدِ
الَّتٖى وُعِدَ الْمُتَّقُونَ كَانَتْ لَهُمْ جَزَٓاءً وَمَصٖيرًا ﴿١٥﴾
لَهُمْ فٖيهَا مَا يَشَٓاؤُ۫نَ خَالِدٖينَ كَانَ عَلٰى رَبِّكَ وَعْدًا
مَسْؤُلًا ﴿١٦﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ فَيَقُولُ ءَاَنْتُمْ اَضْلَلْتُمْ عِبَادٖى هٰٓؤُ۬لَٓاءِ اَمْ هُمْ ضَلُّوا
السَّبٖيلَ ﴿١٧﴾ قَالُوا سُبْحَانَكَ مَا كَانَ يَنْبَغٖى لَنَٓا اَنْ
نَتَّخِذَ مِنْ دُونِكَ مِنْ اَوْلِيَٓاءَ وَلٰكِنْ مَتَّعْتَهُمْ وَاٰبَٓاءَهُمْ
حَتّٰى نَسُوا الذِّكْرَ وَكَانُوا قَوْمًا بُورًا ﴿١٨﴾

Onlar, müminlere de şöyle derler: "Peşinden gittiğiniz adam, [peygamber filan değil] sihirle meşgul olan birisi."[1]

1. Bu ayetteki *meshûrân* (büyülenmiş) kelimesi aynı zamanda *sâhir* (büyü yapan, sihirle meşgul olan) anlamındadır (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, VIII. 84).

9. [Ey Peygamber!] Hele bak şunlara, senin hakkında nasıl da çirkin yakıştırmalarda bulunuyorlar ve bu yüzden de sapıtıyorlar. Bu gidişle doğru yolu bulacakları da yok!

10. [Ey Peygamber!] Allah öyle yüce, öyle cömerttir ki dilediği takdirde sana onların sözünü ettiği şeylerden daha iyisini, içinde derelerin aktığı bağlar-bahçeler verir ve yine sana köşkler, konaklar ihsan eder.

11. Onlar [Peygamber'e çirkin yakıştırmalarda bulunmakla kalmıyor,] kıyamet gerçeğini de yalanlıyorlar. Ama biz kıyameti inkâr edenler için alevler püskürten cehennem ateşini hazırladık.

12. Cehennem onları uzaktan gördüğünde, onlar cehennemin öfkeli kükremesini ve korkunç uğultusunu işitecekler.

13. Elleri boyunlarına bağlı olarak cehennemin dar bir yerine atıldıkları zaman orada yok olup gitmek isteyecekler.

14. İşte o zaman kendilerine, "Bugün ölüp yok olmayı bir kere değil, defalarca isteyin bakalım!" denilecek.

15. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Haydi söyleyin bakalım, cehennem mi iyi yoksa şirkten, Allah'a itaatsizlikten sakınanlara vaat edilen cennet mi?!" Cennet onlar için [çok güzel] bir mükâfat ve [çok güzel] bir nihai vatandır!

16. Onlar cennette istedikleri her şeye kavuşacaklar ve orada temelli kalacaklar. İşte bu, rabbinin yerine getirmeyi üstlendiği, müminlerin de yerine getirilmesini beklediği bir vaattir.

17. O gün, Allah hem müşrikleri hem de onların Allah'ın yanı sıra tanrı yerine koydukları o putları bir araya toplayacak ve onlara, "Bu kullarımı siz mi saptırdınız yoksa onlar mı yoldan çıktılar?!" diye soracak.

18. O putlar da şöyle cevap verecek: "Hâşâ! Sen yüceler yücesisin. Senden başkasını rab olarak tanıyıp bilmemiz mümkün değil. Sen bu müşriklere ve atalarına dünya hayatında onca nimet verdin, fakat onlar şükredecekleri yerde şımarıp azarak senin ayetlerine inanmadılar. Böylelikle helak ve hüsranı hak eden bir topluluk oldular."

فَقَدْ كَذَّبُوكُمْ بِمَا تَقُولُونَۙ فَمَا تَسْتَطٖيعُونَ صَرْفًا
وَلَا نَصْرًاۚ وَمَنْ يَظْلِمْ مِنْكُمْ نُذِقْهُ عَذَابًا كَبٖيرًا ﴿١٩﴾
وَمَٓا اَرْسَلْنَا قَبْلَكَ مِنَ الْمُرْسَلٖينَ اِلَّٓا اِنَّهُمْ لَيَأْكُلُونَ
الطَّعَامَ وَيَمْشُونَ فِي الْاَسْوَاقِۜ وَجَعَلْنَا بَعْضَكُمْ
[361] لِبَعْضٍ فِتْنَةًۜ اَتَصْبِرُونَۚ وَكَانَ رَبُّكَ بَصٖيرًا ﴿٢٠﴾ وَقَالَ
الَّذٖينَ لَا يَرْجُونَ لِقَٓاءَنَا لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْنَا الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ
نَرٰى رَبَّنَاۜ لَقَدِ اسْتَكْبَرُوا فٖٓي اَنْفُسِهِمْ وَعَتَوْ عُتُوًّا
كَبٖيرًا ﴿٢١﴾ يَوْمَ يَرَوْنَ الْمَلٰٓئِكَةَ لَا بُشْرٰى يَوْمَئِذٍ
لِلْمُجْرِمٖينَ وَيَقُولُونَ حِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٢٢﴾ وَقَدِمْنَٓا
اِلٰى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَٓاءً مَنْثُورًا ﴿٢٣﴾
اَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا وَاَحْسَنُ
مَقٖيلًا ﴿٢٤﴾ وَيَوْمَ تَشَقَّقُ السَّمَٓاءُ بِالْغَمَامِ وَنُزِّلَ
الْمَلٰٓئِكَةُ تَنْزٖيلًا ﴿٢٥﴾ اَلْمُلْكُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ لِلرَّحْمٰنِ
وَكَانَ يَوْمًا عَلَى الْكَافِرٖينَ عَسٖيرًا ﴿٢٦﴾ وَيَوْمَ يَعَضُّ
الظَّالِمُ عَلٰى يَدَيْهِ يَقُولُ يَا لَيْتَنٖي اتَّخَذْتُ مَعَ
الرَّسُولِ سَبٖيلًا ﴿٢٧﴾ يَا وَيْلَتٰى لَيْتَنٖي لَمْ اَتَّخِذْ فُلَانًا
خَلٖيلًا ﴿٢٨﴾ لَقَدْ اَضَلَّنٖي عَنِ الذِّكْرِ بَعْدَ اِذْ جَٓاءَنٖيۜ
وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِلْاِنْسَانِ خَذُولًا ﴿٢٩﴾

19. Bunun üzerine Allah müşriklere şöyle diyecek: “Bakın, işte vaktiyle tanrı diye tapındığınız putlar, ‘Bunlar tanrıdır.’ iddianızda sizi yalancı çıkardılar. Artık ne hak ettiğiniz azabı başınızdan savabilirsiniz, ne de herhangi bir kimseden yardım alabilirsiniz.”

[Ey Mekke halkı!] Sizden kim Allah'a eş ve ortak koşarsa, biz ona korkunç bir azap tattıracağız!

20. [Ey Peygamber!] Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de yiyip içer, çarşı-pazar dolaşırlardı. [Sen o müşriklerin “Böyle peygamber mi olur?!” tarzındaki sözlerine aldırma]. Zira biz sizi müşriklerin eza ve cefalarıyla sınıyoruz ki bakalım onların eziyetlerine göğüs gerecek misiniz?! [Bil ki] senin rabbin olan biten her şeyi görmektedir.

21. Azabımızdan korkmayan, mükâfatımızı arzulamayan, [dolayısıyla kıyamet günü hesap vermek üzere huzurumuza çıkarılacaklarına inanmayan] o müşrikler, “Bize peygamber olarak melekler gönderilse veya rabbimizi açıksa görsek, olmaz mıydı?!” diyorlar. Andolsun ki onlar kibir ve küstahlıkta kendi boylarını aştılar, azdıkça azdılar.

22. Evet, onların melekleri görecekleri gün de gelecek, ama o gün günahkârlar için hiç de iyi haberler verilmeyecek. [Bilakis] melekler onlara şöyle diyecek: “Size yüz güldürecek haber vermek haram kılındı haram!”

23. İşte o gün, biz onların dünyada iyilik adına yaptıkları her işi ele alacak ve hepsini toz duman edip boşa çıkaracağız.

24. Diğer taraftan, o gün cennetliklere kalınacak yerlerin en iyisi, dinlenilecek yerlerin en güzeli verilecektir.

25. Gün gelecek, gökyüzü parçalanıp bulutsu bir şekle dönüşecek ve melekler bölük bölük indirilecek.

26. İşte o gün, gerçek hükümranlığın Rahmân'a ait olduğu aşikâr biçimde ortaya çıkacak ve yine o gün kâfirler/müşrikler için çok çetin bir gün olacak.

27-29. O gün, zalim/müşrik kimse derin bir pişmanlıkla parmaklarını ısırıp şöyle uğunacak: “Keşke ben de peygamberin tuttuğu yolu tutmuş olsaydım; keşke [şeytan tabiatlı] filancayı dost edinmeseydim. Vallahi, bana okunup anlatılan Kur'an'dan beni o uzaklaştırdı. Demek ki şeytan böyle yalnız ve çaresiz bırakırmış insanı!”

وَقَالَ الرَّسُولُ يَا رَبِّ اِنَّ قَوْمِي اتَّخَذُوا هٰذَا الْقُرْاٰنَ
مَهْجُورًا ﴿٣٠﴾ وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا مِنَ
الْمُجْرِمِينَ وَكَفٰى بِرَبِّكَ هَادِيًا وَنَصِيرًا ﴿٣١﴾ وَقَالَ
الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ الْقُرْاٰنُ جُمْلَةً وَاحِدَةً
كَذٰلِكَ لِنُثَبِّتَ بِهِ فُؤَادَكَ وَرَتَّلْنَاهُ تَرْتِيلًا ﴿٣٢﴾ وَلَا [362]
يَأْتُونَكَ بِمَثَلٍ اِلَّا جِئْنَاكَ بِالْحَقِّ وَاَحْسَنَ تَفْسِيرًا
﴿٣٣﴾ اَلَّذِينَ يُحْشَرُونَ عَلٰى وُجُوهِهِمْ اِلٰى جَهَنَّمَ
اُو۬لٰٓئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَاَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٣٤﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا
مُوسَى الْكِتَابَ وَجَعَلْنَا مَعَهُٓ اَخَاهُ هٰرُونَ وَزِيرًا ﴿٣٥﴾
فَقُلْنَا اذْهَبَٓا اِلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا فَدَمَّرْنَاهُمْ
تَدْمِيرًا ﴿٣٦﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ لَمَّا كَذَّبُوا الرُّسُلَ اَغْرَقْنَاهُمْ
وَجَعَلْنَاهُمْ لِلنَّاسِ اٰيَةً وَاَعْتَدْنَا لِلظَّالِمِينَ عَذَابًا اَلِيمًا
﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَا۬ وَاَصْحَابَ الرَّسِّ وَقُرُونًا بَيْنَ ذٰلِكَ
كَثِيرًا ﴿٣٨﴾ وَكُلًّا ضَرَبْنَا لَهُ الْاَمْثَالَ وَكُلًّا تَبَّرْنَا تَتْبِيرًا
﴿٣٩﴾ وَلَقَدْ اَتَوْا عَلَى الْقَرْيَةِ الَّتِٓي اُمْطِرَتْ مَطَرَ السَّوْءِ
اَفَلَمْ يَكُونُوا يَرَوْنَهَا بَلْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ نُشُورًا ﴿٤٠﴾

30. Peygamber [Muhammed] şöyle yakındı: "Rabbim! Benim [müşrik] kavmim bu Kur'an'a hep sırt çevirdi."

31. [Ey Peygamber!] Bu hep böyle olmuştur. Nitekim biz her peygambere mücrimler/kâfirler zümresinden düşmanlar peyda etmişizdir. [Ama sen hiç tasalanma]; çünkü sana yol gösterici ve yardımcı olarak rabbin yeter!

32. O kâfirler/müşrikler, "Kur'an toptan bir kerede indirilse, olmaz mıydı?!" diyorlar. [Ey Peygamber! Sen bu tür lüzumsuz laflara hiç kulak asma]. Zira biz senin yüreğini güçlendirmek için Kur'an'ı böyle kısım kısım, ara ara indiriyoruz [ki o müşriklerin eza ve cefalarından bunaldıkça Kur'an'dan güç alıp tevhid mücadeleni azim ve kararlılıkla sürdüresin].[2]

2. Bu ayetteki *li-nüsebbite bihî füâdek* ifadesi birçok mealde, "onu senin kalbine iyice yerleştirmek için" şeklinde çevrilmiştir. Ancak bu ayette anlatılan husus, müşriklerin binbir çeşit eza-cefa ve itirazına maruz kalıp bunalan Hz. Peygamber'in Kur'an'la desteklenmesi, yüreğinin güçlendirilmesidir.

33. [Ey Peygamber!] O müşrikler seni böyle itirazlarla şüpheye düşürmek için ne söylerse söylesinler biz sana her zaman işin gerçeğini ve en güzel izahını bildiririz.

34. Yüzüstü sürüklenerek cehenneme tıkılacak olanlar var ya, işte onlar ahirette en kötü konumda/durumda olacak kimselerdir. Zaten onlar dünyada da en kötü yolun yolcusudurlar.

35-36. Biz vaktiyle Musa'yı vahye mazhar kıldık, kardeşi Harun'u da ona yardımcı yaptık. Onlara, "Ayetlerimizi yalanlayan kavme gidin; [onları uyarın]" diye emrettik. [Ama onlar kâfirlik ve azgınlıkta direttiler]. Sonunda biz de onları tam anlamıyla helak ettik.

37. Peygamberlerini yalanlamakta ısrar edince Nuh kavmini de sulara gömdük ve onları cümle âleme bir ibret vesilesi kıldık. Biz, zalimlere/kâfirlere her zaman acı bir azap hazırlamışızdır.

38. Öte yandan Âd ve Semûd kavimlerini, Ress halkını ve bunlar arasında gelip geçen daha nice nesilleri de [kâfirlik ve azgınlıkları sebebiyle] helak ettik.

39. Biz o kavimlerden her birine nice öğütler verdik, nice ikazlarda bulunduk. Öğütler ve uyarılar fayda vermeyince hepsini kırıp geçirdik.

40. Bu müşrikler, vaktiyle taş yağmuruna tutularak helak olan Lût kavminin yaşadığı yerlere [ticaret kervanlarıyla Suriye'ye gidip gelirken] mutlaka uğramışlardır. Hâl böyleyken, vaktiyle o yerlerde neler olup bittiğini, Lût kavminin nasıl helak olup gittiğini hiç düşünmüyorlar mı?! Gel gör ki onlar hâlâ öldükten sonra dirilip hesap vereceklerini ihtimal dâhilinde görmüyorlar.

وَاِذَا رَاَوْكَ اِنْ يَتَّخِذُونَكَ اِلَّا هُزُوًاۜ اَهٰذَا الَّذٖى بَعَثَ
اللّٰهُ رَسُولًا ﴿٤١﴾ اِنْ كَادَ لَيُضِلُّنَا عَنْ اٰلِهَتِنَا لَوْلَٓا اَنْ
صَبَرْنَا عَلَيْهَاۜ وَسَوْفَ يَعْلَمُونَ حٖينَ يَرَوْنَ الْعَذَابَ
مَنْ اَضَلُّ سَبٖيلًا ﴿٤٢﴾ اَرَاَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهُ هَوٰيهُۜ
[363] اَفَاَنْتَ تَكُونُ عَلَيْهِ وَكٖيلًاۙ ﴿٤٣﴾ اَمْ تَحْسَبُ اَنَّ اَكْثَرَهُمْ
يَسْمَعُونَ اَوْ يَعْقِلُونَۜ اِنْ هُمْ اِلَّا كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّ
سَبٖيلًا ﴿٤٤﴾ اَلَمْ تَرَ اِلٰى رَبِّكَ كَيْفَ مَدَّ الظِّلَّۚ وَلَوْ شَٓاءَ
لَجَعَلَهُ سَاكِنًاۚ ثُمَّ جَعَلْنَا الشَّمْسَ عَلَيْهِ دَلٖيلًاۙ ﴿٤٥﴾ ثُمَّ
قَبَضْنَاهُ اِلَيْنَا قَبْضًا يَسٖيرًا ﴿٤٦﴾ وَهُوَ الَّذٖى جَعَلَ لَكُمُ
الَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا ﴿٤٧﴾
وَهُوَ الَّذٖٓى اَرْسَلَ الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهٖۚ
وَاَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً طَهُورًاۙ ﴿٤٨﴾ لِنُحْيِيَ بِهٖ بَلْدَةً
مَيْتًا وَنُسْقِيَهُ مِمَّا خَلَقْنَٓا اَنْعَامًا وَاَنَاسِيَّ كَثٖيرًا ﴿٤٩﴾
وَلَقَدْ صَرَّفْنَاهُ بَيْنَهُمْ لِيَذَّكَّرُواۘ فَاَبٰٓى اَكْثَرُ النَّاسِ اِلَّا
كُفُورًا ﴿٥٠﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَبَعَثْنَا فٖى كُلِّ قَرْيَةٍ نَذٖيرًاۘ ﴿٥١﴾
فَلَا تُطِعِ الْكَافِرٖينَ وَجَاهِدْهُمْ بِهٖ جِهَادًا كَبٖيرًا ﴿٥٢﴾
وَهُوَ الَّذٖى مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ هٰذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ وَهٰذَا مِلْحٌ
اُجَاجٌۚ وَجَعَلَ بَيْنَهُمَا بَرْزَخًا وَحِجْرًا مَحْجُورًا ﴿٥٣﴾

41-42. [Ey Peygamber!] Onlar ne zaman seni görseler, "[Efendiler!] Allah'ın bize peygamber olarak gönderdiği adam buymuş... Demek ki Allah bula bula ancak bunu bulmuş..." diye alay ederler ama bu arada şunu da söylerler: "İnancımızda sebat etmeseydik, bu adam bizi neredeyse doğru yoldan saptıracak, tanrılarımızdan vazgeçirecekti."

Fakat onlar azabı görünce, yolun eğrisi doğrusu neymiş, asıl yanlış yolda olan kimmiş, o zaman anlayacaklar.

43. [Ey Peygamber!] Heva ve hevesini, boş arzu ve isteklerini kendisine ilah/tanrı edinen kimseyi görüyorsun değil mi?! Şimdi sen kalkıp böyle birini ille de imana getirmek durumunda mısın?! [Bırak ne hâli varsa görsün].

44. Ey Peygamber! Yoksa sen o kâfirlerin/müşriklerin birçoğunun söz dinleyen, gerçekleri düşünüp anlamaya çalışan kimseler olduğunu mu sanıyorsun?! Yoo! Gerçekte onlar tıpkı davar sürüsü gibidirler; hatta yolu şaşırmışlıkta davardan da beter hâldedirler.

45-46. [Ey nankör insan!] Görmez misin, rabbin gölgeyi nasıl da uzatıp kısaltıyor. Dileseydi onu pekâlâ sabit, hareketsiz kılardı. Biz güneşi gölgeye delil/sebep kılmışız; uzayıp yayılmış gölgeyi de tabiattaki kanunlarımız uyarınca yavaş yavaş kısaltırız.

47. Geceyi âdeta üstünüze örtülen bir yorgan, uykuyu dinlenmeniz için bir imkân ve gündüzü de çalışma zamanı kılan O'dur.

48-49. Rahmetinden [yağmurdan] önce müjdeci olarak rüzgârı gönderen de O'dur.

[Bilin ki] ölü topraklara hayat vermek, yarattığımız nice hayvan ve insanların su ihtiyacını gidermek için gökten tertemiz suyu indiren biziz.

50. Andolsun ki biz bütün bunları insanlar düşünüp ibret alsın diye tekrar tekrar anlatıyoruz. Ama gel gör ki insanların çoğu [Mekke halkının müşrik çoğunluğu] bunca nimete nankörlükle karşılık vermekten başka bir şey yapmıyor.

51-52. [Ey Peygamber!] Biz dileseydik [geçmiş devirlerde olduğu gibi] her beldeye ayrı bir peygamber gönderirdik. [Böylece senin yükünü hafifletirdik. Ama biz yalnız seni peygamber olarak gönderdik]. O hâlde [sana yüklenen bu büyük sorumluluğun bilincinde ol ve] sakın kâfirlere/müşriklere boyun eğme. Sana verdiğimiz Kur'an'la onlara karşı bütün gücünle mücadele et.

53. Biri içilecek kadar tatlı, diğeri tuzlu ve acı olan iki büyük su kütlesini iç içe salıveren fakat birbirine karışmaması için aralarına engel koyan O'dur.

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ مِنَ الْمَاءِ بَشَرًا فَجَعَلَهُ نَسَبًا
وَصِهْرًا وَكَانَ رَبُّكَ قَدِيرًا ﴿٥٤﴾ وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ
اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُهُمْ وَلَا يَضُرُّهُمْ وَكَانَ الْكَافِرُ عَلَىٰ رَبِّهِ
ظَهِيرًا ﴿٥٥﴾ وَمَا أَرْسَلْنَاكَ إِلَّا مُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٥٦﴾ قُلْ
مَا أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِلَّا مَنْ شَاءَ أَنْ يَتَّخِذَ إِلَىٰ
رَبِّهِ سَبِيلًا ﴿٥٧﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَى الْحَيِّ الَّذِي لَا يَمُوتُ
وَسَبِّحْ بِحَمْدِهِ وَكَفَىٰ بِهِ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا ﴿٥٨﴾
الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ
أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ الرَّحْمَٰنُ فَاسْأَلْ بِهِ
خَبِيرًا ﴿٥٩﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُمُ اسْجُدُوا لِلرَّحْمَٰنِ قَالُوا
وَمَا الرَّحْمَٰنُ أَنَسْجُدُ لِمَا تَأْمُرُنَا وَزَادَهُمْ نُفُورًا ﴿٦٠﴾
تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا
سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا ﴿٦١﴾ وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ اللَّيْلَ
وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يَذَّكَّرَ أَوْ أَرَادَ شُكُورًا ﴿٦٢﴾
وَعِبَادُ الرَّحْمَٰنِ الَّذِينَ يَمْشُونَ عَلَى الْأَرْضِ هَوْنًا
وَإِذَا خَاطَبَهُمُ الْجَاهِلُونَ قَالُوا سَلَامًا ﴿٦٣﴾

54. Keza her bir insanı sudan/meniden yaratıp insanlar arasında soy sop ve evlilik yoluyla akrabalık bağları kuran da O'dur. Şüphesiz senin rabbin sınırsız kudret sahibidir.

55. Gerçek böyleyken o müşrikler hâlâ Allah'ın yanı sıra birtakım varlıklara, kendilerine hiçbir fayda ve zarar verme gücü bulunmayan putlara tapıyorlar. Oysa kâfir insanın kâfirliği/nankörlüğü Allah için önem arz etmez.[3]

3. Bu ayetteki *ve-kâne'l-kâfiru 'alâ rabbihî zahîran* ifadesi, "Kâfir insan rabbine karşı uğraşır durur.", "Kâfir insan rabbine karşı hep şeytana/batıla arka çıkar." şeklinde çevrilmiştir. Bizim çevirimiz Ebû Müslim el-İsfahânî'nin yorumuna dayanmaktadır (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XXIV. 102).

56. [Ey Peygamber!] Biz seni sırf bir müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik.

57. De ki o kâfirlere: "Ben, Allah'ın ayetlerini tebliğ etmem karşılığında sizden hiçbir ücret istemiyorum. Sizden tek istediğim, dileyen kimsenin, rabbine giden yolu tutmasıdır."

58. [Ey Peygamber!] Asla ölmeyecek olan ve hep diri olmakla muttasıf bulunan Allah'a güven; O'nu överek yücelt. [Bil ki] kullarının günahlarından haberdar olma hususunda Allah kâfidir; [O bu konuda herhangi bir bilgi kaynağına muhtaç değildir].

59. Gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunan her şeyi altı günde/evrede yaratan, ayrıca bütün varlıkları hükmüne boyun eğdirip kâinatta mutlak hükümranlık kuran O'dur. O Rahmân'dır. Şu hâlde, sen ne isteyeceksen, her şeyden haberdar olan o Rahmân'dan iste.[4]

4. Bu ayetteki *fes'el bihî habîran* ifadesini anlayıp yorumlamak gerçekten zordur. Bu yüzden, söz konusu ifadenin anlamına dair klasik tefsirlerde farklı görüşler ileri sürülmüş, meallerde ise, "Bunu bir bilene sor.", "Sen O'nu O'ndan haberdar olana sor." gibi farklı anlamlar takdir edilmiştir.

60. Müşriklere, "Rahmân'a secde edin/O'na boyun eğin." denildiği zaman onlar [inatçı bir tavırla], "Rahmân da neymiş; O da kimmiş?! Ne yani, sen 'Secde edin.' dedin diye biz secde mi edeceğiz?!" derler ve böylece imandan alabildiğine uzaklaşırlar.

61. Hâlbuki gökte yıldız kümeleri/burçlar meydana getiren, oraya parlak güneşi, ışıltılı ayı yerleştiren Rahmân/Allah yüceler yücesi, cömertler cömerdidir.

62. Gece ile gündüzün birbiri ardınca gelmesini sağlayan da O'dur. Fakat bütün bunlardaki hikmetleri, ibret nazarıyla bakmak ve/veya bunca nimete şükretmek azminde olan kimseler anlar.

63. Rahmân'ın hayırlı kulları olan o kimseler, yeryüzünde alçakgönüllü ve vakarlı yürürler. Kendini bilmezlerin sataşmalarına muhatap olduklarında, "Uğurlar olsun!" deyip geçerler.

وَالَّذِينَ يَبِيتُونَ لِرَبِّهِمْ سُجَّدًا وَقِيَامًا ﴿٦٤﴾ وَالَّذِينَ
يَقُولُونَ رَبَّنَا اصْرِفْ عَنَّا عَذَابَ جَهَنَّمَ إِنَّ عَذَابَهَا
كَانَ غَرَامًا ﴿٦٥﴾ إِنَّهَا سَاءَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا ﴿٦٦﴾
وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ
ذَٰلِكَ قَوَامًا ﴿٦٧﴾ وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ
وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ
وَمَنْ يَفْعَلْ ذَٰلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ
يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا ﴿٦٩﴾ إِلَّا مَنْ تَابَ وَآمَنَ
وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ
حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٠﴾ وَمَنْ تَابَ
وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا ﴿٧١﴾ وَالَّذِينَ
لَا يَشْهَدُونَ الزُّورَ وَإِذَا مَرُّوا بِاللَّغْوِ مَرُّوا كِرَامًا ﴿٧٢﴾
وَالَّذِينَ إِذَا ذُكِّرُوا بِآيَاتِ رَبِّهِمْ لَمْ يَخِرُّوا عَلَيْهَا صُمًّا
وَعُمْيَانًا ﴿٧٣﴾ وَالَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَا هَبْ لَنَا مِنْ أَزْوَاجِنَا
وَذُرِّيَّاتِنَا قُرَّةَ أَعْيُنٍ وَاجْعَلْنَا لِلْمُتَّقِينَ إِمَامًا ﴿٧٤﴾

64-65. Onlar geceleyin kalkıp kâh secde ederek kâh kıyama durarak rablerine ibadet eder ve "Rabbimiz! Cehennem azabını bizden uzak tut!" diye yakarırlar. Çünkü [onlar bilirler ki] cehennem azabı yakaladığını bırakmayan ve şiddeti tarifsiz olan bir azaptır.

66. Cehennem ne kötü bir ikametgâh, ne kötü bir barınaktır!

67. Rahmân'ın hayırlı kulları mallarını harcamada ne israfa kaçarlar, ne de cimrilik yaparlar. Bu ikisi arasında dengeli, ölçülü bir yol tutarlar.[5]

5. Bu ayette zikri geçen *isrâf* İbn Abbas, Mücâhid ve Katâde gibi müfessirlere göre Allah'a isyan yolunda harcamak, *iktâr* (cimrilik) ise malı-mülkü Allah yolunda harcamaktan geri durmaktır (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, VI. 103). Nitekim Kur'an'ın infakla ilgili genel vurgusundan da bu mana çıkmaktadır.

68-69. Yine onlar Allah'ın yanı sıra başka birtakım tanrılara tapınmazlar. Haklı bir gerekçe olmadıkça Allah'ın kutsal/dokunulmaz kıldığı cana kıymazlar, zina da etmezler. Kim bu günahları işlerse elbet cezasını çekecektir. Üstelik kıyamet günü onun çekeceği azap alabildiğine ağırlaştırılacak ve hor-hakir bir hâlde temelli cehennemde kalacaktır.

70. Bununla birlikte, [şirkten ve diğer günahlardan] pişmanlık duyup tövbe eden, gerçek manada iman edip imanına yaraşır güzellikte işler yapan kimseler kesinlikle böyle bir azaba uğratılmayacaktır. Rahmân/Allah böyle kimselerin geçmişteki kötü hâllerini iyiye tebdil edip onları hayırlı ameller işlemeye muvaffak kılar.[6] Çünkü Allah [tövbekâr kullarına karşı] çok şefkatli, çok merhametlidir.

6. Bu ayetteki *yübeddilüllâhu seyyiâtihim* ifadesi genellikle "Allah onların kötülüklerini/günahlarını iyiliklere/sevaplara dönüştürür." şeklinde çevrilmektedir. Ancak İbn Abbas, İbn Zeyd, Mücâhid, Dahhâk, Hasen el-Basrî gibi birçok müfessire göre bu ayette sözü edilen tebdil günahın sevap sayılması şeklinde bir değiştirme/dönüştürme değil, şirkten imana, şekten ihlasa yönlendirme, günah yerine sevap işlemeye muvaffak kılma manasındadır (Bkz. Vâhidî, *el-Vasît*, III. 347; Kurtubî, *el-Câmi'*, XIII. 70-71).

71. Evet, kim günahlarından pişmanlık duyup tövbe eder ve imanına yaraşır güzellikte işler yaparsa [bilin ki] o kimse gerçekten Allah'a yönelmiştir.

72. Rahmân'ın o hayırlı kulları, [başta şirk olmak üzere] batıl, asılsız ve yalan olan hiçbir şeye şahitlik etmezler. [Müşriklerin] çirkin söz ve davranışlarına muhatap olduklarında izzet, şeref ve olgunluklarını muhafaza eder ve kendi işlerine bakarlar.

73. Kendilerine rablerinin ayetleri hatırlatıldığı zaman bu ayetlere karşı kör ve sağır kesilmez; [bilakis can kulağıyla dinlerler].

74. Onlar şöyle dua ederler: "Rabbimiz! [İman ve ibadetleriyle] sevinç ve mutluluk kaynağımız olacak eşler ve evlatlar lütfeyle bize. Sen bizi şirkten sakınıp tevhide sarılan kullarına örnek ve öncü eyle."

75-76. İşte onlar Allah yolunda gösterdikleri sabır ve sebattan dolayı cennet köşkleriyle mükâfatlandırılacak ve orada esenlik-mutluluk dilekleriyle karşılanacaklar. Ayrıca onlar cennette temelli kalacaklar. Cennet ne güzel bir ikametgâh, ne güzel bir konaktır!

أُو۬لٰٓئِكَ يُجْزَوْنَ الْغُرْفَةَ بِمَا صَبَرُوا وَيُلَقَّوْنَ فٖيهَا
تَحِيَّةً وَسَلَامًا ﴿٧٥﴾ خَالِدٖينَ فٖيهَاۜ حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا
وَمُقَامًا ﴿٧٦﴾ قُلْ مَا يَعْبَؤُا بِكُمْ رَبّٖي لَوْلَا دُعَٓاؤُكُمْۚ
فَقَدْ كَذَّبْتُمْ فَسَوْفَ يَكُونُ لِزَامًا ﴿٧٧﴾

77. [Ey Peygamber!] De ki o kâfirlere/müşriklere: "Allah'ın birliğine imanınız, ibadet ve ihlasınız olmadıktan sonra rabbim size ne diye değer versin?! Siz ki Allah'ın ayetlerini yalan saydınız. [Ama bilin ki] bunun vebali yakanızı hiç bırakmayacaktır."[7]

7. Bu ayette geçen *duâ* kelimesi "Allah'ın birliğine iman ve ibadet" manasındadır (Mukâtil, *Tefsîr*, III. 243; Hevvârî, *Tefsîr*, III. 220; İbn Kesîr, *Tefsîr*, III. 330). Nitekim dua kelimesinin fiil kalıpları da birçok ayette "ibadet/tapınma" manasında kullanılmıştır (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Nüzhetü'l-A'yüni'n-Nevâzır*, s. 293-294).

26/ŞUARÂ SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 47. sûre olduğu ve Vâkıa sûresinden sonra, Neml sûresinden önce indiği belirtilir. Son dört ayetin Medine döneminde indiği yönünde rivayetler de vardır. Toplam 227 ayettir. İsmini 224. ayette geçen *şu'arâ'* (şairler) kelimesinden almıştır. Bunun yanında "Tâ-sîn-mîm sûresi" veya "Câmia sûresi" gibi isimlerle de anılmıştır.

سُورَةُ الشُّعَرَاءِ (٢٦) [366]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ

طٰسٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبٖينِ ﴿٢﴾ لَعَلَّكَ
بَاخِعٌ نَفْسَكَ اَلَّا يَكُونُوا مُؤْمِنٖينَ ﴿٣﴾ اِنْ نَشَأْ
نُنَزِّلْ عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَٓاءِ اٰيَةً فَظَلَّتْ اَعْنَاقُهُمْ لَهَا
خَاضِعٖينَ ﴿٤﴾ وَمَا يَأْتٖيهِمْ مِنْ ذِكْرٍ مِنَ الرَّحْمٰنِ
مُحْدَثٍ اِلَّا كَانُوا عَنْهُ مُعْرِضٖينَ ﴿٥﴾ فَقَدْ كَذَّبُوا
فَسَيَأْتٖيهِمْ اَنْبٰٓؤُا مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٦﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا
اِلَى الْاَرْضِ كَمْ اَنْبَتْنَا فٖيهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَرٖيمٍ ﴿٧﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Tâ-Sîn-Mîm.

2. Bunlar hak ve hakikatleri açıklayan Kur'an'ın ayetleridir.

3. [Ey Peygamber!] O müşrikler bir türlü imana gelmiyorlar diye nerdeyse kendini helak edeceksin.

4. Şayet biz dileseydik onlara gökten öyle müthiş bir mucize indirirdik ki, o zaman hepsi ona boyun eğmek zorunda kalıp imana gelirdi. [Ama biz, insanoğlu zorla değil hür iradesiyle imana gelsin istedik; dolayısıyla zoraki iman ettirme yolunu seçmedik].

5. O müşriklere Rahmân'dan ne zaman yeni bir öğüt ve uyarı gelse mutlaka ondan yüz çevirirler.

6. Nitekim işte onlar Kur'an'ı yalanlıyorlar. Fakat alay ettikleri azap yakında onları çarpacaktır.

7. Onlar yeryüzüne ibret nazarıyla bakıp da orada envaiçeşit güzel bitkiler yetiştirdiğimizi görmezler mi?!

اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ وَاِنَّ
رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزِيزُ الرَّحِيمُ ﴿٩﴾ وَاِذْ نَادٰى رَبُّكَ مُوسٰٓى
اَنِ ائْتِ الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠﴾ قَوْمَ فِرْعَوْنَ اَلَا يَتَّقُونَ
﴿١١﴾ قَالَ رَبِّ اِنّ۪ٓى اَخَافُ اَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿١٢﴾ وَيَضِيقُ
صَدْر۪ى وَلَا يَنْطَلِقُ لِسَان۪ى فَاَرْسِلْ اِلٰى هٰرُونَ ﴿١٣﴾
وَلَهُمْ عَلَيَّ ذَنْبٌ فَاَخَافُ اَنْ يَقْتُلُونِ ﴿١٤﴾ قَالَ كَلَّاۚ
فَاذْهَبَا بِاٰيَاتِنَٓا اِنَّا مَعَكُمْ مُسْتَمِعُونَ ﴿١٥﴾ فَأْتِيَا فِرْعَوْنَ
فَقُولَٓا اِنَّا رَسُولُ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٦﴾ اَنْ اَرْسِلْ مَعَنَا
بَن۪ٓى اِسْرَٓاء۪يلَ ﴿١٧﴾ قَالَ اَلَمْ نُرَبِّكَ ف۪ينَا وَل۪يدًا وَلَبِثْتَ
ف۪ينَا مِنْ عُمُرِكَ سِن۪ينَ ﴿١٨﴾ وَفَعَلْتَ فَعْلَتَكَ الَّت۪ى
[367] فَعَلْتَ وَاَنْتَ مِنَ الْكَافِر۪ينَ ﴿١٩﴾ قَالَ فَعَلْتُهَٓا اِذًا وَاَنَا
مِنَ الضَّٓالّ۪ينَ ﴿٢٠﴾ فَفَرَرْتُ مِنْكُمْ لَمَّا خِفْتُكُمْ فَوَهَبَ
ل۪ى رَبّ۪ى حُكْمًا وَجَعَلَن۪ى مِنَ الْمُرْسَل۪ينَ ﴿٢١﴾ وَتِلْكَ
نِعْمَةٌ تَمُنُّهَا عَلَيَّ اَنْ عَبَّدْتَ بَن۪ٓى اِسْرَٓاء۪يلَ ﴿٢٢﴾

8. Şüphesiz bunda nice dersler ve ibretler var; ama ne yazık ki bu halkın müşrik çoğunluğu ibret alıp da imana gelmiyor.[1]

1. Bu ayetteki *ve-mâ kâne ekseruhüm* ifadesi, önceki ayetlerden de açıkça anlaşılacağı gibi müşriklerle ilgilidir (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XIX. 102). Dolayısıyla *ekserühüm* tamlaması "onların çoğu" değil, "hiçbiri" manasına gelir. Bununla birlikte, *ekserühüm* kelimesi Mekke halkının geneline de raci kılınabilir (Bkz. Mukâtil, *Tefsîr*, III. 259) ve bu takdirde anlam, "Mekke halkının müşrik çoğunluğu" şeklinde olur. İlk kez bu ayette geçen ve sûrenin 67, 103, 121, 139, 158, 174 ve 190. ayetlerinde de tekrar edilen *ve-mâ kâne ekseruhüm* ifadesine verdiğimiz anlam bu ikinci yoruma dayanmaktadır.

9. [Ey Peygamber!] Hiç şüphen olmasın ki rabbinin gücü sonsuzdur, [dolayısıyla onları her an cezalandırmaya muktedirdir]; ama merhameti de sınırsızdır; [bu yüzden, ceza vermede acele etmemektedir].

10-11. [Ey Peygamber!] Rabbin vaktiyle Musa'ya şöyle seslenmişti: "Şu zalim/kâfir kavme, Firavun'un kavmine git de sor onlara: "Hakkı inkârdan ve azgınlıktan vazgeçmeyecekler mi?!"

12-14. Bunun üzerine Musa şöyle dedi: "Rabbim! Onların beni yalanlamalarından korkuyorum. Ayrıca yüreğim daralır, dilim dolaşır diye endişe ediyorum. Bu yüzden, kardeşim Harun'a da elçilik görevi ver. Üstelik ben vaktiyle onlardan birini öldürmüştüm. Bu yüzden, beni öldürmelerinden de korkuyorum."

15. Allah da şöyle buyurdu: "Korku ve endişeye mahal yok! Siz şimdi ikiniz ayetlerimiz ve mucizelerimizle Firavun'a gidin. Biz sizinle beraberiz; sizi koruyup gözetiriz."[2]

2. Bu ayetteki *müstemiûn* kelimesi genellikle "Biz her şeyi işitmekteyiz.", "Biz olan bitenleri işitiriz." şeklinde çevrilmiştir. Ancak *istimâ* (işitme) kelimesi bu ayette "yardım etmek, koruyup gözetmek" manasındadır (Bkz. Tabersî, *Mecmau'l-Beyân*, VII. 256).

16-17. Evet, şimdi Firavun'a gidin ve ona şöyle deyin: "Biz âlemlerin rabbi [Allah] tarafından gönderilmiş elçileriz. İsrailoğullarının bizimle birlikte Mısır'dan çıkıp gitmesine izin ver."

18-19. Bunun üzerine Firavun şöyle dedi: "Biz seni küçük bir çocukken aramızda büyütüp beslemedik mi?! Sen yıllarca bizim yanımızda yaşamadın mı?! Gerçi sonunda yapacağını da yapmıştın; [bir adamımızın canına kıymıştın]. Sen nankörün tekisin."

20-22. Musa da şöyle karşılık verdi: "Evet, ben o işi yaptım; ama o zamanlar toydum. [Anlayıp dinlemeden o işi yaptım;] sonra da sizden korkup bu memleketten kaçtım. Ama rabbim bana geçen zaman zarfında doğru düşünme ve doğru karar verme kabiliyeti verdi ve beni peygamber olarak görevlendirdi. ['Biz seni küçük bir çocukken aramızda büyütüp beslemedik mi?!' diye] başıma kaktığın iyiliğe gelince, gerçekte o iyilik(!), İsrailoğullarını köleleştirmenin bir neticesiydi. [Şayet sen onlara zulmedip erkek çocuklarını katletmeseydin, anam beni bir sandığın içine koyup nehre bırakmaz ve ben de sizin aranızda yaşamazdım.]"

قَالَ فِرْعَوْنُ وَمَا رَبُّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٢٣﴾ قَالَ رَبُّ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَاۜ اِنْ كُنْتُمْ مُوقِن۪ينَ
﴿٢٤﴾ قَالَ لِمَنْ حَوْلَهُٓ اَلَا تَسْتَمِعُونَ ﴿٢٥﴾ قَالَ رَبُّكُمْ
وَرَبُّ اٰبَٓائِكُمُ الْاَوَّل۪ينَ ﴿٢٦﴾ قَالَ اِنَّ رَسُولَكُمُ الَّذ۪ٓي
اُرْسِلَ اِلَيْكُمْ لَمَجْنُونٌ ﴿٢٧﴾ قَالَ رَبُّ الْمَشْرِقِ
وَالْمَغْرِبِ وَمَا بَيْنَهُمَاۜ اِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾
قَالَ لَئِنِ اتَّخَذْتَ اِلٰهاً غَيْر۪ي لَاَجْعَلَنَّكَ مِنَ
الْمَسْجُون۪ينَ ﴿٢٩﴾ قَالَ اَوَلَوْ جِئْتُكَ بِشَيْءٍ مُب۪ينٍ
﴿٣٠﴾ قَالَ فَأْتِ بِه۪ٓ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِق۪ينَ ﴿٣١﴾
فَاَلْقٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُب۪ينٌۚ ﴿٣٢﴾ وَنَزَعَ يَدَهُ
فَاِذَا هِيَ بَيْضَٓاءُ لِلنَّاظِر۪ينَ ﴿٣٣﴾ قَالَ لِلْمَلَاِ حَوْلَهُٓ
اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ عَل۪يمٌۙ ﴿٣٤﴾ يُر۪يدُ اَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ
اَرْضِكُمْ بِسِحْرِه۪ۗ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿٣٥﴾ قَالُٓوا اَرْجِهْ
وَاَخَاهُ وَابْعَثْ فِي الْمَدَٓائِنِ حَاشِر۪ينَۙ ﴿٣٦﴾ يَأْتُوكَ
بِكُلِّ سَحَّارٍ عَل۪يمٍ ﴿٣٧﴾ فَجُمِعَ السَّحَرَةُ لِم۪يقَاتِ
يَوْمٍ مَعْلُومٍۙ ﴿٣٨﴾ وَق۪يلَ لِلنَّاسِ هَلْ اَنْتُمْ مُجْتَمِعُونَۙ
﴿٣٩﴾ لَعَلَّنَا نَتَّبِعُ السَّحَرَةَ اِنْ كَانُوا هُمُ الْغَالِب۪ينَ ﴿٤٠﴾ [368]

23. Firavun, “Peki, şu ‘âlemlerin rabbi’ dediğiniz de neyin nesi?!” diye sordu.

24. Musa şöyle cevap verdi: “Eğer gerçekten hakikati öğrenip kabul etmek niyetindeyseniz söyleyeyim: O göklerin, yerin ve ikisi arasında mevcut olan her şeyin rabbidir.”

25. Bunun üzerine Firavun, çevresindekilere, “[Efendiler!] Bu adam neler söylüyor, duyuyor musunuz?!” dedi.

26. Musa, “O sizin de gelmiş geçmiş atalarınızın da rabbidir.” diyerek sözlerine devam etti.

27. Bu defa Firavun, “Bize Allah tarafından elçi olarak gönderildiğini iddia eden bu adam, kesinlikle bir kaçık.” dedi.

28. Musa yine devam etti: “O, doğunun, batının ve bu ikisi arasında bulunan her yerin de rabbidir. Aklıselim ve sağduyuyla düşünürseniz bunun böyle olduğunu anlayıp kavrarsınız.” dedi.

29. Bunun üzerine Firavun, “Eğer benden başka bir ilah/tanrı edinecek olursan, andolsun seni zindanlarda süründürürüm.” diyerek Musa’yı tehdit etti.

30. Musa, “Peki, ya ben sana peygamber olduğuma dair bir delil/mucize gösterirsem...” dedi.

31. Firavun, “Haydi, göster bakalım mucizeni. Tabii eğer doğru söylüyorsan...” diye karşılık verdi.

32-33. Bunun üzerine Musa asasını yere bıraktı. Bir de ne görsünler, asa basbayağı bir yılan oluvermiş! Derken, Musa elini koynuna sokup çıkardı ve o anda el, bakanlara ışıl ışıl görünüverdi.

34-35. Bunun üzerine Firavun, çevresindeki ileri gelen adamlarına şöyle dedi: “[Efendiler!] Belli ki bu adam işini çok iyi bilen bir sihirbaz. Hedefi de sihir marifetiyle sizi yerinizden yurdunuzdan etmek... Şu hâlde, bana ne yapmamı önerirsiniz?”

36-37. Onlar da şöyle dediler: “Musa’yı ve kardeşi Harun’u alıkoy. Bu arada şehirlere adamlar gönder, ne kadar usta sihirbaz varsa toplayıp sana getirsinler.”

38-39. Nihayet, usta sihirbazlar belirlenen gün ve saatte bir araya toplandı. Bu arada, “Ne duruyorsunuz, çabuk toplanın!” denilerek halkın da toplanması sağlandı.

40. Yine halka, “Bir araya toplanalım da sihirbazlara arka çıkalım; böylece galip gelen taraf onlar olsun.” denildi.

فَلَمَّا جَٓاءَ السَّحَرَةُ قَالُوا لِفِرْعَوْنَ اَئِنَّ لَنَا لَاَجْرًا اِنْ
كُنَّا نَحْنُ الْغَالِب۪ينَ ﴿٤١﴾ قَالَ نَعَمْ وَاِنَّكُمْ اِذًا لَمِنَ
الْمُقَرَّب۪ينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ لَهُمْ مُوسٰٓى اَلْقُوا مَٓا اَنْتُمْ مُلْقُونَ
﴿٤٣﴾ فَاَلْقَوْا حِبَالَهُمْ وَعِصِيَّهُمْ وَقَالُوا بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ اِنَّا
لَنَحْنُ الْغَالِبُونَ ﴿٤٤﴾ فَاَلْقٰى مُوسٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ
تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَ ﴿٤٥﴾ فَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِد۪ينَ ﴿٤٦﴾
قَالُٓوا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٤٧﴾ رَبِّ مُوسٰى وَهٰرُونَ
﴿٤٨﴾ قَالَ اٰمَنْتُمْ لَهُ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْ اِنَّهُ لَكَب۪يرُكُمُ الَّذ۪ي
عَلَّمَكُمُ السِّحْرَ فَلَسَوْفَ تَعْلَمُونَ لَاُقَطِّعَنَّ اَيْدِيَكُمْ
وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ وَلَاُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَع۪ينَ ﴿٤٩﴾
قَالُوا لَا ضَيْرَ اِنَّٓا اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَ ﴿٥٠﴾ اِنَّا نَطْمَعُ
اَنْ يَغْفِرَ لَنَا رَبُّنَا خَطَايَانَٓا اَنْ كُنَّٓا اَوَّلَ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٥١﴾
وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَسْرِ بِعِبَاد۪ٓي اِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَ
﴿٥٢﴾ فَاَرْسَلَ فِرْعَوْنُ فِي الْمَدَٓائِنِ حَاشِر۪ينَ ﴿٥٣﴾
اِنَّ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ لَشِرْذِمَةٌ قَل۪يلُونَ ﴿٥٤﴾ وَاِنَّهُمْ لَنَا لَغَٓائِظُونَ
﴿٥٥﴾ وَاِنَّا لَجَم۪يعٌ حَاذِرُونَ ﴿٥٦﴾ فَاَخْرَجْنَاهُمْ مِنْ
جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿٥٧﴾ وَكُنُوزٍ وَمَقَامٍ كَر۪يمٍ ﴿٥٨﴾ كَذٰلِكَ
وَاَوْرَثْنَاهَا بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ ﴿٥٩﴾

41. Öte yandan sihirbazlar da Firavun'a gelip, "Musa'yı alt ettiğimiz takdirde bize mükâfat var, değil mi?!" diye sordular.

42. Firavun, "Elbette! Siz benim nezdimde yüksek bir mevki elde edeceksiniz." diye karşılık verdi.

43. Musa sihirbazlara, "Haydi ne hüneriniz varsa gösterin bakalım!" dedi.

44. Sihirbazlar iplerini ve asalarını yere atıp, "Firavun'un izzet ve şerefine yemin ederiz ki mutlaka biz galip geleceğiz." dediler.

45. Derken, Musa da asasını yere bıraktı. Bir de ne görsünler! [Basbayağı yılan olan] asa onların göz aldatıcı sihir malzemelerini yalayıp yutuyor.

46-48. Bu manzara karşısında sihirbazlar secdeye kapanarak, "Âlemlerin rabbine, Musa ve Harun'un rabbine iman ettik." dediler.

49. Bunun üzerine Firavun, "Demek ben size izin vermeden ona inandınız ha! Meğer size sihirbazlığı öğreten büyük ustanız oymuş. Size nasıl bir ceza vereceğimi çok yakında göreceksiniz. Ahdim olsun, kollarınızı ve bacaklarınızı çaprazlama şekilde keseceğim; bununla da kalmayıp hepinizi asacağım!" diye tehditler savurdu.

50-51. Sihirbazlar ise şöyle dediler: "Hiç dert değil! [İster as ister kes]. Biz zaten sonunda rabbimize döneceğiz. Biz bugün burada iman edenlerin ilkiyiz; bu yüzden umarız ki rabbimiz günahlarımızı bağışlar."

52. Nihayet, biz Musa'ya, "Kullarımı [İsrailoğullarını] geceleyin alıp yola çık. Şüphesiz Firavun ve ordusu tarafından takip edileceksiniz." diye bildirdik.

53-56. Öte yandan Firavun asker toplamak üzere şehirlere adamlar gönderdi ve askerlerine şöyle dedi: "Bunlar bir avuç çapulcu. Böyle olmakla birlikte bize diş bilediklerі de bir gerçek; fakat biz de uyanık ve tedbirli bir topluluğuz.

57-58. Sonunda biz Firavun ve adamlarını bağ ve bahçelerinden, pınarlarından sürüp çıkardık. Yine onları hazinelerinden, makam ve mevkilerinden ettik.[3]

3. Bu iki ayetteki ifadelerin Firavun'a ait olması da muhtemeldir. Buna göre mana şöyle olur: "Nitekim biz onların bağlarını, bahçelerini, pınarlarını, hazinelerini, makam ve mevkilerini ellerinden aldık. [Kısacası, ataları Yusuf'tan beri elde ettikleri nüfuz, itibar ve zenginlikten onları mahrum bıraktık]."

59. Evet, işte olaylar böyle cereyan etti. İsrailoğullarına gelince, biz onlara zaman içinde [Mısırlılarınki gibi] bolca mal-mülk ve güzel bir vatan nasip ettik.[4]

4. Bu ayetteki *ve-evresnâhâ benî isrâ'îl* ifadesi meallerin hemen hepsinde, "Biz onlara [Firavun ve kavmine ait zenginliklere] İsrailoğullarını mirasçı kıldık." şeklinde çevrilmektedir. Hâlbuki İsrâiloğul-

فَاَتْبَعُوهُمْ مُشْرِق۪ينَ ﴿٦٠﴾ فَلَمَّا تَرَٓاءَ الْجَمْعَانِ [369]
قَالَ اَصْحَابُ مُوسٰٓى اِنَّا لَمُدْرَكُونَۚ ﴿٦١﴾ قَالَ كَلَّاۚ
اِنَّ مَعِىَ رَبّ۪ى سَيَهْد۪ينِ ﴿٦٢﴾ فَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰٓى
اَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْبَحْرَۜ فَانْفَلَقَ فَكَانَ كُلُّ
فِرْقٍ كَالطَّوْدِ الْعَظ۪يمِۚ ﴿٦٣﴾ وَاَزْلَفْنَا ثَمَّ الْاٰخَر۪ينَۚ
﴿٦٤﴾ وَاَنْجَيْنَا مُوسٰى وَمَنْ مَعَهُٓ اَجْمَع۪ينَۚ ﴿٦٥﴾
ثُمَّ اَغْرَقْنَا الْاٰخَر۪ينَۜ ﴿٦٦﴾ اِنَّ ف۪ى ذٰلِكَ لَاٰيَةًۜ وَمَا
كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿٦٧﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَز۪يزُ
الرَّح۪يمُ ﴿٦٨﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ اِبْرٰه۪يمَۢ ﴿٦٩﴾ اِذْ قَالَ
لِاَب۪يهِ وَقَوْمِه۪ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا نَعْبُدُ اَصْنَامًا
فَنَظَلُّ لَهَا عَاكِف۪ينَ ﴿٧١﴾ قَالَ هَلْ يَسْمَعُونَكُمْ اِذْ
تَدْعُونَۙ ﴿٧٢﴾ اَوْ يَنْفَعُونَكُمْ اَوْ يَضُرُّونَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا
بَلْ وَجَدْنَٓا اٰبَٓاءَنَا كَذٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٧٤﴾ قَالَ اَفَرَاَيْتُمْ
مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَۙ ﴿٧٥﴾ اَنْتُمْ وَاٰبَٓاؤُ۬كُمُ الْاَقْدَمُونَ ﴿٧٦﴾
فَاِنَّهُمْ عَدُوٌّ ل۪ٓى اِلَّا رَبَّ الْعَالَم۪ينَۙ ﴿٧٧﴾ اَلَّذ۪ى خَلَقَن۪ى
فَهُوَ يَهْد۪ينِۙ ﴿٧٨﴾ وَالَّذ۪ى هُوَ يُطْعِمُن۪ى وَيَسْق۪ينِۙ ﴿٧٩﴾

ları hiçbir zaman Mısır'a dönüp orada bir devlet kurmuş değildir. Dolayısıyla bu çeviri isabetsizdir. İbn Âşûr'un da belirttiği gibi *ve-evresnâhâ benî isrâîl* ifadesi bir ara cümledir. Dolayısıyla bu ifadenin başındaki *vav* harfi de atıf değil i'tirâziyyedir. İsrailoğullarının vâris kılındığı şeyler ise Mısır'ın zenginlikleri değil, Allah'ın onlara zaman içerisinde lütfettiği nimetlerdir (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XIX. 133).

60. [İsrailoğullarının Mısır'dan çıkışına gelince,] Firavun ve adamları gün doğarken İsrailoğullarının peşine düştüler.

61. İki taraf birbirinin görüş alanına girince Musa'nın kavmi, "Eyvah, işte şimdi yakalandık!" dediler.

62. Musa ise "Hayır! Yakalanmadık. [Bilin ki] rabbim benimle beraberdir ve bana mutlaka bir yol gösterecektir." dedi.

63. Biz de Musa'ya, "Asanı denize vur!" diye vahyettik. Musa asasını vurur vurmaz deniz ikiye yarıldı ve her iki yanı büyük bir dağ gibi oldu.

64-66. Bu arada ötekileri [Firavun ve ordusunu] oraya iyice yaklaştırdık. Derken, Musa ve beraberindeki herkesi kurtardık; ötekileri ise sulara gömdük.

67. Şüphesiz Musa'nın kıssasında dersler ve ibretler var; ama ne yazık ki bu halkın müşrik çoğunluğu ibret alıp da imana gelmiyor.

68. [Ey Peygamber] Hiç şüphen olmasın ki rabbinin gücü sonsuzdur, [dolayısıyla onları her an cezalandırmaya muktedirdir]; ama merhameti de sınırsızdır; [bu yüzden, ceza vermede acele etmemektedir].

69. [Ey Peygamber!] O müşriklere İbrahim'in başından geçenleri de anlat.

70. Vaktiyle İbrahim, babasına ve kavmine, "Sahi, nedir bu taptıklarınız?!" diye sordu.

71. Onlar, "Biz bu putlara taparız." dediler ve eklediler: "Bundan böyle de onlara tapmaya devam edeceğiz."

72-73. Bu defa İbrahim şöyle sordu: "Peki, onlara yakardığınızda sizi işitiyorlar mı? Yahut onlara [ibadet ettiğinizde] sizi ödüllendiriyorlar mı ya da [ibadetten vazgeçtiğinizde] size ceza veriyorlar mı?!"

74. Onlar, "Hayır! Ama" dediler, "Biz atalarımızdan böyle gördük; onlar da putlara tapıyorlardı."

75-83. Bunun üzerine İbrahim şöyle dedi: Peki, şimdi anladınız değil mi sizin ve gelip geçmiş atalarınızın tapındığı putların tanrılıkla hiçbir ilgisinin olmadığını?! [Bilin ki] ben o putların düşmanıyım;[5] fakat âlemlerin rabbi olan Allah'ın dostuyum. Çünkü O'dur beni yaratan, O'dur bana doğru yolu gösteren. O'dur beni

وَاِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفٖينِ ﴿٨٠﴾ وَالَّذٖى يُمٖيتُنٖى ثُمَّ
يُحْيٖينِ ﴿٨١﴾ وَالَّذٖٓى اَطْمَعُ اَنْ يَغْفِرَ لٖى خَطٖٓيـَٔتٖى
يَوْمَ الدّٖينِ ﴿٨٢﴾ رَبِّ هَبْ لٖى حُكْمًا وَاَلْحِقْنٖى
[370] بِالصَّالِحٖينَ ﴿٨٣﴾ وَاجْعَلْ لٖى لِسَانَ صِدْقٍ فِى
الْاٰخِرٖينَ ﴿٨٤﴾ وَاجْعَلْنٖى مِنْ وَرَثَةِ جَنَّةِ النَّعٖيمِ ﴿٨٥﴾
وَاغْفِرْ لِاَبٖٓى اِنَّهُ كَانَ مِنَ الضَّٓالّٖينَ ﴿٨٦﴾ وَلَا تُخْزِنٖى
يَوْمَ يُبْعَثُونَ ﴿٨٧﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ ﴿٨٨﴾
اِلَّا مَنْ اَتَى اللّٰهَ بِقَلْبٍ سَلٖيمٍ ﴿٨٩﴾ وَاُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ
لِلْمُتَّقٖينَ ﴿٩٠﴾ وَبُرِّزَتِ الْجَحٖيمُ لِلْغَاوٖينَ ﴿٩١﴾ وَقٖيلَ
لَهُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْبُدُونَ ﴿٩٢﴾ مِنْ دُونِ اللّٰهِ هَلْ
يَنْصُرُونَكُمْ اَوْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٩٣﴾ فَكُبْكِبُوا فٖيهَا هُمْ
وَالْغَاوُنَ ﴿٩٤﴾ وَجُنُودُ اِبْلٖيسَ اَجْمَعُونَ ﴿٩٥﴾ قَالُوا
وَهُمْ فٖيهَا يَخْتَصِمُونَ ﴿٩٦﴾ تَاللّٰهِ اِنْ كُنَّا لَفٖى ضَلَالٍ
مُبٖينٍ ﴿٩٧﴾ اِذْ نُسَوّٖيكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمٖينَ ﴿٩٨﴾ وَمَٓا
اَضَلَّنَٓا اِلَّا الْمُجْرِمُونَ ﴿٩٩﴾ فَمَا لَنَا مِنْ شَافِعٖينَ ﴿١٠٠﴾
وَلَا صَدٖيقٍ حَمٖيمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَكُونَ مِنَ
الْمُؤْمِنٖينَ ﴿١٠٢﴾ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ
مُؤْمِنٖينَ ﴿١٠٣﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزٖيزُ الرَّحٖيمُ ﴿١٠٤﴾

yedirip içiren. Derde düştüğüm zaman O'dur bana şifa veren. Canımı alacak ve günü gelince beni tekrar hayata kavuşturacak olan da O'dur. Hesap günü hata ve kusurlarımı bağışlamasını umduğum da yine O'dur. Rabbim! Bana ilim, irfan, bilgelik lütfet ve beni hayırlı/faziletli kulların zümresine dâhil et!"

5. Bu ayetteki (77. ayet) *fe-innehüm 'adüvvün lī* ifadesi lafzen, "O putlar benim düşmanımdır." şeklinde çevrilmelidir. Ancak bizim çevirimiz İbn Kuteybe'nin *fe-innî 'adüvvün lehüm* şeklindeki yorumuna dayanmaktadır (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, VI. 128).

84-87. [İbrahim, Allah'a yakarışına şöyle devam etti]: Rabbim! Bana gelecek nesiller arasında hayırla yâd edilmeyi nasip eyle. Beni nimetlerle dolu cennete girenlerden eyle. Babamı da affeyle; çünkü o, yolunu şaşırmış biridir. Rabbim! Diriliş ve hesap günü rüsva etme beni!

88-89. O gün ne mal-mülk fayda verir insana, ne oğul-uşak; Allah'ın huzuruna [şirkten, günahtan] arınmış bir kalple gelen kurtulur ancak.

90-93. O gün cennet Allah'a itaatsizlikten sakınanlara yaklaştırılacak, cehennem ise azgınların/müşriklerin karşısına çıkarılacak. İşte o zaman şöyle denecek onlara: "Hani nerde o tapındıklarınız?! Allah'ı bırakıp da tapındığınız o şeyler şimdi size yardım edebilecekler mi yahut kendilerini olsun kurtarabilecekler mi?!"

94-95. Sonunda o putlar ve onlara tapan azgınlar tepetaklak vaziyette, hem de İblis'in diğer bütün avenesiyle birlikte cehenneme atılacaklar.

96-102. Müşrikler cehennemde birbirlerini suçlayarak şöyle diyecekler: "Vallahi, biz dünyada iken büsbütün dalalet içindeymişiz. Çünkü biz sizi âlemlerin rabbi Allah'la bir tutuyorduk. Aslında bizi saptıranlar günaha batmış şu önderlerimizdi. Şimdi artık ne bir kayırıp kollayanımız var ne de candan bir dostumuz. Keşke bize bir fırsat verilse de dünyaya dönüp mümin kimseler olsak!"

103. Şüphesiz İbrahim'in kıssasında dersler ve ibretler var; ama ne yazık ki bu halkın müşrik çoğunluğu ibret alıp da imana gelmiyor.

104. [Ey Peygamber!] Hiç şüphen olmasın ki rabbinin gücü sonsuzdur, [dolayısıyla onları her an cezalandırmaya muktedirdir]; ama merhameti de sınırsızdır; [bu yüzden, ceza vermede acele etmemektedir].

كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍۨ الْمُرْسَل۪ينَۚ ﴿١٠٥﴾ اِذْ قَالَ لَهُمْ
اَخُوهُمْ نُوحٌ اَلَا تَتَّقُونَۚ ﴿١٠٦﴾ اِنّ۪ي لَكُمْ رَسُولٌ اَم۪ينٌۙ
﴿١٠٧﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَط۪يعُونِۚ ﴿١٠٨﴾ وَمَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ
مِنْ اَجْرٍۚ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَم۪ينَۚ ﴿١٠٩﴾
فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَط۪يعُونِۜ ﴿١١٠﴾ قَالُٓوا اَنُؤْمِنُ لَكَ وَاتَّبَعَكَ
الْاَرْذَلُونَۜ ﴿١١١﴾ قَالَ وَمَا عِلْم۪ي بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَۚ [371]
﴿١١٢﴾ اِنْ حِسَابُهُمْ اِلَّا عَلٰى رَبّ۪ي لَوْ تَشْعُرُونَۚ ﴿١١٣﴾
وَمَٓا اَنَا۬ بِطَارِدِ الْمُؤْمِن۪ينَۚ ﴿١١٤﴾ اِنْ اَنَا۬ اِلَّا نَذ۪يرٌ
مُب۪ينٌۜ ﴿١١٥﴾ قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا نُوحُ لَتَكُونَنَّ مِنَ
الْمَرْجُوم۪ينَۜ ﴿١١٦﴾ قَالَ رَبِّ اِنَّ قَوْم۪ي كَذَّبُونِۚ ﴿١١٧﴾
فَافْتَحْ بَيْن۪ي وَبَيْنَهُمْ فَتْحاً وَنَجِّن۪ي وَمَنْ مَعِيَ مِنَ
الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١١٨﴾ فَاَنْجَيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ
الْمَشْحُونِۚ ﴿١١٩﴾ ثُمَّ اَغْرَقْنَا بَعْدُ الْبَاق۪ينَۜ ﴿١٢٠﴾ اِنَّ ف۪ي
ذٰلِكَ لَاٰيَةًۜ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿١٢١﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ
لَهُوَ الْعَز۪يزُ الرَّح۪يمُ ﴿١٢٢﴾ كَذَّبَتْ عَادٌۨ الْمُرْسَل۪ينَۚ
﴿١٢٣﴾ اِذْ قَالَ لَهُمْ اَخُوهُمْ هُودٌ اَلَا تَتَّقُونَۚ ﴿١٢٤﴾ اِنّ۪ي
لَكُمْ رَسُولٌ اَم۪ينٌۙ ﴿١٢٥﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَط۪يعُونِۚ ﴿١٢٦﴾

105-110. Vakti zamanında Nuh'un kavmi de peygamberlerini yalanladı. Şöyle ki kardeşleri/soydaşları Nuh onlara, "Allah'tan hiç mi korkmaz, sakınmazsınız?! [Bilin ki] ben size Allah tarafından gönderilen ve sözüne itimat edilmesi gereken bir elçiyim. O hâlde Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana uyun. Üstelik ben bu tebliğ vazifem karşılığında sizden herhangi bir ücret de istemiyorum. Benim ecrimi/mükâfatımı âlemlerin rabbi Allah verecektir. Haydi, artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana uyun." dedi.

111. Onlar da şöyle karşılık verdi: "Biz sana nasıl inanalım ki?! Görmüyor musun, sana uyanlar [samimiyetsiz, ilkesiz] rezil ve sefil kimseler."

112-115. Bu defa Nuh onlara şöyle dedi: "Bana uyanların neyi ne niyetle yaptıklarını bilemem; [onların niyetlerini okuyamam]. Hem sonra onları hesaba çekmek [benim değil] rabbimin işidir. Eğer düşünürseniz, niyet okumanın yanlış bir iş olduğunu anlarsınız. Ayrıca şunu da bilin ki ben o müminleri yanımdan kovacak değilim. En nihayet ben size sadece gerçekleri anlatmak ve açıkça uyarmakla mükellef bir peygamberim."

116. Kâfirler, "Ey Nuh!" dediler, "Bu iddiandan vazgeçmezsen kesinlikle çok ağır hakarete uğrayıp linç edileceksin."

117-118. Bunun üzerine Nuh, "Rabbim!" dedi, "Kavmim beni yalanlamakta kararlı. Artık onlarla benim aramda nihai hükmü ver; [onları cezalandır]. Beni ve benimle birlikte müminleri selamete erdir."

119-120. Sonunda biz onu ve onunla birlikte olanları [hayvanlar ve gıda maddeleriyle] yüklü gemiye bindirip tufandan kurtardık. Geri kalanları ise sulara gömdük.

121. Şüphesiz Nuh'un kıssasında dersler ve ibretler var; ama gel gör ki o müşriklerin hiçbiri imana gelmiyor.

122. [Ey Peygamber!] Hiç şüphen olmasın ki rabbinin gücü sonsuzdur, [dolayısıyla onları her an cezalandırmaya muktedirdir]; ama merhameti de sınırsızdır; [bu yüzden, ceza vermede acele etmemektedir].

123-127. Vaktiyle Âd kavmi de peygamberlerini yalanladı. Şöyle ki kardeşleri/soydaşları Hûd onlara, "Allah'tan hiç mi korkmaz, sakınmazsınız?! [Bilin ki] ben size Allah tarafından gönderilen ve sözüne itimat edilmesi gereken bir elçiyim. O hâlde Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana uyun. Üstelik ben bu tebliğ vazifem

وَمَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍۚ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى
رَبِّ الْعَالَم۪ينَۜ ﴿١٢٧﴾ اَتَبْنُونَ بِكُلِّ ر۪يعٍ اٰيَةً تَعْبَثُونَۙ
﴿١٢٨﴾ وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَۚ ﴿١٢٩﴾ وَاِذَا
بَطَشْتُمْ بَطَشْتُمْ جَبَّار۪ينَۚ ﴿١٣٠﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَط۪يعُونِۚ
﴿١٣١﴾ وَاتَّقُوا الَّذ۪ٓي اَمَدَّكُمْ بِمَا تَعْلَمُونَۚ ﴿١٣٢﴾ اَمَدَّكُمْ
بِاَنْعَامٍ وَبَن۪ينَۙ ﴿١٣٣﴾ وَجَنَّاتٍ وَعُيُونٍۚ ﴿١٣٤﴾ اِنّ۪ٓي اَخَافُ
عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظ۪يمٍۜ ﴿١٣٥﴾ قَالُوا سَوَٓاءٌ عَلَيْنَٓا
[372] اَوَعَظْتَ اَمْ لَمْ تَكُنْ مِنَ الْوَاعِظ۪ينَۙ ﴿١٣٦﴾ اِنْ هٰذَٓا
اِلَّا خُلُقُ الْاَوَّل۪ينَۙ ﴿١٣٧﴾ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّب۪ينَۚ ﴿١٣٨﴾
فَكَذَّبُوهُ فَاَهْلَكْنَاهُمْۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةًۜ وَمَا كَانَ
اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿١٣٩﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَز۪يزُ الرَّح۪يمُ۟
﴿١٤٠﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَل۪ينَۚ ﴿١٤١﴾ اِذْ قَالَ لَهُمْ
اَخُوهُمْ صَالِحٌ اَلَا تَتَّقُونَۚ ﴿١٤٢﴾ اِنّ۪ي لَكُمْ رَسُولٌ اَم۪ينٌۙ
﴿١٤٣﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَط۪يعُونِۚ ﴿١٤٤﴾ وَمَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ
مِنْ اَجْرٍۚ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَم۪ينَۜ ﴿١٤٥﴾

karşılığında sizden herhangi bir ücret de istemiyorum. Benim ecrimi/mükâfatımı âlemlerin rabbi Allah verecektir." dedi.

128-135. [Hûd sözlerine şöyle devam etti]: "Yol güzergâhlarındaki her yüksek mevkie koca koca binalar dikmek gibi hep böyle dünyevî işlerle mi uğraşacaksınız?! Yoksa siz [sırf refah ve rahatınız için] yaptığınız o köşklerde sonsuza dek yaşayacağınızı, dünyaya kazık çakacağınızı mı sanıyorsunuz?! Hiçbir hak-hukuk tanımaksızın hep böyle zorbalık mı yapacaksınız?! Gelin, artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana uyun. Aklınıza gelen her türlü nimeti size bahşeden; sizi sürü sürü hayvanlar, oğullar-uşaklar, bahçeler-bağlar, pınarlar-çaylar gibi sayısız nimet içinde yüzdüren rabbinize itaatsizlikten sakının. Aksi hâlde, o dehşetli günün azabına çarpılacak olmanızdan korkarım."

136. Hûd'un bu öğütlerine kâfir kavmi şöyle karşılık verdi: "[Boş yere kendini yorma]. Zira bize öğüt versen de bir, vermesen de!"

137-138. "Kaldı ki senin bu öğütlerin daha önce gelip geçen insanların din diye uydurdukları şeylerden ibarettir.[6] Ayrıca biz [senin öğütlerine kulak asmadık diye] cezalandırılacak da değiliz."

6. Bu ayetteki *in-hâzâ illâ huluku'l-evvelîn* ifadesine verdiğimiz anlam hem İbn Abbas, İbn Mes'ûd ve Mücâhid gibi müfessirlerin yorumuna hem de İbn Mes'ûd, Hasen el-Basrî, Ebû 'Amr ve Kisâî gibi âlimlerin *huluk* kelimesini *halk* (ihtilak/uydurma) şeklindeki okuyuşlarına dayanmaktadır. Bununla birlikte söz konusu ifade, "Bizim bu dinimiz, atalarımızın dininden başka bir şey değildir; [senin tebliğ ettiğin din ise türedi bir şeydir]." şeklinde de çevrilebilir (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IX. 463, Mâtüridî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne*, VIII. 75-76; Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, VIII. 180).

139. Evet, onlar Hûd'u böyle yalanladılar. Bu yüzden biz de onları helak ettik. Şüphesiz Hûd'un kıssasında dersler ve ibretler var; ama ne yazık ki bu halkın müşrik çoğunluğu ibret alıp da imana gelmiyor.

140. [Ey Peygamber!] Hiç şüphen olmasın ki rabbinin gücü sonsuzdur, [dolayısıyla onları her an cezalandırmaya muktedirdir]; ama merhameti de sınırsızdır; [bu yüzden, ceza vermede acele etmemektedir].

141-145. Vaktiyle Semûd kavmi de peygamberlerini yalanladı. Şöyle ki kardeşleri/soydaşları Salih onlara, "Allah'tan hiç mi korkmaz, sakınmazsınız?! [Bilin ki] ben size Allah tarafından gönderilen ve sözüne itimat edilmesi gereken bir elçiyim. O hâlde Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana uyun. Üstelik ben bu tebliğ vazifem karşılığında sizden herhangi bir ücret de istemiyorum. Benim ecrimi/mükâfatımı âlemlerin rabbi Allah verecektir." dedi.

اَتُتْرَكُونَ فٖى مَا هٰهُنَٓا اٰمِنٖينَۙ ﴿١٤٦﴾ فٖى جَنَّاتٍ وَعُيُونٍۙ
﴿١٤٧﴾ وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلْعُهَا هَضٖيمٌۚ ﴿١٤٨﴾ وَتَنْحِتُونَ مِنَ
الْجِبَالِ بُيُوتًا فَارِهٖينَۚ ﴿١٤٩﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطٖيعُونِۚ ﴿١٥٠﴾
وَلَا تُطٖيعُٓوا اَمْرَ الْمُسْرِفٖينَۙ ﴿١٥١﴾ اَلَّذٖينَ يُفْسِدُونَ
فِى الْاَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿١٥٢﴾ قَالُٓوا اِنَّمَٓا اَنْتَ مِنَ
الْمُسَحَّرٖينَۚ ﴿١٥٣﴾ مَٓا اَنْتَ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَاۚ فَأْتِ بِاٰيَةٍ
اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقٖينَ ﴿١٥٤﴾ قَالَ هٰذِهٖ نَاقَةٌ لَهَا شِرْبٌ
وَلَكُمْ شِرْبُ يَوْمٍ مَعْلُومٍۚ ﴿١٥٥﴾ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُٓوءٍ
فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابُ يَوْمٍ عَظٖيمٍ ﴿١٥٦﴾ فَعَقَرُوهَا فَاَصْبَحُوا
نَادِمٖينَۙ ﴿١٥٧﴾ فَاَخَذَهُمُ الْعَذَابُۜ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَةًۜ
وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِنٖينَ ﴿١٥٨﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَزٖيزُ
الرَّحٖيمُ ﴿١٥٩﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلٖينَۚ ﴿١٦٠﴾ اِذْ قَالَ [373]
لَهُمْ اَخُوهُمْ لُوطٌ اَلَا تَتَّقُونَۚ ﴿١٦١﴾ اِنّٖى لَكُمْ رَسُولٌ اَمٖينٌۙ
﴿١٦٢﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطٖيعُونِۚ ﴿١٦٣﴾ وَمَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ
اَجْرٍۚ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَمٖينَۜ ﴿١٦٤﴾

146-152. [Salih sözlerine şöyle devam etti]: "Siz bu topraklarda sonsuza dek hep böyle güven içinde yaşayacağınızı mı sanıyorsunuz?! Bu güzelim bağlarda, pınarların başlarında, ekinler ve salkım saçak hurmalıklar arasında hep böyle sefa süreceğinizi mi sanıyorsunuz?! Kayaları ustaca yontarak yaptığınız bu evlerde hep böyle şımarıkça keyif çatacağınızı mı sanıyorsunuz?! Haydi, artık Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana uyun. Haddi aşanların, memlekette bir tek hayırlı iş yapmayıp sırf [kâfirlik, nankörlük, azgınlık, zorbalık gibi] hayırsız işlerle bozgunculuk peşinde koşanların aklına uymayın."

153-154. Salih'in bu öğütlerine kâfir halk şöyle karşılık verdi: "Belli ki sen adamakıllı büyülenmişsin. Ayrıca sen de en nihayet bizim gibi bir insansın. Mademki peygamberlik iddianda dürüst ve samimisin, o hâlde bir mucize getir de görelim!"[7]

7. Gerek bu ayette gerekse Hz. Şuayb'la ilgili 185. ayette geçen *musahharîn* kelimesine, "yeme-içmeye muhtaç varlık" şeklinde bir anlam da verilebilir. Bu manaya göre söz konusu kelime, Hz. Salih'i reddeden kâfirler güruhunun tıpkı kendileri gibi yiyip içme gibi ihtiyaçlara sahip olan bir insanın peygamber olamayacağı, dahası peygamberliğin insana değil meleklere yakışacağı şeklindeki düşüncelerine gönderme yapmaktadır. Nitekim Ferrâ da ayetteki *innemâ ente mine'l-musahharîn* ifadesini "Sen bir melek değilsin. En nihayet bizim gibi bir insansın." şeklinde izah etmiştir (Bkz. Ferrâ, *Meâni'l-Kur'ân*, II. 282).

155-156. Salih de şöyle dedi: "İşte şu deve sizin için bir mucize! Sudan faydalanma hakkı nöbetleşe olarak belirli zamanlarda onun, belirli zamanlarda da sizin olsun. Sakın ona herhangi bir zararınız dokunmasın. Aksi hâlde, dehşetli bir günün azabı sizi çarpar."

157-158. Onlar bu uyarıya rağmen deveyi hunharca katlettiler; fakat ardından pişman oldular; ama artık iş işten geçmiş, azap tepelerine binivermişti. Şüphesiz Salih'in kıssasında dersler ve ibretler var; ama ne yazık ki bu halkın müşrik çoğunluğu ibret alıp da imana gelmiyor.

159. [Ey Peygamber!] Hiç şüphen olmasın ki rabbinin gücü sonsuzdur, [dolayısıyla onları her an cezalandırmaya muktedirdir]; ama merhameti de sınırsızdır; [bu yüzden, ceza vermede acele etmemektedir].

160-164. Vaktiyle Lût kavmi de peygamberlerini yalanladı. Şöyle ki kardeşleri/hemşehrileri[8] Lût onlara, "Allah'tan hiç mi korkmaz, sakınmazsınız?! [Bilin ki] ben size Allah tarafından gönderilen ve sözüne itimat edilmesi gereken bir elçiyim. O hâlde Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana uyun. Üstelik ben bu tebliğ vazifem karşılığında sizden herhangi bir ücret de istemiyorum. Benim ecrimi/mükâfatımı âlemlerin rabbi Allah verecektir." dedi.

اَتَأْتُونَ الذُّكْرَانَ مِنَ الْعَالَم۪ينَ ﴿١٦٥﴾ وَتَذَرُونَ مَا خَلَقَ
لَكُمْ رَبُّكُمْ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ عَادُونَ ﴿١٦٦﴾
قَالُوا لَئِنْ لَمْ تَنْتَهِ يَا لُوطُ لَتَكُونَنَّ مِنَ الْمُخْرَج۪ينَ
﴿١٦٧﴾ قَالَ اِنّ۪ي لِعَمَلِكُمْ مِنَ الْقَال۪ينَ ﴿١٦٨﴾ رَبِّ نَجِّن۪ي
وَاَهْل۪ي مِمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٦٩﴾ فَنَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُٓ اَجْمَع۪ينَ
﴿١٧٠﴾ اِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِر۪ينَ ﴿١٧١﴾ ثُمَّ دَمَّرْنَا
الْاٰخَر۪ينَ ﴿١٧٢﴾ وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَسَٓاءَ مَطَرُ
الْمُنْذَر۪ينَ ﴿١٧٣﴾ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةً وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ
مُؤْمِن۪ينَ ﴿١٧٤﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَهُوَ الْعَز۪يزُ الرَّح۪يمُ ﴿١٧٥﴾
كَذَّبَ اَصْحَابُ لْـَٔيْكَةِ الْمُرْسَل۪ينَ ﴿١٧٦﴾ اِذْ قَالَ
لَهُمْ شُعَيْبٌ اَلَا تَتَّقُونَ ﴿١٧٧﴾ اِنّ۪ي لَكُمْ رَسُولٌ اَم۪ينٌ
﴿١٧٨﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَط۪يعُونِ ﴿١٧٩﴾ وَمَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ
مِنْ اَجْرٍ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلٰى رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿١٨٠﴾
اَوْفُوا الْكَيْلَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُخْسِر۪ينَ ﴿١٨١﴾ وَزِنُوا
بِالْقِسْطَاسِ الْمُسْتَق۪يمِ ﴿١٨٢﴾ وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ
اَشْيَٓاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِد۪ينَ ﴿١٨٣﴾
[374] وَاتَّقُوا الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ وَالْجِبِلَّةَ الْاَوَّل۪ينَ ﴿١٨٤﴾

8. Bu ayetteki *ehûhüm* kelimesini daha önce geçenlerden farklı olarak "kardeşleri/hemşehrileri" şeklinde çevirmemiz, Hz. Lût'un İbrani, kavminin Ken'ânî (Filistinli) olması sebebiyledir. Ayette Hz. Lût'un "onların kardeşleri" diye nitelendirilmiş olması, nesep bağından değil, o halkın arasında yaşamasındandır (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XIX. 178).

165-166. Lût sözlerine şöyle devam etti: "Siz nasıl oluyor da rabbinizin size eş olarak yarattığı kadınları bırakıp erkeklerle ilişkiye girebiliyorsunuz?! Doğrusu siz iyice azmış bir topluluksunuz."

167. Azgın halk şöyle karşılık verdi: "Ey Lût! Bize ahlak dersi vermekten vazgeçmediğin takdirde bu memleketten kesinlikle sürülüp çıkarılacaksın."

168-169. Bunun üzerine Lût, "[Bilin ki] ben sizin bu yaptıklarınızdan tiksiniyorum ve sizi şiddetle kınıyorum." dedi ve sonra da Allah'a şöyle dua etti: "Rabbim! Beni ve ailemi bunların yaptıkları iğrenç işin kötü akıbetinden kurtar."

170-173. Biz de onu ve ailesini –geride kalan yaşlı karısı hariç– azaptan/helakten kurtardık. Diğerlerini ise yerle bir ettik. Onların üzerine yağmur gibi taş yağdırdık. Uyarıldıkları hâlde yola gelmeyen o azgın kavmin başına yağan o taş yağmuru gerçekten korkunçtu!

174. Şüphesiz Lût'un kıssasında dersler ve ibretler var; ama ne yazık ki bu halkın müşrik çoğunluğu ibret alıp da imana gelmiyor.

175. [Ey Peygamber!] Hiç şüphen olmasın ki rabbinin gücü sonsuzdur, [dolayısıyla onları her an cezalandırmaya muktedirdir]; ama merhameti de sınırsızdır; [bu yüzden, ceza vermede acele etmemektedir].

176-180. Vaktiyle Eyke halkı da peygamberlerini yalanladı. Şöyle ki Şuayb onlara, "Allah'tan hiç mi korkmaz, sakınmazsınız?! [Bilin ki] ben size Allah tarafından gönderilen ve sözüne itimat edilmesi gereken bir elçiyim. O hâlde Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana uyun. Üstelik ben bu tebliğ vazifem karşılığında sizden herhangi bir ücret de istemiyorum. Benim ecrimi/mükâfatımı âlemlerin rabbi Allah verecektir." dedi.

181-183. Şuayb sözlerine şöyle devam etti: "Alışverişlerinizde ölçüyü tam tutun. Eksik ölçerek insanların hakkını yemeyin. Tarttığınız zaman da dosdoğru bir teraziyle tartın. İnsanların mallarını eksik ölçüp tartmak, eksik değer biçmek gibi hilelerle çalıp çırpmayın. Böyle hayırsız işler yaparak memlekette dirlik düzeni bozmayın."

184. "Sizi ve sizden önceki nesilleri yaratan Allah'a karşı gelmekten sakının."

قَالُوٓا اِنَّمَٓا اَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّر۪ينَۙ ﴿١٨٥﴾ وَمَٓا اَنْتَ اِلَّا
بَشَرٌ مِثْلُنَا وَاِنْ نَظُنُّكَ لَمِنَ الْكَاذِب۪ينَۚ ﴿١٨٦﴾ فَاَسْقِطْ
عَلَيْنَا كِسَفًا مِنَ السَّمَٓاءِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِق۪ينَۜ ﴿١٨٧﴾
قَالَ رَبّ۪ٓي اَعْلَمُ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨٨﴾ فَكَذَّبُوهُ فَاَخَذَهُمْ
عَذَابُ يَوْمِ الظُّلَّةِۜ اِنَّهُ كَانَ عَذَابَ يَوْمٍ عَظ۪يمٍ ﴿١٨٩﴾ اِنَّ
ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةًۜ وَمَا كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُؤْمِن۪ينَ ﴿١٩٠﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ
لَهُوَ الْعَز۪يزُ الرَّح۪يمُ ﴿١٩١﴾ وَاِنَّهُ لَتَنْز۪يلُ رَبِّ الْعَالَم۪ينَۜ
﴿١٩٢﴾ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْاَم۪ينُۙ ﴿١٩٣﴾ عَلٰى قَلْبِكَ لِتَكُونَ
مِنَ الْمُنْذِر۪ينَۙ ﴿١٩٤﴾ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُب۪ينٍ ﴿١٩٥﴾ وَاِنَّهُ لَف۪ي
زُبُرِ الْاَوَّل۪ينَ ﴿١٩٦﴾ اَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ اٰيَةً اَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمٰٓؤُا
بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَۜ ﴿١٩٧﴾ وَلَوْ نَزَّلْنَاهُ عَلٰى بَعْضِ الْاَعْجَم۪ينَۙ
﴿١٩٨﴾ فَقَرَاَهُ عَلَيْهِمْ مَا كَانُوا بِه۪ مُؤْمِن۪ينَۜ ﴿١٩٩﴾ كَذٰلِكَ
سَلَكْنَاهُ ف۪ي قُلُوبِ الْمُجْرِم۪ينَۜ ﴿٢٠٠﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِه۪
حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَل۪يمَۙ ﴿٢٠١﴾ فَيَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ
لَا يَشْعُرُونَۙ ﴿٢٠٢﴾ فَيَقُولُوا هَلْ نَحْنُ مُنْظَرُونَۜ ﴿٢٠٣﴾
اَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿٢٠٤﴾ اَفَرَاَيْتَ اِنْ مَتَّعْنَاهُمْ
س۪ن۪ينَۙ ﴿٢٠٥﴾ ثُمَّ جَٓاءَهُمْ مَا كَانُوا يُوعَدُونَۙ ﴿٢٠٦﴾

185-187. Kâfir halk Şuayb'a şöyle karşılık verdi: "Belli ki sen adamakıllı büyülenmişsin. Ayrıca sen de en nihayet bizim gibi bir insansın. Kanaatimizce sen yalancının birisin. Ama mademki ben peygamberim ve doğru söylüyorum diyorsun, o hâlde gökten başımıza bir parça düşür, [bizi azaba çarptır da] görelim!"

188. Şuayb da onlara şöyle cevap verdi: "Rabbim bütün bu yaptıklarınızı ve dolayısıyla nasıl cezalandırılacağınızı çok iyi bilir."

189. Evet, Eyke halkı Şuayb'ı böyle yalanladı. Bu yüzden, onları kara bulutların kapladığı bir günün azabı yakaladı. O azabın geldiği gün gerçekten çok dehşetli bir gündü.

190. Şüphesiz Şuayb'ın kıssasında dersler ve ibretler var; ama ne yazık ki bu halkın müşrik çoğunluğu ibret alıp da imana gelmiyor.

191. [Ey Peygamber!] Hiç şüphen olmasın ki rabbinin gücü sonsuzdur, [dolayısıyla onları her an cezalandırmaya muktedirdir]; ama merhameti de sınırsızdır; [bu yüzden, ceza vermede acele etmemektedir].

192. Şüphesiz bu Kur'an âlemlerin rabbi Allah katından indirilmiştir.

193-195. İnsanları uyarasın diye onu senin kalbine/zihnine açık seçik bir Arapçayla Rûhu'l-Emîn [Cebrail] nakşetti.

196. Bu Kur'an özü itibariyle önceki peygamberlere/ümmetlere gönderilen kitaplarda/vahiylerde de mevcuttur.

197. İsrailoğulları âlimlerinin bu gerçeği bilmesi, o kâfirler/müşrikler için Kur'an'ın ilahî vahiy olduğuna bir delil değil midir?!

198-199. Şayet biz Kur'an'ı Arap olmayan ve Arapça bilmeyen bir kişiye indirmiş olsaydık ve o kişi de bunu kendi dilinde onlara okusaydı, bu defa da "Biz onun dilini anlamıyoruz." diyerek inanmazlardı.

200-201. İşte biz bu inkârcılığı, günaha batmış o müşriklerin kalplerine böyle yerleştirdik. Bu yüzden, onlar elemli azabı görmedikçe Kur'an'a inanmazlar.

202-203. Bu azap onların tepesine hiç beklemedikleri bir hâldeyken ansızın binivercek. İşte o zaman, "Bize birazcık olsun mühlet verilmeyecek mi?" diyecekler.

204. Ama onlara şöyle karşılık verilecek: ["Mühlet" mi diyorlar?!] Peki, bunlar azabımızın bir an önce gelip çatmasını istemiyorlar mıydı?

205-206. [Ey Peygamber!] Biz o müşrikleri yıllarca yaşatıp dünya nimetlerinden faydalandırsak, sonra da onları tehdit edildikleri azap çarpsa, ne dersin?!

[375] مَٓا اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يُمَتَّعُونَۜ ﴿٢٠٧﴾ وَمَٓا اَهْلَكْنَا
مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا لَهَا مُنْذِرُونَۗ ﴿٢٠٨﴾ ذِكْرٰىۜ وَمَا كُنَّا
ظَالِم۪ينَ ﴿٢٠٩﴾ وَمَا تَنَزَّلَتْ بِهِ الشَّيَاط۪ينُ ﴿٢١٠﴾ وَمَا
يَنْبَغ۪ي لَهُمْ وَمَا يَسْتَط۪يعُونَۜ ﴿٢١١﴾ اِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ
لَمَعْزُولُونَۜ ﴿٢١٢﴾ فَلَا تَدْعُ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهاً اٰخَرَ فَتَكُونَ
مِنَ الْمُعَذَّب۪ينَۚ ﴿٢١٣﴾ وَاَنْذِرْ عَش۪يرَتَكَ الْاَقْرَب۪ينَۙ ﴿٢١٤﴾
وَاخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَۚ
﴿٢١٥﴾ فَاِنْ عَصَوْكَ فَقُلْ اِنّ۪ي بَر۪ٓيءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَۚ
﴿٢١٦﴾ وَتَوَكَّلْ عَلَى الْعَز۪يزِ الرَّح۪يمِۙ ﴿٢١٧﴾ اَلَّذ۪ي يَرٰيكَ
ح۪ينَ تَقُومُۙ ﴿٢١٨﴾ وَتَقَلُّبَكَ فِي السَّاجِد۪ينَ ﴿٢١٩﴾ اِنَّهُ
هُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿٢٢٠﴾ هَلْ اُنَبِّئُكُمْ عَلٰى مَنْ تَنَزَّلُ
الشَّيَاط۪ينُۜ ﴿٢٢١﴾ تَنَزَّلُ عَلٰى كُلِّ اَفَّاكٍ اَث۪يمٍۙ ﴿٢٢٢﴾
يُلْقُونَ السَّمْعَ وَاَكْثَرُهُمْ كَاذِبُونَۜ ﴿٢٢٣﴾ وَالشُّعَرَٓاءُ
يَتَّبِعُهُمُ الْغَاوُنَۜ ﴿٢٢٤﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّهُمْ ف۪ي كُلِّ وَادٍ
يَه۪يمُونَۙ ﴿٢٢٥﴾ وَاَنَّهُمْ يَقُولُونَ مَا لَا يَفْعَلُونَۙ ﴿٢٢٦﴾ اِلَّا
الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَذَكَرُوا اللّٰهَ كَث۪يراً
وَانْتَصَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُواۜ وَسَيَعْلَمُ الَّذ۪ينَ ظَلَمُٓوا
اَيَّ مُنْقَلَبٍ يَنْقَلِبُونَ ﴿٢٢٧﴾

207. Böyle bir durumda, onca yıl nimetler içinde yaşamış olmanın kendilerine herhangi bir yararı olur mu, dersin?!

208-209. Biz hiçbir belde halkını kendilerine öğüt verip uyarmak üzere peygamber[ler] göndermedikçe helak etmedik. Çünkü biz zalim değiliz; [durduk yere azap etmeyiz].

210-212. [Ey Müşrikler!] Bu Kur'an'ı Muhammed'e şeytanlar/cinler indirmedi. Kaldı ki bu iş onların yapacağı bir iş değildir. Hem sonra yapmak isteseler bile buna güçleri yetmez. Çünkü şeytanlar vahyi işitmekten kesinlikle menedilmişlerdir.

213. [Ey Peygamber!] Allah'ın yanı sıra başka herhangi bir ilaha/tanrıya tapınma. Aksi takdirde azaba mahkûm olursun!

214-215. Öncelikle eşini, dostunu, akrabalarını uyar. Sana uyan müminlere de kol kanat ger.

216. Şayet akrabalarından sana karşı gelenler olursa de ki: "[Bilin ki] ben sizin [şirk inancı üzere] yaptığınız her şeyden uzağım."

217. [Ey Peygamber!] Sen gücü sonsuz, merhameti sınırsız olan Allah'a güvenip dayan.

218-220. O, seni geceleyin tek başına namaz kıldığın zaman da görür, secde edenlerle birlikte [cemaatle namaz kılarken] de her hâl ve hareketini görür. Şüphesiz O her şeyi işitir, her şeyi bilir.

221. [Ey Peygamber! De ki o müşriklere]: Ben size şeytanların/cinlerin asıl kimlere indiğini, kimlerle irtibat kurduğunu bildireyim mi?

222-223. Şeytanlar nerede [Allah hakkında asılsız şeyler söyleyen] bir iftiracı, nerede bir günahkâr varsa işte onlara [kâhinlere ve şairlere] inerler. Çünkü onlar hep şeytanlara kulak verirler. Onların çoğu zaten yalancıdırlar.

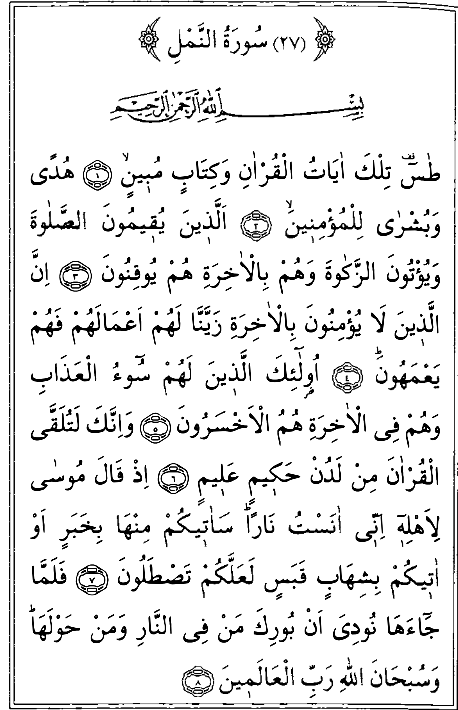
224-226. Şeytanlara kulak veren bu şairlere de azgınlar uyarlar. Görmez misin, o şairler her konuya dalarlar, her telden çalarlar. [Bugün övdüklerini yarın yererler, bugün doğru dedikleri şeye yarın yanlış derler].[9] Ayrıca onlar, yapmadıkları şeyleri söyler, [abartarak anlatmayı severler].

9. Bu ayetteki *ennehüm fî külli vâdin yehîmûn* ifadesi genellikle, "Onlar her vadide şaşkın şaşkın dolaşırlar." şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu çeviri ayetteki deyimsel anlamı pek yansıtmamaktadır. Bizim çevirimiz Mücâhid ve Katâde gibi müfessirlerin yorumlarına dayanmaktadır (Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IX. 490).

227. Buna mukabil, iman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan, her daim Allah'ı zikredip O'nu kalbinden/gönlünden hiç çıkarmayan ve haksızlığa/hicve uğradıktan sonra kendilerini savunan şairler farklıdır. [Müminleri hicveden] o zalimler/şairler nasıl bir yıkımla karşılaşıp alt üst olacaklarını yakında anlayacaklar!

27/NEML SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 48. sûre olduğu ve Şuarâ sûresinden sonra, Kasas sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 93 ayettir. İsmini 18. ayette geçen ve "karınca/karıncalar" anlamına gelen *neml* kelimesinden almıştır. Bunun yanında "Süleyman sûresi" ve "Hüdhüd sûresi" gibi isimlerle de anılmıştır.

سُورَةُ النَّمْلِ (٢٧)
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
طٰسٓ تِلْكَ اٰيَاتُ الْقُرْاٰنِ وَكِتَابٍ مُب۪ينٍۙ ﴿١﴾ هُدًى
وَبُشْرٰى لِلْمُؤْمِن۪ينَۙ ﴿٢﴾ اَلَّذ۪ينَ يُق۪يمُونَ الصَّلٰوةَ
وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٣﴾ اِنَّ
الَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ اَعْمَالَهُمْ فَهُمْ
يَعْمَهُونَۜ ﴿٤﴾ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ لَهُمْ سُٓوءُ الْعَذَابِ
وَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُونَ ﴿٥﴾ وَاِنَّكَ لَتُلَقَّى
الْقُرْاٰنَ مِنْ لَدُنْ حَك۪يمٍ عَل۪يمٍ ﴿٦﴾ اِذْ قَالَ مُوسٰى
لِاَهْلِه۪ٓ اِنّ۪ٓي اٰنَسْتُ نَاراًۜ سَاٰت۪يكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ اَوْ
اٰت۪يكُمْ بِشِهَابٍ قَبَسٍ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٧﴾ فَلَمَّا
جَٓاءَهَا نُودِيَ اَنْ بُورِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَاۜ
وَسُبْحَانَ اللّٰهِ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٨﴾

[376]

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Tâ-Sîn.

Bunlar Kur'an'ın, hak ve hakikatleri açıklayan ilahî vahyin ayetleridir.

2. Bu ayetler, müminler için hem bir rehber hem de bir müjdedir.

3. O müminler ki namazı hakkıyla kılar, zekâtı verir, ahirete de şeksiz şüphesiz inanırlar.

4. Ahirete inanmayanlara gelince, biz onlara yapıp ettikleri işleri [günahlarını] cazip gösterdik. Bu yüzden onlar günah bataklığında debelenip dururlar.

5. İşte onlar çok feci bir azaba mahkûm olacak kimselerdir. Yani onlar ahirette en büyük zarar ve ziyana uğrayacak olanların ta kendileridir.

6. [Ey Peygamber!] Hiç şüphesiz bu Kur'an sana her şeyi bilen ve her şeyi yerli yerince edip eyleyen Allah tarafından vahyedilmektedir.

7. Vaktiyle [Mısır'a yaptığı yolculuk sırasında geceleyin yolunu kaybeden] Musa, ailesine şöyle demişti: "Hele durun, ben [şu dağın yamacında] bir ateş gördüm. Oraya gideyim, belki oradan size yol hakkında bir bilgi yahut ateş yakıp ısınmanız için bir kor parçası getiririm."

8. Musa oraya varınca kendisine şöyle seslenildi: "[Bil ki] gerek ateşin mahallinde [yani ilahî vahiy nurunun tecelli ettiği bu yerde] gerek onun çevresinde bulunan kimseler mübarek kılınmıştır. Âlemlerin rabbi olan Allah yüceler yücesidir."[1]

1. Hz. Musa'nın peygamberlik ve vahye mazhar kılınışının veciz bir ifadesi olan bu ayetteki *men fi'n-nâr* (ateşin içinde bulunan kimse/kimseler) ibaresini anlayıp yorumlamak gerçekten zordur. Nitekim bu ifade çok farklı yorumlara konu olmuştur. Bizim tercih ettiğimiz yoruma göre ateşin içinde bulunan kimseden maksat, Hz. Musa'dır. Ateşin içinde olmaktan maksat da onun mahallinde bulunmaktır (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, III. 137). Ateşin çevresinde bulunanlar ise melekler olmalıdır. Çünkü söz konusu ateş, ilahî vahiy nurunu sembolize etmektedir. Kısaca, "ateş" ilahî vahiy nuru, "onun içinde/mahallinde bulunan kimse" ilahî vahye mazhar olan Hz. Musa'dır. Çevresindekiler ise vahyi getiren meleklerdir. İbn Abbas, Mücâhid, İkrime gibi müfessirlerin *ve-men havlehâ mine'l-melâiketi* (onun çevresinde bulunan melekler) şeklindeki kıraatleri de bu yorumu desteklemektedir. Öte yandan mübarek kılınan şeyin bizatihi ateşin (ilahî vahyin) kendisi, onun çevresindeki kimsenin Hz. Musa olduğunu söylemek de mümkündür. Bu ikinci yorumun dayanağı ise Übey b. Ka'b'ın *en bûriketi'n-nâru* (ateş mübarek kılındı), *tebâreketi'n-nâr ve-men havlehâ* (ateş ve onun çevresinde bulunanlar mübarek kılındı) şeklindeki kıraatleridir (Bkz. İbn Atıyye, *el-Muharrerü'l-Vecîz*, IV. 250).

يَا مُوسٰٓى اِنَّهُٓ اَنَا اللّٰهُ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُۙ ﴿٩﴾ وَاَلْقِ
عَصَاكَۜ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَٓانٌّ وَلّٰى مُدْبِرًا
وَلَمْ يُعَقِّبْۜ يَا مُوسٰى لَا تَخَفْ اِنّ۪ي لَا يَخَافُ
لَدَيَّ الْمُرْسَلُونَۗ ﴿١٠﴾ اِلَّا مَنْ ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا
بَعْدَ سُٓوءٍ فَاِنّ۪ي غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١١﴾ وَاَدْخِلْ يَدَكَ ف۪ي
جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَٓاءَ مِنْ غَيْرِ سُٓوءٍ ف۪ي تِسْعِ اٰيَاتٍ
اِلٰى فِرْعَوْنَ وَقَوْمِه۪ۜ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِق۪ينَ ﴿١٢﴾
فَلَمَّا جَٓاءَتْهُمْ اٰيَاتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ مُب۪ينٌۚ
[377] ﴿١٣﴾ وَجَحَدُوا بِهَا وَاسْتَيْقَنَتْهَٓا اَنْفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّاۜ
فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِد۪ينَۚ ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا
دَاوُ۫دَ وَسُلَيْمٰنَ عِلْمًاۚ وَقَالَا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي فَضَّلَنَا
عَلٰى كَث۪يرٍ مِنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١٥﴾ وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ
دَاوُ۫دَ وَقَالَ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ عُلِّمْنَا مَنْطِقَ الطَّيْرِ وَاُو۫ت۪ينَا
مِنْ كُلِّ شَيْءٍۜ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَضْلُ الْمُب۪ينُ ﴿١٦﴾
وَحُشِرَ لِسُلَيْمٰنَ جُنُودُهُ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ وَالطَّيْرِ
فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٧﴾ حَتّٰٓى اِذَٓا اَتَوْا عَلٰى وَادِ النَّمْلِۙ
قَالَتْ نَمْلَةٌ يَٓا اَيُّهَا النَّمْلُ ادْخُلُوا مَسَاكِنَكُمْۚ لَا
يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمٰنُ وَجُنُودُهُۙ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٨﴾

9-11. [Bu ilk hitabın ardından Allah Musa'ya şöyle seslendi]: "Ey Musa! Sana hitap eden benim ben; üstün kudret sahibi olan ve her şeyi yerli yerince yapan Allah! Şimdi asanı yere bırak!"

Musa yere bıraktığı asasının yılan gibi hareket ettiğini görünce korkup arkasına bakmadan kaçmaya başladı. Bunun üzerine Allah şöyle seslendi: "Korkma! Çünkü benim huzurumda peygamberler için korkuya mahal yoktur. Ayrıca ben [kötü bir iş yapmak suretiyle] kendine zulmeden, daha sonra [pişmanlık ve tövbeyle] o kötülüğü iyiliğe dönüştüren kimselere karşı da daima şefkatli ve merhametliyimdir. [Bu yüzden, geçmişte bir adam öldürmüş olmandan dolayı da kendini günahkâr hissetme]."

12. "Ey Musa! Şimdi de elini koynuna sok! [Göreceksin ki] elin koynundan kusursuz bir beyazlıkta ışıl ışıl parlar hâlde çıkacaktır. Artık dokuz mucizeyle birlikte Firavun ve kavmine git. Çünkü onlar fasık/kâfir bir kavimdir."

13. Mucizelerimiz onların gözleri önüne serilince, "Bunlar düpedüz sihir!" diye kestirip attılar.

14. Aslında onlar bu mucizelerin sihir olmadığını gayet iyi anlayıp kavradılar; ama inkârcılıkta inat etmeleri ve kendilerini üstün görmeleri sebebiyle mucizeleri reddettiler. Ama bak işte o fesatçıların akıbeti ne feci oldu!

15. [Ey Peygamber! Biz sana bu Kur'an'ı lütfettiğimiz gibi geçmişte] Davud'a ve Süleyman'a da ilim/vahiy lütfettik. Bu lütuftan dolayı onlar, "Bizi mümin kullarının birçoğundan üstün kılan Allah'a her daim hamdolsun." diye şükrederlerdi.

16. Süleyman [peygamberlik ve hükümdarlıkta] babası Davud'un yerine geçti ve bir gün kavmine şöyle seslendi: "Ey insanlar! Bize kuşların dili öğretildi ve yine bize [gerek peygamberlik gerek hükümdarlık için gerekli olan] her şey verildi. Hiç şüphesiz bu çok büyük bir ilahî lütuftur."

17. Bir gün Süleyman'ın cinlerden, insanlardan ve kuşlardan oluşan ordusu toplandı ve düzenli birlikler hâlinde yola koyuldu.

18. Ordu Karınca vadisi denilen yere geldiğinde, bir karınca şöyle seslendi: "Ey Karıncalar! Hemen yuvalarınıza girin; Süleyman ve ordusu farkında olmadan sizi ezip geçmesin!"

فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِنْ قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي أَنْ
أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ الَّتِي أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَى وَالِدَيَّ
وَأَنْ أَعْمَلَ صَالِحًا تَرْضَاهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ
فِي عِبَادِكَ الصَّالِحِينَ ﴿١٩﴾ وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ
مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ الْغَائِبِينَ ﴿٢٠﴾
لَأُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لَأَذْبَحَنَّهُ أَوْ لَيَأْتِيَنِّي
بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٢١﴾ فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ
أَحَطْتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهِ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَإٍ بِنَبَإٍ
يَقِينٍ ﴿٢٢﴾ إِنِّي وَجَدْتُ امْرَأَةً تَمْلِكُهُمْ وَأُوتِيَتْ [378]
مِنْ كُلِّ شَيْءٍ وَلَهَا عَرْشٌ عَظِيمٌ ﴿٢٣﴾ وَجَدْتُهَا
وَقَوْمَهَا يَسْجُدُونَ لِلشَّمْسِ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ
الشَّيْطَانُ أَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ عَنِ السَّبِيلِ فَهُمْ لَا
يَهْتَدُونَ ﴿٢٤﴾ أَلَّا يَسْجُدُوا لِلَّهِ الَّذِي يُخْرِجُ الْخَبْءَ
فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُخْفُونَ وَمَا
تُعْلِنُونَ ﴿٢٥﴾ اللَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ
﴿٢٦﴾ قَالَ سَنَنْظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْكَاذِبِينَ
﴿٢٧﴾ اذْهَبْ بِكِتَابِي هَٰذَا فَأَلْقِهْ إِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ
فَانْظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾

19. Süleyman, karıncanın bu sözünden dolayı hoş bir edayla gülerek, "Rabbim!" dedi, "Bana ve ana-babama lütfettiğin sayısız nimete şükretmeye ve her zaman seni razı edecek işler yapmaya muvaffak kıl beni. Şefkat ve merhametinle hayırlı/faziletli kulların zümresine dâhil eyle beni."

20-21. Yine bir gün Süleyman kuşları gözden geçirdi ve şöyle dedi: "Allah Allah! Hüdhüd'ü [çavuşkuşunu] neden göremiyorum; yoksa kayıplara mı karıştı? Bana [neden burada olmadığına dair] geçerli bir mazeret bildirmediği takdirde onu çok ağır bir şekilde cezalandıracağım, hatta boynunu koparacağım."

22. Çok geçmeden Hüdhüd geldi ve "Ben" dedi, "Senin bilmediğin bir şeyler öğrendim; dahası sana Sebe halkıyla ilgili sağlam haberler getirdim."

23-26. Hüdhüd sözlerine şöyle devam etti: "Ben Sebe halkını [Belkıs veya Yelkame adlı] bir kadın hükümdarın yönettiğine tanık oldum. O kadına her türlü imkân verilmiş. Muhteşem de bir tahtı var. Fakat gördüm ki o kadın hükümdar da halkı da Allah'ı bırakıp güneşe tapıyorlar. Şeytan onlara yaptıkları işleri cazip göstermiş ve böylece onları yoldan çıkarmış. Bu yüzden de doğru yolu bulamayacak hâle gelmişler. Hâlbuki onların göklerde ve yerde gizli olan her şeyi açığa çıkaran, gizli saklı tuttuklarını da açığa vurduklarını da bütün gerçekliğiyle bilen Allah'a secde edip O'na boyun eğmeleri gerekmez mi?![2] O Allah ki kendisinden başka hiçbir ilah/tanrı yoktur; mutlak hükümranlık sahibi O'dur."

2. Bu ayetin (25. ayet) başındaki *ellâ* kelimesini sözün akışına daha uygun düştüğü için Abdullah b. Mes'ûd ve Übey b. Ka'b'ın *hellâ* şeklindeki kıraatlerine göre çevirdik. Aynı ayetin sonundaki *tuhfûne ve tu'linûne* kelimelerini de yine aynı gerekçeyle Âsım ve Kisâî dışındaki diğer kıraat imamlarının *yuhfûne ve yu'linûne* şeklindeki okuyuşlarına göre tercüme ettik (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, VI. 166).

27-28. Bunun üzerine Süleyman şöyle dedi: "Göreceğiz bakalım doğru mu söylüyorsun yoksa yalan mı?! Sen şimdi bu mektubumu al ve onlara ulaştır. Ardından bak bakalım benim mektubuma nasıl bir cevap/karşılık verecekler. Bunu öğrendikten sonra dön gel."[3]

3. Bu ayetteki *sümme tevelle 'anhüm fenzur mâzâ yerci'ûn* (sonra onların yanından ayrıl, ardından bak bakalım benim mektubuma nasıl bir cevap verecekler) ifadesini, *fenzur mâzâ yerci'ûn sümme tevelle 'anhüm* şeklindeki takdim-tehire göre çevirdik (Bkz. Zeccâc, *Meâni'l-Kur'ân*, IV. 89).

قَالَتْ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اِنّ۪ٓي اُلْقِيَ اِلَيَّ كِتَابٌ كَر۪يمٌ
(٢٩) اِنَّهُ مِنْ سُلَيْمٰنَ وَاِنَّهُ بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ
الرَّح۪يمِۙ (٣٠) اَلَّا تَعْلُوا عَلَيَّ وَأْتُون۪ي مُسْلِم۪ينَ
(٣١) قَالَتْ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَفْتُون۪ي ف۪ٓي اَمْر۪يۚ مَا
كُنْتُ قَاطِعَةً اَمْرًا حَتّٰى تَشْهَدُونِ (٣٢) قَالُوا نَحْنُ
اُو۬لُوا قُوَّةٍ وَاُو۬لُوا بَأْسٍ شَد۪يدٍ وَالْاَمْرُ اِلَيْكِ فَانْظُر۪ي
مَاذَا تَأْمُر۪ينَ (٣٣) قَالَتْ اِنَّ الْمُلُوكَ اِذَا دَخَلُوا
قَرْيَةً اَفْسَدُوهَا وَجَعَلُٓوا اَعِزَّةَ اَهْلِهَٓا اَذِلَّةًۚ وَكَذٰلِكَ
يَفْعَلُونَ (٣٤) وَاِنّ۪ي مُرْسِلَةٌ اِلَيْهِمْ بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌ
[379] بِمَ يَرْجِعُ الْمُرْسَلُونَ (٣٥) فَلَمَّا جَٓاءَ سُلَيْمٰنَ قَالَ
اَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ فَمَٓا اٰتٰينِيَ اللّٰهُ خَيْرٌ مِمَّٓا اٰتٰيكُمْۚ
بَلْ اَنْتُمْ بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ (٣٦) اِرْجِعْ اِلَيْهِمْ
فَلَنَأْتِيَنَّهُمْ بِجُنُودٍ لَا قِبَلَ لَهُمْ بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُمْ مِنْهَٓا
اَذِلَّةً وَهُمْ صَاغِرُونَ (٣٧) قَالَ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَؤُا اَيُّكُمْ
يَأْت۪ين۪ي بِعَرْشِهَا قَبْلَ اَنْ يَأْتُون۪ي مُسْلِم۪ينَ (٣٨) قَالَ
عِفْر۪يتٌ مِنَ الْجِنِّ اَنَا۬ اٰت۪يكَ بِه۪ قَبْلَ اَنْ تَقُومَ مِنْ
مَقَامِكَۚ وَاِنّ۪ي عَلَيْهِ لَقَوِيٌّ اَم۪ينٌ (٣٩)

29-31. Kadın hükümdar [mektubu aldıktan sonra ileri gelen adamlarına] şöyle dedi: Efendiler! Bana önemli bir mektup gönderildi. Süleyman'dan gelen bu mektupta şöyle yazıyor: "Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla! Sakın bana meydan okumaya kalkışmayın. Gelin, bana itaat ve teslimiyetinizi bildirin."

32. Kadın hükümdar [mektubu okuduktan sonra ileri gelen adamlarına] şöyle dedi: "Efendiler! Şimdi ne yapmam gerektiği hususunda bana görüşünüzü bildirin. Bildiğiniz gibi ben sizin görüşünüzü almadan kesin bir karar vermem."

33. Onlar şöyle cevap verdiler: "Biz güçlü ve savaşçı bir milletiz. [Gerekirse Süleyman'ın ordusuyla da savaşırız]. Bununla birlikte ferman sizindir. Siz düşünüp tartın ve sonunda neye karar verirseniz onu emredin."

34-35. Kadın hükümdar da şöyle dedi: "Gerçek şu ki hükümdarlar bir ülkeye girdiklerinde oranın altını üstüne getirirler. O ülkenin ileri gelenlerini hor-hakir duruma düşürürler. Evet, onlar hep böyle yaparlar. En iyisi ben onlara [bir elçi heyetiyle] birtakım değerli hediyeler göndereyim de bakayım elçiler nasıl bir haberle geri dönecekler."

36-37. Elçi heyeti [hediyelerle birlikte] gelip Süleyman'ın huzuruna çıktı. Süleyman onlara şöyle dedi: "Ne o, yoksa siz [beni yardıma muhtaç sandınız da] bu hediyelerle bana malî yardımda mı bulunuyorsunuz?! Allah'ın bana lütfettiği nimetler sizin getirdiklerinizden çok daha değerlidir. Kaldı ki getirdiğiniz bu hediyelere muhtaç olan ben değil sizsiniz; böyle hediyeler ancak sizin gibileri sevindirir. Şimdi [hediyelerinizle birlikte] kavminizin yanına dön[ün]. Hiç şüpheniz olmasın ki karşı koyamayacakları bir orduyla onların üstüne yürüyeceğiz ve böylece onları aşağılanmış, hor-hakir bir hâlde yurtlarından sürüp çıkaracağız."

38. Süleyman [Sebe melikesinin itaat ve teslimiyet bildirmek üzere geleceğini öğrenince] ileri gelen adamlarına, "Efendiler!" dedi, "Onlar bize gelip teslim olmadan önce hanginiz o kadın hükümdarın tahtını alıp bana getirebilir?"

39. Bunun üzerine cin taifesinden çok yaman ve becerikli birisi, "Ben onun tahtını daha sen yerinden kalkmadan huzuruna getirebilirim. Çünkü ben hem o tahtı getirecek güce sahibim hem de onun yerine başka bir tahtı getirmeme hususunda güvenilir biriyim."

قَالَ الَّذٖى عِنْدَهُ عِلْمٌ مِنَ الْكِتَابِ اَنَا اٰتٖيكَ بِهٖ قَبْلَ
اَنْ يَرْتَدَّ اِلَيْكَ طَرْفُكَۜ فَلَمَّا رَاٰهُ مُسْتَقِرًّا عِنْدَهُ قَالَ
هٰذَا مِنْ فَضْلِ رَبّٖىۜ لِيَبْلُوَنٖٓى ءَاَشْكُرُ اَمْ اَكْفُرُۜ وَمَنْ
شَكَرَ فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهٖۚ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ رَبّٖى غَنِىٌّ
كَرٖيمٌ ﴿٤٠﴾ قَالَ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا نَنْظُرْ اَتَهْتَدٖٓى اَمْ
تَكُونُ مِنَ الَّذٖينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٤١﴾ فَلَمَّا جَٓاءَتْ قٖيلَ
اَهٰكَذَا عَرْشُكِۜ قَالَتْ كَاَنَّهُ هُوَۚ وَاُوتٖينَا الْعِلْمَ مِنْ
قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمٖينَ ﴿٤٢﴾ وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَعْبُدُ
مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ اِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرٖينَ ﴿٤٣﴾ قٖيلَ
لَهَا ادْخُلِى الصَّرْحَۚ فَلَمَّا رَاَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ
عَنْ سَاقَيْهَاۜ قَالَ اِنَّهُ صَرْحٌ مُمَرَّدٌ مِنْ قَوَارٖيرَۜ قَالَتْ
رَبِّ اِنّٖى ظَلَمْتُ نَفْسٖى وَاَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمٰنَ لِلّٰهِ
رَبِّ الْعَالَمٖينَ ﴿٤٤﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَٓا اِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ [380]
صَالِحًا اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ فَاِذَا هُمْ فَرٖيقَانِ يَخْتَصِمُونَ
﴿٤٥﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِۚ
لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٦﴾

40. Bu arada, [Allah tarafından verilen özel bir] ilim sahibi birisi çıkıp, "Sen gözünü açıp kapayıncaya kadar ben o tahtı huzuruna getirebilirim." dedi.

Süleyman tahtın o anda önüne gelmiş olduğunu görünce şöyle dedi: "İşte bu bana rabbimin bir lütfudur. Böylece rabbim beni şükür mü yoksa nankörlük mü edeceğim konusunda sınıyor. Gerçek şu ki her kim Allah'a iman ve itaat üzere şükrederse kendi iyiliği için şükretmiş olur. Kim de nankörlük ederse, [bilin ki] benim rabbim kimsenin şükrüne muhtaç değildir. O, şükretmeyene bile bolca nimet verecek kadar cömerttir."

41. Süleyman yanındakilere şöyle dedi: "Onun tahtında adamakıllı değişiklik yapın. Bakalım tahtını görünce tanıyabilecek mi yoksa tanıyamayacak mı?"

42-43. Kadın hükümdar gelince kendisine, "Senin tahtın böyle miydi?" diye soruldu. O da, "Sanki o!" diye cevap verdi. Bunun üzerine Süleyman şöyle dedi: "Biz bu kadından önce hak ve hakikatin bilgisine ulaşmış ve Allah'a teslim olmuştuk.[4] Ama o [çok zeki bir kadın olmasına rağmen] Allah'ı bırakıp tapındığı şeyler onu saptırdı. Çünkü o küfür ve şirk içinde yaşayan bir kavme mensup idi."

4. Bu ayetteki (42. ayet) *ve-ûtîne'l-ilme min kablihâ* ifadesi yine Hz. Süleyman'ın sözü olarak, "Biz bu kadın gelmeden önce onun teslim olduğu ve itaatini bildirmek üzere buraya geleceği bilgisini almıştık." şeklinde de çevrilebilir. Ayrıca bu ifade Sebe melikesinin sözü olarak da anlaşılabilir ve bu takdirde mana, "Daha önce bize [senin gerçek peygamber olduğuna dair] bilgi ulaşmıştı ve biz sana teslim olmaya karar vermiştik." şeklinde olur (Bkz. Tabersî, *Mecmau'l-Beyân*, VII. 307).

44. Kadın hükümdara, "Buyurun, köşkün salonuna girin!" denildi. O, billur zemini görünce derin bir su zannetti ve eteklerini yukarı çekti. Bunun üzerine Süleyman, "Bu köşkün zemini billurdan yapılmıştır." dedi. Kadın hükümdar, "Rabbim!" dedi, "Ben [bunca yıldır güneşe tapmak suretiyle] kendime yazık etmişim. Ama şimdi Süleyman'la birlikte âlemlerin rabbi Allah'a teslim oldum."

45. Biz vaktiyle Semûd kavmine de kardeşleri/soydaşları Salih'i, "Yalnız Allah'a kulluk/ibadet edin!" emrimizi tebliğ etmesi için peygamber olarak gönderdik; ama onlar bu tebliğe muhatap olur olmaz birbirine hasım iki gruba ayrıldılar.

46. Salih, "Ey kavmim!" dedi, "İman edip iki cihanda huzur ve mutluluk içinde yaşamak varken ne diye 'Azap gelsin de görelim.' dercesine bir azgınlık içindesiniz?! Ne olur sanki rahmet ve merhametine nail olmak için Allah'tan af dileseniz?!"

قَالُوا اطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَنْ مَعَكَ قَالَ طَٓائِرُكُمْ عِنْدَ اللّٰهِ
بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ ﴿٤٧﴾ وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ
رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿٤٨﴾ قَالُوا
تَقَاسَمُوا بِاللّٰهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَاَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهٖ مَا شَهِدْنَا
مَهْلِكَ اَهْلِهٖ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٤٩﴾ وَمَكَرُوا مَكْرًا وَمَكَرْنَا
مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٠﴾ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
مَكْرِهِمْ اَنَّا دَمَّرْنَاهُمْ وَقَوْمَهُمْ اَجْمَعِينَ ﴿٥١﴾ فَتِلْكَ
بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِقَوْمٍ
يَعْلَمُونَ ﴿٥٢﴾ وَاَنْجَيْنَا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿٥٣﴾
وَلُوطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ وَاَنْتُمْ تُبْصِرُونَ
﴿٥٤﴾ اَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَٓاءِ
[381] بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿٥٥﴾ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖٓ اِلَّٓا
اَنْ قَالُٓوا اَخْرِجُٓوا اٰلَ لُوطٍ مِنْ قَرْيَتِكُمْ اِنَّهُمْ اُنَاسٌ
يَتَطَهَّرُونَ ﴿٥٦﴾ فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَهْلَهُٓ اِلَّا امْرَاَتَهُ قَدَّرْنَاهَا
مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٥٧﴾ وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ مَطَرًا فَسَٓاءَ مَطَرُ
الْمُنْذَرِينَ ﴿٥٨﴾ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَسَلَامٌ عَلٰى عِبَادِهِ
الَّذِينَ اصْطَفٰى آٰللّٰهُ خَيْرٌ اَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾

47. Bu nasihate onlar şöyle cevap verdiler: "Sen ve sana uyanlar yüzünden başımıza [kıtlık-kuraklık gibi] uğursuzluklar geldi." Salih de onlara şöyle karşılık verdi: "Başınıza gelen uğursuzluklar [kâfirliğiniz, nankörlüğünüz yüzünden] Allah katından geldi. [Bilin ki] siz el'ân sınanan bir topluluksunuz."

48. Şehirde dokuz kişilik bir çete vardı. Bunlar memlekette bozgunculuk yapar, dirlik-düzen bırakmazlardı.

49. Bunlar kendi aralarında ant içerek şöyle anlaştılar: "Bir gece vakti Salih'e ve ailesine baskın düzenleyip hepsinin işini bitirelim. Sonra da onun hakkını arayan yakınına, 'Senin akrabalarının öldürülmesi olayında bizim parmağımız yok. İnan ki biz doğru söylüyoruz!' diyelim."

50. Onlar böyle bir tuzak kurdular; ama biz onların tuzaklarını boşa çıkardık. Üstelik bunun farkına bile varamadılar.

51. Bak, işte tuzaklarının sonu nasıl oldu?! Biz onları ve kavimlerindeki diğer bütün kâfirleri topyekûn imha ettik.

52. Evet, onlar kâfirlikte direndiler ve bu yüzden de bir zamanlar yaşadıkları yerlerde şimdi yeller esiyor. Şüphesiz Salih'in kıssasında dersler ve ibretler var; fakat bunu anlayacak olanlar hak ve hakikati idrak şuurunda olan kimselerdir.

53. Biz [Semûd kavmini yok ettik, ama içlerinde] iman edip şirkten sakınanları kurtardık.

54-55. Biz vaktiyle Lût'u da peygamber olarak gönderdik. O kavmine şöyle dedi: "Siz nasıl oluyor da iğrenç olduğunu bile bile bu işi yapabiliyorsunuz. Siz nasıl oluyor da kadınları bırakıp erkeklerle ilişkiye girebiliyorsunuz. Yoo! Siz gerçekten ahlaksız, rezil bir topluluksunuz."

56. Kavminin verdiği cevap ise, "Lût'un ailesini memleketimizden kovalım. Güya onlar pek namuslu insanlarmış(!); [aramızda kalıp da kirlenmesinler]" diyerek Lût'a karşı çıkmaktan ibaret oldu.

57. [Azap vakti gelip çatınca] Lût'u ve –karısı hariç– ailesini kurtardık. Karısına gelince, biz onun geride kalanlarla birlikte helak olmasını takdir etmiştik.

58. Onların üzerine yağmur gibi taş yağdırdık. Uyarıldıkları hâlde yola gelmeyen o kavmin üzerine yağan taş yağmuru gerçekten korkunçtu.

59. [Ey Peygamber!] De ki: "Her daim hamdolsun Allah'a! Selam olsun O'nun peygamber olarak seçtiği kullara! [Gördünüz mü,] Allah mı üstünmüş yoksa o kâfir/müşrik kavimlerin Allah'a ortak koştukları şeyler mi?!"

أَمَّنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ
السَّمَاءِ مَاءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَا كَانَ لَكُمْ
أَنْ تُنْبِتُوا شَجَرَهَا أَإِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ
﴿٦٠﴾ أَمَّنْ جَعَلَ الْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَالَهَا أَنْهَارًا
وَجَعَلَ لَهَا رَوَاسِيَ وَجَعَلَ بَيْنَ الْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا
أَإِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾ أَمَّنْ يُجِيبُ
الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ
خُلَفَاءَ الْأَرْضِ أَإِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾
أَمَّنْ يَهْدِيكُمْ فِي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَنْ يُرْسِلُ
الرِّيَاحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ أَإِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ تَعَالَى
اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٣﴾ أَمَّنْ يَبْدَأُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ [382]
وَمَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ أَإِلٰهٌ مَعَ اللّٰهِ قُلْ
هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٦٤﴾ قُلْ لَا يَعْلَمُ
مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ الْغَيْبَ إِلَّا اللّٰهُ وَمَا
يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٦٥﴾

60. [Ey Müşrikler!] Şimdi siz söyleyin bakalım, gökleri ve yeri yaratan, sizin için gökten yağmur yağdıran Allah mı üstün yoksa O'na ortak koştuğunuz şeyler mi?! Biz gökten yağdırdığımız yağmurla muhteşem güzellikte nice güzel bağlar-bahçeler yetiştiririz. Oysa siz o bağ ve bahçelerdeki bir tek ağacı bile bitiremezsiniz. Hâl böyleyken, Allah'la birlikte başka bir ilah/tanrı olabilir mi hiç?! Elbette olamaz! Ama gel gör ki bu halkın müşrik çoğunluğu putları Allah'a eş tutan bir güruhtur.

61. [Ey Müşrikler!] Haydi söyleyin bakalım, yeryüzünü yaşamanıza elverişli hâle getiren, vadileri arasında ırmaklar akıtan, üzerine sarsılmaz dağlar yerleştiren ve [biri tatlı, biri tuzlu ve acı olan] iki büyük su kütlesinin arasına birbirine karışmaması için engel koyan Allah mı üstündür yoksa O'na ortak koştuğunuz şeyler mi?! Allah'la birlikte başka bir ilah/tanrı olabilir mi hiç?! Elbette olmaz! Ama gel gör ki bu halkın müşrik çoğunluğu hak ve hakikati bir türlü anlamıyor.

62. [Ey Müşrikler!] Haydi söyleyin bakalım, darda kalmış kimsenin duasını kabul edip onun sıkıntısını gideren ve daha önceki nesillerin ardından size yeryüzünde yaşama imkânı veren Allah mı üstün yoksa O'na ortak koştuğunuz şeyler mi?! Allah'la birlikte başka bir ilah/tanrı olabilir mi hiç?! Siz ne kadar düşüncesizsiniz!

63. [Ey Müşrikler!] Haydi söyleyin bakalım, karanın ve denizin zifiri karanlıklarında size yol gösteren, rahmetinin/yağmurun önü sıra müjdeci olarak rüzgârı gönderen Allah mı üstün yoksa O'na ortak koştuğunuz şeyler mi?! Allah'la birlikte başka bir ilah/tanrı olabilir mi hiç?! Elbet olmaz! Allah o müşriklerin ortak koştukları şeylerden münezzehtir.

64. [Ey Müşrikler!] Haydi söyleyin bakalım, insanoğlunu ilkin yaratan, ölüm sonrasında tekrar hayata kavuşturacak olan, size hem gökten [güneş, hava ve yağmurla] hem yerden [toprak, bitki ve hayvanlar vesilesiyle] rızık veren Allah mı üstün yoksa O'na ortak koştuğunuz şeyler mi?! Allah'la birlikte başka bir ilah/tanrı olabilir mi hiç?!

[Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Allah'tan başka ilah/tanrı ya da ilahlar/tanrılar bulunduğuna dair iddianızın arkasındaysanız, o hâlde getirin delilinizi de görelim!"

65. [Ey Peygamber!] De ki: "Göklerde ve yerde bulunan varlıkların hiçbiri gaybı [kıyamet ve ahiretin gerçek mahiyetini] bilmez. Bunu yalnız Allah bilir. Dolayısıyla o müşrikler ne zaman diriltileceklerini de bil[e]mezler.

بَلِ ادَّارَكَ عِلْمُهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ بَلْ هُمْ فِي شَكٍّ مِنْهَا
بَلْ هُمْ مِنْهَا عَمُونَ ﴿٦٦﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا ءَاِذَا كُنَّا
تُرَابًا وَاٰبَآؤُنَا اَئِنَّا لَمُخْرَجُونَ ﴿٦٧﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا هٰذَا
نَحْنُ وَاٰبَآؤُنَا مِنْ قَبْلُ اِنْ هٰذَآ اِلَّآ اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ
﴿٦٨﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ
عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٦٩﴾ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ
فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ ﴿٧٠﴾ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا
الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٧١﴾ قُلْ عَسٰٓى اَنْ يَكُونَ
رَدِفَ لَكُمْ بَعْضُ الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٧٢﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ
لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ
﴿٧٣﴾ وَاِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا
يُعْلِنُونَ ﴿٧٤﴾ وَمَا مِنْ غَٓائِبَةٍ فِي السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِ
اِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٧٥﴾ اِنَّ هٰذَا الْقُرْاٰنَ يَقُصُّ عَلٰى
بَنِٓي اِسْرَٓائِيلَ اَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٧٦﴾
[383] وَاِنَّهُ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾

66. Bununla birlikte onlara ahiret konusunda [peygamber tarafından] sürekli bilgi verilmekte; ama onlar yine de ahiretin gerçekliğinden derin şüphe duymaktalar. Dahası onlar bütün gerçeklere karşı kördürler.

67-68. Bu yüzden onlar şöyle derler: "Sahi, biz ve atalarımız, ölüp toprağa karıştıktan sonra yeniden diriltileceğiz, öyle mi?! Bize anlatılan bu hikâye geçmişte atalarımıza da anlatılmıştı. Bunlar eskilere ait masallardan başka bir şey değil!"

69. [Ey Peygamber!] De ki onlara: "Şu diyarlarda gezip dolaşın, bakın araştırın da ahireti inkâr eden günahkârların akıbeti nasıl olmuş bir görün!"

70. [Ey Peygamber!] Kâfirlikte direnmelerinden dolayı onlar için üzülme. Seni alaya almalarından dolayı da gam yeme.[5]

5. Bu ayetteki *ve-lâ tahzen 'aleyhim* ifadesi, "Kâfirlikte direnmeleri sebebiyle başlarına gelecek azaptan dolayı onlar için üzülme; onlar kendilerine üzülüp acımazken sen mi onlara acıyacaksın?!" şeklinde de çevrilebilir. Yine bu ayetteki *ve-lâ tekün fî daykın mimmâ yemkurûn* ifadesi, "Seni ortadan kaldırmaya yönelik tuzaklarını da dert etme." şeklinde tercüme edilebilir (Bkz. Mâtürîdî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne*, VIII. 131-132).

71. Onlar [müminlere karşı alaylı bir üslupla], "Mademki siz özü sözü doğru kimselersiniz, söyleyin bakalım, bizi tehdit edip durduğunuz kıyamet ve azap ne zaman gelecek?!" diyorlar.

72. [Ey Peygamber!] De ki onlara: "Bir an önce gelsin de görelim deyip durduğunuz o azap belki de kıyısından köşesinden sizi çarpmak üzere!"

73. Onlar şunu bilsinler ki senin rabbin [hak ettikleri cezayı hemen vermemek suretiyle bu nankör/müşrik] insanlara karşı çok lütufkârdır. Ne var ki o müşriklerin hiçbiri bu büyük lütfun kadrini bilip de iman ve itaat üzere şükretmez.

74. Oysa senin rabbin onların kalplerinde gizlediklerini de açıkça dillendirdiklerini de çok iyi bilir.

75. Gökte ve yerde [insanlar için] gizli, bilinmez olan her şey O'nun sınırsız ilminde mevcuttur.

76. Şüphesiz bu Kur'an İsrailoğullarına [hükümdarlığı ve inancı hakkında ileri geri konuştukları Süleyman'ı dosdoğru şekilde tanıttığı gibi hakikate muhalif olarak] ayrılığa düştükleri diğer birçok konuyu da en doğru biçimde anlatıp açıklamaktadır.

77. Yine bu Kur'an hiç kuşkusuz doğru yolu gösteren bir rehber ve aynı zamanda bir rahmettir. Ne var ki bu gerçeği iman sahibi olanlar anlar.

إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِى بَيْنَهُمْ بِحُكْمِهِۦ ۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْعَلِيمُ
﴿٧٨﴾ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ ۖ إِنَّكَ عَلَى الْحَقِّ الْمُبِينِ ﴿٧٩﴾
إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَاءَ
إِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٨٠﴾ وَمَا أَنْتَ بِهَادِى الْعُمْىِ
عَنْ ضَلَالَتِهِمْ ۗ إِنْ تُسْمِعُ إِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِاٰيَاتِنَا فَهُمْ
مُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾ وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ
دَابَّةً مِنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ ۙ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِاٰيَاتِنَا
لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِنْ كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مِمَّنْ
يُكَذِّبُ بِاٰيَاتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿٨٣﴾ حَتّٰى إِذَا جَاءُو قَالَ
أَكَذَّبْتُمْ بِاٰيَاتِى وَلَمْ تُحِيطُوا بِهَا عِلْمًا أَمَّاذَا كُنْتُمْ
تَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾ وَوَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ بِمَا ظَلَمُوا فَهُمْ لَا
يَنْطِقُونَ ﴿٨٥﴾ أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا الَّيْلَ لِيَسْكُنُوا فِيهِ
وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا ۚ إِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٨٦﴾

78. [Ey Peygamber!] Senin rabbin kıyamet günü onlar [İsrailoğulları] hakkında gereken hükmü adilane şekilde verecektir. Şüphesiz O üstün kudret sahibidir; her şeyi hakkıyla bilendir.

79. O hâlde sen Allah'a güven. Hiç şüphen olmasın ki sen doğruluğu aşikâr bir yoldasın.

80-81. [Ey Peygamber!] Sen çağrını ölülere [manen ölmüş kâfirlere] işittiremezsin. Sana arkasını dönüp giden sağırlara da çağrını duyuramazsın. Yine sen, hak ve hakikate karşı kör kesilmiş olanları da yanlış yollarından çevirip doğruya yöneltemezsin. Sen çağrını ancak ayetlerimize inanan kimselere işittirebilirsin. Çünkü onlar Allah'a boyun eğip teslim olmuş kimselerdir.

82. O kâfirlerin/müşriklerin haklarındaki azap hükmü gerçekleşmek, kıyamet kopmak üzere iken biz yerden canlı bir yaratık çıkaracağız. Bu yaratık onlara, insanların çoğunun [kıyamet ve ölümden sonra dirilişle ilgili] ayetlerimize inanmadığını; [ama şimdi kıyametin başlarına geldiğini] söyleyecek.[6]

6. Bu ayette geçen *dâbbetü'l-arz* tamlaması kıyamet alametlerinden biri olan yaratığın adı olarak bilinir. Yahudi ve Hıristiyan kültüründe de *dâbbetü'l-arz*'a benzer bir yaratıktan dragon, leviathan gibi farklı adlarla söz edilir. Eski Ahit'in muhtelif yerlerinde bir ejderha olarak tasvir edilen bu yaratık aslında kozmogonik bir mittir. Zira bu ejderha kâinatın başlangıcında Rab Yahve tarafından bir şekilde bertaraf edilmiştir; ancak dünyanın sonuna doğru tekrar yeryüzüne dönecektir (Bkz. Eyub: 9/2; 26/12; Mezmurlar: 74/13-14; İşaya: 27/1, 30; 30/7; 51/9-10). Modern dönemdeki bazı yorumlara göre dâbbetü'l-arz dünyanın bazı bölgelerinde birtakım olumsuz şartların ortaya çıkmasıyla birlikte meydana gelecek sosyal çalkantıyı sembolize eden bir kavramdır. Bütün bu izahların dışında ayeti, "Kâfirler/müşrikler hakkındaki azap hükmü yerini bulmak, kıyamet kopmak üzere iken biz [ölümden sonra diriliş gerçeğini göstermek için] yerden canlı bir varlık çıkarsak ve bu canlı varlık onlara ölümden sonra dirilişin gerçekliğinden söz edecek olsa, kâfir/müşrik halkın çoğunluğu bizim ayetlerimize yine inanmaz." şeklinde çevrilebilir. Bu çeviriye göre ayet, "[Ey Peygamber!] O müşriklere [keyfî istekleri doğrultusunda] melekler indirsek, ölüler de dirilip onlarla konuşsa, dahası [senin gerçek peygamber, Kur'an'ın da Allah'ın kelamı olduğuna delil teşkil edecek] tüm mucizeleri gözlerinin önüne sersek, Allah dilemedikçe onlar yine de imana gelmezler." mealindeki 6/En'âm 111. ayetle benzer bir mana ifade eder.

83-84. Biz o gün her ümmetten ayetlerimizi yalanlayanları ayrı gruplar hâlinde bir araya toplayacağız. Ardından onlar hesap mahalline sevk edilecektir. Oraya geldiklerinde Allah onlara şöyle diyecektir: "Demek siz benim ayetlerimi anlayıp dinlemeden, düşünüp tartmadan yalan saydınız ha! Peki, benim ayetlerimi anlayıp dinlemiyordunuz da başka hangi önemli işle(!) meşgul oluyordunuz?!

85. Kâfirlik ve müşriklikte direnmiş olmalarından dolayı hak ettikleri azap başlarına gelince onların nutku tutulacak, bir kelime dahi söyleyecek hâlleri kalmayacak.

86. O kâfirler, dinlenmeleri için geceyi karanlık, gündüzü de çalışmaları için aydınlık yaptığımızı hiç düşünmezler mi?! Hâlbuki bütün bunlarda bizim kudretimizi gösteren nice deliller var; ama bunu anlayacak olanlar iman eden ve imana ermek isteyen kimselerdir.

وَيَوْمَ يُنْفَخُ فِى الصُّورِ فَفَزِعَ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ
وَمَنْ فِى الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَٓاءَ اللّٰهُۜ وَكُلٌّ اَتَوْهُ دَاخِرٖينَ
﴿٨٧﴾ وَتَرَى الْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِىَ تَمُرُّ مَرَّ
السَّحَابِۜ صُنْعَ اللّٰهِ الَّذٖٓى اَتْقَنَ كُلَّ شَىْءٍۜ اِنَّهُ خَبٖيرٌ
[384] بِمَا تَفْعَلُونَ ﴿٨٨﴾ مَنْ جَٓاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَاۚ
وَهُمْ مِنْ فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ اٰمِنُونَ ﴿٨٩﴾ وَمَنْ جَٓاءَ بِالسَّيِّئَةِ
فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِى النَّارِۜ هَلْ تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ
تَعْمَلُونَ ﴿٩٠﴾ اِنَّمَٓا اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ رَبَّ هٰذِهِ الْبَلْدَةِ
الَّذٖى حَرَّمَهَا وَلَهُ كُلُّ شَىْءٍۘ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ
الْمُسْلِمٖينَۙ ﴿٩١﴾ وَاَنْ اَتْلُوَا الْقُرْاٰنَۚ فَمَنِ اهْتَدٰى
فَاِنَّمَا يَهْتَدٖى لِنَفْسِهٖۚ وَمَنْ ضَلَّ فَقُلْ اِنَّمَٓا اَنَا۬ مِنَ
الْمُنْذِرٖينَ ﴿٩٢﴾ وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ سَيُرٖيكُمْ اٰيَاتِهٖ
فَتَعْرِفُونَهَاۜ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

87. Kıyamet günü sûra üflenecek ve o zaman Allah'ın diledikleri dışında, göklerde ve yerde bulunan herkes tarifsiz bir korkuyla düşüp ölecektir.[7] [Sûra ikinci defa üflenip diriliş gerçekleştiğinde ise] herkes boyun bükmüş bir hâlde O'nun huzuruna çıkacaktır.

7. Gerek bu ayetteki *fezi'a*, gerek 39/Zümer 68. ayetteki *sa'ika* kelimesi klasik tefsirlerde "ölmek" manasında izah edilmiştir. Ayrıca her iki ayetteki *illâ men şâellâh* (Allah'ın diledikleri hariç) ifadesinde istisna edilen kimseler müfessirlerin kahir ekseriyetine göre melekler ve/veya peygamberlerdir. Ancak Hasen el-Basrî bunu "Allah'ın zatı" şeklinde tefsir etmiştir. Buna göre sûra üflendiğinde ölmeyecek tek varlık Allah'tır (Bkz. Mâverdî, *en-Nüket*, V. 136; [39/Zümer 68. ayetin tefsiri]).

88. [Ey Peygamber!] Senin şu gördüğün ve yerinden hiç oynamaz zannettiğin dağlar var ya, işte o dağlar kıyamet günü bulutlar gibi akıp gidecektir.[8] İşte kıyamet günü vuku bulacak bu dehşetli olaylar, yaptığı her işi kusursuz yapan Allah'ın kudretinin eseridir. Şüphesiz O, yaptığınız her şeyden haberdardır.

8. Bu ayetteki *ve-tera'l-cibâle tahse-bühâ câmideten ve hiye temurru merra's-sehâb* ifadesi modern dönemdeki bazı yorumlara göre dünyanın güneş etrafındaki dönüşüne ve/veya yeryüzündeki kıtaların hareket hâlinde olmasına işaret etmektedir. Ancak müfessirlerin büyük çoğunluğunun da kabul ettiği üzere bu ayet kıyamet günü vuku bulacak dehşetli manzarayı tasvir etmektedir. Nitekim gerek 70/Meâric 9 ve 101/Kâria 5. ayetlerde dağların kıyamet günü bir yün gibi havada uçuşacaklarından söz edilmesi gerekse 18/Kehf 47 ve 52/Tûr 10. ayetlerde dağların o gün harekete geçirileceğinin bildirilmesi, söz konusu ifadenin kıyametle ilgili olduğu gerçeğini teyit etmektedir (Bkz. Şenkîtî, *Advâu'l-Beyân*, VI. 296; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XX. 47).

89. O gün Allah'ın huzuruna tevhide iman ve bu imana yaraşır amellerle gelen kimselere hak ettikleri mükâfattan çok daha fazlası verilecek. Ayrıca onlar kıyamet ve hesap gününün dehşetinden emin ve uzak olacaklar.

90. Allah'ın huzuruna [şirk, kâfirlik gibi] günahlarla gelen kimseler ise yüzükoyun vaziyette cehenneme atılacak ve onlara, "Bu ceza, dünyada yaptıklarınızın karşılığından başka bir şey değil!" denecektir.

91-92. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: [Bilin ki] ben başka bir şeyle değil, bu beldeyi/Mekke'yi kutsal/dokunulmaz kılan ve bütün her şeyin sahibi olan Allah'a kulluk/ibadet etmekle emrolundum. Yine ben Allah'a yürekten teslim olmak ve O'nun kelamı olan bu Kur'an'ı okuyup anlatmakla emrolundum. Artık kim Kur'an'a kulak verip imana gelirse bu elbette kendi hayrına olur. İmandan yüz çevirip dalalette kalmayı tercih edenlere gelince, onlara de ki: "Ben sadece bir uyarıcıyım."

93. [Ey Peygamber!] Yine de ki onlara: "[Bizi doğru yola eriştiren] Allah'a her daim hamdolsun! O vaat ettiği her şeyi günü geldiğinde size gösterecek ve siz de onları görüp anlayacaksınız." [Bil ki] rabbin onların yapıp ettiklerinden bihaber değildir.

28/KASAS SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 49. sûre olduğu ve Neml sûresinden sonra, İsrâ sûresinden önce indiği belirtilir. 52-55. ayetlerin Medine döneminde indiğine dair bir rivayet de vardır. Toplam 88 ayettir. İsmini 25. ayette geçen *kasas* (kıssa) kelimesinden almıştır.

سُورَةُ الْقَصَصِ (٢٨)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

طٰسٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُب۪ينِ ﴿٢﴾ نَتْلُوا
عَلَيْكَ مِنْ نَبَاِ مُوسٰى وَفِرْعَوْنَ بِالْحَقِّ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ
﴿٣﴾ اِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْاَرْضِ وَجَعَلَ اَهْلَهَا شِيَعاً
يَسْتَضْعِفُ طَٓائِفَةً مِنْهُمْ يُذَبِّحُ اَبْنَٓاءَهُمْ وَيَسْتَحْي۪
نِسَٓاءَهُمْۜ اِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِد۪ينَ ﴿٤﴾ وَنُر۪يدُ اَنْ نَمُنَّ
عَلَى الَّذ۪ينَ اسْتُضْعِفُوا فِي الْاَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ اَئِمَّةً
وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِث۪ينَۙ ﴿٥﴾ وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِي الْاَرْضِ [385]
وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا مِنْهُمْ مَا كَانُوا
يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾ وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰٓى اُمِّ مُوسٰٓى اَنْ اَرْضِع۪يهِۚ
فَاِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَاَلْق۪يهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَخَاف۪ي وَلَا
تَحْزَن۪يۚ اِنَّا رَٓادُّوهُ اِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَل۪ينَ
﴿٧﴾ فَالْتَقَطَهُٓ اٰلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَناًۜ
اِنَّ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئ۪ينَ ﴿٨﴾
وَقَالَتِ امْرَاَتُ فِرْعَوْنَ قُرَّتُ عَيْنٍ ل۪ي وَلَكَۜ لَا تَقْتُلُوهُۗ
عَسٰٓى اَنْ يَنْفَعَنَٓا اَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَداً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Tâ-Sîn-Mîm.

2. İşte bunlar hak ve hakikati açıkça anlatan Kur'an'ın ayetleridir.

3. [Ey Peygamber!] Biz sana Musa ile Firavun arasında yaşanan bazı önemli olayları öğüt ve ibret maksadıyla anlatacağız. Fakat bu kıssadan hisse alacak olanlar, iman eden ve imana ermek isteyen kimselerdir.

4. Vakti zamanında Firavun Mısır'da iyice azıp zorbalaşmış, ülke halkını [efendiler ve köleler şeklinde] sınıflara ayırmış ve halkın bir kısmını [İsrailoğullarını] ezmeye başlamıştı. Öyle ki onların erkek çocuklarını katlediyor, sağ bıraktığı kızlarını/kadınlarını ise kötü amaçları için kullanıyordu. Gerçekten de Firavun ülkeyi fesada boğan biriydi.

5. Biz ise o ülkede ezilen İsrailoğullarına lütufta bulunmayı, yani onları kölelikten kurtarıp kendi kendilerinin efendisi yapmayı ve onları başka milletlerin yurtlarına vâris kılmayı istiyorduk.

6. Ayrıca biz onları Mısır'da güçlendirmek ve böylece hem Firavun'un ve Haman'ın hem de ordularının korktukları şeyi başlarına getirmek, [yani "İsrailoğullarının içinden bir adam çıkacak ve sizin bu ülkedeki iktidarınızı sonlandıracak." şeklindeki haberin gerçekliğini onlara bilfiil yaşatmak] istiyorduk.

7. İşte bu yüzden biz Musa'nın annesine şöyle ilham ettik: "[Çocuğunu doğurunca] onu bir süre emzir. Şayet hayatından endişe edersen onu [bir sandık içerisinde] nehre bırak. Hiç endişe etme, üzülme! Zira biz ona tekrar kavuşmanı sağlayacağız. Ayrıca onu ileride peygamberlikle görevlendireceğiz."

8. Firavun ailesinden biri bebeği bulup aldı. Ne var ki buldukları çocuk sonunda onların düşmanı, başlarının derdi olacaktı. Böylece Firavun, Hâmân ve askerleri kendileri açısından yanlış bir iş yapmış oldular.

9. Firavun'un karısı, "Bu çocuk bizim için bir neşe ve mutluluk kaynağı olabilir. Onu öldürmeyin; belki bize faydası dokunur. Bakarsın onu evlat ediniriz." dedi. Ne var ki onlar işin sonunun nereye varacağını bilmiyorlardı.

وَاَصْبَحَ فُؤَادُ اُمِّ مُوسٰى فَارِغاًۜ اِنْ كَادَتْ لَتُبْد۪ي بِه۪
لَوْلَٓا اَنْ رَبَطْنَا عَلٰى قَلْبِهَا لِتَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١٠﴾
وَقَالَتْ لِاُخْتِه۪ قُصّ۪يهِۘ فَبَصُرَتْ بِه۪ عَنْ جُنُبٍ وَهُمْ
لَا يَشْعُرُونَۙ ﴿١١﴾ وَحَرَّمْنَا عَلَيْهِ الْمَرَاضِعَ مِنْ قَبْلُ
فَقَالَتْ هَلْ اَدُلُّكُمْ عَلٰٓى اَهْلِ بَيْتٍ يَكْفُلُونَهُ لَكُمْ
وَهُمْ لَهُ نَاصِحُونَ ﴿١٢﴾ فَرَدَدْنَاهُ اِلٰٓى اُمِّه۪ كَيْ تَقَرَّ
عَيْنُهَا وَلَا تَحْزَنَ وَلِتَعْلَمَ اَنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلٰكِنَّ
[386] اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾ وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهُ وَاسْتَوٰٓى
اٰتَيْنَاهُ حُكْماً وَعِلْماًۜ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِن۪ينَ
﴿١٤﴾ وَدَخَلَ الْمَد۪ينَةَ عَلٰى ح۪ينِ غَفْلَةٍ مِنْ اَهْلِهَا
فَوَجَدَ ف۪يهَا رَجُلَيْنِ يَقْتَتِلَانِۘ هٰذَا مِنْ ش۪يعَتِه۪ وَهٰذَا
مِنْ عَدُوِّه۪ۚ فَاسْتَغَاثَهُ الَّذ۪ي مِنْ ش۪يعَتِه۪ عَلَى الَّذ۪ي
مِنْ عَدُوِّه۪ۙ فَوَكَزَهُ مُوسٰى فَقَضٰى عَلَيْهِۘ قَالَ هٰذَا
مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِۜ اِنَّهُ عَدُوٌّ مُضِلٌّ مُب۪ينٌ ﴿١٥﴾ قَالَ
رَبِّ اِنّ۪ي ظَلَمْتُ نَفْس۪ي فَاغْفِرْ ل۪ي فَغَفَرَ لَهُۜ اِنَّهُ هُوَ
الْغَفُورُ الرَّح۪يمُ ﴿١٦﴾ قَالَ رَبِّ بِمَٓا اَنْعَمْتَ عَلَيَّ فَلَنْ
اَكُونَ ظَه۪يراً لِلْمُجْرِم۪ينَ ﴿١٧﴾

10. Diğer taraftan [çocuğunun Firavun'un eline geçtiğini öğrenince] Musa'nın annesinin aklı başından gitti. Eğer biz, ["Hiç endişe etme, üzülme! Zira biz ona tekrar kavuşmanı sağlayacağız." şeklindeki] ilhamımıza yönelik inancını sağlam tutması için onun yüreğine güç vermemiş olsaydık, neredeyse gidip "Bu çocuk benim çocuğum" diyecekti.

11. Musa'nın annesi daha önce kızına [Musa'nın ablasına], "[Firavun ve ailesine hissettirmeden] onu izle." demişti. Ablası da Firavun'un ailesine hissettirmeden onun durumunu uzaktan takip etmişti.

12. Biz daha ilk günden Musa'nın herhangi bir sütanneyi emmesine engel olduk. Bu arada Musa'nın ablası, "Size bu çocuğun bakımını üstlenecek ve onu sevgiyle, ilgiyle büyütecek bir aileyi tavsiye edeyim mi?!" dedi.

13. İşte böylece Musa'yı tekrar annesine kavuşturduk ve böylece istedik ki annesinin gözü aydın, gönlü ferah olsun, daha fazla üzülmesin ve Allah'ın verdiği sözün mutlaka yerini bulduğunu bizzat yaşayıp görerek öğrensin. Ne var ki onların çoğu [Mekke halkının müşrik çoğunluğu] bu gerçeği bilmez.

14. Musa olgunluk çağına gelip peygamberlik vazifesini taşıyacak bir kemal seviyesine erişince biz ona güçlü bir muhakeme yeteneği, hak ve hakikati anlayıp kavrama kabiliyeti ve ilim/vahiy verdik. İşte biz Allah'a kullukta ihlaslı olanları böyle mükâfatlandırırız!

15. Musa [daha toyluk çağında iken] bir gün şehre indi. Bu sırada şehir halkı istirahatta, olup biteceklerden bihaber hâlde idi. Derken, Musa şehirde iki kişinin kavga ettiklerini gördü. Bunlardan biri kendi halkından, diğeri ise düşmanı olan halktan [kıptî] idi. O sırada kendi halkından olan kişi düşmanına karşı Musa'dan yardım istedi. Bunun üzerine Musa o adamı/kıptîyi eliyle itti ve [bu itmeyle düşüp başını yere çarpan] adam oracıkta can verdi. Musa kendi kendine, "Bu düpedüz şeytanın [hiddet ve şiddet dürtüsünün] işi; hiç şüphe yok ki şeytan insanı şaşırtıp yoldan çıkaran çok yaman bir düşman." dedi.

16. Ardından, "Rabbim! Ben [bir adamın ölümüne sebep olmakla] kendime yazık ettim. N'olur beni bağışla." diye Allah'a dua etti. Allah da onu bağışladı. Çünkü O tövbekâr kullarına karşı çok affedici, çok merhametlidir.

17. Musa, "Rabbim!" dedi, "Bana lütfettiğin onca nimet hakkı için, bundan böyle suçlu/haksız kimselere bir daha arka çıkmayacağım."

18. Musa olayın yaşandığı günün gecesini korku içinde çevreyi gözetleyerek geçirdi. Ertesi gün şehirde dolaşırken, bir de ne görsün, dün kendisinden yardım isteyen soydaşı yine birisiyle kavga ediyor ve "Musa! Bana yardım et!" diye bağırıyor. Bu defa Musa [ona yardım etmek yerine], "Sen ne azgın bir adammışsın!" dedi.

19. Böyle demekle birlikte Musa [kavgayı sona erdirmek için] hem kendisine hem de soydaşına düşmanca davranan adamı yakalayıp saf dışı etmek isteyince soydaşı, [Musa'nın kendisine vuracağını sanarak], "Ne o, Musa!" dedi, "Dün birini öldürdüğün gibi şimdi de beni mi öldüreceksin? Belli ki senin amacın, sulh ve sükûna yardımcı olmak değil bu memleketin başına zorba kesilmektir!"

20. Bu sırada şehrin öbür ucundan bir adam koşarak geldi ve şöyle dedi: "Ey Musa! Ülkenin ileri gelenleri toplanmış, seni öldürmek için görüşme yapıyorlar. En iyisi sen bu şehri hemen terk et! Emin ol, ben senin iyiliğini isteyen biriyim."

21. Bunun üzerine Musa korku ve endişe içinde etrafı kolaçan ederek şehirden ayrıldı. Ayrılırken de, "Rabbim! Beni bu zalimlerin eline düşmekten kurtar!" diye dua ediyordu.

22. Musa, Medyen'e doğru yola koyulduğunda kendi kendine, "Ümidim o ki rabbim bana Medyen yolunu gösterir." diyordu.

فَاَصْبَحَ فِى الْمَدِينَةِ خَٓائِفًا يَتَرَقَّبُ فَاِذَا الَّذِى
اسْتَنْصَرَهُ بِالْاَمْسِ يَسْتَصْرِخُهُ قَالَ لَهُ مُوسٰٓى اِنَّكَ
لَغَوِىٌّ مُبِينٌ ﴿١٨﴾ فَلَمَّٓا اَنْ اَرَادَ اَنْ يَبْطِشَ بِالَّذِى
هُوَ عَدُوٌّ لَهُمَا قَالَ يَا مُوسٰٓى اَتُرِيدُ اَنْ تَقْتُلَنِى كَمَا
قَتَلْتَ نَفْسًا بِالْاَمْسِ اِنْ تُرِيدُ اِلَّٓا اَنْ تَكُونَ جَبَّارًا
فِى الْاَرْضِ وَمَا تُرِيدُ اَنْ تَكُونَ مِنَ الْمُصْلِحِينَ ﴿١٩﴾
وَجَٓاءَ رَجُلٌ مِنْ اَقْصَا الْمَدِينَةِ يَسْعٰى قَالَ يَا مُوسٰٓى
اِنَّ الْمَلَاَ يَأْتَمِرُونَ بِكَ لِيَقْتُلُوكَ فَاخْرُجْ اِنِّى لَكَ مِنَ
النَّاصِحِينَ ﴿٢٠﴾ فَخَرَجَ مِنْهَا خَٓائِفًا يَتَرَقَّبُ قَالَ رَبِّ
نَجِّنِى مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢١﴾ وَلَمَّا تَوَجَّهَ تِلْقَٓاءَ [387]
مَدْيَنَ قَالَ عَسٰى رَبِّى اَنْ يَهْدِيَنِى سَوَٓاءَ السَّبِيلِ
﴿٢٢﴾ وَلَمَّا وَرَدَ مَٓاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ اُمَّةً مِنَ النَّاسِ
يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمُ امْرَاَتَيْنِ تَذُودَانِ قَالَ مَا
خَطْبُكُمَا قَالَتَا لَا نَسْقِى حَتّٰى يُصْدِرَ الرِّعَٓاءُ
وَاَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ ﴿٢٣﴾ فَسَقٰى لَهُمَا ثُمَّ تَوَلّٰٓى اِلَى
الظِّلِّ فَقَالَ رَبِّ اِنِّى لِمَٓا اَنْزَلْتَ اِلَىَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ
﴿٢٤﴾ فَجَٓاءَتْهُ اِحْدٰيهُمَا تَمْشِى عَلَى اسْتِحْيَٓاءٍ قَالَتْ
اِنَّ اَبِى يَدْعُوكَ لِيَجْزِيَكَ اَجْرَ مَا سَقَيْتَ لَنَا فَلَمَّا
جَٓاءَهُ وَقَصَّ عَلَيْهِ الْقَصَصَ قَالَ لَا تَخَفْ نَجَوْتَ
مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٥﴾

23. Nihayet, Musa Medyen'deki su kuyularının bulunduğu yere vardı ve orada hayvanlarını suvaran bir grup insanla/çobanla karşılaştı. Çobanlardan biraz ötede ise hayvanlarının suya gitmesini engellemeye çalışan iki kadın/kız dikkatini çekti ve onlara, "Siz niçin bekliyorsunuz?" diye sordu. Onlar, "Bu çobanlar hayvanlarını suvarıp çekilmeden biz hayvanlarımızı suvaramıyoruz. [Çünkü biz kadınız]; babamız da epey yaşlı; [hâliyle bu iş bize kaldı.]" diye cevap verdiler.

24. Bunun üzerine Musa onların hayvanlarını suvardı. Sonra bir gölgeye çekilip, "Rabbim! Bana lütfedeceğin her türlü iyiliğe/nimete öyle muhtacım ki..." diye dua etti.

25. Bir süre sonra o iki kızdan birisi utangaç bir hâlde Musa'nın yanına geldi ve "Babam seni çağırıyor. Hayvanlarımızı suvarmanın ücretini verecek." dedi. Musa gelip kızın babasına başından geçenleri anlatınca, o muhterem zat, "Korkma! Artık o zalim kavmin elinden kurtulmuş durumdasın." dedi.

قَالَتْ اِحْدٰيهُمَا يَٓا اَبَتِ اسْتَأْجِرْهُۘ اِنَّ خَيْرَ مَنِ
اسْتَأْجَرْتَ الْقَوِيُّ الْاَم۪ينُ ﴿٢٦﴾ قَالَ اِنّ۪ٓي اُر۪يدُ اَنْ
اُنْكِحَكَ اِحْدَى ابْنَتَيَّ هَاتَيْنِ عَلٰٓى اَنْ تَأْجُرَن۪ي
ثَمَانِيَ حِجَجٍۚ فَاِنْ اَتْمَمْتَ عَشْرًا فَمِنْ عِنْدِكَۚ
وَمَٓا اُر۪يدُ اَنْ اَشُقَّ عَلَيْكَۜ سَتَجِدُن۪ٓي اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ
مِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿٢٧﴾ قَالَ ذٰلِكَ بَيْن۪ي وَبَيْنَكَۜ اَيَّمَا
الْاَجَلَيْنِ قَضَيْتُ فَلَا عُدْوَانَ عَلَيَّۜ وَاللّٰهُ عَلٰى مَا
[388] نَقُولُ وَك۪يلٌ ﴿٢٨﴾ فَلَمَّا قَضٰى مُوسَى الْاَجَلَ وَسَارَ
بِاَهْلِه۪ٓ اٰنَسَ مِنْ جَانِبِ الطُّورِ نَارًاۚ قَالَ لِاَهْلِهِ امْكُثُٓوا
اِنّ۪ٓي اٰنَسْتُ نَارًا لَعَلّ۪ٓي اٰت۪يكُمْ مِنْهَا بِخَبَرٍ اَوْ جَذْوَةٍ
مِنَ النَّارِ لَعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿٢٩﴾ فَلَمَّٓا اَتٰيهَا نُودِيَ
مِنْ شَاطِئِ الْوَادِ الْاَيْمَنِ فِي الْبُقْعَةِ الْمُبَارَكَةِ مِنَ
الشَّجَرَةِ اَنْ يَا مُوسٰٓى اِنّ۪ٓي اَنَا اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَم۪ينَۙ
﴿٣٠﴾ وَاَنْ اَلْقِ عَصَاكَۜ فَلَمَّا رَاٰهَا تَهْتَزُّ كَاَنَّهَا جَٓانٌّ وَلّٰى
مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْۜ يَا مُوسٰٓى اَقْبِلْ وَلَا تَخَفْ اِنَّكَ
مِنَ الْاٰمِن۪ينَ ﴿٣١﴾ اُسْلُكْ يَدَكَ ف۪ي جَيْبِكَ تَخْرُجْ
بَيْضَٓاءَ مِنْ غَيْرِ سُٓوءٍۘ وَاضْمُمْ اِلَيْكَ جَنَاحَكَ مِنَ
الرَّهْبِ فَذَانِكَ بُرْهَانَانِ مِنْ رَبِّكَ اِلٰى فِرْعَوْنَ
وَمَلَا۬ئِه۪ۜ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِق۪ينَ ﴿٣٢﴾

26. Bu esnada kızlardan biri, “Babacığım!” dedi, “Bu adamı ücretli işçi/çoban olarak tut. Zira ücretli işçi/çoban olarak bundan daha güçlü ve güvenilir birini bulamazsın.”

27. Kızların babası Musa’ya şu teklifte bulundu: “Benim yanımda sekiz yıl çalışmana karşılık seni kızlarımdan biriyle evlendirmek istiyorum. Çalışma süresini on yıla çıkaracak olursan bu bize ikramın olur. Yoksa [on yıl diye ısrar edip] seni zora sokmak istemem. İnşallah, benim sözünde duran iyi bir insan olduğumu göreceksin.”

28. Musa da şöyle dedi: “Tamam, şimdi aramızda anlaştık. Sekiz ya da on yıl; bu iki süreden hangisini tamamlarsam tamamlayayım, bana karşı içinizde herhangi bir dargınlık, kırgınlık olmasın, tamam mı?! Bak, bu konuşmamız ve anlaşmamıza Allah şahittir.”

29. Musa [on yıllık] süreyi tamamlayınca ailesiyle birlikte [Medyen’den ayrılıp Mısır’a doğru] yola çıktı. Gece vakti çölde yol alırken Sina dağının yamacında bir ateş gördü. Ailesine, “Hele durun! Ben şu dağın yamacında bir ateş gördüm. Oraya gideyim, belki oradan size yol hakkında bir bilgi yahut ateş yakıp ısınmanız için bir kor parçası getiririm.” dedi.

30. Musa ateşin bulunduğu yere varınca, o mübarek bölgede, vadinin sağ tarafındaki [yanan] ağaç istikametinden kendisine şöyle seslenildi: “Ey Musa! [Konuşan] benim ben, Allah! Âlemlerin rabbi Allah!”

31. Bu ilk hitabının ardından Allah ona, “Asanı yere bırak!” diye seslendi. Musa asasını yere bırakır bırakmaz onun bir yılan gibi hareket ettiğini görünce, korkup arkasına bakmadan kaçmaya başladı. Bunun üzerine Allah, “Ey Musa! Geri dön; korkma! Çünkü sen güvendesin.” diye seslendi.

32. Sonra Allah ona şöyle buyurdu: “Şimdi de elini koynuna sok. [Göreceksin ki] elin koynundan kusursuz bir beyazlıkta ışıl ışıl parlar hâlde çıkacaktır. Artık korkunu yenip kendini toparla, sakin ol! İşte bunlar [yılana dönüşen asa ve ışıldayan el] Firavun ve onun ileri gelen adamlarına karşı sana rabbin tarafından verilmiş iki mucizedir. Şüphesiz onlar fasık/kâfir bir kavimdir.”

33-34. Musa, "Rabbim!" dedi, "Ben vaktiyle onların adamlarından birini öldürdüm. Bu yüzden onların da beni öldürmelerinden korkuyorum. Öte yandan kardeşim Harun benden daha etkili konuşur. Bu yüzden, onu da benimle birlikte peygamber olarak görevlendir; bana destek olsun. Çünkü ben Firavun ve adamlarının beni yalanlamalarından endişe ediyorum."

35. Allah da şöyle buyurdu: "Senin gücünü kardeşinle takviye edeceğiz. Ayrıca sizi/ikinizi mucizelerimizle öyle güçlendireceğiz ki onlar size asla ilişemeyecekler. Sonunda sizler ve size uyanlar mutlaka galip geleceksiniz."

36. Musa hak ve hakikatin aşikâr göstergesi olan mucizelerimizle Firavun ve ileri gelen adamlarının karşısına çıkınca onlar, "Bu düzmece bir sihirden başka bir şey değil. Üstelik biz gelip geçen atalarımızdan da senin tebliğ ettiğin bu inanca dair hiçbir şey işitmedik." diye kestirip attılar.

37. Bunun üzerine Musa şöyle dedi: "[Siz böyle söylüyorsunuz; ama] benim rabbim, kendi katından doğru yolu gösteren bilgiyi kimin getirdiğini ve sonunda kimin mutlu sona erişeceğini elbet çok iyi biliyor. Hiç şüpheniz olmasın ki kâfirlik ve azgınlıkta direnenler, başlarına gelecek azap ve helakten asla kurtulamazlar."

قَالَ رَبِّ اِنّ۪ي قَتَلْتُ مِنْهُمْ نَفْساً فَاَخَافُ اَنْ يَقْتُلُونِ
﴿٣٣﴾ وَاَخ۪ي هٰرُونُ هُوَ اَفْصَحُ مِنّ۪ي لِسَاناً فَاَرْسِلْهُ
مَعِيَ رِدْءاً يُصَدِّقُن۪ٓي اِنّ۪ٓي اَخَافُ اَنْ يُكَذِّبُونِ ﴿٣٤﴾
قَالَ سَنَشُدُّ عَضُدَكَ بِاَخ۪يكَ وَنَجْعَلُ لَكُمَا سُلْطَاناً
فَلَا يَصِلُونَ اِلَيْكُمَا بِاٰيَاتِنَاۚ اَنْتُمَا وَمَنِ اتَّبَعَكُمَا
الْغَالِبُونَ ﴿٣٥﴾ فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا بَيِّنَاتٍ [389]
قَالُوا مَا هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ مُفْتَرًى وَمَا سَمِعْنَا بِهٰذَا
ف۪ٓي اٰبَٓائِنَا الْاَوَّل۪ينَ ﴿٣٦﴾ وَقَالَ مُوسٰى رَبّ۪ٓي اَعْلَمُ بِمَنْ
جَٓاءَ بِالْهُدٰى مِنْ عِنْدِه۪ وَمَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِۜ اِنَّهُ
لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٣٧﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَاُ
مَا عَلِمْتُ لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْر۪يۚ فَاَوْقِدْ ل۪ي يَا هَامَانُ
عَلَى الطّ۪ينِ فَاجْعَلْ ل۪ي صَرْحاً لَعَلّ۪ٓي اَطَّلِعُ اِلٰٓى اِلٰهِ
مُوسٰىۙ وَاِنّ۪ي لَاَظُنُّهُ مِنَ الْكَاذِب۪ينَ ﴿٣٨﴾ وَاسْتَكْبَرَ هُوَ
وَجُنُودُهُ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَظَنُّٓوا اَنَّهُمْ اِلَيْنَا لَا
يُرْجَعُونَ ﴿٣٩﴾ فَاَخَذْنَاهُ وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِي الْيَمِّۚ
فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِم۪ينَ ﴿٤٠﴾ وَجَعَلْنَاهُمْ
اَئِمَّةً يَدْعُونَ اِلَى النَّارِۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ لَا يُنْصَرُونَ ﴿٤١﴾
وَاَتْبَعْنَاهُمْ ف۪ي هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةًۚ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ هُمْ مِنَ
الْمَقْبُوح۪ينَ ﴿٤٢﴾

38. Firavun da şöyle dedi: "Efendiler! Ben sizin için benden başka bir tanrı tanımıyorum. Ey Hâmân! Tuğla ocağını tutuştur ve [imal ettiğin tuğlalarla] benim için yüksek bir kule inşa et de Musa'nın [yerde bulamadığım] şu tanrısını çıkıp [gökte] bulayım(!) [Efendiler! Ben böyle söylüyorum diye Musa'nın tanrısına inandığımı falan sanmayın sakın]. Zira kesin inancıma göre Musa yalancının tekidir."

39. Firavun ve adamları Mısır'da hiçbir hak-hukuk tanımaksızın büyüklük tasladılar ve bir gün huzurumuza gelip hesap vermeyeceklerini sandılar.

40. Biz de onu ve askerlerini kıskıvrak yakalayıp denize attık/suda boğduk. İşte bak gör, Allah'ı tanımayıp tanrılık iddiasında bulunanların akıbeti nasılmış!

41. Ayrıca biz onları [dünyada] cehenneme çağıran baş tellallar yaptık. Onlar [sahip oldukları güç ve iktidar sayesinde bu dünyada halktan destek aldılar ama] kıyamet günü hiç kimseden hiçbir yardım alamayacaklar.

42. Yine biz bu dünyada onlardan geriye hep bedduayla anılmak gibi çok kötü bir hatıra bıraktık. Onlar ahirette de rezil-rüsva olmuş kimseler arasında yer alacaktır.

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِ مَٓا اَهْلَكْنَا
الْقُرُونَ الْاُولٰى بَصَٓائِرَ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَرَحْمَةً
[390] لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٣﴾ وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الْغَرْبِيِّ اِذْ
قَضَيْنَٓا اِلٰى مُوسَى الْاَمْرَ وَمَا كُنْتَ مِنَ الشَّاهِدٖينَۙ
﴿٤٤﴾ وَلٰكِنَّٓا اَنْشَاْنَا قُرُونًا فَتَطَاوَلَ عَلَيْهِمُ الْعُمُرُۚ وَمَا
كُنْتَ ثَاوِيًا فٖٓي اَهْلِ مَدْيَنَ تَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَاۙ وَلٰكِنَّا
كُنَّا مُرْسِلٖينَ ﴿٤٥﴾ وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ اِذْ نَادَيْنَا
وَلٰكِنْ رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَٓا اَتٰيهُمْ مِنْ نَذٖيرٍ
مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَوْلَٓا اَنْ تُصٖيبَهُمْ
مُصٖيبَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدٖيهِمْ فَيَقُولُوا رَبَّنَا لَوْلَٓا اَرْسَلْتَ
اِلَيْنَا رَسُولًا فَنَتَّبِعَ اٰيَاتِكَ وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنٖينَ ﴿٤٧﴾
فَلَمَّا جَٓاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا لَوْلَٓا اُوتِيَ مِثْلَ مَٓا
اُوتِيَ مُوسٰىۜ اَوَلَمْ يَكْفُرُوا بِمَٓا اُوتِيَ مُوسٰى مِنْ قَبْلُۚ
قَالُوا سِحْرَانِ تَظَاهَرَاࣞ وَقَالُٓوا اِنَّا بِكُلٍّ كَافِرُونَ ﴿٤٨﴾

43. Biz [Nuh, Âd, Semûd, Lût gibi] önceki nesilleri/kavimleri helak ettikten hayli zaman sonra, insanlar [İsrailoğulları] için manevi ışık kaynağı, doğru yol kılavuzu ve aynı zamanda ilahî bir rahmet olmak üzere Musa'ya vahiyler verdik ki ayetlerimizi düşünüp doğru yolu tutsunlar.

44. [Ey Peygamber! Bütün bu bilgilerin kaynağı biziz; dolayısıyla senin peygamberliğinden şüphe edilmesi yersiz]. Nitekim biz Musa'ya vahyettiğimiz zaman sen Sina dağının batı yakasında değildin. Yine sen o zaman orada bulunanlar [İsrailoğulları] arasında da değildin.

45. Kaldı ki biz onlarla senin aranda birçok nesiller yarattık ve bu nesillerin üzerinden de uzun yıllar/asırlar geçti. Yine sen Medyen halkıyla birlikte de yaşamadın; dolayısıyla bu ayetlerimizi [Musa, Şuayb ve kızlarıyla ilgili bilgileri] onlardan öğrenmiş değilsin. Kısacası, seni peygamber olarak gönderen ve bütün bu bilgileri veren biziz.

46. Evet, biz Musa'ya seslendiğimizde sen Sina dağının yamacında değildin. Fakat kendilerine senden önce uzun bir süre peygamber gelmeyen bir toplumu uyarman için, rabbinin bir rahmeti olmak üzere seni biz gönderdik ve bu bilgileri sana biz verdik. Umulur ki onlar ayetlerimizi düşünüp ibret alırlar.

47. [Biz seni peygamber olarak gönderdik ki,] böylece onlar bilerek ve isteyerek işledikleri günahlar yüzünden [ahirette] hesap ve azapla karşılaştıkları zaman, "Rabbimiz! Bize bir peygamber gönderseydin de senin ayetlerine uyup mümin kimseler olsaydık." şeklinde bir mazeretleri kalmasın.

48. O müşriklere tarafımızdan gönderilen peygamber gelince, "Musa'ya verilenlere benzer mucizeler niye Muhammed'e verilmedi ki?!" derler.

Peki, vaktiyle Musa'ya mucize verildi de ne oldu?! Onun tebliğine muhatap olanlar onca mucizeyi inkâr etmediler mi?! Onlar, "Bu ikisi [Musa ve Harun] birbirini destekleyen iki sihirbaz!"[1] demediler mi?! [Böylece onların peygamberliklerini ve tebliğ ettikleri ayetleri reddetmediler mi?!] Şimdi bu kâfirler de, "Biz Musa'ya verilen kitabı da bu Kur'an'ı da reddediyoruz." diyorlar.

1. Bu ayetteki *sihrâni* (iki sihir) kelimesini kıraat imamlarından İbn Kesîr, Nâfi', Ebû 'Amr ve İbn Âmir'in *sâhirâni* (iki sihirbaz) şeklindeki okuyuşlarına göre tercüme ettik (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, VI. 227). Bununla birlikte, bilhassa *evelem yekfurû* ifadesindeki merfu zamirin/failin kimlere delalet ettiği noktasındaki kapalılıktan dolayı gerçekten zor anlaşılan bu ayeti şöyle tercüme etmek de mümkündür: "Onlara tarafımızdan gönderilmiş peygamber gelince, 'Ona verilen bu Kur'an, Musa'ya verilen kitap gibi toptan verilseydi ya!' derler. Peki, daha önce onlar Musa'ya verilen kitabı inkâr etmemişler miydi? 'Bunlar birbirini destekleyen iki sihir ve tılsım kitabı' deyip, 'Biz aslında bunların hiçbirine inanmıyoruz.' dememişler miydi?"

49. [Ey Peygamber!] De ki onlara: “Bu konuda dürüst ve samimiyseniz, haydi Allah katından gelen ve aynı zamanda bu iki kitaptan [Tevrat ve Kur’an’dan] daha doğru yol gösteren bir kitap getirin de ben ona uyayım!”

50. Sana cevap veremezlerse bil ki onlar heva ve heveslerinin, boş arzu ve beklentilerinin peşinden gitmektedirler. Allah’ın gösterdiği yolu bırakıp da heva ve heveslerine uyan kimseden daha şaşkın/sapkın kimse olabilir mi?! Hiç şüphe yok ki Allah heva ve heveslerine uyanları doğru yola ulaştırmaz, umduklarına kavuşturmaz.

51. Şüphesiz biz o müşriklere/kâfirlere düşünüp öğüt alsınlar diye ayetlerimizi mütemadiyen ulaştırdık.

52. Bundan önce kendilerini vahye muhatap kıldığımız bazı Yahudi ve Hıristiyanlar Kur’an’a inanırlar.

53. Kur’an onlara okunup tebliğ edildiği zaman, “Biz ona inanıyoruz. O rabbimizin kelamıdır. Biz Kur’an gelmeden önce de Allah’a teslim olmuş kimselerdik.” derler.

قُلْ فَأْتُوا بِكِتَابٍ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ هُوَ اَهْدٰى مِنْهُمَٓا اَتَّبِعْهُ
اِنْ كُنْتُمْ صَادِقٖينَ ﴿٤٩﴾ فَاِنْ لَمْ يَسْتَجٖيبُوا لَكَ فَاعْلَمْ
اَنَّمَا يَتَّبِعُونَ اَهْوَٓاءَهُمْ وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنِ اتَّبَعَ هَوٰيهُ
بِغَيْرِ هُدًى مِنَ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمٖينَ
﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ وَصَّلْنَا لَهُمُ الْقَوْلَ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥١﴾ [391]
اَلَّذٖينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِهٖ هُمْ بِهٖ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾
وَاِذَا يُتْلٰى عَلَيْهِمْ قَالُٓوا اٰمَنَّا بِهٖٓ اِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّنَٓا اِنَّا كُنَّا
مِنْ قَبْلِهٖ مُسْلِمٖينَ ﴿٥٣﴾ اُو۬لٰٓئِكَ يُؤْتَوْنَ اَجْرَهُمْ مَرَّتَيْنِ
بِمَا صَبَرُوا وَيَدْرَؤُنَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ
يُنْفِقُونَ ﴿٥٤﴾ وَاِذَا سَمِعُوا اللَّغْوَ اَعْرَضُوا عَنْهُ وَقَالُوا
لَنَٓا اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَا نَبْتَغِي
الْجَاهِلٖينَ ﴿٥٥﴾ اِنَّكَ لَا تَهْدٖي مَنْ اَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ
يَهْدٖي مَنْ يَشَٓاءُ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَدٖينَ ﴿٥٦﴾ وَقَالُٓوا اِنْ
نَتَّبِعِ الْهُدٰى مَعَكَ نُتَخَطَّفْ مِنْ اَرْضِنَا اَوَلَمْ نُمَكِّنْ
لَهُمْ حَرَمًا اٰمِنًا يُجْبٰٓى اِلَيْهِ ثَمَرَاتُ كُلِّ شَيْءٍ رِزْقًا مِنْ
لَدُنَّا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾

54. İşte onlar [Kur’an’a inanmaları sebebiyle maruz kaldıkları] sıkıntı ve zorluklara göğüs gerip sabrettikleri için katbekat fazla mükâfata nail olacaklar. Bu kimseler [imanlarından dolayı muhatap oldukları] ağır sözleri ağırbaşlılık ve olgunlukla karşılarlar, kendilerine verdiğimiz maldan-mülkten hayırlı işlerde harcarlar.

55. Yine onlar kötü, çirkin bir sözle kendilerine sataşıldığını duyduklarında şöyle derler: “Bizim işimiz bize, sizin işiniz size; [dolayısıyla, herkes kendi işine baksın, kendi yoluna gitsin].[2] Haydi, size uğurlar olsun; zira densizlerle, kendini bilmezlerle bizim işimiz yok.” derler.

2. Bu ayetteki *lenâ a‘mâlünâ ve-leküm a‘mâlüküm* ifadesi, “Sizin dininiz size, bizim dinimiz bize!” şeklinde de çevrilebilir (Bkz. Mukâtil, Tefsîr, II. 500).

56. [Ey Peygamber!] Bilesin ki sen sevdiğin herkesi hidayete erdiremezsin. Ancak Allah dilediği/layık gördüğü kimseyi hidayete erdirir. Çünkü Allah kimin hidayete ereceğini bilir.

57. [Hâris b. Âmir gibi bazı] müşrikler, “[Ey Muhammed! Gösterdiğin yolun doğru olduğunu biliyoruz]. Ancak biz seninle birlikte doğru yolu tutarsak yerimizden yurdumuzdan oluruz.” diyorlar. Peki, biz onlara her türlü ürünün katımızdan bir rızık olarak ayaklarına kadar getirildiği güvenli ve kutsal/dokunulmaz bir şehirde [Mekke’de] yaşama imkânı vermedik mi?! Lakin Mekke halkının müşrik çoğunluğu herkesin rızkını bizim verdiğimizi bilmiyor.

وَكَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَع۪يشَتَهَاۚ فَتِلْكَ
مَسَاكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَنْ مِنْ بَعْدِهِمْ اِلَّا قَل۪يلاًۜ وَكُنَّا
نَحْنُ الْوَارِث۪ينَ ﴿٥٨﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى
حَتّٰى يَبْعَثَ ف۪ٓي اُمِّهَا رَسُولاً يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِنَاۚ وَمَا
[392] كُنَّا مُهْلِكِي الْقُرٰٓى اِلَّا وَاَهْلُهَا ظَالِمُونَ ﴿٥٩﴾ وَمَٓا
اُو۫ت۪يتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَز۪ينَتُهَاۚ وَمَا
عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَاَبْقٰىۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٠﴾ اَفَمَنْ وَعَدْنَاهُ
وَعْدًا حَسَنًا فَهُوَ لَاق۪يهِ كَمَنْ مَتَّعْنَاهُ مَتَاعَ الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا ثُمَّ هُوَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ مِنَ الْمُحْضَر۪ينَ ﴿٦١﴾ وَيَوْمَ
يُنَاد۪يهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ شُرَكَٓاءِيَ الَّذ۪ينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ
﴿٦٢﴾ قَالَ الَّذ۪ينَ حَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ رَبَّنَا هٰٓؤُ۬لَٓاءِ الَّذ۪ينَ
اَغْوَيْنَاۚ اَغْوَيْنَاهُمْ كَمَا غَوَيْنَاۚ تَبَرَّأْنَٓا اِلَيْكَ مَا كَانُٓوا اِيَّانَا
يَعْبُدُونَ ﴿٦٣﴾ وَق۪يلَ ادْعُوا شُرَكَٓاءَكُمْ فَدَعَوْهُمْ فَلَمْ
يَسْتَج۪يبُوا لَهُمْ وَرَاَوُا الْعَذَابَۚ لَوْ اَنَّهُمْ كَانُوا يَهْتَدُونَ
﴿٦٤﴾ وَيَوْمَ يُنَاد۪يهِمْ فَيَقُولُ مَاذَٓا اَجَبْتُمُ الْمُرْسَل۪ينَ ﴿٦٥﴾
فَعَمِيَتْ عَلَيْهِمُ الْاَنْبَٓاءُ يَوْمَئِذٍ فَهُمْ لَا يَتَسَٓاءَلُونَ ﴿٦٦﴾

58. Biz geçmişte zenginlik ve refah yüzünden şımarıp azan nice halkları helak ettik. İşte onların bir zamanlar refah içinde yaşadığı yerler... Onlardan sonra bu yerlerin yurt edinildiği de pek vaki olmadı. Şimdi o yerlerin hepsi bize kaldı; çünkü baki, ebedî vâris biziz.

59. [Ey Peygamber!] Rabbin, [tıpkı seni şehirlerin anası Mekke'ye göndermemiz gibi] bir memleketin ana şehrine, ayetlerimizi okuyup anlatan bir peygamber göndermedikçe hiçbir memleketin halkını helak etmez. Biz ancak kendilerine peygamber gönderildiği hâlde şirk ve inkârcılıkta direnen halkları helak ederiz.

60. Size verilen [mal mülk, zenginlik gibi] her şey, şu üç günlük hayatta istifade edeceğiniz gelip geçici bir imkân ve yine bu dünyada kalan bir güzellikten ibarettir. Allah katındaki mükâfatlar ise çok daha güzel ve kalıcıdır. Bu gerçeği hiç düşünmez misiniz?!

61. Kendisine güzel bir mükâfat/cennet sözü verdiğimiz ve zamanı geldiğinde ona kavuşacak olan kimse ile kendisini fâni dünya hayatındaki nimetlerden faydalandırdığımız, sonra da [kâfirlik ve nankörlüğünden dolayı] kıyamet günü [cehenneme sevk edilmek üzere] huzurumuza çıkarılacak olan kimse bir olur mu hiç?!

62. O gün Allah müşriklere şöyle seslenecek: "Hadi söyleyin bakalım, ilahlıkta ortaklarım olduğunu iddia ettiğiniz şeyler şimdi nerdeler?!"

63. Haklarında azap hükmü kesinleşmiş/gerçekleşmiş olanlar [şeytanlar ve/veya ileri gelen müşrikler] şöyle diyecekler: "Rabbimiz! Azdırıp yoldan çıkardığımız insanlar işte şunlar. Biz kendimizi nasıl azdırıp yoldan çıkardıysak onları da öylece azdırıp yoldan çıkardık. Bununla birlikte, onların bize tapındıkları iddiasını reddettiğimizi de sana arz ediyoruz. Çünkü onlar gerçekte bize tapmıyorlardı; [kendi heva ve heveslerine tapıyorlardı]."

64. Müşriklere, "Haydi şimdi çağırın, ilahlığıma ortak olduğunu iddia ettiğiniz şu sözde tanrılarınızı!" denecek. Müşrikler sözde tanrılarını çağıracaklar, fakat onlardan cevap alamayacaklar. Sonunda azabı karşılarında bulacaklar ve "Keşke dünyada iken doğru yolu tutmuş olsaydık." diye yanıp yakılacaklar.

65. Allah o gün müşriklere/kâfirlere, "Size gönderilen peygamberlere ne cevap verdiniz?" diye seslenecek.

66. İşte o an dünyaları kararacak, tüm mazeret kapıları kapanacak, "Şimdi ne cevap verelim?" diye birbirlerine soracak hâlleri bile kalmayacak.

فَاَمَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَعَسٰٓى اَنْ يَكُونَ
مِنَ الْمُفْلِحِينَ ﴿٦٧﴾ وَرَبُّكَ يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُ وَيَخْتَارُ مَا
كَانَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ سُبْحَانَ اللّٰهِ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ
﴿٦٨﴾ وَرَبُّكَ يَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ
﴿٦٩﴾ وَهُوَ اللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ لَهُ الْحَمْدُ فِى الْاُولٰى
وَالْاٰخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٧٠﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ [393]
اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ الَّيْلَ سَرْمَدًا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ
مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَٓاءٍ اَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿٧١﴾
قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ جَعَلَ اللّٰهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا اِلٰى
يَوْمِ الْقِيٰمَةِ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ
فِيهِ اَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٧٢﴾ وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ
الَّيْلَ وَالنَّهَارَ لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ
وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَيَوْمَ يُنَادِيهِمْ فَيَقُولُ اَيْنَ
شُرَكَٓائِىَ الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٧٤﴾ وَنَزَعْنَا مِنْ كُلِّ
اُمَّةٍ شَهِيدًا فَقُلْنَا هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ فَعَلِمُوٓا اَنَّ الْحَقَّ
لِلّٰهِ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٧٥﴾

67. Şirkten, kâfirlikten tövbe edip imana erişen ve imanına yaraşır güzellikte işler yapan kimselere gelince, işte onlar kesinlikle kurtuluşa erecek olanlardır.[3]

3. Bu ayetteki *fe-'asâ en yekûne mine'l-müflihîn* ifadesi genellikle, "onlar kurtuluşa ermeyi umabilirler." veya "Onların kurtuluşa eren kimselerden olmaları umulur." şeklinde çevrilmektedir. Ancak *asâ* kelimesi, bu ayette olduğu gibi, Allah'a atfen kullanıldığında ihtimal değil, kesinlik ifade eder (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, VI. 236).

68. [Ey Peygamber!] Senin rabbin dilediğini yaratır, dilediğini de peygamber olarak seçer. Peygamber seçmek o müşriklerin işi değildir. Allah yüceler yücesidir; onların tanrılık yakıştırdıkları şeylerden münezzehtir.

69. [Ey Peygamber!] Senin rabbin onların içlerinde sakladıklarını da açığa vurduklarına da bilir.

70. İşte O Allah'tır. O'ndan başka gerçek ilah/tanrı yoktur. Dünyada da ahirette de bütün övgüler O'na mahsustur. Hüküm ve hükümranlık yalnız O'nundur. [Unutmayın ki] hepiniz sonunda hesap vermek üzere O'nun huzuruna çıkarılacaksınız.

71. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Hiç düşündünüz mü, Allah geceyi kıyamet gününe kadar uzatacak olsa, sizi aydınlığa kavuşturacak bir ilah/tanrı var mı Allah'tan başka?! Siz neden hâlâ Onun çağrısına kulak vermiyorsunuz?!"

72. [Ey Peygamber!] Yine de ki onlara: "Hiç düşündünüz mü, Allah gündüzü kıyamet gününe kadar uzatacak olsa, sizi uyuyup istirahat edeceğiniz geceye kavuşturacak bir ilah/tanrı var mı Allah'tan başka?! Siz neden hâlâ gerçekleri görmüyorsunuz?!"

73. Size yönelik şefkat ve merhametinin bir eseri olarak Allah gece ile gündüzü yarattı ki geceleyin dinlenesiniz, gündüz vakti de çalışıp O'nun lütfundan rızkınızı arayasınız. Şu hâlde sizden beklenen, bu büyük nimetlerine karşılık iman ve itaat üzere Allah'a şükretmenizdir.

74. Kıyamet günü Allah [bunca nimetine iman ve itaatle karşılık vermek yerine kendisine ortak koşmayı tercih eden] müşriklere şöyle seslenecek: "Söyleyin bakalım, ilahlıkta ortaklarım olduğunu iddia ettiğiniz şeyler şimdi nerdeler?!"

75. Biz o gün her [müşrik] toplumdan bir şahidi [o toplumun peygamberini] ortaya çıkaracağız ve onların huzurunda müşriklere, "Benden başkasına tapınmanız hususunda ne deliliniz varsa getirin bakalım!" diyeceğiz. İşte o zaman müşrikler ibadete layık yegâne ilahın/tanrının Allah olduğu gerçeğini anlayacaklar ve dünyada iken tanrı diye uydurdukları şeylerin de kendilerini terk ettiğini görecekler.

إِنَّ قَارُونَ كَانَ مِنْ قَوْمِ مُوسٰى فَبَغٰى عَلَيْهِمْ وَاٰتَيْنَاهُ
مِنَ الْكُنُوزِ مَٓا إِنَّ مَفَاتِحَهُ لَتَنُٓوأُ بِالْعُصْبَةِ أُو۬لِي الْقُوَّةِ
إِذْ قَالَ لَهُ قَوْمُهُ لَا تَفْرَحْ إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ
﴿٧٦﴾ وَابْتَغِ فِيمَٓا اٰتٰيكَ اللّٰهُ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ وَلَا تَنْسَ
نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا وَأَحْسِنْ كَمَٓا أَحْسَنَ اللّٰهُ
إِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ الْفَسَادَ فِي الْأَرْضِ إِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ
[394] الْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾ قَالَ إِنَّمَٓا أُوتِيتُهُ عَلٰى عِلْمٍ عِنْدِي
أَوَلَمْ يَعْلَمْ أَنَّ اللّٰهَ قَدْ أَهْلَكَ مِنْ قَبْلِهِ مِنَ الْقُرُونِ
مَنْ هُوَ أَشَدُّ مِنْهُ قُوَّةً وَأَكْثَرُ جَمْعًا وَلَا يُسْـَٔلُ عَنْ
ذُنُوبِهِمُ الْمُجْرِمُونَ ﴿٧٨﴾ فَخَرَجَ عَلٰى قَوْمِهِ فِي زِينَتِهِ
قَالَ الَّذِينَ يُرِيدُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا يَا لَيْتَ لَنَا مِثْلَ مَٓا
أُوتِيَ قَارُونُ إِنَّهُ لَذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٧٩﴾ وَقَالَ الَّذِينَ
أُوتُوا الْعِلْمَ وَيْلَكُمْ ثَوَابُ اللّٰهِ خَيْرٌ لِمَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ
صَالِحًا وَلَا يُلَقّٰيهَٓا إِلَّا الصَّابِرُونَ ﴿٨٠﴾

76-77. Kârun, Musa'nın kavmine mensup biriydi. O [maddi zenginlik ve gücünden dolayı] büyüklük taslayıp kendi halkına zulmediyordu. Biz ona öyle hazineler vermiştik ki bu hazinelerin değil kendisini, sadece anahtarlarını bile güçlü-kuvvetli bir manga adam zorlukla taşıyabiliyordu.[4]

Halkı ona şöyle demişti: "[Ey Kârun!] Servetine güvenip de şımarma. Çünkü Allah şımaranları sevmez. Allah'ın sana verdiği bunca serveti [O'nun rızasına uygun şekilde harcamak suretiyle] ahiret yurdunu kazanmanın yollarını ara; dünyada ahireti kazanmak için çalış.[5] Allah'ın sana bolca ihsanda bulunduğu gibi sen de insanlara bolca iyilik ve ihsanda bulun. Memlekette zulüm ve zorbalıkla fesat peşinde koşma. Zira Allah fesatçıları sevmez."

4. Bu ayetteki *mâ inne mefâtihahû le-tenû'ü bi'l-'usbeti ûli'l-kuvveti* [Kârun'un hazinelerinin sadece anahtarlarını bile güçlü-kuvvetli bir manga adam zorlukla taşıyabiliyordu.] ifadesi kıssalara özgü dramatik (çarpıcı/abartılı) bir anlatım olarak anlaşılmalıdır. Zira *usbe* kelimesi on, hatta kırk kişilik bir insan grubunu ifade eder. Dolayısıyla güçlü kuvvetli kırk kişinin hazine anahtarlarını zorlukla taşıması, Kârun'un son derece zengin olduğunu anlatmaya matuftur. Bu pasajda Kârun'dan söz edilmesi ise onun üzerinden Hz. Peygamber'in Ebû Leheb gibi zengin akrabalarına gönderme yapmaya yöneliktir.

5. Bu ayetteki *ve-lâ tense nasîbeke mine'd-dünyâ* ifadesi genellikle, "Dünyadan da nasibini unutma." şeklinde çevrilmektedir. Buna göre ayette asıl hedefin ahireti kazanmak olduğu, ama dünya nimetlerinden de ihtiyaçlar ölçüsünde meşru şekilde yararlanmak gerektiği şeklinde bir mana çıkmaktadır. Ancak bizim çevirimiz İbn Abbas ve Mücâhid gibi müfessirlerin ayetteki ahiret vurgusuna daha uygun düşen, "Dünyada ahiret için çalış." şeklindeki yorumlarına dayanmaktadır (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, VI. 241).

78. Kârun, "Ben bu serveti [Allah'ın lütfuyla değil] bilgim, becerim sayesinde elde ettim; ben çalıştım, ben kazandım." dedi. Oysa Allah daha önceki zamanlarda ondan daha güçlü ve daha zengin nice insanları helak etmişti. Kârun [bunca serveti bilgim sayesinde kazandım demesini biliyordu da] bu gerçeği bilmiyor muydu sanki?! [İşte bu Kârun misalinde olduğu gibi] günaha batmışlara azap için sorgu-sual bile gerekmez.

79. Kârun bir gün bütün görkem ve gösterişiyle halkının karşısına çıktı. Dünyadaki hayata düşkün olan ve günün birinde zengin olmanın hayalini kuran kimseler, "Ne olurdu sanki biz de Kârun gibi zengin olsaydık! Vallahi çok şanslı bir adam, nimet içinde yüzüyor." diye söylendiler.

80. Dünyadaki hayatın gerçek manasını anlayıp kavrama bahtiyarlığına ermiş kimseler ise şöyle dediler: "Yazıklar olsun size! [Bilin ki] iman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan kimseler için Allah'ın ahirette vereceği mükâfat şu üç günlük hayattaki tüm hazinelerden çok daha değerlidir. Ne var ki bu mükâfata ancak imanlı ve faziletli yaşamak için her türlü zorluğa göğüs gerenler nail olur."

فَخَسَفْنَا بِهِ وَبِدَارِهِ الْاَرْضَ فَمَا كَانَ لَهُ مِنْ فِئَةٍ
يَنْصُرُونَهُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُنْتَصِرِينَ ﴿٨١﴾
وَاَصْبَحَ الَّذِينَ تَمَنَّوْا مَكَانَهُ بِالْاَمْسِ يَقُولُونَ وَيْكَاَنَّ
اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهِ وَيَقْدِرُ لَوْلَٓا اَنْ
مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا لَخَسَفَ بِنَا وَيْكَاَنَّهُ لَا يُفْلِحُ الْكَافِرُونَ
﴿٨٢﴾ تِلْكَ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ نَجْعَلُهَا لِلَّذِينَ لَا يُرِيدُونَ عُلُوًّا
فِي الْاَرْضِ وَلَا فَسَادًا وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٨٣﴾ مَنْ
جَٓاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ خَيْرٌ مِنْهَا وَمَنْ جَٓاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا
يُجْزَى الَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّـَٔاتِ اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ
﴿٨٤﴾ اِنَّ الَّذِي فَرَضَ عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لَرَٓادُّكَ اِلٰى مَعَادٍ [395]
قُلْ رَبّ۪ٓي اَعْلَمُ مَنْ جَٓاءَ بِالْهُدٰى وَمَنْ هُوَ فِي ضَلَالٍ
مُبِينٍ ﴿٨٥﴾ وَمَا كُنْتَ تَرْجُٓوا اَنْ يُلْقٰٓى اِلَيْكَ الْكِتَابُ
اِلَّا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ ظَهِيرًا لِلْكَافِرِينَ ﴿٨٦﴾
وَلَا يَصُدُّنَّكَ عَنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ بَعْدَ اِذْ اُنْزِلَتْ اِلَيْكَ وَادْعُ
اِلٰى رَبِّكَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿٨٧﴾ وَلَا تَدْعُ
مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا
وَجْهَهُ لَهُ الْحُكْمُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٨﴾

81. Sonunda biz Kârun'u da köşkünü kâşanesini de yerle bir ettik. Allah'a karşı hiç kimse ona yardım edemedi; kurtulmak için kendi elinden de hiçbir şey gelmedi.

82. Daha dün onun yerinde olmak isteyenler bu defa şöyle dediler: "Vay ki ne vay! Demek ki Allah rızkı dilediğine çok, dilediğine az veriyormuş. Eğer Allah bize [çok mal vermeme] lütfunda bulunmasaydı, şimdi biz de yerin dibine batıp helak olmuştuk. Vay be! Demek ki kâfirler/nankörler iflah olmuyormuş!"

83. Biz [sonsuz ve sınırsız nimetlerle dolu] ahiret yurdunu, [Kârun gibi nankörler için değil], yeryüzünde büyüklük taslamayan, zulüm ve zorbalıkla fesat peşinde koşmayan kimseler için hazırladık. İşte bu mutlu sona kavuşmak Allah'a karşı nankörlükten, büyüklük taslamaktan ve fesat peşinde koşmaktan sakınanların hakkıdır.

84. Her kim Allah'ın huzuruna iman ve itaatle gelirse, hak ettiği mükâfattan çok daha fazlasına kavuşacaktır. Kim de Allah'ın huzuruna şirk ve nankörlükle gelirse o da ancak işlediği günahların karşılığını alacak, günahları nispetinde cezalandırılacaktır.

85. [Ey Peygamber!] Sana bu Kur'an'ı veren/indiren Allah, gün gelecek seni döneceğin yere elbette döndürecektir. [Böylece sen de müşrikler yüzünden terk etmek zorunda kaldığın Mekke'ye tekrar kavuşacaksın].

[Ey Peygamber!] Seninle tartışan o müşriklere de ki: "Rabbim kimin doğru yolda yürüdüğünü, kimin düpedüz dalalet içinde yüzdüğünü çok iyi bilir."

86. [Ey Peygamber!] Sen bu ilahî vahye mazhar olacağını ummuyordun. Ama işte rabbinin rahmetinin bir eseri olarak sana vahyedildi. Şu hâlde, sakın [tebliğde gevşeklik göstererek] kâfirlere yardımcı olma.

87. Allah'ın ayetleri sana indirilip dururken sakın o müşrikler seni tevhide bağlılıktan alıkoymasın. Sen insanları sırf rabbinin yoluna çağırmaya devam et ve sakın müşriklerin yanında yer alma.

88. Yine sakın Allah'ın yanı sıra başka bir varlığa tapınma. [Bil ki] O'ndan başka gerçek ilah/tanrı yoktur. Bir gün her şey yok olacak, yalnız O baki kalacaktır. Hüküm ve hükümranlık O'na mahsustur. Hepiniz sonunda hesap vermek üzere O'nun huzuruna çıkarılacaksınız.

سُورَةُ الْعَنْكَبُوتِ (٢٩)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ اَحَسِبَ النَّاسُ اَنْ يُتْرَكُٓوا اَنْ يَقُولُٓوا اٰمَنَّا
وَهُمْ لَا يُفْتَنُونَ ﴿٢﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
فَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذ۪ينَ صَدَقُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْكَاذِب۪ينَ
﴿٣﴾ اَمْ حَسِبَ الَّذ۪ينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّـَٔاتِ اَنْ
يَسْبِقُونَاۜ سَٓاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٤﴾ مَنْ كَانَ يَرْجُوا
لِقَٓاءَ اللّٰهِ فَاِنَّ اَجَلَ اللّٰهِ لَاٰتٍۜ وَهُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ
﴿٥﴾ وَمَنْ جَاهَدَ فَاِنَّمَا يُجَاهِدُ لِنَفْسِه۪ۜ اِنَّ اللّٰهَ
[396] لَغَنِيٌّ عَنِ الْعَالَم۪ينَ ﴿٦﴾ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ لَنُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّـَٔاتِهِمْ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ
اَحْسَنَ الَّذ۪ي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٧﴾ وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ
بِوَالِدَيْهِ حُسْنًاۜ وَاِنْ جَاهَدَاكَ لِتُشْرِكَ ب۪ي مَا لَيْسَ
لَكَ بِه۪ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَاۜ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ
بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

29/ANKEBÛT SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 85. sûre olduğu ve Rûm sûresinden sonra, Mutaffifîn sûresinden önce indiği belirtilir. Bir rivayete göre ilk on küsur ayet Medine'de, geri kalan kısmı Mekke'de veya bunun tam tersi şekilde inmiştir. Toplam 69 ayettir. İsmini 41. ayette geçen ve "örümcek" anlamına gelen *'ankebût* kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Elif-Lâm-Mîm.

2. Şimdi bu insanlar/müminler sırf "İnandık, iman ettik." demekle kendi hâllerine bırakılacaklarını, dolayısıyla hiçbir sıkıntı ve zorlukla sınanmayacaklarını mı sanıyorlar?![1]

1. Bu ayetteki *en-nâs* kelimesi imanla yeni tanışmış kimselere işaret etmektedir (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, VI. 254). Bu mana çeviriye "insanlar/müminler" şeklinde yansıtılmıştır.

3. Andolsun ki biz onlardan önceki kavimleri de [nice sıkıntılar ve zorluklarla] sınadık. Şimdi onlar da sınanacak ve böylece Allah, "iman ettik" sözünde kimin samimi, kimin samimiyetsiz ve yalancı olduğunu ortaya çıkaracak.

4. Ne o, yoksa [müminlere baskı, zulüm ve şirk gibi] günahlar işleyen o müşrikler/kâfirler bizim azabımızdan kaçıp kurtulacaklarını mı sanıyorlar?! Yazık, çok yanlış düşünüyorlar!

5. Her kim Allah'a kavuşmayı ümit ediyorsa, [O'nun emir ve yasaklarına uysun ve bilsin ki] Allah'ın tayin ettiği o kavuşma günü mutlaka gelecektir. O her şeyi işitir, her şeyi bilir.

6. Kim Allah yolunda çalışıp didinirse, bunu ancak kendi iyiliği için yapmış olur. Çünkü Allah hiç kimseye muhtaç değildir.

7. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan kimseler var ya, işte biz onların günahlarını görmezden gelip affedeceğiz. Üstelik onları, yaptıkları iyiliklere yaraşan mükâfatın en güzeliyle mükâfatlandıracağız.

8. Biz insanoğluna, ana-babasına iyi davranmasını emrettik; ama ona şunu tembihlemeyi de ihmal etmedik: Eğer anan-baban, tanrı oldukları hususunda hiçbir bilgi sahibi olmadığın şeyleri bana ortak koşman hususunda seni zorlarsa sakın onlara boyun eğme. [Unutmayın ki] sonunda hepiniz benim huzuruma geleceksiniz. İşte o zaman ben size yapıp ettiğiniz her şeyi tek tek bildirecek ve hak ettiğiniz karşılığı vereceğim.

9. Biz, iman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan kimseleri elbette hayırlı, faziletli insanlar arasına katacağız.

10. [Ey Peygamber!] Şu halkın arasında öyle kimseler var ki, “Allah’a inanıp güvendim.” derler; fakat Allah yolunda bir sıkıntıyla karşılaşınca, kâfirlerin/müşriklerin yaptığı bu eziyeti Allah’ın azabıymış gibi görürler ve böylece inançlarından dönüverirler. Bununla birlikte onlar, rabbinden sana bir zafer geldiğinde, “Biz de sizinle beraberdik.” diyecekler. İnsanların kalplerindeki duygu, düşünce ve niyetleri en iyi bilen Allah değil de kimdir?!

11. Hiç şüphesiz Allah gerçek müminleri de ortaya çıkaracak, münafıkları da ortaya çıkaracaktır.

12. Kâfirlikte direnenler, [alaylı bir üslupla,] müminlere, “Gelin, bizim yolumuza uyun; günahlarınız bizim boynumuza olsun.” derler. Hâlbuki onlar hesap günü müminlerin en küçük bir günahını dahi üstlenmeyecekler. Onlar katıksız yalancıdırlar.

13. Hiç şüphe yok ki onlar kendi günahlarının yanı sıra yoldan çıkardıkları kimselerin günahlarını da yüklenecek ve tanrı diye uydurdukları şeylerden dolayı kıyamet günü mutlaka hesaba çekilecekler.

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُدْخِلَنَّهُمْ فِى
الصَّالِحِينَ ﴿٩﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ
فَاِذَٓا اُوذِىَ فِى اللّٰهِ جَعَلَ فِتْنَةَ النَّاسِ كَعَذَابِ اللّٰهِ
وَلَئِنْ جَٓاءَ نَصْرٌ مِنْ رَبِّكَ لَيَقُولُنَّ اِنَّا كُنَّا مَعَكُمْ
اَوَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِمَا فِى صُدُورِ الْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾
وَلَيَعْلَمَنَّ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَلَيَعْلَمَنَّ الْمُنَافِقِينَ
﴿١١﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّبِعُوا
سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْ وَمَا هُمْ بِحَامِلِينَ مِنْ
خَطَايَاهُمْ مِنْ شَيْءٍ اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٢﴾ وَلَيَحْمِلُنَّ
اَثْقَالَهُمْ وَاَثْقَالاً مَعَ اَثْقَالِهِمْ وَلَيُسْـَٔلُنَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
عَمَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحاً اِلٰى
قَوْمِهِ فَلَبِثَ فِيهِمْ اَلْفَ سَنَةٍ اِلَّا خَمْسِينَ عَاماً
فَاَخَذَهُمُ الطُّوفَانُ وَهُمْ ظَالِمُونَ ﴿١٤﴾ فَاَنْجَيْنَاهُ [397]
وَاَصْحَابَ السَّفِينَةِ وَجَعَلْنَاهَٓا اٰيَةً لِلْعَالَمِينَ ﴿١٥﴾
وَاِبْرٰهِيمَ اِذْ قَالَ لِقَوْمِهِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوهُ ذٰلِكُمْ
خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٦﴾ اِنَّمَا تَعْبُدُونَ مِنْ
دُونِ اللّٰهِ اَوْثَاناً وَتَخْلُقُونَ اِفْكاً اِنَّ الَّذِينَ تَعْبُدُونَ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَا يَمْلِكُونَ لَكُمْ رِزْقاً فَابْتَغُوا عِنْدَ اللّٰهِ
الرِّزْقَ وَاعْبُدُوهُ وَاشْكُرُوا لَهُ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١٧﴾

14. Biz vaktiyle Nuh’u kendi kavmine peygamber olarak gönderdik. Nuh [o devirdeki takvime göre] dokuz yüz elli yıl kavminin arasında kaldı. Sonunda o kavim Allah’a ortak koşup dururken müthiş bir tufanla helak olup gitti.

15. Fakat biz Nuh’u ve gemidekileri kurtardık ve bu hâdiseyi cümle âleme bir ibret vesilesi kıldık.

16. Biz vaktiyle İbrahim’i de peygamber olarak gönderdik. O kavmine şöyle dedi: “Ey kavmim! Allah’ı layıkıyla tanıyıp yalnız O’na kulluk/ibadet edin. O’na ortak koşmaktan sakının. Eğer bilirseniz bu sizin hayrınıza olacaktır.”

17. [İbrahim tebliğine şöyle devam etti]: “Siz Allah’ı bırakıp birtakım putlara tapınıyor ve kendi ellerinizle vücuda getirdiğiniz o putlara tanrılık yakıştırıyorsunuz. Oysa Allah’ı bırakıp tapındığınız o putlar size hiçbir nimet/rızık verme kudretine sahip değildir. Öyleyse rızkı Allah katından isteyin. Yalnız O’na kulluk/ibadet edin ve O’nun size verdiği nimetlere iman ve itaatle şükredin. [Unutmayın ki] sonunda hesap vermek üzere O’nun huzuruna çıkarılacaksınız.”

وَاِنْ تُكَذِّبُوا فَقَدْ كَذَّبَ اُمَمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمَا عَلَى
الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٨﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا كَيْفَ
يُبْدِئُ اللّٰهُ الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ
﴿١٩﴾ قُلْ سِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ بَدَاَ
الْخَلْقَ ثُمَّ اللّٰهُ يُنْشِئُ النَّشْاَةَ الْاٰخِرَةَ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ
شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢٠﴾ يُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَرْحَمُ مَنْ يَشَٓاءُ
وَاِلَيْهِ تُقْلَبُونَ ﴿٢١﴾ وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ فِي الْاَرْضِ
وَلَا فِي السَّمَٓاءِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا
نَصِيرٍ ﴿٢٢﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَلِقَٓائِهِ اُولٰٓئِكَ
يَئِسُوا مِنْ رَحْمَتِي وَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٢٣﴾
[398] فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ اِلَّا اَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ اَوْ حَرِّقُوهُ
فَاَنْجٰيهُ اللّٰهُ مِنَ النَّارِ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ
يُؤْمِنُونَ ﴿٢٤﴾ وَقَالَ اِنَّمَا اتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْثَانًا
مَوَدَّةَ بَيْنِكُمْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُ
بَعْضُكُمْ بِبَعْضٍ وَيَلْعَنُ بَعْضُكُمْ بَعْضًا وَمَاْوٰيكُمُ
النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِرِينَ ﴿٢٥﴾ فَاٰمَنَ لَهُ لُوطٌ وَقَالَ
اِنِّي مُهَاجِرٌ اِلٰى رَبِّي اِنَّهُ هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٦﴾

18. Yine İbrahim şöyle dedi: "Şayet beni yalanlarsanız, [bilin ki] bu tutumunuzla bana herhangi bir zarar vermiş olmazsınız. Kaldı ki sizden önce gelip geçen nice ümmetler de peygamberlerini yalanlamıştı. Bir peygamberin görevi [zorla iman ettirmek değil], Allah'ın ayetlerini açıkça tebliğ etmekten ibarettir."

19. [Ey Peygamber!] Bu müşrikler Allah'ın insanı ilkin nasıl yarattığını, ölüm sonrasında da aynı şekilde ona hayat vereceğini hiç düşünmezler mi?! Şüphesiz bu iş Allah için çok kolaydır.

20. [Ey Peygamber!] De ki onlara: "Şu diyarlarda gezip dolaşın da Allah'ın [ölü toprağa yağmur yağdırıp onu canlandırmasında olduğu gibi] yaratmaya nasıl başladığını görün/anlayın. Allah ölüm sonrası diriltmeyi de böyle gerçekleştirecektir. Şüphesiz Allah'ın gücü her şeye yeter."

21. Allah dilediğine/müstahak gördüğüne azap eder; dilediğine/layık gördüğüne merhamet eder. [Unutmayın ki] sonunda hepiniz hesap vermek üzere O'nun huzuruna çıkarılacaksınız.

22. [Ey Kâfirler!] Yerde de gökte de Allah'ın elinden kaçıp kurtulamazsınız. Allah'a rağmen size sahip çıkıp yardım edecek kimse de bulamazsınız.

23. Allah'ın ayetlerini ve O'nun huzuruna çıkıp hesap verecekleri gerçeğini inkâr edenler var ya, işte onların benden merhamet bekleme hakları yoktur. Onların hakkı şiddetli bir azaba mahkûm olmaktır.

24. İbrahim'e gelince, kavminin ona verdiği karşılık, "İbrahim'i öldürelim veya ateşe atalım." demekten ibaret oldu. [Onlar İbrahim'i ateşe attılar atmasına,] fakat Allah onu ateşten koruyup kurtardı. Şüphesiz bunda dersler, ibretler var; fakat bunları anlayacak olanlar iman sahibi kimselerdir.

25. İbrahim onlara şöyle dedi: "Siz Allah'ı bırakıp birtakım putlara tapındınız. Bunu da dünya hayatındaki birlik ve beraberliğinizi o putlara borçlu olduğunuz düşüncesiyle yaptınız. Ama bilin ki kıyamet günü siz onları reddedeceksiniz, onlar da sizi. Üstelik birbirinize lanetler yağdıracaksınız. İşte o zaman yeriniz yurdunuz cehennem olacak ve size sahip çıkıp yardım edecek kimse de bulunmayacak."

26. İbrahim'in söylediklerine yeğeni Lût iman etti ve sonunda İbrahim şöyle dedi: "Artık ben [bu kâfirler diyarını terk ederek] rabbimin bana emrettiği yere hicret ediyorum. Şüphesiz O üstün kudret sahibidir; her emri mutlak isabetlidir."

وَوَهَبْنَا لَهُٓ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَجَعَلْنَا فِى ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ
وَالْكِتَابَ وَاٰتَيْنَاهُ اَجْرَهُ فِى الدُّنْيَا وَاِنَّهُ فِى الْاٰخِرَةِ
لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٢٧﴾ وَلُوطاً اِذْ قَالَ لِقَوْمِهٖٓ اِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ
الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ اَحَدٍ مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿٢٨﴾
اَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ وَتَقْطَعُونَ السَّبِيلَ وَتَأْتُونَ
فِى نَادِيكُمُ الْمُنْكَرَ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهٖٓ اِلَّٓا اَنْ
قَالُوا ائْتِنَا بِعَذَابِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٢٩﴾
قَالَ رَبِّ انْصُرْنِى عَلَى الْقَوْمِ الْمُفْسِدِينَ ﴿٣٠﴾ وَلَمَّا [399]
جَٓاءَتْ رُسُلُنَٓا اِبْرٰهِيمَ بِالْبُشْرٰى قَالُٓوا اِنَّا مُهْلِكُٓوا
اَهْلِ هٰذِهِ الْقَرْيَةِ اِنَّ اَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿٣١﴾ قَالَ اِنَّ
فِيهَا لُوطاً قَالُوا نَحْنُ اَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا لَنُنَجِّيَنَّهُ وَاَهْلَهُٓ
اِلَّا امْرَاَتَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٣٢﴾ وَلَمَّٓا اَنْ جَٓاءَتْ
رُسُلُنَا لُوطاً سِٓیءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعاً وَقَالُوا لَا
تَخَفْ وَلَا تَحْزَنْ اِنَّا مُنَجُّوكَ وَاَهْلَكَ اِلَّا امْرَاَتَكَ
كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٣٣﴾ اِنَّا مُنْزِلُونَ عَلٰٓى اَهْلِ هٰذِهِ
الْقَرْيَةِ رِجْزاً مِنَ السَّمَٓاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٣٤﴾
وَلَقَدْ تَرَكْنَا مِنْهَٓا اٰيَةً بَيِّنَةً لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٣٥﴾ وَاِلٰى
مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْباً فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَارْجُوا
الْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَلَا تَعْثَوْا فِى الْاَرْضِ مُفْسِدِينَ ﴿٣٦﴾

27. Biz İbrahim'e oğul olarak İshak'ı, torun olarak Yakub'u bağışladık. Onun soyundan gelenlere peygamberlik ve vahiy verdik. Böylece onu daha dünyada iken mükâfatlandırdık. Ahirette ise o hayırlı/faziletli kullar arasında yer alacaktır.

28-29. Biz Lût'u da peygamber olarak göndermiştik. O, kavmine şöyle demişti: "Siz daha önce hiçbir milletin yapmadığı iğrenç bir iş yapıyorsunuz. Siz nasıl oluyor da [kadınları bırakıp] erkeklerle ilişkiye giriyor, sırf zorbalık yapıyor ve bir araya geldiğinizde edepsizlik edebiliyorsunuz?!"

Lût'un bu ikazlarına kavminin verdiği karşılık, "Mademki sen özü sözü doğru birisin, o hâlde bizi tehdit edip durduğun şu Allah'ın azabını getir de görelim!" demekten ibaret oldu.

30. Bunun üzerine Lût, "Rabbim! Büsbütün azıp yoldan çıkmış bu halka karşı sen yardım eyle bana!" diye yakardı.

31. Elçi meleklerimiz İbrahim'e evlat müjdesi vermeye geldiklerinde, "Haberin olsun," dediler, "Biz şu beldeyi/şehri yok etmekle görevliyiz; çünkü orada yaşayan halk iyice azmış, günaha batmış durumda!"

32. İbrahim, "Ama o halkın arasında Lût da var." deyince, melekler, "Biz orada kimin bulunduğunu çok iyi biliyoruz. Onu ve ailesini elbette kurtaracağız. Fakat karısı hariç; o geride kalıp helak olanlar arasında yer alacak." diye karşılık verdiler.

33-34. Elçi meleklerimiz Lût'a gelince, gözü dönmüş kavminin misafirlere sarkıntılık edecekleri endişesiyle Lût'un yüreği daraldı, çaresizlik içinde ne yapacağını şaşırdı. Bunun üzerine melekler şöyle dedi: "Bizden yana hiç endişe etme ve üzülme! Biz seni ve aileni helakten kurtaracağız. Fakat karın hariç; o geride kalıp helak olanlar arasında yer alacak. Biz bu şehirdeki halkın başına yaptıkları ahlaksızlıklar sebebiyle gökten taş yağdıracağız."

35. [Derken, Lût kavmi helak oldu]. Biz o şehirden/kavimden geriye aklıselimle düşünenler için çok aşikâr bir ibret nişanesi bıraktık.

36. Biz vaktiyle Medyen halkına da kardeşleri/soydaşları Şuayb'ı peygamber olarak gönderdik. Şuayb onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'ı layıkınca tanıyıp yalnız O'na kulluk/ibadet edin. Ahiret gününe inanın; azgınlık ederek memleketi fesada boğmayın."

فَكَذَّبُوهُ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوا فٖى دَارِهِمْ
جَاثِمٖينَ ﴿٣٧﴾ وَعَادًا وَثَمُودَا۬ وَقَدْ تَبَيَّنَ لَكُمْ مِنْ
مَسَاكِنِهِمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ فَصَدَّهُمْ
[400] عَنِ السَّبٖيلِ وَكَانُوا مُسْتَبْصِرٖينَ ﴿٣٨﴾ وَقَارُونَ
وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَلَقَدْ جَٓاءَهُمْ مُوسٰى بِالْبَيِّنَاتِ
فَاسْتَكْبَرُوا فِى الْاَرْضِ وَمَا كَانُوا سَابِقٖينَ ﴿٣٩﴾
فَكُلًّا اَخَذْنَا بِذَنْبِهٖ فَمِنْهُمْ مَنْ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِ حَاصِبًا
وَمِنْهُمْ مَنْ اَخَذَتْهُ الصَّيْحَةُ وَمِنْهُمْ مَنْ خَسَفْنَا بِهِ
الْاَرْضَ وَمِنْهُمْ مَنْ اَغْرَقْنَا وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ
وَلٰكِنْ كَانُٓوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٠﴾ مَثَلُ الَّذٖينَ
اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْلِيَٓاءَ كَمَثَلِ الْعَنْكَبُوتِ
اِتَّخَذَتْ بَيْتًا وَاِنَّ اَوْهَنَ الْبُيُوتِ لَبَيْتُ الْعَنْكَبُوتِ لَوْ
كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهٖ
مِنْ شَيْءٍ وَهُوَ الْعَزٖيزُ الْحَكٖيمُ ﴿٤٢﴾ وَتِلْكَ الْاَمْثَالُ
نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَٓا اِلَّا الْعَالِمُونَ ﴿٤٣﴾ خَلَقَ
اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَةً
لِلْمُؤْمِنٖينَ ﴿٤٤﴾

37. Ne var ki onlar Şuayb'ı yalanladılar. Bunun üzerine onları öyle müthiş bir sarsıntı/deprem yakaladı ki bulundukları yere yığılıp kaldılar, topyekûn helak olup gittiler.

38. [Ey müşrikler!] Biz Âd ve Semûd kavimlerini de helak ettik. Nitekim siz onların yaşadıkları [Ahkâf ve Hicr gibi] yerlerden gelip geçerken bunu açıkça görürsünüz. Şeytan onlara işledikleri günahları cazip göstermiş ve böylece onları doğru yoldan uzaklaştırmıştı. Hâlbuki onların hak ve hakikati anlayıp kavrayacak yetenekleri vardı.[2]

2. Bu ayetin sonundaki *ve-kânû müstebsırîn* ifadesi, "Onlar akıllı geçinen kimselerdi." ve/veya "Onlar kendilerinin doğru yolda olduğuna inanıyorlardı." şeklinde de çevrilebilir (Bkz. Mâtüridî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne*, VIII. 227).

39. Kârûn, Firavun ve Hâmân'ın akıbetleri de böyle oldu. Musa onlara Allah'ın açık seçik ayetlerini tebliğ etmiş, aşikâr mucizeler göstermiş; ama onlar [imana gelmek yerine] kibirlenip ülkelerinde azgınlığa devam etmişlerdi. Fakat sonuçta onlar da azabımızdan kurtulamadılar.

40. Biz bütün bu kavimlerin her birini suçlarından/günahlarından dolayı cezalandırdık. Helak olup giden o kavimlerden kiminin üzerine taş yağdırdık; kimini korkunç bir deprem imha etti; kimini yerin dibine geçirdik; kimini de sulara gömdük.

[Bilin ki] Allah onlara asla zulmetmiş değildir; asıl onlar [kâfirlik ve azgınlıkta direndikleri için] kendilerine zulmetmişlerdir.

41. Allah'tan başka varlıkları ilah/tanrı yerine koyup kendisine sığınak edinenlerin durumu şu örümcek misaline benzer: Örümcek bir yuva yapar; oysa yuvaların en zayıfı örümcek yuvasıdır. Keşke o müşrikler bu gerçeği anlayabilseler!

42. Hiç şüphesiz Allah onların kendisinden başka tapındıkları şeylerin hiçbir değer ifade etmediğini çok iyi bilir. O üstün kudret sahibidir, her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

43. İşte biz insanlara böyle misaller veriyoruz. Ne var ki bunları ancak Allah'ın ibadete layık yegâne ilah/tanrı olduğu gerçeğini bilenler anlayıp kavrar.

44. Allah gökleri ve yeri çok esaslı bir maksatla yarattı. Şüphesiz bunda ders ve ibret var; fakat bunu anlayacak olanlar iman sahibi kimselerdir.

اُتْلُ مَٓا اُو۫حِيَ اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ وَاَقِمِ الصَّلٰوةَۜ
اِنَّ الصَّلٰوةَ تَنْهٰى عَنِ الْفَحْشَٓاءِ وَالْمُنْكَرِۜ وَلَذِكْرُ
اللّٰهِ اَكْبَرُۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَصْنَعُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَا تُجَادِلُٓوا [401]
اَهْلَ الْكِتَابِ اِلَّا بِالَّت۪ي هِيَ اَحْسَنُۗ اِلَّا الَّذ۪ينَ
ظَلَمُوا مِنْهُمْ وَقُولُٓوا اٰمَنَّا بِالَّذ۪ٓي اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَاُنْزِلَ
اِلَيْكُمْ وَاِلٰهُنَا وَاِلٰهُكُمْ وَاحِدٌ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ
﴿٤٦﴾ وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ الْكِتَابَۜ فَالَّذ۪ينَ اٰتَيْنَاهُمُ
الْكِتَابَ يُؤْمِنُونَ بِه۪ۚ وَمِنْ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ مَنْ يُؤْمِنُ بِه۪ۜ وَمَا
يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَٓا اِلَّا الْكَافِرُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا كُنْتَ تَتْلُوا
مِنْ قَبْلِه۪ مِنْ كِتَابٍ وَلَا تَخُطُّهُ بِيَم۪ينِكَ اِذًا لَارْتَابَ
الْمُبْطِلُونَ ﴿٤٨﴾ بَلْ هُوَ اٰيَاتٌ بَيِّنَاتٌ ف۪ي صُدُورِ
الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْعِلْمَۜ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَٓا اِلَّا الظَّالِمُونَ
﴿٤٩﴾ وَقَالُوا لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَاتٌ مِنْ رَبِّه۪ۜ قُلْ اِنَّمَا
الْاٰيَاتُ عِنْدَ اللّٰهِۜ وَاِنَّمَٓا اَنَا۬ نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌ ﴿٥٠﴾ اَوَلَمْ
يَكْفِهِمْ اَنَّٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلٰى عَلَيْهِمْۜ اِنَّ
ف۪ي ذٰلِكَ لَرَحْمَةً وَذِكْرٰى لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾

45. [Ey Peygamber!] Sana vahyedilen Kur'an'ı okuyup tebliğ et; namazı hakkıyla kılmaya da devam et. Çünkü namaz [hakkıyla kılındığı takdirde] çirkin işlerden ve kötülüklerden alıkoyar. Namaz kılarak Allah'ı zikretmek en büyük ibadettir.[3] [Unutmayın ki] Allah yaptığınız her şeyi bilir.

3. Bu ayetteki *zikrullah* tamlamasından maksat "namaz"dır. Nitekim bu tamlama 62/Cum'a 9. ayette de bu manada kullanılmıştır. Bununla birlikte, ayetteki *ve-le zikrullâhi ekber* ifadesini, "Allah'ın sizi rahmetle anması, sizin O'nu taatle anmanızdan elbet daha hayırlıdır." şeklinde anlayıp yorumlamak da mümkündür (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, III. 207).

46. [Ey Müminler!] Size karşı düşmanca ve saldırganca davranan kesimi hariç, Yahudiler ve Hıristiyanlarla mümkün olan en güzel şekilde konuşup tartışın ve onlara şöyle deyin: "Biz hem bize indirilen Kur'an'a hem de size indirilen kitaplara iman ettik. Bizim ilahımız/tanrımız da sizin ilahınız/tanrınız da bir ve aynı ilah/tanrıdır. Biz yalnız O'na teslim olmuş kimseleriz."

47. [Ey Peygamber!] Diğer peygamberlere gönderdiğimiz vahiyler gibi sana da bu Kur'an'ı indirdik. Geçmişte kendilerini vahye muhatap kıldığımız kimseler [Yahudiler ve Hıristiyanlar] arasında Kur'an'a inanan ve inanacak olanlar var. Keza şu müşrikler arasında da ona inanacak kimseler var. Bizim ayetlerimizi kâfirlikte direnenlerden başkası reddetmez.

48-49. [Ey Peygamber!] Sen bu vahiylerden önce herhangi bir ilahî kitabı/kelamı okumuş değildin ve bu Kur'an'ı kendin yazabilecek durumda da değilsin. Şayet aksi olsaydı, temelsiz bir inancı savunan o kâfirler Kur'an'ın kaynağı hususunda [haklı olarak] şüphe edebilirlerdi; [ama sen geçmişte hiçbir ilahî kelamı okuyup yazmış olmadığın için, böyle bir şüpheye mahal bulunmadığı gibi bu konuda şüphe etmenin hiçbir haklı tarafı da yoktur]. Doğrusu bu Kur'an, kendilerine Allah'ın sözü ile insan sözünü ayırt etme kabiliyeti verilmiş kimselerin gönüllerinde yer eden hak ve hakikat mesajlarıdır. Bizim ayetlerimizi bile bile inkâr edenler ancak kâfirlik ve müşrikliğe şartlanmış kimselerdir.

50. Müşrikler, "Muhammed'e rabbinden mucizeler indirilmesi/verilmesi gerekmez miydi?!" diyorlar. [Ey Peygamber!] De ki onlara: "Mucize indirmek Allah'ın elindedir; [dolayısıyla bana bir mucize verilip verilmeyeceği de yalnız O'nun bileceği bir iştir]. Ben sadece sizi açıkça uyaran bir elçiyim."

51. Kendilerine tebliğ edilen bu Kur'an'ı sana göndermiş olmamız [mucize olarak] onlara yetmiyor mu?! Şüphesiz Kur'an'da rahmet ve [iki cihanda bahtiyarlığın yolunu gösteren] öğütler ve uyarılar var; fakat bunu anlayacak olanlar, iman eden ve imana ermek isteyen kimselerdir.

قُلْ كَفٰى بِاللّٰهِ بَيْن۪ي وَبَيْنَكُمْ شَه۪يداًۚ يَعْلَمُ مَا فِي
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا بِالْبَاطِلِ وَكَفَرُوا
بِاللّٰهِۙ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٥٢﴾ وَيَسْتَعْجِلُونَكَ
بِالْعَذَابِۜ وَلَوْلَٓا اَجَلٌ مُسَمًّى لَجَٓاءَهُمُ الْعَذَابُۜ
[402] وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٣﴾ يَسْتَعْجِلُونَكَ
بِالْعَذَابِۜ وَاِنَّ جَهَنَّمَ لَمُح۪يطَةٌ بِالْكَافِر۪ينَۙ ﴿٥٤﴾ يَوْمَ
يَغْشٰيهُمُ الْعَذَابُ مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ اَرْجُلِهِمْ
وَيَقُولُ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٥٥﴾ يَا عِبَادِيَ الَّذ۪ينَ
اٰمَنُٓوا اِنَّ اَرْض۪ي وَاسِعَةٌ فَاِيَّايَ فَاعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ كُلُّ
نَفْسٍ ذَٓائِقَةُ الْمَوْتِ ثُمَّ اِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴿٥٧﴾ وَالَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَنُبَوِّئَنَّهُمْ مِنَ الْجَنَّةِ غُرَفاً
تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَاۜ نِعْمَ اَجْرُ
الْعَامِل۪ينَ ﴿٥٨﴾ اَلَّذ۪ينَ صَبَرُوا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ
﴿٥٩﴾ وَكَاَيِّنْ مِنْ دَٓابَّةٍ لَا تَحْمِلُ رِزْقَهَاۗ اَللّٰهُ يَرْزُقُهَا
وَاِيَّاكُمْۘ وَهُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿٦٠﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ
خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ
لَيَقُولُنَّ اللّٰهُۚ فَاَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٦١﴾

52. [Ey Peygamber!] Yine de ki o müşriklere: "Sizinle benim aramda şahit olarak Allah yeter. Çünkü O, göklerde ve yerde ne varsa bilir. [Putlara tanrılık yakıştırmak gibi] asılsız inançları benimseyen ve böylece Allah'a nankörlük edenler var ya, işte onlar hüsrana uğramaya mahkûm kimselerdir.

53. [Ey Peygamber!] Müşrikler, "Bizi tehdit edip durduğun şu azap bir an önce gelsin de görelim!" diye alay ediyorlar. Şayet Allah'ın belirlediği bir süre olmasaydı azap onların tepesine çoktan binmişti bile. Ama şu bir gerçek ki o azap farkında olmadıkları bir anda aniden gelecektir.

54. Evet, onlar azabın bir an önce gelmesini istiyorlar; ama hiç şüphe yok ki cehennem yarın bir gün o kâfirleri elbet kuşatacaktır.

55. İşte o gün azap onları tepeden tırnağa saracak ve Allah, "İşlediğiniz günahların cezasını şimdi çekin bakalım!" diyecektir.

56. Ey bana yürekten inanıp güvenen kullarım! Sizin için yarattığım yeryüzü alabildiğine geniştir. [Öyleyse, inancınızdan dolayı müşriklerin baskı ve zulümlerine maruz kaldığınız bu yerden hicret edin] ve yalnız bana kulluk/ibadet etmeye devam edin.

57. [Unutmayın ki] her can, dünyaya gelen her insan ölümü tadacak ve sonunda hepiniz hesap vermek üzere huzurumuza çıkarılacaksınız.

58. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan kimseler var ya, işte biz onları cennetteki köşklere yerleştireceğiz. Onlar içinde derelerin çağıldadığı cennetlerde temelli kalacaklar. İmanlarına yaraşır işler yapan kimselerin mükâfatları ne kadar da güzeldir!

59. Onlar Allah yolunda karşılaştıkları sıkıntı ve zorluklara katlanan ve sırf rablerine güvenip dayanan kimselerdir.

60. [Ey Müminler!] Yeryüzündeki onca varlık rızkını/yiyeceğini sırtında taşımaz; [geçim endişesi taşımadan yaşayıp gider]. Onlara rızkı veren de Allah, size veren/verecek olan da Allah'tır. [O hâlde, "Hicret ettiğimizde nasıl geçiniriz; orada ne yer ne içeriz?" diye kaygılanmayın. Zira Allah diğer bütün canlılara lütfettiği gibi size de bir rızık kapısı açar]. Şüphesiz O sizin isteklerinizi işitir, tüm endişelerinizi bilir.

61. [Ey Peygamber!] O müşriklere, "Gökleri ve yeri kim yarattı? Isısı ve ışığıyla istifadenize sunulan güneşin ve ayın hareketlerini kim bu şekilde belirledi?" diye soracak olsan, kesinlikle "Allah!" diye karşılık verirler. Peki o hâlde nasıl oluyor da bu gerçeği bile bile imandan yüz çeviriyorlar?!

اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪ وَيَقْدِرُ لَهُۜ اِنَّ
اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ﴿٦٢﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ نَزَّلَ مِنَ
السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا لَيَقُولُنَّ
اللّٰهُۜ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِۜ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٣﴾ وَمَا
هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَٓا اِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌۜ وَاِنَّ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ [403]
لَهِيَ الْحَيَوَانُۢ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٦٤﴾ فَاِذَا رَكِبُوا فِي
الْفُلْكِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِص۪ينَ لَهُ الدّ۪ينَۚ فَلَمَّا نَجّٰيهُمْ
اِلَى الْبَرِّ اِذَا هُمْ يُشْرِكُونَۙ ﴿٦٥﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَٓا اٰتَيْنَاهُمْۚ
وَلِيَتَمَتَّعُواࣞ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٦٦﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا جَعَلْنَا
حَرَمًا اٰمِنًا وَيُتَخَطَّفُ النَّاسُ مِنْ حَوْلِهِمْۜ اَفَبِالْبَاطِلِ
يُؤْمِنُونَ وَبِنِعْمَةِ اللّٰهِ يَكْفُرُونَ ﴿٦٧﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ
افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِالْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَهُۜ اَلَيْسَ
ف۪ي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِر۪ينَ ﴿٦٨﴾ وَالَّذ۪ينَ جَاهَدُوا ف۪ينَا
لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَاۜ وَاِنَّ اللّٰهَ لَمَعَ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٦٩﴾

62. Allah dilediği kullarına bol rızık verir, dilediğinin rızkını daraltır. Çünkü Allah her şeyi, kime ne kadar rızık vereceğini çok iyi bilir.

63. [Ey Peygamber!] O müşriklere, "Gökten yağmuru yağdırıp onunla ölü toprağa hayat veren kimdir?" diye soracak olsan, yine hiç tereddütsüz "Allah!" derler. O hâlde sen de, "Her daim hamdolsun Allah'a! [Bakın, siz de bu gerçeği itiraf ediyorsunuz]" diye karşılık ver onlara. Ne var ki onların çoğu [hem gökleri ve yeri Allah'ın yarattığını söylemek hem de putları O'nun ilahlığına ortak koşmakla büsbütün çelişkiye düştüklerini] bir türlü anlamıyor!

64. [O müşrikler aklıselimle düşündüklerinde şu gerçeği anlarlardı ki] bu fâni hayat [imansız ve ahirete kayıtsız olarak yaşandığı takdirde] oyun ve oyalanmadan başka bir şey değildir. Peki ya ahiret! İşte asıl hayat uhrevî hayattır. Keşke bu gerçeği idrak etseler!

65. Onlar gemiye bindikleri ve denizde fırtınaya yakalandıkları zaman, inançlarını şirkten arındırarak bütün içtenlikleriyle yalnız Allah'a yönelip yalnız O'na yakarırlar. Ama Allah onları fırtınadan kurtarıp sağ salim bir şekilde karaya çıkmalarına imkân verince bir de bakarsın ki yine müşrik olup çıkmışlar.

66. Kendilerine lütfettiğimiz onca nimete nankörlükle karşılık vermeye, zevk ve sefa içinde hayatın tadını çıkarmaya devam etsinler bakalım. Zira nasılsa yarın bir gün [ahirette] ne büyük yanlış yaptıklarını anlayıp görecekler!

67. Çevrelerindeki kabileler eşkıya saldırısına uğrayıp dururken bu müşrikler Mekke'yi güvenli ve korunaklı bir belde yaptığımızı görmüyorlar mı?! Bunu pekâlâ görmelerine rağmen neden hâlâ aslı esası olmayan şirk inancına bağlılıktan ayrılmıyor ve dolayısıyla Allah'ın kendilerini güvenli bir belde olan Mekke'de yaşatma lütfuna nankörlükle karşılık veriyorlar!?

68. Allah hakkında yalan yanlış isnatlarda bulunan yahut Peygamber ve Kur'an kendisine gelip hakikati sununca büsbütün yalan sayan kimseden daha zalim/kâfir biri olabilir mi?! Kâfirler için cehennemde yer mi yok; [bilakis çok yer var çok!]

69. Bizim tevhid davamız uğrunda canla başla çalışıp didinen kimseler var ya, işte biz onları [iki cihanda muvaffakiyet ve mutluluk] yollarımıza eriştiririz/eriştireceğiz. Şüphesiz Allah, iman ve ibadetinde samimi olan ve iman yolunda çalışıp çabalayan kimselerle daima beraberdir.

سُورَةُ الرُّومِ (٣٠)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ غُلِبَتِ الرُّومُ ﴿٢﴾ فٖٓي اَدْنَى الْاَرْضِ وَهُمْ
مِنْ بَعْدِ غَلَبِهِمْ سَيَغْلِبُونَ ﴿٣﴾ فٖي بِضْعِ سِنٖينَ لِلّٰهِ
الْاَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ وَيَوْمَئِذٍ يَفْرَحُ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٤﴾
بِنَصْرِ اللّٰهِ يَنْصُرُ مَنْ يَشَٓاءُ وَهُوَ الْعَزٖيزُ الرَّحٖيمُ ﴿٥﴾
[404] وَعْدَ اللّٰهِ لَا يُخْلِفُ اللّٰهُ وَعْدَهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾ يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
وَهُمْ عَنِ الْاٰخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ ﴿٧﴾ اَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا
فٖٓي اَنْفُسِهِمْ مَا خَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا
بَيْنَهُمَٓا اِلَّا بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُسَمًّى وَاِنَّ كَثٖيرًا مِنَ
النَّاسِ بِلِقَٓائِ رَبِّهِمْ لَكَافِرُونَ ﴿٨﴾ اَوَلَمْ يَسٖيرُوا فِي
الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
كَانُٓوا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَاَثَارُوا الْاَرْضَ وَعَمَرُوهَٓا اَكْثَرَ
مِمَّا عَمَرُوهَا وَجَٓاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانَ
اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ وَلٰكِنْ كَانُٓوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾

30/RÛM SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 84. sûre olduğu ve İnşikâk sûresinden sonra, Ankebût sûresinden önce indiği belirtilir. 17. ayetin Medine'de nazil olduğuna dair bir rivayet de vardır. Toplam 60 ayettir. İsmini 2. ayette geçen ve "Bizanslılar/Doğu Romalılar" anlamına gelen *rûm* kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Elif-Lâm-Mîm.

2-5. Rumlar [Bizanslılar/Doğu Romalılar] Hicaz'a yakın bir bölgede [Şam diyarında] yenilgiye uğradılar. Ama onlar [Persler karşısındaki] bu yenilgilerinin ardından beş-on yıl içinde galip gelecekler; çünkü önünde sonunda Allah'ın dediği olur; [Allah, insan ve toplumla ilgili değişmez kanunları uyarınca hak edeni galip getirir, hak edeni de mağlup ettirir]. Doğu Romalılar Perslere üstün geldiği zaman müminler sevinecekler. Evet, müminler [Perslerin galibiyetinden mutluluk duyan Mekkeli müşriklere inat], Allah'ın Bizanslılara nasip ettiği zafere sevinecektir. Allah dilediğine/hak edene zafer nasip eder. O üstün kudret sahibidir, ama aynı zamanda çok şefkatli ve merhametlidir.

6-7. Zafere dair bu söz Allah'ın sözüdür. Allah verdiği sözden asla caymaz. Ne var ki Mekke halkının müşrik çoğunluğu bu gerçeği bilmez. Onların bütün bildikleri, dünyadaki üç günlük hayatın oyun ve eğlencesidir. Bu yüzden onlar [dünyadaki hayatın gerçek anlam ve amacından], ahiretteki ebedî hayat gerçeğinden büsbütün gafildirler.

8. O müşrikler vicdanlarıyla baş başa kaldıklarında, Allah'ın gökleri, yeri ve bu iki varlık meskeninde bulunan her şeyi çok esaslı bir maksatla ve aynı zamanda sınırlı süreli olarak yarattığını hiç düşünmezler mi? Doğrusu [bunları hiç düşünmeyen] Mekke halkının müşrik çoğunluğu öldükten sonra rablerinin huzuruna çıkacaklarını inkâr ediyorlar.

9. Peki, onlar şu topraklarda gezip dolaşarak kendilerinden önce gelip geçen kâfir halkların akıbetinin nasıl olduğuna bakıp ibret de mi almazlar?! [Geçmişte helak olup giden Âd, Semûd gibi] halklar bu müşriklerden çok daha güçlü idiler. Nitekim onlar dünyada daha derin izler bırakmışlar ve yaşadıkları yerleri bunlardan daha fazla imar etmişlerdi. Peygamberleri de onlara doğru yolu gösteren ayetler getirmiş, mucizeler göstermişlerdi. [Ama onlar Allah'a karşı gelmeyi tercih ettiler fakat sonunda helak olup gittiler]. Allah onlara zulmetmedi; gerçekte onlar [Allah'a karşı gelip bunun neticesinde helak olmakla] kendilerine yazık ettiler.

10. Sonuçta, Allah'a şirk koşan o halkların akıbeti cehennemi boylamak oldu. Çünkü onlar Allah'ın ayetlerini yalanlamış ve o ayetleri alay konusu yapmışlardı.[1]

1. Bu ayetteki *esâû* lafzı genellikle, "kötülük edenler" şeklinde çevrilmektedir. Ancak *esâû* lafzı neye atıfta bulunduğu belirsiz bir kötülük fiiline değil Allah'a şirk koşmaya delalet etmektedir (Bkz. Mukâtil, *Tefsîr*, III. 408; Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, X. 171).

11. Allah insanları ilkin yarattığı gibi, vakti gelince onları yeniden hayata kavuşturacaktır. Nitekim sizler yarın bir gün hesap vermek üzere O'nun huzuruna çıkarılacaksınız.

12-13. Kıyamet ve hesap günü gelip çatınca kâfirler/müşrikler büsbütün bir şaşkınlık, çaresizlik ve ümitsizlik içinde kıvranacaklar. Çünkü dünyada iken Allah'a ortak koştukları putlardan hiçbiri o gün onlara şefaat edebilecek durumda olmayacak. Kaldı ki o zaman kendileri de putlara tanrılık yakıştırma inancını büsbütün reddedecekler.[2]

2. Bu ayetin sonundaki *ve-kânû bi-şûrekâihim kâfirîn* ifadesine, "Hâlbuki onlar dünyada o putlar yüzünden kâfir olmuşlardı." şeklinde bir mana vermek de mümkündür (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, III. 216).

14. Kıyamet ve hesap günü gelip çattığı zaman, evet işte o zaman müminlerle kâfirler birbirlerinden ayrılacaklar.

ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ اَسَٓاؤُا السُّٓوٰٓاٰى اَنْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ
اللّٰهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿١٠﴾ اَللّٰهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ
يُعِيدُهُ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿١١﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ
يُبْلِسُ الْمُجْرِمُونَ ﴿١٢﴾ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ مِنْ شُرَكَٓائِهِمْ
شُفَعٰٓؤُا وَكَانُوا بِشُرَكَٓائِهِمْ كَافِرِينَ ﴿١٣﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ
السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ يَتَفَرَّقُونَ ﴿١٤﴾ فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَهُمْ فٖى رَوْضَةٍ يُحْبَرُونَ ﴿١٥﴾
وَاَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَلِقَٓائِ الْاٰخِرَةِ [405]
فَاُو۬لٰٓئِكَ فِى الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿١٦﴾ فَسُبْحَانَ اللّٰهِ
حٖينَ تُمْسُونَ وَحٖينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٧﴾ وَلَهُ الْحَمْدُ فِى
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَعَشِيًّا وَحٖينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٨﴾
يُخْرِجُ الْحَىَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَىِّ
وَيُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَكَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١٩﴾
وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنْ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ اِذَٓا اَنْتُمْ بَشَرٌ
تَنْتَشِرُونَ ﴿٢٠﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهٖٓ اَنْ خَلَقَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ
اَزْوَاجًا لِتَسْكُنُٓوا اِلَيْهَا وَجَعَلَ بَيْنَكُمْ مَوَدَّةً وَرَحْمَةً
اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾

15. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapanlar, cennetteki has bahçelerde sevinç ve mutluluk içinde yaşayacaklar.

16. Kâfirlikte direnip ayetlerimizi ve ölümden sonra diriliş gerçeğini yalan sayanlara gelince, işte onlar cehenneme atılacaktır.

17. [Ey Müminler!] Gerek akşam vaktine girdiğinizde gerek sabaha eriştiğinizde [namazla] Allah'ı zikredip yüceltin.

18. Göklerde ve yerde bütün övgüler yalnız O'na mahsustur. Şu hâlde, öğle ve ikindi vakitlerine eriştiğinizde de [namaz ibadetiyle] O'nu zikredip yüceltin.

19. O, ölüden diriyi diriden ölüyü meydana getirir; ölü/kurak toprağa hayat verir. İşte siz de öldükten sonra hayata böyle döndürüleceksiniz.

20. Allah'ın sizi topraktan yaratmış olması, O'nun sınırsız kudretinin bir göstergesidir. Nitekim O, sizi ilkin topraktan yarattıktan sonra zaman içinde çoğalarak yeryüzüne dağıldınız.

21. O'nun sınırsız kudretinin göstergelerinden biri de iç dünyanızda huzur ve dinginliğe kavuşasınız diye size kendi türünüzden eşler lütfedip aranıza sevgi ve şefkati yerleştirmiş olmasıdır. Hiç şüphesiz bütün bunlarda sağduyuyla düşünen kimseler için dersler ve ibretler vardır.

وَمِنْ اٰيَاتِه۪ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافُ
اَلْسِنَتِكُمْ وَاَلْوَانِكُمْۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِلْعَالِم۪ينَ
﴿٢٢﴾ وَمِنْ اٰيَاتِه۪ مَنَامُكُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُ۬كُمْ
مِنْ فَضْلِه۪ۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٢٣﴾
وَمِنْ اٰيَاتِه۪ يُر۪يكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنَزِّلُ مِنَ
السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَيُحْي۪ بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَاۜ اِنَّ
[406] ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٤﴾ وَمِنْ اٰيَاتِه۪ٓ اَنْ
تَقُومَ السَّمَٓاءُ وَالْاَرْضُ بِاَمْرِه۪ۜ ثُمَّ اِذَا دَعَاكُمْ دَعْوَةً
مِنَ الْاَرْضِ اِذَٓا اَنْتُمْ تَخْرُجُونَ ﴿٢٥﴾ وَلَهُ مَنْ فِي
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ ﴿٢٦﴾ وَهُوَ الَّذ۪ي
يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُع۪يدُهُ وَهُوَ اَهْوَنُ عَلَيْهِۜ وَلَهُ الْمَثَلُ
الْاَعْلٰى فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ وَهُوَ الْعَز۪يزُ
الْحَك۪يمُ ﴿٢٧﴾ ضَرَبَ لَكُمْ مَثَلًا مِنْ اَنْفُسِكُمْۜ هَلْ
لَكُمْ مِنْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ مِنْ شُرَكَٓاءَ ف۪ي مَا
رَزَقْنَاكُمْ فَاَنْتُمْ ف۪يهِ سَوَٓاءٌ تَخَافُونَهُمْ كَخ۪يفَتِكُمْ
اَنْفُسَكُمْۜ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢٨﴾
بَلِ اتَّبَعَ الَّذ۪ينَ ظَلَمُٓوا اَهْوَٓاءَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍۚ فَمَنْ
يَهْد۪ي مَنْ اَضَلَّ اللّٰهُۜ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِر۪ينَ ﴿٢٩﴾

22. Göklerin ve yerin yaratılışı, dillerinizin/lisanlarınızın ve ten renklerinizin farklı olması da O'nun sınırsız kudretinin göstergelerindendir. Şüphesiz bunlarda da hak ve hakikati idrak eden kimseler için dersler ve ibretler vardır.

23. O'nun sınırsız kudretine ilişkin göstergelerden biri de, geceleyin uyumanız, gündüz vakti çalışıp O'nun lütfundan nasibinizi arama/geçiminizi sağlama imkânı bulmanızdır. Şüphesiz bunda da ilahî davete kulak veren kimseler için dersler ve ibretler vardır.

24. Gözünüzün önünde size kâh ölüm korkusunu kâh yağmur ümidini tattıran şimşekler çaktırması ve gökten yağmur yağdırıp yağmur suyuyla ölü/kurak toprağa hayat vermesi de yine O'nun sınırsız kudretinin göstergelerindendir. Evet, işte bunda da aklıselimle düşünen kimseler için dersler ve ibretler vardır.

25. Allah'ın sınırsız kudretinin göstergelerinden bir diğeri de göklerin ve yerin mevcut durum ve konumlarını O'nun tabiat kanunları uyarınca muhafaza ediyor olmasıdır. O sizi [yarın bir gün] topraktan/kabirlerinizden bir kere çağırmaya görsün, işte o zaman hepiniz derhal diriliverecekseniz.

26. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Zaten bütün her şey O'nun hükümranlığı altındadır.

27. İnsanları ilkin yaratan O'dur. Günü gelince onları tekrar hayata kavuşturacak olan da yine O'dur. Üstelik bu iş O'nun için pek kolaydır. Göklerde ve yerde mutlak teklik, yücelik ve mükemmellik O'na aittir.[3] O üstün kudret sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

3. Bu ayette geçen *el-meselü'l-a'lâ* tamlaması müfessirlerin çoğu tarafından Allah'ın göklerde ve yerde hiçbir eşi ve benzerinin bulunmaması şeklinde açıklanmıştır. Bu yüzden biz de *el-meselü'l-a'lâ* tamlamasına "mutlak teklik, yücelik ve mükemmellik" manası verdik.

28. [Ey Müşrikler!] Allah size kendi hayatınızdan bir misal vererek şunu soruyor: Kölelerinizi, size verdiğimiz servetin ortakları olarak görmeye, servetinizi onlarla eşit şekilde paylaşmaya ve kendinizi efendi saydığınız gibi onları da efendi saymaya razı olur musunuz?! [Şüphesiz buna razı olmazsınız. Peki, o hâlde putları bütün kâinatın tek gerçek sahibi olan Allah'a nasıl ortak koşarsınız?!]. İşte biz, düşünüp öğüt alacak kimseler için ayetlerimizi böyle açıklıyoruz.

29. Ama gel gör ki şirk inancında ısrar edenler körü körüne istek ve arzularına uymaktadırlar. Allah'ın dalalette bıraktığı kimseleri kim hidayete/doğru yola ulaştırabilir ki?! Böylelerine yardım edecek kimse de yoktur.

30. [Ey Peygamber!] Şirkten ve her türlü asılsız inançtan uzak biri olarak bütün benliğinle dosdoğru inanca, Allah'ın insanı yaratırken özüne nakşettiği tevhid inancına bağlılığı sürdür. Allah'ın yarattığı saf yapıyı ve o yapıya özgü tevhid inancını kimsenin değiştirme hak ve yetkisi yoktur. [O hâlde, Allah'ın yarattığı saflığı bozmaya, O'ndan başkasına ilahlık/tanrılık yakıştırmaya kalkmayın]. İşte hak din budur. Ne var ki Mekke halkının müşrik çoğunluğu bu gerçeği bir türlü anlamaz.

31-32. [Ey Müminler!] Siz de şirkten arınmış olarak yalnız Allah'a yönelin. O'na eş ve ortak koşmaktan sakının; namazı hakkıyla kılın ve sakın [kendilerine emredilen] tevhid dinini terk edip[4] farklı inanç ve anlayışları benimseyen o müşrikler güruhu gibi olmayın. Onlardan her bir grup kendi inanç ve anlayışıyla övünüp durur; [oysaki hepsinin inancı büsbütün batıldır].

فَاَقِمْ وَجْهَكَ لِلدّ۪ينِ حَن۪يفًاۜ فِطْرَتَ اللّٰهِ الَّت۪ي فَطَرَ
النَّاسَ عَلَيْهَاۜ لَا تَبْد۪يلَ لِخَلْقِ اللّٰهِۜ ذٰلِكَ الدّ۪ينُ الْقَيِّمُۙ
وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَۙ ﴿٣٠﴾ مُن۪يب۪ينَ اِلَيْهِ
وَاتَّقُوهُ وَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِك۪ينَۙ
﴿٣١﴾ مِنَ الَّذ۪ينَ فَرَّقُوا د۪ينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًاۜ كُلُّ حِزْبٍ
بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿٣٢﴾ وَاِذَا مَسَّ النَّاسَ ضُرٌّ دَعَوْا [407]
رَبَّهُمْ مُن۪يب۪ينَ اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَٓا اَذَاقَهُمْ مِنْهُ رَحْمَةً اِذَا فَر۪يقٌ
مِنْهُمْ بِرَبِّهِمْ يُشْرِكُونَۙ ﴿٣٣﴾ لِيَكْفُرُوا بِمَٓا اٰتَيْنَاهُمْۜ
فَتَمَتَّعُواࣞ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ اَمْ اَنْزَلْنَا عَلَيْهِمْ
سُلْطَانًا فَهُوَ يَتَكَلَّمُ بِمَا كَانُوا بِه۪ يُشْرِكُونَ ﴿٣٥﴾ وَاِذَٓا
اَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً فَرِحُوا بِهَاۜ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ
بِمَا قَدَّمَتْ اَيْد۪يهِمْ اِذَا هُمْ يَقْنَطُونَ ﴿٣٦﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا
اَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ
لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٣٧﴾

4. Bu ayette geçen *ferrakû* (paramparça ettiler; aslî hüviyetini tamamen bozdular) lafzını, 6/En'âm 159. ayette olduğu gibi, Hamza ve Kisâî'nin *fârekû* (terk ettiler) şeklindeki okuyuşlarına göre çevirdik (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, XIV. 22). Bu ayet dikkate alındığında, 6/En'âm 159. ayette sözü edilen zümrenin de müşriklere delalet ettiği anlaşılır.

33. O kâfir/müşrik insanlar [fakirlik, hastalık, ölüm tehlikesi gibi] sıkıntılı bir duruma düştüklerinde bütün kalpleriyle gerçek rableri Allah'a yönelip yalnız O'na yalvarıp yakarırlar. Ama Allah onları sıkıntıdan kurtarıp rahata kavuşturunca, bir de bakarsın ki içlerinden bir kısmı yine rableri Allah'a birtakım ortaklar koşmaya devam eder.

34. Onlar bizim kendilerine lütfettiğimiz onca nimete nankörlükle karşılık vermeye devam etsinler bakalım.[5] [Ey Nankörler!] Bir süre daha keyfinize göre hayat sürün bakalım; zira sizi ne feci bir akıbetin beklediğini nasılsa yarın bir gün anlayacaksınız.

5. Bu ayete verdiğimiz tehdit içerikli anlam, *li-yekfurû* lafzının başındaki *lâm* harfinin tehdit manası taşıyan bir emir lâmı olduğuna ilişkin yoruma dayanmaktadır (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, VIII. 392).

35. Ne o, yoksa biz onlara Allah'tan başka varlıkları tanrılar edinmelerini tembihleyen bir ferman gönderdik de bu yüzden mi şirk koşmaktalar?!

36. Biz bu nankör insanlara refah içinde hayat sürmeyi nasip ettiğimizde bundan gayet memnun olup şımarırlar; ama kendi yapıp ettiklerinden dolayı başlarına bir sıkıntı gelince Allah'a sığınmak yerine büsbütün ümitsizliğe kapılırlar.

37. Peki, bunlar bilmez mi ki Allah dilediğine bol rızık verir, dilediğinin rızkını daraltır. Şüphesiz Allah'ın bu takdirinde iman sahibi kimseler için ibretler var.

فَاٰتِ ذَا الْقُرْبٰى حَقَّهُ وَالْمِسْكٖينَ وَابْنَ السَّبٖيلِ
ذٰلِكَ خَيْرٌ لِلَّذٖينَ يُرٖيدُونَ وَجْهَ اللّٰهِ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ
الْمُفْلِحُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَٓا اٰتَيْتُمْ مِنْ رِبًا لِيَرْبُوَا فٖى
اَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا عِنْدَ اللّٰهِ وَمَٓا اٰتَيْتُمْ مِنْ زَكٰوةٍ
تُرٖيدُونَ وَجْهَ اللّٰهِ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ ﴿٣٩﴾ اَللّٰهُ
الَّذٖى خَلَقَكُمْ ثُمَّ رَزَقَكُمْ ثُمَّ يُمٖيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيٖيكُمْ
هَلْ مِنْ شُرَكَٓائِكُمْ مَنْ يَفْعَلُ مِنْ ذٰلِكُمْ مِنْ شَیْءٍ
سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٤٠﴾ ظَهَرَ الْفَسَادُ
فِى الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ اَيْدِى النَّاسِ لِيُذٖيقَهُمْ
[408] بَعْضَ الَّذٖى عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤١﴾ قُلْ سٖيرُوا
فِى الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذٖينَ مِنْ
قَبْلُ كَانَ اَكْثَرُهُمْ مُشْرِكٖينَ ﴿٤٢﴾ فَاَقِمْ وَجْهَكَ
لِلدّٖينِ الْقَيِّمِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِىَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللّٰهِ
يَوْمَئِذٍ يَصَّدَّعُونَ ﴿٤٣﴾

38. Şu hâlde siz fakir yakınlarınıza, diğer yoksullara ve yolda kalmışlara hakkını vermeye bakın.[6] Allah'ın rızasını kazanmak arzusunda olanlar için yapılması gereken en güzel iş budur. İşte böyleleridir umduklarına kavuşacak olanlar.

6. Buradaki hitap Hz. Peygamber'in şahsında tüm müminlere yönelik olduğu ve bu husus sonraki ifadeden de açıkça anlaşıldığı için (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, XIV. 24) ayetin başındaki *fe-âti ze'l-kurbâ* ibaresini çoğul kipinde tercüme ettik.

39. İnsanların mallarından fazlasıyla karşılığını alırız düşüncesiyle yaptığınız bağışların Allah katında hiçbir getirisi olmaz.[7] Buna mukabil Allah'ın rızasını kazanmak arzusuyla verdiğiniz sadakalar berekete vesile kılınır. Sırf Allah rızası için karşılıksız yardımda bulunanlar var ya, işte onlardır mükâfatlarını katbekat artıran kimseler!

7. Ayetteki *ve-mâ âteytüm min riben li-yerbuve fî emvâli'n-nâs* ifadesi, "Başkalarının mallarıyla nemalansın/artsın diye tefeciliğe sermaye yaptığınız para/mal görünüşte artsa bile Allah nezdinde artmaz." diye de çevrilebilir, ancak bu çeviri sözün akışına pek uygun düşmemektedir. Bu ayette anlatılan husus Türkçedeki, "Kaz gelecek yerden tavuk esirgenmez." sözünde ifadesini bulur. Bizim çevirimiz müfessirlerin çoğunluğunca tercih edilen yoruma dayanmaktadır (Bkz. Vâhidî, *el-Vasît*, III. 435).

40. [Ey Müşrikler!] Sizi yaratan, geçinmeniz için size maddi imkânlar bahşeden, vakti gelince size ölümü tattırıp sonra tekrar hayata kavuşturacak olan Allah'tır. Peki, şimdi söyleyin bakalım, Allah'ın ilahlığına ortak koştuğunuz varlıklar bu işlerden herhangi birini yapabilir mi?! Allah, onların tanrılık yakıştırdıkları şeylerden münezzehtir, O yüceler yücesidir!

41. Bu kâfir/müşrik halkın işlediği cürümler yüzünden gerek kırsal kesimlerde gerek şehirlerde düzen bozuldu. [Hemen her tarafta kıtlık, kuraklık gibi felaketler baş gösterdi; geçim sıkıntısı arttı ve her şeyin bereketi kaçtı].[8] İşte Allah, işledikleri günahların bazı kötü sonuçlarını bu dünyada kendilerine tattırıyor ki şirkten vazgeçip de imana gelsinler.

8. Bu ayetteki *fi'l-berri ve'l-bahr* ifadesi genellikle "karada ve denizde" diye çevrilmektedir. Ancak biz bu ifadeyi *bahr* kelimesinin "şehir" anlamına geldiği yönündeki izahı dikkate alarak farklı çevirdik (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, X. 191).

42. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere, "Şu topraklarda gezip dolaşın, bakın, araştırın da sizden önce gelip geçen kâfir halkların akıbetinden ibret alın. Helak olup giden o halkların çoğu da [tıpkı sizin gibi] Allah'a ortak koşuyordu."

43. Allah'tan başka hiç kimsenin önüne geçemeyeceği kıyamet ve hesap günü gelip çatmadan önce bütün benliğin[iz]le hak dine/tevhid inancına yönel[in]. Zira o gün gelip çatınca insanlar grup grup ayrılacak, [müminler cennete girerken kâfirler/müşrikler cehennemi boylayacaktır].

مَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِاَنْفُسِهِمْ
يَمْهَدُونَ ﴿٤٤﴾ لِيَجْزِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ مِنْ فَضْلِهِ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ ﴿٤٥﴾
وَمِنْ اٰيَاتِهِ اَنْ يُرْسِلَ الرِّيَاحَ مُبَشِّرَاتٍ وَلِيُذِيقَكُمْ
مِنْ رَحْمَتِهِ وَلِتَجْرِيَ الْفُلْكُ بِاَمْرِهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ
فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مِنْ
قَبْلِكَ رُسُلًا اِلٰى قَوْمِهِمْ فَجَاؤُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَانْتَقَمْنَا
مِنَ الَّذِينَ اَجْرَمُوا وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ
﴿٤٧﴾ اَللّٰهُ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَيَبْسُطُهُ
فِي السَّمَاءِ كَيْفَ يَشَاءُ وَيَجْعَلُهُ كِسَفًا فَتَرَى
الْوَدْقَ يَخْرُجُ مِنْ خِلَالِهِ فَاِذَا اَصَابَ بِهِ مَنْ يَشَاءُ
مِنْ عِبَادِهِ اِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٨﴾ وَاِنْ كَانُوا مِنْ
قَبْلِ اَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمُبْلِسِينَ ﴿٤٩﴾ فَانْظُرْ
اِلٰى اٰثَارِ رَحْمَتِ اللّٰهِ كَيْفَ يُحْيِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
اِنَّ ذٰلِكَ لَمُحْيِ الْمَوْتٰى وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
﴿٥٠﴾ وَلَئِنْ اَرْسَلْنَا رِيحًا فَرَاَوْهُ مُصْفَرًّا لَظَلُّوا مِنْ [409]
بَعْدِهِ يَكْفُرُونَ ﴿٥١﴾

44-45. Kim kâfirlikte/nankörlükte direnirse kâfirliğinin cezasını çeker. Ama kim de [iman edip] Allah'ın emirlerine uygun işler yaparsa kendisi için çok güzel bir gelecek hazırlamış olur. Nitekim Allah iman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapanları lütfuyla mükâfatlandıracaktır. Şu bir gerçek ki Allah kâfirleri hiç sevmez.

46. Yağmur ve bereketin müjdecisi olarak rüzgârları göndermesi de Allah'ın sınırsız göstergelerindendir. Nitekim Allah böylelikle size rahmetini/yağmurun bereketini tattırır. Ayrıca, Allah'ın tabiattaki yasaları uyarınca gemiler denizlerde süzülüp gider ve siz de gemilerle ticaret yaparak O'nun lütfundan nasibinizi arar, geçiminizi sağlarsınız. İşte bütün bu nimetlere karşılık sizden beklenen, iman ve itaat üzere minnettarlık göstermenizdir.

47. [Ey Peygamber!] Biz senden önce de birçok halka peygamberler gönderdik. O peygamberler kendi halklarına nice ayetler tebliğ ettiler, nice mucizeler gösterdiler. [Fakat onlar imana gelmek yerine inkârcılığı ve müminlere zulmetmeyi tercih ettiler]. Bu yüzden biz de o günahkâr halklara hak ettikleri cezayı verdik; [böylece müminleri de selamete erdirdik]. Çünkü biz müminlere yardım etmeyi bir borç bildik.

48-49. Allah rüzgârları gönderir ve o rüzgârlar bulutları harekete geçirir. Sonra Allah bulutları gökyüzüne dilediği gibi yayar ve parça parça dağıtır. Derken, bulutların arasından yağmur damlalarının döküldüğüne tanık olursun. Allah yağmuru dilediği kullarının topraklarına yağdırdığı zaman onların yüzleri nasıl da gülüverir. Hâlbuki onlar yağmur gelmeden önce tam bir çaresizlik ve ümitsizlik içindeydiler.

50. Öyleyse bak, Allah'ın rahmet olarak lütfettiği şu yağmurun neticelerine... Hele bak, Allah [yağmur vesilesiyle] ölü/kurak topraklara nasıl da hayat veriyor?! Hiç şüphesiz Allah ölüleri de böyle diriltecektir. Çünkü O dilediği her şeyi yapma gücüne sahiptir.

51. Biz o kâfirlere/müşriklere kavurucu bir yel göndersek, onlar da ekinlerini sararıp solmuş hâlde görseler, [Allah'ın daha önce kendilerine lütfettiği onca nimeti bir anda unutup] nankörlük etmeye koyulurlar.

فَاِنَّكَ لَا تُسْمِعُ الْمَوْتٰى وَلَا تُسْمِعُ الصُّمَّ الدُّعَٓاءَ
اِذَا وَلَّوْا مُدْبِرِينَ ﴿٥٢﴾ وَمَٓا اَنْتَ بِهَادِ الْعُمْيِ عَنْ
ضَلَالَتِهِمْۜ اِنْ تُسْمِعُ اِلَّا مَنْ يُؤْمِنُ بِاٰيَاتِنَا فَهُمْ
مُسْلِمُونَ ﴿٥٣﴾ اَللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ
جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ
ضَعْفًا وَشَيْبَةًۜ يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُۚ وَهُوَ الْعَل۪يمُ الْقَد۪يرُ
﴿٥٤﴾ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا
غَيْرَ سَاعَةٍۜ كَذٰلِكَ كَانُوا يُؤْفَكُونَ ﴿٥٥﴾ وَقَالَ الَّذ۪ينَ
اُو۫تُوا الْعِلْمَ وَالْا۪يمَانَ لَقَدْ لَبِثْتُمْ ف۪ي كِتَابِ اللّٰهِ
اِلٰى يَوْمِ الْبَعْثِ فَهٰذَا يَوْمُ الْبَعْثِ وَلٰكِنَّكُمْ كُنْتُمْ
لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يَنْفَعُ الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا
مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٥٧﴾ وَلَقَدْ ضَرَبْنَا
لِلنَّاسِ ف۪ي هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍۜ وَلَئِنْ جِئْتَهُمْ
بِاٰيَةٍ لَيَقُولَنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُٓوا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُبْطِلُونَ ﴿٥٨﴾
كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِ الَّذ۪ينَ لَا يَعْلَمُونَ
﴿٥٩﴾ فَاصْبِرْ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلَا يَسْتَخِفَّنَّكَ
الَّذ۪ينَ لَا يُوقِنُونَ ﴿٦٠﴾

52. [Ey Peygamber!] Sen Allah yolundaki çağrını o yaşayan ölülere [müşriklere] asla işittiremezsin. Sana sırtlarını dönüp giden sağırlara da bu çağrıyı işittiremezsin.

53. Yine sen, hakikate karşı körleşmiş kimseleri de kâfirliklerinden vazgeçirip doğru yola eriştiremezsin. Sen bu çağrını ancak ayetlerimize inananlara işittirebilirsin. Çünkü onlar Allah'a yürekten teslim olmuş kimselerdir.

54. Sizi ilkin zayıf ve güçsüz bir varlık hâlinde yaratan, bebeklik ve çocukluk çağınızdaki acizliğinizin ardından size gençlik ve yetişkinlikte kuvvet/kudret veren, bu güçlü hâlinizin ardından ihtiyarlık çağınızda saçlarınıza aklar düşürüp sizi tekrar acizliğe duçar eden Allah'tır. O dilediği şeyi yaratır. Çünkü O her şeyi bilen, her şeye gücü yetendir.

55. Kıyamet ve hesap günü gelip çatınca kâfirler [tövbe ve iman için kendilerine yeterli ömür süresi verilmediğine dair bir mazeret olarak dünyada] çok kısa bir süre kaldıklarına dair yemin edecekler. Onlar gerçekleri çarpıtma, hak ve hakikatten sapma hususunda dünyada iken de böyleydiler.

56. Dünyada iken hakikati görüp anlamak ve iman sahibi olmak bahtiyarlığına erenler o gün kâfirlere şöyle diyecekler: "Gerçek şu ki siz Allah'ın kanun ve takdiri uyarınca dünyada [öğüt ve ibret alabilecek kadar uzun] bir süre tükettiniz ve nihayet diriliş gününe eriştiniz. Evet, işte bu gün diriliş günüdür. Ne var ki siz vaktiyle bu gerçeğe inanmaya yanaşmamıştınız."

57. İşte o gün müşriklere ne mazeretlerinin bir faydası olacak ne de Allah'ı hoşnut etmek için kendilerine ikinci bir fırsat verilmesi yönündeki isteklerine evet denilecektir.

58-59. [Ey Peygamber!] Andolsun ki biz bu Kur'an'da [kâfir/müşrik] insanlara her türlü izah ve ikazda bulunduk. Şimdi sen kendilerine [denizi yarmak gibi bir] mucize de göstersen o kâfirler yine, "Siz hep asılsız ve boş iddiaların peşindesiniz." diyecekler. İşte Allah hakikati görmemekte ısrar edenlerin kalplerini böyle mühürler.

60. [Ey Peygamber! O müşriklerin inkârcı ve alaycı tavırlarına şimdilik] sabret; çünkü Allah'ın verdiği [yardım ve zafer] sözü mutlaka yerini bulacaktır. İmana yanaşmayanlar sakın seni fevrî bir davranışa sürüklemesinler.

31/LOKMÂN SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 57. sûre olduğu ve Sâffât sûresinden sonra, Sebe' sûresinden önce indiği belirtilir. 27-29. ayetlerin Medine'de nazil olduğu yönünde rivayetler de vardır. Toplam 34 ayettir. İsmini 12-13. ayetlerde zikri geçen Hz. Lokman'dan almıştır.

سُورَةُ لُقْمَانَ (٣١) [410]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْحَك۪يمِۙ ﴿٢﴾ هُدًى وَرَحْمَةً
لِلْمُحْسِن۪ينَۙ ﴿٣﴾ اَلَّذ۪ينَ يُق۪يمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ
وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَۜ ﴿٤﴾ اُو۬لٰٓئِكَ عَلٰى هُدًى مِنْ
رَبِّهِمْ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٥﴾ وَمِنَ النَّاسِ مَنْ
يَشْتَر۪ي لَهْوَ الْحَد۪يثِ لِيُضِلَّ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ بِغَيْرِ
عِلْمٍۗ وَيَتَّخِذَهَا هُزُواًۜ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُه۪ينٌ ﴿٦﴾
وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيَاتُنَا وَلّٰى مُسْتَكْبِراً كَاَنْ لَمْ يَسْمَعْهَا
كَاَنَّ ف۪ٓي اُذُنَيْهِ وَقْراًۚ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ اَل۪يمٍ ﴿٧﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتُ النَّع۪يمِۙ ﴿٨﴾
خَالِد۪ينَ ف۪يهَاۜ وَعْدَ اللّٰهِ حَقّاًۜ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٩﴾
خَلَقَ السَّمٰوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا وَاَلْقٰى فِي الْاَرْضِ
رَوَاسِيَ اَنْ تَم۪يدَ بِكُمْ وَبَثَّ ف۪يهَا مِنْ كُلِّ دَٓابَّةٍۜ وَاَنْزَلْنَا
مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَاَنْبَتْنَا ف۪يهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ كَر۪يمٍ ﴿١٠﴾
هٰذَا خَلْقُ اللّٰهِ فَاَرُون۪ي مَاذَا خَلَقَ الَّذ۪ينَ مِنْ دُونِه۪ۜ بَلِ
الظَّالِمُونَ ف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ۟ ﴿١١﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Elif-Lâm-Mîm.

2. İşte bunlar, mutlak doğru bilgiler ve öğütler içeren Kur'an'ın ayetleridir.

3. Bu ilahî kelam, Allah'a kulluk görevlerini en iyi şekilde ifa eden kimseler için [iki cihanda bahtiyarlığın yolunu gösteren] bir rehber ve aynı zamanda bir rahmettir.

4-5. O kimseler ki namazı hakkıyla kılar, zekâtı verir, ahirete de şeksiz-şüphesiz inanırlar. İşte rablerinin gösterdiği yolda yürüyenler onlardır; kurtuluşa erip umduklarına kavuşacaklar da sadece onlardır.

6. [Mekke'deki müşrik ahali içinde Nadr b. Hâris gibi] bazı adamlar hiçbir delile ve mesnede dayanmaksızın insanları Allah yolundan saptırmak ve o dosdoğru yolu alay konusu yapmak maksadıyla birtakım asılsız hikâyeler ve masallar anlatırlar. İşte böylelerinin hakkı zelil ve perişan edici bir azaba mahkûm olmaktır.

7. Böyle birine ayetlerimiz okunup tebliğ edildiğinde sanki kulaklarında ağırlık/sağırlık varmış, sanki o ayetleri hiç duymamış gibi küstahça sırt çevirir.

[Ey Peygamber!] O hâlde sen de ver o adama acıklı/elemli azap müjdesini(!)

8-9. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan kimselere gelince, böylelerini ahirette nimetlerle dolu cennetler bekliyor. Üstelik onlar cennette temelli kalacaklar. Bu söz Allah'ın sözüdür ve mutlaka yerini bulacaktır. O üstün kudret sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

10. Gördüğünüz gibi Allah gökleri direksiz/dayanaksız biçimde yarattı. Sizi sarsmasın diye yeryüzünü dağlarla perçinledi ve yine orada her türlü canlı varlığın üreyip çoğalmasını sağladı. Biz gökten yağmur yağdırıp onunla her türden güzel bitkinin yeryüzünde yeşermesini de sağladık.

11. [Ey Müşrikler!] İşte bütün bunlar Allah'ın yarattığı şeylerdir. Haydi siz de bana gösterin bakalım, O'ndan başkası ne yaratmış?! Gerçek şu ki Allah'ın ilahlığına ortak koşanlar büsbütün bir gaflet ve dalalet içindedir.

[411] وَلَقَدْ اٰتَيْنَا لُقْمٰنَ الْحِكْمَةَ اَنِ اشْكُرْ لِلّٰهِ وَمَنْ يَشْكُرْ
فَاِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِه۪ وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَم۪يدٌ ﴿١٢﴾
وَاِذْ قَالَ لُقْمٰنُ لِابْنِه۪ وَهُوَ يَعِظُهُ يَا بُنَيَّ لَا تُشْرِكْ بِاللّٰهِ
اِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظ۪يمٌ ﴿١٣﴾ وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِۚ
حَمَلَتْهُ اُمُّهُ وَهْنًا عَلٰى وَهْنٍ وَفِصَالُهُ ف۪ي عَامَيْنِ اَنِ
اشْكُرْ ل۪ي وَلِوَالِدَيْكَۜ اِلَيَّ الْمَص۪يرُ ﴿١٤﴾ وَاِنْ جَاهَدَاكَ
عَلٰٓى اَنْ تُشْرِكَ ب۪ي مَا لَيْسَ لَكَ بِه۪ عِلْمٌ فَلَا تُطِعْهُمَا
وَصَاحِبْهُمَا فِي الدُّنْيَا مَعْرُوفًاۘ وَاتَّبِعْ سَب۪يلَ مَنْ اَنَابَ
اِلَيَّۚ ثُمَّ اِلَيَّ مَرْجِعُكُمْ فَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ
﴿١٥﴾ يَا بُنَيَّ اِنَّهَٓا اِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ
ف۪ي صَخْرَةٍ اَوْ فِي السَّمٰوَاتِ اَوْ فِي الْاَرْضِ يَأْتِ بِهَا
اللّٰهُۜ اِنَّ اللّٰهَ لَط۪يفٌ خَب۪يرٌ ﴿١٦﴾ يَا بُنَيَّ اَقِمِ الصَّلٰوةَ وَاْمُرْ
بِالْمَعْرُوفِ وَانْهَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَاصْبِرْ عَلٰى مَٓا اَصَابَكَۜ
اِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُورِۚ ﴿١٧﴾ وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ
وَلَا تَمْشِ فِي الْاَرْضِ مَرَحًاۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ
مُخْتَالٍ فَخُورٍۚ ﴿١٨﴾ وَاقْصِدْ ف۪ي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِنْ
صَوْتِكَۜ اِنَّ اَنْكَرَ الْاَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَم۪يرِۚ ﴿١٩﴾

12. Biz Lokman'a hikmet [yani bilgelikle hakikati özünden anlayıp kavrama, doğru düşünüp doğru iş yapma melekesi] bahşettik ve ona, "Her daim Allah'a şükret [iman ve itaat üzere minnettarlığını göster]." diye emrettik. Her kim Allah'a şükrederse sırf kendi iyiliği için şükretmiş olur. Ama her kim de O'na nankörlük ederse bilmelidir ki Allah kimsenin şükrüne muhtaç değildir; O bizatihi her türlü övgüye layıktır.

13. Vaktiyle Lokman oğluna nasihat ederken şöyle demişti: "Evladım! Sakın Allah'a ortak koşma; çünkü Allah'ın ilahlığına ortak koşmak gerçekten çok büyük bir zulümdür/cürümdür."

14-15. [Allah şöyle buyurdu]: Biz [evlat konumundaki her] insanoğluna, yapacağı en iyi işlerden biri olarak anne-babasına iyi davranmasını emrettik. Çünkü annesi onu nice zahmetlere katlanarak karnında taşıdı. Nitekim çocuğun emzirilip sütten kesilmesi de iki yıl sürer. Şu hâlde, ey insanoğlu, hem bana hem de anne-babana minnettarlığını göster. [Unutma ki] yarın bir gün hesap vermek üzere benim huzuruma geleceksin.

[Anne-babana saygıda kusur etme]; ama eğer onlar, [gerçekten tanrı oldukları hakkında] hiçbir bilgi, hiçbir delil sahibi olmadığın birtakım şeyleri körü körüne tanrı yerine koyarak bana ortak koşman için seni zorlarlarsa sakın onlara itaat etme; lakin yine de onlara iyi davran, bütün bir hayat boyunca onlara yardımcı ol, ihtiyaçlarını karşıla. Her daim iman ve itaatle bana yönelen hayırlı insanların yolunu tut. Sonunda hepiniz benim huzuruma geleceksiniz. İşte o zaman ben size hayatta iken yaptığınız her şeyi tek tek bildirecek ve hak ettiğiniz karşılığı vereceğim."

16-19. Lokman oğluna nasihatlerine şöyle devam etti: "Evladım! Bak, bu dünyada yaptığın bir iyilik veya kötülük bir hardal tanesi gibi küçücük de olsa, üstelik bir kayanın içinde saklı bulunsa yahut göklerin veya yerin derinliklerinde de olsa Allah onu kıyamet ve hesap günü senin karşına çıkarıp amel terazisine koyar. Hiç şüphe yok ki Allah akıl sır ermez bilgisiyle her şeyi kuşatır, her şeyden haberdardır.

Evladım! Namazı layıkıyla kıl; dünyada iyilik ve güzelliğin hâkim, kötülüğün mahkûm olması için uğraş. Bu uğurda karşılaşacağın sıkıntı ve zorluklara sabret. Zira bunlar azim ve kararlılık göstermeye, bedel ödemeye değer işlerdir.

İnsanlara karşı böbürlenme; yeryüzünde çalım satarak da yürüme. Çünkü Allah böbürlenen, kendini beğenip övünen hiç kimseyi sevmez.

Yürüyüşünde mütevazı, hâl ve hareketlerinde hep ölçülü ol. Konuşurken de alçak sesle, nazik şekilde konuş. Çünkü seslerin en çirkini, avazı çıktığı kadar bağıran eşeklerin sesidir.[1]

1. Eşek sesiyle ilgili bu olumsuz niteleme Allah'ın değer yargısıyla değil, insanların, daha doğrusu vahyin nazil olduğu dönemdeki Arapların algısıyla ilgilidir (Bkz. Mâverdî, *en-Nüket*, IV. 341).

اَلَمْ تَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ سَخَّرَ لَكُمْ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى [412]
الْاَرْضِ وَاَسْبَغَ عَلَيْكُمْ نِعَمَهُ ظَاهِرَةً وَبَاطِنَةًۜ وَمِنَ
النَّاسِ مَنْ يُجَادِلُ فِى اللّٰهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَلَا هُدًى وَلَا
كِتَابٍ مُنٖيرٍ ﴿٢٠﴾ وَاِذَا قٖيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوا
بَلْ نَتَّبِعُ مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَٓاءَنَاۜ اَوَلَوْ كَانَ الشَّيْطَانُ
يَدْعُوهُمْ اِلٰى عَذَابِ السَّعٖيرِ ﴿٢١﴾ وَمَنْ يُسْلِمْ وَجْهَهُٓ
اِلَى اللّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰىۜ
وَاِلَى اللّٰهِ عَاقِبَةُ الْاُمُورِ ﴿٢٢﴾ وَمَنْ كَفَرَ فَلَا يَحْزُنْكَ
كُفْرُهُۜ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ فَنُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُواۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٖيمٌ
بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٢٣﴾ نُمَتِّعُهُمْ قَلٖيلًا ثُمَّ نَضْطَرُّهُمْ اِلٰى
عَذَابٍ غَلٖيظٍ ﴿٢٤﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُۜ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِۜ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا
يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ
الْغَنِيُّ الْحَمٖيدُ ﴿٢٦﴾ وَلَوْ اَنَّ مَا فِى الْاَرْضِ مِنْ شَجَرَةٍ
اَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِنْ بَعْدِهٖ سَبْعَةُ اَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ
كَلِمَاتُ اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ عَزٖيزٌ حَكٖيمٌ ﴿٢٧﴾

20. Allah'ın göklerdeki ve yerdeki her şeyi hizmetinize sunduğunu, sizi görünen ve görünmeyen onca nimetin içinde yüzdürdüğünü görmez misiniz?! Böyleyken kimi insanlar [kâfirler/müşrikler] vahye dayanan bir bilgiye, rehbere ve belgeye sahip olmadıkları hâlde Allah hakkında ileri geri konuşmaktadır.

21. Üstelik onlara, "Gelin, Allah'ın vahyettiği nizama uyun!" denildiği zaman, "Hayır! Biz atalarımızdan görüp öğrendiğimiz şeylere uyarız." diye karşılık verirler. Peki, ya şeytan atalarını [aldatıp şirke düşürmek suretiyle] cehennemin harlı ateşindeki azaba davet etmişse...

22. Her kim tam bir ihlas ve samimiyetle özünü Allah'a teslim ederse kopması mümkün olmayan bir kulpa tutunmuş olur. [Bilin ki] önünde sonunda bütün işler Allah'a varır; [çünkü olan biten her şey Allah'ın iradesine bağlıdır].

23. [Ey Peygamber!] Her kim [şirk ve inkârcılıkla] Allah'a nankörlük ederse o kişinin nankörlüğü seni üzmesin. Zira o nankörler/müşrikler yarın bir gün hesap vermek üzere bizim huzurumuza gelecektir. İşte o zaman biz, hayatta iken işledikleri tüm günahları tek tek kendilerine bildirip hak ettikleri cezayı vereceğiz. Şüphesiz Allah kalplerde gizlenen tüm duygu, düşünce ve niyetleri çok iyi bilir.

24. [Ey Peygamber!] Biz o nankörleri/müşrikleri dünya nimetlerinden az çok faydalandıracak, ama ardından [ahirette] çok ağır bir azaba çarptıracağız.

25. Onlara, "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorsan, hiç tereddütsüz, "Allah!" diye karşılık verirler. O hâlde de ki: "Her daim hamdolsun Allah'a! [Zira bu gerçeği siz de itiraf ediyorsunuz.]"

Hâl böyleyken onların çoğu, [hem gökleri ve yeri Allah'ın yarattığını söylemek hem de putları O'nun ilahlığına ortak koşmakla çok derin bir çelişkiye düştüklerini] bir türlü anlamıyor.

26. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Şüphesiz Allah hiçbir şeye muhtaç değildir; O tüm övgülere layıktır.

27. Allah'ın kelamını/sözlerini yazmak üzere yeryüzündeki tüm ağaçlar kalem, denizler de mürekkep olsa ve mevcut denizlere sayısız deniz daha eklense,[2] sonunda bütün bunlar tükenir ama O'nun sözleri yine bitmez, tükenmezdi. Şüphesiz Allah üstün kudret sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

2. Bu ayette geçen ve lafzen "yedi deniz" anlamına gelen *seb'atü ebhur* tamlamasındaki *seb'a* (yedi) kelimesi çokluk ifade eder (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, VIII. 420). Bu anlam çeviriye "sayısız deniz" şeklinde yansıtılmıştır.

مَا خَلْقُكُمْ وَلَا بَعْثُكُمْ اِلَّا كَنَفْسٍ وَاحِدَةٍ اِنَّ اللّٰهَ
[413] سَم۪يعٌ بَص۪يرٌ ﴿٢٨﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُولِجُ الَّيْلَ فِي
النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ
وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْر۪ٓي اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى وَاَنَّ اللّٰهَ بِمَا
تَعْمَلُونَ خَب۪يرٌ ﴿٢٩﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا
يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الْبَاطِلُ وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَب۪يرُ
﴿٣٠﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ الْفُلْكَ تَجْر۪ي فِي الْبَحْرِ بِنِعْمَتِ
اللّٰهِ لِيُرِيَكُمْ مِنْ اٰيَاتِه۪ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ
شَكُورٍ ﴿٣١﴾ وَاِذَا غَشِيَهُمْ مَوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللّٰهَ
مُخْلِص۪ينَ لَهُ الدّ۪ينَ فَلَمَّا نَجّٰيهُمْ اِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ
مُقْتَصِدٌ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَٓا اِلَّا كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ ﴿٣٢﴾
يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ وَاخْشَوْا يَوْمًا لَا يَجْز۪ي
وَالِدٌ عَنْ وَلَدِه۪ وَلَا مَوْلُودٌ هُوَ جَازٍ عَنْ وَالِدِه۪ شَيْـًٔا
اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَلَا
يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُورُ ﴿٣٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِ
وَيُنَزِّلُ الْغَيْثَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْاَرْحَامِ وَمَا تَدْر۪ي نَفْسٌ
مَاذَا تَكْسِبُ غَدًا وَمَا تَدْر۪ي نَفْسٌ بِاَيِّ اَرْضٍ تَمُوتُ
اِنَّ اللّٰهَ عَل۪يمٌ خَب۪يرٌ ﴿٣٤﴾

28. [Ey Müşrikler!] Sizin topyekûn yaratılmanız ve ölümden sonra diriltilmeniz, Allah'a göre bir tek insanın yaratılması ve diriltilmesi gibi çok kolay ve basit bir iştir. Şüphesiz Allah her şeyi işitir, her şeyi görür!

29. Görmez misiniz, görüp de hiç düşünmez misiniz, Allah kâh gündüzü kısaltarak geceyi uzatıyor, kâh geceyi kısaltarak gündüzü uzatıyor. Öte yandan her biri belli bir zamana [kıyamete] kadar kendi yörüngesinde akıp giden güneşi ve ayı da istifadenize sunmuş bulunuyor. Şüphesiz Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.

30. Evet, işte bütün bunları yapan Allah'tır. Çünkü Allah tek gerçek ilah/tanrıdır. Müşriklerin O'nun yanı sıra tapındıkları şeylerin tanrılığı ise külliyen asılsızdır. Gerçek manada yüce, büyük olan yalnız Allah'tır.

31. Yine hiç görmez, görüp de düşünmez misiniz, gemiler Allah'ın lütfuyla denizlerde süzülüp gidiyor ve böylece Allah sınırsız kudretinin kimi işaretlerini gözünüzün önüne seriyor?! İşte bütün bunlar, imanı uğrunda karşılaştığı sıkıntı ve zorluklara çokça sabreden, Allah'ın nimetlerine iman ve itaat üzere hakkıyla minnettarlık gösteren kimseler için birer ibrettir.

32. Her biri bir dağ gibi dalgalar kendilerini denizde dört bir yandan sardığı zaman, o kâfirler/müşrikler inançlarını şirkten arındırıp olanca içtenlikleriyle yalnız Allah'a yalvarıp yakarırlar. Ama Allah onların sağ salim karaya çıkmalarına imkân verince içlerinden bir kısmı imana gelmek ile inkâr etmek arasında bocalayıverir, kimileri de derhal kâfirliğine dönüverir. Bizim ayetlerimizi bile bile inkâr edenler işte böyle dönekler ve nankörlerdir.

33. Ey İnsanlar! Rabbinizin emir ve yasaklarını çiğnemekten sakının ve hiçbir babanın evladına en ufak bir fayda sağlayamayacağı, hiçbir evladın da babasına en küçük bir yardımda bulunamayacağı kıyamet ve hesap günündeki çetin azaba karşı şimdiden tedbirinizi alın! Bilesiniz ki Allah'ın [kıyamet, diriliş, hesap ve cezayla ilgili] vaadi mutlak gerçektir ve mutlaka gerçekleşecektir. Öyleyse şu fâni hayatın cazibesi sizi aldatmasın; ayartma ustası şeytan da sizi Allah'ın affına güvendirerek kandırmasın.

34. Hiç şüpheniz olmasın ki kıyametin gelip çatacağı vakti yalnız Allah bilir; yağmuru O yağdırır. Anne karnındaki ceninleri[n tüm özelliklerini, dünyaya gelip gelmeyeceklerini, kabiliyetlerini, cinsiyetlerini ve hayat serüvenlerini] de yine O bilir. Hiç kimse yarın ne elde edeceğini ve neyle karşılaşacağını bilemez; yine hiç kimse nerede öleceğini de bilemez. Ama Allah bütün her şeyi eksiksiz bilir ve her şeyden haberdardır.

32/SECDE SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 75. sûre olduğu ve Mü'minûn sûresinden sonra, Tûr sûresinden önce indiği belirtilir. 16-20. veya 18-20. ayetlerin Medine'de nazil olduğuna dair rivayetler de vardır. Toplam 30 ayettir. 15. ayette müminlerin Allah'a derin saygı ve teslimiyetle secdeye kapandıklarından söz edildiği için "Secde sûresi" diye adlandırılmıştır. Ayrıca, Fussilet sûresinin bir diğer adı "Secde sûresi" olduğu için, bu iki sûreyi birbirinden ayırt etmek üzere, Fussilet sûresine "Hâmîm secdesi", bu sûreye de Mushaf tertibinde Lokmân sûresinin hemen ardında yer alması sebebiyle "Lokmân secdesi" denilmiştir.

سُورَةُ السَّجْدَةِ (٣٢) [414]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓمٓ ﴿١﴾ تَنْز۪يلُ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ ف۪يهِ مِنْ رَبِّ
الْعَالَم۪ينَ ﴿٢﴾ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُۚ بَلْ هُوَ الْحَقُّ مِنْ
رَبِّكَ لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَٓا اَتٰيهُمْ مِنْ نَذ۪يرٍ مِنْ قَبْلِكَ لَعَلَّهُمْ
يَهْتَدُونَ ﴿٣﴾ اَللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
وَمَا بَيْنَهُمَا ف۪ي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِۜ
مَا لَكُمْ مِنْ دُونِه۪ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا شَف۪يعٍۜ اَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ
﴿٤﴾ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ مِنَ السَّمَٓاءِ اِلَى الْاَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ
اِلَيْهِ ف۪ي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُٓ اَلْفَ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٥﴾
ذٰلِكَ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَز۪يزُ الرَّح۪يمُۙ ﴿٦﴾
اَلَّذ۪ٓي اَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ وَبَدَاَ خَلْقَ الْاِنْسَانِ
مِنْ ط۪ينٍۚ ﴿٧﴾ ثُمَّ جَعَلَ نَسْلَهُ مِنْ سُلَالَةٍ مِنْ مَٓاءٍ
مَه۪ينٍۚ ﴿٨﴾ ثُمَّ سَوّٰيهُ وَنَفَخَ ف۪يهِ مِنْ رُوحِه۪ وَجَعَلَ لَكُمُ

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Elif-Lâm-Mîm.

2. Bu Kur'an, cümle âlemin rabbi Allah katından indirilmiştir ve bunun böyle olduğunda hiç şüphe yoktur!

3. [Ey Peygamber!] Hâl böyleyken o müşrikler hâlâ, "Kur'an'ı Muhammed uydurdu." diyorlar, öyle mi?! Yoo! Gerçek şu ki Kur'an, senden önce kendilerine uzun bir süre peygamber gelmemiş olan bir halkı uyarasın diye bizzat rabbin tarafından gönderilmiştir. Umulur ki onlar [bu ilahî uyarıyı anlayıp] doğru yola gelirler.

4. [Ey Müşrikler!] Gökleri, yeri ve ikisi arasında bulunan her şeyi altı günde/evrede yaratan, sonra bütün kâinatı hükmüne/yaratma kanununa boyun eğdiren Allah'tır. [Hesap günü] O'nun huzurunda, O'na rağmen ne bir sahip çıkanınız [veliniz] ne de bir kayıranınız [şefaatçiniz] olacaktır. Bu gerçeğe rağmen neden hâlâ düşünmez, aklınızı başınıza almazsınız?!

5. Gökten yere bütün kâinatta olup biten her şeyi belirleyen ve düzenleyen O'dur. Olup biten her şey bir günde/bir anda O'na ulaşır ki o bir gün/bir an sizin hesabınıza göre bin/binlerce yıl sürebilecek bir zamandır.[1]

1. Allah'ın sınırsız kudret ve hükümranlığına işaret ettiğinde şüphe olmayan bu ayetin derin manasını ve dip gramerini kavramak imkânsız gibidir. Klasik tefsirlerdeki çeşitli yorumlar en azından bizim için sadra şifa olacak nitelikte/içerikte değildir. Bize öyle geliyor ki bu ayet hem Kur'an'daki anlamın asla tüketilemeyeceğini göstermekte hem de insanoğlunun ilahî kelam karşısında aczini itirafla haddini bilmesi gerektiğine işaret etmektedir. *Vallâhu a'lem.*

6. O Allah ki görünen ve görünmeyen her şeyi bilir. O üstün kudret sahibidir ama aynı zamanda merhametli mi merhametlidir.

7-9. O, yarattığı her şeyi yerli yerince yarattı; insanı da ilkin balçıktan yaratmaya başladı. Sonra basit bir sıvıdan (meni) onun üremesini sağladı. Yine O ilk yaratma aşamasında insanın vücut yapısını şekillendirdi. Ayrıca kendi ruhundan ona üfledi. Yani siz insanları işitme, görme, düşünme ve hissetme kabiliyetleriyle do-

السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَالْاَفْـِٔدَةَ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ ۝٩
وَقَالُٓوا ءَاِذَا ضَلَلْنَا فِى الْاَرْضِ ءَاِنَّا لَفِى خَلْقٍ جَدِيدٍ
بَلْ هُمْ بِلِقَٓاءِ رَبِّهِمْ كَافِرُونَ ۝١٠ قُلْ يَتَوَفّٰيكُمْ مَلَكُ
الْمَوْتِ الَّذِى وُكِّلَ بِكُمْ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ۝١١
[415] وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الْمُجْرِمُونَ نَاكِسُوا رُؤُسِهِمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ
رَبَّنَٓا اَبْصَرْنَا وَسَمِعْنَا فَارْجِعْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا اِنَّا
مُوقِنُونَ ۝١٢ وَلَوْ شِئْنَا لَاٰتَيْنَا كُلَّ نَفْسٍ هُدٰيهَا وَلٰكِنْ
حَقَّ الْقَوْلُ مِنّ۪ى لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ
اَجْمَعِينَ ۝١٣ فَذُوقُوا بِمَا نَسِيتُمْ لِقَٓاءَ يَوْمِكُمْ
هٰذَا اِنَّا نَسِينَاكُمْ وَذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِ بِمَا كُنْتُمْ
تَعْمَلُونَ ۝١٤ اِنَّمَا يُؤْمِنُ بِاٰيَاتِنَا الَّذِينَ اِذَا ذُكِّرُوا
بِهَا خَرُّوا سُجَّدًا وَسَبَّحُوا بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَهُمْ لَا
يَسْتَكْبِرُونَ ۝١٥ تَتَجَافٰى جُنُوبُهُمْ عَنِ الْمَضَاجِعِ
يَدْعُونَ رَبَّهُمْ خَوْفًا وَطَمَعًا وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ
۝١٦ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَٓا اُخْفِىَ لَهُمْ مِنْ قُرَّةِ اَعْيُنٍ
جَزَٓاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝١٧

nattı. Ama sizler Allah'ın bunca lütuf ve nimetine hiç şükretmiyorsunuz.[2]

2. Ayetin sonundaki *kalîlen mâ teşkürûn* ifadesi az şükretmeyi değil hiç şükretmemeyi belirtir (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, XIV. 61).

10. Müşrikler alaycı bir tavırla, "Demek biz, ölüp toprağa karıştıktan sonra yeniden yaratılıp hayata kavuşacağız ha!" diyorlar. Belli ki onlar böyle söylemekle yarın bir gün hesap vermek üzere rablerinin huzuruna çıkacaklarını inkâr ediyorlar.

11. [Ey Peygamber!] De ki onlara: "[Ne söylerseniz söyleyin, ne kadar inkâr ederseniz edin], yarın bir gün, sizin için görevlendirilmiş olan ölüm meleği canınızı alacaktır. Vakti gelince de hepiniz diriltilip hesap vermek üzere rabbinizin huzuruna çıkarılacaksınız.

12. [Ey Peygamber!] O kâfirleri/müşrikleri hesap günü rablerinin huzuruna çıktıkları zaman bir görsen! İşte o zaman, başları eğik hâlde şöyle yalvaracaklar: "Rabbimiz! Ölüm sonrası diriliş vaadinin gerçek olduğunu şimdi bizzat gördük ve anladık. N'olur, [ikinci bir fırsat olarak] bizi dünyaya geri gönder de hep güzel işler yapalım. Artık şeksiz şüphesiz imana geldik."

13. Şayet biz dileseydik herkesi elbet doğru yola yöneltirdik. Lakin [insanları yoldan çıkaracağına ant içen şeytana karşı] benim şu kesin sözüm var: "Andolsun, cehennemi [sana uyan] insanlar ve cinlerle dolduracağım!"

14. [O gün kâfirlere şöyle denecektir]: "Nasıl ki siz vaktiyle bu hesap gününü göreceğiniz gerçeğini inkâr etmiş ve hiç umursamamıştınız; işte bugün biz de sizin cehennemde azap çekmenizi hiç umursamayacağız. İşlediğiniz günahlardan dolayı çekin bakalım bu sürekli azabı!"

15. Ayetlerimize gerçekten inananlar öyle kimselerdir ki kendilerine o ayetler okunup tebliğ edildiğinde Allah'a derin saygı ve teslimiyetle secdeye kapanırlar; ayrıca rablerini yücelterek zikrederler ve O'na kulluk hususunda asla kibirlenmezler.

16. Yine onlar [gecenin derinliklerinde] yataklarından kalkıp, hem ilahî azaba mahkûm olma korkusuyla hem de ilahî rahmet ve merhamete nail olma umuduyla rablerine yakarırlar. Ayrıca onlar, kendilerine lütfettiğimiz maldan mülkten Allah yolunda harcarlar.

17. İşte bütün bu güzel işleri yapan kimseleri, yaptıklarına karşılık olarak ahirette ne tür nimetlerin ve güzelliklerin beklediğini [Allah'tan başka] kimse bilemez.

18. [Şimdi söyleyin bakalım,] hiç mümin ile fasık/kâfir eşit olur mu?! Elbette eşit olmaz.

19. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapanları, huzur ve mutluluk içinde yaşayacakları cennetler beklemektedir. Onlar, hayatta iken yaptıklarının mükâfatı olarak işte o cennetlerde ağırlanacaktır.

20. Fasıklık/kâfirlikte direnenlere gelince, bunların ahiretteki meskenleri de cehennem olacaktır. Cehennemden çıkmaya yönelik her çırpınışlarında tekrar ateşe atılacaklar ve kendilerine şöyle denecektir: "Haydi çekin bakalım, vaktiyle inkâr ettiğiniz cehennem azabını!"

21. Biz o kâfirlere/müşriklere ahiretteki feci cehennem azabından önce dünyada da [kıtlık, açlık, esaret gibi] bazı sıkıntılar yaşatacağız ki bu sıkıntılar [henüz vakit varken] şirkten vazgeçip imana gelmelerine vesile olsun.

22. Kendisine rabbinin ayetleri okunup tebliğ edildiğinde o ayetlere kulak tıkayan kimseden daha zalim/kâfir kimse olabilir mi?! Biz böyle mücrimlere/kâfirlere hak ettikleri cezayı elbet vereceğiz.

23-24. [Ey Peygamber!] Biz vaktiyle Musa'ya da vahiyler göndermiştik. Bu yüzden ilahî vahiy ve mesajı tebliğ hususunda Musa ile benzer bir tecrübeyi yaşadığında/yaşayacağında hiç şüphen olmasın! Öyle ki Musa'ya gönderdiğimiz vahiyleri İsrailoğulları için rehber kılmıştık. Allah yolunda karşılaştıkları zorluklara sabırla katlandıkları, ayetlerimize yürekten inandıkları zaman onların içinden insanları mesajlarımız doğrultusunda doğru yola çağıran önderler çıkarmıştık. [Bu durum, senin ve ümmetin için de aynen geçerlidir].

25. Şüphesiz ki rabbin, kıyamet günü müminlerle kâfirler arasında nihai hükmü verecek, dolayısıyla müminleri mükâfatlandıracak, kâfirleri de cezalandıracaktır.

26. Kendilerinden önce gelip geçen nice halkları –ki bugün o halkların yurtlarında gezip dolaşıyorlar– helak etmiş olmamız bu kâfirler için yeterli bir ikaz değil midir?! Oysa geçmişteki o halkları helak etmiş olmamızdan çıkarılacak nice dersler var. Böyleyken neden hâlâ öğüt alıp yola gelmezler?!

27. Yine bu kâfirler, kupkuru topraklara yağmurla hayat verip gerek kendilerinin gerek hayvanlarının istifade ettikleri ekinleri, sebzeleri, otları yetiştirdiğimizi görmüyorlar mı?! Bütün bunlara bakıp da neden ibret almıyorlar?!

اَفَمَنْ كَانَ مُؤْمِنًا كَمَنْ كَانَ فَاسِقًاۜ لَا يَسْتَوُونَ ﴿١٨﴾
اَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَلَهُمْ جَنَّاتُ
الْمَأْوٰى نُزُلًا بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَاَمَّا الَّذِينَ
فَسَقُوا فَمَأْوٰيهُمُ النَّارُۜ كُلَّمَا اَرَادُوا اَنْ يَخْرُجُوا
مِنْهَا اُعِيدُوا فِيهَا وَقِيلَ لَهُمْ ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ
الَّذٖى كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُونَ ﴿٢٠﴾ وَلَنُذِيقَنَّهُمْ مِنَ الْعَذَابِ [416]
الْاَدْنٰى دُونَ الْعَذَابِ الْاَكْبَرِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢١﴾
وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ ذُكِّرَ بِاٰيَاتِ رَبِّهٖ ثُمَّ اَعْرَضَ عَنْهَاۜ
اِنَّا مِنَ الْمُجْرِمِينَ مُنْتَقِمُونَ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى
الْكِتَابَ فَلَا تَكُنْ فٖى مِرْيَةٍ مِنْ لِقَائِهٖ وَجَعَلْنَاهُ هُدًى
لِبَنٖٓى اِسْرَٓائِيلَ ﴿٢٣﴾ وَجَعَلْنَا مِنْهُمْ اَئِمَّةً يَهْدُونَ
بِاَمْرِنَا لَمَّا صَبَرُواۜ وَكَانُوا بِاٰيَاتِنَا يُوقِنُونَ ﴿٢٤﴾ اِنَّ
رَبَّكَ هُوَ يَفْصِلُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ
يَخْتَلِفُونَ ﴿٢٥﴾ اَوَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ
مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فٖى مَسَاكِنِهِمْۜ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ
لَاٰيَاتٍۜ اَفَلَا يَسْمَعُونَ ﴿٢٦﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا نَسُوقُ
الْمَٓاءَ اِلَى الْاَرْضِ الْجُرُزِ فَنُخْرِجُ بِهٖ زَرْعًا تَأْكُلُ مِنْهُ
اَنْعَامُهُمْ وَاَنْفُسُهُمْۜ اَفَلَا يُبْصِرُونَ ﴿٢٧﴾

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْفَتْحُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٨﴾ قُلْ يَوْمَ
الْفَتْحِ لَا يَنْفَعُ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اِيمَانُهُمْ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ
﴿٢٩﴾ فَاَعْرِضْ عَنْهُمْ وَانْتَظِرْ اِنَّهُمْ مُنْتَظِرُونَ ﴿٣٠﴾

28. Gel gör ki bu kâfirler [hiçbir şeyden ibret almadıkları gibi, alaycı ve küstah bir tavırla], "Madem siz doğru sözlüsünüz, o zaman söyleyin bakalım, şu bizim azaba mahkûm edileceğimiz kıyamet ve hesap günü ne zaman gelip çatacak?!" diyorlar.

29. [Ey Peygamber!] De ki onlara: Kıyamet ve hesap günü gelip çattığında, ne kâfirlere iman etmenin bir faydası olacak, ne de kendilerine tövbe ve özür dileme fırsatı tanınacaktır!"

30. [Ey Peygamber!] Şimdi sen onları kendi hâllerine bırak, helak olup gidecekleri günü bekle. Zaten onlar da senin helak olmanı bekliyorlar.

[417] سُورَةُ الْاَحْزَابِ (٣٣)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اتَّقِ اللّٰهَ وَلَا تُطِعِ الْكَافِر۪ينَ وَالْمُنَافِق۪ينَ
اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَل۪يمًا حَك۪يمًا ﴿١﴾ وَاتَّبِعْ مَا يُوحٰٓى اِلَيْكَ
مِنْ رَبِّكَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يرًا ﴿٢﴾ وَتَوَكَّلْ
عَلَى اللّٰهِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ وَك۪يلًا ﴿٣﴾ مَا جَعَلَ اللّٰهُ لِرَجُلٍ
مِنْ قَلْبَيْنِ ف۪ي جَوْفِه۪ وَمَا جَعَلَ اَزْوَاجَكُمُ الّٰٓـ۪ٔي
تُظَاهِرُونَ مِنْهُنَّ اُمَّهَاتِكُمْ وَمَا جَعَلَ اَدْعِيَٓاءَكُمْ
اَبْنَٓاءَكُمْ ذٰلِكُمْ قَوْلُكُمْ بِاَفْوَاهِكُمْ وَاللّٰهُ يَقُولُ الْحَقَّ
وَهُوَ يَهْدِي السَّب۪يلَ ﴿٤﴾

33/AHZÂB SÛRESİ

Medine döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 90. sûre olduğu ve Âl-i İmrân sûresinden sonra, Mümtehine sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 73 ayettir. İsmini 20 ve 22. ayetlerde geçen ve Müslümanları yok etmek maksadıyla Mekke ve civarından toplanıp gelen ve Medine'yi kuşatan müşrik Kureyş kabilesinin kolları ile bunlara tâbi olan diğer grupları ifade eden *ahzâb* kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Ey Peygamber! [Müşriklerin uzlaşma tekliflerini olumlu karşılamama hususunda] Allah'ın emrine itaatsizlikten sakın. [Bundan önce olduğu gibi bundan böyle de] kâfirlerin/müşriklerin ve münafıkların isteklerine uyma. Şüphesiz Allah her şeyi bilir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

2. Sen sadece rabbinden sana vahyedilen emirlere uy. [Unutmayın ki] Allah yaptığınız işlerden haberdardır.

3. Yine sen her daim yalnız Allah'a güven; çünkü kendisine güvenilip dayanılacak yegâne varlık Allah'tır!

4. Allah hiçbir insan için bir sinede iki kalp [tek bedende iki ayrı kişilik ve iki ayrı kimlik] yaratmamıştır. Dolayısıyla Allah, annelerinize benzeterek kendinize haram kıldığınız eşlerinizi[1] sizin gerçek anneleriniz yerine koymamış, aynı şekilde evlatlıklarınızı da öz evlatlarınız saymamıştır.

Bunlar [yani eşlerinize "Sen bana annem gibi haramsın." demeniz, evlatlıklarınıza "oğlum" diye hitap etmeniz], dillerinizde dolaşan boş laflardan ibarettir. Oysa Allah mutlak doğru olanı söyler ve böylece size neyin doğru neyin yanlış olduğunu gösterir.

1. Eşleri annelere benzetmeden maksat, İslam öncesi Arap toplumundaki zıhar âdetidir. Bu âdet/gelenek uyarınca bir kimse karısına, "Sen bana artık annemin sırtı gibisin, dolayısıyla onun gibi haramsın." diye yemin eder ve buna binaen karısıyla cinsel ilişkiyi kendisine haram kılardı.

5. Evlatlıklarınızı bundan böyle kendi öz babalarının adlarıyla çağırın. Zira Allah nezdinde en doğru olan budur. Şayet onların öz babalarının kim olduğunu bilmiyorsanız, bu durumda da onlar [sizin evlatlarınız değil] din kardeşleriniz ve dostlarınızdır. Bu konuda yanılırsanız, [yani farkında olmaksızın onlara "oğlum, kızım" diye hitap ederseniz] günah işlemiş olmazsınız; fakat bunu bilinçli ve kasıtlı yapmanız hâlinde günaha girmiş olursunuz. Bilin ki Allah çok affedici, çok merhametlidir!

6. Peygamber, müminlere kendi öz canlarından daha yakın, daha öncelikli ve daha değerlidir. Bu yüzden Peygamber'in eşleri de müminlerin anneleri hükmündedir. Allah'ın hükmüne göre, aralarında kan bağı bulunan müminler mirasçı olma konusunda birbirlerine muhacirler [Mekke'den Medine'ye hicret edenler] ve diğer müminlerden daha yakındırlar, birbirleri üzerinde daha fazla ve öncelikli hak sahibidirler. Bununla birlikte, aranızda kan bağı bulunmayan mümin kardeşlerinize [gerek hediye, gerek vasiyet yoluyla] bir şeyler verebilirsiniz. İşte Allah'ın belirlediği hüküm budur.

ادْعُوهُمْ لِآبَائِهِمْ هُوَ أَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ فَإِنْ لَمْ تَعْلَمُوا
آبَاءَهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ فِي الدِّينِ وَمَوَالِيكُمْ وَلَيْسَ
عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ فِيمَا أَخْطَأْتُمْ بِهِ وَلٰكِنْ مَا تَعَمَّدَتْ
قُلُوبُكُمْ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥﴾ النَّبِيُّ أَوْلٰى
بِالْمُؤْمِنِينَ مِنْ أَنْفُسِهِمْ وَأَزْوَاجُهُ أُمَّهَاتُهُمْ وَأُولُوا
الْأَرْحَامِ بَعْضُهُمْ أَوْلٰى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللّٰهِ
مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُهَاجِرِينَ إِلَّا أَنْ تَفْعَلُوا إِلٰى
أَوْلِيَائِكُمْ مَعْرُوفًا كَانَ ذٰلِكَ فِي الْكِتَابِ مَسْطُورًا
﴿٦﴾ وَإِذْ أَخَذْنَا مِنَ النَّبِيِّينَ مِيثَاقَهُمْ وَمِنْكَ وَمِنْ نُوحٍ [418]
وَإِبْرٰهِيمَ وَمُوسٰى وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ وَأَخَذْنَا مِنْهُمْ
مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴿٧﴾ لِيَسْأَلَ الصَّادِقِينَ عَنْ صِدْقِهِمْ
وَأَعَدَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ إِذْ جَاءَتْكُمْ جُنُودٌ
فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا وَجُنُودًا لَمْ تَرَوْهَا وَكَانَ اللّٰهُ
بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٩﴾ إِذْ جَاؤُكُمْ مِنْ فَوْقِكُمْ وَمِنْ
أَسْفَلَ مِنْكُمْ وَإِذْ زَاغَتِ الْأَبْصَارُ وَبَلَغَتِ الْقُلُوبُ
الْحَنَاجِرَ وَتَظُنُّونَ بِاللّٰهِ الظُّنُونَا ﴿١٠﴾ هُنَالِكَ ابْتُلِيَ
الْمُؤْمِنُونَ وَزُلْزِلُوا زِلْزَالًا شَدِيدًا ﴿١١﴾

7-8. [Ey Peygamber!] Biz bütün peygamberlerden ayetlerimizi tebliğ edecekleri hususunda söz aldık. Dahası, senden aldığımız gibi geçmişte Nuh'tan, İbrahim'den, Musa'dan ve Meryem oğlu İsa'dan da bu hususta çok sağlam bir söz almıştık. Bu yüzdendir ki Allah bütün peygamberlere tebliğ görevlerini hakkıyla yerine getirip getirmediklerini soracaktır. [Bilin ki] Allah kâfirler için çok feci bir azap hazırlamıştır.

9. Ey Müminler! Allah'ın size yönelik şu lütfunu hatırlayın: Hani düşman kuvvetleri [Hendek savaşında] size karşı harekete geçmiş, biz de bunun üzerine çok şiddetli ve dondurucu bir rüzgâr estirmiş, bir de sizin göremediğiniz kuvvetler/askerler [melekler] göndermiştik. Çünkü Allah [o gün] ne yaptığınızı ve dolayısıyla ne kadar zor bir durumda olduğunuzu görmekteydi.

10. Nitekim düşman birlikleri bulunduğunuz yerin hem yukarısından [Necid tarafından] hem aşağısından [Mekke tarafından] sizi kuşatmışlardı. Bu durum karşısında korkudan gözleriniz belermiş, yürekleriniz ağzınıza gelmiş ve siz Allah'ın yardım ve zafer vaadiyle ilgili çelişkili düşüncelere kapılmaya başlamıştınız.

11. İşte o gün orada müminler adamakıllı sınandılar ve derinden sarsıldılar.

وَاِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذٖينَ فٖى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ
مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُولُهُٓ اِلَّا غُرُورًا ﴿١٢﴾ وَاِذْ قَالَتْ
طَٓائِفَةٌ مِنْهُمْ يَٓا اَهْلَ يَثْرِبَ لَا مُقَامَ لَكُمْ فَارْجِعُوا
وَيَسْتَأْذِنُ فَرٖيقٌ مِنْهُمُ النَّبِىَّ يَقُولُونَ اِنَّ بُيُوتَنَا
عَوْرَةٌ وَمَا هِىَ بِعَوْرَةٍ اِنْ يُرٖيدُونَ اِلَّا فِرَارًا ﴿١٣﴾
وَلَوْ دُخِلَتْ عَلَيْهِمْ مِنْ اَقْطَارِهَا ثُمَّ سُئِلُوا الْفِتْنَةَ
لَاٰتَوْهَا وَمَا تَلَبَّثُوا بِهَٓا اِلَّا يَسٖيرًا ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ كَانُوا
عَاهَدُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ لَا يُوَلُّونَ الْاَدْبَارَ وَكَانَ عَهْدُ
[419] اللّٰهِ مَسْؤُلًا ﴿١٥﴾ قُلْ لَنْ يَنْفَعَكُمُ الْفِرَارُ اِنْ فَرَرْتُمْ
مِنَ الْمَوْتِ اَوِ الْقَتْلِ وَاِذًا لَا تُمَتَّعُونَ اِلَّا قَلٖيلًا
﴿١٦﴾ قُلْ مَنْ ذَا الَّذٖى يَعْصِمُكُمْ مِنَ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَ
بِكُمْ سُٓوءًا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ رَحْمَةً وَلَا يَجِدُونَ لَهُمْ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيًّا وَلَا نَصٖيرًا ﴿١٧﴾ قَدْ يَعْلَمُ اللّٰهُ
الْمُعَوِّقٖينَ مِنْكُمْ وَالْقَٓائِلٖينَ لِاِخْوَانِهِمْ هَلُمَّ اِلَيْنَا
وَلَا يَأْتُونَ الْبَأْسَ اِلَّا قَلٖيلًا ﴿١٨﴾ اَشِحَّةً عَلَيْكُمْ فَاِذَا
جَٓاءَ الْخَوْفُ رَاَيْتَهُمْ يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ تَدُورُ اَعْيُنُهُمْ
كَالَّذٖى يُغْشٰى عَلَيْهِ مِنَ الْمَوْتِ فَاِذَا ذَهَبَ الْخَوْفُ

12. O zaman, münafıklar ile kalplerinde iman zaafiyeti bulunanlar, "Allah ve elçisinin bize verdikleri zafer sözü meğer yalan ve aldatmacaymış!" diyorlardı.

13. Bu arada onlardan bir grup, "Ey Medine halkı! Bu cephede tutunma şansınız yok; varın gidin evinize barkınıza!" diyordu. Diğer bir grup ise, "Evlerimiz düşman saldırısına karşı korumasız" diyerek Peygamber'den eve dönüş izni istiyordu. Hâlbuki evleri hiç de korumasız değildi. Onların böyle söylemekteki tek amaçları cepheden kaçmaktı.

14. Ne var ki o münafıklar, Medine'ye dört bir yandan saldırılmış ve kendilerinden şirk inancını benimsemeleri istenmiş olsaydı bu isteği yerine getirirler, hem de hiç geciktirmezlerdi.[2]

2. Bu ayette *fitne* kelimesiyle ifade edilen istek, çeviriye "şirk inancı" şeklinde yansıtılmıştır; ancak bu istek "müminlere karşı savaşmak" şeklinde de anlaşılabilir. Bu takdirde ayetin ilgili kısmı, "Kendilerinden müminlere karşı savaşmaları istense, bu isteği yerine getirirlerdi." şeklinde bir mana kazanır. Ayrıca, ayetin sonunda yer alan ve 17/ İsrâ 76. ayetin sonundaki ifadeyi hatırlatan *ve-mâ telebbesû illâ yesîrâ* ifadesi, "[Şirk davetine icabet etmeleri hâlinde], Medine'de çok az bir süre kalabilirlerdi." şeklinde anlaşılmaya da müsaittir (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, VI. 362).

15. Hâlbuki onlar daha önce, savaştan kaçmayacakları hususunda Allah'a söz de vermişlerdi. Allah'a verilen sözden dönmenin hesabı elbet sorulacaktır!

16. [Ey Peygamber!] De ki o münafıklara: "Ölmekten veya öldürülmekten kaçıyorsanız, bilin ki bu kaçışınız nafiledir. Diyelim ki savaştan kaçarak ölümden kurtuldunuz, ama zaten dünyada sefasını sürdüğünüz hayat da hepi topu üç günlük bir hayattan ibarettir."

17. [Ey Peygamber!] Yine de ki onlara: "Allah başınıza bir felaket gelmesini dilerse O'nun bu iradesine karşı sizi kim koruyabilir. Yahut Allah size bir lütufta bulunmayı dilerse bunu kim engelleyebilir?!" Gerçek şu ki onlar Allah'tan başka ne bir dost ne de bir yardımcı bulabilirler.

18. Şüphesiz Allah içinizden [Peygamber'in yanında savaşa katılmayı] engellemeye çalışan ve bu maksatla kendi akraba ve arkadaşlarına, "Gelin, siz de bize katılın; [Muhammed'in aklına uyup] savaşmayın." diyen münafıkları çok iyi biliyor. Böyle diyenler [savaşa katılsalar bile] doğru-dürüst savaşacak değillerdir.

19. Nitekim o münafıklar savaşa katıldıklarında, ne savaş masraflarına ortak olurlar ne de sizinle omuz omuza verip düşmana karşı savaşırlar. Yüreklerini düşman ve savaşta can verme korkusu sardığında onların tıpkı üzerine ölüm baygınlığı çökmüş kimsenin bakışları gibi gözleri belermiş bir hâlde sana bakıp durduklarına tanık olursun. Fakat savaş sona erip ölüm korkusu geçince, ganimetten pay

سَلَقُوكُمْ بِاَلْسِنَةٍ حِدَادٍ اَشِحَّةً عَلَى الْخَيْرِۜ اُو۬لٰٓئِكَ
لَمْ يُؤْمِنُوا فَاَحْبَطَ اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْۜ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى
اللّٰهِ يَس۪يرًا ﴿١٩﴾ يَحْسَبُونَ الْاَحْزَابَ لَمْ يَذْهَبُواۚ وَاِنْ
يَأْتِ الْاَحْزَابُ يَوَدُّوا لَوْ اَنَّهُمْ بَادُونَ فِي الْاَعْرَابِ
يَسْـَٔلُونَ عَنْ اَنْبَٓائِكُمْۜ وَلَوْ كَانُوا ف۪يكُمْ مَا قَاتَلُٓوا
اِلَّا قَل۪يلًا ﴿٢٠﴾ لَقَدْ كَانَ لَكُمْ ف۪ي رَسُولِ اللّٰهِ اُسْوَةٌ
حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَذَكَرَ
اللّٰهَ كَث۪يرًاۜ ﴿٢١﴾ وَلَمَّا رَاَ الْمُؤْمِنُونَ الْاَحْزَابَۙ قَالُوا
هٰذَا مَا وَعَدَنَا اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَصَدَقَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُۘ
وَمَا زَادَهُمْ اِلَّٓا ا۪يمَانًا وَتَسْل۪يمًاۜ ﴿٢٢﴾ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ [420]
رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللّٰهَ عَلَيْهِۚ فَمِنْهُمْ مَنْ
قَضٰى نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُۘ وَمَا بَدَّلُوا تَبْد۪يلًاۙ
﴿٢٣﴾ لِيَجْزِيَ اللّٰهُ الصَّادِق۪ينَ بِصِدْقِهِمْ وَيُعَذِّبَ
الْمُنَافِق۪ينَ اِنْ شَٓاءَ اَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ
غَفُورًا رَح۪يمًاۚ ﴿٢٤﴾ وَرَدَّ اللّٰهُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِغَيْظِهِمْ
لَمْ يَنَالُوا خَيْرًاۜ وَكَفَى اللّٰهُ الْمُؤْمِن۪ينَ الْقِتَالَۜ وَكَانَ
اللّٰهُ قَوِيًّا عَز۪يزًاۚ ﴿٢٥﴾

kapmanın derdine düşerler ve bu arada, ["Düşmana karşı koyan bizdik. Bizim sayemizde zafer kazandınız." gibi] incitici sözlerle size laf sokmaya çalışırlar. Gerçek şu ki onlar gerçek iman sahibi kimseler değildir. Bu yüzden Allah onların [sözde iyilik adına] yaptıkları bütün her şeyi boşa çıkaracaktır. Kaldı ki onların sözde iyi işlerini boşa çıkarmak Allah için son derece basit ve önemsiz bir iştir.[3]

3. Ayetin sonundaki *ve-kâne zâlike 'alellâhi yesîran* ifadesi, "Onların nifakları/münafıkça davranışları Allah'a göre son derece ehemmiyetsiz bir konudur." şeklinde de çevrilebilir (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, XIV. 101).

20. Münafıklar, [Hendek savaşında] o müttefik düşman birliklerinin gerçekten çekip gitmediklerini, [Medine'ye tekrar saldıracaklarını] tahmin ediyorlardı. Şayet düşman birlikleri tekrar saldıracak olsalar, o münafıklar [sizinle birlikte savaşmayı değil] çölde bedeviler arasında olmayı, savaştaki durumunuzla ilgili haberleri de çok uzaklardan almayı temenni ederler. Kaldı ki onlar, aranızda bulunsalar bile savaşırmış gibi görünmekten başka bir şey de yapmazlar.

21. [Ey Müminler!] Andolsun ki [en zor zamanlarda bile Allah'a sarsılmaz bir güven duyan] Allah'ın elçisi [bu iman ve güveniyle] sizin için, yani ölüm sonrasında Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı arzulayan ve O'nu çokça anan kimseler için, son derece güzel bir örnektir.

22. Müminler düşman birliklerini karşılarında görünce, "İşte bu, Allah'ın ve elçisinin [cennete giden yolda savaşla da sınanacağımıza dair] bize söyledikleri şeyin ta kendisi! Evet, Allah ve elçisi mutlak doğru söylemiş." demişlerdi. Bu durum onlarda [korku ve yılgınlık yaratmak yerine] gönüllerindeki iman ve Allah'a teslimiyet duygusunu artırmıştı.

23. Müminler arasında öyle yiğitler var ki onlar [Peygamber'in yanında canla başla savaşacaklarına dair] Allah'a verdikleri sözü tuttular. Nitekim sözünün eri olan o müminlerden bazıları Allah yolunda can verdiler; bazıları da can verip şehit olmak için fırsat beklemekteler. Onlar verdikleri sözden asla dönmemişlerdir.

24. Çünkü Allah itaat sözlerine sadakat gösterenleri sadakatlerinden dolayı mükâfatlandıracak, münafıkları ise dilediği takdirde cezalandıracak ya da tövbe etmeleri hâlinde tövbelerini kabul edip bağışlayacaktır. Şüphesiz Allah çok affedici, çok merhametlidir.

25. Allah o kâfirleri [Hendek savaşından] elleri boş olarak, kin ve öfkeleriyle defetti. Savaşta müminlere yardımcı olarak Allah yetti. Şüphesiz Allah çok güçlüdür, üstün kudret sahibidir.

وَاَنْزَلَ الَّذٖينَ ظَاهَرُوهُمْ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ
صَيَاصٖيهِمْ وَقَذَفَ فٖى قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ فَرٖيقًا
تَقْتُلُونَ وَتَأْسِرُونَ فَرٖيقًا ﴿٢٦﴾ وَاَوْرَثَكُمْ اَرْضَهُمْ
وَدِيَارَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ وَاَرْضًا لَمْ تَطَؤُهَا وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى
كُلِّ شَیْءٍ قَدٖيرًا ﴿٢٧﴾ يَٓا اَيُّهَا النَّبِیُّ قُلْ لِاَزْوَاجِكَ
اِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزٖينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ
اُمَتِّعْكُنَّ وَاُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمٖيلًا ﴿٢٨﴾ وَاِنْ
كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْاٰخِرَةَ فَاِنَّ اللّٰهَ
اَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ اَجْرًا عَظٖيمًا ﴿٢٩﴾ يَا نِسَٓاءَ
النَّبِیِّ مَنْ يَأْتِ مِنْكُنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ يُضَاعَفْ
لَهَا الْعَذَابُ ضِعْفَيْنِ وَكَانَ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسٖيرًا
[421] ﴿٣٠﴾ وَمَنْ يَقْنُتْ مِنْكُنَّ لِلّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَتَعْمَلْ صَالِحًا
نُؤْتِهَٓا اَجْرَهَا مَرَّتَيْنِ وَاَعْتَدْنَا لَهَا رِزْقًا كَرٖيمًا ﴿٣١﴾ يَا
نِسَٓاءَ النَّبِیِّ لَسْتُنَّ كَاَحَدٍ مِنَ النِّسَٓاءِ اِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا
تَخْضَعْنَ بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذٖى فٖى قَلْبِهٖ مَرَضٌ وَقُلْنَ
قَوْلًا مَعْرُوفًا ﴿٣٢﴾ وَقَرْنَ فٖى بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ
تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْاُولٰى وَاَقِمْنَ الصَّلٰوةَ وَاٰتٖينَ الزَّكٰوةَ
وَاَطِعْنَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ اِنَّمَا يُرٖيدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ
الرِّجْسَ اَهْلَ الْبَيْتِ وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهٖيرًا ﴿٣٣﴾

26. [Ey Müminler!] Allah, müşrik düşmanlara destek vermek suretiyle sizi arkadan vurmaya çalışan [Benî Kurayza] Yahudilerini de sığındıkları kalelerinden çıkardı ve aynı zamanda kalplerine korku saldı. Nitekim siz de onların bir kısmını öldürdünüz, bir kısmını da esir ettiniz.

27. Ayrıca Allah sizi onların yurtlarına, evlerine, mallarına-mülklerine ve hatta o güne kadar ayak basmadığınız nice topraklara mirasçı kıldı. Allah dilediği her şeyi gerçekleştirme gücüne sahiptir.

28-29. Ey Peygamber! [Ganimetlerden pay isteyen] eşlerine de ki: "Şayet siz, dünyadaki üç günlük hayatı, bu hayatın lüks ve refahı içinde yaşamayı istiyorsanız, gelin size boşanma bedellerinizi ödeyeyim, sonra da sizi boşayıp dilediğiniz hayatı yaşama imkânı vereyim. Yok, eğer siz Allah'ı, elçisini ve ahiretteki hayatın güzelliklerini istiyorsanız, bilin ki böyle güzel tercihte bulunanlarınız için Allah çok büyük bir mükâfat hazırlamıştır."

30. Ey Peygamber hanımları! İçinizden her kim [Allah'ın ve elçisinin emrine karşı gelmek gibi] büyük bir günah işlerse, bunun cezası çok ağır olur.[4] Kaldı ki size böyle ağır bir ceza vermek Allah için gayet basit ve önemsiz bir iştir.

4. Bu ayetteki *dı'feyn* lafzı "iki kat" değil, katbekat anlamındadır. Çünkü *dı'f* kelimesi Arap dilinde sınırı belirsiz fazlalık anlamında kullanılır (Bkz. Ezherî, *Tehzîbü'l-Luga*, III. 2118; Kurtubî, *el-Câmi'*, XIV. 114). Bu mana çeviriye "çok ağır" ifadesiyle yansıtılmıştır.

31. Ama sizden kim Allah'a ve elçisine itaatten ayrılmaz ve imanına yaraşır güzellikte işler yaparsa onu da fazlasıyla mükâfatlandırırız. Ayrıca ona [cennette] çok güzel nimetler sunarız.

32. Ey Peygamber hanımları! Siz herhangi bir kadın konumunda değilsiniz. Peygamber hanımına yakışır bir tutum içinde olmak isterseniz, yabancı erkeklere karşı edalı bir üslupla konuşmayın. Aksi hâlde, kalbi temiz olmayan kişiler yanlış ümide kapılabilirler. Bu yüzden, her zaman sade/doğal bir tarzda konuşun.

33. [Dışarı çıkmayı gerektiren bir durum olmadıkça] evlerinizde vakarınızla oturun. Eski cahiliye döneminde olduğu gibi, süslenip püslenerek sokağa çıkmayın. Namazı hakkıyla kılın; zekâtı verin; Allah'a ve elçisine her daim itaat edin.

Ey Peygamber'in hane halkı! Allah bütün bu emirleriyle sizi her türlü manevi kirden arındırmak, günah ve dedikodudan uzak tutup tertemiz kılmak istiyor.

وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلٰى فٖى بُيُوتِكُنَّ مِنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ وَالْحِكْمَةِ
اِنَّ اللّٰهَ كَانَ لَطٖيفًا خَبٖيرًا ﴿٣٤﴾ اِنَّ الْمُسْلِمٖينَ
وَالْمُسْلِمَاتِ وَالْمُؤْمِنٖينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَالْقَانِتٖينَ
وَالْقَانِتَاتِ وَالصَّادِقٖينَ وَالصَّادِقَاتِ وَالصَّابِرٖينَ
وَالصَّابِرَاتِ وَالْخَاشِعٖينَ وَالْخَاشِعَاتِ وَالْمُتَصَدِّقٖينَ
وَالْمُتَصَدِّقَاتِ وَالصَّٓائِمٖينَ وَالصَّٓائِمَاتِ وَالْحَافِظٖينَ
فُرُوجَهُمْ وَالْحَافِظَاتِ وَالذَّاكِرٖينَ اللّٰهَ كَثٖيرًا
وَالذَّاكِرَاتِ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ مَغْفِرَةً وَاَجْرًا عَظٖيمًا ﴿٣٥﴾
وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ اِذَا قَضَى اللّٰهُ وَرَسُولُهُٓ [422]
اَمْرًا اَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ اَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ
وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُبٖينًا ﴿٣٦﴾ وَاِذْ تَقُولُ لِلَّذٖٓى
اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاَنْعَمْتَ عَلَيْهِ اَمْسِكْ عَلَيْكَ زَوْجَكَ
وَاتَّقِ اللّٰهَ وَتُخْفٖى فٖى نَفْسِكَ مَا اللّٰهُ مُبْدٖيهِ وَتَخْشَى
النَّاسَ وَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشٰيهُ فَلَمَّا قَضٰى زَيْدٌ مِنْهَا
وَطَرًا زَوَّجْنَاكَهَا لِكَىْ لَا يَكُونَ عَلَى الْمُؤْمِنٖينَ حَرَجٌ
فٖٓى اَزْوَاجِ اَدْعِيَٓائِهِمْ اِذَا قَضَوْا مِنْهُنَّ وَطَرًا وَكَانَ اَمْرُ
اللّٰهِ مَفْعُولًا ﴿٣٧﴾ مَا كَانَ عَلَى النَّبِىِّ مِنْ حَرَجٍ فٖيمَا
فَرَضَ اللّٰهُ لَهُ سُنَّةَ اللّٰهِ فِى الَّذٖينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَكَانَ
اَمْرُ اللّٰهِ قَدَرًا مَقْدُورًا ﴿٣٨﴾

34. [Ey Peygamber hanımları!] Unutmayın ki evlerinizde Allah'ın ayetleri okunuyor ve Peygamber tarafından hikmet dolu sözler söyleniyor. [Bunu düşünün de hem Allah'ın ayetlerinden ve Peygamber'in hikmetli sözlerinden dersler çıkarın hem de ne kadar önemli bir konuma sahip olduğunuzu anlayın]. Şüphesiz Allah akıl sır ermez ilim ve hikmetiyle her şeyi kuşatır; her şeyden haberdardır.

35. Allah'a yürekten teslim olmuş erkekler ve kadınlar, gerçek manada iman etmiş erkekler ve kadınlar, Allah'a ibadet ve itaatte devamlılık gösteren erkekler ve kadınlar, Allah'a verdikleri itaat sözüne sadakat gösteren erkekler ve kadınlar, Allah yolunda karşılaştıkları sıkıntı ve zorluklara göğüs geren erkekler ve kadınlar, Allah'a derin saygı ve bağlılık gösteren erkekler ve kadınlar, Allah yolunda mallarını harcayan erkekler ve kadınlar, oruç tutan erkekler ve kadınlar, iffetlerini koruyan erkekler ve kadınlar, Allah'ı çokça anan erkekler ve kadınlar var ya, işte Allah onlara mağfiret edecek ve çok büyük bir mükâfat verecektir.

36. Allah ve elçisi herhangi bir konuda hüküm bildirdikten sonra hiçbir mümin erkek ve/veya kadının o konuda başka bir hüküm tercihinde bulunma hakkı yoktur. Kim Allah'a ve elçisine karşı gelirse, kelimenin tam manasıyla iman dairesinden çıkmış olur.

37. Ey Peygamber! Hani hatırlarsan, Allah'ın lütufta bulunup iman nimetine kavuşturduğu, senin de gözetip kolladığın kişiye [Zeyd'e], "Karını boşama; [evlilik hukukunu gözetme konusunda] Allah'tan kork ve sorumlu davran." demiştin. Ama bu sözü söylerken Allah'ın açıklayacağı bir düşünceyi içinde saklamıştın. Çünkü halkın, ["Muhammed evlatlığı Zeyd'in boşadığı kadınla evlendi."] diye dedikodu edecek olmasından çekinmiştin. Oysa asıl çekinilmesi gereken halk değil Allah'tı!

Zeyd karısını [Zeyneb'i] boşayıp onunla ilişkisini kesince biz de senin o kadınla evlenmeni sağladık ve bunu evlatlıklar, zevcelerini boşayıp onlarla ilişkilerini kestikten sonra, o kadınlarla evlenme hususunda müminler için bir engel bulunmadığını göstermek için yaptık. İşte böylece Allah'ın emri/hükmü gerçekleşmiş oldu.

38. Şu hâlde, Allah'ın kendisine emrettiği bir işi yapmış olmasından dolayı Peygamber'e hiçbir şekilde suç isnat edilemez. Bu hüküm, Allah'ın daha önce gelip geçen peygamberler hakkında da cari olan hükmüdür. [Bilin ki] Allah'ın hükmü tartışmaya açık değildir.

الَّذِينَ يُبَلِّغُونَ رِسَالَاتِ اللّٰهِ وَيَخْشَوْنَهُ وَلَا يَخْشَوْنَ
اَحَدًا اِلَّا اللّٰهَ وَكَفٰى بِاللّٰهِ حَسِيبًا ﴿٣٩﴾ مَا كَانَ مُحَمَّدٌ
اَبَا اَحَدٍ مِنْ رِجَالِكُمْ وَلٰكِنْ رَسُولَ اللّٰهِ وَخَاتَمَ
النَّبِيِّنَ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا ﴿٤٠﴾ يَا اَيُّهَا
الَّذِينَ اٰمَنُوا اذْكُرُوا اللّٰهَ ذِكْرًا كَثِيرًا ﴿٤١﴾ وَسَبِّحُوهُ
بُكْرَةً وَاَصِيلًا ﴿٤٢﴾ هُوَ الَّذِي يُصَلِّي عَلَيْكُمْ
وَمَلٰٓئِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ
[423] وَكَانَ بِالْمُؤْمِنِينَ رَحِيمًا ﴿٤٣﴾ تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ
سَلَامٌ وَاَعَدَّ لَهُمْ اَجْرًا كَرِيمًا ﴿٤٤﴾ يَا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّا
اَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذِيرًا ﴿٤٥﴾ وَدَاعِيًا اِلَى
اللّٰهِ بِاِذْنِهِ وَسِرَاجًا مُنِيرًا ﴿٤٦﴾ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ بِاَنَّ
لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ فَضْلًا كَبِيرًا ﴿٤٧﴾ وَلَا تُطِعِ الْكَافِرِينَ
وَالْمُنَافِقِينَ وَدَعْ اَذٰيهُمْ وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ وَكَفٰى
بِاللّٰهِ وَكِيلًا ﴿٤٨﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِذَا نَكَحْتُمُ
الْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوهُنَّ
فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ تَعْتَدُّونَهَا فَمَتِّعُوهُنَّ
وَسَرِّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٤٩﴾ يَا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِنَّا
اَحْلَلْنَا لَكَ اَزْوَاجَكَ الّٰتِي اٰتَيْتَ اُجُورَهُنَّ وَمَا
مَلَكَتْ يَمِينُكَ مِمَّا اَفَاءَ اللّٰهُ عَلَيْكَ وَبَنَاتِ عَمِّكَ
وَبَنَاتِ عَمَّاتِكَ وَبَنَاتِ خَالِكَ وَبَنَاتِ خَالَاتِكَ
الّٰتِي هَاجَرْنَ مَعَكَ وَامْرَاَةً مُؤْمِنَةً اِنْ وَهَبَتْ نَفْسَهَا

39. Geçmişteki peygamberler de [tıpkı bu son peygamber gibi] Allah'ın ayetlerini insanlara tebliğ eden, O'ndan başka hiç kimseden korkup çekinmeyen kimseler idiler. Hiç şüphesiz, hesap soracak tek merci Allah'tır.

40. [Ey Müminler!] Muhammed içinizden hiç kimsenin babası değildir. [Dolayısıyla Zeyd'in de babası değildir]. O ancak Allah'ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur. Şüphesiz Allah her şeyi hakkıyla bilir.

41-42. [Ey Müminler!] Allah'ı çokça anın ve daima O'nun şanını yüceltin.

43. Zira Allah ve melekleri sizin üzerinize titrer, sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak ister. Çünkü Allah müminlere karşı çok şefkatlidir.

44. Müminler Allah'a kavuştukları gün, "[Hiçbir korkunuz olmasın]; artık selamettesiniz." müjdesiyle karşılanacaklar. Allah onlara çok güzel bir mükâfat hazırlamıştır.

45-46. [Ey Peygamber!] Biz seni hak ve hakikatin şahidi, müjdeci, uyarıcı ve aynı zamanda Allah'ın emri doğrultusunda [insanları] O'nun yoluna çağıran bir davetçi ve ışık saçan bir [manevi] kandil olarak gönderdik.

47. [Ey Peygamber!] Müminlere Allah katında büyük bir lütfa/mükâfata nail olacakları müjdesini ver.

48. Sakın kâfirler/müşrikler ve münafıkların baskılarına boyun eğme. Onların eziyetlerine şimdilik aldırma. Yalnız Allah'a güven. Çünkü güvence hususunda Allah kâfidir.

49. Ey Mümin erkekler! Mümin hanımlarla evlenip zifafa girmeden önce onları boşadığınız takdirde, onların iddet beklemelerini isteme hakkınız yoktur. Bu durumda onlara [şayet mehir belirlemişseniz mehrin yarısını, yok eğer belirlememişseniz maddi olarak faydalanacakları türden bir şeyler vermek suretiyle] boşanma tazminatlarını ödeyin ve onları güzellikle serbest bırakın.

50. Ey Peygamber! Biz sana mehirlerini verdiğin eşlerini ve savaşlarda Allah'ın ganimet olarak sana verdiği cariyeleri helal kıldık. Seninle birlikte hicret eden amcalarının kızları, halalarının kızları, dayılarının kızları ve teyzelerinin kızlarıyla evlenmene de izin verdik. Bir de mehir talebinde bulunmaksızın Peygamber'e eş olmayı isteyen ve Peygamber'in de kendisiyle evlenmeyi kabul ettiği mümin kadınları da

لِلنَّبِيِّ اِنْ اَرَادَ النَّبِيُّ اَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَكَ
مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَۜ قَدْ عَلِمْنَا مَا فَرَضْنَا عَلَيْهِمْ فِي
اَزْوَاجِهِمْ وَمَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ لِكَيْلَا يَكُونَ عَلَيْكَ
حَرَجٌۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٥٠﴾ تُرْجِي مَنْ [424]
تَشَٓاءُ مِنْهُنَّ وَتُـْٔوِٓي اِلَيْكَ مَنْ تَشَٓاءُۜ وَمَنِ ابْتَغَيْتَ
مِمَّنْ عَزَلْتَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكَۜ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ تَقَرَّ
اَعْيُنُهُنَّ وَلَا يَحْزَنَّ وَيَرْضَيْنَ بِمَٓا اٰتَيْتَهُنَّ كُلُّهُنَّۜ وَاللّٰهُ
يَعْلَمُ مَا فِي قُلُوبِكُمْۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيمًا حَلِيمًا ﴿٥١﴾
لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَٓاءُ مِنْ بَعْدُ وَلَٓا اَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ
اَزْوَاجٍ وَلَوْ اَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ اِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَۜ
وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ رَقِيبًا ﴿٥٢﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ
اٰمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ اِلَّٓا اَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ اِلٰى
طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ اِنٰيهُۙ وَلٰكِنْ اِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا فَاِذَا
طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍۜ اِنَّ ذٰلِكُمْ
كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْۘ وَاللّٰهُ لَا يَسْتَحْيِي
مِنَ الْحَقِّۜ وَاِذَا سَاَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَسْـَٔلُوهُنَّ مِنْ وَرَٓاءِ
حِجَابٍۜ ذٰلِكُمْ اَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّۜ وَمَا كَانَ لَكُمْ
اَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللّٰهِ وَلَٓا اَنْ تَنْكِحُٓوا اَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِه۪ٓ
اَبَدًاۜ اِنَّ ذٰلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللّٰهِ عَظِيمًا ﴿٥٣﴾

helal kıldık. Ancak bu son hüküm diğer müminlere değil yalnız sana mahsustur. Müminlerin eşleri ve cariyeleriyle ilgili [mehir, şahit, velinin izni gibi] hükümleri ise daha önce bildirmiştik. [Gerek mevcut eşlerinle birlikteliğini sürdürme gerekse yeni eşler nikâhlayabilme hususunda] güçlükle karşılaşmayasın diye biz senin için özel hükümler koyduk. Allah çok hoş görülü, çok merhametlidir.

51. [Ey Peygamber!] Dilediğin eşlerinden bir süre uzak kalabilir, dilediğinle birlikte olabilirsin; [onların seninle birlikte olma sıralarını değiştirebilirsin]. Bir süre uzak kaldığın eşinle tekrar birlikte olmayı istemende sakınca yoktur. Böyle davranman, hem seninle birlikte olduklarında onların mutluluk duymalarını, hem kendilerine ilgi azaldığında üzülmemelerini ve böylece hepsinin kendilerine ayırdığın zaman, gösterdiğin ilgiyle yetinip bundan razı olmalarını sağlar. Allah kalplerinizdeki niyet ve düşünceleri bilir. Allah hakkıyla bilen, hata ve kusurlarınıza müsamaha gösterendir.

52. [Ey Peygamber!] Bundan böyle [yukarıda zikri geçen] kadınlardan başka kadınlarla evlenmek sana helal değildir.[5] Güzellikleri hoşuna gitse bile, mevcut eşlerini boşayıp onların yerine başka kadınlarla da evlenemezsin. Ancak sahip olduğun cariyeler hususunda bu yasak hükmü geçerli değildir. [Unutma ki] Allah her şeyi görüp gözetmektedir.

5. Bu ayetteki *lâ yahillü leke'n-nisâü min ba'dü* ifadesine dair yedi farklı izah vardır. Bizim tercihimize göre söz konusu ifade Hz. Peygamber'in 50. ayette grup grup tadat ve tesmiye edilen kadınlardan başka kadınlarla evlenmesinin artık helal olmadığını bildirmektedir (Bkz. Taberî, *el-Câmi'*, X. 318).

53. Ey Müminler! Peygamber'in evlerine davetsiz misafir olarak girmeyin. Yemeğe davet edildiğiniz zaman da saatler öncesinden gelip yemek vaktine kadar oturup beklemeyin. Eve yemek vaktinde gelin ve yemeği yedikten sonra kalkın gidin, uzun boylu sohbete dalmayın. Zira bu tür davranışlarınız Peygamber'i rahatsız ediyor; ama o bunu size söylemeye utanıyor. Fakat Allah söylenmesi gerekeni söylemekten çekinmez.

[Ey Müminler!] Peygamber'in hanımlarından bir şey isteyecek olursanız kapıya asılan perdenin arkasından isteyin. Zira gerek sizin gerek onların kalplerinin nezaheti açısından en münasip olanı böyle istekte bulunmanızdır. Öte yandan Allah'ın elçisine rahatsızlık verip onu üzmeniz size hiç yaraşmadığı/yaraşmayacağı gibi, vefatından sonra onun eşleriyle evlenmeniz de asla helal değildir. [Bilin ki] bu emirlere uymamanız, Allah katında çok büyük bir günahtır.

اِنْ تُبْدُوا شَيْـًٔا اَوْ تُخْفُوهُ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ
[425] عَلٖيمًا ﴿٥٤﴾ لَا جُنَاحَ عَلَيْهِنَّ فٖٓي اٰبَٓائِهِنَّ وَلَٓا اَبْنَٓائِهِنَّ
وَلَٓا اِخْوَانِهِنَّ وَلَٓا اَبْنَٓاءِ اِخْوَانِهِنَّ وَلَٓا اَبْنَٓاءِ اَخَوَاتِهِنَّ
وَلَا نِسَٓائِهِنَّ وَلَا مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُنَّ وَاتَّقٖينَ اللّٰهَ اِنَّ
اللّٰهَ كَانَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهٖيدًا ﴿٥٥﴾ اِنَّ اللّٰهَ وَمَلٰٓئِكَتَهُ
يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ
وَسَلِّمُوا تَسْلٖيمًا ﴿٥٦﴾ اِنَّ الَّذٖينَ يُؤْذُونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ
لَعَنَهُمُ اللّٰهُ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَاَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا مُهٖينًا
﴿٥٧﴾ وَالَّذٖينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنٖينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا
اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَاِثْمًا مُبٖينًا ﴿٥٨﴾ يَٓا
اَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِاَزْوَاجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَٓاءِ الْمُؤْمِنٖينَ
يُدْنٖينَ عَلَيْهِنَّ مِنْ جَلَابٖيبِهِنَّ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ يُعْرَفْنَ
فَلَا يُؤْذَيْنَ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحٖيمًا ﴿٥٩﴾ لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ
الْمُنَافِقُونَ وَالَّذٖينَ فٖي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ وَالْمُرْجِفُونَ
فِي الْمَدٖينَةِ لَنُغْرِيَنَّكَ بِهِمْ ثُمَّ لَا يُجَاوِرُونَكَ فٖيهَٓا
اِلَّا قَلٖيلًا ﴿٦٠﴾ مَلْعُونٖينَ اَيْنَمَا ثُقِفُٓوا اُخِذُوا وَقُتِّلُوا
تَقْتٖيلًا ﴿٦١﴾ سُنَّةَ اللّٰهِ فِي الَّذٖينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلُ وَلَنْ
[426] تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدٖيلًا ﴿٦٢﴾ يَسْـَٔلُكَ النَّاسُ عَنِ
السَّاعَةِ قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ وَمَا يُدْرٖيكَ لَعَلَّ
السَّاعَةَ تَكُونُ قَرٖيبًا ﴿٦٣﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَعَنَ الْكَافِرٖينَ
وَاَعَدَّ لَهُمْ سَعٖيرًا ﴿٦٤﴾

54. [Yine bilin ki] siz herhangi bir niyeti/düşünceyi açığa vursanız da içinizde gizli tutsanız da Allah için fark etmez. Çünkü Allah her şeyi çok iyi bilmektedir.

55. Peygamber eşlerinin babaları, çocukları, erkek kardeşleri, erkek kardeşlerinin oğulları ve kız kardeşlerinin oğulları, mümin kadınlar, sahip oldukları cariye ve köleler ile yüz yüze serbestçe görüşüp konuşmalarında sakınca yoktur.

[Ey Peygamber eşleri!] Allah'ın emir ve yasakları konusunda duyarlı olun; çünkü Allah her şeyi görmektedir.

56. Allah ve melekleri Peygamber'in üzerine titremekte; ona her türlü yardım ve desteği vermektedir. Ey Müminler! Siz de ona destek olun; onun emirlerine tam bir teslimiyetle uyun.

57. Allah'ı ve peygamberini [çirkin iddialar ve yakıştırmalarla] üzenler var ya, Allah onları dünyada da ahirette de lanetleyip rahmetinden uzaklaştırmış; ayrıca onlara zelil ve rezil edici bir azap hazırlamıştır.

58. Mümin erkekler ve mümin kadınları yapmadıkları bir şeyle suçlayarak üzenler düpedüz iftira etmiş ve büyük bir günah işlemişlerdir.

59. Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve müminlerin hanımlarına söyle, dışarı çıkacakları zaman dış giysilerini üzerlerine alsınlar. Onların hür ve iffetli kadınlar olarak tanınmaları ve dolayısıyla tacize uğramamaları açısından en uygun giyinme tarzı budur. Allah çok affedici, çok merhametlidir.

60-61. [Ey Peygamber!] Münafıklar, kalplerinde iman zafiyeti bulunanlar ve Medine'de asılsız haberler yayarak huzursuzluk çıkaranlar, bu fesatçılıklarına son vermezlerse andolsun ki biz de seni onların üzerine göndeririz ve bu durumda onlar seninle aynı şehirde daha fazla kalamazlar. Üstelik onlar melun kimseler olarak görüldükleri yerde yakalanıp katledilirler.

62. Allah'ın gelip geçmiş tüm fesatçılara uygulanan kanunu budur. Allah'ın kanununda herhangi bir değişikliğe asla şahit olamazsın.

63. [Ey Peygamber!] Bazı kimseler sana kıyametin ne zaman gelip çatacağını soruyorlar. De ki onlara: "Bu yalnız Allah'ın bileceği bir iştir." Hem sen nereden bileceksin, belki de kıyamet çok yakındır!

64. Allah kâfirleri lanetleyip rahmetinden uzaklaştırmış, onlara cehennemde alevler püskürten korkunç bir ateş hazırlamıştır.

خَالِدِينَ فِيهَا اَبَدًاۚ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًاۚ ﴿٦٥﴾ يَوْمَ
تُقَلَّبُ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ يَقُولُونَ يَا لَيْتَنَا اَطَعْنَا اللّٰهَ
وَاَطَعْنَا الرَّسُولَا ﴿٦٦﴾ وَقَالُوا رَبَّنَا اِنَّا اَطَعْنَا سَادَتَنَا
وَكُبَرَاءَنَا فَاَضَلُّونَا السَّبِيلَا ﴿٦٧﴾ رَبَّنَا اٰتِهِمْ ضِعْفَيْنِ
مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنْهُمْ لَعْنًا كَبِيرًا ﴿٦٨﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ
اٰمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ اٰذَوْا مُوسٰى فَبَرَّاَهُ اللّٰهُ مِمَّا
قَالُواۜ وَكَانَ عِنْدَ اللّٰهِ وَجِيهًاۜ ﴿٦٩﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا
اتَّقُوا اللّٰهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًاۙ ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ
اَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْۜ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ
فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا ﴿٧١﴾ اِنَّا عَرَضْنَا الْاَمَانَةَ عَلَى
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالْجِبَالِ فَاَبَيْنَ اَنْ يَحْمِلْنَهَا
وَاَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْاِنْسَانُۜ اِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا
جَهُولًاۙ ﴿٧٢﴾ لِيُعَذِّبَ اللّٰهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ
وَالْمُشْرِكِينَ وَالْمُشْرِكَاتِ وَيَتُوبَ اللّٰهُ عَلَى
الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِۜ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٣﴾

65. Onlar cehennemde temelli kalacaklar ve orada kendilerine sahip çıkıp yardım edecek kimse de bulamayacaklar.

66. Cehennem ateşinde yüzleri evrilip çevrilirken, "Keşke dünyada iken Allah'ın emir ve yasaklarına uysaydık; keşke Peygamber'in çağrısına kulak vermiş olsaydık." diye yanıp yakılacaklar.

67-68. Yine onlar cehennemde, "Rabbimiz!" diyecekler, "Biz dünyada iken kâfir önderlerimizin, [sözde] büyüklerimizin aklına uyduk; onlar da bizi doğru yoldan saptırdılar. Rabbimiz! Onların azabını katbekat artır; onları en ağır şekilde lanetleyip rahmetinden tamamen uzaklaştır."

69. Ey Müminler! [Peygamberinizin özel hayatı ve eşleri hakkında ileri geri konuşup da] vakti zamanında Musa'ya olmadık eziyetler eden İsrailoğulları gibi olmayın. [Unutmayın ki] Allah Musa'yı onların itham ve iftiralarından aklamıştı. Çünkü Musa Allah katında çok değerli biriydi.

70-71. Ey Müminler! Allah'ı ve Peygamber'i üzecek söz ve davranışlardan sakının ve her zaman doğru, lüzumlu şeyler konuşun ki Allah da sizin işlerinizi, hâl ve ahvalinizi düzeltip günahlarınızı affetsin. [Unutmayın ki] Allah'a ve elçisine itaat eden kimse, gerçekten büyük bir kazanç elde etmiş, kurtuluşa ermiş olur.

72. Biz emaneti [irade ve mükellefiyeti] göklere, yere ve dağlara teklif ettik. Fakat onlar bu teklifin ağır sorumluluğunu üstlenmekten ve hakkını verememekten korkup kaçındılar. Bu ağır sorumluluğu insanoğlu yüklendi. Hiç şüphe yok ki [kâfirlik, müşriklik ve münafıklığı tercih eden] insan gerçekten çok zalim, çok cahildir.[6]

6. İnsanoğluna yüklenen sorumluluğun ne kadar ağır ve önemli bir sorumluluk olduğunu temsilî bir ifadeyle anlatan bu ayetteki *innehû kâne zalûmen cehûlâ* ifadesi genellikle, "İnsanoğlu çok zalim, çok cahildir." şeklinde çevrilmektedir. Hâlbuki zalimlik ve cahillik sıfatı bütün insanoğluna değil, bir sonraki ayetin de işaret ettiği gibi, kâfirlik, müşriklik ve münafıklığı tercih eden ve dolayısıyla üstlendiği sorumluluğun gereklerini yerine getirmeyen insanlara aittir. Aksi takdirde, Allah'ın bir taraftan "Biz insanoğlunu mükerrem bir varlık kıldık." deyip, diğer taraftan da "İnsanoğlu son derece zalim ve cahildir." diye nitelendirmesini izah etmek pek mümkün değildir. Kaldı ki insana zalim ve cahil olma istidadını veren de Allah'tır. O hâlde, bu ayette kastedilen insan, Tabersî'nin de çok güzel şekilde izah ettiği gibi, kâfir/nankör insandır (Bkz. Tabersî, *Mecmau'l-Beyân*, VIII. 143).

73. Bu yüzden Allah [yalnız kendisine kulluk/ibadet sorumluluğunun gereklerini yerine getirmeyen insanlar olarak] münafık erkek ve kadınlar ile müşrik erkek ve kadınları cezalandıracaktır. Buna mukabil [sorumluluğun gereklerini yerine getiren kimseler olarak] mümin erkek ve kadınların hata ve kusurlarını bağışlayıp onları rahmetine gark edecektir. Çünkü Allah mümin kullarına karşı çok affedici, çok merhametlidir!

[427] سُورَةُ سَبَإٍ (٣٤)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي
الْاَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي الْاٰخِرَةِ وَهُوَ الْحَك۪يمُ
الْخَب۪يرُ ﴿١﴾ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْاَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا
وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَٓاءِ وَمَا يَعْرُجُ ف۪يهَا وَهُوَ الرَّح۪يمُ
الْغَفُورُ ﴿٢﴾ وَقَالَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لَا تَأْت۪ينَا السَّاعَةُ
قُلْ بَلٰى وَرَبّ۪ي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ الْغَيْبِ لَا يَعْزُبُ
عَنْهُ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ وَلَٓا
اَصْغَرُ مِنْ ذٰلِكَ وَلَٓا اَكْبَرُ اِلَّا ف۪ي كِتَابٍ مُب۪ينٍ ﴿٣﴾
لِيَجْزِيَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اُو۬لٰٓئِكَ
لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَر۪يمٌ ﴿٤﴾ وَالَّذ۪ينَ سَعَوْ ف۪ٓي اٰيَاتِنَا
مُعَاجِز۪ينَ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ اَل۪يمٌ ﴿٥﴾
وَيَرَى الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْعِلْمَ الَّذ۪ٓي اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ
هُوَ الْحَقَّ وَيَهْد۪ٓي اِلٰى صِرَاطِ الْعَز۪يزِ الْحَم۪يدِ ﴿٦﴾
وَقَالَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا هَلْ نَدُلُّكُمْ عَلٰى رَجُلٍ يُنَبِّئُكُمْ
اِذَا مُزِّقْتُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍ اِنَّكُمْ لَف۪ي خَلْقٍ جَد۪يدٍ ﴿٧﴾

34/SEBE' SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 58. sûre olduğu ve Lokmân sûresinden sonra, Zümer sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 54 ayettir. İsmini 15. ayette geçen ve Yemen'de yaşamış kadim bir toplumu ifade eden *sebe'* kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Bütün övgüler, göklerde ve yerde bulunan her şeyin tek gerçek sahibi Allah'a mahsustur. Ahirette de tüm övgüler yine O'na mahsustur. O her şeyi yerli yerince yapan, her şeyden haberdar olandır.

2. O, toprağa giren ve topraktan çıkan, gökten inen ve göğe yükselen ne varsa hepsini bilir. O çok merhametli, çok affedicidir.

3. Kıyamet ve ahiret gerçeğini inkâr eden o müşrikler, "Biz kıyamet, diriliş ve hesap diye bir şeyle asla karşılaşmayacağız." diyorlar.

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Yoo! Geçmiş ve geleceğe dair her şeyi bilen rabbime yeminle söylüyorum ki kıyamet ve ölümden sonra diriliş gerçeğiyle mutlaka yüzleşeceksiniz."

Göklerde ve yerde zerre kadar bir şey bile O'nun bilgisi dışında değildir. Zerreden daha küçük ve daha büyük ne varsa hepsi O'nun sonsuz ve sınırsız ilminde [Levh-i Mahfûz'da] mevcuttur.

4. [Kıyamet ve hesap günü mutlaka gelip çatacak] ve o gün Allah, iman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan kimseleri mükâfatlandıracaktır. Onlar için af-mağfiret ve çok değerli bir nimet/cennet vardır.

5. Olanca güçleriyle ayetlerimizi etkisiz/geçersiz kılmak için uğraşanlara gelince, onlar için de çok elemli bir azap vardır.

6. [Yahudi ve Hıristiyanlardan] hakikati anlayıp kavrama bahtiyarlığına ermiş kimseler rabbinden sana indirilen Kur'an'ın Allah kelamı olduğunu ve onun üstün kudret sahibi ve her türlü övgüye layık olan Allah'ın yolunu gösterdiğini bilirler.

7. Kâfirlikte direnen müşrikler ise [alaylı bir üslupla] birbirlerine şöyle derler: "Ölüp toprakta un ufak olduktan sonra yeniden dirileceğimizi iddia eden bir adam gösterelim mi size?!"

اَفْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَمْ بِه۪ جِنَّةٌۜ بَلِ الَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ [428]
بِالْاٰخِرَةِ فِي الْعَذَابِ وَالضَّلَالِ الْبَع۪يدِ ﴿٨﴾ اَفَلَمْ
يَرَوْا اِلٰى مَا بَيْنَ اَيْد۪يهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ مِنَ السَّمَٓاءِ
وَالْاَرْضِۜ اِنْ نَشَأْ نَخْسِفْ بِهِمُ الْاَرْضَ اَوْ نُسْقِطْ
عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِنَ السَّمَٓاءِۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِكُلِّ
عَبْدٍ مُن۪يبٍ ﴿٩﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوُ۫دَ مِنَّا فَضْلًاۜ يَا جِبَالُ
اَوِّب۪ي مَعَهُ وَالطَّيْرَۚ وَاَلَنَّا لَهُ الْحَد۪يدَۙ ﴿١٠﴾ اَنِ اعْمَلْ
سَابِغَاتٍ وَقَدِّرْ فِي السَّرْدِ وَاعْمَلُوا صَالِحًاۜ اِنّ۪ي بِمَا
تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ ﴿١١﴾ وَلِسُلَيْمٰنَ الرّ۪يحَ غُدُوُّهَا شَهْرٌ
وَرَوَاحُهَا شَهْرٌۚ وَاَسَلْنَا لَهُ عَيْنَ الْقِطْرِۜ وَمِنَ الْجِنِّ
مَنْ يَعْمَلُ بَيْنَ يَدَيْهِ بِاِذْنِ رَبِّه۪ۜ وَمَنْ يَزِغْ مِنْهُمْ عَنْ
اَمْرِنَا نُذِقْهُ مِنْ عَذَابِ السَّع۪يرِ ﴿١٢﴾

8. Yine onlar, "[Peygamberlik iddiasında bulunan] bu adam ya kendi uydurduğu yalanları Allah'a isnat eden bir iftiracı ya da cinlerle ilişkisi olan kaçığın teki!" derler. Yoo! Gerçek şu ki ahirete inanmayan o müşrikler aslında azapla eşdeğer bir ıstırap ve çok derin bir şaşkınlık/bocalama içindedirler.

9. Onlar göğün ve yerin kendilerini çepeçevre kuşattığını, [böylece güven içinde yaşadıklarını] görmüyorlar mı?! Fakat biz dilersek onları yerin dibine batırır veya gökten başlarına taş yağdırırız. Şüphesiz bütün bunlarda dersler ve ibretler var; fakat bunu anlayacak olanlar Allah'a yönelen kullardır.

10. Hiç şüphe yok ki biz Davud'a [peygamberlik, vahiy, hükümdarlık gibi] büyük lütuflarda bulunduk ve "Ey dağlar! Onunla birlikte Allah'ı yücelterek zikredin; [onun zikriyle yankılanın]. Ey kuşlar! Siz de [cıvıltılarınızla] bu zikre katılın." buyurduk. Ayrıca biz Davud'a demir cevherini işlemeyi öğrettik.

11. Ona, "Demirden zırhlar yap; ne ince ne de kalın." dedik. Ayrıca ona ve ailesine şöyle emrettik: "Salih ameller, Allah'ı hoşnut edici işler yapın; çünkü ben bütün yaptıklarınızı görürüm."

12. Biz [Davud'un oğlu] Süleyman'ın hizmetine de rüzgârı/rüzgârları verdik. Nitekim güçlü esen rüzgârlar sayesinde onun yelkenli ticaret gemileri sabahleyin bir aylık yol gidiyor, akşamleyin bir aylık yoldan geri dönüyordu. [1] Ayrıca ona bakırdan yararlanma hususunda geniş imkânlar verdik. Kimi cinler de [asi ve yabancı kavimlere mensup insanlar] rabbinin izniyle onun emri altında çalışıyordu. Onlardan emrimizin dışına çıkanları can yakıcı bir azapla cezalandırıyorduk.[2]

1. Bu ayetteki *ve-li süleymenâne'r-rîh* ve devamındaki ifadeler klasik tefsirlerde masalsı tarzda izah edilmiş, Hz. Süleyman'ın uçan bir halı üzerinde sabahleyin Kudüs'ten ve Şam'dan kalkıp öğle vaktine kadar İran topraklarındaki İstahr şehrine ulaştığı, sonra oradan kalkıp akşam olmadan Kâbil'e vardığı tarzında anlatılara yer verilmiştir. Oysa bu ayette Hz. Süleyman'ın ticaret gemisi filosunun çok uzun mesafeleri seyrüsefere elverişli rüzgârlar sayesinde kısa zamanda kat ettiği anlatılmaktadır (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XII. 158).

2. Burada *cin*, 21/Enbiyâ 82 ve 38/Sâd 37. ayetlerde *şeyâtîn* diye anılan cinler ve şeytanlardan maksat insanoğlunu yoldan çıkarmak için ant içen gaybî varlıklar değil, Hz. Süleyman'ın boyunduruk altına alıp muhtelif işlerde çalıştırdığı yabancı kavimlere mensup insanlardır. Nitekim gerek Kur'an'da, gerek hadislerde gerekse Arap dilinde şeytan kelimesinin şerli insanlar ve kin, nefret, haset gibi kötü duygular için kullanıldığı inkâr edilemez bir gerçektir (Bkz. Muhammad Ali, *The Holy Qur'an*, s. 849). Bu yoruma itiraz edildiği takdirde, şeytanların en azından Hz. Süleyman devrinde insanı saptırma amacından vazgeçip, üstelik Allah'ın izin ve isteğiyle mühendislik ve müteahhitlik gibi işlerle meşgul olduklarını kabul etmek gerekecektir.

يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَٓاءُ مِنْ مَحَارِيبَ وَتَمَاثِيلَ وَجِفَانٍ
كَالْجَوَابِ وَقُدُورٍ رَاسِيَاتٍۜ اِعْمَلُٓوا اٰلَ دَاوُ۫دَ شُكْرًاۜ
وَقَلِيلٌ مِنْ عِبَادِيَ الشَّكُورُ ﴿١٣﴾ فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ
الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلٰى مَوْتِه۪ٓ اِلَّا دَٓابَّةُ الْاَرْضِ تَأْكُلُ
مِنْسَاَتَهُۚ فَلَمَّا خَرَّ تَبَيَّنَتِ الْجِنُّ اَنْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ
[429] الْغَيْبَ مَا لَبِثُوا فِي الْعَذَابِ الْمُه۪ينِ ﴿١٤﴾ لَقَدْ كَانَ
لِسَبَاٍ ف۪ي مَسْكَنِهِمْ اٰيَةٌۚ جَنَّتَانِ عَنْ يَم۪ينٍ وَشِمَالٍۜ
كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُۜ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ
غَفُورٌ ﴿١٥﴾ فَاَعْرَضُوا فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ سَيْلَ الْعَرِمِ
وَبَدَّلْنَاهُمْ بِجَنَّتَيْهِمْ جَنَّتَيْنِ ذَوَاتَيْ اُكُلٍ خَمْطٍ
وَاَثْلٍ وَشَيْءٍ مِنْ سِدْرٍ قَل۪يلٍ ﴿١٦﴾ ذٰلِكَ جَزَيْنَاهُمْ
بِمَا كَفَرُواۜ وَهَلْ نُجَازٖٓي اِلَّا الْكَفُورَ ﴿١٧﴾ وَجَعَلْنَا
بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ الْقُرَى الَّت۪ي بَارَكْنَا ف۪يهَا قُرًى ظَاهِرَةً

13. Onlar Süleyman için mabetler, heykeller, havuz genişliğinde lengerler ve sabit kazanlar yapıyorlardı.

[Biz Dâvud ve ailesine şöyle emrettik]: "Ey Davud hanedanı! Bütün bu nimetlerden dolayı Allah'a şükrünüzü ifa etmek için çalışın. Ne var ki kullarım arasında gereği gibi şükredenler azdır."

14. Biz Süleyman'ın ölümüne hükmedince, cinler onun öldüğünü ancak asasını kemiren bir ağaç kurdu sayesinde fark edebildiler. Süleyman, [asası kırılıp] yere yığılınca anlaşıldı ki eğer cinler onun ölümünü vaktinde fark edebilmiş olsalardı kendilerini ezen ağır işlerde çalışmaya devam etmezlerdi.[3]

3. Bu ayette geçen *dâbbetü'l-arz* (ağaç kurdu) ve *minse'e* (asâ/baston) kelimeleri Hz. Süleyman'ın devlet yönetiminde kendisine yetki verdiği fakat bu yetkiyi çok kötü şekilde kullanıp krallığı içten içe çökerten oğlu Rehoboam'a işaret etmektedir. Buna göre cinler, yani Hz. Süleyman'ın boyunduruk altına alıp emrinde çalıştırdığı asi kavimlere mensup insanlar, krallığın içten içe çökertilip gücünü kaybettiğini ilk planda anlamamış ve dolayısıyla ağır işlerde çalışmak durumunda kalmışlardır. Ancak Rehoboam'ın kötü icraatları neticesinde krallığın çöktüğü gerçeği anlaşılmıştır (Bkz. Muhammad Ali, *The Holy Qur'an*, s. 850). Bu yoruma itiraz edildiği takdirde, Hz. Süleyman'ın ölü hâlde aylarca, belki yıllarca bastonuna yaslanmış vaziyette durduğunu, ama cinlerden hiçbirinin bu durumu fark edemediğini söylemek gerekecektir ki bunun makul bir izah olmadığı izahtan varestedir.

15. [Bir zamanlar güney Arabistan'da yaşayan] Sebe halkının yurtlarında nice dersler ve ibretler vardır. Şöyle ki onların yaşadıkları vadi sağlı-sollu verimli bahçelerle çevriliydi ve o güzelim bahçeler Sebe halkına lisanıhâl ile şöyle diyordu: "Allah'ın size verdiği bütün bu nimetlerden istifade edin ve O'na bol bol şükredin. Bakın, ne güzel bir yurdunuz var; rabbiniz de ne kadar lütufkâr!"[4]

4. Bu ayetteki *külû min rızki rabbiküm* [Allah'ın size verdiği nimetlerden istifade edin.] ifadesinin başına "Peygamberleri onlara şöyle dedi." şeklinde bir takdirde bulunulmaktadır (Bkz. İbn Cüzey, *et-Teshîl*, III. 273). Ancak bu ifade, Sebe halkına verilen bolca nimetin şükrü mucip olduğuna işaret etmekte, diğer bir deyişle bizatihi nimetler lisanıhâlle onları şükre davet etmektedir (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, III. 225; Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XXV. 217).

16. Ne var ki onlar şükürden yüz çevirdiler. Biz de onlara [seylü'l-arim denilen] büyük barajlarını yıkan müthiş bir sel gönderdik. Sonuçta onların güzelim bahçelerini acı ılgın ağaçları, dikenli çalılıklar ve biraz da sedir ağaçları bulunan çorak arazilere dönüştürdük.

17. İşte biz onları nankörlüklerinden dolayı böyle cezalandırdık. Biz ancak nankörleri cezalandırırız.

18. Biz Sebe halkının yaşadığı yerler ile topraklarını bereketli kıldığımız [Şam ve Kudüs havalisindeki] memleketler arasında birbirini gören, birbirine oldukça yakın mesafelerde bulunan yerleşim yerleri meydana getirdik. Böylece o yerleşim

yerleri arasında güvenli bir seyahat imkânı oluşturduk ve bu imkân dolayısıyla onlara, "Gece-gündüz güven içinde seyahat edin." dedik.

19. Ama onlar lisanıhâlleriyle, "Rabbimiz! Seyahat ederken konakladığımız yerler arasındaki mesafeler uzak." diye şikâyet ettiler ve bu şükürsüzlükleri yüzünden kendilerine yazık ettiler.[5] Nitekim biz de onları [müthiş selin ardından Arabistan'ın kuzey bölgelerine göç etmek zorunda bırakarak] darmadağın edip akıbetlerini nesilden nesile aktarılan ibretlik bir hikâyeye dönüştürdük. Hiç şüphesiz Sebeliler'in kıssasında dersler ve ibretler var; fakat bunları anlayacak olanlar, Allah yolunda karşılaştıkları zorluklara göğüs gerip sabreden ve O'nun verdiği nimetlere şükreden kimselerdir.

وَقَدَّرْنَا فِيهَا السَّيْرَۜ سِيرُوا فِيهَا لَيَالِيَ وَاَيَّامًا اٰمِنِينَ
﴿١٨﴾ فَقَالُوا رَبَّنَا بَاعِدْ بَيْنَ اَسْفَارِنَا وَظَلَمُٓوا اَنْفُسَهُمْ
فَجَعَلْنَاهُمْ اَحَادِيثَ وَمَزَّقْنَاهُمْ كُلَّ مُمَزَّقٍۜ اِنَّ فِي
ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿١٩﴾ وَلَقَدْ صَدَّقَ
عَلَيْهِمْ اِبْلِيسُ ظَنَّهُ فَاتَّبَعُوهُ اِلَّا فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ
﴿٢٠﴾ وَمَا كَانَ لَهُ عَلَيْهِمْ مِنْ سُلْطَانٍ اِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ
يُؤْمِنُ بِالْاٰخِرَةِ مِمَّنْ هُوَ مِنْهَا فِي شَكٍّۜ وَرَبُّكَ عَلٰى
كُلِّ شَيْءٍ حَفِيظٌ ﴿٢١﴾ قُلِ ادْعُوا الَّذِينَ زَعَمْتُمْ مِنْ
دُونِ اللّٰهِۚ لَا يَمْلِكُونَ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا
فِي الْاَرْضِ وَمَا لَهُمْ فِيهِمَا مِنْ شِرْكٍ وَمَا لَهُ مِنْهُمْ
مِنْ ظَهِيرٍ ﴿٢٢﴾ وَلَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ عِنْدَهُٓ اِلَّا لِمَنْ اَذِنَ [430]
لَهُۜ حَتّٰٓى اِذَا فُزِّعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَاۙ قَالَ رَبُّكُمْۜ
قَالُوا الْحَقَّۚ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٢٣﴾ قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ
مِنَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ قُلِ اللّٰهُۙ وَاِنَّا اَوْ اِيَّاكُمْ لَعَلٰى
هُدًى اَوْ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٤﴾

5. Bu ayetteki *rabbenâ bâ'id beyne esfârinâ* ifadesi, "Rabbimiz! Seyahat ederken konakladığımız yerlerin arasını uzat." şeklinde çevrilmektedir. Buna göre Sebeliler şımarmış ve lisanıhâlleriyle bir bakıma, "Rabbimiz! Bize rahatlık battı." demişlerdir. Bizim çevirimiz Hz. Ali, Ebû Abdirrahmân es-Sülemî, Ebû Recâ gibi âlimlerin *bâ'id* kelimesini *ba'ude* şeklindeki okuyuşlarına dayanmaktadır (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, VI. 449).

20. İblis, insanoğlunu yoldan çıkaracağına dair sözünü Sebeliler üzerinde de gerçekleştirdi. Nitekim içlerinden bir grup mümin dışında hepsi İblis'e uydu.

21. Hâlbuki İblis'in onlar üzerinde yaptırım gücü yoktu. Bizim ona fırsat vermemizin sebebi, ahirete yürekten inananlar ile bu konuda şüphe içinde olanları ortaya çıkarmaktı. [Ey Peygamber!] Bütün her şey rabbinin gözetim ve denetimi altındadır.

22. [Ey Peygamber!] Müşriklere de ki: "Allah'ı bırakıp da tanrı diye tapındığınız şeylere yalvarıp durun bakalım! [Bilin ki] onlar göklerde veya yerde zerre kadar bir güç ve nüfuz sahibi olmadıkları gibi, göklerin ve yerin yaratılışında da en ufak bir pay sahibi değildirler. Kaldı ki Allah onların yardımına muhtaç da değildir.

23. Allah katında şefaat, O'nun izin verdiklerinden başka kimseye fayda vermez. [Hesap günü] müşriklerin yüreklerinde kıyametin korkusu bir an için yatışınca melekler onlara, "Vaktiyle rabbiniz size ne buyurmuştu?!" diye soracaklar, onlar da [geç kalmış bir ikrar ve itiraf olarak], "Hak ve hakikati buyurdu. Şimdi anladık ki O yüceler yücesi, büyükler büyüğüdür." diye cevap verecekler.

24. [Ey Peygamber!] O müşriklere, "Göklerden ve yerden size rızıklar veren, [güneş, yağmur, toprak, su vesilesiyle size nimetler bahşeden] kimdir?!" diye sor ve ardından şöyle de: "İşte size rızkı veren Allah'tır. O hâlde söyleyin bakalım, hangimiz doğru yolda ve hangimiz yanlış yolda; siz mi yoksa biz mi?!"

قُلْ لَا تُسْـَٔلُونَ عَمَّٓا اَجْرَمْنَا وَلَا نُسْـَٔلُ عَمَّا تَعْمَلُونَ
﴿٢٥﴾ قُلْ يَجْمَعُ بَيْنَنَا رَبُّنَا ثُمَّ يَفْتَحُ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَهُوَ
الْفَتَّاحُ الْعَلِيمُ ﴿٢٦﴾ قُلْ اَرُونِيَ الَّذِينَ اَلْحَقْتُمْ بِهٖ
شُرَكَٓاءَ كَلَّا بَلْ هُوَ اللّٰهُ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٢٧﴾ وَمَٓا
اَرْسَلْنَاكَ اِلَّا كَٓافَّةً لِلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ
كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٩﴾ قُلْ لَكُمْ مِيعَادُ يَوْمٍ لَا تَسْتَأْخِرُونَ
عَنْهُ سَاعَةً وَلَا تَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٠﴾ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا
لَنْ نُؤْمِنَ بِهٰذَا الْقُرْاٰنِ وَلَا بِالَّذٖى بَيْنَ يَدَيْهِ وَلَوْ تَرٰٓى
اِذِ الظَّالِمُونَ مَوْقُوفُونَ عِنْدَ رَبِّهِمْ يَرْجِعُ بَعْضُهُمْ
اِلٰى بَعْضٍ الْقَوْلَ يَقُولُ الَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذِينَ

25. [Ey Peygamber!] De ki onlara: "Ne siz bizim işlediğimiz günahlardan hesaba çekileceksiniz, ne de biz sizin işlediğiniz günahlardan hesaba çekileceğiz; [siz yolunuza biz yolumuza!]"

26. [Ey Peygamber!] De ki onlara: "Rabbimiz hesap günü hepimizi huzurunda bir araya toplayacak ve sonra hakkımızdaki hükmü adaletle verecektir. O adilce hükmeden ve neye hükmetmesi gerektiğini çok iyi bilendir."

27. [Ey Peygamber!] Yine de ki onlara: "Allah'ın ilahlığına ortak koştuğunuz şu putların tanrılık özelliklerini hadi gösterin bana! Tanrılık kiim, onlar kim?! Gerçek şu ki ibadete lâyık yegâne ilah/tanrı üstün kudret sahibi olan ve her şeyi yerli yerince yapan Allah'tır."

28. [Ey Peygamber!] Biz seni müşrik/kâfir halkı şirkten, küfürden alıkoymak üzere hem müjdeci hem de uyarıcı olarak gönderdik. Ama ne yazık ki Mekke halkının müşrik çoğunluğu bu gerçeği anlamıyor.[6]

6. Bu ayetteki *kâffeten li'n-nâs* ifadesi meallerin tümünde "bütün insanlığa" şeklinde çevrilmektedir. Hz. Peygamber'in bütün insanlığa yönelik bir mesaj getirdiği şüphesizdir; ancak bunun delili bu ayet değildir. Söz konusu ifadedeki *kâffe* kelimesi, Ebû Müslim el-İsfahânî'nin de belirttiği gibi şirkten, küfürden, masiyetten alıkoymak anlamına gelir. Kelimenin sonundaki *te/he* harfi ise mübalağa içindir (Bkz. Tabersî, *Mecmau'l-Beyân*, VIII. 165). Kaldı ki söz konusu ifadeye "bütün insanlara" şeklinde bir mana verebilmek için, *li'n-nâsi kâffeten* şeklinde bir takdim-tehir yapmak gerekmektedir. Ayrıca ayetteki *en-nâs* ve *ekserü'n-nâs* kelimeleri, diğer birçok ayette olduğu gibi, Mekkeli müşriklere delalet etmektedir. Nitekim bu gerçek *ve-yekûlûne* diye başlayan bir sonraki ayetten de anlaşılmaktadır. Çünkü diğer birçok ayetten de açıkça anlaşıldığı gibi, "Bizi tehdit edip durduğunuz şu kıyamet ve azap ne zaman gerçekleşecek." diye alay edenlerin Mekkeli müşrikler olduğu şüphesizdir. *Kâffeten li'n-nâs* ifadesini "bütün insanlara" diye anlayan müfessirlerin bir kısmı, her nedense *ekserü'n-nâs* tamlamasına "Mekke halkı" diye anlam vermiş, kimi müfessirler ise bu çelişkiye düşmemek için söz konusu tamlamayı izahsız geçmiş, ama bir sonraki ayetin başında yer alan *ve-yekûlûne* lafzını Mekkeli müşrikler diye izah etmişlerdir (Bkz. Mukâtil, *Tefsîr*, III. 533; Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, X. 377-378).

29. Onlar [bu gerçeği anlamak şöyle dursun, alaycı bir üslupla müminlere] şöyle diyorlar: "Mademki siz özü sözü doğru kimselersiniz, o hâlde söyleyin bakalım bizi tehdit edip durduğunuz şu kıyamet ve azap hikâyesi ne zaman gerçekleşecek?!"

30. [Ey Peygamber!] De ki onlara: "Tehdit edildiğiniz kıyamet ve azabın [rabbim tarafından tayin edilen] bir günü, belli bir vakti var. Siz onu ne bir an geciktirebilir ne de bir an öne alabilirsiniz."

31. Kâfirlikte direnen o müşrikler hâlâ, "Biz bu Kur'an'a da, bundan önceki kitaplara da iman etmiyoruz." diyorlar.[7]

[Ey Peygamber!] Hesap günü rabbinin huzurunda el pençe divan durduruldukları zaman o zalimlerin/müşriklerin hâllerini keşke şimdiden görme imkânın olsaydı! Onlar rabbinin huzuruna çıktıklarında kâfirlik suçunu birbirlerinin üstüne atacaklar. Dünyada iken güçsüz, nüfuzsuz konumda olan kâfirler, kibirli ve azgın

اسْتَكْبَرُوا لَوْلَٓا اَنْتُمْ لَكُنَّا مُؤْمِن۪ينَ ﴿٣١﴾ قَالَ الَّذ۪ينَ [431]
اسْتَكْبَرُوا لِلَّذ۪ينَ اسْتُضْعِفُٓوا اَنَحْنُ صَدَدْنَاكُمْ عَنِ
الْهُدٰى بَعْدَ اِذْ جَٓاءَكُمْ بَلْ كُنْتُمْ مُجْرِم۪ينَ ﴿٣٢﴾ وَقَالَ
الَّذ۪ينَ اسْتُضْعِفُوا لِلَّذ۪ينَ اسْتَكْبَرُوا بَلْ مَكْرُ الَّيْلِ
وَالنَّهَارِ اِذْ تَأْمُرُونَنَٓا اَنْ نَكْفُرَ بِاللّٰهِ وَنَجْعَلَ لَهُٓ اَنْدَادًاۜ
وَاَسَرُّوا النَّدَامَةَ لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَۜ وَجَعَلْنَا الْاَغْلَالَ
ف۪ٓي اَعْنَاقِ الَّذ۪ينَ كَفَرُواۜ هَلْ يُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كَانُوا
يَعْمَلُونَ ﴿٣٣﴾ وَمَٓا اَرْسَلْنَا ف۪ي قَرْيَةٍ مِنْ نَذ۪يرٍ اِلَّا قَالَ
مُتْرَفُوهَٓاۙ اِنَّا بِمَٓا اُرْسِلْتُمْ بِه۪ كَافِرُونَ ﴿٣٤﴾ وَقَالُوا نَحْنُ
اَكْثَرُ اَمْوَالًا وَاَوْلَادًاۙ وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّب۪ينَ ﴿٣٥﴾ قُلْ اِنَّ
رَبّ۪ي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ
النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾ وَمَٓا اَمْوَالُكُمْ وَلَٓا اَوْلَادُكُمْ
بِالَّت۪ي تُقَرِّبُكُمْ عِنْدَنَا زُلْفٰٓى اِلَّا مَنْ اٰمَنَ وَعَمِلَ
صَالِحًاۘ فَاُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ جَزَٓاءُ الضِّعْفِ بِمَا عَمِلُوا وَهُمْ
فِي الْغُرُفَاتِ اٰمِنُونَ ﴿٣٧﴾ وَالَّذ۪ينَ يَسْعَوْنَ ف۪ٓي اٰيَاتِنَا
مُعَاجِز۪ينَ اُو۬لٰٓئِكَ فِي الْعَذَابِ مُحْضَرُونَ ﴿٣٨﴾

liderlerine, "Bizi bu hâle siz düşürdünüz. Siz olmasaydınız biz kesinlikle mümin kimseler arasında yer alırdık." diyecekler.

7. Bu ayetteki *billezî beyne yedeyhi* ifadesine, "Kur'an'ın kıyamet ve ahiretle ilgili beyanları" manası da verilebilir. Buna göre müşrikler hem Kur'an'a hem de Kur'an'ın ahiretle ilgili beyanlarına inanmadıklarını dile getirmişlerdir. Ancak İbn Cüzey bu anlamın pek isabetli olmadığını söylemiştir (Bkz. İbn Cüzey, *et-Teshîl*, II, 207).

32. Kibirli ve azgın liderler de güçsüz ve nüfuzsuz kafirlere şöyle karşılık verecekler: "Ne yani, size doğru yol gösterildikten sonra o yola girmeye karar verdiniz de biz mi sizi vazgeçirdik?! Tam tersine kâfirlik bizzat kendi tercihinizdi."

33. Bu defa güçsüzler, kibirli ve azgın liderlerine şöyle diyecekler: "Hayır! Gece gündüz işiniz gücünüz hile, tuzak kurmak, bizi yoldan çıkarmakla meşgul olmaktı. Nitekim bize Allah'a nankörlük etmemizi, putları O'na ortak koşmamızı salık veriyordunuz."

Nihayet onlar cehennemdeki azabı gördüklerinde [dünyada iken iman etmemiş olmaktan kaynaklanan] derin pişmanlıkla için için yanacaklar. Biz de o kâfirlerin boyunlarına kızgın demirden halkalar geçireceğiz. Bu ceza onların işlediği günahların karşılığından başka bir şey değildir.

34-35. Biz hangi memlekete peygamber gönderdiysek, oradaki halkın ileri gelen şımarık kesimi [tıpkı bu Mekkeli müşrikler gibi] hep şöyle demiştir: "Biz sizin getirdiğiniz/tebliğ ettiğiniz şeylere inanmıyoruz. Hem sonra biz gerek mal mülk gerek oğul-uşak itibariyle sizden daha güçlüyüz. Bizde bu güç varken azaba falan uğramayız."

36. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Rabbim dilediğine bol rızık verir, dilediğinin rızkını daraltır. Ama gel gör ki Mekke halkının müşrik çoğunluğu bu gerçeği anlamaz.

37. [Ey Müşrikler! Bilin ki] sizi bize yaklaştıracak, bizim nazarımızda size değer kazandıracak olan şey, ne malınız mülkünüz ne de nüfus ve taraftar yönünden kalabalık olmanızdır. Bizim katımızda değer ve itibarı olanlar, iman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan kimselerden ibarettir. İşte onlar yaptıkları güzel işlere karşılık katbekat mükâfata nail olacaklar; cennet köşklerinde güven ve huzur içinde yaşayacaklar.

38. Olanca güçleriyle ayetlerimizi etkisiz/geçersiz kılmak için uğraşanlar ise derdest edilip cehenneme atılacaklar.

قُلْ اِنَّ رَبّ۪ي يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪
وَيَقْدِرُ لَهُۜ وَمَٓا اَنْفَقْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَهُوَ يُخْلِفُهُۚ وَهُوَ
[432] خَيْرُ الرَّازِق۪ينَ ﴿٣٩﴾ وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَم۪يعاً ثُمَّ
يَقُولُ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اَهٰٓؤُ۬لَٓاءِ اِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٤٠﴾
قَالُوا سُبْحَانَكَ اَنْتَ وَلِيُّنَا مِنْ دُونِهِمْۚ بَلْ كَانُوا
يَعْبُدُونَ الْجِنَّۚ اَكْثَرُهُمْ بِهِمْ مُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾ فَالْيَوْمَ
لَا يَمْلِكُ بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ نَفْعاً وَلَا ضَرّاًۜ وَنَقُولُ
لِلَّذ۪ينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ النَّارِ الَّت۪ي كُنْتُمْ بِهَا
تُكَذِّبُونَ ﴿٤٢﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ
قَالُوا مَا هٰذَٓا اِلَّا رَجُلٌ يُر۪يدُ اَنْ يَصُدَّكُمْ عَمَّا كَانَ
يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُ۬كُمْۚ وَقَالُوا مَا هٰذَٓا اِلَّٓا اِفْكٌ مُفْتَرًىۜ وَقَالَ
الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَهُمْۙ اِنْ هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ
مُب۪ينٌ ﴿٤٣﴾ وَمَٓا اٰتَيْنَاهُمْ مِنْ كُتُبٍ يَدْرُسُونَهَا وَمَٓا
اَرْسَلْنَٓا اِلَيْهِمْ قَبْلَكَ مِنْ نَذ۪يرٍۜ ﴿٤٤﴾ وَكَذَّبَ الَّذ۪ينَ
مِنْ قَبْلِهِمْۙ وَمَا بَلَغُوا مِعْشَارَ مَٓا اٰتَيْنَاهُمْ فَكَذَّبُوا
رُسُل۪ي فَكَيْفَ كَانَ نَك۪يرِ ﴿٤٥﴾ قُلْ اِنَّمَٓا اَعِظُكُمْ
بِوَاحِدَةٍۚ اَنْ تَقُومُوا لِلّٰهِ مَثْنٰى وَفُرَادٰى ثُمَّ تَتَفَكَّرُوا
مَا بِصَاحِبِكُمْ مِنْ جِنَّةٍۜ اِنْ هُوَ اِلَّا نَذ۪يرٌ لَكُمْ بَيْنَ

39. [Ey Peygamber!] De ki: "Rabbim dilediği kuluna bol rızık verir; dilediği kulunun da rızkını daraltır. Siz hayırlı işlerde ne harcarsanız Allah onun yerine yenisini verir. Çünkü O bitmez tükenmez bir rızık hazinesine sahiptir.

40. Kıyamet günü Allah o müşriklerin hepsini huzurunda bir araya toplayacak ve meleklere, "Size tapınan, sizden şefaat uman kimseler bunlar mıydı?!" diye soracak.

41. Melekler şöyle cevap verecekler: "Hâşâ! Bu müşriklerin iddialarından seni tenzih ederiz. Sen yüceler yücesisin. Bizim mevlamız, yâr ve yardımcımız yalnız sensin; onlarla hiçbir ilişkimiz yoktur. Gerçekte onlar cinlere/şeytanlara tapıyor, pek çoğu o şeytanların vesveselerine inanıyordu."

42. İşte o gün Allah müşriklere, "Bugün birbirinize ne bir fayda ne de bir zarar verebilecek durumdasınız." diyecektir. Yine o gün müşriklere, "Vaktiyle inkâr ettiğiniz cehennem azabını şimdi tadın bakalım!" diyeceğiz.

43. Ayetlerimiz onlara bütün açıklığıyla okunup tebliğ edildiği zaman, "Bu adam [Allah'ın elçisi değil,] atalarımızın öteden beri tapındıkları putlarla bütün bağlarımızı koparmak isteyen biridir. Ayrıca bu Kur'an da [Allah'ın kelamı değil] düpedüz uydurma bir şeydir." derler. Dahası, o kâfirler, Allah'ın kelamı kendilerine okunup anlatıldığında, "Bu düpedüz sihirli bir sözden ibaret!" derler.

44. Oysa biz onlara [gerek şirk inancını emretme gerek Kur'an'ın asılsız olduğu iddiasını ispat hususunda] okuyup ders alacakları hiçbir kitap göndermedik. Yine biz senden önce onlara peygamber de göndermedik. [Böyleyken onlar seni ve tebliğ ettiğin Kur'an'ı neye dayanarak yalanlıyorlar?!]

45. Bu müşriklerden önce gelip geçen [kâfir] toplumlar da peygamberlerini böyle yalanlamışlardı. Hâlbuki bunlar öncekilere verdiğimiz maddi güç ve zenginliğin onda birine bile sahip değiller. Önceki toplumlar, kendilerine gönderdiğim elçileri yalanladılar; ama sonunda benim cezalandırmam çok korkunç oldu.

46. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Sizden tek bir isteğim var: Bir araya gelip topluca istişare edin, teker teker görüş bildirin, Allah için elinizi vicdanınıza koyup aklıselimle düşünüp değerlendirin, işte o zaman anlayacaksınız ki bu arkadaşınızda cinlenmişlikten, delilik ve dengesizlikten eser yoktur. O sadece şiddetli

يَدَيْ عَذَابٍ شَد۪يدٍ ﴿٤٦﴾ قُلْ مَا سَاَلْتُكُمْ مِنْ اَجْرٍ
فَهُوَ لَكُمْ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ
شَيْءٍ شَه۪يدٌ ﴿٤٧﴾ قُلْ اِنَّ رَبّ۪ي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَّامُ
الْغُيُوبِ ﴿٤٨﴾ قُلْ جَٓاءَ الْحَقُّ وَمَا يُبْدِئُ الْبَاطِلُ وَمَا [433]
يُع۪يدُ ﴿٤٩﴾ قُلْ اِنْ ضَلَلْتُ فَاِنَّمَٓا اَضِلُّ عَلٰى نَفْس۪ي
وَاِنِ اهْتَدَيْتُ فَبِمَا يُوح۪ٓي اِلَيَّ رَبّ۪ي اِنَّهُ سَم۪يعٌ
قَر۪يبٌ ﴿٥٠﴾ وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ فَزِعُوا فَلَا فَوْتَ وَاُخِذُوا
مِنْ مَكَانٍ قَر۪يبٍ ﴿٥١﴾ وَقَالُٓوا اٰمَنَّا بِه۪ وَاَنّٰى لَهُمُ
التَّنَاوُشُ مِنْ مَكَانٍ بَع۪يدٍ ﴿٥٢﴾ وَقَدْ كَفَرُوا بِه۪ مِنْ
قَبْلُ وَيَقْذِفُونَ بِالْغَيْبِ مِنْ مَكَانٍ بَع۪يدٍ ﴿٥٣﴾ وَح۪يلَ
بَيْنَهُمْ وَبَيْنَ مَا يَشْتَهُونَ كَمَا فُعِلَ بِاَشْيَاعِهِمْ مِنْ
قَبْلُ اِنَّهُمْ كَانُوا ف۪ي شَكٍّ مُر۪يبٍ ﴿٥٤﴾

azap gelip çatmadan önce sizi uyaran bir peygamberdir."

47. [Ey Peygamber!] Yine de ki onlara: "Ben bu tebliğ vazifem karşılığında sizden hiçbir ücret istemiyorum. Ücretiniz, malınız-mülkünüz sizin olsun. Benim ecrimi/ücretimi Allah verecektir. Şüphesiz O bütün her şeye şahittir.

48. [Ey Peygamber!] De ki: "Benim rabbim hak ve hakikati ortaya koyar. O, bilinmez ve görünmez olan her şeyi hakkıyla bilir."

49. [Ey Peygamber!] De ki: "İşte Kur'an geldi; artık şirk inancının ayakta kalması, kendine taraftar bulması hiç mümkün değildir."

50. [Ey Peygamber!] De ki: "Eğer ben [iddia ettiğiniz gibi] yanlış yoldaysam vebali benim boynumadır. Yok, eğer doğru yoldaysam bilin ki bu da rabbimin beni mazhar kıldığı vahiy sayesindedir. O her şeyi işiten, [insana şah damarından] daha yakın olandır.

51. [Ey Peygamber!] Kıyamet ve hesap günü, kâfirlerin korku ve telaş içindeki perişan hâllerini keşke şimdiden görme imkânın olsaydı! Kâfirler o zaman hiçbir yere kaçamayacaklar; çünkü hemen oracıkta derdest edilmiş olacaklar.

52. İşte o zaman, "Biz Peygamber'e inandık." diyecekler; fakat asıl iman etme yeri olan dünyadaki hayat geçip gittikten sonra işe yarar bir imana ulaşmak ne mümkün?!

53. Hâlbuki onlar dünyada iken kâfirlikte direniyor ve [gerek peygamberi, gerek Kur'an'ı, gerekse ahireti inkâr hususunda] mesnetsiz olarak atıp tutuyor, ileri geri konuşuyorlardı.

54. Sonuçta, tıpkı daha önceki kâfirlere yapıldığı gibi, bu kâfirler ile tövbe ve iman istekleri arasına bir engel konulacaktır. Çünkü onlar şimdi inandıkları gerçeklere karşı vaktiyle derin bir şüphe içindeydiler.

سُورَةُ فَاطِرٍ (٣٥)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ جَاعِلِ
الْمَلٰٓئِكَةِ رُسُلًا اُو۬ل۪ٓي اَجْنِحَةٍ مَثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبَاعَۜ
يَز۪يدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَٓاءُۜ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
قَد۪يرٌ ﴿١﴾ مَا يَفْتَحِ اللّٰهُ لِلنَّاسِ مِنْ رَحْمَةٍ فَلَا
مُمْسِكَ لَهَاۚ وَمَا يُمْسِكْۙ فَلَا مُرْسِلَ لَهُ مِنْ بَعْدِه۪ۜ
وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٢﴾ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اذْكُرُوا
نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْۜ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرُ اللّٰهِ يَرْزُقُكُمْ
مِنَ السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِۜ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۘ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ
[434] ﴿٣﴾ وَاِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَۜ وَاِلَى
اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ﴿٤﴾ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ
حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَاࣞ وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ
الْغَرُورُ ﴿٥﴾ اِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمْ عَدُوٌّ فَاتَّخِذُوهُ عَدُوًّاۜ
اِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ اَصْحَابِ السَّع۪يرِۜ
﴿٦﴾ اَلَّذ۪ينَ كَفَرُوا لَهُمْ عَذَابٌ شَد۪يدٌۜ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ كَب۪يرٌ ﴿٧﴾

35/FÂTIR SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 43. sûre olduğu ve Furkân sûresinden sonra, Meryem sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 45 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve Allah'a atfen "yaratan, varlık alanına çıkaran" manasına gelen *fâtır* kelimesinden almıştır. Aynı ayette geçen *melâike* (melekler) kelimesinden dolayı "Melâike sûresi" diye de anılmıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Bütün övgüler gökleri ve yeri var eden, ikişer, üçer, dörder kanatlı melekleri elçiler olarak gönderen Allah'a mahsustur. Dilediğini yaratma hususunda O'nun sınırı yoktur; [O yaratmanın sınırlarını dilediği kadar genişletir]. Çünkü Allah her şeye kadirdir.

2. Allah'ın insanlara açtığı lütuf ve nimet kapısını hiçbir güç kapatamaz; O'nun kapattığı kapıyı da kimse açamaz. O üstün kudret sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

3. Ey İnsanlar! Allah'ın size verdiği nimetleri bir düşünün. Gökten ve yerden size rızıklar veren, [güneş, yağmur, toprak, su vesilesiyle size nimetler bahşeden] Allah'tan başka bir yaratıcı mı var?! O'ndan başka gerçek ilah/tanrı yoktur! Böyleyken siz nasıl oluyor da tevhide imandan yüz çeviriyorsunuz?!

4. [Ey Peygamber!] O müşrikler seni yalanlarsa, üzülme. [Bil ki] senden önceki peygamberler de yalanlanmışlardı. [Unutma ki] bütün işler sonunda Allah'ın hükmünce noktalanacak; [dolayısıyla herkes bir gün O'nun huzurunda hesap verecektir].

5. Ey İnsanlar! Allah'ın [kıyamet, diriliş, mükâfat ve azapla ilgili] vaadi mutlak gerçektir, mutlaka gerçekleşecektir. Öyleyse dünyadaki üç günlük hayat sizi aldatmasın. Sakın ha şeytan sizi Allah'ın af ve merhametine güvendirerek kandırmasın.

6. Hiç şüpheniz olmasın ki şeytan sizin düşmanınızdır; o hâlde siz de onu düşman belleyin. Çünkü şeytan kendine uyanları cehennemlikler arasına sürükler.

7. Kâfirleri çok şiddetli bir azap beklemektedir. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan kimselere gelince, böylelerini de af, mağfiret ve çok büyük bir mükâfat [cennet] beklemektedir.

أَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوءُ عَمَلِهِ فَرَآهُ حَسَنًا فَإِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ
مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ فَلَا تَذْهَبْ نَفْسُكَ
عَلَيْهِمْ حَسَرَاتٍ إِنَّ اللَّهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٨﴾
وَاللَّهُ الَّذِي أَرْسَلَ الرِّيَاحَ فَتُثِيرُ سَحَابًا فَسُقْنَاهُ
إِلَى بَلَدٍ مَيِّتٍ فَأَحْيَيْنَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا كَذَلِكَ
النُّشُورُ ﴿٩﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا
إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ يَرْفَعُهُ
وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ
أُولَئِكَ هُوَ يَبُورُ ﴿١٠﴾ وَاللَّهُ خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ
نُطْفَةٍ ثُمَّ جَعَلَكُمْ أَزْوَاجًا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنْثَى وَلَا
تَضَعُ إِلَّا بِعِلْمِهِ وَمَا يُعَمَّرُ مِنْ مُعَمَّرٍ وَلَا يُنْقَصُ
مِنْ عُمُرِهِ إِلَّا فِي كِتَابٍ إِنَّ ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ يَسِيرٌ
﴿١١﴾ وَمَا يَسْتَوِي الْبَحْرَانِ هَذَا عَذْبٌ فُرَاتٌ سَائِغٌ [435]
شَرَابُهُ وَهَذَا مِلْحٌ أُجَاجٌ وَمِنْ كُلٍّ تَأْكُلُونَ لَحْمًا طَرِيًّا
وَتَسْتَخْرِجُونَ حِلْيَةً تَلْبَسُونَهَا وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ
مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾

8. [Ey Peygamber!] İşlediği günahlar kendisine cazip gözüken ve dolayısıyla günahkârlığı fazilet gibi gören kimseye ne demeli?! [Böyle biri doğru yola gelir mi?!] Allah dilediğini/müstahak gördüğünü dalalet içinde bırakır; dilediğini/layık gördüğünü hidayete/doğru yola ulaştırır. Öyleyse, kâfirlikte direnmelerinden dolayı o müşrikler için üzülüp de kendini heder etme. Şüphesiz Allah onların yaptıkları şeyleri, [sana kurdukları tuzakları] çok iyi biliyor.

9. O Allah ki rüzgârları estirir. Rüzgârlar yağmur yüklü bulutları harekete geçirir. Biz o bulutları ölü/kurak topraklara sevk edip yağmur yağdırırız. Böylece ölü toprakları canlandırırız. İşte kıyamet günü diriliş de böyle olacaktır.

10. Kim izzet ve şeref sahibi olmak istiyorsa bilsin ki izzet ve şeref tamamıyla Allah'a aittir. [Dolayısıyla izzet ve şeref ancak Allah'a inanıp O'na kulluk/ibadet etmekle kazanılır]. Allah katına yükselen, O'nun katında değer ifade eden şey tevhid inancıdır [kelime-i tevhid]. Bu inancı yüceltip değerli/semereli kılan şey ise salih amellerdir. [Gerek Peygamber'i etkisiz kılmak gerek insanları Allah yolundan alıkoymak maksadıyla] sinsice tuzaklar kuranlar için çok şiddetli bir azap vardır. Ayrıca onların kurdukları tuzaklar da boşa çıkacaktır.

11. [Ey Müşrikler!] Allah sizi ilkin topraktan, [üreyip çoğalma aşamasında ise her birinizi] bir damla sudan/meniden yarattı. Ayrıca sizi [tek cins olarak değil] kiminizi erkek, kiminizi dişi olarak varlık alanına çıkardı. Hiçbir dişi O'nun bilgisi dışında ne hamile kalabilir ne de doğurabilir. Bir kimsenin ömrünün uzun ve kısa olması da O'nun [insan ve hayatla ilgili] kanunlarına bağlıdır. Şüphesiz bütün bunları yaratmak ve yarattıklarıyla ilgili bütün her şeyi bilmek Allah için pek kolaydır.

12. İki büyük su kütlesi [deniz ve göl] birbirine benzemez. Birinin suyu tatlı, serinletici ve içimi gayet hoş; diğerinin suyu ise tuzlu ve acı. Bununla birlikte, siz bunların her birinden taze et, taze su ürünleri yersiniz; [denizden] takı olarak kullandığınız süs eşyaları çıkarırsınız. Öte yandan, gemilerin denizde suları yara yara ilerlediklerini görürsün[üz]. İşte bu da Allah'ın vereceği rızkı aramanız [gemilerle ticaret yapmanız] için size sunulmuş bir nimettir. Sizden beklenen, bunca nimete karşılık Allah'a iman ve itaat üzere şükretmenizdir.

يُولِجُ الَّيْلَ فِى النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِى الَّيْلِ وَسَخَّرَ
الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرى لِاَجَلٍ مُسَمًّى ذٰلِكُمُ
اللّٰهُ رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُ وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِه۪ مَا
يَمْلِكُونَ مِنْ قِطْمِيرٍ ﴿١٣﴾ اِنْ تَدْعُوهُمْ لَا يَسْمَعُوا
دُعَٓاءَكُمْ وَلَوْ سَمِعُوا مَا اسْتَجَابُوا لَكُمْ وَيَوْمَ
الْقِيٰمَةِ يَكْفُرُونَ بِشِرْكِكُمْ وَلَا يُنَبِّئُكَ مِثْلُ خَبِيرٍ
﴿١٤﴾ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اَنْتُمُ الْفُقَرَٓاءُ اِلَى اللّٰهِ وَاللّٰهُ هُوَ
الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿١٥﴾ اِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ
جَدِيدٍ ﴿١٦﴾ وَمَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيزٍ ﴿١٧﴾ وَلَا تَزِرُ
وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى وَاِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ اِلٰى حِمْلِهَا لَا
يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰى اِنَّمَا تُنْذِرُ
الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ بِالْغَيْبِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَمَنْ
تَزَكّٰى فَاِنَّمَا يَتَزَكّٰى لِنَفْسِه۪ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيرُ ﴿١٨﴾
[436] وَمَا يَسْتَوِى الْاَعْمٰى وَالْبَصِيرُ ﴿١٩﴾ وَلَا الظُّلُمَاتُ
وَلَا النُّورُ ﴿٢٠﴾ وَلَا الظِّلُّ وَلَا الْحَرُورُ ﴿٢١﴾ وَمَا
يَسْتَوِى الْاَحْيَٓاءُ وَلَا الْاَمْوَاتُ اِنَّ اللّٰهَ يُسْمِعُ مَنْ
يَشَٓاءُ وَمَٓا اَنْتَ بِمُسْمِعٍ مَنْ فِى الْقُبُورِ ﴿٢٢﴾ اِنْ
اَنْتَ اِلَّا نَذِيرٌ ﴿٢٣﴾ اِنَّٓا اَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا
وَنَذِيرًا وَاِنْ مِنْ اُمَّةٍ اِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴿٢٤﴾

13-14. Geceyi kısaltarak gündüze, gündüzü kısaltarak geceye katan O'dur. Her biri belli bir zamana kadar kendi yörüngesinde akıp giden güneşi ve ayı sizin istifadenize sunan da O'dur. İşte sizin rabbiniz Allah budur; mutlak hüküm ve hükümranlık O'nundur.

[Ey Müşrikler!] Allah'ı bırakıp da tanrı diye tapındığınız şeyler bir hurma çekirdeğinin zarına bile hükmedemezler. Onlara seslenseniz çağrınızı duymazlar. Duysalar bile size cevap veremezler. Kıyamet günü gelip çattığı zaman, onlar dünyada iken kendilerine tanrılık yakıştırıp tapınmanızı reddedecekler.

[Ey Peygamber!] Bütün bunları sana her şeyden haberdar olan Allah gibi kimse haber veremez.

15. Ey İnsanlar! Hepiniz Allah'a muhtaçsınız. Allah ise hiç kimseye ve hiçbir şeye muhtaç değildir. O bizatihi bütün övgülere layıktır.

16-17. O dilerse sizi yok edip yerinize başka bir nesil getirir. Bu, Allah için hiç de zor bir iş değildir.

18. [Kıyamet günü] kimse kimsenin günahını yüklenmez. Günah yükü ağır olan birisi başka birisini çağırıp yükünün bir kısmını taşımasını istese, en yakını [anne-babası veya oğlu] bile olsa o kişiye hiçbir yük/günah yüklenmez.

[Ey Peygamber!] Sen ancak rablerine ihlas ve samimiyetle derin saygı duyan, namazı hakkıyla kılan kimseleri uyarabilirsin. Kim şirkten ve diğer günahlardan arınırsa bilsin ki bu arınma sırf kendi hayrınadır. [Unutmayın ki] bütün yollar nihayetinde Allah'a varır.

19-22. Görenle görmeyen [mümin ile müşrik] bir değildir; karanlıklarla aydınlık [şirk ile tevhid; küfür ile iman] bir değildir; gölge ile sıcaklık [sevap ile günah] bir değildir; keza diriler ile ölüler de [müminler ile kâfirler] bir değildir.

[Ey Peygamber!] Allah davetini dilediği/layık gördüğü kimselere işittirir. Hâliyle sen mezarlardaki ölülerden farksız olan o müşriklere hiçbir şey işittiremezsin.

23-24. [Bil ki] sen sadece bir uyarıcısın. Şüphesiz biz seni bu Kur'an'la müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik. Kendilerine bir uyarıcı gelmeyen hiçbir ümmet yoktur.

وَاِنْ يُكَذِّبُوكَ فَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْۚ جَٓاءَتْهُمْ
رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالزُّبُرِ وَبِالْكِتَابِ الْمُنِيرِ ﴿٢٥﴾
ثُمَّ اَخَذْتُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿٢٦﴾
اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءًۚ فَاَخْرَجْنَا بِهٖ
ثَمَرَاتٍ مُخْتَلِفًا اَلْوَانُهَاۜ وَمِنَ الْجِبَالِ جُدَدٌ بِيضٌ
وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ ﴿٢٧﴾ وَمِنَ
النَّاسِ وَالدَّوَٓابِّ وَالْاَنْعَامِ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهُ كَذٰلِكَۜ
اِنَّمَا يَخْشَى اللّٰهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمٰٓؤُاۜ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ
غَفُورٌ ﴿٢٨﴾ اِنَّ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللّٰهِ وَاَقَامُوا
الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً
يَرْجُونَ تِجَارَةً لَنْ تَبُورَۙ ﴿٢٩﴾ لِيُوَفِّيَهُمْ اُجُورَهُمْ
وَيَزِيدَهُمْ مِنْ فَضْلِهٖۜ اِنَّهُ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٣٠﴾ وَالَّذٖٓي [437]
اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ مِنَ الْكِتَابِ هُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا
لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِۜ اِنَّ اللّٰهَ بِعِبَادِهٖ لَخَبِيرٌ بَصِيرٌ ﴿٣١﴾
ثُمَّ اَوْرَثْنَا الْكِتَابَ الَّذِينَ اصْطَفَيْنَا مِنْ عِبَادِنَاۚ
فَمِنْهُمْ ظَالِمٌ لِنَفْسِهٖۚ وَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌۚ وَمِنْهُمْ سَابِقٌ
بِالْخَيْرَاتِ بِاِذْنِ اللّٰهِۜ ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ الْكَبِيرُۜ ﴿٣٢﴾
جَنَّاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ اَسَاوِرَ مِنْ
ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًاۚ وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ ﴿٣٣﴾

25-26. Müşrikler seni yalanlarsa, üzülme. Zira onlardan önceki toplumlar da peygamberlerini yalanladılar. Oysa peygamberleri onlara mucizeler, öğütlerle dolu ilahî kitaplar ve doğru yolu gösteren vahiyler getirmişlerdi; [ne var ki bunların hiçbiri onlara fayda vermedi]. Fakat sonunda o inatçı kâfirleri öyle bir cezalandırdım ki, bana karşı nankörlük etmenin cezası neymiş gördüler.

27-28. Allah'ın gökten yağdırdığı yağmura bir baksanıza! Biz o yağmurla çeşit çeşit renk ve tatta ürünler yetiştirdik. Dağlarda kimi beyaz, kimi kırmızı, kimi siyah olan türlü renklerde yollar ve katmanlar oluşturduk. Benzer şekilde çeşitli renklerde insanlar, hayvanlar ve davarlar yarattık.

Kulları içinde Allah'a gerçek manada saygı ve bağlılık gösterenler, bütün bu hakikatleri hakkıyla anlayıp kavrayan kimselerdir. Şüphesiz Allah'ın gücü sonsuz, af ve mağfireti de sınırsızdır.

29-30. Allah'ın kelamına hakkıyla uyan, namazı hakkıyla kılan ve kendilerine verdiğimiz servetten gizlice veya açıktan hayırlı işlerde harcayan kimseler hiç tükenmeyecek bir kazanç elde ettiklerinden emin olabilirler. Çünkü Allah onların mükâfatlarını eksiksiz verecek, üstelik hak ettikleri mükâfattan çok daha fazlasını lütfedecektir. Şüphesiz O çok affedici, çok cömerttir.

31. [Ey Peygamber!] Sana vahyettiğimiz bu Kur'an, daha önce vahyedilen kitapları [özü itibariyle] tasdik ve teyit eden bir ilahî kelamdır. Şüphesiz Allah kullarının her şeyinden haberdardır, onları görüp gözetmektedir.

32. Biz bu ilahî kelamı kullarımızdan seçtiğimiz kimselere miras bıraktık; Kur'an'ı onlara emanet ettik. Onlardan bazıları bu emanetin hakkını vermemekle kendilerine zulmeder. Bazıları [hata ve kusurlarına rağmen Allah'ın emir ve yasaklarına uymak ve böylece emanetin hakkını vermeye çalışmak suretiyle] orta bir yol takip eder. Bazıları ise Allah'ın izniyle bu emanetin hakkını verme hususunda en önde gider. İşte gerçek fazilet budur!

33. Başta Kur'an emanetinin hakkını vermede önde gidenler olmak üzere müminlerin mükâfatı Adn cennetleridir. Onlar Adn cennetlerine girecekler; orada altın ve inciden takılar takacaklar; giysileri de ipekten olacaktır.

وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذٖٓي اَذْهَبَ عَنَّا الْحَزَنَۜ اِنَّ
رَبَّنَا لَغَفُورٌ شَكُورٌۙ ﴿٣٤﴾ اَلَّذٖٓي اَحَلَّنَا دَارَ الْمُقَامَةِ
مِنْ فَضْلِهٖۚ لَا يَمَسُّنَا فٖيهَا نَصَبٌ وَلَا يَمَسُّنَا
فٖيهَا لُغُوبٌ ﴿٣٥﴾ وَالَّذٖينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَۚ
لَا يُقْضٰى عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ
مِنْ عَذَابِهَاۜ كَذٰلِكَ نَجْزٖي كُلَّ كَفُورٍۚ ﴿٣٦﴾ وَهُمْ
يَصْطَرِخُونَ فٖيهَاۚ رَبَّنَٓا اَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ
الَّذٖي كُنَّا نَعْمَلُۜ اَوَلَمْ نُعَمِّرْكُمْ مَا يَتَذَكَّرُ فٖيهِ مَنْ
تَذَكَّرَ وَجَٓاءَكُمُ النَّذٖيرُۜ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمٖينَ مِنْ
نَصٖيرٍ ﴿٣٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ عَالِمُ غَيْبِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ
[438] اِنَّهُ عَلٖيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٣٨﴾ هُوَ الَّذٖي جَعَلَكُمْ
خَلَٓائِفَ فِي الْاَرْضِۜ فَمَنْ كَفَرَ فَعَلَيْهِ كُفْرُهُۜ وَلَا
يَزٖيدُ الْكَافِرٖينَ كُفْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ اِلَّا مَقْتًاۚ وَلَا
يَزٖيدُ الْكَافِرٖينَ كُفْرُهُمْ اِلَّا خَسَارًا ﴿٣٩﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ
شُرَكَٓاءَكُمُ الَّذٖينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ اَرُونٖي مَاذَا
خَلَقُوا مِنَ الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي السَّمٰوَاتِۚ
اَمْ اٰتَيْنَاهُمْ كِتَابًا فَهُمْ عَلٰى بَيِّنَتٍ مِنْهُۚ بَلْ اِنْ يَعِدُ
الظَّالِمُونَ بَعْضُهُمْ بَعْضًا اِلَّا غُرُورًا ﴿٤٠﴾

34-35. Onlar cennette şöyle dua edecekler: "Dünyada çektiğimiz tüm sıkıntıları unutturup bize hiçbir gam, keder yaşatmayan Allah'a hamdolsun. Şüphesiz rabbimiz çok bağışlayıcı, mükâfat hususunda çok cömert. Çünkü O lütuf ve rahmetiyle bizi bu cennet yurduna yerleştirdi. Artık burada bize ne yorgunluk var ne de bıkkınlık."

36. Kâfirlere gelince, onların hakkı cehennemi boylamaktır. Onların cehennemde ölümlerine hükmedilmeyecek, dolayısıyla ölüp de kurtulamayacaklar. Azapları da hiç hafifletilmeyecektir. İşte biz kâfirlikte direnenleri böyle cezalandırırız.

37. Onlar cehennemde, "Rabbimiz! N'olur, bizi buradan çıkarıp dünyaya geri gönder de geçmişte işlediğimiz günahların aksine senin rızanı kazanacak işler yapalım." diye yalvaracaklar. Biz de onlara şöyle karşılık vereceğiz: "Peki biz size, düşünüp doğru yolu bulmak isteyen bir kimseye yetecek kadar ömür vermedik mi?! Üstelik size bir peygamber de gelmişti. [Mademki peygamberinizin uyarılarını vaktiyle alaya alıp inanmadınız]; o hâlde şimdi çekin bunun cezasını. Sizin gibi zalimlere/kâfirlere yardım edebilecek kimse yoktur."

38. Allah göklerin ve yerin [insan için] bilinmez ve görünmez olan her şeyini bilir. Dolayısıyla O kalplerde gizlenen tüm duygu, düşünce ve niyetleri de çok iyi bilir.

39. [Ey Müşrikler!] Gelip geçen nesillerin ardından size bu topraklarda yaşama imkânı veren O'dur. Şu hâlde kim Allah'a karşı nankörlük ederse, bilsin ki bunun zararı kendisinedir. Kâfirlerin kâfirlikte/nankörlükte direnmeleri ancak rableri nezdinde kendilerine yönelik gazabı artırır. Evet, kâfirlerin kâfirlikte direnmelerinin kendilerine kazandıracağı tek şey, daha fazla zarar, ziyan ve hüsrandır.

40. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Allah'ı bırakıp da tanrı diye tapındığınız o şeylerin ne işe yaradıkları konusunda hiç düşündünüz mü?! Şu koca yeryüzünde onların yarattığı bir tek şey gösterin bana! Yoksa onlar göklerin yaratılışında mı pay sahibiler?! Ne o, yoksa biz o müşriklere bir kitap/vahiy gönderdik de onlar buna dayanarak mı bana ortak koşuyorlar?! Yoo! Gerçek şu ki o müşrikler, ["Biz bu putlarımızın yüzü suyu hürmetine yaşıyoruz; Allah onların hürmetine bizim yüzümüze bakıyor!" gibi hurafelerle] kendi kendilerini aldatmaktan başka bir şey yapmıyorlar.

إِنَّ اللّٰهَ يُمْسِكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ اَنْ تَزُولَاۚ وَلَئِنْ
زَالَتَٓا اِنْ اَمْسَكَهُمَا مِنْ اَحَدٍ مِنْ بَعْدِه۪ۜ اِنَّهُ كَانَ
حَل۪يماً غَفُوراً ﴿٤١﴾ وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ
جَٓاءَهُمْ نَذ۪يرٌ لَيَكُونُنَّ اَهْدٰى مِنْ اِحْدَى الْاُمَمِۚ فَلَمَّا
جَٓاءَهُمْ نَذ۪يرٌ مَا زَادَهُمْ اِلَّا نُفُوراًۙ ﴿٤٢﴾ اِسْتِكْبَاراً
فِي الْاَرْضِ وَمَكْرَ السَّيِّئِۜ وَلَا يَح۪يقُ الْمَكْرُ السَّيِّئُ
اِلَّا بِاَهْلِه۪ۜ فَهَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا سُنَّتَ الْاَوَّل۪ينَۚ فَلَنْ تَجِدَ
لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَبْد۪يلاًۚ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّتِ اللّٰهِ تَحْو۪يلاً ﴿٤٣﴾
اَوَلَمْ يَس۪يرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَكَانُٓوا اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةًۜ وَمَا كَانَ اللّٰهُ
لِيُعْجِزَهُ مِنْ شَيْءٍ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْاَرْضِۜ
اِنَّهُ كَانَ عَل۪يماً قَد۪يراً ﴿٤٤﴾ وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِمَا [439]
كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلٰى ظَهْرِهَا مِنْ دَٓابَّةٍ وَلٰكِنْ يُؤَخِّرُهُمْ
اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّىۚ فَاِذَا جَٓاءَ اَجَلُهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ كَانَ
بِعِبَادِه۪ بَص۪يراً ﴿٤٥﴾

41. Gökleri ve yeri bir düzen içinde tutan ve böylece bütün kâinatı alt-üst olmaktan koruyan Allah'tır. Göklerin ve yerin düzeni bozulacak olsa Allah'tan başka kimse bunun önüne geçemez. Hiç şüphe yok ki Allah [kullarının onca nankörlüğüne rağmen] çok müsamahalı, çok bağışlayıcıdır.

42. Vaktiyle o müşrikler, kendilerine bir peygamber geldiği takdirde onun rehberliğine herhangi bir toplumdan daha iyi şekilde uyacaklarına dair büyük yeminler etmişlerdi. İşte şimdi kendilerine bir peygamber geldi; ne var ki peygamberin çağrısı onların imandan büsbütün uzaklaşmasından başka bir sonuç vermedi.

43. Dahası, peygamberin gelişi, onların memlekette büyüklük taslamalarını, [insanları Allah yolundan alıkoymak için] sinsice tuzaklar kurma düşüncelerini artırdı. Hâlbuki böyle tuzaklar ancak sahibinin ayağına dolaşır. Belli ki onlar kendilerinden önceki kâfir, azgın halklara uygulanan helak kanununun gereğince muamele görmekten başka bir şey beklemiyorlar.

[Ey Peygamber!] Allah'ın kanununda zaman ve zemine göre herhangi bir değişiklik vuku bulduğuna şahit olamazsın; Allah'ın kanununda adamına göre muamele gibi bir keyfîlik de göremezsin.

44. Onlar şu diyarlarda dolaşıp da kendilerinden önceki [Âd, Semûd, Lût gibi kâfir] kavimlerin akıbetinin nasıl olduğuna bakıp da ibret almazlar mı?! Hâlbuki o kavimler kendilerinden çok daha güçlü idiler. [Bilin ki] göklerde ve yerde hiçbir şey Allah'ı aciz bırakamaz. Şüphesiz O her şeyi bilendir, her şeye gücü yetendir.

45. Şayet Allah insanları işledikleri günahlar yüzünden hemen cezalandıracak olsaydı yeryüzünde bir tek canlı kâfir bırakmazdı. Fakat Allah belli bir süreye kadar onlara mühlet veriyor. Vadeleri dolunca Allah onların hesabını görüp hak ettikleri cezayı verecektir. Şüphesiz Allah kullarının yaptığı her şeyi görür.

﴿ سُورَةُ يٰسٓ (٣٦) ﴾

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ

يٰسٓ (١) وَالْقُرْاٰنِ الْحَكٖيمِۙ (٢) اِنَّكَ لَمِنَ
الْمُرْسَلٖينَۙ (٣) عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقٖيمٍۜ (٤) تَنْزٖيلَ
الْعَزٖيزِ الرَّحٖيمِۙ (٥) لِتُنْذِرَ قَوْمًا مَٓا اُنْذِرَ اٰبَٓاؤُ۬هُمْ
فَهُمْ غَافِلُونَ (٦) لَقَدْ حَقَّ الْقَوْلُ عَلٰٓى اَكْثَرِهِمْ فَهُمْ
لَا يُؤْمِنُونَ (٧) اِنَّا جَعَلْنَا فٖٓي اَعْنَاقِهِمْ اَغْلَالًا فَهِيَ
اِلَى الْاَذْقَانِ فَهُمْ مُقْمَحُونَ (٨) وَجَعَلْنَا مِنْ بَيْنِ
اَيْدٖيهِمْ سَدًّا وَمِنْ خَلْفِهِمْ سَدًّا فَاَغْشَيْنَاهُمْ فَهُمْ
لَا يُبْصِرُونَ (٩) وَسَوَٓاءٌ عَلَيْهِمْ ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ
تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ (١٠) اِنَّمَا تُنْذِرُ مَنِ اتَّبَعَ الذِّكْرَ
وَخَشِيَ الرَّحْمٰنَ بِالْغَيْبِۚ فَبَشِّرْهُ بِمَغْفِرَةٍ وَاَجْرٍ
كَرٖيمٍ (١١) اِنَّا نَحْنُ نُحْيِ الْمَوْتٰى وَنَكْتُبُ مَا قَدَّمُوا
وَاٰثَارَهُمْۜ وَكُلَّ شَيْءٍ اَحْصَيْنَاهُ فٖٓي اِمَامٍ مُبٖينٍ (١٢)

36/YÂSÎN SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 41. sûre olduğu ve Cin sûresinden sonra, Furkân sûresinden önce indiği belirtilir. 12. ayetin Medine döneminde nazil olduğu da ileri sürülmüştür. Toplam 83 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve bazı müfessirlere göre "Ey insan!" anlamı taşıyan, bazılarına göre ise Allah'ın veya Hz. Peygamber'in isimlerinden biri olan *yâ-sîn* harflerinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Yâ-Sîn.

2-4. [Ey Peygamber!] Mutlak doğru bilgiler ve öğütler içeren bu Kur'an'a andolsun ki elbette sen Allah tarafından gönderilmiş bir peygambersin ve kesinlikle dosdoğru bir yol üzerindesin.

5-6. Bu Kur'an sana, yakın geçmişte bir peygamber tarafından ataları uyarılmamış olan, bu yüzden de gaflet içinde bulunan bir kavmi uyarman için, gücü sonsuz, rahmeti sınırsız Allah katından indirilmiştir.

7. Hâl böyleyken, kâfirlikte direnip imana gelmemelerinden dolayı Allah'ın azap sözü/hükmü bu kavmin müşrik çoğunluğu için mukadder olmuştur.

8. Nitekim biz o müşriklerin boyunlarına demir halkalar geçirdik. Öyle halkalar ki ta çenelerine kadar dayanır. Bu yüzden, onlar başları yukarıda, burunları havada bir şekilde dolaşırlar. [Yani onlar gurur ve kibirlerinden dolayı boyunlarına âdeta demir halka geçirilmiş gibidirler. Gözleri yukarıda, burunları havada olduğu için de hakikati görme imkânına sahip değildirler].

9. Yine biz onların önlerine ve arkalarına birer set çektik; kalp gözlerini de perdeledik. Artık onlar hakikati asla göremezler.

10-11. [Ey Peygamber!] Bundan böyle onları uyarsan da uyarmasan da onlar açısından fark etmez. Çünkü onlar imana gelmezler. Senin uyarın ancak Kur'an'a uyan, Rahmân'a ihlas ve samimiyetle derin saygı duyan kimselere fayda verir. Sen bu kimselere Allah tarafından bağışlanma ve çok büyük bir mükâfat müjdesi ver!

12. Hiç şüpheniz olmasın ki biz ölüleri dirilteceğiz. Yine biz o müşriklerin gerek hayatları boyunca yaptıkları tüm işleri gerekse geride bıraktıkları her şeyi kaydetmekteyiz. Zaten biz bütün her şeyi sınırsız ilmimizde [Levh-i Mahfûz'da] tespit etmişizdir.

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا اَصْحَابَ الْقَرْيَةِ اِذْ جَٓاءَهَا [440]
الْمُرْسَلُونَ ﴿١٣﴾ اِذْ اَرْسَلْنَٓا اِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا
فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُٓوا اِنَّٓا اِلَيْكُمْ مُرْسَلُونَ ﴿١٤﴾ قَالُوا
مَٓا اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَمَٓا اَنْزَلَ الرَّحْمٰنُ مِنْ شَيْءٍ
اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿١٥﴾ قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ اِنَّٓا اِلَيْكُمْ
لَمُرْسَلُونَ ﴿١٦﴾ وَمَا عَلَيْنَٓا اِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٧﴾
قَالُٓوا اِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ
وَلَيَمَسَّنَّكُمْ مِنَّا عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿١٨﴾ قَالُوا طَٓائِرُكُمْ
مَعَكُمْ اَئِنْ ذُكِّرْتُمْ بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ ﴿١٩﴾
وَجَٓاءَ مِنْ اَقْصَا الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعٰى قَالَ يَا قَوْمِ
اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٠﴾ اتَّبِعُوا مَنْ لَا يَسْـَٔلُكُمْ اَجْرًا
وَهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا لِيَ لَٓا اَعْبُدُ الَّذ۪ي فَطَرَن۪ي
وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٢﴾ ءَاَتَّخِذُ مِنْ دُونِه۪ٓ اٰلِهَةً اِنْ يُرِدْنِ
الرَّحْمٰنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِ عَنّ۪ي شَفَاعَتُهُمْ شَيْـًٔا وَلَا
يُنْقِذُونِ ﴿٢٣﴾ اِنّ۪ٓي اِذًا لَف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ ﴿٢٤﴾ اِنّ۪ٓي
اٰمَنْتُ بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونِ ﴿٢٥﴾ ق۪يلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ
قَالَ يَا لَيْتَ قَوْم۪ي يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾ بِمَا غَفَرَ ل۪ي رَبّ۪ي
وَجَعَلَن۪ي مِنَ الْمُكْرَم۪ينَ ﴿٢٧﴾

13. [Ey Peygamber!] O müşriklere şu şehir halkının, hani kendilerine elçiler gelen malum şehir [Antakya] halkının durumunu ibret verici bir misal olarak anlat:

14. Evet, biz vaktiyle o halka iki elçi gönderdik; ama onlar ikisini de yalanladılar. Biz de üçüncü bir elçiyle onları destekledik. Onlar halka, "Biz size Allah tarafından gönderilmiş elçileriz." dediler.

15. Şehir halkı da onlara şöyle karşılık verdi: "Siz [Allah'ın elçisi değil] sadece bizim gibi birer insansınız. Rahmân/Allah size hiçbir şey indirmemiştir. Sizin söyledikleriniz yalandan ibarettir."

16-17. Bunun üzerine elçiler şöyle dediler: "Rabbimiz biliyor ki biz gerçekten size gönderilmiş elçileriz. Bizim görevimiz, Allah'ın ayetlerini size açıkça tebliğ etmektir."

18. Halk da şöyle karşılık verdi: "Bize uğursuzluk getirdiniz. Eğer bu elçilik iddianızdan vazgeçmezseniz, bilin ki size çok ağır hakaretlerde bulunacak ve fena şekilde canınızı yakacağız."

19. Bu defa elçiler şöyle dediler: "Uğursuzluk kendinizdedir. Size öğüt verildi ve bu yüzden uğursuzluğa uğradınız, öyle mi?! Yoo! Gerçekte siz haddi aşmış bir topluluksunuz."

20-25. Derken, şehrin öteki ucundan bir adam koşarak geldi ve şöyle dedi: Ey kavmim! Gelin, bu elçilere uyun. Evet, sizden hiçbir ücret istemeyen, hiçbir menfaat beklemeyen bu insanlara uyun. Onlar doğru yoldadırlar. Hem sonra ben beni yaratan Allah'a ne diye kulluk/ibadet etmeyeyim ki?! [Bilin ki] sonunda hepiniz hesap vermek üzere O'nun huzuruna çıkarılacaksınız.

Ey kavmim! Ben O'nu bırakıp da başka ilahlar/tanrılar mı edineyim?! Rahmân bana bir zarar vermeyi dilerse, o sözde tanrıların şefaatleri bana hiçbir fayda vermez, onlar beni asla kurtaramazlar. Şayet ben Allah'tan başka ilahlar/tanrılar edinirsem, büyük hüsrana uğrarım. [Ey Elçiler! Bilin ki] ben sizin rabbinize inandım; beni duyun, bu sözüme şahit olun.[1]

1. Bu ayetteki *innî âmentü bi-rabbiküm fesmeûn* ifadesi, mümin kişinin kendi kavmine yönelik hitabı olarak da anlaşılabilir ve bu takdirde çeviri, "[Ey kavmim! Siz inkâr etseniz bile] ben sizin rabbinize inandım; n'olur artık beni dinleyin." şeklinde olur (Bkz. İbn Cüzey, *et-Teshîl*, III. 299).

26-27. [Sonunda halk onu öldürmeye karar verdi]. O zaman, "Gir cennete!" denilerek kendisine cennet müjdesi verildi. O da, "Rabbimin beni bağışladığı ve bana büyük ikramda bulunduğu gerçeğini keşke halkım da bilseydi!" diye sızlandı.

[441] وَمَٓا اَنْزَلْنَا عَلٰى قَوْمِه۪ مِنْ بَعْدِه۪ مِنْ جُنْدٍ مِنَ السَّمَٓاءِ
وَمَا كُنَّا مُنْزِل۪ينَ ﴿٢٨﴾ اِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَاِذَا
هُمْ خَامِدُونَ ﴿٢٩﴾ يَا حَسْرَةً عَلَى الْعِبَادِ مَا يَأْت۪يهِمْ
مِنْ رَسُولٍ اِلَّا كَانُوا بِه۪ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٣٠﴾ اَلَمْ يَرَوْا كَمْ
اَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ اَنَّهُمْ اِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ
﴿٣١﴾ وَاِنْ كُلٌّ لَمَّا جَم۪يعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٣٢﴾ وَاٰيَةٌ
لَهُمُ الْاَرْضُ الْمَيْتَةُ اَحْيَيْنَاهَا وَاَخْرَجْنَا مِنْهَا حَبًّا
فَمِنْهُ يَأْكُلُونَ ﴿٣٣﴾ وَجَعَلْنَا ف۪يهَا جَنَّاتٍ مِنْ نَخ۪يلٍ
وَاَعْنَابٍ وَفَجَّرْنَا ف۪يهَا مِنَ الْعُيُونِ ﴿٣٤﴾ لِيَأْكُلُوا
مِنْ ثَمَرِه۪ وَمَا عَمِلَتْهُ اَيْد۪يهِمْ اَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٥﴾
سُبْحَانَ الَّذ۪ي خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْاَرْضُ
وَمِنْ اَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٦﴾ وَاٰيَةٌ لَهُمُ الَّيْلُ
نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ فَاِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ ﴿٣٧﴾ وَالشَّمْسُ
تَجْر۪ي لِمُسْتَقَرٍّ لَهَا ذٰلِكَ تَقْد۪يرُ الْعَز۪يزِ الْعَل۪يمِ ﴿٣٨﴾
وَالْقَمَرَ قَدَّرْنَاهُ مَنَازِلَ حَتّٰى عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَد۪يمِ
﴿٣٩﴾ لَا الشَّمْسُ يَنْبَغ۪ي لَهَٓا اَنْ تُدْرِكَ الْقَمَرَ وَلَا الَّيْلُ
سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ ف۪ي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾

28. O mümin kişi öldürüldükten sonra biz onun kâfir halkını cezalandırmak üzere gökten bir ordu indirmedik; zaten indirecek de değildik.

29. Korkunç bir uğultu [deprem] onların işini bitirmeye yetti. Bir de bakmışsın ki helak olup gitmişler.

30. Yazıklar olsun o kullara ki ne zaman kendilerine bir peygamber geldiyse onunla alay edip durdular.

31. O müşrikler kendilerinden önce nice kâfir nesilleri helak ettiğimizi ve onların bir daha geri gelmediğini hiç mi düşünmezler?!

32. Onlar ve onlardan önceki tüm kâfirler bir gün hesap vermek üzere huzurumuza getirilecektir.

33. [Kıyamet günü dirilişi nasıl gerçekleştireceğimiz hususunda] ölü, kurak toprağın hâli o müşrikler için bir delildir. Biz ölü toprağa yağmur suyuyla hayat verdik ve ondan ekinler bitirdik; nitekim onlar da bu ekinlerin mahsullerini yiyorlar.

34-35. Yine biz o topraklarda hurmalıklar ve üzüm bağları meydana getirdik, nice pınarlar akıttık. Böylece o bağlar ve bahçelerde yetişen ürünlerden –ki bu ürünleri gerçekte kendileri yetiştirmedikleri hâlde–[2] yemelerini sağladık. O nankörler bunca nimete neden hâlâ şükretmez, iman ve itaatle karşılık vermezler?!

2. Bu ayetteki *ve-mâ amilethü eydîhim* ifadesindeki *mâ* edatı, ilgi zamiri kabul edilerek, "kendilerinin yetiştirdikleri şeylerden yemelerini" veya "emeklerinin karşılığını almalarını [sağladık]" şeklinde de çevrilebilir (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, IX. 65). Ancak genelde Kur'an'da, özelde bu pasajda vurgulanan Allah merkezlilik dikkate alındığında bizim çevirimizin daha isabetli olduğu anlaşılır.

36. Toprakta yetişen ürünlerin yanı sıra hem onları [o müşrikleri] hem de onların bilmediği şeylerin hepsini çeşit çeşit yaratan Allah yüceler yücesidir.

37. Gece de onlar için sınırsız kudretimize dair bir delildir. Biz gündüzün ışığını ondan çekip alırız; o zaman bir de bakarlar ki karanlığa gömülmüşler.

38. Güneş de onlar için sınırsız kudretimize dair bir delildir. O kendi yörüngesinde akıp gider. İşte onun bu hareketi, üstün kudret sahibi olan ve her şeyi hakkıyla bilen Allah'ın takdir/tesis ettiği düzenin bir göstergesidir.

39. Ay da onlar için bir delildir. Biz ona belli uğraklar/konaklar belirledik. Ay bütün bu uğrakları dolaşır ve sonunda kuru bir hurma dalı gibi kavisli bir şekil alır.

40. Ne güneş aya erişebilir ne de gece gündüzün önüne geçebilir. Bunların hepsi [güneş ve ay] kendi yörüngesinde akıp gider.

41. O müşriklere sınırsız kudretimizi gösteren bir diğer delil de onların nesillerini yüklü bir gemide taşımış olmamızdır.[3]

3. Kurtubî'nin bu sûredeki en zor ayet olarak nitelendirdiği *ennâ hamelnâ zürriyyetehüm fi'l-fülki'l-meşhûn* ifadesi, "Onların atalarını yüklü bir gemide taşımış olmamız." şeklinde de çevrilebilir. Zira bazı âlimlere göre *zürriyet* kelimesi aynı zamanda "atalar" anlamına gelmektedir. Buna göre *fülki'l-meşhûn* tamlaması, 26/Şuarâ 119. ayette de geçtiği üzere Nuh'un gemisine işaret eder (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, XV. 24).

42. Gemi gibi binip gidecekleri başka yük ve binek vasıtaları yaratmış olmamız da onlar için bir delildir.

43. Biz dilersek [batmaz zannettikleri gemilerle birlikte] onları sulara gömeriz; işte o zaman kimse onların imdadına koşamaz, kendi kendilerini de kurtaramazlar.

44. Onları sulara gömmüyorsak, bunun sebebi merhametimiz ve onların dünya nimetlerinden belli bir süre daha yararlanmasını istememizdir.

45-46. O müşriklere, "Dünya ve ahirette sizi azaba duçar kılacak şeylerden sakının ki Allah'ın şefkat ve merhametine nail olasınız." denildiğinde ve kendilerine rablerinin ayetlerinden bir ayet geldiğinde yaptıkları tek şey yüz çevirmektir.

وَاٰيَةٌ لَهُمْ اَنَّا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلْكِ الْمَشْحُونِ ﴿٤١﴾ [442]
وَخَلَقْنَا لَهُمْ مِنْ مِثْلِهِ مَا يَرْكَبُونَ ﴿٤٢﴾ وَاِنْ نَشَاْ نُغْرِقْهُمْ
فَلَا صَرِيخَ لَهُمْ وَلَا هُمْ يُنْقَذُونَ ﴿٤٣﴾ اِلَّا رَحْمَةً مِنَّا
وَمَتَاعًا اِلٰى حِينٍ ﴿٤٤﴾ وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّقُوا مَا بَيْنَ
اَيْدِيكُمْ وَمَا خَلْفَكُمْ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٥﴾ وَمَا تَاْتِيهِمْ
مِنْ اٰيَةٍ مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِمْ اِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤٦﴾
وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ قَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا
لِلَّذِينَ اٰمَنُوا اَنُطْعِمُ مَنْ لَوْ يَشَاءُ اللّٰهُ اَطْعَمَهُ اِنْ اَنْتُمْ
اِلَّا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٤٧﴾ وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ
اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾ مَا يَنْظُرُونَ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً
تَاْخُذُهُمْ وَهُمْ يَخِصِّمُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ تَوْصِيَةً
وَلَا اِلٰى اَهْلِهِمْ يَرْجِعُونَ ﴿٥٠﴾ وَنُفِخَ فِي الصُّورِ فَاِذَا
هُمْ مِنَ الْاَجْدَاثِ اِلٰى رَبِّهِمْ يَنْسِلُونَ ﴿٥١﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَا
مَنْ بَعَثَنَا مِنْ مَرْقَدِنَا هٰذَا مَا وَعَدَ الرَّحْمٰنُ وَصَدَقَ
الْمُرْسَلُونَ ﴿٥٢﴾ اِنْ كَانَتْ اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَاِذَا هُمْ
جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ ﴿٥٣﴾

47. Yine onlara, "Allah'ın size verdiği maldan mülkten muhtaç insanlara da verin; fakir-fukaraya yardım edin." denildiği zaman, o kâfirler/nankörler müminlere şöyle karşılık verirler: "[Sizin iddianıza göre] dilediği takdirde kendilerini Allah'ın mal mülk sahibi yapacağı bunca fakir-fukarayı biz mi doyuracağız?! [Siz hem "Rızkı Allah verir." diyorsunuz hem de bizden muhtaç insanlara yardım etmemizi istiyorsunuz]. Belli ki siz düpedüz saçmalıyorsunuz."

48. Ayrıca onlar, "Mademki siz özü sözü doğru kimselersiniz, öyleyse söyleyin bakalım bizi tehdit edip durduğunuz şu kıyamet ve diriliş hikâyesi ne zaman gerçekleşecek?!" diyerek müminlerle alay ederler.

49. Belli ki onlar o şiddetli sesi [kıyamet günü sûra üflenmesini] bekliyorlar. Evet, şimdi onlar kıyamet ve diriliş hakkında atıp tutuyorlar, ama o müthiş ses kendilerini ansızın yakalayacaktır.

50. İşte o zaman onlar ne bir vasiyette bulunabilecek ne de ailelerine dönebilecekler.

51. [İkinci defa] sûra üflendiğinde, bir de bakarlar ki kabirlerinden çıkıp rablerinin huzuruna koşmaktalar.

52. İşte o zaman, "Eyvahlar olsun bize! Kim diriltip kaldırdı bizi kabirlerimizden." diyecekler. Onlara şöyle karşılık verilecek: "Rahmân'ın vaktiyle mutlaka gerçekleşeceğini bildirdiği diriliş işte bu! Demek ki peygamberler size ne söylemişlerse doğru söylemişler."

53. İşte bütün bunların olup bitmesi, çok şiddetli bir sese [sûra üflenmesine] bakar. O ses duyulur duyulmaz hepsi dirilip huzurumuzda toplanmış olurlar.

فَالْيَوْمَ لَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا وَلَا تُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كُنْتُمْ
[443] تَعْمَلُونَ ﴿٥٤﴾ اِنَّ اَصْحَابَ الْجَنَّةِ الْيَوْمَ فِي شُغُلٍ
فَاكِهُونَ ﴿٥٥﴾ هُمْ وَاَزْوَاجُهُمْ فِي ظِلَالٍ عَلَى الْاَرَٓائِكِ
مُتَّكِـُٔونَ ﴿٥٦﴾ لَهُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ وَلَهُمْ مَا يَدَّعُونَ ﴿٥٧﴾
سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبٍّ رَحِيمٍ ﴿٥٨﴾ وَامْتَازُوا الْيَوْمَ اَيُّهَا
الْمُجْرِمُونَ ﴿٥٩﴾ اَلَمْ اَعْهَدْ اِلَيْكُمْ يَا بَنِي اٰدَمَ اَنْ
لَا تَعْبُدُوا الشَّيْطَانَ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٦٠﴾ وَاَنِ
اعْبُدُونِي هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ اَضَلَّ مِنْكُمْ
جِبِلًّا كَثِيرًا اَفَلَمْ تَكُونُوا تَعْقِلُونَ ﴿٦٢﴾ هٰذِهِ جَهَنَّمُ
الَّتِي كُنْتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٦٣﴾ اِصْلَوْهَا الْيَوْمَ بِمَا كُنْتُمْ
تَكْفُرُونَ ﴿٦٤﴾ اَلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلٰى اَفْوَاهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَا
اَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ اَرْجُلُهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٦٥﴾ وَلَوْ
نَشَاءُ لَطَمَسْنَا عَلٰى اَعْيُنِهِمْ فَاسْتَبَقُوا الصِّرَاطَ فَاَنّٰى
يُبْصِرُونَ ﴿٦٦﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَمَسَخْنَاهُمْ عَلٰى مَكَانَتِهِمْ
فَمَا اسْتَطَاعُوا مُضِيًّا وَلَا يَرْجِعُونَ ﴿٦٧﴾ وَمَنْ نُعَمِّرْهُ
نُنَكِّسْهُ فِي الْخَلْقِ اَفَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٨﴾ وَمَا عَلَّمْنَاهُ
الشِّعْرَ وَمَا يَنْبَغِي لَهُ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ وَقُرْاٰنٌ مُبِينٌ ﴿٦٩﴾

54. O gün kimseye zerre kadar bile haksızlık edilmeyecek ve siz sadece yaptıklarınızın karşılığını göreceksiniz.

55-58. Cennetlikler o günden itibaren zevk ve safa içinde yaşayacaklar. Kendileri de eşleri de gölgelikler altında tahtlarına kurulmuş olacaklar. Cennette her türlü meyveyi tadacak, canlarının çektiği her şeyi bulacaklar. Hepsinden öte, sınırsız şefkat ve merhamet sahibi Allah'ın, "Selam olsun size! [Esenlik ve mutluluk içinde yaşayıp gidin.]" hitabına muhatap olacaklar.

59. Cehennemliklere gelince, kıyamet ve hesap günü onlara da şöyle seslenilecek: "Ey günaha batmışlar! Siz şimdi şöyle bir ayrılın bakalım!"

60-64. Bu arada Allah şöyle buyuracak: "Ey Âdemoğulları! Vaktiyle ben sizi, 'Sakın şeytana uymayın; o sizin aşikâr düşmanınızdır. Yalnız bana kulluk/ibadet edin; işte dosdoğru yol budur!' diye uyarmadım mı?! Şeytan nesiller boyu birçoğunuzu saptırmıştı. Bunu görüp aklınızı başınıza almanız gerekmiyor muydu?! İşte size sözü edilen cehennem... Kâfirlikte direnmeniz sebebiyle şimdi girin oraya!"

65. O gün biz kâfirlerin ağızlarını mühürleyeceğiz. İşte o zaman elleri ve ayakları dile gelecek, işledikleri günahlara tanıklık edecek.

66. Biz dileseydik onların idraklerini inkârcılık yerine imanı tercih edecek bir hâle dönüştürürdük. O zaman doğru yola erişmek için birbirleriyle yarışırlardı. Bunca ilahî ikaz ve uyarıyı anlamamakta ısrar eden o kâfirler bunu böyle yapabileceğimizi nasıl kavrasınlar ki?![4]

4. Bu ayet meallerin hemen tamamında, "Eğer dilemiş olsaydık, biz onların gözlerini silme kör eder-dik;.böylece yola dökülüp koşuşurlardı. Fakat nasıl göreceklerdi ki?!" şeklinde neye atıfta bulunduğu belirsiz şekilde çevrilmektedir. Bizim çevirimiz Mukâtil b. Süleyman'ın yorumuna dayanmaktadır (Bkz. Mukâtil, *Tefsîr*, III. 584). Ayrıca 54/Kamer 37. ayette de bu ayettekine benzer şekilde *fetamesnâ a'yünehüm* ifadesi geçmekte ve bu ifade de yine hemen bütün meallerde, "Biz onların gözlerini silme kör ettik." şeklinde çevrilmektedir. Ancak İbn Abbas ve Dahhâk'e göre bu ifade "idrakten yoksun bırakmak, bilinci kapamak" anlamında bir istiaredir (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, X. 47).

67. Yine biz dileseydik onları bulundukları yerde ters yüz eder, taşa çevirirdik; o zaman ne ileri gidebilir ne de geri dönebilirlerdi.

68. [Böyle yapmıyoruz; ama] biz kime uzun bir ömür verirsek, onun güç ve kudretini azaltıp yaratılışını tersine çeviririz; [onu dünyaya geldiği zamanki gibi âciz bir hâle düşürürüz]. O müşrikler neden hâlâ düşünüp de ibret almazlar?!

69. [Ey Müşrikler! Bilin ki] biz peygambere şiir öğretmedik. Kaldı ki şiir ve şairlik ona hiç yakışmaz. Onun size tebliğ ettikleri sırf bir öğüt, hak ve hakikati açıklayan Kur'an, ilahî bir kelamdır.

70. Sonuçta ruhen-manen diri olanlar onun öğüt ve uyarılarıyla hayat bulurlar; ondan yüz çevirenler ise Allah'ın azap vaadini hak etmiş olurlar.

71. O müşrikler, sahip oldukları hayvanları kudretimizin bir eseri olarak kendileri için yarattığımızı görmezler mi?!

72. Biz bu hayvanları onların istifadesi için evcilleştirdik. Bir kısmını binek olarak kullanıyor, bir kısmının da etini yiyorlar.

73. Bu hayvanlarda onlar için daha birçok yarar vardır. Nitekim onlardan sağdıkları sütleri içip, süt ürünlerini yiyorlar. Hâl böyleyken o müşrikler bunca nimete neden şükretmez, imana gelmezler?!

74. Onlar [şükretmek yerine] Allah'ı bırakıp kendilerinden yardım umdukları birtakım tanrılar edindiler.

75. Hâlbuki tanrı edindikleri putlar onlara asla yardım edemezler. Bilakis o müşrikler putları korumak için bekleyen hazır kıta askerlerdir.

76. [Ey Peygamber!] Müşriklerin ileri geri konuşmaları sakın seni üzmesin! Biz onların gizli-saklı tuttuklarını da açığa vurduklarını da çok iyi biliyoruz.

77. Şu kâfir adam kendisini bir damla sudan/meniden yarattığımızı hiç düşünmez mi ki, şimdi kalkmış bize açıkça meydan okuyor.

78. Kendisinin nasıl yaratıldığını unutup aklı sıra bize misal/ders veriyor; "Kim can verecek bu un ufak olmuş kemiklere?!" diyor.

79. [Ey Peygamber!] De ki o kâfir adama: "Onları ilkin kim yarattıysa O can verecektir. O, yaratmanın her türlüsünü iyi bilir."

80. O, yaş [merh ve/veya afar] ağacından sizin için ateş çıkarır. Nitekim siz de onunla ateş yakarsınız.

81. Gökleri ve yeri yaratan Allah onları yarattığı gibi insanları da yeniden diriltmeye kadir değil midir?! Elbette kadirdir! Çünkü O tekrar tekrar yaratmaya muktedirdir, her şeyi hakkıyla bilir.

82. O herhangi bir şeyi yaratmak istediği zaman ona sadece "Ol!" der ve o şey de derhal oluş sürecine girer.

83. Kâinattaki bütün her şey üzerinde mutlak hükümranlık sahibi olan Allah yüceler yücesidir. [Unutmayın ki] hepiniz sonunda hesap vermek üzere O'nun huzuruna çıkarılacaksınız.

لِيُنْذِرَ مَنْ كَانَ حَيًّا وَيَحِقَّ الْقَوْلُ عَلَى الْكَافِرِينَ
﴿٧٠﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ اَيْدِينَا [444]
اَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ ﴿٧١﴾ وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا
رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ ﴿٧٢﴾ وَلَهُمْ فِيهَا مَنَافِعُ
وَمَشَارِبُ اَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَاتَّخَذُوا مِنْ دُونِ
اللّٰهِ اٰلِهَةً لَعَلَّهُمْ يُنْصَرُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يَسْتَطِيعُونَ
نَصْرَهُمْ وَهُمْ لَهُمْ جُنْدٌ مُحْضَرُونَ ﴿٧٥﴾ فَلَا
يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْ اِنَّا نَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ
﴿٧٦﴾ اَوَلَمْ يَرَ الْاِنْسَانُ اَنَّا خَلَقْنَاهُ مِنْ نُطْفَةٍ فَاِذَا
هُوَ خَصِيمٌ مُبِينٌ ﴿٧٧﴾ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِيَ
خَلْقَهُ قَالَ مَنْ يُحْيِي الْعِظَامَ وَهِيَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾ قُلْ
يُحْيِيهَا الَّذِي اَنْشَاَهَا اَوَّلَ مَرَّةٍ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ
عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ اَلَّذِي جَعَلَ لَكُمْ مِنَ الشَّجَرِ الْاَخْضَرِ
نَارًا فَاِذَا اَنْتُمْ مِنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٨٠﴾ اَوَلَيْسَ الَّذِي خَلَقَ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِقَادِرٍ عَلَى اَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ
بَلَى وَهُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿٨١﴾ اِنَّمَا اَمْرُهُ اِذَا اَرَادَ
شَيْـًٔا اَنْ يَقُولَ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾ فَسُبْحَانَ الَّذِي
بِيَدِهِ مَلَكُوتُ كُلِّ شَيْءٍ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾

[445]

﴿ سُورَةُ الصَّافَّاتِ (٣٧) ﴾

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالصَّٓافَّاتِ صَفًّاۙ ﴿١﴾ فَالزَّاجِرَاتِ زَجْرًاۙ ﴿٢﴾
فَالتَّالِيَاتِ ذِكْرًاۙ ﴿٣﴾ اِنَّ اِلٰهَكُمْ لَوَاحِدٌۜ ﴿٤﴾ رَبُّ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا وَرَبُّ الْمَشَارِقِۜ ﴿٥﴾
اِنَّا زَيَّنَّا السَّمَٓاءَ الدُّنْيَا بِز۪ينَةِۨ الْكَوَاكِبِۙ ﴿٦﴾ وَحِفْظًا
مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَارِدٍۚ ﴿٧﴾ لَا يَسَّمَّعُونَ اِلَى الْمَلَاِ
الْاَعْلٰى وَيُقْذَفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍۗ ﴿٨﴾ دُحُورًا وَلَهُمْ
عَذَابٌ وَاصِبٌۙ ﴿٩﴾ اِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَاَتْبَعَهُ
شِهَابٌ ثَاقِبٌ ﴿١٠﴾ فَاسْتَفْتِهِمْ اَهُمْ اَشَدُّ خَلْقًا اَمْ مَنْ
خَلَقْنَاۜ اِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِنْ ط۪ينٍ لَازِبٍ ﴿١١﴾ بَلْ عَجِبْتَ
وَيَسْخَرُونَۖ ﴿١٢﴾ وَاِذَا ذُكِّرُوا لَا يَذْكُرُونَۖ ﴿١٣﴾ وَاِذَا رَاَوْا
اٰيَةً يَسْتَسْخِرُونَۖ ﴿١٤﴾ وَقَالُٓوا اِنْ هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ مُب۪ينٌۚ
﴿١٥﴾ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَۙ ﴿١٦﴾
اَوَاٰبَٓاؤُ۬نَا الْاَوَّلُونَۜ ﴿١٧﴾ قُلْ نَعَمْ وَاَنْتُمْ دَاخِرُونَۚ ﴿١٨﴾

37/SÂFFÂT SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 56. sûre olduğu ve En'âm sûresinden sonra, Lokmân sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 182 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve büyük bir ihtimalle meleklere atfen, "ilahî emre amade olarak saflar hâlinde duranlar" anlamına gelen *sâffât* kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1-4. Allah'ın emrine amade olarak saflar hâlinde duran, şeytanların vahye müdahalesine engel olan, Allah'ın ayetlerini okuyup onları peygamberlere ulaştıran meleklere andolsun ki sizin ilahınız/tanrınız kesinlikle tek ilah/tanrıdır.

5. O göklerin, yerin ve bunlar arasında bulunan her şeyin rabbidir. Güneşin farklı doğuş noktalarının rabbi de O'dur.

6-7. Biz yakın gökyüzünü yıldızlarla bezeyip süsledik ve orayı azgın, isyankâr şeytanlardan/cinlerden koruduk.

8-9. Onlar meleklerin yüce meclisine kulak verip dinleyemez ve oradan bilgi elde edemezler. Oraya yaklaşmak istediklerinde her taraftan def edilirler. Onları daimî bir azap beklemektedir.

10. Ancak şeytanlardan/cinlerden birisi meleklerin yüce meclisinden bir haber/bilgi çalmaya kalksa, yakıcı bir alev topu yetişip onu hemen yok eder.

11. [Ey Peygamber!] Şimdi sor o müşriklere: Yaratılış yönünden onlar mı daha muazzam yoksa şu saydığımız [gökyüzü, yeryüzü, melekler gibi] diğer varlıklar mı?!"[1] Biz onları [başlangıçta] yapışkan bir çamurdan yarattık.

1. Bu ayetteki *ehüm eşeddü halkan emmen haleknâ* ifadesi, "Yaratılış yönünden onlar mı daha güçlü kuvvetli, yoksa daha önce yarattığımız milletler mi?!" şeklinde de çevrilebilir; ancak bizim çevirimiz Taberî ve Zemahşerî gibi müfessirlerin tercih ettikleri yoruma dayanmaktadır (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, X. 474; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, III. 337).

12. [Ey Peygamber!] Ne tuhaf! Sen Allah'ın yaratma kudretine hayranlık duyarken o müşrikler seninle alay ediyorlar.

13. Kendilerine öğüt verildiğinde hiç aldırış etmezler.

14. Gerçeği gösteren bir delil görseler onu alay konusu ederler.

15. Kur'an hakkında da, "Bu düpedüz sihirli bir sözden ibaret." derler.

16-17. [Ölüm sonrası dirilişten söz edildiğinde ise alaylı bir üslupla], "Ya! Demek biz öldükten, toprağa karışıp kemik yığını hâline geldikten sonra diriltileceğiz, öyle mi?! Üstelik sadece biz değil, ölmüş gitmiş atalarımız da diriltilecek ha?!" derler.

18. [Ey Peygamber!] De ki onlara: "Evet, diriltileceksiniz! Hem de hor ve hakir olarak."

فَاِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌ فَاِذَا هُمْ يَنْظُرُونَ ﴿١٩﴾
وَقَالُوا يَا وَيْلَنَا هٰذَا يَوْمُ الدِّينِ ﴿٢٠﴾ هٰذَا يَوْمُ الْفَصْلِ
الَّذ۪ي كُنْتُمْ بِه۪ تُكَذِّبُونَ ﴿٢١﴾ اُحْشُرُوا الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا
وَاَزْوَاجَهُمْ وَمَا كَانُوا يَعْبُدُونَ ﴿٢٢﴾ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
فَاهْدُوهُمْ اِلٰى صِرَاطِ الْجَح۪يمِ ﴿٢٣﴾ وَقِفُوهُمْ اِنَّهُمْ
مَسْؤُ۫لُونَ ﴿٢٤﴾ مَا لَكُمْ لَا تَنَاصَرُونَ ﴿٢٥﴾ بَلْ هُمُ [446]
الْيَوْمَ مُسْتَسْلِمُونَ ﴿٢٦﴾ وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ
يَتَسَٓاءَلُونَ ﴿٢٧﴾ قَالُٓوا اِنَّكُمْ كُنْتُمْ تَأْتُونَنَا عَنِ الْيَم۪ينِ
﴿٢٨﴾ قَالُوا بَلْ لَمْ تَكُونُوا مُؤْمِن۪ينَ ﴿٢٩﴾ وَمَا كَانَ لَنَا
عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بَلْ كُنْتُمْ قَوْمًا طَاغ۪ينَ ﴿٣٠﴾
فَحَقَّ عَلَيْنَا قَوْلُ رَبِّنَا اِنَّا لَذَٓائِقُونَ ﴿٣١﴾ فَاَغْوَيْنَاكُمْ
اِنَّا كُنَّا غَاو۪ينَ ﴿٣٢﴾ فَاِنَّهُمْ يَوْمَئِذٍ فِي الْعَذَابِ
مُشْتَرِكُونَ ﴿٣٣﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِم۪ينَ ﴿٣٤﴾
اِنَّهُمْ كَانُٓوا اِذَا ق۪يلَ لَهُمْ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ يَسْتَكْبِرُونَ
﴿٣٥﴾ وَيَقُولُونَ اَئِنَّا لَتَارِكُٓوا اٰلِهَتِنَا لِشَاعِرٍ مَجْنُونٍ
﴿٣٦﴾ بَلْ جَٓاءَ بِالْحَقِّ وَصَدَّقَ الْمُرْسَل۪ينَ ﴿٣٧﴾
اِنَّكُمْ لَذَٓائِقُوا الْعَذَابِ الْاَل۪يمِ ﴿٣٨﴾ وَمَا تُجْزَوْنَ اِلَّا
مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٣٩﴾

19-20. Ölümden sonra diriliş için, çok şiddetli bir ses [sûra üflenmesi] kâfidir. Bu ses duyulur duyulmaz onlar dirilip kendilerine ne yapılacağını beklemeye başlayacaklar. İşte o zaman, "Eyvahlar olsun bize! İşte bu hesap gününün ta kendisi!" diyecekler.

21. Bu arada onlara şöyle seslenilecek: "Evet, işte bugün, dünyada iken yalanladığınız hüküm günüdür."

22-24. Derken, Allah görevli meleklere şöyle emredecek: "Şu müşrikleri, yoldaşlarını ve Allah'ı bırakıp da tanrı diye tapındıkları şeyleri bir araya toplayın ve hepsine cehennemin yolunu gösterin. Ama şimdilik onları bekletin; çünkü onlar önce sorguya çekilecekler."

25-27. Hesaba çekildikleri sırada onlara, "Ne oldu size, neden dünyadaki gibi birbirinize arka çıkmıyorsunuz?!" denecektir. Arka çıkmak kimin haddine! O gün, tam anlamıyla teslim olmuşlardır. Bu arada dönüp birbirlerini suçlayacaklar.

28. Müşrikler, vaktiyle önder kabul ettikleri kimselere o gün şöyle diyecekler: "Dünyada iken bize hep iyi niyetli görünerek yaklaşırdınız; meğer bizi aldatmışsınız."

29-32. Önderleri de onlara şöyle karşılık verecekler: "Hiç de öyle değil! Asıl siz bile bile inanmadınız. Ayrıca sizin üzerinizde yaptırım gücümüz de yoktu. Bilakis siz en başından azgın ve isyankâr bir güruh idiniz. Ama artık ne söylesek boş! Çünkü rabbimizin hakkımızdaki azap hükmü kesinleşti. Çaresi yok, hep birlikte bu azabı çekeceğiz. Evet, sizi azgınlığa teşvik ettik; çünkü biz de azgın kimselerdik; [ama siz de kendi tercihinizle bize uydunuz]."

33-34. O gün, tüm kâfirler/müşrikler hep birlikte azap çekecekler. İşte biz günaha batmış olanları böyle cezalandırırız.

35-37. Çünkü onlara, "Allah'tan başka gerçek ilah/tanrı yoktur!" denildiğinde, hemen kibre kapılıp, "Ne yani, cinlerden ilham alan bir şairin sözüne bakıp da tanrılarımızı terk mi edeceğiz?!" derlerdi. Oysa Muhammed cinlerden ilham alan bir şair değildi. O Allah'ın kelamını tebliğ eden ve önceki peygamberleri tasdik/teyit eden bir peygamberdi.

38-39. Evet, şimdi bu elemli azabı çekeceksiniz. Fakat bilin ki bu ceza [bir zulüm değil,] işlediğiniz günahların karşılığıdır.

إِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٤٠﴾ أُولٰٓئِكَ لَهُمْ رِزْقٌ
مَعْلُومٌ ﴿٤١﴾ فَوَاكِهُ وَهُمْ مُكْرَمُونَ ﴿٤٢﴾ فِي جَنَّاتِ
النَّعِيمِ ﴿٤٣﴾ عَلٰى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٤٤﴾ يُطَافُ عَلَيْهِمْ
بِكَأْسٍ مِنْ مَعِينٍ ﴿٤٥﴾ بَيْضَٓاءَ لَذَّةٍ لِلشَّارِبِينَ ﴿٤٦﴾
لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزَفُونَ ﴿٤٧﴾ وَعِنْدَهُمْ
قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ عِينٌ ﴿٤٨﴾ كَأَنَّهُنَّ بَيْضٌ مَكْنُونٌ
﴿٤٩﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ يَتَسَٓاءَلُونَ ﴿٥٠﴾
قَالَ قَٓائِلٌ مِنْهُمْ إِنِّي كَانَ لِي قَرِينٌ ﴿٥١﴾ يَقُولُ
[447] أَئِنَّكَ لَمِنَ الْمُصَدِّقِينَ ﴿٥٢﴾ ءَإِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا
وَعِظَامًا ءَإِنَّا لَمَدِينُونَ ﴿٥٣﴾ قَالَ هَلْ أَنْتُمْ مُطَّلِعُونَ
﴿٥٤﴾ فَاطَّلَعَ فَرَاٰهُ فِي سَوَٓاءِ الْجَحِيمِ ﴿٥٥﴾ قَالَ تَاللّٰهِ
إِنْ كِدْتَ لَتُرْدِينِ ﴿٥٦﴾ وَلَوْلَا نِعْمَةُ رَبِّي لَكُنْتُ مِنَ
الْمُحْضَرِينَ ﴿٥٧﴾ أَفَمَا نَحْنُ بِمَيِّتِينَ ﴿٥٨﴾ إِلَّا مَوْتَتَنَا
الْأُولٰى وَمَا نَحْنُ بِمُعَذَّبِينَ ﴿٥٩﴾ إِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْفَوْزُ
الْعَظِيمُ ﴿٦٠﴾ لِمِثْلِ هٰذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ ﴿٦١﴾
أَذٰلِكَ خَيْرٌ نُزُلًا أَمْ شَجَرَةُ الزَّقُّومِ ﴿٦٢﴾ إِنَّا جَعَلْنَاهَا
فِتْنَةً لِلظَّالِمِينَ ﴿٦٣﴾

40-42. Allah'ın iman ve ibadette ihlaslı kullarına gelince, onların durumu elbet çok farklı olacaktır. Onlar tarife hacet olmayan nimetlere nail olacak, kendilerine çeşit çeşit meyveler ikram olunacaktır.

43-47. Nimetlerle dolu cennetlerde; tahtların üzerinde karşılıklı oturacaklar. Onların etrafında kaynağından doldurulmuş şarap kadehleri dolaştırılacak. İçtikleri şarap son derece berrak olacak ve kendilerine zevk verecek. Bununla birlikte ne başlarını ağrıtacak ne de sarhoş edecek.

48-49. Yanlarında da ahu gözlü, kendilerinden başkasına bakmayan dilberler/huriler olacak. Hem de gün yüzü görmemiş devekuşu yumurtası gibi sütbeyaz tenli huriler.

50-51. Öte yandan, onlar cennette birbirleriyle sohbet edip [dünyadaki bazı arkadaşları hakkında] konuşacaklar. İçlerinden biri şöyle diyecek: "Bir zamanlar benim yakın bir arkadaşım vardı."

52-53. "O arkadaşım bana hep şöyle derdi: 'Demek sen de şu yeniden diriliş masalına inanıyorsun ha! Şimdi biz öldükten, toprağa karışıp kemik yığını hâline geldikten sonra diriltilip hesaba çekileceğiz, öyle mi?!"

54-55. [Arkadaşının bu sözlerini aktaran mümin,] "Şimdi o arkadaşım ne durumda bilir misiniz?!" diyecek. Ardından cehenneme dönüp bakacak ve o arkadaşını cehennem ateşinin ortasında görecek.

56-57. Bunun üzerine ona şöyle seslenecek: "Vallahi, az kalsın dünyada iken beni de mahvedecektin. Rabbim bana lütfedip doğru yolu göstermeseydi şimdi ben de cehennemi boylayanlar arasında olacaktım."

58-59. [Cehennemdeki arkadaşının hikâyesini anlatan bu kişi cennetteki arkadaşlarına dönüp şöyle diyecek]: "Ne mutlu bize! Bundan böyle hiç ölmeyeceğiz; dünyadaki ölümümüzden başka bir ölüm yüzü görmeyecek, hiçbir sıkıntı çekmeyeceğiz, değil mi?!"

60-61. İşte en büyük kazanç, en büyük bahtiyarlık budur! Çalışıp didinenler işte böyle bir mükâfat için çalışıp didinmelidirler.

62-63. [Ey Müşrikler!] Söyleyin bakalım, nimetlerle dolu cennete nail olmak mı daha iyidir, yoksa cehennemde zakkum ağacının tomurcuklarını yemek mi?! Biz o ağacı [Muhammed bir yandan cehennemin taşları bile yakıp kül edeceğini söylüyor; diğer yandan da orada ağaç biteceğinden dem vuruyor." diye alay eden] müşrikler için hem bir azap hem de [onları dünyada] bir sınama vesilesi kıldık.

إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ ﴿٦٤﴾ طَلْعُهَا
كَأَنَّهُ رُؤُسُ الشَّيَاطِينِ ﴿٦٥﴾ فَإِنَّهُمْ لَآكِلُونَ مِنْهَا
فَمَالِؤُنَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٦٦﴾ ثُمَّ إِنَّ لَهُمْ عَلَيْهَا لَشَوْبًا
مِنْ حَمِيمٍ ﴿٦٧﴾ ثُمَّ إِنَّ مَرْجِعَهُمْ لَإِلَى الْجَحِيمِ ﴿٦٨﴾
إِنَّهُمْ أَلْفَوْا آبَاءَهُمْ ضَالِّينَ ﴿٦٩﴾ فَهُمْ عَلَى آثَارِهِمْ
يُهْرَعُونَ ﴿٧٠﴾ وَلَقَدْ ضَلَّ قَبْلَهُمْ أَكْثَرُ الْأَوَّلِينَ ﴿٧١﴾
وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا فِيهِمْ مُنْذِرِينَ ﴿٧٢﴾ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ
عَاقِبَةُ الْمُنْذَرِينَ ﴿٧٣﴾ إِلَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿٧٤﴾
وَلَقَدْ نَادَانَا نُوحٌ فَلَنِعْمَ الْمُجِيبُونَ ﴿٧٥﴾ وَنَجَّيْنَاهُ
وَأَهْلَهُ مِنَ الْكَرْبِ الْعَظِيمِ ﴿٧٦﴾ وَجَعَلْنَا ذُرِّيَّتَهُ [448]
هُمُ الْبَاقِينَ ﴿٧٧﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿٧٨﴾
سَلَامٌ عَلَى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ ﴿٧٩﴾ إِنَّا كَذَلِكَ
نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿٨٠﴾ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ
﴿٨١﴾ ثُمَّ أَغْرَقْنَا الْآخَرِينَ ﴿٨٢﴾ وَإِنَّ مِنْ شِيعَتِهِ
لَإِبْرَاهِيمَ ﴿٨٣﴾ إِذْ جَاءَ رَبَّهُ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ ﴿٨٤﴾ إِذْ قَالَ
لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَاذَا تَعْبُدُونَ ﴿٨٥﴾ أَئِفْكًا آلِهَةً دُونَ اللَّهِ
تُرِيدُونَ ﴿٨٦﴾ فَمَا ظَنُّكُمْ بِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٨٧﴾

64-65. Zakkum ağacı cehennemin ta dibinden çıkar. Onun tomurcukları esten bitkisinin meyveleri gibi son derece çirkindir.[2]

2. Bu ayette geçen *ruûsü'ş-şeyâtîn* [şeytanların başları] tamlaması farklı şekillerde yorumlanmıştır. Bir yoruma göre bu tamlama, imanın hayata benzetilmesi gibi, soyut bir teşbihtir. Başka bir yoruma göre şeytanların başlarından maksat, son derece ürkütücü bir görünüme sahip olan ibikli yılanlardır. Ancak bizim tercih ettiğimiz yoruma göre bu tamlama Güney Arabistan'da yetişen esten adlı bitkinin meyvelerine işaret etmektedir. Araplar bu bitkinin meyvelerini "şeytanların başları" diye isimlendirirlerdi (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, III. 342; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXIII. 124).

66-68. İşte müşrikler, cehennemde bu ağacın tomurcuklarını yiyecek ve karınlarını onunla şişirecekler. İçlerini yakan zakkumun üzerine de [bağırsakları parçalayan] kaynar bir su içecekler. En nihayet, onların dönüp dolaşıp varacakları yer ateş olacaktır.

69-70. Çünkü o müşrikler atalarını yanlış yolda buldular, ama [körü körüne taklitten vazgeçmeyip] onların peşinden koştular.

71-72. Hiç şüphesiz onlardan öncekilerin çoğu da doğru yolu şaşırmış, biz de onlara peygamberler göndermiştik; [ama onlar peygamberlerini yalancılıkla suçladılar].

73-74. Ama bak, kendilerine peygamberler gönderilen fakat onları yalanlayan kavimlerin akıbeti ne kötü oldu. O kötü akıbetten sadece Allah'ın ihlaslı/mümin kulları kurtuldu.

75-76. Vaktiyle Nuh bize [kâfir kavminin helâki için] dua etti. Biz de onun duasına derhal karşılık verdik. Onu ve ona inananları büyük felaketten [tufandan] kurtardık.

77-78. Böylece onun soyunu devam ettirdik ve sonraki nesiller arasında onun övgüyle anılmasını sağladık.

79-80. Nitekim cümle âlem onu, "Nuh'a selam olsun!" diye övgü ve sevgiyle anar. İşte biz iman ve ibadetinde samimi kullarımızı böyle mükâfatlandırırız.

81-82. Nuh bize yürekten inanıp güvenen bir kulumuzdu. [Bu yüzden biz onu ve ona inananları tufandan kurtardık]. Diğerlerini ise sulara gömdük.

83-84. Hiç şüphesiz İbrahim de atası Nuh'un yolunu izleyen biriydi. Nitekim O tertemiz bir kalple rabbine yönelmişti.

85-87. Bir gün İbrahim babasına ve halkına şöyle demişti: "Nedir bu tapındığınız şeyler?! Demek siz Allah'ı bırakıp uydurma tanrılara ibadet etmek istiyorsunuz?! Onlara ibadet etmeniz sebebiyle âlemlerin rabbinin size nasıl bir ceza vereceğini hiç düşündünüz mü?!

فَنَظَرَ نَظْرَةً فِى النُّجُومِ ﴿٨٨﴾ فَقَالَ اِنّ۪ى سَق۪يمٌ ﴿٨٩﴾
فَتَوَلَّوْا عَنْهُ مُدْبِر۪ينَ ﴿٩٠﴾ فَرَاغَ اِلٰٓى اٰلِهَتِهِمْ فَقَالَ اَلَا
تَأْكُلُونَ ﴿٩١﴾ مَا لَكُمْ لَا تَنْطِقُونَ ﴿٩٢﴾ فَرَاغَ عَلَيْهِمْ
ضَرْبًا بِالْيَم۪ينِ ﴿٩٣﴾ فَاَقْبَلُٓوا اِلَيْهِ يَزِفُّونَ ﴿٩٤﴾ قَالَ
اَتَعْبُدُونَ مَا تَنْحِتُونَ ﴿٩٥﴾ وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ
﴿٩٦﴾ قَالُوا ابْنُوا لَهُ بُنْيَانًا فَاَلْقُوهُ فِى الْجَح۪يمِ ﴿٩٧﴾
فَاَرَادُوا بِه۪ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْاَسْفَل۪ينَ ﴿٩٨﴾ وَقَالَ
اِنّ۪ى ذَاهِبٌ اِلٰى رَبّ۪ى سَيَهْد۪ينِ ﴿٩٩﴾ رَبِّ هَبْ ل۪ى مِنَ
الصَّالِح۪ينَ ﴿١٠٠﴾ فَبَشَّرْنَاهُ بِغُلَامٍ حَل۪يمٍ ﴿١٠١﴾ فَلَمَّا بَلَغَ
مَعَهُ السَّعْىَ قَالَ يَا بُنَىَّ اِنّ۪ٓى اَرٰى فِى الْمَنَامِ اَنّ۪ٓى
اَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرٰى قَالَ يَٓا اَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ
سَتَجِدُن۪ٓى اِنْ شَٓاءَ اللّٰهُ مِنَ الصَّابِر۪ينَ ﴿١٠٢﴾

88-90. İbrahim [halkın arasında iken] putlarla ilgili bir plan tasarladı; biraz düşünüp tarttı ve "Ben hastayım." dedi.[3] Bunun üzerine orada bulunanlar İbrahim'in yanından ayrılıp gittiler.

3. Bu ayetteki (88. ayet) *fe-nazara nazraten fi'n-nücûm* ifadesi genellikle "yıldızlara bir göz attı" veya "yıldızlara şöyle bir baktı" şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu çevirinin neye atıfta bulunduğu açık değildir: Klasik tefsirlerde ise ilm-i nücûm (astroloji) ve kehanet meselesine uzanan ilginç yorumlar mevcuttur. Ancak Katâde'nin yanı sıra Halil b. Ahmed ve Müberred gibi dilcilere göre *nazara fi'n-nücûm* ifadesi, zihinde bir şeyi tasarlamak ve o şey hakkında düşünüp taşınmak anlamında deyimsel bir ifadedir (Bkz. Mâverdî, *en-Nüket*, V. 55; Kurtubî, *el-Câmi'*; XV. 62). Bizim çevirimiz bu yoruma dayanmaktadır.

91-93. Derken, İbrahim usulca putların yanına sokuldu. Putperest halkın onlara sunduğu yiyecekleri görünce, "Buyursanıza, niçin yemiyorsunuz?! Neyiniz var, niye cevap vermiyorsunuz?!" dedi. Sonra hiddetle üzerlerine yürüyüp şiddetli darbelerle onları parçaladı.

94-96. Bunu haber alan halk bir solukta İbrahim'in yanına geldi. İbrahim onlara şöyle dedi: "Siz [ağaçtan, taştan] yontarak meydana getirdiğiniz bu putlara ne diye tapıyorsunuz?! Oysa sizi de kendi ellerinizle yaptığınız bu putları da yaratan Allah'tır."

97-98. Bunun üzerine putperest halk, "Gelin, İbrahim'i yakmak için bir yer hazırlayalım ve onu ateşin içine atalım." dedi. Evet, onlar böyle bir plan yaparak İbrahim'i ortadan kaldırmak istediler; ama biz bu planlarını boşa çıkararak onları büyük hayal kırıklığına uğrattık.

99-100. İbrahim [bu tuzaktan kurtulduktan ve kavminin yola gelmeyeceğini anladıktan sonra], "Ben rabbime, [baskı ve zulme uğramaksızın] O'na rahatça ibadet edebileceğim bir yere gidiyorum. O bana mutlaka bir yol gösterecektir." dedi ve [Ken'ân diyarına hicret ettikten sonra], "Rabbim! Bana hayırlı, faziletli kullarından olacak bir evlat bağışla." diye dua etti.

101-102. Biz de ona yumuşak huylu, sabırlı, ağır başlı bir evlat bağışlayacağımızı müjdeledik. O evlat [İshak] babasının yaptığını anlayacak, onunla bir şeyleri paylaşacak yaşa geldiğinde İbrahim, "Canım oğlum!" dedi, "Rüyamda [Allah'ın emri uyarınca] seni kurban ettiğimi görüyorum. Bir düşün, bu işe ne dersin?"[4]

[İshak], "Babacığım!" dedi, "Sana emredilen şeyin gereğini yap. Allah'ın izniyle benim sabırlı biri olduğumu göreceksin."

4. Hz. İbrahim'in Allah'a kurban edeceği evladın (*zebîh*) İsmail olduğu yönünde yaygın bir inanış vardır. Ancak Nehhâs'ın verdiği bilgiye göre âlimlerin çoğu söz konusu evladın İshak olduğunu söylemiştir. Abbas b. Abdilmuttalib, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Mes'ûd, Câbir b. Abdillah, Hz. Ali, Hz. Ömer, Abdullah b. Ömer *zebîh*'in İshak olduğunu söyleyen sahabiler arasındadır. Saîd b. Cübeyr, Mücâhid, İkrime, Katâde, Atâ, Zührî, Süddî, Alkame, Şa'bî, Mesrûk, Mâlik b. Enes, Ka'b el-Ahbâr, Kâsım b. Ebî Bezze, Abdullah b. Ebî Hüzeyl, Mukâtil ve Taberî gibi müfessirler de yine aynı görüştedir (Bkz. Nehhâs, *İ'râbu'l-Kur'ân*, III. 431-432). Özellikle Taberî'nin bu konuyla ilgili olarak 107. ayetin tefsirinde zikrettiği gerekçeler ikna edicidir (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, X. 514-515).

فَلَمَّا اَسْلَمَا وَتَلَّهُ لِلْجَبِينِۚ ﴿١٠٣﴾ وَنَادَيْنَاهُ اَنْ يَٓا اِبْرٰهِيمُۙ [449]
قَدْ صَدَّقْتَ الرُّءْيَاۚ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٠٤﴾
اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْبَلٰٓؤُا الْمُبِينُ ﴿١٠٥﴾ وَفَدَيْنَاهُ بِذِبْحٍ
عَظِيمٍ ﴿١٠٦﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِرِينَ ﴿١٠٧﴾ سَلَامٌ
عَلٰٓى اِبْرٰهِيمَ ﴿١٠٨﴾ كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٠٩﴾ ﴿١١٠﴾
اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١١١﴾ وَبَشَّرْنَاهُ بِاِسْحٰقَ نَبِيًّا
مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١١٢﴾ وَبَارَكْنَا عَلَيْهِ وَعَلٰٓى اِسْحٰقَۜ وَمِنْ
ذُرِّيَّتِهِمَا مُحْسِنٌ وَظَالِمٌ لِنَفْسِه۪ مُبِينٌ ﴿١١٣﴾ وَلَقَدْ مَنَنَّا
عَلٰى مُوسٰى وَهٰرُونَۚ ﴿١١٤﴾ وَنَجَّيْنَاهُمَا وَقَوْمَهُمَا مِنَ
الْكَرْبِ الْعَظِيمِۚ ﴿١١٥﴾ وَنَصَرْنَاهُمْ فَكَانُوا هُمُ الْغَالِبِينَۚ
﴿١١٦﴾ وَاٰتَيْنَاهُمَا الْكِتَابَ الْمُسْتَبِينَۚ ﴿١١٧﴾ وَهَدَيْنَاهُمَا
الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَۚ ﴿١١٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِمَا فِي الْاٰخِرِينَ
﴿١١٩﴾ سَلَامٌ عَلٰى مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿١٢٠﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي
الْمُحْسِنِينَ ﴿١٢١﴾ اِنَّهُمَا مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٢٢﴾ وَاِنَّ
اِلْيَاسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَۜ ﴿١٢٣﴾ اِذْ قَالَ لِقَوْمِه۪ٓ اَلَا تَتَّقُونَ
﴿١٢٤﴾ اَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ اَحْسَنَ الْخَالِقِينَۙ ﴿١٢٥﴾ اَللّٰهَ
رَبَّكُمْ وَرَبَّ اٰبَٓائِكُمُ الْاَوَّلِينَ ﴿١٢٦﴾

103-105. Nihayet ikisi de Allah'ın emrine tam bir teslimiyet gösterdi. İbrahim, oğlunu şakağı üzere yatırınca ona şöyle seslendik: "Ey İbrahim! [Sen bu teslimiyetinle] rüyanın gereğini yerine getirmiş oldun. [Oğlunu kurban etmekten seni muaf tuttuk.]" Biz teslimiyet sahibi kullarımızı işte böyle mükâfatlandırırız.

106-108. Hiç şüphe yok ki bu gerçekten zor bir imtihandı. Biz çocuğun yerine fidye olarak İbrahim'e değerli bir kurban kesmesini emrettik ve [tıpkı Nuh gibi] onun da sonraki nesiller arasında hep övgüyle anılmasını sağladık.

109-110. Selam olsun İbrahim'e! Evet, biz teslimiyet sahibi kullarımızı işte böyle mükâfatlandırırız.

111-113. İbrahim bize yürekten inanıp güvenen bir kulumuzdu. Biz ona hayırlı ve faziletli kullarımız arasında yer alacak, üstelik peygamberliğe mazhar kılınacak bir evlat olarak İshak'ı müjdeledik. Biz İbrahim'e ve İshak'a [sonraki nesiller arasında hep övgü ve sevgiyle anılmak, soylarından birçok peygamber göndermek gibi] bereketler ihsan ettik. Onların soyundan Allah'a samimiyetle kulluk eden insanlar da geldi, [kâfirlik/nankörlük sebebiyle] kendilerine zulmeden kimseler de!

114-116. Biz Musa ve Harun'u da peygamberliğe mazhar kıldık. Onları ve kavimlerini büyük bir beladan [Firavun'un zulmünden] kurtardık. Firavun'la mücadelelerinde onlara yardım ettik ve sonunda galip gelen onlar oldu.

117-119. Biz onlara hak ve hakikati açıkça ortaya koyan vahiyler verdik ve bu vahiyler ışığında onlara dosdoğru yolu gösterdik. Yine onlara da sonraki nesiller arasında hep övgüyle anılmayı nasip ettik.

120-122. Selam olsun Musa ve Harun'a! İşte biz iman ve ibadetinde samimi kullarımızı böyle mükâfatlandırırız. Şüphesiz Musa ve Harun bize yürekten inanıp güvenen kullarımızdı.

123-126. İlyas da elçilerimizden biriydi. O kavmine şöyle demişti: "Allah'tan hiç mi korkmaz, sakınmazsınız?! Siz o mükemmel yaratıcıyı, sizin ve gelip geçmiş atalarınızın rabbi olan Allah'ı bırakıp Baal'e tapıyorsunuz, öyle mi?!"[5]

5. Bu ayette geçen *ba'l* kelimesi bilhassa Ken'ân ülkesinde yaşayan toplumların yağmur ve bereket tanrısı olarak kabul edilen tanrının adıdır. İsrailoğulları Yeşu (Yûşâ) adlı peygamberin ölümünden sonra Ba'l'e tapmaya başlamışlardır. Hz. İlyas (İlya) bu inancı ortadan kaldırmaya çalışmıştır (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXXIII. 166).

[450] فَكَذَّبُوهُ فَاِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٢٧﴾ اِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ
الْمُخْلَصِينَ ﴿١٢٨﴾ وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْاٰخِرِينَ ﴿١٢٩﴾
سَلَامٌ عَلٰى اِلْ يَاسِينَ ﴿١٣٠﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي
الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣١﴾ اِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٢﴾
وَاِنَّ لُوطًا لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٣﴾ اِذْ نَجَّيْنَاهُ وَاَهْلَهُ
اَجْمَعِينَ ﴿١٣٤﴾ اِلَّا عَجُوزًا فِي الْغَابِرِينَ ﴿١٣٥﴾
ثُمَّ دَمَّرْنَا الْاٰخَرِينَ ﴿١٣٦﴾ وَاِنَّكُمْ لَتَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ
مُصْبِحِينَ ﴿١٣٧﴾ وَبِالَّيْلِ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٣٨﴾ وَاِنَّ
يُونُسَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١٣٩﴾ اِذْ اَبَقَ اِلَى الْفُلْكِ
الْمَشْحُونِ ﴿١٤٠﴾ فَسَاهَمَ فَكَانَ مِنَ الْمُدْحَضِينَ
﴿١٤١﴾ فَالْتَقَمَهُ الْحُوتُ وَهُوَ مُلِيمٌ ﴿١٤٢﴾ فَلَوْلَا اَنَّهُ
كَانَ مِنَ الْمُسَبِّحِينَ ﴿١٤٣﴾ لَلَبِثَ فِي بَطْنِهِ اِلٰى يَوْمِ
يُبْعَثُونَ ﴿١٤٤﴾ فَنَبَذْنَاهُ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ سَقِيمٌ ﴿١٤٥﴾
وَاَنْبَتْنَا عَلَيْهِ شَجَرَةً مِنْ يَقْطِينٍ ﴿١٤٦﴾ وَاَرْسَلْنَاهُ اِلٰى
مِائَةِ اَلْفٍ اَوْ يَزِيدُونَ ﴿١٤٧﴾ فَاٰمَنُوا فَمَتَّعْنَاهُمْ اِلٰى
حِينٍ ﴿١٤٨﴾ فَاسْتَفْتِهِمْ اَلِرَبِّكَ الْبَنَاتُ وَلَهُمُ الْبَنُونَ
﴿١٤٩﴾ اَمْ خَلَقْنَا الْمَلٰئِكَةَ اِنَاثًا وَهُمْ شَاهِدُونَ ﴿١٥٠﴾

127-128. Ne yazık ki onlar İlyas'ı yalanladılar. Bu yüzden onlar Allah'ın huzurunda hesaba çekilip cehenneme atılacaklar. Fakat Allah'ın imanlı ve ihlaslı kulları cehennem ve azapla asla karşılaşmayacaklar.

129-132. Biz İlyas'a da sonraki nesiller arasında övgüyle anılmayı nasip ettik. Selam olsun İlyas'a![6] İşte biz iman ve ibadetinde ihlaslı kullarımızı böyle mükâfatlandırırız. Şüphesiz İlyas bize yürekten inanıp güvenen bir kulumuzdu.

6. Bu ayetteki *ilyâsîn* kelimesi Nâfi', İbn Âmir gibi bazı kıraat imamlarınca *âl-i yâsîn* şeklinde okunmuştur. Bir yoruma göre *Yâ-sîn* Hz. Peygamber'in isimlerinden biridir. Dolayısıyla *selâmün 'alâ âl-i yâsîn* ifadesi, "Selam olsun Muhammed'in tebliğ ettiği dine inanıp ona tâbi olanlara!" şeklinde bir mana ifade eder (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XXVI. 141). Ancak bu zorlama bir yorum gibi gözükmektedir. *İlyâs* kelimesinin sonundaki *în* aslî bir unsur olmayıp ayetlerin sonundaki ses uyumunu (seci) sağlama işlevi gören bir ektir (Bkz. Mustafavî, *et-Tahkîk*, I. 113-114).

133-136. Lût da elçilerimizden biriydi. Vaktiyle biz onu ailesiyle birlikte helakten kurtardık. Ancak yaşlı karısı geride kalıp helak oldu. Lût kavminin diğer bütün kâfir ve azgınlarını da yerle bir ettik.

137-138. [Ey Müşrikler!] Siz sabah-akşam, gece-gündüz onların yaşadıkları yerlerden gelip geçmektesiniz. Hiç mi düşünüp ibret almazsınız?!

139-141. Yunus da elçilerimizden biriydi. Vaktiyle o [Ninova halkına kızıp onlardan kurtulmak için rabbinden izinsiz olarak ülkesinden] kaçmış, kendisini tıka basa dolu bir gemiye atmıştı. [Ancak gemi fırtınaya yakalanmış ve batma tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştı. Gemiciler bu belaya sebep olan kaçak yolcuyu tespit edip denize atmak için kura çektirme yoluna gittiler]. Yunus kuraya katıldı fakat kurada kaybetti.

142-144. [Bunun üzerine onu denize attılar. Kızgınlık ve sabırsızlığı sebebiyle tebliğ görevini terk edip kaçmasından duyduğu pişmanlıkla] kendisini suçlayıp dururken balık onu yutuverdi. Eğer o, Allah'ı zikredip yücelten biri olmasaydı balığın karnı kendisine mezar olacaktı.

145-146. Derken, biz onu son derece hâlsiz, bitkin bir hâlde ıssız bir sahile attık. Ona gölge yapıp [güneşten koruması] için sahilde geniş yapraklı bir ağaç bitirdik.

147-148. Nihayet onu [tekrar] nüfusu yüz binden fazla bir kavme peygamber olarak gönderdik. Bu kez onlar Yunus'un çağrısına iman ettiler. Biz de onları hayatlarının sonuna kadar dünya nimetlerinden faydalandırdık.

149-150. [Ey Peygamber!] Sor bakalım o müşriklere: "[Değersiz gördükleri] kız çocuklar senin rabbinin, erkek çocuklar onlarınmış, öyle mi?! Ne o yoksa biz melekleri dişi olarak yaratmışız da onlar buna şahit mi olmuşlar?!

أَلَآ إِنَّهُمْ مِنْ إِفْكِهِمْ لَيَقُولُونَ ﴿١٥١﴾ وَلَدَ اللّٰهُ وَإِنَّهُمْ
لَكَاذِبُونَ ﴿١٥٢﴾ أَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ ﴿١٥٣﴾
مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿١٥٤﴾ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿١٥٥﴾ [451]
أَمْ لَكُمْ سُلْطَانٌ مُبِينٌ ﴿١٥٦﴾ فَأْتُوا بِكِتَابِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿١٥٧﴾ وَجَعَلُوا بَيْنَهُ وَبَيْنَ الْجِنَّةِ نَسَبًا وَلَقَدْ
عَلِمَتِ الْجِنَّةُ إِنَّهُمْ لَمُحْضَرُونَ ﴿١٥٨﴾ سُبْحَانَ اللّٰهِ
عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٥٩﴾ إِلَّا عِبَادَ اللّٰهِ الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٠﴾
فَإِنَّكُمْ وَمَا تَعْبُدُونَ ﴿١٦١﴾ مَا أَنْتُمْ عَلَيْهِ بِفَاتِنِينَ
﴿١٦٢﴾ إِلَّا مَنْ هُوَ صَالِ الْجَحِيمِ ﴿١٦٣﴾ وَمَا مِنَّا إِلَّا
لَهُ مَقَامٌ مَعْلُومٌ ﴿١٦٤﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُّونَ ﴿١٦٥﴾ وَإِنَّا
لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ ﴿١٦٦﴾ وَإِنْ كَانُوا لَيَقُولُونَ ﴿١٦٧﴾
لَوْ أَنَّ عِنْدَنَا ذِكْرًا مِنَ الْأَوَّلِينَ ﴿١٦٨﴾ لَكُنَّا عِبَادَ اللّٰهِ
الْمُخْلَصِينَ ﴿١٦٩﴾ فَكَفَرُوا بِهِ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿١٧٠﴾
وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا لِعِبَادِنَا الْمُرْسَلِينَ ﴿١٧١﴾ إِنَّهُمْ
لَهُمُ الْمَنْصُورُونَ ﴿١٧٢﴾ وَإِنَّ جُنْدَنَا لَهُمُ الْغَالِبُونَ
﴿١٧٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى حِينٍ ﴿١٧٤﴾ وَأَبْصِرْهُمْ
فَسَوْفَ يُبْصِرُونَ ﴿١٧٥﴾ أَفَبِعَذَابِنَا يَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٧٦﴾
فَإِذَا نَزَلَ بِسَاحَتِهِمْ فَسَاءَ صَبَاحُ الْمُنْذَرِينَ ﴿١٧٧﴾

151-153. Onlar, düpedüz bir iftira olarak, "Allah çocuk sahibi oldu." diyorlar. Bilin ki onlar katıksız yalancıdırlar. Allah kızları oğlanlara tercih etmiş, öyle mi?!

154-155. [Ey Müşrikler!] Siz ne söylediğinizin farkında mısınız?! Nasıl olur da Allah'a böyle çirkin isnatlarda bulunursunuz?! O'na çocuk isnat etmenin ne büyük bir iftira olduğunu hiç düşünmez misiniz?!

156-157. Yoksa bu isnadınızı ispatlayacak aşikâr bir deliliniz mi var?! Şayet bu isnat ve iddiamız delilli ve mesnetlidir diyorsanız, getirin bakalım o delilinizi!

158-160. O müşrikler bir de Allah ile cinler/melekler arasında soy bağı bulunduğundan dem vuruyorlar. Hâlbuki melekler çok iyi bilirler ki böyle bir iddiada bulunanlar mutlaka Allah'ın huzurunda hesaba çekilip cehenneme atılacaklar. Yine melekler çok iyi bilirler ki Allah onların bütün iftiralarından münezzehtir. O yüceler yücesidir. Allah'ın imanlı ve ihlaslı kulları [böyle çirkin isnatlarda bulunmaktan korkup sakındıkları için] cehennem ve azapla asla karşılaşmazlar.

161-163. [Ey Müşrikler!] Siz de tanrı diye taptığınız şeyler de kendi ayaklarıyla cehenneme koşanlar dışında hiç kimseyi Allah yolundan saptıramazsınız.

164-166. [Sizin Allah ile soy bağı kurmaya çalıştığınız melekler şöyle derler]: "Her birimizin Allah katında belli bir yeri, belli bir görevi vardır. Şüphesiz biz her daim [Allah'ın emrine amade kullar olarak] saf tutup O'ndan ferman bekleriz. Yine biz her daim O'nun şanını yüceltiriz."

167-170. Vaktiyle o müşrikler, "Bizim elimizde de önceki ümmetlere gönderilen [Tevrat ve İncil gibi] kitaplar gibi bir kitap bulunsaydı, hiç şüphesiz Allah'ın imanlı ve ihlaslı kulları olurduk." diyorlardı. Oysa şimdi [kendilerini Allah'a kulluğa çağıran] Kur'an'ı inkâr ediyorlar. Fakat bu inkârın bedelinin ne kadar ağır olduğunu yakında öğrenecekler.

171-173. Andolsun ki biz peygamber olarak gönderdiğimiz kullarımıza hep şu taahhütte bulunduk: Size mutlaka yardım edilecektir. Bizim ordumuz [müminler] mutlaka galip gelecektir.[7]

7. Bu iki ayetteki *hüm* (onlar) zamirlerini sözün gelişine daha uygun düştüğü için "siz" diye çevirdik.

174-177. [Ey Peygamber!] O müşriklerden şimdilik yüz çevir ve bekle gör hâllerini. Nitekim onlar da görecekler başlarına gelecek şeyleri. Onlar, "Şu azap bir an önce gelsin de görelim!" diyorlar, öyle mi?! Peki, o hâlde şunu iyi bilsinler ki azabımız [tıpkı sabah vakti yapılan baskınlar gibi] yurtlarına çökünce, uyarıldıkları hâlde yola gelmeyenlerin o günkü sabahları çok korkunç olacaktır.

وَتَوَلَّ عَنْهُمْ حَتّٰى ح۪ينٍ ﴿١٧٨﴾ وَاَبْصِرْ فَسَوْفَ
يُبْصِرُونَ ﴿١٧٩﴾ سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا
يَصِفُونَ ﴿١٨٠﴾ وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَل۪ينَ ﴿١٨١﴾
وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿١٨٢﴾

178-179. [Ey Peygamber!] Onlardan şimdilik yüz çevir ve bekle gör hâllerini. Nitekim onlar da görecekler başlarına gelecek şeyleri.

180. Hiç şüphesiz kudret ve izzet sahibi rabbin o müşriklerin bütün iftiralarından, çirkin isnatlarından münezzehtir. O yüceler yücesidir.

181. Bütün peygamberlere selam olsun!

182. Âlemlerin rabbi Allah'a her daim hamdolsun!

[452] ﴿ سُورَةُ ص (٣٨) ﴾

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

صٓ وَالْقُرْاٰنِ ذِي الذِّكْرِ ﴿١﴾ بَلِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا ف۪ي عِزَّةٍ
وَشِقَاقٍ ﴿٢﴾ كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ فَنَادَوْا
وَلَاتَ ح۪ينَ مَنَاصٍ ﴿٣﴾ وَعَجِبُٓوا اَنْ جَٓاءَهُمْ مُنْذِرٌ
مِنْهُمْ وَقَالَ الْكَافِرُونَ هٰذَا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٤﴾ اَجَعَلَ
الْاٰلِهَةَ اِلٰهًا وَاحِدًا اِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ عُجَابٌ ﴿٥﴾ وَانْطَلَقَ
الْمَلَاُ مِنْهُمْ اَنِ امْشُوا وَاصْبِرُوا عَلٰٓى اٰلِهَتِكُمْ اِنَّ هٰذَا
لَشَيْءٌ يُرَادُ ﴿٦﴾ مَا سَمِعْنَا بِهٰذَا فِي الْمِلَّةِ الْاٰخِرَةِ اِنْ
هٰذَٓا اِلَّا اخْتِلَاقٌ ﴿٧﴾ ءَاُنْزِلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ
هُمْ ف۪ي شَكٍّ مِنْ ذِكْر۪ي بَلْ لَمَّا يَذُوقُوا عَذَابِ ﴿٨﴾

38/SÂD SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 38. sûre olduğu ve Kamer sûresinden sonra, A'râf sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 88 ayettir. İsmini ilk ayette geçen *sâd* harfinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1-3. Sâd! Şanlı, şerefli, öğüt dolu Kur'an'a andolsun ki kâfirler/müşrikler bu Kur'an'ın çağrısına kulak verecekleri yerde anlamsız bir gurur ve muhalefetle ayak diremektedirler. Hâlbuki biz onlardan önce nice nesilleri helak ettik. Azabımızla yüz yüze geldiklerinde ne imdat çığlıkları attılar, ne feryatlar kopardılar; ama hepsi nafileydi. Çünkü vakit azaptan kurtuluş vakti değildi.

4-5. Şimdi o müşrikler bütün bunları bile bile [tıpkı geçmişteki kâfir toplumlar gibi] içlerinden bir uyarıcı/peygamber gelmesini yadırgayıp, "[Allah'ın elçisi olduğunu iddia eden] bu adam bir sihirbaz, tam bir yalancı. Baksanıza, onca tanrıyı bir tek tanrıya indirmiş. Hayret ki ne hayret!" diyorlar.

6-8. Onların ileri gelenleri hemen harekete geçip yandaşlarına şöyle dediler: "Durmayın, kalkın![1] [Atalarımızın dinine sahip çıkalım]; tanrılarımıza daha sıkı bağlanalım. Şimdi yapılması gereken tek iş budur. Doğrusu biz bugüne kadar bir tek tanrıdan söz edildiğini de duymadık.[2] Bu düpedüz uydurma bir inançtır. Hem sonra içimizde başka biri yokmuş gibi vahiy Muhammed'e indirilmiş, öyle mi?!"

Yoo! Gerçek şu ki bu sözleri söyleyenler, [Muhammed'i peygamberliğe layık görmemekten çok] benim vahyimden şüphe etmektedirler. İşin doğrusu, onlar benim azabımı henüz tatmadıkları için böyle atıp tutuyorlar.

اَمْ عِنْدَهُمْ خَزَائِنُ رَحْمَةِ رَبِّكَ الْعَزِيزِ الْوَهَّابِ
﴿٩﴾ اَمْ لَهُمْ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا
فَلْيَرْتَقُوا فِي الْاَسْبَابِ ﴿١٠﴾ جُنْدٌ مَا هُنَالِكَ
مَهْزُومٌ مِنَ الْاَحْزَابِ ﴿١١﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ
وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ ذُو الْاَوْتَادِ ﴿١٢﴾ وَثَمُودُ وَقَوْمُ لُوطٍ
وَاَصْحَابُ لْـَٔيْكَةِ اُولٰٓئِكَ الْاَحْزَابُ ﴿١٣﴾ اِنْ كُلٌّ اِلَّا
كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ عِقَابِ ﴿١٤﴾ وَمَا يَنْظُرُ هٰٓؤُلَٓاءِ
اِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً مَا لَهَا مِنْ فَوَاقٍ ﴿١٥﴾ وَقَالُوا رَبَّنَا
عَجِّلْ لَنَا قِطَّنَا قَبْلَ يَوْمِ الْحِسَابِ ﴿١٦﴾ اِصْبِرْ عَلٰى [453]
مَا يَقُولُونَ وَاذْكُرْ عَبْدَنَا دَاوُدَ ذَا الْاَيْدِ اِنَّهُٓ اَوَّابٌ ﴿١٧﴾
اِنَّا سَخَّرْنَا الْجِبَالَ مَعَهُ يُسَبِّحْنَ بِالْعَشِيِّ وَالْاِشْرَاقِ
﴿١٨﴾ وَالطَّيْرَ مَحْشُورَةً كُلٌّ لَهُٓ اَوَّابٌ ﴿١٩﴾ وَشَدَدْنَا
مُلْكَهُ وَاٰتَيْنَاهُ الْحِكْمَةَ وَفَصْلَ الْخِطَابِ ﴿٢٠﴾

1. Bu ayetteki *imşû* kelimesi mecazi olarak, "Bildiğimiz yolda yürümeye devam edelim; atalarımızın dininde sebat edelim." şeklinde de çevrilebilir (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXIII. 211).

2. Bu ayetteki *fi'l-milleti'l-âhireti* tamlaması lafzen "son dinde" diye çevrilmekte ve bu son din de genellikle Arapların o günkü inançları veya Hıristiyanlık olarak izah edilmektedir. Ancak bu tamlama kinayeli olarak "son zamana kadar" ve/veya gündelik dildeki ifadeyle, "bu vakte kadar" manasına gelmektedir (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXIII. 213).

9. Yoksa sonsuz kudret, sınırsız lütuf sahibi rabbinin rahmet hazineleri onların elinde de, bu yüzden mi peygamberliğe kimin lâyık olduğu hususunda ahkâm kesiyorlar?!

10. Yoksa göklerin, yerin ve bu ikisi arasında bulunan her şeyin mülkiyet ve hâkimiyet hakkı onlara mı ait?! Eğer öyleyse, bir yolunu bulup göklere yükselsinler, [böylece kâinatı oradan yönetip kime vahiy gönderileceğini de belirlesinler(!)].

11. [Onlar kiim, göklere yükselmek kim!] Haddi zatında onlar başıbozuk gruplardan oluşan ve daha şimdiden bozguna uğramaya mahkûm bir ordu bozuntusudur.

12-13. Onlardan önce Nuh ve Âd kavimleri ile büyük ehramlara/piramitlere sahip olmakla övünen Firavun da peygamberleri yalancılıkla suçladı. Aynı şekilde Semûd ve Lût kavimleri ile Eykeliler de peygamberlerini yalanladılar ki bunların hepsi [o müşrikler gibi başıbozuk gruplardan oluşan bir güruh değil] güçlü, kudretli toplumlardı.

14. İşte bütün bu toplumlar peygamberleri yalanladılar ve bu yüzden azabıma çarpıldılar.

15-16. Belli ki bu müşrikler bir anda kendilerini yakalayıverecek o korkunç sesi [sûra üflenmesini] bekliyorlar. Bu yüzden de [alaylı bir üslupla], "Rabbimiz! Bizi tehdit ettiğin şu azaptan payımıza düşeni kıyamet ve hesap gününden önce getir de görelim." diyorlar.

17. [Ey Peygamber!] Sen onların ileri geri konuşmalarına sabret. İbadette güçlü bir irade sahibi olan kulumuz Davud'u hatırla. Çünkü o Allah'a sığınır, O'na yönelirdi.

18-19. Biz Davud'un Allah'ı zikir ve tesbihine dağları eşlik ettirdik. Öyle ki dağlar Davud'la birlikte sabah-akşam Allah'ı zikreder; [onun zikriyle yankılanırlardı]. Kuşlar da toplanıp [cıvıltılarıyla] bu zikre katılırlardı.

20. Biz Davud'un hükümdarlığını güçlendirdik. Ayrıca ona peygamberlik, doğru düşünme ve etkili hitabet kabiliyeti verdik.

وَهَلْ اَتٰيكَ نَبَؤُا الْخَصْمِۢ اِذْ تَسَوَّرُوا الْمِحْرَابَۙ ﴿٢١﴾ اِذْ
دَخَلُوا عَلٰى دَاوُ۫دَ فَفَزِعَ مِنْهُمْ قَالُوا لَا تَخَفْۚ خَصْمَانِ
بَغٰى بَعْضُنَا عَلٰى بَعْضٍ فَاحْكُمْ بَيْنَنَا بِالْحَقِّ وَلَا
تُشْطِطْ وَاهْدِنَٓا اِلٰى سَوَٓاءِ الصِّرَاطِ ﴿٢٢﴾ اِنَّ هٰذَٓا
اَخ۪ي لَهُ تِسْعٌ وَتِسْعُونَ نَعْجَةً وَلِيَ نَعْجَةٌ وَاحِدَةٌ
فَقَالَ اَكْفِلْن۪يهَا وَعَزَّن۪ي فِي الْخِطَابِ ﴿٢٣﴾ قَالَ لَقَدْ
ظَلَمَكَ بِسُؤَالِ نَعْجَتِكَ اِلٰى نِعَاجِه۪ۜ وَاِنَّ كَث۪يرًا مِنَ
الْخُلَطَٓاءِ لَيَبْغ۪ي بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ اِلَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَقَل۪يلٌ مَا هُمْۜ وَظَنَّ دَاوُ۫دُ اَنَّمَا
فَتَنَّاهُ فَاسْتَغْفَرَ رَبَّهُ وَخَرَّ رَاكِعًا وَاَنَابَ ﴿٢٤﴾ فَغَفَرْنَا لَهُ
ذٰلِكَۜ وَاِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى وَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٢٥﴾ يَا دَاوُ۫دُ
اِنَّا جَعَلْنَاكَ خَل۪يفَةً فِي الْاَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ
بِالْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ الْهَوٰى فَيُضِلَّكَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِۜ اِنَّ
الَّذ۪ينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَد۪يدٌ بِمَا
نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ ﴿٢٦﴾

21-22. [Ey Peygamber!] Davud ile davacı-davalı iki kişi arasında cereyan eden hadiseden haberin var mı?! Vaktiyle o iki kişi mabedin duvarına tırmanıp aniden Davud'un huzuruna çıkıverdiler. Davud onları birden karşısında görünce ürktü. Onlar, "Korkma!" dediler, "Biz iki davacıyız. Aramızda bir mesele var. Sen bizim bu meselemizi hak ve hakkaniyete uygun bir hükme bağla. Haksızlık etme; bizi adaletli bir sonuca ulaştır."

23. O iki kişiden biri şöyle dedi: "Bu adam benim samimi arkadaşım; onun doksan dokuz koyunu, benimse sadece bir koyunum var.[3] Böyleyken, 'Onu da bana ver.' dedi ve gitti-geldi başımın etini yedi."

3. Bu ayetteki *na'ce* (koyun) kelimesi Arap dilindeki kullanıma göre kadından kinayedir. Dolayısıyla burada sözü edilen koyundan maksat kadındır (Bkz. Ebû Ubeyde, *Mecâzü'l-Kur'ân*, II. 181; Zeccâc, *Meâni'l-Kur'ân*, IV. 326).

24-25. Bunun üzerine Davud şöyle dedi: "Bu adam senin tek koyununu kendi koyunlarının arasına katmak istemekle gerçekten sana haksızlık etmiş. Zaten aralarında sıkı ilişki bulunanların çoğu birbirlerine haksızlık ederler. Ancak iman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan kimseler bundan müstesnadır ki böyle hakikatli insanlar da maalesef çok azdır."

Bu arada Davud kendisini sınadığımızı, [o iki kişinin dava konusu üzerinden kendisine mesaj verdiğimizi] anladı ve hemen rabbinden af diledi; secdeye kapandı ve tövbeyle rabbine yöneldi. Biz de onun hatasını affettik. Şüphesiz bizim katımızda Davud'un özel bir yeri ve güzel bir geleceği vardır.[4]

4. Bu ayetlerdeki muhteva Eski Ahit'te ve klasik tefsirlerde uzun uzadıya anlatılan kıssayla ilgilidir. Eski Ahit'teki anlatıya göre Hz. Davud bir kadın görür ve ondan çok hoşlanır. Bu kadın Uriya adlı bir askerin eşidir. Davud bunu öğrenince Uriya'yı orduyla birlikte savaşa gönderir. Bu arada Yoab adlı komutana Uriya'nın çarpışmada ön safta yer alması talimatını verir. Neticede Uriya ölür ve Davud onun dul karısıyla evlenir (Bkz. II. Samuel: 11/1-27; 12/1-14). Buna göre birbiriyle davalı iki kişiden/melekten şikâyette bulunanı Uriya'ya, doksan dokuz koyun/kadın sahibi olanı da Hz. Davud'a işaret etmektedir. Nitekim Davud bu vesileyle hatasını anlamış ve hemen Allah'tan af dilemiştir. Bazı müfessirlere göre Davud'un hatası, sadece davacıyı dinleyerek hüküm vermiş olmasıdır. Hâlbuki mesele gayet açıktır ve bu noktada af dileği, tövbe, secde gerektirecek bir hatadan söz etme imkânı yoktur. Dolayısıyla bu yorum oldukça zorlamadır ve bu zorlama yorumun menatı da abartılı ismet-i enbiyâ anlayışıdır. Hâlbuki ismet vehbî değil, kesbî bir sıfattır. Sonuç olarak, Kur'an'daki bu kıssayı Eski Ahit'teki Davud-Uriya kıssasından bağımsız olarak anlayıp yorumlamak pek mümkün gözükmemektedir.

26. [Biz Davud'a şöyle buyurmuştuk]: "Ey Davud! Biz seni bu ülkede hükümdar kıldık. O hâlde sen de insanları adalet ve hakkaniyetle yönet. Sakın heva ve hevesine uyma; yoksa seni Allah yolundan saptırır. [Bil ki] Allah yolundan sapanlara, hesap gününü umursamadıklarından dolayı şiddetli bir azap vardır."

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَٓاءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلاًۜ ذٰلِكَ [454]
ظَنُّ الَّذ۪ينَ كَفَرُواۚ فَوَيْلٌ لِلَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِۜ ﴿٢٧﴾ اَمْ
نَجْعَلُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ كَالْمُفْسِد۪ينَ
فِي الْاَرْضِۘ اَمْ نَجْعَلُ الْمُتَّق۪ينَ كَالْفُجَّارِ ﴿٢٨﴾ كِتَابٌ
اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُٓوا اٰيَاتِه۪ وَلِيَتَذَكَّرَ اُو۬لُوا
الْاَلْبَابِ ﴿٢٩﴾ وَوَهَبْنَا لِدَاوُ۫دَ سُلَيْمٰنَۜ نِعْمَ الْعَبْدُۜ اِنَّهُ۫
اَوَّابٌۜ ﴿٣٠﴾ اِذْ عُرِضَ عَلَيْهِ بِالْعَشِيِّ الصَّافِنَاتُ
الْجِيَادُۙ ﴿٣١﴾ فَقَالَ اِنّ۪ٓي اَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ
رَبّ۪يۚ حَتّٰى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ ﴿٣٢﴾ رُدُّوهَا عَلَيَّۜ فَطَفِقَ
مَسْحاً بِالسُّوقِ وَالْاَعْنَاقِ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ فَتَنَّا سُلَيْمٰنَ
وَاَلْقَيْنَا عَلٰى كُرْسِيِّه۪ جَسَداً ثُمَّ اَنَابَ ﴿٣٤﴾ قَالَ رَبِّ
اغْفِرْ ل۪ي وَهَبْ ل۪ي مُلْكاً لَا يَنْبَغ۪ي لِاَحَدٍ مِنْ بَعْد۪يۚ
اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ ﴿٣٥﴾ فَسَخَّرْنَا لَهُ الرّ۪يحَ تَجْر۪ي
بِاَمْرِه۪ رُخَٓاءً حَيْثُ اَصَابَۙ ﴿٣٦﴾ وَالشَّيَاط۪ينَ كُلَّ بَنَّٓاءٍ
وَغَوَّاصٍۙ ﴿٣٧﴾ وَاٰخَر۪ينَ مُقَرَّن۪ينَ فِي الْاَصْفَادِ ﴿٣٨﴾
هٰذَا عَطَٓاؤُ۬نَا فَامْنُنْ اَوْ اَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٣٩﴾

27. Biz göğü, yeri ve bu ikisi arasındakileri boş yere yaratmadık. Bütün bunların boş yere yaratıldığı iddiası, kâfirlerin/müşriklerin vehminden ibarettir. Cehennemi boylayacak olan o kâfirlerin vay hâllerine!

28. Biz iman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapanlarla memleketi fesada boğanları bir tutar mıyız hiç?! Yahut biz Allah'a itaatsizlikten sakınanlarla günaha batmış olanları aynı kefeye koyar mıyız hiç?!

29. [Ey Peygamber!] Bu Kur'an, insanlar ayetlerini düşünsün, aklıselim sahipleri öğüt alsın diye sana indirdiğimiz feyizli, bereketli bir kitaptır.

30. Biz Davud'a Süleyman'ı bahşettik. Süleyman ne güzel bir kuldu! O hep Allah'a sığınır, O'na yönelirdi.

31-33. Bir ikindi vakti Süleyman'a son derece zarif duruşlu cins atlar gösterildi. Süleyman da güneş batıncaya kadar onları seyretti. [Derken, ikindi ile akşam arasındaki ibadetini aksattığını fark etti ve bu yüzden,] "Şimdi ben atları sevmeyi rabbimi zikretmeye tercih etmiş oldum. Getirin bana onları!" dedi. Bunun üzerine atlar getirildi; Süleyman da onların bacaklarını kesip devirerek hepsini boğazladı.

34. Andolsun ki biz Süleyman'ı sınadık, hükümdarlık gücünü adamakıllı zayıflattık. Daha sonra eski gücüne kavuştu.[5]

5. Bu ayetteki *ve-elkaynâ 'alâ kürsiyyihî ceseden* ifadesi birçok mealde, "Biz onun tahtının üzerine bir ceset bıraktık." şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu ifade Hz. Süleyman'ın ya çok kötü bir yöneticilik yapan oğlu Rehoboam veya birçok kabilenin desteğini arkasına alıp Davud hanedanına baş kaldıran Jeroboam vesilesiyle hükümdarlık gücünün zayıflamasına bir işarettir (Bkz. Muhammad Ali, *The Holy Qur'an*, s. 898-899).

35. Süleyman Allah'a şöyle yakardı: "Rabbim! Beni bağışla. Benden sonra hiç kimseye nasip olmayacak bir hükümdarlık lütfet bana. Şüphesiz sen sonsuz lütuf sahibisin."

36-38. Bu duasına karşılık biz de rüzgârı/rüzgârları onun istifadesine sunduk. Rüzgârlar onun hizmetinde ve onun istediği istikamette, [yelkenli ticaret gemilerinin geliş-gidiş istikametlerinde] mutedil şekilde eserdi. Ayrıca şeytanlar [asi/yabancı kavimlere mensup insanlar] arasında ne kadar becerikli bina ustası ve mahir dalgıç varsa hepsini onun hizmetine verdik. Keza boyunduruk altına alınmış diğer asi/yabancı kavimlere mensup insanları da onun emrine verdik.

39. Süleyman'a şöyle dedik: "Bütün bu insanları emrine amade kılmak bizim sana sınırsız bir lütfumuzdur. İster onları serbest bırak, ister elinde tut; bu senin bileceğin bir iştir."

وَاِنَّ لَهُ عِنْدَنَا لَزُلْفٰى وَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٤٠﴾ وَاذْكُرْ عَبْدَنَٓا
اَيُّوبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهُٓ اَنّ۪ي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ بِنُصْبٍ
وَعَذَابٍ ﴿٤١﴾ اُرْكُضْ بِرِجْلِكَۚ هٰذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ
[455] وَشَرَابٌ ﴿٤٢﴾ وَوَهَبْنَا لَهُٓ اَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً
مِنَّا وَذِكْرٰى لِاُو۬لِي الْاَلْبَابِ ﴿٤٣﴾ وَخُذْ بِيَدِكَ
ضِغْثًا فَاضْرِبْ بِه۪ وَلَا تَحْنَثْ اِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِرًا
نِعْمَ الْعَبْدُ اِنَّهُٓ اَوَّابٌ ﴿٤٤﴾ وَاذْكُرْ عِبَادَنَٓا اِبْرٰه۪يمَ
وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ اُو۬لِي الْاَيْد۪ي وَالْاَبْصَارِ ﴿٤٥﴾
اِنَّٓا اَخْلَصْنَاهُمْ بِخَالِصَةٍ ذِكْرَى الدَّارِۚ ﴿٤٦﴾ وَاِنَّهُمْ
عِنْدَنَا لَمِنَ الْمُصْطَفَيْنَ الْاَخْيَارِ ﴿٤٧﴾ وَاذْكُرْ
اِسْمٰع۪يلَ وَالْيَسَعَ وَذَا الْكِفْلِ وَكُلٌّ مِنَ الْاَخْيَارِ
﴿٤٨﴾ هٰذَا ذِكْرٌ وَاِنَّ لِلْمُتَّق۪ينَ لَحُسْنَ مَاٰبٍ ﴿٤٩﴾
جَنَّاتِ عَدْنٍ مُفَتَّحَةً لَهُمُ الْاَبْوَابُ ﴿٥٠﴾ مُتَّكِـ۪ٔينَ
ف۪يهَا يَدْعُونَ ف۪يهَا بِفَاكِهَةٍ كَث۪يرَةٍ وَشَرَابٍ ﴿٥١﴾
وَعِنْدَهُمْ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ اَتْرَابٌ ﴿٥٢﴾ هٰذَا مَا
تُوعَدُونَ لِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٥٣﴾

40. Şüphesiz bizim katımızda Süleyman'ın özel bir yeri ve güzel bir geleceği vardır.

41-42. [Ey Peygamber!] Kulumuz Eyyub'u da zikret. Vaktiyle o, "Rabbim! Bu dert/hastalık belimi büktü; hâlsiz-mecalsiz kaldım." diye yakarmıştı. Biz de ona, "Ayağınla yere vur; [şuraya kadar git]; işte orada yıkanıp içmekle şifa bulacağın soğuk bir su var." diye karşılık verdik.[6]

6. Bu iki ayetin ilkinde geçen *ennî messeniye'ş-şeytânü* ifadesi "Şeytan bana yorgunluk/bıkkınlık ve azap verdi." şeklinde çevrilmektedir. Hâlbuki şeytan kelimesi bu ayette Hz. Eyyub'un ıstırap çektiği derdi, hastalığı ifade etmektedir. Nitekim 21/Enbiyâ 83. ayette bu husus *messeniye'd-durru* (Bu dert beni ezdi.) şeklinde ifade edilirken burada *messeniye'ş-şeytânü* şeklinde bir ifadeye yer verilmiştir.

43. Böylece katımızdan bir lütuf olmak üzere onu çoluk çocuğuna bağışladık ve nesline nesil kattık. Eyyub'un kıssası aklıselim sahipleri için, [sabrın sonunun selamet olduğu hususunda] öğüt ve ibret alınacak bir örnektir.

44. [Zor günlerinde kendisiyle ilgilenmeyen karısına yüz sopa vuracağına dair yeminiyle ilgili olarak Eyyub'a şöyle dedik]: "[Ey Eyyub!] Eline bir demet ekin sapı al, onunla eşine vur; böylece yeminini bozmamış olursun."

Gerçek şu ki biz onun çok sabırlı bir kul olduğunu gördük. O ne güzel bir kuldu; her daim Allah'a sığınır; O'na yönelirdi.

45. [Ey Peygamber!] İbadette güçlü bir irade ve basiret sahibi kullarımız İbrahim, İshak ve Yakub'tan da söz et.

46-47. Biz onları bilhassa ahireti düşünen samimi, ihlaslı kullar kıldık. Şüphesiz onlar bizim katımızda hayırlı ve faziletli kimselerdir.

48. [Ey Peygamber!] İsmail, Elyasa ve Zülkifl'i anmayı da unutma. Çünkü onlar da bizim katımızda hayırlı ve faziletli kullardır.

49. İşte bütün bunlar bir yâd-ı cemildir. Allah'a kullukta duyarlı, ihlaslı olanlar için kuşkusuz çok güzel bir gelecek, çok güzel bir akıbet vardır.

50. Adn cennetleri bütün kapılarını onlara açacaktır.

51. Onlar Adn cennetlerinde tahtlara kurulacaklar; canlarının çektiği her çeşit meyveyi ve içeceği ellerinin altında hazır bulacaklar.

52. Yanlarında da ahu gözlü, kendilerinden başkasına bakmayan aynı yaşta dilberler/huriler olacak.

53. [Ey Müminler!] İşte bütün bunlar hesap günü size verileceği vaat edilen nimetlerdir.

اِنَّ هٰذَا لَرِزْقُنَا مَا لَهُ مِنْ نَفَادٍۚ ﴿٥٤﴾ هٰذَاۜ وَاِنَّ
لِلطَّاغِينَ لَشَرَّ مَاٰبٍۙ ﴿٥٥﴾ جَهَنَّمَۚ يَصْلَوْنَهَاۚ فَبِئْسَ
الْمِهَادُ ﴿٥٦﴾ هٰذَاۙ فَلْيَذُوقُوهُ حَمِيمٌ وَغَسَّاقٌۙ ﴿٥٧﴾
وَاٰخَرُ مِنْ شَكْلِهِ اَزْوَاجٌۜ ﴿٥٨﴾ هٰذَا فَوْجٌ مُقْتَحِمٌ
مَعَكُمْۚ لَا مَرْحَبًا بِهِمْۜ اِنَّهُمْ صَالُوا النَّارِ ﴿٥٩﴾ قَالُوا
بَلْ اَنْتُمْ لَا مَرْحَبًا بِكُمْۜ اَنْتُمْ قَدَّمْتُمُوهُ لَنَاۚ فَبِئْسَ
الْقَرَارُ ﴿٦٠﴾ قَالُوا رَبَّنَا مَنْ قَدَّمَ لَنَا هٰذَا فَزِدْهُ عَذَابًا
ضِعْفًا فِي النَّارِ ﴿٦١﴾ وَقَالُوا مَا لَنَا لَا نَرٰى رِجَالًا [456]
كُنَّا نَعُدُّهُمْ مِنَ الْاَشْرَارِۜ ﴿٦٢﴾ اَتَّخَذْنَاهُمْ سِخْرِيًّا اَمْ
زَاغَتْ عَنْهُمُ الْاَبْصَارُ ﴿٦٣﴾ اِنَّ ذٰلِكَ لَحَقٌّ تَخَاصُمُ
اَهْلِ النَّارِۚ ﴿٦٤﴾ قُلْ اِنَّمَا اَنَا مُنْذِرٌۗ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ
الْوَاحِدُ الْقَهَّارُۚ ﴿٦٥﴾ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا
بَيْنَهُمَا الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٦٦﴾ قُلْ هُوَ نَبَؤٌا عَظِيمٌۙ ﴿٦٧﴾
اَنْتُمْ عَنْهُ مُعْرِضُونَ ﴿٦٨﴾ مَا كَانَ لِيَ مِنْ عِلْمٍ بِالْمَلَاِ
الْاَعْلٰى اِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٦٩﴾ اِنْ يُوحٰى اِلَيَّ اِلَّا اَنَّمَا
اَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٧٠﴾ اِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰئِكَةِ اِنِّي خَالِقٌ
بَشَرًا مِنْ طِينٍ ﴿٧١﴾ فَاِذَا سَوَّيْتُهُ وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ
رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴿٧٢﴾

54. Hiç şüpheniz olmasın ki bunlar bizim bitmez-tükenmez nimetlerimizdir.

55-56. Evet, Allah'a kullukta samimi, ihlaslı olanların akıbeti işte budur! Azgınlara gelince, onları çok kötü bir akıbet beklemektedir. Dahası onlar cehenneme atılacaklar. Ne kötü bir ikametgâhtır cehennem!

57. İşte onların cezası: Kaynar su ve irin. Şimdi içsinler bakalım kaynar sudan ve irinden!

58. Bunlara benzer binbir çeşit azap daha var o azgınlara!

59. [Azgınların elebaşları cehennemde bir toplulukla karşılaşacaklar. Bunun üzerine o elebaşlarına], "İşte şunlar dünyada sizin peşinizden giden güruhtur." denilecektir. Bunun üzerine onlar [vaktiyle kendilerine uyanlar için], "Rahat yüzü görmesinler; onlar zaten cehennemliktiler." diyecekler.

60-61. Ötekiler de onlara, "Asıl siz rahat yüzü görmeyin. Bizi bu hâle düşüren sizsiniz. Ne kötü bir yermiş burası!" diye karşılık verecekler ve ardından şöyle beddua edecekler: "Rabbimiz! Bizi bu hâllere düşürenlerin ateşteki azabını katbekat artır."

62-63. Cehennemdekiler şöyle diyecekler: "Dünyada iken kendilerini hayırsız saydığımız, adam yerine koymayıp alaya aldığımız kimseleri [müminleri] niçin burada göremiyoruz? Yoksa onlar burada da gözümüz mü görmüyor?"

64. Evet, işte cehennemliklerin tartışmaları aynen böyle vuku bulacaktır.

65-66. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: Ben sadece bir uyarıcıyım. Güç ve kudreti sınır tanımayan ve tek olan Allah'tan başka gerçek ilah/tanrı yoktur. O göklerin, yerin ve bu ikisi arasındaki bütün her şeyin rabbidir. O'nun gücü sonsuz, af ve mağfireti sınırsızdır."

67-70. [Ey Peygamber!] Yine de ki o müşriklere: "Bu Kur'an çok önemli bir mesajdır. Böyleyken siz ondan yüz çeviriyorsunuz. [Allah katındaki] yüce mecliste [insanın yaratılışıyla ilgili] neler konuşulduğu hakkında bilgi sahibi değildim. Bu bilgiler bana açıkça uyarmakla görevli bir peygamber olduğum için vahyediliyor.

71-72. Vakti zamanında rabbin [o yüce mecliste] meleklere şöyle buyurmuştu: "Ben balçıktan bir insan/beşer yaratacağım. Ona güzel bir şekil verip ruhumdan üflediğimde, [onu diğer canlılardan farklı kılan akıl, irade gibi niteliklerle donattığımda] onun üstünlüğünü kabul edin."

فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اَجْمَعُونَۙ ﴿٧٣﴾ اِلَّٓا اِبْلٖيسَۜ
اِسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرٖينَ ﴿٧٤﴾ قَالَ يَٓا اِبْلٖيسُ مَا
مَنَعَكَ اَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّۜ اَسْتَكْبَرْتَ اَمْ
كُنْتَ مِنَ الْعَالٖينَ ﴿٧٥﴾ قَالَ اَنَا۬ خَيْرٌ مِنْهُۜ خَلَقْتَنٖى
مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ طٖينٍ ﴿٧٦﴾ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا
فَاِنَّكَ رَجٖيمٌۚ ﴿٧٧﴾ وَاِنَّ عَلَيْكَ لَعْنَتٖٓى اِلٰى يَوْمِ الدّٖينِ
﴿٧٨﴾ قَالَ رَبِّ فَاَنْظِرْنٖٓى اِلٰى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿٧٩﴾ قَالَ
فَاِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرٖينَۙ ﴿٨٠﴾ اِلٰى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ
﴿٨١﴾ قَالَ فَبِعِزَّتِكَ لَاُغْوِيَنَّهُمْ اَجْمَعٖينَۙ ﴿٨٢﴾ اِلَّا
[457] عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصٖينَ ﴿٨٣﴾ قَالَ فَالْحَقُّۘ وَالْحَقَّ
اَقُولُۚ ﴿٨٤﴾ لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكَ وَمِمَّنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ
اَجْمَعٖينَ ﴿٨٥﴾ قُلْ مَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍ وَمَٓا اَنَا۬
مِنَ الْمُتَكَلِّفٖينَ ﴿٨٦﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمٖينَ ﴿٨٧﴾
وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَاَهُ بَعْدَ حٖينٍ ﴿٨٨﴾

73-74. Bu emir üzerine tüm melekler onun üstünlüğünü kabul ettiler. Fakat İblis emre uymadı. Küstahça böbürlendi ve böylece Allah'a karşı nankörlük etmiş oldu.

75. Allah ona şöyle buyurdu: "Ey İblis! Bizzat kendi kudretimle yarattığım bu varlığın üstünlüğünü neden kabul etmedin? Âdem'e karşı büyüklük tasladın, öyle mi?! [Bil ki] sen böyle yapmakla rabbine karşı büyüklük taslamış oldun."

76. İblis şöyle karşılık verdi: "Evet, ben ondan daha üstünüm. Çünkü sen beni ateşten, onu balçıktan yarattın."

77-78. Bunun üzerine Allah, "Bulunduğun makamı derhal terk et. Çünkü sen artık [rahmetimden] kovulmuş birisin. Kıyamet gününe kadar lanetim üstündedir." buyurdu.

79. Bu defa İblis, "Rabbim!" dedi, "İnsanların diriltilecekleri güne/kıyamet gününe kadar bana mühlet verir misin?"

80-81. Allah, "Peki, sana istediğin mühlet verildi. Vakti yalnız benim tarafımdan bilinen kıyamet/diriliş gününe kadar serbestsin." buyurdu.

82-83. İblis de şöyle dedi: "Senin şanına yeminle söylüyorum ki tüm insanları yoldan çıkaracağım. Ancak sana yürekten bağlı, ihlaslı kulların hariç; [çünkü onlar üzerinde yaptırım gücüm yoktur]." dedi.

84-85. Nihayet Allah da şöyle buyurdu: "Evet, doğrudur; [ihlaslı kullarımı saptıramazsın]. Ama bilesin ki benim şu vaadim de mutlak doğrudur: "Cehennemi seninle ve sana uyan insanların tümüyle dolduracağım."

86. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Ben bu tebliğ vazifem karşılığında sizden hiçbir ücret istemiyorum. Ayrıca ben kendiliğimden peygamberlik iddiasında bulunan biri de değilim. [Bilakis ben Allah tarafından sizi uyarmakla mükellef kılınmış bir elçiyim].

87-88. [Bilin ki] bu Kur'an cümle âlem için bir öğüt ve uyarıdır. Nitekim siz de onun bildirdiği haberlerin doğru olduğunu yarın bir gün anlayacaksınız."

39/ZÜMER SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 59. sûre olduğu ve Sebe' sûresinden sonra, Mü'min (Ğâfir) sûresinden önce indiği belirtilir. 53. ayetten itibaren üç veya yedi ayetin Medine döneminde indiği de söylenmiştir. Toplam 75 ayettir. İsmini 71 ve 73. ayetlerde geçen "gruplar, topluluklar" anlamına gelen *zümer* kelimesinden almıştır. 20. ayette geçen *ğuref* (köşkler) kelimesinden dolayı "Guref sûresi" diye de adlandırılmıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Bu Kur'an, üstün kudret sahibi olan ve her şeyi yerli yerince yapan Allah katından indirilmiştir.

2. [Ey Peygamber!] Biz bu Kur'an'ı sana [tevhid inancını yerleştirmek, insanlara doğru yolu göstermek gibi] çok temel bir maksatla indirdik. O hâlde, şirkten arınmış bir inançla yalnız O'na kulluk/ibadet et.

3. Şunu iyi bilin ki Allah'ın dini tevhid dinidir. Allah'ı bırakıp da başka birtakım varlıklara tanrılık yakıştıranlar, "Biz bunlara başka bir maksatla değil, bizi Allah'a yaklaştırmaları için tapıyoruz." diyorlar. Şüphesiz Allah tevhide aykırı bu inançlarıyla ilgili olarak onlar hakkındaki [azap] hükmünü verecek; [onları azaba mahkûm edecektir]. Allah kendisi ve elçisi hakkında yalan isnatlarda bulunan ve [putlara tanrılık yakıştırmak suretiyle] çok büyük nankörlük eden kimseleri umduklarına kavuşturmaz.

4. Allah bir çocuk edinmek isteseydi yarattıklarından dilediğini seçerdi. Hâşâ! Allah böyle şeylerden münezzehtir. O Allah'tır; tektir ve sınırsız bir güce sahiptir.

5. O gökleri ve yeri [boş yere değil] çok temel bir maksatla yarattı. Geceyi gündüzün, gündüzü gecenin üstüne bürüyüp örten O'dur. Her biri belli bir zamana kadar kendi yörüngesinde akıp giden güneşi ve ayı sizin istifadenize sunan da O'dur. İyi bilin ki O sonsuz kudret, sınırsız af ve mağfiret sahibidir.

6. O Allah ki sizi bir tek özden yarattı; eşini[zi] de aynı özden meydana getirdi. Yine O size [deve, sığır, koyun ve keçi olmak üzere] erkekli-dişili dört tür hayvan lütfetti. Ayrıca O sizi analarınızın karnında üç karanlık [karın duvarı, rahim duvarı ve cenini kuşatan zar] içinde aşama aşama geliştirerek yaratmaktadır. İşte rabbiniz Allah budur! Mutlak hükümranlık O'nundur. O'ndan başka gerçek ilah/tanrı yoktur. Böyleyken nasıl olur da O'ndan başka varlıklara tapınır, haktan uzaklaşırsınız?!

(٣٩) سُورَةُ الزُّمَرِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

تَنْز۪يلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَز۪يزِ الْحَك۪يمِ ﴿١﴾ اِنَّٓا اَنْزَلْنَٓا
اِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ فَاعْبُدِ اللّٰهَ مُخْلِصًا لَهُ الدّ۪ينَۜ
﴿٢﴾ اَلَا لِلّٰهِ الدّ۪ينُ الْخَالِصُۜ وَالَّذ۪ينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِه۪ٓ
اَوْلِيَٓاءَۢ مَا نَعْبُدُهُمْ اِلَّا لِيُقَرِّبُونَٓا اِلَى اللّٰهِ زُلْفٰىۜ اِنَّ
اللّٰهَ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ ف۪ي مَا هُمْ ف۪يهِ يَخْتَلِفُونَۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا
يَهْد۪ي مَنْ هُوَ كَاذِبٌ كَفَّارٌ ﴿٣﴾ لَوْ اَرَادَ اللّٰهُ اَنْ يَتَّخِذَ
وَلَدًا لَاصْطَفٰى مِمَّا يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُۙ سُبْحَانَهُۜ هُوَ
اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿٤﴾ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
بِالْحَقِّۚ يُكَوِّرُ الَّيْلَ عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى
الَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَۜ كُلٌّ يَجْر۪ي لِاَجَلٍ
مُسَمًّىۜ اَلَا هُوَ الْعَز۪يزُ الْغَفَّارُ ﴿٥﴾ خَلَقَكُمْ مِنْ [458]
نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَاَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ
الْاَنْعَامِ ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍۜ يَخْلُقُكُمْ ف۪ي بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْ
خَلْقًا مِنْ بَعْدِ خَلْقٍ ف۪ي ظُلُمَاتٍ ثَلٰثٍۜ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ
رَبُّكُمْ لَهُ الْمُلْكُۜ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ فَاَنّٰى تُصْرَفُونَ ﴿٦﴾

اِنْ تَكْفُرُوا فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ وَلَا يَرْضٰى لِعِبَادِهِ
الْكُفْرَۚ وَاِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْۜ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ
وِزْرَ اُخْرٰىۜ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا
كُنْتُمْ تَعْمَلُونَۜ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٧﴾ وَاِذَا
مَسَّ الْاِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَا رَبَّهُ مُنِيبًا اِلَيْهِ ثُمَّ اِذَا خَوَّلَهُ
نِعْمَةً مِنْهُ نَسِيَ مَا كَانَ يَدْعُوا اِلَيْهِ مِنْ قَبْلُ وَجَعَلَ
لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِيُضِلَّ عَنْ سَبِيلِهِۜ قُلْ تَمَتَّعْ بِكُفْرِكَ
قَلِيلًاۗ اِنَّكَ مِنْ اَصْحَابِ النَّارِ ﴿٨﴾ اَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ
اٰنَاۤءَ الَّيْلِ سَاجِدًا وَقَاۤئِمًا يَحْذَرُ الْاٰخِرَةَ وَيَرْجُوا
رَحْمَةَ رَبِّهِۜ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ
لَا يَعْلَمُونَۜ اِنَّمَا يَتَذَكَّرُ اُولُوا الْاَلْبَابِ ﴿٩﴾ قُلْ يَا
عِبَادِ الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا رَبَّكُمْۜ لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا فِي
هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةٌۜ وَاَرْضُ اللّٰهِ وَاسِعَةٌۜ اِنَّمَا يُوَفَّى
الصَّابِرُونَ اَجْرَهُمْ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿١٠﴾

7. Tevhid inancını reddederseniz bilin ki Allah sizin imanınıza muhtaç değildir. Bununla birlikte Allah kullarının tevhid gerçeğini inkâr etmesine rıza göstermez. Ama eğer [müşriklikten vazgeçip] tevhide inanırsanız Allah bu tercihinizden hoşnut olur. [Unutmayın ki] hiç kimse başka bir kimsenin [kâfirlik] günahını yüklenmez. Sonunda hepinizin varacağı yer rabbinizin huzurudur. İşte o zaman Allah yapmış olduğunuz her şeyi size bildirecek ve hak ettiğiniz karşılığı verecektir. Hiç şüpheniz olmasın ki O kalplerde gizlenen duygu, düşünce ve niyetleri çok iyi bilir.

8. Kâfir/müşrik insan [hastalık, fakirlik gibi] bir sıkıntıya düşünce hemen rabbine el açıp yalvarır. Fakat rabbi Allah lütuf hazinesinden bahşettiği nimetle onun sıkıntısını giderince, daha önce O'na yalvarıp yakardığını unutur ve yine Allah'a birtakım ortaklar koşmaya başlar, üstelik başka insanları da Allah yolundan alıkoyar.

[Ey Peygamber!] O kâfir insana de ki: "Bu kâfirlik ve nankörlüğünle biraz daha azaptan salim olarak yaşa bakalım; ama hiç şüphen olmasın ki cehennemi boylayacaksın."

9. [Haydi söyleyin bakalım,] böyle biri mi hayırlıdır yoksa geceleri kâh secde ederek kâh kıyamda durarak Allah'a ibadetle meşgul olan, ahirette hesap verme endişesi taşıyan ve rabbinin merhametine nail olmayı uman kimse mi?!

[Ey Peygamber!] De ki: "Allah'a kulluk/ibadet bilincine sahip olanlar ile bu bilinç ve idrakten yoksun olanlar bir olur mu hiç?!"[1] Ne var ki bu gerçeği ancak aklıselim sahibi kimseler anlar.

1. Bu ayetteki *hel yestevillezîne ya'lemûne vellezîne lâ ya'lemûn* ifadesi gerek hutbelerde gerek din kültürü ve ahlak bilgisi ders kitaplarında eğitim-öğretimin önemine dair spot cümle olarak kullanılmakta ve bu kullanımda ayetteki *'ilm* kavramına tamamen seküler bir içerik yüklenerek, "Eğitim-öğretim yolunda dirsek çürütenler ya da mektep-medrese tahsili yapanlar ile bunu yapmayanlar bir olur mu?!" şeklinde bir mesaj verilmektedir. Oysa *'ilm*kelimesi Kur'an'da Allah'a, peygamberlere, müminlere atfen kullanıldığında kesinlikle "kuru bilgi, malumat" anlamına gelmez. Dolayısıyla âlim kelimesi de yüksek tahsil ya da akademik kariyer yapan kimseye delalet etmez. Aksi takdirde *innemâ yahşellâhe...* [35/ Fâtır 28] ayetini, "Kulları içinde Allah'a derin saygı ve bağlılık duyanlar ancak ve ancak profesörlerdir." şeklinde anlayıp yorumlamak gerekir. Şu hâlde, Kur'an'ın eğitim-öğretimden sibernetiğe kadar akla gelebilecek her konuda konuştuğu ya da konuşması gerektiği zannıyla onun iman ve irfan yüklü kavramlarını gelişigüzel kullanmaktan kaçınma hususunda azami dikkat gösterilmelidir.

10. [Ey Peygamber!] Benim adıma de ki: "Ey mümin kullarım! Rabbinize itaatsizlikten sakının. [Bilin ki] Allah'a kullukta ihlaslı olanları [müminler] bu dünyada güzel günler beklemektedir.[2] Nitekim Allah'ın arzı/yeryüzü geniştir. [O hâlde, tevhid inancınız sebebiyle müşriklerin zulmüne uğradığınız Mekke'den hicret edin]. Unutmayın ki Allah yolunda hicret etmek, vatanından sürülmek gibi zorluklara göğüs gerenlere sınırsız mükâfat verilecektir."

2. Bu ayetteki *lillezîne ahsenû fî hâzihi'd-dünyâ hasenetün* ifadesi genellikle, "Bu dünyada güzel davrananlar için güzellik vardır." veya "Bu dünyada güzel davrananlar için ahirette güzel bir mükâfat vardır." şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu ifade, muhsinleri/müminleri bu dünyada güzel bir geleceğin beklediğine işaret etmektedir. Nitekim ayetin devamında hicrete atıfta bulunulması da bunu göstermektedir (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXXIII. 353).

قُلْ اِنّ۪ٓي اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ مُخْلِصاً لَهُ الدّ۪ينَۙ ﴿١١﴾ [459]
وَاُمِرْتُ لِاَنْ اَكُونَ اَوَّلَ الْمُسْلِم۪ينَ ﴿١٢﴾ قُلْ اِنّ۪ٓي
اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبّ۪ي عَذَابَ يَوْمٍ عَظ۪يمٍ ﴿١٣﴾ قُلِ
اللّٰهَ اَعْبُدُ مُخْلِصاً لَهُ د۪ين۪يۙ ﴿١٤﴾ فَاعْبُدُوا مَا شِئْتُمْ
مِنْ دُونِه۪ۜ قُلْ اِنَّ الْخَاسِر۪ينَ الَّذ۪ينَ خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ
وَاَهْل۪يهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ اَلَا ذٰلِكَ هُوَ الْخُسْرَانُ الْمُب۪ينُ
﴿١٥﴾ لَهُمْ مِنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِنَ النَّارِ وَمِنْ تَحْتِهِمْ
ظُلَلٌۜ ذٰلِكَ يُخَوِّفُ اللّٰهُ بِه۪ عِبَادَهُۜ يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ
﴿١٦﴾ وَالَّذ۪ينَ اجْتَنَبُوا الطَّاغُوتَ اَنْ يَعْبُدُوهَا
وَاَنَابُٓوا اِلَى اللّٰهِ لَهُمُ الْبُشْرٰىۚ فَبَشِّرْ عِبَادِۙ ﴿١٧﴾
اَلَّذ۪ينَ يَسْتَمِعُونَ الْقَوْلَ فَيَتَّبِعُونَ اَحْسَنَهُۜ اُو۬لٰٓئِكَ
الَّذ۪ينَ هَدٰيهُمُ اللّٰهُ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمْ اُو۬لُوا الْاَلْبَابِ ﴿١٨﴾
اَفَمَنْ حَقَّ عَلَيْهِ كَلِمَةُ الْعَذَابِۜ اَفَاَنْتَ تُنْقِذُ مَنْ فِي
النَّارِۚ ﴿١٩﴾ لٰكِنِ الَّذ۪ينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِنْ
فَوْقِهَا غُرَفٌ مَبْنِيَّةٌۙ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُۜ وَعْدَ
اللّٰهِۜ لَا يُخْلِفُ اللّٰهُ الْم۪يعَادَ ﴿٢٠﴾

11-12. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Ben şirkten arınmış bir inançla yalnız Allah'a kulluk/ibadet etmekle emrolundum. Yine ben Allah'a yürekten teslim olup O'na boyun eğenlerin ilki, öncüsü olmakla emrolundum."

13. [Ey Peygamber!] De ki: "Rabbime isyan edersem, o dehşetli kıyamet gününün azabına çarpılmaktan korkarım."

14-15. [Ey Peygamber!] Yine de ki o müşriklere: "Ben şirkten arınmış bir inançla yalnız Allah'a kulluk/ibadet ederim. Size gelince, [bu aymaz ve umursamaz hâlinizle] Allah'ı bırakıp istediğiniz şeylere tapınmaya devam edin bakalım!"

[Ey Peygamber!] Şunu da söyle onlara: "[Bilin ki] gerçekten hüsrana uğrayanlar, [dünyadaki kâfirlikleri yüzünden] kıyamet günü hem kendilerini hem ailelerini hüsrana sürükleyecek olanlardır. İşte göz göre göre hüsrana mahkûm olmak budur!"

16. Böyle kimselere cehennemde hem üstlerinden hem altlarından ateş yalımlarıyla azap edilecektir. İşte Allah [kâfirlikte direnen] kullarını böyle korkunç bir azapla uyarmakta, [kâfirlikten vazgeçmeleri] için onları korkutmaktadır.

Ey kullarım! Bana ortak koşmaktan, emirlerime karşı gelmekten sakının!

17-18. Ne mutlu, putlardan ve şeytanın yandaşlarından uzak durup onlara tapınmaktan/boyun eğmekten kaçınan ve sadece Allah'a yönelenlere!

[Ey Peygamber!] İşte bu kullarımı cennetle müjdele! Çünkü onlar çeşitli sözler duyar, farklı görüşler dinler; ama onların en güzeline, Allah'ın sözüne uyarlar. Allah'ın doğru yolu gösterdiği kimseler işte onlardır. Şüphesiz onlar aklıselim ve sağduyu sahibi kimselerdir.

19. Peki ya hakkında azap hükmü kesinleşmiş olan kimseye ne demeli?! [Ey Peygamber!] Sen böyle birini cehennemden kurtarabilir misin?!

20. Bununla birlikte bir de şu gerçek var ki rablerine itaatsizlikten sakınanları cennette çok katlı köşkler, hem de önlerinden dereler akan köşkler beklemektedir. Bu Allah'ın vaadidir. Allah vaadinden asla dönmez!

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ اَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً فَسَلَكَهُ يَنَابٖيعَ
فِى الْاَرْضِ ثُمَّ يُخْرِجُ بِهٖ زَرْعًا مُخْتَلِفًا اَلْوَانُهُ ثُمَّ
يَهٖيجُ فَتَرٰيهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ يَجْعَلُهُ حُطَامًاۜ اِنَّ فٖى
[460] ذٰلِكَ لَذِكْرٰى لِاُولِى الْاَلْبَابِ ﴿٢١﴾ اَفَمَنْ شَرَحَ اللّٰهُ
صَدْرَهُ لِلْاِسْلَامِ فَهُوَ عَلٰى نُورٍ مِنْ رَبِّهٖۜ فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ
قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ اللّٰهِۜ اُو۬لٰٓئِكَ فٖى ضَلَالٍ مُبٖينٍ ﴿٢٢﴾
اَللّٰهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَدٖيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِىَ
تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذٖينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْۚ ثُمَّ تَلٖينُ
جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِۜ ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ
يَهْدٖى بِهٖ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ
﴿٢٣﴾ اَفَمَنْ يَتَّقٖى بِوَجْهِهٖ سُٓوءَ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ
وَقٖيلَ لِلظَّالِمٖينَ ذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ ﴿٢٤﴾
كَذَّبَ الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَاَتٰيهُمُ الْعَذَابُ مِنْ حَيْثُ
لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٥﴾ فَاَذَاقَهُمُ اللّٰهُ الْخِزْىَ فِى الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَاۚ وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَكْبَرُۢ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾
وَلَقَدْ ضَرَبْنَا لِلنَّاسِ فٖى هٰذَا الْقُرْاٰنِ مِنْ كُلِّ مَثَلٍ
لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَۚ ﴿٢٧﴾ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا غَيْرَ ذٖى عِوَجٍ
لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٢٨﴾

21. Görmez misin, Allah gökten yağmurlar yağdırır ve bu yağmurları yerin altındaki su kaynaklarına sızdırır. Sonra da bu su ile rengârenk ekinler yeşertir. Daha sonra bu ekinler kurur ve sen onların sapsarı bir hâle geldiğini görürsün. Sonunda Allah onları çerçöp hâline getirir. Şüphesiz bütün bunlarda ibretler var; fakat bunu aklıselim ve sağduyu sahibi kimseler anlar.

22. Allah tarafından kalbi islama [iman ve teslimiyete] açılan ve dolayısıyla rabbinin hidayet/tevhid nuruyla aydınlığa kavuşan kimse ile kafirlikte direnip kalbi katılaşan kimse bir olur mu hiç?! Allah'ı tek gerçek ilah/tanrı olarak anma hususunda kalpleri katılaşanların vay hâllerine! İşte onlar düpedüz dalalet içindedirler.

23. Allah sözlerin en güzelini [Kur'an'ı] kendi içinde tutarlı olan, hiçbir çelişki barındırmayan ve gerçekleri tekrar tekrar anlatan bir kitap/vahiy olarak indirdi. Rablerine derin saygı ve bağlılık duyanların [Kur'an'daki azap ayetleri karşısında] tenleri ürperir; ardından da Allah'ı anarak, O'nun rahmetini hatırlayarak kalpleri huzur ve sükûna kavuşur. İşte o Kur'an Allah'ın gönderdiği bir hidayet rehberidir. Allah dilediğini/layık gördüğünü onunla doğru yola iletir. Allah'ın dalalet içinde bıraktığını ise doğru yola eriştirecek kimse yoktur.

24. Kıyamet günü [eli kolu bağlı olduğu için] cehennemdeki korkunç azaptan kendisini sadece yüzüyle korumaya çalışan kimse ile o gün cennette güven ve huzur içinde yaşayan kimse bir midir?! İşte o gün müşriklere, "Dünyada iken işlediğiniz günahların cezasını şimdi çekin bakalım!" denecektir.

25. [Ey Peygamber!] Bu müşriklerden önceki halklar da peygamberlerini yalanlamışlardı. Sonunda azap o halklara akıllarının ucundan bile geçmeyen, hiç beklemedikleri bir yerden gelivermişti.

26. Böylece Allah onlara dünyadaki hayatta zelillik ve rezilliğin acısını tattırdı. Ahiretteki azapları ise şüphesiz çok daha ağır olacaktır. Keşke müşrikler/kâfirler bu gerçeği bilselerdi!

27-28. Andolsun ki biz düşünüp ibret alsınlar diye bu Kur'an'da insanlara her türlü misali verdik; üstelik onu Arapça okunup tebliğ edilen, dolambaçlı ifadeler içermeyen bir hitabe olarak indirdik.

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَٓاءُ مُتَشَاكِسُونَ
وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ
بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٩﴾ اِنَّكَ مَيِّتٌ وَاِنَّهُمْ مَيِّتُونَ
﴿٣٠﴾ ثُمَّ اِنَّكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ عِنْدَ رَبِّكُمْ تَخْتَصِمُونَ ﴿٣١﴾
فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَبَ عَلَى اللّٰهِ وَكَذَّبَ بِالصِّدْقِ اِذْ [461]
جَٓاءَهُ اَلَيْسَ ف۪ي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِلْكَافِر۪ينَ ﴿٣٢﴾ وَالَّذ۪ي
جَٓاءَ بِالصِّدْقِ وَصَدَّقَ بِه۪ٓ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ ﴿٣٣﴾
لَهُمْ مَا يَشَٓاؤُ۫نَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذٰلِكَ جَزَٓاؤُا الْمُحْسِن۪ينَ
﴿٣٤﴾ لِيُكَفِّرَ اللّٰهُ عَنْهُمْ اَسْوَاَ الَّذ۪ي عَمِلُوا وَيَجْزِيَهُمْ
اَجْرَهُمْ بِاَحْسَنِ الَّذ۪ي كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٣٥﴾ اَلَيْسَ
اللّٰهُ بِكَافٍ عَبْدَهُ وَيُخَوِّفُونَكَ بِالَّذ۪ينَ مِنْ دُونِه۪ وَمَنْ
يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٦﴾ وَمَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ
مِنْ مُضِلٍّ اَلَيْسَ اللّٰهُ بِعَز۪يزٍ ذِي انْتِقَامٍ ﴿٣٧﴾ وَلَئِنْ
سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ
قُلْ اَفَرَاَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ اَرَادَنِيَ اللّٰهُ
بِضُرٍّ هَلْ هُنَّ كَاشِفَاتُ ضُرِّه۪ٓ اَوْ اَرَادَن۪ي بِرَحْمَةٍ هَلْ
هُنَّ مُمْسِكَاتُ رَحْمَتِه۪ قُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ عَلَيْهِ يَتَوَكَّلُ
الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٣٨﴾

29. Şimdi Allah size [tevhid ve şirk inancıyla ilgili] bir misal veriyor: İki köle düşünün ki bunlardan birinin birbirleriyle geçinemeyen efendileri var. Diğer kölenin ise bir tek efendisi var. Şimdi bu ikisinin durumu aynı mıdır?! Bütün övgüler Allah'a mahsustur. Ama gel gör ki Mekke halkının müşrik çoğunluğu bu gerçeği anlamıyor.

30-31. [Ey Peygamber!] Elbet bir gün sen de öleceksin, o müşrikler de ölecekler. Kıyamet günü hepiniz rabbinizin huzurunda yargılanacaksınız.

32. Allah hakkında [çocuk sahibi olduğu, ilahlıkta birtakım ortaklarının bulunduğu gibi] yalanlar uyduran, kendisine gelen Kur'an'ı yalan sayan kimseden daha zalim/kâfir biri olabilir mi?! Kâfirler için cehennemde yer mi yok?!

33. O Kur'an'ı getiren Peygamber'e ve onu tasdik eden kimselere gelince, işte onlar şirkten ve Allah'a itaatsizlikten sakınan bilinçli kimselerdir.

34. Onlar için rablerinin katında diledikleri her şey vardır. İşte Allah'a kullukta ihlaslı olanların mükâfatı budur!

35. Dahası Allah onların işledikleri kötülükleri görmezden gelip bağışlayacak ve onları yaptıkları hayırlı işlere yaraşan mükâfatın en güzeliyle mükâfatlandıracaktır.

36-37. [Ey Peygamber!] Allah, kuluna yetmez mi?! Elbette yeter! Böyleyken o müşrikler ["Tanrılarımız seni çarpar!" diyerek] akılları sıra Allah'ın dışındaki birtakım şeylerle seni korkutmaya çalışıyorlar. Allah kimi dalalette bırakırsa artık onu kimse doğru yola ulaştıramaz; ama Allah kimi doğru yola eriştirirse onu da yoldan çıkaracak kimse olamaz. Gücüne karşı konulamayan, kâfirlere hak ettikleri cezayı verecek olan yegâne varlık Allah değil midir?!

38. [Ey Peygamber!] O müşriklere, "Gökleri ve yeri yaratan kimdir?" diye soracak olsan, hiç tereddütsüz, "Allah'tır." diye cevap verirler.

De ki onlara: "Peki, o hâlde söyler misiniz, Allah bana [hastalık, fakirlik gibi] bir sıkıntı vermek ister ve ben o sıkıntıya düçar olursam sizin Allah'ı bırakıp da tanrı diye tapındığınız şeyler bu sıkıntıyı giderebilirler mi?! Yahut Allah bana bir lütufta bulunacak olursa buna engel olabilirler mi?!"

De ki onlara: "Allah bana yeter! Birine dayanıp güvenmek isteyenler yalnız Allah'a güvensinler."

قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنّ۪ي عَامِلٌۚ فَسَوْفَ
تَعْلَمُونَۙ ﴿٣٩﴾ مَنْ يَأْت۪يهِ عَذَابٌ يُخْز۪يهِ وَيَحِلُّ
[462] عَلَيْهِ عَذَابٌ مُق۪يمٌ ﴿٤٠﴾ اِنَّٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ
لِلنَّاسِ بِالْحَقِّۚ فَمَنِ اهْتَدٰى فَلِنَفْسِه۪ۚ وَمَنْ ضَلَّ
فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَاۚ وَمَٓا اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَك۪يلٍ ﴿٤١﴾ اَللّٰهُ
يَتَوَفَّى الْاَنْفُسَ ح۪ينَ مَوْتِهَا وَالَّت۪ي لَمْ تَمُتْ ف۪ي
مَنَامِهَاۚ فَيُمْسِكُ الَّت۪ي قَضٰى عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ
الْاُخْرٰٓى اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّىۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ
يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾ اَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ شُفَعَٓاءَۜ قُلْ
اَوَلَوْ كَانُوا لَا يَمْلِكُونَ شَيْـًٔا وَلَا يَعْقِلُونَ ﴿٤٣﴾ قُلْ لِلّٰهِ
الشَّفَاعَةُ جَم۪يعاًۜ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ ثُمَّ
اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٤٤﴾ وَاِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَحْدَهُ اشْمَاَزَّتْ
قُلُوبُ الَّذ۪ينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِۚ وَاِذَا ذُكِرَ الَّذ۪ينَ
مِنْ دُونِه۪ٓ اِذَا هُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿٤٥﴾ قُلِ اللّٰهُمَّ فَاطِرَ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ عَالِمَ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ اَنْتَ
تَحْكُمُ بَيْنَ عِبَادِكَ ف۪يمَا كَانُوا ف۪يهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٤٦﴾ وَلَوْ
اَنَّ لِلَّذ۪ينَ ظَلَمُوا مَا فِي الْاَرْضِ جَم۪يعاً وَمِثْلَهُ مَعَهُ
لَافْتَدَوْا بِه۪ مِنْ سُٓوءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ وَبَدَا لَهُمْ
مِنَ اللّٰهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ ﴿٤٧﴾

39-40. [Ey Peygamber!] Yine de ki onlara: "Ey [müşrik] kavmim! Bildiğinizi okumaya devam edin, elinizden gelen kötülüğü ardınıza koymayın. Bilin ki ben de üzerime düşeni, Allah yolundaki mücadelemi sonuna kadar sürdüreceğim. Bu dünyada kimin zelil-rezil edici azaba çarpılacağını, ahirette kimin sürekli azaba mahkûm olacağını yakında anlayacaksınız."

41. [Ey Peygamber!] Biz sana bu Kur'an'ı insanlara doğru yolu göstermek için indirdik. Her kim [Kur'an'a uyup] doğru yolu seçerse, bu kendi hayrına olur; ama kim de kâfirlikte direnmeyi tercih ederse bu tercihi sırf kendi aleyhine olur.[3] [Bil ki] sen onların vekili, hidayete erdiricisi değilsin.

3. Bu ayetteki *fe-innemâ yadillü 'aleyhâ* (sırf kendi aleyhine olur) ifadesinde vurgulanan anlam, Türkçedeki "Kendi düşen ağlamaz." deyiminde karşılığını bulur.

42. Allah ölüm vakti gelen canları alır. Henüz ölüm vakti gelmemiş canları ise uykularında [bir nevi] emanete alır. Bunlardan ölümüne hükmettiği canları alıkoyar; diğerlerini ise belli bir süreye kadar yaşamaları için salıverir. Şüphesiz bunda ibretler var; fakat bunu aklıselimle düşünen kimseler anlar.

43. O müşrikler Allah katında kendilerine güya şefaatçi olacak birtakım sözde tanrılar ediniyorlar, öyle mi?!

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Şefaatçi zannettiğiniz o putlar hiçbir şeye sahip olmadıkları, akıl ve bilinçten tamamen yoksun bulundukları hâlde size şefaat edecekler, öyle mi?!"

44. [Ey Peygamber!] Yine de ki onlara: "Şefaatle ilgili bütün yetki Allah'a aittir. Göklerde ve yerde mutlak hükümranlık O'nundur. Sonunda hepiniz hesap vermek üzere O'nun huzuruna geleceksiniz."

45. Ne zaman Allah'tan tek gerçek ilah/tanrı olarak söz edilse, ahirete inanmayan o müşriklerin kalplerinde derin bir nefret duygusu oluşur; ama Allah değil de putların adları anılınca yüzlerinde güller açar.

46. [Ey Peygamber!] De ki: "Ey gökleri ve yeri var eden, gizli-aşikâr her şeyi bilen Allah'ım! Ayrılığa düştükleri tevhid-şirk konusunda [kıyamet günü] kulların arasında hüküm verecek olan sensin."

47. O zalimler/müşrikler dünyanın bütün hazinelerine ve hatta bunun bir misline daha sahip olsalardı, kıyamet günü o korkunç azaptan kurtulmak için hepsini feda eder, fidye olarak verirlerdi. Çünkü o gün, daha önce hiç hesaba katmadıkları şeyler Allah tarafından gözlerinin önüne serilecektir.

48. Dünyada iken işledikleri tüm günahlar karşılarına çıkacak, vaktiyle alay edip durdukları azap kendilerini çepeçevre kuşatacaktır.

49. Kâfir/nankör insan [fakirlik gibi] bir sıkıntıya düşünce bize el açıp yalvarır. Fakat ona katımızdan lütufta bulunduğumuzda [şükretmek yerine], “Ben bunu bilgi ve becerim sayesinde elde ettim; [ben çalıştım, ben kazandım].” der. Hâlbuki nimete nail olmak bir imtihandır. Ama gel gör ki Mekke halkının müşrik/kâfir çoğunluğu bu gerçeği anlamaz.

50. Bu müşriklerden önceki kâfir/nankör halklar da böyle sözler söylemişlerdi; ama kazandıkları servet onlara hiçbir fayda vermedi.

51. Dahası, işlemiş oldukları günahların cezası onları çarptı. Aynı şekilde bu müşrikleri de işledikleri günahların cezası çarpacak ve onlar bizim elimizden asla kurtulamayacaklar.

52. Onlar Allah'ın dilediğine bol rızık verdiğini, dilediğinin de rızkını daralttığını bilmiyorlar mı?! Şüphesiz Allah'ın kimine çok kimine az rızık vermesinde ibretler var; fakat bunu iman eden ve imana gelmek isteyen kimseler anlar.

53. [Ey Peygamber!] Benim adıma de ki: “Ey benim günaha batmak suretiyle kendilerine yazık eden kullarım! Sakın Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü Allah [kendisine ortak koşulması dışında] bütün günahları affeder. Hiç şüphesiz O çok affedici, çok merhametlidir.”

وَبَدَا لَهُمْ سَيِّـَٔاتُ مَا كَسَبُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ [463]
يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٤٨﴾ فَاِذَا مَسَّ الْاِنْسَانَ ضُرٌّ دَعَانَاۘ ثُمَّ اِذَا
خَوَّلْنَاهُ نِعْمَةً مِنَّاۙ قَالَ اِنَّمَٓا اُو۫تٖيتُهُ عَلٰى عِلْمٍۜ بَلْ هِيَ
فِتْنَةٌ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٩﴾ قَدْ قَالَهَا الَّذٖينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ فَمَٓا اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٥٠﴾
فَاَصَابَهُمْ سَيِّـَٔاتُ مَا كَسَبُواۜ وَالَّذٖينَ ظَلَمُوا مِنْ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ
سَيُصٖيبُهُمْ سَيِّـَٔاتُ مَا كَسَبُواۙ وَمَا هُمْ بِمُعْجِزٖينَ ﴿٥١﴾
اَوَلَمْ يَعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُۜ
اِنَّ فٖي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾ قُلْ يَا عِبَادِيَ
الَّذٖينَ اَسْرَفُوا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّٰهِۜ
اِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمٖيعًاۜ اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحٖيمُ
﴿٥٣﴾ وَاَنٖيبُٓوا اِلٰى رَبِّكُمْ وَاَسْلِمُوا لَهُ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَكُمُ
الْعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ ﴿٥٤﴾ وَاتَّبِعُٓوا اَحْسَنَ مَٓا اُنْزِلَ
اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً
وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَۙ ﴿٥٥﴾ اَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتٰى
عَلٰى مَا فَرَّطْتُ فٖي جَنْبِ اللّٰهِ وَاِنْ كُنْتُ لَمِنَ
السَّاخِرٖينَۙ ﴿٥٦﴾ اَوْ تَقُولَ لَوْ اَنَّ اللّٰهَ هَدٰينٖي لَكُنْتُ مِنَ [464]
الْمُتَّقٖينَۙ ﴿٥٧﴾ اَوْ تَقُولَ حٖينَ تَرَى الْعَذَابَ لَوْ اَنَّ لٖي
كَرَّةً فَاَكُونَ مِنَ الْمُحْسِنٖينَ ﴿٥٨﴾

54. Yeter ki siz azap gelip çatmadan samimi bir tövbeyle rabbiniz Allah'a yönelin ve O'na yürekten teslimiyet gösterin. Aksi hâlde Allah'ın azabına karşı size imdat eli uzatacak kimse bulunmaz.

55. Evet, siz siz olun, o azap hiç farkında olmadığınız bir sırada ansızın karşınıza çıkmadan önce, rabbiniz tarafından size indirilen en güzel söze [Kur'an'a] uyun.

56. Ona uyun ki içinizden hiç kimse yarın bir gün, “Eyvah! Allah'a karşı işlediğim günahlardan dolayı yazıklar olsun bana! Ben ki onun diniyle alay eder dururdum.” diye yanıp yakılmak durumunda kalmasın.

57-58. Yahut “Keşke Allah beni zorla da olsa doğru yola ulaştırsaydı da ben O'na şirk koşmaktan, emirlerine itaatsizlikten sakınan biri olsaydım.” demek veyahut azabı görünce, “Keşke bana dünyaya dönme fırsatı verilse de iman edip Allah'ı razı edecek işler yapan bir kimse olsam!” diye pişmanlık içinde kıvranmak zorunda kalmasın.

بَلٰى قَدْ جَٓاءَتْكَ اٰيَاتٖى فَكَذَّبْتَ بِهَا وَاسْتَكْبَرْتَ
وَكُنْتَ مِنَ الْكَافِرٖينَ ﴿٥٩﴾ وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ تَرَى الَّذٖينَ
كَذَبُوا عَلَى اللّٰهِ وُجُوهُهُمْ مُسْوَدَّةٌ اَلَيْسَ فٖى جَهَنَّمَ
مَثْوًى لِلْمُتَكَبِّرٖينَ ﴿٦٠﴾ وَيُنَجِّى اللّٰهُ الَّذٖينَ اتَّقَوْا
بِمَفَازَتِهِمْ لَا يَمَسُّهُمُ السُّٓوءُ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦١﴾
اَللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَكٖيلٌ
﴿٦٢﴾ لَهُ مَقَالٖيدُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالَّذٖينَ كَفَرُوا
بِاٰيَاتِ اللّٰهِ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٣﴾ قُلْ اَفَغَيْرَ
اللّٰهِ تَأْمُرُٓونّٖى اَعْبُدُ اَيُّهَا الْجَاهِلُونَ ﴿٦٤﴾ وَلَقَدْ اُوحِىَ
اِلَيْكَ وَاِلَى الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِكَ لَئِنْ اَشْرَكْتَ لَيَحْبَطَنَّ
عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرٖينَ ﴿٦٥﴾ بَلِ اللّٰهَ فَاعْبُدْ
وَكُنْ مِنَ الشَّاكِرٖينَ ﴿٦٦﴾ وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖ
وَالْاَرْضُ جَمٖيعًا قَبْضَتُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَالسَّمٰوَاتُ
مَطْوِيَّاتٌ بِيَمٖينِهٖ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ
[465] ﴿٦٧﴾ وَنُفِخَ فِى الصُّورِ فَصَعِقَ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ
وَمَنْ فِى الْاَرْضِ اِلَّا مَنْ شَٓاءَ اللّٰهُ ثُمَّ نُفِخَ فٖيهِ اُخْرٰى
فَاِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنْظُرُونَ ﴿٦٨﴾

59. Allah o zaman şöyle buyuracak: "Yoo! İş işten geçti artık. Vaktiyle sana ayetlerim geldi ve sen onları yalanladın. Büyüklük tasladın ve böylece kâfir oldun."

60. [Ey Peygamber!] Allah hakkında [çocuk sahibi olduğu, ortakları bulunduğu gibi] yalanlar uyduranların yüzlerinin kıyamet günü [korku ve dehşetten] kapkara kesildiğine şahit olacaksın. Böbürlenip kibirlenen, imana gelmeyi kibrine yediremeyen kimseler için cehennemde yer mi yok?!

61. Allah, emirlerine itaatsizlikten sakınan kullarını hak ettikleri kurtuluşa erdirecektir. Böylece onlar azap yüzü de görmeyecekler, [dünyada bıraktıkları güzel şeyler adına] hiçbir üzüntü de çekmeyecekler.

62. O Allah ki her şeyin yaratıcısıdır. Bütün her şeyin yönetimi de O'na aittir.

63. Göklerin ve yerin mutlak hükümranlığı O'nundur.[4] Allah'ın ayetlerini inkâr edenler var ya, işte onlar hüsrana uğrayanların ta kendileridir.

4. Bu ayetteki *mekâlîdü's-semâvâti ve'l-arz* ifadesi göklerin ve yerin bütün unsurları ya da kâinatta insanoğlunun istifadesine sunulan güneş, hava, yağmur, toprak vb. bütün nimet hazineleri şeklinde açıklanmıştır (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXIV. 54). Ancak bu istiareli ifade bütün varlık âleminde mutlak hükümranlığın Allah'a ait olduğuna işaret etmektedir.

64. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Ey cahiller güruhu! Siz benim Allah'tan başka varlıklara ibadet etmemi/tapınmamı mı istiyorsunuz?!"

65. [Ey Peygamber!] Sana da senden önceki bütün peygamberlere de şöyle vahyedildi: "Allah'a ortak koşacak olursan, iyilik namına yapmış olduğun bütün ameller boşa gider ve böylece hüsrana uğrarsın."

66. O hâlde sen yalnız Allah'a kulluk/ibadet et ve her daim [iman ve itaat üzere O'na] şükreden bir kul ol.

67. O müşrikler Allah'ın kudret ve yüceliğini gereği gibi anlayıp kavrayamadılar. Oysa kıyamet günü bütün yeryüzü O'nun kudret elinde olacaktır. Gökler de O'nun kudret eliyle dürülüp bükülecektir. Allah onların tanrılık yakıştırdıkları şeylerden münezzehtir; O yüceler yücesidir.

68. Kıyamet günü sûra üflendiğinde göklerde ve yerde kim varsa –Allah'ın diledikleri dışında–[5] hepsi ölecektir. Sonra ona bir kez daha üflenecek, o zaman bir de bakmışsın ki hepsi dirilip kalkmışlar ve neyle karşılaşacaklarını bekler hâldedirler.

5. Bu ayetteki *illâ men şâellâh* (Allah'ın diledikleri dışında) ifadesinde istisna edilen varlık[lar] Hasen el-Basrî'ye göre melekler ve/veya peygamberler değil, Allah'ın kendisidir (Bkz. Mâverdî, *en-Nüket*, V. 136).

وَاَشْرَقَتِ الْاَرْضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ الْكِتَابُ وَجِيءَ
بِالنَّبِيِّنَ وَالشُّهَدَٓاءِ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَهُمْ لَا
يُظْلَمُونَ ﴿٦٩﴾ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ وَهُوَ
اَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٧٠﴾ وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوٓا اِلٰى
جَهَنَّمَ زُمَرًاۜ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاؤُ۫هَا فُتِحَتْ اَبْوَابُهَا وَقَالَ
لَهُمْ خَزَنَتُهَٓا اَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَتْلُونَ عَلَيْكُمْ
اٰيَاتِ رَبِّكُمْ وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَٓاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَاۜ قَالُوا
بَلٰى وَلٰكِنْ حَقَّتْ كَلِمَةُ الْعَذَابِ عَلَى الْكَافِرِينَ
﴿٧١﴾ قِيلَ ادْخُلُٓوا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَاۚ فَبِئْسَ
مَثْوَى الْمُتَكَبِّرِينَ ﴿٧٢﴾ وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ
اِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًاۜ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاؤُ۫هَا وَفُتِحَتْ اَبْوَابُهَا
وَقَالَ لَهُمْ خَزَنَتُهَا سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا
خَالِدِينَ ﴿٧٣﴾ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي صَدَقَنَا وَعْدَهُ
وَاَوْرَثَنَا الْاَرْضَ نَتَبَوَّاُ مِنَ الْجَنَّةِ حَيْثُ نَشَٓاءُۚ فَنِعْمَ
اَجْرُ الْعَامِلِينَ ﴿٧٤﴾ وَتَرَى الْمَلٰٓئِكَةَ حَٓافّ۪ينَ مِنْ حَوْلِ [466]
الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْۚ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ
وَق۪يلَ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٧٥﴾

69-70. İşte o gün mahşer yeri rabbinin [hak, hakikat ve adalet] nuruyla aydınlanacak, herkesin amel defteri önüne konulacaktır. Yine o gün peygamberler ve diğer şahitler [amelleri kaydeden melekler] getirilecek ve insanlar adil biçimde yargılanacaktır. Hiç kimse haksızlığa uğratılmayacak, herkese yaptığının karşılığı eksiksiz verilecektir. Çünkü Allah insanların yapıp ettiklerini çok iyi bilmektedir.

71. O gün kâfirler bölükler/gruplar hâlinde cehenneme sevk edilecektir. Oraya varıp kapılar açıldığında cehennem bekçileri, "İçinizden rabbinizin ayetlerini size okuyup tebliğ eden ve bu dehşetli günde karşılaştığınız azap gerçeği hakkında sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?!" diye soracaklar. Onlar, "Evet, geldi!" diye karşılık verecekler. Ne var ki artık iş işten geçmiş, kâfirler hakkında azap hükmü çoktan kesinleşmiştir.

72. Onlara, "Haydi, girin bu kapılardan cehenneme. Hem de temelli kalmak üzere!" denilecektir. Böbürlenip kibirlenen, imana gelmeyi kibrine yediremeyen kimselerin yeri ne kadar da kötüdür!

73. Rablerine şirk koşmaktan, O'nun emirlerine itaatsizlikten sakınanlara gelince, onlar da aynı şekilde bölükler/gruplar hâlinde sevk edilecek; ama onlar cehenneme değil cennete sevk edilecekler. Oraya varıp kapılar açılınca, cennetteki bekçiler, "Selam olsun, ne mutlu size! Haydi, girin cennete; hem de temelli kalmak üzere!" diyecekler.

74. Müminler ise, "Bize verdiği sözü yerine getiren ve dilediğimiz yerine yerleşebileceğimiz bu cenneti bize bahşeden Allah'a her daim hamdolsun! Allah yolunda çaba gösterenlerin mükâfatı ne güzelmiş!" diye hamd edecekler.

75. [Ey Peygamber!] O gün göreceksin ki melekler arşın etrafını çevrelemiş hâlde rablerini övgüyle yüceltmektedir. İşte o gün insanlar adil biçimde yargılanacak ve sonunda [melekler ve/veya müminler tarafından], "Bütün övgüler âlemlerin rabbi Allah'a mahsustur!" denilecektir.

سُورَةُ الْمُؤْمِنِ (٤٠)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٢﴾
غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي
الطَّوْلِ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ اِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿٣﴾ مَا يُجَادِلُ فِي
اٰيَاتِ اللّٰهِ اِلَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَا يَغْرُرْكَ تَقَلُّبُهُمْ فِي
الْبِلَادِ ﴿٤﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَالْاَحْزَابُ مِنْ
بَعْدِهِمْ وَهَمَّتْ كُلُّ اُمَّةٍ بِرَسُولِهِمْ لِيَأْخُذُوهُ وَجَادَلُوا
بِالْبَاطِلِ لِيُدْحِضُوا بِهِ الْحَقَّ فَاَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ
كَانَ عِقَابِ ﴿٥﴾ وَكَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ
عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا اَنَّهُمْ اَصْحَابُ النَّارِ ﴿٦﴾ اَلَّذِينَ
يَحْمِلُونَ الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ
وَيُؤْمِنُونَ بِهِ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ
كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا
سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٧﴾

40/MÜ'MİN (ĞÂFİR) SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 60. sûre olduğu ve Zümer sûresinden sonra, Fussilet sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 85 ayettir. *Hâ-mîm* diye başlayan ve Mushaf tertibinde peş peşe gelen yedi sûrenin ilkidir. İsmini 28. ayette geçen ve Firavun hanedanına mensup bir mümini ifade eden *mü'min* kelimesinden almıştır. 2. ayette geçen ve Allah'a atfen "bağışlayıcı/affedici" anlamına gelen *ğâfir* kelimesinden dolayı "Ğâfir sûresi" diye de adlandırılmıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Hâ-Mîm.

2-3. Bu Kur'an gücü sonsuz, bilgisi sınırsız olan, günahları affedip tövbeleri kabul buyuran, cezası şiddetli ama ihsanı da bol olan Allah katından indirilmiştir. O'ndan başka gerçek ilah/tanrı yoktur; sonunda varılacak yer O'nun huzurudur.

4. [Ey Peygamber!] Allah'ın ayetlerini etkisiz ve geçersiz kılmak için uğraşanlar ancak kâfirlikte direnenlerdir. Şimdi o kâfirlerin gayet rahat ve kendilerinden emin şekilde her tarafta dolaşmaları seni yanıltmasın. [Çünkü onlar vakti gelince kâfirliklerinin cezasını mutlaka çekecekler].

5. Nitekim bu kâfirlerden önce, Nuh kavmi ile onlardan sonra gelen [Âd ve Semûd gibi] kavimler de peygamberlerini yalanlamıştı. Hatta her kavim kendi peygamberini ortadan kaldırmak için uğraşmış, hak ve hakikatin gücünü kırmak, onu etkisiz kılmak için olmadık yollara başvurarak canla başla mücadele etmişti. Fakat ben sonunda onların hesabını gördüm; böylece onlar da cezalandırmamın nasıl olduğunu gördüler.

6. Evet, işte böylece rabbinin kâfirler hakkındaki azap sözü yerini bulmuş oldu. Çünkü onlar cehennemliktirler.

7. Arşı taşıyan ve onun çevresinde bulunan melekler[1] her daim rablerini överek yüceltirler. [Sınırsız kudreti ve ayetleri karşısında] O'na iman üstüne iman ederler ve müminlerin affı için de şöyle yakarırlar: "Rabbimiz! Sonsuz rahmetin ve sınırsız ilminle sen her şeyi kuşatmaktasın. Öyleyse, tövbeyle sana yönelenleri ve senin yolundan gidenleri bağışla; onları cehennem azabından koru!"

1. Bu ayetteki *ellezîne yahmilûne'l-arşe ve men havlehû* ifadesi Beyzâvî'ye göre mecazlı ve/veya kinayeli bir ifade olup meleklerin arşı/kâinatı taşımasından maksat, onu muhafaza etmeleri ve onunla ilgili işleri yürütmeleri yahut Allah'a yakın konumda bulunmaları ve O'nun buyruklarının yerine gelmesine aracı olmalarıdır (Bkz. Beyzâvî, *Envâru't-Tenzîl*, II. 335).

8-9. "Rabbimiz! Onları kendilerine vaat ettiğin Adn cennetlerine yerleştir. Aynı cennetlere onların iman ve fazilet sahibi atalarını, eşlerini ve çocuklarını da yerleştir. Şüphesiz sen üstün kudret sahibisin, her şeyi yerli yerince yapıp edensin. Onları hata ve günahlarının kötü sonucundan [azaptan] koru. Sen, kıyamet ve hesap günü kimi hata ve günahlarının kötü sonucundan korumuşsan, şüphesiz ona şefkat ve merhametini lütfetmişsindir. İşte büyük kurtuluş ve bahtiyarlık budur!"

10. O gün, kâfirlere de şöyle seslenilecektir: "Allah'ın size duyduğu öfke ve kızgınlık bugün sizin kendinize, birbirinize duyduğunuz öfke ve kızgınlıktan çok daha şiddetlidir. Çünkü siz vaktiyle imana davet edildiğiniz zaman inkârcılıkta direniyordunuz."

11. Bunun üzerine kâfirler, "Rabbimiz! Sen bizi [bu dehşetli günde] öldürüp öldürüp diriltin.[2] İşte şimdi günahlarımızı itiraf ediyoruz. Bize hiçbir af ve kurtuluş yolu yok mu?!" diye yalvaracaklar.

رَبَّنَا وَاَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنِ الَّت۪ي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ [467]
صَلَحَ مِنْ اٰبَٓائِهِمْ وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ اِنَّكَ اَنْتَ
الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٨﴾ وَقِهِمُ السَّيِّـَٔاتِ وَمَنْ تَقِ
السَّيِّـَٔاتِ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ
الْعَظ۪يمُ ﴿٩﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا يُنَادَوْنَ لَمَقْتُ اللّٰهِ
اَكْبَرُ مِنْ مَقْتِكُمْ اَنْفُسَكُمْ اِذْ تُدْعَوْنَ اِلَى الْا۪يمَانِ
فَتَكْفُرُونَ ﴿١٠﴾ قَالُوا رَبَّنَٓا اَمَتَّنَا اثْنَتَيْنِ وَاَحْيَيْتَنَا
اثْنَتَيْنِ فَاعْتَرَفْنَا بِذُنُوبِنَا فَهَلْ اِلٰى خُرُوجٍ مِنْ سَب۪يلٍ
﴿١١﴾ ذٰلِكُمْ بِاَنَّهُٓ اِذَا دُعِيَ اللّٰهُ وَحْدَهُ كَفَرْتُمْ وَاِنْ
يُشْرَكْ بِه۪ تُؤْمِنُوا فَالْحُكْمُ لِلّٰهِ الْعَلِيِّ الْكَب۪يرِ ﴿١٢﴾ هُوَ
الَّذ۪ي يُر۪يكُمْ اٰيَاتِه۪ وَيُنَزِّلُ لَكُمْ مِنَ السَّمَٓاءِ رِزْقًا وَمَا
يَتَذَكَّرُ اِلَّا مَنْ يُن۪يبُ ﴿١٣﴾ فَادْعُوا اللّٰهَ مُخْلِص۪ينَ لَهُ
الدّ۪ينَ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿١٤﴾ رَف۪يعُ الدَّرَجَاتِ ذُو
الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ اَمْرِه۪ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ
عِبَادِه۪ لِيُنْذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ ﴿١٥﴾

2. Bu ayetteki *emettenesneteyni ve ehyeytenesneteyni* ifadesi genellikle "Bizi iki defa öldürdün, iki defa diriltin." şeklinde çevrilmekte ve iki defa öldürüp diriltmenin ne anlama geldiği hususunda çok farklı görüşler ileri sürülmekte, hatta bu ayetin reenkarnasyondan (ruh göçü) söz ettiği gibi akla zarar yorumlar bile üretilmektedir. Ancak sözün gelişinden de anlaşılacağı gibi söz konusu ifade gerçek manada iki defa öldürüp diriltmeden ziyade kıyamet gününün tarifsiz dehşetine işaret etmekte ve bu keyfiyet kâfirlerin dilinden, "Rabbimiz! Bizi öldürüp öldürüp diriltin." şeklinde nakledilmektedir.

12. Onlara şöyle karşılık verilecek: "İşte bu hâle düşmenizin sebebi, vaktiyle tek Allah'a iman ve ibadete davet edildiğinizde bunu reddetmeniz, O'na ortak koşulduğunda ise bu şirk inancını hemen benimsemiş olmanızdır. Artık hüküm yüceler yücesi, büyükler büyüğü Allah'a aittir."

13. [Ey Müşrikler!] Allah sınırsız kudretini ve tek gerçek ilah/tanrı olduğunu belgeleyen delillerini gözlerinizin önüne seriyor. Gökten rızık lütfetmesi de bu delillerdendir. Ama gel gör ki bunlardan ancak Allah'a yönelenler ibret alır.

14. [Ey Müminler!] Kâfirler hoşlanmasa da siz şirkten arınmış bir inançla yalnız Allah'a kulluk/ibadet edin.

15. Allah erişilmez yüceliklerin/niteliklerin[3] ve arşın sahibidir. İnsanları buluşma/kıyamet günü hakkında uyarması için kullarından dilediğine kendi emri ve iradesiyle vahyi O indirir.

3. Bu ayetteki *rafîu'd-derecât* tamlamasındaki *rafî'* kelimesi hem "yüksek/yüce" hem de "yükselten/yücelten" anlamına gelir ve bu anlam farklılığına göre söz konusu tamlama iki farklı şekilde yorumlanır: (1) Allah erişilmez yücelikte sıfatlara/niteliklere sahiptir; (2) Allah peygamberlerin, müminlerin derecelerini yükseltir. Bu ikinci manada göklerin yükseltilmesi gibi başka yorumlar da mevcuttur (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XXIII. 38-39).

يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ لَا يَخْفٰى عَلَى اللّٰهِ مِنْهُمْ شَيْءٌ لِمَنِ
[468] الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلّٰهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿١٦﴾ اَلْيَوْمَ تُجْزٰى
كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ
الْحِسَابِ ﴿١٧﴾ وَاَنْذِرْهُمْ يَوْمَ الْاٰزِفَةِ اِذِ الْقُلُوبُ لَدَى
الْحَنَاجِرِ كَاظِمِينَ مَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا
شَفِيعٍ يُطَاعُ ﴿١٨﴾ يَعْلَمُ خَائِنَةَ الْاَعْيُنِ وَمَا تُخْفِي
الصُّدُورُ ﴿١٩﴾ وَاللّٰهُ يَقْضِي بِالْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ
مِنْ دُونِهِ لَا يَقْضُونَ بِشَيْءٍ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ السَّمِيعُ
الْبَصِيرُ ﴿٢٠﴾ اَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا
كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ كَانُوا مِنْ قَبْلِهِمْ كَانُوا هُمْ
اَشَدَّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَاٰثَارًا فِي الْاَرْضِ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ
بِذُنُوبِهِمْ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٢١﴾ ذٰلِكَ
بِاَنَّهُمْ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَكَفَرُوا
فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ اِنَّهُ قَوِيٌّ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ
اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿٢٣﴾ اِلٰى
فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَقَارُونَ فَقَالُوا سَاحِرٌ كَذَّابٌ ﴿٢٤﴾

16. O gün insanlar dirilip kabirlerinden çıkacak ve hiçbir şeyleri Allah'a gizli-saklı kalmayacaktır. Peki, böyle bir günde mutlak hükümranlık kimindir? Elbette tek olan, gücü sınır tanımayan Allah'ın!

17. O gün herkes yaptığının karşılığını görecek. Evet, o gün kimseye asla haksızlık edilmeyecek. Şüphesiz Allah hesabı çok çabuk görür.

18. [Ey Peygamber!] Müşrikleri yaklaşan gün [kıyamet günü] hakkında uyar.[4] Çünkü o gün yürekler ağızlara gelecek, insanlar [korku ve dehşetten] yutkunup duracaklar. İşte o gün zalimler/müşrikler için ne kendilerine faydası dokunacak bir dost ne de sözü dinlenecek bir şefaatçi bulunacak.

4. Bu ayetteki *yevme'l-âzife* (yaklaşan gün) tamlaması, yüreklerin ağızlara gelmesi ifadesinden de anlaşılacağı gibi Ebû Müslim el-İsfahânî'ye göre ölüm vaktine işaret eder (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XXVII. 44).

19. Allah bakışların gizlediği hainlikleri, yüreklerin sakladığı gizlilikleri bilir.

20. Allah adalet ve hakkaniyetle hükmeder.[5] Müşriklerin Allah'ı bırakıp da tanrı diye tapındıkları putlar ise hiçbir şekilde hükmedemezler. Şüphesiz Allah her şeyi işitir, her şeyi görür.

5. Bu ayetteki *vallâhu yakdî bi'l-hak* ifadesi genellikle "Allah hak ile hükmeder." şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu, çeviriden ziyade ödünçlemedir. Zira *bi'l-hak* lafzının "hak ile" şeklindeki karşılığı Türkçe açısından anlamlı bir karşılık değildir. "Allah adalet ve hakkaniyetle hükmeder." şeklinde çevirdiğimiz *vallâhu yakdî bi'l-hak* ifadesini "Allah hakikaten hükmeder." şeklinde anlayıp yorumlamak da mümkündür. Çünkü ayette hükmetme sıfatı açısından Allah ile müşriklerin tapındıkları putlar arasında bir nevi mukayese yapılmaktadır. Ancak bu mukayese hükmetmenin keyfiyetinden ziyade bizatihi hükmetme sıfatıyla ilgili gözükmektedir. Dolayısıyla *bi'l-hak* lafzı Allah'ın gerçekten hükmetme sıfatını haiz olduğuna, O'nun hükmünün fiilî sonuç doğurduğuna işaret etmektedir.

21. Müşrikler şu diyarlarda gezip dolaşıp da kendilerinden önceki kâfir halkların akıbetlerinin nasıl olduğuna ibret nazarıyla bakmazlar mı?! Geçmişte helak olup giden o halklar hem bu müşriklerden daha güçlüydüler hem de yaşadıkları topraklarda daha derin izler bırakmışlardı. Allah onları işledikleri günahlardan dolayı cezalandırdı ve kendilerini Allah'ın azabına karşı koruyacak kimse de olmadı.

22. Zira onlar, kendilerine apaçık ayetler/mucizeler getiren peygamberleri inkârda ısrar ettiler. Bu yüzden Allah da onları cezalandırdı. Şüphesiz Allah çok güçlüdür, azabı da pek şiddetlidir.

23-24. Andolsun ki biz Musa'yı mucizelerimizin ve bilhassa [asanın yılana dönüşmesi gibi] çok güçlü bir mucizenin desteğinde Firavun'a, Hâmân'a ve Kârûn'a gönderdik; ama onlar Musa hakkında, "Bu bir sihirbaz, üstelik tam bir yalancı!" dediler.

فَلَمَّا جَاءَهُمْ بِالْحَقِّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اقْتُلُوا اَبْنَاءَ
الَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ وَاسْتَحْيُوا نِسَاءَهُمْ وَمَا كَيْدُ
الْكَافِرِينَ اِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿٢٥﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي [469]
اَقْتُلْ مُوسٰى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ اِنِّي اَخَافُ اَنْ يُبَدِّلَ
دِينَكُمْ اَوْ اَنْ يُظْهِرَ فِي الْاَرْضِ الْفَسَادَ ﴿٢٦﴾ وَقَالَ
مُوسٰى اِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَا
يُؤْمِنُ بِيَوْمِ الْحِسَابِ ﴿٢٧﴾ وَقَالَ رَجُلٌ مُؤْمِنٌ مِنْ
اٰلِ فِرْعَوْنَ يَكْتُمُ اِيمَانَهُ اَتَقْتُلُونَ رَجُلًا اَنْ يَقُولَ
رَبِّيَ اللّٰهُ وَقَدْ جَاءَكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ مِنْ رَبِّكُمْ وَاِنْ يَكُ
كَاذِبًا فَعَلَيْهِ كَذِبُهُ وَاِنْ يَكُ صَادِقًا يُصِبْكُمْ بَعْضُ
الَّذِي يَعِدُكُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ
كَذَّابٌ ﴿٢٨﴾ يَا قَوْمِ لَكُمُ الْمُلْكُ الْيَوْمَ ظَاهِرِينَ
فِي الْاَرْضِ فَمَنْ يَنْصُرُنَا مِنْ بَأْسِ اللّٰهِ اِنْ جَاءَنَا
قَالَ فِرْعَوْنُ مَا اُرِيكُمْ اِلَّا مَا اَرٰى وَمَا اَهْدِيكُمْ اِلَّا
سَبِيلَ الرَّشَادِ ﴿٢٩﴾

25. Musa bizim tarafımızdan vahyedilmiş ayetleri onlara tebliğ ettiğinde Firavun ve adamları, "Musa'ya uyup onun söylediklerine inananların erkek çocuklarını katledin; kadınlarını/kızlarını sağ bırakıp hor ve hakir şekilde kullanın." dediler. Ne var ki o kâfirlerin tuzakları boşa çıkmaya mahkûmdu.[6]

6. Bu ayete göre Firavun İsrailoğullarının yeni doğan erkek çocuklarını öldürme emrini Hz. Musa ile mücadeleye giriştikten sonra vermiştir. Buna göre Firavun'un veya iki ayrı Firavun'un biri Musa doğmadan önce, diğeri de Musa'nın peygamberlik döneminde olmak üzere iki katliam emri verdiğini kabul etmek gerekmektedir. Aksi takdirde, Musa'nın bebeklik çağında sandığa konulup nehre bırakılmasına gerekçe bulmak pek mümkün olmayacaktır. Bu ayetin sonundaki ifadeden anlaşıldığı kadarıyla ikinci katliam emri gerçekleşmemiştir.

26. Firavun, "Bana engel olmaktan vazgeçin de Musa'yı öldüreyim. Varsın o da rabbine yalvarıp yakarsın, [bakalım rabbi onu kurtarabilecek mi?!] Endişem o ki bu adam sizin dininizi [inanç ve değer sisteminizi] değiştirecek ve aynı zamanda buradaki kurulu düzeni bozarak ülkede huzursuzluk çıkaracak." dedi.

27. Musa da, "Ben, böbürlenip kibirlenen ve hesap gününe inanmayan herkesten, benim de sizin de rabbiniz olan Allah'a sığınırım." diye karşılık verdi.

28. Bu arada Firavun hanedanından, mümin olduğu hâlde o güne kadar imanını gizleyen bir kişi çıkıp şöyle dedi: "Ne o, yoksa siz bir adamı 'Rabbim Allah'tır.' diye inandığı için öldürecek misiniz?! Hâlbuki o size rabbinizden hak ve hakikati gösteren apaçık deliller ve mucizeler getirdi. Şayet yalan söylüyorsa, yalanının cezasını çeker. Yok, eğer doğru söylüyorsa sizi uyardığı azap başınıza gelip çatar.[7] [Bilin ki] Allah haddi aşanları ve yalancıları emeline ulaştırmaz."

7. Bu ayetteki *ba'dullezî yaidüküm* [sizi uyardığı azabın bir kısmı] ifadesinde geçen *ba'd* kelimesi Ebû Ubeyde gibi bazı dilci müfessirlere göre "bir kısmı" değil "tümü" anlamındadır. Buna göre mana, "Musa'nın sizi uyardığı azap bütünüyle başınıza gelir." şeklinde olur. Ancak bizim çevirimiz bu kelimenin sıla/zaid olduğu ve söz konusu ifadenin *yusibkümüllezî yaidüküm* şeklinde bir mana taşıdığı yorumuna dayanmaktadır (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, VII. 218).

29. "Ey kavmim! Bugün ülkede güç ve iktidar sizin elinizde; ama eğer [Musa'nın sözünü ettiği azap] yarın bir gün başımıza gelirse Allah'ın azabından bizi kim kurtaracak?!"

[Halkın bu sözlerden etkilendiğini fark eden] Firavun, "Ben size sadece kendi görüşümü söylüyorum, [ama şunu da bilin ki] ben sizi doğru yoldan başka bir yola yönlendirmem." dedi.

وَقَالَ الَّذ۪ٓي اٰمَنَ يَا قَوْمِ اِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ مِثْلَ يَوْمِ
الْاَحْزَابِۙ ﴿٣٠﴾ مِثْلَ دَأْبِ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ
وَالَّذ۪ينَ مِنْ بَعْدِهِمْۜ وَمَا اللّٰهُ يُر۪يدُ ظُلْماً لِلْعِبَادِ ﴿٣١﴾
وَيَا قَوْمِ اِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِۙ ﴿٣٢﴾ يَوْمَ
تُوَلُّونَ مُدْبِر۪ينَۚ مَا لَكُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍۚ وَمَنْ
[470] يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾ وَلَقَدْ جَٓاءَكُمْ
يُوسُفُ مِنْ قَبْلُ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا زِلْتُمْ ف۪ي شَكٍّ
مِمَّا جَٓاءَكُمْ بِه۪ۜ حَتّٰٓى اِذَا هَلَكَ قُلْتُمْ لَنْ يَبْعَثَ اللّٰهُ
مِنْ بَعْدِه۪ رَسُولاًۜ كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ هُوَ مُسْرِفٌ
مُرْتَابٌۚ ﴿٣٤﴾ اَلَّذ۪ينَ يُجَادِلُونَ ف۪ٓي اٰيَاتِ اللّٰهِ بِغَيْرِ
سُلْطَانٍ اَتٰيهُمْۜ كَبُرَ مَقْتاً عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ الَّذ۪ينَ
اٰمَنُواۜ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ قَلْبِ مُتَكَبِّرٍ
جَبَّارٍ ﴿٣٥﴾ وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَا هَامَانُ ابْنِ ل۪ي صَرْحاً
لَعَلّ۪ٓي اَبْلُغُ الْاَسْبَابَۙ ﴿٣٦﴾ اَسْبَابَ السَّمٰوَاتِ
فَاَطَّلِعَ اِلٰٓى اِلٰهِ مُوسٰى وَاِنّ۪ي لَاَظُنُّهُ كَاذِباًۜ وَكَذٰلِكَ
زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُٓوءُ عَمَلِه۪ وَصُدَّ عَنِ السَّب۪يلِۜ وَمَا
كَيْدُ فِرْعَوْنَ اِلَّا ف۪ي تَبَابٍۚ ﴿٣٧﴾ وَقَالَ الَّذ۪ٓي اٰمَنَ
يَا قَوْمِ اتَّبِعُونِ اَهْدِكُمْ سَب۪يلَ الرَّشَادِۚ ﴿٣٨﴾ يَا قَوْمِ
اِنَّمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا مَتَاعٌۘ وَاِنَّ الْاٰخِرَةَ هِيَ
دَارُ الْقَرَارِ ﴿٣٩﴾ مَنْ عَمِلَ سَيِّئَةً فَلَا يُجْزٰٓى اِلَّا

30-31. Bunun üzerine o mümin kişi, "Ey kavmim!" dedi, "Ben daha önce gelip geçen halkların, Nuh, Âd, Semûd ve onlardan sonraki nice halkların başına gelen akıbetin sizin başınıza da gelecek olmasından korkuyorum. [Bilin ki] Allah kullarını durup dururken cezalandırmayı hiç istemez."

32-33. "Ey kavmim! Korkum o ki siz bu gidişle [tüm kâfirlerin] feryat-figan edecekleri kıyamet gününde korkunç azaba mahkûm olacaksınız. O gün azaptan kaçıp kurtulmaya çalışacaksınız, ama ne mümkün! Sizi Allah'ın azabından kurtaracak kimse olmaz. [Unutmayın ki] Allah kimi dalalette bırakırsa onu hidayete/doğru yola ulaştıracak kimse bulunmaz."

34. "Ey kavmim! Vaktiyle Yusuf da size/atalarınıza hak ve hakikati gösteren delliler getirmiş; ama siz/atalarınız onun getirdiği delillere, tebliğ ettiği gerçeklere de kuşkuyla bakmıştınız. Yusuf vefat edince de, 'Allah ondan sonra peygamber göndermeyecek.' demiştiniz. [Bu yüzden, sonraki peygamberlere inanmamıştınız]. Ama şu bir gerçek ki Allah haddi aşan, peygamberlerin tebliğine kuşkuyla bakan kimseleri dalalette bırakır."

35. "Böyle kimseler kendilerine ulaşan herhangi bir delile dayanmaksızın Allah'ın [Musa'ya verdiği] ayetler/mucizeler hakkında ileri geri konuşurlar. Bu da gerek Allah katında gerek müminler nezdinde büyük bir öfkeye sebep olur. Evet, şu bir gerçek ki Allah kibirlenip böbürlenen ve zorbalık eden herkesin kalbini mühürler."

36-37. Mümin kişinin bu sözleri üzerine Firavun, [alaylı bir üslupla], "Ey Hâmân!" dedi, "Benim için bir kule inşa et de bu sayede yükseklere ulaşma, göklere çıkma imkânı bulayım. Gerçi ben Musa'nın kesinkes yalancı olduğunu biliyorum, ama belki bakarsın göklerde onun tanrısına rastlarım(!)"

İşte böylece Firavun'un bu kâfirlik ve azgınlığı kendisine pek cazip göründü ve bu tavrı onu doğru yoldan alıkoydu. Ayrıca Firavun'un Musa'yı bertaraf etmek için kurduğu tuzaklar da kendi helak ve hüsranıyla sonuçlandı.

38-40. Mümin kişi şöyle dedi: "Ey kavmim! Gelin, bana uyun; ben de size doğru yolu göstereyim. Ey kavmim! Bu dünyadaki hayat bir güne bile gelmeyen, "işte geldik gidiyoruz" denilmesi gereken bir hayattır. Ahiret ise ebedî hayat yurdudur.

مِثْلَهَاۚ وَمَنْ عَمِلَ صَالِحاً مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى وَهُوَ
مُؤْمِنٌ فَاُو۬لٰٓئِكَ يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ يُرْزَقُونَ فٖيهَا بِغَيْرِ
حِسَابٍ ﴿٤٠﴾ وَيَا قَوْمِ مَا لٖٓى اَدْعُوكُمْ اِلَى النَّجٰوةِ [471]
وَتَدْعُونَنٖٓى اِلَى النَّارِ ﴿٤١﴾ تَدْعُونَنٖى لِاَكْفُرَ بِاللّٰهِ
وَاُشْرِكَ بِهٖ مَا لَيْسَ لٖى بِهٖ عِلْمٌ وَاَنَا۬ اَدْعُوكُمْ اِلَى
الْعَزٖيزِ الْغَفَّارِ ﴿٤٢﴾ لَا جَرَمَ اَنَّمَا تَدْعُونَنٖٓى اِلَيْهِ
لَيْسَ لَهُ دَعْوَةٌ فِى الدُّنْيَا وَلَا فِى الْاٰخِرَةِ وَاَنَّ
مَرَدَّنَٓا اِلَى اللّٰهِ وَاَنَّ الْمُسْرِفٖينَ هُمْ اَصْحَابُ النَّارِ
﴿٤٣﴾ فَسَتَذْكُرُونَ مَٓا اَقُولُ لَكُمْ وَاُفَوِّضُ اَمْرٖٓى اِلَى
اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ بَصٖيرٌ بِالْعِبَادِ ﴿٤٤﴾ فَوَقٰيهُ اللّٰهُ سَيِّـَٔاتِ
مَا مَكَرُوا وَحَاقَ بِاٰلِ فِرْعَوْنَ سُٓوءُ الْعَذَابِۚ ﴿٤٥﴾
اَلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوًّا وَعَشِيًّاۚ وَيَوْمَ تَقُومُ
السَّاعَةُ اَدْخِلُٓوا اٰلَ فِرْعَوْنَ اَشَدَّ الْعَذَابِ ﴿٤٦﴾
وَاِذْ يَتَحَٓاجُّونَ فِى النَّارِ فَيَقُولُ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذٖينَ
اسْتَكْبَرُٓوا اِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعاً فَهَلْ اَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا
نَصٖيباً مِنَ النَّارِ ﴿٤٧﴾ قَالَ الَّذٖينَ اسْتَكْبَرُٓوا اِنَّا
كُلٌّ فٖيهَٓا اِنَّ اللّٰهَ قَدْ حَكَمَ بَيْنَ الْعِبَادِ ﴿٤٨﴾

[Bilin ki] kim bir kötülük/günah işlerse, sadece işlediği günah nispetinde ceza görür. Buna mukabil, ister erkek ister kadın olsun, kim mümin olarak hayırlı/iyi işler yaparsa, işte böyleleri cennete girer ve orada sayısız/sınırsız nimete kavuşur."

41-42. "Ey kavmim! [Daha ne desem bilmem ki?!] Şu hâle bakın, ben sizi kurtuluşa çağırıyorum, siz beni cehenneme çağırıyorsunuz. Siz benim Allah'ın tek gerçek ilah/tanrı olduğunu inkâr etmemi, buna mukabil tanrı oldukları hususunda hiçbir bilgi ve delil sahibi olmadığım şeyleri O'na ortak koşmamı istiyorsunuz. Oysa ben sizi sonsuz kudret, sınırsız mağfiret sahibi Allah'a imana davet ediyorum."

43-44. "Gerçek şu ki beni tapınmaya davet ettiğiniz şeyler bu dünyada da ahirette de kendilerine tapınanlara cevap verme gücü olmayan varlıklardır. [İyi bilin ki] hepimizin sonunda varacağı yer Allah'ın huzurudur. [Allah'a şirk koşmak suretiyle] haddi aşanlar kesinlikle cehennemliktirler. Bu sözlerimin gerçek olduğunu yarın bir gün anlayacaksınız. [Tehditleriniz karşısında] ben işimi/durumumu Allah'a havale ediyorum. Şüphesiz Allah [mümin] kullarını daima görüp gözetir."

45. Allah o mümin kişiyi kâfirlerin kurduğu tuzakların şerrinden korudu; Firavun ve adamları ise feci bir azaba uğradı.

46. [Onlar suda boğulup öldükten sonra] ateş/azap sürekli olarak kendilerine gösterilir. Kıyamet günü ise, "Atın şu Firavun ve adamlarını azabın en şiddetlisine!" denilecektir.[8]

8. Bu ayetteki *en-nâru yu'radûne aleyhâ ğudüvven ve aşiyyen* ifadesi Ehl-i Sünnet âlimlerince berzah âlemine, dolayısıyla kabir azabına delil gösterilir. Çünkü ayette Firavun ve adamlarına sürekli olarak ateşin gösterildiğinden söz edilmekte, ardından da kıyamet günü azabın en şiddetlisine çarptırılacakları belirtilmektedir. Buna göre söz konusu ateş, kıyamet günündeki cehennem ateşinden/azabından farklıdır. Nitekim *arz* (sunmak/göstermek) kelimesi de buna işaret etmektedir (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XXVII. 64).

47. Kâfirler cehennemde birbirleriyle tartışacaklar; dünyada iken yandaşları arasında güçsüz ve nüfuzsuz olan kâfirler, kibirli azgın liderlerine, "Biz vaktiyle size uymuştuk; şimdi siz de şu ateşi/azabı biraz olsun hafifletsenize!" diyecekler.

48. Kibirli azgın liderleri de şöyle karşılık verecekler: "[Görmüyor musunuz,] hepimiz ateşteyiz; elimizden ne gelir ki?! Artık Allah kulları hakkında hükmünü verdi, iş işten geçti."

وَقَالَ الَّذِينَ فِي النَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ادْعُوا رَبَّكُمْ
[472] يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِنَ الْعَذَابِ ﴿٤٩﴾ قَالُوا أَوَلَمْ تَكُ
تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا بَلَى قَالُوا فَادْعُوا
وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿٥٠﴾ إِنَّا لَنَنْصُرُ
رُسُلَنَا وَالَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَيَوْمَ يَقُومُ
الْأَشْهَادُ ﴿٥١﴾ يَوْمَ لَا يَنْفَعُ الظَّالِمِينَ مَعْذِرَتُهُمْ وَلَهُمُ
اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴿٥٢﴾ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَى
الْهُدَى وَأَوْرَثْنَا بَنِي إِسْرَائِيلَ الْكِتَابَ ﴿٥٣﴾ هُدًى
وَذِكْرَى لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿٥٤﴾ فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ
حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ
وَالْإِبْكَارِ ﴿٥٥﴾ إِنَّ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِ اللَّهِ بِغَيْرِ
سُلْطَانٍ أَتَاهُمْ إِنْ فِي صُدُورِهِمْ إِلَّا كِبْرٌ مَا هُمْ بِبَالِغِيهِ
فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ ﴿٥٦﴾ لَخَلْقُ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ النَّاسِ وَلَٰكِنَّ
أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾

49. Derken, ateşte yanan o kâfirler, cehennemdeki görevli meleklere, "N'olur, rabbinize bizim için yakarın da çektiğimiz azabı hiç değilse kısa bir süre için hafifletsin." diye yalvaracaklar.

50. Bunun üzerine görevli melekler, "Peygamberleriniz size hak ve hakikati gösteren açık deliller/ayetler getirmediler mi?!" diye soracak, onlar da, "Evet, getirmişlerdi." diye cevap verecekler. Bu defa görevli melekler şöyle diyecekler: "O hâlde Allah'a kendiniz yalvarın. [Bizim böyle bir yetkimiz yok]. Ayrıca şunu bilin ki bugün kâfirlerin yalvarıp yakarması nafiledir."

51. [Ey Peygamber!] Hiç şüphen olmasın ki biz elçilerimize ve onlara inananlara hem dünya hayatında hem de şahitlerin [peygamberler ve meleklerin] tanıklıkta bulunacakları hesap gününde mutlaka yardım edeceğiz.

52. O gün zalimlerin/kâfirlerin mazeret beyanları hiçbir işe yaramayacak. Onların hakkı lanetlenip ilahî rahmetten kovulmak ve çok kötü bir yerde [cehennemde] azaba mahkûm olmaktır.

53-54. Andolsun ki biz vaktiyle Musa'yı vahye mazhar kılmış, aklıselim sahibi herkes için bir rehber ve öğüt olan bu vahiylere İsrailoğullarını mirasçı kılmıştık.

55. [Ey Peygamber!] Allah yolunda karşılaştığın sıkıntı ve zorluklara sabret. [Unutma ki] Allah'ın yardım ve zafer vaadi mutlak gerçektir, mutlaka gerçekleşecektir. O hâlde, müşriklerin sana yönelttikleri suçlamaların [nihai bir zaferle] bertaraf olması için dua et[9] ve her daim rabbini överek yücelt.

9. Bu ayetteki *vestağfir li-zenbike* ifadesi genellikle "Günahından dolayı bağışlanma dile." şeklinde çevrilmektedir. Ancak gerek bu ayette gerek 47/Muhammed 19 ve 48/Fetih 2. ayetlerde geçen *zenb* kelimesi "günah"a değil, müşriklerin Hz. Peygamber'e yönelik suçlamalarına/ithamlarına işaret eder. Bu ayete verdiğimiz anlamın daha detaylı gerekçesi için 47/Muhammed 19 ve 48/Fetih 2. ayetlerle ilgili izah notlarına bakılabilir.

56. Kendilerine ulaşan hiçbir bilgi ve delile dayanmaksızın Allah'ın ayetleri hakkında ileri geri konuşanlar var ya, işte onların sinesinde onulmaz bir kibir ve küstahlıktan başka bir şey yoktur.

[Ey Peygamber!] Onların şerrinden Allah'a sığın. Şüphesiz O her şeyi işitir, her şeyi görür.

57. Andolsun ki gökleri ve yeri yaratmak insanları yeniden yaratmaktan daha büyük/zor bir iştir. Ama gel gör ki Mekke halkının kâfir/müşrik çoğunluğu bu gerçeği anlamaz.

58. [Ey Kâfirler!] Kör ile gören bir olmadığı gibi, iman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapanlarla günahkârlar da bir değildir. Bu gerçeğe rağmen siz ne kadar düşüncesizsiniz!

59. Kıyamet mutlaka gelip çatacaktır. Bunda hiç şüphe yoktur. Fakat Mekke halkının müşrik çoğunluğu bu gerçeğe inanmaz.

60. Rabbiniz şöyle buyuruyor: "Bana yakarın, yakarışınıza karşılık vereyim; [dua edin, duanızı kabul edeyim]. Bana kulluk/ibadet etmeyi kibrine yediremeyenler aşağılanmış bir hâlde cehennemi boylayacaklar."

61. Uyuyup dinlenmeniz için geceyi, çalışıp işlerinizi görmeniz için gündüzü meydana getiren O'dur. Şüphesiz Allah insanlara karşı çok lütufkârdır; fakat Mekke halkının kâfir/nankör çoğunluğu şükretmez.

62. [Ey Müşrikler!] İşte rabbiniz Allah budur. O her şeyin yaratıcısıdır. O'ndan başka gerçek ilah/tanrı yoktur. Bu hakikate rağmen nasıl oluyor da Allah'tan başka varlıklara yönelip onlara tanrılık yakıştırıyorsunuz?!

63. Allah'ın ayetlerini inatla inkâr edenler, işte böyle haktan uzaklaşırlar.

64. Yeryüzünü yaşamanız için elverişli kılan, gökyüzünü de üstünüze tavan gibi çatan, size şekil veren hem de en güzel şekli veren ve yine size temiz, hoş rızıklar bahşeden Allah'tır. İşte rabbiniz Allah budur. Âlemlerin rabbi Allah yüceler yücesi, cömertler cömerdidir.

65. O Allah ki daima diridir. O'ndan başka gerçek ilah/tanrı yoktur. Öyleyse, şirkten arınmış bir inançla yalnız Allah'a kulluk/ibadet edin. Bütün övgüler âlemlerin rabbi Allah'a mahsustur.

66. [Ey Peygamber!] De ki: "Bana rabbimden apaçık deliller/ayetler geldiği günden itibaren ben sizin Allah'ı bırakıp tanrı diye taptığınız şeylere tapınmaktan kesinlikle menedildim. Buna mukabil, âlemlerin rabbi Allah'a yürekten teslim olmakla emrolundum."

67. Sizi ilkin topraktan, sonra her birinizi bir damla sudan, daha sonra bir kan pıhtısından yaratan ve nihayet bebek olarak dünyaya gelmenizi sağlayan O'dur. Siz dünyaya geldikten sonra [çocukluk, gençlik,] olgunluk derken, yaşlanırsınız. Bir kısmınız olgunluk ve yaşlılık çağına gelmeden hayata veda eder. Sonuçta he-

وَمَا يَسْتَوِي الْاَعْمٰى وَالْبَصٖيرُ وَالَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ وَلَا الْمُسٖٓيءُۜ قَلٖيلًا مَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾
اِنَّ السَّاعَةَ لَاٰتِيَةٌ لَا رَيْبَ فٖيهَا وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا [473]
يُؤْمِنُونَ ﴿٥٩﴾ وَقَالَ رَبُّكُمُ ادْعُونٖٓي اَسْتَجِبْ لَكُمْۜ اِنَّ
الَّذٖينَ يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتٖي سَيَدْخُلُونَ جَهَنَّمَ
دَاخِرٖينَۚ ﴿٦٠﴾ اَللّٰهُ الَّذٖي جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوا
فٖيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًاۜ اِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ
وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦١﴾ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْ
خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍۢ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۘ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٦٢﴾
كَذٰلِكَ يُؤْفَكُ الَّذٖينَ كَانُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ ﴿٦٣﴾
اَللّٰهُ الَّذٖي جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ قَرَارًا وَالسَّمَٓاءَ بِنَٓاءً
وَصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِۜ
ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْۚ فَتَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمٖينَ ﴿٦٤﴾
هُوَ الْحَيُّ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَادْعُوهُ مُخْلِصٖينَ لَهُ الدّٖينَۜ
اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمٖينَ ﴿٦٥﴾ قُلْ اِنّٖي نُهٖيتُ
اَنْ اَعْبُدَ الَّذٖينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ لَمَّا جَٓاءَنِيَ
الْبَيِّنَاتُ مِنْ رَبّٖي وَاُمِرْتُ اَنْ اُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمٖينَ
﴿٦٦﴾ هُوَ الَّذٖي خَلَقَكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ [474]
مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ يُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ لِتَبْلُغُٓوا اَشُدَّكُمْ ثُمَّ
لِتَكُونُوا شُيُوخًاۚ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفّٰى مِنْ قَبْلُ وَلِتَبْلُغُٓوا

اَجَلًا مُسَمًّى وَلَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦٧﴾ هُوَ الَّذ۪ي يُحْي۪
وَيُم۪يتُۚ فَاِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ
﴿٦٨﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذ۪ينَ يُجَادِلُونَ ف۪ٓي اٰيَاتِ اللّٰهِۜ اَنّٰى
يُصْرَفُونَۚ ﴿٦٩﴾ اَلَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِالْكِتَابِ وَبِمَٓا اَرْسَلْنَا بِه۪
رُسُلَنَاۗ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَۙ ﴿٧٠﴾ اِذِ الْاَغْلَالُ ف۪ٓي اَعْنَاقِهِمْ
وَالسَّلَاسِلُۜ يُسْحَبُونَۙ ﴿٧١﴾ فِي الْحَم۪يمِ ثُمَّ فِي النَّارِ
يُسْجَرُونَۚ ﴿٧٢﴾ ثُمَّ ق۪يلَ لَهُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ تُشْرِكُونَۙ
﴿٧٣﴾ مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا بَلْ لَمْ نَكُنْ نَدْعُوا
مِنْ قَبْلُ شَيْـًٔاۜ كَذٰلِكَ يُضِلُّ اللّٰهُ الْكَافِر۪ينَ ﴿٧٤﴾
ذٰلِكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَفْرَحُونَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ
وَبِمَا كُنْتُمْ تَمْرَحُونَۚ ﴿٧٥﴾ اُدْخُلُٓوا اَبْوَابَ جَهَنَّمَ
خَالِد۪ينَ ف۪يهَاۚ فَبِئْسَ مَثْوَى الْمُتَكَبِّر۪ينَ ﴿٧٦﴾ فَاصْبِرْ
اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّۚ فَاِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذ۪ي نَعِدُهُمْ اَوْ
[475] نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِلَيْنَا يُرْجَعُونَ ﴿٧٧﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا
مِنْ قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ
نَقْصُصْ عَلَيْكَۜ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ اَنْ يَأْتِيَ بِاٰيَةٍ اِلَّا
بِاِذْنِ اللّٰهِۚ فَاِذَا جَٓاءَ اَمْرُ اللّٰهِ قُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ
هُنَالِكَ الْمُبْطِلُونَ ﴿٧٨﴾

piniz belirlenen eceliniz gelinceye kadar yaşarsınız. İşte bütün bunları düşünüp ibret almalısınız.

68. Canı veren de O'dur, alan da! O bir şeyin olmasını dilediği zaman ona sadece "Ol!" der; o şey de oluş sürecine girer.

69. [Ey Peygamber!] Allah'ın ayetleri hakkında ileri geri konuşan şu müşrikleri görüyorsun değil mi?! Onlar nasıl da Allah'ı bırakıp başka varlıklara yöneliyor, nasıl da haktan uzaklaşıyorlar?!

70. Bu Kur'an'ı ve daha önceki peygamberlere gönderdiğimiz vahiyleri yalan sayanlar ne büyük yanlış yaptıklarını yarın bir gün anlayacaklar.

71-72. Onlar kıyamet günü boyunlarında demir halkalar ve zincirler takılı olduğu hâlde kaynar suya sürüklenecekler, sonra da cehennem ateşinde cayır cayır yakılacaklar.

73-74. Onlara, "Allah'ı bırakıp da tanrı diye tapındığınız, O'na ortak koştuğunuz şeyler şimdi nerdeler?!" diye sorulacak; onlar da, "Bizi yüzüstü bırakıp gittiler. Meğer bizim vaktiyle tanrı diye tapındığımız şeyler koskoca bir hiçmiş!" diye karşılık verecekler. İşte Allah kâfirleri böyle şaşkın ve çaresiz hâlde bırakır.

75-76. Yine onlara, "Bu hâle düşmenizin sebebi, dünyada iken hak-hukuk tanımaksızın şımarmanız ve kendinizi bir şey sanarak azgınlık yapmış olmanızdır. Şimdi girin bakalım cehennem kapılarından, hem de içinde temelli kalmak üzere!" denecek. Allah'a kulluk/ibadet etmeyi kibrine yediremeyenler için ne kötü bir yerdir cehennem!

77. [Ey Peygamber!] Allah yolunda karşılaştığın sıkıntı ve zorluklara sabret. Zira Allah'ın [elçilerine ve müminlere yardım] vaadi mutlak gerçektir ve mutlaka gerçekleşecektir. O kâfirleri uyardığımız cezanın/azabın bir kısmının başlarına geldiğini sana göstersek de, göstermeden senin canını alsak da şundan emin ol ki onlar bir gün bizim huzurumuza gelip hesap verecekler.

78. [Ey Peygamber!] Biz senden önce de birçok peygamber gönderdik. Onlardan bazılarının haberlerini/hikâyelerini sana anlattık, bazılarınınkini ise anlatmadık. [Senden mucize isteyenler iyi bilsinler ki] bir peygamber Allah'ın izni olmadıkça herhangi bir mucize gösteremez. Allah'ın azap emri gelince, hak ve adalet yerini bulur. İşte o zaman [müminler kurtarılır,] şirk uğrunda mücadele verenlerin sonu da helak ve hüsran olur.

اَللّٰهُ الَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ الْاَنْعَامَ لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا
تَأْكُلُونَۘ ﴿٧٩﴾ وَلَكُمْ ف۪يهَا مَنَافِعُ وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً
ف۪ي صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ تُحْمَلُونَۜ ﴿٨٠﴾
وَيُر۪يكُمْ اٰيَاتِه۪ فَاَيَّ اٰيَاتِ اللّٰهِ تُنْكِرُونَ ﴿٨١﴾ اَفَلَمْ
يَس۪يرُوا فِي الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْۜ كَانُٓوا اَكْثَرَ مِنْهُمْ وَاَشَدَّ قُوَّةً وَاٰثَاراً
فِي الْاَرْضِ فَمَٓا اَغْنٰى عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾
فَلَمَّا جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرِحُوا بِمَا عِنْدَهُمْ
مِنَ الْعِلْمِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِه۪ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٨٣﴾
فَلَمَّا رَاَوْا بَأْسَنَا قَالُٓوا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَحْدَهُ وَكَفَرْنَا بِمَا
كُنَّا بِه۪ مُشْرِك۪ينَ ﴿٨٤﴾ فَلَمْ يَكُ يَنْفَعُهُمْ ا۪يمَانُهُمْ
لَمَّا رَاَوْا بَأْسَنَاۜ سُنَّتَ اللّٰهِ الَّت۪ي قَدْ خَلَتْ ف۪ي عِبَادِه۪ۚ
وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْكَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

79. Bir kısmına binmeniz, bir kısmının etini yemeniz için deve, sığır, koyun, keçi gibi hayvanları yaratıp istifadenize sunan Allah'tır.

80. O hayvanlarda sizin için daha başka faydalar da vardır. Nitekim uzun seyahatlerde menzilinize onlar sayesinde ulaşırsınız. Karada onlara, denizde gemilere binip yolculuk yaparsınız.

81. İşte Allah sınırsız kudretini ve tek gerçek ilah/tanrı olduğunu belgeleyen delillerini gözlerinizin önüne seriyor. Haydi söyleyin bakalım, Allah'ın bütün bu delillerinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

82. Müşrikler şu diyarlarda gezip dolaşıp da kendilerinden önceki kâfir halkların akıbetlerinin nasıl olduğuna ibret nazarıyla bakmazlar mı?! Geçmişte helak olup giden o halklar hem bu müşriklerden daha güçlüydüler hem de yaşadıkları topraklarda daha derin izler bırakmışlardı. Ne var ki sahip oldukları kudret, elde ettikleri servet kendilerine hiçbir fayda sağlamadı.

83. Peygamberleri onlara hak ve hakikati gösteren açık deliller/mucizeler getirdiğinde onlar kendi bildiklerini okudular, şımarıp alay ettiler. Fakat sonunda alay konusu yaptıkları azap onları çepeçevre kuşatıverdi.

84. Onlar azabımızın başlarına geleceğini anlayınca, "Biz sadece tek olan Allah'a iman ediyor, O'na ortak koştuğumuz putları artık tanımıyoruz." dediler.

85. Fakat Allah'ın [kâfirlikte direnen] kulları hakkındaki değişmez kanunu uyarınca, onların azabımızı görünce imana gelmeleri kendilerine hiçbir fayda sağlamadı. İşte o zaman kâfirler helak ve hüsrana uğradılar.[10]

10. Bu ayetteki *hünâlike* kelimesi birçok mealde, "burada/orada/oracıkta" şeklinde çevrilmektedir. Oysa bu ve bir önceki ayette mekândan değil zamandan söz edilmektedir. Kaldı ki *hünâlike* kelimesi mekân zarfı olmakla birlikte, bu ayette olduğu gibi zaman zarfı olarak da kullanılır (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, IX. 278).

[476]

سُورَةُ فُصِّلَتْ (٤١)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزٖيلٌ مِنَ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ ﴿٢﴾ كِتَابٌ
فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُ قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣﴾
بَشٖيرًا وَنَذٖيرًا فَاَعْرَضَ اَكْثَرُهُمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ
﴿٤﴾ وَقَالُوا قُلُوبُنَا فٖٓي اَكِنَّةٍ مِمَّا تَدْعُونَٓا اِلَيْهِ وَفٖٓي
اٰذَانِنَا وَقْرٌ وَمِنْ بَيْنِنَا وَبَيْنِكَ حِجَابٌ فَاعْمَلْ اِنَّنَا
عَامِلُونَ ﴿٥﴾ قُلْ اِنَّمَٓا اَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحٰٓى اِلَيَّ
اَنَّمَٓا اِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ فَاسْتَقٖيمُٓوا اِلَيْهِ وَاسْتَغْفِرُوهُ
وَوَيْلٌ لِلْمُشْرِكٖينَ ﴿٦﴾ اَلَّذٖينَ لَا يُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَهُمْ
بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٧﴾

41/FUSSİLET SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 61. sûre olduğu ve Mü'min sûresinden sonra, Şûrâ sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 54 ayettir. İsmini 3. ayette geçen ve "açık/anlaşılır kılınmış" yahut "açıklanmış" anlamına gelen *fussilet* kelimesinden almıştır. Bunun yanında, başındaki *hâ-mîm* harfleri ile 37. ayetteki secde emrinden dolayı "Hâ-mîm Secde" ve 12. ayette geçen *mesâbîh* (kandiller/yıldızlar) kelimesinden dolayı "Mesâbîh sûresi" gibi isimlerle de anılmıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Hâ-Mîm.

2-3. Bu Kur'an rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah katından indirilmiş ve ayetleri Arapça okunup tebliğ edilen bir hitabe olarak açık ve anlaşılır kılınmıştır. Fakat bunu hak ve hakikatin idrakinde olan kimseler anlar.

4. Yine bu Kur'an hem müjdeci hem de uyarıcı olarak indirilmiştir. Hâl böyleyken Mekke halkının müşrik çoğunluğu ondan yüz çevirmekte, onun çağrısına kulak vermemektedir.[1]

1. Bu ayetteki *ekserühüm* (onların çoğu) tamlaması, diğer birçok ayette olduğu gibi Mekke halkının çoğunluğunu oluşturan müşriklere işaret etmektedir. Nitekim bu husus *ve-kâlû* (dediler/derler) lafzıyla başlayan bir sonraki ayetin muhtevasından da açıkça anlaşılmaktadır (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, VII. 241). Dolayısıyla bu tamlamayı "insanların çoğu" şeklinde çevirmek, her ne kadar iyi niyete mebni olsa da, hem vahyin nazil olduğu tarihî vasata, hem vakıaya hem de on beş asırlık tefsir geleneğine uygun düşmemektedir. Keza, söz konusu tamlamayı, –"Mekkeli müşrikler" ifadesini kullanmamak için– "onların çoğu" diye yuvarlamak da en azından çeviri tekniği açısından isabetli gözükmemektedir.

5. Onlar şöyle derler: "[Ey Muhammed!] Bizi davet ettiğin dine akıl ve idrak penceremiz kapalı, kulaklarımızda da ağırlık/sağırlık var. Dahası aramızda [inanç farklılığından kaynaklanan] bir engel var. Şu hâlde, sen işine bak, biz de işimize bakalım."

6. [Ey Peygamber!] De ki onlara: "Evet, ben de sizin gibi bir insanım. Ancak şu var ki bana ilahınızın/tanrınızın tek bir ilah/tanrı olduğu vahyediliyor. Yalnız O'na yönelin ve O'ndan bağışlanma dileyin. Aksi takdirde O'na şirk koşanların vay hâline!"

7. O müşrikler [hac için Mekke'ye gelenlere yemek ve su dağıtırken] müminleri bu imkândan faydalandırmazlar; onlar ahiret gerçeğini de tümden inkâr ederler.[2]

2. Bu ayette geçen *zekât* kelimesi bildik anlamda zekât manasında kullanılmamıştır. Burada kastedilen mana, ayetin nüzul sebebiyle ilgili rivayetten de anlaşılacağı gibi, Mekkeli/Kureyşli müşriklerin hacca gelen insanlara yemek ve su dağıtmaları, müminleri bu imkânlardan mahrum bırakmalarıdır (Bkz. Ferrâ, *Meâni'l-Kur'ân*, III. 12; Kurtubî, *el-Câmi'*, XV. 222).

8. Hiç şüphesiz, iman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapanlara bitmez-tükenmez mükâfatlar vardır.

9. [Ey Peygamber!] Yine de ki o müşriklere: "Siz yeryüzünü iki günde/evrede yaratan Allah'ın tek gerçek ilah/tanrı olduğunu inkâr ediyor ve O'na ortaklar koşuyorsunuz, öyle mi?! Hâlbuki O âlemlerin rabbidir."

10. Allah yeryüzünü sabit dağlarla perçinledi; orayı verimli ve yaşanabilir hâle getirdi. Canlıların yiyecek ihtiyaçlarının temini için orada belli bir düzen takdir/tesis etti ve bütün bunları [ilk iki günle beraber toplam] dört günde/evrede gerçekleştirdi.

11. Ayrıca Allah duman/gaz hâlinde bulunan göğe yönelip ona ve yeryüzüne, "Benim yaratma kanunuma ister gönüllü ister gönülsüz olarak boyun eğin." buyurdu. Onlar da, "Senin kanununa gönüllü olarak boyun eğdik." diye karşılık verdiler.[3]

إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ
مَمْنُونٍ ﴿٨﴾ قُلْ اَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذٖي خَلَقَ
الْاَرْضَ فٖي يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُٓ اَنْدَادًاؕ ذٰلِكَ رَبُّ
الْعَالَمٖينَۚ ﴿٩﴾ وَجَعَلَ فٖيهَا رَوَاسِيَ مِنْ فَوْقِهَا
وَبَارَكَ فٖيهَا وَقَدَّرَ فٖيهَٓا اَقْوَاتَهَا فٖٓي اَرْبَعَةِ اَيَّامٍؕ سَوَٓاءً
لِلسَّٓائِلٖينَ ﴿١٠﴾ ثُمَّ اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَٓاءِ وَهِيَ دُخَانٌ
فَقَالَ لَهَا وَلِلْاَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا اَوْ كَرْهًاؕ قَالَتَٓا اَتَيْنَا
طَٓائِعٖينَ ﴿١١﴾ فَقَضٰيهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ فٖي يَوْمَيْنِ [477]
وَاَوْحٰى فٖي كُلِّ سَمَٓاءٍ اَمْرَهَاؕ وَزَيَّنَّا السَّمَٓاءَ الدُّنْيَا
بِمَصَابٖيحَ وَحِفْظًاؕ ذٰلِكَ تَقْدٖيرُ الْعَزٖيزِ الْعَلٖيمِ ﴿١٢﴾
فَاِنْ اَعْرَضُوا فَقُلْ اَنْذَرْتُكُمْ صَاعِقَةً مِثْلَ صَاعِقَةِ
عَادٍ وَثَمُودَؕ ﴿١٣﴾ اِذْ جَٓاءَتْهُمُ الرُّسُلُ مِنْ بَيْنِ اَيْدٖيهِمْ
وَمِنْ خَلْفِهِمْ اَلَّا تَعْبُدُٓوا اِلَّا اللّٰهَؕ قَالُوا لَوْ شَٓاءَ رَبُّنَا
لَاَنْزَلَ مَلٰٓئِكَةً فَاِنَّا بِمَٓا اُرْسِلْتُمْ بِهٖ كَافِرُونَ ﴿١٤﴾

3. Bu ayette Allah'ın göklere ve yere hitap etmesi ve onların Allah'a cevap vermesi, ilahî yaratma (*tekvîn*) kanununa ve dolayısıyla kâinatın bu kanuna uygun şekilde varlığını sürdürdüğüne dair temsilî bir anlatımdır (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, III. 445).

12. Böylece Allah gökleri iki günde/evrede yedi tabaka hâlinde düzenledi ve her tabakaya kendi işlevini bildirdi.[4]

Biz dünyaya en yakın gökyüzünü kandillerle/yıldızlarla donattık ve onu koruyup güvenli kıldık. İşte bütün bunlar üstün kudret sahibi olan ve her şeyi hakkıyla bilen Allah'ın takdir ve tesis ettiği bir düzendir.

4. Bu ve diğer bazı ayetlerde geçen *seb'a semâvât* (yedi gök) tabiri Kur'an'ın nazil olduğu dönemdeki insanların evren tasavvuruyla paralellik arz etmekle birlikte kozmik sistemlerin çokluğuna da işaret eder. Yedi ve katlarının Arap dilinde çokluktan kinaye olarak kullanıldığı dikkate alındığında "yedi gök" tabirinin gök tabakalarının çokluğuna ve aynı zamanda uçsuz-bucaksız oluşuna delalet ettiği de söylenebilir.

13. [Ey Peygamber!] Bütün bu gerçeklere rağmen yine de imana gelmekten yüz çevirirlerse o müşriklere de ki: "Ben sizi Âd ve Semûd kavimlerini helak eden azaba benzer bir azapla uyarıyorum."

14. Vaktiyle onlara peygamberler gelip her türlü ikna yoluna başvurarak, "Yalnız Allah'a kulluk/ibadet edin." dediler.[5] Fakat onlar, "Rabbimiz [peygamber göndermek] isteseydi, insan değil melekleri gönderirdi. Bu yüzden biz sizin tebliğ ettiğiniz inancı reddediyoruz." diye karşılık verdiler.

5. Bu ayetteki *iz câethümü'r-rusulü min beyni eydîhim ve min halfihim* ifadesi birçok mealde, "onlara önlerinden ve arkalarından peygamberler gelip..." şeklinde çevrilmiştir. Ancak bu çeviri Türkçe açısından pek anlamlı değildir. Birçok müfessirin de belirttiği gibi söz konusu ifade, "her türlü ikna yoluna başvurmak" manasında deyimsel bir anlam taşır (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, III. 447; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXIV. 253).

فَاَمَّا عَادٌ فَاسْتَكْبَرُوا فِى الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ
وَقَالُوا مَنْ اَشَدُّ مِنَّا قُوَّةً اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّ اللّٰهَ الَّذى
خَلَقَهُمْ هُوَ اَشَدُّ مِنْهُمْ قُوَّةً وَكَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَجْحَدُونَ
﴿١٥﴾ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فى اَيَّامٍ
نَحِسَاتٍ لِنُذِيقَهُمْ عَذَابَ الْخِزْىِ فِى الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَخْزٰى وَهُمْ لَا يُنْصَرُونَ
﴿١٦﴾ وَاَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَاهُمْ فَاسْتَحَبُّوا الْعَمٰى عَلَى
الْهُدٰى فَاَخَذَتْهُمْ صَاعِقَةُ الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا
كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٧﴾ وَنَجَّيْنَا الَّذينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا
يَتَّقُونَ ﴿١٨﴾ وَيَوْمَ يُحْشَرُ اَعْدَاءُ اللّٰهِ اِلَى النَّارِ فَهُمْ
يُوزَعُونَ ﴿١٩﴾ حَتّٰى اِذَا مَا جَاؤُهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ
سَمْعُهُمْ وَاَبْصَارُهُمْ وَجُلُودُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ
[478] ﴿٢٠﴾ وَقَالُوا لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدْتُمْ عَلَيْنَا قَالُوا
اَنْطَقَنَا اللّٰهُ الَّذى اَنْطَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ
اَوَّلَ مَرَّةٍ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَتِرُونَ
اَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا اَبْصَارُكُمْ وَلَا
جُلُودُكُمْ وَلٰكِنْ ظَنَنْتُمْ اَنَّ اللّٰهَ لَا يَعْلَمُ كَثيرًا مِمَّا
تَعْمَلُونَ ﴿٢٢﴾ وَذٰلِكُمْ ظَنُّكُمُ الَّذى ظَنَنْتُمْ بِرَبِّكُمْ
اَرْدٰيكُمْ فَاَصْبَحْتُمْ مِنَ الْخَاسِرينَ ﴿٢٣﴾ فَاِنْ
يَصْبِرُوا فَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ وَاِنْ يَسْتَعْتِبُوا فَمَا هُمْ
مِنَ الْمُعْتَبينَ ﴿٢٤﴾

15. Âd kavmi kendi ülkelerinde hak-hukuk tanımaksızın böbürlenip, "Var mı bizden daha güçlüsü?!" diye meydan okudular. Onları yaratan Allah'ın kendilerinden daha güçlü olduğunu hiç düşünmediler ve ayetlerimizi inatla inkâr etmeyi sürdürdüler.

16. Sonunda biz de onların üzerine o uğursuz günlerde dondurucu bir kasırga gönderdik. Böylece onlara dünya hayatında alçaltıcı azabı tattırdık. Şüphesiz onların ahiretteki azapları çok daha alçaltıcı olacak ve orada kendilerine yardım eli uzatacak kimse de bulunmayacak.

17-18. Semûd kavmine gelince, biz onlara da doğru yolu gösterdik. Fakat onlar imana gelmek yerine kâfirlikte direnmeyi tercih ettiler. Sonunda alçaltıcı azap darbesi işledikleri günahlar yüzünden onları da vurdu. O gün biz, müminleri kurtardık. Çünkü onlar şirkten ve Allah'a itaatsizlikten sakınıyorlardı.

19-20. Kıyamet günü gelip çattığında, Allah'ın düşmanları bir araya getirilip cehenneme sevk edilecekler. Cehenneme yaklaştıklarında onların kulakları, gözleri ve derileri vaktiyle işlemiş oldukları günahlar hakkında şahitlik edecektir.

21-23. Onlar derilerine/uzuvlarına, "Niçin aleyhimizde şahitlik ettiniz?!" diye soracaklar, derileri de şöyle cevap verecek: "Her şeyi konuşturan Allah bizi de konuşturdu. Sizi ilkin O yaratmıştı. İşte şimdi de O'nun huzuruna getirilip hesaba çekiliyorsunuz. Vaktiyle siz kulaklarınızın, gözlerinizin ve derilerinizin aleyhinizde şahitlik edeceğine inanmıyor ve dolayısıyla günah işlemekten hiç sakınmıyordunuz. Üstelik 'Allah işlediğimiz günahların birçoğunu bilmez.' diye düşünüyordunuz. Rabbiniz hakkındaki yanlış düşünceniz sizi bu kötü duruma sürükledi ve sonunda hüsrana uğramış oldunuz."

24. Azabın elemine dayansalar da dayanamasalar da bundan böyle onların daimî ikametgâhları cehennemdir. Allah'ın razı olacağı işler yapmak için dünyaya dönme isteğinde bulunduklarında bu istekleri asla kabul edilmeyecektir.

وَقَيَّضْنَا لَهُمْ قُرَنَٓاءَ فَزَيَّنُوا لَهُمْ مَا بَيْنَ اَيْدٖيهِمْ وَمَا
خَلْفَهُمْ وَحَقَّ عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فٖٓى اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ
قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرٖينَ
﴿٢٥﴾ وَقَالَ الَّذٖينَ كَفَرُوا لَا تَسْمَعُوا لِهٰذَا الْقُرْاٰنِ
وَالْغَوْا فٖيهِ لَعَلَّكُمْ تَغْلِبُونَ ﴿٢٦﴾ فَلَنُذٖيقَنَّ الَّذٖينَ
كَفَرُوا عَذَابًا شَدٖيدًا وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ اَسْوَاَ الَّذٖى كَانُوا
يَعْمَلُونَ ﴿٢٧﴾ ذٰلِكَ جَزَٓاءُ اَعْدَٓاءِ اللّٰهِ النَّارُ لَهُمْ
فٖيهَا دَارُ الْخُلْدِ جَزَٓاءً بِمَا كَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَجْحَدُونَ
﴿٢٨﴾ وَقَالَ الَّذٖينَ كَفَرُوا رَبَّنَٓا اَرِنَا الَّذَيْنِ اَضَلَّانَا
مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ نَجْعَلْهُمَا تَحْتَ اَقْدَامِنَا
لِيَكُونَا مِنَ الْاَسْفَلٖينَ ﴿٢٩﴾ اِنَّ الَّذٖينَ قَالُوا رَبُّنَا [479]
اللّٰهُ ثُمَّ اسْتَقَامُوا تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةُ اَلَّا تَخَافُوا
وَلَا تَحْزَنُوا وَاَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتٖى كُنْتُمْ تُوعَدُونَ
﴿٣٠﴾ نَحْنُ اَوْلِيَٓاؤُكُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِى
الْاٰخِرَةِ وَلَكُمْ فٖيهَا مَا تَشْتَهٖٓى اَنْفُسُكُمْ وَلَكُمْ فٖيهَا
مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾ نُزُلًا مِنْ غَفُورٍ رَحٖيمٍ ﴿٣٢﴾ وَمَنْ
اَحْسَنُ قَوْلًا مِمَّنْ دَعَٓا اِلَى اللّٰهِ وَعَمِلَ صَالِحًا
وَقَالَ اِنَّنٖى مِنَ الْمُسْلِمٖينَ ﴿٣٣﴾

25. Biz kâfirlere/müşriklere birtakım kötü arkadaşlar/yandaşlar musallat ettik. Bunlar o kâfirlerin yaptıkları ve yapacakları kötü işleri kendilerine güzel gösterdiler. Sonunda, kendilerinden önce gelip geçen [tüm kâfir] insan ve cin topluluklarıyla ilgili azap hükmü bunlar hakkında da mukadder oldu. Hiç şüphesiz onlar hüsrana uğrayan kimselerdir.

26. O kâfirler/müşrikler birbirlerine şöyle derler: "Bu Kur'an'a kulak vermeyelim; onun hakkında ileri geri konuşup yaygara koparalım da böylece onun etki gücünü kıralım."

27. İşte biz o kâfirlere çok şiddetli bir azap tattıracağız; onları işledikleri günahların en kötüsüne yaraşır bir cezaya çarptıracağız.

28. Dahası, Allah'ın düşmanlarının cezası ateştir. Ayetlerimizi inatla inkâr ettikleri için cehennem onlara ebedî yurt olacaktır.

29. O kâfirler, [cehennemde azap çekerken] şöyle feryat edecekler: "Rabbimiz! Dünyada iken dalalete düşmemize sebep olan cinleri/şeytanları ve insanları n'olur bize göster. Onları ayaklarımızın altına alıp çiğneyelim de sersefil olsunlar."

30-32. "Rabbimiz Allah'tır." inancına sahip olan ve Allah'a itaatten hiç şaşmayan kimselere [ölüm sırasında ve/veya kıyamet gününde] melekler gelip şu müjdeyi verirler: [Azap hususunda] korkmayın, [dünyada bıraktığınız güzel şeyler adına da] üzülmeyin. Size vaat edilen cennetle sevinip mutlu olun. Biz dünyada sizin yanınızda olduğumuz gibi ahirette de dost olarak yanınızdayız. Cennette canınızın çektiği her şey vardır; istediğiniz her şey elinizin altındadır. Bütün bunlar şefkat ve merhameti sınırsız olan Allah'tan size bir lütuf ve ikramdır."

33. İnsanları Allah'a, O'nun tek gerçek ilah/tanrı olduğunu ikrara davet eden, böyle güzel işler yapan ve tek Allah'a teslimiyet inancına sarılan kimseden daha güzel bir dine sahip kim olabilir?![6]

6. Bu ayetteki *ve-men ahsenü kavlen... ve-kâle innenî mine'l-müslimîn* ifadeleri genellikle, "Daha güzel sözlü kim olabilir" ve "Ben müslümanım diyenden" şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu iki ifadede geçen *kavl* ve *kâle* kelimeleri sözden öte fiille ilgilidir. Yani bu kelimeler "Ben müslümanım." demeyi ve güzel sözlü olmayı değil, en güzel inanç olan Allah'a teslimiyet inancını benimsemeyi ifade etmektedir (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, IX. 306).

وَلَا تَسْتَوِى الْحَسَنَةُ وَلَا السَّيِّئَةُ اِدْفَعْ بِالَّتِى هِىَ
اَحْسَنُ فَاِذَا الَّذِى بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ عَدَاوَةٌ كَاَنَّهُ وَلِىٌّ
حَمِيمٌ ﴿٣٤﴾ وَمَا يُلَقّٰيهَٓا اِلَّا الَّذِينَ صَبَرُوا وَمَا
يُلَقّٰيهَٓا اِلَّا ذُو حَظٍّ عَظِيمٍ ﴿٣٥﴾ وَاِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ
الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللّٰهِ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ
﴿٣٦﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهِ الَّيْلُ وَالنَّهَارُ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ لَا
تَسْجُدُوا لِلشَّمْسِ وَلَا لِلْقَمَرِ وَاسْجُدُوا لِلّٰهِ الَّذِى
خَلَقَهُنَّ اِنْ كُنْتُمْ اِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿٣٧﴾ فَاِنِ اسْتَكْبَرُوا
فَالَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ يُسَبِّحُونَ لَهُ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَهُمْ
[480] لَا يَسْـَٔمُونَ ﴿٣٨﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهِٓ اَنَّكَ تَرَى الْاَرْضَ
خَاشِعَةً فَاِذَٓا اَنْزَلْنَا عَلَيْهَا الْمَٓاءَ اهْتَزَّتْ وَرَبَتْ اِنَّ
الَّذِٓى اَحْيَاهَا لَمُحْيِ الْمَوْتٰى اِنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ
قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾ اِنَّ الَّذِينَ يُلْحِدُونَ فِٓى اٰيَاتِنَا لَا يَخْفَوْنَ
عَلَيْنَا اَفَمَنْ يُلْقٰى فِى النَّارِ خَيْرٌ اَمْ مَنْ يَأْتِٓى اٰمِنًا يَوْمَ
الْقِيٰمَةِ اِعْمَلُوا مَا شِئْتُمْ اِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٤٠﴾
اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِالذِّكْرِ لَمَّا جَٓاءَهُمْ وَاِنَّهُ لَكِتَابٌ
عَزِيزٌ ﴿٤١﴾ لَا يَأْتِيهِ الْبَاطِلُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَلَا مِنْ
خَلْفِهِ تَنْزِيلٌ مِنْ حَكِيمٍ حَمِيدٍ ﴿٤٢﴾

34. [Ey Peygamber!] İyilikle kötülük asla bir olmaz. O hâlde sen kötülüğü en güzel şekilde sav; [sana reva görülen eza ve cefayı sabır ve tahammülle karşıla]. Böyle yaptığında bir de bakarsın ki sana diş bileyen kimse çok samimi bir dost oluvermiş.

35. Kötülüğe iyilikle mukabelede bulunmak sadece sabırlı kimselerin mazhar kılındığı bir meziyettir. Evet, bu meziyete ancak güzel ahlak ve faziletten nasibi olanlar mazhar kılınır.

36. [Ey Peygamber!] Şeytan tabiatlı kimseler senin sabrını zorlayıp fevri harekete sevk edecek olurlarsa hemen Allah'a sığın. Şüphesiz O her şeyi işitir, her şeyi bilir.

37. [Ey Müşrikler!] Gece, gündüz, güneş ve ay, O'nun sınırsız kudretine işaret eden delillerdendir. O hâlde sakın [Lât, Uzzâ, Ved gibi putlar aracılığıyla] güneşe ve aya secde edip tapınmayın. Siz eğer gerçekten Allah'ı layıkınca tanıyıp O'na kulluk/ibadet etmek istiyorsanız, onların da yaratıcısı olan Allah'a secde edin.

38. [Ey Peygamber!] Onlar kibirlenip böbürlenerek Allah'a secde ve ibadetten kaçınırlarsa [–ki Allah onların secdesine muhtaç değildir–] bilsinler ki senin rabbinin katında bulunan melekler zaten bıkıp usanmadan O'nun şanını yüceltmektedir.

39. [Ey Peygamber!] Allah'ın sınırsız kudretine işaret eden delillerden biri de topraktır. Nitekim sen toprağı kuraklık zamanında cansız, biteksiz görürsün; ama yağmur yağdırdığımızda o kupkuru ölü toprak hemen canlanır, kabarır. Ölü toprağa hayat veren Allah hiç şüphesiz ölüleri de diriltecektir. Çünkü O her şeyi yapmaya kadirdir.

40. Bütün bu delillerimizin gösterdiği gerçeklerden yüz çevirip kâfirliğe sapanlar bizden gizlenip kaçamazlar; [çünkü biz onları çok iyi biliyoruz].

[Ey Müşrikler!] Söyleyin bakalım, kıyamet günü cehenneme atılan kimse mi yoksa o gün huzurumuza güven içinde gelen kimse mi daha iyidir?! Dilediğinizi yapmaya, bildiğinizi okumaya devam edin bakalım, nasılsa Allah yaptığınız her şeyi görüyor.

41-42. Kendilerine gelen Kur'an'ı inkâr edenleri de biz çok iyi biliyoruz. Oysa bu Kur'an eşsiz yücelikte bir ilahî kelamdır. Onda herhangi bir kusur, yanlışlık, eksiklik bulunması mümkün değildir. Çünkü o her şeyi en mükemmel şekilde yapan ve bütün övgülere layık olan Allah katından indirilmiştir.

مَا يُقَالُ لَكَ اِلَّا مَا قَدْ ق۪يلَ لِلرُّسُلِ مِنْ قَبْلِكَۜ اِنَّ
رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ وَذُو عِقَابٍ اَل۪يمٍ ﴿٤٣﴾ وَلَوْ جَعَلْنَاهُ
قُرْاٰنًا اَعْجَمِيًّا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ اٰيَاتُهُۜ ءَاَعْجَمِيٌّ
وَعَرَبِيٌّۜ قُلْ هُوَ لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا هُدًى وَشِفَٓاءٌۜ وَالَّذ۪ينَ
لَا يُؤْمِنُونَ ف۪ٓي اٰذَانِهِمْ وَقْرٌ وَهُوَ عَلَيْهِمْ عَمًىۜ اُو۬لٰٓئِكَ
يُنَادَوْنَ مِنْ مَكَانٍ بَع۪يدٍ ﴿٤٤﴾ وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى
الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ ف۪يهِۜ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ
لَقُضِيَ بَيْنَهُمْۜ وَاِنَّهُمْ لَف۪ي شَكٍّ مِنْهُ مُر۪يبٍ ﴿٤٥﴾ مَنْ
عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِه۪ وَمَنْ اَسَٓاءَ فَعَلَيْهَاۜ وَمَا رَبُّكَ
بِظَلَّامٍ لِلْعَب۪يدِ ﴿٤٦﴾ اِلَيْهِ يُرَدُّ عِلْمُ السَّاعَةِۜ وَمَا تَخْرُجُ [481]
مِنْ ثَمَرَاتٍ مِنْ اَكْمَامِهَا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ اُنْثٰى وَلَا
تَضَعُ اِلَّا بِعِلْمِه۪ۜ وَيَوْمَ يُنَاد۪يهِمْ اَيْنَ شُرَكَٓاء۪يۙ قَالُٓوا
اٰذَنَّاكَۙ مَا مِنَّا مِنْ شَه۪يدٍۚ ﴿٤٧﴾ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا
يَدْعُونَ مِنْ قَبْلُ وَظَنُّوا مَا لَهُمْ مِنْ مَح۪يصٍ ﴿٤٨﴾

43. [Ey Peygamber! Bilesin ki] bugün sana yöneltilen ithamlar, senden önceki peygamberlere yapılan ithamlardan farklı değildir; [şu hâlde, onlar nasıl sabrettilerse sen de sabret]. Senin rabbin [dostlarını] bağışlayacak, [düşmanlarını da] çok ağır şekilde cezalandıracaktır.

44. Biz bu Kur'an'ı Arapça dışında bir dille vahyetseydik, müşrikler/kâfirler bu defa da, "Onun ayetleri niçin konuşup anlaştığımız dille ifade edilmiyor ki?! Vahiy yabancı bir dilde, Peygamber ve muhatapları Arap! Bu nasıl iş?!" diye itiraz ederlerdi.

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Bu Kur'an, iman eden kimseler için bir rehber ve [kalplerdeki şirk, inkârcılık gibi dertler için de] bir deva ve şifadır. İman etmeyenlerin kulaklarında ağırlık/sağırlık var; bu yüzden Kur'an onlar için anlaşılmazdır. Onlar, kendilerine uzaktan seslenilen, [o sesi az buçuk duyan], fakat ne söylendiğini bir türlü anlamayan kimseler gibidirler.

45. Andolsun ki biz vaktiyle Musa'yı vahye mazhar kıldık. Ne var ki ona gönderilen vahiyler karşısında da [tıpkı müşriklerin Kur'an karşısındaki tavırları gibi] inkârcı tavırlar sergilendi. Şayet rabbinin cezayı/azabı [belli bir süre] ertelemeyle ilgili hükmü/takdiri olmasaydı o müşriklerin işi çoktan bitirilmişti. Onlar [bu gerçekten bihaber oldukları için] Kur'an hakkında derin şüphe içindedirler.

46. [Bilin ki] her kim imanı tercih ederse, bunun faydasını görür. Kim de imandan yüz çevirip inkârcılıkta direnirse, bunun bedelini öder. Yoksa senin rabbin kullarına asla zulüm/haksızlık etmez.[7]

7. Bu ayette *'amile sâlihân* ve *esâe* lafızlarıyla ifade edilen iyilik ve kötülük fiilleri herhangi bir iyilik ve kötülükten ziyade, iman etmeye ve kâfirlikte direnmeye karşılık gelir. Dolayısıyla ayette anlatılan husus şudur: İman eden, bunun faydasını görür; kâfirliği tercih eden de bunun bedelini öder (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XXVII. 116).

47. Kıyametin ne zaman kopacağı yalnız Allah'ın bileceği bir iştir. O'nun bilgisi/iradesi dışında ne bir meyve kabuğunu çatlatabilir, ne herhangi bir dişi hamile kalabilir ne de doğurabilir. Kıyamet günü Allah müşriklere, "Dünyada iken tanrı yerine koyup bana ortak koştuğunuz şeyler şimdi nerdeler?!" diye seslenecek; onlar da, "Rabbimiz! Şimdi sana itiraf ederiz ki içimizde bu şirk inancına şahitlik edecek kimse yoktur." diye karşılık verecekler.

48. Vaktiyle tanrılık yakıştırdıkları şeyler müşrikleri yüzüstü bırakıp gitmiş olacak, onlar da azaptan kaçıp kurtulacak bir yer bulunmadığını anlayacaklar.

لَا يَسْـَٔمُ الْاِنْسَانُ مِنْ دُعَٓاءِ الْخَيْرِۘ وَاِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ
فَيَؤُ۫سٌ قَنُوطٌ ﴿٤٩﴾ وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ رَحْمَةً مِنَّا مِنْ بَعْدِ
ضَرَّٓاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ هٰذَا ل۪يۙ وَمَٓا اَظُنُّ السَّاعَةَ
قَٓائِمَةًۙ وَلَئِنْ رُجِعْتُ اِلٰى رَبّ۪ٓي اِنَّ ل۪ي عِنْدَهُ لَلْحُسْنٰىۚ
فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِمَا عَمِلُواۘ وَلَنُذ۪يقَنَّهُمْ مِنْ
عَذَابٍ غَل۪يظٍ ﴿٥٠﴾ وَاِذَٓا اَنْعَمْنَا عَلَى الْاِنْسَانِ
اَعْرَضَ وَنَاٰ بِجَانِبِه۪ۚ وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَٓاءٍ
عَر۪يضٍ ﴿٥١﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ثُمَّ
كَفَرْتُمْ بِه۪ مَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ هُوَ ف۪ي شِقَاقٍ بَع۪يدٍ ﴿٥٢﴾
سَنُر۪يهِمْ اٰيَاتِنَا فِي الْاٰفَاقِ وَف۪ٓي اَنْفُسِهِمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ
لَهُمْ اَنَّهُ الْحَقُّۜ اَوَلَمْ يَكْفِ بِرَبِّكَ اَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
شَه۪يدٌ ﴿٥٣﴾ اَلَٓا اِنَّهُمْ ف۪ي مِرْيَةٍ مِنْ لِقَٓاءِ رَبِّهِمْۜ اَلَٓا اِنَّهُ
بِكُلِّ شَيْءٍ مُح۪يطٌ ﴿٥٤﴾

49. Kâfir insan mal-mülk istemekten bıkıp usanmaz; ama başına [fakirlik gibi] bir sıkıntı gelince büsbütün ümitsizlik ve karamsarlığa düşer.[8]

8. Bu ayetteki *el-insân* (insan) kelimesine atfedilen "bıkıp usanmadan mal-mülk isteme" özelliği insanoğlunun geneline teşmil edilebilir gibi gözükse de, benzer içerikteki diğer birçok ayet dikkate alındığında burada sözü edilen insanın kâfir/nankör insan tipi olduğu anlaşılır. Nitekim İbnü'l-Cevzî'nin de belirttiği gibi, müfessirler bu ayette zikri geçen insanın kâfir/nankör insan olduğunu söylemişlerdir (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, VII. 266).

50. Başının dara düşmesinden sonra onu katımızdan refah ve rahata kavuşturduğumuzda, "Bu benim hakkımdı." der ve "Ben kıyamet, ölüm sonrası diriliş gibi bir şeyin vuku bulacağını hiç sanmıyorum. Ama olur da kıyamet vuku bulur ve rabbimin huzuruna çıkarılırsam, O'nun katında da en güzel nimetlere nail olacağımdan eminim; [çünkü ben buna layık biriyim.]" diye küstahlık eder. Oysa biz kıyamet günü kâfirlere/nankörlere işledikleri günahları tek tek hatırlatıp tümünün hesabını soracağız ve onlara çok şiddetli bir azap tattıracağız.

51. Evet, biz kâfir/nankör insana ne zaman [mal-mülk, sağlık-afiyet gibi] lütuflarda bulunsak, iman ve itaatle şükretmekten yüz çevirir, küstahlaşıp şımarır; başı dara düştüğünde ise sürekli yalvarıp yakarır.

52. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Eğer bu Kur'an, [iddialarınızın aksine] gerçekten Allah katından indirilmiş ve siz onu reddetmişseniz, bu durumda, yanı başındaki hak ve hakikatten düşülebilecek en uzak noktaya düşen kimseden daha şaşkın ve sersem bir kimse olabilir mi dersiniz?!"

53. Biz onlara kudretimizin delillerini hem Mekke dışındaki bölgelerin hem de Mekke'nin [müminler tarafından] fethedilmesiyle açıkça göstereceğiz. Böylece hem Kur'an'ın Allah kelamı olduğunu hem de Peygamber'e zafer vaadimizin yerini bulduğunu ister istemez onlar da anlayacaklar.[9]

[Ey Peygamber!] Bütün bunların gerçekleşeceği hususunda rabbinin şahitliği onlara yetmiyor mu?!

9. Bu ayetteki *âfâk* kelimesi Hasen el-Basrî, Mücâhid, Süddî gibi tâbiûn müfessirlerince, "Mekke'nin dışındaki bölgelerin fethi", *enfüs* kelimesi de "Mekke'nin fethi" şeklinde yorumlanmıştır. Bizim çevirimiz birçok müfessir tarafından ilk sırada verilen ve Taberî, Zemahşerî, Ebû Hayyân gibi büyük müfessirlerce de tercih edilen bu yorumu yansıtmaktadır (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XI. 125; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, III. 458).

54. Gerçek şu ki o müşrikler ölümden sonra diriltilip rablerinin huzuruna çıkacakları hususunda derin şüphe içindedirler. [Ama şunu bilsinler ki] Allah sınırsız ilmiyle her şeyi kuşatmıştır.

42/ŞÛRÂ SÛRESİ

Mekke'de vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 62. sûre olduğu ve Fussilet sûresinden sonra, Zuhrûf sûresinden önce indiği belirtilir. 23-24, 23-27, 39-41. ayetlerin Medine döneminde nazil olduğuna dair rivayetler de vardır. Toplam 53 ayettir. İsmini 38. ayette geçen ve "istişare, fikir danışma" anlamına gelen *şûrâ'* kelimesinden almıştır. Bunun yanında "Ayn-Sîn-Kâf sûresi" ve "Mü'min sûresi" gibi isimlerle de anılmıştır.

سُورَةُ الشُّورٰى (٤٢) [482]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ عٓسٓقٓ ﴿٢﴾ كَذٰلِكَ يُوح۪ٓي اِلَيْكَ وَاِلَى
الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِكَۙ اللّٰهُ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٣﴾ لَهُ
مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ وَهُوَ الْعَلِيُّ
الْعَظ۪يمُ ﴿٤﴾ تَكَادُ السَّمٰوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ
وَالْمَلٰٓئِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ
فِي الْاَرْضِۜ اَلَٓا اِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَفُورُ الرَّح۪يمُ ﴿٥﴾
وَالَّذ۪ينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِه۪ٓ اَوْلِيَٓاءَ اللّٰهُ حَف۪يظٌ عَلَيْهِمْۘ
وَمَٓا اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَك۪يلٍ ﴿٦﴾ وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ
قُرْاٰنًا عَرَبِيًّا لِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى وَمَنْ حَوْلَهَا وَتُنْذِرَ
يَوْمَ الْجَمْعِ لَا رَيْبَ ف۪يهِۜ فَر۪يقٌ فِي الْجَنَّةِ وَفَر۪يقٌ فِي
السَّع۪يرِ ﴿٧﴾ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَجَعَلَهُمْ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلٰكِنْ
يُدْخِلُ مَنْ يَشَٓاءُ ف۪ي رَحْمَتِه۪ۜ وَالظَّالِمُونَ مَا لَهُمْ مِنْ
وَلِيٍّ وَلَا نَص۪يرٍ ﴿٨﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1-2. Hâ-Mîm; 'Ayn-Sîn-Kâf.

3. [Ey Peygamber!] Üstün kudret sahibi olan ve her şeyi yerli yerince yapan Allah, senden önceki peygamberlere vahyettiği gibi işte sana da vahyediyor.

4. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. O çok yüce, çok büyüktür.

5. Gökler, [müşriklerin Allah hakkındaki çirkin iftira ve isnatları yüzünden] neredeyse üst noktalarından başlayarak çatlayıp yarılacak.[1] Oysaki melekler bir taraftan rablerini överek yüceltmekte, bir taraftan da yeryüzündekiler için af dilemekteler. Bilesiniz ki Allah gerçekten çok affedici, çok merhametlidir.

1. Bu ayette sözü edilen göklerin çatlaması Allah'ın azametiyle de ilişkilendirilmiştir. Ancak 19/ Meryem 88-91. ayetler dikkate alındığında göklerin çatlamasının "Allah çocuk edindi." gibi iddialarla ilgili olduğu anlaşılır. Göklerin çatlama keyfiyetiyle ilgili olan *min fevkıhinne* (üstlerinden) lafzı ise bazı müfessirlere göre çatlamanın şiddetini belirten deyimsel bir ifade, bazılarına göre ise "yeryüzünün yukarılarından" şeklinde bir manaya işaret eder (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXV. 29-30). Bizim çevirimiz Zemahşerî'nin tercih ettiği yoruma dayanmaktadır (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, III. 458).

6. [Ey Peygamber! Allah çok merhametlidir ama] kendisinden başka birtakım varlıkları tanrı edinenleri de [cezalarını vermek üzere] takip etmektedir. Şu hâlde sen onları/müşrikleri mutlaka imana getirmekle mükellef değilsin.

7. İşte biz sana gerek Mekke halkını gerek Mekke civarında yaşayan insanları uyarman ve bilhassa gelip çatacağında hiç şüphe bulunmayan kıyamet günü hakkında ikazda bulunman için bütün bu ayetleri Arapça okunup tebliğ edilen bir hitabe olarak vahyettik. O gün gelip çattığında kimi insanlar cennete, kimi insanlar da cehenneme girecektir.

8. Allah dileseydi o kâfirlerin/müşriklerin hepsini tevhid inancını benimsemiş bir topluluk hâline getirirdi. Fakat Allah dilediği/layık gördüğü kimseleri rahmetine/hidayete erdirir. Müşrik olmayı tercih edenler ise ne bir dost ne de bir yardımcı bulabilirler.

أَمِ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِهٖٓ اَوْلِيَٓاءَۚ فَاللّٰهُ هُوَ الْوَلِيُّ وَهُوَ
يُحْيِ الْمَوْتٰىۘ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ ﴿٩﴾ وَمَا
اخْتَلَفْتُمْ فٖيهِ مِنْ شَيْءٍ فَحُكْمُهُٓ اِلَى اللّٰهِۜ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ
[483] رَبّٖي عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُۗ وَاِلَيْهِ اُنٖيبُ ﴿١٠﴾ فَاطِرُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۜ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ اَنْفُسِكُمْ اَزْوَاجًا وَمِنَ
الْاَنْعَامِ اَزْوَاجًاۚ يَذْرَؤُكُمْ فٖيهِۜ لَيْسَ كَمِثْلِهٖ شَيْءٌۚ وَهُوَ
السَّمٖيعُ الْبَصٖيرُ ﴿١١﴾ لَهُ مَقَالٖيدُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ
يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُۜ اِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ
عَلٖيمٌ ﴿١٢﴾ شَرَعَ لَكُمْ مِنَ الدّٖينِ مَا وَصّٰى بِهٖ نُوحًا
وَالَّذٖٓي اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ وَمَا وَصَّيْنَا بِهٖٓ اِبْرٰهٖيمَ وَمُوسٰى
وَعٖيسٰٓى اَنْ اَقٖيمُوا الدّٖينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فٖيهِۜ كَبُرَ عَلَى
الْمُشْرِكٖينَ مَا تَدْعُوهُمْ اِلَيْهِۜ اَللّٰهُ يَجْتَبٖٓي اِلَيْهِ مَنْ
يَشَٓاءُ وَيَهْدٖٓي اِلَيْهِ مَنْ يُنٖيبُ ﴿١٣﴾ وَمَا تَفَرَّقُٓوا اِلَّا
مِنْ بَعْدِ مَا جَٓاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْۜ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ
سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى لَقُضِيَ بَيْنَهُمْۜ
وَاِنَّ الَّذٖينَ اُورِثُوا الْكِتَابَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَفٖي شَكٍّ
مِنْهُ مُرٖيبٍ ﴿١٤﴾

9. O müşrikler Allah'ı bırakıp da başka varlıkları kendilerine dost/tanrı edindiler, öyle mi?! Hâlbuki tek gerçek dost/tanrı Allah'tır. Ölüleri diriltecek olan O'dur; çünkü O her şeyi yapmaya kadirdir.

10. [Ey Peygamber! De ki onlara]: "Din hususunda ihtilaf ve itiraz konusu yaptığınız her şey hakkında hükmü verecek ve gereğini yapacak olan Allah'tır. İşte o Allah benim rabbimdir. Ben yalnız O'na güvenirim, daima O'na yönelirim."

11. Gökleri ve yeri var eden O'dur. Size kendi cinsinizden eşler yaratan ve bu suretle üreyip çoğalmanızı sağlayan, aynı şekilde hayvanları erkekli-dişili olarak yaratan da O'dur. O'nun hiçbir benzeri, dengi yoktur.[2] O her şeyi işitir, her şeyi görür.

2. Bu ayetteki *leyse kemislihî şey'ün* ifadesini lafzî/harfî olarak, "O'nun misli/benzeri gibi hiçbir şey yoktur." şeklinde çeviren ve bu çeviriyi tenzih bağlamında izah etmeye çalışanlar da vardır. Ancak bu yöndeki izahlar, en azından bize göre çok da gerekli olmayan kelamî mülahazalardan ibarettir (Bu tür bir izahat için bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XXVII. 132). Çünkü dilci müfessirlerin de belirttikleri gibi ayetteki "leyse kemislihî şey'ün" ifadesi, tıpkı Arapların *mislüke lâ yef'alü kezâ* (Senin gibi bir adam bunu yapmaz.) sözünde olduğu gibi, *misl* kelimesinin Arap dilinde bir şeyin/kimsenin kendisi anlamında kullanılmasıyla birebir örtüşen bir ifade tarzıdır (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, IX. 326).

12. Göklerin ve yerin mutlak hükümranlığı O'na aittir. O dilediğine bol rızık verir, dilediğinin rızkını daraltır. Çünkü O her şeyi, kime ne kadar rızık vereceğini bilir.

13. Allah geçmişte Nuh'a emrettiği, şimdi sana vahyettiğimiz ve yine geçmişte İbrahim'e, Musa'ya, İsa'ya emrettiğimiz tevhid dinini sizin için de din kıldı. Bu dinin gereklerini tam anlamıyla yerine getirin; din konusunda ihtilafa düşmeyin. [Ey Peygamber!] Senin tebliğ ettiğin bu tevhid dini müşriklere çok ağır geldi. Oysa Allah dilediği/layık gördüğü kimseleri bu dine mazhar kılar ve kendisine yönelenleri doğru yola iletir.

14. Geçmişte [Yahudiler ve Hıristiyanlar gibi] ümmetler, kendilerine hak dini anlatan vahiyler geldikten sonra, sırf aralarındaki kıskançlıklar ve inatlaşmalar yüzünden din konusunda ihtilafa düştüler. Şayet rabbinin cezayı/azabı [belli bir süre] ertelemeyle ilgili hükmü/takdiri olmasaydı o müşriklerin işi çoktan bitirilmişti. Tevrat ve İncil'in şimdiki takipçilerine gelince, onlar da [tıpkı önceki Yahudiler ve Hıristiyanlar gibi] hak dini kabul hususunda derin şüphe içindedirler.

15. [Ey Peygamber!] Sen tevhid dinine çağırmaya devam et ve sana Allah tarafından emredildiği üzere dosdoğru ol, dosdoğru yolunda sabitkadem ol. Gerek müşriklerin gerek Yahudiler ve Hıristiyanların tevhid dinine aykırı istek ve arzularına asla kulak asma! Bilhassa ["Biz bazı kitaplara inanırız, bazısına inanmayız." diyen Yahudilere] şöyle söyle: "Ben Allah'ın indirdiği tüm kitaplara/vahiylere inandım. Ayrıca hak dini tebliğ hususunda hepinize adil davranmak ve eşit mesafede durmakla emrolundum. Hiç şüphesiz Allah bizim de rabbimiz, sizin de rabbinizdir. Bizim işimiz/dinimiz bize, sizin işiniz/dininiz size. Bu yüzden, kavga-niza etmemize gerek yoktur. Kaldı ki Allah bir gün hepimizi bir araya toplayıp hesaba çekecektir. Sonunda hepimizin varacağı yer O'nun huzurudur."

16. Allah'ın tevhide iman daveti kabul görüp günden güne yayılarak güç kazanmasına rağmen hâlâ O'nun dinine düşmanlık edenlerin ileri sürdükleri bütün sözde deliller rableri katında geçersizdir. Onlar Allah'ın gazabına ve şiddetli bir azaba uğrayacaklar.

فَلِذٰلِكَ فَادْعُۚ وَاسْتَقِمْ كَمَٓا اُمِرْتَۚ وَلَا تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَهُمْۚ
وَقُلْ اٰمَنْتُ بِمَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنْ كِتَابٍۚ وَاُمِرْتُ لِاَعْدِلَ
بَيْنَكُمْۜ اَللّٰهُ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْۜ لَنَٓا اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْۜ
لَا حُجَّةَ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْۜ اَللّٰهُ يَجْمَعُ بَيْنَنَاۚ وَاِلَيْهِ
الْمَصِيرُۜ ﴿١٥﴾ وَالَّذِينَ يُحَٓاجُّونَ فِي اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مَا [484]
اسْتُجِيبَ لَهُ حُجَّتُهُمْ دَاحِضَةٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَعَلَيْهِمْ
غَضَبٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿١٦﴾ اَللّٰهُ الَّذِٓي اَنْزَلَ
الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَالْمِيزَانَۜ وَمَا يُدْرِيكَ لَعَلَّ السَّاعَةَ
قَرِيبٌ ﴿١٧﴾ يَسْتَعْجِلُ بِهَا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِهَاۚ
وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مُشْفِقُونَ مِنْهَاۙ وَيَعْلَمُونَ اَنَّهَا الْحَقُّۜ
اَلَٓا اِنَّ الَّذِينَ يُمَارُونَ فِي السَّاعَةِ لَفِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ
﴿١٨﴾ اَللّٰهُ لَطِيفٌ بِعِبَادِهِ يَرْزُقُ مَنْ يَشَٓاءُۚ وَهُوَ الْقَوِيُّ
الْعَزِيزُ ﴿١٩﴾ مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الْاٰخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي
حَرْثِهِۚ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ
فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ ﴿٢٠﴾ اَمْ لَهُمْ شُرَكٰٓؤُا شَرَعُوا
لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللّٰهُۜ وَلَوْلَا كَلِمَةُ الْفَصْلِ
لَقُضِيَ بَيْنَهُمْۜ وَاِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٢١﴾

17. Allah hak ve hakikati ortaya koymak üzere Kur'an'ı indirdi; böylece doğru ve yanlışın ölçüsünü de gösterdi.

[Ey Peygamber!] Nerden bileceksin, belki de kıyamet çok yakındır.

18. Kıyamete inanmayanlar, [alaycı bir tavırla] onun bir an önce gelip çatmasını isterler. Müminler ise kıyametin bir gün mutlaka gelip çatacağını bilerek onun dehşetinden korkarlar. Şunu iyi bilin ki kıyamet hakkında ileri geri konuşanlar tam bir dalalet içindedirler.

19. Allah kullarına karşı çok lütufkârdır. Dilediği kuluna [dilediği gibi] rızık, nimet lütfeder. O çok güçlüdür; üstün kudret sahibidir.

20. Kim ahiret nimetlerini isterse biz ona istediği nimetleri fazlasıyla veririz. Buna mukabil kim sırf dünya nimetlerini isterse, ona da istediklerinin bir kısmını veririz; fakat onun ahiretteki nimetlerden hiçbir nasibi olmaz.

21. O müşriklerin Allah tarafından asla onaylanmayan birtakım inanç ve uygulamaları kendilerine din diye benimseten sözde tanrıları var, öyle mi?! Şayet rabbinin cezayı/azabı [belli bir süre] ertelemeyle ilgili hükmü/takdiri olmasaydı onların işi çoktan bitirilmişti. Hiç şüphesiz zalimler/müşrikler için çok elemli bir azap vardır.

تَرَى الظَّالِمِينَ مُشْفِقِينَ مِمَّا كَسَبُوا وَهُوَ وَاقِعٌ
بِهِمْ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فِي رَوْضَاتِ
الْجَنَّاتِ لَهُمْ مَا يَشَاؤُنَ عِنْدَ رَبِّهِمْ ذٰلِكَ هُوَ الْفَضْلُ
[485] الْكَبِيرُ ﴿٢٢﴾ ذٰلِكَ الَّذِي يُبَشِّرُ اللّٰهُ عِبَادَهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ قُلْ لَا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِلَّا
الْمَوَدَّةَ فِي الْقُرْبٰى وَمَنْ يَقْتَرِفْ حَسَنَةً نَزِدْ لَهُ فِيهَا
حُسْنًا اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ شَكُورٌ ﴿٢٣﴾ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰى عَلَى
اللّٰهِ كَذِبًا فَاِنْ يَشَاِ اللّٰهُ يَخْتِمْ عَلٰى قَلْبِكَ وَيَمْحُ اللّٰهُ
الْبَاطِلَ وَيُحِقُّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ اِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ
﴿٢٤﴾ وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُوا عَنِ
السَّيِّـَٔاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴿٢٥﴾ وَيَسْتَجِيبُ الَّذِينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَيَزِيدُهُمْ مِنْ فَضْلِهِ
وَالْكَافِرُونَ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ ﴿٢٦﴾

22. [Ey Peygamber!] İşledikleri onca günahtan dolayı müşriklerin kıyamet günü azap korkusuyla tirtir titrediklerini ve korktukları şeyin başlarına geldiğini göreceksin. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapanlara gelince, onları da cennet bahçelerinde bulacaksın. İstedikleri her şey rablerinin katından onlara verilecektir. İşte bu büyük bir lütuftur!

23. Allah, iman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan kullarını işte böyle müjdelemektedir.

[Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Ben bu tebliğ vazifeme karşılık sizden hiçbir ücret istemiyorum; [ama madem beni peygamber olarak kabul etmiyorsunuz,] hiç değilse aramızdaki akrabalık bağının hatırına yakınlık gösterin; bana eziyet etmeyin."[3]

Kim [mümin olarak] iyi/hayırlı bir iş yaparsa biz de onu yaptığı iyiliğe karşılık fazlasıyla mükâfatlandırırız. Şüphesiz Allah çok affeden, iyiliklere katbekat fazlasıyla mükâfat verendir.[4]

3. Bu ayetteki *ille'l-meveddete fi'l-kurbâ* ifadesi Şiî müfessirlerce "Ehl-i Beytimi sevin." şeklinde izah edilmektedir (Bkz. Tabersî, *Mecmau'l-Beyân*, IX. 35). Ancak bu izah mezhebî-siyasi olmasının yanında tarihî vakaya aykırıdır. Çünkü bu sûrenin nazil olduğu tarihte, Şia'nın anladığı manada Ehl-i Beyt'ten söz etme imkânı yoktur. Bu ayetin Medine'de nazil olduğu yolundaki rivayet de muhtemelen tarihî vakaya aykırılık (anakronizm) problemini halletmek maksadıyla ihdas edilmiştir. Söz konusu ifadeyi tasavvufî bir yaklaşımla, "Sizden tek isteğim, Allah'a yakınlaşma arzusu içinde olmanızdır." şeklinde yorumlayanlar da olmuştur. Bizim çevirimiz başta İbn Abbas olmak üzere İkrime, Katâde, Mücâhid, İbn Zeyd, Dahhâk gibi müfessirlerin yorumuna dayanmaktadır (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XI. 142-143).

4. İmam Mâtürîdî bu ayetin sonundaki *ğafûr* kelimesini, "Allah, tövbe etmeseler bile kullarını bağışlar."; *şekûr* kelimesini de "Şükretmeseler bile onları şükretmiş kabul eder." şeklinde yorumlamıştır (Bkz. Mâtürîdî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne*, IX. 123). Ancak Kur'an bütünlüğü dikkate alındığında bu yorumun aşırı bir yorum olduğu söylenebilir.

24. [Ey Peygamber!] Demek o müşrikler hâlâ, "Muhammed uydurduğu yalanları Allah'a mal eden bir iftiracı." diyorlar. Oysa [bilmiyorlar ki] Allah dilerse senin aklını başından alır; [böylece değil yalan uydurup Allah'a isnat etmek, hiçbir şey düşünemez, tek kelime konuşamaz hâle gelirsin].[5]

Allah şirki yok eder, tevhid inancını ise ayetleri ve delilleriyle ortaya koyar. Şüphesiz O kalplerde gizlenen duygu, düşünce ve niyetleri bilir.

5. Bu ayetteki *yahtimü 'alâ kalbik* (senin kalbini mühürler) ifadesindeki *kalb* kelimesi akıl anlamındadır. Dolayısıyla "kalbi mühürlemek"ten maksat, "akıl nimetinden mahrum bırakmak" manasındadır (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXV. 86).

25. O, kullarının tövbelerini kabul eder, günahlarını bağışlar, yaptıklarınızı bilir ve hak ettiğiniz karşılığı verir.

26. Allah iman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapanların sevap ve mükâfat isteklerini kabul eder; hatta sınırsız lütfuyla onları hak ettiklerinden çok daha fazlasıyla mükâfatlandırır. Kâfirlere gelince, onların hakkı şiddetli bir azaba çarptırılmaktır.

وَلَوْ بَسَطَ اللّٰهُ الرِّزْقَ لِعِبَادِه۪ لَبَغَوْا فِي الْاَرْضِ وَلٰكِنْ
يُنَزِّلُ بِقَدَرٍ مَا يَشَٓاءُۜ اِنَّهُ بِعِبَادِه۪ خَب۪يرٌ بَص۪يرٌ ﴿٢٧﴾
وَهُوَ الَّذ۪ي يُنَزِّلُ الْغَيْثَ مِنْ بَعْدِ مَا قَنَطُوا وَيَنْشُرُ
رَحْمَتَهُۜ وَهُوَ الْوَلِيُّ الْحَم۪يدُ ﴿٢٨﴾ وَمِنْ اٰيَاتِه۪ خَلْقُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَثَّ ف۪يهِمَا مِنْ دَٓابَّةٍۜ وَهُوَ
عَلٰى جَمْعِهِمْ اِذَا يَشَٓاءُ قَد۪يرٌ ﴿٢٩﴾ وَمَٓا اَصَابَكُمْ مِنْ
مُص۪يبَةٍ فَبِمَا كَسَبَتْ اَيْد۪يكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَث۪يرٍۜ ﴿٣٠﴾
وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُعْجِز۪ينَ فِي الْاَرْضِۚ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَص۪يرٍ ﴿٣١﴾ وَمِنْ اٰيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي [486]
الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِۜ ﴿٣٢﴾ اِنْ يَشَأْ يُسْكِنِ الرّ۪يحَ فَيَظْلَلْنَ
رَوَاكِدَ عَلٰى ظَهْرِه۪ۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ
شَكُورٍۙ ﴿٣٣﴾ اَوْ يُوبِقْهُنَّ بِمَا كَسَبُوا وَيَعْفُ عَنْ كَث۪يرٍ
﴿٣٤﴾ وَيَعْلَمَ الَّذ۪ينَ يُجَادِلُونَ ف۪ٓي اٰيَاتِنَاۜ مَا لَهُمْ مِنْ
مَح۪يصٍ ﴿٣٥﴾ فَمَٓا اُو۫ت۪يتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَاۚ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ وَاَبْقٰى لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَلٰى
رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَۚ ﴿٣٦﴾

27. Allah kullarına bol rızık ve nimet verseydi kesinlikle dünyada azarlardı. Bunun içindir ki Allah ilim ve hikmetine muvafık dilemesiyle belli ölçüde rızık vermektedir. Çünkü O, kullarının durumunu çok iyi bilmekte ve çok iyi görmektedir.

28. Kuraklıktan dolayı insanlar ümitsizliğe düştükten sonra yağmuru yağdıran ve böylece rahmetini her yere yayan O'dur. Çünkü O şefkat ve merhametiyle kullarını koruyan ve bütün övgülere lâyık olandır.

29. Gökleri ve yeri yaratması, yeryüzünde her türlü canlıyı yayması[6] O'nun sınırsız kudretinin delillerindendir. O dilediği zaman onların hepsini huzuruna getirmeye kadirdir.

6. Bu ayetteki *fîhimâ* zamirinden maksat gökler ve yer değil, sadece yeryüzüdür. Tesniye (ikil) zamirinin tekil yerine kullanılmasıyla ilgili bir diğer örnek 55/Rahmân 22. ayetteki *yahrucü minhüme'l-lü'lü'ü ve'l-mercân* ifadesidir. Çünkü inci ve mercan sadece tuzlu sudan/denizden çıkar (Bkz. Ferrâ, *Meâni'l-Kur'ân*, III. 24).

30. [Bilin ki] başınıza gelen her musibet yaptığınız yanlışlar, işlediğiniz günahlar yüzündendir. Hâl böyleyken Allah sizi birçok musibetten korumakta, birçok günahınızın dünyevî cezasını bağışlamaktadır.

31. [Ey Kâfirler! Size bir musibet vermeyi dilediği takdirde] Allah'ın elinden hiçbir yere kaçıp kurtulamazsınız; Allah'a karşı size sahip çıkıp yardım edecek kimse de bulamazsınız.

32. Dağlar gibi koca koca gemilerin denizde akıp gitmesi de O'nun sınırsız kudretinin delillerindendir.

33. Allah dilerse rüzgârı durdurur ve o zaman gemiler suyun üstünde kalakalır. Şüphesiz bütün bunlarda ibretler var; fakat bunu darlıkta çokça sabreden, bollukta da hakkıyla şükreden kimseler anlar.

34. Yine Allah dilerse gemileri, içindekilerin işledikleri günahlar yüzünden batırır; [böylece o günahkârları helak eder]; ama azap ve helaki hak etmelerine rağmen çoğu zaman da onları kurtarır.

35. Ayetlerimiz hakkında tartışıp ileri geri konuşanlar bilsinler ki [Allah cezalandırmayı dilediği takdirde] kendileri için asla bir kurtuluş yolu yoktur.

36. [Bilin ki] size verilen her nimetin faydası şu gelip geçici hayatla sınırlıdır. İman edip rablerine güvenenler için Allah katındaki nimetler/mükâfatlar çok daha değerli ve kalıcıdır.

وَالَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ كَبَٓائِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ وَاِذَا
مَا غَضِبُوا هُمْ يَغْفِرُونَۚ ﴿٣٧﴾ وَالَّذِينَ اسْتَجَابُوا
لِرَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَۖ وَاَمْرُهُمْ شُورٰى بَيْنَهُمْۖ وَمِمَّا
رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَۚ ﴿٣٨﴾ وَالَّذِينَ اِذَٓا اَصَابَهُمُ الْبَغْيُ
هُمْ يَنْتَصِرُونَ ﴿٣٩﴾ وَجَزٰٓؤُا سَيِّئَةٍ سَيِّئَةٌ مِثْلُهَاۚ
فَمَنْ عَفَا وَاَصْلَحَ فَاَجْرُهُ عَلَى اللّٰهِۜ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ
الظَّالِمِينَ ﴿٤٠﴾ وَلَمَنِ انْتَصَرَ بَعْدَ ظُلْمِه۪ فَاُو۬لٰٓئِكَ
مَا عَلَيْهِمْ مِنْ سَبِيلٍۜ ﴿٤١﴾ اِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ
يَظْلِمُونَ النَّاسَ وَيَبْغُونَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّۜ
اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٤٢﴾ وَلَمَنْ صَبَرَ وَغَفَرَ
اِنَّ ذٰلِكَ لَمِنْ عَزْمِ الْاُمُورِۚ ﴿٤٣﴾ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ
فَمَا لَهُ مِنْ وَلِيٍّ مِنْ بَعْدِه۪ۜ وَتَرَى الظَّالِمِينَ لَمَّا
رَاَوُا الْعَذَابَ يَقُولُونَ هَلْ اِلٰى مَرَدٍّ مِنْ سَبِيلٍۚ
[487] ﴿٤٤﴾ وَتَرٰيهُمْ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا خَاشِعِينَ مِنَ الذُّلِّ
يَنْظُرُونَ مِنْ طَرْفٍ خَفِيٍّۜ وَقَالَ الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اِنَّ
الْخَاسِرِينَ الَّذِينَ خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ وَاَهْلِيهِمْ يَوْمَ
الْقِيٰمَةِۜ اَلَٓا اِنَّ الظَّالِمِينَ فِي عَذَابٍ مُقِيمٍ ﴿٤٥﴾

37. Onlar öyle kimselerdir ki [özellikle] büyük günahlardan, çirkin ve yüz kızartıcı davranışlardan kaçınırlar; öfkelendikleri zaman öfkelerini yener ve bağışlayıcı bir tutum sergilerler.

38. Yine onlar rablerinin çağrısına uyarak namazı hakkıyla kılarlar. Ortak meselelerinde istişare yaparlar. Kendilerine verdiğimiz maldan mülkten de hayırlı işlerde harcarlar.

39. Öte yandan zulme/zorbalığa uğradıkları zaman dayanışma içinde karşı koyarlar.

40. Kötülüğün karşılığı o kötülüğe denk bir cezadır. Ama her kim kötülüğü bağışlar ve barıştan, sulh-sükûndan yana olursa onun mükâfatı Allah'a aittir. Şüphesiz Allah kötülüğe karşılık vermede ileri gidenleri sevmez.

41. Bununla birlikte, zulüm ve zorbalığa uğrayan kimse bağışlayıcı davranmayıp gereken karşılığı verirse, böyle yapmasından dolayı suçlanamaz.

42. Suçlanmayı ve cezalandırılmayı hak edenler, insanlara zulmeden ve hak-hukuk tanımaksızın memlekette azgınlık yapan kimselerdir. Böylelerini acıklı/elemli bir azap beklemektedir.

43. Her kim [zulüm ve zorbalığa uğradığı hâlde] sabreder ve kendisine yapılan kötülüğü bağışlarsa, hiç şüphesiz bu takdire şayan ve sahibini faziletli kılan bir davranış olur.[7]

7. Bu ayetteki *zâlike le-min 'azmi'l-umûr* ifadesi Türkçedeki "Affetmek büyüklüğün şanındadır.", "İyiliğe iyilik her kişinin, kötülüğe iyilik er kişinin kârıdır." gibi özlü sözlerle örtüşen bir manaya sahiptir.

44. Allah kimi dalalette bırakırsa, artık ona sahip çıkıp yol gösterecek kimse bulunmaz.

[Ey Peygamber!] Gün gelecek, sen bu zalimlerin/müşriklerin ahirette azabı gördükleri zaman, "Acaba dünyaya dönüp Allah'ı razı edecek işler yapmanın hiçbir yolu yok mu?" diye feryat ettiklerine şahit olacaksın.

45. [Ey Peygamber!] Yine sen, onların horluk ve hakirlikten boyunlarını bükmüş hâlde cehennemin karşısına getirildikleri zaman [hem korku ve dehşetten hem de zelillikten] göz ucuyla etrafa bakındıklarına şahit olacaksın. O gün, müminler birbirlerine, "Hüsrana uğrayanlar, kıyamet günü hem kendilerini hem de yakınlarını işte böylesine felakete sürükleyenlerdir." diyecekler. Şunu iyi bilin ki kâfirler sürekli azaba mahkûmdurlar.

وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ اَوْلِيَٓاءَ يَنْصُرُونَهُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَمَنْ
يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ سَبِيلٍ ﴿٤٦﴾ اِسْتَجِيبُوا لِرَبِّكُمْ
مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا مَرَدَّ لَهُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَكُمْ مِنْ
مَلْجَاٍ يَوْمَئِذٍ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَكِيرٍ ﴿٤٧﴾ فَاِنْ اَعْرَضُوا
فَمَٓا اَرْسَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًاۜ اِنْ عَلَيْكَ اِلَّا الْبَلَاغُۜ
وَاِنَّٓا اِذَٓا اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً فَرِحَ بِهَاۚ وَاِنْ
تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ فَاِنَّ الْاِنْسَانَ كَفُورٌ
﴿٤٨﴾ لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ يَخْلُقُ مَا يَشَٓاءُۜ
يَهَبُ لِمَنْ يَشَٓاءُ اِنَاثًا وَيَهَبُ لِمَنْ يَشَٓاءُ الذُّكُورَۙ ﴿٤٩﴾
اَوْ يُزَوِّجُهُمْ ذُكْرَانًا وَاِنَاثًاۚ وَيَجْعَلُ مَنْ يَشَٓاءُ عَقِيمًاۜ
اِنَّهُ عَلِيمٌ قَدِيرٌ ﴿٥٠﴾ وَمَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُكَلِّمَهُ اللّٰهُ اِلَّا
وَحْيًا اَوْ مِنْ وَرَٓائِ حِجَابٍ اَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ
بِاِذْنِهِ مَا يَشَٓاءُۜ اِنَّهُ عَلِيٌّ حَكِيمٌ ﴿٥١﴾ وَكَذٰلِكَ اَوْحَيْنَٓا [488]
اِلَيْكَ رُوحًا مِنْ اَمْرِنَاۜ مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ
وَلَا الْاِيمَانُ وَلٰكِنْ جَعَلْنَاهُ نُورًا نَهْدِي بِهِ مَنْ نَشَٓاءُ
مِنْ عِبَادِنَاۜ وَاِنَّكَ لَتَهْدِٓي اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍۙ
﴿٥٢﴾ صِرَاطِ اللّٰهِ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي
الْاَرْضِۜ اَلَٓا اِلَى اللّٰهِ تَصِيرُ الْاُمُورُ ﴿٥٣﴾

46. İşte o zaman, Allah'a karşı kendilerine sahip çıkıp yardım edecek kimseleri de olmayacaktır. Allah kimi dalalette bırakırsa artık onun için hiçbir kurtuluş yolu yoktur.

47. Allah tarafından gelecek ve engellenmesi mümkün olmayacak kıyamet günü gelip çatmadan önce rabbinizin çağrısına uyun. Yoksa o gün ne kaçıp kurtulacak bir yer bulabilirsiniz, ne de işlediğiniz günahları inkâr edebilirsiniz.

48. [Ey Peygamber!] Eğer o müşrikler/kâfirler yüz çevirirlerse bil ki biz seni onların başına bekçi olarak göndermedik. Senin vazifen, [onları zorla iman ettirmek değil], Allah'ın ayetlerini tebliğ etmektir. Biz kâfir insana [mal mülk, bolluk gibi] nimet verdiğimizde şımarır; ama eğer yaptığı yanlışlar, işlediği günahlar yüzünden başına bir dert ve sıkıntı gelirse hemen nankör kesilir.

49-50. Göklerin ve yerin mutlak hükümranlığı Allah'a aittir. O dilediğini yaratır. Dilediğine kız, dilediğine erkek evlat verir. Yahut dilediğine hem kız hem erkek evlat verir. Dilediğini ise çocuksuz bırakır. Şüphesiz O her şeyi bilen, her şeye gücü yetendir.

51. Allah insanla ancak ya doğrudan vahyederek ya manevi bir perde arkasından seslenerek ya da dilediği şeyi izniyle vahyetmek üzere bir elçi/melek göndererek konuşur. Şüphesiz O çok yücedir, her şeyi yerli yerince yapıp edendir.

52. [Ey Peygamber!] İşte biz seni de [tıpkı önceki peygamberler gibi] buyruğumuzun ifadesi olan vahye mazhar kıldık. Oysa sen bundan önce vahiy nedir, iman nedir bilmezdin. Ama [şimdi biz sana Kur'an'ı vahyettik ve] onu dilediğimiz/layık gördüğümüz kullarımıza doğru yolu gösteren bir ışık kıldık. Hiç şüphesiz sen insanları dosdoğru yola çağırmaktasın.

53. O yol, göklerde ve yerde ne varsa hepsinin sahibi olan Allah'ın yoludur. Şunu iyi bilin ki bütün işler Allah'a döner, her şey Allah'ın bilgisi ve iradesi dâhilinde olup biter.

﴿ (٤٣) سُورَةُ الزُّخْرُفِ ﴾

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتَابِ الْمُب۪ينِ ﴿٢﴾ اِنَّا جَعَلْنَاهُ قُرْاٰنًا
عَرَبِيًّا لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٣﴾ وَاِنَّهُ ف۪ٓي اُمِّ الْكِتَابِ لَدَيْنَا
لَعَلِيٌّ حَك۪يمٌ ﴿٤﴾ اَفَنَضْرِبُ عَنْكُمُ الذِّكْرَ صَفْحًا
اَنْ كُنْتُمْ قَوْمًا مُسْرِف۪ينَ ﴿٥﴾ وَكَمْ اَرْسَلْنَا مِنْ نَبِيٍّ
فِي الْاَوَّل۪ينَ ﴿٦﴾ وَمَا يَأْت۪يهِمْ مِنْ نَبِيٍّ اِلَّا كَانُوا بِه۪
يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٧﴾ فَاَهْلَكْنَٓا اَشَدَّ مِنْهُمْ بَطْشًا وَمَضٰى
مَثَلُ الْاَوَّل۪ينَ ﴿٨﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضَ لَيَقُولُنَّ خَلَقَهُنَّ الْعَز۪يزُ الْعَل۪يمُ ﴿٩﴾ اَلَّذ۪ي
جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ مَهْدًا وَجَعَلَ لَكُمْ ف۪يهَا سُبُلًا
[489] لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٠﴾ وَالَّذ۪ي نَزَّلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً
بِقَدَرٍ فَاَنْشَرْنَا بِه۪ بَلْدَةً مَيْتًا كَذٰلِكَ تُخْرَجُونَ ﴿١١﴾
وَالَّذ۪ي خَلَقَ الْاَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنَ الْفُلْكِ
وَالْاَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ ﴿١٢﴾ لِتَسْتَوُ۫ا عَلٰى ظُهُورِه۪ ثُمَّ
تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ اِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا
سُبْحَانَ الَّذ۪ي سَخَّرَ لَنَا هٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِن۪ينَ ﴿١٣﴾
وَاِنَّٓا اِلٰى رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ ﴿١٤﴾

43/ZUHRÛF SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 63. sûre olduğu ve Şûrâ sûresinden sonra, Duhân sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 89 ayettir. İsmini 35. ayette geçen ve "mücevher, altın" anlamına gelen *zuhrûf* kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Hâ-Mîm.

2-3. Hak ve hakikati ortaya koyan bu kitaba/Kur'an'a andolsun ki biz onu anlayıp kavrayasınız diye Arapça okunup tebliğ edilen bir hitabe olarak indirdik.

4. Bizim katımızdaki ana kitaptan [Levh-i Mahfûz'dan], sınırsız ilmimizden gelen bu Kur'an çok yücedir, dosdoğru bilgiler ve öğütlerle doludur.

5. [Ey Müşrikler!] Siz haddi aşıp azgınlaşan bir topluluksunuz diye şimdi biz Kur'an'ı indirmekten vaz mı geçelim?!

6-7. Biz önceki kavimlere de nice peygamberler gönderdik. Ama o kavimler kendilerine gelen peygamberlerle hep alay ettiler.

8. Sonunda biz de bu müşriklerden çok daha güçlü olan o kavimleri helak ettik. Onlardan geriye kala kala birer ibretlik hikâye kaldı.

9. [Ey Peygamber!] Müşriklere, "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye soracak olsan, hiç tereddütsüz, "Üstün kudret sahibi olan ve her şeyi bilen Allah yarattı." diye cevap verirler.

10. O Allah ki rahatça yaşayabilmeniz için yeryüzünü bir döşek gibi yapmış, gideceğiniz yere kolayca ulaşasınız diye sizin için dağların arasından yollar açmıştır.

11. Yağmuru gökten belli bir ölçüye göre yağdıran O'dur. Biz kurak/ölü topraklara yağmurla hayat veririz. İşte siz de ölümden sonra böyle diriltileceksiniz.

12. Her türlü canlıyı erkekli-dişili yaratan, binmeniz için gemileri ve hayvanları var eden O'dur.

13-14. Allah gemileri ve hayvanları var etti ki onlara binesiniz, bindiğinizde de rabbinizin nimetlerini şükranla anıp, "Bütün bunları istifademize sunan Allah ne yücedir! Yoksa biz kendi imkânlarımızla bu nimetleri elde edemezdik. Hiç şüphe yok ki biz sonunda rabbimizin huzuruna çıkacağız." diyesiniz.

15. Müşrikler [bir taraftan “Gökleri ve yeri Allah yarattı.” derken, diğer taraftan] tuttular, Allah'ın kimi kullarını O'nun çocukları/kızları kabul ettiler.[1] [Onlar kız çocuklarını insan yerine koymadıkları hâlde melekleri Allah'ın kızları olarak nitelendirmekte hiç sakınca görmediler]. Doğrusu kâfir/müşrik insan çok büyük nankörlük etmektedir.

1. Bu ayetteki *ve-cealü lehü min ibâdihî cüz'en* ifadesi genellikle “Allah'ın bazı kullarını O'nun bir parçası kabul ettiler.” veya “Kullarından bir kısmını O'nun parçası saydılar.” şeklinde çevrilmektedir. Ancak Zeccâc gibi bazı filolog müfessirlere göre *cüz'* kelimesi bu ayette “dişiler/kızlar” anlamına gelmektedir (Bkz. Zeccâc, *Meâni'l-Kur'ân*, IV. 306-307). Gerçi Zemahşerî bu izahı mesnetsiz olarak nitelendirmekte, ancak sonraki ayetler Zeccâc'ın yorumunun isabetli olduğunu göstermektedir.

16. [Ey Müşrikler!] Allah, yarattığı kullarından [hor-hakir görüp insan yerine koymadığınız] kız çocukları kendisi evlat edindi de [çok değerli gördüğünüz] oğlanları size ayırdı, öyle mi?!

وَجَعَلُوا لَهُ مِنْ عِبَادِهِ جُزْءًا اِنَّ الْاِنْسَانَ لَكَفُورٌ
مُبِينٌ ﴿١٥﴾ اَمِ اتَّخَذَ مِمَّا يَخْلُقُ بَنَاتٍ وَاَصْفٰيكُمْ
بِالْبَنِينَ ﴿١٦﴾ وَاِذَا بُشِّرَ اَحَدُهُمْ بِمَا ضَرَبَ
لِلرَّحْمٰنِ مَثَلًا ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَهُوَ كَظِيمٌ
﴿١٧﴾ اَوَمَنْ يُنَشَّؤُا فِي الْحِلْيَةِ وَهُوَ فِي الْخِصَامِ
غَيْرُ مُبِينٍ ﴿١٨﴾ وَجَعَلُوا الْمَلٰٓئِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ
الرَّحْمٰنِ اِنَاثًا اَشَهِدُوا خَلْقَهُمْ سَتُكْتَبُ شَهَادَتُهُمْ
وَيُسْـَٔلُونَ ﴿١٩﴾ وَقَالُوا لَوْ شَٓاءَ الرَّحْمٰنُ مَا عَبَدْنَاهُمْ
مَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ اِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٢٠﴾ اَمْ
اٰتَيْنَاهُمْ كِتَابًا مِنْ قَبْلِهِ فَهُمْ بِهِ مُسْتَمْسِكُونَ ﴿٢١﴾
بَلْ قَالُٓوا اِنَّا وَجَدْنَٓا اٰبَٓاءَنَا عَلٰٓى اُمَّةٍ وَاِنَّا عَلٰٓى
اٰثَارِهِمْ مُهْتَدُونَ ﴿٢٢﴾ وَكَذٰلِكَ مَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ [490]
فِي قَرْيَةٍ مِنْ نَذِيرٍ اِلَّا قَالَ مُتْرَفُوهَٓا اِنَّا وَجَدْنَٓا
اٰبَٓاءَنَا عَلٰٓى اُمَّةٍ وَاِنَّا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ مُقْتَدُونَ ﴿٢٣﴾

17. O müşriklerden birine, Rahmân'a layık gördüğü kız çocuğunun doğum haberi verilince yüzü kapkara kesilir ve öfkeden yutkunur durur.

18. Ardından, “Demek şimdi ben, süs-püs içinde büyüyecek,[2] büyüdüğü zaman da kendini savunmaktan bile aciz olacak bir kız çocuk sahibi oldum!” diye söylenir durur.

2. Bu ayetteki *yüneşşeü* fiilini Hamza, Kisâî, Halef ve Hafs dışındaki kıraat imamlarının tercih ettiği *yenşeü* şeklindeki kıraate göre çevirdik (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, VII. 306).

19. Müşrikler Rahmân'ın kulları olan meleklerin dişi olduklarını iddia ediyorlar. Yoksa onlar meleklerin yaratılışına şahit mi oldular?! Onların bu iddiaları kaydedilecek, vakti gelince de hesabı sorulacaktır.

20. Yine onlar, “Rahmân dilemeseydi biz bu putlara tapmazdık.” diyorlar. Hâlbuki onlar bu iddialarıyla ilgili hiçbir bilgi sahibi değiller; sırf atıp tutuyorlar.

21. Yoksa biz onlara, Kur'an'dan önce bir kitap/vahiy gönderdik de ona istinaden mi böyle konuşuyorlar?!

22. Yoo! Gerçek şu ki onların bildikleri tek şey, “Biz atalarımızı bir dine mensup bulduk. Pek tabii ki biz de onların izinden gideceğiz.” ezberini tekrarlamaktan ibarettir.

23. [Ey Peygamber!] Senden önce peygamber gönderdiğimiz beldelerin zenginlikten şımarmış insanları da aynen bu müşrikler gibi, “Biz atalarımızı bir dine mensup bulduk. Pek tabii ki biz de onların izini takip etmekteyiz.” dediler.

قَالَ اَوَلَوْ جِئْتُكُمْ بِاَهْدٰى مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ اٰبَٓاءَكُمْ
قَالُٓوا اِنَّا بِمَٓا اُرْسِلْتُمْ بِه۪ كَافِرُونَ ﴿٢٤﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ
فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّب۪ينَ ﴿٢٥﴾ وَاِذْ قَالَ
اِبْرٰه۪يمُ لِاَب۪يهِ وَقَوْمِه۪ٓ اِنَّن۪ي بَرَٓاءٌ مِمَّا تَعْبُدُونَ ﴿٢٦﴾
اِلَّا الَّذ۪ي فَطَرَن۪ي فَاِنَّهُ سَيَهْد۪ينِ ﴿٢٧﴾ وَجَعَلَهَا كَلِمَةً
بَاقِيَةً ف۪ي عَقِبِه۪ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾ بَلْ مَتَّعْتُ
هٰٓؤُ۬لَٓاءِ وَاٰبَٓاءَهُمْ حَتّٰى جَٓاءَهُمُ الْحَقُّ وَرَسُولٌ مُب۪ينٌ
﴿٢٩﴾ وَلَمَّا جَٓاءَهُمُ الْحَقُّ قَالُوا هٰذَا سِحْرٌ وَاِنَّا بِه۪
كَافِرُونَ ﴿٣٠﴾ وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ عَلٰى رَجُلٍ
مِنَ الْقَرْيَتَيْنِ عَظ۪يمٍ ﴿٣١﴾ اَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ
رَبِّكَۜ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَع۪يشَتَهُمْ فِي الْحَيٰوةِ
الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَتَّخِذَ
بَعْضُهُمْ بَعْضاً سُخْرِياًّۜ وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِمَّا
يَجْمَعُونَ ﴿٣٢﴾ وَلَوْلَٓا اَنْ يَكُونَ النَّاسُ اُمَّةً وَاحِدَةً
لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ بِالرَّحْمٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفاً مِنْ
فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ ﴿٣٣﴾

24. Peygamberleri, "Peki ya ben size atalarınızın dininden daha doğru bir din getirmişsem?! [Yine de atalarınızın dininde ısrar mı edeceksiniz?!]" deyince onlar, "Biz senin getirdiğin dini reddediyoruz."[3] diye karşılık verdiler.

3. Bu ayetteki *ürsiltüm* fiilini sözün gelişine daha uygun düştüğü için tekil kalıbında çevirdik.

25. Sonunda biz de o toplumlara hak ettikleri cezayı verdik. İşte bak, peygamberlerini yalanlayanların akıbetleri nasıl oldu?!

26-27. Vaktiyle, İbrahim babasına ve kavmine, "Sizin taptığınız putlara tapmak benden uzak olsun. Ben ancak beni yaratana kulluk/ibadet ederim. O beni doğru yola iletecektir." dedi.

28. İbrahim, Allah'tan başkasına kulluk/ibadet etmemeyi, hakka yönelmeleri için gelecek nesillere en temel inanç ilkesi olarak miras bıraktı.

29. Ne var ki İbrahim'den sonra gelen çoğu nesiller hakka yönelmediler. Ama ben yine de bu müşrikleri ve atalarını dünya nimetlerinden faydalandırdım. Nihayet Kur'an ve onun ayetlerini açık seçik tebliğ eden peygamber geldi.

30-31. Kur'an kendilerine gelince, o müşrikler, "Bu sihirli bir sözdür; biz ona inanmıyoruz." dediler ve eklediler: "Hem sonra bu Kur'an'ın Mekke ve Tâif'in zengin ve itibarlı şahsiyetlerinden birine indirilmesi gerekmez miydi?!"[4]

4. Bu ayette sözü edilen iki kişiden biri Mekke'nin ileri gelenlerinden Velîd b. Muğîre veya Utbe b. Rebîa, diğeri ise Tâif'in ileri gelenlerinden Ebû Mes'ûd Urve b. Mes'ûd es-Sekafî veya Hubeyb b. Amr'dır (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, VII. 311).

32. [Şu lafa bak!] Rabbinin rahmetini paylaştırmak, kimin peygamber olacağını belirlemek onlara mı kalmış?! Hâlbuki dünya hayatında onların rızıklarını taksim eden, birbirlerinin işlerini görmeleri için kimini kiminden üstün kılan biziz. [Şu hâlde, rızıklarını dahi bize borçlu olanların peygamber tayin etmek ne haddine!]

[Ey Peygamber!] Bilesin ki rabbinin sana lütfettiği peygamberlik, onların üstünlük sebebi saydıkları mallarından-mülklerinden çok daha hayırlıdır.

33. Şayet insanların sınıfsız bir toplum hâline gelme, [dolayısıyla hem dünyadaki imtihan hem de içtimai düzen için gerekli olan zenginlik-fakirlik, güçlülük-güçsüzlük gibi farklılıkların ortadan kalkma] durumu olmasaydı, Rahmân'ı inkâr edenlerin evlerinin tavanlarını ve üzerine çıktıkları merdivenleri gümüşle donatırdık.[5]

5. Bu ayetin sonundaki *'aleyhâ yezharûn* (üzerine çıktıkları [merdivenler]) ifadesinin manaya pek katkısı olmayıp muhtemelen ayetlerin sonundaki ses uyumunu sağlamaya yönelik bir yan cümledir. Aynı hususiyet 34. ayetin sonunda yer alan *'aleyhâ yettekiûn* (üzerine oturup yaslandıkları [koltuklar]) ifadesi için de geçerlidir.

وَلِبُيُوتِهِمْ اَبْوَابًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِؤُنَۙ ﴿٣٤﴾ وَزُخْرُفًاۜ [491]
وَاِنْ كُلُّ ذٰلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۜ وَالْاٰخِرَةُ عِنْدَ
رَبِّكَ لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾ وَمَنْ يَعْشُ عَنْ ذِكْرِ الرَّحْمٰنِ
نُقَيِّضْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ ﴿٣٦﴾ وَاِنَّهُمْ
لَيَصُدُّونَهُمْ عَنِ السَّبِيلِ وَيَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ
﴿٣٧﴾ حَتّٰى اِذَا جَٓاءَنَا قَالَ يَا لَيْتَ بَيْنِى وَبَيْنَكَ
بُعْدَ الْمَشْرِقَيْنِ فَبِئْسَ الْقَرِينُ ﴿٣٨﴾ وَلَنْ يَنْفَعَكُمُ
الْيَوْمَ اِذْ ظَلَمْتُمْ اَنَّكُمْ فِى الْعَذَابِ مُشْتَرِكُونَ
﴿٣٩﴾ اَفَاَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ اَوْ تَهْدِى الْعُمْىَ وَمَنْ
كَانَ فِى ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٤٠﴾ فَاِمَّا نَذْهَبَنَّ بِكَ فَاِنَّا
مِنْهُمْ مُنْتَقِمُونَۙ ﴿٤١﴾ اَوْ نُرِيَنَّكَ الَّذِى وَعَدْنَاهُمْ
فَاِنَّا عَلَيْهِمْ مُقْتَدِرُونَ ﴿٤٢﴾ فَاسْتَمْسِكْ بِالَّذِى
اُوحِىَ اِلَيْكَۚ اِنَّكَ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٤٣﴾ وَاِنَّهُ
لَذِكْرٌ لَكَ وَلِقَوْمِكَۚ وَسَوْفَ تُسْـَٔلُونَ ﴿٤٤﴾ وَسْـَٔلْ
مَنْ اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ مِنْ رُسُلِنَا اَجَعَلْنَا مِنْ دُونِ
الرَّحْمٰنِ اٰلِهَةً يُعْبَدُونَ ﴿٤٥﴾

34-35. Evlerinin kapılarını ve oturup yaslandıkları koltukları da yine gümüşle donatırdık. Dahası onları altınlara, mücevherlere boğardık. Ne var ki bütün bunlar dünya hayatının gelip geçici nimetlerinden/güzelliklerinden ibarettir. Rabbinin katındaki ahiret nimetleri ise günahlardan sakınanlar içindir.

36. Kim Rahmân'ın zikrinden [Kur'an'dan] yüz çevirirse biz ona şeytanı, şeytan tabiatlı birini musallat ederiz; böylece o şeytan onun yoldaşı olur.

37. Şeytanlar onları doğru yoldan alıkoyar; ama onlar yolda olduklarını sanırlar.

38. Kur'an'dan yüz çeviren kimse yoldaşıyla birlikte huzurumuza geldiğinde, "Keşke seninle aramızda doğu ile batı kadar uzak bir mesafe olsaydı… Meğer sen ne kötü bir arkadaşmışsın!" diyecek.[6]

6. Bu ve bundan önceki iki ayette Kur'an'dan yüz çeviren ve ona yoldaş olan şeytandan söz edilirken önce tekil, sonra çoğul, daha sonra yine tekil ifade kalıpları kullanılmıştır. Kur'an'da çok sık rastlanan bu değişken ifade özelliği, yazı dili açısından bakıldığında ciddi bir sorundur. Ancak Kur'an şifahi bir hitaptır; dolayısıyla en büyük sorun, şifahi bir hitabı yazı dilinin imkân ve sınırları içinde çevirmeye çalışmaktır ki bu da ciltler dolusu tefsir yazmaktan çok daha zor bir iştir.

39. O zaman Allah şöyle buyuracak: "Bugün gerçeği anlamış olmanın size hiçbir faydası yok! Çünkü siz [o şeytanlara uyup kâfirlikte direnerek kendinize] zulmettiniz. Artık azabı da hep birlikte çekeceksiniz."

40. [Ey Peygamber!] Sen sağıra işittirebilir misin yahut köre, büsbütün dalalete saplanmış kimseye doğru yolu gösterebilir misin?!

41. [Ey Peygamber!] Eğer biz seni [müşriklerin başına gelecekleri göstermeden] vefat ettirirsek bil ki onların cezasını er ya da geç mutlaka vereceğiz.

42. Onları uyardığımız azabı belki de sana sağlığında gösteririz. [Ama şunu bil ki] biz onları her hâlükârda cezalandırmaya muktediriz.

43. [Ey Peygamber!] Sana vahyedilen Kur'an'a sarıl. Hiç şüphen olmasın ki sen dosdoğru yoldasın.

44. Şüphesiz bu Kur'an senin ve kavmin için bir şereftir. [Bilin ki] hepiniz ona uyup uymadığınız hususunda hesaba çekileceksiniz.

45. [Ey Peygamber!] Senden önce kendilerine peygamberler gönderdiğimiz kimselere [Yahudiler ve Hıristiyanlara] sor bakalım, biz [herhangi bir peygamber vasıtasıyla] Rahmân'ın dışında birtakım varlıklara tanrılık yakıştırıp ibadet edilmesini emretmiş miyiz?!

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَٓا اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۬ئِه۪
فَقَالَ اِنّ۪ي رَسُولُ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٤٦﴾ فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ
[492] بِاٰيَاتِنَٓا اِذَا هُمْ مِنْهَا يَضْحَكُونَ ﴿٤٧﴾ وَمَا نُر۪يهِمْ مِنْ
اٰيَةٍ اِلَّا هِيَ اَكْبَرُ مِنْ اُخْتِهَاۘ وَاَخَذْنَاهُمْ بِالْعَذَابِ
لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٤٨﴾ وَقَالُوا يَٓا اَيُّهَ السَّاحِرُ ادْعُ
لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَۚ اِنَّنَا لَمُهْتَدُونَ ﴿٤٩﴾ فَلَمَّا
كَشَفْنَا عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿٥٠﴾ وَنَادٰى
فِرْعَوْنُ ف۪ي قَوْمِه۪ قَالَ يَا قَوْمِ اَلَيْسَ ل۪ي مُلْكُ مِصْرَ
وَهٰذِهِ الْاَنْهَارُ تَجْر۪ي مِنْ تَحْت۪يۚ اَفَلَا تُبْصِرُونَۜ
﴿٥١﴾ اَمْ اَنَا۬ خَيْرٌ مِنْ هٰذَا الَّذ۪ي هُوَ مَه۪ينٌۙ وَلَا يَكَادُ
يُب۪ينُ ﴿٥٢﴾ فَلَوْلَٓا اُلْقِيَ عَلَيْهِ اَسْوِرَةٌ مِنْ ذَهَبٍ اَوْ
جَٓاءَ مَعَهُ الْمَلٰٓئِكَةُ مُقْتَرِن۪ينَ ﴿٥٣﴾ فَاسْتَخَفَّ
قَوْمَهُ فَاَطَاعُوهُۜ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْماً فَاسِق۪ينَ ﴿٥٤﴾
فَلَمَّٓا اٰسَفُونَا انْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَاَغْرَقْنَاهُمْ اَجْمَع۪ينَۙ
﴿٥٥﴾ فَجَعَلْنَاهُمْ سَلَفاً وَمَثَلاً لِلْاٰخِر۪ينَ ﴿٥٦﴾ وَلَمَّا
ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلاً اِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ ﴿٥٧﴾
وَقَالُٓوا ءَاٰلِهَتُنَا خَيْرٌ اَمْ هُوَۜ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ اِلَّا جَدَلاًۜ
بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ ﴿٥٨﴾

46. Andolsun ki biz Musa'yı mucizelerimizle Firavun'a ve onun ileri gelen adamlarına gönderdik. Musa onlara, "Ben âlemlerin rabbinin elçisiyim." dedi.

47. Musa onlara [yılana dönüşen asa gibi] mucizelerimizi gösterince, bir de baktı ki onlar alay edip gülüyorlar.

48. Biz onlara her biri diğerinden daha etkileyici mucizeler gösterdik. Ayrıca küstah ve kibirli tutumlarından vazgeçsinler diye başlarına [sel, çekirge ve kurbağa istilası gibi] felaketler getirdik.

49-50. Ama onlar her bir felaketle karşılaştıklarında Musa'ya, "Ey yüce insan! Rabbinin sana verdiği peygamberliğin hatırına bizim için O'na dua et de [bu felaketi başımızdan savsın]. Zira artık senin gösterdiğin yoldan gideceğiz." dediler. Fakat biz onları felaketten kurtarınca sözlerinden caydılar.

51-53. Firavun, kavmine şöyle seslendi: "Ey kavmim! Şu Mısır ülkesinin tek hâkimi ben değil miyim?! Ayaklarımın altından akıp giden şu ırmaklar, kanallar bana ait değil mi?! Muhteşem kudretimi ve saltanatımı görmüyor musunuz?! Yoksa ben, meramını anlatmaktan aciz olan şu zavallı adamdan [Musa'dan] daha üstün değil miyim?! Yok eğer Musa zavallı biri değil de asil bir kişi ve gerçek bir peygamberse niçin onun boynuna [tanrısı tarafından] altın gerdanlıklar, kollarına bilezikler takılmamış yahut onun yanında niçin melekler gelmemiş?!"

54. Firavun bu tür sözlerle kavmini etki altına alıp akıllarını çeldi. Onlar da yoldan çıkmaya namzet insanlar oldukları için ona uydular.

55. Nihayet onlar bizi öfkelendirince hak ettikleri cezayı verdik ve hepsini sulara gark ettik.

56. Böylece onları gelecek nesiller için hem geçmişe ait kötü bir örnek hem de bir ibret kıldık.

57-58. [Ey Peygamber!] Meryem oğlu İsa [bir müşrik tarafından seni susturmak üzere] misal verilince senin kavmin hemen sevinç çığlıkları attılar. [Kur'an'a uyup müşriklikten vazgeçecekleri yerde, Hıristiyanların İsa hakkındaki yanlış inançlarından medet umarcasına], "Bizim tanrılarımız mı daha üstün yoksa o mu?!" dediler. Onların İsa ile ilgili bu sözlerindeki maksat, sırf seninle tartışmak ve sana karşı çıkmaktır. Çünkü onlar itirazı marifet sanan bir güruhtur.

59. İsa'ya gelince, [o tanrı değil] kendisine peygamberlik lütfunda bulunduğumuz ve [babasız yaratmak suretiyle] İsrailoğullarına ibret kıldığımız bir kuldur.

60. [Ey Müşrikler!] Biz dileseydik, ["Allah'ın kızları" diye nitelendirdiğiniz] melekleri [kullarımız olarak] yeryüzünün sakinleri yapar ve böylece sizin yerinize onların geçmesini sağlardık.

61. Hiç şüphesiz Kur'an, kıyametle ilgili kesin bir bilgidir.[7] O hâlde, kıyamet hakkında hiçbir şüphe duymayın ve [tevhid inancında] bana uyun. Bu yol dosdoğru yoldur.

7. Bu ayette geçen *innehû* lafzındaki *hû* zamirinin Hz. İsa'ya ve Hz. Peygamber'e raci olduğunu söyleyen müfessirler de vardır. Bizim çevirimiz Hasen el-Basrî, Katâde ve Saîd b. Cübeyr'ye ait yoruma dayanmaktadır. Ayrıca ayetteki *le-ilmün* kelimesi İbn Abbas, Katâde ve Dahhâk gibi müfessirlerce *le-'alemün* (işaret/alamet) şeklinde (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*; XVI. 70), Übey b. Ka'b tarafından da *le-zikrün* (hatırlatma) şeklinde okunmuştur (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, III. 494).

62. Sakın şeytan sizi bu yoldan alıkoymasın. Hiç şüphesiz o sizin çok yaman bir düşmanınızdır.

إِنْ هُوَ إِلَّا عَبْدٌ أَنْعَمْنَا عَلَيْهِ وَجَعَلْنَاهُ مَثَلًا لِبَنِي
إِسْرَائِيلَ ﴿٥٩﴾ وَلَوْ نَشَاءُ لَجَعَلْنَا مِنْكُمْ مَلَائِكَةً فِي
الْأَرْضِ يَخْلُفُونَ ﴿٦٠﴾ وَإِنَّهُ لَعِلْمٌ لِلسَّاعَةِ فَلَا تَمْتَرُنَّ [493]
بِهَا وَاتَّبِعُونِ هَٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَا يَصُدَّنَّكُمُ
الشَّيْطَانُ إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٦٢﴾ وَلَمَّا جَاءَ عِيسَىٰ
بِالْبَيِّنَاتِ قَالَ قَدْ جِئْتُكُمْ بِالْحِكْمَةِ وَلِأُبَيِّنَ لَكُمْ
بَعْضَ الَّذِي تَخْتَلِفُونَ فِيهِ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُونِ
﴿٦٣﴾ إِنَّ اللَّهَ هُوَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هَٰذَا صِرَاطٌ
مُسْتَقِيمٌ ﴿٦٤﴾ فَاخْتَلَفَ الْأَحْزَابُ مِنْ بَيْنِهِمْ فَوَيْلٌ
لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْ عَذَابِ يَوْمٍ أَلِيمٍ ﴿٦٥﴾ هَلْ يَنْظُرُونَ
إِلَّا السَّاعَةَ أَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٦٦﴾
الْأَخِلَّاءُ يَوْمَئِذٍ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ إِلَّا الْمُتَّقِينَ
﴿٦٧﴾ يَا عِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَا أَنْتُمْ تَحْزَنُونَ
﴿٦٨﴾ الَّذِينَ آمَنُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا مُسْلِمِينَ ﴿٦٩﴾ ادْخُلُوا
الْجَنَّةَ أَنْتُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ تُحْبَرُونَ ﴿٧٠﴾

63-64. İsa kendi halkına birtakım mucizeler getirdiğinde şöyle demişti: "Ben size ilahî bilgiyi getirdim; amacım din hususunda ihtilafa düştüğünüz birtakım konularla ilgili doğruları size açıklamaktır. Allah'a karşı gelmekten sakının ve bana uyun. Şüphesiz Allah benim de rabbim, sizin de rabbinizdir. Yalnız O'na kulluk/ibadet edin. Bu yol dosdoğru yoldur."

65. Ne var ki İsa'dan sonra çeşitli fırkalar onun hakkında görüş ayrılıklarına düştüler. Kıyamet günü elemli azaba çarptırılacak olan o zalimlerin/kâfirlerin vay hâllerine!

66. [Ey Peygamber!] Belli ki bu müşrikler [iman etmek için,] hiç hesap etmedikleri bir sırada ansızın kıyametin gelip çatmasını bekliyorlar.

67. [Ama şunu bilsinler ki] kıyamet günü eski dostlar birbirlerine düşman kesilecekler; fakat Allah'a ortak koşmaktan sakınanlar o gün de dost olarak kalacaklar.

68. O gün Allah onlara şöyle seslenecek: "Ey [mümin] kullarım! Bugün sizin için hiçbir korku ve endişe yoktur ve siz asla üzülmeyeceksiniz."

69. Onlar ayetlerimize inanıp Allah'a yürekten bağlılık gösteren kimselerdir.

70. Bu yüzden, Allah onlara şöyle diyecek: "Siz de eşleriniz de sevinç ve neşe içinde haydi girin cennete!"[8]

8. Bu ayetteki *ezvâcüküm* lafzı, bilindik "eşler" manasına hamledilebilir. Ancak daha güçlü bir ihtimal *ezvâc* kelimesinin bu ayette, tıpkı Sâffât 37/22. ayetteki gibi *nazîr* (benzer) veya *karîn* (eş-dost) manasında kullanılmış olmasıdır. Nitekim önceki ayetlerde kâfirler arasındaki eski dostlukların kıyamet günü düşmanlığa dönüşeceği anlatılmaktadır. Bu husus dikkate alındığında müminlere hitaptaki *entüm ve ezvâcüküm* lafzının "Siz ve mümin dostlarınız." anlamına geldiği anlaşılır (Bkz. Mâtürîdî, *Te'vîlâtü Ehli-Sünne*, IX. 184).

يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصِحَافٍ مِنْ ذَهَبٍ وَاَكْوَابٍ وَفِيهَا مَا
تَشْتَهِيهِ الْاَنْفُسُ وَتَلَذُّ الْاَعْيُنُ وَاَنْتُمْ فِيهَا خَالِدُونَ
﴿٧١﴾ وَتِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِى اُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ
[494] ﴿٧٢﴾ لَكُمْ فِيهَا فَاكِهَةٌ كَثِيرَةٌ مِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٣﴾ اِنَّ
الْمُجْرِمِينَ فِى عَذَابِ جَهَنَّمَ خَالِدُونَ ﴿٧٤﴾ لَا يُفَتَّرُ
عَنْهُمْ وَهُمْ فِيهِ مُبْلِسُونَ ﴿٧٥﴾ وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ
كَانُوا هُمُ الظَّالِمِينَ ﴿٧٦﴾ وَنَادَوْا يَا مَالِكُ لِيَقْضِ
عَلَيْنَا رَبُّكَ قَالَ اِنَّكُمْ مَاكِثُونَ ﴿٧٧﴾ لَقَدْ جِئْنَاكُمْ
بِالْحَقِّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَكُمْ لِلْحَقِّ كَارِهُونَ ﴿٧٨﴾ اَمْ اَبْرَمُوا
اَمْرًا فَاِنَّا مُبْرِمُونَ ﴿٧٩﴾ اَمْ يَحْسَبُونَ اَنَّا لَا نَسْمَعُ
سِرَّهُمْ وَنَجْوٰيهُمْ بَلٰى وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ ﴿٨٠﴾
قُلْ اِنْ كَانَ لِلرَّحْمٰنِ وَلَدٌ فَاَنَا اَوَّلُ الْعَابِدِينَ ﴿٨١﴾

71. Cennette onlara altın tepsiler ve kadehlerle ikramda bulunulacak. Orada canlarının çektiği her nimet, gözlerine hoş gelen her güzellik mevcut olacak. [Ey Müminler!] İşte siz orada temelli kalacaksınız.

72. Size verilen bu cennet, dünyada yaptığınız iyi/hayırlı işlerin karşılığıdır.

73. Cennette yiyeceğiniz her türlü meyve vardır.

74. Günahkârlara gelince,[9] onlar cehennem azabında temelli kalacaklar.

9. Bu ayetteki *mücrimîn* (günahkârlar) kelimesi sıradan bir günahkârlıktan öte Allah'a ortak koşmak, Kur'an'ı ve Hz. Peygamber'i yalanlamak gibi büyük günahlar işlemeyi ifade eder. Dolayısıyla söz konusu kelime diğer birçok ayette olduğu gibi bu ayette de müşriklere delalet eder. Nitekim siyak-sibak da bunu teyit etmektedir (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXV. 257).

75. Üstelik azapları hiç hafifletilmeyecek; orada çaresiz ve ümitsiz bir hâlde cezalarını çekip duracaklar.

76. Biz böyle bir ceza vermekle onlara zulmetmiş değiliz. Asıl onlar [kâfirlikte direnmek ve bu azabı hak etmek suretiyle] kendilerine zulmetmişlerdir.

77. Onlar cehennemin görevlisine, "Ey Malik! N'olur rabbine söyle, bizim canımızı alsın da kurtulalım." diye seslenecekler; Malik de, "[Size ölüm ve kurtuluş yok!] Bu azabı çekmeye mahkûmsunuz." diye karşılık verecektir.

78. Allah da şöyle buyuracak: "Vaktiyle size Kur'an'ı göndermiş, sizi hak dine davet etmiştik. Ama hepiniz hak dini nefretle karşılamıştınız."[10]

10. Bu ayetteki hitap, cehennemdeki müşriklere/kâfirlere yöneliktir. Dolayısıyla *ekserüküm* tamlaması "çoğunuz" değil "hepiniz" anlamındadır. Nitekim İbn Abbas'ın anlam takdiri de bu şekildedir (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, XVI. 78).

79. [Ey Peygamber!] O müşrikler seni ortadan kaldırmaya kesin karar verdiler, öyle mi?! O hâlde, şunu bilsinler ki biz de seni koruma ve onları cezalandırma hususunda kararlıyız.

80. Yoksa onlar, içlerinden geçenleri, [Peygamber'i ortadan kaldırmakla ilgili niyetlerini] bilmediğimizi, bu konuyla ilgili gizli konuşmalarını işitmediğimizi mi sanıyorlar?! Yoo! Biz her şeyi bilir, her şeyi işitiriz. Çünkü yanlarında bulunan elçilerimiz [melekler] her şeyi kaydetmektedir.

81. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Rahmân'ın çocuk sahibi olması söz konusu değildir. Ben [bu Mekke halkı içinde] O'nun eşsiz, ortaksız, çocuksuz olduğu gerçeğine şahitlik edenlerin ilkiyim.[11]

11. Bu ayetteki *in kâne li'r-rahmâni veledün fe-ene evvelü'l-âbidîn* ifadesi, "Faraza, Rahmân'ın bir çocuğu olsaydı, O'na ibadet edenlerin ilki yine ben olurdum." veya "Sizin iddia ettiğiniz üzere Rahmân'ın bir çocuğu olsaydı, O'nu çocuk sahibi olmaktan tenzih edenlerin ilki ben olurdum." şeklinde de çevrilebilir. Bu çeviri *in* harfinin şart edatı olarak kabul edilmesine dayanır (Bkz. Mâtürîdî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne*, IX. 189). Bizim çevirimiz ise İbn Abbas, İbn Zeyd, Katâde gibi müfessirlerin *in* harfini nefy/olumsuzluk edatı kabul etmelerine dayanmaktadır (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XI. 215-216).

سُبْحَانَ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ رَبِّ الْعَرْشِ
عَمَّا يَصِفُونَ ﴿٨٢﴾ فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتّٰى
يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذ۪ي يُوعَدُونَ ﴿٨٣﴾ وَهُوَ الَّذ۪ي فِي
السَّمَٓاءِ اِلٰهٌ وَفِي الْاَرْضِ اِلٰهٌۜ وَهُوَ الْحَك۪يمُ الْعَل۪يمُ
﴿٨٤﴾ وَتَبَارَكَ الَّذ۪ي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
وَمَا بَيْنَهُمَاۚ وَعِنْدَهُ عِلْمُ السَّاعَةِۚ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٥﴾
وَلَا يَمْلِكُ الَّذ۪ينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ الشَّفَاعَةَ اِلَّا مَنْ
شَهِدَ بِالْحَقِّ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ مَنْ
خَلَقَهُمْ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ فَاَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٨٧﴾ وَق۪يلِه۪ يَا رَبِّ
اِنَّ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ قَوْمٌ لَا يُؤْمِنُونَۢ ﴿٨٨﴾ فَاصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ
سَلَامٌۜ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾

82. Göklerin ve yerin rabbi, arşın sahibi Allah yüceler yücesidir; o müşriklerin asılsız isnatlarından, çirkin yakıştırmalarından münezzehtir.

83. [Ey Peygamber!] Kendi hâllerine bırak şu kâfirleri. Varsınlar senin hakkında ileri geri konuşmaya, İslam davetini oyun ve eğlence konusu yapmaya devam etsinler. Nasılsa sonunda kendilerine vaat edilen kıyamet günüyle karşılaşacaklar.

84. Gökte de yegâne ilah/tanrı O'dur, yerde de yegâne ilah/tanrı O'dur. O her şeyi yerli yerince yapıp eden, her şeyi bilendir.

85. O yüceler yücesi, cömertler cömerdidir. Göklerin, yerin ve bu ikisi arasında bulunan her şeyin mutlak hükümranlığı O'na aittir. Kıyametin ne zaman kopacağını yalnız O bilir. Sonunda hepiniz hesap vermek üzere O'nun huzuruna çıkarılacaksınız.

86. Müşriklerin Allah'ı bırakıp da tanrı diye tapındıkları şeyler asla şefaat edemezler; fakat tevhid gerçeğini bilerek Allah'tan başka hiçbir ilah/tanrı olmadığına şahitlik edenler müstesna; [onlar Allah'ın izni dâhilinde şefaat edebilirler].[12]

12. Bu ayetteki *ve-lâ yemlikûllezîne yed'ûne min dûnihi'ş-şefâate illâ men şehide bi'l-hak* ifadesi, "Onların Allah'ı bırakıp tanrı diye tapındıkları varlıklar kimseye şefaat edemezler. Onlar ancak hakka şahitlik eden kimselere şefaat edebilirler." şeklinde de çevrilebilir. Bu çeviri, müşriklerin şefaatçi olarak tapındıkları varlıkların melekler olduğu yorumuna dayanır (Bkz. Mâtürîdî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne*, IX. 193). Oysa müşrikler putlarını da şefaatçi olarak nitelendirmişlerdir. Dolayısıyla bu yorum pek isabetli değildir. Bizim çevirimiz ise Taberî'nin tercih ettiği yoruma dayanmaktadır (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XI. 219).

87. [Ey Peygamber!] Onlara, "Sizi kim yarattı?!" diye soracak olsan, hiç tereddütsüz, "Allah" diye cevap verirler. O hâlde, nasıl oluyor da Allah'tan başka varlıklara tapınıp haktan uzaklaşıyorlar?!

88. Peygamber, "Ya rabbi! Bu müşrikler imana gelmeyecek bir topluluk!" diye rabbine şikâyette bulunuyor.

89. [Ey Peygamber!] Onlara aldırış etme; [seninle tartışmaya kalkarlarsa], "İşinize bakın!" deyip geç-git. Nasılsa yarın bir gün başlarına neler geleceğini görecekler!

[495] ﴿٤٤﴾ سُورَةُ الدُّخَانِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ وَالْكِتَابِ الْمُب۪ينِۙ ﴿٢﴾ اِنَّٓا اَنْزَلْنَاهُ ف۪ي لَيْلَةٍ
مُبَارَكَةٍ اِنَّا كُنَّا مُنْذِر۪ينَ ﴿٣﴾ ف۪يهَا يُفْرَقُ كُلُّ اَمْرٍ
حَك۪يمٍۙ ﴿٤﴾ اَمْرًا مِنْ عِنْدِنَاۜ اِنَّا كُنَّا مُرْسِل۪ينَۚ ﴿٥﴾
رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَۜ اِنَّهُ هُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُۙ ﴿٦﴾ رَبِّ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَاۢ اِنْ كُنْتُمْ مُوقِن۪ينَ
﴿٧﴾ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحْي۪ وَيُم۪يتُۜ رَبُّكُمْ وَرَبُّ اٰبَٓائِكُمُ
الْاَوَّل۪ينَ ﴿٨﴾ بَلْ هُمْ ف۪ي شَكٍّ يَلْعَبُونَ ﴿٩﴾ فَارْتَقِبْ
يَوْمَ تَأْتِي السَّمَٓاءُ بِدُخَانٍ مُب۪ينٍۙ ﴿١٠﴾ يَغْشَى النَّاسَۜ
هٰذَا عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿١١﴾ رَبَّنَا اكْشِفْ عَنَّا الْعَذَابَ اِنَّا
مُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾ اَنّٰى لَهُمُ الذِّكْرٰى وَقَدْ جَٓاءَهُمْ رَسُولٌ
مُب۪ينٌۙ ﴿١٣﴾ ثُمَّ تَوَلَّوْا عَنْهُ وَقَالُوا مُعَلَّمٌ مَجْنُونٌۢ ﴿١٤﴾
اِنَّا كَاشِفُوا الْعَذَابِ قَل۪يلًا اِنَّكُمْ عَٓائِدُونَۢ ﴿١٥﴾

44/DUHÂN SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 64. sûre olduğu ve Zuhrûf sûresinden sonra, Câsiye sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 59 ayettir. İsmini 10. ayette geçen ve "duman" anlamına gelen *duhân* kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Hâ-Mîm.

2-3. Hak ve hakikati açıkça ortaya koyan bu kitaba/Kur'an'a andolsun ki biz onu uğurlu ve bereketli bir gecede [Kadir gecesinde] indirmeye başladık. Çünkü biz öteden beri insanları uyarmaktayız.

4-6. O gecede [Kur'an'ı indirmek gibi] bütün hikmetli ve önemli işler tarafımızdan verilen emirle takdirden tekvine, kuvveden fiile geçer. Biz öteden beri peygamberler göndermekteyiz. Bunu da rabbinden insanlara bir rahmet olarak yapmaktayız. Şüphesiz O her şeyi işitir, her şeyi bilir.

7. Şayet gerçekten inanmak istiyorsanız bilin ki O göklerin, yerin ve bu ikisi arasındaki bütün her şeyin rabbidir.

8. O'ndan başka gerçek ilah/tanrı yoktur. Canı veren de O'dur, alan da. O sizin de rabbiniz, gelip geçen atalarınızın da rabbidir.

9. Ne var ki o müşrikler hâlâ şek ve şüphe içinde oyalanıp duruyorlar.

10. [Ey Peygamber!] Şimdi sen gökyüzünü yoğun bir dumanın kaplayacağı günü bekle.[1]

1. Bu ayette sözü edilen duman hadisesinin kıyametten önce vuku bulacağı da ileri sürülmüştür. Bizim çevirimiz Buhârî, Müslim ve Tirmizî gibi muhaddislerin bu ayetle ilgili naklettikleri hadise dayanmaktadır. Abdullah b. Mes'ûd'dan gelen hadisteki bilgilere göre müşrikler kâfirlikte direnince Hz. Peygamber Allah'a yalvararak halkına bir kıtlık vermesini istedi. Duası kabul edildi. Müthiş bir kıtlık-kıran geldi; yiyecek-içecek namına hiçbir şey kalmadı. İnsanlar açlıktan kemikler ve leşleri yediler. Gözleri çok zayıflayınca gökle yer arasını duman şeklinde görmeye başladılar (Bkz. Buhârî, "Tefsîr", 44/2-5; Müslim, "Kıyâmet" 39; Tirmizî, "Tefsîr" 44/1).

11. O duman [kıtlık, açlık] bütün halkı kuşatacaktır. İşte bu elem verici bir azap/felaket olacaktır.

12. O zaman müşrikler, "Rabbimiz! Bizi bu azaptan/felaketten kurtar. Çünkü biz artık imana geleceğiz." diye yalvaracaklar.

13-14. Onlar nerede, öğüt alıp imana gelmek nerede?! Hâlbuki onlara gerçekleri açıkça anlatan bir peygamber de geldi. Ama onlar peygamberden yüz çevirip, "Bu hem cinlerden ilham hem de birilerinden bilgi ve akıl alan bir adam!" diye iftira ettiler.

15. Biz o azabı/felaketi biraz hafifleteceğiz; ama siz o zaman derhal şirk inancınıza döneceksiniz.

16. [Ey Peygamber!] Bilesin ki biz [Bedir'de] büyük darbeyi vurduğumuz zaman, onları hak ettikleri şekilde cezalandırmış olacağız.

17-18. Andolsun ki biz bu müşriklerden uzun zaman önce Firavun'un kavmini de sınamıştık. Nitekim onlara da Allah katında çok değerli bir peygamber gelmiş ve şöyle demişti: "Allah'ın kullarını/İsrailoğullarını bana teslim edin, onların benimle birlikte Mısır'dan ayrılmasına izin verin. Şüphesiz ben Allah tarafından gönderilen ve sözüne itimat edilmesi gereken bir elçiyim."

19-21. "Allah'a karşı gelmeyin; O'na kulluk hususunda büyüklenmeyin. Ben size [Allah'ın sınırsız kudretini gösteren] aşikâr mucizeler getirdim. Bana yalancılık ve sihirbazlık gibi ağır ithamlarda bulunmanızdan benim de sizin de rabbiniz olan Allah'a sığınırım.[2] Madem bana inanmıyorsunuz, bari yolumdan çekilin. [İsrailoğullarıyla birlikte Mısır'dan ayrılmama mani olmayın]."

يَوْمَ نَبْطِشُ الْبَطْشَةَ الْكُبْرٰىۚ اِنَّا مُنْتَقِمُونَ ﴿١٦﴾ وَلَقَدْ
فَتَنَّا قَبْلَهُمْ قَوْمَ فِرْعَوْنَ وَجَٓاءَهُمْ رَسُولٌ كَرِيمٌۙ ﴿١٧﴾
اَنْ اَدُّٓوا اِلَيَّ عِبَادَ اللّٰهِۜ اِنّ۪ي لَكُمْ رَسُولٌ اَم۪ينٌۙ ﴿١٨﴾ وَاَنْ [496]
لَا تَعْلُوا عَلَى اللّٰهِۚ اِنّ۪ٓي اٰت۪يكُمْ بِسُلْطَانٍ مُب۪ينٍۚ ﴿١٩﴾
وَاِنّ۪ي عُذْتُ بِرَبّ۪ي وَرَبِّكُمْ اَنْ تَرْجُمُونِۘ ﴿٢٠﴾ وَاِنْ لَمْ
تُؤْمِنُوا ل۪ي فَاعْتَزِلُونِ ﴿٢١﴾ فَدَعَا رَبَّهُٓ اَنَّ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ قَوْمٌ
مُجْرِمُونَ ﴿٢٢﴾ فَاَسْرِ بِعِبَاد۪ي لَيْلًا اِنَّكُمْ مُتَّبَعُونَۙ
﴿٢٣﴾ وَاتْرُكِ الْبَحْرَ رَهْوًاۜ اِنَّهُمْ جُنْدٌ مُغْرَقُونَ ﴿٢٤﴾
كَمْ تَرَكُوا مِنْ جَنَّاتٍ وَعُيُونٍۙ ﴿٢٥﴾ وَزُرُوعٍ وَمَقَامٍ
كَر۪يمٍۙ ﴿٢٦﴾ وَنَعْمَةٍ كَانُوا ف۪يهَا فَاكِه۪ينَۙ ﴿٢٧﴾ كَذٰلِكَ
وَاَوْرَثْنَاهَا قَوْمًا اٰخَر۪ينَ ﴿٢٨﴾ فَمَا بَكَتْ عَلَيْهِمُ
السَّمَٓاءُ وَالْاَرْضُ وَمَا كَانُوا مُنْظَر۪ينَ ﴿٢٩﴾ وَلَقَدْ
نَجَّيْنَا بَن۪ٓي اِسْرَٓاء۪يلَ مِنَ الْعَذَابِ الْمُه۪ينِۙ ﴿٣٠﴾ مِنْ
فِرْعَوْنَۜ اِنَّهُ كَانَ عَالِيًا مِنَ الْمُسْرِف۪ينَ ﴿٣١﴾

2. Bu ayetteki *tercümûn* kelimesi meallerin hemen hepsinde "taşlamak, taşa tutup öldürmek" şeklinde karşılanmıştır. Bizim çevirimiz İbn Abbas'ın "hakaret" veya "ağır ithamlarda bulunmak" şeklindeki yorumuna dayanmaktadır (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, VII. 343).

22. [Firavun ve adamları zorbalık ve kâfirlikte direnince] Musa da rabbine, "Bunlar günaha batmış bir topluluk." diye şikâyette bulundu.

23-24. Allah ona şöyle buyurdu: "Kullarımı/İsrailoğullarını geceleyin alıp yola çık. Şüphesiz Firavun ve ordusu tarafından takip edileceksiniz. Deniz yarılıp yol açıldığında kavminle birlikte karşıya geç ve o yolu öylece bırak. Çünkü sizi takip eden ordu sulara gark olacaktır."

25-27. Suda boğularak helak olan Firavun ve adamları geride neler bıraktılar neler... Nice bağlar-bahçeler, nice pınarlar/ırmaklar, nice ekili araziler, nice güzel konaklar, zevk ve sefasını sürdükleri nice nimetler...

28. Evet, işte onlar böyle helak olup gittiler. Geride bıraktıkları şeylere gelince, biz onların hepsini başka bir kavme miras bıraktık.

29. Öte yandan, Firavun ve ordusu helak olup gitti diye ne gök ağladı, ne de yer![3] Helak vakti geldiği zaman onlara af dileme fırsatı da tanınmadı.

3. Bu ayetteki *fe-mâ beket 'aleyhimü's-semâü ve'l-arz* ifadesi mecazlı/istiareli bir ifade olup Firavun ve ordusunu tahkir/aşağılama manası taşır. Çünkü Araplar değerli bir insanın ölümünden duydukları derin üzüntüyü dile getirmek üzere, "Onun vefatından dolayı güneş karardı, ay tutuldu; rüzgâr, şimşek, gök ve yer ağladı." derlerdi (Bkz. İbn Kuteybe, *Te'vîlü Müşkili'l-Kur'ân*, s. 167).

30-31. Andolsun ki biz İsrailoğullarını alçaltıcı azaptan, Firavun'un zulüm ve zorbalığından kurtardık. Şüphesiz Firavun had-hudut tanımayan bir zorbaydı.

وَلَقَدِ اخْتَرْنَاهُمْ عَلٰى عِلْمٍ عَلَى الْعَالَم۪ينَ ﴿٣٢﴾
وَاٰتَيْنَاهُمْ مِنَ الْاٰيَاتِ مَا ف۪يهِ بَلٰٓؤٌا مُب۪ينٌ ﴿٣٣﴾ اِنَّ
هٰٓؤُ۬لَٓاءِ لَيَقُولُونَ ﴿٣٤﴾ اِنْ هِيَ اِلَّا مَوْتَتُنَا الْاُولٰى وَمَا
نَحْنُ بِمُنْشَر۪ينَ ﴿٣٥﴾ فَأْتُوا بِاٰبَٓائِنَٓا اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ
﴿٣٦﴾ اَهُمْ خَيْرٌ اَمْ قَوْمُ تُبَّعٍ وَالَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
اَهْلَكْنَاهُمْ اِنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِم۪ينَ ﴿٣٧﴾ وَمَا خَلَقْنَا
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِب۪ينَ ﴿٣٨﴾ مَا
خَلَقْنَاهُمَٓا اِلَّا بِالْحَقِّ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ
[497] ﴿٣٩﴾ اِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ م۪يقَاتُهُمْ اَجْمَع۪ينَ ﴿٤٠﴾ يَوْمَ
لَا يُغْن۪ي مَوْلًى عَنْ مَوْلًى شَيْـًٔا وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ
﴿٤١﴾ اِلَّا مَنْ رَحِمَ اللّٰهُ اِنَّهُ هُوَ الْعَز۪يزُ الرَّح۪يمُ ﴿٤٢﴾
اِنَّ شَجَرَتَ الزَّقُّومِ ﴿٤٣﴾ طَعَامُ الْاَث۪يمِ ﴿٤٤﴾ كَالْمُهْلِ
يَغْل۪ي فِي الْبُطُونِ ﴿٤٥﴾ كَغَلْيِ الْحَم۪يمِ ﴿٤٦﴾ خُذُوهُ
فَاعْتِلُوهُ اِلٰى سَوَٓاءِ الْجَح۪يمِ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ صُبُّوا فَوْقَ
رَأْسِه۪ مِنْ عَذَابِ الْحَم۪يمِ ﴿٤٨﴾ ذُقْ اِنَّكَ اَنْتَ
الْعَز۪يزُ الْكَر۪يمُ ﴿٤٩﴾ اِنَّ هٰذَا مَا كُنْتُمْ بِه۪ تَمْتَرُونَ ﴿٥٠﴾

32-33. Biz İsrailoğullarını, ileride doğru yoldan sapacaklarını bilmemize rağmen, kendilerine peygamber ve vahiy göndermekle o devirdeki milletlerden üstün kıldık. Yine biz onlara her biri aşikâr bir imtihan vesilesi olan nice nimetler ve mucizeler verdik.

34-36. [Ey Peygamber!] Müşrikler hâlâ şu ezberi tekrar ediyorlar: "Biz bir kere öldük mü iş biter; ölümden sonra diriltilecek değiliz. [Ey Müslümanlar!] Mademki siz ölümden sonra diriliş gerçektir diyorsunuz, o hâlde ölmüş atalarımızı geri getirin."

37. Peki, bu müşrikler mi daha güçlü yoksa Tübba [Yemen hükümdarı Ebû Kerîb'in] kavmi mi? Ya da onlardan önce gelip geçen kavimler mi?! Biz o kavimlerin hepsini helak ettik. Çünkü onlar günaha batmış toplumlardı.

38. Biz gökleri, yeri ve bu ikisi arasında bulunan şeyleri boş yere yaratmadık.

39. Biz bütün bunları çok temel bir maksatla yarattık. Ne var ki Mekke halkının müşrik çoğunluğu bu gerçeği anlamıyor.

40. Hiç şüphe yok ki yargı ve hüküm günü, tüm müşriklerin/kâfirlerin hesap verecekleri gündür.

41. O gün dostun dosta hiçbir faydası olmaz; o kâfirlere yardım eli de uzatılmaz.

42. Ama Allah'ın rahmet ettiği kimseler/müminler müstesna! Şüphesiz O'nun gücü sonsuz, merhameti sınırsızdır.

43-44. [Ey Müşrikler! Bilin ki cehennemin ta ortasından çıkan] zakkum ağacı sizin gibi günaha batmışların yemeği/yiyeceğidir.

45-46. O ağaç, erimiş maden misali, karınlarda fokurdar. Hem de kaynayan suyun fokurdaması gibi.

47-50. [O gün cehennemdeki görevli meleklere şöyle emredilecek]: "Tutun o kâfiri cehennemin tam ortasına atın. Sonra da başından kaynar su dökün[4] ve ona şöyle deyin: Şimdi tat bakalım bu azabı! Hani sen, evet sen çok güçlü, çok değerli biriydin ya(!) Dünyada iken bir türlü inanmadığınız azap gerçeği işte budur!"

4. Bu ayetteki *'azâbi'l-hamîm* tamlaması lafzen, "kaynar suyun azabı" manasındadır. Buna göre ayetin lafzî anlamı, "Sonra da onun başından kaynar suyun azabını dökün." şeklinde olur. Oysa azap sebep değil sonuçtur. Dolayısıyla, dökülen şey azap değil kaynar sudur. Nitekim 22/Hac 19. ayetteki, "Başlarının üstünden kaynar su dökülecek." (*yusabbü min fevki ruûsihimü'l-hamîm*) ifadesi de bunun kanıtıdır. Kısaca, bu ayette *'azâbi'l-hamîm* (kaynar suyun azabını [dökün]) şeklinde bir ifade kullanılması, Kur'an'daki yüzlerce ayette benzer örneklerine rastlanacağı üzere, seci (ses uyumu) sağlamaya matuftur. Bu ifadenin mübalağa maksatlı bir istiare olduğuna ilişkin yorum bize göre zorlamadır.

51-53. Şirkten, Allah'ın emirlerine itaatsizlikten sakınanlara gelince, hiç şüphesiz onlar güvenli bir yerde olacaklar. Dahası, onlar cennetteki bahçelerde, pınarların başlarında oturacaklar. İnce atlaslardan, ipekli ve sırmalı kumaşlardan elbiseler giyecek ve karşılıklı oturup sohbet edecekler.

54-55. Evet, işte aynen böyle olacak. Ayrıca biz onlara ahu gözlü dilberlerden/hurilerden eşler vereceğiz. Yine onlar cennette istedikleri her meyveyi hiçbir sıkıntı çekmeden bulacaklar.

اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ اَمِينٍ ﴿٥١﴾ فِي جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ
﴿٥٢﴾ يَلْبَسُونَ مِنْ سُنْدُسٍ وَاِسْتَبْرَقٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿٥٣﴾
كَذٰلِكَ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ ﴿٥٤﴾ يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ
فَاكِهَةٍ اٰمِنِينَ ﴿٥٥﴾ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا الْمَوْتَ اِلَّا الْمَوْتَةَ
الْاُولٰى وَوَقٰيهُمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٥٦﴾ فَضْلًا مِنْ رَبِّكَ
ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٥٧﴾ فَاِنَّمَا يَسَّرْنَاهُ بِلِسَانِكَ
لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٥٨﴾ فَارْتَقِبْ اِنَّهُمْ مُرْتَقِبُونَ ﴿٥٩﴾

56-57. Dünyada tattıkları ölüm onların ilk ve son ölümleri olacak, dolayısıyla cennette ölüm denen bir şeyle karşılaşmayacaklar. Allah onları cehennem azabından da koruyacaktır. İşte bütün bunlar rabbinin bir lütfudur ve bu lütfa ermek en büyük bahtiyarlıktır.

58. [Ey Peygamber!] O kâfirler düşünüp ibret alsın diye biz bu Kur'an'ı konuşup anlaştığın dilde indirmek suretiyle kolay ve anlaşılır kıldık.

59. Şimdi bekle ve gör onların başına neler geleceğini! Zaten onlar da senin başına bir felaket gelmesini bekliyorlar.

45/CÂSİYE SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 65. sûre olduğu ve Duhân sûresinden sonra, Ahkâf sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 37 ayettir. İsmini 28. ayette geçen ve "diz çöken" anlamına gelen *câsiye* kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Hâ-Mîm.

2. Bu Kur'an, üstün kudret sahibi olan ve her şeyi yerli yerince yapan Allah katından indirilmiştir.

سُورَةُ الْجَاثِيَةِ (٤٥) [498]
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ
﴿٢﴾ اِنَّ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِلْمُؤْمِنِينَ
﴿٣﴾ وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُثُّ مِنْ دَابَّةٍ اٰيَاتٌ لِقَوْمٍ
يُوقِنُونَ ﴿٤﴾ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا اَنْزَلَ اللّٰهُ
مِنَ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا
وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ اٰيَاتٌ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٥﴾

3. Hiç şüphesiz, göklerde ve yerde Allah'ın sınırsız kudretine işaret eden nice deliller var; fakat bunu iman sahibi kimseler anlar.

4. Gerek sizin yaratılışınızda, gerek yeryüzüne yaydığı diğer canlılarda da Allah'ın sınırsız kudretine işaret eden deliller var; fakat bunu tevhide şeksiz-şüphesiz inanmış kimseler anlar.

5. Gece ile gündüzün birbirini izleyip sürelerinin değişmesinde, Allah'ın gökten yağmuru yağdırıp onunla ölü toprağa hayat vermesinde, rüzgârları farklı şekillerde estirmesinde de ibretler var; fakat bunu aklıselimle düşünen kimseler anlar.

تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّۚ فَبِاَيِّ حَدِيثٍ
بَعْدَ اللّٰهِ وَاٰيَاتِه۪ يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾ وَيْلٌ لِكُلِّ اَفَّاكٍ اَث۪يمٍۙ ﴿٧﴾
يَسْمَعُ اٰيَاتِ اللّٰهِ تُتْلٰى عَلَيْهِ ثُمَّ يُصِرُّ مُسْتَكْبِرًا كَاَنْ
لَمْ يَسْمَعْهَاۚ فَبَشِّرْهُ بِعَذَابٍ اَل۪يمٍ ﴿٨﴾ وَاِذَا عَلِمَ مِنْ
اٰيَاتِنَا شَيْـٔاًۨ اتَّخَذَهَا هُزُوًاۜ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ مُه۪ينٌۜ ﴿٩﴾
مِنْ وَرَٓائِهِمْ جَهَنَّمُۚ وَلَا يُغْن۪ي عَنْهُمْ مَا كَسَبُوا
شَيْـٔاً وَلَا مَا اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَوْلِيَٓاءَۚ وَلَهُمْ
عَذَابٌ عَظ۪يمٌۜ ﴿١٠﴾ هٰذَا هُدًىۚ وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ
رَبِّهِمْ لَهُمْ عَذَابٌ مِنْ رِجْزٍ اَل۪يمٌ ﴿١١﴾ اَللّٰهُ الَّذ۪ي سَخَّرَ
لَكُمُ الْبَحْرَ لِتَجْرِيَ الْفُلْكُ ف۪يهِ بِاَمْرِه۪ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ
فَضْلِه۪ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَۚ ﴿١٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمْ مَا فِي
السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ جَم۪يعًا مِنْهُۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ
[499] لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٣﴾ قُلْ لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا يَغْفِرُوا
لِلَّذ۪ينَ لَا يَرْجُونَ اَيَّامَ اللّٰهِ لِيَجْزِيَ قَوْمًا بِمَا كَانُوا
يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا فَلِنَفْسِه۪ۚ وَمَنْ اَسَٓاءَ
فَعَلَيْهَاۘ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ تُرْجَعُونَ ﴿١٥﴾

6. İşte bütün bunlar Allah'ın ayetleridir. Biz onları sana çok temel bir maksatla anlatıyoruz. Peki, şimdi o kâfirler Allah'a güvenmeyecek, ayetlerine inanmayacaklar da başka hangi söze inanacaklar?!

7. Allah ve elçisi hakkında yalan isnatlarda bulunup günaha batanların hepsine yazıklar olsun!

8. Böyleleri kendilerine tebliğ edilen Allah'ın ayetlerinin mana ve maksadını anlar, sonra da imana gelmeyi kibirlerine yediremeyip sanki o ayetleri hiç anlamamış gibi kâfirlikte direnmeye devam ederler.

[Ey Peygamber!] Onları elem verici bir azapla müjdele(!)

9. Onlar ayetlerimizden bir şeyler öğrendiklerinde hemen onu alay konusu yaparlar. İşte onların hakkı mahvı perişan edici bir azaba mahkûm olmaktır.

10. [Ölüm sonrasında] onların karşısına cehennem çıkacaktır. O zaman ne dünyada kazandıkları mal-mülk ne de Allah'ın yanı sıra tanrı edindikleri putlar onlara fayda verecektir. Onların hakkı korkunç bir azaba çarptırılmaktır.

11. İşte bu Kur'an doğru yolu gösteren bir rehberdir. Rablerinin ayetlerini inkârda direnenleri çok şiddetli bir azap beklemektedir.

12. Tabiattaki kanunları uyarınca gemilerin yüzüp gitmesi ve bu sayede ticaret yapıp lütuf ve nimetlerine nail olmanız için denizi istifadenize sunan Allah'tır. O hâlde, sizden beklenen, bunca lütuf ve nimetine karşılık iman ve itaat üzere O'na şükretmenizdir.

13. Evet, göklerde ve yerde bulunan her şeyi kendi katından bir lütuf ve nimet olarak sizin istifadenize sunan O'dur. Şüphesiz bütün bunlarda Allah'ın kudretine ve cömertliğine işaret eden nice deliller var; fakat bunu aklıselim ve sağduyuyla düşünen kimseler anlar.

14. [Ey Peygamber!] Müminlere söyle; Allah'ın geçmişte helak ettiği kavimlerin başına gelenlerin kendi başlarına gelmesini ihtimal dâhilinde görmeyenlerin eza ve cefalarına şimdilik katlansınlar. Nasılsa Allah her kavmi hesaba çekip yaptıklarının karşılığını verecektir.

15. Kim Allah'ın emirlerine uygun hareket ederse kendi yararına olur. Kim de O'nun emirlerine karşı çıkarsa kendi zararına olur.[1] [Unutmayın ki] sonunda hepiniz hesap vermek üzere O'nun huzuruna geleceksiniz.

1. Bu ayetteki *men 'amile sâlihan fe-linefsih ve men esâe fe-'aleyhâ* ifadesi genellikle, "Kim iyi bir iş yaparsa kendisi için yapmış olur. Kim de kötü bir iş yaparsa kendi aleyhine olur." şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu ayette kastedilen mana, herhangi bir iyi veya kötü iş yapmaktan öte, genel manada Allah'ın emirlerine uyup yasaklarından kaçınmak ya da O'nun emir ve yasaklarına karşı çıkmaktır (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XI. 257).

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا بَنٖٓى اِسْرَٓاءٖيلَ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ
وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى الْعَالَمٖينَۚ
﴿١٦﴾ وَاٰتَيْنَاهُمْ بَيِّنَاتٍ مِنَ الْاَمْرِۚ فَمَا اخْتَلَفُٓوا اِلَّا مِنْ
بَعْدِ مَا جَٓاءَهُمُ الْعِلْمُ بَغْيًا بَيْنَهُمْۜ اِنَّ رَبَّكَ يَقْضٖى
بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فٖيمَا كَانُوا فٖيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٧﴾
ثُمَّ جَعَلْنَاكَ عَلٰى شَرٖيعَةٍ مِنَ الْاَمْرِ فَاتَّبِعْهَا وَلَا
تَتَّبِعْ اَهْوَٓاءَ الَّذٖينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨﴾ اِنَّهُمْ لَنْ يُغْنُوا
عَنْكَ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔاۜ وَاِنَّ الظَّالِمٖينَ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَٓاءُ
بَعْضٍۚ وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُتَّقٖينَ ﴿١٩﴾ هٰذَا بَصَٓائِرُ لِلنَّاسِ
وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٢٠﴾ اَمْ حَسِبَ الَّذٖينَ
اجْتَرَحُوا السَّيِّـَٔاتِ اَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذٖينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَٓاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْۜ سَٓاءَ مَا
يَحْكُمُونَ ﴿٢١﴾ وَخَلَقَ اللّٰهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ
وَلِتُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٢﴾
اَفَرَاَيْتَ مَنِ اتَّخَذَ اِلٰهَهُ هَوٰيهُ وَاَضَلَّهُ اللّٰهُ عَلٰى عِلْمٍ [500]
وَخَتَمَ عَلٰى سَمْعِهٖ وَقَلْبِهٖ وَجَعَلَ عَلٰى بَصَرِهٖ غِشَاوَةًۜ
فَمَنْ يَهْدٖيهِ مِنْ بَعْدِ اللّٰهِۜ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٣﴾ وَقَالُوا مَا
هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَٓا اِلَّا
الدَّهْرُۚ وَمَا لَهُمْ بِذٰلِكَ مِنْ عِلْمٍۚ اِنْ هُمْ اِلَّا يَظُنُّونَ ﴿٢٤﴾

16. Biz İsrailoğullarına kitap/vahiy, devlet/yönetim gücü ve peygamberlik verdik. Onlara temiz ve helal rızıklar lütfettik. Böylece onları [kendi dönemlerindeki] diğer milletlerden üstün kıldık.

17. Yine onlara hem dinî nizam hem de dünyevî düzen hususunda gerekli olan bilgileri öğrettik. Ama onlar kendilerine ilahî bilgiler gelmesine rağmen aralarındaki kıskançlıklar ve inatlaşmalar yüzünden ihtilafa düşüp hakka muhalefet ettiler. Şüphesiz rabbin, ihtilafa düştükleri hususlarla ilgili olarak kıyamet günü onlar hakkında hükmünü verecek ve böylece herkes hak ettiği karşılığı görecektir.

18. [Ey Peygamber!] Son olarak, sana da dinî ve dünyevî nizamla ilgili bir yol gösterdik. Artık sen bu yolda yürü ve sakın Allah'ı layıkıyla tanıyıp yalnız O'na kulluk etmenin anlamını bilmeyen o müşriklerin heva ve heveslerine boyun eğme!

19. Aksi hâlde onlar seni Allah'ın azabından asla kurtaramazlar. [Unutma ki] o müşrikler birbirlerinin dostlarıdır. Allah ise şirkten, emirlerine itaatsizlikten sakınanların dostudur.

20. Bu Kur'an, insanların gönüllerini aydınlatan bir ışık, hidayet ve rahmet kaynağıdır. Fakat bunu tevhide şeksiz-şüphesiz iman etmiş kimseler anlar.

21. Günaha batmış o müşrikler, gerek hayatlarında gerek ölümlerinden sonra, kendilerini iman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan kimselerle bir tutacağımızı düşünüyorlar, öyle mi?! Öyleyse çok ama çok yanlış düşünüyorlar.

22. Allah gökleri ve yeri temel bir maksatla yarattı. Sonunda herkes yaptıklarının karşılığını görecek ve kimseye haksızlık edilmeyecektir.

23. [Ey Peygamber!] Heva ve hevesini kendine tanrı edinen, hak ve hakikati bilmesine rağmen[2] [ondan yüz çevirmeyi tercih ettiği için] Allah'ın da kendisini dalalette bıraktığı, kulaklarını ve kalbini mühürleyip gözlerine perde çektiği kimsenin hâline ne demeli?! Böyle bir kimseyi Allah'a rağmen kim doğru yola getirebilir?! [Ey Müşrikler!] Neden hâlâ düşünmez, ibret almazsınız?!

2. Bu ayetteki *'alâ 'ilmin* ifadesi "imana gelmeyeceği Allah tarafından bilindiği için" şeklinde de çevrilebilir (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, IX. 422).

24. Onlar, "Hayat bu dünyada yaşadığımızdan ibarettir. [Tesadüfen geldiğimiz] bu dünyada birilerimiz ölür, birilerimiz doğar ve bu hep böyle devam edip gider. Bizi yok edecek olan şey, zamanın akıp gitmesinden, ömrün bitmesinden başka bir şey değildir."[3] diyorlar. Hâlbuki onlar bu konuda gerçeği bildiklerinden değil, sırf ölüm sonrası dirilişten derin şüphe duyduklarından böyle söylüyorlar.

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ مَا كَانَ حُجَّتَهُمْ اِلَّٓا
اَنْ قَالُوا ائْتُوا بِاٰبَٓائِنَٓا اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ ﴿٢٥﴾ قُلِ اللّٰهُ
يُحْي۪يكُمْ ثُمَّ يُم۪يتُكُمْ ثُمَّ يَجْمَعُكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ
لَا رَيْبَ ف۪يهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾ وَلِلّٰهِ
مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ يَوْمَئِذٍ
يَخْسَرُ الْمُبْطِلُونَ ﴿٢٧﴾ وَتَرٰى كُلَّ اُمَّةٍ جَاثِيَةًۜ كُلُّ اُمَّةٍ
تُدْعٰٓى اِلٰى كِتَابِهَاۜ اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ
﴿٢٨﴾ هٰذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّۜ اِنَّا كُنَّا
نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٩﴾ فَاَمَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُدْخِلُهُمْ رَبُّهُمْ ف۪ي رَحْمَتِه۪ۜ
ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْمُب۪ينُ ﴿٣٠﴾ وَاَمَّا الَّذ۪ينَ كَفَرُواࣞ اَفَلَمْ
تَكُنْ اٰيَات۪ي تُتْلٰى عَلَيْكُمْ فَاسْتَكْبَرْتُمْ وَكُنْتُمْ قَوْمًا
مُجْرِم۪ينَ ﴿٣١﴾ وَاِذَا ق۪يلَ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ
لَا رَيْبَ ف۪يهَا قُلْتُمْ مَا نَدْر۪ي مَا السَّاعَةُ اِنْ نَظُنُّ اِلَّا
[501] ظَنًّا وَمَا نَحْنُ بِمُسْتَيْقِن۪ينَ ﴿٣٢﴾ وَبَدَا لَهُمْ سَيِّـَٔاتُ
مَا عَمِلُوا وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِه۪ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٣٣﴾
وَق۪يلَ الْيَوْمَ نَنْسٰيكُمْ كَمَا نَس۪يتُمْ لِقَٓاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَا
وَمَأْوٰيكُمُ النَّارُ وَمَا لَكُمْ مِنْ نَاصِر۪ينَ ﴿٣٤﴾ ذٰلِكُمْ

3. Bu ayette zikri geçen *dehr* kavramının ölüm sonrası hayatı inkâr eden müşrik zihniyetteki karşılığı hem insanoğlunun varlığını nihai olarak sona erdiren yegâne unsur hem de kendisine karşı konulması mümkün olmayan kötücül bir güçtür. Bu telakkiye göre insanın başına ne gelirse *dehr* yüzünden gelir ve bu sebeple *dehr* bir bakıma kahpe felektir (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, III. 512-513).

25. Kıyamet ve ahiretle ilgili ayetlerimiz kendilerine açıkça tebliğ edildiğinde, “Mademki ölümden sonra diriliş gerçektir diyorsunuz, o hâlde ölüp gitmiş atalarımızı geri getirin.” demekten başka bir inkâr gerekçesi ileri sürmezler.

26. [Ey Peygamber!] De ki onlara: “Size can verip yaşatan da canınızı alacak olan da Allah’tır. Gün gelecek, Allah hepinizi diriltip bir araya toplayacaktır. Bunun gerçekliğinde hiç şüphe yoktur. Ama gel gör ki Mekke halkının müşrik çoğunluğu bu gerçeğe inanmıyor.”

27. Göklerin ve yerin mutlak hükümranlığı Allah’ındır. O’nun ayetlerini etkisiz ve geçersiz kılmaya çalışanlar, kıyametin gelip çattığı gün hüsrana uğrayacaklar.

28-29. [Ey Peygamber!] O gün her ümmeti bir araya toplanmış ve korkudan diz çökmüş, boyun bükmüş hâlde göreceksin. Evet, o gün her ümmet amel defteriyle yüzleşmeye davet edilecek ve kendilerine şöyle denecektir: “Bugün, dünyada yaptıklarınızın karşılığını göreceksiniz. İşte bu bizim kayıt defterimiz; şimdi o size her şeyi eksiksiz ve fazlasız olarak söyleyecek. Çünkü biz yapıp ettiğiniz her şeyi ona kaydettik.”

30. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapanları rableri rahmetine gark edecektir. İşte büyük bahtiyarlık budur!

31. Kâfirlere gelince, Allah onlara şöyle diyecek: “Ayetlerim size tebliğ edildiğinde kibirlenip böbürlenen, böylece günaha batmış bir güruh hâline gelen kimseler sizdiniz, değil mi?!”

32. Size, “Allah’ın ölümden sonra dirilişle ilgili vaadi mutlaka gerçekleşecek; bunda hiç şüphe yok!’ denildiği zaman, şöyle karşılık verirdiniz: “Biz kıyamet filan bilmeyiz. Bize göre kıyamet bir vehimden ibaret. Böyle bir şeyin gerçekleşeceğine kesinlikle inanmıyoruz.”

33. İşledikleri günahların kötü sonuçları işte o gün karşılarına çıkacak, vaktiyle alay edip durdukları azap onları çepeçevre kuşatacaktır.

34-35. Bu arada onlara şöyle denecek: “Nasıl ki siz bu hesap gününde huzurumuza çıkacağınızı hiç umursamamıştınız, bugün de biz sizi hiç umursamayacağız.

بِاَنَّكُمُ اتَّخَذْتُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ هُزُوًا وَغَرَّتْكُمُ الْحَيٰوةُ
الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ لَا يُخْرَجُونَ مِنْهَا وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ
﴿٣٥﴾ فَلِلّٰهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَرَبِّ الْاَرْضِ
رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٦﴾ وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣٧﴾

Bundan böyle meskeniniz cehennemdir. Burada size yardım eli uzatacak kimse de yoktur. Bu hâle düşmenizin sebebi, vaktiyle Allah'ın ayetleriyle alay edip durmanız, dünyadaki fâni hayata aldanmış olmanızdır."

İşte o günden itibaren onlar cehennemden çıkarılmayacak; dünyaya dönüp Allah'ın razı olacağı işler yapma istekleri de kabul edilmeyecek.

36. Bütün övgüler, göklerin rabbi, yeryüzünün rabbi, âlemlerin rabbi Allah'a mahsustur.

37. Göklerde ve yerde yücelik yalnız O'nundur. O üstün kudret sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

46/AHKÂF SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 66. sûre olduğu ve Câsiye sûresinden sonra, Zâriyât sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 35 ayettir. İsmini 21. ayette geçen ve Hûd peygamberin kavmi Âd'ın yaşadığı bölgeye atfen "Kum tepeleri" anlamına gelen *ahkâf* kelimesinden almıştır.

سُورَةُ الْاَحْقَافِ (٤٦)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

حٰمٓ ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللّٰهِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ
﴿٢﴾ مَا خَلَقْنَا السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَٓا اِلَّا
بِالْحَقِّ وَاَجَلٍ مُسَمًّى وَالَّذِينَ كَفَرُوا عَمَّٓا اُنْذِرُوا
مُعْرِضُونَ ﴿٣﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ مَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ
اَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْاَرْضِ اَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي
السَّمٰوَاتِ اِيتُونِي بِكِتَابٍ مِنْ قَبْلِ هٰذَٓا اَوْ اَثَارَةٍ مِنْ
عِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤﴾ وَمَنْ اَضَلُّ مِمَّنْ يَدْعُوا
مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَنْ لَا يَسْتَجِيبُ لَهُٓ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ
وَهُمْ عَنْ دُعَٓائِهِمْ غَافِلُونَ ﴿٥﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Hâ-Mîm.

2. Bu Kur'an, üstün kudret sahibi olan ve her şeyi yerli yerince yapan Allah katından indirilmiştir.

3. Biz gökleri, yeri ve bu ikisi arasında bulunan her şeyi temel bir maksatla ve belli bir süreliğine yarattık. Ne var ki kâfirlikte direnenler [dünyanın fâniliği ve kıyamet gerçeği hususunda] kendilerine yapılan uyarılara aldırış etmiyorlar.

4. [Ey Peygamber!] De ki o kâfirlere: "Allah'ı bırakıp da tanrı diye tapındığınız şeylere/putlara bir bakar mısınız?! Hadi gösterin bana, onlar yeryüzünde neyi yaratmışlar?! Yoksa onlar göklerin yaratılışında Allah'a yardımda mı bulunmuşlar?! Putların tanrı oldukları iddianızda samimiyseniz, bu iddianızı ispatlamak üzere Kur'an'dan önce vahyedilmiş bir ilahî kelam yahut herhangi bir ilahî kaynaklı bilgi kırıntısı getirin de görelim!"

5. Allah'ı bırakıp da kendilerinin dua ve ibadetlerine ilelebet cevap veremeyecek olan, üstelik bu dua ve ibadetlerden haberi bile bulunmayan şeylere tapınanlardan daha şaşkın ve sersem biri olabilir mi?!

[502] وَاِذَا حُشِرَ النَّاسُ كَانُوا لَهُمْ اَعْدَاءً وَكَانُوا بِعِبَادَتِهِمْ
كَافِرِينَ ﴿٦﴾ وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ
الَّذِينَ كَفَرُوا لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَهُمْ هٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ
﴿٧﴾ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهُ فَلَا تَمْلِكُونَ
لِي مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا هُوَ اَعْلَمُ بِمَا تُفِيضُونَ فِيهِ كَفٰى بِهِ
شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٨﴾ قُلْ
مَا كُنْتُ بِدْعًا مِنَ الرُّسُلِ وَمَا اَدْرِي مَا يُفْعَلُ بِي
وَلَا بِكُمْ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰى اِلَيَّ وَمَا اَنَا اِلَّا نَذِيرٌ
مُبِينٌ ﴿٩﴾ قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كَانَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَكَفَرْتُمْ
بِهِ وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ بَنِي اِسْرَاۤئِيلَ عَلٰى مِثْلِهِ فَاٰمَنَ
وَاسْتَكْبَرْتُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠﴾
وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا لَوْ كَانَ خَيْرًا مَا
سَبَقُونَا اِلَيْهِ وَاِذْ لَمْ يَهْتَدُوا بِهِ فَسَيَقُولُونَ هٰذَا اِفْكٌ
قَدِيمٌ ﴿١١﴾ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسٰى اِمَامًا وَرَحْمَةً
وَهٰذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِسَانًا عَرَبِيًّا لِيُنْذِرَ الَّذِينَ ظَلَمُوا
وَبُشْرٰى لِلْمُحْسِنِينَ ﴿١٢﴾ اِنَّ الَّذِينَ قَالُوا رَبُّنَا اللّٰهُ ثُمَّ
اسْتَقَامُوا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿١٣﴾

6. O müşrikler kıyamet günü hesaba çekilmek üzere bir araya toplandıkları zaman, dünyada iken kendilerine taptıkları putlar onlara düşman kesilecek ve onların tapınmalarını reddedecekler.

7. Ayetlerimiz onlara bütün açıklığıyla tebliğ edildiğinde, kâfirlikte direnen o müşrikler kendilerine gelen Kur'an için, "Bu düpedüz sihirli/etkileyici bir söz!" diyorlar.

8. [Ey Peygamber!] Demek onlar hâlâ Kur'an'ı senin uydurup Allah'a isnat ettiğini söylüyorlar! De ki onlara: "Şayet ben böyle bir şey yapmış olsaydım, o zaman hiçbiriniz beni Allah'ın azabından kurtaramazdı. Allah, Kur'an'la ilgili bu çirkin sözlerinizi iyi biliyor. Aramızda şahit olarak Allah yeter! O [tövbekâr kullarına karşı] çok affedici, çok merhametlidir.

9. [Ey Peygamber!] De ki onlara: "Ben ilk peygamber değilim; [dolayısıyla peygamberlik gibi bir icat yapmış da değilim]. Evet, ben bir peygamberim; ama ilerleyen zamanlarda beni nelerin beklediğini bilmediğim gibi sizin başınıza neler geleceğini de bilemem. Ben sadece bana vahyedilene uyarım. Dahası, ben [kıyamet ve azap hakkında sizi] açıkça uyaran bir peygamberim."

10. [Ey Peygamber!] Yine de ki onlara: "Şimdi söyleyin bakalım, bu Kur'an Allah katından gönderilmiş ve siz onu reddetmişseniz, üstelik İsrailoğullarından bu şekilde vahiy ve peygamber geldiğine tanıklık eden birisi ona inandığı hâlde siz ona inanmayı kibrinize yedirememişseniz, şu hâlde sizden daha zalim/kâfir kimse olabilir mi?! Hiç şüpheniz olmasın ki Allah zalimleri/kâfirleri emellerine kavuşturmaz."

11. Kâfirlikte direnenler müminler hakkında şöyle derler: "Muhammed'in tebliğ ettiği dinde bir hayır olsaydı, bu [sefil] insanlardan önce biz inanırdık."

Onlar imana gelmek niyetinde olmadıkları için, "Bu Kur'an eski bir masal!" demeyi sürdürecekler.

12. [Oysa ben ilk peygamber olmadığım gibi Kur'an da ilk ilahî kitap değildir]. Kur'an'dan önce, bir rehber ve rahmet kaynağı olarak Musa'ya verilen kitap/vahiyler vardı. Dolayısıyla bu Kur'an hem kendinden önceki kitapları/vahiyleri teyit ve tasdik etmek hem Allah'a eş ve ortak koşanları uyarmak hem de O'na yürekten inanıp itaat edenleri müjdelemek üzere Arap diliyle indirilmiş bir ilahî kelamdır.

13. "Rabbimiz Allah'tır." diye inanıp Allah'a itaatten hiç şaşmayanlar için ne azap korkusu ne de dünyada bırakılan güzel şeyler adına hüzün söz konusudur.

أُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ خَالِدٖينَ فٖيهَاۚ جَزَٓاءً بِمَا
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾ وَوَصَّيْنَا الْاِنْسَانَ بِوَالِدَيْهِ [503]
اِحْسَانًاۜ حَمَلَتْهُ اُمُّهُ كُرْهًا وَوَضَعَتْهُ كُرْهًاۜ وَحَمْلُهُ
وَفِصَالُهُ ثَلٰثُونَ شَهْرًاۜ حَتّٰٓى اِذَا بَلَغَ اَشُدَّهُ وَبَلَغَ
اَرْبَعٖينَ سَنَةًۙ قَالَ رَبِّ اَوْزِعْنٖٓى اَنْ اَشْكُرَ نِعْمَتَكَ
الَّتٖٓى اَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلٰى وَالِدَيَّ وَاَنْ اَعْمَلَ صَالِحًا
تَرْضٰيهُ وَاَصْلِحْ لٖى فٖى ذُرِّيَّتٖىۚ اِنّٖى تُبْتُ اِلَيْكَ
وَاِنّٖى مِنَ الْمُسْلِمٖينَ ﴿١٥﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذٖينَ نَتَقَبَّلُ
عَنْهُمْ اَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَنَتَجَاوَزُ عَنْ سَيِّـَٔاتِهِمْ فٖٓى
اَصْحَابِ الْجَنَّةِۜ وَعْدَ الصِّدْقِ الَّذٖى كَانُوا يُوعَدُونَ
﴿١٦﴾ وَالَّذٖى قَالَ لِوَالِدَيْهِ اُفٍّ لَكُمَٓا اَتَعِدَانِنٖٓى
اَنْ اُخْرَجَ وَقَدْ خَلَتِ الْقُرُونُ مِنْ قَبْلٖىۚ وَهُمَا
يَسْتَغٖيثَانِ اللّٰهَ وَيْلَكَ اٰمِنْۗ اِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّۚ فَيَقُولُ
مَا هٰذَٓا اِلَّٓا اَسَاطٖيرُ الْاَوَّلٖينَ ﴿١٧﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذٖينَ حَقَّ
عَلَيْهِمُ الْقَوْلُ فٖٓى اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنَ الْجِنِّ
وَالْاِنْسِۜ اِنَّهُمْ كَانُوا خَاسِرٖينَ ﴿١٨﴾ وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ
مِمَّا عَمِلُواۚ وَلِيُوَفِّيَهُمْ اَعْمَالَهُمْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٩﴾

14. İşte cennetlikler onlardır. Dünyada yaptıkları hayırlı işlere karşılık onlar cennette temelli kalacaklar.

15. Biz insanoğluna, anne-babasına iyi davranmasını emrettik. Çünkü annesi onu nice zahmetlerle karnında taşımış ve nice sıkıntılarla dünyaya getirmiştir. Nitekim çocuğun anne karnında taşınması ve sütten kesilmesi otuz ayı bulur. Anne-babasına hep iyi davranan ve nihayet [kendisi de çoluk-çocuğa karışıp] kırk yaş olgunluğuna ulaşan hayırlı evlat şöyle dua eder: "Rabbim! Bana ve anne-babama verdiğin bunca nimete şükretmemi ve seni razı edecek işler yapmamı nasip eyle. Soyumdan gelecek nesilleri de hayırlı ve faziletli insanlar eyle. Rabbim! [Hata ve kusurlarımdan duyduğum pişmanlıkla sana yöneliyorum. Ben sana yürekten teslim olmuş bir kulunum."

16. İşte biz böylelerini yaptıkları güzel işlere yaraşan mükâfatın en güzeliyle mükâfatlandırıp günahlarını bağışlayacağız. Onlar, dünyada kendilerine verilen söz gereğince cennetlikler arasında yerlerini alacaklar.

17. Kimi evlatlar da var ki, ["Yavrum! İmana gel; bak ölüm var, diriliş var!" diye nasihat eden] anne-babasına, "Yeter be! Neymiş, öldükten sonra dirilmekmiş... Aklınız sıra beni uyarıyorsunuz, öyle mi?! Oysa benden önce bu dünyadan nice insanlar gelip-geçmiş ve ölüp gidenlerden hiçbiri geri gelmemiş." diye karşılık verir.

Anne-baba ise bir yandan, "Ya Rabbi! Bu evladımıza iman ve hidayet nasip et!" diye yakarır, diğer yandan da hayırsız evlatlarına şöyle nasihat ederler: "[Yavrum!] Kendine yazık etme. N'olur, imana gel! Zira Allah'ın ölümden sonra diriliş vaadi mutlak gerçektir."

Bu defa hayırsız evlat, "Sizin bu söyledikleriniz eskilerin masallarından başka bir şey değil!" diye karşılık verir.

18. İşte böyleleri kendilerinden önce gelip geçen ve haklarında azap hükmü kesinleşen kâfir insanlar ve cinler topluluğuna dâhildir. Şüphesiz onların hepsi hüsrana uğramışlardır.

19. Hayırlı mümin evlat ile hayırsız kâfir evladın yapıp ettikleri işlerin karşılıkları elbet farklı olacaktır. Allah onlara yapıp ettiklerinin karşılığını eksiksiz verecek ve hiç kimseye haksızlık edilmeyecektir.

وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذٖينَ كَفَرُوا عَلَى النَّارِۜ اَذْهَبْتُمْ طَيِّبَاتِكُمْ
فٖى حَيَاتِكُمُ الدُّنْيَا وَاسْتَمْتَعْتُمْ بِهَاۚ فَالْيَوْمَ تُجْزَوْنَ
عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ فِى الْاَرْضِ بِغَيْرِ
[504] الْحَقِّ وَبِمَا كُنْتُمْ تَفْسُقُونَ ﴿٢٠﴾ وَاذْكُرْ اَخَا عَادٍۜ اِذْ اَنْذَرَ
قَوْمَهُ بِالْاَحْقَافِ وَقَدْ خَلَتِ النُّذُرُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ
خَلْفِهٖٓ اَلَّا تَعْبُدُٓوا اِلَّا اللّٰهَۜ اِنّٖٓى اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ
يَوْمٍ عَظٖيمٍ ﴿٢١﴾ قَالُٓوا اَجِئْتَنَا لِتَأْفِكَنَا عَنْ اٰلِهَتِنَاۚ فَأْتِنَا
بِمَا تَعِدُنَٓا اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقٖينَ ﴿٢٢﴾ قَالَ اِنَّمَا الْعِلْمُ
عِنْدَ اللّٰهِۘ وَاُبَلِّغُكُمْ مَٓا اُرْسِلْتُ بِهٖ وَلٰكِنّٖٓى اَرٰيكُمْ قَوْمًا
تَجْهَلُونَ ﴿٢٣﴾ فَلَمَّا رَاَوْهُ عَارِضًا مُسْتَقْبِلَ اَوْدِيَتِهِمْۙ
قَالُوا هٰذَا عَارِضٌ مُمْطِرُنَاۜ بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُمْ بِهٖۜ
رٖيحٌ فٖيهَا عَذَابٌ اَلٖيمٌۙ ﴿٢٤﴾ تُدَمِّرُ كُلَّ شَیْءٍ بِاَمْرِ رَبِّهَا
فَاَصْبَحُوا لَا يُرٰٓى اِلَّا مَسَاكِنُهُمْۜ كَذٰلِكَ نَجْزِى الْقَوْمَ
الْمُجْرِمٖينَ ﴿٢٥﴾ وَلَقَدْ مَكَّنَّاهُمْ فٖيمَٓا اِنْ مَكَّنَّاكُمْ فٖيهِ
وَجَعَلْنَا لَهُمْ سَمْعًا وَاَبْصَارًا وَاَفْـِٔدَةًۘ فَمَٓا اَغْنٰى عَنْهُمْ
سَمْعُهُمْ وَلَٓا اَبْصَارُهُمْ وَلَٓا اَفْـِٔدَتُهُمْ مِنْ شَیْءٍ اِذْ
كَانُوا يَجْحَدُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِهٖ
يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٢٦﴾ وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا مَا حَوْلَكُمْ مِنَ الْقُرٰى
وَصَرَّفْنَا الْاٰيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٢٧﴾

20. Gün gelecek, kâfirler cehennemin karşısına getirilecek ve işte o zaman kendilerine şöyle denecek: "Siz dünyada sahip olduğunuz bütün nimetleri sorumsuzca heba ettiniz. Onca nimet içinde [ahireti düşünmeksizin] zevk ve sefa sürdünüz. Ama bugün, gerek dünyada anlamsız şekilde küstahlaşıp böbürlenmeniz, gerek günaha dalıp gitmeniz sebebiyle aşağılayıcı bir azaba çarptırılacaksınız."

21. [Ey Peygamber! Bu müşrik halka] Âd kavminin kardeşi/soydaşı Hûd'dan söz et. Bir zamanlar Hûd [Güney Arabistan'daki] Ahkâf bölgesinde yaşayan kavmini uyarmıştı. Kaldı ki ondan önce de sonra da uyarıcılar/peygamberler gelip geçmişti.

Hûd, "[Ey kavmim!] Yalnız Allah'a kulluk/ibadet edin. Aksi hâlde, endişem odur ki dehşetli günün azabına yakalanacaksınız." dedi.

22. Kavmi ise onu alaya alarak şöyle karşılık verdi: "Sen bizi tanrılarımıza tapınmaktan vazgeçirmek için karşımıza dikildin, öyle mi?! Mademki söylediklerim gerçektir diyorsun, öyleyse bizi tehdit edip durduğun şu azabı getir de görelim!"

23. Bunun üzerine Hûd şöyle dedi: "Azabın ne zaman geleceğini ancak Allah bilir. Ben sadece bana vahyedilen gerçekleri size anlatıyorum. Ama görüyorum ki siz öğüt ve nasihatlerimin kıymetini bilmeyen bir topluluksunuz."

24-25. Günün birinde halk yoğun bir bulut tabakasının vadilerine doğru yaklaştığını görünce, "İşte bize yağmur/bereket getiren bir bulut!" diye sevindiler. Ancak Hûd, "Hayır!" dedi, "O sizin, 'Bir an önce gelsin de görelim.' diyerek alay ettiğiniz şeyin ta kendisi. Dahası o, acıklı/elemli azaba dönüşecek bir kasırga. Hem de önüne gelen her şeyi rabbinin emriyle yıkıp yok edecek bir kasırga!"

Derken, olan oldu. Onlardan geriye bomboş evlerinden başka bir şey kalmadı. İşte biz günaha batmış bir kavmi böyle cezalandırırız.

26. [Ey Müşrikler!] Andolsun ki biz onlara, size vermediğimiz nice imkânlar vermiştik. Yine onlara işitme, görme ve düşünüp anlama kabiliyeti vermiştik. Fakat ne kulakları, ne gözleri ne de akılları işe yaradı. Çünkü onlar Allah'ın ayetlerini inatla inkâr ediyorlardı. Ama nihayetinde alay konusu yaptıkları azap kendilerini kuşatıp işlerini bitirdi.

27. [Ey Müşrikler!] Andolsun ki biz vaktiyle çevrenizdeki bölgelerde yaşamış olan [Semûd, Lût gibi diğer] kavimleri de helak ettik. Hâlbuki biz onlara inkârcılık ve azgınlıktan vazgeçip imana gelsinler diye ayetlerimizi/ikazlarımızı tekrar tekrar bildirmiştik.

28. O kavimlerin kendilerini Allah'a yaklaştıracağı vehmiyle O'nun dışında tanrı edindikleri şeyler/putlar azap gelip çattığında onların imdadına koşsaydı ya! Bilakis onları yüzüstü bırakıp gittiler. Çünkü Allah'ın dışındaki varlıkları tanrı edinip medet ummak, onların icat ettikleri bir yalan, kendilerinin uydurduğu bir inançtı.

29. [Ey Peygamber!] Biz cinlerden bir grubu Kur'an'ı dinlesinler diye sana yönlendirmiştik. Onlar gelip Kur'an'ı dinlemeye başlayınca birbirlerine, "Susalım ve sükûnet içinde dinleyelim." demiş, okuma sona erince [dinledikleri ayetlerle] uyarmak üzere kendi kavimlerine dönmüşlerdi.

30. Kavimlerine varınca şöyle demişlerdi: "Ey Kavmimiz! Biz, Musa'dan sonra Muhammed'e indirilen, kendinden önceki kitapları/vahiyleri teyit ve tasdik eden, hakkı hakikati gösteren ve doğru yola ileten bir ilahî kelam dinledik."

31-32. "Ey Kavmimiz! Allah'ın yoluna çağıran o peygambere uyun; Allah'a inanıp güvenin, O da sizin günahlarınızı bağışlasın ve acıklı/elemli bir azaptan sizi korusun. Kim Allah'ın yoluna çağıran peygambere uymazsa bilin ki onu [gökte ve] yerde Allah'ın azabından kurtarabilecek kimse yoktur.[1] Allah'a rağmen ona sahip çıkıp yardım edebilecek kimse de yoktur. İşte böyleleri tam bir dalalet içindedirler."

فَلَوْلَا نَصَرَهُمُ الَّذِينَ اتَّخَذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ قُرْبَانًا
اٰلِهَةً بَلْ ضَلُّوا عَنْهُمْ وَذٰلِكَ اِفْكُهُمْ وَمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ
﴿٢٨﴾ وَاِذْ صَرَفْنَا اِلَيْكَ نَفَرًا مِنَ الْجِنِّ يَسْتَمِعُونَ [505]
الْقُرْاٰنَ فَلَمَّا حَضَرُوهُ قَالُوا اَنْصِتُوا فَلَمَّا قُضِيَ وَلَّوْا
اِلٰى قَوْمِهِمْ مُنْذِرِينَ ﴿٢٩﴾ قَالُوا يَا قَوْمَنَا اِنَّا سَمِعْنَا
كِتَابًا اُنْزِلَ مِنْ بَعْدِ مُوسٰى مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ
يَهْدِي اِلَى الْحَقِّ وَاِلٰى طَرِيقٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٣٠﴾ يَا قَوْمَنَا
اَجِيبُوا دَاعِيَ اللّٰهِ وَاٰمِنُوا بِهِ يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ
وَيُجِرْكُمْ مِنْ عَذَابٍ اَلِيمٍ ﴿٣١﴾ وَمَنْ لَا يُجِبْ دَاعِيَ
اللّٰهِ فَلَيْسَ بِمُعْجِزٍ فِي الْاَرْضِ وَلَيْسَ لَهُ مِنْ دُونِهِ
اَوْلِيَاءُ اُولٰئِكَ فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٢﴾ اَوَلَمْ يَرَوْا
اَنَّ اللّٰهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَلَمْ يَعْيَ
بِخَلْقِهِنَّ بِقَادِرٍ عَلٰى اَنْ يُحْيِيَ الْمَوْتٰى بَلٰى اِنَّهُ عَلٰى
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٣﴾ وَيَوْمَ يُعْرَضُ الَّذِينَ كَفَرُوا
عَلَى النَّارِ اَلَيْسَ هٰذَا بِالْحَقِّ قَالُوا بَلٰى وَرَبِّنَا قَالَ
فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٤﴾ فَاصْبِرْ
كَمَا صَبَرَ اُولُوا الْعَزْمِ مِنَ الرُّسُلِ وَلَا تَسْتَعْجِلْ
لَهُمْ كَاَنَّهُمْ يَوْمَ يَرَوْنَ مَا يُوعَدُونَ لَمْ يَلْبَثُوا اِلَّا سَاعَةً
مِنْ نَهَارٍ بَلَاغٌ فَهَلْ يُهْلَكُ اِلَّا الْقَوْمُ الْفَاسِقُونَ ﴿٣٥﴾

1. Bu ayetteki *fe-leyse bi-mu'cizin fi'l-arz* ifadesi lafza bağlı olarak, "Onu yeryüzünde Allah'ın azabından kurtarabilecek hiç kimse yoktur." şeklinde çevrilebilir. Ancak buradaki *el-arz* (yeryüzü) kelimesi bildik anlamda "yeryüzü"nden öte "ne gökte ne yerde" ya da "hiçbir yerde" manasında kullanılmıştır. Çünkü cinlerin yaşam alanları yeryüzüyle sınırlı değildir. Ancak ayette Arapların lisanî örfüne uygun olarak *arz* (yeryüzü) kelimesi kullanılmıştır (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXVI. 62).

33. O kâfirler/müşrikler gökleri ve yeri yaratan, bunları yaratırken hiçbir sıkıntı ve zorluk çekmeyen Allah'ın ölüleri diriltmeye muktedir olduğunu neden anlamazlar?! Evet, Allah her şeyi yapmaya muktedirdir!

34. Gün gelecek, o kâfirler cehennemin karşısına getirilecek. İşte o zaman kendilerine, "Şimdi bakın bakalım, vaktiyle yalan deyip durduğunuz azap gerçek miymiş değil miymiş?!" denecek. Onlar, "Evet, rabbimize andolsun ki gerçekmiş." diye karşılık verecekler. Bunun üzerine Allah, "Kâfirlikte direndiğiniz için şimdi tadın bakalım bu azabı!" diyecek.

35. [Ey Peygamber!] Sabır ve sebat sahibi peygamberler gibi sen de Allah yolunda karşılaştığın sıkıntı ve zorluklara göğüs ger. O müşriklerin başına azabın gelmesi için acele etme. [Bilesin ki] onlar tehdit edildikleri azabı görecekleri gün [korku ve dehşetten] dünyada sadece birkaç saat yaşadıklarını sanacaklar.

İşte bütün bunlar açık bir duyuru ve uyarıdır. [Unutmayın ki] günaha batmış toplumlardan başkası helak edilmez.

[506]

سُورَةُ مُحَمَّدٍ (٤٧)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ اَضَلَّ اَعْمَالَهُمْ
﴿١﴾ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاٰمَنُوا بِمَا
نُزِّلَ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَهُوَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ كَفَّرَ عَنْهُمْ
سَيِّـَٔاتِهِمْ وَاَصْلَحَ بَالَهُمْ ﴿٢﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا
اتَّبَعُوا الْبَاطِلَ وَاَنَّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اتَّبَعُوا الْحَقَّ مِنْ رَبِّهِمْ
كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ اَمْثَالَهُمْ ﴿٣﴾ فَاِذَا لَق۪يتُمُ
الَّذ۪ينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتّٰى اِذَا اَثْخَنْتُمُوهُمْ
فَشُدُّوا الْوَثَاقَ فَاِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَاِمَّا فِدَاءً حَتّٰى تَضَعَ
الْحَرْبُ اَوْزَارَهَا ذٰلِكَ وَلَوْ يَشَاءُ اللّٰهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ
وَلٰكِنْ لِيَبْلُوَا بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ وَالَّذ۪ينَ قُتِلُوا ف۪ي سَب۪يلِ
اللّٰهِ فَلَنْ يُضِلَّ اَعْمَالَهُمْ ﴿٤﴾ سَيَهْد۪يهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ
﴿٥﴾ وَيُدْخِلُهُمُ الْجَنَّةَ عَرَّفَهَا لَهُمْ ﴿٦﴾

47/MUHAMMED SÛRESİ

Medine döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 95. sûre olduğu ve muhtemelen Hadid sûresinden sonra indiği belirtilir. Mekke'de nazil olduğu da söylenmiştir. Toplam 38 ayettir. İsmini 2. ayette geçen *Muhammed* kelimesinden almıştır. Ayrıca, 20. ayette geçen ve "savaş" anlamına gelen *kıtâl* kelimesinden dolayı "Kıtâl sûresi" diye de adlandırılmıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Allah, kâfirlikte direnen, üstelik başka insanları da Allah yolundan engelleyen o müşriklerin amellerini boşa çıkaracaktır.[1]

1. Bu ayetteki *saddû* lafzı "Allah yolundan yüz çevirenler" şeklinde de tercüme edilebilir. Ayrıca *a'mâlehüm* (onların amellerini) lafzı iki şekilde anlaşılabilir. Birincisi, kâfirlerin/müşriklerin sıla-i rahim, misafir ağırlamak gibi özünde iyi olan işleri, ikincisi ise onların Hz. Peygamber'i bertaraf etmek amacıyla kurdukları tuzaklardır. Bu ikinci mana siyak-sibaka daha uygun düşmektedir (Bkz. Ebüssuûd, *İrşâdü'l-Akli's-Selîm*, VII. 386-387). Ayetin başındaki *keferû* kelimesine "kâfirlikte direnen o müşrikler" şeklinde mana vermemizin sebebi, Kur'an terminolojisinde *küfr, kâfir, küffâr, kâfirûn* gibi kelimelerin temelde müşriklik ve müşrikleri ifade etmesidir. Bununla birlikte, Medenî sûrelerde münafıkların *keferû* lafzıyla ifade edildiği de vakidir (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXVI. 79, 98).

2. Buna mukabil, iman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan, rableri katından hak ve hakikatin ifadesi olarak Muhammed'e indirilen Kur'an'a yürekten inanan kimselerin hata ve kusurlarını görmezden gelip bağışlayacak ve onları iki cihanda düzlüğe çıkaracaktır.

3. Bu böyle olacaktır; çünkü kâfirler/müşrikler aslı-esası olmayan şirk inancının peşinden giderken, müminler rablerinden gelen Kur'an'a uymuşlardır. Allah müminler ile kâfirler arasındaki farkı işte böyle ortaya koymaktadır.

4-6. [Ey Müminler!] O kâfirler/müşriklerle savaşta karşı karşıya geldiğinizde onları ezip geçin. Size direnme güçlerini tamamen kırdığınızda sağ kalanlarını esir alın. Daha sonra onları ister karşılıksız, ister fidye karşılığında serbest bırakabilirsiniz. Böyle yapın ki onların bir daha savaşacak hâl ve mecalleri kalmasın.

Evet, yapılması gereken budur. Gerçi Allah dileseydi onları savaşsız da cezalandırırdı. Fakat O, birbirinizle savaşmanızı takdir ederek sizi sınamak, [böylece hem sizin samimiyet ve sadakatinizi hem de gücünüz karşısında müşriklerin hor ve hakir hâle düşmesini gözler önüne sermek] istedi. Allah, kendi yolunda savaşanların[2] gayretlerini asla boşa çıkarmayacaktır. [Bilakis] onları hedefe/cennete giden doğru yolda yürütecek, durumlarını düzeltecek ve nihayet dünyada iken kendilerine tanıtmış olduğu cennete yerleştirecektir.

2. Bu ayetteki *kutilû* (öldürülenler) lafzını kıraat imamlarının çoğunluğunca tercih edilen *kâtelû* (savaşanlar) şeklindeki okuyuşa göre çevirdik (Bkz. Kurtubî. *el-Câmi'*, XVI. 152).

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنْ تَنْصُرُوا اللّٰهَ يَنْصُرْكُمْ وَيُثَبِّتْ
اَقْدَامَكُمْ ﴿٧﴾ وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا فَتَعْسًا لَهُمْ وَاَضَلَّ
اَعْمَالَهُمْ ﴿٨﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَرِهُوا مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ
فَاَحْبَطَ اَعْمَالَهُمْ ﴿٩﴾ اَفَلَمْ يَس۪يرُوا فِي الْاَرْضِ
فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْۜ دَمَّرَ اللّٰهُ
عَلَيْهِمْۘ وَلِلْكَافِر۪ينَ اَمْثَالُهَا ﴿١٠﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ مَوْلَى
الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَاَنَّ الْكَافِر۪ينَ لَا مَوْلٰى لَهُمْ ﴿١١﴾ اِنَّ اللّٰهَ [507]
يُدْخِلُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ
تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُۜ وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ
وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْاَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَهُمْ ﴿١٢﴾
وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ هِيَ اَشَدُّ قُوَّةً مِنْ قَرْيَتِكَ الَّت۪ٓي
اَخْرَجَتْكَۚ اَهْلَكْنَاهُمْ فَلَا نَاصِرَ لَهُمْ ﴿١٣﴾ اَفَمَنْ كَانَ
عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّه۪ كَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُٓوءُ عَمَلِه۪ وَاتَّبَعُٓوا
اَهْوَٓاءَهُمْ ﴿١٤﴾ مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّت۪ي وُعِدَ الْمُتَّقُونَۜ ف۪يهَٓا
اَنْهَارٌ مِنْ مَٓاءٍ غَيْرِ اٰسِنٍۚ وَاَنْهَارٌ مِنْ لَبَنٍ لَمْ يَتَغَيَّرْ
طَعْمُهُۚ وَاَنْهَارٌ مِنْ خَمْرٍ لَذَّةٍ لِلشَّارِب۪ينَۚ وَاَنْهَارٌ مِنْ
عَسَلٍ مُصَفًّىۜ وَلَهُمْ ف۪يهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَمَغْفِرَةٌ
مِنْ رَبِّهِمْۜ كَمَنْ هُوَ خَالِدٌ فِي النَّارِ وَسُقُوا مَٓاءً
حَم۪يمًا فَقَطَّعَ اَمْعَٓاءَهُمْ ﴿١٥﴾

7. Ey Müminler! Siz Allah'ın dinine yardım ederseniz, O da size yardım eder, düşman karşısında sizi güçlü ve dirençli kılar.

8. Kâfirlere gelince, onların hakkı yıkıma uğrayıp yok olmaktır. Zaten Allah onların bütün amellerini boşa çıkaracaktır.

9. Çünkü onlar Allah'ın indirdiği Kur'an'a hep nefret ve husumetle baktılar; Allah da onların amellerini boşa çıkardı.

10. Onlar şu diyarlarda gezip dolaşıp kendilerinden önce gelip geçen kâfir halkların akıbetinin nasıl olduğuna bakıp da ibret almazlar mı?! Allah o halkları yerle bir etmişti. Nitekim bu kâfirleri de benzer bir akıbet beklemektedir.

11. Zira Allah müminlerin mevlâsı, yâr ve yardımcısıdır. Oysa kâfirlerin hiçbir mevlâsı, gerçek manada yâr ve yardımcısı yoktur.

12. Şüphesiz Allah iman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapanları içinde derelerin çağıldadığı cennetlere yerleştirecektir. Kâfirlere gelince, onlar bir süre daha hayatın tadını çıkarıp hayvanlar gibi yiyip-içsinler bakalım. Nasılsa sonunda cehennemi boylayacaklar!

13. [Ey Peygamber! "Ana yurdumdan ayrı düştüm." diye üzülme!] Zira geçmişte nice beldeler vardı ki o beldelerin halkları seni yurdundan çıkaran bu müşriklerden çok daha güçlüydüler. Ama biz onların hepsini helak ettik. Onlara yardım eden kimse de olmadı.

14. Rabbinden gelen bir delile/vahye dayanan kimse ile [şirk, putlara tapınmak gibi] kötü amelleri kendisine cazip gözüken, dolayısıyla heva ve hevesine uyan kimse bir olur mu hiç?!

15. Allah'a itaatsizlikten sakınanlara vaat edilen cennet, içinde hiç sasımayan sudan, tadı bozulmayan sütten, içenleri lezzete boğan şaraptan, saf ve süzme baldan ırmaklar akan bahçelere benzer. Cennette müminler için her türlü meyve/yiyecek var; ama hepsinden öte onlar rablerinin af ve mağfiretine nail olacaklar. Bu bahtiyar kulların durumu, cehennemde temelli kalan ve orada kendilerine içirilen kaynar suyla bağırsakları parçalanan kimselerin durumuyla hiç kıyas kabul eder mi?!

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ اِلَيْكَۚ حَتّٰٓى اِذَا خَرَجُوا مِنْ
عِنْدِكَ قَالُوا لِلَّذ۪ينَ اُوتُوا الْعِلْمَ مَاذَا قَالَ اٰنِفاًۜ اُو۬لٰٓئِكَ
الَّذ۪ينَ طَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ وَاتَّبَعُٓوا اَهْوَٓاءَهُمْ ﴿١٦﴾
وَالَّذ۪ينَ اهْتَدَوْا زَادَهُمْ هُدًى وَاٰتٰيهُمْ تَقْوٰيهُمْ ﴿١٧﴾
فَهَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا السَّاعَةَ اَنْ تَأْتِيَهُمْ بَغْتَةًۚ فَقَدْ جَٓاءَ
اَشْرَاطُهَاۚ فَاَنّٰى لَهُمْ اِذَا جَٓاءَتْهُمْ ذِكْرٰيهُمْ ﴿١٨﴾ فَاعْلَمْ
اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَلِلْمُؤْمِن۪ينَ
وَالْمُؤْمِنَاتِۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مُتَقَلَّبَكُمْ وَمَثْوٰيكُمْ ﴿١٩﴾
[508] وَيَقُولُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَوْلَا نُزِّلَتْ سُورَةٌۚ فَاِذَٓا اُنْزِلَتْ
سُورَةٌ مُحْكَمَةٌ وَذُكِرَ ف۪يهَا الْقِتَالُۙ رَاَيْتَ الَّذ۪ينَ ف۪ي
قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ نَظَرَ الْمَغْشِيِّ عَلَيْهِ
مِنَ الْمَوْتِۜ فَاَوْلٰى لَهُمْۚ ﴿٢٠﴾ طَاعَةٌ وَقَوْلٌ مَعْرُوفٌۜ
فَاِذَا عَزَمَ الْاَمْرُۜ فَلَوْ صَدَقُوا اللّٰهَ لَكَانَ خَيْراً لَهُمْۚ ﴿٢١﴾

16. [Ey Peygamber!] Bazı münafıklar senin sözlerine, tebliğ ettiğin ayetlere kulak veriyormuş gibi gözükürler. Fakat senin yanından ayrıldıklarında, Allah'a iman ve ibadetin gerçek anlamını kavramış kimselere, "Sahi, Muhammed az önce neler anlatıyordu?!" diyerek alay ederler. İşte onlar Allah tarafından kalpleri mühürlenen, heva ve heveslerine uyan kimselerdir.

17. Doğru yolda olanlara gelince, Allah onların imanlarını pekiştirir; böylece onları günahtan sakınmaya, heva ve heveslerine baskın çıkmaya muvaffak kılar.

18. Belli ki o kâfirler/müşrikler imana gelmek için ille de kıyametin ansızın gelip çatmasını bekliyorlar. Hâlbuki kendi kıyametlerinin alametleri [günden güne güç kaybeden ve kendileri için yolun sonu gözüken o müşrikler için çoktan] belirmiştir. Fakat kaçınılmaz son [ölüm] gelip çattıktan sonra gerçeği anlamış olmaları neye yarar?![3]

3. Bu ayetteki *fe-kad câe eşrâtuhâ* ifadesi klasik tefsirlerin çoğunda bildik anlamda kıyamet alametleri olarak yorumlanmıştır. Ancak İbn Âşûr gibi bazı çağdaş müfessirlere göre bu ayette sözü edilen kıyamet alametleri, her insan için bir nevi kıyamet olan ölümün gelip çatması şeklinde de anlaşılabilir. Söz konusu ifadenin çevirisinde bu yorum dikkate alınmıştır (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXVI. 103).

19. [Ey Peygamber!] Bilesin ki Allah'tan başka hiçbir gerçek ilah/tanrı yoktur. [İşte bu inancı benimsemeniz ve dolayısıyla şirk inancına muhalefet etmeniz sebebiyle müşrikler tarafından] sana ve erkek-kadın tüm müminlere yönetilen suçlamalar artık son bulsun diye [Mekke'nin fethi için] Allah'a dua et.[4] [Unutma ki] Allah sizin kararlılık ve kararsızlığınızı, her hâl ve ahvalinizi bilir.

4. Bu ayetteki *vestağfir li-zenbike* (hataların/günahların için Allah'tan bağışlanma dile) ifadesindeki hitabın muhatabı birçok müfessire göre zahirde Hz. Peygamber ama aslında müminlerdir. Ancak *zenb* kelimesi bu ayette "günah" değil, 26/Şuarâ 14. ayette olduğu gibi, "suç" manasındadır. Suçtan maksat ise Hz. Peygamber'in şirk inancına muhalefet etmesi, dolayısıyla Mekkeli müşrikler nezdinde ölüme mahkûm bir suçlu addedilmesidir. Buna göre söz konusu ayette, Hz. Peygamber'in kendisine yönelik bu suçlamanın ortadan kalkmasına matuf olarak müşriklere karşı kesin bir zafer nasip etmesi için Allah'a yakarması istenmiştir. Nitekim bir sonraki sûrenin başında fetihten ve Hz. Peygamber'in suçunun (*zenb*) affedildiğinden söz edilmesi de buna işaret etmektedir (Bkz. Tabatabâî, *el-Mîzân*, XVIII. 258).

20-21. [Ey Peygamber!] Müminler, "Keşke şu müşriklerle savaşa izin veren bir sûre indirilmiş olsaydı!" diyorlar. Fakat savaş konusunda açık ve kesin hükümler içeren bir sûre indirilince, kalplerinde nifak hastalığı bulunanların –tıpkı üzerine ölüm baygınlığı düşmüş kimsenin bakışı gibi– sana baktıklarını görürsün. Hâlbuki onlara yaraşan, Allah'ın emrine itaat etmek ve emre itaat hususunda ["Başüstüne!" gibi] güzel sözler söylemekti. Ama gel gör ki savaş işi kesinleşince böyle davranmadılar. Oysa Allah'a verdikleri söze sadakat gösterselerdi, bu kendileri için elbet hayırlı olurdu.

22. [Ey Münafıklar!] Savaş emrine itaatten yüz çevirmeniz hâlinde, düşmanların istilasına imkân vermek suretiyle hem memleketin dirlik ve düzenini yok edeceğinizin hem de [geçmişte olduğu gibi birbirinize düşüp] hısımlık bağlarınızın husumete dönüşmesine ön ayak olacağınızın farkında mısınız?!

23. İşte böyleleri Allah'ın lanetleyip rahmetinden uzaklaştırdığı kimselerdir. Allah onların kulaklarını sağır, gözlerini kör etmiştir.

24. Onların [savaş konusunda] Kur'an'ın söylediklerini adamakıllı düşünüp gerçeği görmeleri gerekmez miydi?! Düşünemezler! Çünkü onlarda akıl tutulması var.[5]

5. Bu ayetteki *'alâ kulûbin ekfâlühâ* ifadesi genellikle, "Onların kalplerinde kilitler var." şeklinde çevrilmektedir. Ancak *kalb* kelimesi diğer birçok ayette olduğu gibi burada da "akıl" anlamında kullanılmıştır. Dolayısıyla bu ifadenin Türkçedeki en uygun karşılığı "akıl tutulması" olsa gerektir.

فَهَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ تَوَلَّيْتُمْ اَنْ تُفْسِدُوا فِى الْاَرْضِ
وَتُقَطِّعُوا اَرْحَامَكُمْ ﴿٢٢﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللّٰهُ
فَاَصَمَّهُمْ وَاَعْمٰٓى اَبْصَارَهُمْ ﴿٢٣﴾ اَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ
الْقُرْاٰنَ اَمْ عَلٰى قُلُوبٍ اَقْفَالُهَا ﴿٢٤﴾ اِنَّ الَّذِينَ
ارْتَدُّوا عَلٰٓى اَدْبَارِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْهُدَى
الشَّيْطَانُ سَوَّلَ لَهُمْ وَاَمْلٰى لَهُمْ ﴿٢٥﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ
قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللّٰهُ سَنُطِيعُكُمْ فِى
بَعْضِ الْاَمْرِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِسْرَارَهُمْ ﴿٢٦﴾ فَكَيْفَ اِذَا
تَوَفَّتْهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ وَاَدْبَارَهُمْ ﴿٢٧﴾
ذٰلِكَ بِاَنَّهُمُ اتَّبَعُوا مَٓا اَسْخَطَ اللّٰهَ وَكَرِهُوا رِضْوَانَهُ
فَاَحْبَطَ اَعْمَالَهُمْ ﴿٢٨﴾ اَمْ حَسِبَ الَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ
مَرَضٌ اَنْ لَنْ يُخْرِجَ اللّٰهُ اَضْغَانَهُمْ ﴿٢٩﴾ وَلَوْ نَشَٓاءُ [509]
لَاَرَيْنَاكَهُمْ فَلَعَرَفْتَهُمْ بِسِيمٰيهُمْ وَلَتَعْرِفَنَّهُمْ فِى
لَحْنِ الْقَوْلِ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اَعْمَالَكُمْ ﴿٣٠﴾

25. Kur'an'ın gösterdiği yolun doğru yol olduğu kendilerine açık seçik belli olmasına rağmen ona sırt çeviren bu münafıklar, şeytan tarafından aldatılan ve kendilerini [müşriklerle işbirliği yapmak ve bu işten kârlı çıkmak gibi] boş ümitlere kaptıran kimselerdir.

26. Bu yüzden onlar, Allah'ın indirdiği Kur'an'dan nefret eden kimselerin [müşriklerin] yanına varıp, "Biz [Muhammed'e karşı mücadele gibi] bazı hususlarda sizinle işbirliği yapabiliriz." dediler. Hâlbuki Allah onların gizli-saklı bütün işlerini bilmektedir.

27. [Acaba hiç düşündüler mi,] melekler onların yüzlerine, arkalarına vura vura canlarını alırken hâlleri nice olacak?!

28. [Şüphesiz çok feci olacak]; çünkü onlar Allah'ın gazabına sebep olan [nifakçılık, fesatçılık gibi] işler yapmışlar; buna karşılık O'nun razı olduğu [iman, teslimiyet gibi] her şeye nefretle bakmışlardır. Allah da onların [sözde iyi] amellerini boşa çıkarmıştır.

29. Kalplerinde nifak hastalığı bulunanlar, içlerindeki kini, [Peygamber'e ve müminlere duydukları nefreti] Allah'ın açığa çıkarmayacağını mı sandılar?!

30. [Ey Peygamber!] Biz isteseydik o münafıkları sana tek tek gösterirdik. Sen de onları simalarından tanırdın. Biz onları göstermesek bile sen onları konuşma tarzlarından zaten tanırsın. [Unutmayın ki] Allah yapıp ettiğiniz şeyleri bilir.

وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ حَتّٰى نَعْلَمَ الْمُجَاهِدٖينَ مِنْكُمْ وَالصَّابِرٖينَ
وَنَبْلُوَا۬ اَخْبَارَكُمْ ﴿٣١﴾ اِنَّ الَّذٖينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ
سَبٖيلِ اللّٰهِ وَشَٓاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ
الْهُدٰى لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ شَيْـًٔا وَسَيُحْبِطُ اَعْمَالَهُمْ ﴿٣٢﴾
يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اَطٖيعُوا اللّٰهَ وَاَطٖيعُوا الرَّسُولَ وَلَا
تُبْطِلُٓوا اَعْمَالَكُمْ ﴿٣٣﴾ اِنَّ الَّذٖينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ
سَبٖيلِ اللّٰهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ
﴿٣٤﴾ فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُٓوا اِلَى السَّلْمِ وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ
وَاللّٰهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتِرَكُمْ اَعْمَالَكُمْ ﴿٣٥﴾ اِنَّمَا
الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَاِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا يُؤْتِكُمْ
اُجُورَكُمْ وَلَا يَسْـَٔلْكُمْ اَمْوَالَكُمْ ﴿٣٦﴾ اِنْ يَسْـَٔلْكُمُوهَا
فَيُحْفِكُمْ تَبْخَلُوا وَيُخْرِجْ اَضْغَانَكُمْ ﴿٣٧﴾ هَٓا اَنْتُمْ
هٰٓؤُلَٓاءِ تُدْعَوْنَ لِتُنْفِقُوا فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ فَمِنْكُمْ مَنْ
يَبْخَلُ وَمَنْ يَبْخَلْ فَاِنَّمَا يَبْخَلُ عَنْ نَفْسِهٖ وَاللّٰهُ
الْغَنِىُّ وَاَنْتُمُ الْفُقَرَٓاءُ وَاِنْ تَتَوَلَّوْا يَسْتَبْدِلْ قَوْمًا
غَيْرَكُمْ ثُمَّ لَا يَكُونُٓوا اَمْثَالَكُمْ ﴿٣٨﴾

31. [Ey Müminler! Bilin ki] biz sizi düşmanla savaş gibi zor işlerle kesinlikle sınayacak ve böylece içinizden Allah yolunda cihad eden, zorluklara göğüs geren kimseleri ortaya çıkaracağız. Yine bu vesileyle iman ve teslimiyet konusundaki iddialarınızın doğruluk değerini de gözler önüne sermiş olacağız.

32. Kâfirlikte karar kılan, üstelik başka insanları da Allah yolundan alıkoyan ve bu yolun doğru yol olduğu kendilerine açık seçik belli olmasına rağmen Peygamber'e karşı gelip ona zorluk çıkaran kimseler bilsinler ki bütün bu yaptıklarıyla Allah'ın dinine hiçbir zarar veremezler. Kaldı ki Allah onların bütün bu hayırsız işlerini boşa çıkaracaktır.

33. Ey Müminler! Siz siz olun, Allah'a ve elçisine itaatten şaşmayın. Sakın itaatsizliğe meyledip de güzel amellerinizin boşa gitmesine sebep olmayın.

34. Kâfirlikte karar kılan, üstelik başka insanları da Allah yolundan alıkoyan ve sonunda kâfir olarak ölenleri Allah asla bağışlamayacaktır.

35. [Ey Müminler!] Savaşta üstün taraf sizken, hem Allah da sizinle beraberken düşman karşısında gevşeklik göstermeyin ve sulh-sükûn olsun diye de çaba sarf etmeyin. [Bilin ki] Allah hiçbir emeğinizi zayi etmeyecektir.

36. Dünya hayatı [Allah'a adanmadığı, O'nun yolunda cihattan alıkoyduğu takdirde] sırf oyun ve eğlenceden ibarettir. Eğer siz yürekten iman eder, Allah yolunda cihat için malınızdan-mülkünüzden harcama hususunda duyarlı davranırsanız, O da size mükâfatınızı verir. Kaldı ki Allah sizden malınızın tamamını cihat için harcayın gibi bir talepte de bulunmuyor.

37. Şayet Allah sizden böyle bir talepte bulunacak ve bu konuda sizi zorlayacak olsaydı, cimrilik ederdiniz. Böylece Allah içinizdeki hoşnutsuzluk ve isyan eğilimini de ortaya çıkarmış olurdu.

38. [Ey Müminler!] İşte şimdi Allah yolunda cihat için harcama yapmaya çağrılıyorsunuz. İçinizden bazıları cimrilik ediyor. Cimrilik eden bilsin ki bu cimriliği kendi aleyhinedir. Kaldı ki Allah sizin malınıza mülkünüze muhtaç değildir; ama siz O'nun af ve mağfiretine muhtaçsınız. [Bilin ki] Allah'ın emirlerine itaatten yüz çevirirseniz, O da sizin yerinize başka bir kavim getirir; üstelik onlar sizin gibi davranmazlar.

48/FETİH SÛRESİ

Medine döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 111. sûre olduğu ve Cum'a sûresinden sonra, hicretin altıncı yılında indiği belirtilir. Toplam 29 ayettir. İsmini ilk ayette geçen *fetih* kelimesinden almıştır. Fetih kelimesinden maksat, Mekke'nin fethi değil, bu fethin yolunu açan Hudeybiye antlaşmasıdır.

﴿ سُورَةُ الْفَتْحِ (٤٨) ﴾ [510]
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
اِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحاً مُب۪يناًۙ ﴿١﴾ لِيَغْفِرَ لَكَ اللّٰهُ مَا
تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَاَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ
وَيَهْدِيَكَ صِرَاطاً مُسْتَق۪يماًۙ ﴿٢﴾ وَيَنْصُرَكَ اللّٰهُ
نَصْراً عَز۪يزاً ﴿٣﴾ هُوَ الَّذ۪ٓي اَنْزَلَ السَّك۪ينَةَ ف۪ي
قُلُوبِ الْمُؤْمِن۪ينَ لِيَزْدَادُٓوا ا۪يمَاناً مَعَ ا۪يمَانِهِمْۜ وَلِلّٰهِ
جُنُودُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَل۪يماً حَك۪يماًۙ
﴿٤﴾ لِيُدْخِلَ الْمُؤْمِن۪ينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي
مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَا وَيُكَفِّرَ عَنْهُمْ
سَيِّـَٔاتِهِمْۜ وَكَانَ ذٰلِكَ عِنْدَ اللّٰهِ فَوْزاً عَظ۪يماًۙ ﴿٥﴾
وَيُعَذِّبَ الْمُنَافِق۪ينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْمُشْرِك۪ينَ
وَالْمُشْرِكَاتِ الظَّٓانّ۪ينَ بِاللّٰهِ ظَنَّ السَّوْءِۜ عَلَيْهِمْ
دَٓائِرَةُ السَّوْءِۚ وَغَضِبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَلَعَنَهُمْ وَاَعَدَّ
لَهُمْ جَهَنَّمَۜ وَسَٓاءَتْ مَص۪يراً ﴿٦﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. [Ey Peygamber!] Hiç şüphen olmasın ki biz sana [Hudeybiye'de] büyük bir fetih ve zaferin yolunu açtık.

2. Böylelikle Allah, kâfirlerin/müşriklerin öteden beri sana isnat ettikleri [atalar dinine muhalefet] suçlamasından kurtulmanı sağlayacak,[1] sana lütfedeceği nimetleri tamamlayacak ve seni dosdoğru yolda sabitkadem kılacaktır.

1. Bu ayetteki *li-yağfira lekellâhu mâ tekaddeme min zenbike ve-mâ teahhara* ifadesi genellikle, "Böylece Allah senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlar." şeklinde çevrilmektedir. Ancak büyük bir fetih (Mekke'nin fethi) ve zafer yolunun açılmasıyla Hz. Peygamber'in geçmiş ve gelecekteki günahlarının bağışlanması arasında illiyet bağı kurmak zordur. Bizim çevirimiz, gerek 47/ Muhammed 19. ayetin çevirisinde gerek o ayetle ilgili açıklama notunda da görüleceği gibi, *zenb* kelimesinin müşrikler tarafından Hz. Peygamber'e yöneltilen suçlamalara işaret ettiği yorumuna dayanmaktadır. Buna göre geçmişteki suç, Hz. Peygamber'in Mekke'deki tevhid mücadelesi ve şirk inancına muhalefeti, gelecekteki suç ise bu mücadele ve muhalefeti Medine'ye hicretten sonra da devam ettirmesidir (Bkz. Tabatabâî, *el-Mîzân*, XVIII. 258).

3. Ayrıca Allah sana muhteşem bir zafer kazandıracaktır.

4. İmanları artsın diye müminlerin kalplerine huzur ve sükûnet veren O'dur. Göklerin ve yerin bütün orduları/güçleri Allah'ın emrindedir. Allah her şeyi bilen, her şeyi yerli yerince yapıp edendir.

5. Bu lütuflar, Allah'ın erkek-kadın tüm müminleri temelli kalacakları, içinde derelerin çağıldadığı cennetlere yerleştirmesi ve onların günahlarını bağışlaması içindir. İşte Allah katında büyük bahtiyarlık budur!

6. Müminlere yönelik bu lütuflar aynı zamanda Allah'ın hem kendi dini hem de müminler hakkında kötü düşünceler besleyen münafıkların erkeğini de kadınını da, müşriklerin erkeğini de kadınını da [müminlerin eliyle] cezalandırması içindir.

O münafıklar ve müşriklerin düşündükleri ne kadar kötülük varsa hepsi kendi başlarına gelsin! Zaten Allah onlara gazap etmiş, lanetleyip rahmetinden uzaklaştırmış ve onlar için cehennemi hazırlamıştır. Sonunda varılacak yer olarak ne kötü bir yerdir cehennem!

وَلِلّٰهِ جُنُودُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَزٖيزًا
حَكٖيمًا ﴿٧﴾ اِنَّٓا اَرْسَلْنَاكَ شَاهِدًا وَمُبَشِّرًا وَنَذٖيرًاۙ
﴿٨﴾ لِتُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُۜ
[511] وَتُسَبِّحُوهُ بُكْرَةً وَاَصٖيلًا ﴿٩﴾ اِنَّ الَّذٖينَ يُبَايِعُونَكَ
اِنَّمَا يُبَايِعُونَ اللّٰهَۜ يَدُ اللّٰهِ فَوْقَ اَيْدٖيهِمْۚ فَمَنْ نَكَثَ
فَاِنَّمَا يَنْكُثُ عَلٰى نَفْسِهٖۚ وَمَنْ اَوْفٰى بِمَا عَاهَدَ
عَلَيْهُ اللّٰهَ فَسَيُؤْتٖيهِ اَجْرًا عَظٖيمًا ﴿١٠﴾ سَيَقُولُ
لَكَ الْمُخَلَّفُونَ مِنَ الْاَعْرَابِ شَغَلَتْنَٓا اَمْوَالُنَا
وَاَهْلُونَا فَاسْتَغْفِرْ لَنَاۚ يَقُولُونَ بِاَلْسِنَتِهِمْ مَا لَيْسَ
فٖي قُلُوبِهِمْۜ قُلْ فَمَنْ يَمْلِكُ لَكُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا
اِنْ اَرَادَ بِكُمْ ضَرًّا اَوْ اَرَادَ بِكُمْ نَفْعًاۜ بَلْ كَانَ اللّٰهُ
بِمَا تَعْمَلُونَ خَبٖيرًا ﴿١١﴾ بَلْ ظَنَنْتُمْ اَنْ لَنْ يَنْقَلِبَ
الرَّسُولُ وَالْمُؤْمِنُونَ اِلٰٓى اَهْلٖيهِمْ اَبَدًا وَزُيِّنَ ذٰلِكَ
فٖي قُلُوبِكُمْ وَظَنَنْتُمْ ظَنَّ السَّوْءِۚ وَكُنْتُمْ قَوْمًا بُورًا
﴿١٢﴾ وَمَنْ لَمْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ فَاِنَّٓا اَعْتَدْنَا
لِلْكَافِرٖينَ سَعٖيرًا ﴿١٣﴾ وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۜ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَٓاءُۜ
وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحٖيمًا ﴿١٤﴾

7. Evet, göklerin ve yerin bütün orduları/güçleri Allah'ın emrindedir. Allah üstün kudret sahibidir, her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

8-9. [Ey Peygamber!] Biz seni ümmetine şahit, müjdeci ve uyarıcı olarak gönderdik ki böylece siz müminler Allah'a ve elçisine inanıp güvenesiniz; O'nun dinine destek olasınız, O'na saygı gösterip her daim O'nu yüceltesiniz.

10. [Ey Peygamber!] Sana Hudeybiye'de biat/bağlılık sözü verenler aslında Allah'a söz vermişlerdir. Çünkü onlar biat sırasında seninle el sıkışırlarken bir bakıma Allah ile el sıkıştılar. Şu hâlde kim bağlılık sözünden dönerse, bu dönekliğiyle ancak kendine zarar vermiş olur. Kim de Allah'a verdiği söze sadakat gösterirse, Allah ona çok büyük bir mükâfat verecektir.

11. [Ey Peygamber!] Hudeybiye seferine katılmayan [Gıfâr, Müzeyne, Cüheyne gibi] bedevi/göçebe Araplar sana gelip, "Malımız-mülkümüz, çoluk-çocuğumuzla meşgul olurken [maalesef] seninle birlikte sefere katılamadık. Bizim için Allah'tan af dile." diyecekler. Oysa onlar dilleriyle başka şeyler söylüyor, zihinlerinden başka şeyler geçiyor. [Çünkü onlar malları ve çocuklarıyla meşguliyet yüzünden değil, sağ-salim geri dönemeyiz endişesinden dolayı sefere katılmadılar].

De ki onlara: "Allah sizin başınıza kötü bir hâl getirmek yahut size herhangi bir imkân sağlamak istese buna kim engel olabilir?! Şimdi ne söylerseniz söyleyin, Allah bütün yapıp ettiklerinizden haberdardır."

12. Aslında siz Peygamber'in ve onunla birlikte sefere çıkan müminlerin ailelerine sağ salim dönmelerinin pek mümkün olmadığını düşünmüştünüz. Böyle düşünmek gönüllerinize hoş geldi; bu yüzden de [Peygamber'in ve müminlerin hezimete uğraması gibi] düşüncelere kapıldınız ve böylelikle [manen] helake uğramayı hak etmiş bir güruh olup çıktınız.

13. Kim Allah'a ve elçisine inanıp güvenmezse, bilsin ki biz kâfirler için alevler püskürten bir ateş hazırladık.

14. Göklerin ve yerin mutlak hükümranlığı Allah'ındır. O dilediğini/layık gördüğünü bağışlar; dilediğini/müstahak gördüğünü cezalandırır. Bununla birlikte Allah [tövbekâr kullarına karşı] çok affedici, çok merhametlidir.

سَيَقُولُ الْمُخَلَّفُونَ اِذَا انْطَلَقْتُمْ اِلٰى مَغَانِمَ
لِتَأْخُذُوهَا ذَرُونَا نَتَّبِعْكُمْۚ يُر۪يدُونَ اَنْ يُبَدِّلُوا
كَلَامَ اللّٰهِۜ قُلْ لَنْ تَتَّبِعُونَا كَذٰلِكُمْ قَالَ اللّٰهُ مِنْ قَبْلُۚ
فَسَيَقُولُونَ بَلْ تَحْسُدُونَنَاۜ بَلْ كَانُوا لَا يَفْقَهُونَ اِلَّا
قَل۪يلًا ﴿١٥﴾ قُلْ لِلْمُخَلَّف۪ينَ مِنَ الْاَعْرَابِ سَتُدْعَوْنَ [512]
اِلٰى قَوْمٍ اُو۬لٖى بَأْسٍ شَد۪يدٍ تُقَاتِلُونَهُمْ اَوْ يُسْلِمُونَۚ
فَاِنْ تُط۪يعُوا يُؤْتِكُمُ اللّٰهُ اَجْرًا حَسَنًاۚ وَاِنْ تَتَوَلَّوْا كَمَا
تَوَلَّيْتُمْ مِنْ قَبْلُ يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَل۪يمًا ﴿١٦﴾ لَيْسَ
عَلَى الْاَعْمٰى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْاَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا
عَلَى الْمَر۪يضِ حَرَجٌۜ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ
جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُۚ وَمَنْ يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ
عَذَابًا اَل۪يمًاۚ ﴿١٧﴾ لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِن۪ينَ اِذْ
يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا ف۪ي قُلُوبِهِمْ
فَاَنْزَلَ السَّك۪ينَةَ عَلَيْهِمْ وَاَثَابَهُمْ فَتْحًا قَر۪يبًاۙ ﴿١٨﴾
وَمَغَانِمَ كَث۪يرَةً يَأْخُذُونَهَاۜ وَكَانَ اللّٰهُ عَز۪يزًا حَك۪يمًا
﴿١٩﴾ وَعَدَكُمُ اللّٰهُ مَغَانِمَ كَث۪يرَةً تَأْخُذُونَهَا فَعَجَّلَ
لَكُمْ هٰذِه۪ وَكَفَّ اَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْۚ وَلِتَكُونَ اٰيَةً
لِلْمُؤْمِن۪ينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطًا مُسْتَق۪يمًاۙ ﴿٢٠﴾

15. [Ey Peygamber!] Seninle sefere katılmayan o bedeviler, ganimet elde edeceğiniz başka bir sefere [Hayber seferine] çıkacağınız zaman yanınıza gelip, "İzin verin, biz de sizinle birlikte gelelim." diyecekler ve böylece Allah'ın ["Mazeretsiz olarak Peygamber'le birlikte sefere katılmayanlar başka hiçbir sefere katılamazlar."] hükmünü değiştirmek isteyecekler.

[Ey Peygamber!] De ki onlara: "Bizimle birlikte sefere çıkmanız hiç mümkün değil! Çünkü Allah daha önce [sizin gibiler] hakkında böyle buyurdu."

Bunun üzerine onlar, "Hayır! Allah böyle bir şey buyurmadı. Aslında siz [ganimetten dolayı] bizi kıskanıyorsunuz." diyecekler. Gerçek şu ki onlar anlayış ve idrakten nasipsiz kimselerdir.

16. [Ey Peygamber!] Hudeybiye seferine katılmayan o bedevilere de ki: "[İşte size yeni bir fırsat]. Yakında çok güçlü bir topluluğa karşı savaşmaya çağrılacaksınız. Ancak bu işte onlara karşı sonuna kadar savaşmanız ihtimali de var, onların [savaşa girmeksizin] size boyun eğip teslim olma ihtimali de var. [Her iki ihtimali de hesaba katarak] bu çağrıya uyarsanız Allah size çok güzel bir mükâfat verecektir. Yok, eğer [daha önce Hudeybiye seferinde yaptığınız gibi] yüz çevirirseniz bilin ki Allah sizi acıklı/elemli bir cezaya çarptıracaktır.

17. Bununla birlikte kör, topal ve hasta olanlara savaşa katılmamış olmaktan dolayı herhangi bir sorumluluk yoktur. Her kim Allah'a ve elçisine itaat ederse, Allah böylelerini içinde derelerin çağıldadığı cennetlere yerleştirecek, itaatten yüz çevirenleri ise acıklı/elemli bir azaba çarptıracaktır.

18-19. [Ey Peygamber!] Andolsun ki Allah [Hudeybiye'de,] o ağacın altında sana bağlılıklarını bildiren müminlerden razı olmuştur. Allah, [müşriklerce yollarının kesilip umre ziyaretlerinin engellenmesinden dolayı] morallerinin bozulduğunu bildiği için onlara huzur ve sükûnet vermiştir. Ayrıca Allah onları pek yakında gerçekleşecek bir zafer [Hayber'in fethi] ve o zaferde elde edecekleri birçok ganimetle mükâfatlandıracaktır. Allah üstün kudret sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

20. [Ey Müminler!] Allah size ilerleyen zamanlarda elde edeceğiniz pek çok ganimet vaat etmiş, bunu da [Hayber'deki ganimeti] size ivedi olarak vermiştir. Yine O, düşmanlarınızın ellerini üzerinizden çekmiş, onların size zarar vermesini engellemiştir. Bütün bu lütuf ve nimetler, Allah'ın müminlere yardım vaadinin gerçekliğine bir delil olması ve aynı zamanda sizi dosdoğru yolda sabitkadem kılması içindir.

وَاُخْرٰى لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ اَحَاطَ اللّٰهُ بِهَاۜ وَكَانَ اللّٰهُ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرًا ﴿٢١﴾ وَلَوْ قَاتَلَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا
لَوَلَّوُا الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا يَجِدُونَ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا ﴿٢٢﴾ سُنَّةَ
اللّٰهِ الَّتِي قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلُۚ وَلَنْ تَجِدَ لِسُنَّةِ اللّٰهِ تَبْدِيلًا
[513] ﴿٢٣﴾ وَهُوَ الَّذِي كَفَّ اَيْدِيَهُمْ عَنْكُمْ وَاَيْدِيَكُمْ عَنْهُمْ
بِبَطْنِ مَكَّةَ مِنْ بَعْدِ اَنْ اَظْفَرَكُمْ عَلَيْهِمْۜ وَكَانَ اللّٰهُ
بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرًا ﴿٢٤﴾ هُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوكُمْ
عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَالْهَدْيَ مَعْكُوفًا اَنْ يَبْلُغَ مَحِلَّهُۜ
وَلَوْلَا رِجَالٌ مُؤْمِنُونَ وَنِسَاءٌ مُؤْمِنَاتٌ لَمْ تَعْلَمُوهُمْ اَنْ
تَطَؤُهُمْ فَتُصِيبَكُمْ مِنْهُمْ مَعَرَّةٌ بِغَيْرِ عِلْمٍۚ لِيُدْخِلَ اللّٰهُ
فِي رَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُۚ لَوْ تَزَيَّلُوا لَعَذَّبْنَا الَّذِينَ كَفَرُوا
مِنْهُمْ عَذَابًا اَلِيمًا ﴿٢٥﴾ اِذْ جَعَلَ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي
قُلُوبِهِمُ الْحَمِيَّةَ حَمِيَّةَ الْجَاهِلِيَّةِ فَاَنْزَلَ اللّٰهُ سَكِينَتَهُ
عَلٰى رَسُولِهِ وَعَلَى الْمُؤْمِنِينَ وَاَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوٰى
وَكَانُوا اَحَقَّ بِهَا وَاَهْلَهَاۜ وَكَانَ اللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا
﴿٢٦﴾ لَقَدْ صَدَقَ اللّٰهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّۚ لَتَدْخُلُنَّ
الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ اِنْ شَاءَ اللّٰهُ اٰمِنِينَۙ مُحَلِّقِينَ
رُؤُسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَۙ لَا تَخَافُونَۜ فَعَلِمَ مَا لَمْ تَعْلَمُوا
فَجَعَلَ مِنْ دُونِ ذٰلِكَ فَتْحًا قَرِيبًا ﴿٢٧﴾

21. [Ey Müminler!] Allah size henüz güç yetirip erişemediğiniz fakat O'nun tarafından bilinen ve size nasip olması takdir edilen başka zaferler ve ganimetler de vaat etmiştir. Şüphesiz Allah her şeye kadirdir.

22. O kâfirler/müşrikler Hudeybiye'de sizinle savaşa girecek olsalardı, kesinlikle arkalarını dönüp kaçarlardı. Üstelik kendilerine sahip çıkıp yardım edecek kimse de bulamazlardı.

23. [Ey Peygamber!] Allah'ın müminlere yardım hususunda öteden beri uyguladığı kanun budur. Allah'ın bu kanununda hiçbir değişiklik bulamazsın!

24. [Ey Müminler!] Sizi müşriklere karşı muzaffer kıldıktan sonra Mekke vadisinde onlarla sizin aranızda sulh ve sükûnu sağlayan O'dur. [Bilin ki] Allah yapıp ettiklerinizi görür.

25. O müşrikler, kâfirlikte direnen ve sizin Mescid-i Harâm'a girmenize, kurbanlarınızı orada kesmenize engel olan kimselerdir. Hâl böyleyken Allah onlarla savaşmanıza izin vermedi. Çünkü orada henüz kendilerini tanımadığınız için, müşrik sanarak ezip geçeceğiniz mümin erkekler ve kadınlar vardı. Siz onların mümin olduklarını bilmeden canlarına kıyacak, böylece büyük bir hata yapmış olacaktınız. İşte Allah dilediği kimseleri [Mekke'de imanlarını gizleyen müminleri] korumak için müşriklerle savaşmanıza izin ve imkân vermedi. Şayet müminler ile kâfirler [sizin tarafınızdan] ayırt edilebilir olsaydı, Mekke halkının kâfirlerini sizin elinizle şiddetli bir cezaya çarptırırdık.

26. [Hudeybiye antlaşması yazıya geçirilirken] o kâfirlerin/müşriklerin yürekleri [her zaman olduğu gibi] onulmaz cahiliye taassubu için çarpıyordu. [Onlar içlerindeki kibir ve küstahlığı dışa vurduklarında] Allah, elçisinin ve müminlerin kalplerine bu küstahlığı sükûnet ve serinkanlılıkla karşılama duygusu ilham etmiş ve onların tevhid inancına bağlılıklarını güçlendirmişti. Zaten onlar buna hem layık hem de ehildir. Allah herşeyi hakkıyla bilir.

27. [Ey Müminler!] Andolsun ki Allah, elçisinin [Mekke'nin fethiyle ilgili] rüyasının gerçek olduğunu ortaya çıkaracaktır. Nitekim gün gelecek, Allah'ın izniyle hepiniz güven içinde, kiminiz başını tıraş edip kazıtmış, kiminiz saçlarını kısaltmış olarak, üstelik hiçbir korku hissetmeden Mescid-i Harâm'a gireceksiniz. Allah sizin bilmediğiniz şeyleri bilir. [İşte bunun delili olarak da size şunu bildiriyor]: Mekke'yi fethedip Mescid-i Harâm'a güven içinde gireceğiniz günden önce, Allah size pek yakında gerçekleşecek bir zafer [Hayber'in fethi] takdir etmiştir.

هُوَ الَّذِى أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَدِينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ
عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ وَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا ﴿٢٨﴾ مُحَمَّدٌ رَسُولُ [514]
اللّٰهِ وَالَّذِينَ مَعَهُ أَشِدَّاءُ عَلَى الْكُفَّارِ رُحَمَاءُ بَيْنَهُمْ
تَرٰيهُمْ رُكَّعًا سُجَّدًا يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا
سِيمَاهُمْ فِى وُجُوهِهِمْ مِنْ أَثَرِ السُّجُودِ ذٰلِكَ مَثَلُهُمْ
فِى التَّوْرٰيةِ وَمَثَلُهُمْ فِى الْإِنْجِيلِ كَزَرْعٍ أَخْرَجَ شَطْئَهُ
فَآزَرَهُ فَاسْتَغْلَظَ فَاسْتَوٰى عَلٰى سُوقِهِ يُعْجِبُ الزُّرَّاعَ
لِيَغِيظَ بِهِمُ الْكُفَّارَ وَعَدَ اللّٰهُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا
الصَّالِحَاتِ مِنْهُمْ مَغْفِرَةً وَأَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾

28. O Allah ki elçisini doğru yolu göstermek, hak dini tebliğ etmek ve böylece o dini her yönüyle tamamına erdirmek için göndermiştir. Bu konuda Allah'ın şahitliği kâfidir.

29. Muhammed Allah'ın elçisidir. Onunla birlikte hareket edenler [müminler] saldırgan kâfirlere karşı çok çetin ve tavizsiz, birbirlerine karşı ise çok şefkatli ve merhametlidirler. Sen onları hep rükû ve secde eder hâlde görürsün. Onların gayesi Allah'ın lütuf ve rızasına nail olmaktır. Alametleri ise alınlarındaki secde izleridir. İşte gerçek iman ve ihlas sahibi olan bu kimseler Tevrat'ta böyle tanıtılmıştır; İncil'de ise şöyle bir misalle anlatılmıştır:

Onlar tıpkı bir ekin gibidir. Şöyle ki ekin önce filizlenir, sonra filizleri kuvvetlenir, kalınlaşır ve nihayet çiftçileri sevindirecek bir şekilde kendi gövdesi üzerinde duracak hâle gelir. İşte Allah müminleri [tıpkı bu ekin misali] güçlendirmiş ve böylece kâfirleri öfkeye boğmuştur.

Allah onlara, yani iman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapanlara af-mağfiret ve çok büyük bir mükâfat vaat etmiştir.[2]

2. Bu ayetin son kısmındaki *minhüm* lafzı meallerin çoğunda "onlardan" şeklinde çevrilmektedir. Bu çeviriye göre *min* harfi teb'iz, yani bütünün parçasına işaret etmekte, dolayısıyla Allah müminlerin tümünü değil, sadece iman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapanları bağışlayıp mükâfatlandıracağını bildirmektedir. Hâlbuki bu ayet Hz. Peygamber'e inananların tümünden söz etmektedir. Bu sebeple, *minhüm* lafzındaki *min* harfinin tıpkı 22/Hac 30. ayetteki *fectenibû'r-ricse mine'l-evsân* ifadesinde olduğu gibi beyâniyye manasında kabul edilmesi daha isabetli gözükmektedir (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, IX. 503). Bununla birlikte, günümüzdeki "Elhamdülillah ben de müslümanım; kalbim temiz, üstelik annem-babam da hacı!" şeklinde ifade edilen retorik müslümanlığı dikkate alındığında, *min* harfinin beyâniyye değil teb'iz (kısmîlik belirtme) işlevi gördüğünü söylemek gerekir.

(٤٩) سُورَةُ الْحُجُرَاتِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللّٰهِ وَرَسُولِه۪
وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ ﴿١﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
لَا تَرْفَعُٓوا اَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ
بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ اَنْ تَحْبَطَ اَعْمَالُكُمْ
وَاَنْتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ﴿٢﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ يَغُضُّونَ اَصْوَاتَهُمْ
عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ امْتَحَنَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ
لِلتَّقْوٰىۜ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ عَظ۪يمٌ ﴿٣﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ
يُنَادُونَكَ مِنْ وَرَٓاءِ الْحُجُرَاتِ اَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾
[515] وَلَوْ اَنَّهُمْ صَبَرُوا حَتّٰى تَخْرُجَ اِلَيْهِمْ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْۜ
وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٥﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنْ جَٓاءَكُمْ
فَاسِقٌ بِنَبَاٍ فَتَبَيَّنُٓوا اَنْ تُص۪يبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا
عَلٰى مَا فَعَلْتُمْ نَادِم۪ينَ ﴿٦﴾ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ ف۪يكُمْ رَسُولَ
اللّٰهِۜ لَوْ يُط۪يعُكُمْ ف۪ي كَث۪يرٍ مِنَ الْاَمْرِ لَعَنِتُّمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ
حَبَّبَ اِلَيْكُمُ الْا۪يمَانَ وَزَيَّنَهُ ف۪ي قُلُوبِكُمْ وَكَرَّهَ اِلَيْكُمُ
الْكُفْرَ وَالْفُسُوقَ وَالْعِصْيَانَۜ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الرَّاشِدُونَۙ
﴿٧﴾ فَضْلًا مِنَ اللّٰهِ وَنِعْمَةًۜ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ حَك۪يمٌ ﴿٨﴾

49/HUCURÂT SÛRESİ

Medine döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 106. sûre olduğu ve Mücâdile sûresinden sonra, Tahrîm sûresinden önce indiği belirtilir. Muhtemelen hicretin 9. yılında inmiştir. Toplam 18 ayettir. İsmini 4. ayette geçen ve Hz. Peygamber'in eşlerinin odalarını ifade eden *hucurât* kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Ey Müminler! [Söz ve davranışlarınızla] Allah'ın ve elçisinin önüne geçmeyin. Allah'ın emirlerine itaat hususunda dikkatli ve duyarlı olun. Şüphesiz Allah her şeyi işitir, her şeyi bilir.

2. Ey Müminler! Sesinizi Peygamber'in sesinden fazla yükseltmeyin. Birbirinizle konuştuğunuz gibi Peygamber'le yüksek sesle konuşmayın. Aksi hâlde, yaptığınız iyi işlerin sevabı yok olup gider ve siz bunun farkında bile olmazsınız.

3. Allah'ın elçisinin huzurunda alçak sesle, saygılı bir şekilde konuşanlar var ya, işte Allah emir ve yasakları konusunda onların kalplerine duyarlılık ve sorumluluk bilincini perçinlemiştir. Onlar için af-mağfiret ve büyük bir mükâfat vardır.

4. [Ey Peygamber!] Odaların önünden/arkasından [bağırıp çağırarak] sana seslenen o bedevilerin çoğu düşüncesiz ve nezaketsiz kimselerdir.

5. Şayet onlar sabretseler ve senin evden çıkıp yanlarına gelmeni bekleselerdi, bu kendileri için elbet daha hayırlı olurdu. [Fakat şunu bilsinler ki] Allah çok affedici, çok merhametlidir.

6. [Ey Müminler!] Dinî ve ahlakî duyarlılığı zayıf birisi size önemli bir haber getirdiğinde o haberin doğru olup olmadığını iyice araştırın. Yoksa işin aslını bilip etmeden birtakım insanlara zarar verirsiniz, sonra da yaptığınıza pişman olursunuz.

7. İyi bilin ki Allah'ın elçisi aranızdadır. [Sakın ona asılsız haberler aktarmayın; çünkü Allah ona gerçeği bildirir]. Şayet o birçok konuda size uymuş olsaydı kesinlikle işiniz sarpa sarardı. Ne var ki Allah size imanı sevdirdi, iç dünyanızı onunla güzelleştirdi. Kâfirlik, fâsıklık ve günahkârlığı size çirkin gösterdi. İşte bu özelliklere sahip olanlar dosdoğru yolda yürüyen kimselerdir.

8. Bütün bunlar Allah'tan birer lütuf ve ihsandır. Allah her şeyi bilen, her şeyi yerli yerince yapıp edendir.

وَاِنْ طَٓائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ اقْتَتَلُوا فَاَصْلِحُوا بَيْنَهُمَاۚ
فَاِنْ بَغَتْ اِحْدٰيهُمَا عَلَى الْاُخْرٰى فَقَاتِلُوا الَّت۪ي
تَبْغ۪ي حَتّٰى تَف۪ٓيءَ اِلٰٓى اَمْرِ اللّٰهِۚ فَاِنْ فَٓاءَتْ فَاَصْلِحُوا
بَيْنَهُمَا بِالْعَدْلِ وَاَقْسِطُواۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِط۪ينَ
(٩) اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ اِخْوَةٌ فَاَصْلِحُوا بَيْنَ اَخَوَيْكُمْ
وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ۟ (١٠) يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسٰٓى اَنْ يَكُونُوا خَيْراً مِنْهُمْ
وَلَا نِسَٓاءٌ مِنْ نِسَٓاءٍ عَسٰٓى اَنْ يَكُنَّ خَيْراً مِنْهُنَّۚ وَلَا
تَلْمِزُٓوا اَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْاَلْقَابِۜ بِئْسَ الِاسْمُ
الْفُسُوقُ بَعْدَ الْا۪يمَانِۚ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ
الظَّالِمُونَ (١١) يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اجْتَنِبُوا كَث۪يراً مِنَ [516]
الظَّنِّۘ اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبْ
بَعْضُكُمْ بَعْضاًۜ اَيُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ اَخ۪يهِ
مَيْتاً فَكَرِهْتُمُوهُۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَح۪يمٌ
(١٢) يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ ذَكَرٍ وَاُنْثٰى
وَجَعَلْنَاكُمْ شُعُوباً وَقَبَٓائِلَ لِتَعَارَفُواۜ اِنَّ اَكْرَمَكُمْ
عِنْدَ اللّٰهِ اَتْقٰيكُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ عَل۪يمٌ خَب۪يرٌ (١٣)

9. Müminlerden iki grup birbiriyle kavga ederse aralarını düzeltip onları barıştırın. Şayet bu gruplardan biri söz dinlemez ve diğerine saldırırsa, saldıran tarafa karşı Allah'ın emrine uygun hareket edinceye kadar savaşın. Saldırganlıktan vazgeçerse, iki tarafın arasını adilce düzeltip sulhu sağlayın ve sakın adaletten şaşmayın. Şüphesiz Allah adil davrananları sever.

10. Müminler ancak ve ancak kardeştirler. Şu hâlde birbiriyle kavgalı, dargın, kırgın olan kardeşlerinizin arasını düzeltip sulhu sağlayın. Allah'ın bu emrine uyma hususunda duyarlı ve sorumlu davranın ki O'nun şefkat ve merhametine nail olasınız.

11. Ey Müminler! İçinizdeki erkekler başka erkeklerle alay etmesinler. Sizce ne malum, kendileriyle alay edilenler, alay edenlerden daha hayırlı ve faziletli olabilirler. Aynı şekilde kadınlar da başka kadınlarla alay etmesinler. Zira kendileriyle alay edilen kadınlar, alay edenlerden daha hayırlı ve faziletli olabilirler.

Birbirinizi ayıplayıp aşağılamayın; birbirinize kötü, nahoş lakaplar takmayın. İmana erdikten sonra fasık damgası yemek ne kadar çirkindir![1] Bu tür kötü davranışlardan pişmanlık duyup vazgeçmeyenler zalimlerin/günahkârların ta kendileridir.

1. Bu ayetteki *bi'se lismü'l-füsûku ba'de'l-îmân* ifadesi, "Bir kimse imana erdikten sonra ona fasık damgası vurmak ne kadar çirkindir!" şeklinde de çevrilebilir (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, IX. 518).

12. Ey Müminler! Zandan, insanlar hakkında mesnetsiz bilgilere dayalı hüküm verip tahminî değerlendirmeler yapmaktan çokça sakının. Çünkü zannın bir kısmı, insanlar hakkında yanlış kanaatlere yol açanı günahtır. İnsanların gizli hâllerini araştırmayın, özel meselelerine kulak kabartmayın. Birbirinizin gıybetini, dedikodusunu yapmayın. Sizden biri ölmüş kardeşinin etini yemek ister mi?! Bundan iğrendiniz, değil mi?! Öyleyse, Allah'ın bütün bu emirleri hususunda duyarlı olun. Şüphesiz Allah samimi tövbeleri hep kabul eden, tövbekâr kullarına karşı çok merhametli olandır.

13. Ey İnsanlar! Biz sizi bir erkekle bir kadından yarattık. Kendinize mahsus bir kimlik sahibi olmanız, birbirinizi farklı kimliklerinizle tanıyıp yardımlaşmanız için sizi [Mudar, Ezd gibi] boylara ve [Evs, Hazreç gibi] kabilelere ayırdık.[2] Ama şunu da bilin ki Allah katında en değerli olanınız, O'nun emir ve yasakları hususunda en duyarlı, en dikkatli olanınızdır. Şüphesiz Allah her şeyi bilen, her şeyden haberdar olandır.

قَالَتِ الْاَعْرَابُ اٰمَنَّاۜ قُلْ لَمْ تُؤْمِنُوا وَلٰكِنْ قُولُٓوا
اَسْلَمْنَا وَلَمَّا يَدْخُلِ الْا۪يمَانُ ف۪ي قُلُوبِكُمْۜ وَاِنْ
تُط۪يعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ لَا يَلِتْكُمْ مِنْ اَعْمَالِكُمْ شَيْـٔاًۜ
اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١٤﴾ اِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِه۪ ثُمَّ لَمْ يَرْتَابُوا وَجَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ
وَاَنْفُسِهِمْ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِۜ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ
﴿١٥﴾ قُلْ اَتُعَلِّمُونَ اللّٰهَ بِد۪ينِكُمْۜ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا فِي
السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۜ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ
﴿١٦﴾ يَمُنُّونَ عَلَيْكَ اَنْ اَسْلَمُواۜ قُلْ لَا تَمُنُّوا عَلَيَّ
اِسْلَامَكُمْۚ بَلِ اللّٰهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ اَنْ هَدٰيكُمْ لِلْا۪يمَانِ
اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ ﴿١٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوَاتِ
وَالْاَرْضِۜ وَاللّٰهُ بَص۪يرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾

2. Bu ayetteki *şu'ûb* ve *kabâil* kelimeleri genellikle "milletler" ve "kabileler" şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu kelimeler belli bir milletten dal budak salan farklı boyları ve soyları ifade etmektedir. Nitekim gerek ayetin nüzul sebebiyle ilgili rivayetler, gerek sahabe ve tâbiûn ulemasına ait görüşler bunun böyle olduğunu göstermektedir (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, VII. 473-474).

14. [Ey Peygamber!] Bazı bedevi/göçebe Araplar sana gelip, "Biz iman ettik." dediler. Sen de onlara de ki: "Siz gerçek manada iman etmediniz. En iyisi siz, "[Güçlü olduğunuzu gördük ve yanınızda yer almak üzere] müslüman olduk." deyin.[3] Çünkü iman yüreklerinize henüz tam manasıyla yerleşmedi. Şayet Allah'a ve elçisine itaat ederseniz, Allah itaat namına yaptığınız hiçbir işi karşılıksız bırakmaz. Çünkü Allah çok affedici, çok merhametlidir.

3. Bu ayetteki *âmenne* (iman ettik) ve *eslemnâ* (müslüman olduk) ifadelerine atfen iman-islam, mümin-müslüman arasında derece farkının bulunduğu yolunda bazı yorumlar yapılmaktadır. Ancak burada bazı bedevî kabilelere atfedilen müslümanlık, *islâm* kelimesinin sözlükteki "boyun eğmek, teslim olmak" manasına karşılık gelmektedir. Dolayısıyla bu ayetten hareketle iman-islam ayırımına gitmek kesinlikle isabetsizdir. Kaldı ki Kur'an'da mümin ile müslüman arasında fark gözetilmemekte, bilakis 22/Hac 78. ayette müminlerin Allah tarafından öteden beri "müslüman" diye isimlendirildiği belirtilmektedir.

15. Gerçek müminler, Allah'a ve elçisine yürekten inanıp güvenen, inançlarında şüpheye yer vermeyen, Allah yolunda mallarıyla canlarıyla cihat eden kimselerdir. İşte onlardır iman konusunda özü-sözü bir olanlar!

16. [Ey Peygamber!] De ki o bedevilere: "Nasıl bir imana sahip olduğunuzu Allah'a siz mi öğreteceksiniz?! Hâlbuki Allah göklerde ve yerde ne varsa hepsini bilir. O her şeyi hakkıyla bilendir."

17. [Ey Peygamber!] O bedeviler müslüman olmalarını senin başına kakıyorlar.

De ki onlara: "Müslüman olmanızı başıma kakmayın. Şayet iman konusunda gerçekten dürüst ve samimiyseniz, size iman nasip ettiği için asıl sizin Allah'a minnet ve şükran borcunuz vardır, bilesiniz.

18. Şüphesiz Allah göklerin ve yerin [sizce] bilinmez ve görünmez olan her şeyini bilir. Allah yaptığınız her şeyi görür.

50/KÂF SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 34. sûre olduğu, Mürselât sûresinden sonra, Beled sûresinden önce indiği belirtilir. 38. ayetin Medine'de indiğine dair bir rivayet de vardır. Toplam 45 ayettir. İsmini ilk ayetteki *kâf* harfinden almıştır.

سُورَةُ قٓ (٥٠) [517]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

قٓ وَالْقُرْاٰنِ الْمَج۪يدِۚ ﴿١﴾ بَلْ عَجِبُٓوا اَنْ جَٓاءَهُمْ
مُنْذِرٌ مِنْهُمْ فَقَالَ الْكَافِرُونَ هٰذَا شَيْءٌ عَج۪يبٌ
﴿٢﴾ ءَاِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًاۚ ذٰلِكَ رَجْعٌ بَع۪يدٌ ﴿٣﴾
قَدْ عَلِمْنَا مَا تَنْقُصُ الْاَرْضُ مِنْهُمْۚ وَعِنْدَنَا كِتَابٌ
حَف۪يظٌ ﴿٤﴾ بَلْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَهُمْ فَهُمْ ف۪ٓي
اَمْرٍ مَر۪يجٍ ﴿٥﴾ اَفَلَمْ يَنْظُرُٓوا اِلَى السَّمَٓاءِ فَوْقَهُمْ
كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ ﴿٦﴾
وَالْاَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَاَلْقَيْنَا ف۪يهَا رَوَاسِيَ وَاَنْبَتْنَا
ف۪يهَا مِنْ كُلِّ زَوْجٍ بَه۪يجٍۙ ﴿٧﴾ تَبْصِرَةً وَذِكْرٰى لِكُلِّ
عَبْدٍ مُن۪يبٍ ﴿٨﴾ وَنَزَّلْنَا مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءً مُبَارَكًا
فَاَنْبَتْنَا بِه۪ جَنَّاتٍ وَحَبَّ الْحَص۪يدِۙ ﴿٩﴾ وَالنَّخْلَ
بَاسِقَاتٍ لَهَا طَلْعٌ نَض۪يدٌۙ ﴿١٠﴾ رِزْقًا لِلْعِبَادِۙ وَاَحْيَيْنَا
بِه۪ بَلْدَةً مَيْتًاۜ كَذٰلِكَ الْخُرُوجُ ﴿١١﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Kâf. Bu yüce Kur'an'a andolsun ki Muhammed Allah tarafından gönderilmiş bir peygamberdir.

2-3. Ne var ki o kâfirler/müşrikler içlerinden birinin kendilerini uyarmak üzere peygamber olarak gelmesini hayret ve şaşkınlıkla karşıladılar ve [onun kıyamet ve dirilişle ilgili ikazları hakkında], "Bu gerçekten hayret edilecek bir şey! Biz ölüp toprağa karıştıktan sonra yeniden dirileceğiz, öyle mi?! Bize göre öldükten sonra tekrar hayata dönüş ihtimal dâhilinde değil!" diye kestirip attılar.

4. Evet, biz toprağın onların bedenlerini nasıl çürütüp yok ettiğini iyi biliriz; [ama biz onları nasıl dirilteceğimizi de çok iyi biliriz]. Çünkü biz, kâinatta olup biten her şeyin kayıtlı olduğu sınırsız bilgi kaynağının sahibiyiz.

5. Ama gel gör ki onlar, kendilerine Allah'ın kelamı Kur'an gelince onu yalanladılar. [Bununla birlikte çok da rahat değiller. Bilakis Peygamber ve Kur'an hakkında her gün farklı bir şey söylerken] tam bir kararsızlık ve şaşkınlık içindeler.

6. O kâfirler/müşrikler üstlerindeki gökyüzüne bakıp hiç düşünmezler mi?! İbret nazarıyla bakıp da bizim onu nasıl kusursuz şekilde meydana getirip yıldızlarla süslediğimizi görmezler mi?!

7. Öte yandan, yeryüzünü bir döşek/yaygı gibi serdiğimizi, oraya sabit ve sarsılmaz dağlar yerleştirdiğimizi ve yine orada her türlü güzel bitkiyi yetiştirdiğimizi hiç düşünmezler mi?!

8. Biz bütün bunları Allah'a yönelmek isteyen her kulun gönül gözünü açıp ibret alması için yaptık.

9-10. Yine biz gökyüzünden bereketli yağmurlar yağdırdık; onunla bağlar-bahçeler, hasatlık ekinler, salkım salkım meyveleriyle upuzun hurma ağaçları yetiştirdik.

11. İşte bütün bunları kullarımıza rızık olarak yarattık. Evet, biz o bereketli yağmurlarla ölü toprağa can verdik. Kıyamet günü diriliş de böyle olacaktır.

كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ وَاَصْحَابُ الرَّسِّ وَثَمُودُ ﴿١٢﴾
وَعَادٌ وَفِرْعَوْنُ وَاِخْوَانُ لُوطٍ ﴿١٣﴾ وَاَصْحَابُ الْاَيْكَةِ
وَقَوْمُ تُبَّعٍ كُلٌّ كَذَّبَ الرُّسُلَ فَحَقَّ وَعِيدِ ﴿١٤﴾ اَفَعَيِينَا
بِالْخَلْقِ الْاَوَّلِ بَلْ هُمْ فِي لَبْسٍ مِنْ خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٥﴾
[518] وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ وَنَعْلَمُ مَا تُوَسْوِسُ بِهِ نَفْسُهُ
وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ ﴿١٦﴾ اِذْ يَتَلَقَّى
الْمُتَلَقِّيَانِ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ قَعِيدٌ ﴿١٧﴾ مَا
يَلْفِظُ مِنْ قَوْلٍ اِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ ﴿١٨﴾ وَجَاءَتْ
سَكْرَةُ الْمَوْتِ بِالْحَقِّ ذٰلِكَ مَا كُنْتَ مِنْهُ تَحِيدُ ﴿١٩﴾
وَنُفِخَ فِي الصُّورِ ذٰلِكَ يَوْمُ الْوَعِيدِ ﴿٢٠﴾ وَجَاءَتْ كُلُّ
نَفْسٍ مَعَهَا سَائِقٌ وَشَهِيدٌ ﴿٢١﴾ لَقَدْ كُنْتَ فِي غَفْلَةٍ
مِنْ هٰذَا فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ
حَدِيدٌ ﴿٢٢﴾ وَقَالَ قَرِينُهُ هٰذَا مَا لَدَيَّ عَتِيدٌ ﴿٢٣﴾ اَلْقِيَا
فِي جَهَنَّمَ كُلَّ كَفَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٢٤﴾ مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ
مُرِيبٍ ﴿٢٥﴾ اَلَّذِي جَعَلَ مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَ فَاَلْقِيَاهُ
فِي الْعَذَابِ الشَّدِيدِ ﴿٢٦﴾ قَالَ قَرِينُهُ رَبَّنَا مَا اَطْغَيْتُهُ
وَلٰكِنْ كَانَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٢٧﴾ قَالَ لَا تَخْتَصِمُوا
لَدَيَّ وَقَدْ قَدَّمْتُ اِلَيْكُمْ بِالْوَعِيدِ ﴿٢٨﴾ مَا يُبَدَّلُ
الْقَوْلُ لَدَيَّ وَمَا اَنَا بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ ﴿٢٩﴾

12-14. Bu müşriklerden uzun zaman önce Nuh kavmi, Ress/Necid ve Semûd kavmi de peygamberlerini yalanladılar. Aynı şekilde Âd kavmi, Firavun'un halkı, Lût'un hemşehrileri, Eyke/Medyen ve Tübba/Yemen halkları da peygamberlerini yalanladılar; ama sonunda hepsi şiddetli azabıma çarpıldılar.

15. Biz o müşrikleri ilkin yaratmada zorluk mu çektik ki ölümden sonra diriltmekte sıkıntı çekelim?! Ama gel gör ki onlar yeniden yaratma/diriltme hususunda derin şüphe içindedirler.

16. Andolsun ki insanı biz yarattık. Bu yüzden biz onun içinden geçenleri dahi biliriz. Çünkü biz ona şah damarından daha yakınız.

17. İnsanın sağında ve solunda [sözlerini ve fiillerini kaydeden] iki melek vardır.

18. Evet, insan ne zaman bir söz söylese yanında mutlaka onu kaydeden bir melek hazır bulunur.

19. Ölüm kaçınılmaz bir gerçek olarak gelip insan can çekişmeye başladığı zaman, "İşte! Senin kaçıp kurtulmaya çalıştığın şey budur!" denecek.

20. Gün gelecek, diriliş için sûra üflenecek. Böylece korkulan gün gelip çatmış olacak.

21. O gün her insan mahşer yerine biri kendisini sürüp götürmekle, diğeri de amellerine şahitlik etmekle görevli iki melekle gelecek.

22. Yine o gün, kâfir insana şöyle denecek: "Sen dünyada iken gaflet içinde yüzüyordun; bu hesap gününün geleceğini hiç ummuyordun. İşte şimdi gözündeki perdeyi kaldırdık. Bugün hesap ve azap gerçeğini bütün çıplaklığıyla göreceksin."

23. Bu sırada yanındaki şahit melek, "İşte onun amel defteri; yapıp ettiklerinin hepsi burada kayıtlı." diyecek.

24-26. Derken, Allah şöyle buyuracak: "Ne kadar inatçı kâfir varsa hepsini atın cehenneme. Dahası, vaktiyle her türlü iyiliğe engel olan, insanları şüpheye düşürüp doğru yoldan şaşırtan, hak-hukuk tanımayıp azgınlaşan, üstelik Allah'ın yanı sıra başka tanrı/tanrılar edinmiş olan herkesi atın şimdi azabın en şiddetli mahalline!"

27. Kâfir insan [kendisini şeytanın azdırıp saptırdığını söyleyince,] vaktiyle ona yoldaşlık eden şeytan şöyle diyecek: "Rabbimiz! Onu ben azdırıp saptırmış değilim; o zaten tam bir dalalet içindeydi."

28-29. Bunun üzerine Allah şöyle buyuracak: "Benim huzurumda tartışıp durmayın. Ben vaktiyle sizi uyarmıştım. Kâfirlere azapla ilgili hükmüm asla değiştirilemez. [Ama şunu da bilin ki] ben kullarıma asla zulmetmem."

30. O gün biz cehenneme, "Doldun mu?" diye sordukça, "Yok mu başka cehennemlik?!" diye karşılık verecek.

31. Öte yandan cennet şirkten, şeytanı yoldaş edinmekten sakınanlara iyice yaklaştırılacak.

32-33. Onlara şöyle denecek: "İşte size vaat edilen cennet budur. Evet, Allah'a yönelip O'nun emir ve yasaklarına itaatsizlikten sakınan, görmedikleri hâlde Rahmân'a ihlas ve samimiyetle derin saygı ve bağlılık gösteren ve O'na adanmış bir yürekle ahirete gelen kimselere vaat edilen cennet işte budur."

34. Onlara, "Esenlik, güven ve huzur içinde girin cennete! İşte bu, sonsuz hayatın başladığı gündür." denecek.

35. Cennette onların istedikleri her şey vardır. Bizim katımızda mükâfatın daha fazlası da vardır.

36. Biz bu müşriklerden önce gelip geçen, üstelik bunlardan çok daha güçlü olan ve yaşadıkları toprakları imar faaliyetleriyle kalbura çeviren nice kavimleri helak ettik. Peki, o kavimlerin hiçbiri helakten kurtulabildi mi?! Ne mümkün!

37. Şüphesiz bunda aklıselim sahibi olan ve Allah'ın çağrısına kulak veren kimseler için dersler ve ibretler vardır.

يَوْمَ نَقُولُ لِجَهَنَّمَ هَلِ امْتَلَأْتِ وَتَقُولُ هَلْ مِنْ مَزِيدٍ
(٣٠) وَأُزْلِفَتِ الْجَنَّةُ لِلْمُتَّقِينَ غَيْرَ بَعِيدٍ (٣١) هَٰذَا مَا
تُوعَدُونَ لِكُلِّ أَوَّابٍ حَفِيظٍ (٣٢) مَنْ خَشِيَ الرَّحْمَٰنَ
بِالْغَيْبِ وَجَاءَ بِقَلْبٍ مُنِيبٍ (٣٣) ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ
ذَٰلِكَ يَوْمُ الْخُلُودِ (٣٤) لَهُمْ مَا يَشَاءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ
(٣٥) وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنْ قَرْنٍ هُمْ أَشَدُّ مِنْهُمْ بَطْشًا [519]
فَنَقَّبُوا فِي الْبِلَادِ هَلْ مِنْ مَحِيصٍ (٣٦) إِنَّ فِي ذَٰلِكَ
لَذِكْرَىٰ لِمَنْ كَانَ لَهُ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى السَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ
(٣٧) وَلَقَدْ خَلَقْنَا السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي
سِتَّةِ أَيَّامٍ وَمَا مَسَّنَا مِنْ لُغُوبٍ (٣٨) فَاصْبِرْ عَلَىٰ مَا
يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ
الْغُرُوبِ (٣٩) وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَأَدْبَارَ السُّجُودِ (٤٠)
وَاسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ الْمُنَادِ مِنْ مَكَانٍ قَرِيبٍ (٤١) يَوْمَ
يَسْمَعُونَ الصَّيْحَةَ بِالْحَقِّ ذَٰلِكَ يَوْمُ الْخُرُوجِ (٤٢) إِنَّا
نَحْنُ نُحْيِي وَنُمِيتُ وَإِلَيْنَا الْمَصِيرُ (٤٣) يَوْمَ تَشَقَّقُ
الْأَرْضُ عَنْهُمْ سِرَاعًا ذَٰلِكَ حَشْرٌ عَلَيْنَا يَسِيرٌ (٤٤)
نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَقُولُونَ وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ بِجَبَّارٍ فَذَكِّرْ
بِالْقُرْآنِ مَنْ يَخَافُ وَعِيدِ (٤٥)

38. Andolsun ki biz gökleri, yeri ve bu ikisi arasında bulunan her şeyi altı günde/evrede meydana getirdik ve hiçbir zahmet de çekmedik.

39. [Ey Peygamber!] O kâfirlerin/müşriklerin ileri geri konuşmalarına şimdilik sabret. Güneş doğmadan ve batmadan önce [namazda] rabbini överek yücelt.

40. Gecenin bir bölümünde her secdenin ardından da O'nun şanını yücelt.

41. Bir çağırıcının yakın bir yerden herkesin duyacağı şekilde çağıracağı o günle ilgili şu uyarıya kulak ver:

42. İnsanlar o gün, diriliş gerçeğiyle ilgili müthiş sesi işitecekler. İşte o gün diriliş, kabirlerden çıkış günüdür.

43. Hiç şüphesiz canı veren de, alan da biziz. Sonunda herkes hesap vermek üzere bizim huzurumuza gelecektir.

44. Kıyamet günü yer yarılıp toprak bağrını açacak, insanlar kabirlerinden süratle çıkacaklar. İnsanları diriltip bir araya toplamak bizim için pek kolay bir iştir.

45. [Ey Peygamber!] Biz o kâfirlerin ileri geri konuşmalarının hepsini çok iyi biliyoruz. [Unutma ki] sen onları ille de imana getirmekle mükellef değilsin. Sen sadece benim uyarıma kulak verip yüreklerinde onun korku ve endişesini taşıyan kimselere Kur'an'la öğüt ver.

﴿ (٥١) سُورَةُ الذَّارِيَاتِ ﴾

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ

وَالذَّارِيَاتِ ذَرْوًاۙ ﴿١﴾ فَالْحَامِلَاتِ وِقْرًاۙ ﴿٢﴾
فَالْجَارِيَاتِ يُسْرًاۙ ﴿٣﴾ فَالْمُقَسِّمَاتِ اَمْرًاۙ ﴿٤﴾ اِنَّمَا
[520] تُوعَدُونَ لَصَادِقٌۙ ﴿٥﴾ وَاِنَّ الدّٖينَ لَوَاقِعٌۜ ﴿٦﴾ وَالسَّمَٓاءِ
ذَاتِ الْحُبُكِۙ ﴿٧﴾ اِنَّكُمْ لَفٖى قَوْلٍ مُخْتَلِفٍۙ ﴿٨﴾ يُؤْفَكُ
عَنْهُ مَنْ اُفِكَۜ ﴿٩﴾ قُتِلَ الْخَرَّاصُونَۙ ﴿١٠﴾ اَلَّذٖينَ هُمْ فٖى
غَمْرَةٍ سَاهُونَۙ ﴿١١﴾ يَسْـَٔلُونَ اَيَّانَ يَوْمُ الدّٖينِۜ ﴿١٢﴾ يَوْمَ
هُمْ عَلَى النَّارِ يُفْتَنُونَ ﴿١٣﴾ ذُوقُوا فِتْنَتَكُمْۜ هٰذَا الَّذٖى
كُنْتُمْ بِهٖ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿١٤﴾ اِنَّ الْمُتَّقٖينَ فٖى جَنَّاتٍ
وَعُيُونٍۙ ﴿١٥﴾ اٰخِذٖينَ مَٓا اٰتٰيهُمْ رَبُّهُمْۜ اِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ
ذٰلِكَ مُحْسِنٖينَۜ ﴿١٦﴾ كَانُوا قَلٖيلًا مِنَ الَّيْلِ مَا يَهْجَعُونَ
﴿١٧﴾ وَبِالْاَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾ وَفٖٓى اَمْوَالِهِمْ
حَقٌّ لِلسَّٓائِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿١٩﴾ وَفِى الْاَرْضِ اٰيَاتٌ
لِلْمُوقِنٖينَۙ ﴿٢٠﴾ وَفٖٓى اَنْفُسِكُمْۜ اَفَلَا تُبْصِرُونَ ﴿٢١﴾

51/ZÂRİYÂT SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 67. sûre olduğu ve Ahkâf sûresinden sonra, Ğâşiye sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 60 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve muhtemelen rüzgârlara atfen "esip savuranlar, tozu toprağa katanlar" manasına gelen *zâriyât* kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1-4. Esip savuran, tozu toprağa katan rüzgârlara, yağmur yüklü bulutlara, gökyüzünde akıp giden yıldızlara, kendilerine verilen görevleri icra eden meleklere andolsun ki,

5-6. [Ey Müşrikler!] Uyarıldığınız ne varsa, [kıyamet, diriliş, azap] hepsi gerçektir ve mutlaka gerçekleşecektir. Hesap ve ceza günü de elbet gelecektir.

7. Her biri kendi yörüngesinde akıp giden yıldızlarla donatılmış gökyüzüne andolsun ki,

8-9. [Ey Müşrikler!] Peygamber ve Kur'an hakkında bir söylediğiniz diğerini tutmuyor. Oysa Kur'an ve imandan ancak sizin gibi yalan ve iftiraya şartlanmış olanlar mahrum bırakılır.

10-11. Kahrolsun o yalancılar! Onlar densizlik, aymazlık ve gaflet içinde yüzen kimselerdir.

12-14. Onlar ikide bir, "Şu ceza/hesap günü ne zaman?!" diye alay edip duruyorlar. Ama o gün gelip çatınca kendilerini cehennem ateşinde bulacaklar. İşte o gün şöyle denecek onlara: "Hak ettiğiniz azabı şimdi tadın bakalım! Vaktiyle, 'Bir an önce gelsin de görelim.' deyip durduğunuz azap işte bu!"

15-16. Şirkten, Allah'a itaatsizlikten sakınanlara gelince, hiç şüphesiz onlar cennet bahçelerinde, pınar başlarında olacaklar. Onlar rablerinin kendilerine lütfettiği nimetlerin memnuniyet ve mutluluğunu yaşayacaklar. Çünkü onlar dünyada iken Allah'a yürekten inanmış ve güzel ameller işlemişlerdi.

17-19. Nitekim onlar Allah'a ibadet için geceleri az uyumuşlar, seher vakitlerinde Allah'tan af dilemişler, yardım isteyen-istemeyen ihtiyaç sahipleri için mallarından pay ayırmışlardı.

20. [Ey Müşrikler! Allah'ın ibadete layık yegâne ilah/tanrı olduğuna neden hâlâ inanmıyorsunuz?!] Oysa yeryüzünde bu gerçeğe işaret eden nice deliller var. Ama gel gör ki bunu ancak tevhide şeksiz-şüphesiz inanan kimseler anlar.

21. Bizzat kendi varlığınızda da nice deliller var. Bunca delili hiç görmez misiniz?!

22. Rızkınızın sebepleri [yağmur, güneş] de, uyarıldığınız azap da göktedir.[1]

1. Bu ayetteki *ve-fi's-semâi rızkıküm vemâ tû'adûn* ifadesinin *ve-mâ tû'adûn* kısmı gerçekten zor anlaşılır niteliktedir. Müfessirler bu ifadeyi "cennet-cehennem", "hayır-şer", "kıyametin kopması" gibi farklı şekillerde açıklamışlardır. Ancak ayetin ilk kısmında rızık ve nimetten söz edilmesi, bu ifadenin azap ve cezayla ilgili olduğuna karine teşkil eder. Çünkü bilhassa Mekkî ayetlerde konular hep çift yönlü olarak anlatılır. Sözgelimi önce kâfirler ve azaptan, sonra müminler ve mükâfattan söz edilir. Bu husus dikkate alındığında *ve-mâ tû'adûn* ifadesinin azapla ilgili olduğunu söylemek gerekir. Azabın semada olması ise, geçmişte bazı kavimleri helak eden kasırga gibi şeylere işaret kabul edilebileceği gibi, mecazi olarak yücelere, Allah katına işaret de sayılabilir.

23. Göğün ve yerin rabbine andolsun ki size bu Kur'an'da bildirilen [kıyamet, azap gibi] hususlar, ağzınızdan çıkan sözden, kendi adınızdan emin olduğunuz kadar gerçektir.

24. [Ey Peygamber!] İbrahim'in değerli misafirleriyle ilgili haber/kıssa hakkında bilgin var mı?!

وَفِى السَّمَٓاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ﴿٢٢﴾ فَوَرَبِّ
السَّمَٓاءِ وَالْاَرْضِ اِنَّهُ لَحَقٌّ مِثْلَ مَٓا اَنَّكُمْ تَنْطِقُونَ
﴿٢٣﴾ هَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ ضَيْفِ اِبْرٰهِيمَ الْمُكْرَمِينَ
﴿٢٤﴾ اِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ
مُنْكَرُونَ ﴿٢٥﴾ فَرَاغَ اِلٰٓى اَهْلِهِ فَجَٓاءَ بِعِجْلٍ سَمِينٍ
﴿٢٦﴾ فَقَرَّبَهُٓ اِلَيْهِمْ قَالَ اَلَا تَأْكُلُونَ ﴿٢٧﴾ فَاَوْجَسَ
مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لَا تَخَفْ وَبَشَّرُوهُ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ
﴿٢٨﴾ فَاَقْبَلَتِ امْرَاَتُهُ فِى صَرَّةٍ فَصَكَّتْ وَجْهَهَا
وَقَالَتْ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ﴿٢٩﴾ قَالُوا كَذٰلِكِ قَالَ رَبُّكِ
اِنَّهُ هُوَ الْحَكِيمُ الْعَلِيمُ ﴿٣٠﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ اَيُّهَا [521]
الْمُرْسَلُونَ ﴿٣١﴾ قَالُٓوا اِنَّٓا اُرْسِلْنَٓا اِلٰى قَوْمٍ مُجْرِمِينَ
﴿٣٢﴾ لِنُرْسِلَ عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ طِينٍ ﴿٣٣﴾ مُسَوَّمَةً
عِنْدَ رَبِّكَ لِلْمُسْرِفِينَ ﴿٣٤﴾

25. Vaktiyle, o misafirler İbrahim'in kapısını çalıp selam verdiler. İbrahim de onların selamlarına karşılık verdi. Bu esnada içinden, "Bunlar tanıdık kimseler değil. [Ne istiyorlar acaba!]" diye geçirdi.

26. Derken, İbrahim usulca eşinin yanına gitti ve bir süre sonra kızarmış bir dana eti getirdi.

27. Misafirlerine ikram edip, "Buyurmaz mısınız?" dedi.

28. İbrahim, misafirlerin yemeğe el sürmediklerini görünce onlardan işkillendi ve içine korku düştü. Bunun üzerine misafirler, "Korkma!" dediler; ardından ona vahiy ve peygamberliğe mazhar kılınacak bir evlat sahibi olacağı müjdesi verdiler.

29. Bu sözleri duyan eşi [Sâre] hayretle çığlık atıp misafirlere yöneldi ve şaşkınlığından ellerini yüzüne vurarak, "Ne! Şu kısır ve kocakarı hâlimle çocuk sahibi olacağım, öyle mi?!" dedi.

30. Bunun üzerine misafirler, "Evet, aynen öyle. Çünkü rabbin böyle takdir buyurdu." dediler, "Şüphesiz O her şeyi yerli yerince yapıp eden, her şeyi hakkıyla bilendir."

31. İbrahim, "Ey elçiler! Buraya gelişinizin başka bir sebebi var mı yoksa sadece bana çocuk müjdesi vermek için mi geldiniz?" diye sordu.

32-34. Elçi melekler şöyle karşılık verdiler: "Aslında biz günaha batmış bir halkı, yani Lût halkını yok etmek üzere gönderildik. Onların üzerine pişmiş çamurdan taşlar/lavlar yağdıracağız. Bu taşların, haddi aşıp azgınlaşan o halktan kimlere isabet edeceği, rabbin katında belirlenmiştir."

فَاَخْرَجْنَا مَنْ كَانَ فٖيهَا مِنَ الْمُؤْمِنٖينَ ﴿٣٥﴾ فَمَا
وَجَدْنَا فٖيهَا غَيْرَ بَيْتٍ مِنَ الْمُسْلِمٖينَ ﴿٣٦﴾ وَتَرَكْنَا
فٖيهَٓا اٰيَةً لِلَّذٖينَ يَخَافُونَ الْعَذَابَ الْاَلٖيمَ ﴿٣٧﴾ وَفٖى
مُوسٰٓى اِذْ اَرْسَلْنَاهُ اِلٰى فِرْعَوْنَ بِسُلْطَانٍ مُبٖينٍ ﴿٣٨﴾
فَتَوَلّٰى بِرُكْنِهٖ وَقَالَ سَاحِرٌ اَوْ مَجْنُونٌ ﴿٣٩﴾ فَاَخَذْنَاهُ
وَجُنُودَهُ فَنَبَذْنَاهُمْ فِى الْيَمِّ وَهُوَ مُلٖيمٌ ﴿٤٠﴾ وَفٖى
عَادٍ اِذْ اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الرّٖيحَ الْعَقٖيمَ ﴿٤١﴾ مَا تَذَرُ
مِنْ شَيْءٍ اَتَتْ عَلَيْهِ اِلَّا جَعَلَتْهُ كَالرَّمٖيمِ ﴿٤٢﴾ وَفٖى
ثَمُودَ اِذْ قٖيلَ لَهُمْ تَمَتَّعُوا حَتّٰى حٖينٍ ﴿٤٣﴾ فَعَتَوْا عَنْ
اَمْرِ رَبِّهِمْ فَاَخَذَتْهُمُ الصَّاعِقَةُ وَهُمْ يَنْظُرُونَ ﴿٤٤﴾
فَمَا اسْتَطَاعُوا مِنْ قِيَامٍ وَمَا كَانُوا مُنْتَصِرٖينَ ﴿٤٥﴾
وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُ اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا فَاسِقٖينَ ﴿٤٦﴾
وَالسَّمَٓاءَ بَنَيْنَاهَا بِاَيْدٍ وَاِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿٤٧﴾

35-36. İşte bu azap gelmeden önce biz müminleri oradan çıkardık. Zaten orada bir hane halkı dışında iman etmiş bir kimsenin varlığına da tanık olmadık.

37. Biz o beldede bir ibret nişanesi bıraktık. Fakat bundan ibret alacak olanlar Allah'ın azabından korkup sakınanlardır.

38. Musa'nın kıssasında da ibretler var. Şöyle ki biz vaktiyle onu güçlü bir mucizeyle Firavun'a gönderdik.

39. Firavun büsbütün yüz çevirip inanmadı ve "Bu adam ya bir sihirbaz ya da dengesiz biri!" diye kestirip attı.

40. Ama biz de onu ve ordularını kıskıvrak yakalayıp denize attık. Firavun [vaktiyle iman etmediği için] kendini suçlaya suçlaya boğulup gitti.

41. Âd kavminin akıbeti de ibretliktir. Biz vaktiyle onların üzerine kasıp kavuran bir kasırga gönderdik.

42. Öyle bir kasırga ki geçtiği yerlerde taş üstünde taş bırakmıyor, her şeyi toz duman ediyordu.

43. Semûd kavminin akıbeti de ibretliktir. Zira onlara [Salih peygamber tarafından], "Birkaç gün daha zevk ve sefanızı sürün bakalım!" denilmişti.

44. Fakat onlar en başından itibaren rablerinin emirlerine karşı geldiler. Sonunda, bakalım neler olup bitecek diye bekleyip dururlarken müthiş bir deprem onları helak etti.[2]

2. Bu ayetteki *ve-hüm yenzûrûn* ifadesini Mücâhid'in *yentazirûn* şeklindeki izahını dikkate alarak çevirdik. Buna göre söz konusu ifade Semûd kavminin kendilerine birkaç gün içinde geleceği bildirilen azap ve helaki ister istemez endişe içinde bekler hâlde olmasına işaret etmektedir (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, IX. 559). Yine bu ayetteki *sâ'ika* kelimesi meallerin hemen hepsinde "yıldırım" diye çevrilmiştir. Oysa 7/A'râf 78. ayette Semûd kavminin helaki *racfe* (sarsıntı/deprem) kelimesiyle ifade edilmiştir. Şu hâlde *sâ'ika* deprem sırasında ortaya çıkan korkunç uğultuya, dolayısıyla müthiş bir sarsıntıya işaret etmektedir (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XXVIII. 192).

45. İşte o zaman ne bu helake karşı koyabildiler ne de ondan kaçıp kurtulabildiler.[3]

3. Bu ayetteki *femestetâ'û min kıyâmin* ifadesi meallerin hemen hepsinde, "Ne ayağa kalkabildiler..." şeklinde çevrilmiştir. Fakat burada nefyedilen kıyâmın manası, ayağa kalkamamaktan öte, helake karşı koymaktan âciz kalmaktır (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, IX. 559).

46. Semûd'dan önce helak ettiğimiz Nuh kavminden de alınacak dersler var. Çünkü onlar fasık/kâfir bir kavimdi.

47. [Ey Müşrikler! Şu gökyüzüne bir bakın]. İşte o gökyüzünü kudretimizle sapasağlam bina/inşa eden biziz. Şüphesiz biz sınırsız kudret sahibiyiz.[4]

4. Bu ayetteki *ve-innâ le-mûsi'ûn* kelimesi birçok mealde, "Şüphesiz onu genişleten biziz." şeklinde karşılanmış ve modern dönemde bu ayette evrenin genişlemesiyle ilgili bilimsel bir atıf bulunduğu yönünde yorumlar yapılmıştır. Fakat Zemahşerî ve diğer birçok müfessire göre *mûsi'ûn* kelimesi vüs'at, takat, kudret sahibi olmak manasındadır. Çeviride bu yorum esas alınmıştır (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV. 20).

48. Yeryüzünü bir döşek/yaygı gibi seren de biziz. Nitekim biz onu çok güzel biçimde düzenleyip hayata elverişli hâle getirmişiz.

49. Öte yandan biz her şeyi çeşit çeşit yaratmışız. Belki bütün bunları düşünüp ibret alırsınız.

50. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Artık Allah'a isyandan vazgeçip O'na itaate koşun. [Bilin ki] ben, Allah tarafından sizi açıkça uyarmak üzere gönderilmiş bir peygamberim."

51. "Sakın Allah'ın yanı sıra başka bir ilah/tanrı edinmeyin. [Bakın, bir kez daha söylüyorum ki] ben gerçekten Allah tarafından sizi açıkça uyarmak için gönderilmiş bir peygamberim."

52. Evet, işte bu müşriklerden önceki kâfir halklara da ne zaman bir peygamber geldiyse, o peygamber hakkında, "Bu adam ya bir sihirbaz ya da dengesiz biri!" dediler.

وَالْاَرْضَ فَرَشْنَاهَا فَنِعْمَ الْمَاهِدُونَ ﴿٤٨﴾ وَمِنْ
كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٤٩﴾
فَفِرُّٓوا اِلَى اللّٰهِ اِنّ۪ي لَكُمْ مِنْهُ نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌۚ ﴿٥٠﴾ وَلَا
تَجْعَلُوا مَعَ اللّٰهِ اِلٰهًا اٰخَرَۜ اِنّ۪ي لَكُمْ مِنْهُ نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌۚ
﴿٥١﴾ كَذٰلِكَ مَٓا اَتَى الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ رَسُولٍ [522]
اِلَّا قَالُوا سَاحِرٌ اَوْ مَجْنُونٌۚ ﴿٥٢﴾ اَتَوَاصَوْا بِه۪ۚ بَلْ
هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَۚ ﴿٥٣﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ فَمَٓا اَنْتَ بِمَلُومٍۘ
﴿٥٤﴾ وَذَكِّرْ فَاِنَّ الذِّكْرٰى تَنْفَعُ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٥٥﴾ وَمَا
خَلَقْتُ الْجِنَّ وَالْاِنْسَ اِلَّا لِيَعْبُدُونِ ﴿٥٦﴾ مَٓا اُر۪يدُ
مِنْهُمْ مِنْ رِزْقٍ وَمَٓا اُر۪يدُ اَنْ يُطْعِمُونِ ﴿٥٧﴾ اِنَّ اللّٰهَ
هُوَ الرَّزَّاقُ ذُو الْقُوَّةِ الْمَت۪ينُ ﴿٥٨﴾ فَاِنَّ لِلَّذ۪ينَ ظَلَمُوا
ذَنُوبًا مِثْلَ ذَنُوبِ اَصْحَابِهِمْ فَلَا يَسْتَعْجِلُونِ ﴿٥٩﴾
فَوَيْلٌ لِلَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ يَوْمِهِمُ الَّذ۪ي يُوعَدُونَ ﴿٦٠﴾

53. Sanırsın ki peygamberleri yalanlamayı birbirlerine vasiyet etmişler! Gerçek şu ki onların hepsi azgınlaşıp haddi aşmış topluluklardır.

54. [Ey Peygamber!] Artık onlardan yüz çevir. Böyle yaptığın takdirde suçlanacak değilsin. [Çünkü sen yapacağını yaptın; kendini üzme].

55. Sen, [çağrına uyan ve uymak isteyen herkese] öğüt vermeye devam et. Çünkü öğüt, iman eden ve iman etmek isteyen kimselere fayda verir.

56. Ben cinleri ve insanları yalnız bana kulluk/ibadet etsinler diye yarattım.

57. Ben onlardan ne bir rızık istiyorum, ne de beni doyurmalarını!

58. Kaldı ki bütün rızıkları veren bizzat Allah'tır. O erişilmez bir güç ve kudret sahibidir.

59. Hiç şüphesiz bu müşrikler de tıpkı geçmişteki yoldaşları gibi azaptan paylarına düşeni alacaklar. O hâlde, "Bizi tehdit edip durduğunuz azap bir an önce gelsin de görelim!" deyip durmasınlar; nasılsa yarın bir gün onunla karşılaşacaklar.

60. İşte kendilerine vaat edilen azap günü geldiğinde, vay hâllerine o kâfirlerin!

﴿ سُورَةُ الطُّورِ (٥٢) ﴾

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالطُّورِۙ ﴿١﴾ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍۙ ﴿٢﴾ ف۪ي رَقٍّ مَنْشُورٍۙ
﴿٣﴾ وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِۙ ﴿٤﴾ وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِۙ
﴿٥﴾ وَالْبَحْرِ الْمَسْجُورِۙ ﴿٦﴾ اِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ
لَوَاقِعٌۙ ﴿٧﴾ مَا لَهُ مِنْ دَافِعٍۙ ﴿٨﴾ يَوْمَ تَمُورُ السَّمَٓاءُ
مَوْرًاۙ ﴿٩﴾ وَتَس۪يرُ الْجِبَالُ سَيْرًاۜ ﴿١٠﴾ فَوَيْلٌ يَوْمَئِذٍ
لِلْمُكَذِّب۪ينَۙ ﴿١١﴾ اَلَّذ۪ينَ هُمْ ف۪ي خَوْضٍ يَلْعَبُونَ ﴿١٢﴾
يَوْمَ يُدَعُّونَ اِلٰى نَارِ جَهَنَّمَ دَعًّاۜ ﴿١٣﴾ هٰذِهِ النَّارُ
[523] الَّت۪ي كُنْتُمْ بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٤﴾ اَفَسِحْرٌ هٰذَٓا اَمْ اَنْتُمْ
لَا تُبْصِرُونَ ﴿١٥﴾ اِصْلَوْهَا فَاصْبِرُٓوا اَوْ لَا تَصْبِرُواۚ
سَوَٓاءٌ عَلَيْكُمْۜ اِنَّمَا تُجْزَوْنَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾
اِنَّ الْمُتَّق۪ينَ ف۪ي جَنَّاتٍ وَنَع۪يمٍۙ ﴿١٧﴾ فَاكِه۪ينَ بِمَٓا
اٰتٰيهُمْ رَبُّهُمْۚ وَوَقٰيهُمْ رَبُّهُمْ عَذَابَ الْجَح۪يمِ ﴿١٨﴾
كُلُوا وَاشْرَبُوا هَن۪ٓيـًٔا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَۙ ﴿١٩﴾

52/TÛR SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 76. sûre olduğu ve Secde sûresinden sonra, Mülk sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 49 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve muhtemelen Hz. Musa'nın vahye mazhar kılındığı Sina dağına işaret eden *tûr* kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1-6. Sina dağına, ince deriler üzerine satır satır yazılan kitaba/ilahî kelama, ibadet için gelenlerle şenlenen Kâbe'ye, kubbe gibi duran gökyüzüne, dalgalanıp kabaran denize andolsun ki,

7-8. Rabbinin kıyamet ve azap uyarısı mutlaka gerçekleşecek; onu hiçbir güç önleyemeyecek.

9-10. O gün gök öyle bir sarsılacak, dağlar yerinden öyle bir oynayacak ki...

11. İşte o gün, vay hâllerine hakkı yalanlayanların!

12. Şimdi onlar [imana gelip azaptan korunacakları yerde,] içine düştükleri şirk bataklığında debelenip duruyorlar.

13. Ama o gün itilip kakılarak cehennem ateşine atılacaklar.

14. O zaman kendilerine şöyle denecek: "Dünyada iken yalan diye kestirip attığınız ateş işte budur!"

15. "[Hani siz vaktiyle cehennemin gerçek olduğunu bildiren Kur'an için, "Bu sihirli, etkileyici bir söz; ama düpedüz bir aldatmaca!" demiştiniz]. Peki, şimdi bakın bakalım bu ateş de sihir mi?! Ne o, yoksa sihirle gözünüzü bağladılar da ateşi göremiyor musunuz?!"

16. "Haydi bakalım, şimdi gömülün ateşe! İster dişinizi sıkın, ister feryat-figan edin; artık tercih sizin. [Bilin ki] siz sadece günahlarınızın cezasını çekmektesiniz; [yoksa zulme uğramış değilsiniz].

17. Şirkten, Allah'a itaatsizlikten sakınanlara gelince, hiç şüphesiz onlar cennetlerde ve binbir çeşit nimetler içinde olacaklar.

18. Onlar rablerinin kendilerine lütfettiği nimetlerle zevk ve sefa içinde yaşayacaklar. Rableri onları cehennem azabından koruyacaktır.

19. Onlara, "Dünyada yaptığınız güzel işlere karşılık şimdi bu nimetlerden yiyip-için dilediğiniz gibi istifade edin." denecek.

مُتَّكِـِٔينَ عَلٰى سُرُرٍ مَصْفُوفَةٍۚ وَزَوَّجْنَاهُمْ بِحُورٍ عِينٍ
﴿٢٠﴾ وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِا۪يمَانٍ اَلْحَقْنَا
بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَٓا اَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍۜ كُلُّ
امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَه۪ينٌ ﴿٢١﴾ وَاَمْدَدْنَاهُمْ بِفَاكِهَةٍ
وَلَحْمٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ ﴿٢٢﴾ يَتَنَازَعُونَ ف۪يهَا كَأْساً لَا
لَغْوٌ ف۪يهَا وَلَا تَأْث۪يمٌ ﴿٢٣﴾ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ غِلْمَانٌ لَهُمْ
كَاَنَّهُمْ لُؤْلُؤٌ مَكْنُونٌ ﴿٢٤﴾ وَاَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلٰى بَعْضٍ
يَتَسَٓاءَلُونَ ﴿٢٥﴾ قَالُٓوا اِنَّا كُنَّا قَبْلُ ف۪ٓي اَهْلِنَا مُشْفِق۪ينَ
﴿٢٦﴾ فَمَنَّ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَوَقٰينَا عَذَابَ السَّمُومِ ﴿٢٧﴾
اِنَّا كُنَّا مِنْ قَبْلُ نَدْعُوهُۜ اِنَّهُ هُوَ الْبَرُّ الرَّح۪يمُ ﴿٢٨﴾
فَذَكِّرْ فَمَٓا اَنْتَ بِنِعْمَتِ رَبِّكَ بِكَاهِنٍ وَلَا مَجْنُونٍۜ
﴿٢٩﴾ اَمْ يَقُولُونَ شَاعِرٌ نَتَرَبَّصُ بِه۪ رَيْبَ الْمَنُونِ ﴿٣٠﴾
قُلْ تَرَبَّصُوا فَاِنّ۪ي مَعَكُمْ مِنَ الْمُتَرَبِّص۪ينَۜ ﴿٣١﴾ اَمْ [524]
تَأْمُرُهُمْ اَحْلَامُهُمْ بِهٰذَٓا اَمْ هُمْ قَوْمٌ طَاغُونَۚ ﴿٣٢﴾

20. Onlar cennette sıra sıra dizilmiş tahtlara kurulacaklar. Biz onlara ahu gözlü dilberleri/hurileri de eş olarak vereceğiz.

21. İman edenler ile iman yolunda onları izleyen nesillerini cennette buluşturacağız. Böyle yapmakla atalarına ait amellerin mükâfatından hiçbir şey eksiltmeyeceğiz. Bilakis herkes yaptığının karşılığını alacaktır; [dolayısıyla cennette mümin atalarına kavuşan nesiller de bu mutluluğa kendi amelleri vesilesiyle ulaşacaklar].

22. Biz cennette onlara canlarının çektiği etler ve meyvelerden fazlasıyla ikram edeceğiz.

23. Onlar cennette şarap dolu kadehler tokuşturacaklar; fakat içtikleri şarap onları ne ileri geri konuşturacak ne de hezeyanda bulunmalarına yol açacak.

24. Sedefe gizlenmiş inci gibi pırıl pırıl gençler, onlara hizmet etmek için çevrelerinde dolaşıp duracaklar.

25. Onlar bütün bu nimetlerin zevk ve neşesi içinde birbirlerine dönüp hasbihal edecekler.

26-28. “Biz” diyecekler, “Dünyada çoluk çocuğumuzla birlikte iken sonumuz ne olacak diye korkar dururduk. Ama şükürler olsun ki Allah bize lütufta bulundu ve bizi cehennemin yakıp kavuran ateşinden muhafaza buyurdu. İyi ki biz dünyada iken yalnız O'na ibadet edip O'ndan mağfiret dilemişiz. Şüphesiz O sınırsız lütuf ve merhamet sahibidir.”

29. [Ey Peygamber!] Sen öğüt vermeye devam et. Elbette sen rabbinin peygamberlik lütfuna mazhar olmuş birisin; [yoksa o müşriklerin iddia ettikleri gibi] ne kâhinsin, ne de cinlerden ilham alan dengesiz bir kişisin.

30. Bu gerçeğe rağmen onlar hâlâ, “Bu adam bir şair. Bekleyelim bakalım, feleğin sillesini ne zaman yiyecek?” diyorlar, öyle mi?![1]

1. Bu ayetteki *raybe'l-menûn* tamlaması dehrden kaynaklanan musibetler –ki bunun Türkçedeki karşılığı “feleğin sillesi”dir– anlamına geldiği gibi “ölüm” manasına da gelir (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, XVII. 48-49).

31. Sen de onlara de ki: “Siz bekleyin bakalım; ben de sizin başınıza gelecekleri bekliyorum.”

32. [Ey Peygamber! Sana hem kâhin, hem şair, hem de mecnun demeyi] onlara kendi akılları mı telkin ediyor?! [Eğer öyleyse, bir kişinin hem yüksek zekâ gerektiren bir kâhin hem de aklî muvazenesi gelip giden bir mecnun olması akıl kârı değildir]. Yoksa onlar [akılla işi olmayan, dolayısıyla ağızlarına geldiği gibi konuşan] azgın bir güruh mudur?!

أم يقولون تقوله بل لا يؤمنون ﴿٣٣﴾ فليأتوا بحديث
مثله إن كانوا صادقين ﴿٣٤﴾ أم خلقوا من غير شيء
أم هم الخالقون ﴿٣٥﴾ أم خلقوا السموات والأرض
بل لا يوقنون ﴿٣٦﴾ أم عندهم خزائن ربك أم هم
المصيطرون ﴿٣٧﴾ أم لهم سلم يستمعون فيه فليأت
مستمعهم بسلطان مبين ﴿٣٨﴾ أم له البنات ولكم
البنون ﴿٣٩﴾ أم تسألهم أجرا فهم من مغرم مثقلون
﴿٤٠﴾ أم عندهم الغيب فهم يكتبون ﴿٤١﴾ أم يريدون
كيدا فالذين كفروا هم المكيدون ﴿٤٢﴾ أم لهم إله
غير الله سبحان الله عما يشركون ﴿٤٣﴾ وإن يروا
كسفا من السماء ساقطا يقولوا سحاب مركوم ﴿٤٤﴾
فذرهم حتى يلاقوا يومهم الذي فيه يصعقون ﴿٤٥﴾
يوم لا يغني عنهم كيدهم شيئا ولا هم ينصرون ﴿٤٦﴾

33. Tutmuşlar bir de, "Kur'an'ı kendisi uydurmuş!" diyorlar. Yoo! Gerçek şu ki onlar imana gelmemekte inatla direndiklerinden böyle söylüyorlar.

34. Yok eğer onlar bu iddialarında dürüst ve samimiyseler, Kur'an'ın bir benzerini getirsinler de görelim!

35. Ne o, yoksa onlar bir yaratıcı olmaksızın mı yaratıldılar?! Yoksa yaratıcı onlar da bu yüzden mi Allah'tan korkmuyorlar?!

36. Ne o, yoksa gökleri ve yeri onlar mı yaratmışlar?! Yoo! Gerçek şu ki onlar Allah'ın birliğini ve sınırsız kudretini anlayıp kavramış değiller.

37. Yoksa onlar rabbinin lütuf ve rahmet hazinelerine sahip olduklarını sanıyor ve bu yüzden bütün gücün kendilerinde olduğunu mu düşünüyorlar?!

38. Yoksa onların merdivenleri var da [meleklerden bilgi almak için] göklere yükseliyor ve Kur'an'ın uydurma olduğunu(!) bu suretle mi biliyorlar?! Şayet onların arasında göklere yükselip melekleri dinleyebilen biri varsa, gelsin aşikâr delilini ortaya koysun da görelim!

39. [Ey Müşrikler!] Kız çocuklar Allah'ın, oğlan çocuklar sizin, öyle mi?!

40. [Ey Peygamber!] Yoksa sen tebliğ vazifeni ifa karşılığında onlardan ücret istiyorsun da, bu yüzden onlar ağır bir borç altında eziliyorlar mı?!

41. Yoksa onlar vahiy kaynaklı bir bilgiye sahipler de buna dayanarak mı böyle ahkâm kesiyorlar?![2]

2. Bu ayetteki *yektübûne* lafzı meallerin hemen hepsinde "yazıyorlar" şeklinde çevrilmekte, dolayısıyla yazma fiiline bir de kitap eklenmektedir. Hâlbuki söz konusu kelime bu ayette "hükmediyorlar" manasındadır (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, XVII. 51; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXVII. 76). Ayette müşriklerin zemmedildiği dikkate alındığında bunun "ahkâm kesmek" anlamında bir hükmetme olduğu anlaşılır.

42. Demek onlar akılları sıra sana tuzak kuruyorlar; ama şunu bilsinler ki tuzağa düşecek olanlar, o kâfirlerin ta kendileridir.

43. Demek onlar hâlâ Allah'tan başka bir ilah/tanrı olduğunu sanıyorlar?! Oysa Allah onların tanrılık yakıştırdıkları şeylerden münezzehtir; yüceler yücesidir.

44. [Ey Peygamber!] "Başımıza gökten taş yağdır da görelim!" diyerek alay eden] o kâfirler gökten bir parçanın üstlerine düştüğünü görecek olsalar, [o zaman bile imana gelmek yerine], "Bu olsa olsa yoğun bir bulut kümesidir." derler; [dolayısıyla azap kendilerini bilfiil çarpmadıkça iman etmezler].

45. [Ey Peygamber!] O kâfirleri şimdilik kendi hâllerine bırak; nasılsa onlar azap ve helake uğrayacakları günü görecekler.

46. O gün gelip çatınca, tuzakları kendilerine hiç fayda vermeyecek, hiçbir yerden yardım da göremeyecekler.

وَاِنَّ لِلَّذٖينَ ظَلَمُوا عَذَابًا دُونَ ذٰلِكَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٧﴾ وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَاِنَّكَ بِاَعْيُنِنَا
وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حٖينَ تَقُومُ ﴿٤٨﴾ وَمِنَ الَّيْلِ
فَسَبِّحْهُ وَاِدْبَارَ النُّجُومِ ﴿٤٩﴾

47. Şüphesiz o zalimlere/müşriklere bundan başka, yakın zamanda bir ceza/azap daha var. Ama gel gör ki onların hiçbiri bunu bilmiyor.

48-49. [Ey Peygamber!] Rabbinin sana yüklediği elçilik görevinin zorluklarına göğüs ger. Hiç şüphen olmasın ki sen bizim himayemizdesin. Her yeni güne başlarken rabbini [namazda] överek yücelt.[3] Gecenin bir bölümünde ve sabaha doğru yıldızların kaybolduğu vakitte de [namazda] O'nun şanını yücelt.

3. Bu ayetteki *hîne tekûm* ifadesine, "uykudan kalktığında, bir işe başladığında, namaza kalktığında" gibi manalar takdir edilmiştir. Bizim çevirimiz İbn Âşûr'un yorumuna dayanmaktadır. Bu yoruma göre söz konusu ifade, uykudan uyanıp yeni bir güne başlamaya, dolayısıyla Allah'ı tesbihle vakti kuşanmaya işaret eder (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXVII. 85).

53/NECM SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 23. sûre olduğu ve İhlâs sûresinden sonra, Abese sûresinden önce indiği belirtilir. 32. ayetin Medine döneminde nazil olduğuna dair bir rivayet de vardır. Toplam 62 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve "yıldız" (Süreyya/Ülker yıldızı) anlamına gelen *necm* kelimesinden almıştır.

(٥٣) سُورَةُ النَّجْمِ [525]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ

وَالنَّجْمِ اِذَا هَوٰى ﴿١﴾ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوٰى
﴿٢﴾ وَمَا يَنْطِقُ عَنِ الْهَوٰى ﴿٣﴾ اِنْ هُوَ اِلَّا وَحْىٌ
يُوحٰى ﴿٤﴾ عَلَّمَهُ شَدٖيدُ الْقُوٰى ﴿٥﴾ ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوٰى
﴿٦﴾ وَهُوَ بِالْاُفُقِ الْاَعْلٰى ﴿٧﴾ ثُمَّ دَنَا فَتَدَلّٰى ﴿٨﴾
فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰى ﴿٩﴾ فَاَوْحٰى اِلٰى عَبْدِهٖ
مَا اَوْحٰى ﴿١٠﴾ مَا كَذَبَ الْفُؤَادُ مَا رَاٰى ﴿١١﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1-2. Kayıp giden yıldıza andolsun ki[1] arkadaşınız Muhammed ne yolunu şaşırdı ne de aklını!

1. Bu ayetteki *ve'n-necmi izâ hevâ* ifadesi, "Peyderpey nazil olan Kur'an'a andolsun ki" şeklinde de çevrilebilir (Bkz. Ferrâ, *Meâni'l-Kur'ân*, III. 94).

3-4. O heva ve hevesine göre de konuşmuyor. Onun konuştukları, kendisine indirilen vahiyden başka bir şey değildir.

5-6. Bu vahyi ona [herhangi bir insan değil] Allah'ın kendisine emrettiği çok büyük işleri ifa kabiliyetine sahip olan Cebrail öğretti. O üstün niteliklere sahip bir melektir.

7-11. [Evet, Cebrail Muhammed'e vahyetmek üzere yeryüzüne indi]. Bu sırada o, ufkun en yüksek noktasındaydı. Sonra aşağıya doğru sarktı/alçaldı ve Peygamber'e yaklaştı.[2] Öyle ki üst üste getirilen iki yay mesafesi kadar ve hatta bu mesafeden daha fazla yaklaştı.[3] İşte o anda Peygamber'e vahyedeceğini vahyetti. Gözün gördüğünü kalp yalanlamadı; [Peygamber bu manevi tecrübeyi bir hayal olarak algılamadı].

2. Bu ayetteki (8. ayet) *sümme denâ fe-tedellâ* (sonra yaklaştı ve sarktı) ifadesini, *sümme tedellâ fe-denâ* (sonra sarktı ve yaklaştı) şeklindeki takdim-tehir yorumuna göre çevirdik (Bkz. Ferrâ, *Meâni'l-Kur'ân*, III. 95).

أَفَتُمَارُونَهُ عَلَىٰ مَا يَرَىٰ ﴿١٢﴾ وَلَقَدْ رَآهُ نَزْلَةً
أُخْرَىٰ ﴿١٣﴾ عِنْدَ سِدْرَةِ الْمُنْتَهَىٰ ﴿١٤﴾ عِنْدَهَا جَنَّةُ
الْمَأْوَىٰ ﴿١٥﴾ إِذْ يَغْشَى السِّدْرَةَ مَا يَغْشَىٰ ﴿١٦﴾ مَا
زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغَىٰ ﴿١٧﴾ لَقَدْ رَأَىٰ مِنْ آيَاتِ رَبِّهِ
الْكُبْرَىٰ ﴿١٨﴾ أَفَرَأَيْتُمُ اللَّاتَ وَالْعُزَّىٰ ﴿١٩﴾ وَمَنَاةَ
الثَّالِثَةَ الْأُخْرَىٰ ﴿٢٠﴾ أَلَكُمُ الذَّكَرُ وَلَهُ الْأُنْثَىٰ ﴿٢١﴾
تِلْكَ إِذًا قِسْمَةٌ ضِيزَىٰ ﴿٢٢﴾ إِنْ هِيَ إِلَّا أَسْمَاءٌ
سَمَّيْتُمُوهَا أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ بِهَا مِنْ
سُلْطَانٍ إِنْ يَتَّبِعُونَ إِلَّا الظَّنَّ وَمَا تَهْوَى الْأَنْفُسُ
وَلَقَدْ جَاءَهُمْ مِنْ رَبِّهِمُ الْهُدَىٰ ﴿٢٣﴾ أَمْ لِلْإِنْسَانِ
مَا تَمَنَّىٰ ﴿٢٤﴾ فَلِلَّهِ الْآخِرَةُ وَالْأُولَىٰ ﴿٢٥﴾ وَكَمْ مِنْ
مَلَكٍ فِي السَّمَاوَاتِ لَا تُغْنِي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا إِلَّا
مِنْ بَعْدِ أَنْ يَأْذَنَ اللَّهُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَرْضَىٰ ﴿٢٦﴾

3. Bu ayetteki (9. ayet) *fe-kâne kâbe kavseyn* ifadesine, "iki yay aralığı, iki arşın, iki kulaç mesafe" gibi anlamlar da verilmiştir. Ancak bu ifade Arapların bir örfüne atfen çok daha yakın bir mesafeye işaret etmektedir. Söz konusu örfe göre aralarında ittifak yapmak isteyen iki kabilenin reisleri yaylarını çıkarır, birini diğerinin üzerine koyar, sonra da ikisini birden gerip tek bir ok atarlardı. Böylece aralarında ittifak anlaşması yapılmış olurdu (Bkz. Âlûsî, *Rûhu'l-Meânî*, XIV. 48).

12. [Ey Müşrikler!] Şimdi siz onun gördüğü şey hakkında şüphe edip kendisiyle tartışıyorsunuz, öyle mi?!

13-18. Andolsun ki Peygamber, Cebrail'i yeryüzüne başka bir sefer indiğinde de sidre-i müntehânın yanında ve onun yanındaki cennet-i me'vâda gördü.[4] O an heybetiyle sidreyi kaplayan öyle bir kapladı ki Peygamber'in gözü hiçbir tarafa kaymadı, hiçbir tarafa sapmadı. Evet, işte o anda Peygamber rabbinin en büyük ayetlerinden birini [Cebrail'i] gördü.

4. Bu ayetlerdeki (14 ve 15. ayetler) *sidre-i müntehâ* ve *cennet-i me'vâ* tamlamaları genellikle miraçla ilişkilendirilmiştir. Oysa bu sûre miraç hadisesinden çok önce inmiştir. Ayrıca 13. ayette Cebrail'in çıkmasından değil inmesinden söz edilmektedir. Dolayısıyla inişin (*nüzûl*) bir anda tersine çevrilip gökyüzüne çıkış (*urûc*) şeklinde yorumlanması gerçekten hayret vericidir. Belli ki bu ayetler Hz. Peygamber'in Hira dağı çevresinde Cebrail'i gördüğü anlardan birini tasvir etmektedir. Buna göre *sidre-i müntehâ* Hira dağının eteklerinde bulunan, Arabistan kirazı diye anılan ve Araplarca arazinin sınırlarını belirlemek için dikilen bir ağaçtır. *Cennetü'l-me'vâ* ise yine aynı yerde bulunan ve yolcuların uğrak yeri olan hoş bir bahçedir (Bkz. Derveze, *et-Tefsîru'l-Hadîs*, II. 80).

19-20. [Ey Müşrikler!] Lât ile Uzzâ'ya ve şu üçüncü put olan Menât'a ne demeli?! [Değil size, kendilerine bile en ufak bir hayrı dokunmayan bu putlara hangi akla hizmet ederek taparsınız?!]

21-22. Erkekler size, dişiler Allah'a ait, öyle mi?! Bu ne haksız, ne insafsız bir taksim böyle?!

23. [Bilin ki] bu putlar sizin ve atalarınız tarafından [sözde tanrı olarak] uydurulan, adı var kendi yok hükmünde olan şeylerdir. Allah onların tanrı olduklarına dair hiçbir delil indirmemiş, bu konuda hiçbir izin ve yetki vermemiştir.

Kendilerine rablerinden hidayet rehberi [Peygamber ve Kur'an] gelmişken, o müşrikler hâlâ mesnetsiz iddiaların, heva ve heveslerin peşinden gidiyorlar.

24. [Kâfir] insan her ümit ve beklentisinin gerçekleşeceğini mi sanır; [taptığı putlardan şefaat beklemekle bu beklentisine kavuşacak mıdır?!]

25. Yoo! Dünya da ahiret de Allah'ındır; [iki cihanda da Allah ne derse o olur].

26. Göklerde nice melekler vardır ki onların şefaatleri tek başına hiçbir fayda vermez. Onların şefaati ancak Allah'ın izin vermesi hâlinde O'nun dilediği ve razı olduğu kimselere fayda verir.

إِنَّ الَّذٖينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ لَيُسَمُّونَ الْمَلٰٓئِكَةَ [526]
تَسْمِيَةَ الْاُنْثٰى ﴿٢٧﴾ وَمَا لَهُمْ بِهٖ مِنْ عِلْمٍۜ اِنْ يَتَّبِعُونَ
اِلَّا الظَّنَّۚ وَاِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْنٖى مِنَ الْحَقِّ شَيْـٔاًۚ ﴿٢٨﴾
فَاَعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلّٰى عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ اِلَّا
الْحَيٰوةَ الدُّنْيَاۜ ﴿٢٩﴾ ذٰلِكَ مَبْلَغُهُمْ مِنَ الْعِلْمِۜ اِنَّ
رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبٖيلِهٖ وَهُوَ اَعْلَمُ
بِمَنِ اهْتَدٰى ﴿٣٠﴾ وَلِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى
الْاَرْضِۙ لِيَجْزِىَ الَّذٖينَ اَسَٓاؤُ۫ا بِمَا عَمِلُوا وَيَجْزِىَ
الَّذٖينَ اَحْسَنُوا بِالْحُسْنٰىۚ ﴿٣١﴾ اَلَّذٖينَ يَجْتَنِبُونَ
كَبَٓائِرَ الْاِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ اِلَّا اللَّمَمَۜ اِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ
الْمَغْفِرَةِۜ هُوَ اَعْلَمُ بِكُمْ اِذْ اَنْشَاَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ وَاِذْ
اَنْتُمْ اَجِنَّةٌ فٖى بُطُونِ اُمَّهَاتِكُمْۚ فَلَا تُزَكُّٓوا اَنْفُسَكُمْۜ
هُوَ اَعْلَمُ بِمَنِ اتَّقٰى ﴿٣٢﴾ اَفَرَاَيْتَ الَّذٖى تَوَلّٰىۙ ﴿٣٣﴾
وَاَعْطٰى قَلٖيلًا وَاَكْدٰى ﴿٣٤﴾ اَعِنْدَهُ عِلْمُ الْغَيْبِ فَهُوَ
يَرٰى ﴿٣٥﴾ اَمْ لَمْ يُنَبَّاْ بِمَا فٖى صُحُفِ مُوسٰىۙ ﴿٣٦﴾
وَاِبْرٰهٖيمَ الَّذٖى وَفّٰىۙ ﴿٣٧﴾

27. Ahirete inanmayan o müşrikler bir de tutmuşlar melekleri dişi varlıklar olarak adlandırıyorlar.

28. Hâlbuki onların bu konuda hiçbir bilgileri yoktur. Sırf mesnetsiz iddialar ve kuruntuların peşinden gidiyorlar. Oysa mesnetsiz iddia ve kuruntu, hak ve hakikat karşısında hiçbir değer ifade etmez.

29. [Ey Peygamber!] Bizim öğüdümüze [Kur'an'a] sırt çeviren, dünyadaki fâni hayatın tadını çıkarmaktan başka bir amaç ve arzusu bulunmayan kimselere adam diye dönüp bakma!

30. [Varlık, dünya, hayat hususunda] onların bütün bildikleri işte bundan, [yiyip-içip dünyadan kâm almaktan] ibarettir. Hiç şüphen olmasın ki senin rabbin kendi yolundan sapanları da doğru yolda olanları da iyi bilir!

31. Gökte ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Nihayetinde Allah [şirk ve inkârcılık gibi] günahlar işleyenleri, amellerinin mucibince cezalandıracak; iman ve ibadetlerinde duyarlı, ihlaslı kullarını ise güzel amellerine yaraşan mükâfatın en güzeliyle mükâfatlandıracaktır.

32. O ihlaslı kullar, ufak-tefek kusurlar işleseler dahi büyük günahlardan ve yüz kızartıcı davranışlardan uzak dururlar.

[Ey Peygamber!] Bilesin ki rabbin sınırsız merhamet sahibidir.

O, sizi ilkin topraktan yarattığında da, analarınızın karnında birer cenin olarak bulunduğunuz zamanda da her hâlinizi gayet iyi biliyordu. [O, sizi sizden daha iyi bildiğine göre] kendinizi tertemiz, sütten çıkmış ak kaşık gibi görmeyin. Şüphesiz O, emir ve yasakları konusunda kimin dikkatli ve duyarlı olduğunu çok iyi bilir.

33-35. [Ey Peygamber!] Bakar mısın, imandan yüz çeviren, malından birazcık verip kalanını vermemekte direnen şu adama?![5] Yoksa o gayb âlemine/ahirete dair bilgilere sahip de bu yüzden mi azaptan yana kendisini güvende hissediyor?!

5. Bu ayetler Mücâhid ve İbn Zeyd'den nakledilen rivayete göre Mekkeli müşriklerden Velîd b. Muğîre hakkında nazil olmuştur. Velîd Hz. Peygamber'in öğütlerini dinleyince müslüman olmaya karar vermiş; fakat bir müşrik tarafından kınanmıştır. Velîd, "Allah'ın azabından korktuğum için müslüman olacağım." anlamında bir söz söyleyince o müşrik, "Mal karşılığında ben senin günahlarını üstlenirim." demiştir. Bunun üzerine Velîd müslüman olmaktan vazgeçmiş, ancak o kişiye vaat ettiği malın/paranın sadece az bir kısmını vermiş, kalanını vermemekte diretmiştir (Bkz. Vâhidî, *el-Vasît*, IV. 203).

36-37. Yoksa o, Musa'ya ve kulluk imtihanından yüzünün akıyla çıkan İbrahim'e vahyedilmiş sahifelerdeki şu ayetlerden hiç haberdar edilmedi mi?!

اَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰىۙ ﴿٣٨﴾ وَاَنْ لَيْسَ لِلْاِنْسَانِ
اِلَّا مَا سَعٰىۙ ﴿٣٩﴾ وَاَنَّ سَعْيَهُ سَوْفَ يُرٰىۖ ﴿٤٠﴾ ثُمَّ
يُجْزٰيهُ الْجَزَٓاءَ الْاَوْفٰىۙ ﴿٤١﴾ وَاَنَّ اِلٰى رَبِّكَ الْمُنْتَهٰىۙ
﴿٤٢﴾ وَاَنَّهُ هُوَ اَضْحَكَ وَاَبْكٰىۙ ﴿٤٣﴾ وَاَنَّهُ هُوَ اَمَاتَ
[527] وَاَحْيَاۙ ﴿٤٤﴾ وَاَنَّهُ خَلَقَ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰىۙ ﴿٤٥﴾
مِنْ نُطْفَةٍ اِذَا تُمْنٰىۖ ﴿٤٦﴾ وَاَنَّ عَلَيْهِ النَّشْاَةَ الْاُخْرٰىۙ
﴿٤٧﴾ وَاَنَّهُ هُوَ اَغْنٰى وَاَقْنٰىۙ ﴿٤٨﴾ وَاَنَّهُ هُوَ رَبُّ
الشِّعْرٰىۙ ﴿٤٩﴾ وَاَنَّهُٓ اَهْلَكَ عَادًا الْاُو۫لٰىۙ ﴿٥٠﴾ وَثَمُودَا۬
فَمَٓا اَبْقٰىۙ ﴿٥١﴾ وَقَوْمَ نُوحٍ مِنْ قَبْلُۜ اِنَّهُمْ كَانُوا هُمْ
اَظْلَمَ وَاَطْغٰىۜ ﴿٥٢﴾ وَالْمُؤْتَفِكَةَ اَهْوٰىۙ ﴿٥٣﴾ فَغَشّٰيهَا
مَا غَشّٰىۚ ﴿٥٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكَ تَتَمَارٰى ﴿٥٥﴾ هٰذَا
نَذِيرٌ مِنَ النُّذُرِ الْاُو۫لٰى ﴿٥٦﴾ اَزِفَتِ الْاٰزِفَةُۚ ﴿٥٧﴾ لَيْسَ
لَهَا مِنْ دُونِ اللّٰهِ كَاشِفَةٌۜ ﴿٥٨﴾ اَفَمِنْ هٰذَا الْحَدِيثِ
تَعْجَبُونَۙ ﴿٥٩﴾ وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَۙ ﴿٦٠﴾ وَاَنْتُمْ
سَامِدُونَ ﴿٦١﴾ فَاسْجُدُوا لِلّٰهِ وَاعْبُدُوا ﴿٦٢﴾

38-41. Hiç kimse başkasının günahını yüklenmez. İnsan için kendi emek ve gayretinin karşılığından başka hiçbir şey yoktur. Her insanın emeği ileride gözler önüne serilecek, sonra da karşılığı eksiksiz verilecektir.

42-44. Şüphesiz sonunda varılacak yer rabbinin huzurudur. Sizi güldüren de ağlatan da O'dur. Öldüren de dirilten de O'dur.

45-47. Döl yatağına akıtılan bir damla sudan O'dur sizi iki tür, erkek-dişi olarak yaratan. Yine O'dur sizi ölüm sonrasında diriltecek olan!

48-49. Çok verip zengin yapan, az verip fakir kılan da O'dur. [Kimi müşriklerin şans kaynağı sayıp taptıkları] Şi'râ yıldızının/Akyıldız'ın rabbi de O'dur.

50-52. İlk Âd kavmini helak eden, aynı şekilde Semûd kavmini helak edip tamamen ortadan kaldıran da O'dur. Onlardan önce Nuh kavmini yok eden de O'dur. Çünkü onlar şirke batmış ve haddi aşmışlardı.

53-54. Şimdi yerinde yeller esen Lût kavminin beldelerini yerin dibine batıran da O'dur. Hele bu kavmi ne korkunç bir azap çarptı!

55. Ey [kâfir] insan! Rabbinin birliğine ve cömertliğine işaret eden onca nimetinin hangisinden şüphe edersin?!

56. [Bilin ki] bu peygamber de önceki peygamberler gibi bir uyarıcıdır.

57. [Yine bilin ki] kıyamet günden güne yaklaşıyor.

58. Fakat onun ne zaman gelip çatacağını Allah'tan başka kimse bilemez.

59. Siz bütün bu gerçekleri anlatan Kur'an'ı neden tuhaf karşılıyorsunuz?!

60. Ağlayacağınız yerde gülüp alay ediyorsunuz.

61. Üstelik gaflet içinde yüzüyorsunuz.

62. [Artık gafletten uyanın da] Allah'a secde edin; O'nu layıkınca tanıyıp layıkınca ibadet edin!

54/KAMER SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 37. sûre olduğu ve Târık sûresinden sonra, Sâd sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 55 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve "ay" anlamına gelen *kamer* kelimesinden almıştır.

سُورَةُ الْقَمَرِ (٥٤)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ﴿١﴾ وَاِنْ يَرَوْا
اٰيَةً يُعْرِضُوا وَيَقُولُوا سِحْرٌ مُسْتَمِرٌّ ﴿٢﴾ وَكَذَّبُوا
وَاتَّبَعُوا اَهْوَٓاءَهُمْ وَكُلُّ اَمْرٍ مُسْتَقِرٌّ ﴿٣﴾ وَلَقَدْ
جَٓاءَهُمْ مِنَ الْاَنْبَٓاءِ مَا ف۪يهِ مُزْدَجَرٌ ﴿٤﴾ حِكْمَةٌ
بَالِغَةٌ فَمَا تُغْنِ النُّذُرُ ﴿٥﴾ فَتَوَلَّ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ
الدَّاعِ اِلٰى شَيْءٍ نُكُرٍ ﴿٦﴾ خُشَّعًا اَبْصَارُهُمْ [528]
يَخْرُجُونَ مِنَ الْاَجْدَاثِ كَاَنَّهُمْ جَرَادٌ مُنْتَشِرٌ
﴿٧﴾ مُهْطِع۪ينَ اِلَى الدَّاعِ يَقُولُ الْكَافِرُونَ هٰذَا يَوْمٌ
عَسِرٌ ﴿٨﴾ كَذَّبَتْ قَبْلَهُمْ قَوْمُ نُوحٍ فَكَذَّبُوا عَبْدَنَا
وَقَالُوا مَجْنُونٌ وَازْدُجِرَ ﴿٩﴾ فَدَعَا رَبَّهُٓ اَنّ۪ي مَغْلُوبٌ
فَانْتَصِرْ ﴿١٠﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Kıyamet yaklaşır ve ay yarılır.[1]

1. Bu ayetteki *inşekka'l-kamer* ifadesi birçok farklı yoruma ve tartışmaya konu olmuştur. İslam âlimlerinin çoğunluğuna göre Hz. Peygamber zamanında ay bilfiil yarılmıştır. Bazı âlimlere göre ise bu hadise kıyamet günü gerçekleşecektir. Gökyüzünün yarılması, güneşin dürülmesi, ayın karanlığa gömülmesi, güneşle ayın birbirine girmesi gibi kıyametle ilgili diğer tasvirler dikkate alındığında bu ikinci yorumun isabetli olduğu anlaşılır. Söz konusu ifadenin Arap dilinde "gerçeklerin ayan beyan ortaya çıkması" anlamında bir deyim olduğu da söylenmiştir; ancak bu yorum Ebû Hayyân gibi bazı müfessirler tarafından eleştirilmiştir (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, X. 33).

2. Ne var ki o kâfirler/müşrikler [istedikleri türden] bir mucizeyi görseler bile yine kabul etmez, "Bu gelip geçici bir sihirden, bir göz aldanmasından ibaret!" derler.

3. Onlar Peygamber'i ve Kur'an'ı yalanladılar; [ama bir şey bildiklerinden, bir delile istinat ettiklerinden değil,] heva ve heveslerine uyduklarından yalanladılar. [Fakat ne yaparlarsa yapsınlar, Allah'ın takdiri gereği] her iş olacağına varır.

4. Andolsun ki o kâfirlere, kendilerini şirk, inkâr ve isyandan alıkoyacak nice mühim haberler geldi, nice ibretlik kıssalar zikredildi.

5. Dahası, son derece hikmetli öğütler ve uyarılarla dolu Kur'an geldi. Ama gel gör ki onca uyarının hiçbiri kâr etmedi.

6. [Ey Peygamber!] Artık onlardan yüz çevir. Gün gelecek, bir çağırıcı melek o kâfirleri hiç hoşlanmayacakları bir şeye, [mahşerde hesap vermeye] çağıracak.

7. İşte o gün kâfirler, korku ve dehşetten gözleri fırlamış hâlde kabirlerinden çıkacak ve çekirge sürüsü gibi etrafa dağılacaklar.

8. Yine o gün, kendilerini çağıran meleğin sesine doğru koşacaklar ve "Bu ne felaket bir gün böyle!" diyecekler.

9. Evet, bu müşriklerden çok uzun zaman önce Nuh'un kavmi de yalanladı. Dahası, onlar kulumuz Nuh'u yalanlayıp, "Bu adam dengesiz, sersemin biri!" dediler. Nuh'un üzerine çok gidildi, her yönden engellendi.

10. Sonunda Nuh, "Rabbim! Ben yenik düştüm; sen bana yardım et; [onların cezasını ver!]" diye yalvardı.

فَفَتَحْنَا اَبْوَابَ السَّمَاءِ بِمَاءٍ مُنْهَمِرٍ ﴿١١﴾ وَفَجَّرْنَا
الْاَرْضَ عُيُونًا فَالْتَقَى الْمَاءُ عَلَى اَمْرٍ قَدْ قُدِرَ
﴿١٢﴾ وَحَمَلْنَاهُ عَلَى ذَاتِ اَلْوَاحٍ وَدُسُرٍ ﴿١٣﴾ تَجْرِي
بِاَعْيُنِنَا جَزَاءً لِمَنْ كَانَ كُفِرَ ﴿١٤﴾ وَلَقَدْ تَرَكْنَاهَا
اٰيَةً فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿١٥﴾ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ
﴿١٦﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿١٧﴾
كَذَّبَتْ عَادٌ فَكَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿١٨﴾ اِنَّا اَرْسَلْنَا
عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي يَوْمِ نَحْسٍ مُسْتَمِرٍّ ﴿١٩﴾
تَنْزِعُ النَّاسَ كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ نَخْلٍ مُنْقَعِرٍ ﴿٢٠﴾ فَكَيْفَ
كَانَ عَذَابِي وَنُذُرِ ﴿٢١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ
فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٢٢﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ﴿٢٣﴾ فَقَالُوا
اَبَشَرًا مِنَّا وَاحِدًا نَتَّبِعُهُ اِنَّا اِذًا لَفِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ
﴿٢٤﴾ ءَاُلْقِيَ الذِّكْرُ عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ اَشِرٌ
﴿٢٥﴾ سَيَعْلَمُونَ غَدًا مَنِ الْكَذَّابُ الْاَشِرُ ﴿٢٦﴾ اِنَّا
مُرْسِلُوا النَّاقَةِ فِتْنَةً لَهُمْ فَارْتَقِبْهُمْ وَاصْطَبِرْ ﴿٢٧﴾

11-12. Biz de göğün kapılarını açtık, bardaktan boşanırcasına yağmur yağdırdık. Yerden de sular fışkırttık. Nihayet sular o kâfir halk için mukadder olan helaki gerçekleştirmek üzere birleşip tufana dönüştü.

13-14. Biz Nuh'u birbirine kenetli tahta levhalardan yapılmış bir gemiye bindirdik. Tufan sırasında gemi gözetimimiz altında yüzdü durdu. Helakten kurtuluş, kâfir kavmi tarafından kıymeti bilinmeyip reddedilen Nuh için bir ödüldü.

15. Andolsun ki biz o gemiyi tufanın ibretlik bir nişanesi olarak bıraktık. Hani var mı öğüt ve ibret alan?!

16. Bakın bakalım, nasılmış benim azabım ve uyarılarım?!

17. Andolsun ki biz Kur'an'ı öğüt ve ibret alınsın diye gayet açık ve kolay anlaşılır kıldık. Hani var mı öğüt ve ibret alan?!

18. Âd kavmi de peygamberlerini yalanladı. Ama bakın bakalım, nasılmış benim azabım ve uyarılarım?!

19. Uğursuz mu uğursuz bir günde onların üzerine şiddetli bir kasırga gönderdik.

20. Öyle bir kasırga ki insanları kökünden sökülmüş hurma kütükleri gibi savurup atıyordu.

21. İşte bakın bakalım, nasılmış benim azabım ve uyarılarım?!

22. Andolsun ki biz Kur'an'ı öğüt ve ibret alınsın diye gayet açık ve kolay anlaşılır kıldık. Hani var mı öğüt ve ibret alan?!

23-25. Semûd kavmi de peygamberleri Salih'i yalanlayıp uyarıları dikkate almadı. Bilakis şöyle dediler: "Ne yani, herhangi birimizden farkı bulunmayan bir adamın peşinden mi gideceğiz?! [Salih bizi hüsran ve helakle tehdit ediyor, ama] eğer biz ona uyarsak, asıl o zaman hüsran ve helake mahkûm oluruz.[2] Hem sonra aramızda başka kimse yokmuş gibi vahye o mu mazhar olmuş?! Yoo! Gerçek şu ki o küstah bir yalancı!"

2. Bu ayetteki (24. ayet) *dalâl* ve *su'ur* kelimeleri birçok mealde "sapıtmak/dalalet" ve "delilik/çılgınlık etmek" şeklinde çevrilmekte, bazı meallerde ise *su'ur* kelimesi "ateşler içinde olmak" diye tercüme edilmektedir. Benzer bir durum, bu sürenin 47. ayetinin çevirisinde de görülmektedir. Ancak "sapıtmak" ile "ateşler" içinde olmak arasında hiçbir ilinti yoktur. Bizce bu çeviriler isabetsizdir. *Dalâl* kelimesi gerek bu ayette gerek 47. ayette "hüsran" anlamındadır. *Su'ur* ise helak ve azap manasındadır. Nitekim klasik tefsirlerde buna paralel yorumlar mevcuttur (Bkz. Tabersî, *Mecmau'l-Beyân*, IX. 244; Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XXIX. 45).

26-27. Biz de Salih'e şöyle buyurduk: "Üzülme sen! Küstah yalancı kimmiş, yakında anlayacaklar. Biz onları sınamak için şu deveyi gönderiyoruz. Şimdi sen onların ne yapacaklarını takip et ve biraz daha sabret!"

وَنَبِّئْهُمْ اَنَّ الْمَٓاءَ قِسْمَةٌ بَيْنَهُمْۚ كُلُّ شِرْبٍ مُحْتَضَرٌ [529]
﴿٢٨﴾ فَنَادَوْا صَاحِبَهُمْ فَتَعَاطٰى فَعَقَرَ ﴿٢٩﴾ فَكَيْفَ
كَانَ عَذَابٖي وَنُذُرِ ﴿٣٠﴾ اِنَّٓا اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً
وَاحِدَةً فَكَانُوا كَهَشٖيمِ الْمُحْتَظِرِ ﴿٣١﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا
الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٣٢﴾ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ
بِالنُّذُرِ ﴿٣٣﴾ اِنَّٓا اَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ حَاصِبًا اِلَّٓا اٰلَ لُوطٍ
نَجَّيْنَاهُمْ بِسَحَرٍۙ ﴿٣٤﴾ نِعْمَةً مِنْ عِنْدِنَاۜ كَذٰلِكَ
نَجْزٖي مَنْ شَكَرَ ﴿٣٥﴾ وَلَقَدْ اَنْذَرَهُمْ بَطْشَتَنَا
فَتَمَارَوْا بِالنُّذُرِ ﴿٣٦﴾ وَلَقَدْ رَاوَدُوهُ عَنْ ضَيْفِهٖ
فَطَمَسْنَٓا اَعْيُنَهُمْ فَذُوقُوا عَذَابٖي وَنُذُرِ ﴿٣٧﴾ وَلَقَدْ
صَبَّحَهُمْ بُكْرَةً عَذَابٌ مُسْتَقِرٌّۚ ﴿٣٨﴾ فَذُوقُوا عَذَابٖي
وَنُذُرِ ﴿٣٩﴾ وَلَقَدْ يَسَّرْنَا الْقُرْاٰنَ لِلذِّكْرِ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ
﴿٤٠﴾ وَلَقَدْ جَٓاءَ اٰلَ فِرْعَوْنَ النُّذُرُۚ ﴿٤١﴾ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا
كُلِّهَا فَاَخَذْنَاهُمْ اَخْذَ عَزٖيزٍ مُقْتَدِرٍ ﴿٤٢﴾ اَكُفَّارُكُمْ
خَيْرٌ مِنْ اُو۬لٰٓئِكُمْ اَمْ لَكُمْ بَرَٓاءَةٌ فِي الزُّبُرِۚ ﴿٤٣﴾

28. Ayrıca onlara şunu bildir: "Suyun kullanımı sizinle onun/devenin arasında nöbetleşe olacak, herkes sırası geldikçe suyu kullanacaktır."

29. Onlar [dokuz kişilik bir çeteden oluşan] adamlarını çağırdılar. O çetenin elebaşı da kalkıp deveyi hunharca katletti.

30. Peki bakın bakalım, nasılmış benim azabım ve uyarılarım?!

31. Biz onlara korkunç uğultulu bir depremi musallat ettik. Sonunda hepsi hayvan ağılındaki kuru otlar gibi ezilip gitti.

32. Andolsun ki biz Kur'an'ı öğüt ve ibret alınsın diye gayet açık ve kolay anlaşılır kıldık. Hani var mı öğüt ve ibret alan?!

33. Lût kavmi de peygamberlerini yalanlayıp uyarıları dikkate almadı.

34-35. Biz de onların üzerine taş yağdıran bir kasırga gönderdik. Fakat Lût'un ailesini katımızdan lütuf ve rahmet olarak bir seher vakti kurtardık. İşte biz iman ve itaat sahibi kullarımızı böyle mükâfatlandırırız.

36. Lût, şiddetli azabımıza çarptırılacakları hususunda onları uyardı; ama onlar bu uyarıları şüpheyle karşılayıp hiç umursamadılar.

37. Üstelik onlar Lût'un misafirleriyle [eşcinsel] ilişkiye girmek için ona baskı yaptılar. Ama biz onların idraklerini/bilinçlerini kapattık; [böylece onlar âdeta körleştiler].[3] Sonunda onlara, "Şimdi tadın azabımı da benim uyarılarıma kulak asmamanın bedeli neymiş, görün!" dedik.

3. Bu ayetteki *fetamesnâ a'yünehüm* ifadesi hemen bütün meallerde, "Biz onların gözlerini [silme] kör ettik." şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu ifade İbn Abbas ve Dahhâk'e göre "idrak ve bilinçten yoksun bırakmak" anlamında bir istiaredir. Çeviride bu yorum esas alınmıştır (Bkz. İbn Atıyye, *el-Muharrerü'l-Vecîz*, V. 219).

38. Bir gün sabahın erken vaktinde önlenemez bir azap onları yakalayıverdi.

39. Evet, işte o zaman biz de, "Şimdi tadın azabımı da benim uyarılarıma kulak asmamanın bedeli neymiş, görün!" dedik.

40. Andolsun ki biz Kur'an'ı öğüt ve ibret alınsın diye gayet açık ve kolay anlaşılır kıldık. Hani var mı öğüt ve ibret alan?!

41-42. Vaktiyle Firavun hanedanına da peygamberler geldi. Fakat onlar da tüm ayetlerimizi/mucizelerimizi yalanladılar. Bu yüzden biz de onları gücümüz ve kudretimize yaraşır şekilde cezalandırdık.

43. [Ey Mekke halkı!] Söyleyin bakalım, sizin kâfirleriniz onlardan daha mı güçlü ki?! Yoksa geçmiş peygamberlere gönderilen vahiylerde sorumluluktan muaf tutulduğunuza, dolayısıyla azaptan kurtulduğunuza dair bir berat belgesi mi var?!

أَمْ يَقُولُونَ نَحْنُ جَمِيعٌ مُنْتَصِرٌ ﴿٤٤﴾ سَيُهْزَمُ الْجَمْعُ
وَيُوَلُّونَ الدُّبُرَ ﴿٤٥﴾ بَلِ السَّاعَةُ مَوْعِدُهُمْ وَالسَّاعَةُ
أَدْهٰى وَأَمَرُّ ﴿٤٦﴾ إِنَّ الْمُجْرِمِينَ فِي ضَلَالٍ وَسُعُرٍ
﴿٤٧﴾ يَوْمَ يُسْحَبُونَ فِي النَّارِ عَلٰى وُجُوهِهِمْ ذُوقُوا
[530] مَسَّ سَقَرَ ﴿٤٨﴾ إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ﴿٤٩﴾ وَمَا
أَمْرُنَا إِلَّا وَاحِدَةٌ كَلَمْحٍ بِالْبَصَرِ ﴿٥٠﴾ وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا
أَشْيَاعَكُمْ فَهَلْ مِنْ مُدَّكِرٍ ﴿٥١﴾ وَكُلُّ شَيْءٍ فَعَلُوهُ
فِي الزُّبُرِ ﴿٥٢﴾ وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌ ﴿٥٣﴾
إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي جَنَّاتٍ وَنَهَرٍ ﴿٥٤﴾ فِي مَقْعَدِ صِدْقٍ
عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ ﴿٥٥﴾

44. Yoksa onlar, "Biz yenilmez bir topluluğuz; [bizi kimse cezalandıramaz.]" diye mi düşünüyorlar?!

45. Hâlbuki bu müşrikler/kâfirler topluluğu yakında bozguna uğrayacak ve arkalarını dönüp kaçacaklar.

46. Fakat onlar asıl cezayı kıyamet günü görecekler. Kıyamet ne dehşetli, ne korkunçtur; bir bilseler![4]

4. Bu ayetteki *emerru* kelimesi meallerin hemen hepsinde, "daha acı" diye çevrilmektedir. Ancak bu çeviride kıyametin neye göre daha acı olduğu belli değildir. Oysa *emerru* kelimesinin buradaki anlam ve kullanımı, beşerî idrakin dışında kalan fakat zihinde tasavvur olunan bir şeyi bilinen ve duyularla idrak edilen bir şeye benzetme yoluyla kıyametin çok korkunç olduğunu ihsasa bir istiaredir (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XVII. 214).

47. Günaha batmış o müşrikler/kâfirler hüsran ve helake mahkûmdurlar.[5]

5. Bu ayetteki *inne'l-mücrimîne fî dalâlin ve su'ur* ifadesi birçok mealde, "Hiç şüphesiz suçlular/günahkârlar sapıklık ve çılgın ateşler içindedirler." şeklinde çevrilmektedir. Ancak "sapıklık" ile "çılgın ateşler"in yan yana zikredilmesi pek anlamlı değildir. Yine bu çeviride zaman da belirsizdir. Yani sapıklık ile çılgın ateşler içinde olmak dünyada mıdır, yoksa ahirette midir? Yoksa biri dünyada diğeri ahirette midir? Mezkûr çeviride bu sorunun cevabı yoktur. Hâlbuki *dalâl* kelimesi burada "hüsran" manasındadır. *Su'ur* ise azap/helak anlamındadır. Bu hüsran ve helakin zamanı ise bir sonraki ayetin başında yer alan, *yevme yüshâbûne fi'n-nâr* ifadesinde belirtildiği üzere onların yüzükoyun sürüklenerek cehenneme atılacakları gündür (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XVII. 215).

48. Nitekim o gün, yüzükoyun sürüklenerek cehenneme atıldıklarında şöyle denecek onlara: "Şimdi tadın bakalım cehennemin yakıp kavuran ateşini!"

49. Şüphesiz biz her şeyi bir ölçü ve düzen dâhilinde planlayıp yarattık.

50. Bizim yaratma işimiz, göz açıp kapamak kadar kısa süren bir emrimize, sadece "Ol!" dememize bakar.[6]

6. Bu ayetteki *ve-mâ emrünâ illâ vâhidetün ke-lemhin bi'l-basar* ifadesi ilk bakışta bütün mahlûkatın bir anda yaratıldığına işaret eder. Oysa diğer birçok ayette göklerin ve yerin, yani bütün evrenin altı günde yaratıldığı bildirilir. Dolayısıyla burada bir çelişki bulunduğu vehmedilebilir. Ancak bu ayette anlatılan husus, mahlûkatın bir anda yaratıldığı değil, Allah'ın tekvinî iradesinin derhal tecelli ettiğidir (Bkz. Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, X. 49). Bu tecelli ise ilahî tekvin kanunu uyarınca tedricîdir.

51. [Ey Müşrikler!] Andolsun ki biz sizin gibilerden nice kâfir toplulukları helak ettik. Hani var mı öğüt ve ibret alan?!

52-53. Onların yapıp ettikleri her şey amel defterlerinde kayıtlıdır; küçük büyük tüm günahları yazılıdır.

54-55. Şirkten, Allah'a itaatsizlikten sakınanlara gelince, hiç şüphesiz onlar cennetlerde, dere kenarlarında olacaklar. Üstelik sonsuz kudret ve hükümranlık sahibi Allah'a yakın, O'nun nezdinde değerli ve şerefli bir konumda bulunacaklar.

55/RAHMÂN SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Ancak yaygın nüzul sıralamasında 97. sûre olduğu ve Ra'd sûresinden sonra, İnsân sûresinden önce indiği belirtilir. Bizce bu sıralama problemlidir. Nitekim sûrenin tamamının Mekke'de veya bir kısmının Mekke'de, diğer kısmının Medine'de nazil olduğu da söylenmiştir. Toplam 78 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve Allah'ın merhametinin sınırsızlığını ifade eden *rahmân* kelimesinden almıştır. Ayrıca, "Arûsü'l-Kur'ân" (Kur'an'ın gelini) diye de anılmıştır.

(٥٥) سُورَةُ الرَّحْمٰنِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلرَّحْمٰنُۙ ﴿١﴾ عَلَّمَ الْقُرْاٰنَۜ ﴿٢﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَۙ ﴿٣﴾
عَلَّمَهُ الْبَيَانَ ﴿٤﴾ اَلشَّمْسُ وَالْقَمَرُ بِحُسْبَانٍۙ ﴿٥﴾
وَالنَّجْمُ وَالشَّجَرُ يَسْجُدَانِ ﴿٦﴾ وَالسَّمَٓاءَ رَفَعَهَا
وَوَضَعَ الْم۪يزَانَۙ ﴿٧﴾ اَلَّا تَطْغَوْا فِي الْم۪يزَانِ ﴿٨﴾
وَاَق۪يمُوا الْوَزْنَ بِالْقِسْطِ وَلَا تُخْسِرُوا الْم۪يزَانَ ﴿٩﴾
وَالْاَرْضَ وَضَعَهَا لِلْاَنَامِۙ ﴿١٠﴾ ف۪يهَا فَاكِهَةٌۙ وَالنَّخْلُ
ذَاتُ الْاَكْمَامِۖ ﴿١١﴾ وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُۚ
﴿١٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٣﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ
مِنْ صَلْصَالٍ كَالْفَخَّارِۙ ﴿١٤﴾ وَخَلَقَ الْجَٓانَّ مِنْ مَارِجٍ
مِنْ نَارٍۚ ﴿١٥﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٦﴾ رَبُّ [531]
الْمَشْرِقَيْنِ وَرَبُّ الْمَغْرِبَيْنِۚ ﴿١٧﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1-4. Rahmân! Kur'an'ı O öğretti. İnsanı O yarattı. İnsana düşünmeyi, düşündüğünü ifade etmeyi de yine O öğretti.

5. Güneş ve ay, O'nun belirlediği hesaba/kanuna göre hareket ederler.

6. Bitkiler ve ağaçlar da O'nun kanunu uyarınca hayatlarını idame ettirirler.

7-8. O, gökyüzünü yükseltti ve bütün kâinatta şaşmaz bir düzen/denge tesis etti. Sakın adalet temelli bu düzeni bozmayın; adalet ölçüsünden şaşıp da haddinizi aşmayın.

9. Adalet ve hakkaniyet ölçüsüne harfiyen uyun ve bu ölçüyü bozmayın!

10-12. O, yeryüzünü bütün canlılar için hizmete amade kıldı. Orada envaiçeşit meyveler, salkım-saçak hurma ağaçları, filizlenmiş daneler ve mis kokulu bitkiler/çiçekler yarattı.

13. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?![1]

1. Bu ayette "rabbinizin" diye çevirdiğimiz *rabbikümâ* lafzındaki muhataplar tesniyedir. Müfessirlerin çoğuna göre *kümâ* zamiri insanlara ve cinlere, bazı müfessirlere göre müminlere ve kâfirlere, bazılarına göre ise erkeklere ve kadınlara yöneliktir. Ancak bize göre gerçek muhataplar müşrikler/kâfirler, dolayısıyla Allah'a nankörlük eden herkestir. Allah'ın nimetlerini yalanlayıp inkâr etmek ise insanoğluna sayısız nimet lütfeden Allah'ın ibadete layık yegâne tanrı olduğu gerçeğini inkâr etmek, dolayısıyla O'na ortak koşmaktan kinayedir (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXVII. 243). Öte yandan, bu sürenin 8 ve 9. ayetlerinde muhataplara çoğul kipinde hitap edilmesine mukabil 13. ayetten itibaren ikil/tesniye kipinde hitap edilmesi, ayetlerin sonundaki ses uyumuyla ilgilidir. Zira süre ilk ayetten itibaren *rahmân*, *kur'ân*, *beyân*, *mîzân*, *enâm* ve 31 kez tekrar edilen *tükezzibân* gibi kelimelerle devam etmekte ve nihayet *ikrâm* kelimesiyle sona ermektedir. Şayet Kur'an'ın diğer sürelerinde olduğu gibi bu sürede de *rabbiküm* lafzı kullanılacak olsaydı, ilgili fiilin *tükezzibân* değil, *tükezzibûn* şeklinde gelmesi gerekecek ve bu da ayetlerin sonundaki ses uyumunu (seci) haleldar edecektir. Bize göre, çoğul muhataplara ikil ifade kalıbında hitap edilmesinin nedeni işte bu edebî/estetik hususiyettir. Bu sürenin "Arûsü'l-Kur'ân" (Kur'an'ın gelini) diye nitelendirilmesi de en azından bir yönüyle bu estetik hususiyete işaret ediyor olsa gerektir. *Vallâhu a'lem.*

14-15. Allah insanı pişmiş çamur gibi bir balçıktan yarattı. Cinleri ise yalın ateşten/alevden yarattı.

16. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

17. O, iki doğunun ve iki batının, [güneşin farklı mevsimlerde farklı doğuş ve batış noktalarının] rabbidir.

فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿١٨﴾ مَرَجَ الْبَحْرَيْنِ
يَلْتَقِيَانِ ﴿١٩﴾ بَيْنَهُمَا بَرْزَخٌ لَا يَبْغِيَانِ ﴿٢٠﴾ فَبِاَيِّ
اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢١﴾ يَخْرُجُ مِنْهُمَا اللُّؤْلُؤُ
وَالْمَرْجَانُ ﴿٢٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٣﴾
وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْشَاٰتُ فِي الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِ ﴿٢٤﴾
فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٥﴾ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا
فَانٍ ﴿٢٦﴾ وَيَبْقٰى وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ
﴿٢٧﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٢٨﴾ يَسْـَٔلُهُ مَنْ
فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ كُلَّ يَوْمٍ هُوَ فِي شَاْنٍ
﴿٢٩﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٠﴾ سَنَفْرُغُ لَكُمْ
اَيُّهَ الثَّقَلَانِ ﴿٣١﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٢﴾
يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اِنِ اسْتَطَعْتُمْ اَنْ تَنْفُذُوا
مِنْ اَقْطَارِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ فَانْفُذُواۜ لَا تَنْفُذُونَ
اِلَّا بِسُلْطَانٍ ﴿٣٣﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
﴿٣٤﴾ يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا
تَنْتَصِرَانِ ﴿٣٥﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٦﴾ فَاِذَا
انْشَقَّتِ السَّمَٓاءُ فَكَانَتْ وَرْدَةً كَالدِّهَانِ ﴿٣٧﴾

18. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

19. O, [biri tatlı, diğeri tuzlu] iki büyük su kütlesini birbirine kavuşmak üzere salıverdi.

20. Fakat aralarında engel bulunduğu için birbirine karışmazlar.

21. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

22. O iki büyük su kütlesinin birinden [denizden] inci ve mercan çıkar.[2]

2. Bu ayetteki *yahrucü minhümâ* ifadesini "o iki büyük su kütlesinin birinden/denizden" şeklinde çevirmemiz Ebû Ali el-Fârisî ve Zeccâc gibi dilcilerin yorumuna dayanmaktadır (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, VIII. 113; Zeccâc, *Meâni'l-Kur'ân*, V. 100).

23. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

24. Dağlar gibi gemilerin denizde yüzüp gitmesi O'nun tasarrufuyladır.

25. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

26. Yeryüzündeki tüm canlılar fânidir.

27. Baki kalacak olan, azamet ve kerem sahibi rabbinin zatıdır.

28. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

29. Göklerde ve yerdeki varlıkların hepsi ihtiyaç ve isteklerini O'na arz eder. O her an bir işte, her dem tecelli hâlindedir.

30. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

31. Ey insanlar ve cinler! Yakında sizin hesabınıza bakacağız.

32. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

33. Ey cin ve insan toplulukları! [Allah'a vereceğiniz hesaptan kaçıp kurtulmak için] göklerin ve yerin ötelerine geçmeye gücünüz yetiyorsa haydi geçin! Ama geçemezsiniz. Bunu başarmanız için Allah'ın gücünün üstünde bir gücünüz olmalı. [Oysa böyle bir gücünüz yok; dolayısıyla hesaptan kaçış imkânınız da yok].

34. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

35. [Faraza, hesaptan kaçıp kurtulmak için göklere yükselecek olsanız,] üzerinize yalın bir alev ve kıpkızıl bir duman sevk edilir. Bunu da asla engelleyemezsiniz.

36. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

37. Gök yarılıp da yağ gibi eriyip kırmızı gül rengine büründüğü zaman hâliniz nice olur dersiniz?!

38. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

39. O gün, insanlara ve cinlere günahlarıyla ilgili herhangi bir soru sormaya gerek kalmaz.

40. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

41. Çünkü günahkârlar o gün simalarından tanınacak, yaka paça edilip cehenneme atılacaklar.

42. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

43. Onlara, “İşte sizin gibi günahkârların vaktiyle inkâr ettikleri cehennem budur!” denecek.

44. Onlar cehennemde ateş ile kaynar su arasında mekik dokuyacaklar.

45. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

46. Rabbinin huzuruna çıkıp hesap verme endişesiyle yaşayanlara [mükâfat olarak] iki cennet vardır.[3]

فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٣٨﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُسْـَٔلُ
عَنْ ذَنْبِهِ إِنْسٌ وَلَا جَانٌّ ﴿٣٩﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٤٠﴾ يُعْرَفُ الْمُجْرِمُونَ بِسِيمَاهُمْ فَيُؤْخَذُ [532]
بِالنَّوَاصِي وَالْأَقْدَامِ ﴿٤١﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
﴿٤٢﴾ هٰذِهِ جَهَنَّمُ الَّتِي يُكَذِّبُ بِهَا الْمُجْرِمُونَ ﴿٤٣﴾
يَطُوفُونَ بَيْنَهَا وَبَيْنَ حَمِيمٍ اٰنٍ ﴿٤٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٥﴾ وَلِمَنْ خَافَ مَقَامَ رَبِّهِ جَنَّتَانِ
﴿٤٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٧﴾ ذَوَاتَا أَفْنَانٍ
﴿٤٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٤٩﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ
تَجْرِيَانِ ﴿٥٠﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥١﴾ فِيهِمَا
مِنْ كُلِّ فَاكِهَةٍ زَوْجَانِ ﴿٥٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٥٣﴾ مُتَّكِـِٔينَ عَلٰى فُرُشٍ بَطَائِنُهَا مِنْ
اِسْتَبْرَقٍ وَجَنَا الْجَنَّتَيْنِ دَانٍ ﴿٥٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٥٥﴾ فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ
اِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ ﴿٥٦﴾

3. Bu ayetteki *ve-limen hâfe makâme rabbihî cennetân* ifadesinde iki cennetten söz edilmektedir. Ferrâ ve Suyûtî gibi müfessirlere göre burada kastedilen aslında tek cennettir; ancak ayetlerin sonunda ses uyumu (seci) sağlamak maksadıyla *cennetün* (cennet) veya *cennâtün* (cennetler) yerine *cennetân* (iki cennet) kelimesi kullanılmıştır (Bkz. Ferrâ, *Meâni'l-Kur'ân*, III. 118; Suyûtî, *el-İtkân*, II. 949). Kaldı ki iki cennet olduğu kabul edilirse, 50. ayete göre cennet başına sadece bir pınar düşmektedir. Oysa diğer birçok ayette hep pınarlardan söz edilmektedir. Ayrıca 56. ayetteki *fîhinne* kelimesi iki cennete değil, cennetlere işaret etmektedir. Öte yandan 62. ayette başka iki cennetten daha söz edilmektedir. Sonuç olarak bu sûrede cennetlerin ikişerli olarak tadat edilmesi ve dolayısıyla *cennetân* şeklinde *ân* hecesiyle bitmesi seciden dolayıdır. *Vallâhu a'lem.*

47. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

48. Her iki cennet de çeşit çeşit, rengârenk ağaçlarla kaplıdır.

49. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

50. O iki cennette şırıl şırıl akan iki pınar vardır.

51. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

52. Yine o iki cennette envaiçeşit meyveler vardır.

53. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

54. Cennetlikler, kumaşları parlak atlastan minderlere kurulacaklar. Her iki cennetteki meyveli ağaçların dalları onlara sarkıtılacak.

55. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

56. O cennetlerde, eşlerinden başkasına bakmayan, daha önce hiçbir insan ve cin eli değmemiş dilberler/huriler vardır.

فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٧﴾ كَاَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ
وَالْمَرْجَانُ ﴿٥٨﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٥٩﴾
هَلْ جَزَٓاءُ الْاِحْسَانِ اِلَّا الْاِحْسَانُ ﴿٦٠﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦١﴾ وَمِنْ دُونِهِمَا جَنَّتَانِ ﴿٦٢﴾ فَبِاَيِّ
اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٣﴾ مُدْهَٓامَّتَانِ ﴿٦٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٥﴾ فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ ﴿٦٦﴾
[533] فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٧﴾ فِيهِمَا فَاكِهَةٌ وَنَخْلٌ
وَرُمَّانٌ ﴿٦٨﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٦٩﴾ فِيهِنَّ
خَيْرَاتٌ حِسَانٌ ﴿٧٠﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ
﴿٧١﴾ حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ ﴿٧٢﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ
رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٣﴾ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ اِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا
جَٓانٌّ ﴿٧٤﴾ فَبِاَيِّ اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٥﴾ مُتَّكِـِٔينَ
عَلٰى رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ ﴿٧٦﴾ فَبِاَيِّ
اٰلَٓاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٧﴾ تَبَارَكَ اسْمُ رَبِّكَ ذِي
الْجَلَالِ وَالْاِكْرَامِ ﴿٧٨﴾

57. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

58. O dilberler/huriler âdeta yakut ve mercan gibidirler.

59. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

60. Tevhide iman ve bu imana yaraşır güzellikte işler yapmanın karşılığı cennet değil de nedir?![4]

4. Bu ayetteki *hel cezâü'l-ihsân ille'l-ihsân* ifadesi meallerde, "İyiliğin karşılığı yalnız iyilik değil midir?", "İhsanın karşılığı ihsan değil midir?", "İyiliğin karşılığı ancak iyiliktir." şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu çevirilerdeki iyilik kavramının neye atıfta bulunduğu belli değildir. Kur'an terminolojisinde tevhide imandan bağımsız bir iyiliğin karşılığı iyilik/sevap değil, habt-ı amel ve ihbat yani amellerin boşa çıkması/çıkarılmasıdır. Bizim farklı çevirimiz hem bu gerekçeye hem de bu gerekçeyle birebir örtüşen İbn Abbas'ın yorumuna dayanmaktadır (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, VIII. 123).

61. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

62. O iki cennetten başka iki cennet daha vardır.

63. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

64. Bu iki cennette de her taraf yemyeşildir.

65. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

66. Bu iki cennette de gürül gürül akan iki pınar vardır.

67. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

68. Yine bu iki cennette de meyveler, hurma ve nar ağaçları vardır.

69. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

70. Bütün bu cennetlerde iyi huylu, güzel kadınlar vardır.

71. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

72. Çadırlarda eşlerini bekleyen ahu gözlü, sütbeyaz tenli dilberler/huriler vardır.

73. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

74. Bu hurilere daha önce ne bir insan ne de bir cin eli dokunmuştur.

75. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

76. Cennetlikler, yeşil atlastan yastıklara yaslanıp muhteşem halılar üzerinde oturacaklar.

77. Böyleyken, rabbinizin onca nimetinden hangisini inkâr edebilirsiniz?!

78. Azamet ve kerem sahibi rabbinin adı yücedir, hem de çok yüce!

56/VÂKIA SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 46. sûre olduğu ve Tâ-Hâ sûresinden sonra, Şuarâ sûresinden önce indiği belirtilir. 81-82. ayetlerin Medine döneminde nazil olduğuna dair bir rivayet de vardır. Toplam 96 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve kıyamet gününe atfen "vuku bulması kesin, büyük hadise" anlamına gelen *vâkı'a* kelimesinden almıştır.

﴿ سُورَةُ الْوَاقِعَةِ (٥٦) ﴾

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِذَا وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١﴾ لَيْسَ لِوَقْعَتِهَا كَاذِبَةٌ ﴿٢﴾
خَافِضَةٌ رَافِعَةٌ ﴿٣﴾ اِذَا رُجَّتِ الْاَرْضُ رَجًّا ﴿٤﴾
وَبُسَّتِ الْجِبَالُ بَسًّا ﴿٥﴾ فَكَانَتْ هَبَٓاءً مُنْبَثًّا ﴿٦﴾
وَكُنْتُمْ اَزْوَاجًا ثَلٰثَةً ﴿٧﴾ فَاَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ مَٓا
اَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿٨﴾ وَاَصْحَابُ الْمَشْـَٔمَةِ مَٓا
اَصْحَابُ الْمَشْـَٔمَةِ ﴿٩﴾ وَالسَّابِقُونَ السَّابِقُونَ ﴿١٠﴾
اُو۬لٰٓئِكَ الْمُقَرَّبُونَ ﴿١١﴾ ف۪ي جَنَّاتِ النَّع۪يمِ ﴿١٢﴾ ثُلَّةٌ مِنَ
الْاَوَّل۪ينَ ﴿١٣﴾ وَقَل۪يلٌ مِنَ الْاٰخِر۪ينَ ﴿١٤﴾ عَلٰى سُرُرٍ
مَوْضُونَةٍ ﴿١٥﴾ مُتَّكِـ۪ٔينَ عَلَيْهَا مُتَقَابِل۪ينَ ﴿١٦﴾ يَطُوفُ [534]
عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ ﴿١٧﴾ بِاَكْوَابٍ وَاَبَار۪يقَ وَكَاْسٍ
مِنْ مَع۪ينٍ ﴿١٨﴾ لَا يُصَدَّعُونَ عَنْهَا وَلَا يُنْزِفُونَ ﴿١٩﴾
وَفَاكِهَةٍ مِمَّا يَتَخَيَّرُونَ ﴿٢٠﴾ وَلَحْمِ طَيْرٍ مِمَّا يَشْتَهُونَ
﴿٢١﴾ وَحُورٌ ع۪ينٌ ﴿٢٢﴾ كَاَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ ﴿٢٣﴾
جَزَٓاءً بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ ف۪يهَا لَغْوًا
وَلَا تَأْث۪يمًا ﴿٢٥﴾ اِلَّا ق۪يلًا سَلَامًا سَلَامًا ﴿٢٦﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1-3. Kıyamet gelip çatınca onu inkâr etmek ne mümkün! O kimini alçaltacak, kimini yükseltecek; [kimini rezil, kimini vezir edecek].

4-7. [Ey İnsanlar!] Yeryüzü şiddetli bir şekilde sarsıldığı, dağlar paramparça olup toz duman hâline geldiği zaman var ya, işte o zaman üç gruba ayrılacaksınız.

8-10. Birinci grup, amel defterleri sağdan verilenlerdir. Ne uğurlu/hayırlı insanlardır onlar! İkinci grup amel defterleri soldan verilenlerdir. Ne uğursuz/hayırsız insanlardır onlar! Üçüncü grup ise imanda ve hayırlı işlerde başı çeken ve dolayısıyla en önde olanlardır.

11-12. İşte o en önde olanlar Allah'a en yakın kullardır. Onlar nimetlerle dolu cennetlerde olacaklar.

13-14. Onların çoğu önceki ümmetlerden, bir kısmı da sonrakilerdendir.

15-16. Onlar mücevherlerle işlenmiş tahtlara yaslanmış hâlde karşılıklı oturacaklar.

17-19. Cennette, şarap pınarından doldurulmuş sürahiler ve kadehlerle onların etrafında genç hizmetçiler dolaşacak. İçtikleri şaraptan ne başları ağrıyacak ne de sarhoş olacaklar.

20-24. Beğendikleri her türlü meyve, canlarının çektiği kuş etleri olacak. Ayrıca sedefteki inci gibi sütbeyaz tenli, ahu gözlü dilberler/huriler de olacak. İşte bütün bu nimetler onların dünyada iken yaptıklarının mükâfatıdır.

25-26. Onlar cennette ne kötü bir söz işitirler ne de hezeyan. İşittikleri söz hep selam, hep selam![1]

1. Bu ayetteki ifadeler, Mekke döneminde müşriklerin baskıları ve eza-cefaları karşısında bunalan müminlere moral aşılamak üzere, cennette asla kötü bir söze muhatap olmayacaklarını, aksine "güven ve huzur içinde yaşama" vaadini ifade eden *selâm* sözüne muhatap olacaklarını belirtmektedir. Buna göre *selâm* kelimesi bildik anlamda "selam"dan çok daha derin bir anlam içerir ve bu anlam da, "Selamet, yani esenlik, güvenlik, huzur içinde yaşayın!" sözüne karşılık gelir.

وَاَصْحَابُ الْيَمٖينِ مَٓا اَصْحَابُ الْيَمٖينِ ﴿٢٧﴾ فٖى
سِدْرٍ مَخْضُودٍ ﴿٢٨﴾ وَطَلْحٍ مَنْضُودٍ ﴿٢٩﴾ وَظِلٍّ
مَمْدُودٍ ﴿٣٠﴾ وَمَٓاءٍ مَسْكُوبٍ ﴿٣١﴾ وَفَاكِهَةٍ كَثٖيرَةٍ
﴿٣٢﴾ لَا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ ﴿٣٣﴾ وَفُرُشٍ مَرْفُوعَةٍ
﴿٣٤﴾ اِنَّٓا اَنْشَاْنَاهُنَّ اِنْشَٓاءً ﴿٣٥﴾ فَجَعَلْنَاهُنَّ اَبْكَارًا
﴿٣٦﴾ عُرُبًا اَتْرَابًا ﴿٣٧﴾ لِاَصْحَابِ الْيَمٖينِ ﴿٣٨﴾ ثُلَّةٌ
مِنَ الْاَوَّلٖينَ ﴿٣٩﴾ وَثُلَّةٌ مِنَ الْاٰخِرٖينَ ﴿٤٠﴾ وَاَصْحَابُ
الشِّمَالِ مَٓا اَصْحَابُ الشِّمَالِ ﴿٤١﴾ فٖى سَمُومٍ
وَحَمٖيمٍ ﴿٤٢﴾ وَظِلٍّ مِنْ يَحْمُومٍ ﴿٤٣﴾ لَا بَارِدٍ وَلَا
كَرٖيمٍ ﴿٤٤﴾ اِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذٰلِكَ مُتْرَفٖينَ ﴿٤٥﴾ وَكَانُوا
يُصِرُّونَ عَلَى الْحِنْثِ الْعَظٖيمِ ﴿٤٦﴾ وَكَانُوا يَقُولُونَ
اَئِذَا مِتْنَا وَكُنَّا تُرَابًا وَعِظَامًا ءَاِنَّا لَمَبْعُوثُونَ ﴿٤٧﴾
اَوَاٰبَٓاؤُنَا الْاَوَّلُونَ ﴿٤٨﴾ قُلْ اِنَّ الْاَوَّلٖينَ وَالْاٰخِرٖينَ
﴿٤٩﴾ لَمَجْمُوعُونَ اِلٰى مٖيقَاتِ يَوْمٍ مَعْلُومٍ ﴿٥٠﴾
[535] ثُمَّ اِنَّكُمْ اَيُّهَا الضَّٓالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ ﴿٥١﴾ لَاٰكِلُونَ
مِنْ شَجَرٍ مِنْ زَقُّومٍ ﴿٥٢﴾ فَمَالِؤُنَ مِنْهَا الْبُطُونَ
﴿٥٣﴾ فَشَارِبُونَ عَلَيْهِ مِنَ الْحَمٖيمِ ﴿٥٤﴾ فَشَارِبُونَ
شُرْبَ الْهٖيمِ ﴿٥٥﴾ هٰذَا نُزُلُهُمْ يَوْمَ الدّٖينِ ﴿٥٦﴾ نَحْنُ
خَلَقْنَاكُمْ فَلَوْلَا تُصَدِّقُونَ ﴿٥٧﴾

27-33. Amel defterleri sağdan verilenler ne bahtiyar kimselerdir. Onlar cennette dalbastı kiraz ağaçları, salkımlarla dolu muz ağaçları, yayılmış gölgeler altında, çağlayanların karşısında sefa sürecekler. Bitip tükenmek bilmeyen, yasak da edilmeyen binbir çeşit meyveden yiyecekler.

34-37. Cennette onlar için nadide eşler de olacak.[2] Biz o eşleri bambaşka nitelikte yaratmışızdır. Onların hepsi bakire, kocalarına düşkün ve aynı yaşta olacak.

2. Bu ayetteki *fürüş* kelimesi genellikle "döşekler" diye çevrilmektedir. Ancak bu kelime kadınlardan kinayedir. Çünkü Araplar kadını/cariyeyi kinaye yoluyla *firaş* (döşek), *libâs* (elbise) gibi kelimelerle nitelendirirlerdi. 2/Bakara 187. ayetteki *hünne libâsün leküm* (onlar sizin için bir elbisedir) nitelemesi de bir yönüyle buna işaret etmektedir. Ayrıca bu sûrenin 35-37. ayetleri de *fürûş* kelimesinin kadınlardan kinaye olduğuna delil teşkil etmektedir. Çeviride bu yorum esas alınmıştır (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XXIX. 145; Kurtubî, *el-Câmi'*, XVII. 136).

38-40. İşte bütün bu nimetler, amel defterleri sağdan verilen kimseler içindir. Onların birçoğu önceki ümmetlerden, birçoğu da sonrakilerdendir.

41-44. Amel defterleri soldan verilenlere gelince, onlar hayırsız mı hayırsız kimselerdir. Onlar cehennemin kavurucu ateşinde yanacaklar, kaynar su içecekler. Serinlik ve rahatlık vermeyen kapkara bir dumanın içinde nefessiz kalacaklar.

45-48. Çünkü onlar dünyada iken refah içinde şımarıp azmışlar; o en büyük günahta, Allah'a eş ve ortak koşmada ısrar etmişler ve bir de, "Ya! Biz ölüp toprağa karıştıktan, çürümüş bir kemik yığını hâline geldikten sonra tekrar diriltileceğiz, öyle mi?! Üstelik ölmüş-gitmiş atalarımız da diriltilecek ha!" demişlerdi.

49-50. [Ey Peygamber!] Şimdi aynen böyle söyleyen o müşriklere de ki: "Hiç şüpheniz olmasın ki öncekiler de sonrakiler de diriltilecek ve hepsi belli bir günde, kıyamet gününde bir araya toplanacaklar."

51-55. Sonra onlara şöyle denecek: "Ey diriliş gerçeğini yalanlayan dalalet ehli! Artık zakkum ağacından yiyeceksiniz. Karınlarınızı onunla dolduracak, üzerine de kaynar su içeceksiniz. Hem de susuzluktan kavrulmuş develerin suya saldırışı gibi ona saldırarak içeceksiniz.

56. İşte budur kıyamet günü onlara verilecek ziyafet(!)

57. [Ey Kâfirler!] Sizi yaratan biziz, biz! Hâla tevhid gerçeğini kabul etmeyecek misiniz?!

أَفَرَاَيْتُمْ مَا تُمْنُونَ ﴿٥٨﴾ ءَاَنْتُمْ تَخْلُقُونَهُٓ اَمْ نَحْنُ
الْخَالِقُونَ ﴿٥٩﴾ نَحْنُ قَدَّرْنَا بَيْنَكُمُ الْمَوْتَ وَمَا نَحْنُ
بِمَسْبُوقٖينَ ﴿٦٠﴾ عَلٰٓى اَنْ نُبَدِّلَ اَمْثَالَكُمْ وَنُنْشِئَكُمْ
فٖي مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ النَّشْاَةَ الْاُولٰى
فَلَوْلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾ اَفَرَاَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ ﴿٦٣﴾ ءَاَنْتُمْ
تَزْرَعُونَهُٓ اَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ ﴿٦٤﴾ لَوْ نَشَٓاءُ لَجَعَلْنَاهُ
حُطَامًا فَظَلْتُمْ تَفَكَّهُونَ ﴿٦٥﴾ اِنَّا لَمُغْرَمُونَ ﴿٦٦﴾ بَلْ
نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٦٧﴾ اَفَرَاَيْتُمُ الْمَٓاءَ الَّذٖي تَشْرَبُونَ
﴿٦٨﴾ ءَاَنْتُمْ اَنْزَلْتُمُوهُ مِنَ الْمُزْنِ اَمْ نَحْنُ الْمُنْزِلُونَ
﴿٦٩﴾ لَوْ نَشَٓاءُ جَعَلْنَاهُ اُجَاجًا فَلَوْلَا تَشْكُرُونَ ﴿٧٠﴾
اَفَرَاَيْتُمُ النَّارَ الَّتٖي تُورُونَ ﴿٧١﴾ ءَاَنْتُمْ اَنْشَاْتُمْ
شَجَرَتَهَٓا اَمْ نَحْنُ الْمُنْشِؤُنَ ﴿٧٢﴾ نَحْنُ جَعَلْنَاهَا
تَذْكِرَةً وَمَتَاعًا لِلْمُقْوٖينَ ﴿٧٣﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ
الْعَظٖيمِ ﴿٧٤﴾ فَلَٓا اُقْسِمُ بِمَوَاقِعِ النُّجُومِ ﴿٧٥﴾ وَاِنَّهُ
لَقَسَمٌ لَوْ تَعْلَمُونَ عَظٖيمٌ ﴿٧٦﴾

58-59. Rahimlere akıttığınız meniyi hiç düşündünüz mü?! O bir damla suyu ete kemiğe büründürüp insan hâline getiren siz misiniz yoksa biz miyiz?!

60-61. Hepiniz için ölümü mukadder kılan biziz.[3] Dilediğimiz takdirde sizi yok edip yerinize başka insanları getiririz. Biz buna kadir olduğumuz gibi, bilemeyeceğiniz bir şekil ve vasıfta sizi yeniden var etmeye de muktediriz. Çünkü biz sınırsız kudretimiz karşısında hiçbir engel tanımayız.

3. Bu ayetteki *nahnü kaddernâ beynekümü'l-mevt* ifadesi, insanoğlunun ölümlü bir varlık olmasının yanında ecellerin farklı takdir edilmesine de işaret eder (Bkz. Mâtüridî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne*, IX. 501).

62. Siz ilk yaratılışın nasıllığını pekâlâ biliyorsunuz. Öyleyse, yeniden diriltmeye muktedir olduğumuzu niçin düşünmüyorsunuz?!

63-64. Toprağa ektiğiniz tohumu hiç düşündünüz mü?! Onları büyütüp yeşerten siz misiniz yoksa biz miyiz?!

65-67. Biz dileseydik o güzelim ekinleri çerçöp hâline getirirdik. O zaman siz şaşkınlık ve çaresizlik içinde, "Eyvah! Mahvolduk, onca masraf boşa gitti. Varımızı yoğumuzu kaybettik!" diye sızlanır dururdunuz.

68-69. Peki ya içtiğiniz suya ne dersiniz?! Onu bulutlardan yağdıran siz misiniz yoksa biz miyiz?!

70. Biz isteseydik onu acı ve tuzlu yapardık. Öyleyse, bunca nimete iman ve itaat üzere şükretmeniz gerekmez mi?!

71. Peki, şu yaktığınız ateşe ne dersiniz?!

72. O ateşin tutuşmasını sağlayan [merh ve afâr] ağacını yaratan siz misiniz yoksa biz miyiz?!

73. Biz ateşi cehennem azabını hatırlatma vesilesi kıldık. Ateşi tutuşturan ağacı da çölde konar-göçer hâlde yaşayan insanlar için bir imkân ve kazanç kaynağı kıldık.

74. [Ey Peygamber!] İşte bütün bu nimetleri lütfeden yüce rabbinin adını/şanını tesbih et, yücelt!

75-76. [Ey Müşrikler!] Yıldızların doğuş ve batış yerlerine yemin ederek –ki eğer bilirseniz bu çok büyük bir yemindir– söylüyorum;[4]

4. Bu ayetteki *bi-mevâki'i'n-nücûm* tamlaması, "Peyderpey inen Kur'an'a" veya "Kur'an'ın peyderpey inişine" şeklinde de çevrilmiştir. Bu çeviri İbn Abbas, Mücâhid ve İkrime gibi müfessirlerin yorumuna dayanmaktadır (Bkz. İbn Atıyye, *el-Muharrerü'l-Vecîz*, V. 251). Ancak bu yoruma göre 75. ayetteki yemin de Kur'an, 77. ayetteki yeminin cevabı da Kur'an'dır. Oysa bu ayetlerdeki hitap Kur'an'ın Allah kelamı olduğunu inkâr eden müşriklere yöneliktir. Dolayısıyla onların şair veya kâhin sözü olarak nitelendirdikleri Kur'an üzerine yemin edildiğini, üstelik bir ara cümleyle, "Eğer bilirseniz bu çok büyük bir yemindir." denildiğini düşünmek, totolojik önerme çağrışımına sahip olduğu için, pek isabetli gözükmemektir.

[536]

إِنَّهُ لَقُرْاٰنٌ كَرِيمٌ ﴿٧٧﴾ فِي كِتَابٍ مَكْنُونٍ ﴿٧٨﴾
لَا يَمَسُّهُٓ اِلَّا الْمُطَهَّرُونَ ﴿٧٩﴾ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ
الْعَالَمِينَ ﴿٨٠﴾ اَفَبِهٰذَا الْحَدِيثِ اَنْتُمْ مُدْهِنُونَ ﴿٨١﴾
وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ اَنَّكُمْ تُكَذِّبُونَ ﴿٨٢﴾ فَلَوْلَٓا اِذَا
بَلَغَتِ الْحُلْقُومَ ﴿٨٣﴾ وَاَنْتُمْ حِينَئِذٍ تَنْظُرُونَ ﴿٨٤﴾
وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْكُمْ وَلٰكِنْ لَا تُبْصِرُونَ ﴿٨٥﴾
فَلَوْلَٓا اِنْ كُنْتُمْ غَيْرَ مَدِينِينَ ﴿٨٦﴾ تَرْجِعُونَهَٓا اِنْ
كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٨٧﴾ فَاَمَّٓا اِنْ كَانَ مِنَ الْمُقَرَّبِينَ
﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتُ نَعِيمٍ ﴿٨٩﴾ وَاَمَّٓا اِنْ
كَانَ مِنْ اَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٩٠﴾ فَسَلَامٌ لَكَ مِنْ
اَصْحَابِ الْيَمِينِ ﴿٩١﴾ وَاَمَّٓا اِنْ كَانَ مِنَ الْمُكَذِّبِينَ
الضَّٓالِّينَ ﴿٩٢﴾ فَنُزُلٌ مِنْ حَمِيمٍ ﴿٩٣﴾ وَتَصْلِيَةُ
جَحِيمٍ ﴿٩٤﴾ اِنَّ هٰذَا لَهُوَ حَقُّ الْيَقِينِ ﴿٩٥﴾ فَسَبِّحْ
بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٩٦﴾

77-78. [Muhammed'e indirilen] bu kelam çok değerli, yüce bir Kur'an'dır. O Allah'ın ilminde [Levh-i Mahfûz'da] korunmuştur.

79-80. Ona temiz olanlardan [meleklerden] başkası dokunamaz.[5] O âlemlerin rabbi Allah tarafından indirilmiştir.

5. Bu ayetteki *lâ yemessühû ille'l-mutahherûn* ifadesi Mushaf'a abdestsiz dokunulmasının caiz olmadığına delil gösterilmektedir. Ancak siyak-sibaktan da anlaşılacağı gibi bu ayetin Mushaf ve ona abdestsiz dokunmakla ilgisi yoktur. Kaldı ki abdestle ilgili ayet, Medine döneminde inen Mâide sûresinde yer almaktadır. Oysa bu sûre Mekkîdir. Ayrıca bu sûrenin indiği dönemde Mushaf diye bir şey de mevcut değildir. Ayetteki *mutahherûn* kelimesinden maksat, meleklerdir. Dolayısıyla ayette anlatılan husus, Kur'an'ın şair veya kâhin sözü olmadığı, bilakis onun Allah kelamı olduğu ve O'nun ilminde korunduğudur (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, XVII. 146). Bununla birlikte, İslam ulemasının bu ayete atıfla Mushaf'a abdestsiz dokunmanın caiz olmadığını söylemesi, dinî duyarlılık açısından bakıldığında kesinlikle isabetlidir. Çünkü Kur'an ve dolayısıyla onun cisimleşmiş şekli olan Mushaf, Allah kelamıdır ve her türlü hürmete layıktır. Bu itibarla, Mushaf'a abdestli dokunulmalı, Kur'an abdestli okunmalıdır. Kur'an'a hürmetin bir icabı da budur.

81-82. Şimdi siz bu kelama leke sürmeye mi kalkışacaksınız?! Böyle bir nimetten nasibinizi onu yalanlamaktan ibaret mi kılacaksınız?!

83-85. [Mademki siz müstağnisiniz, o hâlde acizlik nedir bilmezsiniz]. Hâlbuki can boğaza dayandığı zaman, siz hiçbir şey yapamaz, sadece acziyet içinde bakar durursunuz. O anda biz can çekişen kimseye sizden daha yakınızdır; ama siz bunu göremez, idrak edemezsiniz.

86-87. Mademki siz ceza görmeyeceğinizi iddia ediyorsunuz ve mademki canı veren ve alanın Allah olduğu gerçeğini inkâr iddianızda samimisiniz, öyleyse ölüp giden o canı geri getirin bakalım!

88-89. Ölen kişi Allah'a yakın olan, iman ve itaatte en önde yer alan kimselerden biriyse, onu güzel rızık ve nimetlerle dolu cennet beklemektedir.

90-91. Şayet ölen kişi, amel defteri sağ tarafından verilecek biriyse ona, "Selam olsun sana! Sen bahtiyar kullardansın." denecektir.

92-94. Yok eğer ölen kişi, hak dini yalanlamış ve dalalet batağına saplanmış biriyse, onun hakkı, kaynar su ziyafetinde ağırlanmak ve ateşe atılmaktır.

95. İşte bütün bu anlatılanlar şüphe götürmez gerçeklerdir.

96. [Ey Peygamber!] Yüce rabbinin adını/şanını tesbih et, yücelt!

57/HADÎD SÛRESİ

Medine döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 94. sûre olduğu ve Zilzâl sûresinden sonra, Muhammed sûresinden önce indiği belirtilir. Bazı müfessirlere göre nüzul dönemi en ihtilaflı sûredir. Fakat hem Mekkî hem Medenî ayetler içerdiği kesindir. Allah'ı tenzih ve yüceltme (tesbih) ifadesiyle başladıkları için "Müsebbihât" diye anılan beş sûrenin ilkidir. Diğer dördü ise Haşr, Saf, Cum'a ve Teğâbun sûreleridir. Toplam 29 ayettir. İsmini 25. ayette geçen ve "demir cevheri" anlamına gelen *hadîd* kelimesinden almıştır.

﴿سُورَةُ الْحَدِيدِ (٥٧)﴾
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ وَهُوَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ﴿١﴾ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ يُحْيِي
وَيُمِيتُۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٢﴾ هُوَ الْاَوَّلُ
وَالْاٰخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُۚ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٣﴾
هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فِي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ [537]
اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْاَرْضِ وَمَا
يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا
وَهُوَ مَعَكُمْ اَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٤﴾
لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ
﴿٥﴾ يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَهُوَ
عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٦﴾ اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَاَنْفِقُوا
مِمَّا جَعَلَكُمْ مُسْتَخْلَفِينَ فِيهِ فَالَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ
وَاَنْفَقُوا لَهُمْ اَجْرٌ كَبِيرٌ ﴿٧﴾ وَمَا لَكُمْ لَا تُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ
وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ لِتُؤْمِنُوا بِرَبِّكُمْ وَقَدْ اَخَذَ مِيثَاقَكُمْ
اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ın şanını yüceltir. Çünkü O üstün kudret sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

2. Göklerin ve yerin mutlak hükümranlığı O'nundur. Canı veren de O'dur, alan da. O her şeye kadirdir.

3. O evveldir, âhirdir, zâhirdir, bâtındır. [O ezelîdir, ebedîdir. Varlığının başlangıcı da sonu da yoktur. Buna mukabil varlığının ve kudretinin delilleri aşikârdır; fakat zatı ve mahiyeti kavranamazdır]. O her şeyin bilgisine sahiptir.

4. O Allah ki gökleri ve yeri altı günde/evrede yaratmış, ayrıca bütün varlıkları hükmüne boyun eğdirip kâinatta mutlak hükümranlık kurmuştur. O, toprağa giren ve topraktan çıkan, gökten inen ve göğe yükselen ne varsa hepsini bilir. Nerede olursanız olun O sizinle beraberdir. Allah yapıp ettiğiniz her şeyi görür.

5. Göklerin ve yerin mutlak hükümranlığı O'na aittir. Sonunda bütün işler O'na döner; [kâinatta olup biten her şey O'nun bilgisi ve iradesi dâhilinde cereyan eder.]

6. O, geceyi kısaltarak gündüze, gündüzü kısaltarak geceye katar. O kalplerde saklanan duygu, düşünce ve niyetleri bilir.

7. Allah'a ve elçisine yürekten inanıp güvenin. Allah'ın size emanet edip tasarruf yetkisi verdiği maldan-mülkten O'nun yolunda harcayın. [Bilin ki] sizden iman edip malından mülkünden Allah yolunda harcayanlara büyük bir mükâfat vardır.

8. Peygamber sizi rabbinize inanıp güvenmeniz için çağırıp durduğu hâlde, size ne oluyor da Allah'a inanıp güvenmiyorsunuz?! Oysa rabbiniz sizden ezelde söz aldığında hepiniz iman etmiştiniz. Eğer Allah'a inanıp güvenirseniz, bundan kazançlı çıkarsınız.

هُوَ الَّذِي يُنَزِّلُ عَلَىٰ عَبْدِهِ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لِّيُخْرِجَكُم
مِّنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ۚ وَإِنَّ اللَّهَ بِكُمْ لَرَءُوفٌ
رَّحِيمٌ ﴿٩﴾ وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِلَّهِ
مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ ۚ لَا يَسْتَوِي مِنكُم مَّنْ
أَنفَقَ مِن قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ ۚ أُولَٰئِكَ أَعْظَمُ دَرَجَةً
مِّنَ الَّذِينَ أَنفَقُوا مِن بَعْدُ وَقَاتَلُوا ۚ وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ
الْحُسْنَىٰ ۚ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٠﴾ مَّن ذَا الَّذِي
يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ
[538] كَرِيمٌ ﴿١١﴾ يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَىٰ
نُورُهُم بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِم بُشْرَاكُمُ الْيَوْمَ
جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ
ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿١٢﴾ يَوْمَ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ
وَالْمُنَافِقَاتُ لِلَّذِينَ آمَنُوا انظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِن
نُّورِكُمْ قِيلَ ارْجِعُوا وَرَاءَكُمْ فَالْتَمِسُوا نُورًا
فَضُرِبَ بَيْنَهُم بِسُورٍ لَّهُ بَابٌ بَاطِنُهُ فِيهِ الرَّحْمَةُ
وَظَاهِرُهُ مِن قِبَلِهِ الْعَذَابُ ﴿١٣﴾

9. Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için kulu Muhammed'e açık-seçik ayetler indiren O'dur. Çünkü Allah size karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.

10. Göklerin ve yerin ezelî-ebedî mirasçısı Allah olduğu hâlde, siz ne diye malınızdan mülkünüzden O'nun yolunda harcamıyorsunuz?! [Bilin ki] sizden Mekke'nin fethinden önce Allah yolunda mallarından harcayan ve savaşanlar diğerleriyle eşit değildir. Bu kimseler, [zor zamanlarda mallarını ve canlarını ortaya koydukları için] fetihten sonra harcama yapan ve savaşanlardan daha üstün bir dereceye sahiptirler. Bununla birlikte, Allah hepsine cennet vaat etmiştir. [Unutmayın ki] Allah yapıp ettiğiniz her şeyden haberdardır.

11. Kim gönül rızasıyla malından mülkünden Allah yolunda harcarsa, Allah da bunun mükâfatını fazlasıyla verir. Nitekim böyleleri için ahirette büyük bir mükâfat vardır.[1]

1. Bu ayetteki *men yukridullâhe karzen hasenen* ifadesi lafza bağlı olarak, "Kim Allah'a güzel bir borç/ödünç verirse" şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu mecazlı/istiareli bir ifade olup mümin bir kimsenin ihlasla, gönül rızasıyla malından mülkünden Allah yolunda harcamasına delalet eder (Bkz. Ebüssuûd, *İrşâdü'l-Akli's-Selîm*, VIII. 77-78).

12. [Ey Peygamber!] Mahşer günü erkek-kadın bütün müminlerin, [iman ve salih amelleriyle kazandıkları] nurlarının önlerini ve yanlarını aydınlattığını göreceksin.[2] Onlara, "Müjdeler olsun size! Şimdi girin içinde derelerin çağıldadığı ve temelli kalacağınız cennetlere!" denecek. Büyük bahtiyarlık işte budur!

2. Bu ayetteki *eymânihim* tamlaması genellikle "sağlarında/sağlarından" şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu kelime hem sağ hem sol tarafı ifade etmektedir (Bkz. Ferrâ, *Meâni'l-Kur'ân*, III. 132). Yine bu ayetteki *yes'â* fiili meallerin hemen hepsinde nurun yüklemi olarak, "nurlarının koştuğunu, koşuşturduğunu" şeklinde çevrilmektedir. Oysa koşan nur değil, nurun sahipleridir. Dolayısıyla burada kastedilen mana, nurun aydınlatmasıdır (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXVII. 380).

13. O gün, münafık erkekler ve kadınlar, "Biraz bekleyin, biz de ışığınızdan faydalanalım." diye müminlere yalvaracaklar. Ama onlara, "[Siz dönmeyi/dönekliği pek seversiniz, o hâlde eğer mümkünse] şimdi de dönün ve ışığı geride bıraktığınız yerde, dünyada arayın." denecek. O sırada aralarına kapısı bulunan bir sur çekilecek. Bu surun müminlere bakan iç cephesi rahmet/cennet, münafıklara bakan dış cephesi ise azap/cehennemdir.

يُنَادُونَهُمْ اَلَمْ نَكُنْ مَعَكُمْۜ قَالُوا بَلٰى وَلٰكِنَّكُمْ فَتَنْتُمْ
اَنْفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَارْتَبْتُمْ وَغَرَّتْكُمُ الْاَمَانِيُّ
حَتّٰى جَٓاءَ اَمْرُ اللّٰهِ وَغَرَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُورُ ﴿١٤﴾ فَالْيَوْمَ
لَا يُؤْخَذُ مِنْكُمْ فِدْيَةٌ وَلَا مِنَ الَّذ۪ينَ كَفَرُواۜ مَأْوٰيكُمُ
النَّارُۜ هِيَ مَوْلٰيكُمْۜ وَبِئْسَ الْمَص۪يرُ ﴿١٥﴾ اَلَمْ يَأْنِ
لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللّٰهِ وَمَا نَزَلَ
مِنَ الْحَقِّۙ وَلَا يَكُونُوا كَالَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ مِنْ
قَبْلُ فَطَالَ عَلَيْهِمُ الْاَمَدُ فَقَسَتْ قُلُوبُهُمْۜ وَكَث۪يرٌ
مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿١٦﴾ اِعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ يُحْيِ الْاَرْضَ
بَعْدَ مَوْتِهَاۜ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٧﴾
اِنَّ الْمُصَّدِّق۪ينَ وَالْمُصَّدِّقَاتِ وَاَقْرَضُوا اللّٰهَ قَرْضًا
حَسَنًا يُضَاعَفُ لَهُمْ وَلَهُمْ اَجْرٌ كَر۪يمٌ ﴿١٨﴾ وَالَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِه۪ٓ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الصِّدّ۪يقُونَۗ وَالشُّهَدَٓاءُ [539]
عِنْدَ رَبِّهِمْۜ لَهُمْ اَجْرُهُمْ وَنُورُهُمْۜ وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا
وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَٓا اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَح۪يمِ ﴿١٩﴾

14-15. Münafıklar müminlere, "Biz dünyada sizinle beraber değil miydik, sizin yanınızda yer almamış mıydık?!" diyecekler. Müminler de şöyle karşılık verecekler: "Evet, görünüşte öyleydi; fakat siz münafıklık ederek kendinizi yaktınız; biz müminlerin başına hep musibet gelmesini bekleyip durdunuz; [Allah'ın ayetlerinden ve bilhassa ölüm sonrası dirilişin gerçekliğinden] hep derin şüphe duydunuz. Ham hayaller ve hülyalar, ölüm gelip çatıncaya kadar sizi oyalayıp durdu. Dolayısıyla şeytan da sizi, ["Allah çok merhametlidir; O günahları affedicidir. Ahirette azap yoktur. Hatta ahiret diye bir şey yoktur.' gibi telkinlerle] Allah hakkında aldattı. Artık bugün sizden de, kâfirliklerini açıkça ilan edenlerden de azaptan kurtuluş fidyesi kabul edilmeyecektir. Sizin daimi yeriniz, meskeniniz cehennemdir. Evet, sizin yareniniz cehennemdir. Ne kötü bir son duraktır cehennem!"

16. Müminlerin Allah'ı saygıyla anıp da O'nun katından gelen Kur'an ayetleri karşısında kalplerinin yumuşama zamanı gelmedi mi?! Müminler, vaktiyle kendilerine kitap verilen fakat uzun zaman içerisinde [Allah'ın emirlerini hafife alma, günaha dalma gibi davranışları sebebiyle] kalpleri katılaşan kimseler [İsrailoğulları] gibi olmasınlar. Çünkü onların çoğu fasık/kâfir kimselerdir.

17. Bilin ki ölümünden sonra toprağı [yağmurla] canlandıran Allah'tır. [O hâlde, katılaşmış/ölmüş kalpler de ancak Allah'ı anmakla yumuşayıp canlanır]. Hiç şüphe yok ki biz, düşünüp ibret alın diye azamet ve kudretimizin delillerini anlattık.

18. Karşılıksız yardımda bulunan, gönül rızasıyla mallarından-mülklerinden Allah yolunda harcayan erkekler ve kadınlar var ya,[3] işte onların mükâfatları kat kat artırılır. Nitekim onları ahirette çok değerli bir mükâfat [cennet] beklemektedir.

3. Bu ayetteki *el-mussaddikîn ve'l-mussaddikât* kelimeleri kıraat imamlarından Ebû Bekr Şu'be rivayetine göre Âsım ve İbn Kesîr'in *el-musaddikîn ve'l-musaddikât* şeklindeki okuyuşlarına göre "Allah'ı ve peygamberini tasdik edenler" şeklinde de çevrilebilir (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, VIII. 169).

19. Allah'a ve peygamberlerine yürekten inananlar var ya, işte onlar rablerinin katında, özü sözüne uyan ve hakikatin şahidi olan kimseler mertebesindedirler. Onların hem mükâfatları vardır hem de [önlerini ve yanlarını] aydınlatan nurları... Kâfirlikte direnip ayetlerimizi yalanlayanlar ise cehennemliklerin ta kendileridir.

اِعْلَمُوا اَنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ
بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِى الْاَمْوَالِ وَالْاَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ
اَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرٰيهُ مُصْفَرًّا ثُمَّ
يَكُونُ حُطَامًا وَفِى الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ
مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ
﴿٢٠﴾ سَابِقُوا اِلٰى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا
كَعَرْضِ السَّمَاءِ وَالْاَرْضِ اُعِدَّتْ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا
بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ
ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢١﴾ مَا اَصَابَ مِنْ مُصِيبَةٍ
فِى الْاَرْضِ وَلَا فِى اَنْفُسِكُمْ اِلَّا فِى كِتَابٍ مِنْ
قَبْلِ اَنْ نَبْرَاَهَا اِنَّ ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ ﴿٢٢﴾ لِكَيْلَا
تَاْسَوْا عَلٰى مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا اٰتٰيكُمْ وَاللّٰهُ
لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ﴿٢٣﴾ اَلَّذِينَ يَبْخَلُونَ
وَيَاْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَمَنْ يَتَوَلَّ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ
[540] الْغَنِىُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٤﴾ لَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ
وَاَنْزَلْنَا مَعَهُمُ الْكِتَابَ وَالْمِيزَانَ لِيَقُومَ النَّاسُ
بِالْقِسْطِ وَاَنْزَلْنَا الْحَدِيدَ فِيهِ بَاْسٌ شَدِيدٌ وَمَنَافِعُ
لِلنَّاسِ وَلِيَعْلَمَ اللّٰهُ مَنْ يَنْصُرُهُ وَرُسُلَهُ بِالْغَيْبِ اِنَّ
اللّٰهَ قَوِىٌّ عَزِيزٌ ﴿٢٥﴾

20. Bilin ki dünya hayatı [Allah'ın çağrısına aldırmadan yaşandığı takdirde,] oyundan, eğlenceden, süs ve gösterişten, birbirinize karşı övünmeden ve daha çok mal-mülk ve evlat sahibi olma hırsından ibarettir.

Dünyadaki fâni hayat aynen şu misaldir: Bir yağmur yağar, bitirdiği bitkiler çiftçileri çok mutlu eder. Derken, bir de bakarsın ki sararıp solmuş, kuru ot ve saman olmuş! [Unutmayın ki] varsa yoksa dünya diyenler için ahirette şiddetli bir azap, ahireti dünyaya tercih edenler içinse Allah'ın bağışlaması ve rızası vardır. Evet, dünyadaki fâni hayat aldatıcı bir hazdan başka bir şey değildir!

21. O hâlde siz siz olun, rabbinizin af ve mağfiretine erebilmek, Allah'a ve peygamberlerine yürekten inananlar için hazırlanmış bulunan ve genişliği yerle göğün genişliği gibi olan cennete girebilmek için yarışın. Cennet, Allah'ın dilediği/layık gördüğü kimselere ihsan ettiği bir lütuftur. Allah büyük lütuf sahibidir.

22. Yerinize yurdunuza isabet eden veya bizzat kendi başınıza gelen [kıtlık, kuraklık, hastalık, yoksulluk gibi] hiçbir musibet yoktur ki biz onu yaratmadan önce ezelî ilmimizde mevcut olmasın. Şüphesiz her şeyi bilmek Allah için çok kolaydır.

23. [Her şeyin Allah'ın bilgisi ve iradesi dâhilinde gerçekleştiğini bilin de] kaybettiğiniz şeylere hayıflanmayın, O'nun size verdiği nimetlerden dolayı da şımarmayın. Ayrıca, Allah'ın kendini beğenen, şımarıp böbürlenen kimseleri hiç sevmediğini de unutmayın.

24. Böyle kimseler cimrilik ederler, üstelik insanlara da cimriliği öğütlerler. Kim malından-mülkünden Allah yolunda harcamadan kaçınırsa, bilsin ki Allah kimsenin malına-mülküne, yardım ve sadakasına muhtaç değildir. O bizatihi her türlü övgüye layıktır.

25. Biz peygamberlerimizi mucizelerle gönderdik, beraberlerinde vahiyler indirdik ve insanlar arasında adaleti tesis edecek ölçüler belirledik. Ayrıca çok dayanıklı bir madde olan ve insanlara birçok fayda sağlayan demir cevherini de büyük bir nimet olarak biz lütfettik. Allah bütün bu nimetleri kendi dinine ve elçilerine kimlerin ihlas ve samimiyetle destek vereceğini ortaya çıkarmak için lütfetti. Şüphesiz Allah çok güçlü ve kudretlidir.

26. Andolsun ki biz Nuh'u ve İbrahim'i peygamber olarak gönderdik. Her ikisinin soyundan [Hûd, Sâlih, İsmail, İshak, Yakub gibi] birçok şahsiyeti peygamberlik ve vahye mazhar kıldık. Onların gönderildikleri halklardan bir kısmı tevhide iman yolundan gitti, çoğunluğu ise fâsıklığı/kâfirliği tercih etti.

27. Biz onların ardından [Yusuf, Musa gibi] başka peygamberlerimizi de gönderdik. Onların ardından da Meryem oğlu İsa'yı gönderdik ve ona İncil'i verdik. Ona uyanların kalplerine sevgi, şefkat ve merhameti yerleştirdik.

Ruhbanlığa gelince, biz onlara böyle bir şey emretmedik. Ruhbanlığı Allah'ın rızasını kazanmak adına kendileri icat ettiler[4] fakat bunun icaplarını gerektiği gibi yerine getirmediler. Biz onlardan gerçek iman sahibi olanlara mükâfatlarını verdik; ancak pek çoğu doğru yoldan saptı.

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحاً وَاِبْرٰهِيمَ وَجَعَلْنَا فِى ذُرِّيَّتِهِمَا
النُّبُوَّةَ وَالْكِتَابَ فَمِنْهُمْ مُهْتَدٍ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ فَاسِقُونَ
﴿٢٦﴾ ثُمَّ قَفَّيْنَا عَلٰٓى اٰثَارِهِمْ بِرُسُلِنَا وَقَفَّيْنَا بِعِيسَى
ابْنِ مَرْيَمَ وَاٰتَيْنَاهُ الْاِنْجِيلَ وَجَعَلْنَا فِى قُلُوبِ الَّذِينَ
اتَّبَعُوهُ رَأْفَةً وَرَحْمَةً وَرَهْبَانِيَّةً ابْتَدَعُوهَا مَا كَتَبْنَاهَا
عَلَيْهِمْ اِلَّا ابْتِغَٓاءَ رِضْوَانِ اللّٰهِ فَمَا رَعَوْهَا حَقَّ
رِعَايَتِهَا فَاٰتَيْنَا الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْهُمْ اَجْرَهُمْ وَكَثِيرٌ
مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٢٧﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ
وَاٰمِنُوا بِرَسُولِهِ يُؤْتِكُمْ كِفْلَيْنِ مِنْ رَحْمَتِهِ وَيَجْعَلْ
لَكُمْ نُوراً تَمْشُونَ بِهِ وَيَغْفِرْ لَكُمْ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ
﴿٢٨﴾ لِئَلَّا يَعْلَمَ اَهْلُ الْكِتَابِ اَلَّا يَقْدِرُونَ عَلٰى
شَيْءٍ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَاَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ
يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٢٩﴾

4. Bu ayetteki *ve-rahbâniyyeten* kelimesi *ra'feten* ve *rahmeten* kelimelerine matuf olarak da çevrilebilir. Buna göre *ve-ce'alnâ* lafzıyla başlayan ifade, "[Biz] ona uyanların kalplerine sevgi, şefkat ve merhamet duygusu ile ruhbanlık eğilimini yerleştirdik; fakat onlar ruhbanlığı aslî amacından saptırdılar. Oysa biz onlara bunu sırf Allah'ın rızasını kazanmaya matuf olarak emretmiştik." şeklinde bir manaya gelir (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV. 68; Kurtubî, *el-Câmi'*, XVII. 170).

28. Ey önceki peygamberlere inananlar! Allah'a itaatsizlikten sakının. O'nun bu [son] peygamberine de inanın ki O da size lütuf ve rahmet hazinesinden fazla fazla mükâfat versin, size [mahşer günü önünüzü] aydınlatacak nur bahşetsin ve sizi bağışlayıp affetsin. [Bilin ki] Allah çok affedici, çok merhametlidir.

29. Yahudiler ve Hıristiyanlar iyi bilmeliler ki Allah'ın vahiy ve peygamberlik lütfuna onlar asla karışamazlar.[5] Bu lütuf Allah'ın elindedir; dolayısıyla vahiy ve peygamberliği dilediğine verir. Allah büyük lütuf ve ihsan sahibidir.

5. Vâhidî'nin çok zor/müşkil olarak nitelendirdiği ve öncesiyle irtibatı hususunda müfessirlerin ve meanî âlimlerinin sadra şifa bir izahta bulunamadıklarını belirttiği bu ayete verdiğimiz anlam *li-ellâ* lafzındaki *lâ* harfinin –*mâ mene'ake ellâ tescüde* (7/A'râf 12) ifadesindeki gibi– sıla/zaid olduğu yorumuna dayanmaktadır. Abdullah b. Mes'ûd'un *li-key ya'leme ehlü'l-kitâb* (Ehl-i kitap bilsin diye) şeklindeki kıraati de bu yorumu desteklemektedir (Bkz. Ferrâ, *Meâni'l-Kur'ân*, III. 137). Ancak Ebû Müslim el-İsfahânî ve diğer bazı müfessirler bu harfi zaid kabul etmemişlerdir. Buna göre ayette, "Yahudiler ve Hıristiyanlar, Allah'ın vahiy ve peygamberlik lütfunu belli birtakım topluluklara münhasır kılmaya kadir olabileceklerini zannetmesinler, bilakis bu lütfun ancak Allah'ın elinde olduğunu bilip anlasınlar diye işte biz böyle böyle yaptık." şeklinde bir takdirî anlam kastedilmektedir (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XXIX. 216).

[541] ﴿ سُورَةُ الْمُجَادَلَةِ (٥٨) ﴾

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

قَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّت۪ي تُجَادِلُكَ ف۪ي زَوْجِهَا وَتَشْتَك۪ٓي
اِلَى اللّٰهِ وَاللّٰهُ يَسْمَعُ تَحَاوُرَكُمَاۜ اِنَّ اللّٰهَ سَم۪يعٌ بَص۪يرٌ
﴿١﴾ اَلَّذ۪ينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُمْ مِنْ نِسَٓائِهِمْ مَا هُنَّ
اُمَّهَاتِهِمْۜ اِنْ اُمَّهَاتُهُمْ اِلَّا الّٰٓـ۪ي وَلَدْنَهُمْۜ وَاِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ
مُنْكَرًا مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًاۜ وَاِنَّ اللّٰهَ لَعَفُوٌّ غَفُورٌ ﴿٢﴾
وَالَّذ۪ينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَٓائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا
فَتَحْر۪يرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَتَمَٓاسَّاۜ ذٰلِكُمْ تُوعَظُونَ بِه۪ۜ
وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَب۪يرٌ ﴿٣﴾ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ
شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَتَمَٓاسَّاۚ فَمَنْ لَمْ
يَسْتَطِعْ فَاِطْعَامُ سِتّ۪ينَ مِسْك۪يناًۜ ذٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ
وَرَسُولِه۪ۜ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِۜ وَلِلْكَافِر۪ينَ عَذَابٌ اَل۪يمٌ
﴿٤﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ يُحَٓادُّونَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ كُبِتُوا كَمَا كُبِتَ
الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَقَدْ اَنْزَلْنَٓا اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍۜ وَلِلْكَافِر۪ينَ
عَذَابٌ مُه۪ينٌۚ ﴿٥﴾

58/MÜCÂDİLE SÛRESİ

Medine döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 105. sûre olduğu ve Münâfikûn sûresinden sonra, Hucurât sûresinden önce indiği belirtilir. 7. ayetin Mekke'de nazil olduğuna dair bir rivayet de vardır. Toplam 22 ayettir. İsmini ilk ayete konu olan Havle/Huveyle bint Sa'lebe'ye atfen "[kocası hakkında] tartışan, şikâyet bildiren kadın" anlamına gelen *mücâdile* kelimesinden almıştır. Sûrenin ismi "Mücâdele" (tartışma) şeklinde de okunmuştur. Ayrıca, ilk iki kelimesine atfen "Kad semia sûresi" diye de adlandırılmıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. [Ey Peygamber!] Kocası hakkında sana şikâyet bildiren, gam ve kederini Allah'a arz eden [Havle binti Sa'lebe adlı] kadının sözlerini Allah elbet işitti, duasını kabul etti. Hâliyle Allah ikinizin arasında geçen konuşmaları işitiyordu. Şüphesiz Allah her şeyi işitir ve görür.

2. [Ey Müminler!] Zıhar yoluyla, [yani "Sen bana artık annem gibisin!" diyerek] karılarını boşayan kimseler bilsinler ki böyle söylemekle o kadınlar kendilerinin anaları olmaz. Onların anneleri kendilerini doğuranlardır. Şu hâlde, onlar [karılarına, "Sen bana artık annem gibisin!" demekle] çirkin ve asılsız bir söz söylemiş oluyorlar. Böyleyken, Allah size karşı çok affedici, çok bağışlayıcıdır.

3. Karılarını "Sen bana artık annem gibisin!" diyerek boşayan, sonra da pişmanlık duyup bu sözlerini geri almak isteyen kimseler, bu karılarıyla ilişkiye girmeden önce bir köle azat etsinler. Yaptığınız yanlış işe ceza-kefaret olarak sizden istenen budur. [Unutmayın ki] Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.

4. Köle azat etme imkânı bulunmayan kimse, karısıyla ilişkiye girmeden önce peş peşe iki ay oruç tutsun. Buna da gücü yetmeyen kimse altmış fakiri doyursun. Bu hükümler, Allah'a ve elçisine iman ve itimadınızdaki samimiyeti göstermeniz içindir. Bütün bunlar Allah'ın belirlediği hükümlerdir. [Bilin ki] bu hükümleri reddedenler için acıklı/elemli bir azap vardır.

5. Allah'a ve elçisine karşı gelenler, kendilerinden önce böyle yapanlar nasıl rezil-rüsva oldularsa aynı şekilde rezil-rüsva olacaklar. [Onlar için hiçbir mazeret söz konusu değildir]. Çünkü biz hak ve hakikati açıkça anlatan ayetler indirmişizdir. Ayetlerimizi reddedenler için alçaltıcı/aşağılayıcı bir azap vardır.

يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمِيعًا فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا
اَحْصٰيهُ اللّٰهُ وَنَسُوهُ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيدٌ
﴿٦﴾ اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي [542]
الْاَرْضِ مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوٰى ثَلٰثَةٍ اِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ
وَلَا خَمْسَةٍ اِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا اَدْنٰى مِنْ ذٰلِكَ
وَلَا اَكْثَرَ اِلَّا هُوَ مَعَهُمْ اَيْنَ مَا كَانُوا ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا
عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧﴾ اَلَمْ
تَرَ اِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوٰى ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا
نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنَاجَوْنَ بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ
الرَّسُولِ وَاِذَا جَاؤُكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللّٰهُ
وَيَقُولُونَ فِي اَنْفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللّٰهُ بِمَا نَقُولُ
حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ يَصْلَوْنَهَا فَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٨﴾ يَا
اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا بِالْاِثْمِ
وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ وَتَنَاجَوْا بِالْبِرِّ
وَالتَّقْوٰى وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِي اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٩﴾ اِنَّمَا
النَّجْوٰى مِنَ الشَّيْطَانِ لِيَحْزُنَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَلَيْسَ
بِضَارِّهِمْ شَيْـًٔا اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ
الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾

6. Gün gelecek, Allah onların hepsini diriltecek ve dünyada iken yapıp ettikleri her şeyi kendilerine bildirip hak ettikleri cezayı verecektir. Her ne kadar onlar yapıp ettiklerini unutmuş olsalar da ziyanı yok, Allah hepsini kaydetmiştir. Şüphesiz Allah her şeyi görür, bilir.

7. [Ey Peygamber!] Bilmez misin, Allah göklerde ve yerde ne varsa hepsini bilir. Üç kişi gizlice konuşuyorlarsa bilsinler ki dördüncüsü mutlaka Allah'tır. Beş kişi olsalar altıncısı mutlaka Allah'tır. Gizlice konuşanlar ister bundan daha az ister daha çok olsunlar ve nerede bulunurlarsa bulunsunlar Allah mutlaka onlarla beraberdir. Dolayısıyla kıyamet günü gelip çatınca Allah onların yapıp ettikleri her şeyi kendilerine bildirip hak ettikleri karşılığı verecektir. Şüphesiz Allah her şeyi bilir.

8. [Ey Peygamber!] Aralarında kötü niyetle gizli konuşmalar yapmak kendilerine yasaklanmış olmasına rağmen bu yasağa uymayıp kötülük, düşmanlık ve Peygamber'e karşı gelmek maksadıyla gizli kapaklı konuşanları görüyorsun değil mi?! Onlar seninle karşılaşınca, Allah'ın seni selamlamadığı şekilde, ["es-selâmü aleyküm" yerine "es-sâmü aleyküm" (Geberip gidesin!)" gibi kinayeli sözlerle] selamlarlar. Üstelik kendi aralarında, "Allah bizi bu söylediklerimizden dolayı cezalandırsa ya!" diyerek alay ederler. [Şimdilik alay etsinler bakalım, nasılsa] cehennem onların hakkından gelecektir. Evet, onların hepsi cehenneme atılacaklar. Ne kötü bir son duraktır cehennem!

9. [Ey Müminler!] Kendi aranızda gizli konuşmalar yaptığınız zaman, bu konuşmaları [Yahudiler ve münafıklar gibi] kötülük, düşmanlık ve Peygamber'e karşı gelmek gibi bir maksatla yapmayın. Gizli konuşmalarınızı ancak Allah'ın razı olacağı işler ve O'na itaatsizlikten sakınma hususunda yapın. Sonunda huzuruna çıkarılıp hesap vereceğiniz Allah'ın azabından korkun.

10. Kötü niyetli gizli konuşmalar gerçek müminleri üzmek için şeytanın yönlendirmesiyle yapılmaktadır. Oysa bu tür konuşmalar Allah'ın izni olmadan müminlere hiçbir zarar veremez. Öyleyse, müminler yalnız Allah'a güvensinler.

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِى
الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللّٰهُ لَكُمْۚ وَاِذَا قِيلَ
انْشُزُوا فَانْشُزُوا يَرْفَعِ اللّٰهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْۙ
وَالَّذِينَ اُو۫تُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍؕ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
[543] خَبِيرٌ ﴿١١﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ
فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوٰيكُمْ صَدَقَةًؕ ذٰلِكَ خَيْرٌ لَكُمْ
وَاَطْهَرُؕ فَاِنْ لَمْ تَجِدُوا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٢﴾
ءَاَشْفَقْتُمْ اَنْ تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوٰيكُمْ صَدَقَاتٍؕ
فَاِذْ لَمْ تَفْعَلُوا وَتَابَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ فَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ
وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُؕ وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا
تَعْمَلُونَ ﴿١٣﴾ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ تَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ
اللّٰهُ عَلَيْهِمْؕ مَا هُمْ مِنْكُمْ وَلَا مِنْهُمْۙ وَيَحْلِفُونَ عَلَى
الْكَذِبِ وَهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿١٤﴾ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ عَذَابًا
شَدِيدًاؕ اِنَّهُمْ سَٓاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٥﴾ اِتَّخَذُٓوا
اَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ فَلَهُمْ عَذَابٌ
مُهِينٌ ﴿١٦﴾ لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَلَٓا اَوْلَادُهُمْ
مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔاؕ اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِؕ هُمْ فِيهَا
خَالِدُونَ ﴿١٧﴾

11. Ey Müminler! [Peygamber'in sohbetini dinlemek ve ona daha yakın olmak istediğiniz] meclislerde size, "[Sohbete yeni katılan ve ayakta kalanlara, bilhassa Bedir savaşı gazilerine] yer açın!" denildiği zaman derhal yer açın ki Allah da [af ve mağfiretinde] size geniş bir yer açsın. Yine size, "Kalkın!" denilince kalkın ki Allah da içinizden [münafıkların değil] yürekten iman edenlerin ve hakikati idrak lütfuna erenlerin derecelerini yükseltsin. [Unutmayın ki] Allah yapıp ettiğiniz her şeyden haberdardır.

12. Ey Müminler! Peygamber'le özel olarak görüşüp konuşmak istediğiniz zaman, önce fakirlere yardımda bulunun. [Bilin ki] bu sizin için mutlak hayırlı ve çok nezih bir davranıştır; [çünkü bu sayede kalpleriniz aşırı mal sevgisinden arınır]. Yardım mahiyetinde verecek bir şey bulamıyorsanız, bilin ki Allah sizi bundan muaf tutup bağışlar. Çünkü Allah çok affedici, çok merhametlidir.

13. Peygamber'le özel görüşme yapmadan önce fakir-fukaraya yardımda bulunmak çok zor geldi, değil mi?! İmkân sahibi olduğunuz hâlde bunu yapmamanıza rağmen Allah [sizi cezalandırmak yerine] bu yükümlülüğünüzü kaldırdı. O hâlde, siz [diğer yükümlülüklerinizi harfiyen yerine getirmeye bakın]; namazı hakkıyla kılın, zekâtı verin. Allah'a ve elçisine itaat edin. [Unutmayın ki] Allah yapıp ettiğiniz her şeyden haberdardır.

14. [Ey Peygamber!] Allah'ın gazabına uğramış Yahudiler güruhunu dost edinip onlarla işbirliği yapan şu münafıkları görüyorsun değil mi?! Aslında o münafıklar ne sizden, ne de onlardandır. Böyleyken, onlar ne kadar çirkin bir şey olduğunu bile bile yalan yere, "Biz de müminiz." diye yemin ederler.

15. Allah onlara çok şiddetli bir azap hazırlamıştır. Çünkü onlar gerçekten çok kötü işler peşinde koşuyorlar.

16. Onlar bir taraftan yeminlerini kalkan olarak kullanıp size karşı kendilerini korurlar, bir taraftan da iki yüzlülükleriyle insanları Allah yolundan alıkoyarlar. Bu yüzden onlar alçaltıcı/aşağılayıcı bir azaba çarptırılacaklar.

17. Malları-mülkleri de oğulları-uşakları da Allah'ın azabından onları kurtaramayacaktır. Onlar cehennemliktirler; orada temelli kalacaklardır.

18. Allah'ın hepsini dirilteceği gün, onlar size karşı yemin ettikleri gibi, kendilerine fayda sağlayacağı zannıyla O'na karşı da yemin edecekler; [ama yeminleri hiçbir fayda sağlamayacaktır]. İyi bilin ki onlar ikiyüzlü yalancılardır.

19. Şeytan onlar üzerinde hâkimiyet kurmuş ve böylece onlara Allah'ı anmayı unutturmuştur. İşte onlar şeytanın yandaşlarıdır. İyi bilin ki şeytanın yandaşları helak ve hüsrana mahkûmdur.

20. Allah'a ve elçisine karşı gelenler yok mu, işte onlar en alçaklar zümresinden olup zillet içinde kalmaya mahkûmdur.

21. Çünkü Allah, "Muhakkak ki ben üstün geleceğim, ben ve elçilerim!" diye hükmetmiştir. Şüphesiz Allah çok güçlüdür, mutlak üstündür.

22. [Ey Peygamber!] Allah'a ve ahirete gerçekten inanan bir topluluğun Allah'a ve elçisine baş kaldıran kimselerle işbirliği yaptıklarına tanık olamazsın. İsterse onlar kendi babaları, çocukları, kardeşleri ve aşiretleri olsunlar. Çünkü Allah o müminlerin kalplerine imanı nakşetmiş, lütuf ve inayetiyle onları desteklemiştir.

Allah onları içinde derelerin çağıldadığı cennetlere yerleştirecektir. Onlar orada temelli kalacaklar. Allah onlardan, onlar da Allah'tan hoşnuttur. İşte onlar Allah'tan yana olan kimselerdir. İyi bilin ki kurtuluşa erip umduklarına kavuşanlar sadece Allah'tan yana olanlardır.

يَوْمَ يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ جَمٖيعًا فَيَحْلِفُونَ لَهُ كَمَا يَحْلِفُونَ
لَكُمْ وَيَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ عَلٰى شَيْءٍ اَلَٓا اِنَّهُمْ هُمُ
الْكَاذِبُونَ ﴿١٨﴾ اِسْتَحْوَذَ عَلَيْهِمُ الشَّيْطَانُ فَاَنْسٰيهُمْ
ذِكْرَ اللّٰهِ اُو۬لٰٓئِكَ حِزْبُ الشَّيْطَانِ اَلَٓا اِنَّ حِزْبَ
الشَّيْطَانِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٩﴾ اِنَّ الَّذٖينَ يُحَٓادُّونَ
اللّٰهَ وَرَسُولَهُٓ اُو۬لٰٓئِكَ فِي الْاَذَلّٖينَ ﴿٢٠﴾ كَتَبَ اللّٰهُ
لَاَغْلِبَنَّ اَنَا۬ وَرُسُلٖي اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ عَزٖيزٌ ﴿٢١﴾ لَا [544]
تَجِدُ قَوْمًا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ يُوَٓادُّونَ مَنْ
حَٓادَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَوْ كَانُٓوا اٰبَٓاءَهُمْ اَوْ اَبْنَٓاءَهُمْ اَوْ
اِخْوَانَهُمْ اَوْ عَشٖيرَتَهُمْ اُو۬لٰٓئِكَ كَتَبَ فٖي قُلُوبِهِمُ
الْاٖيمَانَ وَاَيَّدَهُمْ بِرُوحٍ مِنْهُ وَيُدْخِلُهُمْ جَنَّاتٍ
تَجْرٖي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدٖينَ فٖيهَا رَضِيَ اللّٰهُ
عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ اُو۬لٰٓئِكَ حِزْبُ اللّٰهِ اَلَٓا اِنَّ حِزْبَ
اللّٰهِ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٢٢﴾

59/HAŞR SÛRESİ

Medine döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 101. sûre olduğu ve Beyyine sûresinden sonra, Nûr sûresinden önce indiği belirtilir. Ancak bu sıralama problemli gözükmektedir. Zira sûrede Uhud savaşından beş ay kadar sonra Nadîroğullarının Medine'den sürülüp çıkarılması hadisesinden söz edilmektedir. Dolayısıyla bu sûrenin Uhud savaşından söz eden Âl-i İmrân sûresinden sonraki sıraya yerleştirilmesi isabetli gözükmektedir. Toplam 24 ayettir. İsmini 2. ayette geçen ve Nadîroğullarının Medine'den sürgün edilmesine işaret eden *haşr* kelimesinden almıştır. Ayrıca, "Benî Nadîr sûresi" diye de anılmıştır. Sûrenin son üç ayetinin faziletine dair sahih hadisler vardır.

(٥٩) سُورَةُ الْحَشْرِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَهُوَ
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾ هُوَ الَّذِي اَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا
مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِاَوَّلِ الْحَشْرِ مَا
ظَنَنْتُمْ اَنْ يَخْرُجُوا وَظَنُّوا اَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ
مِنَ اللّٰهِ فَاَتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَذَفَ
فِي قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِاَيْدِيهِمْ وَاَيْدِي
الْمُؤْمِنِينَ فَاعْتَبِرُوا يَا اُولِي الْاَبْصَارِ ﴿٢﴾ وَلَوْلَا اَنْ
كَتَبَ اللّٰهُ عَلَيْهِمُ الْجَلَاءَ لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ
[545] فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ ﴿٣﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ شَاقُّوا اللّٰهَ
وَرَسُولَهُ وَمَنْ يُشَاقِّ اللّٰهَ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٤﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ı tesbih ve tenzih eder.[1] O üstün kudret sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

1. Bu ayetteki *sebbeha* (tesbih) kelimesi Allah'ı şirk unsurlarından, tüm noksan sıfatlardan tenzih edip yüceltmeyi ve aynı zamanda O'nun hükümranlığına mutlak boyun eğmeyi ifade eder. Bu mutlak boyun eğiş hem söz, hem fiil, hem de niyet düzeyinde Allah'a kulluğa delalet eder. Dolayısıyla tesbih kavramı ibadet ve ubudiyeti bütün yönleriyle ihata eder. Bu kelimenin diğer birçok ayette geçen *yüsebbihu, tesbîh* gibi farklı türevleri de bu manayı taşır. Bununla birlikte muhtelif ayetlerde özellikle sabah, akşam gibi zaman dilimleriyle birlikte emir kipinde kullanılan *tesbîh* kelimesi, genelde Allah'ı yücelterek zikretmeye, özelde ise namaz ibadetine delalet eder (Bkz. Semîn el-Halebî, *'Umdetü'l-Huffâz*, II. 189).

2. O Allah ki [Peygamber'le yaptıkları anlaşmayı bozan] kâfirleri, yani Nadîroğulları Yahudilerini ilk sürgünde yurtlarından çıkardı. Hâlbuki siz onların yurtlarından çıkıp gideceklerine ihtimal vermemiştiniz. Onlar da kalelerinin kendilerini Allah'a karşı koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah onlara darbeyi ummadıkları yerden vurdu ve kalplerine korku saldı. Öyle ki evlerini bir taraftan kendi elleriyle, diğer taraftan müminlerin elleriyle yıkıyorlardı.[2] Ey akıl ve idrak sahipleri, bundan ibret alın!

2. Bu ayetteki *yuhribûne buyûtehüm bi-eydîhim ve eydi'l-mü'minîn* (evlerini bir taraftan kendi elleriyle, diğer taraftan müminlerin elleriyle yıkıyorlardı) ifadesi, Yahudiler (Nadiroğulları) yurtlarını terk ederken hem müslümanlara sağlam bir şey bırakmamak hem de götürebilecekleri eşyaları yanlarına almak maksadıyla evlerinin kapı, pencere gibi parçalarını söktüklerine işaret etmesinin yanında, kendi yapıp ettikleri yüzünden yurtlarının tahrip edilmesine sebep olmaları gibi kısmen mecazi bir manaya da delalet eder (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXVIII. 71-72).

3. Allah onların sürgüne gönderilmesine hükmetmeseydi, dünyada onları mutlaka başka bir şekilde cezalandırırdı. Ayrıca onları ahirette cehennem azabı beklemektedir.

4. Bütün bunların sebebi, onların Allah'a ve elçisine karşı gelmeleridir. Kim Allah'a karşı gelirse, Allah onu çok şiddetli bir şekilde cezalandırır.

مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ اَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَٓائِمَةً عَلٰٓى اُصُولِهَا
فَبِاِذْنِ اللّٰهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِق۪ينَ ﴿٥﴾ وَمَٓا اَفَٓاءَ اللّٰهُ عَلٰى
رَسُولِه۪ مِنْهُمْ فَمَٓا اَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ
وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ عَلٰى
كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٦﴾ مَٓا اَفَٓاءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِه۪ مِنْ
اَهْلِ الْقُرٰى فَلِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى
وَالْمَسَاك۪ينِ وَابْنِ السَّب۪يلِ كَيْ لَا يَكُونَ دُولَةً بَيْنَ
الْاَغْنِيَٓاءِ مِنْكُمْ وَمَٓا اٰتٰيكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا
نَهٰيكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ شَد۪يدُ الْعِقَابِ
﴿٧﴾ لِلْفُقَرَٓاءِ الْمُهَاجِر۪ينَ الَّذ۪ينَ اُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ
وَاَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانًا وَيَنْصُرُونَ
اللّٰهَ وَرَسُولَهُ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿٨﴾ وَالَّذ۪ينَ تَبَوَّؤُ
الدَّارَ وَالْا۪يمَانَ مِنْ قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ اِلَيْهِمْ
وَلَا يَجِدُونَ ف۪ي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِمَّٓا اُو۫تُوا وَيُؤْثِرُونَ
عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ وَمَنْ يُوقَ شُحَّ
نَفْسِه۪ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٩﴾ وَالَّذ۪ينَ جَٓاؤُ [546]
مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِاِخْوَانِنَا الَّذ۪ينَ
سَبَقُونَا بِالْا۪يمَانِ وَلَا تَجْعَلْ ف۪ي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا رَبَّنَٓا اِنَّكَ رَؤُ۫فٌ رَح۪يمٌ ﴿١٠﴾

5. [Ey Müminler! Kuşatma sırasında] onların hurma ağaçlarını kesmeniz de kesmeyip olduğu gibi bırakmanız da Allah'ın izniyle olmuştur. Bu izindeki maksat [zulüm, yıkım, fesat değil,] verdikleri sözde durmayan o Yahudileri perişan etmektir.

6. Allah'ın onlara ait mallardan elçisine ganimet/fey olarak verdiği şeylere gelince, siz bunları elde etmek için ne at ne deve koşturdunuz. Lakin Allah elçilerini dilediği kimselerin/kâfirlerin üzerine sevk edip onlara karşı galip getirir. [Dolayısıyla siz ganimetlerden pay isteme hakkına sahip değilsiniz. Bilakis Allah o ganimetleri savaşsız, meşakkatsiz elde edilen bir nimet olarak elçisine vermiştir]. Şüphesiz Allah her şeyi yapmaya muktedirdir.

7. Allah'ın savaşsız olarak ele geçirilen beldelerin halkına ait mallardan elçisine verdiği ganimetler Allah'ın, Peygamber'in, onun akrabalarının, yetimlerin, yoksulların ve yolda kalmış kimselerin hakkıdır. Paylaşımın böyle olması, [özellikle fakir-fukaranın gözetilmesi, dolayısıyla] o malların içinizdeki zenginler arasında dolaşıp duran bir servete dönüşmemesi içindir. Şu hâlde, Peygamber ganimetten size neyi veriyorsa onu alın, vermediği şeyi istemekten kaçının. Allah'ın emirlerine itaatsizlikten sakının. Zira Allah'ın azabı çok çetindir.

8. Ganimet mallarında, Allah'ın lütfunu ve rızasını kazanmak isteyen, Allah'ın dinine ve elçisine yardım eden, bu uğurda yurtlarından çıkarılıp mallarından-mülklerinden edilen fakir muhacirlerin de hakkı vardır. Çünkü onlar imanlarında samimi olan kimselerdir.

9. Muhacir müminlerden önce Medine'yi yurt edinip imanı kalplerine nakşetmiş kimseler [ensar], yanlarına hicret eden müminleri severler. Onlara verilen ganimetler sebebiyle içlerinde kıskançlık duymazlar. Hatta muhtaç durumda bile olsalar muhacirleri kendilerine tercih ederler. [Bilin ki] nefsini tamahkârlık ve cimrilik duygusundan arındıranlar, kurtuluşa erip umduklarına kavuşacak kimselerdir.

10. İlk muhacirlerden sonra hicret eden müminler Allah'a şöyle niyaz ederler: "Rabbimiz! Bizi ve bizden önce iman eden din kardeşlerimizi affeyle. Kalplerimizde müminlere karşı kin ve kıskançlık gibi duygulara yer verme. Rabbimiz! Hiç şüphe yok ki sen müminleri çok sevip affedersin; onlara karşı daima merhametlisin."

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذٖينَ نَافَقُوا يَقُولُونَ لِاِخْوَانِهِمُ الَّذٖينَ
كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَئِنْ اُخْرِجْتُمْ لَنَخْرُجَنَّ
مَعَكُمْ وَلَا نُطٖيعُ فٖيكُمْ اَحَدًا اَبَدًاۙ وَاِنْ قُوتِلْتُمْ
لَنَنْصُرَنَّكُمْۜ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١١﴾ لَئِنْ
اُخْرِجُوا لَا يَخْرُجُونَ مَعَهُمْۚ وَلَئِنْ قُوتِلُوا لَا
يَنْصُرُونَهُمْۚ وَلَئِنْ نَصَرُوهُمْ لَيُوَلُّنَّ الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا
يُنْصَرُونَ ﴿١٢﴾ لَاَنْتُمْ اَشَدُّ رَهْبَةً فٖى صُدُورِهِمْ مِنَ
اللّٰهِ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٣﴾ لَا يُقَاتِلُونَكُمْ
جَمٖيعًا اِلَّا فٖى قُرًى مُحَصَّنَةٍ اَوْ مِنْ وَرَٓاءِ جُدُرٍ
بَأْسُهُمْ بَيْنَهُمْ شَدٖيدٌ تَحْسَبُهُمْ جَمٖيعًا وَقُلُوبُهُمْ
شَتّٰى ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْقِلُونَۚ ﴿١٤﴾ كَمَثَلِ الَّذٖينَ
مِنْ قَبْلِهِمْ قَرٖيبًا ذَاقُوا وَبَالَ اَمْرِهِمْۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ
اَلٖيمٌ ﴿١٥﴾ كَمَثَلِ الشَّيْطَانِ اِذْ قَالَ لِلْاِنْسَانِ اكْفُرْۚ
فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ اِنّٖى بَرٖٓيءٌ مِنْكَ اِنّٖٓى اَخَافُ اللّٰهَ
[547] رَبَّ الْعَالَمٖينَ ﴿١٦﴾ فَكَانَ عَاقِبَتَهُمَٓا اَنَّهُمَا فِى النَّارِ
خَالِدَيْنِ فٖيهَاۜ وَذٰلِكَ جَزٰٓؤُا الظَّالِمٖينَۚ ﴿١٧﴾ يَٓا اَيُّهَا
الَّذٖينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَلْتَنْظُرْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ لِغَدٍۚ
وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ خَبٖيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٨﴾

11. [Ey Peygamber!] Şu münafıkları görüyorsun değil mi?! Onlar [tıpkı kendileri gibi] kâfirlikte direnen Yahudi yandaşlarına, "Eğer siz yurdunuzdan [Medine'den] çıkarılacak olursanız biz de sizinle birlikte çıkarız. Aleyhinize olacak hiçbir hususta hiç kimseye boyun eğmeyiz. Savaşa girmeniz hâlinde mutlaka size yardım ederiz." diyorlar; ama Allah şahittir ki onlar düpedüz yalan söylüyorlar.

12. Andolsun ki Yahudiler yurtlarından çıkarılacak olsalar bu münafıklar onlarla birlikte çıkmazlar. Onlara karşı savaş açılacak olsa yardım da etmezler. Yardım etmeye kalksalar bile zoru görünce arkalarını dönüp kaçarlar. Böylece onlara güvenen Yahudiler yardımsız kalırlar.

13. [Ey Müminler!] Andolsun ki o münafıkların yüreklerine korku salan, Allah'tan çok, sizsiniz; [onlar Allah'tan korkacaklarına sizden korkarlar]. Çünkü onlar Allah'ın azametinin, şiddetli azabının ne anlama geldiğini bilmeyen bir topluluktur.

14. O Yahudiler ve münafıklar bir araya gelip sizinle meydan savaşı yapmayı göze alamazlar. Onlar ancak sağlam kaleler içinde veya surların gerisinde savaşabilirler. Kaldı ki kendi aralarında şiddetli anlaşmazlıklar vardır. Sen onları birlik ve beraberlik içinde, yürekleri aynı amaç için çarpan bir topluluk sanırsın. Oysa onlar farklı emeller, ayrı hülyalar peşinde koşan bir kuru kalabalıktır. Çünkü onlar aklıselimin mucibince hareket etmeyen bir güruhtur.

15. Onların akıbeti, kendilerinden kısa bir süre önce, yaptıklarının cezasını çeken ve aynı zamanda acıklı/elemli cehennem azabını hak eden kimselerin [Kaynukaoğullarının] akıbeti gibi olacaktır.

16. Münafıkların Yahudileri savaşa teşvik etmeleri şeytanın insanı kandırmasına benzer. Zira şeytan insana, "Allah'a nankörlük edip kâfir ol!" der. İnsan ona aldanıp kâfir olunca da, "Ben senden uzağım. Çünkü ben âlemlerin rabbi Allah'tan korkarım." deyip çeker gider.

17. Ama sonuçta her ikisinin [şeytanın ve ona uyan insanın] akıbeti, içinde temelli kalacakları cehennemi boylamak olur. Çünkü zalimlerin/kâfirlerin cezası budur.

18. [Ey Müminler!] Allah'a itaatsizlikten sakının. Herkes ahiret için ne hazırladığına baksın; [dünyada yaptığı her şeyin ahirette karşısına çıkacağını düşünsün de ne yapacaksa buna göre yapsın]. Evet, Allah'a itaatsizlikten sakının. [Unutmayın ki] Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.

19. [Ey Müminler!] Sakın Allah'ı unutan, O'nun dinini hiç umursamayan, bu yüzden Allah'ın da kendi kurtuluşları için ahiret hazırlığı yapmayı kendilerine unutturduğu kimseler gibi olmayın. Çünkü onlar fâsık/kâfir kimselerdir.

20. Cehennemliklerle cennetlikler elbette bir değildir. Cennetlikler murada eren kimselerdir.

21. [Ey Peygamber!] Biz Kur'an'ı bir dağa indirmiş olsaydık, o dağın [ilahî hitaba muhatap olmanın ağır sorumluluğu altında ezilip] Allah korkusundan paramparça olduğunu görürdün. İşte biz bu misalleri veriyoruz ki [kâfirlikte direnen] insanlar düşünüp ibret alsınlar.

22. O Allah ki kendisinden başka hiçbir gerçek ilah/tanrı yoktur. O gizli ve açık her şeyi bilir. O'nun rahmeti sonsuz, merhameti sınırsızdır.

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذٖينَ نَسُوا اللّٰهَ فَاَنْسٰيهُمْ اَنْفُسَهُمْۜ
اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ ﴿١٩﴾ لَا يَسْتَوٖٓي اَصْحَابُ
النَّارِ وَاَصْحَابُ الْجَنَّةِۜ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمُ
الْفَٓائِزُونَ ﴿٢٠﴾ لَوْ اَنْزَلْنَا هٰذَا الْقُرْاٰنَ عَلٰى جَبَلٍ
لَرَاَيْتَهُ خَاشِعاً مُتَصَدِّعاً مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِۜ وَتِلْكَ
الْاَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢١﴾ هُوَ
اللّٰهُ الَّذٖي لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِۚ هُوَ
الرَّحْمٰنُ الرَّحٖيمُ ﴿٢٢﴾ هُوَ اللّٰهُ الَّذٖي لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ
اَلْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ الْعَزٖيزُ
الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُۜ سُبْحَانَ اللّٰهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٢٣﴾ هُوَ
اللّٰهُ الْخَالِقُ الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ لَهُ الْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰىۜ
يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ وَهُوَ الْعَزٖيزُ
الْحَكٖيمُ ﴿٢٤﴾

23. Evet, O Allah ki kendisinden başka hiçbir gerçek ilah/tanrı yoktur. O sınırsız hükümranlık sahibi yegâne hükümdardır. Her vasfında mükemmel, her türlü eksiklikten münezzehtir. Her türlü ayıptan, kusurdan, şaibeden salim olup selamete ermek isteyeni selamete erdirendir. Korkudan emin olmak, güven ve huzur bulmak isteyene güven, iman ve itminan verendir. Her şeye şahit olan, her şeyi görüp gözetendir. İzzet ve kudret sahibi, mutlak galiptir. Dertlere derman, yaralara merhemdir.[3] Büyükler büyüğü, yüceler yücesidir. İbadete layık yegâne ilah/tanrı olduğunu inkâr edenlerin kendisine ortak koştukları her şeyden de münezzehtir.

3. Bu ayetteki *cebbâr* kelimesine, "dilediğini zorla yaptıran, iradesine karşı koyma ihtimali bulunmayan ceberut sahibi" manası da verilmiştir. Ancak birçok müfessire göre Allah'ın "Cebbâr" ismi, "kırığı yerine getirip sarmak" anlamındaki *cebr* kökünden, "dertlere derman veren, ihtiyaçları gideren, işleri düzelten" manasındadır (Bkz. Elmalılı, *Hak Dini*, VII. 4872).

24. O Allah ki her şeyi takdir edip düzenleyen, örneksiz ve kusursuz şekilde meydana getiren, mahlûkatın suret ve keyfiyetlerini dilediği şekilde belirleyendir. Hâsılı, en güzel isimler/sıfatlar O'nundur. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nun şanını yüceltir. O üstün kudret sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

[548]

سُورَةُ الْمُمْتَحِنَةِ (٦٠)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا عَدُوّ۪ي وَعَدُوَّكُمْ
اَوْلِيَٓاءَ تُلْقُونَ اِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِ وَقَدْ كَفَرُوا بِمَا جَٓاءَكُمْ
مِنَ الْحَقِّۚ يُخْرِجُونَ الرَّسُولَ وَاِيَّاكُمْ اَنْ تُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ
رَبِّكُمْۜ اِنْ كُنْتُمْ خَرَجْتُمْ جِهَادًا ف۪ي سَب۪يل۪ي وَابْتِغَٓاءَ
مَرْضَات۪يۗ تُسِرُّونَ اِلَيْهِمْ بِالْمَوَدَّةِۗ وَاَنَا۬ اَعْلَمُ بِمَٓا
اَخْفَيْتُمْ وَمَٓا اَعْلَنْتُمْۜ وَمَنْ يَفْعَلْهُ مِنْكُمْ فَقَدْ ضَلَّ
سَوَٓاءَ السَّب۪يلِ ﴿١﴾ اِنْ يَثْقَفُوكُمْ يَكُونُوا لَكُمْ اَعْدَٓاءً
وَيَبْسُطُٓوا اِلَيْكُمْ اَيْدِيَهُمْ وَاَلْسِنَتَهُمْ بِالسُّٓوءِ وَوَدُّوا
لَوْ تَكْفُرُونَۜ ﴿٢﴾ لَنْ تَنْفَعَكُمْ اَرْحَامُكُمْ وَلَٓا اَوْلَادُكُمْۚ
يَوْمَ الْقِيٰمَةِۚ يَفْصِلُ بَيْنَكُمْۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ
﴿٣﴾ قَدْ كَانَتْ لَكُمْ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ ف۪ٓي اِبْرٰه۪يمَ وَالَّذ۪ينَ
مَعَهُۚ اِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ اِنَّا بُرَءٰٓؤُا مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ
وَالْبَغْضَٓاءُ اَبَدًا حَتّٰى تُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَحْدَهُٓ اِلَّا قَوْلَ
اِبْرٰه۪يمَ لِاَب۪يهِ لَاَسْتَغْفِرَنَّ لَكَ وَمَٓا اَمْلِكُ لَكَ مِنَ

60/MÜMTEHİNE SÛRESİ

Medine döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 91. sûre olduğu ve Ahzâb sûresinden sonra, Nisâ sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 13 ayettir. İsmini 10. ayette geçen ve "imtihan edin, sınayın" anlamına gelen *imtehinû* kelimesinden almıştır. Buna göre mümtehine, "imtihan etme emrini muhtevi sûre" anlamına gelir. Sûrenin ismi "imtihan edilen kadın/kadınlar" manasında *mümtehane* şeklinde de okunmuştur.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Ey Müminler! Bana ve size düşman olan o müşrikleri dost edinmeyin; onlarla işbirliği yapmayın. Ama gel gör ki siz yakınlık/akrabalık bağı sebebiyle bazı özel bilgileri [Mekke'nin fethiyle ilgili planları] onlara ulaştırıyorsunuz. Hâlbuki onlar size gelen Kur'an'ı inkârda direnmektedirler. Üstelik sırf rabbiniz Allah'a iman ettiğiniz için Peygamber'i ve sizi yurdunuzdan da çıkardılar.

Mademki siz benim yolumda cihat etmek ve rızamı kazanmak için hicret ettiniz, o hâlde nasıl olur da aranızdaki akrabalık bağı sebebiyle, [Peygamber'in fetihle ilgili planları hakkında] onlara gizlice haber uçurursunuz?! Hâlbuki ben gizli veya açık bütün yaptıklarınızı bilirim. Bundan böyle içinizden her kim o müşriklere gizli bilgi ulaştırırsa bilsin ki doğru yoldan tamamen sapmıştır.

2. Kaldı ki onlar size karşı bir zafer kazanacak olsalar, [eskiden olduğu gibi] hepinize yine düşmanca davranır, size elleriyle ve dilleriyle her türlü kötülüğü yapmaktan geri durmaz, üstelik ne yapıp edip sizi kâfirliğe döndürmek isterlerdi.

3. [Bilin ki şimdi kendilerini korumaya çalıştığınız] akrabalarınız ve evlatlarınızın kıyamet günü size hiçbir faydası olmayacaktır. Çünkü Allah o gün aranızda [akrabalık bağına göre değil] yaptığınız işlere göre hükmedecek ve sizi birbirinizden ayıracaktır. [Unutmayın ki] Allah yaptığınız her şeyi görür.

4-5. [Sevgi ve nefretin sırf Allah için olduğu ve dolayısıyla inanç temelinde kâfir akrabalarla ilişkiyi kesme hususunda] İbrahim ve ona uyanlar [peygamberler] sizin için gerçekten çok güzel bir örnektir. Gerçi İbrahim babasına [belki tövbe edip imana gelir ümidiyle], "Senin için Allah'tan af dileyeceğim. Bununla birlikte [şirkten vazgeçmediğin takdirde] Allah'ın sana vereceği cezayı engelleyemem." diye dua etmiştir fakat bu bir istisnadır.

اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ رَبَّنَا عَلَيْكَ تَوَكَّلْنَا وَاِلَيْكَ اَنَبْنَا وَاِلَيْكَ
الْمَصِيرُ ﴿٤﴾ رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلَّذِينَ كَفَرُوا
وَاغْفِرْ لَنَا رَبَّنَا اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٥﴾
لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِيهِمْ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِمَنْ كَانَ يَرْجُوا [549]
اللّٰهَ وَالْيَوْمَ الْاٰخِرَ وَمَنْ يَتَوَلَّ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ
الْحَمِيدُ ﴿٦﴾ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَجْعَلَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ
الَّذِينَ عَادَيْتُمْ مِنْهُمْ مَوَدَّةً وَاللّٰهُ قَدِيرٌ وَاللّٰهُ غَفُورٌ
رَحِيمٌ ﴿٧﴾ لَا يَنْهٰيكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِينَ لَمْ يُقَاتِلُوكُمْ
فِي الدِّينِ وَلَمْ يُخْرِجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ اَنْ تَبَرُّوهُمْ
وَتُقْسِطُوا اِلَيْهِمْ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُقْسِطِينَ ﴿٨﴾
اِنَّمَا يَنْهٰيكُمُ اللّٰهُ عَنِ الَّذِينَ قَاتَلُوكُمْ فِي الدِّينِ
وَاَخْرَجُوكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ وَظَاهَرُوا عَلٰى اِخْرَاجِكُمْ
اَنْ تَوَلَّوْهُمْ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ فَاُولٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ
﴿٩﴾ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ
مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِاِيمَانِهِنَّ فَاِنْ
عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ اِلَى الْكُفَّارِ لَا

İbrahim ve ona uyanlar kendi kavimlerine, "Bizim hem sizinle hem de Allah'ı bırakıp tanrı diye tapındığınız şeylerle hiçbir ilgimiz yoktur. Biz sizi reddediyoruz. Siz ibadete layık yegâne ilah/tanrı olarak Allah'a iman edinceye kadar aramızdaki düşmanlık, nefret ve öfke devam edecektir." demişler ve şöyle dua etmişlerdi: "Rabbimiz! Biz yalnız sana güveniyor, yalnız sana yöneliyoruz. Sonunda varılacak yer senin huzurundur. Rabbimiz! Bizi kâfirlerin eline düşürme. Rabbimiz! Bize af ve mağfiret eyle. Çünkü sen üstün kudret sahibisin; her şeyi yerli yerince yapıp edensin."

6. Evet, İbrahim ve ona uyanlar, ahiret günü Allah'ın huzuruna çıkıp hesap vereceklerine inanan siz müminler için gerçekten güzel bir örnektir. İçinizden kim onları örnek almaz, kâfirlerle dostluktan vazgeçmezse bilsin ki Allah hiç kimsenin desteğine muhtaç değildir. O bizatihi övgüye layıktır.

7. [Ey Müminler!] Gün gelir, Allah sizinle müşrik düşmanlarınızın safında yer alan akrabalarınız arasında bir sevgi meydana getirebilir. Çünkü Allah [iman, hidayet ve din kardeşliği gibi sevgi sebeplerini yaratmaya] kadirdir. Allah çok affedici, çok merhametlidir.

8. Din uğrunda size savaş açmamış, sizi yurdunuzdan çıkarmaya kalkışmamış [ve buna destek de olmamış] müşriklere gelince, Allah onlarla iyi ilişkiler kurmanızı, kendilerine adaletli davranmanızı yasaklamaz. Çünkü Allah adaletli davrananları sever.

9. Allah sadece din uğrunda size savaş açmış, sizi yurdunuzdan çıkarmış ve çıkarılmanız için [saldırgan müşriklere] destek sağlamış kimseleri dost edinmenizi yasaklar. Onlarla dostluk kurup birlik olanlar, zalimlerin/kâfirlerin ta kendileridir.

10. [Ey Müminler!] Mümin kadınlar Mekke'den hicret ederek size geldiklerinde [samimi olup olmadıklarını öğrenmek maksadıyla] onları sınavdan geçirin. Gerçi onların iman edip etmediklerini Allah çok iyi bilmektedir. Eğer gerçek iman sahibi olduklarına kanaat getirirseniz, onları kâfir/müşrik kocalarına geri göndermeyin. Çünkü artık bu kadınlar, kâfir/müşrik kocalarına helal değildir; aynı şekilde o kâfirler/müşrikler de bu kadınlara helal değildir. Bununla birlikte, kâfir kocalarının vaktiyle bu kadınlara verdikleri mehri kendilerine iade edin.

Mehirlerini verdiğiniz takdirde bu kadınlarla evlenmenizde sakınca yoktur. Bununla birlikte, gerek Mekke'den hicret etmeyip kâfir/müşrik olarak kalan gerek imandan sonra küfre dönen karılarınızla evliliğinizi sürdürmeyin. Fakat onlara

هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّۜ وَاٰتُوهُمْ مَٓا اَنْفَقُواۜ
وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اَنْ تَنْكِحُوهُنَّ اِذَٓا اٰتَيْتُمُوهُنَّ
اُجُورَهُنَّۜ وَلَا تُمْسِكُوا بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ وَسْـَٔلُوا مَٓا
اَنْفَقْتُمْ وَلْيَسْـَٔلُوا مَٓا اَنْفَقُواۜ ذٰلِكُمْ حُكْمُ اللّٰهِۜ يَحْكُمُ
بَيْنَكُمْۜ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠﴾ وَاِنْ فَاتَكُمْ شَيْءٌ مِنْ
اَزْوَاجِكُمْ اِلَى الْكُفَّارِ فَعَاقَبْتُمْ فَاٰتُوا الَّذِينَ ذَهَبَتْ
اَزْوَاجُهُمْ مِثْلَ مَٓا اَنْفَقُواۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذٖٓي اَنْتُمْ بِهٖ
[550] مُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا جَٓاءَكَ الْمُؤْمِنَاتُ
يُبَايِعْنَكَ عَلٰٓى اَنْ لَا يُشْرِكْنَ بِاللّٰهِ شَيْـًٔا وَلَا يَسْرِقْنَ
وَلَا يَزْنِينَ وَلَا يَقْتُلْنَ اَوْلَادَهُنَّ وَلَا يَأْتِينَ بِبُهْتَانٍ
يَفْتَرِينَهُ بَيْنَ اَيْدِيهِنَّ وَاَرْجُلِهِنَّ وَلَا يَعْصِينَكَ فِي
مَعْرُوفٍ فَبَايِعْهُنَّ وَاسْتَغْفِرْ لَهُنَّ اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ
رَحِيمٌ ﴿١٢﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَوَلَّوْا قَوْمًا غَضِبَ
اللّٰهُ عَلَيْهِمْ قَدْ يَئِسُوا مِنَ الْاٰخِرَةِ كَمَا يَئِسَ الْكُفَّارُ
مِنْ اَصْحَابِ الْقُبُورِ ﴿١٣﴾

verdiğiniz mehri kendileriyle evlenen kâfir erkeklerden isteyin. O kâfir erkekler de kendilerinden ayrılıp müminlerle evlenen karılarına verdikleri mehri onlarla evlenen müminlerden isteme hakkına sahiptirler. İşte Allah'ın hükmü budur. O aranızda böyle hükmediyor. [Unutmayın ki] Allah her şeyi bilen, her şeyi yerli yerince yapıp edendir.

11. Şayet dinden dönüp kâfirlere kaçan karılarınızda bir hakkınız kalır, [mehirle ilgili bu hakkınız size tazmin edilmez] ve siz de o kâfirlerle savaşıp ganimet elde ederseniz, bu ganimetten karıları kâfirlere kaçan müminlere, vaktiyle o karılarına ödedikleri mehir miktarına eşit bir pay verin. İnanıp güvendiğiniz Allah'a itaatsizlikten sakının.[1]

1. Bazı müfessirlere göre bu ve bir önceki ayetlerdeki hükümlerin Kur'an'ın nazil olduğu dönemdeki toplumsal duruma, diğer bir deyişle o dönemde müslümanlar ile müşrikler arasındaki karmaşık ilişkilere mahsus olduğu hususunda ilim ehli icmâ etmiştir (Bkz. Cessâs, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, III. 441; İbnü'l-Arabî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, IV. 231; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXVIII. 161).

12. Ey Peygamber! Mümin kadınlar sana gelip Allah'a hiçbir şeyi asla ortak koşmayacaklarına, hırsızlık yapmayacaklarına, zina etmeyeceklerine, [kız] çocuklarını öldürmeyeceklerine, gayrimeşru çocuk dünyaya getirip kocalarına nisbet etmeyeceklerine, iyi ve yararlı işlerde sana karşı gelmeyeceklerine dair biat etmek istediklerinde onların bu biatlarını kabul et ve onlar için Allah'tan bağışlanma dile. Çünkü Allah çok affedici, çok merhametlidir.

13. Ey Müminler! Allah'ın gazabına uğramış [Yahudi] topluluğu ile dostluk kurup birlik olmayın. Çünkü onlar, kâfirlerin/müşriklerin kabirlerde yatan ölülerin tekrar dünyaya dönmelerinden ümitlerini kesmeleri gibi, ahiretten ümitlerini kesmişlerdir.

61/SAFF SÛRESİ

Medine döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 109. sûre olduğu ve Teğâbun sûresinden sonra, Cum'a sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 14 ayettir. İsmini 4. ayette geçen "sıra, dizi" anlamına gelen *saff* kelimesinden almıştır.

سُورَةُ الصَّفِّ (٦١)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَهُوَ
الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ (١) يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ
مَا لَا تَفْعَلُونَ (٢) كَبُرَ مَقْتاً عِنْدَ اللّٰهِ اَنْ تَقُولُوا مَا
لَا تَفْعَلُونَ (٣) اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الَّذ۪ينَ يُقَاتِلُونَ ف۪ي
سَب۪يلِه۪ صَفّاً كَاَنَّهُمْ بُنْيَانٌ مَرْصُوصٌ (٤) وَاِذْ قَالَ
مُوسٰى لِقَوْمِه۪ يَا قَوْمِ لِمَ تُؤْذُونَن۪ي وَقَدْ تَعْلَمُونَ اَنّ۪ي
رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ فَلَمَّا زَاغُٓوا اَزَاغَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ وَاللّٰهُ
لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِق۪ينَ (٥) وَاِذْ قَالَ ع۪يسَى ابْنُ [551]
مَرْيَمَ يَا بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ اِنّ۪ي رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ مُصَدِّقاً
لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَمُبَشِّراً بِرَسُولٍ يَأْت۪ي مِنْ
بَعْدِي اسْمُهُٓ اَحْمَدُ فَلَمَّا جَٓاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ قَالُوا
هٰذَا سِحْرٌ مُب۪ينٌ (٦) وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى
اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعٰٓى اِلَى الْاِسْلَامِ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي
الْقَوْمَ الظَّالِم۪ينَ (٧)

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ı tesbih ve tenzih eder. O üstün kudret sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

2. Ey Müminler! Yapmayacağınız şeyleri niçin söylüyorsunuz?! [Yerine getirmeyeceğiniz şeyleri niçin vaat ediyorsunuz?!]

3. [Bilin ki] yapmayacağınız şeyleri söylemeniz Allah katında çok büyük bir nefretle karşılanır.

4. Şüphesiz Allah kendi yolunda, duvarları birbirine kenetlenmiş sağlam bir bina gibi sımsıkı durarak tek yürek, tek bilek hâlinde savaşanları sever.

5. Bir zamanlar Musa kavmine, "Ey kavmim! Benim size Allah tarafından gönderilmiş bir elçi olduğumu bildiğiniz hâlde niçin bana eziyet ediyorsunuz?!" demişti. Onlar haktan, doğru yoldan sapınca Allah da kalplerini hak ve hakikate meyletmekten uzaklaştırdı. Allah doğru yoldan sapanları umduklarına kavuşturmaz.

6. Vaktiyle Meryem oğlu İsa da, "Ey İsrailoğulları! Ben size Allah tarafından gönderilmiş bir elçiyim. Ben elinizdeki Tevrat'ı tasdik etmek ve benden sonra gelecek ve gerek ismi gerek şahsiyeti övgüye mazhar [Ahmed] olacak bir peygamberi müjdelemek üzere gönderildim." demişti. İsa, İsrailoğullarına mucizeler gösterdiğinde, onlar, "Bunlar düpedüz bir sihirdir." dediler.[1]

1. Bu ayette geçen *ahmed* kelimesi özel isim olarak da çevrilebilir. Ancak biz isim kelimesinin hem bir insanın özel adına hem o insanın güzel nam ve şöhretine hem de bizatihi kendisine işaret etmesinden dolayı *ahmed* kelimesini "çok övülmüş" manasına karşılık olmak üzere, "gerek ismi gerek itibarı baş tacı olacak" diye çevirmeyi tercih ettik. Ayrıca *fe-lemmâ câehüm bi'l-beyyinât* ifadesinin çevirisinde, *câehüm* lafzındaki merfu zamirin Hz. İsa'ya, mansub *hüm* zamirinin de onun muhataplarına, İsrailoğullarına raci olduğu yorumunu esas aldık (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXVIII. 185-186).

7. Allah'a itaat ve teslimiyete davet edildiği hâlde kabul etmeyip kendisinin uydurduğu yalan ve iftiraları Allah'a isnat edenden daha zalim/kâfir kim olabilir?! Allah zalimleri/kâfirleri umduklarına kavuşturmaz.

يُرِيدُونَ لِيُطْفِؤُا نُورَ اللّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ وَاللّٰهُ مُتِمُّ نُورِهٖ
وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٨﴾ هُوَ الَّذٖٓى اَرْسَلَ رَسُولَهُ
بِالْهُدٰى وَدٖينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدّٖينِ كُلِّهٖ وَلَوْ
كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٩﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا هَلْ اَدُلُّكُمْ
عَلٰى تِجَارَةٍ تُنْجٖيكُمْ مِنْ عَذَابٍ اَلٖيمٍ ﴿١٠﴾ تُؤْمِنُونَ
بِاللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَتُجَاهِدُونَ فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِكُمْ
وَاَنْفُسِكُمْ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١١﴾
يَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَيُدْخِلْكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرٖى مِنْ
تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فٖى جَنَّاتِ عَدْنٍ ذٰلِكَ
الْفَوْزُ الْعَظٖيمُ ﴿١٢﴾ وَاُخْرٰى تُحِبُّونَهَا نَصْرٌ مِنَ اللّٰهِ
وَفَتْحٌ قَرٖيبٌ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنٖينَ ﴿١٣﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ
اٰمَنُوا كُونُٓوا اَنْصَارَ اللّٰهِ كَمَا قَالَ عٖيسَى ابْنُ مَرْيَمَ
لِلْحَوَارِيّٖنَ مَنْ اَنْصَارٖٓى اِلَى اللّٰهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ
نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ فَاٰمَنَتْ طَٓائِفَةٌ مِنْ بَنٖٓى اِسْرَٓائٖيلَ
وَكَفَرَتْ طَٓائِفَةٌ فَاَيَّدْنَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا عَلٰى عَدُوِّهِمْ
فَاَصْبَحُوا ظَاهِرٖينَ ﴿١٤﴾

8. Onlar Allah'ın nurunu [tevhid ve İslam davetini] uydurdukları yalan ve iftiralar, asılsız iddia ve isnatlarla etkisiz/geçersiz kılmak isterler.[2] Ama Allah buna asla izin vermeyecek, kâfirlerin hoşuna gitse de gitmese de nurunu [tevhid ve İslam davetini] yayacak ve daim kılacaktır.

2. Bu ayetteki *yürîdûne liyutfiû nûrallâhi bi-efvâhihim* ifadesi lafza bağlı kalarak, "Allah'ın nurunu ağızlarıyla söndürmek istiyorlar." şeklinde çevrilmektedir. Ancak biz, "güneşi balçıkla sıvamaya çalışmak" deyimini hatırlatan bu ifadeyi mantuktan ziyade mefhuma göre çevirmeyi tercih ettik.

9. O Allah ki elçisini doğru yolu göstermek, hak dini tebliğ etmek ve böylece o dini her yönüyle ortaya koyup tamamına erdirmek için göndermiştir. Müşriklerin hoşuna gitse de gitmese de bu kesinlikle böyle olacaktır.

10. Ey Müminler! Size acıklı/elemli azaptan kurtulmanızı sağlayacak kârlı bir ticaret yolu göstereyim mi?!

11. O yol, Allah'a ve elçisine yürekten inanmanız, mallarınız ve canlarınızla Allah yolunda cihad etmenizdir. Eğer bilirseniz bu sizin için mutlak hayırlıdır.[3]

3. Bu ayetteki *hayrun* kelimesi, diğer birçok ayette olduğu gibi, "ef'alü" vezninde *ahyerü* (daha hayırlı) anlamında değil, kötünün/şerrin zıddı "iyi/hayırlı" manasında bir isimdir. Dolayısıyla "mutlak hayırlıdır" şeklinde çevrilmelidir (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXVIII. 195).

12. Bu sayede Allah günahlarınızı affeder ve sizi içinde derelerin çağıldadığı cennetlere, Adn cennetlerindeki muhteşem köşklere yerleştirir. İşte büyük bahtiyarlık budur!

13. [Allah'a ve elçisine yürekten inanıp, mallarınız ve canlarınızla O'nun yolunda cihad ettiğiniz takdirde,] sizi memnun ve mutlu edecek bir nimet daha var: Allah'ın size yardımı ve yakın gelecekte nasip edeceği bir zafer!

[Ey Peygamber!] İşte bunu müminlere müjdele!

14. Ey Müminler! Allah'ın dininin yardımcıları/destekçileri olun. Nitekim vaktiyle Meryem oğlu İsa havarilere, "Allah yolunda benim yardımcılarım kimlerdir?" diye sormuş, havariler de, "Allah'ın dininin yardımcıları/destekçileri biziz." diye karşılık vermişlerdi. Sonuçta İsrailoğullarından bir kısmı iman etti, bir kısmı da kâfirlikte direndi. Ama biz düşmanları karşısında müminleri destekledik. Böylelikle onlar düşmanlarına üstün geldiler.

62/CUM'A SÛRESİ

Medine döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 110. sûre olduğu ve Saff sûresinden sonra, Fetih sûresinden önce indiği belirtilir. Son ayette sözü edilen ve sûrenin nüzul sebebi olarak gösteren hadiseye istinaden hicretin birinci yılında veya Hayber fethinin gerçekleştiği hicrî 7-8. yılda nazil olduğu da söylenmiştir. Toplam 11 ayettir. İsmini 9. ayette geçen ve cuma namazının önemine işaret eden *cum'a* kelimesinden almıştır.

﴿٦٢﴾ سُورَةُ الْجُمُعَةِ [552]
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ الْمَلِكِ
الْقُدُّوسِ الْعَزِيزِ الْحَكِيمِ ﴿١﴾ هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي
الْاُمِّيِّنَ رَسُولًا مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ
وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِي
ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢﴾ وَاٰخَرِينَ مِنْهُمْ لَمَّا يَلْحَقُوا بِهِمْ وَهُوَ
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣﴾ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ
وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ ﴿٤﴾ مَثَلُ الَّذِينَ حُمِّلُوا
التَّوْرٰيةَ ثُمَّ لَمْ يَحْمِلُوهَا كَمَثَلِ الْحِمَارِ يَحْمِلُ اَسْفَارًا
بِئْسَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي
الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿٥﴾ قُلْ يَا اَيُّهَا الَّذِينَ هَادُوا اِنْ زَعَمْتُمْ
اَنَّكُمْ اَوْلِيَاءُ لِلّٰهِ مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ
صَادِقِينَ ﴿٦﴾ وَلَا يَتَمَنَّوْنَهُ اَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ وَاللّٰهُ
عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٧﴾ قُلْ اِنَّ الْمَوْتَ الَّذِي تَفِرُّونَ مِنْهُ
فَاِنَّهُ مُلَاقِيكُمْ ثُمَّ تُرَدُّونَ اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ
فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ı tesbih ve tenzih eder. O kâinatın yegâne hâkimi, hükümdarıdır. Her vasfında mükemmel, her türlü eksiklikten münezzehtir. İzzet ve kudret sahibi, mutlak galiptir. Her hükmü ve fiili isabetli olan, her şeyi yerli yerince yapıp edendir.

2. O Allah ki ümmî [vahiy kültürüne sahip olmayan] bir topluma kendi içlerinden, Allah'ın ayetlerini tebliğ eden, onları şirkten arındıran, hem ilahî kelamın mana ve mesajını hem de bu mesajın hayata nasıl taşınacağını öğreten bir peygamber gönderdi. Hâlbuki onlar daha önce düpedüz dalalet içindeydiler.

3. Allah bu peygamberi henüz onlara [ümmî Arap toplumuna] katılmamış olanlara [gelecek kuşaklara] da göndermiştir. O üstün kudret sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

4. İşte bu [peygamberlik] Allah'ın bir lütfu olup onu dilediğine verir. Allah çok büyük lütuf sahibidir.

5. Tevrat'taki emir ve yasaklara uymakla yükümlü kılınan fakat bu yükümlülüklerini yerine getirmeyen kimseler [Yahudi âlimler], sırtında ciltler dolusu kitap taşıyan eşek gibidirler. Allah'ın ayetlerine yalan diyen kimselerin durumu gerçekten içler acısıdır. Allah zalimler/kâfirler güruhunu emellerine kavuşturmaz.

6. [Ey Peygamber!] De ki: "Ey Yahudiler! Mademki siz diğer insanların değil, yalnız kendinizin Allah'ın sevgili/seçkin kulları olduğunu iddia ediyorsunuz ve mademki bu iddianızda dürüst ve samimisiniz, o hâlde [sizi çok seven Allah'a(!) bir an önce kavuşmak üzere] hemen ölümü isteyin."

7. Ne var ki onlar işledikleri günahlardan dolayı ölümü hiç mi hiç istemezler. Allah o zalimleri/kâfirleri çok iyi bilir.

8. [Ey Peygamber!] De ki onlara: "Kendisinden kaçtığınız ölüm sizi mutlaka yakalayacaktır. Vakti gelince de hesap vermek üzere gizli-aşikâr, görünen-görünmeyen her şeyi bilen Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız. İşte o zaman Allah size yaptığınız her şeyi bildirip hak ettiğiniz karşılığı verecektir."

[553] يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُٓوا اِذَا نُودِىَ لِلصَّلٰوةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ
فَاسْعَوْا اِلٰى ذِكْرِ اللّٰهِ وَذَرُوا الْبَيْعَۜ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ
كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩﴾ فَاِذَا قُضِيَتِ الصَّلٰوةُ فَانْتَشِرُوا فِى
الْاَرْضِ وَابْتَغُوا مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثٖيرًا
لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿١٠﴾ وَاِذَا رَاَوْا تِجَارَةً اَوْ لَهْوًا انْفَضُّٓوا
اِلَيْهَا وَتَرَكُوكَ قَٓائِمًاۜ قُلْ مَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ مِنَ اللَّهْوِ
وَمِنَ التِّجَارَةِۜ وَاللّٰهُ خَيْرُ الرَّازِقٖينَ ﴿١١﴾

9. Ey Müminler! Cuma [toplanma] günü namaza çağrıldığınız zaman, derhal Allah'ı anmaya/namaza koşun, alışverişi bırakın. Eğer bilirseniz bu sizin için alışverişten mutlak hayırlıdır.

10. Namaz sona erince işinizin başına dönebilir, Allah'ın lütfundan rızkınızı arayabilirsiniz. Namazdan sonra da Allah'ı aklınızdan, gönlünüzden hiç çıkarmayın ki kurtuluşa erip umduklarınıza kavuşasınız.

11. [Ey Peygamber!] Mescitteki müminler [ticaret kervanının geldiğini haber veren davul sesini duyunca] içlerinden bir kısmı alışveriş yapmak bir kısmı da eğlenmek düşüncesiyle hemen kervana koşup seni ayakta, tek başına öylece bırakıverdiler. [Ey Peygamber!] De ki onlara: "Allah katındaki menfaat ve mükâfat eğlenceden de alışverişten de mutlak surette hayırlıdır. [Hem sonra bilin ki] yegâne rızık verici Allah'tır."

﴿٦٣﴾ سُورَةُ الْمُنَافِقُونَ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ

اِذَا جَٓاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ اِنَّكَ لَرَسُولُ اللّٰهِ
وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِنَّكَ لَرَسُولُهُۜ وَاللّٰهُ يَشْهَدُ اِنَّ الْمُنَافِقٖينَ
لَكَاذِبُونَ ﴿١﴾ اِتَّخَذُٓوا اَيْمَانَهُمْ جُنَّةً فَصَدُّوا عَنْ سَبٖيلِ
اللّٰهِ اِنَّهُمْ سَٓاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٢﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ اٰمَنُوا
ثُمَّ كَفَرُوا فَطُبِعَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٣﴾

63/MÜNÂFİKÛN SÛRESİ

Medine döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 104. sûre olduğu ve Hac sûresinden sonra, Mücâdile sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 11 ayettir. İsmini ilk ayette geçen *münâfikûn* (münafıklar) kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. [Ey Peygamber!] Münafıklar sana geldiklerinde yemin-billâh ederek, "Biz senin gerçekten Allah'ın elçisi olduğuna şehadet ediyoruz." derler. Evet, Allah biliyor ki sen elbette O'nun elçisisin.[1] Fakat Allah şahittir ki münafıklar bunu söylerken kesinlikle yalan söylüyorlar.

1. Bu ayetteki *vallâhu ya'lemü inneke le-rasûlüh* (Evet, Allah biliyor ki sen elbette O'nun elçisisin.) cümlesi bir ara cümle olup bir sonraki cümlenin yanlış anlamalara mahal vermesini önleme işlevi görmektedir. Çünkü ayetin başında münafıkların Hz. Peygamber'i Allah'ın elçisi kabul ettikleri bildirilmekte, sonunda ise Allah münafıklar için "Yalan konuşuyorlar." demektedir. Söz konusu ara cümlenin bulunmaması hâlinde, "Allah şahittir ki onlar yalan söylüyorlar." ifadesi, ayetin başındaki "Sen gerçekten Allah'ın elçisisin." cümlesiyle ilgili olduğu vehmine yol açmaktadır (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV. 107).

2. Münafıklar bir taraftan yeminlerini kalkan olarak kullanıp size karşı kendilerini korurlar, bir taraftan da iki yüzlülükleriyle insanları Allah yolundan alıkoyarlar. Onlar gerçekten çok kötü işler peşinde koşuyorlar.

3. Dahası onlar iman ettiklerini söylüyorlar, ama davranışlarıyla içlerindeki kâfirliği ortaya koyuyorlar. İşte bu iki yüzlülüklerinden dolayı onların kalpleri mühürlenmiştir. Artık onlar hak ve hakikati anlayıp kavrayamazlar.

وَاِذَا رَاَيْتَهُمْ تُعْجِبُكَ اَجْسَامُهُمْۜ وَاِنْ يَقُولُوا تَسْمَعْ
لِقَوْلِهِمْۜ كَاَنَّهُمْ خُشُبٌ مُسَنَّدَةٌۜ يَحْسَبُونَ كُلَّ صَيْحَةٍ
عَلَيْهِمْۜ هُمُ الْعَدُوُّ فَاحْذَرْهُمْۜ قَاتَلَهُمُ اللّٰهُۘ اَنّٰى
يُؤْفَكُونَ ﴿٤﴾ وَاِذَا ق۪يلَ لَهُمْ تَعَالَوْا يَسْتَغْفِرْ لَكُمْ [554]
رَسُولُ اللّٰهِ لَوَّوْا رُؤُ۫سَهُمْ وَرَاَيْتَهُمْ يَصُدُّونَ وَهُمْ
مُسْتَكْبِرُونَ ﴿٥﴾ سَوَٓاءٌ عَلَيْهِمْ اَسْتَغْفَرْتَ لَهُمْ اَمْ
لَمْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْۜ لَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي
الْقَوْمَ الْفَاسِق۪ينَ ﴿٦﴾ هُمُ الَّذ۪ينَ يَقُولُونَ لَا تُنْفِقُوا
عَلٰى مَنْ عِنْدَ رَسُولِ اللّٰهِ حَتّٰى يَنْفَضُّواۜ وَلِلّٰهِ خَزَٓائِنُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنَّ الْمُنَافِق۪ينَ لَا يَفْقَهُونَ
﴿٧﴾ يَقُولُونَ لَئِنْ رَجَعْنَٓا اِلَى الْمَد۪ينَةِ لَيُخْرِجَنَّ
الْاَعَزُّ مِنْهَا الْاَذَلَّۜ وَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِه۪ وَلِلْمُؤْمِن۪ينَ
وَلٰكِنَّ الْمُنَافِق۪ينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
لَا تُلْهِكُمْ اَمْوَالُكُمْ وَلَٓا اَوْلَادُكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِۚ وَمَنْ
يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٩﴾ وَاَنْفِقُوا
مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ
فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَٓا اَخَّرْتَن۪ٓي اِلٰٓى اَجَلٍ قَر۪يبٍۙ فَاَصَّدَّقَ
وَاَكُنْ مِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿١٠﴾ وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللّٰهُ نَفْسًا اِذَا
جَٓاءَ اَجَلُهَاۜ وَاللّٰهُ خَب۪يرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١١﴾

4. [Ey Peygamber!] Onlara baktığında kılık-kıyafetlerini beğenir, konuştukları zaman kulak verip dinlemek istersin. Hâlbuki onlar elbise giydirilmiş kütükler gibidirler; [dış görünüşleri itibariyle dört dörtlük insandırlar fakat aslında odundan farksızdırlar; üstelik alabildiğine ruhsuz ve yüreksizdirler]. Hep korku ve kuşku içinde olduklarından duydukları her sesten işkillenir, her sözden nem kaparlar.

[Ey Peygamber!] İşte onlar gerçek düşmandırlar. Onlara karşı tedbirli ol. Allah kahretsin onları! Haktan nasıl da sapıyorlar?!

5. [Ey Peygamber!] Onlara, “Gelin, Allah'ın elçisi sizin için bağışlanma dilesin.” denildiği zaman başlarını çevirdiklerini, kibirlenip böbürlenerek çekip gittiklerini görürsün.

6. [Ey Peygamber!] Onlar için Allah'tan bağışlanma dilesen de dilemesen de fark etmez; çünkü Allah onları asla bağışlamayacaktır. Ayrıca Allah fasıkları/münafıkları umduklarına da kavuşturmayacaktır.

7. Münafıklar, Medineli müslümanlara, “[Sözde] Allah'ın elçisinin etrafındaki fakir muhacirlere hiçbir şekilde yardım etmeyin ki dağılıp gitsinler.” derler. Oysa göklerin ve yerin bütün hazineleri/rızık kaynakları Allah'a aittir. Ne var ki o münafıklar bu gerçeği anlayıp kavramazlar.

8. Yine o münafıklar, “[Şu Müreysi-Benî Müstalik seferinin ardından] Medine'ye döndüğümüzde güç, kudret ve izzet sahibi olan bizler, sefil ve güçsüz olan siz muhacirleri oradan kovacağız.” diye atıp tutarlar. Hâlbuki asıl güç, kudret ve izzet Allah'a, elçisine ve müminlere mahsustur. Ne var ki o münafıklar izzet ve şerefin gerçek anlamını bilmezler.

9. Ey Müminler! Malınız mülkünüz ve çoluk çocuğunuz sakın sizi Allah'ı anmaktan, O'nun emirlerine uymaktan alıkoymasın. [Bilin ki] mal mülk ve çoluk çocuk sevdasına düşüp Allah'ın emirlerini savsaklayanlar hüsrana uğrarlar.

10. Size verdiğimiz maldan mülkten Allah yolunda harcayın. Aksi hâlde, ölüm gelip çatınca, “Rabbim! Bana birazcık süre versen de fakir-fukaraya yardım etmek gibi seni razı edecek işler yapsam ve böylece hayırlı/faziletli kullarından olsam!” diye yalvarıp yakarmanın hiçbir faydası olmaz.

11. Zira bir kimseye ölüm gelip çatınca Allah onun ecelini asla ertelemez. [Unutmayın ki] Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.

[555] سُورَةُ التَّغَابُنِ (٦٤)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يُسَبِّحُ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِۚ لَهُ الْمُلْكُ
وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾ هُوَ الَّذِي
خَلَقَكُمْ فَمِنْكُمْ كَافِرٌ وَمِنْكُمْ مُؤْمِنٌ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ
بَصِيرٌ ﴿٢﴾ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَصَوَّرَكُمْ
فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْۚ وَاِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿٣﴾ يَعْلَمُ مَا فِي
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَيَعْلَمُ مَا تُسِرُّونَ وَمَا تُعْلِنُونَۜ
وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤﴾ اَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِينَ
كَفَرُوا مِنْ قَبْلُۘ فَذَاقُوا وَبَالَ اَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ
﴿٥﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُ كَانَتْ تَأْتِيهِمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالُوا
اَبَشَرٌ يَهْدُونَنَاۘ فَكَفَرُوا وَتَوَلَّوْا وَاسْتَغْنَى اللّٰهُۜ وَاللّٰهُ
غَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٦﴾ زَعَمَ الَّذِينَ كَفَرُوا اَنْ لَنْ يُبْعَثُواۜ
قُلْ بَلٰى وَرَبِّي لَتُبْعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلْتُمْۜ وَذٰلِكَ
عَلَى اللّٰهِ يَسِيرٌ ﴿٧﴾ فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَالنُّورِ الَّذِي
اَنْزَلْنَاۜ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٨﴾ يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ
الْجَمْعِ ذٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِۜ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ
صَالِحًا يُكَفِّرْ عَنْهُ سَيِّئَاتِهِ وَيُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ

64/TEĞÂBUN SÛRESİ

Medine döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 108. sûre olduğu ve Tahrîm sûresinden sonra, Saff sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 18 ayettir. İsmini 9. ayette geçen ve kimin kazanıp kimin kaybedeceğinin kıyamet-hesap günü ortaya çıkacağı gerçeğine atfen "kazanmak-kaybetmek, kâr-zarar etmek" manasına gelen *teğâbun* kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ı tesbih ve tenzih eder. Mutlak hükümranlık O'nundur. Bütün övgüler O'na mahsustur. O her şeye kadirdir.

2. Sizi yaratan O'dur. Böyleyken kiminiz O'na nankörlük edip kâfirlikte direniyor, kiminiz [yaratılış gayesinin mucibince] iman ediyor. [Bilin ki] Allah yaptığınız her şeyi görür.

3. Allah gökleri ve yeri çok temel bir maksatla yarattı. Aynı maksatla sizi de yaratıp şekillendirdi, üstelik size çok güzel bir şekil verdi. [Bilin ki] sonunda varacağınız yer O'nun huzurudur.

4. Allah göklerde ve yerde ne varsa hepsini bilir. Hâliyle, gizli saklı tuttuklarınızı da açığa vurduklarınızı da bilir. Evet, Allah kalplerde gizlenen duygu, düşünce ve niyetleri iyi bilir.

5. [Ey Müşrikler!] Geçmişteki kâfirlerin akıbetleriyle ilgili haberler size ulaşmadı mı?! Onlar işledikleri günahların dünyadaki bedelini helak olmakla ödediler. Ahirette ödeyecekleri bedel ise acıklı/elemli bir azaba mahkûm olmaktır.

6. Çünkü peygamberleri onlara mucizeler getirdiklerinde, "Bize yol göstermek kala kala bizim gibi bir insana mı kalmış?!" diyerek kâfirlikte direndiler ve imandan yüz çevirdiler. Allah da hepsini helak ederek onların iman ve ibadetine muhtaç olmadığını gösterdi. Allah hiçbir şeye muhtaç değildir; bizatihi övgüye layıktır.

7. [Ey Peygamber!] Bu müşrikler öldükten sonra asla diriltilmeyeceklerini iddia ediyorlar.

De ki onlara: "Yoo! Rabbime andolsun ki kesinlikle diriltileceksiniz. İşte o zaman Allah size yaptığınız her şeyi bildirip hak ettiğiniz karşılığı verecektir. Bu Allah için pek kolay bir iştir."

8. O hâlde, siz siz olun, Allah'a, elçisine ve ona indirdiğimiz nura, Kur'an'a inanın. [Unutmayın ki] Allah yaptığınız her şeyden haberdardır.

9. Allah mahşer günü sizi bir araya toplayacaktır. İşte o gün, kazanan ve kaybedenin ortaya çıkacağı gündür. Kim Allah'a yürekten iman edip imanına yaraşır

تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَٓا اَبَدًاۜ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ
﴿٩﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَٓا اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ [556]
النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَاۜ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿١٠﴾ مَٓا اَصَابَ
مِنْ مُصِيبَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِۜ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ يَهْدِ قَلْبَهُۜ وَاللّٰهُ
بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١﴾ وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ
فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاِنَّمَا عَلٰى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿١٢﴾
اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٣﴾
يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اِنَّ مِنْ اَزْوَاجِكُمْ وَاَوْلَادِكُمْ عَدُوًّا
لَكُمْ فَاحْذَرُوهُمْۚ وَاِنْ تَعْفُوا وَتَصْفَحُوا وَتَغْفِرُوا فَاِنَّ
اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٤﴾ اِنَّمَٓا اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌۜ
وَاللّٰهُ عِنْدَهُٓ اَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿١٥﴾ فَاتَّقُوا اللّٰهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ
وَاسْمَعُوا وَاَطِيعُوا وَاَنْفِقُوا خَيْرًا لِاَنْفُسِكُمْۜ وَمَنْ
يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٦﴾ اِنْ
تُقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا يُضَاعِفْهُ لَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ
وَاللّٰهُ شَكُورٌ حَلِيمٌ ﴿١٧﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ﴿١٨﴾

güzellikte işler yaparsa Allah da onun günahlarını görmezden gelip affeder, üstelik onu içinde derelerin çağıldadığı cennetlere temelli kalmak üzere yerleştirir. İşte büyük bahtiyarlık budur!

10. Kâfirlikte direnip ayetlerimize yalan diyenler ise cehennemliktir. Onlar cehennemde temelli kalacaklar. Ne kötü bir son duraktır cehennem!

11. İnsanın başına gelen musibetler ancak Allah'ın izniyle, O'nun [insan ve toplumla ilgili] kanunları dâhilinde gerçekleşir. Kim Allah'a yürekten inanıp güvenirse Allah da onun kalbine [musibetler karşısında] sabır, metanet, teslimiyet duygusu bahşeder. Allah her şeyi hakkıyla bilir.

12. Allah'a itaat edin; Peygamber'e itaat edin. İtaatten yüz çevirirseniz bilin ki elçimize düşen, [sizi ille de itaat ettirmek değil] sadece ayetlerimizi tebliğ etmektir.

13. Allah'tan başka hiçbir gerçek ilah/tanrı yoktur. Bunun içindir ki iman sahibi olanlar yalnız Allah'a güvenmelidir!

14. Ey Müminler! Eşlerinizden ve evlatlarınızdan [bilerek veya bilmeyerek] size düşmanlık edenler olabilir. Bu yüzden onların tavır, tutum ve talepleri hususunda dikkatli olun. [Aksi hâlde eş ve evladınıza derin sevgi ve bağlılığınız yahut aile fertlerinizin kimi istek ve arzuları Allah'ın emirlerine aykırı işler yapmanıza yol açabilir]. Bununla birlikte, onların yanlış tutum ve davranışlarını affeder, hoş görür ve hatalarını yüzlerine vurmazsanız, Allah bu davranışınızı sever. Çünkü Allah çok affedici, çok merhametlidir.

15. [Ey Müminler!] Malınız mülkünüz ve çoluk çocuğunuz [dünyayı tercih ve ahireti ihmal hususunda] sizin için gerçekten zor bir imtihan vesilesidir. [Ancak şunu unutmayın ki] asıl büyük mükâfat Allah katındadır. [O'nun katında mallarınız ve çocuklarınızdan çok daha değerli nimetler vardır].

16. O hâlde, siz siz olun, Allah'a itaatsizlikten sakınma hususunda elinizden gelen gayreti gösterin. Allah'ın emirlerini can kulağıyla dinleyip itaat edin ve kendi iyiliğiniz için malınızdan mülkünüzden O'nun yolunda harcayın. [Bilin ki] nefsini tamahkârlık ve cimrilik duygusundan arındıranlar, kurtuluşa erip umduklarına kavuşacak kimselerdir.

17. Malınızdan-mülkünüzden gönül rızasıyla Allah yolunda harcarsanız O da bunun mükâfatını size kat kat fazlasıyla verir ve sizi bağışlar. Allah küçücük bir iyiliğin karşılığını fazlasıyla veren, ceza/azap hususunda acele etmeyendir.

18. O, görünen ve görünmeyen her şeyi bilir. O üstün kudret sahibidir; her hükmü ve fiili mutlak isabetlidir.

[557]

﴿ (٦٥) سُورَةُ الطَّلَاقِ ﴾

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ اِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَٓاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعِدَّتِهِنَّ
وَاَحْصُوا الْعِدَّةَۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ رَبَّكُمْۚ لَا تُخْرِجُوهُنَّ
مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ اِلَّٓا اَنْ يَأْت۪ينَ بِفَاحِشَةٍ
مُبَيِّنَةٍۜ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِۜ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَقَدْ
ظَلَمَ نَفْسَهُۜ لَا تَدْر۪ي لَعَلَّ اللّٰهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذٰلِكَ
اَمْرًا ﴿١﴾ فَاِذَا بَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ
اَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَاَشْهِدُوا ذَوَيْ عَدْلٍ مِنْكُمْ
وَاَق۪يمُوا الشَّهَادَةَ لِلّٰهِۜ ذٰلِكُمْ يُوعَظُ بِه۪ مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ
بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِۜ وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًاۙ
﴿٢﴾ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُۜ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ
عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهُۜ اِنَّ اللّٰهَ بَالِغُ اَمْرِه۪ۜ قَدْ جَعَلَ اللّٰهُ
لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْرًا ﴿٣﴾ وَالّٰٓـئ۪ي يَئِسْنَ مِنَ الْمَح۪يضِ
مِنْ نِسَٓائِكُمْ اِنِ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلٰثَةُ اَشْهُرٍۙ وَالّٰٓـئ۪ي
لَمْ يَحِضْنَۜ وَاُو۬لَاتُ الْاَحْمَالِ اَجَلُهُنَّ اَنْ يَضَعْنَ
حَمْلَهُنَّۜ وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَهُ مِنْ اَمْرِه۪ يُسْرًا ﴿٤﴾

65/TALÂK SÛRESİ

Medine döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 99. sûre olduğu ve İnsân (Dehr) sûresinden sonra, Beyyine sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 12 ayettir. İsmini ilk ayette fiil şeklinde geçen ve "boşama/boşanma" anlamına gelen *talâk* kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Ey Peygamber! [Evliliği sürdürmeniz imkânsız hâle gelip de] kadınları boşamak istediğinizde onları âdet görme hâllerini dikkate alarak boşayın ve iddet sürelerini iyi hesap edin. Bu konuda rabbiniz Allah'ın emrine karşı gelmekten sakının. Boşanıp iddet bekleyen eşlerinizi açıkça hayâsızlık yapmadıkları sürece evlerinden kapı dışarı etmeyin. Onlar da evlerini izinsiz terk etmesinler. İşte bunlar Allah'ın belirlediği hükümlerdir. Kim Allah'ın hükümlerine uymaz, O'nun emir-yasak sınırlarını tanımazsa bilsin ki kendisine yazık etmiş olur.

[Evet, bu hükümlere mutlaka uyulmalıdır]; hem ne bilirsin, belki de Allah [boşanma süresi içerisinde] karı-koca arasında yeni bir durum, bir uzlaşma hâsıl eder.

2-3. [İki talâkla boşanmış kadınlar] iddet sürelerinin sonuna geldiklerinde, ister onlarla evliliğinizi sürdürün, isterseniz onlardan ayrılın ve bu konudaki kararınıza içinizden iki adil kişiyi şahit tutun. [Ey Şahitler!] Siz de şahitliğinizi Allah için hakkıyla yapın.

İşte bütün bunlar Allah'a ve ahirete inanan siz müminlere yönelik emirlerdir. Kim Allah'ın emirlerine itaatsizlikten sakınırsa Allah da ona bir çıkış yolu gösterir. Üstelik ona hiç ummadığı yerden rızıklar lütfeder. Kim Allah'a güvenirse Allah ona yeter. Şüphesiz Allah her işini neticelendirir, her vaadini gerçekleştirir. Bununla birlikte, Allah her şey için bir vade ve sebep takdir etmiştir.

4. Âdetten kesilmiş kadınlarınızın iddet süreleri konusunda şüphe ediyorsanız bilin ki onların iddet süreleri üç aydır. [Yaşlarının küçüklüğünden dolayı] hiç âdet görmemiş kadınların iddet süresi de aynıdır.[1] Hamile kadınların iddet süreleri ise doğum yaptıklarında sona erer. Kim Allah'ın emirlerine itaatsizlikten sakınırsa Allah da ona işinde kolaylık ihsan eder.

1. Bu ayetteki *vellâî lem yahidne* ifadesi, çocuk yaşta evlenip dul kalmış fakat hâlen âdet görmemiş kız çocuklarının yeniden evlilik yapabilmesi için ne kadar bir süre iddet beklemesi gerektiği meselesiyle ilgilidir (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XII. 133-134; İbn Atıyye, *el-Muharrerü'l-Vecîz*, V. 325).

ذٰلِكَ اَمْرُ اللّٰهِ اَنْزَلَهُٓ اِلَيْكُمْ وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يُكَفِّرْ عَنْهُ
سَيِّـَٔاتِه۪ وَيُعْظِمْ لَهُٓ اَجْرًا ﴿٥﴾ اَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ [558]
سَكَنْتُمْ مِنْ وُجْدِكُمْ وَلَا تُضَٓارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا عَلَيْهِنَّۜ
وَاِنْ كُنَّ اُو۬لَاتِ حَمْلٍ فَاَنْفِقُوا عَلَيْهِنَّ حَتّٰى يَضَعْنَ
حَمْلَهُنَّۚ فَاِنْ اَرْضَعْنَ لَكُمْ فَاٰتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّۚ وَأْتَمِرُوا
بَيْنَكُمْ بِمَعْرُوفٍۚ وَاِنْ تَعَاسَرْتُمْ فَسَتُرْضِعُ لَهُٓ اُخْرٰىۜ
﴿٦﴾ لِيُنْفِقْ ذُو سَعَةٍ مِنْ سَعَتِه۪ۜ وَمَنْ قُدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ
فَلْيُنْفِقْ مِمَّٓا اٰتٰيهُ اللّٰهُۜ لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا مَٓا اٰتٰيهَاۜ
سَيَجْعَلُ اللّٰهُ بَعْدَ عُسْرٍ يُسْرًا ﴿٧﴾ وَكَاَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ
عَتَتْ عَنْ اَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِه۪ فَحَاسَبْنَاهَا حِسَابًا شَدِيدًاۙ
وَعَذَّبْنَاهَا عَذَابًا نُكْرًا ﴿٨﴾ فَذَاقَتْ وَبَالَ اَمْرِهَا وَكَانَ
عَاقِبَةُ اَمْرِهَا خُسْرًا ﴿٩﴾ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ عَذَابًا شَدِيدًاۙ
فَاتَّقُوا اللّٰهَ يَٓا اُو۬لِي الْاَلْبَابِۚ اَلَّذِينَ اٰمَنُواۚ قَدْ اَنْزَلَ
اللّٰهُ اِلَيْكُمْ ذِكْرًاۙ ﴿١٠﴾ رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْكُمْ اٰيَاتِ اللّٰهِ
مُبَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ مِنَ
الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِۜ وَمَنْ يُؤْمِنْ بِاللّٰهِ وَيَعْمَلْ صَالِحًا
يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَٓا
اَبَدًاۜ قَدْ اَحْسَنَ اللّٰهُ لَهُ رِزْقًا ﴿١١﴾

5. İşte bütün bunlar Allah'ın size indirdiği hükümlerdir. Kim Allah'ın bu hükümleri konusunda duyarlı, sorumlu davranırsa, Allah da onun günahlarını görmezden gelip affeder. Üstelik ona büyük mükâfatlar verir.

6. Boşanma safhasında iddet sürelerini henüz doldurmamış kadınları imkânlarınız ölçüsünde [iddetleri bitinceye kadar] oturduğunuz yerde/evde oturtun. Evden çıkıp gitsinler diye onları sıkıştırmayın. Eğer hamile iseler doğumlarına kadar geçimlerini temin edin. Şayet çocuğunuzu [isteğiniz üzere] emzirirlerse onlara emzirme ücretlerini verin. Emzirme ve ücret konusunda örfe uygun olarak anlaşın. Aranızda anlaşamazsanız, bu takdirde çocuğu başka bir kadın emzirir.

7. Zengin kişi hem boşadığı karısının hem çocuğunun nafakasını imkânlarına mütenasip şekilde karşılasın. Maddi imkânı kısıtlı olan kimse de Allah'ın verdiği imkân ölçüsünde nafakasını ödesin. Allah bir kimseyi ancak verdiği imkânlar ölçüsünde sorumlu tutar. Ayrıca Allah darlık ve sıkıntının ardından genişlik ve kolaylık ihsan eder.

8. [Ey Müminler! Allah'ın bütün bu emirlerine uyma hususunda duyarlı davranın]. Zira geçmişte nice halklar rablerinin emrine/emirlerine ve O'nun gönderdiği peygamberlere küstahça karşı çıktılar. Bu yüzden biz de onları şiddetli bir şekilde cezalandırdık; dahası [suda boğma, yerin dibine batırma, başlarına taş yağdırma gibi] görülmedik azaplarla onların kökünü kazıdık.[2]

2. Bu ayetteki *fe-hâsebnâ hisâben şedîden* (Lafzen: "Onları şiddetli bir şekilde hesaba çektik.") ifadesi şiddetli şekilde cezalandırma anlamında kullanılmıştır. Ayrıca ayette, "Onları dünyada görülmedik azaplarla yok ettik. Ahirette de hepsini çok çetin bir azaba çekeceğiz." şeklinde bir takdim-tehir bulunduğu da ileri sürülmüştür (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, XVIII. 114).

9-11. Böylece onların hepsi yaptıklarının cezasını çektiler. Sonuçta hepsinin akıbeti tam bir hüsran oldu. Allah onlar için ahirette de çok şiddetli bir azap hazırlamıştır.

Ey aklıselim ve iman sahibi kullarım! Allah'ın emir ve yasakları konusunda dikkatli ve duyarlı olun. İşte Allah size öğütlerle dolu Kur'an'ı lütfetti ve yine size bir peygamber gönderdi. O peygamber, iman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapanları karanlıklardan aydınlığa kavuşturmak üzere Allah'ın apaçık ayetlerini size okuyup tebliğ ediyor. Kim Allah'a iman edip imanına yaraşır güzellikte işler yaparsa Allah da onu içinde derelerin çağıldadığı cennetlere temelli kalmak üzere yerleştirir. Ayrıca Allah ona çok güzel rızıklar ihsan eder.

اَللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ وَمِنَ الْاَرْضِ مِثْلَهُنَّ
يَتَنَزَّلُ الْاَمْرُ بَيْنَهُنَّ لِتَعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
قَد۪يرٌۙ وَاَنَّ اللّٰهَ قَدْ اَحَاطَ بِكُلِّ شَيْءٍ عِلْماً ﴿١٢﴾

12. O Allah ki yedi kat/uçsuz bucaksız gök yarattı. Yeryüzünü de göklerden aşağı kalmayacak bir mükemmellik ve muhteşemlikte yarattı.[3] Allah'ın yaratma iradesi bütün bu varlıklar üzerinde tecelli eder ki bu tecelliler sayesinde siz de Allah'ın her şeye gücünün yettiğini ve her şeyi sınırsız ilmiyle ihata ettiğini anlayıp kavrayasınız.

3. Bu ayetteki *ve-mine'l-ardi mislehünne* ifadesi meallerin hemen hepsinde, yedi kat göğe atfen, "Yerden de bir o kadarını yarattı." veya "Yerden de onların mislini yarattı." şeklinde tercüme edilmiştir. Göklerin ve yerin yedi kat olarak ifade edilmesi bir telakkiye göre Kur'an'ın nazil olduğu dönemdeki evren tasavvurunu yansıtmakta, dolayısıyla Allah sınırsız kudretinin anlatımında ilk muhataplarının bilgi ve kültür imkânlarını dikkate almaktadır. Bununla birlikte *ve-mine'l-ardi mislehünne* ifadesinin, ilahî kudrete işaret etmesi bakımından yeryüzünün de tıpkı gökyüzünden aşağı kalmayacağını, zira onun da tıpkı gökyüzü gibi muhteşem şekilde yaratıldığını ifade etmesi de muhtemeldir. Bizim çevirimiz bu yoruma dayanmaktadır (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXVIII. 339).

[559]

سُورَةُ التَّحْر۪يمِ (٦٦)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَٓا اَحَلَّ اللّٰهُ لَكَۚ تَبْتَغ۪ي
مَرْضَاتَ اَزْوَاجِكَۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١﴾ قَدْ فَرَضَ
اللّٰهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ اَيْمَانِكُمْۚ وَاللّٰهُ مَوْلٰيكُمْۚ وَهُوَ الْعَل۪يمُ
الْحَك۪يمُ ﴿٢﴾ وَاِذْ اَسَرَّ النَّبِيُّ اِلٰى بَعْضِ اَزْوَاجِه۪
حَد۪يثاًۚ فَلَمَّا نَبَّاَتْ بِه۪ وَاَظْهَرَهُ اللّٰهُ عَلَيْهِ عَرَّفَ بَعْضَهُ
وَاَعْرَضَ عَنْ بَعْضٍۚ فَلَمَّا نَبَّاَهَا بِه۪ قَالَتْ مَنْ اَنْبَاَكَ
هٰذَاۜ قَالَ نَبَّاَنِيَ الْعَل۪يمُ الْخَب۪يرُ ﴿٣﴾ اِنْ تَتُوبَٓا اِلَى اللّٰهِ
فَقَدْ صَغَتْ قُلُوبُكُمَاۚ وَاِنْ تَظَاهَرَا عَلَيْهِ فَاِنَّ اللّٰهَ هُوَ

66/TAHRÎM SÛRESİ

Medine döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 107. sûre olduğu ve Hucurât sûresinden sonra, Teğâbun sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 12 ayettir. İsmini ilk ayette fiil olarak geçen ve "yasaklamak, haram kılmak" manasına gelen *tahrîm* kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Ey Peygamber! Allah'ın sana helal kıldığı bir nimeti, eşlerinden bazılarını hoşnut etmek adına niçin kendine yasaklıyorsun?! [Bil ki] Allah çok affedici, çok merhametlidir.

2. [Ey Müminler!] Allah size gerektiğinde yeminlerinizi bozmayı meşru kılıp kefaret yolunu göstermiştir. Allah sizin [her şeyinizi düşünen] dostunuz, yâr ve yardımcınızdır. O her şeyi bilen, her şeyi yerli yerince yapıp edendir.

3. Hani Peygamber eşlerinden birine [Hafsa'ya] aralarında gizli kalmak üzere bir şey söylemişti. O eş bu sırrı diğer eşlerden birine [Âişe'ye] duyurmuş, ama Allah Peygamber'i durumdan haberdar etmişti. Peygamber de sırrı ifşa eden eşine, [onun Âişe'ye ifşa ettiği] sözlerin bir kısmını hatırlatmış, bir kısmından da hiç söz etmemişti. Bunun üzerine eşi [Hafsa], "Bunu sen kimden öğrendin?!" diye sormuş; Peygamber de, "Bunu bana her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olan Allah bildirdi." diye cevap vermişti.

4. [Ey Hafsa ve Âişe!] İkiniz de pişmanlıkla Allah'a yönelip tövbe etmelisiniz. Çünkü kalpleriniz Peygamber hakkında yanlış düşüncelere meyletti. Yok, eğer tövbe etmez ve Peygamber aleyhine dayanışma içinde olmaya devam ederseniz bilin ki

مَوْلٰيهُ وَجِبْرِيلُ وَصَالِحُ الْمُؤْمِنِينَۚ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَعْدَ
ذٰلِكَ ظَهِيرٌ ﴿٤﴾ عَسٰى رَبُّهُٓ اِنْ طَلَّقَكُنَّ اَنْ يُبْدِلَهُٓ
اَزْوَاجًا خَيْرًا مِنْكُنَّ مُسْلِمَاتٍ مُؤْمِنَاتٍ قَانِتَاتٍ
تَٓائِبَاتٍ عَابِدَاتٍ سَٓائِحَاتٍ ثَيِّبَاتٍ وَاَبْكَارًا ﴿٥﴾
يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا قُٓوا اَنْفُسَكُمْ وَاَهْلِيكُمْ نَارًا
وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ عَلَيْهَا مَلٰٓئِكَةٌ غِلَاظٌ شِدَادٌ
لَا يَعْصُونَ اللّٰهَ مَٓا اَمَرَهُمْ وَيَفْعَلُونَ مَا يُؤْمَرُونَ ﴿٦﴾
يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَعْتَذِرُوا الْيَوْمَۜ اِنَّمَا تُجْزَوْنَ
مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٧﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا تُوبُٓوا اِلَى [560]
اللّٰهِ تَوْبَةً نَصُوحًاۜ عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ
سَيِّـَٔاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُۙ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللّٰهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُۚ
نُورُهُمْ يَسْعٰى بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَبِاَيْمَانِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَٓا
اَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَاۚ اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ
﴿٨﴾ يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ
عَلَيْهِمْۜ وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُۜ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٩﴾ ضَرَبَ
اللّٰهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ كَفَرُوا امْرَاَتَ نُوحٍ وَامْرَاَتَ لُوطٍۜ
كَانَتَا تَحْتَ عَبْدَيْنِ مِنْ عِبَادِنَا صَالِحَيْنِ فَخَانَتَاهُمَا
فَلَمْ يُغْنِيَا عَنْهُمَا مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا وَقِيلَ ادْخُلَا النَّارَ مَعَ
الدَّاخِلِينَ ﴿١٠﴾

Allah, Cebrail ve [başta babalarınız Ömer ve Ebû Bekr olmak üzere] fazilet sahibi tüm müminler onun dostu ve yardımcısıdır. Üstelik bütün melekler de onun arkasındadır.

5. Peygamber sizi boşayacak olursa bilin ki rabbi ona sizden daha hayırlı eşler lütfeder. Hem de Allah'a teslimiyet gösteren, O'na yürekten inanıp güvenen, O'nun hükmüne boyun eğen, tövbe etmesini bilen, ibadetlerine düşkün olan, Allah yolunda hicreti göze alan dul veya bakire eşler ihsan eder."

6. Ey Müminler! Kendinizi ve ailenizi yakıtı insanlar ve taşlar/putlar olan cehennem ateşinden koruyun. Cehennemin başında, Allah'ın emrettiği hususlarda O'na asla karşı gelmeyen, kendilerine verilen emirleri harfiyen yerine getiren, son derece haşin ve acımasız melekler [zebaniler] vardır.

7. [İşte o melekler cehenneme atılan kâfirlere şöyle diyecekler]: "Ey Kâfirler! Bugün özür dilemeye kalkmayın. Dünyada iken ne yaptıysanız mutlaka cezasını çekeceksiniz."

8. Ey Müminler! Samimi ve kararlı şekilde tövbe edip Allah'a yönelin. Böyle yaptığınız takdirde rabbiniz [kıyamet ve hesap günü] günahlarınızı görmezden gelip affedecek ve sizi içinde derelerin çağıldadığı cennetlere yerleştirecektir. O gün Allah, elçisini ve onunla birlikte inananları asla mahcup etmeyecektir. Yine o gün [iman] nurları müminlerin önlerini ve yanlarını aydınlatacaktır. Onlar Allah'a şöyle niyazda bulunacaklar: "Rabbimiz! Nurumuzu artır ve devamlı kıl; bizi bağışla. Çünkü sen her şeye kadirsin."

9. Ey Peygamber! [Saldırgan] kâfirlere/müşriklere karşı silahla, münafıklara karşı sözle mücadele et. Onlara sert ve tavizsiz davran. Sonunda onların varacakları yer cehennemdir. Ne kötü bir son duraktır cehennem!

10. Allah kâfirlere misal olarak Nuh'un ve Lût'un karılarının hâl ve meallerini/akıbetlerini hatırlatmaktadır. Her iki kadın da bizim iki hayırlı/faziletli kulumuzun nikâhı altındaydı; fakat [münafıkça davranarak] onlara hıyanet/vefasızlık ettiler. Hâliyle kocaları da onları Allah'ın azabından koruyamadı. Sonunda o iki kadına, "Diğer bütün cehennemliklerle birlikte siz de girin ateşe!" denildi.

وَضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا لِلَّذٖينَ اٰمَنُوا امْرَاَتَ فِرْعَوْنَۢ اِذْ
قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لٖي عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّنٖي
مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهٖ وَنَجِّنٖي مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمٖينَۙ
﴿١١﴾ وَمَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرٰنَ الَّتٖٓي اَحْصَنَتْ فَرْجَهَا
فَنَفَخْنَا فٖيهِ مِنْ رُوحِنَا وَصَدَّقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا
وَكُتُبِهٖ وَكَانَتْ مِنَ الْقَانِتٖينَ ﴿١٢﴾

11. Allah müminlere misal olarak da Firavun'un karısının hâl ve mealini/akıbetini hatırlatmaktadır. Vaktiyle o kadın şöyle dua etmişti: "Rabbim! Bana katından cennette bir köşk lütfet. Beni Firavun'dan, onun kötü işlerinden ve bu zalim/kâfir kavmin elinden kurtar."

12. Müminlere bir misal de İmran kızı Meryem'dir. [Yahudilerin iddia ettiklerinin aksine] o iffetini korudu. [İsa'yı dünyaya getirmesi için] biz ona ruhumuzdan üfledik.[1] Meryem, rabbinin vaatlerinin ve vahiylerinin doğruluğunu şeksiz şüphesiz tasdik eden, son derece dindar, itaatkâr ve ihlaslı bir kadındı.

1. Bu ayetteki *fe-nefehnâ fîhi* ifadesinde Hz. Meryem'e müzekker/eril zamiriyle işaret edilmiştir. Müfessirler bu zamirin Hz. İsa'ya, Hz. Meryem'in rahmine, fercine ve/veya entarisinin yaka yırtmacına raci olduğu yönünde farklı yorumlar yapmışlardır. Bu yorumlar arasında en ilginç olanı Elmalılı'ya aittir. Ona göre Hz. Meryem'e eril zamiriyle işaret edilmesi, ruh üfleme esnasında onun hem dişi hem erkek özelliğine sahip olduğunu düşündürmektedir (Bkz. Elmalılı, *Hak Dini*, VI. 5134). Bize göre bu yorumların hiçbiri tatminkâr değildir. Nitekim Zemahşerî "fercten maksat, entarinin yaka yırtmacıdır." şeklindeki yorumun bir tefsir bidati olduğunu söylemiştir. Açıkça belirtelim ki *fe-nefehnâ fîhi* kıraati problemlidir. Kaldı ki 21/Enbiyâ 91. ayetteki ifade *fe-nefehnâ fîhâ* şeklindedir. Doğru kıraat budur. Nitekim İbn Mes'ûd da bu ayetteki [66/Tahrîm 12] ifadeyi *fîhâ* şeklinde okumuştur (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV. 132).

[561] سُورَةُ الْمُلْكِ (٦٧)
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ
تَبَارَكَ الَّذٖي بِيَدِهِ الْمُلْكُ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌۙ
﴿١﴾ اَلَّذٖي خَلَقَ الْمَوْتَ وَالْحَيٰوةَ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ
اَحْسَنُ عَمَلًاۜ وَهُوَ الْعَزٖيزُ الْغَفُورُۙ ﴿٢﴾ اَلَّذٖي خَلَقَ
سَبْعَ سَمٰوَاتٍ طِبَاقًاۜ مَا تَرٰى فٖي خَلْقِ الرَّحْمٰنِ مِنْ
تَفَاوُتٍۜ فَارْجِعِ الْبَصَرَۙ هَلْ تَرٰى مِنْ فُطُورٍ ﴿٣﴾

67/MÜLK SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 77. sûre olduğu ve Tûr sûresinden sonra, Hâkka sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 30 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve "mutlak hükümranlık" anlamına gelen *mülk* kelimesinden almıştır. İlk cümlesinden dolayı "Tebâreke'l-mülk sûresi" diye de adlandırılmıştır. Ayrıca, bu sûreyi okuyan ve dolayısıyla gereğince amel eden kimsenin kabir azabından korunup kurtulacağı yönündeki rivayete (Bkz. Tirmizî, "Fezâilü'l-Kur'ân" 9) istinaden "Vâkiye" (koruyucu), "Münciye" (kurtarıcı), "Mânia" (engelleyici) gibi isimlerle de anılmıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Mutlak hükümranlık sahibi Allah yüceler yücesi, cömertler cömerdidir. O dilediği her şeyi yapmaya muktedirdir.

2. Hanginizin [iman edip] güzel ameller işleyeceğini sınamak için ölümü ve hayatı yaratan O'dur. O üstün kudret sahibidir, ama aynı zamanda çok affedicidir.

3. Yedi kat/uçsuz bucaksız gökleri mükemmel bir uyum ve ahenk içinde yaratan O'dur. Rahmân'ın yaratmasında hiçbir kusur, hiçbir uyumsuzluk göremezsin. Bak bakalım, herhangi bir kusur görebilecek misin?!

ثم ارجع البصر كرتين ينقلب اليك البصر
خاسئا وهو حسير ﴿٤﴾ ولقد زينا السماء الدنيا
بمصابيح وجعلناها رجوما للشياطين واعتدنا
لهم عذاب السعير ﴿٥﴾ وللذين كفروا بربهم
عذاب جهنم وبئس المصير ﴿٦﴾ اذا القوا فيها
سمعوا لها شهيقا وهي تفور ﴿٧﴾ تكاد تميز من
الغيظ كلما القي فيها فوج سالهم خزنتها الم يأتكم
نذير ﴿٨﴾ قالوا بلى قد جاءنا نذير فكذبنا وقلنا ما
نزل الله من شيء ان انتم الا في ضلال كبير ﴿٩﴾
وقالوا لو كنا نسمع او نعقل ما كنا في اصحاب
السعير ﴿١٠﴾ فاعترفوا بذنبهم فسحقا لاصحاب
السعير ﴿١١﴾ ان الذين يخشون ربهم بالغيب لهم
مغفرة واجر كبير ﴿١٢﴾ واسروا قولكم او اجهروا [562]
به انه عليم بذات الصدور ﴿١٣﴾

4. İstersen tekrar tekrar bak! Sonunda gözlerin kusur arayıp bulamamaktan bitkin ve yorgun düşecektir.

5. Biz yakın gökyüzünü kandillerle/yıldızlarla süsledik. Yıldızlardan çıkan ışıkları [göklerden haber çaldıklarına inanılan] şeytanları/cinleri kovma aracı yaptık.[1] Ayrıca biz onlara [ahirette] alevler püskürten bir ateş azabı hazırladık.

1. Bu ayetteki *ve-cealnâhâ rucûmen li'ş-şeyâtîn* ifadesi, "Biz yıldızları şeytan tabiatlı insanlar [kâhinler, müneccimler] için aslı-esası olmayan tahminlerde bulunma konusu yaptık." şeklinde de çevrilebilir. Çünkü İslam öncesi dönemde Araplar kâhinlerin özel cinleri bulunduğuna ve onların göklerden haber çaldıklarına inanırlardı. Ayetteki *rücûm* (taşlar) kelimesi aynı zamanda tahminde bulunmaya, dolayısıyla müneccimlerin yıldızlara bakarak aslı-esası olmayan şeyler konuşmasına da işaret eder (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV. 135-136).

6. Rablerine [eş ve ortak koşmak suretiyle] nankörlük edenleri cehennem azabı beklemektedir. Ne kötü bir son duraktır cehennem!

7. O nankörler/kâfirler cehenneme atıldıklarında, onun kaynarken çıkardığı dehşetli fokurtuyu işitecekler.

8. Öyle ki cehennem öfkesinden çatlayıp parçalanacak hâle gelecek. Kâfirlerden her bir grup cehenneme atıldığında, oradaki görevli melekler, "Size [kâfirlikten vazgeçmediğiniz takdirde böyle bir azapla karşılaşacağınız] uyarısında bulunan bir peygamber gelmedi mi?" diye soracaklar.

9. Kâfirler şöyle cevap verecekler: "Evet, bize bir peygamber gelmişti. Ama biz onu yalanlayıp, 'Rahmân hiçbir şey indirmemiştir. Siz kesinlikle çok büyük yanılgı içindesiniz.' diye kestirip atmıştık."

10. Yine onlar, "Bize gelen peygambere kulak verip dinleseydik yahut aklıselimle hareket etseydik şimdi bu alevli ateşte yananlar arasında yer almazdık." diyecekler.

11. İşte onlar günahlarını böyle itiraf edecekler. Rahmet ve merhamet yüzü görmesin, kahrolsun cehennemlikler!

12. Rablerine ihlas ve samimiyetle derin saygı ve bağlılık gösterenlere gelince,[2] [ahirette] onlar için bağışlanma ve büyük bir mükâfat vardır.

2. Bu ayetteki *yahşevne rabbehüm bi'l-ğayb* ifadesi, "Rablerini görmedikleri hâlde O'na derin saygı ve bağlılık gösterenler." şeklinde de çevrilebilir. Ancak bizim çevirimiz Tabersî ve diğer bazı müfessirlerce tercih edilen yoruma dayanmaktadır (Bkz. Tabersî, *Mecmau'l-Beyân*, X. 85).

13. [Ey Müşrikler! Peygamber ve Kur'an hakkındaki çirkin] sözlerinizi ister içinizde gizleyin, ister açıkça dillendirin, hiç fark etmez. Çünkü Allah kalplerde gizlenenleri de çok iyi bilir.

أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ ﴿١٤﴾ هُوَ
الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ ذَلُولًا فَامْشُوا فِي مَنَاكِبِهَا
وَكُلُوا مِنْ رِزْقِهِ وَإِلَيْهِ النُّشُورُ ﴿١٥﴾ ءَأَمِنْتُمْ مَنْ فِي
السَّمَاءِ أَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ الْأَرْضَ فَإِذَا هِيَ تَمُورُ
﴿١٦﴾ أَمْ أَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَاءِ أَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ
حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ ﴿١٧﴾ وَلَقَدْ كَذَّبَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ ﴿١٨﴾ أَوَلَمْ يَرَوْا
إِلَى الطَّيْرِ فَوْقَهُمْ صَافَّاتٍ وَيَقْبِضْنَ مَا يُمْسِكُهُنَّ
إِلَّا الرَّحْمَٰنُ إِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ بَصِيرٌ ﴿١٩﴾ أَمَّنْ هَٰذَا
الَّذِي هُوَ جُنْدٌ لَكُمْ يَنْصُرُكُمْ مِنْ دُونِ الرَّحْمَٰنِ إِنِ
الْكَافِرُونَ إِلَّا فِي غُرُورٍ ﴿٢٠﴾ أَمَّنْ هَٰذَا الَّذِي يَرْزُقُكُمْ
إِنْ أَمْسَكَ رِزْقَهُ بَلْ لَجُّوا فِي عُتُوٍّ وَنُفُورٍ ﴿٢١﴾

14. Bütün her şeyi yaratan Allah bilmez olur mu hiç?![3] O, sınırsız bilgisiyle her şeyi akıl sır ermez şekilde kuşatan, her şeyden haberdar olandır.

3. Bu ayetteki *ya'lemü men haleka* ifadesi, "Yaratan yarattığını bilmez olur mu hiç?!" şeklinde de çevrilebilir (Bkz. Tabersî, *Mecmau'l-Beyân*, X. 59).

15. Yeryüzünü yaşamanız için elverişli hâle getirip hizmete amade kılan O'dur. İstifadenize sunulan yeryüzündeki dağlar, ovalar ve vadilerde gezip dolaşabilir, Allah'ın size verdiği rızıklardan yiyip içebilirsiniz. [Ancak dünya nimetlerinden istifade ederken şu gerçeği de hiç unutmayın ki] ölüm sonrasında diriltilip hesap vermek üzere O'nun huzuruna geleceksiniz.

16. [Ey Müşrikler!] Gökte olan Allah'ın sizi yerin dibine batırmayacağından yana bir garantiniz mi var?![4] [Siz yeryüzü kımıldamaz sanırsınız; ama o zaman] bir de bakarsınız ki şiddetle sarsılıp sallanmaya başlamış!

4. Bu ayetteki *men fi'-semâi* ifadesi, İbn Abbas gibi bazı sahabilerin yanı sıra Ehl-i Sünnet-i Hâssa diye anılan ve erken dönem Sünnî düşüncenin önemli isimleri arasında yer alan Ahmed b. Hanbel ve Ebû Saîd ed-Dârimî gibi âlimlerce Allah'ın gökte olduğuna delil gösterilmiştir (Bkz. İbn Hanbel, *er-Red ale'l-Cehmiyye*, s. 146). Bu âlimler Allah'ın her yerde olduğu görüşünü ise zındıklık saymışlardır. Ancak İbn Hanbel'den üç-dört asır sonra Fahreddîn er-Râzî Allah'ın gökte olduğunu söylemeyi Sünnîliğe değil, Müşebbihe'ye özgü bir inanç olarak değerlendirmiştir (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XXX. 30). Kısaca, hicrî üçüncü asırda Ehl-i Hadis'in (Ehl-i Sünnet-i Hâssa) Allah tasavvuru hicrî altıncı asırda Müşebbihe'ye izafe edilmiş ve dolayısıyla Sünnîlik bir bakıma geçmişin zenadıkasına (Cehmiyye) ait itikadı(!) benimsemiştir. Bu ibretlik durum, fıkhî hükümler şöyle dursun, Allah tasavvurunun dahi zaman içerisinde çok büyük değişim ve dönüşüme uğradığının en müşahhas delilidir. Bize göre bu ayette, ilk hitap çevresindeki insanların tasavvuruna uygun olarak Allah'ın gökte olduğu belirtilmiştir. Nitekim Allah'ın gökte olduğuna dair hadisler ve sahabe sözleri de bunu teyit etmektedir (Bkz. Ebû Saîd ed-Dârimî, *Nakzu Usmân b. Saîd*, s. 272-304).

17. Evet, gökte olan Allah'ın başınıza taş yağdırmayacağından yana bir güvenceniz mi var?! Bu uyarılarımın ne demek olduğunu yakında anlayacaksınız!

18. [Ey Peygamber!] Bu müşriklerden önce gelip geçen topluluklar da peygamberlerini yalanlamışlardı. Ama sonunda cezalandırmam nasılmış gördüler!

19. O kâfirler üzerlerinde kanat çırparak uçan kuşlara ibret nazarıyla hiç bakmazlar mı?! Onları havada tutan kudretin sahibi Rahmân'dan/Allah'tan başkası değildir. Şüphesiz O her şeyi görür.

20. [Ey Kâfirler!] Söyleyin bakalım, Rahmân'a/Allah'a karşı size kim yardım edebilir?! Yoksa O'na karşı koyacak bir ordunuz mu var?! Bu kâfirler kesinlikle çok büyük bir yanılgı içindeler.

21. Peki, söyleyin bakalım, Rahmân/Allah rızkınızı kesecek olsa size kim rızık verebilir?! Ama gel gör ki bu kâfirler azgınlıkta, hak ve hakikatten köşe bucak kaçmakta ısrar ediyorlar.

أَفَمَنْ يَمْشِي مُكِبًّا عَلَىٰ وَجْهِهِ أَهْدَىٰ أَمَّنْ يَمْشِي
سَوِيًّا عَلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٢٢﴾ قُلْ هُوَ الَّذِي
أَنْشَأَكُمْ وَجَعَلَ لَكُمُ السَّمْعَ وَالْأَبْصَارَ وَالْأَفْئِدَةَ
قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿٢٣﴾ قُلْ هُوَ الَّذِي ذَرَأَكُمْ فِي
الْأَرْضِ وَإِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَٰذَا
الْوَعْدُ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٢٥﴾ قُلْ إِنَّمَا الْعِلْمُ عِنْدَ
اللَّهِ وَإِنَّمَا أَنَا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿٢٦﴾ فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سِيئَتْ [563]
وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هَٰذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَدَّعُونَ
﴿٢٧﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَهْلَكَنِيَ اللَّهُ وَمَنْ مَعِيَ أَوْ رَحِمَنَا
فَمَنْ يُجِيرُ الْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٨﴾ قُلْ هُوَ
الرَّحْمَٰنُ آمَنَّا بِهِ وَعَلَيْهِ تَوَكَّلْنَا فَسَتَعْلَمُونَ مَنْ هُوَ
فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٩﴾ قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ
غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَعِينٍ ﴿٣٠﴾

22. Haydi söyleyin bakalım, dönemeçli ve engebeli bir yolda yüzükoyun sürünen mi yoksa dosdoğru ve dümdüz bir yolda istikamet üzere yürüyen mi hedefe daha kolay ulaşır?![5]

5. Mümin ile kâfir/müşrik arasındaki farkın anlatıldığı bu ayetteki *ehdâ* kelimesini "[hedefe] daha kolay ulaşır" diye çevirdik. Ancak bu çeviri yüzükoyun sürünen kişinin (müşriğin) zor da olsa hedefe ulaşacağı anlamına gelmez. Çünkü *ehdâ* kelimesinin de işaret ettiği gibi burada söz konusu olan hedef, hidayet ya da doğru yolla ilgilidir. Dolayısıyla bu kelime her ne kadar "daha kolay" şeklinde çevrilse de kesinlikle tavşan-kaplumbağa yarışını ima eden bir karşılaştırma manası taşımaz. Çünkü müşriğin hidayetten hiçbir nasibi yoktur. Kısacası, düz yolda giden hedefe gayet düzgün şekilde ulaşır, sürünen ise geç de olsa ulaşır değil, asla ulaşamaz (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXIX. 46).

23. [Ey Peygamber!] De ki: "Sizi var eden, size duyma, görme, akıl ve idrak kabiliyeti veren O'dur. Ama siz bunca nimete hiç şükretmiyorsunuz."

24. [Ey Peygamber!] De ki: "Sizi yeryüzünde çoğaltan da O'dur.[6] [Unutmayın ki] ölümden sonra diriltilip hesap vermek üzere O'nun huzurunda toplanacaksınız."

6. Bu ayetteki *zerae* kelimesine birçok mealde "yaratma ve çoğaltma" manası verilmiştir. Ancak bir önceki ayette yaratmadan söz edilmiştir. Dolayısıyla bu ayetteki *zerae* kelimesi "yaratma"dan ziyade "çoğaltma" manasındadır (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXIX. 48).

25. O kâfirler/müşrikler, "Mademki siz [müminler] özü sözü doğru kimselersiniz, o hâlde söyleyin bakalım, bizi tehdit edip durduğunuz şu azap ne zaman gelip çatacak?!" diye alay ederler.

26. [Ey Peygamber!] De ki onlara: "Onu ancak Allah bilir. Ben sadece sizi açıkça uyarmakla mükellefim."

27. Azapla yüz yüze geldiklerinde o kâfirlerin suratları kapkara kesilecek. İşte o zaman kendilerine, "Haydi, gelsin de görelim!' deyip durduğunuz azap işte budur!" denilecek.

28. [Ey Peygamber!] De ki o kâfirlere: "[Benim ölmem için can atıyorsunuz]. Haydi diyelim ki Allah benim ve benimle birlikte olanların [müminlerin] canlarını aldı veya bize lütfedip ömür verdi. [Peki, bunun size ne faydası olacak?] Dahası, siz kâfirleri o acıklı/elemli azaptan kim kurtaracak?"

29. [Ey Peygamber!] De ki: "[Bizi kurtaracak olan,] O Rahmân'dır. Biz O'na inandık, O'na güvendik. [Peki ya siz kime güveniyorsunuz?!] Kimin büsbütün hüsrana uğrayacağını yakında anlayacaksınız."[7]

7. Bu ayetteki *dalâlin mübîn* tamlaması gerek klasik tefsirlerde gerek meallerde "apaçık sapıklık" şeklinde izah ve tercüme edilmiştir. Ancak bize göre *dalâl* kelimesi burada "dalalet" değil, 36/Yâsîn 24. ve 54/Kamer 47. ayette olduğu gibi "hüsran" manasındadır.

30. [Ey Peygamber!] De ki: "Söyleyin bakalım, kuyulardaki suyunuz çekilip yerin altında kaybolsa, size kim temiz bir su kaynağı getirebilir?!"

سُورَةُ الْقَلَمِ (٦٨)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

نٓ وَالْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَۙ ﴿١﴾ مَٓا اَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ
بِمَجْنُونٍۚ ﴿٢﴾ وَاِنَّ لَكَ لَاَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍۚ ﴿٣﴾ وَاِنَّكَ
لَعَلٰى خُلُقٍ عَظ۪يمٍ ﴿٤﴾ فَسَتُبْصِرُ وَيُبْصِرُونَۙ ﴿٥﴾
بِاَيِّكُمُ الْمَفْتُونُ ﴿٦﴾ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ
سَب۪يلِه۪ۖ وَهُوَ اَعْلَمُ بِالْمُهْتَد۪ينَ ﴿٧﴾ فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّب۪ينَ
﴿٨﴾ وَدُّوا لَوْ تُدْهِنُ فَيُدْهِنُونَ ﴿٩﴾ وَلَا تُطِعْ كُلَّ حَلَّافٍ
مَه۪ينٍۙ ﴿١٠﴾ هَمَّازٍ مَشَّٓاءٍ بِنَم۪يمٍۙ ﴿١١﴾ مَنَّاعٍ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ
اَث۪يمٍۙ ﴿١٢﴾ عُتُلٍّ بَعْدَ ذٰلِكَ زَن۪يمٍۙ ﴿١٣﴾ اَنْ كَانَ ذَا مَالٍ
وَبَن۪ينَۜ ﴿١٤﴾ اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيَاتُنَا قَالَ اَسَاط۪يرُ الْاَوَّل۪ينَ
[564] ﴿١٥﴾ سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ ﴿١٦﴾

68/KALEM SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 2. sûre olduğu ve Alak sûresinden sonra, Müzzemmil sûresinden önce indiği belirtilir. 17-50. ayetlerin Medine döneminde nazil olduğu da söylenmiştir. Ancak ifade ve üslup özelliği sûrenin tamamının Mekkî olduğuna işaret etmektedir. Toplam 52 ayettir. İsmini ilk ayette geçen *kalem* kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Nûn. Kaleme ve kalemin yazdıklarına andolsun ki,

2. [Ey Peygamber!] Sen cinlerden ilham alan, dengesiz biri değilsin. Bilakis rabbinin peygamberlik lütfettiği birisin.

3. [Peygamberlik ve tebliğ vazifene karşılık] bitmez tükenmez bir mükâfatı elbet hak etmektesin.

4. Hiç şüphe yok ki sen üstün bir karakter, yüce bir ahlak sahibisin.

5-6. Yakında sen de göreceksin, onlar da görecekler; kimmiş alık ve dengesiz olan!

7. Hiç şüphesiz rabbin kendi yolundan kimin saptığını, kimin o yolun yolcusu olduğunu çok iyi bilir.

8. [Ey Peygamber!] Allah'ın birliğini ve senin peygamberliğini yalanlayanlara [şirke taviz hususunda] sakın boyun eğme; onlarla asla uzlaşma!

9. Zira onlar isterler ki sen tevhid davasından vazgeçesin; böylece onlar da sana muhalefetten vazgeçip güler yüz göstersinler.

10-13. [Ey Peygamber!] Sen sen ol, durmadan yemin ederek yalanlarını örtmeye çalışan, şeref ve haysiyetten nasipsiz olan, her daim onun bunun ayıbını arayan, söz getirip götürerek kovuculuk yapan, dünya malına tapan ve kimseye zırnık koklatmayan, hak hukuk tanımayan, işi gücü günah işlemek olan, son derece kaba, üstüne üstlük soysuzun teki olan adama boyun eğme![1]

1. Bu ayetlerde sözü edilen kişi Hz. Peygamber'in azılı düşmanlarından Velîd b. Muğîre'dir. 13. ayetteki *'utul* kelimesi "hayvan gibi yiyip içen, obur" şeklinde de açıklanmıştır. *Zenîm* kelimesi ise klasik tefsirlerin hemen hepsinde ağırlıklı olarak "veledizina" diye tefsir edilmiştir (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XXX. 74-75; Kurtubî, *el-Câmi'*, XVIII. 152-153).

14. Neymiş, mal-mülk, oğul-uşak/taraftar sahibiymiş! Malı mülkü, taraftarı var diye [Velîd b. Muğîre denen] o soysuz adama sakın boyun eğme!

15. Ona ayetlerimiz okunup tebliğ edilince, "Bunlar eskilerin masallarıdır." der.

16. Biz yakında onun burnunu sürtecek, onu zelil ve rezil edeceğiz.[2]

2. Bu ayetteki *senesimühû 'ale'l-hurtûm* ifadesi gerçek manada burnunun kesilmesi şeklinde de yorumlanmıştır. İbn Abbas'tan gelen rivayete göre Velîd b. Muğîre Bedir savaşında burnuna bir kılıç darbesi almış ve burnunda bu darbeden iz kalmıştır (Bkz. Tabersî, *Mecmau'l-Beyân*, X. 70).

إِنَّا بَلَوْنَاهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ إِذْ أَقْسَمُوا
لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ ﴿١٧﴾ وَلَا يَسْتَثْنُونَ ﴿١٨﴾ فَطَافَ
عَلَيْهَا طَائِفٌ مِنْ رَبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ ﴿١٩﴾ فَأَصْبَحَتْ
كَالصَّرِيمِ ﴿٢٠﴾ فَتَنَادَوْا مُصْبِحِينَ ﴿٢١﴾ أَنِ اغْدُوا
عَلَى حَرْثِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَارِمِينَ ﴿٢٢﴾ فَانْطَلَقُوا
وَهُمْ يَتَخَافَتُونَ ﴿٢٣﴾ أَنْ لَا يَدْخُلَنَّهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ
مِسْكِينٌ ﴿٢٤﴾ وَغَدَوْا عَلَى حَرْدٍ قَادِرِينَ ﴿٢٥﴾ فَلَمَّا
رَأَوْهَا قَالُوا إِنَّا لَضَالُّونَ ﴿٢٦﴾ بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ ﴿٢٧﴾
قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ ﴿٢٨﴾ قَالُوا
سُبْحَانَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٢٩﴾ فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَى
بَعْضٍ يَتَلَاوَمُونَ ﴿٣٠﴾ قَالُوا يَا وَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا طَاغِينَ ﴿٣١﴾
عَسَى رَبُّنَا أَنْ يُبْدِلَنَا خَيْرًا مِنْهَا إِنَّا إِلَى رَبِّنَا رَاغِبُونَ
﴿٣٢﴾ كَذَلِكَ الْعَذَابُ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا
يَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾ إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ
﴿٣٤﴾ أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْمُجْرِمِينَ ﴿٣٥﴾

17-18. Ayrıca biz o müşrikleri, tıpkı bahçe sahiplerini sınadığımız gibi sınayacağız. O bahçe sahipleri, [fakir-fukaraya hakkını vermemek için] sabahın ilk ışıklarıyla birlikte bahçelerindeki ürünleri devşirecekleri hususunda söz birliği etmişler, "İnşallah [Allah izin verirse!]" demeye gerek görmemişlerdi.

19-20. Ne var ki onlar henüz uykudayken rabbinden gelen bir âfet bahçeyi vurup geçti. Ardından bahçe anızı yakılmış toprağa dönüverdi.

21-22. Sabahın köründe kalkan bahçe sahipleri [başlarına gelenden habersiz olarak] birbirlerine, "Ürünleri bir an önce devşirmek istiyorsak haydin bahçeye!" diye sesleniyorlardı.

23-24. Ardından yola koyuldular. Yolda birbirlerinin kulağına eğilip, "Sakın ha, bugün bahçeye bir fakir gelip de karşımıza çıkmasın!" diyorlardı.

25-26. Fakir-fukaranın hakkını vermeme hususunda tam bir azim ve kararlılıkla adımlarını hızlandırdılar. Fakat bahçelerini mahvolmuş hâlde görünce şaşkınlık içinde, "Biz herhâlde yanlış yere geldik." dediler.

27-28. Ardından da, "Hayır! Doğru yere geldik, ama görünen o ki biz büsbütün mahvolmuş durumdayız." dediler. Bunun üzerine içlerinden aklı başında birisi, "Ben size Allah'ı hesaba katmanız, O'na isyan etmemeniz, fakir-fukaranın hakkını gözetmeniz gerektiğini söylememiş miydim?!" dedi.

29-30. Onlar, "Rabbimiz! Sen yüceler yücesisin; [sen dilemedikçe hiçbir şey gerçekleşmez]. Biz fakir-fukaranın hakkını gözetmemekle gerçekten kendimize yazık ettik." diye yakardılar. Sonra döndüler birbirlerini kınamaya başladılar.

31-32. Bu arada, "Yazıklar olsun bize! Biz gerçekten [mal hırsıyla] hem azmış hem de çok küstahlaşmıştık; [ama şimdi bin pişman olup tövbe ettik]. Ümidimiz odur ki rabbimiz bize yok olup giden bahçeden daha güzel nimet ve rızıklar verir. Çünkü biz artık tövbe ediyor, rabbimize yöneliyoruz." dediler.

33. Evet, dünyadaki azap işte böyledir. Ahiretteki azap ise şüphesiz çok daha şiddetlidir. Keşke o kâfirler/müşrikler bu gerçeği anlayıp kavrasalardı!

34. Allah'a itaatsizlikten sakınanlara gelince, onları rablerinin katında nimetlerle dolu cennetler beklemektedir.

35. Biz Allah'a yürekten teslim olanlarla mücrimleri/müşrikleri bir tutar mıyız hiç?!

مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٦﴾ اَمْ لَكُمْ كِتَابٌ فِيهِ
تَدْرُسُونَ ﴿٣٧﴾ اِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ ﴿٣٨﴾ اَمْ
لَكُمْ اَيْمَانٌ عَلَيْنَا بَالِغَةٌ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ اِنَّ لَكُمْ لَمَا
تَحْكُمُونَ ﴿٣٩﴾ سَلْهُمْ اَيُّهُمْ بِذٰلِكَ زَعِيمٌ ﴿٤٠﴾ اَمْ لَهُمْ
شُرَكَاءُ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ اِنْ كَانُوا صَادِقِينَ ﴿٤١﴾
يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ اِلَى السُّجُودِ فَلَا
[565] يَسْتَطِيعُونَ ﴿٤٢﴾ خَاشِعَةً اَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ وَقَدْ
كَانُوا يُدْعَوْنَ اِلَى السُّجُودِ وَهُمْ سَالِمُونَ ﴿٤٣﴾ فَذَرْنِي
وَمَنْ يُكَذِّبُ بِهٰذَا الْحَدِيثِ سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٤﴾ وَاُمْلِي لَهُمْ اِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ ﴿٤٥﴾ اَمْ
تَسْـَٔلُهُمْ اَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَغْرَمٍ مُثْقَلُونَ ﴿٤٦﴾ اَمْ عِنْدَهُمُ
الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿٤٧﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا
تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ اِذْ نَادٰى وَهُوَ مَكْظُومٌ ﴿٤٨﴾
لَوْلَا اَنْ تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِنْ رَبِّهِ لَنُبِذَ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ
﴿٤٩﴾ فَاجْتَبٰيهُ رَبُّهُ فَجَعَلَهُ مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٥٠﴾

36. [Ey Müşrikler!] Siz neye dayanarak müminlerle eşit veya onlardan üstün olduğunuzu ileri sürüyorsunuz?!

37-38. Yoksa size indirilmiş bir ilahî kitap var da o kitaptan, "Size her istediğiniz verilecektir." şeklinde bir ayet mi okuyorsunuz?!

39. Yoksa ilelebet geçerli olmak üzere, "Siz nasıl buyurursanız aynen buyurduğunuz gibi olacak." şeklinde kesin bir taahhüt mü aldınız bizden?!

40. [Ey Peygamber!] Sor bakalım o müşriklere: [Taahhüt kefil gerektirir]. O hâlde, içlerinden hangisi böyle bir taahhüde kefildir?

41-42. Yoksa onların müminlerle kâfirleri eşit tutması için Allah'ı zorlayacak tanrıları mı var?! Mademki Allah'ın ilahlıkta birtakım ortakları bulunduğuna dair iddialarının arkasındalar, o hâlde, işlerin sarpa sarıp paçaların tutuşacağı dehşetli kıyamet gününde çağırsınlar ortaklarını da görelim. O gün kâfirler [kınanıp azarlanmak maksadıyla] secdeye çağrılacaklar fakat secde etmeye mecalleri olmayacaktır.

43. İşte o gün onların gözlerini korku bürüyecek ve bütün benliklerini aşağılık duygusu saracaktır. Hâlbuki onlar dünyada sağlık ve afiyet içinde iken Allah'a secdeye [ibadet ve itaate] çağrılmışlar fakat buna yanaşmamışlardı.

44. [Ey Peygamber!] Bu kelamı [Kur'an'ı] yalanlayanları sen bana bırak. Biz onları farkına varamayacakları şekilde, yavaş yavaş helake sürükleyeceğiz. [Biz nimet verdikçe onlar daha fazla şımarıp azacaklar; ama bu gidişatın korkunç bir azaba mahkûm olmakla son bulacağını anlamayacaklar].

45. Ben şimdilik onlara mühlet veriyorum. [Fakat bil ki] benim planım ve hesabım çok sağlamdır.

46. [Ey Peygamber!] Yoksa sen tebliğ vazifeni ifa karşılığında onlardan ücret istiyorsun da, bu yüzden onlar ağır bir borç altında eziliyorlar mı?!

47. Yoksa onlar iddialarının doğruluğuna dair vahiy alıyorlar da onun için mi böyle ahkâm kesiyorlar?!

48. [Ey Peygamber!] Rabbinin sana yüklediği elçilik görevinin zorluklarına sabret. Sakın balığın yuttuğu kimse [Yunus] gibi sabırsız olma. Hani o [imana gelmeyen kavmini rabbinden izinsiz terk ettiği için pişman olmuş ve] balığın karnında derin üzüntüyle rabbine yalvarmıştı.

49-50. Eğer rabbinin rahmet ve inayeti onun imdadına yetişmeseydi, [balığın karnı ona mezar olacaktı]. Andolsun ki o perişan hâlde ıssız ve biteksiz bir sahile atıldı.[3] Sonra rabbi onu [yeniden] peygamber olarak seçip hayırlı/faziletli kullarının arasına kattı.

وَاِنْ يَكَادُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِاَبْصَارِهِمْ لَمَّا
سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ اِنَّهُ لَمَجْنُونٌ ﴿٥١﴾ وَمَا هُوَ اِلَّا
ذِكْرٌ لِلْعَالَم۪ينَ ﴿٥٢﴾

3. Bu ayetteki *levlâ en tedârekû ni'metün min rabbihî le-nübize bi'l-'arâi ve-hüve mezmûm* ifadesi, bilebildiğimiz kadarıyla tüm meallerde, "Rabbinin katından ona bir nimet ulaşmasaydı kınanmış olarak sahile atılacaktı." veya "Eğer ona rabbinden bir lütuf erişmeseydi, o kınanmış hâlde ıssız bir yere atılacaktı." ve benzeri şekillerde çevrilmektedir. Oysa 37/Sâffât 145. ayette Hz. Yunus'un perişan hâlde bir sahile atıldığı belirtilmektedir. *Mezmûm* kelimesinin aynı zamanda "kötü/perişan" manasına geldiği dikkate alındığında gerek bu ayette gerek 37/Sâffât 145. ayette aynı hususun anlatıldığı kendiliğinden anlaşılır. Oysa meallerdeki çeviriye bakıldığında bu iki ayet birbiriyle çelişmekte, diğer bir deyişle, 37/Sâffât 145. ayette Hz. Yunus'un sahile atıldığı bildirilirken, bu ayette atılmadığı belirtilmektedir. Bazı müfessirler bu problemi çözmek için, Hz. Yunus'un sahile atıldığını fakat *mezmûm* olarak değil, *sakîm* (hasta/bitkin) hâlde atıldığını ileri sürmüşlerdir (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, XVIII. 165). Oysa *mezmûm* kelimesi de bir bakıma *sakîm* anlamındadır. Dolayısıyla böyle bir yorumla söz konusu çelişki bertaraf edilmiş olmamaktadır. İbn Âşûr'un yorumuna dayanan bizim çevirimiz ise böyle bir çelişki içermemektedir (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXIX. 106).

51-52. [Ey Peygamber!] O kâfirler/müşrikler okuduğun Kur'an'ı dinledikleri zaman sana öyle bir hırs ve hınçla bakarlar ki neredeyse seni gözleriyle devirecekler dense yeridir. Onlar senin için, "Bu adam cinlerden ilham alan dengesiz biri!" deyip duruyorlar. [Oysa bilmiyorlar ki sana vahyedilen] Kur'an insanlar için hem bir öğüt hem de şan ve şeref kaynağıdır.

69/HÂKKA SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 78. sûre olduğu ve Mülk sûresinden sonra, Meâric sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 52 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve kıyamete atfen "mutlaka gelip çatacak, vuku bulacak" anlamına gelen *hâkka* kelimesinden almıştır.

(٦٩) سُورَةُ الْحَاقَّةِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلْحَاقَّةُ ﴿١﴾ مَا الْحَاقَّةُ ﴿٢﴾ وَمَا اَدْرٰيكَ مَا الْحَاقَّةُ ﴿٣﴾
كَذَّبَتْ ثَمُودُ وَعَادٌ بِالْقَارِعَةِ ﴿٤﴾ فَاَمَّا ثَمُودُ فَاُهْلِكُوا
بِالطَّاغِيَةِ ﴿٥﴾ وَاَمَّا عَادٌ فَاُهْلِكُوا بِر۪يحٍ صَرْصَرٍ
عَاتِيَةٍ ﴿٦﴾ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ اَيَّامٍ
حُسُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ ف۪يهَا صَرْعٰى كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ
نَخْلٍ خَاوِيَةٍ ﴿٧﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Mutlaka gelip çatacak olan kıyamet!

2. Ne müthiş, ne dehşetli bir şeydir kıyamet!

3. Sen kıyametin künhünü/keyfiyetini nasıl bilebilirsin ki?!

4. Vakti zamanında Semûd ve Âd kavimleri de kıyamet gerçeğini yalanlamışlardı.

5. Semûd kavmi müthiş bir depremle yok edildi.[1]

1. Bu ayetteki *tâğiye* kelimesi bazı meallerde "müthiş çığlık" veya "korkunç ses" şeklinde çevrilmiştir. Ancak gerek bu ayetteki *tâğiye*, gerek diğer bazı ayetlerdeki *sâ'ika*, *sayha* ve *racfe* gibi kelimelerin tümü Semûd kavminin korkunç bir depremle helak olduğuna işaret eder.

6. Âd kavmi ise şiddetli bir kasırga ile helak olup gitti.

7. Allah onların kökünü kazımak için o şiddetli kasırgayı [eyyâm-ı acûz denilen günlerde] aralıksız olarak sekiz gün yedi gece boyunca estirdi.

[Ey Peygamber!] O felakete tanık olsaydın, insanların kökünden sökülmüş hurma kütükleri gibi yere serildiklerini görürdün.

[566] فَهَلْ تَرٰى لَهُمْ مِنْ بَاقِيَةٍ ﴿٨﴾ وَجَٓاءَ فِرْعَوْنُ وَمَنْ
قَبْلَهُ وَالْمُؤْتَفِكَاتُ بِالْخَاطِئَةِ ﴿٩﴾ فَعَصَوْا رَسُولَ
رَبِّهِمْ فَاَخَذَهُمْ اَخْذَةً رَابِيَةً ﴿١٠﴾ اِنَّا لَمَّا طَغَا الْمَٓاءُ
حَمَلْنَاكُمْ فِى الْجَارِيَةِ ﴿١١﴾ لِنَجْعَلَهَا لَكُمْ تَذْكِرَةً
وَتَعِيَهَٓا اُذُنٌ وَاعِيَةٌ ﴿١٢﴾ فَاِذَا نُفِخَ فِى الصُّورِ نَفْخَةٌ
وَاحِدَةٌ ﴿١٣﴾ وَحُمِلَتِ الْاَرْضُ وَالْجِبَالُ فَدُكَّتَا دَكَّةً
وَاحِدَةً ﴿١٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ وَقَعَتِ الْوَاقِعَةُ ﴿١٥﴾ وَانْشَقَّتِ
السَّمَٓاءُ فَهِىَ يَوْمَئِذٍ وَاهِيَةٌ ﴿١٦﴾ وَالْمَلَكُ عَلٰٓى اَرْجَٓائِهَا
وَيَحْمِلُ عَرْشَ رَبِّكَ فَوْقَهُمْ يَوْمَئِذٍ ثَمَانِيَةٌ ﴿١٧﴾ يَوْمَئِذٍ
تُعْرَضُونَ لَا تَخْفٰى مِنْكُمْ خَافِيَةٌ ﴿١٨﴾ فَاَمَّا مَنْ اُوتِىَ
كِتَابَهُ بِيَمِينِه۪ فَيَقُولُ هَٓاؤُ۬مُ اقْرَؤُ۬ا كِتَابِيَهْ ﴿١٩﴾ اِنّ۪ى ظَنَنْتُ
اَنّ۪ى مُلَاقٍ حِسَابِيَهْ ﴿٢٠﴾ فَهُوَ فِى عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٢١﴾
فِى جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿٢٢﴾ قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ ﴿٢٣﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا
هَنٖيٓـًٔا بِمَٓا اَسْلَفْتُمْ فِى الْاَيَّامِ الْخَالِيَةِ ﴿٢٤﴾

8. Şimdi bak bakalım, onlardan geriye kalan bir şey görebiliyor musun?!

9-10. Firavun, ondan öncekiler, yerin dibine batırılan Lût kavmi gibi daha niceleri geldi geçti. Onların hepsi günaha batmışlardı. Evet, onların hepsi rablerinin elçilerine karşı gelip baş kaldırdılar. Sonunda Allah da onları çok şiddetli bir şekilde cezalandırdı.

11-12. Nuh tufanında sular kabarıp her yeri kapladığında, biz sizi/ecdadınızı gemide taşıdık. [Böylece müminleri tufan felaketinden kurtarıp kâfirleri sulara gömdük]. Bunu size bir ibret vesilesi, söz dinleyen kulaklara küpe olsun diye yaptık.

13-15. Sûra bir kere üflenip dağlar yerinden söküldüğünde, ardından [havada uçuşup birbiriyle çarpışan nesneler gibi] yeryüzüne vurup bir çırpıda hurdahaş olduğu zaman var ya, işte o zaman olan olmuş, kıyamet kopmuştur.

16-17. O gün gökler yarılır, düzeni bozulup çöker. Melekler o gün göklerin etrafına çekilir; rabbinin arşını onların da fevkinde olan sekiz melek taşır.[2]

2. Bu ayetteki (17. ayet) *ve-yahmilü arşe rabbike yevmeizin semâniyeh* (Rabbinin arşını onların da üstlerinde olan sekiz melek taşır.) ifadesinin ne manaya geldiğini anlamak gerçekten çok zor, hatta imkânsızdır. İlk bakışta bu ayet insanbiçimci bir tanrı tasavvuruna imkân vermektedir. Çünkü burada Allah'ın arşından söz edilmekte ve bunu da sekiz meleğin taşıdığı belirtilmektedir. Nitekim Müşebbihe fırkası bu ayete istinaden Allah'a mekân izafe etmiş, O'nun arşta bulunduğunu ileri sürmüştür. Ancak bize göre Allah azamet ve kudretini Kur'an'ın nazil olduğu dönemdeki insanların algılayacağı şekilde tasvir etmekte, bunun için de kendisini âdeta bir hükümdar/kral gibi nitelendirmektedir. Nitekim *melik* (hükümdar) sıfatının yanında kendisine *taht, kürsî* ve *cünûd* (ordular) izafe etmesi de buna işaret etmektedir. Kısaca, zatı ve gerçek mahiyeti kavranamaz olan Allah kendisini tanıtırken insanların anlayacağı dilden konuşmaktadır (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XXX. 97).

18. İşte o gün sizler hesap vermek üzere Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız. Hesap sırasında size ait hiçbir şey gizli saklı kalmayacak, bütün yaptıklarınız karşınıza çıkacaktır.

19-20. Amel defteri sağ tarafından verilen kişi sevinç içinde şöyle diyecek: "İşte amel defterim, alın okuyun! Evet, ben bir gün yaptıklarımın hesabıyla karşılaşacağımı biliyordum; [ama iyiliklerime bu kadar çok sevap verileceğini de beklemiyordum]."

21-23. İşte o kişi mutlu ve huzurlu bir hayat yaşayacak. Hem de güzelliğine paha biçilmez cennette yaşayacak. Cennetteki meyveler dallarından sarkmış hâlde olacak.

24. Cennettekilere, "Dünyadaki güzel amellerinizin mükâfatı olarak afiyetle yiyip-için!" denecek.

وَاَمَّا مَنْ اُوتِىَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِى لَمْ اُوتَ
كِتَابِيَهْ ﴿٢٥﴾ وَلَمْ اَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ﴿٢٦﴾ يَا لَيْتَهَا كَانَتِ
الْقَاضِيَةَ ﴿٢٧﴾ مَا اَغْنٰى عَنّى مَالِيَهْ ﴿٢٨﴾ هَلَكَ عَنّى
سُلْطَانِيَهْ ﴿٢٩﴾ خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ الْجَحِيمَ صَلُّوهُ
﴿٣١﴾ ثُمَّ فى سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ
﴿٣٢﴾ اِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ الْعَظِيمِ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَحُضُّ
عَلٰى طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿٣٤﴾ فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هٰهُنَا [567]
حَمِيمٌ ﴿٣٥﴾ وَلَا طَعَامٌ اِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ﴿٣٦﴾ لَا يَأْكُلُهُ
اِلَّا الْخَاطِؤُنَ ﴿٣٧﴾ فَلَا اُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٨﴾ وَمَا
لَا تُبْصِرُونَ ﴿٣٩﴾ اِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿٤٠﴾ وَمَا هُوَ
بِقَوْلِ شَاعِرٍ قَلِيلًا مَا تُؤْمِنُونَ ﴿٤١﴾ وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍ
قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾ تَنْزِيلٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَمِينَ
﴿٤٣﴾ وَلَوْ تَقَوَّلَ عَلَيْنَا بَعْضَ الْاَقَاوِيلِ ﴿٤٤﴾ لَاَخَذْنَا
مِنْهُ بِالْيَمِينِ ﴿٤٥﴾ ثُمَّ لَقَطَعْنَا مِنْهُ الْوَتِينَ ﴿٤٦﴾ فَمَا
مِنْكُمْ مِنْ اَحَدٍ عَنْهُ حَاجِزِينَ ﴿٤٧﴾ وَاِنَّهُ لَتَذْكِرَةٌ
لِلْمُتَّقِينَ ﴿٤٨﴾ وَاِنَّا لَنَعْلَمُ اَنَّ مِنْكُمْ مُكَذِّبِينَ ﴿٤٩﴾
وَاِنَّهُ لَحَسْرَةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾ وَاِنَّهُ لَحَقُّ الْيَقِينِ
﴿٥١﴾ فَسَبِّحْ بِاسْمِ رَبِّكَ الْعَظِيمِ ﴿٥٢﴾

25-29. Amel defteri sol tarafından verilen kimseye gelince, hesap sırasında, "Eyvah!" diyecek, "Keşke bana amel defterim hiç verilmeseydi. Keşke hesabımdan hiç haberdar olmasaydım! Keşke ölümle her şey bitmiş olsaydı! Malım-mülküm bana hiçbir fayda vermedi. Bütün güç ve kudretimi yitirdim."

30-34. Bu arada cehennem muhafızlarına şöyle emredilecek: "Onu yakalayıp bağlayın; sonra da cehenneme atın. Ayrıca onu upuzun bir zincire vurun.[159] Çünkü o, dünyada iken yüceler yücesi Allah'ın tek gerçek ilah/tanrı olduğuna inanmaz; fakir-fukarayı doyurmaya hiç yanaşmazdı."

3. Bu ayetteki (32. ayet) *zer'uhâ seb'ûne zirâ'an* ifadesi hemen bütün meallerde, "yetmiş arşın uzunluğunda [zincir]" şeklinde çevrilmektedir. Ancak bu ayetteki "yetmiş" (*seb'ûne*) kelimesi 9/Tevbe 80. ayette olduğu gibi, sayısal değer ifade etmekten öte, uzunluğa delalet etmektedir (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XXX. 101).

35-37. Artık onun hiçbir dostu yoktur. Yiyecek-içecek şeyi ise irinden ibarettir. O irin ancak günaha batmışların yiyeceği-içeceğidir.

38-40. [Ey Müşrikler!] Görebildiğiniz ve göremediğiniz şeylere yeminle söylüyorum ki bu Kur'an şanlı-şerefli bir elçinin dilinden dökülen bir kelamdır.[4]

4. Bu ayetteki *innehû le-kavlü rasûlin kerîm* ifadesi Kur'an'ın Peygamber'e ait bir söz olduğunu değil, sonraki ayetlerden de anlaşılacağı gibi onun bir şair veya kâhinin dilinden değil, şanlı-şerefli bir peygamberin dilinden dökülen bir kelam olduğunu belirtmeye yöneliktir. Dolayısıyla bu ayetten hareketle, Hz. Peygamber'in vahyi mana-mefhum olarak aldığı sonra da o mefhumu kendi lafızlarıyla söze döktüğü şeklinde bir yorum üretmek hiç isabetli değildir.

41. Dolayısıyla o bir şair sözü değildir. Ne var ki siz bu gerçeğe hiç inanmıyorsunuz.

42. [Bilin ki] Kur'an bir kâhin sözü de değildir. Ama siz bunu hiç düşünmüyorsunuz.

43. O, âlemlerin rabbi Allah katından indirilmiştir.

44-47. Şayet Peygamber birtakım sözler uydurup bize isnat edecek olsaydı biz onun takatini derhal keser, sonra da can damarını koparıverirdik. O zaman hiçbiriniz buna engel olamazdı.

48. Şüphesiz Kur'an bir öğüt ve uyarıdır. Fakat bunu anlayacak olanlar, şirkten sakınanlardır.

49. Böyleyken siz müşriklerin Kur'an'ı yalanladığını elbet biliyoruz.

50. Ama şu bir gerçek ki Kur'an kendisini yalanlayıp inkâr edenler için [ahirette] çok derin bir pişmanlık sebebi olacaktır.

51. Hiç şüphe yok ki Kur'an [bir şair veya kâhin sözü değil] Allah tarafından vahyedilmiş bir kelamdır.

52. [Ey Peygamber!] Yüce rabbinin adını/şanını yücelt!

سُورَةُ الْمَعَارِجِ (٧٠)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

سَاَلَ سَٓائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍۙ ﴿١﴾ لِلْكَافِر۪ينَ لَيْسَ لَهُ
دَافِعٌۙ ﴿٢﴾ مِنَ اللّٰهِ ذِي الْمَعَارِجِۜ ﴿٣﴾ تَعْرُجُ الْمَلٰٓئِكَةُ
وَالرُّوحُ اِلَيْهِ ف۪ي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْس۪ينَ اَلْفَ سَنَةٍۚ
﴿٤﴾ فَاصْبِرْ صَبْرًا جَم۪يلًا ﴿٥﴾ اِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَع۪يدًاۙ
﴿٦﴾ وَنَرٰيهُ قَر۪يبًاۜ ﴿٧﴾ يَوْمَ تَكُونُ السَّمَٓاءُ كَالْمُهْلِۙ
﴿٨﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِۙ ﴿٩﴾ وَلَا يَسْـَٔلُ حَم۪يمٌ
[568] حَم۪يمًاۚ ﴿١٠﴾ يُبَصَّرُونَهُمْۜ يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَد۪ي
مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَن۪يهِۙ ﴿١١﴾ وَصَاحِبَتِه۪ وَاَخ۪يهِۙ ﴿١٢﴾
وَفَص۪يلَتِهِ الَّت۪ي تُـْٔو۪يهِۙ ﴿١٣﴾ وَمَنْ فِي الْاَرْضِ جَم۪يعًاۙ
ثُمَّ يُنْج۪يهِۙ ﴿١٤﴾ كَلَّاۜ اِنَّهَا لَظٰىۙ ﴿١٥﴾

70/MEÂRİC SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 79. sûre olduğu ve Hâkka sûresinden sonra, Nebe' sûresinden önce indiği belirtilir. 24. ayetin Medine döneminde nazil olduğu da söylenmiştir. Toplam 44 ayettir. İsmini 3. ayette geçen ve "yücelikler, semalar" manasına gelen *me'âric* kelimesinden almıştır. Ayrıca ilk ayetine atfen "Se'ele sâilün" ve "Vâkı' sûresi" diye de adlandırılmıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Adamın birisi [alaylı bir üslupla] azabın bir an önce gelip çatmasını istedi.[1]

1. Bu ayette sözü edilen kişi Nadr b. Hâris'tir (Bkz. Mukâtil, *Tefsîr*, IV. 425; Vâhidî, *el-Vasît*, IV. 350).

2. Evet, o azap kâfirlerin başına gelecek ve hiç kimse onu engelleyemeyecek.

3. Çünkü o azap semaların/yüceliklerin sahibi Allah'tan gelecek.

4. Melekler ve Cebrail O'nun sahip olduğu semalara/yüceliklere yükselir dururlar. [Müşriklerin alay konusu ettikleri azap] elbet bir gün gelecek ve o gün sizin zaman hesabınıza göre elli bin yıl gibi uzun sürecek.[2]

2. Bu ayetteki *fî yevmin kâne mikdâruhû hamsîne elfe senetin* ifadesini ilk ayetteki *bi-'azâbîn vâki'in* tamlamasıyla ilişkili ve aynı zamanda takdim-tehirli olarak izah eden Mukâtil'in yorumunu esas alarak çevirdik (Bkz. Mukâtil, *Tefsîr*, IV. 435-436). Üçüncü ayetteki *me'âric* kelimesini ise İbn Abbas'ın "semalar" şeklindeki izahını dikkate alarak çevirdik (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, VIII. 359). 51/ Zâriyât 22. ayette, kâfirlerin/müşriklerin tehdit edildikleri azabın semada olduğuyla ilgili ifade dikkate alındığında, müşriklerin alay konusu ettikleri azabın Allah katından geleceğini ifade meyanında O'nun semalar sahibi olarak nitelendirilmesi daha iyi anlaşılır.

5. [Ey Peygamber!] Şimdi sen o kâfirlerin/müşriklerin azapla ilgili alaylı sözlerine serinkanlılıkla sabret.

6-7. Evet, onlar azabı ihtimal dışı görüyorlar; oysa biz onun gelip çatacağını biliyoruz.[3]

3. Bu iki ayetin ilkindeki *baîd* (uzak) kelimesi azabın asla vuku bulmayacağı inancından kinayedir. İkinci ayetteki *karîb* (yakın) kelimesi ise hem kinaye hem de müşâkele yoluyla o azabın mutlaka gelip çatacağını ifade etmektedir (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXIX. 158).

8-10. O gün gök erimiş bir maden gibi olacak, dağlar ise atılmış yün misali havada uçuşacak. İşte o zaman dostların birbirine hâl-hatır soracak mecali bile kalmayacak.

11-15. Gerçi o gün dostların birbirlerini görmelerine imkân tanınacak, fakat herkes kendi başının derdine düştüğü için başkasının hâlini soramayacak. Yine o gün her kâfir/müşrik, yeter ki azaptan kurtulayım diyerek kendi çoluk-çocuğunu, eşini, kardeşini, vaktiyle kendisine sahip çıkan kabilesini ve hatta yeryüzünde kimi varsa hepsini gözünü kırpmadan feda etmek isteyecek. Lakin azaptan kurtulmak ne mümkün! Onları bekleyen tek şey, alevler saçan bir ateş olacak.

نَزَّاعَةً لِلشَّوٰى ﴿١٦﴾ تَدْعُوا مَنْ اَدْبَرَ وَتَوَلّٰى ﴿١٧﴾ وَجَمَعَ
فَاَوْعٰى ﴿١٨﴾ اِنَّ الْاِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ﴿١٩﴾ اِذَا مَسَّهُ
الشَّرُّ جَزُوعًا ﴿٢٠﴾ وَاِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ﴿٢١﴾ اِلَّا
الْمُصَلّٖينَ ﴿٢٢﴾ اَلَّذٖينَ هُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ دَٓائِمُونَ
﴿٢٣﴾ وَالَّذٖينَ فٖٓي اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ ﴿٢٤﴾ لِلسَّٓائِلِ
وَالْمَحْرُومِ ﴿٢٥﴾ وَالَّذٖينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدّٖينِ ﴿٢٦﴾
وَالَّذٖينَ هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿٢٧﴾ اِنَّ
عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَأْمُونٍ ﴿٢٨﴾ وَالَّذٖينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ
حَافِظُونَ ﴿٢٩﴾ اِلَّا عَلٰٓى اَزْوَاجِهِمْ اَوْ مَا مَلَكَتْ
اَيْمَانُهُمْ فَاِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومٖينَ ﴿٣٠﴾ فَمَنِ ابْتَغٰى وَرَٓاءَ
ذٰلِكَ فَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ﴿٣١﴾ وَالَّذٖينَ هُمْ لِاَمَانَاتِهِمْ
وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٣٢﴾ وَالَّذٖينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ قَٓائِمُونَ
﴿٣٣﴾ وَالَّذٖينَ هُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٣٤﴾
اُو۬لٰٓئِكَ فٖي جَنَّاتٍ مُكْرَمُونَ ﴿٣٥﴾ فَمَالِ الَّذٖينَ كَفَرُوا
قِبَلَكَ مُهْطِعٖينَ ﴿٣٦﴾ عَنِ الْيَمٖينِ وَعَنِ الشِّمَالِ
عِزٖينَ ﴿٣٧﴾ اَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ اَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ
نَعٖيمٍ ﴿٣٨﴾ كَلَّا اِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ ﴿٣٩﴾ فَلَٓا [569]
اُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ اِنَّا لَقَادِرُونَ ﴿٤٠﴾
عَلٰٓى اَنْ نُبَدِّلَ خَيْرًا مِنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقٖينَ ﴿٤١﴾

16-18. Hem de derileri kavurup soyan, Allah'ın çağrısına sırtını dönüp Kur'an'dan yüz çeviren ve habire servet biriktirip üstüne oturan herkesi kendisine çağıran bir ateş!

19-21. Doğrusu [kâfir] insan tahammülsüz, mızmız ve aynı zamanda aç gözlü bir mizaca sahiptir.[4] Nitekim başı dara düşünce başlar feryat etmeye; nimete kavuştuğunda ise cimri mi cimri kesilir.

4. Bu ayette sözü edilen insandan maksat genelde kâfir insan, özelde ise Ümeyye b. Halef'tir (Bkz. Mukâtil, *Tefsîr*, IV. 427; Kurtubî, *el-Câmi'*, XVIII. 188).

22-23. Oysa ibadete layık yegâne ilah/tanrı olarak Allah'a inanıp O'na yönelenler böyle değildirler. Onlar Allah'a iman ve itaatlerinde devamlılık sahibidirler.[5]

5. Bu ayetlerde geçen *salât* ve *musallîn* kelimelerine "namaz" ve "namaz kılanlar" şeklinde anlam vermememizin gerekçesi için 23/Mü'minûn 1-7. ayetlerle ilgili açıklama notuna bakılmalıdır.

24-28. Onlar gerek yardım isteyen, gerek istemekten çekinen fakir-fukaraya mallarından belli bir pay ayırırlar; hesap gününe yürekten inanırlar; rablerinin azabından korkup çekinirler. Çünkü onlar bilirler ki [hesap günü] rablerinin azabına karşı hiç kimse kendini güvende hissedemez.

29-31. Onlar iffetlerini titizlikle korurlar; sadece eşleri ve cariyeleriyle ilişkiye girerler. Bundan dolayı da asla kınanmazlar. Eşleri ve cariyeleri dışında tatmin arayanlar, haddi aşmış kimselerdir.

32-35. Yine onlar kendilerine teslim edilen emanetlere riayet ederler ve gerek Allah'a gerek insanlara verdikleri sözlere sadakat gösterirler. Şahitlik söz konusu olduğunda bunu hakkıyla yerine getirirler. Onlar Allah'a iman ve ibadetlerinde devamlılık sahibidirler. İşte onlar cennetlerde büyük nimet ve ikramlara nail olacaklar.

36-37. [Ey Peygamber!] Şimdi o kâfirlere/müşriklere ne oluyor ki senin başına üşüşüp etrafında dolanıyorlar. [Bu arada, "Şu sefil insanlar cennetlikse biz çoktan cennetliğiz." diye de müminlerle alay ediyorlar].

38-39. Yoksa onların her biri nimetlerle dolu cennete gireceğini mi sanıyor?! Yoo! Onlar cennet yüzü görmeyecekler! Şüphesiz biz [tıpkı diğer insanlar gibi] onları da çok iyi bildikleri bir şeyden, bir damlacık meniden yarattık. [Böyleyken nasıl oluyor da kendilerini üstün görüp fakir müminleri küçümseyebiliyorlar?!]

40-41. Güneşin [mevsimlere göre] farklı doğuş ve batış yerlerinin rabbine andolsun ki biz o kâfirleri yok edip onların yerine iman ve itaat ehli insanlar getirmeye pekâlâ kadiriz. Çünkü bizim gücümüzün yetmediği hiçbir şey yoktur.

فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتّٰى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذ۪ي
يُوعَدُونَۙ ﴿٤٢﴾ يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ الْاَجْدَاثِ سِرَاعاً
كَاَنَّهُمْ اِلٰى نُصُبٍ يُوفِضُونَۙ ﴿٤٣﴾ خَاشِعَةً اَبْصَارُهُمْ
تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌۜ ذٰلِكَ الْيَوْمُ الَّذ۪ي كَانُوا يُوعَدُونَ ﴿٤٤﴾

42-44. [Ey Peygamber!] Kendi hâllerine bırak şu kâfirleri! Varsınlar senin hakkında ileri geri konuşmaya, İslam davetini oyun ve eğlence konusu yapmaya devam etsinler. Nasılsa sonunda kendilerine vaat edilen kıyamet günüyle karşılaşacaklar. O gün gelip çatınca onlar [dünyada iken] putlarına koşup gittikleri gibi kabirlerinden fırlayıp çıkacaklar. İşte o zaman gözlerini korku bürüyecek, bütün benliklerini aşağılık duygusu saracaktır. İşte onların uyarıldıkları gün, o gündür!

﴿ سُورَةُ نُوحٍ (٧١) ﴾

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِنَّا اَرْسَلْنَا نُوحاً اِلٰى قَوْمِه۪ٓ اَنْ اَنْذِرْ قَوْمَكَ مِنْ قَبْلِ
اَنْ يَأْتِيَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿١﴾ قَالَ يَا قَوْمِ اِنّ۪ي لَكُمْ نَذ۪يرٌ
مُب۪ينٌۙ ﴿٢﴾ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوهُ وَاَط۪يعُونِۙ ﴿٣﴾ يَغْفِرْ
لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّىۜ اِنَّ اَجَلَ
اللّٰهِ اِذَا جَٓاءَ لَا يُؤَخَّرُۢ لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ قَالَ رَبِّ
اِنّ۪ي دَعَوْتُ قَوْم۪ي لَيْلاً وَنَهَاراًۙ ﴿٥﴾ فَلَمْ يَزِدْهُمْ دُعَٓاء۪ٓي
اِلَّا فِرَاراً ﴿٦﴾ وَاِنّ۪ي كُلَّمَا دَعَوْتُهُمْ لِتَغْفِرَ لَهُمْ جَعَلُٓوا
اَصَابِعَهُمْ ف۪ٓي اٰذَانِهِمْ وَاسْتَغْشَوْا ثِيَابَهُمْ وَاَصَرُّوا
وَاسْتَكْبَرُوا اسْتِكْبَاراًۚ ﴿٧﴾ ثُمَّ اِنّ۪ي دَعَوْتُهُمْ جِهَاراًۙ ﴿٨﴾
ثُمَّ اِنّ۪ٓي اَعْلَنْتُ لَهُمْ وَاَسْرَرْتُ لَهُمْ اِسْرَاراًۙ ﴿٩﴾

71/NÛH SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 71. sûre olduğu ve Nahl sûresinden sonra, İbrahim sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 28 ayettir. İlk ayetten itibaren Hz. Nuh'un tevhid mücadelesi anlatıldığı için "Nûh sûresi" diye isimlendirilmiştir.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Biz Nuh'u kavmine, acıklı/elemli azap başlarına gelmeden önce kendilerini uyarması için peygamber olarak gönderdik.

2. Nuh onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Ben Allah tarafından sizi açıkça uyarmak üzere gönderilmiş bir peygamberim."

3. "Allah'ı layıkınca tanıyıp yalnız O'na kulluk/ibadet edin; O'na karşı gelmekten sakının, bana uyun."

4. "Bana uyun ki Allah günahlarınızı bağışlasın ve sizi eceliniz gelinceye kadar huzur içinde yaşatsın. [Bilin ki] Allah'ın size takdir ettiği ecel gelince asla ertelenemez. Keşke bunu bilseniz!"

5. [Kavminin kâfirlikte direnmesi üzerine] Nuh Allah'a şöyle arz-ı hâlde bulundu: "Rabbim! Ben gece-gündüz demeden kavmime iman çağrısında bulundum."

6. "Lakin benim çağrım onları imandan daha da uzaklaştırmaktan başka bir işe yaramadı."

7. "Öyle ki onları senin bağışlamana sebep olacak tevhid inancına her çağırışımda, duymamak için parmaklarını kulaklarına tıkadılar; elbiselerine büründüler; [hak ve hakikate kulak vermemek adına her şeyi yaptılar]. Kâfirlikte direndikçe direndiler; kibirlendikçe kibirlendiler."

8. "[Fakat ben yılmadım;] aksine daha gür bir sesle onları imana davet ettim."

9. "Evet, hem açıktan [halka], hem gizlice/baş başa [ileri gelenler zümresine] tebliğde bulundum."

فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ اِنَّهُ كَانَ غَفَّارًاۙ ﴿١٠﴾ يُرْسِلِ [570]
السَّمَاۤءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًاۙ ﴿١١﴾ وَيُمْدِدْكُمْ بِاَمْوَالٍ وَبَنٖينَ
وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ اَنْهَارًاۜ ﴿١٢﴾ مَا لَكُمْ لَا
تَرْجُونَ لِلّٰهِ وَقَارًاۚ ﴿١٣﴾ وَقَدْ خَلَقَكُمْ اَطْوَارًا ﴿١٤﴾ اَلَمْ تَرَوْا
كَيْفَ خَلَقَ اللّٰهُ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ طِبَاقًاۙ ﴿١٥﴾ وَجَعَلَ الْقَمَرَ
فٖيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا ﴿١٦﴾ وَاللّٰهُ اَنْبَتَكُمْ
مِنَ الْاَرْضِ نَبَاتًاۙ ﴿١٧﴾ ثُمَّ يُعٖيدُكُمْ فٖيهَا وَيُخْرِجُكُمْ
اِخْرَاجًا ﴿١٨﴾ وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُمُ الْاَرْضَ بِسَاطًاۙ ﴿١٩﴾
لِتَسْلُكُوا مِنْهَا سُبُلًا فِجَاجًا ﴿٢٠﴾ قَالَ نُوحٌ رَبِّ اِنَّهُمْ
عَصَوْنٖي وَاتَّبَعُوا مَنْ لَمْ يَزِدْهُ مَالُهُ وَوَلَدُهُ اِلَّا خَسَارًاۚ
﴿٢١﴾ وَمَكَرُوا مَكْرًا كُبَّارًاۚ ﴿٢٢﴾ وَقَالُوا لَا تَذَرُنَّ اٰلِهَتَكُمْ
وَلَا تَذَرُنَّ وَدًّا وَلَا سُوَاعًاۙ وَلَا يَغُوثَ وَيَعُوقَ وَنَسْرًاۚ ﴿٢٣﴾
وَقَدْ اَضَلُّوا كَثٖيرًاۚ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمٖينَ اِلَّا ضَلَالًا ﴿٢٤﴾

10. Onlara şöyle dedim: "Gelin, artık rabbinizden bağışlanma dileyin. Çünkü O çok bağışlayıcıdır."

11. Yine onlara hep şöyle dedim: "[Evet, Allah'a ortak koşmaktan vazgeçip O'ndan bağışlanma dileyin ki] O da size gökten bolluk ve bereket kaynağı yağmurlar yağdırsın."

12. "Malınızı-mülkünüzü, çoluk-çocuğunuzu artırsın. Size daha nice bağlar-bahçeler, ekinlerinizi sulamanız için dereler, çaylar lütfetsin."

13. "Size bunca nimet lütfeden Allah'ın büyüklüğünü ne diye takdir etmiyorsunuz?!"

14. "O Allah ki sizi birçok evreden geçirerek yarattı."

15-16. O'nun yedi kat/uçsuz bucaksız göğü mükemmel bir uyum içinde yarattığını, gökte ayı bir ışık/aydınlık, güneşi de ısı ve ışık kaynağı yaptığını görmüyor musunuz?!"

17. "Allah sizi tıpkı bitkiler gibi topraktaki unsurlardan meydana getirdi."

18. "Ölümünüzün ardından sizi toprağa döndürecek ve zamanı gelince sizi yeniden diriltecektir."

19. "Allah yeryüzünü bir yaygı gibi ayaklarınızın altına serdi."

20. "Gezip dolaşmanız için orada geniş yollar/düzlükler, vadiler yarattı."

21. [Kavminin imana gelmemekte direndiğini gören] Nuh Allah'a şöyle yakardı: "Rabbim! Onlar bana baş kaldırdılar. Sahip oldukları malın-mülkün ve oğul-uşağın kendilerini hüsrana sürüklemekten başka işe yaramadığı şımarık zenginlere uydular."

22. "Üstelik bana akıl almaz tuzaklar kurdular."

23. O şımarık zenginler halka, "Tanrılarınızı asla terk etmeyin. Hele de Ved, Suvâ, Yeûs, Yeûk ve Nesr adlı putlara bağlılıktan vazgeçmeyin." dediler.[1]

1. Bu ayette isimleri zikredilen putlar aynı zamanda Hz. Peygamber dönemindeki müşriklerin tapındıkları putlardır. Nitekim Arapların çocuklarına Abdüved (Veddin kulu), Abdüyeğûs (Yeğûs'un kulu) gibi isimler verdikleri bilinmektedir. Hz. Nuh'un kavminden söz edildiği bir pasajda isimleri geçen putların aynı zamanda Kur'an'ın nazil olduğu dönemde Arapların tapındıkları putlar olması müfessirleri çok zorlamış ve bu konuda tahmine dayalı birçok yorum yapılmıştır. Bir yoruma göre 23. ayetteki sözü müşrik Araplar söylemiş ve kıssanın arasında bir ara cümle olarak zikredilmiştir. Ancak bu çok zorlama bir yorumdur. Bize göre Kur'an kıssalarında geçmişteki her peygamberin kendi halkıyla mücadelesi Hz. Peygamber ile Mekkeli müşriklerin mücadelesine uyarlanarak anlatılmış ve dolayısıyla farklı dönemlere ait unsurlar bir kıssa içinde harmanlanmıştır.

24. "Böylece halkın çoğunu yoldan çıkardılar. Rabbim! Sen bu zalimlerin/kâfirlerin azaplarını artır."[2]

2. Bu ayetteki *dalâl* kelimesi birçok mealde "sapıklık" diye çevrilmiştir. Oysa Hz. Nuh bütün gücüyle onları dalaletten/sapkınlıktan kurtarmak için uğraşmıştır. Yıllar yılı onları imana davet eden bir peygamberin "sapıklıklarını artır" diye dua etmesi mümkün olmasa gerektir. Kısaca, *dalâl* kelimesi bu ayette "ceza/azap" manasında kullanılmıştır (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXIX. 211).

مِمَّا خَطِيَٓـَٔاتِهِمْ اُغْرِقُوا فَاُدْخِلُوا نَارًا فَلَمْ يَجِدُوا لَهُمْ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَنْصَارًا ﴿٢٥﴾ وَقَالَ نُوحٌ رَبِّ لَا تَذَرْ عَلَى
الْاَرْضِ مِنَ الْكَافِرِينَ دَيَّارًا ﴿٢٦﴾ اِنَّكَ اِنْ تَذَرْهُمْ
يُضِلُّوا عِبَادَكَ وَلَا يَلِدُٓوا اِلَّا فَاجِرًا كَفَّارًا ﴿٢٧﴾ رَبِّ
اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِمَنْ دَخَلَ بَيْتِيَ مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ
وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ اِلَّا تَبَارًا ﴿٢٨﴾

25. Sonunda onlar işledikleri günahlar sebebiyle sulara gark oldular ve dolayısıyla cehennemi boyladılar. Kendilerini Allah'ın azabından kurtaracak hiçbir yardımcı da bulamadılar.[3]

3. Bu ayetteki *min dûnillahî ensâran* ifadesi birçok mealde, "Kendileri için Allah'tan başka yardımcı bulamadılar." şeklinde çevrilmiştir. Bu çeviriye göre onlara başka kimse değil Allah yardım etmiştir. Oysa *min dûnillâh* tamlaması, "Allah'tan başka" değil, "Allah'a veya Allah'ın azabına karşı" demektir (Bkz. Tabersî, *Mecmau'l-Beyân*, X. 109).

26. Çünkü Nuh şöyle dua etmişti: "Rabbim! Bu topraklarda gezip dolaşan hiçbir kâfir bırakma."

27. "Eğer bırakırsan, onlar senin kullarını/insanları yoldan çıkarırlar ve tıpkı kendileri gibi kâfir/nankör nesiller yetiştirirler."

28. "Rabbim! Beni affet. Ana-babamı, evime mümin olarak girip-çıkan hane halkımı ve erkek-kadın tüm müminleri bağışla. O zalimlerin/kâfirlerin de helak ve hüsranını artır."

[571] ﴿ (٧٢) سُورَةُ الْجِنِّ ﴾
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
قُلْ اُوحِيَ اِلَيَّ اَنَّهُ اسْتَمَعَ نَفَرٌ مِنَ الْجِنِّ فَقَالُٓوا اِنَّا
سَمِعْنَا قُرْاٰنًا عَجَبًا ﴿١﴾ يَهْدِٓي اِلَى الرُّشْدِ فَاٰمَنَّا بِهِ
وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَٓا اَحَدًا ﴿٢﴾ وَاَنَّهُ تَعَالٰى جَدُّ رَبِّنَا مَا
اتَّخَذَ صَاحِبَةً وَلَا وَلَدًا ﴿٣﴾ وَاَنَّهُ كَانَ يَقُولُ سَفِيهُنَا
عَلَى اللّٰهِ شَطَطًا ﴿٤﴾ وَاَنَّا ظَنَنَّٓا اَنْ لَنْ تَقُولَ الْاِنْسُ
وَالْجِنُّ عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا ﴿٥﴾

72/CİN SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 40. sûre olduğu ve A'râf sûresinden sonra, Yâsîn sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 28 ayettir. İsmini ilk ayette geçen *cin* kelimesinden almıştır. Ayrıca "Kul ûhiye" adıyla da anılmıştır. Rivayete göre Hz. Peygamber, ashabından birkaç kişiyle birlikte Ukaz panayırına giderken Nahle denilen yerde sabah namazını kıldırmış, bu namaz esnasında okuduğu ayetleri duyan bir grup cin Kur'an'dan çok etkilenmiştir. Sûre bu hadise üzerine inmiştir (Bkz. Buhârî, "Tefsîr" 72).

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. [Ey Peygamber!] De ki: Bana, cinlerden bir topluluğun Kur'an'ı dinledikleri ve kendi toplumlarına gidip şöyle söyledikleri vahyedildi: "Biz hayranlık uyandıran bir Kur'an [ilahî kelam] dinledik."

2. "Bu Kur'an doğru yolu gösterdiği için biz de ona inandık, iman ettik. Bundan böyle rabbimize hiçbir şeyi ortak koşmayacağız."

3. "Muhakkak ki rabbimizin şanı çok yücedir. O ne bir eş ne de evlat edinmiştir."

4. "Meğer bizim beyinsiz İblis Allah hakkında asılsız şeyler söylüyormuş."

5. "Oysa biz, 'İnsanlar ve cinler Allah hakkında yalan-yanlış şeyler söylemezler.' diye düşünürdük.

وَاَنَّهُ كَانَ رِجَالٌ مِنَ الْاِنْسِ يَعُوذُونَ بِرِجَالٍ مِنَ
الْجِنِّ فَزَادُوهُمْ رَهَقًاۙ ﴿٦﴾ وَاَنَّهُمْ ظَنُّوا كَمَا ظَنَنْتُمْ
اَنْ لَنْ يَبْعَثَ اللّٰهُ اَحَدًاۙ ﴿٧﴾ وَاَنَّا لَمَسْنَا السَّمَٓاءَ
فَوَجَدْنَاهَا مُلِئَتْ حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًاۙ ﴿٨﴾ وَاَنَّا كُنَّا
نَقْعُدُ مِنْهَا مَقَاعِدَ لِلسَّمْعِۜ فَمَنْ يَسْتَمِعِ الْاٰنَ يَجِدْ
لَهُ شِهَابًا رَصَدًاۙ ﴿٩﴾ وَاَنَّا لَا نَدْر۪ٓي اَشَرٌّ اُر۪يدَ بِمَنْ
فِي الْاَرْضِ اَمْ اَرَادَ بِهِمْ رَبُّهُمْ رَشَدًاۙ ﴿١٠﴾ وَاَنَّا مِنَّا
الصَّالِحُونَ وَمِنَّا دُونَ ذٰلِكَۜ كُنَّا طَرَٓائِقَ قِدَدًاۙ ﴿١١﴾ وَاَنَّا
ظَنَنَّٓا اَنْ لَنْ نُعْجِزَ اللّٰهَ فِي الْاَرْضِ وَلَنْ نُعْجِزَهُ هَرَبًاۙ
﴿١٢﴾ وَاَنَّا لَمَّا سَمِعْنَا الْهُدٰٓى اٰمَنَّا بِه۪ۜ فَمَنْ يُؤْمِنْ بِرَبِّه۪
فَلَا يَخَافُ بَخْسًا وَلَا رَهَقًاۙ ﴿١٣﴾ وَاَنَّا مِنَّا الْمُسْلِمُونَ [572]
وَمِنَّا الْقَاسِطُونَۜ فَمَنْ اَسْلَمَ فَاُو۬لٰٓئِكَ تَحَرَّوْا رَشَدًا
﴿١٤﴾ وَاَمَّا الْقَاسِطُونَ فَكَانُوا لِجَهَنَّمَ حَطَبًاۙ ﴿١٥﴾ وَاَنْ
لَوِ اسْتَقَامُوا عَلَى الطَّر۪يقَةِ لَاَسْقَيْنَاهُمْ مَٓاءً غَدَقًاۙ ﴿١٦﴾

6. "Gerçi birtakım insanlar kimi cinlerden medet umarlardı. Onlar da kendilerinden medet uman insanların günahkârlığını artırırdı."

7. "İşte o insanlar da, tıpkı siz cinler gibi, Allah'ın hiç kimseyi peygamber olarak göndermeyeceğini zannederlerdi."[1]

1. Bu ayetteki *en-len yeb'asellâhu ehâden* ifadesi, "Allah'ın hiç kimseyi yeniden diriltmeyeceğini zannederlerdi." şeklinde de çevrilebilir (Bkz. İbn Cüzey, *et-Teshîl*, XV. 283).

8. "Biz [bilgi çalmak maksadıyla] göklere erişmek istedik[2] fakat onun güçlü bekçiler ve yakıcı alev toplarıyla donatılmış olduğunu gördük".

2. Bu ayetteki *lemesnâ* lafzı genellikle "yokladık" veya "dokunduk" diye çevrilmektedir. Ancak *lems* kelimesi bu ayette istiare yoluyla "istemek" manasında kullanılmıştır (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV. 167).

9. "Hâlbuki biz vaktiyle gökyüzünün bazı noktalarında gizli bilgi/haber çalmaya müsait yerler bulurduk. Ama şimdi oralardan kim bilgi/haber çalmaya kalkacak olsa hemen yakıcı bir alev topuyla karşılaşıyor."

10. [Vahyin korunması ve Muhammed'e gönderilmesiyle ilgili] bu engellemenin nedenini anlayamadık. Doğrusu şu sorunun cevabını bilmiyoruz: Yeryüzündekiler hakkında bir fenalık mı irade edildi, yoksa rableri onlar hakkında bir hayır mı diledi?! [Yani insanlar son peygamberi yalanlayacaklar da Allah onları helak mi edecek, yoksa onlar peygambere itaat edecekler de Allah onları hidayete mi erdirecek?! İşte biz bunu bilmiyoruz.]"[3]

3. Parantez arasındaki açıklama Mukâtil'in yorumuna dayanmaktadır (Bkz. Mukâtil, *Tefsîr*, IV. 463)

11. "[Bizim bildiğimiz şu ki] içimizde hayırlılar da var hayırsızlar da. Biz farklı inanış ve anlayışlara sahibiz."

12. "Artık biz kesinkes anladık ki [gökte ve] yerde Allah'ın gücüne karşı koyamayız ve O'ndan asla kaçıp kurtulamayız."

13. "Evet, biz hidayet rehberi olan Kur'an'ı dinleyince ona inandık, iman ettik. Her kim rabbine inanıp güvenirse, ne mükâfatının azalacağından ne de haksızlığa uğrayacağından endişe eder."

14. "İçimizde Allah'a teslimiyet gösterip itaat edenler de var, şirk ve inkârcılığı tercih edenler de. Allah'a teslimiyet gösterenler, doğru yolu arayıp bulan, ona layık olanlardır.

15. "Allah'a teslimiyet yerine kâfirliği tercih edenler ise cehenneme odun olmaya mahkûmdurlar."

16. [Ey Peygamber!] Eğer insanlar ve cinler Allah'ın gösterdiği yolda yürüselerdi, biz onlara bolca yağmur, bolca nimet ihsan ederdik.

لِنَفْتِنَهُمْ ف۪يهِۜ وَمَنْ يُعْرِضْ عَنْ ذِكْرِ رَبِّه۪ يَسْلُكْهُ
عَذَابًا صَعَدًاۙ ﴿١٧﴾ وَاَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلّٰهِ فَلَا تَدْعُوا
مَعَ اللّٰهِ اَحَدًاۙ ﴿١٨﴾ وَاَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللّٰهِ يَدْعُوهُ
كَادُوا يَكُونُونَ عَلَيْهِ لِبَدًاؕ ﴿١٩﴾ قُلْ اِنَّمَا اَدْعُوا
رَبّ۪ي وَلَٓا اُشْرِكُ بِه۪ٓ اَحَدًا ﴿٢٠﴾ قُلْ اِنّ۪ي لَٓا اَمْلِكُ
لَكُمْ ضَرًّا وَلَا رَشَدًا ﴿٢١﴾ قُلْ اِنّ۪ي لَنْ يُج۪يرَن۪ي
مِنَ اللّٰهِ اَحَدٌ وَلَنْ اَجِدَ مِنْ دُونِه۪ مُلْتَحَدًاۙ ﴿٢٢﴾ اِلَّا
بَلَاغًا مِنَ اللّٰهِ وَرِسَالَاتِه۪ؕ وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ
فَاِنَّ لَهُ نَارَ جَهَنَّمَ خَالِد۪ينَ ف۪يهَٓا اَبَدًاؕ ﴿٢٣﴾ حَتّٰٓى اِذَا
رَاَوْا مَا يُوعَدُونَ فَسَيَعْلَمُونَ مَنْ اَضْعَفُ نَاصِرًا
وَاَقَلُّ عَدَدًا ﴿٢٤﴾ قُلْ اِنْ اَدْر۪ٓي اَقَر۪يبٌ مَا تُوعَدُونَ
اَمْ يَجْعَلُ لَهُ رَبّ۪ٓي اَمَدًا ﴿٢٥﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ فَلَا يُظْهِرُ
عَلٰى غَيْبِه۪ٓ اَحَدًاۙ ﴿٢٦﴾ اِلَّا مَنِ ارْتَضٰى مِنْ رَسُولٍ
فَاِنَّهُ يَسْلُكُ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِه۪ رَصَدًاۙ ﴿٢٧﴾
لِيَعْلَمَ اَنْ قَدْ اَبْلَغُوا رِسَالَاتِ رَبِّهِمْ وَاَحَاطَ بِمَا
لَدَيْهِمْ وَاَحْصٰى كُلَّ شَيْءٍ عَدَدًا ﴿٢٨﴾

17. Ama aynı zamanda bu nimetlerle onları sınardık. Kim rabbinin zikrinden [Kur'an'dan] yüz çevirirse bilsin ki rabbi onu çok çetin, dayanılmaz bir azaba mahkûm eder.

18. [Bilin ki] mescitler/ibadetler sırf Allah içindir. O hâlde sakın Allah'ın yanı sıra başka bir varlığa tanrılık yakıştırıp tapınmayın.

19. Hâl böyleyken Allah'ın kulu [Muhammed], yalnız Allah'a kulluk/ibadet etmeye çağırdığında kâfirler/müşrikler [onu etkisiz kılmak için] neredeyse birbirlerini ezecek şekilde çevresine üşüşüyorlar.

20. [Ey Peygamber!] De ki onlara: "Ben yalnız rabbime kulluk/ibadet ederim ve O'na kimseyi ortak koşmam."

21. De ki: "Ben sizi ne doğru yoldan uzaklaştırma ne de doğru yola ulaştırma gücüne sahibim."

22. Yine de ki onlara: "[Elçilik görevimi yapmadığım takdirde] Allah'ın azabından hiç kimse beni kurtaramaz. Zaten O'ndan başka sığınacak kimsem de yoktur."

23. "Bana düşen, Allah'ın ayetlerini size tebliğ etmek ve O'nun bana yüklediği elçilik görevini yerine getirmektir. Kim Allah'a ve elçisine karşı gelirse bilsin ki böylelerinin hakkı cehennemi boylamak hem de orada temelli kalmaktır."

24. "O kâfirler tehdit edildikleri azabı gördükleri zaman kimin yardımcısı daha zayıfmış, kimin adamı daha azmış, anlayacaklar."

25. [Ey Peygamber!] De ki o müşriklere: "Tehdit edildiğiniz azabın gelip çatma vakti yakın mıdır, bilemem. Yoksa rabbim onun süresini geciktirir mi, onu da bilemem."

26. "Çünkü geçmişi-geleceği, gizliyi-aşikârı bilen yalnız Allah'tır. O kendine mahsus mutlak gaybî bilgiye kimseyi muttali kılmaz."

27. "Bununla birlikte Allah elçi olarak seçtiği kullarına gaybla ilgili bazı bilgileri vahyederek bildirir ve O'nun vahyi [meleklerce] her yönden muhafaza edilir.

28. "Allah'ın böyle yapması, peygamberlerin vahyi aslına uygun şekilde tebliğ etmelerini ortaya koymak içindir. Allah gerek meleklerin gerek peygamberlerin nezdinde olan her şeyi sınırsız ilmiyle kuşatmış ve kaydetmiştir."

73/MÜZZEMMİL SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 3. sûre olduğu ve Kalem sûresinden sonra, Müddessir sûresinden önce indiği belirtilir. 20. ayet muhtemelen Medine döneminde nazil olmuştur. Toplam 20 ayettir. İsmini ilk ayette geçen *müzzemmil* (örtünüp bürünen, içine kapanan) kelimesinden almıştır.

سُورَةُ الْمُزَّمِّلِ (٧٣) [573]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

يَٓا اَيُّهَا الْمُزَّمِّلُۙ ﴿١﴾ قُمِ الَّيْلَ اِلَّا قَل۪يلًاۙ ﴿٢﴾ نِصْفَهُٓ
اَوِ انْقُصْ مِنْهُ قَل۪يلًاۙ ﴿٣﴾ اَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ
تَرْت۪يلًاۜ ﴿٤﴾ اِنَّا سَنُلْق۪ي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَق۪يلًا ﴿٥﴾ اِنَّ
نَاشِئَةَ الَّيْلِ هِيَ اَشَدُّ وَطْـًٔا وَاَقْوَمُ ق۪يلًاۜ ﴿٦﴾ اِنَّ لَكَ
فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَو۪يلًاۜ ﴿٧﴾ وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ
وَتَبَتَّلْ اِلَيْهِ تَبْت۪يلًاۜ ﴿٨﴾ رَبُّ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ لَٓا
اِلٰهَ اِلَّا هُوَ فَاتَّخِذْهُ وَك۪يلًا ﴿٩﴾ وَاصْبِرْ عَلٰى مَا يَقُولُونَ
وَاهْجُرْهُمْ هَجْرًا جَم۪يلًا ﴿١٠﴾ وَذَرْن۪ي وَالْمُكَذِّب۪ينَ
اُو۬لِي النَّعْمَةِ وَمَهِّلْهُمْ قَل۪يلًا ﴿١١﴾ اِنَّ لَدَيْنَٓا اَنْكَالًا
وَجَح۪يمًاۙ ﴿١٢﴾ وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا اَل۪يمًا ﴿١٣﴾
يَوْمَ تَرْجُفُ الْاَرْضُ وَالْجِبَالُ وَكَانَتِ الْجِبَالُ كَث۪يبًا
مَه۪يلًا ﴿١٤﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Ey örtüsüne bürünen/içine kapanan Peygamber![1]

1. Bu ayetteki *müzzemmil* kelimesine "Peygamberlik görevini yüklenen kişi" manası da verilmiştir (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, XIX. 22). Ancak biz bu mecazi manayı tercihe şayan görmedik. Bunun gerekçesi için bir sonraki sûrenin ilk ayetiyle ilgili açıklama notuna bakılabilir.

2. Geceleri kalk ve gecenin bir kısmını ibadetle geçir.

3-4. Gecenin yarısını yahut aşağı-yukarı buna yakın bir süreyi ibadetle geçir ve [namazda] Kur'an'ı ağır ağır, sindire sindire oku.

5. Zira biz sana sorumluluğu ağır bir kelam vahyedeceğiz.

6. Şüphesiz gecenin sakinlik ve sessizliği vahyi anlayıp kavraman için daha etkili, ayetlerin zihne yerleşmesi için daha elverişlidir.

7. Çünkü gündüz vakti seni bekleyen birçok iş/görev var.

8. [Ey Peygamber!] Her daim rabbinin adını zikret ve bütün varlığınla O'na yönel.

9. O doğunun da batının da rabbidir. O'ndan başka gerçek ilah/tanrı yoktur. Öyleyse yalnız O'na güven, yalnız O'na sığın.

10. O müşriklerin [Kur'an ve peygamberliğin hakkında] söyledikleri çirkin sözlere sabret. Zihnen ve fikren onlardan uzak dur; onların kötülüklerine kötülükle karşılık verme.

11. Nimet içinde yüzüp sefasını süren, onca nimetime nankörlük edip ayetlerime yalan diyen o müşrikleri sen bana bırak. Onlara biraz mühlet ver. [Bak gör, ben onların hakkından nasıl geleceğim!]

12. Hiç şüphen olmasın ki bizim katımızda onlar için boğazlara takılacak demir halkalar ve alevli bir ateş hazırlanmıştır.

13. Boğazı yırtıp geçen berbat yiyecekler; müthiş elem ve eziyet veren azaplar var.

14. Gün gelecek, yeryüzü ve dağlar şiddetle sarsılacak ve o koca dağlar toz-duman olup kum yığınları hâline gelecek.

اِنَّٓا اَرْسَلْنَٓا اِلَيْكُمْ رَسُولًا شَاهِدًا عَلَيْكُمْ كَمَٓا
اَرْسَلْنَٓا اِلٰى فِرْعَوْنَ رَسُولًاؕ ﴿١٥﴾ فَعَصٰى فِرْعَوْنُ
الرَّسُولَ فَاَخَذْنَاهُ اَخْذًا وَبِيلًا ﴿١٦﴾ فَكَيْفَ تَتَّقُونَ
اِنْ كَفَرْتُمْ يَوْمًا يَجْعَلُ الْوِلْدَانَ شِيبًاۗ ﴿١٧﴾ اَلسَّمَٓاءُ
مُنْفَطِرٌ بِهٖؕ كَانَ وَعْدُهُ مَفْعُولًا ﴿١٨﴾ اِنَّ هٰذِهٖ تَذْكِرَةٌۚ
[574] فَمَنْ شَٓاءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيلًا ﴿١٩﴾ اِنَّ رَبَّكَ
يَعْلَمُ اَنَّكَ تَقُومُ اَدْنٰى مِنْ ثُلُثَيِ الَّيْلِ وَنِصْفَهُ
وَثُلُثَهُ وَطَٓائِفَةٌ مِنَ الَّذِينَ مَعَكَؕ وَاللّٰهُ يُقَدِّرُ الَّيْلَ
وَالنَّهَارَؕ عَلِمَ اَنْ لَنْ تُحْصُوهُ فَتَابَ عَلَيْكُمْ فَاقْرَؤُا
مَا تَيَسَّرَ مِنَ الْقُرْاٰنِؕ عَلِمَ اَنْ سَيَكُونُ مِنْكُمْ
مَرْضٰىۙ وَاٰخَرُونَ يَضْرِبُونَ فِى الْاَرْضِ يَبْتَغُونَ
مِنْ فَضْلِ اللّٰهِۙ وَاٰخَرُونَ يُقَاتِلُونَ فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ
فَاقْرَؤُا مَا تَيَسَّرَ مِنْهُۙ وَاَقٖيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ
وَاَقْرِضُوا اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًاؕ وَمَا تُقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ
مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ هُوَ خَيْرًا وَاَعْظَمَ اَجْرًاؕ
وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَؕ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٢٠﴾

15. [Ey Müşrikler!] Biz size bütün yapıp ettiklerinize şahitlik edecek bir peygamber gönderdik. Nitekim vaktiyle Firavun'a da bir peygamber göndermiştik.

16. Ama Firavun [tıpkı sizin gibi] o peygambere karşı çıkmıştı. Biz de onu kıskıvrak yakalayıp çok ağır şekilde cezalandırmıştık.

17. [Ey Müşrikler!] Şirk ve inkârcılıkta ısrar ederseniz, dehşetinden çocukların bile ak saçlı ihtiyarlar hâline geleceği kıyamet günü kendinizi azaptan nasıl koruyacaksınız?!

18. O günün dehşetine gökler bile dayanamayıp parçalanacak, böylece Allah'ın [kıyamet, hesap ve azapla ilgili] vaadi yerini bulmuş olacaktır.

19. İşte bütün bu ayetler bir öğüt ve uyarıdır. Artık dileyen, rabbinin gösterdiği yola girer.

20. [Ey Peygamber!] Şüphesiz rabbin senin ve seninle birlikte bir grup müminin bazen gecenin üçte ikisine yakın, bazen yarısı, bazen de üçte biri kadar bir süreyi ibadetle geçirdiğinizi/namaz kıldığınızı biliyor. Gecenin ve gündüzün sürelerini belirleyen/düzenleyen Allah'tır. O biliyor ki siz her gece uzunca bir süre ibadet etmeye takat yetiremeyeceksiniz. Bundan dolayı Allah gece vakti ibadet/namaz yükümlülüğünüzü hafifletti. O hâlde, gece ibadetini/namazını size kolay gelecek şekilde ifa edin.[2] Çünkü Allah biliyor ki içinizden bazıları hasta olacak, bazılarınız Allah'ın lütfundan nasiplerini aramak/geçimlerini sağlamak maksadıyla yollara düşecek, bazılarınız Allah yolunda cihada çıkacak. [İşte bu yüzden Allah gece namazı yükümlülüğünüzü hafifletti]. Evet, artık gece ibadetini/namazını size kolay gelecek şekilde ifa edin. Fakat farz olan namazı aksatmadan kılın, karşılıksız yardımda bulunun. Gönül rızasıyla Allah yolunda harcama yapın. [Unutmayın ki] şimdiden kendiniz için ne iyilik yaparsanız, Allah katında mükâfat olarak ondan daha iyisini ve fazlasını görürsünüz. Allah'tan bağışlanma dileyin. Çünkü Allah çok affedici, çok merhametlidir.

2. Bu ayetteki *fekraû mâ teyessera mine'l-kur'ân* ifadesi meallerin hemen tamamında, "Kur'an'dan size kolay geleni okuyun." veya "Kur'an'dan kolayınıza geleni okuyun." diye çevrilmiş; bazı klasik tefsirlerde de bu ayete atfen namazda okunacak zamm-ı sûrenin miktarına dair birçok yorum yapılmıştır (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, XIX. 38-39). Oysa bu ayetteki Kur'an kelimesi, 17/İsrâ 78. ayette olduğu gibi, "namaz" anlamındadır. Yani bu ayette zikr-i cüz irâde-i kül (Kur'an'ı zikredip namazı kastetmek) söz konusudur (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XXX. 165).

74/MÜDDESSİR SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 4. sûre olduğu ve Müzzemmil sûresinden sonra, Fâtiha sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 56 ayettir. İsmini ilk ayette geçen *müddessir* (bürünüp sarınan/içine kapanan) kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Ey örtüsüne bürünüp sarınan/içine kapanan Peygamber![1]

1. Bu ayetteki *yâ eyyühe'l-müddessir* hitabı, "Ey peygamberlik görevini yüklenen kişi!" şeklinde de çevrilebilir fakat bu çeviri sûrenin bir bütün olarak inen ilk on ayetinin tarihî nüzul ortamına pek uygun düşmemektedir. Zira bu ayetlerin nüzulüyle ilgili hadislerdeki ifadeler Hz. Peygamber'in deyim yerindeyse bir şok hâlinde olduğuna işaret etmekte, dolayısıyla *müddessir* kelimesi anılan manaya müsait gözükmemektedir (Bkz. Buhârî, "Bed'ü'l-Vahy" 1/4; "Tefsir" 74/5; Müslim, "İman" 256).

2. Hadi davran ve sana vahyedilenleri tebliğ et.[2]

2. Bu ayetteki *enzir* kelimesi genellikle "uyar" diye çevrilmektedir. Ancak *inzar*'dan maksat bildirmek, tebliğ etmektir. Kelimenin 6/En'âm 51 ve 16/Nahl 2. ayetlerdeki kullanımı da aynı şekildedir (Bkz. Câbirî, *Fehmü'l-Kur'ân*, I. 35).

3. Rabbinin şanını yücelt; O'nun büyüklüğünü anlat.

4. Elbiseni temizle; kılık-kıyafetine çeki düzen ver.[3]

3. Bu ayetteki *ve-siyâbeke fe-tahhir* ifadesi mecazi olarak, "Kendini manevi kirlerden arındır." şeklinde de çevrilebilir. Ancak bu çeviri de tıpkı ilk ayetteki *müddessir* kelimesinde olduğu gibi, tarihî bağlamla pek örtüşmemektedir. Bu ayetlerde anlatılan husus, kesintili olarak yaşanan ilk vahiy tecrübelerinin etkisiyle zihnen, dolayısıyla bedenen dağılmış hâldeki Hz. Peygamber'i toparlamaktır. Nitekim beşinci ayette geçen ve genellikle şirk ve putlara atfen "pislik" diye çevrilen *rücz* kelimesi de aslında "ıstırap/endişe" manasındadır ve bu mana da yine Hz. Peygamber'in zihnen ve bedenen kendisini toparlamasına işaret etmektedir (Bkz. Câbirî, *Fehmü'l-Kur'ân*, I. 32-34).

5. Istırap ve endişeden sıyrıl.

6. Bunları gözünde büyütüp de zaaf ve yılgınlığa düşme.

7. Rabbinin yolunda karşılaşacağın zorluklara göğüs ger.

8-9. [Şu gerçeği bildir ki] sûra üflendiği gün, çok çetin bir gün olacaktır.

10. O gün kâfirlerin işi hiç de kolay olmayacaktır.

11. [Ey Peygamber!] Yarattığımda tek başına [malsız-mülksüz, evlatsız] olan o kişiyi sen bana bırak.[4]

4. Bu ve devamındaki ayetlere konu olan kişi Hz. Peygamber'in azılı düşmanlarından Velîd b. Muğîre'dir (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XII. 305-306).

12. Ben ona hesapsız mal-mülk verdim.

13. Çevresinde dönüp duran, her an maiyetinde hazır olan evlatlar lütfettim.

14. Her türlü imkânı önüne serdim.

15. Ama onun gözü hiç doymuyor; hep daha fazla vermemi istiyor.

كَلَّاۜ اِنَّهُ كَانَ لِاٰيَاتِنَا عَن۪يدًاۜ ﴿١٦﴾ سَاُرْهِقُهُ صَعُودًاۜ
[575] ﴿١٧﴾ اِنَّهُ فَكَّرَ وَقَدَّرَۙ ﴿١٨﴾ فَقُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَۙ ﴿١٩﴾ ثُمَّ
قُتِلَ كَيْفَ قَدَّرَۙ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ نَظَرَۙ ﴿٢١﴾ ثُمَّ عَبَسَ وَبَسَرَۙ
﴿٢٢﴾ ثُمَّ اَدْبَرَ وَاسْتَكْبَرَۙ ﴿٢٣﴾ فَقَالَ اِنْ هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ
يُؤْثَرُۙ ﴿٢٤﴾ اِنْ هٰذَٓا اِلَّا قَوْلُ الْبَشَرِۜ ﴿٢٥﴾ سَاُصْل۪يهِ سَقَرَ
﴿٢٦﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا سَقَرُۜ ﴿٢٧﴾ لَا تُبْق۪ي وَلَا تَذَرُۚ
﴿٢٨﴾ لَوَّاحَةٌ لِلْبَشَرِۚ ﴿٢٩﴾ عَلَيْهَا تِسْعَةَ عَشَرَۜ ﴿٣٠﴾ وَمَا
جَعَلْنَٓا اَصْحَابَ النَّارِ اِلَّا مَلٰٓئِكَةًۙ وَمَا جَعَلْنَا عِدَّتَهُمْ
اِلَّا فِتْنَةً لِلَّذ۪ينَ كَفَرُواۙ لِيَسْتَيْقِنَ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ
وَيَزْدَادَ الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا ا۪يمَانًا وَلَا يَرْتَابَ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا
الْكِتَابَ وَالْمُؤْمِنُونَۙ وَلِيَقُولَ الَّذ۪ينَ ف۪ي قُلُوبِهِمْ
مَرَضٌ وَالْكَافِرُونَ مَاذَٓا اَرَادَ اللّٰهُ بِهٰذَا مَثَلًاۜ كَذٰلِكَ
يُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْد۪ي مَنْ يَشَٓاءُۜ وَمَا يَعْلَمُ
جُنُودَ رَبِّكَ اِلَّا هُوَۜ وَمَا هِيَ اِلَّا ذِكْرٰى لِلْبَشَرِ ﴿٣١﴾

16. Ama öyle yağma yok! Mademki o ayetlerimizi inkârda diretmektedir.

17. Ben de onu dayanılmaz acılara, katlanılmaz azaplara çarptıracağım.

18. O Kur'an hakkında aklı sıra düşündü-taşındı, ölçtü-biçti.

19. Kahrolası nasıl da ölçtü-biçti?!

20. Hay kahrolası, nasıl da ölçtü-biçti?!

21. Sonra yine durdu, düşündü.

22. Derken, suratını astı, kaşlarını çattı.

23. Nihayet, imana gelmeyi kibrine yediremedi ve hakka sırt çevirdi.

24. "Bu [Kur'an] geçmişten miras kalan sihirli/etkili bir kelamdan ibarettir." dedi ve ekledi:

25. "Sonuçta bu, beşer/insan sözünden başka bir şey değildir."

26. [O "beşer" desin bakalım,] ben onu sekara atacağım.

27. Sekar nedir, bilir misin?

28. O, içine atılan insanı yiyip bitiren, üstelik hiç aman vermeyen cehennem ateşidir.

29. Öyle ki, dur durak bilmeksizin derileri yakıp kavurur.

30. Onun [cehennemin] on dokuz bekçisi vardır.

31. Biz cehennemde bekçi olarak sırf melekleri görevlendirdik ve onların sayısını, ["Biz çok kalabalığız; on dokuz meleğin hakkından geliriz." diye alay eden] o kâfirler/müşrikler için sınama vesilesi kıldık ki bu sayede, geçmişte vahye mazhar kılınanların [Yahudilerin] bilgileri sağlamlaşır, müminlerin de imanları artar. Böylece Yahudiler ile müminler/müslümanlar şüpheye düşmezler. Peygamber'e ve Kur'an'a inanma hususunda akılları karışık olanlar ile kâfirlikte karar kılanlar ise, "Allah'ın böyle bir misal vermesinin ne anlamı var!" derler. Evet, işte Allah böyle misallerle dilediğini/müstahak gördüğünü dalalette bırakır; dilediğini/layık gördüğünü hidayete ulaştırır.[5]

[Ey Peygamber!] Rabbinin görevli meleklerinin sayısını yalnız kendisi bilir. İşte bu ayetler sırf öğüt ve uyarıdır.

5. Bu ayeti, nüzul sebebiyle ilgili rivayetleri dikkate almadan anlamanın hemen hiçbir imkânı yoktur. İlgili rivayetlere göre ticaret için Mekke'ye gelip giden bazı Yahudiler bazı müslümanlara cehennemin bekçilerin sayısını Hz. Peygamber'in bilip bilmediğini sormuşlardır. Sûrenin 30. ayeti bunun üzerine inmiştir. Hz. Peygamber cehennemin bekçilerinin sayısının on dokuz olduğunu söyleyince bu rakamın kendi kaynaklarındaki bilgiyle örtüştüğünü görmüşler ve Kur'an'ın Allah katından geldiğini tasdik etmişlerdir. Bununla birlikte kendi dinlerini terk etmemişlerdir. Bu arada müşrikler Yahudilerin Kur'an'daki bilgileri yalanlamalarını beklemişler fakat bu beklentileri boşa çıkmıştır. Ebû Cehil gibi bazı müşrikler ise cehennemdeki bekçilerin sayısının on dokuz olduğunu bildiren ayetle ilgili olarak, "Biz sayıca çok kalabalığız; onların hakkından geliriz." diye alay etmişlerdir (Bkz. Vâhidî, *el-Vasît*, IV. 385; İbn Kesîr, *Tefsîr*, IV. 444).

32-34. Yoo! Gerçek o kâfirlerin iddia ettikleri gibi değil! Aya, geçip giden geceye, ağaran sabaha andolsun ki,

35. Cehennem çok korkunç bir şeydir.

36. O, insanlar için çok ciddi bir uyarıdır.

37. Evet, o içinizden hem Allah'a iman ve itaate koşanlar hem de iman ve itaatten sarfı nazar edenler için bir uyarıdır.

38. [Bilin ki kıyamet günü] her günahkâr kişi yaptıklarının rehini/esiri olacak.

39. Tabii ki amel defterleri sağdan verilenler müstesna!

40-41. Çünkü onlar cennetlere yerleşecekler. Oradan mücrimlere/müşriklere soracaklar:

42. "Nedir sizi cehenneme sürükleyen?!"

43-47. Onlar şöyle karşılık verecekler: "Biz Allah'ın birliğine iman etmez, O'na boyun eğmezdik.[6] Fakir-fukarayı doyurmazdık. Allah'ın ayetleri hakkında ileri geri konuşanlara eşlik ederdik. Hesap gününü yalan sayardık. Ölüm kapımızı çalıncaya kadar hep böyle yaşadık."

كَلَّا وَالْقَمَرِ ﴿٣٢﴾ وَالَّيْلِ اِذْ اَدْبَرَ ﴿٣٣﴾ وَالصُّبْحِ اِذَٓا
اَسْفَرَ ﴿٣٤﴾ اِنَّهَا لَاِحْدَى الْكُبَرِ ﴿٣٥﴾ نَذِيرًا لِلْبَشَرِ
﴿٣٦﴾ لِمَنْ شَٓاءَ مِنْكُمْ اَنْ يَتَقَدَّمَ اَوْ يَتَاَخَّرَ ﴿٣٧﴾ كُلُّ
نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ رَهِينَةٌ ﴿٣٨﴾ اِلَّٓا اَصْحَابَ الْيَمِينِ
﴿٣٩﴾ فِي جَنَّاتٍ يَتَسَٓاءَلُونَ ﴿٤٠﴾ عَنِ الْمُجْرِمِينَ ﴿٤١﴾
مَا سَلَكَكُمْ فِي سَقَرَ ﴿٤٢﴾ قَالُوا لَمْ نَكُ مِنَ الْمُصَلِّينَ
﴿٤٣﴾ وَلَمْ نَكُ نُطْعِمُ الْمِسْكِينَ ﴿٤٤﴾ وَكُنَّا نَخُوضُ مَعَ
الْخَٓائِضِينَ ﴿٤٥﴾ وَكُنَّا نُكَذِّبُ بِيَوْمِ الدِّينِ ﴿٤٦﴾ حَتّٰٓى
اَتٰينَا الْيَقِينُ ﴿٤٧﴾ فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ [576]
﴿٤٨﴾ فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ ﴿٤٩﴾ كَاَنَّهُمْ
حُمُرٌ مُسْتَنْفِرَةٌ ﴿٥٠﴾ فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ ﴿٥١﴾ بَلْ يُرِيدُ
كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ اَنْ يُؤْتٰى صُحُفًا مُنَشَّرَةً ﴿٥٢﴾ كَلَّا
بَلْ لَا يَخَافُونَ الْاٰخِرَةَ ﴿٥٣﴾ كَلَّٓا اِنَّهُ تَذْكِرَةٌ ﴿٥٤﴾ فَمَنْ
شَٓاءَ ذَكَرَهُ ﴿٥٥﴾ وَمَا يَذْكُرُونَ اِلَّٓا اَنْ يَشَٓاءَ اللّٰهُ هُوَ اَهْلُ
التَّقْوٰى وَاَهْلُ الْمَغْفِرَةِ ﴿٥٦﴾

6. Bu ayetteki *musallîn* kelimesi meallerin hemen hepsinde "namaz kılanlar" diye çevrilmiştir. Oysa bu sûre nazil olduğunda, ilk ayetinden de anlaşılacağı gibi, Hz. Peygamber daha ilk vahiy tecrübelerinin şokunu bile atlatamamıştır. Dolayısıyla Hz. Peygamber, imanın temel şartlarını bile tam olarak tebliğ etmemiştir. Böyle bir tarihî vasatta nazil olan bu sûredeki *musallîn* kelimesine "namaz kılanlar" manası vermenin ıstılahî ezberden kaynaklandığı açıktır. Oysa bazı müfessirler kelimenin bu ayette "Allah'a boyun eğmek" veya "O'nun birliğine iman etmek" manasında kullanıldığını açıkça söylemişlerdir (Bkz. İbn Kesîr, *Tefsîr*, IV. 446; Mâtüridî, *Te'vîlâtü Ehli's-Sünne*, X. 326).

48. İşte bu yüzden onlara hiç kimsenin şefaati fayda vermeyecek.

49. Onlara ne oluyor ki bu öğütlerden yüz çeviriyorlar?!

50. Ürkmüş yaban eşekleri gibi niye bu öğütlerden kaçıyorlar?!

51. Hem de aslandan korkup kaçan yaban eşekleri gibi.

52. Bir yandan kaçıyorlar, diğer yandan da, ["Âlemlerin rabbi Allah'tan falan oğlu filana!" hitabıyla başlayan] kişiye özel vahiyler istiyorlar.

53. Gerçek şu ki onlara özel vahiyler gelse de inanmazlar. Çünkü onlar ahiret endişesi taşımıyorlar.

54. Aklınızı başınıza alın! [Bilin ki] bu Kur'an bir öğüt ve uyarıdır.

55. Dileyen Kur'an'dan öğüt alıp yararlanır.

56. Bununla birlikte ondan ancak Allah'ın dilediği/layık gördüğü kimseler yararlanır.[7] Azabından korkulup sakınılacak yegâne varlık O'dur. Af ve mağfiretine sığınılacak olan da yalnız O'dur.

7. Bu ve bir önceki ayet ilk bakışta birbiriyle çelişik gözükmektedir. Ancak iki ayet arasında hiçbir çelişki yoktur. Bu konuda 76/İnsân 30. ayetle ilgili açıklama notuna bakılabilir.

75/KIYÂME SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 31. sûre olduğu ve Kâria sûresinden sonra, Hümeze sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 40 ayettir. İsmini ilk ayette geçen *kıyâmet* kelimesinden almıştır. Bunun yanında "Lâ uksimü sûresi" diye de anılmıştır.

سُورَةُ الْقِيٰمَةِ (٧٥)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

لَٓا اُقْسِمُ بِيَوْمِ الْقِيٰمَةِۙ ﴿١﴾ وَلَٓا اُقْسِمُ بِالنَّفْسِ
اللَّوَّامَةِ ﴿٢﴾ اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ اَلَّنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُۜ
﴿٣﴾ بَلٰى قَادِر۪ينَ عَلٰٓى اَنْ نُسَوِّيَ بَنَانَهُ ﴿٤﴾ بَلْ يُر۪يدُ
الْاِنْسَانُ لِيَفْجُرَ اَمَامَهُۚ ﴿٥﴾ يَسْـَٔلُ اَيَّانَ يَوْمُ الْقِيٰمَةِۜ
﴿٦﴾ فَاِذَا بَرِقَ الْبَصَرُۙ ﴿٧﴾ وَخَسَفَ الْقَمَرُۙ ﴿٨﴾
وَجُمِعَ الشَّمْسُ وَالْقَمَرُۙ ﴿٩﴾ يَقُولُ الْاِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ
اَيْنَ الْمَفَرُّۚ ﴿١٠﴾ كَلَّا لَا وَزَرَۜ ﴿١١﴾ اِلٰى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ
الْمُسْتَقَرُّۜ ﴿١٢﴾ يُنَبَّؤُا الْاِنْسَانُ يَوْمَئِذٍ بِمَا قَدَّمَ وَاَخَّرَۜ
﴿١٣﴾ بَلِ الْاِنْسَانُ عَلٰى نَفْسِه۪ بَص۪يرَةٌۙ ﴿١٤﴾ وَلَوْ اَلْقٰى
مَعَاذ۪يرَهُۜ ﴿١٥﴾ لَا تُحَرِّكْ بِه۪ لِسَانَكَ لِتَعْجَلَ بِه۪ۜ ﴿١٦﴾
اِنَّ عَلَيْنَا جَمْعَهُ وَقُرْاٰنَهُۚ ﴿١٧﴾ فَاِذَا قَرَاْنَاهُ فَاتَّبِعْ قُرْاٰنَهُۚ
﴿١٨﴾ ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا بَيَانَهُۜ ﴿١٩﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1-2. Kıyamet gününe ve o gün pişmanlıkla dövünecek nefse andolsun ki öldükten sonra mutlaka diriltilip hesaba çekileceksiniz.

3. Ne o, yoksa [kâfir] insan toprağa karışıp çürüyen kemiklerini bir araya getiremeyeceğimizi mi sanıyor?!

4. Yoo! Biz onun değil kemiklerini, parmak uçlarındaki çizgileri bile yeniden eski hâline getirmeye kadiriz.

5. Ama gel gör ki [kâfir] insan zaman sermayesini Allah'a isyanla harcamayı yeğliyor.

6. Bu yüzden, "Şu kıyamet günü ne zamanmış?!" diye alay ediyor.

7. Ama gözler korku ve dehşetten belerdiğinde,

8. Ay kapkara kesilip karanlığa gömüldüğünde,

9. Ayla güneş birbirine girdiğinde,

10. İşte o zaman [kâfir] insan, "Yok mu kaçacak bir yer?" diye çırpınacak.

11. Hayır! O gün [kâfir] insanın kaçıp sığınabileceği bir yer olmayacak.

12. O gün bütün yollar rabbinin huzuruna çıkacak.

13. O gün [kâfir] insana yaptığı ve yapması gerekirken yapmadığı bütün işler tek tek bildirilecek.

14. Hatta [kâfir] insan o gün kendi aleyhine tanıklık edecek; [kendi uzuvları işlediği günahları tek tek sayıp dökecek].

15. O birtakım mazeretler ileri sürecek olsa bile bunun hiçbir faydası olmayacak.

16-19. [Mazeret bildireyim derken, korku ve dehşetten dili dolaşacak. İşte o zaman kendisine şöyle denecek]: "Telaşla dilini dolaştırıp durma. Bütün yaptıklarını [amel defterinde] toplamak ve şimdi onu sana okumak bizim işimizdir. Amel defterini sana okuduğumuzda, ondan ne okunduysa kabul et. Şayet [bir itirazın olursa] bil ki onları açıklamak da bizim işimizdir."[1]

1. Bu ayetler genellikle Hz. Peygamber'in vahyi alış keyfiyeti bağlamında izah edilmekte ve bu izah doğrultusunda çevrilmektedir. Bizim farklı çevirimiz Ka'bî ve Kaffâl'in siyak-sibakla örtüşen yorumuna dayanmaktadır (Bkz. Tabersî, *Mecmau'l-Beyân*, X. 154; Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XXX. 197).

كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ ﴿٢٠﴾ وَتَذَرُونَ الْاٰخِرَةَ ﴿٢١﴾ [577]
وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ ﴿٢٢﴾ اِلٰى رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٢٣﴾
وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ بَاسِرَةٌ ﴿٢٤﴾ تَظُنُّ اَنْ يُفْعَلَ بِهَا فَاقِرَةٌ
﴿٢٥﴾ كَلَّا اِذَا بَلَغَتِ التَّرَاقِيَ ﴿٢٦﴾ وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ ﴿٢٧﴾
وَظَنَّ اَنَّهُ الْفِرَاقُ ﴿٢٨﴾ وَالْتَفَّتِ السَّاقُ بِالسَّاقِ ﴿٢٩﴾
اِلٰى رَبِّكَ يَوْمَئِذٍ الْمَسَاقُ ﴿٣٠﴾ فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلّٰى
﴿٣١﴾ وَلٰكِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰى ﴿٣٢﴾ ثُمَّ ذَهَبَ اِلٰى اَهْلِهِ
يَتَمَطّٰى ﴿٣٣﴾ اَوْلٰى لَكَ فَاَوْلٰى ﴿٣٤﴾ ثُمَّ اَوْلٰى لَكَ
فَاَوْلٰى ﴿٣٥﴾ اَيَحْسَبُ الْاِنْسَانُ اَنْ يُتْرَكَ سُدًى ﴿٣٦﴾
اَلَمْ يَكُ نُطْفَةً مِنْ مَنِيٍّ يُمْنٰى ﴿٣٧﴾ ثُمَّ كَانَ عَلَقَةً
فَخَلَقَ فَسَوّٰى ﴿٣٨﴾ فَجَعَلَ مِنْهُ الزَّوْجَيْنِ الذَّكَرَ
وَالْاُنْثٰى ﴿٣٩﴾ اَلَيْسَ ذٰلِكَ بِقَادِرٍ عَلٰى اَنْ يُحْيِيَ
الْمَوْتٰى ﴿٤٠﴾

20. [Ey Kâfirler!] Gerçek şu ki siz bu fâni hayata pek düşkünsünüz.

21. Ahireti ise hiç umursamıyorsunuz.

22. Ama gün gelecek, kimi yüzler sevinçten ışıl ışıl parlayacak.

23. Rablerinin kendilerine vereceği nimetleri bekleyecekler.[2]

2. Bu ayetteki *ilâ rabbihâ nâzirah* ifadesi genellikle "Rablerine bakacaklar." şeklinde çevrilmektedir. Bizim çevirimiz Mücâhid'in yorumuna dayanmaktadır (Bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, XII. 343). Bu yoruma göre *nazar* kelimesi "bakmak" değil, "beklemek, ummak" manasındadır. Nitekim birçok Sünnî müfessir de 57/Hadîd 13. ayetteki *unzurû* lafzını "beklemek" manasında izah etmiştir (Bkz. İbn Atıyye, *el-Muharrerü'l-Vecîz*, V. 262; Kurtubî, *el-Câmi'*,XVII. 159).

24. O gün kimi yüzler de pusarıp kararacak.

25. Çünkü bellerini kıracak darbeyi yiyeceklerini anlayacaklar.

26. [Ey Kâfirler!] Gafletten uyanın, aklınızı başınıza alın. Zira can boğaza gelip dayandığında,

27. "Yok mu buna bir çare; yok mu bir okuyup üfleyen!" diye feryatlar başladığında,

28. İşte o zaman insan hayata veda vaktinin geldiğini anlar.

29. Son çırpınışla bacaklar birbirine dolaşır.

30. İşte o zaman anlar ki rabbinin huzuruna yolculuk vakti gelip çatmıştır.

31. Evet, o kâfir insan ne Peygamber'i tasdik etti, ne de Allah'a boyun eğdi.

32. Aksine Peygamber'i yalanladı; Allah'a boyun eğmekten yüz çevirdi.

33. Üstelik çalım satarak yandaşlarının yanına döndü.

34. [Ey kâfir insan!] Yazıklar olsun sana, yazıklar olsun!

35. Yazıklar olsun sana, yazıklar olsun!

36. [Kâfir] insan başıboş bırakılacağını, kendisine hesap sorulmayacağını mı sanıyor?!

37. O, vakti zamanında ana rahmine dökülmüş bir damlacık meniden ibaret değil miydi?!

38. Sonra kan pıhtısı hâline geldi; [ardından bir çiğnemlik ete dönüştü]; nihayet Allah onu tüm uzuvları yerli yerinde bir insan hâline getirdi.

39. Yine Allah ondan/meniden iki cinsi, erkek ve dişiyi meydana getirdi.

40. Bütün bunlara gücü yeten Allah ölüleri diriltemeye kadir değil midir?!

سُورَةُ الْاِنْسَانِ (٧٦)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

هَلْ اَتٰى عَلَى الْاِنْسَانِ ح۪ينٌ مِنَ الدَّهْرِ لَمْ يَكُنْ
شَيْـًٔا مَذْكُورًا ﴿١﴾ اِنَّا خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنْ نُطْفَةٍ
اَمْشَاجٍ نَبْتَل۪يهِ فَجَعَلْنَاهُ سَم۪يعًا بَص۪يرًا ﴿٢﴾ اِنَّا
هَدَيْنَاهُ السَّب۪يلَ اِمَّا شَاكِرًا وَاِمَّا كَفُورًا ﴿٣﴾ اِنَّٓا
اَعْتَدْنَا لِلْكَافِر۪ينَ سَلَاسِلَا۬ وَاَغْلَالًا وَسَع۪يرًا
﴿٤﴾ اِنَّ الْاَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِنْ كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا
[578] كَافُورًاۚ ﴿٥﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللّٰهِ يُفَجِّرُونَهَا
تَفْج۪يرًا ﴿٦﴾ يُوفُونَ بِالنَّذْرِ وَيَخَافُونَ يَوْمًا كَانَ
شَرُّهُ مُسْتَط۪يرًا ﴿٧﴾ وَيُطْعِمُونَ الطَّعَامَ عَلٰى حُبِّه۪
مِسْك۪ينًا وَيَت۪يمًا وَاَس۪يرًا ﴿٨﴾

76/İNSÂN (DEHR) SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Ancak yaygın nüzul sıralamasında 98. sûre olduğu ve Rahmân sûresinden sonra, Talâk sûresinden önce indiği belirtilir. Bizce bu sıralama problemlidir. Nitekim bazı rivayetlerde sûrenin tamamının Mekke döneminde veya kısmen Mekke'de kısmen Medine'de nazil olduğu zikredilir. Bütünüyle Mekkî olması kuvvetle muhtemeldir (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXIX. 370). Toplam 31 ayettir. İsmini ilk ayette geçen *insân* kelimesinden almıştır. Bunun yanında yine ilk ayette geçen *dehr* (zaman) kelimesine atfen "Dehr sûresi" diye de anılmıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Gerçek şu ki kendisinden "insan" olarak söz edilmeye değer bir varlık hâline gelinceye kadar insanın üzerinden uzun zaman geçti.

2. [Nihayet üreme safhasına geldiğinde] biz insanı katışık bir sudan yarattık. Onu imtihan etmek maksadıyla yarattığımız için, kendisine işitip görme, anlayıp kavrama kabiliyeti verdik.

3. Ayrıca biz ona doğru yolu gösterdik; [hakkı-batılı, iyiyi-kötüyü tanıttık]. Artık insan ya bunca nimete karşılık iman ve itaat üzere şükredecek ya da nankörlük/kâfirlik edecek.

4. Biz nankörler/kâfirler için cehennemde zincirler, demir halkalar/bukağılar ve alevli bir ateş hazırladık.

5. Allah'a layıkınca itaat ve ibadet eden hayırlı kullara gelince, [onlar cennetlik olacak ve orada] içine kâfûr [hoş kokulu bitki özü] katılmış cennet şarabından kadehler dolusu içecekler.

6. Bu şarap öyle bir kaynaktan çıkar ki Allah'ın hayırlı kulları ondan hem içerler hem de diledikleri kadar isterler.[1]

1. Bu ayetteki *yüfeccirûnehâ tefcîrâ* ifadesi, "herhangi bir kısıtlama olmaksızın cennet şarabından isteme" manasına gelmektedir (Bkz. İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, XXIX. 382).

7. İşte o hayırlı kullar Allah'a verdikleri sözün gereğini yerine getirir, dehşeti her tarafı kaplayacak olan kıyamet gününden de korkarlar.

8. Yine onlar, yiyeceğe muhtaç oldukları hâlde kendilerinden önce yoksul, yetim ve esirleri doyururlar.[2]

2. Bu ayetteki *alâ hubbihî* lafzı, "Onlar Allah'ı sevdikleri, O'nun rızasını gözettikleri için" veya "Onlar yiyecekleri çok sevmelerine rağmen" şeklinde de çevrilebilir (Bkz. Tabersî, *Mecmau'l-Beyân*, X. 169).

إِنَّمَا نُطْعِمُكُمْ لِوَجْهِ اللّٰهِ لَا نُرِيدُ مِنْكُمْ جَزَٓاءً
وَلَا شُكُورًا ﴿٩﴾ إِنَّا نَخَافُ مِنْ رَبِّنَا يَوْمًا عَبُوسًا
قَمْطَرِيرًا ﴿١٠﴾ فَوَقٰيهُمُ اللّٰهُ شَرَّ ذٰلِكَ الْيَوْمِ وَلَقّٰيهُمْ
نَضْرَةً وَسُرُورًا ﴿١١﴾ وَجَزٰيهُمْ بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً
وَحَرِيرًا ﴿١٢﴾ مُتَّكِـِٔينَ فِيهَا عَلَى الْأَرَٓائِكِ لَا يَرَوْنَ
فِيهَا شَمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا ﴿١٣﴾ وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا
وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا تَذْلِيلًا ﴿١٤﴾ وَيُطَافُ عَلَيْهِمْ بِاٰنِيَةٍ
مِنْ فِضَّةٍ وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرَا ﴿١٥﴾ قَوَارِيرَ مِنْ
فِضَّةٍ قَدَّرُوهَا تَقْدِيرًا ﴿١٦﴾ وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ
مِزَاجُهَا زَنْجَبِيلًا ﴿١٧﴾ عَيْنًا فِيهَا تُسَمّٰى سَلْسَبِيلًا
﴿١٨﴾ وَيَطُوفُ عَلَيْهِمْ وِلْدَانٌ مُخَلَّدُونَ إِذَا رَأَيْتَهُمْ
حَسِبْتَهُمْ لُؤْلُؤًا مَنْثُورًا ﴿١٩﴾ وَإِذَا رَأَيْتَ ثَمَّ رَأَيْتَ
نَعِيمًا وَمُلْكًا كَبِيرًا ﴿٢٠﴾ عَالِيَهُمْ ثِيَابُ سُنْدُسٍ
خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ وَحُلُّوا أَسَاوِرَ مِنْ فِضَّةٍ وَسَقٰيهُمْ
رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا ﴿٢١﴾ إِنَّ هٰذَا كَانَ لَكُمْ جَزَٓاءً
وَكَانَ سَعْيُكُمْ مَشْكُورًا ﴿٢٢﴾ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ
الْقُرْاٰنَ تَنْزِيلًا ﴿٢٣﴾ فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تُطِعْ
مِنْهُمْ اٰثِمًا أَوْ كَفُورًا ﴿٢٤﴾ وَاذْكُرِ اسْمَ رَبِّكَ بُكْرَةً
وَأَصِيلًا ﴿٢٥﴾

9-10. [Bunu yaparken de içlerinden şöyle derler]: "Biz sizi sırf Allah rızası için doyuruyoruz; dolayısıyla sizden ne bir karşılık ne de bir teşekkür bekliyoruz. Biz o çok sıkıntılı ve şiddetli/dehşetli kıyamet gününde rabbimize vereceğimiz hesabın endişesini taşıyoruz."

11. İşte bu ihlas ve samimiyetleri sebebiyle Allah da onları kıyamet gününün şerrinden/azabından koruyacak; yüzlerine nur, gönüllerine sürur verecek.

12. Allah yolunda karşılaştıkları zorluklara göğüs gerdikleri için, onları cennet[ler] ve ipekli giysilerle mükâfatlandıracak.

13. Onlar cennette tahtlara yaslanacaklar; orada ne bunaltıcı sıcak ne de dondurucu bir soğuk görecekler.

14. Cennetteki ağaçların gölgeleri onların üzerine düşecek, meyveleri de kolayca devşirilecek şekilde dallarından sarkmış olacak.

15. Onların etrafında gümüş kaplar ve billur kadehlerle cennet şarabı ikram eden hizmetçiler dolaşacak.

16. O billur ve gümüş kadehlerle istedikleri kadar içecekler.

17. Cennette onlara zencefil katkılı şarapla dolu kadehler de sunulacak.

18. Bu şarap "Selsebil" denen bir pınardan çıkacak.

19. Onların etrafında gençlikleri zeval bulmayan hizmetçiler dolaşacak. O hizmetçileri görsen, etrafa saçılmış inciler sanırsın.

20. Cennette nereye baksan hep nimet ve muhteşem bir saltanat görürsün.

21. Cennetliklerin üzerlerinde yeşil ipekten ve atlastan dokunmuş giysiler olacak. Onlar gümüş bileziklerle süslenecek ve rableri onlara tertemiz, nefis bir cennet şarabı ikram edecek.

22. [Onlara şöyle denecek]: "İşte sizin mükâfatınız budur; yaptığınız güzel ameller böylece karşılığını bulmuştur."

23. [Ey Peygamber!] Hiç şüphesiz sana bu Kur'an'ı indiren biziz.

24. O hâlde, rabbinin sana yüklediği elçilik görevinin zorluklarına sabret! Günaha batmış, kâfirliğe dalmış kimselere/müşriklere sakın boyun eğme!

25. Sabah-akşam demeden rabbinin adını anmaya devam et.

[579] وَمِنَ الَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا ﴿٢٦﴾ اِنَّ
هٰٓؤُ۬لَٓاءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَٓاءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا
﴿٢٧﴾ نَحْنُ خَلَقْنَاهُمْ وَشَدَدْنَٓا اَسْرَهُمْۚ وَاِذَا شِئْنَا
بَدَّلْنَٓا اَمْثَالَهُمْ تَبْدِيلًا ﴿٢٨﴾ اِنَّ هٰذِهٖ تَذْكِرَةٌۚ فَمَنْ شَٓاءَ
اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهٖ سَبِيلًا ﴿٢٩﴾ وَمَا تَشَٓاؤُ۫نَ اِلَّٓا اَنْ يَشَٓاءَ
اللّٰهُۜ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿٣٠﴾ يُدْخِلُ مَنْ يَشَٓاءُ
فٖي رَحْمَتِهٖۜ وَالظَّالِمٖينَ اَعَدَّ لَهُمْ عَذَابًا اَلٖيمًا ﴿٣١﴾

26. Gecenin bir kısmında O'na secde/ibadet et. Yine geceleyin uzun bir süre O'nu [namazda] tesbih et, yücelt.

27. Bu kâfirler/müşrikler dünyadaki hayatın tadını çıkarmayı çok severler, kendilerini bekleyen o çetin kıyamet gününü ise hiç umursamazlar.

28. Oysa onları kusursuz, sapasağlam şekilde yaratan biziz. Ama biz dilersek onları yok edip yerlerine başka insanlar getiririz.

29. İşte bütün bu ayetler bir öğüt ve uyarıdır. Artık dileyen/isteyen, öğüt alıp rabbinin yolunu tutar.

30. Bununla birlikte Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz. [Çünkü siz Allah'ın mutlak iradesinden bağımsız değilsiniz].[3] Şüphesiz Allah her şeyi bilen, her şeyi yerli yerince yapıp edendir.

3. Bu ayetteki *ve-mâ teşâûne illâ en yeşâellâh* (Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz.) ifadesi ilk bakışta bir önceki ayetle çelişmektedir. Hâlbuki Kur'an çelişkiden münezzehtir. Gerek bu ayetteki ifadeyi, gerek birçok ayetteki "Allah dilediğini dalalette bırakır, dilediğini hidayete ulaştırır." mealindeki ifadeleri Kur'an'ın Allah merkezli dil dizgesine/sistemine göre anlayıp yorumlamak gerekir. Kaldı ki Allah hidayet ve dalaletin hangi şartlarda gerçekleştiğini tekrar tekrar anlatmıştır. Ayrıca gerek iman gerek inkâr fiilinin faili bütün ayetlerde insan olarak zikredilmiş, dolayısıyla ilgili hitaplarda, "Ey mümin kılınanlar!" veya "Ey kâfir edilenler!" değil, "Ey iman edenler!" ve "Ey kâfirlikte direnenler!" denilmiştir. Allah merkezli dile gelince, bu dilin en temel hususiyeti, insanın her konuda Allah'ı hesaba katması, kendini O'ndan bağımsız görmemesi, yapıp ettiğini kendi başarısı olarak değerlendirmemesi gerektiği vurgusudur. Bunun içindir ki Allah Hz. Peygamber'e, "Sakın ha, inşallah demedikçe, ben şu işi yarın mutlaka yapacağım, diye söyleme!" (18/Kehf 23) buyurmuş, 8/Enfâl 17. ayette ise, "[Ey Peygamber! Düşmanı bertaraf etmek için bir şeyler attığın zaman, aslında sen atmadın, Allah attı." ikazında bulunmuş ve bu ilahî tembihler ümmetin, "Gayret bizden, tevfik Allah'tandır." sözünde karşılık bulmuştur.

31. Allah dilediğini/layık gördüğünü lütuf ve rahmetiyle cennete yerleştirir. Zalimler/kâfirler içinse acıklı/elemli bir azap hazırlamıştır.

77/MÜRSELÂT SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 33. sûre olduğu ve Hümeze sûresinden sonra, Kâf sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 50 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve büyük bir ihtimalle meleklere atfen "gönderilenler" anlamına gelen *mürselât* kelimesinden almıştır.

﴿ (٧٧) سُورَةُ الْمُرْسَلَاتِ ﴾

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالْمُرْسَلَاتِ عُرْفًاۙ ﴿١﴾ فَالْعَاصِفَاتِ عَصْفًاۙ
﴿٢﴾ وَالنَّاشِرَاتِ نَشْرًاۙ ﴿٣﴾ فَالْفَارِقَاتِ فَرْقًاۙ ﴿٤﴾
فَالْمُلْقِيَاتِ ذِكْرًاۙ ﴿٥﴾ عُذْرًا اَوْ نُذْرًاۙ ﴿٦﴾ اِنَّمَا تُوعَدُونَ
لَوَاقِعٌۜ ﴿٧﴾ فَاِذَا النُّجُومُ طُمِسَتْۙ ﴿٨﴾ وَاِذَا السَّمَٓاءُ
فُرِجَتْۙ ﴿٩﴾ وَاِذَا الْجِبَالُ نُسِفَتْۙ ﴿١٠﴾ وَاِذَا الرُّسُلُ
اُقِّتَتْۜ ﴿١١﴾ لِاَيِّ يَوْمٍ اُجِّلَتْۜ ﴿١٢﴾ لِيَوْمِ الْفَصْلِۚ ﴿١٣﴾
وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا يَوْمُ الْفَصْلِۜ ﴿١٤﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّب۪ينَ
﴿١٥﴾ اَلَمْ نُهْلِكِ الْاَوَّل۪ينَۜ ﴿١٦﴾ ثُمَّ نُتْبِعُهُمُ الْاٰخِر۪ينَ ﴿١٧﴾
كَذٰلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِم۪ينَ ﴿١٨﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّب۪ينَ
﴿١٩﴾ اَلَمْ نَخْلُقْكُمْ مِنْ مَٓاءٍ مَه۪ينٍۙ ﴿٢٠﴾ فَجَعَلْنَاهُ ف۪ي [580]
قَرَارٍ مَك۪ينٍۙ ﴿٢١﴾ اِلٰى قَدَرٍ مَعْلُومٍۙ ﴿٢٢﴾ فَقَدَرْنَاۗ فَنِعْمَ
الْقَادِرُونَ ﴿٢٣﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّب۪ينَ ﴿٢٤﴾ اَلَمْ نَجْعَلِ
الْاَرْضَ كِفَاتًاۙ ﴿٢٥﴾ اَحْيَٓاءً وَاَمْوَاتًاۙ ﴿٢٦﴾ وَجَعَلْنَا ف۪يهَا
رَوَاسِيَ شَامِخَاتٍ وَاَسْقَيْنَاكُمْ مَٓاءً فُرَاتًاۜ ﴿٢٧﴾ وَيْلٌ
يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّب۪ينَ ﴿٢٨﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1-6. Birbiri ardınca gönderilen, esip savuran, yaydıkça yayan, ayırdıkça ayıran, [kâfir] insanlara mazeret bırakmamak ve onları uyarmak için vahiy getirenlere andolsun ki,

7. [Ey Kâfirler!] Tehdit edildiğiniz kıyamet mutlaka gelip çatacak!

8-10. İşte o zaman, yıldızlar sönecek, gök yarılacak, dağlar darmadağın olup savrulacak.

11. Peygamberler de kendi ümmetleri hakkında şahitlik için toplanacak.

12. Peki, bütün bunlar hangi gün gerçekleşecek?

13. Yargı ve hüküm gününde!

14. Peki, nedir yargı ve hüküm günü, bilir misin?

15. Bu gerçeğe yalan diyenlerin o gün vay hâllerine!

16. Biz daha önce gelip geçen kâfirleri helak etmedik mi?!

17. Daha sonra gelen sizin gibi kâfirleri de öncekilerin kervanına katacağız.

18. İşte biz günaha batmışlara böyle yaparız.

19. Bu uyarılara yalan diyenlerin o gün vay hâllerine!

20-22. [Ey Kâfirler!] Biz sizi basit bir sudan [meniden] yaratmadık mı?! Sonra onu belirli bir süre boyunca korunaklı bir yerde [anne rahminde] tutmadık mı?!

23. İşte biz yaratılışınızı böyle takdir edip düzenledik. Bizim takdir ve düzenimiz mükemmeldir, hem de çok mükemmel!

24. Bu gerçeğe yalan diyenlerin o gün vay hâllerine!

25-26. [Ey kâfirler!] Biz yeryüzünü dirileriniz ve ölüleriniz için bir yurt yapmadık mı?!

27. Yeryüzüne sağlam, yüksek dağlar yerleştirmedik mi?! Size tatlı sular içirmedik mi?!

28. Bunca nimete nankörlük edenlerin o gün vay hâllerine!

اِنْطَلِقُوٓا اِلٰى مَا كُنْتُمْ بِهٖ تُكَذِّبُونَۚ ﴿٢٩﴾ اِنْطَلِقُوٓا
اِلٰى ظِلٍّ ذ۪ي ثَلٰثِ شُعَبٍۙ ﴿٣٠﴾ لَا ظَل۪يلٍ وَلَا يُغْن۪ي
مِنَ اللَّهَبِۜ ﴿٣١﴾ اِنَّهَا تَرْم۪ي بِشَرَرٍ كَالْقَصْرِۚ ﴿٣٢﴾
كَاَنَّهُ جِمَالَتٌ صُفْرٌۜ ﴿٣٣﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّب۪ينَ
﴿٣٤﴾ هٰذَا يَوْمُ لَا يَنْطِقُونَۙ ﴿٣٥﴾ وَلَا يُؤْذَنُ لَهُمْ
فَيَعْتَذِرُونَ ﴿٣٦﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّب۪ينَ ﴿٣٧﴾ هٰذَا
يَوْمُ الْفَصْلِۚ جَمَعْنَاكُمْ وَالْاَوَّل۪ينَ ﴿٣٨﴾ فَاِنْ كَانَ
لَكُمْ كَيْدٌ فَك۪يدُونِ ﴿٣٩﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّب۪ينَ ﴿٤٠﴾
اِنَّ الْمُتَّق۪ينَ ف۪ي ظِلَالٍ وَعُيُونٍۙ ﴿٤١﴾ وَفَوَاكِهَ مِمَّا
يَشْتَهُونَۜ ﴿٤٢﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَن۪ٓيـًٔا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ
﴿٤٣﴾ اِنَّا كَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٤٤﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ
لِلْمُكَذِّب۪ينَ ﴿٤٥﴾ كُلُوا وَتَمَتَّعُوا قَل۪يلًا اِنَّكُمْ مُجْرِمُونَ
﴿٤٦﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّب۪ينَ ﴿٤٧﴾ وَاِذَا ق۪يلَ لَهُمُ
ارْكَعُوا لَا يَرْكَعُونَ ﴿٤٨﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّب۪ينَ ﴿٤٩﴾
فَبِاَيِّ حَد۪يثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٠﴾

29-30. [Kâfirlere o gün şöyle denecek]: "Yürüyün bakalım, vaktiyle yalan saydığınız azaba doğru! Haydi, yürüyün bakalım, şu üç kola ayrılmış kara dumana doğru!"

31-33. Ama sanmayın ki o bir gölgeliktir; bilakis ne serinlik sağlar, ne de alevlerden korur. Bilakis o, hurma kütükleri gibi kıvılcımlar saçar. O kıvılcımların her biri sanki hoplayan kızıl deve gibidir.[1]

1. Bu ayetlerdeki *kasr* ve *cimâlât* kelimeleri kıraat farklılıklarına göre farklı şekillerde izah ve tercüme edilmiştir. Bununla birlikte *kasr* kelimesine genellikle "saray/köşk" manası verilmiştir. Bizim çevirimiz kelimenin *kasar* (hurma kütüğü) şeklindeki okunuşuna dayanmaktadır. *Cimâlât*kelimesi ise genellikle ya "sarı/kızgın halatlar" ya da "sarı develer" şeklinde çevrilmiştir. Ancak Kur'an'ın nazil olduğu dönemdeki Arap toplumunun tecrübe dünyası dikkate alındığında, cehennemdeki ateşin köşk-halat veya saray-deve benzetmesiyle tasvir edilmesi pek anlamlı değildir. Bu yüzden biz *kasr* kelimesini hurma kütükleri, *cimâlât* kelimesini de "kızıl deve" diye çevirmeyi tercih ettik (Bkz. Şevkânî, *Fethü'l-Kadîr*, V. 416).

34. Bu azaba yalan diyenlerin o gün vay hâllerine!

35-36. İşte o gün kâfirlerin dilleri tutulacak, konuşmaya mecalleri kalmayacak. Onlara sözde mazeretlerini bildirmek için izin de verilmeyecek.

37. Bu gerçeklere yalan diyenlerin o gün vay hâllerine!

38-39. [Onlara şöyle denecek]: "İşte bugün yargı ve hüküm günüdür. Bakın, şimdi sizi de sizden önce gelip geçen kâfirleri de bir araya topladık. Azaptan kaçıp kurtulmak için varsa bir çareniz gösterin, ben de göreyim!"

40. Bu gerçeklere yalan diyenlerin o gün vay hâllerine!

41-42. Allah'a itaatsizlikten sakınanlara gelince, onlar cennetteki gölgeliklerde ve pınar başlarında olacaklar, canlarının çektiği her meyveyi yanı başlarında bulacaklar.

43. [Onlara şöyle denecek]: "Dünyada iken yaptığınız güzel amellerin mükâfatı olarak afiyetle yiyip-için."

44. Biz iman ve ibadetlerinde ihlaslı kullarımızı işte böyle mükâfatlandırırız.

45. Bu gerçeklere yalan diyenlerin o gün vay hâllerine!

46. [Ey Kâfirler!] Cehennemi hak etmiş günahkârlar olarak bir süre daha dünya nimetlerinden faydalanıp sefanızı sürün bakalım!

47. Bu uyarılara yalan diyenlerin o gün vay hâllerine!

48. Onlara, "Gelin, Allah'a boyun eğin!" denildiğinde, boyun eğmeye yanaşmazlar.

49. Bu ilahî kelama yalan diyenlerin o gün vay hâllerine!

50. Peki, o kâfirler/müşrikler Kur'an'a inanmayacaklar da başka hangi söze/kelama inanacaklar?!

78/NEBE' SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 80. sûre olduğu ve Meâric sûresinden sonra, Nâziât sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 40 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve "önemli haber" anlamına gelen *nebe'* kelimesinden almıştır. Bunun yanında "Amme", "Tesâül", "Mu'sırât" gibi isimlerle de anılmıştır.

سُورَةُ النَّبَإِ (٧٨)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

عَمَّ يَتَسَٓاءَلُونَۚ ﴿١﴾ عَنِ النَّبَإِ الْعَظ۪يمِۙ ﴿٢﴾ اَلَّذ۪ي
هُمْ ف۪يهِ مُخْتَلِفُونَۜ ﴿٣﴾ كَلَّا سَيَعْلَمُونَۙ ﴿٤﴾ ثُمَّ
كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٥﴾ اَلَمْ نَجْعَلِ الْاَرْضَ مِهَادًاۙ
﴿٦﴾ وَالْجِبَالَ اَوْتَادًاۖ ﴿٧﴾ وَخَلَقْنَاكُمْ اَزْوَاجًاۙ ﴿٨﴾
وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًاۙ ﴿٩﴾ وَجَعَلْنَا الَّيْلَ لِبَاسًاۙ ﴿١٠﴾
وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًاۖ ﴿١١﴾ وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا
شِدَادًاۙ ﴿١٢﴾ وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًاۖ ﴿١٣﴾ وَاَنْزَلْنَا
مِنَ الْمُعْصِرَاتِ مَٓاءً ثَجَّاجًاۙ ﴿١٤﴾ لِنُخْرِجَ بِه۪ حَبًّا
وَنَبَاتًاۙ ﴿١٥﴾ وَجَنَّاتٍ اَلْفَافًاۜ ﴿١٦﴾ اِنَّ يَوْمَ الْفَصْلِ كَانَ
م۪يقَاتًاۙ ﴿١٧﴾ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ فَتَأْتُونَ اَفْوَاجًاۙ
﴿١٨﴾ وَفُتِحَتِ السَّمَٓاءُ فَكَانَتْ اَبْوَابًاۙ ﴿١٩﴾ وَسُيِّرَتِ
الْجِبَالُ فَكَانَتْ سَرَابًاۜ ﴿٢٠﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1-3. [Ey Peygamber!] O müşrikler birbirlerine neyi sorup duruyorlar?! İçlerinden bir kısmının kâhin sözü, bir kısmının şair sözü, bir kısmının da eskilerin masalları yakıştırmasında bulunduğu o önemli haberi, sana vahyedilen Kur'an'ı sorup soruşturuyorlar, değil mi?![1]

1. İkinci ayette geçen *en-nebeü'l-'azîm* (önemli haber) tamlaması "kıyamet" olarak da anlaşılmıştır. Ancak tamlamanın burada işaret ettiği şey Kur'an'dır (Bkz. Ferrâ, *Meâni'l-Kur'ân*, III. 227). Zira Mekkeli müşriklerin kıyameti inkârda hemfikir oldukları ve dolayısıyla bu konuda herhangi bir ihtilaflarının bulunmadığı açıktır. Oysa bu ayetlerde önemli haberle ilgili ihtilaftan söz edilmektedir. Dolayısıyla ihtilaf konusu olan şey Kur'an'dır. İhtilaftan maksat ise Kur'an'ın Allah kelamı değil, Hz. Peygamber'in uydurması, eskilerin masalları, şair veya kâhin sözü olduğu yönündeki yakıştırmalardır (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, IX. 4). İlk üç ayetin çevirisi bu yoruma göre yapılmıştır.

4. Gerçek şu ki onlar Kur'an'ın Allah kelamı olduğunu önünde sonunda anlayacaklar.

5. Evet, onlar bu gerçeği elbet bir gün anlayacaklar; [ama o zaman iş işten geçmiş olacak].

6-7. Biz yeryüzünü sizin için âdeta bir döşek yapmadık mı?! Dağları da sarsılmamanız için yeryüzüne birer kazık gibi çakmadık mı?!

8. Sizi erkek-dişi olarak yaratmadık mı?!

9-11. Uykunuzu sizin için bir istirahat imkânı, geceyi bir örtü, gündüzü de geçiminizi sağlama vakti kılmadık mı?!

12-13. Kusursuz bir yapıya sahip olan şu uçsuz bucaksız gökleri üstünüze bir tavan gibi çatmadık mı?! Oraya güneşi parladıkça parlayan bir kandil gibi asmadık mı?!

14-16. Tahılların, bitkilerin ve yemyeşil bağ-bahçelerin yetişmesi için yağmur yüklü bulutlardan bolca yağmur yağdırmadık mı?!

17-20. Hiç şüphesiz yargı/hüküm günü, gelip çatması kesin bir gündür. O gün [diriliş için] sûra üflenecek ve siz bölük bölük Allah'ın huzuruna geleceksiniz. Yine o gün gökyüzü yarılıp açılacak ve orada pek çok kapılar oluşacaktır. Dağlar bulundukları yerden sökülecek ve yok olup gidecektir.

إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًاۙ ﴿٢١﴾ لِلطَّاغِينَ مَاٰبًاۙ ﴿٢٢﴾
لَابِثِينَ فِيهَٓا اَحْقَابًاۚ ﴿٢٣﴾ لَا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا
شَرَابًاۙ ﴿٢٤﴾ اِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًاۙ ﴿٢٥﴾ جَزَٓاءً وِفَاقًا
﴿٢٦﴾ اِنَّهُمْ كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًاۙ ﴿٢٧﴾ وَكَذَّبُوا
بِاٰيَاتِنَا كِذَّابًاۜ ﴿٢٨﴾ وَكُلَّ شَيْءٍ اَحْصَيْنَاهُ كِتَابًاۙ ﴿٢٩﴾
[582] فَذُوقُوا فَلَنْ نَزِيدَكُمْ اِلَّا عَذَابًاۚ ﴿٣٠﴾ اِنَّ لِلْمُتَّقِينَ
مَفَازًاۙ ﴿٣١﴾ حَدَٓائِقَ وَاَعْنَابًاۙ ﴿٣٢﴾ وَكَوَاعِبَ اَتْرَابًاۙ
﴿٣٣﴾ وَكَأْسًا دِهَاقًاۜ ﴿٣٤﴾ لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا
وَلَا كِذَّابًاۚ ﴿٣٥﴾ جَزَٓاءً مِنْ رَبِّكَ عَطَٓاءً حِسَابًاۙ
﴿٣٦﴾ رَبِّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا
الرَّحْمٰنِ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًاۚ ﴿٣٧﴾ يَوْمَ يَقُومُ
الرُّوحُ وَالْمَلٰٓئِكَةُ صَفًّاۜ لَا يَتَكَلَّمُونَ اِلَّا مَنْ اَذِنَ لَهُ
الرَّحْمٰنُ وَقَالَ صَوَابًا ﴿٣٨﴾ ذٰلِكَ الْيَوْمُ الْحَقُّۚ فَمَنْ
شَٓاءَ اتَّخَذَ اِلٰى رَبِّهِ مَاٰبًا ﴿٣٩﴾ اِنَّٓا اَنْذَرْنَاكُمْ عَذَابًا
قَرِيبًاۚ يَوْمَ يَنْظُرُ الْمَرْءُ مَا قَدَّمَتْ يَدَاهُ وَيَقُولُ
الْكَافِرُ يَا لَيْتَنِي كُنْتُ تُرَابًا ﴿٤٠﴾

21-22. İşte o zaman cehennem kâfirlere/müşriklere ev sahipliği yapmak için hazırda bekliyor olacaktır.

23-25. O kâfirler/müşrikler asırlarca cehennemde kalacaklar. Orada ne serin bir yer ne de susuzluklarını gideren bir içecek bulabilecekler. Dahası, onların tek içecekleri kaynar su ve irin olacaktır.

26-28. İşte bu, onların işledikleri suçlara/günahlara yaraşır bir cezadır. Çünkü onlar [dünyada iken] hesaba çekilme endişesi taşımazlardı. İşleri güçleri ayetlerimizi yalanlamaktı.

29. Ama biz onların bütün bu suçlarını bir bir kaydediyorduk.

30. [Bu yüzden onlara hesap günü şöyle diyeceğiz]: "Şimdi çekin bakalım işlediğiniz suçların cezasını. Artık bizim yapacağımız tek şey, azabınızı daha da elemli kılmaktır."

31-35. Şirkten kaçınan ve ahirette hesap verme endişesiyle yaşayanlara gelince, onlar kurtuluşa erip bahtiyar olacaklar. Cennette onları yemyeşil bağlar-bahçeler, tomurcuk göğüslü aynı yaşta genç kızlar ve içki dolu kadehler beklemektedir. Orada ne kötü bir söz ne de haysiyet ve şerefe dokunan bir karalama ifadesi duyacaklar.

36. İşte bütün bunlar rabbin tarafından cömertçe lütfedilmiş bir mükâfattır.

37. O ki göklerin, yerin ve bu ikisi arasında bulunan her şeyin rabbidir. O rahmândır; sınırsız şefkat ve merhametiyle her şeyi kuşatmıştır. [Bununla birlikte] hesap günü O'nun huzurunda hiç kimse konuşma cüreti gösteremeyecektir.

38. Evet, o gün Cebrail ve diğer melekler bile saf saf dizilip hizaya geçecek ve Rahmân'ın izin verdikleri dışında kimse tek söz edemeyecektir. Kendilerine konuşma izni verilenler ise sadece gerçekleri söyleyeceklerdir.

39. İşte o gün, gelip çatması kaçınılmaz olan bir gündür. Artık dileyen kimse rabbine giden iman ve ibadet yoluna koyulur.

40. Şüphesiz biz sizi geldim geliyorum diyen bir azap konusunda uyarmaktayız. Zira yarın bir gün herkes dünyada yaptığı işlerin karşısına çıktığını görecektir. İşte o zaman [kâfir] insan, "Eyvahlar olsun bana! Keşke toprak olsaydım da yok olup gitseydim." diye pişmanlıkla dövünecektir.

79/NÂZİÂT SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 81. sûre olduğu ve Nebe' sûresinden sonra, İnfitâr sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 46 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve muhtemelen yıldızlara atfen "ortaya çıkanlar/doğanlar ve sonra gözden kaybolanlar" şeklinde bir mana ifade eden *nâzi'ât* kelimesinden almıştır. Bunun yanında "Sâhire" ve "Tâmme" gibi isimlerle de anılmıştır.

سُورَةُ النَّازِعَاتِ (٧٩)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالنَّازِعَاتِ غَرْقًاۙ ﴿١﴾ وَالنَّاشِطَاتِ نَشْطًاۙ ﴿٢﴾
وَالسَّابِحَاتِ سَبْحًاۙ ﴿٣﴾ فَالسَّابِقَاتِ سَبْقًاۙ ﴿٤﴾
فَالْمُدَبِّرَاتِ اَمْرًاۢ ﴿٥﴾ يَوْمَ تَرْجُفُ الرَّاجِفَةُۙ ﴿٦﴾
تَتْبَعُهَا الرَّادِفَةُۜ ﴿٧﴾ قُلُوبٌ يَوْمَئِذٍ وَاجِفَةٌۙ ﴿٨﴾ اَبْصَارُهَا
خَاشِعَةٌۢ ﴿٩﴾ يَقُولُونَ ءَاِنَّا لَمَرْدُودُونَ فِي الْحَافِرَةِۜ ﴿١٠﴾
ءَاِذَا كُنَّا عِظَامًا نَخِرَةًۜ ﴿١١﴾ قَالُوا تِلْكَ اِذًا كَرَّةٌ خَاسِرَةٌۢ
﴿١٢﴾ فَاِنَّمَا هِيَ زَجْرَةٌ وَاحِدَةٌۙ ﴿١٣﴾ فَاِذَا هُمْ بِالسَّاهِرَةِۜ
﴿١٤﴾ هَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ مُوسٰىۢ ﴿١٥﴾ اِذْ نَادٰيهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ [583]
الْمُقَدَّسِ طُوًىۚ ﴿١٦﴾ اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغٰىۘ
﴿١٧﴾ فَقُلْ هَلْ لَكَ اِلٰى اَنْ تَزَكّٰىۙ ﴿١٨﴾ وَاَهْدِيَكَ اِلٰى
رَبِّكَ فَتَخْشٰىۚ ﴿١٩﴾ فَاَرٰيهُ الْاٰيَةَ الْكُبْرٰىۘ ﴿٢٠﴾ فَكَذَّبَ
وَعَصٰىۘ ﴿٢١﴾ ثُمَّ اَدْبَرَ يَسْعٰىۘ ﴿٢٢﴾ فَحَشَرَ فَنَادٰىۘ ﴿٢٣﴾
فَقَالَ اَنَا رَبُّكُمُ الْاَعْلٰىۘ ﴿٢٤﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1-5. Gökyüzünde ortaya çıkıp sonra gözden kaybolan, burçlar arasında düzenli şekilde hareket eden, fezada akıp giden, hızlı bir şekilde birbirini izleyen ve böylece Allah'ın kanununu icra eden yıldızlara andolsun ki ölümden sonra mutlaka diriltileceksiniz!

6-7. Gün gelecek, [sûra ilk üfleyişle] yeryüzü çok şiddetli bir şekilde sarsılacak; derken, bu sarsıntıyı başka bir şey takip edecek; [sûra ikinci üfleyişle diriliş gerçekleşecek].

8-9. İşte o gün [kâfirlerin] yürekleri korku ve dehşetten güp güp atacak, gözler [cehennemi görünce] yere bakacak.

10-12. Böyleyken, o kâfirler/müşrikler hâlâ alay ederek şöyle diyorlar: "Ya! Demek biz toprakta çürüyüp kemik yığınına dönüştükten sonra tekrar bu hâlimize döndürüleceğiz. Öyleyse biz yandık(!)"

13-14. [Alay etsinler bakalım,] hâlbuki onların ölümden sonra diril[til]mesi sûra bir kez üflemeye bakar. O zaman bir de bakmışsın, kendilerini mahşer yerinde bulmuşlar!

15. [Ey Peygamber!] Musa'nın başından geçenler hakkında bilgin var mı?!

16. Vaktiyle rabbi ona kutsal bir vadide, Tuva'da şöyle seslenmişti:

17-19. "Firavun'a git; çünkü o adamakıllı azdı. Ona de ki: "Seni şirkten arınmaya çağırıyorum. Ne dersin, arınmak ister misin?! Sana rabbine giden yolu gösteriyorum ki O'na karşı gelmekten vazgeçesin."

20. Musa Firavun'a gitti ve ona en büyük mucizeyi [yılana dönüşen asa mucizesini] gösterdi.

21-22. Ama Firavun bu mucizeye yalan/sihir dedi ve Musa'ya karşı çıktı. Ayrıca imana gelmekten yüz çevirip Musa'yı etkisiz kılmanın yollarını aramaya koyuldu.

23-24. Derken, adamlarını bir araya toplayıp, "Sizin en yüce rabbiniz, efendiniz, velinimetiniz benim ben!" diye bağırıp çağırdı.

فَاَخَذَهُ اللّٰهُ نَكَالَ الْاٰخِرَةِ وَالْاُو۫لٰىۜ ﴿٢٥﴾ اِنَّ ف۪ي
ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِمَنْ يَخْشٰىۜ ﴿٢٦﴾ ءَاَنْتُمْ اَشَدُّ خَلْقاً
اَمِ السَّمَٓاءُۜ بَنٰيهَا ﴿٢٧﴾ رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوّٰيهَاۙ ﴿٢٨﴾
وَاَغْطَشَ لَيْلَهَا وَاَخْرَجَ ضُحٰيهَاۖ ﴿٢٩﴾ وَالْاَرْضَ
بَعْدَ ذٰلِكَ دَحٰيهَاۜ ﴿٣٠﴾ اَخْرَجَ مِنْهَا مَٓاءَهَا وَمَرْعٰيهَاۖ
﴿٣١﴾ وَالْجِبَالَ اَرْسٰيهَاۙ ﴿٣٢﴾ مَتَاعاً لَكُمْ وَلِاَنْعَامِكُمْۜ
﴿٣٣﴾ فَاِذَا جَٓاءَتِ الطَّٓامَّةُ الْكُبْرٰى ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يَتَذَكَّرُ
الْاِنْسَانُ مَا سَعٰىۙ ﴿٣٥﴾ وَبُرِّزَتِ الْجَح۪يمُ لِمَنْ يَرٰى
﴿٣٦﴾ فَاَمَّا مَنْ طَغٰىۙ ﴿٣٧﴾ وَاٰثَرَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَاۙ ﴿٣٨﴾
فَاِنَّ الْجَح۪يمَ هِيَ الْمَأْوٰىۜ ﴿٣٩﴾ وَاَمَّا مَنْ خَافَ مَقَامَ
رَبِّه۪ وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوٰىۙ ﴿٤٠﴾ فَاِنَّ الْجَنَّةَ هِيَ
الْمَأْوٰىۜ ﴿٤١﴾ يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ اَيَّانَ مُرْسٰيهَاۜ
﴿٤٢﴾ ف۪يمَ اَنْتَ مِنْ ذِكْرٰيهَاۜ ﴿٤٣﴾ اِلٰى رَبِّكَ مُنْتَهٰيهَاۜ
﴿٤٤﴾ اِنَّمَا اَنْتَ مُنْذِرُ مَنْ يَخْشٰيهَاۜ ﴿٤٥﴾ كَاَنَّهُمْ يَوْمَ
يَرَوْنَهَا لَمْ يَلْبَثُوا اِلَّا عَشِيَّةً اَوْ ضُحٰيهَا ﴿٤٦﴾

25. Sonunda Allah da onu dünyada ve ahirette ibret verici bir cezaya çarptırdı.[1]

1. Bu ayetteki *nekâle'l-âhireti ve'l-ûlâ* ifadesi, "Allah onu hem önceki sözünden/günahından hem sonraki sözünden/günahından dolayı ibretlik bir cezaya çarptırdı." veya "Allah onu öncekilere ve sonrakilere ibret olacak bir cezaya çarptırdı." şeklinde de tercüme etmeye elverişlidir (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, IX. 21).

26. Hiç şüphesiz bu kıssadan alınacak dersler var, fakat bundan ders alacak olanlar Allah'a karşı gelmekten sakınanlardır.

27-28. [Ey müşrikler! Siz öldükten sonra dirilmeyi neden imkânsız görüyorsunuz ki?!] Sizi yeniden yaratmak mı zor yoksa şu gökyüzünü yaratmak mı?! Bakın, Allah gök kubbeyi nasıl da direksiz yükseltti, ona ne mükemmel bir şekil ve düzen verdi.

29. Onu geceleyin kararttı, gündüzün ağarttı.

30-33. [Öte yandan] yeryüzünü düzenleyip yaşamanıza elverişli hâle getirdi. Hem sizin hem de hayvanlarınızın yararlanması için yeryüzünde sular çıkardı ve yine orada bitkiler, otlaklar meydana getirdi. Dağları da bir perçin gibi yeryüzüne yerleştirdi.

34-35. Her şeyi alt-üst edecek o büyük felaket [kıyamet] gelip çattığı zaman var ya, işte o zaman [kâfir] insan neyin peşinde ömür tükettiğini anlayacak, ama iş işten geçmiş olacak.

36. Yine o zaman cehennem herkesin göreceği şekilde ortaya çıkarılacak.

37-39. Kâfirlik ve şirkte direnip haddi aşan, ahireti yok sayıp sırf dünyaya gönül bağlayan kimseler var ya, işte onların [ahiretteki] ikametgâhı cehennem olacak.

40-41. Rabbinin huzurunda hesap vermekten korkan ve kendini şirkten, küfürden arındırıp boş heves ve arzulardan uzak tutan kimselere gelince, bunların mekânı da cennet olacak.

42. [Ey Peygamber!] Müşrikler, "Şu kıyamet gemisi ne zaman demir atacak?!" diye alay edip duruyorlar.

43. Kıyametin zamanını sen nereden bileceksin ki?!

44. Onun ne zaman gelip çatacağını yalnız Allah bilir.

45. [Bil ki] sen ancak kıyametten korkanları uyarmakla mükellefsin.

46. O gün gelip çatınca kâfirler [korku ve dehşetten afallayıp] dünyada bir akşam ya da kuşluk vakti kadar kısa bir ömür sürdüklerini sanacaklar.

80/ABESE SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 24. sûre olduğu ve Necm sûresinden sonra, Kadr sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 42 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve "suratını astı, yüzünü ekşitti" anlamına gelen *'abese* kelimesinden almıştır. Bunun yanında "İbn Ümmî Mektûm", "A'mâ", "Sâhha" gibi isimlerle de anılmıştır.

سُورَةُ عَبَسَ (٨٠) [584]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

عَبَسَ وَتَوَلّٰىٓۙ ﴿١﴾ اَنْ جَٓاءَهُ الْاَعْمٰىۜ ﴿٢﴾ وَمَا يُدْر۪يكَ
لَعَلَّهُ يَزَّكّٰىٓۙ ﴿٣﴾ اَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعَهُ الذِّكْرٰىۜ ﴿٤﴾ اَمَّا
مَنِ اسْتَغْنٰىۙ ﴿٥﴾ فَاَنْتَ لَهُ تَصَدّٰىۜ ﴿٦﴾ وَمَا عَلَيْكَ
اَلَّا يَزَّكّٰىۜ ﴿٧﴾ وَاَمَّا مَنْ جَٓاءَكَ يَسْعٰىۙ ﴿٨﴾ وَهُوَ
يَخْشٰىۙ ﴿٩﴾ فَاَنْتَ عَنْهُ تَلَهّٰىۚ ﴿١٠﴾ كَلَّٓا اِنَّهَا تَذْكِرَةٌۚ
﴿١١﴾ فَمَنْ شَٓاءَ ذَكَرَهُۢ ﴿١٢﴾ ف۪ي صُحُفٍ مُكَرَّمَةٍۙ ﴿١٣﴾
مَرْفُوعَةٍ مُطَهَّرَةٍۙ ﴿١٤﴾ بِاَيْد۪ي سَفَرَةٍۙ ﴿١٥﴾ كِرَامٍ بَرَرَةٍۜ
﴿١٦﴾ قُتِلَ الْاِنْسَانُ مَٓا اَكْفَرَهُۜ ﴿١٧﴾ مِنْ اَيِّ شَيْءٍ
خَلَقَهُۜ ﴿١٨﴾ مِنْ نُطْفَةٍۜ خَلَقَهُ فَقَدَّرَهُۙ ﴿١٩﴾ ثُمَّ السَّب۪يلَ
يَسَّرَهُۙ ﴿٢٠﴾ ثُمَّ اَمَاتَهُ فَاَقْبَرَهُۙ ﴿٢١﴾ ثُمَّ اِذَا شَٓاءَ اَنْشَرَهُۜ
﴿٢٢﴾ كَلَّا لَمَّا يَقْضِ مَٓا اَمَرَهُۜ ﴿٢٣﴾ فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ
اِلٰى طَعَامِه۪ٓۙ ﴿٢٤﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1-2. Peygamber [Kureyş'in ileri gelen müşriklerinden bir gruba Kur'an'ı tebliğ ederken Abdullah İbn Ümmi Mektûm adında] gözleri görmeyen bir kişi yanına geldi diye suratını asıp yüzünü öte çevirdi.[1]

1. İlk ayette *'abese ve tevellâ* (Suratını astı ve yüzünü çevirdi.) diye ifade edilen tavrın Hz. Peygamber'e değil, Mekkeli müşriklerden birine ait olduğu da ileri sürülmüştür (Bkz. Tabatabâî, *el-Mîzân*, XX. 223); ancak sonraki ayetlerden de anlaşılacağı gibi bu çok zorlama bir yorumdur.

3-4. [Ey Peygamber!] Nereden bileceksin, belki de o kişi senden öğreneceği şeyle arınacak yahut senden öğüt alacak ve bu öğüt kendisine faydalı olacaktı.

5-7. Oysa sen tuttun, verdiğin öğütten kendisini müstağni gören adama iltifat ettin. Hâlbuki o kâfirin/müşriğin imana gelmemesinden sen sorumlu değilsin, dolayısıyla bundan hesaba çekilmeyeceksin!

8-10. Hâl böyleyken, sen kalktın, Allah'a karşı gelmekten sakınma duygusuyla sana yüreğini açarak gelen kişiyle ilgilenmedin.

11-12. Sakın bir daha böyle bir şey yapma! Şüphesiz bu ayetler birer öğüttür. Dileyen bunlardan öğüt alır.

13-16. Bu ayetler çok yüce, çok kıymetli, tertemiz/şaibesiz sahifelerde olup saygın ve güvenilir elçiler/melekler vasıtasıyla indirilmektedir.

17. Kahrolası [kâfir/müşrik] insan nasıl da nankörlük ediyor!

18. Acaba hiç düşündü mü ki Allah onu nasıl bir şeyden yarattı?!

19-20. Allah onu bir damla sudan yarattı. Sonra onu şekillendirdi. Daha sonra da anne karnından çıkışını kolaylaştırdı.

21-22. Hayat süresi dolduğunda onun canını alıp kabre sokacak. Sonra da dilediği zaman onu diriltecek.

23. Bu gerçeğe rağmen o kâfir hâlâ Allah'ın iman ve itaat emrine uymamakta direniyor.

24. O nankör insan yiyip içtiği şeylerin nerden geldiğine ibret nazarıyla bir baksın!

أَنَّا صَبَبْنَا الْمَاءَ صَبًّا ﴿٢٥﴾ ثُمَّ شَقَقْنَا الْأَرْضَ شَقًّا
﴿٢٦﴾ فَأَنْبَتْنَا فِيهَا حَبًّا ﴿٢٧﴾ وَعِنَبًا وَقَضْبًا ﴿٢٨﴾ وَزَيْتُونًا
وَنَخْلًا ﴿٢٩﴾ وَحَدَائِقَ غُلْبًا ﴿٣٠﴾ وَفَاكِهَةً وَأَبًّا ﴿٣١﴾
مَتَاعًا لَكُمْ وَلِأَنْعَامِكُمْ ﴿٣٢﴾ فَإِذَا جَاءَتِ الصَّاخَّةُ
﴿٣٣﴾ يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ أَخِيهِ ﴿٣٤﴾ وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ ﴿٣٥﴾
وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ ﴿٣٦﴾ لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ
يُغْنِيهِ ﴿٣٧﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ مُسْفِرَةٌ ﴿٣٨﴾ ضَاحِكَةٌ
مُسْتَبْشِرَةٌ ﴿٣٩﴾ وَوُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ عَلَيْهَا غَبَرَةٌ ﴿٤٠﴾
تَرْهَقُهَا قَتَرَةٌ ﴿٤١﴾ أُولَٰئِكَ هُمُ الْكَفَرَةُ الْفَجَرَةُ ﴿٤٢﴾

25-32. Biz yağmuru bol bol yağdırdık. Toprağı yarıp bitkilerin bitmesine elverişli hâle getirdik. Toprakta tahıllar, üzümler, sebzeler, zeytin ağaçları, hurmalıklar, gür ve sık ağaçlı bahçeler, meyveler ve çayırlar bitirdik. İşte bütün bunları sizin ve hayvanlarınızın yararlanması için yaptık.

33. Kulakları sağır eden o müthiş gürültü [kıyamet] koptuğu gün var ya,

34-37. İşte o gün kişi kardeşinden, anasından, babasından, eşinden ve çocuklarından bile kaçacak. Çünkü o gün herkes kendi derdine düşmüş olacak.

38-42. O gün kimi yüzler sevinç ve mutıluktan parlayacak; kimi yüzler ise toz duman içinde [korku ve dehşetten] kapara kesilecek. İşte bunlar kâfirlikte karar kılmış ve günaha batmış kimselerdir.

سُورَةُ التَّكْوِيرِ (٨١)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

إِذَا الشَّمْسُ كُوِّرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا النُّجُومُ انْكَدَرَتْ
﴿٢﴾ وَإِذَا الْجِبَالُ سُيِّرَتْ ﴿٣﴾ وَإِذَا الْعِشَارُ عُطِّلَتْ
﴿٤﴾ وَإِذَا الْوُحُوشُ حُشِرَتْ ﴿٥﴾ وَإِذَا الْبِحَارُ
سُجِّرَتْ ﴿٦﴾ وَإِذَا النُّفُوسُ زُوِّجَتْ ﴿٧﴾ وَإِذَا
الْمَوْءُودَةُ سُئِلَتْ ﴿٨﴾ بِأَيِّ ذَنْبٍ قُتِلَتْ ﴿٩﴾ وَإِذَا
الصُّحُفُ نُشِرَتْ ﴿١٠﴾

81/TEKVÎR SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 7. süre olduğu ve Mesed/Tebbet sûresinden sonra, A'lâ süresinden önce indiği belirtilir. Toplam 29 ayettir. İlk ayette geçen *küvvirat* (dürüldü) kelimesinden dolayı "Tekvîr sûresi" diye adlandırılmıştır. Ayrıca "Küvvirat süresi" diye de anılmıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Bir gün ki o gün güneş dürülüp karanlığa gömülecek;

2. Yıldızlar sönüp dökülecek;

Dağlar sökülüp yok edilecek;

Çok kıymetli gebe develer [sahiplerince] terk edilecek;

Yabani hayvanlar [korkudan] bir araya gelecek;

Denizler kaynatılıp hercü merc edilecek;

Canlar bedenlerle birleştirilecek;[1]

1. Bu ayet, "Herkes dindaşı ve yandaşıyla bir araya getirilecek." veya "Herkes kendi ameliyle buluşturulacak." şeklinde de tercüme edilebilir (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, IX. 39).

·9. Vaktiyle diri diri gömülen kız çocuğunun, "Hangi günahından dolayı öldürülü?" diye hesabı sorulacak;

). Amel defterleri açılacak;

وَاِذَا السَّمَٓاءُ كُشِطَتْ ﴿١١﴾ وَاِذَا الْجَحِيمُ سُعِّرَتْ
﴿١٢﴾ وَاِذَا الْجَنَّةُ اُزْلِفَتْ ﴿١٣﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَٓا
اَحْضَرَتْ ﴿١٤﴾ فَلَٓا اُقْسِمُ بِالْخُنَّسِ ﴿١٥﴾ اَلْجَوَارِ
الْكُنَّسِ ﴿١٦﴾ وَالَّيْلِ اِذَا عَسْعَسَ ﴿١٧﴾ وَالصُّبْحِ
اِذَا تَنَفَّسَ ﴿١٨﴾ اِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ ﴿١٩﴾ ذِي
قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍ ﴿٢٠﴾ مُطَاعٍ ثَمَّ اَمِينٍ [586]
﴿٢١﴾ وَمَا صَاحِبُكُمْ بِمَجْنُونٍ ﴿٢٢﴾ وَلَقَدْ رَاٰهُ بِالْاُفُقِ
الْمُبِينِ ﴿٢٣﴾ وَمَا هُوَ عَلَى الْغَيْبِ بِضَنِينٍ ﴿٢٤﴾ وَمَا
هُوَ بِقَوْلِ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿٢٥﴾ فَاَيْنَ تَذْهَبُونَ ﴿٢٦﴾
اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ ﴿٢٧﴾ لِمَنْ شَٓاءَ مِنْكُمْ
اَنْ يَسْتَقِيمَ ﴿٢٨﴾ وَمَا تَشَٓاؤُنَ اِلَّٓا اَنْ يَشَٓاءَ اللّٰهُ رَبُّ
الْعَالَمِينَ ﴿٢٩﴾

11. Gökyüzü bir perde gibi açılıp ortadan kalkacak;

12. Cehennem körüklenip alevlendirilecek;

13. Cennet [müminlere] arz edilecek;

14. İşte o gün insan, dünyada iken [doğru ve yanlış adına] ne yaptığını gayet iyi anlayacak.

15-19. Gündüzleri gözden kaybolup geceleri ortaya çıkan yıldızlara, yörüngelerinde dolaşan gezegenlere, kararan geceye, ağaran sabaha andolsun ki bu Kur'an yüce bir elçinin [Cebrail] getirdiği bir sözdür.

20. O elçi ki arşın [mutlak hükümranlığın] sahibi Allah katında güçlü bir itibara ve saygın bir konuma sahiptir.

21. Yine o elçi, kendisine [bütün meleklerce] saygı gösterilen ve son derece güvenilir olan biridir.

22. [Ey Müşrikler!] Şu hâlde arkadaşınız Muhammed cinlerden ilham alan biri değildir; [bilakis o, vahyi böyle güvenilir bir melek vasıtasıyla almaktadır].

23. Andolsun ki Muhammed, vahyi getiren o meleği berrak bir ufukta görmüştür.

24. Ayrıca o, Allah katından aldığı vahiylerin/bilgilerin hiçbirini sizden saklamaz ve bu konuda töhmet altında tutulmaz.[2]

2. Bu ayetteki *danîn* kelimesini İbn Kesîr, Ebû 'Amr ve Kisâî'nin *zanîn* şeklindeki okuyuşlarına göre tercüme ettik (Bkz. Semîn el-Halebî, *ed-Dûrrü'l-Masûn*, VI. 487).

25. Bu Kur'an [bir şair veya kâhin sözü olmadığı gibi] Allah'ın rahmet kapısından kovulmuş şeytanın sözü de değildir.

26. O hâlde siz [Kur'an'dan yüz çevirip de] nereye gidiyorsunuz?!

27-28. Bu Kur'an insanlar için, özellikle de iman ve itaat yolunu tutmak isteyenler için bir öğüt ve uyarıdır.

29. [Ey Müşrikler! "Doğru yola gelip gelmemek bizim bileceğimiz bir iş." diyerek her şeyi kendi iradenize bağlamayın]. Bilin ki âlemlerin rabbi Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz; [çünkü siz en nihayet Allah'ın lütfettiği bir iradeye sahipsiniz].

سُورَةُ الْإِنْفِطَارِ (٨٢)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

إِذَا السَّمَٓاءُ انْفَطَرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا الْكَوَاكِبُ انْتَثَرَتْ
﴿٢﴾ وَإِذَا الْبِحَارُ فُجِّرَتْ ﴿٣﴾ وَإِذَا الْقُبُورُ بُعْثِرَتْ
﴿٤﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ ﴿٥﴾ يَٓا أَيُّهَا
الْإِنْسَانُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ الْكَر۪يمِ ﴿٦﴾ اَلَّذ۪ي خَلَقَكَ
فَسَوّٰيكَ فَعَدَلَكَ ﴿٧﴾ ف۪ٓي أَيِّ صُورَةٍ مَا شَٓاءَ رَكَّبَكَ
﴿٨﴾ كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِالدّ۪ينِ ﴿٩﴾ وَإِنَّ عَلَيْكُمْ
لَحَافِظ۪ينَ ﴿١٠﴾ كِرَامًا كَاتِب۪ينَ ﴿١١﴾ يَعْلَمُونَ مَا
تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾ إِنَّ الْأَبْرَارَ لَف۪ي نَع۪يمٍ ﴿١٣﴾ وَإِنَّ الْفُجَّارَ
لَف۪ي جَح۪يمٍ ﴿١٤﴾ يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ الدّ۪ينِ ﴿١٥﴾ وَمَا هُمْ
عَنْهَا بِغَٓائِب۪ينَ ﴿١٦﴾ وَمَٓا أَدْرٰيكَ مَا يَوْمُ الدّ۪ينِ ﴿١٧﴾
ثُمَّ مَٓا أَدْرٰيكَ مَا يَوْمُ الدّ۪ينِ ﴿١٨﴾ يَوْمَ لَا تَمْلِكُ نَفْسٌ
لِنَفْسٍ شَيْـًٔا وَالْأَمْرُ يَوْمَئِذٍ لِلّٰهِ ﴿١٩﴾

82/İNFİTÂR SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 82. sûre olduğu ve Nâziât sûresinden sonra, İnşikâk sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 19 ayettir. İlk ayette geçen *infeterat* (yarıldı) kelimesinden dolayı "İnfitâr sûresi" diye adlandırılmıştır. Ayrıca "Münfetıra" diye de anılmıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1-5. Gök yarıldığı, yıldızlar parçalanıp dağıldığı, denizler kaynayıp birbirine karıştığı, kabirlerin içi dışına çıkarıldığı zaman, herkes dünyada yaptığı ve yapması gerektiği hâlde yapmadığı her şeyi anlayacaktır.

6-8. [Ey kâfir insan!] Neydi seni cömert rabbin hakkında aldatan?! O değil mi seni yaratan?! O değil mi seni şekillendirip tüm uzuvları yerli yerinde bir insan hâline sokan?! [Kısacası] O değil mi sana dilediği en güzel şekli veren?!

9. Ama ne yazık ki siz kâfirler [bunca nimete iman ve itaat üzere şükretmek yerine nankörlük ediyorsunuz]; üstelik hesap gününü de yalan sayıyorsunuz.

10-12. Hâlbuki yanı başınızda sizi her an takip eden melekler var. Onlar yaptığınız her şeyi bilen ve kayda geçiren çok değerli meleklerdir.

13-16. [Bilin ki] Allah'a layıkınca itaat ve ibadet eden hayırlı kullar [ahirette] nimetlerle dolu cennette olacaklar. Allah'a isyanda direnenler ise [yalan saydıkları] o hesap gününde cehennemi boylayacak ve oradan asla çıkamayacaklar.

17. [Ey Peygamber!] Sen hesap gününün nasıl bir gün olduğunu bilir misin?!

18. Evet, o hesap günü nasıl bir gündür bilir misin?!

19. Hesap günü, kimsenin kimseye zerre kadar bile faydasının dokunmayacağı bir gündür. O gün mutlak hüküm ve hükümranlık Allah'ındır.

83/MUTAFFİFÎN SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 86. sûre olduğu ve Ankebût sûresinden sonra, Bakara sûresinden önce indiği belirtilir. Mekke döneminde inen sûrelerin sonuncusu olduğu söylenmiştir. Medine döneminde ilk inen sûre olduğu veya bir kısmının Mekke, diğer kısmının Medine döneminde indiği de ileri sürülmüştür. Toplam 36 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve "ölçü ve tartıda hile yapanlar" yahut "eksik ölçüp tartanlar" anlamına gelen *mutaffifîn* kelimesinden almıştır.

سُورَةُ الْمُطَفِّفِينَ (٨٣) [587]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَيْلٌ لِلْمُطَفِّفِينَۙ ﴿١﴾ اَلَّذِينَ اِذَا اكْتَالُوا عَلَى النَّاسِ
يَسْتَوْفُونَۘ ﴿٢﴾ وَاِذَا كَالُوهُمْ اَوْ وَزَنُوهُمْ يُخْسِرُونَۜ ﴿٣﴾
اَلَا يَظُنُّ اُو۬لٰٓئِكَ اَنَّهُمْ مَبْعُوثُونَۙ ﴿٤﴾ لِيَوْمٍ عَظِيمٍۙ ﴿٥﴾ يَوْمَ
يَقُومُ النَّاسُ لِرَبِّ الْعَالَمِينَۜ ﴿٦﴾ كَلَّٓا اِنَّ كِتَابَ الْفُجَّارِ
لَفِي سِجِّينٍۜ ﴿٧﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا سِجِّينٌۜ ﴿٨﴾ كِتَابٌ
مَرْقُومٌۜ ﴿٩﴾ وَيْلٌ يَوْمَئِذٍ لِلْمُكَذِّبِينَۙ ﴿١٠﴾ اَلَّذِينَ يُكَذِّبُونَ
بِيَوْمِ الدِّينِۜ ﴿١١﴾ وَمَا يُكَذِّبُ بِهٖٓ اِلَّا كُلُّ مُعْتَدٍ اَث۪يمٍۙ ﴿١٢﴾
اِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِ اٰيَاتُنَا قَالَ اَسَاط۪يرُ الْاَوَّل۪ينَۜ ﴿١٣﴾ كَلَّا بَلْ
رَانَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿١٤﴾ كَلَّٓا اِنَّهُمْ عَنْ
رَبِّهِمْ يَوْمَئِذٍ لَمَحْجُوبُونَۜ ﴿١٥﴾ ثُمَّ اِنَّهُمْ لَصَالُوا الْجَح۪يمِۜ
﴿١٦﴾ ثُمَّ يُقَالُ هٰذَا الَّذ۪ي كُنْتُمْ بِه۪ تُكَذِّبُونَۜ ﴿١٧﴾ كَلَّٓا اِنَّ
كِتَابَ الْاَبْرَارِ لَف۪ي عِلِّيِّينَۜ ﴿١٨﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا عِلِّيُّونَ
﴿١٩﴾ كِتَابٌ مَرْقُومٌۙ ﴿٢٠﴾ يَشْهَدُهُ الْمُقَرَّبُونَۜ ﴿٢١﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Yazıklar olsun, ölçüde ve tartıda hile yapanlara!

2-3. Onlar insanlardan bir şey alırken tam olarak ölçer-tartarlar. Fakat kendileri onlara bir şey verirken eksik ölçüp tartarlar.

4-6. Belli ki onlar âlemlerin rabbi Allah'ın huzurunda insanların el pençe divan duracakları o müthiş kıyamet günü dirilip hesap vermeyeceklerini sanıyorlar.

7. Ama işin gerçeği zannettikleri gibi değil. Gerçek şu ki günaha batmışlara ait amellerin kaydı Siccîn'dedir.

8. Siccîn nedir bilir misin?

9. Siccîn silinmez bir kayıttır.

10. Bu gerçeği yalan sayanların o gün vay hâllerine!

11. Onlar hesap gününü yalanlayanlardır.

12. Hesap günü gerçeğini ancak haddi aşan, günaha batan kimseler yalanlar.

13. Böylelerine ayetlerimiz tebliğ edildiğinde, "Bunlar eskilerin masallarıdır." der.

14. Yoo! Gerçek şu ki işledikleri onca günah onların kalplerini/vicdanlarını karartmıştır. [O yüzden böyle söylüyorlar].

15-17. Bu sözler asla cezasız kalmayacak! Onlar hesap günü rablerinin rahmetinden büsbütün mahrum olacaklar. Üstelik cehennemi boylayacaklar. Ardından onlara, "İşte yalan saydığınız cehennem budur!" denilecek.

18. Allah'a layıkınca itaat/ibadet eden hayırlı kullara gelince, onlara ait amellerin kaydı İlliyyûn'dadır.

19. İlliyyûn nedir bilir misin?

20. İlliyyûn da silinmez bir kayıttır.

21. O kayıt Allah'a yakın meleklerin gözetimindedir.

إِنَّ الْاَبْرَارَ لَفٖى نَعٖيمٍۙ ﴿٢٢﴾ عَلَى الْاَرَٓائِكِ يَنْظُرُونَۙ
﴿٢٣﴾ تَعْرِفُ فٖى وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعٖيمِۚ ﴿٢٤﴾
يُسْقَوْنَ مِنْ رَحٖيقٍ مَخْتُومٍۙ ﴿٢٥﴾ خِتَامُهُ مِسْكٌۜ
[588] وَفٖى ذٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَۜ ﴿٢٦﴾ وَمِزَاجُهُ
مِنْ تَسْنٖيمٍۙ ﴿٢٧﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَۜ ﴿٢٨﴾
اِنَّ الَّذٖينَ اَجْرَمُوا كَانُوا مِنَ الَّذٖينَ اٰمَنُوا يَضْحَكُونَۘ
﴿٢٩﴾ وَاِذَا مَرُّوا بِهِمْ يَتَغَامَزُونَۘ ﴿٣٠﴾ وَاِذَا انْقَلَبُٓوا اِلٰٓى
اَهْلِهِمُ انْقَلَبُوا فَكِهٖينَۘ ﴿٣١﴾ وَاِذَا رَاَوْهُمْ قَالُٓوا اِنَّ
هٰٓؤُ۬لَٓاءِ لَضَٓالُّونَۙ ﴿٣٢﴾ وَمَٓا اُرْسِلُوا عَلَيْهِمْ حَافِظٖينَۜ
﴿٣٣﴾ فَالْيَوْمَ الَّذٖينَ اٰمَنُوا مِنَ الْكُفَّارِ يَضْحَكُونَۙ ﴿٣٤﴾
عَلَى الْاَرَٓائِكِ يَنْظُرُونَۜ ﴿٣٥﴾ هَلْ ثُوِّبَ الْكُفَّارُ مَا
كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

22. Allah'a layıkınca itaat/ibadet eden o hayırlı kullar cennet nimetlerine nail olacaklar.

23. Tahtlara kurulmuş vaziyette cennetteki güzellikleri seyre dalacaklar.

24. Onlara bakınca, nimetlere gark olmanın mutluluğunu yüzlerinden okursun.

25-26. Onlara ağızları mühürlü kaplarla halis şaraplar sunulacak. İçildikten sonra ağızda misk kokusu bırakan şaraplar... İmrenenler işte buna imrenmelidirler!

27. Cennetteki o nefis şarabın karışımında tesnîm de vardır.

28. Tesnîm Allah'a yakın olanların içecekleri bir pınardır.

29-33. Kimi müşrikler fakir müminlere gülerler; yanlarından geçerken birbirlerine kaş-göz edip onlarla alay ederler. Kendi yandaşlarıyla buluştukları zaman da onlara yaptıklarını zevkle anlatıp eğlenirler. Müminleri gördüklerinde birbirlerine, "Bunlar gerçekten yolu-izi şaşırmış adamlar!" derler. Hâlbuki onlar, müminler hakkında karar verme makamına atanmış değiller.

34-36. Ama gün gelecek, müminler de o kâfirlerin perişan hâllerine bakıp gülecekler. İşte o zaman, tahtlara kurulmuş vaziyette kâfirlerin perişan hâllerini seyredecek olan müminler, "Nasıl?! Kâfirler de yaptıklarının mükâfatını(!) tam olarak almışlar, değil mi?!" diyecekler.

84/İNŞİKÂK SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nûzul sıralamasında 83. sûre olduğu ve İnfitâr sûresinden sonra, Rûm sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 25 ayettir. İlk ayette geçen *inşekkat* (yarıldı) kelimesinden dolayı "İnşikâk sûresi" diye adlandırılmıştır. Ayrıca "İnşekkât" diye de anılmıştır.

سُورَةُ الْاِنْشِقَاقِ (٨٤)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِذَا السَّمَٓاءُ انْشَقَّتْۙ ﴿١﴾ وَاَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْۙ ﴿٢﴾
وَاِذَا الْاَرْضُ مُدَّتْۙ ﴿٣﴾ وَاَلْقَتْ مَا ف۪يهَا وَتَخَلَّتْۙ ﴿٤﴾
وَاَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْۜ ﴿٥﴾ يَٓا اَيُّهَا الْاِنْسَانُ اِنَّكَ كَادِحٌ
اِلٰى رَبِّكَ كَدْحاً فَمُلَاق۪يهِۚ ﴿٦﴾ فَاَمَّا مَنْ اُو۫تِيَ كِتَابَهُ
بِيَم۪ينِه۪ۙ ﴿٧﴾ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَاباً يَس۪يراًۙ ﴿٨﴾
وَيَنْقَلِبُ اِلٰٓى اَهْلِه۪ مَسْرُوراًۜ ﴿٩﴾ وَاَمَّا مَنْ اُو۫تِيَ كِتَابَهُ
وَرَٓاءَ ظَهْرِه۪ۙ ﴿١٠﴾ فَسَوْفَ يَدْعُوا ثُبُوراًۙ ﴿١١﴾ وَيَصْلٰى
سَع۪يراًۜ ﴿١٢﴾ اِنَّهُ كَانَ ف۪ٓي اَهْلِه۪ مَسْرُوراًۜ ﴿١٣﴾ اِنَّهُ ظَنَّ [589]
اَنْ لَنْ يَحُورَۚ ﴿١٤﴾ بَلٰىۚ اِنَّ رَبَّهُ كَانَ بِه۪ بَص۪يراًۜ ﴿١٥﴾ فَلَٓا
اُقْسِمُ بِالشَّفَقِۙ ﴿١٦﴾ وَالَّيْلِ وَمَا وَسَقَۙ ﴿١٧﴾ وَالْقَمَرِ اِذَا
اتَّسَقَۙ ﴿١٨﴾ لَتَرْكَبُنَّ طَبَقاً عَنْ طَبَقٍۜ ﴿١٩﴾ فَمَا لَهُمْ لَا
يُؤْمِنُونَۙ ﴿٢٠﴾ وَاِذَا قُرِئَ عَلَيْهِمُ الْقُرْاٰنُ لَا يَسْجُدُونَۜ
﴿٢١﴾ بَلِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا يُكَذِّبُونَۘ ﴿٢٢﴾ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا
يُوعُونَۘ ﴿٢٣﴾ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَل۪يمٍۙ ﴿٢٤﴾ اِلَّا الَّذ۪ينَ
اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ اَجْرٌ غَيْرُ مَمْنُونٍ ﴿٢٥﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1-2. Gökyüzü yarılıp parçalandığı, böylece tabiatına yaraşır şekilde rabbinin emrine boyun eğdiği zaman,

3-5. Yeryüzü dümdüz hâle getirildiği, içindekileri dışarı atıp boşaldığı ve böylece tabiatına yaraşır şekilde rabbinin emrine uyduğu zaman, insan dünyada yapıp ettiği her şeyi karşısında bulacak.

6. Ey insan! Sen rabbine kavuşuncaya değin didinip duracaksın ve sonunda O'na kavuşacaksın.

7-9. Amel defteri sağdan verilen kimse kolay bir hesaba çekilecek ve sevinç içinde cennetlikler arasındaki yerini alacak.

10-12. Amel defteri arkadan/soldan verilen kimse ise yok olup gitmek için can atacak; ama çaresiz bir şekilde cehennemi boylayacak.

13. Hâlbuki o vaktiyle kâfir yandaşlarının arasında çok mutlu ve sevinçliydi.

14. Bir gün rabbinin huzurunda hesap vereceğini imkân dâhilinde görmüyordu.

15. Oysa kesinlikle rabbinin huzuruna gelip hesap verecekti. Rabbi onu her an görüyordu.

16-18. Akşamın alacakaranlığına, geceye ve onun karanlık örtüsü altında barınan her şeye, dolunay hâline gelen aya andolsun ki,

19. Sizler kıyamet ve hesap gününde hâlden hâle gireceksiniz; [o gün çok şey göreceksiniz].

20. Böyleyken o kâfirler neden hâlâ inanmazlar?!

21. Kendilerine Kur'an okunduğu zaman niçin onu kabullenmezler?!

22. Aksine onlar Kur'an'ın bildirdiği gerçekleri yalanlamakta ısrar ederler.

23. Oysa Allah onların ne tür gizli hesaplar yaptıklarını çok iyi biliyor.

24. [Ey Peygamber!] Onlara müthiş elemli azabı müjdele(!)

25. Ancak iman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapanların müjdesi farklıdır. Onlar için bitmez tükenmez mükâfatlar vardır.

﴿ سُورَةُ الْبُرُوجِ (٨٥) ﴾
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
وَالسَّمَٓاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِۙ ﴿١﴾ وَالْيَوْمِ الْمَوْعُودِۙ ﴿٢﴾
وَشَاهِدٍ وَمَشْهُودٍۜ ﴿٣﴾ قُتِلَ اَصْحَابُ الْاُخْدُودِۙ ﴿٤﴾
اَلنَّارِ ذَاتِ الْوَقُودِۙ ﴿٥﴾ اِذْ هُمْ عَلَيْهَا قُعُودٌۙ ﴿٦﴾ وَهُمْ
عَلٰى مَا يَفْعَلُونَ بِالْمُؤْمِن۪ينَ شُهُودٌۜ ﴿٧﴾ وَمَا نَقَمُوا مِنْهُمْ
اِلَّٓا اَنْ يُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ الْعَز۪يزِ الْحَم۪يدِۙ ﴿٨﴾ اَلَّذ۪ي لَهُ مُلْكُ
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ شَه۪يدٌۜ ﴿٩﴾
اِنَّ الَّذ۪ينَ فَتَنُوا الْمُؤْمِن۪ينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ ثُمَّ لَمْ يَتُوبُوا فَلَهُمْ
عَذَابُ جَهَنَّمَ وَلَهُمْ عَذَابُ الْحَر۪يقِۜ ﴿١٠﴾ اِنَّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا
[590] الْاَنْهَارُۜ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْكَب۪يرُۜ ﴿١١﴾ اِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَد۪يدٌۜ
﴿١٢﴾ اِنَّهُ هُوَ يُبْدِئُ وَيُع۪يدُۚ ﴿١٣﴾ وَهُوَ الْغَفُورُ الْوَدُودُۙ ﴿١٤﴾
ذُو الْعَرْشِ الْمَج۪يدُۙ ﴿١٥﴾ فَعَّالٌ لِمَا يُر۪يدُۜ ﴿١٦﴾ هَلْ اَتٰيكَ
حَد۪يثُ الْجُنُودِۙ ﴿١٧﴾ فِرْعَوْنَ وَثَمُودَۜ ﴿١٨﴾

85/BURÛC SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 27. sûre olduğu ve Şems sûresinden sonra, Tîn sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 22 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve "burçlar/yıldız kümeleri" anlamına gelen *burûc* kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Burçlarla/yıldız kümeleriyle dolu gökyüzüne,

2. Mutlaka gelip çatacağı bildirilen kıyamet gününe,

3. Kıyamet günü şahitlik edenler ile haklarında şahitlik edilenlere andolsun ki,[1]

1. Bu ayette geçen *şâhid* ve *meşhûd* kelimelerinin ne anlama geldiği hususunda yirmi dört farklı görüş/yorum vardır. Biz bu kelimelerin çevirisinde şahitliği kıyamet günüyle ilişkilendiren görüşleri dikkate aldık (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, IX. 70-72).

4-5. Vaktiyle çukurlar kazıp içlerini ateşle dolduran, [sonra da o çukurlara müminleri atan] o kahrolası zalimler/kâfirler [Ashâb-ı Uhdûd] melundurlar.

6-7. Onlar çukurlardan yükselen ateşin karşısına geçip müminlere yaptıkları zulmü seyrediyorlardı.

8. Onlar sırf yüce ve övgüye layık Allah'a inandılar diye müminlere bu zulmü reva görmüşlerdi.

9. O Allah ki göklerin ve yerin hükümranlığı O'na aittir. O her şeyi bilmekte ve görmektedir.

10. Mümin erkekler ve kadınlara işkence edip sonra da bu günahlarından pişmanlık duyup imana gelmeyenler var ya, işte onları cehennem azabı, hem de cehennem ateşinde cayır cayır yanma azabı bekliyor.

11. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan kimseleri ise içinde derelerin çağıldadığı cennetler bekliyor. İşte büyük bahtiyarlık budur!

12. [Ey Peygamber!] Şüphesiz rabbinin cezalandırması çok şiddetlidir.

13. İnsanoğlunu ilk defa yaratan da O'dur; ölüm sonrasında yeniden hayata kavuşturacak olan da O'dur.

14. O, [mümin kullarına karşı] çok bağışlayıcı ve sevgi/merhamet doludur.

15. O, arşın [mutlak hükümranlığın] sahibidir, şanı yücedir.[2]

2. Bu ayet, Hamza ve Kisâî'nin *zü'l-arşi'l-mecîdi* şeklindeki kıraatlerine göre, "O, yüce arşın [mutlak hükümranlığın] sahibidir." diye de çevrilebilir (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, XXII. 197).

16. O, dilediği her şeyi yapma gücüne sahiptir.

17-18. [Ey Peygamber!] Geçmiş zamanlarda müminlere zulmeden o kâfir orduların/halkların, Firavun ve Semûd halklarının acıklı akıbetlerinden haberdarsın değil mi?!

19. Bu müşrikler [geçmişteki o halkların başlarına gelenleri bildikleri hâlde] inkârcılıkta direniyorlar.

20. Oysa Allah onları önlerinden/arkalarından kuşatmıştır.[3]

بَلِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا ف۪ي تَكْذ۪يبٍۙ ﴿١٩﴾ وَاللّٰهُ مِنْ وَرَٓائِهِمْ
مُح۪يطٌۚ ﴿٢٠﴾ بَلْ هُوَ قُرْاٰنٌ مَج۪يدٌۙ ﴿٢١﴾ ف۪ي لَوْحٍ
مَحْفُوظٍ ﴿٢٢﴾

3. Bu ayette geçen *verâ'* kelimesi "arka" anlamına geldiği gibi "ön" anlamına da gelir. Bu yüzden çeviride her iki mana da verilmiştir.

21-22. Hiç şüphesiz bu vahiyler [şair veya kâhin sözü değil,] Levh-i Mahfûz'da [Allah'ın koruması altında] bulunan şanlı-şerefli bir Kur'an'dır.

86/TÂRIK SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 36. sûre olduğu ve Beled sûresinden sonra, Kamer sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 17 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve muhtemelen seher yıldızına atfen "geceleyin gelen, kendini gösteren" gibi anlamlar içeren *târık* kelimesinden almıştır.

سُورَةُ الطَّارِقِ (٨٦)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالسَّمَٓاءِ وَالطَّارِقِۙ ﴿١﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا الطَّارِقُۙ ﴿٢﴾
اَلنَّجْمُ الثَّاقِبُۙ ﴿٣﴾ اِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌۜ
﴿٤﴾ فَلْيَنْظُرِ الْاِنْسَانُ مِمَّ خُلِقَۜ ﴿٥﴾ خُلِقَ مِنْ مَٓاءٍ
دَافِقٍۙ ﴿٦﴾ يَخْرُجُ مِنْ بَيْنِ الصُّلْبِ وَالتَّرَٓائِبِۜ ﴿٧﴾ اِنَّهُ
عَلٰى رَجْعِه۪ لَقَادِرٌۜ ﴿٨﴾ يَوْمَ تُبْلَى السَّرَٓائِرُۙ ﴿٩﴾ فَمَا
لَهُ مِنْ قُوَّةٍ وَلَا نَاصِرٍۜ ﴿١٠﴾ وَالسَّمَٓاءِ ذَاتِ الرَّجْعِۙ ﴿١١﴾
وَالْاَرْضِ ذَاتِ الصَّدْعِۙ ﴿١٢﴾ اِنَّهُ لَقَوْلٌ فَصْلٌۙ ﴿١٣﴾ وَمَا
هُوَ بِالْهَزْلِۜ ﴿١٤﴾ اِنَّهُمْ يَك۪يدُونَ كَيْداًۙ ﴿١٥﴾ وَاَك۪يدُ كَيْداًۚ
﴿١٦﴾ فَمَهِّلِ الْكَافِر۪ينَ اَمْهِلْهُمْ رُوَيْداً ﴿١٧﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Andolsun gökyüzüne ve Târık'a!

2. Târık nedir bilir misin?

3. O, karanlığı delip geçen seher yıldızıdır.

4. Gerçek şu ki, yanı başında gözcü bir melek bulunmayan hiç kimse yoktur.

5. [Ölümden sonra dirilişe yalan diyen] insan neden yaratıldığına bir baksa ya!

6-7. İşte o [anne rahmine atılan,] bel ve göğüs arasından çıkan bir [damlacık] sudan yaratıldı.

8. İnsanı bu şekilde yaratan Allah onu ölüm sonrasında diriltmeye de elbet kadirdir.

9. Gün gelecek, bütün gizli saklı şeyler gözler önüne serilecek.

10. O gün insanın ne kendini kurtaracak gücü ne de bir yardımcısı olacak.

11-14. Yağmur yüklü bulutlara ev sahipliği yapan gökyüzüne, bitkilerin çıkması için çatlayıp yarılan toprağa andolsun ki bu Kur'an hak ile batılı birbirinden ayıran, neyin doğru neyin yanlış olduğunu ortaya koyan ilahî bir kelamdır. O boş, anlamsız, eğlenceye konu olacak bir kelam değildir.

15-16. [Ey Peygamber!] O kâfirler/müşrikler [Kur'an'ı etkisiz kılmak için] birtakım tuzaklar kurup duruyorlar; ama ben de onların tuzaklarını boşa çıkarıyorum.

17. [Ey Peygamber!] Sen o kâfirleri bir süre daha kendi hâllerine bırak; [helak olmaları için tez canlılık gösterme.]

87/A'LÂ SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 8. sûre olduğu ve Tekvîr sûresinden sonra, Leyl sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 19 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve "yûceler yûcesi, en yüce" anlamına gelen *a'lâ* kelimesinden almıştır.

[591] سُورَةُ الْاَعْلٰى (٨٧)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

سَبِّحِ اسْمَ رَبِّكَ الْاَعْلٰىۙ ﴿١﴾ اَلَّذ۪ي خَلَقَ فَسَوّٰىۙ
﴿٢﴾ وَالَّذ۪ي قَدَّرَ فَهَدٰىۙ ﴿٣﴾ وَالَّذ۪ٓي اَخْرَجَ الْمَرْعٰىۙ
﴿٤﴾ فَجَعَلَهُ غُثَٓاءً اَحْوٰىۜ ﴿٥﴾ سَنُقْرِئُكَ فَلَا تَنْسٰىۙ
﴿٦﴾ اِلَّا مَا شَٓاءَ اللّٰهُۜ اِنَّهُ يَعْلَمُ الْجَهْرَ وَمَا يَخْفٰىۜ ﴿٧﴾
وَنُيَسِّرُكَ لِلْيُسْرٰىۚ ﴿٨﴾ فَذَكِّرْ اِنْ نَفَعَتِ الذِّكْرٰىۜ
﴿٩﴾ سَيَذَّكَّرُ مَنْ يَخْشٰىۙ ﴿١٠﴾ وَيَتَجَنَّبُهَا الْاَشْقٰىۙ
﴿١١﴾ اَلَّذ۪ي يَصْلَى النَّارَ الْكُبْرٰىۚ ﴿١٢﴾ ثُمَّ لَا يَمُوتُ
ف۪يهَا وَلَا يَحْيٰىۜ ﴿١٣﴾ قَدْ اَفْلَحَ مَنْ تَزَكّٰىۙ ﴿١٤﴾ وَذَكَرَ
اسْمَ رَبِّه۪ فَصَلّٰىۜ ﴿١٥﴾ بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَاۘ ﴿١٦﴾
وَالْاٰخِرَةُ خَيْرٌ وَاَبْقٰىۜ ﴿١٧﴾ اِنَّ هٰذَا لَفِي الصُّحُفِ
الْاُولٰىۙ ﴿١٨﴾ صُحُفِ اِبْرٰه۪يمَ وَمُوسٰى ﴿١٩﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1-5. [Ey Peygamber!] Her şeyi yaratan, yarattığı varlıklara mükemmel bir şekil veren, kâinattaki her canlının tabiatını belirleyip hayatlarını sürdürme yolunu gösteren, yeryüzünde yemyeşil bitkiler ve ekinler var eden, sonra onları kapkara çerçöp hâline getiren yüceler yücesi rabbinin adını/şanını her türlü noksanlıktan tenzih ederek an.

6-7. [Ey Peygamber!] Biz sana Kur'an'ı öğretip belleteceğiz; sen de –Allah dilemedikçe– öğrendiklerini asla unutmayacaksın. Şüphesiz Allah aşikâr olanı da gizli saklı olanı da bilir.

8-9. [Ey Peygamber!] Biz sana [gerek vahyi muhafaza gerek tebliğ hususunda] kolaylık lütfedeceğiz. O hâlde sen insanlara öğüt ver. Şüphesiz bu öğütler sonuç verecektir.

10-11. Allah'ın azabından korkanlar bu öğütten yararlanacaktır. Kâfirlikte direnen uğursuzlar/hayırsızlar ise ondan uzak duracaklardır.

12-13. O uğursuzlar/hayırsızlar dehşetli cehennem ateşine atılacaklar ve orada ne ölüp kurtulacaklar ne de rahat bir nefes alacaklar.

14-15. Hiç şüphesiz şirkten arınan, rabbini anıp O'na boyun eğen kimse[ler] kurtuluşa erecektir.

16-17. [Ey kâfirler!] Bu gerçeklere rağmen siz hâlâ bu fâni hayatı tercih ediyorsunuz. Oysaki ahiretteki hayat mutlak hayırlı ve kalıcıdır.

18-19. Bütün bunlar önceki sahifelerde/vahiylerde, İbrahim'e ve Musa'ya verilen sahifelerde/vahiylerde de anlatılan gerçeklerdir.

88/ĞÂŞİYE SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 68. sûre olduğu ve Zâriyât sûresinden sonra, Kehf sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 26 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve "örten, kâbus gibi çöken" gibi anlamlar içeren *ğâşiye* kelimesinden almıştır. Ayrıca "Hel etâke sûresi" diye de anılmıştır.

(٨٨) سُورَةُ الْغَاشِيَةِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

هَلْ اَتٰيكَ حَد۪يثُ الْغَاشِيَةِۜ ﴿١﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ خَاشِعَةٌۙ
﴿٢﴾ عَامِلَةٌ نَاصِبَةٌۙ ﴿٣﴾ تَصْلٰى نَارًا حَامِيَةًۙ ﴿٤﴾ تُسْقٰى
مِنْ عَيْنٍ اٰنِيَةٍۜ ﴿٥﴾ لَيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ اِلَّا مِنْ ضَر۪يعٍۙ
﴿٦﴾ لَا يُسْمِنُ وَلَا يُغْن۪ي مِنْ جُوعٍۜ ﴿٧﴾ وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ
نَاعِمَةٌۙ ﴿٨﴾ لِسَعْيِهَا رَاضِيَةٌۙ ﴿٩﴾ ف۪ي جَنَّةٍ عَالِيَةٍۙ ﴿١٠﴾
لَا تَسْمَعُ ف۪يهَا لَاغِيَةًۜ ﴿١١﴾ ف۪يهَا عَيْنٌ جَارِيَةٌۢ ﴿١٢﴾ ف۪يهَا [592]
سُرُرٌ مَرْفُوعَةٌۙ ﴿١٣﴾ وَاَكْوَابٌ مَوْضُوعَةٌۙ ﴿١٤﴾ وَنَمَارِقُ
مَصْفُوفَةٌۙ ﴿١٥﴾ وَزَرَابِيُّ مَبْثُوثَةٌۜ ﴿١٦﴾ اَفَلَا يَنْظُرُونَ
اِلَى الْاِبِلِ كَيْفَ خُلِقَتْ ﴿١٧﴾ وَاِلَى السَّمَٓاءِ كَيْفَ
رُفِعَتْ ﴿١٨﴾ وَاِلَى الْجِبَالِ كَيْفَ نُصِبَتْ ﴿١٩﴾ وَاِلَى
الْاَرْضِ كَيْفَ سُطِحَتْ ﴿٢٠﴾ فَذَكِّرْ اِنَّمَٓا اَنْتَ مُذَكِّرٌۜ
﴿٢١﴾ لَسْتَ عَلَيْهِمْ بِمُصَيْطِرٍۙ ﴿٢٢﴾ اِلَّا مَنْ تَوَلّٰى
وَكَفَرَۙ ﴿٢٣﴾ فَيُعَذِّبُهُ اللّٰهُ الْعَذَابَ الْاَكْبَرَۜ ﴿٢٤﴾ اِنَّ اِلَيْنَٓا
اِيَابَهُمْۙ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ اِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ ﴿٢٦﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. [Ey Peygamber!] Bir gün ansızın kâbus gibi çökecek, dehşeti her şeyi kaplayacak kıyametten haberdarsın, değil mi?!

2-7. O gün kimi insanlar [kâfirler] alabildiğine zelil ve perişan, tam anlamıyla tükenmiş hâlde olacaklar. Onlar cehennemdeki kızgın ateşe atılacaklar. Susadıklarında kaynar suyla suvarılacaklar. Acıktıklarında ise ne besleyen ne de açlığı gideren zehirli bir dikenden başka bir yiyecek bulamayacaklar.

8-11. O gün kimi insanlar da sevinç ve mutluluk içinde olacaklar. Dünyadaki emeklerinin karşılığını görmüş olmanın memnuniyeti içinde muhteşem bir has bahçede/cennette ağırlanacaklar ve orada [iftira, yalan, hakaret gibi] hiçbir kötü söz duymayacaklar.

12-16. Cennette sürekli akan pınarlar olacak, yine orada muhteşem tahtlar, şarapla dolu kadehler, sıra sıra dizilmiş yastıklar ve serilmiş halılar bulunacak.

17-20. O kâfirler devenin nasıl yaratıldığına, göğün nasıl yükseltildiğine, dağların nasıl sapasağlam dikildiğine, yeryüzünün nasıl halı gibi ayaklarının altına serildiğine bakıp da ibret almazlar mı?!

21-22. [Ey Peygamber!] Sen öğüt verip uyarmaya devam et. Çünkü sen ancak öğüt verip uyarmakla mükellefsin. Yoksa sen insanları zorla imana getirmek durumunda değilsin.

23-24. Her kim imandan yüz çevirip kâfirlikte direnirse Allah böylelerini en şiddetli azaba çarptıracaktır.

25-26. Hiç şüphesiz o kâfirler sonunda bizim huzurumuza gelecekler. İşte o zaman bize hesap verecekler.

سُورَةُ الْفَجْرِ (٨٩)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالْفَجْرِۙ ﴿١﴾ وَلَيَالٍ عَشْرٍۙ ﴿٢﴾ وَالشَّفْعِ وَالْوَتْرِۙ ﴿٣﴾
وَالَّيْلِ اِذَا يَسْرِۚ ﴿٤﴾ هَلْ ف۪ي ذٰلِكَ قَسَمٌ لِذ۪ي حِجْرٍ
﴿٥﴾ اَلَمْ تَرَ كَيْفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍۙ ﴿٦﴾ اِرَمَ ذَاتِ
الْعِمَادِۙ ﴿٧﴾ اَلَّت۪ي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِۙ ﴿٨﴾ وَثَمُودَ
الَّذ۪ينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِۙ ﴿٩﴾ وَفِرْعَوْنَ ذِي الْاَوْتَادِۙ
﴿١٠﴾ اَلَّذ۪ينَ طَغَوْا فِي الْبِلَادِۙ ﴿١١﴾ فَاَكْثَرُوا ف۪يهَا الْفَسَادَۙ
﴿١٢﴾ فَصَبَّ عَلَيْهِمْ رَبُّكَ سَوْطَ عَذَابٍۚ ﴿١٣﴾ اِنَّ رَبَّكَ
[593] لَبِالْمِرْصَادِ ﴿١٤﴾ فَاَمَّا الْاِنْسَانُ اِذَا مَا ابْتَلٰيهُ رَبُّهُ فَاَكْرَمَهُ
وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبّ۪ي اَكْرَمَنِ ﴿١٥﴾ وَاَمَّا اِذَا مَا ابْتَلٰيهُ فَقَدَرَ
عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبّ۪ي اَهَانَنِۚ ﴿١٦﴾ كَلَّا بَلْ لَا تُكْرِمُونَ
الْيَت۪يمَۙ ﴿١٧﴾ وَلَا تَحَٓاضُّونَ عَلٰى طَعَامِ الْمِسْك۪ينِۙ ﴿١٨﴾
وَتَأْكُلُونَ التُّرَاثَ اَكْلًا لَمًّاۙ ﴿١٩﴾ وَتُحِبُّونَ الْمَالَ حُبًّا
جَمًّا ﴿٢٠﴾ كَلَّٓا اِذَا دُكَّتِ الْاَرْضُ دَكًّا دَكًّاۙ ﴿٢١﴾ وَجَٓاءَ
رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّاۚ ﴿٢٢﴾ وَج۪ايٓءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ
يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْاِنْسَانُ وَاَنّٰى لَهُ الذِّكْرٰى ﴿٢٣﴾ يَقُولُ يَا
لَيْتَن۪ي قَدَّمْتُ لِحَيَات۪يۚ ﴿٢٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَا يُعَذِّبُ عَذَابَهُ
اَحَدٌۙ ﴿٢٥﴾ وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُٓ اَحَدٌ ﴿٢٦﴾

89/FECR SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 10. sûre olduğu ve Leyl sûresinden sonra, Duhâ sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 30 ayettir. İsmini ilk ayette geçen *fecr* (sabah aydınlığı, tan yerinin ağarması) kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Sabahın aydınlığına,

2. Zilhiccenin ilk on gecesine,

3. Zilhiccenin dokuzuncu ve onuncu gününe,

4. Müzdelife'de geçen geceye andolsun ki kıyamet, diriliş ve hesap mutlak gerçektir.

5. Bu yeminler aklıselim sahibi olanlar için manidar değil midir?!

6-10. [Ey Peygamber!] Bilmez misin, rabbin Âd kavmine, çevre bölgelerde bir benzeri daha inşa edilmemiş görkemli binalara sahip o İrem halkına, vadilerde kayaları yontarak evler yapan Semûd kavmine ve çok güçlü bir iktidar/saltanat sahibi olan Firavun'a neler etti?!

11-14. Bütün bu halklar ülkelerinde alabildiğine azdılar; her tarafı fesada boğdular. Sonunda rabbin azap kırbacını onların üzerine şaklattı. Şüphesiz rabbin her şeyi görmekte, gözetlemektedir.

15-16. Şu nankör/kâfir insan yok mu, rabbi onu [sağlık, afiyet, zenginlik gibi] lütuf ve nimetlerle sınadığı zaman, "Rabbim bana hak ettiğim lütufta bulundu." der. Ama rabbi onu darlık ve yoklukla sınadığında, "Rabbim beni gözden çıkarıp yok saydı." diye sızlanır durur.

17-20. Yoo! Gerçek şu ki siz [nankörler/kâfirler Allah'tan hep lütuf ve ikram beklersiniz,] ama öksüzü, yetimi bir kez olsun sevindirmezsiniz. Fakir-fukarayı doyurmaya ön ayak olmaz, ihtiyaçlarıyla hiç mi hiç ilgilenmezsiniz. Mirasları hak-hukuk gözetmeden yer yutarsınız ve malı-mülkü taparcasına seversiniz.

21-24. [Ama şunu bilin ki çok büyük yanlış yapmaktasınız]. Zira yeryüzü parçalanıp un-ufak olduğu, rabbinin sınırsız hükümranlığı bütün ihtişamıyla kendini gösterip melekler dahi saf saf dizilip hizaya geçtiği, cehennem de orta yere getirildiği zaman var ya, işte o zaman [sizin gibi kâfir/nankör] insan[lar]ın aklı başına gelecek, ama iş işten geçtiği için bunun hiçbir faydası olmayacak. Bu yüzden, "Eyvahlar olsun bana! Keşke buradaki hayatım için dünyada iyilikler yapmış olsaydım." diye yanıp yakılacak.

25-26. O gün rabbinin vereceği ceza hiç kimsenin cezasına benzemez ve yine O'nun derdest etmesi başka hiç kimsenin derdest etmesine benzemez.

27-30. Ey bunca ilahî ikaza kayıtsız kalan ve aymazlık içinde yaşamaktan gayet memnun ve mutlu olan insan![1] Artık yürekten boğun eğmek ve böylece ilahî rızaya ermek üzere rabbine yönel. Böylece sen de katıl hayırlı kullarımın arasına ve onlarla birlikte gir cennetime!"

يَٓا اَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾ اِرْجِعٖٓي اِلٰى رَبِّكِ
رَاضِيَةً مَرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾ فَادْخُلٖي فٖي عِبَادٖي ﴿٢٩﴾
وَادْخُلٖي جَنَّتٖي ﴿٣٠﴾

1. Bu ayette (27. ayet) geçen *en-nefsü'l-mutmainnetü* (nefs-i mutmainne) tamlaması bilebildiğimiz kadarıyla tüm tefsirler ve meallerde imanın huzuruna ermişlik gibi müspet manada yorumlanmış ve hatta tasavvufî gelenekte nefsin yüksek mertebelerinden biri olarak tanımlanmıştır. Ancak bu mana sûrenin ilk yirmi altı ayetiyle örtüşmemektedir. Daha açıkçası, son üç ayete kadar kâfirlerden ve onlara yönelik ikazlardan söz eden sûrenin bir anda "Ey imanın huzuruna ermiş insan!" şeklinde bir hitapla son bulması en azından tenasüp ve insicam açısından problemli gözükmektedir. Bize göre son üç ayetteki hitabın muhatabı, imanın huzuruna ermekten öte kâfirce/nankörce yaşamaktan mutmain olan ve zihin konforunu hiç bozmayan insan tipidir. Bazı müfessirler "ashâb-ı havâtır"dan buna benzer bir yorum nakletmişlerdir (Bkz. Mâverdî, *en-Nüket*, VI. 272). Ancak ilginç olan şu ki İslam ilim ve düşünce geleneği içerisinde oluşup olgunlaşan teknik ve terimsel anlamlar Kur'an kelimelerinin ilk ve aslî anlamlarının yerine geçmiş, buna mukabil ilk ve aslî olmaya daha münasip görünen anlam içerikleri işarî, tasavvufî, remzî konumuna indirgenmiştir.

90/BELED SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 35. sûre olduğu ve Kâf sûresinden sonra, Târık sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 20 ayettir. İsmini ilk iki ayette geçen ve Mekke'ye atfen "şehir, memleket" anlamına gelen *beled* kelimesinden almıştır. Ayrıca "Lâ uksimü sûresi" diye de adlandırılmıştır.

(٩٠) سُورَةُ الْبَلَدِ
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحٖيمِ
لَٓا اُقْسِمُ بِهٰذَا الْبَلَدِ ﴿١﴾ وَاَنْتَ حِلٌّ بِهٰذَا الْبَلَدِ ﴿٢﴾ وَوَالِدٍ
وَمَا وَلَدَ ﴿٣﴾ لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فٖي كَبَدٍ ﴿٤﴾ اَيَحْسَبُ
اَنْ لَنْ يَقْدِرَ عَلَيْهِ اَحَدٌ ﴿٥﴾ يَقُولُ اَهْلَكْتُ مَالًا لُبَدًا
﴿٦﴾ اَيَحْسَبُ اَنْ لَمْ يَرَهُٓ اَحَدٌ ﴿٧﴾ اَلَمْ نَجْعَلْ لَهُ عَيْنَيْنِ [594]
﴿٨﴾ وَلِسَانًا وَشَفَتَيْنِ ﴿٩﴾ وَهَدَيْنَاهُ النَّجْدَيْنِ ﴿١٠﴾ فَلَا
اقْتَحَمَ الْعَقَبَةَ ﴿١١﴾ وَمَٓا اَدْرٰيكَ مَا الْعَقَبَةُ ﴿١٢﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1-4. [Ey Peygamber!] Bu şehre, sana her türlü eza ve cefanın reva görüldüğü bu Mekke şehrine,[1] o değerli babaya ve evladına [İbrahim'e ve İsmail'e] yeminle söylüyorum ki biz insanı zorluk ve sıkıntılarla boğuşabilecek güçte yarattık.

1. Ayetteki *hillün* kelimesine, "eza ve cefayı reva görmek" şeklinde anlam vermemiz klasik tefsirlerdeki bir yoruma dayanmaktadır. Buna göre ayette vurgulanan husus şudur: Müşrikler kutsal (haram) bir belde olduğu için Mekke'de av havyanı öldürmekten, bir yaprak bile koparmaktan kaçınırken, aynı sınırlar içinde Hz. Peygamber'in saygınlık ve dokunulmazlık hukukunu çiğnemek, ona her türlü ezayı helal saymakta sakınca görmemişlerdir (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV. 255).

5. Biz, insana böyle bir kudret verdik diye o kâfir ve mağrur insan maddi gücüne güvenip de, "Kimse benim bileğimi bükemez." diye mi düşünür?!

6. Üstelik "Yığınla servet harcadım [İslam'a karşı]" diye de övünür.

7. O, kimsenin kendisini görmediğini mi sanır?!

8-10. Peki, biz kendini beğenmiş o adama görmesi için gözler, konuşması için dil ve dudaklar vermedik mi?! Yine ona eğri ve doğru yolu göstermedik mi?!

11. Ne var ki o, sarp yokuşu aşamadı, aşmaya çalışmadı.

12. Sarp yokuştan ve onu aşmaktan maksat nedir, bilir misin?!

فَكُّ رَقَبَةٍ ﴿١٣﴾ اَوْ اِطْعَامٌ فِي يَوْمٍ ذِي مَسْغَبَةٍ ﴿١٤﴾
يَتِيمًا ذَا مَقْرَبَةٍ ﴿١٥﴾ اَوْ مِسْكِينًا ذَا مَتْرَبَةٍ ﴿١٦﴾ ثُمَّ
كَانَ مِنَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ وَتَوَاصَوْا
بِالْمَرْحَمَةِ ﴿١٧﴾ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْمَيْمَنَةِ ﴿١٨﴾
وَالَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِنَا هُمْ اَصْحَابُ الْمَشْـَٔمَةِ ﴿١٩﴾
عَلَيْهِمْ نَارٌ مُؤْصَدَةٌ ﴿٢٠﴾

13-17. Bundan maksat köleyi azad etmek, esiri hürriyetine kavuşturmaktır. Yahut açlığın kol gezdiği zamanda akrabadan olan yetimi-öksüzü ve aç-açık hâldeki fakir-fukarayı doyurmaktır. Ayrıca iman edip birbirlerine sabır ve merhameti öğütleyen kimselerden olmaktır.

18. İşte böyleleri, amel defteri sağdan verilecek ve murada erecek kimselerdir.

19. Ayetlerimizi inkâr edenler ise amel defteri soldan verilecek kimselerdir.

20. Bunların cezası, kapıları sımsıkı kapatılmış cehennemin ateşinde yanmaktır.

(٩١) سُورَةُ الشَّمْسِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالشَّمْسِ وَضُحٰيهَا ﴿١﴾ وَالْقَمَرِ اِذَا تَلٰيهَا ﴿٢﴾
وَالنَّهَارِ اِذَا جَلّٰيهَا ﴿٣﴾ وَالَّيْلِ اِذَا يَغْشٰيهَا ﴿٤﴾
وَالسَّمَٓاءِ وَمَا بَنٰيهَا ﴿٥﴾ وَالْاَرْضِ وَمَا طَحٰيهَا ﴿٦﴾
وَنَفْسٍ وَمَا سَوّٰيهَا ﴿٧﴾ فَاَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوٰيهَا
﴿٨﴾ قَدْ اَفْلَحَ مَنْ زَكّٰيهَا ﴿٩﴾ وَقَدْ خَابَ مَنْ دَسّٰيهَا
﴿١٠﴾ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوٰيهَا ﴿١١﴾ اِذِ انْبَعَثَ اَشْقٰيهَا
﴿١٢﴾ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللّٰهِ نَاقَةَ اللّٰهِ وَسُقْيٰيهَا ﴿١٣﴾
فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا فَدَمْدَمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذَنْبِهِمْ
فَسَوّٰيهَا ﴿١٤﴾ وَلَا يَخَافُ عُقْبٰيهَا ﴿١٥﴾

91/ŞEMS SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 26. sûre olduğu ve Kadr sûresinden sonra, Burûc sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 15 ayettir. İsmini ilk ayette geçen *şems* (güneş) kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1-10. Güneşe ve ışığına, güneş battıktan sonra kendini gösteren aya, dünyayı aydınlattığında gündüze, onu karanlıkla örttüğünde geceye, gökyüzüne ve onu bir tavan gibi bina edene, yeryüzüne ve onu bir yaygı gibi serip döşeyene, insan nefsine ve ona kabiliyetler verene, yine ona hem kötülüğü hem de kötülükten sakınmayı ilham edene andolsun ki nefsini [iman ve salih amelle] arındıran kimse kurtuluşa erer. Nefsini kirletip günahlara boğan ise hüsrana uğrar.

11-15. Vaktiyle Semûd kavmi sırf azgınlıkları yüzünden peygamberlerini yalanlamıştı. Onların en azgını deveyi boğazlamak için ileri atılmıştı. Allah'ın elçisi Salih de, "Bu deve Allah tarafından dokunulmaz kılınmıştır. Onun su içme hakkını ihlal etmeyin" diye onları uyarmıştı. Ama onlar Salih'i yalanlayıp deveyi hunharca öldürdüler. İşte bu suçlarından dolayı rableri Allah da onları şiddetli bir azapla yerle bir etti. Üstelik bu helakin sonucu ve neye mal olduğu hususunda da hiçbir endişe hissetmedi.[1]

1. Sûrenin son ayetindeki *ve-lâ yehâfü 'ukbâhâ* ifadesindeki fail/özne Süddî, Dahhâk ve Kelbî gibi müfessirlere göre deveyi hunharca katleden kâfire racidir. Ancak bu yorum ayetler arasında takdim-tehir yapmayı gerektirmekte, bu takdire göre son ayet, "Onların en azgını deveyi boğazlamak için ileri atıldı." mealindeki 12. ayetin devamı olarak, "Ve o azgın yaptığı işin neye mal olacağından da korkup çekinmedi." şeklinde bir manaya delalet etmektedir. Daha zayıf bir yoruma göre *ve-lâ yehâfü 'ukbâhâ* ifadesi, "Allah'ın elçisi Salih kavminin helak edilmesinden dolayı hiç tasalanmadı; çünkü o vaktiyle kavmini uyarmıştı." gibi bir manaya gelmektedir (Bkz. Zeccâc, *Meâni'l-Kur'ân*, V. 333; Kurtubî, *el-Câmi'*, XX. 53-54). Bizim çevirimiz ise İbn Abbas, Hasen el-Basrî, Katâde ve Mücâhid gibi müfessirlerce tercih edilen ve sözün gelişine de uygun düşen yorumu yansıtmaktadır (Bkz. İbn Kesîr, *Tefsîr*, IV. 517).

92/LEYL SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 9. sûre olduğu ve A'lâ sûresinden sonra, Fecr sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 21 ayettir. İsmini ilk ayette geçen *leyl* (gece) kelimesinden almıştır.

سُورَةُ الَّيْلِ (٩٢) [595]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالَّيْلِ اِذَا يَغْشٰىۙ ﴿١﴾ وَالنَّهَارِ اِذَا تَجَلّٰىۙ ﴿٢﴾ وَمَا
خَلَقَ الذَّكَرَ وَالْاُنْثٰىۙ ﴿٣﴾ اِنَّ سَعْيَكُمْ لَشَتّٰىۜ ﴿٤﴾
فَاَمَّا مَنْ اَعْطٰى وَاتَّقٰىۙ ﴿٥﴾ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنٰىۙ
﴿٦﴾ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرٰىۜ ﴿٧﴾ وَاَمَّا مَنْ بَخِلَ
وَاسْتَغْنٰىۙ ﴿٨﴾ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنٰىۙ ﴿٩﴾ فَسَنُيَسِّرُهُ
لِلْعُسْرٰىۜ ﴿١٠﴾ وَمَا يُغْن۪ي عَنْهُ مَالُهُٓ اِذَا تَرَدّٰىۜ ﴿١١﴾
اِنَّ عَلَيْنَا لَلْهُدٰىۘ ﴿١٢﴾ وَاِنَّ لَنَا لَلْاٰخِرَةَ وَالْاُو۫لٰى ﴿١٣﴾
فَاَنْذَرْتُكُمْ نَارًا تَلَظّٰىۚ ﴿١٤﴾ لَا يَصْلٰيهَٓا اِلَّا الْاَشْقٰىۙ
﴿١٥﴾ اَلَّذ۪ي كَذَّبَ وَتَوَلّٰىۜ ﴿١٦﴾ وَسَيُجَنَّبُهَا الْاَتْقٰىۙ
﴿١٧﴾ اَلَّذ۪ي يُؤْت۪ي مَالَهُ يَتَزَكّٰىۚ ﴿١٨﴾ وَمَا لِاَحَدٍ عِنْدَهُ
مِنْ نِعْمَةٍ تُجْزٰىۙ ﴿١٩﴾ اِلَّا ابْتِغَٓاءَ وَجْهِ رَبِّهِ الْاَعْلٰىۚ
﴿٢٠﴾ وَلَسَوْفَ يَرْضٰى ﴿٢١﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1-4. Her yeri karanlığa bürüyen geceye, ortalığı aydınlatan gündüze, erkeği ve dişiyi yaratan o sınırsız kudret sahibine andolsun ki sizler hep farklı amaçlar, farklı hedefler peşinde koşmaktasınız.

5-7. Kim malından-mülkünden ihtiyaç sahiplerine verir, cimrilikten kaçınır ve en güzel sözü ["Allah'tan başka gerçek ilah/tanrı yoktur." düsturunu] yürekten tasdik ederse, biz de onun salah ve felaha erip cennetlik olmasını müyesser kılarız.

8-11. Ama kim cimrice davranır, Allah'a ihtiyacı bulunmadığını düşünür ve Allah'ın tek gerçek ilah/tanrı olduğu gerçeğini yalan sayarsa, biz de onun salah ve felaha ermesini zorlaştırıp cehenneme giden yolda yürümesini kolaylaştırırız. O kimse cehenneme düştüğünde malının-mülkünün kendisine hiçbir faydası olmaz.

12. Bize düşen, doğru yolu göstermektir.

13. [Bilin ki] dünya da ahiret de bizim tasarrufumuzdadır; [dolayısıyla hükümranlık başında da sonunda da bizimdir].

14-21. İşte ben sizi alevler saçan cehennem ateşine karşı uyarıyorum. O ateşe iflah olmaz azgınlardan başkası girmez. Çünkü onlar Kur'an'ı yalanlamış ve onun çağrısından yüz çevirmiştir. Cimrilikten sakınma hususunda duyarlı ve gayretli olan, nefsini arındırmak için servetinden harcayan, ama kendisine yapılan bir iyiliğin karşılığı olarak değil de sırf rabbinin rızasını kazanmak maksadıyla harcayan kimseler ise cehennemden uzak tutulacaktır. Böyleleri [dünyada Allah'ın rızasını gözettikleri için] ahirette kendilerine verilecek mükâfatlarla elbet hoşnut olacaktır.

سُورَةُ الضُّحٰى (٩٣)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالضُّحٰىۙ ﴿١﴾ وَالَّيْلِ اِذَا سَجٰىۙ ﴿٢﴾ مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ
[596] وَمَا قَلٰىۜ ﴿٣﴾ وَلَلْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لَكَ مِنَ الْاُو۫لٰىۜ ﴿٤﴾
وَلَسَوْفَ يُعْط۪يكَ رَبُّكَ فَتَرْضٰىۜ ﴿٥﴾ اَلَمْ يَجِدْكَ
يَت۪يماً فَاٰوٰىۖ ﴿٦﴾ وَوَجَدَكَ ضَٓالاًّ فَهَدٰىۖ ﴿٧﴾ وَوَجَدَكَ
عَٓائِلاً فَاَغْنٰىۜ ﴿٨﴾ فَاَمَّا الْيَت۪يمَ فَلَا تَقْهَرْۜ ﴿٩﴾ وَاَمَّا
السَّٓائِلَ فَلَا تَنْهَرْۜ ﴿١٠﴾ وَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ﴿١١﴾

93/DUHÂ SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 11. sûre olduğu ve Fecr sûresinden sonra, İnşirâh sûresinden önce indiği belirtilir. Alak ve Müddessir sûrelerinin ilk ayetlerinin nüzulünden sonra uzunca bir süre vahyin kesilmesinden sonra indiği de söylenmiştir. Toplam 11 ayettir. İsmini ilk ayette geçen *duhâ* (kuşluk vakti) kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Andolsun kuşluk vaktine,

2. Andolsun karanlığı çöken geceye ki,

3. [Ey Peygamber!] Rabbin seni ne terk etti ne de sana darılıp gücendi.

4. [Bil ki] gelecekte yaşayacakların, geçmişte yaşadıklarından daha iyi olacaktır.

5. Çünkü rabbin sana ileride birçok nimetler verecek, sen de hoşnut olacaksın.

6. [Nitekim rabbin sana daha önce de nimetler vermişti]. O, senin yetim olduğunu görüp de sana sahip çıkmadı mı?!

7. Senin arayış ve bocalayış içinde olduğunu görüp de sana vahiyle doğru yolu göstermedi mi?![1]

1. Bu ayetteki *dâllen* kelimesi Kelbî gibi bazı müfessirlerce Hz. Peygamber'in vahiy ve nübüvvet öncesinde kâfir/müşrik olduğu şeklinde yorumlanmış (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XXXI. 195) ve bu yorum günümüzde bazı araştırmacılar tarafından da maalesef savunulmaya değer bulunmuştur. Oysaki *dalâl* kelimesi bu ayette "dalalet, doğru yoldan sapmışlık" anlamında değil, arayış ve bocalayış içinde olmayı ifade eder. Dolayısıyla Kur'an'daki birçok kelime gibi bu kelime de her geçtiği ayette aynı manayı ifade etmez.

8. Yine sen muhtaç iken ihtiyaçlarını gidermedi mi?!

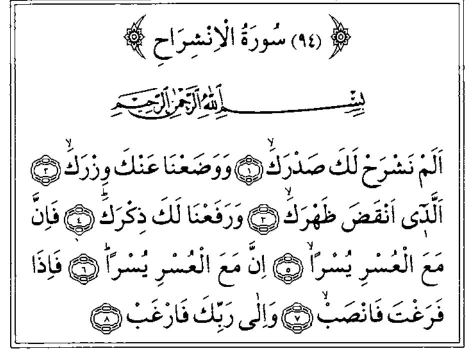
9. O hâlde sen de sakın yetimlere kötü davranma.

10. El açıp yardım isteyeni azarlama.

11. Rabbinin sana lütfettiği bunca nimeti her daim minnet ve şükranla an ve O'nun gönderdiği vahyi dur-durak bilmeden anlat.

94/İNŞİRÂH SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 12. sûre olduğu ve Duhâ sûresinden sonra, Asr sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 8 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve "göğsü ferahlatmak, yüreğe su serpmek" gibi anlamlar içeren *neşrah* kelimesinden almış ve "İnşirah sûresi" diye adlandırılmıştır. Bunun yanında "Şerh" ve "Elem neşrah" gibi isimlerle de anılmıştır.

سُورَةُ الْاِنْشِرَاحِ (٩٤)
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
اَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ ﴿١﴾ وَوَضَعْنَا عَنْكَ وِزْرَكَ ﴿٢﴾
اَلَّذٖٓي اَنْقَضَ ظَهْرَكَ ﴿٣﴾ وَرَفَعْنَا لَكَ ذِكْرَكَ ﴿٤﴾ فَاِنَّ
مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٥﴾ اِنَّ مَعَ الْعُسْرِ يُسْرًا ﴿٦﴾ فَاِذَا
فَرَغْتَ فَانْصَبْ ﴿٧﴾ وَاِلٰى رَبِّكَ فَارْغَبْ ﴿٨﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. [Ey Peygamber!] Biz senin yüreğini vahiyle ferahlatmadık mı?!

2-3. Kavminin [inanç, ahlak ve yaşantıyla ilgili] içler acısı hâlinin sende yarattığı büyük ıstırabı [İslam ve Kur'an'la] üzerinden kaldırmadık mı?!

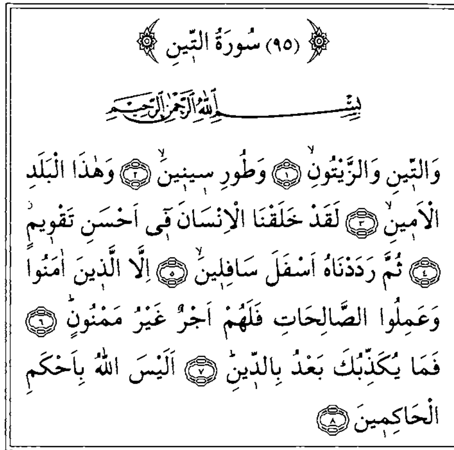
4. Yine seni vahye mazhar kılarak şan ve şerefini yüceltmedik mi?!

5. [Unutma ki] zorluk varsa kolaylık da var.

6. Evet, her zorluğun yanı sıra kolaylık da var.

7. Öyleyse, bir zorluğu aştığında rehavete kapılma; azimle başka bir işe koyul.

8. Daima rabbine yönel, O'ndan yardım bekle.

[597]

95/TÎN SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 28. sûre olduğu ve Burûc sûresinden sonra, Kureyş sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 8 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve lafzî/literal olarak "incir" anlamına gelen *tîn* kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Andolsun [İsa'nın vahye mazhar olduğu] İncir dağına ve Zeytin dağına,

2. Andolsun [Musa'nın vahye mazhar olduğu] Sina dağına,

3. Andolsun [Muhammed'in vahye mazhar olduğu] bu güvenli Mekke şehrine ki,

4. Biz insanı en güzel şekilde yarattık.[1]

1. Birçok müfessire göre bu ayetteki *el-insân* kelimesi genel olarak insan cinsine delalet etmektedir. Ancak İbn Abbas, Atâ ve diğer bazı müfessirlere göre söz konusu kelime özelde Kelde b. Üseyd, Ebû Cehl b. Hişâm, Velîd b. Muğîre, Utbe ve Şeybe gibi müşriklere, genelde ise kâfir/müşrik insan tipine delalet etmektedir (Bkz. İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*, IX. 171-172; Mâverdî, *en-Nüket*, VI. 301-302).

5. Sonra da onu çok sefil/âciz bir hâle getirdik.[2]

2. Bu ayetteki *esfel-i sâfilîn* lafzı kâfir insanın bilerek ve isteyerek küfürde direnmesi neticesinde hem ahlaken alçalmasına hem de uhrevî âlemde cehennemi boylamasına işaret olarak yorumlanabilir. Ancak daha makul görünen diğer bir yoruma göre önceki ayette geçen *ehsan-i takvîm*, insanoğlunun gençlik ve dinçlik çağına, *esfel-i sâfilîn* ise 16/Nahl 70, 21/Enbiyâ 44, 22/Hac 5 gibi bazı ayetlerde *erzel-i umur* diye zikredilen yaşlılık ve acizlik hâline işaret eder (Kurtubî, *el-Câmi'*, XX. 77-78). Bu durumda söz konusu ayetler müşrik/kâfir insana fâniliğini hatırlatarak sonsuza kadar devran sürmek gibi bir imkâna sahip olmadığını, bu yüzden aklını başına toplaması gerektiğini tembihlemektedir.

6. Buna mukabil, iman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapanlar için bitmez tükenmez bir mükâfat hazırladık.

7. [Ey kâfir insan!] Bütün bunlara rağmen ölümden sonra diriliş ve hesap günü gerçeğini asılsız saymanın manası nedir?!

8. Seni hesaba çekip en adil hükmü verecek olan Allah değil midir?!

96/'ALAK SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 1. sûre olduğu ve Kalem sûresinden önce indiği belirtilir. Ancak ilk olarak baştan beş ayeti vahyedilmiş, geri kalan on dört ayeti ise daha sonraki zamanlarda Ebû Cehil hakkında inmiştir. Toplam 19 ayettir. İsmini 2. ayette geçen ve lafzî olarak "asılıp tutunan, yapışan" anlamına gelen "alak" kelimesinden almıştır. Ayrıca ilk ayette geçen "ikra'" lafzına atfen "İkra' sûresi" diye de adlandırılmıştır.

سُورَةُ الْعَلَقِ (٩٦)

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذ۪ي خَلَقَۚ ﴿١﴾ خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ
عَلَقٍۚ ﴿٢﴾ اِقْرَأْ وَرَبُّكَ الْاَكْرَمُۙ ﴿٣﴾ اَلَّذ۪ي عَلَّمَ بِالْقَلَمِۙ
﴿٤﴾ عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمْۜ ﴿٥﴾ كَلَّٓا اِنَّ الْاِنْسَانَ
لَيَطْغٰىۙ ﴿٦﴾ اَنْ رَاٰهُ اسْتَغْنٰىۜ ﴿٧﴾ اِنَّ اِلٰى رَبِّكَ
الرُّجْعٰىۜ ﴿٨﴾ اَرَاَيْتَ الَّذ۪ي يَنْهٰىۙ ﴿٩﴾ عَبْداً اِذَا صَلّٰىۜ
﴿١٠﴾ اَرَاَيْتَ اِنْ كَانَ عَلَى الْهُدٰىۙ ﴿١١﴾ اَوْ اَمَرَ بِالتَّقْوٰىۜ
﴿١٢﴾ اَرَاَيْتَ اِنْ كَذَّبَ وَتَوَلّٰىۜ ﴿١٣﴾ اَلَمْ يَعْلَمْ بِاَنَّ اللّٰهَ
يَرٰىۜ ﴿١٤﴾ كَلَّا لَئِنْ لَمْ يَنْتَهِ لَنَسْفَعاً بِالنَّاصِيَةِۙ ﴿١٥﴾
نَاصِيَةٍ كَاذِبَةٍ خَاطِئَةٍۚ ﴿١٦﴾ فَلْيَدْعُ نَادِيَهُۙ ﴿١٧﴾ سَنَدْعُ
الزَّبَانِيَةَۙ ﴿١٨﴾ كَلَّاۜ لَا تُطِعْهُ وَاسْجُدْ وَاقْتَرِبْ ﴿١٩﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. [Ey Peygamber!] Seni yaratan rabbinin adına bu ayetleri duyur, anlat!

2. Ki senin rabbin insanı [anne rahmine yapışan ve kan pıhtısını andıran] bir maddeden yarattı.

3. [Ey Peygamber!] Bu ayetleri duyur, anlat! [Bil ki] rabbin büyük lütuf sahibidir.

4. O, insana kalemle yazma kabiliyeti vermiş,

5. Ona bilmediklerini öğretmiştir.

6. Böyleyken [kâfir] insan fütursuzca azar.

7. Kendisinin hiçbir şeye muhtaç olmadığını sanır.

8. [Oysaki kul kuldur]; hesap vermek üzere rabbinin huzuruna çıkmaya mecburdur.

9-10. İnsanları hak dine çağıran kulu [Muhammed'i] engellemeye çalışan o [Ebû Cehil] kâfirine ne demeli?!

11-12. [Ey Kâfir!] Hiç düşündün mü, ya asıl doğru yolda olan o kul [Muhammed] ise ve Allah'a ortak koşmaktan sakınmak gerektiğini öğütlüyorsa...

13. Peki o kâfire ne demeli?! Hakikati yalanlayıp ondan yüz çeviriyorsa...

14. O kâfir bilmez mi ki Allah her şeyi görür.

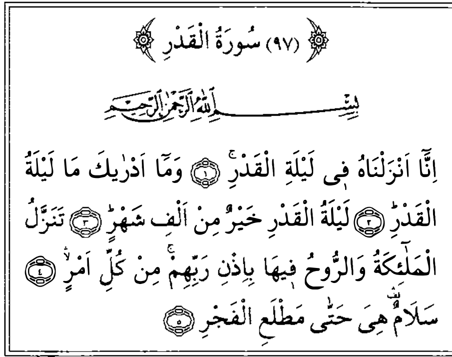
15-16. Yoo! Artık bu kadarı da fazla! Eğer bu tutumundan vazgeçmezse o kâfiri perçeminden sürükleyeceğiz. Evet, o yalancı ve günahkâr[ı] perçeminden tutup cehenneme sürükleyeceğiz.[1]

1. Bu ayette geçen "perçeminden sürüklemek" ifadesi mecazi bir ifade olup "alçaltmak, cezalandırmak, cehenneme atmak" gibi manalar taşır (Bkz. Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-Ğayb*, XXXII. 23).

17-18. O zaman yandaşlarını/taraftarlarını yardıma çağırsın da görelim. Biz de zebanileri [azap meleklerini] çağıracağız.

19. [Ey Peygamber!] Onun tehditlerine sakın boyun eğme. Rabbine secde et ve böylece O'na yakınlaş.

[598]

97/KADR SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 25. sûre olduğu ve Abese sûresinden sonra, Şems sûresinden önce indiği belirtilir. Medine döneminde nazil olduğu da söylenmiştir. Toplam 5 ayettir. İsmini ilk üç ayette geçen ve lafzî olarak "hüküm, takdir" veya "değerli, şerefli" gibi anlamlara gelen *kadr* kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

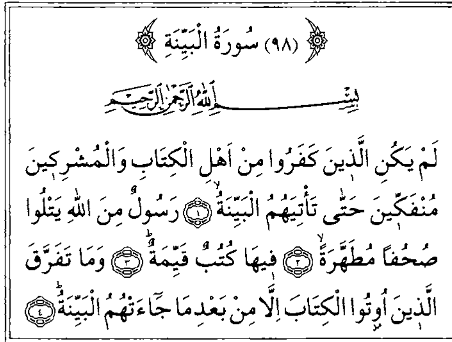
1. Biz Kur'an'ı Kadir [hüküm, takdir] gecesinde indirmeye başladık.

2. Sen Kadir gecesinin nasıl bir gece olduğunu bilir misin?

3. Kadir gecesi bin aydan daha hayırlıdır.

4. O gece melekler ve Cebrail rablerinin izniyle her türlü iş için, [kendilerine verilen her görevi yerine getirmek için,] yücelerden iner dururlar.

5. İşte o gece, tan yeri ağarıncaya kadar tam bir huzur ve esenlik iklimidir.

98/BEYYİNE SÛRESİ

Medine döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 100. sûre olduğu ve Talâk sûresinden sonra, Haşr sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 8 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve "açık delil, rehber" anlamına gelen *beyyine* kelimesinden almıştır. Bunun yanında "Kayyime", "Beriyye" ve "İnfikâk" gibi isimlerle de anılmıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Kâfirlikte direnen Yahudi ve Hıristiyanlar ile müşrikler kendilerine hak ve hakikati gösteren o rehber gelmedikçe helak ve azaba mahkûm edilecek değillerdi.[1]

1. Vâhidî'nin ifadesine göre nazım ve izah yönünden Kur'an'ın en zor ayetlerinden biri olan bu ayetteki *ellezîne keferû min ehli'l-kitâbi ve'l-müşrikîn* ifadesi, "Yahudi ve Hıristiyanlardan olsun, müşriklerden olsun kâfirlikte direnenler" şeklinde de çevrilebilir. Ayrıca bu ayette, "Hani kâfirlikte direnen Yahudi ve Hıristiyanlar ile müşrikler kendilerine hak ve hakikati gösteren rehber/peygamber gelince ona iman edeceklerine dair söz vermişlerdi. Peki, o rehber gelince ne yaptılar? İman etmek şöyle dursun, kâfirlikte iyice azıttılar." şeklinde bir anlam kastedildiği de söylenebilir (Bkz. Zemahşerî, *el-Keşşâf*, IV. 274). Ancak bizim tercih ettiğimiz anlam *münfekkîn* kelimesinin "helak ve azaba mahkûm edilme" manasına geldiği yorumuna dayanmaktadır (Bkz. Kurtubî, *el-Câmi'*, XX. 96; Şevkânî, *Fethü'l-Kadîr*, V. 474).

2-3. O rehber, Allah tarafından gönderilen ve [meleklerden başkası dokunmadığı için] tertemiz, şaibesiz olan ve en doğru hükümleri muhtevi bulunan sahifeleri/vahiyleri okuyan peygamberdir.

4. Yahudiler ve Hıristiyanlar, o rehber/son peygamber gelinceye kadar bir peygamber gönderileceği konusunda hemfikirdiler. Ama o son peygamber gelince [bir kısmı ona inanmak, büyük çoğunluğu da onu yalanlamak suretiyle] ayrılığa düştüler.

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ
وَيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوا الزَّكٰوةَ وَذٰلِكَ دِينُ الْقَيِّمَةِ ﴿٥﴾
إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي
نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أُولٰئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ﴿٦﴾
إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولٰئِكَ هُمْ خَيْرُ
الْبَرِيَّةِ ﴿٧﴾ جَزَاؤُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتُ عَدْنٍ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ
وَرَضُوا عَنْهُ ذٰلِكَ لِمَنْ خَشِيَ رَبَّهُ ﴿٨﴾

5. Hâlbuki onlara her türlü batıl inançtan arınmış olarak yalnız Allah'a yönelip yalnız O'na kulluk/ibadet etmeleri, namazı hakkıyla kılmaları, zekâtı vermeleri emredilmişti. Zaten hak din de buydu.

6. Hiç şüphesiz kâfirlikte direnen Yahudi ve Hıristiyanlar ile müşrikler içinde temelli kalacakları cehennem ateşine mahkûm olacaklar. İşte mahlûkatın en kötüsü onlardır.

7. İman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan kimseler ise mahlûkatın en iyisidirler.

8. Böylelerinin Allah katındaki mükâfatları, içinde derelerin çağıldadığı ve temelli kalacakları Adn cennetleridir.

Allah onlardan razı, onlar da Allah'tan razıdırlar. İşte bu bahtiyarlık rabbine itaatsizlikten sakınanlara mahsustur.

99/ZİLZÂL SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Ancak yaygın nüzul sıralamasında 93. sûre olduğu ve Nisâ sûresinden sonra, Hadîd sûresinden önce Medine'de indiği belirtilir. Gerek muhtevası, gerek ifade ve üslup özelliği Mekkî bir sûre olma ihtimalini güçlendirmekte, dolayısıyla sûrenin nüzul sıralaması problemli gözükmektedir. Nitekim Mekke'de nazil olduğuna dair rivayetler de vardır (Bkz. Şevkânî, *Fethü'l-Kadîr*, V. 562). Toplam 8 ayettir. İsmini ilk ayette geçen *zilzâl* (sarsıntı, deprem) kelimesinden almıştır. Ayrıca "Zelzele" sûresi diye de adlandırılmıştır.

(٩٩) سُورَةُ الزَّلْزَالِ [599]
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
إِذَا زُلْزِلَتِ الْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١﴾ وَأَخْرَجَتِ الْأَرْضُ
أَثْقَالَهَا ﴿٢﴾ وَقَالَ الْإِنْسَانُ مَا لَهَا ﴿٣﴾ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ
أَخْبَارَهَا ﴿٤﴾ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحٰى لَهَا ﴿٥﴾ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ
النَّاسُ أَشْتَاتًا لِيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ ﴿٦﴾ فَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ
ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴿٧﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴿٨﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Yeryüzü müthiş bir sarsıntıyla sarsıldığı,

2. Yine yeryüzü içindeki ağırlıkları dışarı fırlatıp attığı,

3. İnsan dehşet içinde, "Ne oluyor buna?!" dediği zaman var ya,

4. İşte o zaman yeryüzü olup biten her şeyi [lisanıhâlle] bir bir anlatacak.

5. Çünkü rabbin ona böyle vahyetmiş, böyle bir hususiyet vermiştir.

6. Yine o zaman, insanlar bölükler hâlinde kabirlerinden çıkacak ve dünyada yaptıkları her şey kendilerine arz olunacak.

7. Küçücük bir iyilik yapan kimse o iyiliği amel defterinde görecek.

8. Küçücük bir kötülük işleyen de o kötülüğü amel defterinde görecek.

(١٠٠) سُورَةُ الْعَادِيَاتِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

وَالْعَادِيَاتِ ضَبْحًا ﴿١﴾ فَالْمُورِيَاتِ قَدْحًا ﴿٢﴾
فَالْمُغ۪يرَاتِ صُبْحًا ﴿٣﴾ فَاَثَرْنَ بِه۪ نَقْعًا ﴿٤﴾ فَوَسَطْنَ
بِه۪ جَمْعًا ﴿٥﴾ اِنَّ الْاِنْسَانَ لِرَبِّه۪ لَكَنُودٌ ﴿٦﴾ وَاِنَّهُ عَلٰى
ذٰلِكَ لَشَه۪يدٌ ﴿٧﴾ وَاِنَّهُ لِحُبِّ الْخَيْرِ لَشَد۪يدٌ ﴿٨﴾
اَفَلَا يَعْلَمُ اِذَا بُعْثِرَ مَا فِي الْقُبُورِ ﴿٩﴾ وَحُصِّلَ مَا
فِي الصُّدُورِ ﴿١٠﴾ اِنَّ رَبَّهُمْ بِهِمْ يَوْمَئِذٍ لَخَب۪يرٌ ﴿١١﴾

100/ÂDİYÂT SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 14. sûre olduğu ve Asr sûresinden sonra, Kevser sûresinden önce indiği belirtilir. Medine'de indiği yolunda rivayetler de vardır. Toplam 11 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve muhtemelen koşan atlara işaret eden *'âdiyât* kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1-5. Nefes nefese koşan, koşarken kıvılcımlar saçan, sabahın erken vaktinde baskın yapan, tozu dumana katan ve düşmanın tam ortasına dalan atlara andolsun ki,

6. [Kâfir] insan rabbine karşı gerçekten çok nankördür.

7. Üstelik nankör olduğuna kendi vicdanı da şahittir.

8. Onun dünya malına düşkünlüğü tarifsizdir.

9-11. Peki ya o nankör insan, kendisini nasıl bir akıbetin beklediğini hâlâ düşünmez mi?! Oysa insanlar diriltilip kabirlerinden dışarı çıkarıldığı, içlerinde gizledikleri her şey gözler önüne serildiği zaman, evet işte o zaman rableri onların yapıp ettiklerini kendilerine tek tek bildirecek ve hak ettikleri karşılığı verecektir.

[600] (١٠١) سُورَةُ الْقَارِعَةِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

اَلْقَارِعَةُ ﴿١﴾ مَا الْقَارِعَةُ ﴿٢﴾ وَمَا اَدْرٰيكَ مَا الْقَارِعَةُ
﴿٣﴾ يَوْمَ يَكُونُ النَّاسُ كَالْفَرَاشِ الْمَبْثُوثِ ﴿٤﴾
وَتَكُونُ الْجِبَالُ كَالْعِهْنِ الْمَنْفُوشِ ﴿٥﴾ فَاَمَّا مَنْ
ثَقُلَتْ مَوَاز۪ينُهُ ﴿٦﴾ فَهُوَ ف۪ي ع۪يشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٧﴾ وَاَمَّا
مَنْ خَفَّتْ مَوَاز۪ينُهُ ﴿٨﴾ فَاُمُّهُ هَاوِيَةٌ ﴿٩﴾ وَمَا اَدْرٰيكَ
مَا هِيَهْ ﴿١٠﴾ نَارٌ حَامِيَةٌ ﴿١١﴾

101/KÂRİA SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 30. sûre olduğu ve Kureyş sûresinden sonra, Kıyâme sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 11 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve kıyametin dehşetine atfen "ansızın gelip çatan, kapıyı çalan" gibi manalar içeren *kâri'a* kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Ansızın gelecek olan o felaket!

2. O ne korkunç bir felakettir!

3. Bilir misin, nedir o korkunç felaket?

4. O felaket, dehşetli kıyamet gününün ta kendisidir! O gün gelip çatınca insanlar sağa sola uçuşan kelebekler gibi darmadağın olacak.

5. Dağlar ise âdeta hallaç pamuğuna dönüşecek.

6-7. İşte o gün amel terazisinde sevapları ağır basan kimse mutlu ve huzurlu bir hayata kavuşacak.

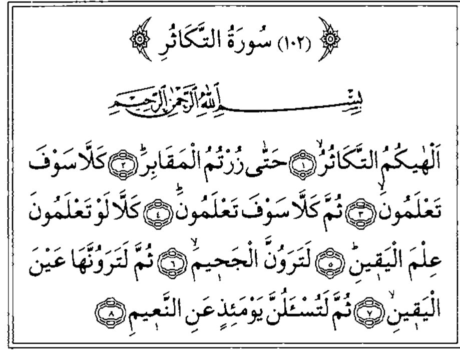
8-9. Sevabı hafif gelen kimse ise kendini "Hâviye"nin kucağında bulacak.

10. Bilir misin, nedir o Hâviye?

11. Hâviye yakıp kavuran bir ateştir.

102/TEKÂSÜR SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 16. sûre olduğu ve Kevser sûresinden sonra, Mâûn sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 8 ayettir. İsmini ilk ayette geçen "dünyalık uğrunda yarışmak, daha çok dünyalık sahibi olmakla övünmek" gibi anlamlar içeren *tekâsür* kelimesinden almıştır. Bunun yanında "Elhâküm" ve Makbûre" gibi isimlerle de anılmıştır.

(١٠٢) سُورَةُ التَّكَاثُرِ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

اَلْهٰيكُمُ التَّكَاثُرُۙ ﴿١﴾ حَتّٰى زُرْتُمُ الْمَقَابِرَۜ ﴿٢﴾ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَۙ ﴿٣﴾ ثُمَّ كَلَّا سَوْفَ تَعْلَمُونَۜ ﴿٤﴾ كَلَّا لَوْ تَعْلَمُونَ عِلْمَ الْيَقِينِۜ ﴿٥﴾ لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَۙ ﴿٦﴾ ثُمَّ لَتَرَوُنَّهَا عَيْنَ الْيَقِينِۙ ﴿٧﴾ ثُمَّ لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ ﴿٨﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. [Ey Müşrikler!] Daha çok mal mülk, dünyalık sahibi olma sevdası sizi fena oyaladı.

2. Belli ki bu oyalanış, kabirleri boylayacağınız vakte kadar sürüp gidecek.

3. Ama şunu bilin ki ne büyük yanlış yaptığınızı yarın bir gün anlayacaksınız.

4. Evet, ne büyük yanlış yaptığınızı ileride anlayacaksınız.

5. Keşke, bu gerçeği kesinkes idrak etmiş olsaydınız; [asla böyle davranmazdınız].

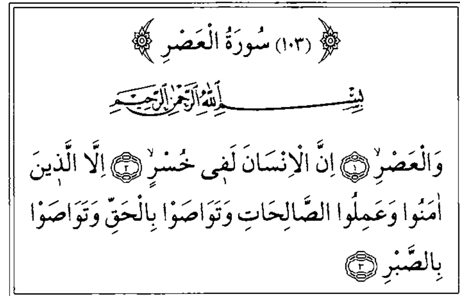
6. Andolsun ki siz cehennemle yüz yüze geleceksiniz.

7. Evet, onu gözlerinizle ayan beyan göreceksiniz.

8. İşte o gün, dünyada sefasını sürdüğünüz nimetlerin hesabını bir bir vereceksiniz.

103/ASR SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 13. sûre olduğu ve İnşirâh sûresinden sonra, Âdiyât sûresinden önce indiği belirtilir. Medine döneminde nazil olduğuna dair rivayetler de vardır. Toplam 3 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve "zaman, çağ, ikindi vakti" gibi anlamlara gelen *'asr* kelimesinden almıştır.

(١٠٣) سُورَةُ الْعَصْرِ [601]

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

وَالْعَصْرِۙ ﴿١﴾ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَفٖي خُسْرٍۙ ﴿٢﴾ اِلَّا الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ ﴿٣﴾

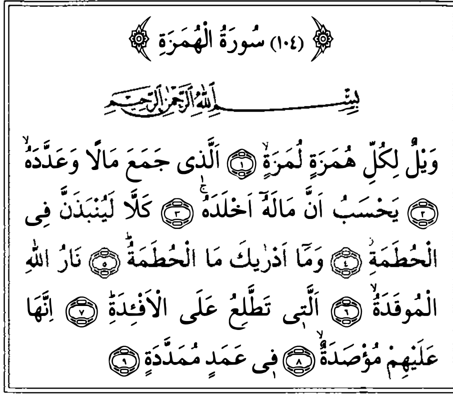
Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. Andolsun asra, su gibi akıp giden zamana ki,

2. İnsan [en değerli sermayesi olan zamanı heder etmekle] büsbütün zarar ve ziyandadır.[1]

1. Bu ayette sözü edilen *el-insân*'dan maksat, diğer birçok ayette olduğu gibi, genel veya özel olarak kâfir/nankör insandır (Kurtubî, *el-Câmi'*, XX. 123). Ancak burada kâfir insana atfedilen zarar ve ziyanda olma durumu her insan için de pekâlâ söz konusudur.

3. Fakat iman edip imanlarına yaraşır güzellikte işler yapan, birbirlerine hep Allah yolunda yürümeyi ve bu yolda sebat etmeyi öğütleyenler asla zarar ve ziyana uğramayacaklar.

104/HÜMEZE SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 32. sûre olduğu ve Kıyâme sûresinden sonra, Mürselât sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 9 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve "insanları arkasından çekiştiren, kaş göz işaretleriyle alay eden ve/veya insanların şeref ve hasiyetiyle oynayan" gibi anlamlar içeren *hümeze* kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. İnsanları arkasından çekiştirip duran, kaş göz işaretiyle alay ederek onların şeref ve haysiyetleriyle oynayan, sırf ayıp kusur arayan [Velîd b. Muğîre gibi] her bir alçağın vay hâline!

2. O [alçak adam] habire servet biriktirir ve gidip gelip biriktirdiği serveti hesap eder.

3. Sanır ki serveti kendisini sonsuza dek yaşatacaktır.

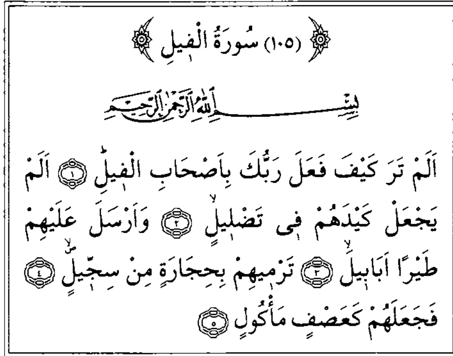
4. Asla! Yeminle söylüyorum ki o alçak adam "Hutame"ye atılacak.

5. Bilir misin nedir o Hutame?

6. Hutame, Allah'ın alev alev yanan ateşidir.

7. Öyle bir ateş ki ta yüreklere işler.

8-9. İşte bu ateşin bulunduğu cehennemin kapıları o alçak kâfirlerin üzerlerine kilitlenecek ve onlar uzun sütunlara bağlanmış hâlde orada kalacaklar.

105/FÎL SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 19. sûre olduğu ve Kâfirûn sûresinden sonra, Felâk sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 5 ayettir. İsmini ilk ayette geçen *fîl* (fil/filler) kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. [Ey Peygamber!] Bilmez misin, senin rabbin fillerle Kâbe'yi yıkmaya gelenlere [Ebrehe ve ordusuna] neler etti?!

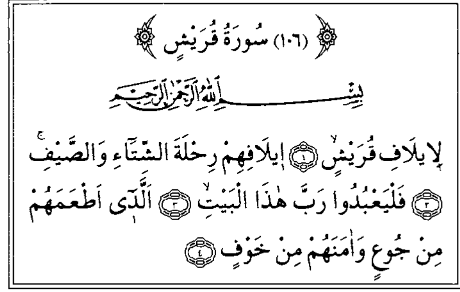
2. Rabbin onların tuzaklarını boşa çıkarmadı mı?!

3-4. Onların üzerine pişmiş çamurdan taşlar atan kuş sürüleri göndermedi mi?![1]

1. Bu iki ayette zikri geçen *tayran ebâbîl* (kuş sürüleri ve/veya sürüler hâlinde kuşlar) ifadesi Muhammed Abduh gibi bazı çağdaş müfessirler tarafından bulaşıcı hastalık mikrobu şeklinde de yorumlanmış (Bkz. Abduh, *Tefsîru Cüz'i Amme*, s. 120); ancak bu yorum Elmalılı Hamdi Yazır tarafından çok ağır bir dille tenkit edilmiştir (Bkz. Elmalılı, *Hak Dini*, IX. 6126-6143).

5. Nihayet rabbin onları âdeta yenmiş/biçilmiş ekin yaprakları hâline getirmedi mi?!

106/KUREYŞ SÛRESİ

 [602]

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 29. sûre olduğu ve Tîn sûresinden sonra, Kâria sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 4 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve Kureyş kabilesine delalet eden *Kureyş* kelimesinden almıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1-4. Mademki Allah [Kâbe'yi korudu] ve böylece Kureyş kabilesine birtakım imkânlar lütfetti.[1] Nitekim bu sayede Kureyş kış ve yaz mevsimlerinde ticari seferlerine güven içinde devam etti. Şu hâlde Kureyşliler de bu Kâbe'nin rabbi Allah'ı layıkıyla tanıyıp O'na kulluk/ibadet etmelidirler. Zira Allah [Kâbe, hac ve ticaret vesilesiyle] onların aç kalmamalarını sağlamış, [Mekke'nin kutsallığı vesilesiyle de kendilerine haydut ve eşkıya] korkusu yaşatmamıştır.

1. Birinci ayete verdiğimiz anlam, bu sûrenin Fîl sûresinin devamı olduğu yönündeki yoruma dayanmaktadır (Bkz. Ferrâ, *Meâni'l-Kur'ân*, III. 293).

107/MÂÛN SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 17. sûre olduğu ve Tekâsür sûresinden sonra, Kâfirûn sûresinden önce indiği belirtilir. 4-7. ayetlerin Medine'de indiğine dair görüşler de vardır. Ancak bu görüşler 4. ayetteki *musallîn* kelimesini "namaz kılanlar" şeklinde anlayıp yorumlamanın ve dolayısıyla Mekke döneminde riya için namaz kılmanın tarihî açıdan pek mümkün olmadığı sonucuna varmanın bir neticesi gibi gözükmektedir. Hâlbuki zikri geçen ayetlerdeki muhteva müşriklere işaret etmektedir. İlgili ayetler ile 74/Müddessir sûresinin 43-46. ayetleri karşılaştırıldığında bu husus daha iyi anlaşılacaktır. Sûre toplam 7 ayettir. İsmini son ayette geçen ve "iyilik, yardım" anlamına gelen *mâ'ûn* kelimesinden almıştır. Ayrıca "Eraeyte", "Eraeytellezî", "Dîn", "Yetîm" gibi isimlerle de anılmıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. [Ey Peygamber] Görüyorsun değil mi, hesap gününü yalan sayan şu adamı?!

2. İşte o, yetimi horlar, itip kakar;

3. Fakir-fukarayı doyurmaz, bu hususta bir başkasını teşvike bile yanaşmaz.

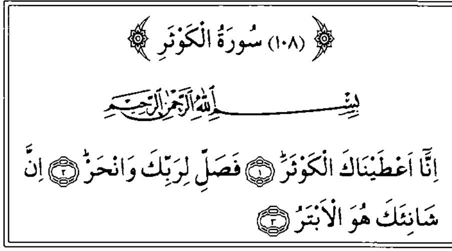
4. [Ama kendince ibadetten de geri kalmaz]. Yazıklar olsun böyle ibadet edenlere![1]

1. Bu ayetteki *musallîn* kelimesi meallerde genellikle "namaz kılanlar" diye çevrilmektedir. Ancak kelimenin buradaki anlam ve kullanımı bildik namazla değil, müşriklerin kendince, daha doğrusu putperestçe ibadetlerine işaret etmektedir. Nitekim 8/Enfâl 35. ayette müşriklerin Kâbe'de el çırpıp nümayiş yapmaları *salât* diye ifade edilmiştir. Dolayısıyla bu sûrenin tamamı müşriklerle ilgilidir. Ayrıca *musallîn* kelimesinin nüzul tertibi açısından Kur'an'da ilk geçtiği 74/Müddessir 43. ayetin yer aldığı pasajla karşılaştırıldığında bu sûrenin tamamıyla müşriklerle ilgili olduğu daha iyi anlaşılabilir.

5. Onlar, gerçek ibadetten bihaberdir.

6. İşleri güçleri gösteriştir.

7. Onlar ki [Mekke'ye gelen onca misafiri gösteriş için ağırlar]; ama fakir konu komşuya kap-kacak gibi bir şeyi ödünç bile vermezler.

سُورَةُ الْكَوْثَرِ (١٠٨)
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
إِنَّا أَعْطَيْنَاكَ الْكَوْثَرَ ﴿١﴾ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَانْحَرْ ﴿٢﴾ إِنَّ
شَانِئَكَ هُوَ الْأَبْتَرُ ﴿٣﴾

108/KEVSER SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 15. sûre olduğu ve Âdiyât sûresinden sonra, Tekâsür sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 3 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve "birçok iyilik, hayır, lütuf" gibi manalar içeren *kevser* kelimesinden almıştır. Bunun yanında "Nahr sûresi" diye de adlandırılmıştır.

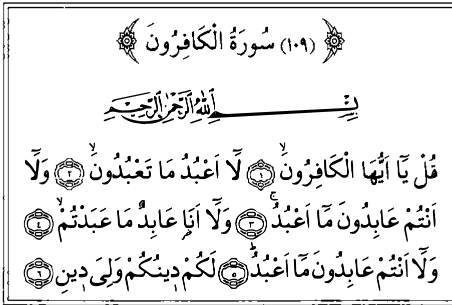
Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. [Ey Peygamber! Sana soyu kesik diyorlar]. Oysa biz sana Kevseri verdik; [vahiy, peygamberlik gibi] birçok büyük nimet lütfettik.

2. Öyleyse, sen de [müşriklerin aksine] sırf rabbine ibadet et ve ellerini göğsüne kaldırıp tekbirle O'nun şanını yücelt.[1]

1. Bu ayetteki *venhar* kelimesi genellikle, "kurban kes" diye çevrilmektedir. Bizim çevirimiz Hz. Ali gibi bazı sahabiler ile Ferrâ gibi dilci müfessirlerin yorumlarına dayanmaktadır (Bkz. Ferrâ, *Meâni'l-Kur'ân*, III. 296; Kurtubî, *el-Câmi'*, XX. 149).

3. Hiç şüphen olmasın ki asıl sana dil uzatanların soyu kesiktir.

[603]
سُورَةُ الْكَافِرُونَ (١٠٩)
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
قُلْ يَٓا اَيُّهَا الْكَافِرُونَ ﴿١﴾ لَٓا اَعْبُدُ مَا تَعْبُدُونَ ﴿٢﴾ وَلَٓا
اَنْتُمْ عَابِدُونَ مَٓا اَعْبُدُ ﴿٣﴾ وَلَٓا اَنَا عَابِدٌ مَا عَبَدْتُمْ ﴿٤﴾
وَلَٓا اَنْتُمْ عَابِدُونَ مَٓا اَعْبُدُ ﴿٥﴾ لَكُمْ د۪ينُكُمْ وَلِيَ د۪ينِ ﴿٦﴾

109/KÂFİRÛN SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 18. sûre olduğu ve Mâûn sûresinden sonra, Fîl sûresinden önce indiği belirtilir. Toplam 6 ayettir. İsmini ilk ayette geçen *kâfirûn* (kâfirler, kâfirlikte direnenler) kelimesinden almıştır. Bunun yanında "Mukaşkışe", "İhlâs", "Din", "İbadet" gibi isimlerle de anılmıştır. Ayrıca İhlâs sûresiyle birlikte "İhlâsayn" diye de adlandırılmıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. [Ey Peygamber!] De ki: Ey kâfirlikte direnenler!

2. Ben sizin ibadet ettiğiniz şeylere asla ibadet etmem.

3. Siz de benim ibadet ettiğime ibadet etmezsiniz.

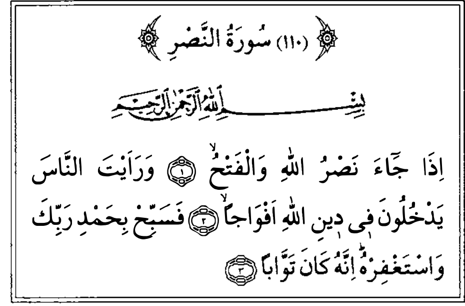
4. Bakın, ben sizin ibadet ettiğiniz şeylere asla ibadet edecek değilim.

5. Siz de benim ibadet ettiğime ibadet edecek değilsiniz.

6. Şu hâlde, sizin dininiz/inancınız size, benim dinim/inancım da bana!

110/NASR SÛRESİ

Medine döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 114. sûre olduğu ve Tevbe sûresinden sonra indiği belirtilir. Kur'an'ın en son vahyedilen sûresi olarak kabul edilir. Rivayete göre Veda haccı esnasında Mina'da inmiştir. Toplam 3 ayettir. İsmini ilk ayette geçen *nasr* (ilahî yardım, zafer) kelimesinden almıştır. Ayrıca "Tevdî'/Veda" ve "Fetih" gibi isimlerle de anılmıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

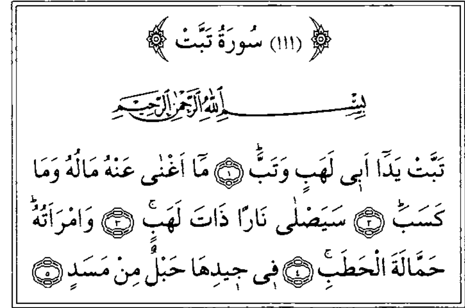
1. [Ey Peygamber!] Allah'ın vaat ettiği zafer ve Mekke'nin fethi gerçekleştiğinde,

2. İşte o zaman insanların kabileler hâlinde Allah'ın dinine girdiklerini gördüğünde,

3. Rabbinin şanını övgüyle yücelt ve [rabbine karşı saygının bir gereği olarak] O'ndan af dile! Şüphesiz Allah af dileklerini daima kabul buyurur.

111/TEBBET/MESED SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 6. sûre olduğu ve Fâtiha sûresinden sonra, Tekvîr sûresinden önce indiği belirtilir. Ancak sûrenin daha geç bir dönemde inmiş olma ihtimalinden de söz edilebilir. Toplam 5 ayettir. İsmini ilk ayette geçen ve "Helak olsun!" anlamına gelen *tebbet* kelimesinden almıştır. Ayrıca "Mesed" ismiyle de anılmıştır.

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

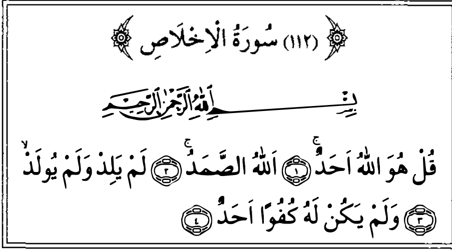
1. Helak olsun Ebû Leheb! Zaten helak olacak.

2. Malı da kazandığı serveti de ona hiçbir fayda sağlamayacak.

3. O, cehennemde alevli bir ateşe atılacak.

4. Dedikoducu-fitneci karısı da yanında olacak.

5. Karısının boynunda bir de [ateşten] urgan bulunacak.

[604]

سُورَةُ الْإِخْلَاصِ (١١٢)
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
قُلْ هُوَ اللّٰهُ اَحَدٌ ۝١ اَللّٰهُ الصَّمَدُ ۝٢ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ۝٣
وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُواً اَحَدٌ ۝٤

112/İHLÂS SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 22. sûre olduğu ve Nâs sûresinden sonra, Necm sûresinden önce indiği belirtilir. Medine döneminde nazil olduğuna dair bir rivayet de vardır. Toplam 4 ayettir. Dini Allah'a has kılmanın ifadesi olan tevhid inancını en veciz şekilde ortaya koymasından dolayı "İhlâs" diye adlandırılmıştır. Bunun yanında "Samed", "Tevhîd", "Tecrît", "Esas", "Necât" gibi isimlerle de anılmıştır. Ayrıca sûrenin faziletine dair sahih hadisler vardır (Bkz. Buhârî, "Tevhîd" 1; Tirmizî, "Fezâilü'l-Kur'ân" 93).

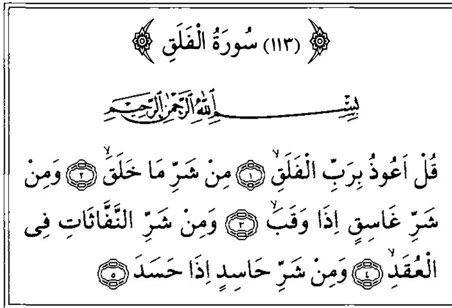
Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1. [Ey Peygamber!] De ki: [Bana gerçek mahiyeti, soyu hakkında sorular sorduğunuz rabbim var ya] işte O Allah'tır, tektir.

2. Allah her vasfıyla mükemmel, her türlü ihtiyaçtan münezzehtir.

3. O ne doğurmuş, ne de doğmuştur.

4. O'nun hiçbir dengi, eşi, benzeri yoktur.

سُورَةُ الْفَلَقِ (١١٣)
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ
قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ الْفَلَقِ ۝١ مِنْ شَرِّ مَا خَلَقَ ۝٢ وَمِنْ
شَرِّ غَاسِقٍ اِذَا وَقَبَ ۝٣ وَمِنْ شَرِّ النَّفَّاثَاتِ فِي
الْعُقَدِ ۝٤ وَمِنْ شَرِّ حَاسِدٍ اِذَا حَسَدَ ۝٥

113/FELAK SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 20. sûre olduğu ve Fîl sûresinden sonra, Nâs sûresinden önce indiği belirtilir. Medine döneminde nazil olduğuna dair rivayetler de mevcuttur. Toplam 5 ayettir. İsmini ilk ayette geçen *felak* (sabah) kelimesinden almıştır. Ayrıca Nâs sûresiyle birlikte "Mukaşkışeteyn" ve "Muavvizeteyn" diye de adlandırılmıştır.

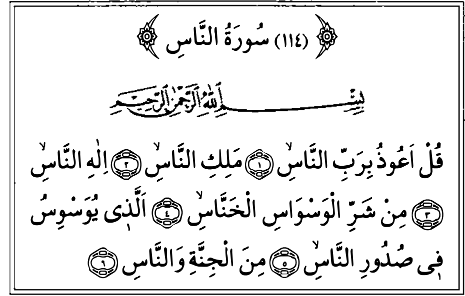
Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1-2. [Ey Peygamber!] De ki: Karanlığı yarıp sabahı ortaya çıkaran o yüce rabbe sığınırım ben; yarattığı varlıklardan gelebilecek tüm kötülüklerden.

3-5. Karanlığı bastığında gecenin, düğümlere üfleyen büyücü kadınların, kıskandığı zaman hasetçinin şerrinden o yüce rabbe sığınırım ben!

114/NÂS SÛRESİ

Mekke döneminde vahyedilmiştir. Nüzul sıralamasında 21. sûre olduğu ve Felak sûresinden sonra, İhlâs sûresinden önce indiği belirtilir. Felâk sûresiyle birlikte Medine döneminde nazil olduğu da söylenmiştir. Toplam 6 ayettir. İsmini ilk ayette geçen *nâs* (insanlar) kelimesinden almıştır.

سُورَةُ النَّاسِ (١١٤)
بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ
قُلْ اَعُوذُ بِرَبِّ النَّاسِۙ ﴿١﴾ مَلِكِ النَّاسِۙ ﴿٢﴾ اِلٰهِ النَّاسِۙ
﴿٣﴾ مِنْ شَرِّ الْوَسْوَاسِ الْخَنَّاسِۙ ﴿٤﴾ اَلَّذ۪ى يُوَسْوِسُ
ف۪ى صُدُورِ النَّاسِۙ ﴿٥﴾ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ ﴿٦﴾

Rahmeti sonsuz, merhameti sınırsız Allah'ın adıyla!

1-3. [Ey Peygamber!] De ki: "İnsanların rabbine, yegâne hâkimine, tek gerçek ilahına sığınırım ben;

4-6. İnsanların kalplerine vesvese veren sinsi şeytanın, gerek cin gerek insan cinsinden bütün şeytanların şerrinden o yüce rabbe sığınırım ben!"

ANKARA OKULU